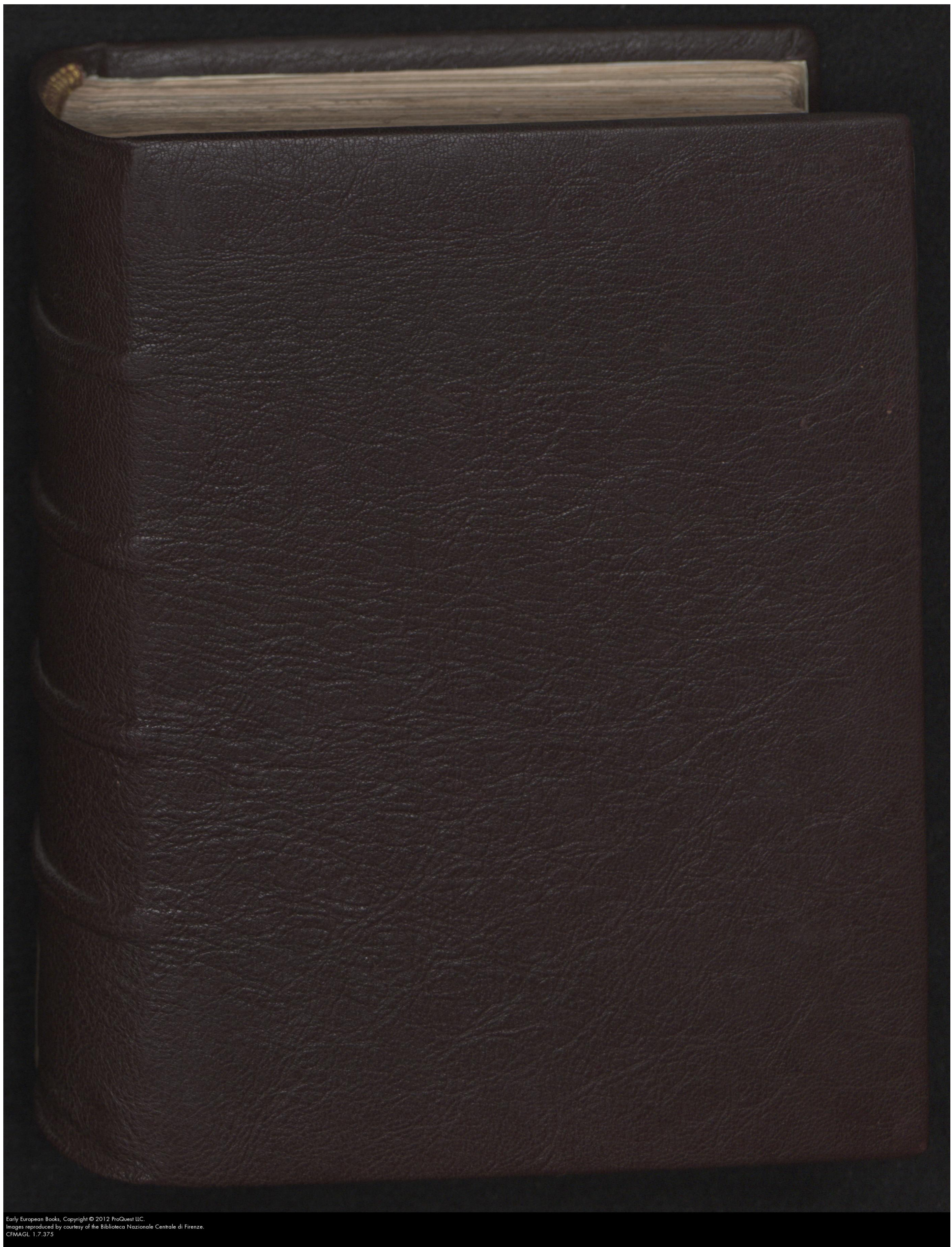
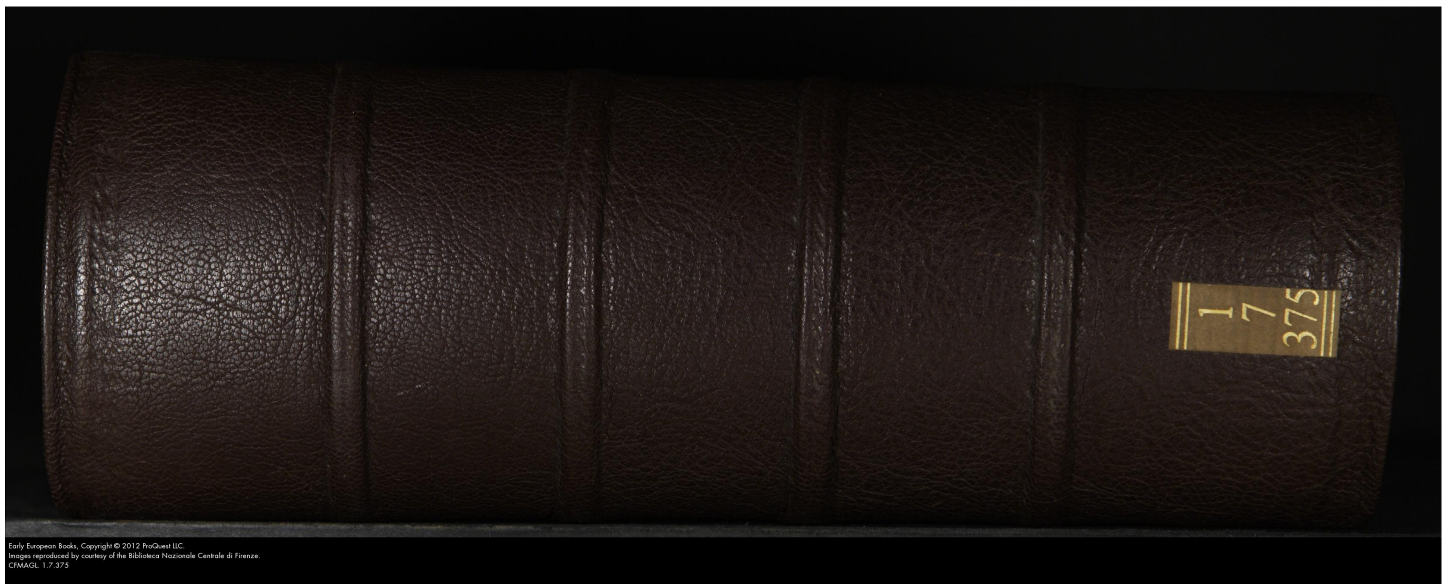
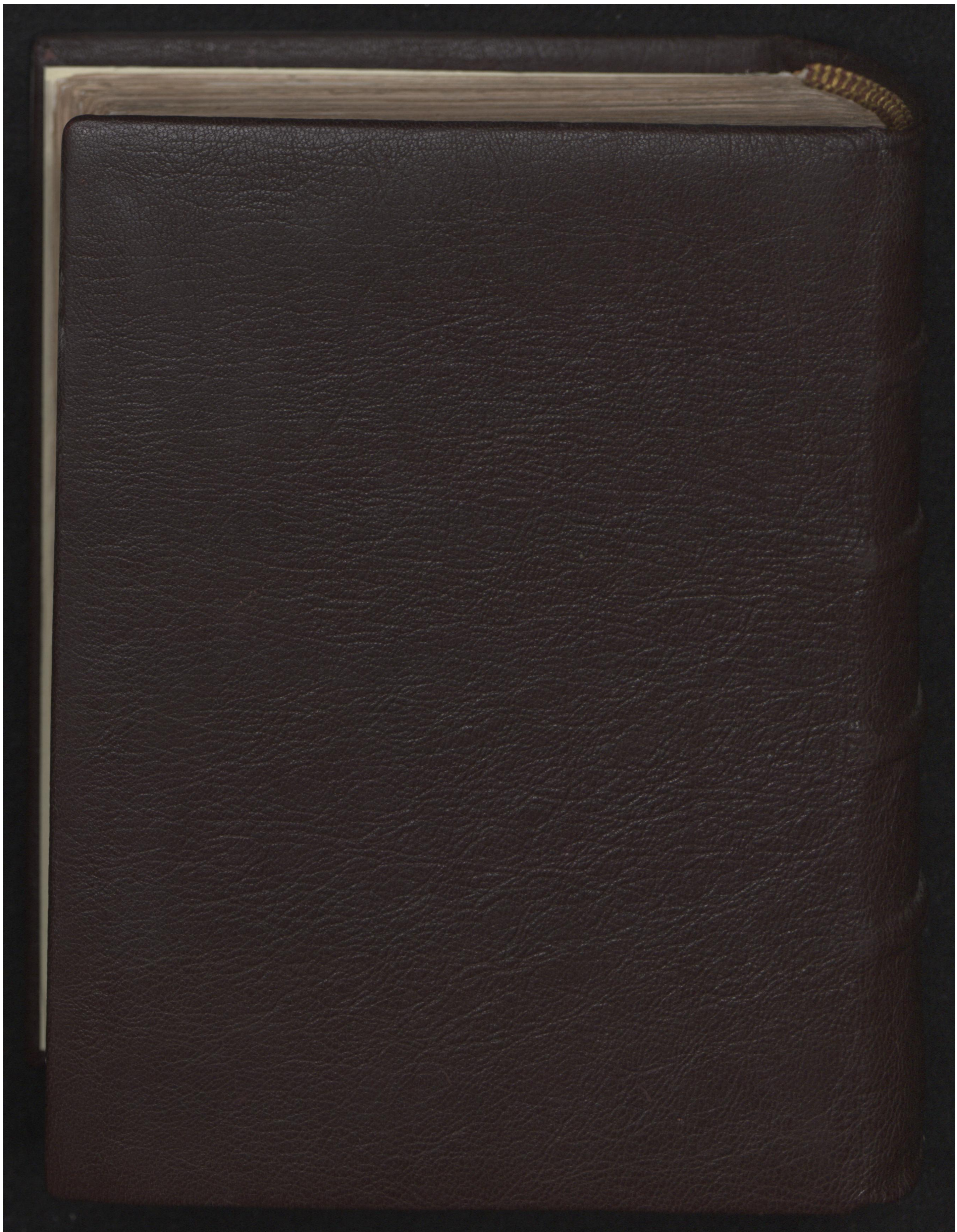

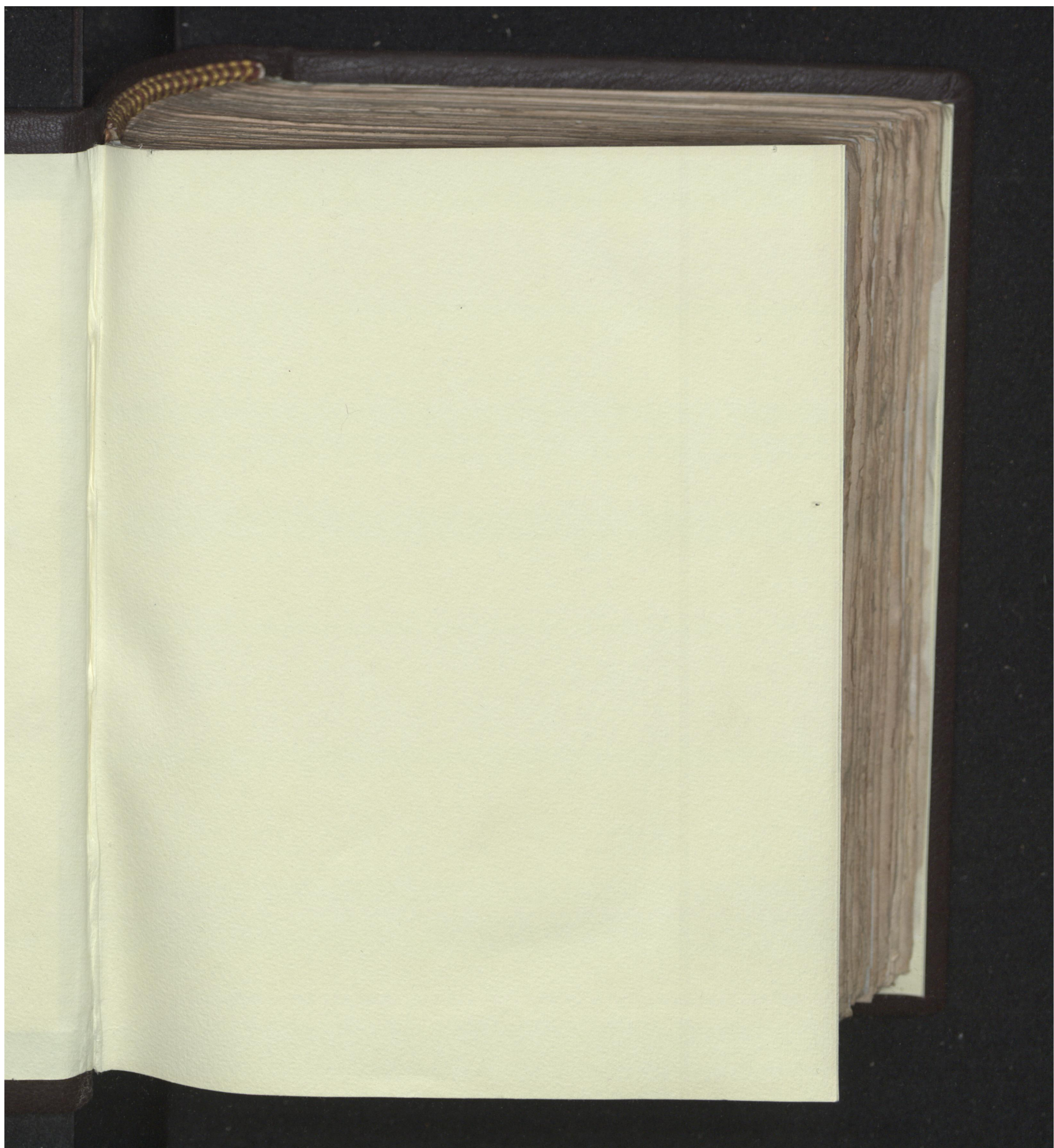

1
7
375

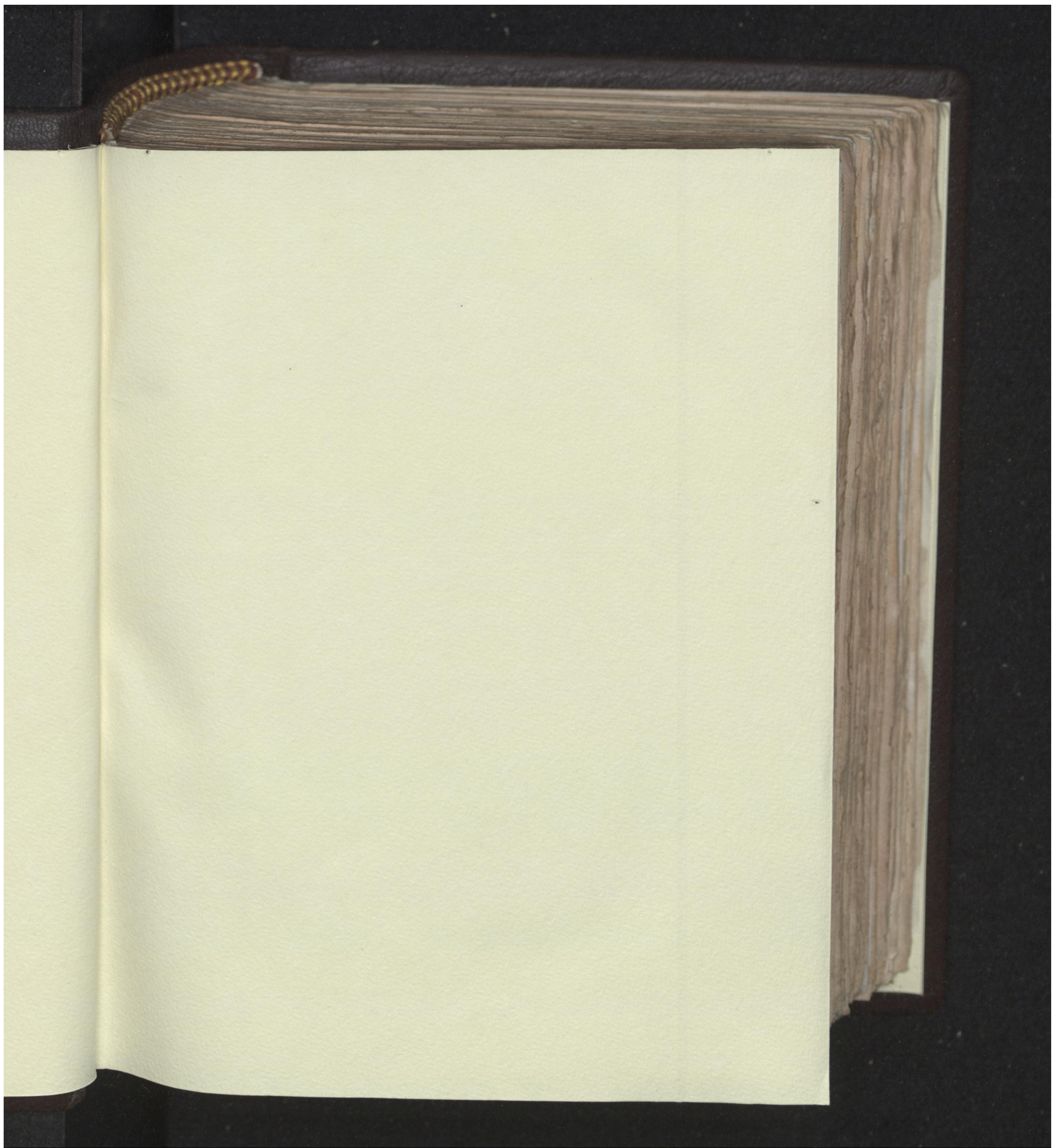

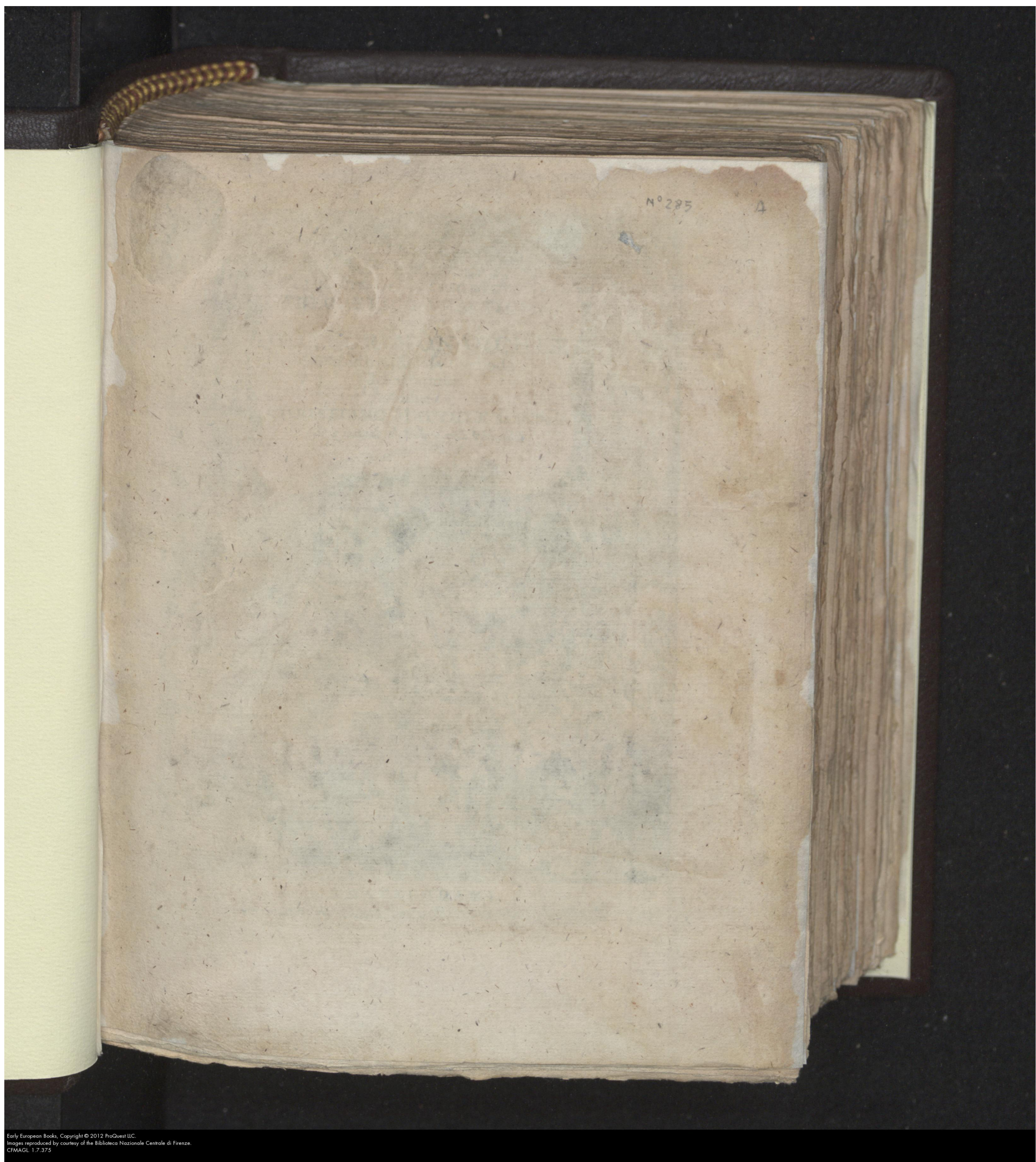

N° 285
4

XXII

MATTH

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum & Danielem Elzevirios. A°. cIↄ Iↄ CLVI.

THEATRVM
HISTORICVM THEORETICO-PRACTICVM.

In quo

QVATVOR MONARCHIÆ.

Nempe *Prima*, quæ est BABYLONIORVM & ASSYRIORVM; *Secunda*, MEDORVM & PERSARVM; *Tertia*, GRÆCORVM; *Quarta*, ROMANORVM. Omnesque REGES & IMPERATORES, qui in illis regnarunt, nova & artificiosa Methodo describuntur, omniaque ad usum Oeconomicum, Politicum & Ecclesiasticum accommodantur.

AVTHORE

CHRISTIANO MATTHIÆ,
S. S. Theologiæ Doctore, antea in illustri Noricorum Academia Altorfina, & postea in Regia Sorana, PROFESSORE primario.

Opus apprime utile, exhibens perfectum Historiæ, qua Theorian, qua Praxin, Exemplar.

Editio secunda ab ipso Authore aucta & emendata.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum & Danielem Elzevirios,
Anno cIↃ IↃc LVI.

D.

Du

D

C

cipes, qu
illorum er
ſilia, dicta
deret, fac
gere, qui
& ad felici
jucundius
partibus o
ſapientem
videlicet in
Hiſtoria ta

Illa

D

Priſc

V

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO

D. FREDERICO III,

DANIÆ, NORVEGIÆ, GOTHIÆ, ET VANDALORVM

REGI,

Duci Slesvicæ, Stormariæ & Dithmarsi; Comiti in Oldenburg & Delmenhorst, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO,

Gratiam, pacem & salutem æternam à IESV CHRISTO *precor.*

QVando, *Rex Serenissime & Domine Clementissime, Naturam Historiarum*, præsertim autem QVATVOR MONARCHIARVM, accuratius ego considero, omnino existimo, eas nullo commodiore nomine insigniri posse, quam si vocentur THEATRVM TOTIVS VITÆ HVMANÆ, in quo introducuntur omnes Monarchæ, Reges & Principes, qui fere à condito mundo usque ad nostra tempora vixerunt. In illorum enim historia, velut in speculo limpidissimo, videmus eorum consilia, dicta atque facta, tum bona, tum mala: quæ si quis attente consideret, facile inveniet, quid in moribus suis corrigere, quid omnino fugere, quid magno studio sectari debeat, si ad perfectionem vitæ præsentis, & ad felicitatem futuræ pertingere velit. Quid autem quæso utilius aut jucundius cogitari potest, quam in *Vitæ humanæ Theatro*, quod Historia partibus omnibus instructum habet, sedentem, periculis aliorum cautum sapientemque fieri, exempla capere omnigena, quæ ad usum Tuum, quid videlicet in vita expetendum, & quid declinandum sit, traducas? Vnde Historia tali laude atque Encomio merito ornatur:

Illa ego quæ gestis præsum custodia rebus,
Digero quod caveas, quodque sequaris iter.
Priscaque ne veteris vanescat gloria secli,
Vivida defensant quæ monumenta damus.

Et sua virtuti per me sunt præmia, rursum
Impia famosis defero facta notis.
Eloquor, & summi quantum jactentur & imi:
Eloquor, & cæcæ fasque nefasque Deæ.
Quod majus Theatrum, circusque capacior, aut quæ
Doctior humanas scena referre vices?
Me sine quis prudens? Vnde experientia major?
Qui me adiit, tandem non mage doctus eat?
Omnis enim nostro pendet prudentia sensu,
Riteque nil, nostra qui caret arte, sapit.

Cum quibus examussim congruit præclarum illud & vere aureum monitum politicum, quod *Basilius* Imperator in Oriente ad filium *Leonem* in Imperio successorem hisce verbis scripsit: *Per historias veteres ire ne recusa. Ibi enim reperies sine labore, quæ alii collegerunt cum labore, atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia, vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea conversiones; mundi hujus instabilitatem, & impiorum præcipites casus, ac ut verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne in justitiæ divinæ manus incidas; hæc amplecteris, ut præmiis, quæ ea comitantur, potiaris.* Hæc *Basilius* recte & graviter monuit. Nam nulla res est, quæ majorem vim habeat ad hominum vitam recte informandam, ad eandem ab otio, vitiisque omnibus ad laboris & veræ laudis studium traducendam, quam clarissimorum hominum & eximia virtute præditorum exempla pulcherrima: quæ magis movent quam verba: & facilius persuadent res gestæ, quam diserti sermones; quia instructus animus redditur in futuris, si præteritorum commovetur exemplis. Duæ enim (uti Polybius prudenter monet) universis mortalibus propositæ sunt ad præficiendum rationes, per PROPRIOS casus, aut per ALIENOS. *Evidentior* quidem illa est, quæ per propria ducit infortunia: at *tutior* illa, quæ per aliena. Itaque viam priorem sponte sua nemo unquam debet ingredi: Magis enim ejusmodi correctio laboribus constat ac periculis: Posterior semper nobis capienda, per quam sine ulla noxa, id quod melius est, cernere, unicuique licet.

Has ipsas ob causas omnibus temporibus, apud omnium ætatum viros præstantissimos, summo in honore atque authoritate *Historia* fuit, ac huic tam honesto, utili, jucundo & necessario studio plurimum tribuerunt non privati solum homines & plebeii, sed sapientissimi & potentissimi etiam Reges, magnique Principes, cum alii scribendo historias vacarent ipsi, alii eos, qui historias conscriberent, studio alerent munifico, & maximis juvarent sumptibus. *Alexandro Magno* Aristoteles auctor fuisse traditur,

ditur, ut prædecessorum acta assidue evolveret, patrumque annales discuteret, unde optima exempla posset colligere, quoniam præterita acta certum dent documentum in futuris. Nec utile hoc præceptum neglexit aut contemsit Alexander: quinimo, Plutarcho teste, dum eo usque in Asia progressus esset, ut nullos libros inveniret, ex ipsa Græcia, præter alios nonnullos libros, imprimis Philisti historias sibi mitti, Harpalo mandavit. Homero item ille tantum tribuit, ut ne dormiens quidem illius libros dimiserit, iisque asservandis inter spolia Darii Persarum Regis unguentorum scrinium captum, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretiosum, varios ejus usus amicis monstrantibus, addixerit atque devoverit.

Ptolomæus Philadelphus à Demetrio Phalereo ad perlegendas historias, librosque de regno conscriptos, sæpius admonitus est, cujus admonitioni Regem locum dedisse, nullum est dubium, quia tam immensam omnium authorum bibliothecam sibi comparavit, qualis in toto terrarum Orbe tunc temporis reperiri non potuit, præcepitque prædicto Demetrio, ut pretiosissimos ex omnibus regionibus & terris libros colligeret. Percepit quoque Rex, adhuc quendam librum adesse, qui nonnisi Hierosolymæ apud Iudæos extaret: quapropter legatum Hierosolymam ipsius libri afferendi gratia ablegavit: & ita Biblia Hebraica ab Eleazaro Sacerdotum Principe Regi transmissa sunt: ex quolibet etiam stemmate Israëlitico sex viri ad Regem una venerunt, & Biblia in linguam Græcam transtulerunt. Hoc facto Rex gratitudinis declarandæ gratia, Iudæorum captivorum 100000. carcere eduxit, & manumisit: In templo Hierosolymitano auream mensam gemmis undique pretiosissimis ornatam erigi curavit; ut & duo aurea ingentis magnitudinis pocula, & triginta pateras donavit: cuilibet etiam Interpreti basilica dona dedit, uti *Iosephus lib.* 12. *Antiq. Iudaic. c.* 2. *Cl. Alexandr. lib.* 1. *Stromat. Euseb. l.* 5. *Hist. Eccl. c.* 8. *Niceph. lib.* 4. *c.* 14. & alii annotarunt.

C. Iulius Cæsar adeo historiarum studio est delectatus, ut non solum aliorum libros legerit, sed ipse etiam ingentem historiarum codicem condiderit. Cujus *Commentaria de Bello Gallico* Selymus Turcarum Imperator primus in vernaculam linguam transferri curavit, ex iisque de bellandi arte instructus, magnam Africæ & Asiæ minoris partem cum majorum imperio conjunxit, teste *Bodino*. Hos præclare imitatus est *Octavianus Cæsar Augustus*: quippe qui in evolvendis utriusque linguæ auctoribus nihil æque sectatus fuit, quam præcepta & exempla publice vel privatim salubria; eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumque rectores, aut ad urbis Magistratus plerumque misit,

sit, prout quique monitione indigerent; sicut refert *Suetonius in Octav.* §. 89. Quo eodem modo *Pindarus Hieronem* laudat *Principem Syracusanum*, quod ex omnibus heroum præstantissimorum virtutibus florem decerpere, & quæ optima fuerint, ex crebra & frequenti quasi delibatione in suum mellificium, apum instar, convertere solitus fuerit.

L. Lucullum, qui Mithridatem in Ponto vicit, Roma profectum, rei militaris ignarum & pene rudem; cum totum iter & navigationem legendis historiis & doctorum hominum disputationibus consumsisset, tantum evasisse Imperatorem annotat *Cic. Acad. Quæst. lib.* 2. ut Mithridates Rex post Alexandrum maximus, eum majorem Ducem, quam quenquam eorum, quos legisset aut vidisset, à se cognitum fateretur.

Alexandro Severo Imp. hæc consuetudo fuit, ut, si de jure aut de negotiis tractaret, solos doctos & disertos adhiberet. Si vero de re militari, milites veteres, ac bene meritos, & locorum, ac bellorum & castrorum peritos, & omnes literatos, maxime *eos*, qui HISTORIAM norant: requirens, quid in talibus causis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores, vel Romani, vel exterarum gentium, fecissent, uti affirmat *Æl. Lamprid. in ejus vita* §. 16. Hic idem est Severus, qui Oppiano pro singulis versibus, quibus historiam de piscium generibus, natura atque captura, complexus erat, singulos numeravit aureos. Apparet inde, opinor, quanti historias ille fecerit, illarumque peritos æstimarit, quoque loco habuerit & habendos judicarit.

Rex Alphonsus Livianam historiam semper habuit comitem, & ut historiarum lectioni suam bene regnandi facultatem acceptam se ferre testaretur, librum regiis suis insignibus appingi jussit; sicut scribit *Panorm. lib.* 4.

Videmus igitur ex his, studium historicum adeo esse necessarium, ut ne quidem eo carere possimus; videmus, quanto in pretio apud summos semper Principes, & augustissimos Rerumpubl. gubernatores, fuerit. Quapropter recte faciunt Principes & Magnates, qui horum exempla imitantes, hoc studium ambabus (quod aiunt) manibus amplectuntur, & ita tempora distribuunt, ut lectioni historiarum & librorum, qui de Regimine Reip. tractant ac docent, certas adsignent horas. Ex iis enim (ut dictum) virtutes & vitia aliorum Principum cognoscere: bona & salutaria consilia addiscere: bella, ex quibus causis mota & suscepta, qui eorum exitus: quæ forma Rerumpublicarum, quæ initia, quæ incrementa, progressus, mutationes & eversiones fuerint, percipere poterunt. Ea denique ipsimet discent, de quibus ut alii ipsos monerent, nec tutum, nec ea ignorare honestum esset.

Quia

Quia autem valde utile est, in lectione historiarum Exempla omnium humanorum officiorum tanquam in illustri posita loco, prudenter accommodare ad regulas seu leges vitæ, per *Quatuor Monarchias* ibo, & exemplis quibusdam memorabilibus in medium prolatis, ceu in speculo fructum historiarum ostendam.

IN PRIMA MONARCHIA de NABUCHDONOSORE M. qui in ordine XLVII Monarcha fuit, legimus, quod in urbe Babylone *Scholam regiam* instituerit, in qua pueri atque adolescentes in lingua Chaldaica aliisque artibus & disciplinis liberalibus instituerentur. Quibus Præceptores doctissimi & sapientissimi singulari studio præficiebantur, iisque de rebus omnibus ad vitam victumque necessariis regia munificentia prospiciebatur. Vnde patet quantopere illi Scholæ & Scholastica juventutis institutio curæ fuerint. Nam & ipse examini alumnorum suorum (quod etiam Carolus Magnus fecisse fertur) interfuit, imo præfuit: quia cum adolescentibus illis est colloquutus, inque profectum eorum inquisivit, sicut *Dan.* 1. vers. 18, 19. legimus.

Hoc Nabuchdonosoris exemplum dignum est, quod omnes Reges, Principes & Magnates imitentur. Ad officium enim Principum non secundarium, (ut quidam falso putant) sed primarium pertinet, scholas fundare & laudabiliter conservare. Nam si Scholæ sunt pietatis & virtutis officina, & seminarium Ecclesiæ & Reipublicæ, quid privatio harum aliud quam atheismus, Epicureismus & regnum tenebrarum? Quare de optimis Scholis instituendis, augendis & fovendis maxime sint solliciti. Quod ut fiat, viros doctrina & eruditione præstantes accersant, liberaliter foveant & in pretio habeant. Nullos enim sumptus possunt melius collocare, quam eos quos ad Scholarum ædificationem & conservationem convertunt, quia hac ratione, regnum Christi & Reip. commodum augent & promovent. Hoc ipsum optime intellexit Leo Imp. in Oriente, qui cum Eulogium ad aperiendam in urbe Constantinopolitana scholam stipendio liberaliori invitasset, & propterea à satellitibus reprehenderetur, laudabiliter respondit: *Vtinam meis temporibus ea, quæ militibus dantur*, Doctoribus numerari deberent!

Deinde Nabuchdonosor quoque *Danielis* 3. vers. 8. *& seqq.* vocatur ARBOR EXCELSA & ROBORATA, cujus altitudo cœlum contingebat, & cujus aspectus in universam terram: Rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus copiosus, & in qua cibus pro omnibus, sub qua habitabant bestiæ agri, & in cujus ramis considebant volucres cœli. In hac arbore elegans imago boni Principis graphice depingitur, idque *quadruplici de causa.*

1. *Propter accessus facilitatem.* Sicut enim ad arborem in medio terræ stantem undique aditus & accessus est apertus: Ita quoquo Princeps subditis suis liberum ad se aditum aperiat, causas eorum cognoscat, ipseque eos audiat, & quidem sine ullo discrimine, non solum nobiles, divites & magnos, sed etiam vilissimos & pauperrimos, imo hi eum paratiorem inveniant, quam illi, quia præsentiore ope indigent. Hinc *M. Antoninus Imp.* ipsemet audivisse & judicasse legitur pupillorum controversias & querimonias, palatiique fores egenis & viduis semper apertas habuisse, cum *Ianitorum*, quibus in palatio utebatur, munus esset, non ingressu prohibere tenuiores, sed accessu arcere locupletes. Imo hæc verba frequenter usurpasse fertur: *Decere* Principes bonos & generosos, orbis & viduis viscera semper habere aperta, ut illis opitulentur, & portas nunquam claudere, ut illos audiant. Ita Rudolphus I. Imp. suis satellitibus præcepit, ne quenquam pauperum accessu & colloquio suo arcerent, dicens: *Date obsecro hominibus me accedendi locum & facultatem. Non enim ideo ad imperium evectus sum, ut hominibus in arca præcludar.* O horum Principum verba eximia & sublimia, & tum notatu tum citatu dignissima, quæ utinam Principum cordibus inscripta forent!
2. *Propter fructuositatem.* Sicut bona arbor multos & bonos fructus affert: Ita quoque Princeps copiosis fructibus, hoc est, virtutibus, pietate scilicet, justitia, fortitudine, prudentia, clementia, temperantia & liberalitate sit fœcundus, quo populus exemplum recte vivendi, moresque suos laudabiliter instituendi ab eo mutuetur.
3. *Propter umbræ amœnitatem.* Sicut *arbor* viridis & frondosa umbraculum præbet bestiis ad eam confugientibus: Ita quoque Princeps umbra alarum suarum subditos tegat, hoc est, corpora & facultates eorum contra injustam violentiam fortiter defendat. Nam constitutus est religionis custos & subditorum patronus & clypeus. Ergo ejus est veram religionem, ne salus hominum periclitetur, & gloria Dei minuatur, etiam armis, si aliter fieri non potest, propugnare, & pluris eam æstimare, quam ipsam vitam & omnia hujus vitæ bona: Quando hoc fit, tum Princeps est arbor frondosa, sub qua subditi suaviter quiescere possunt.
4. *Propter habitationis commoditatem.* Sicut enim aves cœli in ramis arboris altæ atque roboratæ nidulantur: Ita quoque subditi sub protectione *Pii & Pacifici* Principis vitam secure & pacate transigunt, quod vere divinum beneficium & summum bonum est. Vnde non sine gravi causa S. Paulus 1 *Timoth.* 2. pro Regibus & cunctis Magistrati-

bus

bus precandum esse monuit, ut tranquillam & quietam vitam cum omni pietate & honestate (sub illorum videlicet pacato imperio) degamus.

Denique in Nabuchdonosore detestandum habemus superbiæ exemplum, & miram fortunæ varietatem sive vicissitudinem. Nam cum sua sapientia suisque viribus pugnando arbitrabatur se Monarchiam obtinuisse, dicens: *Hæc est illa Babylon* &c. *Dan.* 4. vers. 27. justo Dei judicio, qui per superbiam supra hominem se exaltaverat, infra hominem dejectus ad humilitatem bestiarum devenit. Hoc horribili exemplo omnes Reges & Principes moti se ipsos non extollant, ne horrendum in modum humilientur. Nam superbiam & arrogantiam nunquam à Deo impunitam esse relictam, testantur *exempla* tum *sacra*, tum *prophana*, quæ omnia hic enumerare nimis longum foret. Hæc pauca instar omnium erunt. Superbus ille Pharao, qui dicebat; Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus? *Exod.* 5. 2. cum toto exercitu in mari rubro suffocatus est. *Sennacherib* à propriis filiis interfectus. 2 *Reg.* 19. *Antiochus*, qui fluctibus maris imperare sibi videbatur, 2 *Maccab.* 9. vivus à vermibus corrosus est. *Xerxes* se Dominum esse omnium hominum ab ortu Solis usque ad occasum jactitabat, sed paulo post à Græcis profligatus, parva navicula vitam ægre salvabat. Sed mortem violentam minime effugere potuit: nam ab Artabano patruo suo interfectus misere periit. *Alexander M.* cum honorem divinum affectaret, Deusque haberi vellet, subito vel veneno, vel ebrietate in florida ætate extinctus est. *Apryes* Rex Ægypti tantam de regni sui firmitate conceperat fiduciam, ut palam jactitare non sit veritus, Regnum se possidere, quod nulla vi Deorum hominumque everti posset. Sed paulo post regnum una cum vita amisit. *Dionysius* Syracusanus Tyrannus gloriari solitus est, Regnum se filio relicturum *adamantinis catenis* colligatum. Verum hæ catenæ facili negotio sunt ruptæ, & filius regno pulsus, panem mendicare coactus est. *Crœsus* Rex Lydorum potentissimus & ditissimus, se ob divitias beatum prædicabat. Verum Solon ei recte respondebat:

—— Dicique beatus
Ante obitum nemo supremaque funera debet.

Nam postea à *Cyro* Rege Persarum victus & regno exutus, ad extremam paupertatem redactus est. Unde Proverbium: *Irus* & est subito qui modo *Crœsus* erat. Ita Deus de throno suo superbos deponere & humiliare novit, sicut Maria Virgo in Cantico suo cecinit, *Luc.* 1. vers. 22. Detraxit potentes de sede, & exaltavit humiles. Nemo enim sanæ mentis negare potest, quin hoc à Deo rerum omnium moderatore fiat, qui pro imperscrutabili & liberrima voluntate sua Reges & regna constituit, constituta destruit, de-

ſtructa erigit, ut ſciamus & credamus, eum eſſe Regem Regum, & Dominum Dominantium. Proinde Reges & Principes nil ſolidi in hoc fragili rerum ſtatu ſibi promittant, præter factorum pie, honeſte, & laudabiliter geſtorum gloriam, & nominis ſui apud poſteros immortalem & ſolidam famam. Si ſceptro, ſi opibus, ſi populis ſuperbiunt, fallax ex iis, & non diuturna voluptas. Temporis iſta omnia ſunt dona & rapina: Id quod à *Seneca Tragœdo* hiſce verſibus expreſſum legimus:

Vos, quibus Rector maris atque terræ
Ius dedit magnum necis atque vitæ,
Ponite inflatos tumidoſque vultus.
Quicquid à vobis minor extimeſcit,
Major hoc vobis Dominus minatur.
Omne ſub regno graviore regnum eſt.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
Nemo confidat nimium ſecundis,
Nemo deſperet meliora lapſus.
Miſcet hæc illis, prohibetque Clotho
Stare fortunam, rotat omne fatum.
Nemo tam divos habuit faventes,
Craſtinum ut poſſit ſibi polliceri.
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

DE MONARCHIA SECUNDA jucunda viſio *Danielis* 8. verſ. 3. *& ſeqq.* In qua Monarchia II. præfiguratur per ARIETEM, quod inter alias cauſas fit propter admirandam trium Monarcharum Medo-Perſicorum beneficentiam & liberalitatem. Sicut enim aries homines carne alit & lana veſtit: Ita quoque *Cyrus*, *Darius hyſtaſpis*, *& Artaxerxes Longimanus* populum Dei magnis beneficiis affecerunt.

CYRUS in primo anno Monarchiæ ſuæ captivitatem Babylonicam ſolvit, captivos Iudæos dimiſit; & non ſolum *edictum* promulgavit, ut templum repararent, ſed etiam omnia vaſa templi reſtituit, omnibuſque ſuis provinciis ac ſubditis imperavit, ut Iudæis in patriam ituris viaticum omniaque neceſſaria ſubminiſtrarent, ſicut legimus 1 *Eſdr.* 1. verſ. 1. *& ſeqq.* Imo adeo liberalis hic Monarcha fuit, ut apud Xenophontem per Deum juret, ſe majore affici voluptate, cum aliis benefaciat, quam cum ſe ipſum ditet. Ita *Artaxerxes* Xerxis filius dicere ſolebat, Multo regalius eſſe addere quam adimere. Et *Ptolomæus* Rex Ægypti: Τοῦ πλουτεῖν τὸ πλουτίζειν ἐστὶ βασιλικώτερον. hoc eſt; *Magis regium eſt ditare quam diteſcere.* O felices Reſpubl.

quæ

quæ tales meruerunt Principes habere; ô felices linguas quæ talem potuere proferre sermonem!

II. DARIUS HYSTASPIS *secundum edictum* de structura templi Hierosolymitani continuanda & absolvenda promulgavit, sumptus largissimos ad illam contulit, & sub pœna suspendii edixit, ne quis Iudæos in ædificationis opere impediret, sacerdotibus item sacra peracturis omnia ad structuram templi necessaria præberi de suo curavit, ut Deum pro vita regis & filiorum ejus deprecarentur. 1 *Esd. 6. vers.* 8, 9, 10.

III. ARTAXERXES LONGIMANUS *tertium edictum* anno regni sui septimo promulgavit, quo populo Israëlitico potestatem dedit in patriam redeundi, & non solum vasa templi aurea & argentea restituit, sed etiam ingentem vim auri & argenti de suo obtulit, ut templum instaurarent, urbemque sanctam repararent: præterea thesaurariis suis, qui erant trans flumen, mandavit, ut Esdræ Sacerdoti & Scribæ largirentur, quicquid postularet. uti legere est 1 *Esdr.* 7. *à v.* 12. *usque ad finem.*

Admodum jucunda apud Plutarchum de nomine hujus Regis extat observatio, cur nempe cognomento *Longimanus* sit dictus. Dextra manus ei longior fuit, quam sinistra. Quod cum ei vitio verteretur, ipse contra in bonum omen regiamque virtutem hoc ipsum convertebat, dicens: Sibi tanquam optimo Principi naturam concessisse, ut manum dextram haberet ad largiendum amplissimam atque longissimam: alteram vero, nempe sinistram, ad accipiendum & detrahendum brevissimam & contractam.

Hujus vestigia postea insequutus *Alexander M.* adeo liberalis erga quosvis extitit, ut inter alia istud inprimis prædicare solitus sit, *A nemine sese unquam liberalitate & benignitate* superatum esse. Id quod etiam re ipsa demonstravit. Nam trajecturus in Asiam adversus Persas, convocatis amicis & copiarum Ducibus, pene universum regium patrimonium eis benigne largitus est, ut nihil ipsi propemodum superesset. Cum in Ægypto versaretur, tenuioris fortunæ homini, stipem in dotem filiæ suæ roganti, civitatem opulentam & magnam dono dedit. Cui obstupescenti, dicentique: Vide, Rex invictissime, quid des, & cui. Nam forte alium me esse opinaris, quam qui sum; aut quid petierim, non satis assecutus es. Respondit Alexander: Non ita sum ignarus, ut tu me esse arbitraris: Scio enim & qui sis, & quid dederim: tu accipe, quod dedi, & tace. Nam ut petere, quod petiisti, est Biantii, ita donare, quod donavi, est Alexandri. In primis magna usus est liberalitate Alexander erga viros doctos. *Eleo* Pyrrhoni decem millia aureorum dono dedit. *Xenocrati* talenta quinquaginta muneris loco misit. Aristoteli pro Historia animalium describenda subministra-

tis omnibus necessariis sumptibus, præmium laboris dedit 800. talenta, hoc est, coronatorum aureorum millia quadringenta octoginta. Horum Monarcharum exemplo monentur Principes, ut liberalitati studeant; siquidem liberalitas, & beneficentia Principum erga subditos, magnum eis amorem conciliat atque favorem. Nam quemadmodum nullum teterius est vitium in Principe & Rempublicam gubernantibus *avaritia & crudelitate*, nihil certius ad derivandum populi in se odium & malevolentiam: Ita quoque *Liberalitate & Clementia* nullam esse *Potentiorem* dotem in Principe, nullum efficacius præsidium adversus malorum odium, nullum efficacius instrumentum ad amorem & benevolentiam populi sibi conciliandam constat.

Videant tamen Reges & Principes, ne in excessu peccent, hoc est, ne prodigalissimi & profusissimi potius sint, quam liberales, sicuti legimus apud *Polybium* de Antiocho Epiphane, quem cognomine paululum immutato, aliquando *Epimanem*, hoc est, furibundum & mente captum appellat. Hunc namque scribit immensos pecuniarum thesauros in comessationibus & symposiis prodegisse & brevi tempore profudisse, solitumque esse ludibundum interdum & ebrium grandiusculos nummorum sacculos in viis publicis abjicere, & subinde dictitare: Isthæc accipiant ii, quos sors fortunave huic commodo jampridem destinavit. Imitatorem hac in re habuit *C. Caligulam*, qui aliquot diebus continuis pecuniam larga manu in vulgus dispersit. Similiter de Nerone scribit Dion, quod prætoriano militi dari jusserit aureorum 100000. cumque Agrippina mater ejus ea in unum coacervasset locum, quo filium intuentem summam tantæ pecuniæ pœniteret, interrogavit Nero, quantum esset numeratum, cognitaque summa duplicari jussit, dicens: Non putavi, me tam exiguum munus dedisse.

IN MONARCHIA TERTIA contemplandus nobis proponitur ALEXANDER MAGNUS. Hunc insignem Monarcham Deus tanquam Heroëm excitavit, eumque heroicis animi & corporis dotibus exornavit atque armavit, ut per eum ἀξίωμα summi Imperii à Persis ad Græcos transferret. Nam multæ virtutes in eo fuere conjunctæ, quæ in aliis summis viris vix reperiuntur singulæ: Nullus enim Regum Ethnicorum cum eo comparari potest, sive spectemus insignem ejus sapientiam, sive fortitudinem heroicam & felicitatem in rebus gerendis, sive alias virtutes, liberalitatem scilicet, justitiam, clementiam, modestiam & continentiam &c. Verum quemadmodum segetes fœcundæ & uberes, non solum fruges, sed etiam herbas effundunt inimicissimas frugibus: Ita magnæ & admirabiles naturæ inter præclaras actiones virtutis maxima quo-

que

que vitia afferre consueverunt. Hujus rei luculentum testem exhibet se nobis Alexander, cujus præmemoratæ virtutes non fuerunt puræ putæ, sed nigricantibus vitiorum notis aspersæ. Nam tandem devicto Dario, quando videbatur potentiæ & felicitatis humanæ supremum attigisse fastigium, fortuna rerum gestarum ebrius factus, prorsus est immutatus, variisque vitiis atque flagitiis sese inquinavit. Vituperatur enim in eo:

I. *Arrogantia.* Facile namque persuaderi passus est, se non Philippi Regis Macedoniæ, sed Iovis Hammonis filium esse, adeoque immortalem Deum; & ridiculum est, quod à Græcis per literas petiverit, ut decreto suo ipsum Deum facerent. Itaque aliis aliter statuentibus, Lacedæmonii decretum ejusmodi fecerunt: Ἐπειδὴ Ἀλέξανδρος βούλεται Θεὸς εἶναι, ἔστω Θεός. hoc est, *Quoniam Alexander Deus esse vult, esto.* Qua voce plane Laconice irriserunt stultam ejus ambitionem, quod ea hominibus petierit, quæ natura ei largita non fuerat, & putaverit ab iis posse creari Deos, qui ipsimet nihil aliud essent, quam miseri mortales. Et hanc ob causam Alexander toti Græciæ, suisque omnibus exosus est factus & ridiculus, cum divinos honores affectaret, & tum maxime Deum se declarari peteret, cum virtuti remisso nuncio, vitiis omnibus delectaretur, & pessimarum cupiditatum, ebrietatis, crudelitatis & superbiæ servus factus fuisset. Quare Olympias mater ejus, cum audivisset, filium jam longo tempore sepulchro carere, graviter ingemiscens, atque acerbissime plorans, O fili, inquit, cum in Deorum numerum referri volueris, & id perficere summo studio conatus sis, nunc neque illorum quidem, quorum omnibus mortalibus æquale & par jus est, particeps fieri potes, nempe terræ sepulturæque. Et sic simul infortunium suum luxit, simul etiam fastum & inanem filii arrogantiam taxavit.

Talis stultus quoque fuit C. Caligula IV. Imp. Rom. qui tanquam Deus adorari volebat, & miserabatur stultitiam Iudæorum, quod se Deum esse sibi persuadere non possent: cum tamen paulo post experimento didicerit, se vere fuisse mortalem. Philo de legatione ad Caium. Sic *Domitianus* omnium edictorum & diplomatum cæsareorum exordium ita fieri jussit: *Dominus Deus noster hoc mandat.* Vnde in communi sermone ei titulus hic tributus fuit: *Dominus Deus noster Domitianus.* Verum paulo post non tantum falsam divinitatem, sed etiam veram humanitatem interfectus amisit. Ergo Princeps Christianus, humilis sit in oculis suis: quia arrogantiam & superbiam Deus detestatur. *Prov.* 8. *vers.* 13. & abominatio est coram Deo omnis arrogans. *ibid.* cap. 16. Vnde etiam quovis tempore graviter à Deo puniti & humiliati sunt, sicut supra in historia Nabuchdonosoris dictum.

II. *Tru-*

II. *Truculentia.* Nam *Primo*: Proficiſcens ad bellum Perſicum, omnes novercæ ſuæ cognatos, quos Philippus in excelſiorem dignitatis locum provehens imperiis præfecerat, interfecit, ne, ſe bellum in Aſia gerente, materia ſeditionis, quod ipſe putabat, in Macedonia remaneret.

Secundo: Cum Alexander divinos honores ſibi deferri vellet, maximam civium ſuorum contraxit invidiam. Dicebant namque Macedones: peſſime cum eo Principe agi, qui ſe Deum quam Regem haberi mallet. Hæc res multis exitio fuit, ſiquidem ii, qui Alexandrum ut Deum adorare nolebant, juſſu ejus, vel leonibus objiciebantur, vel in carcerem conjiciebantur, & poſtea interficiebantur. Inprimis *Calliſthenes* Philoſophus hanc arrogantiam Alexandri magna verborum licentia execrabatur. Quod cum accepiſſet Rex, gravi ira excanduit; eum inſidiarum in ſe conſcium accuſari paſſus eſt, exegitque ab eo immaniſſimas & crudeliſſimas pœnas. Nam truncatis manibus, abſciſſisque auriculis, & naſo, labrisque mutilatis, deforme ac miſerum ſpectaculum omnibus illum viſendum præbuit, ac deinde eum in caveam cum quodam cane conjectum ad metum exemplumque cæterorum palam circumferri juſſit. At Lyſimachus Macedo vir illuſtris, & virtute viriumque gloria præſtantiſſimus, miſeratus tanti viri fortunam, venenum ei in remedium miſerandæ calamitatis detulit. Quod adeo iniquo animo Rex tulit, ut Lyſimachum ferociſſimo leoni exponi juſſerit. Sed cum leo in eum impetum aperto ore feciſſet, manum pallio involutam in os leonis inſevit, avulſaque lingua feram exanimavit. Quod cum vidiſſet Alexander, Lyſimacho pepercit.

Tertio: *Parmenionem* Ducem ſuum præſtantiſſimum innocentem, & nil ſibi male conſcium, crudeliſſime interfici mandavit. Imo multos ſuorum amicorum & conſiliariorum optime meritorum, nec non *Clitum* Ducem ſuum fideliſſimum, aliosque, inter pocula è medio ſuſtulit.

In hoc igitur Alexandri M. exemplum omnes Principes & Magnates intuentes, à crudelitate abſtineant, quia plus clementia quam ſævitia proficiunt. Adde, quod bonus Magiſtratus civibus ſit carus: Tyrannus vero exoſus. Nam *illo* in publicum procedente, tanquam ad clarum & beneficum ſidus certatim advolant: *Hoc* vero conſpecto, tanquam malum aliquod ſeu noxium animal è cubili proſiliret, omnes defugiunt. Et experientia omnium rerum Magiſtra teſtatur, tyrannos raro ad ſenectutem canam pervenire. Vnde Thales aiebat, nil ſibi inſolens magis eſſe, quam tyranni ſenis aſpectum. Teſtatur eadem, rarius, imo nunquam illos placidum ex hujus vitæ ergaſtulo exitum ſortiri. Nimirum:

Ad generum Cereris sine cæde & sanguine pauci
Descendunt Reges, & sicca morte tyranni.

Quod exempla Pharaonis, Absolomi, Achabi, Nimrodi, Cambysis, Ochi, Antiochi, Belsazaris, Herodis Ascalonitæ, Antipæ, Agrippæ, Neronis, Diocletiani, Aureliani, Valeriani, Iuliani, Phocæ, Maximini, aliorumque tyrannorum innumerabilium ostendunt.

III. *Luxuria.* Tantam denique sui mutationem subiit Alexander, ut qui totum ferme terrarum orbem vicerat, omnemque vim humanam spreverat, & initio egregia continentiæ specimina ediderat, tandem nec libidinis ardorem inhibere, nec epulandi potandique voluptatem vincere potuerit. Hinc Monarchia III. Græcorum *Hirco* caprarum, item *Ventri æneo* comparatur, ad significandam Alexandri helluationem & lasciviam, quippe qui immoderatis cupiditatum motibus frena ita laxasse perhibetur, ut ei nefas non videretur 365. concubinas in aulam introducere, dies noctesque comessando & potando consumere, certamina potationum instituere, & victoribus præmia distribuere. Ferunt ipsum aliquando apud Medum Thessalum in viginti convivarum symposio perpotantem, singulis singulos vini calices propinasse, ab eisdemque totidem accepisse, & illico hausisse. De eo quoque, teste *Athenæo*, refert *Ephippius*, quod plurimi fuerit vini, ita ut aliquando è symposio per manus ablatus duos postea integros dies totidemque noctes pertinacius sterterit: & quod inconvivio quodam scypho bicongio accepto, meroque repleto illum Proteæ Macedoni, qui bibacissimus esse ferebatur, propinaverit: qui scyphum hilare accipiens, illum omnium convivarum profusissimo cum applausu integre totum hausisse, pauloque post eundem scyphum mero repletum Alexandro rursus propinasse. Quem accipiens Rex, generose quidem illum ebibisse, verum deficientibus statim viribus, deposito scypho, in pulvillo procubuisse, indeque in morbum incidisse fertur, quo paulo post extinctus est. *Ælianus lib. 3. Var. Hist.* hac de re ita scribit: Hæc, inquit, non sunt laudanda in Alexandro, quod, cum quinta die mensis, ut fama est, perpotasset apud Eumæum, deinde sexta crapulam edormierit, septima deinde die epulatus est apud Perdiccam, qua se rursus vino ingurgitavit, & octava dormivit. Et decimaquinta die ejusdem mensis iterum indulsit vino: & sequenti solito more crapulam somno decoxit. &c.

Quare omnes Reges & Principes considerantes hoc Alexandri exemplum, quod magno nocumento sibi fuerit, tot diebus potando consumptis: à nimio baccho abstineant, ebrietatem tanquam rationis hostem & noxiam pestem fugiant, & nimias perpotationes execrentur. Nam crapula & ebrietas Principem reddit ignavum & ineptum ad officii sui munia recte

obeunda. Quid boni proficiſci poteſt à Principe quotidie gulæ & genio dedito? Quid infelicius ebrietatis dominatu? Hæc artium & diſciplinarum pernicies, hæc omnis honeſtæ vitæ morumque peſtis & corruptela. Hæc mentis uſum pervertit, omnem humanæ vitæ dignitatem commaculat, Dei in homine ſculptam imaginem debilitat, corporis robur perdit, Iliada morborum gignit, imo, ut uno verbo complectar, omnium vitiorum gurges eſt & ſentina. Neque ſilent hiſtoriæ, quam funeſta ebrietas iis, qui ei dediti fuere, extiterit. *Alexander M.* hac luxuria & immoderato harum voluptatum uſu eo proceſſit, ut optimos etiam amicos, Conſiliarios ac Duces occiderit, ſuamque vitam abbreviarit. Hinc *Alphonſus* Rex cum interrogaretur, quid ſibi vellet, quod vinum aqua dilueret? Ne ebrius fiam, reſpondit. Non enim ignoro, quantum vini intemperantia Alexandri Macedonum Regis gloriæ obſuerit. Quo impietatis & crudelitatis Nero impuriſſimus non proſiliit? Cum vino gulæque tam deditus eſſet, ut mutato nomine pro Claudio Tiberio Nerone, Caldius Biberius Mero dici meruerit. Quot quæſo ad duriorem reſervati caſum, vel linguæ ſuæ temeritate, vel caſu inter compotandum jugulati? quorum vita, heu! male

—— *Cum gemitu fugit indignata ſub umbras.*

Sic Clitus periit. Sic Belſazar. Sic Holofernes Aſſyriorum Dux; cum ſe vino obruiſſet in convivio, & in lecto jaceret nimia ebrietate ſepultus, gladium ejuſdem Iudith fortiſſima virago arripuit, & divino robore munita beſtiam immanem turpiſſima morte confecit. *Iudith. c.* 13. verſ. 10. Sic 1 *Maccab. c.* 16. legimus ebrium & temulentum factum fuiſſe Simonem ſenem, & filium ejuſdem: quod ſimul atque intellexit Ptolomæus, arma cepit ſtatim, & cum militibus in palatium, in quo convivium maximum lectis magnificentiſſime ſtratis celebrabatur, tumultuoſiſſime invaſit, & ille & milites cædendi faciunt initium, & ſtragem, in illum, in filios, in pueros irruentes, horribilem edunt. Sic multi alii ſine modo bibentes perpotationibus immoderatis mortem ſibi conſciverunt ac miſere extincti ſunt.

—— *Quorum ſi nomina dicam,*
Icariæ numerum ſcribere coner aquæ.

IN MONARCHIA QVARTA nobis ſiſtuntur multi præſtantiſſimi Imperatores, quorum (ut tantum paucos in aream producam) poſt Ethnicos Impp. *Conſtantinus*, *Theodoſius & Carolus*, cognomento *Magni* dicti, fuere præcipui & celeberrimi.

PRIMO: CONSTANTINVS M. tot tantiſque virtutibus fuit ornatus, ut nemo ex anteceſſoribus illi præferri, imo ne comparari cum eo poſſit; inprimis magna in ipſo PIETAS (ut cæterarum ejus virtutum jam non faciam mentionem) fuit. Nam 1. ipſe primus ex Impp. Rom. Chriſtianus

factus

factusChriſtumque amplexus eſt:& poſtquam devictis tyrannisEthnicis ſolus ſumma rerum potitus ; ad religionem Chriſtianam inſtaurandam , ſtabiliendam & amplificandam , omnem curam , ſtudia ac laborem contulit, liberum religionis exercitium Chriſtianis conceſſit , piis Eccleſiæ Doctoribus ſtipendia conſtituit , iiſque magna privilegia conceſſit , adeoque non tantum Politiam, ſed etiam Eccleſiam bene gubernavit ac protexit.

2. Cum Arius peſtilentiſſimus ille hæreticus Deitatem Filii Dei negaret , Conſtantinus Imp. præcipuos Eccleſiarum , per omnem Aſiam , Africam , & Europam , Epiſcopos Niceam convocavit , quos oratione pia & clementi ad concordiam animorumque conjunctionem cohortatus eſt. In qua inter alia hæc ſententia vere aurea eminet : *Inteſtina*, inquit , *ſeditio in Eccleſia Dei conflata , multo plus moleſtiarum & acerbitatis , quam quodvis bellum pugnave in ſe complectitur.* Conſcriptum eſt in hoc Conſilio Symbolum Nicænum , quod adhuc in Eccleſiis Chriſti retinetur.

3. Biblia ſuis ſumptibus ſæpius deſcribi (nam typographia tunc temporis nondum fuit inventa) & in exteras nationes hinc inde mitti curavit , quo vera religio longe lateque propagaretur.

Novum Teſtamentum ſibi ſemper præferri mandavit : Quo inſinuare voluit , quod ipſe ex eo veram Dei atque Chriſti agnitionem hauſerit , inque ea conſtanter perſeverare , ſubditoſque ſuos protegere vellet. Ex hiſce aliiſque documentis Conſtantini *Pietas* ſatis ſuperque effulget. Optime namque novit hic Imperator, PIETATEM REGNA FIRMARE ; quod pientiſſimi Regis CHRISTIANI IV. parentis R. M. V. beatæ ac glorioſæ memoriæ, & Evergetæ mei , dum viveret , benigniſſimi , *Symbolum* vere aureum fuit. Ab hac enim ſola Magnatum & Reipublicæ felicitas dependet : vera pietate pax conſervatur, bella extinguuntur , hoſtes in fugam conjiciuntur , trophæa eriguntur , & victoria paratur. Contra vero Principes qui Deum non timent , nec ipſi felices eſſe poſſunt , nec eorum ſubditi , quia ibi nulla poteſt eſſe felicitas , ubi nulla eſt pietas. Proinde in præſentiſſimo verſatur periculo regnum , cujus Princeps eſt malus Chriſtianus. At fortunatum, cujus Princeps ambulat in lege Domini , deque ea meditatur die ac nocte. Quare Principum primarium eſt officium , ut pietati ſtudeant , verbum Dei diligant , magni faciant , libenter audiant , ruminentur , & in corde ſuo conſervent : ſint veri Eccleſiæ nutritii , hoc eſt , dent operam ut in ſuis finibus Eccleſia Chriſti creſcat , vigeat & floreat : Doctores puræ & ſanæ doctrinæ addictos vocent , liberaliter foveant & defendant : ſine horum enim opera & ſtudio Eccleſia feliciter creſcere non poteſt , quia ſunt organa talia , per quæ Spiritus Sanctus in cordibus hominum operatur.

SECUNDO: THEODOSIUS M. post Constantinum M. Imperator celeberrimus & religiosissimus fuit, ac magnæ, omnibusque Christianis Principibus imitandæ virtutes in eo eminuerunt. Imprimis laudatur ejus

1. *Pietas.* Ipse namque primus fuit, qui cultum inanium Deorum severe prohibuit, fana ac templa Deorum extirpavit radicitus, & sempiterna oblivione obruenda curavit, teste *Theodoreto.* Nam Constantinus M. omnibus præconiis merito efferendus, videns adhuc orbem terræ cæco errore furentem, tametsi vetuit omnino dæmonibus hostias immolari: non tamen eorum delubra demolitus est, sed mandatum solum dedit, ne quisquam ad ea accederet. Sed revertor ad Theodosium, cujus fidem & pietatem etiam *Augustinus lib. 5. de Civ. Dei* miris laudibus effert, dicitque, eum in bello magis orando quam feriendo pugnasse: & hoc tam manifestum fuisse omnibus, ut etiam *Claudianus* Poëta Gentilis de eo cecinerit:

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

Meminit quoque *Augustinus*, Theodosium solitum fuisse dicere, magis se gaudere, quod membrum Ecclesiæ Dei esset, quam in terris regnaret. Imo Theodosium pissimum fuisse Imperatorem, patet ex oratione ejus *προαγωνίῳ*, qua filios suos Arcadium & Honorium (quos in imperio habuit successores) serio hortatus est, ut patriis vestigiis insistentes hoc sibi unice curæ esse vellent, ut fidei & pietatis doctrina pura & incorrupta conservaretur, & ad posteros propagaretur, ac in eo conatu nullis laboribus ac sumptibus parceret. Hinc D. Ambrosius Theodosium inter eos, qui beatissima in vita æterna lætitia & gloria fruuntur, connumerare non dubitat. Sic enim loquitur in oratione funebri de laudibus ejus habita ad populum: *Convertere*, inquit, *anima mea, in requiem tuam, in quam festinavit ingredi Theodosius.* Et paulo infra: *Absolutus igitur dubio certamine fruitur nunc Augustæ memoriæ Theodosius luce perpetua.* Et infra; *Manet ergo in lumine Theodosius, & sanctorum cœtibus gloriatur.*

2. *Amor & studium erga Rempublicam.* Non nesciebat Theodosius, vigilantiam Principis Ecclesiæ & Reipublicæ esse incrementum; oscitantiam vero ejus decrementum & ruinam. Quare juxta Dei & naturæ præscriptum ita imperio præfuit, ut omni ratione publicis consuleret commodis, omnique studio caveret, ne quid Ecclesia & Respublica damni acciperet: & potius sua commoda neglexit, ut publica promoveret, juxta monitum Claudiani:

Tu civem patremque geras, tu consule cunctis,
Nec tibi: nec tua te moveant, sed publica vota.

Itaque cum multi Tyranni adversus Theodosium insurgerent, ipseque, nisi opprimerentur, imminere exitium Reipublicæ prospiceret, pro lege & grege pugnandum existimavit. Multa autem prælia gessit, quorum tria inprimis notatu digna. *Primum* adversus Barbaros, qui cum Istrum flumen transiissent cum ingentibus copiis, ut non solum Thraciæ, sed etiam toti Orienti terrorem maximum incusserint: occurrit illis Theodosius, nondum Imperator, sed à Gratiano Imp. Dux militum electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, ut cum Cæsare dicere posset: *Veni, vidi, vici.* Eaque causa fuit, ut Gratianus eum consortem Imperii declaraverit. *Alterum* prælium, fuit commissum cum *Maximo* tyranno, qui Gratianum interfecerat, & imperium ejus invaserat: Sed hoc sine sanguine militum suorum confecit, occiso repente tyranno & occidentali Imperio recuperato. *Tertium* prælium cum Eugenio altero tyranno commisit, sed pugnante Deo de cœlo pauci multos vicerunt, & ita Theodosius, quia non in gladio & potentia sua, sed in Deo vivo & vero suam collocabat fiduciam, semper in prælio victor evasit.

Hac in re omnes Reges ac Principes Theodosium imitari debent, ut bellum contra hostes gesturi, non in multitudine aut robore exercitus sui cum Sennacheribe, Xerxe, & Maximo confidant, sed in omnipotenti Deo, à quo solo victoria est expectanda. 2 *Sam.* 1. vers. 21. 1 *Maccab.* 2. vers. 18, 19. *Psal.* 22. vers. 5, 6, 7, 8. & *Psal.* 33. vers. 16, 17. Quod optime intellexit Heraclius LXIII. Imp. Rom. qui palam professus est, neminem sibi præter Deum auxiliari posse: quo volente, unus mille facile persequatur. Quare hoc symbolo usus: A DEO VICTORIA. Digna quoque vox est Imperatore, quæ in legum volumine hisce verbis repræsentatur: Deo autore nostro gubernante imperium, & bella feliciter peragimus, & pace decoramus, & fatum sustentamus Reipublicæ, & ita nostros animos ad Dei omnipotentis adjutorium erigimus, ut neque armis, neque nostris militibus, neque bellorum Ducibus, vel nostro ingenio confidamus, sed spem omnem ad summæ Trinitatis Providentiam referamus. Et memorabile est illud de Carolo V, quod referunt historici: In expeditionibus illum bellicis sæpius cum Deo quam hominibus locutum esse, quod de suis consiliis cum nemine aut paucis communicaret, sæpe ad Deum ardentes preces funderet.

3. *Liberalitas.* Valde liberalis fuit Theodosius erga omnes, imprimis autem erga Ecclesiæ Doctores & egenos: & cum de nimia liberalitate moneretur, dixit: Nunquam defuturum fisco regio pecuniam, quamdiu pauperes Eleemosynas acciperent, & Ecclesiarum Doctores ex eo sustentarentur. Secutus hac in re Cyrum, Darium Hystaspem, Artaxerxem Longimanum,

Alexandrum M., Titum Vespasianum, Vlpium Trajanum, Antoninum Pium & Constantinum M. qui maximis laudibus ob immensam liberalitatem qua erga egenos, & imprimis viros doctos usi sunt, efferuntur. Vnde mirandum non est, quod illorum ætate doctrinæ & artes ita floruerint, ut tot & tam multiplices fructus ad nos propagati sint. Vt enim fruges aëris temperie liquidioreque cœlo exuberant: haud secus bonæ artes benignitate, honorificentia, humanitateque excitantur: Econtra invidia, sordibus, morositateque eorum, qui rerum potiuntur, restinguuntur & languescunt. Quis enim est, qui, si præmium laborum suorum vel habet vel expectat, non ad omnia alacrior & promptior reddatur? Et teste *Claudiano in laudibus Stilliconis Paneg.* 2.

——— *Egregios invitant præmia mores.*

4. *Clementia. Egnatius* & *D. Ambrosius* scribunt de Theodosio, quod summa in eo *Clementia* fuerit, quam etiam (teste *Zonara*) declaravit erga *Antiochenos.* Nam Imperator post exantlatos difficiles labores bellicos, civitati Antiochenæ tributum novum imperavit: quod cum durius graviusque videretur civibus, ad iram excitati, Imperatori non solum infamiæ notam inurere annituntur, sed in majorem adhuc contumeliam, statuas tum ipsi, tum conjugi erectas, quasi furoris œstro perciti, deturbant, affligunt, comminuunt, dissipant: præterea è Magistratu quosdam interficiunt. Agnoscentes postea delicti sui gravitatem, & Imperatoris indignationem subodorantes, sibi suisque omnibus non nisi cladem funestam & exitium certum jam jam impendere sentiunt. Hinc pœnitentia ducti Flavianum Episcopum ad Theodosium Imp. supplices ablegant; qui in aulam cum venisset, Imperatorem magno irarum æstu (ut par erat) flagrantem offendit, ut vix ulli intercessioni locus esset relictus. Quocirca, cum cantorum Magistro aulico re communicata, supplices civium literas numeris rhytmicis astringendas esse concluditur, atque ad mensam Imperatoris ab ordinariis pueris symphoniacis decantandas. Hoc ita facto Imperatori ubertim exit lachrymarum vis, animus demulcetur, iracundia tollitur: & Episcopus tandem re ex voto gesta, civibusque impetrata gratia, in pace dimittitur. Magnopere igitur laudandus Theodosius, quod Antiochenis tam clementer ignoverit, cum sæpius Reges & Principes, ob leviusculam causam, (quæ non tanti momenti, quam hæc Antiochenorum contra Theodosium commissa) personam tyranni induant, & crudelissime agant, uti Cambyses, Ochus, Xerxes, Alexander, Phocas, & alii fecere. Si quis autem Theodosio objicere vellet peccatum cædis Thessalonicensis, huic *D. Ambros. in Orat. ejus funeb.* respondit, dicens: *Dilexi virum, qui magis arguentem, quam adulantem probaret. Stravit omne, quo utebatur, insigne regium, deflevit publice*

in

in Eccleſia factum ſuum quod ei aliorum fraude obrepſerat : gemitu & lacrymis oravit veniam , quod privati erubeſcunt : non erubuit Imperator publice pœnitentiam agere. Neque ullus poſtea dies fuit , quo non illum doleret errorem. Hæc Ambroſius.

Hinc multa Principes addiſcere poſſunt. I. Quando etiam ex infirmitate humana lapſi , atrocia peccata commiſerunt , in iis non pertinaciter perſeverent aut ſub eorundem mole deſperent , ſed cum Theodoſio vera fide pœnitentiam agentes ad Deum confugiant , & remiſſionem peccatorum ab eo petant, quo pœnæ æternæ condonentur, & temporales mitigentur.

II. *Facile injuriarum obliviſcantur* , uti Theodoſius fecit. Quod eſſet graviſſimis injuriis & contumeliis ab Antiochenis exceptus , eos ex juſta cauſa ulciſci, deque iis ſupplicium ſumere potuiſſet : attamen eos in gratiam recepit, omniumque offenſarum oblitus eſt. Nam hæc ſumma Principis laus eſt, in offenſione clementiæ ſtudere : injurias contemnere , animum iracundum vincere , parcere ſubjectis & debellare ſuperbos. Proinde clementia & lenitate multi Reges ac Principes ſua imperia ſibi acquiſiverunt , acquiſita conſervarunt : conſervata auxerunt atque amplificarunt. Hac Alexander M. totum fere terrarum orbem imperio ſuo ſubjecit. Hac potens factus eſt in Gallia Iulius Cæſar. Cujus præclara vox notanda : *Nulla ex re majorem ſe capere voluptatem , quam injurias condonando , & beneficia compenſando.* Optandum eſſet, ut vocem hanc Chriſtiani omnes, præſertim autem Principes & Magnates,non ſolum in pectus demittant, verum etiam imitatione exprimant. Fide Cæſar Paganus fuit & gentilis, ſed hac in re fecit tanquam optimus Chriſtianus.

III. Principes quoque iracundiam ſummo ſtudio fugiant. Nam hac incenſus Theodoſius , cætera pius & optimus Imperator , ad ſeptem hominum millia Theſſalonicæ trucidari juſſit. Hac inflammatus Alexander Lyſimachum Leoni objecit : haſta Clitum trajecit : Calliſthenem mori coëgit. Sunt Alexandriæ Caracallæ juſſu omnes pii interfecti , qui geſtus ejus ridicule expreſſerunt. Iracundiæ ſuæ monumenta plurima Periander , Lyſander , Sylla , Caſſius , Cambyſes , Totilas, & alii reliquerunt.

TERTIO: Denique CAROLUS M. quantus ipſe Imperator fuerit , neminem adeo in hiſtoriarum cognitione hoſpitem & peregrinum eſſe puto , ut non audierit , ſi minus legerit. Ipſe namque fuit boni & optimi Principis perfectum exemplar , quia omnibus fere virtutibus , quæ in Principe requiri poſſunt , ornatus fuit. Quas, quia dignæ ſunt ut omnes Chri-

ſtiani

ſtiani, adeoque Reges & Principes imitentur, breviter percurram, uſumque earum oſtendam. Præcipuæ autem hæ ſunt:

I. PIETAS. Carolus M. bene intelligens, ſuper omnia præclara, quæ regnum ſive imperium habet, pietatis cultusque divini coronam Principem exornare, pietatis ſtudio adeo delectatus eſt, ut ipſe ſe choris pſallentium in Eccleſia immiſcuerit, & coram ſe, ubicunque eſſet, divinum peragi officium ac miniſterium curaverit: imo in id unice incubuit, ut religionem Chriſtianam (quam ipſe primus in Germaniæ oras invexit) promoveret ac propagaret. Quare cum ita in Republ. fieri videamus, ut

Mobile mutetur ſemper cum Principe vulgus;

non tantum in moribus, ſed etiam in Religione: & quod ſubditi omni tempore imitentur opiniones & facta Dominorum ſive bona ſive mala: in id potiſſimum Princeps incumbat, huc omnes ſuas cogitationes imprimis dirigat neceſſe eſt, ut pietate animum exornet, cultuque tam interno quam externo Deum veneretur: Sic facile ſubditos quoque ſuos ad pietatem & optimos mores adducet, ſibique obſequentiores reddet. Nunquam moritura laus eſt Theodoſii II. Imp., quod aulam ſuam veluti Scholam in qua ad pietatem ſe ſuosque exercuit, inſtituerit, habens ordine diſtributa tempora lectionum, Pſalmorum, jejuniorum, imo & vigiliarum. Vt de aliis Chriſtianiſſimis Imperatoribus & Principibus nihil dicam.

II. PRVDENTIA. Prudentiſſimus hic Imperator fuit, & ſe potius ſcientia rerum divinarum & humanarum, quam potentia excellere velle ſæpius dixit. Prudentia enim Principi inprimis eſt neceſſaria, ad regendum alios, & etiam ad regendum ſe ipſum. Hinc David filio ſuo Salomoni Regi, tunc primum inuncto à Deo, precatur hanc virtutem maxime omnium ei neceſſariam, dicens 1 *Paral.* 23. *Det tibi Deus Prudentiam & ſenſum, ut regere poſſis Iſraël, & cuſtodire legem Domini Dei tui &c.*

III. FORTITVDO. Carolum M. fortiſſimum Heroëm fuiſſe teſtantur varia bella felici ſucceſſu ab eo geſta. Ipſe namque domuit indomitos antea Saxones, brevi temporis ſpatio redegit ſub imperium ſuum Italiam, Radbodum Friſiorum Regem è regno ſuo fugavit, ipſe compeſcuit Hungaros, vicit Hunnos & Avares, ille majorem Hiſpaniæ partem Saracenis inde expulſis ſibi ſubjecit, & Sclavos ac Bohemos in ordinem redegit. Vnde omnibus exteris Regibus & gentibus adeo terrori fuit, ut ipſum velut Dominum ſuum coluerint. Annon igitur Carolus à tanta rerum geſtarum magnitudine, qua totum terrarum orbem complevit, merito dictus eſt MAGNVS? Quem hinc Principes & Magnates habent uſum? Hunc videlicet, ut ſint Alexandri, Iulii, Ottones, Caroli, hoc eſt, *fortiſſimi* & heroës bellatores, & pro lege & grege, ſi neceſſitas poſtulat, alacriter pugnare non detre-

detrectent: non autem ſint *ignavi*, ut Licinius Gallienus Imp. quo Remp. non curante, 30 Tyranni, ejus contemptu, imperium occuparunt. Non ſint *deſidioſi*, ut Phocas, cujus negligentia hoſtes Romani Imperii undiquaque potentiores ſunt facti: denique, non ſint *inertes*, ut Wenceſlaus, qui adminiſtrationem imperii & regni paterni Bohemiæ ita neglexit, ut paſſim ſeditiones exorirentur, & itinera latrociniis infeſta redderentur. Fortiſſimorum enim Principum virtus animique magnitudo toti regioni ſalutaris, imo neceſſaria eſt.

Aſt quemadmodum Carolus M. nullum bellum niſi ſumma neceſſitate coactus, ſuſcepit: Ita quoque Reges & Principes prudentiſſimi cavere ſciant, imo debent, ne bella temeraria moveant, quia ejuſmodi non neceſſaria bella, hoc eſt, non propter defenſionem, vel bonorum amiſſorum recuperationem, ſed vel ex avaritia, vel ambitione, vel propriarum virium fiducia ſuſcepta, ſemper infelices ſucceſſus, tragicoſq; exitus habent, id quod exempla *tum ſacra*, ut Ioſiæ 2 *Par*. 35. Sennacheribi, 2 *Reg*. 19. Eſa. 37. Amaziæ, 2 *Reg*. 14. *tum profana*, videlicet Semiramis, Crœſi, Cyri, Xerxis aliorumque teſtantur.

IV. IVSTITIA. Iuſtitiæ Carolus fuit amantiſſimus & adminiſtrator fideliſſimus. Hac enim ſola proxime ad Deum Princeps accedit, & ut recte & ubique eam ſemper exerceat ſummopere neceſſe eſt, ſi verus Dei vicarius in terris, ac juſtus Princeps audire, populique amorem promereri cupit. Nam quando juſtitiam ſincere adminiſtrat, à Deo benedictione cumulatur, & à ſubditis ſuis amatur: Si ſecus, odium ſubditorum in ſe, Deique iram derivat. Hoc conſiderantes Darius Medus, Cyrus, Auguſtus Imp., Nerva, Trajanus, Alexander Severus, Adrianus, Titus Veſpaſianus, Antoninus Pius, Otto III, juſtitiam optime adminiſtrarunt, ſicut ex hiſtoria eorum patet.

V. TEMPERANTIA. Cum Principes ſint ſpecula vel exemplaria, in quæ ſubditi reſpiciunt, ſeque eorum moribus accommodare ſatagunt: ea de cauſa ſi Principes ſobrietati ſtudeant, multos ex ſubditis cum magna ſua laude tales efficient. Contra vero ſi ſunt Epicurei & helluones, & utuntur hoc ſymbolo: Ede, Bibe, Lude, poſt mortem nulla voluptas; plurimos exemplo ſuo trahent ad inferos. Proinde Carolus laudabili temperantiæ exemplo ſuis ſubditis præivit, à crapula & nimio potu vini abſtinuit, ebrietatemque cane & angue peius averſatus eſt. Quid enim perturbationes illas, quæ in Regum & Principum animorum quaſi viſceribus hærent, reprimet & ſedabit, *Temperantia* moderatrix ſi non adfuerit? Illa remota omnes virtutes reliquæ mutilæ ſunt & imperfectæ. Ob *Temperantiam* laudem invenit Cyrus, celebres ſunt Epaminondas, Ageſilaus, Scipio, Paulus Æmylius, Iulius, Auguſtus, Trajanus, aliique Principes. In reprehenſionem contra ob ingluviem & crapulam venerunt, tragicumque exitum ſortiti ſunt, Sardanapalus,

palus, Belſazar, Cambyſes, Antiochus Epiphanes & Alexander M. Inter Cæſares C. Caligula, qui in cœna una 150000. ducatorum conſumpſiſſe, & intra annuum ſpatium 675. tonnas auri inutiliter profudiſſe ſcribitur. Ejus imitatores fuere Nero, Sergius Galba, Domitianus, & Aulus Vitellius, qui tanta fuiſſe luxuria dicitur, ut niſi mature ab imperio amotus fuiſſet, commeſſationibus ſuis atque ſympoſiis facultates imperii conſumpſiſſet omnes. Hos autem ſuperavit Heliogabalus XXIV. Imp. Rom. ut Ælius Lampridius & alii referunt. Sed quarto ſtatim imperii anno à militibus interfectus meritas ſuæ intemperantiæ pœnas dedit.

VI. HUMANITAS. Carolus per omne vitæ tempus erga quosvis domi & foris ſumma uſus eſt humanitate. Vnde etiam ab omnibus mirifice dilectus eſt. Quid enim *humanitas & manſuetudo* Principis non efficit? Cives atque ſocios omnes ita devincit, ut eum non ſecus, atque parentem liberi, ament: pro ejus vita atque incolumitate vota ad Deum faciant, pro eodem caput ſuum periculis objicere, ſanguinem profundere minime dubitent. Non igitur Princeps talis ſit, de quo Poëta ait:

Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli.

Sed comitate, humanitate, manſuetudine & affabilitate ſua quoſcunque ſibi devinciat & obſtringat. Hæc Alexandrum M. militibus univerſis gratum reddidit. Cum ſemel frigore pene eſſet correptus, ignique corpus refovens aſſideret, gregarium vidit è ſuis militem algore prope mortuum ac torpentem: nec mora, loco & ſede ſua exiliens militem illum in ſede ſua collocavit. O admirandam in tanto Monarcha *Humanitatem*! Illa eſt, quæ Trajano Imperatori civium & militum omnium amorem conciliavit, dum milites in prælio vulneratos curaret. Hac Titus Veſp. Imp. effecit, ut *Amor & delitiæ generis humani vocaretur*.

VII. CONSTANTIA IN PROSPERIS ET ADVERSIS. Cum Generoſum animum non deceat proſpero fortunæ flatu inſoleſcere, nec adverſæ telis ſuccumbere: certe *Carolus M.* neque iraſcentis fortunæ ictibus neque arridentibus ſucceſſibus animum mutavit, ſed ſemper ſui ſimilis permanſit, exemplo M. Antonini Imp. qui neque plurimis fortunæ blandimentis, ut illi fideret, adduci potuit, neque adverſis, quæ in vita ſuſtinuit plurima, fractus animum unquam deſpondit. Ita Caroli V animi excelſi atque invicti Magnitudo & firmitas laudatur, qui eandem in rebus ſecundis & adverſis conſtantiam & tranquillitatem, retinuit, ut in cubiculo eodem cum ipſo verſantes, nunquam læta vel triſtia, ad eundem allata, ex ejus vultu deprehendere potuerint. Nunquam enim Regius ipſius animus nutante, vel etiam urgente fortuna abjecte ſe dimiſit: vel proſpero & ſecundo flatu aſpirante, inſolentius ſe efferre, aut jactitare ſolitus eſt, teſte

D. Chytr.

D. Chytr. in Orat. de Car. V. Tales Principes ſummis laudibus ſunt provehendi, qui hac in re prædictos Imp. imitantur, ita ut ferant quamlibet ſortem, felicitatem & infelicitatem, & nulli calamitati aut dolori ſuccumbant. Si omnia ad voluntatem & voluptatem fluunt, non fiant inſolentiores: ſin vero acerba & dura occurrant, à ſtatu recto & dignitate ſua haud diſcedant. *Præclara enim eſt*, inquit Cicero, *æquabilitas in omni vita, & idem ſemper vultus, eademque frons.*

VIII. AMOR ERGA LITERAS ET LITERATOS. Carolus M. non ſolum eruditiſſimus Princeps fuit, quod varia ingenii ejus monumenta oſtendunt, ſed etiam cum doctis ac uſu rerum & experientia civili ac militari inſignibus viris libenter converſatus eſt, de rebus ad Prudentiam neceſſariis cum iis quotidie contulit, eoſque in ſummo honore habuit & magnifecit. Nec immerito id fecit. Cum enim duplex ratio temporis ſit conſideranda, alia Pacis, alia Belli: Principi quoque alia Prudentia in bello gerendo, alia in tranquillo Reip. ſtatu opus eſt. In hoſte vincendo, & bello feliciter ac laudabiliter conficiendo Imperatore & Ducibus ſtrenuis ac fortibus nec non peritis utendum. In pacata vero Rep. doctis & prudentibus viris negocia utiliter expedienda recte committuntur. Hoc duplici hominum genere nullus Princeps, nulla Reſp. carere poteſt. Hinc factum eſt, ut ſummi Heroës *Literatos* ſummo ſemper ſint proſecuti *amore & honore. Alexander M.* tantus fuit ſtudiorum liberalium & virorum doctorum fautor & admirator, ut nullus fuerit Philoſophus, Poëta, Orator aut Mathematicus, quem ille non videret, alloqueretur, honoraret & ditaret: atque adeo nonnullis ſtatuas curavit erigi, quo declararet publice, quanti eruditionem & virtutem faceret, & aliorum animos ad ſe imitandum accenderet. *Auguſtum Cæſarem* nullo hominum genere magis quam literatorum & eruditorum delectatum eſſe Hiſtorici memorant. Ideoque aſſidui ipſius comites fuere Mecœnas, Horatius, Virgilius & alii. *Trajanus Imp.* Philoſophos, qui ipſo imperante Romam confluebant, maximo in pretio habuit, ac honoribus affecit: imo è longinquis regionibus magno ſtipendio conductos evocavit, tantique fecit, ut *Dionem* in curru triumphali ſecum veheret.

Cæteras *Caroli M.* virtutes aliaque multa nunc omitto. Nam ex dictis luce meridiana clarius effulget, quod nulla mortalibus facilior ad vitæ inſtitutionem via ſit, quam rerum antea geſtarum cognitio, ac proinde QVATVOR MONARCHIÆ recte THEATRVM VITÆ HVMANÆ appellari poſſint, in quo ὡς ἐν τύπῳ exempla ſplendidiſſima & abſolutiſſima, & in illis expreſſæ atque illuſtres imagines omnium ferme & ſingularum Decalogi virtutum pulcherrimarum conſpiciuntur, quæ ad vitam Chriſtianam recte inſtituendam, & Remp. prudenter adminiſtrandam requiruntur.

Salomon Rex ſapientiſſimus *Prov.* 25. verſ. 11. pulchre inquit: *Sicut poma aurea in cœlatura argentea ſunt aſpectu jucunda atque grata: ita quoque eſt verbum vel factum ἐν καιρῷ*, hoc eſt, *tempeſtivum.* Recte ego hoc dictum Salomonis ad præſens meum inſtitutum accommodare poſſum. Nam Deus ſummus Mundi Dominus nuper Regiæ Veſtræ Majeſtati Sceptrum Regium tradidit, Eamque in Throno Regio paterno collocavit. Quare nunc in tempore Majeſtati Veſtræ Theatrum hoc Hiſtoricum offero, humillime rogans, ut Regium hoc opus clementi vultu aſpiciat atque accipiat. Nam cui hoc opus dedicarem & conſecrarem, niſi Regiæ Majeſtati Veſtræ, cujus inſignis pietas, admiranda clementia atque humanitas (quam ſpeciatim erga me non ſemel perſpicuis indiciis demonſtravit) talis eſt ac tanta, ut nemini, niſi in Orbe Chriſtiano ſit hoſpes, incognita eſſe poſſit? Idcirco nunc ex animo gratulator Majeſtati Veſtræ de felici hujus officii Regii ortu atque ingreſſu. Faxit Rex Regum & Dominus Dominantium, ut omnia Regiæ Majeſtati Veſtræ conſilia, verba atque facta unice tendant & vergant ad Dei Triunius honorem atque gloriam, ad Regni Chriſti amplificationem, nec non ad totius Regni Daniæ & Norvegiæ, adeoque ad propriam veſtram ſalutem.

Ego Deum meum ardentibus votis ſupplex invocabo, ut ille Regiam Majeſtatem Veſtram cum conjuge Regia & liberis Regiis quam diutiſſime & feliciſſime ſoſpitem atque incolumem præſtet atque ſupereſſe jubeat, animumque veſtrum Spiritu principali, uti hactenus, ex alto induat atque ornet, & Pietate, Iuſtitia, Clementia omnique virtute heroica ornet, Regiam Majeſtatem Veſtram ab omni malo protegat, & in viam rectam deducat, ut Religio vera in templis, bonæ artes in Academiis & Scholis, juſtitia in foro, honeſtas in toro, publica denique tranquillitas & pax aurea in univerſo Daniæ & Norvegiæ Regno vigeat atque floreat,

His votis Dominus pondus ineſſe velit.

Dabam Vltrajecti, 1 Septemb. Anno 1648.

Regiam Veſtram Majeſtatem

Humillime colens

CHRISTIANVS MATTHIÆ,
S.S. Theolog. Doctor.

IN LIBROS QVATVOR MONARCHIARVM PROLEGOMENA.

VT recto ordine in Monarchiarum tractatione progrediamur, placet Prolegomena præmittere, antequam ad specialem Monarchiarum descriptionem accedamus. Agemus I. *De Monarchiæ notatione.* II. *De Monarchiæ descriptione.* III. *De Monarchiarum numero & quantitate.* IV. *De Monarchiarum relatione, sive ordine.*

I. De Monarchiæ nomine, eiusque notatione.

Apud Chronologos decantata vox est, quod *Monarchiæ temporum atque historiarum sint columnæ.* De vera autem Monarchiæ *Etymologia* tenendum est, quod illa sit duplex: nempe *absoluta*, & *comparativa*.

Absoluta (sive generalis) est, qua μοναρχία dicitur à μόνος, hoc est, solus, & ἀρχὴ, hoc est, imperium: quod in Monarchia unus imperare debeat. Quæ notatio *Bodino in libr. de Method. Histor. c.* 7. arridet, ut ex illa evincere possit, Romanum Imperium non esse Monarchiam. Siquidem in eo potius vigeat Aristocratia, quam Monarchia.

Comparativa (sive specialis) est, qua dicitur à μόνος, & ἀρχὴ, κατ' ἐξοχὴν sic dicta. Ita ut sensus sit: Monarchiam esse summum in mundo imperium, sive tale Regnum, quod Majestate sua omnia reliqua Mundi Regna superet atque vincat, quasi solum & unicum, cui cætera velut capiti subesse cogantur. Omnia enim Regna cætera quotquot in Orbe exstiterunt, vel etiamnum exsistunt, ad Monarchiam, tanquam ad caput, referri debent.

II. De Monarchiæ Definitione.

Si *Monarchiam* recte definire velimus, oportet nos distinguere inter *Monarchiam Politice & Theologice* acceptam.

Monarchia Politice vel generaliter accepta, definitur ab *Aristotele* in Politicis, quod *sit Imperii forma ubi unus imperat omnibus.* Et hanc sententiam Aristotelis *Bodinus* aliique sequuntur.

Monarchia vero *Theologice* vel specialiter accepta, *est summum in Orbe imperium, à Deo ipso præfiguratum, & à Daniele Propheta ex Spiritus S. inspiratione explicatum, quod Deus præ cæteris Mundi regnis magna potestate armavit atque Majestate ornavit ut præ illis emineat.* Vnde patet, quod, quando de IV Monarchiis loquimur, non sint illæ ex schola Aristotelis, sed Spiritus S. definiendæ. Ille namque Monarchiam accipit in sensu absoluto, non comparativo; sed perperam. Nam quando Monarchiæ numerantur & distinguuntur, non tam *ad statum unius Regni*, quam ad *ipsam molem imperii* sive *ad supremam in toto Orbe potentiam* respicimus; illamque Monarchiam κατ' ἐξοχὴν appellamus, quæ præcipuum & supremum est in orbe Regnum, Legibus constitutum, & armis viribusque ad tuendam disciplinam instructum, licet plures in eo simul imperent; uti, in Imperio Romano, tum ante, tum post divisionem, factum esse, historiæ docent. Hinc *ipse Spiritus S.*

IV *Monarchias appellat* παμβασιλείας, *hoc est*, *catholica & universalia imperia*, *illisque totius Orbis dominium assignat*.

De prima Monarchia hoc affirmat, quando *Daniel* Propheta *c.* 2. *v.* 37. *Nabuchdonosorem* (qui illo tempore Monarcha Babyloniorum erat) *Regem Regum* appellat, cui Deus cœli OMNIA, in quibus habitant filii hominum, in manus dederit, ac sub ejus dominia VNIVERSA constituerit. Et *Dan.* 4. v. 19. de eodem dicitur, potestatem ejus pervenisse in *terminos* VNIVERSÆ TERRÆ.

De secunda Monarchia Daniel *c.* 8. *v.* 4. inquit: Vidi ARIETEM (hoc est, Regem Persarum) cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem. OMNES *bestiæ* non potuerunt resistere ei, neque liberari de manu ejus. Ita 2. *Paral.* 36. 32. de Cyro primo Monarchiæ Persicæ authore dicitur, quod Dominus Deus illi OMNIA REGNA TERRÆ dederit. Esdræ 1. v. 2.

De tertia Monarchia Dan. 2. *v.* 39. dicitur, quod imperatura sit VNIVERSÆ TERRÆ.

De quarta Monarchia Dan. 2. *v.* 40. exstat: OMNIA conteret atque comminuet. *Luc.* 2. *v.* 1: Exiit decretum à *Cæsare Augusto*, ut censeretur πᾶσα οἰκουμένη, hoc est, *totus orbis*. In quam sententiam etiam *Petronius* canit:

Orbem jam TOTVM *Victor Romanus habebat.*

Et Romanum Imperium παμβασιλεία, hoc est, *catholicum sive universale imperium* vocatur à *Pompeio*, versiculis aureo Victoriæ simulacro inscriptis, cum cœlitus illud tactum esset, dejectis alis. *Natal. Com. in Mytholog.* Et *in lib.* 4. *Epigramm. Græcorum à Iohanne Brudæo Turonensi illustratorum. Edit. Basiliens.* Anno 1549. pag. 487. ita legitur: Εἰς ἄγαλμα νίκης ἄπτερον ἐν Ῥώμῃ, ἧς τὰ πτερὰ κεραυνῷ κατεφλέχθη, Πομπηΐου.

Ῥώμη παμβασιλεία τεὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.
Νίκη γάρ σε φυγεῖν ἄπτερος οὐ δύναται.

DVBIVM.

At dicat aliquis: *Si* IV *Monarchiæ sunt catholica orbis Imperia*; *qui igitur fit*, *quod nullus unquam Monarcha omnibus Gentibus ac populis in Mundo imperasse legatur?*

Quod nulla unquam Monarchia omnibus omnino Mundi partibus dominata sit; sicut neque hodierna Monarchia Romana omnibus Gentibus imperat; sed exiguis finibus circumscripta est: illud duplici de causa fieri dicendum est.

1. *Propter perversum hominum ingenium*: ut quidam Historici volunt, qui scribere haud verentur, hoc ipsum confusioni ac perversitati humanæ tribuendum esse, quæ caput à Deo ordinatum non velit agnoscere.

2. *Propter Mysterium*: (quæ ratio nobis placet.) ut insinuetur, quod Deus atque Christus ejus sit Rex παντοκράτωρ. Præter Eum namque nihil infinitum agnoscimus, vel ratione οὐσίας, hoc est, essentiæ; vel ratione παρουσίας, hoc est, præsentiæ; vel denique ratione ἐξουσίας, sive potentiæ. *Psal.* 72. *v.* 8. *Zach.* 9. *v.* 10. Et hac de causa nullus unquam sub sole absolute catholicus Mundi Monarcha fuit.

Nam *omnes Monarchiæ fatales suos terminos habuerunt*, *ultra quos progredi non potuerunt*, *ut omnes Reges agnoscant*, *se esse sub* DEO; sicut *Ioseph* dicebat *Gen.* 50. *v.* 19. Sic PRIMA MONARCHIA CHALDÆORVM & ASSYRIORVM fatalem terminum habuit *Hellespontum*, angustum illud fretum inter Asiam & Europam prope Constantinopolin interjacens. Testatur hoc exemplum *Semiramidis*; de quo vide *Diodor. Sicul. lib.* 2. *de rerum antiquit. c.* 5.

SE-

SECVNDA MONARCHIA MEDORVM & PERSARVM, fatalem terminum habuit, non tantum *Hellespontum*, cum prima Monarchia communem; sed etiam versus Septentrionem terminus illi fatalis fuit *Tanais fluvius*, & *mons Caucasus*. Isque eidem cum MONARCHIA TERTIA GRÆCORVM communis fuit. Sic *Darius Hystaspis* & *Xerxes* Hellespontum transgressi, cum exercitu, re infecta, magnisque cladibus acceptis, intra fatales terminos revocati sunt; sicut testatur Strigelius in Chron. pag. 71. *Cyrus, primus Monarchiæ Persicæ fundator*, ad Colchidem à *Tomyri* Massagetarum Regina victus est. *Herodotus lib.* 1. *Darius Hystapis*, contra Scythas profectus, re infecta domum est reversus. *Herodot. lib.* 1. Et notandum est, quod nullus Rex in Septentrionem altius ascenderit *Dario*, sed tamen ultra Tanaim fluvium non est progressus. *Alexander Magnus*, non irritatis feris gentibus Septentrionis, portas Caspias, ferratis repagulis obseratas clausit, ut gentes Scythicas hoc pacto ob Asiæ aditu arceret. *Plutarchus in vita Alexandri.*

QVARTA denique MONARCHIA ROMANORVM, versus Orientem fatalem terminum habuit *Euphratem*. Quandocunque enim Romani ultra Euphratem progressi sunt, semper infelices fuerunt: sicut testantur exempla *Cari*, *Valeriani*, *Iuliani Apostatæ*, Imperatorum Romanorum; de quibus consulantur *Philippus Melanchth. in Chron.* lib. 3. pag. 193. *Cuspinianus* & *Flavius Vopiscus* in vita Cari Imperatoris p. 104. *Chytræus* in Iosuam fol. 67. Hunc transgessus

Crassus, ad Euphratem, Natumque, Aquilasque, suosque
Perdidit, & letho est ultimus ipse datus.

VSVS.

Discimus nos hinc: I. *Omnia regna mundi & Imperia esse periodica*; hoc est, Deum constituisse ὀροθεσίαν: (uti *Paulus* in concione ad Athenienses habita *Act.* 17. inquit:) hoc est, constituisse metas & fines singulis imperiis, ultra quas metas & fines progredi haud potuerunt. Confer. *Syst. nost. Polit. l.* 2. *Exercit.* 1. *pag.* 218.

II. *Solum Christi regnum esse œcumenicum.* Intellige *non corporale*, (quod Christus non habuit; quia regnum ejus de hoc Mundo non fuit, *Ioh.* 18. *v.* 36.) *sed spirituale*: quia ipse solus dominatur à mari usque ad mare & terminos terræ. *Psal.* 72. 8. *Psal.* 110. 2. *Zach.* 9. *v.* 10. Ac proinde omnes Mundi Reges ac Domini, fasces Christo sponte submittere, eumque Regem Regum & Dominum dominantium, sicut *Apoc.* 19. vocatur, imo Deum & Creatorem suum, agnoscere debebant.

III. DE MONARCHIARVM QVANTITATE.

Monarchiæ in prædicamento Quantitatis ratione Numeri, hoc est, *Quotnam* earum sint, considerantur. Vbi nos ductum Scripturæ S. sequuti dicimus, quatuor esse Monarchias; id quod ex *duabus visionibus Danielis* probamus.

In capite 2. quatuor Monarchiæ præfigurantur per Statuam à Nabuchdonosore in somnio visam, quæ in quatuor partes dividitur. 1. in *caput aureum*. 2. in *pectus* & *brachia argentea*. 3. in *ventrem* & *femora ænea*. 4. in *tibias ferreas*, *pedesque* ex parte tum *ferreos*, tum *fictiles*. Vbi diligenter notandum est, quod *statua illa Danielis* non sit consideranda *materialiter*, hoc est, secundum materiarum diversitatem; sed *formaliter*, hoc est, secundum diversam partium corporis applicationem.

In cap. 7 eædem Monarchiæ præfigurantur per 4 distinctas Bestias. 1. Per *Leonem* alis aquilinis ornatum. 2. Per *Vrsum* carnivorum. 3. Per *Pardum* alatum. 4. Per Bestiam terrificam adspectuque horrendam.

IV. DE MONARCHIARVM RELATIONE, vel ORDINE.

Monarchiæ in prædicamento Relationis considerantur ratione *Ordinis*. Qui talis est: 1. Est *Monarchia Chaldæorum* (Babyloniorum,) vel *Assyriorum*. 2. *Monarchia Medorum* & *Persarum*. 3. *Monarchia Græcorum*. 4. *Monarchia Romanorum*. De hisce in 4 libris (in nomine Iehovæ) acturi sumus.

Deus T. O. M. ingressum instruat, progressum dirigat, & egressum compleat, ad Nominis sui sacrosancti laudem & gloriam, meam multorumque hominum Salutem!

DE

DE MONARCHIA PRIMA,

Quæ est

CHALDÆORVM, (Babyloniorum,) vel ASSYRIORVM.

LIBER I.

TRACTATIO GENERALIS.

PRÆCOGNITA.

I.

IN generali Monarchiæ PRIMÆ tractatione ſex veniunt notanda: I. *Triplex Monarchiæ primæ appellatio.* II. *Typica Monarchiæ I præfiguratio.* III. *Generalis ejus delineatio.* IV. *Monarcharum primæ Monarchiæ enumeratio.* V. *Genealogiarum ordinatio, ſive Familiarum enumeratio.* VI. *Regia, vel habitatio.*

II.

I. *Triplex Monarchiæ primæ appellatio.*

Monarchia prima triplici nomine indigitatur.

1. Vocatur Monarchia BABYLONICA. Quia *Nimrod Chami Nepos* Regiam ſuam ſedem in Babylone Chaldææ Metropoli poſuit. Sicut patet ex *Gen.* 10. *v.* 10. *Initium Regni ejus fuit* BABEL, quæ ad confluentem Tigridis & Euphratis erat ſita. Vnde *Babylonia* vocatur *Terra* NIMROD, qui primus Rex Babylonis fuit. *Mich.* 5. *v.* 6. & *Reges primæ Monarchiæ* dicuntur *Reges Babylonis*. Sic *Nabuchdonoſor*, 2 Reg. 24. v. 1. Ier. 21. v. 2. 4. 7. 10. & *Belſazar*, Dan. 7. v. 1. Rex Babylonis vocatur. Eſai. 13. v. 19. Babylon vocatur Decus Regnorum.

2. Vocatur Monarchia CHALDÆA, vel CHALDAICA, à *Regione Chaldæa Orientali*, in qua Babylon ſedes regia erat ſita, & in qua regione Reges Babylonici regnabant. Hinc *Nabuchdonoſor* dicitur Rex *Chaldæorum*. 2 *Paral.* 36. *v.* 6. 17. & *Eſdræ* 5. *v.* 12. compoſito nomine (NB) idem vocatur *Rex Babylonius Chaldæus*. Eſaiæ 13. v. 19. Babylon vocatur Decus Regnorum & Gloria Majeſtatis CHALDÆORVM.

3. Vocatur Monarchia ASSYRIACA, vel ASSYRIORVM, ab *Aſſur filio Semi*, qui Regnum Aſſyriæ primus fundavit, & Monarchiam à Chaldæis ad Aſſyrios, & ſic à familia Chami ad ſtirpem Semi tranſtulit. Nam Aſſyrii à Semi filio, nempe Aſſur, deſcendunt. Hinc *Aſſyria* vocatur *Terra Aſſur*, Mich. 5. v. 6. Et *Reges primæ Monarchiæ*, ut *Phul*, 2 Reg. 15. v. 19. *Tiglatphalaſſar*, 2 Reg. 16. 7. *Salmanaſſar*, 2 Reg. 17. 3. *Sennacherib*, 2 Reg. 18. 13. qui & *Sargon*, Eſai. 20. v. 1. & *Nabuchdonoſor*, Iudith 1. v. 5. *Reges Aſſyriorum* appellantur.

III.

II. *Typica Monarchiæ primæ præfiguratio.*

Monarchia prima Chaldæorum vel Aſſyriorum *in duplici viſione* apud Danielem Prophetam præfiguratur. *In viſione prima*, quæ deſcribitur in *cap.* 2. per CAPVT AVREVM. *In viſione ſecunda*, quæ deſcribitur in *cap.* 7. per LEONEM ALIS AQVILINIS ORNATVM adumbratur.

IV.

Explicatio prioris Viſionis.

In priori viſione Monarchia prima comparatur CAPITI AVREO, quintuplici de cauſa.

1. *Propter dignitatem & eminentiam.* Sicut enim caput in corpore humano eſt ſummum & honoratiſſimum membrum; quippe primo & ſummo loco poſitum: ita quoque Monarchia Chaldaica inter quatuor Mundi Monarchias, uti prima, ita quoque digniſſima & honoratiſſima fuit. Huc pertinet inſignis locus ex *Eſa.* 13. *v.* 19. in quo vocatur *Babylon* DECVS REGNORVM & GLORIA MAJESTATIS *Chaldæorum*.

2. *Propter ſapientiam. Sicut caput eſt arx Sapientiæ*; quippe in quo ingenium, judicium & memoria ſedem ſibi fixerunt: *ita Monarchia Chaldaica* cæteris omnibus ſapientiâ antecelluit. Nam in Chaldæa non modò artium humanarum, *Dan.* 1. *v.* 20. & *c.* 4. *v.* 2. & 27. ſed etiam divinarum ſapientia tradita fuit: uti ex *Dan.* 2. *v.* 48. colligitur. Ibi namque legimus, quòd *Daniel* à Nabuchdonoſore Magno Magiſtratus ſive Scholarcha ſuper cunctos ſapientes Babylonis conſtitutus ſit. Quare ipſe veram religionem in regno Babylonico plantavit. Et *cap.* 2. *v.* 44. ipſe Regi Babylonico diſertè vaticinatur de *Regno cæli venturo*, quod in æternum duraturum ſit. Hinc dicendum, quòd *Magi*, qui incunabula Chriſti inquiſiverunt, *Matth.* 2. non ex lumine naturæ, (hoc eſt, ex ſtellæ novæ apparitione, quod impoſſibile, 1 *Cor.* 2. *v.* 6.) ſed potiùs ex lumine gratiæ, ſive ex Spiritus S. inſpiratione Chriſtum agnoverint. Quia Daniel Propheta doctrinam de Meſſia quibuſdam Magis inſtillavit: ut nullum ſit dubium, quin ſeminaria quædam doctrinæ cœleſtis in ſchola Magorum manſerint. Confer *Dn. D. Chemn. Harmon. Euangelic. cap.* 10. *p.* 212.

Huc etiam pertinet, quod *Iuſtinus Martyr in paræneſi ad Græcos de Chaldæis* ſcribit: Conſulente quodam oraculum Ethnicum, quinam unquam extiterint verè pii & religioſi homines, tale reſponſum illi dedit:

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι,
Αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς.

Id eſt:

Solus Chaldæus ſapit, & Iudæus Apellæ,
Per ſe exſiſtentem Regemque Deumque colentes.

Quod tamen nos potiſſimùm de Merodachi, Nabuchdonoſoris, & Evilmerodachi temporibus intelligendum eſſe ſtatuimus.

3. *Propter opulentiam.* Quia hæc Monarchia reliquis opulentior, ac præſertim auri abundantior fuit; ſicut ex *Dan.* 3. *v.* 1. *Eſaiæ* 13. *v.* 17. patet. Vnde etiam *Babylon* AVREA, hoc eſt, auri ditiſſima, dicta fuit, *Eſai.* 14. *v.* 4. Quoniam à finitimis regnis & gentibus omnibus tributum auri accepit. (Ita namque vocem Ebræam דְּהַב *dehabh* Rabbi David, item Chaldæi, Syri & Arabes exponunt.)

4. *Propter integritatem & vitæ innocentiam*, quæ in ea major fuit, quàm poſterioribus ſeculis. Tunc namque ætas verè aurea fuit, cui argentea, & huic poſtea ænea, & huic denique ferrea ſucceſſit.

5. *Propter clementiam.* Quia licet etiam in hac Monarchia prima immanis tyrannis atque idololatria graſſata ſit, tamen tolerabilior populi DEI ſtatus ſub hac Monarchia, quàm ſub aliis, fuit. Idcirco *caput aureum* appellatur, non in ſenſu *abſoluto*, ſed *comparativo*.

V.

Explicatio poſterioris Viſionis.

In *ſecunda viſione* (quæ exſtat *Dan.* 7. *v.* 4.) Monarchia prima comparatur *Leoni alis aquilinis ornato*. Quo duplex Monarchiæ primæ adumbratur Status.

PRIMO: *Status exaltationis*; hoc eſt, quando in ſummo flore atque vigore fuit: illeque duplici ſimilitudine depingitur.

Nam 1. Monarchia prima comparatur LEONI. Quia ſicut Leo eſt omnium animalium animal generoſiſſimum, animoſiſſimum atque robuſtiſſimum, adeóque Rex animalium; ſimul tamen eſt atrox, atque ferox: Ita etiam Monarchia prima reliquis Monarchiis antecelluit, ob Monarchas generoſos heroicâque animi magnitudine atque invicto robore præditos: quales fuerunt Nimrodus, Ninus, Semiramis, Merodachus, Nabuchdonoſor, &c. in quibus tamen magna mixtura virtutum & vitiorum, nempe libidinis & crudelitatis fuit, adeò ut non immeritò *Leones* appellentur. Quo *titulo Nabuchdonoſorem* & *Chaldæos* inſignit Propheta

Eſaias

Esaias c. 5. *v.* 29. Rugitus ejus ut immanis *Leonis*: rugiet ut juvenes *Leones*, & fremet, & prehendet prædam, salvamque deportabit; & nemo eripiet. Et *Ieremias c.* 4. *v.* 7. Ascendet *Leo* ex vepreto suo, & Interfector Gentium proficiscitur: prodit è loco suo, ut exponat terram tuam desolationi, & civitates tuæ destruantur, & nemo inhabitet.

VI.

II. Deinde *Leoni isti* ALÆ AQVILINÆ tribuuntur. Quæ similitudò διπλῶς exponi potest.

1. *In bonam partem.* Sic Leoni Babylonico *Alæ Aquilinæ* tribuuntur propter celerrimam regnorum acquisitionem & subjugationem. Quia Monarchæ primi regni, præsertim autem *Nabuchdonosor*, in dilatando imperio & subjugandis diversis populis atque gentibus, adeò alacres atque veloces fuerunt, ut victoriis quasi volârint. Nam ita *Ieremias c.* 48. *v.* 40. de Nabuchdonosore in persona Dei inquit: Ecce similis *Aquilæ* involabit, pandetque alas suas in Moabum. *Ezechiel. c.* 17. *v.* 3. Sic ait Dominus Iehova: *Aquila* quædam maxima, magna alis, alatissima, plena plumis, cui species artificiosissima, veniens ad Libanum desumsit calamum summi cedri. Similiter *Habacuc c.* 1. *v.* 7. 8. 9. de Militibus & exercitu ejus Regis ita scribit. Ego (inquit Deus) suscitabo *Chaldæos*, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua. Horribilis & terribilis est, leviores *pardis equi* ejus, & velociores *lupis vespertinis*: *Equi* ejus volabunt, quasi *Aquila* festinans ad comedendum.

2. *In malam partem.* Sic Leoni Babylonico ALÆ DVÆ tribuuntur propter superbam Regnorum duorum administrationem. Quia per *duas alas Leonis* duo *Regna* denotantur, nempe *Babylonicum* & *Assyriacum*: in illo Metropolis Babylon; in hoc verò Ninive erat. Quæ duo Regna initio uni Monarchæ parebant, & conjunctim ab eo regebantur, usque ad tempus Sardanapali, quo prima illorum divisio est facta. Verùm propter duas illas alas, hoc est, propter duo illa, quæ conjunctim gubernabant Regna potentissima, Monarchæ isti Leoni cristas erigebant. Nam statim in textu additur; *quòd Bestia alis è terra sublata sit*, hoc est, quòd supra communem hominum sortem sese elevârint, & os in cœlum ponere voluerint. Psal. 73. Sicut enim Aquila omnium altissimè volat, nec reverita solem, contumaci constantique acie in ipsum contuetur: ita Reges illi tantâ erant superbiâ, ut Deum contemnerent, seque pro Deo adorari vellent; sicut *de Nabuchdonosore Esaias scribit cap.* 14. *v.* 13. 14. quòd dixerit: *Adscendam super cœlum, super astra exaltabo solium meum: similis ero Altissimo.*

VII.

SECVNDO: *Status Humiliationis*; hoc est quando in declinatione & decremento fuit. Illeque similiter duos gradus comprehendit.

1. *Primò* namque *Alæ*, quibus hæc Bestia è terra efferebatur, *ei sunt evulsæ.* Hæc verba dupliciter exponi possunt: vel *de Rege*, vel *de Regno ipso.*

Si de REGE accipiuntur; tum vaticinium hoc accommodari potest *vel ad Nabuchdonosorem*, vel ad nepotem ejus *Belsazarem. Quando* accommodantur ad *Nabuchdonosorem*; tum dicendum est, quòd alæ ei sint evulsæ, hoc est, Nabuchdonosori, quando ille Regno suo privatus, per septennium cum bestiis terræ in sylvis oberrare coactus est: tum sanè alæ superbiæ ei ita sunt decussæ, depressæ atque contusæ, ut in bestiam mutatus fuerit; sicut *Dan.* 4. *v.* 30. legitur. Quando verò hæc verba accommodantur *ad Belsazarem*; tum sanè alæ ei sunt evulsæ, quando aquilina illa alacritas, & velocitas, quâ se anteà supra communem aliorum hominum sortem extollebat, est depressa atque in terram prostrata, alacritate mutatâ in segnitiem, & velocitate in cunctationem, adeò ut ipse cum Ducibus atque militibus suis, contra Cyrum, urbem obsidione cingentem, ne egredi quidem extra mœnia ausi fuerint; sicut *Xenoph. lib.* 7. *de pædia Cyri* scribit.

Sin verò hæc verba accipiuntur *de* REGNO; tum hic *sensus* est, quod *Regno Babylonico alæ sint evulsæ*, hoc est, quod illud omni eminentiâ, potentiâ atque opulentiâ spoliatum atque exutum sit, cùm fatalis ejus periodus advenisset: idque factum est πρώτως, vel principaliter, à Deo supremo Mundi Iudice, qui transfert Regna, *Dan.* 2. *v.* 21. *Dan.* 4. 22. ob peccata Regum atque subditorum, *Dan.* 5. 25. δευτέρως verò, vel ministerialiter, per Darium atque Cyrum, ita ut Medorum atque Persarum dominationi parere, iisque servire coactum sit.

VIII.

II. Deinde: *Bestia in pedes velut homo stare coacta est, & cor hominis datum est illi*, Dan. 7. vers. 4.

Hæc verba διπλῶς explicari possunt:

1. PARTICVLARITER de *quibusdam Regibus Babylonicis*, qui anteà velut alis aquilinis in aëre volitantes, aliosque infra se spernentes, posteà justo Dei judicio depressi ad humanam sortem redacti sunt. *Exempla* habemus in *Sennacherib*, qui

corde ſuo alta ſpirabat, & ſupra ipſum Deum ſeſe efferebat: ſed poſtea cor ei humanum eſt datum, quando à propriis filiis in templo Niſroch immania inter ſacra interfectus, hominem mortalem ſe eſſe didicit. Vnde in *templo Ægyptio* ei monumentum eſt erectum cum hac inſcriptione:

Εἰς ἐμὲ τὶς ὁρῶν, εὐσεβὴς ἔστω.

hoc eſt:

Quiſquis me intuetur, pietatem veneretur.

Vide 4 Reg. 19. v. 36. 37. Eſai. 37. v. 37. 38. Similiter *in Nabuchdonoſore*, qui etiam habebat cor leoninum, hoc eſt, animoſum & ſuperbum, atque alis aquilinis in cœlum ſubvolare præſumebat. *Dan.* 4. *v.* 27. Poſtea alæ ei ſunt evulſæ, hoc eſt, ipſe propter ſuperbiam mente captus, regnoque privatus & ex hominum ſocietate ejectus, per ſeptem annos beſtiarum quadrupedantium ingreſſu, victu & habitatione eſt uſus. Sed evoluto ſeptennio cum pœnitentiam ageret, ſummamque Dei altiſſimi potentiam agnoſceret, *ſuper pedes velut homo ſtetit, & cor hominis ei datum eſt*, hoc eſt, poſt caſtigationem divinam didicit ſapere, atque agnovit, ſe hominem fragilem & mortalem eſſe, nec quaſi Aquilam in cœlum volare debuiſſe. Quo facto humanam figuram, rationem & inceſſum, regnumque recepit.

2. VNIVERSALITER. Sic *tùm de Belſazare, tùm de toto Regno* intelligendum eſt. *Belſazar* enim *cor leoninum*, hoc eſt, tumidum, ferox atque ſuperbum habebat, & alis aquilinis in cœlum ſubvolare cogitabat, quando in convivio magnifico, quod optimatibus, uxoribus & concubinis apparaverat, vaſa aurea & argentea, quæ Nabuchdonoſor pater (hoc eſt, avus ejus) è templo Ieroſolymitano aſportaverat, afferri mandabat, atque ex iis cum Optimatibus & Vxoribus ſuis bibebat, Deum Iſraëlis contemnebat, & contrà Deos ſuos fictitios laudabat. Sed cùm in illâ horâ apparerent digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum, in ſuperficie parietis aulæ, & Rex articulos manûs ſcribentis aſpiceret; *Dan.* 5. *v.* 3. 4. 5. tunc facies Regis commutata eſt, & cogitationes ejus conturbabant eum, & compages renum ejus ſolvebantur, & genua ejus ad ſe invicem collidebantur. Ibid. *v.* 6. Ita ille, qui velut Aquila in cœlum volare cogitabat, quaſi *homo ſuper pedes ſtare* coactus eſt, & *cor*, quod *anteà leoninum, ei eſt ademtum*, & *cor hominis datum, alæque aquilinæ ei prorſus ſunt evulſæ* à Dario Medo atque Cyro. Nam eâ ipsâ nocte Babylon à Cyro eſt capta, ipſeque à duobus Cyri Præfectis Gobrya & Gadata interfectus eſt. *v.* 30.

Similiter etiam *ſubditi ejus*, mores Regis ſui perperam æmulabantur, (juxta tritum illud ſermone vulgi proverbium: Qualis Rex, tales ſubditi) & ſuperbiſſimi erant, *inſtar Leonis, alis aquilinis volare* ſatagentes; quia omnes gentes terræ præ ſe contemnebant, ſeque ſolos præ omnibus mortalibus ſapientiâ, prudentiâ atque potentiâ pollere putabant, ſicut *Eſai.* 47. *v.* 10. de Babyloniis dicitur: *Sapientia tua, & ſcientia tua decepit te. Et dixiſti in corde tuo: Ego ſum, & præter me non eſt altera.* Sed & *illis* ALÆ AQVILINÆ *ſunt evulſæ*, & *velut* HOMINES *pedibus ſuis ſuper terram ſtare* ſunt coacti, COR LEONINVM illis ademtum, & contrà COR HOMINIS eis datum, hoc eſt, ad communem hominum ſortem ſunt redacti, ut non ampliùs eſſent ſimiles Leoni, ſed homines privati omnibus viribus atque potentiâ ſuâ ſpoliati. Deinde COR HOMINIS DATVM EST EIS. hoc eſt, Babylonii loco excelſi illius animi, quo antea, velut Leo, ferociebant atque ſuperbiebant, animum abjectum timidumque induerunt, non ſecus atque vulgi animus coram Magnatibus abjectus eſt, factique ſunt quaſi quilibet privatus; ſicut *Xenophon lib.* 7. *de Cyropædia* ſcribit. Nam Cyrus Babyloniis demandavit, ut arma traderent, terram colerent, tributaque perſolverent, atque his obſequerentur, quibus ſinguli eorum dati eſſent: quibus etiam juſſit, ut Perſas atque Medos tanquam Dominos ſuos ſalutarent. Quin etiam conſtituit Cyrus Babylone præſidiariorum ſatis, utque mercedem illis darent, imperavit Babyloniis; quippe quos vellet maximè imbelles & effeminatos reddere, quò & humillimi & maximè ſubjecti eſſent. Hoc ſanè erat *cogere ut in pedes ſtarent*, hoc eſt, ut velut homo privatus, & unus aliquis de plebe, ſervire & miniſtrare diſcerent.

IX.

III. *Artificiosa Monarchiæ primæ σκιαγραφία sive delineatio.*

Monarchiæ primæ tres sunt Gradus:

- I. *Ortus.* In quo *Dynastia* I. viguit; quâ Monarchiæ I fundatio facta est à Nimrodo; uti dicitur Gen. 10. v. 9. 10. Anno M. 1788. juxta Bucholtz. Chron. p. 3.
- II. *Progressus.* In hoc tres Dynastiæ notandæ sunt:
  - *Dynastia* II. In hac Monarchiæ I amplificatio, hoc est, utriusque Regni Chaldaici & Assyriaci conjunctio facta est,
    - vel à *Belo* primo Assyriorum Rege, juxta *Africanum*; qui anno 29 Regni sui, devictis Babyloniis, ἀξίωμα Monarchiæ ad Assyrios transtulit, atque ita utrumque Regnum conjunxit.
    - vel à *Nino*, juxta *Iustinum*, qui Niniven, in Assyria sitam, Regiam suam esse voluit, primò ab *Assure* ædificatam, & deinde à *Nino* magnifice amplificatam. Hæc utriusque Regni conjunctio duravit usque ad Sardanapalum.
  - *Dynastia* III. In hac facta est Monarchiæ I *disjunctio* vel *divisio*.
    - 1. *Quando facta?* Post occasum Sardanapali; qui, obsessus à Præfectis suis, salute desperatâ, in pyra se ipsum combussit.
    - 2. *A quibus?* A Præfectis ejus,
      - *Arbace*. Hic Regnum Medicum tenuit, & Ecbatanam sedem Regiam suam esse voluit.
      - *Belocho.* Hic regnum Babylonicum & Assyriacum occupavit.
  - *Dynastia* IV. In hac facta est Monarchiæ reparatio, h. e. nova utriusq; regni Babylonici & Assyriaci conjunctio.
    - 1. *Quando facta?* Post interfectum Sennacheribum, anno M. 3229.
    - 2. *A quo?*
      - 1. juxta quosdam à *Nabonassare*, à quo celeberrima illa æra Chaldæorum originem ducit; teste *Iosepho l.* 10.
      - 2. juxta alios, à *Merodacho* Præfecto Babyloniæ, qui filium Sennacheribi Assarhaddonem Regem Assyriorum vicit, & totum Assyriorum Regnum Babylonico adjunxit; teste *Sleidano lib de 4. Monarchiis.*
- III. *Egressus.* Hic notanda Monarchiæ eversio,
  - *Quando, & à quo facta?* Monarchia I, quæ à Nimrodo est fundata A. M. 1788, eversa est in Belsazare ultimo Babyloniorum Rege, à Dario Medorum, & Cyro Persarum Rege, A. M. 3434. Stetit 1646. annis.

X.

IV. *Catalogus sive ordinata omnium Regum primæ Monarchiæ enumeratio.*

1. Nimrod.
2. Belus.
3. Ninus.
4. Semiramis.
5. Ninyas. (*Zameis.*)
6. Arius.
7. Aralius.
8. Baleus I. (*Xerxes.*)
9. Armathrites. (*Armamithres.*)
10. Belochus I. cognomento *Priscus.*
11. Baleus II.
12. Altadas. (*Sethus.*)
13. Mamitus.
14. Mancaleus.
15. Sphærus.
16. Mamelus.
17. Sparetus.
18. Ascatades.
19. Amyntas.
20. Belochus II.
21. Bellopares. (*Balatores.*)
22. Lamprides.
23. Sosares.
24. Lampares.
25. Pannias.
26. Sosarmus.
27. Mitræus.
28. Tautanes.
29. Teutæus.
30. Tinæus.
31. Dercilus.
32. Eupales. (*Eucpacmes.*)
33. Laosthenes.
34. Pyrithidias.
35. Ophratæus.
36. Ophraganeus. (*Epacheres.*)
37. Ascrazapes. (*Acracarnes.*)
38. Sardanapalus. (*Tonosconcoleros.*)
39. Belochus. (*Phul-Belochus.*)
40. Phul-Assar. (*Tiglat-Philassar.*)
41. Salmanassar. (*Nabonassar.*)
42. Sennacherib. (*Sargon.*)
43. Assarhaddon.
44. Merodachus. (*Merodachus-Baladan. Mardocempad.*)
45. Ben-Merodachus.

46. Nabuchdonosor I. (*Nabulassar vel Nabopollassar.*)
47. Nabuchdonosor II. cognomento *Magnus.*
48. Evil-merodach.
49. Belsazar.

XI.

V. *Genealogiæ Monarcharum Babylonicorum & Assyriorum consignatio.*

1. NIMRODUS.

I.

FAMILIA BELI.

2. BELUS vel Assur.
3. Ninus.
4. Uxor Semiramis.
5. Ninyas.
6. Arius.
7. Aralius.
8. Baleus I.
9. Armatrites.
10. Belochus I.
11. Baleus II.
12. Altadas.
13. Mamitus.
14. Mancaleus.
15. Sphærus.
16. Mamelus.
17. Sparetus.
18. Ascatades.
19. Amyntas.
20. Belochus II.
21. Bellopares.
22. Lamprides.
23. Sosares.
24. Lampares.
25. Pannias.
26. Sosarmus.
27. Mitreus.
28. Tautanes.
29. Teutæus.
30. Tinæus.
31. Dercilus.
32. Eupales.
33. Laosthenes.
34. Pyrithidias.
35. Ophratæus.
36. Ophraganeus.
37. Ascrazapes.
38. Sardanapalus.

II.

FAMILIA PHUL-BELOCHI.

39. PHUL-BELOCHUS.
40. PHUL-ASSAR. (*Tiglat-Philassar.*)
41. SALMANASSAR.
42. SENNACHERIBUS.

43. ASSARHADDON. Adramelechus. Sarassar.

III.

FAMILIA MERODACHI.

44. MERODACHUS.
45. BEN-MERODACHUS.
46. NABUCHDONOSOR I.
47. NABUCHDONOSOR II. cognomento *Magnus.*
48. EVIL-MERODACHUS.

49. BELSAZAR. Regassar. Labassardachus.

XII.

VI. *Distincta Monarcharum regia,* sive *habitatio.*

Ex eo tempore, quo Ninus Niniven condidit, duæ distinctæ fuerunt in Monarchia I regiæ: una in urbe *Babylon*, altera in *Ninive.* Monarchæ autem diversi, pro cujusque indole, modò illam, modò hanc Regiam incolebant; quod notatu est dignissimum.

In Dynastia:
- I. *Nimrod & Belus* Regiâ usi sunt Babylone.
- II.
  - *Ninus* Ninive à se condita Regiâ usus est.
  - *Semiramis* { initiò Ninive / postea Babylone } Regiâ usa est.
  - *Ninyas* { Babylone aliquamdiu remansit: postea Niniven repetiit. / Idem exemplum omnes successores ejus usque ad Sardanapalum sequuti sunt.
- III. Ninive regia sedes permansit à Sardanapalo usque ad Assarhaddonem, qui victus est à Merodacho præfecto Babyloniæ.
- IV. Merodachus, expulso Assarhaddone, vel patriæ amore quodam, vel quòd minus Assyriis fideret, Babylonem prætulit, eâque Regiâ usus est.

Et hac de causa Reges è Nini & Phulbelochi stirpe, Assyrii; è Merodachi verò prosati, Babylonii nuncupantur: licet etiam Phulbelochus gente Chaldæus fuerit.

TRA-

TRACTATIO SPECIALIS.

DYNASTIA PRIMA.

MONARCHA I.

NIMROD.

I.

IN προσωπογραφίᾳ Nimrodi tria ſunt notanda: I. Ortus. II. Progreſſus. III. Egreſſus.

II.

SECTIO I.

I. *DE ORTV.*

1. GENERATIO. *Nimrodus* fuit *filius Chuſi*, *nepos impii Chami*, *pronepos Noæ. Gen.* 10. *v.* 8. *Quod autem Moſes* illum *non inter reliquos Chuſi filios*, *v.* 7. enumeratos; *ſed v.* 8. *ſeorſim ponit*: illud factum *vel* propter generationem ejus diverſam, quòd forſan illegitimus fuerit, *vel*, quod verius, propter ejus ἐξοχὴν & excellentiam; quòd videlicet res magnas atque præclaras præ fratribus ſuis gesſerit. Nam Monarchiæ, ſive ſumma in Mundo imperia, originem ab eo traxerunt. Confer *D. Auguſtin. lib.* 17. *de Civitate Dei cap.* 2.

III.

2. APPELLATIO. Circa appellationem Nimrod *tria* veniunt notanda.

Primo, ὁμωνυμία. Vox NIMROD *quater in Bibliis legitur*, ſed in ſenſu diverſo. Nam *ter* legitur προσωπικῶς. Et ſic eſt nomen proprium Nimrodi, de quo hoc loco agimus. *Semel* uſurpatur τοπικῶς. Et ſic eſt nomen regionis atque urbis. Ita uſurpatur *Mich.* 5. *v.* 6. Paſcent in gladio (hoc eſt, depaſcent, depopulabuntur) *Terram Aſſur* (hoc eſt, Niniven, ab Aſſure filio Semi ædificatam. *Gen.* 10. *v.* 11.) & TERRAM NIMROD in lanceis ejus. Hic אֶרֶץ נִמְרוֹד *arez Nimrod*, *Terra Nimrod*, hoc eſt, *Nimrodica*, ſignificat urbem Babylonem, à qua poſtea tota regio dicta eſt Babylonia.

IV.

Secundo, πολυωνυμία. Nimrod fuit πολυώνυμος. Ebraicè dicitur נִמְרוֹד *Nimrod*. LXX Νεβρὼδ, vel Νεμβρὼδ (ut quædam exemplaria Græca habent.) Latinè *Nimrodus*, vel *Nemrodus*. Aventinus in Annal. Bojoar. p. 8. legit: *Nymbrothus*. Beroſus libro 4. vocat *Nimbrodum*, & *Babyloniæ Saturnum primum* (quod videtur Regum Babylonicorum cognomen fuiſſe) patrem Iovis Beli priſci, & avum Nini, &c. Similiter etiam Cedrenus teſtatur, quòd Nimrod *Saturni*, aliàs etiam *Orionis* nomine appellatus ſit.

V.

Tertio, ἐτυμολογία hujus nominis eſt gemina: *Ebræa* & *Germanica*.

1. *Ebræa*. Sic Nimrod נִמְרוֹד *Politicè* dicitur à מַר *mar*, amarus, & רדה *radah*, dominatus eſt, quaſi dicatur, amarus Dominator: quoniam amarum, hoc eſt, tyrannicum erga ſubditos gesſit Imperium. Vel *Eccleſiaſticè* dicitur à מָרַד *marad*, quod Græcis eſt ἀποστατεῖν, rebellare, deficere. (נ Nun eſt formativum Nominis.) Quoniam à vera religione ad idololatriam defecit, & cultum divinum nefariè oppugnavit. Quare in hoc ſenſu *Nimrod* idem eſt atque *Apoſtata*, ein abtrünniger. Nimrod namque factus eſt rebellis, & mundum rebellem fecit. *Ionathan ben Vziel* ad nomen Nimrodi alludens ait, illum fuiſſe *Merodat*; quod Tyrannum & Apoſtatam denotat.

2. *Germanica*. Sic quidam viri docti in Germanico hujus vocis etymo luſerunt, dicentes, quòd *Nimrod* dicatur, quaſi Nim-brod; vel Νεμβρὼδ, quaſi dicatur, Nem-brod: quia pauperibus panem è faucibus eripiat. Confer *Dreſſer. Millen.* 11. *p.* 101. Quidam eum vocant *Nimrod*, quaſi dicat Nimmer roth / hoc eſt, quòd abſque pudore atque rubore fecerit, quicquid ei placuerit. *Herberg. in poſtill.* Verùm hæc potiùs eſt ficta lepidave alluſio, quàm vera notatio.

SECTIO II.

II. *DE PROGRESSV.*

VI.

In progreſſu notanda eſt Nimrodi *vita*, eaque gemina: 1. *Privata*, 2. *Publica*.

VII.

VITA PRIVATA.

Nimrod à Moſe vocatur גִּבּוֹר *Gibbor*. *Hæc vox* διττῶς accipi poteſt. 1. *De corporis quantitate*. Sicut LXX reddiderunt: *Fuit Gigas*, hoc eſt, vaſtæ molis homo, qui vulgò Gigas appellatur. Secundùm horum igitur opinionem ſtatuendum eſt, formam corporis ejus reliquis hominum corpori-

bus

busfuisse majorem, augustiorem & robustiorem. *Chronicon Thuringiacum MSS.* duodecim ulnis longum eum fuisse fabulatur. Simile est figmentum fictitii *Methodii*, quod narrat *Hist. Scholast. lib. Gen. c.* 37. Nimrodum fuisse Gigantem 10 cubitorum. Confer *Perer. in Gen. p.* 402. 2. *De corporis qualitate*, hoc est, de virium corporis abusu, quòd videlicet illis abusus fuerit ad ferociam, atque venandi studio in primis annis deditus, literas humaniores nihil curârit. Siquidem efferus & tyrannus fuit. Contrà:

—— *didicisse fideliter artes*
Emollit mores, nec sinit esse feros.

VIII.

VITA PVBLICA.

Quod vitam Nimrodi publicam attinet, notanda sunt *Acta* ejus triplicia: 1. *Politica.* 2. *Ecclesiastica.* 3. *Oeconomica.*

IX.

1. *ACTA POLITICA.*

Nimrod persona politica fuit, & primus in orbe Monarcha. Ejus autem *acta politica* sunt duplicia: *Togata*, & *Bellica.*

X.

Acta Togata.

Acta Togata concernunt Imperium ejus. Circa quod tria veniunt consideranda: 1. *Imperii ortus* atque *modus.* 2. *Tempus.* 3. *Locus.*

XI.

1. IMPERII ORTVS. Moses *Gen.* 10. *v.* 8. 9. *Nimrod cœpit* גִּבּוֹר *potens esse in terra, & erat robustus venator coram Domino.*

XII.

Hæc verba bifariam intelligi possunt.

Primò, IN MALVM. Sic quidam dicunt, *quòd Nimrod fuerit Tyrannus*, hoc est, cœperit tyrannicè alios opprimere atque in suam potestatem redigere. Hactenus enim Noah, ejusque posteri, per singulas familias placidè gubernaverant alii alios, nec de stabiliendâ aut per vim acquirendâ in alios potentiâ laboraverant: Hic autem primus imperium in plures violentum affectavit atque usurpavit.

In hac sententiâ *plerique* sunt *Theologi*, & *Ecclesiæ Doctores. Hieronymus in quæst. Ebraic. Gen.* ita scribit: Nimrod arripuit insuetam primus in populo tyrannidem. *Chrysostomus homil.* 29. Abusus est Nimrod naturæ privilegiis, novum servitutis modum invenit, & Princeps atque Rex fieri attentavit. *Philo* quoque in libro de Gigantibus, Nimrodum ἀποστασίας accusat, indeque nomen factum illi esse affirmat. *Marad* enim est deficere. Similiter *Ionathan ben Vziel* ad nomen Nimrodi alludens, ait illum fuisse *Merodat*, quod & Apostatam & Tyrannum denotat. Ita etiam *Ionathan in Targum* explicat, quando inquit: Hic fuit Heros rebellis coram Iehovah; propterea dictum est: *A diebus creati mundi non exstitit velut Nimrod, potens in venatione, & rebellis coram Domino.*

Deinde, IN BONVM à quibusdam accipiuntur illa verba: *Fuit potens venator coram Domino*, vel, ut in textu Ebræo est, *in conspectu Domini*: hoc est, Dei jussu atque mandato certam Politiæ formam sive Monarchiam primam instituit, & Leges honestas præscripsit, hominesque in officio continuit, ad tuendam Remp. & Ecclesiam, adeóque ad Dei gloriam.

Verùm hanc sententiam quidam refutant; qui Nimrodum simpliciter Tyrannum appellant. Illudque probant I. EX NOMINE. Quia dicatur *Nimrod*, quod nomen Apostatam, rebellem, seditiosum defectorem notat. Vide §. 5. II. EX PERIPHRASTICA NIMRODI DESCRIPTIONE. Quia fuit גִּבּוֹר צַיִד *gibbor zajid, fortis venator*: quo elogio persequutores atque oppressores insigniri in scripturis solent. *Metaphora à feris desumta Thren.* 3. *v.* 51. Venando venati sunt me velut avem inimici mei immeritò. *Ierem.* 16. *v.* 16. Mittam Venatores multos, & venabuntur eos in omni monte. *Ezech.* 32. *v.* 30. Ibi Principes Aquilonis omnes (hostes populi Dei, Duces atque satrapæ Babylonici) & universi Venatores. Ita etiam Nimrod Venator hominum dicitur, quòd nempe homines vel trucidatos, vel sub jugum missos, violenter oppresserit; sicut venatores solent feras captas interficere, vel vivas loris constringere. III. EX TVRRIVM ATQVE MVNITIONVM ÆDIFICATIONE, cujus finis, ut haberet præsidium suæ tyrannidis, è quo genus humanum impugnare, & cujus altitudine ac robore omnem inimicorum insultum excipere atque reprimere posset. IV. EX REGIA SEDE. Principium regni ejus fuit Babel, dicit Moses, *Gen.* 10. *v.* 10. Quare procul dubio Turris Babylonicæ exstruendæ author fuit. Et hæ sunt rationes, quibus inducti quidam Theologi imperium Nimrodi non laudandum existimant.

XIII.

Ἐπίκρισις.

Verùm nos *distinguimus* inter *ipsam potestatem*, & po-

& potestatis acquisitionem atque usurpationem. Ipsa potestas Nimrodia regia fuit à Deo: quia omnis potestas est à Deo. Rom. 13. v. 1. & ille solus Regna constituit atque transfert. Dan. 2. v. 21. Deus imperia in Mundo constituit, gladióque armavit, ad defensionem bonorum & coërcitionem malorum. Si namque mali non reprimerentur, sed in aliorum corpora atque bona pro lubitu & impunè grassarentur; nulla honesta hominum societas salva manere posset. Quare cùm multitudo hominum cresceret, patriaque authoritas ob malitiam invalescentem vilesceret, Deus hoc novo consilio societatem humanam munivit; videlicet, excitato Duce, qui armis populos coërceret, ne latrocinia grassarentur, sed ad pœnas improbi vi pertraherentur. Quare Nimrod memor gladii, abavo suo Noæ divinitùs concessi, reprobos & contumaces pœnis coërcendos, ac proinde regnum armis constituere cœpit. Vnde etiam *Nimrod* dictus est, hoc est, amarus Dominator. Quia hæc Imperii Monarchici forma fuit terribilior, quàm antea paterna authoritas atque potestas. Et dicitur *Venator coram Domino.* Quia & feras & latrones cepit, atque à Deo robore atque successibus armatus est, ut durabilem imperii formam legibus, judiciis, atque præsidiis constituere, sontesque ad pœnas vi pertrahere posset. *Verùm Nimrod potestate divinitùs acceptâ abusus est contra Deum*, uti ex structura turris Babylonicæ patet, *Gen.* 11. *v.* 3. 4. *atque contra homines, quos instar venatoris violenter tractavit, atque in potestatem suam tyrannicè redegit.* Quo facto Diabolus humani generis hostis ἀ'απ ονδος Magistratum velut sanctam bonamque Dei ordinationem turbare, hominibusque exosam reddere sategit. Vnde paret, quòd *Nimrodus non fuerit Tyrannus, ratione tituli,* sed *ratione Exercitii*; uti Politici loquuntur.

XIV.

2. IMPERII TEMPVS. Initium Monarchiæ Babylonicæ à Chronologis diversis diversum statuitur.

Cœpit Anno:
- Ab orbe condito:
  - 1788. juxta Lutherum, Bucholzerum in Chronol. p. 3. Dresſ. in Millen. 11. p. 100.
  - 1789. juxta Eliam Reusn. in Chron. p. 181.
  - 1718. juxta Sethum Calvisium in Chronol. p. 5. & D. Helvicum in Chron.
- A diluvio:
  - 131. juxta Berosum lib. 4. & Chytr. Onom. p. 101. Dresſ. Millen. 11. p. 94.
  - 162. juxta Sethum Calvisſ. Chron. p. 5.

NOTA.

[De *initio Monarchiæ Babylonicæ* Historici & Chronologi variant. Non enim apponuntur Regibus Babylonicis & Assyriacis anni certò explorati, sed tantùm probabiles; illique non à priori, sed à posteriori investigandi sunt.
Duas autem hoc loco *supputationes attingemus.*
Vna est IVSTINI. Hic licet non omnes Reges Babylonicos aut Assyriacos recenseat, talem tamen annorum numerum ponit, qui & cum scriptura & cum æra Babylonis benè convenit. Nam è Trogo Pompeio asserit, Monarchiam Assyriorum à Nino (quem ille primum Monarcham esse ait) usque ad casum Sardanapali stetisse annos 1300. Adde his annos 55 Beli Patris ante Ninum, aut annos 65 juxta Augustin. lib. 16. de Civ. D. c. 17. & habebis 1355, vel 1365. & proximè pervenies ad initium æræ Babylonicæ, quæ cœpit anno M. 1717. vel 1718.
Altera est DIODORI SICVLI, quæ cum Iustini supputatione pulchrè congruit. Hic Diodorus è Ctesia Cnidio dicit, Regnum Assyriorum stetisse annis 1360, usque ad casum Sardanapali. Numera retrò annos 1360 à casu Sardanapali, qui contigit circa Annum M. 3073, & pervenies ad caput æræ Babylonicæ, hoc est, ad initium Beli. Babylonis autem æra à Callisthene Philosopho prodita fuit, qui Aristoteli de antiquitate rerum Chaldaicarum quærenti, ex Archivis Babylonicis rescripsit, captam ab Alexandro M. Babylonem anno 1903 ab Epocha Babylonica, ut est apud Simplic. Capta est autem Babylon ab Alexandro Magno Anno M. 3619. Hinc annis 1902 deductis, manet initium regni Babylonici, nempe Anni 1717.]

XV.

3. IMPERII LOCVS. Locus aut sedes Imperii Nimrodici fuit geminus: 1. *Communis.* 2. *Proprius.*

XVI.

LOCVS COMMVNIS, in quo Nimrod sedem Regni sui fixit, fuit *Terra Sinear. Gen.* 10. *v.* 10. *c.* 11. *v.* 2. Ita olim vocata fuit Babylonia, vel Chaldæa, quæ est Regio in Asia majori potentissima versus Orientem respectu Iudææ, sita intra Tigrim & Euphratem. Vide Plin. lib. 6. c. 28. Strabon. lib. 16. Volaterran. lib. 11. Geograph. Hinc Chaldæa dicitur Terra Nimrod, Mich. 5. v. 6. Et Reges Babyloniorum dicti sunt Reges Chaldæorum. Ierem. 37. 38. 39. 40. & in Daniele. Et Monarchia prima Chaldaica vel Babylonica appellatur.

XVII.

LOCVS PROPRIVS fuit BABYLON. Nam Nimrod urbem Babylonem primus ad Euphratem ædificavit, eamque regni sui Metropolin regiamque sedem esse voluit; sicut Moses Gen. 10. v. 10. dicit: Principium Regni ejus fuit Babel. בָּבֶל sic dicta à confusione linguarum, Gen. 11. v. 9. Quia Deus ædificantium linguas ibi confudit. Et sanè *Paulus Orosius* lib. 2. c. 6. tradit, Nimrodum celebrari à multis tanquam Babylonis conditorem.

Antiquiſſima hæc & potentiſſima civitatum poſt diluvium fuit, quam, uti dictum eſt, Nimrodus primus ædificare cœpit, Semiramis conſummavit, (quæ communis eſt Græcorum & Latinorum ſententia; uti patet ex *Herodoto* lib. 1. *Diodoro Siculo* lib. 3. *Strab.* lib. 16. *Pomponio Mela* lib. 1. c. 11. *Iuſtino* lib. 1.) collapſam denique & disjectam Nabuchdonoſor reparavit, & latiſſimè amplificatam magnificentiſſimis operibus adornavit; uti ſuis locis pleniùs dicemus. Hanc urbem Plinius vocat *caput Chaldææ*, lib. 5. c. 36. caput Chaldaicarum gentium, lib. 6. cap. 36. quia fuit locus totius Orientis fortiſſimus, ibid. tantæque ubertatis, ut ſequenti anno ſponte reſtibilis fieret ſeges. lib. 18. cap. 17.

XVIII.

Condidit quoque *Nimrod* præter *Babylonem tres alias in Chaldæa urbes munitiſſimas*, nempe *Erech*, *Accad*, & *Calne*. Gen. 10. v. 10. De quatuor autem hiſce urbibus diverſæ exſtant Doctorum opiniones.

Quidam illa nomina intelligunt in *ſenſu conjuncto* de unâ eâdemque civitate, nempe Babylone, quæ fuit τετράπολις, hoc eſt, in quatuor partes diſtincta; non ſecus atque *Hebron* olim dicta fuit *Kiriath-arba*, hoc eſt, civitas in quatuor partes digeſta. Ioſuæ 15. 13. Et pro hac ſententia confirmanda adducunt authoritatem Plinii, qui lib. 6. c. 26. ſcribit: plures urbanas plebes in ea fuiſſe. Item Ariſtotelis, qui Babylonem gentis potiùs, quàm urbis aut civitatis circumſcriptione contineri memorat. Item Provinciam muris cinctam appellat. lib. 3. Polit. c. 3.

Quidam verò, ut D. Lutherus & Targumici interpretes, aliique, *hæc quatuor nomina accipiunt in ſenſu disjuncto*, hoc eſt, pro quatuor diſtinctis urbibus; idque veriſſime. Nam I. BABYLON à Ionathane in Targum vocatur Babylon magna. II. *Erech*. [אֶרֶךְ longanimis] ab eodem: uti etiam à Targum Hieroſolymitano; *Hadas* vel *Edeſſa* ab Hieronymo & Lyra vocatur. III. *Accad*. [אַכַּד amphora, vel hydria] tempore Hieronymi *Niſibis* vocata eſt, ſicut Hieronymus in quæſtionibus Ebraicis ſcribit. IV. *Calne*. [בַּלְנֵה Sponſa lamentatrix.] Hæc ad Euphratem fuit ſita in terra Sinear 179 milliaribus à Ieroſolyma verſus Orientem. Eſai. 10. v. 9. Amos 6. v. 2. Chaldaici paraphraſtæ, *Ionathan* & *Ieroſolymitanus*, vocant eam *Cteſiphontem*: illis ſuffragatur *Hieronymus in quæſtionibus Ebraic. Strabo lib.* 16. ſcribit Cteſiphontem eſſe vicum prope Seleuciam, qui Civitatis magnitudinem & potentiam habeat. *Buntingus in Itinerario part.* 1. *pag.* 170 Calnen putat eſſe Seleuciam, quæ à Seleuco non procul à Babylone juxta confluentes Euphratis & Tigris condita eſt, ut Babylonis potentia & opes hac æmulâ minuerentur. Atque haſce quatuor civitates, nempe *Babel*, *Erech*, *Accad*, & *Calne*, in terra Sinear vel Babylonia ſitas eſſe, Strabo lib. 16 fol. 709 teſtatur.

XIX.

Præterea in *urbe Babylone Turrim* ſtupendæ molis Nimrodus ædificavit, *Gen.* 11. *verſ.* 3. 4.

Hæc autem TURRIS quadrupliciter conſiderari poteſt.

I. ORIGINALITER. Sic *cauſa* conſideranda eſt *Efficiens*; quæ fuerunt *Architecti*, nempe plurimi ex filiis & nepotibus Noæ, inter quos *Nimrodus* Princeps atque ἐργοδιώκτης totius operis fuit.

II. MATERIALITER. *Materia Turris* fuerunt *lateres* ad ignem cocti, & *bitumen*: illi quidem vicem lapidum expleverunt; hoc vero pro cæmento adhibitum fuit. *Strabo lib.* 15. *fol.* 705 ſcribit: In Babylonia bitumen multum innaſcitur; unde glebæ maximæ concremantur ad ædificia idoneæ, quæ ex coctilibus fiunt lateribus.

III. FORMALITER. *Formam Turris* Architecti mente conceptam ore ſuo exprimunt, nempe quòd in urbe ſua (ſcilicet Babylone) Turrim ædificare velint tantæ altitudinis, ut cœlum attingat. De hac Turri ambigit *D. Auguſtinus lib.* 16. *de Civit. Dei c.* 4. *utrùm unam, an verò plures intelligant*: Quoniam uſitatum ſit, nomine ſingulari non ſemper individua, ſed ſæpe ſpeciem indicare; ut cùm Miles pro militum exercitu, Rana & Locuſta in Exodo pro multitudine illarum beſtiarum uſurpatur. *Verùm nos reſpondemus*, quòd altitudo atque amplitudo operis haud admittat ut credamus, illos plures ejuſmodi turres molitos fuiſſe. *Herodotus* de Turri hac Babylonica ita ſcribit: *In medio Iovis Beli templo, quod meâ etiam nunc ætate exſiſtit, duorum undecunque ſtadiorum amplitudine, figura quadrata, turris ſolida, craſſitudine ſimul & altitudine ſtadii, cui alia rurſus ſuperimpoſita turris, & huic ſubinde alia, ad octavam uſque.* Hæc ille. Octo igitur turres ſibi invicem ſuperimpoſitæ, erant turris una, octo ſtadiorum altitudine, hoc eſt, milliaris Italici. Hæc fuit Turris illa de qua Architecti iſti dicunt: *Cujus caput cœlum attingat*.

IV. FINALITER. *Finis* hujus Turris ex parte ædificantium fuit triplex: *Oeconomicus*, *Politicus*, *Eccleſiaſticus*.

Finis Oeconomicus fuit, ut Nimrodus magnificam Arcem regiam haberet, in qua magno cum ſplen-

ſplendore atque gloriâ habitare poſſet; atque hac ratione magnam ſibi nominis famam pararet: uti ex verbis architectorum *Geneſ.* 11. *verſ.* 4. patet.

Finis Politicus fuit, ut novum in terris imperium conſtitueret, atque firmiſſimum adverſus vim hoſtium haberet præſidium. Quia enim Tyrannus erat, hoſtes ſuos metuebat. Tyranni namque naturâ ſunt timidi; juxta illud Davidicum: *Ibi trepidant timore, ubi non eſt timor. Pſal.* 53. *v.* 6. Mala quippe conſcientia eos facit trepidare, ut fugiant, nemine perſequente; & perſequatur eos ſtrepitus folii volantis. *Levit.* 26. *v.* 36.

Vt folium à quovis agitatur mobile vento:
Sic minimus terret conſcia corda pavor.

Exemplum memorabile habemus vel in ſolo *Domitiano Imp.* Hic metu inſidiarum, porticuum, in quibus ſpatiari conſueverat, parietes, phengite lapide diſtinxit, ut ejus ſplendore per imagines, quicquid à tergo fieret, prævideret.

Finis Eccleſiaſticus fuit, ut Idololatriam ſuam ſtabiliret, atque longè latéque propagaret. Debuit enim Turris iſta oraculum eſſe, ad quod omnes undique homines concurrerent, tanquam ad ſedem Dei peculiarem. Verùm Tragicus fuit faſtuoſi & temerarii hujus ædificii eventus. Nam *Gen.* 11. *v.* 5. ſeqq. legimus, quòd Deus urbem & turrim ædificantium luſtraverit, factum atque temerarium eorum inſtitutum improbârit, illiſque pœnam inflixerit, ædificantium linguas confundendo, eoſque in omnes terras diſpergendo. Quo facto opus inchoatum eſt diſturbatum.

VSVS.

Conſilia impia, temeraria atque ſuperba, ſunt TVRRIS BABEL. Qui enim illa adverſus Deum, Eccleſiam & Remp. ſuſcipiunt, ædificant turrim Babel; ſed ſimilem tandem eventum ſortiuntur. Quemadmodum enim Deus turrim Babel, cujus ſingulæ partes firmâ ſolidâque commiſſurâ inter ſe compactæ erant, in plagas Mundi diverſas longè latéque diſperſit: ita quoque idem Deus ingentem illam conſiliorum machinam atque molem, quam ſuperbi veluti novam Babelis turrim ædificant, derepente diſſipat atque diſpergit, ut propriis conſiliis vel ſapientiſſimè excogitatis evertantur. Quare moniti ſint omnes mortales, ut tractent τὰ οἰκεῖα, hoc eſt, propria, Eccleſiæ & Reipub. ſalutaria, & verſentur in timore Dei, cum humilitate & modeſtiâ. Ita felices conſiliorum atque actionum ſuarum eventus experientur.

XX.

Quæſtio *hic moveri dubia poteſt: Anne etiam urbs Ninive à Nimrodo ſit ædificata?*

Ratio dubitandi deſumitur ex *Gen.* 10. *v.* 11. ubi hæc verba leguntur: *E terra hac egreſſus eſt Aſſur,* אַשּׁוּר, *& ædificavit Niniven.*

Hæc verba ab Interpp. bifariam explicantur.

1. *Quidam vocem* אַשּׁוּר *Aſſchur* interpretantur γεωγραφικῶς de *Regione Aſſyria*, & narrationem *de Nimrodo* (cujus Moſes in v. 10. præcedente mentionem facit) intelligunt, quaſi ille Babylonico Regno non contentus, è Sinear, hoc eſt, è Chaldæa in Aſſyriam progreſſus, ibique alias urbes quatuor, ut *Niniven*, *Rehoboth*, *Calah* & *Reſen* condiderit; ſicut etiam poſtea Regnum Babylonicum & Aſſyriacum coaluerunt. Et ſic ita textus ordinandus foret: E terra Sinear egreſſus eſt (ſcilicet Nimrod) אַשּׁוּר Aſſur, ut ſubaudiatur, אֶל-אַשּׁוּר, hoc eſt, in Aſſyriam. Et in hac ſententia ſunt *Targumici Interpp. Iohan. Calvin.* comm. in Geneſ. *Franciſc. Iun.* in Bibl. *Ioh. Alſted.* Chronol. p. 129. *Toſſan.* in Bibl. Germ. not. margin. *Pareus* Gen. p. 936. *Iohan. Piſcat.* in Gen. p. 247. *Vtuntur illi hiſce argumentis.* I. *Dicunt*, eſſe hoc loco *Ellipſin præpoſitionis.* Nam poſitum eſſe אַשּׁוּר *Aſſchur* pro בְּאַשּׁוּר Beaſſchur, Piſcat. pag. 247. vel אל-אשור el Aſſchur, ut Pareus Gen. p. 937. II. *Dicunt, in voce* ASSVR *duplicem eſſe Metonymiam; unam Efficientis, alteram Adjuncti*: videlicet, Aſſur, pro Aſſyriis ortis ex Aſſur; & Aſſyrii, pro Aſſyria regione, quam incoluerunt illi. Piſcat. p. 247. III. *Dicit Piſcator*: Qui vertunt (E terra illa exivit Aſſur) illi alienum à propoſito loquuntur. Nam in hoc loco Moſes loquitur de Nimrodo, ejuſque actis & rebus geſtis. At de Aſſure, qui filius Semi fuit, demum in v. 22. loquitur. *Nec voluit* (inquit *Pareus* p. 936.) *Moſes commiſcere Genealogias.* Nulla enim fuit cauſa, cur hîc recenſeret res geſtas Aſſuris.

2. *Quidam nomen* אשור *Aſſchur* interpretantur προσωπικῶς de *Perſona*, nempe de *Aſſure filio Semi*, hoc modo: E terra hac (Sinear) egreſſus eſt Aſſur (filius Semi,) & ædificavit Niniven. Luth. Von dem lande iſt dar-nach komen der Aſſur/ vnd bawete Niniven. Ita ut ſit ſenſus: Aſſur filius Semi è terra Sinear egreſſus, vel *nolens* (hoc eſt, ſævitiâ & tyrannide Nimrodi inde expulſus;) vel *volens* (hoc eſt, ſponte fugam capeſſens) terram Sinear, hoc eſt, Chaldæam, reliquit. Cùm enim videret Nimrodum tyrannidem affectare, verâ religione abnegatâ, idololatriam ſtabilire, ne cum homine impio videretur jugum trahere, hoc eſt, conſilia contuliſſe, in-

que ſubditorum oppreſſionem conjuraſſe; ſponte ceſſit, Ninivenque Aſſyriæ Regiam ædificavit, à Nino filio (ut quidam volunt) à quo etiam nomen accepit, abſolutam, ut ſe adverſus Chamitarum potentiam defendere poſſet. Et *hæc ſententia eſt Lutheri*, & *omnium orthodoxorum Theologorum*; cui etiam nos calculum noſtrum addimus.

Refutatio prioris opinionis.

Ad I. argumentum contrariæ Partis dicimus, quòd in eo committatur Elenchus petitionis principii: Siquidem pars adverſa pro conceſſo ſumit, quod concedi non debet, neque poteſt. Nam dicunt eſſe hoc loco *Ellipſin*. At unde illam probant? Sic enim poni debuiſſet אֶל-אַשּׁוּר, uti fit *Hoſeæ* 5. *v.* 13. Ephraim *el Aſſur*, ad Aſſur miſit.

Ad II. argumentum dicimus, ſi *Aſſur* hoc loco accipitur non *propriè*, ſed metonymicè, pro Regione Aſſyria, & Aſſyriis, ut vult *Piſcator* & *Pareus*; tum inexplicabilis foret quæſtio, Vnde Aſſyria & Aſſyrii nomen ſortiti fuiſſent.

Ad III. argumentum dicimus, quòd alienum à Moſis inſtituto non ſit in deſcriptione Nimrodi Aſſuris nomen exprimere, licet diſtinctæ eorum ſint Genealogiæ: ille namque ex impii Chami, *Gen.* 10. *v.* 6. 7. 8. hic verò ex Semi proſapia oriundus fuit. *Geneſ.* 10. *v.* 22. Nam quia Moſes primæ Monarchiæ, quæ Babyloniorum & Aſſyriorum fuit, & Regiam habuit Babylonem, mentionem fecit, *Gen.* 10. *v.* 9. 10. ideò digreſſiunculâ παρενθετικῇ indicat, quare iſta Monarchia poſtea dicta fuerit *Aſſyria*, & nomen Nimrodi perdiderit; nempe, quòd Nimrodus tyrannide ſuâ effecerit, ut populi, quos paullò antè ſubegerat, rurſus ab eo deficerent: Inter illos etiam inſignis ille Heros Aſſur filius Semi fuit, qui & tyrannidem Chamitarum ferre nolens, è terra Sinear, hoc eſt, è Chaldæa, exivit, & Niniven ædificavit, ut adverſus Chamitarum potentiam tueri ſe poſſet. Nam prima *Monarchia duas præcipuas Regias aut Metropoles habuit*, nempe *Babylonem* & *Niniven*: quarum illa à *Nimrod*, hæc verò ab *Aſſure* ædificata, & poſtea à *Nino* conſummata fuit; uti *Xenophon de Æquivocis* ſcribit.

Acta Bellica.

XXI.

Nimrodum plurima geſſiſſe bella, extra controverſiam eſt. Nam non tantùm Imperium armis conſtituit, ſed etiam conſtitutum armis defendit. Cùm enim homines inſuetum illud imperii jugum ægrè ſubirent, illudque ſubinde excutere attentarent, nolentes volentes eos parere coëgit. Vnde etiam *potens Venator* appellatur. Fertur quoque anno Imperii ſui 45 cum exercitu *Principes Coloniarum* miſiſſe huc illuc, Aſſur, Medum, Magogum, Moſcum, qui Regna ſui nominis conderent, nempe Aſſyrium, Medum, Magogum (regnum Scytharum) & Moſcum (regnum Moſcovitarum:) quorum duo prima ad Aſiam; duo verò poſtrema ad Aſiam & Europam pertinent. Qui omnes ipſum pro Monarcha ſummo agnoſcebant, donec tandem tyrannico ejus jugo preſſi ſeſe vindicarent atque deficerent. Vide *Sleidanum lib. de* 4. *Monarchiis*. Hinc *Xenophon* primos hominum Chaldæos latè regnaſſe; & *Plin. lib.* 6. *c.* 26. Babylonem gentium Chaldaicarum caput dici, ſummamque in toto orbe claritatem obtinuiſſe ſcribit.

Quæſtio *hic moveri poteſt: Quiſnam primus Belli author fuerit?*

Tres circa hanc quæſtionem diſtinctæ ſeſe offerunt *ſententiæ*.

I. *Iuſtinus Hiſtoricus*, Ninum Aſſyriorum Regem finitimis primùm bella intuliſſe, author eſt.

II. D. *Chriſtophorus Pelargus Com. in Gen. p.* 265. putat, quod אַמְרָפֶל Amraphel (hoc eſt, loquens ruinam vel everſionem) primus belli author fuerit: Hic namque cum confœderatis quatuor Regibus, contra quinque πενταπόλεως Reges bellum geſſit, eoſque devicit, *Gen.* 14. *v.* 1. 2. 8. 9. & multos captivos, inter quos etiam Lotus fuit, abduxit. *v.* 11. 12. Hoſce verò *Abraham* 318 ſervis ſuis, & ſociis *Eſcol, Aner*, & *Mamre* perſequitur uſque Danem. *v.* 14. dividit exercitum, & nocte ſecuros invadit, cædit hoſtes, fugatque eos. *v.* 15. & omnem unà cum *Lotho* ſubſtantiam reducit. *v.* 16.

III. Verùm omnium optima eſt ſententia, ſi dicatur *Nimrod primus belli author*. Etenim ille à Moſe *Gen.* 10. *v.* 10. expreſsè potens in terra VENATOR appellatur, utique non tantum ferarum, ſed etiam hominum, quos belligerando in poteſtatem ſuam redegit; uti ex ſequentibus plenius patebit.

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

XXII.

Poſt diluvium impius ille *Chamus*, & inter *Chamitas Nimrodus præcipuus Eccleſiæ Idololatricæ author exſtitit*. Nam ipſe *Turrim Babylonicam* ſtupendæ altitudinis (uti *Targum Hieroſolymitanum* habet) *eum in finem ædificavit, ut in ſummitate ejus idolo ſuo templum conderet*, & *homines, ad tantum ſpectaculum undiquaque concurrentes, ad idololatriam ſenſim pertraheret*. Atque propter hanc etiam hominum ſeductionem, *Venatorem* illum appellatum fuiſſe, idem *Targum* annotavit. *Verba ejus*

jus hæc sunt: Hic fuit potens in venatione in peccato coram Iehovah. Quia fuit venatus filios hominum linguis suis, & dixit eis: *Discedite ab institutis ritibus Dei, & adhærete institutis Nimrodi.* Propterea dictum fuit: sicut Nimrod heros potens in venatione & peccato coram Iehovah. *Hactenus Targum.* Idem *Cyrillus lib.* I. *cont. Iulianum* confirmat, quando scribit: Nullus (inquit) hominum, qui vixerunt *ante diluvium*, taxatur, quod Diis alienis fuerit deditus, vel immundis Dæmonibus obtulerit. At *post diluvium & constructionem Turris* & linguarum discretionem, etiam de Deo indignam habuerunt opinionem, qui per universam terram dispersi erant. *Hæc* autem *idololatria* in Historiis sacris VR à *Chaldæis* (hoc est, lux, vel ignis) appellatur; à *Persis* (teste *Plutarcho* in vita Alexandri & Artaxerxis) *Orimasda* (hoc est, lumen sanctum, vel ignis sacer;) à Græcis Εστία, à *Romanis* VESTA nominatur (quasi ignis Domini: ab *Esch*, ignis; & *Iah*, Dominus.) Nam *Chaldæi ignem sacrum pro Deo coluerunt.* Cum enim audierant sacrificia à sanctis Patriarchis oblata, igne cœlitus delapso incensa & consumta esse, non Deum, cujus potentiâ illud fiebat, sed ipsum ignem colere stolidi cœperunt; sicut etiam *Iustinus* tradit. Atque hoc fictitium suum Numen reliquis Gentium Diis omnibus longè præferebant Chaldæi, propterea quod illarum simulacra ex auro, argento, ære, ebore, aliâve materiâ fabrefacta, igne consumerentur. In quem etiam finem per varias Orbis regiones, ignem suum circumvehebant, eóque idola reliqua comburebant, ut hoc Numen suum omnibus aliis majus demonstrarent; donec tandem fraude cujusdam *Sacerdotis Ægyptii ipsorum etiam ignis vinceretur.* Confecerat enim sibi iste Sacerdos ingentem hydriam crebris undiquaque foraminibus patentem, quibus cerâ obstructis, vario que colore depictis, hydriam aquâ replevit, caputque ab idoli Canopi simulacro ablatum ei imponens arte fraudem dissimulat, illamque veluti idolum constituit. Veniunt Chaldæi, ignemque simulacro admovent: tunc cera igne grassante resolvitur, & aquâ perfluente ignis exstinguitur. Atque ita *Ægyptium Numen*, cui nomen erat *Canopus*, victor evasit. *Suidas in Collect.* Atque hic cultus ignis idololatricus à *Chaldæis* ad *Assyrios*, *Medos*, *Persas*, *Græcos* & *Romanos* est propagatus. *Persæ* namque ignem talem annuatim equo albo impositum in pompa frequente circumgestarunt, quem Rex ipse, regni Proceres, & turba ingens populi adorarunt. A *Romanis* etiam, ut *ignis perennis* & *pervigil*, per *Virgines Vestales* (à *Vesta* sic dictas) in Templis religiosè custoditus est. Ita in maxima Mundi parte à religione sancti Noachi discessum est, authore Chamo atque Nimrodo; & pro vero Deo Diabolus in forma ignis adoratus est. Nam & sancta *Semi posteritas* isto veneno idololatrico infecta fuit; ita ut Deus Ecclesiæ suæ, ne planè incideret, consulturus, *Abrahamum* ex patria sua idololatrica, nempe ex VR *Chaldæorum*, in qua patres ipsius Diis alienis servierant, (*Iosua* 24.2.) evocaret, terramque Chanaan ingredi juberet, *Gen.* 12. *v.* 1. Vnde *Chaldæi* dicti sunt כַּשְׂדִּים *tanquam Dæmones vel Vastatores*, vel *filii Diaboli*; ex sententia D. Hieronymi: Nam VR Abrahami patria, à cultu idololatrico אוּר כַּשְׂדִּים *Vr Casdim*, hoc est, ignis Dæmonum appellatur; Juxta *Targ.* אוּרָא *Vra.* Hodie verò *Orchoe* appellatur; sicut *Petrus Appianus* tradit.

III. ACTA OECONOMICA.

XXIII.

Nimrodi conjux fuit RHEA, ex qua filium *Iovem Belum* suscepit; juxta plærorumque Historicorum sententiam. Vtrùm plures genuerit liberos, incognitum est. Solius Beli fit mentio, qui Patri in regno successit. *Alii Historici* statuunt, *Belum* fuisse *Arphaxadum fratrem Assuris*, qui cognomento *Belus* dictus fuerit: sed de hoc pleniùs suo loco dicturi sumus. *Alii* denique putant, *Belum non* fuisse *filium Nimrodi*, & ex stirpe Chami; sed fuisse *filium Semi*, qui aliàs *Assur* dictus fuit. Gen. 10. v. 22.

Tempus, quod à publicis negotiis vacuum habuit Nimrodus, *venationibus impendit*, atque ita dum bestias nimiùm insectatus fuit, animum quoque bestialem, hoc est, crudelem erga homines induit. Nam experientia testatur, eos, qui venationibus perpetuò occupantur, sanguinarios ac crudeles ut plurimùm fieri. *Exemplum*, quamvis in re dissimili, habemus in *Domitiano Imperatore.* Hic namque stylo muscas interficiens, crudelitatem ex illo quotidiano exercitio didicit.

SECTIO III.

III. DE EGRESSV.

XXIV.

Denique Nimrodus, qui velut Tyrannus multa hominum millia perdidit, & ipse præter omnem spem & opinionem periit. Nam (ut *Cedrenus* scribit) *Turris Babylonica* ab ipso ædificata, subitò vento disjuncta, ruinâ eum oppressit. *Berosus lib.* 4. aliud mortis genus recenset, idemque subitum & inopinatum. Scribit namque eum non ampliùs comparuisse, subitò translatum à Diis, putà Ethnicis,

hoc eſt, à Diabolo ipſo, cui hactenus ſervierat, & cujus idololatricum in hoc Mundo regnum ſtabiliverat. Ita videmus, verum eſſe Politicorum monitum; nempe, tragicos eſſe Tyrannorum exitus: ipſis in pœnam; iis verò, quos habent ſucceſſores, in exemplum.

Regnavit Nimrodus annos 56. & ſucceſſorem habuit *Iovem Belum*, quem plurimi Hiſtorici exiſtimant ejus fuiſſe filium.

VSVS.

QVÆSTIO I.

An Nimrodus primus in orbe Monarcha fuerit.

De hac quæſtione *ſex* reperiuntur Doctorum ſententiæ.

I. *Petrus Gregorius Tholoſan. l.* 19. *de Repub. cap.* 1. *ſect.* 2. ſtatuit ADAMVM *primum fuiſſe* à Deo conſtitutum *Magiſtratum*: tùm quia ad imaginem Dei conditus fuit, cujus pars vel certè conſequens eſt dominium; tùm quia jubetur præeſſe piſcibus maris, volatilibus cœli, adeóque univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. *Geneſ.* 1. *verſ.* 28.

Reſp. Verùm hæc Tholoſani ſententia in arce veritatis ponenda non eſt. Nam 1. diſtinguendum inter *imperium in creaturas irrationales*, & *inter imperium in homines*. Illud fuiſſe hujus præludium concedimus; ſed tamen alterum ab altero diſtinctum eſſe & manere, contendimus. 2. Diſtinguendum inter *imperium Paternum*, & *Monarchicum*: illud Adamus in familiâ ſuâ exercuit; hoc verò à Nimrodo & cum Nimrodo cœpit.

II. *Quidam contendunt*, CAINVM *primum fuiſſe in orbe Monarcham.* Quoniam *Gen.* 4. *v.* 17. *Vrbem nomine Henochiam condidiſſe legitur.*

In hac ſententia eſt *Auguſtinus, qui lib.* 15. *de Civit. Dei c.* 20. ſcribit: Cainum Regiâ & Monarchicâ poteſtate in civitate à ſe conditâ fuiſſe armatum.

Reſp. Verùm nos dicimus, quòd vox *Monarchia* dupliciter accipiatur.

1. Γενικῶς, & *generaliter*: ſic accipitur *pro qualibet Reipubl. adminiſtratione, cui* VNVS *aliquis cum imperio præeſt.* Nam notum eſt ex ſacris pariter atque profanis Scriptoribus, quòd vox *Regis* olim adeò communis fuerit, ut quibuſlibet Gubernatoribus aut Dynaſtis, qui vel in unam civitatem imperium habuit, מֶלֶךְ Rex appellatus ſit. Nam *Ioſua cap.* 11. enumerantur 31 Reges, quos Ioſua debellaverit, quique tantùm in terra Canaan imperitarint. *Iudic.* 1. ait *Adonibezek*: LXX Reges, amputatis manuum & pedum pollicibus, colligebant micas ſub menſâ meâ. Vnde facilè eſt conjicere, illos LXX Regulos admodùm tenuis fuiſſe ſortis atque conditionis, parvæque regionis Gubernatores: alioquin Adonibezek potentia in immenſum creviſſet, tot Regibus ſpoliatis. Et in hoc ſignificatu facilè concedimus Cainum Monarcham, vel Regem, dici potuiſſe.

2. Εἰδικῶς, hoc eſt, *ſpecialiter*, ſive ſtrictè. Sic vox *Monarchia* accipitur pro uno ex quatuor ſummis in Mundo Imperiis, quæ in Scriptura S. enumerantur, & Catholica Imperia nominantur. Et hoc reſpectu, Cainum Monarcham fuiſſe, ſimpliciter negamus.

III. *Quidam* NIMRODVM;

IV. *Quidam* BELVM;

V. *Quidam* NINVM;

VI. *Quidam* denique NABVCHDONOSOREM M. primum Mundi Monarcham fuiſſe affirmant. Quoniam ille primæ Monarchiæ Rex primus appelletur *Dan.* 2. *v.* 39.

Verùm nos reſpondemus, quòd *Nimrodus fuerit primus in Orbe Monarcha.* Vbi tamen notandum, quòd *ortus Monarchiæ primæ* dupliciter conſiderandus ſit. 1. ἁπλῶς, hoc eſt, *abſolutè*. Sic prima Monarchia Babylonica in ipſo originem cœpit; uti ex *Gen.* 10. *v.* 10. patet. 2. ἐξοχικῶς. Sic cœpit in Nabuchdonoſore, in *ſenſu limitato*, hoc eſt, quoad ſummæ excellentiæ & dignitatis gradum. Qua de cauſa ipſe *Dan.* 2. *v.* 38. CAPVT AVREVM vocatur, quòd nempe ipſe præ cæteris Regibus Babylonicis potentiâ & clementiâ excelluerit.

QVÆSTIO II.

An ſtatus Monarchicus, adeóque omnis Magiſtratus, ſit ſancta & bona Dei ordinatio?

Anabaptiſtæ negant Magiſtratum eſſe ſanctam atque bonam Dei ordinationem; ideóque illum planè tollunt, eique ne inter pios quidem locum concedunt. Hunc autem furorem ſuum atque delirium *exemplo Nimrodi* probare conantur. Ille namque primus in orbe Monarcha fuit. At ille fuit rebellis & ſeditioſus, Deo minimè placens; id quod ipſum nomen Nimrodi arguit, quod amarum Dominatorem ſignificat, à מרד rebellare, deficere. Vnde fortis Venator coram Domino appellatur. Sicut enim Venatores feras ſolent capere, aut interficere: ita ipſe homines ſub jugum miſſos violenter oppreſſit. Vnde tale argumentum formant.

Cujus malum eſt principium, illud eſt malum; ac proinde abrogandum.

Atqui Imperiorum atque Magiſtratûs malum eſt principium in Nimrodo. Ipſe namque injuſtâ

atque

atque violentâ hominum oppreſſione imperium conſtituit. Ergo.

Reſp. *Primò*: *Ad Majorem* dupliciter. I. *Per inficiationem*. Non ſtatim omnia quæ ex malo principio ſunt orta, ſunt tollenda, ſi ipſa per ſe ſint bona atque utilia: idque *triplici exemplorum genere* demonſtrari poteſt. Quorum *primum* eſt *Eccleſiaſticum*. Multi baptizantur abſque fide & pœnitentia, neque tamen ideò anabaptiſmus introducendus eſt, hoc eſt, Baptiſmum repetere licet. Quia Baptiſmus etiam illegitimè acceptus, poſtea ſit ratus atque legitimus, quando vera pœnitentia agitur. *Alterum* eſt *politicum*. Regii ſtatus in populo Iſraelitico principium fuit malum, nempe populi faſtidium, ſuperbia atque κακοζηλία; neque tamen vel Reges, vel ſtatum regium abrogare licitum fuit. Sic etiam ex malis moribus bonæ Leges ſunt ortæ; (inquit ille apud Terentium.) neque tamen bonæ Leges propterea ſunt abrogandæ. *Tertium* eſt *Oeconomicum*. Multa matrimonia ex principio peſſimo oriuntur, atque illegitimè contrahuntur, quæ tamen conſummata non licet reſcindere. Vnde patet, quòd Major propoſitio ſit particularis. II. *Per limitationem*. Major propoſitio tantùm valet de iis rebus, quæ ita ex malo principio oriuntur; ut ipſæ quoque ſint malæ, pugnantes cum Legibus tum divinis tum humanis, & aut ſint pernicioſæ aut inutiles. At hoc de Imperiis aut Magiſtratibus dici non poteſt. Quia Magiſtratus eſt ordinatio Dei, & nulla eſt poteſtas niſi à Deo, inquit D. Paulus, Roman. 13. v. 1.

Deinde: *Ad Minorem* Theologi bifariam reſpondent.

1. *Alii Nimrodi Imperium laudant*, quòd nempe ipſe memor gladii abavo ſuo Noæ divinitùs conceſſi, reprobos & contumaces pœnis coërcendos, & idcirco Regnum aliquod armis conſtituendum in animum induxerit. Et *ſic Venator coram* DOMINO appellatur, quia & *feras & latrones* cépit, & à Deo armatus eſt robore & ſucceſſibus, ut conſtituere durabilem Imperii formam legibus, judiciis & præſidiis, & ſontes vi trahere ad pœnas poſſet. Et ſic Deus ſingulari conſilio ſocietatem humani generis muniit, & ordine maxima Imperia, quæ Monarchiæ nominantur, conſtitui voluit, ut plures Gentes conjungi poſſent, & unius ſummi Imperii potentiâ faciliùs Tyranni punirentur. Poſtea autem Nimrodus potentiâ divinitùs traditâ abuſus, atque Tyrannus eſt factus. Fuit igitur Nimrodus Tyrannus non ratione Tituli, quia à Deo poteſtatem accepit; ſed ratione Exercitii, quia poteſtate à Deo acceptâ abuſus eſt.

2. *Alii Nimrodi Imperium vituperant*, quod nempe tyrannicum fuerit. Et hi *diſtinguunt inter rem ipſam*, & *modum* quo quis rem conſequitur. Res ipſa ſæpiùs eſt à Deo, & probatur Deo; licet modus quò quis eam conſequitur, non ſit à Deo, neque probetur Deo. Sic *Miniſterium Eccleſiaſticum* eſt ſancta Dei ordinatio; licet modus ſæpe ſit vitioſus, quò quidam in illud ſeſe ingerunt. Sic *Divitiæ* in ſe & per ſe ſunt & manent bonæ; (quia ſunt inſigne Dei donum) licet modus, quo avari eas ad ſe rapiunt, non ſit à Deo. Ita etiam de *Imperio Nimrodi* dicendum. Nimrodi Imperium non à tyrannide cœpit, ſed cum tyrannide conjunctum fuit. Quare aliud eſt poteſtas, & aliud eſt abuſus poteſtatis. *Ipſa poteſtas* eſt à Deo, & initium à Dei ordinatione cepit. Deus namque poſt diluvium Magiſtratum inſtituit. *Gen.* 9. 5. *Formula* inſtitutionis hæc eſt: *Qui ſanguinem hominis fuderit, ejus ſanguis* PER HOMINEM (ſcilicet, divinitùs ad hoc vocatum & ordinatum, hoc eſt, Magiſtratum) *effundetur*. Sed *initium Tyrannidis*, quæ eſt abuſus poteſtatis, eſt à Nimrodo atque Diabolo. Quare diſtinguenda eſt poteſtas à vitio poteſtatis atque perſonæ. Huc pertinet elegans locus, qui exſtat *Eſaiæ* 19. *v.* 4. ubi Deus inquit: *Concludam Ægyptum in manu* אֲדֹנִים קָשֶׁה DOMINORVM DVRI. Putant Interpp. Prophetam loqui de *Pſammetycho Ægyptiorum Rege*. Cum enim aliquando cæſo Rege interregnum eſſet, & 12. Gubernatores eligerentur, qui debebant unanimi conſenſu regnum adminiſtrare, illi poteſtatem ſuam in tyrannidem verterunt: Et cum odiſſent Pſammetychum (qui unus ex 12 erat) eumque in exilium ejeciſſent, ille auxilio Ionum in Ægyptum rediit, & ſublatis cæteris Tyrannis (ut ſcribunt *Herodotus* & *Diodorus Siculus*) ſolus regnum obtinuit, atque multa per vim & tyrannidem fecit. De hoc igitur Tyranno Pſammetycho Deus inquit: *Concludam Ægyptum in manu* DOMINORVM DVRI. Mirabilis hæc videtur conſtructio, ſed non caret myſterio. Nam *Dominium* Pſammetychi à Deo ipſi conceſſum, per plurale DOMINORVM; ſed *Durities & tyrannis* à propria perſona dependens per DVRVM ſingulare exprimitur: ut ita ipſa conſtructio & epitheti attributio diſcrimen faciat, oſtendatque Tyranni dominium eſſe à Deo, quod denotatur per plurale אֲדֹנִים DOMINORVM. Magiſtratus namque eſt Vicarius Dei, (qui eſt in eſſentia unus & in perſonis trinus,) ſed duritiem eſſe à Tyranno, vel originem trahere à Diabolo.

DVBIVM.

Dicis: Poteſtatem omnium Magiſtratuum eſſe à Deo; ſed Tyrannidem eſſe à Diabolo & Tyranno ipſo. Quomodo igitur intelligendum eſt, quod Deus

apud

apud Hoseam Prophetam *c.* 8, *v.* 4. inquit? *Ipsi Reges constituunt absque me: Principes assumunt me inscio.*

Resp. Deus ibi loquitur de *Ieroboamo impio & rebelle Rege Israël*, qui per vim Regnum Israël occupavit, hunc, inquit Deus apud Oseam, Regem à se non constitutum esse. Quod ita intelligendum.

I. *Aliud* est *ipsa potestas*, *aliud* est *potestatis acquisitio & usurpatio*. Ipsa potestas semper est à Deo: Quoniam non est potestas nisi à Deo, hoc est, omnis potestas est à Deo. *Rom.* 13. *v.* 1. Sed potestatis acquisitio & usurpatio illegitima est tyrannis, quæ est ulcus potestatis, non potestas. Et hæc non est à Deo.

II. *Tyrannis* rursus dupliciter consideratur. *Primò* quatenus est *malum culpæ*: *Deinde* quatenus est *malum pœnæ*. Quatenus est *malum culpæ*, sic non est à Deo. Deus enim non vult malum, *Psal.* 5. *v.* 4. Quin potiùs Deus Tyrannos eorumque tyrannidem odit. *Sap.* 14. 9. Similiter odio sunt Deo IMPIUS & IMPIETAS ejus: & tandem utrumque punit. uti ostendit exemplum *Pharaonis Exod.* 14. 18. *Ieroboami* 1. *Reg.* 13. *v.* 34. *Herodis utriusque Matth.* 2. *v.* 19. *Act.* 12. *v.* 23. Cujus autem Deus est ultor, ejus non est author; sicut pulchrè Fulgentius ait. Quatenus verò *Tyrannis* est *malum pœnæ*; sic omnino est à Deo, non tanquam Authore, sed irato Iudice. Quia universalis est regula Prophetica *Amos* 3. *v.* 6. Non est malum in civitate, quod non fecerit Dominus. Deus namque subditorum impietate & ingratitudine ad iram provocatus Tyrannis imperium in eos concedit, ut pœnas luant, qui piis Magistratibus parere noluerunt. Ita *Hosea.* 13. *v.* 11. Deus inquit: *Dedi tibi Regem in furore meo.* Ita etiam *Regni Israëlitici laceratio*, & potestatis translatio à Roboamo ad Ieroboamum, fuit à Deo, tanquam justo Iudice, peccata Salomonis & Roboami vindicante. Hinc legimus 1. *Reg.* 12. *v.* 24. quòd Deus prohibuerit *Roboamo Regi Iuda*, cum 10 tribus ab eo defecerant, ne ascenderet, atque bellum contra fratres Filios Israël gereret. Addit hanc rationem: A *me enim factum est verbum hoc*, hoc est, Ego volui (voluntate consequente vel judicii) ut 10 illæ tribus ab Imperio posteritatis Salomonis avellerentur. Confer 1 *Reg.* 14. *v* 7. 8. Ipsa verò seditio & rebellio Ieroboami, quatenus malum culpæ fuit, non erat à Deo, sed à Diabolo, & à Ieroboamo superbo. Ideoque etiam Deus illum graviter punivit. 1 *Reg.* 13. *v.* 34. & 1 *Reg.* 14. *v.* 10.

QUÆSTIO III.

An Magistratus subditos suos armis ad religionem cogere debeat?

Resp. Aliud est, *Religionem propagare*; aliud est, *eandem propugnare.* Quæ duo accuratè sunt discernenda.

PROPOSITIO I.

Religionem veram armis & gladio propagare Magistratui non licet.

Sicut *Nimrod* fecit, qui *potens Venator* coram DOMINO fuit. *Gen.* 10. *v.* 9. Nam ipse subditos suos ad falsam religionem violenter adegit; & à vero Dei cultu abduxit. Quod exemplum *uterque Antichristus* Orientalis & Occidentalis imitatus est. *Mahumet* namque gloriari non dubitavit, se missum esse non in virtute miraculorum, sed gladii; uti ex Alcorano patet, & ex Epistola Amurathis III. Turcici Imp. anno 1593. ad Rudolphum II Imperatorem Romanum missa: Cujus formulam vide in historia Sardanapali Monarchæ XXXVIII. *Papa Romanus* idem facit; uti ex Inquisitione Hispanicâ constat. Similiter etiam *Iesuitæ* Principes atque Magnates subinde ad arma capienda adversus subditos Pontificiæ Religioni non addictos incitant. Vide *Costerum in Enchiridio.*

Verùm nos ex verbo Deo docemus atque dicimus:

1. Quod *Magistratus Christianus jure subditos suos ad religionem atque fidem cogere non queat.* Quia hominum voluntatibus atque conscientiis dominari, est supra vires omnium hominum constitutum. Nam voluntas cogi non potest. Coacta enim voluntas (ut inquiunt Iurisconsulti) non est voluntas. *D. Matthæus in Comment. de Regul. Iur. p.* 41. Voluntas per essentiam libera est, adeò ut libertate detractâ voluntas desinat esse voluntas. *Scalig. Exer.* 307. *l.* 25. De qua liberâ potestate dicimus verè & omnium Gentium consensu: Volo velle, volo nolle. *Scalig. ibid.* Iam verò Religio & fides sunt maximè voluntaria. Nam Fides est notitia in mente, & assensus liberrimus in voluntate. Mentes autem & voluntates hominum homo nullus cogere potest. Vnde non minùs piè quàm verè dixit *Stephanus Batori*, *Rex Poloniæ*: Deum tria sibi reservâsse: 1. Ex nihilo aliquid creare. 2. Futura prænunciare. 3. Conscientiis dominari. Et in eandem sententiam quoque inquit *Lactant. l.* 5. *Instit. divin. c.* 19. Quis imponat mihi necessitatem vel credendi quod nolim, vel, quod velim, non credendi? Nihil tam voluntarium quàm religio; in qua, si animus aversus, jam sublata, jam nulla est. Similiter

Maxi-

Maximil. II. Imperator dixit, Nullam eſſe tyrannidem intolerabiliorem, quàm conſcientiis dominari velle. Quia ſolus Deus ſit conſcientiarum Dominus.

II. *Dicimus, quod Magiſtratus Chriſtianus ſubditos ad religionem cogere non debeat.* Quia *violenta hominum* ad Religionem atque fidem *coactio*

Primò eſt ἄγραφος. Nam nullibi in Scriptura S. præſertim autem in N. T. mandatum eſt, ut homines Chriſtiani externâ violentiâ, ferro, gladio flammâque ad religionem capeſſendam cogantur. In parabola quidem de cœna magna, *Luc.* 14. 23. narratur, Patremfamilias ſervo ſuo mandaſſe, ut invitatos ad cœnam COMPELLAT vel COGAT intrare. Verùm *coactio illa* non *eſt externa, vel violenta.* Quia hæc Miniſtris Eccleſiæ nullo modo competit, ſed *moralis vel ſpiritualis*, quæ conſiſtit in verbi divini prædicatione, & pœnarum comminatione, qua mediante auditores ſuos Eccleſiæ Miniſtri ad pœnitentiam excitare debent.

Deinde eſt ἀντίγραφος. Nam perverſus & inverſus ille docendi ordo, ut in Eccleſia à violenta coactione fiat initium, planè ignotus eſt Apoſtolicæ & primitivæ Eccleſiæ; imò eidem eſt è diametro contrarius. Nam Chriſtus juſſit Apoſtolos docere ac baptizare; non verò juſſit, ut eos, qui audire nollent, interficerent, aut civilis poteſtatis authoritate ad credendum compellerent. Huc reſpiciens *D. Paulus* 2 *Cor.* 10. *v.* 4. inquit: *Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia*, ſed δυνατὰ τῷ Θεῷ, *potentia Deo*, hoc eſt, à Deo, *ad ſubverſionem munitionum.* Similiter Chriſtus Iohanni Apoſtolo apparens, *gladium* ore geſtare viſus eſt, Apoc. 1. v. 16. Hic per *Gladium Chriſti* & per *arma Apoſtolorum* non σαρκικῶς intelligenda ſunt arma, & gladii externi ſive corporales. Sed ſpirituales, ut ipſa oppoſitio 2 *Cor.* 10. evincit, hoc eſt, Euangelii prædicatio, quâ Chriſtus ejuſque Apoſtoli Mundum debellarunt.

Tertiò eſt ἄλογος καὶ ἀθεόλογος. Ideóque cum infelici ſucceſſu conjuncta. Violentis namque & cruentis mediis homines ab illa religione, ad quam coguntur, magis abalienantur & irritantur. Coactio enim illa non fidem, ſed tantùm hypocriſin inducit. Vnde pulchrè ait D. Gregorius: Qui fidem aſperitatibus propagari volunt, ſuas, non Dei cauſas probantur attendere. *Tertull. in lib. ad Scàpulam cap.* 2. *p.* 88. Religionis non eſt, cogere ad religionem, quæ ſponte ſuſcipi debet, non vi. *Et in Apologet. c.* 23. inquit: Videte, ne & hoc ad irreligioſitatis elogium concurrat, adimere libertatem religionis; ut non liceat mihi colere quem velim, ſed cogar colere quem nolim. *Nemo ſe ab invito coli vellet, ne homo quidem.* Confer *Pſal.* 54. *v.* 7. Vnde *Rex Navarræ* in literis ad Nobiles Aquitaniæ ap. *Dinethum lib.* 6. *Hiſtor. Gall. fol.* 488. rectè ſcribit: Non gladio, ſed perſuaſione ac vi doctrinæ, in cordibus hominum, religio plantatur, & honeſto vitæ exemplo confirmatur.

PROPOSITIO II.

Veram Religionem armis propugnare ſive defendere licet.

Nam piis Principibus non tantùm *licet*, ſed etiam eos *decet*, ſi qua vis publica atque injuria ſubditis ſuis, præſertim ab hoſtibus externis intentetur, ſive religionis, ſive libertatis prætextu id ipſum fiat, eorum defenſionem ſuſcipere. *In tali namque bello non hoc præcipuè quæritur, An religio in ſe & per ſe armis* defendenda; ſed *an ſubditi propter religionis* profeſſionem *injuſtè oppreſſi, à Principe ſuo contra vim illatam ſint defendendi?* Id quod non ſolùm *licitum*, ſed etiam *neceſſarium* eſſe contendimus. Nam immota eſt hæc *lex naturæ: Vim vi repellere licet.* In quam ſententiam etiam *Cicero* graphicè inquit in *Oratione pro Milone*: Eſt, judices, „ hæc non ſcripta, ſed nata lex: quam non didicimus, „ accepimus, legimus, verùm ex Natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus: ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus: ut, „ ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, in tela „ aut latronum aut inimicorum incidiſſet, omnis „ honeſta ratio eſſet expediendæ ſalutis. *Hæc Cicero.* Sic olim *Iudices*, *Reges* atque *Duces populi Dei* veram religionem propugnarunt adverſus *Philiſtæos* alioſque feroces *Tyrannos.* 1. *Mach.* 3. *v.* 20. legimus, cùm *Antiochus* Iſraëlitas propter religionem oppugnaret; dicit *Iudas Maccabæus*: Ipſi *veniunt ut diſperdant nos, & uxores noſtras, & filios noſtros. v.* 21. *Nos verò pugnabimus pro animabus noſtris & pro legibus noſtris.* Ita *Conſtantinus M.* & *Theodoſius M.* Chriſtianos contra Gentiles armis tuebantur, & hactenus Chriſtiana Religio contra *Turcarum* vim defenditur. Nam ſi patriam, ſi libertatem, fortunas denique adverſùs injuſtam hoſtium violentiam defendere licet; utique etiam religionem veram, neceſſitate ita flagitante, defendere licebit. Hinc veteri proverbio *pro aris atque focis* pugnare dicuntur, qui ſe ſuoſque juſto bello, ſive ſacrum ſive profanum illud fuerit, defendunt. Neque ab hoc officio Magiſtratus propter incertum belli eventum deterreri debet, ſed potiùs eum Deo committens, dicat cum *Ioabo* belli Duce, adverſus Ammonitas & Syros pugnaturo: *Confortemus nos pro po-*

pulo nostro, & pro urbibus Dei nostri; Dominus autem faciat, quod bonum est in oculis ejus! 2 Sam. 10. v. 12.

QVÆSTIO IV.

Quæritur, an Venationes sint licitæ, & in Principibus viris probandæ?

Occasionem huic quæstioni præbet nobis *Nimrodus*, qui reprehenditur à Spiritu S. quòd *potens* fuerit *venator coram Domino*. Ideóque non immeritò quæritur: An Venationes sint licitæ, & in Principibus viris probandæ?

Nos breviter respondemus: Valet hîc usitatus ille versiculus.

Vsus habet laudem: crimen abusus habet. Quare distinguimus inter *studium venationis moderatum*, & *immoderatum*.

Si sermo est *de moderato venationis studio*, Quis sanè eam non probaret?

1. *Propter ipsius Iehovæ præscriptionem.* Deus ipse leges venationis præscribit *Lev.* 17. *v.* 13. Qui venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, & operiat illum terrâ.

2. *Propter Exemplorum inductionem Gen.* 27. *v.* 4. legimus, quòd *Isaacus* filio suo *Esavo* demandarit, ut ipse in campum egressus feram capiat. Similiter *Rex Salomon* venatione cervorum, caprearum & bubalorum, mensam regiam ferinâ carne instruxit, 1 *Reg.* 4. 23. *In profanis* quoque *historiis* legimus, quòd optimi atque fortissimi Imperatores, Reges atque Principes venationibus delectati sint. *Alexander M.* post prandium sæpe diem venatione consumebat; & ubi ab armis atque acie quies erat, assiduâ venatione oblectabatur. *Plutarchus* in Alex. *Alexander Severus* laudatissimus ille Imperator, qui summam Imperii curam gerebat, quandoque venabatur. *Lampridius in vita Severi. M. Antoninus Philosophus* Imperator à gravioribus imperii curis animum remittens in venationem perrexit. *Iulius Capitolinus in vita ipsius.*

3. *Propter venationis utilitatem. Quadruplex* potissimum *venationis* est *utilitas*. Prima est *Oeconomica.* Quia mensa Principum venatione cervarum, aprorum, leporum, &c. instrui potest, uti exemplum *Salomonis* ostendit. Itaque Veteres venatu fere vivebant, & arcu victum sibi parabant, hoc est, sagittandi arte. Eapropter βίος vita ipsa fuit dicta ἀπὸ τοῦ βιοῦ, hoc est, ab arcu, sive ἀπὸ τῆς βίας, à violentia; contraria videlicet primis illis hominibus qui carnes non gustabant, sed terræ fructibus contenti vivebant. *Eustath. Illiad.* α.

Secunda est *Physica.* Quia venatio non solùm curas levat, sed suo exercitio corpus vegetius atque robustius reddit, & bonam valetudinem comparat, ut venationis studio dediti videant audiantque magis, & senescant minùs. *Xenophon l.* 1. *de Cyr. pæd.* Vnde *Carolus M.* Imp. ille laudatissimus venationem tanquam rem saluberrimam etiam senex haud neglexit, neque ob hanc per nives vel calores saltusque aut montes percurrere, aut aliam quampiam tempestatem exhorruit graviorem. *Cuspinian.*

Tertia est *Ethica.* Quia homo venationibus temperantior redditur & sapientiâ instruitur. Hinc *Salustius* scribit in *bello Iugurth. Iugurtham* statim initio ætatis non se luxui & inertiæ corrumpendum dedisse, sed pleraque tempora in venando transegisse. Siquidem solitudo & silentium, quod venationi datur, magna cogitationis eruditæ incitamenta esse solent. *Plin. lib.* 1. *Epist.* 6. *Et lib.* 9. *Epist.* 10.

Quarta est *Polemica.* Quia venationibus animus fortior redditur; Et venationes similitudinem cum re bellica habent: neque parvam fortitudinis speciem præ se ferunt. Non enim cujusvis est, lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum. Vnde nullum studium est, quo impensiùs Principes delectantur. *Xenoph. Cyrop. lib.* 1. scribit: Venationis exercitium plurimùm simile esse militari labori; ideoque qui ad bellum assuefaciendi sunt, illos primis statim annis venationibus esse exercendos. Quod etiam *Platonis lib.* 7. *de Legibus* est consilium. Confer *Philonem lib.* 1. *de Vita Mosis fol.* 393. item *in lib. de Iosepho.* Et *Eubesium lib.* 8. *de præparat. Euangel.* c. 14. Et *Iulium Pollucem in proœm. lib.* 5. *ad Commod. Imperat.* Ita *Virgilius* Poëtarum Princeps decori observantissimus venandi studium in *Ascanio* laudavit; illius namque juvenilis ardor

Optat aprum & fulvum descendere monte leonem.

Et si ita venandi studium intra terminos mediocritatis consistat; quis illud, si prudens rerum æstimator audire velit, improbaret?

Verùm *immoderatum venationis studium* omnibus modis est improbandum & detestandum, quando nempe Principes, totam eò mentem suam dejiciunt, ad majora natam; misellis rusticis plagas inferunt, sata læta, boumque labores diruunt; inter cervorum greges, quasi essent ex numero ipso-

ipſorum, obambulantes, id tantùm ab iis differunt, quòd lineamenta hominis geſtent, ut de *Hagide Curetum Rege* loquitur *Iuſtinus lib.* 44. Quorum

Tunc etiam defeſſa thoro cùm membra reponunt,
Mens tamen ad ſylvas & ſua luſtra redit.

Vti *Thomas Morus Angliæ Cancellarius* pulchrè & venuſtè ſcribit.

Hæc inquam θηρομανία & κυνηγητικομανία meritò eſt improbanda. Hac nonnulli Principes ita ſunt correpti & corrupti, ut ei omnia poſthabeant, magno ſuo cum dedecore & ingenti ſubditorum damno. Hinc fit, ut

Hæc bis bina, canes, & aves, ſervi atque caballi
Dicantur dominos ſæpe vorare ſuos.

Hinc fit, ut ille qui nimiâ venandi μανίᾳ laborat, tandem abjectâ humanitate ipſe fera efficiatur, morumque prodigioſâ perverſitate tanquam *Actæon* in belluam mutetur: Sicut *Itali* non inconcinnè deſcribunt atque derident furioſum hujuſmodi venationum aucupem, nempe, quòd *venator ſit beſtia, ſedens ſuper beſtiam, manu tenens beſtiam, ſecum ducens beſtiam,* & *inſequens beſtiam.* Confer *Spangenberg. in Dæmone Venat.*

De *Mithridate Rege Ponti* ſcribit *Patricius lib.* 3. *de Regno, Tit.* 6. quòd tantâ venandi rabie percitus fuerit, ut ſeptem annis continuis, neque urbis, neque ruris tecto uſus, inter ſylvas quaſi errabundus vagatus fuerit,

Vt fera ſub nemorum latebras fugit, acta canum vi.

Imò etiam tandem crudelitatem & ſævitiam induunt, ut qui ferarum ſanguine gaudent, humano etiam delectari incipiant. Ita *Diocletianus Imp.* tyrannidem ſuam à muſcarum confixione incipiebat. Eodem modo quoque *Nimrodus* initiò venatui liberiùs indulſit: tandem verò non tantùm è ſylvis in apertum campum progreſſus, hominum venator factus, eos in ſuam poteſtatem redigebat, & omnes, quotquot ei reſiſtebant, bello victos atque captos inſtar *venatoris* jugulabat. Quare moniti ſint Principes, ne nimiùm Venationi indulgeant.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines;
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.

ADAGIVM.

כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד לִפְנֵי יְהוָה

Ὡς Νεβρὼδ γίγας ἐναντίον Κυρίου.

Arias Montanus: Sicut Nimrod fortis venatione ad conſpectum Domini.

D. *Hieron. Quaſi Nimrod robuſtus venator coram Domino.*

Luth. Das iſt ein gewaltiger Jäger für dem HErrn / wie Nimrod.

In hujus Adagii interpretatione duo veniunt notanda: 1. *Senſus.* 2. *Vſus.*

I. SENSVS.

Senſus hujus Adagii ſecundum diverſam Interpretum explicationem triplex eſt. Accipitur enim

PRIMO: Θηρευτικῶς καὶ κυνηγετικῶς, hoc eſt, de *Ferarum venatione.* Græcus textus ipſum nominat κυνηγὸν, hoc eſt, Venatorem, qui primus canes venatum duxerit. Primus namque artem venatoriam exercuiſſe Nimrod in ſcripturis divinis legitur. Illud enim CORAM DOMINO, publicam apud omnes venatoriæ artis peritiam & exiſtimationem affert. Vide *Pined. in c.* 3. *Iobi v.* 14. *p.* 206.

SECVNDO: Πολιτικῶς, hoc eſt, de *Politica dominatione.* Vbi rurſus duplex occurrit Interpretum ſententia. 1. *Quidam* accipiunt hoc Adagium *in bonum*, quòd Nimrod primus à Deo Monarcha in orbe ſit conſtitutus, gladiuſque ei traditus in bonorum defenſionem & malorum coërcitionem. *Rom.* 13. Et hi dicunt, quòd fuerit *potens Venator* CORAM DOMINO, hoc eſt, quòd potentia ei à Deo ſit tradita, eique nota & approbata. 2. *Quidam* accipiunt illud *in malum*, quòd nempe fuerit venator non ferarum, ſed hominum, quos violenter inſtar venatoris oppreſſerit, inque ſuam poteſtatem redegerit. Et hi dicunt, quòd fuerit *Venator robuſtus coram Domino*, hoc eſt, quòd palàm excuſſo omni Dei timore, violentiâ & fraudulentiâ in alios graſſatus fuerit, vicinoſque violenter oppreſſerit. Non ſecùs atque *Gen.* 6. *v.* 11. dicitur terra corrupta eſſe CORAM DOMINO, hoc eſt, palàm.

TERTIO: Ἐκκλησιαστικῶς, idque rurſus in *bonum* & in *malum.*

1. Qui *in bonum* accipiunt, illi dicunt quòd Nimrod fuerit fortis venator coram Domino, hoc eſt, quòd feras ſit venatus, quas poſteà Deo in ſacrificium offerret.

2. Qui *in malum* accipiunt, dicunt quòd Nimrod fuerit robuſtus venator coram Domino, hoc eſt, quòd novam religionis formam excogitaverit, ad quam ſubditos violenter adegerit, & à vero Dei cultu abduxerit.

Ἐπίκρισις.

Quid autem in tanta ſententiarum varietate de vero Adagii hujus ſenſu ſtatuendum ſit: paucis mentem noſtram aperiemus, judiciumque noſtrum ſubjungemus.

De prima dicimus, quod ea ſit *vera in tantum, ſed non in totum:* hoc eſt, concedimus quòd Nimrod

rod fuerit venator ferarum; ſed non tantùm, verum etiam hominum. Nam è ſylvis & luſtris ferarum ad pugnas cum hominibus progreſſus, de ſumma rerum cum illis concertavit; uti ex textu patet. Præcedit enim *v.* 8. *Ipſe cœpit potens eſſe in terra.* Et ſequitur *verſ.* 10. *Principium regni ejus Babel.* E. non tantùm *venator ferarum* fuit. Quia hæc potentia venatoria tantam non merebatur laudem. Licet enim venationes per ſe non vituperentur; tamen immoderatum venandi ſtudium omninò vituperio dignum eſt. quo etiam Nimrodus fuit percitus; quoque multi Principes ita ſunt correpti & corrupti, ut malint potentes venatores, quàm ſapientes Gubernatores ſalutari. Verùm illi potentes venatores potius coram lupis & apris, quàm coram Domino dici merentur.

De ſecunda dicimus, quòd *Nimrodus* fuerit *bonus Imperator Originaliter*, vel reſpectu divinæ intentionis. Deus namque gladio Magiſtratum armavit poſt diluvium, in defenſionem bonorum & vindictam malorum. Gen. 9. v. 5. Sed *malus Imperator* fuit *Eventualiter.* Quia poteſtate divinitùs conceſsâ abuſus in Tyrannum degeneravit, ſicut etiam Nimrodi nomen arguit. Aliud igitur eſt ſancta Dei voluntas, aliud verò eſt malitioſa Nimrodi perverſitas. Iuxta DEI voluntatem venator latronum atque facinoroſorum eſſe debuit: ſed ex Satanæ inſtinctu & propria cordis perverſitate Tyrannus, quàm DEI Miniſter eſſe maluit. Vide ſupra §. 11. 12.

De tertia dicimus, quòd ſolus *Abenezra* inter Ebræos inventus ſit, qui Nimrodum laudet; vel, ut *Mercerus* loquitur, qui impium juſtificare velit. Non enim dicendus eſt Nimrod *potens Venator coram Domino*, *in bonum*, quòd feras ceperit, ut illas in ſacrificium Deo offerret, uti Abenezra contendit: ſed potiùs *in malum* ita appellatur, quòd videlicet inſtar Venatoris conſcientiis hominum inſidiatus ſit, eaſque illaqueârit. Et ita interpretantur *Lutherus omneſque Orthodoxi Theologi.*

Vnde patet, quòd *Nimrodus* fuerit *Venator triplici reſpectu.* 1. *Sylveſtris*, qui nimiùm venatui ferarum indulſerit. 2. *Civilis*, qui ſummum in Mundo Imperium affectârit, vel poteſtate divinitùs datâ abuſus ſit, & tandem in Tyrannum degenerarit. 3. *Spiritualis (in malum,)* qui veram religionem invaſerit, multoſque ad ἀποστασίαν & ignis Chaldaici adorationem violenter coëgerit, atque in pios Semi poſteros, veræ religioni addictos, non ſecùs ac venator in beſtias horribiliter graſſatus ſit, eoſque oppreſſerit. Vnde *Ioſephus lib.* 1. *Antiq. Iudaic. cap.* 5. rectè ſcribit, quod Nimrodus ſubditos πρός τε ὕβριν τοῦ Θεοῦ καὶ καταφρόνησιν, hoc eſt, ad deſpectum & contumeliam Numinis inſtigârit. Et ſic fuit *potens venator coram Domino* duobus modis: 1. *Intentionaliter.* Quia titulo religionis, hoc eſt, titulo cultûs divini & ordinis à Deo ſanciti, tyrannidem ſuam tutatus eſt; uti *Lutherus* inquit. 2. *Eventualiter.* Tandem omni timore Dei omnique pudore excuſſo, *coram Domino*, hoc eſt, *contra Deum* ejuſque Eccleſiam tyrannide ſuâ abuſus eſt, & tantam erga Semitas exercuit tyrannidem, ut oppreſſorum lacrymæ, & ſanguinis profuſi clamor in conſpectum Domini adſcenderit & vindictam flagitaverit; ſicut de peccatis Sodomorum Spiritus S. loquitur, *Gen.* 19. *verſ.* 13.

II. VSVS.

Vſus hujus Adagii eſt duplex, iſque tùm *Politicus*, tùm *Eccleſiaſticus.*

Vſus Politicus.

Vſurpari hoc Adagium poteſt adverſus Tyrannos. 1. Qui *in bona & fortunas ſubditorum violenter graſſantur*, eoſque novis ſubinde exactionibus inſtar Nimrodi exhauriunt. Vt *Roboamus*, 1 *Reg.* 12. *Caligula*, *Sueton. c.* 40. *Heliogabalus*, *Antigonus* Rex Aſiæ. qui, cùm ei objiceretur, quòd Alexander Aſiam tot exactionibus non oneraſſet: *Benè*, inquit; *ille enim meſſuit ſegetes Aſiæ: Ego autem ſtipulas colligo.* Verùm cogitare illi debebant, quod *Salomon Prov.* 30. *verſ.* 33. ait: Qui nimiùm nares emungit, ſanguinem elicit.

2. *Adverſus eos, qui in corpora vitamque ſubditorum tyrannicè graſſantur*, eorumque ſanguine oculos ſuos paſcunt. Quales erant *Domitianus*, *Caligula*, *Maximinus*, *Tamerlanes*, aliique Tyranni, qui nullum jucundius habebant ſpectaculum, quàm humano ſanguine animi feritatem oblectare. Talis quoque erat *Galeatius Sfortia*, qui coëgit colonum, ut leporem, quem ceperat, crudum cum pelle devoraret, ex quo mortuus eſt. *Corius vol.* 6. *hiſt. Mediolan.* In tales homines, qui pluris amant vitam alicujus feræ, quàm homines ad imaginem Dei conditi, quadrat hoc Adagium, quòd ſint *alteri Nimrodi.* Quibus *Saliſber. in Policrat. lib.* 1. *c.* 4. ſummam veſaniam tribuit. Non enim cogitant, quòd homo ad imaginem Dei ſit conditus, *Gen.* 1. *v.* 27. *Gen.* 9. *v.* 7. *Iacob.* 3. *v.* 9. quodque ſanguis ejus ſit pretioſus in conſpectu Iehovæ, ſicut Salomon ait *Pſal.* 72. *v.* 14.

Vſus Eccleſiaſticus.

Quadrat quoque hoc Adagium (*Eſt quaſi Nimrodus*: vel, *Eſt alter Nimrodus*) *in Eccleſiæ hoſtes*, *qui*

qui absolutum adeóque tyrannicum in conscientias hominum imperium sibi arrogant, eosque ad falsam suam religionem cogere satagunt, constantesque Euangelii Confessores, qui characterem Antichristi in fronte manibusque recipere respuunt, gravissimè premunt, bona eorum rapiunt, eosque omnibus honoribus exutos, vel in exilium ejiciunt, vel ferro flammáque è medio tollunt. Notum namque non uni urbi, sed toti Orbi, quàm innumerabilis hominum multitudo, in *Hispania, Gallia, Italia, Hollandia*, ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, solius religionis causa interemta sit. *Author de Iure belli Belg.* scribit: *Ferdinandum Ducem Albanum* paucis illis annis, quibus Belgio præfuit, octodecim mille & sexcentos utriusque sexus homines clam & palàm furialibus carnificinis sustulisse. Ita *D. Lutherus Tom.* 1. *Germ. fol.* 557. in *Epistola* ad *Albertum Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum* hoc Adagium usurpat, ubi inter alia inquit: Was hilfft doch euch Bischöffe / daß ihr so frech mit gewalt fahret? &: Was lasset ihr euch düncken? Seyt ihr eitel Giganten und Nimroden von Babylonien worden?

REGVLA.

Nomina Magnatum, propter similia studia atque mores, sive *virtutes* aut *vitia* insignia, ad alios proverbialiter transferri solent. Ita hominem Tyrannum vocamus alterum Nimrodum; voluptuarium, alterum Sardanapalum; hominem libidinosum atque crudelem, alterum Neronem; eloquentem, alterum Ciceronem aut Demosthenem, appellamus.

DYNASTIA SECVNDA.

MONARCHA II.

BELVS.

SECTIO I.

DE ORTV.

I.

Circa *Ortum* notanda sunt duo: 1. *Generatio.* 2. *Appellatio.*

II.

1. GENERATIO. *Belus*, Græcè Βῆλος, natus est Babylone in arce regia *Patre Nimrodo & Matre Rheâ*; juxta *Berosum*, & plerorumque Historicorum sententiam. At *Reinerus Reineccius* in Syntagm. Heroico p. 51. statuit, *Belum*, alio nomine ARPHAXADVM dictum, fuisse Noæ ex filio Semo nepotem. *Alii* verò statuunt, *Belum* fuisse *Assurem*, non ex stirpe Chami, sed Semi; ejusque filium fuisse. Verùm hac de re in historia Nini fusiùs dicturi sumus.

III.

II. APPELLATIO. Circa Appellationem Beli tria sunt notanda: 1. ὁμωνυμία. 2. πολυωνυμία. 3. ἐτυμολογία.

IV.

1. Ὁμωνυμία. Nomen Beli est æquivocum: nam accipitur προσωπικῶς, & πραγματικῶς.

Quando *vox Beli* προσωπικῶς accipitur, tum *tribus distinctis personis* tribuitur.

1. *Belus*, secundùm communem Historicorum sententiam, fuit *secundus Rex* Babyloniorum, *filius Nimrodi*, & *Pater Nini*: de quo h. l. agimus. II. *Belus, cognomento Priscus*, fuit *Epaphi*, vel (ut alii volunt) Neptuni & Libyes filius, cui Isis post Apidis mortem nupsit, regnante Athenis Cecrope. III. *Belus* fuit *Rex Phœnicia* aut *Tyriorum*, pater Didonis. (quæ proprio nomine apud Virgilium *Elisa*, h. e. Elisabeth appellatur, & Carthaginem condidit.) Qui Belus insignis Heros & Bellator fuit. Nam Cyprios Phœnicum littus infestantes piraticâ subegit; ut est apud Virgilium lib. 1. Æneid.

——*Genitor tum Belus opimam*
vastabat Cyprum.

Alio nomine dicebatur *Metres*; uti Servius ait.

Quandò verò vox *Beli* πραγματικῶς accipitur, tum duo notat. I. *Belus* est *fluvius Syriæ*; ubi primò repertum fuisse vitrum, *Plinius* scribit *lib.* 5. *c.* 19. *Iosephus lib.* 1. *Belli Iudaici*, Stadiis, ait, duobus à Ptolemaide Belum amnem distare, juxta quem sepulcrum Memnonis sit, & vitrea, in rotunda valle, arena, quam venti ex circumdatis jugis convehant, inexhausta seculis vi, sed ante omnia mirabili naturâ, mutandi alia quoque in vitrum, quæ attigerit, metalla. II. *Belus* Stephano *oppidum est Hispania*, non procul ab Herculis columnis; idem fortassis cum eo, quod à Plinio *Belon* appellatur.

V.

2. Πολυωνυμία. Hic Belus πολυώνυμος fuit. Quia dictus fuit I. *Belus*. II. *Iupiter Belus*, à *Beroso & Sleidano* in lib. de IV. Monarchiis de vita Beli. III. A *Cyrillo* appellatur *Arbelus*. IV. A *Reinero Reineccio*

vocatur *Arphaxadus.* v. Ab aliis *Assur*, cognomento *Belus*, appellatur.

VI.

3. Ἐτυμολογία. Hic Monarcha dictus est 1. *Belus*, triplici de causa 1. Iuxta quosdam dicitur *Belus à Babel*, ἀναδιπλώσει primæ syllabæ demta. Quod nomen postea Regibus Babyloniis & Assyriis mansisse putant, sicut in Ægypto *Pharaones* nuncupati sunt. II. Alii statuunt, quòd dictus sit *Belus*, à בעל *baal, Dominus.* Quoniam Subditi eum pro Domino suo agnoverunt, non secus atque à Sorabis, Pannonibus, & Græcis vicinis, Rex Δεσπότης appellatur. III. Alii putant, eum dici *Belum* à *Bel*, hoc est, à *Sole*: quia Sol ab Assyriis, Babyloniis atque Persis Bel vocatur. Nam illi vitâ functo templum erexerunt Babylonii, eumque divinis honoribus sunt prosequuti.

2. Dicitur *Iupiter Belus.* Quia fuit Nimrodi, (sicut Historici communiter sentiunt) primogenitus. Ioves autem primogeniti appellabantur. De quo elegans locus *Xenophontis* est notandus, qui exstat in *libro de Æquivocis Personarum*, c. 1. ubi inquit: *Saturni* dicuntur familiarum nobilium Regum, qui urbes condiderunt, Serenissimi. Primogeniti eorum *Ioves*, & *Iunones*: *Hercules* verò, nepotes eorum fortissimi: *Patres* Saturniorum *Cœli*: Vxores *Rheæ* & Cœlorum *Vestæ*. Quot ergo Saturni, tot Cœli, Vestæ, Rheæ, Iunones, Ioves, Hercules.

SECTIO II.

DE PROGRESSV.

VII.

In progressu triplicia *Beli Acta* veniunt notanda: I. *Oeconomica*, II. *Politica*, III. *Ecclesiastica.*

I. ACTA OECONOMICA.

VIII.

Belus matrimonio sibi junctam habuit *Vxorem Iunonem*, quæ ipsi peperit filium in regno successorem *Ninum.*

II. ACTA POLITICA.

IX.

1. TEMPORE PACIS. Quoniam *Belus literis operam dedit, atque sideralem scientiam excoluit*, (Nam *Diodorus Sicul. c.* 28. scribit: Flamines, pro more Ægyptiorum impensis & omnibus publicis oneribus exemtos, quos Babylonii Chaldæos appellant, Belum instituisse) ideoque parente procul dubio mitior, nec tam crudelis erga subditos fuit, juxta illud Poëtæ.

—— *Didicisse fideliter artes,*
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Quin potius leges ipsis atque statuta præscripsit, quibus in officio continerentur. Nam vixerunt sub eo Babyloniorum Philospohi, Chaldæi appellati. Hisce in mandatis dabat Belus, ut subditis Leges & vivendi præcepta præscriberent. Vnde Babyloniorum *Nomothetæ* dicuntur in Pandectis, Titulo de Origin. juris.

X.

II. TEMPORE BELLI. Belus bella cruenta gessit, regnumque suum latè extendit ad Sarmatiam usque Europæam; teste Sleidano, in lib. de IV. Monarchiis in vita Beli.

[*Sarmatia Europæa* locus ille est, quem hodie Poloni atque Gentes vicinæ incolunt, quique nomen Sarmatarum etiamnunc retinent. Nomen habet *Sarmatia* ab incolis Sarmatis, qui à Græcis *Sauromatæ* appellantur, q. d. Duces altitudinis, quia terra versus septentrionem in altum assurgit. *Sauromatæ* autem, juxta Criticorum opinionem, dicuntur ab *oculis lacertarum.* Nam σαῦρος est lacerta, genus serpentis. Et ὄμμα, oculus.]

Deinde quoque versus ortum regni sui terminos propagaturus, bellum intulit *Sagarum Regi Sabatio*: quem tamen non ipse, sed Ninus filius, atque successor ejus, devicit; sicut Berosus tradit.

Fuerunt autem *Sagæ* primùm sacerdotes Armenii, qui multiplicati possederunt postea omnem regionem Caspiam usque ad Bactrianos. Nomen *Sagan* idem est, quod *Vates.* Vnde descendunt nomina Latina *Saga* & *præsagium*; & Germanicum Sågen / h. e. benedictio.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

XI.

Belus, Nimrodi ingressus vestigiis, cultum retinuit idololatricum; qui sub ejus Imperio tantopere crevit, ut post obitum pro Deo ab Assyriis coli cœperit. *Reineccius, p.* 51. Vnde etiam à *Beroso Iupiter Belus* appellatus est. Quia ei vitâ defuncto *templum & statuam erexerunt Babylonii*, eumque præ cæteris Diis taquam *Iovem* (à juvando sic dictum) divinis honoribus affecerunt. Vide *Arrian. lib.* 3. & *Lil. Gyraldum syntagm.* 11. *Histor. Deor. p.* 108. *Plinius lib.* 6. *c.* 26. etiam suo ævo Iovis Beli templum durasse refert, cùm urbs alioquin in solitudinem rediisset. Hujus Templi etiam mentionem facit *Pausanias in Atticis.* A *Cyrillo* nominatur *Arbelus*, qui *lib.* 4. *contra Iulian.* hæc de eo addit: Arbelus, vir superbus & arrogans, primus hominum

dicitur

dicitur à Subditis Deitatis nomen accepiſſe. Perſeverarunt igitur Aſſyrii & finitimæ illis Gentes, ſacrificantes ei, & adorantes; &c. Sic poſt diluvium & ignis cultum *prima idololatria à ſtatuis* originem cœpit. *Epiphanius in Ancorato primam ſcortationem* appellat; cujus hæc ſunt verba: Prima ſcortatio eſt cultus ſtatuarum. Confer *Petrum Gregor. Tholoſan. lib.* 12. *de Republ. c.* 18.

[BEL בל *Vetuſtus*, aut *nihil*, fuit *idolum Babyloniorum*, à Belo II Babyloniorum Rege ortum; cui apud poſteros ſtatuâ erectâ honores divini ſunt exhibiti. *Dictum fuit* I. à בעל baal, *Dominus*. Quia & Diabolum honore divino affici voluiſſe, hodiéque velle, cognitiſſimum. Vid. *Tremell. & Iun. in Ieſaiam c.* 46. *v.* 1. II. Vel *à Sole. Quia Sol* ab Aſſyriis, Babyloniis & Perſis *pro Deo* ſummo habitus & adoratus fuit. *Vel* (ut alii putant) *idolum illud* quod illi adorarunt, *formam Solis* habuit. Vnde factum, ut temporibus *Ioſiæ Regis*, equi, currus & cultus Soli eſſent dicati Ieroſolymis, ſuperſtitione invectâ per Aſſyrios. 2 *Reg.* 23. *v.* 11. Ab *hoc idolo alia etiam idola, quæ à multis Gentibus colebantur, nomen acceperunt*. Hinc enim dictum eſt nomen *Belial*, ſive *Baal*; qui erat *Deus Sidoniorum*. *Num.* 22. *v.* 41. *Iudic.* 6. *v.* 25. 28. *Iudic.* 8. *v.* 33. 2 *Reg.* 3. *v.* 2. *Beelzebub, Deus Accaron.* 2 *Reg.* 1. *v.* 2. 3. 6. 16. *Beelphegor, Deus Moabitarum. Num.* 25. 3. 5. *Deut.* 4. 3. *Ioſu.* 22. 17. *Pſal.* 106. *v.* 28. *Hoſeæ* 9. *v.* 10. Denique *idolum* BEL *crebrò in ſcriptura nominatur*; ut videre eſt apud *Ieſaiam c.* 46. *v.* 1. apud *Ieremiam c.* 50. *v.* 2. *c.* 51. *v.* 44. *Baruch.* 6. *v.* 40. *Dan.* 14. *v.* 2. 3. 5. 8. 9. 10. 13. 17. 21. 27. Hoc Idolum Beli *Daniel* propheta confregit. *Dan.* 14. *v.* 21.]

XII.

Deinde *ad Acta* Beli *Eccleſiaſtica* rectè quoque poſſunt referri SCHOLASTICA, nempe, quod *ſtudia Philoſophica* ſub ipſo refloruerint. Vnde *ſcientiæ ſideralis inventor* à *Plinio lib.* 6. *c.* 26. appellatur. Ortique ſunt tunc temporis *Babyloniorum Philoſophi*, CHALDÆI non *ex artis*, ſed *gentis* vocabulo nominati; uti *Cicero libro* 1. *de divinat.* ſcribit: Quamvis *Philo* contrarium ſtatuat, uti mox dicemus. Habitarunt illi ad Tigridis & Euphratis confluentem, ſine dubio in urbe Seleucia, quam illo loco ſitam fuiſſe Chorographi tradunt. Confer *Hiſtoriam Nimrodi* §. 18. *Ludos* ibi aperuerunt *literarios*, in quibus ſtudium, cumprimis Aſtronomicum & Aſtrologicum, excoluerunt. Nam propter planiciem magnitudinemque regionis, quam incolebant, cùm cœlum ex omni parte patens atque apertum intuerentur, trajectiones motuſque ſtellarum obſervaverunt. Quibus notatis, quid ubique ſignificaretur, memoriæ prodiderunt. Eâque diuturnâ ſiderum obſervatione ſcientiam putantur effeciſſe, ut prædici poſſet, quid cuique eventurum, & quo quiſque fato natus eſſet: ſicut *Cicero lib.* 1. *de Divinat.* ſcribit. Vnde *Philo* ſtatuit, *Chaldæos* nomen trahere à כלדים *Chaldim*, quæ vox *æquabilitatem* ſonat. Et hæc notatio cultam à Chaldæis ſideralem ſcientiam, & æquabilem orbium cœleſtium motum ſpectat. Et ſic eſt *nomen* non tantùm *gentis*, ſed etiam *artis & profeſſionis*.

Chaldæi dicti ſunt;

1. כשדים *Chaldæi*; à כשר *Ceſed filio Nachor ex Melcha, Gen.* 22. *v.* 21. à quo ſunt proſati. Et hi occuparunt Regionem Babyloniam, quæ ab ipſis dicitur ארץ כשדים *Terra Chaldæorum*. *Hieronymus* Chaſdim interpretatur, quaſi Dæmones. Accepit כ ſicut: & שר Dæmon. Et ſic eſt *nomen Gentis. Gen.* 11. *v.* 28. *Vr Chaſdim*, hoc eſt, Chaldæorum.

2. כלדים, mutato ש in ל, *Chaldim*, *Chaldæi ab æquabilitate* dicuntur, uti ex *Philone* notavimus; & ſic eſt *nomen artis atque profeſſionis*. Quia Chaldæi Aſtronomiam judiciariam invenerunt: & tantum hac in arte valuerunt, ut ab illis כשדים Chaldæi fuerint appellati omnes Mathematici, Genethliaci, Magi, &c. qui hanc artem profitebantur, quamvis in ſejunctiſſimis regionibus oriundi eſſent. Ita accipitur *Dan.* 2. *v.* 2.

SECTIO III.

DE EGRESSV.

XIII.

BElus juxta *Africanum incepit regnare* in Aſſyria anno poſt diluvium 194, & *regnavit* annos 55. *Moritur* anno M. 1908. *Vel juxta alios*, *regnavit* annos 62 vel 65. Reiner. Reinecc. in Syntagm. Heroic. p. 51. Dreſſ. part. 1. Iſag. Millen 11. p. 107.

Mortuus eſt anno regni 55, juxta Africanum & Calviſium: juxta Reineccium & Dreſſerum anno 62, vel 65.

XIV.

De ſepulcro Beli.

Ælianus lib. 13. *c.* 3. ex *Herodoti lib.* 3. ſcribit, quod ipſe vitâ functus *in urna vitrea in oleo collocatus fuerit*. Aſtabat urnæ *columella*, in qua ſcriptum continebatur, eum, qui ſepulcrum aperuiſſet, neque ſtatim repleviſſet urnam, (non enim plena fuit urna, ſed vacuum à ſummis labris ferè palmæ ſpatium habuit) peſſimè habiturum. Quo lecto *Xerxes*, qui ſepulcrum aperuerat, expavit, & oleum celerrimè juſſit infundi, non tamen impletum. Qui iterum infundi juſſit, ſed ne ſic quidem incrementum cepit, donec fruſtratus omni labore infundendi ceſſaret, clauſoque monumento, ſumma cum mœſtitiâ diſcederet.

Neque verò falſum eum habuerunt, quorum præ-

nuncia-

nuncia fuerat columna. Nam quinquaginta myriadum exercitu adversus Græcos conscripto, magnam cladem accepit, reversusque turpissimâ morte vitam finivit, noctu in strato à propria filia peremtus. *Strabo* de eodem *Beli sepulcro* ita scribit: Horti (inquit) super flumine sunt, ubi etiam Beli sepultura est, nunc eruta; quam Xerxes eruit, ut fertur. Ea pyramis erat quadrata, ex latere coctili structa, stadii altitudine, cujus quodque latus stadium obtinebat. Hanc *Alexander Magnus* reparare voluit; sed cum multi laboris esset & multi temporis, (nam solùm ad expurgandam terram 10000 hominum duobus mensibus opus erat,) quod inceperat, perficere non valuit. Illico enim morbus & mors subsequuta est, &c.

MONARCHA III.

NINVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

Tertius Monarchiæ I Rex fuit *Ninus*, Græcè Νῖνος. qui Belo successit anno 1905, juxta *Sethum Calvis. Chron. p.* 5. juxta *Dress.* verò in parte 11. Isag. Histor. Millen. p. 108. anno M. 1908.

II.

Nomen *Ninus* est æquivocum, & διττῶς usurpatur.

1. Τοπικῶς pro *Civitate.* Nam *Civitas Ninive* à *Suida Ninoë*, à *Ptolemæo* verò & omnibus ferè Geographis *Ninus* appellatur. Vide *Plin.* lib. 6. c. 26. & *Strabonem* in principio libri 26.

2. Προσωπικῶς. Sic est *nomen proprium* tertii Monarchæ Chaldæorum; de quo h. l. agimus.

III.

De *persona* & *ortu Nini* quinque diversæ apud Historicos opiniones exstant.

1. *Mercator* in Chronologia sua contra *Ammianum Berosum* demonstrare conatur, *Nimrodum* fuisse illum ipsum, quem Græci & Latini vocant *Ninum.* Quia (inquit) omnia quæ de utroque dicuntur, mirificè inter se congruunt. Nam sicut de Nimrodo dicit Moses, quòd primus in terra potens fuerit: *Gen.* 10. *v.* 9. idem Iustinus Historicus de Nino affirmat. Deinde Moses *Gen.* 10. *v.* 9. 10. de Nimrodo dicit, illum non contentum suo Regno, egressum ex terra Assur, aliena Regna quæsivisse, & invasisse Assyriam, & Niniven urbem maximam condidisse. Hæc ipsa quoque de Nino tradiderunt cum alii, tùm *Diodorus Siculus lib.* 3. Hæc ille.

2. *Alii* statuunt, quòd *Ninus fuerit filius Nimrodi*, sive Beli: & *hi Nimrodum atque Belum pro eodem habent.* In hac opinione sunt *Bellarm.* in Chronolog. p. 3. & 5. *Perer.* comment. in Genes. p. 403. & in Comment. in Daniel. p. 351. *Augustinus Torniellus* in Annalibus sacris p. 135. & alii.

3. *Alii* statuunt, quòd *Ninus* ex stirpe Chami oriundus *filius Beli*, & *Nepos Nimrodi* fuerit. In qua sententia est *Ammianus Berosus* lib. 4. & 5. Antiq. Chaldaicar. ubi scribit: Nimrodum alio nomine dictum esse Saturnum primum, & patrem fuisse Iovis Beli, avumque Nini, primi Assyriorum Monarchæ, nepotem autem Chus, &c. Berosi sententiam sequuntur plerique *Historici* tùm *Veteres*, ut Archilochus & Metasthenes; tum *recentes*, ut Sleidanus in lib. de 4. Monarch. Eâdem de re exstat *Nini Epitaphium* apud Xenophontem in lib. de Æquivocis; quod infra vide §. 14.

4. *Quidam* statuunt, hunc *Ninum* non fuisse de stirpe Chami, h. e. Beli filium & Nimrodi nepotem, sed eum fuisse de stirpe SEMI; & dici *Assurem*, cognomento *Ninum.* Iuxta quorum sententiam tertius Monarcha est *Assur*, cognomento *Ninus*, filius Semi, & frater Arphaxadi sive Beli. In hac sententia est *Reinerus Roineccius* in Syntagm. Heroico, p. 47. ubi ita scribit: Eo in eorum sententiam, quibus Ninus Assur est. Cur enim à sacrarum literarum authoritate manifestâ discederemus? In quibus quod relictum, è circumstantiis quibusdam omissis sustulit interpretando *Iosephus.* Et *Suidas* inter cætera inquit: Assyrii dicuntur ab Assur filio Sem, nepote Noæ, qui Assur primus urbem magnam, Niniven postea dictam, condidit. De eodem ita *Eucherius* commentans in c. 10. Gen. Assur (unde Assyrii) non fuit in filiis Cham. Idem inculcat *D. August.* lib. 16. de Civit. Dei. Sed in filiis Sem reperitur. Vnde apparet de progenie Sem exortos, qui postea regnum Gigantis illius (Nimrodi) obtinerent.

5. *Alii* statuunt, Ninum fuisse de *stirpe Semi*, sed *Assuris filium* & *Semi* nepotem. Et hi nituntur authoritate Mosis, qui scribit *Gen.* 10. *v.* 11. E terra Sinear (h. e. è Chaldæa) egressum esse Assur, & ædificasse Niniven. Vbi nonnulli Theologi statuunt, Assurem Semi filium idololatriæ Nimrodicæ odio è Babylone abiisse, atque urbem Niniven condidisse, ut vera Dei religio in ea conservaretur; sicut ex *historia Ionæ* notum est, religionis & cultûs divini reliquias in illa remansisse. Et verisimile esse aiunt, *Assurem* à filio *Nino* urbi *Ninives* nomen imposuisse: sicut etiam *Cain* urbem, quam condidit,

Heno-

Henochiam à filio suo *Henoch* denominavit. *Gen.* 4. Vide D. Augustinum lib. 16. de Civit. Dei. *c.* 3.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

IV.

IN *progressu* tria sunt notanda: I. *Acta Oeconomica.* II. *Politica.* III. *Ecclesiastica.*

I. *ACTA OECONOMICA.*

V.

Nino Diodorus Siculus *duas uxores* tribuit: *Vnam ἀνώνυμον*, quæ ei *filiam* nomine *Sosanen* peperit: *Alteram* verò SEMIRAMIDEM, quæ dato arcis Regiæ Zoroastris munitissimæ capiendæ consilio, Nino innotuit: Ideoque eam ob singularem sapientiam & admirandam formæ elegantiam amare occœpit, *maritoque Menoni* ereptam ad se transtulit, proque uxore habuit, & ex ea *filium Ninyam* suscepit.

II. *ACTA POLITICA.*

VI.

I. *Regni Assyriaci fundatio.*

Ninus Niniven à patre suo Assure vel Belo inchoatam absolvit; eamque regiam suam sedem esse voluit, ut adversus Chamitarum violentiam in ea defendere se suosque posset. Distabat illa Ierosolymis 171 milliaribus, à Babylone 30 milliaribus. Hæc Metropolis valde magnifica erat. Nam 480 stadia in circuitu habebat, & 1500 *turres* in orbem continuit: *mœnia* erant centenûm pedum altitudine: latitudine verò tantâ, ut murorum fastigia ternis essent plaustris pervia. *Ionas Propheta c.* 3. *v.* 2. 3. vocat *Niniven Civitatem illam magnam.* Item *Civitatem Dei*, *Ebræorum more*, *qui illa*, *quæ aliquo in genere excellunt*, *vel quantitate vel qualitate* DIVINA *appellare solent.* Ita *Paradisus* dicitur *Hortus Dei*, h. e. amœnissimus & fertilissimus. *Montes Dei Psal.* 36. 7. dicuntur Montes maximi. *Cedri Dei* dicuntur Arbores maximæ atque altissimæ. *Psal.* 104. 16. Et addit *Ionas*, quòd Ninive fuerit *magna itinere trium dierum.* Quæ verba *quidam* intelligunt *de urbis transitu sive discursu* per omnes plateas & vicos, *hoc sensu*: quodsi quis eam voluerit totam per omnes plateas discursu perlustrare, illi opus fuerit triduo. Atque hi considerant vocem מהלך *Mahalach*, ambulationem. Sed possunt quoque hæc verba intelligi *de magnitudine urbis*, ejusque *ambitu*, hoc sensu: quod videlicet urbs Ninive tam magna atque ampla fuerit, ut trium dierum iter fuerit unius portæ ad alteram spatium. Nam in circuitu 480 stadia (sicut *Diodorus Siculus* lib. 2. scribit) h. e. 15 milliaria Germanica habuit; uti ex *Herodoti lib.* 1. *Dresserus Millen.* II. *p.* 111. refert: ubi tamen per *Iter unius diei* intelligendum est, non quantum *eques* uno die possit conficere, ac ne quantum *pedes* quispiam festinando emetiri queat; *sed* quod commodè à quolibet peragi possit: sicut ICti (Titulo de Verbor. signification.) in singulos dies definiunt vicena passuum millia. Vnde facilè æstimari potest, quàm magnifica, imò (ut Ionas Propheta loquitur,) quàm divina hujus Metropolis regni Assyriaci, quam Assur inchoavit & Ninus consummavit, magnificentia fuerit.

Πόρισμα.

Vnde patet errare *Calvinum*, *Franciscum Iunium*, *Pareum*, *Piscatorem*, *Tossanum*, *aliosque*, qui non Assurem atque Ninum, sed Nimrodum regni Assyriaci authorem & fundatorem esse statuunt; illud probare satagentes ex loco toties citato Gen. 10. v. 11. Ex terra Sinear, h. e. Chaldæâ egressus est Assur, & ædificavit Niniven. Vbi vocem Assur accipiunt non προσωπικῶς, de Assuris vel Nini (ut quibusdam placet) personâ; sed τοπικῶς, h. e. de regione Assyria, in quam profectus sit non Assur, sed Nimrod, ibique civitatem illam magnam Niniven ædificaverit: ac proinde ille fundator regni Assyriaci dicendus sit. Verùm hunc errorem in Historia Nimrodi cap. 2. §. 20. refutavimus.

VII.

II. *Monarchiæ primæ amplificatio.*

Nam Ninus regnum Babylonicum cum Assyriaco conjunxit, atque ita ἀξίωμα Monarchicum à Babyloniis ad Assyrios transtulit. *Dresser. Isag. Histor., Mill.* 11. *p.* 108.

Quod ut meliùs intelligatur, occasionem & rationem hujus facti paullò altius repetemus.

Vero consentanea est sententia eorum Historicorum, qui statuunt, Belum fuisse Assurem Semi filium, qui defuncto Nimrodo, regnum Chaldaicum ad suam stirpem revocavit, atque sic in integrum quasi restituit. Nam sicut Cham: ita etiam NIMROD non contentus fuit Africæ suæ Imperio, quod Pater illis in Meridie assignaverat; sed in Oriente quoque dominatus est, ibidemque in illa regione & Mundi parte, quæ erat posteritati Sem in Asia deputata & assignata, vi & armis Babylonem, in alieno nempe territorio, ædificavit, seque Monarcham constituit. Hujus itaque insolentiæ pertæsus ASSVR, sive BELVS, defuncto Nimrodo alienigenâ, imperium

rium recuperavit, & regnum Chaldaicum in integrum restituit, seque Monarcham in solo patrio constituit, ac BABYLONEM metropolin Chaldææ occupavit. Mortuo autem Belo vel Assure, successit filius ejus NINVS, qui Babylonem, quam ædificârat atque inhabitaverat Nimrod alienigena, inhabitare noluit, neque sede eam Monarchicâ ampliùs dignatus est; sed sedem Regni in Assyriam (à patre Assure sic dictam) in metropolin Niniven, à suo nomine (NINO) appellatam, transtulit. Hinc Africanus scribit, quòd Belus primus rex Assyriorum anno 29 regni sui (Assyriaci) anno M. 1878 Babylonios vicerit, atque illud Regnum cum suo conjunxerit: cui Ninus filius ejus postea successerit. *Sethus Calvisius Chron. p. 5. & p. 78.* Quare juxta Africani sententiam Belus est Assur, & Ninus filius ejus.

Et hæc est occasio, quâ ἀξίωμα Monarchicum à Chaldæis ad Assyrios per *Assurem* atque *Ninum* translatum fuit. Ergo, quemadmodum Monarchia hæc primùm à regione principali *Chaldæa*, CHALDAICA; à Metropoli verò ejus *Babyloniâ*, BABYLONICA dicta fuit: Ita postea à principali regione, nempe *Assyria*, dicta est ASSYRIACA. Interim tamen Monarchia Chaldaica seu Babylonica, & Assyriaca, est una Monarchia. Neque enim Gens Chaldaica & Assyriaca distincta alia & peculiaria regna habuerunt, sed alternatim potentiam regiam sive Monarchicam possederunt. Nam Assyrii, postquam summa potentia ad eos translata fuit, & Niniven & Babylonem tenuerunt.

Πόρισμα.

Atque hinc patet, quomodo *Sleidani* aliorumque Historicorum verba intelligenda sint, qui scribunt: *Ninum productis longè latéque finibus Monarchiam primum omnium cepisse*, videlicet respectu Monarchiæ Assyriacæ. Siquidem hic Ninus fuit primus Assyriæ rex, qui Monarchiam Chaldaicam in regionem Assyriacam (à patris sui nomine denominatam) transtulit. Vnde Iustinus ait: *Ninum fuisse Assyriorum* REGEM PRIMVM. Similiter *Berosus* scribit: *Ninum primum omnium regnum Babylonicum* PROPAGASSE, h. e. in aliam regionem transtulisse & amplificasse. Vnde colligitur, quòd non Nimrod filius Chami, sed Ninus, primus Imperii Assyriaci author & fundator fuerit.

VIII.

Præterea varia bella Ninus gessit, iisque imperium suum amplificavit.

Primo, ardore imperandi flagrans, versus MERIDIEM finitimis bella intulit, & usque ad Libyæ terminos, rudes ad resistendum populos domuit. *Iustin. lib. 1.* Longè enim majore vi atque ardore bella gessit, quam ante ipsum factum erat. Nam, authore *Diodoro Siculo*, in exercitu duxit decies septies centena millia peditum, ducenta millia Equitum, & decies mille atque sexcentos currus falcatos, qui ita erant facti; ut utrinque falces prominerent, quibus hostium exercitus dissipabatur pariter atque trucidabatur. Hanc itaque vim insolitam, cùm ferre hostes non possent, nullo negotio ferè superati sunt. *Orosius lib. 2. c. 10.*

IX.

Deinde domitis ad Meridiem populis, versus ORIENTEM regressus est, totiusque Orientis populos sibi subjecit. (nam proxima quæque victoria instrumentum sequentis esse solet; uti *Iustinus lib. 1.* scribit.) Inter quos regem Sagarum SABACIVM, contra quem pater ejus bellum moverat, devicit. Confer *Reusn. Chronolog. p. 179.*

X.

Tandem anno M. 1954. expeditionem suscepit contra ZOROASTREM (quem Ctesias *Oxiatten* vocat) Bactrianorum Regem. (qui primus dicitur Magicas artes invenisse, & siderum motus curiosiùs observasse.) Quæ expeditio licet initiò infelix esset, tamen audentiùs eam renovavit; & virtute Semiramidis, quæ arcis regiæ Zoroastris munitissimæ capiendæ strategema invenit, Zoroastrem regem vicit, inque suam potestatem redegit. Vide *Diodorum Siculum lib. 2.* & *Arnobium lib. 5.* Vnde potentia ejus in immensum crevit, adeò ut Orosio atque Plutarcho *Rex magnus* dicatur.

III *ACTA ECCLESIASTICA.*

XI.

Ninus Antecessores suos superstitione vicit. Præter enim IGNIS cultum, qui sub Nimrodo cœperat, (uti in Historia Nimrodi diximus) ipse IDOLA & STATVAS introduxit. Nam Patri Belo in regno succedens, seu ut divinâ natus stirpe videretur, seu pietate motus, ut & memoriam defuncti Patris coleret, seu, quod magis credam, instinctu mali Genii, Parentem consecrat, eidem divinos defert honores, & ab omnibus deferri publico edicto jubet. Templum quoque (cujus Plinius meminit) in media Babylone exstruxit, inque eo statuam Patris posuit atque dedicavit, quæ ab omnibus velut Deus adoraretur; additis privilegiis magnis, ut cultus vel adorationis causâ eò qui venirent, à quibusvis etiam sceleribus gravissimis absolverentur. Hinc factum, ut

flagi-

flagitiis quotquot conſpurcati eſſent, magno ibi numero confluerent, velut ad commune quoddam aſylum. Præterea Diaboli, Spiritus illi deſertores, divinitatis affectatores, (ut *Aventinus lib.* 1. *Annal. Bojoar. p.*9. loquitur,) ſimulacris illapſi, ut honores ſibi Deorum vendicarent, multa ſigna & prodigia mendacia (uti *Paulus* 2 *Theſſalon.* 2. *v.*9. loquitur) ibidem ediderunt, fallendiſque hominibus reſponſa ex ſtatuis dederunt, ſub nominibus mortuorum viventibus imponentes.

Lyra locum *Sapientiæ cap.* 14. *verſ.* 12.13. 15. (cujus hæc ſunt verba: Præcipua ſpecies fornicationis eſt inventio idolorum, & adinventio illorum corruptio vitæ eſt: neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Acerbo enim luctu dolens Pater, citò ſibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſervos ſuos ſacra & ſacrificia.) de BELO interpretatur, additque: Beli filius Ninus patris ſui defuncti imaginem in arce regia conſtituit, ut delinquentibus Aſylum eſſet, & quicunque ad illud confugiſſent, iis delictorum veniam, ob reverentiam erga Patrem, fecit. Et hoc Exemplum alii etiam poſtea ſequuti ſunt. Vnde factum eſt, ut idololatria longè latéque graſſari inciperet. *Hoc verò idolum ſub nomine* BAAL *Prophetæ paſſim in ſcriptis ſuis damnant, poſtquam ejus cultus ad ipſum quoque Dei populum penetraverat.* Cultus illius deſcribitur in Apocrypho Danielis *de Belo Babylonis.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

XII.

DE *Mortis genere*, quo Ninus occubuerit, Hiſtorici inter ſe non conſentiunt.

1. *Quidam* ſentiunt, *eum occubuiſſe* FORIS *in urbis cujuſdam oppugnatione ex ictu ſagittæ*, & *regnum Semiramidi reliquiſſe*, cum regnaſſet annos 52. *Oroſius*, *Reineccius in Syntagm. Heroico, p.* 52. *Reuſnerus Chronico p.* 181. ſcribit, illum in bello Bactriano interiiſſe.

2. *Diodorus verò Siculus* aliique ſcribunt, eum DOMI *periiſſe*, & *quidem juſſu Reginæ Semiramidis conjugis ſuæ interfectum eſſe.* Cujus rei ἀφορμὴν *Dreſſerus Millen.* 11. *p.* 109. ita deſcribit: Impoſuit aliquando Ninus uxori vel concubinæ ſuæ Semiramidi, petenti, coronam regiam, poteſtatemque omnem regnandi ad diem unum, vel, ut alii ſcribunt, ad dies quinque, conceſſit. Hac acceptâ, Semiramis Ninum in carcerem conjecit, vel, (ut alii ſcribunt,) à Satellitibus occidi juſſit.

XIII.

EPITAPHIVM in columna exciſum, Nino à Semiramide poſitum fuiſſe hoc, *Xenophon in lib. de Æquivocis* refert:

Mihi Pater IVPITER BELVS. *Avus* SATVRNVS BABYLONIVS (hoc eſt, Nimrod.) *Proavus* CHVS, SATVRNVS ÆTHIOPS. *Abavus*, SATVRNVS ÆGYPTIVS (Cham.) *Atavus*, COELVS, PHOENIX OGYGES. (h. e. Noah.) *Ab Ogyge ad meum Avum ſol luſtravit Mundum ſemel ac tricies & centies: ab Avo ad Patrem* (ſc. Iovem Belum) *ſexies & quinquagies: à Patre ſexies bis.*

Poſtea ſubſcriptum fuit:

Columnam, Templum, Statuam, Iovi Belo ſocero, & matri Rheæ in hoc Olympo Semiramis dicavi.

MONARCHA IV.

SEMIRAMIS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

CIrca ORTVM Semiramidis duo veniunt notanda: 1. *Origo.* 2. *Appellatio.*

II.

PRIMO; De ORIGINE Semiramidis Hiſtorici variant.

1. *Diodorus Siculus* ſcribit, eam fuiſſe *Aſcalonitam*, h. e. ex Aſcalone oppido Syriæ oriundam.

2. *Reineccius* verò *in Syntagmate Heroico p.* 47. ſtatuit, eam à *Semo proſatam*, dum ita ſcribit: Amplectimur, quod aliqui adſtruunt, Semiramidem genitam patre Semo. Nam, præterquam quod nomen ipſum iſtuc alludit, etiam *Diodorus Siculus lib.* 2. *c.* 2. altorem ejus SIMMAM facit, quod eſt depravatum nomen SEM.

III.

SECVNDO: APPELLATIO. *Diodorus Siculus* ſcribit eam Semiramidem à *columbis altricibus* dictam. Nam Aſſyrii columbam Semiramidem vocant; uti modò pleniùs dicturi ſumus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

IV.

IN *progreſſu* tria ſunt notanda: 1. *Acta œconomica.* 2. *Politica.* 3. *Eccleſiaſtica.*

V.

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. EDUCATIO. De educatione Semiramidis *Diodorus Siculus* ita ſcribit: Expoſita fuit infans, & ab avibus educata, quæ alis eam foventes enutrierunt lacte coagulato, è proximis Paſtorum mapalibus rapto. Paſtores tandem repertam Præſidi regio donarunt; qui liberis carens, filiæ loco eam ſuſcepit, & ab avibus altricibus, linguâ Aſſyriorum, Semiramidem appellavit.

VI.

II. CONJUGII RATIO. Conjugium Semiramidis fuit geminum.

Primum conjugium illi fuit cum *Menone*, ſupremo Nini Præfecto, cui Præſes regius eam à Paſtoribus dono acceptam nuptui elocavit. Huic Menoni Semiramis *duos liberos Iapetem & Idaſpem* enixa eſt. *Reineccius Syntagm. Heroico p.* 53.

Secundum conjugium ei fuit cum *Nino*, tertio Aſſyriorum Rege. Cujus conjugii ineundi occaſio hæc fuit. Cùm Meno maritus ejus ſequutus eſſet Ninum in bello contra Bactrianos, Semiramis fœmina virtute heroicâ & formæ venuſtate præcellens, maritum inſequuta, Nino innotuit ex eo, quòd arcis regiæ Zoroaſtris munitiſſimæ capiendæ conſilium reperiſſet. Ideóque Ninus eam in conjugem popoſcit, & marito Menone, ex quadam amoris impatientia, ſponte vitam abrumpente, protinus ducta ab eo eſt, eamque, ob formæ elegantiam & ingenii atque leporis excellentiam, in deliciis habuit & ſupra modum dilexit.

VII.

III. VIDUITAS & LIBIDO. Poſt interitum autem Nini alii marito haud nupſit, verita ne de imperio deturbaretur. Interim à varia nefandaque libidine haud abſtinuit. Nam viros hinc inde conquirebat, quorum turpi concubitu abuteretùr, eóſque poſtmodum è medio clam ſuſtulit, ne flagitium emanaret.

VIII.

Tandem *filii* quoque *concubitum* impudenter petiit: quem ut obtineret, *legem tuliſſe* fertur, quâ permitteretur parentibus cum liberis coire, vel cognatis (ut *Oroſius* habet) cognatas in uxores ducere.

IX.

Equum etiam à Semiramide *adamatum* eſſe, uſque ad coitum, *Iuba* author eſt; referente *Plinio lib.* 8. *c.* 42.

X.

In omnem præterea *Luxum* effuſam fuiſſe Semiramidem, partim ex ſplendida *urbis Babylonis* & *murorum* ejus atque *Obeliſci* ſtructurâ; partim inde conſtat, quòd *Cyrus* ſecundæ Monarchiæ fundator, devictâ Aſiâ, inter vaſa aurea & argentea reliqua, invenit *Semiramidis craterem*, cujus pondus 15 talenta continebat, hoc eſt, florenorum circiter 18000. *Plinius lib.* 33, *c.* 3.

XI.

Semiramis quoque *prima Eunuchis uſa fuit.* De quibus *Claudianus* ita ſcribit:

Hos fecère manus, ſeu prima Semiramis aſtu
Aſſyriis mentita virum, ne vocis acutæ
Mollicies leveſque genæ ſe prodere poſſent:
Hos ſibi conjunxit ſimiles: ſeu percita ferro
Luxuries vetuit naſci lanuginis umbram;
Servatoque diu puerili flore, coëgit
Arte retardatam Veneri ſervire juventam.

USUS.

REGULA. *Sæpe compellit amor illicitus, ad perfidiam proditionemque manifeſtam. Franciſcus Patrit. lib.* 4. *de Regno, Tit.* XI. *p.* 258.

Exempla.

I. *Laodice*, Mithridatis Regis ſoror atque conjux, tam impiè in adulterii amores exarſit, ut redeunti ex longa militia viro, quaſi illum feſtis epulis lætoque convivio exciperet, venenum miſcuerit, à quo ex conſuetudine noti antidoti vix evaſit.

II. *Albertus Landgravius Thuringiæ*, etſi ex *Margareta, filia Friderici* II. *Imperatoris*, duo ipſi geniti eſſent filii, *Fridericus* & *Dithmannus*: tamen ſpretâ conjuge pudicâ, & matre pulcherrimorum filiorum, inſano pellicis adeò exarſit amore, ut etiam Conjugem caſtiſſimam odiſſe inciperet, ejuſque vitæ inſidias strueret. Ac tandem adortus mulionem, qui cuſtos erat mularum vehentium aquam in arcem Iſenacenſem, petiit ab eo, ut interficeret conjugem filiam Imperatoris. (Nondum enim Germanis venena nota erant.) Mulio metuens, ne, ſi recuſaret, interficeretur ipſe; ſimulat ſe Principi obtemperaturum eſſe. Verùm ille Dominæ rem totam exponit: Cui Conſiliarii ſunt authores, ut fugâ ſaluti ſuæ quamprimùm conſuleret: Quæ, tametſi ægrè à complexu dulciſſimorum liberorum divelli ſe pateretur, tamen tandem conſenſit; atque ita cruentas perfidi mariti manus evaſit. *Philipp. Melanchth. tom.* III. *Declamation. pag.* 120. *& ſeqq.*

III. Ita quoque *Semiramis* tanti nominis Regina, quæ virtutibus heroicis, rebuſque geſtis, omnes

Reges

Reges Aſſyriorum anteivit, vidua cum eſſet, inſani amoris æſtu accenſa, eos ex militibus ſuis eligebat, quos formâ & robore præſtantiores eſſe cernebat; & eoſdem aliquandiu in deliciis habitos tandem necabat, ne ſtuprum ſecum commiſſum aliis proderent. Vide *Franciſc. Patrit. in loco antea allegato*, *p.* 258.

II. *ACTA POLITICA.*

XII.

1. IMPERII OCCUPATIO. Poſt interitum Nini mariti, Semiramis ei in Imperio ſucceſſit. Quia *Ninyas filius* adhuc impubis erat.

Quo medio verò ad *Imperium pervenerit*, non eadem eſt Hiſtoricorum narratio.

Primò: *Quidam* putant eam *per Media legitima* ad regnum perveniſſe. Nam ita ſcribit *Reinecc. in Syntagm. Heroico p.* 48. Semiramis neque parricidio, neque fraude, (quaſi poſt Nini mortem ſexum mentita fuerit virilem, & ſe Nini filium eſſe ſimularit; uti *Iuſtinus* ſcribit) ſed *legato*, ſeu ex *teſtamento* regnum adiit.

Deinde: *Quidam* ſcribunt, eam *per media illegitima*, hoc eſt, non cum laude, ſed cum fraude; non candidè, ſed callidè ad regnum perveniſſe. *Iuſtinus lib.* 1. refert, eam ſexum virilem mentitam, pro Nini filio ſeſe venditaſſe, atque ita puerum creditam, ſucceſſionis titulo Imperium ſuſcepiſſe. *Diodorus Siculus* diligens Antiquitatis ſcrutator, *lib.* 2. ex *Athenæo*, rem aliter narrat, ſuamque narrationem apud pleroſque, inprimis verò Græcos Scriptores receptam eſſe affirmat. *Ea verò ſic ſe habet.* Semiramis, aſtuta & ambitioſa mulier, aliquando inter cæteros ſermones hunc quoque injecit apud Regem; teneri ſe miro cujuſdam rei deſiderio, quam nec exponere, nec ſperare ob magnitudinem auſit. Rex non metuens inſidias, protinùs eam proloqui jubet, quid optet. Illa petiit ſtolam regiam, & Aſiæ imperium ad quinque dies. Quo impetrato, ſceptro regni ſtolaque regia ſumtis, primâ die ſplendidum convivium paravit, ac Principes omnes adegit, Nino ſic volente, ut ſibi tanquam Reginæ parerent. Secundâ die, cùm populares jam & primarii eam ut Reginam colerent, ipſaque cunctorum potens eſſet, principiò Satellitum pertentans animos moderatè quædam juſſit: at poſtquam vidit eos nihil refragari, alacriterque obire mandata; capere eos Ninum, mox vincire, & tandem necare mandavit. Ita Ninus illecebris atque inſidiis Semiramidis uxoris ſuæ periit, & ipſa regno Aſſyriorum potita, totius Aſiæ dominatum occupavit.

AXIOMA POLITICUM.

Multi per aſtum atque jocum pervenerunt ad imperium ſive regnum.

EXEMPLA.

1. *Per aſtum Semiramis*, (uti modò diximus) &

2. *Leſcus Princeps Poloniæ* ad imperium pervenerunt: de quo *Iohannes Herbottus in Chron. Polon. lib.* 1. *cap.* 8. *Premiſlao*, inquit, vitâ functo, exoritur nova de Principatu contentio: cumque nullus appareret ambiendi modus atque finis, placuit rem fortunæ committere. Indictus eſt itaque ad certam diem maculoſorum equorum curſus: qui primus ad metam perveniſſet, ejus Dominus Princeps ut eſſet. Erigitur meta ad Prandinicum amnem: effunditur ad ſpectaculum ingens hominum multitudo. Ibi Leſcus quiſpiam competitorum unus, cùm ſtadium vafro conſilio (ſtraverat enim clàm in ſabulo ferreos acutos ſtylos, quibus currentium equorum pedes irretiret) impediviſſet, primus ad metam, obliquo & minimè impedito tramite, pervenit. Munierat autem & equi ſui calces ferreis ſoleis, ut, ſi fortè cum impetu currens, in eos incidiſſet, non offenderet in ſtylis, cùm omnes omnium aliorum equi, de more illius temporis, ſoleas nullas haberent. Illius itaque rei prorſus ignaris omnibus, & miraculo attonitis, jamque victorem & Principem (quaſi divinitùs ſibi oblatum) Leſcum proclamantibus, techna deprehenditur; protrahitur Leſcus in medium, convincitur, damnatur, diſcerpitur.

3. Similiter *Iuſtinus lib.* 18. *Hiſtoriar.* lepidam recenſet Hiſtoriam *de Stratonis ſervo*, qui ſolem orientem in occidente perquam illuſtri ſtrategemate quærens ac inveniens, hoc ipſo regnum conſequutus eſt. *Hiſtoria ita ſeſe habet.* Tyriorum ſervi, dominis omnique libero populo trucidatis, Regem electuri proceſſere in campum ante lucem, conditione poſitâ, ut qui Solem orientem primus vidiſſet, uti Diis gratior, Rex eſſet. Ibi cæteris in orientem obverſis, Stratonis ſervus, qui minùs ingenio truci, Dominum ſervarat, abſconderatque, ſpectabat ejuſdem monitu occidentem: irridentibus cæteris, quod in occaſu quæreretur ortus. Adventante die, in editiſſimis urbis faſtigiis Solem ille fulgentem vidit, non adhuc ortum aliis, manuque indicavit: atque hoc facto Rex proclamatus eſt.

4. *De Regilliano* videamus quæ narret *Trebellius Pollio in Hiſt.* XXX. *Tyrann. n.* IX. Mirabile (*inquit*) videatur, ſi, quæ origo hujus imperii fuit, declaretur, militari joco regna promeruiſſe. Nam cùm

ducatum in Illyrico gerens, milites quoſdam ſecum in cœna haberet, adſtitit Valerianus Tribunus, qui diceret: *Regilliani* nomen unde credimus dictum? Alius continuò: Credimus, quod à regno. Tum is, qui aderat Scholaſticus, cœpit quaſi Grammaticaliter declinare, *Rex, Regis, Regi, Regillianus*. Milites (ut eſt hominum genus, pronum ad ea, quæ cogitant) dixerunt: Ergo poteſt Rex eſſe. Item alius: Ergo poteſt nos regere. Item alius: Deus tibi Regis nomen impoſuit. Quid multa? His dictis, quum aliâ die manè proceſſiſſet, à Principibus Imperator eſt ſalutatus. Ita, quod aliis vel audacia, vel judicium detulit, huic jocularis aſtutia.

XIII.

11. *Regni adminiſtratio.* Circa hanc notanda ſunt *Acta* duplicia. 1. *Togata*. 2. *Bellica*.

XIV.

1. ACTA TOGATA. Semiramis, occiſo à ſe Nino marito, *Babylonem delegit Regiam*, quam ſitus loci, Euphratis alluvio, terræque bonitas maximè commendabat. *Hanc* in urbis formam redactam *mirificè exornavit & amplificavit.* Ita enim intelligendi ſunt Hiſtorici, *Strabo lib.* 16. *Mela lib.* 2. *c.* 11. *Iuſtinus lib.* 1. item *Propertius lib.* 3. *Eleg.* qui eam à Semiramide conditam ſcribunt. Siquidem *primus ejus Author Nimrodus* fuit; & hæc urbs Babylon, à Babel, hoc eſt, à linguarum confuſione ſic dicta eſt: uti ex *Gen.* 10. patet. *Poſtea* verò à *Semiramide eſt inſtaurata & amplificata*, mœnibus ac hortis penſilibus, temploque ac duplici Regiâ maximè fuit admirabilis, campi planicie undique conſpicua, naturâ loci valdè jucunda. Architectos Semiramis undiquaque accerſivit, &, teſte *Diodoro Siculo*, ter decies centena hominum millia ad hanc urbem perficiendam adhibuit. *Ambitu* ſuo continuit ſexaginta millia paſſuum, juxta *Plin. l.* 6. *c.* 26. *Solinum c.* 6. & *Herodotum lib.* 1. hoc eſt, milliaria Italica 60, ſeu communia Germanica 15. *Muri*, qui coctili latere & infuſo bitumine compacti, & quaſi revincti erant, pedibus 200 alti, & 50 pedibus lati, ita ut quadrigæ ſibi invicem occurrentes facilè pertranſire poſſent. A fronte murorum 100 portæ æneæ erant; ſicut *Herodotus* ſcribit. Et hæc omnia, quod mireris, uno anno abſoluta à ter decies centenis hominum millibus, (ut antea diximus) urgente Semiramide, tantâque prudentiâ opus dirigente, ut, cùm fuerint tot ſtadia in circuitu, quot anni dies, tantum adhibuerit operariorum numerum, quantus uni ſtadio ſingulis diebus perficiendo ſufficeret. Mirus fuit hujus urbis ornatus, magna rerum omnium affluentia. *Euphrates* in utraque ripâ interceptus muro trecentorum ſexaginta ſtadiorum, pari mœnium urbis altitudine & latitudine medius urbem ſecuit. Qui dum ad Meridiem labitur, quâ parte anguſtior eſt, nempe ſtadiorum quinque, *ponte* junctus eſt teſtudineo, triginta pedum latitudine, columnis pedibus invicem duodenis diſtantibus, ſummâ arte in profundo jactis, lapidibuſque uncis ferreis, immixto juncturis plumbo liquefacto, conjunctis, & præpoſitis ponti angulis robuſtiſſimis, qui impetum fluminis & vim aquæ reprimerent. Ab utraque parte Orientem & Occidentem versùs, *Regias* habuit *duas*, tanquam Vrbis propugnacula, magnâ curâ conſtructa. Quæ erat excellentior Occidentalis, fuit tribus muris in circuitu cincta. Quorum primus ſtadiorum 60 erat in ambitu; alter in circuitu 40 ſtadiorum variis exornatus animalium & venationum ſculpturis; tertius & interior, qui arcem continuit, 30 ſtadiorum. Hiſce addidiſſe *Nabuchdonoſorem*, *Ioſephus lib.* 1. *contra Appion.* ſcribit, & *tertiam Regiam* cæteris multò magnificentiorem ampliorem que, quæ 15 dierum ſpatio abſoluta ſit. *Hortus* quoque *penſilis* in ea fuit, ſupra Euphratem ædificatus, tantæ magnitudinis, ut ſingula latera quatuor jugeribus extenderentur. *Teſtudines* ex profundo Euphratis, & aliæ ſupra alias poſitæ, pavimentum horti continuerunt, cui tàm profunda humus ingeſta, ut conſitæ in ea arbores, ad tantam proceritatem excreverint, ut pleræque octo cubitorum craſſitie inſtar ſylvæ cujuſdam jucundiſſimam adſpicientibus ſpeciem præbuerint. Et hic hortus tantâ arte & ſolertiâ exſtructus fuit, ut inter *ſeptem Mundi miracula* referatur à *Lactantio l.* 3. *c.* 14. Alii etiam *urbis mœnia* illis annumerant: ſicut *Eraſmus in Adagiis* hoc proverbium inde deduxit: *Mœnia Semiramidis*, hoc eſt, inexpugnabilia. Tanta *Vrbis* fuit *vaſtitas*, ut (teſtante Ariſtotele & Cœlio Rhodigino) cùm aliquando ab hoſtibus capta fuerit, tertio demum die id perſenſerint, qui ultimam Vrbis partem incoluêre. Præcipuum verò opus in ea, *Iovis Beli Templum* admirandæ amplitudinis, à Semiramide (ut putant Hiſtorici) in medio urbis ædificatum, in cujus ſummitate ſacellum exſtruxit, in quo *tres ingentes* ex *auro ſtatuas*, *Iovis*, *Iunonis*, & *Opis* erexit: quarum *Iovis* (inquit *Diodorus Siculus*) longitudine pedum quadraginta, & mille Babylonicorum talentorum ponderis: *Opis* ſimili pondere in ſella aurea reſidet, ad cujus genua duo adſtant Leones, juxtaque ſerpentes argentei, ingentis & magnitudinis, & ponderis. Quilibet enim eſt talentorum 30. *Iunonis* ſignum ſtans eſt ponderis talentorum 80. His omnibus communis *Menſa aurea* erat manu facta, longitudinis pedum 40, latitu-

titudinis 12, ponderis talentorum 50. Huic imposita fuêre *duo* carchesia seu *Regia pocula*, & totidem *Thuribula*, anteque mensam *Crateres tres*, omnes ex auro solido: quorum unus Iovi dicatus, talenta mille & ducenta Babylonica seu magna; reliquorum quilibet sexcenta pendebat. Vniversa verò in unam summam redacta, nostrâ computatione conficiunt undecies centies & octies centena triginta octo millia aureorum, quæ sunt circiter 1180 tonnæ auri. Vide *Diodorum Siculum lib.* 3. Vnde *Babylon* jure merito ab *Esaia Propheta c.* 14. 4. *Babylon aurea* appellatur.

Inter præclarissima orbis opera recensetur & OBELISCVS Semiramidis, longitudine pedum 150, latitudine verò & spissitudine 24. Lapis unus erat ex Armeniæ montibus excisus, & magnâ curruum multitudine ingentique cura, longo itinere ad flumen delatus, & navi impositus Babylonem usque ductus, & in via nobilissima erectus, jucundissimam pariter aspicientibus & admirabilem præbuit speciem. Vide *Strabonem lib.* 16.

Præterea Semiramis *iter ad larcicum* montem Mediæ longissimum, non quidem locorum distantiâ, sed montium interjacentium præcipitiis & convallibus pluribus, perruptis montibus, abscissis anfractibus, locisque concavis in planum diductis, maximo labore & sumtu, ad nominis monumentum immortale, brevissimum effecit.

Eadem in *Ecbatana*, cum urbs aquâ careret, ex lacu eam stadiis duodecim, perforato Oronte, monte aspero & accessu difficili, altitudine 25 stadiorum, in urbem diduxit. Vide *Diodorum Siculum lib.* 2. *c.* 5.

XV.

2. ACTA BELLICA. Semiramis maximas in bello res felicissimè perfecit, ut non feminas modò virtute, sed & viros anteiret. *Iustin. lib.* 1. *p.* 14. magnaque bella gessit, tùm *externa*, tùm *interna*.

BELLA EXTERNA. *Ægyptum* vastavit, *Æthiopiam* & *Arabiam* regno suo adjecit. *Plutarch. Orat.* 2. *de virtut. Alex. Magni. Vltra Bactrianos* quoque à Nino marito suo devictos imperium propagavit. Inde progressa bellum Indis intulit, ad quos præter illam & Alexandrum Magnum nemo intravit. *Iustinus lib.* 1. Vnde Alexander M. non alium gentium harum magis admiratus est, quàm Cyrum & Semiramidem, in quibus & magnitudinem animi, & claritatem rerum gestarum longè emicuisse credebat. *Curtius lib.* 7. Duxit in exercitu suo ter decies centena millia peditum, & quingenta millia equitum; & currus ad centum millia.

BELLA INTERNA. Semiramis quoque bella domi gessit. Nam defecit ab ea *Præfectus Babylonicus*, primasque in hac Monarchia turbas dedit. Quod cùm ei, circa cultum capitis sui occupatæ nunciatum esset, alterâ parte crinium adhuc solutâ, protinùs ad expugnationem Babylonis contendit, nec priùs decorem capillorum in ordinem, quàm urbem in potestatem suam, redegit. Quocirca statua ejus Babylone posita, eo habitu, quo ad ultionem exigendam celeritate præcipiti tetendit, & hoc meruit, ut *Regum Persiæ annulis*, & *sigillo* tali potissimum effigie conspiceretur. Vide *Valerium Maxim. lib.* 9. *c.* 3. Et *Polyænum lib.* 8. *strategematum.*

AXIOMA ETHICO-POLITICVM.

Etiam in Fœminis est Virtus mascula & Fortitudo heroica.

Nam animus heroicus facit, ut mulier habeatur pro viro, ob animum virilem: & vir pro muliere, ob animum muliebrem.

Exempla.

I. SACRA. 1. *Debora* Dux V. Israëlis, erat Heroina admirandæ fortitudinis, ita ut *Barak* sine illa in bellum proficisci nollet. *Iudic.* 4. *v.* 8. Iudicabat populum Israëliticum singulari prudentiâ atque fortitudine heroicâ per annos quadraginta, illumque ab incursionibus hostium vicinorum defendit. Vnde אם *mater in Israël* appellatur. *Iudic.* 5. *vers.* 7.

2. *Iahelis* fortitudo quoque est celebranda, quæ Sisaræ Duci dormienti, viro fœmina, clavum per frontem & cerebrum malleo transadegit, & caput impium diminuit, terræque affixit. *Iudic.* 4. *v.* 21.

3. *Iudith* quoque Heroina fuit, quæ tantos sibi spiritus sumsit, ut animo masculo Holofernem Ducem illum belli insolentissimum, omnibus hostibus formidabilem, occideret, ejusque caput ense proprio auferret. *Iudith.* 13. *v.* 8.

II. PROFANA. 1. *Semiramis* admirandæ fortitudinis Fœmina fuit, quæ Chaldæis & Assyriis per 42 annos dominata est; uti ex dictis patet. Confer *Polyæn. lib.* 8. *strategematum.*

2. *Tomyris, Massagetarum Regina*, mortuo marito Cyrum Regem per insidias perductum in angustias, unà cum 200000 Persarum trucidavit, adeò ut neque tantæ cladis nuncius superfuerit: Caput Cyri amputatum in utrem sanguine humano impletum conjici Regina jussit, cum hac exprobratione crudelitatis:

Satia

Satia te sanguine, quem sitivisti; cujusve insatiabilis semper fuisti.

Vide *Iustinum lib. 1. & Herodotum lib. 1.*

3. *Amazones mulieres Scythicas* quis non obstupescet? quæ contra quosvis hostes felicissimè pugnabant, atque, ut in pugna essent expeditiores, alteram mammillarum ipsæ combusserunt, & se, suosque liberos, & maritos, & patriam asseruerunt. *Dict. Cretens. lib. 4. de Bell. Trojan. Diodor. Sicul. lib. 3. c. 4.*

4. *Artemisiam Cariæ Reginam*, & *Mausoli conjugem*, mirantur Græci. Hæc namque cum Xerxe Rege adversus Græcos militavit, cui primam etiam palmam navalis pugnæ ad Salaminem factæ Rex detulit, & in ipso tempore, dum prœlium committeretur, Rex videns eam strenuè pugnare, viros autem timidius, clamavit: *O Iupiter, ex* VIRIS MULIERES *fecisti: & ex* MULIERIBUS VIROS. *Trogus lib. 2. Polyæn. lib. 8. strategemat. Herodotus* ad hunc modum de ea scribit: Artemisiæ præcipua me tenet admiratio, Mulieris expeditionem adversus Græciam sequutæ, quæ defuncto viro, nullâ adacta necessitate, sed præstantiâ animi atque virilitate in militiam concessit. *Hæc ille.* Artemisia quoque irruentes Rhodios classe exuit. Insulam eorum occupavit, erectâ in urbe statuâ, quæ Civitati stigmata videretur inurere. Quam historiam pulchrè & venustè describit *Vitruvius lib. 2. de Architectura c. 8.* hisce verbis: Post mortem Mausoli, Artemisiâ uxore ejus regnante, *Rhodii* indignantes mulierem imperare Civitatibus Cariæ totius, armatâ classe profecti sunt, ut id regnum occuparent. Tùm Artemisia, cùm esset id renunciatum, in eo portu abstrusam classem, velatis remigibus & epibatis comparatis, reliquos autem cives in muro esse jussit. Cùm autem Rhodii ornatam classem in portum majorem exposuissent, plausum jussit à muro his darent, pollicerique se oppidum tradituros; qui cùm penetrassent intra murum, relictis navibus inanibus, Artemisia, repentè fossâ factâ, in pelagus eduxit classem ex portu minore, & ita invecta est in majorem. Expositis autem militibus, & remigibus, classem Rhodiorum inanem abduxit in altum. Ita Rhodii non habentes, quò se reciperent, in medio conclusi, in ipso foro sunt trucidati. Artemisia autem in navibus Rhodiorum suis militibus & remigibus impositis, Rhodum est profecta. Rhodii cùm prospexissent suas naves laureatas venire, opinantes, cives victores reverti, hostes receperunt. Tunc Artemisia, Rhodo captâ, Principibus occisis, trophæum in urbe Rhodo suæ victoriæ constituit, æneasque duas statuas fecit, unam Rhodiorum civitatis, alteram suæ imaginis: & istam figuravit Rhodiorum Civitati stigmata imponentem. Postea autem Rhodii religione impediti (quod nefas est trophæa dedicata removeri) circa eum locum ædificium struxerunt, & illud erectâ Grajâ statione texerunt, ne quis posset adspicere, & id ἄβατον vocitari jusserunt.

5. Nostrâ quoque memoriâ *Angliæ Regina* exstitit *Elisabetha*, quæ ad miraculum usque docta, prudens & bellicosa fuit. De qua quidam *versum* illum *Ennianum* jure merito usurpavit:

Vos etenim juvenes animos geritis MULIEBRES;
Illa VIRAGO VIRI.

Plura vide in *Systemate meo Polit. p. 280.* Et in *Systemate Ethico p. 291. 292.*

XVI.

Notandum tamen de *Semiramide*, quòd tandem *non necessaria bella* moverit. Nam bellum intulit *Indorum Regi Staurobati*, nullâ aliâ de causa, quàm ut Regnum amplificaret, & nomen immortale sibi pararet de devictis Indorum populis, qui habebantur ei ætate pro bellicosissimis. Sed Regina ipsa in prœlio vulneratur, totusque ipsius exercitus in fœdam fugam vertitur. *Diodor. Siculus lib. 2. rer. antiq. c. 5.*

AXIOMA POLITICUM.

Bella non necessaria, h. e. quæ non suscipiuntur justis de causis, sed vel ex avaritia, vel ambitione, rarò sunt felicia.

Exempla habemus, tùm SACRA; in *Iosia* Rege aliàs pientissimo, qui adversus Regem Ægypti, pacem ipsi offerentem, temerariè bellum movit, sed vulnere in campo Megiddo accepto, paulò post extinctus est. *2 Paral. 35. v. 21, 22, 23, 24.* In *Sennacherib*, qui ex ambitione & superbia *Ezechiæ Regi Iuda* bellum intulit; sed infelici prorsus successu. *2 Reg. 19. v. 35. Esaia 37. v. 36.*

Tum PROFANA; in *Semiramide*; in *Cyro*, qui à Massagetarum Regina interfectus. *Herodotus lib. 1.* In *Xerxe*; qui, Mardonio authore & suasore, Græcis bellum non necessarium intulit; sed infelix eventus fuit. Nam ipse post pugnam Salaminiam, parva cymba fugiens cum dedecore in Asiam est reversus. Prudentius autem *August. Imp.* fecit, qui nulli genti sine justis & necessariis causis bellum intulit: jactantis ingenii esse affirmans, ob triumphalis pompæ superbiam & lauream corollam, civium vitas ac securitatem periclitari. *Cuspinianus in vita Augusti, pag. 8.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

XVII.

Idololatriam auxit Semiramis. Nam haud contenta delubris à marito exstructis, in media Babylone, socero Assuri, cognomento Belo, templum magnificentissimum incredibilibus sumtibus exstruxit, cujus supra in §. 14. & in Historia Nini §. 13. facta est mentio; novumque decretum fecit, ut Belus apud Babylonios loco Dei coleretur. *Hieronymus comment. super Hoseam.*

CAPVT III.
DE EGRESSV.

XVIII.

S*Emiramis in proprium filium amore incestuoso exarsit*, qui exhorrens maternum concubitum, eam interfecisse creditur anno imperii 42, ætatis 62. *Berosus, Diodorus, Plutarchus, Suidas.*

AXIOMA.

Multi Reges atque Duces vesanis amoribus correpti atque corrupti, vel se ipsos, vel exercitus suos, perdiderunt. Franciscus Patrit. lib. 4. de Regn. Tit. XI. p. 263.

Exemplum prioris habemus in *Semiramide.* Hæc namque virtute & rerum gestarum magnitudine, non modò Reginas, sed & Reges omnes, qui ante eam vixerant, anteivit. Nihilominus tamen amore erga filium incestuoso flagrans, jugulata occubuit, atque hac amoris turpitudine laudem suam perpetuo probro obscuravit.

Exemplum posterioris habemus in *Pœnis.* Hi namque cùm in Campania hybernarent, virtutis robur, Venereis deliciis inescati, magna ex parte amiserunt; ut hoc *Adagium* de illis non immeritò usurparetur: *Capuam Pœnis alteras fuisse Cannas.* Vide plura *apud Franciscum Patritium in loc. alleg.*

XIX.

SEPVLCRVM supra portas Babylonis magnificas in loco edito atque conspicuo sibi ante obitum condiderat, & hæc verba inscribi curaverat: *Si quis Rex pecuniâ indiguerit, is recluso hoc monumento, sumat quantum volet.* Id cùm legisset Darius Hystaspis Rex Persarum, auri cupiditate sepulcrum aperiri jussit; in quo tamen pecuniam invenit nullam, sed hoc tantùm literis sculptum; NISI MALVS FVISSES HOMO, ET PECVNIÆ INSATIABILIS, NVNQVAM SANE SEPVLCRA MORTVORVM VIOLASSES. *Plutarchus in Moralibus sive Apophthegm. p. 323. Herodot. lib. 1. Stobæus.* Simile quid habet Herodotus de *Nitocri* Regina, quæ diu post Semiramidem vixit, atque Evilmerodachi penultimi Babyloniorum Regis uxor ab Herodoto fuisse traditur.

MONARCHA V.
NINYAS.

I.

1. ORTVS. *Ninyas* parentibus Nino & Semiramide natus, variis nominibus appellatus est. Nam 1. aliis dicitur *Ninyas.* 2. Aliis *Zameis. Sleidanus lib. de 4. Monarch.* 3. Aliis *Ninus*, (uti placet *Iustino*) vel *Ninus junior.* 4. Sunt denique, qui illum à Mose (*Gen. 14. v. 1, 2, 8, 9.*) *Amraphel* vocari existiment.

II.

2. PROGRESSVS. In hoc notanda sunt *Acta Oeconomica, & Politica.*

III.

ACTA OECONOMICA. I. A Matre mollius educatus est. *Reinecc. Syntag. Heroic. p. 54.* Vnde etiam *degener* factus. Nam à Parentum heroica indole atque bellica virtute planè degeneravit, juxta vulgatum illud *Adagium*: Ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα πήματα: *Heroum filii noxæ.* II. *In conjugio filium genuit Arium*, qui postea ipsi in Imperio successit.

IV.

ACTA POLITICA.

1. *Regni occupatio.* Ninyas, matre Semiramide propter nefariam libidinem interfecta, regno potitus est.

2. *Regni administratio.* Ninyas parto à Parentibus Imperio contentus, belli studia deposuit, & veluti sexum cum Matre mutasset, raró à viris visus in fœminarum turba consenuit, & voluptatibus deditus fuit, responsaque gentibus non ipse coram dabat, sed per Internuncios. *Iustinus lib. 1.* Similiter *Athenæus lib. 12.* è *Ctesia* memorat, quòd ipse voluptatibus prorsus deditus alta nocte se abscondiderit, & à nemine, nisi ab eunuchis & fæminis suis se conspici passus fuerit. Et *idem c. seq.* Phœnicis Poëtæ Iambos sale Momi adspersos de eo recitat. inter quos & hic est:

Ἄριστος ἐσθίειν καὶ πίνειν, τὰ δὲ ἀλλὰ εἰς πετρῶν ὤθει.

Strenuus erat edendo & bibendo; cetera in lapides projiciebat.

Idem de eo scribit *Diodor. Sicul. l. 2. c. 6.* cujus hæc sunt verba: Omne vitæ tempus reclusus in Regia, conspectumque hominum vitans, inter pellices

& eunuchos otium & delicias sequutus, traduxit. Existimabat enim, incommoda omnia vitare, in continuis versari voluptatibus, vacuum esse curis, summam in Rege voluptatem esse. Ita plerumque amor ad ea flagitia Magnates compellit, quæ aut turpia sunt, aut dignitatem imminuunt. Quale etiam exemplum habemus in *L. Vitellio* (à quo *Vitellius Imperator* natus est.) qui vir aliàs innocens & industrius, amore tamen *Libertinæ* adeò insanivit, ut infamis haberetur. Illius namque salivis sale commissis quotidiè palàm arterias & fauces pro remedio fovebat: Qua ex re omnibus ludibrio habebatur.

V.

Ne autem ex continuo illo voluptatum otiique studio, vel ipsius contemtus aliquis, vel rebellio nasceretur, quotannis Militem novum provinciis imperabat, & nationi cuique Ducem ex iis, quos secum habebat, prudentissimum præficiebat, ut gentes sibi subjectas præsentium copiarum metu à defectione cohiberet. *Eusebius in Chron.*

VI.

3. EGRESSVS. Tandem Ninyas cùm inglorius vixisset, inglorius obiit, postquam regnasset annis 38. cui Arius filius in imperio successit anno M. 2041. juxta *Seth. Calvis. Chron. pag.* 6.

NOTA.

[NB. Reges, qui in hac Dynastia II. adhuc restant usque ad Sardanapalum, vel sunt admodùm obscuri, vel parùm laudati. Obscuritatem parit defectus Historicorum, qui horum Monarcharum res gestas descripsere. Vnde *Diodorus Siculus ex Ctesia* inquit: Omnia Regum Assyriorum nomina post Ninyam præterita, quod nihil memoriâ dignum gesserint. Similiter *Theophilus Antiochenus lib. 2. p.* 325. rectè inquit: *Assyriorum Reges silentium & oblivio oppressit.* Quamvis *Orosius* testatur Reges Assyriæ (qui omnes Ninyæ posteri sunt, & continuâ successionis possessione usque ad Sardanapalum Regnum retinuerunt) nunquam ferè vel inferendis vel excipiendis bellis cessasse.]

DVBIVM.

At Dubium h. l. moveri potest, qui nempe factum sit, ut in tantâ Regum luxuriâ atque ignaviâ per mille annos, & ultrà, Monarchia* I. *potuerit manere salva?

Resp. *Causa* hujus rei potest dari gemina.

1. THEOLOGICA. Deus T. O. M. pro admirabili suâ providentiâ Monarchiam hanc primam, usque ad terminum fatalem illi præfixum, salvam & inconcussam conservare voluit, etiamsi propter Monarcharum ignaviam omnia viderentur in pejus ruere & retrò sublapsa referri.

2. POLITICA, eaque similiter gemina. *Prima, quòd semper in procinctu quasi haberent Militem domesticum.* Nam institutum Monarcharum sapiens atque ad firmitatem securitatemque Regni firmissimum hoc erat, quod singulis annis (uti *Diodor. Sicul. l. 2. c. 2. refert.*) novum militem imperarint, & juventutem semper in armis tenuerint, eisque Duces præfecerint prudentissimos, sibique maximè devotos. Ea quippe res, ut subditos in officio continuit, ita vicinis terrori fuit, & effecit ut omnes vicinæ gentes Assyriorum Regibus parerent, & quicquid imperarent, efficerent. *Altera causa est, quòd non haberent militem externum.* Hanc caussam affert *D. Augustinus lib.* 18. *de C. D. c.* 12. dicens, quòd ob eam Monarchia prima stabilis fuerit, quòd à milite externo alendo immunis fuerit & secura. Nam rectè censent sapientes: „Nullum principatum propriis armis destitutum fore securum, nihilque eâ potentiâ esse infirmius, quam non domestica virtus suffulciat. Mercenarii enim milites ignavi, negligentes, & sumtuosi: Auxiliares autem molesti & periculosi sunt, ita ut vel illis devictis, ipsum quoque Principem vinci & everti; vel hisce vincentibus, captivum & prædam fieri necessum sit."

MONARCHA VI.

ARIVS.

I. *ORTVS.*

Arius Ninyæ Filius (qui à *Suida* THVRAS appellatur) Patri in regno successit. Anno M. 2041. juxta *Calvis. Chron. p.* 6.

II. *PROGRESSVS.*

1. ACTA OECONOMICA. Genuit *Filium Aralium* Regni Successorem.

2. ACTA POLEMICA. Rediit hic ad *belli studia*, quæ deposuerat parens ejus Ninyas, & *Caspios* (populos Scythiæ, ad mare Caspium sive Hircanum habitantes) & *Bactrianos* (etiam Scythiæ populos, quorum Rex olim Zoroastres fuit, Magicæ artis inventor, qui cùm nasceretur, risit,) rebellantes compescuit, & vectigales fecit; uti testantur *Berosus, Iustinus, Diodorus Siculus, Eusebius, Augustinus, Cassiodorus, Iornandes.*

3. ACTA ECCLESIASTICA. Sub Ario ejusque Successoribus majores subinde vires acquisivit idololatria. Nam haud contenti Assyrii Patrum suorum idolis, hunc quoque Arium Deum fecerunt, & religiosè coluerunt, eique nomen *Baal* (quod alii *Martem*, alii *Dominum* interpretantur) impo-

imposuerunt. Nam ita scribit *Suidas*. *Thuras* (inquit) post Ninum (juniorem) in Assyria regnavit, cui nomen Planetæ *Martis* indiderunt. Hunc Assyrii ut Deum adorarunt, & sua lingua *Baal*, hoc est, Martem, appellarunt, bellorum Præsidem, cujus etiam Daniel Propheta meminit. *Hactenus Suidas*.

III. EGRESSVS.

Postquam imperio præfuerat 30 annis, mortuus est. *Eusebius*.

MONARCHA VII.

ARALIVS.

I. ORTVS. Aralius Patre Ario defuncto, Regni administrationem suscepit anno M. 2071. juxta *Calvis. Chron. p. 7.*

II. PROGRESSVS. *Berosus, Eusebius* & *Metasthenes* scribunt, quòd in otio & luxu vixerit, & muliebres pompas atque delicias animo muliebri auxerit. *Sleidanus lib. de* IV. *Monarch.* ita de eo scribit. Aralius ingenio quidem & studio militari clarus fuisse traditur. Quid autem gesserit, non est proditum literis.

III. EGRESSVS. Regnavit annos 40, & mortuus est. *Africanus*.

MONARCHA VIII.

BALEVS, *cognomento* XERXES.

I. ORTVS. BALEVS I, *cognomento* XERXES, in Aralii Patris defuncti locum successit anno M. 2111.

II. PROGRESSVS. Rex fuit bellicosissimus. Armis namque plurimas gentes domuit, & fines Imperii sui usque ad Iudæam produxit, & ad ipsos quoque Indos penetravit, ita ut Gentibus imperaret duplo pluribus, quàm Pater ejus Aralius. Vnde etiam cognomen XERXIS obtinuit, quod Victorem & Triumphatorem notat. *Berosus, Eusebius, Metasthenes, Cassiodorus, Iornandes*. Vbi notetur, quantum socordia Regis Ninyæ primæ Monarchiæ nocuerit. Nam quos Semiramis populos jam antea subjugaverat, rursus per ipsius socordiam à Chaldæorum Regno defecerunt. Ideóque hic Baleus eos denuo sub obedientiæ jugum redigere necessum habuit. Adeò

Non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.

III. EGRESSVS. Postquam regnasset annis 30, mortuus est anno M. 2140. *Calvis. Chron pag. 7.*

MONARCHA IX.

ARMATHRITES.

I. ORTVS. *Armathrites* à Cassiodoro *Armametres*, à Iornande *Armanitres*, à *Calvis. Chronol. p. 7. Armamites* nominatur. Hic fuit Balei I filius, & defuncto Patre ad Imperii dignitatem est evectus anno M. 2140. *Calvis. ibid.*

II. PROGRESSVS. Fuit vir prorsus effœminatus & mollis, qui, deposito belli studio, & seria Regni cura, ad voluptates & delicias se convertit. Varios libidinis modos partim ipse invenit, partim ab aliis inventos adauxit.

III. EGRESSVS. Mortuus est, postquam regnasset annos 28, juxta *Calvis. Chron. p. 7.* vel 38, juxta *Reinecc. Syntagm. Heroic. pag. 55.*

MONARCHA X.

BELOCHVS I, *cognomento* PRISCVS.

I. ORTVS. *Belochus* I. Armathritæ Parenti successit anno M. 2168. juxta *Sethum Calvis. Chron. p. 8. vel* 2178. *Metastheni* PRISCVS dicitur.

II. PROGRESSVS. Nihil de eo traditur, nisi quòd auspicia curarit, & divinationes; sicut scribit de eo *Sleidan. lib. de* IV. *Monarch.* Vnde à *Beli sacerdotio* nomen traxit. Quoniam cùm imperium exercere voluit, circa Sacerdotium Beli Iovis, & maximè circa auspicia & divinationes occupatus fuit; uti Berosus scribit.

III. EGRESSVS. Vixit in Regno annis 35. *Sethus Calv. Chron. p. 8.*

MONARCHA XI.

BALEVS II.

I. ORTVS. *Baleus* II. Patri Belocho in Regno successit anno M. 2203. juxta *Calvis. Chronolog. p. 8.* Vocatur *Baleus* II, vel *Iunior*, ad differentiam Balei Xerxis proavi, Monarchæ VIII.

II. PROGRESSVS. Monarcha fuit bellicosissimus. Nam alteram à Semiramide laudem virtutis & industriæ militaris habet: & imperium suum usque in Indiam propagavit. Siquidem Indi eò sunt redacti, ut potestati Babyloniorum se suaque submitterent. *Berosus, Metasthenes, Eusebius, Iornandes, Sleidanus.*

III. EGRESSVS.

Regnavit annis { 42 / 52 } juxta { *Afric. & Calvis. Chron. p. 8.* / *Reinecc. Syntagm. Heroic. p. 56.* }

MONARCHA XII.

ALTADAS.

I. ORTVS. *Altadas*, à *Calvisio in Chronolog. pag.* 9. vocatur SETHVS. Patri suo Baleo II successit in Imperio.

II. PROGRESSVS. Hic homo prorsus otiosus atque gulosus erat. Nam, teste *Beroso*, hæ erant *Regulæ vitæ* ejus otiosæ atque desidiosæ.

Prima. Vanus & stultus est, qui continuo labore & miseriâ militat, in exitium sui & humani generis.

Secunda. Omnium stultissimus est, qui jugi desudatione thesaurizat non sibi, sed genti.

Tertia. Qui abstinet usu gloriæ & rerum à se partarum, nequissimus est. Quia qui sibi nequam, nunquam alteri beneficus est.

Ex hisce autem inertiæ atque pigritiæ Regulis duo πορίσματα colligebat.

Primum: Abstinendum esse ab omni labore bellico & lucroso. Quia *in bellico sudore*, sibi labor, & gentibus cædes occurrit: Et *in lucroso labore* miser & infelix avarus efficitur, magis custos divitiarum, quàm Dominus.

Alterum: Fruendum esse bellis & gloriâ, alienâ miseriâ & sudore partis; ne incidas in miseriam & sudores, dum parta bona fugis.

III. EGRESSVS. Inter luxuriam & otium efflavit animam, Anno Regni 32. *Calvis. Chron. p.* 9.

MONARCHA XIII.

MAMITVS.

I. ORTVS. *Mamitus* Altadæ filius (à *Iornande* Mamintus dicitur) in Patris defuncti locum successit, anno M. 2277. *Calvis. Chronolog. p.* 9.

II. PROGRESSVS. Hic Mamitus militum animos otio jam torpidos rursus excitavit, atque ad belli studium reduxit, tantasque res gessit, ut Syris & Ægyptiis formidini atque terrori esset. Nec interim delicias & unguentorum omisit luxum. Vide *Berosum*, *Metasthenem*, *Eusebium*, *Iornandem*, *Sleidanum*.

III. EGRESSVS. Occubuit anno Regni suo 30. *Africanus*.

MONARCHA XIV.

MANCALEVS.

I. ORTVS. *Mancaleus* (*Cassiodoro* Machaleus, *Iornandi* Manchaleus, *Setho Calvis. in Chronol. p.* 10. Aschalius dicitur) successit Mamito anno M. 2307.

II. PROGRESSVS. Hic quo se gesserit modo, non constat. Fortè ita obscuram egit vitam, atque à publicis negotiis sejunctam, ut scribendi materiam præbuerit nemini. Vnde rectè de eo *Sleidanus* ait: In hoc Mancaleo narrandi deficit argumentum.

III. EGRESSVS. Mortuus est anno Imperii 30. juxta *Berosum*, *Metasthenem* & *Eusebium*: vel 28, juxta *African.* & *Calvisium*, *Chronolog. p.* 10.

MONARCHA XV.

SPHÆRVS.

I. ORTVS. *Sphærus* vel *Saphrus* Mancaleo Patri in regno successit A. M. 2335.

II. PROGRESSVS. Hic & pacis & belli tempore Regnum optimè administravit. Nam magna ejus virtus atque prudentia fuisse dicitur. *Metasthenes*, *Eusebius*, *Cassiodorus*, *Iornandes*, *Sleidanus*. *Berosus* ait: De hujus gestis omne vulgus personat.

III. EGRESSVS. Mortuus est anno imperii 20, vel juxta alios 22. *Calvisius*, *Chronolog. p.* 10.

MONARCHA XVI.

MAMELVS.

MAMELVS, Eusebio *Mamylas*, Cassiodoro & Iornandi *Mamylus* dicitur. Successit Sphæro Anno M. 2357. Hujus facinus nullum commemoratur, inquit *Sleidanus*. Postquam 30 annos regnasset, mortuus est. *Berosus*, *Metasthenes*, *Africanus*.

MONARCHA XVII.

SPARETVS.

SPARETVS, Cassiodoro vocatur *Sputaëthus*. Hic Mamylo in Regno successit anno M. 2387. *Calvis. Chronol. p.* 10. Bellum gessit cum Syris & Phœnicibus, eosque tandem subegit, circiter annum Regni sui 35. *Sleidanus* meminit tempore hujus Spareti passim accidisse miranda. Quæ hisce verbis *Berosus* apud Gothofredum aliique Historici indigetant.

1. *Terræ motus* contigit, qui Babylonios valde terruit.

2. *Diluvium Deucalionis* in Thessalia fuit, in quo non solùm ex imbribus, sed obturatis montibus, casu flumina planitiem impleverunt, & subsequuto terræ motu, apertis ostiis, montium aquæ in alveos regressæ. Dicitur *Diluvium Deucalionis* propterea, quòd circa Parnassum montem, ubi imperabat Deucalion, maximè acciderit: quo Duce multi mortales in illo monte sunt conservati. *Apollon.* Hoc diluvium *Ovid. Metam.* I. cum Diluvio

Nohæ

Nohæ confundit. *Xenophon* de Æquivoc. *Oros. lib.* 1. *cap.* 9.

3. *Incendium* sequutum est *Phaëthontis* in Æthiopia & Italia, quæ tribus in locis, ingenti ex æstu atque ardore, quem prædixerat, arserunt. *Xenophon* de Æquivoc. *Orosius lib.* 1. *c.* 9. *Eusebius*.

Regnavit annis { 40 / 42 } juxta { *Berosum, Metasthen. Euseb. Iornand. Africanum.*

MONARCHA XVIII.

A S C A D E S.

ASCADES (alio nomine *Ascadates*, vel *Ascatades*) Rex Assyriorum XVIII. Hic Spareto successit anno M. 2429. & Regnum suum auxit. quia omnem Syriam ei adjecit. Hujus anno 13, Vitis inventa apud Græcos narratur, uti Berosus apud Gothofredum ait.

Regnavit annis { 40 / 38 } juxta { *Berosum. Africanum.*

Nota: In hoc Monarcha desinit historia Berosi: quam Manetho & Metasthenes pertexuerunt.

MONARCHA XIX.

A M Y N T A S.

AMYNTAS, *Rex Assyriorum* XIX. Ascadati successit anno M. 2467. juxta *Calvisium Chron. p.* 12.

Regnavit annis { 45 / 35 } juxta { *Reinecc. Syntagm. Heroic. p.* 57. *Reusn. Chr. p.* 186. *African. & Calvis. Chron. p.* 12.

[Historici quidam putant *Chusan Rischataim* כושן רשעתים quod sonat *Nigrum iniquitatum* vel *iniquum*, Regem *Mesopotamiæ*, (qui 8 annis Israëlitas primo & quidem gravi servitutis jugo pressit, sed ab *Othoniele Judice* populi Israëlitici III. victus est, de quo *Judic.* 3. *v.* 10.) esse *Ascataden* Monarcham XVIII. In qua sententia est *Reinecc. Syntagm. Heroico p.* 57. *Alii* putant eum fuisse *Amyntam* Monarcham XIX; in qua sententia est *Reusn. Chron. p.* 186. *Sed neutra* sententia in arce veritatis poni potest. Nam cum Chronologia non congruit. Quia sub finem regni Belloparis XXI Assyriorum Regis *Chusan Rischataim* demum ab Othoniele est cæsus; juxta supputationem *Sethi Calvis. Chronol. pag.* 12, 13, 14.]

MONARCHA XX.

B E L O C H V S II.

BELOCHVS II, XX *Rex Assyriorum*, Amyntæ in regno successit anno M. 2503. juxta *Calvis. in Chron. p.* 13. regnavit annis 25.

MONARCHA XXI.

B E L L O P A R E S.

BELLOPARES, *Iornandi* BELEPARES; *Calvisio*, BALATORES, *in Chron. p.* 13. vocatus, Patri Belocho II. in Regno successit, anno M. 2528. Hujus *Filia* nomine ACTOSA, cognomento SEMIRAMIS, procul dubio ob res præclarè gestas sic dicta, 7 annis cum Patre regnavit. *Eusebius*.

Anno 30 regni mortuus est.

MONARCHA XXII.

L A M P R I D E S.

LAMPRIDES, *Rex Assyriorum* XXII, Bellopari, seu Balatoræ successit, A. M. 2558, juxta *Calvis. Chron. p.* 14. Regnavit annis 32, juxta *Africanum*.

MONARCHA XXIII.

S O S A R E S.

SOSARES, *Rex Assyriorum* XXIII, Lampridi successit anno M. 2590, juxta *Calvis. Chronol. p.* 15. & regnavit annis 20.

MONARCHA XXIV.

L A M P A R E S.

LAMPARES, *Rex Assyriorum* XXIV, qui *Calvisio in Chron. p.* 15. Lampraës dicitur, Sosari successit anno M. 2610; & regnavit annis 30. *Africanus*.

MONARCHA XXV.

P A N N I A S.

PANNIAS vel PANYAS (uti eum vocat *Calvisius*) Lampari vel Lamprai in imperio successit anno M. 2640.

Et regnavit annis { 45 / 35 } juxta { *Reinecc. Synt. Heroic. p.* 57. *Reusn. Chron. p.* 188. *Calvis. Chron. p.* 16.

MONARCHA XXVI.

S O S A R M V S.

SOSARMVS, *Rex Assyriorum* XXVI, Panniæ successit anno M. 2675. *Calvis. Chron. p.* 16.

Et regnavit annis { 19 / 32 } juxta { *Reinecc.* p. 57. & *Reusn.* p. 188. *Africanum* & *Calvis. Chron.* p. 16.

MONARCHA XXVII.

MITRÆVS.

MITRÆVS, juxta *Reinecc.* p.57. MITREVS, juxta *Reusn.* p. 189. vel MITHREOS, juxta *Calvis. Chronol.* p. 17. XXVII *Rex Assyriorum*, successit *Sosarmo*, anno M. 2713. *Calv. ibid.* Regnavit annis 27.

MONARCHA XXVIII.

TAVTANES.

TAVTANES, juxta *Reinecc.* p.57. TAVTANIVS, juxta *Reusn.* p. 189. aut TEVTANIOS, juxta *Metasthenem*; vel TEVTAMVS, juxta *Diodor. Sicul. Cyrill.* lib. 1. contra Iulian. & *Calvis. Chron.* p. 18. XXVIII *Rex Assyriorum*, successit Mitræo.

Regnavit annis { 29 / 32 } juxta { *Africanum* & *Calvis.* p. 18. / *Reinecc.* p. 57. *Reusn.* p. 189.

MONARCHA XXIX.

TEVTÆVS.

TEVTÆVS, *Eusebio* TANTÆVS dicitur, *Rex Assyriorum* XXIX, successit Teutani, vel Teutamo, anno M. 2769. *Calvis. Chron.* p. 19.

Regnavit annis { 24 / 40 } juxta { *Diod. Sicul.* & *Calvis.* p. 19. / *Reinecc.* pag. 57. & *Reusn.* p. 191.

[Hic diligenter notandum, quòd Chronologi h. l. in enumerandis Assyriorum Regibus varient. Nam *Iosephus Scalig. in Euseb.* & *Seth. Calvis. in Chronol.* hic quatuor Monarchas interserunt, qui ab aliis Historicis omittuntur. Ideóque hic in gratiam studiosorum eorum nomina exprimam; ne hoc discrepante Chronologorum calculo turbentur.]

1 *Arabelus* ad imperium evectus est A.M. 2793. regnavit annis 34. *Calv. Chron.* p. 20.

2 *Chalaos* successit Arabelo A. M. 2827. regnavit annis 24. *Calv. Chron.* p. 21.

3 *Anabos* successit Chalao A. M. 2851. regnavit annis 21. secundùm *Africanum* & *Calv. Chron.* p. 22.

4 *Babios*, vel *Babius*, successit Anabo A.M. 2872. regnavitque annis 27. *Calv.* p. 22.

MONARCHA XXX.

TINEVS.

TINEVS, *Reinecc.* THINÆVS, *Calvisio Chron.* pag. 25. TINNEVS, *Iornandi*; THIMEVS, *Reusn. Chron.* p. 191. XXX Assyriorum Rex successit *Teutæo* (ex sententia *Reineccii* p. 57. & *Reusn. Chron.*) anno 2899. juxta *Calvis.* p. 25.

Regnavit annis { 30 / 24 } juxta { *Reineccium* p. 57. & *Reusn.* p. 191. / *Africanum* & *Calv. Chron.* p. 25.

MONARCHA XXXI.

DERCYLVS.

DERCYLVS, vel DERCILVS, XXXI Assyriorum Rex, successit *Tineo*, anno Mundi 2923.

Regnavit annis { 40 / 22 } juxta { *Reineccium* p. 57. *Reusn.* p. 191. / *African.* & *Calvis.* p. 27.

MONARCHA XXXII.

EVPALES.

EVPALES (juxta *Reinecc.* p. 58. & *Reus.* p. 192.) vel *Eupacmes* (juxta *Africanum* & *Calvis.*) successit Dercylo, anno M. 2945.

Regnavit annis { 30 / 38 } juxta { *Africanum* & *Calvis.* p. 29. / *Reinecc.* p. 58. *Reusn.* p. 192.

MONARCHA XXXIII.

LAOSTHENES.

LAOSTHENES, XXXIII Rex Assyriorum, successit Eupali, anno M. 2975.

Regnavit annis { 45 / 18 } juxta { *Reinecc.* pag. 58. *Reusn.* p. 193. / *Calvis.* p. 30.

MONARCHA XXXIV.

PYRITHIDIAS.

PYRITHIDIAS; Eusebio *Piriciades*; Iornandi *Pritiades*; Calvisio *Puritiades*; successit Laostheni anno M. 2993.

Imperavit annis { 30 / 14 } juxta { *Reineccium* p. 58. *Reusn.* p. 193. / *African.* & *Calvis.* p. 30.

MONARCHA XXXV.

OPHRATÆVS.

OPHRATÆVS, Rex Assyriorum XXXV, *Pyrithidiæ* successit, anno M. 3007. Iornandi dicitur *Ophratenes*.

Regnavit annis { 20 / 21 } juxta { *Reinecc.* pag. 58. *Reusn.* p. 194. / *Africanum*, *Calvis.* p. 31.

MO-

MONARCHA XXXVI.
OPHRAGANEVS.

OPHRAGANEVS, Eusebio *Ophratanes*; Africano & Calvis. *Ephacheres*; successit Ophratæo in regno, anno M. 3028.

Regnavit annis { 21 / 50 } juxta { *Africanum* & *Calvis*. p. 32. / *Reinec*. p. 58, *Reusn*. p. 194.

MOARCHA XXXVII.
ASCRAZAPES.

1. ORTVS. *Ascrazapes* (Eusebio est *Ocrazapes*; Stephano *Cyndaraxes*; Ariano lib. 2. Suidæ & Straboni, *Anatyndaraxes*; Setho Calvisio *Acracarnes*) Assyriorum Rex XXXVII, successit Ophraganeo anno M. 3050. juxta *Sethum Calv*. p. 34. juxta alios 3088.

2. PROGRESSVS. Anno regni ejus 18, vel, ut alii volunt, 33, Anno M. 3119, ante Christum natum 852, cùm magna impietas in *urbe Ninive* grassaretur, Deus, ex singulari & extraordinariâ motus gratiâ, eò misit *Prophetam Ionam*, qui prædicaret, πανολεθρίαν urbis certò futuram, nisi actâ pœnitentiâ incolæ à malo desisterent. Ionas autem in initio perculsus magno metu, ad mare secessit, & in urbe *Iapho*, quinque milliaribus Ierosolyma distante, navim conscendit. Sed coorta inter navigandum tempestate, cùm navis submergendæ periculum metueretur, sorte missâ, Ionas ejus mali causa deprehenditur. A Nautis itaque, licet invitis, attamen salutis amore adductis, in mare abjicitur, tanquam hostia quædam piacularis. Quem cetus deglutivit, & trium dierum atque noctium spatio ventri inclusum per milliaria 250 gestavit atque circumvexit. Nam à Iapho, circumnavigatâ minori Asiâ, per mare Ægeum transiit Constantinopolin, per Hellespontum in Pontum Euxinum; (quod longum est 200: & latum 70 milliaribus) in cujus portu demum ejectus est, teste *Iosepho lib. 9. Antiquit. Iudaic. c. 11. p. 253*. Inde ergo 200 circiter milliaria progressus Ionas Niniven venit, & munus divinitus demandatum exsequutus est. Vide *Bunting. in itiner. Part. II. p.* 189, 190. Cùm verò incolæ, auditâ Prophetæ concione, verâ se ad Deum pœnitentiâ converterent, & Rex ipse de solio surgeret, & sacco indutus in cinere sederet, & universale indiceret jejunium, tam brutorum animantium, quàm hominum, ac denique ut omnes converterentur ab iniquitate, seriò mandaret, interitum tum temporis evitarunt. Vide *Ionæ c. 1. 2. & 3.*

3. EGRESSVS. Postquam regnasset annis 41, juxta *Eusebium*; vel 42, juxta *Reineccium. p. 58. & Reusn. Chron. p.* 194. ex hac vita decessit. A. M. 3129. ante C. N. 842.

NOTA.

De Tempore Concionis pœnitentialis Ionæ ad Ninivitas habitæ, Chronologi inter se dissentiunt. I. *Quidam* eam referunt ad *tempora Sardanapali Ascrazapis* filii, ultimi Assyriorum Regis. (intellige ex familia Nini.) Et in hac sententia est *Calvis. Chron.* 35. Cui calculum suum addit *Augustinus Torniellus in Annalib. Sacr. tom. 11. p. 72.* II. *Quidam* verò eam referunt ad *tempora Ascrazapis Sardanapali patris*: ut *Reusn. in Chron. p.* 194. Et hæc sententia posterior priori est præferenda. Quia meliùs cum Chronologia, cumque ipsius rei & personarum circumstantiis congruit. Nam cæteri Chronologi Ascrazapem 41, vel 42 annis; Calvisius verò tantùm 7 annis regnasse ait. Quodsi autem justi regiminis anni Ascrazapi assignantur, utique concionem Ionæ in tempora ejus incidisse dicendum erit.

REGVLA VITÆ.

Reges atque Principes tempore periculoso ingruente & irâ Dei sæviente pœnitentiam agant ipsi, & subditos pariter ad pœnitentiam exhortentur. In quam sententiam pulchrè ait *Fulgentius. epist.* 6. Qui sunt in culmine seculi constituti, aut plurimos secum perdunt, aut plurimos secum in viam salutis perducunt. Hoc ipsum fecit *Rex Iosaphatus*, qui in angustiis bellorum constitutus quærebat Dominum, & jejunium in tota Iudæa proclamari jubebat. *2 Par. 20. v. 3.* Idem fecit *Rex Ezechias*, cùm *Rex Sennacherib* valido exercitu Ierosolymam cingeret, & horribilia quæque illi minitaretur. *Esai. 36. v. 5. & 37. v. 10.* Idem fecit *Rex Ninives Ascrazapes*, cùm Ionas Propheta illi Dei iram, & urbis, omniumque qui in urbe erant, πανολεθρίαν denunciaret. *Ionæ* 3.

Ex profanis historiis placet hîc adferre historiam, quæ cum præsenti examussim congruit. Anno Christi 526, Terræmotus horrendus *Antiochiam* 14 Calend. Iunii, die Veneris tremefecit: parumque abfuit, quin tota urbs corruerit, civiumque sepulcrum facta sit. *Euphrasius, Antiochiæ Episcopus*, eo obrutus obiit; templa collapsa sunt, urbisque decor periit. Ab omni hominum memoria non extitit tanta iræ Dei in urbem aliquam grassatio. *Iustinus Imperator* nunciatâ hac clade gravissimè indoluit, abjectisque diademate & purpurâ, sacco indutus, & cinere conspersus, per multos dies luxit, ad urbis quoque instaurationem pecunias & opifices misit. *Bucholtz. Chron. p.* 271.

MO-

MONARCHA XXXVIII. TONOSCONCOLEROS, *sive* SARDANAPALVS.

CAPVT I. DE ORTV.

I.

CIrca ORTVM *Sardanapali* duo sunt notanda. 1. GENERATIO. 2. APPELLATIO.

II.

1. GENERATIO. Sardanapalus fuit *filius Ascrazapis*, vel *Anacyndaraxis*; Nam ipse se ipsum in Epitaphio suo filium Anacyndaraxis vocavit; sicut *Suidas* tradit. Vide §. 11.

III.

11. APPELLATIO. *Duo hic Rex habuit nomina.* 1. Dictus est *Tonosconcoleros.* 2. A Græcis appellatur Σαρδανάπαλος: à Latinis, *Sardanapalus.* Hoc posterius nomen διττῶς scribitur. *Primò*, *Sardanapallus*, per duplex *ll*, ut sit & nomine & vitiis deformis: secundum *Ciceron. l. 3. de Republ.* Est enim *pallus* & *tripallus* in obscænis. In hac sententia est *Sethus Calvis. in Chronol. pag. 35.* Verùm ea acrioris judicii Criticis haud probatur. *Secundò*, alii communiter scribunt *Sardanapalus*, per unicum *l.* Quod rursus à doctis accipitur, vel in *bonum*, vel in *malum*.

1. *Absolutè & in se* est nomen optimi Principis, non voluptuarii & delicati. Nam dicitur à שר, hoc est, Dux, Princeps; דן judex; & פלא, hoc est, arduum, eximium, mirabile. Ita *Becman. de Origin. ling. Lat. p. 680.*

2. *Relatè*, vel *respectu Sardanapali.* Sic secundum communem Historicorum sententiam hoc nomen plenum est superbiæ atque arrogantiæ. שר est Dux. דן Iudex. & נפל Irruptor, Eversor. Q. D. Dux, Iudex, Eversor. Quomodo etiam *Gigantes* appellarunt נפילים *Nephilim. Num. 13. v. 34.* Sic dicti quasi Dejectores; quod immani sua proceritate, homines cadere facerent, ut scribit Aben Esra: vel quasi irruptores, quod violenter in homines irruerent, eosque opprimerent. Cùm enim (ut addit *Phil. Mel. in Chron. p. 45.*) impendet ruina, crescit superbia, sicut dicitur: *Tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant.* Et ante ruinam præcedit exaltatio. *Proverb. 16. v. 18.* Et antequam conteratur, exaltatur cor hominis. *Prov. 18. v. 12. Reineccius Syntagmate Heroico p. 59.* similiter inquit: Credibile est, cognomenti vel tituli loco id Regem hunc assumsisse: sicut *Attila* Hunnus nominari voluit, *Flagellum Dei*; *Mahumetes* Othomannus, *Terror Orbis*; & *Chaganus* omnium nationum Dominus: ut *Niceph. Callim. lib. 18. c. 29.* scribit.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

IV.

IN PROGRESSV vita ejus notanda; quæ continet *Acta* tùm *bona*, tùm *mala*.

V.

ACTA BONA non memorantur ejus plurima; sed unicum tantùm: nempe, quòd uno die (uti Epitaphium ejus sonat) Tarsum & Anchialen Ciliciæ oppida condidit, hoc est, (ut quidam explicant) reparavit, vel (ut vult *Erasmus Chiliad. III. Adag. VII. p. 785.*) obtinuit. Eaque re ferè solâ gloriæ nonnihil ad posteritatem promeruit.

VI.

ACTA ejus reliqua omnia fuerunt *mala atque nefaria.* Nam *tota Vita ejus fuit mala Ecclesiasticè, Oeconomicè, Politicè.*

Siquidem Patrem suum defunctum, qui per Ionam Prophetam ad pœnitentiam paulò antè vocatus fuerat, & benè currere cœperat, haud imitabatur hic filius, ubi regni administrationem solus obtinuit; sed ad ingenium reversus, ut canis ad vomitum, excusso omni Dei timore, omnique pudore, totus voluptate & otio diffluebat. Nullâ (ut *Suidas* scribit) tangebatur regni curâ, non arma tractabat, non venatum exibat, ut veteres solebant Reges; sed mollis, effœminatus, impudicus, fucatâ facie, depictis oculis, stolâ muliebri indutus, inter pellices in Gynæceo desidebat, cumque concubinis de pulchritudine & cincinnis capillorum certabat; imò fœmineam quoque vocem loquendo imitabatur, & colum tractabat. Videbatur à nemine nisi ab ennuchis & puellis; quibuscum omnia libidinum atque voluptatum genera exercebat, ita ut præconis voce præmium polliceretur ei, qui novam aliquam voluptatem excogitasset. Vnde *Adagium* exortum est: Σαρδανάπαλος, hoc est, *Sardanapalus.* Quod in hominem effœminatum & voluptuarium quadrat. Et notus est vulgatus versiculus:

Non homo, sed porcus, Sardanapalus erat.

CAPVT III.
DE EGRESSV.

VII.

EGRESSVS continet *pœnam Sardanapali*, quæ libidinoſam ejus inſequuta eſt vitam; nempe *ſubditorum ſeditio, mors ejus tragica*; & *totius regni mutatio*. Quæ ut meliùs intelligantur, notanda ſunt *tria*. 1. Τὰ προηγούμενα. 2. Τὰ πραχθέντα. 3. Τὰ παρεπόμενα.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ, *ſive* ANTECEDENTIA.

VIII.

1. SVBDITORVM OFFENSIO. Cum enim Sardanapalus nullâ regni curâ tangeretur, nec ulli copiam ſui conveniendi faceret, in odium offenſionemque omnium incurrit. Sicut enim virtus, velut ingens bonum, omnibus eſt amori, & ab omnibus appetitur: (unde etiam καλὸν, hoc eſt, bonum, honeſtum, pulcrum, Græcis dicitur ἀπὸ τοῦ καλεῖν, hoc eſt, *à vocando*; quia animos hominum ad ſe appetendum provocat: vel ἀπὸ τοῦ κηλεῖν, quia appetitum demulcet. *Cœlius Rhodigin. lib.* 24. *Antiq. lect. c.* 7. *Scalig. Exercit.* 300. *ſect.* 3.) Ita contrà vitia omnibus ſunt odio & abominationi: quia malum hominem non perficit, ſed deſtruit.

2. SARDANAPALI IN GYNÆCEO VISIO. Tandem circa annum regni ejus decimum ſextum *Arbaces* ſive *Arbactus*, Medorum Præfectus, auditis illis Sardanapali flagitiis, ardentiſſimo illum videndi deſiderio flagravit. Etſi autem nemini ad Regem aditus patebat, (quoniam à temporibus Ninyæ per 1100 annos Monarchis hiſce ignavis & deſidioſis in more poſitum erat, ut gentibus reſponſa darent, non ipſi coram, ſed per internuncios; *Iuſtin. lib.* 1.) tamen tandem Eunucho muneribus expugnato (dedit namque illi auream phialam; ſicut *Diodor. Sicul. lib.* 2. *rer. antiq. c.* 7. ſcribit) aditum impetravit. Intromiſſus ergo in Regium palatium, Gynæceum id eſſe vidit, regemque deprehendit inter Scortorum greges purpuram colo nentem, & muliebri habitu, cùm mollitie corporis & oculorum laſciviâ omnes fœminas anteiret, penſa inter virgines partientem.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ, ACTA IPSA, *hoc eſt*, CONFOEDERATIO & SARDANAPALI OPPVGNATIO.

IX.

Quibus viſis, indignatus, tali Mulieri tot viros ſubjectos eſſe, tractantique lanam, ferrum & arma portantes parere, ad ſocios properans, quid viderit, refert. Negat ſe ei parere poſſe, qui Mulierem ſe malit eſſe, quàm virum. Societate igitur initâ cum *Beloſo*, ſive *Phul-Belocho*, Babyloniorum Præfecto, bellum in Sardanapalum parat. Quo audito, Sardanapalus talenta auri ducenta per Præconem conſtituit ei, qui occidiſſet iſtos Præfectos: qui autem vivos tradidiſſet, duplex præmium, ac Mediæ Præfecturam pollicitus eſt. Verùm neminem ea præmia moverunt. Rex initiò tribus prœliis rebelles cædit, & victor exſiſtit. Verùm cùm è tanto ſucceſſu, tùm inſolentior, tùm negligentior factus ad voluptates ſuas rediiſſet, & Regis exemplum imitaretur miles, ex improviſo exercitus vino ſomnoque gravatus à Præfectis opprimitur, & *Dux ipſe Salamenus uxoris frater* in pugna deſideratur, tantaque ſtrages editur, ut fluvius redundante hominum ſanguine colorem mutaret; ſicut ſcribit *Diodor. Sicul. l.* 2. *c.* 7. Rex verò nondum ſe conſilio deſerit, ſed quinque liberis, inter quos filii tres erant, ad *Cottam* Paphlagoniæ præſidem, Ducum omnium ſibi gratiſſimum, cum magna gaza miſſis, Niniven confugit, eamque commeatu inſtructam egregiè munit: quem ſtatim inſequuti Præfecti, obſidione cingunt. Rex nullum periculum extimeſcit, tùm quia urbs Ninive propugnaculum omni humanâ arte inexpugnabile videbatur, tùm quia ab Oraculo reſponſum accepiſſe Majores noverat, nunquam capi poſſe Ninum urbem, niſi fluvius (nempe Tigris) hoſtis urbi fieret. Quod nunquam fore ratus Sardanapalus, obſidionem in tertium uſque annum toleravit.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ, *ſive* CONSEQVENTIA.

X.

Verùm Sardanapalus tam diu obſeſſus, tandem Tigridis inundatione, quâ manga muri pars, nempe ad ſtadia viginti conciderat, ad deſperationem adigitur.

gitur. Namque fatale Oraculi tempus advenisse putabat. Ideóque in Regiam se recepit; & ne in potestatem hostium veniret, vivus in pyram ingentem ibi exstructam se unà cum uxore, & pellicibus, & vestibus regiis, omnique gazâ, quam immensam fuisse memoriâ proditum est, inclusit, atque Vulcano consecravit, A.M. 3148. regni sui 20. *Diodorus, Athenæus, Eusebius, Suidas, Orosius, Iornandes.* Quod incendium per 15 dies duravit: uti *Philip. Melanchth. in Chron. p.* 46. scribit. Et hic fuit funestus ille tragicusque tanti Regis exitus. Simile combustionis exemplum habemus in *Simri* vel *Zambri, V. Rege in Israël*, qui postquam Dominum & Regem suum *Ellam* interfecisset, urbem Tharsam Metropolin regiam occupavit, & diadema, populo inscio, rapuit. Cum autem exercitus, urbem Gebethonem obsidens, Regem occisum audiret, & facti inusitati novitate territus, Ducem militiæ AMRIUM Regem Israël crearent, & ad Tharsam recuperandam exercitum universum adducerent; Simrius conscientiâ facinoris, & præsentis periculi magnitudine perterritus, *Regiam clausam incendit, & cum scelerum sociis* SE CREMAT, *die tyrannidis occupatæ septimo.* Vide 1 *Reg.* 16. *v.* 8, 9. *&c.*

XI.

EPITAPHIUM. Sardanapalus in urbe Anchiale, monumentum juxta urbis mœnia exstrui curaverat, in cujus fastigio statua lapidea sculpta stabat, dextræ manus digitis supra caput elevatis; & ad crepitum edendum compositis, in eoque hoc Epitaphium Assyriis literis insculptum erat: uti *Suidas in Nino*, & *Athenæus* ex *Aristobulo lib.* 12. *c.* 12. *dipnosoph.* referunt.

SARDANAPALUS ANACYNDARAXIS FILIUS, ANCHIALEM ET TARSUM UNO DIE CONDIDIT.

TU VERO Ô HOSPES EDE, BIBE, LUDE: RELIQUA HUMANA NE TANTI QUIDEM SUNT. hoc est, ne digitorum crepitu digna sunt.

Strabo autem *lib.* 14. *Geograph. fol.* 462. *ex Chœrilo Poëta* hos versus subjicit:

Cùm te mortalem nôris, præsentibus exple
Deliciis animum; post mortem nulla voluptas.
Namque Ego sum pulvis, qui nuper tanta tenebam.
Hæc habeo, quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit: at illa manent multa & præclara relicta.
Hoc sapiens vitæ mortalibus est documentum.

Weil du bist sterblich/ trinck und iß/
Nach dem tod kein wolleben ist;
Ich bin ein asch/ hab viel gehabt/
Doch ist es ietzt alles schab-ab.
Viel bessers Ich verlassen muß.
Brauch du der Welt/ hab guten muth.

Virorum sapientum de hoc Epitaphio judicia.

In hoc monumentum (teste *Cicer. l.* 5. *Tusculan. Quæstion.*) cùm aliquando incidisset *Aristoteles*, substitit, partemque primam cùm legisset, ait: *Ecquid aliud in Bovis, non in Regis sepulcro scripsisset?* Deinde cùm posteriores versus legeret, risit, dixitque: Hic ea se mortuum habere dicit, quæ ne vivus quidem ha buit, nisi quamdiu deglutiebat. Confer *Plutarchum lib.* 5. *de fortuna & virtute Alex. Magni.* Rectè itaque *Crates* Philosophus ab eodem Plutarcho laudatur. Is enim cum legeret hos Sardanapali versus, mox apposuit:

Hæc habui, didici studio quæ pulchra; Camœnæ
Me quibus me instruxêre.

VSUS.

Hæc historia Sardanapali diligenter est discenda, & ob oculos ponenda: quia est quasi *speculum Vitæ humanæ.* Proponitur namque in ea

I. *Exemplum superbiæ & ambitionis in titulis.*

Nam *Sardanapalus* idem est atque *Dux, Iudex* & *Eversor*, de quo in §. 3. luculenter egimus. Qui *titulus superbiæ*, fuit præsagium futuræ ipsius ruinæ. Nam *regula* est Politicorum: *Virtute decrescente, crescit arrogantia & inanis gloria.* Item: *Crescentibus titulis & ambitiosis nominibus, decrescit virtus.* Placet huc quoque ex historiis *exempla* afferre parallela.

I. REGES PERSARUM olim se *fratres Solis natos ante Luciferum* appellari gaudebant. *Darius Arsami filius* Rex Persarum, se *Regem Regum* & *consanguineum Deorum appellabat*, & *Alexandrum M. famulum suum. lib.* 2. *supplem. ad Curtium.* Sed hic fastus fuit initium ruinæ ejus; uti historiæ ostendunt.

Ita quoque longo tempore post *Sapor, Rex Persarum*, vocabat se *Regem Regum, participem siderum, fratrem Solis & Lunæ.*

II. ALEXANDER M. cùm se *Iovis Ammonis* filium salutari mandabat, ad ruinam properabat. *Valer. Max. lib.* 9. *c.* 5.

III. CLEOPATRA *Regina Reginarum* vocari volebat, sed tandem sceptro vitâque privatur.

IV. CALIGULA *Deus* vocari volebat. *Iosephus lib.* 18. *Antiq. Iud. c.* 4. & 10. Sed eventus infelix fuit. Nam tandem à *Cassio Chærea* & *Cornelio Sabinio* Præfectis militum fœdè occisus est. *Dion. in Caligul. Histor. August. t.* 1. *p.* 612.

V. DOMITIANUS (sicut *Sueton.* & *Euseb.* scribunt)

scribunt)

scribunt) eò superbiæ provectus est, ut omnium edictorum & diplomatum Cæsareorum exordium ita fieri jusserit: *Dominus & Deus noster hoc mandat.* Vnde in communi sermone *Titulus* hic ei tributus fuit: *Dominus Deus noster Domitianus.* Sed exitus infelix fuit. Tandem enim in cubiculo suo à propriis cubiculariis, qui contra ipsum conspiraverant, 7 vulneribus confossus miserè interiit.

VI. TRAJANVS, alioquin optimus Imperator, omnibus operibus suis, quà novis, quà innovatis, titulos adscribere pomposos solebat. Vnde *Constantinus Imp.* eum semper *Herbam parietinam* appellavit; sicut *Aurel. Victor* scribit.

VII. ATTILA, Hunnorum Rex, se *Flagellum Dei & Malleum universi orbis* appellari voluit. Vide *Nicolaum Olaum lib. 6. apud Bonfinium. Bucholtz. Chron.* p. 249.

VIII. TAMERLANES, *Iram Dei* se vocavit, & *Vastitatem orbis. Petrus Gregor. Tholosan. de Republ. l. 13. cap. 12. §. 2.*

IX. ANTICHRISTI ORIENTALES, nempe TVRCICI IMPP. *omnium Imperatorum ter maximos se appellant.* Vide *Bodin. lib. 1. de Republ. c. 9. p. 230.* Quæ appellatio ab Impp. Constantinopolitanis unà cum Imperio translata videtur. Nam illorum stemmata quadruplici B constant: quibus hæc verba significantur: Βασιλεὺς Βασιλέων, Βασιλεύων Βασιλεῦσι. hoc est, *Rex Regum, Reges Regens.*

Huc referri potest AMVRATHIS III, *Turcici Imperatoris titulus ex Epistola ejus ad Rudolphum II. Imp. Roman.* anno 1593 missa: Amurathes III. hujus nominis, potentissimus, invictissimus, Imperator Constantinopolitanus; Thraciæ, Illyrici, Græciæ, Terræ sanctæ, Asiæ majoris & minoris, Assyriæ, Armeniæ, utriusque Arabiæ, Syriæ, Ægypti, Sarmatiæ, utriusque Turciæ, superioris & inferioris Palæstinæ, Mauritaniæ, Tuneti Dominator, & Princeps TOTIVS ORBIS, omniumque Regnorum magni maris Oceani, & Rex Mechæ & Algieræ, Possessor sepulcri Christi, omnium Christianorum Dei, in medio centro Hierosolymis; Dominus in Europa, Asia, Africa, America, omniumque Insularum totius magni maris; cujus potentia formidabilis omnibus; vastator, & in æternum irreconciliabilis, universi Christianissimi hostis, omniumque qui se Christianos jactitant: FILIVS OMNIPOTENS DEI, qui jussit & mentem illuminavit ad oppugnandum Christianos.

X. ANTICHRISTI OCCIDENTALES, titulos honorarios Christo maximè competentes sibi imprudenter, dicam, an impudenter, arrogant; sicut ex *Bellarm. l. 2. de Rom. Pontif. c. 31.* patet, qui 15 titulos, quos Papa sibi arrogat, recenset, & dicit ipsum esse 1. *Papam.* 2. *Patrem Patrum.* 3. *Christianorum Pontificem.* 4. *Summum Sacerdotem.* 5. *Principem Sacerdotum.* 6. *Vicarium Christi.* 7. *Caput corporis Christi.* 8. *Fundamentum ædificii Ecclesiæ.* 9. *Pastorem ovilis Domini.* 10. *Patrem & Doctorem omnium fidelium.* 11. *Rectorem domus Dei.* 12. *Custodem vineæ Dei.* 13. *Sponsum Ecclesiæ.* 14. *Apostolicæ sedis Præsulem.* & denique 15. *Episcopum universalem.*

II. *Exemplum belluinæ atque monstrosæ voluptatis.*

Sardanapalus erat Vir non Vir, & non Mulier Mulier. Hoc est, Vir erat sexu, sed non animo. Et non erat Mulier sexu, sed animo; imò Muliere (ut *Aventin. Annal. Bojoar.* loquitur) corruptior erat. Quia veste muliebri indutus, in Gynæceo inter Mulieres sedens, vitam muliebrem duxit: fuco muliebri faciem pingebat, non Regnum curabat, sed colum muliebrem tractabat, & fila ducebat; imò velut larvale voluptatis mancipium, adeóque monstrum, supra luxum muliebrem lasciviebat, omnesque Reges & Reginas Assyriorum luxuriâ atque ignaviâ vincebat. Hinc *Erasmus Roterodamus* in aureo suo Adagiorum libro hoc Adagium ex probatis authoribus desumtum usurpat. Chil. III. Cent. VII. p. 785. Σαρδανάπαλος, id est, *Sardanapalus.* Hujus cognomen ob insignem hominis mollitiem abiit in proverbium. Aristophanes in Avibus: Τίς ὁ Σαρδανάπαλος οὗτος? hoc est, Quis hic Sardanapalus? Fuit autem Sardanapalus deliciis usque adeo effœminatus, ut inter eunuchos & puellas ipse puellari cultu desidere sit solitus. *Apollodorus* (ut citat *Aristophanis interpres*) tradit, ejus sepulcro Epitaphium hujusmodi literis Assyriis insculptum fuisse: Ἔσθιε, πῖνε, ὄχευε· ὡς τὰ ἄλλα οὐδενός ἐστιν ἄξια. id est, Ede, bibe, utere Venere: nam cætera sunt nihil. *Suidas* hac formâ refert ex *Callisthene*: Σὺ δέ, ὦ ξένε, ἔσθιε, καὶ πῖνε, καὶ παῖζε· ὡς τά γε ἄλλα ἀνθρώπεια οὐκ ὄντα τούτου ἄξια. id est, Tu verò hospes ede, bibe, lude; tanquam cæteras res humanas hujus non faciens. *Hæc Erasmus.*

Tales Sardanapali & olim & nunc inventi sunt numero plurimi, & vitiis adeoque flagitiis teterri-

mi, quibus primum Sardanapalum imitantur, tum *in vita*, tum *in morte*.

I. IN VITA.

1. Talis Sardanapalus erat PLANCVS PLOTIVS, Munatii Planci Consularis, & Censorii frater. Nam ita de eo scribit *Valer. Max. lib.6.c.8.* Plancus Plotius, cum in proscriptione Triumvirali à Militibus ad necem quæreretur, fidelitate servorum in regione Salernitana occultatus, odore unguentorum proditus est. De quo *Beza* tale epigramma concinnavit.

Sæva cohors Plancum ad mortem cùm quæreret ille
Triumviralis Carnifex:
Servarant Dominum servi penetralibus imis,
Et ille mortem effugerat.
Vnguentis illum fusis de more madentem
Odor indicatum prodidit.
Quam potuit multos virtus servare fideles,
Malæ quos voluptas perdidit?

2. Talis Sardanapalus erat MVLEASSES *Tunetorum Rex*, de quo *Bodinus l.4. Polit. c.1.p.585.* ita ex *Pauli Iovii l. 44.* scribit. Hic tametsi exul in Italia & Germania vagaretur, ac de opibus Caroli V Imperatoris, in quo spes omnes collocarat, omnino desperaret, nihilominus ad pavonis unius, quo vescebatur, condimenta, vix aurei nummi centum sufficiebant: & ut suavitatem ac dulcedinem, quæ ab harmonia proficiscitur, jucundius molliusque hauriret, oculos velabat, quod duobus sensibus duplicem voluptatem simul percipi non posse didicisset. *Idem Paulus Iovius de eodem scribit:* Ipsum, cum contra *Amidam filium* ad recuperandum regnum infeliciter pugnasset, suo cruore & multo pulvere fœdatum, inter turbam terga vertentium, nulla alia re magis ab hostibus quam odore unguentorum agnitum captumque, & à filio candenti scalpello (non sine ultione divina) proscissa utriusque oculi pupilla, immaniter occæcatum esse.

3. Talis Sardanapalus erat CLAVDIVS *Imperator Romanus*, in quo nescias, quid primùm accuses; adeò vecordia cum sævitia & luxuria certabat. Convivia agitavit & ampla, & assidua, ac ferè patentissimis locis, ut plerumque sexcenti discumberent; cibi vinique quocunque loco & tempore appetentissimus: nec temere unquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens, ut statim supino, ac per somnum hianti pinna in os inderetur ad exonerandum stomachum. Dicitur etiam meditatus *edictum*, quo veniam daret flatum crepitumque ventris in convivio emittendi. Edictum tali Principe dignum! *Eobanus* tale epigramma de eo concinnavit:

Edicto vetuit ructus crepitusque teneri
Claudius: O Medici, Principis Imperium!

4. Talis quoque Sardanapalus erat HELIOGABALVS, qui nudas puellas sibi prandenti & cœnanti ministrantes constituit, & tantam habuit pellicum multitudinem, ut (sicut *Nero nunquam* bis unam vestem induit. *Sueton. in Neron.*) earum nullam reiterarit. *Ælius Lampridius* & *Iohan. Baptist. Ignat. in vita Heliogabali.*

Huc quoque referri potest elegans *epigramma Actii Sannazarii*, in quo vox talium Sardanapalorum atque Epicureorum venustè & eleganter depingitur:

Majus adest, da serta puer: sic sancta vetustas
Instituit, prisci sic docuere Patres.
Iunge hederam violis, myrtum subtexe ligustris,
Alba verecundis lilia pinge rosis.
Fundat inexhaustos mihi decolor Indus odores:
Et fluat Assyrio sparsa liquore coma.
Grandia fumoso spument crystalla Lyæo:
Et bibat in calices lapsa corona meos.
Post obitum non ulla mihi Carchesia ponet
Æacus, infernis non viret uva jugis.
Heu vanum mortale genus, quid gaudia differs?
Falle diem: medius mors venit atra jocis.

II. IN MORTE.

Similiter hunc Sardanapalum deinceps alii plures immemores futuræ vitæ imitati; sicut ex monumentis atque epitahiis, quæ post mortem sibi erigi voluerunt, constat.

Tale conspicitur in *Aragonia* urbe clarissima; sicut *Appianus refert.*

QVO VADAM, NESCIO; INVITVS
MORIOR. VALETE POSTHVMI.
M. POSTHVMIVS EQVES.

Simile *Romæ* in domo *Petri Chiavelucii Notarii* legitur:

DIS MANIBVS
SEXTI PERPENÆ FIRMI.
VIXI, QVEMADMODVM VOLUI. QVARE
MORTVVS SVM, NESCIO.

Non multùm dissimile est *Epitaphium Timocreontis*, uti à *Lilio Giraldo* de Poëtar. historia *ex Athenæi libro* x refertur:

Πολλὰ πιὼν, καὶ πολλὰ φαγὼν, καὶ πολλὰ κάκ' εἰπὼν
Ἀνθρώποις, κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος.

Multa bibens, & multa vorans, mala multaque dicens
Ipse viris, jaceo Timocreon Rhodius.

Non possum facere, quin hic commemorem versiculos

ſiculos *Hadriani Imperatoris*, quos moriens (ut *Ælius Spart.* memoriæ tradidit) composuiſſe dicitur. Ex quibus apparet, quàm perplexus dubiuſque ipſe in mortis agone fuerit, quodque nullam certam vitæ futuræ notitiam habuerit.

Animula vagula, blandula,
Hoſpes comeſque corporis,
Quæ nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut ſoles, dabis jocos?

III. *Exemplum punitæ voluptatis atque libidinis.*

AXIOMA eſt POLITICVM, quod exſtat apud *Bodin. lib. 4. de Republ. c. 1. p. 584. Imperii converſiones eò citiùs accidunt, ſi tyrannus avaritiâ, aut impotenti libidine, aut utroque vitio fractus langueſcat: plures tamen voluptas perdidit quàm crudelitas. Quia crudelitate homines perterrentur: at libido Tyranni non modò Subditos ad odium, verùm etiam ad contemtum excitat: cùm intelligunt hominem voluptatibus deditum impotentis animi eſſe; nec imperio dignum videri, qui imperare ſibi non poſſit. Itaque innumerabiles penè tyrannos perdidit voluptas.*

EXEMPLA habemus in *Sardanapalo, Alexandro Magno, Dionyſio juniore, Galeatio Sfortia, Alexandro Medices*, & quos antea enumeravi, in *Planco Plotio, Muleaſſe, Claudio, & Heliogabalo* Impp. Addit quoque *Bodinus* in loco alleg. memorabile Exemplum de *Feſſarum Rege*. Majorum ætate duæ Africæ urbes potentiſſimæ à Rege Feſſarum defecerunt, propterea quòd Præfectus ſponſam alienam Regis exemplo rapuiſſet: quo ſtatim occiſo, Rex ipſe Feſſarum Abuſahita cum ſex liberis cæſus eſt à domeſtico ſervo; quod ejus uxori ſtuprum intuliſſet. Memorabile quoque Exemplum habemus in MAHVMETE *Turcico Imperatore*. Cum anno C. 1603. Aſiæ Præfectus eum totum deliciis deditum videret, ex contemptu ipſius jugum excutit & rebellat, ac permultos in ſuas trahit partes: unde Ianizari magnam Conſtantinopoli ſuſcitant ſeditionem, quæ ſedari non potuit, niſi ſupplicio duorum Imperatoris Turcarum Cubiculariorum, in quos rejiciebatur culpa male adminiſtratæ reipublicæ. *Bucholtz. in Chronolog. pag. 771.*

DYNASTIA TERTIA.

In qua agitur de Monarchiæ I. Diviſione, deque Familia Phul-Belochi uſque ad Merodachum.

I.

I. *Monarchiæ primæ continuatio.*

POſt ſublatum è medio Sardanapalum, Monarchia I. etſi mutationem quandam paſſa, non tamen eſſe deſiit, ſed manſit eadem in iiſdem regnis, mutatis tantùm perſonis. Antea fuit integra, nunc verò diviſa. Quæ mutatio eſt non ſubſtantialis, ſed tantùm accidentalis. Quemadmodum enim Monarchiam III non ſuſtulit ejus in quatuor partes diſtractio, poſt Alexandri M. obitum: Sic neque Monarchia I hic finem ſortitur, ſed tantùm in duos veluti ramos dividitur. Id quod obſervandum contra illos, qui ſecundæ Monarchiæ initium hic fingunt. Pugnat namque pro nobis Scripturæ S. authoritas, quæ Nabuchdonoſorem Monarchiæ I Regem facit. Sic enim divino afflatus ſpiritu Daniel Propheta eum alloquitur *c. 2. v. 38.* explicans Coloſſum ſive ſtatuam illam quatuor Monarchiarum: *Tu es caput aureum.*

II.

II. *Monarchiæ primæ diviſio.*

Duo autem *illi Præfecti, Arbaces & Belochus,* Monarchiam hanc inter ſe partiti ſunt, ut ille Medis & Perſis imperaret; Hic verò Babylonem & Aſſyriam retineret. Vnde patet evidentiſſimè *Diodori Siculi & Cedreni error:* quorum *ille*, ſolam Babyloniam permiſſam Phul-Belocho: *hic* verò, Aſſyriorum Reges inde uſque ab Arbacis temporibus Medis paruiſſe, putat. Etenim tam ipſe *Phul-Belochus*, quàm è poſteris *Succeſſores* cæteri, *perpetuò Aſſyriæ Reges* nominantur, & ita nominantur, ut potentia ipſorum haud paullò illuſtrior indicetur. Quanquam fortè imponere Diodoro potuit, quòd Phul-Belochus Chaldæus fuerit. Hoc quod dicimus, è Scripturis divinis ita docemus, 2 *Reg. 15. v. 19, 20.* PHVL (h. e. Belochus, vel Phul-Belochus, uti à profanis Hiſtoricis nominatur) ter expreſsè vocatur REX ASSYRIORVM. 2 *Reg.* 19. & 20. bis. Et 1 *Par. 5. verſ.* 26. ſemel vocatur REX ASSYRIORVM. Deinde, filius ejus TIGLAT-PHILASSER ſimiliter vocatur *Rex Aſſyriorum*,

qui multos Iſraëlitas captivos in Aſſyriam abduxit. 2 *Reg.* 15. *v.* 29. & 1 *Par.* 5. *v.* 26. Tertiò SALMANASSAR nepos ejus vocatur REX ASSYRIORVM, 2 *Reg.* 17. 3. & 2 *Reg.* 18. *v.* 9. 4 *Eſdr. c.* 13. *v.* 40. *Tobiæ* 1. *v.* 2. 13. 18. Quartò, SENNACHERIB pronepos ejus vocatur REX ASSYRIORVM, 2 *Reg.* 18. *v.* 13. &c. *cap.* 19. *v.* 20. 36. 2 *Par.* 32. 1. 9. 10. 22. *Eſai.* 36. *v.* 1. Quintò ASSARHADDON abnepos ejus vocatur *Rex Aſſur. Eſdr.* 4. *v.* 3. Quæ dicta Scripturæ clara atque manifeſta luculenter evincunt, Phul-Belochum ejuſque poſteros, non tantùm Reges Babyloniorum, ſed etiam Aſſyriorum fuiſſe.

III.

Hîc autem diligenter notandum, in ipſo hujus novæ Dynaſtiæ auſpicio, *Belochi avaritiâ* novam excitatam fuiſſe σύῤῥαξιν, niſi Arbacis manſuetudo atque clementia illam compoſuiſſet. Nam (referente *Diodoro Siculo*) demonſtraverat quidam Sardanapali Eunuchus Belocho magnam auri argentique copiam, inter cineres pyræ, quâ conflagraverat Sardanapalus. Belochus auri ſacrâ fame exſtimulatus, illicò votum feciſſe ſe fingit, (Nam, Quæ reverentia Legum? Quis metus aut pudor eſt unquam properantis avari? *Iuven. Satyr.* 14.) de univerſis cineribus Regiæ Sardanapali Babylonem deferendis, deque aggere exſtruendo, qui ab omnibus per Euphratem navigantibus conſpici poſſet, perpetuum monumentum deleti Regis Aſſyriorum. Arbaces, qui nihil fraudis ſubeſſe ſuſpicabatur, facilè aſſentitur. Verùm Belochus unà cum cineribus, magnam vim auri & argenti, inter rudera latentem, unà Babylonem avehit. Fraude compertâ Belochus capitis damnatus publico judicio fuit. Verùm Arbaces, ne periculoſas conciret turbas, quin potiùs humanitate & clementiâ Regni principia redderet firmiora, Belochum non modò abſolvit, ſed auro donato utramque Præfecturam habere permiſit, hæc verba memorabilia ſubjiciens: MAJORA ERGA SE ESSE ILLIVS BENEFICIA, QVAM INJVRIAS. Et ſic diſſidium illud, quod periculoſum videbatur, humanitate Arbacis amicè compoſitum eſt.

IV.

III. *Sedes Regia utriuſque Regis.*

Tranſtulit poſtea *Arbaces* ſedem Regiam *in Ecbatanam Mediæ metropolin*, & Medis Perſiſque imperavit annis 29. *Belochus* verò Regni partem ſibi permiſſam adminiſtravit, nempe, *Babyloniam* & *Aſſyriam*, & in hujus Metropoli, nempe *Ninive*, ſedem regiam ſibi elegit, anno M. 3148, juxta *Bucholtz. Chronolog. pag.* 21. *vid. infr.*

V.

IV. *Duratio.*

Duravit autem Monarchia I poſt hanc diviſionem adhuc annos 287. uſque ad annum M. 3435. quo Imperium ſummum, *Belſazare*, ultimo Babyloniorum & Aſſyriorum Rege interfecto, ad Perſas tranſlatum eſt, & *ſecunda Monarchia* Perſarum cœpit.

VI.

V. *Ordo.*

" Nos autem ſuperiorum Monarcharum continuaturi numerum, non *Arbacem* illis ejuſque Succeſſores ſubjungemus, ſed *Belochum*, & *qui poſt eum gubernacula Imperii tenuerunt*, *annectemus*; *imitati* in hoc iterum *Scripturæ S. authoritatem*, *quæ hanc gloriam Chaldaicis & Aſſyriacis defert*, dum ipſum *Belochum ejuſque ſucceſſores*, quorum mentionem facit, *omnes & ſingulos* REGIS *titulo dignatur*, & *Nabuchdonoſorem Magnum* REGEM REGVM *appellat. Daniel.* 2.

VII.

In hac autem *Dynaſtia*, quæ *familiam Phul Belochi* continet, 5 *Monarchæ* ordine veniunt conſiderandi. I. Eſt *Phul-Belochus*. II. *Tiglat-Philaſſar*. III. *Salmanaſſar*. IV. *Sennacherib*. V. *Aſſarhaddon*.

REGVLA OECONOMICO-POLITICA.

Conſtat ex Hiſtoriarum obſervationibus, *Succeſſiones in Principum, uti etiam privatorum familiis, certâ periodo circumſcriptas eſſe, quâ exactâ deſinere, & raro ultra quintum aut ſextum gradum ſeſe extendere.* Phil. Melanchth. l. 2. Chronicis. Peucer. de Divinat. p. 22. b. & p. 342.

EXEMPLA.

I. *Exemplum* elegans h. l. habemus IN FAMILIA PHVL-BELOCHI. Hujus poſteritas Monarchiam Chaldaicam atque Aſſyriacam tenuit uſque ad Aſſarhaddonem, qui fuit abnepos Phul-Belochi.

II. IN FAMILIA MERODACHI. Hæc poſt Aſſarhaddonem Monarchiam habuit, uſque ad Regem Belſazar, quem Cyrus Rex Perſarum victum interfecit. Hic autem atnepos Merodachi fuit.

III. IN ELECTORIBVS SAXONIÆ, qui hoc ordine fuerunt: Fridericus I Elector. Fridericus

cus II. Elector Ernestus, Fridecus III. Ioannes Elector IV. Denique Ioannes Fridericus, qui quintus à Friderico I. fuit. Ab hoc Electoratus ad Mauritium in altera linea devolutus est.

Denique *Eventus*, qui optimus rerum Magister est, docet hasce periodos in historiis adeò regulariter congruere, ut etiam Romæ aliquando *Sexto Pontifici* idem significatum sit, non propagari ἀξίωμα aut felicitatem ultra sextum gradum, hoc disticho:

> SEXTVS *Tarquinius*, SEXTVS Nero, SEXTVS *& hic est:*
> *Semper sub* SEXTIS *Martia Roma perit.*

MONARCHA XXXIX.

PHVL-BELOCHVS.

ORTVS.

I.

PHVL vel PVL ex Ebr. פול separator, abscheider, è Chald. exstirpator, Auß-rotter. Arab. faba. *2 Sam.* 17. Vnde *Benjamin in Itinerario* scribit: *Regio Apulia* sic dicta est à *Pul*, h. e. à *Fabis*. Vide *Schind. lex. pag.* 1428.

Hic Monarcha *varia* habet *nomina*. I. *In sacris literis* dicitur PHVL. Quæ vox ter usurpatur in scriptura, nempe 2 *Reg.* 15. *v.* 19. 20. bis, & 1 *Paral.* 5. 26. semel. *A Iosepho l.*9. *Antiq. Iudaic. c.*11. *p.*254. vocatur PHVLLVS. II. *A profanis Scriptoribus* communiter vocatur PHVL-BELOCHVS: ita ut *Phul* sit ejus nomen proprium: BELOCHVS verò cognomen, à Sacerdotio & cultu Baal vel Beli, q. d. Beli sacerdos, uti statuit *Ioh. Baptista Grammaye in Histor. Asiatica pag.* 293. III. A Zonara PHVA. IV. à Diodoro Siculo BELESIS. V. Ab aliis BELESVS vocatur. In quibus nominibus illud deflexum apparet à *Phul*, quod Sacræ literæ & Iosephus habent.

PHVL etiam τοπικῶς in sacris literis accipitur, & notat Regiones Africæ & Mauritaniæ. *Esaiæ* 66. *v.* 19.

PROGRESSVS.

II.

1. IMPERII OCCVPATIO. Phul-Belochus Babylonis Dux fuit sub Sardanapalo. Hic postquam ab Arbace in amicitiam pertractus est hac occasione; quod nempe Duces quotannis ad sistendas copias provinciales Ninum petere cogerentur, eum ad defectionem instigat: &, quia non tantùm gente, sed etiam professione Chaldæus erat, h. e. peritus Astrologiæ divinationisque, Arbaci prædixit ex arte sua Astrologica, eum universo Assyriorum Regno potiturum. Hoc Arbaci animum dedit, præsertim visâ Sardanapali tùm ignaviâ, tùm lasciviâ & luxuriâ. Nec mora; illicò ambo in armis sunt. Bello autem inito, cùm superior Sardanapalus tribus in prœliis esset, fracti Medorum animi arma projecissent, & victoriæ spem, nisi Phul-Belochus, qui bellum suggesserat, eos trepidantes, deque fuga cogitantes, prudenter atque animosè in proposito confirmasset. Cujus consilii eventus felix fuit Nam tandem & urbe, & Regno potiti sunt, & Rege potituri, nisi se ille maturiùs omniaque sua Vulcano consecrasset. Quare *Belochus* non modò in *Provinciâ Babylonicâ* hactenus administratâ ab Arbace confirmatur, sed insuper *Assyriacâ* donatur. Anno M. 3151. ante C. N. 820. Nam 2 *Reg.* 15. *v.* 19. 20. expresse *ter*: sicut etiam 1 *Par.* 5. *v.* 26. *semel* REX ASSYRIORVM appellatur: *Vti etiam omnes posteri & successores ejus tali elogio à Spiritu S. in sacro codice ornantur*, sicut in *Prœloquio* §. 2. manifestis & luculentis Scripturæ testimoniis demonstratum est.

Vnde patet, quòd Belochus per violentiam & seditionem Regnum Babylonicum & Assyriacum occupaverit. *Hæc* autem *seditio* respectu *Belochi* erat *malum culpæ*, & eatenus Deus illam non probabat: sed *respectu Sardanapali* erat *malum pœnæ*, & à Deo permittebatur, qui Belocho successum largiebatur. Deus enim, supremus ille Mundi Iudex, potestatem habet regna transferendi à Gente in Gentem. *Dan.* 2. *v.* 21. Ille Sardanapalum propter impietatem, ignaviam, atque luxuriam hoc Regno suo privare voluit; ut omnes Reges terræ discerent se coram Deo humiliare & confiteri, quod omne sub Regno graviore Regnum sit; sicut rectè & pulchrè Seneca loquitur. Confer *Psal.* 2. *v.* 10. *Sapient.* 6. *v.* 2, 3, 4, 5.

III.

2. IMPERII ADMINISTRATIO. Hoc modo Phul-Belochus in Regno confirmatus, pro Rege sese gerens, tùm *legibus ferendis*, tùm *Monarchiæ instaurandæ & amplificandæ invigilavit.* Nam *Regnum Israëlis infestavit. Manahem Rex* non ausus cum illo in certamen descendere, ut pacem sibi redimat, & Regnum scelere partum sibi confirmetur, M. argenti talenta, h. e. quindecies centena Florenorum millia ferè hosti offert Hanc summam Manahemo populus contulit, exactis L. siclis argenti (h. e. drachmis, uti *Iosephus* explicat) in singula capita. 2 *Reg. v.* 19, 20. *Iosephus Antiq. Iudaic. lib.* 9. *c.* 11. *p.* 254. Ante *Sardanapali* occasum

casum Regnum Israël & Iuda ab incursionibus Chaldæorum & Assyriorum immune fuit: verùm *post ejus interitum* Assyrii utrumque Regnum diversis temporibus graviter afflixerunt. Et quidem *Phul-Belochus primus fuit*, qui arma hostilia Israëlitis intulit, & Regem eorum Manahenum (ut dixi) vectigalem sibi fecit, ac postea exercitum reduxit.

Quod factum est		anno	
	3184.		ab Orbe condito.
	251.		à templo ædificato.
	39.		Regni Vziæ Regis Iuda.
	2.		Manahemi Regis Israël.
	787.		ante Christum natum.

Deinde TIGLAT-PHILASSAR terrâ Gilead & Galilæâ potitus est, & universam terram Naphthalim occupavit, & plurimos Israëlitas in Assyriam abduxit. 1 *Paral.* 5. *v.* 26. Postea SALMANASSAR Rex Assyriorum Samariam cepit, & totum Regnum Israëlitarum delevit, Hoseam Regem captum catenis ligavit, & cum eo decem tribus Israël in Assyriam captivas abduxit. 2 *Reg.* 17. *v.* 4, 5, 6. Denique SENNACHERIB Patris exemplum æmulari & reliquam populi Dei partem delere voluit, sed infelici successu. Nam ad preces Regis Ezechiæ & Prophetæ Esaiæ, Deus Angelum misit, qui ejus exercitum prostravit, ipseque Rex Sennacherib cum dedecore fugiens Niniven rediit; ubi in sacello idoli sui quod colebat, à propriis filiis Adramelec & Sarasar interfectus est. 2 *Reg.* 18. *&* 19. *v.* 35, 36, 37. Sicut postea de singulis, in historiis sequentibus, ordine dicturi sumus.

IV.

DUBIUM.

Quæritur h. l. an rectè fecerit Phul-Belochus, quòd Manahemum Regem Israël, ejusque Regnum infestaverit, à quo tamen lacessitus non erat.

Resp. 1. Non putandum est, hoc ipsum *casu* quodam factum: sed bellum hoc *à Deo* ipso est excitatum. *Causa* erat gemina; nempe *generalis* & *specialis*. *Generalis erat Israëlitarum idololatria.* Nam 1. *Par.* 5. 25. ita de illis scribitur: Reliquerunt Deum Patrum suorum; & fornicati sunt post Deos populorum terræ, quos abstulit Deus coram eis. *Specialis* erat *horrenda & inaudita Manahemi tyrannis.* Nam ex 2 *Reg.* 15. *v.* 16, 17. ita de eo scribit *Iosephus lib.* 9. *Antiq. Iudaic. c.* 11. *p.* 254. Manaëmus Tapsam cum exercitu victore profectus est. Oppidani verò, obfirmatis portis, noluerunt Regem admittere. At ille, ut in defectores sæviens, totum circumquaque agrum vastavit, & postremò urbem quoque vi cepit; & quod esset Tapsensibus infensus, omnes ferro confecit, ne teneræ quidem ætati parcens, & nihil sibi ad extremam crudelitatem reliquum faciens. Quæ enim ne in barbaros quidem devictos perpetrare fas fuerit, ea in sui generis homines sibi permisit. Et additur 2 *Reg.* 15. *v.* 18. *Fecitque quod erat malum coram Domino, & non recessit à peccatis Ieroboami*, &c. Et *hac de causa Deus Israël suscitavit spiritum Phul Regis Assyriorum*, atque per eum punivit & Regem & Subditos; quia utrique peccarant. 1 *Paral.* 5. *v.* 26.

Vbi tamen notandum, quod *alia Dei*, & *alia Phul-Belochi fuerit intentio. Ille* ob idololatriam aliaque horrenda scelera per Phul-Belochum velut virgam populum suum punire: *Hic* verò ex ambitione quadam Regnum suum amplificare voluit. Vide insignem locum *Esai.* 10. *v.* 5, 6, 7. & seqq.

EGRESSUS.

V.

Decessit Phul-Belochus anno M. 3199. Regni sui 48.

MONARCHA XL.

TIGLATH-PILESER

I. ORTUS.

TIGLATH-PILESER, Phul-Belochi filius, תגלת פלאסר coronâ socians deficientes rebelles, Chald. Der die abfällige Rebellen mit der Kron vereiniget: Vel: *Tiglath-Pilneëser* תגלת פלנאסר. Alii legunt *Teglat-Philassar*. Alii *Tiglat-Philassar*. Alii *Tiglat-Phul-Assar*. Aliis dicitur *Phul-Assar*, cognomento *Teglath*. Ita etiam à *Iosepho*, *Cyrillo* & *Cedreno* Teglat-Phalassar, cognomento cum nomine composito appellatur. *Cognomentum* autem TEGLATH *à debellata Galilæa usurpasse existimatur.* Est enim consuetudo pervulgata, ut Victores à provinciis Gentibusve devictis denominationes assumant; uti in Scipionis Africani, Drusi Germanici, aliorumque exemplis videre est. *Zonaras* verò à Scriptura sacra discedens, eum *Thegla-Parassar* appellat.

II. PROGRESSUS.

II.

TIGLAT-PHILASSAR hæres factus est, ut paterni Regni: ita in Iudæos odii. Nam *duplex* in sacro codice *bellum* gessisse legitur. 1. *Contra Regnum Israël.* 2. *Contra Regnum Iuda.*

III.

PRIMVM BELLVM gessit contra *Regem Syriæ & Israëlis*. Cum enim *Rezin Rex Syriæ*, & *Peca Rex Israël* (qui *Esai. 7. v. 4. Caudæ titionum fumigantium*, Luthero, Rauchende leschbrände/ appellantur) Vrbem Ierosolymam obsidione cingerent, *Regemque Achas* graviter premerent; & cum urbem capere non possent, totam Iudæam misere vastarent, & centum viginti millia hominum barbaricâ immanitate trucidarent: tum *Achas* panico terrore perculsus, *Esai. 7. v. 2. Tiglatphulassar Regem Assyriorum in auxilium evocavit*, eique ingentia munera misit: quibus ille motus Regi Iuda in auxilium venit, (unde *Esai. 7. v. 20. Rex Assyriorum Novacula* השבירה *mercenaria*, h. e. mercede conducta; Luth. ein gemietet schermesser appellatur; quia Deus eo ad tempus in puniendo populo suo usus, & ab ipso Rege Achas veluti mercede conductus est) & Ninive in Syriam profectus 130 milliaribus Damascum Syriæ metropolin vi expugnavit, & *Rezin Regem* trucidavit, & habitatores ejus in Cyrenen in Africa sitam transtulit, h. e. in exilium deportavit, 242 milliaribus. 2 *Reg. 16. v. 7, 8, 9.* Factum hoc est anno M. 3252. A qua tam illustri victoria, cùm ad exercitum reficiendum Damasci aliquandiu substitisset, ab *Achazo* & honorificè salutatur, & in gratiam ejus altare novum, ad exemplum altaris Damasceni, per *Vriam Sacerdotem summum* Ierosolymis exstrui jubet. 2 *Reg. 16. v. 10, 11.* Inde profectus est in *Regnum Israël*, & *Regi Peca* magnum damnum intulit, terram *Gilead* & *Galilæam*, & *universam terram Naphthali* occupavit, & plurimos *Israëlitas* in Niniven Assyriæ metropolin, 160 milliaribus captivos abduxit. 2 *Reg. 15. v. 29.* Et *hæc fuit prima captivitas Assyriaca*, in quam *magna pars populi Israël abducta est*. Anno M. 3213. Quo anno etiam *Peca Rex Israël* ab *Hosea* per insidias comprehensus & trucidatus est. 2 *Reg. 15. v. 30.* 1 *Paral. 5. v. 26.* Ita impletum est vaticinium Esaiæ de duobus illis Regibus, nempe Syriæ & Israël, brevi è medio tollendis. *Esai. 7. v. 16.*

IV.

SECVNDVM BELLVM *gessit contra regnum Iuda*. Nam Deus idololatriam aliaque immania impii Regis & Subditorum peccata puniturus, Tiglatphulassar Regem Assyriorum (quem ipse antea in auxilium evocaverat) contra illum adduxit, qui ex metropoli sua Ninive Ierosolymam 170 milliaribus profectus urbem obsidet; sed cum eam expugnare non posset, muneribus ab Achazo placatus Niniven rediit. 2 *Paral. 28. v. 20, 21.*

III. EGRESSVS.

Decessit Tiglat-Phul-Assar anno regni 25.

VSVS.

1. *Politici* hæc Axiomata tradunt: *Plerumque ita fieri solet, ut potentiores invitati ab imbecillioribus ad belli Societatem, tandem ipsos oppresserint.*

2. *Συμμαχίαι omnibus temporibus Regna & Imperia everterunt.*

3. *Auxiliatores, ut solet fieri, postea fiunt Domini. Philippus in Cordiali. Abraham Bucholtz. p. 42.*

4. *Defensores plerumque sunt devoratores. Strigel. in 2 Paralipom.* 28. Et *Chronolog. Bucholtz. pag.* 389.

Huc referri potest venustus *Apologus* de *Vulpe & Erinaceo. Erinaceus* propè frigore enectus venit ad cavernam vulpeculæ, petit se recipi intra specum. Assentitur Vulpes; mota misericordia, admittit Erinaceum. Erinaceus ingressus, cum incaluisset, exserit aculeos & pungit Vulpem. Vulpes cedit; insequitur Erinaceus, & pungendo finem non facit. Queritur de ingratitudine Vulpes; respondet Erinaceus: Si tibi sum molestus, exi. *Id faciunt potentiores, introducti in urbes & Regna.*

Huc referri possunt *venusti versus Caroli Sigonii*:

Accipitrem milvi pulsurum bella Columbæ
Accipiunt Regem: Rex magis hoste nocet.
Incipiunt de Rege queri: quia sanius esset
Milvi bella pati, quàm sine Marte mori.

EXEMPLA.

I. CYRVS MAJOR, ad componendum bellum civile, inter *Cares* exortum, exoratus bellum componit, sed Cariam libertate exutam sibi subjecit. *Xenophon lib. 7. Cyropæd.*

II. Tempore FRIDERICI III. IMP. cum de Imperio *Italiæ* armis decertarent *Principes* Italici, & ambitiosa illa gens æqualitatem nusquam admitteret, tandem Papa Romanus, ut bella civilia inter Principes componeret, peregrinos Reges attraxit, qui, confectâ pace, sublatis bellis intestinis, cœperunt ipsi de Regno Italiæ armis contendere; donec tandem, pulsis reliquis, Hispani victores evaderent, & Italiam Regis Hispaniæ jugo subjicerent. *Philip. Melanchth. Chron. lib. 5. p. 1344.*

III. Ita quoque impius REX ACHAS, fœdere cum TIGLAT-PHVL-ASSAR Rege ASSYRIORVM inito, illum in Syriam attrahit: Qui, interfecto Syriorum Rege *Razin*, Damascum occupat, *Syros* in Cyrenen colonos transfert, *plurimos è Regno Israël* in captivitatem in Niniven

metropolim abduxit, & postea ipsum Regem, à quo invitatus erat, *Achas*, oppugnat, sibique vectigalem reddit. Et *filius ejus Salmanassar* totum *Regnum Israël* delet. Quo destructo, etiam *populus Iudaicus* in captivitatem Babylonicam abductus est, quod tum à *Merodacho Baladan*, tum à *Nabuchdonosore* distinctis vicibus factum in codice sacro legimus, sicut suo loco pleniùs dicturi sumus. Hisce autem irruptionibus hic Achas ἀφορμὴν sive occasionem præbuit, qui Assyrios invitavit.

MONARCHA XLI.

SALMANASSAR.

I. ORTVS.

I.

SALMANASSAR שלמנאסר pacis prohibitor, ein Frieden-verbieter / Stören-fried. vel perfectus ad vinciendum. juxta *Philip. Melanch. l. 2. Chron. p.* 47. dicitur pacificus Assyrius. Hæc vox decies in Veteri Testamento usurpatur. Varia habuit nomina. I. Dictus fuit SALMANASSAR; vel, ut *Iosephus* legit, SALMANASAR, *l. 9. Antiq. Iudaic. c.* 10. II. שלמן SALMAN. *Hoseæ* 18. *v.* 15.
„ Sicut Salman domum Arbel, in die belli quando
„ Mater unà cum filiis allisa est: sic faciet vobis in
„ Bethel propter malitiam nequitiæ vestræ. Hic per *Salman* intelligitur Salmanassar, Rex Assyriorum. *Sensus* est: Rex Salman, h. e. Salmanassar, deleturus est Regnum Samariæ, sicut evertit urbem Arbeli. III. Rex IAREB ירב, magnus, præstans, à ירב magnus, præstans, fuit; excelluit. LXX Ἰαρείμ, *Hoseæ* 5. *v.* 13. *&c. c.* 10. *v.* 6. Hic per vocem *Iareb* juxta *Gesner. in Hoseam p.* 368. *Phul-Belochus*; (cui Menahem Rex Israëlis mille talenta argenti dedit, ut esset sibi in auxilium. vide 1 *Reg.* 15. *v.* 19.) sed rectiùs *Salmanassar* intelligitur. Qui ita dictus, *vel ab urbe*, in qua sedem habuit. *Iareb* enim civitas magna in Assyria, & Regum Assyriæ metropolis fuit. Nam *Hoseæ* 5. *v.* 13. dicitur: Abiit Ephraim ad Assur, & misit ad Regem ירב. Luth. vertit Dem Könige zu Jareb. Vnde patet, quod nomen *Iareb* τοπικῶς h. e. pro loco acceperit. Quare Salmanassar convenientiùs dicitur Rex IAREB, quàm nudè IAREB. *Vel ab eventu*; quia Israëlitas vicit, eosque universos in captivitatem abduxit, totumque Samariæ Regnum delevit. *Vel à singulari potentia*, quâ præcæteris Regibus polluit. Nam licet Pater ejus Tiglatphilassar etiam Israëlitas in captivitatem abduxit; tamen captivitas illa non erat universalis, sicut hæc, sed tantùm particularis. IV. 1 *Esdræ* 4. *v.* 10. vocatur ASENAPHAR, ut vult *Chytr. Onom. p.* 359. *Reinecc. Syntagm. Heroic. p.* 61. Sed rectiùs per *Asenapharem* intelligitur ipsius Nepos, nempe *Assarhaddon*; uti constat ex collatione v. 2. & 10. libri 1. *Esdræ cap.* 4. uti in vita Assarhaddonis §. 1. dicemus. V. NABONAZAR, apud *Censorinum* pag. 48. VI. NABONASSAR, apud *Ptolomæum* μεγάλης συντάξεως *l. 3. c.* 8. qui à regno ejus usque ad Alexandri mortem numerat annos 424. Nomen *Nebo* significat *divinum*. Quia idolum fuit ejus nominis, à vaticinando sic dictum, ut Græci Pythium nominarunt. *Nebonassar*, h. e. divinus Assyrius. *Phil. Melanchth. Chronol. lib.* 2. *p.* 47. VII. *Zonaræ* & *Glycæ p.* 237. ENEMASAR dicitur.

II.

1. Patet hinc, magnum esse *errorem Cedreni*, qui Salmanassarem eundem cum Sardanapalo facit, & Patrem Nabuchdonosoris vocat.

2. Magna quoque fuit *Eusebii* incogitantia, qui Salmanassaris & Sennacheribi historiam ita confudit, ut Reges duos pro uno accipiat.

II. PROGRESSVS.

III.

Hic Salmanassar 4. Bella gessit.

PRIMVM BELLVM gessit *contra Israëlitas*. Nam ex urbe Ninive in Samariam profectus est 163 milliaribus, & *Hoseam Regem Israëlis* bello petiit, qui viribus impar subjecit se Regi Assyriorum, eique annuum tributum promisit, anno M. 3225. Vide 2 *Reg.* 17. *v.* 1. 3.

IV.

SECVNDVM BELLVM gessit *contra eundem* HOSEAM. Nam postquam ille anno M. 3227. cum SO vel SVA (qui Marethoni est *Sevechus Æthiops*) Rege Ægyptiorum fœdere inito conspirasset, neque annuum tributum Salmanassari solveret, expeditionem contra eum novam suscipit, eumque comprehensum in carcerem compingit, Regnum ipsum cæde & incendiis vastat, & Samariâ triennali obsidione in potestatem suam redactâ, 10 tribus Israël in Assyriam transportat, atque in *Medorum colonias* miserabili servitute dispergit, ex qua nunquam in patriam suam reversi sunt. 2 *Reg.* 17. *v.* 4, 5, 6.

V.

Contrà autem in desolatas Israëlitarum sedes *colonos*, nempe *quinque gentes de Babylone*, *de Cutha*,

tha, & de *Ava*, & de *Emath*, & de *Sepharvaim*, novos deduxit, eosque in civitatibus Samariæ collocavit pro filiis Israël, ut Samariam possiderent, urbesque ejus inhabitarent. Cùm autem Samariæ regionem irato Numine leones vastarent, & colonos ipsos laniarent, Rex Assyriorum sacerdotem Israëliticum in Samariam misit, iisque præfecit, qui populum ritè informaret, vel, ut ipse textus habet, *ut doceret eos legitima Dei terræ*. 2. *Reg*. 17. *v*.24, 25, 27. Verùm illi non tantum Deum Israëlis colebant, sed etiam Diis suis serviebant juxta consuetudinem gentium, *ibid. v.* 33. *Hi Coloni* dicti sunt CVTHÆI & SAMARITANI. CVTHÆI dicti sunt *ab origine*. Quia à *Cutha regione Persidis* oriundi erant. Licet autem quinque Gentes in Samariam mitterentur à Salmanassare, uti anteà dictum; tamen synecdochicè à majori parte omnes *Cuthai* sunt appellati, quòd maxima pars ex Cutha oriunda esset. SAMARITANI verò שמרונים sunt dicti ab *inhabitatione*. Quoniam urbem in tribu Ephraim nomine שמרון *Samariam* incolebant. *Ipsorum Religio* dicebatur SAMARITANISMVS, qui erat ex duabus corruptis una corruptissima facta religio. Nam Religio Iudaica jam anteà superstitione erat corrupta, & postea cum idololatria gentili commiscebatur, & in urbibus Samariæ tot sunt constituti Dii, quot in eas migraverant populi externi. Coluerunt enim & Deum verum, & simul patrios Deos. Præsertim autem de *Cuthais* in *specie* sic dictis narratur, 2 *Reg*. 17. 30. quod נרגל *gallum* sibi fecerint, h. e. quòd gallum lucis nuncium sibi in Deum posuerint, eumque religiosè coluerint. Templum postea habuerunt proprium in monte Garizim, in quo ipsi adorabant, exstructum à *Sanballat* Præfecto Darii, in gratiam *Manasse* generi sui, sacerdotio Hierosolymis pulsi. Et quamvis omnem tunc idololatriam deposuisse viderentur; deprehensum tamen fuit, ipsos in monte illo coluisse imaginem *columbæ*. Inde *Samaritani Iudæis valde exosi fuerunt*.

Primo: propter mixtam corruptamque religionem. Nam eos pro Idololatris habuerunt, & gentibus annumerarunt. In Thalmud enim conjunguntur הנכרי והכותי *alienigena* & *Cuthæus*.

Deinde: propter infidelitatem. Quia Iudæis è captivitate Babylonica reversis gravissimè adversabantur. *Esdr*. 4. *v*. 1. *Nehem*. 4. *v*. 1. & postea semper hostili erga eos animo fuerunt: rebus secundis, Iudæis favebant; rebus adversis, Iudæis resistebant. Vide *Ioseph. lib*. 9. *Antiq. Iudaic. c*. 14. Et *lib*. 11. *cap*. 8. *Epiphan. hæres*. 8. & 9. Vnde Iudæi aliquem contumeliosè tractare volentes, illum *Samaritanum* appellare solebant. *Sirac*. 50. *v*. 28. *Ioh*. 4. *v*. 9. *c*. 8. *v*. 48.

[כות Cuth & כותה Cutha Regio Persidis, à fluvio כותה cui adjacet, sic nominata. Inde כותי Cuthæus. Plural. כותיים & כותים Cuthæi, qui ex Cutha & aliis Regionibus Assyriæ atque Persiæ à Salmanassare in Samariam missi sunt.]

VI.

Captivitas Assyriaca populi Israël fuit gemina.

Prior fuit *particularis*, quando *Tiglat-Phul-Assar* Pater Salmanassaris terram Gilead & Galilæam, & universam terram Naphthalim occupavit, & plurimos Israëlitas in Assyriam abduxit. 2 *Reg*. 15. *v*. 29. 1 *Paral*. 5. *v*. 26. & hoc factum est adhuc vivente Esaia Propheta,

Anno:
- à Mundo condito 3213.
- Iotham Regis in Iuda 17.
- Peka Regis in Israël 18.
- ante Christi nativitatem 758.

Posterior fuit *universalis*, quando *Salmanassar* filius Tiglat-Philassaris Samariam expugnavit, totumque regnum Samariæ delevit, Hoseam Regem Israël rebellem vinctum, atque una 10 tribus Israël captivas abduxit, easque in Assyriam & Mediam dispersit: Quod etiam vivente adhuc Esaia Propheta

Contigit anno:
- ab Orbe condito. 3232
- post divisionem terræ Canaan 732
- à morte Salomònis. 263
- regni:
  - Hoseæ Regis Israël. 2 *Reg*. 17. 16. 9
  - Ezechiæ Regis Iuda. 6
  - ante Christi nativitatem. 739

VII.

CAVSA πανολεθρίας, hoc est, *desolationis regni Samariæ*, vel *Israëlitici*, *tergemina* fuit.

1. *Horrenda idololatria*. Nam Israëlitæ peccabant contra Dominum Deum, qui eduxerat eos è terra Ægypti; & colebant Deos alienos, & ambulabant

labant juxta ritum gentium, quas ejecerat Dominus, 2 *Reg* 17. *v*.7, 8. & faciebant ſibi duos vitulos conflatiles, & lucos, & adorabant univerſam militiam cœli, ſerviebantque Baal, & traducebant filios ſuos & filias ſuas per ignem, &c. *v*. 16, 17.

2. *Contemtus Miniſterii.* Deus eos per Prophetas ſuos monuit, ut reverterentur à viis ſuis peſſimis, & cuſtodirent præcepta ejus. At illi obedire noluerunt. *v*. 13, 14.

3. *Contumacia in atrocibus delictis.* Nam cervicem ſuam induraverunt, & pactum Dei abjecerunt. ibid. *v*. 14, 15. Et poſt acceptam à Tiglatphilaſſare cladem 2 *Reg*. 15. 29. adeò non emendabantur, ut Deo ſe pertinaciùs opponerent; & in ſuperbia & magnitudine cordis hoc Adagium uſurparent: *Lateres ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus: Sycomoros ſucciderunt, ſed cedros immutabimus.* (in locum eorum plantabimus.) *Eſai*. 9. *v*. 9, 10. Quo Adagio ſignificare volebant, ſe oppidorum & ædificiorum ſuorum jacturam, ut rem levem & reparabilem, nihili pendere, ſeque oppida domoſque ſuas magnificentiùs reparare & glorioſius exornare poſſe.

VIII.

TERTIUM BELLUM geſſit contra ELULÆUM *Tyriorum Regem*, eumque poſt pacificationem factam, ad arma redeuntem, geminâ expeditione infeſtat. *Metaſthenes, Nicephorus, Zonaras, Cedrenus, Sulpitius Severus. Ioſephus lib*. 9. *Antiquit. Iudaic. c*. 14. *p*. 258. hoc bellum hiſce verbis deſcribit: Aſſyriorum Rex cum armis totam Syriam & Phœnicen peragravit, & nomen ejus in Tyriorum annalibus ſcriptum invenitur. Bellavit enim contra Tyrum, regnante ibi *Elulæo*, atteſtante etiam *Menandro*, qui in ſuis Chronicis, ex Tyriorum annalibus in Græcam linguam tranſlatis ſic ſcribit. Is deinde, qui Elulæus nominabatur, regnavit annos 36. Hic deficientes Gittæos cum claſſe eò profectus ſub Imperium ſuum retraxit. Contra quos miſſo exercitu Aſſyriorum Rex Phœnicen totam invaſit; factâ deinde pace cum copiis domum reverſus eſt. Paulò poſt Sidon, Arce, Palætyrus cum multis aliis oppidis à Tyriis ad Aſſyriorum Regem defecerunt: & cùm ſoli Tyrii facere ejus imperata detrectarent, reverſus eſt contra eos cum ſexaginta navibus, quas Phœnices inſtruxerunt, impoſitis etiam octingentis remigibus. Quibus occurrentes Tyrii cum duodecim navibus, disjecta hoſtili claſſe, quingentos ex ea captivos abduxerunt: quo facinore non mediocrem rei navalis gloriam ſibi comparaverunt. Revertens autem Rex Aſſyrius, cuſtodes ad fluvium & aquæductus diſpoſuit, qui aquari Tyrios prohiberent: quod cùm per continuos quinque annos fieret, coacti ſunt effoſſis puteis inde ſe ſuſtentare. Hæc ſunt, quæ in Tyriorum annalibus de Salmanaſſare Aſſyrio ſcripta inveniuntur.

IX.

QUARTUM BELLUM geſſit *contra Medos*, eoſque victos imperio ſuo ſubjecit; uti colligi poteſt ex 2 *Reg*. 18. *v*. 11. Nam ibi narratur, quòd *Salmanaſſar Rex Aſſyriorum* captâ Samariâ tranſtulerit populum Iſraëliticum in Aſſyrios, *collocaveritque eos* in Hala & in Habor, fluvio Gozan, & IN CIVITATIBUS MEDORUM. Si igitur Salmanaſſar Iſraëlitis in civitatibus Medorum domicilium attribuit, utique Media ſub ipſius imperio fuit. Etſi Imperium illud mox obitu ejus ceſſavit, Medis libertatem armis repetentibus. Unde bella ea contra Sennacheribum filium ejus nata arbitrantur nonnulli, quæ *Tobias c*. 1. attingit. Hunc namque (ut hoc addam) *Tobiam ſeniorem* in honore habuit, quippe quem rerum ſuarum Procuratorem conſtituit, fidumque expertus talentis 10 donavit.

III. EGRESSUS.

X.

Mortuus eſt anno Imperii 10 vel 17 juxta *Aventinum Annal. Bojoar. p*. 24.

MONARCHA XLII.

SENNACHERIB.

I. ORTUS.

I.

SENNACHERIB, vel SANHERIB, סנחריב *rubus deſtructionis*, ein zerſtörungs buſch / vel acutus gladius, vel acutus bellator; fuit filius Salmanaſſaris, XLI Regis Aſſyriorum. II. Ab *Herodoto* SANACHERIBUS vocatur. III. Alio nomine appellatur SARGON, סרגון, hoc eſt, *Princeps defenſor*, vel *princeps horti*, quæ vox ſemel tantum in Scriptura S. uſurpatur, nempe *Ieſai*. 20. *v*. 1. ubi per *Sargon* (ex mente Interpp.) intelligitur Sennacherib; uti ex 2 *Reg*. 18. *v*. 17. colligitur. Ibi namque *Thartan* (cujus *Ieſai*. 20. *v*. 1. fit mentio) inter Legatos vel Duces Sennacheribi numeratur, qui miſſi ſunt ad obſidendam urbem Ieroſolymam. nam ita ſonant verba: *Miſit Rex Aſſyriorum Thartan, Rabſarin & Rabſacen.* Ille quoque Thartan *Ieſai*. 20. *v*. 1. mittitur à Sargon Rege Aſſyriorum, ad expugnandam urbem Azotum. Ergo

Sargon est Sennacherib. Nam (ut rectè *Hieronymus* ex Ebræorum commentariis refert) Sennacherib plura nomina habuit.

II. PROGRESSVS.

II.

Tres ei filii editi fuerunt: *Adramelechus*, *Sarasſar* & *Aſſarhaddon*: quorum illi Patrem trucidarunt; hic verò ei in regno ſucceſſit.

Ad regnum pervenit A. M. 3235. ante C. N. 736.

III.

Sennacherib fuit homo crudelis, ſanguinarius, atque ſuperbus. *Bella duo geſſit valdè cruenta.*

IV.

PRIMVM BELLVM geſſit anno M. 3240. contra *Regem Ægypti & Æthiopiæ*, eoſque variis cladibus affecit, & multa millia captivorum abduxit; juxta vaticinium *Ieſaiæ* Prophetæ *c.* 20. *v.* 3, 4. Vrbem quoque Ægypti antiquiſſimam נא No, & Regiam metropolin, in qua celeberrimum inter gentes Serapidis templum erat, vaſtavit; juxta vaticinia Prophetarum, *Ierem.* 46. *verſ.* 25. *Ezech.* 30. *v.* 14, 15. *Nahum.* 3. *verſ.* 8. Nunquid melior eſt No populorum? Die ſtadt No der Regenten?

Factum hoc eſt { 3240 / 14 / 731 } anno { ab Orbe condito. / Ezechiæ, Regis Iuda. / ante Chriſti nativitatem.

V.

SECVNDVM BELLVM geſſit contra *Ezechiam Regem Iudæ* XIII. In qua expeditione *Azotum*, vel *Aſdod* (urbem Philiſtinorum celeberrimam ad mare mediterraneum ſitam, inter Aſcalon & Ioppen in tribu Iuda, olim à Pſammenyto Rege Ægypti poſt multorum annorum obſidionem captam) per Thartanem Ducem militiæ expugnat. *Ieſaiæ* 20. *v.* 1. Vrbes turritas *Lachin* & *Libnam* obſidet, & ad expugnandam urbem Ieroſolymam animum intendit, ut Ezechiæ Regis defectionem vindicaret. Verùm legationem ad eum miſit Ezechias, imperata ſe facturum, & tributa ſoluturum promittens. *Sennacheribus* verò auditis Legatis, decrevit miſſo bello poſtulata Regis admittere, & pollicitus eſt, ſi trecenta argenti talenta, & auri triginta accepiſſet pacatum ſe abiturum, jurejurando interpoſito, quòd ab omni injuria temperaturus ſibi eſſet. His perſuaſus Ezechias, exhauſtis Templi theſauris, mittit eam pecuniam, ratus hoſte remoto, poſthac ſine periculo ſe regnaturum. Accepta pecunia, nihilominus Rex impius atque perfidus pacta non præſtitit. Nam ipſe profectus cum copiis contra *Ægyptios*, *tres belli Duces*, nempe, *Thartanem*, *Rabſarin*, & *Rabſacen* (qui omnium inſolentiſſimus erat) ad obſidendam Ieroſolymam ingenti cum exercitu mittit. 2 *Reg.* 18. *v.* 13, 14, 15, 16, 17. Verùm cognito, quòd *Taracha* Rex Æthiopum Ægyptiis ſubſidio veniret, ſubito in Iudæam eſt regreſſus: cumque nova legatione Ezechiam fatigaſſet, & *Rabſaces* Dux ejus horrenda convicia atque blaſphemias in Deum Iſraëlis iteraſſet, Deus, Prophetæ Ieſaiæ, & Regis Ezechiæ preces exaudiens, Angelum exterminatorem miſit in caſtra Sennacheribi, qui unâ nocte 185000 militum trucidavit, in qua ſtrage Rabſaces quoque dirus atque blaſphemus ille conviciator periit. Hanc tantam cladem cœleſtis Numinis violati pœnam, uti reverà erat, ratus Sennacheribus, neque in hoſtili terra amplius conſiſtere auſus, cum ignominia Ninum urbem Imperialem trepidus rediit, omneque virus acerbitatis ſuæ in gentem Iſraëlis captivam evomens, quotidie innumeros neci dabat; Tobiam vero ſeniorem, Patris ſui Procuratorem, facultatibus exutum exſilio mulctabat. Vide 2 *Reg.* 18. & 19. 2 *Paral.* 32. *Ieſaiæ cap.* 36. & 37. *Ioſephus libro* 10. *Antiqu. Iudaic. c.* 1.

VI.

Herodotus lib. 2. hanc cladem etiam attingit. Refert enim, *Sethonem* Ægypti Regem & Vulcani ſacerdotem à Deo ſuo impetraſſe, ut noctu in Aſſyriorum exercitu ingens vis effunderetur MVRIVM AGRESTIVM, qui illorum pharetras, arcus & ſcutorum habenas corroſerint; ita ut poſtridie hoſtis exarmatus, multis amiſſis fugam arripuerit, & Ægypto exceſſerit.

Verùm hæc fabuloſa ſunt, & cum Scriptura S. non congruunt. Sed tamen propter *ſtatuam*, *Sennacheribo* in templo Ægypti *erectam*, notanda ſunt, de qua §. 8. dicemus.

Ioſephus lib. 10. *Antiqu. c.* 2. ait, eos peſte conſumtos eſſe.

III. EGRESSVS.

VII.

Tandem ipſe *Sennacherib*, cum in Templo idoli ſui Niſroch adoraret, à *filiis propriis* ADRAMELECHO & SARASSARE *interemtus* eſt, anno regni 7. *Occaſio hujus parricidii* diverſa ab Hiſtoricis narratur.

PRIMO: *Quidam putant*, quòd *Sennacherib* ad reparandum Deorum ſuorum favorem, ſuperſti-

tione crudeli *duos parvos filios immolarit*, ideóque à duobus natu majoribus, *Adramelecho* & *Saraſſare*, inter ſacra immaniſſima gladio tranſverberatus ſit.

DEINDE: *Alii* verò *ſcribunt*, quòd *Sennacherib filios ſuos Adramelechum & Saraſſarem deſtinarit in ſacrificium victima*; ſed illi de hoc periculo ſuo præmoniti illum parricidio è medio ſuſtulerint, & poſtea in terram Armeniorum aufugerint. *2 Reg.* 19. *v.* 36, 37.

VIII.

Memorabile eſt, quod *Herodotus lib.* 2. narrat, *ſtatuam* ei in templo quodam Vulcani Ægyptio erectam, quæ manu *murem* tenebat, cum hac inſcriptione:

Εἰς ἐμὲ ὁρῶν, εὐσεβὴς ἔστω.

Intuens in me aliquis, diſcat eſſe pius.

Et addit, hanc ſtatuam ſuo adhuc tempore conſpectam fuiſſe.

Iohannes Baptiſta Gramaye in Hiſtoria ſua Aſiatica p. 296. ſcribit: Huic, neſcio, quare in Ægypto ſtatua MVREM tenens ſacra ſit.

At cauſa hujus ſculpturæ ex narratione, quam in §. 6. ex *Herodoti lib.* 2. adduximus, facilè demonſtrari poteſt.

VSVS.

Hiſtoria Sennacheribi eſt SPECVLVM *multorum magnorumque vitiorum.*

I. Κακοζηλίας ABOMINANDÆ.

Nam *Sennacherib* bellum infelix contra Ezechiam Regem Iuda movit, ex mera κακοζηλίᾳ Patris ſui *Salmanaſſar*, quem viderat magno cum ſucceſſu Regnum Iſraël in Samaria deleviſſe. At principium hujus belli fuit injuſtum. E. etiam exitus talis fuit, juxta verſum:

Κακῆς ἀπ' ἀρχῆς γίνεται τέλος κακόν.

Etenim *bella non neceſſaria & injuſta, infelices ſucceſſus tragicoſque exitus habent.* Tale quoque exemplum habemus in *Amazia, Rege Iuda.* Hic poſtquam fortunam adverſus Idumæos tentaſſet, bellum quoque Regi Iſraëlis indicit; ſed exercitus ejus fugatur, Ieroſolyma expugnatur, & ipſe capitur. *2 Reg.* 14. Quare Magnates ob oculos ſibi ponant monitum illud *Pindari*:

Ἔα πόλεμον, ἔα μάχην χωρὶς Θεοῦ.

Omitte pugnam, omitte bellum ſine Deo.

II. PERFIDIÆ EXECRANDÆ.

SENNACHERIB *Ezechiæ* per Legatos promiſerat, ſi trecenta argenti talenta, & triginta auri ab eo acciperet, ſe pacatum abiturum, neque Regnum ejus armis hoſtilibus infeſtaturum; ſed pecuniâ acceptâ, Rex impius atque perfidus pacta non præſtitit. *Hoc eſt Tyrannorum proprium, qui magis æſtimant utilitatem, quàm pietatem & honeſtatem. Omnes namque illis amici atque hoſtes ſunt, pro temporis opportunitate*; uti præclarè ait *Thucydides lib.* 6.

Ita PERICLES, juramento incolumitatem promiſerat hoſtibus, qui ferrum depoſuiſſent. Quod cum illi fecerunt, interfecit omnes, quotquot ferreas in ſagulis fibulas haberent. *Frontinus lib.* 4. *c.* 7.

Eodem modo, teſte *Herodiano*, *Parthis* improviſo clades, ab *Antonino Caracalla*, ſub prætextu nuptiarum, dum immemor jurisjurandi præſtiti, eos inermes & ſecuros, utpote novum ſponſum excepturos, cum parato exercitu invaderet, magna cum ipſius indignatione & deteſtatione perjurii, accidit. Qui etiam non quieverunt, donec collectis viribus, recuperatis captivis, & rebus ademtis, Romanos ad iniquas pacis conditiones adigerent. Omiſſis autem exemplis, quæ à noſtra memoria ob vetuſtatem remota ſunt, recentem hiſtoriam ex *Pauli Iovii hiſtoriarum libro* 33. *pag.* 267, 268. repetam de *Habraymo*. HABRAYMVS, licet in ignobili pago Epiri natus eſſet; ſingulari tamen prudentiâ virtuteque militiæ munia implens, Veſiris (inter purpuratos *Solymanni*) dignitatem, quâ nulla major dari poteſt, adeptus eſt. Nam Solymannus Turcarum Imperator regii ſcrinii ſigillum ei tribuit: & omnis arcani conſilii participem fecit. Narrant, hunc *Habraymum*, cùm ſummâ Solymanni gratiâ potiretur, familiari ſermone aliquando poſtulaſſe, ne ſe tantis honoribus onerare contenderet: ne demum amplitudine odioſa ſupra æquum florentem, è gradu tanquam è faſtigio ſummæ fortunæ, præcipitem dare atque occidere neceſſe haberet. Fidem verò in ea verba ita Principem dediſſe: *Vt nunquam ei vivo vitam erepturum polliceretur.* Sic ut ea inanis juramenti religione obſtrictum, ne datam falleret fidem, non aliter, quàm altè ſtertenti necem intuliſſe. Quoniam Taliſmanes Sacerdos, divini interpres juris, dormientem nequaquam cenſeri inter vivos, cùm unâ vigiliâ totius vitæ actus conſtaret, aſſeveraſſet. Hoc ſanè eſt promiſſis atque juramentis ludere, non ſecus ac pueri aſtragalis ſolent.

At non ita agere Reges & Principes decet. Notentur igitur hæc AXIOMATA: VERBA REGVM DEBENT ESSE REGIA. *Prov.* 8. *v.* 6. PRINCIPES EA, QVÆ DIGNA SVNT PRINCIPE, COGITABVNT, IISQVE INSISTENT. *Ieſai.* 32. *v.* 8. hoc eſt, Principum cogi-

cogitationes & ſermones debent eſſe Principales aut Regales. Principum VERBA non debent eſſe AQVEA (hoc eſt, fluxa & mutabilia;) ſed AVREA & ARGENTEA, (hoc eſt, conſtantia & immutabilia.)

Iam verò FIDES *eſt virtus verè Regia, omniumque virtutum in Rege maxima & ſplendidiſſima.* Hinc rectè *Franciſc. Patritius lib.* 8. *de Regno titul.* 20. *p.* 558. inquit: Fides tanto ſplendore præfulget, ut ſine ea omnes Regum ac Principum virtutes obſcuriores fiant. Eleganti exemplo hoc ipſum ibidem declarat de SEXTO POMPEIO. Cœnantibus (inquit) in navi ad Puteolos *Antonio* & *Auguſto*, apud Sextum Pompeium Pompeii Magni filium, qui tunc conciliati ſocietatem iniverant; *Menodorus* Pompeianæ claſſi præfectus, per internuncium Pompeio ſignificavit: nunc tempeſtivum eſſe, Parentis ac fratris injurias ulciſci: quodſi occaſionem ſumere vellet, ſe operam daturum, ut è navibus evadat nemo. Cui Pompeius: *Referte*, inquit, *Menodoro, ei ſine me id facere licere, qui jam pejerare conſuevit: mihi autem nefas eſſe qui fidem fallere neſcio.* Quæ quidem vox & decora fuit, & Magni Pompeii filio digna.

Elegans hiſtoria de *fide Regum* atque *Principum* occurrit in *Chronico Hirſavienſi & Vrſpergenſi. Guelfus Dux Bavariæ*, pugnâ victus à *Cunrado Imperatore* die S. Thomæ, vallo & mœnibus oppidi Winſperg ſe ſuoſque incluſit. Obſeſſus igitur à Cunrado, poſt multas difficileſque oppugnationes, fame & rerum neceſſariarum inopiâ, deditionem facere compulſus. Cumque metueretur, ne Imperator in Guelfum ejuſque cives jure belli propter rebellionem graviter animadverſurus eſſet, fœminæ ejus oppidi, antequam portæ aperirentur, petiverunt, ut ſibi ſalvis abire liceret, unà cum iis rebus, quas humeris geſtare poſſent. Quod cùm à clementi Victore & optimo Principe facilè impetrarent, & hoſtes aurum, gemmas, mundumque muliebrem eas elaturas crederent; matronæ illæ, omni ſupellectile neglectâ, militumque præda relicta, maritos ſuos humeris exceptos ex oppido, cunctis ſpectantibus & induſtriam admirantibus, aſportarunt. Qua pietate ingenioſâ Cunradus Imperator motus, Guelfum cum civibus ſuis inviolatum & incolumem dimiſit, & pace conſtitutâ cum eo amicitiam junxit. Ducibus verò indignantibus, & frementibus ob Leges deditionis iſto dolo violatas, reſpondit Imperator: NON DECERE VERBVM REGIVM IMMVTARI; ſubindicans, malle ſe clementiâ, quàm ſeveritate delinquere.

Hiſtoria etiam valde memorabiles exſtant de *Carolo V*, & *Ferdinando* fratre ejus, Impp. Romanis. *Carolus V*, Imperator invictiſſimus, cùm à quibuſdam Pontificiis flabellis ac furiis in comitiis Wormatienſibus inſtigaretur, ut ne fidem Luthero datam ſervaret, propterea quòd, ſecundùm decretum Concilii Conſtantienſis, Hæretico non ſit ſervanda fides; animosè reſpondit, *Fidem rerum promiſſarum, etiamſi toto mundo exulet, apud Imperatorem tamen conſiſtere oportere. Guiliel. Zenocarus in vita Caroli V.*

Quam heroicam animi magnitudinem æmulatus eſt FERDINANDVS I. IMPERATOR, qui uſque adeò pacificationis cum Lutheranis ſemel confirmatæ ſtudioſus & obſervans fuiſſe legitur, ut ante obitum ſingulari perfuſus lætitiâ ſæpiùs in hæc verba erumperet: *Inter ſumma, quæ Deus in gubernatione Imperii mihi conceſſit, primum atque maximum vero animi judicio hoc duco, quòd ad ſedandas diſcordias publicas animum adjeci, & tolerantiæ in Religione formulam Deus mihi in mentem dedit.* Vide Epiſtolam præliminarem *Cratonis à Craftheim, in hiſtor. Bohem. Dubravii.*

III. SVPERBIÆ ET BLASPHEMIÆ DETESTANDÆ.

Superbus fuit *Sennacheribus* tùm erga *Deum*, tum *erga Ezechiam Regem.* Nam, excuſſo omni timore Dei, ſe ſuamque potentiam admiratur, in eaque confidit: imò os in cœlum poſuit, & Deo altiſſimo maledixit, licet non immediatè, tamen mediatè, nempe, per Legatum ſuum Rabſacem; Ezechiamque Regem præ ſe contemſit atque deſpexit. Et quia memorabile hoc eſt exemplum Diabolicæ tùm *ſuperbiæ*, tùm *blaſphemiæ*, verba ejus hîc ſubjungam ex *Ieſaiæ c.* 36. *v.* 4. Et dixit ad eos Rabſaces: Dicite Ezechiæ: Hæc dicit Rex Magnus, Rex Aſſyriorum: Quæ eſt iſta fiducia, quâ confidis? *v.* 5. Aut quo conſilio vel fortitudine rebellare diſponis? ſuper quem habes fiduciam; quia receſſiſti à me? *v.* 6. Ecce confidis ſuper baculum arundineum confractum iſtum, ſuper Ægyptium; cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam: ſic Pharao Rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo. *v.* 7. Quodſi reſponderis mihi: In Domino Deo noſtro confidimus: Nonne ipſe eſt, cujus abſtulit Ezechias excelſa & altaria, & dixit Iudæ & Ieruſalem: Coram altari iſto adorabitis? *v.* 8. Et nunc trade te Domino meo Regi Aſſyriorum; & dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere aſcenſores eorum. *v.* 9. Et quomodo reſiſtes uni ex ſervis Domini mei minoribus? Quodſi confidis in Ægyptio, in quadrigis & in equitibus. *Similiter v.* 13. Et ſtetit Rabſaces, & clamavit voce magnâ Iudaicè, & dixit: Audite verba Regis magni, regis Aſſyriorum! *v.* 14.

Hæc

Hæc dicit Rex: Non ſeducat vos Ezechias;quia non poterit eruere vos. *v.* 15. Et non tribuat vobis fiduciam Ezechias ſuper Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas iſta in manum Regis Aſſyriorum. Et *v.* 18. Nec conturbet vos Ezechias,dicens: Dominus liberabit nos.Numquid liberarunt Dii gentium, unuſquiſque terram ſuam de manu Regis Aſſyriorum? *v.* 19. Vbi eſt Deus Emath & Arphad? ubi eſt Deus Sepharvaim? Numquid liberaverunt Samariam de manu mea? *v.* 20. Quis eſt ex omnibus Diis terrarum iſtarum, qui eruerit terram ſuam de manu mea,ut eruat Dominus Ieruſalem de manu mea? At hic Sennacherib Rex ille MAGNVS Aſſyriorum (uti illum *Rabſaces* vocabat, *Ieſai.* 36. *v.* 13.) viribus ſuis confidens, contemto Deo, infelicem exitum ſortitus eſt. Nam exercitus ejus ab Angelo Domini trucidatur, ipſeque turpi fugâ elapſus, à propriis filiis interficitur. *Ieſaiæ* 37. *v.* 38.

PARÆNESIS I.

De fugienda ſuperbia.

At diſcant Magnates Deum timere, eumque ſibi ob oculos ſemper ponere. Nam timor Domini eſt initium ſapientiæ. *Pſal.* 111. *v.* 10. Cordibus ſuis inſcribant aureolos illos *Prudentii* verſiculos:

Sic tota decurrat dies,
Ne lingua mendax, nec manus,
Oculi ne peccent lubrici,
Nec noxa corpus inquinet.
Speculator adſtat deſuper,
Qui nos diebus omnibus
Actuſque noſtros proſpicit
A prima luce in veſperam.
Hic teſtis, hic eſt arbiter,
Hic intuetur quicquid eſt,
Humana quod mens concipit:
Hunc nemo fallit Iudicem.

Quare

Deſine grande loqui, frangit Deus omne ſuperbum:
Magna cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.
Diſce ſupercilium deponere, diſce cavere
Ante pedes foveam, quiſquis ſublime minaris.

ut idem *Prudentius* ait.

Apud *Senecam* quoque *Tragœdum* memorabilis exſtat admonitio, quæ talis eſt:

Vos, quibus Rector maris atque terræ
Ius dedit magnum necis atque vitæ,
Ponite inflatos tumidoſque vultus.
Quicquid à vobis MINOR *extimeſcit,*
MAIOR *hoc vobis* DOMINVS *minatur.*
OMNE SVB REGNO GRAVIORE REGNVM EST.

Hiſtoriæ omnium temporum teſtantur, *Ambitionem atque ſuperbiam nunquam à Deo impunitam eſſe relictam. Exempla* exſtant in ſacris atque profanis Scriptoribus. I. *Adam & Heva*, qui Deo ſimiles ſe fore credebant, ſi de arbore vetita comederent, graviter à Deo ſunt puniti. *Gen.* 3. *v.* 5, 6. II. *Ædificatores turris Babylonicæ* in univerſam terram ſunt diſperſi. *Gen.* 11. *v.* 5. III. *Pharao* ex ſuperbia dicebat ad Moſen: *Exod.* 5. *v.* 2. Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Iſraël? Neſcio Dominum, & Iſraël non dimittam. Sed poſtea in mari rubro ſubmerſus periit. *Exod.* 14. IV. *Maria Moſis ſoror* leprâ divinitùs eſt percuſſa, quòd ambitioſè in Moſen fratrem ſuum ſurrexiſſet. *Num.* 12. *v.* 10. V. *Core, Dathan*, & *Abiron* cum ſua cohorte, ex arrogantiâ atque ſuperbiâ ſeſe cum Moſe comparantes, hiatu terræ vivi abſorpti ſunt in oculis univerſi populi. *Num.* 16. *v.* 33. VI. *Goliathi* arrogantiæ quiſnam erat exitus? Nonne perditio? 1 *Sam.* 17. 49. VII. *Hamanem* ſuperbia perdidit. *Eſth.* 7. *v.* 10. VIII. *Herodes* ob ſuperbiam ab Angelo Domini percuſſus, & à vermibus eroſus, quòd non tribuiſſet gloriam Deo, ſed totam ſibi vendicaſſet, à Tyriis adulantibus eloquentiæ nomine ſupra hominem laudatus. *Act.* 12. 23. IX. *Coſroës*, Rex Perſarum ſuperbiſſimus erat. Cùm enim anno Chriſti 618. Heraclius Imp. Legatis in Perſidem miſſis, ab eo pacem peteret, ille hoc reſponſo eos dimiſit: *Non parcam vobis, donec Chriſtum crucifixum, quem Deum etiam fatemini, abnegetis, & Solem adoretis. Diacon. Cedr.* At exitus infelix fuit. Nam anno Chriſti 627. filium ſuum juniorem, nomine *Mardaſam*, neglecto primogenito *Siroë*, regno inauguraturus, capitur à Siroë, in carcerem detruditur, fame cruciatur, malignè ſuppeditato pane & aquâ, à Satrapis conſpuitur & contumeliis afficitur, ſpectator eſt necis Mardaſæ, & reliquorum filiorum, ac paucos poſt dies ipſe quoque ſagittis conficitur. Sic inter ſpicula nequiſſimam animam reddidit, qui conviciorum ac blaſphemiarum tela in Chriſtum crucifixum ejaculatus fuerat, & arma impia ei intulerat. *Cedr. Diac. Zonar.* En dignam talionis pœnam! X. Ita quoque SENNACHERIB Rex Aſſyriorum, qui per os Legati ſui Rabſacis horribiles blaſphemias in Deum altiſſimum evomuit, & ſuperbiâ atque intolerabili arrogantiâ excœcatus in omnipotentem invehi, eumque quaſi provocare auſus eſt; juſto Dei judicio periit, à propriis filiis in templo idoli ſui interfectus. Meritò ergo hic cum Poëta Homero exclamamus:

Ἔχει

Ἔχει Θεὸς ἔκδικον ὄμμα: hoc eſt, Deus habet vindicem oculum. Ita impletum eſt in eo vaticinium illud *Danielis c.7. v.4.* de *Leone Babylonico alis aquilinis ornato, quibus è terra ſublatus eſt.* (notatur *ſuperbia Sennacheribi*, quòd nempe futurum eſſet, ut ſuperbiret, hoc eſt, ſupra communem hominum ſortem iret, & velut alis aquilinis è terra in altum ſubvolaret, os in cœlum poneret, & Altiſſimo malediceret.) *Sed additur: quod Beſtia in pedes velut homo ſtare coacta, quodque cor hominis ei datum ſit.* (Quibus verbis notatur: quòd tandem è ſtatu ſuperbiæ in ſtatum miſeriæ dejectus, miſerrimam humanæ ſortis conditionem didicerit, quando in templo à propriis filiis interfectus eſt.) Quò alludit *ſtatua ei erecta* cum hac inſcriptione:

Εἰς ἐμέ τις ὁρῶν, εὐσεβὴς ἔστω.

hoc eſt,

Quiſquis me intuetur, pietatem veneretur.

PARÆNESIS II.

De fugienda in Deum blaſphemia.

Omnes mortales caveant ſibi, ne blaſphemiarum ſagittas in Deum ejaculentur. Nam blaſphemia cum natura atque fine Linguæ humanæ pugnat. Pulchrè namque ait *Gordius*: AVRIS condita eſt ad audiendum ea, quæ Deus loquitur: LABIA verò condita ad celebrandum Deum Creatorem. Et venuſtè inquit *Lactantius lib. 4. c. 26.* Lingua cum virtutem majeſtatemque Dei interpretari cœperit, tum demum officio NATVRÆ SVÆ fungitur.

Hac de cauſa *Ebræi* unâ voce כבוד & *linguam* & *gloriam* appellant. *Pſalm. 16. v. 9. Ioſuæ 7. v. 19.* Quo promiſcuo uſu alludunt ad præſtantiam hujus organi, nempe linguæ, cujus vero uſu à brutis glorioſè differt. Verus autem linguæ uſus in eo conſiſtit, ut homo Deum ſuum glorificet. Qui autem Deum glorificat, hunc Deus rurſus glorificabit: Qui autem Deum blaſphemando ignominiâ afficit, hunc quoque Deus ignominiâ afficiet. *1 Sam. 2. v. 30.* Et ſeptuplo eis in ſinum eorum reddet illuſionem, quâ illuſerunt Deo. *Pſal. 79. v. 12.* Quod in pulcherrimo Emblemate oſtenditur:

HOMO COELVM VERSVS SPVENS.

EPIGRAMMA.

Cernis, ut is cœlum fœdo qui conſpuit ore,
Non cœlum, imò ſuos conſpuat ipſe SINVS?
Et tu cœlorum Domini contemtor, in illum
Non quot verba jacis, tot tibi probra vomis?

Exemplum habemus in *Sennacheribo* & *Choſroë*, (de quibus antea) & in *Iuliano Apoſtata*, qui Chriſtum per contemtum & blaſphemiam vocabat GALILÆVM, tandem verò vel ſagittâ, vel haſtâ, lethaliter in bello Perſico vulneratus eſt. Moriturus autem fertur manum ſanguine implevisse, illumque in aërem projeciſſe, & Chriſtum debellatorem ſuum rabioſè allatraſſe hoc ſcommate; *Viciſti tandem, Galilae.* Ita ſimul & victoriam confeſſus eſt, & blaſphemiam evomuit. *Eutropius Ammian. Marcellin. Theodoret. lib. 3.*

IV. Sennacherib anno Regni 7 interiit.

Obſervationem quoque meretur, quòd Sennacherib, Rex Aſſyriorum penultimus, (qui Ninive regnavit) ſeptimo regni anno interierit. *Numerus namque ſeptenarius magnis Principibus fatalis ut plurimùm eſſe ſolet*; uti ex exemplis patet. Nam I. *Cyrus*, primus Rex Perſarum, poſt captam Babylonem annos 7 vixit, & poſtea interfectus eſt. II. *Cambyſes* ſecundus Rex Perſarum annos 7 & menſes 5 regnavit, & poſteà caſu à ſe ipſo interfectus eſt. III. *Darius ultimus*, annos 7. IV. *Alexander M.* Monarchiam tertiam obtinuit annos 7, poſt cujus obitum de ſumma rerum armis certatum eſt annos 7, tandem obtinuit Seleucus cum ſua poſteritate Syriam. V. *Archelaus* Rex Macedoniæ periit in venatione, cùm regnaſſet annos 7. VI. *Narſes*, ſeptimus Rex Perſarum, regnavit annos 7, menſes 9. VII. *Valerianus Imp.* poſtquam cum filio Galeno imperaſſet annos 7, à Sapore Perſarum Rege victus & captus eſt. VIII. *Conradus I*, Ludovici IV. filius, regnavit annos 7. XI. *Carolus Craſſus* imperio cedere juſſus anno 7. X. *Pilatus* Præſes Iudææ ſe ipſum interfecit anno 7 poſt condemnationem Chriſti, quæ facta ab illo, ipſo ſeptimo anno ſuæ præfecturæ.

V. Adagium.

Ieſaiæ cap. 14. verſſ. 4, 5.

Quomodo ceſſavit exactor, quievit tributum?
Contrivit Dominus baculum impiorum, & virgam dominantium, cædentem populos in indignatione plagâ inceſſabili.

In hoc Adagio *Epitaphium* θελαμβευλικὸν Sennacheribo Regi Aſſyriorum à piis erigitur, & ſalsè ab illis irridetur, quòd antea velut Leo alis aquilinis in altum evolaret, & ſupra Deum atque homines elevare ſe præſumeret; nunc verò velut homo ſuper pedes ſtet, & cor hominis ei datum ſit; *Dan. 7. v. 4.* quòd de ſolio ſuo à Deo dejectus, ignobilis nunc

& inglorius jaceat, ita ut piis non amplius sit terrori, sed risui.

Vocatur autem Sennacherib, *Baculus Impiorum*, & *Virga dominantium*: ein stecken der gottlosen/ und ruthe der herscher. Sicut etiam *Esai.* 10. *v.* 5. *idem* vocatur *Virga furoris Dei*, & *Baculus in manu Domini.* Quia Deus in ira sua per illum, velut virgam & baculum, populum suum castigavit. Non secus enim atque *Parentes* in liberos petulantes atque contumaces virgis animadvertunt; *Prov.* 13. *v.* 24. iis autem emendatis, & ad frugem meliorem redactis, virgas confractas & minutim discerptas in ignem projiciunt: Ita quoque Deus ad tempus Tyrannorum operâ, velut virgâ, *Esai.* 10. *v.* 5. & baculo, *ibid.* & malleo utitur, *Ierem.* 50. *v.* 22. & 51. *v.* 21. ut liberos suos castiget. (ipse namque visitat iniquitatem Patrum in filiis in tertiam & quartam generationem. *Exod.* 20.) Sed quando illi pœnitentiam agentes à Deo tanquam Patre misericorde & miseratore, *Psal.* 103. in gratiam recepti sunt, tum Tyrannos tragicâ morte extinctos in infernum præcipitat. *Esa.* 10. *v.* 16.

DUBIUM.

At quare Deus Reges iram suam exsequentes abjicit, cùm tamen voluntatem ejus impleant?

Resp. *Concursus Dei & hominum*, tanquam causæ primæ & secundarum, *duplex* est.

1. CONFORMIS, quando Deus & causæ secundæ ratione finis inter se concordant; ut, quando Deus ea, quæ vult, per sanctos peragit.

2. DIFFORMIS, quando Deus & causæ secundæ, nempe Tyranni hominesque impii, ratione finis inter se discordant. Licet enim Deus Tyrannorum ministerio utatur; tamen alia Dei, alia illorum est intentio. *Dei intentio* vel *finis* est, ut per Regem Assyriorum multos populos, imò etiam suum populum puniat, & publica iræ suæ exempla omnibus proponat, ut omnes in Mundo homines Deum timeant, & pœnitentiam agant. *Sennacheribi* verò, licet Dei in hoc opere minister fuerit, *finis* est, Regni sui amplificatio, & gloriæ propriæ, atque potentiæ ostentatio. Sicut etiam *Esai. c.* 10. *v.* 5, 6. insinuat, quando ait: Væ Assur, virga furoris mei, & baculus, ipse est in manu, ad gentem hypocriticam mittam eum, *&c.* At *v.* 7. subjungit: *Ipse autem non sic arbitrabitur, neque cor ejus sic existimabit: sed ad delendum erit cor ejus, & ad internecionem gentium non paucarum.* Et hæc est causa, quare Deus Sennacheribum contriverit, omnesque tyrannos adhuc conterat. *Tale* quoque *Epitaphium* exstat de *Rege Moabitarum* interfecto, *Ierem.* 48. *vers.* 17. *Quomodo fracta est virga fortis, baculus gloriosus?* Ita quoque pii Diabolo, qui princeps hujus Mundi, & per crucem Christi victus atque dejectus est, insultant ex *Hoseæ c.* 13. *v.* 14. & 1 *Cor.* 15. *v.* 55, 56. *Vbi tuus, mors, aculeus? Vbi tua, inferne, victoria?* &c.

MOARCHA XLIII.

ASSARHADDON.

I. ORTUS.

I.

ASARCHADDON אסר-חדן 2 *Reg. c.* 19. *v.* 37. אסר-חדון *Esdr.* 4. 2. אסר-חדן *Esai.* 37. *v.* 38. Vinctus qui gaudet jure. ein gebundener/ welcher sich des Rechten freuwet. vel: acutus Assyrius. Varia habet nomina. Aliàs dicitur I. ASENAPHAR, *lib.* 1. *Esdr. cap.* 4. *v.* 10. *Aventin. Annal. Bojoar. l.* 1. *p.* 20. II. ASBAZARETH. 3 *Esdr.* 5. *v.* 69. quæ vox semel tantùm in scriptura reperitur. Nam Asbazareth ille Rex Assyriorum, qui 3 *Esdr. c.* 5. *v.* 69. coloniam deduxisse dicitur in Palæstinam atque Samariam, *lib.* 1. *Esdræ c.* 4. *v.* 2. expressè vocatur ASSARHADDON. III. NOCHORDAN, à *Zonara.* IV. ASSAROCHODDAS, à *Iosepho l.* 30. *Antiq. Iudaic. c.* 2. V. AZARACOLDUS, *Reusn. Chron. p.* 197.

II.

Hic autem, post tragicum Parentis exitum, *regnum adeptus* est, licet *natu minimus* esset. CAUSA hujus rei fuit gemina.

1. REMOTA. Quia jam ante, patre foris absente, regnum administraverat. Erat namque moris apud populos Orientales, ut quoties Rex bellum foris gereret; domi certum successorem aut vicarium substitueret, si quid humanitùs ipsi contigisset; Sicut legimus de *Cyro*, quòd *Cambysen* filium regni Persici, cùm ille expeditionem contra Massagetas susciperet, Gubernatorem constituerit.

2. PROPINQUA. Quia fratres ejus parricidæ, nempe, *Adramelechus*, & *Sarassar*, (quem Iosephus Selennaram nominat) populari tumultu è regno ejecti in Armeniam aufugerant, 2 *Reg. c.* 19. *v.* 37. idcirco ipse ob innocentiam Patri surrogatus est.

Factum hoc est { 3242 / 15 / 14 / 729 } anno { ab Orbe condito. / Ezechiæ Regis in Iuda. / Numæ Pompilii regis Romanorum. / ante nativitatem Christi.

II. PROGRESSVS.

III.

I. ACTA TOGATA. *Primò: Novam coloniam in Samariam deduxit*. uti patet ex *Esdræ lib.* 1. *c.*4. *v.* 2. & ex *Esdræ lib.* 3. *c.* 5. *v.*69. *Aventin. Annal. Bojoar. lib.* 1. *p.* 20. ita scribit: Assaradon, qui & Assenaphar, in Samariam Medos & Babylonios misit, qui terram colerent, ne deserta habitationique hominum minùs idonea redderetur, fieretque latibula ferarum. *Deinde: Tobiam Seniorem* ab exilio revocatum restituit in integrum, & patruelem ejus Achiacharum (quem alii Aquicarem nominant) suis omnibus & Assyriis imperio præfecit. Vide *Tob. c.* 1. *v.* 25. *Reinecc. Syntagm. Heroic. p.* 61.

IV.

II. ACTA BELLICA. *Duo Bella gessit.* PRIMVM *cum Fratribus*, nempe *Adramelecho & Sarassare*; qui, licet ob parricidium populari tumultu è Regno ejecti in Armeniam aufugissent, nihilominus tamen armis eum oppugnabant.

ALTERVM cum *Merodacho*, *Babylonia Præfecto*. Hic enim cùm dissidium inter fratres videret, occasionem rei benè gerendæ adeptum se ratus, non descivit modò, & Regem Babyloniæ salutari se voluit, sed cùm vicinas undique gentes, partim gratiâ, partim violentiâ, ad se traduxisset, devicto Assarhaddone, totum Assyriorum regnum ad Babylonios transtulit. *Sleidan. lib.* 1. *de quatuor Monarchiis.*

III. EGRESSVS.

V.

Assarhaddon à Merodacho superatus, & familiam & Assyriorum regnum interitu suo finivit, anno regni sui x.

VSVS.

Peccata parentum à Deo in filiis puniuntur.

Nam vox Decalogi de divina justitia concionatur *Exod.* 20. *v.* 5. Visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem.

Exempla.

1. *Ruben*, qui incestâ consuetudine Novercæ sese impiè ac nefariè polluit, toti posteritati pœnas accersivit, quæ voce Patris velut oraculo ei denunciatæ sunt: *Effusus es sicut aqua: non crescas. Quia ascendisti cubile Patris tui, & maculasti stratum ejus. Genes. c.* 49. *v.* 4.

2. Propter *Saulis* scelera tota familia & posteritas ejus deleta est, præter filium Ionathæ Mephiboseth. 2 *Sam.* 21. *v.* 5.6.7.9. imò & filium sanctum Ionathan, alienum à paterno scelere, tamen unà cum parente interfici Deus voluit. 1 *Sam.* 31. *v.*2. Manet tamen Ionathæ posteritas usque ad tempus exilii Babylonici.

3. Cùm *Salomon* Rex sapientissimus amoribus & genio indulgeret, & in idololatriam delaberetur, & delubra ethnica in gratiam Concubinarum suarum exstrueret, spreto vero Dei cultu atque templo, puniebat Deus filium ejus stultis consiliariis, ut decem tribus Israël ab ipso deficerent. Vnde postea perpetua exstiterunt bella, donec à vicinis hostibus utraque familia fuit oppressa atque deleta. Vide 1 *Reg. c.* 11. & 12.

4. *Achabi* posteritas propter ipsius idololatriam tollitur, interfectis à Iehu septuaginta viris. 2 *Reg.* 9.

5. Ita quoque *Assarhaddon* punitus est propter peccata Parentis sui Sennacheribi, qui superbus, blasphemus atque perfidus fuit; uti in historia Sennacheribi diximus. Nam ex superbia quadam & insolentiâ Deum ipsum in cœlis præ se contemsit, inque eum blasphemas voces evomuit, atque contra fidem datam, Ezechiam in urbe Ierosolyma obsedit. Ideóque non tantùm ipse punitur, (nam exercitum amisit, & ipse à propriis filiis interfectus est;) sed etiam tota ipsius posteritas defecit, translatâ Monarchiâ à filio ejus Assarhaddone ad Chaldæos per Merodachum.

Ita propter perfidiam *Saulis*, qui Gibeonitas contra fidem datam occiderat, SEPTEM FILII EJVS INNOCENTES in monte coram Domino crucifixi sunt, 2 *Sam.* 21. *v.* 6. 9. Domino factum illud approbante; uti colligitur ex *vers.* 14. Quia Deus terræ reconciliatus est post hæc, h. e. pœna Israëlitis divinitus propter peccatum Saulis inflicta, videlicet fames trium annorum, cessavit.

Similiter ZEDECHIAS fidem fallit jurejurando Regi Nabuchdonosori confirmatam. Idcirco divinitus punitur, urbe Ierosolymâ expugnatâ & flammis deletâ; inque conspectu ejus omnes ipsius liberi interficiuntur, jussu Regis Nabuchdonosoris; ipse captus excæcatur, & catenis vinctus in Babylonem abducitur. 2 *Reg.* 25. *v.* 7. 8. 9.

Quare ô homo, quisquis es, fidem sanctè datam constanter & inviolate serva. Nam Deus perjuros graviter punit: fidos verò præmiis ornat atque beat, juxta versum:

Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.
Stans pactis longâ fit posteritate beatus.

DYNASTIA QVARTA.

In qua Familia Merodachi continetur, sive series Regum Chaldaicorum, post Imperium ab Assyriis ad Babylonios translatum, interfecto Sennacheribo, & devicto Assarhaddone.

MONARCHA XLIV.
MERODACHVS.

I. *ORTVS.*

I.

MERODACHVS, Baladanis filius, Rex Babylonis, varia habuit nomina. I. Dictus est MERODACH BALADAN מראדך בלאדן amara contritio absque judicio. *Chytræus Onomast. p.*279. inquit: מראדך amara contritio; בלאדן iniquus judex. *Esai.* 39. *v.*1. 2 *Reg.* 20. *v.*12. II. BERODACH vel BRODACH בראדך creans interitum, vel filius interitus. Ein zerstörer/oder ein kind deß verderbens und untergangs. 2 *Reg.* 20. *vers.* 12. III. MARDOCEMPADVS vel MARDOCEMPADES nominatur à *Ptolomæo lib.* 4. *c.* 7. *μεγάλ. συντάξ.* Idem confirmat insignis Astronomus & Mathematicus *Erasmus Reinholdus* in *Tabulis Prutenia.* IV. MARODACHVS, à *Suida.* V. BALADAS à *Zonara* appellatur.

II.

2. *Ὁμωνυμία.* Vox *Merodachi* in sacris literis bifariam usurpatur.

1. PROPRIE. Sic est *nomen personæ*, & notat 44 Monarcham Babylonicum, de quo h. l. agimus. Et in hoc significatu *semel* usurpatur, nempe *Esai.* 39. *v.* 1. Et vox synonymica *Berodach semel*, nempe 2 *Reg.* 20. *v.* 12.

2. FIGVRATE, vel *iconoclasticè.* Sic notat „ *idolum Merodachi. Ierem.* 50. 2. Capta est Baby„ lon, confusus est Bel, contritus est Merodach, „ confusa sunt omnia sculptilia ejus, contrita sunt „ idola eorum. Hic *Bel* & *Merodach* notant idola Babyloniorum.

II. PROGRESSVS.

III.

1. IMPERII OCCVPATIO. Merodachus præfectus Babyloniæ erat sub Regibus Sennacheribo & Assarhaddone. Sed cum ille turpi fuga, post exercitum ejus ab Angelo Domini trucidatum, è Iuda in Metropolin suam Niniven regressus, post 45 dies (uti habetur *Tobiæ* 1. *v.* 24.) à propriis filiis in templo idoli Nisroch interfectus esset; 2 *Reg.* 19. *vers.* 37. hic verò à fratribus suis parricidis Adramelecho & Sarassare bello oppugnaretur; viribus omnium consumtis, rebus novis studere occipit, & conversus in Assarhaddonem, eum prœlio victum Regno deturbat, idque Assyriis ereptum Babyloniis conciliat. Vide 2 *Reg.* 19. *vers.* 37. & 2 *Reg.* 20. *v.* 12. Huc referri potest *insignis locus ex Ezech.* 31. *v.* 3. Ecce, ASSVR quasi Cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine; & inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus. Et postea *vers.* 10, 11. *subjungitur*: Propterea hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd sublimatus est in altitudine, TRADIDI EVM IN MANVS FORTISSIMI GENTIVM. In hisce verbis per REGEM ASSYRIORVM intelligitur ASSARHADDON (de quo 2 *Reg.* 19. *v.* 37. & *Esai.* 37. *v.* 38.) & per איל גוים ARIETEM h. e. *fortissimum* GENTIVM, *non* intelligitur *Nabuchdonosor* (uti quidam volunt. Nam Nabuchdonosor Assyrios non vicit: imò neque bellum quidem cum illis unquam gessisse, in historiis, vel sacris vel profanis, legitur) sed MERODACH BALADAN, Rex Babylonis, (2 *Reg.* 20. 12. *Esai.* 39. 1.) à quo Assarhaddon est devictus, & instar arboris excisus, & rami ejus fracti: h. e. Reges fiduciarii seu vasalli, Principes, Proceres seu Magnates, Consiliarii & populi Assyrio subjecti, maxima ex parte interemti sunt; residui, deserto eo, se Babylonio Regi adjunxerunt. Atque ita *super cadivum truncum ejus habitarunt omnes aves cœli, & in ramis ejus fuerunt omnes bestiæ agri. v.* 13. h. e. regnum ejus ab exteris populis occupatum atque possessum est. Hæc autem *ratio* amplificatur *à fine* judicii contra Assyrium instituti. *v.* 14. *Vt non exaltent se, propter sublimitatem suam, illæ arbores irriguæ, & non extendant cacumen suum inter frondes, & non conquiescant in se ipsis altitudine sua ulla irrigua: quandoquidem omnes illi traditi sunt morti, dejecti in terram imam inter filios hominis, ad eos qui descenderunt in foveam.* Sensus est. Vt omnes Reges, Principes, atque populi, edocti exemplo Regis Assyrii, discant non exaltare se ob potentiam atque opulentiam suam, non luxuriari, neque fiducia

cia sui in se ipsis conquiescere, ne tandem in parem aut graviorem pœnam incidant.

Factum hoc est anno { 3251. ab Orbe condito.
24. Ezechiæ Regis in Iuda.
19. à devicta Samaria per Salmanassar, Regem Assyrior.
720. ante Christi nativitatem.

IV.

II. IMPERII ADMINISTRATIO. Circa hanc notanda sunt tria: 1. *Regia habitatio*. 2. *Legatio*. 3. *Religio*.

V.

1. REGIA HABITATIO. *Merodachus* devicto Assarhaddone etiam in *Assyria ejusque Metropoli Ninive regnavit*, sed *in ea non habitavit*; verùm in *Babylone*, vel Patriæ amore quodam, vel quod minus Assyriis fideret. *Vnde non fit amplius mentio in Scripturis* REGVM ASSYRIORVM, *sed tantum* BABYLONIORVM. Quia *in Babylone sedem regiam habuerunt*. Non *secus atque Reges* DYNASTIÆ II. *&* III. è *Nini & Phul-Belochi stirpe prosati*, *Assyrii appellantur*. Quia *in Ninive Assyriæ metropoli regiam sedem habuerunt*.

VI.

2. LEGATIO. Legationem amplissimam Merodachus misit *ad Ezechiam Regem Iuda*, ceu eximiè Deo carum.

Factum hoc, anno { 3242. ab Orbe condito.
15. Regni Ezechiæ Regis Iuda.
729. ante Christi nativitatem.

VII.

Causa hujus *Legationis* erat *triplex*. I. ETHICA, ut nempe *Ezechiæ Regi de recuperata valetudine gratularetur*. *Esai*. 39. *v*. 1. 2 *Reg*. 20. *v*. 12. II. ASTROLOGICA, nempe, ut interrogarent Legati Ezechiam de *miraculo Solis retrogradi*: Nam Sol 10 gradibus retrocesserat in horologio Achas. Quæ causa expressis verbis ponitur 2 *Par*. 32. *v*. 31. *Aventin. lib*. 1. *Annal. Bojoar. p*. 20. ita scribit: Merodachus ad Ezechiam cum muneribus Legatos mittit exploratum, quidnam portentum sibi vellet, quod tum acciderat. Ezechias lethaliter ægrotabat, cui desperanti salutem, comploranti que fatum suum, Majestas æterna 15 annos adjecit: & diem, præter naturæ legem, prolongavit. Sic jussu authoris natura retrorsum orientem versus tendens, cursus repetierat relictos, & longissimum diem mortalibus ministrarat. Id fama divulgatum est, animadversumque à Chaldæis. Hæc *Avent*. III. *Causa* est POLITICA, quæ additur à *Iosepho lib*. 10. *Antiqu. Iudaic. cap*. 3. *pag*. 261. nempe, *ut Ezechiam societate atque fœdere sibi jungeret ad vicinos populos subigendos*.

VIII.

Addit præterea *Iosephus in loco alleg. Quomodo Ezechias Rex Legatos Merodachi exceperit*, *iisque* thesauros regios ostenderit, & quomodo eo nomine à Propheta Esaia reprehensus sit: *Verba ejus hæc sunt*: Ille exceptis Legatis comiter, & convivio regali adhibitis, thesauros etiam ostendit, & apparatum armorum, & quicquid pretiosum auro constabat ac gemmis: atque ita cum donis remisit ad Baladam. Aditus deinde ab Esaia, rogatusque, quinam essent qui venerant: ait, è Babylone missos à Rege venisse: ostendisseque se illis omnia, ut visis divitiis colligentes ex his ipsius potentiam, Regi suo renunciare possent certiùs. Tum Propheta respondens: Scito, inquit, quòd hæ divitiæ *paulo post* transferentur in Babyloniam, & posteri tui virilitate amissa eunuchi servient Regi Babylonio. Hæc enim prædicit Dominus. Ezechias contristatus hac prædictione, ait, se quidem malle gentem suam in eam calamitatem non incidere, sed quando non aliter visum sit Deo, precari, ut saltem ipse possit in pace, quod reliquum vitæ, exigere. *Hæc ille*. Eodem modo etiam *Esaias in cap*. 39. scribit. Et *v*. 8. subjungit: Et dixit *Ezechias ad Esaiam*: *Bonum verbum Domini quod loquutus est*: Et dixit; *Fiat tantùm pax & veritas in diebus meis*. h. e. Deus me vivo tranquillum Reipubl. statum largiatur. Vnde patet, quòd hæc ostentatio Regis Ezechiæ captivitatis subsequuturæ causa saltem remota fuerit, quæ contigit filio ejus *Manasse*, quem *Benmerodach*, Merodachi filius, fœdo carceri per decennium addixit: Vnde tamen malè actorum ductus pœnitudine in regnum remissus est.

IX.

3. RELIGIO. *Merodachus fuit idololatra*. Nam ita *Ieremias c*. 50. *v*. 2. scribit: Capta est Babylon, confusus est *Bel*, (summum Babyloniorum idolum, in honorem Beli erectum) *contritus Merodachus*, (h. e. idolum Merodachi, ab amara contritione sic dicti, est contritum) & *confracta sunt idola eorum*. Vnde patet, quod Merodachus ad exemplum Beli, secundi Babyloniorum Monarchæ, etiam idola de suo nomine dicta erexerit, iisque cultum divinum exhiberi jusserit. Vnde etiam *Ieremias* Propheta urbi Babyloni, ejusque statuis atque idolis, excidium atque exitium prædicit.

III. EGRESSVS.

X.

Merodachus regnavit annis	52 29 40	juxta	Metasthenem & Avent. *lib.* 1. *Annal. p.* 20. Berosum atq; Iosephum. Funccium & Reinecc. *Syntagm. heroic. p.*62.

MONARCHA XLV.

BENMERODACHVS.

ORTVS.

I.

BENMERODACHVS, h. e. Merodachi filius, Parenti defuncto in imperio successit.

PROGRESSVS.

II.

Hic Parentis cum Iudæis amicitiam initam deseruit, & magnam Iudææ partem depopulatus, *Manassem Regem*, *Ezechiæ filium* (quem Deus justus Mundi Iudex ob horrenda scelera atque flagitia, quæ 2 *Reg.* 21. & 2 *Par.* 33. enumerantur, castigare voluit) in agro oppressum per Duces suos vivum cepit, atque vinctum catenis atque compedibus duxit in Babylonem, atque carceri tetro, vinculisque durissimis annos decem inclusit, *anno Regni ejus* 41. sicut *Lyra* in 2 *Reg.*21. scribit. Vide 2 *Par.*33. *v.* 11. Hæc fuit *captivitas Babylonica prima*, (quæ aliàs *particularis* dici potest) in qua Rex Manasses, & non simul totus populus Iuda captivus abductus est, sed paucæ tantùm personæ; uti colligitur ex 2 *Reg.* 21. *v.* 14. Quam captivitatem *Esaias Propheta* Ezechiæ Regi, postquam ex ostentatione regios thesauros Legatis Merodachi ostendisset, hisce verbis prædixit, *Esai.* 39. *v.* 5,6,7. *Audi verbum Domini exercituum : Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizaverunt Patres tui, usque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quicquam, dicit Dominus. Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio Regis Babylonis.* Et *v.* 8. additur: *Et dixit Ezechias ad Esaiam : Bonum verbum Domini quod loquutus est; Et dixit : Fiat tantùm pax & veritas in diebus meis!* Idem confirmat *Iosephus lib.* 10. *Antiq. Iudaic. c.* 3. Scito, *inquit*, quòd hæ divitiæ PAVLO POST transferentur in Babylonem, cùm & posteri tui, virilitate amissa, eunuchi servient Regi Babylonio. *Hæc Iosephus.* Quod Esaiæ Prophetæ vaticinium posteà in impio Rege Manasse, filio Ezechiæ, impletum est, quem Ben-Merodach Rex Babylonis captivum in Babylonem abduxit. In eandem sententiam scribit *Aventinus lib.* 1. *Ann. p.* 20. Ben-Merodachus Manassem Regem Iudææ omnibus flagitiis sceleribusque inquinatissimum (ut qui *Esaiam Prophetam* serrâ ligneâ consectum crudelissimè necaverit) vinctum Babylonem duxit: ubi eidem post tot adversitates resipiscenti, & affirmanti, profitentique se non ampliùs peccaturum, supremus Deus pater indulgentissimus (qui purgari homines à peccatis maximè cupit) non solùm veniam omnium criminum donavit, verùm rursus quoque ad Imperii culmen ipsum evexit, quò foret illustre divinæ clementiæ monumentum.

NOTA.

Captivitas Regis Manassis à quibusdam Historicis refertur *ad tempora*	*Merodachi*: ut à *Suida* & *Cedreno*. Verùm hæc narratio nullo argumento ab illis confirmatur, eamque fabula Suidæ de statua ferrea, in qua Manasses asservatus sit, suspectam reddit. *Ben-Merodachi*: ut *Aventinus Annal. lib.*1. *p.*20. *Reinecc. Syntagm. Heroic. p.* 62. Quæ sententia cum Chronologia exactè congruit.

EGRESSVS.

III.

Ben-Merodachus, consentiente Chronologorum calculo, XXI annis regnavit. *Avent. lib.* 1. *Annal. pag.* 1. *Reinecc. pag.* 62. *Reusn. Chronolog. pag.* 199.

MONARCHA XLVI.

NABVCHDONOSOR I.

I.

NABVCHDONOSOR I. fuit Rex Babyloniorum longè clarissimus, qui Ben-Merodacho successit. *Iosepho lib.* 1. *contra Appion.* NABVLASSAR. *Ptolemæo* NABOPOLLASSAR. *Straboni l.* 15. NABOCRODOSORVS appellatur.

II.

Bella gessit duo. Vnum cum Phraorte Medorum Rege, quem castris & vitâ exuit. *Alterum* verò *cum Pharaone Nechone*, vel *Nechao Ægypti Rege.* (qui *Iosiam Regem Iuda* transitum per Regionem suam denegantem, prælio fusum interemit.) Contra hunc Nabuchdonosor in limine senectæ filium cum valido exercitu misit. At ille cognito Babylonii conatu,

tu, non contemſit hoſtem, ſed cum validis & numeroſis copiis ad Euphratem in Charcamis ei ſe oppoſuit, & collatis ſignis cum eo congreſſus, amiſſis multis millibus, coactus eſt cedere. Babylonius autem ſuperato Euphrate totam Syriam Peluſium uſque ſubegit. Factum hoc quarto anno Iojakimi filii Ioſiæ Regis Iuda. Vide *Ierem.* 46. *v.* 1, 2. *Ioſeph. l.* 1. *Antiq. Iudaic. c.* 7. *pag.* 266.

III.

Nabuchdonoſor moritur, cùm regnâſſet

Annos { 21 / 36 } juxta { *Ptolomæum in Canone.* / *Reinec. Syntag. Heroic. p.* 62. *Avent. Annal. Bojoar. l.* 1. *p.* 20. }

MONARCHA XLVII.

NABVCHDONOSOR II.

cognomento MAGNVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

H. e. *Nomine atque Origine ejus.*

I.

NABVCHDONOSOR cognomento MAGNVS; *Ptolemæo* NABOPOLLASSAR, Straboni NABOCRODOSORVS appellatur: filius Nabuchdonoſoris primi fuit. Ebraicè dicitur נבכד-נאצר NEBVCADNEZAR. 1 *Paral.* 6. *v.* 15. נְבוּכַד-נֶאצַּר *Daniel.* 1.1. Græcè Ναβουχοδονόσορ. *Judith.* 1. *v.* 5. procreans interitum, *vel* pulchris inſidians. Item dicitur נבוכד-ראצר NEBVCAD-REZAR procreans interitum: *vel* ſtercori inſidians. *Ierem.* 32. *verſ.* 1. ראי Ebræis ſignificat omne quod viſu eſt abominabile, ut fimus, ſtercus. *Nahumi* 3. *v.* 6. Ponam ut ראי, ſpeculum h. e. exemplum, quod omnes intueantur, tam fœdum & ignominioſum, ut omnes ab illo intuendo abhorreant. נאי idem eſt quod pulchritudo, & נאה pulchrum. Idcircò Nebucadnezar in Scriptura interdum vocatur NEBVCADNESAR: interdum verò NEBVCADRESAR: idque non ſine cauſa. Nam eo inſinuatur, quod *Nebucadnezar* Rex Babylonis potentiſſimus *inſidiaturus ſit Iudæis impœnitentibus*, imò planè eos vaſtaturus, *qui initiò* quidem *decori* & *pulchri* coram Deo: & סגלה *ſegûlla*, λαὸς περιούσιος, h. e. populus Dei peculiaris erant, *Deut.* 7. *v.* 6. *Exod.* 19. *v.* 5. cùm in præceptis ejus ambulabant. *Poſteà* verò cùm à Deo & Domino ſuo deficerent, & cum diis alienis ſcortarentur, à Deo abjecti, *& coram facie ejus velut excrementum* aut *purgamentum*, h. e. velut fimus aut ſtercus facti ſunt. *Chytræus in Onomaſt. p.* 290. ita hoc Nomen interpretatur. *Nebucadneſar* (inquit) eſt prophetans hujuſmodi anguſtiam; à *Nab* prophetans, *Cidnah* hujuſmodi, *Zar* anguſtia: vel divinus judex, Aſſyrius: vel tribulator, à צרר ligavit, colligavit. item: hoſtiliter egit, arctavit, anguſtiis affecit. *Schindl. Lex. p.* 1154. derivat à נצר. Quod 1. ſignificat *ſervavit, conſervavit.* 2. per *antiphraſin*, *deſtruxit, vaſtavit, deſolavit.* Nam Nabuchdonoſor fuit terribilis omnium Gentium deſtructor. Vide *Habacuc.* 1. *v.* 15, 16. *Nahum* 2. 2. Aſcendit diſſipator contra faciem tuam נציר deſtruere munitionem. *Ierem.* 4. *v.* 16. נצרים devaſtatores veniunt ex terra longinqua Exercitus נבוכד-נצר Nebucadnezer; ad cujus nomen alluditur. *Hæc Schindl.* Hujus Nabuchdonoſoris fit mentio 2 *Reg.* 25. 2 *Paral.* 36. *Ierem.* 39, 52. *Daniel.* 1, 2, 3, 4.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

Et quidem

I. *DE ACTIS POLITICIS.*

II.

ACta *Nebucadnezaris Politica* ſunt gemina. 1. *Polemica* vel *Bellica*. 2. *Irenica* vel *Togata*.

I. *Acta Bellica.*

III.

Nebucadnezarem plurima geſſiſſe bella, extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt. Nam *Ioſephus lib.* 10. *Antiq. Iudaic. cap.* 11. *p.* 276. *& lib.* 1. *contra Appion.* & *Strabo lib.* 15. *Geograph.* citant ex *Metaſthene*, eum fortitudine & rerum geſtarum magnitudine, Hercule præſtantiorem habitum fuiſſe, urbem Africæ primariam, bonamque partem Hiſpaniæ Regno ſuo adjeciſſe. Deus ipſe vocat eum *Malleum univerſæ terræ*, quo Gentes confregerit & Regna contriverit. *Ierem.* 50, 22. & *c.* 51. *v.* 20. Inter ea, quæ nominatim apud Scriptores reperiuntur, hæc ſunt præcipua.

IV.

Anno M. 3347. & *regni ſui primo, à Patre ſuo adminiſtrationem belli contra Nechaonem Ægypti Regem accipit*, contra quem magno animo in Syriam profectus victum ad Euphratem fugat, & fortunam urgendo, mulctat provinciis omnibus, quas in Aſia ille acquiſiviſſet, & in ipſo Ægypti aditu Peluſium

luſium urbem capit. *Ierem.* 46. Et hinc Scriptura S. annos Regni ejus inchoat.

V.

Cùm autem hoc ipſum *Rechabitæ* audirent, ejus terrore Ieroſolymam ſe conferunt. Nebucadneſar verò victoriam perſequutus, Ieroſolymam venit dira minans, ni tributa pendant, ſicut reliqui Syriæ habitatores. *Rex* itaque *Iojakimus*, timore ſuadente, pacem mercatus pecuniis integro triennio imperata tributa perſolvit, vel tribus annis ei ſerviit; ſicut dicitur 2 *Reg.* 23. *v.* 36. *Ioſeph. l.* 10. *Antiq. Iudaic. cap.* 7.

Factum hoc eſt anno
- 3351. à condito Orbe.
- 132. à condita urbe Roma.
- 8. Regni Iojakimi Regis in Iuda.
- 4. ſui Regni in Syria.
- 620. ante Chriſti nativitatem.

VI.

Deinde Nebucadnezar exercitum tranſtulit in *Phœniciam & metropolin Tyrum*, *ejuſque Regem Ithobalem oppugnavit atque devicit*, ſicut *Diocles* in *ſecundo rerum Perſicarum libro*, & *Philoſtratus tam in Phœnicum, quàm Indorum hiſtoriis*, tradunt. Tyrus autem metropolis Phœniciæ fuit, & Regum Iudæorum & Perſarum temporibus: ſimilis fuit Venetiis, uti patet ex *Ezechielis* 27. ſuper petra vel rupe exſtructa, & ſeptingentis paſſibus à continente diviſa. Vnde Ebraice dicta eſt צור vel צר. Fuit urbs pulcherrima. Vnde *Eſai.* 23. *v.* 8. *Corona urbium*; ſicut hodie *Venetiæ* Regina urbium appellatur. *Bis Tyrus eſt vaſtata.* Primò à *Nabuchdonoſore* Rege Babyloniorum. Deinde *ab Alexandro Magno. Hæc vaſtatio* prædicta fuit ab *Eſaia c.* 23. *v.* 1. 2, 3. quòd nempe è terra Cethim, h. e. è Macedonia Alexander M. Tyri everſor venturus ſit; qui eam ſex menſium ſpatio delevit. *Illa* verò prædicta eſt ab *Ezechiel c.* 26. *v.* 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14. Sic ait Dominus Iehovah: Ecce ego adducam contra Tyrum *Nebucadnezarem Regem Babyloniæ ab Aquilone regem regum*; cum equis curribuſque & equitibus, & congregatione, populoque multo. Filias tuas per agrum gladio interficiet: & diſpoſito contra te propugnaculo, diffundet in te aggeſtas moles, & ſtatuet contra te clypeum: Et helepolin diſponet in muros tuos, & turres tuas demolietur cultris ejus. Præ agminibus equorum ejus operiet te pulviſculus eorum; præ ſtrepitu equitum & eſſedorum curruſque commovebuntur muri tui: quum intrabit intra portas tuas, ad ingreſſus civitatis diſrupta patebis. Vngulis equorum ſuorum calcabit omnes vicos tuos: populum tuum gladio interficiet, & ſtationum robuſtarum tuarum unaquæque in terram deſcendet. Et prædabuntur opes tuas, diripientque mercem tuam, ac deſtruent muros tuos, & domos deſiderabiles tuas demolientur. Et lapides tuos lignaque tua, etiam pulverem tuum, in medio aquarum ponent. Ita faciam ut ceſſet ſtrepitus canticorum tuorum, & ſonus cithararum tuarum non audietur amplius. Et redigam te in arduam petram: locus expandendis ſagenis eris, non ædificaberis ampliùs; nam ego Iehova loquutus ſum, dictum Domini Iehovæ.

Senſus horum verborum hic eſt: Dominum Adonai Iehovah ipſummet adducturum contra Tyrum Nebucadnezarem Regem Babyloniæ ab Aquilone, Regem Regum, cum equitatu, curribus falcatis & peditatu numeroſo, qui in tota ditione Tyriorum omnes pagos, villas & omnia oppidula eſſet vaſtaturus, & incolas abſque diſcrimine ætatis & ſexus interfecturus, tum urbem Tyrum ipſam obſeſſurus: molibus aggeſtis & machinis obſidionalibus ad verberandos evertendoſque muros comparatis oppugnaturus: (è quibus machinis eſt *helepolis*, quæ ferramentis mucronatis veluti cultris muros proſcindit & ſubruit, quam Ebræi periphraſi quadam vocant *inſtrumentum delens* quod adverſum eſt ſibi. deſcripſit illud *Ammianus Marcellinus lib.* 23.) cum omni exercitu urbem trementem ingreſſurus, vicos omnes occupaturus, obvium quemque trucidaturus, facultates omnes prædaturus, merces direpturus, muros deſtructurus, domos magnificas & elegantiſſimas demoliturus, lapides lignaque, etiam pulverem ipſum, in mare, cui urbs ſuperſtructa erat, proturbaturus; atque ita ceſſatura omnia oblectamenta, & voluptatum inſtrumenta incolarum, quia trucidandi erant: urbemque redigendam in petram ſterilem, in qua piſcatores ſagenas ſuas expandant, non ædificandam amplius, nempe ab antiquis inhabitatoribus, qui exſtirpandi erant, nec eâ dignitate, elegantiâ, & celebritate, quâ fuerat. Nam inſtaurata fuit & naturâ loci munita admodùm, & poſteà rurſus obſeſſa & expugnata ab Alexandro Magno.

VII.

Cùm parens ejus Nabopollaſſar 21 *annos regnâſſet, mortuus eſt, ipſe ei in regno ſucceſſit*, & *Rex Babylonis factus* eſt, ſicut *Ptolemæus in Canone*, & *Beroſus apud Ioſephum* teſtantur.

VIII.

Tertio anno poſt, cùm *Iojakimus Rex Iuda*, inductus ad vanas ſpes, rumoribus expeditionis Ægyptiorum contra Babylonios, à Nabuchdonoſore defe-

defecisset, & tributum promissum dare negaret, verùm exspectatione suâ frustratus, cùm Ægyptii bellum instaurare non auderent, Nabuchdonosor valido exercitu Ierosolymam petit, in quam astu intromissus Regem perfidum cepit, & catenis ligatum Babylonem abduxit, ubi inglorius obiit, & *sepulturâ asini sepultus est*; juxta vaticinium *Ieremiæ* Prophetæ *cap.* 22. *v.* 18. Et cum eo aliquot vasa templi asportata. 2 *Reg.* 24. *v.* 1. 2 *Paral.* 36. *v.* 6. *Ierem.* 52. 28. & ter mille atque viginti Iudæi captivi abducti sunt, inter quos nobilissimi & selectissimi Iudæorum pueri Babylonem missi; inter hosce autem *quatuor* pulchri & egregio præditi ingenio, nempè, *Daniel*, *Ananias*, *Misaël & Azarias*, quorum nomina Nabuchdonosor mutavit, & pro Daniele Belthsazarem, pro Anania Sadrachem, pro Misaële Mesachem, & pro Azaria Abednego, appellari voluit, eosque in omni sapientia Chaldæorum instituit. 2 *Paral.* 36, 5. *Daniel.* 1. *v.* 1. *Ioseph.* *l.* 10. *Antiquit. Iud. c.* 11. *p.* 273.

Factum hoc est anno
- 3354. ab Orbe condito.
- 135. ab urbe Roma condita.
- 7. Regni Nebucadnezaris in Syria. *Ier.* 52. *v.* 28.
- 4. Regni Nebucadnezaris in Babel.
- 11. Iojakimi. 2 *Reg.* 24. 2 *Par.* 36.
- 1. Captivitatis Babylonicæ.
- 617. ante Christi nativitatem.

Dubium Chronologicum.

Dicis: *Iojakimum* esse captum à Nabuchdonosore, Regno *Iojakimi* 11. idque probas ex 2 *Reg.* 24. *v.* 1. & 2 *Paral.* 36. *v.* 5. ubi expressè habetur, quòd Iojakimus VNDECIM ANNIS regnaverit Ierosolymis. *At contrarium* habetur *Daniel.* 1. 1. ubi dicitur, quòd ANNO TERTIO *Regni Iojakimi Regis Iuda*, Nabuchdonosor Rex Babyloniæ Ierosolymam obsederit, eâque expugnatâ Iojakimum captivum abduxerit Babylonem.

Resp. Neutiquam hæc inter se pugnant. Dicuntur namque πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο. Quare distinguantur tempora, & conciliabitur scriptura. *Iojakimus* à Nabuchdonosore captus est VNDECIMO Regni ANNO, videlicet ex quo Ioachæ fratri, de Regno dejecto, surrogatus est à *Nechone Ægypti Rege*; & ANNO TERTIO, videlicet à relicto & confirmato ipsi Regno, à Nabuchdonosore Magno, qui superato Nechone Ægypti Rege, totius Syriæ dominatu potitus, Iehojakimum tributarium sibi fecerat.

Hæc Chronologia confirmatur ex 2 *Reg. c.* 23. *v.* 36. ubi dicitur: Viginti quinque annorum erat Iojakim, cùm regnare cœpisset; & VNDECIM ANNIS regnavit in Ierusalem. Et 2 *Reg.* 24. *v.* 1, 2. additur: In diebus ejus adscendit Nabuchdonosor Rex Babylonis, & factus est ei Iojakim servus TRIBVS ANNIS, & rursum rebellavit contra eum. Quamobrem immisit ei Dominus exercitum Chaldæorum.

IX.

Deinde, cùm Iojakimus captivus abduceretur, filius ejus Iechonias ei successit, sed tantùm tribus mensibus. Nam metuebat Nabuchdonosor, ne & ipse deficeret, & mortem Patris vindicaret; ideoque post tres menses rediit, ut & illum abduceret. Advenienti autem cum exercitu, & Ierosolymam obsidenti, de consilio Ieremiæ prophetæ sese in potestatem ejus tradidit, qui ab eodem cum Matre vidua, & Proceribus regni, & omnibus qui aliquâ re eminebant, ad octodecim millia hominum in Babylonem transportatur. *Inter hosce abductus est Ezechiel Propheta, qui hinc numerat* 70 *captivitatis Babylonicæ annos*, dum nonum captivitatis annum, mensisque decimi decimam diem esse ait, in qua confirmatus est Rex Babylonis adversus Ierusalem; id quod factum est in deportatione Iechoniæ. Confer *Ieremiam c.* 24. *&* 29. 2, 10. 2 *Reg.* 24. *v.* 8. 2 *Paral.* 36. *v.* 9, 10.

Factum hoc est anno
- 3354. ab Orbe condito.
- 7. regni Nebucadnezaris in Syria. *Ier.* 52, 28.
- 4. regni Nebucadnezaris in Babylone.
- 1. Captivitatis Babylonicæ.
- 616. ante Christi nativitatem.

X.

Tertio, Nebucadnezar Zedekiam patruum Iechoniæ, ultimum Regem in Iuda, postquam ei juramentum fidelitatis præstitisset, in locum Iechoniæ substituit. Ezech. 17. *v.* 13, 14. qui undecim annis in Ierusalem regnavit. *Ierem. cap.* 52. *v.* 1. Hic quarto anno Regni sui ad Regem Babylonicum iter suscipit. Hujus Comiti SERAJÆ *Ieremias* Propheta vaticinia sua tradidit, de exsilio Babylonico, in publico prælegenda, & postea ad lapidem alligata in Euphratem abjicienda. Sicut enim Liber sententiæ & supplicii de Babylone sumendi ad lapidem alligatus in Euphratem projicebatur, & subitò submergebatur: ita etiam Babylon. *Ierem. cap.* 51. *v.* 59, 60, 61, 62, 63, 64.

Factum anno
- 3358. ab Orbe condito.
- 11. regni Nebucadnezaris in Syria.
- 8. regni Nebucadnezaris in Babylone.
- 4. captivitatis Babylonicæ.
- 4. regni Zedekiæ. *Ierem.* 51. *v.* 59.
- 613. ante nativitatem Christi.

XI.

Verùm ZEDEKIAS, *cum octo annos servus Regis Babylonis fuisset*, anno M. 3362. ab eodem deficit, atque juramentum fecit irritum, & pactum quod cum eo habebat, irato Numine, solvit; cumque PSAMNO *Ægypti Rege contra Nabuchdonosorem de auxiliis paciscitur. Ezech.* 17. *v.* 14, 15, 16, 19. Quò cognito, Nebucadnezar anno M. 3363. exercitum contra eum duxit, regioneque vastatâ & arcibus occupatis, ad ipsam Ierosolymam oppugnandam accessit. *Ezech.* 24, 2. *Ierem.* 52. *v.* 4. APRYES autem Rex Ægypti (aliàs *Vaphres* dictus, qui Psamno successerat) audiens in quibus angustiis Zedekias socius esset, assumto valido exercitu, Iudæam petiit, Ierosolymæ obsidionem soluturus. Verùm Rex Babylonius, intermissâ obsidione, obviam illi profectus, cum uno prælio victum totâ Syriâ expulit. Quo facto, exercitum iterum admovit Ierosolymæ, & continuatâ per 18 menses obsidione, summis viribus urbem expugnare conatus est, octo exstructis aggeribus, & erectis turribus, è quibus arcebat propugnatores stantes in mœniis. Nec segniter interim defendebatur urbs, nec fami, nec pesti (quibus malis ingentibus civitas intùs conflictabatur) succumbentibus, sed obduratis animis omnia mala perferentibus; ac ne machinis quidem hostium territi, alias contrà machinas excogitabant, ut inter se utrique non viribus solùm certarent, verùm etiam artibus. Tandem succubuêre Cives, partim inediâ victi, partim supernè è turribus telorum multitudine oppressi. Quam victoriam Nabuchdonosor anno regni 18 obtinuit, postquam Ierosolymam 18 mensium pertinaci obsidione fatigasset. *Ieremiæ c.* 39. *v.* 1, 2. Captâ urbe Zedekias Rex, assumtis uxoribus, liberis, Ducibus & amicis suis, fugam arripuit per fauces quasdam angustas in desertum. Quod cùm Babylonii cognovissent transfugarum indicio, insequuti non procul à Ierichunte eos circumvenerunt. Amici verò & Duces, fugæ comites, visis è longinquo hostibus, relicto Zedekiâ, dissipati sunt, quà quemque tulit spes effugii. Ipse penè desertus, cum uxoribus & liberis, ac paucis amicis, in hostium potestatem devenit; & mox ad Regem, qui tunc in Syriæ urbe Reblath degebat, perductus est. Cui postquam Nabuchdonosor ingratum perfidumque animum exprobrâsset, è vestigio jussit, ipso & aliis captivis inspectantibus, filios ejus & amicos trucidari. Deinde ipsum excæcavit, Babylonem secum abducendum; indignum luce ratus eum, qui perjurio suo Deum & homines offendisset. *Postea anno XIX. Regni sui Nabuzaradanem* Ducem Ierosolymam cum mandatis misit, *ut ablatis Templi & Regiæ ornamentis totam urbem unà cum Templo & Regia incenderet, & à fundamentis dirueret.* Hic dirutis omnibus, & populo migrare jusso, captivos secum duxit sexaginta viros primarios, qui ad Regem in prædictam Syriæ urbem perducti, supplicio afficiebantur, partim quòd Zedekiæ rebellionis authores fuisse viderentur, partim ne denuò res novas in Iudæa molirentur. His omnibus peractis, Nebucadnezar Babylonem revertitur, abductis secum è Iudæa 832 captivis: transfugas verò & pauperes illic reliquit, & GEDALIAM *Ducem* ipsis præfecit, ad quem Iudæi reliqui in regnis finitimis habitantes confluebant. 2 *Reg. c.* 25. *v.* 1. 2 *Paral.* 36. *v.* 11. *Ierem. c.* 39. *v.* 1. & *cap.* 52. *v.* 1. *& seqq. Iosephus l.* 10. *Antiq. Iudaic. c.* 11.

Factum anno
- 3365. ab Orbe condito.
- 606. ante Christi nativitatem.

[NOTA I.

De Æra captivitatis Babylonicæ (de qua in §. 9. diximus) *magna inter Chronologos est controversia, quisnam 70 annorum captivitatis* TERMINUS à QUO *sit constituendus*; sive unde anni illi sint incipiendi. Nam *captivitates Babylonicæ quatuor fuerunt.*

IN PRIMA *abductus est impius Rex Manasses à Ben-Merodacho, & non populus Iuda.* Vnde illa hic non attenditur. Factum hoc est anno 41 Regni ejus, & 10 annos catenis ferreis ligatus, carceri inclusus fuit. 2 *Reg.* 21. *v.* 12. 2. *Paral.* 33. *v.* 11.

IN SECUNDA *à Nebucadnezare Iojakim Rex Iuda antepenultimus*, vinctus Babylonem abductus, in exsilio moritur inglorius. 2 *Reg.* 24. *v.* 1, 2. 2 *Paral.* 36. *v.* 6, 8. Et cadaver ejus sepulturâ asini sepelitur; juxta verbum Prophetæ *Ieremiæ c.* 22. *v.* 18. *c.* 36. *v.* 1, 30. Inter hosce captivos etiam fuit *Daniel Propheta*, & socii ejus. *Dan.* 1. *v.* 1, 2, *&* 6.

IN TERTIA abductus est *Iechonias, filius Iojakimi*, Babylonem à *Nabuchdonosore*, postquam ille tribus mensibus regnâsset in Ierusalem. 2 *Reg.* 24. *v.* 8. & 18000 partim optimates, partim diversi ordinis homines cum eo omnes in exilium voluntarium migrarunt. Et unà cum illis transportatus etiam fuit *Ezechiel Propheta.* 2 *Paralip.* 36. *v.* 10. *Ierem.* 22. *v.* 24. *c.* 24. *v.* 1. *c.* 27. *v.* 20. *c.* 29. *v.* 2.

IN QUARTA *Zedekias, Rex Iuda ultimus*, unà cum toto Regno Iuda in captivitatem abductus est à Nebucadnezare. 2 *Reg.* 25. *v.* 1, 7. 2 *Paral. c.* 36. *v.* 17. *Ierem. c.* 24. *v.* 8. *c.* 27. *v.* 3. *c.* 39. *v.* 1. Vbi tenendum, quod anni 70 captivitatis Babylonicæ à captivitate Regis Iechoniæ sint ordiendi. Vide *Ierem. c.* 24. *v.* 5. *& cap.* 29. *v.* 2. 13. *Ezech. c.* 24. *v.* 1, 2.

NOTA II.

Quia diversorum *Iosiæ Regis Iudæ filiorum* in diversis captivitatibus Babylonicis fit mentio, partem Genealogiæ ejus hic subjiciemus.

IOSIAS habuit tres filios. Qui sunt:

Ioachas, vel *Sellum*. Hic abductus est à Necao, & interfectus in Ægypto.	*Iojakim*, vel *Iehojakim*, abductus Babylonem, in exsilio mortuus & sepultura asini sepultus est. *Ierem.* 22. *Quæ fuit secunda captivitas.* (Nam in *prima* captivitate abductus est *Manasses*.) *Iojakimi* filius fuit *Ieconias*. (*Iechonias* vel *Ioachin*.) Qui, obtemperans consilio Ieremiæ, deditionem fecit spontaneam, &, à Nebucadnezare Babylonem abductus, 37 annos carceri inclusus fuit. *Ierem. c.* 52. *v.* 31, 33. Quæ fuit *tertia captivitas*. Et ab hac captivitate Theologi & Historici æram 70 annorum captivitatis Babylonicæ ordiuntur.	*Zedekias*, (alias Matthathias dictus, 2 *Reg.* 24. *v.* 17.) *patruus Iechoniæ*, capta Ierosoyma, effossis oculis, Babylonem abductus est. Quæ *quarta captivitas*. Ipseque, Rex ultimus Iuda fuit. Nam post captivitatem Babylonicam, qui regno Iuda præfuerunt, non מלכים *Reges*, sed פחות *Duces*, appellantur, quia erant sub potestate Gentium. Vide *Hagg. cap.* 1. *v.* 1.]

XII.

Quinto autem *post excidium Ierosolymitanum anno*, qui XIX *Nebucadnezaris fuit*, 2 *Reg.* 25. *v.* 22, 25. cum ISMAEL quidam è *regio stemmate ortus*, vir alioqui malus & dolosus, ex instinctu *Bathalis Ammonitarum Regis*, ad quem tempore obsidionis profugerat, GEDALIAM *Iudææ Præfectum* occidisset, & reliqui Iudæi, gravem cædis vindictam veriti, in Ægyptum aufugissent, *Nebucadnezar* collectis magnis copiis, *invasit Cœle-Syriam*. Quâ subactâ, bellum gessit contra *Moabitas* & *Ammonitas*; & his quoque domitis, *Ægyptum* hostiliter est ingressus, totamque imperio suo subjecit, & fortunatissimum antea Regem APRYERA (qui à *Ieremia c.* 44. *v.* 30. HAPHRA, ab *Eusebio* VAPHRES appellatur) opulentissimo *exuit regno*, atque (ut *Iosephus lib.* 10. *Antiqu. Iudaic. cap.* 11. *p.* 273. scribit) etiam *occidit*. *Herodotus lib.* 2. narrat, *Apriën* à Cyrenæis victum regno excidisse, jubente procul dubio Nebucadnezare, postea à successore suo *Amasi*, ex voluntate Ægyptiorum *strangulatum esse*, cum regnasset 25 annis. Ita Rex ille stolidissimus, qui anteà se, nec Deorum nec hominum vi, regno dejici posse superbè gloriatus fuerat, immanis superbiæ pœnas dedit.

Hisce peractis, Nebucadnezar anno 23 Iudæos ibi repertos Babylonem abduxit, qui erant 745. *Ierem.* 52. *v.* 30.

XIII.

Tot ergo tantisque victoriis quam celerrimè partis mirum in modum aucta est Nabuchdonosoris majestas atque potentia. Nam *Caput* ille in statua Monarchica erat *aureum*, & *Rex omnium Regum*. *Daniel. c.* 2. *v.* 37, 38. *Ezech.* 26. 7. Ipse erat *arbor* illa *grandis*, cujus culmen ad cœlum usque pertingebat, quæque totum terrarum orbem velut obumbrabat. *Dan.* 4. *v.* 17. Imò ipse omnes priores Chaldæorum & Babyloniorum Reges potentia & opibus superabat. *Iosephus lib.* 1. *contra Appion.* Verum sicut *prima Monarchia sub hoc Rege ad summum perducta fuit fastigium:* ita quoque *desiit & planè deleta est in ipsius Nepotibus*; sicut Deus per Prophetas suos denunciaverat.

II. *Acta Irenica, sive Togata.*

XIV.

Nebucadnezar domitis in circuitu gentibus, belli laborum nonnihil pertæsus, ad pacem se convertit; primum omnium captivos recens adductos per opportuna Babyloniæ loca in colonias distribuit. De spoliis bello partis, Belli templum & alia quædam magnificè exornavit. Auxit etiam & reparavit antiqua urbis ædificia, munito & fluminis alveo, ita ne hostes eo possent uti ad civitatis incommodum. Tres quoque *murorum* ambitus intra urbem exstruxit, & totidem foris circumdedit, omnes è coctilibus laterculis. Cumque memorabilibus operibus civitatem munivisset, & *portas* in templorum modum ornasset, paternæ regiæ contiguam exstruxit aliam *regiam*, cujus substructiones & reliquam magnificentiam fortè supervacaneum esset dicere: unum silere non possum, quòd tam amplum & superbum ædificium intra quindecim dies absolutum est. In hac regia moles saxeas fornicibus suspendit, montium speciem referentes, supernè consitas variis arborum generibus, atque ita celebratos illos pensiles hortos absolvit, eò quòd uxor educata in Media concupisset quondam patriæ suæ similitudinem. *Ioseph. l.* 10. *Antiqu. Iudaic. c.* 11. *pag.* 276. Hoc in prosperrimo rerum omnium domi forisque successu, magnos sibi spiritus magnamque sumebat arrogantiam, ita ut tantum regnum sibi ipsi acceptum ferret, atque reti suo sacrificaret, & thymiama adoleret sagenæ suæ. (ut *Habacuc Propheta cap.* 1. *v.* 16. loquitur.) Neque, vel à Daniele Propheta admonitus, agnoscere volebat, divinitùs imperia dari & auferri; uti ex fastuosis ejus verbis patet, quæ protulit cùm aliquando in palatio regio deambularet: *Nonne hæc est Babylon magna, quam* EGO *ædificavi in domum Regni* MEI, *in robore fortitu-*

dinis MEÆ, *& in gloria decoris* MEI? *Daniel. c.4. v.27.* Verùm Deus, ὃς ἔχει ἔκδικον ὄμμα, qui habet vindicem oculum, immanem istam insolentiam, cum securitate & impœnitentia conjunctam, acerrimè vindicavit, & pœnæ tarditatem magnitudine compensavit; uti postea dicturi sumus.

II. ACTA ECCLESIASTICA.

XV.

Anno M. 3349. qui fuit annus secundus regni, postquam Nebucadnezar Magnus, parenti suo Nabuchdonosori vel Nabopollassari in Chaldæa & Babylone successerat, Deus voluntatem suam ei de IV Monarchiis in Colosso præfiguratis, mediante somnio ostendit. Erat autem ejusmodi: *Viderat* Nebucadnezar *statuam* (notatur Mundus) *capite aureo fulgentem* (Monarchia Babyloniorum) *brachiis argenteis* (Monarchia Persarum) *ventre & femoribus æneis* (Monarchia Græcorum) *tibia ferrea*, (Monarchia Romanorum) *cujus pedes partim ferrei, partim fictiles erant*, (notatur Imperii divisio) *sed testum & ferrum inter se confusa coire non poterant.* (hoc est, in Imperio Romano post ejus divisionem fuerunt multi Imperatores fortissimi, qui utriusque Imperii Orientalis & Occidentalis conjunctionem tentarent; sed tamen nunquam ad pristinum florem, dignitatem & potentiam imperium distractum potuerunt reducere: adeoque nulla vis, neque confœderationes, aut per conjugia contractæ amicitiæ, quicquam proficere potuerunt.) *Tandem totum hunc colossum* (hoc est, Regna mundana) *Lapis* (Christus) *sine manibus à monte abscissus* (hoc est, sine viri opera ex populo Iudaico instar Montis excelsi miraculose natus) *in pedibus percussit, omniaque in pulverem redacta vento credebantur.* Vide *Dan. 2. v.* 32, 33, 34, 35, 43. Hoc autem somnium nemo Magorum Chaldaicorum Regi vel narrare, vel enarrare poterat; & actum de vita eorum fuisset, nisi Daniel superveniens, & somnium ipsum Regi narrasset, ejusque sensum ex divina revelatione enarrasset. Et hac suâ sapientiâ tantam sibi authoritatem comparavit, etiamsi adhuc juvenis esset, ut Nebucadnezar eum Satrapam Regni Babylonici loco à se proximo constitueret. *Dan. 2. v.* 46, 47, 48.

XVI.

Hic jucunda QVÆSTIO sese offert, *quale illud Nebucadnezaris somnium fuerit?* Ad quod respondemus, somnia ratione causarum efficientium esse triplicia.

Somnia namque sunt:

1. PHYSICA, (quæ Græcis dicuntur ἐνύπνια, Latinis *insomnia*) quæ ex sese natura Animæ format; sicut *Clemens Alexandrin. l. 2. Pædagog. c. 9.* scribit.
2. SATANICA, quæ à Satana hominibus immittuntur. Qualia fuerunt Baalitarum 2 *Par.* 18. & *Tundali Hyberni*, quibus Purgatorium & cultus idoli Maosim stabilitus fuit; & *Carolstadii*, *Svvenckfeldii*, aliorumque hominum fanaticorum.
3. DIVINA, quæ sunt Θεόπεμπτα, hoc est, divinitus immissa.
   - vel *fidelibus*; ut *Patriarchis, Prophetis*, Iacobo, Iosepho, Danieli, &c. aliisque piis.
   - vel *infidelibus*, qui non erant de populo Dei; ut *Abimelecho*, Gen. 20. v. 3. *Labani*, Gen. 31. 24. *Pharaoni*, Gen. 41. v. 1. & *Nebucadnezari*. Dan. 2.

   Hæc autem somnia θεόπεμπτα omnia sunt μαντικά, h. e. divinationem continentia: eaque sunt
   - *nuda* ὁράματα, hoc est, visa, quæ expressè & explicatè citra figuras & involucra allegoriarum & ænigmatum repræsentant res arcanas & futuros eventus, ac proinde eodem modo sunt & eveniunt, quo apparuerunt. Sic Iosephus, cui Maria erat desponsata, somnio monetur, eam è Spiritu Sancto gravidam esse. Matth. 1. v. 20.
   - Ὄνειρα vero sunt talia somnia, quæ figuris, allegoriis & ænigmatibus quibusdam sunt tecta atque involuta, & sine interpretatione intelligi non possunt. *Tale* fuit somnium *Iosephi*, Gen. 37. *Pharaonis*, Gen. 41. v. 18, 19. & 22, 23, 24. *Nebucadnezaris*, Dan. 2.

Nam licet somnium Nebucadnezaris ἀφορμὴν à causa naturali habuerit, quòd nempe ipse de imperii post se futura conditione sollicitè cogitarit: nihilominus tamen ad somnia θεόπεμπτα sive *divina* referri debet; uti ex Danielis verbis constat, quæ habentur *Daniel. 2. v. 28.* Deus in cœlo revelans

MY-

MYSTERIA indicavit tibi Nabuchdonosor, quæ eventura ſunt in noviſſimis temporibus. Et ex verbis ipſius Regis *v.* 47. Verè Deus veſter Deus Deorum & Dominus Regum, REVELANS MYSTERIA. Quoniam TU potuiſti revelare HOC ARCANUM.

XVII.

Quænam autem cauſa fuit, quare Deus infidelem Regem Nebucadnezarem hoc divino atque myſtico ſomnio dignatus eſt?

Reſp. Cauſa ſomnii hujus divini atque myſtici in *genere triplex* dari poteſt.

Cauſa:

- 1. *Theologica*, eſt *agnitio divina*
  - 1. *Sapientiæ:* nempe ut Sapientia Danielis θεόπνευστος à Magorum Chaldaicorum ſapientia, quæ fuit partim ἔμφυτος, partim ἐπίκτητος, diſcerneretur, atque hoc modo ipſorum præſtigia atque fallaciæ manifeſtæ redderentur.
  - 2. *Potentiæ:* ut palam fieret, Regna terrena eſſe ſub alio Regno, quod Daniel *c.* 2. *verſ.* 44. *cœli Regnum* appellavit. In quam ſententiam etiam *Seneca* rectè ait: Omne ſub Regno graviore Regnum eſt. Atque Regnorum ſucceſſionem & Eccleſiæ in ea conſervationem opus eſſe divinæ Majeſtatis. Nam Deus removet Reges, & inſtituit. *Dan.* 2. *v.* 21.
- 2. *Ethica*, eſt *Regis humilitas:* ut Rex ſuperbus & arrogans inſtabilitatem & brevitatem Regni ſui, non multo pòſt ad aliam gentem transferendi, agnoſcens, ſpiritus ſuos deponeret, ſeque Deo vero ſubmitteret; neque curſum victoriarum felicem atque glorioſum, & eminentiam potentiæ atque dignitatis regiæ, ſibi in ſolidum adſcriberet; uti ex *Dan.* 4. *v.* 27. patet.
- 3. *Politica*, eaque rurſus tergemina.
  - 1. *Regis erga populum Dei benignitas*, hoc eſt, ut mitiorem ſe atque æquiorem erga populum Dei in exſilio præberet.
  - 2. *Regnorum terrenorum vilitas*, quòd nempe Regna mundana ad regnum Chriſti Regis Regum comparata, non ſolùm ſint mutila, atque manca, ſed etiam nihil, imò ſive liceat, ſive non liceat dicere, plus quam nihil ſint. Quia Chriſti Regnum eſt Regnum è cœlo & cœleſte; ſed aliorum Regum Regna ſunt è terra & terrena. Quæ vel ſola conſideratio moderationem in animo Nebucadnezaris exſitare debuiſſet.
  - 3. *Regum & Regnorum mundanorum vanitas*, ut nempe oſtenderetur omnibus Regibus & Principibus, quòd omnium Regum atque Regnorum eminentia, potentia atque gloria vana ſit, imò vanitas vanitatum. *Eccleſiaſt.* 1. *v.* 2. quod ſit inſtar fumi, ſomnii atque imaginis. *Pſal.* 37. *v.* 20. imò πολλὴ φαντασία. *Act.* 25. *v.* 23. confer *Iob.* 20. *v.* 6, 7, 21, 22.

XVIII.

Circa RELIGIONEM varius fuit Nabuchdonoſor, atque inſtabilis. 1. Namque majorum ſuorum veſtigiis inſiſtens idola coluit. 2. Sed cùm ex interpretatione ſomnii à Daniele facta verum agnoviſſet Deum, ejus ſolius cultor factus eſt. *Daniel.* 2. *verſ.* 47, 48. 3. Non multo poſt in idololatriam relapſus ſtatuam erexit auream, eamque omnibus adorandam propoſuit. *Daniel.* 3. *verſ.* 1. 4. Verum ex miraculo ſervatorum in camino ardente, trium Danielis ſociorum, denuò veritatem agnovit, & publicum de colendo Deo edictum in omnibus Regnis ſuis promulgari juſſit. *Daniel.* 3. *v.* 95, 96, 97, 98, 99, 100. 5. Rurſus Dei oblitus, ruit in ſuperbiam, & veluti ebrius rerum geſtarum magnitudine, gentili more ſe ipſum admiratur & magnifacit, deque magnifica ſua regia gloriatur. *Dan.* 4. *v.* 27. 6. Ob ſummam autem hanc in religione levitatem & inconſtantiam, fœdamque peccandi libidinem, graviter à Deo caſtigatus, ad mentem ſanam rediit, totoque deinceps vitæ tempore ſerius Dei cultor exſtitit, ac ſui memor intra limites modeſtiæ ſeſe continuit. *Dan.* 4. *v.* 34.

XIX.

SCHOLAM REGIAM inſtituit in *urbe Babylone*, in qua Procerum Iudaicorum forma eleganti & ingenio præſtanti excellentes pueri atque adoleſcentes in lingua Chaldaica, aliiſque artibus & diſciplinis liberalibus informabantur. Præceptores optimi ac ſapientiſſimi ſingulari conſilio illis præficiebantur, deque rebus omnibus ad vitam victumque neceſſariis regia munificentia illis abunde proſpiciebatur, ut per triennium ita educati & informati coram Rege ſtarent, hoc eſt, ei in aula miniſtrarent. Et inter illos erant quatuor præſtanti forma ingenioque pueri, è tribu Iuda oriundi; quorum nomina Ebræa hæc erant: *Daniel, Chanania, Miſchaël* & *Azaria*. Hiſce autem 4 pueris juſſu Nebucadnezaris Magnus aulæ Magiſter *nomina nova*, nempe *Chaldaica*, impoſuit: 1. *Danielem* BELTHSAZAR. 2. *Chananiam* SADRACH. 3. *Miſchaëlem* MISACH. Et 4. *Azariam* ABEDNEGO vocavit.

Nomina horum 4 puerorum

- *Ebrææ.*
  1. *Daniel*, judex Dei fortis, à דן judicavit, & אל Deus fortis.
  2. *Chanania*, h. e. quem gratificatus est Iehova, à חנן h. e. gratiam fecit, & יה h. e. Iehova, vel Deus.
  3. *Mischaël*, qui est Deus fortis, à ישה fuit, à quo est יש significans itidem fuit: & אל Deus fortis.
  4. *Azaria*, hoc est, adjumentum Dei, vel cui Deus est adjumentum, à rad. עזר adjuvit, & יה h. e. Deus.
- *Chaldææ.*
  1. *Daniel* dictus est בלטשאצר *Belthsazar*, absconditus thesaurus, vel Beli thesaurum recondens, à nomine בל h. e. Belus, & à verbo טשה h. e. recondidit; & à nomine אצר thesaurus.
  2. *Sadrach*, hoc est, inspiratio vel afflatus Regis vel Solis, à verbo שדה h. e. inspiravit, afflavit; & à nomine *Rach*, quod propriè Chaldæis significat Regem, deinde Solem, qui est Rex Planetarum. Nam Sol à Chaldæis pro Rege & pro Deo colebatur.
  3. *Misach*, q. d. qui est Schachæ Deæ. Dicitur à dictione מה qui est, & שך h. e. Schacha, Dea festiva.
  4. *Abednego*, q. d. Servus Negonis. Derivatur à עבד servus, & נגו h. e. splendens ignis, vel idolum ignis.

AXIOMA I.

Luc. 16. 8. Christus Salvator noster tale Adagium recitat:

Filii hujus seculi sunt prudentiores Filiis lucis, in natione sua.

H. e. Homines profani, & mundani, sunt astutiores & ferventiores in rebus hujus Mundi curandis, suisque commodis procurandis, quam pii in rebus Dei tractandis. Exemplum elegans habemus in Nebucadnezare, qui jubens regaliter tractari captivos pueros callidè sua commoda procuravit, ut illorum deinceps opera uteretur.

AXIOMA II.

Ὀ Ν Ο Μ Α Θ Ε Σ Ί Α,

Hoc est, *Nominum impositio vel mutatio est signum authoritatis, superioritatis, atque potestatis.*

Ὀνομαθεσία, h. e. Nominum impositio, est

Θεϊκὴ, *divina*. Sic Deus mutavit sive nova imposuit nomina Abrahæ & Saræ, quæ magna continent mysteria.

Abraham initio dictus fuit ABRAM sine ה h. e. adspiratione, q. d. Pater excelsus vel sublimis, ein hoher Vater/ à radice אב pater, & רם h. e. altus, sublimis fuit. Nam Abram initio fuit Pater populi Iudaici, qui erat populus excelsus, vel natio grandis. *Deut.* 4. *v.* 7. Vnde *Dan.* 2. *v.* 45. monti magno comparatur. Deinde mutatum est nomen ejus à Deo, & dictus ABRAHAM, inserta litera ה, quæ desumta est ex nomine המון h. e. multitudo; q. d. Pater multarum Gentium. Quia inquit Deus ad illum, cum nomen ejus mutaret, *Gen.* 17. *v.* 5. Non vocaberis amplius *Abram*, sed *Abraham*. Quia Patrem multarum גוים *Gentium*, h. e. Iudæorum & Gentium constitui te. *Rom.* 4. *v.* 18. Vide Historias nostras Patriarch. Histor. Abrah. §. 1.

Ita Deus mutavit SARÆ nomen. Illa antea dicebatur SARAI, שרי *Principissa* mea, postea à Deo vocata est שרה h. e. *Principissa*. Quod autem nomina Abrahæ atque Saræ unâ litera augentur, ita ut ex utroque fiat nomen יה IAH, quod *Deum Dominum* significat, eo insinuatur, quod ex semine Abrahæ atque Saræ tandem nasciturus sit, qui sit Deus Dominus, *Luc.* 1. *v.* 16. & Dominus de cœlo: 1 *Cor.* 15. 47. Ita etiam *Iacobo Patriarchæ* Filius Dei novum nomen imposuit. Postquam enim ille cum Filio Dei per integram ferè noctem luctatus, ei prævaluisset, nomen Israëlis, h. e. victoris nactus est. *Gen.* 32. *v.* 28. Sic *Christus in N. Testam. Iacobo & Iohanni* novum nomen imponit, *Boanerges*, quod est, Filii tonitrui, Donners-kinder. *Marc.* 3. *v.* 17.

Ὀνο-

REGVLA.

Quorum opera Deus ad res magnas conficiendas uti decrevit, iis nomina immutare solitus est, tùm in V. tum in N. Testamento.

Ita *Iacobus* & *Iohannes* novo nomine dicitur *Boanerges*, h. e. Filii tonitrui: quia magna, sublimia, & stupenda divinitatis edicta debebant per Orbem terræ diffundere voce tam sonora, quæ in toto Orbe quasi tonaret. Vt ita vis & efficacia prædicationis ipsorum appellatione tonitrui designetur, sicut *Psal.* 29. & 68. efficacia Euangelii metaphorâ tonitrui describitur. Addi etiam hæc Ratio appellationis potest: Sicut Tonitru seu vox Domini juxta *Psal.* 29. commovet, concutit, terret: Ita Iacobo & Iohanni impositam esse hanc appellationem. Quia futurum erat, ut præ cæteris acriùs & vehementiùs adversariis Euangelii se opponerent, & illos tonitru suæ prædicationis reprimerent. Ideò enim *Herodes Agrippa Act.* 12. *v.* 2. gratificaturus Iudæis, ante omnes alios Apostolos *Iacobum* interfecit. Postea v. demùm *Petrum* comprehendit. *Iacobus* igitur sine dubio præ reliquis Apostolis vehementiâ suâ Iudæis molestus fuit. *Iohannes* verò quomodo post obitum reliquorum Apostolorum, portis inferorum eructantibus innumerabiles & prodigiosas hæreses, opposuerit tonitru suæ prædicationis & scriptionis, sonora ejus vox adhuc hodie in Ecclesia tonans testatur.

Ὀνοματοθεσία, h. e. Nominum impositio, est

1 Γαμικὴ, h. e. *conjugalis.* Sic *Adamus Evæ* conjugi suæ, pro authoritate, quâ pollet maritus in uxorem, nomen imposuit. Nam HEVA חוה idem est ac vita, q. d. Mater omnium viventium, scilicet, hominum; quæ rectè dici potest Matriacha. Quia Deus pro varia sua sapientia & potentia ex una isthac fœmina infinitam hanc omnium hominum multitudinem voluit & valuit producere. *Gen.* 3. *vers.* 20.

2 Πατρικὴ, h. e. *paterna.* Sic *parentes* pro authoritate, quam habent in liberos, nomina eis imponunt. *Heva* filium suum primogenitum vocavit CAIN כין h. e. possessio, vel possessus. *Gen.* 4. *v.* 1. & dixit: Acquisivi virum Dominum. Alii dicunt, quòd significet hastam vel lanceam. *Schind.* Lex. Ebr. p. 1603. Secundum filium suum vocavit הבל h. e. *vanitas*, quòd Mater ejus necem præsagiret. *Gen.* 4. 2. Sic *Lamech* filium suum vocavit נוח Noë. q. d. Consolator. *Gen.* 5. *v.* 28, 29.

Ἀνθρωπίνη, h. e. humana.

3 Βασιλικὴ, h. e. *regia.* Sic *Reges olim* Regibus aut Principibus à se devictis nomina mutabant, ut suum in eos jus atque imperium hoc ipso testarentur. Ita *Nebucadnezar* pueris captivis è stemmate regio oriundis, nempe Danieli ejusque sociis, nomina immutari jussit. *Dan.* 1. *v.* 7. uti anteà diximus. Sic *Pharao Neco* Rex Ægypti nomen *Eliakimi* Regis Iuda, filii Iosiæ, mutavit, eumque *Iehojakimum* vel *Iojakimum* dici voluit, 2 *Reg.* 23. *v.* 34. Ita *Nebucadnezar* ultimo Regi Iuda *Matthatiæ* vel *Mathatiæ* nomen mutavit, eumque *Zedekiam* appellavit. 2 *Reg.* 24. *v.* 17. *Pharao Rex Ægypti* (qui Apis vel Serapis & Osiris dictus est; sicut Meinhardus Moltherus in Chron. scribit) *Iosepho* novum nomen imposuit, eumque צפנת פענח Zophnath Pahaneach appellavit, quod Occultorum inventorem significat. *Gen.* 41. *vers.* 45. *Ahasuerus* conjugem suam Estherem vocavit הדסה hoc est myrtinam. *Esther.* 2. *v.* 7.

NOTA.

Ridiculi verò sunt *Pontifices Romani*, qui pro libitu post acceptam mitram Pontificalem nomina sua mutant.

SECTIO II.

De Nebucadnezaris natura, ingenio, moribus atque virtutibus.

XX.

In magnis viris mixtura virtutum atque vitiorum plerumque esse solet. Nam scitum est illud *Platonis* dictum: αἱ μεγάλαι φύσεις μεγάλας ἐκφέρουσι κακίας, hoc est, *Heroicæ naturæ ut magnis virtutibus inclarescunt: ita non levioribus vitiis sunt obnoxii.* Et sicut in Ægypto nascuntur optima simul remedia, ac nocentissima venena: ita & magna bona, & magna mala Reipubl. à magnis istis viris impendent. Vnde rectè *Strigel. in Comment. in lib.* 1. *Tusculan.* scribit: *Heroici viri ferè omnes insigni probro à Diabolo deformantur.* Exemplum illustre habe-

habemus in *Nebucadnezare*, tùm magnarum virtutum, quibus ornatus; tùm magnorum vitiorum, quibus deformatus fuit.

VIRTVTES ejus quod attinet, multæ & magnæ in eo fuerunt.

XXI.

I. FORTITVDO ADMIRANDA. Nam *fuit alter Hercules, imò Hercule major*. Quia fortitudine rerumque gestarum magnitudine longissimè eum superavit; uti *Iosephus lib.* 10. *Antiq. Iudaic. c.* 11. & *lib.* 1. *contra Appionem*, & *Strabo lib.* 15. *Geogr. ex Metasthene* narrant. Nam ad quascunque devenit Gentes, eas vicit, neque ullus Rex ei resistere potuit. Vnde ipse Deus hoc ei cognomentum imposuit, quòd sit *I. Malleus* suus *conterens. Ierem.* 51. *v.* 20. Item quod sit פטיש כל הארץ ἡ σφῦρα πάσης τῆς γῆς. *Malleus universæ terræ*, ein Hamer der gantzen Welt. Quoniam Deus eo quasi malleo quodam ad conterenda cætera totius Mundi Regna usus fuit. Quomodo etiam olim *Attila* Hunnorum Rex *flagellum Dei*, & *Tamerlanes*, qui Bajazetem Turcicum Imp. in cavea ferrea circumduxit, *furor Dei* atque *terror mundi* cognominati fuerunt. *Petr. Gregor. Tholosan. lib.* 13. *de Republ. c.* 12. §. 2. Et hodiè talis Malleus orbis Christiani Turca existit.

2. Vocatur LEO ALIS AQVILINIS ORNATVS. *Dan.* 7. *v.* 4. Nam sicut Leo est omnium animalium animal generosissimum, animosissimum atque robustissimum: ita quoque Nabuchdonosor omnibus Mundi Regibus sui temporis heroicâ animi magnitudine invictoque robore longè antecelluit. Eodem *Leonis* titulo etiam insignitur *Iesaiæ* 5. *v.* 29. & *Ieremiæ* 4. *v.* 7. Deinde *Leoni* huic Babylonico à *Daniele c.* 7. ALÆ AQVILINÆ tribuuntur propter celerrimam Regnorum acquisitionem atque subjugationem. Quia Nabuchdonosor in dilatando imperio & subjugandis diversis populis atque gentibus adeò alacris atque velox fuit, ut victoriis instar Aquilæ magnæ volantis volârit. Vnde *Ieremias* Propheta *c.* 48. *v.* 40. de Nabuchdonosore in persona Dei ita loquitur: *Ecce similis* AQVILÆ *involabit*, pandetque alas suas in Moabum. Et *Ezechiel cap.* 17. *v.* 3. Sic ait Dominus Iehova: AQVILA quædam maxima, magna alis, alatissima, plena plumis, cui species artificiosissima, veniens ad Libanum, decerpsit summitatem Cedri. Quibus verbis insinuat, quòd Nabuchdonosor Babylone Ierosolymam celerrimè profectus sit, & quasi volârit, & Iechoniam Regem Iuda penultimum captivum abduxerit; uti ex 2 *Reg.* 24. & 2 *Paral.* 36. patet. Similiter *Habacuc c.* 1. *v.* 7, 8, 9, 10. de Militibus & exercitu ejus ita scribit: Ego (inquit Deus) suscitabo Chaldæos gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua. Horribilis & terribilis est, leviores Pardis equi ejus, & velociores Lupis vespertinis: Equi ejus volabunt quasi AQVILA festinans ad comedendum. Omnes ad violentiam veniunt, facies eorum ventus urens, & congregabit quasi arenam captivitatem. Et ipse Reges subsannabit, & Principes irridebit, ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.

XXII.

II. SAPIENTIA & CLEMENTIA. Nam inter alias causas etiam ideò Nabuchdonosor CAPITI AVREO, *Daniel.* 2. *v.* 38. comparatur. Sicut enim caput est arx sapientiæ, quippe in qua ingenium, judicium & memoria sedem sibi fixerunt: ita quoque Nabuchdonosor cæteris omnibus Regibus sapientiâ antecelluit. Nam in aula Nabuchdonosoris ingens fuit literarum atque sapientiæ studium. Neminem enim ad ministeria aulica adhibebat, qui liberalibus studiis triennium innutritus non esset. Prudenter namque statuit, sine studio sapientiæ nullam unquam potestatem diuturnam stabilemque esse potuisse, juxta illud Poëtæ effatum:

Vis consilii expers mole ruit suâ.

Neque tantùm artium humanarum, sed etiam divinarum sapientia tradita in schola Babylonica fuit, uti ex *Dan.* 2. *v.* 48. colligitur; ibi namque legimus, quòd Daniel à Nabuchdonosore magnus Magistratus sive Scholarcha super cunctos sapientes Babylonis constitutus sit. Quare ipse *veram* religionem in regno Babylonico plantavit. Et *c.* 2. *v.* 44. ipse Regi Babylonico disertè vaticinatur de Regno cœli venturo, quod in æternum stabit.

Huc pertinet quod *Iustinus Martyr* in parænesi ad Græcos de Chaldæis scribit: Consulente quodam Oraculum Ethnicum, quinam unquam exstiterint verè pii & religiosi homines, tale responsum illud dedit:

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι,
Αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι Θεὸν ἁγνῶς.

id est:

Solus Chaldæus sapit, & Iudæus Apella:
Per se exsistentem Regemque Deumque colentes.

XXIII.

III. EMINENTIA. Vnde I. CAPVT AVREVM, *Daniel.* 2, 32. appellatur. Sicut enim caput in corpore humano est summum & honoratissimum membrum, quippe primo & summo loco positum:

ſitum: ita quoque Nabuchdonoſor inter omnes Monarchiæ primæ Monarchas digniſſimus & honoratiſſimus fuit. Huc pertinet inſignis locus ex *Ieſaiæ* 13. *v.* 19. in quo Babylon vocatur DECVS REGNORVM, & GLORIA MAJESTATIS CHALDÆORVM. Quo elogio Babylon tempore Nabuchdonoſoris inſigniri maximè digna fuit.

II. AQVILA MAGNA vocatur *Ezech.* 17. *v.* 3. *Ratio* appellationis peti poteſt ex *c.* 39. *Iobi*, in quo Deus *v.* 30, 31, 32, & 33. ait ad Iobum: Numquid ad præceptum tuum altum petit *Aquila?* & in arduis ponit nidum ſuum? In petris habitat, & in præruptis ſilicibus commoratur, atque inacceſſis rupibus. Inde contemplatur eſcam, & de longè oculi ejus proſpiciunt. Pulli ejus lambent ſanguinem: & ubicunque cadaver fuerit, ſtatim adeſt. Deus hanc naturam *Aquilæ* indidit, ut, ſicut *Struthio* humi nidulatur, ſic *aquila* contrà in excelſis nidum collocet, & altiùs volet quàm ulla alia avis, fulminis ictum non metuens, & ſolis fulgorem oculis inconniventibus adſpicere valens; unde inter aves primatum obtinet. Sic aquilæ naturale eſt, loca celſa & edita, rimas rupium & petras altas præruptaſque petere, & in illis ſibi ſedem deligere, velut in arcibus & propugnaculis naturâ munitis ac validis. Eadem ex altiſſima rupe, in qua degit, cibum ſibi proſpicit. Hoc reverà in ejus natura admirandum eſt, quomodo præter cætera animantia ita procul proſpicere poſſit: Eſt enim perſpicaciſſimi viſûs, ſic ut è loco remotiſſimo ſibi eſcam & cadavera notet ac deſignet. Perſentiſcit eminùs, & deprehendit ubi ſint occiſorum cadavera, eoque conjicit oculos & quàm primùm convolat. *Aquilæ naturam* imitantur *Monarchæ* ſeu *Reges magni*, ſpectant & tendunt ad ardua, appetunt ſublimia, eminere ſuper alios omnes ſatagunt, ſedes ſibi altas firmaſque deligunt, & munitiſſimas reddunt: *oculos* habent qui procul vident, tam multis hominibus in omnibus partibus regnorum ſuorum & alienorum exſiſtentibus, qui ipſis loco oculorum ſunt, qui omnia rimantur, explorant, cognoſcunt, & Regibus nota faciunt; ſicut etiam ipſis *longæ manus* eſſe dicuntur. Simul appetentiſſimi ſunt majorum opum, ditionum, honorũm, ac ubi eſt, quod in ſuam poteſtatem redigere poſſint, eò potentiam ſuam convertunt. Vnde etiam proverbio dicitur: Ἀετὸς ἐν νεφέλαις. Aquila in nubibus. Ἀετὸς οὐ θηρεύει τὰς μυίας. Aquila non captat muſcas. Ita & Monarchæ ſeu Reges magni, quum animo excelſo ſint, ad ſublimia feruntur, & res humiles deſpiciunt.

Vnde intelligitur, quòd Nabuchdonoſor propter eminentiam rectiſſimè *Aquilæ magnæ* à Propheta comparetur.

XXIV.

IV. POTENTIA. Nam Nabuchdonoſor 1. comparatur LEONI. Sicut enim Leo eſt omnium animalium robuſtiſſimum, potentiſſimum atque terribiliſſimum: (Eſt enim Rex animalium. Hinc dicitur *Iudic.* 14. *v.* 18. Quid eſt fortius Leone? Et *Prov.* 30. *v.* 30. fortiſſimum animal eſt Leo. Nam nullum animalium extimeſcit: In venationibus quando venatores ipſi inſidiantur, nuſpiam ſe occultat, neque magno conatu fugit, quòd hoc ipſum turpe ipſi futurum eſſet; ſed gradatim incedit, ſæpe etiam conſiſtit, & in conſpectum Venatorum ſeſe ad defenſionem præparat. Vbi autem virgultum aliquod intercedit, ibi velociſſimè currit, ut citiùs in conſpectum Venatorum redeat, ne ex metu ſeſe abſcondere videatur.) Ita etiam Nebucadnezar omnibus Regibus terræ potentiâ antecellebat, omnibuſque terribilis potentia ejus erat. Ipſe namque velut Leo fortis atque generoſus nulli cedebat, ſed omnes adverſus ſe inſurgentes urgebat, premebat, vincebat: uti vel ex ſolis bellis, quæ contra Regem Ægypti, item contra Regem Tyri & Reges Iuda, geſſit, evidenter patet. Vide ſupra §. 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12.

2. Vocatur AQVILA MAXIMA, vel ILLA MAGNA *magnarum* alarum, longarum pennarum, plena plumis, & habens varios colores. *Ezechiel.* 17. *v.* 3. In quo loco pondera verborum diligenter ſunt notanda. 1. Vocatur AQVILA MAXIMA, vel AQVILA ILLA MAGNA. in Ebr. eſt הגדול. Hic ה emphaticum ſuperlationem vel amplificationem indicat, h. e. maximam Nabuchdonoſoris potentiam inſinuat. Ipſe namque vocabatur MAGNVS: & reverà erat magnus: quia potentiſſimus totius Orientis Rex fuit, habens ſub ſe multos Reges fiduciarios, quos vel devicerat, vel adactos terrore ſibi ſubjectos reddiderat. ut patet ex 2 *Reg.* 25. *v.* 5. & 27. & *Ierem.* 52. *v.* 31, 32. in quibus dicitur, quod *Evilmerodach Rex Babylonis*, Nabuchdonoſoris Magni filius, anno primo Regni ſui, bona verba loquutus ſit cum *Ioachin* Rege Iuda, & poſuerit ſolium ejus ſupra ſolium RELIQVORVM REGVM, QVI ERANT CVM IPSO in Babylone. 2. Vocatur *Aquila magna alis*, propter amplitudinem Regni longè lateque ſeſe extendentis. Vnde *Ieſa.* 47. *v.* 5. Babylon vocatur Regnorum Domina. Et *Ierem.* 27. *v.* 7, 8. ait Dominus de Nebucadnezare: Servient ei *gentes multæ* & *Reges magni*. Gens autem & Regnum, quod non ſervierit ei, & non curvaverit collum ſub jugo ejus, Ego Dominus in gladio, peſte & fame viſitabo illud. 3. Vocatur *Aquila longis pennis*. Luth.

mit langen fittigen / propter exercitus copiosissimos, qui longos ordines habebant, & velocissimi erant, atque ad nutum sui Imperatoris dicto citiùs convolabant, latusque sui Regis claudebant, vestiebant atque ornabant. Sicut simili metaphorâ Duces belli Regis Ægypti, item Antiochi Epiphanis Regis Syriæ, dicuntur BRACHIA. *Daniel. cap.* 11. *v.* 22. & 31. 4. Dicitur *Aquila* illa esse *plena plumis*, propter immensas opes, quas Nebucadnezar possidebat. Vnde caput aureum, *Daniel.* 2. & *Babylon, Iesai.* 13. *v.* 17. *Babylon* aurea appellatur. 5. Dicitur *Aquila* illa *variegata*, h. e. variis coloribus ornata, propter varietatem populorum atque gentium ei servientium, vel quia exercitus ejus ex variis nationibus & gentibus ei servientibus collectus erat: unde Majestas ejus regia, non secus atque vestis phrygionica variis coloribus artificiosè elaborata, mirificè elucebat atque nitebat.

3. Vocatur מלך מלכים REX REGVM. *Dan.* 2. *v.* 37. Quia Deus promisit se omnia ei in manus daturum. Verba Danielis hæc sunt: Tu es Rex Regum, & Deus Cœli regnum, & facultates, & potentiam, & gloriam dedit tibi: & omnia, in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri, volucres quoque cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit. Et *Ierem.* 27. *vers.* 6, 7, 8. inquit Deus ipse: Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchdonosoris Regis Babylonis servi mei: insuper & bestias agri dedi ei, ut serviant illi. Et servient ei *omnes gentes*, & *filio ejus*, & *filio filii ejus*, donec veniat tempus terræ ejus, & ipsius; & servient ei gentes multæ & Reges magni. Gens autem & Regnum, quod non servierit Nabuchdonosori Regi Babylonis, & quicunque non dederit collum suum sub jugo Regis Babylonis, visitabo super gentem illam, ait Dominus. Et rursus *c.* 4. *v.* 19. ait Daniel: Tu Rex magnificatus es, & invaluisti, & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cœlum, & potestas tua in terminos universæ terræ.

DVBIVM.

At non videtur veritati consentaneum, quod Daniel c. 2. v. 37, 38. ait: quod universa, quæ homines & bestiæ inhabitabant, Nabuchdonosoris imperio fuerint *subjecta. item: quod c. 4. v. 19. ait, potestatem ipsius in terminos universæ terræ pervenisse.* Nam constat, non totam *Europam, nec Indiam, & alias complures provincias & gentes, imperio Nabuchdonosori subjectas fuisse.*

Resp. *Oecumenica potestas, simpliciter & propriè loquendo, nulli unquam Regum terrenorum sub cælo tributa fuit.* Quia hoc privilegium soli Christo competit, qui est Rex Regum & Dominus dominantium. 1 *Tim.* 6. *v.* 15. *Apoc. cap.* 17. *v.* 14. *c.* 19. *v.* 16. & Dominus exercituum. *Psalm.* 24. *vers.* 10. Quia dominatur à flumine usque ad fines terræ. *Psalm.* 72. *Zach.* 9. & in medio inimicorum. *Psalm.* 110.

Verùm *quando œcumenica potestas Nabuchdonosori aliisque Regibus terrenis in scripturis divinis tribuitur, tum loquutiones illæ intelligendæ sunt, vel hyperbolicè, vel synecdochicè.*

HYPERBOLICE, *quando rei veritas exceditur*, h. e. quando vel Reges se ipsos regnorumve suorum magnitudinem nimiùm extollere volentes, sese Reges Regum, aut Dominos universæ terræ vocant, aut à subditis ita vocantur: Quæ loquutiones δοξαστικῶς sive secundùm communem vulgi opinionem ita accipiuntur. Sicut etiam *Ananias* Pseudopropheta vocatur simpliciter Propheta. *Ierem.* 28. *v.* 1. Quia vulgi existimatione & appellatione Propheta erat. Sic hyperbolica erat vanitas Darii Persarum Regis, qui sese Regem Regum nominabat, & Alexandrum Magnum famulum suum. Vide *lib.* 2. *Suppl. ad Curt.* Sic quoque vanissimus & superbissimus est *titulus*, quo *Turcicus Imperator* omnium Imperatorum ter maximum se appellat. Vide *Bodin. lib.* 1. *Polit. c.* 9. *p.* 230. Quæ appellatio ab Imperatoribus Constantinopolitanis unà cum imperio translata videtur. Nam illorum stemmata quadruplici B constant: quibus hæc verba significantur. Βασιλεὺς Βασιλέων, Βασιλεύων Βασιλεῦσι. h. e. Rex Regum, Reges Regens.

SYNECDOCHICE *Reges Regum* dicuntur in sacris *Reges Chaldæorum*, sive *Assyriorum*, & posteà *Persarum.* Sic *Nabuchdonosor* à *Daniele c.* 2. *v.* 37. מלך מלכים Rex regum appellatur, cui Deus promittit, se omnia in manus daturum. Sic etiam *Artaxerxes Persarum Rex*, Rex Regum appellatur. *Esdr.* 7. *v.* 12. h. e. maximus Regum, cui alii Reges serviunt & parent; sicut *Ieremias c.* 25. *v.* 15. & seqq. prædixerat, fore ut *Babylonius* servitutem exigeret non tantùm à Iudæis, sed etiam à Gentibus Regibusque magnis. Confer *Ezech.* 29. *v.* 19. Vbi hæc regula Theologica est notanda: *Idiotismus scripturæ est, quo excellentes in re aliqua, duplicatione vocantur.* Sic *Genes.* 9. *v.* 25. *Canaan* vocatur servus servorum, h. e. vilissimus & abjectissimus. Et *Exod.* 26. *Summum Sacrum*, sanctum sanctorum, h. e. sanctissimum nuncupatur. Ita quoque Monarchæ excellentes, alios Reges sub se habentes, Reges Regum nuncupantur loquutione synecdochicâ. Ita etiam synecdochicè intelligendum, quando 2 *Paral.*

ral. cap. 36. de *Cyro Rege Persarum* dicitur, quòd Dominus Deus illi omnia regna terræ dederit. Et *Luc.* 2. *v.* 1. Exiit decretum à *Cæsare Augusto*, ut censeretur *πᾶσα οἰκουμένη*, h. e. totus orbis, h.e. maxima pars orbis. Quia Romani non universum Orbem, sed potissimam ejus partem subegerunt.

XXV.

v. BENEFICENTIA. Nam 1. ideò *Nabuchdonosor* CAPITI comparatur, & CAPVT AVREVM vocatur: *Dan. c.* 2. *v.* 3. Vt enim ex capite motus & sensus per organa convenientia in membra corporis influit: sic à Magistratu varia omnino beneficia ad subditos promanant. Huc referri potest locus pulcherrimus ex *Plutarcho*, in quo Rempubl. comparat *Corpori*, in *lib. de doctr. princip. ad Trajanum*: *Caput* omnium (inquit) est princeps, penes quem Imperii summa est: *Oculi* quibus videmus, sunt viri boni in Republica, quorum ductum sequimur. *Aures*, quæ audiunt quæ dicimus, sunt subditi, qui Imperata faciunt. *Lingua*, quâ loquimur, sunt eruditione præstantes viri, ex quibus Leges & disciplinas audimus. *Capilli* de capite penduli, sunt injuriâ affecti, qui opem Regis implorant. *Manus & Brachia* sunt Equites & Nobiles, qui hostem reprimunt. *Pedes*, qui omnia sustinent, sunt agricolæ, qui victum omnibus ordinibus subministrant. *Ossa dura*, quæ fragilem carnem fulciunt, sunt viri sapientes, qui onus Reipubl. sustinent. *Corda*, quæ palam non videmus, sunt familiares intimi, qui in arcano consilium dant Senatu. Denique *Collum*, quo corpus capiti cohæret, est amor Regis & Regni, ex quibus constat civitas.

2. *Dan. c.* 4. *v.* 8. seqq. *Nabuchdonosor* vocatur ARBOR *excelsa* & *roborata*, cujus altitudo cœlum contingebat, & cujus aspectus in universam terram: *Rami* (*Folia*, habet versio vulgata) ejus pulcherrimi & *fructus* ejus copiosus, & in qua *cibus* pro omnibus, sub qua habitabant *bestiæ agri*, & in cujus ramis considebant *volucres cœli*. Hac pulcherrima imagine beneficia Nabuchdonosoris in subditos collata graphicè depinguntur. Sicut enim arbor illa quam Nabuchdonosor in visione videbat, erat excelsa & robusta, & frondes suas longè latéque diffundebat, umbramque amœnissimam de se spargebat, in quâ animantia terræ & volucres cœli quiescebant, deque fructibus ejus comedebant: Ita quoque subditi Nabuchdonosoris, sub tutela & protectione ejus, velut sub umbra in pace & quiete cohabitare, victum sibi quærere, & quilibet demandato sibi munere defungi poterat.

VSVS.

Arbor excelsa, robusta & fructuosa est elegans imago boni Magistratus.

Comparatio talis institui potest. *Bonus Magistratus Arbori excelsæ robustæ atque fructuosæ est similis.*

1. *Propter validam atque excelsam* POTESTATEM. Sicut enim arbor magna atque excelsa est robusta, & impetum ventorum sustinere potest: Ita quoque Magistratus legibus sit armatus & armis decoratus. h. e. robore & potentia munitus; ut citra impedimentum officio suo ritè defungi possit, & potentiores, si quando opus est, in ordinem cogere. Huc respexit *Iustinianus Imperator* in principio suarum Institutionum juris. ubi sic orditur: Imperatoriam majestatem non solùm armis decoratam, sed etiam legibus oportere esse armatam, ut utrumque tempus, & bellorum & pacis, rectè possit gubernari, & princeps Romanus non solùm in hostilibus præliis victor exsistat, sed etiam per legitimos tramites calumniantium calamitates expellat.

Sic *Iulius Cæsar* in heroicis Gabrielis Simeonis Symbolis depingitur, stans super globum mundi, sinistra tenens *librum*, dextra *gladium*; cum hac inscriptione: EX VTROQVE CÆSAR. Qua pictura demonstratur, his duobus, *literis* videlicet & *armis*, Cæsarem Imperium acquisivisse, acquisitumque conservasse.

II. *Propter authoritatem & dignitatem*. Sicut arbor foliis atque ramis pulchrè est ornata; & eò est amœnior acceptiorque, & plures ad se allicit, quò pulchriores sunt rami ejus: Ita quoque magistratus, quanto major ejus est authoritas, tanto majore reverentiâ & obedientiâ omnes eum honorant. Per FOLIA & RAMOS *arboris decoros* adumbratur ille decor & ornatus, qui conspicitur in Regis veste gloriosa, & throno, & in aulicis, scutatis, hastatis, satellitibus ac stipatoribus corporis. Quæ omnia Regi authoritatem conciliant, sicut dicitur *Prov.* 14. *v.* 28. In multitudine populi decor (vel magnificentia) Regis est: at in paucitate plebis contritio est. *Luth.* Wo ein König viel volkes hat / das ist seine herrligkeit; wo aber wenig volkes ist / daß macht einen Herrn blöde.

III. *Propter* HVMANITATEM *atque* AFFABILITATEM. Sicut ad Arborem in medio terræ stantem, undique aditus sive accessus est apertus: ita quoque ad magistratum aditus non sit difficilis, sed facilis; & quidem omnibus subditis ex æquo, præsertim autem pauperibus atque afflictis.

Talis affabilitas est virtus maxima in Principe, inquit *Plinius in Panegyr. Trajan.* Hinc inter epitheta & laudes boni Principis à *Iulio Polluce Imperatori Commodo* præscriptas, etiam hæc habentur, quod sit εὐπροσήγορος, εὐέντευκτος, μειλίχιος, προσηνής, h. e. facilis accessu, facilè salutans, facilè admittens interpellantes & supplicantes, blandus & lenis. Talis erat *Iosephus, Ægypti Prorex.* Hic namque amicè ac blandè alloquebatur fratres suos, à quibus nondum agnoscebatur. *Genes.* 43. *v.* 26. Et *Thecuitis* ad *Regem Davidem* dicit 2 *Sam. c.* 14. *vers.* 17. Sicut Angelus Domini: sic est Dominus meus Rex, ut audiat bonum & malum. h. e. ut Angeli facies est amica & gratia: sic tu quoque, ô Rex, aspectu alloquio es facilis & suavis. Perpetuâ memoriâ digna vox est *Ferdinandi* I, *Imperatoris*, quam sæpè ad aulicos suos nobiles, pauperes cum supplicationibus suis repellentes, proferre solitus fuit: Werden wir die armen nicht hören / so wird Gott vns auch nicht hören. Contrà autem inter *Tyranni* vituperia refertur, quod sit δυσπρόσιτος, δυσπροσήγορος, δυσέντευκτος, h. e. difficilis aditu, ferox in accessu, parum salutans, paucos audiens. Ita *Plutarchus* scribit de *Demetrio Rege*, ipsum fuisse δυσόμιλον, καὶ δυσπρόσοδον, ὃς ἢ οὐ παρεῖχε καιρὸν ἐντυχεῖν, ἢ χαλεπὸς καὶ τραχὺς ἦν ἐντυγχάνουσιν. Cum enim in via aliquando magnam copiam libellorum supplicum hilari vultu à suis subditis accepisset; & hi optimâ spe læti, certam sibi opem à Regis clementia promittentes, sequerentur: Rex transiens flumen Axium, cùm ad medium pontem venisset, omnes supplicationes non lectas in flumen effudit, & supplices à suo comitatu veluti muscas depelli jussit.

IV. *Propter* FRVCTVOSITATEM. Sicut Arbor bona est εὔκαρπος καὶ πολύκαρπος. Ita quoque Magistratus copiosis fructibus sit fœcundus, & tueatur subditos, ut in pace cohabitare & pane suo vesci queant. Et sicut Arbores fructibus gravidæ inclinant ramos, & demittunt se & offerunt carpi: ita quoque magistratus vera virtute uber, & benevolus & beneficus ultrò est erga subditos suos, & invitat ad fruendum. Nam vocatur *Pater patriæ*, ob paternum, quem erga subditos gerere debet, affectum. Quia non potest Princeps meliùs sibi devincire subditorum animos, quàm amore & benevolentiâ, juxta illud: *Vt ameris, amabilis esto.* Diligi Princeps, nisi ipse diligat, non potest, inquit *Plin. in panegyr. Trajan.* Benevolentia enim populi est tutissimum Principis munimentum: sicut *Eberhardus Dux Würtenbergicus*, cùm alius Princeps de vini copiâ, alius de vi argenti maxima gloriaretur, beatum se hoc nomine prædicabat, *quòd tutus in gremio cujusvis subditorum suòrum dormire posset.* Bonus Magistratus civibus est carus: Tyrannus omnibus exosus. Nam *illo in publicum procedente, tanquam ad clarum & beneficum sidus certatim advolant: Hoc verò conspecto, tanquam malum aliquod seu noxium animal è cubili prosiliret, omnes defugiunt*: Sicut præclarè loquitur *Seneca l.* 1. *de Clement. c.* 3.

V. *Propter* VMBRÆ AMOENITATEM. Sicut Arbor viridis & frondosa umbraculum præbet bestiis ad eam confugientibus: ita quoque Magistratus umbrâ alarum debet subditos tegere & fovere, & imbecilliores adversus potentiores protegere, & solis torrentis & adurentis æstus, h. e. vim injustam, & hostilem oppressionem à subditis arcere. Quando hoc fit, tum magistratus est arbor umbrosa, sub qua subditi suaviter quiescere possunt. In summa: Magistratui curæ sit, ut Respubl. floreat interius, & tuta sit exterius, h. e. ut subditi inter se vivant piè, justè, pacificè, & ab aliorum injuriis atque oppressionibus securè.

VI. *Propter* HABITATIONIS COMMODITATEM. Sicut aves cœli in ramis Arboris altæ atque roboratæ nidulantur: ita quoque subditi sub protectione magistratus pii securè & pacatè vivunt; vel, ut 1 *Reg.* 4. *v.* 25. & *Micheæ* 4. *v.* 4. dicitur, confidenter unusquisque habitat sub vite sua & sub ficu sua.

Parænesis ad Magistratus.

Quare sedulo in id incumbant *Reges atque Principes*, qui à Deo in statu magistratus supereminenti constituti sunt, ut sint *arbores frondosæ* atque *frugiferæ*, h. e. ut sint erga subditos benevoli, benefici, humani & affabiles, non suum, sed publica imperii & subditorum commoda quærentes. juxta symbolum optimi cujusdam Imperatoris: *Aliis inserviendo consumor.* Contra mali Principes, & Tyranni sunt instar *rhamni.* De quo elegans *Apologus* exstat *Iudic.* 9. 14, 15. Quem cum arbores reliquæ in Regem elegissent;

Elatus ille regio fastu ac tumens,
Si Rex, ait, *sum vester, ad me accedite*
Omnes, & umbra sub mea considite.
Ni id feceritis, rapidus ignis nemini
Parsurus ex me erumpat, atque ipsas quoque
Excelsiores hauriat Libani cedros.

Comparantur autem *Tyranni* RHAMNIS triplici potissimum de causa.

1. *Propter* ASPERITATEM. Sicut Rhamnus est spinæ genus fruticosius & asperius, ramos spargens, non rectis aculeis, ut cæteræ, sed uncis; ideoque impunè à nemine contrectari potest; & tamen super

ſuper alias arbores dominium ſibi arrogat: ita etiam Tyranni ſunt inſolentes, inſipientes, aſperi & ad imperium prorſus inepti, & nihilominus tamen illud affectant. Exemplum elegans in Amazia Rege Iuda. 2 *Reg.* 14. *v.* 9.

II. *Propter* SPECIOSITATEM. Sicut Rhamnus eſt ſpinæ genus candidius & de umbra ſua gloriatur, cum tamen parum umbræ habeat; & ſi quis ſub eo umbram captaret, non ſine vulnerum doloribus inde recederet: ita etiam Tyranni (uti exemplum Neronis oſtendit) initio ſunt boni, mellita verba proferunt, ſubditiſque magnam umbram, h. e. amicam pacem promittunt, donec omnia ad nutum eorum fluunt, ſed quod promiſere, non ſervant, neque ſervare queunt. Quia non fert eorum natura depravata bene agere.

III. *Propter* TYRANNICAM CRVDELITATEM. Sicut Rhamnus eſt inſolens, & iratus, ignem flammamque minatur, etiam excelſis Libani cedris: ita etiam ſunt Tyranni ingeniati: ſi modicum illis reſiſtas, illico ex illis ignis erumpit, h. e. protinus ad vindictam accincti ſunt, & contemni ſe putant, ſi ad nutum voluntatemque eorum te ſemper haud componas; exercent vindictam, non tantum adverſus plebeios, ſed etiam adverſus excelſas Libani Cedros, h. e. adverſus optimates terræ.

At talem à nobis, Deus ah! avertito peſtem.

Parænesis ad Subditos.

Subditi quoque ſint moniti, ut magiſtratus ſuos, à quibus fructus, h. e. victum & amictum, umbram & habitationem, h. e. tranquillam & ſecuram vitam habent, decenter honorent. Honorent, inquam, eos I. CORDE, eos tanquam Deos reverendo, iiſque obediendo. 1 *Petr.* 2. *v.* 13. ὑποτάγητε, ſubditi eſtote cuivis humanæ creaturæ (h. e. omni magiſtratui) PROPTER DOMINVM. (quem omnes timere debent.) 2. ORE, pro illis orando. ſicut D. Paulus 1 *Tim.* 2. *verſ.* 2. præcipit: & addit hanc prægnantem cauſam finalem, ut nempe placidam & tranquillam vitam degamus, cum omni pietate & honeſtate. Similiter ipſe Deus per Ieremiam Prophetam Iudæos monet, ut pro Nebucadnezare ejuſque Babylone orent, quando inquit *c.* 29. *v.* 7. Quærite pacem civitatis, ad quam tranſmigrare vos feci, & orate pro eo ad Dominum. Quia in pace illius erit pax vobis. Hæc enim dicit Dominus exercituum, Deus Iſraël. Quare meritò celebratur, & ſubditis inculcatur dictum *D. Bugenhagii Pomerani:* Si tam promti eſſemus ad preces pro magiſtratibus fundendas, quàm parati ſumus ad detrahendum ac maledicendum ipſis, næ res noſtræ melius haberent. 3. OPERE, rivulos ſuos foras derivando. h. e. tributum & vectigal magiſtratui ſolvendo, ut arbor hæc excelſa atque frondoſa, de qua omnia animantia terræ cibum capiunt, conſervari poſſit. *Rom.* 13. *verſ.* 7. *Ælian. lib.* 9. *variar. hiſtor. de Themiſtocle Athenienſium Principe ſcribit:* dicere illum fuiſſe ſolitum, ſe quidem de ſubditis ſuis optimè meritum, ſed nullam ob id gratiam reportaſſe; Ideoque *platano* ſe ſimilem dictabat, ad quam decurrerent, quos infeſtaret imber, à quibus, reddita ſerenitate, velleretur. Sed malè. Quia

Arbor honoretur, cujus nos umbra tuetur.

Moveant ſubditos almæ commoda pacis, quæ illis per magiſtratum ſuum procurantur. De quibus pulchellum & venuſtum Epigramma *Mantuani*, quod exſtat *lib.* 3. *Sylvar. eleg.* 6. *v.* 25. obſervandum eſt:

Pax Cererem campis, & mitem collibus uvam
Reddit, & armoſo dividit arva bove.
Gramina pace virent, per pinguia paſcua latum
Luxuriat multâ fertilitate pecus.
Pax vehit Eoas peregrina per æquora merces,
Et ſteriles Ponti non ſinit eſſe vias.
Pax hilares menſas facit, & convivia paſſim,
Et recreat molli triſtia corda mero.

XXVI.

VI. MAGNIFICENTIA *Nebucadnezaris* apparet

Primo: Ex SCHOLÆ *Babylonicæ* FVNDATIONE, in qua Procerum Iudaicorum filii informabantur, illiſque Profeſſores & Præceptores ſapientiſſimi præficiebantur, quibus ex regia magnificentia ſufficientiſſima ſalaria tribuit. Vnde patet, quantopere illi ſcholæ & ſcholaſtica juventutis inſtitutio curæ cordique fuerit. Nam & ipſe examini alumnorum ſuorum interfuit, imò præfuit. Quia cum adoleſcentibus illis eſt colloquutus, inque eorum profectum inquiſivit. *Daniel.* 1. *v.* 18, 19.

Parænesis ad Principes.

Dignum hoc eſt Nebucadnezar exemplum, quod omnes Principes imitentur. Nam *ad Officium Principum non ſecundarium* (ut quidam Pſeudo-politici ſomniant) *ſed primarium pertinet, ſcholas bene fundare & laudabiliter conſervare.* Nam ſcholæ ſunt ſeminaria Eccleſiæ & Reipublicæ. Sicut autem hortus, optimè licet cultus, & feraciſſimis arboribus uberrimè conſitus, ætatem ac perennitatem obtinere nequit, niſi in ſeminariis, quæ ita vocant, ac plantariis, tenellæ educentur ac formentur arbores, quæ in locum vetuſtate marcida-

rum ac emortuarum olim succedant: ita status Ecclesiasticus & Politicus, diu salvus & incolumis conservari nequit, nisi in scholis formentur & educentur, qui aliis, tùm Ecclesiæ Ministris, tùm Viris Politicis morte abreptis surrogentur. Ament igitur pii Reges & Principes literas & viros literatos. *Nulla enim major aut solidior hisce in terris gloria paratur, quàm studiis pietatis & artium liberalium, quibus Dei præpotentis gloria illustratur & salus subditorum promovetur.*

Alexander M. tanti fecit bonarum & laudatissimarum disciplinarum studium, ut apertè pronunciare ausus sit, se malle doctrinâ anteire alios, quàm opibus & dignitate. *Brisson. lib. 3. c. 3.*

Athenæus lib. 9. de ipso scribit, quòd Aristoteli Præceptori suo pro libris de historia animalium dederit 800 talenta, quæ ad nostram monetam computata coronatos Gallicos, quorum quilibet 30 grossis Misnicis æstimatur, 480000 faciunt.

Iulius Cæsar ex Ægypto insignes Mathematicos in Italiam adduxit. *Augustus Octavianus* Cæsar, hujus successor, juventuti Præceptores optimos constituit. De *Nerva* & *Trojano* idem refert Dion. *Hadrianus* etiam scholas & Bibliothecas plurimas instituit. Quos tamen omnes in eadem causa superavit *Constantinus M.* ut refert *Nicephorus lib. 10. cap. 52. & lib. 14. cap. 3. Theodosius M.* Imperator, cùm Arsenio viro doctissimo filios suos in disciplinam tradidisset, sempiternâ memoriâ dignum, & verè Imperiale verbum proloquutus est: *Si tales se præbituri essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam & leges Dei componerent, propensum se fore, ut eis imperium in manus tradat, ad civium & subditorum utilitatem accommodatum: sin minus, conducibilius esse, ut sic privati vitam agerent, quam doctrina nulla cum periculo imperarent.* Nicephor. Callisthen. *Ecclesiast. hist. lib. 12. c. 23.*

Sigismundus Imp. cum à Principibus qui literas oderant, reprehenderetur, quòd homines obscuro genere natos ob literarum studia foveret; *Quidni*, inquit, *amem eos, quos natura cæteris antecellere voluit?* Alii plurimum tribuunt generis nobilitati: at Cæsar prudentissimus intellexit, in eruditis esse quiddam stemmatis præstantius: illi habent ædium parietes clypeis & imaginibus depictos, hi animum optimis disciplinis exornatum. Porrò ut natura animus præstantior est corpore: ita ornamenta ingenii longe pulchriora sunt externis bonis. *Iacob. Spigel. in Æneam Sylvium.*

Ptolemæus Philadelphi Rex Ægypti incredibilem pecuniæ vim in conquirendis undique libris & hominibus eruditis impendit, & quam multis muneribus 70 seniores, qui Biblia Ebræa in Græcum sermonem ad ipsius postulationem transtulerunt, nec non Pontificem Ierosolymitanum, affecit: ut *Iosephus lib. 12. Antiq. Iudaic. c. 2. Clemens Alex. lib. 1. strom. Euseb. lib. 5. Hist. Eccl. cap. 8. Nicephor. lib. 4. c. 14.* & alii annotarunt.

Leo Imperator cum Eulogium ad aperiendam in urbe scholam stipendio liberaliori invitasset, & propterea à Satellitibus reprehenderetur, respondit: Εἴθε γένοιτο ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ χρόνου, ὥστε τὰ τῶν στρατιωτικῶν εἰς διδασκάλους παρέχεσθαι! Vtinam meis temporibus ea, quæ militibus dantur, Doctoribus numerari deberent!

Carolus IV. *Rom. Imp.* in scholam Pragensem aliquando ingressus, cum disputantes Philosophos per 4 horas audivisset, & purpurati cœnæ tempus adesse dicerent, respondit: Mihi tempus est minimè: nam cœna mea hæc est. *Crantzius lib. 10. Vandalia. Alphonsus Arrogonum Rex* sæpissimè lectionibus Professorum interfuit, ut testatur *Panormitan. lib. 1. de rebus gestis ipsius.*

Ludovicus XII, *Gallorum Rex* potentissimus, Ticini Iasonis ICti auditorium ingressus, atque studiosis immixtus consedit, & docentem Iasonem per horam audivit: Post lectionem verò sibi à latere comitem Iasonem esse voluit, tecto capite, quem togâ aureâ donavit.

Franciscus I *Rex Galliæ* magnâ cum laude idem fecit: Quo nemo suo seculo artes liberales omnes vehementius amavit aut liberalius prosequutus est, & prandens atque cœnans semper loquebatur de literis: sicut scribit *Sleidan. lib. 19.*

Coronidis loco subjungam *Carolum Magnum*, Imp. illum laudatissimum, qui agmen claudet. Ille magno cum sui seculi hominum totiusque posteritatis emolumento scholas publicas, officinas omnis eruditionis, pietatis, ac doctrinæ aperuit, Parisiis, Bononiæ, & Ticini: atque annonam & stipendia è fisco Professoribus dedit, iisque Procerum pauperumque liberos commisit; & quidem Parisiensem scholam Carolus M. tantâ proventuum & possessionum amplitudine locupletavit, quantam vix omnes Galliæ & Germaniæ, quæ inde postea natæ sunt, Academiæ possent æquare. *Curio 2. Chronolog.* Ejus igitur auspiciis felicibus factum est, ut Italia, Gallia, Germaniaque terrarum magistra venerabilis, Musa cœlestis, & Camœna legatorum (ut de Carthagine refert Suidas) appellari possit.

Reversus Carolus ab expeditione bellica in Galliam, pueros sui profectus specimen, epistolis, versibus, carminibus, orationibus panegyricis aliisque scriptis, exhibere jussit. Vbi cum tenuiores propter

pter spem profecisse, nobiles cultum animi neglexisse deprehendisset; illis ad dexteram segregatis: Vos quidem macte virtute estote, *inquit*, filii piissimi, qui vestro officio gnaviter defuncti estis: vestra erunt sacerdotia locupletissima, & Pontificatus maximi; ego vos in aulam adsciscam, ex vobis Senatores cooptabo, vos in album prætorum & patrum curiæ adlegam. Deinde ad nobilium liberos, quos à læva collocârat, vultu irato nihil dissimulans, ait: Vos comatuli & delicatuli, freti opibus & splendore parentum, nostram Majestatem sprevistis; vitia, otia, luxum & inertiam bonis literis & virtuti, contemto decreto nostro, prætulistis. Deum verò immortalem testor, nihil penitùs commodi honorisque à me ad vos perventurum: quin-imò edam in vos exempla, nisi resipueritis, & negligentiam diligentiâ expiaveritis. *Aventinus.*

Hæc exempla pii Reges & Principes semper ob oculos sibi ponant, in quæ intueantur, & cogitent, viros doctos & sapientes, sibi non tantùm utiles, quos consiliis suis & deliberationibus adhibeant, sed etiam necessarios esse, quippe quorum operâ carere non possint. Sicut enim *vitis*, tametsi Arbor est omnium nobilissima, tamen arundinum, vallorum, arborumve infrugiferarum eget sustentaculis: ita potentes eruditorum, aliàs despectorum, operâ.

XXVII.

Deinde MAGNIFICENTIA *Nebucadnezaris* apparet *ex* VRBIS *Babylonis* EXORNATIONE & *amplificatione*. Nam *Ioseph. l.* 1. *contra Appion.* ex *Beroso* commemorat, Nabuchdonosorem audita Patris Nabulassaris morte, cùm ex Ægypto & Phœnicia, quò ad compescendos motus à Patre missus fuerat, unà cum populo Iudaico captivo Babylonem reversus, & imperio potitus esset, sex aliis Babylonem muris circumdedisse. Prætereà Babylon ab utraque parte Orientem & Occidentem versùs, *Regias* habuit duas, à Semiramide ædificatas, tanquam urbis propugnacula magnâ curâ constructa. De quibus in vita Semiramidis §. 14. diximus. Hisce addidisse Nabuchdonosorem, Iosephus scribit, & tertiam *Regiam*, multò ampliorem splendidioremque; cujus ornatum, & magnificentiam, dicit, nimis longum fore, si exsequeretur. Hoc solummodò refert, hanc adeò superbam & supra fidem magnificam structuram, quindecim dierum spacio absolutam fuisse. Quod si verum est, liquet, ingentem hominum multitudinem ad eam ædificandam adhibitam fuisse. Excitâsse quoque in ea lapideas moles, montibus aspectu persimiles, omnisque generis arboribus consitas. Hinc Nebucadnezar cum Babylonem adeò superbè & magnificè à se conditam intueretur, ingenti perfusus lætitiâ, in hanc vocem superbam prorupit: *Hæc est Babylon, civitas illa magna, quam* EGO *ædificavi, in domum Regni, in robore fortitudinis* MEÆ, *& in gloria decoris* MEI. *Daniel.* 4. *v.* 27.

DVBIVM.

At h. l. *Dubium* non leve sese offert *de vero Babylonis conditore.*

I. *Moses*, *Gen.* 10. *v.* 10. scribit, *Nimrodum primum* fuisse *Babylonis conditorem.* Quoniam, *inquit*, initium regni ejus fuit Babel. Idem confirmat *Paulus Orosius, lib.* 2. *c.* 6.

II. *Alexander Polyhistor*, apud *Euseb. l.* 9. *de præparat. Euang. c. ult.* testimonio Eupolemi confirmat, Babylonem post diluvium *à Gigantibus* ædificatam fuisse.

III. Communis Græcorum & Latinorum est sententia, Babylonem *à Semiramide* esse ædificatam. In ea sententia sunt *Herodotus lib.* 1. *Diodor. Sicul. l.* 3. *Strabo lib.* 16. *Pomponius Mela lib.* 1. *c.* 11. *Iustinus lib.* 1. & *D. Hieronymus*, qui super caput secundum Hoseæ ad hoc citat versus illos *Ovidii ex lib.* 4. *Metamorph.*

——————— *Vbi dicitur altam*
Coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.

IV. *Daniel Propheta c.* 4. *v.* 27. introducit Regem Nabuchdonosorem gloriantem, seque superbè jactantem, quòd ipse Babylonem ædificâsset. *Hæc*, inquit Nabuchdonosor, est *Babylon* civitas illa magna, quam *ego ædificavi*, &c.

Resp. Verùm hæ diversæ & φαινορθῶς pugnantes sententiæ facilè ad concordiam hoc modo revocari possunt, si dicamus, quòd *Babylon* tripliciter consideretur:

1. *Ratione* INCHOATIONIS. Sic dicimus, quòd urbs Babylon & turris ejus à *Nimrodo* sit inchoata vel ædificari cœpta; uti ex *Gen.* 10. patet, & *Iosephus lib.* 1. *Antiquit.* idem confirmat. Neque huic contraria est *Eupolemi* sententia, qui apud Eusebium inquit, Babylonis conditores post diluvium fuisse *Gigantes*. Nam Nimrod fuit unus de illis Gigantibus, & quidem Princeps eorum. Vnde גבור *potens*, vel juxta LXX. Interpp. *fortis Gigas* appellatur.

2. *Ratione* CONSVMMATIONIS. Sic *Semiramis* illam mirificè amplificavit, firmissimè munivit, multisque stupendis operibus exornavit, ideo rectè ac verè eam condidisse dicitur. Vide *Histor. Semiramid.* §. 14.

3. *Ratione* REPARATIONIS & AMPLIFICATIONIS. Sic à Nabuchdonosore est restaurata

ſtaurata atque reparata. Nam poſt Semiramidem qui deinde longo ex ordine ſequuti ſunt Aſſyriorum Reges, poſthabitâ Babylone, urbem Niniven coluerunt, eamque Regiam & caput imperii fecerunt; ſicut *Diodor. Sicul. l.* 3. ſcribit: Et nos anteà in Prolegomenis demonſtravimus. Hinc factum eſt, ut Babylon à Regibus derelicta, partim Euphratis eluvionibus, partim hoſtium incurſionibus graviter lebefactata atque disjecta, diu obſcura & ignobilis jaceret. Tandem poſt Niniven à Cyaxare Medorum Rege, Proavo Cyri everſam, Rex Nabuchdonoſor Babylonem cupiens reducere imperii ſedem, eam civitatem de integro reſtauravit, amplificavit & magnificentiſſimis operibus exornavit; ſicut anteà dictum eſt. Quare Nabuchdonoſor jure ſuo dicere potuit, Babylonem à ſe conditam & ædificatam eſſe.

XXVIII.

VII. CONFESSIO VERA atque SINCERA. Vbi notandum eſt quòd *Confeſſio* ſit triplex.

1. *Confeſſio laudis*, eſt nihil aliud quàm gratiarum actio, quâ Deum pro beneficiis in nos collatis, tùm generalibus, tùm ſpecialibus & ſingularibus, ex toto corde laudamus & glorificamus. Ita accipitur *Pſal.* 118. *v.* 1. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in ſeculum miſericordia ejus.

2. *Confeſſio fraudis* eſt, quando peccata noſtra vel coram Deo, vel coram Eccleſiæ miniſtro, vel coram proximo confitemur. Ita accipitur *Pſalm.* 32. *v.* 6. Dixi, confitebor adverſus me omnem injuſtitiam meam Domino.

3. *Confeſſio veritatis* eſt, quando veritatem cœleſtem apertè & intrepidè coram Mundo confitemur. De hac confeſſione *Chriſtus* loquitur *Matth.* 10. *v.* 32. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, illum & Ego confitebor coram Patre meo cœleſti. Item D. Paulus *Rom.* 10. *v.* 10. Corde creditur ad juſtitiam; ore fit confeſſio ad ſalutem.

Triplicem quoque hanc confeſſionem Nabuchdonoſor edidit, cùm vidit tres juvenes, in caminum ardentem ſuo mandato conjectos, à Deo in eodem ſalvos & incolumes conſervatos. 1. *Confeſſio laudis*, & 2. *fraudis* continentur *Daniel.* 3. v. 95. Benedictus Deus Sadrach, Meſach & Abednego, qui miſit Angelum, & eruit ſervos ſuos, qui crediderunt in eum, & mandatum Regis non ſervaverunt; & tradiderunt corpora ſua, ne colerent, & ne adorarent omnem Deum, excepto Deo ſuo. Hæc ſunt verba Regis à Spiritu S. jam illuminati, quibus non tantùm horum virorum fidem & conſtantiam approbat, ſed etiam Edictum ſuum idololatricum damnat. 3. *Cenfeſſio veritatis* continetur *ibid. v.* 96. A me ergo poſitum eſt hoc decretum, ut omnis populus, tribus & lingua, quæcunque loquuta fuerit blaſphemiam contra Deum Sadrach, Meſach & Abednego, diſpereat, & domus ejus vaſtetur. Neque enim eſt alius Deus, qui poſſit ita ſalvare. *Decretum parallelum* Regis *Darii* continetur *Dan.* 6. *v.* 27.

Hinc videmus verum eſſe, quod Salomon ait *Prov.* 21. *v.* 1. Sicut rivi aquarum; ita cor Regis (eſt) in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud. Nam Nabuchdonoſor anteà erat furibundus inſtar Leonis, h. e. veræ religionis & ſanctorum Dei virorum perſequutor: poſtea verò factus eſt manſuetus inſtar ovis. Quoniam veræ religionis factus eſt Nutritius atque Defenſor. O admirabilem Dei providentiam! Ita autem ſolet Deus, hominum, adeòque Magnatum conſiliis illudendo, ea in contrarium planè finem, præter omnium hominum exſpectationem, convertere. Feſtinat Gnomon debilibus fretus libramentis ad horam & momenta ſua; quæ ſi digito movere horologii Magiſtro viſum eſt, in alteram circuli extremitatem inclinatur.

XXIX.

VIII. ARDENS IN RELIGIONE ZELUS, *ejuſque* MODERATIO VERA. Nam 1. Rex & Monarcha *Nabuchdonoſor*, converſus ad Deum Iſraëlis, non ſtatim omnes ſubjectas provincias ad eam fidem externâ vi adegit: ſed hoc proclamari curavit, ut ne cuipiam fas eſſet, Deum Iſraëlis blaſphemiâ afficere. ſic enim habebat *edicti* formula: *A me poſitum eſt hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua, quæcunque loquuta fuerit blaſphemiam contra Deum Sadrach, Meſach & Abednego, diſpereat, & domus ejus vaſtetur.* Qui tamen zelus apud *Pontificios*, Iudæos blaſphemos in ſuis ditionibus, Romæ præſertim, ferentes, planè exſulat.

2. *Cyrus*, primus Perſarum Monarcha, Iudæis libertatem ſuæ exercendæ Religionis permiſit: licet ipſe initiò Iudæorum fidei non eſſet addictus. *Eſdra* 1. 2. & *ſeqq.*

3. *David*, certè non Iſraëlitis modò, in Religione ὁμοψήφοις, ſed & Philiſtæis, Moabitis, Ammonitis, Syris, Damaſcenis, diverſiſſimarum Religionum populis, imperâſſe, & in Regno quidem Iuda purioris Religionis cultum adſeruiſſe; reliquos verò populos ad eandem amplexandam bello armiſque coëgiſſe, vel in ipſorum conſcientias quicquam ſibi dominii arrogâſſe, nuſpiam legitur. 2 *Samuel.* 8. 1. & *ſeqq.*

4. *Salomon* Regum omnium ſapientiſſimus, regnâſſe

gnâsse legitur à flumine terræ Philistæorum usque ad terminum Ægypti; in horum autem fidem & religionem vi armisque sæviisse, vel hoc nomine fœdera & pacta cum illis inita rupisse, nuspiam legitur. Quin Scriptura potiùs testis est, ipsum contentum tributis & pensionibus, quæ in signum subjectionis numerare cogebantur, libertatem ipsis suæ Religionis exercendæ concessisse. 1 *Reg.* 4. *v.* 21.

5. Horum Regum & Monarcharum exemplum piissimus Imperator *Maximilianus II.* præclarè æmulatus est, ita ut nonnullis flabellis ipsum instigantibus, ut Lutheranos ad religionem Pontificiam suscipiendam cogeret, magno zelo animoque responderet: *Nullum peccatum gravius est, quàm conscientiis dominari velle. Deo enim ipsi sese opponunt, qui conscientiis in causa religionis dominari volunt.* Crato *in Orat. funeb.*

Vtinam etiam Imperatores, Pontifices, Episcopi, aliique Magnates hoc ipsum observarent! Sic namque in propria viscera haud sævirent, & vires Romani imperii, cum damno irrecuperabili, labefactarent. Deus oculis gratiæ nos respiciat, & hostes nostros convertat!

SECTIO III.
De vitiis atque defectibus Nebucadnezaris.

XXX.

Vti in Nebucadnezare fuerunt multæ magnæque virtutes, sicut audivimus: Ita quoque magna in eo vitia sedem sibi fixerunt: sicut nunc audiemus. Regnavit namque in eo

I. IDOLOLATRIA. Quia *varia idola deosque alienos coluit*, qui à Chaldæis colebantur. Celebres autem *Dii* eorum hi erant: BEL, qui fuit Iupiter Saturni filius, à quo Belsazar dictus: RACH, qui fuit Apollo vel Sol, à quo Sadrach: NEGO, à quo Abednego appellatur. Item OR, hoc est, Ignis.

Deæ autem *Babyloniæ* fuerunt SCHACHA, quæ Terra; & MYLITTA, quæ Venus. Prætereà quoque Nabuchdonosor ipsemet idolum excogitavit, nempe, *Statuam auream*, sive aureum Colossum, quem in convalle Duræ in provincia Babylonica erexit, cujus altitudo erat sexaginta cubitorum, & latitudo sex cubitorum, *Dan.* 3. *v.* 1. simulacrum & monumentum omnium, quæcunque fuerunt apud Paganos & idololatras, magnificentissimum, & fidem penè superans. Fuerunt quidem Colossi hoc majores, sed non gloriosiores & pretiosiores. Nam *Plinius lib.* 34. *cap.* 7. scribit: *Colossum Solis*, qui erat *Rhodi*, fuisse 70 cubitorum altitudinis. *Colossus Neronis* centum pedum longitudine constabat; ut ibidem *Plinius* tradit; qui *lib.* 35. *c.* 7. refert, factam illam imaginem Neronis Colosseam, in linteo pictam centum viginti pedum. At Nebucadnezaris statua, si non magnitudine; certè, quia fuit aurea, prædictis longè præstantior & admirabilior fuit. Hoc autem commento Satanæ astutissimo usus Nebucadnezar fuit, ad irretiendum homines, non subditos tantùm suos, sed etiam peregrinos. Nam *Philostratus lib.* 1. de *vita Apollonii cap.* 10. scribit, hanc fuisse consuetudinem Babylone, ut Satrapa, qui magnæ urbis portæ præsidebat, neminem peregrinorum ad visendam urbem admitteret, nisi priùs auream Regis statuam adoraret. O horrendam idololatriam! Nam Nebucadnezar non tantùm ipse idololatra fuit, sed etiam universos Principes suos ad dedicationem statuæ convocavit, *Daniel.* 3. *v.* 2. ut nempe, eorum exemplo, etiam omnes reliquos ad statuæ suæ adorationem invitaret. Nam *Ecclesiastici* 10. *v.* 4. dicitur: *Sicut est princeps, ita & præfecti. Sicut est Senatus; ita cives.* Hinc *Cicero*: Quales sunt in Republ. Principes, tales esse in ea solere cives. Quapropter non tantum mali est, ut scribit *idem lib.* 3. *de legib.* peccare principes, quanquam est magnum hoc per se malum, quantum illud, quòd permulti etiam imitatores principum exsistunt. Nam qualescunque summi civitatis viri fuerint, talem civitatem esse solere: & quæcunque mutatio morum in principibus exstiterit, eandem in populo exsistere. Quo perniciosius de Republ merentur vitiosi Principes, quòd non solùm vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem; neque solùm obsunt, quòd illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quòd corrumpunt, plusque exemplo, quàm peccato nocent.

Pulchrè *Claudian. Panegyr. de 4. consulat. Honorii v.* 299.

——————— Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.
Scilicet in vulgus manant exempla regentum:
Vtque ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

Fulgentius: Qui sunt in culmine seculi constituti, aut plurimos secum perdunt, aut plurimos secum in viam salutis perducunt. *Plinius*: Vita Principis censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc convertimur.

XXXI.

II. INCONSTANTIA. *Valde inconstans Nabuchdonosor fuit.* I. Theologicè, h. e. *in Religione*, II. Politicè, h. e. *in aulico erga ministros suos favore.*

XXXII.

Primò : Inconſtans fuit THEOLOGICE, h. e. *in Religione*. Nam 1. fuit idololatra. Coluit namque Belum alioſque Deos Babylonicos, pro more iſtius gentis. Vide §. XXX. 2. Motus divinâ ſomnii ſui per Danielem revelatione, clarè profeſſus eſt, Deum Iudæorum eſſe verum Deum. Verba ejus hæc ſunt: *Verè Deus veſter eſt Deus Deorum & Dominus regum, revelans myſteria: quoniam tu revelâſti hoc arcanum.* Dan. 2. v. 47. 3. Poſteà verò (haud dubiè ex inſtinctu procerum Chaldaicorum invidentium Danieli & ſociis ejus dignitates, ad quas à Rege fuerant promoti, *Dan.* 2. *v.* 48, 49.) conficit idolum, & mandat, ut illi tribuatur divinus adorationis honor, atque ſibi ut Deo in illa. *Dan.* 3. *v.* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. Pulchrè *Hieronymus* inquit: Velox oblivio veritatis, ut, qui dudum ſervum Dei quaſi Deum adoraverat, nunc ſtatuam ſibi fieri jubeat, ut ipſe quaſi Deus in ſtatua adoraretur. 4. Rurſus ex miraculoſa trium ſociorum Danielis in camino ardenti conſervatione Deum verum agnovit, eumque per decretum publicum ab omnibus ſubditis ſuis colendum demandavit. 5. Poſtquam ob ſuperbiam pœnâ ſeptennali à Deo affectus, denuò Deum Dominum cœleſtem agnovit, eumque publicè glorificavit. *Dan.* 4. *v.* 37. Vnde diſcimus, *magnam eſſe vim veritatis*, cui licet quidam ad tempus reſiſtant, tandem convicti, vel nolentes volentes teſtimonium perhibere coguntur. Exempla habemus h. l. in Nabuchdonoſore. *Dan.* 2. 47. *c.* 3. *v.* 95. Item in Pharaone, ejuſque Magis & Miniſtris. *Exod.* 8. *v.* 18. *cap.* 12. *v.* 30. & in Achabo. 1 *Reg.* 19. *v.* 42. Vnde Veritas rectè à ſapientibus *Temporis filia* appellatur.

XXXIII.

Deinde: Inconſtans fuit POLITICE, *in aulico erga Miniſtros ſuos favore.* Nam Danielem initiò velut Deum voluit adorare. *Dan.* 2. *v.* 46. poſtea verò ipſe tanquam Deus in ſtatua voluit adorari. *Dan.* 3. *v.* 1. *& ſeqq.* Similiter ſocios Danielis primò ad ſummos dignitatum atque honorum gradus evexit. *Dan.* 2. *v.* 48, 49. Mox verò eos ad rogum damnavit. *Dan.* 3. *v.* 15.

REGVLA.

Favor Regum mundanorum plerumque eſt πρόσκαιρος, *h. e. ad tempus durans.*

Sicut enim ipſi ſunt mutabiles; ita quoque favor eorum. juxta illud *Epigramma*:

Nec domino blando, nec cœlo crede ſereno;
Nam facili causâ dominus mutatur, & aura.

Germani pulchrè hoc ita efferunt:

Der herren gunſt und lårchen g'ſang
Das klingt wol/ ab'r es wåhrt nicht lang.

Duo namque ſunt AVLÆ PROPRIA: ἀναβολὴ, ϗ μεταβολὴ, h. e. *Cunctatio & mutatio.* Etenim Principes ſæpè in beneficiis dandis ſunt teſtudine tardigrado tardiores: at in affectu ſunt polypo mutabiliores. Ideoque Regum & Principum amici ſunt ſimiles Arithmeticorum digitis; ſicut pulchrè dixiſſe *Orontem*, Artaxerxis Regis generum, *Plutarchus in Apophthegmatibus* tradit. Hic namque indignatione quadam à Socero damnatus ac honore dejectus, cùm ſe contemtibilem animadverteret, ac eſſe ludibrio inimicis, ſolitus eſt dicere: "*Principum amicos, videri conſimiles Arithmeticorum digitis. Nam ut hi computando nunc myriada, nunc monada repræſentant: Ita & qui Regibus ſe inſinuant, modò pollent plurimùm & obſervantur; mox verò, qui fortunæ mos eſt, quæ homines velut pilas habet, in imum demerſi, ludibrio ſunt omnibus.*" Cicero *lib.* 2. *Epiſt. ad Attic. de Publio* ita ſcribit: Subcontumelioſè tractatur noſter Publius, qui cùm in domo Cæſaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem eſſe poteſt. Indicat, Publium, qui quidvis anteà apud Cæſarem potuerit, nunc de gratia dejectum viluiſſe; & penes quem ſolum ſumma rei ſteterat, nunc ne inter viginti quidem primos locum habere potuiſſe. *Plutarch. in Apophthegm. Laërt. l.* 1. Vnus pro multis ſpondeat & reſpondeat. *Aratus* præſtantiſſimus ille princeps, qui, cùm ſanguinem exſpueret, hauſto veneno, *à Philippo Macedonico* poſteriore ſibi dato, ſic exclamat: *Hæc ſunt regiæ amicitiæ præclara præmia! Plutarch. in Arato.* Vetus verbum eſt veriſſimum: *Aulica gratia facilè ſeneſcit.* Hinc *Veteranus quidam* interrogatus, quâ ratione ſenectutem, rem rariſſimam in aula, conſequutus eſſet? reſpondit: *Injurias accipiendo, & de iis gratias agendo. Senec. lib.* 2. *de ira c.* 33. *Briſſon. lib.* 1. *c.* 6.

Quiſquis in ambigua ſe non accommodat Aula
Omnibus ingeniis, non habet ingenium.

In aula nemo niſi per plures gradus adſcendit, plùs ſatis eſt unus ad deſcendendum, vel deorſum præcipitandum.

Exempla habemus in *ſociis Danielis*. Hi, quia ad ſummas à Rege Nabuchdonoſore dignitates erant promoti, exoſi erant Chaldæis, & ab illis iniquè apud Regem accuſabantur, quaſi ex Regiæ Majeſtatis contemtu mandatum ejus idololatricum obſervare nollent. Ideoque in caminum ardentem conjiciuntur. *Daniel.* 3. *v.* 8. *& ſeqq.*

Vbi tamen notandum, quòd *aula & vita aulica in ſe non ſit mala.* Quia multi pii & ſancti viri in ea verſati ſunt. uti *Ioſephus*, Gen. 41. *David*, 1 Sam. 16.

Daniel

Daniel & socii ejus, Dan. 2. *Nehemias*, Nehem. 1. *Mardochai*, Esther. 10. *Centurio in Capernaum*, Matth. 8. *Eunuchus Æthiopiæ*, Actor. 10.

XXXIV.

III. VIRVLENTIA *adversus Ecclesiam*. Nabuchdonosor sanctos Dei Cultores idololatricam suam adorare nolentes statuam, in caminum ardentem projici mandabat. *Dan.* 3. Huc referri potest *vaticinium ex Hoseæ* 8. *v.* 1. *Assur quasi Aquila super domum Domini.* Hic *Rex Assyrius* comparatur *Aquilæ*. 1. propter divinam & cœlestem missionem; non secus atque aquila è cœlo venit. 2. propter adventus celeritatem. 3. propter laniandi aviditatem. 4. propter robur & potentiam. 5. propter crudelitatem & sævitiam. 6. propter certam victoriam. Quia aquila felices successus & certam victoriam portendit apud Gentes. Vnde illam tum Persæ, tum Romani pro *signo* elegerunt. *Quidam* autem hunc locum *de Regno Israëlis* accipiunt, quod *Salmanassar Rex Assyriorum* XLI evertit, ejusque incolas instar Aquilæ sævientis miserè dilaniavit. 2 *Reg.* 17. *v.* 6. *Quidam* vero intelligunt eum *de Regno Iuda*, & putant innui, vel *Sennacheribi* Regis Assyr. XLII impressionem, factam tempore Regis Ezechiæ, 2 *Reg.* 18. *v.* 13. *Esa.* 36. *v.* 1. vel vastationem Ierosolymæ à *Nebucadnezare* Rege Assyriorum XLVIII peractam. 2 *Reg.* 25. *v.* 1. *Dan.* 1. *v.* 1. *Nabuchdonosor* namque, *Dan.* 7. *v.* 4. per *Leonem* ALIS AQVILINIS ornatum adumbratur. Vnde olim *Iudæi* ex loco *Hoseæ* 8. (*Aquila super domum Domini*) hoc Axioma exstruxerunt: *Aquilas fatales esse Ecclesiæ.* Nam *Reges Assyrii*, quorum figura erat Aquila, *Dan.* 7. 4. *Ier.* 4. *v.* 13. *Ierem.* 48. *v.* 40. *Hoseæ* 8. *v.* 1. Iudæos graviter afflixerunt, præsertim verò *Nabuchdonosor*. Hic namque ter Reges Iudaicos, nempe, *Iojakimum*, *Iechoniam* & *Zedekiam*, una cum subditis in captivitatem abduxit; uti in §. 8, 9, 10. ostendimus. Similiter *Aquila est insigne Monarcharum Persicorum* (sicut Plutarchus in Agesilao scribit) *& postea Romanorum Imperatorum.* Et quidem *Marius Consul* adversus Cymbros profectus, primus omnium Aquilam in vexillo prætorio usurpavit, anno M. 3846. ante Christi nativitatem 102. Inde Aquila insigne Romani Imperii & Imperatorum facta est. Hi namque (uti *Iosephus lib.* 3. *de Bell. Iudaic. c.* 5. *p.* 692. scribit) illam & Principatus insigne putarunt, & omen victoriæ, quoscunque bello petierunt. Vnde *Vespasianus* in expugnatione Iudææ Aquilam in vexillis gerebat: nam (ut *Iosephus* ibidem scribit) Aquila omnibus apud Romanos agminibus præest, quod & universarum avium regnum habeat, & sit validissima. Huc referri potest *insigne vaticinium Mosis de Exercitu Romano in similitudine aquilæ* volantis cum impetu, cum Ierosolymam obsideret & expugnaret, quod annis 1548 ante eversionem Ierosolymæ editum est. *Verba Mosis Deut.* 28. *vers.* 49, 50, 51, 52, 53. ita sonant: „Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus, in similitudinem aquilæ volantis cum impetu, cujus linguam intelligere non possis; Gentem procacissimam, quæ non respiciat personam senis, neque misereatur parvuli, & devoret fructum jumentorum tuorum, & fruges terræ tuæ, donec intereas; & non derelinquat tibi triticum, vinum & oleum, armenta boum, & greges ovium, donec te disperdat, & conterat te in cunctis urbibus tuis, & destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsidione cingeris intra portas tuas in omni terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus. Et comedes fructum uteri tui, & carnem filiorum tuorum & filiarum tuarum, quas dedit tibi Dominus tuus in angustia & vastitate, qua opprimet te hostis tuus.“

XXXV.

IV. SVPERBIA *& vana in ædificiis splendidis* CONFIDENTIA. Nam in aula sua obambulans Nabuchdonosor, ex superbia se ipsum alloquebatur ita dicens: *Nonne hæc est Babylon* MAGNA, *quam* EGO *ædificavi, in domum Regni, in robore fortitudinis* MEÆ, *& in gloria decoris* MEI? Vnde patet, quod Nabuchdonosor nulla re magis, quam magnificis & splendide exstructis ædificiis delectatus sit, nec quicquam magis in votis habuerit, quam ut mirabilia opera perficiendo, ædesque magnificas exstruendo, perpetuam sibi nominis memoriam quæreret, juxta regulam Filiorum hujus seculi in *Psal.* 49. *v.* 11. expressam: Hoc est cor eorum, ut domus eorum sint perpetuæ, & habitationes eorum à progenie in progeniem, & nomen eorum sit illustre super terram. Sed cum ingentem Nebucadnezar de sua Regia concepisset animi lætitiam, nimis subito conversum gaudium illud fuit in tristissimum spectaculum, uti ex *Daniel.* 4. patet. Ita *de Babyloniis Genes.* 11. *v.* 4. legitur, quod se invicem hisce alloquuti verbis sint: Venite faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum; & celebremus nomen nostrum, antequam dividamur in universas terras. Sed mox ruina subsequuta est. Et de *Achabo* sacræ literæ referunt, quod *domum* sibi condiderit *eburneam*. pro qua voce Hieronymus testatur *domum dentis* in lingua sancta legi. O detestandam Achabi superbiam!

Quia non niſi in domo è dentibus elephantinis ſive ebore exſtructa habitare voluit! 1 *Reg.* 22. 39. Sed tandem arcu percuſſus miſerrimè periit, & canes linxerunt ſanguinem ejus. 1 *Reg.* 22. *v.* 38. De *Cyro* quoque hiſtoriæ teſtantur, quod domum ſplendidiſſimam exſtruxerit, illigatis auro lapidibus, menſis & ſubſelliis ex ſolido auro & argento fabrefactis, & diſtincto lacunari gemmis pretioſiſſimis, ut cœli ornamentum referret. Verum nullam capiebat ex hoc palatio ſuo tam ſplendide exſtructo voluptatem: quin potius vix abſoluto ædificio, poſtquam contra Maſſagetas profectus eſt, non rediit, nec ſperati gaudii & voluptatis compos factus eſt. Idcirco, *ô homo, quiſquis es, noli ſuperbire; Luna eſto, & gloria tua omne lumen Deo juſtitiæ Soli refunde.* Quid enim habes, ô homo, quod non accepiſti? Quodſi autem accepiſti, quid gloriaris? 1 *Cor.* 4. Dicamus cum Rege Davide ex *Pſal.* 115. *verſ.* 1. Non nobis, Domine; non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.

XXXVI.

V. IRACVNDIA. Nam cum videret Nabuchdonoſor, ſocios Danielis, ſanctos illos Dei veri cultores, religionis cauſa perſequutionem patientes, & ad tribunal pertractos, nullis promiſſis flecti, nullis terroribus frangi, nulliſve monitis aut minis ad veræ religionis abnegationem, & falſæ approbationem abduci poſſe, tunc ingenti repletus excandeſcentia contra Sadrachum, Meſachum & Abednegonem, mandavit ut fornax ſeptuplo magis ſuccenderetur, inque caminum ſuccenſum projicerentur. *Daniel.* 3. *v.* 13.

AXIOMA ETHICVM.

Superbia prima eſt iræ cauſa.

Vbi enim regnat ſuperbia, ibi & ira inſana. Nec enim ullum ſuperbum videas non impatientem, non moroſum, non irritatu facilem, ſiquid in illum peccetur; idque propterea, quod ſe ſperni, aut non pro dignitate ſatis honorari arbitratur. *Ioh. Spinæus lib.* 3. *de Tranquillit. animi. pag.* 144.

Exemplum evidens habemus in *Nabuchdonoſore.* Hic quia ſuperbus & faſtuoſus erat, & gloriam ſoli Deo vero competentem appetebat, ideo ſubito exarſit in iram & furorem, & repentè tres juvenes in caminum ardentem conjicii juſſit, quod ſtatuam ejus adorare nollent: Contra autem, ubi eſt modeſtia & animi ſubmiſſio, ibi quoque eſt affectuum & actionum decora moderatio.

XXXVII.

VI. TRVCVLENTIA, quæ iræ inordinatæ atque inſanæ comes eſt. Nam Nabuchdonoſor excandeſcentia repletus, fornacem ſeptuplo magis accendi juſſit, quam pro more. *Daniel.* 3. Tale quoque *Exemplum* habemus in *Theodoſio M.* Hic namque cum anno C. 390. Theſſalonicæ quidam per tumultum interfecti eſſent, Imperator nimium excandeſcens, juſſit promiſcuam turbam, inſontes pariter cum ſontibus trucidari, ita ut ad ſeptem millia hominum perierint. Quam hiſtoriam fuſe deſcribit *Theodoretus lib.* 5. *& Hiſtor. Tripart. lib.* 9. *Auguſtin. de Civ. Dei, lib.* 5. *cap.* 26.

Idcirco Iudices & Magnates iram inordinatam atque excandeſcentiam fugiant. Quia mentem adimit, furorque brevis eſt, & vultum etiam turpiter deformat, & ad injuſtam ſententiam promulgandam impellit, & truculentam crudelitatem ſuggerit, adeo ut Tyranni, quando ſemel ira inſanire cœperint, tortores & animæ & corporis eſſe velint, ſi modo poſſint. At non ita Chriſtianos agere decet. Præceptum Iacobi Apoſtoli obſervent, *Iacob.* 1. 20. Ira viri juſtitiam Dei non operatur. Et pulchrè *Seneca* docet: Iuſtus etiamſi juſtum dixerit, ſi cum ira dixit, injuſtus eſt. Vnde *Imperator Theodoſius,* monente Ambroſio, conſcripſit legem, qua cognitiones cauſarum de cæde, & pœnæ capitales, ab Imperatore injunctæ, in diem triceſimum differri juberentur. Dignum quoque obſervatione eſt, quòd *Ira* Ebræis dicatur: חמה. Quæ vox notat 1 *Calorem.* 2. *Iram.* Quia irati incaleſcunt. *Deut.* 19. *verſ.* 6. Si incaluerit cor ejus. 3. חמה per *Metonymiam* ſignificat *venenum*, quod Serpentes irati emittunt. Iratus quoque videtur venenum emittere ex ore & facie inſtar ſerpentis irati. *Eſth.* 1. *v.* 12. *Rex Ahaſuerus* valde iratus eſt, & ira ejus ſuccenſa. *Proverb.* 15. *verſ.* 18. *Iſch chemoth. Vir furorum.* Luth. ein zorniger Man / qui iratus ſpirat naribus ignem. Libet hic apponere in majorem turpiſſimi & peſtilentiſſimi hujus vitii deteſtationem, fœdiſſimorum iracundorum geſtuum deſcriptionem, *D. Baſilii*, cujus hæc ſunt verba: Quod jaculantibus beſtiis eſt venenum, hoc exacerbatis fit ira: concitantur, exſiliunt, rabiunt veluti canes; impetunt ac pungunt, veluti ſcorpii; mordent, veluti ſerpentes. Appetentibus enim ultionem ſanguis quidem circa cor effervescit, velut per ignis vim turbatus & exæſtuans. Ad *ſuperficiem* vero efflorescens in alia forma iraſcentem commonſtrat, conſuetam & notam omnibus, velut perſonam in ſcena mutans: *Oculi* enim illis proprii & conſueti non cognoſcuntur, perculſus eſt aſpectus, & ignem jam præ ſe fert; & acuit *dentes* more ſuum, adverſarios palam impetentium: *Facies* eſt livida & ſanguine ſuffuſa: *Moles corporis* tumida: *Venæ* diſrumpuntur

ſpiritu

ſpiritu ab interna tempeſtate commoto. *Vox* aſpera eſt & ſuperintenta: *Sermo* inarticulatus, & temerè prolabens: *Manus* elevantur; *pedes* inſiliunt nullo habito reſpectu. *Et rurſum.* Quæ de iracundis dicta ſunt, agnoſce tu qui iracundus es. Dic; Hic meus affectus eſt, cognoſco infirmitatem meam. Accipe medelam: Scriptura dicit tibi; Non decorus eſt vir iracundus. Quomodo non decorus eſt vir iracundus? Deponit figuram humanam, & feræ beſtiæ figuram aſſumit. Concipe in animo iracundum: Efferbuit ipſi ira, & oculi alterati ſunt, non ſunt iidem oculi: Ignis faciem induit, ſurſum excurrit ipſi ſanguis. Si itaque videris iracundum ſpumare, ſi videris ignota loqui in corde, ſi videris iratum Patris obliviſci, filii corpus non agnoſcere, per omnia immodice procedere, quo impetum ſuum impleat, ac ſibi ſatisfaciat; vides rei turpitudinem ac indecorum habitum. In alieno malo tibi ipſi medere, ut ne illius indecorum habitum etiam ipſe aſſumas.

SECTIO IV.

De Nabuchdonoſoris humiliatione, & pœnis ei divinitùs inflictis.

XXXVIII.

HUMILIATIO Nabuchdonoſoris à Daniele Propheta διττῶς deſcribitur. 1. *Figurate.* 2. *Proprie.*

Primo: FIGURATE deſcribitur in duplici *Typo* ſive *Figura.* 1. ARBORIS SUCCISÆ (intelligitur Regis de regno dejectio) *cujus rami erant amputandi* (h. e. Principes, Præfecti, Satrapæ, aliique Officiales & Miniſtri aulici ab eo ſegregandi) *folia diſtringenda* (intelligitur omnis gloria & Majeſtas, quam habuerat, quæ debebat inſtar foliorum auferri & tabeſcere) *fructum ejus diſpergendum.* (h. e. vectigal Regni atque tributum non amplius ad Regem exſulem rediturum, ſed ad præfectos atque miniſtros ejus rapaces tranſiturum.) *Aves & beſtias, quæ antea in arbore hac nidulabantur, ab ea receſſuras.* (intelliguntur plurimi ſubditi, qui antea contra voluntatem ſuam Regi Babylonico ſervire ſunt coacti, inventa occaſione ex tanta Regis calamitate, defecturi.) *Veruntamen ſtirpem radicum in terrâ eſſe relinquendam.* (h. e. Regnum ipſi reſtituendum eſſe.) *Dan.* 4. *v.* 8, 9, 11. 2. LEONIS, *cui alæ aquilinæ ſint evellendæ, ut poſtea ſuper pedes velut homo ſteterit, & cor hominis ei ſit datum. Alæ* autem *aquilinæ Nabuchdonoſori ſunt evulſæ,* quando ipſe ob ſuperbiam, qua velut alis aquilinis in cœlum ſubvolare præſumebat, mente captus, regnoque privatus, & ex hominum ſocietate ejectus, per 7 annos beſtiarum quadrupedantium ingreſſu, victu & habitatione eſt uſus. Sed evoluto ſeptennio, cùm pœnitentiam ageret, ſummamque Dei altiſſimi potentiam agnoſceret, *ſuper pedes velut homo ſtetit, & cor hominis ei datum eſt,* h. e. poſt caſtigationem divinam didicit ſapere, atque agnovit ſe hominem mortalem & fragilem eſſe, nec quaſi aquilam in cœlum volare debuiſſe. Quo facto humanam figuram, rationem & inceſſum regnumque recepit.

Secundo: PROPRIE. Sic *Humiliatio* Nabuchdonoſoris in duobus punctis conſiſtit. 1. *In degradatione.* 2. In μεταμορφώσει, ſive *tranſmutatione.*

XXXIX.

I. DEGRADATIO. Cum Nabuchdonoſor rebus ſecundis ebrius, obturatas ad Prophetæ Danielis admonitiones & Dei comminationes habebat aures, ut eas non audiret: *(Dan.* 4. *v.* 24.) Quin potius exſerto collo, ut Moſes loquitur, in peccatis ambularet; & ſuperbia inflatus de ſuo excelſo gloriaretur palatio: Ecce, cum ſermo eſſet adhuc in ore Regis, vox de cœlo decidit, h. e. de throno Dei omnipotentis ſententia damnatoria pronunciata eſt, eaque cum impetu inſtar fulminis ruit, & non ad alium quempiam internuncium, ſed ad ipſum Nabuchdonoſorem directa eſt, ut tanto fortius eum feriret & percelleret: *Tibi dicitur, Nabuchdonoſor Rex: Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus ejicient te,* &c. *Dan.* 4. *v.* 27, 28.

XL.

II. Μεταμόρφωσις, ſive TRANSFORMATIO. De hac *Daniel c.* 4. *v.* 30. ait: *Eadem hora ſermo completus eſt ſuper Nabuchdonoſorem, & ex hominibus abjectus eſt, & herbam ut bos comedit, & rore cœli corpus ejus conſperſum eſt; donec capilli ejus in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & ungues ejus quaſi ungues avium.* Horrendum ſanè hoc mirandæ metamorphoſis exemplum eſt, quo nullum fuit unquam magis terrificum in uno aliquo homine editum ſpectaculum. O exemplum luctuoſum atque tragicum! Quis enim non miretur, quod tantus Rex & Monarcha, qui erat malleus Dei & malleus univerſæ terræ, (uti vocatur *Ierem.* 51. 20.) de ſolio & regno ſuo dejiciatur, ab hominum ſocietate removeatur, in ſolitudinem ſylveſtrem fugiat, &, mutata natura, bovis pabulo utatur, cœli tempeſtatibus ſub dio obnoxius, & mente atque ſenſu bruto animante nihilo ſanior. *Capilli ejus ut aquilarum, & ungues ut avium creverunt, nempe ut non unius tantum beſtiæ referret ſimilitudinem pœna, qui multarum fuiſſet ſimilis moribus*

ribus & consuetudine. Quis tale quid unquam fando audivit? Simpliciter quidem illa narrantur; sed quo terrore perculsos esse credimus, qui divinæ Majestatis atque iræ documentum hoc tam luctuosum coram viderunt. Vnde *Daniel.* 4. *v.* 16. legimus, quòd Daniel Propheta, postquam Rex Nabuchdonosor somnium suum ei narrasset, atque interpretationem ejus ab ipso petiisset, obstupuerit quasi unam horam, & cogitationes ejus conturbaverint eum. Nam ille intelligebat, quantum malum Regi immineret.

XLI.

Hic autem *Quæstio* oritur;

Qualis illa Metamorphosis sive transformatio Regis Nabuchdonosoris fuerit?

Ad hanc Quæstionem nos respondemus. *Non fuit* SVBSTANTIALIS; qualis fuit conversio *uxoris Lothi* in statuam salis, *Gen.* 19. & *aqua* in vinum. *Iohan.* 2. Sed fuit ACCIDENTALIS; Quia in statum atque conditionem bestiarum redactus est. Quæ in octo gradibus consistebat. Quorum

I. erat EXPVLSIO, sive *ejectio ex hominum consuetudine.* Nam Nabuchdonosor ex hominum contubernio ejectus, hominumque consuetudine privatus est. *Daniel.* 4. 29. Hæc privatio conversationis humanæ est majus malum privatione Regni. Quia homo naturâ est ζῶον πολιτικόν, h. e. animal sociale; sed Rex est ex accidenti. Iam verò gravius est conditione naturali privari, quàm accidentali.

II. RATIONIS PRIVATIO. Quia Angelus prædicit, *Dan.* 4. *v.* 13. quòd cor ejus ab humano mutandum, & cor bestiæ ei dandum sit, h. e. quòd mens & sapientia ei auferenda, & ferina insipientia ei danda. Nam regulare est illud, quandocunque Deus impios trahit ad pœnas, tum primum sanam eis mentem aufert, h.e. ut *Germani* communi adagio efferunt: *Quem Deus excæcaturus est, huic primum oculos claudit.* Homerus:

Hunc Deus, ut pereat, privabit lumine mentis.

III. ORATIONIS IMMVTATIO. Non humano more loquebatur & voces articulatas proferebat, (Quia ratione privatus erat: ideoque instar hominis loqui non poterat. Nam λόγος προφορικὸς τοῦ λόγου ἐνδιαθέτου ἐνέργημα καὶ δείκνυμά ἐστι. oratio externa orationis internæ soboles atque index est.) verum pecora imitatus voces inarticulatas sonabat.

IV. LIGATIO. Rex catenis ferreis ligatus est. *Daniel.* 4. *v.* 12. Quæ verba *Lyranus* & *alii* accipiunt ἀλληγορικῶς, *de spiritualibus vinculis*: Sicut *Deus Esai.* 37. *v.* 29. ait, se *Assyriorum Regi* circulum in naribus & frenum in maxillis positurum, h. e. ipsum depressurum, & superbiam ejus contusurum. sicut *David Psal.* 32. 9. *de impiis* ait: In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Verùm hac allegoriâ veritas historiæ obscuratur. Ideoque verba hæc ῥητῶς *accipienda sunt.* Nam utrumque verum est, nempe, quod Nabuchdonosor cum furere & à Diabolo agitari inciperet, procul dubio catenis ferreis fuerit constrictus, postea vero è vinculis eruperit, & vagam atque ferinam in sylvis vitam egerit; sicut *Gergesenus ille Dæmoniacus, Marc.* 5. *v.* 2, 3, 4, 5. initio vinctus fuit, postea nihilominus vinculis disruptis in montibus atque monumentis vagatus est. Et sane hæc justa talionis pœna fuit. Sicut enim Nabuchdonosor insanâ regnandi cupiditate, & quasi phreneticâ crudelitate, contra omnes gentes rabiem suam exercuerat: Ita debuit justo Dei judicio, tanquam insanus & furibundus vinculis constringi, quibus deinde disruptis more ferarum per deserta loca vagatus est.

V. HABITVS. Habitus namque ejus non erat humanus, sed bestialis atque ferinus. Nam *Capilli* ejus in morem aquilarum excreverunt, h. e. adeo prolixi fuerunt, ut totum corpus contegerent; & *ungues* in similitudinem avium digitatarum creverunt: imò *nudus* incessit, rori & imbribus aliisque cœli injuriis more bestiarum obnoxius.

VI. GRESSVS. Non more humano ingrediebatur, erecto vultu, erectoque corpore, juxta illud *Poëtæ*:

Pronaque cum spectent animalia cætera terram;
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Verùm pronus & incurvatus humum spectavit, ad similitudinem bestiarum, manibus pedibusque reptans.

VII. VICTVS erat non humanus, sed belluinus. Vescebatur namque gramine, instar bovis. *Daniel.* 4. *vers.* 30. Vbi nemo curiose quærere debet, quâ ratione cibus bestiarum, qui humano temperamento est noxius, ab illo concoqui, indeque nutrimentum habere valuerit. Nam hoc est tremendæ justitiæ & infinitæ potentiæ divinæ exemplum, toti humano generi observandum, quod nempe Deus justus ille & tremendus Mundi judex, ad perdomandam effrenem hujus Regis superbiam, temperamentum ejus plane immutare voluerit, & stomachum ei dederit belluinum, qui cibis bovi & vaccæ convenientibus par esset digerendis. Et si *Samaritani* stercore columbino, 2 *Reg.* 6. 25. si *filius prodigus* furfuribus porcorum, tempore famis vi-

ctita-

ctitârunt, *Luc.* 15. quid mirum, si Rex iste deliciis assuetus, pabulo jam vesci belluino cogitur?

VIII. HABITATIO. Nabuchdonosor societatem hominum eorumque congressum aversabatur, in sylvis vagabatur, atque in speluncis cum bestiis atque feris consociatus commorabatur. Et si quis quærat, quomodo Nabuchdonosor 7 annos inter bestias absque detrimento incolumis manere potuerit, ne ab illis dilaniaretur? ei respondemus, quod ipse, Deo supremo Mundi Domino sic volente, inter feras immanissimas facilè tutus esse potuerit, ut justitiæ divinæ & punitæ superbiæ illustre exemplum esset: sicut *Daniel* inter Leones mirabiliter à Deo conservatus est. *Dan.* 6. *v.* 21, 22. Mirabile quoque & memorabile exemplum recenset *Franc. Patrit. lib.* 3. *de Regn. tit.* 6. de *Mithridate Pontico*, quòd κυνηγετικομανίᾳ adeò correptus & corruptus fuerit, ut 7 annos neque urbis neque ruris tecto usus, inter sylvas quasi errabundus vagatus fuerit.

Vnde patet, quomodo Nabuchdonosor tùm ratione animæ, tùm ratione corporis transformatus sit, quæ tamen mutatio non fuit substantialis, sed accidentalis; uti demonstratum.

ΠΌΡΙΣΜΑ.

1. *Errant* ergo illi, qui scribunt Nabuchdonosorem *tantùm animo*, *non corpore* mutatum esse.

2. *Errant* quoque *Epiphanius* & *Cedrenus* in vita Daniëlis, qui putant *Regem Nabuchdonosorem humanam corporis formam amisisse*, & priore parte, nempe capite, in bovem: posteriore, nempe pedibus, in Leonem mutatum esse. Quam sententiam etiam *Iohannes Bodinus* approbat, qui statuit humanam ei figuram revera ademtam esse.

Neque obstat huic sententiæ, quod *Dan.* 4. 30. dicitur, *Nabuchdonosorem herbam instar bovis comedisse*. Resp. Hic notanda est pulcra *Ebræorum* REGVLA: *Nulla objectio ex scriptura affertur, ubi non simul ejus solutio inveniatur.* Nam in eod. versu 30. utrumque affirmatur, tum quòd Nabuchdonosor *herbam velut bos comederit*, tùm quod *capillos & ungues habuerit*. Iam verò capillos & ungues habere, in bovem non quadrat. E. evidenter hinc patet, quòd Nahuchdonosor in bovem vel aliud animal transmutatus non sit, sed quòd toto illo septennio humanam speciem retinuerit: ac proinde textus non intelligendus est *in sensu absoluto*, quasi ipse in bovem, quoad substantiam mutatus, herbam comederit; *sed in sensu comparativo*, quòd videlicet ipsa herbam comederit, non secus ac bos eam comedere solet: alioqui *non restitutus* (*v.* 33.) sed *novus omninò homo creatus* dicendus esset; quod absurdum.

VSVS.

1. *Deus justus ille Mundi Iudex*, Gen. 18. super throno sedens Iudex justitiæ, *Psal.* 9. *v.* 5. Reges removet & constituit. *Dan.* 2. *v.* 21. ipse excelsus dominatur super Regna hominum, & donat illa cui vult. *Dan.* 4. *v.* 22. Deus Iudex est; qui *hunc humiliat* & *hunc exaltat*. *Psal.* 75. *v.* 7. Tu terribilis es, (*inquit David*) & quis consistit coram te in ira tua? De cœlo auditum fecisti judicium: terra tremuit & siluit. *Psal.* 76. *v.* 8, 9.

Exempla habemus in *Pharaone*, Exod. 14. *v.* 18. *in Sennacheribo*, 2 Reg. 18. Iesai. 37. 7. in *Nabuchdonosore*, Daniel 4. in *Belsazare*, Dan. 5.

II. *Quo medio eos humiliat? Voce suâ cœlesti.* Nam *Dan.* 4. *v.* 27. cùm *Nabuchdonosor* Regiam suam contemplans diceret: Hæc est Babylon magna, quam EGO ædificavi, in domum Regni, in robore fortitudinis MEÆ, & in gloria decoris MEI. Tum statim *v.* 28. subjungitur: Cumque *sermo adhuc in ore Regis* esset, *vox de cœlo ruit*: Tibi dicitur, Nabuchdonosor Rex: Regnum tuum transibit à te, &c. *Vbi notandum*, quòd *Deus duobus modis cum hominibus loquatur. Primò*: PER VERBA, quando nempe homines per verbum suum vocat, sed illi vocantem audire nolunt. Sicut *Sapientia*, h. e. Filius Dei conqueritur, *Prov.* 1. *v.* 20. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum profert verba sua, dicens: Quousque tandem vos insipientes diligetis insipientiam? In hisce verbis conqueritur Salomon in personâ Filii Dei (qui est sapientia cœlestis) quòd, cùm largissimè in verbo Dei publicè & privatim proponatur vera sapientia, h. e. agnitio Dei & vera pietas; nihilominus tamen plerique stultitiâ magis delectentur, hoc est, convertere se ad Deum nolint. *Deinde* Deus *alloquitur homines* PER VERBERA. Quando enim illi Deum per verba loquentem, h. e. amicè eos vocantem audire nolunt, tum loquitur ad eos *per verbera*, h. e. graviter eos punit atque castigat. *Quæ est loquutio non verbalis*, sed *realis*. Et de hac sapientia ibid. *v.* 24, 25, 26, 27. loquitur hisce verbis: Quia vocavi, & renuistis, extendi manum meam, & non fuit, qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & omnes INCREPATIONES MEAS (intelligitur *loquutio Dei verbalis*) neglexistis. Ergo quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quod timebatis, advenerit: cùm irruerit calamitas tanquam turbo, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos

tribu-

tribulatio & anguſtia. Et hæc eſt *loquutio Dei realis.* Nam ſolet Deus eos, qui obbruteſcunt, voceſque humanas audire nolunt & intelligere dedignantur, non jam verbis alloqui; ſed flagello, ſive camo & freno: ſicut ſcriptum eſt *Pſal.* 32. *v.* 11. Ne ſitis ſicut Equus & Mulus, quibus non eſt intellectus: in CAMO & FRENO os ejus obturabis, qui non appropinquant ad te. h. e. Quando homines nolunt audire Deum loquentem & in verbo ſuo eos monentem, ad eumque appropinquare nolunt, tum coguntur audire eum punientem. Nam ſicut flagellum equo, & ſtimulus aſino: ſic virga genti iniquæ. (ſicut LXX interpp. legunt.) *Prov.* 26. *v.* 8. Iam verò impii ſunt Equi & Aſini, h.e. planè belluini & refractarii. E. etiam belluino modo à Deo tractantur, nempe fuſtibus, verberibus atque flagellis. Quando enim Deus miſeretur impii, ut diſcat juſtitiam; ille verò eam non diſcit, ſed in terra recta iniquè agit: tum Deus punit eum, ut in anguſtia requirat Dominum. *Ieſai.* 26. 9, 10, 16. Elegans *exemplum* habemus in *Nabuchdonoſore.* Ad hunc loquutus eſt Deus *per verba*, quando *audivit* Danielem prophetam ex inſpiratione Spiritus S. coloſſum illum Babylonicum de 4 Monarchiis interpetantem: ubi ſimul de Regno cœli, h.e. de Regno Meſſiæ cœleſti informatus atque ad Deum converſus eſt. *Dan.* 2. *v.* 37. 46. Loquutus eſt Deus denuò cum ipſo in *ſomnio viſione nocturnâ*, quando vidit *Arborem excelſam*, cujus interpretationem etiam à Daniele audivit; in qua Deus illi excidium minatus eſt. *Audivit* quoque ſalutare Danielis de pœnitentia agenda conſilium. *Dan.* 4. *v.* 44. Verùm cùm Danielis conſilio non obtemperaret, neque reſipiſceret, vitamque in melius emendaret: Ergo deinceps *cum illo Deus loquutus eſt realiter,* h.e. pœnis atque ſuppliciis ſeveriſſimis. Nam cùm de Palatio ſuo regio ſplendidiſſimo in corde ſuo gloriaretur, & cùm vox adhuc in ore ejus eſſet; ecce VOX DE COELO RVIT, h. e. velut tonitru ad eum magno cum fragore atque tremore delata eſt. Tibi dicitur, Nabuchdonoſor Rex: Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus ejicient te, & cum BESTIIS erit habitatio tua, &c. Et eâdem horâ ſermo completus eſt ſuper Nabuchdonoſorem, & ab hominibus ejectus eſt, & comedit herbam velut bos, & capilli ejus in ſimilitudinem AQVILARVM, & ungues quaſi ungues AVIVM creverunt. *Dan.* 4. *v.* 28. Horribile hoc eſt iræ divinæ exemplum. Nabuchdonoſor belluis multis ſimilis erat moribus atque vitâ. Ergo nunc quoque belluam non unam, ſed multas cogitur præſentare pœnâ.

3. *Quo modo Deus Reges impios atque tyrannos humiliat?*

Reſp. 1. SAPIENTER. Quia Deus apprehendit ſapientes in aſtutia eorum. *Iob.* 9. *v.* 13. 1 *Cor.* 1. *v.* 19, 20. *Prov.* 21. *v.* 30. *Pſal.* 18. *v.* 28. h. e. Tyrannos Eccleſiam Dei evertere molientes, vel errore in conſiliis, vel infelicitate eventuum punit. Deus ſuperbos diſpergit in cogitatione cordis ſui. *Luc.* 1, 51. Pulchri habentur verſus in *Oratione Lycurgi* contra *Leocratem:*

Iratus ad pœnam Deus ſi quos trahit,
Auferre mentem talibus primum ſolet,
Caliginemque effundit, ut ruant ſuas
Furenter in clades: ſibi quas noxiis
Accerſiverunt ultrò conſiliis mali.

Ita cùm *Nabuchdonoſor* in ſapientia ſua confideret, ſeque regnum & Regiam ſapientiâ ſuâ condidiſſe gloriaretur; cor ejus ab humano mutatum & cor beſtiæ ei datum eſt. h. e. Sapientiâ excellens, quâ confidebat, ei ablata, & ferina inſipientia ei data. Vnde velut exoculatus Cyclops ſuis deſpectus, ab illis eſt ejectus, & ad beſtias rejectus.

2. POTENTER. Nam *Sapient.* 6, 7. dicitur: Δυνατοὶ δυνατῶς ἐτασθήσονται, h. e. *Potentes potenter tormenta patientur.* Eſt comminatio proverbialis in Tyrannos, qui hoc adagio admonentur, ne potentiâ ſuâ, divinitus acceptâ, abutantur. Quia quo majore potentiâ præditi, quoque petulantiùs & ferociùs eâ abuſi fuerint, eò gravioribus ſuppliciis eos aliquando, vel in hac vel in futura vita affectum iri, inſinuat. Nam Deus potentiam facit in brachio ſuo, & diſpergit ſuperbos. *Luc.* 1. *v.* 51. Sicut diſpellitur fumus, ſic Deus impios diſpellit. Et ſicut cera fluit à facie ignis: ſic impii pereunt à facie Dei. *Pſal.* 68. *v.* 2. Et *Pſal.* 76. *v.* 9. 11. David ait: *De cœlo auditum* feciſti judicium: terra tremuit & ſiluit. Furor hominum celebrabit te, & contra reliquos furores accingeris. h. e. Hoſtes Eccleſiæ, qui primùm furenter Deum & Eccleſiam oppugnant, mox victi teſtimonium potentiæ tribuunt Deo, eique ſe coguntur ſubmittere; aut ſi nolunt, eos tandem evertit. *Exempla* habemus in *Pharaone*, *Exod.* 14. 18. in *Sennacheribo*, *Ieſai.* 37. 7. in *Antiocho*, 2 *Macch.* 9. *v.* 12. in *Herode*, *Act.* 12. in *Iuliano Apoſtata.* Et præſertim in *Nebucadnezare* memorabile exemplum habemus. Hic tres ſocios Danielis ſtatuam ſuam adorare nolentes fremebundus hiſce verbis compellabat: Nunc ergo eſtote parati, quâcunque horâ audieritis ſonitum tubæ, &c. proſternite vos & adorate ſtatuam quam feci. Quodſi non adoraveritis, eâdem horâ mittemini in fornacem ignis ardentis: ET QVIS EST DEVS, QVI ERIPIAT VOS DE MANV MEA? *Dan.* 3. *v.* 15, 16. At cùm illi illæſi media in flamma ignis manerent, tandem tremendam Dei potentiam cogebatur agnoſcere,

ſcere, eumque glorificabat. *ibid. v.* 95, 96, 97, 98. Similiter *Dan.* 4. 14. legimus, quòd cùm Nabuchdonoſor non fuiſſet motus nec ſomnii ſignificatione, nec Danielis prædictione, quin potius in ſuperbia ſua pergeret, deque arce ſuâ gloriaretur, potenti Dei omnipotentis voce de ſolio deturbatus eſt. Vnde videmus, verum eſſe quod David ait *Pſalm.* 76. *v.* 5, 8. Tu (Domine) illuſtrior & admirabilior es, quàm montes prædantes. Tu terribilis es: & quis conſiſtet coram Te in ira tua?

III. CELERITER. Deus namque Tyrannos nil tale opinantes, ſubitò & in momento evertit; ut nempe ſpeculum iræ ſuæ in illis ob oculos nobis ponat, quando in medio impietatis curſu morte repentinâ atque violentâ eos opprimit: ſicut dicitur. *Iob.* 5. *v.* 13. Deus conſilia pravorum diſſipat, nempe accelerando, conturbando, præcipitando. מהר namque eſt accelerare, præcipitare. *Pſal.* 1. *v.* 4. Impii ſunt quaſi paleæ, quæ à vento diſperguntur. Quod *Cremcovius* in *Cythara Davidica* pulchrè reddidit:

Par inſtitutum reprobi
Vento rotatæ pulveri.

Vnde omnis impiorum in hoc Mundo gloria (nempe

Ambitioſus honos, & opes, & fœda voluptas:
Quæ tria pro trino Numine Mundus habet.)

Pſalm. 72. *verſ.* 20. vocatur *Somnium evigilantis, & imago* (non ſubſiſtens aut permanens, ſed evaneſcens) & *umbra. Pſalm.* 39. *v.* 6. Vmbra, inquam, rerum ſunt, non res ipſa. Vnde jubente Domino ſubitò diſpereunt; ut dicitur *Pſalm.* 73. *v.* 19. Ita *Pharao Rex Ægypti* medio in furore in mari rubro, gurgite aquarum abſorptus eſt. *Exod.* 14. *v.* 18. *Haman* cum Rege Ahaſuero à Regina ad convivium invitatus, *Eſther.* 5. *v.* 9. vehementer animo efferebatur, & Mardochæo exitium minitabatur. *v.* 12, 13. Sed in ipſo convivio ſubitò ad mandatum Regis è patibulo ſuſpendebatur. *cap.* 7. *v.* 8, 9, 10. Ita quoque *Nabuchdonoſor* in ipſo ſuperbiæ tumore atque furore à Deo punitus eſt. Nam *cùm ſermo ille ſuperbus adhuc in ore Regis eſſet*, (Hæc, nempe, eſt Babylon magna, quam Ego ædificavi.) *vox de cœlo ruit*: (h.e. ſubitò & illo ipſo momento Deus terribili voce illum nil tale exſpectantem compellavit:) *Tibi dicitur, Nabuchdonoſor; Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus ejicient te. Dan.* 4. *v.* 27, 28. Et ſtatim exſecutio mandati divini facta eſt. nam *v.* 30. ſubjungit Propheta: EADEM HORA *ſermo completus eſt ſuper Nabuchdonoſorem, & ex hominibus ejectus eſt.* Citra moram enim Proceres Regni ipſum expulerunt; tam potens fuit & tam efficax vox cœleſtis, juxta Proverbium, Ἅμα λεχθέντα, ἅμα πραχθέντα. Dictum factum. Ipſe dixit, & facta ſunt. *Pſalm.* 32. 9. Deus namque non loquitur verba, ſed res; inquit *B. Lutherus.*

IV. HORRIBILITER. *Iobus c.* 20. *v.* 6, 7, 8, 9. ita de Tyrannis hominibuſque ſceleratis inquit: Si aſcenderit uſque ad cœlum magnitudo ejus, & caput ejus nubes tetigerit, quaſi ſterquilinium in fine perdetur. & qui eum viderant, dicent: Vbi eſt? Velut ſomnium avolat, non invenietur, fugabitur ſicut viſio nocturna. Oculus qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum ſuus locus. *v.* 15. Divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre ejus extrahet eas Deus. *v.* 16. Caput aſpidum ſuxit, & occidet eum lingua viperæ. Et *Pſalm.* 73. *v.* 18, 19. dicitur *de impiis*: In lubrico poſuiſti eos, dejeciſti eos in interitum. Quomodo facti ſunt in deſolationem? Quam ſubitò defecerunt? Perierunt propter iniquitatem ſuam.

Ita *horribilis iræ divinæ exemplum eſt Nabuchdonoſor*, quo nullum horribilius in ullo hominum editum fuit. Quis enim non obſtupeſcat, quòd tantus Monarcha, qui erat malleus univerſæ terræ, *Ierem. c.* 50. qui à *Daniele c.* 4. *arbori* comparatur, quæ uſque ad cœlum pertingebat, quæ totum terrarum orbem obumbrabat, cujus folia erant longè pulcherrima, fructus omnium uberrimus, quo ſaginabatur quicquid erat animalium, cujus in frondibus atque ramis omne volucrum genus nidificabat atque quieſcebat; quòd, inquam, tantus Monarcha, ſuam jactans potentiam, eamque ſolertiæ ſuæ ſtultè arrogans, ſubitò mente alienetur, de regno dejiciatur, & graſſatus belluinâ feritate ſic ut vinculis coërceri non poſſet, ad feras in ſylvas & agros expellatur, herbis agri boum inſtar mutatâ naturâ paſcatur, & capilli ut aquilis, ungues verò ut volucribus digitatis, ei creſcant, inque ea miſeria ſeptennium verſatus ſit?

DVBIVM.

At *dicat aliquis*: *Nabuchdonoſor M. ab ipſo Deo* MALLEVS TOTIVS ORBIS TERRARVM, *Ierem.* 50. *v.* 28. *c.* 51. *v.* 28. & SERVVS DEI appellatur, *Ierem.* 2. 2. qui populum Dei rebellem in ordinem redigere & ad ſaniorem mentem reducere deberet. *Quare ergo Deus illum tàm horribiliter punivit?*

Reſp. Sicut infelices oportet eſſe illos Eccleſiæ cives, qui tantùm diſplicent Deo, ut per rabiem barbarorum, Dei in illos ira deſæviat: *Hieron. in* 50. *cap. Ieremiæ.* Ita noxiæ in mundo potentiæ, proſunt quidem negotiis divinæ providentiæ, dum puniunt, quos punire par eſt: nihilo tamen ſequiùs

ſunt inviſæ Deo atque abominabiles, ut, poſtquam divinæ ſubſervierunt voluntati, & carnificum inſtar illis fuerunt, adverſus quos mittuntur, quùm oporteret illis referri gratiam pro navatâ operâ, tum maximè & illi puniantur.

PARÆNESIS AD REGES atque PRINCIPES.

Hocipſum diligenter conſiderent omnes Reges terreni, & diſcant Deum revereri. Nam *omne ſub Regno graviore regnum eſt*, ait *Seneca*. Ipſe verbo omnia efficere poteſt, quæcunque vult. David Rex ipſe Reges terræ ita alloquitur. *Pſalm. 2. v.* 10, 11, 12. Nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exſultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam; ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta. I. *Nemo confidat in* SAPIENTIA *ſua. Ierem. 9. v.* 23. Sicut *Rex Aſſyriæ*; de quo Deus ipſe inquit *Eſai.* 10. *v.* 12, 13, 14, 15. Cùm impleverit Dominus cuncta opera ſua in Zion & in Ieruſalem, viſitabo ſuper fructum magnifici cordis Regis Aſſyriorum & ſuper gloriam altitudinis oculorum ejus. Dixit enim: IN FORTITVDINE MANVS MEÆ feci, & IN SAPIENTIA MEA, quia intellexi: & abſtuli terminos populorum, & principes eorum deprædatus ſum, & detraxi quaſi potens in ſublimi reſidentes. Et invenit quaſi nidum manus mea fortitudinem populorum: Et ſicut colliguntur ova, quæ derelicta ſunt, ſic univerſam terram ego congregavi: & non fuit, qui moveret pennam, & aperiret os, & ganniret. Numquid gloriabitur ſecuris contra eum qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra contra eum, à quo trahitur? Quomodo ſi elevetur virga contra elevantem ſe, & exaltetur baculus, qui utique lignum eſt? II. *Nemo confidat* IN POTENTIA *ſua. Ierem. 9. v.* 23. Non enim ſalvatur Rex in multitudine exercitus, neque fortis liberatur multâ VIRTVTE ſuâ. Fallax equus ad ſalutem, in multitudine *potentiæ* non liberabit: *Pſalm.* 33. *v.* 16, 17. Deus namque omnibus Tyrannis eſt potentior, eorumque impetus uno verbo frangere poteſt. Ita de *Sennacheribo* potentiſſimo Aſſyriorum Rege loquitur Dominus, *Eſai.* 37. *v.* 24, 25, 26. *& ſeqq.* Dixiſti: In MVLTITVDINE QVADRIGARVM MEARVM Ego adſcendi in altitudinem montium Libani: & ſuccidam excelſa Cedrorum ejus & electas abietes ejus; & introibo altitudinem ſummitatis ejus, ſaltum Carmeli ejus. Ego fodi, & bibi aquam, & exſiccavi veſtigio pedis mei omnes rivos aggerum, *&c.* Sed reſpondet Dominus v. 29. Cùm fureres adverſum me, ſuperbia tua adſcendit in aures meas. *Ponam ergo circulum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis; & reducam te in viam per quam veniſti.* Illi nec voluntas nec vires deerant; Sed potentia Dei ei obſiſtebat. *Luther. in Gen. c.* 33. *p.* 504. *b.* Talis Cyclops fuit *Maximinus Imperator*, de quo *Capitolinus* ita ſcribit: Non fuit crudelius animal in terris, omnia ſic in viribus ſuis ponens, quaſi non poſſet occidi. Cumque ſe ob magnitudinem corporis propè immortalem crederet, quidam in theatro, præſente illo, Græcos verſus dixit in hanc ſententiam:

Et qui ab uno non poteſt occidi, à mille occiditur.
Elephas grandis eſt, & occiditur:
Leo fortis eſt, & occiditur:
Tigris fortis eſt, & occiditur.
Cave multos, ſi ſingulos non times.

Verùm anno ætatis 65, Imperii 3, una cum filio à ſuis militibus jugulatur. Cadavera eorum ad ludibrium publicum projecta, canibus & volucribus lanianda relicta ſunt; capita patris & filii contis affixa, & Romam miſſa, jucundum omnibus ſpectaculum præbuerunt, & poſtremò ab inſultante populo in Campo Martio combuſta ſunt. Cùm necaretur Maximini filius, acclamatum eſt: *Ex peſſimo genere ne catulum quidem relinquendum.*

Apryës Ægypti Rex ſuperbè jactabat, regnum ſuum tantis viribus munitum eſſe, ut nulla neque Deorum neque hominum vi everti poſſet. Paulò poſt verò regnum unà cum vitâ amiſit, cùm ab Amaſe ſervo ſtrangularetur. Similiter *Dionyſius Syracuſanus* gloriari ſolitus eſt: Regnum ſe filio relicturum adamantinis catenis colligatum: tamen hæ catenæ facili momento ruptæ ſunt, & filius regno pulſus panem emendicare coactus eſt.

III. *Nemo confidat* IN OPVLENTIA *ſua.* Quo nomine impii divites vituperantur *Pſalm.* 49. *v.* 6. quòd confidant in divitiis ſuis, & in multitudine divitiarum ſuarum glorientur. *Proverb.* 11. *v.* 28. Qui confidit in divitiis ſuis, corruet. *Ezechias Rex Iuda*, aliàs pius Deoque cariſſimus, in divitiis ſuis confidebat, adeò ut in eam tandem prolaberetur ſuperbiam, ut divitias ſuas omnes, cunctoſque Regni theſauros, ſtultâ ambitione Babylonis Regis Legatis oſtentaret. Quæ res Deum ita offendit, ut minatus ei ſit, fore, ut theſauri iſti omnes Babylonem transferantur. 2 *Reg.* 20. 2 *Paral.* 32. *Eſai.* 38. Similiter *Crœſus*, *Lydorum Rex*, ſtultâ & ambitioſâ opum ſuarum oſtentatione, non ſolùm quod affectabat, ut nimirum feliciſſimus omnium proclamaretur, apud Solonem non obtinuit; ſed repentè omnium infeliciſſimus redditus eſt, poſtquam

quam regnum una cum opibus omnibus Cyro cedere cogeretur.

Quare Nabuchdonosoris memor humilis esto, cujuscunque ordinis aut conditionis fueris; neque rebus secundis confidito. Nam facilè vel momento in adversas mutari, magnæque opes subverti vel amitti possunt.

SECTIO V.

De Nabuchdonosoris restitutione, *vel* exaltatione.

XLII.

Hactenus Nabuchdonosoris *Humiliationem* sive degradationem, horribilemque, quâ Deus superbiam illius compescuit, pœnam vidimus: Nunc EXALTATIONEM ejus, h. e. quomodo rursus in integrum, inque statum pristinum restitutus sit, videamus. *Circa hanc* autem duo sunt notanda: 1. *Exaltatio ipsa.* 2. *Subsequentia Effecta.*

XLIII.

I. EXALTATIO vel RESTITUTIO IPSA tria concernit Objecta. 1. *Mentem*, sive *intellectum*. 2. *Humanum vultum*. 3. *Regnum*.

XLIV.

1. *De Mentis restitutione* ait *Daniel. c.* 4. *v.* 31. *Et post finem dierum* (h. e. elapso septennio) *mens mea ad me reversa est.* LXX. καὶ αἱ φρένες μου ἐπ' ἐμὲ ἐπεστράφησαν. Vnde patet, quòd usus rationis Nabuchdonosori fuerit ademtus, sed evoluto pœnæ termino divinitus constituto, & ab Angelo atque Propheta Daniele prædicto, h. e. elapso septennio, eidem sit restitutus.

REGULA.

Omnibus rebus in hoc Mundo certa temporis periodus à Deo est præfinita, quamdiu durare debeant; qua periodo circumvoluta, desinunt.

Ita humiliationi vel exilio Nabuchdonosoris septennium à Deo præfixum fuit: quo exacto illud cessavit, ipseque ex exilio in regium thronum atque regnum, ex miseria in gloriam restitutus est. Ita Deus *certum Monarchiæ* I *terminum* constituit, uti ex prodigiosa illa scriptura (*Mene Mene, Tekel, Vpharsin*) patet. *Dan.* 5. *v.* 25, 26. Vbi vox, *Mene*, notat, Deum terminum Regno Belsazaris præfinivisse: quo præsente, illud cessare oportebat; sicut plenius hac de re in historia Belsazaris dicturi sumus.

XLV.

2. *De vultus humani reversione* loquitur *Daniel c.* 4. *v.* 33. Et *figura mea reversa est ad me*, uti vulgata versio habet: Quæ cum Græca congruit: καὶ ἡ μορφή μου ἐπέστρεψεν ἐπ' ἐμέ. Alii reddunt ita: *Splendor meus reversus est ad me.* Sensus est: Forma vel figura, aut nitor corporis mihi est restitutus. Alii explicant etiam Politicè, quòd Regius ornatus ei sit redditus.

DUBIUM.

At dicat aliquis: Ex *hoc loco probari posse, corpus* Nabuchdonosoris *substantialiter in bestiam transmutatum fuisse.* Quia LXX *habent vocem* μορφὴν, *quæ formam substantialem notat.*

Respond. Vocabulum μορφὴ, licet apud profanos authores interdum formam totius corporis & cujuscunque rei notet; tamen in universo Codice sacro, nempe in V. T. sive versione LXX interpp. & in toto N. T. non reperitur, nisi de formâ externâ & accidentali.

In *Daniele* hæc *vox quinquies usurpatur, & semper vocabulum Chaldaicum* זיו *habetur*, quod μορφὴ redditur à Græcis, & *non nisi externa vel accidentalis forma intelligitur*, quæ à Logicis FIGURA appellatur. *Dan.* 4. 33. usurpatur de Nabuchdonosore: καὶ ἡ μορφή μου ἐπέστρεψεν ἐπ' ἐμέ. *Et figura mea reversa est ad me.* h. e. nitor aut decor corporis. Antea enim deformatus erat velut bestia; nunc verò squalida illa species bestiæ est abjecta, & figura nitorque humanus ei est restitutus. Antea erat ἄμορφος, informis, h. e. deformis, squalidus, incultus: nunc verò factus est εὔμορφος, h. e. decorus, insignis formâ, vel formosus. *Dan.* 5. *v.* 6. τοῦ βασιλέως ἡ μορφὴ ἠλλοιώθη. Et Regis Belsazaris facies est immutata. *vers.* 9. Rex (Belsazar) vehementer conturbatus est, & [μορφὴ] vultus ejus immutatus est. Et *v.* 10. καὶ ἡ μορφή σου μὴ ἀλλοιούσθω. Et facies tua non immutetur, inquit Regina ad Belsazarem. *Dan.* 7. 28. usurpatur de Daniele propheta, qui postquam sub 4 animalium figuris 4 Monarchias adumbratas vidisset, inquit: καὶ ἡ μορφή μου ἠλλοιώθη. *Et facies mea mutata est in me.* Quare certum est, quòd vox μορφὴ non nisi formam externam vel figuram oris atque corporis indicet.

Sic in N. T. *de Christo* usurpatur, *Marc.* 16. *v.* 12. ille dicitur post resurrectionem suam duobus discipulis in Emaus castellum euntibus apparuisse ἐν μορφῇ ἑτέρᾳ, h. e. in alia forma vel effigie. Hanc formam externam Marcus vocat ἑτέραν μορφήν. Quod non ita intelligendum, quasi Christus habuerit aliam formam ἀληθινῶς, h. e. secundum

rei veritatem ; ſed φαινομένως, apparenter, h. e. ſecundùm converſantium opinionem: uti ex exemplo duorum diſcipulorum Emauntem euntium patet. *Luc.* 24. *v.* 16.

XLVI.

3. *De glorioſa in Regnum reductione*, tria prædicat Nabuchdonoſor.

Primò inquit v. 33. *Ad gloriam regni mei reverſus ſum.* LXX Interpretes: καὶ εἰς τὴν τιμὴν τῆς βασιλείας μου ἦλθον. hoc eſt: Regnum mihi eſt reſtitutum, ſcilicet à filio Evilmerodacho, & à Proceribus Babylonicis. ſicuti ſtatim ſubjungit: Gubernatores mei (LXX: οἱ τύραννοί μου. Vox *Tyranni* olim honeſtum vocabulum erat: uti patet ex illo Virgilii;

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.)

& Proceres mei (οἱ μεγιστᾶνές μου) requiſiverunt me. Hi namque miſerti calamitoſæ ſortis ejecti Regis ſui, eum, Deo rem ſic dirigente, receperunt.

Deinde inquit v. 33. *Ego ad decorem Regni perveni.* Significat, authoritatem priſtinam, qua antea apud ſubditos & exteros pollebat, rediiſſe. Hic Authoritas regia, pulchrè vocatur decor regni & ſplendor Regis.

Tertio inquit v. 33. *in regno meo confirmatus ſum, & magnificentia amplior addita eſt mihi.* ſcil. à Deo. Nam experientia edoctus Nabuchdonoſor didicerat, Regna à Deo ſtabiliri & transferri. *Dan.* 2. *v.* 21. & *c.* 4. *v.* 14, 29. Deus mortificat & viviſicat: ipſe in infernum deducit, & ex eodem reducit. 1 *Sam.* 2. 6. Et omnes homines hoc videntes, annunciabunt opera Dei, & facta ejus intelligent. *Pſalm.* 64. 10.

XLVII.

II. EFFECTA SVBSEQVENTIA Nabuchdonoſoris reſtitutionem, ſunt duplicia. 1. *Humiliatio.* 2. Δοξολογία, ſive *Glorificatio.*

XLVIII.

1. *Humiliatio.* Ego *Nabuchdonoſor* (inquit ipſe) *poſt finem dierum* (h. e. elapſo ſeptennio, ſcil. poſtquam mens mea ad me reverſa eſt) *oculos meos in cœlum levavi.* Dan. c. 4. v. 31. Quæ elevatio oculorum in cœlum fuit ſignum humiliationis. Nam in ſtatu proſpero oculos ſuos convertebat ad vanitatem, nempe ad Regiam ſuam Babylonicam, in eaque confidebat, deque ea ſuperbe gloriabatur: qua de cauſa etiam graviter à Deo caſtigatus eſt. At nunc in ſtatu aſpero oculos in cœlum elevat, & agnoſcit, *Omne ſub Regno graviore Regnum eſſe*; ſicuti pulcllre Seneca ait. Vnde in v. 34. denuo repetit hanc δοξολογίαν, dicens: *Nunc igitur Ego Nabuchdonoſor laudo & magnifico & glorifico Regem cœli: quia omnia opera ejus ſunt veritas, & omnes viæ ejus judicia; & Ipſe ambulantes in ſuperbia poteſt humiliare.*

XLIX.

II. Δοξολογία, ſive *Glorificatio.* Nabuchdonoſor præterea *Deum* (quem vocat *Excelſum* & *viventem in æternum*) quadruplici de cauſa glorificat.

Primo: Ob æternam poteſtatem. v. 31. Altiſſimo (inquit) benedixi, & viventem in ſempiternum laudavi & glorificavi. Quia poteſtas ejus poteſtas æterna. שלטנה שולטן עלם: ἡ ἐξουσία αὐτοῦ, ἐξουσία αἰώνιος. Hic ἐξουσία notat poteſtatem, non à δυνάμει ſejunctam, ſed cum eadem conjunctam. Nam Deus liberè poteſt facere, quæcunque vult, ſive in cœlo, ſive in terra; uti in v. 32. dicitur.

Deinde: Ob Regni æternitatem. v. 31. Quia Regnum ejus durat à generatione in generationem, h. e. perpetuum eſt, & fine caret.

Tertio: Ob ejus Majeſtatem. verſ. 32. Quia omnes habitatores terræ apud illum ut nihilum reputantur. Omnes namque Reges & Magnates terræ, quantumvis excellentes atque potentes fuerint; omnes, inquam: non dico, ſinguli, ſed omnes, atque etiam cuncti & conferti, ita ut ex iis unus fiat: non ſolum mutili & manci, ſed etiam nihil; imo ſive liceat, ſive non liceat dicere, minus quam nihil ſunt.

Quarto: Ob voluntatis libertatem. v. 32. Quia juxta voluntatem ſuam omnia facit in cœlo & in terra, ipſiusque manum nemo cohibere poteſt. Quare æquum eſt, ut ego omneſque Reges terræ Ipſum ſuperiorem agnoſcamus, & coram Eo nos humiliemus.

CAPUT III.

DE EGRESSV.

L.

Poſtquam Nabuchdonoſor Regni compos factus eſſet, moritur Anno Mundi 3390. ante C. N. 581.

cum regnaſſet annos		juxta
	45	Metaſthenem, & Chyt. Onom. p. 290.
	44	Dreſſ. Mill. 4 Iſagog. p. 215.
	43	Communem hiſtoricorum ſententiam.

MO-

MONARCHA XLVIII.
EVIL-MERODACH.

CAPVT I.
DE ORTV.

I.

Evilmerodachus filius Nabuchdonosoris Magni fuit, qui Patri, postquam 43 annos regnasset, in imperio successit.

II.

NOMINA habuit varia. 1. Dictus est EVIL-MERODACH אויל-מרדך. Quod nomen *quidam* interpretantur *in malum*, q. d. stultus, fatuus: & putant, hoc ei nomen à Babyloniis impositum ideo, quod ipse summo populum Iuda captivum favore & amore prosequutus sit; quod superbis Babyloniis stultum videbatur. *Quidam* vero interpretantur *in bonum*, q. d. stulti amaritudinem conterens, h. e. vir sapiens atque prudens, quod suorum cavillationes nihil curarit. *Hoc nomen bis in sacro codice legitur*, nempe 2 *Reg.* 25. *vers.* 27. & *Ierem.* 52. *v.* 31. 2. *Zonaræ* EVILAD-MERODACH. 3. *Ptolemæo in Canone*, & *Beroso*, ILVARODAMVS. 4. *Cedreno* VLEMERODACHVS. 5. *Iosepho* ABILAMERODACHVS. *lib.* 10. *c.* 12. *p.* 276. 6. *Aventino lib.* 1. *Annal. Bojoar. p.* 21. AMILINVS MERODACVS. 7. *Herodoto in Clione* dicitur Λαβυνήτος, quod Latinè effertur LABYNETVS: ab aliis LABYNITVS, vel LABVNITVS PRIMVS. (Nam etiam Belsazar filius ejus LABYNETVS est dictus; uti ex *Herodoto* patet, qui scribit, ultimum Regem Babyloniorum, nempe Belsazarem, Patri suo cognominem fuisse, & *Labynetum* appellatum. Et similiter *in Clione* scribit; quòd Nitocris fuerit Labyneti Regis uxor & Labyneti mater.) Quare Evilmerodach pater, fuit Labynetus I; & filius ejus Belsazar, fuit Labynetus II. 8. BALTHASAR appellatur *in lib. Baruch. c.* 1. *v.* 11, 12. in quo narratur, Iechoniam Regem & Iudæos, qui erant Babylone, scripsisse ad Iudæos, qui erant Ierosolymis, ut orarent Deum pro vita Nabuchdonosoris, & filii ejus *Balthasaris*. Vbi non potest intelligi ultimus Rex Babyloniorum, qui Belsazar propriè dictus fuit; sed Evilmerodach, qui fuit filius Nabuchdonosoris, eique in Regno immediatè successit; uti patet ex 2 *Reg.* 25. *v.* 27. & *Ierem.* 52. *v.* 31. Quare dicendum est, quod *Evilmerodach* fuerit *binominis*, & regnante patre Nabuchdonosore, dictus *Balthasar* nomine proprio; post mortem vero patris nominatus fuerit cognomento *Evilmerodach*, ab eventu; de quo antea diximus.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

III.

1. CONJVGIVM. *Evilmerodach uxorem* habuit, cui nomen NITOCRIS; uti *Herodotus lib.* 1. & *Metasthenes* tradunt. Hæc namque (uti *Herodotus in Clione* scribit) erat *Labyneti* (scil. I, h. e. Evilmerodachi) uxor, & *Labyneti* (scil. II, h. e. Belsazaris) mater; cujus etiam *Dan.* 5. *v.* 10. fit mentio, ubi indefinite REGINA appellatur. Hæc prudentissima fuit femina, de qua *Herodotus lib.* 1. memorabilia scribit: Hæc, *inquit*, quinque ætatibus Semiramide posterior (qui tamen insignis Herodoti in Chronologia lapsus est. Nam liquet, Nitocrem fuisse propemodum 1500 annos Semiramide posteriorem) metuens imperium Medorum, & quasi præsagiens Medos imperio Assyriorum sive Babyloniorum aliquando potituros, quibus potuit rationibus se præmunivit: Euphratem, qui recto cursu Babylonem medius secat, tortuosum reddidit, fossis superius depressis, adeo ut quendam non procul à Babylone pagum, *Arderica* nomine, ter interfluat, ita ut qui hoc fluvio tendunt Babylonem, ter ad hunc eundem pagum applicent; idque triduo.

IV.

II. LIBERI. E *Nitocri* Evilmerodachus filium procreavit nomine BELSAZAREM. Vbi error *Suidæ*, *Constantini Manassis*, & *Sulpicii Severi*, castigandus venit, qui Patrem Belsazaris Nabuchdonosorem: Item *Cedreni*, *Zonaræ*, & *Eusebii*, qui Evilmerodachum fratrem Belsazaris faciunt. Similiter *Metasthenes* errat, qui putat, Evilmerodachum tres habuisse filios; nempe *Regassarem*, *Labassarodachum*, & *Belsazarem*: cum tamen solus Belsazar ejus filius, Regassar vero ejus affinis, & Labassarodachus ipsius affinis fuerit filius.

II. ACTA POLITICA.

V.

Administratio Regni ab ipso suscepta, gemina fuit. 1. *Vicaria*. 2. *Ordinaria*.

VI.

VICARIÆ Evilmerodachus regnum cum præcipuis Proceribus administravit, postquam Nabuchdonosor pater ejus μανίᾳ correptus, de solio deturbatus, & à contubernio hominum ad bestias agri

ejectus est. Nam Angelus demandavit: *Stirpem arboris relinquendam esse.* Daniel. 4. vers. 12, 20. quod *Daniel* ita exponit: *Regnum Nabuchdonosori relinquendum esse.* Dan. 4. 23.

VII.

ORDINARIE Regnum, & quidem laudabiliter administravit, cum Parenti demortuo in Regno successit.

Vnum de eo narrat *Nauclerus Generat.* 51, quòd fabulæ potius quam veræ historiæ speciem habet. Tradunt *(inquit)* aliqui, quòd Evilmerodach in diebus ejectionis paternæ multa egerit impia. Patre itaque restituto accusatus, missus est in carcerem, ubi Iechonias erat. Recuperato post parentis obitum regno, timens ne resurgeret Pater, ut qui de bestia antea redierat in hominem, consulit Iechoniam. Ad cujus consilium cadaver Patris sui effossum divisit in trecentas particulas, & dedit trecentis vulturibus, dicente ad eum Iechonia: *Non resurget Pater, nisi redeant vultures in eum.* verùm

——— *Credat Iudæus Apella.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

VIII.

Evilmerodachus ad veram Dei agnitionem conversus, facilis & beneficus in Ecclesiam fuit. Cum enim consensu Procerum regni Babylonici, pro Patre mentis impote ad regni gubernacula admotus, statim primo regni sui anno, *Iechoniam* quondam *Regem in Iuda*, quem Pater ejus annos 35 captivum tenuerat, *è carcere liberavit*, eumque in solio, ceterorum Regum qui Babylone erant, soliis altiore, collocavit; & mutatis carceris vestimentis, eum in honore habuit, eumque de mensâ suâ ali toto vitæ tempore demandavit. 2 *Reg.* 25. *v.* 27. *Ierem.* 52. *v.* 31. Hæc res, & erga gentem Iudaicam propensio pia, ita Proceres & animos vulgi, patrias negligi religiones indignantis, alienavit, nomenque ei immutavit, ut *Evilmerodachi*, h. e. fatui cognomine à suis appellatus sit. Ita pii Mundo immundo sunt fatui! *Philo* scribit, *Iechoniam* à populo vocatum fuisse *Neri*, h. e *lumen meum*, eò quòd lucerna Davidis, quæ exstincta videbatur, ipso è vinculis liberato, vicissim illuxisset. Et addit, tunc insignem illum Psalmum, qui juxta Ebræos 89 est, ad gratiarum actionem & recordationem promissi Messiæ editum esse.

Factum hoc est anno		
	3390	ab Orbe condito.
	26	captivitatis Babylonicæ.
	581	ante Christi nativitatem.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

IX.

Regnavit annos { 2 | 30 | 37 } juxta { *Berosum*, & *Ptolemæum* in Canone. | *Reinecc.* syntag. Heroic. pag. 64. *Avent.* Ann. Bojoar. l. 1. p. 21. *Sleidan.* l. de 4 Monarch. | *D. Gesner.* super cap. 5. in Daniel. th. 13. }

Obiit morte violentâ. Nam Regassar sive Neglissar, affinis ejus, illum interfecit, atque injustè regnum occupavit. Vide Iosephum lib. 1. contra Appionem.

Synchronismus.

Tempore Evilmerodachi regnavit *Amasis Rex Ægypti*; de quo jucundam & memorabilem historiam narrabo. Hic contra Apryen Ægypti Regem adversus Cyrenæos infeliciter pugnantem, Rex electus, illum cruento prœlio devictum strangulavit: & postea regnum ipse occupavit. Quem Ægyptii initio non magni fecerunt, ut, qui antea plebeius fuisset, & familiæ haud illustris: postea verò calliditate magis eos Amasis, quam animi comitate ad sese pellexit. Erat ipsi PELVIS AUREA, in qua tam ipse Amasis, quam convivæ omnes semper pedes lavabant. Contusa ergo pelvi, statuam Dei ex illa fecit, & in ea urbis parte collocavit, ubi erat commodissimum. Ægyptii autem itantes ad statuam studiosè eam coluerunt. Quo Amasis cognito, accersitis Ægyptiis exposuit, dixitque: *Statuam ex pelvi factam esse, in qua prius laverit pedes, modo autem religiose ab illis coli. Nunc igitur* (inquit) *eadem est mea quæ pelvis ratio. Vtut enim prius fuerim plebeius, nunc tamen Rex vester sum. Honorare igitur me & venerari vos jubeo.* Hac quidem ratione Ægyptios sibi conciliavit, ut æquum judicarent ipsi servire. *Herodot. l.* 2. Pulchre dictum! Pulchre factum! Nam Princeps ab Ebræis נשיא appellatur, h. e. Prælatus, ad dignitatem evectus, aliis altior, sublimior & superior, à rad. נשא levavit, elevavit. *Gen.* 23. *v.* 6. Audi nos, mi Domine נשיא אלהים, Princeps Dei; tu es in medio nostri. LXX, βασιλεὺς ἀπὸ Θεοῦ, Rex à Deo. Quare æquum est, ut subditi Principes suos honorent. Quia eos quidem constituerunt; verum non infra se, sed supra se. Vide *Systema Politic. nostrum pag.* 421.

DUBIUM CHRONOLOGICUM.

Quidam Historici inter Evilmerodachum & Belsa-

Belsazarem duos alios Reges Babyloniorum intercessisse tradunt: quorum unus fuerit REGASSAR, (qui Iosepho dicitur *Niglisar*) & LABASSAR, (qui Iosepho vocatur *Labosardachus*) & hosce filios Evilmerodachi fuisse tradit *Metasthenes*. Quam sententiam etiam plurimorum & gravissimorum Scriptorum authoritas confirmat, nempe *Berosi*, *Alexandri Polyhistoris*, *Alphai*; (quos memorant *Iosephus* lib. 1. contra Appionem, & *Eusebius* lib. 9. de præparat. Euangelica c. 4. qui in eadem sunt sententia) item *Hieronymi* & *Bedæ*. *Vtuntur hoc argumento.* Quia aliàs anni 70 captivitatis Babylonicæ, quorum *Ierem.* 25, & 29, fit mentio, compleri non possint.

Contra: *Alii authores gravissimi constanter docent, à transmigratione populi Israëlitici in captivitatem Babylonicam, tres tantùm Reges Babyloniorum fuisse*; illudque probant ex *Ierem.* 27. *v.* 5, 6, 7. ubi Deus ita loquitur: Ego feci terram, homines & jumenta, &c. Nunc itaque ego trado regiones omnes istas in manum *Nebucadnezaris* Regis Babyloniæ servi mei, ut serviant ei. Servient autem EI omnes istæ gentes, & FILIO *ejus* (h. e. Evilmerodacho, cujus mentio fit 2 *Reg.* 25. 30. & *Ierem.* 52, 31.) & FILIO FILII sive NEPOTI ejus, (h. e. Belsazari,) *donec adveniat tempus terræ ejus, etiam ipsius, cùm servitutem exigent ab eo gentes amplæ*, (nempe Persæ & Medi,) *& Reges Magni.* (nempe Darius Medus, & Cyrus Persa.) E. inde concludunt, quod à captivitate Babylonica plures Reges, quàm tres constituendi non sint; videlicet, *Nebucadnezar, Evilmerodach*, & *Belsazar*, qui postremi fuerunt.

ἘΠΙΚΡΙΣΙΣ.

Dubium hoc multis ἀδιάλυτον videtur. Neque certè res insigni difficultate caret. Quia vix duo inter se Chronologi de annis horum trium Regum constituendis inter se congruunt.

Quidam namque putant, *Nabuchdonosorem regnasse annos* 43; ut Reinecc. Syntag. Heroic p. 62. *Alii* 44; ut Dresser. Isag. Histor. Mill. IV. pag. 215. *Alii* 45; ut Metasthenes, & Chytr. Onom. p. 290. *Similiter quidam statuunt, Evilmerodachum tantùm regnasse annos duos*; ut Berosus, Ptolem. in Canone, Alexander Polyhistor, & Alphæus. *Alii* 12; ut Severus Sulpitius in lib. 2. Histor. sacræ. *Alii* 23; *Alii* 30; ut Aventin. annal. Bojoar. lib. 1. p. 21. Sleidan. lib. de 4 Monarch. Reinecc. Syntag. Heroic. p. 64. *Alii* 37; ut D. Salomon Gesn. Disput. super c. 5. Dan. th. 13. *Similiter* variant de annis BELSAZARIS. Quidam enim statuunt, eum regnasse annos tres; ut Gesner. Disput. in Daniel. in cap. 5. thes. 12. *Alii* 5; ut Berosus Chaldæus; referente Metasthene Persa, in libro de judiciis temporum; & Reinecc. Syntagm. Heroic. p. 65. *Alii* 14. Richt. Axiom. Pol. pag. 60. Fabricius Histor. illustr. Viror. p. 195. *Alii* denique 17; ut Iosephus lib. 10. Antiq. Iudaic. cap. 13.

Vnde patet, quàm difficillimum sit, in tanta calculi Chronologici incertitudine, apodicticè quippiam in Dubii hujus solutione statuere. Verum utut sit: Nos distinguimus inter *Monarchas Babylonicos* LEGITIMOS & ILLEGITIMOS. *A captivitate Babylonica usque ad finem ejus tantùm tres legitimi Monarchæ sive Reges Babylonici fuerunt*; nempe, *Nabuchdonosor*, *Evilmerodach*, & *Belsazar*, quibus DE JURE regnum debebatur; uti ex loco *Ierem.* 27. anteà allegato evidenter patet.

Verùm juxta plurimorum & præstantissimorum Historicorum sententiam, *duo Reges illegitimi* (qui potiùs Reguli nuncupandi, quàm Monarchæ vel Reges) sunt interponendi inter Evilmerodachum & Belsazarem. Nam *Regassar* sive *Niglissar*, Evilmerodachi affinis, affinem suum interfecit, atque ita injustè Regnum occupavit; sicut tradunt Authores, quos *Ioseph. lib.* 1. *contra Appionem citat.* Quo facto *Belsazar* hæreditario regno exutus, quia adhuc parvulus erat, ad Medos perfugium habuit, apud quos tempore exsilii sui versatus *Nabonidus* est appellatus. (h. e. Princeps expulsus sive ejectus; vel *Naboandel*, ut habet *Iosephus* lib. 10. Antiq. Iudaic. c. 13. vel *Nebonidus*; ut est apud alios.) Item *Labynetus Medus* à Metasthene vocatur: non quòd Medus gente fuerit, aut Medis imperârit; sed quia tempore exsilii sui apud Medos habitaverit: sicut historiæ docent, ex habitationis loco cognomina imponi solere. Interim autem Regassar, quem dixi, Evilmerodachi affinis, (*Metasthenes* primum filium Evilmerodachi facit) Regnum Babylonicum tribus annis administravit. Huic successit *filius Labassardachus*. (quem idem Metasthenes secundum filium Evilmerodachi facit, eumque sex annis regnasse ait) sed hic *Labassardach* partim odio tyrannicæ crudelitatis, quâ utebatur, partim studio rerum novarum, à Proceribus regni Babylonici expulsus, cum 9 menses regnasset, & Belsazar in regnum patrium revocatus est. Et si hæc sententia teneatur, & sacris & profanis scriptoribus sua constat auctoritas, & anni congruenter inter hosce Monarchas distribui possunt, ut eorum regimen annis 70 captivitatis Babylonicæ coincidat, hoc modo; *Nabuchdonosor* regnavit 43 annis. Et ab anno ejus 18 inchoanda est captivitas Babylonica; ita ut Iudæi sub ejus imperio annis 36, non ampliùs, Babylone exsules fuerint. *Evilmerodacho, Niglissari*, & *Labassardacho*

ſardacho ſimul attribuere cogimur annos 22: quot autem unicuique iſtorum duorum aſſignari conveniat, incompertum eſt. Denique *Belſazari* 11 annos Hiſtorici aſſignant. Et poſtea cum Darius deceſſit, Cyrus captivitatem Babylonicam ſolvit: quod factum eſt vel primo, vel ſecundo, poſt devictum Belſazarem, anno. Et hi anni conjunctim ſumpti, faciunt 70 annos.

MONARCHA XLIX.

B E L S A Z A R.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

APPELLATIO.

BELSAZAR varia habuit nomina. I. Dictus eſt BELSAZAR, כלשאצר. Vbi notandum, quòd *nomen Regis ultimi hujus Babyloniorum*, & *nomen Prophetæ Danielis*, quod Aſpenas Præfectus cameræ Regis Babyloniorum ei impoſuit, *Daniel.* 1. *v.* 7. *ſono quidem verborum conveniant*, ſed *tamen duobus modis inter ſe differant.* 1. *Literarum quantitate.* Nam nomen Danielis Prophetæ BELTHSAZAR, vel BELTHESAZAR בלטשאצר, literam ט, quæ valet idem quo TH, plus habet, quàm nomen Regis Belſazar. 2. *Vocum ſignificatione.* Nam *nomen Danielis Prophethæ Belthſazar* idem eſt atque *theſaurizans*, ein ſchatz-ſamler / vel theſaurum in abſcondito colligens, aut theſaurus abſconditus. Sed *Belſazar*, idem eſt atque non theſaurizans, ſchatzlos. II. LABYNETVS SECVNDVS ab *Herodoto* appellatur. Nam Parens ipſius *Evilmerodachus* dictus fuit *Labynetus* I. Sed hic *Belſazar* dictus eſt *Labynetus* II. Vti ex Herodoti Clione patet; ubi dicit, quòd Regina *Nitocre* fuerit uxor Labyneti Regis, & mater Labyneti. III. LABYNETVS MEDVS vel MEDES appellatur à Metaſthene: non quòd Medus fuerit, aut Medis imperârit; ſed quia tempore exilii ſui (cùm Pater ipſius Evilmerodach à Regaſſar affine ſuo occiſus, ipſeque è patria expulſus) apud Medos habitârit: ſicut *ſæpe ab habitationis loco nomina imponi ſolent*; uti conſtat ex *Matth.* 2. 23, quod *Chriſtus noſter* dicatur *Nazarenus*, ideo quia in civitate Nazareth uſque ad annum ætatis 30 cum parentibus ſuis habitârit. IV. MERODACH nonnullis vocatur. quod probant ex *cap.* 50. *Ieremiæ v.* 2. qui hunc Regem Merodach appellare videtur; ita ſcribens: *Capta eſt Babylon; victus eſt Merodach*, confuſa ſunt ſculptilia ejus, ſuperata ſunt idola eorum. Cum enim vaticinetur de cæde Regis ſimul cum everſione Babylonis, putant, non alium Regem Merodachum intelligi poſſe, quàm hunc Belſazarem, cum quo ſimul & Babel & regnum Chaldaicum concidit. V. NABONIDVS à Beroſo & Alexandro Polyhiſtore, vel NEBONIDOCHVS, h. e. *Princeps expulſus ſive ejectus*, vocatur ab Alphæo apud Euſebium lib. 9. de præparatione Euangel. c. ult. VI. NABOANDEL dictus eſt à Babyloniis; uti monet *Ioſephus lib.* 10. *Antiq. c.* 13. & *lib.* 1. *contra Appionem.* VII. Vocatur Rex ששך SCHESACH, *Ierem.* 25. *verſ.* 27. h. e. Babyloniæ feſta agens; de quo nomine poſtea pluribus dicemus in §. 3.

II.

GENERATIO.

Pater Belſazaris fuit *Evilmerodachus, avus verò Nabuchdonoſor Magnus.* Quia Deus (*Ierem.* 27. *v.* 7.) promittit, ſe Nabuchdonoſori daturum regnum ampliſſimum; neque tantùm *ipſi*, ſed etiam *filio* ipſius, & præterea *filio filii* ejus. Iam verò Evilmerodachus, filius Nabuchdonoſoris, Patri ſuo in imperio ſucceſſit; uti patet ex *Ierem.* 52. Similiter Belſazar, nepos Nabuchdonoſoris, Patri ſuo Evilmerodacho ſucceſſit, uti conſtat ex *Dan.* 5. *Mater* verò ejus fuit *Nitocris*, ex qua Evilmerodach hunc filium ſuum genuit. Vnde *Herodotus in Clione* Nitocren vocat uxorem *Labyneti* I, (h. e. Evilmerodachi) & matrem *Labyneti* II. (h. e. Belſazaris.)

DVBIVM.

Quæritur hoc loco: *An Nabuchdonoſor fuerit abavus, an verò avus, an denique pater Belſazaris?*

1. *Ioſephus l.* 10. *Antiq. Iudaic. c.* 12. & *D. Hieronymus in comment. ſup. c.* 5. *Daniel.* ſcribunt, Nabuchdonoſorem fuiſſe abavum Belſazaris. *Verba Hieronymi hæc ſunt*: Sciendum eſt, hunc Balthaſarem non fuiſſe filium Nabuchdonoſoris, ut vulgò legentes arbitrantur; ſed juxta Beroſum, qui Chaldæam ſcripſit hiſtoriam, & juxta Ioſephum, qui ſequitur Beroſum, poſt Nabuchdonoſorem, qui regnavit annis 43, ſucceſſit in Regno filius ejus EVILMERODACH, cujus in fine ſuæ prophetiæ meminit Ieremias. Refert idem Ioſephus, quòd poſt mortem Evilmerodachi, in regno ſucceſſerit filius ejus NIGLISAR, poſt quem regnârit filius ejus LABOSARDACH; quo mortuo, regnum tenuerit filius ejus BALTHASAR, de quo nunc agitur. *Hæc Hieronymus.*

Genea-

Genealogia talis foret.

Nabuchdonoſor.
|
Evilmerodach.
|
Negliſar.
|
Laboſardach.
|
Balthaſar.

II. *Quidam* putant, *Nabuchdonoſorem patrem* fuiſſe Belſazaris; idque probant ex *Dan.* 5. *v.* 2. ubi ita legitur. Præcepit (Belſazar) jam temulentus, ut afferrentur vaſa aurea & argentea, quæ aſportaverat Nabuchdonoſor, PATER *ejus* de templo quod fuit in Ieruſalem. Similiter *v.* 18. Propheta Daniel appellat *Nabuchdonoſorem* PATREM *Belſazaris.* Item *verſ.* 22. *Belſazarem* nominat FILIVM *Nabuchdonoſoris.*

Refutatio.

Ad priorem opinionem reſpondemus. 1. *Omnino negandum eſſe, Nabuchdonoſorem abavum fuiſſe Regis Belſazaris.* Nam *Negliſar* & *Laboſardach non* fuerunt *filii Evilmerodachi*, neque de poſteritate Nabuchdonoſoris; ſed *tantùm affines* Evilmerodachi. Nigliſſar enim ſororis ejus maritus, ut imperium ſibi raperet, Evilmerodachum occidit. 2. Licet *Nigliſſar* & *Laboſardach* ad tempus imperio Babylonico præfuerint; tamen dicendum eſt, fuiſſe *Reges illegitimos, vel Regulos.* Reges verò *legitimos tantùm tres* fuiſſe, videlicet, Nabuchdonoſorem, Evilmerodachum & Belſazarem. 3. Adducimus locum inſignem ex *Ierem.* 27. *v.* 7. Vbi Deus Regnum ampliſſimum pollicetur *Regi Nabuchdonoſori*; & *poſt ipſum, filio ejus*, & *filii filio*; & poſt eum Monarchiam Babylonicam everſum iri. Ex quo loco ὀφθαλμοφανερῶς videre eſt, quòd duo tantùm Reges poſt Nabuchdonoſorem, ex poſteris ejus regnum gubernarint, nempe filius (Evilmerodachus) & filius filii, vel nepos ejus (Belſazar.) Cùm autem ſub hoc Belſazare Monarchia Babylonica ſit deſtructa, ipſeque ultimus Rex Babyloniorum fuerit; neceſſariò dicendum erit, Belſazarem non abnepotem, ſed nepotem Nabuchdonoſoris fuiſſe. Alioqui dicendum, quòd *non duo* tantùm poſt Nabuchdonoſorem (quod Ieremias diſertis verbis affirmat) ſed QVATVOR ex poſteris Nabuchdonoſoris regnarint; quod falſum. Patet ergo hinc, Nabuchdonoſorem non abavum, ſed avum Belſazaris appellandum eſſe.

Ad poſteriorem opinionem reſpondemus. *Mos erat Orientalibus, ut non tantùm eum à quo quis immediatè genitus eſſet, ſed etiam avum, proavum, abavum, imò quemlibet ex Majoribus* אב PATREM *appellarent. Dan.* 2. *v.* 23. Tibi Deus *Patrum* meorum confitebor. *Eſdr.* 4. *v.* 15. *Patrum* tuorum. *Eſdr.* 5. *v.* 12. *Patres* noſtri. *Rom.* 9. 5. Chriſtus eſt natus ex *Patribus* ſecundùm carnem. Ita *Gen.* 29. *Laban* filius *Bathuëlis*, vocatur *filius Nachor*; cùm tamen Nachor non pater, ſed avus ejus eſſet. Similiter *Chriſtus* Salvator vocatur *filius David*, & *filius Abrahæ*, *Matth.* 1. *v.* 1. cum tamen illi non eſſent ſtrictè loquendo Patres ejus, ſed Majores. Ita h. l. vocabulum אבוהי non reddendum eſt PATER *ejus* (ut in *vulgata*, & apud *Ariamontanum*, & in Græca verſione) ſed AVUS *ejus.* Vox enim illa אב non eſt accipienda propriè & ſtrictè, pro parente, à quo quis immediatè progenitus eſt, (uti fit in *verſione vulgata* & *Græca*) neque etiam *nimis latè* pro abavo; uti facit *Oſiand. in Bibl. notis marg.* ſup. cap. 5. Danielis: ſed ut dixi, *latè & moderatè*, pro *avo*; uti ex loco *Ierem.* 27. *v.* 7. patet.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

III.

I. BElſazar habuit *uxorem* & *concubinas*, ſicut legitur *Dan.* 5. *v.* 2. Quæ autem, quales & quantæ fuerint, ignoratur.

II. VOLVPTVOSVS fuit. Nam coram mille optimatibus atque Proceribus ſuis vino ſeſe ingurgitavit, *Daniel.* 5. *v.* 1. præter morem & conſuetudinem, maximè Regum Babyloniorum, (uti notat Aben-Ezra) qui cum Proceribus ſuis cibum capere & compotare ſoliti non erant.

III. LEVIS fuit. Nam ipſe Deus ſcriptione manus levitatem ejus arguit, voce *Tekel. Dan.* 5. *v.* 25. h. e. in ſtatera appenſus, levis inventus es. At non magnates decet eſſe leves, ſed graves, h. e. accurata ſit gubernatio conſiliorum, actionum, ſermonum & geſtuum in vita, ne ſuo exemplo inferioribus noceant: ſicut Ieſaias Principes viros monet c. 32. v. 8. Princeps ea, quæ digna ſunt Principe, cogitabit; & ſuper verba ſua ſtabit.

IV. *In convivio ſuo*, quod Babylone inſtituit, 4 *grandia* PECCATA *commiſit.* Nam *convivium iſtud* conſideratur quadrupliciter.

1. *Originaliter.* Sic illud CONVIVIVM IDOLOLATRICVM fuit, h. e. *ex idololatria originem traxit.* Nam in honorem idoli ſui, h. e. Deæ Scha-

cæ illud instituit. De quo cultu sequentia sunt notanda. *Ctesias lib.* 2. Persicῶν, ut est apud Athenæum lib. 14. δειπνοσοφιςῶν, narrat, die 16 mensis Loii fuisse festum Sacæas, h. e. Deæ Schacæ Babylone, & dierum quinque spatio celebrari solitum: per quod tempus Domini ferebant imperium famulorum, quorum unus familiæ præesse solebat, indutus veste regiæ persimili: is vocabatur *Saganem.* Ebræis dicitur סגן h. e. Princeps magnus (uti interpretatur R. David Kimchi) vel Sacerdos; apud Berosum nomen *Saga* frequenter occurrit, pro sacrorum Pontifice. Hinc Belsazar Rex Babyloniæ vocatur *Rex Schesach, Ierem.* 25.*v.*27. h.e. Babyloniæ festa agens, *Schace* dicta, in honorem Deæ *Schacæ.* Et cap. 51. v. 41. ipsa urbs Babylon *Schesach* appellatur.

[NOTA.

Apud Babylonios duæ colebantur Deæ, nempe *Schacha* & *Mylitta.* SCHACHA erat Terra, quam Latini etiam *Telluris* vel *Opis* nomine coluerunt. Altera Dea erat VENUS, quæ Μύλιτ7α, MYLITTA, appellata fuit. *Herodot. lib.* 1. vel potius *Muleata,* à perfecta ejus venustate. Arabes Vraniam indigitarunt. Ejus Sacerdotes *Notitæ* vel *Notophantæ* dicti, h. e. Veneris formosæ observatores; ut est apud *Plinium lib.*6. *Natural. hist. c.* 26.]

2. *Materialiter.* Sic fuit CONVIVIVM SVPERBVM, h. e. cum abominandæ magnificentiæ atque superbiæ ostentatione conjunctum. *Dan.* 5. *v.* 1. vocatur *convivium grande.* Nam invitaverat Rex ad illud convivas mille: erant fercula lauta, pocula plena, aurea & argentea. *Daniel.* 5. *v.* 1, 2. Idem patet ex *Iesai.* 21. 5. Vbi Belsazar genio indulgens jubet splendidum magnificumque convivium instruere. In Ebræo habetur vocabulum ערך, quod significat cum ratione & proportione omnia ordinare, aptè & ordine omnia collocare, vel disponere; quod non solet fieri in mensis quotidianis & vulgaribus, sed in conviviis lautioribus & magnificis, quæ ad amicos excipiendos parantur; ubi nimirum est major copia & varietas omnium rerum.

Hîc autem singulari observatione dignum, quod vocabulum ערך *duo* notet, quæ ad propositum nostrum faciunt. 1. notat *aciem militarem instruere.* *Ierem.* 50. *v.* 9. Ecce ego suscitabo & adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum (h. e. Medorum & Persarum) de terra Aquilonis, & *ordinabunt* contra eam bellum, h. e. instruent aciem; & inde capietur, h. e. armatâ manu occupabitur. 2. *Mensam instruere*, *Prov.* 9. *v.* 2. Sapientia ordinavit vel instruxit mensam suam, h. e. omnis generis cibis eam replevit, omnesque cibos ordine suo disposuit. Hinc patet, quòd vocabulum ערך usurpetur *de Cyro*, aciem militarem instruente, & *de Belsazare* Rege Babylonis, mensam variis cibis replente & ordinante. Debuisset sanè Belsazar illo tempore longè periculosissimo de acie militari instruenda singulis momentis cogitâsse. At ille de mensa instruenda & ordinanda, deque ventre replendo cogitavit. Pugnavit ille contra Duces suos poculis (*Dan.* 5.*v.*1, 2.) cùm debuisset contra hostes pugnare gladiis: Vnde insipientiam & securitatem ejus detestandam videre est. Contra hosce Lurcones, poculis ita inter se certantes & pugnantes, *D. Ambrosius* in lib. de Elia & jejunio gravissimè loquitur hisce verbis: Cernes poculorum diversorum ordines, aciem ordinatam putes, vasa exposita aurea & argentea, pompam arbitreris, cornu in medio vini plenum, non epularis sed prœliaris, instrumentum buccinæ, quod discumbentes in certamen accendet. Primò minoribus poculis, velut velitaris pugna præluditur, &c.

3. *Formaliter.* Sic fuit CONVIVIVM non tantùm *belluinum*, sed etiam *diabolicum.* BELLVINVM fuit: quia Rex contra mille convivas suos vinum bibebat, h. e. poculis cum illis certabat, seque vino ingurgitabat. *Daniel.* 5. *v.* 1. DIABOLICVM fuit, quia ubi vino incaluisset, & temulentus factus esset, præcepit, ut vasa aurea & argentea, quæ Nabuchdonosor avus ejus (qui more Ebræorum *Pater* appellatur) Ierosolymis asportaverat, adferrent, è quibus ipse, Principes, uxores, & concubinæ ejus strenuè potarunt, inque contumeliam Dei Israëlis, idola Babyloniorum aurea, argentea, ærea, ferrea, lignea, & lapidea, bibentes laudarunt, *Dan.* 5. *v.* 3, 4.

4. *Finaliter.* Sic fuit CONVIVIVM EPICVREVM, h.e. cum prodigiosa securitate conjunctum: Quia Rex cum uxoribus, concubinis & proceribus suis genio indulgebat, in diem vivebat, & Deum cœli terræque Dominum, hostesque suos flocci pendebat. Nonne enim prodigii simile est, quòd Belsazar hoc symopsium tempore periculosissimo instituerit; cùm nempe urbs à Dario & Cyro exercitu validissimo cincta esset, (ut ex *Dan.* 5. *v.* 30, 31. patet) & tam securus periculi fuerit, ac si in alta pace esset; ac tunc convivium exhibuit, cùm maximè erat vigilandum, & providendum, ne urbs caperetur.

REGVLA.

Quò pœna est propior, eò homines magis sunt securi, omnisque generis deliciis & voluptatibus dediti.

Verùm securitas illa cum voluptate conjuncta, est non tantùm periculosa, sed etiam exitiosa. Exemplum

plum h. l. habemus in Belſazare Rege Babylonis, qui mediis in malis atque ſummis periculis, nihil metuit periculi, quin potius ſympoſium cum uxoribus & concubinis & mille Proceribus ſuis inſtituit, cumque illis potando ſtrenuè certavit. Sed cum illi ita ſecuri eſſent, genioque ſub indulgerent, urbs Babylonis à Cyro capta eſt, atque regnum everſum.

II *ACTA ECCLESIASTICA.*

IV.

Belſazar ad Ethnicam majorum religionem defecit, & idola coluit. Iudæos infeſto odio proſequutus eſt, & *Danielem* Prophetam, virum illum Dei ſanctum, religioſum, deque toto Regno optimè meritum, ſibi vero exoſum, ex aula ad Suſianæ præfecturam dimiſit. Vnde *Rex Schacha* appellatur. *Ierem.* 25. *v.* 26. quoniam in honorem Deæ Schachæ feſtivum convivium Babylone inſtituit, idola ſua atque Numina glorificavit: Deo autem Iſraëlis inſultare auſus fuit, vaſis ſacris Templi Ieroſolymitani per ludibrium temulento convivio adhibitis. Quo ipſo gloriam Deo Iſraëlis vero debitam detraxit; & contra fictitiis ſuis Diis, aureis, argenteis, æreis, ligneis, lapideis attribuit, quaſi ipſorum ope Iudæa devicta, Ieroſolyma capta, templum direptum, ſpolia exportata eſſent. Hoc ſane erat os in cœlum ponere, & Altiſſimo maledicere. *Pſalm.* 73. *verſ.* 9.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Hoc eſt, *De pœnâ Belſazari divinitus inflictâ.*

V.

Circa egreſſum Belſazaris tria ſunt notanda. 1. Τὰ προηγούμενα. 2. Τὰ παραχθέντα. 3. Τὰ παρεπόμενα.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

VI.

Τὰ προηγούμενα continent *pœnæ denunciationem.* Circa quam rurſus quatuor ſunt obſervanda. 1. *Scripturæ prodigioſæ exaratio.* 2. *Regis conturbatio.* 3. *Reginæ conſolatio, & conſilii communicatio.* 4. *Danielis interpretatio.*

VII.

I. SCRIPTVRÆ PRODIGIOSÆ EXARATIO. Dum autem Rex Belſazar dicto modo Deum Iſraëlis blaſphemaret, quaſi ille ſuum Templum & populum adverſus Babyloniorum potentiam tueri haud potuiſſet, & contra fictitia ſua Numina celebraret: Ecce Deus, Iudex Mundi ſummus, vindex hujus horrendæ blaſphemiæ atque impietatis ſeveriſſimus, ὡς ἀπὸ μηχανῆς digitos quaſi manus humanæ, h. e. figuram digitorum manus humanæ præ ſe ferentes, è pariete egredi fecit, qui in conſpectu Regis in pariete oppoſito, ubi ſympoſium illud belluinum & diabolicum agitabatur, hæc verba ſcripſit: MENE, MENE, TEKEL, VPHARSIN, (PARES.) *Dan.* 5. *verſ.* 25, 26, 27, 28.

VSVS.

Deus, juſtus Mundi Iudex, omnia hominum cogitata, dicta & facta intuetur; impiaque & abominanda facinora velut Deus zelotes ſæpe ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ punit. EXEMPLA talis vindictæ Dei ſubitaneæ habemus in *Vſa*, arcam Domini tangente, qui ſtatim ita percuſſus, ut mortuus ſit. 2 *Sam.* 6. *v.* 6. 7. in *Ieroboamo*, manum contra Prophetam extendente, quæ ſubito exaruit. 1 *Reg.* 13. *v.* 4. in *Vzia vel Azaria Rege Iuda,* ſacrificare volente, qui ſtatim lepra percuſſus eſt. 2 *Reg.* 15. *v.* 5. 2 *Paral.* 26. *v.* 16. Et in *Belſazare*, h. l. Quare moniti ſint Magnates, ut Deum in conſpectu ſuo ponant, & ejus iram formident, illoſque pulcherrimos *Prudentii* verſiculos ſemper in conſpectu ſuo ponant:

Sic tota decurrat dies,
Ne lingua mendax, nec manus,
Oculi ne peccent lubrici,
Nec noxa corpus inquinet.
Speculator adſtat deſuper,
Qui nos diebus omnibus
Actuſque noſtros proſpicit,
A prima luce in veſperam.
Hic teſtis, hic eſt arbiter,
Hic intuetur quicquid eſt,
Humana quod mens concipit:
Hunc nemo fallit judicem.

VIII.

II. REGIS CONTVRBATIO. Hoc autem inſolito ſubitoque prodigio, in illa ipſa convivii belluini hora, palam exhibito, Rex adeo conſternatus eſt, ut color faciei ejus protinus immutaretur, & cogitationes ejus eum turbarent, zona inſuper, qua cinctus erat, præ jactatione & corporis trepidatione diſrumperetur, ipſeque toto corpore contremiſceret, ita ut epileptico paroxyſmo correptus videretur. *Daniel.* 5. *v.* 6. *Eodem modo Eſaias Propheta c.* 21. *v.* 3, 4. per ὑποτύπωσιν introducit Regem Babylonium Belſazarem, anguſtias animi

ſui,

ſui, & trepidationem in urbis expugnatione, è ſubita atque inopinata hoſtium irruptione conceptam, exponentem, cujus verba per μίμησιν recitat: *Propterea repleti ſunt lumbi mei dolore; anguſtia poſſedit me, ſicut anguſtia parturientis: corrui cum audirem, conturbatus ſum cum viderem*, &c. Ex quibus verbis patet, quanta fuerit Regis illius tum temporis conſternatio atque trepidatio. O horribilem Dei ad judicium citationem! Ideoque Belſazar fortiter exclamavit, ut illico Magi, Chaldæi, & aruſpices introducerentur, ad legendam Scripturam illam: ſed omnes illi ingreſſi, ſcripturam neque legere, neque intelligere potuerunt. *Dan. 5. v. 7, 8.*

VSVS.

Hinc patet, quanta vis ſit malæ conſcientiæ, quæ (uti *Chryſoſt. homil. 15. ſuper Gen. inquit*) eſt ultor ſceleris & vindex criminis. Vbi enim peccatum inſtar nubis denſæ mentem corruperit & obvelarit, conſcientia inſurgit, & quovis accuſatore mentem gravius pungit. Hinc *Levit. 26. 36.* dicitur, quod impii trepident inſtar folii volantis, & fugiant nemine perſequente.

Vt folium à quovis agitatur mobile vento:
Sic minimus terret conſcia corda pavor.

IX.

III. REGINÆ CONSOLATIO & CONSILII COMMVNICATIO. Cum porro Regem omneſque Principes ejus atque conſiliarios panicus terror atque horror occupaſſet, neque Magi etiam, Chaldæi & ſapientes quicquam conſilii aut remedii in mirabili illa omnium rerum perturbatione reperire poſſent, fama hujus facti ſubito per totam aulam divulgata ad Reginæ quoque aures pervenit. Quæ Regina (*Nitocris, Evilmerodachi conjux*, & *Belſaris mater* fuit, uti Hiſtorici exiſtimant, atque ex Danielis informatione procul dubio verum Deum agnovit, neque impio huic atque impuro convivio intereſſe voluit) quæ, inquam, ad Regem ingreſſa, eum, ut poſito horrore, animo tranquillo eſſet, cohortata, conſilium dedit, ut Danielem, qui ſpiritu Prophetiæ & ſapientiæ plenus eſſet, advocaret. *Dan. 5. v. 10, 11.*

VSVS.

Hinc patet, quod Mulieres, præſertim piæ, quandoque plus viris ſapiant, earumque conſilia ſpernenda haud ſint.

Exempla habemus tùm ſacra, tùm profana. SACRA hæc ſunt. I. *Nitocris* Regina, Mater Belſazaris, deficiente omnium ſapientum in aula conſilio prudenter in medium conſulit de vocando Daniele. *Dan. 5.* II. *Hulda Prophetiſſa* ſalutare conſilium Regi Ioſiæ ſubminiſtrat de religionis reformatione inſtituenda, deque pœnitentia agenda. *2 Reg. 22.* III. *Debora* Prophetiſſa erat Iudex in Iſraël. *Iudic. 4. v. 4.* Vnde vocatur אם *Mater* ſive *Matriarcha* in Iſraël. *Iudic. 5. v. 7.* nempe ob ſapientiam atque authoritatem. IV. *Ruth*, Ruth. 2. v. 2. V. *Rahab*, Ioſuæ 2. v. 9, 12, 13. VI. *Abigail*, 1 Samuelis 25. v. 18, 32, 33. VII. *Mulier à Tekoah*, 2 Sam. 14. v. 19. c. 20. 16. VIII. *Bathſeba*, 1 Reg. 1. v. 17, 17. IX. *Regina* ex Arabia Felice. 1 Reg. 10. v. 1. 2 Paral. 9. verſ. 1. X. *Eſther*, Eſther 7. v. 1. XI. *Virgo Maria*, Mater D. N. I. C. *Luc. c. 1. v. 34*, 38, 46. XII. *Eliſabetha*, mater Ioh. Baptiſtæ. Luc. 1. v. 41, 42, 43. XIII. Quin etiam ethnica mulier, *Pilati uxor*, marito ſuo ſuadet, ne Ieſum Nazarenum ulla injuria afficiat. Matth. 27.

In PROFANIS hiſtoriis pulchrum & memorabile exemplum reperitur de *Gorgone*, *Regis Leonidæ uxore*. Cùm Xerxes Græciæ bellum illaturus eſſet, *Demaratus* Rex Spartanus exſul, ne inopinato bello patria opprimeretur, de conſilio Xerxis (in cujus aula vivebat) mature ad Lacedæmonios ſcripſit, aſtute hoc ſtrategemate uſus: Ne ſcriptura deprehenderetur, ſumſit duarum tabellarum pugillares, & ceram inde abraſit. In ligno conſilium omne Xerxis enarravit, & priſtinam ceram ſuperinduxit, ne vel ſcriptura ſine tegumento indicium daret, aut recens cera dolum proderet: fido deinde ſervo perferendas tabellas tradidit: quibus allatis, quæſtioni res diu fuit, quod neque ſcriptum aliquid Magiſtratus cernerent, nec fruſtra miſſas ſuſpicarentur, tantoque rem majorem, quanto ſit occultior, putabant. Hærentibus in conjectura, uxor Regis Leonidæ, filia Cleomenis Gorgo, conſilium ſcribentis invenit. Eraſa igitur cera, belli conſilia detecta ſunt.

X.

IV. DANIELIS INTERPRETATIO. Daniel Propheta, poſtquam Regem Belſazarem ob impietatem, inſolentiam, atque impœnitentiam graviter increpaſſet, tandem ſcripturam legit, ſingulaque ejus vocabula interpretatur.

Prima vox ſcripturæ in pariete regio exaratæ erat: MENE MENE, h. e. *numeravit, numeravit.* Quæ vox eſt metaphorica ab Arithmeticis deſumta, & ingeminatur ob majorem decreti divini tùm veritatem, tùm ſeveritatem: docetque, Deum dies, tùm Belſazaris, tùm regni ejus numeraſſe; & quidem perfectè numeraſſe, ortum & progreſſum ejus accurate obſervaſſe, certum utrique terminum conſtituiſſe, illumque nunc adveniſſe. Me-

NE significat *numerare*. Inde derivatum est nomen *Mina* & *Almanach*, h. e ἀπολογισμὸς, supputatio, quam Calendarium vel Ephemeridem appellare solemus. *Al* est articulus, *Mane* numeratum est. *Sensus* est: Tu Rex Belsazar scias, quod terminus dierum tùm vitæ tuæ, tùm Regni tui sit evolutus, & periodus exacta. Tempus namque quo Regnum Chaldæorum duraturum erat, spatio 70 annorum post captivitatem Iudæorum à Deo definitum & constitutum erat; sicut *Ieremias c.* 25. *v.* 12. scribit: *Cumque impleti fuerint* 70 *anni*, *visitabo super Regem Babylonis*, *& super gentem illam*, *dicit Dominus*, *iniquitatem eorum*, *& super terram Chaldæorum*, *& ponam illam in solitudines sempiternas.* Et *c.* 29. *v.* 10. dicitur: *Cum cœperint impleri in Babylone* 70 *anni*, *visitabo vos*: *& suscitabo super vos verbum meum bonum*, *ut reducam vos ad locum istum.* Confer *Ierem. c.* 27. *v.* 7. Quo tempore autem hæc scriptura prodigiosa in pariete Belsazaris regio exarata est, tum terminus illorum annorum jam proxime aderat.

XI.

Secunda vox est TEKEL, h. e. *in lance appendit & examinavit*; ejusque sententiam hanc esse, docet Daniel: *Appensus es in statera*, *& inventus es deficiens.* (minus habens ut nummus reprobus aut adulterinus.) Metaphora est in voce *Tekel*, ab Argentariis vel Nummulariis desumta, qui pondus nummi justum ab injusto, adhibitâ staterâ, examinant atque dijudicant. *Sensus Comparationis* hic est. Quemadmodum Argentarii nummum stateræ appendunt, ut pondus nummi alicujus, sitne justum an vero injustum, & ex pondere precium exquisitè cognoscant: ita quoque Deus, (inquit Daniel) ô Belsazar, omnia tua dicta & facta, consilia, decreta, statuta, ad trutinam Legis & justitiæ suæ examinavit, sed inventus es *levior*, non secus ac nummus justo levior, ac proinde reprobandus, h. e. inventus es homo levis virtute & authoritate, imo homo nihili, ac proinde abjiciendus, ne amplius Rex sis.

XII.

Tertia vox est PHARSIN (*upharsin.*) h. e. dividunt. vel: *Peres*, h. e. divisit. Hanc Daniel v. 28. explicat, ejusque sensum esse dicit: *Divisum est regnum tuum*, *traditumque Medis & Persis.* Summa autem horum trium verborum est: Omnibus Regnis certa periodus est constituta divinitus, quam non transcendunt: hac exacta, perit Gubernatorum authoritas, qua amissa sequitur mutatio imperiorum.

XIII.

ANTILOGIA.

At *dicat aliquis*: In *vers.* 25. *in quo continetur scriptio & lectio*, habetur *verbum plurale* PHARSIN; At *in v.* 28. in quo continetur *scriptura interpretatio*, *verbum singulare* PERES habetur: Quid autem hæc sibi vult mutatio?

Resp. Hæc mutatio veritati nihil detrahit. Etenim ambo hæc verba causas subordinatas respiciunt, quæ non pugnant, neque mutuo sese tollunt.

Nam verbum	singulare *Peres* in v. 28.	refertur ad	Causam Principalem istius divisionis, videlicet DEUM.
	plurale *Pharsin* in v. 25.		Causas instrumentales Deo in hac divisione inservientes; nempe Darium Medum, & Cyrum Persam.

Confirmationis loco addi possunt dicta sequentia, in quibus Deus tanquam Causa principalis, & Darius atque Cyrus tanquam causæ instrumentales conjunguntur. Vt *Esai.* 13. *v.* 17. inquit Deus: Ecce EGO (Deus) suscitabo super eos (Chaldæos) *Medos*, (scil. tanquam administros meos) qui argentum non quærant, neque aurum velint; sed sagittis parvulos interficient, & embryonibus non parcent. Et *Ierem.* 51. *v.* 11. legitur: Suscitavit DOMINUS (tanquam causa principalis) Spiritum REGUM MEDORUM, (tanquam administrorum suorum) & contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam: quoniam ultio Domini est, ultio templi sui. Similiter de *Cyro* Rege Persarum (*Iesai. cap.* 44. *v.* 27, 28.) Deus ait: EGO dico profundo, (h. e. Euphrati) exsiccator; flumina tua, ô Babylon, arefaciam. Qui dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam facies. Et *Iesaiæ cap.* 45. *v.* 1. Hæc dicit DOMINUS CYRO uncto meo, cujus apprehendi dexteram, *&c.* & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur. Ego anteibo & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

USUS.

XIV.

Deus ter Opt. Max. in hac scriptura ænigmatica *artificiosè nobis depingitur.*

1. *Tanquam Arithmeticus* vel *Calculator sapientissimus*; de quo *Sapient.* 11. *v.* 22. dicitur:

Pondere, mensura, numero, Deus omnia novit.

Ipse namque dies tùm regnorum, tùm Regum exactè numerat, eorum ortum, progressum & egres-

greſſum accuratè novit, & annos, dies, menſes, horas ipſe præciſe prædefinivit & determinavit, quouſque durare debeant. Quis hocipſum cum admiratione non recognoſceret? *Plato* mutationes Rerumpublicarum arithmetico ænigmate involvit, & ait: Politias mutari, cum fundus ſeſquitertius quinario junctus duas exhibet harmonias ter auctus. Quidnam autem per hoſce numeros Platonis ænigmaticos intelligatur, ne ipſe quidem Ariſtoteles explicavit; ſiquidem ſunt Sibyllæ foliis obſcuriores. *Ariſtoteles* omiſſa Dei Providentia, & cauſis fatalibus ac Phyſicis tanquam remotioribus & obſcurioribus præteritis, ſolas intuetur cauſas propinquas & morales. Nam & motus cieri efficique mutationes, & quaſi metas conſtitui, ac definiri circuitus durationum, oſtendit vitiis Politiarum, & hominum cupiditatibus, qui vel communibus ac publicis vitiis & morbis Politiarum, vel aliis cauſis irritati atque accenſi, ſi moliantur res novas, præſentem rerumpubl. ſtatum perturbant. Verum nos ex *Daniele cap.* 5. *v.* 28. diſcimus, quod ſolus Deus Mundi Dominus ſit ille, cui hæc vox tribuenda ſit: MENE, MENE, h. e. *numeravit, numeravit*, h. e. ille omnibus Regnis atque Imperiis in mundo fatales initii, incrementi atque durationis præſcripſit terminos atque periodos; quibus evolutis, non ſecus ac fumus à vento diſſipatus, tranſeunt & evaneſcunt.

PRIMA MONARCHIA *Aſſyriorum* ſive *Babyloniorum* à Nimrodo condita exiguis cœpit initiis, conſtititque cæteris diutius, nempe annis 1646; quibus elapſis concidit. Hinc *Ierem. c.* 25. *v.* 11, 12. dicitur, quod Deus Babyloniorum Regno à tempore Ieroſolymæ expugnatæ 70 annos præfixerit. Nam ita ſonant verba: Omnes gentes iſtæ ſervient Regi Babylonis *ſeptuaginta* annis. Cumque impleti fuerint 70 anni, viſitabo ſuper Regem Babylonis, & ſuper gentem illam, (dicit Dominus) iniquitatem eorum, & ſuper terram Chaldæorum, & ponam illam in ſolitudines ſempiternas. Similiter *Ierem.* 27. *v.* 7. inquit Deus: Servient ei Nebucadnezari omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus, DONEC VENIAT TEMPUS TERRÆ EJUS, & IPSIUS.

SECUNDA MONARCHIA, *Medorum* & *Perſarum* à Dario & Cyro conſtituta A. M. 3434. juxta *Calviſium Chron. p.* 65. anno M. 3412. poſt occupatam Babylonem, & interfecto ultimo Aſſyriorum Rege Belſazare, qui *Herodoto* eſt *Labynitus*, duravit annos 207. & interiit.

TERTIA MONARCHIA *Græcorum* ab Alexandro M. fundata A. M. 3642, ſtetit annos 282, & in fumos abiit.

QUARTA MONARCHIA *Romanorum* à Iulio Cæſare initium ſumſit anno M. 3924, ante Chriſti nativitatem 46. quo Iulius victo Pompeio Imperator dictus eſt. Iam vero Chriſtus natus eſt ante annos 1648. adde ann. 46, habebis ann. 1694. Tamdiu Monarchia IV uſque huc ſtetit. & juxta hanc ſupputationem Monarchia III duravit 282 annis. Diximus etiam in præcogn. Monarch. III, cap. 3, eam ſtetiſſe ann. 300. Sic initium Monarchiæ IV faciendum eſt ab Auguſto, qui A. M. 3942, ante Chriſti nativitatem 29, victo Antonio & Cleopatra, ſolus imperare cœpit, & regnum Ægyptiacum (quod hactenus 294 ann. ſteterat) immediate Imperio Roman. ſubjecit. Natus eſt Chriſtus ante 1648. an. adde an. 29, habebis 1677 annum, initium Monarchiæ IV. Vel, Mundus creatus eſt ante Chriſti nativitatem 3970. (juxta Bucholzeri, aliorumque clariſſimorum Chronologorum ſupputationem.) adde ann. nat. Chriſti 1648. veniunt 5618. anni durationis Mundi. Ab his 5618 ann. rurſus detrahe 3942, emergent quamdiu Monarchia IV duraverit. Quæ & durabit uſque dum Lapis de monte ſine manibus abſciſſus percutiet ſtatuam in pedibus partim fictilibus, partim ferreis, & comminuet eos. *Daniel.* 2. *v.* 34.

Habent & alia Regna, Principatus atque urbes terminum à Deo ſibi conſtitutum. Et oſtendunt omnium temporum hiſtoriæ, raro conſtitiſſe aliquod Regnum & Imperium, abſque inſigni aliqua mutatione, ultra 500 annos, imo ſingulis 50 annis aliquam inſignem mutationem Rempubl. ſentire, animadverſum eſt.

Hæc periodus definitur *à Daniele cap.* 9. *v.* 24. ubi prædicitur *tempus durationis Politiæ Iudaicæ*: Septuaginta hebdomades (annorum) definitæ ſunt ſupra populum tuum, h. e. 490 anni. Quo Deus vult oſtendere, omnia ſub ſole eſſe mutationi obnoxia; vel ut Eccleſiaſtes *c.* 1. loquitur, omnia eſſe vanitatem, imo vanitatem vanitatum; ac proinde cœleſte æternumque in cœlis Regnum quærendum, in quo κληρονομίαν ἄφθαρτον, καὶ ἀμίαντον, καὶ ἀμάραντον, h. e. hæreditatem incorruptibilem, & incontaminabilem, & immarceſcibilem, à Deo nobis præparatam poſſidebimus. 1 *Petri* 1. *v.* 4.

XV.

II. *Tanquam Iudex juſtiſſimus*, lances manibus tenens, & Reges terræ ponderans, atque eorum facta ad trutinam Legis ſuæ examinans, non ſecus atque Argentarius nummorum valorem explorat. Sicut *Eſai. c.* 28. *v.* 17. ipſe Deus inquit: Ego ponam judicium in REGULAM, & juſtitiam in TRUTINAM: h. e. Ego exactiſſime & exquiſitiſſime

tissimè mortales, præsertim autem Reges, judicabo, omniaque eorum cogitata, acta & facta examinabo. Deus in medio Deorum (h. e. Magistratuum) cum exactissima justitiæ suæ norma stat, omniaque observat & dijudicat. *Psalm.* 82. *v.* 1. Quos autem leves virtute invenit, illos quoque leves authoritate facit, vel, ut dicitur *Psalm.* 107. *v.* 40. contemtum super Principes effundit. *Exempla* habemus in Sardanapalo, Sennacheribo & Belsazare, Regibus Assyriorum & Babyloniorum. Item in Ioachazo, Iojakimo, Iechonia & Zedechia, Regibus Iuda. Vti etiam in Romanis Impp. in Caligula, Nerone, Vitellio, Commodo, Antonino Caracalla, Heliogabalo, Maximino, Valeriano, Diocletiano, Maximiniano, Valerio Maximino, Maxentio, Licinio, *&c.*

XVI.

III. *Tanquam vindex potentissimus, Regna à gente in gentem transferens*; uti ostendit vox PARES, quæ notat, quòd Deus Regnum Belsazaris diviserit, atque Medis & Persis dederit. Ita quando periodus Regnorum exacta, atque virtus authoritasque Regum sublata est, ita ut appensi in statera judicii atque justitiæ divinæ leves inveniantur, tum tandem mutationes atque eversiones Regnorum sequuntur, quæ sanè non fiunt ex absoluto & fatali quodam Dei decreto, sed propter Regum atque subditorum peccata Regnum de gente in gentem transfertur; sicut dicitur *Syrac.* 10. *v.* 8. Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, injurias, contumelias & χρήματα δόλια. h. e. opes dolosas, h. e. dolo partas. Ita *Rex Saul* ob hypocrisin & inobedientiam à Deo abjicitur, ut non sit Rex super Israël. 1 *Sam.* 15.

Et ob *Salomonis idololatriam regnum* 10 *tribuum* ab ipsius familia aufertur, & *Ieroboamo* filio Nebath Euphratæo traditur. 1 *Reg.* 11. *&* 12. Et sæpe Deus punit impium per alium impium; uti patet ex *Iesai. c.* 21. *v.* 2. Prævaricator veniet contra prævaricatorem, & vastator contra vastatorem. Vbi per *Vastatorem* & *Prævaricatorem agentem* intelliguntur Medi & Persæ. Per *prævaricatorem & vastatorem patientem* intelligitur Rex Babylonius Belsazar cum Chaldæis suis. Vterque autem Rex & Persicus & Babylonius vocatur *prævaricator & vastator*, quòd in amplificandis imperii sui finibus cupiditatibus suis obsequeretur, & regna aliena vastaret atque occuparet. Disertè autem in eodem loco Deus Medos & Persas nominat, eosque per Apostrophen alloquitur, & ad obsidendam oppugnandamque Babylonem evocat atque hortatur. *Ascende* (inquit) *Elam* (h. e. Persæ) atque *Mede.*

PARÆNESIS.

Quare Reges atque Principes sint moniti, ut in statu eminentiæ suæ cautè atque providè ambulent, quo Christo Regi Regum & Iudici vivorum atque mortuorum olim rationem reddere queant: seque ipsos examinent atque dijudicent, ne à Domino pœnis atque calamitatibus probari necessum habeant. 1 *Cor.* 11. *v.* 31. Ratio enim reddenda est de omni verbo otioso, *Matth.* 12. *v.* 36. & omnes sistentur ad tribunal Christi. *Rom. c.* 14. Quod qui facere detrectant, magno in periculo sunt constituti. Metuendum namque est, ne ipsis, nil tale cogitantibus, & pacem securam somniantibus. Manus Dei omnipotentis prodeat, inque pariete hæc verba fatalia scribat: *Mene Mene, Tekel, Vpharsin*, h. e. Dies vitæ tuæ regnique tui sunt numerati, tu levior virtute es inventus: ideoque authoritas tua vilescit, atque Regnum tuum ad alium te digniorem transferetur. Quare ô Magnates terræ, intelligite & erudimini. Cogitate, quòd Dominum habeatis in cœlis, *Eph.* 6. quodque sub Regno graviore regnum vestrum sit: uti venustè Seneca ait. Servite Domino in timore, & exsultate ei cum tremore. Osculamini filium, ne irascatur, & pereatis in via. *Psalm.* 2. *v.* 10, 11, 12.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

REGIS INTERFECTIO.

XVII.

Exitum tùm *Belsazaris Regis*, tùm *regni* ejus, Daniel propheta hisce verbis describit *c.* 5. *v.* 30, 31. *Eadem nocte interfectus est Belsazar Rex Chaldæus, & Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.* Hæc est *Epitasis* historiæ Belsazaris, quæ in *cap.* 5. Danielis describitur, continens illius Regis, & totius Regni Babylonici exitum & exitium. Duo autem in illis sunt notanda. I. *Belsazaris Regis trucidatio.* II. *Regni ejus in Darium Medum translatio.*

I. *De Belsazaris Regis trucidatione.*

XVIII.

De *Belsazari Regis trucidatione* quatuor Quæstiones sunt notandæ. 1. AN. 2. QVANDO. 3. VBI, & 4. A QVIBVS *occisus sit.*

QVÆSTIO I.

An Belsazar interfectus sit?

Alexander Polyhistor, Megasthenes, Alphæus, aliique profani scriptores, (quos *Iosephus lib.* 10. *Anti-*

Antiquit. & *lib.* 1. *contra Appionem,* uti etiam *Eusebius lib.* 9 *de præparat. Euangelica c. ult.* allegant) tradiderunt, *Regem Belſazarem* (quem illi Nabonidem vocant) *non fuiſſe interfectum,* ſed à Cyro Rege Perſarum, à quo obſeſſus fuerat, cuique tandem ſe dediderat, in gratiam receptum, & non modò vitam, ſed etiam commodam in Carmaniæ provincia habitationem obtinuiſſe, ibique naturali morte defunctum eſſe. *Verùm prædicti iſti Scriptores graviter errant.* Nam I. *Daniel Propheta* (per quem Spiritus Iehovæ loquutus eſt, & ſermo per linguam ejus) diſertè ſcribit, quòd Belſazar occupatâ Babylone à Medis & Perſis INTERFECTVS ſit. *cap.* 5. *v.* 30. II. Cum Daniele congruit quoque *vaticinium Prophetæ Eſaiæ,* qui *c.* 14. *v* 18, 19, 20. prædixit; Regem hunc vulneratum & occiſum, honore quoque ſepulturæ in patrio monumento privatum iri. *Verba Eſaiæ hæc ſunt:* „Omnes Reges gentium, quotquot ſunt, dormiunt cum honore, quiſque in domo ſua. (h. e. honorificè ſepulti jacent in ſepulcris, quæ vel ipſi ſibi ſtruxerunt, vel in quibus majores eorum ſepulti ſunt.) Tu verò projectus es è ſepulcro tuo, velut ſurculus abominabilis, quaſi veſtimentum occiſorum, qui transfixi ſunt gladio, & qui deſcenderunt ad lapides foveæ quaſi cadaver putridum: tu non adunaberis cum eis in ſepultura. (h. e. non honorificè ſicut Reges, tùm gentium longè inferiores, tum etiam Babyloniorum, ſepelieris; ſed in terra inhumatus relinqueris, & projicieris cum cæteris in expugnatione Babylonis interfectis, velut ſurculus inutilis, & veſtimentum ſanguineum, & putridum cadaver projici ſolet; & acervo lapidum obruêris.) Quæ omnia in Belſazarem quadrant. Hic namque captâ à Medis & Perſis urbe, inter pocula trucidatus fuit, & cadaver ejus inter cætera cæſorum cadavera projectum & conculcatum. III. Idem *Xenoph. lib.* 7. *Cyropæd.* confirmat, qui ſcribit, Regem Babylonis captâ urbe in palatio, diſtricto acinace ſtrenuè dimicantem, à militibus Cyri interemtum eſſe.

XX.

QVÆSTIO II.

Quando Belſazar interfectus ſit?

Daniel Propheta reſpondet, quòd EADEM NOCTE, nempe, quâ Belſazar magnificum convivium Principibus ſuis inſtruxit, cumque illis comeſſatus eſt, in eadem quoque Babylon capta, ipſeque interfectus ſit. Similiter *Ieſaias Propheta cap.* 47. *v.* 9. ducentis annis antè, noctis hujus cladem prædixit, hiſce verbis: *Venient tibi duo hæc ſubitò in die una; ſterilitas & viduitas.* Q. d. Rex tuus obtruncabitur, ô virgo Babylon. (ita eam *v.* 1. nominat.) *duo mala tibi eodem die,* h. e. eodem tempore ſubitò & præter exſpectationem contingent, nempe & Rege & Regno per Medos & Perſas privaberis. Idem confirmatur ex *Ieſaiæ* 21. ubi Propheta deſcribit *tria.*

1. BABYLONIS OBSESSIONEM, *v.* 3. *Aſcende Elam.* (h. e. Elamita, Perſa.) *obſide Mede.* Hæc ſunt verba Dei præcipientis Perſis & Medis obſidionem Babylonis. *Ratio obſeſſionis* additur. Quia (inquit Deus) *omnem gimitum ejus* (Babylonis) *ceſſare feci.* Hîc *Gemitus Babylonis* non intelligendus eſt *affectivè*, h. e. de gemitu quo Babylonii ſunt uſi, ſed *effectivè*, h. e. de gemitu populorum finitimorum, quos illi debellatos graviter afflixerant, iiſque materiam gemitûs atque doloris præbuerant.

2. REGIS CONTVRBATIONEM, *v.* 3, 4. in quibus per Proſopopœiam Regem Belſazarem trepidantem & hiſce verbis querulantem introducit: *Propterea repleti ſunt lumbi mei dolore; anguſtia poſſedit me, ſicut anguſtia parturientis: incurvatus ſum cùm audirem, conturbatus ſum cùm viderem. Erravit cor meum, terror tremere me fecit:* NOCTEM DESIDERII MEI *poſuit mihi in horrorem.* Hîc Propheta per *Noctem deſiderii* notat noctem deſiderabilem vel ſuavem; quando videlicet Rex Babylonis cum mille Proceribus ſuis, uxoribus atque concubinis convivium ſplendidum celebrabat, in illa ipſa nocte urbs capta & Belſazar interfectus eſt. Et ſic nox deſiderii ipſi revera in terrorem poſita eſt; uti ex *Daniel.* 5. patet.

3. SARCASTICAM DEI ILLVSIONEM. V. 5. *Inſtrue menſam, ſpeculare ſpeculator, comedite, bibite, ſurgite, ô Principes, & arripite clypeos.* Hæc ſunt *verba Dei alludentis ad ſolenne & magnificum Regis Belſazaris convivium,* Babylone tempore obſidionis inſtitutum, (de quo *Dan.* 5.) & alloquentis Babylonios, iiſque ſecuritatem tempore obſidionis periculoſiſſimo objicientis. Q. d. Non jam eſt tempus convivandi, & poculis magna cum ſecuritate indulgendi: Malè vobis cedet iſta compotatio atque ſecuritas. *Vel* poſſunt hæc verba ita exponi, quaſi ſint *verba Regis genio indulgentis,* ut intelligatur Rex Babylonius juſſiſſe convivium magnificum inſtrui, [Hoc enim ſignificat verbum Ebræum ערך] & interim vigiles diligenter excubias agere, ne qua ab hoſte irruptio fiat, deinde convivas ſuos ad hilaritatem excitaſſe, cumque omnes genio indulgerent, accurriſſe vigiles, & nunciato hoſtis adventu, omnes ut arma caperent, juſſiſſe, clamantem: *Surgite, ô Principes, arripite clypeos.* Idem patet

patet ex *Ierem.* 25, 26. ubi dicitur; *Rex Schesach bibet post illos.* (sc. Reges Gentium; in *eodem cap.* à Propheta antea à *v.* 15. usque ad *v.* 27. enumeratos.) Quibus verbis Propheta allusit ad convivium à Belsazare institutum in honorem Deæ Schacæ. Quâ de caussâ Belsazarem vocat Regem Schesach, & diem casûs Belsazaris digito velut commonstravit.

Idem *profani* quoque *scriptores* testantur. Nam *Xenophon lib.* 7. *Cyropad.* scribit: Cyrum, cùm audisset ejusmodi festum esse Babylone, in quo Babylonii omnes universam noctem biberent, & lascivis carminibus saltationibusque indulgerent, per flumen Euphratem omnes copias suas intra mœnia adduxisse. Idemque annotavit *Herodotus lib.* 1.

XXI.

Vnde patet, *Iohannem Zonaram* historicum Christianum *lib.* 1. *Annal.* meritæ reprehensionis virgulâ castigandum, qui hanc sententiam, utrùm Belsazar Rex Babylonis, statim eâ nocte, quâ scriptura prodigiosa in pariete regio exarata est, interfectus fuerit, in dubium vocat. Nobis namque Christianis religio esse debet de veritate historiæ Danielis Prophetæ vel minimùm dubitare.

VSUS.

XXII.

Ex hoc *exemplo Belsazaris* discimus. *Quot quantorumque malorum causa sit* EBRIETAS. Nam ipse ebrius & se ipsum & regnum suum perdidit. Dum enim ille cum Magnatibus suis mille, comessationi poculisque indulgeret & contra illos strenuè potaret, potandoque cum illis certaret, Cyrus Rex Persarum urbem, cui confidebat, munitissimam Babylonem, Regem, Reginamque, omnesque Principes temulentos interfecit. Hîc *Belsazar, ejusque Principes, typus sunt omnium Epicureorum,* qui comessationi indulgentes, à Cyro cœlesti, h. e. Christo Iudice vivorum & mortuorum, de improviso opprimentur, & in lacum ardentem conjicientur. Vnde ipse Iehova hujusmodi poculorum certamen sub æternæ damnationis comminatione detestatur, quando *Esai.* 5. *v.* 22. inquit: Væ vobis, qui estis heroës ad exhauriendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Et *Christus Salvator Luc.* 21. *v.* 34, 35. omnes Christianos graviter à comessatione & crapula dehortatur, hisce verbis. Cavete vobis, ne corda vestra graventur crapulâ, & ebrietate, & curis hujus vitæ, subitusque vobis ingruat dies ille. (nempe extremi judicii.) Tanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem totius terræ. *Exempla in ebrietate exstinctorum illustria* reperiuntur. I. *Philistæorum Principes* in magno numero congregati idolo suo Dagon sacrificia magna offerebant, & convivia agitabant. Sed cùm putarent se frontem exporrecturos: Ecce ruinâ domûs oppressi sunt. *Iudic.* 16. *v.* 23, 25, 30. II. *Amnon* in ipso convivio jussu fratris sui Absolomi transfixus periit. 2 *Sam.* 13. *v.* 28. III. *Ella Rex Israel* à Simrio Magistro Equitum inter vina opprimitur. 1 *Reg.* 16. *v.* 6. IV. *Benhadad Rex Syriæ*, qui maximum habens exercitum & 32 Regulos secum, bibens tamen & temulentus cum toto exercitu à paucissimis victus & profligatus est. 1 *Regum* 20. V. *Simon Maccabæus* cum filiis & quibusdam pueris, in convivio cum largiùs bibisset, à Ptolemæo Duce oppressus est. 1 *Macc.* 16. *v.* 16, 17.

REGULA POLITICA.

Vix ulla Respubl. diu stetit, quæ ebriosorum consilio gesta est; vix ulla concidit, quam ebriosi non everterint. Vix ulla floruit, quæ à siccis & sobriis hominibus non administraretur. Hinc *Alexander M.* (uti *Plutarchus* ait) devicti Darii tentorium ingressus, visisque voluptatum apparatibus magnificentissimis, exclamavit, dicens: *Quid? Num hoc est regnare?*

XXIII.

QUÆSTIO III.

Vbi interfectus sit?

Resp. *In urbe Babylone*, quæ unâ nocte à Dario & Cyro capta est. Belsazar quidem in urbe sua Babylone confidebat, eamque inexpugnabilem fore judicabat: At terminus regni ejus fatalis evolutus jam erat, ideoque frustra salvum se tutumque in ea fore speravit. Nam *causa excidii Babylonis* fuit tùm *divina*, tùm *humana*.

XXIV.

CAUSA DIVINA fuit *divinum consilium & auxilium*, quo suffultus *Cyrus* urbem Babylonem, quæ omnium urbium, quas sol unquam adspexit, munitissima & potentissima fuit, (sicuti *Pausanias* ait) facilè unicâ nocte expugnare atque capere potuit. Nam *Esai.* 44. *v.* 27. Deus ipse inquit: *Ego dico profundo,* (h. e. Euphrati) *exsiccator! flumina tua, ô Babylon, arefaciam.* Hæc verba Interpp. de exsiccatis aquis Euphratis, Babylonem interlabentis, exponunt, quo tempore à Cyro urbs capta fuit, quem historiæ referunt, admirabili artificio, aquas Euphratis ex alveo suo, per fossas suas deductas aliò derivasse, ut fluvius vado transiri posset, atque

hoc pacto militi suo per illum viam ac transitum aperuisse ad capiendam urbem. Deinde *v.* 28. addit *Propheta verba Iehovæ* : *Qui dico Cyro, pastor meus es tu* , *& omnem voluntatem meam facies*. In hisce verbis Cyrus Rex Persarum à Deo expressè est per Prophetam denominatus atque designatus Regni Babylonici eversor, & quidem 200 annis, antequam in hunc mundum natus est, illeque instar Pastoris populum Israëliticum ceu gregem è faucibus luporum, h. e. Babyloniorum erepturus erat, atque in patriam reducturus. Et *Esai. c.* 45. *v.* 1, 2. *Hæc dicit Dominus Cyro Christo* (uncto) *meo cujus apprehendam dexteram & aperiam coram, o januas, & portæ non claudentur. Ego antè eum ibo, & vias obliquas rectas faciam, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam*. Quia ergo Cyrus divinitùs fuit excitatus ad evertendum Babylonicum Tyrannum ejusque imperium; quis mirabitur eum unâ nocte Babylonem, quæ invicta putabatur, expugnare & capere potuisse? Nam *feliciter ille pugnat*, *qui Deo adjuvante pugnat*. Deus namque quoties Heroicos viros excitat, ad puniendos tyrannos, & mutanda imperia, eos excellenti sapientiâ & prudentiâ ornat, atque singulari virtute, robore & felicitate rerum gerendarum armat; ut nihil impetum eorum impedire aut remorari possit. Vnde Rex David *Psal.* 127. *v.* 5. eos comparat SAGITTIS validâ manu contortis, quæ omnia prosternunt, quæ petunt. *Exemplum* habemus in *Cyro*, in Rege *Davide*, quibus nemo hostium nocere poterat: in *Iehu*, qui domum Achabi feliciter exscindebat: in *Alexandro Magno*, qui Darium; in *C. Iulio Cæsare*, qui Pompeium; in *Augusto*, qui Antonium gloriosè vincebat: in *Constantino Magno*, quem Deus מורה, h. e. Doctorem vel Magistrum constituit (ut David *Psalm.* 9, 21. loquitur) immanium tyrannorum, nempe Maxentii, Licinii, Maximiani, Diocletiani, &c. quos ille omnes evertit & è medio sustulit.

XXV.

CAVSA HVMANA fuit CYRVS, qui (uti *Xenophon lib*, 7. & *Herodotus lib*. 1. scribunt) cùm animadvertisset, aut nullo modo, aut non nisi longissimo tempore Babylonem expugnari & capi posse, tantem conversus ad *stratagemata*, hoc usus est consilio; (sicut etiam antea dictum est) Prope Babylonem, quo scilic. loco Euphrates urbem ingreditur, multas fecit latas & altas fossas, ignorantibus Babyloniis ejus consilium & propositum: Quo facto, laxavit obsidionem, atque discessum simulavit, ut hoc credentes Babylonios, ob idque in defensionem urbis remissos ac negligentes, postea facilius opprimeret. Eo autem die, quo Babylonii omnis periculi securissimi; ludis & conviviis intentissimi erant, Cyrus in fossas illas derivavit Euphraten, in tantum exinanito ejus alveo, ut à militibus commodè transmeari posset. Itaque urbem ingressis, facillimum fuit, & civitatem capere, & Babylonios vino somnoque sepultos & incautos, inopinatoque hostium ingressu consternatos superare.

REGVLA POLITICA.

In Arcibus, *propugnaculis atque munitionibus non est confidendum*. Nulla enim arx aut urbs unquam tam firma fuit, quam non hostes continuâ oppugnatione ceperint atque expugnaverint. Vnde rectè *Cicero* ait: Nihil esse manibus humanis elaboratum, quod non aliquando hominum injuriâ, vel ipsâ rerum omnium confectrice vetustate, ad interitum redigatur. *Lactantius* sic ait: Nihil est humanis viribus laboratum, quod non humanis æquè viribus destrui possit; quia mortalia sunt opera mortalium. Præsertim autem, quando Deus consilium & auxilium subtrahit, vana & frustranea sunt omnia propugnacula; sicut Deus per *Abdiam* Prophetam *superbos Edomitas* in arcibus suis confidentes increpat, quando *v.* 3. inquit: *Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum; qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?* At statim respondet Deus *v.* 4. *Si exaltatus fueris ut Aquila*, *& si inter sidera posueris nidum tuum*, *inde detraham te*; *dicit Dominus*. Ita *Rex Belsazar*, *ejusque Babylonii*, in urbe sua munitissima confidebant. Nam muri Babylonis à Semiramide exstructi, juxta *Diodor. Siculum*, incredibilis erant altitudinis, nempe 365 pedum, frequentibus turribus atque validis, latitudinis ad stuporem tantæ, ut sex simul curribus unà euntibus apti fuerint, & (*Herodoto* authore) centum portis simul cum cardinibus æneis pervii. Præterea Nabuchdonosor M. (uti *Iosephus* ex *Beroso* scribit) post mortem patris sui, sex aliis muris Babylonem circumdedit. Euphrates in utraque ripa interceptus muro 360 stadiorum, pari mœnium urbis altitudine & latitudine, medius urbem secuit. Prætera urbis propugnatores erant tùm plurimi, tùm fortissimi, omnique armorum genere instructissimi. Denique abundantiam commeatuum rerumque omnium habebant, quæ ad tolerandam in multos annos obsidionem sufficiebant. Nam (ut tradunt *Herodotus* & *Xenophon*) præsentientes Babylonii futuram urbis obsidionem, commeatu in xx annos eam præmunierant. Verùm vanum & frustraneum erat hoc præsidium. Nam Cyrus urbem hanc munitissimam unâ nocte expugna-

pugnavit atque cepit. Hac de causa *Deus urbis Babylonis* πανολεθρίαν per Prophetam *Ieremiam cap.* 51. *vers.* 53. & 58. *longe ante prædixit:* Si
,,ascenderit Babylon in cœlum, & firmaverit in ex-
,,celso robur suum, à me venient vastatores ejus; ait
,,Dominus. *Item:* Hæc dicit Dominus exercituum:
,,Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffo-
,,dietur, & portæ ejus excelsæ igni comburentur, &
,,labores populorum ad nihilum & gentium in ig-
,,nem eruent & disperibunt. *Similiter per Esaiam Pro-*
,,*phetam c.* 13. *v.* 19, 20, 21. inquit Deus: Et erit
,,Babylon decus Regnorum, gloria Majestatis Chal-
,,dæorum: sicut subvertit Dominus Sodomam &
,,Gomorrham, &c. Idem confirmant *Exempla urbium munitissimarum*, & tamen ab hostibus expugnatarum, ut: Vrbis Iericho, Ierosolymæ, Ecbatanæ, Romæ, & aliarum. Quare in solo Domino est confidendum. Nam turris fortissima (inquit *Salomon Prov.* 10.) est nomen Domini: ad ipsum currit justus, & exaltabitur. Confer *Psal.* 18. *v.* 2. *Psal.* 46. *v.* 1, 2, *& seqq. Iesai.* 26. *v.* 4. *Nahum.* 1. *v.* 7. Si in hoc præsidio confidemus, nunquam movebimur.

Nam si Christus adest, nobis vel ARANEA *muro est;*
Ast ubi Christus abest, vel MVRVS ARANEA *fiet.*

uti pulchre *Paulinus* poëta Christianus ait.

Contra autem, qui omnem spem salutis in arcibus & urbibus vallo ac fossa munitis collocant, audiant venustissimum illud venustissimi poëtæ *Sabini* Epigramma:

Quando ruinosis stabant circumdata muris
Oppida, nec præceps fossa, nec agger erat:
Inclyta tum belli Germania laude vigebas,
Hoste tibi nullos incutiente metus.
At fossis postquam nunc es munita profundis,
Aggeribusque urbes vallat arena tuas:
Nunc virtute cares, nunc supplex porrigis ultro
Omnibus imbelles hostibus ipsa manus.
Grandia nimirum timidos quod cornua cervos:
Hoc tua te fossis mœnia cuncta juvant.

XXVI.

QVÆSTIO IV.

A QVIBVS *Belsazar interfectus sit?*

De hac quæstione duplex occurrit Historicorum *sententia. Primò*, Quidam statuunt, quod oppressus sit AB AMICIS, ab illisque crudeliter interfectus. Et qui eum oppresserant, conveniunt, & communi sententia regnum tradunt *Nabonedo Merodo*; ut *Berosus, Metasthenes* & *Ptolemæus* habent.

Deinde alii tradunt, quod trucidatus sit AB INIMICIS, nempe à *Gobrya* & *Gadata*; uti scribit *Xenophon. lib.* 7. de pædia Cyri, ubi inter alia dicitur: Gadatam & Gobryam Deos adorasse, quod de Rege nefario vindictam sumsissent. Nam Belsazar alterum, nempe Gadatam castraverat per ignominiam. *Xenophon lib.* 5. *de pædia Cyri p.* 85. Alterius vero Gobryæ filium occiderat in venatione. *Xenoph. lib.* 4. *de pædia Cyri p.* 77. Cum ergo alter arderet cupiditate vindictæ ob necem filii, alter vero ob ignominiam sibi illatam; conspiraverunt ambo, atque ad Cyrum defecerunt, & modum viamque occupandi Babylonem ostenderunt. Ita fuerunt Gobryas & Gadatas administri Dei in trucidando Belsazare; licet ipsi vindictæ tantum privatæ studio ducti fuerint. Nam *sæpe fit, ut causa prima & secunda in agendo, quoad finem sive intentionem, inter se dissentiant*; uti in historia Sennacheribi Monarchæ XLII ostendimus.

Regnavit autem Belsazar annis { 3, 5, 14, 17, 11 } juxta {
Gesn. in præfat Disp. sup. Daniel p. 4.
Berosum, referente *Metasthene Persa*, in lib. de judiciis temporum. *Reineccium* Syntagm. Heroico p. 65.
Richterum, Axiom. Oeconom. 16.
Iosephum lib. 10. Antiq. Iudaic. cap. 13.
Alios. }

NOTA.

Quidam dicunt, quod Belsazar 17 annis regnarit, juxta *Iosephum*; sed 5 duntaxat annis, juxta *Berosum* & *Metasthenem*: nempe quiete. Quia Regasiar & Labassardoch, quos ante Belsazarem *Berosus* & *Metasthenes* recensent, per vim & illegitime regnum usurparant, pertinente illo ad Belsazarem; uti antea in historia Evilmerodachi diximus.

AXIOMA I POLITICVM.

Tyrannorum exitus tragicus esse solet.

Verum namque est quod *Iuvenalis* canit:

Ad generum Cereris, sine cæde & sanguine pauci
Descendunt Reges & sicca morte Tyrannni.

Sapient. 6. *vers.* 7. Potentes potenter tormenta patientur. *Psal.* 37. *v.* 2. Malefici funditus delebuntur. *v.* 14, 15. *Gladium evaginaverunt* impii, intenderunt *arcum* suum, ut prosternant pauperem & inopem, & trucident rectos corde. *Gladius eorum intrabit in corda ipsorum, & arcus eorum confringetur. Exempla* habemus illustria in omnibus Tyrannis. *Saul* sæpe in furore suo gladium evaginaverat adversus Davidem innocentem; sed tandem in

cor ipsius atque viscera intravit, quando proprio gladio se ipsum confodit. 1 *Sam.* 31. *v.* 4. Ita etiam *Sennacherib* Rex Assyriorum, Ezechiæ pientissimo Regi Iuda, & toti populo Israël horrenda quæque minabatur, gladium suum adversus eos evaginabat, & arcum intendebat, ut inopes ad resistendum prosterneret, & trucidaret rectos corde; sed gladius intrabat in cor ejus, cùm à propriis filiis suis Adramelech & Sarassar in templo Nisroch interfectus est. 2 *Reg.* 19. *vers.* 36, 37. *Iesai.* 37. 36. *Psalm.* 37. *vers.* 38. Injusti disperibunt SIMVL, tandem impii peribunt. Verissimum hoc esse, *exempla Absolomi, Achabi, Herodis Ascalonitæ, Antipæ, Agrippæ, Holofernis, Antiochi, Belsazaris, Neronis, Diocletiani, Aureliani, Valeriani, Iuliani, Phocæ*, aliorumque innumerabilium tyrannorum, evidenter docent. Vbi notandum, quod moneant Politici, *tres tantum tyrannos nominari in veterum Historiis, quorum mors placida fuit*; nempe, *Dionysium Majorem, Syllam*, & *Tiberium Imperatorem*, sub quo Christus crucifixus est. At hæc exempla neminem turbent. Nam licet non tragica morte sint extincti in hoc Mundo; tamen in altero seculo dignam impietatis mercedem reportabunt. *Tandem* enim (ut David ait) *impii peribunt*. Quare non respiciendum est ad exigui temporis pompam & splendorem, quo hominum illi oculos perstringunt: (qui tamen est πολλὴ φαντασία, juxta Spiritus S. judicium, *Act.* 25. 23.) sed ad extremum finem, qui erit in altero seculo, animi nostri oculos convertere debemus. Pulcrè *Herodotus in Clione* inquit: Ἐκ Θεοῦ νέμεσις μεγάλη.

AXIOMA II POLITICVM.

Magnates sollicite caveant, ne Ministros suos ingenuos, virosque cordatos, contumelia afficiant.

Nemo enim (inquit *Patritius lib.* 6. *de Republ. tit.* 6. *p.* 296.) æquo animo ferre potest, se contemtui ludibrioque haberi. Nam nullus dolor est major, quam is, qui contumeliæ mucrone vulnerat pectus animumque hominis ingenuum. *Plutarchus:* Homines offenduntur contumeliis magis, quam ulla alia re; quia convicia videntur proficisci ex odio & malitia nimia. Contra violentas injurias vi & armis conceditur defensio etiam hostibus. *Carolus Borbonius* (sicuti *Ferronus lib.* 7. *de rebus gest. Gall.* refert) plerumque in ore habuit Aquitani cujusdam scitum responsum, qui rogatus à *Carolo* VII. *Rege Galliæ*, Quo tandem præmio impelli posset, ut fidem sibi tot magnis rebus perspectam falleret: *Non tuo*, inquit, *regno*, *non orbis imperio adduci possim, non omnium thesauris: Contumelia tamen & stomachosa injuria possim. Exemplum* illustre habemus in *Belsazare*. Hic interfectores suos *Gadatam* & *Gobryam* contumelia atque injuria affecerat: Illum namque per ignominiam castraverat; hujus vero filium occiderat. Ideoque illi de Tyranno isto immani è medio tollendo conspirabant, neque quiescebant, donec propositum suum in actum deduxissent: uti ex dictis patet. Simile exemplum habemus in *Caligula*, Imperatore Romano. *Cassius Charea* vir fortissimus, contumeliose tractatus à Caligula, quæsivit occasionem eum interficiendi; id quod etiam præstitit, Caligula è theatro exeunte. Hic enim Cassium, quoties accedebat, licet fortissimum virum, *Mulierem* vocabat, & signum dabat Cupidinis, seu Veneris aut aliud ejusmodi. Quibus contumeliis irritatus Cassius, non quievit priùs, quàm Caligulam interficeret. *Dion. in Calig. Historia August. tom.* 1. *p.* 6. 12.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

XXVII.

I. BELSAZARIS PROJECTIO. Belsazar ab hostibus suis trucidatus, instar surculi abominabilis, vestimenti sanguinolenti atque cadaveris putridi, abjectus atque sepulturæ honore privatus fuit. *Iesai.* 14. *v.* 18, 19, 20. *vide supra* §. 19. Vbi notandum, quod privatio sepulturæ, si cadat in impios, pœnæ loco habenda sit; uti *exemplum Iojakimi*, *Ierem.* 22. *v.* 19. ostendit. Quia Rex quidem vinctus fuit catenis chalybeis, ut in Babylonem abduceretur, sicut 2 *Paral.* 36. *v.* 6. scribitur; sed non fuit eousque deductus. Nam Nabuchdonosor mutato consilio eum vel Ierosolymis, vel in itinere interfecit, & inhumatum projici jussit; uti *Ioseph. lib.* 10. *Antiqu. cap.* 8. commemorat, nullo mortem ejus deflente & luctu prosequente, atque ita sepultura asini sepultus est, h.e. *insepulta sepultura*; ut *Cicero* in *prima Philipp.* appellat. Non enim humi defossus aut tumulatus est, sed tristi spectaculo cadaver ejus tractum, & sine sepulturæ honore projectum extra terminos Iudææ, ut fieret esca avium & bestiarum.

VSVS.

Hodie hoc *Adagium* [קבורת חמור הקבר ταφὴν ὄνου θάπτεσθαι, h. e. *sepultura asini sepeliri.*] frequenter usurpari solet contra atheos atque præfractos Euangelii & Cœnæ Dominicæ contemtores; quibus comminamur, nisi resipiscant, fore ut ipsi quoque post obitum, non cum hominibus, sed cum asinis sepeliantur.

XXVIII.

XXVIII.

II. DARII SVCCESSIO. *Daniel.* 5. *verſ.* 31. legimus, quod Darius Medus Belſazari occiſo in Regno ſucceſſerit, natus annos *ſexaginta duos.* Quibus verbis ſignificat Daniel Propheta, quod Darius Aſtyagis filius, alio nomine *Cyaxares* dictus, Belſazari ultimo Babyloniorum Regi interfecto ſucceſſerit. Licet enim in expugnanda Babylone, præcipua fuerit Cyri Perſarum Regis virtus atque induſtria: tamen Dario conſanguineo & ſeniori (erat namque avunculus atque ſocer ejus) Cyrus regiam dignitatem conceſſit, donec Dario mortuo plenam dignitatem conſequeretur.

Elegans Epigramma.

Splendida dum celebrat poſitis convivia menſis
Belſazar, Imperii regia ſceptra tenens:
Dum mentem exhilarat magnæ Babylonis in aula,
Evacuans largo pocula plena mero:
Invitatque ſuas Baccho uxoreſque, lupaſque,
Fœde conſpurcans vaſa ſacrata Dei:
En Cyrus, vaſti ſiccato fluminis alveo,
Seſe infert intra mœnia victor ovans.
Belſazar ipſe luit dignas pro crimine pœnas,
Et manus Euantum Marte peremta cadit.
Sic nox Chaldaico regno tulit unica finem,
Aurati capitis quod prius inſtar erat:
Ipſeque (fata Deo ſic diſponente) Darius
Cum Cyro ad Perſas tranſtulit imperium.

MEDORVM REGES

Poſt diviſam Monarchiam Aſſyriorum primam in III Dynaſtias.

CATALOGVS REGVM MEDORVM.

REges *Medorum* poſt *diviſam Monarchiam* I novem fuerunt. quorum ſeries hæc eſt:

I. *Arbaces*, vel *Arbactus*.
II. *Mandanes*, vel *Mandauces*.
III. *Soſarmenes*, vel *Soſarmus*.
IV. *Articas*, vel *Artecarmis*.
V. *Arbianes*, qui & *Cardiceas*.
VI. *Deioces*, qui & *Artæus*.
VII. *Artynes*, qui & *Phraortes*.
VIII. *Cyaxares*, qui & *Aſtybares*.
IX. *Aſtyages*, qui & *Apandas*.

REX MEDORVM I.

ARBACES, vel ARBACTVS.

I.

ARBACES initio *Medorum Præfectus* fuit ſub *Sardanapalo.* Quo pacto ille cum Phul-Belocho Sardanapalum regem Aſſyriorum effœminatiſſimum & luxurioſiſſimum devicerit, graphicè deſcribit *Diodor. Sicul. lib.* 2. *rer. antiqu.* Quæ hiſtoria, quia eſt valde memorabilis, ex Diodoro eam hic ſubjungere placet. *Verba ejus hæc ſunt:* SARDANAPALVS à Nino XXX Rex, (nobis eſt XXXVI) ultimus vero Aſſyriorum, exceſſit omnes ſuperiores luxuria atque ignavia. Nam, præterquam quod à nullis exterius conſpiciebatur, vitam muliebrem duxit: cum pellicibus veſte tùm purpureâ indutus, tùm molli lanâ contextâ, ſtolâ inſuper muliebri, faciem, totumque corpus in modum meretricis fuco componens, ultrà luxum muliebrem laſciviebat: vocem femineam loquendo imitatus. Non ſolùm cibum potumque, qui voluptatem præberent, appetebat; ſed luxuriæ quoque deditus, nunc viri, nunc mulieris vice abutebatur, omni poſthabita ſexus ac pudoris cura. Adeo vero deliciæ, turpis voluptas, incontinentiaque in eo viguere, ut Succeſſoribus, poſt obitum ſuum, in ſepulcro inſcribi barbarica lingua mandarit; quod poſtmodum Græcus interpretatus eſt: *Hæc habeo, quæ comedi: & quæ cum amore & voluptate percepi. Illa plurima & præcipua relicta ſunt.* Vita in hunc modum turpiter exacta, Imperium Aſſyriorum, quod diutiùs perſeverarat, evertit. Arbaces quidam genere Medus, virtute & animi magnitudine præclarus, Dux erat copiarum, quæ ſingulis annis in Ninum à Medis deſtinabantur. Contracta hic amicitia cum Babyloniorum Duce, nomine Beleſe, inſtigatus eſt ab eo, ut principatum Aſſyriorum deleret. Erat enim inſignis inter Sacerdotes, quos Babylonii Chaldæos vocant, peritus Aſtrologiæ divinationiſque, qui multis prædixerat, quæ erant procul dubio futura. Hic Arbaci cùm amicus eſſet, eum imperio omnium potiturum prædixit, quibus Sardanapalus regnaret. Laudato viro, Satrapam ſe illum Babyloniorum, ſi vera prædiceret, facturum promiſit. Ipſe tanquam Dei vocibus in ſpem elatus, eum præ reliquis Ducibus, tùm benigne alloquendo, tum beneficiis ad ſuam benevolentiam attraxit. Cupiens autem Regem atque ejus vitam inſpicere, data uni ex eunuchis aurea phiala ad Sardanapalum introductus eſt. Conſpe-

ɛta Regis mollicie & muliebri apparatu, illum ut
nullius rei hominem despexit: magisque in spem
incubuit à Chaldæo datam, inita cum Belese socie-
tate, ut ipse Medos ad imperium, Persas ad defe-
ctionem sollicitaret, ille vero Babylonios barba-
rorumque Ducem sibi amicum ad communionem
consiliorum impelleret. Cum tempus missionis ex-
ercitus advenisset, de more in patriam dimissi sunt
cæteri. Arbaces ad Medos reversus illis persuasit,
ut pro imperio; Persis, ut pro libertate sumerent
arma. Similiter & Beleses Babylonios impulit ad
libertatem, & ad Arabes legatis missis, præfectum
eorum sibi familiarem ad societatem consiliorum
hortatus est. Acto anno ad Ninum convenere o-
mnes, succedere se de more cæteris simulantes, re
autem vera, ut imperium Sardanapalo auferrent.
Erant quatuor gentes, quæ in unum convenerant,
numero millia hominum quadraginta, muniti ca-
stris, ac de rebus communibus consultantes. Co-
gnita defectione, Sardanapalus aliarum nationum
exercitum adversus desciscentes ducens, commisso
certamine hostes superat, profligati ad montes
confugiunt stadiis à Nino distantes 70; quibus,
cum denuo ad campos fortunam experturi descen-
dissent, Sardanapalus cum omnibus copiis occur-
rit. Instructa acie, per præconem ei, qui Arbacem
aut Babylonium Belesem occidisset, talenta auri
ducenta; qui vivos tradidisset, duplex præmium ac
Mediæ præfecturam pollicitus est. Verum nullum
ea præmia moverunt. Commisso certamine, multi
ex hostibus occubuere, reliquos Sardanapalus us-
que ad castra in montibus sita persequitur. Qui
cum Arbace erant, adversis prœliis paventes, initio
quid victis agendum esset, consultant: major pars
in patriam cuique redeundum, ibi præoccupanda
munita loca, alios in societatem belli vocandos, ne-
cessaria ad bellum paranda esse censebat. Beleses
Babylonius, asserens Deos multis cum laboribus
periculisque victoriam polliceri, persuasit, ut in
bello perseverarent. Commissa igitur rursus pu-
gna, Rex superior fuit: castris hostium potitus, us-
que ad Babylonios insecutus est. In eo certamine
Arbaces viriliter pugnans, multisque prostratis As-
syriis, vulnus accepit. Tot adversis præliis eorum, qui
desciverant icti Duces, cum domum abire decre-
vissent, Beleses sub dio pernoctans, ex astrorum
observatione recedere volentibus prædixit: Pau-
cos post dies ultro illis auxilia adventura, resque eo-
rum in melius cessuras esse. Hæc astris significare
Deos. Suadere igitur se, ut suæ arti fidentes, pa-
rumper Deorum beneficia exspectarent. Huic ex-
hortationi parentibus Ducibus, promissumque ex-
spectantibus tempus, nunciatum est, Bactrianorum
exercitum ad Regem mitti, propinquumque esse,
magnis itineribus proficiscentem. Visum est igitur
Arbaci reliquisque, cum expeditis militibus ob-
viam proficisci, ut aut defectionem persuaderent
Bactrianis, aut ad id armis cogerent. Primùm Du-
ces, tum reliqui libertatem asserentes, copiis cæ-
terorum sese addiderunt. Hæc Sardanapalus igno-
rans, memor superioris fortunæ, ad hilaritatem
profusus, epulas militibus ex sacris, vinumque ab-
unde præbuit, aliaque epulis accommodata. His in-
tentis Assyriis, Arbaces, qui per transfugas hostium
in castris negligentiam, ut qui vino ciboque gra-
vati somno quietique indulgerent, norat, noctu ca-
stra hostium expugnavit: acie instructi incompo-
sitos, parati imparatos adorti, multis interfectis, re-
liquos in urbem compulere. Sardanapalus, cùm
exercitui Ducem præfecisset Salamenum uxoris
fratrem, urbis curam custodiendæ sumsit. Hostes
in locis patentibus juxta urbem duobus præliis co-
pias regias fundunt, interfectoque Salameno, reli-
quos persequentes, partim in fuga cædunt, partim
in flumen Tigrim præcipites agunt, paucis, qui cæ-
di superfuerant, in urbem compulsis. Adeo ingens
numerus occisorum fuit, ut fluvius, redundante ho-
minum sanguine, colorem mutarit. Obsesso in ur-
be Rege, multæ nationes libertatis cupidine ad Ar-
bacem defecerunt. Rex magno in discrimine re-
gnum versari videns, filios tres, duasque filias, cum
magna auri argentique copia in Paphlagoniam ad
Cottam Præsidem misit, Ducum omnium sibi ac-
ceptissimum, tum per epistolas reliquorum, qui
non defecerant, auxilia accersit, ad ferendam obsi-
dionem paratus. Erat enim responsum progenito-
ribus datum, nunquam Ninum capi posse, nisi cùm
fluvius urbis hostis fieret. Quod Rex nunquam fu-
turum ratus, spem ceperat obsidionis ferendæ, &
simul futura auxilia exspectabat. Hostes urbem,
quam propter mœnium altitudinem expugnare ne-
quibant, obsedere. Nondum enim catapultæ, ne-
que vinearum, neque arietis, quo muri urbium de-
jiciuntur, usus erat. Iis, qui in urbe erant, omnes
ad victum res & obsidionem tolerandam necessa-
riæ, Regis cura ad id antea impensa, supererant.
Cùm duobus annis obsidio perseverasset, per sum-
mum otium obsessorum, tertio anno continuis
imbribus excrescens supra modum fluvius, cùm
partem urbis inundasset, muros dejecit ad stadia
viginti. Vide *Nahum.* 2. *v.* 6, 7, 8. Hic Rex existi-
mans tempus oraculi advenisse, desperata salute,
ne in hostium potestatem perveniret, pyram in re-
gia ingentem exstruxit, superque eam omni auro
argentoque, omni veste insuper regia, impositis, u-
xoribus quoque atque eunuchis in medio pyræ re-
clusis,

clusis, se cremandum una cum his in ignem injecit. Hostes auditâ Regis morte, urbem per eam, quæ ab oraculo prædicta erat, muri partem ingressi, Arbacem regiâ stolâ indutum Regem appellârunt, omnium ei rerum potestate permissâ. Hoc pacto Assyriorum imperium, quod ad trigesimam prolem à Nino pervenerat, annosque plus mille & quadringentos duraverat, ad Medos transiit.

II.

Hic *Arbaces sedem regiam è Nino* (sive Ninive) *in Ecbatanam transtulit*, eamque urbem à se conditam, caput regni Medici fecit, & mœnibus, portis, turribus, propugnaculisque munitissimam reddidit. Et *hic* ex sententia quorundam est *Arphaxad, Rex ille Medorum*, qui *Iudith*. 1. *v*. 1, 2. Ecbatanam condidisse legitur. *Chytr. Onom. p*. 54. *Alii* verò *Deiocem VI*. Medorum Regem Ecbatanæ authorem tradunt: uti postea in historia ejus dicemus.

III.

Arbaces, postquam 28 vel 29 annos regnaverat, moritur, *Diodorus*, *Athenæus*, *Vellejus Paterculus*, *Iustinus*, *Orosius*, *Iornandes*.

II. MANDANES.

Mandanes, aliis *Mandauces*, Eusebio & Iornandi *Medidas* appellatur, Patri Arbaci in Regno successit, & imperavit 40 annis. Hoc regnante, Regnum Medorum seditionibus agitatum, in multas lacinias discerptum est, quarum magnam partem Assyrii occuparunt.

III. SOSARMVS.

SOSARMVS (sic dictus ab *Eusebio* & *Iornandae*.) *Metasthene* SOSARMON, *Ctsiæ Cnidio*, & *Diodoro Siculo*, SOSARMENES dicitur, tertius Rex Medorum, Mandani patri successit, qui annis 40 regnaverat, & famâ nominis obscurâ præest regno; quod variis seditionibus agitabatur, annis 30. *Ctesias*.

IV. ARTICAS.

Articas, qui *Ctesiæ Cnidio*, & *Diodoro Siculo* dicitur *Artecarmis*, IV Rex Medorum Sosarmo succedit, qui 30 annis regnârat, & præest regno annis 6. *Ctesias*.

V. ARBIANES.

ARBIANES (*Ctesiæ Cnidio*, *Diodoro Siculo* & *Metastheni* sic dictus.) CARDICEAS ab *Eusebio*, & CARDICES à *Iornaude* vocatur, succedit Articæ, qui annis 32 præfuerat, & regnat annis 13. *Diodor. ex Ctesia*.

VI. DEIOCES.

I. *Appellatio.*

Hic Deioces sextus Rex Medorum *Polyæno*, *Orosio*, *Eusebio*, & *Iornandi* DIOCLES: *Ctesiæ Cnidio* & *Diodoro*, ARTÆVS vocatur. Aliis quoque ARPHAXAD appellatur; idque ex *Herodoti lib*. 1. demonstrant. Quoniam hic Ecbatanam ædificaverit.

II. *Regni occupatio.*

Deioces cùm privatus peculiari prudentiâ lites inter vicinos diremisset, Rex ab ipsis eligitur, uti *Herodotus lib*. 1.

III. *Regni administratio.*

Hic Rex fuit 1. *justissimus*. 2. *authoritatis observantissimus*.

1. IVSTISSIMVS fuit. Quia subditos suos non armis atque minis, sed legibus atque paternis monitis ad obsequium pertraxit. Vnde *Plutarchus*, author ille gravissimus maximis eum laudibus effert. Nam historiam ejus ex Herodoto, pro Nobilitate repetit, ubi generis obscuritatem cum virtutibus ipsius comparans: Enimvero (inquit) Deioces ille tuus, quid nobilitati subtrahit? Quid enim nobilitati honorificentius, quàm à divina illa æqui bonique disceptatione, æquitate justitiâque originem sumsisse? Et *rursus*: Nec negabo, nobilitatem generis initia duxisse à virtute, eâdem fulciri, ejusdem radiis illustrari, *&c*.

2. AVTHORITATIS OBSERVANTISSIMVS fuit. Nam post delatum sibi à Medis regnum, priusquam illud susciperet, voluit sibi ædificia Imperio digna erigi, stipatores corporis sui adjungi, quos sibi ex universis Medis, quos voluit, delegit. Atque his munitus, & Regiâ cum mœnibus constructâ, primus cavit, ne cui ad Regem ingredi liceret, sed per internuncios cuncta transigerentur, adeò ut neque conspici Regem à quoquam fas esset; adhæc nec ridere, nec spuere, propterea quod omnibus factu deformia essent, coram liceret. Quæ ideo (inquit *Herodotus*) faciunt circa Regem, ne videlicet eum cernentes æquales, & unà cum eo educati strenui & fortes indoleant atque insidientur, quin potius quiddam à reliquis hominibus diversum ipsis inesse videatur, si coràm ipsum non intueantur.

Et hæc consuetudo postea ab insequentibus Regibus observata est; sicut *Ammianus Marcellinus* tradit

tradit, & ad *Persas* quoque dimanavit. Hinc *Esther ad Mardochæum* inquit: *Omnes servi Regis, & cunctæ, quæ sub ditione ejus sunt, provinciæ norunt, quòd, sive vir sive mulier, non vocatus, si interius atrium Regis intraverit, juxta statutum statim interficiatur, nisi forte Rex virgam auream ad eum extenderit* (pro signo clementiæ) *atque ita possit vivere. Esther.* 4. *v.* 11. Erant etiam viæ non faciles ad adeundos Reges. Nam ultra Ostiarium palatii (qui illis πυλωρὸς dicebatur) erant Cubicularii; (quos *Plutarchus in Themistocl.* vocat κατωνάκας) item Satellites, stipatores, qui Regiæ foribus astabant, consistebantque ex Cyri præcepto purpurati torquatique; uti apud *Xenoph lib.* 1. *&* 2. *Cyropæd.* exstat. Tanta erat & regia illa veneratio, ut *Regiæ sellæ* honorem deferrent, & ei insidere, quam vocabant βασιλικὸν θρόνον, capitale esset. *Quintus Curtius lib.* 8. *Frontin. lib.* 4. *strategemat. c.* 6. *Valer. Maxim. lib.* 5. *c.* 1. *Petrus Gregor. Tholosan. lib.* 8. *de Republ. c.* 3. §. 4, 5.

IV.

Multi viri docti existimant, hunc Deiocem esse Regem illum ARPHAXADUM, *cujus in lib. Iudith. c.* 1. *v.* 1. *fit mentio*; & in ea sententia quoque est *Herodot. lib.* 1. Hic *urbem Ecbatanam* ex lapidibus quadratis & sectis condidit, fecit muros ejus in altitudinem cubitorum septuaginta, & in latitudinem cubitorum triginta; *Turres* verò ejus posuit in altitudinem cubitorum centum. *Iudith. cap.* 1. *v.* 1, 2. *Regiam Babylonicam* in omnibus historiis nullam legimus magnificentiâ superâsse, nisi illam, quam *Herodotus lib.* 1. putat ab hoc Deioce in Media ædificatam mœnibus amplis simul & validissimis, quæ ECBATANA appellatur. *Murus* septies circumactus arcem cinxit, in qua thesauri regii erant: ita tamen, ut circuitus unus altero esset gradatim sublimior, & pari quidem murorum in se altitudine, loci tamen beneficio, qui instar collis paulatim sese erigebat, solis pinnis promineret. Hæ suis distinctæ coloribus jucundissimam adspicientibus præbuêre speciem. Nam primi ambitus pinnæ colore erant albicante, secundi nigro, tertii purpureo, quarti cæsio, quinti sandarachino, sexti argenteo; septimi pinnæ auro fulgebant.

Hic Deioces annis 53 regnavit, juxta *Herodotum* & *Eusebium*.

VII. PHRAORTES.

PHRAORTES (qui à *Diodoro* ARTYNES, & à *Pausania* variato modicè nomine APHRAORTES appellatur) VII. Rex Medorum fuit. Hic affectavit bellicæ fortitudinis gloriam, cujus studium cùm & in Regni Proceribus accendisset, *bellum Persis intulit*, eosque sibi subjecit, inde Asiam infestat. Cumque magnam Asiæ partem sibi subjecisset, Assyrios etiam bello aggreditur. Tandem in bello contra Assyrios cum parte exercitûs perit, anno regni 24. *Herodot. lib.* 1. *Vide historiam Nabuchdonosoris I. Monarchæ XLVI.* §. 2.

VIII. CYAXARES.

CYAXARES I. *Diodoro* dictus ASTYBARUS, *aliis* ASTYBARES, Phraortis *Regis Persarum & Medorum filius*, cui in regno successit, componit & emendat à Patre renovatam seu conditam militarem disciplinam, & parentis necem ulturus *bellum cum Assyriis* continuat, eos magno prœlio vincit, & urbem Niniven obsidet, anno Mundi 3338. *Herodot. lib.* 1. Hic primus Asiæ populos in provincias distinxit, primusque in suum quosque ordinem distribuit, hastatos, sagittarios, equites, cum primò omnia promiscua essent & implicita. *Cum Lydis* quoque signa contulit, & *Halym fluvium* transgressus, (quo limite utebantur Lydi) HALYATTEM *Regem* bello aggressus est. Etsi autem multa prœlia secunda faceret: tamen frangitur morâ, ac territus denique insolito Solis deliquio, quo subitò dies in noctem conversus est, quod anno M. 3351, exercitu utroque in acie stante, atque armis depugnante, contigit, de pace agi permittit. Arbiter pacis fuit Labynitus Babylonicus, hac conditione, ut Astyages filius Cyaxaris duceret Halyattis filiam, Crœsi, qui post regnavit, sororem; Qui Crœsus postea Cyro Persarum Regi bellum intulit, quòd Astyagem affinem suum regno pepulisset. Astyages quoque infestatus à *Scythis*, qui persequendo Cimmerios, populabundi in Asiam penetrarant, infelicem cum iis pugnam init, & clade affectus maxima, annis multis hostes eos gravissimos expertus est, amissis interea regni provinciis omnibus. Ideò de armis spem abjicit, atque ad dolos se convertit, Principes illorum amicitiæ & hospitii jungendi prætextu ad convivium invitat, hisque in ipso prandio cæsis, reliquam deinde multitudinem, non magno negotio debellatam, iterum Asiâ ejicit. Devictis autem Scythis jam demum anno M. 3370. *Assyrios* aggreditur, *Niniven Metropolin Regni* obsidet, expugnat & solo æquat. *Herodot. lib.* 1. *Factum hoc est* 200 *annis post concionem Ionæ Prophetæ ad Ninivitas habitam*, quâ illi permoti pœnitentiam egerunt, & excidium, quod illis minabatur Deus, effugerunt.

Prædixerant hanc Ninives πανωλεθρίαν, Nahum *cap.* 1. *v.* 1. *c.* 2. *v.* 7. *cap.* 3. *v.* 8. & Tobias *cap.* 1. *v.* 11. *c.* 7. *v.* 3. *c.* 11. *v.* 1. *c.* 14. *v.* 2. Iesaias

ſaias c. 37. v. 37. Sophonias c. 2. v. 13. Moritur anno Regni 32, vel juxta alios 40. eique Aſtyages filius, Cyri avus maternus, in Regno ſucceſſit.

IX. ASTYAGES.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

ASTYAGES, Ἀϛυάγης, Civitatis Ductor, ein Stat-Vogt. *Diodorus è Cteſia* APANDAM nominat. Cyaxaris I. filius, *Rex Perſarum & Medorum*, Parenti, qui annos 32 vel 40 regnaverat, ſucceſſit, regnatque an. 35.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

1. *ACTA OECONOMICA.*

II.

1. CONJVGIVM. *Arienam Halyattis Lydorum Regis filiam in uxorem duxit.* OCCASIO *hujus conjugii* (ſicut *Herodotus lib. 1. p. 15.* deſcribit) hæc fuit: Apud Scythas pecuarios cum eſſet ſeditio, caterva quædam eorum ſeceſſit in terram Medicam, quâ tempeſtate Medorum Tyrannus erat CYAXARES, Phraortis filius, Deiocis nepos: qui Scythas hos, tanquam ſupplices, initio benignè alloquebatur, ac plurimi faciebat, adeò ut pueros eis traderet imbuendos, tùm linguâ Scythica, tùm artificio arcûs utendi. Interjecto deinde tempore, cùm Scythæ venatum aſſiduè irent, & ſemper aliquid afferrent; nonnunquam tamen contingebat, ut nihil caperent. Quos ita revertentes manibus inanibus Cyaxares (erat enim, cùm ingenti tenebatur irâ, peracerbus) probris inſectabatur. Id illi ut ſe dignum à Cyaxare pati non ferentes, conſilio habito, decreverunt, ut aliquem eorum puerorum, quos docerent, trucidarent, inſtructumque (ut feras inſtruere conſueverant) Cyaxari offerrent, perinde ac venationem. Idque cùm obtuliſſent, quàm celerrimè ſe ad Halyattem Saliattis filium Sardis conferrent, quod & factum eſt. Nam & Cyaxares, & qui aderant convivæ, ex his carnibus guſtaverunt, & Scythæ perpetrato hoc, Halyatti ſe ſupplices præbuerunt: Quos poſtea repoſcente Cyaxari, quod Halyattes reddere abnuerat, bellum inter Lydos Medoſque quinquennale conflatum eſt. Quo in bello aliquoties Medi victores exſtiterunt, & nocturnum quoddam prœlium geſſerunt. Sexto anno ſignis collatis, cùm æquo Marte certarent, ſtante acie contigit, ut repentè dies nox efficeretur. Quam immutationem hujus diei futuram Thales Mileſius Ionibus prædixerat, hunc annum præfiniens, quo immutatio facta eſt. Lydi ac Medi ubi diem nocteſcere viderunt, à pugnando deſtiterunt, eoque propenſiùs ad pacem inter ſe conſtituendam feſtinarunt, authoribus conventionis *Siennenſi Cilice & Labyneto Babylonio*, qui, ut jusjurandum intercederet, & reconciliatio affinitate fieret, properarunt, decernentes, ab *Halyatte* ARIENAM *filiam* ASTYAGI *Cyaxaris filio* nuptum dandam. Quoniam (addit hoc velut ἐπιφώνημα *Herodotus*) CONVENTIONES STABILES SINE INGENTI NECESSITVDINE INIRI NON QVEVNT. Ineunt autem hæ gentes fœdera ritu Græcorum: tùm feriendo brachia, quà illa humeris connectuntur, tùm mutuum ſanguinem delingendo.

III.

2. GENERATIO LIBERORVM. Ex hac autem *Ariena* Lyda conjuge Aſtyagi *nati ſunt liberi* CYAXARES (aliàs Darius Medus dictus, qui patri in regno ſucceſſit) & MANDANE. Quibus *Cteſias* addidit filiam alteram *Amytin*, quæ Cyro nupſerit. Sed hæc fabula etiam à Xenophonte refutata, meritò rejicitur, præſertim quoniam idem Author Cyrum ab Aſtyagis familia alienum facit. Neque audiendus eſt *Cedrenus*, qui Aſtyagi *Eſtheram conjugem* tribuit. Quia ipſe alibi hanc hiſtoriam retractans ad Artaxerxem Longimanum refert.

IV.

3. SOMNIVM *Aſtyagis geminum.* Herodotus narrat *Somnium*, quod Aſtyages per quietem viderat, nempe, Mandanen filiam ſuam tantum urinæ facere, ut omnem ipſius urbem impleret, & Aſiam univerſam inundaret. Idem quoque Herodotus, ſicut & Iuſtinus, lib. 1. *alterum ſomnium* Aſtyagis recitat, quo ex utero filiæ ſuæ ipſi dormienti videbatur enaſci Vitis, tantâ magnitudine, ut palmitibus ſuis totam Aſiam obumbraret.

REGVLA.

Non omnia ſomnia ſunt vana. Sæpe namque ſunt futurarum rerum quaſi certa quædam præſagia. Hoc autem de ſomniis non phyſicis, ſed divinis, quæ Θεόπεμπτα vulgò dicuntur, intellectum volumus. *Exempla* exſtant plurima tùm *ſacra*, tùm *profana*.

1. *Gideon* adverſus *Midianitas* pugnaturus, noctu, comitante ipſum armigero Pharâ, in partem caſtrorum, ubi erant armatorum vigiliæ, deſcendit;

ibi ex militibus quidam narrabat proximo suo somnium, hunc in modum: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volvi, & in castra Midian descendere, cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud atque subvertit, & terræ funditùs coæquavit. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gideonis filii Ioas viri Israëlitæ. Tradidit enim Dominus in manus ejus Midian & omnia castra ejus. Cùm audisset Gideon somnium, & interpretationem ejus, adoravit, & reversus est ad castra Israël, & ait: Surgite: tradidit enim Dominus in manus nostras castra Midian. *Iudic.* 7. *v.* 10, 15.

2. *Masescerus* adversus *Gildonem* ad recuperandam Africam missus ab Honorio Imperatore, somniavit se Episcopum Mediolanensem Ambrosium videre, qui jam diu mortuus erat, pedo pastorali ter humum percutere, terque dicere: Hic atque in hoc loco. Itaque posterâ die, in eo ipso loco parvo labore Gildonem superavit. *Fulg. l.* 1. *c.* 3.

3. Eodem die, quo *Iulianus* in Perside interiit, *Didymus Alexandrinus*, ob Imperatoris scelera, contra Christianam religionem admissa, supra modum dolens, totus jejuniis & precibus vacabat: cumque sequenti nocte fortè in solio assidens somno oppressus esset, videbatur sibi videre equos albos in aëre cursare, & qui in eis videbantur, eos ita prædicare: Nunciate Didymo, hodie Iulianum hac ipsâ horâ interfectum esse, ipseque idem illud Athanasio Episcopo significet. Didymus igitur illicò somno solutus surrexit, cibumque cepit: Interitusque Iuliani paullo pòst ex Perside annunciatus est. *Sozom. lib.* 6. *cap.* 2.

4. *Hecuba* somniat, se facem ardentis ignis, quæ universam Asiam & Europam inflammaret, peperisse. Arioli respondent: futurum ut infans, quem in utero gestabat, esset causa excidii suæ patriæ. Fuit is *Paris*, cujus incestis amoribus decennale illud bellum ad Troiam, ob non restitutam Helenam, gestum est, in quo universa

Græcia barbariæ lento est collisa duello;

uti canit *Horatius Epist. lib.* 1. *ad Lollium. Sabell. lib.* 1. *c.* 1. Plura de somniis vide in historia Nebucadnezaris §. 16. pag. 79.

V.

IV. MATRIMONIUM FILIÆ *parùm honestum*. Astyages primo somnio suo (nempe quod sibi per quietem filia visa est tantum urinæ reddere, ut totam Asiam inundaret) permotus, de matrimonio filiæ suæ parùm honesto consilium inivit. Cum enim à Magis didicisset, fore, ut qui ex filia sua nasceretur, Asiæ imperium obtineret, regno suo metuens, Medorum nemini eam tradere voluit uxorem; sed Cambysem quendam Achæmenis filium, Persam humilis sortis atque conditionis, generum sibi delegit. Quod filia iniquo animo tulit; sicut eventus docuit.

AXIOMA POLITICUM.

Matrimonia inter inæquales personas contrahi non debent.

1. Sicut Rex *Astyages* viro Persæ ignobili & obscuro filiam suam elocavit.

2. Ita legimus apud *Saxonem Grammaticum* histor. Dan. lib. 1. quod VLVILDA, *Regis Danorum Hadingi filia*, *Guthormo* privato homini nuptum elocata, gravissimè conqueritur, se in obsoletos & despicabiles amplexus transmissam ab ignavo patre, suæ felicitati tori commercium derogare, suam munditiem immunditiam ruralem contrectare, suam dignitatem indignitatem vulgarem inclinare, denique ingenuitatem suam maritalem conditionem extenuare. Estque eò progressa hæc *Vlvilda*, ut crebris interpellationibus virum eò adigeret, ut mortem Regi spe potiundi regni inferret.

3. *Dubravius*, scriptor historiæ Bohem. celeberrimus, de VLDARICO XXI. *Bohemorum Duce* ita scribit: Ne Vldaricus absque uxore planè solitarius ageret, initio statim principatûs animum ad matrimonium appulit. Evenit autem forte, ut à venatu revertens incideret in puellam rustici cujusdam hominis filiam, linteolorum tunc sordes ad fontem eluentem: Hujus specie pellectus adequitat propiùs, illamque intuens, alloquitur familiariùs, ac mox uxorem petit, nihil motus dissuasione aulicorum; jocatus etiam inter eos, se unâ nocte effecturum, ut quæ heri virgo rustica fuerit, eadem cras fieret princeps mulier: prorsus ad exemplum M. Ciceronis, qui de juvencula ducta cavillantibus idem respondit; Desinerent solliciti esse: unius enim noctis negotium esse, ut mulier & uxor fiat. Non potuit tamen efficere (addit *Historicus*) ut extra aulam res suggillatione careret, præsertim in cœtu matronarum nobilium procaciter ignobilitatem *Beatricis* (id nomen sponsæ erat) incessentium.

4. Gerardus de Roo *l.* XI. *hist. Austriac. pag.* 392. de nuptiis MAXIMILIANI I. *Imperatoris* & BLANCÆ MARIÆ *Sfortiæ* ita scribit. *Maximiliani* cum Blanca Maria Sfortia nuptiæ non probabantur plerisque Germaniæ Principibus, quod Sfortiarum ac Vicecomitum familia Austriacæ veteri, & tot majorum imaginibus auctæ prosapiæ, impar esset, videreturque Cæsar, dote magis quàm genere adductus, eam adfinitatem inire.

VI.

VI.

5. *Cruentum Astyagis de nepote trucidando* CONSILIVM. Cum Astyages inaudiret Filiam suam ex Cambyse marito imprægnatam, rursus somniavit, ex filiæ utero vitem egredi, quæ totam Asiam obumbraret. Ex quo somnio conjecturam cepit, parituram eam esse Filium, qui totius Asiæ Dominus futurus esset. Quare hoc somnio exterritus Filiam gravidam ad se vocavit, Filiumque ex ea natum, cuidam ex intimis familiaribus, *Harpago* nomine, tradidit necandum. Qui cum tam crudele ministerium per se ipsum nollet exsequi, *Mithridati* regio bubulco negotium illud committit. Huic uxor erat nomine *Spaco*, quod Medorum lingua canem significat. Hæc tum forte mortuum enixa erat partum. Quare cum regium puerum videret forma insigni præditum, eum pro suo accepit, & 10 annis in casa sua pastorali educavit. Qui postea ab Avo agnitus, & in Persidem ad Parentes remissus de consilio sapientum est. Nam cùm Cyrus adhuc puer per ludum jocularem à pueris Rex constitutus esset, Satrapæ cujusdam filium duriùs verberavit. Quod Astyages avus inaudiens, causam ei dicere demandavit, cur puerum illum Satrapæ verberibus duriùs tractasset; respondit ille: *Se ab æqualibus suis Regem factum; illum vero propter contumaciam justas pœnas dedisse.* Quod cùm Magi in eam interpretati partem essent, completam jam esse somnii significationem, non tantùm vitam nepoti donavit Astyages, verùm etiam ob summam ingenii alacritatem, morumque mirificam suavitatem, singulari amore complexus est, eumque (ut dixi) ad Parentes suos in Persiam remisit. *Herodotus lib. 1.*

AXIOMA POLITICVM.

Nemo successorem divinitus designatum è medio tollere potest.

Quia decreta Dei immutari haud possunt. Et consilium Domini manet in æternum. *Psal. 33. v. 11.* Vide *Petr. Gregor. Tholosan. l.21. de Republ. c. 3. pag. 1285.*

Exempla exstant in sacris atque profanis monumentis plurima & maxime illustria.

1. Exempla sacra.

1. SAVL voluit sæpe Davidem necare, suspicatus tanquam meliorem & à Deo electum regnaturum: sed non potuit. 1 *Samuel.* 23.

2. SALOMON voluit interficere Ieroboam, servum suum, seu præfectum tributorum; eo quod intellexerat eum regnaturum in 10 tribubus post mortem suam, ex prophetia Ahiæ Silonitæ Prophetæ: sed non potuit. Dominus enim ita decreverat ob peccatum Salomonis, atque ideo effugiens manus ejus, fugit in Ægyptum ad Sesac Regem Ægypti, donec mortuus fuit Salomon, & successit Roboam in regnum; qui consultus à populo de remittendis tributis, cùm noluisset, dedit occasionem implendi voluntatem Dei: & elegerunt decem tribus, juxta prædictionem Prophetæ, Ieroboam in Regem. Neque tamen fuit melior Ieroboam Salomone: quia & ipse fuit idololatra. 1 *Reg.* 11. *v.* 30, 31, 40. 1 *Reg.* 12. *v.* 15, 20.

3. IOAS *Ochoziæ Regis Iudæ filius*, cùm in crepundiis esset, omni virili stirpe Davidicæ gentis, crudelissimo *Athaliæ* aviæ imperio, uno die extincta, vita donatus est: opera aliena regno spoliatus, puer tamen adhuc Regnum recepit. 2 *Reg.* 11. Receptum turpiter amisisset, nisi illud aliquanto turpius, omni gaza regia fuisset ab eo redemtum. Ad postremum, ferrum, quod infans aliena effugit solertia, sua ipsius effugere non potuit. 2 *Reg.* 12.

4. HERODES *Ascalonita*, *Messiam* recens natum Iudæorum Regem è medio tollere conatus, multo effuso sanguine innocentium infantium, & sui ipsius & aliorum: verùm irrito conatu. Nam decretum Dei erat, quod ex semine David Rex super solium Davidis usque ad tempus Messiæ successurus esset. Ideoque Herodes Regem successorem æterni regni tollere non valuit. *Matth.* 2.

2. Exempla profana.

1. ASTYAGES metuens sibi nasci successorem in Regno ex filia Mandane, juxta sibi revelatum somnium, voluit perdere ex illa natum filium Cyrum: sed non potuit.

2. CAMBYSES *Cyri filius*, admonitus in somniis, quod Smerdis ei successurus esset: putans sortem eludere, curavit, fratrem suum Smerdin interimi; tamen non evitavit, quod decretum erat. Nam alius Magi filius, Smerdin se dicens, ei successit: & per seditionem regnum occupavit.

3. TIBERIVS *Cæsar* post mortem Germanici factus crudelis, Astrologiæ se dedit in hominum perniciem. Nam multos, indagata illorum nativitate, si quid excellens vel imperium concernens inveniret, occidebat. Galbam tamen futurum Imperatorem non occidit.

4. VALENS *Imperator* Arianus successorem sibi destinatum extinguere voluit, sed non potuit. Nam cum Dæmonem consuleret, quis post eum imperio potiturus esset; accepit à Dæmone literas Græcas ΘΕΟΔ. significans hoc esse initium nominis ejus. Qua ratione Valens jussit occidi omnes, quotquot in nominum suorum initiis haberent has

literas, nempe vel nomen *Theodi*, *Theodosii*, *Theoduli*: sed non potuit Theodosium successorem suum occidere.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Irenica.*

VII.

1. *Astyagis in Harpagum crudelitas.* Astyages autem, cognita Harpagi inobedientia, neglecti mandati sui ultionem de eo sumsit truculentam & plane tyrannicam. Nam unicum ejus filium annos 13 natum mactavit, & ad vescendum illius carne assa pariter & elixa eum invitavit. Peracta cœna, Astyages Harpagum interrogavit: Nunquid lautè vixisset? Cui cum annuisset Harpagus, mox caput, brachia & crura afferri jussit, interrogans: Nunquid agnosceret, filii sui carnibus se epulatum esse, & nunquid factum hoc ipsi placeret? At ille conceptum animo dolorem sic repressit, ut nihil perturbari tam tristi spectaculo videretur. Nihil igitur respondit aliud, nisi, *sibi placere, quicquid Rex fecisset.*

II. *Polemica.*

VIII.

11. *Astyagis in bello fatuitas atque temeritas.* Harpagus crudelitatis in se ab Astyage editæ memor, altum pressit corde dolorem, deque ultione meditatus est. Cum enim Cyrus adolevisset, crebris illum hortationibus incitavit contra avum; quibus etiam persuasus Cyrus bello Astyagen petiit, eumque opera Harpagi cepit, regnoque exuit.

Quia autem multa in bello illo memorabilia occurrunt, placet illud ex Herodoto & Iustino plenius describere.

Circa hoc bellum Astyagis tria veniunt notanda.

- I. *Occasio*
  - *remota*, est Astyagis *in Harpagum crudelitas*; de qua §. 7.
  - *propinqua*
    1. *Harpagi instigatio.* Harpagus, cum Cyrus adolevisset, dolore orbitatis admonitus, scribit Cyro, ut relegatus in Persas ab avo fuerit, ut occidi eum parvulum avus jusserit, ut beneficio suo servatus sit, ut Regem offenderit, ut filium amiserit: hortatur exercitum paret, & pronam ad Regnum viam ingrediatur, Medorum transitionem pollicitus. Epistola, quia palam ferri nequibat, Regis custodibus omnes aditus obsidentibus, exenterato lepori inseritur, lepusque in Persidem Cyro ferendus, fido servo traditur. Addita sunt retia, ut sub specie venationis dolus lateret.
    2. *Oraculi admonitio.* Cyrus lectis epistolis eandem viam somnio aggredi jussus est: sed præmonitus, ut, quē primùm postero die obvium haberet, socium cœptis assumeret.
- II. *Praeparatio*, sive *callida Persarum contra Medos concitatio.* Cyrus somnio monitus, statim antelucano tempore iter ingressus, ruri obvium habuit servum de ergastulo cujusdam Medi, nomine *Sybaren*. Hujus requisita origine, ut in Perside genitum audivit, demtis compedibus, assumtoque comite, Persepolin urbem regreditur. Ibi convocato populo, jubet omnes præsto cum securibus esse, & sylvam viæ circumdatam exscindere. Quod cum strenue effecissent, eosdem postero die apparatis epulis invitat. Deinde cum alacriores ipso convivio factos videret, rogát, ut si conditio proponatur, utrius vitæ sortem legant, hesternine laboris, an præsentium epularum? Præsentium, ut acclamavere omnes, ait; Hesterno similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant; se sequutos, hodiernis epulis. Lætis omnibus, bellum Medis se illaturos concludunt.
- III. *Bellum ipsum*; idque geminum. *Astyages bellum gessit contra Cyrum geminum:*
  - I. *per Harpagum.* Nam Astyages crudelitatis suæ in Harpagum oblitus, summam belli eidem committit, qui exercitum acceptum statim Cyro per deditionem tradidit: Regis tyrannidem perfidia defectionis ulciscens. Ita Deus tyrannidem Astyagis punire volens, fanam ei mentem abstulit, quod Harpago, quem atrociter læserat, belli summā commiserit.
  - II. *per se ipsum.* In quo *tria notanda:*
    1. *Astyagis fortitudo.* Vbi autem hoc Harpagi facinus audivit Astyages, contractis undique auxiliis, ipsemet contra Persas proficiscitur, & repetito alacrius certamine, pugnantibus suis partem exercitus à tergo ponit, & in tergiversantes ferro agi ut in hostes jubet, ac suis denunciat: *Ni vicerint, non minus fortes etiam post terga inventuros, quam à frontibus viros.* Proinde videant, fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit. Ingens post necessitatem pugnandi animus exercitui ejus accessit.
    2. *Mascula mulierum Persicarum ad viros fugientes oratio, eorumque castigatio.* Cum autem Persarum pulsa acies paulatim cederet, matres & uxores eorum obviam occurrunt, orant, ut in prælium revertantur. Cunctantibus, sublata veste, obscena corporis ostendunt, rogantes, num in uteros matrum velint refugere. Hac repressi castigatione in prælium redeunt; & facta impressione, quos fugiebant, fugere compellunt.
    3. *Cyri felicitas & victoria.* Atque ita Cyrus Victor exstitit, Astyagen avum suum cepit, eumque Regno exuit. *Herodot lib. 1. Iustin. l. 1.*

AXIO-

AXIOMA.

Nimia Principum crudelitas atque tyrannis subditis rebellionis occasionem præbet.

Exempla.

1. Ab ASTYAGE Rege Medorum defecit regnum, & à Medis in Persas translatum per Cyrum nepotem Astyagis fuit per conjurationem Harpagi. Is enim Harpagus jussus ab Astyage exponere & necare recens natum ex filia sua Cyrum, cum eum conservasset, incidit in odium Astyagis, qui in ultionem conservati nepotis, ejus filium interfecit, epulandumque patri tradidit. Sed Harpagus ad præsens tempus dissimulato dolore, odium Regis in vindictæ occasionem distulit, & ita prodidit regnum, & favit Cyro.

2. AMASIS Ægyptiorum Rex, cùm plerosque ex suis ultimo supplicio affecisset, aliosque fortunis spoliasset, & in omnes insolentior & superbior fieret, ejus imperium aliquantum toleratum est, donec Actisanes Æthiopum Rex in eum irrupit. Tunc enim odia occulta erupere: cumque multi ab eo descivissent, regno tandem pulsus est.

3. Refert de THRYZO Ælianus: ita eum subditis evasisse infestissimum, quod legem tulerit, ut nemo publice aut privatim invicem colloqui, aut sermones invicem miscere auderet, imo ne nutu oculorum manuumque gestu animi sensa exprimere. Sed cum adhuc vellet adimere flendi libertatem, & contra flentes cum satellitibus in forum pervenisset: Subditos, ereptis satellitibus armis, suum quoque Tyrannum sustulisse.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

AStyages isto in prælio capitur. cui Cyrus nihil aliud nisi Regnum abstulit, atque illud, postquam annos 259 steterat, ad Persas transtulit, nepotemque se in illo magis quam victorem gessit, eumque Hircanorum genti præposuit. Nam Astyages ipse reverti ad Medos noluit. Cyaxarem vero II, vel Darium Medum, avunculum suum, Medis præfecit, eique titulum Regis indulsit, qui Regnum 28 annis administravit.

NOTA.

Hoc loco nunc de *Dario Medo* X Medorum Rege agendum foret, juxta communem Historicorum sententiam; sed nos commodius de eo in Monarchia II agemus, quam in suas Dynastias dispescemus. *Prima* est *Medica*, in qua de Dario Medo: *Altera* est *Persica*, in qua de Cyro ejusque successoribus, usque ad Darium Codomannum Persarum Regem novissimum, dissertationem σὺν Θεῷ instituemus.

SOLI DEO GLORIA.

DE MONARCHIA SECVNDA, *Quæ est* MEDORVM, & PERSARVM,

LIBER II.

TRACTATIO GENERALIS.

PRÆCOGNITA.

I.

IN Præcognitis hujus Monarchiæ notanda veniunt capita ſeptem: 1. *Monarchiæ ſecundæ appellatio.* 2. *Typica ejus præfiguratio.* 3. *Generalis Monarchiæ ſecundæ delineatio.* 4. *Regum Monarchiæ ſecundæ catalogus*, ſive *ſpecialis enumeratio.* 5. *Familiarum deſignatio.* 6. *Regia ſedes* ſive *habitatio.* 7. *Inſtituta Regum Perſicorum*, *eorumque ratio.*

CAPVT I.
DE MONARCHIÆ ſecundæ APPELLATIONE.

II.

MOnarchia ſecunda vocatur *Monarchia* MEDO-PERSICA, ſive MEDORVM & PERSARVM. Quia ex duplici Regno (principali) nempe Medico & Perſico conſtabat, ut ita à potiori fiat denominatio. Regnum namque Belſazaris datum eſt Medis atque Perſis. *Dan.* 5. *v.* 28. Et *Dan.* 2. *v.* 32. adumbratur per pectus habens *duo* BRACHIA ARGENTEA.

CAPVT II.
De TYPICA MONARCHIÆ ſecundæ PRÆFIGVRATIONE.

III.

MOnarchia ſecunda *in triplici viſione* præfigurata eſt.

In *prima viſione Dan.* 2. *verſ.* 32. adumbratur per PECTVS DVO BRACHIA ARGENTEA HABENS.

In *ſecunda viſione*, quæ exſtat *Daniel.* 7. *verſ.* 5. adumbratur per VRSVM, *qui in parte una ſtetit*, (vel ad latus unum ſe erexit) & tres coſtæ erant in ore ejus, & inter dentes ejus; & ſic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.

In *tertia viſione* quæ habetur *Daniel.* 8. *verſ.* 3. præfiguratur per ARIETEM BICORNEM, h. e. habentem duo cornua excelſa, quorum unum excelſius altero, & excelſius poſtremo adſcendebat.

IV.

Viſionis primæ explicatio.

In prima viſione MONARCHIA II comparatur

I. PECTORI ARGENTEO. Quia ſicut argentum eſt vilius auro: ita quoque hæc Monarchia eſt minor, h. e. inferior prima; ſicut hoc ipſum *Daniel.* 2. *v.* 39. explicatur. Non enim tantum ejus fuit robur, divitiæ, virtus & duratio, quanta fuit primæ. Siquidem Monarchia prima 1646, ſecunda vero 204, vel ad ſummum 206 annos duravit. *Alii* dicunt, Monarchiam ſecundam propterea per pectus argenteum adumbrari, quod fuerit minor prima; non tam quoad divitias & potentiam, quam quoad dignitatem & Majeſtatem ex meliori regiminis forma dependentem.

II. PECTORI ARGENTEO habenti BRACHIA DVO. Quia hæc Monarchia initio duplex erat, ſive duas Dynaſtias comprehendebat, nempe Medicam & Perſicam.

V.

Visionis secundæ explicatio.

In secunda visione Monarchia secunda comparatur

I. VRSO; idque duplici sensu.

Primò, *in sensu* COMPARATIVO. Quia Monarchia prima per LEONEM; secunda verò per VRSVM præfiguratur. *Daniel.* 7. *vers.* 4. 5. Sicut autem Leo est animal generosius; Vrsus verò est animal minùs generosum, ignavum atque tardum: ita quoque Monarchia secunda est ignobilior primâ.

Deinde, *in sensu* ABSOLVTO urso comparatur,

I. *Propter originem abjectam.* Quia ursus in ortu non est aliud nisi candida quædam caro, rudis atque informis, sine oculis & pilis, ungues duntaxat prominentes ostendens, quam lambendo parens paulatim figurat, & ad speciem ursi conformat. Vnde Criticis nonnullis *Vrsus*, quasi *Orsus*, ab ipsa fœtus limitatione dicitur. Et hac de causa *Virgilius* dicere est solitus, se versus suos componere, sicut ursi fœtus suos gignunt lambendo, h. e. difficulter: ita quoque abjecta fuerunt Regum Persicorum primordia, sed postea multo labore & industriâ claritas illis atque potentia accessit. Nota namque est historia de Cyro primo Persarum Rege; quòd jussu Astyagis avi sui per Harpagum expositus, à Mithridatis Regii bubulci uxore, cui nomen SPACO, (quod Medorum linguâ canem significat) conservatus & lactatus sit. Vnde *Herodotus* & *Iustinus* scribunt, quòd Cyrus proprio nomine in Medorum lingua *Spaco* dictus sit. unde etiam fabula nata est, Cyrum à cane lactatum esse. Et in Oraculo, quod Crœso datum, dictus est *Semiasinus*, h. e. Mulus ex equa & asino generatus. Quia Cyrus nobili matre, Astyagis Medorum Regis filia, patre verò Cambyse, obscuri generis Persâ, natus est.

II. *Propter prudentiæ inopiam.* Sicut enim Vrsus infirmo est visu, & vitiis ophthalmiæ obnoxius, sæpiusque hebetatur: Ita quoque Persæ in bello, non tam solertiâ ingenii, prudentiâve disciplinæ militaris, quàm innumerabili hominum turbâ, vel eorum, quibuscum belligerabant, ignaviâ, prævaluerunt. *Exemplum* memorabile habemus in *Cyro primo Persarum Rege.* Hic, licet alioquin Imperator prudentissimus esset, attamen in fine vitæ contra Scythas valdè imprudenter egit; tùm ante bellum, quòd nempe prudens Crœsi bellum dissuadentis consilium velut amens nihil curârit; tùm in ipso bello, quod nempe ex ignorantia Geophraphiæ à Tomyride Scytharum Regina fugam simulante in angustias locorum pertractus, ubi ipse, unà cum toto exercitu è ducentis millibus Persarum constante, trucidatus est, adeò ut ne tantæ quidem cladis nuncius superfuerit; sicut *Herodotus* scribit. Quodsi autem Cyrus locorum peritiam habuisset, fluvium Araxin neutiquam transmisisset, neque divortiorum angustiis per errorem exercitum suum circumduci permisisset, cùm aditus omnes occupare potuisset, & effugia scientibus loca satis tuta paterent. Vide *Franciscum Patrit. lib.* 3. *de Regno, Tit.* 14. *pag.* 213. *Ita Xerxes IV. Rex Persarum*, si Geographiæ notitiam habuisset, in angustias Thermopylarum haud penetrasset, ibique cum *Leonide* Spartanorum Rege, qui tantùm 300 milites secum habebat, temerariè dimicasset, amissis ex exercitu suo 20000 militibus; uti *Herodotus* & *Iustinus* scribunt.

III. *Propter iracundiam.* Sicut Vrsi valdè sunt iracundi & vindictæ cupidissimi, & singulos, à quibus tanguntur, persequi student. Vnde *Comites Davidis* dicuntur viri fortissimi & amaro animo, veluti si Vrsa raptis catulis in saltu sæviat. 2 *Sam.* 17. *v.* 8. Et Bestiarii docent, Vrsos naso (in quo iræ signa esse solent: unde apud Ebræos אף significat primò *nasum*, deinde *iram*; & quidem talem iram, quam quis naribus efflat, cùm scintillæ obsistunt oculis. *Psalm.* 6. *vers.* 1.) ursos, inquam, naso icto potissimùm irritari, juxta Adagium: *Fumantem nasum ursi ne tentaveris*: Quod exstat apud *Martialem:*

——— Rabido nec perditus ore
Fumantem nasum vivi tentaveris ursi:
Sit placidus licet, & lambat digitosque manusque,
Si dolor & bilis, si justa coëgerit ira,
Vrsus erit, vacuâ dentes in pelle fatigans.

Ita quoque quidem *Persarum Reges* valdè iracundi erant, uti ostendunt exempla 1. *Cambysis*, qui Prexaspis Consiliarii sui liberè eum admonentis filium sagittâ transfixit. Similiter etiam ex immani iracundia sororem suam juniorem, quam uxorem duxerat, interfecit, quod nempe Smerdin fratrem ab eo interfectum lacrymaretur. 2. *Ahasveri*, qui *Vasthi* Reginam ad se venire in convivium, quod paraverat Principibus & populis, renuentem, magna ira accensus dignitate exuit, & in repudiatæ locum *Estherem* in thori sociam elegit. *Esther. c.* 1. *v.* 12. 3. *Xerxis*, qui adeò furiosè iracundus fuit, ut non satis ei fuerit, in homines iracundiam & rabiem suam exercere, sed idem adversus mundi elementa facere contenderit. Nam cùm trajectum ex Abydo ad ulteriorem ripam, qui est septem stadiorum,

diorum, pontibus junxisset, ingensque exorta tempestas ea omnia dirupisset, indignatus, tanquam sensus aquis inesset, trecenta Hellesponto verbera infligi, & stigmata inuri, adeoque par compedum in pelagus demitti jussit, atque eis, qui præpositi operierant, capita præcidi. Deinde cùm Athos longo tractu in mare procurrens, classem ejus afflixisset, à continente eum abscindere, omnibus copiis sub verberibus in effodiendo occupatis, aggressus est.

4. *Propter crudelitatem* & *virulentiam.* Sicut Vrsus est animal immane, crudele atque sævum: Vnde Critici nonnulli censent, quòd ursus ob ferociam, impetum atque immanitatem, à supino *ursum*, & *urgeo*, appellationem trahat; quòd nempe, velut animal grande atque robustum, valde urgeat atque premat: Et hac de causa in sacro codice Leo rugiens & Vrsus esuriens conjunguntur: *Proverb.* 28. *v.* 15. Præsertim autem Vrsa catulis orbata valde est immanis atque crudelis, uti dicitur 2 *Sam.* 17, *v.* 8. *Prov.* 17, 12. *Hoseæ* 13. *v.* 8. Ita quoque quidam Reges Persarum valde crudeles atque immanes fuerunt. Vnde dicitur *Dan.* 7. *Surge, comede carnes multas.* Similiter *Iesaias* de Medorum, qui socii Persarum in occupanda Babylone erant, crudelitate vaticinatus est *c.* 13. *v.* 17, 18. *Exemplum* habemus in *Cambyse. Cambyses* Cyri filius, Rex Persarum, cùm Amasis Ægyptii Regis filiam in matrimonium petiisset, Amasis veritus, ne eâ potitus, non uxoris loco, sed in concubinarum numero retineret, aliam pro filia ei simillimam misit: quam rem Cambyses cùm cognovisset, irâ exarsit, atque cum ingenti exercitu in Ægyptum descendit. Vbi cùm defunctum Amasim invenisset, filium ejus Psammetichum regno ejecit, ipsius quoque Amasis corpus sepulcro eruit, & tanquam viveret, verberibus cædi, acutisque ferramentis totum pungi, ac deinde in foro comburi fecit; Neque enim animadvertit, plus in se ipsum iracundiæ flammas telaque, quàm in mortuum Amasim sævire, quod ea iracundiæ vis ac natura est, ut semper authorem torquere incipiat. Simile exemplum habemus in *Xerxe*, de quo paulò antè dictum.

5. *Propter intemperantiam.* Sicut Vrsæ vehementer delectantur melle, unde odore suo favos apum investigare in concavis arboribus solent: Ita Persæ deliciis fuêre dediti, luxûs & superbiæ studiosi, delectabantur multis bellariis, amabant externos vestitus & quidem pictos, ebrii deliberationes instituebant: *Herodot. lib.* 1. Solebant aureas habere mensas, aureos & argenteos lectos; uti in descriptione Cambysis & Darii Codomanni ultimi Persarum Regis dicemus. Hinc *Alexander M.* devicti Darii tentorium ingressus, visisque voluptatum apparatibus magnificentissimis, exclamavit dicens: *Quid? Num hoc est regnare?* uti *Plutarchus* scribit.

6. *Propter lasciviam.* Sicut Vrsa est animal libidinosissimum: Ita quoque Persæ valde libidinosi erant. Apud *Herodot. lib.* 5. ipsimet fatentur, moris esse suis in conviviis concubinas introducere. Apud ipsos etiam primæ partes concedebantur militi, proximæ illi, qui strenuus esset in amore, nec non plures haberet liberos. *Exemplum* memorabile habemus in *Cambyse*, qui duas sorores in uxores duxit, cumque illis incestum commisit; uti *Herodotus lib.* 5. scribit. Antea Persæ sorores in matrimonium ducere non consueverant, sed ipse sororis amore captus, cupidusque ducendi illam in uxorem, accersivit ad se judices regios, eosque percontatus est: Num quæ lex sit, quæ permittat fratri matrimonium cum sorore contrahere. Respondent illi: *Nullam se invenire Legem, quæ sinat fratri ducere sororem, quandam tamen se reperire legem;* QVOD LICEAT PERSARVM REGI FACERE, QVOD LIBEAT. Duxit ergò Cambyses sororem suam conjugem, sed eâ unâ non contentus, etiam alteram sororem duxit. Ex his, quæ junior erat, comitata est eum in Ægyptum, & ab eo hac occasione interfecta, tantùm quòd illacrymarit ob Smerdis fratris à Cambyse interfecti necem.

7. *Propter* ἀσθένειαν, h. e. *capitis infirmitatem atque mollitiem.* Sicut enim Vrsus, licet reliquo corpore satis sit robustus, tamen caput habet admodum infirmum; Vnde aut aversus descendit de arbore, aut, necessitate urgente, cùm desilit de arbore, prioribus pedibus caput solet diligenter custodire: Plinius testatur, quòd sæpè Romæ in spectaculis factum sit, ut ursi leviter infracto colapho, mortui atque exanimati sint: Ita Persæ deliciis atque luxu ita fuerunt fracti atque enervati, ut omni robore destituti hostibus suis sufficienter resistere haud potuerint. Exemplum habemus in *Xerxe*, qui ingentem exercitum contra Græcos eduxit, & tamen Græciam subigere haud potuit: imò *Leonides Rex Spartanorum* (quod mirandum) 300 Spartanis tota Xerxis castra aggredi ausus 20000 Persas unâ nocte prostravit. Vide *Herodotum* lib. 7. Huc quoque pertinet, quod refert *Herodotus* lib. 3. Se vidisse, post prœlium aliquod commissum, capita Ægyptiorum & Persarum, & quidem Ægyptiaca fuisse durissima, sed Persica admodum mollia. Nam ex victu molli & delicato sequi solet virium corporis enervatio.

VI.

Deinde huic Vrſo TRIA ATTRIBVTA à Daniele aſſignantur.

1. De eo dicitur *verſ.* 5. QVOD IN PARTE STETERIT. Vel: QVOD LATVS VNVM SE EREXERIT. Quæ verba Ebræi Eccleſiaſtice & Ethice exponunt, quod nempe Perſæ in alias quidem gentes atque populos ſævi & crudeles fuerint: (uti ex *Eſai.* 13. *v.* 17, 18. patet, ubi Propheta de Medorum, qui Perſarum in occupanda Babylone ſocii fuerunt, crudelitate vaticinatus eſt.) At *erga Iudæos ſteterunt*, h. e. nullam crudelitatem, quin potius omnem humanitatem atque benignitatem erga eos exercuerunt. Nam *Cyrus* in primo ſtatim Monarchiæ ſuæ anno, cum 70 captivitatis Babylonicæ anni finiti eſſent, ex vaticinio *Ieremiæ c.* 25. 12. populo Iudaico per publicum edictum poteſtatem in patriam redeundi conceſſit. 1 *Eſdr.* 1. *verſ.* 1, 2. 3 *Eſdr. c.* 2. *v.* 1, 2. Similiter *Darius Hyſtaſpis* III Rex Perſarum edictum Cyri Regis confirmavit, de ſtructura Templi continuanda & perficienda. 1 *Eſdræ c.* 6. *v.* 6. additis maximis impenſis ad hanc rem neceſſariis. *v.* 8, 9, 10. & pœna capitali annexa, ſi quis eos impediret. *v.* 11. Denique etiam *Artaxerxes Longimanus*, V Rex Perſarum, geminum decretum promulgavit. In *primo* (quod anno ſeptimo Regni ejus promulgatum eſt) juſſit, ut Eſdras Sacerdos, & quicunque una comitari vellent, Ieroſolymam proficiſcerentur, ut exercitium religionis & cultus divinus ibi inſtitueretur. 1 *Eſdr. c.* 7. *v.* 12, 13, 23. In *altero* (quod regno ejus vigeſimo promulgatum eſt) mandavit *Nehemiæ* (qui pincerna ejus erat) ut Ieroſolymam proficiſceretur, & muros diſſipatos repararet. *Nehem.* 2. *v.* 1. Et propter hanc bonitatem atque clementiam Regum Perſicorum, exiſtimant Rabbini Vrſum ita depingi, quod non ex adverſo ſtet, ut hoſtis; ſed ex parte ſeu latere, tanquam Protector & Tutor.

VII.

II. De hoc Vrſo dicitur, *v.* 5. QVOD TRES COSTÆ (vel tres magni & inſignes dentes) IN ORE EJVS FVERINT. Per quas TRES COSTAS *Lutherus*, & alii, *tres inſignes & præpotentes* Regni Perſici *Monarchas* intelligunt, nempe, Cyrum, Darium Hyſtaſpem, & Artaxerxem Longimanum: qui tres ſalutares Reges fuerunt, uti ex dictis patet; reliqui vero omnes fere crudeles fuerunt. *Hieronymus* vero exiſtimat, per *tres illas coſtas* intelligi *tria Regna*, è quibus Monarchia Perſica primo coaluit & convaluit; nempe Regnum Medorum, Perſarum atque Chaldæorum.

VIII.

III. Huic Vrſo dicitur: SVRGE, COMEDE CARNES MVLTAS. Circa hæc verba duo ſunt notanda. 1. *Principium*, h. e. à quo ſint prolata. 2. *Subjectum*, h. e. ad quem ſint dicta. Scriptores hic variant.

Quidam enim explicant illa ἀνθρωπίνως, h. e. quod *ab hominibus* ſint prolata, & *ad homines* dicta; & ſic referunt ea AD CYRVM Magnum Monarchiæ Perſicæ fundatorem, qui, teſte *Herodoto*, inſatiabili cupiditate dominandi, omneſque gentes Imperio ſuo ſubjiciendi flagrabat. Cum quo conſentit *Iuſtinus lib.* 1. narrans: Tomyrim Scytharum Reginam, quam Cyrus bello petierat, interfecto Cyro, una cum ducentis millibus Perſarum, juſſiſſe caput ejus amputari, & conjici in utrem ſanguine humano repletum, cum hac exprobratione crudelitatis: *Bibe ſanguinem, quem ſitiviſti, & cujus inſatiabilis ſemper fuiſti.* Hieronymus putat, hæc verba à crudeli *Hamane* ad ASSVERVM Eſtheris maritum dicta eſſe. Ille namque Aſſuero ſuaſit, ut totam Iudæorum gentem in toto Regno ſuo ad internecionem deleret. Quod & factum fuiſſet, niſi pietate Eſtheris ſanguinarium iſtud decretum inhibitum, & Hamanis propoſitum everſum fuiſſet: uti ex libro Eſther cap. 8. patet.

Alii vero hæc verba accipiunt Θεϊκῶς, h. e. quod *à Deo ſint dicta* AD REGES PERSARVM in genere; inprimis vero ad DARIVM MEDVM, atque CYRVM. Hos namque Deus magna potentia inſtruxit, & robore ex alto induit, ad compeſcendam Aſſyriorum & Babyloniorum inſolentiam, aliarumque gentium impietatem nefandam. Et hæc ſententia ſcripturæ ſacræ eſt conſentanea. Licet enim Deus crudelitatem Perſarum minime probarit, quin potius eos propterea graviter puniverit; nihilominus tamen ea ad puniendos impios, pro admirabili ſapientia ſua, recte uſus eſt. Hinc de MEDIS Deus expreſſe inquit *Ieſaiæ cap.* 13. *v.* 17. ECCE EGO SVSCITABO ſuper eos (Babylonios) *Medos*, qui argentum nihili æſtiment, neque auro delectentur, ſed ſagittis parvulos interficient, & embryonibus non parcent. Similiter *Ier.* 51. *v.* 11. dicitur: *Suſcitavit Dominus ſpiritum Regum Medorum*, & contra Babylonem mens ejus eſt: quoniam ultio Domini eſt, ultio templi ſui. Similiter CYRI REGIS PERSARVM, 200 annis antequam natus eſt, nomen expreſſit Deus, quando ita de eo inquit, *Eſai.* 44. *v.* 27, 28. Qui dico profundo (h. e. Euphrati) exſiccare, & flumina tua (ô Babylon) arefaciam. Qui dico *Cyro*: Paſtor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Et *cap.* 45.

Q v. 1, 2,

v. 1, 2, 3, 4. Hæc dicit Dominus *Cyro* Chriſto (uncto) meo, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa Regum diſcingam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & vias obliquas rectas faciam, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam, & dabo tibi theſauros abſconditos; ut ſcias, quia Ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Iſraël; Propter ſervum meum Iacob, & Iſraël electum meum. Et vocavi te in nomine tuo; cognominavi te, antequam noſſes me. Similiter *Ierem.* 50. *v.* 9. Deus conjunctim de Medis & Perſis inquit: Ecce EGO SVSCITABO & adducam in Babylonem, congregationem GENTIVM MAGNARVM (nempe Medorum & Perſarum) de terra Aquilonis, & aciem militarem inſtruent adverſus eam, & inde capietur. Et hoc impletum eſt, quando Cyrus atque Darius noctu urbem Babylonem ceperunt, & Regem, Principes, multoſque homines genio ſecurè indulgentes interfecerunt; tunc ſanè ad hunc urſum Medo-Perſicum dictum eſt: *Surge, comede carnes multas.*

IX.

Viſionis tertiæ explicatio.

Viſio III. *Dan.* 8. *v.* 3, 4, 5, 6, 7. hiſce verbis depingitur: Ecce aries unus ſtabat ante flumen, habens duo cornua excelſa, & unum excelſius altero, & altius poſtremò aſcendebat. Poſtea vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem: & omnes beſtiæ non poterant reſiſtere ei, neque liberari de manu ejus: fecitque ſecundùm voluntatem ſuam, & magnificatus eſt. Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab occidente ſuper faciem totius terræ, & non tangebat terram: porrò hircus habebat cornu inſigne inter oculos ſuos. Et venit uſque ad arietem illum cornutum, quem videram ſtantem ante fluvium, & cucurrit ad eum cum ira fortitudinis ſuæ. Cumque appropinquaſſet prope arietem: efferatus eſt in eum, & percuſſit arietem: & comminuit duo cornua ejus, & non poterat aries reſiſtere ei: cumque eum miſiſſet in terram, conculcabatur, & nemo quibat liberare arietem de manu ejus.

In hiſce verbis ARIES MEDO-PERSICVS διπλῶς deſcribitur. 1. *A titulo.* 2. *Ab Atributo tergemino.*

X.

Primò: *A Titulo.* Sic vocatur ARIES; idque duplici de cauſa.

1. *Propter beneficentiam & liberalitatem.* Sicut enim Aries homines carne alit, & lanâ veſtit; Ita quoque Cyrus, Darius Hyſtaſpis, & Artaxerxes Longimanus populum Dei maximis beneficiis affecerunt; id quod ex ſacro codice clariſſimis & jucundiſſimis teſtimoniis doceri poteſt.

De CYRO *primo Perſarum Rege* ita ſcribitur *lib.* 1 *Eſdra. c.* 1. *verſ.* 2, 3, 4. Hæc dicit Cyrus Rex Perſarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus deus cœli, & ipſe præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa. Quis eſt in vobis de univerſo populo ejus? Sit Deus illius cum ipſo. Adſcendat in Ieruſalem, & ædificet domum Domini Dei Iſraël: ipſe eſt Deus, qui eſt in Ieruſalem. Et omnes, qui reliqui ſunt in omnibus locis, ubi hactenus habitarunt: hos adjuvent cives loci illius argento, auro, divitiis & jumentis; idque faciant promtè, ad (ædificandam) domum Dei, quæ (reſtauranda) eſt in Ieruſalem.

Et in hunc finem Cyrus vaſa templi aurea & argentea, quæ numero 5400 erant, per manum Mithridatis Præfecti theſaurorum, reſtituit Saſſabari Principi Iudæ, ut ea Ieroſolymam aſportaret. 1 *Eſdr.* 1. *v.* 8, 10.

De DARIO HYSTASPIS, III. *Rege Perſarum* ita ſcribitur 1 *Eſdr.* 6. *v.* 8, 9, 10. A me præceptum eſt, quid oporteat fieri cum presbyteris Iudæorum illis, ut ædificetur domus Dei, ſcilicet ut de arca de proventibus Regis, id eſt, de tributis, quæ dantur de regione trans flumen, ſtudioſè ſumtus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod ſi neceſſe fuerit & vitulos, arietes, & agnos, in holocauſtum Deo cœli, frumentum, ſal, vinum & oleum, ſecundùm verbum Sacerdotum, qui ſunt in Ieruſalem, detur eis per ſingulos dies: ne ſit in aliquo negligentia. Et offerant oblationes Deo cœli, orentque pro vita Regis & filiorum ejus.

De ARTAXERXE LONGIMANO, *V. Perſarum Rege*, ejuſque erga Iudæos beneficentia ſcriptum exſtat 1 *Eſdr. c.* 7. *v.* 12. 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24. Artaxerxes Rex Regum Eſdræ Sacerdoti, ſcribæ Legis Dei cœli (perfectionem) ſalutem. A me decretum eſt, ut cuicunque placuerit in regno meo de populo Iſraël & de Sacerdotibus, & de Levitis ire in Ieruſalem, tecum vadat. A facie enim Regis & ſeptem Conſiliariorum ejus miſſus es, ut viſites Iudæam & Ieruſalem in Lege Dei tui, quæ eſt in manu tua: & ut feras argentum & aurum, quod Rex & conſiliarii ejus ſponte obtulerunt Deo Iſraël, cujus in Ieruſalem tabernaculum eſt. Et omne argentum & aurum, quodcunque inveneris in univerſa Provincia Babylonis, quod populus offerre ſponte voluerit, & de Sacerdotibus, qui ſponte obtulerunt domui Dei ſui, quæ eſt in Ieruſalem. Liberè

,, Libere accipe, & ſtudioſe eme de hac pecunia boves,
,, arietes, agnos, & ſacrificia & libamina eorum; & of-
,, fer ea ſuper altare templi Dei veſtri, quod eſt in Ie-
,, ruſalem. Sed & ſi quid tibi & fratribus tuis placue-
,, rit de reliquo argento & auro, ut faciatis, juxta vo-
,, luntatem Dei veſtri facite. Vaſa quoque quæ dantur
,, tibi in miniſterium domus Dei tui, trade in conſpe-
,, ctu Dei in Ieruſalem. Sed & cætera, quibus opus
,, fuerit in domum Dei tui, quantumcunque neceſſe
,, eſt, ut expendas, dabis de theſauro & de fiſco Regis,
,, & à me. Ego Artaxerxes Rex ſtatui atque decrevi
,, omnibus theſaurariis qui ſunt trans flumen, ut
,, quodcunque petierit à vobis Eſdras ſacerdos, ſcriba
,, legis Dei cœli, abſque mora detis, uſque ad argenti
,, Kikarim centum; & uſque ad frumenti coros cen-
,, tum, & uſque ad vini batos centum, & uſque ad ba-
,, tos olei centum, ſal vero abſque menſura. Omne
,, quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur dili-
,, genter in domo Dei cœli, ne forte iraſcatur contra
,, Regnum Regis & filiorum ejus. Vobis quoque no-
,, tum facimus de univerſis Sacerdotibus, & Levitis,
,, & cantoribus, & janitoribus, Nathinæis & miniſtris
,, domus Dei hujus, ut vectigal & tributum, & an-
,, nuas penſiones, non habeatis poteſtatem imponen-
,, di ſuper eos.

Idem repetitur 3 *Eſdr.* 8. 11, 12, *& ſeqq.*

X I.

II. *Propter virium imbecillitatem*, ſive *bellandi infelicitatem*. Id quod de *Xerxe* I V, & de *Dario Codomanno*, ultimo Perſarum Rege, verum eſt. Sicut enim Aries magnum ducit gregem, ſed tamen imbecillem atque imbellem: ita quoque *Xerxes* ingentem duxit exercitum in Græciam, nempe 2317610. (ter & vicies centena & præterea decem & ſeptem millia militum ſexcentos & decem) uti Herodotus recenſet. Et tamen immenſæ illæ copiæ à Græcis ſunt cæſæ, ipſeque Rex ſuperbiſſimus Xerxes exigua Piſcatoris ſcapha magno cum dedecore è Græcia clam aufugit. Et ſcribit *Diodorus Siculus*, quod *Leonides* Rex Spartanorum 300 militibus (quos oratione ſua ſic animaverat atque firmaverat, ut initio ſtatim animo ad moriendum cum ipſo parati eſſent) in caſtra Xerxis effuſus 20000 Perſarum occiderit; ſicut Herodotus ſcribit. Similiter *Darius Codomannus*, ultimus Rex Perſarum, in priori prœlio ad Granicum 600000; in ultimo vero ad Arbela 900000 hominum perdidiſſe ſcribitur. Vnde videmus, quod ingens ille Perſarum exercitus fuerit quaſi Grex ovium, reſpectu ferociſſimorum & audaciſſimorum Macedonum, quorum Dux Alexander M. ſub *Hirco caprarum* præfiguratus fuit.

XII.

DVBIVM.

At quærat aliquis: Quare una eademque Perſarum Monarchia per typos adeò diverſos repræſentetur in Daniele Propheta? Nam in cap. 2. per *pectus argenteum*; in cap. 7. per *urſum carnivorum*; & in cap. 8. per *arietem bicornem* præfiguratur.

Reſpond. Hoc ipſum fit propter diverſam Regum Perſicorum naturam atque indolem. Nam 1. Monarchia Perſarum per *pectus argenteum* in cap. 2. præfigurata fuit, propter immenſas opes, atque theſauros eorum. 2. Per *urſum carnivorum* adumbrata eſt. Quia plerique Principes Perſici crudeles & ſanguinolenti fuerunt, multoſque populos & gentes ſubegerunt, adeoque ipſum Dei populum miſere afflixerunt. 3. Per *Arietem* repræſentata eſt propter pios quoſdam atque erga Eccleſiam Dei beneficos Reges, nempe, Cyrum Magnum, Darium Hyſtaſpis, & Artaxerxem Longimanum; uti ex dictis patet. Huc elegans dictum *Ruperti* (quod exſtat *lib.* 8. *de Victoria verbi Dei cap.* 30.) referri poteſt: Quæſitu *(inquit)* dignum eſt, cur in viſione priori, regnum Perſarum per ſimilitudinem VRSI, in hac autem viſione per ſimilitudinem ARIETIS ſignatum fuerit. Ad quod congrue reſponderi poteſt. Quia cauſæ diverſæ, imo contrariæ, regni illius fuere erga Dei populum. Cauſas illas tam longe diverſas dicere non dubitaverim, quam diverſæ ſunt naturæ horum animalium, *Vrſi* & *Arietis*: quorum alterum rapto & cruore vivit; alterum innocuum neque ſanguinem ſitit, neque rapto vivit. Promtum eſt hoc diſcerni, ſi reſpicias regnum illud, ſecundum *Haman*, quam crudele fuerit; ſecundum *Reges*, quam clementer illi populo ſe impenderint: *Haman* quippe moribus veraciter *Vrſus*, truci furore, immani rabie Iudæorum genus univerſum ore aperto hians devorare voluit. *Reges* autem, maxime *Aſſuerus*, more *Arietis*, lanis ſuis, id eſt, opibus multis, quibus regnum illud abundavit, eundem populum fovit & ditavit, nullumque dentem malignitatis inflixit, ſicut Aries dente neminem petit: imo vitam gentis illius lætificavit, gratia reginæ Eſther & Mardochæi. *Hæc Rupertus.*

XIII.

Secundo: Ab attributo tergemino ARIES deſcribitur: quod reſpicit Monarchiæ II *Ortum*, *Progreſſum*, atque *Egreſſum*.

XIV.

1. ORTVM reſpicit *Attributum primum*;

 nempe,

nempe, quod dicitur ARIES BICORNIS, sive quod DVO CORNVA ei tribuantur. Nam in Ebræo exstat nomen קרנים, quod est duale, & *duo cornua* notat. Vbi castiganda venit versio tùm Græca tùm Latina vulgata, in qua utraque numerus ille dualis haud exprimitur. Nam Græca sic habet: *καὶ αὐτῷ κέρατα*, omisso nomine numerali *δύο*. Similiter in versione vulgata Latina simpliciter legitur; *& erant ei* CORNVA. Per CORNVA autem DVO, h. l. duo secundum stylum Spiritus S. intelliguntur Regna: uti patet ex *Daniel. 7. v. 7.* ubi quartæ Bestiæ (per quam IV Monarchia intelligitur) 10 cornua tribuuntur, per quæ 10 Regna intelliguntur; uti in *vers. 24.* explicatur. Item *Dan. 8.* HIRCO *caprarum* (per quem Monarchia Græcorum intelligitur *vers. 8.*) tribuitur *cornu magnum*: (per quod primus Rex Græcorum, nempe Alexander Magnus, intelligitur *vers. 8.*) fracto autem cornu illo, dicuntur ex eo *quatuor cornua* orta *vers. 8.* quæ sunt quatuor regna, *vers. 22.* Quia successores Alexandri Magni, tertiam Monarchiam diviserunt, ex eaque 4 Regna constituerunt. Nam Antipater Græciam, Antigonus Asiam, Seleucus Syriam, & Ptolemæus Ægyptum occupavit. Præterea de uno ex illis ortum est *cornu parvulum*, *vers. 9.* per quod intelligitur Antiochus Epiphanes, *vers. 23.* Ita etiam hoc loco per DVO CORNVA Arietis, duo intelliguntur Regna, nempe Medorum & Persarum, è quibus hæc Monarchia initio constabat. Nam ita Danieli ipse Angelus Gabriel hanc visionem interpretatur *vers. 20.* ARIES quem vidisti habere *duo cornua*, Rex est Medorum & Persarum.

XV.

Hæc autem DVO CORNVA dupliciter describuntur *vers. 3.* 1. In *sensu absoluto.* 2. In *sensu comparativo.*

1. In *sensu absoluto* describuntur ab adjuncto, & de illis conjunctim dicitur, quod fuerint EXCELSA. Nam olim in Asia Regna Medorum atque Persarum florentia Regna fuerunt.

2. In *sensu comparativo.* Sic comparantur in duabus rebus, nempe in *celsitudine*, & in *tempore.*

In celsitudine. Sic *unum* dicitur *altero excelsius* fuisse. Nam Regnum Persarum quod initio erat Medico Regno minus, postea eodem factum est majus.

In tempore, quando inquit: *quod excelsius postremo ascenderit.* Nam regnum Persarum post Medorum Regnum ad summum *ἀξίωμα*, dignitatem & potestatem evectum est. Quoniam post Darium Medum Cyrus M. Rex Persarum regnavit, qui Majestatem Monarchiæ ad Persas transtulit.

DVBIVM.

At ex Historiarum monumentis constat, Monarchiam II plura regna comprehendisse, quam duo tantum; nempe Medorum atque Persarum. Quomodo igitur duo tantum cornua ei tribuuntur?

Respond. Vulgata Logicorum regula est vera: *A principaliori fit denominatio.* Eadem h. l. etiam valet. Licet enim Monarchæ Persici plurima Regna atque Provincias habuerint; sicut de Ahasuero Rege Persarum, *Esther. 1. vers. 1.* dicitur, quod 127 provincias gubernarit: attamen hæc duo regna Medorum & Persarum præcipua erant. Vnde communis hic titulus eis tribuebatur, quod Reges Medorum & Persarum essent. Vnde etiam ipse Angelus Gabriel in *vers. 20.* in explicatione hujus visionis ad Danielem inquit: ARIES, quem vidisti habere duo cornua, REX est MEDORVM & PERSARVM.

XVI.

II. PROGRESSVM respicit *Attributum secundum*; Et sic *Aries* dupliciter describitur.

1. *A Regni proprii defensione.* Sic *Aries* dicitur STARE ANTE FLUVIUM EVLÆVM, seu VLAI. *Daniel. 8. vers. 2, 3.* Qui ejus situs, defensionem atque propugnationem Regni Persici denotat. Nam ordinaria Regum Persicorum stativa erant ad fluvium Eulæum.

2. *A Regni proprii amplificatione & aliorum occupatione.* Sic *Aries* dicitur VENTILARE CORNVA SVA VERSVS OCCIDENTEM, & VERSVS AQVILONEM, & VERSVS MERIDIEM. *v. 4.* Quibus verbis insinuatur, quod Medi atque Persæ oppugnaturi & subjugaturi sint *Occidentem*, vel (ut in Ebræo textu habetur) *Mare*, h.e. insulas Maris Mediterranei, ceu Babyloniam, Syriam, Cappadociam, Asiam minorem, Græciam & Palæstinam. Deinde quod *Aquilonem*, h.e. Lydiam, Armeniam, Colchos, Caspios, Scythas, cæterasque gentes Septentrionales devicturi sint, quod partim à Cyro, partim à Dario Hystaspis factum est. Denique quod *Meridiem* subjugaturi sint, h. e. Ægyptum, Arabiam, Indiam & Æthiopiam. Nam Reges Persarum regnum obinuerunt ab India usque ad Æthiopiam 127 provinciarum; ut habetur *Esth. 1. v. 1.* Vbi notandum, quod *Aries* non dicatur *cornua ventilasse in orientem*: Quia Persia in ipso Oriente sita est. Idcirco pro illa defendenda Aries stat erectus

ctus in flumine Vlai. Ex Oriente autem Persæ castra sua moverunt, reliquasque orbis partes subjugarunt.

Deinde ait Daniel, *v.* 9. Et *nullæ bestiæ consistebant coram eo,* & *non erat qui eriperet è manu ejus,* h. e. nullum in orbe Regnum erat, quod Monarchis Persis resistere vel posset, vel auderet. Hoc in specie Deus de Babyloniis prædixit *Ierem.* 51. *v.* 30. Desinent potentes Babyloniæ pugnare, desidebunt in munitionibus, oblivioni erit potentia eorum, erunt velut mulieres. Et hoc eventu ipso completum est. Nam Babylonii, postquam Cyrus exercitu urbem cinxisset, alacritate animi in segnitiem & muliebrem mollitiem mutata, ne quidem extra mœnia egredi sunt ausi, sicut *Xenoph. lib.* 7. *Cyropæd.* scribit. Neque etiam Belsazarem Regem Babylonis eripere è manu Cyri potuit Crœsus Lydorum Rex ditissimus & potentissimus, qui Belsazari fœdere erat junctus; sicut *Herodotus* lib. 1. testatur, qui eum *Labynetum* appellat.

Tertio subjungit Daniel felicem Regum Persicorum successum, quando ait: Et *faciebat pro voluntate sua, & magnificatus est.* h. e. Persæ habebant felices omnium rerum successus, omniaque ad nutum eorum fluebant, omnesque nationes atque gentes eis parere cogebantur.

XVII.

III. EGRESSVM, h. e. *interitum.* Sic dicitur *Daniel.* 8. *v.* 6, 7. de hoc Ariete, *quod sit prostratus ab Hirco, quodque nemo arietem liberare potuerit.* Vbi per *Arietem bicornem* intelligitur *Darius Codomannus*, ultimus Rex Medorum & Persarum; per *Hircum* vero Caprarum Rex Græcorum, h. e. *Alexander M.* interprete ipso Angelo *Daniel. cap.* 8. *v.* 20, 21. Alexander namque M. Darium ultimum devicit, & Arietis duo cornua comminuit, h. e. Regnum Medorum & Persarum, per duo illa cornua adumbratum, evertit: Et nemo potuit Arietem è manu Hirci liberare, h. e. nemo Darium à potestate Alexandri M. liberare potuit. Et licet Darius ingentem pecuniæ summam, partemque Regni dimidiam Alexandro M. offerret, tamen nihil obtinere potuit. Quia Alexander M. solus Mundi Dominus salutari voluit.

CAPVT III.

De GENERALI *Monarchiæ secundæ* DELINEATIONE.

XVIII.

IN Monarchia II tria puncta sunt notanda. 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus*, sive *Occasus*.

I. ORTVS.

XIX.

In Ortu Monarchiæ II notanda est ejus *Divisio* sive *Disjunctio*. Nam Monarchia hæc à Dario Medo est inchoata, & à Cyro Persarum Rege amplificata & consummata. Et sic prima hujus Monarchiæ Dynastia fuit *Medo-Persica*, in qua simul gubernarunt Darius Medus & Cyrus Magnus Persa, socer atque gener, sed Regnis inter se divisis. Vnde *Daniel.* 2. *v.* 32. per *pectus argenteum* repræsentata fuit. Sicut enim pectus duo continet brachia: Ita quoque hæc Monarchia ab initio fuit duplex, constans nempe ex Medis atque Persis. Siquidem Darius Medus & Cyrus Persa copiis conjunctis Babylonem expugnarunt, atque Regnum Babylonicum ad se transtulerunt, sicut *Daniel c.* 5. *v.* 28. hisce verbis docet: Regnum tuum divisum est, & datum Medis & Persis. Et *ibid. v.* 30, 31. hæc verba leguntur: Eadem nocte interfectus est Belsazar, (Rex Chaldæus) & Darius Medus successit in Regnum annos natus sexaginta duos.

II. PROGRESSVS.

XX.

In progressu vero Monarchiæ II notanda sunt tria. 1. Ejus *Conjunctio.* 2. *Amplificatio.* 3. *Duratio.*

I. *Conjunctio.*

Monarchia hæc secunda initio divisa fuit. Licet enim Darius & Cyrus Regnum Babylonicum, Belsazare interfecto, occuparint, tamen Darius illud accepit, *Daniel. c.* 5. *v.* 31. Cyro sponte illud ei concedente & donante, ut *Xenophon* testatur *lib.* 8. *Cyropæd.* Quare Darius velut Monarcha in Regno Medorum & Babyloniorum: Cyrus vero veluti socius ejus in Regno Persarum regnavit. At mortuo Dario, Cyrus dominatum unum erexit, sicut quidam interpp. verba *Daniel. cap.* 7. *vers.* 5. vertunt, h. e. axioma Monarchiæ à Medis & Babyloniis ad Persas transtulit, illaque Regna, quæ, Dario vivente, disjuncta erant, conjunxit, unumque dominatum erexit. Et hæc est *secunda* Monarchiæ II *Dynastia*, in qua Cyrus primum locum tenuit. Vnde Cyrus in primo anno Monarchiæ suæ, de ædificando templo Ierosolymitano, hæc verba ponit: Hæc dicit Cyrus Rex Persarum; Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli. 1 *Esdr.* 1. *vers.* 2.

II. *Amplificatio.*

Hæc Monarchia sub tribus Regibus, nempe, Cy-

ro, Dario Hyſtaſpis, & Artaxerxe Longimano maximum cœpit incrementum. Vnde illi per *tres dentes inſignes* aut prælongos in ore Vrſi præfigurantur. *Dan. 7. v. 5.* Reliqui vero Monarchæ ferè omnes crudeles fuerunt, *multaſque carnes devorarunt*, ſicut ibid. dicitur. Per quam Phraſin Spiritus Sanctus crudelitatem & virulentiam deſignare in ſcripturis ſolet: uti patet ex *Pſal. 27. v. 2. Pſal. 56. v. 2, 3. Pſal. 35. v. 25. Pſal. 79. v. 7.*

III. *Duratio.*

Duravit hæc Monarchia annos 204 à tempore occupatæ Aſiæ, vel ab initio Cyri, annos 228, (Agathia authore) vel connumeratis initio & fine, annos 230. *Reuſner.* in Chronolog. ſcribit, quod duraverit annos duntaxat 207.

III. *EGRESSVS, ſive INTERITVS.*

XXI.

Circa interitum Monarchiæ II duo notanda ſunt. 1. *Subjectum*, h. e. Rex, in quo periit. 2. *Adjunctum*; h. e. Tempus, quo periit.

SVBJECTVM, h. e. *Rex in quo & cum quo periit*, fuit *Darius* ultimus Rex Perſarum, Iuſtino *Codomannus* dictus. Hic enim ab Alexandro M. tribus magnis præliis victus tandem ad Arbela, vel potiùs ad Gaugamela, ubi tertium prœlium commiſſum, à Nabarzane & Beſſo Præfectis interemtus eſt. Quod præfiguratum eſt *Daniel. 8. verſ. 7.* per *Hircum*, Arietem percutientem & cornua ejus comminuentem, ita ut Aries ei haud reſiſtere, neque quiſquam eum de manu ejus liberare potuerit. Nam Alexander Magnus omnem pecuniam reſpuit, partem Regni oblatam repudiavit, dicens: Sicut Mundus non poſſet ferre duos Soles: ita nec duos Reges.

ADJVNCTVM, h. e. Tempus quo everſa eſt hæc Monarchia, fuit tempus Alexandri Magni, qui, devicto Dario Codomanno, Monarchiam III inchoavit A. M. 3642. juxta alios 3634.

CAPVT IV.

Continens REGVM MONARCHIÆ *ſecundæ* CATALOGVM *ſive ſpecialem enumerationem.*

XXII.

De numero Monarcharum Perſicorum inter Hiſtoricos non convenit.

1. *Quidam, Thalmudicos* ſequuti, *4 tantum Perſarum Reges* fuiſſe tradunt; nempe Cyrum, Cambyſem, Darium Hyſtaſpis, & Xerxen: detorto in eam ſententiam *Danielis* loco, ex *cap. 11. v. 1, 2.* Ego in anno primo Darii Medi ſtabam, ut confortaretur & roboraretur. Et nunc veritatem annunciabo tibi. Ecce adhuc tres Reges ſtabunt in Perſide, & quartus ditabitur opibus nimiis ſuper omnes, & cùm invaluerit divitiis ſuis, concitabit omnia adverſus Regnum Græciæ. Et poſtea *v. 3.* ſubjungitur, quod Alexander M. eum ſit devicturus, & ſic Regnum Perſarum concidet.

Verùm facilis eſt reſponſio. Nam per quartum illum Regem Perſarum potentem intelligitur Xerxes, poſt quem ſex Reges Perſarum exſtiterunt. Nam Alexander non devicit Xerxem, ſed Darium Codomannum, qui ultimus Rex Perſarum fuit.

II. *Alii* ſtatuunt, ſex *tantum Reges Perſarum* fuiſſe.

III. *Ioſephus Scaliger lib. 6. de emendat. Temporum* 14 *Reges Perſarum* conſtituit. Nam numerat ſeorſim ſeptem menſes Magorum, ſeptem menſes *Artabani*, & duos menſes *Xerxis* II, & ſeptem menſes *Sogdiani*.

IV. *Alii* 10 *Reges Perſarum* conſtituunt; eoſque ita ordinant, ut ſeptem menſes Artabani ad annos Xerxis reponant; duos menſes Xerxis II includant annis præcedentis Artaxerxis Longimani, & ſeptem menſes Sogdiani referant ad annum primum Darii Nothi ſucceſſoris.

V. *Noſtra ſententia* hæc eſt. Nos diſtinguimus inter Dynaſtiam Monarchiæ II priorem, & poſteriorem. Et hæc diſtinctio fundatur in verbis illis Danielis, quæ exſtant *Daniel. 5. verſ. 28.* Diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt MEDIS & PERSIS.

In DYNASTIA I quæ Medorum fuit, unus tantùm Monarcha reperitur, nempe *Darius Medus*. Hic namque Belſazari in regno ſucceſſit: uti patet ex *Daniel. 5. verſ. 30, 31.* Eadem nocte interfectus eſt Belſazar Rex Chaldæus; & Darius Medus ſucceſſit in Regnum, annos natus ſexaginta duos. Et *Daniel cap. 9. verſ. 1.* in anno primo Darii filii Aſſueri de ſemine Medorum, qui imperavit ſuper regnum Chaldæorum. Licet enim in expugnanda Babylone præcipua fuit Cyri virtus & induſtria: tamen Dario conſanguineo & Seniori Cyrus regiam dignitatem conceſſit, donec Dario mortuo plenam Regni adminiſtrationem conſequeretur. Quidam dicunt, quod annum; quidam vero ſtatuunt, quod biennium regnarit.

In DYNASTIA II decem Monarchæ fuerunt, qui hoc ordine recenſentur:

Rex	regnavit annis
I. CYRUS. Hujus fit mentio *explicitè*: 1 Esdræ 1. v. 1. 2. Daniel. 10. v. 1. *implicitè* Dan. 11. v. 2.	30. ut Rex. 7. ut Monarcha.
II. CAMBYSES. Hoc nomen in sacris κατὰ τὸ ῥητὸν non legitur, sed alio nomine *Assuerus*. 1 Esdr. 4. v. 6. Et *Artaxerxes* ibid. v. 7. & 3 Esdræ. c. 2. v. 16. appellatur. Cambyses erat ejus nomen proprium, sed Assuerus & Artaxerxes cognomen: sicut hodie Impp. Romanorum cognomen est Augustus & Cæsar. *Implicitè* ejus fit mentio Dan. 11. v. 2.	8.
III. DARIUS HYSTASPIS. Ejus fit mentio *explicitè* 1 Esdræ 4. v. 5, 24. 1 Esdræ 5. v. 1. 3 Esdræ 3. v. 1. *implicitè* Daniel. 11. v. 2.	36. quibus 7 mēses Magorum inclusi sunt.
IV. XERXES. Neque hujus *explicitè* in codice sacro fit mentio, sed tantùm *implicitè*. Dan. 11. vers. 2.	21. quibus 7 mēses Artabani includuntur.
V. ARTAXERXES *Longimanus*. Ejus fit mentio 1 Esdræ. 6. v. 14. 1 Esdræ 7. v. 1, 12, 21. Nehem. c. 2. v. 1.	40. quibus 2 mēses Xerxis II. sunt inclusi.
VI. DARIUS *Nothus*.	19. quibus 7 mēses Sogdiani sunt inclusi.
VII. ARTAXERXES *Mnemon*.	43.
VIII. ARTAXERXES OCHUS, Tyrannus.	23.
IX. ARSES, *vel Arsames*.	4.
X. DARIUS ultimus; *Codomannus* à Iustino appellatus.	6.

Horum X Monarcharum, præter Darium Medum, nomina hisce versiculis sunt inclusa:

Cyrus, *Cambyses*, *Hystaspis*, & ille *Darius*,
Infelix *Xerxes*, *Longimanusque* potens:
Inde *Darius* adest *Nothus*, hinc *Mnemon* quoque, *Ochusque*,
Regnat & *Arsames*, post *Codomannus* obit.

CAPUT V.

Continens FAMILIARUM IN MONARCHIA *secunda* DESIGNATIONEM.

XXIII.

THeodoretus in *Orationibus super Daniel. c.* 8. recenset duas Familias Regum Persidis, penes quas hoc imperium fuerit à Cyro usque ad Alexandrum Magnum.

PRIOR FAMILIA fuit CYRI, qui hoc imperium fundavit, quæ mox in filio ejus Cambyse exstincta est. Hic enim cum tyrannicis obsequutus suspicionibus suis sustulisset per insidias *Smerdin fratrem*, & incestis sororum nuptiis se polluisset, *filiam* duntaxat unicam PANTAPTEN reliquit; uti *Hieronymus* scribit: & Regnum ipsorum Magorum fraude amisit. Qui Magi etsi eam dignitatem aliquamdiu retinuerunt, tamen suspecti primùm habiti ab OTANE, deinde proditi à filia, & *Prexaspe*, opprimuntur occultâ Principum Achæmenidarum conspiratione.

POSTERIOR FAMILIA fuit DOMUS DARII HYSTASPIS. Hic è familia Principum Persicorum oriundus, communibus eorum suffragiis, Rex iterum legitimus creatur, ut ait *Zonaras*; inque successoribus ejus imperium Persicum, usque ad Darium Codomannum, in quo & cum quo exstinctum est, permansit.

ἘΠΙΚΡΙΣΙΣ.

Verùm hæc Theodoreti sententia veritati consentanea non est. Nam licet etiam *Diodorus Siculus lib.* 17. scribat, hunc Darium (quem Iustinus Codomannum vocat) fuisse filium Arsami, qui Regi Ocho frater fuerat: Tamen *Strabo lib.* 16. eum regiæ stirpis fuisse negat, & sic ex neutra familia oriundus fuit. Non enim quia regio esset genere, sed, ob virtutem & fortitudinem, cujus præclara ediderat exempla, Persarum suffragio ad Regnum assumtus est: ut *Iustinus lib.* 10. tradit.

Prima Familia.	*Secunda Familia.*
I. *Cyrus.*	III. *Darius Hystaspis.*
II. *Cambyses.*	IV. *Xerxes.*
	V. *Artaxerxes Longimanus.*
	VI. *Darius Nothus.*
	VII. *Artaxerxes Mnemon.*
	VIII. *Artaxerxes Ochus.*
	IX. *Arsames.*
	X. *Darius Codomannus.*

CAPUT VI.

DE REGIA SEDE, *vel* HABITATIONE.

XXIV.

Historici tradunt, *tres Regias sedes* Reges Persicos habuisse. Quarum PRIMA fuit PERSEPOLIS, Græcè Περσέπολις, h. e. Persei Civitas. quia à Perseo Rege condita & denominata fuit, sicut *Strabo lib.* 15. scribit: 310 milliaribus Ierosolymis distabat. Fuit Metropolis in Persia, & urbs Orientis pulcherrima, & Regibus Persicis digna sedes. In ea namque ordinariam sedem suam habebant, donec Cyrus I Rex Persarum, Babylone captâ, & Assyriis in potestatem suam redactis, sedem Regiam in Susan, in fronte Persidis sitam, transtulit, ut Assyrios eò meliùs gubernare posset. Hanc urbem Alexander M. devicto Dario Codomanno, ebrius, in gratiam Thaidis meretricis unà cum Regia combussit: sicut *Diodor. Sicul. lib.* 17. Bibliothecæ Histor. p. 600. scribit. Postea rursus ædificata est, & hodie SIRAS appellatur, teste *Schrætero Tom. II. histor. Geograph. sub Tit. Persis, p.* 107.

XXV.

SECUNDA fuit SUSAN, שושן *lilium, rosa,* ein Lilien-oder Rosen-stat / Metropolis Persiæ, 230 milliaribus distabat Ierosolymis, versùs orientem sita ad flumen Eulæum. In hanc, devicto Belsazare Rege Babylonis, urbe captâ atque totâ Regione subactâ, Cyrus Monarcha Persarum Regiam sedem transtulit, ut Babylonicum aliaque Regna vi occupata eò melius sub obedientiæ jugo continere posset. Nam erat in fronte Persidis sita, & Regio Susiana ad commoditatem reliquarum ditionum in omnes partes Regibus Persarum patebat. Et quia Urbs amœnissima erat, Reges Persarum libenter illic habitabant. *Athenæus* idem confirmat, hanc urbem SUSAN dictam esse, h. e. Lilium, vel rosam, ob admirandam amœnitatem & jucunditatem. Et tota Regio circumjacens ab ea denominata, & *Susiana* dicta est. *Esdr.* 4. *v.* 9. *Nehem.* 1. *v.* 1. *Esther.* 1. *v.* 2, 5. *c.* 2. *v.* 2, 5, 8. *c.* 3. *v.* 15. *cap.* 4. *v.* 8, 16. *c.* 8. *v.* 15. *c.* 9. *v.* 6, 11, 12, 14, 15, 18. *Daniel.* 8. *v.* 2. *Fragment. Esther. c.* 4. *v.* 18. *cap.* 5. *vers.* 3.

XXVI.

TERTIA Regia erat ECBATANA, quæ ab Arphaxad Medorum Rege est ædificata. *Iudith.* 1. Quidam eum *Phraortem* VII. Regem Medorum fuisse tradunt, qui anno 10 Regni Nabuchdonosoris I. vixit, & 22 annis regnavit, ab eoque devictus est; sicut *Iudith.* 1. describitur. Distabat Ierosolymis 284 milliaribus. *Herodotus lib.* 1. putat à *Deioce* Ecbatanam ædificatam esse mœnibus amplis simul & validissimis. Murus septies circumactus arcem cinxit, in qua thesauri regii erant; ita tamen, ut circuitus unus altero esset gradatim sublimior, & pari quidem murorum in se altitudine, loci tamen beneficio, qui instar collis paulatim sese erigebat, solis pinnis promineret: Hæ suis distinctæ coloribus jucundissimam aspicientibus præbuêre speciem. Nam primi ambitûs pinnæ colore erant albicante, secundi nigro, tertii purpureo, quarti cæsio, quinti sandarachino, sexti argenteo, septimi pinnæ auro fulgebant. In hac urbe Reges Persarum æstate habitabant. Quoniam civitas in regione opaca & montosa, & adversus calores æstivos commoda erat. In hyeme autem in urbe Susan & Babylone habitabant, ubi temperies aëris calidior erat.

Athenæus scribit, Reges Persarum hyemasse in Susis, æstatem in Ecbatanis degisse, in autumno Persepoli versatos, reliquam anni partem in Babylonia habitasse.

CAPUT VII.

DE INSTITUTIS REGUM PERSICORUM, *eorumque ratione.*

XXVII.

INstituta (vel Statuta) Regum Persicorum fuerunt triplicia. 1. *Oeconomica.* 2. *Politica.* 3. *Ecclesiastica.*

XXVIII.

XXVIII.

I. Instituta Oeconomica.

Instituta Regum Persicorum Oeconomica erant triplicia.

1. REGVM JVNIORVM EDVCATIO. Regum Persicorum filii Magis tradebantur informandi, quorum magna apud Persas erat authoritas. Erant namque Magi præcipui Regum Consiliarii atque Gubernationis Administri. Vnde *Cicero lib. 1. de divinat. p. 188. Editionis Frobenianæ*, de iis scribit: Magi genus sapientum & doctorum habebantur in Persis. Et sub finem addit: Nec quisquam Rex Persarum esse potest, qui non antè Magorum disciplinam scientiamque perceperit.

Plato in Alcibiade priore, educationem Regum Persicorum eleganter describit hisce verbis: Postquam Regi filius natu maximus genitus fuerit, qui in Regno succedit, primùm quidem omnes, qui sub Regno sunt, *diem festum* agunt. Deinde in reliquum tempus hoc die Regis *natalem* tota Asia colit & celebrat. Postea *nutritur puer*, non à muliere nutrice parùm splendida, sed ab Eunuchis, qui circa Regem præstantissimi esse putantur. Quibus tùm reliqua recens nati cura incumbit, tùm ut cogitent, quomodo quàm pulcherrimus evadat, effingendo ac dirigendo pueri membra. Atque hæc facientes illi in magno honore sunt. Postquam verò septennis factus est puer, ad equos & equitandi Magistros abit, & ad venationes proficisci incipit. At ubi annos bis septem implevit, suscipiunt puerum hi, quos illi *regios Pædagogos* nominant. Sunt autem ex Persis delecti, qui præstantissimi in ætatis vigore esse putantur, quatuor, & *sapientissimus*, & *justissimus*, & *temperantissimus*, & *fortissimus*. Quorum primus Magiam docet Zoroastræ filii Oromazæ. Est autem hæc cultus Deorum. Docet item regias institutiones. Qui verò *justissimus* est, vera loqui docet per omnem vitam. *Temperantissimus* autem docet, ut à nulla voluptate superetur, ut liber esse assuescat, & ut reverà Rex sit, imperans primùm his, quæ sunt in ipso, & iis non inserviens. At *Fortissimus* impavidum & intrepidum esse instruit, ut qui, ubi timet, servus sit. *Hactenus Plato.*

XXIX.

2. CONJVGII RATIO. *Laërtius* scribit, incestuosam parentum & liberorum conjunctionem apud *Reges Persarum posteriores* in usu fuisse, eamque è Magorum doctrina profectam astruit. Idem confirmat *Athenæus* lib. 5. c. 14. *Tertullian. in Apologet.* In eandem sententiam *Clemens Alexandrinus* ita scribit: Regum Persarum filii, postquam ad pubertatem pervenerunt, cum sororibus & matribus, mulieribusque tàm uxoribus, quam concubinis innumerabilibus coëunt, tanquam capri ad venereum congressum exercitati, *&c.* At *Tiraquellus* in legem septimam connubialem, multa adducit exempla probatorum authorum, qui indicant, apud alias gentes, tales conjunctiones jure naturæ impias, incestas atque nefarias habitas fuisse. Ita namque *Virgil. lib. 6. Æneid.* scribit, apud inferos atrociter puniri,

> *Qui thalamos natæ invadit, vetitosque hymenæos.*

Et *Catullus in Gellium* ita statuit:

> *Nam Magus ex matre & nato gignatur oportet:*
> *Si vera est Persarum impia relligio.*

Similiter ex *Agathia lib. 2. de bello Gothorum* ostendit *Tiraquellus*, non fuisse hoc apud *priscos illos Persas* observatum. *Plutarchus in vita Artaxerxis* dicit, ipsum filias suas uxores duxisse, contra Leges Persarum & Græcorum. *Idem* in libro de fortuna Alexandri refert: *Alexandrum M.* docuisse Persas Matres revereri, earumque nuptiis abstinere. Et in Authentica de incestis nuptiis dicitur: Multa etiam bruta hujusmodi concubitus aversari. Et *Socrates ap. Xenophont.* lib. 3. ait, illam legem, ne filii parentibus misceantur, ab ipsis Diis esse conditam. Inde etiam tragicæ Oedipodarum calamitates describuntur.

XXX.

3. *Sepulcrorum* situatio. Cyri sepulturam in Bassargadis fuisse, Historici tradunt. *Strabo* lib. 15. & *Arrianus* lib. 6, citant Aristobulum Alexandri M. Ducem bellicum, qui Cyri sepulcrum apud Bassargadas in hortis regiis se vidisse tradat. Cæteros Reges monumenta sua in monte quodam Persepolitano habuisse *Diodorus* refert. *Iosephus lib. 10. Antiq. Iudaic. c. ult.* scribit, eos in Turri Ecbatana, quam Daniel Propheta condidit, sepultos fuisse; & addit, etiam suo tempore custodiam ejus Sacerdoti Iudaico commissam fuisse.

XXXI.

II. Instituta Politica.

Instituta Regum Persicorum Politica erant gemina. 1. *Irenica.* 2. *Polemica.*

XXXII.

I. *Irenica.*

1. MAGNA *Regum erat* MAJESTAS *atque* reve-

reverentia. Nemo enim mandata Regum annulo eorum obsignata violare, iisve contradicere audebat. Sicut *Esther.* 8. *v.* 8. Rex Ahasuerus ad Esther & Mardochæum inquit: Scribite pro Iudæis, sicut vobis placet, ex Regis nomine, signantes literas annulo meo. Hæc enim consuetudo erat, ut Epistolis, quæ Regis nomine mittebantur, & illius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. Similiter *Daniel.* 6. *v.* 16. dicunt Principes Regni Medo-Persici ad Darium Medum primum, secundæ Monarchiæ in Dynastia Medica Monarcham: *Scito Rex, quòd Lex Medorum & Persarum sit, ut omne decretum atque edictum, quod constituerit Rex, non liceat immutari.* Vtque Regibus Persicis divina quædam Majestas inesse vulgo crederetur, singulari cum pompa atque solennitate Ignis sacer, argenteis altaribus, comitantibus atque accinentibus carmen patrium Magis, Regi præferebatur. In quam sententiam apud Plutarchum ad Themistoclem *Artabanus* eleganter disserit, hanc adorationis ceremoniam inde confirmatam, quòd Dei omnia conservantis effigies Rex haberetur. Elegans quoque & memorabile exstat exemplum apud *Herodotum lib.* 8. *de Xerxe*, pro cujus salute conservanda Persæ è navi in mare præcipites sese dederunt. *Verba ejus hæc sunt.* Xerxes aliquando nave vectus, cum in Asiam transmitteret, exortâque tempestate, ac nave nimium vectoribus onusta, in vitæ discrimen adduceretur, ita suos alloquitur: Cùm in vobis, Persæ, vestri Regis sita sit salus, quantæ ea vobis curæ sit, jam demonstrate. Illicò plerique ipsum venerati, in mare prosiliunt, ac Regem præsenti liberant periculo. Similiter *Persæ* erga Reges suos valdè *liberales* erant. Nam *Alex. lib.* 4. *cap.* 23. scribit: Apud Persas Rex, in principio dominatus, quodcunque optaret, à populo donum ferebat.

XXXIII.

II. REIPVBLICÆ CVRA. Laudandus sanè mos ille Regum Persarum fuit, quòd inter Cubicularios quendam hoc munus sustinere volebant, ut manè Regium thalamum ingressus, regem hisce verbis excitaret: Ἀνάστα ὦ βασιλεῦ, καὶ φρόντιζε πραγμάτων, ὧν σε φροντίζειν ὁ μεσορομάσδης ἠθέλησε, h. e. Surge Rex, ac negotia cura, quæ te mesoromasdes curare jussit: Author est *Plutarchus* in comment. adversus imperitum Ducem. O pulchrum præclarumque institutum! Non minus enim Princeps cogitur servire populo, quàm populus Principi, nisi quòd Princeps id facit cum dignitate. Sicut enim subditi sunt propter Principem, nempe ὑπηρετικῶς h. e. ut ei obediant atque ministrent; Ita quoque Principes sunt propter subditos κυβερνητικῶς. h. e. ut eos regant atque gubernent.

PARÆNESIS.

Quare Principum actiones ad bonum publicum promovendum, non privatum, sint directæ; juxta vulgatum Politicorum axioma: *Salus Reipublicæ suprema Lex esto.*

Trium namque (ex *Agathonis* sententia) Principem meminisse decet. *Primum* est, se hominibus imperare. *Alterum*, se ex legibus imperare. *Tertium*, se non semper imperaturum esse. Hinc *Hadrianus* Imp. in senatu frequenter dicere solebat, se sic gesturum Principatum, ut sciret rem populi esse, non suam privatam: sicut *Dion* scribit. Et *Theodosius M.* cùm Arsenio viro doctissimo filios suos (Honorium & Arcadium) in disciplinam tradidisset, sempiternâ memoriâ dignum & verè imperiale illud verbum proloquutus est: *Si tales se præbituri essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam & leges Dei componerent, propensum se fore, ut eis imperium in manus tradat, ad civium & subditorum commodum & utilitatem accommodatum: Sin minùs, conducibilius esse, ut sic privati vitam agerent, quàm cum periculo imperarent.* Nicephor. Call. histor. Ecclesiast. lib. 12. c. 23.

XXXIV.

III. MINISTERIA. *Dion Chrysost.* Orat. 58. scribit, quòd Reges Persici vulgares homines emiserint in omnes terras, quos appellabant REGIS AVRES, eosque omnia auscultare jubebant: Et alius quidam erat, REGIS OCVLVS dictus; de quo idem *Dion.* *Orat.* 3. *de Regno.*

REGVLA.

Omnes homines sint moniti, ut omnibus in actionibus suis prudenter agant, linguamque suam ratione gubernent, semper recordantes adagii Salomonici, quod exstat *Eccles. cap.* 10. *v.* 20. *Aves cœli portabunt vocem tuam; & qui habent pennas, annunciabunt verbum tuum.* Et in vulgato Græcorum proverbio dicitur; Πολλοὶ βασιλέως ὀφθαλμοὶ, καὶ πολλὰ ὦτα. Xenoph. lib. 8. Cyropæd. fol. 124. *Lucianus* (de iis qui mercede conducti, pag. 339.) ita enunciat: Ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλέως πολλοὶ, οἳ μόνον τ' ἀληθῆ ὁρῶντες, ἀλλὰ ἀεί τι προσεπιμετροῦντες, ὡς μὴ νυστάζειν δοκοῖεν. h. e. Multæ Regum sunt aures & oculi multi. h. e. multi reperiuntur corycæi vel delatores, ad hoc constituti, ut subditorum sermones captent atque Regibus indicent, qui non palam, sed clam, res suas ita agunt, ut aviculas cœli sublimes pervolitantes, te apud Magistratum detulisse opinari possis.

possis. Nam captant subditorum voces, inquirunt in ipsorum actiones, atque ii non tantum vera cernunt, sed semper aliquid superfluum de suo admentiuntur (vel admentiuntur) ne munus suum negligenter peregisse videantur. *Erasmus lib. 6. Apophthegm.* pulchellam de militibus Tarentinis narrat historiam. Hi anno Mundi 3692 inter cœnandum multa liberius dixerant in Pyrrhum. Res statim per corycæos ad eum delata est. Acciti sunt juvenes, ac periclitabantur omnes, cum factum nec negari posset, nec defendi. Tum unus illorum dexterioris ingenii: Imo, inquit, Rex & ista diximus, & longe acerbiora dicturi fueramus, nisi nos lagena defecisset; linguæ petulantiam in temulentiam rejiciens. Itaque mox ira Principis in risum versa, dimissi sunt. *Hæc ille.* Tu autem quisquis es, observato monitum illud Epicharmi: Μέμνησο ἀπιστεῖν. Et illud *Catonis*:

Noli homines blandos nimium sermone probare:
Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps.

XXXV.

IV. SIGILLI FORMA. Scholiastes Thucydidis sigilli in literis usurpati formam triplicibus authorum sententiis retulit: quippe quod alii Cyri imaginem crediderint, alii Regis eo tempore regnantis: alii denique equi Darii, cujus præsagio ille Regnum consequutus erat.

XXXVI.

V. Ἀνομία REGE DEFVNCTO PERMISSA. Stobæus Sermon. 42 Persis legem fuisse scribit, quæ defuncto Rege juberet ἀνομίαν εἶναι πέντ᾽ ἡμερῶν, ut, cum inde Pax publica turbaretur, subditi, Regno denuo constituto, Leges & Magistratus revereri, maximique boni loco habere discerent. Nam pulchre inquit *Seneca l. 1. de clement. c. 4, 5.* Magistratus est illud vinculum, per quod Respublica cohæret; & Spiritus ille vitalis, quem hæc tot millia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperii subtrahatur.

II. *Polemica.*

XXXVII.

I. SIGNVM MILITARE. Hoc erat AQVILA AVREA, quæ expansis pennis milites præcedebat; sicut *Plutarchus* in Agesilao scribit.

NOTA.

Notandum est diligenter, quod AQVILA insigne fuerit Monarcharum Persicorum, & postea quoque Imperatorum Romanorum. *Marius Consul* adversus Cimbros profectus, primus omnium Aquilam in vexillo prætorio usurpavit, Anno M. 3846. ante Christi incarnationem Anno 124. Inde Aquila insigne Romani imperii & Imperatorum facta est. Hi namque (uti Ioseph. lib. 3. de Bello Iudaic. c. 5. p. 692. scribit) illam & Principatus insigne putarunt, & omen victoriæ, quoscunque bello petierunt. Vnde Vespasianus in expugnatione Iudææ Aquilam in vexillis gerebat. Nam (ut *Iosephus* ibid. scribit) Aquila omnibus apud Romanos agminibus præest, quod & universarum avium regnum habeat, & sit validissima.

XXXVIII.

II. MILITIA. Reges Persici in militia præcipue triplices habebant milites.

PRIMI dicebantur IMMORTALES. Horum Cyrus M. author fuit, uti *Xenophon lib. 7. παιδείας* insinuat. Iidem *inviolabiles* appellabantur, uti Diodor. Sicul. lib. 2. tradit. Hosce quoque *Darius* Persarum Rex ultimus, nomine Codomannus, in exercitu suo habuit. Hi erant numero 10000 Persarum, quos immortales vocavit ideo, (uti *Cœlius Rhodigin. l. 8. c. 2. & l. 25. c. 1.* annotat) non quod plane nunquam morerentur, (ubi enim illi tales?) sed si quis horum aut nece aut morbo numerum minuisset, confestim substituebatur alius: nec unquam plures erant, paucioresve decem millibus. Ita & Darius immortalitatem aliquam, & muneris æternitatem confinxit. Sed brevis admodum hæc fuit, Dario totoque ipsius exercitu funditus pereunte. Vide *Herodot. lib. 7. Pausan. lib. 7. Curt. l. 3.*

NOTA.

Niceph. lib. 14. c. 21. de Persis posterioribus idem scribit: *Legio* (inquit) erat apud Persas, quæ vocabatur *immortalis*, decem millium numerum habens, quam ex delectis & fortibus viris semper complebant, quam olim Romani, imperante Theodosio, Christo Duce, ita conciderunt, ut subito mortales omnes comperti sint.

SECVNDI erant DORYPHORI, (qui & *cognati Regis*) & hi 15000 censebantur; uti *Curtius lib. 3.* scribit.

TERTII vocabantur MALIFERI, ex *Athenæi* authoritate, *lib. 12. c. 3.* qui erant Flos immortalium; inde sic dicti, quod poma aurea in hastis gestarent. Vide plura apud *Polyænum lib. 4. pag. 171.*

VSVS.

Hinc patet, fictam hominum esse immortalitatem, dum solus Deus habeat immortalitatem.

Exempla habemus. 1. *In militibus Regum Persarum*, qui immortales dicebantur, sed perierunt. 2. *In Alexandro Magno*, cui adulatores immortalitatem falso tribuebant. Nicesias enim, cum Alexandrum M. à muscis petitum videret; Quanto, inquit, hæ cæteris præstant, quæ tuum sanguinem

degustant. Cum vulneratum semel conspiceret, illum Homericum protulit versum: Ἰχὼρ οἷός περ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσι. h.e. Qualis Divorum percurrit corpora sanguis. Sed vanitatem hanc ipse Alexander M. risit. Nam ita de eo scribit *Seneca Epist.* 60. *ad Lucilium:* Alexander M. cum in obsidione cujusdam urbis circuisset muros, ictu sagittæ percussus, cum represso sanguine sicci vulneris dolor cresceret, & crus obstupuisset, coactus absistere: Omnes, *inquit*, jurant me Iovis esse filium, sed vulnus hoc hominem me esse clamat. Idem nos faciamus: dicamus, Vos quidem dicitis me esse prudentem; ego autem video, quod multa inutilia concupiscam, nocitura optem.

XXXIX.

III. Instituta Ecclesiastica.

I. RELIGIONIS CURA. Plures Reges Persarum valde religiosi erant: ut patet ex trium Regum Persarum distinctis decretis, de populo Israëlitico è captivitate dimittendo, de templo Ierosolymitano reædificando, deque urbe & politia Iudaica restauranda; uti in §. 10. diximus.

XL.

II. STUDIORUM CULTURA. Reges Persarum in urbe Susan florentissimam & celeberrimam Academiam erexerunt, in qua Magia, Astronomia, aliæque disciplinæ Mathematicæ tractabantur à Magis. distabat Ierosolymis 230 milliaribus. Ex hac SUSAN venerunt Magi nato Christo, eumque tanquam recens natum Iudæorum Regem Ierosolymis inquisiverunt. *Matth.* 2. 1, 2. Errant ergo illi, qui tradunt, eos venisse ex *Saba*; idque ex *Psal.* 72. 10. & *Ies.* 60. 6. probare satagunt. Quibus nos talem ἀπόδειξιν opponimus.

Magi (de quibus *Matthæus cap.* 2. loquitur) Ierosolymam venerunt ab Oriente.
Atqui Saba non sita est in Oriente, sed in Meridie. *Matth.* 12. *v.* 42.
E. Magi ex Saba non venerunt.

TRACTATIO SPECIALIS.

DYNASTIA PRIMA MEDORUM.

DARIUS MEDUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I.

I. *Appellatio.*

I. DARIUS MEDUS דריוש מדיא Græce Δαρεῖος Victor seu Dominator abundans, ein reicher Herr oder Siegs-fürst. Vocatur autem *Darius Medus* duplici sensu. 1. ἁπλῶς, h.e. *in sensu absoluto.* Quia Patre Medorum Rege, nempe Astyage, oriundus fuit: uti postea dicemus. 2. διακριτικῶς, h.e. *in sensu disjunctivo*; ut nempe distinguatur à Dario Hystaspis tertio Persarum Rege, qui post Cambysen Cyri filium regnavit; uti patet ex 1 *Esdr. cap.* 4. *v.* 5, & 24. Nam Porphyrius nugatur, hunc Darium Medum Darium Hystaspis fuisse. Quæ sententia falsa est. Quia hic Darius fuit filius Ahasueri. *Dan.* 9. *v.* 1. Ergo non potest esse filius Hystaspis. 2. Hic Darius fuit Medus: At Darius Hystaspis fuit Persa & Rex Persarum. 1 *Esdr. cap.* 4. *vers.* 15, 24.

II. CYAXARES vocatur à *Xenoph.* in *Cyropæd.* Quod nomen Persice scriberetur קו-אחשורש *Cuachasverosch.* Et est nomen compositum, ex קו, quod in lingua Persica Principem significat: & Axares, vel Oxuares, & aliquando Oxares; quæ nomina idem significant, atque *Ahasuerus*, h.e. magnus Princeps, ein Groß-fürst/ licet sono literarum differant. Nam notum est, quod nomina ex una lingua in aliam translata varie mutentur & corrumpantur, quod ostendunt etiam nomina דריוש *Darius* & קורש Κῦρος, *Cores*, vel *Cyrus.* Unde patet, quod conjunctione utriusque nominis excellentia & præeminentia inter alios Principes significetur. Nam קו *Cu* in Persica lingua significat Principem, & אחש significat Principem. Quare Cyaxares idem est atque Magnus Princeps. Sicut apud Græcos dicitur ἀρχηγὸς, ἀρχηγέτης, apud Latinos Archidux, Archiepiscopus, Ertz-herzog / Ertz-bischof. Ertz est ex nomine Græco ἄρχων, Princeps. Nam Ertz-bischof idem est quod Ἀρχιεπίσκοπος.

DUBIUM.

At quidam negant, hunc Darium Medum fuisse Cyaxarem. Quia *Herodotus lib.* 1. scribat fuisse Phraortæ Regis Medorum filium, patrem Astyagis. Quomodo ergo Darius filius Astyagis Cyaxares dici potest, cum ejus nepos fuerit?

Resp. Dubium hoc levioris est momenti. Nam duplex fuit Cyaxares, I & II, ille avus, hic nepos fuit.

fuit. Quare dicimus, quod Darius non quidem fuerit Cyaxares I, sed II. Nam expresse à *Xenoph. in Cyropæd.* Cyaxares appellatur; sicut etiam constat, Cyri tam Patrem, quam filium Cambysen, fuisse appellatum. Vide *Augustinum Torniell. p.* 101.

II.

II. *Generatio.*

De Patre hujus Darii variæ exstant Historicorum opiniones. Nos quatuor tantum, quæ præcipuæ sunt, adducemus.

Prima est *Theodoreti*, qui in Oratione sexta super Daniel. scribit, hunc *Darium* fuisse *regis Nabuchdonosoris nepotem ex filia*, matremque habuisse Chaldæam, patrem vero Medum, & eam ob causam *Medum* nominari. idque probat ex *Ierem. cap.* 27. *v.* 7. ubi legitur, quod Deus promiserit, se Nebucadnezari daturum regnum amplissimum, neque tantum ipsi, sed etiam filio ejus & filio filii. At hæc sententia Theodoreti tolerari non potest. Nam filius Nebucadnezaris fuit Evilmerodach. *Ierem.* 51. Nepos autem vel filius filii fuit Belsazar. At Darius non fuit filius filii Nabuchdonosoris, sed filius FILIÆ (ut fatetur Theodoretus.) Ergo promissio Dei ad ipsum non pertinebat. Præterea Darius quidem Belsazari in Regno successit, verum non in eo Regnum est conservatum (sicut Deus *Ierem. cap.* 27. *vers.* 7. Nabuchdonosori promiserat) sed eversum. Quod autem Nabuchdonosor Pater ejus appellatur, *Dan.* 5. *v.* 2. illud per Ebraismum intelligendum, quo sæpe majores appellantur Patres. Vide plura, si voles, in *Monarchia* I. *in vita Belsazaris Monarcha* XLIX. §. 2.

III.

Secunda opinio est, *Darium Medum* fuisse *Darium Hystaspis.* Quia Darius Hystaspis bellum cum Chaldæis gessit, eosque Babylone expugnata subjugavit, sicut *Iustinus lib.* 1. & *Herodotus lib.* 3. tradunt. Hoc autem ipsum *Daniel Propheta in cap.* 5. de Dario Medo scripsit. Et hanc sententiam *Hieronym. super c.* 9. *Daniel. Porphyrio* tribuit. *Resp.* Verum hæc opinio nullo modo admitti potest. Nam magnum est discrimen inter Darium Medum & Darium Hystaspis. 1. *Ratione patriæ*: Nam ille Medus: hic vero Persa natione fuit. 2. *Ratione patris.* Ille fuit filius Regis, nempe Ahasueri. *Dan.* 2. *v.* 1. Hic non item. 3. *Ratione Regni*: Ille regnavit ante Cyrum, uti ex *Dan. c.* 5. *v.* 30, 31. colligitur. Nam ibi dicitur, quod Darius Belsazari Regi Babyloniorum interfecto successerit in regnum, natus annos sexaginta duos. Ratio vero quæ à Porphyrio affertur, nullius est ponderis. Oritur namque ex crassa Chronologiæ ignorantia. Nam Babylon bis capta est, semel à Dario Medo atque Cyro Persa: Qui interfecto Belsazare Regnum Babyloniorum & Assyriorum ad Medos & Persas transtulerunt, sicut ex scriptura illa prodigiosa patet. *Dan.* 5. *v.* 28. Divisum est regnum tuum, & datum Medis & Persis. Cum autem Chaldæi Medorum & Persarum Regibus aliquantisper paruissent, tandem tempore Darii Hystaspis defecerunt: qui expugnata Babylone, opera Zopyri Ducis sui, illos rursus in potestatem suam redegit, & muros Babylonis diruit. Vide *Herodotum lib.* 3. & *Iustinum lib.* 1.

IV.

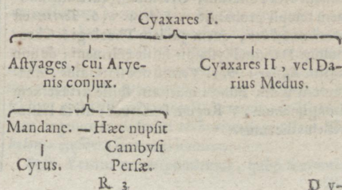
Tertia opinio est eorum qui putant, *Darium Medum* fuisse *filium Cyaxaris* I *Medorum Regis*, & *fratrem Astyagis*, cujus filia Mandane nupsit Cambysi, ex quo genitus est Cyrus expugnator Babylonis. Hic postquam crudelitatem Astyagis avi sui erga se infantem ab Harpago Consiliario Regis cognovisset, bello illum aggressus est, & victum regno privavit: atque ita permissu Cyri, Cyaxares II frater Astyagis, ab avunculo Cyri Regnum adiit, nomenque Darii assumsit; unde à Daniele Darius Medus appellatur. *Dan.* 6. *v.* 1. Et hæc opinio est *Amandi Polani in Daniel. p.* 414.

Iuxta hanc opinionem Darius Medus foret frater Astyagis & abavunculus Cyri.

V.

Quarta & communissima Theologorum & Historicorum sententia est, *Darium Medum* fuisse *filium Astyagis Medorum Regis*, cujus Conjux fuit Aryenis Lyda, ex qua ipsi nati sunt hi liberi, nempe Cyaxares II & Mandane, quam postea Astyages in matrimonium collocavit Cambysi Persæ homini conditionis mediocris, ex qua postea natus est Cyrus. Atque ita Darius est Cyri avunculus, quem *Xenophon lib. de Cyropæd.* Cyaxarem appellat. Hanc sententiam probant *Iosephus lib.* 10. *Antiq. Xenophon de pædia Cyri lib.* 8. *D. Hieronymus super* 5. & 9. *cap. Daniel.*

GENEALOGIA.

DVBIVM I.

At *Herodot. lib.* 1. *Iustinus lib.* 1. *Valerius Maximus lib.* 1. de somniis, pro certo affirmant, *Astyagem filiis caruisse*, *unamque* tantum *filiam* nomine Mandanem habuisse, eique Cyrum in regno immediate successisse. Quare dici non potest, Darium Astyagis filium fuisse.

Resp. Diversæ de hoc dubio sese offerunt Historicorum sententiæ. 1. *Quidam* asserunt, *Darium* fuisse Astyagis *filium naturalem*; ut *Herodotus*. 2. *Quidam* vero dicunt, eundem fuisse *Astyagis consobrinum*, & sic *non filium naturalem*, verum *adoptivum*; ut *Xenophon*. Cum enim Astyages à Cyro nepote suo bello premeretur, ne scilicet ipse aliquando ad Regnum suum deveniret, Cyaxarem filium sibi adoptavit, eumque Regni hæredem nuncupavit. Verum Cyrus, devicto Astyage, regnum concessit Cyaxari quoad vixit; idque vel avi contentus vindicta, vel veritus, ne, si etiam Cyaxarem regno pelleret, omnium contra se Medorum odia atque vires concitaret.

DVBIVM II.

Dan. 9. *v.* 1. dicitur, quod *Darius Medus* fuerit *filius Ahasueri*: quomodo igitur Astyagis filius dici potest? Quia Ahasuerus & Astyages idem non sunt.

Resp. *Ahasuerus non fuit nomen proprium unius alicujus Regis*, (sicut *Melchior Canus Iesuita lib.* 11. *de Locis Theologicis c.* 3. putat, qui per Ahasuerum *Dan.* 9. *v.* 1. intelligit maritum Esther, eumque patrem Darii Medi fuisse dicit) sed est nomen appellativum. Quia Ebræi hoc nomine externos magnosque Principes nominare solebant, præsertim vero præpotentes Medorum & Persarum Reges, qui per excellentiam *Ahasueri* dicebantur. Vnde inferri non potest, quod Darius Medus non fuerit filius Astyagis. Nam hic cognomento Ahasuerus dictus fuit. Et singulari observatione dignum est, quod tres in Codice sacro reperiantur Reges, qui Ahasueri dicuntur. *Primus* est *Astyages* Rex Medorum, pater Darii Medi. *Alter* est *Cambyses*, secundus Rex Persarum, Cyri filius, qui ædificationem templi prohibuit. 1 *Esdr.* 4. *v.* 6. *Tertius* est *maritus Esther*, quem quidam Theologi & Chronologi Darium Hystaspis fuisse affirmant; de quo agitur *Esther* 1. *v.* 1. Verum nos statuimus, Ahasuerum illum Estheri maritum fuisse Artaxerxem Longimanum, V Regem Persarum; uti in Historia ejus dicemus.

Conciliatio.

Vnde patet utrumque verum esse; nempe quod Darius Medus fuerit filius *Astyagis*, vel *naturalis*; ut vult *Herodotus*; vel *adoptivus*; ut vult *Xenophon*: hoc est, filius *Ahasueri*; uti habetur *Dan.* 9. *v.* 1. Quia Astyages & Ahasuerus eadem est persona. Qui nomine proprio *Astyages*, & cognomine *Ahasuerus* appellatus est. Nam *Ahasuerus* apud Ebræos & Persas per excellentiam significat magnum caput, seu magnum Principem. *Pagninus* in libro de interpretatione nominum Ebraicorum docet, pro ASSVERVS scribendum & pronunciandum esse אחשורש ACHASCHVERVS, ab אחש *Achasch*, h. e. Princeps; & רוש *rosch* caput. Quando igitur Darius Medus dicitur filius Achaschueri, sensus est: quod, videlicet, sit filius magni Principis vel Regis.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

VI.

ACta Darii Medi sunt triplicia. 1. *Oeconomica.* 2. *Politica.* 3. *Ecclesiastica.*

I. *ACTA OECONOMICA.*

VII.

MATRIMONIVM *Darii* ignoratur; sed *Xenophon* ei unicam filiam attribuit, quæ à *Suida* BARDANE appellatur. Et ex eodem Suida patet, quod habuerit filium, nomine ARPHAXADVM, seu ARBACEM nothum.

II. *ACTA POLITICA.*

VIII.

I. REGNI OCCVPATIO. Darius Medus regnum alio modo in Media, & alio modo in Babylonia occupavit.

IX.

Primo, IN MEDIA ad regnum pervenit, partim jure *successionis*, partim *indultu* Cyri *victoris*. Hic namque capto Astyage avo suo, Medorum regnum ad Persas transtulit, atque Cyaxarem II, vel Darium Medum avunculum suum Medis præfecit, eique titulum Regis indulsit, qui Regnum illud administravit annis 28.

ERROR.

Hinc ergo patet, quod magnus error sit *Severi Sulpitii*, *in lib.* 2. *sacræ historiæ* inconsiderate scribentis,

bentis, hunc Darium 18 annis regnasse, quâ tempestate apud Medos regnabat Astyages. Sed hoc rationi haud consentaneum est. Nam & hunc Darium vel Cyaxarem II. Medis imperasse, ex *cap.* 6. *Danielis v.* 8. evidenter constat; & Astyagem Medorum regnum tenuisse, omnes Historici profani uno ore affirmant: sed fieri non potuit, ut uno eodemque tempore duo simul Medorum Reges essent.

X.

Deinde IN BABYLONIA ad Monarchiam pervenit duplici modo atque medio.

Primò, partem regni IURE BELLI acquisivit. Quia ipse Babylonios debellare cupiens, socium & adjutorem gerendi belli adscivit Cyrum Regem Persarum, filium sororis suæ; cumque eo Babylonem expugnavit, & Belsazarem Regem Babylonicum interfecit. Et sic jure belli ipsi tanquam victori pars regni debebatur.

Secundò, integrum Regnum Babylonicum accepit IURE PACTI. Nam *Dan.* 5, 31. ita in lingua Chaldaica exstat: Darius קבל, hoc est, παρέλαβεν vel ἀπεδέξατο מלכותא, hoc est, τὴν ἀρχὴν. alio tradente accepit regnum. Græca editio Aldina & Hervagiana cum textu Chaldæo planè congruit. Ita enim habet: καὶ Δαρεῖος ὁ Μῆδος παρέλαβε τὴν βασιλείαν. Similiter *Dan.* 9. *v.* 1. ita legitur: In anno primo Darii filii Ahasuerus, de semine Medorum, QUI CONSTITUTUS FUIT Rex super Regnum Chaldæorum, אשר המלך על מלכות כשדים. Quomodo autem Darius regnum Babyloniorum acceperit, *Xenophon lib.* 8. *de pædia Cyri* testatur: nempe Cyro sponte regnum illud Babylonicum ei concedente & donante. Cyrus enim rebus Babylone constitutis, reditum in Persida suscepit, in quo reditu in Mediam etiam venit, & apud Cyaxarem divertit; & cum se invicem essent complexi, Cyrus primùm inquit Cyaxari, ei & ædes electas esse & ἀρχεῖα, (h.e. palatia seu curiam, & tabularium in quo acta publica asservantur) quo haberet, etiam cùm illuc iret, ubi diverteret, tanquam domum suam; tùm alia quoque ei dona dedit & plurima, & pulcherrima. Contra autem Darius unicam filiam, quæ *Herodoto & Suidæ* BARDANE dicitur, (quoniam masculam prolem non habebat,) Cyro despondit, & dotis loco totum regnum reliquit. Ita post obitum ejus Cyrus omne imperium ejus obtinuit: & sic Monarchia II, vivente Dario, erat divisa & à duobus Monarchis administrata; post obitum autem Darii in Cyro est conjuncta. Darius autem Monarchiam Babylonicam accepit annos 62 natus, quam ætatem veteres Latini ingravescentem, & propter varia incommoda, quibus illa premitur, *malam*, soliti sunt appellare. *Chaldæus textus* ita habet: *Erat fermè* FILIUS *annorum sexaginta duorum*. Quæ phrasis etiam Ebræis familiaris est. sicut patet ex *Genes.* 5. *vers.* 32. ubi Noachus dicitur בן חמש מאות שנה filius quingentorum annorum. Sic filius (h.e. vir) viginti annorum. *Exod.* 30. *v.* 14. 2 *Paral.* 25. *v.* 5.

ERROR.

Errat igitur *Sethus Calvisius, in Chronolog. sua p.* 63. qui putat Darium regnum Babylonicum non vi occupasse; sed voluntariâ subditorum traditione accepisse. *Verba ejus hæc sunt*: Belsazar, Babyloniorum Rex, pravæ indolis adolescens, ab amicis oppressus, cum cruciatu interficitur. Qui eum oppresserant, conveniunt, & de communi sententia regnum tradunt NABONEDO MEDO. Nam Darius Medus non vi occupasse Regnum, sed accepisse dicitur *Dan.* 7. *v.* 31.

Verùm falsa est hæc opinio: Nam Darius Medus regnum vi occupatum accepit, scilicet à Cyro illud sponte ei concedente & dante; uti antea ex Xenophonte demonstravimus. Calvisius quidem *Berosum lib.* 3, *rerum Chaldaicarum* scriptorem, *Megasthenem* atque *Ptolemæum* pro se allegat: Verùm si accuratiùs illorum considerentur verba, multis erroribus scatent, & Danieli Prophetæ in faciem contradicunt. Ideoque nos illa missa facimus, sequuti regulam Hieronymi. *Quicquid cum sacra Scriptura congruit, recipiendum: Quicquid verò cum ea non congruit, illud eâdem facilitate rejicitur, quâ adducitur.*

XI.

QUÆSTIO I.

Dubium hoc loco moveri potest: *Anne regnum Belsazaris in Dario Medo sit continuatum, an verò sublatum?*

Ratio dubitandi desumi potest ex verbis *Theodoreti*, qui statuit Darium Medum fuisse Nebucadnezaris M. nepotem; illudque ex *Ierem.* 27. *v.* 7. probat, ubi dicitur, quòd Deus Nebucadnezari regnum amplissimum promiserit, & FILIO ejus, & FILIO FILII. Iam verò Belsazar fuit filius Nabuchdonosoris; uti ex *Dan.* 5. *v.* 2. patet. Et de *Dario Medo* dicitur *Dan.* 5. *v.* 31. quòd ei (velut filius) in regno successerit. Unde *Berosus lib.* 3. *rerum Chaldaicarum* scribit, quòd illi, qui contra Belsazarem conspiraverant, regnum tradiderint *Nabonimedo*, cuidam *Babylonio* ejusdem factionis homini.

Resp. Verùm nos respondemus, quòd sententia illa

illa Theodoreti (quam antea §. 2. refutavimus) & Berosi nullo modo in arce veritatis sit ponenda. Quia quando *Daniel. c.* 5. *v.* 28. inquit: *Phares*, h. e. *Regnum tuum est divisum*, *& datum Medis & Persis*, utique verba illa non de successoribus Belsazaris in regno Babylonico, sed de translatione, vel universali totius regni mutatione intelligenda sunt. Nam ipse Daniel hanc interpretationem nobis subministrat *v.* 26. ubi inquit ad Belsazarem: *Mene*, h. e. *numeravit Deus regnum tuum*, & COMPLEVIT ILLVD. Luth. hat vol-endet. Quo verbo significare voluit, circumactam esse periodum Regni Babylonici, & fato jam distrahi illud atque aliò transferri. Id quod res etiam atque eventus declaravit. Capta enim est Babylon, quo finis Monarchiæ ejus conspectior esset, & ad gentem aliam imperii summa devoluta est; ut jam dubium nullum esse possit, quin alia etiam Monarchia nova constituta sit. Cumque Daniel aliud hoc regnum dicat, non fas est dubitare, quin diversum à superiori intelligi velit.

XII.

QVÆSTIO II.

Anne Babylon à solo Dario, an verò etiam à Cyro expugnata sit? & quare Daniel Propheta solum Darium, nomine Cyri suppresso, nominet, eumque Belsazari interfecto successisse dicat. Dan. 5. *vers.* 31.

De hac Quæstione tres occurrunt Scriptorum, tùm sacrorum, tùm profanorum sententiæ.

SENTENTIA I.

Quod solus Cyrus Babylonem expugnaverit.

XIII.

Omnes ferè Græci Scriptores expugnationem Babylonis soli Cyro adscribunt, excluso Dario: Vnum excipio *Xenophontem*, qui scribit, Cyaxarem Medorum Regem, & Cyri avunculum, authorem fuisse belli inferendi, at Cyrum solum, gesti. Quoniam ipse Cyrum in auxilium vocaverit, eumque Magnâ cum exercitûs parte ad expugnandam Babylonem miserit; ipse verò aliquantâ exercitûs parte ad custodiam Regni in Media remanserit. Quare expugnationem Babylonis, omnemque ejus victoriæ gloriam, soli Cyro adscribit. *Propter tres autem causas* Græci Scriptores *soli Cyro* Babylonis expugnationem tribuunt.

1. *Ex magna erga Persas affectione.* Nam *Strabo lib.* 15. scribit, quòd Græci semper Persas maximo favore prosequuti sint.

2. *Ex annalium Persicorum testificatione.* Scribunt Græci, se ita reperisse in annalibus Persarum, qui omnem ejus victoriæ laudem Regi suo Cyro adscripserant.

3. *Ex perbrevi Darii regimine.* Nam Darius Medus exiguo tempore Monarchiæ Babylonicæ præfuit, nempe, uno tantùm anno; vel, juxta alios, biennio. Postea regnum ejus ad Cyrum ejusque successores translatum fuit, idemque ultra 200 annos duravit.

SENTENTIA. II.

Quod solus Darius Babylonem expugnaverit.

XIV.

In vaticiniis Prophetarum ab ipso Deo prædictum est, quòd velit per Medos regnum Babylonicum destrui. Nam *Iesai.* 13. *v.* 17. inquit: Ecce ego suscitabo super eos MEDOS, qui argentum non quærant, nec aurum velint; sed sagittis parvulos interficient, & embryonibus non parcent. Et *Ierem.* 51. *v.* 11. inquit: Suscitavit Dominus SPIRITVM REGVM MEDORVM, & contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam; quoniam ultio Domini est.

Verùm hæc dicta non *exclusivè* sunt intelligenda, quasi Deus tantùm per Medos, Persis exclusis, regnum Babylonicum everti voluerit; sed *inclusivè*; uti ex iis, quæ mox dicemus, patebit.

SENTENTIA III, ET VERA.

Quod uterque, nempe & Darius Medus, & Cyrus, simul Babylonem expugnaverint.

XV.

1. *Ex Prophetarum oraculis. Iesai.* 21. *v.* 2. inquit Deus: *Adscende, Elam; obside, Mede.* Vbi per *Elamitas*, Deus intelligit Persas; per *Medum*, Medos: qui conjunctis copiis & viribus Babylonios oppugnarunt. Hosce autem Persas atque Medos Deus per Apostrophen alloquitur, eosque ad obsidendam oppugnandamque Babylonem evocat atque hortatur. Deinde *v.* 7. narrat Propheta, quòd speculator, qui pro urbe Babylonis excubias agebat, in specula viderit, nempe *duos Equitum ordines*; quorum unus Camelis, alter Mulis veheretur. Quibus verbis duo populi, Medi & Persæ, innuuntur. Quia fortè alteri camelis, alteri crebriùs mulis usi sunt. *Ierem.* 50. *v.* 9. inquit Deus: Ecce ego suscitabo & adducam in Babylonem *congregationem gentium*. h. e. Medorum & Persarum. *Daniel.* 5. *v.* 28. inquit Daniel Propheta, Scripturam prodigiosam interpretantis

tans, ad Belsazarem ultimum Babylonis Regem: *Phares*, h. e. Regnum tuum divisum, & datum est Medis & Persis. Vbi etiam voce *Peres* ad Persas alludit; uti quidam volunt: Et de Dario Medo *Daniel.* 5. *v.* 31. expressè dicitur, quòd Belsazaris regnum acceperit.

XVI.

2. *Ex Typis.* Idem in statua illa ingenti, quam Nebucadnezar in somno vidit, patet. Nam Monarchia II. per *duo brachia argentea* adumbrata est, à quibus *caput aureum* subvertendum erat. Quo typo adumbratum, quòd Medorum & Persarum Principes conjunctim Monarchiam Babylonicam destructuri, & aliàs Medorum, aliàs Persarum Reges Monarchiam istam administraturi essent. Quam sententiam etiam *Iosephus lib.* 10. *Antiquit.* approbat.

XVII.

DVBIVM.

At si porrò quis quærat: Si *Darius atque Cyrus Babylonem conjunctim expugnarunt; quare igitur Daniel Propheta, suppresso Cyri nomine, solum Darium nominet, eique successionem in regno tribuat.* Dan. c. 5. v. 31. & c. 6. v. 1.

Nos respondemus, factum hoc esse quadruplicem ob causam.

Prima est φυσικὴ, sive χρονικὴ, h. e. factum est *propter ætatis ordinem atque dignitatem.* Nam Darius tum temporis vir grandævus erat. Quia, teste *Daniele c.* 5. *v.* 31. annos 62 natus erat. Contra autem Cyrus erat vir juvenis cum ipso comparatus. Nam 40 annorum erat, cùm imperium suscepit; uti *Cicero lib.* 1. de divinatione scribit.

Secunda erat οἰκονομικὴ, sive συγγενικὴ. Sic factum est *propter consanguinitatis authoritatem.* Quia Darius erat Cyri avunculus atque socer. Ideoque Cyro instar parentis erat, quemque Cyrus tanquam filius revereri voluit, tradendo ei ἀξίωμα imperii Babylonici.

Tertia erat πολιτικὴ. Sic factum est *propter Regni Medici Majestatem.* Nam regnum Medorum & majus, & tum temporis excellentius regno Persarum fuisse Historici scribunt.

Quarta erat πολεμικὴ. Sic factum est *propter belli illius originem.* Darius belli illius gerendi Princeps atque author fuerat: Cyrus verò quasi *Coadjutor* ejus in auxilium ab eo accitus est.

XVIII.

II. REGNI CONSTITVTIO atque ADMINISTRATIO. *Daniel* Propheta *c.* 6. *v.* 2, 3. de Dario scribit, quòd Regni administrationem prudenter inchoaverit. Nam quia ipse ætate gravis, & solus omnibus regni negotiis expediendis impar erat, Magistratus inferiores ordinavit, qui toti Regno præessent. Illique erant duplices: Toparchæ & Eparchi. *Toparchæ* (aliàs Satrapæ dicti) erant, qui provinciam singulis attributam gubernabant. Horum erant 120. Quia Darius Regnum in tot præfecturas partitus erat, ut singuli singulas præfecturas curarent. *Eparchi* erant Triumviri supra Toparchas istos constituti, qui rationes administratæ Reipubl. ab illis exigerent, ut Rex minori cum molestia, & majori cum fructu subditorum, regnum administrare posset. Versio Græca Aldina & Hervagiana vocat Τακτικοὺς, quasi dicat *Ordinatores*, qui nempe omnia in regno ordinandi potestatem haberent, ordinem cæteris præscriberent, eosque in officio continerent. In illa autem Eparchorum aut Triumvirorum senatu *Daniel* principem locum obtinebat. *Dan.* 6. *v.* 2. Nam in Chaldæo textu exstat vocula חד. quæ non reddenda est *unus* (ut fit in versione vulgata:) sed *primus*. Quia h. l. est nomen numeri, non numeralis, sed ordinalis; sicut etiam sæpe apud Ebræos usurpatur.

ERROR.

Vnde patet, errasse *Freculphum Episcopum Lexoviensem*, qui Chronici sui tomo 1. lib. 3. c. 18. scribit, Darium CCCLX Satrapas super regnum suum constituisse. Quem errorem hausit ex *Iosepho*, qui *lib.* 10. *Antiqu. Iudaic. c.* 10. *p.* 278. ita scribit: Daniel erat unus è tribus summis Satrapis, qui sub se habebant alios 360 Satrapas. Tot enim à Dario primùm instituti sunt. *Hæc Iosephus.* At manifestus hic est error. Nam expressis verbis *Daniel* Propheta *c.* 6. *v.* 1. dicit, quòd Darius constituerit supra regnum Satrapas CENTVM VIGINTI.

XIX.

Quomodo autem Rex Darius erga Danielem sese gessit? Breviter respondeo. Sicut Darius fuit πολύτροπος: ita quoque erga eum sese gessit πολυτρόπως. Quod ut meliùs intelligatur, totum actum tribus propositionibus includam; nempe Darius erga Danielem sese gessit I. *in ortu* benè. II. *in progressu* partim malè, partim benè. III. *in egressu* optimè.

XX.

PROPOSITIO I.

Darius erga Danielem in ortu sese gessit benè.

Nam Danielem Prophetam (ut *Iosephus lib.* 10. *Antiqu. c.* 10. *p.* 278. scribit) assumtum secum duxit in Mediam, eumque in summo honore apud se habuit. Et statim addit: Tam charus & honoratus apud Regem fuit, ut ei, tanquam viro divino, libenter de quovis negotio consulenti pareret. *Hæc ille.* DIGNITAS autem *Danielis* duplex fuisse narratur. *Dan.* 6. *v.* 2. 3. altera jam *collata*, altera *conferenda*. *Dignitas* jam *collata* erat πρωτοκαθεδρία sive primatus, non tantum inter Toparchas sive Satrapas, sed etiam inter Eparchos. Quoniam spiritus excellens erat in Daniele, h. e. ipse donis Spiritus S. non tantum *sanctificantibus* (ut, fide, timore Dei, spe, charitate, &c.) sed etiam *ministrantibus* (uti Theologi loquuntur) h. e. eximiis sapientiæ, prudentiæ aliisque donis præditus erat: eorumque respectu cæteris regni Proceribus præcellebat. *Dignitas* verò Danieli *conferenda* erat *Vicariatus* regni. Darius namque Rex partim senectutis incommodis, partim administrandi regni mole, partim denique donis, quæ in Daniele fulgebant, excellentibus adductus, illum universo Regno præficere, atque ita *Proregem* creare cogitabat. *Dan.* 6. *v.* 3.

XXI.

DUBIUM.

At *dubium hic oboritur:* An *rectè fecerit Daniel, quod se ipsum laudarit.* Nam de se ipso scribit: quòd SPIRITUS EXCELLENS in se fuerit. Contra autem *Salomon Prov.* 27. *v.* 2. inquit: Ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ σὸν στόμα: ἀλλότριος, καὶ μὴ τὰ σὰ χείλη. hoc est, *Laudet te alienus, & non os tuum; extraneus, & non labia tua.* Cum quo Adagio consentit Chria *Themistii* apud Stobæum Sermon. 62. Οὐδὲν οὕτως ἄκουσμα φορτικὸν, ὡς τὸ καθ' αὑτοῦ ἔπαινος. h. e. Nulla narratio tam odiosa est, quàm sui ipsius encomium. Vnde vulgò dici solet: *Propria laus sordet.*

RESPONSIO.

Gloriatio duplex est; *vana*, & *vera*.

Gloriatio VANA est, quando homo de bonis, quæ habet, gloriatur ex ambitione & superbia, quasi ea à se habeat; neque Deo illa accepta refert. *Sic nemo glorietur* 1. *de sapientia suâ*; ut *Rex Assyriorum*, qui gloriabatur se in sapientia sua tot regna atque Reges populosque & nationes subjugasse, *Iesai.* 10. *v.* 13. 2. neque *de potentia sua*; ut *Sennacherib* Rex Assyriorum, qui gloriabatur, quòd in multitudine quadrigarum in altitudinem montium Libani ascendisset. *Iesai.* 37. *v.* 24, 25. 3. neque *de opulentia sua.* ut Rex *Ezechias.* 2 *Reg.* 20. 2 *Paral.* 32. *Iesai.* 38. *v.* 2. & *Crœsus* Rex Lydorum ob magnas opes suas beatum se prædicabat. Vide *Historiam Nebucadnez. in Monarch.* 1. §. 41. Huc pertinet graphicum illud monitum D. *Pauli.* 1 *Cor.* 4. *v.* 6. 7. Nemo supra id, quod scriptum est, de se sentiat. Quid enim habes, ô homo, quod non accepisti: quod si autem accepisti, quid gloriaris? *Luna* esto, ô homo, & gloriæ tuæ omne lumen Deo, justitiæ *Soli*, refunde.

Gloriatio VERA est, quando homo pius gloriatur non in se, sed in Deo ejusque donis nobis divinitus concessis. *Sic Gloriatio tribus temporibus est licita, & triplex est.* 1. *Gloriatio* εὐχαριστικὴ, h. e. *gratiarum actionis.* Quando quis gratâ mente agnoscit, & si necessitas flagitat, ex vera cordis humilitate deprædicat magna bona atque dona animi & corporis, quæ larga Dei benignitas sibi concessit, idque tùm *in luce*, tùm *in cruce*. IN LUCE. Vt cùm D. *Paulus* inquit de se ipso, 1 *Cor.* 15. *v.* 10. Gratiâ Dei id sum, quod sum; & gratia ejus, quæ est in me, non est inanis: sed copiosiùs quàm illi omnes laboravi; non tamen ego, sed gratia Dei quæ mihi adest. Item 2 *Cor.* 11. *v.* 22. *seqq.* Ita David ad Regem Saulem dicebat 2 *Sam.* 17. 36. Et leonem & ursum interfeci EGO servus tuus: Erit igitur & Philistæus hic incircumcisus quasi unus ex eis. IN CRUCE. Vt cum D. *Paulus* ait de piis & credentibus *Rom.* 5. *v.* 3. Gloriamur in afflictionibus. Ita poëta Christianus de *Stephano protomartyre* N. Testamenti ait:

Ibat ovans animis, & spe sua damna levabat.

2. *Gloriatio* διδασκαλικὴ καὶ παραδειγματικὴ, h.e. *informationis*, est, quando alios ad pietatem & constantiam, in Christianismo exercendam, exemplo nostro informamus. Vt cùm *Paulus* ait 2 *Tim.* 4. *v.* 7, 8. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. Quod superest, reposita est mihi corona justitiæ. 3. *Gloriatio* ἀπολογητικὴ, hoc est, *defensionis*, quando contra homines improbos officium nostrum vituperantes aut vitam nostram dente Theonino lancinantes, innocentiam nostram palàm demonstramus, & justâ apologiâ nos purgamus. Vti D. *Paulus* fecit 2 *Cor.* 1. *v.* 12. Gloriatio nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quòd cum simplicitate & sinceritate Dei, non sapientiâ carnali, sed per gratiam Dei versati fuerimus in mundo, abundantius autem erga vos.

Ita in *cap. 6. Danielis* reperimus duplicem Danielis gloriationem. 1. ἐξοχικῶς, quando inquit *v. 3.* quod *ſpiritus excellentior* in ſe fuerit. 2. ἀπολογητικῶς, quando *verſ. 22.* inquit: Deus meus miſit Angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mihi. Quia coram eo inventa eſt juſtitia in me, & coram te Rex delictum non feci.

XXII.

PROPOSITIO II.

Darius in progreſſu erga Danielem ſeſe geſſit partim male: partim bene.

I. MALE *ſeſe geſſit Darius erga Danielem*; idque tripliciter.

1. *Impium edictum in gratiam procerum ſuorum ſanciendo, & promulgando.* Impium namque erat, quod Rex Darius publico edicto prohiberet, ne quiſquam à quoquam vel Deorum vel hominum aliquid peteret, niſi à ſolo Dario, uſque ad triginta dies. Hoc namque edicto Darius viam ſtravit Proceribus Danielem perdendi. Etenim illi nullam poterant invenire occaſionem accuſationis in Danielis gubernatione; ſed ſperabant, ſe eam inventuros in Danielis religione. Quoniam igitur hoc impium edictum obtinuerunt, lata feneſtra opprimendi Danielem illis aperta eſt. *Dan. 6. v. 6, 7.*

2. *Edictum hoc impium ſigillo ſuo obſignando.* Nam & hoc temerarium factum fuit, quo Rex & ſibi & Danieli mœrorem magnum atque ingens periculum attraxit. Vrſerunt namque hoc ipſum Proceres, quoniam edictum hoc regio annulo obſignatum eſſet, revocari illud non poſſe, niſi Rex authoritatem ſuam imminutam vellet. *Dan. 6. v. 8, 9, 10, 11, 12, 13.*

3. *Edictum hoc impium exſequendo.* Nonne enim mirandum eſt, quod Rex Darius, qui Danielem in deliciis habebat, nihilominus tamen animum ſuum ab eo per Principes inſidiatores abalienari paſſus ſit, ipſorumque fraudulenta machinatione non obſervata, calumniis eorum fidem habuerit, atque Danielem innocentem contra conſcientiæ dictamen in ſpeluncam leonum conjiciendum demandarit? *Daniel. 6. v. 16.* Qui enim hominem innocentem liberare poteſt, illudque non facit, peccat contra charitatem Dei & proximi. *Prov. 24. 11.*

XXIII.

II. BENE *ſeſe geſſit Darius erga Danielem* triplici modo: 1. *ante.* 2. *in.* 3. *poſt conjectionem in lacum leonum.*

XXIV.

Primo: ANTE *conjectionem Danielis in lacum leonum bene ſeſe geſſit Darius, cum Principibus & Satrapis ſuis diſceptando.* Cum enim Rex videret, ſe aſtute atque à doloſe Principibus & Satrapis circumventum, ita ut technis eorum Propheta Daniel è medio tollendus eſſet; vehementer contriſtatus eſt, & animum adhibuit pro Daniele, ut liberaret eum, & uſque ad occaſum Solis laborabat, ut eriperet eum. *Dan. 6. verſ. 14.* Vnde liquet, quam diuturnum Dario pro Daniele certamen cum Principibus atque Satrapis fuerit.

XXV.

Secundo: IN *conjectione Danielis in lacum leonum bene ſeſe geſſit Darius, eum conſolando.* Cum enim Rex importunitati Procerum inſtantium amplius reſiſtere non poſſet, tandem compulſus eſt cedere, & præcipere, ut Daniel ad ſupplicium raperetur. Dictum, factum! Proceres, qui Danielem accuſaverant, illi ipſi veloces pedes habebant ad effundendum ſanguinem, nullaque ſuæ dignitatis habita ratione, carnifices fiunt, virumque innocentem, indicta cauſa, in lacum leonibus immaniſſimis refertum conjiciunt, ea ſpe freti, fore, ut Daniel illico ab illis crudeliter diſcerperetur & deglutiretur. In hoc autem tanto Danielis periculo Darius, qui audiverat, tres ſocios Danielis in camino Babylonis ardenti, in quem juſſu Nebucadnezaris, in ſimili plane caſu conjecti erant, miraculoſe conſervatos eſſe, conſolatus eſt Danielem, eumque hiſce verbis, fide erga Deum, & benevolentia erga Danielem plenis alloquitur, dicens: *Deus tuus, quem tu colis jugiter, ipſe liberet te!* Dan. 6. v. 16. Voti hujus ſenſus hic eſt: Ah mi Daniel! Ego quidem toto die cum Proceribus meis litigavi; urgent illi invariabilem edicti regii, quod mihi imprudenti extorſerunt, authoritatem. Ideoque dicunt, non liberum mihi eſſe, eo in negotio diſpenſare, quod amplius in mea poteſtate non eſt. Fateor equidem, quod tu ſervus meus fideliſſimus in vitæ periculum, mea imprudentia, ſed certe non voluntate mea, incideris: Deus tuus, quem tu jugiter colis, vindex tuus erit.

XXVI.

Tertio: POST *conjectionem Danielis in lacum leonum Darius bene ſe erga Danielem geſſit.*

1. *Lapidem ſuper ſpeluncam leonum poſitum obſignando. Dan. 6. v. 17.* Allatuſque eſt lapis unus, & poſitus eſt ſuper os lacus, quem obſignavit Rex annulo ſuo, & annulo Optimatum ſuorum. Additur

finis: *ne quid fieret contra Danielem.* Quia Satrapæ videbant, leones à Daniele abstinere eique parcere, metuebant; ne Rex mutata sententia, eum rursus extrahi incolumem juberet, aut etiam ipse Daniel effugeret, ingentem lapidem super os speluncæ imponunt, ne inde egredi posset. Sed hoc eorum institutum prudenti Regis Darii cura in emolumentum Danielis est conversum. Quoniam Rex lapidem illum obsignavit & suo & Procerum suorum annulo, ne vis ulla Danieli inferri posset.

2. *Ingentem suam tristitiam declarando.* Nam *Dan.* 6. *vers.* 18. dicitur, quod Rex Darius in palatium suum iverit, & manserit ἄδειπνος (sicut in Græca versione redditur) h. e. incœnatus, & ἄγρυπνος, h. e. pervigil. Mala namque conscientia ingentem homini dolorem atque mœrorem affert. Vnde *Conscientia* pulchre definitur, quod sit *index* faciendorum, & *judex* atque *vindex* malefactorum. *vel*: quod sit frenum ante peccatum, & flagrum post peccatum. *Exemplum* evidens h. l. habemus in Rege Dario. Hic enim licet tanti sceleris non esset author; quia tamen consenserat, stimulis conscientiæ adeo exagitatur, ut nec cibum, nec somnum capere posset.

XXVII.

PROPOSITIO III.

Darius in egressu erga Danielem sese gessit optime.

1. *Ad foveam leonum properando, deque statu Danielis sollicite interrogando.* Nam *Dan.* 6. *v.* 19, 20. legitur, quod Darius (qui totam noctem fuerat ἄδειπνος καὶ ἄγρυπνος) summo diluculo surrexerit, festinanter ad antrum leonum perrexerit, & appropinquans lacui lamentabili voce Danielem inclamaverit, dicens: *O Daniel, serve Dei viventis! Deus tuus, quem jugiter colis, potuitne liberare te à leonibus?* Hæc verba tripliciter considerantur. 1. Προσφωνηματικῶς. Nam compellat Danielem honorifico titulo, eumque appellat SERVUM DEI, non *suum*; ideoque insinuat, quod recte fecerit, non sibi, sed Deo vero inserviendo. 2. Ἐγκωμιαστικῶς. Sic laudat eum ob constantiam, quod nempe Deum suum jugiter colat, nullisque minis aut periculis à vero Dei veri cultu vel deterreri vel avelli se patiatur. 3. Ἐρωτηματικῶς, h. e. interrogative. Sic interrogatio hæc: *Deus tuus valuitne eripere te à leonibus?* non ita intelligenda est, quasi de Dei potentia dubitaverit: (Nam ex pio & fideli Darii voto, quod *v.* 16. exstat: *Deus tuus quem tu jugiter colis, is liberet te*, contrarium apparet.) Verum de Dei voluntate atque eventu incertus erat. Nam dona atque bona Dei corporalia cum conditione divinæ voluntatis petenda & exspectanda sunt, sicut exemplum trium sociorum Danielis (*Dan.* 3. *v.* 17, 18.) ostendit: *Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô Rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi, Rex, quia Deos tuos non colimus.*

XXVIII.

II. *De conservatione ejus vehementer lætando, ejusque extractionem è lacu leonum demandando.* Nam Daniel Regi suo reverenter respondet, eique incolumitatem diuturnam precatur, & postea *formam* & *finem admirandæ conservationis sui narrat.*

FORMA *conservationis* Danielis exprimitur ab eo hisce verbis: *Deus meus* (h. e. in quem ego credo, cui confido & quem colo) *misit Angelum suum, qui occlusit ora leonum, ut non læderent me.* Dan. 6. v. 22.

FINIS *conservationis* Danielis fuit *demonstratio innocentiæ ejus.* De quo Daniel ita ait *vers.* 22. Quia coram eo inventa est justitia (puritas) in me; atque etiam coram te, ô Rex, maleficium non commisi. Q. d. Principes & Satrapæ hostes mei infensissimi, ô Rex, coram te me accusarunt, quod crimen læsæ Majestatis commiserim, eo ipso, dum mandato tuo spreto Deum meum invocaverim: atque eo rem deduxerunt, ut in lacum leonum conjectus sim, ab immanissimis illis bestiis dilaniandus, discerpendus & deglutiendus; at Deus me per Angelum suum medios inter leones sedentem, salvum & incolumem conservavit. *Ideo coram ipso inventa est justitia in me.* h. e. Deus hac miraculosa mei conservatione publicum atque evidens testimonium perhibuit, me coram eo in præsenti causa innocentem esse: quin & tu, ô Rex mi, mihi testimonium perhibere cogeris, quod nullum adversus te crimen aut maleficium commiserim. Et hoc modo Daniel Deum & Regem innocentiæ suæ testem invocat.

His autem *auditis, Rex Darius vehementer est gavisus super eo.* Sicut enim antea Darius Danielis calamitate magno mœrore affectus est: Ita nunc vicissim, cognita ejus incolumitate, valde lætatur, & absque mora, non interrogatis prius Proceribus, è specu leonum illum extrahi jubet. Et additur v. 23. *Et nulla læsio inventa est in eo.* h. e. post diligentem explorationem ne minimum quidem læsionis vestigium deprehendi potuit. Atque ita illustris hujus miraculi veritas etiam testibus multis constitit, ne quis illud in dubium vocare posset.

XXIX.

XXIX.

III. *Calumniatores Danielis severe vindicando.* Postquam enim Danielis innocentia, & Calumniatorum ejus improbitas atque malitia, ab ipso Deo justo Mundi Iudice tam evidenter patefacta esset; Rex Darius, qui antea invitus adactus erat ad ferendam mortis sententiam in Danielem, ille nunc hostes Danielis volens morti adjudicat, & eodem supplicii genere, quo illi Danielem afficere cogitabant, ex lege talionis affecit. Nam jussit Satellitibus suis, ut accusatores Danielis adducerent, eosque una cum uxoribus & liberis in foveam leonum præcipitarent. *Daniel cap.* 6. *v.* 24. Et statim in eod. v. additur EVENTVS. *Et non pervenerunt ad fundum lacus, cum dominium in ipsis leones exercuerunt, omniaque ossa eorum comminuerunt.* Magnum sane hoc miraculum fuit, quod leones bestiæ feroces atque crudeles innocentem Danielem in medio eorum sedentem non læserint, sed erga hostes ejus consuetam suam immanitatem atque sævitiam ostenderint. Neque enim exspectaverunt, donec in terram deciderent; sed sublimes in aëre exceptos discerpserunt, ossaque illorum comminuerunt. *Iosephus lib.* 10. *Antiq. Iudaic. cap.* 12. *pag.* 278, 279. addit, quomodo patuerit, leones à laniena Danielis divinitus cohibitos fuisse. *Verba ejus hæc sunt*: Inimici Danielis, videntes ei nihil mali accidisse, noluerunt hoc Dei providentiæ tribuere, sed causam referentes in *leonum saturitatem*, ausi sunt etiam apud Regem hoc asserere. At ille offensus eorum malitia, jussit multum carnium objici leonibus, & illis jam saturatis inimicos Danielis in foveam conjici; ut appareat, si propter saturitatem eos non attingant: ac tum demum evidentissimum fuit, vatem ope divina esse servatum. Nam nemini ex eis pepercerunt; sed non secus, ac si fuissent famelici & alimentis caruissent, sine mora eos dilaniaverunt: acuit autem ferarum rabiem, non vexatio famis, quæ jam eis exemta fuerat, sed objectorum malitia, Deo sic volente, ut ne bruta quidem eam impunitam sinerent.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

XXX.

Cum Darius ingens illud miraculum, vereque divinum, tum Danielis medios inter leones conservati, tum accusatorum ejusdem ab illis absorptorum videret, sui officii esse cogitavit, publicum promulgare edictum, ad omnes ditionum suarum subditos, de Deo vero Danielis colendo.

EDICTVM autem illud hisce conceptum verbis exstat *Daniel.* 6. *vers.* 25, 26, 27. *Tunc Darius Rex scripsit omnibus populis, nationibus, & linguis, habitantibus in universa terra: Pax vestra multiplicetur! A me constitutum est decretum, ut in universo imperio & regno meo, tremant ac timeant à conspectu Dei Danielis. Quia ipse est Deus vivens & subsistens in secula, & regnum ejus non destruetur,* (dissipabitur) *& potestas ejus usque in æternum. Ipse est liberator & salvator, faciens signa atque miracula in cœlo atque in terra, qui liberavit Danielem è manu leonum.*

XXXI.

Hujus autem Edicti regii tres sunt partes. 1. EXORDIVM. 2. PROPOSITIO. 3. CONFIRMATIO.

XXXII.

I. EXORDIVM continet *Salutationem*, quâ omnibus Regni sui incolis pacem, h. e. tranquillitatem, quietem, atque felicitatem optat; sicut etiam Rex Nebucadnezar facit. *Daniel.* 3. *v.* 96. Nam finis Regni atque Reipubl. cujusvis debet esse Pax subditorum. Quò etiam tendit parænesis illa *D. Pauli* 1. *Tim.* 2. *v.* 2. in qua docet, ad hunc finem constitutos esse Magistratus, ut sub illorum gubernatione & tutela tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate & honestate. In eandem sententiam *D. Augustinus* duas species Reipubl. constituit, terrenam unam, alteram cœlestem; easque finibus ita distinguit *lib.* 1. *de Civitat. Dei, c.* 14. Omnis *(inquit)* usus rerum temporalium refertur ad fructum terrenæ pacis in civitate terrena; in cœlesti autem civitate refertur ad fructum pacis æternæ.

XXXIII.

II. PROPOSITIO est, *ut omnes subditi Deum Danielis tremant, atque timeant*, h. e. *filiali timore colant.* Hinc discimus admirabilem Dei providentiam, quod ipse corda Regum pro arbitrio immutare possit; sicut dicitur *Proverb.* 21. *vers.* 1. Sicut rivi aquarum; ita cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud. *Exemplum* h. l. habemus in *Dario* Rege, qui primo ἄθεος erat, & à proceribus suis seductus edictum promulgabat, ne quis intra 30 dies à quoquam vel Deorum vel hominum aliquid peteret, nisi à se solo. *Daniel.* 6. *vers.* 9, 12. Postea vero ἔνθεος καὶ θεόφιλος factus mandatum de vero Danielis Deo colendo promulgavit. Ibidem.

XXXIV.

III. CONFIRMATIO, in qua Edicti regii *rationes* continentur. quæ tres ſunt.

Prima deſumta eſt *à Dei immortalitate & æternitate. Nam* (inquit) *ipſe eſt Deus vivens, & in ſecula ſubſiſtens.* Q. d. omnia idola, quæ loco Deorum coluntur, ſunt ſimulacra ex auro & argento facta, & opera manuum hominum: *os* habent, & non loquuntur; *oculos* habent, & non vident; *aures* habent, & non audiunt; *nares* habent, ſed non odorantur; *manus* habent, ſed non palpant; *pedes* habent, ſed non ambulant: non meditantur in *gutture* ſuo. Similes illorum ſunt qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. *Pſalm.* 115. *v.* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

Secunda deſumta eſt *à Regno Dei incorruptibili & æterno.* Nam (inquit) *Regnum ejus non corrumpetur, & dominatus ejus uſque ad finem durat.*

Tertia deſumpta eſt *à potentia Dei infinita*, tum *intenſiva*: quia tanta præditus eſt potentia, ut pios ex omni periculorum genere eruere poſſit. tum *extenſiva*: Quia Majeſtatem ſuam miraculis atque prodigiis patefecit, non in uno aliquo loco, ſed in cœlo & in terra: idque declarat ſpeciali exemplo, quod nempe Danielem medios inter leones conſervarit, ubi nulla potentia humana conſervari potuiſſet.

XXXV.

FRVCTVS hujus mandati Regii ſubjungitur *Daniel.* 6. *v.* 28. *Et Daniel proſpere egit in Regno Darii, & in Regno Cyri Perſæ.* Quibus verbis inſinuatur non tantum *proſperitas Oeconomico-Politica*, quod ſtatus ipſius, qui initio fuit aſper, poſtea factus ſit proſper; ſed etiam *Eccleſiaſtica proſperitas* intelligitur, quod nempe Daniel ejuſque Religio, non modo ſub Darii, ſed etiam ſub Cyri imperio innotuerit, inque maximo honore fuerit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

XXXVI.

DArius in Monarchia II regnavit juxta quoſdam hiſtoricos annum, juxta alios, biennium, cum Cyro conſobrino atque genero ſuo, cui etiam Regnum integrum dotis loco promiſit & moriens legavit. quæ etiam Monarchia apud Perſas manſit uſque ad Alexandrum M. qui finem ei impoſuit, devicto & occiſo ultimo Perſarum Rege, Dario Codomanno. Atque ita Monarchiæ II Dynaſtia cum Dario Medo cœpit anno M. 3434, & deſiit anno M. 3436.

REGVLA POLITICA.

Nomina Regum ſæpe ſunt fatalia.

H. e. *quando periodus regni vel familiæ evoluta eſt, tum nomina Regis primi atque ultimi plerumque congruunt.*

EXEMPLA.

Exempla hujus Regulæ illuſtria habemus

I. In MONARCHIA SECVNDA, quæ erat Medo-Perſarum. Nam Darius Medus Regnum Perſarum fundavit: cum Dario vero Codomanno, qui ultimus Rex Perſarum fuit, Regnum concidit.

II. In MONARCHIA QVARTA habemus tria illuſtria exempla.

Nam *primo* ſub AVGVSTO, ſecundo Romani Imperii *Monarcha*, Italia floruit: ſed ſub AVGVSTVLO robur Italiæ exſtinctum eſt.

Vbi diligenter obſervandum, *Auguſtulum* (qui puer adhuc ab Oreſte Patre ſuo Imperator conſtitutus eſt A. C. 475.) imperare cœpiſſe anno 500, poſtquam Senatus Romanus Octavianum Cæſarem primum *Auguſti* appellatione ſalutaverat & honoraverat. Fato ergo quodam Romani ultimum hunc Occidentalis imperii Principem, qui puer erat, diminuto nomine *Auguſtulum* appellarunt; ut intelligeretur, nunc demum anno 500 à nata appellatione Auguſti, una cum vocis mutatione, ipſam quoque Auguſtalem dignitatem, imperiique Romani Majeſtatem diminuendam, immutandam aut alio transferendam eſſe. Nam tantum 9 menſes regnavit, teſte *Onuphrio, Iornande, Diacono.* Etenim adverſus eum excitus *Odoacer* Rex Herulorum eundem depoſuit, & Imperio Occidentali finem impoſuit.

Secundo, CONSTANTINVS M. Conſtantinopolin & Orientis imperium inſtauravit; CONSTANTINVS *Palæologus* ultimus amiſit. Atque ita urbi huic idem accidit, quod Oraculi verſu Macedonibus ſignificatum fuit, ut Conſtantini nomen urbi fatale, & Conſtantinus imperans ἀγαθὸν καὶ τύχη eſſet.

Tertio CAROLVS M. imperium Occidentale reſtituit. Et ſub *Carolo Craſſo* ſtirps Carolina defecit.

Ita quoque PHILIPPVS pater Alexandri M. Rex Macedoniæ Regnum Macedoniæ inſtauravit, & cum PHILIPPO ultimo Perſei patre concidit.

Vnde patet, quod Regna ſæpe ſub iis Regibus deficiant, concidant & mutentur, qui eorundem Regnorum conditores ac fundatores nomine referunt.

VSVS.

I. *DE DARIO REGE.*

In Dario Medo nobis proponitur elegans ſpeculum tum *virtutum*, tum *vitiorum*.

Spe-

Speculum virtutum.

Virtutes in Dario nobis exhibentur quinque. 1. *Pietas.* 2. *Prudentia.* 3. *Clementia.* 4. *Iustitia.* 5. *Humanitas.*

1. PIETAS.

Pietas Darii ex *edicto ejus* elucescit, quod nempe omnibus populis, tribubus, & linguis, habitantibus in omni terra, stupendum illud Dei miraculum de Daniele medios inter leones conservato, per Edictum regium notum facit, atque præcipit, ut deinceps deserta gentili superstitione Deum verum Danielis colant. *Dan.* 6. *vers.* 25, 26, 27. De quo in §. 30. plura vide.

PARÆNESIS.

Hujus *Darii exemplum omnes Principes terræ imitentur*, qui non tantum veram religionem colant, (Nam optimum & tutissimum Principis munimentum est Pietas. Nemo enim facile insidiis petet illum, quem ob pietatem Deo curæ esse persuasum sibi habuerit, inquit *Cyrus* apud *Xenophont. lib.* 8. *pæd.* Et: Super omnia præclara, quæ Regnum habet, pietatis cultusque divini corona Regem exornat; inquit *Agapetus in exposit. parænet. Tom.* 1. *Orthod. p.* 185.) sed etiam veram Religionem apud subditos promoveant. Sicut *Rex David* Reges terræ monet *Psalm.* 2. *v.* 10, 11, 12. Et nunc Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exsultate ei cum tremore. *Osculamini filium*, ne quando irascatur. Hic quando Reges jubentur *filium Dei osculari*, intelligitur non tantum *osculum amoris*; sed etiam *honoris, reverentiæ atque subjectionis*, quod huic Regi sua sceptra submittere, ipsique servire & potestatem divinitus acceptam ad Regni hujus propagationem & defensionem convertere debeant. Ita de IOSEPHO Ægypti Prorege *Psalm.* 105. *v.* 22. dicitur, quod Principes Pharaonis erudierit, juxta voluntatem suam, & senes ejus sapientiam docuerit. IOSUA successor Mosis deductionem arcæ fœderis Levitis demandavit, fœdus inter Deum & populum renovavit, ac plurima, quæ ad Religionis & cultus divini constitutionem pertinebant, suscepit. *Iosuæ* 5. *v.* 8, 24. GEDEON, antequam contra Midianitas pugnaret, aram Baalis destruxit, *Iudic.* 6. DAVID arcam fœderis ex ædibus Obed-Edom reduxit. 2 *Sam.* 6. *v.* 12. 1 *Paral.* 13. *v.* 2. SALOMON ab officio removit Abjatharem summum Sacerdotem, & Sadocum in locum illius substituit. 1 *Reg.* 2. *v.* 27. ASA Rex *Iuda* fecit, quod bonum & placitum erat in conspectu Domini, altaria idololatrica subvertit, excelsa & statuas confregit, lucosque succidit, effœminatos de terra abstulit; purgavitque universas sordes idolorum quæ fecerant Patres ejus. 1 *Reg.* 15. *v.* 12. 2 *Paral.* 14. *v.* 3. retulit res consecratas Patris sui, & res consecratas à se, in domum Domini, aurum, argentum, & vasa. 1 *Reg.* 15. *v.* 15. ac præcepit Iuda, ut quæreret Dominum Deum Patrum suorum, & faceret Legem & universa mandata. 2 *Par.* 14. *vers.* 4. renovavit altare Domini & subditos fœdus cum Deo inire, idque juramento confirmare jussit. 1 *Paral.* 15. *v.* 8. *seqq.* IOSAPHATUS *Asa filius* excelsa & lucos de filiis Iuda abstulit. 2 *Paral.* 17. *vers.* 6. ac misit Principes & Sacerdotes, qui circumirent in toto Regno, ac populum in Lege instituerent. *v.* 7. h. e. abolevit cultus idololatricos, & visitatores ablegavit, quando & ipse egressus ad populum de Bersabe usque ad montes Ephraim revocavit eos ad Dominum Deum Patrum suorum. 2 *Paral.* 19. *v.* 4. constituit insuper Sacerdotes & Levitas & Principes familiarum ex Israël ad judicium Domini & controversias ejus, illisque certa præcepta proposuit. *v.* 8. *& seqq.* IOAS instauravit ruinas templi. 2 *Reg.* 12. *v.* 4. 2 *Paral.* 24. *v.* 4. EZECHIAS Rex primo statim anno mense primo regni sui valvas domus Dei aperuit, easque restauravit. 2 *Paral.* 29. *v.* 3. excelsa dissipavit, statuas contrivit, lucos succidit, serpentem æneum confregit, cui Israëlitæ adolebant incensum. 2 *Reg.* 18. *v.* 4. instituit reformationem cultus divini atque templi, iniit fœdus cum Domino, & constituit Levitas in domo Domini, cum cymbalis & psalteriis. *v.* 5, 10, 25. celebrationem Paschatos in usum revocavit, & populum ad verum Dei cultum reduxit. *cap.* 30. IOSIAS librum Legis ab Helkia Sacerdote repertum publicavit, & universo populo prælegi curavit: præcepit etiam Sacerdotibus, ut vasa idololatrica templo ejicerent: delevit Camarim, quos posuerant Reges Iuda ad adolendum in excelsis, atque instrumenta idololatriæ è medio removit. 2 *Reg.* 23. 2 *Par.* 34. fecit Domino phase, Sacerdotes in officiis suis constituit, eosque hortatus est ut ministrarent in domo Dei. 2 *Paral. c.* 25. NABUCHDONOSOR *Rex Babylonis* publico edicto Deum verum Israëlis coli præcepit, & blasphemias contra Deum sub pœna mortis prohibuit. *Daniel.* 3. *v.* 96. Unde Principes Christiani dicuntur *Ecclesiæ nutritii*, *Iesai. cap.* 49. *v.* 22. atque ad muros ejus ædificandos constituti, *Iesai. cap.* 60. & *Clypei terræ*, *Psalm.* 47. *vers. ult.* Huc graphica & emphatica pertinet sententia, quam *Reccaredus Rex* in concilio Toletano III gravissime & prudentissime protulit hisce verbis: Non in iis tantummodo rebus diffundimus solertiam nostram,

nostram, quibus populi, sub nostro regimine positi, pacatissimè gubernentur & vivant; sed etiam in adjutorio Christi extendemus nos ad ea, quæ sunt cœlestia, cogitanda, & quæ populos fideles faciunt, satagimus non nescire. *Tom. II. Conc.* §. 863. Similiter *Iustiniani Imp. vox* memoratu digna est, quæ exstat *Novella* 8. Non minor nobis cura est horum, quæ sanctissimis Ecclesiis prosunt, quàm ipsius animæ.

II. PRVDENTIA.

Prudentia quoque *Darii* effulget *ex Consiliariorum ordinatione*. Nam *Dan.* 6. *v.* 2, 3. legitur, quod ipse Regni gubernationem prudenter inchoaverit: quando magistratus inferiores ordinavit, nempe Toparchas & Eparchos, qui toti Regno præessent. Vide §. 18.

Parænesis.

Ita quoque Reges & Principes Consiliarios bonos atque fideles eligant. juxta exemplum *Mosis.* Exod. 18. 21. *Davidis.* 2 Sam. c. 8. v. 14. c. 10. v. 23. 1 Paral. 28. v. 1. Et Psalm. 101. v. 6, 7. *Salomonis.* 1 Reg. cap. 2. v. 28. & *Iosaphati.* 2 Par. 19. v. 4. Nam Consiliarius optimus est res etiam Regibus ipsis præstantissima ac utilissima; inquit *Isocrates ad Nicoclem.* Vbi enim non est consilium, populus corruit; inquit *Salomon* Rex sapientissimus, *Proverb.* 11. *v.* 14. Meminerit Princeps, quòd consilium sit res sacra, ἱερὸν ἡ βυλὴ, quodque res sit secura consiliis fidelibus; uti pulchrè *Baptista Mantuanus* ait. Et *Syracides cap.* 10. *v.* 5. ait: In manu Dei successus hominis, & super faciem Scribæ (Cancellarii) imponet honorem suum. *Lutherus* reddidit: Es stehet in Gottes händen / daß einem Regenten gerahte: derselbe gibt ihm einen löblichen Cantzler. Tunc enim Reges atque Principes verè beati in terris sunt, juxta apophthegma *Sigismundi Imp.* si, exclusis superbis, mansuetudinis, humanitatisque cultores in curiam adsciscant. Et *Constantius Chlorus*, Constantini M. pater, sapientes piosque homines, veritatem Dei firmo animo semper professos, stipatores suos, ipsiusque Regni custodes constituit, inquiens: Id genus homines in præcipuis maximeque necessariis amicis ac familiaribus numerandos esse, multoque pluris quàm æraria ingenti thesauro referta meritò æstimandos. *Euseb. de vita Constant. lib.* 1. *c.* 11. Vnde liquet, quàm perniciosum sit consilium *Machiavelli*, qui Principem suum ad contemtum consilii informat.

III. CLEMENTIA.

Darius cum Cyro Coadjutore suo, occupato regno Babylonico, victos atque deditos non crudeliter trucidarunt, sed potiùs humaniter tractarunt: Etenim non tam rei militaris gloriâ, quàm benè Rempubl. togatam regendi peritiâ, clari esse studuerunt, sicut *Cyrus* apud *Xenophontem lib.* 9. *Cyropæd.* Gobryæ respondet: Καὶ μὲν δή μοι ἐπιδεικνῦσαι τὰ ἔργα πολὺ ἥδιον φιλανθρωπίας, ἢ στρατηγίας. h. e. Multò profectò mihi jucundius est humanitatis opera demonstrare, quàm rei militaris. Idem probè considerans *Carolus V*, Imperator ille gloriosissimus, Antonio Levæ, aliisque Ducibus, Iulii C. & Alexandri M. exempla laudantibus, neque uti scire Carolum suis victoriis ad potentiæ & magnitudinis incrementum, asserentibus & conquerentibus, gravissimè in hæc verba respondit: *Alexandro* & *Iulio* solum honorem & gloriam fuisse propositam pro scopo: sibi verò & omnibus Christianis Principibus ad honorem sic respiciendum & gloriam, ne, dum illam aucupentur, animæ salutem deperdant. Quare Duces belli felices victoriâ suâ rectè utantur, ut Deo quoque actionum suarum rationem reddere possint.

IV. IVSTITIA.

Darius Rex justitiam ritè exercuit objectorum diversorum respectu.

PRIMO: ERGA DANIELEM; *eum innocentem absolvendo.* Nam cognitâ Danielis medios inter leones sedentis incolumitate, valdè exhilaratus est, & absque mora, non interrogatis priùs Proceribus, illum è lacu extrahi jussit, eumque ab intentatis criminibus immunem & insontem pronunciavit. *Daniel.* 6. *v.* 23.

REGVLA.

Sæpe Magnates mirandis Dei judiciis ita moveri videmus, ut, quos vident à Deo absolvi in cœlis, eos quoque ipsi absolvant in terris.

Exempla habemus 1. *In* DARIO Rege, qui motus Dei judicio è cœlis patefacto, Danielem absolvit. *Daniel. c.* 6. *v.* 23. 2. *In* M. ANTONINO *Philosopho, Imperatore Romano.* Hic A. C. 175. primò iracundiâ adversus Christianos excanduit, quod, propter ipsorum in Exercitu Romano præsentiam, in tantas se & exercitum suum angustias ab iratis Diis conjectum putabat: posteà verò, Deo è cœlis testimonium pietati eorum perhibente, eos absolvit; uti patet ex ipsius Epist. quæ Iustini Martyris Apologiæ, pro Christianis secundæ,

dæ eſt annexa. 3. *In* ANTONINO PIO: Qui anno C. 153. Edictum pro Chriſtianis promulgavit Epheſi, in totius Aſiæ Concilio, tale: Si quiſpiam, inquit, cuiquam Chriſtiano, quia Chriſtianus ſit, pergat moleſtiæ quicquam aut criminis inferre, ille, cui crimen illatum erit, etiamſi re ipſa Chriſtianus deprehenſus ſit, *abſolvatur.* Qui autem illum accuſaverit, juſtum debitumque ſupplicium ſubeat.

SECVNDO: ADVERSVS DELATORES *Danielis, eos ſeveriſſimè puniendo.* Poſtquam enim Danielis innocentia, & Delatorum ejus virulenta calumnia atque malitia, ab ipſo Deo, juſto Mundi judice tam evidenter patefacta eſſet; Rex Darius, qui invitus anteà adactus erat ad ferendam mortis ſententiam in Danielem; nunc hoſtes Danielis magno cum zelo morti adjudicat, & eodem ſupplicii genere, quo illi Danielem afficere cogitabant, ex lege talionis affecit. Nam illicò mandavit ſatellitibus ſuis, ut accuſatores Danielis adductos, unà cum uxoribus & liberis in foveam leonum præcipitarent. *Dan. cap.* 6. *v.* 24.

DVBIVM.

At *dubium* hic occurrit: *An juſtè fecerit Darius, quòd non tantùm accuſatores Danielis, ſed etiam eorum liberos atque Conjuges, propter delictum Patrum atque maritorum, ſupplicio, & quidem tam gravi, affecerit.* Videtur enim hoc Exemplum repugnare juri naturæ & divino. Nam *Deut.* 24. *v.* 16. exſtat: Ne occidantur patres pro filiis, neque filii pro patribus: ſed quiſque propter peccatum ſuum moriatur. Et *Ezech. c.* 18. *v.* 20. Non portabit filius iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii: juſtitia juſti ſuper eum erit, & impietas impii erit ſuper eum.

RESPONSIO.

Iuſtum fuit illud *ſupplicium* triplici reſpectu.

I. *Propter delicti ipſius rationem.* Nam accuratè hic diſtinguendum eſt inter *delictum privatum*, atque *publicum.*

Propter delictum PRIVATVM nemo ſupplicio affici debet, niſi ille, à quo perpetratum eſt. Atque ita intelligenda ſunt loca *Deut.* 24. & *Ezech.* 18. allegata.

Verùm *propter delictum* PVBLICVM ſæpè plures perſonæ juſtè occiduntur. Ita *juris gentium eſt*, propter crimen læſæ Majeſtatis totas familias ſupplicio affici. Cujus juris rationem expoſuit *Seneca* lib. 1. de clementia c. 8. editionis Dionyſii Gothofredi ICti. Nam parentes (inquit) liberique eorum, qui interfecti ſunt, & propinqui, & amici, in locum ſingulorum ſuccedunt, quaſi dicat, totidem conjurati ſunt in Principis perniciem. *ICti* addunt hanc rationem, quòd paterni ſceleris exemplum in illis metuendum ſit. Eſt enim portio parentum liberis ingenita, per quam vivunt, aluntur & ſentiunt: Nec iniquum eſt, cùm ſint illorum, etiam habere, quæ ſunt illorum; ait *Plutarch.* in lib. de ſera Num. vindicta. Confer. *l.* 5. *C. de crim. læſ. Majeſt. VVeſenb. in Parat.* ad hunc locum. *Alciat.* 1. *præſumt.* 24. *Scipion. Gentil. Tract. de Iuriſdict. lib.* 3. *cap.* 4. Vnde etiam Divi Imperatores *Arcadius & Honorius* exſtincta Talniæ conſpiratione, in eo reſcripto, quod exſtat in Cod. Tit. ad legem Iuliam Majeſtatis, hiſce verbis utuntur: *Paterno deberent perire ſupplicio, in quibus paterni,* h. e. *hæreditarii criminis exempla metuuntur.*

Iam verò Conſiliarii Darii Regis *crimen læſæ Majeſtatis* commiſerant tum in Regem, tum in Danielem. *In Regem.* Quia calumniis ſuis impium Regi decretum extorſerant, eumque metu adegerant hominem inſontem damnare. *In Danielem.* Quia eum velut intimum & primarium Regis Conſiliarium, qui totum Regnum fideliter & feliciter adminiſtrabat, calumniis oneraverant, eumque in ſpeluncam leonum, connivente & inſpiciente Rege, præcipitarant.

II. *Iuſtum* illud ſupplicium fuit παραδειγματικῶς, h. e. *propter exempli conſiderationem.* Nam editum fuit propter exemplum, ut nempe alii, aliquâ ſaltem erga liberos uxoreſque ſuas commiſeratione, deterrerentur à tam atroci calumniæ crimine, quod tam atroci ſupplicio vindicaretur.

III. *Iuſtum* fuit illud *ſupplicium* συγκοινωνικῶς, h.e. *propter delicti iſtius participationem.* Nam uxores atque liberi Conſiliariorum Regis Darii criminis illius procul dubio participes fuerunt, atque ex ambitione maritos atque patres ſuos adverſus Danielem inſtigarunt, aut certè conſilii & facti paterni approbatores exſtiterunt: ac proinde idem cum illis ſupplicium jure merito perpeſſi ſunt. *Exempla ſimilia* habemus. 1. In ACHAN, qui non tantùm ipſe, ſed etiam filii & filiæ, boves, aſini, greges, tentorium ejus, & omnia quæ habebat, juſſu ſummi Ducis Ioſuæ lapidibus obruti & igni combuſti ſunt. *Ioſuæ* 7. *v.* 24, 25, 26. 2. In HAMANE, qui cum decem filiis ſuis ſuſpenſus eſſe legitur. *Eſther.* 9. *v.* 14.

Vnde patet, juſtum fuiſſe illud ſupplicium, quo Conſiliarii iſti una cum liberis & uxoribus à Dario affecti ſunt.

V. HVMANITAS.

Humanitatem Darius erga Danielem declaravit. eaque duplex fuit. 1. *Verbalis.* 2. *Realis.*

1. *Verbalis*, quam erga eum declaravit τοῖς λόγοις sive verbis, eum nempe consolando. Cùm enim Daniel á proceribus velut carnificibus in speluncam abjiceretur, Darius eum hisce verbis, fide erga Deum & benevolentiâ erga Danielem plenis, alloquebatur, dicens: Deus tuus quem tu colis jugiter, ipse liberet te. *Dan.* 6. *v.* 16. Vide sup. §. 25. pag. 163.

2. *Realis*, h. e. quam Darius erga Danielem declaravit τοῖς ἔργοις, h. e. factis. Quia lapidem illum, qui ponebatur super os speluncæ, in quam Daniel demissus, & bestiis objectus erat, annulo suo & annulo optimatum suorum obsignavit, ne quid contra Danielem fieret. *Daniel.* 6. *v.* 17. *Ioseph. lib.* 10. *Antiq. Iudaic. c.* 12. Vide §. 26. pag. 163.

Speculum vitiorum.

In hoc speculo quatuor vitia Darii nobis contemplanda proponuntur. 1. *Mutabilitas.* 2. *Nimia credulitas.* 3. *In judicando* προπέτεια *& celeritas.* 4. *Invidia.*

I. MVTABILITAS.

Pulchella sunt sermone vulgi trita illa Emblemata: *Aulica gratia facilè senescit. Aulica voluntates sunt instabiles. In aulis regnant duo:* ἀναβολὴ καὶ μεταβολή: *cunctatio & mutatio.* In aulis namque lenta sunt beneficia, & præcipites injuriæ. Item: Aulici jám beati sunt pro nutu Regis: è vestigio miseri sunt. Cum quibus congruit hoc Epigramma:

Nec Domino blando, nec cœlo crede sereno:
Nam facili causâ Dominus mutatur, & aura.

Herren gunst/ und Lerchen g'sang/
Klingt wol; ab'r es wåhrt nicht lang.

Exempla hujus mutabilitatis habemus. I. In NABVCHDONOSORE. Hic namque *Danielem Prophetam* initiò velut Deum voluit adorare. *Dan. c.* 2. *v.* 46. Postea verò ipse tanquam Deus in statua voluit adorari. *Daniel.* 3. *v.* 1. *& seqq.* Similiter *Socios Danielis* primò ad summos dignitatum atque honorum gradus evexit. *Dan.* 2. *v.* 48, 49. Mox verò eos ad rogum damnavit. *Daniel.* 3. *v.* 15. Vide Monarch. I. de Nabuchdon. §. 3.

II. In DARIO *Persarum Rege*, qui similiter Danielem Prophetam magnâ initiò complectebatur gratiâ; deinde verò animo mutato illum in speluncam leonum præcipitari demandabat. *Dan.* 6. Vide Historias meas Patriarch. Historiá XIII. de Isaaco. §. 22.

II. STOLIDITAS, vel STVLTA CREDVLITAS.

Sæpe etiam boni Principes delatoribus atque infidis ministris (qui in aures eorum fictè & simulatè quæstus sui favorisque aulici gratiâ insusurrant) nimium tribuunt, atque ab illis persuaderi se patiuntur.

Exempla.

1. Rex *David* audit Sibam contra Mephibosethum. 2 *Sam.* 16. *v.* 3, 4.

2. *Ahasverus* ab Hamane seducitur, & ab eodem instigatur, ut decretum de omnibus Iudæis in toto regno suo exstirpandis promulgaret. *Esther. c.* 3. *v.* 8, 10.

3. *Abimelechus* Rex in Gerar aulicorum suorum suasu atque impulsu Isaacum Patriarcham publico velut decreto abire jubet, nullamque omnino hujus facti causam allegat, nisi secundam Isaaci fortunam: Multo (*inquit*) fortior nobis es; Discede à nobis. *Gen. cap.* 26. *v.* 16.

4. *Darius* Rex Persarum incautus decipiebatur, cùm fraudulentis consiliariis suis, Danielem sophisticè & astutè accusantibus, patulas aures præberet, neque prospiceret, quem illi scopum sibi propositum haberent. Ideoque tandem nolens volens ipsis Danielem in foveam leonum præcipitandum tradit. *Daniel.* 6. *v.* 9.

PARÆNESIS POLITICA.

At moniti sint Reges atque Principes 1. *ne Delatores atque Calumniatores in aulis suis ferant*, juxta præscriptum Regis Davidis, qui in *Psalmo* 101. (qui est speculum boni Principis) hanc Regulam verè auream omnibus Principibus præscribit. *v.* 4, 5. Cor perversum declinabit à me: malignum non cognoscam. (h.e. non amabo, non diligam.) Detrahentem secretò proximo suo, hunc perdam. 2. *Neque etiam patulas eorum calumniis atque delationibus aures præbeant, illisque temere & sine prudenti circumspectione credant*; sicut *David* ad Regem *Saulem* (cùm in manus ejus incidisset, sed occidere eum noluisset) dicebat: Domine mi Rex, QVARE AVDIS VERBA HOMINVM, loquentium, David quærit malum adversum te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quòd tradiderit te Dominus in manu mea, & dictum fuit, ut occiderem te; sed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim: Non extendam manum meam adversus Dominum meum. Quia christus Domini est. 1 *Sam.* 24. *v.* 10, 11.

Ex hoc *exemplo Davidis* discimus, quî fiat, quòd sæpè homines pii apud Magnates atque Principes in odium deducantur & calumniis denigrentur,

tur, nempe quando illi delatoribus atque susurronibus locum in aulis suis concedunt, illisque credunt; sicut experientia quotidiana testatur. Quare notanda est hæc *Regula* Politicorum. *Principes, dum omnibus sine discrimine confidunt, sæpe in magna pericula incurrunt.* Recte & prudenter ait *Epicharmus*: Νῆφε, καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν. Sobrius sis, & memor esto nulli temere credere. Cum quo consentit Aphorismus ille *Theognidis* aureolus:

Res mihi fracta fide: res diffidendo retenta.

Vel ita:

Fiso res periit: Diffiso salva remansit.

Vnde Apollonius Thyanæus interrogatus à Rege Babylonis; Quonam pacto stabiliter tutoque regnare possit? sapienter respondit: *Si multos honoraveris; paucis vero credideris.* Vide *Petr. Gregor. Tholosan. l. 22. de Republ. c. 11. p. 1414.* Et *Histor. meas Patriarch. histor. 13. de Isaaco. §. 22.*

III. NIMIA IN JUDICANDO CELERITAS.

Graviter quoque in eo peccavit Darius, quod Consiliariis suis sophistice Danielem accusantibus, patulas aures præbuit, eumque absque prævia inquisitione statim ad leones damnavit. Hæc προπέτεια atque nimia *celeritas* à Iudice exulet. Sicut enim nimia celeritas bonis consiliis: ita quoque rectis judiciis est inimica. Quin potius Iudex audita Actoris accusatione, alteram aurem reo reservare debet. Qui enim statuit aliquid parte altera inaudita, æquum licet statuerit, haud tamen æquus fuit, uti *Seneca* in Medea ait. *Lex Attica* erat: Δεῖ ἀμφοῖν ὁμοίως ἀκροᾶσθαι: Decet utramque partem similiter audire. *item*: Μήτε δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς: Non debes causam dijudicare, nisi prius utriusque sermonem audiveris. Observavit hoc ipsum *Alexander M.* qui alteram aurem actori aperiebat: alteram vero clausam habebat. Vti *Plutarchus in Alex.* scribit.

Et hac de causa *Iudices* olim SEDENDO judicabant, atque sententias è tribunali pronunciabant; juxta illud Propertii:

— *Posita judex sedet Æacus urna.*

Et *Cicero* pro Rabirio scribit: *Modo vos iidem in Gabinium judices* SEDISTIS. Quo significatum fuit, judicem animo constante & bene composito esse, atque exclusa omni προπετείᾳ & præcipitantia, causam recte examinare debere. Confer *Frid. Taub. in Most. Plaut. fol. 586.* Et perpetuo ob oculos sibi ponant Magnates auream illam *Papæ Euaristi* Epist. 2. *Regulam*: Mala audita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat: sed ante audita diligenter inquirat, ne præcipitando quicquam aliquis agat. Hinc pulchre *Iustitia* hoc modo describitur: Iustitia recto oculo causas intuetur, æqua aure attendit, recto pede ad juris æquabilitatem incedit, animo incorrupto & recto vere considerat, quid fieri oporteat.

IV. INVIDIA.

Xenophon de Cyaxare vel Dario scribit, eum gloria Cyri offensum lacrymantem expostulasse cum Cyro; & conquestum, se contemni à Ministris & Medis. Quod in aulis valde usitatum est. Nam plerumque Ministri aulici omnibus studiis sese inclinant ad efflorescentem fortunam ejus, cujus nomen & gloria crescit, & deserunt eum, cujus gloria minuitur. Huc pertinet Adagium sacrum, quod exstat *Ecclesiastæ 4. v. 15.* Σύμπαντες οἱ ζῶντες περιπατοῦσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον μετὰ τοῦ νεανίσκου τοῦ δευτέρου, ὃς στήσεται ἀντ᾽ αὐτοῦ. *Cuncti viventes ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget.* Luth. Alle lebendige unter der Sonnen wandeln bey einem andern kinde/der an jenes stat sol auf-kommen. M. *Ludovicus Helmboldus* crepund. sacror. Od. 8.

Alle grosse herren
Wandeln bey einm ander'n kinde/
Das mit der zeit sich finde
Zu ihrem stand und ehren.

In aulis namque πλείονες τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν. h. e. Plures solem Orientem, quam Occidentem adorant. Quo falso apophthegmate *Pompeius* Syllam (Plutarch. in vita Pompeii. fol. 455.) & Dux *Mauritius* Ferdinandum Regem Romanum Caroli V fratrem tangebat. Quod *Germani* simpliciter ita efferunt: *Iunioribus Principibus, natura duce, neminem non magis favere quam senioribus*: Jungen Fürsten ist jederman von natur geneigter/ dan den alten. Hic namque mos est hominum; *Præsentem fastidiunt, futurum petunt.* Quam κίνησιν venuste & eleganter expressit *Statius* lib. 1. *Thebaid.* v. 168.

— *jam murmura serpunt*
Plebis Echioniæ, tacitumque à Principe vulgus
Dissidet, &, qui mos populis, VENTURUS AMATUR.

Idem quoque *Dario seni* contigit. Vnde ipse invidiæ œstro percitus, lacrymans cum Cyro, cuju quotidie crescentem videbat gloriam, expostulavit. Quanquam autem Cyrus mirifica diligentia, fide, obsequio, delinire iratum vel offensum senem Cyaxarem studuit; tamen in animo senis conceptæ suspiciones alte hæserunt, nec facile deleri potuerunt. Nam senes natura valde proni sunt ad suspiciones,

nec facile eas deponunt. Vide *Hyppol. à Collib. in Consiliario p.* 151.

II. DE CONSILIARIIS REGIS DARII MALIS.

Consiliarii Darii Regis sunt typi malorum Consiliariorum. Nam 4 grandia in illis regnant vitia atque flagitia.

I. INVIDIA.

Cum enim Satrapæ Regis Darii, propter inertiam suam, eundem dignitatis gradum, in quo Daniel collocatus erat, assequi non possent, gloria Danielis urebantur, omniaque in ejus exitium parabant atque meditabantur. *Nulla* namque *ingenia tam prona ad invidiam sunt, quam eorum, qui & genus & fortunam animis haud æquant.* Nam *virtutem & bona aliena oderunt*; sicut *Livius lib.* 45. præclare scribit.

II. FRAVDVLENTIA, atque CALVMNIA.

Cum enim invidi Satrapæ nullam notam infidelitatis aut injustitiæ in gubernatione Danieli inurere, ad ignominiam sempiternam, possent; insidias astutissime cogitatas doctrinæ, quam Daniel profitebatur de vera agnitione & invocatione Dei, collocarunt. Impulerunt enim Darium Regem sapientem & justum, ut veram Dei invocationem prohiberet, & hujus prohibitionis prætextu Danielem leonibus objiceret.

In hanc sententiam *Iohan. Spinæus* lib. 4. de Tranquill. animi p. 179. scribit: Manifestum est, invidum non minus doloris ex virorum bonorum aspectu concipere, quam *Panthera* invisa est hominis facies; cujus vel sola imago (ut *D. Basilius* inquit) ita illi invidiosa est, ut in illam statim dilacerandam furiose irruat. Nam eo quidem modo invidus odium detegit: sed alienæ virtuti detrahere volens, aliquo prætextu & colore utitur: ne simultatem aperiat. Ita etiam Satrapæ Darii fecerunt. Nam sub mendaci religionis prætextu Danielem ad necem quærebant.

REGVLA.

Calumnia in aulis regnat; & veritas exsulat; sicut ex hac historia videmus. Vnde *Ludovicus* XI, *Galliæ Rex*, aliquando dixisse fertur, se in suo Regno, & potissimum in Aula propria, abundare rebus omnibus, una excepta. Quam vero innueret rem, dum quæreret unus ex aulicis ejus familiaribus: *Veritatem* esse respondit. *Phil. Camer. Hor. Succ. Cent.* 1. *cap.* 90.

III. PERFIDIA.

Quia Consiliarii isti Regi suo suadent ea, non quæ pia, honesta & salutaria sunt, tum Regi tum Regno. Dario enim Regi suo fucum faciunt, q. boni publici cura cum primis tangantur, q. honoris Regis sui sint studiosissimi, deque statu ejus stabiliendo valde solliciti: cum tamen nulli magis eum infirment, quam illi ipsi. Nam verbis Regi adulantur, dicentes: Rex, in secula vive: sed re ipsa eum perditum eunt. Quia Danielem Prophetam, qui Regis intimus & fidelissimus Consiliarius erat, submovere molientes, ingens ei damnum intulerunt. *Dan.* 6. *v.* 20.

IV. VIOLENTIA.

Quia Regem ipsum veluti cogunt, ut Danielem suæ libidini tradat. Quem illi arreptum in speluncam leonum præcipitarunt. Ita imitantur Satrapæ isti Satanam Patrem suum, qui mendax & homicida ab initio fuit. *Iohan.* 8. *vers.* 44. Nam & ipsi mendaciis atque calumniis necem Danielis quærebant.

REGVLA.

Mali consiliarii sæpe bonum Principem corrumpunt, aut tandem eum perdunt. Vnde *Politici* quæstionem movent: An melior status sit Reipubl. in qua Princeps malus; an vero ea, in qua Consiliarii Principis sint mali? Ad hanc quæstionem responderi potest ex *Lampridio*, qui in *vita Alexandri Severi* scribit: Meliorem ac prope tutiorem esse Rempubl. in qua Princeps malus sit, quam ea, in qua sint Principis amici mali. Nec sane ratio deest. Nam unus malus potest à multis bonis corrigi: Multi autem mali non possunt ab uno, quantumvis bono, superari ulla ratione. *Exemplis* res declarari potest. *Saul* Rex impius erat; & tamen Samuele utens Consiliario, multa fecit, quæ alias non fecisset: uti ex *libro* 1. *Samuelis* patet. Contra vero nullus tam bonus est Princeps, qui non seducatur, si malos habeat Consiliarios. Sic quam diu *Ioas Rex Iuda* apud se habuit Iojadam Pontificem, virum singulari pietate atque prudentia præditum; res bene successerunt Regi & toti Regno. Vbi vero illo mortuo destitutus fuit Rex viris legis divinæ peritis Deumque timentibus, omnia ad ruinam spectarunt.

Ita *Photinus* eunuchus, & Ptolemæi junioris Ægypti Regis Consiliarius, Regi suo, de Pompeio M. (à quo Pater ipsius in regnum restitutus erat) recipiendo deliberanti, perfidum hisce verbis dedit consilium:

Nulla fides unquam miseros elegit amicos.
Tu cole felices: miseros fuge. Exeat aula
Qui vult esse pius.

Verum Sophisticis consiliis suis & sibi, & tandem Regi exitium attulit. Vide *Anti-Machiavellum à pag.* 638. *usque ad* 647. Hinc recte *Diocletianum* jam privatum dixisse, *Flavius Vopiscus in Aureliani vita* refert: Nihil est difficilius, quam bene imperare. Nam quatuor vel quinque viri se colligunt, atque unum consilium capiunt ad Imperatorem decipiendum; dicunt, quid probandum sit: Imperator, qui domi clausus est, vera non novit: Cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur: facit Iudices, quos fieri non oportebat: amovet à Republ. quos retinere debebat. Quid multa? Bonus, cautus & optimus venditur Imperator. *Hæc ille.* Vnde patet, quod nulla major pestis Reipubl. sit, quam mali Consiliarii. Et contra: Nullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni Consiliarii. Nam magnum sane Principi est ornamentum, corona doctorum atque cordatorum Consiliariorum cinctum esse. Imo & maximum Principi est emolumentum. Quia felicem actionum successum præbet, & adversariis metum incutit, & subditi libentius parent.

DYNASTIA SECVNDA PERSARVM.

DAn. 8. *vers.* 7. ARIETI (per quem Monarchia II intelligitur) DVO CORNVA tribuuntur, per quæ duæ unius Monarchiæ Dynastiæ præfigurantur, nempe Medorum & Persarum; uti ibidem *v.* 20. explicatur. Quoniam igitur Dynastiam primam absolvimus, in qua unum Monarcham, nempe Darium Medum descripsimus: ordo Methodi nunc postulat, ut ad Dynastiam secundam accedamus. In qua Monarchæ sequentes considerandi veniunt.

Catalogus Regum Persicorum in Dynastia secunda.

1. *Cyrus*
2. *Cambyses.*
3. *Darius Hystaspis.*
4. *Xerxes.*
5. *Artaxerxes Longimanus.*
6. *Darius Nothus.*
7. *Artaxerxes Mnemon.*
8. *Artaxerxes Ochus.*
9. *Arses*, vel *Arsames.*
10. *Darius Codomannus.*

CYRVS, MONARCHA I.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

Circa ortum Cyri tria sunt notanda. 1. *Appellatio.* 2. *Generatio.* 3. *Personæ constitutio.*

II.

1. Appellatio.

Circa *Appellationem* Cyri tria veniunt notanda. 1. Ἐτυμολογία. 2. Ὁμωνυμία. 3. Πολυωνυμία.

III.

1. Ἐτυμολογία nominis Cyri est *triplex.*

I. *Apud Ebræos* Cores vel Cyrus dicitur. קורש quasi hæres aut Dominus, à rad. ירש hæreditatem adiit, vel terminos circumscriptos possedit.

II. *Apud Persas* קורש Coresch Solem notat, ex Ebræo חרם Sol, corruscatio, teste *Plutarcho in Artaxerxe.*

III. *Apud Græcos* Κῦρος, ου, τὸ, plenam authoritatem atque imperium significat, apud *Platon. in Gorgia, apud Sophoclem in Electra.* Item apud *Galenum & Philonem.* Hinc κυρόω authoritatem do, authoritate mea comprobo. 2 *Cor.* 2. *v.* 8. Obsecro vos, ut ratam faciatis in illum charitatem. Κύριος authoritatem habens seu obtinens in rem aliquam, vel Dominus. *Demosthen. Olynth.* 2. *Plato de Legibus.* Ἄκυρος authoritate privatus, jus & potestatem non habens. ἀκυρόω authoritate privo, vel spolio. *Marc.* 7. *v.* 13. Et sic *Cyrus* dicitur q. d. Κύρος, authoritate plenus, vel Dominus.

IV.

2. Ὁμωνυμία. Vox *Cyri* est ambigua. Διττῶς enim accipitur.

Primo πραγματικῶς. Sic est nomen duorum fluviorum, quorum unus Armeniæ & Iberiæ fines interluit, & per Albaniam labitur: oritur in monte

Caucaſo. Alter juxta Paſargadas, per cavam Perſidem; à quo, Cyro Majori, qui juxta hunc amnem expoſitus fuit, nomen eſt inditum, teſte *Strabone lib.* 15.

Secundo προσωπικῶς. Sic Κύρος Cyrus dicitur, Monarchiæ, nempe Perſicæ, author & fundator: de quo h. l. agimus.

V.

3. Πολυωνυμία. Cyrus plura habuit nomina. I. Dictus *Spaco*. II. *Cyrus*. De quibus nominibus *Tremellius* & *Franciſcus Iunius* in c. 45. Ieſaiæ v. 4. ita ſcribunt: *Proprium* Cyri Regis *nomen* (teſte Herodoto & Iuſtino) fuit SPACO, h. e. *Canis*, Medorum lingua, à cane quæ expoſitum infantem lactaverat. CORESCH vero *cognomen* fuit honorificum à Perſis inditum, quod ſonat Dominum. Nam eadem quoque ratione *Coreſch* apud Perſas eſt Solis (quem colunt) epitheton, vel cum augmento Perſicæ terminationis, *Coreſar*. Hæc illi. III. Dictus fuit *Mulus*, vel *Semiaſinus*, ab Oraculo, quod datum fuit Crœſo. Cum enim Oraculum interrogaſſet, quamdiu regnaturus eſſet, reſpondit ei Oraculum: *Tunc ſinem regni Crœſi fore, quando mulus potitus eſſet ſede Regis Medorum. Alphæus* ſcriptor Græcus & perantiquus ait: Chaldæos in ſuis annalibus prodidiſſe, Regem ipſorum Nabuchdonoſorem, cum maxime floreret ejus imperium, ſubito furore divinitus correptum, magna voce exclamaſſe: Futuram vobis, ô Chaldæi, prænuncio calamitatem, quam nec Belus veſter, nec ulla Deorum vis avertere poterit: *Veniet Perſa Semiaſinus, qui vobis jugum ſervitutis imponet.* His atque aliis hujuſmodi dictis repente ex oculis omnium evanuiſſe. Hæc *Alphæus*. Vbi per *Semiaſinum* intelligitur Cyrus, qui Chaldæorum imperium evertit. Ratio autem quare ſic nuncupatus, à nobis in §. 6. adducetur.

NOTA.

Cyri nomen à Deo nominatum fuit in codice ſacro longe ante, quam Cyrus conceptus aut natus fuit. Vbi diligenter notandum, quod *ſeptem* in ſacris literis inveniantur *perſonæ*, quibus nomina ſunt impoſita, antequam in hunc Mundum naſcerentur.

I. *Iſmaël*, filius Abrahami & Agaris ancillæ. *Geneſ.* 16. *v.* 11.

II. *Iſaacus*, filius Abrahami & Saræ liberæ. *Geneſ.* 17. *v.* 19.

III. *Salomon*, filius Davidis. 1 *Par.* 22. *v.* 9.

IV. *Ioſias*, Rex Iudah, cujus nomen 330 annis ante, quam natus eſt, per Prophetam prædictum eſt. 1 *Reg.* 13. *v.* 2. & 2 *Reg.* 23. *v.* 15.

V. *Cyrus*, primus Rex Perſarum, multis prius, quam natus eſſet, ſeculis Eccleſiæ Tutor atque Liberator deſignatus divinitus fuit, 200 videlicet annis, quam ejus nomen fuiſſet cognitum. *Ieſai.* 44. *v.* 28. *c.* 45. *v.* 1.

VI. *Iohannes Baptiſta*, Chriſti prodromus; cujus nomen ab Angelo eſt revelatum. *Luc.* 1. *v.* 13.

VII. *Ieſus*, Dei & Mariæ Filius: cujus nomen nominatum eſt ab Angelo, prius quam in utero conciperetur. *Luc.* 2. *v.* 21.

II. Generatio.

VI.

Pater ejus fuit *Perſa* nomine *Cambyſes*, Achæmenis cujuſdam filius, humilis ſortis atque conditionis homo. *Mater* ejus fuit *Mandane* Aſtyagis Medorum Regis filia, quam Aſtyages Cambyſi Perſæ in matrimonium collocavit, motus ſomnio, quod per quietem viderat, nempe Mandanen filiam ſuam tantum urinæ facere, ut omnem ipſius urbem impleret, & Aſiam univerſam inundaret. Ex hiſce parentibus genitus Cyrus, dictus fuit *Semiaſinus*, h. e. *Mulus*, ex aſino & equa generatus. Quia Cyrus Cambyſe obſcuri generis Perſa; & nobili matre, Aſtyagis Medorum Regis filia, natus eſt. Sicut enim Equa eſt generoſior aſino: ita quoque Mandane Cyri mater nobilior fuit Cambyſe patre.

III. Perſonæ conſtitutio.

VII.

Author eſt *Plutarchus*, *Cyrum naſo adunco vel aquilino fuiſſe.* Quæ naſi granditas, ſi aſſurgens clementer à medio in aquilinam deſinit aduncitatem, prudentiæ, patientiæ, magnanimitatis præbere indicium ſolet. Ideoque apud Perſas olim non fuit honoratior formæ ſpecies, quam illa *gryporum*, quos dicebant; quod Cyrus iſta unci figura naſum habuerit. Quod in *Carolo* etiam V, aliiſque Auſtriæ principibus nonnullis, notatum fuit, quos animi magnitudo, & aquilinæ ſtrenuitatis indoles mundo commendavit. Quam laudem quoque ad poſteritatis memoriam *Mahumetes* II de ſe promulgavit, naſo uſque adeo adunco, ut ſummitas contingere labra videretur. Non autem accipitur in hanc Nimrodi familiam *Gryporum* illud genus, cui ſtatim à fronte naſus intumeſcit. Nam corvinæ hoc eſt rapacitatis, non aquilinæ ſtrenuitatis, impudentis animi plerunque nota. Vide *Edonem Neuhuſium* in *Theatro ingenii humani, lib.* 1. *p.* 97.

[*Grypus*, γρυπὸς, ſine adſpiratione, dicitur ille, qui naſum habet aduncum, fortaſſis à gryphorum ſimilitudine, quos Græci γρύπας vocant. Feruntur enim gryphes roſtrum habere incurvatum, in morem Aquilæ.]

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

VIII.

In progressu tria sunt notanda. I. *Acta Oeconomica.* II. *Politica.* III. *Ecclesiastica.*

I. ACTA OECONOMICA.

IX.

Acta Oeconomica Cyri sunt triplicia. 1. *Ætatis infantilis.* 2. *Puerilis & juvenilis.* 3. *Virilis.*

X.

I. Acta ætatis infantilis.

Primò: CYRI INFANTIS EXPOSITIO, *ejusque mirabilis conservatio.* Cùm Astyages avus Cyri maternus inaudiret filiam suam ex Cambyse marito imprægnatam esse, rursus somniavit, ex filiæ utero vitem egredi, quæ totam Asiam obumbraret; ex quo somnio conjecturam cepit, pariturram eam esse filium, qui totius Asiæ Dominus futurus esset. Quare hoc somnio perterritus, filiam gravidam ad se vocavit, filiumque ex ea natum cuidam ex intimis familiaribus, *Harpago* nomine, tradidit necandum. Qui cùm tam crudele ministerium per se ipsum nollet exsequi, *Mithridati* regio bubulco negotium illud committit. Huic uxor erat nomine *Spaco* quod Medorum linguâ *canem* significat. Hæc tum mortè mortuum enixa partum. Quare cùm Regium puerum videret formâ insigni præditum, eum pro suo accepit, & 10 annis in casa sua pastorali educavit. Qui postea ab Avo agnitus, & in Persidem ad parentes remissus de consilio sapientum est. Nam cùm Cyrus adhuc puer per ludum jocularem à pueris Rex constitutus esset, Satrapæ cujusdam filium duriùs verberavit. Quod Astyages avus inaudiens, causam ei dicere demandavit, cur puerum illum Satrapæ verberibus duriùs tractasset. Respondit ille: *Se ab æqualibus suis Regem factum; illum verò propter contumaciam justas pœnas dedisse.* Quod cùm Magi in eam interpretationem partem essent, completam jam esse somnii significationem, non tantùm vitam nepoti donavit Astyages, verùm etiam ob summam ingenii alacritatem, morumque mirificam suavitatem, singulari amore complexus est, eumque, ut diximus, ad parentes suos in Persiam remisit. *Herodotus lib.* 1.

XI.

Secundò: EDUCATIO. Cyrus uti mirabiliter conservatus: ita quoque à Mithridatis Regii bubulci uxore, cui nomen *Spaco* erat, 10 annis in casa pastorali loco filii educatus fuit. Quod verò *Iustinus libro* 1 scribit, juxta infantem in sylva canem fœminam parvulo ubera præbentem inventam, fabula creditur, inde nata, quòd nutrix ejus Medorum linguâ Spaco Græcis Cyno, dicta est: quæ voces canem significant. Licet autem Cyrus se Cambysis Persæ & Mandanes filiæ Astyagis Regis Medorum filium esse resciviſſet, suam tamen altricem in tanto honore semper habuit, ut semper in ejus sermone esset Cyno. *Herodot. lib.* 1.

XII.

II. Acta ætatis puerilis & juvenilis.

Primò: INDOLIS OSTENSIO. *Prov.* 20. *v.* 11. inquit *Salomon*: *Ex studiis suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera ejus*: h. e. Indoles pueri tùm bona, tùm mala, ex verbis atque factis, velut signis indubitatis cognoscitur. Pulchrè hoc ipsum in puerum Cyrum quadrat. Licet enim ipse ruri inter Pastores educaretur, tamen indolem regiam puer adhuc ostendit. Cùm enim à pueris Rex sorte creatus esset, regiam præ se tulit magnanimitatem & splendorem, heroico planè animo cæteris imperavit, jus administravit, contumaces punivit. Cumque Artembaris Regii Satrapæ filium verberasset, accusatus propterea coram Astyage Rege, quòd servus bubulcique filius ingenuos servilibus plagis affecisset, causam suam summâ constantiâ defendit; se ab æqualibus suis Regem electum, atque se ut Regem fecisse, intrepido vultu animoque affirmans: illum verò propter contumaciam suam pœnas dedisse. Quam constantiam pueri admiratus Astyages, in memoriam somnii responsique revocatur. Atque cùm facies, & expositionis tempus, & Pastoris confessio convenirent, eum nepotem agnovit, eidemque, cùm Magi dicerent, completam jam somnii esse significationem, agitato inter Pastores regno, vitam donavit. De *Harpago* verò neglecti mandati ultionem sumsit truculentam & planè tyrannicam. Nam unicum ejus filium annos 13 natum mactavit, & ad vescendum illius carne assâ pariter & elixâ eum invitavit. Peractâ cœnâ, Astyages Harpagum interrogavit: Nunquid lautè vixisset? Cui cùm annuisset Harpagus, mox caput, brachia & crura, afferri jussit, interrogans; Nunquid agnosceret filii sui carnibus se epulatum esse, & nunquid factum hoc ipsi placeret? At ille conceptum animo dolorem sic repressit, ut nihil perturbari tam tristi spectaculo videretur. Nihil igitur respon-

respondit aliud, nisi sibi placere, quicquid Rex fecisset. *Iustin. lib.* 1. *Herodot. lib.* 1. *Nauclerus generat.* 52.

Similiter insigne animositatis & fortitudinis futuræ edidit documentum Cyrus, cùm puer in venatu, quoties cervam prosilientem, aut aprum irruentem vidit, frustra inhibentibus corporis custodibus, cum periculo etiam vitæ impetum in illas feras faceret, instar generosi catuli, uti *Xenophon* scribit, qui *lib.* 1. totus in eo est, ut ingenitam naturæ Cyri heroicæ bonitatem ostendat.

XIII.

Secundò: INFORMATIO atque DISCIPLINÆ RATIO. Cyrus adhuc adolescentulus informatur ad omne virtutum genus, honesta & egregia Patris disciplina. Inter reliqua autem disciplinæ exempla, *Xenophon* hoc ipsum recitat, quod docet: *Leges anteferendas esse privatis opinionibus.* Exercebant judicia adolescentes; & postea sententiarum rationem Magistro reddebant. Venerant autem in judicium duo, quorum alter procerior detraxerat tunicam longiorem minori adolescenti, & ei curtam tradidit. Cùm autem hæc res ad Cyrum judicem deferretur, ipse audita utriusque oratione, pronunciat, ut quisque vestem corpori suo aptam teneat. Id enim juvenili quadam opinione commodum & æquum esse arbitrabatur. Sed postea Pædagogus, retractata sententia, dat plagas Cyro, & monet, *justa esse, non quæ nobis videntur commoda, sed quæ legibus sunt sancita.* Iam verò præcipua Lex est, ut suum quisque teneat, neque aliorum bona furto & rapina auferat. Quo ipso insinuare voluit ille Cyri Præceptor, assuefaciendos esse animos, ut nostris opinionibus & cupiditatibus longè anteferamus Legum authoritatem. Vide *Xenophont. lib.* 1. *Cyropæd.*

REGVLA.

Iudices in causis dijudicandis non agant juxta arbitrium privatum, sed juxta Legum præscriptum. Quia non sunt SVPRA, sed INFRA Leges. Τὸ μὲν νόμιμον, δίκαιον: τὸ δ᾽ ἄνομον, βίαιον. h. e. Quod cum Lege congruit, justum: quod verò cum eadem non congruit, violentum est.

XIV.

Tertiò: TEMPERANTIÆ STVDIVM. Cyrus valdè temperans fuit. Nam narrant, ipsum nunquam sine appetitu accubuisse, nunquam surrexisse saturum. Et *apud Xenoph. lib.* 1. *pæd.* legimus, ab ipso adhuc puero Medorum ebriosorum luxuriam atque vinolentiam salse atque facete taxatam. Cum enim accepto à Saca poculo, Astyagi avo Medorum Regi sese pincernam gereret, & vini pauxillum de more in sinistram manum infudisset, (quod Regibus fieri consuevit ad exploranda venena) illud non prægustavit, sed in terram eluit studiosè. Tum Astyages: Cur, Cyre, ait, non ut Sacas, vinum absorbuisti? Quod metueram, inquit, medius fidius, ne in cratere mixta venena forent. Etenim in conviviis nuper natalitiis perspicuè didici, eum vobis venena infudisse. Et quonam pacto, ait ille, ô fili, hoc dignovisti? Respondet Cyrus: Quod vos videbam, neque mentis esse, neque corporis compotes. Primùm, quæ nos pueri facere prohibemur, hæc vos faciebatis. Omnes enim clamabatis simul, dicebatisque invicem nihil: canebatis magno cum cachinno; & cum canentem audiretis, jurabatis, optimè eum canere. Et quisque vestrum cùm de suis viribus loqueretur, mox saltaturi surgebatis, cùm non modò non ad numerum saltare, sed ne ingredi quidem possetis: eratisque omnino obliti; & tu quidem, quod Rex esses; & alii, quod ipsis imperares.

XV.

III. Acta ætatis virilis sunt sequentia.

I. *Cyri conjuges*
- *vera*
  - *Bardane.* Hæc genita Patre Cyaxare, vel Dario Medo, ἄτεκνος fuit, h. e. prolem nullam reliquit.
  - *Cassandane.* Hæc ab Achæmenidis patre Pharnaspe oriunda, liberos progenuit.
- *falsa.*
  1. *Ctesias* tertiam adjecit, *Amytin* Astyagis filiam. Sed hoc fabulosè traditum *Xenophon* refutavit *lib.* 8. παιδείας.
  2. *Polyænus* addit quartam, *Nytetin* Aprii filiam, ex eaque Cyrum complures liberos suscepisse scribit. Verùm & hoc ipsum expressâ asseveratione rejicit *Herodotus.* Confer *Athenæum lib.* 13. *c.* 4.
  3. *Diodorus Siculus* addit quintam, *Meroën* Cambysis matrem; sed neque huic fides debetur, & potior hîc authoritas *Iosephi* ducenda est.

XVI.

II. *Liberi*, quos Cyrus ex Cassandane Pharnaspis filia suscepit, fuerunt,

- *Masculi* duo.
  1. *Cambyses*, qui Regni administrator à Cyro constitutus, cùm adversus Scythas bellum gereret: & successor, cùm naturæ debitum solvisset. In hoc Cambyse Cyri familia est extincta.
  2. *Smerdis*. Hic scelerato Cambysis jussu per Prexaspem è vita tollitur.
- *Fæmellæ* tres.
  1. *Atossa*. Hæc per vim coacta in matrimonium à Cambyse fratre assumpta est, & postea Smerdi Mago, & tandem Dario Hystaspi nubit.
  2. *Meroë*. Et hæc nuptiis Cambysi fratri conjungitur.
  3. *Artystona*. Hæc sola fraterni matrimonii expers manens, Dario Hystaspi nupsit.

XVII.

III. *Castitas*. Quæ virtutum reliquarum singulare est ornamentum, absque qua virtutes reliquæ, sunt instar trunci à capite revulsi. Huc pertinet pulcherrimum Epigramma:

Vt, cùm de statua facies formosa revulsa est,
Non decus in reliquo corpore truncus habet:
Sic reliqui mores spreti sine honore jacebunt,
Ni sint ornati laude pudicitiæ.

Ita Cyrus abstinebat à conspectu Pantheæ. Ob istud ipsum, aiebat, magis est ut abstineam. Etenim si nunc illam adiero, cùm vacat, fortasse illa efficiet, ut ad eam etiam cùm non vacat, eique assideam, neglectis rebus seriis. *Xenophon in Cyropæd.*

Et *Strabo lib.* 6. de Cyro scribit, ipsum fœminis persuasisse, vera matronarum ornamenta pudicitiam, non vestes esse.

XVIII.

4. *Regia Cyri Domus* valdè magnifica fuit, à Memnone admirando artifice ædificata, & septem Mundi miraculis adnumerata. Cujus parietes fuerunt ex marmore, junctis auro lapidibus; laquearia fuerunt auro subducta, gemmis & margaritis eo ordine distinctis, ut totius cœli cursum, & siderum ordinem præsentarint: columnæ solido auro circumductæ; mensæ & subsellia ex argento, pavimentum ex marmore varii coloris stratum. Hæc autem Regia, tùm æstate tùm hyeme, solem orientem respexit; sicut *Xenoph. lib.* 8. *Cyropæd.* scribit.

NOTA.

Septem *fuerunt* Mundi Miracula.

1. *Templum Dianæ Ephesinæ*, quod summæ magnificentiæ fuit & admirationis apud priscos, quippe quod 220 annis à tota Asia exædificatum est. *Plin. lib.* 7. *c.* 34. & 16. *c.* 40.

2. *Sepulcrum Mausoleum*, quod Artemisia suo conjugi Mausolo Cariæ regi splendidissimè ædificari fecerat. *Plin. lib*, 35. *c.* 14.

3. *Colossus Solis*, qui erat inusitatæ magnitudinis imago, quam Rhodii in honorem Solis ædificaverant, propterea quòd adeò temperato aëre fruerentur, ut quotidie ferè sine nubibus tenebricosis solem intueri possent.

4. *Simulacrum Iovis Olympici*, quod Phidias fecit ex ebore, ut in eodem Iovem summum Ethnicorum Deum effigiaret.

5. *Muri Babylonis*, quos Semiramis Regina constituit tantæ altitudinis, & latitudinis, ut omnes homines in stuporem converterent.

6. *Pyramides Ægyptiacæ*, quæ columnæ stupendæ magnitudinis erant, de quarum unâ scribunt, quòd in ea exædificanda 360000 homines occupati fuerint.

7. *Regia domus Cyri* Medorum Regis, quam Memnon arte prodigâ illigatis auro lapidus fabricavit.

XIX.

V. *Agricultura*. *Cyrus* Rex Persarum ingenio præstans, & tanti gloriâ imperii clarissimus, agrum ipse sibi conserebat, arboresque suâ manu satas dimetiebatur & in ordinem disponebat. Vnde *Xenophon* dixit, sicut *Cicero in lib. de senectute* scribit: Nihil sibi tam regale videri, quàm studium agri colendi. Vnde voluptas & utilitas agriculturæ patet. Similiter Proceres illos Romanæ nobilitatis & antiquitatis viros, ex agris ad Imperia & dictaturas accersiri mos fuit; quibus illi cùm essent perfuncti, ad priores agriculturæ exercitationes revertebantur. Homerus *Laërtem* Vlyssis patrem, heroicâ corporis majestate præditum, quem ex filii absentia senectuteque ingravescente mœrorem capiebat, cum solatio colendi agri lenire ac mitigare facit; in qua occupatione post tot annorum exilium reversus Vlysses versantem invenit.

XX.

VI. *Neglectus disciplinæ domesticæ*. Vulgò dici solet: *Nihil ex omni parte beatum*. Idem in Cyrum quadrat: Licet enim ipse mirabiliter à Deo conservatus, sollicitè educatus, laudabiliter a præcepto-

ceptoribus informatus, ipse quoque postea temperanter atque castè vixerit: tamen *Plato*, quem divinum Philosophum vocant, in eo Cyrum reprehendit, quòd neglectâ domesticâ disciplinâ educandos filios suos mulieribus & eunuchis tradiderit, itaque ambos corruperit, inque mutuam cædem armarit.

II. *ACTA POLITICA.*

I. Togata.

XXI.

Acta Togata Cyri sunt duplicia. 1. *Quædam respiciunt Regni constitutionem.* 2. *Quædam Regni administrationem.*

XXII.

I. *De Regni constitutione.* Hic accuratè distinguendum est inter Regnum *particulare* & *universale*.

Primò: *Regnum particulare*, nempe *Medicum*, acquisivit sibi Cyrus, devicto Astyage avo suo. Postquam enim Cyrus ad virilem ætatem pervenisset, & ab Harpago Astyagis Consiliario edoctus esset, quantam avus tyrannidem erga se matremque suam exercuisset, eum debellatum regno expulit, & Rex Persiæ atque Mediæ factus est.

Nempe anno { 3412. ab Orbe condito.
48. Captivitatis Babylonicæ.
35. Astyagis Medorum Regis.
558. ante Christi nativitatem.

XXIII.

Deinde: *Regnum universale*, h. e. *Monarchiam* constituit Cyrus A. M. 3434. postquam Babylone capta Belsazarem ultimum Monarcham Babylonicum è medio sustulisset, sicut constat ex *Dan.* 5. *v.* 25, 30. Ad quod ἀξίωμα Monarchiæ augustissimum, & munus amplissimum accipiendum, Cyrus à Deo destinatus & constitutus est, *Iesai.* 45. *v.* 1. ut Iehovah per eum debellatis Tyrannis, Leges, judicia & disciplinam in magna parte humani generis collapsam restitueret. Et hac de causa Cyrus vocatur משיח *Christus* sive *Vnctus Dei.* Luth. ein Gesalbter des Herrn. Quia Reges unctione inaugurabantur ad Regnum ex ipsius Dei mandato, 1 *Samuel.* 9. *v.* 16. *c.* 15. *v.* 1. ubi probè notandum, quòd, licet Cyrus non acceperit externam unctionem, oleo sacro peractam: sicuti Reges Israëlitici in V. T. inaugurari solebant; nihilominus tamen dicatur *Christus* vel *Vnctus* Dei vel Domini: nimirum, quia imperium ipsi divinitùs erat datum, cujus vocationis major est habenda ratio, quàm externæ unctionis.

ADAGIUM.

Prov. 15. v. 33. & c. 18. v. 12. *Gloriam præcedit humilitas.* Ehe man zu ehren komt / muß man zuvor leiden. *Psalm.* 113. 5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra? *v.* 6. Erigit de pulvere inopem, & de stercore exaltat pauperem. *v.* 7. Vt collocet eum cum Principibus, cum Principibus populi sui. *Exemplum elegans* habemus *in Cyro*, qui natus è filia Astyagis, à crudelissimo avo exponitur, & à bubulci uxore 10 annis in casa pastorali inter pastores educatur: à Deo autem mirabiliter servatur, & ad Regni Chaldaici, Persici atque Medici fastigium evehitur; sicut ipse Deus de Cyro Rege Persarum inquit *Iesa.* 44. *v.* 27, 28. EGO dico profundo, h. e. Euphrati, exsiccator, flumina tua (ô Babylon) arefaciam. Qui dico Cyro; Pastor meus es tu, & omnem voluntatem meam facies. Et *Iesai.* 45. *v.* 1. Hæc dicit DOMINUS Cyro uncto meo, cujus apprehendi dextram, ut subjiciam ante faciem ejus Gentes, & dorsa Regum vertam: & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur: Ego anteibo, & gloriosos terræ humiliabo; portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam. Et *Dan.* 5. *v.* 28. per scripturam prodigiosam Deus Belsazarem Regem Babylonis ultimum ita alloquitur: *Mene, Mene, Tekel, Vpharsin*, h. e. Numeravit, numeravit, in lance appendit & examinavit, divisit Regnum tuum, & tradidit Medis & Persis, h. e. Dario Medorum, & Cyro Persarum Regi, nempe DEUS, qui transfert Regna & stabilit. *Dan.* 2. *v.* 25.

XXIV.

II. *De Regni administratione.* Cyrus benè & laudabiliter Regnum administravit.

Nam *Primò*: Fuit *erga subditos* suos BENEVOLUS. Quia paternum erga eos animum gessit. Nam nullum à Persis tributum exegit. Ideo *Pater* ab illis appellatus est: quod omni ratione de subditis benè mereri studeret. sicut etiam ipse de paterno suo Imperio apud *Xenophont. lib.* 8. *Cyropæd.* inquit: Bonus Princeps non differt à bono Patre. h. e. Imperia non debent esse Tyrannica, non quæstoria, sed paterna. Vnde *Herodotus* Cyrum vocat *Patrem*, Cambysem *Tyrannum*, & Darium Hystaspem *Quæstorem.* Idcirco Princeps cogitet, subditos velut præclarum aliquod depositum à Deo sibi traditos esse. Amore igitur illos complectatur, tanquam thesaurum divinitùs sibi datum.

XXV.

Secundò: Fuit JUSTUS. Nam sub Cyro Regnum

gnum Persicum crevit, quod *domi* à teneris ad justitiam & observantiam Legum adducerentur Milites: *foris* vero militares labores magna virtute exercerent. Cyrus jussit præconium fieri in bellis, ut parceretur agricolis. Mandavit sic vincere, ut possessores maneant in suis possessionibus. Reprimi voluit armatos hostes, & servari populum pacis cupidum, sicut *Xenoph. in Cyropæd.* scribit: Ita quoque Romanum Imperium ascendit ad hoc fastigium, cum domi diligentes in regenda disciplina & moribus populi essent; foris vero acerrimi in militia: id quod ostendit Manliana severitas interfectione filii, quod contra edictum paternum cum hoste dimicarat. De qua justitia Romanorum pulchre poëta scribit:

Moribus antiquis res stat Romana, virisque.

XXVI.

Tertio, Fuit COMIS, AFFABILIS *atque* HVMANVS. Vti patet ex colloquio habito cum Crœso Lydorum Rege. Cum enim Crœsus captivus à militibus ad ipsum adductus esset, & Regem victorem his verbis salutasset: *Salve, ô Domine: Hunc enim titulum Fortuna tibi concedit.* Cyrus humanissime respondit: *Salve & tu, Crœse: Quia ambo homines sumus.* Talis affabilitas atque humanitas maxima est in principe virtus, inquit *Plin.* in panegyr. Trajan. Et *Franciscus Patritius* lib. 8. de Regno Tit. 18. pag. 222. in eandem sententiam inquit: Humanitatis comitas illa lepidissima, præ omnibus mortalibus, Regibus ac Principibus maxime convenit. Et *Ioh. Iov. Pontanus* lib. de Principe p. 88. Nihil (*inquit*) tam alienum est à Principe, quam *Asperitas*, & ea, quæ *Morositas* dicitur: Contra vero in omni vita maxime laudatur *Comitas* gravitate temperata.

XXVII.

Quarto: Fuit CLEMENS *tum erga subditos, tum erga devictos.* Nam *Cyri* & *Agesilai* tanta apud *Xenoph.* prædicatur clementia, ut in summo Imperio, non modo nihil sævum & crudele facerent, sed ne verbum quidem asperius proferrent. Ita clemens fuit Cyrus erga *Astyagem* avum à se devictum. Quia ipsi nil nisi Regnum abstulit, nepotemque in illum magis, quam victorem se gessit, eumque maximæ genti Hircanorum præpofuit. Quia ipse reverti ad Medos noluit. Clemens fuit erga *Babylonios devictos.* Postquam enim Cyrus cum Dario Medo socero suo Regnum Babylonicum occupaverat, recte illud constituere satagit, & non tam rei militaris, quam bene Rempubl. togatam regendi peritia clarus esse studuit, sicut ipsemet Cyrus apud *Xenoph.* lib. 9. pæd. respondet Gobryæ: Καὶ μὴν δὴ ἐπιδεικνῦσαι τὰ ἔργα πολὺ ἥδιον φιλανθρωπίας, ἢ στρατηγίας. h. e. Multo profecto mihi jucundius est humanitatis opera demonstrare, quam rei militaris. Clemens denique fuit erga *Crœsum devictum.* Nam Xenoph. lib. 7. Cyropæd. scribit, quod occupata Sardium urbe Cyrus jusserit ad se Crœsum adduci. Ille vero conspecto Cyro: Salve, inquit, ô *Domine.* Hunc enim titulum tibi fortuna dat, & mihi, ut te hoc nomine appellem. Cyrus humaniter respondet: Salve & tu, Crœse: quia uterque homines sumus. *Iustinus.* Præterea Crœso ad se adducto hac occasione pepercisse Cyrus scribitur. Cum enim rogo impositus, & jamjam comburendus, Solonem ter inclamasset: *O Solon, Solon, Solon!* Cyrus miratus, cur in extremo vitæ articulo hanc vocem sonaret, Crœsum interrogari jussit; qui respondit, se hospitem aliquando secum habuisse Solonem, qui dixerat ei: *Neminem hominum ante finem vitæ beatum judicandum esse: quia singulis ante mortem tristia multa accidere possent.* Quod nunc deploraret, se antehac non intellexisse. Hoc audiens Cyrus ab incendio eum liberavit, & postea inter Consiliarios & amicos primarios eum secum habuit.

Monitum.

Eximia hæc est virtus, quæ Principibus maxime debet esse commendata. Nam recte inquit *Salomon Proverb.* 20. *v.* 28. Misericordia & Veritas custodiunt Regem, ac Clementia fulcit thronum suum. Romæ repertum marmor in foro Trajani his characteribus insignitum: Potentissima dos in Principe liberalitas & clementia. Non enim quicquam est, quod eum melius commendet, quam clementia. Hujus rei pulcherrimus exstat typus in *Rege apum.* Hic namque solus aculeum non habet, vel certe eo non utitur: exemplar hoc magnis Regibus ingens. *Plin. lib.* 11. *Natus hist. c.* 17. *Senec. lib.* 1. *de clement. c.* 19.

XXVIII.

Quinto: Fuit LIBERALIS & BENEFICVS. Nam *lib.* 2. *apud Xenophontem* inquit: Quos volumus esse socios, venandi sunt benefaciendo & benedicendo. Beneficentia namque vel maxime Regem ornat. Vnde etiam Reges נדיבים εὐεργέται, h. e. *Benefici* vocantur, quod propria ipsorum virtus debeat esse liberalitas. Talis namque εὐεργεσία & liberalitas subditorum animos Regi quam maxime conciliat. Vnde *Titus Vespasianus* Imp. Deliciæ generis humani appellatus fuit. Tam affabilis enim & liberalis

fuit, ut nemini quicquam negaret; Cum id amici reprehenderent respondisse fertur: *Neminem à vultu Principis tristem discedere oportere*. Platin. in vita Cleti. Idem se diem perdidisse existimavit, quo nihil cuiquam præstitisset. *Aurel. Victor*, & ex eo *Guevara lib. 3. Horol. Princip. c. 31.*

XXIX.

Sexto: Erga doctos & viros sapientes fuit HVMANVS, *eorumque* PATRONVS. Cum enim capto Crœso Lydorum Rege, Sardes regiam civitatem militibus diripiendam traditurus esset, sua quadam deliberatione habita, sententiam ea de re à Crœso (quem propter doctrinam & sapientiam amabat) audiendam quoque existimavit. Crœsus vero post alios etiam rogatus sententiam, gravi Cyrum oratione ab hoc proposito suo dehortatus scribitur, monuitque ut urbem servaret. Ratio dissuadendi ab Herodoto lib. 1. adfertur talis: Quoniam urbs non amplius Crœsi esset, sed Cyri victoris: Nam jure belli omnia, quæ victus habuerit, transire ad victorem. *Xenophon* vero hanc rationem, qua Crœsus fuerit usus, addit: Si civitatem diripueris, artium quoque studia una corruere necesse est. Τὰς δὲ τέχνας πηγάς φασι τῶν καλῶν εἶναι. Artes enim fontes dicunt bonorum esse. Et in hac ratione Cyrum acquievisse.

XXX.

Septimo: Fuit *administrator Regni* SOLLICITVS. Cogitabat namque, non sibi datum esse Regnum, ut eo pro lubitu uteretur, vel abuteretur; sed se potius Regno datum, ut saluti & commodis ejus prospiceret. Vnde Xenophon lib. 8. pæd. dixisse eum scribit: Παραπλήσια ἔργα ποιμένος ἀγαθοῦ καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ, h.e. Consimilia sunt opera Pastoris boni & Regis boni. Vt ergo bonus Pastor omnes cogitationes suas ad salutem dirigit commissi sibi gregis, quem & regit & tuetur: Sic bonus Princeps omnes cogitationes suas, consiliaque omnia, ad procurandam subditorum salutem unice dirigit, quos exemplo Pastoris & regere & tueri convenit.

XXXI.

Octavo: Fuit *valde* LABORIOSVS & DILIGENS *tum pacis, tum belli tempore*. Nam non dedit mandata incertis, ut negligens paterfamilias dicit: Eat aliquis ad aquam ferendam: ligna aliquis secato. Sed nominatim certis mandata dedit, & nomina meminit. *Xenoph.* Similiter post Medos, Bactrianos, Phryges, Lydos victos sibique subjectos, capta demum Babylone, cum finem bellorum adesse cerneret, suos amicos pulcherrima oratione dehortatus est, in hanc sententiam, *ut otium fugerent & semper ad arma promti essent*, sicuti *Xenophon* fuse hoc describit lib. 7. de pædia Cyri. Confer *Philip. Camer. pag. 11. Hor. succis. c. 32. pag. 135.*

XXXII.

Nono: Cyrus fuit MODESTVS. Nam ut plurimum ita fieri videmus, ut successus felices reddant homines insolentiores. Etenim multo facilior est virtus patientia in rebus adversis, quam moderatio & æquabilitas in rebus secundis. Vide *Deuter. 32. v. 15.* Nam fortuna quem nimium fovet, stultum facit. Ita Poëtæ fingunt Perseum habuisse Gorgonem vel Clypeum, quo alios vertit in saxa: & prohibitum est ipsi, ne adspiceret suum clypeum, h. e. non admiraretur suam potentiam & vires. Verum ipse hoc negligens, & in Gorgonem introspiciens, vertitur in saxum. Quo prudenter adumbrare voluerunt, homines rebus secundis infatuari, atque confidentes sibi ipsis, superbire atque insolescere. At non ita Cyrus ingeniatus fuit. Nam *lib. 8. παιδείας apud Xenophont.* in ultima oratione ait: Se nunquam ex victoriis factum esse elatiorem, nunquam se effuse lætatum esse. Res secundæ, *inquit*, reddiderunt me timidiorem, & metus me non passus est unquam fieri insolentiorem, aut nunquam effuse lætari. [ἐκπεπληγμένως ἐκφραίνεσθ.]

XXXIV.

Decimo: Erga bene meritos GRATVS *fuit*. Licet enim Cyrus se Cambysis Persæ & Mandanes filiæ Astyagis Regis Medorum filium esse rescivisset; suam tamen altricem Mithridatis Regii bubulci uxorem, cui nomen Spaco vel Cyno erat, in tanto honore semper habuit, ut perpetuo in ore ejus esset Cyno. *Herodot. lib. 1.*

II. Acta Polemica.

XXXV.

Cyrus quinque gessit potissimum *Bella*. quatuor ante Monarchiæ constitutionem: unum vero post Monarchiæ constitutionem.

BELLVM I. MEDICVM,
contra Astyagen gestum.

XXXVI.

Primum Cyrus gessit bellum contra Astyagem avum suum. Postquam enim ille adolevisset, atque ab Harpago Astyagis Consiliario intimo de injuria avita certior factus esset, ultionem meditatus est

est consilio & suasu Harpagi. qui Dux exercitus constitutus ab Astyage, totum exercitum Cyro per traditionem dedidit, Regis tyrannidem perfidia defectionis ulciscens. Vbi autem hoc Harpagi facinus audivit Astyages, maximo undique contracto exercitu ipsemet contra Cyrum proficiscitur, & repetito alacrius certamine manus cum eo conserit. Vertuntur in fugam Persæ. Matres & conjuges eorum, cum fugam cernerent, eos hortantur, ut pugnam restaurent & in prælium revertantur. Cunctantibus illis ac bellum detrectantibus, sublata veste, corporis pudenda ostendunt, rogantque, num iterum in uterum maternum confugere velint. Tum illi pudore perciti, in prœlium tanto impetu revertuntur, ut jam victi victores evaderent, & sic fugatis cæsisque Medis, captoque Astyage, Regnum invadunt Persæ. Plura de hoc bello vide in Dynastia Regum Medorum Monarchiæ I. in Historia Astyagis §. 8.

REGVLA.

Pudor in re bellica sæpe res perditas restauravit, & prostratos exercitus ad victoriam erexit. Francisc. Patrit. lib. 6. de Regno Tit. 20. pag. 402. 403.

Elegans exemplum habemus in hoc *primo Cyri bello cum Astyage avo gesto.* Nam Persæ jam in fugam à Medis conjecti erant, & tamen à mulieribus confusi & pudore perciti, in prælium tanto impetu reversi sunt, ut jam victi victores evaderent. Et sic Cyrus fugato pulsoque Astyage beneficio fœminarum Rex Medorum factus est. Non tamen Darium vel Cyaxarem avunculum suum Astyagis filium regno pellere voluit, ne omnium contra se Medorum odia viresque concitaret, sed retento sibi Persidis Regno, quod jam occupaverat, Mediæ Regnum avunculo pacifice dimisit, ea conditione, ut illo mortuo, Regnum illud ad ipsum Cyrum transiret. Post multos vero annos Darius Rex Medorum, adjuncto sibi socio atque adjutore Cyro Persarum Rege, & sororis suæ filio, Chaldæos cum debellasset, unicam filiam eidem Cyro dedit uxorem, eundemque certiorem reddidit de restitutione Regni Medorum post obitum suum. Nam tunc denuo ipsum ejusdem Regni hæredem ac successorem instituit.

BELLVM II. *fuit* LYDIVM, *contra* CROESVM *Lydorum Regem gestum.*

XXXVII.

Acta belli Lydii sunt triplicia. Vel enim contigerunt:

1. *Ante pugnam.*

Vbi notanda sunt duo.

1. *Consilium Crœsi*; idque geminum:

- *Proprium.* Sic Crœsus fretus sua tum opulentia, tum potentia, bellum Cyro intulit: tum quod augescentem quotidie ejus potentiam haberet suspectam, tum ut Astyagem affinem ulcisceretur, eumque rursus in libertatem vendicaret, ut *Herodotus* scribit: vel, ut Assyriis, cum quibus fœdus iniverat, opem ferret; uti *Xenophon* statuit.
- *Alienum.* Idque fuit vel
  - *salutare.* Quod ei dedit *Lydus* quidam nomine Sandanis, qui eum à bello dehortatus est, hac ratione usus: Adversus tales paras expeditionem, qui è corio vestem gerunt, non quibus volunt, cibis vescuntur, sed quos habent, utpote regionem asperam incolentes; Adhæc potu non vini utuntur, sed aquæ, non ficos ad comedendum, nec aliud quicquam boni habentes. Quibus cum nihil sit, quid eripies, cum viceris? Sin victus fueris, quot bona amittes? Nam ubi illi gustaverint nostra bona, abigi non poterunt. Equidem habeo Diis gratias, quod non induxerunt in animum Persæ, ut Lydos invaderent. Huc referri potest Epistola Anacharsis Scythæ. quæ ita habet: Anacharsis Hannoni salutem. Mihi amictui est *Scythicum tegmen*: calceamentum solorum callum: cubile, terra: pulpamentum, fames: lacte, caseo, carne vescor. Quare ut ad quietum me licet venias. Munera autem ista, quibus es delectatus, vel civibus tuis, vel Diis immortalibus dona. *Cicero lib. 5. Tuscul. quæst. pag. 132. Editione Frobeniana.*
  - *exitiale.* Quod fuit *Oraculi Delphici*, hoc de eventu belli à Crœso consulti, ambiguum hoc responsum:

    Crœsus Halym penetrans magnam pervertet opum vim.

    Verum Crœsus, salutari Sandanis consilio repudiato, hoc deceptus acceptavit, atque insano temerarioque ausu Cyro bellum intulit.

11. *Prodigium.* Cum Crœsus auxilia copiarum exspectans, in urbem Sardium se recepisset; accidit hoc prodigium, ut suburbana omnia colubris implerentur, quos Equi prodeuntes ex pascuis relictis devorabant. Hoc augures interpretati sunt, futurum, ut indigenæ ab advena hoste opprimerentur. Nam COLUBRUM terræ filium esse, & indigenas significare: EQUO vero præfigurari externum hostem, qui subacturus esset Lydos.

II. *In pugna.*

Commissa

- *extra urbem.* Sic notanda
  - Equitatus Crœsi copia.
  - *Cyri strategema.*

  Commisso in campo prœlio, cum Crœsus equitatu maxime valeret, Cyrus hoc stratagemate usus est. Naturalis est ἀντιπάθεια inter camelos & equos, ita ut hi illos naturaliter reformident. Ideoque Cyrus camelos opposuit equis, qui conspectis & olfactis camelis, retro se averterunt. Ita turbata acie, Crœsus in fugam conversus, Sardium muris se inclusit.
- *ad & intra urbem.* At Cyrus Crœsum cum exercitu persequens, dona promisit illi, qui primus murum conscendisset. Adfuit *Mardus* quidam nomine, qui ea in parte arcis, ubi nemo ad excubandum erat collocatus, propterea quod illinc urbem capi posse haud suspicio erat, conscendit murum primus, quem sequuti sunt alii Persæ, urbemque cœperunt 14 obsidionis die.

Factum hoc ipsum anno

ab Orbe condito	3425.
à Regno Crœsi	14.
ante nativitatem Christi	546.

III. *Post pugnam.*

1. *Crœsi mirabilis conservatio*

1. *à militis adorientis gladio.* Mirum est quod *Herodotus* in Clio narrat de Crœsi filio, cui ATYS nomen erat. Hic cum in multam usque ætatem loqui nihil potuisset, jamque pro muto atque elingui haberetur, postquam vidit, capta urbe, patrem gladio stricto ab hoste invadi, diducere os in summo angore cœpit, & ingenti nixu impetuque spiritus linguæ nodum rupit, alta voce exclamans: *Miles, parce; Rex est.* Mox & hostis gladium retraxit, & adolescens postea plano sermone per omnem vitam usus est.
2. *Ab ignis incendio.* Postea Crœsus compedibus vinctus pyræ ingenti Cyri jussu impositus, & jamjam comburendus, alta miserabilique voce ter clamavit: *O Solon, Solon, Solon!* Interrogatus à Cyro, quidnam vellet? respondit: Se jam recordari sapientissimi Solonis moniti, ne quis se beatum ante finem vitæ prædicaret. Hac voce commonefactus Cyrus, se quoque mortalem & fortunæ ludibriis obnoxium cogitavit. Ideoque Crœsum statim à rogo liberatum in amici numero locoque habuit. *Herodotus lib. 1.*

2. *Urbis Sardium conservatio.* Urbs Sardium capta à Cyro intercessione Crœsi à direptione servata est. Dixit namque Crœsus ad Cyrum: Si diripueris urbem, artes quoque, quas fontes bonorum esse aiunt, corrumpentur. Vide supra §. 29.

3. *Lydorum enervatio.* Lydi, cum Cyrus abiisset, sequenti anno rebellant: sed sub jugum redacti à præfecto Cyri, armis spoliantur, & consilio Crœsi Musicam discere, & ludicras artes exercere jubentur, ut mollicie effœminati militiam horrerent, & paci studerent. *Iustinus lib. 1.*

USUS.

AXIOMA I.

Κύκλος τὰ ἀνθρώπινα. *Circulus sunt res hominum.*

Quo Adagio rerum humanarum notatur inconstantia. Quoniam res humanæ à fortuna (providentia divina) circumaguntur, & velut in orbem recurrunt. Poëta eleganter hoc expressit:

Circulus sunt res hominum recurrens:
Fors ROTAM versat, versat omne Fatum:
Sic bonis miscet mala. nempe rerum
Omnium sic magna vicissitudo est.

Pingitur *Fortuna rota* insistere, ut varii & multiformes hujus prodigii vultus exprimantur; quod variis mutationum vicibus obnoxium, instar rotæ indesinenter in orbem convertitur, miscens infima summis, summa imis.

Præcipitem movet illa ROTAM, motusque laborum
Nulla quies claudit, nec sistunt otia motum:
Hos premit, hos relevat; hos dejicit, erigit illos:
Cogit & in varios homines descendere casus.

Exemplum habemus in *Crœso*, Lydorum Rege ditissi-

ditissimo & potentissimo; de quo *Prov. Crœso ditior.* Vide Erasmum in Adagiis.

At hic meritò inter exempla inconstantiæ Fortunæ recensetur. Quare, ô mortales, nihil desperemus, nulli rei fidamus, cùm videamus tot varietates in tam volubili orbe circumagi.

Ita SESOSTRIS *Rex Ægypti* felicissimus & potentissimus, plurimas nationes servituti subegit: unde curru ex auro & lapidibus pretiosis constructo vehi solitus est, qui à quatuor Regibus à se devictis trahebatur. Cumque unus ex Regibus sæpe respiciens, *rotam* quæ volvebatur, accuratè contemplaretur, percontatus est Sesostris; Cur ita retrospiceret? respondit: Se, cùm *rotam* sursum deorsumque volvi cernat, vitæ humanæ & Fortunæ inconstantiam considerare, in qua perpetuò summa ad imum devolvuntur, ima ad summum evehuntur: suam se quoque sortem perpendere, quod Rex, qui modò potentissimus fuerit, nunc instar pecudis, quadrigas agitare cogatur. His auditis, atque animo secum paullo altiùs communem omnium hominum sortem perpendens, Sesostris, Reges à servitute liberatos, honore deinceps plurimo affecit. Ita quoque *Cyrus* humanæ sortis fragilitatem ob oculos sibi ponens, Crœsum Regem captivum, pyræque impositum ab eadem liberavit, & βασιλικῶς tractavit. Vnde Crœsus Consiliarius Cyri factus, & proprio malo edoctus, (nam dixit: Mea παθήματα sunt mihi μαθήματα) Cyro, in Scythiam cum exercitu ituro, hoc bellum dissuasit; dicens: Si tu vel ipse immortalis esses, vel immortalem exercitum duceres, nihil opus esset meo consilio tibi: sed si agnoscis te hominem esse, & hominibus imperare, cogita, humanarum rerum orbem quendam seu circulum esse, qui rotatus, semper eosdem fortunatos esse non finit.

AXIOMA II.

Πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα.

Ante mortem ne prædices beatum quenquam.

Cum hoc adagio sacro *Ethnicorum* quoque *Adagia* examussim congruunt. *Euripides* Andromachæ v. 100.

Nemo beatus appellandus est priùs,
Quàm videris, quo fine postremum diem
Transegerit, vitâque demigraverit.

Stobæus serm. 105.

Mortalium nemo beatum judicet
Quenquam, priusquam viderit bene mortuum.
Nam mortuum laudare quàm tutissimum est.

Horum Carminum summam *Ovidius* his versibus complexus est *l. 3. Metam. v. 135.*

——— Vltima semper
Exspectanda dies homini est: dicique beatus,
Ante obitum nemo, supremaque funera, debet.

Verùm hæc Ethnicorum Emblemata (quæ omnia huc tendunt, ut doceant, neminem non exspectato fine, tantùm ex primis initiis, aut medio vitæ cursu, de sua vel aliorum felicitate nimis præcipitanter judicare debere) procul dubio omnia ex historia Crœsi petita sunt: cui divitias suas opesque ambitiosiùs ostentanti Solon hanc vitæ Regulam præscribebat. At Rex ille, opum atque honorum fulgore excæcatus, eam tum quidem insolenter spernebat. Ideoque tandem à Cyro victus, jamque rogo impositus, ejus veritatem suo propemodum exemplo comprobasset, nisi ter inclamato Solonis nomine, totoque colloquio repetito, Cyrum victorem ad misericordiam flexisset, ejusque clementiâ servatus fuisset; uti ex dictis constat. Quamobrem prudens est admonito *Pauli Æmylii.* (apud Livium lib. 5. decad. 5.) In secundis rebus, *inquit,* nihil in quenquam superbè aut violenter consulere decet, nec præsenti credere fortunæ, cùm quid vesper ferat, incertum sit. Is demum vir erit, cujus animum nec prospera flatu efferent, nec adversa infringent.

AXIOMA III.

Bella temeraria non sunt felicia.

Exemplum habemus in Crœso Rege Lydorum potentissimo. Hic cùm in florentissimo Regno suo otii impatiens esset, & bellum Cyro Regi Persarum absque ulla legitima causa, sed tantùm prosperitate rerum & luxu superbus, inferre vellet, ob eamque causam Legatos ad Delphicum Oraculum dissimulato habitu, & unde venissent, misisset, ita respondisse Pythiam Cedrenus refert:

Est mensura maris, numerus mihi notus arenæ;
Elinguis animi sensa & cognosco tacentis;
Sed mihi Rex Crœsus, cupiuntque illudere Lydi.

Tum demum exposita vera causa legationis, ita respondit Oraculum:

Crœsus Halyn penetrans magnam pervertet opum vim.

Ita Crœsus Oraculi ambiguitate delusus, magnam pervertit opum vim, non alienarum, sed propriarum.

Beatus sanè fuisset Crœsus, si Oraculum, cujus Xenophon & Cicero etiam meminit, observasset:

Σαυτὸν γινώσκων εὐδαίμων, Κροῖσε, περάσεις.
Crœse, beatus eris, benè si te noveris ipse.

Idem *Cedrenus* tradit, Danielem ex Iesaiæ vaticinico

nio Cyro indicasse, eum victorem fore; quod & in Suidæ Historiis legimus: cumque hoc accidisset, Cyrum ideò Iudæos ex captivitate Babylonica domum dimisisse.

XXXVIII.

BELLVM III. *Cyri, fuit* IONICVM.

In bello quod Cyrus contra Ionas gessit, tria consideranda. 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

I. *Ortus.*

1. *Ionum atque Æolum ad Cyrum legatio.* Iones atque Æoles, ubi audiverunt, Lydos citra negotium à Persis victos, Legatos Sardeis miserunt ad Cyrum, ultrò postulantes, ut iisdem conditionibus eos admitteret, quibus Crœsi subditos in gratiam recepisset. *Herodotus lib.* 1.

2. *Parabolica Cyri responsio.* Verùm Cyrus eis nimis serò pacem petentibus hoc Apologo respondit: Tibicen quidam ubi pisces in mari conspexisset, canere tibiâ cœpit, ratus nimirum, eos ad suavitatem cantus in terram progressuros: at spe sua frustratus, misso in mare verriculo, ingentem piscium multitudinem comprehendit, atque in terram traxit. Cumque palpitantes videret in sicco, dixit ad pisces: Παύεσθέ μοι ὀρχεόμενοι, ἐπεὶ οὐκ, ἐμέο αὐλέοντος, ἠθέλετε ἐκβαίνειν ὀρχεόμενοι. h. e. *Temperate nunc mihi quæso à saltationibus. Siquidem, me tibiâ canente, vobis saltare non libuit.* Quibus verbis significabat: Se supplices eorum preces parùm curare, quandoquidem paullo antea ipsius amicitiam, tam benignè oblatam, insolenter aspernati fuissent; at nunc demum, cùm ipsis res ex sententia haud succederent, ad secunda Cyri jussa parati essent. Atque hoc Cyrus responso, irâ commotus, Legatos dimisit.

II. *Progressus.* Bellum hoc Cyrus per Duces suos, præsertim per Harpagum, gessit; quem ad subigendos Ionas misit, qui omnium primos Phocæenses aggressus vicit atque profligavit.

III. *Egressus.* Bellum istud tantâ acerbitate gestum est, ut plurimæ urbes in Ionia deletæ fuerint, Phocæenses patriâ sponte desertâ in Corsicam coloniam deduxerint, quidam Rhegium in Italiam, aut in Galliam profecti sint, ibique ad Rhodanum urbem condiderint nomine Massiliam, quò etiam linguam Ionicam & disciplinas humaniores importarunt, ibique longo tempore retinuerunt.

NOTA I.

[Nomen *Massilia* dicitur ab ἁλιά, h. e. nave piscatoria, & μάσαι, h. e. alligare vel quærere: quod propter commoditatem portus eum locum navigantes elegerint.]

NOTA II.

[Cum Apologo illo Piscatoris, à Cyro Legatis Ionum proposito, congruit illud pulcherrimum Christi Salvatoris nostri *Adagium. Matth.* 11. *v.* 17. *Tibiâ cecinimus vobis, & non saltastis: lugubria cecinimus vobis, & non planxistis.* Quo perstringitur à Christo invincibilis Iudæorum durities & pertinacia, quòd neque Iohannis B. doctrinâ & vitâ severiore, neque Christi humanitate & doctrinâ suaviore permoveri potuerint, ut Christum ejusque Euangelium reciperent, sed in altero suavitatem, in altero verò morum gravitatem desiderarent. Accommodari etiam Adagium illud generaliter potest ad eos, qui neque verbis amaris, neque amicis, ad vitæ emendationem flecti aut permoveri possunt. *Germani* ita efferunt: Man singe jhnen/ oder man pfeiffe jhnen/ so hufts doch bey jhnen alles nichts.]

AXIOMA.

Πόρνους καὶ μοιχοὺς κρίνει ὁ Θεός. *Scortatores & adulteros judicat Deus.* Hebr. c. 13. v. 4. Quosdam judicat Deus ἀμέσως, & *immediatè*; uti judicavit Sodomam & Gomorrham, incolasque earum, pluendo cœlitùs super ipsos ignem & sulphur. *Genes.* 19. Antediluvianos judicavit immittendo illis aquas diluvii, iisque illos submergendo. *Gen.* 7. Quosdam verò judicat ἐμμέσως, *mediatè*, h. e. per Magistratus, vel alios homines. Ita propter stupra 12 Principes in Israël suspensi sunt, & interfecti 24000 homines. *Num.* 15. *v.* 4, 9. Ita quoque Cyrus Rex Persarum vagas gentis Ionicæ libidines punivit maximarum urbium deletione. Augustus punit Antonium & Cleopatram. Hæc Exempla iræ divinæ sunt notanda, atque ad emendationem vitæ accommodanda.

XXXIX.

BELLVM IV. Cyri fuit BABYLONICVM vel ASSYRIACVM, *contra Belsazarem Regem Babyloniorum gestum.*

I. ORTVS. h. e. A QVIBVS *hoc bellum sit gestum.* De eo tenendum, quòd sit gestum à Dario atque Cyro, illo Medorum, hoc verò Persarum Rege; sicut dicitur *Dan.* 5. *v.* 28. in scriptura prodigiosa: *Pharsin*, h. e. sicut Daniel explicat, Divisum est regnum tuum, (sc. à Deo) & traditum Medis & Persis. Similiter *Iesai. c.* 13. *v.* 17. inquit Deus.

Deus. Ego ſuſcitabo ſuper eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint, *&c.* Et *Ierem.* 51. *v.* 11. Suſcitavit Dominus (tanquam cauſa principalis) ſpiritum Regum Medorum (tanquam adminiſtrorum ſuorum,) & contra Babylonem mens ejus eſt, ut perdat eam; quoniam ultio Domini eſt ultio templi ſui. *Ieſai.* 44. *v.* 27, 28. inquit Deus de *Cyro* Rege Perſarum. Ego dico profundo (h. e. Euphrati) exſiccator; flumina tua, ô Babylon, areſaciam. Qui dico Cyro, Paſtor meus es, & omnem voluntatem meam facies. Et *Ieſai.* 45. *v.* 1. Hæc dicit Dominus *Cyro* uncto meo, cujus apprehendi dexteram, *&c.* Et aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur: Ego anteibo & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

II. PROGRESSVS continet *modum belligerandi.* De quo notandum, quòd bellum hoc Babylonicum ſit geſtum à Cyro *Arte & Marte.*

ARTE. Cum enim Cyrus (uti *Xenophon lib.* 7. *& Herodotus lib.* 1. ſcribunt) animadvertiſſet, aut nullo modo, aut non niſi longiſſimo tempore Babylonem expugnari & capi poſſe, tandem converſus ad *ſtrategemata*, hoc uſus eſt conſilio. Prope Babylonem, quo ſcil. loco Euphrates urbem ingreditur, multas fecit latas & altas foſſas, ignorantibus Babyloniis ejus conſilium & propoſitum: Quo facto, laxavit obſidionem, diſceſſum ſimulavit, ut hoc credentes Babylonios, ob idque in defenſionem urbis remiſſos ac negligentes, poſtea faciliùs opprimeret. Eo autem die, quo Babylonii, omnis periculi ſecuriſſimi, ludis & conviviis intentiſſimi erant, Cyrus in foſſas illas derivavit Euphraten, in tantum exinanito ejus alveo, ut à militibus commodè transmeari poſſet. Itaque urbem ingreſſis, facillimum fuit, & civitatem capere, & Babylonios vino ſomnoque ſepultos & incautos, inopinatoque hoſtium ingreſſu conſternatos ſuperare.

MARTE. Quia Cyrus per alveum Euphratis exinanitum, exercitum introduxit in urbem; qui armatâ manu eam occuparunt, & obvios quoſvis trucidarunt: in quo exercitu duo fuerunt Principes ex Regno Babylonico, nempe Gadata & Gobryas, qui primi urbem ingreſſi arcem ceperunt, Regemque Belſazarem in palatio acinace dimicantem vindictæ cupidi interfecerunt. *Xenophon. lib.* 7. *Cyropæd.* Nam Belſazar Gadatam caſtraverat per ignominiam. *Xenoph. lib.* 5. *Cyropæd. pag.* 85. Gobryæ verò filium in venatione ex invidia interfecerat, propterea quòd ab eo arte ſagittandi vinceretur. *Xenophon lib.* 4. *Cyropæd. pag.* 77.

III. EGRESSVS. Nam Belſazar ab hoſtibus ſuis trucidatus, inſtar ſurculi abominabilis, veſtimenti ſanguinolenti, atque cadaveris putridi abjectus, atque ſepulturæ honore privatus fuit: ſicut *Ieſaias* 14. *v.* 18, 19, 20. prædixerat. Vide *Monarch. I. Hiſtor. Belſaz.* §. 19. *Babylonii* verò urbe captâ ſervituti ſunt ſubjecti, ſicut *Xenophon lib.* 7. *Cyropæd.* hiſce verbis deſcribit: Cyrus Babyloniis demandavit, ut arma traderent, terram colerent, tributaque perſolverent, atque his obſequerentur, quibus ſinguli eorum dati eſſent: quibus etiam mandavit, ut Perſas atque Medos tanquam Dominos ſuos ſalutarent. Quin etiam conſtituit Cyrus Babylone præſidiariorum ſatis, utque mercedem illis darent, imperavit Babyloniis, quippe quos vellet maximè imbelles & effœminatos reddere, quo & humillimi & maximè ſubjecti eſſent.

XL.

Hoc bello confecto, Cyrus initium Monarchiæ II. nempe Perſicæ conſtituit. Quoniam ſummam Imperii Babylonici arcem cepit anno Mundi 3434, qui propterea ANNVS Cyri PRIMVS conſtitutæ ſcil. Monarchiæ appellatur, & ex hoc tempore Cyrus annos 7 regnavit.

Metaſthenes ſcribit, Darium Medum ſimul cum Cyro regnaſſe annos duos poſt interfectum Belſazarem. Quod autem Daniel Propheta *c.* 5. *v.* 22. tantùm Darii mentionem facit, eumque Belſazari in Regno ſucceſſiſſe ait, in eo, inquit *Hieronymus*, ſervatum eſſe 1. *Ordinem ætatis.* Darius namque erat annorum 62. ut ipſe Daniel ait *c.* 5. *verſ.* 22. 2. *Rationem propinquitatis.* Quia Darius erat avunculus & ſocer Cyri. 3. *Gradum dignitatis.* Quia ipſe Deus in codice ſacro per *Medos* præcipuè deſtrui Regnum Babylonicum voluit, juxta vaticinia *Ieſai. c.* 13. *v.* 17. Ecce Ego (inquit Deus) ſuſcitabo ſuper eos (Chaldæos) Medos. Et *Ierem.* 51. *v.* 11. Suſcitavit Dominus ſpiritum Regum Medorum, & contra Babylonem mens ejus eſt, ut perdat eam. Et *Dan.* 5. *v.* 28. dicit Daniel ad Regem Belſazarem: Diviſum eſt Regnum tuum, & datum MEDIS & PERSIS. Hîc *Medi* primo loco ponuntur. Cyrum verò non excludi à Daniele, inde manifeſtum eſt, quòd primo hoc Monarchiæ anno, ipſe Cyrus ſeſe Dominum omnium regnorum terræ divinitùs conſtitutum publico in decreto affirmat. 2 *Par.* 36. *v.* 23. *Eſdr.* 1. *v.* 2.

AXIOMA I.

Quando Deus præpotens ille Mundi Rector Heroas excitat, quos ad ſummum Imperii faſtigium extollere, per eoſque res magnas atque humano generi & Eccleſiæ ſalutares perficere decrevit, eos præ

aliis, donis divinis & admirandis, heroica indole, excellenti sapientia & prudentia ornat, atque singulari virtute, robore & felicitate rerum gerendarum armat, ut nihil eorum impetum impedire aut remorari possit. Vnde in sacro codice Principes appellantur נשיאים, h. e. supra alios elati, vel capita aliorum: אלהים, h. e. *Dii.* tùm *ratione tituli*: quia à Deo sunt vocati & sanctificati. *Iohan.* 10. *v.* 34. h. e. à communi hominum sorte segregati. quia Dei personam quoad eminentiam atque excellentiam repræsentant. tùm *ratione exercitii.* quia sunt Dei vicarii, tùm in Ecclesia, cujus sunt nutritii, *Iesai. c.* 49. tùm in Politia, cujus sunt Gubernatores atque administratores. *Rom. c.* 13. *v.* 4. Rex David, Psalm. 127. v. 5. comparat eos *sagittis* validâ sagittantis manu contortis, quæ omnia prosternunt, quæ petunt.

Tales Heroës fuerunt David, Iehu, Alexander Magnus, Iulius Cæsar, Augustus atque Cyrus Major; de quo jam agimus. Hunc namque Deus non tantùm ad evertendum Monarchiam Babylonicam & constituendum Monarchiam Persicam, ad liberandos Israëlitas ex captivitate, vocavit atque sanctificavit, sed etiam per Prophetas suos nomen ejus 210 annis ante, quam conceptus aut in lucem editus est, nominavit: uti ex *Iesaia* 44. *v.* 28. & *c.* 45. *v.* 1, 2. videre est.

Et ipse Cyrus elapsis 70 hebdomadibus, publicè proposito edicto fatetur: Omnia regna terræ sibi dedisse Iehovam, Dominum cœli, & ipsum præcepisse sibi, ut ædificaret ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. 2 *Paral.* 36. Vnde Cyrus congruis à Deo ipso insignitus fuit titulis. Vocatur namque משיח CHRISTVS seu VNCTVS DOMINI. *Iesai. c.* 45. *v.* 1. non quidem *ceremonialiter*, quòd oleo sacro ad Regiam dignitatem, pro more solenni in V. T. recepto, juxta exemplum Regum Israëliticorum inauguratus fuerit: sed *realiter*; Quia à Deo ipso sanctificatus, & ad officium Regium segregatus, atque peculiaribus donis ornatus & armatus erat. Item dicitur רעה PASTOR DEI. *Iesai.* 44. *v.* 27. inquit Deus ad Cyrum: *Tu Pastor meus es*, & voluntatem meam perficies. Sicut enim bonus Pastor omnes cogitationes suas dirigit ad salutem sibi commissi gregis, quem & regit & tuetur: Ita etiam Cyrus omnes cogitationes suas, omniaque sua consilia ad procurandam subditorum suorum salutem unicè direxit; uti ex Xenophonte, Herodoto, Strabone, aliisque Historicis videre est. Et sicut boni Pastoris est, tondere pecus, non deglubere; juxta Symbolum Tiberii Imperatoris: ita quoque Cyrus à Persis suis tributa non exegit.

AXIOMA II.

Multùm refert, ut Imperator milites suos nôrit, eosque nomine etiam suo appellare sciat.

Xenophon scriptor Græcus *lib.* 5. *Cyropædias* scribit de *Cyro* Persarum Rege, cùm ille Babylona versus contenderet, & nominatim suis Ducibus peragenda præciperet, primùm quidem Chrysanthæ, tùm Artabazo, deinde Ardamyæ, mox Embanti, pòst Artuchæ, Thamoradæ, Damatæ, Natadæ, Hierosambatæ, Tigrani, Alceunæ, & aliis: subjungit Historicus: Ex hinc secedebant singuli in sua tabernacula, interque secedendum conferebant inter se, quanta memoria Cyrus esset, qui tot nominatim instruxisset, singulisque appellatis præcepisset agenda. At Cyrus in hoc studiose versabatur negotio. quippe cui *absurdum* videretur, opificem mechanicum nosse singula artis suæ instrumenta: & Medicum quoque sua, sicut remedia: Imperatorem autem exercitus ita fatuum esse, ut nesciat nomina subditorum Ducum, quibus ei opus est instrumentorum loco uti, &, quando anticipare quid velit, & quando cavere, quando excitare ad virtutem, aut terrendo nititur. Putabat & *honorificum* esse *militibus*, si à suo Imperatore nominibus suis compellarentur. Itaque ea compellatione honoratiores reddebat. Credebat insuper, eos milites, qui à Principe cognoscerentur, magis operam daturos, ut memorabili aliquo fortique facto se commendarent amplius, quàm ut deformi aliquo turpique facto gratiâ & favore exciderent. *Stultum* porrò censebat, cùm vellet aliquid geri, ita imperare, quemadmodum inepti quidam Heri domi suæ solent jubere: *Eat aliquis ad aquam*: *Findat aliquis ligna.* Nam si ita imperetur, omnes ejus servi videbuntur sese adspicere; neminem autem, quod jussum esset, facere: atque omnes quidem in causa esse neglecti mandati, neminem tamen, ea causa pudere vel metuere, quia culpa sit omnium. His Cyrus de causis nominatim cuique quod volebat, imperabat.

XLI.

Bellum V. Cyri fuit Scythicum, sive contra Massagetas gestum.

[*Massagetæ* fuerunt stirps Gothorum; sicut nomen indicat, quod à *Getis* compositum est, & *Mes.* Fuerunt autem Ma & *Gether* posteri Sem: uti Genesis testatur. Ab illis Ge esse consentaneum est. Et vicini in illa regione fuer Messagetæ, Suevi & Alani. *Philip. Melanchthon in Chron.* *p.* 106.]

Circa hoc Bellum *Acta* triplicia sunt notanda. 1. Quæ *ante bellum.* 2. Quæ *in* ipso *bello.* 3. Quæ *post bellum* contigerunt.

1. Ante

I. *Ante bellum.*

1. *Crœsi dissuadentis consilium.* Crœsus Cyri Consiliarius prudenter hoc bellum dissuadet, & talibus eum verbis alloquitur: Si tu vel ipse immortalis esses, vel immortalem exercitum duceres, nihil opus esset meo consilio tibi: sed si agnoscis, te hominem esse, & hominibus imperare, cogita, rerum humanarum orbem quendam seu circulum esse, qui rotatus semper eosdem fortunatos esse non sinit. *Herodotus.*

2. *Cyri pertinax propositum.* At Cyrus fortunæ blandientis fulgore excæcatus, pertinax in sententia persistens ad salutaria Crœsi consulentis verba aures occlusas gerit. Similiter Tomyris Scytharum Regina Caduceatorem mittit: Si utique pace frui non velit, alterum è duobus eligat: Aut trajiciat flumen securus, & secum pugnet; aut eam in regionem suam admittat, idem se facturam. Placuit Cyro admittere Reginam cum exercitu. Sed dissuasit iterum Crœsus: Si, ô Cyre, inquit, hostes in terram nostram volumus recipere, id tibi periculum erit, ne fugatus omne amittas Imperium. Victor autem, tamen non multum vinces. Ergo mihi placet, trajectis copiis procedere.

II. *In bello.*

1. *Pugna Cyri felix cum Spargabise Tomyris filio.* Cyrus hoc Crœsi consilio admisso, cum exercitu progressus fluvium Araxin trajecit. Cum aliquantisper in Scythiam processisset, castra metatus est. Postero die castra, quæ locaverat, deseruit, mensis omnibus instructis vino optimo & epulis copiosis, quasi rebus suis diffidens in fugam se daturus esset. Tomyris Regina hoc cognito, filium suum Spargabisen cum tertia copiarum parte mittit ad persequendum eum. Sed adolescens rei militaris ignarus, cum ventum esset ad castra, omissis hostibus, insuetos barbaros vino se onerare patitur. Cognitis his, Cyrus reversus per noctem multo vino ciboque obrutos somnoque sepultos opprimit Scythas omnes, & Reginæ filium captivum ducit.

II. *Pugna Cyri infelix cum Tomyri Regina.* Amisso tanto exercitu, & filio capto, Regina Caduceatorem remisit ad Cyrum, qui diceret: Inexplebilis cruore Cyre, ne propterea exsultes, quod veneno filium meum vicisti, dolo, non prælio superior. Abi, reddito mihi filium, fer impune, quod tertiam Massagetarum partem profligasti: quæ nisi feceris, per Solem juro, insatiabilem te cruore satiabo. Quæ verba cum Cyrus pro nihilo haberet, Tomyris hostes, recenti victoria exultantes, pari insidiarum fraude circumvenit. quippe simulata diffidentia propter vulnus acceptum refugiens, Cyrum in angustias viarum suo militi notas pertraxit. ibi compositis in montibus insidiis, ducenta Persarum millia cum ipso Rege trucidavit, ita ut tantæ cladis ne nuncius quidem superesset. Filium tamen non recepit Tomyris, quia jussu Cyri à vinculis solutus & manuum compos factus, ipse sibi manus injecerat violentas. *Herodotus lib.* 1. *Iustinus lib.* 1. *Nauclerus* Generat. 53.

III. *Post bellum.*

Iustinus scribit, quod *Tomyris* caput Cyri amputatum in utrem sanguine humano repletum conjici mandaverit, addito hoc sarcasmo: *Satia te sanguine, quem sitivisti, cujusque insatiabilis semper fuisti.*

VSVS.

In viris magnis est mixtura virtutum & vitiorum. Scitum est Platonis dictum: Αἱ μεγάλαι φύσεις μεγάλας ἐκφέρουσι τὰς κακίας. h. e. Heroicæ naturæ ut magnis virtutibus inclarescunt: ita non levioribus vitiis sunt obnoxiæ. Et sicut in Ægypto optima simul nascuntur remedia ac nocentissima venena: ita & magna bona, & magna mala à magnis illis viris impendent. Et *Bucholz.* in Chronolog. p. 326. Constat, in magnis & sanctis viris, jam senescentibus, nonnunquam simul sapientiam senescere ac decrescere, & virtutum vigorem deflorescere.

Exemplum illustre habemus in *Cyro*, qui in limine vitæ factus est 1. πολυπράγμων καὶ ἀλαζὼν, h. e. *Curiosus & ambitiosus.* 2. ἰδιογνώμων, h. e. *pertinax & obstinatus.* 3. ἄφρων, h. e. *imprudens.* 4. φιλάρχων, h. e. *dominandi cupidus.*

1. *Cyrus* fuit πολυπράγμων καὶ ἀλαζὼν, h. e. *curiosus atque ambitiosus.*

Nam πολυπραγμοσύνη est vitium magnis ingeniis valde familiare: quod non tantum est infelix & Reipubl. perniciosum; sed punitur etiam divinitus in ipsis authoribus. Exempla hoc docent. Quanta enim virtutum seges fuit in *Samsone, Davide, Iosia, Osia, Alexandro Magno?* Hi tamen & terros lapsus habuerunt, & in horribiles calamitates inciderunt. Hæc spectacula nos admonent de nostra infirmitate & de modestia, ne extra metas vocationis & officii nostri ruamus. Humana enim consilia, & humani conatus extra vocationem suscepti, plerumque infelices esse solent. Et subitæ illæ eversiones florentis fortunæ atque potentiæ superborum, qui movent bella non necessaria, manifesta sunt testimonia providentiæ atque justitiæ divinæ.

Ita *Crœsus* fiducia opulentiæ atque potentiæ suæ bellum infert Cyro gerenti justum bellum adversus Tyrannum Babylonicum, qui Gobryæ filium occiderat, & in alios crudelitatem exercuerat. Similiter *Cyrus* cum plurima feliciter gessisset bella, eaque maxima, cum Astyage Medorum Rege avo suo, cum Ioniis, cum Crœso Lydorum Rege opulentissimo & potentissimo, & cum Belsazare Rege Babyloniorum ultimo, tandem elatus fortunæ blandientis favore, nimiumque sibi confidens, bellum intulit Massagetis, in eoque interfectus est. Quare omnes moniti sint, ut in officio suo tractent non ἀλλότρια, sed οἰκεῖα, h. e. non aliena, sed propria. Qui enim vocationis suæ limites transgrediuntur, felices non sunt.

II. *Fuit* ἸΔΙΟΓΝΏΜΩΝ, h. e. *pertinax & obstinatus.*

Quia *prudens Crœsi consilium admittere noluit.* Recte namque Crœsus dixit: Mea παθήματα sunt mihi μαθήματα. Quæ enim nocent, illa docent. *Polybius* hac de re memorabilem vitæ regulam nobis præscripsit, quæ talis est: Duæ, inquit, universis mortalibus propositæ sunt ad proficiendum rationes. per PROPRIOS casus: aut per ALIENOS. *Evidentior* quidem illa, quæ per propria ducit infortunia; at *tutior* illa, quæ per aliena. Itaque viam priorem sponte sua nemo unquam debet ingredi: magnis enim ejusmodi correctio laboribus constat & periculis: posterior semper nobis capienda, per quam sine ulla noxa, id quod melius, cernere unicuique licet. Hæc Polybii ore loquitur prudentia. Quodsi hoc Cyrus observasset, tum in periculum vitæ & famæ haud incidisset. Quare omnes moniti sint, ut aliorum παθήματα ipsis sint μαθήματα. Aliorum nocumenta sint nobis documenta. Vnde pulcre *Terentius* ait: Scitum est, ex aliis periculum facere, tibi quod ex usu siet. Et *Cassiodorus lib.* 5. *Epist.* 44. in eandem sententiam inquit: Instructus animus redditur in futuris, si præteritorum commovetur exemplis.

Deinde superiores discant inferiorum consilia non spernere, exemplo Christi Salvatoris nostri, qui sæpe cum discipulis suis consultavit, quamvis nullius consilio indigeret. Ita quoque viri magni atque prudentes non sint ἰδιογνώμονες. Sæpe enim cœlestis Spiritus ad humilitatis custodiam parvulis revelat, quæ nonnunquam majoribus abscondit. Sic Deus per *Iethronem* hominem gentilem, idolorumque cultorem, *Mosen* sanctissimum virum, qui cum Deo à facie ad faciem loquebatur, edocuit. *Exod.* 18. *v.* 17, 18. cujus ille consilium, quamvis Deum haberet rerum gerendarum Magistrum atque Doctorem, non est aspernatus. Eodem humilitatis Spiritu D. *Augustinus* ait: Ego senex & Episcopus paratus sum vel à puero doceri. Hinc etiam D. *Hieronymus* ait: Nolo uti proprio judicio, pessimo consultore. Ita etiam de Mose dicitur *Exod.* 18. *v.* 24. quod consilio Iethronis soceri sui in omnibus obtemperarit. Similiter *Naamanus*, Dux Regis Syriæ, consilium servorum suorum, suadentium ei ut in Iordane juxta mandatum Prophetæ Elisæi se ablueret, haud gravatim admittebat. Quo facto à lepra, morbo alias incurabili, liberatus est; uti legitur 2 *Reg.* 5. *v.* 13, 14.

III. *Fuit* ἌΦΡΩΝ, h. e. *imprudens.*

Licet enim *Cyrus* alias prudentissimus & militaris scientiæ laude clarissimus fuerit, attamen in fine vitæ contra Scythas valde imprudenter egit; tum *ante bellum*, quod nempe prudens Crœsi bellum dissuadentis consilium velut amens nihil curarit; tum *in ipso bello*, quod nempe ex ignorantia Cosmographiæ, à Tomyride Scytharum Regina, fugam simulante, in angustias locorum pertractus; ubi ipse, una cum toto exercitu è ducentis millibus Persarum constante, trucidatus est, adeo ut ne tantæ quidem cladis nuncius superfuerit; sicut *Herodotus* scribit. Quodsi autem Cyrus locorum peritiam habuisset, fluvium Araxin neutiquam transmisisset, neque divortiorum angustiis per errorem exercitum suum circumduci permisisset, cum aditus omnes occupare potuisset, & effugia scientibus loca satis tuta paterent. Vide *Franciscum Patrit.* lib. 3. de Regno Tit. 14. p. 213. Ita *Xerxes*, IV Rex *Persarum*, si Geographiæ notitiam habuisset, in angustias Thermopylarum haud penetrasset, ibique cum Leonide Spartanorum Rege, qui tantum 300 milites secum habebat, temerarie dimicasset, amissis ex exercitu suo 20000 militibus: uti *Herodotus* & *Iustinus* scribunt.

Vnde *Dan.* 7. *v.* 4, 5. per VRSVM adumbratur. Sicut enim Vrsus infirmo est visu, & vitiis ophthalmiæ obnoxius, sæpiusque hebetatur: ita quoque Cyrus in limine vitæ infirmo fuit judicio, ipsiusque prudentiæ oculus valde est hebetatus; uti ex dictis patet. Pulchre *Cominæus* c. 94. ait: Princeps facile evertitur, qui nullo nisi suo ipsius consilio utitur. *M. Antoninus Imp. Philosophus* dictus, sæpissime hoc verbum usurpavit: Æquius est, ut ego tot taliumque virorum consilium sequar, quam tot talesque amici meam unius voluntatem. *Bodin.* lib. 4. de Repub. cap. 4. Meminerit Princeps, quod Consilium sit res sacra, ἱερὸν ἡ βουλή, quodque res sit consiliis secura fidelibus, sicut ait *Bapt. Mantuanus.*

IV. *Fuit* ΦΙΛΑΡΧΩΝ, h.e. *dominandi cupidus.*

Nam Cyrus, teste Herodoto, insatiabili cupiditate dominandi, omnesque gentes imperio suo subjiciendi flagrabat. Cum quo consentit *Iustinus*, *lib.* 1. narrans: Tomyrim Scytharum Reginam, quam Cyrus bello petierat, interfecto Cyro, una cum ducentis millibus Persarum, jussisse caput ejus amputari, & conjici in utrem sanguine humano repletum, cum hac exprobratione crudelitatis: *Bibe sanguinem, quem sitivisti, & cujus insatiabilis semper fuisti.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

XLII.

Acta Cyri Ecclesiastica sunt duo: I. *Cyri ad Deum conversio.* II. *Iudæorum è captivitate Babylonica emissio*, sive *captivitatis Babylonicæ solutio.*

XLIII.

I. Cyri ad Deum conversio.

Fuerunt quidem Persæ Ethnicis superstitionibus dediti. Nam Solem, Lunam, Venerem, Ignem, Tellurem, Ventos & Aquam coluerunt, quibus nec statuas, nec aras erigebant, sed sacrificabant loco in excelso. *Strabo lib.* 15. Geograph. ubi Persarum ritus sacros & mores prolixe describit. At Cyrus veræ religioni addictus fuit. Nam à Propheta Daniele in vera Dei veri & omnipotentis agnitione informatus, & membrum veræ Ecclesiæ, atque hæres vitæ æternæ factus est. Vnde etiam agnoscit & confitetur, quod Deus sit Dominus cœli, Deus Israël, & Deus qui Ierosolymis habitet. 2 *Paral.* 30. *v.* 23. *Esdræ* 1. *v.* 2, 3. De hac Cyri conversione, deque vera ejus religione, insignis locus *Theodoreti* serm. 1. de fide, est notandus. Cyrus, inquit, Cambysis pater, cum Daniele familiariter uteretur, ab eodem Theologiæ mysteria familiariter edoctus est. Idemque cum Lydos bello eversos in deditionem accepisset, subditis procul dubio impertiit, quæ ipse prius à Daniele perceperat. Idem & de Esaiæ vaticinio *Cyrillus* annotavit, id Cyrum legisse, & impendio delectatum eo animo fuisse, ut divinæ gloriæ præconium in suis urbibus & regionibus promulgarit, confessusque palam fuerit, illum solum esse Deum, universorumque Dominum, qui à Iudæis coleretur. Similiter *Philip. Melanchth. in Chron. p.* 208. ita scribit: Etsi magnum decus est, quod Deus Cyrum ad Imperii fastigium vocavit, & prudentia, justitia, fortitudine aliisque virtutibus, & felicitate in rebus gerendis instruxit: tamen hoc longe majus bonum fuit, quod pectus ejus ad agnitionem & invocationem veri Dei & Messiæ flexit, & ejus imperium voluit esse salutare Ecclesiæ. Hæc sunt summa bona Gubernatoris: Quia Politiæ debent esse hospitia Ecclesiæ, & Ministerium Euangelii, atque disciplinam tueri, juxta dictum: Reges erunt nutritores tui. *Iesai.* 49. Et *Psalm.* 24. inquit: Aperite portas principes vestras: aperiamini portæ Mundi. *Hæc Philip. Melanchthon.*

XLIV.

II. Captivitatis Babylonicæ solutio.

Circa quam solutionem captivitatis Babylonicæ quatuor sunt notanda. 1. *Publica Edicti Regis Cyri promulgatio.* 2. *Edicti regii exsecutio.* 3. *Templi fundatio.* 4. *Tyrannica Edicti Regii abrogatio.*

XLV.

I. *Publica Edicti Regis Cyri promulgatio.*

Cyrus Rex Persarum postquam cognovit ex lectione libri, qui Iesaiæ prophetias continet, 210 annis ante ipsius ætatem conscriptas, *Ioseph. l.* 11. *Antiqu. cap.* 1. *p.* 281. item ex lectione Prophetæ *Ieremiæ, c.* 29. *vers.* 10. (cujus fit mentio *Esdr.* 1. *v.* 1.) Deum promissionem dedisse de reditu Iudæorum è captivitate Babylonica post 70 annos futuro, correptus illico cupidine exsequendi ea, quæ scripta legerat, edictum regium publice promulgavit, convocatisque Iudæis liberam in patriam revertendi potestatem concessit, urbemque & templum restaurare jussit, collatis ad structuram Templi sumtibus magnificis.

Verba Edicti Regii ita sonant Esdræ cap. 1. *vers.* 2, 3, 4.

Sic ait Cyrus, Rex Persarum: Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & Ipse præcepit mihi (nempe *Iesaiæ* 44. *v. ult.*) ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso! Adscendat in Ierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Israël: Ipse est Deus qui est in Ierusalem. Et omnes, qui reliqui sunt in cunctis locis ubicunque habitant, adjuvent eum viri de loco suo, argento & auro, & substantia & pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Ierusalem.

Ex hujus Edicti regii promulgatione effulget *Cyri erga Iudæos*, eorumque religionem, tum *benevolentia*, tum *beneficentia.*

Benevolentiam suam ostendit 1. *verbis.* 2. *li-*

teris. Quia edictum suum primo per vivam vocem, deinde per scriptum publicum promulgavit: sicut dicitur *Esdræ* 1. *v.* 1. idque factum est *in primo anno Cyri.* (sc. Regni ejus in Babylonia. Nam in Persia jam 21 annos regnaverat.)

Beneficentiam suam ostendit *factis.* Quia 1. Populo Iudaico potestatem in patriam redeundi concessit. 1 *Esdr.* 1. *v.* 3. 2. Templum sive domum Dei ædificare illis jussit. 3. Præfectis atque omnibus subditis suis præcepit, ut Iudæos auro, argento, divitiis, jumentis, aliisque rebus juvarent. 1 *Esdr.* 1. *v.* 5, 6. atque ipse sumtus magnificos ad structuram Templi concessit. 4. Vasa aurea & argentea, à Nabuchdonosore Ierosolymis asportata, Iudæis restituit. quorum numerus fuit 5500. *Esdr.* 1. *v.* 10.

XLVI.

II. *Edicti Regii exsecutio*, sive, *populi Iudaici è captivitate Babylonica migratio.*

Iudæi, concessa sibi potestate in patriam redeundi & templum instaurandi, cum jam, quæ itineri necessaria erant, præparassent, lætis animis iter ingrediuntur numero quadragies bis mille trecenti sexaginta, exceptis servis & ancillis, septies mille & trecentis triginta septem, 1 *Esdr.* 2. *v.* 64, 65. & oppida sua quæque tribus recuperavit. In Iudæam veniunt sexto mense; & die primo septimi mensis instaurant juge sacrificium. 1 *Esdr.* 3. *v.* 1. Reliqui in Babylonia possessiones certas retinere maluerunt, quam, relictis his, incertas in Iudæa quærere.

XLVII.

III. *Templi fundatio.*

Anno secundo, mense secundo reditus ex captivitate Babylonica, fundamenta Templi secundi jecerunt. 1 *Esdr.* 3. *v.* 8. quæ illi, qui prius Templum non viderant, ingenti cum exultatione; qui viderant, cum lacrymis aspexerunt. 1 *Esdr.* 3. *v.* 12. propterea quod initia hujus ædificii non viderentur respondere prioris Templi majestati.

XLVIII.

IV. *Tyrannica Edicti Cyri per Cambysen abrogatio.*

Verum Iudæi cum toti in opere essent, coacti sunt ab incepto desistere. Nam *Cambyses*, qui, Cyro patre contra Massagetas bellum gerente, domi regnabat, (ita miscentur anni Cyri & Cambysis) inductus calumniis Principum Iudæis vicinorum, inchoatam Templi ædificationem prohibuit. *Epistola accusationis* exstat 1 Esdr. 4. vers. 7. usque ad v. 17. *Ioseph.* lib. 11. Antiquit. Iudaic. c. 2. *Epistola Regis Cambysis responsoria* exstat 1 Esdr. c. 4. à v. 17. usque ad v. 21. Tunc ergo intermissum est opus domus Domini in Ierusalem, usque in annum secundum regni Darii (sc. Hystaspis) Regis Persarum. 1 *Esdr. c.* 4. *vers.* 24. per annos fere novem. Nam Cambyses cum per sexennium & quinque menses regnasset, subacta interim Ægypto, revertens ab ea expeditione apud Damascum est mortuus. Sublatis deinde Magis, qui post ejus obitum regnum per septem menses occupaverant, septem illæ Persarum familiæ Hystaspis filium Darium communibus suffragiis Regem declaraverunt; uti scribit *Iosephus l.* 11. *Antiqu. Iudaic. c.* 3. *p.* 282.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

XLIX.

Circa Mortem Cyri duo sunt notanda. 1. *Mortis tempus.* 2. *Mortis genus.*

L.

I. MORTIS TEMPVS. Cyrus decessit anno ætatis LXX. Monarchiæ VII completo: (quomodo etiam Alexander M. Monarchiam tertiam VII annos obtinuit:) Regni vero universi XXX. Quod Regni tempus *Cicero* lib. 1. de divination. p. 183. editione Frobeniana, à Magis ipsi prædictum scribit. Nam cum dormienti ei Sol ad pedes visus esset, ter eum frustra manibus appetivit, cum se convolvens sol elaberetur & abiret. Dixerunt ergo Magi, ex triplici apparitione Solis, XXX annos Cyrum regnaturum esse, portendi.

LI.

II. MORTIS GENVS. De mortis genere non eadem est apud Scriptores narratio.

Primo: Quidam genus Mortis ejus tragicum sive violentum fuisse tradunt; ut Herodotus & Iustinus, qui narrant, quod Cyrus in bello Scythico occubuerit, & Tomyris cadaveri ejus inter occisorum stragem reperto caput præciderit, idque in utrem sanguine humano repletum miserit, mortuoque insultans dixerit: *Tu quidem Filium meum dolo perdidisti: Ego vero cruore te satiabo. Vel* (ut Iustinus habet) *Satia te sanguine, quem sitivisti, cujusque insatiabilis semper fuisti.* Cum his consentit *Philostratus* in Heroicis, qui Cyrum rogantem in Lesbo caput Orphei, quod ibi Oracula dabat, hoc de vitæ suæ exitu responsum accepisse scribit: Κῦρε, τὰ ἐμὰ καὶ σά, h. e. Cyre, mea & tua sunt similia. h. e.

Vt

Vt ego Orpheus olim perii discerptus à mulieribus Thracensibus: ita te perdet fœmina, nempe Tomyris Scytharum Regina.

NOTA.

Simili mortis genere *M. Crassus Romanus* periit. Historia sic habet. Marcus Crassus auro Parthico avarè inhiabat. Quamobrem omni conatu illi populo bellum infert, magnaque contentione gerit. Sed parùm profecit. Etenim trucidatus miserè periit, & posteà detruncato capiti aurum liquefactum infunditur, cum hac exprobratione avaritiæ: *Aurum sitiisti, Crasse; aurum bibe*. Luc. Flor. lib. 3. c. 11. Sext. Ruf. in Epitom. Hanc auri sacram sitim Crassi *Bernhardus* de contemtu mundi hisce versibus depingit:

Dum lucra Parthica, dum petis hostica munera, Crasse,
Vis, sitis, inspicis, heu! tibi deficis, æs bibis assus.
Hæc sitis ebria pungit, inebriat, excruciatque.

LII.

Deinde: Quidam docent, *genus Mortis* ejus fuisse *placidum*. Ita *Xenophon* ipsum placida morte domi suæ defunctum tradit, cùm salutaria liberis suis præcepta dedisset, de immortalitate animæ, deque præmiis piorum & pœnis malorum piè disseruisset. *Oratio ejus* προαγώνιος, quâ Cyrus Rex morti jam proximus filios suos ad mutuum amorem & concordiam exhortatus est, à *Xenoph. l. 8. Cyropædiæ* hisce verbis describitur: Qui ab uno semine nati sunt, & ab una matre educati, quique etiam in eadem domo creverunt, eandemque matrem atque eundem patrem appellantes, quomodo non etiam inter se amantissimi & familiarissimi & conjunctissimi fuerint? Non ergo quæ Dii fratribus ad mutuam benevolentiam & familiaritatem contulerunt, ea vos unquam vana facere velitis, sed super his alia ædificantes amicitiæ opera, insuperabilem facietis amicitiam vestram. Qui enim fratris sollicitus est, simul etiam se ipsum curat. *Hæc ille.*

LIII.

SEPVLCRVM. *Strabo l. 15.* & *Arrianus l. 6.* citant *Aristobulum* Alexandri M. Ducem bellicum, qui Cyri sepulcrum apud Passargadas in hortis Regiis se vidisse tradat. Fuisse autem turrim non adeò magnam, arborum densitate occultam, à parte inferiore solidam, à superiore tabulatum habentem, & ædiculam, perangusto aditu vix mediocris hominis capaci. In ædicula auream urnam positam, inque ea corpus Cyri conditum fuisse, additis plurimis ornamentis Regiis ex auro gemmisque præparatis, armis etiam, quibus ipse Cyrus uti solitus. Domunculam quoque adjectam in eorum usum, qui sepulcrum custodirent: Filiis post mortem parentum in id munus succedentibus, ovem unam, frumentique tritici & vini certum modum singulis diebus, equum unum singulis mensibus, in sacrificium à Cyri successoribus dari solitum. Sepulcri titulum literis Persicis annotatum in hanc sententiam: *O homo, Cyrus ego sum Cambysæ filius, qui Persis imperium paravi, & Asiæ Rex fui. Itaque ne mihi hoc monumentum invideas rogo.*

Strabo ex Onesicrato refert, turrim X Tabulata habuisse, & in supremo Cyrum jacuisse, addita hac Græca inscriptione:

Ἔνθα δ' ἐγὼ κεῖμαι Κῦρος βασιλεὺς βασιλέων.

Cyrus, ego Rex Regum olim, conditus hic sum.

Præterea iidem Authores ex Aristobulo recitant, Alexandrum M. quoque interjecto tempore Cyri sepulcrum invisisse; verùm omnia ferè ablata reperisse, neque corpori ipsius Cyri parsum. Nam repulso urnæ operculo ipsius corpus ejectum, & urnæ aurum derasum. Alexandrum rei indignitate permotum, Magos sepulchri custodes comprehensos in quæstionem dari jussisse, ut sepulcri violatores indicarent. Verùm illos neque de se, neque de alio quoquam confessos esse, neque repertum ullum, qui Magos ejus sceleris admissi convinceret. Quapropter Alexandrum liberatis Magis Aristobulo negotium dedisse exornandi denuo sepulcri. qui reliquias corporis, quæ adhuc supererant, in urnam stragula veste velatam collectas reconderit, urnam refectam operculo rursus texerit, ornamenta pristinis paria reposuerit, & portam ædiculæ, ita ne quid ejus vestigium exstaret, regio signo impresso, lapide & calce struxerit. Ejusdem sepulcri quoque meminêre *Plutarchus*, *Curtius*, *Plinius*, *Solinus* & *Zonaras*.

I. VSVS POLITICVS.

Vita Cyri fuit instar Tragœdiæ. Quia Exordium vitæ ejus fuit triste & miserum: medium intervallum fuit lætum: exodium verò tragicum.

1. EXORDIVM vitæ ejus fuit *triste* & *miserum*. Quia ab Astyage Medorum Rege, avo materno, morti destinatus exponitur, & in sylvam vastissimam abjicitur, à Pastoris uxore Spaco lactatur, & in casa pastorali educatur, agnitus ab avo ex Media in Persiam extruditur. *Herodot. lib. 1. Iustin. lib. 1.*

2. MEDIVM vitæ ejus fuit *lætum*. Quia fortuna quæ hactenus obnubilata fuerat, serenior illi affulsit, cumque tanta benevolentia complexa est, ut ad summum totius orbis Imperium eum evexerit, omnesque ejus conatus placidissimo exceperit itinere, & quocunque se verteret, planè materno sit prosequuta affectu; ita ut nulla gens, quam modò appeteret, aut nullum regnum sive Imperium, quod inva-

invaderet, contra eum ſubſiſtere potuerit. Medorum regnum avo Aſtyagi ereptum Perſis tradidit: Ionas, Cares, Lycios vicit; Crœſum Lydorum Regem ſapientiſſimum, potentiſſimum & opulentiſſimum, cum univerſo regno ejus, ſibi ſubjecit. Belſazarem ultimum Babyloniorum Monarcham felici ſucceſſu & regno & vitâ exuit. Captâ Babylone Monarchiam Perſicam conſtituit: Deum verum Iſraëlis per miniſterium Danielis Prophetæ, quo familiariſſimè utebatur, agnovit, eumque religiosè coluit, & veram religionem magno cum zelo promovit; uti ex *Eſdr. c.* 1. *&* 2. videre eſt.

III. EXODIVM vitæ ejus fuit *tragicum* & *luctuoſum*. Nam tandem rurſus à Fortuna deſertus, Tomyri Scytharum Reginæ imperandi libidine accenſus, bellum non neceſſarium intulit, fruſtra dehortante Crœſo, olim Lydorum Rege, nunc verò Cyri Conſiliario. Nam à Regina fugam ſimulante, ad anguſtias viarum ſuo militi notas, poſitis poſt tergum inſidiis, elicitus Cyrus, unà cum toto exercitu ad internecionem deletus eſt; ita ut de ducentis Perſarum millibus, ne nuncius quidem ſtragis ſuperſtes manſerit: Cyri caput amputatum Tomyris Regina in utrem ſanguine humano repletum conjici jubet, cum hac crudelitatis exprobratione: *Sanguinem ſitiiſti, Cyre; ſanguinem bibe.* Et hic fuit exitus tanti Monarchæ luctuoſus. Ipſe viros Reges & Regna vicerat; at tandem à fœmina tanto cum exercitu proſtratus atque ad internecionem deletus, perpetuum ludibrii & lubricæ fortunæ exemplum toti mundo reliquit.

II. VSVS MYSTICVS.

Cyrus egregius Chriſti typus fuit. Idque triplici reſpectu. 1. Reſpectu NOMINIS. Nam Κῦρος in lingua Perſarum ſignificat *Solem*; uti *Plutarchus* in Alexandro tradit, ab Ebræo חרס *Cheres*, quæ vox Solem ſignificat. Ideo autem ab Ebræis חרס Sol appellatur, quia ſplendidum de ſe fulgorem emittit. *Syrac.* 43. *v.* 5. Ita etiam Chriſtus *Malach.* 4. *v.* 2. appellatur *Sol juſtitiæ*, ratione Officii ſui, quod eſt lucere, ſplendere, illuminare. Nam ipſe eſt lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum. *Iohan.* 1, 9. Vnde etiam Chriſtus *Oriens ex alto*, Luc. 1, 78. & *Lux magna* appellatur, quæ lucet illis, qui ſedent in tenebris & in umbra mortis. *Ieſai.* 9. *Luc.* 1. *v.* 78, 79. in cujus fulgore etiam Gentes, Reges atque Principes ambulant. *Ieſai.* 60. *v.* 3.

2. Ratione VNCTIONIS. Quia Cyrus dicitur משיח, *Chriſtus*, vel *Vnctus Domini.* Eſai. 45. v. 1. *non propter externam unctionem*, quaſi oleo ſacro, pro more Regum V. T. unctus ſit: ſed *propter divinam vocationem*, cujus major habenda eſt ratio, quàm externæ unctionis. Cyrus ergò erat משיח h. e. Chriſtus Domini, quia erat Rex magnus inſtar Regum V. T. oleo ſacro unctorum. Ita etiam Chriſtus vocatur משיח *Dan.* 9. 26. Et in Novo T. Μεσσίας. h. e. Χριστὸς, *Ioh.* 2, 25. *Ioh.* 1. *v.* 42. & dicitur unctus oleo lætitiæ ultra conſortes ſuos. *Pſalm.* 45. *v.* 8. *Oleum* autem illud *lætitiæ* duplex eſt. 1. ὁ λόγος, ex ſententia D. *Athanaſii*; vel *ipſa Deitas* τοῦ λόγου, quâ Chriſtus ſecundùm humanitatem per & propter perſonalem unionem, quando Verbum caro factum, unctus eſt. Clariùs: quando caro Chriſti in ὑπόστασιν τοῦ λόγου per perſonalem unionem aſſumta eſt, uncta fuiſſe dicitur. Idem docet *Damaſcenus* lib. 3. de Orthod. fid. c. 3. Ipſe Chriſtus ſe ipſum ungit: ungens quidem ut Deus SVA DEITATE corpus: unctus verò, ut homo. Quibus verbis inſinuat, quod oleum lætitiæ ſit æterna Deitas τοῦ λόγου, quâ ipſe ſecundùm humanitatem unctus eſt. 2. *Oleum lætitiæ*, quo Chriſtus unctus, eſt *Spiritus S.*, *ejuſque divina* χαρίσματα ſive *dona*, quibus ipſe in ipſo conceptionis momento in utero Matris unctus eſt. Quia hâc Chriſti unctione toti Mundo ineffabile gaudium eſt partum. *Ieſai.* 61. *verſ.* 1. *Luc.* 4. 18. *Act.* 10. *verſ.* 38.

3. Ratione LIBERATIONIS aut REDEMTIONIS. Sicut enim Cyrus populum Iudaicum è captivitate Babylonica liberavit vel redemit, *Eſdr. c.* 1. ita quoque Chriſtus nos homines è captivitate Satanæ, peccati, & mortis, redemit per ſanguinem ſuum, & Deo Patri reconciliavit, atque emiſit nos ſanguine Teſtamenti ſui è fovea, in qua non erat aqua. *Zach.* 9. *v.* 11.

CAMBYSES.

MONARCHA II.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

1. APPELLATIO. *Cambyſes* tria habuit nomina. 1. Dictus eſt *Cambyſes*. 2. *Ahaſverus*. 3. *Artaxerxes*, vel *Artachſaſta*.

1. *Cambyſes*. Græcè Καμβύσης appellatur in Hiſtoriis profanis: in ſacro verò Codice hæc vox nunquam legitur.

Vox

Deus. Ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint, &c. Et *Ierem.* 51. *v.* 11. Suscitavit Dominus (tanquam causa principalis) spiritum Regum Medorum (tanquam administrorum suorum,) & contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam; quoniam ultio Domini est ultio templi sui. *Iesai.* 44. *v.* 27, 28. inquit Deus de *Cyro* Rege Persarum. Ego dico profundo (h.e. Euphrati) exsiccator; flumina tua, ô Babylon, arefaciam. Qui dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam facies. Et *Iesai.* 45. *v.* 1. Hæc dicit Dominus *Cyro* uncto meo, cujus apprehendi dexteram, &c. Et aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur: Ego anteibo & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

II. PROGRESSVS continet *modum belli gerandi*. De quo notandum, quòd bellum hoc Babylonicum sit gestum à Cyro *Arte* & *Marte*.

ARTE. Cum enim Cyrus (uti *Xenophon lib.* 7. & *Herodotus lib.* 1. scribunt) animadvertisset, aut nullo modo, aut non nisi longissimo tempore Babylonem expugnari & capi posse, tandem conversus ad *strategemata*, hoc usus est consilio. Prope Babylonem, quo scil. loco Euphrates urbem ingreditur, multas fecit latas & altas fossas, ignorantibus Babyloniis ejus consilium & propositum: Quo facto, laxavit obsidionem, discessum simulavit, ut hoc credentes Babylonios, ob idque in defensionem urbis remissos ac negligentes, postea faciliùs opprimeret. Eo autem die, quo Babylonii, omnis periculi securissimi, ludis & conviviis intentissimi erant; Cyrus in fossas illas derivavit Euphraten, in tantum exinanito ejus alveo, ut à militibus commodè transmeari posset. Itaque urbem ingressis, facillimum fuit, & civitatem capere, & Babylonios vino somnoque sepultos & incautos, inopinatoque hostium ingressu consternatos superare.

MARTE. Quia Cyrus per alveum Euphratis exinanitum, exercitum introduxit in urbem; qui armatâ manu eam occuparunt, & obvios quosvis trucidarunt: in quo exercitu duo fuerunt Principes ex Regno Babylonico, nempe Gadata & Gobryas, qui primi urbem ingressi arcem ceperunt, Regemque Belsazarem in palatio acinace dimicantem vindictæ cupidi interfecerunt. *Xenophon. lib.* 7. *Cyropæd.* Nam Belsazar Gadatam castraverat per ignominiam. *Xenoph. lib.* 5. *Cyropæd. pag.* 85. Gobryæ verò filium in venatione ex invidia interfecerat, propterea quòd ab eo arte sagittandi vinceretur. *Xenophon lib.* 4. *Cyropæd. pag.* 77.

III. EGRESSVS. Nam Belsazar ab hostibus suis trucidatus, instar surculi abominabilis, vestimenti sanguinolenti, atque cadaveris putridi abjectus, atque sepulturæ honore privatus fuit: sicut *Iesaias* 14. *v.* 18, 19, 20. prædixerat. Vide *Monarch. I. Histor. Belsaz.* §. 19. *Babylonii* verò urbe captâ servituti sunt subjecti, sicut *Xenophon lib.* 7. *Cyropæd.* hisce verbis describit: Cyrus Babyloniis demandavit, ut arma traderent, terram colerent, tributaque persolverent, atque his obsequerentur, quibus singuli eorum dati essent: quibus etiam mandavit, ut Persas atque Medos tanquam Dominos suos salutarent. Quin etiam constituit Cyrus Babylone præsidiariorum satis, utque mercedem illis darent, imperavit Babyloniis, quippe quos vellet maximè imbelles & effœminatos reddere, quo & humillimi & maximè subjecti essent.

XL.

Hoc bello confecto, Cyrus initium Monarchiæ II. nempe Persicæ constituit. Quoniam summam Imperii Babylonici arcem cepit anno Mundi 3434, qui propterea ANNVS Cyri PRIMVS constitutæ scil. Monarchiæ appellatur, & ex hoc tempore Cyrus annos 7 regnavit.

Metasthenes scribit, Darium Medum simul cum Cyro regnasse annos duos post interfectum Belsazarem. Quod autem Daniel Propheta *c.* 5. *v.* 27. tantùm Darii mentionem facit, eumque Belsazari in Regno successisse ait, in eo, inquit *Hieronymus*, servatum esse 1. *Ordinem ætatis*. Darius namque erat annorum 62. ut ipse Daniel ait *c.* 5. *vers.* 22. 2. *Rationem propinquitatis*. Quia Darius erat avunculus & socer Cyri. 3. *Gradum dignitatis*. Quia ipse Deus in codice sacro per *Medos* præcipuè destrui Regnum Babylonicum voluit, juxta vaticinia *Iesai. c.* 13. *v.* 17. Ecce Ego (inquit Deus) suscitabo super eos (Chaldæos) Medos. Et *Ierem.* 51. *v.* 11. Suscitavit Dominus spiritum Regum Medorum, & contra Babylonem mens ejus est, ut perdat eam. Et *Dan.* 5. *v.* 28. dicit Daniel ad Regem Belsazarem: Divisum est Regnum tuum, & datum MEDIS & PERSIS. Hìc *Medi* primo loco ponuntur. Cyrum verò non excludi à Daniele, inde manifestum est, quòd primo hoc Monarchiæ anno, ipse Cyrus sese Dominum omnium regnorum terræ divinitùs constitutum publico in decreto affirmat. 2 *Par.* 36. *v.* 23. *Esdr.* 1. *v.* 2.

AXIOMA I.

Quando Deus præpotens ille Mundi Rector Heroas excitat, quos ad summum Imperii fastigium extollere, per eosque res magnas atque humano generi & Ecclesiæ salutares perficere decrevit, eos præ

aliis, donis divinis & admirandis, heroica indole, excellenti ſapientia & prudentia ornat, atque ſingulari virtute, robore & felicitate rerum gerendarum armat, ut nihil eorum impetum impedire aut remorari poſſit. Vnde in ſacro codice Principes appellantur נשיאים, h. e. ſupra alios elati, vel capita aliorum: אלהים, h. e. *Dii.* tùm *ratione tituli*: quia à Deo ſunt vocati & ſanctificati. *Iohan.* 10. *v.* 34. h. e. à communi hominum ſorte ſegregati. quia Dei perſonam quoad eminentiam atque excellentiam repræſentant. tùm *ratione exercitii.* quia ſunt Dei vicarii, tùm in Eccleſia, cujus ſunt nutritii, *Ieſai. c.* 49. tùm in Politia, cujus ſunt Gubernatores atque adminiſtratores. *Rom. c.* 13. *v.* 4. Rex David, Pſalm. 127. *v.* 5. comparat eos *ſagittis* validâ ſagittantis manu contortis, quæ omnia proſternunt, quæ petunt.

Tales Heroës fuerunt David, Iehu, Alexander Magnus, Iulius Cæſar, Auguſtus atque Cyrus Major; de quo jam agimus. Hunc namque Deus non tantùm ad evertendum Monarchiam Babylonicam & conſtituendum Monarchiam Perſicam, ad liberandos Iſraëlitas ex captivitate, vocavit atque ſanctificavit, ſed etiam per Prophetas ſuos nomen ejus 210 annis ante, quam conceptus aut in lucem editus eſt, nominavit: uti ex *Ieſaia* 44. *v.*28. & *c.*45. *v.* 1, 2. videre eſt.

Et ipſe Cyrus elapſis 70 hebdomadibus, publicè propoſito edicto fatetur: Omnia regna terræ ſibi dediſſe Iehovam, Dominum cœli, & ipſum præcepiſſe ſibi, ut ædificaret ei domum in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa. 2 *Paral.* 36. Vnde Cyrus congruis à Deo ipſo inſignitus fuit titulis. Vocatur namque משיח CHRISTVS ſeu VNCTVS DOMINI. *Ieſai. c.* 45. *v.* 1. non quidem *ceremonialiter*, quòd oleo ſacro ad Regiam dignitatem, pro more ſolenni in V. T. recepto, juxta exemplum Regum Iſraëliticorum inauguratus fuerit: ſed *realiter*; Quia à Deo ipſo ſanctificatus, & ad officium Regium ſegregatus, atque peculiaribus donis ornatus & armatus erat. Item dicitur רעי PASTOR DEI. *Ieſai.* 44. *v.* 27. inquit Deus ad Cyrum: *Tu Paſtor meus es*, & voluntatem meam perficies. Sicut enim bonus Paſtor omnes cogitationes ſuas dirigit ad ſalutem ſibi commiſſi gregis, quem & regit & tuetur: Ita etiam Cyrus omnes cogitationes ſuas, omniaque ſua conſilia ad procurandam ſubditorum ſuorum ſalutem unicè direxit; uti ex Xenophonte, Herodoto, Strabone, aliiſque Hiſtoricis videre eſt. Et ſicut boni Paſtoris eſt, tondere pecus, non deglubere; juxta Symbolum Tiberii Imperatoris: ita quoque Cyrus à Perſis ſuis tributa non exegit.

AXIOMA II.

Multùm refert, ut Imperator milites ſuos nôrit, eoſque nomine etiam ſuo appellare ſciat.

Xenophon ſcriptor Græcus *lib.* 5. *Cyropædias* ſcribit de *Cyro* Perſarum Rege, cùm ille Babylona verſus contenderet, & nominatim ſuis Ducibus peragenda præciperet, primùm quidem Chryſanthæ, tùm Artabazo, deinde Ardamyæ, mox Embanti, pòſt Artuchæ, Thamoradæ, Damatæ, Natadæ, Hieroſambatæ, Tigrani, Alceunæ, & aliis: ſubjungit Hiſtoricus: Ex hinc ſecedebant ſinguli in ſua tabernacula, interque ſecedendum conferebant inter ſe, quanta memoria Cyrus eſſet, qui tot nominatim inſtruxiſſet, ſinguliſque appellatis præcepiſſet agenda. At Cyrus in hoc ſtudioſe verſabatur negotio. quippe cui *abſurdum* videretur, opificem mechanicum noſſe ſingula artis ſuæ inſtrumenta: & Medicum quoque ſua, ſicut remedia: Imperatorem autem exercitus ita fatuum eſſe, ut neſciat nomina ſubditorum Ducum, quibus ei opus eſt inſtrumentorum loco uti, &, quando anticipare quid velit, & quando cavere, quando excitare ad virtutem, aut terrere nititur. Putabat & *honorificum* eſſe *militibus*, ſi à ſuo Imperatore nominibus ſuis compellarentur. Itaque ea compellatione honoratiores reddebat. Credebat inſuper, eos milites, qui à Principe cognoſcerentur, magis operam daturos, ut memorabili aliquo fortique facto ſe commendarent ampliùs, quàm ut deformi aliquo turpique facto gratiâ & favore exciderent. *Stultum* porrò cenſebat, cùm vellet aliquid geri, ita imperare, quemadmodum inepti quidam Heri domi ſuæ ſolent jubere: *Eat aliquis ad aquam: Findat aliquis ligna.* Nam ſi ita imperetur, omnes ejus ſervi videbuntur ſeſe adſpicere; neminem autem, quod juſſum eſſet, facere: atque omnes quidem in cauſa eſſe neglecti mandati, neminem tamen, ea cauſa pudere vel metuere, quia culpa ſit omnium. His Cyrus de cauſis nominatim cuique quod volebat, imperabat.

XLI.

Bellum V. Cyri fuit Scythicum, ſive contra Maſſagetas geſtum.

[*Maſſagetæ* fuerunt ſtirps Gothorum; ſicut nomen indicat, quod à *Getis* compoſitum eſt, & *Mes.* Fuerunt autem Mes & *Gether* poſteri Sem: uti Geneſis teſtatur. Ab illis Getas eſſe conſentaneum eſt. Et vicini in illa regione fuerunt Meſſagetæ, Suevi & Alani. *Philip. Melanchthon in Chron.* *p.* 106.]

Circa hoc Bellum *Acta* triplicia ſunt notanda. 1. Quæ *ante bellum.* 2. Quæ *in* ipſo *bello.* 3. Quæ *poſt bellum* contigerunt.

1. *Ante*

I. *Ante bellum.*

1. *Crœsi dissuadentis consilium.* Crœsus Cyri Consiliarius prudenter hoc bellum dissuadet, & talibus eum verbis alloquitur: Si tu vel ipse immortalis esses, vel immortalem exercitum duceres, nihil opus esset meo consilio tibi: sed si agnoscis, te hominem esse, & hominibus imperare, cogita, rerum humanarum orbem quendam seu circulum esse, qui rotatus semper eosdem fortunatos esse non sinit. *Herodotus.*

2. *Cyri pertinax propositum.* At Cyrus fortunæ blandientis fulgore excæcatus, pertinax in sententia persistens ad salutaria Crœsi consulentis verba aures occlusas gerit. Similiter Tomyris Scytharum Regina Caduceatorem mittit: Si utique pace frui non velit, alterum è duobus eligat: Aut trajiciat flumen securus, & secum pugnet; aut eam in regionem suam admittat, idem se facturam. Placuit Cyro admittere Reginam cum exercitu. Sed dissuasit iterum Crœsus: Si, ô Cyre, inquit, hostes in terram nostram volumus recipere, id tibi periculum erit, ne fugatus omne amittas Imperium. Victor autem, tamen non multum vinces. Ergo mihi placet, trajectis copiis procedere.

II. *In bello.*

1. *Pugna Cyri felix cum Spargabise Tomyris filio.* Cyrus hoc Crœsi consilio admisso, cum exercitu progressus fluvium Araxin trajecit. Cum aliquantisper in Scythiam processisset, castra metatus est. Postero die castra, quæ locaverat, deseruit, mensis omnibus instructis vino optimo & epulis copiosis, quasi rebus suis diffidens in fugam se daturus esset. Tomyris Regina hoc cognito, filium suum Spargabisen cum tertia copiarum parte mittit ad persequendum eum. Sed adolescens rei militaris ignarus, cum ventum esset ad castra, omissis hostibus, insuetos barbaros vino se onerare patitur. Cognitis his, Cyrus reversus per noctem multo vino ciboque obrutos somnoque sepultos opprimit Scythas omnes, & Reginæ filium captivum ducit.

II. *Pugna Cyri infelix cum Tomyri Regina.* Amisso tanto exercitu, & filio capto, Regina Caduceatorem remisit ad Cyrum, qui diceret: Inexplebilis cruore Cyre, ne propterea exsultes, quod veneno filium meum vicisti, dolo, non prælio superior. Abi, reddito mihi filium, fer impune, quod tertiam Massagetarum partem profligasti: quæ nisi feceris, per Solem juro, insatiabilem te cruore satiabo. Quæ verba cum Cyrus pro nihilo haberet, Tomyris hostes, recenti victoria exultantes, pari insidiarum fraude circumvenit. quippe simulata diffidentia propter vulnus acceptum refugiens, Cyrum in angustias viarum suo militi notas pertraxit. ibi compositis in montibus insidiis, ducenta Persarum millia cum ipso Rege trucidavit, ita ut tantæ cladis ne nuncius quidem superesset. Filium tamen non recepit Tomyris, quia jussu Cyri à vinculis solutus & manuum compos factus, ipse sibi manus injecerat violentas. *Herodotus lib.* 1. *Iustinus lib.* 1. *Nauclerus* Generat. 53.

III. *Post bellum.*

Iustinus scribit, quod *Tomyris* caput Cyri amputatum in utrem sanguine humano repletum conjici mandaverit, addito hoc sarcasmo: *Satia te sanguine, quem sitivisti, cujusque insatiabilis semper fuisti.*

V S V S.

In viris magnis est mixtura virtutum & vitiorum. Scitum est Platonis dictum: Αἱ μεγάλαι φύσεις μεγάλας ἐκφέρουσι τὰς κακίας. h. e. Heroicæ naturæ ut magnis virtutibus inclarescunt: ita non levioribus vitiis sunt obnoxiæ. Et sicut in Ægypto optima simul nascuntur remedia ac nocentissima venena: ita & magna bona, & magna mala à magnis illis viris impendent. Et *Bucholz.* in Chronolog. p. 326. Constat, in magnis & sanctis viris, jam senescentibus, nonnunquam simul sapientiam senescere ac decrescere, & virtutum vigorem deflorescere.

Exemplum illustre habemus in *Cyro*, qui in limine vitæ factus est 1. πολυπράγμων καὶ ἀλαζών, h. e. *Curiosus & ambitiosus.* 2. ἰδιογνώμων, h. e. *pertinax & obstinatus.* 3. ἄφρων, h. e. *imprudens.* 4. φιλάρχων, h. e. *dominandi cupidus.*

1. *Cyrus* fuit πολυπράγμων καὶ ἀλαζών, h. e. *curiosus atque ambitiosus.*

Nam πολυπραγμοσύνη est vitium magnis ingeniis valde familiare: quod non tantum est infelix & Reipubl. perniciosum; sed punitur etiam divinitus in ipsis authoribus. Exempla hoc docent. Quanta enim virtutum seges fuit in *Samsone, Davide, Iosia, Osia, Alexandro Magno?* Hi tamen & tetros lapsus habuerunt, & in horribiles calamitates inciderunt. Hæc spectacula nos admonent de nostra infirmitate & de modestia, ne extra metas vocationis & officii nostri ruamus. Humana enim consilia, & humani conatus extra vocationem suscepti, plerumque infelices esse solent. Et subitæ illæ eversiones florentis fortunæ atque potentiæ superborum, qui movent bella non necessaria, manifesta sunt testimonia providentiæ atque justitiæ divinæ.

Ita *Crœſus* fiducia opulentiæ atque potentiæ ſuæ bellum infert Cyro gerenti juſtum bellum adverſus Tyrannum Babylonicum, qui Gobryæ filium occiderat, & in alios crudelitatem exercuerat. Similiter *Cyrus* cum plurima feliciter geſſiſſet bella, eaque maxima, cum Aſtyage Medorum Rege avo ſuo, cum Ioniis, cum Crœſo Lydorum Rege opulentiſſimo & potentiſſimo, & cum Belſazare Rege Babyloniorum ultimo, tandem elatus fortunæ blandientis favore, nimiumque ſibi confidens, bellum intulit Maſſagetis, in eoque interfectus eſt. Quare omnes moniti ſint, ut in officio ſuo tractent non ἀλλότρια, ſed οἰκεῖα, h. e. non aliena, ſed propria. Qui enim vocationis ſuæ limites transgrediuntur, felices non ſunt.

II. *Fuit* ἸΔΙΟΓΝΩ'ΜΩΝ, h. e. *pertinax & obſtinatus.*

Quia *prudens Crœſi conſilium admittere noluit.* Recte namque Crœſus dixit: Mea παθήματα ſunt mihi μαθήματα. Quæ enim nocent, illa docent. *Polybius* hac de re memorabilem vitæ regulam nobis præſcripſit, quæ talis eſt: Duæ, inquit, univerſis mortalibus propoſitæ ſunt ad proficiendum rationes. per PROPRIOS caſus: aut per ALIENOS. *Evidentior* quidem illa, quæ per propria ducit infortunia; at *tutior* illa, quæ per aliena. Itaque viam priorem ſponte ſua nemo unquam debet ingredi: magnis enim ejuſmodi correctio laboribus conſtat & periculis: poſterior ſemper nobis capienda, per quam ſine ulla noxa, id quod melius, cernere unicuique licet. Hæc Polybii ore loquitur prudentia. Quodſi hoc Cyrus obſervaſſet, tum in periculum vitæ & famæ haud incidiſſet. Quare omnes moniti ſint, ut aliorum παθήματα ipſis ſint μαθήματα. Aliorum nocumenta ſint nobis documenta. Vnde pulcre *Terentius* ait: Scitum eſt, ex aliis periculum facere, tibi quod ex uſu ſiet. Et *Caſſiodorus lib. 5. Epiſt. 44.* in eandem ſententiam inquit: Inſtructus animus redditur in futuris, ſi præteritorum commovetur exemplis.

Deinde ſuperiores diſcant inferiorum conſilia non ſpernere, exemplo Chriſti Salvatoris noſtri, qui ſæpe cum diſcipulis ſuis conſultavit, quamvis nullius conſilio indigeret. Ita quoque viri magni atque prudentes non ſint ἰδιογνώμονες. Sæpe enim cœleſtis Spiritus ad humilitatis cuſtodiam parvulis revelat, quæ nonnunquam majoribus abſcondit. Sic Deus per *Iethronem* hominem gentilem, idolorumque cultorem, *Moſen* ſanctiſſimum virum, qui cum Deo à facie ad faciem loquebatur, edocuit. *Exod. 18. v. 17, 18.* cujus ille conſilium, quamvis Deum haberet rerum gerendarum Magiſtrum atque Doctorem, non eſt aſpernatus. Eodem humilitatis Spiritu D. *Auguſtinus* ait: Ego ſenex & Epiſcopus paratus ſum vel à puero doceri. Hinc etiam D. *Hieronymus* ait: Nolo uti proprio judicio, peſſimo conſultore. Ita etiam de Moſe dicitur *Exod. 18. v. 24.* quod conſilio Iethronis ſoceri ſui in omnibus obtemperarit. Similiter *Naamanus*, Dux Regis Syriæ, conſilium ſervorum ſuorum, ſuadentium ei ut in Iordane juxta mandatum Prophetæ Eliſæi ſe ablueret, haud gravatim admittebat. Quo facto à lepra, morbo alias incurabili, liberatus eſt; uti legitur *2 Reg. 5. v. 13, 14.*

III. *Fuit* ἌΦΡΩΝ, h. e. *imprudens.*

Licet enim *Cyrus* alias prudentiſſimus & militaris ſcientiæ laude clariſſimus fuerit, attamen in fine vitæ contra Scythas valde imprudenter egit; tum *ante bellum*, quod nempe prudens Crœſi bellum diſſuadentis conſilium velut amens nihil curarit; tum *in ipſo bello*, quod nempe ex ignorantia Coſmographiæ, à Tomyride Scytharum Regina, fugam ſimulante, in anguſtias locorum pertractus; ubi ipſe, una cum toto exercitu è ducentis millibus Perſarum conſtante, trucidatus eſt, adeo ut ne tantæ quidem cladis nuncius ſuperfuerit; ſicut *Herodotus* ſcribit. Quodſi autem Cyrus locorum peritiam habuiſſet, fluvium Araxin neutiquam tranſmiſiſſet, neque divortiorum anguſtiis per errorem exercitum ſuum circumduci permiſiſſet, cum aditus omnes occupare potuiſſet, & effugia ſcientibus loca ſatis tuta paterent. Vide *Franciſcum Patrit.* lib. 3. de Regno Tit. 14. p. 213. Ita *Xerxes*, IV Rex *Perſarum*, ſi Geographiæ notitiam habuiſſet, in anguſtias Thermopylarum haud penetraſſet, ibique cum Leonide Spartanorum Rege, qui tantum 300 milites ſecum habebat, temerarie dimicaſſet, amiſſis ex exercitu ſuo 20000 militibus: uti *Herodotus* & *Iuſtinus* ſcribunt.

Vnde *Dan. 7. v. 4, 5.* per VRSVM adumbratur. Sicut enim Vrſus infirmo eſt viſu, & vitiis ophthalmiæ obnoxius, ſæpiuſque hebetatur: ita quoque Cyrus in limine vitæ infirmo fuit judicio, ipſiuſque prudentiæ oculus valde eſt hebetatus; uti ex dictis patet. Pulchre *Cominæus* c. 94. ait: Princeps facile evertitur, qui nullo niſi ſuo ipſius conſilio utitur. *M. Antoninus Imp. Philoſophus* dictus ſæpiſſime hoc verbum uſurpavit: Æquius eſt, ut ego tot taliumque virorum conſilium ſequar, quam tot taleſque amici meam unius voluntatem. *Bodin.* lib. 4. de Repub. cap. 4. Meminerit Princeps, quod Conſilium ſit res ſacra, ἱερὸν ἡ βȣλὴ, quodque res ſit conſiliis ſecura fidelibus, ſicut ait *Bapt. Mantuanus.*

IV. *Fuit*

IV. *Fuit* ΦΙΛΑΡΧΩΝ, h.e. *dominandi cupidus.*

Nam Cyrus, teste Herodoto, insatiabili cupiditate dominandi, omnesque gentes imperio suo subjiciendi flagrabat. Cum quo consentit *Iustinus, lib.* 1. narrans: Tomyrim Scytharum Reginam, quam Cyrus bello petierat, interfecto Cyro, una cum ducentis millibus Persarum, jussisse caput ejus amputari, & conjici in utrem sanguine humano repletum, cum hac exprobratione crudelitatis: *Bibe sanguinem, quem sitivisti, & cujus insatiabilis semper fuisti.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

XLII.

Acta Cyri Ecclesiastica sunt duo: 1. *Cyri ad Deum conversio.* II. *Iudæorum è captivitate Babylonica emissio*, sive *captivitatis Babylonicæ solutio.*

XLIII.

I. Cyri ad Deum conversio.

Fuerunt quidem Persæ Ethnicis superstitionibus dediti. Nam Solem, Lunam, Venerem, Ignem, Tellurem, Ventos & Aquam coluerunt, quibus nec statuas, nec aras erigebant, sed sacrificabant loco in excelso. *Strabo lib.* 15. Geograph. ubi Persarum ritus sacros & mores prolixe describit. At Cyrus veræ religioni addictus fuit. Nam à Propheta Daniele in vera Dei veri & omnipotentis agnitione informatus, & membrum veræ Ecclesiæ, atque hæres vitæ æternæ factus est. Vnde etiam agnoscit & confitetur, quod Deus sit Dominus cœli, Deus Israël, & Deus qui Ierosolymis habitet. 2 *Paral.*30. *v.*23. *Esdræ* 1. *v.* 2, 3. De hac Cyri conversione, deque vera ejus religione, insignis locus *Theodoreti* serm. 1. de fide, est notandus. Cyrus, inquit, Cambysis pater, cum Daniele familiariter uteretur, ab eodem Theologiæ mysteria familiariter edoctus est. Idemque cum Lydos bello eversos in deditionem accepisset, subditis procul dubio impertiit, quæ ipse prius à Daniele perceperat. Idem & de Esaiæ vaticinio *Cyrillus* annotavit, id Cyrum legisse, & impendio delectatum eo animo fuisse, ut divinæ gloriæ præconium in suis urbibus & regionibus promulgarit, confessusque palam fuerit, illum solum esse Deum, universorumque Dominum, qui à Iudæis coleretur. Similiter *Philip. Melanchth. in Chron. p.* 208. ita scribit: Etsi magnum decus est, quod Deus Cyrum ad Imperii fastigium vocavit, & prudentia, justitia, fortitudine aliisque virtutibus, & felicitate in rebus gerendis instruxit: tamen hoc longe majus bonum fuit, quod pectus ejus ad agnitionem & invocationem veri Dei & Messiæ flexit, & ejus imperium voluit esse salutare Ecclesiæ. Hæc sunt summa bona Gubernatoris: Quia Politiæ debent esse hospitia Ecclesiæ, & Ministerium Euangelii, atque disciplinam tueri, juxta dictum: Reges erunt nutritores tui. *Iesai.*49. Et *Psalm.*24. inquit: Aperite portas principes vestras: aperiamini portæ Mundi. *Hæc Philip. Melanchthon.*

XLIV.

II. Captivitatis Babylonicæ solutio.

Circa quam solutionem captivitatis Babylonicæ quatuor sunt notanda. 1. *Publica Edicti Regis Cyri promulgatio.* 2. *Edicti regii executio.* 3. *Templi fundatio.* 4. *Tyrannica Edicti Regii abrogatio.*

XLV.

1. *Publica Edicti Regis Cyri promulgatio.*

Cyrus Rex Persarum postquam cognovit ex lectione libri, qui Iesaiæ prophetias continet, 210 annis ante ipsius ætatem conscriptas, *Ioseph. l.* 11. *Antiqu. cap.* 1. *p.* 281. item ex lectione Prophetæ *Ieremiæ, c.* 29. *vers.* 10. (cujus fit mentio *Esdr.* 1. *v.* 1.) Deum promissionem dedisse de reditu Iudæorum è captivitate Babylonica post 70 annos futuro, correptus illico cupidine exsequendi ea, quæ scripta legerat, edictum regium publice promulgavit, convocatisque Iudæis liberam in patriam revertendi potestatem concessit, urbemque & templum restaurare jussit, collatis ad structuram Templi sumtibus magnificis.

Verba Edicti Regii ita sonant Esdræ. cap. 1. *vers.* 2, 3, 4.

Sic ait Cyrus, Rex Persarum: Omnia Regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & Ipse præcepit mihi (nempe *Iesaiæ* 44. *v. ult.*) ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso! Adscendat in Ierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Israël: Ipse est Deus qui est in Ierusalem. Et omnes, qui reliqui sunt in cunctis locis ubicunque habitant, adjuvent eum viri de loco suo, argento & auro, & substantia & pecoribus, excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Ierusalem.

Ex hujus Edicti regii promulgatione effulget *Cyri erga Iudæos*, eorumque religionem, tum *benevolentia*, tum *beneficentia.*

Benevolentiam suam ostendit 1. *verbis.* 2. *li-*

teris. Quia edictum ſuum primo per vivam vocem, deinde per ſcriptum publicum promulgavit: ſicut dicitur *Eſdræ* 1. v. 1. idque factum eſt *in primo anno Cyri*. (ſc. Regni ejus in Babylonia. Nam in Perſia jam 21 annos regnaverat.)

Beneficentiam ſuam oſtendit *factis*. Quia 1. Populo Iudaico poteſtatem in patriam redeundi conceſſit. 1 *Eſdr*. 1. *v*. 3. 2. Templum ſive domum Dei ædificare illis juſſit. 3. Præfectis atque omnibus ſubditis ſuis præcepit, ut Iudæos auro, argento, divitiis, jumentis, aliiſque rebus juvarent. 1 *Eſdr*. 1. *v*. 5, 6. atque ipſe ſumtus magnificos ad ſtructuram Templi conceſſit. 4. Vaſa aurea & argentea, à Nabuchdonoſore Ieroſolymis aſportata, Iudæis reſtituit. quorum numerus fuit 5500. *Eſdr*. 1. *v*. 10.

XLVI.

II. *Edicti Regii exſecutio*, ſive, *populi Iudaici è captivitate Babylonica migratio*.

Iudæi, conceſſa ſibi poteſtate in patriam redeundi & templum inſtaurandi, cum jam, quæ itineri neceſſaria erant, præparaſſent, lætis animis iter ingrediuntur numero quadragies bis mille trecenti ſexaginta, exceptis ſervis & ancillis, ſepties mille & trecentis triginta ſeptem, 1 *Eſdr*. 2. *v*. 64, 65. & oppida ſua quæque tribus recuperavit. In Iudæam veniunt ſexto menſe; & die primo ſeptimi menſis inſtaurant juge ſacrificium. 1 *Eſdr*. 3. *v*. 1. Reliqui in Babylonia poſſeſſiones certas retinere maluerunt, quam, relictis his, incertas in Iudæa quærere.

XLVII.

III. *Templi fundatio*.

Anno ſecundo, menſe ſecundo reditus ex captivitate Babylonica, fundamenta Templi ſecundi jecerunt. 1 *Eſdr*. 3. *v*. 8. quæ illi, qui prius Templum non viderant, ingenti cum exultatione; qui viderant, cum lacrymis aſpexerunt. 1 *Eſdr*. 3. *v*. 12. propterea quod initia hujus ædificii non viderentur reſpondere prioris Templi majeſtati.

XLVIII.

IV. *Tyrannica Edicti Cyri per Cambyſen abrogatio*.

Verum Iudæi cum toti in opere eſſent, coacti ſunt ab incepto deſiſtere. Nam *Cambyſes*, qui, Cyro patre contra Maſſagetas bellum gerente, domi regnabat, (ita miſcentur anni Cyri & Cambyſis) inductus calumniis Principum Iudæis vicinorum, inchoatam Templi ædificationem prohibuit. *Epiſtola accuſationis* exſtat 1 Eſdr. 4. verſ. 7. uſque ad v. 17. *Ioſeph*. lib. 11. Antiquit. Iudaic. c. 2. *Epiſtola Regis Cambyſis reſponſoria* exſtat 1 Eſdr. c. 4. à v. 17. uſque ad v. 24. Tunc ergo intermiſſum eſt opus domus Domini in Ieruſalem, uſque in annum ſecundum regni Darii (ſc. Hyſtaſpis) Regis Perſarum. 1 *Eſdr*. *c*. 4. *verſ*. 24. per annos fere novem. Nam Cambyſes cum per ſexennium & quinque menſes regnaſſet, ſubacta interim Ægypto, revertens ab ea expeditione apud Damaſcum eſt mortuus. Sublatis deinde Magis, qui poſt ejus obitum regnum per ſeptem menſes occupaverant, ſeptem illæ Perſarum familiæ Hyſtaſpis filium Darium communibus ſuffragiis Regem declaraverunt; uti ſcribit *Ioſephus l*. 11. *Antiqu. Iudaic*. *c*. 3. *p*. 282.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

XLIX.

Circa Mortem Cyri duo ſunt notanda. 1. *Mortis tempus*. 2. *Mortis genus*.

L.

I. MORTIS TEMPVS. Cyrus deceſſit anno ætatis LXX. Monarchiæ VII completo: (quomodo etiam Alexander M. Monarchiam tertiam VII annos obtinuit:) Regni vero univerſi XXX. Quod Regni tempus *Cicero* lib. 1. de divination. p. 183. editione Frobeniana, à Magis ipſi prædictum ſcribit. Nam cum dormienti ei Sol ad pedes viſus eſſet, ter eum fruſtra manibus appetivit, cum ſe convolvens ſol elaberetur & abiret. Dixerunt ergo Magi, ex triplici apparitione Solis, XXX annos Cyrum regnaturum eſſe, portendi.

LI.

II. MORTIS GENVS. De mortis genere non eadem eſt apud Scriptores narratio.

Primo: *Quidam genus Mortis ejus tragicum ſive violentum* fuiſſe tradunt; ut Herodotus & Iuſtinus, qui narrant, quod Cyrus in bello Scythico occubuerit, & Tomyris cadaveri ejus inter occiſorum ſtragem reperto caput præciderit, idque in utrem ſanguine humano repletum miſerit, mortuoque inſultans dixerit: *Tu quidem Filium meum dolo perdidiſti: Ego vero cruore te ſatiabo*. *Vel* (ut Iuſtinus habet) *Satia te ſanguine, quem ſitiviſti, cujuſque inſatiabilis ſemper fuiſti*. Cum his conſentit *Philoſtratus* in Heroicis, qui Cyrum rogantem in Lesbo caput Orphei, quod ibi Oracula dabat, hoc de vitæ ſuæ exitu reſponſum accepiſſe ſcribit: Κῦρε, τὰ ἐμὰ καὶ σά, h. e. Cyre, mea & tua ſunt ſimilia. h. e. Vt

Vt ego Orpheus olim perii diſcerptus à mulieribus Thracenſibus: ita te perdet fœmina, nempe Tomyris Scytharum Regina.

Nota.

Simili mortis genere *M. Craſſus Romanus* periit. Hiſtoria ſic habet. Marcus Craſſus auro Parthico avarè inhiabat. Quamobrem omni conatu illi populo bellum infert, magnaque contentione gerit. Sed parùm profecit. Etenim trucidatus miſerè periit, & poſteà detruncato capiti aurum liquefactum infunditur, cum hac exprobratione avaritiæ: *Aurum ſitiiſti, Craſſe; aurum bibe.* Luc. Flor. lib. 3. c. 11. Sext. Ruf. in Epitom. Hanc auri ſacram ſitim Craſſi *Bernhardus* de contemtu mundi hiſce verſibus depingit:

Dum lucra Parthica, dum petis hoſtica munera, Craſſe,
Vis, ſitis, inſpicis, heu! tibi deficis, æs bibis aſſus.
Hæc ſitis ebria pungit, inebriat, excruciatque.

LII.

Deinde: Quidam docent, *genus Mortis* ejus fuiſſe *placidum*. Ita *Xenophon* ipſum placida morte domi ſuæ defunctum tradit, cùm ſalutaria liberis ſuis præcepta dediſſet, de immortalitate animæ, deque præmiis piorum & pœnis malorum piè diſſeruiſſet. *Oratio ejus* περαγώνιος, quâ Cyrus Rex morti jam proximus filios ſuos ad mutuum amorem & concordiam exhortatus eſt, à *Xenoph. l. 8. Cyropædiæ* hiſce verbis deſcribitur; Qui ab uno ſemine nati ſunt, & ab una matre educati, quique etiam in eadem domo creverunt, eandemque matrem atque eundem patrem appellantes, quomodo non etiam inter ſe amantiſſimi & familiariſſimi & conjunctiſſimi fuerint? Non ergo quæ Dii fratribus ad mutuam benevolentiam & familiaritatem contulerunt, ea vos unquam vana facere velitis, ſed ſuper his alia ædificantes amicitiæ opera, inſuperabilem facietis amicitiam veſtram. Qui enim fratris ſollicitus eſt, ſimul etiam ſe ipſum curat. *Hæc ille.*

LIII.

Sepulcrum. *Strabo l. 15.* & *Arrianus l. 6.* citant *Ariſtobulum* Alexandri M. Ducem bellicum, qui Cyri ſepulcrum apud Paſſargadas in hortis Regiis ſe vidiſſe tradat. Fuiſſe autem turrim non adeò magnam, arborum denſitate occultam, à parte inferiore ſolidam, à ſuperiore tabulatum habentem, & ædiculam, perangusto aditu vix mediocris hominis capaci. In ædicula auream urnam poſitam, inque ea corpus Cyri conditum fuiſſe, additis plurimis ornamentis Regiis ex auro gemmiſque præparatis, armis etiam, quibus ipſe Cyrus uti ſolitus. Domunculam quoque adjectam in eorum uſum, qui ſepulcrum cuſtodirent: Filiis poſt mortem parentum in id munus ſuccedentibus, ovem unam, frumentique tritici & vini certum modum ſingulis diebus, equum unum ſingulis menſibus, in ſacrificium à Cyri ſucceſſoribus dari ſolitum. Sepulcri titulum literis Perſicis annotatum in hanc ſententiam: *O homo, Cyrus ego ſum Cambyſæ filius, qui Perſis imperium paravi, & Aſiæ Rex fui. Itaque ne mihi hoc monumentum invideas rogo.*

Strabo ex Oneſicrato refert, turrim X Tabulata habuiſſe, & in ſupremo Cyrum jacuiſſe, addita hac Græca inſcriptione:

Ἔνθα δ᾽ ἐγὼ κεῖμαι Κῦρος βασιλεὺς βασιλέων.

Cyrus, ego Rex Regum olim, conditus hic ſum.

Præterea iidem Authores ex Ariſtobulo recitant, Alexandrum M. quoque interjecto tempore Cyri ſepulcrum inviſiſſe; verùm omnia ferè ablata repeririſſe, neque corpori ipſius Cyri parſum. Nam repulſo urnæ operculo ipſius corpus ejectum, & urnæ aurum deraſum. Alexandrum rei indignitate permotum, Magos ſepulchri cuſtodes comprehenſos in quæſtionem dari juſſiſſe, ut ſepulcri violatores indicarent. Verùm illos neque de ſe, neque de alio quoquam confeſſos eſſe, neque repertum ullum, qui Magos ejus ſceleris admiſſi convinceret. Quapropter Alexandrum liberatis Magis Ariſtobulo negotium dediſſe exornandi denuo ſepulcri, qui reliquias corporis, quæ adhuc ſupererant, in urnam ſtragula veſte velatam collectas reconderit, urnam refectam operculo rurſus texerit, ornamenta priſtinis paria repoſuerit, & portam ædiculæ, ita ne quid ejus veſtigium exſtaret, regio ſigno impreſſo, lapide & calce ſtruxerit. Ejuſdem ſepulcri quoque meminêre *Plutarchus*, *Curtius*, *Plinius*, *Solinus* & *Zonaras*.

1. Vsus Politicus.

Vita Cyri fuit inſtar Tragœdiæ. Quia Exordium vitæ ejus fuit triſte & miſerum: medium intervallum fuit lætum: exodium verò tragicum.

1. Exordium vitæ ejus fuit *triſte* & *miſerum*. Quia ab Aſtyage Medorum Rege, avo materno, morti deſtinatus exponitur, & in ſylvam vaſtiſſimam abjicitur, à Paſtoris uxore Spaco lactatur, & in caſa paſtorali educatur, agnitus ab avo ex Media in Perſiam extruditur. *Herodot. lib. 1. Iuſtin. lib. 1.*

2. Medium vitæ ejus fuit *lætum*. Quia fortuna quæ hactenus obnubilata fuerat, ſerenior illi affulſit, eumque tanta benevolentia complexa eſt, ut ad ſummum totius orbis Imperium eum evexerit, omneſque ejus conatus placidiſſimo exceperit itinere, & quocunque ſe verteret, planè materno ſit proſequuta affectu; ita ut nulla gens, quam modò appeteret, aut nullum regnum ſive Imperium, quod

inva-

invaderet, contra eum ſubſiſtere potuerit. Medorum regnum avo Aſtyagi ereptum Perſis tradidit: Ionas, Cares, Lycios vicit; Crœſum Lydorum Regem ſapientiſſimum, potentiſſimum & opulentiſſimum, cum univerſo regno ejus, ſibi ſubjecit. Belſazarem ultimum Babyloniorum Monarcham felici ſucceſſu & regno & vitâ exuit. Captâ Babylone Monarchiam Perſicam conſtituit: Deum verum Iſraëlis per miniſterium Danielis Prophetæ, quo familiariſſimè utebatur, agnovit, eumque religiosè coluit, & veram religionem magno cum zelo promovit; uti ex *Eſdr. c.* 1. *&* 2. videre eſt.

III. EXODIVM vitæ ejus fuit *tragicum* & *luctuoſum*. Nam tandem rurſus à Fortuna deſertus, Tomyri Scytharum Reginæ imperandi libidine accenſus, bellum non neceſſarium intulit, fruſtra dehortante Crœſo, olim Lydorum Rege, nunc verò Cyri Conſiliario. Nam à Regina fugam ſimulante, ad anguſtias viarum ſuo militi notas, poſitis poſt tergum inſidiis, elicitus Cyrus, unà cum toto exercitu ad internecionem deletus eſt; ita ut de ducentis Perſarum millibus, ne nuncius quidem ſtragis ſuperſtes manſerit: Cyri caput amputatum Tomyris Regina in utrem ſanguine humano repletum conjici jubet, cum hac crudelitatis exprobratione: *Sanguinem ſitiiſti, Cyre; ſanguinem bibe.* Et hic fuit exitus tanti Monarchæ luctuoſus. Ipſe viros Reges & Regna vicerat; at tandem à fœmina tanto cum exercitu proſtratus atque ad internecionem deletus, perpetuum ludibrii & lubricæ fortunæ exemplum toti mundo reliquit.

II. VSVS MYSTICVS.

Cyrus egregius Chriſti typus fuit. Idque triplici reſpectu. 1. Reſpectu NOMINIS. Nam Κῦρος in lingua Perſarum ſignificat *Solem*; uti *Plutarchus* in Alexandro tradit, ab Ebræo חרס *Cheres*, quæ vox Solem ſignificat. Ideo autem ab Ebræis חרס Sol appellatur, quia ſplendidum de ſe fulgorem emittit. *Syrac.* 43. *v.* 5. Ita etiam Chriſtus *Malach.* 4. *v.* 2. appellatur *Sol juſtitiæ*, ratione Officii ſui, quod eſt lucere, ſplendere, illuminare. Nam ipſe eſt lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum. *Iohan.* 1, 9. Vnde etiam Chriſtus *Oriens ex alto*, Luc. 1, 78. & *Lux magna* appellatur, quæ lucet illis, qui ſedent in tenebris & in umbra mortis. *Ieſai.* 9. *Luc.* 1. *v.* 78, 79. in cujus fulgore etiam Gentes, Reges atque Principes ambulant. *Ieſai.* 60. *v.* 3.

2. Ratione VNCTIONIS. Quia Cyrus dicitur משיח, *Chriſtus*, vel *Vnctus Domini.* Eſai. 45. v. 1. *non propter externam unctionem*, quaſi oleo ſacro, pro more Regum V. T. unctus ſit: ſed *propter divinam vocationem*, cujus major habenda eſt ratio, quàm externæ unctionis. Cyrus ergò erat משיח h. e. Chriſtus Domini, quia erat Rex magnus inſtar Regum V. T. oleo ſacro unctorum. Ita etiam Chriſtus vocatur משיח *Dan.* 9. 26. Et in Novo T. Μεσσίας. h. e. Χριστὸς, *Ioh.* 2, 25. *Ioh.* 1. *v.* 42. & dicitur unctus oleo lætitiæ ultra conſortes ſuos. *Pſalm.* 45. *v.* 8. *Oleum* autem illud *lætitiæ* duplex eſt. 1. ὁ λόγος, ex ſententia D. *Athanaſii*; vel *ipſa Deitas* τοῦ λόγου, quâ Chriſtus ſecundùm humanitatem per & propter perſonalem unionem, quando Verbum caro factum, unctus eſt. Clariùs: quando caro Chriſti in ὑπόστασιν τοῦ λόγου per perſonalem unionem aſſumta eſt, uncta fuiſſe dicitur. Idem docet *Damaſcenus* lib. 3. de Orthod. fid. c. 3. Ipſe Chriſtus ſe ipſum ungit: ungens quidem ut Deus SVA DEITATE corpus: unctus verò, ut homo. Quibus verbis inſinuat, quod oleum lætitiæ ſit æterna Deitas τοῦ λόγου, quâ ipſe ſecundùm humanitatem unctus eſt. 2. *Oleum lætitiæ*, quo Chriſtus unctus, eſt *Spiritus S.*, *ejuſque divina* χαρίσματα ſive *dona*, quibus ipſe in ipſo conceptionis momento in utero Matris unctus eſt. Quia hâc Chriſti unctione toti Mundo ineffabile gaudium eſt partum. *Ieſai.* 61. *verſ.* 1. *Luc.* 4. 18. *Act.* 10. *verſ.* 38.

3. Ratione LIBERATIONIS aut REDEMTIONIS. Sicut enim Cyrus populum Iudaicum è captivitate Babylonica liberavit vel redemit, *Eſdr. c.* 1. ita quoque Chriſtus nos homines è captivitate Satanæ, peccati, & mortis, redemit per ſanguinem ſuum, & Deo Patri reconciliavit, atque emiſit nos ſanguine Teſtamenti ſui è fovea, in qua non erat aqua. *Zach.* 9. *v.* 11.

CAMBYSES.

MONARCHA II.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

1. APPELLATIO. *Cambyſes* tria habuit nomina. 1. Dictus eſt *Cambyſes.* 2. *Ahaſverus.* 3. *Artaxerxes*, vel *Artachſaſta.*

1. *Cambyſes.* Græcè Καμβύσης appellatur in Hiſtoriis profanis: in ſacro verò Codice hæc vox nunquam legitur.

Vox

Vox Cambysis accipitur

1. Πραγματικῶς, pro fluvio Hyrcaniæ, qui ortum habet in montibus Caucasiis, septentrionem versus per Iberos & Albanos defluens. *Plin. lib. 6. cap.* 13.
2. Προσωπικῶς.
   1. *Cambyses* I. fuit mediocris dignitatis Persa, cui Astyages Rex Medorum Mandanen filiam suam in matrimonium collocavit, ex quo natus est Cyrus.
   2. *Cambyses* II. fuit Rex Medorum & Persarum, Cyri filius, & Cambysis I. nepos. De quo h. l. agitur.

II. *Achasverus*. Vbi notandum, quòd vox Achasveri in sacris usurpetur, non tanquam nomen *proprium*, sed *appellativum*. Nam *Achasverus* אחשורוש apud Ebræos & Persas per excellentiam significat magnum caput, vel magnum Principem. *Pagninus* in lib. de interpretatione nominum Ebraicorum docet, pro ASSVERVS scribendum & pronunciandum esse ACHASCHVERVS ab אחש Achasch, h. e. Princeps, & ריש Rosch, caput: sicut Turcæ Imperatorem suum vocant *Magnum Dominum*. Et *singulari observatione dignum* est quòd *tres Reges in sacro Codice Achasveri appellentur*. *Primus* est *Astyages*, Rex Medorum, Darii Medi pater. *Dan*. 9. *v*. 1. *Secundus* est *Cambyses*, secundus Rex Persarum, Cyri filius, qui ædificationem templi prohibuit. *Esdr*. 4. *v*. 6. *Tertius* est *maritus Esther*, qui dominatus est super 127 provincias, & in Susis Persiæ Metropoli Regiam suam habuit: Quem quidam Historici Darium Hystaspis, quidam verò Xerxen fuisse affirmant. Sed verissima sententia est, quòd fuerit Artaxerxes Longimanus, quintus Rex Persarum. De quo agitur *Esther*. 1. *v*. 1.

Vnde patet, quod erret *Melchior Canus Iesuita lib*. 11. *de Locis Theologic. c*. 3. qui statuit, nomen *Achasveri* esse nomen proprium. Non enim proprium, sed appellativum est; quo Ebræi appellare solebant exteros & magnos Principes, præsertim verò præpotentes Medorum & Persarum Reges. Nam non aliis hoc nomen Scriptura assignat.

III. ARTAXERXES, vel ARTACHSASTA. Hebr. ארתחשסתא. *Esdr*. 4. *v*. 6, 7, 8. Græcè Ἀρθασασθά. Item Ἀρταξέρξης. Apocryph. *Esther* 11. *v*. 2. *c*. 16. *v*. 1. Lumen fervor lætitiæ, ein hitziges freuden-liecht. Item: maledictio, silentium. Fuitque nomen tùm *appellativum*, tùm *proprium*.

1. *Nomen appellativum* est (uti Lyrano in *Esdr. c*. 4. & Metastheni Persæ placet) Regum Persarum: sicut *Pharao* Regum Ægyptiorum, & *Cæsar* atque *Augustus* Imperatorum Romanorum. Et sic etiam *Cambyses* in generali significatu *Artaxerxes* in S. codice appellatur. Nam proprium ejus nomen fuit Cambyses.

2. *Nomen proprium* est, quando quinto & septimo Persarum Regi tribuitur; quorum ille *Artaxerxes Longimanus*, hic verò *Artaxerxes Mnemon* appellatus est.

II.

II. GENERATIO. *Pater* Cambysis fuit *Cyrus*, aliàs *Major* dictus, primus Rex Persarum: *Mater* ejus fuit *Cassandane*, quæ ab Achæmenidis patre Pharnaspe oriunda, Cyro duos filios, nempe Cambysen & Smerdin; & tres filias, nempe Atossam, Meroën, & Artystonam, genuit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

III.

I. EDVCATIO. Educabantur quidem filii Regum apud Persas summa cura atque industriâ. Nam, ut *Socrates* apud Platonem in Alcibiade refert, puerum annos XIV natum suscipiebant regii Pædagogi, viri è Persis electi quatuor. quorum 1. erat sapientissimus. 2. Iustissimus. 3. Temperantissimus. 4. Fortissimus.

Primus docebat puerum res sacras, ad Deorum cultum pertinentes, & instituta regia.

Secundus docebat eum veritatem loqui per universam vitam.

Tertius, ut voluptatis imperium excuteret, & liber esse maturè assuesceret, adeoque priùs sibi quàm aliis imperare disceret.

Postremus impavidum intrepidumque reddebat puerum, eò quod timor animi servilis esset indicium.

Verùm (ut ex *Platonis* lib. 3. de Legibus manifestum est) Cyrus istum modum cum filiis suis non observavit, quin potiùs eos educandos tradidit Mulieribus: quæ prohibuerunt, ne quis illis, veluti satis superque beatis, ulla in re adversaretur; & coëgerunt, ut laudarent omnes, quicquid illi dicerent aut agerent. Et addit *Plato*: Valde in eo peccasse Cyrum, quòd molliter filios inter fœminas educasset, qui grandiores facti, & ab assentatoribus corrupti, cùm ipsorum auribus plerique servi-

rent, mortuo parente, vitæ periculum alter alteri crearit.

IV.

II. DEGENER fuit Cambyses. Nam Cyro tanto Patre natus, cujus fuit excellens pietas, sapientia atque virtus, qui imperium successibus planè divinis pepererat & constituerat; tamen prava educatione corruptus, à paterna virtute defecit, atque induit mores, non solùm genere & nomine regio indignos, sed etiam tales, ut à manifestis Diaboli furoribus non dissimiles videantur.

REGULA OECONOMICA.

Educatio mala multa magnaque secum adfert incommoda. Nam Educatio mollis nervos mentis & corporis frangit; uti ait *Quintilianus* lib. 1. Instit. c. 3. Ingenium namque non decenter educatum non secus ac ferrum, rubigine ignorantiæ & vitiorum obductum, paulatim consumitur & corrumpitur, & tandem ad interitum properat. Sicut enim nulla ferè arbor est, quæ non sterilescat & tortuosa fiat, si cultura desit: ita nullum est tam felix ingenium, quod non degeneret citra rectam educationem; uti venustè ait *Plutarch.* de educat. puerorum. Hinc fit, quòd *Heroum filii sint noxæ.* Ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα πήματα. h.e. Sæpe fit, ut nati in heroica familia ex parentibus, quorum excellens fuit virtus, prorsus degenerent, & feris ipsis tetriores efficiantur.

Exempla habemus in *Cambyse.* Item in *filio Ciceronis. M. Cicero* unicus Ciceronis filius initiò magnam de se exspectationem concitavit omnibus: sed turpiter eam evertit & fefellit, defuncto patre Cicerone: & nulla in parte fuit similis patri, nisi festivitate jocandi. *Plinius* de eo refert lib. 14. c. 22. quòd ita fuerit bibulus, ut uno haustu potuerit evacuare duos congios. Idem refert, hunc Ciceronem temulentum M. Agrippæ viro gravissimo & fortissimo, qui vicit pugnâ navali filios Pompeii, impegisse cyathum. Dictus fuit κυπελλομάχος, ein Glasstürmer. Semel tamen gessit consulatum cum Cæsare Augusto, non suo, sed parentis merito.

Vnde patet, verum esse, quod *Diogenes* dicere solitus est: Fons & radix est omnis honestatis, si quis sortiatur bonam educationem. Nam fundamentum Reipubl. consistit in bona & felici puerorum educatione. Et verè *Plutarchus* scriptum reliquit in lib. de educat. puer. *Omnia felicitatis humanæ momenta in bona & felici puerorum educatione & institutione consistunt.*

III. CONJUGIUM Cambysis fuit *affectatum & fucatum.* Nam ipse Amasis Ægypti Regis filiam petiit; sed ab eo mire elusus est. Circa hoc conjugium notanda sunt tria: 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

1. ORTUS. Cambyses, misso in Ægyptum Legato, ab Amasi Ægypti Rege filiam petiit in uxorem, idque consilio cujusdam Medici Ægyptii fecit, qui Amasi infensus erat, propterea quòd Amasis Cyro, Medicum Ocularium petenti, se solum ex omnibus Ægypti Medicis ab uxore & liberis abstractum in Persas amandasset. Hac de causa Medicus ille institit suadere Cambysi, ut ab Amasi filiam peteret: quo ille, aut mœrore afficeretur, data filia; aut non data, Cambysi invidus redderetur.

2. PROGRESSUS. Amasis verò filiam Cambysi, neque dare, neque etiam abnuere audebat. Quoniam intelligebat, Cambysem eam habiturum non uxoris, sed pellicis loco: Et præterea Persarum potentiam formidabat. Ideoque ita sibi faciendum statuit. Erat Apryis prioris Regis filia unica, domi relicta, nomine Nitetis, grandis atque speciosa. Hanc Amasis, vestitu pariter & auro exornatam, pro sua ad Cambysem mittit, eumque hac ratione elusit.

3. EGRESSUS. Cum autem quodam tempore Cambyses eam Regis Amasis filiam salutando appellasset: tum ipsa ad hæc respondens ait: Rem, ô Rex, ignoras, ab Amasi elusus, qui me ornatu comtam pro sua transmisit; cum revera Apryis sim filia; quem ille Dominum suum, cum Ægyptiis rebellans, interemit. Quo facto Cambyses graviter commotus, suffundente frigidam Ægyptio, bellum adversus Amasim instruxit.

REGULA.

Conjugium potentiori Principi à minori denegatum, sæpe magnis occasionem bellis præbuit. Exemplum habemus in historiâ Cambysis & Amasis modò allegatâ.

VI.

IV. INCESTUS. Cambyses incestum cum sororibus suis commisit. Quem Herodotus in Thalia ita describit: Cùm Rex Cambyses illicito germanæ Sororis suæ (cui nomen ATOSSA erat) amore captus, uxorem eam ducere cuperet, nec usitatum hoc prius esset apud Persas, accersitos judices Regios percontatus est; Num quæ Lex esset, quæ cum sorore nuptias contrahere permitteret. Illi metu Tyranni responderunt: *Nullam se invenire Legem, quæ fratri cum sorore nuptias contrahere permitteret: sed aliam se reperiisse Legem, quâ liceat Regi Persarum facere quidquid libeat.* Ita neque Legem abrogarunt metu Tyranni; & ne Legem tuentes ipsi perirent, alienam invenerunt, adjutricem ejus qui sororem in matrimonium ducere vellet. Qu-

re Cambyses hoc accepto responso, sororem suam Atossam uxorem duxit. Sed hac sola non contentus, alteram quoque juniorem, nomine *Meroën*, nuptiis, vel potius fornicatione (uti D. *Paulus* 1 *Cor. c.* 5. *v.* 1. loquitur) sibi junxit. Verum ex justo Dei judicio prolem ex neutra suscepit. Hanc vero, quæ ipsum comitata erat in Ægyptum, crudeliter interemit. *Herodot. lib.* 3.

Regula Oeconomica.

Appetitus venereus tantas interdum sibi vires, Diabolo & natura libidinosa instigante, sumit, ut neque sanguinis aut cognationis, neque sexus discrimen habere ullum permittat. Iohan. Iovian. Pontan. lib. 1. de Obedient. pag. 8.

1. Quidam in Ecclesia Corinthiorum propriam duxerat novercam in uxorem. Quod graviter reprehendit D. *Paulus*, 1 *Corinth. c.* 5. *vers.* 1.

Oedipus Thebanus Patrem suum *Laium* interfecit, & *ex Matre uxore*, Iocasta, tres liberos procreavit. Hinc enatum monstrosum illud Problema:

Quid tam inextricabile?
Avi Gener, Patrisque rivalis sui,
Frater duorum liberum, & fratrum parens:
Vno avia partu liberos peperit viro,
Ac sibi nepotes. Monstra quis talia explicet?
Seneca Tragœd. Thebais.

Tristis certe historia & hunc finem habuit, ut ipse in furorem actus, oculos sibi ipsi eruerit, atque regno pulsus sit.

— *Seculi, ait, crimen, vagor,*
Odium Deorum, juris exitium sacri,
Qua luce primum spiritus hausi rudes
Iam morte dignus.

Tandem vagus exsulque fulmine ictus absorbetur hiatu terræ. Omnis enim anima quæ fecerit istas abominationes, peribit de suo populo; inquit ipse Deus. *Levit.* 18. 29.

2. *Papa Alexander* VI Lucretiam filiam suam duxit in uxorem. De qua exstat hoc Epigramma:

Conditur hoc tumulo Lucretia nomine; sed re,
Thais: Alexandri filia, sponsa, nurus.

3. *Iulia*, *Imperatoris Severi vidua*, privigno suo Antonio Bassiano *Caracallæ* nupsit, & quidem invitans eum. Cum enim quasi per negligentiam coram eo nudasset sinum, & ille diceret: *Vellem, si liceret*: Illa contra ait: *Si libet, licet.* An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? Publice ergo eam duxit, & uxoris loco habuit. Quare & postea eam Alexandrini *Iocastam*, & ipsum nominarunt *Oedipum*. Sed hujus joci magnas pœnas dederunt. Trucidavit enim Caracalla in urbe Alexandria multa millia civium.

4. *Cambyses* duas sorores, nempe, Atossam & Meroën, in uxores duxit. Et in Bibliis *Ammonem* filium Davidis, propriam sororem Thamarem stuprasse legimus. 2 *Sam. cap.* 13. *v.* 11.

5. Omnia autem libidinum vagarum atque confusionum illicitarum scelera longe superat *Sodomia*, quando relicto naturali usu, vel masculi cum masculis, aut fœminæ cum fœminis libidinem exercent: quæ Gentibus usitatissima fuit; uti exemplum Sodomitarum ostendit. *Genes.* 19. *v.* 5. Hanc gravissime D. Paulus reprehendit, *Rom.* 1. *v.* 27. ubi confert talem libidinem incendio, quo animus corrumpitur & excæcatur. 1 *Cor.* 6. 9. vocantur ἀρσενοκοῖται Masculorum concubitores. Hanc Sodomiam *Pontifices Romani* tantum abest, ut eam damnent, ut etiam eandem permittant. Vnde *Iohannes della Casa*, Archiepiscopus Beneventanus, Papalis Cameræ Decanus, anno 1550. Venetiis librum de laudibus Sodomiæ composuit, edidit, multisque legendum misit, in quo horrendum Sodomiæ flagitium, artem scripsit esse singularem & opus bonum, imo opus divinum, seque hoc propria experientia compertum habere, & non alia magis Venere delectari; quemadmodum annotarunt *Sleidan. lib.* 21. & *Carolus Molinæus* in Orat. Tubingæ habita anno 1554. Imo etiam quidam Pontifices Romani, sanctissimi scilicet patres illi, hoc immani scelere non parum delectantur. *Sixtus* IV licentiam dedit & privilegium toti prosapiæ Cardinalis Lucii, Sodomiam mensibus æstivis exercendi. Et *Paulus* II inter nocturnas impuritates Sodomiticas à Diabolo trucidatus est. Vnde quidam Franciscanus Monachus Ingolstadii non immerito dixit: *Romanizare est Sodomizare.*

VII.

v. Ebrietas. Cambyses (uti Historici tradunt) Ebrietati deditus fuit. O illaudabilis Principum consuetudo! Contra Salomon Rex sapientissimus *Proverb.* 31. *v.* 4. monet: Noli Regibus, ô Lamuel, noli Regibus dare vinum. Quia nullum secretum, ubi regnat ebrietas. Divinum est monitum venerandi patris *D. Augustini*, quod exstat in lib. quem scripsit de Ebrietate: Illud ante omnia, inquit, rogo, & per tremendum diem judicii adjuro, ut, quotiescunque vobis invicem convivia exhibetis, illam fœdam consuetudinem, per quam grandi mensura, sine mensura, tres heminas aut volentes, aut inviti, solent bibere, tanquam venenum Diaboli de vestris conviviis respuatis: Quia ista infelix consuetudo adhuc de paganorum observatione transit. *Hæc ille.* Apud Paganos autem hæc illaudabilis vigebat consuetudo: Ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι.

Aut bibe, aut abi. Sauff / oder entlauff. Vide *Plin. lib.* 14. *c.* 22. *Seneca Epistolam ad Lucil.* 84. *lib.* 12. *C. Rhodigin. lib.* 4. *c.* 26.

VIII.

VI. CÆDES. *Cambyses varias truculentasque cædes perpetravit.* Nam I. IN SMERDEM FRATREM suum livore & cæde sæviit. Primo namque, cum ille solus arcum ex Æthiopia missum ad duos digitos intenderet, Cambyses invidia commotus, eum ex Ægypto in Persas remisit. Deinde, cum per quietem vidisset fratrem in solio regio sedentem cœlum vertice contingere, metuens ne occuparet imperium, committere parricidium haud dubitavit, delecto ad crudele hoc ministerium Mago Prexaspe, qui Smerdin è Susa venatum duxit, & clam occidit, vel, ut alii volunt, in mari rubro submersit.

II. SORORAM suam, eandemque UXOREM crudelissime interemit. Cum enim (ut *Herodotus* ex Græcis scriptoribus refert) Cambyses duos catulos, unum leonis, alterum canis inter se committeret, Catellus vero à Leone superaretur; ibi alter catellus hujus frater, abrupto loro supervenit, eumque, oppresso Leone, liberavit. Hæc Regina Cambysis soror & uxor, quæ spectaculo illi intererat, videns, lacrymas effudit. Rogata causam, cum respondisset; Se, viso catello fratri suppetias ferente, ideo flevisse. Quia memoria Smerdis in mentem sibi venerit, cujus sciret neminem ultorem fore. Quo responso Cambyses graviter excandescens, eam gravidam interemit.

III. Cum PREXASPES aliquando ejus reprehendisset temulentiam, dixit: Se ostensurum esse, sibi mentem etiam inter pocula integram esse, ac jussit in convivium adduci filium Prexaspis: quem collocatum ad limen, jussit puerum sinistram manum capiti imponere; & arcum intendit, atque ad cor adolescentis sagittam direxit. Quod cum vulnerasset icto pectore, hærens in corde spiculum patri monstrat, eumque ridens interrogat: Satisne certam manum haberet? Et addidit: Tu vero mihi dicito, quemnam ex omnibus hominibus jam noris tam certo emittere sagittas? Pater sibi metuens, artem laudat, dicens: Here, ego ne Deum quidem arbitror tam probe jaculari.

REGULA.

Cædes plerumque sequuntur incestum & ebrietatem.

I. *Exempla de Incestu.*

1. *Cambyses* incestum commisit cum duabus sororibus suis, nempe Atossa & Meroë, & hanc postea interfecit.

2. *Caligula Imp.* cum tribus sororibus in incestu vixit, tandem anno ætatis 28, & 4 Imperii, à propriis spiculatoribus triginta vulneribus confossus interiit.

3. *Claudius Imp.* fratris filiam Agrippinam uxorem duxit, sed infelici successu. Nam tandem ab Agrippina veneno sublatus est, ut Nero filius ejus rerum potiretur, & mox Britannicus legitimus Claudii filius, ne patris aliquando Imperium pro jure suo repeteret, à Nerone interfectus est. Hi nempe incestus illegitimique amoris & conjugii eventus fuere! Vide *Anti-Machiavell. lib.* 1. *p.* 87.

II. *Exempla de Ebrietate.*

1. *Alexander M.* Clitum ebrius interfecit, à quo servatus in pugna ad Granicum fuerat, cum Spithridates Dux Persicus galeam ei decussisset.

2. *Cambyses* Prexaspen consiliarium suum, ob fidelem temulentiæ reprehensionem, magno replevit mœrore, quando eo nomine filium ejus sagitta transverberavit.

3. Ita *Domitius Neronis pater*, omni parte vitæ detestabilis, documentum furoris etiam hac in re edidit, occiso liberto suo honesto viro, quod potare, quantum jubebatur, recusaret. *Suetonius in* vita Neronis.

II. *ACTA POLITICA.*

IX.

Acta Politica Cambysis fuerunt duplicia. 1. *Togata.* 2. *Bellica.*

Acta Togata.

X.

Acta Togata concernunt vel *Imperii occupationem*, vel *ejus administrationem.*

XI.

1. *Imperii occupatio.* Cyrus jam senex cum exercitum extra Regnum adversus Scythas duceret, filio Cambysi regium nomen tribuit, & vivens adhuc Persicæ Monarchiæ Regem eum esse jussit. Cum autem parens naturæ debitum solvisset, ordinarie in imperio velut hæres legitimus successit.

XII.

2. *Imperii administratio* continet *Acta duplicia.* 1. *Mala.* 2. *Bona.*

XIII.

Acta mala. Cambysis plurima ex animo ejus pluri-

plurimis vitiis atque flagitiis infecto, velut ex fonte venenato, promanarunt. Potius enim Monstrum hominis, quam Homo dicendus fuit.

XIV.

I. Fuit in eo φιλοτιμία, *Ambitio detestanda.* Nam ut solus fortissimus haberetur, fratrem suum Smerdin, qui arcum Æthiopicum, ipso Rege e-jusque comitibus ad duos digitos validius attraxe-rat, sola roboris æmulatione interfici jussit. Ad-emit (inquit *Sabellicus* lib. 9. cap. 7.) ea vis fratri vitam, Cambysi regnum, & vitam regno cario-rem. O igitur homo, fuge illicitos honores. Nam illicita acquisitio honorum est plena laboris: pos-sessio est plena timoris: amissio denique est plena doloris: sicut omnium temporum historiæ osten-dunt.

XV.

II. Φιλοργία, *Iracundia furiosa.* Cum enim Cambyses Amasis Ægypti Regis filiam in matri-monium petiisset; Amasis autem veritus, ne ea po-titus, non uxoris loco, sed in concubinarum nume-ro retineret, aliam pro filia ei simillimam misit. Quam rem Cambyses cum cognovisset, vehemen-ti ira exarsit, atque cum ingenti in Ægyptum exer-citu descendit. Vbi cum defunctum Amasim inve-nisset, filium ejus Psanimenitum regno dejecit, ipsius quoque Amasis corpus sepulcro eruit, & tan-quam viveret, verberibus cædi, acutisque ferra-mentis totum pungi, ac deinde in foro comburi fecit. Neque enim animadvertit, plus in se ipsum ira-cundiæ flammas telaque, quam in mortuum Ama-sim sævire: Quod ea iracundiæ vis ac natura est, ut semper authorem torquere incipiat. *Campofulg.* lib. 9. c. 3.

XVI.

III. Φιλαρχία sive *Cupiditas regnandi execran-da*: Quæ semper magnorum scelerum causa fuit. Pulchre *Ovidius*: *Regia res scelus est.* h. e. In ma-gnis familiis nihil parvi accidere solet, sed omnia in utramque partem magna sunt. Vnde Pompeius Magnus semper in ore habuit hoc symbolum: Sem-per ego cupio præcellere & esse supremus. Cæsar vero dixit, se malle in obscuro oppido primum esse, quam Romæ secundum. Ita refert Iustinus, Cam-bysen Cyri filium, postquam vidisset per quietem fratrem suum Smerdin regnaturum, somnio exter-ritum jussisse illum occidi.

XVII.

IV. Μισαλήθεια, h. e. *Odium veritatis.* In aulis namque exsulat veritas & monendi libertas. Ita Cambyses, cum nimium esset vino deditus, Prexa-spes ex carissimis ejus unus, fretus familiaritate regia, illum admonuit, ut parcius & moderatius vino uteretur, quod Regi turpe foret, in quem o-mnes conjectos haberent oculos, ebrietate agi. Hac libera & fideli admonitione adeo Cambyses excanduit, ut non modo non abstinuerit, sed, libe-ralius capacioribusque quam alias scyphis cum bibisset, adduci sibi jusserit, ab ipso monente ami-co, filium: in quem Rex arcum intendens, ipsius filii cor sagitta transfixit. Vide, inquit, an Regis ebrii certa sit manus & oculus.

At miseria ingens, imo furor exsecrandus est Magnatum, si veritatem audire nolint. Prudenter itaque & graviter *Gordianus Imp.* ad Misitheum socerum suum scribit: Miserum esse Imperatorem, apud quem vera reticentur, qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est ut audiat, vel au-dita, vel à plurimis roborata confirmet. *Iulius Ca-pitolinus* in vita Gordianorum. Recte quoque hoc ipsum intellexit *Dux quidam Noricus*, in cujus lau-dem sempiternam *Georgius Sabinus* Poëta elegan-tissimus tale concinnavit Epigramma:

Sæpe rudes inter mutata veste colonos
Noricus agricola Dux faciebat opus.
Nunc pascebat oves, nunc gramina falce secabat,
Vomere proscindens nunc subigebat humum.
Et simul illato de se sermone rogabat
Plurima, nempe quibus moribus ipse foret?
Iustus an exigeret pœnas à sontibus ultor?
Debita conferret præmia numne bonis?
Quærenti vero causam cur Regibus ortus
Princeps, agricolam se simularet, ait:
Me juvat è rudibus cognoscere vera colonis.
Servit adulatrix auribus aula meis.

Vnde *Ludovicus* IX *Rex Galliæ* aliquando dixis-se fertur, se in Regno suo, & potissimum in aula propria, omnibus rebus abundare, una excepta. Quam vero innueret rem, dum quæreret unus ex familiaribus ejus aulicis: VERITATEM esse, re-spondit. Idcirco pia atque prudens fuit admonitio *Ludovici* Regis Galliæ, qui *sanctus* appellatur, ad filium in Regno successorem, quæ inter alias mul-tas recensetur à *Tilio* lib. 2. de rebus Galliæ, talis videlicet; ITA TE GERITO, VT CONFESSA-RII NECESSARIIQVE ET FAMILIARES TVI POSSINT TE LIBERE ADMONERE MALI, QVOD FECERIS, ET DOCERE FA-CTA TVA. Siquidem natura humana in his re-bus, quæ ad voluptatem pertinent, ad id sæpius inclinatur, quod sibi detrimento esse solet, atque id unum profuturum putat, quod ipsa cupit per-

ficere: hincquerevera in fraudem inducta, neque quod conducat, ſolertia proſpicere, neque periculis admonita, vel modeſtiam animi diſcere, vel ad id, quod decet, redire, poteſt.

XVIII.

v. *Crudelitas Tyrannica.* Nam Cambyſes velut Tyrannus crudeliter ſæviit & in vivos, & in mortuos.

Primo: IN VIVOS. 1. *Duodecim Perſas* viros virtute & autoritate conſpicuos, ob nullum crimen temere interfici juſſit.

2. *Crœſum* Conſiliarium ſuum, commiſſo hoc facinore eum fideliter admonentem, ut cæde innocentum abſtineret, ne Perſæ ab eo deficerent, telo confixurus erat, niſi in pedes ſe conjiciens, fuga ſalutem ſibi quæſiviſſet. Miniſtros deinde, qui capere Crœſum atque occidere juſſi fuerant, ſed vivum eum occultaverant ſpe præmii, quando Rex pœnitentia ductus eum requireret, interfecit. Cum enim haud multo poſt deſideraſſet Crœſum, & Miniſtri eum adhuc ſuperſtitem eſſe affirmaſſent; Gaudere ſe quidem, inquit, Crœſo ſuperſtite, ſed ipſis ob mandatum neglectum mortem illaturum. Quod & fecit.

3. *Smerdin fratrem* ſuum tum ex livore atque invidia, tum ex nimia φιλαρχίᾳ, h. e. regnandi cupiditate, nefarie interfici juſſit. Vide §. 8. & 16.

4. *Sororem ſuam* eandemque uxorem prægnantem, nomine *Meroën*, ob ſolas lacrymas & querelas, de nece fratris Smerdis effuſas, immani & nefario auſu occidit. Vide §. 8.

5. *Succeſſorem* divinitus ſibi deſignatum tollere voluit, ſed non potuit. Nam admonitus in ſomniis, quod Smerdis ei ſucceſſurus eſſet, putans ſe fatum eluſurum, mandavit Prexaſpi fratrem ſuum Smerdin è medio tolli; tamen non evitavit, quod Deus decreverat, juxta vulgatum Politicorum Axioma: *Fatalia non ſunt alia.* Nam alius, Magi filius Smerdin ſe dicens, ei ſucceſſit, & per rebellionem Regnum ſibi acquiſivit. Idem accidit ab avo ejus *Aſtyage.* Hic namque metuens è filia ſua Mandane ſucceſſorem in Regno ſuo naſciturum, juxta ſomnium ſibi revelatum, Cyrum ex ea natum filium interficere voluit, ſed non potuit. Vide *Pet. Gregor. Tholoſan. lib.* 21. *de Republ. c.* 3. *p.* 1285.

AXIOMA.

Tyranni quando unum interfecerunt hominem, poſtea plures interficere conantur. ſicut pulchre canit *Lucanus*:

—— Nullus ſemel ore receptus
Pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.

Nam, Τύραννός ἐστι ζῶον σαρκοφάγον. *Plutarchus.* Cum quo *Plato* conſentit: *Homines, ſemel guſtata carne humana, fiunt lupi.*

Exempla.

1. *Tiberius* in omni ſævitiæ genere ita volutatus eſt, ut nullus à pœna hominum dies ceſſaverit, ne religioſus quidem ac ſacer: nullum non crimen fuerit pro capitali receptum. *Iohan. Iov. Pontanus* lib. de immanit. pag. 317, 318.

2. *Herodes Magnus* 1. Synedrium Ieroſolymitanum, quod conſtabat è 72 viris nobiliſſimis, qui tanquam ordinarii Iudices ex familia Davidis in domum magni conſilii eligi ſolebant, è medio ſuſtulit. Vide *Chemn. lib.* 1. *Harm. cap.* 13. *p.* 262. 2. Publico edicto bimulos infantes Bethlehemiticos & vicinos, quique *tenerioris* erant ætatis, numero 144000 (uti quidam ex *Apoc.* 7. *v.* 4. colligunt) trucidari mandavit. 3. Amicos Regis Antiochi ſecundi XLV ſtrangulat. 4. Scholaſticos XL cum Præceptoribus ſuis, qui auream Aquilam de templo deturbarant, vivos cremavit. 5. Majore furore accenſus in propria viſcera ſæviit, conjugem ſuam Mariamnem interfecit. 6. Socrum Alexandram interemit. 7. Proprium filium ſuum ex uxore de tribu Iuda prognatum, internecioni tradidit; ſicut Philo teſtatur. Vnde Auguſtus Cæſar, poſtquam hoc nefarium facinus cognoviſſet, teſte *Macrobio lib.* 2. *Saturn.* dixit: *Melius eſt Herodis porcum eſſe quam filium.* Quòd ſimulata ſuperſtitione porcos non ſoleret mactare. 8. Filios, apud ſe affectati regni inſimulatos ab uno ex filiis Antipatro, curavit omnes ſtrangulari. 9. Antipatrum filium, cujus calumniis reliqui interfecti fuerant, inſidiantem ejus regno, in carcerem conjecit, eumque ſtrangulari juſſit. 10. Ariſtobulo affini, Mariamnes fratri, ademit ſacerdotium & vitam. 11. Sororis ſuæ Salomæ maritum de tribu Iuda & filium, quem ipſi uxor ex eadem tribu pepererat, ut Philo ſcribit, obtruncavit. Vide *Ioſephum lib. de bello Iudaico.* Vnde Iudæi de hoc Herode conqueruntur, quod plura mala ab eo ſint paſſi, quam ab ulla beſtia ipſis infligi potuiſſent. *Ioſeph. lib.* 17. *Antiquit. Iudaic. cap.* 17.

3. *Cambyſes* cum in urbe Memphi magnam Ægyptiorum multitudinem interfeciſſet, cœpit poſtea promiſcue ſine ullo diſcrimine in quoſvis ſævire. Nam 1. Fratrem ſuum Smerdin ex ſuſpicione affectati Regni per Prexaſpem nefarie trucidari mandavit. 2. Sororem ſuam minorem nomine Meroën, quam uxorem duxerat, eamque prægnantem, ob pauca verba de nece Smerdis fratris liberius prolata, ipſemet crudeliter trucidavit. 3. Prexaſpis filium

lium sagittâ transverberavit. 4. Persas XII. viros primarios uno tempore ob nullum crimen è medio sustulit. 5. Crœsum eum monentem sagittâ transfigere voluit, nisi fugâ elapsus fuisset. Imò alios innumerabiles interfecit. Vide *Herodot. lib. 3.*

XIX.

Deinde: IN MORTVOS quoque sæviit. Nam Cambyses urbem Saim ingressus, Amasis Ægypti Regis corpus sepulcro eruit, & tanquam viveret, verberibus cædi, acutisque ferramentis totum pungi, ac deinde in foro comburi jussit. *Herodotus lib. 3. Camposulg. lib. 9. c. 3.* Sed expeditiones ejus, quæ sequutæ sunt contra Æthiopes, Macrobios & Ammonios, infeliciter successerunt. *Herodot. ibidem.*

XX.

VI. *Malos Consiliarios habuit.* Nam omnes ei adulati sunt. Cùm enim Cambyses aliquando Senatum Persarum interrogaverat, qualis videretur ipsis ad Cyrum patrem collatus? Omnes Persarum Principes amplissimis eum laudibus ornarunt, imò etiam patri prætulerunt. Quoniam & omnia illius haberet, & Ægyptum Regno Persarum adjecisset. Tandem & Crœsus sententiam jussus dicere, reprehendit aliorum orationes, inquiens: Nondum mihi æqualis videris Cyro patri tuo. Nondum enim talem regno genuisti filium, qualem Cyrus reliquit. Qua sententia, Herodotus, Cambysen non modò nihil offensum, sed etiam apprimè delectatum, refert. Prætereà cùm Cambyses consiliarios suos interrogaret: Num quæ Lex esset, quæ cum Sorore nuptias contrahere permitteret? Illi metu Tyranni responderunt: Nullam se invenire Legem, quæ fratri cum sorore nuptias contrahere permitteret: sed aliam se reperiisse Legem, qua liceat Regi Persarum facere quicquid libeat. Verùm debuissent Consiliari isti observasse Regulam D. *Pauli*, *Rom. 3. v. 8.* Non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona.

AXIOMA I.

Consiliarii non sint adultores, sed veritatis assertores. Illi namque Consiliarii adulantur, qui Principibus suis pulvillos consuunt sub cubito manus eorum; uti *Ezechiel Propheta c. 13. v. 18.* loquitur. Quod adagium quadrat in eos, qui cum simulatione quadam libertatis aliorum vitia sic reprehendunt, ut iis figuratè adulentur. Quam titillantem, levem atque enervem admonitionem *Plutarchus* in lib. de discrimin. adulat. & amici fol. 32. PVLVINARIVM MVLIEBRIVM non absimilem esse ait. Hæc enim licet capitibus videantur obniti & contra tendere, cedunt tamen obsecundantque, sicut *fucata illa libertas*, quæ tumorem habet inanem, imaginarium & fallacem, assurgit intumescitque, ut contracta subsidensque excipiat eum, qui in ipsam se demittit.

Exemplum hujus rei habetur apud *Plutarchum*, qui in loco citato pag. 37. ita scribit: *Tiberio Cæsare* curiam aliquando ingresso exsurgens adulatorum unus, ipsos, ait, qui liberi essent, dicere oportere liberè, nec quicquam dissimulare vel supprimere, quod in rem foret. Cum ita excitasset omnes, facto ei silentio, suspensoque Tiberio; Audi, Cæsar, inquit, in quo te culpemus cuncti, nec promere apertè quisquam audet. *Negligis temet ipsum, perditum is corpus, curis teque & laboribus pro nobis conficis perpetuò, neque nocte vel die laxamentum sumis.* Hujusmodi multa cum ille declamaret: Cassium Severum memorant Oratorem dixisse: Αὕτη τοῦτον ἡ παῤῥησία τὸν ἄνθρωπον ἀποκτενεῖ. h. e. Hæc libertas hominem perimet.

Meliùs autem fecit *Priscus Helvidius*. Ad quem cùm *Vespasianus Imperator* misisset, ne in Senatum veniret: Penes te, inquit, est, ne me Senatorem patiaris. Quamdiu autem me loco non moves, est in curiam mihi veniendum. Age, at ingressus taceto, inquit. Ne me roga, & tacebo. At est mihi rogandum. Et mihi dicendum, quod rectum putavero. Verùm si dixeris, occidam te. Quando ego tibi dixi me immortalem esse? Tu tuum facies; Ego meum. Tuum est occidere; meum est, mori non trementem.

XXI.

AXIOMA II.

Licet autem talibus ac tantis vitiis & flagitiis pollutus viveret Cambyses, tamen summa patris Cyri virtus ei profuit, eumque ab odio & invidiâ populorum ac Principum vindicavit; cujus imago ac oris dignitas in hominum animis ac mentibus tam altè hæserat, ut etiam grati essent, qui nasum aquilinum, qualis in Cyro fuisse dicitur, haberent. Ita *liberis propter parentes bene est.* Et: *Patris virtus liberos commendat.* Si enim quis virtutibus clarus extiterit, quasi fax in altissimo loco posita, suo lumine ac splendore omnia complet: nec tantùm vivens ac spirans laudibus cumulatur; verùm etiam mortuus suavissimos suæ virtutis odores liberis ac posteritati relinquit; Cui, etiamsi scelerate vixerit, patriæ virtutis gratiâ, indulgetur. *Bodinus lib. 4. de Republ. cap. 1. pag. 592.* Ita *M. Cicero* unicus M. Tullii Ciceronis filius, sed degener & pessimus (qui uno haustu

haustu duos congios evacuare potuit: unde *Bicongius* dictus, uti *Plin. lib.* 14. *c.* 22. de eo refert: item κυπελλομάχος) semel Consulatum gessit cum Augusto Cæsare, *non suo, sed parentis merito*.

XXII.

AXIOMA III.

Etiam mali Principes viros magna doctrina & insigni virtutis ac sapientiæ opinione apud se habere gestiunt, eosque sibi interdum commendatos esse patiuntur, non ut horum consiliis obtemperent, sed ut, quod agunt ex animo suo & perperam, illud ex horum consiliis apud ignaram plebem agere videantur. Exempla. 1. *Herodes Antipas* Iohannem metuebat, sciens eum virum justum & sanctum, καὶ συνετήρει αὐτὸν, conservabat eum, (ne scilicet ab Herodiade per insidias interficeretur) auditoque eo multa faciebat, & ἡδέως, h.e. libenter, cum gaudio, & singulari delectatione eum (concionantem) audiebat. *Marc.* 6. *v.* 20. At, ubi maximè conveniebat, non tantùm non audit, sed etiam necem ei infert. Ita *Cambyses* secum habebat Crœsum consiliarium virum fortissimum, sed ejus consilio parùm obtemperabat. Cùm enim Cambyses 12 Persarum proceres interfecisset, Crœsus eum hisce verbis admonuit: Rex, noli cuncta ætati & iræ indulgere, & te cohibe, & compesce te ipsum. Conducit tibi, te providum esse; & sapientis est, prospicere. Tu verò ob nullius momenti causam interficis viros, populares tuos, interficis etiam pueros. Qualia si multa facias, considera, ne abs te deficiant Persæ. Etenim Parens tuus Cyrus singulari studio mihi mandavit, ut, ubicunque opus esset, subjicerem tibi, quæ in tuam rem profutura viderentur.

Verùm tantum abfuit, ut Cambyses ei patentes aures præbuerit, ut etiam arcu arrepto sagitta eum transverberasset, nisi fuga salutem quæsivisset.

XXIII.

II. *Vnum Iustitiæ exemplum.* Inter tot autem tantaque Cambysis vitia atque flagitia, unum de ipso recitat Iustitiæ exemplum *Herodotus*, & hoc ipsum tamen magna cum severitate conjunctum. Nam *Sisamnem* Præsidem, qui pecunia corruptus, injustam sententiam tulerat, interfecit, & detractam toti corpori pellem tribunali instravit; & postea filium ejus *Otanem* in eam sedem collocavit, atque jussit eum, intuentem patris exuvias, rectè judicare, ne simili supplicio afficeretur. *Herodot. lib.* 5. *Valer. Max. lib.* 6. *c.* 3.

AXIOMA.

Tyranni non sunt contenti vulgaribus supplicii, sed nova excogitant suppliciorum genera; quasi non satis sit hominem semel mori. Exemplum huc referunt quidam Politici de *Cambyse*. Item de *Parysatide*, Cyri junioris & Artaxerxis Mnemonis matre, quæ crudelissima fœmina Mithridatem Persicum adolescentem in convivio gloriantem, se Cyrum manu sua concidisse, scaphismo necari jussit. De qua historia in vita Artaxerxis Mnemonis pluribus dicturi sumus.

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ, sive *Monitum Politicum.*

Princeps interdum pœnam exasperare juste potest, imò debet. Nam publica sæpenumerò necessitas exigit, ut Princeps veluti Medicus desperatis malis, medicinam extremam adhibere cogatur, nisi totam velit Rempubl. pessum ire. Nam ubi vi injustitia multis impunè abit, & succedit, tum planè ipsa virtus evanescit. *Stobæus Sermon.* 72. Et mutandorum morum initium magis esse solet ignoscentia, quàm ultio. *Plutarchus* de cohibend. iracund. Vnde ipse Deus jussit Principibus pœnas irrogare transgressoribus Legum. Nam *Deut.* 17. *v.* 7. & *cap.* 19. *v.* 20. inquit: Auferes malum è medio tui, & NON PARCET OCVLVS TVVS: animam pro anima, dentem pro dente, oculum pro oculo, *&c.* Ita *Gideon* Suchotenses & Phanuelitas, qui ipsum procaciter irriserant, spinis tribulisque contrivit. *Iudic. c.* 8. *v.* 16. *Darius* I. Rex Medorum Consiliarios suos, qui Danielem innocentem calumniis oneraverant, unà cum uxoribus & liberis in speluncam leonum præcipitari jussit. *Dan.* 6. *Iohannes Dubravius* Episcopus Olmucensis in histor. Bohem. insigne narrat exemplum justitiæ de CAROLO IV. imperatore, hisce verbis: Pro tribunali Carolo sedente, Sacerdos quispiam utroque oculo à viro quodam nobili patrono suo privatus, propterea quod illum erroris in religione arguisset, injuriam querebatur suam. Non ibat inficias Zachora, (id nobili huic cognomen erat) sed per animi impetum, quem tunc in potestate non habuisset, facinus admissum excusabat, offerebatque pecuniam pro satisfactione arbitrio judicum æstimandam. Interpellavit dicentem Carolus, atque hanc tulit sententiam: Non posse in hoc casu satisfactionem absque talione sibi constare, quando cæco in integrum restitui oculi nequeant: Sed oportere Zachoram pariter atque sacerdotem perdere oculos suos, neque enim aliter jus esse æquabile. Ad *Ludovicum* XII. *Galliæ Regem* accedebat,

bat, qui perpetrati homicidii veniam flagitaret. Rex facti enormitatem perpendens, & quod jam tertium id sceleris perpetrasset; Te-ne, inquit, veniam flagitare homicidii jam tertii? Et ecce joculator qui forte aderat; Quid, Domine, tertii? Imò primi duntaxat. Nam secundum & tertium tua sunt. Quia, si tu primum non condonasses, hic reliqua non perpetrasset. *Ista Regum vitiosa est indulgentia, & maxima peccandi illecebra est impunitatis spes.*

Præsertim autem Reges atque Principes injustos Iudices & δωροφάγους, qui non nisi pecunia interveniente jus dicunt miseris subditis, graviter vindicent. Pestes sunt hujusmodi homines Regnorum & Vrbium. Olim *Mulctores Reipubl.* vocabantur, quod populi pecunias emulgerent. Rectè! Patet hoc ipsum ex colloquio corrupti Iudicis cum suo corruptore:

Heus aperi. *Tu quis?* Tuus est. *Quid quaris?* Vt intrem.
Fers aliquid? Non. *Esto foris.* Fero. *Quid?* Satis. *Intra.*
Quid fers? Ova. *Quid ille?* Capos. *Quid tertius?* Agnum.
Nemo magis? Sunt qui adducunt. *Quid?* Cum bove porcum.
Vos laudo: Tamen hi forsan plus juris habebunt.
Dic quare? Ova, capos, sus, bos, malè perdit & agnum.

Et sic bilanx in eam vergit partem, in qua majus est pondus. Hosce *injustos Iudices* Hesiodus lib. 1. περὶ ἐργ. καὶ ἡμερ. vocat χειροδίκας. h. e. jus in manibus gerentes. Tales homines neque Deum timent, neque homines reverentur; sicut de injusto Iudice Christus ait, *Luc.* 17. *v.* 2. Illis *jus* est *vis*, & sic ex *Justitia* per metathesin literarum fit *vistitia*, juxta versum illum *Palingenii* optimum:

Cui VIS *est*, JUS *non metuit*: JUS *obruitur* VI.

Notandum hic venit elegans

PROBLEMA:

Dic mihi, quid, quæso, toto jam regnat in Orbe?
Dic tribus hoc verbis, literulisque tribus.

Et ad id

RESPONSIO:

Non verbis tribus, ast unâ respondeo voce;
IUS, *vel, transpositis*, VIS, *malè litterulis.*
IUS *&* VIS, *apicis parvo discrimine distant.*
IUS *non Mundus habet*, VIM *quia semper habet.*

Talis injustus Iudex & δωροφάγος erat *Felix Præses Romanus*, coram quo Paulus Apostolus accusabatur à Iudæis. Sed ille Pauli causam judicare nolebat. Quia, inquit Lucas *Act.* 24. *v.* 26. sperabat fore, ut pecunia daretur á Paulo, ut solveret ipsum; propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum Paulo. Sed quia pecuniam ille Felix infelix à Paulo non accipiebat, per biennium eum in vinculis detinebat, vinctumque successori suo Festo relinquebat. *Act.* 24, 27. qui justior ipso erat, uti ex *Act.* 25. *v.* 16. patet. Talis δωροφάγος erat *Demosthenes*, summus ille Orator, qui muneribus corruptus adversario suo non contradicebat in foro, simulans se anginam pati. At verè & falsè respondebat *Demades*, ipsum pati *argentanginam. Gel. lib.* 11. *c.* 9. Plutarch. in Demosth. Neque vel hodie *crumenimulga* hæc natio argentanginæ & rapacitatis morbo laborans exstincta est, sed integras sæpe populatur Regiones & urbes. At hæc natio adultera & Deo & hominibus piis est exosa. Nam ita *Moses* ex ore Dei ad Iudices à se constitutos ait, *Deut.* 1. *v.* 16. Iudicate justitiam sive justè inter virum & inter fratrem ejus, & inter peregrinum ejus. Et *c.* 16. *v.* 18. Iudices pones in omnibus portis tuis, qui judicent populum judicio justitiæ, sive justo. *v.* 19. Non facies declinare judicium, non accipies personam, NEC MUNERA. Quia munera excæcant oculos sapientum, & subvertunt verba justorum. *v.* 20. צרק צרק IUSTITIAM IUSTITIAM sequeris. *Ierem.* 21. *vers.* 12. Iudicate manè judicium. *c.* 22. *v.* 3. Facite judicium & justitiam. *Prov.* 17. *v.* 23. MUNERA de sinu IMPIUS accipit, ut pervertat semitas judicii. Apud Cassiodorum lib. 1. Epist. 12. *Theodoricus Veronensis* Italiæ Rex Iudicem suum sic instruit: Esto innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ, absit à judiciariis mentibus aliquid profanum.

Ægyptiorum Reges jurejurando adstringebant judices, se injustè non judicaturos, quamvis Rex ipse requirat & præcipiat. Idcirco tantum abest ut Cambyses in hoc puncto sit vituperandus, ut etiam sit valdè laudandus, quòd Sisamni injusto & δωροφάγῳ judici pellem detraxit, & filium ejus Othanem in eam sedem collocavit, eumque jussit Patris exuvias intuentem rectè judicare, ne simili supplicio afficeretur. *Aristoteles* in Ethic. Nicomach. docet, quòd Cambyses fecerit *justum*, tam severè Sisamnem puniendo, sed non fecerit *justè*. Quia non egerit ex habitu, ac proinde ob hac factum solum justus appellandus non sit. Quia sicut una hirundo non facit ver, uti in proverbio dicitur: ita una actio habitum non parit. *Theologi* dicunt, quod

bona opera non ex nominibus, sed ex adverbiis sint judicanda. h. e. non illa semper bona sunt dicenda, quæ in se videntur bona, sed illa quæ fiunt *benè*, h. e. secundùm regulam atque normam in verbo Dei præscriptam. Nam opera electitia à Spiritu S. reprobantur. Memorabile quoque justitiæ exemplum hîc subjiciam, quod *Archiepiscopus Coloniensis* anno Christi 1055. post se reliquit: Hic enim cum comperisset, Iudices falsam sententiam in causa fœminæ pauperis tulisse, his omnibus erui oculos jussit, excepto uno, qui compater ipsius erat: Hunc enim uno duntaxat oculo privavit, ut altero adjutus domum deducere excæcatos posset. Vtque hujus rei memoria diuturnior esset, supra domos excæcatorum capita figulina cum effossis oculis collocanda curavit, ut terrori essent prætereuntibus. *Dresser. Millen. VI. part. 11. pag.* 78, 79.

Quatuor enim sunt *fines pœnarum*, quos Princeps in puniendo spectare debet. 1. Est νουθεσία, h. e. *Correctio*, ut nempe eum quem punit, corrigat, ut in posterum cautiùs agat. 2. Τιμωρία, ut læsæ parti satisfaciat. 3. Ἡσυχία, h. e. publica tranquillitas, ut alii sublatis malis securiores vivant. Et 4. Παράδειγμα, ut alii exemplum inde capientes à maleficiis absterreantur. Quem finem postremum cum Cambyses observaverit, quis illum propterea vituperabit? Vtinam etiam nostro seculo aliquis exsurgeret Cambyses, qui Mulctoribus illis Reipubl. argentanginæ morbo laborantibus, h. e. δωροφάγοις istis & munerum captatoribus judiciorumque corruptoribus, pellem detraheret, ut ipsorum successores perpetuum aliquod severitatis indicium atque judicium oculis suis contemplarentur! *Nicephorus lib. 17. histor. c. ultim.* scribit: Iudicum furacium crura frangi solita. Vtinam mos ille etiamnum vigeret, & postliminiò in Respubl. atque civitates introduceretur! Sic meliùs justitia floreret, & causæ pauperum & afflictorum citiùs atque feliciùs dijudicarentur! *Aristoteles lib. 5. Politic. c. 3.* tale Principibus monitum præscribit: Meliùs consultum omnino est Reipublicæ, si Principes aut populus suis Magistratibus ex publico salarium constituant sufficiens, ex quo commodè vivere & lucrari possint, & abstinere à subditorum loculis, si gratis ita merentibus concedant dignis potestates & administrationes: Sic enim fiet, ut lites citiùs & fine spe aliqua lucri dirimantur.

II. *ACTA POLEMICA.*

XXIV.

Cambyses *quatuor bella* gessit. 1. Contra *Ægyptios*. 2. Contra *Carthaginenses*. 3. Contra *Ammonios*. 4. Contra *Æthiopes*.

BELLVM I. *contra Ægyptios.*

XXV.

Primum bellum suscepit Cambyses contra Amasin. Circa hoc tria notanda. 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

1. *Ortus* continet belli occasionem, de qua in *c. 2. §. 5.* copiosè diximus. Res tota huc redit. Delusum ab Amasi se putabat, quod pro propria filia, quam Cambyses ab illo in uxorem per Legatos sibi petierat, Apryis antecessoris filiam submisisset. Ideoque expeditionem contra illum magnis viribus urget.

2. *Progressus*. Neque morte Amasis (Nam antequam Cambyses in Ægyptum pervenisset, mortuus ille erat.) quicquam placatus, expeditionem contra Psammenitum filium continuandam suscipit, quem victum ad Pelusium deditione capit; habitumque humaniter Regno quoque præfectum relicturus fuerat, nisi eam benignitatem perfidiâ rursus in se clausisset; uti postea dicemus. Cambyses ut Psammeniti capti animum experiretur, eum in suburbanis collocavit: Hoc facto filiam illius veſtitu servili circumdatam cum hydria emisit, & cum ea similiter indutas alias, quas delegerat primorum virorum filias virgines. Quæ ubi ad Patres pervenerunt cum ejulatu ploratuque, cæteri quidem patres, conspectis filiabus tam malè acceptis, vicissim vociferati sunt atque fleverunt. Psammenitus autem cùm id prævidisset ac cognovisset, humi vultum demisit, prætergressis puellis aquam ferentibus. Secundo loco Cambyses ante oculos Psammeniti misit filium ejus cum duobus millibus Ægyptiorum æqualis ætatis, vinctas fune cervices & frenata ora habentibus: ducebantur autem ad mortem ob Mitylenæos à Memphitis interfectos. Ita enim censuerant Regis Iudices, pro singulis suorum interfectis denos primorum Ægyptiorum interficiendos. Psammenitus prætereuntes intuens, & filium animadvertens duci ad mortem, aliis Ægyptiis, qui circumsedebant, complorantibus atque indignè ferentibus, ipse idem, quod erga filiam, fecit. His quoque prætergressis accidit, ut quidam compotatorum ejus jam natu grandior pristinis bonis delapsus, ac nihil habens, nisi quæ inops mendicabat, obiret exercitum, nec non Psammenitum aliosque Ægytios in suburbanis confidentes. Quem ut conspexit Psammenitus, erumpente ingenti fletu compellans nomine amicum, caput suum cædebat. Quæ admiratus Cambyses, misso nuncio Psammenitum sic percontatus est: Psam-

Psammenite, herus te Cambyses interrogat, quam ob rem tu, qui visa filia indigne affecta, viso filio ad mortem eunte, neque ejulasti neque flevisti, pauperem tanti feceris, tibi, ut ab aliis audivi, non propinquum? Cui Psammenitus his verbis respondit: Fili Cyri; domestica mala erant majora, quam ut possem ea deflere. At amici lamentatio digna lacrymis fuit, qui è multis ac fortunatis opibus ad inopiam recidit in extremo limine senectutis. Cambysi his renunciatis, Crœsus dicitur illacrymasse, itemque qui aderant Persæ, ipsique adeo Cambysi miserationem attulisse, ut protinus jusserit filium ex his, qui morti addicti essent, liberari: verum filium, qui abierunt, non jam superstitem invenerunt, sed primo loco truncatum.

3. *Egressus*. Cambyses postquam animum Psammeniti explorasset, misericordia erga eum motus Ægyptum ei redditurus erat, ut eam tanquam Præfectus Regius gubernaret. Verum postquam à Cambyse convictus est, quod Ægyptios ad rebellionem sollicitasset, denuo captus, epoto taurino cruore, exspiravit.

BELLUM II & III, *contra Carthaginenses & Ammonios*.

XXVI.

Secundum & tertium bellum Cambyses *contra Carthaginenses & Ammonios gessit*, sed irrito successu. Quoniam Phœnices bellum contra Carthaginenses confœderatos gerere recusabant: Quos invitos Cambyses cogere noluit.

Deinde partem exercitus contra Ammonios misit, qui inter prandendum arenarum molibus obruti, nec postea amplius visi sunt.

BELLUM IV, *contra Æthiopes*.

XXVII.

Circa hoc bellum Æthiopum tria sunt consideranda: 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

I. ORTUS. In Ortu notanda est *Cambysis ad Regem Æthiopum legatio*. *Herodotus* lib. 3. scribit, quod Cambyses, antequam exercitum contra Æthiopes, qui Africam ad Australe mare incolunt, & Macrobii appellantur, educeret, callido consilio speculatores sub specie legationis præmiserit, iisque dona magnifica, quæ Regi Æthiopum offerrent, tradiderit, nempe amiculum purpureum, aureum torquem tortilem, & armillas, unguentum preciosum, & cadum vini Phœnicii.

II. PROGRESSUS. In Progressu duo veniunt observanda:

Primo: Legatorum Cambysis propositio. Legati cum in Æthiopiam venissent, Regem hisce verbis compellarunt: Cambyses Persarum Rex cupiens amicus tibi fieri atque hospes, nos misit, jubens ut in colloquium tuum veniremus, tibique hæc dona offerremus, quorum ipse usu maxime delectatur.

Deinde: *Regis Æthiopiæ responsio.* Hæc triplex erat.

1. Ἐρωτηματική, h. e. *Interrogatoria*. Nam primo sumto amiculo interrogavit, quidnam esset, & quomodo confectum. Quumque Legati de purpura, ejusque tinctura, edocuissent; Dolosos, respondit, homines dolosa expetere vestimenta. Exponentibus deinceps Legatis de monili tortili & armillis, ejusque ornatu & precio: Rex risit, atque ratus, vincula ea esse, vincula robustiora apud se esse dixit, multosque captivos aureis compedibus manicisque nexos ostendit. De unguento eadem sensit, quæ de vestimento purpureo. Verum ubi ad vinum perveniret, ejusque conficiendi rationem audiret, majorem in modum delectatus est ejus potu.

2. Ἐπιπληκτική, h. e. *Objurgatoria*. Cum enim animadverteret, eos ad explorandum Regnum suum venisse, graviter invectus in Cambysen, in hæc verba prorupit: Non justus vir ille est: Alioquin enim non affectaret regionem alienam, sed suâ contentus, non redigeret in servitutem homines, à quibus nihil lacessitus est.

3. Αἰνιγματική, sive *Symbolica*. Tandem tradidit illis arcum, hæc verba addens: Quando Persæ tantæ magnitudinis arcus tam facilè tendent, quam facile hunc à me tendi videtis, tum Cambyses copiis supra modum magnis instructus Æthiopibus Macrobiis bellum inferat. Interim Diis gratias agat, qui non in animum inducunt Æthiopibus, ut præter suam aliam velint sibi comparare regionem.

III. EGRESSUS. Postquam autem Cambyses hoc Regis Æthiopiæ responsum ab Exploratoribus cognovit, statim ira accensus, & quasi furore perculsus, continuo in expeditionem contra Æthiopes ruit. Sed magna afficitur clade, quod iter ingressus esset non præparato commeatu; quo deficiente,, jumenta primum mactarunt, post herbis victitarunt; iis etiam in sabulo deficientibus, decimum sorte lectum devorarunt. Et ita coactus est, nullo viso hoste, in Ægyptum redire.

USUS.

AXIOMA I.

Τῶν ἐχθρῶν δῶρα ἄδωρα. *Hostium atque Tyrannorum dona non sunt dona.* Sicut enim pueri astragalis; ita etiam Tyranni fœderibus ludunt. vel, ut

 D. Pau-

D. Paulus *Rom.* 1. *v.* 31. loquitur, sunt ἀσύνθετοι, h. e. pactorum haud tenaces, sive fœdifragi; ipsorumque verba sunt non verba, & dona non dona. *Exempla* habemus 1. *in Saule* Rege Israël, qui Davidi, ob singularem populi caritatem atque favorem sibi formidabili, Merob filiam suam majorem natu despondebat, & tamen alteri postea eam tradebat, contra fidem pacti. 1 *Sam.* 18. *vers.* 17. Postea Micholis conjugio illectum hostium furori proditorie objicere cogitavit, postquam rescivit eam ardenter diligere Davidem. *Ibid. v.* 20, 21. 2. *In Cambyse*, qui Æthiopum Regi magnifica sub specie amicitiæ per Exploratores misit munera. Vnde etiam Rex Æthiopum Legatos Cambysis graviter objurgavit, quod simularent, se missos quasi Cambyses amicitiam atque hospitium suum expeteret, cum sciret, eos ad explorandum Regnum suum venisse.

AXIOMA II.

Multa expeditiones defectu annona irrita fiunt, & magni exercitus solvuntur.

Exemplum habemus in expeditione *Cambysis* contra Æthiopes instituta, in qua milites nihil invenientes quod ederent, & ad sabulum pervenientes, ubi etiam nullæ herbæ victui commodæ, ad decimationem exercitus perventum est, h. e. sortiti ex se ipsis decimum quemque comedebant: donec Cambyses veritus mutuam militum suorum depastionem, cœpta adversus Æthiopes expeditione intermissa, retrocessit, Thebasque pervenit, multis de militibus suis amissis. Vide *Petr. Gregor. Tholosan. lib.* XI. *de Republ. c.* 3. *pag.* 663.

AXIOMA III.

Consilia calida raro sunt felicia. Nam præcipitantia rectis consiliis est inimica, & prudentiæ adversa. Præcipitantia parit errores, quos magnæ pœnæ, magnæ calamitates comitantur. In cunctatione multa insunt bona, quæ etsi non prima fronte apparent, tamen progressu temporis percipiuntur. Vnde recte *Salustius* ait: Antequam incipias, consulto, ubi autem consulueris, mature facto opus est. Et *Livius* lib. 5. Dec. 4. prudenter scribit: Calida consilia initio læta, tractatu dura, exitu tristia esse solent. *Tacit. l.* 18. Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, An, quod inchoatur, Reipubl. utile, ipsis gloriosum, aut promtum effectu, aut certe non arduum sit. *Thucydides lib.* 3. Duæ res maxime obstant bonis consiliis, nempe *Ira & Festinatio.* Nam impedit ira animum, ne possit cernere verum. Festinatio vero cæca est & præceps. Quia præcipitis consilii comes pœnitentia. Vnde *Augustus Imperator* hoc symbolo usus est: Σπεῦδε βραδέως. h. e. *Festina lente.* Quo insinuare voluit, sat celeriter fieri, quicquid sat bene fit. Si enim vim & sententiam hujus symboli æstimes, quam hæc tam concisa vocum brevitas in se complectitur, quam secunda, quam gravis, quam salutaris, quam ad omnem vitæ rationem patens; profecto facile discesseris in hanc sententiam, ut non aliud dictum ullum perinde arbitreris dignum, quod omnibus foribus inscribatur. *Germani* pulchre enunciant: Eil mit weil. Eh wieg's / dan wag's. Consule *Macrobium lib.* 6. & *Gell. lib.* 10. *cap.* 11. *Erasmum in Chiliad.* Omnes hoc symbolum usurpent: *Consilium ante factum. Mantuanus Eclog.* 2.

Sed post jacturam quis non sapit? utile non est
Consilium post facta dari, quod oportuit ante.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Ovid. de Ponto lib. 11.

Nunc quid naufragio, quid prodest dicere, facto,
Qua mea debuerit currere cymba via?

Quodsi hæc Cambyses observasset, neque velut mentis inops continuo in expeditionem contra Æthiopes cum exercitu exivisset, sed prius omnia sibi comparasset, quæ apparatus rei militaris exigebat, & rei frumentariæ & pecuariæ, (sicut in more positum erat apud Persas, uti *Xenoph. lib.* 4. Cyropædiæ tradit) tum retro suæ temeritatis pœnam luens redire coactus haud fuisset, multis de exercitu amissis. De hac expeditione ejus in Æthiopiam *Lucanus lib.* 10. ita cecinit:

— *Vesanus in Ortus*
Cambyses longi populos pervenit ad ævi,
Defectusque epulis, & pastus cæde suorum,
Ignoto te, Nile, redit, &c.

III. ACTA ECCLESIASTICA XXVIII.

1. BONA. Cambysen aliquam veri Dei notitiam habuisse, inde colligitur, quod gentilium idola non modo illusit ac violavit, sed etiam destruxit. Cum enim Ægyptii in urbe Memphi, Deo suo quem Apim nominant, festum celebrarent, Cambyses eorum superstitione offensus, adduci ad se Apim jussit. Quem cum VITULUM esse conspexisset, educto gladio femur ejus sauciavit, & sublato cachinno ad Sacerdotes dixit: *O capita nequam, hujusmodi Dii existunt, sanguine atque carne præditi, & ferrum sentientes?* Dignus nimirum Ægyptiis hic Deus. Nos certe ludibrio habuisse, vos non juvabit. Hæc loquutus, imperavit his, quorum munus erat, ut Sacerdotes flagris cæderent. Ægy-

Ægyptios autem, deprehensos in festo Apis feriantes, promiscue occiderent. Ita festum solutum est, Sacerdotes mulctati; Apis, sauciatus femur, in templo jacens extabuit. *Iustin. lib.* 1. *Herodotus lib.* 3. Qui quidem hoc Cambysis factum vituperant, sed ipsi in judicio suo errant. Nam Carnalis homo carnaliter: spiritualis vero spiritualiter judicat. Ita cæci isti homines in tenebris ambulantes putarunt, simulacra esse Deos, quæ tamen Dii non sunt. Vide *Rom.* 1. *v.* 23. 1 *Cor. c.* 2. *v.* 14. *c.* 8. *v.* 1. *& seqq.*

XXIX.

2. MALA. Licet Cyrus primo Monarchiæ anno, post captam Babylonem, lætissimum de solutione captivitatis Babylonicæ, & dimissione Iudæorum in patriam, deque restauratione Templi & Politiæ Iudaicæ, promulgasset decretum: tamen postea filius Cambyses ædificationem templi, quoad vixit, impedivit. Quia enim bellum Ægyptiis illaturus erat, suggerebant ei aulici, Iudæorum hostes infensissimi: si Iudæis potestas Templum & urbem restaurandi concederetur, fore ut à Cambyse deficientes se cum Ægyptiis conjungerent. Ita consiliis novis atque malis Diabolus impedivit Ecclesiæ restaurationem, & doctrinæ cœlestis propagationem. Fuerunt itaque in luctu pii, præsertim postquam Cyrus interfectus esset. Vide *Esdr. cap.* 4. & *Ioseph. lib.* 11. *Antiquit. Iudaic. cap.* 1. 2. & 3.

AXIOMA.

Semper in Ecclesia cernitur vicissitudo lucis atque crucis, quæ sunt admiranda Dei excelsi opera. Namque sunt mala mixta bonis, sunt bona mixta malis. Sicut enim rosa spinis est circumdata: Ita Deus res lætas, præsertim Ecclesiæ, temperat acerbitate quadam & amaritudine: idque facit paterno consilio, ne pendeat spes nostra à rebus humanis, sed nitatur solo Deo. Quare pii in rebus secundis non debent esse tumidi, neque in adversis timidi.

Exemplum.

Cyrus primus Rex Persarum insignis erat *Euergetes Ecclesiæ*, qui in primo anno Monarchiæ captivitatem Babylonicam solvit, potestatem populo Iudaico in patriam redeundi, & Templum reparandi concessit, vasa Templi restituit, omnibus provinciis subditisque suis imperavit, ut Iudæis viatoribus viaticum omniaque necessaria subministrarent. Verum Cyro in bello Scythico interfecto, *Cambyses* filius ejus degener, tyrannicum erga Iudæos affectum induit, & structuram Templi, quoad vixit, suasu aulicorum Iudæis infestorum impedivit, usque ad secundum annum Darii Hystaspis: qui decretum Cyri renovavit; & templum, sub ipso reædificari cœptum, anno ejus sexto est absolutum & consummatum. *Esdra* 6. *vers.* 15. *Elegans* est hæc *imago Ecclesiæ*, in qua oculariter videmus, quæ, quales & quantæ sint consolationum atque tentationum vices. Nihil Ecclesiæ poterat accidere optabilius edicto Cyri de reditu in patriam, de restauratione politiæ ac Templi: sed multa impedimenta intervenerunt, quæ hunc melleum gustum quasi aceto infuso corruperunt. Tandem vero ex hisce adversitatibus liberata est Ecclesia; uti plenius in historia Darii Hystaspis & Artaxerxis Longimani dicturi sumus.

CAPUT III.
DE EGRESSU.
XXX.

Tandem Cambyses cum adversus Smerdin, se absente in Perside rebellantem, exercitum ducere vellet, insilienti in equum vagina gladius excidit, fœmurque ejus lethaliter sauciavit, ex quo vulnere non multo post Ecbatanis in oppido quodam Syriæ periit, cum fratris cædem, quem ex falsa somnii interpretatione, & vana suspicione, immaniter mandaverat trucidari, deplorasset, ac Persas ad eripiendum Magis regnum gravi hac oratione monuisset: *Per Regios Deos vos obtestor, ne per socordiam admittatis, ut Imperium rursus redeat ad Medos: sed vi ereptum, vi recuperetis.* Hæc vobis facientibus & tellus fructum proferat, uxoresque & pecora pariant, in omne tempus libertate fruentibus: secus facientibus contraria his, quæ dixi, imprecor; Et præterea unicuique Persarum, eum finem, qualis mihi contigit. *Herodotus lib.* 3. *Iustinus lib.* 1.

XXXI.

De numero annorum Regni Cambysis inter Chronologos non convenit.

1. *Iosephus* lib. 11. Antiqu. Iudaic. c. 3. pag. mihi 282.	statuit, eum regnasse annos	6.
2. *Phil. Melanch.* Chronol. lib. 2. pag. mihi 118.		7, & 5 menses.
3. *Bucholtz.* in Indice Chronolog. pag. 31.		8.

ΕΠΙ-

ἘΠΙ'ΚΡΙΣΙΣ.

Anni Cambysis supputantur in sensu

- *conjuncto*, h. e. prout conjunguntur cum patris Regno. Sic regnavit annos 8. Quia annum cum Patre regnavit. Alii addunt menses Magorum 7, & sic etiam 8 anni proveniunt.
- *disjuncto*. Sic regnavit annos 7, & 5 menses. Quæ est communis Chronologorum sententia.

Et talia Exempla in sacro codice de Regibus Iuda & Israël reperiuntur, quorum anni regiminis modo in sensu conjuncto, modo in sensu disjuncto accipiuntur.

XXXII.

Cambyses sine regia prole moritur. Et sic Cyri familia in ipso extinguitur.

VSVS.

AXIOMA I.

In multis familiis hoc accidit, ut secundus, tertius, aut quartus fuerit ultimus.

EXEMPLA.

I. *Davidis* potentia floret cum Salomone filio: Quo mortuo fit laceratio Regni, amissis 10 tribubus: quæ peculiare Regnum condiderunt in Samaria, quod Regnum Israël dictum est. Ab eo tempore Reges Iuda & Israël in sacro codice distinguuntur.

II. *Cyri* Regnum post Cambysen filium transfertur in hæredem alium, non ortum à Cyro, nempe in Darium Hystaspis. Nam duæ tantum fuerunt familiæ Regum Persidis à Cyro primo Persarum Rege usque ad Darium Codomannum. In hoc namque & cum hoc ἀξίωμα Regni Persici extinctum est; uti ex hoc schemate patet.

Regum Persidis.

Prima Familia.	*Secunda Familia.*
I. *Cyrus.*	III. *Darius Hystaspis.*
II. *Cambyses.*	IV. *Xerxes.*
	V. *Artaxerxes Longimanus.*
	VI. *Darius Nothus.*
	VII. *Artaxerxes Mnemon.*
	VIII. *Artaxerxes Ochus.*
	IX. *Arsames.*
	X. *Darius Codomannus.*

Vide Præcognita cap. 5. §. 23.

III. *Amasis Rex Ægypti* Apryæ per seditionem Regnum eripuit, illudque tantum ad Psammenitum filium transtulit. Hic cum sex menses regnasset, captus est à Cambyse Rege Persarum, & aliquanto post interfectus, quoniam Ægyptios ad rebellionem sollicitasset, Ægypti regno à Persis occupato.

IV. *Vespasianus Imperator* Titum filium successorem habuit: quo mortuo ἀξίωμα Imperii Romani à familia Vespasiani in alios translatum est.

V. Post *M. Antonium Imper.* successit *Commodus*: cum quo majestas Imperii defecit.

VI. Similiter de *Ottone* I. Imperatore Romano usurpari potest versiculus ille vulgatus:

Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες.
Ipse, & ex te nati, & nulli deinde nepotes.

Vel:

Tu, Natique tui, sed non stirps ulla nepotum.

Versus est propemodum universalis: Nepotes tui vel non regnabunt amplius, vel non pari virtute, felicitate & successibus.

AXIOMA II.

Tyrannorum exitus tragicus esse solet.

Nam Regula justitiæ divinæ est, quod atrocia delicta ordinarie puniantur atrocibus pœnis, etiam in hac vita. Vnde etiam Poëta *Iuvenalis* ait:

Ad Generum Cereris sine cæde & sanguine pauci
Descendunt Reges, &c.

Ita Cambyses Tyrannus iste immanis tragicum exitum habuit.

NOTA.

Ex Tyrannis tres tantum nominari possunt, quorum Mors placida fuit.

1. *Dionysius Major.* Sed tamen postea filius ejus Dionysius Minor debita à patre contracta persolvit. Hic namque à Dione Principe Syracusano in exilium pulsus, ad tantam redactus est inopiam, ut in urbe Corintho ludum literarium aperuerit. Ita namque de justitia divina vox Decalogi concionatur: Deus visitat iniquitatem Patrum in filios in tertiam & quartam generationem.

2. *Sylla* cum crudelissime regnasset, placide mortuus est.

3. *Tiberius Imp.* sub quo Christus passus est. Ejus quoque mors placida fuit.

Plura de hoc Axiomate vide Monarch. I. in vita Belsazaris cap. 3. §. 26.

AXIOMA III.

Per quæ quis peccat, per eadem punitur.

Sapient. 11. *v.* 17. ita *Psalm.* 37. *v.* 9. dicitur: Male-

Malefici funditus delebuntur. *v.* 14, 15. G L A-
D I V M evaginaverunt. impii, intenderunt arcum
suum, ut prosternant pauperem & inopem, & tru-
cident rectos corde. G L A D I V S eorum intrabit
in corda eorum, & arcus eorum infringetur. Exem-
pla illustria habemus in omnibus Tyrannis.

1. S A V L sæpe in furore suo *gladium* evagina-
verat adversus Davidem innocentem, sed tandem in
cor ipsius atque viscera intravit, quando proprio
gladio seipsum confodit. 1 *Sam.* 31. *v.* 4.

2. S E N N A C H E R I B Rex Assyriorum Eze-
chiæ pientissimo Regi Iuda, & toti populo Iudaico
horrenda quæque minabatur, G L A D I V M suum
adversus eos evaginabat & arcum suum intendebat,
ut inopes ad resistendum prosterneret, & trucidaret
rectos corde; sed *gladius* intrabat in cor ejus, cum
à propriis filiis suis Adramelech & Sarassar in tem-
plo Nisroch interfectus est. 2 *Reg. c.* 19. *v.* 36, 37.
Iesai. 37. *v.* 36.

3. Similiter C A M B Y S E S gladium suum strin-
xit adversus innocentes & rectos corde; sed tandem
proprio gladio vulneratus, miserè interiit. Estque
ipsius pœna testimonium Regulæ: Omnis qui gla-
dium acceperit, gladio peribit. *Matth.* 26. *v.* 52.
Ac talibus exemplis pœnarum Deus cæteros ho-
mines de providentia & de suo judicio commone-
facit.

A X I O M A IV.

Homicidæ non sunt diu superstites.

Psalm. 55. *v.* 25. Viri sanguinum & dolosi non
diu dimidiabunt dies suos. h. e. non diu vivent, non
superstites erunt. Nam illi quidem longa sibi præ-
scribunt tempora, quemadmodum dives ille apud
Lucam 12. *v.* 19. qui dicebat: Anima mea, habes
multa bona *in plurimos annos*. Sic agunt, sic vivunt,
quasi diu victuri. Vnde magnam turrim consilio-
rum humanorum ædificant. h. e. veram religionem
verumque Dei cultum impediunt, novaque quoti-
die consilia Ecclesiam persequendi & veros Dei cul-
tores è medio tollendi excogitant: sed antequam
illa magna, velut æterna, perficiant, antequam sup-
primant veritatis confessores, eosque Euangelio
spolient, ipsi in mediis conatibus fide vacui aufe-
rentur: in die (ut ait Christus *Matth.* 24. *v.* 50, 51.)
quâ non sperant, & horâ quâ ignorant: tunc *divi-
det* eos Dominus, (h. e. animam & corpus eorum
dividet per mortem, & in morte eos occidet) & po-
net partem eorum cum hypocritis. ibi erit fletus &
stridor dentium. Idem illustrari potest parabolâ
quinque virginum stultarum, & ad adventum sponsi
sui imparatarum. *Matth.* 25. *v.* 8, 11.

Matth. 26. 52. Qui gladium sumit, (h. e. qui
absque vocatione & illegitimè illum usurpat) ille
gladio peribit.

Apoc. 13. *v.* 10. Qui gladio occiderit, illum
gladio occidi oportet.

Nam vox sanguinum hominum interfectorum
de terra clamat ad Dominum vindictam, neque ces-
sat donec exaudiatur. *Gen.* 4. *v.* 10.

Apoc. 6. *v.* 10. *Psalm.* 9. *v.* 13. Dominus requi-
rens sanguinem piorum, recordatus est, non oblitus
est clamorem pauperum.

Hæc dicta sunt maximè illustria, ideoque dili-
genter sunt notanda.

Exempla.

1. *Cambyses* erat vir sanguinum atque dolosus.
Nam 1. motus falsa suspicione, *Smerdin* fratrem
suum nefario atque immani ausu trucidari jussit.
2. Sororem suam, eandemque uxorem Meroën,
crudelissimè interemit. 3. Filium Prexaspis, eum
propter temulentiam reprehendentis, sagittâ trans-
fixum interfecit. 4. Duodecim Persas, viros Nobi-
les, uno tempore è medio sustulit. Verùm Cam-
byses talis cùm esset, aliquanto post divinitus puni-
tus est. Cùm enim in equum adscenderet, deci-
dens ex vagina gladius ferit ei femur. Ex quo vul-
nere paucos post dies mortuus est, cùm regnasset
annos 7, menses 5.

2. Ex C. *Iulii Cæsaris interfectoribus* nullus
triennium supervixit. Et memorabile est, quod *Va-
lerius Max. lib.* 8. *c.* 6. narrat, quòd omnes inter-
fectores Cæsaris violenta morte, & iisdem gla-
diis, quibus cædem perpetraverant, ipsimet perie-
rint.

3. Machiavellus de *Cæsare Borgia* (quem *Iovius*
sanguinario ingenio immanique sævitia veteres ty-
rannos æquasse censeri posse, & viroso sanguine ex-
secrabilique semine progenitum scribit) memoriæ
tradit. Hic enim fretus patris sui authoritate & po-
tentia (is fuit *Alexander VI.* Pontifex Romanus)
quum imperium totius Italiæ animo suo concepis-
set, & spe sua veluti devorasset, eamque ob causam
Principes & nobiles omnes, quos sibi impedimento
futuros rebatur, vel vi & dolo è medio sustulisset, vel
hoc facere decrevisset, tandem deceptus sua spe, ve-
neno, quod aliis præparaverat, per imprudentiam
hausto, in lectulo periculosè decumbens, & sicut
æstimabatur (is enim tunc vigore juventutis, &
medicamentis, superavit vim veneni) morti pro-
ximus, dixit: *Se adversus omnia pericula, quæcun-
que sibi evenire possent, multo ante remedia quæ-
siisse, præterquam adversus mortem: quippe nun-
quam cogitasse, se tam citò moriturum*: Immemor
sanè

sane doctrinæ Democratis, qui, sicut à Porphyrio citatur, dicere solitus fuit: *Imprudenter & impiè vivere, non tam esse malè vivere, quàm diu mori.*

DE INTERREGNO MAGORUM, ejusque Ortu, Progressu, & Egressu.

CAPUT I.

DE ORTU.

Sive Regni occupatione.

I.

Cambyses in Ægyptum profecturus, pro more Orientalium, quia filium ex se natum non habebat, Patizithen, unum ex Magis, Regni Curatorem constituerat. Dum autem Cambyses infelicem in Æthiopas expeditionem susceperat, & in Ægypto & in Syria variis rebus impeditus morabatur, Patizithes cognitâ Smerdis filii Cyri nece, quæ occultabatur, paucisque Persarum nota erat, inito cum reliquis Magis fœdere, fratrem suum Smerdin (quem *Iustinus* Oropasten vocat) ei cognominem orisq; ac corporis lineamentis persimilem substituit, atque in solium Regium collocat, quasi Smerdis Cyri filius esset, missis in omnes regiones atque provincias Caduceatoribus, qui edicerent omnibus subditis atque militibus, ut deinceps non Cambysi, sed Smerdi Cyri filio obedirent. Quod Magorum decretum à Proceribus Persarum approbatum fuit. Quia immanis illa Cambysis Tyrannis exosa illis erat.

II.

Cambyses autem, qui eo tempore *Ecbatanis* in *Syria* morabatur, hoc cognito, iratus Prexaspi exprobravit, quod Smerdin fratrem suum, juxta mandatum Regis, haud interfecisset. Prexaspes verò se manu suâ eum interfecisse juramento confirmabat. Statim hæc animum ejus cogitatio subiit, esse Pseudo-Smerdin, nempe Magum Patizithæ fratrem, qui Regium solium occupasset. Quare Smerdis fratris sui mortem amaris lacrymis deflevit; seque somnio, in quo Smerdin in solio Regio sedentem viderat, delusum agnovit.

III.

Cumque adversus Pseudo-Smerdin exercitum ducere vellet, subitò insilienti in equum vaginâ gladius excidit, fœmurque ejus lethaliter vulneravit, ex quo vulnere non multo post Ecbatanis in oppido quodam Syriæ extinctus est. Cambysi olim in Oraculo dictum, ipsum Ecbatanis moriturum. Ambiguitas erat in verbis Oraculi: Putabat namque Cambyses, se Ecbatanis in Media moriturum. At quia lethaliter se vulneratum vidit, & finem vitæ instare animadvertit, tum demum agnovit, Ecbatana Syriæ ab Oraculo intellecta, ac proinde in hæc prorupit verba: *Hoc in loco Cambyses Cyri filius morietur.* Quo dicto ad Persas astantes se convertit, eosque gravi oratione ad eripiendum Magis regnum commonuit. Vide Histor. Cambysis in c. 3. §. xxx. Tandem gravi multorum magnorumque scelerum conscientiâ oppressus inter ingentes animi corporisque cruciatus è vita decedit, ac Persidarum stirpem masculam interitu suo finit. Regnavit annos 7, menses 5. Quibus si addatur Magorum imperium, h. e. menses 7, proveniunt anni octo. *Herodotus, Plato, Polyænus, Zonaras, Seneca, Orosius.*

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

H. e. *De Regni confirmatione & administratione.*

IV.

Pseudo-Smerdis, ut novum Regnum, quod non Marte, sed fraude invaserat, confisus nempe nominis atque corporis similitudine, arte firmaret, triplici medio usus est.

V.

I. *Liberalitatis erga subditos declaratione.* Nam per totum illud tempus, quo Regno præfuit, omne genus liberalitatis in subditos munificentiæque exhibuit. Nam missis ad singulas, quibus imperabat, nationes edictis, immunitatem tributorum, & onerum militiæ remissionem in triennium tribuit. Hac ratione plurimorum sibi favorem conciliavit, illudque obtinuit, ut paucissimi essent, qui Smerdin Cyri filium regnare non crederent.

Nam quod Cambyses Ecbatanis moriturus dixerat, suo jussu atque Prexaspis ministerio Smerdin è medio sublatum, id ex invidia dictum, atque hanc ob causam effictum ab eo putabant, ut Smerdin Persis redderet suspectum & infensum.

VI.

II. *Prexaspis inficiatione.* Hanc Subditorum opinionem confirmabat sermo Prexaspis. Is namque post tragicum Cambysis exitum, ut tutus, tum à Magis, tum à populo esset, Smerdin Cyri filium à se interfectum constanter pernegabat.

VII.

III. *Magorum occultatione.* Denique hæc res

co occultior erat, quod apud Perſas perſona Regis ſub ſpecie Majeſtatis occultabatur, & nemini facile, niſi domeſticis, aditus ad eum patebat. Hac itaque ratione Magus Cyri filius falsò creditus ſeptem menſes ſecurus regnavit, donec mirabiliter patefactus fuit.

Capvt III.
De Magophonia, ſive de Magorvm *interfectione*.

VIII.

Circa μαγοφονίαν notanda tria ſunt. 1. Τὰ προηγούμενα, h. e. *antecedentia*. 2. Τὰ πραχθέντα, h. e. *interfectio ipſa*. 3. Τὰ παρεπόμενα, h. e. *conſequentia*.

I. ΤΑ᾿ ΠΡΟΗΓΟΥ᾿ΜΕΝΑ, h.e. *Antecedentia*.

IX.

1. Τὰ προηγούμενα, ſive Antecedentia ſunt tria. 1. Phædimæ pellicis Regiæ proditio. 2. Procerum conſpiratio. 3. Publica Prexaſpis confeſſio.

X.

Primò: *Phædimæ proditio*. Tandem Pſeudo-Smerdis, Cyri filium, & Cambyſis fratrem ſe mentientis, fraus hunc in modum detecta & vindicata fuit. Erat Perſa quidam, Ottanes dictus, Pharnaſpis filius, vir nobilis & ſagaciſſimus. Hic cùm obſervaſſet novum Regem nunquam ex arce progredi, neque Procerum Perſarum quempiam in conſpectum ſuum vocare, & præterea Cambyſis confeſſionem de cæde fratris ſecum reputaſſet, dubitare cœpit. Miſit itaque nuncium ad filiam ſuam Phædimam, (cujus, ut & aliarum Cambyſis uxorum, contubernio Magus utebatur) & ex ea clam quæſivit; Quo cum homine cubare ſoleret, Cyrine filio Smerdi, an Mago ejus nominis? Reſpondente illa, ſe ignorare, miſit alium, petentem, ut ex Atoſſa Cambyſis ſorore hoc ipſum cognoſceret. Ad hæc illa, compellandæ ejus copiam ſibi haud dari, reſpondit, quoniam concubinæ Regis ſeparatim recludantur. Requiſita tertium, ut inter dormiendum de auriculis concubini inquireret; quoniam noverat, Smerdi Mago utramque aurem propter delicta reſectam eſſe: paruit parenti filia. Cùmque ordo ad concubitum eam vocaret, concubini ſomno ſepulti contrectare voluit aures. Quas cum nullas reperiſſet, ſtatim altero die patri renunciari juſſit.

XI.

2. *Procerum Perſicorum conſpiratio.* Ottanes per filiam certior factus, ſine auribus eſſe Regem, rem omnem indicabat Aſpatinæ & Gobryæ Perſarum Proceribus, & ad fidem ſibi ſervandam accommodatiſſimis. Qui & ipſi ſua ſponte rem ita ſe habere ſuſpicati conſtituebant, ut ſinguli ſibi ſingulos in ſocietatem deligerent è Perſis, quibus maximè confiderent. Adjungebat ergo ſibi Ottanes Intaphernem, Gobryas Megabyzum, Aſpatines Hydarnem. Hi cùm ſex eſſent, accedebat etiam Darius Hyſtaſpis filius, qui cognitâ Smerdis Cyri filii nece, deditâ operâ venerat eò, ut Magum de Regno deturbatum trucidaret. Hoc ergo in ſocietatem aſſumto, memores mandati Cambyſis, ex continenti, ne, dato in pœnitentiam ſpatio, res per quenquam narraretur, occultato ſub veſte ferro, ad Regiam pergebant.

XII.

3. *Publica Prexaſpis confeſſio.* Præterea etiam ante hanc Magophoniam, Prexaſpen ampliſſimis promiſſionibus conduxerant Magi, ut, conſcenſâ prægaltâ turri, convocatis eum in locum Perſis, annunciaret, Smerdin Cyri filium Imperii clavum tenere: Quia hoc ipſum non ſolùm pauci noverant, ſed etiam ipſe negare, Smerdin à ſe interfectum, ſolebat.

At Prexaſpes, qui hoc ſe facturum Magis ſimulate promiſerat, ſimulac turrim aſcendiſſet, & circumfuſam undique Perſarum multitudinem videret: Ecce palàm coram omnibus, non obſtante ſplendidâ Magorum promiſſione, enunciat, ſe Smerdin Cyri filium à Cambyſe coactum trucidaſſe, & Magum eſſe qui regnet: ac ne quod periculum propterea ſubiret, illicò de turri præcipitem ſeſe dedit. Hujus itaque confeſſione, veluti etiam augurio Accipitrum, quorum ſeptem paria inſectabantur duo vulturum paria, magis confirmati, obvios quoſque, ſi qui impedire cuperent, trucidant, atque ad Magos fratres penetrant.

II. ΤΑ᾿ ΠΡΑΧΘΕ᾿ΝΤΑ. h. e. *Magorum interfectio.*

XIII.

Magis autem, quid fieret, animadvertentibus, nec animus in auxilium ſui deerat. Siquidem arreptis armis alter Aſpatinis fœmur percutiebat; alter verò Intaphernem oculo privabat. Verùm oppreſſi à pluribus vim ſuſtinere haud poterant. Ideoque unus eorum fugâ ſalutem quærebat, quem Gobryas ſtatim inſequens complectebatur. Darius verò cun-

ctabundus ſtabat, hærenſque metuebat, ne Gobryam pro Mago transfoderet, quia res obſcuro loco gerebatur. Quod animadvertens Gobryas, patriæ liberandæ amore accenſus, per utrumque corpus ferrum adigi jubebat. At Deo dirigente ictum, Gobrya incolumi, Magus interfectus eſt.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ,

h. e. *Conſequentia*.

XIV.

I. *Magorum decollatio.* Septemviri iſti Magicidæ Magis occiſis capita amputabant; eaque Perſis oſtendentes, rem geſtam exponebant. Qui cognito Magorum dolo, eductis gladiis, ut quemque reperiebant, Magum trucidabant, & niſi noctis interventu cohibiti fuiſſent, neminem Magorum in vivis reliquiſſent. Hac itaque ratione Magis regnum, quod dolo occupaverant, vi rurſus ademtum fuit.

XV.

II. *Feſti Magophonias inſtitutio atque annua celebratio.* In hujus autem rei memoriam Perſæ diem iſtum maximè ſolennem obſervabant, & feſtum in eo celebrabant annuum, quod Μαγοφονίαν, h. e. Magorum cædem vocabant. Quo die nulli Magorum fas erat prodire in lucem, ſed cuncti ſe intra domum continebant. *Herodot. lib.* 3. *Iuſtin. lib.* 1.

XVI.

III. *Principum de forma Gubernationis deliberatio.* Magis è medio ſublatis, de forma gubernationis deliberatio inſtituitur à Principibus, an videlicet velint retinere Monarchiam; an verò, eâ abolitâ, introducere aliam, vel Democratiam, vel Ariſtocratiam.

XVII.

I. *Ottanes* filius Siſamnis primus ſententiam dixit. *Propoſitio* ejus fuit: *Monarchiam eſſe abrogandam, & Democratiam conſtituendam*: Quia Monarchia facilè convertatur in Tyrannidem; & Monarchæ magnitudine potentiæ, etiam boni naturâ, reddantur aut deteriores, aut aſperiores. Tales namque, plerumque, peccare, aut ὕβρει, aut φθόνῳ.

NOTA.

[*Ottanes ex affectu ſententiam dixiſſe videtur.* Nam experientiâ edoctus noverat, quomodo Rex Cambyſes patrem ſuum Siſamnem crudelius tractaſſet. Ideoque odio Cambyſis Monarchæ loquutus eſt contra Monarchiam ipſam, & ſic confudit Regem atque Tyrannum: aut conſideravit Regem ut tyrannum, cùm tamen vitium perſonæ à ſtatu ipſo accuratè ſit diſtinguendum: Tyrannus vult eſſe Legibus ſolutus: At Rex ſive Princeps bonus fatetur, Legibus ſe teneri. Quæ vox eſt Theodoſii I.4. Cod. de ll. Confer orationem Dei dehortatoriam ad Iſraëlitas, Regem importunè poſtulantes, dictam 1 *Sam.* 8. *v.* 10. 11.]

XVIII.

2. *Megabyzus ſecundo loco dixit ſententiam. Propoſitio* ejus fuit: *Non inſtituendam eſſe Democratiam, ſed Ariſtocratiam.* Refutavit Vulgi tyrannidem, quam oſtendit multo minùs tolerabilem eſſe tyrannide unius, nimirum, quia vulgus ſit ſine ſapientia, non regatur judicio, ſed feratur veſano impetu, & in præceps ruat, incitatus ab iis, ex quorum nutu pendet, non ſecus ac torrentes incitantur, cùm hybernis nivibus augentur. Suadet ergo, inſtituendam eſſe Ariſtocratiam, h. e. Gubernationem Optimatibus Regni commendandam eſſe. Et concludit hac memorabili γνώμῃ: *Optimorum virorum optima eſſe conſilia.*

[Confer *Pſal.* 73. *v.* 10. ubi Natura vulgi plenitudine aquarum accumulatâ deſcribitur.]

XIX.

3. *Darius* ultimus ſententiam dixit. *Propoſitio* ejus fuit: *Non introducendam Democratiam aut Ariſtocratiam, ſed retinendam Monarchiam.* Rationes ejus hæ ſunt: 1. Quia Democratia facilè degeneret in Ἀναρχίαν. Iam verò majus malum eſt ἀναρχία, quàm tyrannis; uti *Sophocles* in Antigone inquit. 2. Quia Ariſtocratia facile degeneret in Ὀλιγαρχίαν, quæ eſt paucorum gubernatio, magis ſerviens utilitati privatæ, quàm publicæ. Concludit ergo, rectiùs eſſe, patrias Leges non aboleri, quæ Regium ſtatum confirment, in quo per Cyrum ingentibus beneficiis affecta fuerit univerſa Perſia. Et hæc Darii ſententia à quatuor reliquis Principibus eſt approbata, & decretum ut Rex crearetur.

USUS.

AXIOMA I.

Qui novas res vult moliri, illum apprimè audacem eſſe oportet. Audacia namque in tali caſu primum ſibi vendicat locum, h. e. inconſulta temeritas; quæ ſolatur ſe leviſſimo Numine Fortunâ, incumbitque arundini.

Huc pertinent veterum Emblemata, nempe Virgilii:

Audentes Fortuna juvat, timidoſque repellit.

Et Ennii: *Fortibus eſt Fortuna viris data.*

Ovidii 2. Faſtorum:

—— *Audentes Forſque Deuſque juvat.*

Exem-

Exempla.

1. Talis audacia fuit in SMERDI Mago. (Iustinus *Mergidem* appellat.) qui tot Proceribus tamdiu imposuit, auribus etiam præcisis mutilus, Persarumque Regno menses præfuit septem.

2. Talis quoque audacia fuit in BORGIA *Cæsare*, qui animum suum Emblemate prodebat, quod erat: *I Cæsar, i nullo.* Quod Poëta ita reddidit:

Borgia Cæsar eram, factis & nomine Cæsar.
Aut nihil, aut aliquid, dixit: utrumque fuit.

AXIOMA II.

Liberalitas & beneficentia Principum erga subditos magnum eis amorem atque favorem conciliat; præsertim si, quando recens imperium capessunt, nova eis non imponant onera, & vetera debita atque tributa illis remittant. Vnde etiam Reges נדיבים εὐεργέται, h. e. *Benefici* passim in sacro Codice appellantur. *Psal.* 47. *vers.* 9. *Iob.* 12. *v.* 21. *Psal.* 107. *vers.* 40. *Luc.* 22. *v.* 25. quod propria ipsorum virtus debeat esse Liberalitas. Talis namque εὐεργεσία & Liberalitas Subditorum animos Regi quam maxime conciliat.

Exempla.

I. CYRVS, Rex Persarum, primus nullum à Persis exegit tributum: Ideo PATER ab eis appellatus fuit; quod omni ratione de subditis bene mereri studeret. Vnde lib. 2. ap. *Xenoph.* inquit: Quos volumus esse socios, venandi sunt benefaciendo & benedicendo.

II. ALEXANDER MAGNVS, cum quidam eum admoneret, ut majora subditis vectigalia atque onera imponeret, sapienter respondit: Καὶ κηπωρὸν μισῶ, τὸν ἐκ ῥίζων ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. h.e. Et olitorem odi, qui radicitus olera exscindit.

III. Hoc quoque observavit PSEVDO-SMERDIS ille, de quo jam agimus. Hic enim per totum illud, quo regnavit, tempus, omne genus liberalitatis munificentiæque in subditos exercuit. Quoniam missis ad singulas, quibus imperabat, nationes, edictis, immunitatem tributorum, atque onerum militiæ vacationem in triennium tribuit. Quo facto omnium subditorum amorem atque favorem mirifice sibi, solis Persis exceptis, conciliavit. *Herodotus lib.* 3.

Pulchra vide in *Histor. Nabuchd.* §. 25. & *in Histor. Cyri* §. 28.

AXIOMA III.

Fœminæ sunt lene tormentum.

Sapientes docent, vinum esse tormentum lene; uti patet ex *Horatio*, qui Od. 21. lib. 3. vini amphoram ita alloquitur.

Tu lene tormentum *ingenio admoves*
Plerumque duro: tu sapientium
Curas, & arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.

Et hoc tormento uti, ait idem, (in Arte ad Pisones) Reges:

Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus.

Hinc Critici Liberum Patrem ex eo *Liberum* dictum voluere, quod bibentes liberi oris faciat. Et *Ebrietas* (notante *Pausania* in Corinthiacis) olim γέγραπται ἐξ ὑαλίνης φιάλης πίνουσα, h. e. picta est ex poculo vitreo bibens; quod ut vitrum, sic & animi ebriorum perspicui esse videantur.

Eadem quoque in Fœminas quadrant, quæ & ipsæ blandis extorquent verbis, quicquid imo latet in pectore. Vnde non minus ab hisce quam à vino cavendum, neque illis secreta revelanda. Et hac de causa Micheas Propheta c. 7. v. 5. graviter monet, quando inquit: *Ab ea, quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui.* Et pulcherrimi sunt versus *Antiphanis* ap. *Stobæum* Serm. 14.

Τί φῄς; λαθεῖν ζητῶν τι, πρὸς γυναῖκα
Ἐρεῖς τὸ πρᾶγμα; καὶ τί τοῦτο διαφέρει,
Ἢ πᾶσι τοῖς κήρυξιν ἐν ἀγορᾷ φράσαι;

Hoc est,

Quid ais? latere cum velis negotium,
Id fœminæ narras? Quid istuc interest,
Quam si omnibus in foro dicas præconibus?

Exempla.

1. Si hoc observasset SIMSON, & ab ea, quæ dormiebat in sinu suo, claustra oris sui custodivisset, secreta Delilæ non reserando; in tantas non fuisse redactus angustias, ut & libertatem, atque oculos & vitam misere amisisset: uti ex *Iudic.* 16. *v.* 16, 20. patet.

2. Si hoc observasset FVLVIVS, garrulitate conjugis suæ ad desperationem adactus, mortem sibi ipsi non conscivisset. *Plutarch.* de Garrulit. fol. 337.

3. M. CATO quamvis meliori fortuna usus, se tamen per omnem vitam trium maxime pœnitere dixit: *Vnum*, quod mulieri arcanum credidisset: *Alterum*, quod navigasset, quo ire poterat pedibus: *Tertium*, quod unum diem mansisset intestatus.

4. PSEVDO-SMERDIS *Magus*, si fœminis abstinere potuisset, rectius rebus suis consulturus utique fuisset. Hæc namque res mortem ei acceleravit.

PARÆNESIS.

Quare Viri, in publico versantes officio, à leni hoc tormento, h. e. à blanditiis fœmineis sibi caveant, nisi ad eundem periclitari modum velint. Nam fœmina id tantum tacere potest, quod nescit; sicut pulcre ait *Porcius* Latro ap. *Senecam*. Recte hoc ipsum observavit *Papyrius*, quod ea, quæ in Senatu consultabantur, Matri quærenti aperire noluerit. Ideoque puer etiamnum prætexta à Senatu Romano donatus est. *Macrob.* lib. 1. Saturnal. c. 6. *Gell.* lib. 1. c. 23.

AXIOMA IV.

Nullum simulatum est diuturnum. Quia quod simulatum est, perpetuo latere non potest; aliquando erumpat oportet; quod ubi factum fuerit, semel & simul evanescet omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertetur.

Vbi notandum, quod *Simulatio* sit duplex. 1. *Animorum*. 2. *Corporum, vel Personarum*.

I. De simulatione Animorum.

Pulchre *Petronius Arbiter* Satyr. p. 32. in Amicos fucatos & perfidos lusit hoc Epigrammate:

Nomen amicitiæ, si, quatenus expedit, hæret,
Calculus in tabula mobile ducit opus.
Cum Fortuna manet, vultum servatis, amici:
Cum cecidit, turpi vertitis ora fuga.
Rex agit in scena mimum: Pater ille vocatur;
Filius hic; nomen divitis ille tenet:
Mox ubi ridendas inclusit pagina partes,
Vera redit facies, dissimulata perit.

Exempla.

1. *Tiberius Imp.* secus ac cæteri hominum, quicquid expetebat, id se odisse simulabat; & quicquid oderat, expetere præ se ferebat: omnia agebat in adversum, pectore & lingua usquequaque dissentientibus: atque ut *Tacitus* refert; Nullam, ut rebatur, ex virtutibus suis magis, quam dissimulationem diligebat. *Tacit. lib. 4. Annal.*

2. *Nathan Chytræus* in Fastis, mense Iunio, *Iuliani Imp. Apostata* simulationem hypocriticam taxat hisce versibus:

——— *Nulla diu simulatio durat.*
Agnina sub pelle latens vulpecula tandem
Proditur indiciis propriis.

II. De simulatione corporum, sive Personarum.

Sæpe inventi sunt homines, qui per dolum, Principum aliarumque Personarum illustrium nomen usurparunt, proque iis se venditarunt: sed tandem successu infelici.

EXEMPLA.

Exempla de tali simulatione personarumque suppositione occurrunt varia, quæ ordinis ergo ad quatuor referri Monarchias possunt.

I. *Exemplum primæ Monarchiæ.*

SEMIRAMIS, Monarcha IV, non cum laude, sed cum fraude, non candide, sed callide ad Regnum pervenit. Nam refert *Iustinus lib.* 1, eam sexum mentitam virilem, pro Nini filio sese venditasse, atque ita puerum creditam successionis titulo imperium suscepisse.

II. *Exemplum secundæ Monarchiæ.*

Postquam Cambyses Cyri filius, Rex Persarum, fratrem suum *Smerdin* (quem alii *Mergidem* vocant) interfici jussisset, veritus ne sibi succederet, & Cambyse etiam divino judicio mortuo, Magus quidam nomine *Patazithes fratrem suum*, & nomine & corporis similitudine fere per omnia similem Smerdi necato, pro Smerde Cyri filio & Cambysis fratre subjicit; isque receptus tanquam verus Smerdis, regno potitus est, & Rex à populo salutatus. Verum septimo (octavo) mense postea quisnam esset, detectus, obtruncatus est. *Herodot.* lib. 3. *Iustinus Gregor. Tholosan.* lib. 7. de Republ. cap. 18. pag. 498.

III. *Exemplum tertiæ Monarchiæ.*

Scribit *Iustinus* lib. 35, in odium *Demetrii Soteris* dicti, qui usurpaverat regnum, *Antiochenses*, qui primi defecerant, adjuvantibus & Ptolemæo Rege Ægypti, & Attalo Rege Asiæ, & Ariarethe Rege Cappadociæ, bello à Demetrio lacessitis, subornasse *Prompalum* quendam, sortis extremæ juvenem, qui regnum velut paternum armis repeteret; & ne quid contumeliæ deesset, nomen ei Alexandri indidisse, & genitum ab Antiocho rege dictum. Et Alexandrum admirabili varietate rerum, pristinarum sordium oblitum, totius ferme Orientis viribus succinctum, bellum Demetrio intulisse, vicisse, & regno spoliasse & vita. Verum paulo post, cum Alexander inter greges scortorum per-

per desidiam & luxuriam abuteretur potestate, oblitus suæ fortunæ, cum in regia, auxiliantibus Cretensibus, securum se vivere putaret, à Demetrii filio pubere facto, nomine quoque Demetrio, adjuvantibus rursum Antiochensibus, prælio invaditur, & non minori impetu fortunæ desertus, quàm elatus, interfectus est, & victus prælio: sicque pœnas dedit Demetrio, quem occiderat, & Antiocho, cujus mentitus erat originem. *Tholosanus* 7. de Rep. c. 18. p. 499.

IV. *Exempla quartæ Monarchiæ.*

I. Tempore AUGUSTI Imperatoris exstitit quidam *Pseudo-Alexander*; de quo *Iosephus* lib. 17. Antiquit. Iudaic. cap. 14. & lib. 2. de Bello Iudaico cap. 5. talem Historiam recitat: Quidam juvenis, natione Iudæus, apud quendam libertinum Romanorum in Sidoniorum oppido educatus, illum se formæ similitudine, quem Herodes necaverat, Alexandrum esse mentitus, fallendi spe Romam venit. Hujus autem facinoris habebat socium quendam gentilem suum, omnes regni actus optime scientem: à quo instructus affirmabat, eorum se misericordia, qui sui atque Aristobuli occidendi causa missi fuerant, similibus corporibus subditis, morti esse subreptos. Denique his multos jam Iudæos fefellerat in Creta degentes: ac liberaliter illic acceptus, Melumque inde transmissus, ibique ampliore quæstu cumulatus, etiam hospites suos magna verisimilitudine Romam secum navigare pellexerat: postremo delatus Dicæarchiam, multisque muneribus à Iudæis ejus loci donatus, quasi rex à paternis amicis deducebatur. Ad hoc enim fidei processerat formæ similitudo, ut qui Alexandrum illum viderant, planeque noverant, hunc eum esse jurarent. Igitur etiam omnes Romæ Iudæi, visendi ejus studio circumfusi properabant; & infinita multitudo per vicorum angustias, quocunque ferebatur, conveniebant. Tanta namque multos dementia ceperat, ut illum sella portarent, ac regale obsequium propriis ei sumtibus exhiberent. Sed Cæsar Alexandri vultum optime sciens, (accusatus enim apud eum fuerat ab Herode) etsi prius quam videret hominem, fallaciam similitudinis adverterat, hilariori tamen animi spei nonnihil indulgendum putavit: & Celadum quendam, qui Alexandrum bene cognosceret, misit, ut ad se adolescentem deduceret. Qui illo conspecto, statim personæ differentiam conjectura deprehendit. Maxime vero, ubi corporis ejus duritiem, & servilem formam consideravit, intellexit omne commentum. Valde autem commotus est dictorum ejus audacia. De Aristobulo enim percontantibus, salvum quidem illum esse commemorabat: consulto vero non adesse, quia apud Cyprum degeret cavendo insidias: minus enim se circumveniri posse disjunctos. Itaque ab aliis ei separato vitam dixit à Cæsare præmium fore: si tantæ fraudis prodidisset autorem. Id autem se facturum ille pollicitus, ad Cæsarem sequitur: & Iudæum indicat, qui formæ suæ similitudine abusus esset ad quæstum. Tanta enim dona ex civitatibus eum singulis abstulisse docuit, quanta vivus Alexander non accepisset. Risit his Cæsar: & falsum quidem Alexandrum propter habitudinem corporis, remigum numero inseruit, suasorem vero ejus interfici jussit. Melus autem sumtuum detrimentum pro amentiæ pretio satis esse judicavit.

II. *Suetonius* scribit, se adolescentem post 20 annos (à morte Neronis) *servum* vidisse, quem *Tacitus* lib. 18. pag. 587. ex Ponto fuisse scribit, cythara & cantu peritum, oris lineamentis Neroni simillimum, qui se *Neronem* esse jactabat. Is à Parthis acceptus, sed à Calphurnio Asprenate postea occisus. *Cuspinianus* in vita Neronis p. 26. *Suetonii* verba, quibus concludit Neronis vitam, sunt hæc: Cum post 20 annos adolescente me, exstitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse jactaret, tam favorabile nomen ejus apud Parthos fuit, ut vehementer adjutus & vix redditus sit, tandem tamen ab Othone supplicio affectus; uti refert Xiphilinus ex Dione in Othone.

III. Imperante VITELLIO, alter quasi *Vrbius*, (de quo *Ovid.* lib. 15. Metamorph.) exstitit in Illyrico servus nomine Geta, qui se Scribonianum Camerinum finxit, Servatorem Romanum, quem Nero occiderat.

IV. Anno 1547, non longe ab Hercynia sylva inventus est, in quadam ruinosa & deserta arce, vir corpore inculto atque horrido, qui affirmavit, se esse Imperatorem FRIDERICUM II, dixitque se reformaturum Imperii statum. *Sabin. lib.* 15. *Metamorph. Ovid.*

V. Anno 1601. insignis quidam Impostor, cum sese SEBASTIANUM *Portugaliæ Regem* esse dicebat, ac anno 1578 à copiis Abdelmeleci Regis Fessani in Aphrica die 4 August. fusus fuerat: ad triremes condemnatus est. Tanto autem artificio *Sebastianum* fingebat, ut multi Portugalenses eum ipsum esse crederent. *Bucholz. in Chronolog. pag.* 765.

DARIVS HYSTASPIS, MONARCHA III.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

1. APPELLATIO. *Primo:* DARIVS dictus fuit tertius Monarcha Persarum. Ebr. דריוש victor seu dominator abundans. Ein reicher Herr/ oder Siges-fürst. *Vbi notandum, quod quatuor in Monarchia* II *vixerint Reges hoc nomine insigniti. Primus* fuit DARIVS MEDVS, qui à Beroso & Ptolemæo in Canone *Nabonnedus Medus*, à Megasthene *Nabonidochus* appellatur, filius Astyagis Medorum Regis, qui impio Belsazari Babyloniorum Regi successit, idem primus Monarchiæ II Monarcha factus in Dynastia Medorum. *Daniel.* 5 *v.* 31. & 9. *v.* 1. *Secundus* fuit DARIVS HYSTASPIS, III Rex Persarum; de quo jam agimus. *Tertius* fuit DARIVS NOTHVS, VI Rex Persarum. *Quartus* fuit DARIVS CODOMANNVS, X & ultimus Rex Persarum, qui ab Alexandro M. in prælio victus & vitam & regnum amisit. *Diodor. Sicul. lib.* 17.

II.

Deinde dictus fuit ACHASCHVERVS, vel, ut alii efferunt, *Ahasuerus*, vel *Asuerus*. Ebraice אחשורש. Hoc fuit commune nomen, quo Ebræi exteros magnosque Principes nominare solebant, præsertim vero præpotentes Medorum & Persarum Reges, qui per excellentiam *Achasueri* dicebantur, ab אחש *Achasch* Princeps, & ריש *Rosch*, caput, q. d. magnum caput, vel magnus Princeps. *Vbi singulari observatione dignum est, quod tres in Codice sacro reperiantur Reges, qui Achasueri dicuntur. Primus* est *Astyages*, Rex Medorum, Pater Darii Medi. *Daniel.* 9. *vers.* 1. *Alter* est *Cambyses*, secundus Rex Persarum, Cyri filius, qui ædificationem templi prohibuit. *Esdr. cap.* 4. *v.* 6. *Tertius* est *Darius Hystaspis*, maritus Atossæ. Alias dicitur ARTAXERXES, vel ARTHASASTA. Quod usitatum & commune omnibus Regibus Persicis nomen fuit.

III.

II. GENERATIO. Darius natione Persa fuit, filius Hystaspidis Persarum Præfecti, à Cyro generе paterno oriundi. *Herodot. l.* 7. *Iustin. lib.* 1. Primos ætatis annos non in otio, sed in negotio transegit. Nam strenue militavit in castris tum Martis, tum Artis. Vnde non tantum in disertum Oratorem evasit, sed & dignus habitus est, quo Cyrus pro pharetrophoro uteretur. Imo id consequutus est, ut egregii parentis filius haud deterior vocaretur. *Herodotus lib.* 3.

AXIOMA POLITICVM.

Multi homines ex gradu infimo ascendunt in gradum supremum, & perveniunt ex statu miseriæ in statum gloriæ. Vel (uti *Ælianus* de var. histor. lib. 12. loquitur.) *Multi ex obscuris clari nobilesque evaserunt.*

Exempla.

I. *In prima Monarchia.* 1. SEMIRAMIS, quæ tanti nominis Regina fuit, ut virtutibus heroicis rebusque gestis omnes Reges Assyriorum anteiret, exposita fuit infans, (uti *Diodor. Sicul.* scribit.) & ab avibus educata, quæ alis eam foventes enutrierunt lacte coagulato, è proximis pastorum mapalibus rapto. Pastores tandem repertam Præfecti Regio donarunt: qui liberis carens, filiæ loco eam suscepit, & ab avibus altricibus, lingua Assyriorum, Semiramidem appellavit, & postea eam in uxorem duxit: cui Ninus eam eripuit, & matrimonio sibi junxit. Nino autem mortuo, illa sexum mentita virilem, pro Ninya filio se venditavit, atque ita vir credita successione imperium suscepit. *Iustinus lib.* 1. II. PHVL-BELOCHVS & ARBACES præfecti fuerunt Sardanapali, effœminati illius Assyriorum Regis, sed eo devicto ad Regium solium pervenerunt.

II. *In secunda Monarchia.* 1. CYRVS primus *Rex Persarum*, natus è filia Astyagis, à crudelissimo avo exponitur; à Deo autem mirabiliter servatur, & ad Regni Chaldaici & Babylonici fastigium provehitur: uti scribit *Herodotus lib.* 1. 2. *Darius Hystaspis* Cyri pharetrophorus exstitit, & mirabili modo ad Regnum pervenit. 3. *Darius Codomannus* ultimus Rex Persarum, qui ab Alexandro M. prælio superatus, serva natus fuit.

III. *In tertia Monarchia.* 1. Defuncto Alexandro M. *quatuor* ejus *Duces* Monarchiam Alexandri inter se diviserunt. *Antipater* factus est Rex Macedoniæ, *Antigonus* Asiæ, *Seleucus Nicanor* Syriæ, & *Ptolemæus Lagi* Rex Ægypti. II. Sub Alexandro M. memorabilis contigit historia de *Abdolonymo*, quam *Curtius* lib. 4. describit: nos eam dignam judicamus, quæ hic adscribatur. Cum Alexander M. ad Sidona venisset, urbem vetustate famaque conditorum inclytam: & in ea regnaret *Strato*, Darii opibus adjutus: sed quia deditionem magis popularium suasu, quam sua sponte fecerat,

rat, regno visus indignus: Hephæstioni permissum est, ut quem eo fastigio dignissimum arbitraretur, Sidonis constitueret Regem. Erant Hephæstioni hospites clari inter suos juvenes, qui, facta ipsis potestate regnandi, negaverunt quenquam patrio more in id fastigium recipi, nisi Regiâ stirpe ortum. Admiratus Hephæstion magnitudinem animi, spernentis, quod alii per ignes ferrumque peterent: Vos quidem macti virtute, inquit, estote, qui primi intellexistis, quanto majus esset, regnum fastidire, quàm accipere. Cæterùm date aliquem Regiæ stirpis, qui meminerit, à vobis acceptum habere se regnum. Atque illi, quum multos imminere tantæ spei cernerent, singulis amicorum Alexandri ob nimiam Regni cupiditatem adulantes, statuunt, neminem esse potiorem, quàm Abdolonymum quendam, longâ quidem cognatione stirpi Regiæ annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum exiguâ colentem stipe. CAVSA EI PAVPERTATIS, SICVT PLERISQVE, PROBITAS ERAT, intentusque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat. Subitò deinde, de quibus antè dictum est, cum Regiæ vestis insignibus, hortum intrant, quem forte, steriles herbas eligens, Abdolonymus repurgabat. Tunc Rege eo salutato, alter ex his; *Habitus*, inquit, *hic, quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permutandus tibi est: ablue corpus, illuvie æternisque sordibus squalidum: cape Regis animum, & in eam fortunam, quâ dignus es, istam continentiam perfer: Et quum in Regali solio residebis, vitæ necisque omnium Civium dominus, cave obliviscaris hujus status, in quo accipis regnum: imò hercule propter quem.* Somno similis res Abdolonymo videbatur; Interdum, satisne sani essent, qui tam protervè sibi illuderent, percunctabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est, & injecta vestis purpura, auroque distincta, & fides à jurantibus facta: serò jam Rex, iisdem comitantibus, in regiam pervenit. Fama, ut solet, strenuè totâ urbe discurrit; aliorum studium, aliorum indignatio eminebat. Ditissimus quisque humilitatem inopiamque ejus apud amicos Alexandri criminabatur: admitti eum Rex protinus jussit, diuque contemplatus; *Corporis*, inquit, *habitus famæ generis non repugnat; sed libet scire, inopiam quâ patientiâ tuleris.* Tum ille, *Vtinam*, inquit, *eodem animo regnum pati possim.* HÆ MANVS SVFFECERE DESIDERIO MEO: NIHIL HABENTI NIHIL DEFVIT. Magnæ indolis specimen ex hoc sermone Abdolonymi cepit Alexander. Itaque non Stratonis modò regiam supellectilem attribui ei jussit, sed pleraque etiam ex Persica præda; Regionem quoque urbi appositam ditioni ejus adjecit. *Hucusque Curtius.*

IV. *In quarta Monarchia.* I. *Aurelianus Imperator* fuit filius hominis obscuri in Pannonia; videlicet, *æditui*: & tamen favore Dei evectus est ad fastigium Romani Imperii. II. PVPIENI MAXIMI, quem senatus publico consensu in Augustum evexit, Pater fuit faber ferrarius. III. MAXIMINI AVGVSTI patria vicus fuit Thraciæ planè ignobilis, Pater Gothus, Mater Alana, quorum nomina vix etiam fuêre memoriæ prodita. Vide *Iohan. Iovian. Pontanum* lib. 1. de Fortuna, pag. 267.

Similiter *in sacris literis* pulchra occurrunt exempla Principum atque Regum, qui ex sorte & statu infimo in statum sublimem à Deo evecti sunt. 1. IOSEPHVS *Patriarcha* ex infimo miseriæ gradu ad summum honoris fastigium conscendit. Nam cùm ipse 17 annorum adolescens esset, à fratribus suis Ismaëlitis venditus est, à quibus in Ægyptum abductus & 20 argenteis venditus est Potiphari, aulæ Magistro Regis Pharaonis. *Gen.* 37. *v.* 2, 25, 37. Postea verò à Domino suo innocens in carcerem squalidum est conjectus. *Genes.* 39. *v.* 20. At ex carcere illo squalido (in quo per triennium ferè misere detentus fuit) ad summum honoris fastigium evectus, *Abrech*, h. e. Dominus terræ factus est. *Gen.* 41. *v.* 43. Iosephus 13 annos in servitute ac carcere consumsit, antequam ad honores evectus est. Nam venditus est anno ætatis 17. *Gen.* 37. *v.* 2. Evectus est ad honores anno ætatis 30. *Gen.* 41. *v.* 46. Vnde 13 annos fuit humilis, antequam factus est sublimis.

2. SAMGAR ex bubulco Dux populi factus est. *Iudic.* 3. *v.* 31.

3. GEDEON pauper fuit, & ex torculari ad principatum vocatus est ab Angelo Iehovæ, von der Tennen oder Dresch-scheuren. *Iudic.* 6. *v.* 11. Vnde ipsemet ad Angelum inquit, *v.* 15. O Domine mi: in quo salvum faciam Israëlem? Ecce Pater meus pauper est in Menasseh: Et ego *minimus* in domo Patris mei.

4. SAVL filius Kis, primus Rex Israël, minimus è tribu Benjamin, asinas patris sui quærens amplissimum Regnum invenit. 1 *Sam. c.* 9. *v.* 3. 21. 1 *Sam.* 10. *v.* 1. *Nazianzenus* elegantissimè ait, in Orat. funeb. in Basil. Saul asinos paternos investigans, regno potitus, accessorium ipso instituto negotio majus nactus.

5. DAVID, filius Iesse natu minimus, ex pastore ovium & cantore Rex factus est. Davidi pro pedo & plectro corona & sceptrum offertur ab eo, qui de pulvere erigit pauperem, & collocat eum

cum

cum principibus populi sui, ut idem canit *Psalm.* 113. *v.* 6, 7.

Ille ego qui quondam caulæ, post arbiter aulæ:
Proque pedo vili regia sceptra gero.

Vnde ipse David ait *Psalm.* 4. *v.* 4. Deus mirabiliter ducit sanctum suum.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

IV.

IN *progressu* tria sunt notanda. 1. *Acta politica.* 2. *Acta Oeconomica.* 3. *Acta Ecclesiastica.*

V.

1. ACTA POLITICA.

Acta Politica Darii Hystaspis sunt duplicia: 1. *Togata.* 2. *Bellica.*

VI.

ACTA TOGATA.

Acta Togata concernunt 1. *Monarchiæ occupationem.* 2. *Monarchiæ Gubernationem.*

VII.

1. MONARCHIÆ OCCVPATIO. Darius Hystaspis mirabili modo & ratione ad Regnum pervenit, nempe per hinnitum equi, anno M. 3450. Ante C. N. 521. Circa hanc autem Regni occupationem tria sunt notanda. 1. Τὰ προηγούμενα. 2. Τὰ πραχθέντα. 3. Τὰ παρεπόμενα.

VIII.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Τὰ προηγούμενα vel *Antecedentia* sunt duplicia. 1. *Remota.* 2. *Propinqua.*

1. *Antecedens remotum* fuit *somnium Cyri de Dario Hystaspis.* Cyrus namque in expeditione contra Massagetas occupatus, in somno sibi videre visus est maximum natu filiorum Hystaspis ex Agamenidum familia, habentem in humeris *alas*, quarum altera Asiam, altera Europam obumbraret. Ideoque Hystaspem de hac visione monitum, redire in Persiam jusserat, & filium, quem Regno suo insidiari metuebat, custodiæ mandari, ut ad causam dicendam ex bello revertenti sisteretur. Erravit autem Cyrus de insidiis Darii, qui tum adolescens annum ætatis 20 agens, nihil tale cogitabat, sed quod Regnum ad eum perventurum esset, hoc præsagio adumbratum fuit; sicut eventus comprobavit.

II. *Antecedens propinquum* fuit *septemvirorum Magicidarum deliberatio.* Hi post Regnum recuperatum de optima Gubernationis forma posthac in Regno Persarum instituenda deliberarunt. *Otanes* pugnavit pro Democratia. *Megabyzus* pro Aristocratia, & denique *Darius Hystaspis* pro Monarchia. Quæ postrema, Darii nempe sententia, à quatuor reliquis Principibus approbata est. Decretum itaque fuit, ut Rex, & quidem ex conjuratis aliquis crearetur. Quia verò virtute & nobilitate ita pares erant, ut difficilem ex his electionem faceret æqualitas, placuit divino judicio arbitrioque rem committere. Pacti inter se sunt, ut constituto die omnes ante Regiam primo mane equos suos deducerent; & cujus equus ante Solis ortum primum hinnitum edidisset, is Rex esset. Nam & *Solem* unum Deum esse Persæ credebant, & *equos* eidem Deo consecratos colebant.

IX.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Cecidit autem *sors super Darium Hystaspis filium,* auxilio vel arte *Oebaris* sui equisonis, qui ante constitutam diem noctu unam equarum, quam equus Darii maximè adamabat, in locum designatum adduxit, ibique alligavit; tùm equum Darii eò adductum, equæ admovebat & admittebat, ratus ex voluptate veneris & desiderio equæ futurum, quod evenit. Postero die, ubi dies illuxit, ex pacto omnes Principes adfuerunt, equis insidentes. Et cùm ad locum pervenirent, ubi equa superiore nocte fuerat alligata, ibi Darii equus, cognito loco, ex desiderio fœminæ hinnitum statim edidit. Accessit etiam signum cœleste. Nam protinus fulgur sereno cœlo emicuit, & tonitru auditum fuit. Quo Darii electio è cœlo confirmata est.

X.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Principes autem reliqui, hinnitum equi & tonitru cœleste audientes, fulgurque videntes, illud velut divinum auspicium agnoverunt, statimque ex equis desilientes Darium ut Regem adorarunt. Populus quoque universus judicium Principum sequutus, eundem ut Regem suum coluit. Nam mos Persarum fuit, ut Reges suos adorarent. Quem adorandi cultum Cyro, primo Persarum Regi, primùm delatum scribit *Arrianus*, proximum Diis immortalibus honorem decretum. Addit *Iustinus lib.* 1. quòd Darius in principio Regni sui filiam Cyri Regis, regalibus nuptiis regnum firmaturus, in matrimo-

trimonium receperit, ut non tam in extraneum translatum, quàm in familiam Cyri reversum videretur.

VSVS.

AXIOMA I.

Modus Regna acquirendi est duplex: Ordinarius, & Extraordinarius.

MODVS ORDINARIVS est, quando per media consueta atque solennia Rex constituitur. Quod fit vel *per successionem*, quâ Rex Antecessori suo quasi hæreditario jure succedit; ut Salomoni successit filius Roboam. 1 *Reg. c.* 11. *v.* 43. Roboamo successit filius Abiam in Regno Iuda. 1 *Reg.* 14. *v.* 31. Abiæ successit Asa. 1 *Reg.* 15. *v.* 8. Asæ successit Iosaphat. *v.* 14. *&c.* *Vel per electionem*; ut quando Rex aliquis eligitur per vota vel suffragia. Quæ sunt vel planè libera in quamcunque personam: vel sunt ad certum quendam ordinem, ac certas quasdam personas legibus restricta. Sic *Deut. c.* 17. *v.* 15. Deus ipse electionem Regis certa quadam lege sancita ad populum Israëliticum determinat. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus.* Sic in aurea Bulla *Carolus IV. Imperator* Romanus sancivit, ne ad Imperii Romani fastigium alius evehatur, quàm is, qui se ex Germano sanguine satum docere possit. Quam constitutionem urget Elector Moguntinus apud *Sleidanum lib.* 1. in historia anni 1519.

MODVS EXTRAORDINARIVS est, quando regnum acquiritur *per sortem*, aliudve *medium fortuitum*, aut *rarum*. Idque vel *per hinnitum Equorum*; quomodo *Darius Hystaspis* Rex Persarum tertius electus est; uti describit *Herodotus* in Thalia. vel *per cursum*; quomodo electus fuit *Gordius Rex Phrygiæ*, qui ad Iovis templum se conferens, à Phrygibus ex Oraculi responso in Regem electus est: ut refert *Iustinus lib.* 11. vel *per cursum equorum*; quomodo electus fuit *Lescus*, Princeps Poloniæ: ut scribit *Herbott.* in Chron. Polon. lib. 1. c. 8. vel *per primam Solis contemplationem.* quâ ratione *Tyriorum Servi* Regem constituerunt; sicut *Iustinus lib.* 18. describit. Vide *Systema meum Polit. lib.* 3. *sect.* 5. *p.* 308. Multi quoque *per astum atque jocum* pervenerunt ad Regnum. Exempla habemus in Pseudo-Smerdi. Item in *Semiramide*, in *Lesco*, in *Regilliano*, *&c.* Quæ vide in Historia Semiramidis §. 12. p. 36.

AXIOMA II.

Persæ Reges suos maximo affecerunt honore. Hinc Regibus Persicis, ut divina quædam Majestas iis inesse vulgò crederetur, singulari cum pompâ & solennitate, Ignis sacer, argenteis altaribus comitantibus, atque accinentibus carmen patrium Magis, præferebatur; eosque adorabant. In quam sententiam apud *Plutarch. Artabanus* ad Themistoclem eleganter disserit, hanc adorationis cerimoniam inde confirmatám, quod Dei omnia conservantis effigies Rex haberetur. Verba ejus hæc sunt: Ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων, καὶ καλῶν ὄντων κάλλιστος οὗτός ἐστι, τιμᾶν βασιλέα, καὶ προσκυνεῖν εἰκόνα θεοῦ πάντα σώζοντος. h. e. Nobis (Persis) ex legibus multis & honestis, honestissima illa est, honorare (adorare) Regem, & venerari *imaginem Dei* omnia conservantis. Hoc observabant sex illi Persarum Principes, qui cùm audirent & viderent hinnitum equi Darii, tonitruque atque fulgur cœlo sereno exsistere, è vestigio ex equis desilientes eum ut Regem adorarunt. Plura vide in Proleg. *c.* 7. §. 32.

AXIOMA III.

In tota vita humana modestiæ summa ratio est habenda; inprimis autem viris in magna authoritate constitutis. Quia quanto superiores sumus, tanto submissius nos geramus, uti *Cicero* Eloquentiæ Romanæ Parens in Officiis docet. Et hac Humilitate, cum gratitudine conjunctâ, Deus summus ille Mundi judex ad majora beneficia conferenda provocatur. Vnde Modestiæ fama, nec à summis mortalium aspernenda est. *Tacitus.* Est enim omnis virtutis promtuarium. *Menand.* Princeps enim quilibet non minùs *hominem se*, quàm hominibus præesse cogitabit, seque ab illa lege & conditione, omnibus indictâ mortalibus, non esse exemtum. Agnovit hoc ipsum *Cyrus* primus Rex Persarum, cùm Crœso Regi Lydorum captivo ad se ducto, & his verbis eum alloquenti: SALVE DOMINE. (Hunc enim titulum tibi ut tribuam, fortuna concessit) responderet: *Salve & Tu.* VTERQVE ENIM HOMINES SVMVS. *Iustinus.* Agnovit hoc *Philippus Rex Macedoniæ*, qui puero cuidam in mandatis dedit: ut singulis diebus sibi acclamaret: Φίλιππε, μέμνησο ἄνθρωπόν σε εἶναι. *O Philippe, memento te hominem esse.* Ita *Darius Hystaspis* Rex Persarum, postquam per hinnitum equi ad Regiam dignitatem pervenisset, ut perpetuam hujus rei memoriam circumferret, annulum in digito gestavit, qui in sigillo sculptum habuit equum, δι' ὃν χρεμετίσαντα ἐβασίλευσεν, h. e. per quem hinnitum edentem Rex factus fuit; uti notat Thucydidis Scholiastes. Vide Dn. Iohan. Kirchman. in elegantissimo libello de Annul. c. 13. p. 105. Memorabile quoque Modestiæ exemplum habemus in *VVilligiso, Ottonis* III. *Imperatoris Præceptore.* Hic

ordinis Septemviralis instituendi author fuit anno Christi 997. Et ipse quidem primus fuisse perhibetur ex Diœcesi Moguntina Septemvir. Verùm ut suæ conditionis (quia natus erat patre rhedario, ex pago Saxoniæ Schöningen) memor esset, ROTAM, multis in locis depictam, sibi velut imaginem *humilitatis atque modestiæ* probandæ proposuit, cum hac inscriptione: *VVilligise, VVilligise recole, unde veneris; & prioris fortunæ tuæ memor, quis nunc sis, considera.* Vnde etiamnum Archiepiscopatûs insigne, ROTA, perduravit. *Bruschius* de Episcopatibus. *Dresser. P. II. Millen. VI.*

Quare audiant Principes monitum *Cabaris* ad Bessum apud *Curtium* lib. 7. c. 4. *Magnum onus sustines capite Regium insigne. Hoc aut moderatè perferendum est, aut, quod abominor, in te ruet.*

XI.

II. MONARCHIÆ GVBERNATIO. Circa hanc notanda sunt *Acta* duplicia. 1. *Togata.* 2. *Bellica.* Equibus tùm virtutes, tùm vitia ejus elucent.

XII.

I. ACTA DARII TOGATA.

1. REGNI MAGNITVDO ATQVE DISTRIBVTIO. Darius ad Regni dignitatem evectus, nonnullos Africæ & Europæ, universos verò Asiæ populos sibi subjectos habuit, præter *Arabes*, quos nec Cyrus, nec Cambyses subegerat. Cum istis Darius amicitiæ atque hospitii fœdus pepigit, propterea quod transitum Cambysi in Ægyptum præbuerant. *Herodot. lib. 3. p.* 224. Edit. Henric. Steph. Vniversum verò regnum suum, quod ab extremis Indorum finibus ad Hellespontum patebat, in provincias XX. distribuit, & Præsides singulis præfecit, quos Persæ *Satrapas*, & provincias ab his *Satrapias* nominarunt.

XIII.

2. TRIBVTORVM EXACTIO. Darius Regno ita diviso, singulis deinde provinciis annua imperavit tributa, eaque non levia. Nam ex sola Asia singulis annis accepit talentorum Euboicorum quatuordecim millia CCCCCLX, h. e. sedecim milliones & tres tonnas auri: vel, quod idem est, CLXIII. tonnas auri, cum septies mille & ducentis florenis. *Herodotus* in Euterpe p. 227. *Bodin.* lib. 6. de Republ. cap. 2. p. 1011. ex Herodoto in Euterpe commemorat, quòd hic Darius primus omnium tributa, *nec rerum species* (ut *Marcianus* loquitur) sed nummos, Quæstoribus ad id creatis, imperarit. Quomodo etiam Rex Æthiopum (qui NEGVS appellatur, quique majorum nostrorum præter quinquaginta provincias, quæ ejus Imperii finibus continentur, etiam Indiæ Orientalis amplissima Regna tamdiu tenuit, quoad legionibus Tartororum fractus, de India decedere cogeretur) species pro vectigalibus accipere etiamnum consuevit. *Franciscus Alvaresius* in Historia Æthiopica.

AXIOMA I.

Principes avari se ipsos infamant, nimiisque exactionibus subditorum animos à se abalienant.

EXEMPLA.

1. *Darius Hystaspis* malè audivit in principio regni sui, quod à subditis tributa exigeret, cùm anteà Persæ Regibus suis munera tantùm obtulissent. Hinc Darium vocarunt Institorem, Cambysem Dominum, Cyrum verò Patrem. Quoniam Darius res omnes quæstui habebat: Cambyses asper erat & morosus: Cyrus verò mitis & omni ratione bene de illis mereri studebat.

2. A *Roboamo* Salomonis filio Rege Iuda decem tribus Israël defecerunt, cùm subditis suis σεισάχθειαν, h. e. onerum publicorum levationem atque tributorum relaxationem petentibus, gratificari nollet, sed plura eis imponeret. 1 *Reg. c.* 12. Et *Ioseph. lib.* 9. *Antiq. Iudaic. c.* 15.

3. *Tiberius* III. *Imper Romanorum*, qui milvum maximum dono sibi oblatum venundari jussit, milvo rapacior fuit.

4. *Caligula* IV. *Romanorum Imperator*, ejus vestigium insequutus, dono oblatos pisces majores bis vel ter in foro vendidit.

5. *Nero* VI. *Imperator* nunquam cuiquam officium delegavit, nisi hæc adjiceret: *Scis, quibus mihi est opus? Cujus proprium & illud; Hoc agamus, ne quis quid habeat.* Vox prædone, quàm Principe dignior. *Suetonius & Dionysius.*

6. *Mauritius Imper.* LXXXII. Cappadox genere, & successor in Imperio Tiberii soceri, primùm ob avaritiam desertus à militibus, à Phoca Centurione limitis Scythici captus & securi perculsus est. *Volaterranus lib.* 23.

7. *Phocas Imperat.* LXXXIII, eo non melior ob eundem avaritiæ morbum, contumeliis affectus, postquam 13 annos regnasset, è medio sublatus est. Nam tributa avarissime à subditis exigebat, moreque Persico cum aulicis suis secretò tractabat. *Cuspinian. Volaterran. l.* 23. Ita nullum

tam atrox crimen eſt, quod non committant homines lucri avidiſſimi.

AXIOMA II.

Dona ſæpe degenerant in debita.

EXEMPLA.

1. Initio *Reges Perſarum* nihil à ſubditis exigere, nihil excutere conſueverant: ſed ea tantum capere, quæ ſponte donarentur. Darius vero Hyſtaſpis, qui hinnitu equi regnum adeptus eſt, primus omnium tributa, nec rerum ſpecies, ut *Marcianus* loquitur, ſed nummos, Quæſtoribus ad id creatis, imperavit. *Herodotus in Euterpe.*

2. Ita *veteres Romani* aurum coronarium moderate, nec niſi parta de hoſtibus victoria, gratificanti animo accipiebant. Poſteri quaſi ordinarium tributum exegerunt: tametſi *oblationes* appellarent. Poſtea vero aurum coronarium à decurionibus civitatum & à Iudæorum collegiis quaſi tributum ordinarium exigi cœpit. l. penult. de Iudæis. C. l. 4. de auro coronario. C. Theodoſii.

XIV.

3. TRIBVTORVM MODERATIO. Darius tamen poſtea tributa moderatus eſt, cum videret, hoc medio ſubditorum à ſe animos abalienari. Nam accerſitos provinciarum Præfectos interrogavit, cum aliis de rebus, tum etiam, an gravia eſſent populo tributa: cum illi reſpondiſſent, eſſe mediocria, juſſit ut ſinguli dimidiam tantum partem exigerent. Qua benevolentia ſubditorum animos mirifice ſibi conciliavit, ut merito ab omnibus amaretur. *Plutarchus* in Regum & Imperatorum apophthegmatis.

AXIOMA.

Magnam novo principi conciliat ſubditorum benevolentiam onerum publicorum & tributorum relaxatio.

EXEMPLA.

1. Hoc axioma initio non intelligens *Darius Hyſtaſpis*, poſtea malo ſuo edoctus obſervare illud eſt coactus.

2. Prudentior eo fuit *Cyrus Rex Perſarum* primus, qui tributum nullum à Perſis exegit. Ideo *Pater* ab eis appellatus fuit.

3. Similiter prudentia & humanitate plenum fuit *Alexandri M.* reſponſum. Quum enim quidam admoneret, longe plus vectigalium auferri poſſe, reſpondit: Καὶ κηπωρὸν μισῶ, τ̀ ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. Et olitorem, inquit, odi, qui radicitus olera exſcindit. *Maximus Tyrius* 13 *ſerm. philoſophico.* Cui illud convenit reſponſum à Tiberio datum: Boni paſtoris eſſe pecus tondere, non deglubere. *Sueton. in Tib. c.* 13.

4. *Alexander Imperator* apud *Herodianum in matre Mammæa* ſubditorum expilationem reprehendit, & graviter ſuccenſebat, quod eſſet pecuniæ avidior, & opum cumulandarum ſtudioſior. Et ſane provinciæ in perpetuum redduntur deſertæ, miſeri homines & efferati, ne dicam deſperati, exhauſtis facultatibus per nimias exactiones. Quod his verbis deſcribit *Cicero lib.* 5. ad Atticum Epiſt. 16. Maxima exſpectatione in provinciam nos veniſſe ſcito, *&c.* audivimus, nihil aliud niſi imperata ἐπικεφάλια ſolvi poſſe, poſſeſſiones omnium venditas, civitatum gemitus, ploratus monſtra quædam non hominis, ſed feræ neſcio cujus immanis.

XV.

4. IVSTITIÆ ADMINISTRATIO. Darius in juſtitiæ adminiſtratione nullum perſonarum habuit reſpectum. Nam

Primo: Intaphernem, unum de ſeptem Magicidis, cui inoportuno tempore ad Regem ingreſſuro, janitoribus aditum haud permittentibus, aures nareſque præciderat, quòd rebellionem moliri videbatur, communicato cum reliquis quinque Principibus conſilio, capitis damnavit, & propinquos ejus ſeditionis conſcios rapi ad necem juſſit. Qui omnes interfecti meritam conjurationis pœnam luerunt, duobus exceptis, qui hac ratione liberati ſunt. Accedebat uxor Intaphernis quotidie ad Regias fores, plorabat & lamentabatur. Darius ergo miſericordia motus liberum ipſi relinquebat eligere ex vinctis, quem vellet. Deligebat illa ex omnibus captivis fratrem. & rogata cauſam, cur id feciſſet, reſpondebat: *Maritus mihi alius, ſi Deus voluerit, atque alii liberii, ſi hos amiſero, eſſe poſſunt: Alius autem frater, parentibus meis jam vita defunctis, nulla ratione poteſt eſſe.* Hoc reſponſo delectatus Darius, non fratrem modo, ſed etiam filium natu maximum ei reſtitui, cæteros vero interfici juſſit. *Herodotus lib.* 3. *pag.* 235. 236. *Edit. Henric. Stephan.*

Secundo: Oroëten Perſam, Præfectum Iöniæ, Cariæ & vicinarum regionum, qui ſub interitum Cambyſis, Polycratem Samiorum Regem, per inſidias ad ſe evocatum, ceperat, eumque cruci affixerat, juxta ſomnium filiæ, quæ ſomniaverat, parentem ſuum lavari à Iove & ungi à Sole, præterea multos alios, ut Mitrobatem Daſcylii Præfectum, ejuſque filium Cranapem, ſpectatos in Perſia viros, etiam Legatos Darii, interfecerat, mirabili ſtrategemate trucidandum curavit.

Tertio: Ariandem quoque Ægypti Prætorem, cum ob insolentiam, tum ob rebellionis crimen, supplicio affecit. Nam Darius pretiosissimam ex auro purgatissimo monetam percussit: Quod æmulatus Ariandes similem ex argento fecit, sed magno suo malo. Quia hoc ipsum causa necis ejus exstitit. *Herodotus lib.* 4.

XVI.

V. LIBERALITAS. Darius erga omnes bene de se meritos liberalissimus fuit.

I. *Erga Democedem Medicum Græcum.* Cum enim aliquando in venatione ab equo desiliens pedem vehementer luxasset, tantisque cum doloribus conflictaretur, ut septem diebus somnum non videret, sanitati vero postea restitutus fuisset à *Democede* Medico Crotoniata, variis ipsum affecit beneficiis. Nam 1. Ipsum è carcere liberavit, in quem ab Oroëte, post Polycratis cædem, conjectus erat, cum reliquis è Samo captivis. 2. Loco ferrearum compedum duobus aurearum paribus donavit. 3. Ita eum ditavit, ut Democedes omnibus rebus abundarit. At Democedes beneficiorum immemor, paullo post ingratus in Darium exstitit. Nam in Græciam reverti cupidus, Atossam Darii uxorem, cujus deterrimum ulcus in mammilla sanaverat, callide subornavit, ut Regi persuaderet Græciam bello petere, quo sibi adducerentur mancipia, fœminæ Athenienses, & Lacedæmoniæ. Darius uxori morem gerens, duas triremes instruxit, & onerariam, omnis generis bonis repletam, Democedi tradidit, adjunctis 15 viris Persarum spectatissimis, qui Græciam collustrarent. At Democedes in patriam reversus, contra fidem datam capta occasione aufugit, & exploratores turpiter deseruit, qui, cum non haberent Ducem, re infecta domum redeunt. *Herodotus lib.* 1.

II. *Erga Silosontem* Æacis filium, & Polycratis Samiorum Regis ab Oroëte interfecti fratrem, gratus exstitit. Hic enim olim Dario, cum adhuc privatus esset, & Satellitem Cambysis in Ægypto ageret, qua amictus erat, tunicam rubram donaverat: Idcirco postquam auditione accepit, Darium Regem Persarum factum, Susa se contulit, & in vestibulo Regiæ sedens ait: Se eum esse, qui de Rege sit bene meritus. Hoc Darius ex relatione janitoris cognoscens, hominem introduci jussit, interrogavitque, quo facto beneficus in Regem exstitisset. Illo amiculi rubri mentionem faciente, Darius, O, inquit, virorum generosissime: Tune ille es, qui mihi nullam potentiam habenti, donasti ea, quamvis parva, tamen perinde grata, ac si nunc aliquid magni acciperem? Qua de re immenso te auro argentoque remunerabor, ut nunquam te pœniteat liberalem in Darium Hystaspis exstitisse. Cui Siloson: Mihi, inquit, Rex, neque aurum neque argentum dederis, sed patriam meam Samum, quam post necem fratris mei, ab Oroëte interfecti, Mæandrius servus noster occupavit. Darius auxilia ei promisit, quibus Siloson adjutus Mæandrium ejecit, & Samum recuperavit. *Herodot. lib.* 3. *Edit. Henrici Steph. pag.* 245. 246.

XVII.

VI. MAGNANIMITAS. Nam insidias sibi structas non metuit. Cum enim cognovisset, sibi in venatione, à nonnullis Persis magnæ authoritatis, insidias structum iri, non correptus metu est, sed jussit eos arma sumere, & equos, atque deinceps mandavit, ut proferrent & intenderent arma, torvumque aspiciens eos: *Quid igitur?* inquit. *Non exsequimini id cujus gratia venistis? At illi cum intrepidum Regis vultum aspicerent, non solum impetum remiserunt; verum etiam usque adeo terrore perculsi sunt, ut hastas abjicerent, Darium adorarent, ejusque arbitrio prorsus se dederent. Ælianus in fine lib.* 5.

AXIOMA I.

Deus Magnatum in præsentissimis vitæ periculis est custos atque protector.

Nam experientia testatur, quod Assassini (ita namque Sicarii, qui cædem aliquam, aut alioquin atrox facinus vel mercede conducti, vel spe præmii ἐκ προαιρέσεως perpetrant, in Gallica & Italica lingua vocantur) quando Magnates interficere conati sunt, sæpe ἐπ' αὐτῷ φόρῳ, h. e. in ipso scelerati facinoris conatu, ex malæ conscientiæ metu perturbati, pusillanimes, stupidi atque vecordes facti sint. Contra vero illi, qui in viis suis ambulant, quique se suosque Dominos defendunt, fiducia bonæ conscientiæ atque causæ, animum præsentem habuerunt, viribusque adversus hostes suos extraordinariis non raro à Deo donati sunt.

Exempla.

1. *Exemplum* habemus in *Dario Hystaspis*, de quo modo diximus.

2. Memorabile quoque exemplum habemus in *Andrea Hunderiorto*, qui conductus erat ab *Alexandro* Comitis Gauriæ, Præfecti Regii fratre, ut *Iacobum* VI *Regem Scotiæ* interficeret. Hic namque, cum Alexandrum, Comitis fratrem, stricto pugione Regi necem minari videret, ita timore atque tremore correptus & perculsus est, ut condemnato

demnato, quam deputato ad tale facinus perpetrandum, similior videri posset. Quæ res occasionem præbuit, ut pauci familiares, non tam armis, quam præsenti animo instructi, bonaque conscientia freti, vincerent, & illa exigua interposita mora, Rex incolumis conservaretur. Accidit hoc Perthi anno cIↃIↃc, 5 Augusti.

AXIOMA II.

Sæpe oculi vultusque Magnatum in periculis magnis constitutorum peculiarem ἐνέργειαν, *h. e. vim atque efficaciam habent :*

Ita ut sicarii ad opprimendos ex insidiis eos conducti, Majestate oculorum vultusque eorum, divina accedente providentia, obstupefacti, in ipso facinore perpetrando terreantur & reprimantur.

Exempla.

I. Habemus in *Dario Hystaspis*; de quo in §. 17 diximus.

II. In *Augusto Imperatore*; de quo *Suetonius* scribit, quod in magno periculo mirabiliter à Deo conservatus sit, quando ait : cum vultu, vel in sermone, vel tacitum adeo tranquillo serenoque fuisse, ut quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitum, quo minus eum, ut destinarat, in transitu Alpium, per simulationem colloquii, propius admissus in præcipitium propelleret. Has vel similes insidias subiisse Octavium Augustum, testatur etiam *Valer. Max.* ubi exclamatione vehementi utitur contra eum, qui Augustum interficere voluerat.

III. *Attilas* oculorum scintillis hostes terrere potuit. *Nicolaus Olaus* in Attila c. 13. ita de eo scribit : Aquileienses, qui subito eruptione ex occulto cuniculo facta, Attilam paucis comitatum invaserant, (quem tamen non noverant) postea fassi sunt, se nulla re magis perterrefactos fuisse, quam quod in ejus oculis scintillas veluti igneas, cum pugnans eos fremebundus aspiceret, micantes conspexerint.

IV. Cum *Maximilianus* I *Imperator* à Brugensibus captivus detineretur, & indignis modis tractaretur; In hac rerum adversitate, inquit *Heuterus Delfius*, solitudine & summo vitæ periculo nunquam tamen ab animi magnitudine discessit, nec quicquam se indignum fecit, nec locutus est. Horrebant ejus vultum hostes infestissimi, reverebatur præsentem populus seditiosus, eaque de causa hostes arctissime conclusum, ad populi conspectum raro admittebant. Emergebat enim ex ejus vultu ac oculis majestas magno Principe digna, rebellium conscientiam non ficte commovens ac concutiens. Inerat gravitas debitam authoritatem vel refractariis extorquens. Vniversa adeo corporis lineamenta Imperatoriam Regalemque dignitatem referebant: habitus, incessus decens, motus temperatus, verba pondus habentia, affectus hominum quolibet trahebant.

V. De *Agrippa posthumi* cæde legimus apud *Cornelium Tacitum lib. 1. annal.* Quem ignarum inermemque, quamvis firmatus animo, Centurio ægre confecit. Ibi *Annibal Scotus* hæc pauca verba, multa in se complectentia, perpendit. Etsi, inquit, Agrippa erat valido corpore, & ideo obniti potuisset, & difficultatem Centurioni præbere ad se interficiendum : tamen alia ratio præter hanc Centurionem retinebat, majestas nempe, quæ in vultu Principis elucet, quæ quoscunque feroces & sanguinarios deterret, & ab inferenda ipsis morte removet.

VI. Simile legitur (pergit Scotus) avorum nostrorum memoria, de *Alphonso Estensi* I. Duce Ferrariensi, quem cum sæpe in manu sua conjurati habuissent, & potuissent eum occidere; tamen, ut postea confitebantur, majestate vultus ejus exterriti, nec manus, nec cor validum retinebant : idque usque eo processit, donec ipsi ab Hippolyto Estensi fratre Ducis proditi, tandem facinoris concepti & non patrati pœnas luerunt.

XVIII.

VII. MONVMENTA. Darius, ut æternam nominis sui memoriam post se relinqueret, varia monumenta exstrui fecit.

Primo: *Simulacrum* è lapide factum statuit hominis equo insidentis, cum hac inscriptione : DARIVS HYSTASPIS, TVM EQVI VIRTVTE (cujus nomen legebatur) TVM OEBARIS EQVISONIS, PERSARVM REGNVM ADEPTVS. *Herodotus lib.* 3.

Deinde ex auro purgatissimo pretiosissimam *monetam* percussit. quod æmulatus *Ariandes* similem ex argento fecit, sed cum maxima Regis offensione. *Herodotus lib.* 4.

Tertio: Cum adversus Scythas exercitum duceret, in Thracia ad fontes Theari fluvii *columnam* erexit hisce literis inscriptam: THEARI AMNIS CAPITA OPTIMAM AQVAM ATQVE PVLCHERRIMAM CVNCTORVM AMNIVM PRÆBENT: ET AD EA PERVENIT exercitum ducens adversus Scythas, VIR OPTIMVS ATQVE PVLCHERRIMVS CVNCTORVM HOMINVM DARIVS HYSTASPIS FILIVS, PERSARVMQVE CVNCTÆQVE CONTINENTIS REX.

XIX.

8. CRVDELITAS. Darius crudelissimus erat, teste *Valer. Maxim.* l. 9. cap. 2. Horrendum de eo atque crudele facinus recitat *Herodotus* lib. 4. p. 285. 286. Edit. Henr. Steph. & Sen. de Ira lib. 9. c. 16. quod nempe Oebazi nobilis Persæ & senio jam confecti liberos tres sine ulla causa interemit, & trucidatos in conspectum patris projecerit. Quia pater petiverat, ut Darius tres filios ejus in expeditione adversus Scythas secum ducturus, unicum saltem senectutis suæ solatium domi relinqueret.

XX.

9. [AVARITIA.] Qua instigatus sepulcrum Semiramidis nefario ausu violavit. Nam *Stobæus* & *Plutarch.* in Apophth. narrant, quod Semiramis Regina Babylonis supra portas urbis celeberrimas in loco edito atque conspicuo sepulcrum sibi construxerit, atque his verbis inscripserit: SI CVI REGVM BABYLONIS POST ME FVTVRORVM FVERIT PECVNIÆ PENVRIA, APERTO SEPVLCRO SVMAT, QVANTVMCVNQVE LIBVERIT, PECVNIÆ DVNTAXAT INDIGENS: ALIOQVI NON APERIAT: NON ENIM IN REM EJVS FVERIT. Hoc sepulcrum tamdiu fuit immotum, dum regnum pervenit ad Darium. Is indignum esse ratus, se neque uti quippiam his portis, (ideo autem non utebatur, quod supra caput ipsius transeuntis mortuus situs esset) neque sumere pecunias repositas, & eas quidem ipsum provocantes, reseravit monumentum: in quo non quidem pecunias invenit, sed literas ita dicentes: NISI PECVNIÆ ESSES INEXPLEBILIS, ET TVRPIS LVCRI CVPIDVS: DEFVNCTORVM SEPVLCRA NON APERVISSES. Vnde patet, quod primus sepulcrorum apertor fuerit DARIVS.

XXI.

II. ACTA DARII POLEMICA.

PRIMVM BELLVM PRO SILOSONTE SVSCEPTVM.

Prima arma sumsit Darius pro Silosonte, ut eum in patrium regnum reduceret. Misit itaque Otanem unum de conjuratis cum exercitu, & in mandatis dedit, ut expulso successore illegitimo Silosontem regno restitueret, nec quenquam Samiorum occideret aut caperet, sed Insulam immunem malorum eidem traderet. Otanes ergo mandatis regiis satisfacturus, assumto exercitu & Silosonte, in Samum profectus est. Quo ubi pervenit, Mæandrius (hoc enim erat nomen servo) Sami Rex discessurum se ex Insula sponte promisit, & Samii Persis se dediderunt. Approbante hæc Otane, atque inito fœdere, eminentissimi quique Persarum positis sellis è regione arcis sedebant, regnum Silosonti tradituri. Erat vero frater Mæandrio germanus, nomine Charilæus, qui ob delicta in subterraneo loco erat alligatus. Is cum audisset quæ agebantur, colloquium fratris expetebat. Quo impetrato, timiditatem ipsi exprobrabat: Et, si tu, inquit, Persas reformidas, præbe mihi auxiliares tuos, & ego istos ob suum huc adventum ulciscar. Mæandrius sermonem fratris admisit, & traditis illi copiis, ipse per cuniculum, quem foderat, ex arce ferentem ad mare, clam ex insula secessit. Charilæus autem armatis cunctis auxiliariis, patefactisque portis, in Persas, qui è regione arcis sedebant, impetum fecit, nihil tale exspectantes, & omnia pacata existimantes. Quod dum fit, cæteræ Persarum copiæ accedunt: à quibus depulsi auxiliarii in arcem se receperunt. Otanes Dux exercitus, ut acceptam Persarum cladem vindicaret, contra mandatum Darii jussit, ut quemcunque Samium adipiscerentur, occiderent, viros pariter & pueros, Samumque diriperent. Quam direptam & viris desolatam postea Silosonti tradidit, ac interjecto tempore coloniis eo deductis populo rursus frequentem fecit. *Herodotus lib.* 3.

XXII.

SECVNDVM BELLVM BABYLONICVM, IN QVO BABYLON A DARIO EXPVGNATA EST.

Circa hoc bellum *Acta* triplicia sunt notanda, quæ contigerunt:

- I. *Ante obsidionem.* Dirum facinus Babyloniorum, quod nempe omnes mulieres, duabus tantum, quas sibi quisque è domesticis elegit, exceptis, strangularint.
- II. *In obsidione.*
  - 1. Cachinnus sive contemtus Babyloniorum. Deridebant Persas irrito conatu Babylonem obsidentes.
  - 2. Monstrum sive partus prodigiosus mularum.
  - 3. Zopyri strategema cruentum atque fides in Darium.
- III. *Post obsidionem & expugnationem.*
  - 1. Murorum atque portarum Babylonis demolitio.
  - 2. Ter millenorum Procerum Babylonicorum suspensio.
  - 3. Mulierum quinquaginta millium in Babylonem submissio.

Secun-

Secundum bellum fecit Darius *Babyloniis*. Hi enim, quo tempore Persarum res ob Magi rebellionem erant turbatissimæ, defectionem cogitare cœperant, atque rebus omnibus ad obsidionem ferendam necessariis se instruxerant. Præparati hoc modo à Dario Rege defecerunt. Et ut diuturniorem tolerare obsidionem possent, matres urbe expulerunt; duabus tantùm fœminis, quas sibi quisque è domesticis elegit, relictis: cæteras in unum contractas strangularunt: ne rem frumentariam ipsorum illæ absumerent. Darius ergo contractis copiis omnibus adversùs eos contendit, & Babylonem obsedit: tametsi per integros 19 menses varia machinamenta & insidias, tùm alias, tùm illas, quibus eandem Cyrus expugnaverat, expertus, nihil effecit. Babylonii ergo obsidionem deridebant, & probra Dario ingerebant; ita ut unus ex illis diceret: Tunc Persas urbem capturos, cum pepererint mulæ, credens, id nunquam futurum. At vigesimo obsidionis mense accidit, ut Zopyri, qui filius erat Megabyzi, unius de septem Magorum interfectoribus, mula pareret. Zopyrus ergo recordatus verborum Babylonii, & tempus expugnationis adesse ratus, domi se verberibus lacerari toto corpore jussit, nasum & labia & aures præcidi, atque ita regi inopinanti se obtulit, causam facti & rei agendæ modum Dario exponens. Post transfugæ titulo ad Babylonios profectus, & ostenso corpore laniato, de crudelitate Regis conquestus, jussit eos ex amicis exemplum capere, quid hostibus cavendum sit: petiitque, ut commune bellum recentiore irâ gerere se paterentur. Nota nobilitas viri pariter & virtus Babyloniis erat; nec de fide timebant, cujus veluti pignora, vulnera corporis, & injuriæ notas habebat. Receperunt ergò illum, & Ducem constituerunt: qui primùm accepta parva manu semel atque iterum, cedentibus consultò Persis, secunda prœlia fecit. Ad postremum verò universum Babyloniorum exercitum sibi creditum Dario prodidit, urbemque ipsam in potestatem ejus redegit. Quâ potitus iterum Darius, muros ejus destruxit, ac portas ejus demolitus est. Procerumque in urbe 3000 patibulo affixit, data cæteris venia urbem incolendi, qui, cùm uxoribus carerent, ob causam superius expositam, Darius vicinis undique populis negocium dedit, ut fœminas Babylonem mitterent, unde nova soboles succresceret. Zopyrum verò tanto in honore habuit, ut omnibus eum Persis præferret, excepto Cyro, cui nullus unquam Persarum se dignum ut compararetur, existimavit: & crebro diceret; se potiùs optaturum, Zopyrum nihil esse cladis passum, quàm 20 Babylones, præter illam quam haberet, acquirere. *Herodotus lib. 3. Iustinus lib. 1.*

VSUS.

AXIOMA I.

Hostis contemtus est perniciosus & exitiosus.

Hinc Philipp. Cominæus in comment. de rebus gestis Ludovici & Carol. lib. 2. p. 70. prudenter scribit: Qui in bellis meticulosè aliquid faciunt & pavidè, meliùs ferè suis rebus prospiciunt & sæpiùs vincunt, quàm illi qui fastuosè & superbè progrediuntur. Quo in loco (inquit) in mentem mihi venit proverbium quoddam *Ludovici Regis*, qui dicere consuevit: *Dedecus & detrimentum esse comites ac veluti pedissequas superbiæ.*

Exempla.

I. *Babylonii* erant fastuosi atque superbi, in mœnibus suis ac propugnaculis, quæ inexpugnabilia esse putabant, nimium confidentes: Ideoque Darium urbem obsidione cingentem ridebant, sed magno cum dedecore & detrimento suo; uti ex dictis patet.

II. *Tigranes Armeniæ Rex*, qui se Regem Regum inscribi non iniquo animo ferebat, infirmior visus est, cùm vix auditu perferre posset, Romanos in se exercitum mittere. Proinde primum nuncium, qui adventum Luculli ei nunciavit, securi percuti jussit. Qua ex re effectum est, ut cæteri omnes propriæ saluti consuluerint, & properantem hostem miro silentio transire permiserint. Aderant Regi assentatores, qui hostium paucitatem se contemnere simulabant: Regemque illuc insaniæ compulerunt, ut, cùm exercitum inimicum cerneret, per ludibrium diceret: Hi si legati veniunt, permulti quidem sunt: sin verò hostes, perquam pauci. Romani autem re ipsa docuerunt, peritam paucitatem longè pluris faciendam esse, quàm imperitam multarum gentium colluvionem. *Franciscus Patritius lib. 5. de Regno Tit. 7. p. 311.*

Plutarchus scribit, quòd centum millia peditum in eo prœlio ex hostibus perierint, cùm Romanorum tantùm quinque caderent. Paullo post, inquit Dio, Lucullus Tigrani quandam urbem cum spoliis amplissimis, quæ decem millia talentorum superarent, cepit, & Tigranem iterum magno prœlio vicit. *Dio lib. 35.*

III. *Pompeius* contra Cæsarem maximum paraverat exercitum: cui non modò par viribus esse videbatur, verùm longè præstantior: & jam securus animo quiescebat, adeoque ad eos, qui formidandam Cæsaris potentiam monebant, securi estote, dicebat, & mihi hanc curam dimittite. Nam

cum

cum primùm terram Italam pede pulsavero: scatebunt undique equestres pedestresque in Cæsarem copiæ. Vnde non diu post, cùm spes eum (ut adsolet) fefellisset: & miseranda clade apud Pharsalum profligato exercitu profugisset; multi per ludibrium dicebant: Instauret exercitum nunc Pompeius, & accipiat alias, quas pulsata pede terra Itala ad eum mittat copias. *Francisc. Patrit. lib.* 7. *p.* 467. Quare moniti sint omnes mortales, ne arcibus aut munitionibus suis, quantumvis validissimis, atque firmissimis, confidant, hostemque, licet infirmum, præ se contemnant. Vide plura in Monarchiæ I. historia de Belsazare §. 25. *pag.* 122.

AXIOMA II.

Regibus nihil utilius est sapientibus & fidelibus consiliariis atque amicis.

Prudentes namque & fideles consiliarii atque amici magnum sunt κειμήλιον. Vnde *Polybius* ab Euripide sapienter dictum scribit:

Σοφὸν ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.

hoc est.

Consilium magnam vincere militum manum.

Cum quo congruit venustissimum *Mich. Verin.* Epigramma:

Nil tam difficile est, quod non persuadeat, & non
Efficiat docti lingua diserta viri.
Ancipiti eloquium longè penetrantius ense;
Hoc rabiem motam sedat, & arma movet.

Exempla.

1. *Cyrus primus Rex Persarum* probè hoc intellexit, qui Cambysen filium suum moriturus prudenter admonuit. Cambyse, inquit, quod & te non latet, non est aureum hoc sceptrum quod regnum servet, sed amici multi sceptrum sunt verissimum, maximeque securum. Verùm ne putes, homines nasci naturâ fidos. Omnibus enim iidem fidi apparerent, quemadmodum alia quæ naturâ gignuntur, omnibus apparent eadem. Sed fidos oportet unusquisque faciat. quorum comparatio nullo modo fit vi, sed beneficentia potius. Itaque si aliquos regni custodes tentes efficere, nunquam aliunde priùs incipe quàm ab eo, qui eodem loco natus sit.

2. *Darius Hystaspis* fertur hoc dictum sæpenumerò usurpasse; Magis se optare Zopyrum nihil esse cladis passum, quàm viginti sibi Babylones, ultra illam, quam haberet, acquiri. *Herodotus lib.* 3. *p.* 254. Item cùm aliquando malum punicum manu teneret, dixit: *Se non optare majorem thesaurum ullum, quàm ut tot haberet Megabyzos, quot essent τῆς ῥοιᾶς κόκκοι*, h.e. *in malo punico grana.* Megabyzus namque Zopyri filius erat, avo suo Megabyzo Magicidæ ὁμώνυμος. Confer *Herodotum* lib. 4. p. 306.

3. *Constantius Chlorus Constantini M. Pater* sapientes, piosque homines veritatem Dei firmo animo semper professos, stipatores suos ipsiusque Regni custodes constituit, inquiens: Id genus homines in præcipuis maximeque necessariis amicis & familiaribus numerandos esse, multoque pluris quàm æraria ingenti thesauro referta meritò æstimandos. *Eusebius* de vita Constant. lib. 1. cap. 11.

AXIOMA III.

Reges atque Principes benefici erga fideles Ministros esse debent; cumque iis clementer & liberaliter agant, quibus dona ingenii obtigêre rariora.

Vnde Principes נדיבים εὐεργέται, h.e. Benefici appellantur, *Psal.* 47. *Luc.* 22. quòd propria eorum virtus debeat esse Liberalitas, sicut *Diocletianus* Imp. eam propriam Principum dotem appellare solitus est. *Pompon.* Lætus in Diocletian. *Plutarch.* in lib. de doctrina Princip. ad Trajanum. *Rempublicam* eleganter & venustè CORPORI comparat. Verba ejus hæc sunt: *Caput* omnium (inquit) est princeps, penes quem Imperii summa est. *Oculi* quibus videmus, sunt viri boni in Republica, quorum ductum sequimur. *Aures* quæ audiunt, quæ dicimus, sunt subditi, qui imperata faciunt. *Lingua* qua loquimur, sunt eruditione præstantes viri, ex quibus Leges & disciplinas audimus. *Capilli* de capite penduli sunt injuria affecti, qui opem Regis implorant. *Manus* & *Brachia* sunt Equites & Nobiles, qui hostem reprimunt. *Pedes* qui omnia sustinent, sunt agricolæ, qui victum omnibus ordinibus subministrant. *Ossa dura*, quæ fragilem carnem fulciunt, sunt viri sapientes, qui onus Reipubl. sustinent. *Corda* quæ palam non videmus, sunt familiares intimi, qui in arcano consilium dant Senatui. Denique *Collum*, quo corpus capiti cohæret, est amor Regis & Regni, ex quibus constat civitas.

Exempla.

1. *Cyrus*, cùm quidam ad eum misisset ornamenta multa, ea distribuit amicis: interrogatus autem, cur sibi nihil reliquisset? Quia, inquit, corpus meum his omnibus ornari non potest: amicos autem his ipsis ornatos intuens, maximum mihi hos ornatum aptatum esse putabo. *Max.* serm. de Amicis.

II. Da-

II. *Darius Hystaspis* gratus valde atque beneficus fuit erga Zopyrum. Nam gratitudinem suam declaravit, tùm verbis, tùm factis.

Verbis declaravit eam, loquens tùm de Patre, tùm de Filio. *De Zopyro Patre* dixit: Optare se potius habere unum Zopyrum, quàm viginti Babylones. *Herodot*. lib. 3. pag. 254. Similiter *de Megabyzo filio ejus*, cùm aliquando malum punicum aperiret, & à fratre Artabano interrogatus esset, cujus rei tantam multitudinem sibi optaret, respondit: *Se tot sibi optare Megabyzos, quot grana sint illius pomi*. *Herodotus* lib. 4. p. 306. Nullus namque thesaurus Regibus utilior, quàm fideles amici.

Factis. Quia patrem Zopyrum egregiè remuneratus est, cùm dando quotannis, quæ apud Persas sunt honorificentissima, atque alia permulta; tùm traditâ Babylone immuni, quoad viveret, in peculiarem portionem. *Herodot*. lib. 4. p. 254.

Similiter filium ejus Megabyzum Ducem exercitus constituit in Ægypto adversus Athenienses & socios. *Herodot*. lib. 3. p. 254.

III. *Alexander M.* patrimonium omne suum, quod in Macedonia Europaque habebat, amicis divisit, sibi Asiam sufficere affirmans. *Iustin.* lib. 11.

Idem Alexander Magnus inter amicos quos habebat præcipuos ac potentissimos omnium maximè videbatur honorare Craterum, sed omnium maximè diligere Hephæstionem. Craterus enim, inquit, amat Regem: Hephæstion amat Alexandrum. Id Græcè jucundius dicitur, φιλοβασιλεὺς & φιλαλέξανδρος. Sentiens, Craterum in his quæ ad Regiam dignitatem attinebant, præstare fidelem amicum: Hephæstionem privato quodam affectu diligere Alexandrum. Pariter itaque, licet dissimiliter amantibus, diversa ratione persolvit præmium. Craterum ornavit dignitate: Hephæstionem ad intimam admisit familiaritatem. *Plutarchus in Apoph. Regum.*

IV. *Iulius Cæsar* militum erga se amorem & fidelitatem incomparabiliter comparavit, auxit & retinuit, primùm immensa largitione & honoribus ostendens, non ad privatum luxum se opes parare ex hostibus: sed communia virtutis præmia apud se servanda deponi: hactenus autem se ditescere, quatenus in benè meritos profunderet milites.

V. *Alexander Severus* descriptum habebat, quid cui præstitisset. qui nihil aut minimum petiissent, eos appellabat, dicens: Quid est, cur nihil petis? an me tibi vis fieri debitorem? pete, ne privatus de me queraris. Agnoscebat, Principem debere rectè suo fungentibus officio: nec æquum judicabat, ut probè suo defunctus officio privatus egeret. *Ælius Lampridius.*

XXIII.

TERTIVM BELLVM, *fuit* SCYTHICVM.

Tertiam expeditionem Darius fecit in Scythiam Europæam, Balachiam, Moldaviam & Poloniam. A.M. 3463. Quia Mediam ingressi erant hostiliter, & Rex eorum *Lanthinus* filiam dare in matrimonium Dario noluerat. Dissuasit bellum *Artabanus* Darii frater, commemoratâ Scytharum inopiâ: Quæ belli certamen anceps redditura, & præmia victoriæ nulla, damnum verò manifestum allatura esset. Verùm spreto ejus consilio in proposito suo pertinax permansit, & exercitum (qui constabat ferè ex octingentis millibus virorum) ex urbe Susis eduxit. Sub initium autem expeditionis eum Deobazes quidam Persa, cui tres filii erant, omnes in militiam euntes, obsecrabat, ut unum sibi ex illis relinqueret. Cui Darius tanquam amico & modesta obsecranti, respondit, se omnes ejus liberos relicturum. Eo responso Deobazes magnopere lætabatur, sperans, liberos suos missionem habere militiæ. At ille præpositos filiis Deobazi jussit, ut omnes eos interimerent. Ita filii Deobazi obtruncati, illic sunt relicti. In itinere Thraces in deditionem accepit, & Getas resistentes in servitutem redegit. Post constructis in Bosphoro Thracio & Istro pontibus, custodes reliquit Ionas, ex Cois Mitylenæorum præfecti consilio, ut tutus sibi reditus è Scythia pateret: ac lorum iisdem tradidit, quod 60 habebat nodos; jussitque singulis diebus unum solvere, & si nodis omnibus solutis ipsis reversus non esset, in Patriam redire. His ita constitutis, cum exercitu in Scythiam progreditur.

Scythæ Darii potentiam metuentes, à finitimis, Tauris nempe, Agathyrsis, Neuris, Androphagis, Melanchlænis, Gelonis, Budinis & Sauromatis auxilium petierunt: quod promiserunt tres posteriores: cæteri verò denegarunt, hac de causa, quòd injuriam Persis, à quibus nullam essent passi, priores inferre nollent. Scythæ his auditis, nullam sibi pugnam recta & ex aperto conferendam cum Dario statuerunt, eo quòd ad societatem vicini reliqui non accessissent. Diviserunt itaque exercitum in duas partes. Vna fontes & puteos obstruxit, & gramen è terra evulsit; & deinde recta fugit ad flumen Tanaim, ut Darium è Scythia discedentem invaderet ac persequeretur. Altera verò conspecto Persarum exercitu fugam simulavit, eumque insequentem seduxit in solitudines, inde in

agros eorum, qui societatem belli recusarant. Hac ratione Darius diu multumque hinc inde vagatus, tandem ad *Indathyrsum* Regem Scytharum nuncio misso inquit: *Homo tu, quid assiduè fugam facis? cùm liceat tibi horum facere alterutrum. Si tibi videris idoneus ad resistendum rebus meis, siste cursum, ac perstans mecum fac prœlium: sin agnoscis te imparem, sic quoque siste cursum, & HERO TUO munera offerens terram atque aquam, in colloquium veni.* Cui Scytharum Rex ita respondit: *Sic res meæ habent, ô Persa, ut neque ullum mortalium Ego metuens antè fugerim, neque nunc fugiam te, neque quicquam faciam diversum nunc, atque in pace facere consueveram. Quod autem non protinus tecum ineo prœlium, hujus rei te certiorem faciam: Nobis neque oppida sunt, neque agri culti, quorum vel amittendorum, vel vastandorum metu properemus vobiscum conferre pugnam. Ad quam si opus est continuò devenire, sunt paterna sepulcra: Quæ vos ubi nacti fueritis, agedum tentate labefactare: & tunc intelligetis, pugnaturi vobiscum simus pro sepulcris, necne. Priùs autem, nisi nos ratio traxerit, tecum prælium non conferemus. Hactenus quod ad pacem pertinet, dictum sit. Quod autem ad cætera: Ego solos mihi HEROS arbitror Iovem progenitorem meum; & solium Scytharum regium: Tibi autem pro terra & aqua, quæ dono poscis, mittam quæ decet ad te venire. Pro eo quod HERUM te meum esse dixisti, jubeo te flere.* His auditis, Darius non amplius sibi vagandum existimavit; sed adversus eos, qui rem frumentariam sibi eripiebant, copias misit. Facto itaque velitari prælio, Scytharum equitatus Persarum equites in fugam vertit, sed repulsus fuit ab horum peditatu. Cum verò Scythæ crebriores incursiones, præsertim noctu, facerent: hoc usus strategemate Darius eos repulit. Asinos enim adversus illos duxit, qui rudendo equos illorum perturbabant. Equi enim exauditâ asinorum voce consternati avertebantur, stupefacti, insolentia tum vocis, quam priùs nunquam audissent, tum formæ, quam nunquam conspexissent: siquidem in Scythica terra neque asinus, neque mulus gignitur.

Post hæc cum reges Scytharum animadvertissent, Darium inopia commeatus laborare; miserunt ad eum munera: AVEM, MUREM, RANAM, & QUINQUE SAGITTAS. De horum significatione Persæ cum consultarent, *Darii sententia erat*: Scythas se ipsos ei donare, & terram atque aquam. Quia *Mus* terrâ gignatur, & eodem quo homines fructu victitet: *Rana* autem in aquis nascatur: *Avis* verò sit equo similis: *Sagittæ* verò missæ potentiam traditam denotare videantur. At Gobryas unus de septem, qui Magos sustulerant, significari muneribus hoc conjecit: *O Persæ, nisi evecti ut* AVES *subvoletis in cœlum, aut ut* MURES *subeatis terram, aut ut* RANÆ *insiliatis in paludes, non remeabitis unde venistis, sed his* SAGITTIS *conficiemini.*

Dum Persæ ita de munerum interpretatione consultant, illa exercitus Scythici pars, quæ ad Tanaim flumen fugerat ad Ionas, qui pontem Istro injectum custodiebant, venit, & hortata est, ut relicto ponte discederent; siquidem dies 60 jam adessent. Quod cum Iones facturos se recepissent, raptim retro abiit. Altera Scytharum cohors cum peditatu & equitatu in acie instructa stetit adversus Darium tanquam mox conflictura. Sed cum LEPUS in medium prosiliisset, acie perturbata, quisque illum insequebatur. Darius sciscitabatur unde hostium tumultus exsisteret: & cùm audivisset, illos leporem insectari, & simul donorum Scythicorum interpretatio à Gobrya facta ei in mentem veniret, in hæc verba prorupit: *Hi viri magno contemtui nos habere videntur.* Communicato itaque cum Gobrya consilio, exercitum è Scythia reducere decrevit, idque ut Scythis non animadvertentibus fieret, asinos in castris reliquit, cum imbelli multitudine, cui persuasit, se cum flore copiarum Scythas aggressurum: jussitque eam castra interim tueri. Deinde noctu secessit, & quàm celerrimè potuit ad Istrum contendit. Asini, quia consueta multitudine erant destituti, quàm maximè rudebant. Quibus auditis, Scythæ Persas adesse credebant. Verum ubi illuxit: cum milites in castris relicti, aufugisse Darium viderent: supplices facti Scythis rem omnem narrarunt. Quibus illi auditis, contracto universo exercitu, Persas recta ad Istrum via persequuntur. Quas etsi non offenderunt, anteverterunt tamen, & multo citius ad Istrum pervenerunt; utpote quibus viarum compendia erant nota. Ibi cùm offendissent Ionas exspectantes adhuc Darium, blandis partim verbis denuò eos, partim minis ad defectionem & pontis demolitionem sollicitarunt. Plerique Iones locum postulationi dedissent, veriti Scytharum potentiam; nisi Histiæus Milesius Tyrannus id impedivisset. Is enim Dario fidem ut servarent, author fuit; atque ut tutò id facere liceret, hoc strategemate usus fuit. Cum partem pontis ab ulteriori ripa dissolvisset, persuasit Scythis ut remearent, Darium investigarent, & inventum dignis modis tractarent. Paruerunt Scythæ, & ad inquirendos Persas reverterunt; verùm in eos non inciderunt. Dum autem aberant, Histiæus ab incepto destitit; & cùm adventaret Darius ad exercitum trajiciendum, navibus admotis pontem iterum complevit.

plevit. Ita Darius è Scythia trepide refugit, amissis nonaginta millibus hominum. quæ jactura, ut *Iustinus* habet, abundante multitudine, inter damna numerata non est. Scythæ ob hoc facinus Ionas pessimos & ignavissimos omnium hominum judicant, eosque mancipia Dominos amantia esse ajunt, & insectatione dignissimos. *Herodot.* lib. 4. *Iust.* lib. 2. Darius vero *Coëm* Mitylenæorum Præfectum, cujus consilio Ponti trans Istrum custodes reliquerat, & *Histiaum*, cujus industria idem pons servatus erat, ad se accersivit Sardeis, & gratitudinis ergo huic potestatem fecit urbis in Thracia condendæ, illum vero Mitylenes Tyrannum constituit. *Herodot.* lib. 4.

AXIOMA I.

Quale est bellorum initium: talis quoque exitus esse solet.

Iuxta Græcorum Adagium: Κακῆς ἀρχῆς κακὸν τέλος. h. e. Mali principii malus exitus. Quia exitus principio respondere solet. In quam sententiam *Nicephorus Gregoras* in Histor. Roman. lib. 6. venuste & eleganter ait: Exercitus, quem injuria & audacia antecedit, plerumque clades & interitus comitatur, & prius quam hostes irruant, ipsi sua timiditate evertuntur, ipsique sibi hostes sunt, divina vindicta eum exitum decernente, quem facta illorum meruerunt. Neque enim probabile erat, rem bene gesturos esse eos, qui lacrymas & exsecrationes pro viatico secum attulissent.

Exemplum memorabile habemus h. l. *in Dario,* III Persarum Rege, qui Oeobazo, petenti unicum filium è tribus in militiam euntibus sibi relinqui, omnes tres interfici jussit. de quo supra §. XXIII. Verum hanc Barbaricam immanitatem non solum turpis fuga ex Scythia, sed etiam clades Marathonia sequuta est.

AXIOMA II.

Lepus infaustum est & mali ominis animal.

Vel: *Leporum incursus sæpe ominosus & fatalis fuit, ludibria sua Diabolo sub forma hujus animalis exercente.*

Vnde *Pierius Valerianus* recitat versum veterem Senarium, qui antiquitatem hujus opinionis docet:

Φανεὶς ὁ λαγὼς, δυστυχεῖς ποιεῖ τρίβους.

Id est,

Inauspicatum dat iter oblatus lepus.

Exempla.

Vere autem hoc Veteres censuisse, exemplis aliquot perspicuum faciam.

1. *Sigebertus Gemblacensis* in Chronico tale exemplum recitat. Cum Romam obsideret *Arnolphus Imperator*, qui Berengario auxilium ferebat, excitus è latebris clamore tumultuque militum lepus urbem versus cursum arripuit. Hunc milites toto temere agmine concito insequi cum cœpissent, cursuque & clamoribus acrius deterrerent; Romani, qui pro propugnaculis stabant, Vrbem eo impetu peti veriti, cui se longe impares propter defendentium inopiam arbitrabantur, pari consensu desertis mœnibus, ad terram se submisere. Milites occasione freti sellis equorum & veterinorum ad mœnia in cumulum aggestis, per eas nullo reluctante, in mœnia evasere, Leoninamque urbem (primaria nunc est hæc urbis regio) nullo negotio ceperunt.

2. *Iacobus Mayerus Annal. Flandr.* lib. 12. scribit: Paulo ante prælium inter *Gandenses* & *Brugenses*, hi pro tristi acceperunt omine, quod leporem ibi forte per medias stationes suas transcurrentem cernerent. Expalluit, inquit Mayerus, *Ratgerus* Dux Brugensium, vultusque nullam retinuit constantiam. Paulo post itaque licet numero superiores, magna clade à Gandensibus victi sunt.

3. Simile exemplum narrat *Crantzius* lib. 8. c. 33. Saxoniæ: Cum, inquit, *Holsatiæ Comites* in Stormaria & *Iohannes in Wagria* Præsidentes antiquam de terra Dithmarsiæ quæstionem renovarent, Dithmarsi ad Episcopum Bremensem confugere, auxilium contra Comites petentes. qui precibus eorum locum dans militem conscripsit: contra eum vicissim Comites eduxere suas copias, terram hostilem ingressi. qui in primo incedebant agmine, leporem videre per viam transverso itinere currentem, sublatoque venatico clamore bestiolam exagitarunt. qui in postremo erant agmine, ab hostium incursu clamorem excitatum interpretati, fugam primi ineunt: jamque hostes erant in conspectu, turbatumque invadebant cuneum. Mixtus inde timor pudorque pugnavere, & à postremis orta fuga venit ad medios, donec plurimis cæsis & captis totum agmen, levissima de causa orto initio, pedibus & fuga salutem quæreret.

AXIOMA III.

Ante victoriam non est triumphandum.

Nam hoc est superbiæ signum. Superbia autem præcedit ruinam. Huc pertinent Adagia parallela: Πρὸ τῆς νίκης τὸ ἐγκώμιον ᾄδεις. *Ante victoriam encomium canis.* Vide *Erasm.* in Adag. Chil. 1. Cent. VIII. p. 247. *Plato* in Theæteto fol. 77. Græc. Ἀλεκτρυόνος ἀγεννοῦς δίκην πρὶν νενικηκέναι ᾄδει. Instar Galli degeneris ante victoriam canit. Hic namque mos volucris

lucris est, cantu victorem se testari. Et facetum est *Ludovici* XII, Galliarum Regis, apophthegma: Ne, visis templorum pinnis, iter te exsequutum dicas. *Chytr.* in Ludovici XII facete dictis p. 178.

Exempla.

I. Talis insolentia fuit *Darii Hystaspis*, qui armatis octingentis hominum millibus Scythiam ingressus valde insolenter sese gessit. Sed quam de Scythis sperabat victoriam, eam de illo Scythæ reportarunt. Cum enim Darius *terram* & *aquam* (quæ subjectionis symbola erant) ab Indathyrso Scytharum Rege offerri sibi postularet: Generosus Scytharum Rex hæc per Caduceatorem ei misit munera, nempe, AVEM, MUREM, RANAM & QUINQUE SAGITTAS. Quæ munera quid sibi vellent, Persis dubitantibus, Gobryas, unus è septem Magicidis, hoc significare dona conjectabat: O Persæ, nisi evecti ut AVES subvoletis in cœlum, aut ut MURES subeatis terram, aut ut RANÆ insiliatis in paludes, non remeabitis unde venistis, his confecti SAGITTIS. Darius itaque generosam Scytharum fortitudinem metuens amissis nonaginta millibus hominum trepide refugit. Hæc præclara Scytharum fuit victoria, qua sine prælio triumpharunt.

II. *Darius Codomannus*, Persarum Rex ultimus, ab Alexandro adhuc juvene bello se lacessi iracunde ferens, munera ei misit *virgam*, *pilam* & *massam auri*. Innuens *virga*, eum puerum esse ferocientem, cujus temeritas virgis coërcenda sit: *Pila* vero, ejus ætati convenientius esse pila ludere, quam arma tractare: *Auro*, opes ei nequaquam sufficere ad bellum contra potentissimum Persarum Regem gerendum. *Alexander* munera ea grato suscipiebat animo, Dario hunc ad modum respondens: *Virgam* accipio à te mihi traditam, ut te & populum tuum puniam mihique subjiciam. *Pila* vero globum imperii tui denotat: pilam ergo dum transmittis, simul regnum mihi tuum tradis, quod vi armorum sub meam potestatem redigam. *Massam* quoque *auri* ut optimi ominis munus amplector. Nam Dominum omnium tuarum divitiarum me fore confido, quarum partem ultro mihi obtulisti. Nec spes hæc Alexandrum fefellit, qui devicto Dario totius Asiæ & Orientis Imperium obtinuit.

III. *Conradi Imperatoris frater* Saxones debellaturus ex animi impotentia & fastu insolentibus admodum verbis usus fertur. Nam cum jam Eresburgum usque copias duxisset, *nihil gravius*, inquit, *se vereri, quam ne Saxones prælio secum congredi non ausint, sibique desint, cum quibus manus conserat.* Quæ verba vix effatus fuerat, cum Saxones ultro obviam ei procedunt, tantaque strage Francorum exercitum concidunt, ut per jocum irridentes hostium temeritatem Saxones dixerint, nec inferorum barathrum tot excipiendis hostibus sufficere. Sic re ipsa didicit insolens ille Francorum Ductor ante victoriam triumphandum non esse. *Albert. Crantz. lib.* 3.

IV. *Hugo Parisiorum Comes*, cum in Gallia capto Regi Ludovico regnum Franciæ conaretur eripere, & insolenter minaretur Germaniæ, Otto primus ejus nominis Imperator magno è Saxonia conscripto exercitu, ad liberandum affinem Ludovicum, in Galliam tetendit. Quod ubi cognovit Hugo, Legatis ad Imperatorem missis, Saxonum ei mollitiem exprobrat, se vel terna eorum jacula insolenter glorians unico haustu absorpturum. Quare satius esse ait, ut suis rebus consulens in suo Imperio quiescat: talibus enim tantisque se instructum copiis ei occursurum, quantas ipse nunquam vidisset. Imperator risu excipiens Hugonis vanitatem, renunciari ei jubet; Tantam sibi stramineorum pileorum esse copiam, quantam Hugo nunquam vidisset, eosque omnes in Galliam adducere decretum esse. Moris enim tum erat in Saxonia, ut pileis ex stramine contextis adversus æstum Solis æstivali tempore tecti incederent. Iussit itaque omnibus suis militibus, ut ejus generis pileos galeis imponerent, rectaque adversus Hugonem pergerent. Quorum impetum ille minime exspectans, protinus Ludovicum liberavit, insolentiam suam detestari coactus.

V. *Sub eodem Imperatore Ottone Hungari*, copiis quantis antea nunquam per Bavariam in Germaniam irruperunt populabundi: fretique immensa multitudine, insolenter admodum, *Aut cœlum*, inquiunt, *cadens nos obruet, aut terra dehiscens nos absorbebit, alioqui nemo hostium nos multitudine superabit.* Contra hos Imperator Otto subito cogit exercitum, ex Bavaris, Suevis, Saxonibus, Francis & Bohemis, cumque illis congressus ad Lycum amnem, non procul ab Augusta, totum exercitum ad internecionem cecidit, perpaucis captis; inter quos scribuntur fuisse tres Reguli, quos Henricus Bavarus suspendio necavit.

VI. *Sixtus* V, *Pontif. Rom.* Anno 1558. Elisabetham Angliæ Reginam anathematis fulmine percussit, regio titulo & omni authoritate exuit, omnes ejus subditos à juramento & obedientia absolvit, & Regnum Angliæ donavit Regi Hispaniæ PHILIPPO II. Hic classem totum ferme triennium apparavit, navium militarium grandium 150, militibus veteranis ex Hispania, Italia, & aliunde collectis, 20000 nautis, 10000 tormentis, 2650 tonnis pyrii pulve-

pulveris, globis, & annona, ad ſex menſes inſtructiſſimam: in navibus erant Altaria, celebrabantur Miſſæ, aderat magna multitudo Monachorum, qui convertere debebant Anglos ad fidem Pontificiam. In maxima Navi picta erat imago D. Virginis Mariæ, additis hiſce verbis: *Vindica cauſam Filii tui.* *Hieronymus Vida* ἐπινίκιον ante victoriam canens, acclamabat:

Tu, quæ Romanas voluiſti ſpernere Leges,
Hiſpano diſcas ſubdere colla jugo.

Claſſis Hiſpanica die 28 menſis Maji ex portu Ulyſſbonenſi ſolvit, & Angliam petiit. Verum ab Anglis, Carolo Howardo Thalaſſiarcha Anglico, & Franciſco Draco inferiore Amiralio, Ducibus, die 1, 2, 3, 4. & ſequentibus uſque ad 8 Auguſti, creberrimis incurſionibus & conflictibus labefactata, pugna navali vincitur & profligatur: Exercitu Hiſpanorum numeroſiſſimo fuſo & fugato, triremibus multis captis, diſſipatis aut merſis, plurimis belli Ducibus captis, & præda ingenti in Reginæ poteſtatem redacta. Regina autem Angliæ hoc cognito, ſuæ claſſis navi primæ inſcribi juſſit hoc Epigramma contrarium:

Tu, qui divinas voluiſti ſpernere Leges,
Fœmineo diſces ſubdere colla colo.

XXIV.

QUARTUM BELLUM *fuit* IONIUM.

Hujus belli cauſa fuit perfidia Hiſtiæi Mileſii, qui Ariſtagoræ Mileti præfecto, quo familiariter utebatur, jam ſponte ad defectionem, propter rem male geſtam, inclinanti, belli Perſis movendi conſilia ſuppeditavit. Erat autem Dario jam ante Hiſtiæus rerum novarum ſuſpectus, idque Megabyſi inſtinctu. Quippe cum Hiſtiæus urbem in Thracia permiſſu Regis conderet, monuit Regem Megabyſus, id inſtitutum periculi plenum eſſe, quod urbem commodo ad claſſem ſtruendam loco conderet, quæ tum pecunia, tum remige ſtudiiſque Græcorum pariter ac Barbarorum floreret. Quare ut hæc ejus conſilia impediret Darius, Hiſtiæum in aulam vocavit, prætextu quod amicitia ejus & filiis carere non poſſet; *Omnium enim poſſeſſionum pretioſiſſimam eſſe amicum fide & prudentia præſtantem.* Non ignorabat Hiſtiæus animum erga ſe Regis ſubdolum, & eum invitus in aula hæreret, Ariſtagoram clam ad bellum movendum impulit. Quoniam vero ea res ſumme occultanda erat ne Perſis innoteſceret, hoc ſtrategemate uſus eſt. Fidiſſimo ſervorum capillos capitis radi juſſit; deinde literas quas voluit, inuſſit: & cum rurſum creviſſent capilli, eum ad Ariſtagoram miſit, addito hoc tantum mandato; ut juberet ſibi ab Ariſtagora radi capillos, & caput inſpici.

Cum igitur Ariſtagoras intellexiſſet Hiſtiæi conſilium, ſeditionem apertam molitus, Ionas ad loci defectionem ſollicitavit, ſimulque auxilia à Spartanis & Athenienſibus petiit. Et hi quidem paulo ante Piſiſtratidarum tyrannide liberati, quos reducere Darius conabatur, viginti naves ad belli Ionici ſocietatem Ariſtagoræ miſerunt. Atque hoc omnium inter Græcos & Barbaros malorum initium fuiſſe, Herodotus cenſet. Lacedæmonii nulla tulerunt auxilia. cujus cauſa fuit Cleomenis Regis filiola; quæ cum videret ingentia illa munera quæ Ariſtagoras offerret, inclamavit: *Pater, hoſpes te corrumpet niſi abis.* Quo velut omine motus Cleomenes, illum ex Sparta diſcedere re infecta coëgit. Ita bellum Ionium cœpit: & captæ primo impetu atque etiam exuſtæ Sardes, tanto Darii dolore, ut arcum poſcens, ſagittam in cœlum excuſſerit, his verbis additis: *O Iupiter, contingat mihi ut Athenienſes ulciſcar.* Simul etiam miniſtro cuidam præcepit, ut appoſita cœna ſemper ſibi diceret; *Here, memento Athenienſium.* Nam Iones facile ſe ulturum ſperabat. Neque vero diu copiis Perſarum par fuit Ariſtagoras: Quippe Darius, receptis quæ defecerant urbibus inſuliſque, eum in Thraciam pepulit; ubi à Barbaris cum exercitu deletus, ſeditionis pœnas dedit. Nondum innotuerat Dario Hiſtiæi perfidia; qui ſimulabat omnium Ariſtagoræ conſiliorum ſe ignariſſimum; ſancte inſuper promittens, omnia, quæ defecerant, ſe in integrum reſtituturum, maximamque inſularum Sardiniam tributariam redditurum. Hac fraude & ſimulatione deceptus Darius, optima quæque ſibi de Hiſtiæo pollicebatur, eumque in Ioniam miſit, ut dictis ſuis fidem faceret. Cumque veniſſet Sardes, graviter ab Artapherne Darii fratre, & maritimæ oræ præfectis, objurgatus eſt his verbis: *Hunc calceum tu Hiſtiæe conſuiſti, Ariſtagoras autem induit.* Quapropter cum ſe ſuſpectum cognoviſſet, prima nocte fugam ad mare arripuit, ac Dux belli Ionii contra Darium factus eſt.

Erant autem hujus conſpirationis etiam multi Perſarum participes; ad quos ab Hiſtiæo ſcriptas literas Artaphernes intercepit, ac, tota re cognita, ſupplicium de iis ſumſit. Neque vero proſpera in bello fortuna Hiſtiæus fuit uſus, ſed, cum multa infeliciter tentaſſet, tandem prælio ſuperatus, vivus in Perſarum poteſtatem venit; & Sardes perductus cruci ibidem ſuffixus eſt; caput vero ſale conditum, & Suſas ad Darium delatum eſt; qui id, elotum & obvolutum, ſepeliri juſſit.

AXIOMA.

Qui se temere seditionibus immiscet, miserum fere exitum habet.

Hoc est quod Salomo dicit Prov. XXIV. Cum *seditiosis ne misceaeris, quia subito veniet eorum exitium.* Quicum consentit illud Hesiodi: *Malum consilium consultori pessimum.* Claudianus:

Quam bene dispositum est terris, ut dignus iniqui
Fructus consilii primis authoribus instet!

Gloriabatur Ludovicus Sfortia, omnes se Reges & Principes committere inter se posse, & iterum pacare. Sed ea versutia male ipsi cessit, cum vitam in perpetuo carcere transiret, proditus à suis hosti infensissimo Ludovico XII Regi Galliæ. Eundem exitum habuit Comes Sancti Pauli; de quo videatur Cominæus. Et recens exemplum in Carolo Lotharingiæ Duce habemus.

XXV.

QVINTVM BELLVM *fuit contra* ATHENIENSES.

Hujus belli triplex erat causa. Primo enim Hippias Pisistrati filius, exul, continuis precibus reductionem sui Athenas à Dario flagitabat. Deinde, recens ab Atheniensibus accepta injuria, somnum Dario eripiebat, neque conquiescere poterat, antequam ultionem de ipsis sumsisset. Et tandem ambitio maximum telum erat, ut hoc prætextu belli contra Athenienses Græciam subigeret. Igitur, maximis copiis conflatis, tam pedestribus, quam maritimis, Mardonium, Gobryæ filium, adhuc adolescentem, qui recens Darii filiam uxorem acceperat, belli contra Athenienses Ducem nuncupavit, eique Hippiam comitem dedit, cui Græciæ status perspectus cognitusque erat.

Initia hujus belli, æque ac progressus, infelicia fuerunt. Nam tempestate ad Athon montem, dum eum Persica classis circumnavigat, trecentæ naves & viginti hominum millia perierunt. Hoc primum vulnus. Deinde aliud damnum accepit à Thracum nocturna invasione; qui ingentem cædem fecerunt, ita ut ipse Mardonius vulneraretur. Quare, illa tantum Thracia subacta, cum parte Macedoniæ, ubi sunt montes metallorum feraces, copias in Asiam reduxit.

Altero anno missi à Dario per universam Græciam legati, qui terram & aquam peterent. Quod signum spontaneæ deditionis erat. Multi, non in continenti modo, verum etiam insulis, populi deditionem fecerunt. Inter quos etiam Æginetæ. Male id Athenienses habuit. Qui propterea Æginetas apud Spartanos accusarunt, quod putarent, eos hostili animo deditionem fecisse, ut cum Persis contra Athenas militarent. Quare Reges Lacedæmoniorum Æginam ad officium reduxerunt, obsidibus acceptis; quos Atheniensibus dediderunt, ut eo metu Æginetas à Persarum partibus abstraherent. Duces hujus belli erant Dathis Medus, & Artaphernes, Darii frater. His in mandatis datum, ut Athenas atque Eretriam diriperent, captivosque Susas adducerent. Hi cum sexcentis triremibus in Græciam contenderunt, atque, Eretria capta, templis ejus spoliatis & incensis, hominibus abductis, in Atticam navigarunt, ac, ejus magna parte vastata, sperabant, deditionem facturos Athenienses.

Iamque Marathonem altero ab urbe lapide penetraverat, Duce Hippia, Persarum exercitus, cum Athenienses, rerum suarum trepidi, legatum ad Spartanos cum hac petitione miserunt; *Orant vos Athenienses, ô Lacedæmonii, ut sibi opem feratis, nec civitatem inter Græcos vetustissimam contemnatis in discrimen Barbaricæ servitutis adductam. Etenim Eretria direpta est, & insigni civitate Græcia imbecillior reddita.* Igitur decreta fuerunt à Spartanis auxilia. Sed, quo minus ea statim mitterentur, religio quatridui obstabat. Erat enim dies nonus instantis mensis, quo negabant sibi progredi licere ante plenilunium.

Interea consultatum in castris Atheniensium de prælio. Sententiæ inter Duces ancipites erant. Quidam rem discrimini nolebant committere, quod tanta suorum paucitas ingentem Persarum multitudinem sustinere non posset. Alii ad pugnandum hortabantur. Ex quibus præcipuus Miltiades. Cujus sententiæ cum Callimachus Polemarchus accessisset, Athenienses instructi decem civium millibus & mille Platæensibus auxiliariis, in campos Marathonios ad prælium egressi sunt, non exspectato Spartanorum auxilio. Plus enim præsidii Miltiades in celeritate, quam in sociis esse, existimabat.

Persæ, quanquam ingentem exercitum haberent, tamen Hippias, malo omine territus, infaustum fore prælium præsagiebat. Quippe tussi è sternutatione vehementi dens ipsi excussus, & in arenam prolapsus, quantumvis diligenter quæsitus, reperiri non potuit.

Vnde, suspirans Hippias, ad adstantes, *Hæc,* inquiebat, *terra nondum est nostra, nec eam poterimus nobis subjectam reddere.* Agnovit igitur, falsam esse somnii sui interpretationem, quo pridie sibi visus fuerat cum matre concumbere: unde ipse conjiciebat, se Athenas reversurum, ac, recuperato domi-

dominatu, senem domi suæ obiturum esse. Fuit autem in Atheniensibus summa alacritas. Qui, citato cursu, ante jactum sagittarum, in hostes invaserunt. Pugnatum ab iis tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes, putares. Victi Persæ ad naves fugerunt; ex quibus multæ captæ, plures submersæ sunt. In hoc prælio eminuit Themistoclis adhuc adolescentis indoles, & Cynegy ri militis Attici incomparabilis virtus. Hic, post innumeras cædes, cum fugientes hostes ad naves egisset, onustam navim dextra tenuit, nec priùs dimisit, quam manum amitteret. Tum quoque, amputata dextra, navim sinistra apprehendit: quam & ipsam cum amisisset, ad postremum morsu navim detinuit. Tanta in eo virtus fuit, ut non tot cædibus fatigatus, non ambabus manibus amissis victus, ad postremum mutilus, & veluti rabida fera, dentibus dimicaverit. Eo in prælio etiam Hippias jam octogenarius cecidit, ut Cicero & Iustinus scribunt. Suidas vero, fugisse in Lemnum, & ibi inter magnos cruciatus amisso visu, ruptisque oculorum venis, extinctum scribit.

Lacedæmonii, prælio jam finito, demum advenere, tanta profecti celeritate, ut intra triduum, quam ex Sparta discessissent, in Atticam venerint: visisque cæsis Medorum, quorum etiam nomen hactenus formidabile fuerat, & laudatis ob fortitudinem Atheniensibus, domum redierunt.

Miltiades postea, re in insula Paro infeliciter gesta, accusatus, & quinquaginta talentis mulctatus, ex femore putrescente decessit, nihilque ipsi merita erga patriam profuerunt.

AXIOMA.

Copiæ navales plus interdum damni à tempestatibus, quam hoste, accipiunt.

Maximas classes non hostilis manus, sed Oceanus & ventorum rabies destruxit. Sic Græci Troja capta reduces tempestatibus plerique perierunt. Sic Xerxis copiæ pleræque mari haustæ. Et superiori seculo idem infortunium Carolus V. in Africa, Philippus II. circa Britanniam, sensit. Vnde, quam dubia & anceps sit potentia navalis, colligitur. Batavorum classem, ante biennium, cum jam hostes in conspectu haberet, atrox ad Hitlandiam tempestas disjecit.

XXVI.

II. *ACTA OECONOMICA.*

PRIMO: CONJVGIORVM RATIO. Darius septem conjuges habuit. Quarum primam duxit adhuc privatus: sex verò reliquas Rex factus.

1. Vxor erat Gobryæ filia ἀνώνυμος, quam adhuc privatus uxorem duxit.

2. Erat ATOSSA, Cyri magni filia, quæ antea per vim coacta *Cambysi* fratri, & hoc demortuo, *Smerdi* Mago nupserat, denique à *Dario* Rege in thalamum assumta est. Hæc cùm ob Patris memoriam in summa populi veneratione esset, & maritum tota possideret, ipsum *Democedis* Crotoniatæ artibus ad oppugnandam Græciam impulit, & Xerxi filio authoritate sua Regnum conciliavit. *Herodotus* lib. 3. p. 224. *Ælianus. Suidas.*

3. ARTYSTONA tertia Cyri filia, quæ sola fraterni matrimonii expers manens, Dario nupsit, qui tanto eam amore complexus est, ut imaginem ejus ex auro solido tunica talari effingi curarit. *Herodotus* lib. 7. pag. 465.

4. PARMYS Cyri ex filio Smerdi neptis ab eo in uxorem ducta fuit. *Herodot.* lib. 3. p. 224. Hasce tres ex Cyri domo conjuges duxit Darius Rex factus, ut Regalibus nuptiis Regnum firmaret: idque non tam in extraneum translatum, quàm in familiam Cyri reversum videretur.

5. Φαιδίμη, PHÆDIMA Ottanis filia, quæ Magum prodiderat. Quia decretum jam ante factum erat, ut Rex futurus è conjuratorum familia uxorem duceret. *Herodotus* l. 3. p. 214. & lib. 7. *Iustin.* lib. 1.

6. Φραταγούνη, PHRATAGVNA Atarnis Darii fratris filia. Hanc Atarnes Dario fratri nuptum dedit, omnemque insuper domum atque facultates ei tradidit: quia unica filia erat. *Herodotus* lib. 7. p. 521.

7. PANTAPTE antea in matrimonio Smerdis Magi fuit: hoc verò cæso, in Darii torum succedere jubetur. *Hieronymus* in cap. 11. Danielis.

DVBIVM.

Q. An hic Darius Hystaspis fuerit maritus Esther?

Quidam Chronologi & Historici crediderunt, hunc Darium Hystaspis fuisse Maritum Esther: hisce rationibus inducti.

1. *Ex Regia sede*, quòd nempe in Susis habitaverit. Quod idem de Marito Esther dicitur *Esther c.* 1. *v.* 1, 2. Sedit Ahasverus in solio Regni sui, quod erat Susis in urbe Regia.

2. *Ex magno erga Iudæos favore.* Darius Hystaspis magno Iudæos favore prosequutus est: uti patet ex *Esdr.* 6. *v.* 6, 7, 8. *&c.*

3. Ex

3. *Ex uxorum denominatione.* Darius Hyſtaſpis duas habuit uxores, Atoſſam ſcil. & Artyſtonam. *Herodotus lib.* 3. Quarum illam *Vaſthin*: hanc verò Eſtherem fuiſſe putant. *Philip. Melanch.* Chron. lib. 2. p. 124. *Neander* in Synopſi Hiſtor. pag. 15. *Camerar.* Hor. ſuccif. P. I. pag. 389. ubi ſcribit, quòd Regina Eſther, etiam *Ediſſa, Atoſſa, Ariſtona* & *Hadaſſa* appelletur.

Refutatio.

I. Verùm hæc ſententia admitti non poteſt: Quia cum magna *ἀνισοξησίᾳ* eſt conjuncta. Quod Darius Hyſtaſpis in Suſis habitaverit, nihil probat. Quia Suſa fuit communis omnium Regum Perſicorum, qui Cyro ſucceſſerunt, ſedes. *Strabo lib.* 15.

II. Darius Hyſtaſpis à *ſecundo anno* Regni ſui magno Iudæos favore proſequutus eſt, ut conſtat ex *Eſdr. c.* 6. *v.* 6. At Ahaſverus maritus Eſther, non niſi ab *anno* Regni ſui *duodecimo*, Iudæis favere cœpit: uti patet ex *Eſther.* 3. *v.* 7.

III. Prædictæ Darii uxores *Atoſſa* & *Artyſtona* fuerunt Cyri Regis Perſarum filiæ. E. nulla earum potuit eſſe Eſther. Quia Eſther fuit Iudæa.

Syllogiſmus talis eſto.

Eſther fuit Iudæa.

Artyſtona non fuit Iudæa. Quia fuit Perſica mulier Cyri Regis Perſarum filia, & Arſamis atque Gobryæ mater. *Herodotus lib.* 7. *pag.* 465.

E. Artyſtona non fuit Eſther.

Præterea ſeptem Principes Regni tempore Darii Hyſtaſpis fuerunt Otanes, Intaphernes, (qui propter ſeditionem occiſus) Gobryas, Megabyzus, Aſpatines, Hydarnes, *&c.* At tempore Ahaſveri ſeptem Regni principes fuerunt Charſena, Sethar, Admata, Tharſis, Meres, Marſena & Menuchan. *Eſther.* 1.

XXVII.

SECVNDO: LIBERORVM GENERATIO. Ex hiſce conjugibus antea enumeratis Darius 14 Liberos procreavit.

I. EX GOBRYÆ FILIA tres libreos ſuſcepit: Artabazanem, Ariabignem & Artozoſtren. *Herod. lib.* 7. *p.* 435. ARTABAZANES Darii primogenitus ob ætatem ad Regni ſucceſſionem aſpirat, Dario in Græciam expeditionem ſuſcepturo. quâ in re Xerxem fratrem ex Atoſſa genitum habuit Adverſarium: ſed concedere huic juſſus, quòd patre adhuc privato, Xerxes verò ex patre Rege, & Atoſſa Regis filia natus eſſet, in arbitrio Iudicum libenter acquievit. *Herodotus lib.* 7. *pag.* 435. *Iuſtinus.*

ARIABIGNES in bello Xerxiano Ionicam claſſem & Cariam rexit: Idque munus cùm adminiſtraret graviter, & in pugna ad Salaminem inter primos dimicaret, in acie occubuit. *Herodotus lib.* 8. *p.* 559.

ARTOZOSTRE Mardonio ſobrino in matrimonium collocata fuit. *Herodotus.*

II. EX ATOSSA prima Cyri filia quatuor liberi ei ſunt geniti: Xerxes, Achæmenes, Maſiſtes & Hyſtaſpes.

XERXES primogenitus fratri Artabazani in Regni ſucceſſione præfertur, cum, hortatu Demarati Spartani, patre Rege genitum ſe contenderet, & plurimum juvaretur Atoſſæ matris authoritate. quod Regnum tenet annis 21.

ACHÆMENES Ægypto præficitur à Xerxe, quem cum auxiliis conſectatus in Græciam, & inter claſſis Duces lectus, opponit ſe *Demarato* Spartano, & urgendam mari fortunam improvidè ſuadet. Inde enim cùm, Regis everſis rebus, fugâ in Ægyptum rediiſſet, oppreſſus Gentis defectione, ab *Inaro* Libyo trucidatur. *Herodotus lib.* 7. *p.* 438.

MASISTES à Xerxe Bactrianorum præfectus conſtitutus, interque Duces belli Græci primarios legitur. *Herodotus lib.* 7. *p.* 467. Vnde cum Rege, poſt infelicem ad Salaminem pugnam, Sardes regreſſus, & conſoceri honore auctus, de uxore dimittenda (quam initiò Xerxes amare cœperat, ſed poſtea amorem in filiam tranſtulerat) iniquè interpellatur, & Xerxis ducere filiam jubetur. Quod cum utrumque denegaret, & uxorem ſuam, juſſu Ameſtris Reginæ, conjugis Xerxis, horribiliter mutilatam & excarnificatam videret, in Bactriam provinciam fugere contendit, eam ad defectionem ſollicitaturus. Verum à copiis Regiis inſequentibus in fuga correptus, cumque omnibus liberis miſerè trucidatus eſt. *Herodotus lib.* 9. *pag.* 630, 631, 632.

HYSTASPES in bello Xerxiano Bactrianorum & Sacarum (h. e. Scytharum Amyrgiorum, quos Perſæ ita appellabant) Dux erat. *Herodotus lib.* 7. *pag.* 463, 464.

III. EX ARTYSTONA, tertia Cyri filia, duos filios habuit, Arſamem & Gobryam.

ARSAMES in bello Xerxiano Æthiopibus qui ſunt trans Ægyptum, atque Arabibus præerat. *Herodotus lib.* 7. *p.* 465.

GOBRYAS in eodem bello Mariandynorum & Libyum & Syrorum Dux fuit. *Herodotus ibid.*

IV. EX PARMY Smerdis filia & Cyri nepte natus eſt *Ariomardus.*

ARIOMARDVS in bello Xerxiano Moſchorum & Tibarenorum Dux fuit. *Herodotus lib.* 7. *pag.* 466.

V. Ex

V. Ex PHRATAGVNA Atarnis filia nati Dario sunt duo filii, nempe ABROCOMES & HYPERANTHES: Qui Xerxen in Græciam sequuti, ambo ad Thermopylas occubuerunt, cum Leonidæ occisi cadaver auferre conati, audaciùs in hostes provecti essent. *Herodotus lib. 7. pag. 521.*

VI. Ex PHÆDIMA Otanis filiâ geniti sunt Arsamenes & Anutis.

ARSAMENES Vtinorum & Mucorum Dux fuit. *Herodotus lib. 7. pag. 464.*

ANVTIS fuit in matrimonio Bagazi, mulierum totius Asiæ, ut formâ præstantissima, ita animo & moribus incontinentissima. *Athenæus lib. 13. c. 32.*

XXVIII.

TERTIO: LIBERORVM EDVCATIO. *Plato lib. 7.* de Legibus, Darium laudat, sed culpat eum ob molliorem filii Xerxis educationem. Qua in parte etiam Cyrus Rex Persarum primus graviter peccavit; uti ex Historia Cyri §. 20. patet.

XXIX.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Darius illustria pietatis in Deum verum edidit specimina. Nam

1. Adhuc privatus votum fecerat Deo de omnibus vasis sacris antea à Nabuchdonosore Babylonem asportatis in templum Hierosolymitanum remittendis, deque ipsa urbe reædificanda, si regnum adipisceretur. *Ioseph. lib. 11. Antiq. Iudaic. c. 4. pag. mihi 283.*

2. Regnum adeptus renovavit Cyri decretum de exstruenda domo Domini & ipsa urbe reparanda. Sumtus quoque largissimos ex ærario suo ad Templi structuram suppeditari jussit, ut opus eo melius promoveretur: sacerdotibus sacra peracturis, quicquid opus esset, præberi de suo curavit, ut Deum pro vita Regis & filiorum ejus deprecarentur. Hæc ejus statuta quicunque mutaturus esset, isti non modò suspendium constituit, & omnium bonorum proscriptionem, sed Deum etiam ipse precatus, ut dissiparet omnia Regna, omnemque populum, qui ædificationem Templi Hierosolymitani impedire conaretur. *1 Esdr. c. 6. 3 Esdræ c. 4.*

CONTROVERSIA CHRONOLOGICA.

De ædificatione Templi Hierosolymitani secundi, nempe sub quo Rege Persarum, & quoto ejus anno illa permissa, diu intermissa, & postea repetita, & tandem consummata fuerit, magna inter Theologos & Chronologos viget controversia. Nos autem, ut tota hæc Controversia, quæ non tantùm utilis, sed etiam ad multa scripturæ loca dextrè intelligenda summè est necessaria, eo meliùs expediatur, quatuor Propositionibus sententiam veram proponemus, & simul antithesin adjungemus, eamque refutabimus.

PROPOSITIO I.

De Templi Ierosolymitani secundi fundatione.

Apud omnes in confesso est, secundo Cyri primi Persarum Regis anno, Templi Ierosolymitani secundi fundamenta jacta esse. Ipse namque in PRIMO ANNO Regni sui sive Monarchiæ, *Edictum* de domo Dei in Ierosolymis ædificanda promulgavit; uti patet ex *Esdr. 1. v. 2.* ubi verba Edicti talia exstant. Omnia regna terræ dedit mihi Dominus cœli, & ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa. Confer. *Esdræ 5. v. 13.*

Exsecutio autem hujus *Edicti* facta *secundo anno* Cyri. h. e. SECVNDO ANNO Cyri fundamenta Templi jacta sunt: uti ex *Esdr. c. 3. v. 10. 12.* patet, ubi dicitur, quòd *Zorobabel* filius Salathiel & Dux populi & *Iesus* Pontifex opus ædificationis Templi strenuè urserint, interque jubilationes simul ac fletus fundamenta ejus posuerint.

DVBIVM.

At *Esdræ. 5. v. 2.* expressè legitur, quod SECVNDO ANNO DARII cœperint ædificare Templum Domini in Ierusalem. Similiter ex *Aggai 1. & 2. capp.* hoc ipsum non obscurè colligitur. *Aggai 1. v. 1, 2.* dicitur: *In anno secundo Darii Regis*, factum est Verbum Domini ad Zorobabel Ducem Iuda, & ad Iesum sacerdotem magnum, dicens: Populus iste dicit: Nondum venit tempus Domus Domini ædificandæ? *vers. 7.* Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras, ascendite in montem, portate ligna, & *ædificate domum. v. 14.* Et suscitavit (Deus) spiritum Zorobabel Ducis Iuda & Iesu sacerdotis magni, & spiritum reliquorum de omni populo, & venerunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui. Confer *Aggai 2. v. 1. & 4.* Et *v. 19.* expressè inquit Deus: Ponite obsecro corda vestra, ab hodierno die, qua FVNDAMENTA JACTA SVNT TEMPLI DOMINI. Si ergo *secundo anno Darii* fundamenta Templi secundi jacta sunt: quomodo dici potest, illa secundo anno Cyri jacta esse?

RESPONSIO.

Fundamenta Templi:

- *Interioris*, in quo ſancta, & ſancta ſanctorum erant, anno ſecundo Cyri jacta ſunt: ſicut *Eſdras cap.* 3. *v.* 10, 12. affirmat, uti *Beda* explicat. Et hiſce fundamentis jactis, Sacerdotes & Levitæ, in ornatu ſuo poſiti, cum tubis & organis laudaverunt Dominum. *Eſdr. c.* 3. *v.* 8. 10, 11.
- *Exterioris*, in quo erant atrium, porticus & gazophylacium, ſive exedræ, jacta ſunt anno ſecundo Darii Hyſtaſpis, die vigeſimo quarto menſis noni: ſicut *Aggæus* commemorat.

Quare quando *Eſdræ c.* 5. *v.* 2. dicitur: *Templum ſecundo anno Darii* ÆDIFICARI COEPISSE, intelligenda ſunt illa verba, *non in ſenſu abſoluto*, ſed *limitato*, h. e. non de inchoatione Templi ſimpliciter & abſolutè, (uti patet ex *Eſdr. c.* 3. *v.* 10, 12.) ſed tantùm ejus, quod ſuppoſitis fundamentis ſuperſtructum & ſuperimpoſitum fuit, quod proprie nominatur Templum, & hoc cœpiſſe ædificari anno ſecundo Darii Hyſtaſpis, nemo inficias ire poterit. Vide *Eſdræ* 4. *v.* 24.

VSVS ELENCTICVS.

I. Hinc patet error *Ianſenii*, qui ſuper *c.* 2. *Iohan.* ſcribit, *fundationem Templi ſecundi primo anno Cyri* factam eſſe; idque probare conatur ex *Eſdræ c.* 6. *v.* 3. Verùm *diſtinguendum* eſt inter *decretum Cyri* & *Exſecutionem decreti*. Cyrus primo anno decretum fecit, ut domus Dei exſtrueretur, ſicut expreſſe verba Eſdræ ſonant; *Eſdræ* 1. *v.* 1. & *Eſdræ* 6. *v.* 3. ſed ſecundo demum Cyri anno exſecutio decreti facta, h. e. fundamenta templi jacta ſunt, uti ex *Eſdr. c.* 3. *v.* 8, 10. patet. II. Errant illi, qui, ut demonſtrare queant, Templum hoc ſecundum 46 annis ædificatum eſſe, (ſicut Iudæi ad Chriſtum *Iohan.* 2. *v.* 21. aiunt,) ſupputationem à primo anno Cyri inchoant hoc modo:

Cyrus regnavit annis —— 31.
Cambyſes filius ejus annis 9.
Magi duo, menſibus —— 7. Qui novem annis Cambyſis annumerantur.

Hi anni ſimul efficiunt annos 40. Adde 6. Darii. (Nam ſexto ejus anno ædificium abſolutum fuit.) ecce anni 46, de quibus Iudæi loquuntur. Vide *Druſium lib.* 4. Præteritor. Novi Teſtamenti in *cap.* 2. *Iohan. pag.* 150. Confer *D. Chemnit. lib.* 2. *Harmon. cap.* 27. *pag.* 123.

Verùm fundatio Templi facta eſt anno ſecundo Regni Cyri, non ſimpliciter, h. e. quo, Aſtyage victo, Rex factus eſt; ſed limitate, nempe Monarchiæ ejus, quo dicere potuit, Deum omnia Regna terræ dediſſe ſibi. *Eſdr.* 1. *v.* 2. Quod devicto Aſtyage dicere haud potuit.

PROPOSITIO II.

De ſtructuræ Templi intermiſſione.

De intermiſſione ſtructuræ Templi ita ſcribitur *Eſdr.* 4. *v.* 4. *Factum eſt igitur, ut populus terræ* (intelliguntur Samaritani) *impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando.* v. 5. *Et conducebant mercede contra eos conſiliarios, ut deſtruerent conſilium eorum* OMNIBVS DIEBVS CYRI *Regis Perſarum*: ועד ET VSQVE AD REGNVM DARII *Regis Perſarum*. v. 6. IN REGNO AHASVEROS *in principio Regni ejus ſcripſerunt accuſationem adverſus habitatores Iudæ & Ieruſalem.* v. 7. Et in diebus ארתחשׁשׂתא ARTACHSASTA (quidam reddunt *Artaxerxis*) ſcripſit Beſelam Mithridates, & Tabeel & reliqui, qui erant in conſilio eorum (nempe Epiſtolam accuſatoriam) ad Arthaſaſtam (vel Artaxerxem) Regem Perſarum.

Vt autem hæc verba rectè intelligantur, duæ Quæſtiones ſunt notandæ: 1. *Sub quibus Regibus.* 2. *Quamdiu ſtructura* Templi impedita fuerit.

QVÆSTIO I.

Sub quibus Regibus ſtructura Templi impedita fuerit?

Eſdras *quatuor Reges* enumerat, ſub quibus ſtructura Templi impedita fuit.

I. SVB CYRO. Nam dicit *Eſdras*, quòd Samaritani conſilium Iudæorum deſtruxerint *omnibus diebus Cyri Regis Perſarum.* Quod non ita intelligendum, quaſi Cyrus initiò quidem dimiſerit Iudæos, ſed poſtea accuſationibus hoſtium Iudæorum motus continuationem ædificii templi non promoverit. Falſum. Nam ſuſpenſio fabricæ templi non Cyro, ſed Conſiliariis ejus pecunia corruptis à Samaritanis Iudæorum hoſtibus in textu expreſſis verbis aſſcribitur.

II. SVB ACHASVERO; per quem intelligitur *Cambyſes* II. Rex Perſarum. Hic namque, dum Cyrus domo abeſt, variis bellis implicitus, Gubernator inſtitutus fuit, & poſtea Patri trucidato ſucceſſit, qui inſtigatus ab hoſtibus Iudæorum ſtructuram Templi prohibuit.

III. SVB ARTHASASTA. Per hunc quidam intelligunt *fratrem Cambyſis Tanyoxarſen*, quem Cyrus conſtituerat Regem Bactrianorum, Parthorum

thorum & Carmaniæ, uti ſcribit Cteſias Cnidus, apud Phocium in Bibliotheca p. 54. cuique Cambyſes ipſe ab obitu Cyri patris ſui in Ægyptum deſcendens gubernationem totius Regni commiſit. Poteſt etiam intelligi *Pſeudo-Smerdis Magus*, qui ſeptem menſes ſub nomine veri Smerdis filii Cyri in Monarchia Perſarum regnavit. Ad hoſce ſimiliter Samaritani literas accuſatrices miſerunt, tantumque effecerunt, ut ſtructura Templi Iudæis prohibita fuerit. Vbi notandum eſt, quod nomina *Achaſuerus* & *Arthaſaſta*, h. l. non ſint nomina propria, ſed appellativa. Nam nomina Regibus mutata fuerunt, quando Imperii adminiſtrationem ſuſceperunt, ſicut etiam Ioſephus Scaliger notat & probat. Quare Cambyſes privato & proprio nomine dictus fuit Cambyſes Avo ſuo paterno ὁμώνυμος: At publico & regio nomine *Achaſuerus* dictus fuit. Similiter Smerdis, ſive verus ſive falſus, privato & proprio nomine Smerdis: at Regio & publico *Arthaſaſta* appellatus fuit.

IV. SVB DARIO. Nam inquit *Eſdras cap.* 4. *verſ.* 5. Quod doloſi Conſiliarii in aula Cyri, dum ipſe multis magniſque bellis implicitus eſſet, conſilium Iudæorum impediverint *omnibus diebus* CYRI, *& uſque ad Regnum* DARII *Regis Perſarum.* Vbi non intelligendus eſt *Darius Medus*, (Hic namque ante biennium fere mortuus erat, uti conſtat ex Edicti Cyri promulgatione, in quo dicit: Deum cœli dediſſe ſibi OMNIA REGNA TERRÆ, h. e. ſe eſſe Monarcham ſive omnium Regnorum terræ Dominum. E. jam tunc deceſſerat Darius Medus, qui paulo ante regnabat ſuper Medos, Babylonios & Aſſyrios, & eidem ſucceſſerat Cyrus: Alioquin ipſe ſe non potuiſſet appellare Monarcham, h. e. omnium Regnorum terræ Dominum.) ſed *Darius Hyſtaſpis* III Rex Perſarum, ad cujus annum ſecundum uſque hoſtes Iudæorum ſtructuram Templi impediverunt.

NOTA.

[In *v.* 6. in *vulgata verſione* Latina ſphalma verſionis commiſſum eſt, quando dicitur: *In diebus Ahaſchueros, (ipſe eſt Artaxerxes) in principio Regni ejus ſcripſerunt.* Hæc parentheſis: *Ipſe eſt Artaxerxes*: in fonte non exſtat. Quare dicendum, quod AHASVERVS & ARTHASASTA non unus, ſed duo diſtincti ſint Reges. Nam in *v.* 6. dicitur: *In diebus Ahaſueros* ſcripſerunt accuſationem. In *v.* 7. additur: *Et in diebus Artaxerxis* ſcripſit Beſalam, *&c.* Quæ particula & copula ET oſtendit, duos diſtinctos Reges introduci. Quare non ſub tribus, ſed ſub quatuor Perſarum Regibus fabrica Templi eſt impedita; uti ex dictis patet.]

ERROR.

Quare errant Ioſephus Scaliger lib. 6. de Emendat. Tempor. Tremellius & Franciſcus Iunius, Sethus Calviſius in præfat. Chronologiæ pag. 152. qui tradunt, templi ſtructuram ſub *quinque* Regibus Perſicis impeditam eſſe. videlicet 1. Sub *Cyro. Eſdr.* 4. 4. 2. Sub *Cambyſe*, qui quidem expreſſe ab Eſdra non nominetur, ſed tamen phraſi ועד ET VSQVE AD Regnum Darii comprehendatur. 3. Sub *Dario Hyſtaſpis*. ibid. *verſ.* 4. 4. Sub *Ahaſuero*, h. e. Xerxe marito Eſther. *verſ.* 6. 5. Sub *Arthaſaſta*, h. e. Artaxerxe Longimano. ibid. *v.* 7. Verum hæc prædictorum Authorum opinio eſt erronea; uti ex dictis patet, & ex dicendis in Propoſitione III clarius patebit.

QVÆSTIO II.

Quamdiu ſtructura Templi impedita fuerit?

Circa hanc Quæſtionem ſimiliter authores antea nominati graviter impingunt. Nam ſtatuunt, ſtructuram Templi ſub quinque Regibus Perſicis, annis nempe 106, impeditam fuiſſe.

Sub Cyro, anno uno.		
Sub Cambyſe & Magis	annis	8.
Sub Dario Hyſtaſpis		36.
Sub Ahaſuero vel Xerxe		21.
Sub Arthaſaſta vel Artaxerxe Longimano.		40.

Qui in ſummam ſubducti faciunt annos 106. Verum & hujus Quæſtionis falſitas in Propoſitione III ad oculum demonſtrabitur.

Contra autem *Theologi* pariter & *Chronologi*, tum *antiquiores* tum *recentiores*, unanimi conſenſu docent, ſtructuræ Templi intermiſſionem vel 14 vel 10 annis tantum duraſſe. Quod ita oſtenditur.

1. Sub *Cyro*, ſecundum	*alios*, quinque annis non completis.		
	alios, tantum ſex menſibus.		
2. Sub *Cambyſe* & *Magis*		annis	8.
3. Sub *Dario Hyſtaſpe*			duobus incompletis.

Qui conjuncti faciunt annos { 4. 10.

DVBIVM.

Q. Quare Deus inſtaurationem templi ſecundi (per Cyrum promovendam, & plus quam 200 annis ante à Spiritu S. prædictam per Ieſaiam Prophetam *c.* 44. *v.* 28.) nunc finitis 70 hebdomadibus tamen non impleat, ſed complementum ejus jam per 10 aut 14 annos uſque ad annum ſecundum Regni Darii impediri patiatur.

Reſp. Tres hujus rei cauſæ dari poſſunt.

1. Eſt *malitia Diaboli*, qui Eccleſiæ Dei ſummo cona-

conatu sese opponit, ejusque salutem, permittente Deo, miris modis impedire satagit, ut hac ratione gloria Dei illustretur, & fides, obedientia & patientia piorum probetur, & auro illustrior inveniatur. 1 *Petr.* 1. Huc digitum intendit *Daniel* Propheta *cap.* 10. *v.* 13. ubi narrat, quod Angelus Gabriel anno Cyri Regis Persarum tertio sibi apparuerit & narrarit, quod Princeps Persarum, h. e. aulicus quidam Dæmon, Cambysis animum immanibus odiis adversus Iudæos impleverit, ita ut plenariam populi reductionem suspenderit, & Templi ædificationem impediverit. Hæc autem pugna inter bonum & malum Angelum duravit 21 dies, donec ille à Michaële Archangelo adjutus adversus hunc prævaluit, & apud Monarcham Persicum palmam obtinuit.

Similiter legimus *Zach.* 3. *v.* 1. quod Prophetæ Zachariæ in visione ostensus sit *Iesus* Pontifex M. post egressum è captivitate Babylonica stans, velut in judicio coram Angelo Domini, h. e. filio Dei, cui Pater omne judicium dedit, *Iohan.* 5. à cujus dextris steterit Satan ut adversaretur ei, h. e. eum accusaret, quod propter peccata indignus esset, qui Sacerdotio fungeretur, & Templum ædificaret.

II. *Peccata populi.* Nam populus Iudaicus sub ipsa Templi structura graviter peccavit: uti ex *Hagg. c.* 1. patet, ubi *v.* 1. narratur, quod verbis Prophetæ fidem habere noluerit. Et *v.* 10. dicitur, quod Iudæi majorem curam conatumque ædibus propriis exstruendis, quam Templo Domini ædificando impenderint, ideoque ira Dei super illos manserit, uti ex *v.* 2, 3, 4, 5, 6. colligitur. Confer *Psalm.* 81. *v.* 13, 14.

III. *Antiquus mos Dei.* Deus namque sinit Ecclesiam in tales ac tantas redigi angustias, ut omnibus de ea actum esse videatur, sed tandem hanc moram auxilii gloria illustriori compensat. Deus namque sanctos suos mirabiliter ducit. *Psalm.* 4. *v.* 3. Ipse in infernum ducit, & ex eo reducit. 1 *Sam.* 2. Ipse ostendit piis tribulationes magnas, multas & malas, & conversus vivificat illos, & de abyssis terræ iterum reducit eos. *Psal.* 71. *v.* 20, 21. Exemplum h. l. habemus in populo Iudaico. Huic initio Cyrus libertatem in patriam migrandi, & templum Domini ædificandi potestatem concesserat. *Esdr.* 1. *v.* 2. Rursus eam Cambyses impediebat. *Esdr.* 4. Postea rursus Darium Hystaspis & Artaxerxem Longimanum excitabat, qui edictis sumtibusque suis structuram templi juvabant, usquedum compleretur. Hoc sane magnificentius erat, quam si Cyrus solus omnia præstitisset. Hi mores atque moræ Dei sunt discendæ, auxiliumque Dei patienter exspectandum. Pulchrum Epigramma *Alardi mei* ex lib. 3. Epigramm. §. 27. huc referri potest:

Cœlitus auxilium rebus qui poscis in arctis,
Disce Dei Mores ferre, Morasque pati.
Nempe Dei Mos est, primum mersare profundo,
Ex imo mersum post revocare salo.
Et Mora nota Dei est: quod non mala protinus aufert,
Quando placet nobis, sed sibi quando placet.

PROPOSITIO III.

De Templi secundi repetitione sive continuatione.

De hac Propositione similiter distinctæ Theologorum & Chronologorum sunt sententiæ.

1. *Severus Sulpitius* lib. 2. Histor. Sacræ. Item, *Tremellius* & *Iunius* in Bibliis. *Ioseph. Scaliger* l. 6. de emendat. Tempor. *Sethus Calvisius* in præfat. Chronol. suæ. p. 152. contendunt, Templi secundi structuram sub Dario Notho VI, Persarum Rege, repetitam esse.

2. Nos vero præstantissimorum Ecclesiæ Doctorum atque Chronologorum, tum veterum tum recentiorum, sententiam amplectimur, qui structuram Templi anno secundo Darii Hystaspis repetitam atque continuatam esse affirmant. Quam sententiam sequentibus argumentis confirmamus.

1. *Ab Esdra testimonio.* Nam *Esdr.* 4. *v.* 4, 5, 6, 7. ita legimus: *Factum est igitur, ut populus terræ* (h. e. gens Samaritana) *impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando. Et conducebant mercede contra eos consiliarios, ut destruerent consilium eorum* OMNIBUS DIEBUS CYRI *Regis Persarum.* IN REGNO ACHASVEROS *in principio Regni ejus scripserunt accusationem adversus habitatores Iuda & Ierusalem. Et in diebus* ארתחששתא ARTACHSASTA (quidam reddunt Artaxerxis) *scripsit Beselam, Mithridates & Tabeel, & reliqui, qui erant in consilio eorum* (nempe Epistolam accusatoriam) *ad Arthasastam* (vel Artaxerxem) *Regem Persarum.* Cum hisce verbis conjungatur *v.* 24. *Tunc intermissum est opus domus Domini in Ierusalem, & non fiebat* USQUE AD ANNUM SECUNDUM REGNI DARII, *Regis Persarum.* In hisce verbis intermissio structuræ Templi describitur dupliciter. 1. *Generaliter* describitur in *v.* 5. tum ratione *termini* A QUO, tum ratione *termini* AD QUEM. h. e. quando inceperit, & quamdiu duraverit, nempe in diebus Cyri Regis. Cum enim Cyrus multis magnisque bellis occupatus domo abesset, interea quidam in aula ejus perfidi Consiliarii ædificationem

nem Templi dolose impediverunt, & hoc impedimentum duravit, usque ad Regnum Darii, scilicet Hystaspis III Persarum Regis. 2. *Specialiter* describitur in *vers.* 6, 7. *A quibus Regibus* structura sit impedita, nempe ab AHASVEROS, hoc est, Cambyse, & ARTHASASTA, h. e. Cambysis fratre, nempe Smerdi, vel etiam Pseudo-Smerdi, qui sub veri Smerdis jam occisi nomine septem menses in Persia regnavit. Deinde in *v.* 12. *Formula Epistolæ accusatoriæ* describitur hisce verbis: *Notum sit Regi, quia Iudæi, qui ascenderunt à te, ad nos venerunt, in Ierusalem rebellem & pessimam, quam ædificant, exstruentes muros ejus, & parietes componentes.* v. 13. *Nunc igitur notum sit Regi, quia si civitas illa ædificata fuerit, & muri ejus instaurati, tributum & vectigal, & annuos reditus non dabunt, & usque ad Reges hæc noxa perveniet.* v. 14. *Quandoquidem igitur Templum destruximus, neque contemtum Regis aspicere nos decet, idcirco misimus & nuncupavimus Regi*, v. 15. *ut inquiras in libris historiarum patrum tuorum, & invenies scriptum in commentariis: & scies, quoniam urbs illa, urbs rebellis & nocens regibus & provinciis, & rebellionem fecerunt in ea: quamobrem & civitas ipsa destructa est.* Vnde patet, quod de adventu nupero, & in diebus Regis facto loquantur. *Tertio* in *v.* 17, 18, 19, 20, 21, 22. continetur *rescriptum Regis.* cujus summa hæc est, ut nempe ædificationem urbis inceptam serio illis inhibeant. *Quarto vers.* 23. exprimitur *exsecutio mandati vel rescripti Regii*, quod nempe Beelteem & Samsai scriba statim Ierosolymam abierint ad Iudæos, eosque in brachio & robore prohibuerint. *Quinto* in *v.* 24. subjungitur *Eventus*, quod nempe opus domus Domini in Ierusalem intermissum sit usque ad annum secundum Regis Darii. In anno autem secundo Regis Darii ædificatio per annos 10 aut circiter interrupta, rursus est inchoata & continuata. Quia statim in *cap.* 5. ejusdem libri v. 1. legitur, quod Aggæus & Zacharias Propheta prophetarint ad Iudæos, qui erant in Iuda & Ierusalem: & ad prophetiam eorum tunc surrexerint Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedec, & cœperint ædificare Templum Dei in Ierusalem, & cum eis Prophetæ Dei adjuvantes eos. Cumque Thathanai Dux Persicus in terra Chanaan, ad Regem Darium id perscriberet, & in archivis inquiri peteret, an verum sit, quod Cyrus Iudæis Templi restaurationem permiserit. *Esdr.* 5. *v.* 3, 5, 6, 7. Tunc Rex Darius reperto in Cancellaria Cyri decreto, severissime mandat Thathanai Duci suo, ut Iudæis non tantum Templi ædificationem permittat, sed etiam omnibus rebus necessariis juvet: imo suspendium illis, qui templi ædificationem impedire velint, minatur. *Edictum Regium exstat Esdræ c.* 6. *v.* 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. ejusque verba ita sonant: *Nunc ergo, Thathanai Dux Regionis, quæ est trans Flumen, Stharbuzanai, & consiliarii vestri Apharsachai, qui estis trans Flumen, procul recedite ab illis. Et dimittite fieri templum Dei illud à Duce Iudæorum, & à senioribus eorum, ut domum Dei illam ædificent in loco suo. Sed & à me præceptum est, quid oporteat fieri à presbyteris Iudæorum illis, ut ædificetur domus Dei, scilicet ut de arca Regis, id est, de tributis, quæ dantur de regione trans flumen, studiose sumtus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod si necesse fuerit, & vitulos, & agnos, & hædos in holocaustum Deo cœli, frumentum, sal, vinum & oleum, secundum ritum sacerdotum qui sunt in Ierusalem; detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia. Et offerant oblationes Deo cœli, orentque pro vita Regis & filiorum ejus. A me ergo positum est decretum: Vt omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo; domus autem ejus publicetur. Deus autem qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, & populum qui extenderit manum suam ut repugnet, & dissipet domum Dei illam, quæ est in Ierusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.* Et *vers.* 13, 14. describitur exsecutio decreti Regii hisce verbis: *Igitur Thathanai Dux Regionis trans Flumen, & Stharbuzanai, & consiliarii ejus, secundum quod præceperat Darius Rex, sic diligenter exsecuti sunt. Seniores autem Iudæorum ædificabant, & prosperabantur juxta prophetiam Haggæi Prophetæ, & Zachariæ filii Iddo, & ædificaverunt & construxerunt*, &c.

Hinc tale argumentum exstruitur.

Talis intelligitur Darius Rex Persarum, per quem Templi secundi ædificatio est repetita, cujus tempore Haggæus & Zacharias Prophetæ prophetarunt, & Zorobabel Dux & Iesus Pontifex populo Israëli præfuerunt: uti patet ex *Esdr.* 4. *v.* 24. & *c.* 5. *v.* 1, 2.

Iam vero Haggæus & Zacharias non tempore Darii Nothi, sed tempore Darii Hystaspis prophetarunt: quia non diu post egressum populi ex captivitate Babylonica prophetarunt, & Zorobabel Dux atque Iesus Pontifex populum è captivitate Babylonica eduxerunt.

E. Darius ille Rex Persarum, per quem Templi II. ædificatio est repetita, non est Darius Nothus, sed Darius Hystaspis.

II. *Ab Haggæi Prophetæ calculo.* Hagg. cap. 1. v. 1. In anno secundo Darii Regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Haggæi Prophetæ, ad Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda, & ad Iesum, filium Iosedec, sacerdo-

cerdotem magnum, *&c. v. 7.* Hæc dicit Dominus exercituum: *Ponite corda vestra super vias vestras.* v. 8. *adscendite in montem, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.* v. 12. *Et audivit Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec sacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi, vocem Domini Dei sui, & verba Haggæi Prophetæ, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuit populus à facie Domini.* v. 13. *Et dixit Haggæus Legatus Domini, de legatione Domini populo dicens: Ego vobiscum sum, dicit Dominus.* v. 14. *Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel, ducis Iuda, & spiritum Iesu filii Iosedec sacerdotis magni, & spiritum reliquorum de omni populo: & ingressi sunt & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.*

Memoria & observatione dignum est, quod Iudæi sola exhortatione Prophetarum Haggæi & Zachariæ Templi ædificationem aggressi sunt, absque consensu Darii Regis Persarum, secure interim exspectantes Regiam inchoati operis confirmationem. Qua re fidem suam in promissiones divinas, quas ex Prophetis acceperant, egregie declararunt.

III. *Ab annorum iræ Dei super populum Israël complemento.* Zacharias Propheta scribit *cap. 1. v. 1, 12.* se in ANNO SECUNDO in MENSE OCTAVO in visione audivisse Angelum Domini dicentem: *Domine exercituum, usquequo non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es?* IS JAM SEPTUAGESIMUS ANNUS EST? In hisce verbis velut indice digito terminus iræ divinæ super populum Israël & super Ierusalem notatur, quando annus septuagesimus desolationis templi & urbis nominatur, isque in anno secundo Darii (nempe Hystaspis) completus esse dicitur: sicut rectè *D. Hieronymus in Prologo super Haggæum* scribit: SECUNDO ANNO DARII Regis Persarum, FILII HYSTASPIS, septuagesimum annum desolationis templi fuisse completum, quem Ieremias vaticinatus est, Zacharias quoque Propheta testis. Qui cum visionis suæ titulum in secundo anno ejusdem Regis proposuisset, adjecit, dicens: Domine exercituum, usquequo non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es? Iste septuagesimus annus est. Consentit *Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat.* Et *Eusebius lib. 8. demonstrationis Euangelicæ.* Hic certe Zachariæ locus est longe clarissimus, ideoque diligenter contra Scaligerianos notandus est. Neque est quod quidam Interpp. locum Zachariæ adductum ita exponant, dicentes: Verba Zachariæ esse interrogativa, non enunciativa. Ideoque sensum Angeli ibidem loquentis hunc esse: Usquequo Domine non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es? Forsitan nondum advenit annus septuagesimus? Quasi subjungere voluerit: Ille enim jamdudum expletus est. Verum hic est sensus: *Nonne iste jam septuagesimus annus est?* Q. d. Utique jam promissum miserendi tempus advenit. Deinde idem Propheta *cap. 7. v. 5.* acta sub anno prædicti Darii quarto commorans, eorundem quoque 70 annorum tanquam proxime præteritorum meminit, dicens: Cum jejunaretis & plangeretis in quinto & septimo mense, PER HOS SEPTUAGINTA ANNOS, nunquid jejunium jejunastis mihi?

IV. *Ab unanimi omnium Doctorum calculo.* Quod sub Dario Hystaspis Templi Ierosolymitani ædificatio repetita sit, omnes authores unanimi consensu docent. Ex Ebræis *Ioseph. l. 11. Antiq. Iudaic. cap. 4. pag. 283.* Ex Christianis omnes tam Græci quam Latini, tam veteres, quam recentiores, paucis exceptis. Iam vero in hoc genere doctrinæ concors omnium sententia instar firmissimæ rationis apud intelligentes rerum æstimatores esse debet.

V. *A multorum absurdorum cumulo.* Sententia Scaligeri & eorum qui illum sequuntur, multis absurditatibus scatet. Nam si Scaligeri sententia, & eorum qui illum sequuntur, in lance veritatis ponenda esset, 1. Valde monstrosus PONTIFICUM catalogus nobis exhiberetur. Nam post captivitatem Babylonicam in Monarchia II, tempore Regum Persicorum, sex Pontifices sive summi Sacerdotes fuerunt, qui enumerantur *Nehem. 12. v. 10.* nempe *Iesus, Iojakim, Eljasib, Iojada, Ionathan & Iaddus.* Iam vero Iesus fuit Pontifex in captivitate Babylonica. E. ad minimum fuit 30 annos natus. Quia Sacerdotes ante 30 annum ad Sacerdotium non promovebantur, juxta Dei ordinationem, *Num. 4. v. 3.* Et præterea ipse in captivitate Babylonica genuit filios. Quia *Esdræ 3. v. 9.* legitur, quod Iosua & filii ejus steterint quasi vir unus, ut instarent super eos, qui facerent opus in Templo Dei. E. Si ille summus Sacerdos fuit sub Dario Notho, vixit sub sex Regibus Persicis, Cyro, Cambyse, Dario Hystaspis, Xerxe, Artaxerxe Longimano, & Dario Notho; atque ita summo Sacerdotio ipse solus functus esset 144 annis, & supra modum istius seculi μακρόβιος sive longævus fuisset. Reliqui vero quinque Pontifices sub quinque Regibus brevissimi ævi, & summo Sacerdotio, centum & tribus annis sequentibus, usque ad Alexandrum Magnum, functi fuissent: Quod valde inconveniens videtur. Contra autem longe concinnior est supputatio Pontificum, quam nostri Docto-

Doctores exhibent, nempe quòd summo Sacerdotio functus sit 1. *Iesus* filius Iosedech sub Cyro, Cambyse & Dario. 2. Filius ejus *Iojakim*. Nehem. 12. v. 10. vel *Iosabad*, Esdr. 8. v. 33. sub Xerxe & Artaxerxe anno ejus septimo. *Iosephus* lib. 11. Antiqu. c. 3. 3. *Eljasib*, nepos Iesu, anno Artaxerxis vigesimo. Nehem. 3. v. 1. 4. *Iojada* vel *Iudas* pronepos ejus sub finem Artaxerxis & sub Dario Notho. 5. *Ionathan* vel *Iohannes*, qui Iesum fratrem suum in Templo interfecit sub Dario Notho & Artaxerxe Mnemone. *Ioseph.* l. 11. Antiqu. Iudaic. c. 7. 6. *Iaddus* vel *Ieddoa*, Nehem. 12. v. 10. sub Arsame & Dario Codomanno. *Ioseph.* lib. 11. Antiqu. Iud. c. 8.

2. Si Templum II. anno secundo Darii Nothi est reparatum, sequitur quòd quidam Iudæorum fuerint, qui 196 annos vixerint. *Ratio* hæc est: Quia *Haggai* 2. *v*. 4. dicitur, quòd quidam Iudæi ex captivitate Babylonica reduces splendorem & Majestatem templi pristini à Salomone exstructi in juventute sua viderint. Iam vero fuerint isti saltem 10 annorum, cùm in captivitatem Babylonicam abducerentur, & vixerint in exsilio annos LXX, usque ad annum secundum Darii Hystaspis. Addantur hisce 35 anni Darii Hystaspis residui, 20 Xerxis, 40 Artax. Longimani, & unus Darii Nothi. Et emergit hinc summa 196 annorum, quos non pauci Iudæi ex captivitate Babylonica reduces, ex Scaligeri & asseclarum ejus sententia, assequuti sunt. At consequens est falsum. Nam ad tantum ætatis gradum nullus hominum istius seculi pervenisse legitur. E. etiam antecedens falsum erit.

3. Si templum Ierosolymitanum anno Darii Nothi secundo rursum ædificari cœptum est, sequeretur quod Iudæi ex captivitate reduces Templo 112 vel 115 annis caruerint. At consequens est absurdum, & vaticiniis Prophetarum Iesaiæ, Ieremiæ, Ezechielis & Zachariæ parum congruum. Vnicum tantum locum ex Zachariæ c. 2. considerandum proponam. Cum enim Angelus Domini ad Deum dixisset v. 12. *Domine exercituum, usquequò tu non misereberis Ierusalem & urbium Iuda, quibus jam septuaginta annos iratus es?* Ibi Deus v. 16. ita respondet: *Revertar ad Ierusalem in misericordiis:* DOMVS MEA ÆDIFICABITVR IN EA, dicit Dominus exercituum. Vnde patet, quòd Deus septuaginta annos desolationi Templi & Vrbis præfixerit, quo elapso templum reædificandum erat.

Ergo antecedens quoque falsum erit, nempe Templum anno secundo Darii Nothi reædificari cœptum esse.

PROPOSITIO IV.

De Templi secundi perfectione atque consummatione.

Templum secundum anno sexto Darii Hystaspis est absolutum & consummatum. Probatur hæc propositio ex *Esdr.* 6. *v*. 15. Et compleverunt *domum istam* (h. e. Templum anno secundo Darii denuo ædificari cœptum) usque ad diem tertium mensis Adar, qui est ANNVS VI. DARII REGIS. Et fecerunt Filii Israël Sacerdotes & Levitæ, & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio. Quod factum anno M. 3456. Quem numerum si quis memoriæ infigere velit, hosce numeros ordine se subsequentes observet, nempe, 3, 4, 5, 6.

DVBIVM I.

De Regibus Persicis, quorum mandato atque auspicio hoc Templum secundum ædificatum est.

Scaliger ex *Esdra* 4. & 7. *capp.* ostendere conatur, anno secundo Darii non Hystaspis sed Nothi Templum secundum reædificatum esse. Nam cap. 4. v. 5. dicitur: Irritum factum esse decretum de instauratione Templi omnibus diebus Cyri, & VSQVE AD REGNVM DARII (Hystaspis.) ubi particula ועד ET VSQVE accipitur inclusivè, sicut sæpè alias accipitur. V. 6. sequitur Ahasveros. v. 7. sequitur Arthasasta seu Artaxerxes. v. 24. sequitur Darius, cujus anno secundo templum exstructum. cap. 7. v. 2. sequitur alius Artaxerxes à quo missus fuit Esdras. Habes hic 1. Cyrum. 2. Darium. 3. Ahasverum. 4. Arthasastam. 5. Darium. 6. Arthasastam alium, ordine collocatos. Iam confer cum Historiis, & ubinam reperies Darium inter duos Artaxerxes, nisi Darium Nothum?

Resp. In hoc argumento Scaliger se, quod pueri (ut aiunt) in faba, reperisse putat. Sed quod venia tanti viri dixerim, magna illud ἀκρισίᾳ laborat, uti firmissimis argumentis in Propositione II. demonstratum est. Nam 1. Si ordò Regum Persicorum verus & genuinus observatus est ab Esdra, quare quæso nullam Cambysis mentionem facit? 2. Quænam obsecro est consequentiæ ratio? Darius hic ponitur inter duos Artaxerxes: E. intelligitur Darius Nothus. Quia non nisi Darius Nothus inter duos Artaxerxes ponitur. Nam si decies Darii nomen expressisset Esdras, ergone hinc concludendum foret, decem esse Darios? 3. Non fuit hic Esdræ

sco-

ſcopus, ſeriem Regum Perſicorum ordine deſcribere, ſed facta eorum narrare, quinam eorum Templi ſtructuram vel impediverint, vel promoverint. Vnde pro re nata de illis loquitur. In cap. 4. v. 5. generaliter deſcribit, ſub quibus Regibus ſtructura Templi ſit impedita, nempe ſub Cyro bellis implicato, illudque impedimentum duravit uſque ad Darium Hyſtaſpis. quis verò eam impediverit, non exprimit. In verſ. 6. & 7. intermiſſio Templi in ſpecie exprimitur, à quibus Regibus facta ſit, nempe ab Ahaſvero & Arthaſaſta, per quos Cambyſes ejuſque frater Smerdis, aut etiam Pſeudo-Smerdis intelliguntur. Et illa intermiſſio ſtructuræ duravit uſque ad annum ſecundum Darii, nempe Hyſtaſpis, cujus in v. 5. mentionem fecit. Non enim alius Darius in verſ. 5. & alius in verſ. 24. intelligendus eſt, ſed unus idemque. Quia ſunt eadem verba, quæ abſque monſtroſa divulſione ad diverſa applicari ſubjecta nequeunt: ſicut in Propoſitione II. evidenter & oculariter demonſtravimus.

DVBIVM II.

Eſdræ 6. *v.* 14, 15. dicitur, Iſraëlitæ ædificaverunt & conſtruxerunt, jubente Deo Iſraël, & jubente CYRO, & DARIO & ARTAXERXE Regibus Perſarum, & compleverunt domum iſtam, uſque ad diem tertium menſis *Adar*, qui eſt annus ſextus Regis DARII. Hic ſanè Darius poſt Artaxerxem ponitur. E. non poteſt intelligi Darius Hyſtaſpis Rex Perſarum tertius; hic namque Artaxerxis Longimani avus fuit: ſed Darius Nothus, ſextus Rex Perſarum. Si ergo tres Reges Perſici ſtructuram Templi promoverunt; quomodo hoc ipſum ſoli Dario Hyſtaſpis tribui poteſt? Nam particula copulativa ET hoſce tres Reges conjungit.

RESPONSIO.

Eſdras in uno generali aphoriſmo, totius ſtructuræ opus comprehendere voluit, nempe, quòd poſt captivitatem Babylonicam, elapſis 70 annis, & *Templum*, & *Vrbs* Ieroſolyma, juxta Prophetarum vaticinia, reædificata ſint, nempe ſub *Cyro*, *Dario*, & *Artaxerxe*. Vbi per ARTAXERXEM non intelligendus eſt *Cambyſes*, qui medius eſt inter Cyrum & Darium Hyſtaſpis, quique omnibus diebus ſuis ſtructuram templi impedivit, uti antea in Propoſitione II. ex *Eſdræ c.* 4. *v.* 5. demonſtratum eſt: neque etiam fuit *Xerxes*; uti falſo putat *Ioſephus* lib. 11. Antiqu. c. 5. eundem fuiſſe cum illo Artaxerxe, qui (ut *Eſdr. c.* 7. & *Nehem.* 1. &. 2. dicitur) miſit in Iudæam, primò Eſdram ſcribam, cum magna exulum Iudæorum multitudine, deinde etiam Nehemiam, ad reficiendos muros Ieroſolymæ. Nam Xerxes & Artaxerxes differunt tanquam Pater & Filius, ideoque confundendi non ſunt; uti facit Ioſephus. Ille 21, hic vero 40 annis regnavit: uti ſcribunt *Diodor. Siculus* lib. 11. *Euſebius* in Chron. Sulpitius hiſtor. ſacr. lib. 2. *Beda* in lib. de ſex ætatib. Mundi, & *Herodot.* lib. 7. Sed per *Artaxerxen* illum intelligendus eſt *Artaxerxes Longimanus*, V. Rex Perſarum, qui quoque ſtructuræ opus mirificè promovit. Nam verè hoc templum ſub prædicto *Dario Hyſtaſpis* fuit abſolutum, quantùm ſpectat *ad partes* pro cultu Dei ibidem exhibendo neceſſarias. Veruntamen poſtea ſub *Artaxerxe Longimano* multa eidem Templo addita fuerunt, tum ad majorem ejus ornatum, tùm ad ipſius munimentum. Circumdatum namque fuit muris. Et hoc inſinuare voluit Eſdras verbis illis, [*jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe Regibus Perſarum.*] Nam Eſdras librum ſuum (licet de rebus duntaxat Ieroſolymis ſub Dario Hyſtaſpis filio actis, agere videatur) poſt Templum muris ab Artaxerxe Longimano munitum, & urbem conditam, conſcripſit: Quia in ſequentibus *Eſdræ* 7. & 8. captibus, & *Nehem.* 2. (quem librum ipſe quoque ſcripſit) ordine commemorat, quomodo urbs Ieroſolyma reparata, legibus munita, & populo repleta ſit. Quod ut melius intelligatur, notandum eſt, quòd *quatuor Edicta Regum Perſicorum* in libris Eſdræ & Nehemiæ reperiantur, nempe, Cyri, Darii, & Artaxerxis Longimani.

PRIMVM EDICTVM eſt CYRI primi Perſarum Regis, quod primo anno Monarchiæ ſuæ promulgavit, quo captivitatem ſolvit, & Iudæis in patriam redeundi poteſtatem conceſſit. *Eſdræ c.* 1. *v.* 2, 3.

SECVNDVM EDICTVM eſt DARII HYSTASPIS, III. Perſarum Regis, de ſtructura Templi continuanda & perficienda. *Eſdr.* 6. *v.* 6, 7.

TERTIVM EDICTVM eſt ARTAXERXIS LONGIMANI, V. Perſarum Regis, quo ipſe anno Regni ſui ſeptimo Eſdram ſcribam privilegiis ampliſſimis inſtructum cum magno populi comitatu in patriam dimiſit, urbemque ſanctam inhabitari, cultum Dei inſtaurari, legem doceri, & judicia atque Rempubl. conſtitui juſſit. *Eſdr.* 7. *v.* 11, 12, 13, 14.

QVARTVM EDICTVM eſt etiam ARTAXERXIS LONGIMANI, quo Nehemiam literis Regiis inſtructum in Iudæam miſit, ut urbem Ieroſolymam viſitaret, eamque reficeret, & muros ejus repararet. *Nehemiæ c.* 2. *v.* 1.

Ad hæc quatuor trium Perſicorum Regum, nempe Cyri, Darii & Artaxerxis Longimani, Edicta Eſdras

Esdras scriba digitum intendit, quando in genere ostendit, quorum auspicio atque beneficio Templum & urbs Ierosolyma sint ædificata, ut in illo cultus divinus peragi, hæc verò ab hominibus inhabitari, sicut antea, possit.

DVBIVM III.

De Tempore, quo Templum II. absolutum est, *Esdras* cap. 6. vers. 15. dicit: Israëlitas domum Domini complevisse *anno sexto* Darii Regis Persarum, die tertio mensis *Adar*, qui erat anni sacri mensis duodecimus. Contra autem *Iosephus* lib. 11. Antiq. Iudaic. c. 4. scribit: Templum secundum *anno nono* Darii absolutum esse. Quomodo hæc inter se consentiunt?

RESPONSIO.

Templum secundum complectum est anno Darii

- *Sexto*. intellige μερικῶς, *partialiter*, h. e. quoad partem ejus interiorem & nobiliorem, in qua erant Sancta & Sancta sanctorum: in quod Templum nulli præter Sacerdotes fas erat ingredi. Et de hoc templo loquitur Esdras.
- *Nono*, ὁλικῶς, *totaliter*, h. e. quoad partem ejus exteriorem, quæ continebat atrium, gazophylacium, & Laicis etiam pervia erat. Quæ nomine *Templi* etiam nonnunquam appellatur, ut patet ex *Iohan*. 8. *v*.20. ubi dicitur: Hæc loquutus est Iesus in *Gazophylacio*: & erat quotidie docens in Templo. Et *Luc*. 2. *v*.27. legitur de Anna filia Phanuel, quòd non discesserit de TEMPLO. Et hæc pars, ac proinde tota Templi structura, ante nonum Darii annum non est absoluta; sicut *Iosephus* ait. Quam sententiam etiam approbat *Eusebius* lib. 8. de demonstratione Euangelica c. 2. circa medium. Et *D. Hieronymus* sup. c. 9. Daniel.

Vnde patet errare *Theophylactum*, qui super c. 2. Ioannis scribit, ædificationem Templi durasse usque ad Artaxerxem, propter infestationem vicinorum hostium, Iudæos ab ædificatione retardantium. Tantam enim fuisse illorum vexationem, ut cogerentur Iudæi una manu opus facere, & altera tenere arma. Errat, inquam, Theophylactus tum πραγματικῶς, tum χρονικῶς. h. e. in re ipsa, & in tempore. Nam confundit ædificationem templi cum ædificatione urbis Ierosolymæ, Duce Nehemia facta: Et tempora Darii Hystaspis miscet cum temporibus Artaxerxis Longimani, præsertim cùm à secundo anno Cyri, quo fundamenta Templi jacta sunt, usque ad 20 annum Artaxerxis Longimani anni ferè 100 effluxerunt.

QVÆSTIO.

Quæritur quot annis structura Templi sit completa sive consummata?

Ad hanc quæstionem quidam respondent, eam 20, alii eam 22 annis absolutam. Nos breviter ita respondemus.

Structura Templi completa est anno 22 / 20 — *Si intelligitur supputatio*

- 22: *inclusiva*, h. e. si utrique adventus termini *à quo*, & *ad quem*, & simul termini intermedii, h. e. anni impedimenti, computentur. Totidem namque ab anno adventus Iudæorum in Ierusalem, qui pariter fuit secundus Monarchiæ Cyri, in quo jacta sunt Templi fundamenta, usque ad prædictum Darii nonum, inveniuntur.
- 20: *exclusiva*. h. e. si utrique adventus termini, *à quo*, & *ad quem*, sequestrentur.

DVBIVM.

Si templum secundum 20 vel 22 annis absolutum est, uti ex Chronologia constat. Nam ab anno Cyri Monarchæ II. usque ad annum Darii Hystaspis anni 20 vel 22 intercesserunt. Quomodo igitur intelligendum est, quòd Iudæi ad Christum dicunt *Ioh*. 2. *v*.20. templum hoc secundum annis quadraginta sex exstructum esse?

RESPONSIO.

In hoc dubio solvendo multi Theologi & Chronologi anxie sese torquent.

1. *Ioannes Piscator* in N. T. super c. 2. Iohan. ita sentit: Isti anni ita videntur supputandi, ut initium fiat à primo anno Regni Artaxerxis. Testatur enim Esdras c. 4. in diebus Artaxerxis (Longimani) impeditum esse opus domus Dei, & mansisse impeditum usque ad annum secundum Regni Darii (videlicet Nothi) Regis Persidis. v. 7. & 24. Deinde idem testatur c. 5. (sicut & Haggæus c. 1.) anno secundo Darii Zorobabelem opus diu intermissum resumsisse. Denique c. 6. v. 15. testatur, Templum absolutum esse anno Darii sexto. Hinc jam colliguntur isti anni 46 ad hunc modum:

Artaxerxes Longimanus regnavit annis 40.
Templum sub initium regni Artaxerxis inchoatum, absolutum est anno successoris Regis Darii 6.

Summa anni 46.

Verùm inepta hæc est Piscatoris supputatio Chronologica. Nam si structura Templi est impedita in diebus Artaxerxis (nempe Longimani, ut ipse putat) & mansit impedita usque ad annum secundum Regni Darii (Nothi:) Quomodo quæso anni Artaxerxis Longimani in supputationem venire possunt? Nam non entis nulla sunt accidentia. Si igitur in diebus ejus structura Templi non est promota, sed impedita; utique dici non potest, quòd 40 anni sub Regno ejus ædificando sint consumti. Nisi quis absurdè velit dicere: A structura templi cessare, & ædificare, esse Synonyma.

II. *Baronius Cardinalis* in Annalibus suis sub anno Christi 31: dicit, hanc Iudæorum responsionem de annis 46, non esse referendam ad durationem fabricæ Templi sub Regibus Persarum ædificati, sed ejus, quod tunc Iudæi præ oculis habebant, quodque Herodes, vetere à fundamentis sublato, ædificari curaverat. Nam si dictum, inquit, Redemtoris [Solvite Templum hoc, &c.] intellexerunt Iudæi de templo illo, quod erat eis ante oculos positum, quis dubitet, de eodem quoque illos respondisse? alioquin impertinens & inepta nimis videri potuisset illorum responsio. Eadem quoque est *Francisci Riberæ* sententia, qui super cap. 2. Haggæi scribit, Herodem planè novum idque Tertium Templum exædificasse.

Resp. 1. Verùm *Iesuita Pererius lib. 13. in Daniel. p. 795.* hisce Iesuitis contradicit. Nam, inquit, verba illa Iudæorum, quòd Templum Ierosolymitanum 46 annis ædificatum est, non possunt intelligi de tertia Templi ædificatione sub Herode Rege facta. Quoniam ea intra decennium est absoluta teste *Iosepho lib. 15. Antiqu. Iudaic.*

2. Oppono hisce Iesuitis hunc Syllogismum prorsus invictum. Si Templum II. à Zorobabele post captivitatem Babylonicam ædificatum, & ad quod Messias venturus erat, *Templum novissimum*, h. e. ultimum ex Dei ordinatione esse debuit, utique *tertium Templum* esse non potuit. Si enim Templum III. ab Herode, ut illi aiunt, ædificatum fuit, illud secundum non fuit novissimum: aut, si fuit novissimum, sponte sua figmentum Iesuitarum de tertio Herodis Templo cadit.

Sed verum est prius: uti patet ex *Hagg. 2. v. 7, 8.* ubi ipse Deus ita loquens à Propheta introducitur. Adhuc modicum est, & ego commovebo cœlum & terram, & mare, & aridam. Et movebo omnes Gentes. ET VENIET DESIDERATUS CUNCTIS *Gentibus*, & *implebo* DOMUM ISTAM *gloria. vers. 10.* Magna erit gloria DOMUS ISTIUS NOVISSIMÆ plus quam PRIMÆ, dicit Dominus exercituum.

Ergo etiam posterius verum erit.

3. Distinguimus inter ναὸν ἄλλον & ἀλλοῖον. h. e. inter Templum ALIUD & ALIO MODO FORMATUM. Herodes anno 18 Regni sui (h. e. annis 14. ante Christum natum, juxta Eusebium) hanc secundam Zorobabelis domum non destruxit, aliamque ratione substantiæ diversam ædificavit, (uti Iesuitæ prædicti volunt) sed tantùm illam maximis sumtibus exornavit, multisque insuper additis ædificiis per totos octo annos adauxit. Quare verba *Iosephi* lib. 15. Antiqu. non intelligenda sunt de totali & planè nova Templi ædificatione, sed tantùm de ejus βελτιώσει καὶ αὐξήσει. h. e. de amplificatione & majori ejus exornatione, uti ex αὐτοψίᾳ Græci textus patet. Idem confirmatur *Hegesippi Iudæi* testimonio, qui nudè tantùm ædificationem Herodis recitat. lib. 1. c. 35. Herodes ut se gratum cœlestibus in se supra modum fluentibus beneficiis demonstraret, templum ornavit: omnem illum circa Templum loci ambitum circumvallavit muro, geminatisque spatiis inclusit immenso ædificandi sumtu & exquisito decore. Indicio erant magnæ circa sacrarium porticus, quas exstruxit ex fundamentis: Siquidem nec minor tuendi, quàm ornandi intentio: quod castrum Aquilonem versus communivit, quod appellavit Antoniam. Et ne singula persequar, haud ullum facile præteriit locum vetustarum urbium, quem non revocaret labentem, aut additis, quæ deesse videbantur, ædificiis ornaret. Hinc etiam *Rupert. Tuitiensis* in hanc sententiam ductus est, quod licet Herodes parietes mutaverit, & spectandos pro sua gloria magnos congesserit lapides, non tamen depositum vel mutatum fuisse Altare. Sic *illi.*

III. *Quidam Theologi* verba Iudæorum ita explicant, quod anno Cyri secundo fundamenta Templi sint jacta. Iam vero Cyrus regnavit 30 annis, Cambyses 8. Et templum anno sexto Darii Hystaspis non quoad partes interiores, sed quoad partes exteriores, anno nono Darii est absolutum. Hi numeri conjuncti, inquiunt, præcise faciunt annos 46.

Resp. Isti Theologi & Chronologi, qui ita sentiunt, graviter in calculo suo aberrant. Nam longè alia est ratio supputationis annorum Cyri apud Esdram, atque est apud profanos Historicos. Esdras à primo anno Regni Cyri, non Persici sed Babylonici, auspicatur solutionem captivitatis. Ideoque Cyrus 30 quidem annis præfuit Regno Persico, sed non

non Babylonico. Huic autem præfuit vel 7, (ut quidam volunt) vel 3 annis. E. Si Templum II est fundatum secundo anno Cyri, ut patet ex *Esdr. c.* 3. Vtique Cyro in hac supputatione non plures quam 5 vel 2 anni assignari possunt.

E. Calculus plane non congruit, neque 46 anni, quos Iudæi jactant, demonstrari possunt.

IV. Nos cum *Lyrano* aliisque *Theologis* statuimus, quod verba Iudæorum sint accipienda κατὰ δόξαν, h.e. secundum *perversam eorum opinionem*, non κατ' ἀλήθειαν, h.e. *secundum rei veritatem*. Nam si anni pausantes, h.e. quibus structura templi interrupta est, omittuntur, 46 anni ædificationis Templi nequaquam monstrari queunt. Quare Iudæi pro grandiloquentia sua omnia in immensum extollentes, jactanter, sed falso dicebant *Ioh.* 2. *Templum* 46 annis exstructum esse. Euangelista autem verba eorum allegat non ἐξηγητικῶς, sed ἱστορικῶς, h.e. non approbative, sed recitative. Nam non omnia quæ in S. Codice referuntur, oportet continuo *in se & per se* esse vera & sacra, nisi quatenus ab Authoribus à Spiritu S. inspiratis narrantur sive referuntur. Quoniam etiam mendacia & falsa testimonia in historia sacra in se verissima referuntur. Ita *Psal.* 14. *v.* 1. legitur: Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Hic quod insipiens dicit (nempe, *non esse Deum*) est falsum; sed quod hoc in corde suo dicat, hoc est verum: sicut Spiritu veraci David vates hoc prodidit. Ita *Iohan.* 8. *vers.* 48. *Iudæi impii* ad Christum dicunt: Nonne bene dicimus nos, quod tu Samaritanus es, & Dæmonium habes? Christum Samaritanum & Dæmonium habere, Diabolica Iudæorum est calumnia. Interim verissima est narratio, eam referentis Euangelistæ.

CAPVT III.
DE EGRESSV.

XXVIII.

Altero à defectione Ægyptiorum anno, cum Darius, Xerxe filio Rege declarato, & rebus omnibus apparatis, exire in expeditionem vellet, supremum diem obiit 36 annis Regni completis, A. M. 3486. ante C. N. 485. haud compos voti, ut Ægyptios & Athenienses ulcisceretur. *Herodot.* lib. 7.

XXIX.

Epitaphium. Strabo & Athenæus scribit, sepulcro Darii inscriptum fuisse, quod bonus venator & potator egregius fuerit, κυνηγεῖν ἐκράτουν, οἶνον πολὺν πίνειν ἐδυνάμην, καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς. Tametsi, eodem authore, non liceret Persarum Regi esse ebrio, quam uno die, cum Soli, quem illi Deorum credebant esse summum maximumque, sacrificabant; quomodo id à Iustino relatum est.

XERXES,
MONARCHA IV.
CAPVT I.
DE ORTV.

I.

I. GENERATIO. Xerxes fuit filius Darii Hystaspis, III Persarum Regis, ex Atossa, Cyri filia, genitus, postquam ad Regnum est promotus: uti patet ex ratione, quam Xerxes attulit, cum contentio ipsi cum fratre Artobazane esset; nempe ideo sibi deberi Regnum, quia ex Dario Patre Rege, & non privato, ut Artobazanes, natus esset, ut postea dicemus §. 13. *Herodotus* lib. 1. p. 84. lib. 6. p. 417. *Ctesias* in Persicis.

II.

II. APPELLATIO. XERXES, Ξέρξης, idem significat quod Martium, bellicosum hominem: Quem Græci vocant Ἀρήιον, ab Ἄρης, h. e. *Mars. Herodotus* lib. 6. p. 417. ita scribit: Sane in Græca lingua æquipollent hæc tria nomina, *Darius*, *Xerxes*, & *Artaxerxes*. Δαρεῖος, ἐρξείης. Ξέρξης, ἀρήϊος. Ἀρτοξέρξης, μέγας ἀρήϊος. h. e. Darius idem est quod Ἑρξείης, id est, coërcitor. *Xerxes* idem quod ἀρήϊος, id est, bellator: ad verbum, *Martius*. *Artaxerxes* idem quod μέγας ἀρήϊος, h. e. magnus bellator.

NOTA.

Hoc nomen Darius Hystaspis, Filiolo recens sibi nato, dubio procul imposuit, ut adultiori facto stimulus esset ad virtutem. Significat enim Xerxes (ut dictum est) hominem Martium vel bellicosum: At ille ætate provectus nominis sui parum memor, tantum abfuit, ut imperterritus & fortis miles fuerit, ut etiam primus in fuga, postremus in prælio semper esset, in periculis timidus, sicubi metus abesset, inflatus. *Iustinus lib.* 2.

III.

III. GENEALOGIA Xerxis patet ex verbis ejus quæ ad Artabanum patruum suum, bellum contra Græcos dissuadentem, ira percitus proferebat. Verba ejus hæc sunt: Ego etiam sine te, quæ dixi, conficiam. Neque enim fuerim Darii filius (qui fuit Hystaspis, qui fuit *Arsamnis*, qui fuit *Ariamnis*, qui fuit *Deispei*, qui fuit *Cyri*, qui fuit *Cambysis*, qui fuit *Achæmenidis* filius) nisi Athenienses ultus fuero. *Herodot.* lib. 7. pag. 443.

Vnde Reges Perſarum communi nomine *Achamenidæ* dicuntur.

IV.

IV. FORMA. Magna formæ Xerxis erat dignitas. Nam in toto exercitu, quem contra Græcos ducebat, cum tot virorum millia eſſent, nemo erat, qui aut ſpecie, aut magnitudine corporis cum ipſo poſſet contendere, tanquam dignior, qui illud imperium obtineret. *Herodotus* lib. 7. p. 508.

AXIOMA.

Politici tradunt, quod forma Principis auguſta eſſe debeat. Rationes haſce addunt. 1. Quia auguſtam perſonam auguſtam decet formam. Nam forma inſignis, quæ eximium Dei donum eſt, Principibus plurimum decoris & admirationis addit. Quod enim pulcrum eſt, amicum eſt. *Plato* in Lyſide. Et ſine vi, quicquid vult, facile impetrat. Vnde Carneades egregiam Principis formam appellat ἀδορυφόρητον βασιλείαν, h. e. Regnum abſque ſatellitio. *Theophraſtus* tacitam deceptionem vocat, aut ſilentem fraudem, quod abſque verbis perſuadeat. *Diogenes Laërtius*. 2. Quia forma indicium mentis cujuſque eſſe ſolet. Nam (ut Virgil. ait lib. 5. Æneidos)

Gratior eſt pulcro veniens è corpore virtus.

Et Paris apud *Ovid.* in Epiſt. ad Helenam de ſe ipſo fatetur:

Forma vigorque animi, quamvis de plebe videbar,
Indicium tectæ nobilitatis erant.

Et hac de cauſa *Spartani* Regem ſuum Archidamum mulctaſſe feruntur, quod propter divitias uxorem puſillam duxiſſet, ex qua non βασιλέας, ſed βασιλίδια, h. e. non Reges, ſed Regulos procreaturus eſſet. *Plutarchus* de educatione liberorum.

Verum hoc Axioma interdum fallit. Sæpe namque fit, ut in eburneo corpore plumbeus habitet animus. Sic *Xerxes* erat corpore formoſiſſimus, & tamen animo turpiſſimus: uti ex dicendis patebit. *Saul* primus Rex Iſraël erat dignitate corporis homo eminentiſſimus & ſpecioſiſſimus inter omnes filios Iſraël, 1 *Sam.* 9. *v.* 2. & tamen erat homo impius & improbus. *Nero* forma erat eleganti, & tamen homo peſſimus. *Commodus Imp.* omnium ſuæ ætatis erat formoſiſſimus, & tamen ſceleſtiſſimus. *Herodian.* lib. 1. in fin. Quid ergo juvat corporis decor, ſi animus eſt deformis? Hinc pulcre ait *Iſocrates*: Si pulcrum tibi corpus eſt & anima mala, bonam navim habes & malum Gubernatorem. vel, (ut alius inquit) Hoſpitium pulcrum hoſpes deformis dedecorat. Contra autem ſæpe in deformi corpore Anima excellens habitat. Sic *Philopœmen* Achæorum Dux Therſiti cuidam, quam Principi ſimilior, multis tamen animi virtutibus ornatus repente inclaruit. Similiter *Socrates* Apollinis Oraculo ſapientiſſimus judicatus, turpis formæ fuit. Vnde quidam Socratem intuens dixit: O excellens anima, quam deforme hoſpitium es nacta. Nam, ut graviter inquit *Seneca* Epiſt. 67. Virtus nullo eget honeſtamento, ipſa magnum ſui decus eſt, & corpus ſuum conſecrat. Poteſt ex caſa magnus exire, poteſt ex humili deformique corpuſculo formoſus animus & magnus. Non deformitate corporis fœdatur animus, ſed pulcritudine animi corpus ornatur. Etenim

Dat probitas ſpeciem, ſed non ſpecies probitatem.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

V.

1. CONJVGIVM. Vxor Xerxis fuit *Ameſtris* Otanis patrui ipſius filia. *Herodotus* lib. 7. p. 463. Græce dicitur Ἄμηστρις *Ameſtris*. Idem p. 477. A Cteſia in Perſicis vocatur Ἄμιστρις, Amiſtris, eamque Onophæ filiam fuiſſe ſcribit.

VSVS.

Hinc patet, quod hæc *Ameſtris vel Amiſtris*, non fuerit *Eſther*, ſicut quidam Hiſtorici putant, conjunx Ahaſueri: de qua in libro Eſther agitur.

Nam Ameſtris fuit Otanis filia, & origine mulier Perſica.

At Eſther non fuit Otanis filia, & origine mulier Perſica, quin potius origine mulier Iudaica fuit.

E. Eſther non fuit Ameſtris.

2. Ameſtris, Xerxis conjunx, fuit ethnica mulier. Nam *Herodot.* lib. 7. p. 477. ſcribit, quod Ameſtris provectæ ætatis, bis ſeptem illuſtrium Perſarum liberos defoderit, ad referendam pro ſe gratiam Deo, qui ſub terra eſſe creditur. Nam (addit) Perſicum (h. e. Ethnicum) eſt defodere viventes.

Atqui Eſther non fuit ethnica mulier, ſed pia & religioſa; uti ex toto libro Eſther conſtat.

Ergo Eſther non fuit Ameſtris.

3. Ameſtris mulier crudeliſſima fuit: uti patet ex laniena uxoris Maſiſthis, de qua poſtea in §. 8. dicemus.

Atqui Eſther non fuit crudelis, ſed pia, proba, omnibuſque virtutibus exornata.

E. Eſther non fuit Ameſtris.

VI.

II. LIBERI. Xerxes ex Amestri, quatuor suscepit liberos: tres masculos, nempe Darium, Artaxerxem & Hystaspem; & unam fœmellam, nempe Dariæam.

DARIUS honoratur à Patre *Artaynta*, Masisthis filia. Qua scelere Patris incestata, & matre Artayntæ truculentia Amestris trucidata, post ab *Artabano* cædis ejus apud Artaxerxem per calumniam accusatur, & innocentiam suam frustra probare aggressus, de vita tollitur. *Herodotus*, *Diodorus*, *Iustinus*.

ARTAXERXES cognomento μακρόχειρ, h.e. *Longimanus*, Xerxi parenti suo fraudulenta Artabani opera in Regno successit, & Darium fratrem neci imprudens tradit: ac vix ipsemet insidiatori ereptus, seu vi, seu astu circumventum cum liberis & tota domo jugulat.

HYSTASPES Masisthi in Bactrianæ præfectura surrogatur, eaque occasione Artabani crudelitatem declinat. *Diodorus Siculus*.

DARIÆA nupsit Hierameni cuidam, & filios ex eo procreat Autobisacem & Mitræum. Qui Cyrum juniorem Sardes sequuti, arrogantia ejus nefaria, quod scilicet occurrentes ei, manus intra manicam non contraxissent, (fieri autem hoc Regi tantum solebat) de vita tolluntur: Ac tametsi parentes mœstissimi evocari parricidam à Dario curassent, tamen hoc interea vita defuncto, is supplicium effugit. *Xenophon*.

VII.

III. INCESTUS. *Herodot.* in Calliope (lib. 9.) p. 630, 631. incestum Xerxis hisce verbis describit: Fratris sui Masisthis uxorem amare cœpit Xerxes, qua cum potiri non posset, in omnes occasiones explendæ libidinis intentus, filio Dario, mulieris ejus & Masisthis filiam in matrimonium dedit, existimans, si hoc fecisset, commodius se illa potiturum; verum permutatis amoris vicibus juvenculæ hujus nurus suæ amore exarsit, eaque ex assidua familiaritate potitus, vitare non potuit, quin res patefieret. Nam Amestris uxor Xerxis, amiculum, quod ipsa texuerat, spectatu dignum viro donaverat; Quod cum Artaynta (id enim nomen erat filiæ Masisthis) dari sibi postulasset, (nam Xerxes ultro eam jusserat à se petere, quæ fieri sibi optaret in remunerationem obsequii, & juramento se ei obstrinxerat, omnia, quæ peteret, impetraturam) dono hoc illa supra modum læta, eo gestando gestiebat.

VIII.

IV. CÆDES & PARRICIDIA. Amestris autem ubi Artayntam habere amiculum rescivit, in matrem ejus exitium machinata, quam rei hujus autorem esse credebat, observata temporis opportunitate, qua Xerxes regalem cœnam instruere quotannis, Persisque strenas donare solebat, in memoriam ejus diei, quo Rex creatus esset, petiit à Xerxe, ut se Masisthis uxore donaret: quod etsi indignum factu ille putabat, precibus tamen ejus victus, & instituto, quo nefas erat, regia cœna proposita, orantem non exorare, invitus tandem annuit. Accersitum postea Masisthen, cum, ut uxorem volens dimitteret, frustra persuadere conatus fuisset, quantumvis filiam suam in matrimonium offerret, ad extremum minis terruit iratus, cum diceret; ita ejus res deinceps comparatas fore, ut neque ipse jam ei filiam suam nuptum daturus, neque ille consuetudine uxoris suæ diutius fruiturus sit, ut discat accipere oblata. Interea Amestris, accitis satellitibus Xerxis, uxorem Masisthæ excruciat, mammillas præcidit, & canibus objicit: præcidit & nares, aures & labia, linguam, atque ita excarnificatam mutilatamque domum remittit. Quam contumeliam uxori suæ illatam cum vidisset Masisthes, inito cum liberis consilio, quia & sibi ipsi mali aliquid metuebat, ad Bactrianos fugere, eosque ad defectionem incitare cogitabat, utpote quorum Præfectus diu fuisset, & à quibus diligi se sciebat. Sed Xerxes missis adversus eum copiis, & ipsum & liberos, & quoscunque habebat secum in itinere, trucidavit.

AXIOMA.

Libidines incestuosas sequi solent cædes atque parricidia. Exemplum h. l. habemus in Xerxe. Hic namque post reditum in Asiam Masisthis fratris sui conjugem amare cœpit. Deinde cum Artayntam fratris sui filiam filio suo Dario dedisset, & hujus juvenculæ amore exarsit. Post hanc incestam consuetudinem variæ cædes atque parricidia, nempe, fratris, conjugis ejus atque liberorum & sociorum sequuta sunt. Plura exempla vide in Histor. Camb. c. 2. §. 6. & 8.

IX.

V. VOLUPTAS. Nam *voluptas Xerxis summum bonum fuit.* Hinc *Plutarchus* in Apophthegm. scribit, quod Xerxes bellum moverit ob caricas Atticas. Et licet ipsi nihil eorum omnium, quæ mens humana voluptatibus dedita excogitare potest, defuerit unquam; tamen de eo scribunt *Va-*

ler. Max. lib. 9. c. 11. & *Cicero* Tuſculan. Quæſtion. lib. 5. quod præmium publico edicto novæ voluptatis repertori conſtituerit. Itaque, iſto Rege,

Vivite Lurcones, comedones, vivite ventres.

Ita quoque *Alexander M.* (ſicut *Plutarch.* in Alexand. M. ſcribit) certamina potatoria inſtituit. Nam Promachum hominem bibaciſſimum, in vini certamine victorem, talenti corona donavit, tribus tantum poſtea ſuperſtitem diebus: ipſe Rex ad duas choas ſeu duodecim ſextarios bibendo proceſſit: Cæteri cuncti, unus & quadraginta, effuſis viſceribus, propemodum ſpectante Rege, crepuerunt, & potando ſpiritum eructarunt. O indignum tanto Rege ſpectaculum!

PARÆNESIS.

At omnes mortales, adeoque Reges & Principes, voluptatem fœdam fugiant. Nam *Voluptates 1. Deo ſunt Exoſæ. 2. Doloſæ. 3. Oneroſæ. 4. Exitioſæ.*

1. *Voluptates ſunt Deo ſumme* EXOSÆ. Quia Deus caſta eſt & ſobria mens, ideoque belluinam iſtam & immanem hominum, in voluptatibus viventium, ingluviem, extremo odio proſequitur, illiſque Bacchi mancipiis pœnas tum temporales, tum æternas comminatur. *Ieſaiæ* 5. *v.* 11. Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, & (potandum) uſque ad veſperam, ut vino æſtuetis. *v.*12. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia & vinum in conviviis veſtris; & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum ejus conſideratis. *v.* 14. Propterea dilatavit animam ſuam infernus, & aperuit os ſuum, abſque ullo termino. *v.* 22. Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. *v.* 24. Idcirco ſicut devorat ſtipulam lingua ignis, & ſicut paleas flamma abſumit: Sic radix eorum quaſi putredo erit, & germen eorum, ut pulvis adſcendet. 1 *Ioh. c.* 2. *v.* 15, 16, 17. Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo. Quoniam omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ; quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit, & concupiſcentia ejus.

Quare cum voluptas à Deo non ſit, à Diabolo originem habeat neceſſe eſt, ac proinde ſedulo fugienda eſt.

2. *Voluptates ſunt* DOLOSÆ. *Quia non ſunt meræ, ſed dolore mixtæ.* Nam tota vita humana eſt nihil aliud, quam γλυκύπικρον, h. e. *dulc-amarum.* Et illud quod videtur jucundiſſimum, eſt felle mixtum, videlicet *Amor. Plautus in Ciſtell. Act.* 1. inquit: *Amor* eſt *amaror* & melle & felle fœcundiſſimus, guſtu dat dulce, amarum ad ſatietatem uſque aggerit. *Lucret. lib.* 4.

——— *Medio de fonte leporum*
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat.

H. e. ineſt voluptati quiddam

Quod dulcem curis miſcet amaritiem.

Deinde etiam *voluptates ſunt doloſæ: quia non ſunt veræ, ſed falſæ.* Licet enim filiis hujus ſeculi arrideant, ingenſque gaudium promittant; tamen veri ſpecie eos decipiunt, & dulciſſimo fiſtularum cantu Sirenum more amatoribus ſuis inſidiantur, eoſque incautos caſſibus ſuis illaqueant, & tandem in exitium præcipitant. Omnia præterita, quæ nobis jucundiſſima fuerunt, cum recordamur eorum, ſunt nobis conſpecta quaſi in ſomno. Vna namque litera inter Mundi lætitiam & luctum diſtinguit, cum dico: *Luſum, Luxum, Luctum.* Vnde merito dicere poſſumus cum Salomone ex Eccleſiaſte *c.* 1. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Et Poëta recte ait: Egimus noctem inter falſa gaudia.

3. *Voluptates ſunt* ONEROSÆ. Nam onerant & gravant hominem tum quoad animam, tum quoad corpus. Namque (*Horatius.*)

——— *corpus onuſtum*
Heſternis vitiis animum quoq; prægravat ipſum,
Atque affligit humi divinæ particulam auræ.

Vnde Chriſtus omnes Chriſtianos à voluptatibus graviſſime dehortatur, quando inquit, Luc. 21. *Cavete vobis, ne quando graventur corda veſtra crapula & ebrietate & curis hujus vitæ.* Magna eſt emphaſis in voce GRAVANTVR, qua Chriſtus inſinuat, quod corda noſtra, h. e. mens & animus, onerentur ac deprimantur, ne ad diligentem rerum cœleſtium contemplationem aut conſiderationem attolli poſſint. Quemadmodum enim Viatori non expedit, ut nimio cibo potuque ſeſe oneret, niſi à comitibus deſeri & urbe excludi velit. Ita quoque vita Chriſtianorum inſtar peregrinationis eſt, quæ ad cœleſtem Hieroſolymam tendit. Quare voluptatibus terrenis nos non oneremus, ne patria cœleſti excludamur. 1 *Pet.* 5. *v.* 8.

4. *Denique voluptates ſunt* EXITIOSÆ. Quantopere enim Deus averſetur belluinam iſtam & Cyclopicam hominum voluptatibus deditorum inſaniam, pœnis diluvii toti Mundo oſtendit. Cum enim prima illa ſecula voluptatibus corrumperentur, nec ductui Spiritus Iehovæ obtemperarent, fractiſque continentiæ repagulis, ederent biberentque, contraherent & nuptum darent filii Dei filiis hominum, tam ſevere in eos animadvertit ultio divina, ut totum genus humanum aquis diluvii ſubmergeret, eoque modo inexplebilem eorum ſitim

expleret

expleret restingueretque: insuper & tristissimam vocem ederet: *Pœnitet me fecisse hominem. Gen. cap. 6. v. 6.* Quanto minus præsentis seculi belluinam & intolerabilem ingluviem relinquet inultam, cùm non edendo & bibendo, contrahendo & nuptum dando, sed dira ingluvie, crapula quotidiana, fraude dolosa & vagis libidinibus, omnem humanitatem homines exuerint, omnes verecundiæ fines transilierint, omnemque patrum mensuram jamdudum supergressi sint.

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

X.

Iosephus lib. 11. Antiq. Iudaic. c. 5. religionis nomine Xerxem magnopere commendat, ac ut paterni regni, ita etiam pietatis hæredem fuisse scribit; multaque recenset ejus beneficia uberrimè in populum Iudaicum collata. Verùm Chronologiæ ratio apertè indicat, ea, quæ Xerxi tribuit Iosephus, ad Artaxerxis Longimani tempora pertinere. Et *Esdras* peculiariter scribens de illis Persarum Regibus, qui regiis edictis atque privilegiis ædificationem templi & urbis populo Iudaico concesserunt, aliaque beneficia præstiterunt, Xerxis inter illos nullam facit mentionem, utpote qui Græcorum in bello plurimum occupatus, non anxiè curavit res Iudaicas: Itaque non in Xerxem, sed in Artaxerxem illa pietatis laus redundabit.

XI.

Xerxes verò, quantum constat ex Herodoto,

I. *Gentilium idolomania fuit infectus.* Nam currum habuit Iovi sacrum, quem nemo mortalium inscendere audebat. Profecturus in bellum contra Græcos non modò sortilegia admisit superstitionis plena, sed ipse etiam non Dei præpotentis, sed impotentium Persidis tutelarium Deorum opem imploravit, auream phialam Soli libavit, votaque concepit, ne quid sibi adversi contingeret, prius quam desisteret Europam subigere, & ad illius terminos pervenisset. *Herodot. lib. 7. pag.* 460. Ad fluvium *Strymonem* (qui ex Aemo monte profluens Thraciam à Macedonia disterminat) Magi ejus mactatis equis candidis litaverunt, & novem pueros defoderunt vivos Deo, quem sub terra esse credebant. *Herodotus lib.* 7.

XII.

II. *Fuit sacrilegus.* Nam ita de eo scribit *Herodotus lib. 1. pag.* 83, 84. Erat in hoc templo (Babylonis) etiamdum illo tempore statua duodecim cubitorum è solido auro: quanquam ego eam non viderim, sed ea referam, quæ à Chaldæis referuntur. Hanc statuam Darius Hystaspis filius insidiose captans, non ausus tamen fuit deripere; sed eam postea Xerxes Darii filius abstulit, sacrifico, qui prohibuerat statuam loco dimovendam, interemto.

Similiter post pugnam ad Thermopylas & Artemisium milites misit ad *Delphicum templum* spoliandum: qui tamen omnes repentina & incredibili vi imbrium, & procellis ventorum obruti sunt, creberrimis cum tonitru fulminibus veluti ex æthere irato erumpentibus, quibus à Parnasso etiam vertices duo abscissi, magno cum fragore devoluti sunt, & in exercitum præcipitati, acervatim Persas interemerunt. Huic cladi qui superfuerunt, fuga se inde quàm celerrimè proripuerunt, & ad suos reversi, præter alia, quæ in Delphis tum conspecta fuerunt prodigia, vidisse se retulerunt duos armatos, humana natura augustiores, qui sibi instarent, & fugientes insequerentur.

III. *ACTA POLITICA.*

I. ACTA IRENICA.

XIII.

I. *Imperii occupatio.* Xerxes ad imperium pervenit authoritate & judicio patris Darii, ut *Herodot.* habet lib. 7. vel ut *Iustinus* l. 2. patrui Artaphernis. Cum enim inter ipsum & Artabazanem fratrem de successionis jure dissensio esset orta, res ad Patrem sive Patruum fuit delata, qui causam utriusque cognosceret & sententiam ferret. Artabazanes omnis paternæ sobolis natu maximus ætatis privilegium urgebat, eo quod apud omnes gentes institutum, ut in nascendi ordine primus obtineat principatum. Xerxes contra, ex Demarati Regis Spartani tunc in Perside exulantis consilio, non ordinem sed nascendi felicitatem urgebat, & se ex Dario jam Rege, Persarumque imperium obtinente, primum dicebat procreatum. Fratrem itaque suum, qui ante quidem genitus esset à Patre, sed privato, ideo privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuisset, sibi vendicare posse, non regnum, quod ad se veluti primum ex Rege prognatum pertineat. Cognita utriusque causa arbiter Xerxem præposuit, eique regnum adjudicavit. Hac itaque ratione Xerxes regnum adeptus fuit.

Notanda autem in hac de regno contentione, summa fratrum modestia est, ubi nec victor exsultavit, nec victus indoluit, sed ipso litis tempore invicem munera miserunt, & jucunda quoque inter se, non credula solùm, convivia habuerunt. Tanto moderatius tum fratres regna maxima inter se

se dividebant, quanto nunc exigua patrimonia partiuntur. *Iustinus lib.* 2. *Herodotus lib.* 7.

XIV.

II. *Monumenti Beli apertio. Ælianus lib.* 13. *c.* 3. ex *Herodoti lib.* 3. scribit, quòd Belus vita functus in urna vitrea in oleo collocatus fuerit. Adjacebat urnæ columella, in qua scriptum continebatur, eum, qui sepulcrum aperuisset, neque replevisset urnam, (non enim plena fuit urna, sed vacuum à summis labris ferè palmæ spatium habuit) pessimè habiturum. Quo lecto, Xerxes expavit, & oleum celerrimè jussit infundi; Non tamen impletum. Qui iterum infundi jussit, sed ne sic quidem incrementum cœpit, donec frustratus omni labore infundendi cessaret, clausoque monumento, summa cum mœstitia discederet. Neque verò falsum eum habuerunt, quorum prænuncia fuerat columna. Nam quinquaginta myriadum exercitu adversus Græcos conscripto, magnam cladem accepit, reversusque turpissima morte vitam finivit, & noctu in stratis ab Artabano Regiorum stipatorum Principe trucidatus est.

AXIOMA.

Mortuorum sepulcra non sunt violanda.

1. *Ex nominis sepulchrorum qualitate.* Quia mortui in sepulcris veluti in cubilibus suis quiescunt. Sepulchra namque Græcis dicuntur *κοιμητήρια*. h. e. *dormitoria.* Item: *Conclavia, cubicula. Iesai.* 26. *v.* 19. Quare in hac tranquillitate non sunt turbandi.

2. *Ex sanctitate.* Monumenta vel sepulcra sunt sancta. Ideoque non sunt violanda.

3. *Ex juris civilis authoritate.* Ius civile sepulcrorum violatoribus infamiam irrogat. *l.* 1. *ff.* de sepulcr. violator. Quia dolum punit *l.* 3. *eodem.* cujus propria pœna dedecus est. Interdum etiam ii, qui cadavera spoliant, vel corpora ossaque extrahunt, severiùs, quandoque etiam capite puniuntur. *l.* 3. §. adversus. 7. *l. fin. eodem. l.* 4. *cod. eod.* Sub posterioribus Impp. sepulcris purè & illibatè conservandis, ac à vi & injuria prohibendis, proprius constitutus fuit Magistratus, quem Comitem Privatarum dicebant, ut clarè ostendit formula ejus apud *Cassidorum* in Variis: quæ concepta est in hæc verba: Defunctorum quin etiam quietem sacram æquabilia jura tuæ conscientiæ commiserant, ne quis vestita marmoribus sepulcra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate violare præsumeret, ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumtos, scelerata perscrutatione detegeret; ne corpus quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias: nam etsi cadavera furta non sentiunt, tamen ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse monstretur. Vides ergo tibi mandatum esse securitatem mortuorum. Hactenus Cassiodorus.

4. *Ex exemplorum gravitate.* Exempla testantur, omnes *τυμβωρύχους* sive sepulcrorum violatores. h. e. qui sepulcra aperuerunt ex curiositate quadam, nullo etiam interveniente dolo, vel infelices postea exstitisse, vel subito magnoque terrore correptos fuisse. Etenim curiositas conjuncta cum avaritia aut superstitione cognoscendi res futuras, nunquam impunè cessit, sive Gentes, sive Christiani iidem fuerint.

Exempla.

I. *Darius Hystaspis* sepulcrum Semiramidis (vel juxta alios Nitocris) non satis feliciter aperuit. *Herodot. lib.* 1. Vide Historiam Darii Hystasp. §. 20.

II. *Xerxes* effosso Beli monumento, cùm in columna scripta legeret hæc verba, eum qui sepulcrum aperuisset, neque urnam replevisset, pessimè habiturum, magno horrore correptus, oleum quidem statim infundi jussit, sed replere eam non potuit; quin potius clauso monumento mœstus inde recessit, & postea infelix exstitit.

III. ALEXANDER MAGNVS Cyri sepulcrum ingressus inscriptionem legit, eamque sibi explicari curavit. Dicitur autem hæc fuisse: QVISQVIS ADES MORTALIVM, AVT VNDECVNQVE VENIS. VENTVRVM ENIM TE SCIO. CYRVS EGO SVM, QVI REGNVM PERSICVM CONSTITVI. NE IGITVR MIHI INVIDEAS TANTILLVM TELLVRIS, QVO CORPVS MEVM TEGITVR. NOLI ME IRRIDERE. Hæc facta sunt non multo ante obitum Alexandri; ut Historici tradunt.

IV. OTTO III. Imp. sepulcrum Caroli M. Aquisgrani effregit anno Christi 1001, cupidus ossa ejus videndi. Crucem auream, quam de collo suspensam gestaverat, & partem vestimentorum, nondum corruptam, apud se retinuit, reliqua omnia reponi suo loco mandavit. Carolus ipse in somniis apparuisse scribitur vultu vindicis, mortem ei subitaneam comminantis: Quoniam vita defunctum inquietare non dubitasset. Et eventus sequutus est. Nam Otto Imp. anno statim sequenti ætatis suæ 28. Imperii 17 mortuus est.

V. CAROLVS V. Imper. Spiræ in Cryptam ingressus, in qua aliquot Impp. cadavera asservantur,

tur, videre voluit; inter quæ etiam *Rudolphi I.* Habſpurgenſis erat, qui primus in domum Auſtriacam ἀξίωμα & decus Imperii intulit. Verùm inde reverſus obſtupuiſſe dicitur, & mandaſſe, ne cuiquam deinceps monumenta illa aperirentur. Et hoc malo proprio edoctus, cautior factus eſt. Nam cum anno C. 1547. Victor Witebergam urbem ingrederetur, & quæ inibi publica eſſent ædificia, luſtraret avidè, urgebant eum duæ Eumenides infernales Ferdinandus Albanus & Epiſcopus Atrebatenſis, ut Lutheri ſepulcrum dirui, demortuique cadaver publicè cremari vellet jubere. Quorum petitionem gravi & ad ſeveritatem ea Majeſtate dignam compoſito vultu accepit, atque his verbis eam ſibi diſplicuiſſe teſtatus eſt; Nihil mihi ultra cum Luthero: alium ille jam habet judicem, cujus juriſdictionem invadere noſtrum non eſt. neque mihi cum mortuis bellum eſſe ſciatis, ſed cum ſuperſtitibus & in nos armatis. Cumque animadvertiſſet, Hiſpanos ſuos cum Albano & Atrebatenſi ſentire, ſevere atque vitæ etiam capitiſque periculo ſanxit, inviolatum Lutheri ſepulcrum ut eſſet.

Similiter Otto Friſingenſis ſcribit, mortuo Rudolpho Imperatore contra Henricum IV. electo, ſepultum eum Merſeburgi fuiſſe pompa prorſus regia. Eo loci forte venit etiam Henricus Imperator, viditque ſepulcrum Adverſarii ſplendidum, & fortuna, quam præ ſe Rudolphus tulerat, ſatis dignum. Tum ſuſurronum aliquis ex gente paraſitica ſpe gratiæ captandæ Imperatori in aurem; Ecquid tu fers Domine æmulum iſtum tuum, qui Rex nunquam fuit, regali honore ſepultum jacere? Cui Cæſar: *Iaceat ille, & eo quidem modo quo voluit jacere: me verò ſplendor iſte tantum abeſt ut offendat, ut optem & cupiam omnes meos hoſtes etiam ſplendidius ſepultos jacere.*

VI. Sepulcra mortuorum violare, defunctoſque inquietare, Pontifices Romani haud reformidant. Nam BONIFACIUS IX, qui *quartum jubilæum* anno 1400 celebravit, in concilio Conſtantienſi anno C. 1414. Wiclefi doctrinam damnavit, & tandem 1428 cadaver ejus anno ab ejuſdem morte 41 exhumari & publicè cremari juſſit. Quid, quod etiam Papæ vivi in Papam mortuum ſævierint? Nam ſcribit Platina (*in Romano*) quod STEPHANUS & SERGIUS judicarint FORMOSUM hæreticum eſſe, omneſque ab eo ordinatos reordinandos eſſe ſtatuerint, & cadaver ejus è ſepulcro effoſſum habitu Pontificali ſpoliarint & ſepulturæ ſeculari mandarint.

Hi ſane τυμβωρύχοι imitantur hyænam, quæ inquiſitione corporum ſepultorum buſta eruit. *Solin. Polyhiſt. c.* 40. At quieſcere ſinant illi turbones pie defunctos, qui ſemel in ſepulcris ſuis velut cubilibus ſunt reconditi, immunes ab improborum aſſultibus, curioſorumque hominum vanitate.

II. ACTA POLEMICA.

I. BELLUM ÆGYPTIUM.

XV.

Xerxes altero à morte Darii anno, primam expeditionem fecit adverſus Ægyptios qui rebellaverant: Quos ſubactos, & in arctiorem, quam ſub Dario fuerant, ſervitutem redactos tradidit gubernandos Achæmeni fratri ſuo Darii filio, quem Præſidem Ægypti, interjecto deinde tempore, interemit Inarus Pſammetichi filius, vir Libys. *Herodotus* in Polymnia (lib. 7.) pag. 438.

II. BELLUM GRÆCUM.

XVI.

Circa hoc Bellum acta notanda veniunt triplicia quæ contigerunt 1. *ante Bellum.* 2. *in Bello.* 3. *poſt Bellum.*

I. ACTA, quæ ANTE BELLUM contigerunt.

XVII.

Ante Bellum acta triplicia ſunt notanda. 1. *Mardonii inſtigatio.* 2. *Xerxis conſultatio.* 3. *Belli præparatio.*

XVIII.

1. *Mardonii inſtigatio.* Etſi Xerxes ab initio nequaquam erat animatus ad bellum hoc Græciæ inferendum: *Mardonius* tamen conſobrinus ejus Gobryæ & ſororis Darii filius, aliique Græcorum hoſtes, id efficiebant, ut omnem curam & cogitationem eo conferret. Primo namque Mardonius injurias Dario ab Athenienſibus illatas graviter ulciſcendas monebat, ut poſthac abſtinerent alii à bello Perſis inferendo. Et Europam aſſerebat dignam, quam Xerxes ſibi ſubjectam poſſideret, ob ſoli fertilitatem & bonitatem. Hæc ſuggerebat Mardonius, ut juvenis ac novarum rerum cupidus, imperiique Græciæ pro Rege adminiſtrandi.

Accedebant deinde nuncii Regum è Theſſalia, (Reges illi *Alevadæ* vocabantur) qui eum non modo adverſus Græciam invocabant, ſed omne obſequium quoque promittebant. Aderant etiam *Piſiſtratidæ*; (Piſiſtrati enim ſoboles ab Athenienſibus ejecta in Perſidem confugerat) qui cum idem

urgebant, tum sortilegum quendam Atheniensem nomine *Onomacritum* secum habebant, de belli eventu sortes mittentem. Is si quæ sortes cladem Xerxi nunciabant, earum nullam recitabat, solis istis, quæ felicitatem pollicebantur, indicatis. Quæ cum ita fierent, Xerxes ad bellum hoc facile inducebatur, veluti quem interna etiam vindictæ cupiditas movebat, dominandique libido. *Herodotus lib. 7. pag.* 436, 437.

XIX.

I I. *Xerxis consultatio de bello contra Græcos suscipiendo.* XERXES recuperata Ægypto, producturus adversus Athenas exercitum, præstantissimos quosque Persarum in concilium vocat, atque hanc ad consultandum eis quæstionem proponebat. *An bellum Græciæ inferendum sit, nec ne?*

Ipse belli suscipiendi causas in medium tres proferebat, quod 1. Darius pater id facere destinaverit, nisi morte impeditus fuisset. 2. Vlciscendi sint Græci, qui & parentem suum & subditos multis magnisque damnis ac injuriis affecerint. 3. Expeditio hæc insignem Persis laudem sit allatura, & Persici Imperii potentiam aucturâ. *Herodot. l. 7. pag.* 438, 439.

Hanc Xerxis orationem MARDONIUS, *egregium assentatoris aulici exemplum*, collaudabat, ejusque institutum his præterea argumentis urgebat. 1. Rem fore indignam Persis, qui potentiæ dilatandæ gratia nationes plurimas, quæ nihil eos læserunt, in provincias redegerunt, si Græcis parcerent, qui primi injuriam intulerunt. 2. Victoriam facilem futuram, eo quod Græci nec copiis instructi sint, nec divitiis polleant, nec viribus valeant, nec fortes sint in præliis, sed rei militaris maxime imperiti. Contra vero Persarum Rex omnis generis copiis sit instructissimus, quæ ob crebras exercitationes fortissimæ sint, ac rei militaris peritissimæ. *Herodotus lib. 7. pag.* 439, 440.

Quæ cum dixisset Mardonius, Persæ reliqui silebant, nec contrariam proferre sententiam audebant. Solus inter eos ARTABANUS, Darii Hystaspis frater, Xerxis patruus, vir prudens & circumspectus, rupto silentio bellum primo gravissima oratione dehortabatur; deinde Mardonium graviter reprehendebat, qui Regem stulte & superbe inflammaret ad bellum, non publicum ob commodum, sed privatum emolumentum. Sperabat enim Mardonius Græciam sibi administrandam à Xerxe traditum iri. *Herodotus lib. 7. pag.* 441, 442.

Xerxes, audita Artabani oratione, ira percitus atque graviter in eum invectus, etiam invito ipso expeditionem contra Græcos se facturum dicebat. Siquidem 1. Majorum istud virtus ac dignitas requirat. 2. Necessitas postulet, cum non sint Græci quieturi, etiamsi ipse quiescat. 3. Injuriis jam multis Persas affecerint. 4. Honestum sit lacessitos injuriis pœnas sumere à lacessentibus. 5. Sint jam ante illi à servis majorum suorum superati. *Herodotus lib. 7. p.* 443.

Postea vero cum domum reversus Artabani sententiam secum perpenderet, eum pœnitere cœpit immodestiæ in virum senem & patruum suum, atque consilium de bello immutabat.

Et quanquam in somnis visus erat sibi videre quendam corpore ingenti & specioso, qui diceret: Revocastine sententiam, Persa, de inferendo Græciæ bello? Si non revocaveris eam, bene facis. Quare perge ire eam viam, quam interdiu ire destinavisti. Tamen altero die in consessu Persarum sententiam expeditionis sumendæ revocabat. At in sequenti nocte spectrum denuo se offerens dicebat: Fili Darii, videris expeditionem apud Persas revocasse, verbis meis pro nihilo habitis. Hoc igitur nunc bene intellige: nisi extemplo inis expeditionem, hoc tibi ex ea re continget, quemadmodum brevi magnus & amplus effectus es, ita brevi rursus humilis eris. Hoc viso perterrefactus Xerxes Artabano rem omnem exponebat, eique author erat, ut sumto Regis ornatu in solio Regio consideret, & deinde in cubili Regis somnum caperet, si forte & ipsi spectrum sese offerret; quod Artabanus licet invitus faciebat. Cum vero induta sibi Xerxis veste in cubili recubuisset, idem spectrum dormientem adibat, &, Tu ne, inquit, ille es, qui festinantem ire in Græciam Xerxem distines, tanquam ejus curator? tu neque in futurum neque in præsens contingere sideras, qui dissuades id, quod fatale est contingere, nisi dicto re. Quid autem Xerxem pati necesse sit, nisi dicto audiens fuerit, ei ipsi demonstratum est. His dictis videbatur accedere propius, tanquam oculos Artabano ferramentis candentibus eruturus. Qua de re vehementer exclamans Artabanus exsiliebat, & visionem in somno Xerxi proferebat, eique expeditionis maturandæ author erat, atque una cum ipso, ubi dies exstitit, Persas ad bellum cohortabatur. *Herodotus lib. 7. pag.* 445, 446, 447.

Quo audito, Persæ, etsi ad obtemperandum promti erant: alacriores tamen & animosiores reddebantur ex sequenti Xerxis visione, ejusque interpretatione. Nam visus erat sibi Xerxes in somno coronatus esse oleagino surculo, cujus oleæ rami universa tellus occuparetur, & mox corona capiti circumdata evanescere. Quod cum Magi dicerent ad universam pertinere terram, portenderque, omnes homines Xerxi servituros, sine mora Persæ

qui in concilio fuerant, ad suam quisque præfecturam digressi, omni studio ad jussa Regis exsequenda se præparabant. *Herodotus lib. 7. p. 447.*

XX.

III. *Belli præparatio.* Postquam igitur bellum adversus Græcos in Persarum concilio erat decretum, Xerxes per integrum quadriennium res ad illud necessarias præparabat.

Exercitum ex omni Asia & plurimis Europæ locis colligebat, novæ ac inauditæ multitudinis, ita ut Græcia omnis illum vix caperet, & non immerito proditum sit, quod ille (exercitus) flumina siccaverit, aërem velis & pontum navibus impleverit. Vnde vir quidam Hellespontius eodem viso, Iovem cum universo hominum cœtu adventare putans, dixit; O Iupiter, quidnam tu sub specie viri Persæ, & accepto Xerxis pro Iovis nomine, Græciam è sedibus suis exigere vis, omnes homines ducens, cum illud etiam citra hos tibi facere liceret. *Herodotus lib. 7. p. 461.*

Verum in tanto agmine multi fuerunt homines, pauci autem viri, multi servi erant mali, è quibus nulla utilitas; de quo ipse Xerxes, cum Artemisiam Halicarnassi reginam strenue pugnantem videret, pronunciabat; Viri exstiterunt Fœminæ, & Fœminæ Viri. *Herodotus lib. 7, & 8.*

Commeatum pro exercitu Ægyptios & Phœnices comportare jussit, ne homines aut jumenta absumerentur, prudentior hac in parte Cambyse, qui suscepta in Æthiopiam expeditione, ob victus inopiam decimum quemque in exercitu mactare & re infecta domum redire coactus fuerit.

Athon etiam montem, quem circumvectis Darii copiis, duce Mardonio, trecentas naves & hominum circiter viginti millia amiserat, perfodi, præposito Bubare Megabyzi filio, mandavit, ut transitus exercitui suo liber à periculis pateret. Si militer *Isthmum* montem perfodit, eumque cum aliquot urbibus à continenti terra abscidit, & insulam fecit. Præterea etiam Hellespontum, angustum inter Asiam & Europam mare, pontibus conjungi jussit. *Herodotus lib. 7. p. 448.*

VSVS.

In Vsu tres personæ h. l. veniunt considerandæ, à quibus salutares doctrinæ desumi possunt. 1. *Rex.* 2. *Mardonius.* 3. *Artabanus.*

AXIOMA I.

Bella non necessaria non sunt felicia.

Bella autem non necessaria voco illa, quæ non propter defensionem vel bonorum amissorum recuperationem, *&c.* sed vel ex ambitione stolida, vel propriarum virium fiducia, vel augendæ potentiæ causa, suscipiuntur. Hæc enim quæ talia sunt, felicia non sunt, sed tragicos exitus habent. Quia Deus dissipat gentes, quæ bella volunt. *Psalm. 68. vers. 31.*

Exempla.

I. *Semiramis* bellum intulit Indorum Regi Staurobati, nulla alia de causa, quam ut Regnum amplificaret, & nomen immortale sibi pararet de victis Indorum populis, qui habebantur eo tempore pro bellicosissimis. Sed Regina ipsa in prælio vulneratur, totusque ipsius exercitus in fœdam fugam vertitur. *Diodor. Sicul. lib. 2. rer. antiq. c. 5.*

II. *Crœsus* cum in florentissimo regno suo otii impatiens esset, & bellum Cyro Regi Persarum, absque ulla legitima causa, sed tantum prosperitate rerum & luxu superbus inferre vellet, ob eamque causam Legatos ad Delphicum Oraculum dissimulato habitu, & unde venissent, misisset, ita respondisse illi Pythiam Cedrenus refert:

Est mensura maris, numerus mihi notus arenæ,
Elinguis animi sensa & cognosco tacentis,
Sed mihi Rex Crœsus, cupiuntque illudere Lydi.

Tum demum exposita vera causa legationis, ita respondit Oraculum:

Crœsus Halyn penetrans magnam pervertet opum vim. Ita Crœsus Oraculi ambiguitate delusus, magnam pervertit opum vim, non alienarum, sed propriarum.

III. *Cyrus* Massagetis bellum ex πολυπραγμοσύνῃ inferens, ingenti prælio victus, & in acie interfectus est: ac postea cadaveri, ut *Herodotus* scribit, caput præcisum est, & in utrem plenum sanguine conjectum. Vide *Histor. Cyri* §. 41.

IV. *Xerxes* cupidus gloriæ & instructus exercitu, cum haberet incitatorem Mardonium, bellum Græcis intulit. Sed belli non necessarii hic fuit exitus: ut Xerxes post pugnam Salaminiam parvo navigio fugiens, redierit in Asiam: Vbi propter incestas libidines & crudelitatem ab Artabano patruo interfectus est.

PARÆNESIS.

Quare videant Reges & Principes, aliique Mavortii Heroës, ut belligeraturi justam belli causam habeant. Nam justa causa velut caput bonæ spei est, quod illos ducat in triumphales illas terras. Nam occulta quadam internaque vi,

Frangit & attollit vires in Milite causa:
Quæ nisi justa subest, excutit arma pudor.

Recte *Bernh.* de nova militia. Si, inquit, bona

 fuerit

fuerit causa pugnantis, pugnæ exitus non malus esse potest: sicut nec bonus judicabitur finis, si causa non bona & intentio non recta præcessit.

AXIOMA II.

Sæpe homines in vita humana propter incertas spes aut metus præsentia corrumpunt, & cœca cupiditate incensi difficilia aggrediuntur, juxta illud vulgatum: Μάταιοι μάταια λογίζονται διὰ ἐπιθυμίας. Vani vana sollicite cogitant propter concupiscentias suas.

Exempla.

I. *Xerxes* bellum movit Græcis ob caricas Atticas. Nam ita scribit *Plutarchus Apophtheg. p.* 323. Xerxi Persarum Regi aliquando prandenti, cum caricæ Atticæ pulcherrimæ & gratissimi saporis appositæ essent; super mensa per Deos jurans immortales, & majorum suorum testatus cineres, negavit, venales sese, qui illas edisset, nisi subjugata regione, comesturum. Quod autem verbo juravit Xerxes, id re præstitit, mox ad subigendam Græciam omnem, tantum ut caricis illius expleretur, profectus: atque ita bellum illud non solum ut Princeps levis, sed etiam ut homo gulosus & vitiosus, movit.

Huc pertinet, quod *Cicero* lib. de finib. bonor. & malor. scribit: Si Xerxes mel se afferre ex Hymetto voluisse diceret, certe sine causa videretur tanta conatus.

II. *Galli* ob vinum Italicum Italiam subigere voluerunt. Nam *Livius lib.* 5. scribit: Illos gustato Italiæ vino mox acceptis armis ad subigendam illam profectos esse, cum aliam nullam haberent vel parvam vel magnam faciendi belli causam; Atque ita Galli pro vino Italico sanguinem mutarunt proprium.

III. *Antigonus* Rex Macedoniæ propter somnium bellum intulit Mithridati. Nam ita scribit de eo *Plutarch. apophtheg. p.* 336. Antigonus Rex cum quadam nocte secundum quietem vidisset Mithridatem Regem falcem manu tenentem, qua (agricolæ vel) messoris instar universam meteret (& truncaret) Italiam; adeo timere cœpit Mithridatem, ut eum quoquo modo interficere statueret. Ita Rex stolidus somnio credens vanissimo ad arma totum concitavit orbem.

IV. *Longobardi* bellum moverunt Italiæ ob fertilitatem soli. Nam (ut *Paulus Diaconus lib.* 8. scribit) audierant Longobardi in Pannonia degentes, Italiam pomis dulcibus, carne succi plena, vino odorato, pulcris fœminis, piscium varietate abundare, & rara frigora, temperatosque calores habere. Quo nuncio accepto, rerum illarum cupiditate inflammati arma, Italiam occupaturi, sumserunt. Itaque Longobardi, non ut hostes ulciscerentur, sed uberiorem vitiorum ac deliciarum materiam haberent, in Italiam venerunt.

PARÆNESIS.

Multi etiamnum homines habent somnium de *aureo pisce*, de quo scribit *Theocritus in Idylliis*: Quendam piscatorem somniasse, quod ceperit piscem aureum, & juramento sese obligasse, quod nollet deinceps exercere piscatoriam. Mane cum somno solutus esset, re ipsa comperit, se non minus esse pauperem, quam antea, ac diu disputat de absolutione juramenti, quod fecerat in somno dormiens: tandem vero necessitas absolvit eum, & coëgit exercere prius artificium. Ita quoque videant illi, qui aureum illum piscem somniant, ne cum misero illo piscatore pariter decipiantur.

Ita etiam Xerxes ob vanam spem movit bellum contra Græciam. Nam *Artabano*, expeditionem illam dissuadenti, ita respondet: Tu bono animo sis, & in patriam reversus Rempubl. administra: donec Europa domita (est aureus piscis) victores in curru triumphali (scil. in cymba piscatoria) redeamus. Ita & *Demaratum* interrogavit: Quid tu de meis copiis terrestribus & navalibus existimas? An putas fore, ut Græci impressionem mei exercitus sustineant? Ego certe mihi persuasum habeo, idque exploratum omnino duco, (ô aureum piscem) universas Gentes, quæ sunt in Europa, si unum in locum congregarentur, non posse impetum mearum copiarum perferre & sustinere.

Idem exemplum Xerxis multi etiamnum homines æmulantur. Sed merito nos exclamamus cum *Lucretio*:

O miseras hominum mentes! ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris, vitæ quantisque periclis,
Degitur hoc ævi, quodcunque est!

Germani venustum habent proverbium, quo hujusmodi hominum inquietorum ingenium & eventus frustraneus pulchre describitur:

Ich hab manchen gekand/
Der Gold sucht/ vnd Kupfer fand.

Regulam D. Pauli auream omnes Christiani perpetuo ob oculos sibi ponant, quæ exstat 1 *Tim.* 6. *vers.* 6.

Ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας.
Est quæstus magnus pietas cum animo sorte sua contento.

Piorum est φρονεῖν τὸ παρὸν εὐδαίμονα, h. e. sapere in præsentia & recte curare præsentia. Quo nomine Pindarus Hieronem laudavit: Magna sane hæc est sapien-

sapientia; *Non vana spe, aut stulto metu præsentem statum corrumpere.*

AXIOMA III.

Iuvenum consiliariorum, præsertim arrogantium, consilia plerumque sunt perniciosa.

Quia juvenes sunt feroculi ob casuum humanorum imperitiam, ac subito incalescunt; & non nisi accepto damno sapiunt, edocti experientia stultorum Magistra. Cautius dimicant veterani milites, de quibus vere canit Poëta:

Vulneribus didicit Miles habere metum.

Venustum est simile *Erasmi Roterodami*: Sicut novella vitis copiosius gignit vinum: Ita plura loquuntur juvenes, sed utiliora senes. *Cicero lib. de senect.* inquit: Vsu constat, quod maximæ Respubl. per adolescentulos labefactatæ sint, à senibus autem sustentatæ & restitutæ. Vnde *Xenophon* venustissime inquit: Sicut novitii cytharœdi multas cytharas corrumpunt: Ita juvenes Gubernatores Rempubl. evertunt. Iuvenes sæpe sunt *Phaëthontes*, h.e. imperiti, audaces, superbi, πολυπράγμονες, qui vocati ad gubernationem, omnia ad cerebri sui dictamen volunt reformare, novas leges ferre, omniaque vetera instituta mutare, & majora viribus affectare, sed hoc ambitioso conatu pervertunt omnia, cœlumque terræ miscent. *Lutherus* ait: *Phaëthon* ist ein junger Raht / der wil kurz-um elf Kägel treffen / da nur neun auf dem platze stehen. Verum hæc de junioribus Consiliariis ita sunt intelligenda, nisi virtus & eruditio suppleant defectum ætatis. Indignum enim est, eum honoris nondum tempestivum videri, qui jam virtuti maturus est. *Valerius Maximus* lib. 3.

Exempla.

1. *Consiliarii Roboami* erant juvenes, & juvenilia atque ferocia Roboamo Regi subministrabant consilia. Nam 1 *Reg.* 12. *v.* 11. legimus, cum populus Israëliticus, post mortem Salomonis, Roboamo filio ejus supplicaret, ut jugum à Patre aggravatum ipse levaret: Roboamus ex consilio juvenum Consiliariorum ita eis respondet: *Minimus meus digitus grossior est dorso Patris mei. Et nunc Pater meus posuit super vos jugum grave: Ego autem addam super jugum vestrum. Pater meus cecidit vos flagellis:* ἐγὼ δὲ παιδεύσω ὑμᾶς ἐν σκορπίοις. *Ego cædam vos in scorpionibus.* Q.d. *Roboamus*, se de oneribus publicis adeo nihil remissurum, ut indies illa augere, & in refractarios plagis atrocissimis animadvertere velit, quarum singulæ ipsis mortiferæ esse debeant. Ita explicat *Iosephus* lib. 8. Antiqu. Iudaic. c. 3. Sed exitus hujus consilii tristis fuit. Nam hoc moroso responso populum à se abalienavit, ut decem tribus Israël ab ipso deficerent.

11. *Mardonius* Xerxis Consiliarius, vir juvenis (sicut *Herodotus* lib. 7. p. 436. loquitur) ac novarum rerum cupidus, imperiique Græciæ pro Rege administrandi, Regem suum fiducia immensæ potentiæ suæ elatum ad movendum Græcis bellum non necessarium movit. Sed exitus consilii illius tragicus fuit. Nam Xerxes post pugnam ad Salaminem in parva cymba aufugiens cum dedecore in Asiam rediit. Mardonium vero vir Spartanus interfecit.

AXIOMA IV.

Senum consilia Reipubl. sunt salutaria.

Nam ipse Deus mandavit in V.T., senatum Seniorum instituendum esse, quando inquit *Num.* 11. *v.* 16. Cogite, inquit, mihi 70 SENIORES, h.e. qui cæteris sapientia & prudentia præstent. Senes namque per longam experientiam consultandi sibi acquisiverunt scientiam. *Iob.* 12. *vers.* 12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. *Iob.* 32. *vers.* 7. Annorum multitudo docet sapientiam. Sapientia namque est *honor senectutis*. Vnde vulgatum est Proverbium: Plus valet umbra senis, quam gladius juvenis. *Lycosth.* Apophth. Quemadmodum enim novella vitis copiosius gignit vinum: Ita plura loquuntur juvenes, sed utiliora senes. Senes namque sapientia atque prudentia sua Respubl. gubernant, & labefactatas erigunt ac restituunt. *Nazianzenus* laudat Legem nauticam, qua nemo admittitur ad gubernacula navis, nisi diu prius sederit ad remos: Idem debet fieri in Republica. Et quemadmodum qui in navi clavum tenet, quamvis non moveatur loco, nec remiget, nec vela aut rudentes aptet, nec anchoram jaciat, nec alia ministeria obeat; plus tamen quam cæteri, ad navis gubernationem confert: Ita in Republ. recte instituta senex in cathedra sedens, plus consilio ad ejus defensionem & conservationem, quam miles fortis atque armatus, confert.

Exempla.

1. *Consiliariorum* ROBOAMI *seniorum* consilium prudens erat, ut subditis suis σεισάχθειαν, h.e. onerum publicorum levationem atque tributorum relaxationem petentibus gratificaretur, & clementiam erga eos suam declararet: Cui consilio si paruisset, utique 10 tribus Israël ab eo non defecissent. 1 *Regum* 12. Noverant namque experientia edocti, quod magnam novo Principi conciliet subditorum benevolentiam onerum publicorum

rum & tributorum relaxatio. Vide Historiam Darii Hystasp. §. 14. p. 225.

11. ARTABANUS *Xerxis Consiliarius* cautus & circumspectus Regi suo prudens dedit consilium, bellum contra Græcos dissuadendo, & contra Mardonium juvenem Consiliarium juveniliter ex rerum imperitia exsultantem objurgavit. Orationem ejus *Herodotus* l. 7. hisce verbis describit: *Noli*, inquit, *ó Rex, res Persicas sine ulla necessitate in tantum discrimen adducere: sed re tota diligentius considerata, statue, quod regno tuo maxime conducat. Bene enim consultare comperio maximum esse lucrum. Nam etsi bona quoque consilia interdum à fortuna superantur: sicut ars navium gubernandarum nonnunquam vi tempestatum vincitur: tamen conscientia recti consilii, instar ænei muri est. Contra vero si consilium injustum sit, etiamsi fortunam obsequentem sibi aliquis habeat; turpitudo tamen consilii conscientiam vellicat. Præterea vides, prægrandia animalia & celsa ædificia, magnasque arbores fulminum telo frequenter peti. Solet enim Deus omnia sublimia mutilare. Sic igitur & exercitus maximi sæpe à parvis copiis dissipantur ac profligantur, cum pavores divini eis incutiuntur. Neminem enim alium Deus, nisi se ipsum sinit magnifice de se sentire. Denique & festinatio omnis properando errores parit, qui magnas calamitates afferunt. In cunctando autem ingentia bona insunt, quæ etsi non statim appareant, tamen suo tempore comperiuntur bona esse.* Hactenus Artabanus.

Huic consilio prudentissimo si morigeras Xerxes præbuisset aures, in discrimen vitæ, & fortunarum, non venisset.

AXIOMA V.

Solent plerumque Reges atque Principes juniores parentum suorum consiliarios negligere, eosque iis anteferre, cum quibus ipsi adoleverunt.

EXEMPLA.

1. REHABEAM degener ille & stultus Salomonis filius, consilio seniorum spreto, sequitur temerarium juniorum, quibus à juventute consueverat, consilium, magno cum suo & totius Regni damno. 1 *Sam.* 14. *v.* 11, 12.

2. Cum *Xerxes*, IV Rex Persarum, in publico Principum Persicorum conventu, de bello Græcis inferendo consultaret, præcipuæ in eo fuerunt sententiæ, Mardonii juvenis, atque Artabani senis & patrui Xerxis: ille bellum suadet, hic vero dissuadet. Sed vincit sententia Mardonii juvenis: uti ex dictis patet.

PARÆNESIS.

Quare moniti sint Reges & Principes, ut quando gubernacula Regni amplius tractare nequeunt, sed filiis suis eadem committere decreverunt; eos graviter admoneant, ne neglectis senioribus Consiliariis, juvenibus adhærescant. Gemino exemplo hoc declarabo.

PRIMUM est de *Ludovico* XI *Galliarum Rege*. Hic filio suo Carolo hoc consilii dedit: ne quid mutaret in administratione Regni; & antiquos amicos, familiares & ministros, retineret: Se enim re ipsa expertum, in quot quantaque discrimina vel unica hac de causa venisset, quod excellenti probataque virtute viros ab aula pepulisset: exorto haud multo post Principum bello, quod commune bonum vocabant, & conspiratione multifaria.

ALTERUM est de *Philippo Hispaniarum Rege*, Caroli V Imperatoris filio. Hic cum annum ætatis jam ageret septuagesimum, pacis & quietis indigus, ideoque appetens & cum Gallo pacem facere, & Philippo filio, qui nunc Hispanis imperat, gubernationem committere, se regnorum tot molestiis & pondere exonerare voluit. Super hoc autem pacis desiderio experiri voluit, quid Consiliarii sentirent, advocato in consilium etiam filio, & filia Infante, illo in bellum prono & tantum non ruente. Consiliarii dicere sententias jussi, plures, quod Principi juveni placere animadverterant, comprobare, laudare animi magnitudinem, & bellum regno gloriosum docere. At *Christophorus Mora* veritatis rationem ducens, multis iisque accuratis rationibus pacem regno necessariam ostendebat, utque quibus posset honestissimis rationibus iniretur, graviter hortabatur. Hæc Moræ oratio mirum in modum Principis adolescentis animum offendit, qui cum videri mallet minus prudens, quam minus animosus, ipso vultu satis ostendit, quam aversaretur eos, qui pacem suaderent. Dimisso itaque Senatu duris & acerbis verbis in Moram invectus, quod eam rem nimis ardenter promovere & obtinere laborasset, quam ipse extreme odisset & aversatus esset, edixit homini, ut continuo è conspectu discederet, & imposterum ab omni præsentia sua abstineret. Christophorus Regem Patrem adit, & de Principis ira adversum se & mandato conqueritur, obiter & adspergens, miserrimas & periculosas Principum esse conditiones, apud quos vera & utilia dissimulare ac supprimere necessum sit, & Consiliariorum, quibus libertas & studium boni publici odium pariat & Principis iram. Rex ei nullum aliud verbum respondit, quam:

Obtem-

Obtempera. Quæ prudentia communi longe excellentior. Mandatum enim filii comprobat, quamvis injustum, ne authoritatem ejus judicio suo in contemtum daret, ne inde populus existimationem, quam de successore suo conceperat, diminueret. Christophorus demisso capite recedit, tristis quidem ob gratiæ Regiæ jacturam, firmus tamen & erectus conscientia rectæ voluntatis. At mox Rex Principem ad se vocat, monetque graviter, quàm non rectè faciat, veteres suos ministros tam leviter, se vivente & præsente, penè nullam aliam ob causam, quàm quod consilia ad ejus imaginationes nollent confirmare, gratia sua abdicando. Rem esse mali ominis de Regno ejus, dum præter, quod authoritatis suæ nodos dissolveret, eam viam instituisset, in qua etiam prudentissimi Principes aberrarint, & eos facti postea pœnituerit. Et quamvis mandatum Christophoro Moræ datum, ut injustum & impetuosum sibi vehementer displicuerit, revocare tamen noluisse, ne inobedientiæ exemplo authoritatem faceret; velle tamen, ut in continenti hominem ad se revocaret, & in pristinum gratiæ ac favoris locum integre restitueret; cogitaretque, consiliarios Principis debere esse liberos, sententias liberas, veritatem liberam; pessimos contra esse & censeri debere, qui consilia sua, ad ejus cui danda sunt, voluntatem magis quàm utilitatem accommodant. Ita Princeps à Patre edoctus prudentior factus, & Christophorus confestim in gratiam receptus, memorabili ad omnem posteritatem exemplo, quod nec satis deprædicare potest *Petrus Matthæus*, Historicus Gallus. *Histor. Navar. lib.* 1. *c.* 7. & 8.

AXIOMA VI.

Sæpe salutaria consilia Principibus non sunt grata.

Quia malunt sententias audire gratas, quàm veras. Verùm hoc præsagium est ruinæ eorum certissimum. Hoc namque signum est irati Numinis sanam illis mentem auferentis, sicut *Lycurgus* in Oratione sua contra Leocratem pulcherrime ait:

Iratus ad pœnam si quos trahit Deus,
Auferre mentem talibus primum solet,
Caliginemque offundit, ut ruant suas
Furenter in clades, sibi quas noxiis
Accersierunt ultro consiliis mali.

Livius lib. 36. in eandem sententiam pulcherrime scribit: Sæpe audivi, eum primum esse virum, qui ipse consulat, quod in rem sit: secundum eum, qui bene monenti obediat: qui verò neque ipse consulere, neque alteri parere sciat, eum extremi esse ingenii. Nobis quia prima animi ingeniique sors negata est; secundam & mediam teneamus, & dum imperare discimus, parere prudenti, in animum inducamus. Cum quo consentit *Hesiodus*:

Οὗτος μὲν πανάριστος ὃς αὐτῷ πάντα νοήσῃ
Φρασσάμενος, τά κ' ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ᾖσιν ἀμείνω.
Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.
Ὃς δέ κε μήθ' αὐτῷ νοέῃ, μήτ' ἄλλου ἀκούων
Ἐν θυμῷ βάλληται, ὅδ' αὖτ' ἀχρήϊος ἀνήρ.

Philippus Melanchthon hunc locum hisce versibus Latinis expressit:

Qui nullo monitore potest facienda videre,
Quæque decet, quæque eventus in fine secundos
Sunt tandem paritura, suis obtemperat ipse
Consiliis, mores vera ratione gubernans;
Anteit hic alios virtute & laudibus omnes.
Sunt alii minus ingenio plerique sagaces,
Qui parere tamen curant meliora monenti;
Laudandos inter rectè numerantur & isti.
Sed qui nec sapit, ipse nec audit recta monentes,
Nec patitur frenos, nec Legum vincula curat;
Sed pronus sequitur quo traxit cæca libido;
Hic malus & odio dignus ducatur, & idem
Accerset pœnas sibi tandem & tristia damna.

AXIOMA VII.

Salutare est Principibus, si libenter audiant veritatem.

Vulgatum est in Mundo: Magnates veritatem audire non amant. Et: Aulæ non ferunt liberas monitiones, multo minus reprehensiones. At non ita ingeniati sint Reges & Principes. Libertatem loquendi concedant Dei Ministris atque Consiliariis suis, nec ament aulæ verba illa byssina, uti *Plutarchus* in Apophth. inquit. Contra autem, Assentatores velut diram pestem oderint atque fugiant. Quia Regum opes sæpius assentatio, quàm hostis evertit. *Curt. lib.* 8. Nam mihi sanè (inquit idem lib. 3.) illius salus desperata est, cujus aures ita formatæ sunt, ut aspera quæ utilia, & nihil nisi jucundum & læsurum accipiant. Et, juxta Symbolum *Gordiani* junioris Imp. miser est Imperator, apud quem vera reticentur. *Capitolin.* in Gordian. Iun.

Exemplum.

Exemplum memorabile habemus in XERXE. Hic enim bellum Græciæ indicturus, verum dici sibi noluit; uti ex *Iustini* lib. 2. & *Valerio Max.* l. 9. cap. 5. patet. Adhibitis enim Asiæ Principibus: *Ne viderer* (inquit) *meo tantummodo usus*

usus consilio, vos contraxit. Cæterum mementote parendum magis vobis, quam suadendum. Hoc est os in curia elingui claudere, & sensus animorum metu ligare. Vnde contra Artabanum veram sententiam libere proferentem & bellum contra Græcos dissuadentem vehementer ira exarsit, & asperioribus in illum verbis invectus est. Vide §. XIX.

De hisce osoribus veritatis *Plinius junior* in Panegyr. ita conqueritur: Terror, inquit, & metus, & misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut à Republ. oculos, aures, animos averteremus. Obsepta servitute ora erant, & frenata continuis malis lingua: tales eramus, quales jubebamur. Irritum est, vanum est, imò noxium est, adversus stimulum calcitrare velle. *Hac ille.* Neque tamen ego author hic sim, ut in omnibus assentiare Principi, multo minus ut ficto fucatoque sermone probes, quod animus tibi dictat, publice perniciosum esse. Hoc est enim cum fortuna potius & sensu Principis loqui, quam cum ejus commodis & salute. Frustra consilium peti testare, ubi decretum antecesserit. Vide *Tacitum* lib. 1. Histor. c. 15.

AXIOMA VIII.

Consiliarii Principum non sint Placentini.

Hoc est, Adulatores, qui injustis Principum suorum cupiditatibus adulentur. Hi namque sedulo faciunt, quod *Martialis* præcipit:

Nempe cocus Domini debet habere gulam.

Item observent diligenter Apophthegma *Parysatidis*, quæ Mater fuit Artaxerxis & Cyri junioris. Illa enim jubebat τὸν βασιλεῖ μέλλοντα μετὰ παῤῥησίας διαλέγεσθαι, βυσσίνοις χρῆσθαι ῥήμασιν. hoc est: *eum qui Regem admoniturus esset, uti debere byssinis verbis. Plutarchus* Apophth. Imp. *Æsopus* eandem sententiam propriis verbis eleganti paronomasia sic exprimit: Τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα ὁμιλεῖν. h. e. Cum Regibus conversandum esse vel quam paucissime, vel quam jucundissimè. In hosce quadrat Adagium illud Christi Salvatoris nostri *Matth.* 11. *v.* 8. quod nempe sint

Ἄνθρωποι ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένοι.
hoc est,
Homines mollibus vestimentis induti.

Quo molli vestimento mollis & effœminatus eorum arguitur animus, quod videlicet Principes suos, à veritatis aut justitiæ tramite aberrantes, aut planè non arguant, aut si eos redarguant, quàm mollissimis & paucissimis verbis eos moneant.

Exempla.

1. Talis Placentinus erat *Harpagus.* Qui, cum Astyages Rex Medorum unicum ejus filium annos XIII. natum mactasset, & ad vescendum illius carne assa pariter & elixa eum invitasset, & cœna peracta, caput, brachia & crura mactati pueri afferri jussisset, eumque interrogaret, Nunquid factum hoc ipsi placeret? adulatorie respondit: *Mihi placet quicquid Rex facit.* Vide Monarch. I. in vita Astyagis IX. Medorum Regis. §. VII.

2. Talis erat *Stratocles*, qui ad *Demetrium* Regem dicebat: *Quicquid Rex Demetrius jubet, illud & erga Deum sanctum, & erga homines justum.* Plutarchus in vita Demetrii.

3. Talis Placentinus in aula Alexandri Magni erat *Anaxarchus* Philosophus, qui dixit: Πᾶν τὸ πραχθὲν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος, θεμιτόν ἐστι καὶ δίκαιον. h. e. Omne quod à Rege suscipitur, concessum & justum est.

4. Talis quoque Placentinus erat *Mardonius* Dux & Consiliarius Xerxis: quia ex animo fucato Regi suo contra conscientiam blandiebatur, uti ex §. 19. patet.

At tales Placentini dira aularum pestis sunt, quia ipsi molles mollia vestimenta gerunt, ut Christus ait, & juxta mandatum Parysatidis, byssinis ad Reges & Principes utuntur verbis. vel ut Ezechiel Propheta c. 13. v. 18. ait: consuunt pulvillos sub cubitu manus Principum suorum, idque magno tum suo, tum principum suorum malo; uti exemplum Mardonii luculenter ostendit. Hanc ob causam *Plato* à Dionysio Rege Siciliæ ad cœnam vocatus *vestem purpuream* recusabat, commemoratis versibus Tragici:

Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολὴν,
Ἄῤῥην πεφυκὼς, καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.
Effœminata veste non possum tegi,
Cum sim vir, & natus virili stemmate.

Vide Diogen. Laërt. lib. 2. & Suid. Confer Historiam Cambysis II. Persarum Regis §. XX. Axioma I.

AXIOMA IX.

Consiliarii Principis sint Veronenses, h. e. candide & liberè veritatem dicant, animique sui sensa proferant.

Nam detestandi sunt Consiliarii illi, qui veri copiam non faciunt, sed suspensa, & quo ducantur, inclinatura respondent. *Tacitus* lib. 11. Annal. Tales sunt ἀμφοτερίζοντες. h. e. homines versatiles, alter-

alterplices atque bilingues, qui nec annuunt, nec abnuunt, sed pro eventu rerum intorquent, quæ consuluere. Qualis erat ap. *Tacitum* lib. 1. Annal. c. 12. *Asinius Gallus*. Is enim, cùm *Tiberius* simulate partem sibi Reipubl. mandari petiisset: *Interrogo*, inquit, *Cæsar, quam partem Reipubl. tibi mandari velis?* Mox cum offensionem conjectasset, non se ideo interrogasse, ait, ut divideret, quæ separari nequirent; sed ut sua confessione argueretur unum esse Reipubl. corpus atque unius animo regendum. At hujusmodi διψυχοι ἄνδρες, h. e. bilingues viri, sunt detestandi, & contra illos usurpanda est aurea *Bodini regula*, quam habet lib. 4. de Republ. c. 1. Ab iis, *qui artes simulandi ac dissimulandi didicerunt, nihil verum, nihil sanctum, nihil rectum sperare debemus; sed omnia ficta, vana, veteratoria, versuta.*

Contra autem Consiliarius pius atque bonus consilia sua unice ad Dei gloriam & Reipubl. salutem dirigat, & veram sententiam in rebus dubiis candide & aperte proferat. Nam

Si cor & os, si mens ac os, si oratio concors
Et ratio est, ecquæ suavior harmonia est?

EXEMPLA.

1. Talis Veronensis erat *Papinianus ICtus*. Cum enim *Antoninus Bassianus Caracalla* Imperator initio gubernationis suæ Getam fratrem interfecisset, & ipso facto probaret dictum Euripidis in Phœnissis: *Si jus violandum est, regnandi causa violandum est: in cæteris pietatem colas*: (nam Pater ipsius Severus Imp. laudatissimus in testamento decreverat, ut Geta frater Antonini Caracallæ collega esset;) eo impudentiæ processit hic Tyrannus, ut non dubitarit postulare à viro justissimo Papiniano Iurisconsulto, & Præfecto urbis Romæ, ut excusaret hanc cædem aliquo juris prætextu & specie. Ad hoc postulatum tyrannicum atque injustum respondit ut vir gravis & justus *Papinianus*: *Non tam facile est excusare parricidium, quam facere.* Propter quam vocem liberam interfectus est.

2. Talis Veronensis erat *Artabanus*. Hic namque aperte & nulla circuitione verborum usus, Regi suo veritatem dicebat, bellum dissuadebat, non obscure Regis arrogantiam reprehendebat, dicens: Solet Deus omnia sublimia mutilare. Sæpe maximi exercitus à parvis copiis dissipantur ac profligantur, cum pavores divini eis incutiuntur. Neminem enim alium Deus nisi se ipsum finit magnifice de se sentire. Similiter Mardonium Regi adulantem & Græcos calumniantem in publico Principum Concilio graviter objurgabat: sicut in *Axiom*. IV. plenius hac de re diximus.

AXIOMA X.

Somnia, nisi sint θεόπεμπτα, plerumque fallunt: eaque observare, & vanum & impium est.

Gaudet namque Diabolus, qui & latro & mendax est, hominum animos in terrores conjicere, & per somnia eis immissa, seditiones, bella, homicidia, aliaque inter mortales scelera excitare, vanaque spe lactatos per somnia ambigua in magnas calamitates conjicere.

Exempla.

1. *Cambyses* cum in Ægypto moraretur, hanc vidit in somnis visionem. Nuncius quidam è Persia veniens ei nunciare est visus, Smerdin in regio sedentem solio, vertice cœlum tangere. Ob id Cambyses sibi metuens, ne, se necato, à fratre occuparetur imperium, mittit ad illum interimendum in Persas Prexaspen.

2. *Darius Codomannus*, ultimus Rex Persarum, somnio deceptus est. Nam ante congressum cum Alexandro somniarat, videre se exercitum Macedonicum ardentem incedere per Asiam, & Babylonem venire, ibique Alexandrum indutum veste Persica templum ingredi, & statim evanescere. Arbitrabatur ergo Darius, Macedonum exercitui significari per flammas exitium, & Alexandrum Persice vestitum venturum in potestatem Persicam. Sed *flamma* arguebant celeritatem victoriæ: *Alexandri vestitus*, potiturum ipsum regno Persico, portendebat.

3. *Pompeius M.* ut postremum cum Cæsare prœlium committeret, somnio est motus: sedenti enim sibi in theatro plausum dari à toto populo somniarat, quo victoriam annui putabat: sed errabat in interpretatione. Plausus enim non victoriam, sed incitationes significabat Lentuli, Domitii, Labieni, qui postridie ad pugnandum eum spe victoriæ incendebant.

4. *Amilcar* Dux Carthaginensium, cum obsideret Syracusas, inter somniandum vocem exaudisse credidit, nunciantem, futurum, ut proxima die in ea urbe cœnaret. Lætus igitur perinde, ac divinitus promissa victoria, exercitum pugnæ comparabat: in quo inter Siculos & Pœnos orta dissensione, castris ejus Syracusani subita irruptione oppressis, ipsum intra mœnia sua vinctum pertraxerunt. Itaque magis spe quam somnio deceptus, cœnavit Syracusis captivus, non, ut animo præsumserat, victor.

5. Ita *Xerxes* cum de bello Græcis inferendo agitaret consilia, Artabanus expeditionem illam sum-

ſummopere diſſuaſit, cui licet Rex graviter ſuccenſuerat, per noctem tamen rem altius animo perpendens, comperit, ſibi prorſus non opus eſſe inferre Græciæ bellum, immutataque rurſus ſententia, cum obdormiſſet, viſus eſt ei adſtare quidam corpore ingenti & ſpecioſo, qui ob revocatam ſententiam ipſum objurgaret, & niſi bellum id ſuſciperet, gravia interminaretur. Quod ſomnium cum & altera nocte Regi oblatum eſſet, Artabano juſſit, ut ipſe, regio inſidens ſolio, veſte regia indueretur, & in lecto Regis noctu cubaret, num eadem ſibi imago apparitura eſſet, probaturus. Qui cum juſſa Xerxis exſequeretur, & in ejus lecto recubuiſſet, idem ſpectrum dormientem adiens graviter reprehendit, quod Xerxem feſtinantem ire in Græciam ſuis conſiliis diſtineret, ſimulque ei viſus eſt propius accedere, tanquam candentibus ferramentis Artabano oculos eruturus. Qua de re vehementer exclamans Artabanus exſiliit, bellum, quod modo diſſuaſerat, jam omnibus modis maturari ſuadens. Hoc ſomnio Diabolus, ſanguinis ſitiens, Xerxem ad bellum impulit, in quo multæ Perſarum myriades trucidatæ ſunt. Xerxes deinde expeditionem iniens, viſus eſt ſibi ſurculo oleagino coronatus eſſe, cujus oleæ ramis univerſa tellus occuparetur, & mox corona capiti circumdata evaneſcere. Quo ſomnio Xerxi totius terræ dominium promitti conjectarunt Magi. Fuiſſe autem hanc Cacodæmonis illuſionem, exitus oſtendit.

PARÆNESIS.

Quare hujuſmodi ſomniis non eſt tribuenda fides. Nam ipſe Deus inquit *Deut.* 18. *v.* 10. Non invenietur in te qui obſervet ſomnia. Et *Ierem.* 23. 28. Propheta qui ſomnium habet, narret ſomnium: & qui habet ſermonem meum, loquatur ſermonem meum vere: Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? *Ierem.* 29. *v.* 8. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Iſraël: Non vos ſeducant Prophetæ veſtri, qui ſunt in medio veſtrum, & divini veſtri, & ne attendatis ad SOMNIA VESTRA, quæ ſomniatis. Quanquam enim conjecturæ, quibus explicantur, ſæpe ad veritatem dirigunt, tamen crebrius fallunt. Nam multa ſomnia ſunt prorſus falſa: Multa ſunt ambigua & æquivoca, quæ in diverſum ſenſum torqueri poſſunt, uti erat ſomnium Amilcaris. Ideoque interpretationes eorum ſæpe magis ingenia declarant interpretum, quàm naturæ vim & conſenſum. Multa enim in hoc genere magis ſcite conjecta de eventis, quam vere ſignificata. Qualis eſt conjectura de ſomnio Alexandri ad Tyrum. Nam vidit ille *Satyrum* in caſtris applaudentem & jocabundum, ſed cum eum vellet capere, reſiliebat, & fruſtrabatur eum: tandem cum diu eluſiſſet eum, exoratus in manus ejus venit. Sequenti die tum vates conſuluiſſet, reſponderunt, cum haud dubie obſeſſa urbe potiturum. Nam *Satyrus* vult dicere, *Sa Tyros*, h. e. Tua (eſt urbs) Tyrus.

AXIOMA XI.

Spectris non eſt credendum. Quia ſunt incerta. Prov. 23. v. 7.

De ſpectris diverſæ Authorum circumferuntur ſententiæ. Quidam enim boni, quidam vero mali ominis ea eſſe dicunt.

Nos in explicatione hujus Axiomatis duas Quæſtiones probe notandas eſſe ſtatuimus. 1. *An ſint ſpectra.* 2. *Quid ſint ſpectra.*

DE QVÆSTIONE I.

An ſint ſpectra?

Primo QVOD ſpectra ſint, patet tum ex Scripturis, tum ex Hiſtoriis.

1. Ex SCRIPTVRIS. Nam *Sapient.* 17. *v.* 4. legitur, quod Ægyptii, quando Deus populum ſuum Iſraëliticum educebat ex Ægypto, ſpectris ſint exagitati. Similiter 1 *Sam.* 28. *v.* 14, 15. legitur, quod Pythoniſſa in Endor excitarit *Samuelem fictitium*, atque ita Saulis oculis ſpectrum diabolicum objecerit. De ſpectris Babylonis agit *Ieſaias c.* 31. *v.* 8, 9. &c. *cap.* 34. *v.* 14. Similiter 2 *Macc.* 3. *v.* 25, 26. Heliodoro equus quidam, terribilem inſeſſorem habens, apparet, qui ipſum duobus prioribus calcibus proſtravit. Apparuerunt ſimul duo juvenes, virtute decori, Heliodorum circumſtantes, & ex utraque parte multis illum plagis ſine intermiſſione demulcentes. Et 2 *Macc. c.* 10. *v.* 23. Iudæ Maccabæo apparent viri quinque frenis aureis decori, qui ipſum circumſeptum incolumem conſervabant. Similiter in N. Teſtamento ſpectrorum fit mentio. Nam *Matth. c.* 14. *v.* 26. & *Marc.* 6. *v.* 46. legitur, quod diſcipuli Chriſti, videntes, Chriſtum quarta noctis vigilia ſuper mare ambulare, & ad ſe venire, turbati ſint, putantes ſe φάντασμα, h. e. ſpectrum, videre, & præ timore exclamarint: *Spectrum eſt.*

2. Ex HISTORIIS, iiſque tum *Eccleſiaſticis*, tum *profanis*, patet, ſpectra eſſe.

Hiſtoria Eccleſiaſtica ſpectra eſſe docent. 1. *Iuliano Apoſtata*, cum forte in adyta quædam oraculi cauſſa deſcendiſſet, ſpectra horribilia ex improviſo, non ſine terrore & metu ſummo objecta eſſe refert *Sozomenus hiſtor. Eccleſ. l.* 5. *c.* 2. 11. *Spectrum mulieris*, magnitudine inuſitatum, aſpectu hor-

horrendum, in sublimi per civitatis plateas discurrens, & flagello horrisono aërem verberans, *Antiochiæ* noctu visum, postquam succedente die seditio, qua Imperatoris & Imperatricis statuæ dejectæ, exorta est, refert idem *Histor. Ecclesiast. lib. 7. c. 23.* III. *De balneis infestis* scribit Gregorius Nyssenus in vita Gregorii Neocæsariensis, spectra, ingressa balneum, damni plurimum attulisse; adeo ut nemo, qui balnea noctu intrasset, mane exiret vivus, præter Gregorii Neocæsariensis diaconum. IV. *August. lib. 22. de C. D. cap.* 8. meminit spectri cujusdam, quod *ædes Hesperii* viri tribunitii infestabat, & animalia atque domesticos graviter vexabat.

Historia profana quoque spectra esse docent. I. *Iulius Cæsar* cum exercitu ex Galliis rediens, ad fluvium Rubiconem spectrum animadvertit formæ virilis, insolitæ tamen magnitudinis, fistula canens, cujus auspicio flumen hisce verbis trajecit: Eamus, quo Deorum ostenta & hostium iniquitas nos vocat; jacta est alea. *Sueton. in Cæsar.* II. *M. Brutus* exercitum ex Asia traducturus, noctis conticinio spectrum dirum & prodigiosum, immanis & horrendi corporis, ad se ingrediens & in silentio sibi assistens videt. Brutus animose ex eo quæsivit: *Quisnam aut hominum aut Deorum es?* Cui occulto murmure respondet spectrum: Tuus sum, Brute; malus genius; in Philippicis me videbis. Cui, nihil perculsus Brutus: *Videbo*, inquit. Et rei eventus hoc confirmavit. *Plutarchus* in Bruto. Similiter *Athenodoro* Tharsensi Stoico Athenis spectrum apparuit. *Plin. lib. 7. Epistolar. ad Suram.* Item *Dion. Syracusan. Plutarchus in Dion.* Plura Exempla qui desiderat, legat *Wolffium Tom.* I. *memorabil. lection. ex Sigebert. Aventin. Annal. Bojoar. lib. 5. Artunum sectione* I. *histor. Mediolan. Cardan. de rer. variet. lib. 16. c. 93. Ludovic. Lavater. part. 1. de spectris cap. 16. Iohan. Wierum de præstigiis Dæmon. lib. 1. cap. 14. & c. 15.* Item *Philip. Camerar. Horis succ. cent. 1. c. 70. & 72.* Denique *Petrum Thyræum Iesuitam, Part. 1. de Loc. infestis cap. 1.*

DE QVÆSTIONE II.

Quid sint?

Sententia falsa.

Scholastici atque *Monachi* opinantur, animas post mortem sic oberrare, adeoque φαντάσματα illa sive spectra nihil aliud esse quam umbras defunctorum. Hæc sententia à Pontificiis communiter est recepta, & in Concilio Constantiensi comprobata.

Refutatio.

Si umbræ hominum defunctorum, hominibus in terra viventibus apparerent; aut hæc apparitio fieret frustra, aut ob aliquem finem. *Non frustra* fieret: Quia nemo sapiens aliquid frustra facit. *Neque fieret ob aliquem finem*, h. e. voluntatis divinæ revelationem. Nam hæc Pontificiorum opinio est 1. Ἄγραφος. 2. Ἀντίγραφος. 3. Ἀθεόλογος.

I. Est ἄγραφος. Nam nullibi vel in Vet. vel in Novi Testamenti codice legimus, quod Deus unquam per defunctos cum viventibus egerit, aut per eosdem voluntatem suam Ecclesiæ revelarit. Vide *Num. 12. v. 6, 7.* Neque ullum exemplum probatum afferri potest. Merito igitur hic dicimus; Sicut ICtus erubescit loqui sine lege: ita Theologus erubescat loqui sine sacro Codice.

II. Est ἀντίγραφος. Nam Deus expresse prohibuit, ne mortuos consulamus. *Deut. 18. v. 10, 11.* inquit *per Mosen:* Ne invenitor in te, qui utatur incantatione, aut requirat Pythonem, aut *consulat mortuos.* Nam abominatio est Iehovæ, quisquis facit ista. Per *Iesaiam 8. v. 19, 20.* inquit: Cum edicunt vobis: Consulite Pythones & Ariolos, qui pipiunt & mussitant; nonne populus Deum suum consulturus est? *Pro viventibus mortuos consultat?* Ad legem & testimonium: si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. In Novo Testamento Christus, diviti epuloni, institutionem fratrum suorum per mortuos urgenti, respondebat: Habent *Mosen* & *Prophetas*; audiant illos: Quos si non audierint, neque fidem habebunt cuipiam, *qui ex mortuis resurgat. Luc. c. 16. v. 17, 18. & seqq.* Vnde patet, quod institutio per spectra & apparitiones Deo sint exosæ, & verbo Dei extreme contrariæ.

III. Est ἀθεόλογος καὶ ἄλογος. Nam si spectra sunt Vmbræ defunctorum; erunt aut *animæ* ipsorum, aut *corpora.*

Primo ANIMÆ *non sunt.* Nam si animæ essent; essent vel piorum, vel impiorum animæ. At neutrum verum est. *Non sunt animæ piorum.* Quia hæ sunt in manu Dei. *Psalm. 31. v. 6. Luc. 23. v. 43. Iohan. 10. v. 27, 28.* in Paradiso. *Luc. 23. v. 43.* in pace. *Gen. 15. v. 15. Iesai. 57. v. 2. Luc. 2. v. 29.* in fasciculo viventium. *1. Sam. 25. v. 29.* Exemplo Latronis in cruce. *Luc. 23.* & Lazari. *Luc. 16. vers. 22.* Neque sunt *animæ impiorum.* Hæ namque viventes in infernum descendunt. *Psalm. 55. vers. 16.* Vnde in hanc vitam non revertuntur. *Psalm. 78. v. 39. Exemplo divitis Epulonis. Luc. 16. v. 22.* Et sane illæ redire nolunt, si maxime possent: hæ redire non possunt, si maxime vellent.

Deinde CORPORA *non ſunt.* Nam ſi corpora eſſent; aut piorum, aut damnatorum corpora eſſent. Sed neutrum eſt verum. *Non piorum.* Ea namque in cubilibus ſuis requieſcunt, *Ieſai.*26. *v.*20. à laboribus ſuis. *Apoc.* 14. *v.* 13. *Non damnatorum.* Nam hæc in domum ſuam non revertuntur. *Iob. cap.* 7. *v.* 10. Vterque autem homo, h. e. pius & impius, ibit in domum æternitatis ſuæ בית עלמו, h. e. in ſepulcrum. *Eccleſiaſtæ cap.* 12. *v.* 5. quod domus æternitatis dicitur. Quia omnibus mortuis in ſepulcro manendum uſque ad noviſſimum diem. Quomodo igitur corpora eorum in terra oberrare poſſunt?

Sententia vera, quid nempe ſpectra ſint?

Auguſtinus reſpondet, Spiritus ſive Angelos eſſe vel bonos, vel malos. Quando pia & honeſta piis proponunt ad ſalutem & conſolationem piorum, tum ſunt ſpiritus ſive angeli boni. Quando vero impia, inhoneſta & ſuperſtitioſa proponunt, tum ſpiritus ſive angeli mali ſunt. E quibus, cujus ſpiritus filii ſint, tanquam ex cauda vulpes, ex ungue leo, & ex vultu Æthiops, à quovis agnoſci poſſunt.

DVBIVM.

At videtur inſolitum eſſe Angelos bonos *ſpectra* appellare. Spectrum namque res mali eſt ominis, & terrificum quid: Id quod de Angelis bonis dici non poteſt.

Reſpond. In ſacro codice res dupliciter conſiderantur. 1. Κατὰ τὸ φαίνεσθαι, καὶ λέγεσθαι. h. e. *ſecundum apparentiam,* & *nuncupationem.* Sic illæ res, quæ inſolito more ac modo hominibus ſeſe offerunt, φάσματα vel φαντάσματα, h. e. ſpectra eſſe videntur; & ita interdum appellantur, ſed tamen revera non ſunt. Sic Apoſtoli, cum viderent Chriſtum inſolito more ſuper mare ambulantem, putabant, illum φάντασμα ſive ſpectrum eſſe. *Matth.*4. *verſ.* 26. Verum errabant: Nam dicit textus; quod PRÆ TIMORE exclamaverint, *Spectrum eſt.* Ita etiam poſt reſurrectionem, cum Chriſtus glorioſo ſuo corpore, inſolito more & derepente, in medio eorum ſtaret, illi perterrefacti putabant, ſe *ſpiritum*, h. e. ſpectrum videre. *Luc.* 24. *verſ.* 37. Verum ſimiliter errabant. Chriſtus enim ſpectrum eſſe videbatur, & ita ab illis nominabatur; ſed non erat.

2. Κατὰ τὸ εἶναι, h. e. *ſecundum eſſe, ſive ſecundum rei veritatem.* Sic ſpectra nihil aliud ſunt quam ipſe Diabolus: vel ſunt varia ludibria & præſtigiæ Satanæ, quibus ipſe videntes ludificat, variiſque modis eos affligit & vexat. Nam Diabolus nunquam potuit fraudes & præſtigias ſuas tam artificioſe tegere, quin earum indicia quædam animadverti potuerint. Plerumque enim exegit aliquot Miſſas, ut cultum Maoſim ſtabiliret. Paſſus eſt ſe adjurari & exorcizari, ut ſuperſtitiones confirmaret. Solent enim in Papatu certis verbis ac ceremoniis ſpectra adjurare, & hac orationis formula uti: *Domine Ieſu Chriſte, omnium ſecretorum cognitor, qui ſemper tuis fidelibus & parvulis revelare ſalubria & utilia conſueviſti, quippe ex hoc loco Spiritum quendam ſe oſtendere permiſiſti: humiliter obſecramus benigniſſimam tuam miſericordiam, per paſſionem tuam & pretioſiſſimi ſanguinis tui pro peccatis noſtris effuſionem, ut digneris præcipere huic Spiritui, ut ſine terrore ac læſione noſtra & omnium hominum ſe revelet, ſignificans famulis tuis, nobis vel aliis peccatoribus, quis ſit & cur venerit, quidque petat; ut ex hoc, honorari volens, & ipſe conſolationem percipiat, & fideles quoque inde ſubleventur, in nomine Patris ✠ & Filii ✠ & Spiritus ſancti ✠ Amen. Petrus Mamorius* narrat, circa annum 1458 in Gallia Confollenti ad Viennam fluvium in Capellani cujuſdam ædibus diabolum, qui ſe animam defunctæ cujuſdam eſſe dicebat, gemitibus, clamoribus & querimoniis omnia complevisse; monentem, habendas eſſe preces, peregrinationeſque obeundas; & res veras plurimas revelantem. Sed dicente ei quodam: *Si vis tibi haberi fidem, dic; Miſerere mei, Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam,* &c. reſpondiſſe, *hoc à ſe fieri non poſſe.* Tunc ludificantibus ipſum iis, qui adſtabant, fremebundum aufugiſſe.

AXIOMA XII.

Exercitus non tam quantitate, quam qualitate & virtute, æſtimandus eſt.

Rationes hæ ſunt.

1. *Ex manu militari.* Nam in bello manu opus eſt, h. e. virtute militari; ſicut recte & pulcre ait *Syneſius Epiſt.* 78. Χειρῶν δεῖ τῷ πολέμῳ, καὶ οὐκ ὀνομάτων πολλῶν. h. e. In bello opus eſt manibus multis, non nominibus multis. Neque enim ibi nobilitas pugnat aut numerus, ſed nobilitas & virtus. Sicut etiam apud *Henricum Huntidonenſem* (hiſtoriar. lib. 8. p. 388.) docuit *Radulphus Orcadum* Epiſcopus, cujus hæc fuere ad Milites in acie verba: *Non tam numerus multorum, quam virtus paucorum bellum conficit.*

11. *Ex diſciplina militari.* Diſciplina militaris pene tota conſiſtit, ſicut & felicitas, in *militum obedientia.* Quodnam enim bellum feliciter ſuſcipi & geri, quod prælium iniri, quæ victoria obtineri poſſet

possit, nisi milites Imperatoris aut Ducis imperium sequerentur? Quomodo Silius de magno Duce ait:

——— *Cunctosque ciebat*
Nomine.

Item illud *Maronis*:

——— *Vrget præsentia Turni.*

Exemplo suo hoc ipsum ostendit *Scipio*, qui, in Italia cuidam percunctanti, qua re fretus classem in Africam transmittere vellet, trecentos ei viros armatos ostendit, exercentes se, & in vicinia *turrim* excelsam mari imminentem, addiditque: ut discas, qua re fretus hoc suscipiam: Ecce nullus horum est, qui non conscensa hac turri se præcipitem in mare daturus sit, simul atque ego jussero: Obedientiâ videlicet militum suorum, omnia sibi obvia pollicitus. At tanto diversarum nationum confluxu, quis militari disciplinæ aut obedientiæ locus esse possit, uti uno ore sapientes docent?

III. *Ex exercitus conservatione faciliori & traductione commodiori.* Exercitus namque numerosissimus contractu retentuque difficilis est. Vnde enim commeatus alendo? facilitas traducendo? Eleganter in hanc rem *Vegetius lib.* I. *cap.* 3. scribit, cujus hæc sunt verba: Pluribus casibus subjacet multitudo amplior. In itineribus pro mole sua semper est tardior, in locis asperis vel fluminibus transeundis propter impedimentorum moras sæpe decipitur. Præterea ingenti labore numerosis animalibus equisque pabula colliguntur, rei quoque frumentariæ difficultas, quæ in omni expeditione vitanda est, cito majores fatigat exercitus. Vnde concludit: Veteres qui remedia difficultatum experimentis didicerant, non tam numerosos, quam eruditos armis exercitus habere voluisse.

I. EXEMPLA SACRA.

I. *Abraham*, postquam audivit quatuor Reges Gentium Lotum patruelem suum captivum abduxisse, armavit 318 domi suæ natos & edúcatos servos, iisque potentissimos eorum exercitus vicit, quos usque ad Dan hostiliter insequutus, in fugam conjecit, prædamque, quam rapuerant, vi illis eripuit. *Gen.* 14. *v.* 14. *Ioseph. lib.* I. *Antiquit. cap.* II.

II. *Gedeon* Dux Israëlitarum 300 stipatus militibus, qui vacuas hydrias ardentesque faces manibus gerebant, cætera inermes erant, innumerabiles hostium phalanges aggressus est, easque fudit. Hostium Midianitarum erant 135000 bene armati: Gedeonis vero tantum trecenti, iique inermes milites. Per hos pauculos tamen Israëlem redimere Iehovæ placuit. Mirum vero, singulis Gedeonis militibus oppositos fuisse 450 Midianitas. Vide *Iudic. c.* 7. *v.* 16. Iehovæ nimirum perinde est, sive paucis sive multis juvet. I *Sam.* 14. *vers.* 6.

III. *Ionathan* Saulis filius solus cum armigero suo per scopulos arrepens copias Philistinorum, quæ tantum non arenæ æquabant numerum, aggreditur, & eo quidem successu, ut viginti viros in acie sterneret, & reliqui omnes in effusissimam conjicerentur fugam, adeo ut ipsa tellus sub pedibus hostium palantium tremeret. I *Samuel.* 14. *vers.* 13, 14, 15.

IV. *Assa*, III *Rex Iuda*, cum Serah Rex Æthiopum expeditionem contra eum susciperet, & decies centena millia militum & currus trecentos in castris suis haberet, oratione sua se ad Deum convertebat, dicens: Domine, non est apud te ulla distantia, utrum per paucos, an vero per plures auxilieris: Adjuva nos Domine Deus noster: In te enim & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es; non prævaleat contra te homo. Qua ratione finita, immensam hanc hostium multitudinem (nam maximus hic est exercitus, cujus in sacro codice fit mentio) animose aggressus, eam usque ad internecionem prostravit. 2 *Par.* 14. *v.* 9, 11, 13.

II. EXEMPLA PROFANA.

I. *Xerxes* immensum exercitum è Persia duxit in Græciam, sed ille primum à trecentis Lacedæmoniis ad Thermopylas est luxatus. (Nam viginti millia militum ex eo ceciderunt.) Deinde à Themistocle in pugna Salaminia fractus, & tandem à Pausania ad Plateas prorsus profligatus atque deletus est.

II. *Alexandri M.* parvus erat exercitus, quo universum orbem subjugare aggressus est. Numerus enim copiarum, quas in Asiam transmisit ad debellandum Orientem, (uti *Plutarchus* ex optimis authoribus confirmat) nondum quadraginta millia militum habuit, nec in stipendium amplius septuaginta talenta, nec nisi ad triginta dies commeatus tulit: Tanta apparatus exiguitate, incertum est, inquit *Iustinus*, utrum sit admirabilius, Alexandrum vicisse orbem, an vincere aggressum esse. Tanta namque ejus in præliis felicitas fuit, ut tribus præliis victor, uno ad Granicum flumen, altero ad Issum, tertio ad Arbela, imperium Asiæ rapuerit: cum tantæ essent hostium copiæ, ut Darius decies centena millia militum haberet; ideoque jactaret, se pro uno milite Alexandri, denos in suo exercitu habere.

III. *Lucullus* contra Tigranem vix vigesimam ejus copiarum partem ducens, occidit centum millia peditum; cum Romanorum tantum centum vul-

vulnerati & quinque occisi essent. *Plutarchus. Dio lib.* 35. anno M. 3903.

IV. *Pompeius M.* nocturno prælio Mithridatem in Armenia minori vicit, ejus castra diripuit, & 40 millia ex ipsius exercitu cecidit, non viginti milites è suis desiderans. *Dio. Eutropius.* anno mundi 3906.

Ex quibus exemplis patet, victoriam non in multitudine militum, sed in bellatorum alacritate (loquimur h. l. de causa secunda, prima non exclusa) consistere, & virtutem nulli numero succumbere. Vnde Artabanus gravi oratione ad Xerxem de magno exercitu glorianti disserebat, eique bellum contra Græcos dissuadere volebat, dicens: *Vides, prægrandia animalia & celsa ædificia, magnasque arbores fulminum telo frequenter peti: Solet enim Deus omnia sublimia mutilare: Sic igitur & exercitus maximi sæpe à parvis copiis dissipantur ac profligantur, cum pavores divini eis incutiuntur. Neminem enim alium Deus nisi se ipsum sinit magnifice de se sentire.*

Quod probe considerans *Carolus* V, *Imperator* ille prudentissimus, in commentariis suis filio relictis, *Philippo* nempe II Hispano, certum etiam exercitus numerum præscribit, qui nec difficilis contractu, nec contentu laboriosus futurus esset; nec majori eum numero uti volebat.

AXIOMA XIII.

De exercitu quoque judicandum est ex Ducis qualitate.

Qualis enim Dux est, tales quoque sunt milites. Si Dux est timidus, totus velut exanimari solet exercit[illegible]. Si vero est magnanimus, ejus fortitudine exerci[illegible] quoque ad res magno animo gerendas exsuscitatur. Dux namque fortis animum incredibilem militibus addit, viresque duplicat, juxta illud *Maronis*:

——— *Vrget præsentia Turni.*

Exempla.

1. *Xerxes* ingentem quidem habuit exercitum, sed tantæ huic multitudini Ducem defuisse, *Iustinus* recte ait: Nam si Regem spectes, divitias, non Ducem, laudes; quarum tanta copia in Regno ejus fuit, ut, cum flumina multitudine consumerentur, opes tamen Regiæ superessent. Ipse autem primus in fuga, postremus in prælio semper visus est. In periculis timidus, sic, ubi metus abesset, inflatus. Denique ante experimentum belli, fiducia virium, velut Naturæ ipsius Dominus, & montes in planum deducebat, & convexa vallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat. Cujus introitus in Græciam, quam terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Hæc *Iustinus.*

2. *Alexander M.* magnanimus fuit. Ideoque eo præsente tanta ejus militum fiducia fuit, ut armatos hostes, vel inermes ipsi adoriri non dubitarent, certamque animo victoriam præsumerent. Tanta quoque fuit *Alexandri* felicitas, ut nullo unquam cum hoste congressus sit, quin eum devicerit; nullam civitatem obsederit, quin eam expugnaverit; nullam gentem adierit, quin eam calcaverit: sicut *Iustinus* scribit.

Vnde *Chabrias* dicere solitus est: Malle se exercitum CERVORUM duce LEONE, quam exercitum LEONUM duce CERVO.

II. ACTA quæ IN BELLO contigerunt.

XXI.

Acta in Bello contigerunt gemina. 1. *Ipsa expeditio.* 2. *Pugnarum descriptio.*

1. EXPEDITIO.

XXII.

Xerxes, omnibus ad bellum necessariis magno cum molimine præparatis, copiis, quas habebat, in unum coactis, iter Sardes versus ingrediebatur. Hic enim edictum erat ut cunctæ cogerentur copiæ, quæ per continentem erant cum ipso ituræ. Postquam autem Sardes advenit, per hyemem ibi commoratus, principio Caduceatores dimisit in Græciam, petitum Aquam & Terram, edictumque ut cœnas Regi instruerent ad omnes Civitates: Lacedæmonem vero & Athenas neminem misit, propterea quod Legati, quos antea Darius ad hoc ipsum eo miserat, alii in barathrum, alii in puteum dejecti erant, jussi per sarcasmum, ut Terram & Aquam illinc ferrent ad Regem. Deinde cognito, quod Pons Hellesponto instratus adorta tempestate corruptus & dissolutus esset, vehementer ipse indignabatur Hellesponto, eique trecenta verbera infligi, in ejusque pelagus par compedum injici, Architectis vero capita præcidi jussit, aliumque pontem ex navibus septingentis inter se junctis, fieri curavit.

XXIII.

Cum autem transmisso flumine Haly Phrygiam peragrassent, venerunt Celænas: in qua urbe residens Pythius Atyos filius, vir Lydus, & ditissimus, magnificentissimo hospitio tum ipsum Xerxem, tum omnem ejus exercitum excepit, eique omnem suam pecu-

pecuniam dono offerebat, nempe argenti duo millia talentorum, auri vero quadragies centena millia nummum (vel ſtaterum) Daricorum, ſeptem millibus minus. Verùm Xerxes hanc pecuniam non accepit, verùm eam potius Pythio auxit. *Herodotus lib. 7. p. 450.* Poſtea vero Pythius hac Xerxis erga ſe benevolentia fretus, ex quinque filiis (qui cum Xerxe in militiam ibant) unius, ſaltem natu maximi, vacationem petebat. Qua petitione Xerxes indignatus: *Tune*, inquit, *homo improbe, cum ego ipſe in expeditionem eam, filioſque meos & fratres & domeſticos ac amicos ducam, auſus es filii tui mentionem facere, qui meus es ſervus, quem oportebat cum omni familia & uxore me comitari?* Probè nunc diſcito hoc, ANIMUM IN HOMINUM AURIBUS HABITARE. Qui benè audit, ejus corpus voluptate perfunditur; qui vero male, is exacerbatur. Mox vero Pythii filium in duas partes diſciſſum, medium ab utroque viæ latere poni, & illac tranſire exercitum juſſit. Quod fuit haud dubie omen cladis ſequuturæ, quæ tanta erat futura, ut Xerxes victus fugatuſque medius inter ſuorum cadavera tandem incederet. *Herodotus lib. 7. pag. 454, 455.* Nam quale eſt Bellorum principium, talis quoque exitus eſſe ſolet. Vide plura de hoc *Axiomate in Hiſtor. Darii.*

XXIV.

Cùm autem Xerxes ex urbe Sardium, ubi hybernaverat, egrederetur; Ecce ingens prodigium, futuræ cladis præſagium, contigit. Nam Sol in cœlo ſedem relinquens, apparere deſiit, cum nullæ nubes eſſent, ſed ſereniſſimus aër, & pro die nox extitit. Xerxi autem Magos percontanti, quid hoc portentum ſibi vellet, illi falſo reſponderunt, ſignificare Græcis Civitatum defectionem, quod diceˆrent, Solem Græcorum, Lunam verò ipſorum eſſe Præſidem. *Herodotus lib. 7. p. 453, 454.* Nam reˆvera cladem, quam Xerxes poſtea in Græcia accepit, ſignificabat.

XXV.

Xerxes hoc reſponſo Magorum audito majorem in modum lætatus ire pergebat. Cumque Abydum veniret, omnem exercitum recenſere juſſit, hoc modo. Decem millia hominum numeravit, iiſque arctè ſtantibus cancellos & ſepem circumduxit: hiſce ineuntibus alios incluſit, atque itidem alios, atque compendium fecit odioſæ numerationis. Fuerunt autem peditum vicies ter centena millia, & præterea decem & ſeptem millia: Equitum vero octoginta millia. Et de hoc immenſo Xerxis exercitu Daniel Propheta *cap. 11. verſ. 2.* vaticinatus eſt hiſce verbis: *Ecce adhuc tres Reges ſtabunt in Perſide, & quartus ditabitur opibus nimiis ſuper omnes: & cum invaluerit divitiis ſuis, concitabit omnes adverſum regnum Græciæ.*

XXVI.

Quem exercitum Xerxi cupido inceſſit omnem oculis ſubjiciendi. Ideoque in prætorio quodam, quod ei Abydeni è candido lapide in tumulo pro dignitate exſtruxerant, reſidens, omnes copias proſpiciebat, ſeque beatum eſſe jactabat; ſed poſthæc lacrymas fundebat. Cujus rei cauſam quærenti Artabano reſpondit: *Reputantem me, quàm brevis ſit omnis vita humana, ſubiit horum miſeratio: Quorum cum tot ſint, nemo ad centeſimum annum ſupererit.* Ad hæc ARTABANUS: *Multa ſunt alia*, inquit, *quàm vitæ humanæ brevitas, quæ miſerabiliora morte ipſa vivendo patimur. Nemo enim omnium hominum ita felix unquam exſtitit, cui non crebro, nedum ſemel, animo ſubeat moriendi voluntas potius quam vivendi. Nam & morbi varii & calamitates plurimæ vitam perturbant, efficiuntque, ut cùm brevis ſit, tamen perlonga videatur, & mors optatiſſimum ſit perfugium vitæ ærumnoſæ.*

Xerxes abrupto hoc veluti triſti colloquio ad jucundos ſermones cohortatus Artabanum; Apertè, inquit, dicito, niſi tam evidens inſomnii viſio tibi fuiſſet oblata, perſtaresne adhuc in prima ſententia, qua bellum diſſuadebas contra Græcos? Cui Artabanus: Viſio, Rex, quæ in ſomnis objecta eſt, ad votum ſuccedat amborum; ego tamen adhuc metuo, & adeo metu perculſus ſum, ut non ſim apud me, dum video, omnium maxime duo tibi eſſe hoſtilia, nempe Mare & Terram. *Mare* quidem ideo, quod nullus reperiri portus poterit, qui tempeſtate coorta capiat tuam hanc claſſem, ad eamque tutandam ſuſcipiat. Portus igitur cum deſit oportunus: cogita, homines in arbitrio fortuitorum eſſe, non fortuita in abitrio hominum. *Terra* verò, quod etiamſi nemo tibi reſiſtat, alere tamen diu tantam multitudinem non poſſit, unde, commeatibus abſumtis, horrenda fames ſecutura eſt.

Contra *Xerxes* in rei conſultatione inquit, *Fortuiti caſus non ſemper ad calculos ſunt vocandi; ſed cum periculo ſatius eſt tentare aliquid, quam omnia metuentem ignavo otio languere.* Nam iis qui facere quid volunt, conſuevit plerumque ſuccedere emolumentum; raro autem iis, qui penſant omnia, & quos facere piget. *Magna negocia magnis cum periculis ſuſcipi volunt.* Ad extremum Artabanus: Quandoquidem, inquit, Rex, non finis ullam rem

formi-

formidari, saltem Ionas contra majores suos ducere noli, cum sine illorum auxilio superare hostem facile possis: atque hoc dictum vetus in mente habe, *Non statim ab initio exitum omnem manifestum esse.*

Xerxes credere se respondit Ionibus ob fidem Dario servatam, monuitque Artabanum, ut deposito metu in Persidem reverteretur, domumque regiam se absente curaret. *Herodotus lib. 7. pag.* 456, 457, 458, 459.

XXVII.

Dimisso Artabano Xerxes convocavit Persas, eosque ad bellum alacriter capessendum pro concione hortatus est. Deinde Hellespontum per dies septem totidemque noctes cum omnibus copiis transgressus, Doriscum, quæ Thraciæ urbs est littoralis, contendit, ibique denuo totum lustravit exercitum. Quo facto elata fiducia potentiæ suæ, *Demaratum exulem Spartanum* hac compellavit oratione; Nunquid putas Græcos impressionem mei exercitus sustinere posse? Ego namque persuasum mihi habeo, gentes ad Occidentem universas pares haud fore armis nostris. Cui *Demaratus*; Verane Rex audire mavis, an jucunda? Cum Rex elegisset vera; Dicam igitur, inquit, quod nemo negare potest. Græcis paupertas una cum libertate insita & quasi innata est: Virtus vero acquisita studio sapientiæ & obedientiæ erga leges. Ac ut de Lacedæmoniis tantum dicam; hi certo obviam tibi venturi sunt ad pugnandum, etiamsi Græci reliqui omnes tecum sentirent. Neque tu de numero eorum quæras, quot illi sint, qui hoc facere possint. Nam si vel mille eorum in exercitu fuerint, tecum pugnabunt. Hæc cum audisset Xerxes, cachinno sublato, inquit: *Tune putas mille viros cum tanto meo exercitu congressuros?* An tu, qui rex eorum fuisti, cum decem aut viginti Persis manum conferre audes? Sunt vero è meis satellitibus, qui cum ternis Græcis pariter dimicare facile ausuri sint, quorum tu inexpertus multa blateras. Ego vero, inquit Demaratus, intelligebam, Rex, ab initio, me vera dicentem, non jucundum tibi futurum, sed tu tamen me coegisti dicere, quæ sunt verissima. Ego neque cum decem promittam me posse dimicare, neque cum duobus, ac ne singulari quidem certamine volens certaverim: verum si necessitas postulaverit, libentissimè cum uno quolibet istorum omnium dimicarim, qui se singulos aiunt idoneos ad certandum cum ternis Græcorum. Ac Lacedæmonii pugnando cum singulis non sunt illi quidem cæteris viris deteriores, at conferti cunctorum virorum sunt excellentissimi, quippe quibus præest Domina Lex, quæ cogit idem semper, vetans ex acie fugere quantamvis hominum multitudinem, sed jubens ut ordinem non deserentes aut vincant, aut occumbant. Hæc loquens si blaterare tibi videor, posthac volo in cæteris silentium agere. Xerxes ad risum conversus hominem comiter dimisit, & contra hostes ire perrexit.

XXVIII.

Græci de apparatu Xerxis bellico certiores facti, partim per occultam Demarati Regis Spartani apud Xerxem exulantis scripturam, partim per ipsius Xerxis Caduceatorem, terram & aquam (velut subjectionis symbola) petentem, de auxiliis in universa Græcia sibi circumspiciunt. Quamvis autem quidam Græcorum, privatæ saluti consulentes, pacem cum Xerxe facerent, eique per Legatos terram & aquam mitterent, tamen monitu Atheniensium, qui Xerxis institutum probe intelligebant, ad defendendam patriam contra communem hostem erigebantur. Neque enim Athenienses à constanti hoc proposito tristi Apollinis oraculo de muris ligneis eis dato, quo urbis excidium prædixit, deterriti sunt. Quin potius consilio Themistoclis, ut contra Persas certaturi, navali prœlio sese instruerent, persuasi sunt. Ideoque cogebant unum in locum, e singulis, quæ per Græciam melius sentiebant, civitatibus, viros delectos, deque hoste excipiendo cum illis consultabant. Viri isti in conventu congregati *Provisores Græciæ* appellati fuerunt, & ante omnia decreverunt, ut missas facerent privatas inimicitias atque hostilitates mutuas.

VSVS.

Circa expeditionem hanc Xerxis multa memorabilia veniunt observanda. Proponitur namque nobis,

PRIMO IN XERXE,

I. *Exemplum detestandæ* SVPERBIÆ.

Quam ostendit *corde, ore, & opere.*

Primò CORDE. Quia in viribus suis exercitusque suo, quem collegerat, immenso, inque apparatu bellico, quo instructus erat, nimium confidebat. Vnde recte Ecclesia canit:

> Xerxes verließ sich auf sein heer:
> Darum ward er geschlagen sehr.

Secundò ORE. Nam post lustrationem exercitus sui in Thracia Demaratum exulem Spartanum hac compellavit oratione: *Nunquid putas Græcos impressionem mei exercitus sustinere posse? Ego namque*

que persuasum mihi habeo, gentes ad Occidentem universas pares haud fore armis nostris.

Tertio, OPERE. Quia ingens ejus gloria fuit, sed major fastus, dum humanæ conditionis oblitus, supra deos & homines, adeoque supra omnes creaturas efferebatur: nam voluit esse Dominus terræ atque maris. Quia montem Atho atque Isthmum perfodit, & Hellespontum contabulavit; quæ fuerunt supra hominis vires stupenda opera. Nam Deus omnia condidit in pondere, numero & mensura. *Sapient.* 11. *v.* 21. Deus montes certo libramine fundavit atque fixit. *Prov.* 8. *v.* 25. Montes ascendunt & valles descendunt in locum, quem Deus fundavit eis. *Psalm.* 104. *vers.* 8. Deus aquis terminum posuit, quem non transgredientur. Ibid. *vers.* 9. *Ierem.* 5. *v.* 22. *Iob.* 38. *v.* 10, 11.

Iustinus vanos hosce Xerxis conatus ridet, quando scribit: Xerxes ante experimentum belli, fiducia virium velut Naturæ ipsius Dominus, & montem in planum deducebat, & convexa vallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat. Cujus introitus in Græciam quam terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Hæc *Iustinus*. Et commune est *Adagium*: *Isthmum perfodere*. Quod usurpatur de laboribus & conatibus ingentibus viresque humanas excedentibus, sed vanis atque irritis. Quia repugnante Deo & Natura suscipiuntur. Vide *Erasm. Adag.*

PARÆNESIS.

Quare caveant sibi Reges & Principes, ne majora viribus suis opera aggrediantur, inque Dei solius imperium sese ingerant. Nam Domini est terra & omnis plenitudo ejus, orbis terrarum & qui habitant in eo. *Psalm.* 24. *v.* 1. Imitentur memorabile CANUTI *Anglorum Regis* potentissimi exemplum, quod ex Henrico Huntidonensi *Guilhelmus Cambdenus* adfert in *Britannia*. Repressit is adulatorem quendam, qui omnia ad Regis vultum & nutum converti adserebat hoc modo: Sedile suum in littore maris statui jussit, cum adscenderet: Adscendenti mari dixit: Tu meæ ditionis es, & terra in qua sedeo, mea est, nec fuit qui impune meo resisteret imperio. Impero igitur tibi, ne in terram meam adscendas, nec vestes nec membra dominatoris tui madefacias. Mare vero de more conscendens, pedes Regis sine reverentia madefecit. Ille igitur resiliens: Sciant, inquit, omnes habitantes orbem, vanam & frivolam esse Regum potentiam, nec Regis quempiam nomine dignum, præter eum, cujus nutui cœlum, terra, mare legibus obediunt æternis. Nec unquam postea coronam capiti imposuit.

Qua de causa ARTABANUS in Concilio Principum Persicorum Xerxen ad modestiam graviter adhortatur; ne fiducia virium & potentiæ suæ insolescat, ne propter regni amplitudinem & exercituum magnitudinem efferatur & superbiat, aliosque præ se contemnat, sed memor sit inconstantiæ rerum humanarum & vindictæ divinæ. Deum namque superbis adversari, eosque punire ac dejicere, juxta illud: Φιλεῖ ὁ Θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. Solet Deus superba omnia punire. Vide supra §. 19.

II. *Exemplum extremæ* DEMENTIÆ.

Xerxes uti inter omnes orbis Reges atque Principes ob potentiam famosissimus fuit: ita & ridiculæ suæ stultitiæ atque extremæ dementiæ palmam post se omnibus præripuit. De quo *Herodotus in Polymnia* (*lib.* 7. *pag.* 452.) ita scribit: Xerxes cùm intellexisset Hellespontum ex Asia in Europam conjungi, indigne ferens, jussit trecenta Hellesponto verbera infligi, & in ejus pelagus par compedum demitti. Audivi etiam misisse, qui stigmata Hellesponto inurerent, dicentes hæc barbara ac vesana verba: O aqua amara, Dominus hanc tibi irrogat pœnam, quod eum læsisti, qui de te nihil male meritus erat. Te tamen Rex Xerxes velis nolisve transmittet, meritoque nemo hominum tibi sacrificat, ut doloso pariter & amaro flumini.

III. *Exemplum furiosæ* IRACUNDIÆ.

Nam Xerxi non satis fuit furorem & rabiem exercere IN HOMINES, (uti exemplum Pythii benefactoris ejus ostendit) sed etiam adversus mundi ELEMENTA furere contendit, iisque, uti etiam montibus, ventis, fluminibus, non secus irascebatur atque hominibus, atque ab illis obsequium & reverentiam exigebat, quin Soli ipsi tenebras est minitatus. Nam cum trajectum ex Abydo ad ulteriorem ripam, qui erat septem stadiorum, pontibus junxisset, ingensque exorta tempestas ea omnia dirupisset: indignatus, tanquam sensus aquis inesset, trecenta Hellespono verbera velut colaphos infligi, & stigmata inuri, adeoque par compedum in pelagus mitti jussit. Deinde cum mons Athos longo tractu in mare procurrens classem ejus afflixisset, à continente eum abscindere, omnibus copiis, sub verberibus in effodiendo occupatis, aggressus est. *Herodotus lib.* 7.

IV. *Exemplum* CRUDELITATIS *barbaricæ.*

Cum enim PYTHIUS BITHYNICUS

Xerxem ipſum omnemque ejus exercitum, nempe vicies ter centena millia peditum, & præterea decem & ſeptem millia, equitum vero octoginta millia hoſpitio excepiſſet, & xeniis magnificis ornaſſet, frumentum inſuper quinque menſium Regi & toti exercitui, & ſtipendium ſtipulatus, nempe, argenti talenta duo millia, auri verò myriadas quadringentas ſtaterum Daricorum, id eſt, quadringenties centena millia coronatorum, ſive quadringentas tonnas auri: quam Pythii liberalitatem & magnificentiam Xerxes miratus, viciſſim ei ſuam offert gratiam & ſtudium. Sumta itaque fiducia, Pythius hiſce verbis Regem alloquitur: Domine, inquit, quinque mihi ſunt filii, quos omnes contigit in militiam tecum ire adverſus Græciam. Horum uni tu quæſo Rex miſertus mei, qui huc proceſſi ætatis, indulge militiæ vacationem, ei qui natu eſt maximus, ut & mei ipſius & cenſus curam gerat: quatuor tecum una ducas. Ita confectis, quæ in animo habes, rurſus revertaris. Qua petitione Pythii exaſperatus Xerxes, non tantum eum graviter increpavit, ſed etiam ſubito imperavit his, quibus delegatum erat hæc exſequi, ut maximum natu filiorum Pythii diſcinderent medium, ejuſque diſciſſi dimidium ad dexteram viæ, dimidium ad ſiniſtram diſponerent, & illac tranſiret exercitus. Hoc illi ubi ſunt exſequuti, illac exercitus pertranſivit. *Herodotus lib. 7.*

O magnam inhumanitatem! O fœdam beneficiorum oblivionem, & planè barbaricam crudelitatem!

Secundo in Themiſtocle habemus exemplum magnæ atque admirandæ prudentiæ.

Nam ipſe conſilium dedit Græcis, ut miſſas facerent privatas inimicitias & hoſtilitates mutuas, & ſyncretiſmo inter ſe inito, de patria defendenda unice cogitarent. Nam Axioma eſt Politicum religioſe obſervandum. Quando commune imminet bellum, tum privatæ ſimultates, odia & contentiones ſunt ſeponendæ & conciliandæ. Quod quæ non obſervat Reſpublica, peſſum ibit. Quoniam concordia res parvæ creſcunt, diſcordia vero res magnæ dilabuntur. Et omne Regnum adverſus ſe ipſum diviſum deſolatur, & domus ſuper domum cadit: inquit Chriſtus Salvator noſter. *Luc. 11, v. 17.*

Deinde quoque Oraculum Delphicum Athenienſibus datum de *Muris ligneis*, in quibus vincere debebant, ſolus recte & dextre interpretatus eſt Themiſtocles. Cum enim ſub adventum Xerxis, territis Græciæ urbibus, Apollo conſultus ab Athenienſibus, quonam modo ſaluti propriæ ac filiorum providerent: reſpondet ἀμφίβολος & verſutiloquus Apollo, h. e. Diabolus, hiſce verſibus:

Iuppiter è ligno muris tritonida donat,
Qui ſoli invicti tibi ſint natiſque ſaluti.

Inſinuare hoc reſponſo volebat Diabolus: illos *in muris ligneis* victoriam à Perſis reportaturos. Sed quid per MVROS LIGNEOS intelligeretur, non omnium mens eadem erat. Alii namque ſic interpretati ſunt, ut muris lapideis deſtructis ædificarentur eorum loco lignei. Alii, ut muri veteres circumdarentur ſepe. At omnium optime Themiſtocles illud enarravit, conſulens, ut urbe relicta, & impoſitis uxoribus & liberis in naves, alacriter pugnarent, hoſtique occurrerent. Valebant namque Athenienſes claſſe: qui, ſi periculi impendentis metu, & triſti prædictione Oraculi de excidio urbis territi, dedidiſſent ſe Xerxi, tota haud dubie Græcia in Perſarum poteſtatem tunc redacta fuiſſet. Ideoque non immerito Herodotus Athenienſes *Græciæ Servatores* tum fuiſſe judicat. Similiter Themiſtoclem omnium Græcorum ſapientiſſimum appellat in Vrania. (*lib. 8. pag. 568.*) Nec non *Thucydides*, qui poſtea vixit, hoc elogio Themiſtoclem ornavit. Tanta ingenii præſtantia in eo fuit, ut etiam non præmonitus præſentes res, & quas antea non providiſſet, breviſſima deliberatione rectiſſime æſtimaret, futura autem longiſſime certiſſimeque proſpiceret; quæ in manibus habebat, graviter ageret: Interea verò & obſcura donec deprehendiſſet, non acquieſcebat. In rerum delectu, quid faceret, quid omittere oporteret, maxime prævidebat, neque hunc quiſquam ſubito conſilio in rebus neceſſariis vicit.

AXIOMA.

Vnus vir prudens toti Regno & Regioni conſilio ſuo prodeſſe poteſt.

Vbi enim non eſt conſilium, populus corruet: ſalus autem, ubi conſilium. *Prov. 11. 24.* Conſilio gerendum eſt bellum. Et erit ſalus, ubi multa conſilia ſunt. *Prov. 24. v. 6.* Et quidem majores res conſilio & ratione quam manu geruntur, juxta illud *Ovidii lib. 13. Metamorph.*

Pectora ſunt potiora manu; vigor omnis in illis.

Sicut etiam *Polybius* ab Euripide dictum ſapienter ſcribit:

Σοφὸν ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ.
Conſilium unum ſapiens magnam vincit militum manum.

Hinc viri prudentes OCVLI Reipublicæ appellantur.

pellantur. Quia consilio suo Rempubl. labascentem fulciunt & sustentant. ductum namque eorum omnia Reipubl. membra sequuntur, sicut h. l. exemplum in Themistocle habemus. Similiter de *Fabio* Romano dicitur à Poëta:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Contra autem vires sine consilio parum prosunt. Nam

Vis consilii expers mole ruit sua.

Vnde Vlysses apud Poëtam ridet Ajacis stoliditatem, his verbis:

Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri est.

Tertio in Agesilao Themistoclis fratre habemus exemplum admirandæ Magnanimitatis.

Nam Agathyrsis lib. 4. rerum Persicarum, ut à Stobæo refertur, eum ob fortitudinem animumque invictum valde commendat. Cum enim Xerxes cum quingentis myriadibus bellum Græcis denunciasset, Athenienses confusi exploratorem miserunt Agesilaum Themistoclis fratrem, quamvis Neocles Pater ejus per somnum vidisset filium utramque manum amisisse. Is cum venisset ad turbam Barbarorum habitu Persico, Mardonium unum è Satellitibus interemit, existimans, Xerxem esse. Comprehensus igitur à Satellitibus, ad Regem vinctus perductus est. Quumque is immolaturus esset bovem super aram Solis, dextram injecit manum, & sine gemitu pertulit angustiam illam tormentorum. Obstupentibus autem cunctis, è vinculis solutus est. Verum eo dicente: Τοιοῦτοι πάντες ἐσμὲν Ἀθηναῖοι. Εἰ δ᾽ ἀπιστεῖς, καὶ τὴν ἀριστερὰν ἐπιθήσω. h. e. Tales sumus omnes Athenienses: sin fidem non habes, etiam sinistram immittam. Metu concussus Xerxes, custodiæ mandari Agesilaum imperavit.

2. Simile exstat exemplum apud *Livium* de Mutio Scævola: Eum, quum animo interficiendi Regem Porsenam Roma in castra Hetrusca venisset, & errore quodam alium occidisset, sibi ipsi mulctam indixisse, adusta videlicet manu dextra. Qua patientia doloris & constantia Regem ita consternavit, uti non solum ab obsidione urbis discederet, sed pacem quoque cum Romanis sanciret.

Quarto in Demarato Spartanorum Rege exule habemus exemplum fidelitatis erga Patriam.

Hic namque, olim Rex Spartanorum, nunc apud Xerxem exulans, amicior patriæ post fugam, quam Regi post beneficia: ne inopinato bello opprimeretur, mature eos de consilio Xerxis certiores fecit, hoc usus strategemate. Sumtis duarum tabellarum pugillaribus, ceram illinc erasit, deinde in ligno consilium Xerxis exaravit, & ceram erasam iterum induxit, ne aut scriptura sine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet apud viarum custodes. Servo postea fido Lacedæmonem eas dedit perferendas. Quibus perlatis Lacedæmone res diu quæstioni fuit, quod neque scriptum aliquod viderent, nec frustra missas suspicarentur, tantoque rem majorem, quanto occultior, putarunt. Hærentibus in conjectura viris, Vxor Regis Leonidæ, filia Cleomenis, *Gorgo*, consilium scribentis invenit. Erasa ergo cera belli consilia Lacedæmonii cognoverunt, eademque reliquis Græcis significarunt, & conventu indicto, syncretismum inter sese fecerunt, & fide interposita, in communi patriæ periculo, fortiter eam contra Xerxis violentiam defendere decreverunt.

II. PVGNARVM DESCRIPTIO.

XXIX.

Tres pugnæ inter Xerxem & Græcos sunt commissæ. 1. *Terrestris ad Thermopylas.* 2. *Navalis ad Artemisium.* 3. *Navalis ad Salaminem.* De quibus ordine agemus.

PVGNA I. AD THERMOPYLAS.

XXX.

Circa pugnam ad Thermopylas tria sunt notanda. 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

XXXI.

1. ORTVS. *Græcorum præsidium in Thermopylis collocatum.* Græci, qui ad defensionem patriæ inter se consenserant, loca angusta munienda esse statuerunt, tum in terra, tum in mari. Nam sicut classem miserunt ad angusta loca Artemisio (quod Eubœæ est promontorium) vicina: Ita quoque *Thermopylas* quæ montium sunt angustiæ, calidis aquis scatentes, præsidio muniendas, ejusque loci aditum custodiendum judicarunt, ne Xerxes cum pedestribus copiis suis in Græciam penetraret. Dispositа autem eo in loco erant quatuor millia militum Græcorum, quorum Dux erat *Leonides* Rex Spartanorum ex genere Heraclidarum, vir magnanimus atque fortissimus, qui & Spartanos trecentos, quibus maxime confidebat, sibi adjunxerat. Quos ita oratione sua firmaverat, ut initio statim animo parati ad moriendum pro patria essent. Nam postquam pervenit intra Thermopylas, ad milites suos ait: *In propinquo ferunt esse barbarum. Quare non est tempus terendum. Iam enim aut vincendi* bar-

barbari, aut nobis est moriendum. Dicenti, Cum tam multis conflicturus, Leonida, paucos sub signis adduxisti: *Si multitudine,* ait, *me censetis fretum esse, ne universa quidem Græcia satis sit: sin virtute, & hic numerus sufficit. Plutarch.* in Apophtheg. *Frontinus* hoc addit: *Leonides* cum à multis terreretur, ne cum Persis negocium ei esset: Fore enim ut illi sagittarum multitudine nubem facerent: *Belle,* inquit, *& probe. Sic enim in umbra pugnabimus, neque sol æstu suo nobis molestus erit.*

[1. *Thermopylæ* ab angustia & calidis aquis nomen habent. Nam Thermæ aquas calidas notant: & πύλαι, *Pylæ*, Græco nomine dicuntur, quas Latini portas vel januas vocant. Vnde & pro angustis montium faucibus accipiuntur. *Cic.* Attic. lib. 5. Itaque confestim iter in Ciliciam fecit per Tauri pylas. Tales etiam montium angustiæ in Græcia erant. Sicut enim Italiam *Apenninus*: ita Græciam mediam dirimit mons, qui à Leucade incipiens, atque inde in ortum flexus in Ægeum usque mare protenditur, cui monti ab angustis faucibus, quæ calidis aquis scatent, *Thermopylarum* nomen est. Hasce montium angustias adversus Xerxen tuebatur Leonidas. Ita in Ægypto ad mare rubrum erat locus angustiarum nomine celebris, qui dicebatur *Pihachiroth*, h. e. os cavernarum vel speluncarum nomine celebris. Germanice Clarmund. Fuerunt duo montes ad mare rubrum, qui erant instar oris aperti & hiantis, & inter eos vallis sita erat; & in his ipsis cavernarum inter montes conclusarum faucibus Israëlitæ castra metari ex Dei mandato debebant. *Exod.* 14. *v.* 1, 2. Quæ castrorum metatio valde periculosa erat. Nam ex utroque latere erant montes, inter quos conclusi erant. Ante eos erat mare rubrum: Post eos Pharao cum ingenti exercitu. Et è regione erat *Baal zephon* idoli Templum.]

XXXII.

2. PROGRESSUS. Pugna inter Græcos & Persas commissa est gemina.

XXXIII.

Primo: Velitaris. Nam Xerxes cum per dies aliquot Leonidæ deditionem aut fugam exspectasset, ira percitus fortissimos quosvis è militibus suis selegit, quos adversus Leonidem misit, continuato in triduum prælio, verum conatu irrito. Nam Spartani loci gaudebant oportunitate, & præterea virtute, animi magnitudine, & scutorum, quibus tela ingruentia repellebant, Persis superiores erant, & adversus eos ὑποστατικῶς, h. e. mascule atque fiducialiter sese gerebant. Persæ autem non catervatim eos aggredi ob loci angustias poterant, neque singuli singulos, etiam à Ducibus suis verberibus cæsi, audebant. Ita palam fiebat, Xerxem in exercitu suo multos homines, sed paucos viros habere, Spartanorum respectu.

XXXIV.

Secundo: Aperta. Tandem EPIALTES quidam Trachinius proditor, spe muneris accipiendi, Xerxi promisit, se militibus ejus occultum tramitem per montes eundi ostensurum, quo Spartani circumveniri ac pelli possint, si πρόσω καὶ ὀπίσω, h. e. ante & retro eos oppugnarent. Vbi autem Leonides proditionem hanc cognovit, veniam sociis dedit abeundi. Cives vero suos 300 Spartanos & paucos Thespienses & Thebanos secum retinuit. Cum quibus noctu in castra hostium nil tale opinantium effusus est, ingentemque in iis stragem edidit. Non enim sibi exspectandum putavit, ut ab hostibus circumveniretur; sed quia nox occasionem daret, securis atque lætis superveniendum putavit. *Diodorus Siculus* ita scribit: Spartani noctu constipato agmine in castra Persarum, præcedente Leonida, feruntur; Barbari, re inopinata ac repentina perculsi, ex tabernaculis passim tumultuantes se proripiunt, rati, eos, qui cum Epialte Trachinio missi fuerant, periisse omnes, & universas Græcorum copias adesse, intraque stationem castrorum irruisse. Magna ergo cædes Persarum à militibus ubique edebatur, atque à suis plerique propter rei ignorantiam necabantur pro hostibus, tumultu per universa castra excitato, in quo & nox rerum prospectum prohibebat, & error tumultum augebat. In prætorio suo frustra quæsitus à Spartanis fuit Xerxes, qui ad initium tumultus inde prosiluerat, & ex periculo ad loca tutiora se receperat. Alioqui nullo obstante, ab illis interemtus fuisset. Barbari vero in summa rerum trepidatione, dum quisque sibi timeret, alter alterum, utcunque sibi obstantem, cædebant, cum neque tempus, neque locus daretur discernendi quid esset, nec qui, aut quo ordine fere ciperent, cujusve jussu, quo Duce confererent, ad quæ signa confugerent, nec ad quæ nomina vocarentur, nec omnino, pavore omnia perturbante, mentem colligere aut sistere possent.

XXXV.

3. EGRESSUS. Exorto Solis lumine, & patefacto rerum prospectu, cum Persæ cernerent, Græcos admodum raros, contemta, ut erat præter spem, paucitate consistere, nec tamen contra audentem hostem tendere audent, virtute & audacia eorum deterriti, sed lateribus circumglobati, & undique à tergo procul adorientes, configunt jaculis & sagittis universos. In exercitu vero Xerxiano 20000 virorum fortissimorum occubuerunt. *Herodotus* p. 536. addit: Xerxem eos, qui in exercitu suo occisi erant, depressa fossa sepeliisse, circiter mille cadaveribus relictis, humumque eam foliis constravisse, simulatione ridicula, ne multitudo interfectorum cerneretur ab exercitu classiario, quem per Præconem ad spectanda Spartanorum cadavera his

his verbis evocaverat: Rex Xerxes dat veniam, cuicunque libet, relictis ordinibus ire visum, quemadmodum pugnetur cum amentibus hominibus, qui se superaturos sperarunt copias Xerxis.

Vsvs.

Hæc *Spartanorum* pugna insignem nobis usum præbet, si consideremus eorum *virtutes*, quæ immensum de se fulgorem sparserunt, *ante pugnam, in pugna*, & *post pugnam.*

I. Ante pvgnam.

I. Caritas *Spartanorum erga patriam laudanda.* Quamvis enim Leonides, & trecenti cum eo cives Spartani, scirent ex Oraculo simul & Megistæ vatis prædictionibus, sibi ad Thermopylas ad internecionem cum omnibus suis pereundum, aut certe Spartam evertendam, patriæ incolumitati, suæque æternæ gloriæ consulentes, & pro defensione Græciæ strenue pugnantes, gloriosum finem sortiti sunt, ac perpetuam sibi gloriam & nomen clarissimum reliquerunt. *Herodot.* lib. 7. *Ælianus* lib. 13.

Hæc sane est laudanda eorum erga patriam caritas, quod vitam salutemque privatam patriæ saluti postposuerunt.

II. Magnanimitas *stupenda*, tum *Spartanorum*, tum *Leonidæ Ducis eorum. Spartani* namque, quibus militiæ terrestris cura à Græcis demandata erat, cum, Legatis missis, socios confœderatos evocarent ad animandos eos confirmandosque, nihil se formidare affirmarunt. *Non enim Xerxem deum esse, qui bellum Græciæ inferret, sed hominem. Nec mortalium quempiam aut esse aut fore, qui, ex quo natus est, mali exsors, seu nulli malo obnoxius sit: & ut quisque maximus est, ita ei contingere maxima mala.* Cum igitur mortalis sit, qui bellum inferat, ei quoque præter opinionem multa accidere posse. Similiter stupenda fuit *Leonidæ* Ducis Spartanorum magnanimitas. Cum enim à quibusdam terreretur (sicut *Frontinus* scribit) ne cum Persis illi negotium esset: fore enim, ut illi sagittarum multitudine nubem facerent, cordate respondit: *Belle & probe: Sic enim in umbra pugnabimus, neque sol æstu suo nobis molestus erit.* Similiter cum paulo ante pugnam, ascensu hostium in montem cognito, Phocenses aliosque socios dimitteret, heroice illos hisce verbis affatus est: *Ego cum Spartanis meis hic manebo: Quia haud ex dignitate facturi essemus, si stationem nostram desereremus. Decet namque nos, ut Græciæ Principes, præstantius aliquid & difficilius cæteris aggressos fortiter occumbere.*

Regvla.

Magna est virtus in Duce belli, si noverit hostiles minas argute eludere, & in contrarium vertere.

Vti 1. hic exemplum in *Leonidæ* habemus.

2. *Aulus Torquatus*, cui aliquam urbem oppugnanti cum diceretur, juventutem in ea studiose jaculis exerceri; ingeniose respondit: Recte se habet; Sic enim capta urbe pluris eam vendam.

3. *Theodoricus Gothorum Rex* Romam oppugnans, cum à quibusdam moneretur, ne se temerario periculo committeret: Romam enim ita militibus stipatam esse, ut pluribus admittendis non sit locus, argute respondit: Tanto mihi promtius eos vincere. Nam & fœnum quo densius, eo demessu facilius.

III. Eloqventia *admiranda.* Quam graphica enim & emphatica fuit illa Leonidæ ad milites suos, cum in Thermopylis essent, oratio? *In propinquo ferunt esse Barbarum. Quare non est tempus terendum. Iam enim aut vincendi Barbari, aut nobis est moriendum.* Dicenti, Cum tam multis conflicturus, Leonida, paucos sub signis adduxisti: *Si multitudine*, ait, *me censetis fretum esse, ne universa quidem Græcia satis sit: sin virtute, & hic numerus sufficit.* Plutarchus in Apophtheg.

Hac oratione Leonides militum suorum animos ita confortavit, ut jam ante pugnam animo parati essent ad moriendum pro patria: uti etiam eventus ostendit.

Regvla.

Magna est vis eloquentiæ, quæ in animis auditorum tam altos relinquit aculeos, ut eos flectat, quo velit.

Etenim:

Nil tam difficile est, quod non persuadeat, & non
Efficiat docti lingua diserta viri.
Ancipiti eloquium longe penetrantius ense;
Hoc rabiem motam sedat, & arma movet.

Hinc *Cicero* lib. 1. de arte Rhetor. Eloquentia multæ urbes sunt constitutæ, plurima bella restincta, fortissimæ societates, sanctissimæ amicitiæ comparatæ.

II. In pvgna cernitur

1. *Leonidæ Ducis prudentia.* Cum enim ille de ascensu hostium in montes certior factus, prudenter judicavit non exspectandum sibi, ut ab hostibus circumveniretur; sed quia nox occasionem daret, lætis & securis superveniendum. Nusquam enim

victores honestius, quam in castris hostilibus, perituros. *Diodorus Siculus, Iustinus.*

2. *Leonidæ & militum ejus fortitudo heroica.* Cum enim Leonides milites suos animasset, constipato agmine ipse præcedens, in castra hostium effusus, ingentem stragem edidit, & ad 20000 Persarum trucidatis, ipse quoque cum suis cæsus gloriosa morte occubuit.

III. POST PVGNAM viret atque viget.

Sempiterna nominis eorum gloria. Hanc namque Leonides ejusque milites ante pugnam intenderunt. Licet enim scirent ex Oraculo, ad Thermopylas sibi omnibus pereundum, aut certe Spartam evertendam; tamen salutem patriæ præferentes suæ, decreverunt pulcram pro patria mortem oppetere. Nec sane spes eos fefellit. Nam hanc pugnam ad Thermopylas omnes ætates admiratæ sunt, quod nempe tam exiguus numerus tam ingentem in castris Xerxis stragem ediderit, & 20000 Persarum virorum fortissimorum trucidaverit. Licet enim cadaver Leonidæ inter mortuos repertum, in crucem sublatum est: tamen sequenti tempore Spartanis hoc Epitaphium positum fuit ad posteros:

Die, hospes, Spartæ: Nos te hic vidisse jacentes,
Dum patriæ sanctis legibus obsequimur.

Quia autem in hoc Epitaphio fit mentio sanctarum patriæ Legum, placet hic subjungere *Iuramentum*, quod ephebi apud Athenienses & Spartanos præstare solebant: sicut *Stobæus* scribit serm. 141. de Republ. NON IGNOMINIA AFFICIAM ARMA SACRA, NEQVE DESERAM MEVM ASTITEM, QVO CVM JVNCTVS FVERO. DIMICABO PRO SACRIS ET PROFANIS, SIVE SOLVS, SIVE CVM MVLTIS. PATRIAM NON RELINQVAM IN DETERIORI STATV, SED AMPLIORI MELIORIQVE QVAM ACCEPERIM. SEMPER MAGISTRATVI PRÆFECTO PRVDENTER OBEDIAM, ET LEGIBVS CONSTITVTIS PAREBO, ATQVE ALIIS QVIBVSCVNQVE PLEBIS CONSENSV DECRETIS. QVOD SI QVIS LEGES VEL IRRITAS FACERE, VEL EIS NON OBTEMPERARE VELIT, NON CONCEDAM, SED VLCISCAR TAM SOLVS, QVAM CVM PLVRIBVS. SACRA QVOQVE PATRIA COLAM. HORVM DII MIHI TESTES CONSCII SVNTO.

PVGNA II. AD ARTEMISIVM.

XXXVI.

Artemisium, ad quod secunda Pugna, nempe navalis, inter Græcos & Persas commissa, est promontorium Eubœæ, ut *Demosth.* pro Ctesiphonte docet, non procul à Thermopylis situm. Sic dictum à templo Artemidis, h.e. Dianæ. Nam Ἄρτεμις est Diana vel Luna, q. ἀεροτόμη, h. e. aërem secans, ut quidam volunt: quod integros faciat partus. *Strabo* lib. 14.

Circa hanc autem pugnam tria sunt notanda. 1. *Quæ facta sunt ante pugnam.* 2. *In ipsa pugna.* 3. *Post pugnam.*

I. ANTE PVGNAM.

XXXVII.

Græci maturo consilio classem suam ad loca angusta Artemisio vicina mittendam esse judicarunt, & totius classis directorium (ut vocant) cum consensu Atheniensium Spartanis demandarunt, qui *Eurybiadem* constituerunt Imperatorem. Naves autem eorum præter biremes fuerunt 271. Similiter Xerxiana classis, quæ ad extremam Magnesiæ oram, per adversas tempestates, quæ triduo durarunt, ingentem cladem experta, in eundem portum appulit. Initio enim summa navium Persicarum erat trium millium; sed naufragio perierunt 500. Vbi autem Persæ paucas Græcorum naves stationem ibi habere viderunt, concludere eas atque intercipere conati sunt. Idcirco ducentas ex suis selectas ad circumeundam Eubœam dimiserunt, quæ Græcos à tergo invaderent, iisque fugiendi occasionem adimerent: reliqua classis ex adverso ingruere volebat. Hoc Persarum consilium ubi cognoverunt Græci ex urinatore quodam transfuga, consilium Themistoclis sequuti, naves hostiles ex opposito stantes aggredi decreverunt, ante adventum classis, quæ Eubœam circumnavigabat. *Herodot.* lib. 8. p. 532.

II. IN PVGNA.

XXXVIII.

Pugna hæc navalis ad Artemisium triduum duravit.

Primo die Græci instructa classe Persicas naves adorti sunt, sicut decretum erat. Xerxiani Duces militesque initio contemserunt eos, sed majus opinione sua certamen sunt experti. Nam fortiter pugnando Græci tamdiu restiterunt, donec interventu noctis prælium fuit diremtum, victoria in neutram partem inclinante. Vbi nox ingruit, atrox tempestas sævire cœpit: unde magnam cladem iterum

iterum passæ sunt Persarum naves, atque ea classis, quæ circumnavigare Eubœam voluit, tota periit.

Altero die, cum quietem agerent Xerxiani, iterum Græci, quibus in auxilium venerant 53 naves ex Attica, nuncium adferentes, Persas, qui Eubœam circumire volebant, cunctos interiisse, sub crepusculum hostem invaserunt, corruptisque aliquot navibus, in portum se receperunt.

Tertio diè Persarum Duces, indigne ferentes à tantula se classe vexari, tum etiam à Xerxe rei male gestæ supplicium metuentes, non amplius sibi exspectandum censuerunt, ut Græci priores pugnam capesserent. Idcirco circa meridiem naves instructas eduxerunt. At Græci ex adverso navigantes fortiter ac animose pugnarunt. Quo in conflictu multæ Græcorum naves interierunt, multi etiam viri; sed multo plures Persarum & naves & viri. Accepto utrinque damno, & nocte ingruente, ad portus quisque suos redierunt.

III. POST PUGNAM.

XXXIX.

Græci post pugnam, cum cursores nunciassent, Leonidam cæsum ad Thermopylas, aditumque terrestrem Persis jam patefactum, relicto Artemisio ad interiora Græciæ loca confugerunt, atque tandem rogatu Atheniensium substiterunt in Salamine insula maris Euboici è regione Athenarum sita: unde Athenienses hac classe adjuti urbem relinquunt, & imbellem turbam liberorum & uxores in alias urbes, maximè tamen in Salaminem, transportant. Atque ita Oraculum Delphicum de *Muris ligneis* aliqua ex parte est impletum. *Herodotus* lib. 8. scribit, quod *Themistocles* Dux Atheniensium ab Artemisio post pugnam solvens, stratagema quoddam post se reliquerit, quo Ionum & Carum naves à Xerxe abalienavit. Nam in isto loco, quo illi post pugnam ultimam applicaturi erant, literas insculpi curavit, hisce verbis: *Viri Iones, haud juste facitis militantes contra patres & conditores, nuper etiam vindices vestros. A nobis ergo state, aut è medio vos subducite, & Cares, ut idem faciant, obsecrate. Quod si neutrum horum facere potestis, saltem dum pugna conseretur, ite cessim, inhibete remos, & discedite.* Hæc Themistocles ancipiti consilio scripsit, (ut *Herodotus* ait) ut si literæ Xerxem laterent, impetraret ab Ionibus & Caribus, quod vellet; sin ad Regem deferrentur, suspectos eos redderet, quo postea tanquam infidi navalibus à prœliis removerentur. Sunt enim ab hostium exercitu optimi & maximè strenui eorum socii, quocunque id fieri potest modo, abducendi.

USUS.

In hac pugna *triplex* nobis *Exemplum* proponitur diligenter notandum.

I. *Græcorum prudentiæ*, quod *primo* loca angustiora ad pugnam elegerint, tum in terra, tum in mari, in quibus Persæ neque copiis suis terrestribus amplissimis uti, neque classem suam totam explicare possent. *Deinde* quod consilium Themistoclis sequuti hostem ultro adorti sint. Statuebat namque Themistocles, (uti *Diodor. Sicul.* scribit) in re maritima utilissimum esse, non operiri hostem, sed obviam prodire cum instructa classe, & utroque impetu ferri. Sic namque collectis viribus & ordine composito navigantibus omnia maris consilia patere, subsidiaq; præsto esse; contra vero hostem ex aliis atque aliis partibus diverso tempore in altum evocatum, sparsis viribus, in acie per tumultum incompositа vagantem, nihil firmum aut constans habere posse. Cui prudenti Themistoclis consilio etiam eventus felix respondit. *Tertio* singularis quoque Themistoclis prudentia fuit, quod ex Artemisio discedens per strategema quoddam ingeniosissimum Iones & Cares à Xerxe abalienavit, uti in §. 39. diximus. Quod magnum Græcis ad victoriam à Persis ad Salaminem reportatam momentum attulisse narrat Iustinus.

II. *Atheniensium modestiæ*, quod etiam ab ipso Herodoto celebratur. Cum enim illi viderent; quod Græcorum Duces summam Imperii navalis potestatem eis inviderent, de jure suo cesserunt, atque Spartanis hanc potestatem concesserunt. Putabant namque, salutem Patriæ periclitaturam, si de ἐξοχῇ & prærogativa intempestivè contenderent. Quoniam seditio illa intestina tanto perniciosior est bello, quod communiter geritur, quanto bellum deterius est pace.

PARÆNESIS.

Ita quoque omnes pii de jure suo cedant potius, quam ut publicam tranquillitatem turbent. Exemplum elegans habemus h. l. in Atheniensibus. Item in sacro Codice exstat exemplum de *Abrahamo* & *Loto*. Hi namque cum in terra Canaan in uno loco pariter habitare ob multitudinem pecorum non possent, dixit Abraham ad Lotum: *Ne sit quæso contentio inter me & te, & inter pastores meos & tuos. Quia viri fratres sumus. Si ieris ad sinistram, dextram ego tenebo. Et si ad dextram ieris, sinistram ego tenebo.* Genes. 13. v. 8, 9.

III. *Divinæ justitiæ.* Nam justo Dei judicio ex classe Xerxiana naves plurimæ, viri innumerabiles, & vis pecuniarum immensa, per tempestates adver-

adversas, quæ triduo durarunt, ad extremam Magnesiæ oram (quæ Macedoniæ regio est Thessaliæ annexa) perierunt. Nam Xerxes in exercitu suo confidebat, ideoque Deus superbiam ejus confundere coram toto mundo voluit. Quod etiam ipsi ethnici Scriptores agnovere, nempe, *Herodotus* & *Diodorus Siculus*, qui à Deo hoc factum esse scribunt, ut, multitudine Barbaricarum navium ad pauciorem numerum redacta, classis Græcorum tolerare facilius bellum maritimum posset.

III. PUGNA NAVALIS AD SALAMINEM.

XL.

Circa hanc pugnam similiter tria sunt notanda. 1. *Quæ ante pugnam*. 2. *Quæ in pugna*. 3. *Quæ post pugnam* contigerunt.

I. ANTE PUGNAM.

XLI.

1. *Xerxis consultatio*. Pugna navali ad Artemisium infeliciter gesta Xerxes postea ad classem descendit, cum Ducibus suis de pugna navali instauranda deliberans, cui ipse interesse cogitabat. Nam apud Eubœam culpa suorum male pugnatum esse putabat. *Demaratus* Rex Spartanorum exsul ab eo consultus, suadebat ei, ut trecentas naves cum militibus in insulam Cytheram mitteret, quæ oræ Lacedæmoniæ adjacebat. Ex qua Insula Classiarii milites Lacedæmonios territarent, ut bello domestico occupati, neque Xerxianis essent infesti, neque reliquæ Græciæ, quam pedestres copiæ interim occuparent, opem ferre possent, subacta autem Græcia Lacedæmonii per se invalidi redderentur. Verum hoc salutare Demarati consilium Achæmenes Xerxis frater, Præfectus classis suspectum reddebat. Similiter *Artemisia* Halicarnassi Regina, quæ sponte sua cum navibus aliquot Xerxem in bellum sequuta erat, prorsus pugnam navalem dissuadebat. Quoniam metuendum foret, ne copiæ nauticæ, re male gesta, pedestribus exitio essent futuræ. Verum Xerxes cuncta sibi prona cessura putans, hoc Reginæ consilium, quamvis laudaret, non tamen sequebatur. Deus namque iratus eum ob superbiam ad pœnam trahere decreverat.

XLII.

2. *Græcorum contentio*. Græci ad Salaminem, cùm certiores facti essent, Isthmum à Cleombroto, Leonidæ Spartanorum Regis fratre, non muniri, solliciti de Peloponneso, ne terrestres copiæ, quæ jam Athenas ceperant, in eam irruerent, cum sine præsidio esset, ad Isthmum classem deducere volunt. Themistocles, videns hoc modo Græciæ vires dispergi, & ad nihilum redigi, vehementer id dissuadet. Cum nihil obtineret, strategemate eos detinet, & ad pugnam cogit. Nam ex concilio publico clam egressus, liberorum suorum Pædagogum, per proditionis speciem, ad Xerxem ire jubet, eique renunciare, Græcos metu perculsos, omnes naves ex Salamine in Isthmum traducturos.

II. IN PUGNA.

XLIII.

Xerxes hoc modo à Themistocle ad pugnam oblatam provocatus, occasionem rei præclare gerendæ oblatam sibi ratus, naves suas magna celeritate circa classem Græcorum noctu circumduxit. Quo cognito Græci vel inviti ad pugnam in Salamine, necessitate hoc postulante, se pararunt. In hac autem pugna classis Xerxiana à Græcis est expugnata. Nam Græci, Ducibus Themistocle & Aristide, servato ordine ac loco suo pugnabant. Persæ vero & inordinate & inconsulto agebant. Xerxes loco quodam præeminenti, in regione Salaminis delecto, sese collocaverat, veluti in specula, unde omnis conflictus spectari poterat. Verum maximo cum dolore & mœrore cladem suorum vidit. Nam 200 è suis navibus expugnatæ atque dissipatæ sunt, & multæ, cum præter eas cum militibus integræ captæ sunt, è Græcorum classe tantum 40 naves desideratæ sint, uti *Diodorus Siculus* scribit.

III. POST PUGNAM.

XLIV.

Xerxes hac clade adeo perculsus atque consternatus est, ut de victoria desperans fugam meditatus sit. Non enim (inquit *Herodotus*) opinor retus sit. Non enim (inquit *Herodotus*) opinor idem mansurum eum fuisse, si vel cuncti cunctæque id ei suasissent, adeo perterritus erat. Idem *Mardonius* (qui pro se ipso anxius erat, quoniam author belli fuerat, dedit rat) consilium quod ipse volvebat in animo, ut nempe in Persiam rediret; se omnia tentaturum, ut Græciam in potestatem ejus redigeret. Hoc consilio delectatus Xerxes; & relicta potissima parte exercitus sub Mardonio, cum sexaginta millibus militum, qui fere fame ac peste, priusquam ad Hellespontum redirent, conficiebantur, Græcia excedit. Themistocles novo strategemate usus, per Pædagogum liberorum suorum Xerxi denunciat, ut fugam maturaret: Græcos constituisse pontem ad Hellespontum dissolvere. Quo audito Xerxes fugam

gam acceleravit, & ad Hellespontum intra 45 dies pervenit, sed pons, cum eo devenisset, tempestatibus hybernis solutus erat. Ideoque in scapha piscatoria trajicere coactus fuit. *Herodot*. lib. 8. p. 570.

XLV.

Herodotus quoque lib. 8. p. 571. addit: Xerxem, dum cursum à Strymonia ora navigio teneret, ingenti vento fuisse exceptum, & eam ob causam vehementius tempestate vexatum, quod navis referta vectoribus erat. Nam super contabulationes frequentes erant Persæ, qui cum Xerxe ferebantur. Ibi metu perculsum Regem, cum clamore interrogasse Gubernatorem: Num qua salus eis esset? Et cum ille respondisset: Here, nulla admodum est, nisi aliqui ex his vectoribus abeant. Tum Xerxen ista loquutum esse: *Viri Persæ, nunc aliquis vestrum declaret, se curam habere Regis. In vobis enim videtur sita esse salus mea.* Hæc ubi dixisset, illos, eo adorato, desiliisse in mare, atque ita levata navi, Xerxem incolumem in Asiam pervenisse. Vbi cum in terram egressus est, Gubernatorem, quod Regis vitam servasset, aurea corona donasse: quod autem multos Persarum perdidisset, decollasse.

ACTA MARDONII IN GRÆCIA POST FUGAM XERXIS.

XLVI.

1. *Gemina Mardonii ad Athenienses Legatio & Athenarum expugnatio.* Mardonius, qui post fugam Xerxis, apud Thessaliam in hybernis se continuerat, primo vere, Alexandrum Macedoniæ Regem Amyntæ filium, utpote affinitate Persis junctum (Bubares namque Persa sororem ejus Gygæam in conjugio habuerat) ad Athenienses mittit, ut societate eos sibi jungeret. Verum tanta fuit animorum magnitudo, ut non sint admissæ ullæ fœderis conditiones. Quin potius expressis verbis responderunt Legato Mardonii Athenienses; quoad Sol consuetum suum iter teneret, societatem se cum Xerxe haud inituros. Quare Mardonius Athenas iterum capit, decimo mense, postquam à Xerxe captæ fuerant, & cremat. Inde rursus ad Athenienses, qui in Salamine commorabantur, Legatum misit *Murichidem*, qui propositionem suam in senatu exposuit. Quo facto Senator quidam Atheniensis, quem Herodotus Lycidam, Cicero vero Cyrsilum appellat, cum Suasor esset accipiendi conditiones, cæteri cives Athenienses lapidibus eum obruerunt, propterea quod consilium utile magis, quam honestum dedisset. Similiter uxorem & liberos ejus uxores Atticæ lapidarunt. Tantus fuit ardor animorum in defensione patriæ, quia barbaros sciebant, abolitis Legibus & disciplina, Græciæ crudeliter imperaturos esse, & conjuges, filios, filias & facultates erepturos, quibus vellent, juxta vulgatum illud:

Victores victis cupiunt obtrudere Leges,
Mores, consuetudines, linguam.

His malis servitutis mortem anteponendam esse statuerunt.

II. PUGNA PLATÆENSIS.

XLVII.

Mardonius numerosissimum exercitum, nempe trecenta millia militum ducens, ardore confligendi cum Græcis incensus, spreto Artabazi consilio, castra sua Græcorum castris opponebat. Verum à Græcis, qui in exercitu suo tantum centum & decem millia militum habebant, magno ad Platæas prœlio victus est. Mardonium vir Spartanus interfecit, lapide in caput ejus conjecto: Cumque eo ducenta & septuaginta hominum millia ceciderunt, totusque Persarum exercitus fugatus & dissipatus est. Magna hæc victoria fuit. De qua *Herodotus* ita inquit: Potitus est Pausanias victoria, omnium quas novimus, speciosissima. Nam ex triginta myriadibus (exceptis quatuor, cum quibus Artabazus, victis Persis, Hellespontum versus aufugit) ne tria quidem millia hominum cædi superfuerunt, cum è Spartanis tantum unus & triginta, Tegæatarum sedecim, Atheniensium vero duo & quinquaginta desiderati sint. Hic fuit exitus ejus viri, qui præcipuus belli hujus adversus Græcos suscipiendi hortator fuerat.

Acta post pugnam.

XLVIII.

1. *Colloquium Lamponis & Pausaniæ Ducis.* Erat apud Platæas in exercitu Æginetarum è primoribus *Lampon* Pythei filius, qui Pausaniam adiens, infandissima usus est oratione, dicens: Fili Cleombroti, rem tu mirificam & magnitudine & fulgore gessisti, cui Dii tribuerunt, ut liberata Græcia, omnes quos novimus Græcos gloria supergrediaris. Quod superest in hac re, agas ita, ut & tu majore fama celebreris, & aliquis Barbarorum posthac caveat nefanda facinora perpetrare in Græcos. Etenim Leonidæ apud Thermopylas interemti, reciso capite, Mardonius ac Xerxes truncum in crucem sustulerunt: quibus si vicem reddes, laudem nanc isceris, primum ab omnibus Spartiatis, secundo lo-

co ab universis Græcis, siquidem suffixo Mardonio, Leonidam patruum tuum fueris ultus.

Hæc Lampon, gratiam se initurum ratus, apud Pausaniam dicebat. Cui respondens Pausanias: Tuam, inquit, hospes Ægineta, benevolentiam atque providentiam amplector: tamen ab æquitate judicandi deerras. Nam & me & patriam, quos in altum extulisti ob hæc gesta, ad nihilum redigis, quum suades mihi sævire in mortuum, aisque me auditurum melius, si istud fecero, quod Barbaros decet potius facere, quam Græcos, quodque in illis exprobramus. Quare ego neque Æginetis, neque iis, quibus ista probantur, assentior: Contentusque sum Spartiatis placere, ut honeste agam, honesteque dicam. Leonidæ autem, cui me jubes parentare, affirmo, & ipsi & cæteris, qui apud Thermopylas occubuerunt, magnifice esse parentatum, innumerabilibus horum funeribus. Tu verò posthac ad istud consulendum ne me adieris: quod tibi impune esse, loco beneficii ponas. Hoc quum ille audiisset, abiit. *Herodot.* Calliope (lib 9.)

XLIX.

2. *Spolia magna in Mardonii castris.* Post pugnam Pausanias edicto proposito, ne quis de præda quid tangeret, jussit servos omnem comportare pecuniam. Illi per castra dispersi, inveniunt tentoria auro & argento referta, crateras etiam aureos, phialasque & alia vasa potoria, nec non saccos plaustris impositos, interlucentibus intus inclusis & auro & argento lebetibus: atque ut rem in pauca conferam, omnia castra regali opulentia plena erant. Xerxes namque è Græcia fugiens, omnem apparatum suum ex auro argentoque & peripetasmatis Mardonio reliquerat. Quem apparatum cum Pausanias vidisset, jussit pistores & coquos cœnam sibi, ut Mardonio consueverant, instruere: simul etiam per jocum Ministris suis edixit, ut Laconicam instruerent cœnam. Quod cum factum esset, Græcorum Duces accersivit, & ostenso utriusque cœnæ apparatu; *Viri Græci*, inquit, *hac ego vos de causa convocavi, quod volebam vobis amentiam Medorum Ducis ostendere, qui cum talem vitam duceret, ad nos subigendos venit, qui tam misere victitamus.* Herodot. Calliop. (lib. 9.)

USUS.

AXIOMA I.

Omnia humana sunt vana. h. e. incerta, fallacia & instabilia. Vnde Rex sapientissimus Salomon Ecclesiastæ 1. v. 2. rectè ait: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Et David Psal. 62. v. 10. Profecto filii hominum sunt vanitas, filii viri sunt mendacium: si ponderentur in statera, ipsi simul ipsa vanitate sunt leviores.

Hæc μείωσις totius humani generis est valde elegans & vehemens ad dejiciendum fastum. Nam si homines ponerentur in una lance bilancis; vanitas verò in altera lance: tum homines ascenderent, vanitas verò descenderet, hoc est, homines ipsa vanitate vaniores & levitate leviores deprehenderentur. Etenim omnia illa quæ splendida & magnifica videntur, sunt vanitas, sicut Salomon ait Ecclesiastæ 1. v. 2. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Nam corpus nostrum est imbecille & *forma* fragilis, valetudo incerta, *vita* brevissima & fugacissima. (Psalm. 90. Iacob. 4. Iesai. 40.) *Honor* vanus est: quia aut simulatus aut non diuturnus est. *Voluptas* insincera, *sapientia* hominis exigua, *virtus* languida est, denique *affectus* turbulentus.

Licet itaque ob mobilitatem & vanitatem omnium mundanarum & fluxarum rerum exclamare,

O vanitatum vanitas!
Terrena cuncta perfida,
Mundana cuncta sordida,
O vanitatum vanitas!
O vanitatum vanitas!
Terrena cuncta noxia,
Mundana cuncta pessima,
O vanitatum vanitas!
O vanitatum vanitas!
O misera terrena omnia!
O umbra mundana omnia!
O vanitatum vanitas!

Vnde prudentissime dictum est à *veteribus*: Fortunam, cum blanditur, tunc vel maxime metuendam. Parcius obsequenti fortunæ potius fidendum esse, quam usquequaque faventi. Transmutat enim incertos honores, nunc mihi, nunc illi benigna. Nulli præstat velox fortuna fidem, inquit *Horatius*. *Iansonius* lib. 5. Mercurii Gallo-Belgici pag. 44. Et *Iohannes Sarisberiensis* Episcopus graphice ait: Noverca virtutis, inquit, prosperitas, beatulis suis sic applaudit, ut noceat: & in felici successu sic infortunatis obsequitur, ut in fine perniciem operetur, cum convivis suis ab initio propinans dulcia, cum inebriati fuerint, lethale virus miscet: & si quid deterius est, quo specie sui clarescit amplius, eo stupentibus oculis densiorem infundit caliginem.

Exempla.

1. ALCIBIADES, insignis ille Dux Atheniensium, hujus rei evidentissimum in se ipso præbet nobis exemplum. De ejus varia & mirabili fortuna

quæ Plutarchus luculenter & copiose scribit, *Valer. Maximus* paucis comprehendit, cum dicit: Duas fortunas hunc hominem inter se quasi partitas esse: Alteram, quæ ei nobilitatem eximiam, abundantes divitias, formam præstantissimam, favorem civium propensum, summa Imperia, præcipuas potentiæ vires, & flagrantissimum ingenium assignaret: Alteram, quæ damnationem, exilium, venditionem bonorum, inopiam, odium patriæ, violentam denique mortem infligeret: nec aut hæc, aut illa universa; sed varia, perplexa, freto atque æstui simillima.

2. POMPEIVS ille MAGNVS, tot victoriis & triumphis insignis, tandem jussu Ptolemæi, ad quem in extrema rerum desperatione confugerat, interfectus est.

3. Cum IVSTINIANVS Cæsar GILIMEREM Vandalorum regem vinctum catenis una cum uxore & regia familia in triumpho duceret: ille in conspectum Imperatoris ductus, pleno ore risit. Cum itaque eum ingenti dolore perculsum menteque captum esse putarent, ferunt illum dixisse: *Se videre fortunæ humanæ vicissitudines, ut qui modo Rex fuisset, jam serviret.*

4. BELISARIVS Romanis Præfectus copiis, quum Vandalos delevisset, de Parthis triumphasset, urbem non semel à Barbaris liberasset, post multas victorias, Iustiniano mandante exoculatus, victum in via publica à transeuntibus emendicavit.

5. XERXES, qui in Græciam duxerat exercitum innumerabilem, post pugnam ad Salaminem parva cymba fugiens rediit in Asiam. Erat ea res, inquit *Iustinus*, spectaculo digna, & ad existimationem rerum humanarum sortis varietate miranda, in exiguo navigio latentem videre, quem paulo ante vix æquor omne capiebat: carentem etiam servorum ministerio, cujus exercitus antea, propter multitudinem, terræ graves erant. Exemplum hoc est humanæ infirmitatis, quod tantus exercitus tam brevi tempore, nempe intra biennium, è Græcia pulsus & fugatus est.

PARÆNESIS.

Quare falluntur vehementer & certa cum sua pernicie cuncti, qui in rebus ullis mundanis, sive mundum ipsum supra & infra, sive se ipsos, foris & intus, sive quæcunque in mundo geruntur, spectant, invenire se posse sperant firmum quidpiam, in cujus adeptione merito conquiescant. Nam ego contra iterum atque iterum affirmo, nihil esse mundanum in mundo, quod non sit inconstans, fluxum, evanidum, vanissima denique vanitas: Ex quo illud consequitur, vanissima esse omnium illorum studia, qui à rebus tam vanis stabile quidpiam, nedum perenne, exspectant.

AXIOMA II.

Fidelium subditorum officium est, vitam suam pro Rege aut Principe suo periculis objicere. Nam Princeps est ראש CAPVT Regionis. *Numer.* 1. *v.* 16. *c.* 17. *v.* 2. *Num.* 14. *v.* 4. dicunt Israëlitæ, Dabimus *Caput*, LXX. ἀρχηγὸν, constituemus Principem, & revertemur in Ægyptum. *Iudic.* 11. *v.* 7. dicunt Israëlitæ ad Iephtham: Eris nobis לראש in caput, LXX. εἰς ἀρχηγὸν in Principem. Vt autem ex capite motus & sensus per organa convenientia in membra corporis influunt: Ita à Magistratu varia omnino beneficia ad subditos promanant. Quare subditi Magistratum suum non deserant, neque in potestatem hostium tradant; sed operam dent, ut ipse in tuto maneat, pro ipso vigilent, & armis pugnent. Quando enim caput cadit, omnia membra cadunt; & quando caput est occisum, tum de subditis actum est. Similiter Princeps est PATER PATRIÆ, uti vocatur *Iosephus* Prorex Ægypti. *Gen.* 41. *v.* 43. & *cap.* 45. *v.* 8. Et Iobus vocatur *Pater pauperum*. Iob. 29. *v.* 16. Quare sicut Filii amant Parentes, eosque honorant usque ad mortem; juxta quartum Decalogi præceptum: *Exod.* 20. Ita quoque subditi Magistratum suum ament, honorent, proque eo vitam ponere in dubio rerum discrimine debent.

Exempla.

1. ISRAELITÆ, cum Rex David in prælium contra Absolonem filium egredi cum illis vellet, noluerunt illi hoc permittere, ne in discrimen vitæ veniret, dicentes: *Non exibis.* Nam si nos fugerimus, non apponent ad nos animum: si dimidia pars nostri ceciderit, non curabunt. Quia tu *unus solus pro decem millibus computaris.* Quare melius est, ut sis nobis ex urbe præsidio. In quorum consilio David acquievit, dicens: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. 2 *Sam.* 18. *v.* 2, 3, 4.

11. 2 *Sam.* 21. *v.* 16, 17. legimus, quod, cum Iesbi-Benob, qui erat è numero Gigantum, Davidem gladio percutere niteretur, statim ABISAI filius Sarviæ opem ei tulerit, & percussum Philistæum interfecerit. & addit Textus: Tunc juraverunt viri David: Iam non amplius egredieris nobiscum in prælium, ne exstinguas lucernam Israël, h. e. ut non exponas te periculo mortis, atque interficiaris, cum detrimento Israëlitarum, quibus præluces consiliis & actionibus tuis. Hic habemus memorabile fidelium subditorum exemplum. Nam *Abisaius* vitam suam pro Davide Rege suo præsenti

mortis periculo objecit. Similiter omnes Israëlitæ operam dederunt, ut Rex suus in tuto maneret.

III. In *feudis Ligiis* egregium factum PETRI Comitis Sabaudiæ, qui feudum ab Ottone IV. Imperat. petiturus, ante eum apparuit in duplici habitu. Latus enim dextrum ejus vestibus inauratis egregie fuit ornatum; sinistrum vero armis lucidissimis ferreis munitum. Imperator, quid sibi distinctus & insuetatus mos vestiendi vellet, ab eo sciscitatur: Comes respondit; aurum se gestare in dextra parte ad honorandum majestatem Imperatoriam; in sinistra vero se esse armatum, ut contra malevolos & obtrectatores ejus usque ad extremum spiritum pugnaret.

IV. In PERSIS: qui ad navem, qua Xerxes vehebatur, levandam, volentes in mare desiliunt, ut saluti Regis consulatur. Vide supra §. XLV.

AXIOMA III.

Malum consilium consultori pessimum.

Sapient. 11. v. 17. Διὰ ὧν τις ἁμαρτάνει, διὰ αὐτῶν καὶ παιδεύεται.

Per quod quis peccat, per idem punitur & ipse.
Hesiodus in lib. cui titulus, Ἔργα καὶ ἡμέραι.

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Consultum male, consultori pessima res est.

Seneca: *In Magistrum scelera redierunt sua.* Claudianus:

Quam bene dispositum terris: ut dignus iniqui
Fructus consilii primis autoribus instet.
Sic opifex tauri, tormentorumque repertor,
Qui funesta novo fabricaverat æra dolori,
Primus inexpertum, Siculo regnante Tyranno,
Sensit opus: docuitque suum mugire juvencum.

EXEMPLA.

1. Mali CONSILIARII REHABEAM, adulantes injustis cupiditatibus Domini, occasionem præbent non modo distractioni duodecim tribuum: sed etiam novis idolis, & perpetuis bellis civilibus.

2. MARDONIUS Xerxem, cupidum gloriæ, & elatum fiducia humanæ potentiæ, incitavit ad movendum bellum non necessarium. Sed hoc consilium exitu triste fuit. Nam Xerxes post pugnam ad Salaminem in parva cymba fugit. Mardonium vir Spartanus interfecit, conjecto lapide in caput ejus. Hic fuit exitus ejus viri, qui præcipue hortator fuerat ejus belli. *Philipp. Melanchth.* l. 2. Chron pag. 129. Et hæc digna talionis pœna fuit. Nam Mardonius ore suo peccaverat, nunc igitur ære suo peccatum luere cogitur.

AXIOMA IV.

In mortuos non est sæviendum.

1. *Non verbis*, hoc est, *ne verbum asperius contra eos proferatur*, juxta proverbium: De mortuis & absentibus non nisi bonum. Hinc etiam graviter dixit *M. Aurelius Imp.* Turpe est Principi vivo pati, ut se præsente, ulli mortuo Principi maledicatur.

Et *Chilonis* Lacedæmonii præceptum laudatur: Defunctum non maledictis afficias, sed beatum prædices. Putabant namque viri prudentes, nihil ingenuo viro indignius, quam eos incessere lingua, qui respondere non possent: siquidem tam turpe hoc habetur, quam cum larvis vel umbris luctari.

2. *Non factis*, hoc est, *contumeliose corpora eorum non tractentur.* Pie namque & recte *Cassiodorus* inquit: Claudantur odia cum sepultis. Et de Iure civili in mortuos nulla datur actio aut sententia. Verba Legis ita sonant, L. 3. (si reus vel accusatus mortuus fit.) Si is, quem homicidii, seu cujusvis criminis postulasti reum, vita functus est, frustra ob pœnam desertæ accusationis conveniris, cum morte ejus crimen cum pœna sit extinctum, ac per hoc ademta est tibi necessitas accusationis; sicut *Ferdinandus Vasquius*, Illustribus Controvers. l. 3. c. 96. n. 7. & seqq. pluribus explicat & illustrat. Vide regulariter prohibitum est, ne sententia in mortuum feratur; sicut hoc *Franciscus Marcus* Decision. 777. Tom. I. Novel. pluribus confirmat. Similiter olim impium censebatur, viso cadavere insepulto, non injecisse pulverem. Quod in Antigone indicat *Sophocles*. Et Athenis *Buzyges* eos est exsecratus, qui inhumatum cadaver neglectui habuissent. Ad quod respicit *Horatius* hisce versibus:

Quanquam festinas, non est mora longa, licebit,
Injecto ter pulvere curras, &c.

Similiter apud Ebræos cautum Lege erat, ne insepultum hostem relinquerent, uti *Barthol. Chassanæus* in catalogo Gloriæ Mundi parte 11. considerat. scribit.

EXEMPLA.

REX ALPHONSUS hoc observavit. Cum enim Puteolos obsideret, atque animi laxandi causa in littore exspaciaretur, forte reperit ibi Genuensis militis cadaver, è triremi hostium à mari ejectum. Quo viso mox equo desilit, iisque omnibus qui prope aderant, desilire jussis negotium dat, ut terram effodiant, aliis ut nudum corpus obvelent: Ipse vero crucem ligneam sua manu fabricatam humati ipsius capiti affixit: sicut *Antonius Panormitanus* memoriæ tradit.

2. PYRRHUS gentilis Rex Epirotarum, ut *Eu-*

tropius refert, quam favendum sit sepulturæ, licet paganus foret, ostendit; qui cum mille octoginta ex Romanis in bello captos teneret, summo honore tractavit, multosque defunctos, licet hostes, honorifice sepelivit.

3. CÆSAR caput *Pompeii* hostis sui sepeliri mandavit. *Valer. Max. lib. 5. de humanitat. c. 16.*

4. ALEXANDER M. *Darii Codomanni* interfecti corpus Matri Tumburtini sepeliendum tradidit. *Valerius Maximus ibidem.*

5. Similiter HANNIBAL hostis sui corpus sepelivit, uti *ibid. Valer. Maxim.* refert.

6. PAUSANIAS Dux Spartanus Lamponem Æginetam, qui eum hortabatur, ut in Mardonium & nobiliores Persas mortuos sæviret, graviter objurgavit hisce verbis: Barbaros id potius facere decet, quam Græcos. Neque ego iis, quibus ista probantur, assentior. Sed contentus sum Spartanis meis placere honesta dicendo & faciendo.

Contra autem *crudeles sunt qui in corpora mortuorum quantumvis hostium sæviunt.* Quod *Chrysost.* (in Viatico itineris extremi) venusto simili declarat: Ut corvi, inquit, vultures, lupi, vulpes & alia fœda animalia cadaveribus delectantur: Ita invidi & hypocritæ insectatione mortuorum. Iidem instar Caini pavidi sunt, à strepitu folii contremiscunt: Et etiamsi vultu & voce aliud simulent, & horrendum in modum in alios debacchentur, tamen meticulosi, omnes amicos & hostes, domesticos & servos, conscios & ignaros suspectos habent. Quare non sunt contemnenda cadavera mortuorum, præsertim piorum, in quibus domicilium habuit Spiritus sanctus, & mens immortalis ipsa, & ad imaginem Dei condita.

Exempla.

I. CAMBYSES urbem Saim ingressus Amasis Ægypti Regis corpus sepulchro eruit, & tanquam viveret, verberibus cædi, acutisque ferramentis totum pungi ac deinde in foro comburi jussit. *Herodotus lib. 3.* Campofulgos. *lib. 9. cap. 3.* Sed expeditiones ejus quæ sequutæ sunt contra Æthiopes, Macrobios & Ammonios, infeliciter successerunt. *Herodotus ibidem.*

II. ANTONIUS Ciceronis occisi caput & manum, quæ Philippicas scripserat, amputari jussit, & ad se adferri, magnoque gaudio spectavit allatam, ac cachinnos sustulit. Satur inde ejus spectaculi in foro poni pro rostris caput dextramque jussit, ut publicum omnibus spectaculum præberet. Quasi vero mortuum contumelia afficeret, & non potius, se fortuna per libidinem abuti, & contaminare potentiam, ostenderet. *Plutarchus in vita Antonii.*

III. FULVIA *uxor Antonii* nece Ciceronis adeo lætata est, ut linguam exemtam ex interfecti capite aciculis confixerit. *Dio.*

IV. De SOPHIA, *Iustini* II *Imperatoris* Constantinopolitani *Conjuge*, scribit *Euagrius lib. 5. cap. 2.* quod cum Imperator Iustinus Iustinum cognatum suum decollari ex mera suspicione mandasset, illa decollati caput videns, in terram projectum pedibus conculcarit.

V. HERODIAS incestuosa illa mulier, neptis Herodis Magni, nupta fuit primum Philippo patruo. Sed postea ab Herode Antipa Philippi fratre abducta, incesta ejus consuetudine usa est: quod scelus cum reprehenderet in publica concione *Iohannes Baptista*, fraude & violentia Herodis interfectus est. Cujus decollati caput Herodiadis filia disco excepit, & ostentavit tum Matri tum Convivis, sicut *Matthæus c. 14. v. 11.* & *Marc. 6. v. 28.* commemorant. *Nicephorus l. 1. c.* 19. totam hanc historiam copiose descripsit hisce verbis: Caput Iohannis, inquit, etiamnum cruore tabido & pulvere respersum, lancique impositum in convivium, omni luxuriæ genere diffluens, inferri jubet: Spectaculum convivis quidem ipsis inamœnum & triste, matri vero puellæ gratum & jucundum. Admodum enim optaverat, quæsiveratque caput id, quod eam, quas concupiverat, rebus, ex sententia & libidine sua, uti inhibebat, ita resectum spectare, & linguam, zelo & æmulatione sancta velut cote acutiorem redditam, postremo mutam despicere. Supplicium vero tantæ crudelitatis non diu dilatum fuit. Nam (ut porro ibidem scribit Nicephorus) ipsa Herodias, Iohannis reprehensionem quodammodo etiam post capitis resectionem verita, conjungereque id rursus reliquo corpori timens, apud se, remotis arbitris, in abstrusiore regiæ loco sepeliendum duxit: truncum autem abjicere quopiam jussit. Eum porro solum discipuli ejus furtim sublatum, cum solenni veneratione in celebri quodam sepeliere loco. Furibunda sed enim & adultera (inquit porro) incestaque adeo illa, quæ quidem Herodis habebatur, revera autem Philippi erat conjux, vita longius acta, quum prius filiam & saltatricem acerbo fato sublatam vidisset, deinde ipsa quoque decessit: futuri seculi judicio & supplicio reservata, meras ibi quam citissime divinæ iræ fæces, intolerabilisque indignationis Domini calicem haustura. Filiæ autem ejus (dignus enim est, qui memoriæ mandetur) talis fuit obitus. Eundum ei quopiam brumali tempore erat, & fluvius trajiciendus: Qui cum glacie constrictus, coagmentatusque esset, pedes eum transibat. Glacie autem rupta (idque non sine Dei numine) demergi-

tur illa statim capite tenus: & inferioris corporis partibus lasciviens, molliusque sese movens saltat, non in terris, sed in undis, caput vero scelestum frigore & glacie concretum, deinde etiam convulneratum, & à reliquo corpore, non ferro, sed glaciei crustis resectum, in glacie ipsa saltationem lethalem exhibet, spectaculoque eo omnibus præbito, in memoriam ea, quæ fecerat, spectantibus revocat. Confer *Suidam* in voce Ἡρωδιάς.

Axioma II.

Virtus in imperiis suas habet periodos.

Quia omnis homo est mendax, inquit David *Psalm.* 116. *vers.* 11. h. e. vanus, varius, mutabilis & variabilis. uti etiam *Psalm.* 62. *v.* 9. ait: Vanitas filii hominum, & mendacium filii magnatum, in statera appensi, ipsa vanitate vaniores sunt. Sicut autem ipsa hominis natura, cor, & voluntas, non est stabilis, sed mutabilis: Ita quoque ipsæ virtutes in naturis hominum, etiam heroicis, non semper sunt diuturnæ & stabiles, sed sæpe in vitia horribilia degenerant.

[Mendacium sæpe usurpatur pro re nihili, cui nihil subest solidi. Ita mendax homo pro homine nihili & vano sumitur. *Prov.* 31. Mendacium est gratia, h. e. formæ venustas. *Ierem.* 15. Fons mendax, h. e. qui fallit spem. *Iesai.* 28. Posuimus mendacium spem nostram.]

Exempla.

Exemplum hujus Axiomatis elegans habemus *in Pausania* Spartanorum Rege. Hic enim initio erat:

I. *Erga patriam fidelis.* Quia multa præclare gessit domi forisque pro patriæ libertate defendenda.

II. *Erat in prælio fortis*, uti prælium Platæense devicto Mardonio ostendit. *Herodotus* hoc ei elogium tribuit: Potitus est Pausanias victoria, quas novimus, speciosissima.

III. *Erat in victu temperans:* uti patet ex cœna Persica & Laconica, quam victo Mardonio simul apparari jussit. Quod cum factum esset, Græcorum Duces accersivit, & ostenso utriusque cœnæ apparatu, hisce eos verbis allocutus est: *Viri Græci, hac ego vos de causa convocavi, quod volebam vobis amentiam Medorum Ducis ostendere, quod cum talem vitam duceret, ad nos subigendos venit, qui tam misere victitamus.*

IV. *Erat in victoria modestus, & erga victos humanus.* Quia cum quidam Ægineta nomine *Lampo* eum moneret, ut capita Persicorum Ducum cruci affigeret, sicut Persæ caput Leonidæ Regis Spartani simili contumelia affecerant, respondit: se mortuos nulla contumelia affecturum. Vide §. XLVIII.

Verum idem *Pausanias* devicto à Græcis Byzantio plane immutatus est, & virtutes ejus in vitia atque flagitia horribilia degenerarunt. Quia

1. *Factus est ambitiosus & infidelis erga Patriam.* Nam regnum totius Græciæ affectans, per occultos nuncios & variis artibus fœdera cum Xerxe Ducibusque Persicis fecerat, hac conditione, ut filia Xerxis uxor sibi desponderetur, utque ipse Persicis auxiliis adjutus Rex Græciæ fieret, eamque Persico imperio subjiceret.

2. *Factus est lascivus.* Nam Plutarchus scribit, quod virginem quandam nobilem, præcipui Civis Byzantii filiam, nomine *Cleonicen* rapuerit, eamque in subita consternatione noctu gladio interfecerit. Quod cum fecit, subinde ei in somnis irata apparuit, pœnamque denuncians eum hoc versu compellavit:

Στεῖχε δίκης ἆσσον· μάλα τοι κακὸν ἀνδράσιν ὕβρις.

Hoc est,

Pœna luenda tibi est; affert injuria cladem.

3. *Factus est intemperans & voluptuosus.* Nam cum, spreta mensa Laconica & frugalitate patria, luxu Persico delectaretur, fastuque tyrannico multa insolenter ageret, à tabellario quodam versuto literæ ejus ad Xerxen sunt proditæ Ephoris. Qui eum ex Byzantio revocatum prehendere & in carcerem ducere volebant. Ipse in templum Minervæ aufugit, ibi, cum Ephori ipsum arte technisque tabellarii crimen fatentem audiissent, inclusus fame periit. Et Mater ejus *Aleithea*, cum muro fores obstruerentur, primum lapidem in limine locavit, atque ita Pausanias turpi morte magnam belligloriam maculavit. Ante obitum autem in templo hinc inde cursitans, hanc lamentabilem sæpe vocem ingeminavit: *O Simonides, ô Simonides!* Interrogatus autem à vigilibus, templo admotis; Ecqua causa hujus ejulatus esset? curque toties Simonidem nominaret? respondit: se post pugnam Platæensem, cum gloria rerum gestarum efferretur, & Simonidem Philosophum, qui ea ætate inter sapientes facile Princeps erat, cum ironia quadam interrogaret in convivio, ut insignem aliquam sibi Regulam præscriberet, juxta quam vitam moresque suos componeret, talem accepisse: *Memento, Pausania, hominem te esse.* Qua Regula eum à superbia avocare, & simul de incertitudine fortunæ omniumque rerum humanarum admonere voluerit, quod nunc nimis sero intelligat.

Simile exemplum habemus in *Themistocle*, omnium Græcorum, juxta Herodotum, sapientissimo. Hic, ob timorem potentiæ, testularum suffragio

gio ejectus patria, quam servaverat, mox Lacedæmoniorum invidia, & cruentis accusationibus exagitatus, ad Molossorum Regem Admetum, & ab eo in Persiam profugit. Ibi calliditate atque magnitudine singulari apud Xerxen ejusque filium gratiam adeptus, Magnesiæ domicilium, ac ne bellum ingratæ patriæ inferret, epoto sanguine taurino morte voluntaria occubuit. *Thucyd. l. 1.*

PARÆNESIS.

Hic exitus Pausaniæ atque Themistoclis fuit eo tristior, quod ostendit, tantam esse imbecillitatem naturæ hominum, ut non solum fortuna sit instabilis; sed virtus etiam, quæ durabilior & firmior esse debebat, in præstantibus viris atque heroicis naturis sæpe exstinguatur. Quare agnoscamus naturæ infirmitatem, & virtutum omniumque donorum nostrorum mutabilitatem; & petamus à Deo, ut Spiritus ejus bonus nos in viam rectam ducere velit. *Psal.* 143. *v.* 11. Nam non est hominis via ejus, neque viri dirigere gressus suos. *Ierem.* 10. Sit hoc Symbolum nostrum quotidianum:

Duc Me, nec sine Me per Me, Deus optime, duci:
Me duce nam pereo; Te Duce, salvus ero.

AXIOMA VI.

Victoria in bellis est à Deo.

Deus namque Duces belli militesque ad præliandum instruit, eosque veram prudentiam militarem docet; sicut David Rex ille victoriosus ait *Psalm.* 144. *v.* 1. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prœlium, & digitos meos ad bellum. Deus militibus vires animumque addit; uti rursus David inquit, *Psal.* 18. *v.* 34. Deus præcinxit me virtute. *v.* 36. Ipse docet manus meas ad prœlium & brachia mea, ut arcum æneum confringam. Deus tegit scuto salutis suæ caput militum in die belli. *Psal.* 140. *v.* 7.

Contra autem hostibus panicum terrorem incutit, eisque spiritum aufert; uti dicitur *Psal.* 76. *v.* 6. Spoliati sunt potentes corde, obdormierunt somnum suum, & non invenerunt omnes viri robur in manibus suis. *v.* 7. Ab increpatione tua, Deus Iacob, sopitus est & currus & equus. *v.* 8. Tu terribilis es: & quis consistet coram te in ira tua? *v.* 9. De cœlo auditum fecisti judicium, terra tremuit & siluit. *v.* 13. Deus aufert spiritum Principibus, terribilis est Regibus terræ. Et *Psalm.* 34. *vers.* 16, 17. Similiter Rex *Salomon*, *Prov.* 21. *v.* 31. inquit, Equi ad prœlium præparantur; sed victoria est à Domino.

Exemplum.

Exemplum habemus in historia præsenti. Nam copiæ Xerxis pene innumerabiles primum à 300 Lacedæmoniis ad Thermopylas luxatæ, deinde à Themistocle in pugna Salaminea fractæ, tandem vero à Pausania ad Platæas prorsus destructæ & deletæ sunt.

PARÆNESIS.

Quare moniti sint Reges & Principes, ut bellum contra hostes suos gesturi, non confidant in multitudine aut robore exercitus sui, sed in Domino: ab eoque victoriam petant & exspectent, dicentes cum Davide ex *Psal.* 20. *v.* 6, 7, 8. Nunc cognovi, quod Dominus salvabit unctum suum, exaudiet illum de cœlo sancto suo: dextera ejus salvat potenter. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem nominis Domini Dei nostri recordabimur. Illi incurvati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus.

AXIOMA VII.

Luxus milites effœminatos reddit.

EXEMPLA.

1. *Exemplum* habemus *in exercitu Xerxis*, qui luxui & voluptatibus deditus erat; uti ex spoliis magnificis vereque regalibus in Mardonii castris repertis patet. Vnde non injuria Pausanias, Ducibus suis cœnam Persicam & Laconicam monstrans, Ducum Persicorum dementiam risit, quod talem vitam ducentes ad Græcos subigendos venerant, qui tam misere victitarent. (Vide §. 49.)

2. Simile exemplum luxus habetur *in Carolo Burgundiæ Duce*, *ejusque exercitu*, qui ad *Gransonium* ab Helvetiis magno prœlio victus est. De illo *Cominæus* lib. 7. Commentar. ita scribit: Fugiente illo, victores ingentem prædam fecerunt: Verum quantas consecuti essent opes, ignorabant. Tabernaculum, inquit, quoddam illius longe pulcherrimum & exquisitissimum partitum fuit ab eis in multa frusta. Patinas argenteas nonnulli, quum stanneas esse putarent, vilissimo precio vendebant. Adamantem ipsius toto orbe celeberrimum, cui erant appensi aliquot uniones, quidam, ubi reperisset, in pyxidem reposuit; mox sub currum abjecit: paulo post reversus sustulit, & sacrificulo cuidam vendidit aureo nummo. Is deinde à sui oppidi magistratu, cui miserat, accepit aureos duos. Breviter, quicquid eximium habuit ille, in eorum manus totum pervenit; eaque primum occasione, quæ sit

sit vis auri, cœperunt cognoscere. Hæc gemma preciosissima, cum deinde a mangonibus gemmarum ejus præstantia cognosceretur, & propter immensum precium diu nullum emtorem inveniret, tandem ad Turcos allata, & eorum Imperatori vendita esse dicitur; qui eam, uti constans fama est, in ornatum diadematis sui tanquam peculiare monile transtulit: in eoque hodierno die in magnis festivitatibus ostentatur. Idem *Cominæus* scribit, se vidisse torquem ejusdem Caroli, illo ad Nanceium cruento prœlio interfecto, valde preciosum & eleganter fabrefactum, quem collo gestare & honorifice circumferre solitus fuerat, Mediolani, ubi duobus aureis venditus fuit. Tantam autem fuisse ante illud tempus tenuitatem & frugalitatem Helvetiorum, legimus ibidem, ut, qui ad Carolum Ducem Burgundiæ de pace missi Legati, & deprecatores fuerant, (quod tamen mirum videtur) confessi sint, tantam esse ipsorum inopiam, ut calcaria & equorum frena per ipsius exercitum pluris deberent æstimari, quam omnis ea pecunia, quæ ex ipsorum agris cogi posset.

Contra autem, *ubi Milites opes & voluptates spernunt, ibi virtuti bellicæ student.*

Exempla.

1. De *Exercitu Alexandri Magni* Charidemus apud Q. Curtium ita ait: Vbi miles contemtor opum & divitiarum tantum virtuti suæ fidens bella gereret, & adhuc disciplina, paupertate magistra, staret, fatigatis humus cubile esset; cibus, quem occuparant, satiaret; tempora somni arctiora quam noctis essent; nihil tunc impervium conspiciebatur.

2. De *Exercitu Græcorum* Tritantechines Artabani filius ad Mardonium præsente Xerxe inquit apud Herodotum: Papæ, Mardoni, in quos viros induxisti nos ad pugnandum, qui non pecuniarum certamen agitent, sed virtutis!

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I.

Exitus Xerxis tragicus fuit. Nam post bellum in Asiam reversus amoribus operam dedit, incestam cum fratris sui Masisthæ uxore, ejusque filia nomine Artaynta, libidinem exercendo. Qua occasione factum est, ut Amestris uxor Xerxis ex vindicta privata Masisthæ uxorem, Xerxes vero ipsum Masisthen fratrem suum trucidarit. De quo *c.*2.§.8. pluribus egimus.

Post hæc parricidia Xerxes, qui terror antea erat gentium, bello in Græcia infeliciter gesto, etiam suis contemtui esse cœpit, ab Artabano patruo suo, adjuvante *Mithridate* Regis cubiculario, trucidatus est, A.M. 3507. ante C.N. 464. cum 21 annis imperium varia fortuna gessisset; additusque funeri natu maximus Darius, cui parricidium sceleratus interfector imputaverat. *Iustinus lib.* 3. *Diodorus Siculus lib. XI.*

USUS.

Hinc patet, quomodo Deus, justus ille Mundi Iudex, horribilia Xerxis vitia atque flagitia horribiliter puniverit.

1. *Incestas libidines*: juxta severissima Dei mandata, *Levit. c.* 18. *v.* 29. Omnis anima, quæ fecerit abominationes istas, (scilicet quas Deus in isto capite prohibuit) exscindetur de medio populi sui. item *v.* 28. Terra evomet tales habitatores suos. *Levit.*20, 10. Qui adulterium committit cum uxore alterius, moriatur uterque. Item *vers.* 21. Qui acceperit uxorem fratris sui, abominanda res est. 2 *Reg.* 12. *v.* 9. Nathan nomine Dei ad Regem Davidem adulterum inquit: Fecisti malum in conspectu meo, eo quod despexeris me, & tuleris Vxorem Vriæ, ut esset uxor tua: Ideo non recedet gladius de domo tua in sempiternum.

2. *Homicidia atque parricidia.* Quoniam in Græciam cum exercitu profecturus, *Pythii* filium primogenitum crudeliter absque ulla causa in duas partes discissum medium ab utroque viæ latere poni, & illac transire exercitum jussit; ut in §. 23. diximus. Et similiter *Masisthen* fratrem suum, quoniam ab uxore ad mandatum Xerxis divortium facere nollet, crudeliter interfici jussit. Nam mandatum Dei est: Qui gladium acceperit (nempe ex privata vindictæ cupiditate,) gladio peribit. *Gen.* 9. *v.* 6. *Matth.* 26. *v.* 52. *Apoc.* 13. *v.* 10.

3. *Superbiam immanem.* Tanta namque Xerxis superbia fuit, ut vel ipsis montibus, mari atque Diis, ad subjugandam Græciam cum exercitu proficiscens, minitaretur: quod vel ipsa elementa sibi loco cedere & aperiri debere crederet. Verum Deus, qui superbis resistit, & arrogantium perpetuus hostis est & Adversarius, ita omnem ejus potentiam fregit, ut nihil præclarius illa confecerit, quam ejusdem fugam, dedecus & perniciem. *Plutarchus in lib. de Iracundia.*

PARÆNESIS.

Quare quisquis es:

Desine grande loqui; frangit Deus omne superbum.

Magna cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur:
Disce supercilium deponere, disce cavere
Ante pedes foveam, quisquis sublime minaris.

I. OBSERVATIO HISTORICA.

Hic HERODOTVS desinit, qui novem libris complexus est historiam quatuor Regum Persicorum, atque 237 annorum, ab anno 3256 (id est, à morte Candaulis) usque ad pugnam ad Mycalen & fugam Xerxis. Estque hic annus à morte Mosis 1000. Vnde patet, quam multis annis Historia Mosaica Herodoti scriptis sit antiquior. Nam ab exitu ex Ægypto (quando Moses libros suos scribere aggressus est) ad Herodoti principium numerantur anni 803. Vide Historias nostr. Patriarch. in Præfat. Vixit Herodotus, dulcissima illa τῆς Ἰάδος μοῦσα, annos 52. Vetustissimus est omnium solutæ orationis scriptorum, qui hodie exstant, scrinium originum Græcarum & Barbararum, author in magno precio habendus. Ejus orationis tanta est suavitas, ut vulgo dicerent, ipsas Musas ejus Orationem finxisse, Musarumque ore Herodotum loquutum fuisse: quomodo id Cicero cum Quintiliano scriptum reliquerunt. Idcirco cum Herodotus Athenis in Panathenæis historiam suam publice prælegisset, & corona donatus esset, flens eum admiratus est *Thucydides* adhuc juvenis, qui reliquam Historiæ partem pertexit, usque ad bellum Peloponnesiacum.

II. OBSERVATIO PHYSICA.

Post pugnam Platæensem comportatis, elapso aliquo tempore, ossibus mortuorum carne nudatis, inventum est CAPVT NVLLAM SVTVRAM HABENS, sed ex uno osse solidum. MAXILLA item habens DENTES, etsi distinctos, tamen EX VNO OSSE universos, tam molares, quam cæteros. *Herodotus.*

ARTAXERXES LONGIMANVS.

MONARCHA V.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

1. ORIGO. *Artaxerxes Longimanus* Xerxis filius fuit. Tres namque filios Xerxes habebat, nempe; Darium, Artaxerxem & Hystaspem.

II.

II. APPELLATIO. Hic Rex dictus fuit *Artaxerxes*, cognomento *Longimanus*.

III.

ARTAXERXES vel ARTACHSASTA. Ebr. ארתחשסתא *Esdr.* 4. *v.* 6, 7, 8. Græce Ἀρθασασθά. Item: Ἀρταξέρξης. Apocryph. *Esther c.* 11. *v.* 2. & *c.* 16. *v.* 1. vel Ἀρτοξέρξης. Idem est atque, lumen vel fervor lætitiæ, ein hitziges freuden-liecht.

Herodotus lib. 6. *p.* 417. statuit, quod Artaxerxes idem sit quod *magnus bellator*. Verba ejus hæc sunt: Sane in Græca lingua pollent hæc tria nomina: Darius, Xerxes, & Artaxerxes. Δαρεῖος, Ἐρξείης. Ξέρξης, Ἀρήιος. Ἀρτοξέρξης, μέγας Ἀρήιος. h. e. Darius, idem est quod Ἐρξείης, id est, Coërcitor. Xerxes, idem quod Ἀρήιος, id est, Bellator; ad verbum, Martius. ARTAXERXES, idem quod μέγας Ἀρήιος, id est, magnus Bellator.

IV.

Nomen *Artaxerxes* dupliciter usurpatur. Est namque nomen tum *appellativum*, tum *proprium*.

1. *Nomen appellativum* est (uti Lyrano in *Esdr. c.* 4. & Metastheni Persæ placet) Regum Persarum, sicut *Pharao* Regum Ægyptiorum, & *Cæsar* atque *Augustus* Imperatorum Romanorum. Et in hoc generali significatu *Cambyses* vocatur Artaxerxes. Item *Smerdis* Cambysis frater, vel etiam *Pseudo-Smerdis*, ut quidam volunt, *Esdr.* 4. *v.* 6. vocatur *Arthasasta*. Quod nomen idem est atque Artaxerxes. Nam nomina Regibus mutata fuerunt, quando Imperii administrationem susceperunt: sicut etiam *Iosephus Scaliger* notat & probat. Ita *Cambyses* privato & proprio nomine dictus fuit CAMBYSES, avo suo paterno ὁμώνυμος. At publico & regio nomine dictus fuit *Achasverus*. Similiter *Smerdis*, sive verus sive falsus, privato & proprio nomine SMERDIS: at Regio & publico ARTHASASTA appellatus fuit. *Esdr.* 4. *v.* 7. Et *Plutarchus* in Artaxerxe illustre exemplum recenset de *Artaxerxe Mnemone*. Hic nomine proprio dictus est ARSICAS, postea vero μετονομασθεὶς, TRANSNOMINATVS est ARTAXERXES.

2. *Nomen proprium est*, quando V. & VII. Persarum Regi tribuitur: quorum ille Artaxerxes Longimanus; hic vero Artaxerxes Mnemon appellatus est.

V.

Hic autem *Artaxerxes* cognomento LONGI-

MANVS, Græce Μακρόχειρ, Germanicè Langhand/ appellatus fuit; idque duplici respectu.

1. PHYSICE, *à naturali longitudine manus:* vel *utriusque*; Quia secundum *Strabonem* lib. 15. adeo longis erat brachiis, ut stans rectusque manibus genua contingeret: vel *alterutrius*; Quia secundum *Plutarchum* in vita Artaxerxis, alteram manum nempe dextram haberet longiorem. Hoc excepto, pulcherrimus omnium mortalium sui temporis existimatus est.

2. ETHICE, *à liberalitate.* Quia liberalissimus erat, adeo ut *Phil. Melanchth.* in Chron.lib.2. p. 134. scribat: Deus Artaxerxis animum ita flexerat ad tuendos & juvandos Iudæos, ut non videatur unquam in genere humano alius Monarcha erga Ecclesiam munificentior esse. Ideoque cum longitudo manus dextræ ei vitio verteretur, ipse contra in bonum omen regiamque virtutem hoc ipsum convertebat, dicens: *Sibi tanquam optimo Principi naturam concessisse, ut manum dextram haberet ad largiendum amplissimam atque longissimam: alteram vero nempe sinistram ad accipiendum & detrahendum brevissimam & contractam.* Plutarchus in Artaxerxe. Quippe & Rege dignius, & beatius est dare, quam accipere, *Act. 20. vers.* 35. juxta commune proverbium: Beneficium addere est longe magis regale, quam auferre. Hic festivus Artaxerxis Longimani sermo congruit cum aureolo illo Christi aphorismo *Matth. 6. v. 3.* Μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου. h. e. Nesciat SINISTRA tua, quid faciat DEXTRA tua. Vnde patet, quod *Dextra* proprie sit organum donationis: *Sinistra* vero, acceptionis.

VI.

Hic Artaxerxes in libro Esther alio nomine dicitur אחשורוש ACHASCHVEROS. h e. Princeps hæreditatis. *Esther 1. v. 1.* De quo nomine plura vide in Historia Darii Medi.

AXIOMA POLITICVM.

Regum propria virtus est beneficentia & liberalitas. Vnde etiam εὐεργέται, Latine *Euergetæ* dicuntur ab ipso Christo. *Luc. 22. vers.* 25. & Ebraice נדיבים. h. e. Principes munifici. *Iob. 12. v. 21. Psal. 47. v. 9. Psal. 107. v. 40.* à rad. נדב, quæ significat, sponte & libere largitus est, fuit beneficus aut munificus.

Exempla.

1. TITVS VESPASIANVS, XI. Imperator Romanus, ob benevolentiam & beneficentiam erga subditos suos *Amor & deliciæ humani generis* appellatus. Hic recordatus quodam die in cœna, nihil à se eo die cuiquam præstitum, memorabilem hanc omnique laude dignam vocem edidit: *Hunc quidem diem, ô amici, perdidimus.*

II. De PETRO VIII. Portugalliæ Rege, Alphonsi IV. filio, *Duardus Nonius* (in libello de vera Regum Portugall. Geneal. T. 11. Hist. p. 1262.) scriptum reliquit, eum frequenter monuisse cubicularios suos, ut cingulum sibi laxarent, ne corpore presso aut constricto NON POSSET MANVM EXTENDERE, ad benefaciendum videlicet aliis.

III. FRANCISCO I. Galliæ regi laudi datum est, quod, ut *Franciscus* STIGMATA IN MANIBVS: ita quoque ille PERTVSAS haberet MANVS, quæ nihil retinerent, sed effunderent & ad alios deferrent.

Epigramma Ovveni ex loco Act. 20.

Accipere humanum est; inopi donare, Deorum:
Nunquam tam paucos credo fuisse Deos.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VII.

1. CONJVGES. Artaxerxes Longimanus duas Conjuges habuit.

VNA dicta fuit VASTHI ושתי *potatrix*, quæ prior Artaxerxis Conjunx fuit, sed ob superbiam & inobedientiam repudiata. Quoniam ad convivium à Rege vocata venire detrectavit. *Esther. 5. v. 9. & c. 2. v. 1.*

ALTERA dicta ESTHER אסתר, h. e. abscondita, fuit paupercula & captiva puella Iudaica ex tribu Benjaminis, filia Abihailis. Hæc utroque parente orbata à patruo Mardochæo educatur: postea inter captivas puellas Babylone electa fit uxor Artaxerxis Longimani, in ejusque thalamum transit. *Esther 2. v. 7.* Alio nomine dicta fuit HADASSA הדסה. h. e. myrtina. *Esther 2. v. 7.* Nam *Esther 1. v. 3, 4.* legimus, quod Rex Ahasverus grande convivium fecerit cunctis Principibus, Ministris & Præfectis provinciæ, ut ostenderet divitias gloriæ Regni sui, & magnitudinem atque Majestatem potentiæ suæ, nempe, 180 diebus. Finito hoc convivio jussit aliud institui, ad quod invitavit omnem populum, qui inventus est in Susan à maximo usque ad minimum; & jussit illud convivium in horto Regio per 7 dies continuari. quibus incredibili magnificentia cibum potumque in vasis atque poculis aureis

aureis præbuit. Septimo autem die cum Rex hilarior esset, septem Eunuchis suis, qui in conspectu ejus ministrabant, præcepit, ut Reginam Vasthi introducerent coram Rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis & Principibus pulchritudinem ejus: erat enim pulchra valde. Verum Regina Vasthi erat fastuosa, atque ad Regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire recusabat. Quamobrem Rex vehementer indignatus, & magno furore incensus, eam juxta consilium 7 Principum suorum repudiavit, & in locum ejus Estherem virginem Ebræam elegit, eamque Reginam Regni constituit. *Esther. c.*1. *v.* 5, 10. & *cap.* 2. *v.* 7. Quæ morum elegantia & formæ venustate mariti sui animum ita sibi devinxit, ut ardenti eam amore complecteretur, eique nihil denegare posset. Ipsa columen & decus totius populi Israëlitici fuit. Cum enim Hamanus Agagithes, odio Mardochæi flagrans, totam gentem Iudaicam è medio tollere cogitabat, tanquam abominabilem, illa eam, Deo gubernante, liberavit: ut postea dicemus.

VIII.

II. LIBERI ejus quatuor fuerunt: tres masculi, nempe Xerxes II, Sogdianus, & Darius Nothus; & una fœmella, nomine Parysatis. Sed ex qua conjuge illi sint prognati, ab Historiarum Scriptoribus non expresse memoratur.

IX.

1. XERXES II, vel JUNIOR, à Patris obitu regnum suscipit. Quod dum voluptatum studio negligit, vel fratris insidiis vel ebrietate immodica exstinguitur. *Ctesias, Diodorus Siculus, Sulpitius Severus, Iornandes.* Hic regnavit annum unum, juxta *Diod. Sicul.* l. 12. vel duos menses, juxta *Ctesiam.*

X.

2. SOGDIANUS (aliis dicitur *Secundianus*, aliis *Ogdianus*, Severo Sulpitio *Sucdianus*, aliis denique *Isogæus*) Xerxis fratris sui interitu ad Regnum pervenit, quod crudeliter ille administravit. Nam *Bogorasum* Eunuchum primarium cæde injusta sustulit, & Dario fratri insidias struxit. Vnde cum sibi odium omnium infestissimum, illi vero benevolentiam firmiorem parasset, bello ab eo gravi petitur, & prætextu pacificationis circumventus & captivus detentus, suffocatus in cineres conjicitur. Nam id Persici supplicii genus fuit.

Regnavit menses { 5, 6, 8 } juxta quosdam.
{ 7 secundum { Nicephorum, & Sulpitium Severum.

XI.

3. DARIUS NOTHUS Regem fratrem, in potestatem redactum, & vita & Regno spoliavit, eique in regno successit, quemadmodum postea in Historia ejus plenius dicturi sumus.

XII.

4. PARYSATIS fuit filia Artaxerxis Longimani, quæ fratri suo Dario Notho incesto connubio jungitur: uti in vita Darii Nothi exponemus.

XIII.

5. ACHÆMENIDEM fratrem suum honorifice habuit Artaxerxes, eumque Ægyptii belli Ducem constituit; qui prælio cum hostibus congressus, in acie occubuit. *Ctesias.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. IRENICA.

XIV.

1. *Regni occupatio.* Artaxerxes fraudulenta Artabani opera ad Regnum pervenit, postquam Darium natu majorem fratrem imprudens neci dedisset. Res ita sese habet: ARTABANUS, Præfectus Prætorii in Persia, Regem Xerxem è Græcia turpi fuga redeuntem, domique secure regnantem, astu circumvenit, eumque opera Mithridatis Eunuchi in cubiculum noctu admissus, decumbentem ac dormientem septem filiis robustissimis stipatus obtruncavit. Quo facinore perpetrato, non minori astu ad ARTAXERXEM natu minorem properat, eique nunciat, Patrem à Dario fratre regno & vita privatum: Suadet, Regnum ut præoccupet, fratris parricidii scelus parricidio ulciscatur: regios stipatores ad ferendum auxilium pollicetur. Iuvenis hoc tam tristi nuncio territus & perturbatus, ubi videt carissimi Patris in proprio sanguine provolutum cadaver, fidem dictis adhibet, furore corripitur, fratrem petit, dormientem inventum, quasi somnum fingeret, interficit. Interfecto autem Dario, *Artabanus* in societatem Regni assumitur ab *Artaxerxe* per septem fere menses.

XV.

2. *Regni conformatio.* Artaxerxes Regnum suum confirmavit nece tum Artabani, tum septem filiorum ejus. Cum enim Artabanus (uti *Diodorus Siculus* narrat) etiam Artaxerxi, cujus consors regni erat, insidias strueret, eumque stricto gladio vulnerasset, sed non lethaliter, ab Artaxerxe postea cum omnibus filiis trucidatus est. *Iustinus* rem

paulo aliter narrat: Cum Artaxerxem, inquit, sceleri suo superesse Artabanus videret, metueretque de Regno certamina Principum: assumit in societatem consilii Baccabassum, qui præsenti statu contentus, rem prodit Artaxerxi, ut Pater ejus occisus sit, ut frater falsa parricidii suspicione oppressus, ut denique ipsi parentur insidiæ. His cognitis Artaxerxes veritus numerum filiorum Artabani, in posterum diem paratum esse exercitum armatumque jubet, recogniturus & numerum militum & in armis industriam singulorum. Itaque cum inter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, Rex simulat se breviorem loricam habere; jubet Artabanum secum commutare. Exuentem se & nudatum gladio trajecit: tum & filios ejus corripi jubet, atque ita egregius adolescens, & cædem Patris & necem fratris, & se ab insidiis Artabani vindicavit.

XVI.

3. *Regni administratio.* Artaxerxes ab insidiis Artabani liberatus, omnia, quæ ad Regni statum pertinere, reique suæ conducere existimavit, rite composuit, remotis Satrapis, quorum animum fidemque in se suspectam habebat, aliisque substitutis ex amicis, constitutis item vectigalibus, commeatu cæterisque rebus, ad exercitum instruendum necessariis. Quibus omnibus diligentissime commodissimeque paratis, magnam apud Persas gratiam atque authoritatem inivit.

XVII.

Hic Rex multis præclaris virtutibus ornatus fuit. Quales erant:

1. HUMANITAS, quam luculentissime erga Themistoclem declaravit. Hic enim per Spartanos apud Athenienses proditionis cum Pausania initæ accusatus, ostracismo ab illis ad annos quinque Athenis pulsus erat. Ideoque ad ADMETUM Molossorum Regem in Epirum confugit, eique supplex factus est, eo ritu, qui apud Molossos sacrosanctus habebatur, & fere solus repulsæ securus. Filium enim Regis puerum amplexus, ad Vestæ aram se projecit. Inde etiam à Spartanis comminatione belli inferendi pulsus, ad ARTAXERXEM deducitur curru clauso, tanquam pellex Regis. Mos enim erat Persis, si pellicem Regi adducerent, ne quis eam aspiceret. Cum autem ad Regem pervenisset, eumque more Persico, tanquam Dei omnia conservantis effigiem adorasset & honorasset, (uti *Plutarchus* in Themistocle scribit) à nobilibus Persis, propter tot Persas occisos, ad mortem poscitur. Sed humanitate & prudentia Regis præsentissimo mortis periculo subtractus est. Nam impetrato à Rege spatio annuo ad discendam linguam Persicam se defendit, & absolutus in summo apud Regem honore habitus est, adeo ut Rex apud amicos se ipsum beatum prædicans, tanquam maximo sibi fortunæ beneficio oblato, precatus est Deos, ut semper eum animum hostibus darent, quo optimos suorum ejicerent. Noctu etiam in medio somno præ lætitia ter exclamavit: *Habeo Themistoclem Atheniensem.*

XVIII.

II. LIBERALITAS. Artaxerxes prudentia Themistoclis perspecta, prolixo eum hospitio excepit, uxorem ei dedit, & familiam copiosam, & præterea trium urbium opulentissimarum imperio donavit: nempe *Magnesiæ* propter copiam frumenti in panem: *Myuntis* propter piscium abundantiam in opsonium, & *Lymsaci* in vinum. *Diodorus Siculus* lib. 11. Vnde etiam posteriores Reges postea in consuetudinem traxerunt, ut, cum à Græco homine aliquid peterent, ei per literas pollicerentur, majorem apud se Themistocle futurum.

Similiter hinc Artaxerxis liberalitas effulget. Nam Xerxes pater Regis antea 200 talenta præcium ei promiserat, qui Themistoclem ad se adduceret. Ideoque cum Themistocles ad Artaxerxem veniens coram eo in genua procumberet, humaniter eum salutavit: *Tu*, inquit, *jam tibi ipsi 200 talenta meruisti. Par enim est, quia venisti ipse, id præmium, quod alteri, qui te adduceret, promissum fuit, accipias.* Ideoque Themistocles domum ad suos rescripsit: *Periissemus, amici, nisi periissemus. Optanda nimirum est jactura, quæ lucro majore pensatur.*

Similiter *Satibarzani* cubiculario injustum aliquid à se petenti, cum intelligeret hoc fieri impetrandorum trigesies CIↃ Dareicorum gratia, eam pecuniam à Quæstore jussu suo allatam tradidit, inquiens: Accipe, Satibarzana; hoc enim largitus, nihilo pauperior fuero: istuc vero si fecissem, essem injustior. *Plutarch.* Apophthegm. pag. 324.

NOTA.

Simile exemplum habemus in Augusto Imperatore. Hic decies sestertium edicto promiserat iis, qui Coracotam latronum in Hispania Ducem ad se deduceret. Coracotas intellecta, se ipsum Augusto sponte obtulit, & præmium ex edicto poposcit. Verum Augustus hunc hominem comprehensum non necavit, sed & veniam & pactum præmium dari jussit, ne aut mercede promissa vitam eripuisse, aut publicam securitatem violasse videretur adversus eum, qui sponte se ipsum judicio stiterat. Quotusquisque est, qui hostem suum nactus indemnem dimittat? Vide Monarchiam IV.

XIX.

XIX.

III. CLEMENTIA erga reos, atque LENITAS. *Plutarch.* in Apophtheg. pag. 324. ita de eo scribit: Artaxerxes primus instituit, ut, cum Principes viri supplicio afficerentur, non corpora, sed vestes, quibus se exuissent, flagellarentur, & non crines capitis evellerentur, sed tiara deponeretur. *Marcellinus* lib. 30. idem confirmat, quando ait, eum suppliciorum varietates lenitate genuina ita castigare solitum, ut tiaras ad vicem capitum quibusdam noxiis amputarit, & ne secaret aures, more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia præciderit.

XX.

IV. SEVERITAS erga *sceleratos*. Cum enim Artaxerxes Hamani Agagithæ superbi atque dolosi perfidiam & machinationes cruentas cognovisset, justa eum animadversione punivit. Cum enim Esther Regina pientissima Artaxerxem maritum suum, præmissis piis ad Deum precibus, liberrime adiret, & Deus Artaxerxis animum ita dirigeret, ut Estheri sceptrum aureum pro more Persico porrigeret, eum cum Hamane ad convivium invitavit, in quo Regi, occasione data, rem omnem aperuit, & eo rem deduxit, ut Rex sententiam de crudeli & horribili Iudæorum laniena retractaret, & Hamani perfidiam severissime vindicaret. Nam Hamanem in crucem agi mandavit, omnibus bonis ac possessionibus exuit. Dignitate Hamanis Mardochæus, bonis vero omnibus Esther potitur. Nam *Esther* 8. *vers.* 8. legimus, quod Ahasuerus concesserit Mardochæo potestatem mittendi literas regio annulo obsignatas ad omnes populos imperio suo subjectos, ut Edictum de exstirpandis Iudæis, quod Haman à Rege impetraverat, abrogaretur. Erat vero harum literarum, quæ Regis Persarum annulo obsignatæ erant, tanta authoritas, ut iis nemo contradicere auderet. Cum enim Rex Mardochæo mandasset, ut literas suo nomine scriptas, etiam annulo suo obsignaret, mox addit ad firmandam authoritatem literarum, quibus Regium sigillum impressum: Ὅσα γὰρ γράφεται τοῦ βασιλέως ἐπιτάξαντος, καὶ σφραγισθῇ τῷ δακτυλίῳ μου, οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀντειπεῖν. h. e. Quæcunque scribuntur Rege præcipiente, & obsignata fuerint annulo meo, non licet illis contradicere. *Esther* 8. *vers.* 8. Ita Deus justus Mundi judex calumniam Hamani graviter vindicavit. Nam in foveam, quam Iudæis innocentibus paraverat, ipsemet incidit; juxta aphorismum Davidis aureolum: In operibus manuum suarum illaqueatus est impius. *Psalm.* 9. *v.* 16, 17. Quoniam Mardochæus, impetratis postea à Rege Ahasuero literis, eo die, qui Iudæorum internecioni destinatus fuerat, per Iudæos, 75000. Ethnicos vim parantes interfecit. *Esther.* 9.

XXI.

VITIUM. *Artaxerxes vitio* NIMIÆ CREDULITATIS *laboravit*: uti ex Historia Esther patet. Nam *Esther c.* 3. legimus, quod, cum Mardochæus Iudæus Hamani Agagithæ (qui inter Proceres regni Persici primus erat, & velut alter Regis pater, sed fastu & immani superbia intolerabilis) assurgendi & adorandi honorem, ex patrio instituto, negaret, quem tamen omnes tum Persæ, tum exteri ad Regis mandatum ei exhibebant, Haman tanta ira exarsit erga Mardochæum, ut non tantum Mardochæum, sed etiam totam gentem Iudaicam cogitaret è medio tollere, tanquam abominabilem. Idcirco literas sanguinarias de omnibus Iudæis in toto Regno exstirpandis à Rege flagitat & impetrat. Rex ei tanquam viro primario & minime suspecto assentitur, & decretum annulo Regio obsignatum per totum regnum divulgari mandat.

AXIOMA.

Nimia credulitas Regum & Principum est pernicies. Experientia namque testatur, quod Reges & Principes, quando temere credunt, sæpe in magna pericula incurrant, imo in exitium ruant. *Gregor. Tholosan.* l. 22. de Republ. c. 11. p. 1409.

Exempla.

I. Rex DAVID Sibæ calumniatori nimis facile credidit, idcoque gravissime est deceptus, dum Mephiboseth bona & possessiones injuste ademptas Sibæ adjudicavit. 2 *Sam.* 16. *v.* 13.

II. Similiter Rex ACHASVERUS cruentis Hamani dolosi machinationibus nimis facile credidit. Instinctu namque illius ambitiosissimi atque insolentissimi hominis omnes Iudæi, una cum uxoribus & liberis, in toto Ahasueri Regno, centum videlicet & septem provinciis, degentes, quorum fuit innumerabilis multitudo, uno die (is erat tertius decimus mensis 12 Adar, qui forte peculiari ad hanc cædem delectus fuit) jussu Regis, dolosis & subreptitiis Hamanis persuasionibus decepti, prætextu religionis & rebellionis, crudeliter interfecti, & bona eorum direpta fuissent, nisi Deus Reginam Esther excitasset, eaque detectis falsis Hamani delationibus, animum Regis, machinationibus dolosis & cruentis in authorem omnesque illi adhærentes versis, ad saniora consilia pietate & prudentia sua flexisset, & hac ratione gentem

ſuam ab exitio imminenti conſervaſſet. *Eſther cap.* 8. & 9.

PARÆNESIS.

Quare moniti ſint Principes omneſque Magnates, ne delatoribus aures temere præbeant, iiſque facile credant. Qui enim facile credit, facile decipitur, ſecundum illud tritum ſermone vulgi proverbium. Hinc *Apollonius Thyanæus* rogatus à Rege Babylonis, quonam pacte tranquille tutoque regnare poſſet, ſimpliciter reſpondit; *Si multos honoraveris, paucis vero credideris.* Gregor. Tholoſ. l. 22. de Republ. c. 11. p. 1414.

Semper ob oculos ſibi ponant Emblema Epicharmi: *Μέμνησο ἀπιστεῖν: Memento diffidere.* Namque

Res mihi fracta fide: Res diffidendo retenta.

Probe hoc ipſum conſiderabat ALEXANDER M. qui, quando delatores alios delationibus apud ipſum involvebant, alteram aurem obturare ſolitus eſt, dicens: *Se alteram aurem reo vel accuſato reſervare.*

Similiter Elector Saxoniæ MAVRITIVS, nunquam ſolitus eſt calumniatorum delationes accipere, niſi ipſi ſponderent, ſe affuturos eſſe coram, quando accuſatos ea de re alloquuturus eſſet. Nec ſane melius refutari peſſimi delatores poſſunt, quam hoc modo, ſi jubeantur ea coram dicere in faciem præſentibus, quæ de abſentibus retulerunt, vel potius detulerunt. Quod ſi fieret, multi viri boni præter meritum tot tantiſque malis atque periculis haud involverentur.

Epigramma Ouweni.

Qui cuivis quidvis credit, male creditur illi.
Quod credis mihi plus, hoc tibi credo minus.

Plura hac de re vide in Hiſtoria Patriarch. in Iſaaco §. XXII.

II. POLEMICA.

XXII.

ÆGYPTII cum audirent tantas in Regno Perſarum eſſe turbas ob necem tum Xerxis, tum Darii filii majoris, occaſionem rebellandi ſibi ſumunt, Præfectis Perſicis ejectis, & INARVM Pſammetichi filium Regem creant, qui ab Athenienſibus ſuppetias petit, & claſſem trecentarum navium impetrat. *Diodorus Siculus* lib. 11. Idcirco ARTAXERXES ad recuperandam Ægyptum animum adjicit, atque ACHÆMENEM patruum ſuum cum inſtructiſſimo trecentorum millium exercitu, ut *Diodorus Siculus* ſcribit, in Ægyptum mittit, ſed conflictu habito, ipſe virtute Athenienſium ſuperatur, ſeque Memphiticis tueri muris cogitur. Hac clade audita Artaxerxes novos Duces, nempe, *Artabazum* & *Megabyzum*, qui milites ſuos exercitatione ad laborem & fortitudinem duraverant, ſubmittit. Qui in Ægyptum profecti, ſtatim obſidionem ſolvunt, & averſo fluvio naves Athenienſium in ſicco deſtituunt. Quæ, ne uſui eſſent Perſis, ab ipſis Claſſiariis cremantur. *Inarus* per proditionem captus in crucem agitur. *Ægyptii* ſeſe dedunt, atque ſub priſtini Imperii jugum redire compelluntur. Athenienſibus ad pugnam paratis datur venia, illiſque pax offertur, ut ſalvis ſuis rebus diſcedant. Qui per Aſiam profecti Cyrenen veniunt, & inde in Græciam redeunt. *Diodorus Siculus* lib. 11. *Thucydid.* lib. 11. *Cteſias Cnidius* l. 17.

AXIOMA.

Cum hoſtibus deſperatis non eſt pugnandum. Nam deſperatio aliquando timidos admiranda fortitudine atque robore induit. Quia neceſſitas omni arte eſt efficacior, quæ non modo uſitata præſidia, ſed etiam nova & inaudita adhibet. Et *Diodorus Siculus* ait: Neceſſitas naturam inſtituit, quæ temporibus parens, ſe ad id quod uſui eſſe videtur, accommodat. Hinc *Guiccard.* in Hypomneſib. Part. 2. pag. 25. graphice inquit: *Hoſti abire volenti iter minime intercludendum: ſed potius ut eſt in communi proverbio, argenteum ei pontem faciendum eſſe exiſtimant: alioqui verendum eſſe, ne in deſperationem converſa neceſſitas, viam ſibi cum multo ſanguine eorum, qui ſe parum prudenter opponerent, aperiret.* Nam juxta illud Virgilii:

Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.

EXEMPLVM.

Artabazus & *Megabyzus* Duces Artaxerxis, qui miſſi erant contra Ægyptios, qui defecerant ab Artaxerxe, noluerunt pugnare cum Athenienſibus, quorum claſſem inutilem reddiderant: cum vidiſſent eos deſertos eſſe ab Ægyptiis, & in ſummo rerum diſcrimine verſari. Addit ibi *Diodorus Siculus*: Imperatores Artabazus & Megabyzus, conſpecta omnium incredibili audacia, veriti, ne cum obſtinatis, jam ſalute abjecta, ad mortem pugnando viris, multa nequicquam ſuorum millia amitterent, fœdus cum Athenienſibus certa conditione ineunt: permiſſumque, ut abſque periculo incolumes Ægypto excedant. Vide *Diodorum* lib. 11. Bibliothecæ pag. 264.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

XXIII.

1. *Eſdræ Scribæ in Iudæam miſſio.* Artaxerxes anno

anno Regni sui septimo Esdram Sacerdotem & Scribam Legis Dei, edicto regio & privilegiis amplissimis instructum, cum magno populi comitatu in Iudæam dimisit, urbemque sanctam inhabitari, cultum Dei instaurari, Legem Dei doceri, & judicia atque Rempublicam rursus instaurari jussit.

Edictum Regis Artaxerxis Esdræ datum, exstat Esdr. cap. 7. à vers. 12. usque ad finem: ejusque hæc sunt verba.

v. 12. *Artaxerxes Rex Regum Esdræ Sacerdoti, Scribæ Legis Dei cœli doctissimo, salutem.* v. 13. *A me decretum est, ut cuicunque placuerit in regno meo de populo Israël, & de Sacerdotibus ejus, & de Levitis ire in Ierusalem, tecum vadat.* v. 14. *A facie enim Regis, & septem consiliariorum ejus missus es, ut visites Iudæam & Ierusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua.* v. 15. *Et ut feras argentum & aurum, quod Rex & Consiliarii ejus sponte obtulerunt Deo Israël, cujus in Ierusalem tabernaculum est.* v. 16. *Et omne argentum & aurum, quodcunque inveneris in universa provincia Babylonis, & quod populus offerre sponte voluerit, & de Sacerdotibus, qui sponte obtulerint domui Dei sui, quæ est in Ierusalem.* v. 17. *Libere accipe, & studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & sacrificia, & libamina eorum, & offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Ierusalem.* v. 18. *Sed & si quid tibi & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro, ut faciatis, juxta voluntatem Dei vestri facite.* v. 19. *Vasa quoque quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Ierusalem.* v. 20. *Sed & cætera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcunque necesse est, ut expendas, dabis de thesauro & de fisco Regis, & à me.* v. 21. *Ego Artaxerxes Rex statui, atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, ut quodcunque petierit à vobis Esdras Sacerdos Scriba Legis Dei cœli, absque mora detis.* v. 22. *Vsque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad batos olei centum; sal vero absque mensura.* v. 23. *Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli, ne forte irascatur contra Regnum Regis & filiorum ejus.* v. 24. *Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, Nethinæis & ministris domus Dei hujus, ut vectigal & tributum & annuas pensiones non habeatis potestatem imponendi super eos.* v. 25. *Tu autem Esdra secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue Iudices & præsides, ut judicent omni populo, qui est trans flumen; his videlicet, qui noverunt Legem Dei tui: sed & imperitos docete libere.* v. 26. *Et omnis qui non fecerit Legem Dei tui & legem Regis diligenter, judicium erit de eo, sive in mortem, sive in exsilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certe in carcerem.* v. 27. *Benedictus Dominus Deus Patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde Regis, ut glorificaret domum Domini, quæ est in Ierusalem.* v. 28. *Et in me inclinavit misericordiam suam coram Rege & Consiliariis ejus, & universis principibus Regis potentibus: & ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat super me, congregavi de Israël Principes, qui adscenderent mecum.*

In hoc Edicto Artaxerxis regio tres regiæ virtutes ejus conspiciendæ nobis exhibentur.

Admiranda Regis

1. *Gratia, quam ostendit in populi Israëlitici dimissione.* Nam gratiose concessit, ut quicunque vellent in universo Imperio Persico reverti in patriam Iudæam, reverterentur liberrimi. Ita namque *Esdr. cap. 7. vers.* 13. loquitur Artaxerxes in decreto suo. A me decretum est, ut CUICUNQUE PLACUERIT in regno meo de populo Israël, & de Sacerdotibus ejus, & de Levitis ire in Ierusalem, tecum vadat. *v.* 14. Quia à facie REGIS & SEPTEM CONSILIARIORUM ejus mitteris, ut visites Iudæam & Ierusalem in Lege Dei tui, quæ est in manu tua. Et *v.* 6. præced. inquit Esdras, quod Rex ei dederit OMNEM PETITIONEM SUAM, *secundum manum Domini Dei super se.* Hæc utique magna tanti Regis erat gratia, quod Esdræ amatori & instauratori Ierosolymæ nullam petitionem denegaverit.

Vbi notandum, quod *Dimissio populi Israëlitici* è captivitate Babylonica sit duplex.
- *Prior* facta est à *Cyro*, anno M. 3434. anno 1. Cyri Monarchæ. Tunc Iudæi in patriam redeunt, Ducibus Zorobabele & Iosua summo Sacerdote. *Esdr. cap.* 1.
- *Posterior* facta est ab *Artaxerxe Longimano*, anno M. 3514. anno Regni ejus 7. Et hic Iudæorum è Babylone reditus est anno 80 inchoatus.

Admi-

Admiranda Regis

- . *Liberalitas & Munificentia*, eaque
  - *Immediata.* Quia Rex & septem Regni Satrapæ ingentem vim auri & argenti sponte obtulerunt, ad templi instaurationem, & Sacrificiorum, rituumque sacrorum celebrationem. *Esdr. 7. v.* 15, 18. Et vasa templi aurea & argentea Esdræ restituerunt. *ibid. v.* 19.
  - *Mediata.* Quia præterea thesaurariis suis, qui erant trans flumen, mandavit, ut Esdræ largirentur quicquid postularet. *ibid. v.* 21.
- 3. *Clementia*, quam ostendit erga
  - 1. *Sacerdotes, omnesque ministros Ecclesiasticos*, quibus concessit *immunitatem* à tributis & vectigalibus, & cultum divinum restaurandi potestatem. *Esdr. 7. v.* 24.
  - 2. *Totam Rempublicam Iudaicam*, cui concessit αὐτονομίαν, h. e. propriam Iurisdictionem, tum in rebus Ecclesiasticis, tum in Politicis. Quæ consistebat
    - 1. In Iudicum & Magistratuum constitutione. *v.* 25.
    - 2. In causarum cognitione. *v.* 25. Vt judices populum gubernarent, secundum legem tum Dei, tum Regis. *v.* 26.
    - 3. In exequutione, ut de omnibus transgressoribus legis tum Dei, tum Regis, judicium ferrent, sive in mortem, sive in exsilium, sive in confiscationem bonorum, sive in carcerem. *ibid. v.* 27.

Vnde patet, quod recte scribat *Philip. Mel.* in Chron. lib. 2. p. 134. Deus Artaxerxis animum ita flexerat ad tuendos & juvandos Iudæos, ut non videatur unquam in genere humano alius Monarcha erga Ecclesiam munificentior esse.

VSUS.

Artaxerxes h. l. tanquam *Typus optimi atque liberalis Regis* nobis proponitur, qui Iudæos è Babylone migrare volentes gratiose dimisit, omnia vasa templi aurea & argentea eis restituit, Sacerdotibus omnibusque Dei ministris immunitatem à tributis atque vectigalibus dedit & αὐτονομίαν eis concessit, uti verba decreti *Esdr. 7. v.* 23, 24. sonant: *Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli, ne forte irascatur contra Regnum Regis & filiorum ejus. Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus & Levitis & Cantoribus, & Ianitoribus, Nathinæis & Ministris domus Dei hujus, ut vectigal & tributum & annuas pensiones non habeatis potestatem imponendi super eos.*

Simile reverentiæ ac benignitatis exemplum erga Sacerdotes *in Rege Pharaone* habemus. Cum enim universa Ægyptus extrema laborasset fame, comparandique frumenti gratia cogerentur Ægyptii vendere possessiones suas, & se Regis addicere servitio: soli omnium Sacerdotes, à necessitate vendendi terras, quibus donati à Regibus fuerant, solvendique tributi, fuere immunes: quin etiam in summa omnium inopia, fameque, alimentis è publico sibi datis abundabant.

Huc pertinet *elegans dictum Theodoreti* in Tractatu quæst. 106. in Genesin, his verbis: *Sola terra Sacerdotum Ægypti à præstando tributo quinta partis frugum immunis relicta est: usque adeo venerabantur homines impii eos, qui non erant dii: at vero Sacerdotes Dei viventis non gaudent hac immunitate.*

XXIV.

ACTA ESDRÆ.

1. ACTA HODOEPORICA sive ITINERARIA. Esdras Scriba ab Artaxerxe Rege Edicto regio & privilegiis amplissimis instructus anno septimo Artaxerxis die primo mensis primi cœpit ascendere de Babylone, *Esdræ 7. v.* 8. & plurimam turbam congregavit prope Babylonem ad fluvium, qui decurrit ad Ahava, *Esdr. c. 8. v.* 15. & in regione Caspia, quæ etiam sita est in Chaldæa, non procul à Babylone, *ibid. v.* 17. & juxta fluvium Ahava jejunium proclamavit, atque cum omni, quem secum habebat, populo, viam à Deo rectam petiit. *ibid. v.* 21. Et tandem XII. die mensis primi à flumine Ahava movit, profectus Ierosolymam 170 milliaribus. *ibid. v.* 31. Venit autem Ierosolymam primo die mensis quinti. *Esdræ 7. vers.* 8.

Factum hoc est anno
- A condito mundo 3514.
- A priori reditu Iudæorum ex Babel 80 inchoato.
- Artaxerxis Longimani regis 7. *Esdr. 7. vers.* 8.
- Ante ascensum Nehemiæ 13. *Nehe. 2. vers.* 1.
- Ante nativitatem Christi 457.

XXV.

II. ACTA IEROSOLYMITANA.

1. *Esdras* ingentem thesaurum secum adduxit Ierosolymam, quem Rex & Principes voluntarie in usum templi obtulerant. nempe Kikarim vel talenta 550, h. e. 7 tonnas auri & 80000 florenos, & vasa argentea 100 Kikarim, h. e. 1200000 ducatos Hungaricos. & crateres aureos 20, qui habebant drachmas mille, h. e. 1000 ducatos Hungaricos.

Summa est 21 tonnæ auri & 100 ducati Hungarici. *Esdræ* 8. *v.* 26, 27.

XXVI.

2. Esdras, tanquam verus visitator, publicum Ministerium instituit, verum Dei cultum restituit, & jurisdictionem tum Ecclesiasticam tum Politicam constituit. *Esdræ c.* 8. *v.* 35, 36. *Esdr.* 9. *v.* 1. *Esdr.* 10. *v.* 1.

XXVII.

3. Quia Iudæi duxerant uxores alienigenas, quæ diversæ religionis erant, contra expressum Dei mandatum *Deuter.* 7. *v.* 3. ita ut etiam manus Principum & Magistratuum in hac transgressione essent, Esdras divortium inter eos instituit, & Ethnicas Mulieres à viris separavit. *Esdr.* 9. *v.* 2. *Esdr. c.* 10. *v.* 2, 17, 44.

XXVIII.

4. Esdras tempore Nehemiæ, 13 anno post, populo universo Ierosolymis in Scenopegiis congregato, in platea, quæ est ante portam aquarum, librum legis, in præsentia Nehemiæ pincernæ, omniumque principum, in primo die mensis septimi prælegit, de mane usque ad meridiem. Esdras stetit in turri lignea, quam ad hunc usum fecerat: Et omnis populus viri pariter & mulieres illum legentem audiverunt. *Nehem.* 8. *v.* 1, 2, 3, 4.

XXIX.

II. *Nehemiæ pincernæ in urbem Ierusalem missio.* *Nehemias*, נחמיה Græce Νεεμίας, h. e. Solatium Domini, fuit Filius Hechaliæ vel Hachaliæ (*Nehem. c.* 1. *v.* 1.) ex tribu Iuda oriundus, sicut *Cedrenus* ex quodam Chronologo narrat. *Cognomento* dictus fuit התרשתא *Ha-Tirschata*, vel *Tirschata*, ut reddit *Arias Mont. in Bibliis. Esdr. cap.* 2. *v.* 63. *Nehem.* 7. *v.* 65, 70. *Nehem.* 8. *v.* 9. *Nehem.* 10. *v.* 1. h. e. Contemplans annum vel tempus. h. e. Chronologus, vel supputator temporis. R. *Abenezra* dicit in Chaldæa lingua esse nomen dignitatis. *Tremellius* interpretatur Commissarium seu Legatum Regis. *Munsterus* reddit Pincernam. Quæ sententia est optima. Nam ratione officii ipse Pincerna Regis Artaxerxis erat, uti constat ex *Nehem.* 2. *v.* 1. Hic fuit tertius qui populum Iudaicum per gentiles provincias dispersum in patriam sedem reduxit. Hujus *Commissio* tripliciter consideratur. 1. ratione *Ortus.* 2. ratione *Progressus.* 3. ratione *Egressus.*

XXX.

1. *Ratione* ORTVS. Hic Nehemias (qui Pincerna Regis Artaxerxis Longimani & in summa gratia & authoritate apud eum erat) postquam in arce Susan (ubi Rex in æstivis erat) ab Hanani Iuda afflictum populi sui urbisque adhuc post reditum Zorobabelis & Esdræ in ruinæ cineribus jacentis statum cognovit, eundem deploravit. *Nehem. c.* 1. *v.* 1, 2, 4. atque à Rege suo literas regias sumtusque impetrat ad opus ædificationis urbis absolvendum. Quibus instructus Susis Ierosolymam profectus est 230 milliaribus.

Factum hoc est anno	3527	ab Orbe condito.
		post consummationem Templi. *Esdr.* 6. *v.* 15.
	15	post migrationem Esdræ ex Babel. *Esdr.* 8. *v.* 31.
	20	Regni Artaxerxis Longimani in mense Nisan, h. e. in Martio. *Nehem.* 2. *v.* 1.
	444	ante Christi nativitatem.

XXXI.

II. *Ratione* PROGRESSVS. Acta Nehemiæ in ædificatione urbis Ierosolymæ sunt sequentia.

1. Postquam Ierosolymam venit, noctu lustravit murum urbis Ierosolymæ & portas ejus igni consumtas. *Nehem.* 2. *v.* 13.

2. Populum afflictum mœstumque ad ædificandum excitavit hisce verbis: Vos nostis afflictionem in qua sumus, quia Ierusalem deserta est, & portæ ejus consumtæ sunt igni: venite & ædificemus muros Ierusalem, & non simus ultra opprobrium. *Nehem.* 2. *v.* 17.

3. Iudæi hac Nehemiæ oratione animati strenue opus aggrediuntur, & manus eorum in bono sunt confortatæ. *Nehem.* 2. *v.* 18.

4. Catalogus ædificantium recensetur *c.* 3. ubi observatione dignum est, quod de Thecoitanis dicitur *v.* 5. Optimates eorum non supposuerunt colla sua in opere אדניהם Domini sui (ut vertit

 Arias

Arias Montanus,) h.e. Dei sui vel Dominorum suorum, (ut vertunt alii) Dei Elohim, qui in personis trinus est.

ADAGIUM.

Optimates non supponunt colla in opere Dominorum suorum. Nehem. 3. 5.

Metaphora est desumta à Bobus qui collo jugum trahunt. In oneribus publicis proportio Geometrica est observanda, ut nempe ditiores, quo plures atque majores eis sunt opes, eo majora onera sustineant. Quam proportionem vetustissimi Romanorum suo quoque calculo approbarunt, ut liquet ex oratione Servi Tullii Regis, apud *Dionys. Halicarnass. l. 4. Ant. Romanorum.* Δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τὸ αὐτὸ ἡγοῦμαι, τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους πολλὰ εἰσφέρειν, τοὺς δὲ ὀλίγα ἔχοντας, ὀλίγα. Iustum existimo & Reipublicæ utile, ut qui multum possident, multum conferant: parum vero, qui sunt in re tenui. Atqui plerumque ita fieri solet, ut ditiores colla jugo subducant, atque ii qui minus habent, exactionibus & laboribus tanto durius premantur; id quod *Thecoitanis* quoque in murorum Hierosolymæ urbis instauratione evenisse dicitur. *Nehem.* 3. *v.* 5. De qua iniqua portione hoc *Epigramma* observandum:

Quinio nil tribuit, nil dexter senio confert,
Cum petit are graves publica cura manus.
Pauperior misero est damnosa canicula Codro:
Binio contiguus, non habet unde ferat.
Ternio strenuior, junctusque quaternio, soli
Collatis opibus corporibusque juvant.

Germani pulcris rhythmis ita efferunt, uti Lutherus ad locum Nehemiæ in margine annotavit:

Daus Eß hat nichts;
Sechs Cink gibt nichts:
Quater Drey
Die helfen frey.

5. Ædificatio in angustia temporis est continuata: sicut Daniel Propheta *c.* 9. *v.* 25. loquitur. Nam etsi hostes Iudæorum initio hoc Iudæorum propositum sarcasmo exceperunt: (Nam Sanaballat Præfectus dixit: Quid Iudæi faciunt imbelles? Num sacrificabunt, & complebunt in die? Nunquid vivificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt? Et Tobias Ammonites proximus ejus dixit: *Ædificent! si adscenderit vulpes, dirumpet murum eorum lapideum.* Nehem. 4. vers. 1, 2, 3.) Tamen postea cum audirent, quod structura murorum Ierusalem procederet, & interrupta concludi cœpissent, vehementer indignati congregati sunt, fœdus iniverunt, atque opus cœptum armata manu impedire voluerunt. *Nehem. c.* 4. *vers.* 7, 8.

At Nehemias hoc nuncio accepto

Oravit. *Nehem.* 4. *v.* 9.

Custodes die ac nocte contra hostes locavit. *vers.* 9.

Ipse cum fratribus & stipatoribus suis vigilavit. *vers.* 23.

Populum animavit, ut in cœpto opere alacriter pergerent, neque in ista temporum angustia animis frangerentur. *v.* 14.

Populum armavit. *v.* 17.

Hoc modo omnis cura & opera dies & noctes posita est in ædificatione: & qui laborarunt, una manu ædificarunt, altera vero gladium ad repellendum hostem tenuerunt, cum humana diligentia divinum auxilium conjungentes.

6. *Murus* urbis completus est 25 die mensis Elul QUINQUAGINTA DUOBUS DIEBUS. Quo facto omnes populi Iudaici hostes in circuitu timuerunt, & intra semet ipsos valde conciderunt, propterea quod scirent à Domino factum esse opus hoc. *Nehem.* 6. *v.* 15, 16.

7. *Muro* absoluto valvæ instituuntur, & custodes portis applicantur. *Esdr.* 7. *v.* 1, 3.

XXXII.

III. Ratione EGRESSUS. Postquam Nehemias urbem, plateas, murumque ædificavit, ad constituendam Ecclesiam, Politiam & Oeconomiam animum adjicit.

XXXIII.

PRIMO: ECCLESIAM *constituit.* Ubi sequentia Acta sunt notanda.

1. Liber legis in panegyri totius populi Israëlitici ab Esdra Sacerdote & scriba, atque à Levitis per vices prælegitur & explicatur. *Nehem.* 8. *v.* 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9.

2. Festum Tabernaculorum per annos aliquot à reditu populi ex captivitate Babylonica intermissum restauratur & celebratur. *Nehem.* 8. *vers.* 14, 15, 16, 17.

3. Iejunium publicum proclamatur & instituitur. *Nehem.* 9. *v.* 1.

4. Publica peccatorum ὁμολογία & Confessio instituitur. *Nehem.* 9. *v.* 2.

5. Nehemias fœdus religiosum inter Deum & populum instituit. Seque & populum juramento Deo obstrinxit, quod ambulare velint in lege Domini, quam dederat in manu Mosis servi sui, ut custo-

custodirent & facerent universa mandata Domini Dei sui, & judicia ejus & ceremonias ejus, *&c.* Confer *Nehem.* 9. *v.* 38. Et nomina signatorum hujus fœderis enumerantur *Nehem.* 10. *v.* 1, 29.

XXXIV.

DEINDE: OECONOMIAM *constituit*. Nam inter capita fœderis etiam hoc continetur, quod nolint filias suas dare populo terræ, neque filias eorum accipere filiis suis. *Nehem.* 10. *v.* 30. Sicut Deus *Deut.* 7. *v.* 3. Israëlitis præceperat, ne scilicet illi occasione talium matrimoniorum in idololatriam & Ethnicam impietatem prolaberentur. Quod Dei præceptum Israëlitæ post reditum ex captivitate Babylonica parum observaverant: uti constat ex *Esdræ c.* 9. *v.* 1, 2. Et ibidem narratur, quod etiam *manus ipsorum Principum & Antistitum prima fuerit in prævaricatione ista*, h. e. quod non solum plebeii peccatum istud commiserint, sed etiam ipsi Principes, & quidem omnium primi. Quamobrem *Esdras ibid. v.* 12. hoc illis præceptum ex ore Dei repetit, hisce verbis: *Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum, & filias eorum ne accipiatis filiis vestris: & non quæratis pacem illorum & bonum eorum usque in seculum: ut confortemini & comedatis bona terræ, & hæredes habeatis filios vestros usque in seculum.* Ad hoc etiam præceptum servandum Nehemias denuo omnes Israëlitas juramento obstringit. *Nehem.* 10. *v.* 3.

2. Etiam usuras, quas ditiores Iudæi à fratribus suis tenuioribus tempore magnæ famis cum oppressione eorum sumebant, abrogavit: uti ex *Nehem.* 5. *v.* 1, 2, 7. constat.

XXXV.

TERTIO: POLITIAM *constituit*: ubi notanda sunt duo.

1. *Habitationum per sortes distributio.* Illi, qui reduces ex Babylone in instaurata urbe Ierusalem habitare debebant, sorte eliguntur. Recensentur autem triplices personæ. 1. Politici. 2. Sacerdotes. 3. Levitæ. *Primo: Personæ Politicæ* eliguntur tum ex tribu Iuda: *Nehem.* 9. *v.* 4, 5, 6. eorumque numerus indicatur *v.* 6, nempe quod fuerint quadringenti sexaginta octo viri fortes, qui in Ierusalem habitaverint: tum ex tribu Benjaminis: *v.* 7, 8, 9. eorumque numerus indicatur *v.* 8, nempe quod fuerint nongenti viginti octo. *Secundo: Sacerdotes* recensentur à *v.* 10. usque ad 15, eorumque numerus indicatur *v.* 12, 13, 14. *Tertio: Levitæ* recensentur à *v.* 15 usque ad 25. Numerus vero eorum indicatur *v.* 18. & 19. Reliqui vero Sacerdotes & Levitæ ex Israël, qui sorte non designati, in universis civitatibus Iuda habitabant, unusquisque in possessione sua.

XXXVI.

2. *Muri dedicatio. Nehem.* 12. describitur, quomodo *Murus* urbis Ierosolymæ à Nehemia Duce & Esdra Sacerdote magna cum solennitate & pompa sit dedicatus. Circa quam dedicationem Muri urbis Ierosolymæ tria veniunt consideranda: 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

XXXVII.

In ORTV facta est *Portarum & Muri mundatio* à Sacerdotibus & Levitis mundatis. *Nehem. cap.* 12. *v.* 30. Etsi enim non conspecta fuit lepra in muris urbis, tamen ruinæ illæ fuerunt profanatæ quodammodo per gentes, quæ civitatem olim destruxerant, omnique scelerum atque abominationum genere contaminaverant. Deinde urbs Ierosolyma erat sancta. *Psalm.* 87. *v.* 1. *Matth.* 4. *v.* 5. Ergo etiam Muri ejus sancti esse, h. e. ab usu communi & vulgari segregati, sacris usibus adaptari debuerunt. Nam *Dedicatio* est solennis actio, certis ceremoniis constans, qua res aliqua à communi & vulgari usu segregata, sacris usibus adaptatur. Ebræi vocant חנכה, Græci ἐγκαίνια. Latini Dedicationem. Germani Einweihung.

XXXVIII.

In PROGRESSV notanda *Dedicantium processio.* quæ describitur dupliciter: 1. προσωπικῶς, h. e. à persona dedicantium. 2. τοπικῶς, ratione Locorum, nempe, *Ex quo, Per quem, & Ad quem Dedicantes* processerint.

XXXIX.

DEDICANTES in duplicem Ordinem à Nehemia distincti fuerunt, qui super murum dedicandum processerant.

PRIMVS ORDO hic fuit. 1. incessit prior Chorus magnus laudantium, qui erant Levitæ. *v.* 31. Filii Cantorum, uti vocantur *v.* 28. Quia à Cantoribus nati & Cantorum officio ipsi præfecti erant.

2. Post eos ivit dimidia pars *Principum Iudæ. v.* 32, 33, 34.

3. Eos sequebantur quidam ex Sacerdotibus. *v.* 35, 36. Quorum Dux erat Esdras scriba. *v.* 36.

XL.

LOCA Processionis tria erant. 1. Processerunt a dextra parte muri usque ad portam sterquiliniorum. *vers.* 31. 2. A porta sterquiliniorum usque ad por-

portam fontis. *verſ.* 37. 3. A porta fontis uſque ad portam aquarum ad Orientem. *v. eodem.*

XLI.

SECUNDUS ORDO Dedicantium hic fuit.

1. Inceſſit SECUNDUS CHORUS gratias referentium (Levitarum.) qui ibat ex adverſo.

2. Poſt hunc ordinem ivit *Nehemias. verſ.* 38.

3. Sequebatur dimidia pars populi. *ibidem.*

XLII.

LOCA Proceſſionis ſimiliter erant tria. 1. Proceſſit hic ordo ex adverſo à ſuperiori parte turris furnorum uſque ad murum latum. *verſ.* 38. 2. A parte, quæ eſt ſupra portam veterem, & ſupra portam piſcium, turrimque Hananeelis & Turrim Meah uſque ad portam gregis (ovis.) *v.* 39. 3. A porta gregis uſque ad portam cuſtodiæ ſive carceris. *ibid.*

XLIII.

In EGRESSU deſcribitur Dedicantium Proceſſio IN TEMPLUM, circa quam duo notanda. 1. *Ordo.* 2. *Actio.*

Primo ORDO talis erat. In domo *Dei ſtabant duo chori laudantium* (Dominum, & dicentium gratiarum actionem) & Nehemias, & dimidia pars Magiſtratus cum eo. *v.* 40. Et Sacerdotes Eliakim, Maaſia, Miamin, Michea, Eliohenai, Hanania, *&c. verſ.* 40, 41.

XLIV.

Secundo ACTIO in Templo inſtituebatur gemina.

1. *Muſica.* Nam Levitæ & Sacerdotes exercebant Muſicam tum vocalem: quia clare cantabant, eorumque Præpoſitus הפקיד *Ietzraia*, *v.* 42. Tum inſtrumentalem. Quia gratias Deo agebant in cymbalis, nablis & cytharis. *verſ.* 27. & Sacerdotes quidam in tubis. *v.* 41, 42.

2. *Sacrificia.* Poſtea victimas magnas צבחים גרולים immolaverunt, cum gaudio magno, ſed & uxores & liberi & tota populi multitudo gaviſa eſt. Et audita eſt lætitia Ieruſalem procul. *v.* 43.

ABROGATIO ABUSUUM QUI IN ABSENTIA *Nehemiæ in Rempubl. Iudæorum irrepſerant.*

XLV.

Poſtquam Nehemias Dux fuerat in terra Iuda ab anno 20 uſque ad 32 Artaxerxis Longimani Regis, per annos XII, *Nehem. c.* 5. *verſ.* 14. rurſus profectus eſt in Suſan 230 milliaribus, ibique Regem VISITAVIT, atque abuſus omnes, qui in abſentia ſua in Rempubl. Iudæorum irrepſerant, magno zelo abrogavit, atque ita Eccleſiam & Rempubl. reformavit. In qua REFORMATIONI puncta ſeptem ſequentia ſunt notanda.

XLVI.

1. *Alienigenarum à communione populi Iudaici ſeparatio.* Cum Nehemias ſecunda vice Ieroſolymam reverſus, librum Legis Moſaicæ populo prælegi juberet, ejuſque lectionem populus audiret, inventa eſt Lex, *Deuteron.* 23. *v.* 3. qua *alienigenæ*, & in ſpecie *Ammonitæ* & *Moabitæ* à communione Eccleſiæ Iſraëliticæ excludebantur. Verba Legis hæc ſunt: *Ammonites & Moabites non intrabunt Eccleſiam Domini in æternum.* hoc eſt, ad publicas in Eccleſia Iſraelitica functiones obeundas non admittentur, etiamſi religionem Iudaicam amplexi fuerint. Hanc Legem ubi audirent, omnem alienigenam ab Iſraël ſeparaverunt. *Nehem.* 13. *verſ.* 3. Quamvis enim hæc ſeparatio dura videbatur, & ſine gravi offenſione fieri non poterat, tamen hac non obſtante, Nehemias & populus normam Legis divinæ ſequentes voluntatem Dei impleverunt.

XLVII.

II. *Cubiculi Levitici in templo profanati reformatio. Eliaſib* ſummus Sacerdos affinitate ſibi junxerat Tobiam præfectum Ethnicum, eique fecerat in templo cubiculum magnum (nempe ex pluribus aliquot contiguis, parietes intergerinos eximendo) quod ei inhabitandum conceſſerat. Cubiculum hoc antea erat ſacrum, h. e. ſacris uſibus deſtinatum. Levitæ namque prius in eo reponebant munera & thus, & vaſa ſacra, decimas frumenti & vini & olei, & partes Levitarum, Cantorum & Ianitorum & oblationes Sacerdotum. *Nehem.* 13. *v.* 5. Hoc autem Tobias, connivente & adjuvante Eliaſib ſummo Sacerdote, in profanos uſus converterat, inque eo utenſilia ſua domeſtica repoſuerat. Hoc ubi cognovit Nehemias, vehementer ei diſplicuit, utenſilia Tobiæ inde ejecit, illud mundavit, & vaſa ſacra in illud reponi demandavit. *Nehem.* 13. *v.* 7, 8, 9.

XLVIII.

III. *Portionum Levitis debitarum reſtitutio.* In abſentia Nehemiæ populus quoque Iſraëliticus avaritia inductus, portiones Levitis ex Lege debitas non dedit. Qua occaſione illi impulſi in agros diſceſſerunt. Nehemias autem hoc cognito Antiſti-

tes objurgavit, & Levitas in statione sua restituit, & populum ad dandas decimas illis ex Lege debitas adegit. *Nehem.* 13. *v.* 10, 11, 12, 13.

XLIX.

IV. *Curatorum constitutio.* Præterea Nehemias quatuor fidos proventibus Levitarum præfecit curatores, qui portiones & decimas à populo exigerent, & Levitis justo tempore traderent. *Nehem.* 13. *v.* 13.

PARÆNESIS.

Hinc discant omnes Ecclesiarum & Scholarum Antistites, ut Ministris Dei justo tempore salarium suum persolvant; ut illi, vigilantes pro animabus hominum, officium suum faciant cum gaudio, & non cum gemitu; *Hebr.* 13. *vers.* 17. & sic in studio suo remissiores fiant, imo plane discedendi occasionem inde sumant: ut h. l. exemplum Levitarum ostendit.

L.

V. *Profanationis Sabbathi abolitio.* Iudæi in absentia Nehemiæ variis modis Sabbathum profanaverant: 1. Torcularium calcatione. *v.* 15. 2. Onerum invectione. *v. eod.* 3. Victualium emtione. *vers.* 16. Hunc autem abusum Nehemias magno cum zelo abrogavit. Primo interdictione. *vers.* 15, 21. Nam contestatus est Nehemias (hoc est, Deum testem invocavit) se talem profanationem in posterum non passurum. Deinde: Cum inspectoribus objurgatione. *v.* 17, 18. Tertio, portarum occlusione. *v.* 19. Quarto, Ministrorum ad portas constitutione. *v.* 20.

PARÆNESIS.

Ita quoque Magistratus pii dent operam, ne Sabbathum, quod in cultu divino est consumendum, profanetur, omnesque occasiones illud profanandi auferant; ne videlicet convivia nuptialia aut genethliaca in eo celebrentur, scholæ athleticæ aut nundinæ anniversariæ instituantur, quin & profanatores ejus gravissimis pœnis afficiant. Huc pertinet serium Dei mandatum, quod exstat *Ierem.* c. 17. *v.* 24, 25, 26, 27. Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die Sabbathi, & si sanctificaveritis diem Sabbathi, ne faciatis in eo omne opus, ingredientur per portas civitatis hujus Reges & Principes, sedentes super solium David, & adscendentes in curribus & equis, ipsi & Principes eorum, viri Iuda, & habitatores Ierusalem: & habitabitur Civitas hæc in sempiternum. Et venient de civitatibus Iuda, & de circuitu Ierusalem, & de terra Benjamin, & de campestribus, & de montanis, & ab Austro, portantes holocaustum, & victimam, & sacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum Domini. Si autem non audieritis me, ut sanctificetis diem Sabbathi, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalem in die Sabbathi: succendam ignem in portis ejus, & devorabit domos Ierusalem, & non exstinguetur.

LI.

VI. *Vxorum Ethnicarum à viris Iudaicis separatio.* Postquam Nehemias cognovit, quosdam Iudæos Ethnicas mulieres, nempe Azotidas, Ammonitidas & Moabitidas matrimonii vinculo sibi copulasse, eorumque liberos Asdodice & non Iudaice loquentes audiret, graviter commotus est, cum Iudæis istis contendit, eis maledixit, (h. e. ex justo zelo eis mala imprecatus est) quosdam eorum percussit, & quibusdam crines evulsit: & juramento eos obstrinxit, ut non darent filias suas filiis eorum, neque acciperent de filiabus eorum filiis suis; & ab omnibus alienigenis eos mundavit. *Neh.* 13. *v.* 23, 24, 25, 26, 29. Nam Deus graviter in Lege sua prohibuerat, ne Israëlitæ commercio Ammonitarum & Moabitarum, tanquam populorum impiorum, uterentur, neque cum filiis eorum matrimonia contraherent. Idque eam ob causam, ne Israëlitæ per talia conjugia ad Ethnicam impietatem pertraherentur.

LII.

VII. *Ministerii sacri constitutio.* Denique Nehemias ordines Sacerdotum & Levitarum constituit, unumquemque in ordine suo. *Nehem.* 13. *vers.* 30.

CAPUT III.

DE EGRESSV.

LIII.

EX actis Ecclesiasticis in capite II enumeratis constat, Artaxerxem Longimanum magnum Ecclesiæ fuisse Patronum, qui Esdram & Nehemiam in Iudæam misit, ut ille Dei cultum, hic vero urbem & Politiam constitueret: quodque in toto genere humano Monarcha erga Ecclesiam Dei munificentior alius non fuerit, ut vere *Philippus Melanchthon lib.* 2. *Chron. pag.* 134. de ipso scribit. Cum autem 40 annos regnasset, mortuus est. *Diodorus Siculus.* A. M. 3547. ante C. N. 424.

VSVS MYSTICVS.

In hac Historia 6 veniunt consideranda. 1. *Artaxerxes*, sive *Ahasuerus*. 2. *Vasthi*. 3. *Esther*. 4. *Mardochæus*. 5. *Haman*. 6. *Sceptrum Ahasueri*.

I. ARTAXERXES, *sive* ACHASVERVS.

Artaxerxes Longimanus sive *Achasuerus est typus Dei Patris cœlestis*.

1. *Ratione dominationis*. Nam sicut אחשורוש *Achasuerus* significat *Magnum caput* aut *Regem*, ipseque 127 provinciis dominabatur: *Esther c.* 1. *v.* 1. Ita quoque Deus Pater est Rex magnus, qui potestatem habet in cœlo & in terra. Nam Domini est terra & plenitudo ejus, orbis terrarum & qui habitant in eo. *Psalm.* 24. *v.* 1. Ipse inquit: Meus est orbis & plenitudo ejus. *Psalm.* 50. *v.* 12.

2. *Ratione liberalis largitionis*. Sicut Achasuerus LONGIMANVS dicebatur & erat; quia liberaliter omnibus largiebatur: ita quoque Deus Pater habet manum ad benefaciendum omnibus hominibus longissimam & amplissimam. Vnde Mosi, num Deus 600000 hominum carne cibare posset in deserto, dubitanti, Deus respondebat: Num MANVS Domini CONTRACTA est? *Num.* 11. *v.* 22. Et *Iesai.* 59. *v.* 1. inquit: Ecce non est ABBREVIATA MANVS Domini, ut salvare nequeat, h. e. ad benefaciendum, & salvandum, non habet manum contractam aut decurtatam, sed longissimam atque amplissimam. Et *Psalm.* 145. *v.* 15, 16. inquit David: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illis in tempore opportuno. Aperis tu MANVM TVAM, & imples omne animal benedictione.

3. *Ratione habitationis*. Sicut Achasuerus habitabat in palatio Regio, cui nomen erat *Susan*, quæ vox notat lilium vel rosam amœnam: ita quoque Deus Pater habitat in cœlo, quod est instar rosæ amœnæ amœnum atque jucundum. Nam ipse implet lætitia vultum suum, & sunt delectationes in dextera ejus in æternum. *Psalm.* 16. *v.* 11.

II. VASTHI *Regina prior est typus Mundi*.

1. *Ratione* ORTVS. Nam sicut Vasthi ab Ahasuero Rege ad summum dignitatis & eminentiæ gradum est evecta, & Regina nuncupata: ita quoque Impii & filii hujus seculi plerumque ad gubernacula rerum sedent, & dignitate, authoritate, opibusque abundant, & omnia ad votum nutumque eorum fluunt. Vnde David *Psalm.* 17. *v.* 14. de illis inquit: quod sint viri hujus seculi, quod portio eorum sit in hac vita, & Deus thesauris suis ventrem eorum impleat. Et *Psalm.* 73. *vers.* 12. ait: Ecce ipsi impii & abundantes in seculo possederunt divitias.

2. *Ratione* PROGRESSVS. Sicut enim Vasthi valde voluptuosa & fastuosa erat, inque splendore atque voluptate vivebat; (secundum nomen suum; Vasthi enim potatricem significat) quæ ad Regem per septem Eunuchos eam vocantes venire detrectabat: *Esth. c.* 1. *v.* 12. Ita quoque Mundus immundus ὅλος ἐν πονηρῷ κεῖται, h. e. totus in malo jacet. 1 *Iohan.* 5. *vers.* 19. Omne quod est in mundo, est concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & fastus vitæ. 1 *Iohan.* 2. *vers.* 16. Ideoque impii Deum Regem cœlestem ejusque verbum spernunt atque contemnunt. Nam circumdat eos superbia: operti sunt violentia tanquam veste, prominet præ pinguedine oculus eorum, gradiuntur secundum cogitationes cordis sui, derident & malitiam de excelso loquuntur. Ponunt in cœlum os suum, & lingua eorum transit in terra. sic ut graphice eos depingit Asaphus, *Psalm.* 73. *v.* 6, 7, 8, 9.

Orbis hic nihil est aliud, quam publica scelerum officina, in qua vel Lycurgus ad malitiam commoveri posse videatur.

Pulchre *Ovvenus* in Epigrammatis:

In Mundo nil constat, in orbem vertitur Orbis;
Quid mirum? Recti quod sit in Orbe nihil!

3. *Ratione* EGRESSVS. Sicut Regina Vasthi ob fastum atque superbiam suam, quod Regis sui mandatum contemsit, repudiata & de solio deturbata est: *Esther* 1. *v.* 19. Ita quoque omnes impii & filii hujus seculi ob fastum atque superbiam e regno Dei ejiciuntur, juxta illud Adagium: Omnis qui se extollit, humiliabitur, non solum in hoc, sed etiam in futuro seculo. *Luc.* 14. *vers.* 11. & *c.* 18. *v.* 14. Et ostium vitæ æternæ est Christus. *Ioh.* 10. *v.* 7. Christus autem est humilis. *Matth.* 11. *v.* 29. Ergo qui per ostium hoc in vitam æternam ingredi cupit, illum humiliare se oportet. In quam sententiam pulchre *D. Augustinus Tractat.* 45. *in Iohan.* inquit: *Humilis est janua Christus Dominus: qui intrat per hanc januam, oportet humiliet se, ut sano capite possit intrare. Qui autem se non humiliat, sed extollit, per maceriam vult adscendere. Qui autem per maceriam adscendit, ideo exaltatur, ut cadat*. Exemplum habemus in Lucifero, de quo dicitur in Epistola Iudæ, *v.* 6. quod principatum suum non servaverit, & domicilium suum reliquerit.

III. ESTHER *Regina posterior est typus Ecclesiæ.*

I. *Ratione* ORTVS, h. e. *Orbitatis.* Sicut Esther erat puella paupercula, & utroque parente orbata: *Esther c.2. v.7.* Ita quoque Ecclesia in hoc Mundo est vidua, h.e. Patre atque Matre, id est, summis amicis atque patronis in hoc Mundo potentibus atque faventibus est viduata: sicut David conqueritur, *Psalm.* 27. *v.* 10. Pater & Mater dereliquerunt me. Vnde Ecclesia dicitur *vidua, Iesai. c.* 54. *v.* 4. *mulier derelicta & mœsta. ibid. v.* 11. Et pii, viduæ atque orphani. *Psal.* 68. *v.* 5. Similiter Discipuli Christi orphani dicuntur. *Iohan.* 14. *vers.* 17.

II. *Ratione* PROGRESSVS, idque triplici respectu.

Primo: Respectu PIETATIS, CASTITATIS & VENVSTATIS. Sicut Esther pia, casta, atque formosa erat: (Nam Esther idem significat atque עלמה *Alama*, h. e. abscondita. Quia pie & caste vivebat, atque ab omni pravo consortio sese segregabat & abscondebat. *Esther.* 2. *v.* 7.) Ita quoque Ecclesia pietati & castitati studet, à mundi consortio se abscondit, & soli Christo sponso suo adhæret, juxta illud *Psalm.* 73. *v.* 28. Mihi adhhærere Deo bonum est.

Secundo: Respectu PROTECTIONIS. Sicut Esther, licet pupilla quidem esset, & utroque parente orbata, tamen tutorem habebat Mardochæum, sub cujus patrocinio vivebat: *Esther* 2. *v.*7. Ita etiam Ecclesia in hoc mundo licet vidua sit atque virgo derelicta, mœsta atque afflicta, tamen Christum sponsum habet, sub cujus umbra in pace requiescit; sicut ipse ait ad discipulos suos: *Iohan.* 17. *v.* 33. In me pacem habetis, in mundo afflictionem habebitis; sed bono animo sitis, ego vici Mundum. Et David *Psalm.* 27. *v.* 10. ait: Pater meus & Mater mea dereliquerunt me; Dominus autem προσελάβετό με, assumsit me. Ipse namque est orphano Adjutor. *Psalm.* 10. *v.* 14, 18. Ipse est Pater orphanorum, & Iudex viduarum. *Psalm.* 68. *v.* 5.

Tertio: *Ratione* EXORNATIONIS. Sicut Mardochæus Estherem, quam adoptaverat in filiam, vestiebat atque exornabat: *Esth. c.* 2. *vers.* 7. Ita quoque Christus Ecclesiam suam, velut Estherem filiam suam dilectam, induit vestimentis salutis atque justitiæ. *Iesai. c.* 61. Hinc David *Psalm.* 45. *v.* 10. tanquam spirituali Epithalamio de Ecclesiæ ornatu magnifice alloquitur Christum sponsum hisce verbis: Filiæ Regum in preciositatibus tuis: Adstat Regina à dextris tuis in vestitu deaurato. Et *Apoc.* 12. *v.* 1. Ecclesia dicitur Mulier amicta Sole, h. e. Christo, qui est Sol justitiæ. *Malach. c.* 4. Quia Christum in Baptismo velut vestem nuptialem per fidem induit. *Gal.* 3. *v.* 27.

III. *Ratione* EGRESSVS. Sicut Esther à Mardochæo Tutore & velut Patre suo tandem in Regiam introducta, & ab Achasvero corona Regni donata & Regina facta est: *Esther.* 2. *v.* 17. Ita etiam Ecclesia tandem in cœlestem Susan, h. e. in cœlum à Christo sponso suo introducetur, & corona vitæ coronabitur. Hinc Ecclesia dicitur REGINA. *Psalm.* 45. *v.* 10. Et FILIA REGIS, *v.* 14. Omnis gloria filiæ Regis ab intus: vestimentum ejus fimbriis aureis. *v.* 15. Acu pictis vestibus adducetur Regi: Virgines post eam, amicæ ejus, adducentur tibi. *v.* 16. Adducentur in lætitia, & exsultatione ingredientur in palatium Regis.

IV. MARDOCHÆVS *est typus Christi.*

I. *Ratione* ORIGINIS. Sicut Mardochæus fuit filius *Iair*, *Esther.* 2. *v.* 5. quæ vox significat *Dei lumen*: Ita quoque Christus Iesus secundum Deitatem est filius Dei viventis, Lux vera. *Iohan.* 1. ἀπαύγασμα τῆς δόξης, h. e. *Splendor gloriæ.* Hebr. 1. *v.*3. Δόξα est lux copiosa. 2 *Cor.*3. *v.*7. Et *Exod.*34. *v.* 30. περὶ δόξης vultus Mosis legitur. Et *Luc. c.*2. *v.* 9. dicitur: Δόξα Domini circumfulsit Pastores. Ἀπαύγασμα vero est refulgentia ex illa luce. Quia ἀπαύγασμα significat fulgorem vel splendorem. Et *Sapient.* 7. *v.* 25. dicitur ἀπαύγασμα φωτὸς ἀϊδίου, splendor æternæ lucis. Similiter in Symbolo Niceno dicitur: *Lumen de lumine.* Credimus in Iesum Christum, *&c.* Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.

II. *Ratione* EXINANITIONIS. Mardochæus significat amarum, contritum vel myrrham contritam. Habuit ille nomen & omen, juxta illud vulgatum:

Conveniunt rebus nomina sæpe suis.

Nam revera Mardochæus fuit Mardochæus, h. e. amaritudine plenus atque contritus, quando cognovit, Regem Ahasverum instinctu Hamanis literas sanguinarias sigillo regio obsignatas per totum regnum promulgasse, de omnibus Iudæis in toto regno interficiendis. Tunc enim ipse & Esther, omnesque Iudæi & virgines atque ancillæ Estheris, tribus diebus & noctibus non comedebant, sed in sacco & cinere lugebant. *Esther.* 4. *v.* 16. Ita etiam Christus cœlestis ille Mardochæus fuit איש מכאבות *vir dolorum.* Iesai. 53. v. 3. Ipse in *ara terrea*, h. e. in horto cœpit λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, h. e. ingenti affici dolore atque mœstitudine, *Matth.* 27. *v.* 37.

γενό-

γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, h. e. tali correptus eſt dolore, ut ſudor ejus velut θρόμβοι αἵματος, h. e. grumi ſanguinis in terram decurrerent, *Luc.* 22, 44. & ipſe præ mœrore atque dolore clamaret: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem. *Matt. c.* 27. *v.* 38. Ipſe in *ara lapidea*, h. e. in prætorio à Pilato & Miniſtris ejus deriſui corona ſpinea coronatus, pallio purpureo indutus, per ludibrium cum genuflexione Rex ſalutatus, conſputus & bacillis graviter percuſſus eſt. *Marc.* 14. *v.* 65. Ipſe denique *in ara lignea*, h. e. in cruce longe plurima & maxime horribilia paſſus eſt, manus pedeſque ejus ferreis clavis cruci affixi, latus lancea transfixum, omniaque membra maximo cum dolore in cruce ſunt extenſa. Vnde ipſe Chriſtus in *Pſal.* 22. *v.* 15, 16, 17. conqueritur: Sicut aqua effuſus ſum, & diſſipata ſunt omnia oſſa mea. Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei. Exaruit tanquam teſta virtus mea: lingua mea adhæſit faucibus meis: in pulvere mortis me collocas. Verum ſic voluit Deus Pater Chriſtum Filium ſuum CONTERERE propter peccata noſtra, eumque vulnerare, ut nos pacem haberemus. *Ieſaiæ cap.* 53. *v.* 4. 5, 10.

III. *Ratione* EXALTATIONIS. Sicut denique Mardochæi luctus triduanus in lætitiam, & ipſius miſeria in gloriam eſt mutatus: Nam Deus Ahaſveri Regis animum pro admirabili ſua providentia direxit, ut gentem Iudaicam proſcriptam & damnatam liberaret, & Hamanem perfidum cruci affigendum mandaret. *Eſth.* 7. *v.* 10. Ita etiam Chriſtus tertia die à mortuis reſurrexit, ſummo cum tripudio omnium piorum, & gloria & honore ab Ahaſvero cœleſti coronatus. *Pſalm.* 8. *verſ.* 5. *Hebr.* 2. *v.* 9. & cœleſti luce velut veſte amictus in cœlos adſcendit, & ad dextram Dei collocatus, σύνθρονος Deo Patri factus, cum eo regnat in æquali majeſtate & gloria, & omnes pii atque electi cum eo feſtum *Purim* celebrabunt, h. e. in delectatione & lætitia regnabunt in omnem æternitatem.

V. HAMAN *eſt typus Diaboli.*

I. *Ratione* ORTVS. Sicut enim Haman in aula Ahaſveri fuit valde honoratus, & ſuper omnes Principes exaltatus, fuit in toto Regno Abrech, hoc eſt, Pater patriæ & Prorex: *Eſther. c.* 3. *v.* 1. Ita quoque Diabolus initio Angelus bonus atque formoſus à Deo creatus fuit, perfecta ſapientia, veritate atque bonitate fulgens. Habuit namque τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν καὶ τὸ ἴδιον οἰκητήριον, h. e. ſuum principatum & proprium domicilium. *Epiſtola Iudæ verſ.* 6.

II. *Ratione* PROGRESSVS. Sicut enim Haman fuit vale faſtuoſus atque ſuperbus, atque ab omnibus regni incolis, uti etiam à Mardochæo, adorari voluit: *Eſther.* 3. *v.* 2, 3. Ita quoque Diabolus eſt ſpiritus ſuperbiæ, qui ab ipſo Dei Filio in monte excelſo, in quo omnia Regna mundi & gloriam eorum ipſi monſtravit, adorari voluit. *Matth.* 4. *v.* 9. Et ſicut Haman Mardochæo omnibuſque Iudæis inſidiatus eſt, atque ſanguinarium à Rege Ahaſvero decretum per fraudulentiam extorſit de omnibus Iudæis in toto Regno exſcindendis: *Eſth.* 4. *v.* 8, 13. (Quod cum nomine ipſius congruebat. Nam per idem eſt atque tumultuator vel conturbator.) Ita quoque Diabolus ſerpens ille antiquus inſidiatus eſt calcaneo Chriſti omniumque Chriſtianorum, & cruentam cum illis gerit pugnam, quæ uſque ad finem Mundi durabit. *Apocal.* 12. *v.* 7, 12, 15. Et velut Leo rugiens noctes dieſque obambulat, quærens omnes pios devorare. 1 *Petr.* 5.

III. *Ratione* EGRESSVS. Sicut Haman tandem confuſus, & in patibulo, quod Mardochæo paraverat, ipſe funibus ligatus & ſuſpenſus periit: *Eſther* 7. *v.* 3. Ita quoque Diabolus, poſtquam Chriſtum, in calcaneo vulneratum, in crucem proditore Iuda Iſchariothe *Ioh.* 13. adegit, ipſe deſtructus periit, juxta dictum *Hebr.* 2. *v.* 14. Chriſtus per mortem ſuam κατήργησεν, h. e. deſtruxit eum, qui mortis habebat imperium, h. e. Diabolum. Et catenis noctis detractus in tartarum in judicium magni diei reſervatur. 2 *Petr.* 2. *v.* 4. Epiſtola Iudæ *v.* 4. Interim dum infernalis ille Haman ad nos deſcendens, iram magnam habet, h. e. horribiliter hiſce in terris ante finem Mundi graſſatur, oportet Eſtherem, h. e. ſanctam Chriſti Eccleſiam diligenter orare: tum cœleſtis Ahaſverus, h. e. Deus pater, ſceptrum ei aureum porriget: eâque ingratiam receptâ, non ſecundum merita ejus, ſed ſecundum gratiam & miſericordiam ſuam, cum illa aget. *Pſal.* 103.

VI. SCEPTRVM *Ahaſveri eſt typus Euangelii.*

Sicut enim Sceptrum Regis Ahaſveri aureum fuit ſignum atque medium gratiæ regiæ: Nam ſtatutum hoc erat in regno Ahaſveri, apud omnes Regni incolas pervulgatum, ut ſi vel vir, vel mulier, non vocatus à Rege interius atrium Regis intraret, juxta ſtatutum interficeretur: cui vero Rex aureum ſceptrum porrigeret, ille in vita conſervaretur: *Eſther* 4. *v.* 11. Ita etiam Euangelium eſt SCEPTRVM POTENTIÆ DIVINÆ, *Pſal.* 110. *v.* 2. quod Dominus emiſit è Zion in totum orbem terrarum. Nam

Nam hoc eſt vivum atque efficax potentiæ divinæ non tantum ſignum, ſed etiam organum, per quod Chriſtus cum omnibus ſuis beneficiis ad nos venit, & manſionem apud nos facit. *Ioh.* 14. *v.* 13. Per hoc venit ad nos cum regno ſuo gratiæ, illudque in cordibus credentium adminiſtrat. Nam Euangelium eſt potentia Dei ad ſalutem omni credenti. *Rom.* 1. *v.* 16. h. e. potens Dei organum ſalvandi credentes. Præterea Sceptrum Ahaſveri aureum, erat ſignum atque medium gratiæ & clementiæ regiæ, non *quovis modo*, ſed *certo modo*, h. e. *in uſu ſuo legitimo* conſideratum. (Nam Sceptrum illud etſi ex auro fabrefactum erat, tamen per ſe & abſque uſu, nempe vel ciſtæ incluſum, vel menſæ impoſitum, nemini vel millies intranti gratiæ regiæ ſignum erat, & nemini vitæ ſalutem afferebat, ſed quando IN VSV SVO LEGITIMO erat, h. e. quando Regis manu apprehenſum intranti *porrigebatur*, & *ab intrantis manu tangebatur*, túm intranti ſignum atque medium clementiæ erat, ne à Satellitibus Regiis interficeretur. *Eſth.* 4. *v.* 11. *Exemplum* illuſtre habemus in *Regina Eſther*. Hæc die tertio poſt luctum veſtibus regalibus induta, in atrio domus Regiæ interiori ſtabat contra baſilicam Regis: Et Rex in ſolio Regio in domo ſua Regia verſus oſtium ſedebat: Cumque vidiſſet Reginam Eſtherem in atrio ſtantem, invenit gratiam in oculis ejus, & EXTENDIT AD EAM SCEPTRVM, quod MANV tenebat AVREVM. Quæ accedens TETIGIT ſummitatem SCEPTRI ejus. Dixitque ad eam Rex: *Quid vis, Eſther Regina? Quæ eſt petitio tua?* Etiamſi dimidiam Regni partem petieris, dabitur tibi. *Eſther c.* 5. *v.* 1, 2, 3.) Ita etiam Euangelium eſt organum ſalutis atque vitæ æternæ, non quatenus ſyllabis & literis conſignatum in charta aut volumine continetur, aut voce humana recitatur *extra proprium, verum & legitimum uſum ſuum*. Etſi enim Euangelium idcirco literis conſignatum eſt, ut ex iis tanquam ex penu, ſuo tempore ad ſuum uſum depromatur; tamen *per ſe extra ſuum officium*, nec eſt triſte, nec jucundum, nec occidit, nec vivificat: ſed quando Euangelium eſt IN VSV SVO PROPRIO, VERO, atque LEGITIMO ET ORDINARIO, ad quem divinitus eſt inſtitutum, h. e. quando à Miniſtro Eccleſiæ annunciatur, & à credentibus recipitur, & manu fidei tangitur, tum demum eſt organum ſalutis. Nam *Euangelium & Scriptura non proſunt ex opere operato, ſed neceſſum eſt ut fide miſceantur auditoribus*. Hinc D. *Paulus* Rom. 1. v. 16. ait, quod Euangelium ſit potentia Dei, h. e. potens Dei organum ad *ſalutem omni credenti*. Non dicit nude & crude, quod Euangelium ſit *potentia Dei* ad ſalutem; ſed addit: OMNI CREDENTI. Et contra de Iſraëlitis inquit Apoſtolus; *Hebr.* 4. *v.* 2. quod auditus ſermonis illis non profuerit, *μὴ συγκεκραμένος τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν*, h. e. quod non eſſet CVM FIDE MIXTVS, aut CVM FIDE CONJVNCTVS, iis, qui audierant. Vnde patet quod Euangelium ſit *δύναμις τοῦ Θεοῦ σωστική*, h. e. *potentia Dei ad ſalvandum*, non quando conſideratur IN SENSV ABSOLVTO, h. e. in ſe & per ſe ABSQVE VSV, neque etiam IN VSV ALIENO & ILLEGITIMO, ſed in VSV PROPRIO, VERO & LEGITIMO, ad quem à Deo eſt deſtinatum.

ANTITHESIS.

Hinc patet, ſuperſtitioſum & juſta reprehenſione dignum eſſe, quod homines in Papatu primum caput *Iohannis* Euangeliſtæ minutiſſimis literarum apicibus deſcribant, atque è collo ſuſpenſum geſtent: eique mirificam quandam vim & virtutem alexicacam Dæmones fugandi & morbos ſanandi tribuant: Sicut hac de re ſcribit *Salmeron* tom. 4. commentar. pag. 614. Conſuetudo eſt, inquit, Chriſtianis, geſtare appenſum è collo Euangelium, aut alias res ſacras ſive reliquias. Nec error eſt, ſi ex reverentia Sanctorum deferantur, cum ſpe, quod forte Deus miſerebitur. Hinc legimus in B. *Cæciliæ* laude, Codicem Euangelicum ſemper eam in ſinu geſtaſſe, & *Conſtantinum* Imperatorem Chriſti clavum diademate circumtuliſſe.

Verum hic ſuperſtitioſus Papiſtarum ritus cum fine Euangelii revelati pugnat. Etenim Deus ter *Opt. Max.* non eo fine verbum ſuum nobis revelavit, ut ad morbos corporales pellendos characteribus ejus utamur, ſive potius abutamur: ſed ut ex eo ad vitam æternam atque animarum ſalutem inſtruamur. *Rom.* 1. *v.* 10.

MONARCHA VI.

DARIVS NOTHVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I.

1. **G**ENERATIO & *Appellatio*. DARIVS cognomento NOTHVS, fuit VI. Rex Perſarum, filius Artaxerxis Longimani; ſed non ex legitimo matrimonio, verum è Coſmartidine Babylonia pellice ſuſceptus. Vnde NOTHI cognomentum accepit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

II.

2. VXOR ejus fuit PARYSATIS. De hac duplex est Historicorum sententia.

I. *Philippus Melanchthon* l. 2. p. 137. & *Sleidanus* putant eam fuisse sororem Artaxerxis Longimani: ac proinde Darium Nothum ejus fuisse sororium.

II. *Plutarchus* vero in Artaxerxe scribit, eam fuisse filiam Artaxerxis Longim. & fratri suo incesto connubio junctam. Quem incestum Deus in posteritate horribiliter punivit.

III.

Hæc *Parysatis* mirabilis plane atque crudelis fœmina fuit. Nam STATIRAM conjugem Artaxerxis Mnemonis filii sui (quam *Plutarch.* in Artax. p. 1012. *γυναῖκα καλὴν καὶ ἀγαθὴν*, h. e. fœminam elegantem & probam vocat) quamque Artaxerxes ardenti amore complectebatur, variis modis oppugnatam, toxico necavit: & CARIN atque MITHRIDATEM, qui Cyri filium in bello interfecerant, & MESABATEN, eunuchum, qui caput ei occiso atque dextram amputaverat, inaudito suppliciorum genere excarnificavit; uti in Histor. Artaxerx. Mnemon. §. 28, 29, 30. plenius dicturi sumus.

IV.

Apophthegma Parysatidis hoc fuit. Iubebat illa τὸν βασιλεῖ μέλλοντα μετὰ παρρησίας διαλέγεσθαι βυσσίνοις χρῆσθαι ῥήμασι. h. e. *Eum qui Regem admoniturus esset, byssinis uti verbis.* Plutarch. Apophthegm. Imperat. pag. 324. ÆSOPVS eandem sententiam propriis verbis eleganti Paronomasia sic exprimit: τοῖς βασιλεῦσι δεῖ ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα, ὁμιλεῖν. h. e. *Regibus conversandum esse, vel quam paucissime, vel quam jucundissime.* Plutarch. in vita Solonis.

V.

II. Quidam Historici tradunt, hunc Darium habuisse etiam vel conjugem, vel concubinam formosissimam, quam adeo ardenter dilexit, ut mortuam in vitam revocari eam optaverit. Historia hæc reperitur in *Epistola Iuliani Apostatæ* ad Amerium, quæ in volumine Epistolarum Græcarum exstat, & ad hunc Darium referri solet. verba hæc sunt. Cum Democritus Aderita Philosophus aliquando è peregrinatione sua longinqua tandem etiam accederet ad *Darium* tum dolentem obitum conjugis sive concubinæ cujusdam suæ formosissimæ, ut ad consolandum Regem aliquid diceret, promisit redditurum vita defunctam, si necessaria ad illam sibi rem suppeditaret. Rex lætatus, cum petere juberet, quæ vellet, jussit sibi dari tria nomina aliquorum hominum, qui per omnem vitam sine luctu & adversa fortuna vixissent, quæ inscriberet monumento conjugis. Id vero cum se præstare non posse affirmaret, respondet *Democritus*, insipienter itaque facere, cum ipse fortunam postularet singularem, & communem omnibus recusaret.

PARÆNESIS.

Stultum *Darii* votum fuit, quod concubinam suam denatam in vitam revocari à *Democrito* Philosopho petiit. Nam communis omnium hominum sors est: MORI. juxta illud: Statutum est hominibus ut semel moriantur. *Hebr.* 9. *v.* 27. Deus namque redigit homines in nihilum, h. e. in cinerem, *Psal.* 90. *v.* 3. juxta Dei sententiam in Paradiso promulgatam. *Genes.* 3. *v.* 17. Quocunque die comederis de arbore vetita, morte morieris. h. e. mortalis eris, & singulis diebus mortem exspectabis. *Theodoret.* Quare nemo communem hominum sortem recusare & propriam desiderare debet; sicut *Democritus* Darium recte monuit. Et *Terentius* Gentilis graphice ait: Homo sum, humani à me nihil alienum puto.

VI.

III. LIBERI. Darius ex Parysatide quaternos suscepit liberos, nempe, *Arsicam*, (qui postea Artaxerxes transnominatus, & cognomento Mnemon dictus est) *Cyrum*, (qui à Cyro majore Cyrus appellatus est) *Ostanem*, & *Oxathrem*.

II. ACTA POLITICA.

VII.

I. REGNI OCCVPATIO. Postquam Pater Darii Nothi Artaxerxes Longimanus diem suum obiisset, XERXES II. Regnum suscepit, sed eum crapulam edormientem, frater ejus SOGDIANVS interfecit, postquam unum annum regnasset, uti *Diodorus Siculus* scribit, & fratri interfecto in Regno successit. Sed & ipsi dolo atque parricidio quæsitum imperium paucos dies stetit, cum multa ageret tyrannice, Bagorasum præcipui nominis Eunuchum cæde injusta tolleret, & DARIO fratri occul-

occultis insidiis exitium minaretur. Nam Darius sub patre Artaxerxe Longimano Hyrcanorum Satrapiam regebat, quam à Xerxe retinere permissus, à Sogdiano insidiose evocabatur. Quod periculum ille mature olfaciens, jussa illius detrectat, arma contra Regem capit, & adjutus promto omnium studio, Regem dolo in potestatem redactum regno & vita spoliat. Nam juxta morem Persicum, eum in cineres dejici mandavit, postquam sex aut septem menses regnasset. *Diodorus Siculus* lib. 12. *Pausan. Ctesias Cnidius* lib. 18. *Eusebius*, *Cedrenus*. Ita Darius, suis copiis Principumque auxiliis fultus, ad Regnum perducitur, aliena magis voluntate, quam sua, atque regium DARII nomen assumsit. Nam antea OCHUS dictus fuit.

Factum hoc est anno	3548	ab orbe condito.
	9	Belli Peloponnesiaci.
	423	ante Christi nativitatem.

VIII.

II. REGNI ADMINISTRATIO. Nova defectione Ægyptum amisit. Medos & Persas tertio rebellare ausos gemina expeditione compescuit, urbes, quas Majores ejus per Asiam possederant, universas recepit. Invitavit ad se magnis propositis muneribus POLYDAMANTEM. de cujus incredibili robore *Suidas* in voce Πολυδάμας, & *Pausanias* lib. 6. scribunt, quod tantarum virium fuerit, ut currum, incitante equos auriga, detinere posset. Periit obrutus speluncæ ruina, quam labascentem se solum manibus sustinere crediderat. *Pausanias* in Eliacis 2. Darius etiam edoctus de Cyri filii in Autobisacem & Mitræum sævitia, cum eo nomine domum revocatum puniturus esset, ante adventum ejus è vita decessit. *Thucydides*, *Diodorus Siculus*, *Iustinus*, *Xenophon*. Moriturus Arsicam tanquam Primogenitum Regni successorem constituit, licet Mater Parysatis Cyrum juniorem ad regnum promovere niteretur; verum non adduxit eum tamen in sententiam suam, sed ætate prior est Rex designatus, & ARTOXERXES TRANSNOMINATUS. Cyrus vero Ioniæ atque Lydiæ Dux constitutus est. *Plutarch.* Artaxerx. Verum Cyrus, sorte sua haud contentus, fratri Regi bellum intulit, in eoque victus & occisus; sicut postea in historia Artaxerxis Mnemonis plenius dicturi sumus.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

IX.

Sulpitius Severus lib. 2. Historiæ sacræ, *Ioseph. Scalig.* l. 6. de emendatione tempor. cap. de hebdomadib. Danielis, & *Seth. Calvis.* in Præfatione Chronolog. suæ pag. 152. putant, hunc Darium esse illum, cujus fit mentio *Esdr. cap.* 6. & *Zachar. cap.* 1. & 7. Et *Aggai cap.* 1. & 2. Quibus in locis habetur, quod fabrica Templi secundi anno regni ejus secundo sit repetita, & anno Regni ejus sexto absoluta. Verum opinio eorum in accuratiori examine subsistere non potest; uti in Historia Darii Hystaspis §. XXVII. firmissimis rationibus demonstratum est.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

X.

Darius Nothus regnavit annos		juxta	
	8		Clementem.
	60		Philostratum libro 1. de vita Apollonii.
	19		*Thucydidem, Diodorum Sicul. Eusebium*, *Bedam*, *Scaligerum* in cap. de excessu Artaxerxis Longimani, & initio Darii Nothi.

Quæ sententia postrema omnium est verissima. Sic incidit mors ejus in A. M. 3567. ante C. N. 404.

MONARCHA VII.

ARTAXERXES MNEMON.

CAPUT I.

DE ORTU.

I.

I. GENERATIO. ARTAXERXES MNEMON fuit Artaxerxis I cognomento Longimani ex filia nepos, Darii Nothi filius. Nam Darii & Parysatidis filii quatuor fuere. Maximus stirpis *Artaxerxes*, ab hoc *Cyrus*, minores his, *Ostanes* & *Oxathres*. Mater ejus Parysatis supra modum crudelis & mirabilis fœmina fuit; ut postea dicemus.

II.

II. APPELLATIO. Primo *Nomen* ejus *proprium* fuit ARSICAS, quamvis *Darsem* ferat nuncupatum *Dinon Plutarchus* Artaxerxe tom. 1. pag. 1012.

Deinde *cognomen* ejus fuit ARTAXERXES MNEMON. Ἀρτοξέρξης Μνήμων. ARTAXERXES ob excelsam avi virtutem: & MNEMON vel MEMOR, ob excellentem memoriam dictus est. Huc elegans Locus referri potest ex *Plutarcho*

in Artax. p. 1012. ubi scribit, quod hic *Arsicas* à Patre suo Dario Rex designatus, καὶ Ἀρταξέρξης μετονομασθεὶς, h. e. ARTAXERXES TRANSNOMINATVS sit.

VSVS.

Hic locus Plutarchi diligenter est notandus, & *Iosepho Scaligero* ejusque astipulatoribus opponendus, qui statuunt, quod nomen *Artaxerxes* tantum sit nomen proprium, & nunquam appellativum: ut evincere queant, *Esdr.* 4. *v.* 6. & 7. per *Achasuerum* Xerxem, & per *Artaxerxem*, intelligendum esse *Artaxerxem Longimanum*; cum tamen ibi sint nomina appellativa, & per *Achasuerum* Cambyses, per *Artaxerxen* vero Cambysis frater Smerdis, juxta alios Pseudo-Smerdis Magus intelligendus sit. Nam diserte *Plutarchus* author ille gravissimus in citato loco hunc VII Persarum Monarcham proprio nomine *Arsicam*, cognomine vero *Artaxerxem* appellat, quando dicit, quod ad Regnum evectus, ARTOXERXES μετονομασθεὶς, h. e. TRANSNOMINATVS sit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

III.

1. Πολυγαμία. *Artaxerxes Mnemon* plurimas cum *uxores*, tum *concubinas* habuit.

IV.

VXORES habuit tres: 1. *Statiram.* 2. *Atossam* } 3. *Amestrin* } *filias.*

V.

Primo, STATIRA à socru sua Parysatide veneno interfecta est. Occasio hujus rei hæc fuit. *Parysatis* Cyrum filium juniorem majori, quàm Artaxerxem, amore est complexa: Ideoque nihil magis in votis habuit, quam ut ille, hoc neglecto, ad Regnum promoveretur, & in insidiis fratris Regi structis deprehensum, ideoque extremo supplicio destinatum, intercessione sua, illum conservavit: cumque Cyrus adversus fratrem, dissimulato belli apparatu, novas res moliretur, illa constanter eum adversus omnes delationes defendit, donec tandem res in nervum erumperet, & per Tissaphernem Ducem occulta Cyri consilia Artaxerxi innotescerent; ibi magna inter Parysatidem & Statiram orta est contentio. *Statira* (ut fert mos fœmineus) omnem hujus bellici tumultus causam Parysatidi imputavit: Parysatis contra se defendit ferociter. Quare re gravissima accensa indignatione, vitæ ejus insidias struxit. Cum enim amicitia redintegrata rursus convenire atque una cœnare cœpissent: magna tamen cum cautione iisdem cibis, iisdemque ciborum ministris utebantur. Nascitur autem apud Persas avicula, cui nomen Rhytaces, quæ omni caret excremento, habetque intestina omnia adipe referta. Ideoque etiam vento & rore ali creditur. Hanc, *Ctesias* ait, cultello, quem altero latere illeverat toxico, dissecuisse Parysatidem, atque infecisse alteram partem veneno, partem puram & sinceram sibi retinuisse, illam vero quæ veneno infecta erat, Statiræ porrexisse. Hinc mortua est Statira inter maximos cruciatus & convulsiones corporis, & cum ipsa insidias olfecit, tum etiam in Rege suspicionem materni sceleris excitavit, dirum & implacabile Matris ingenium non ignorante. *Plutarchus* Artax. pag. 1020, 1021. Simili fere modo paucos ante annos Sixtus V Pontifex Rom. periisse fertur.

VI.

Secundo, erga ATOSSAM quoque filiam suam amore incesto exarsit; quem Mater ejus Parysatis callida illa fœmina, quæ omnes suas actiones ad nutum arbitriumque Regis componebat, magis magisque accendit, & ut in proverbio dicitur, oleum igni addidit. Postquam enim illa ex indubiis signis animadvertit, Artaxerxem filiam suam perdite amare, & tamen amorem hunc occultare: quia contra patrias Leges erat, filiam Vxorem ducere, illa formam moresque ejus crebro apud Regem collaudavit, eumque instigavit, ut eam in uxorem duceret, legibus & institutis Græcorum valere jussis. Quoniam Rex Persarum tanquam viva Lex honesti inhonestique norma à Deo datus sit. *Plutarch.* Artax. p. 1023.

VII.

Tertio, AMESTRIS (vel *Amastris*) initio TIRIBAZO desponsata, sed eo ob mores insanos abdicato, nefario conjugio Patri jungebatur.

ERROR.

Errant igitur illi qui statuunt, quod hic Artaxerxes Mnemon fuerit maritus Esther. Nam *Plutarchus* in Artaxerxe, in quo Artaxerxis Mnemonis vitam diligenter descripsit, narrat, Artaxerxem hunc tres conjuges habuisse, nempe Statiram, Atossam & Amestrin. Sed nulla harum esse potest vel Vasthi, vel Esther, quæ uxores Ahasueri fuerunt, cujus in libro Esther fit mentio. Nam

1. Va-

1. VASTHI ab Ahasuero repudiata fuit. *Esther cap. 1. vers. 19.* STATIRA autem repudiata non fuit, sed à matre ejus Parysatide veneno necata, dum adhuc Regina esset; & quidem cum ingenti Regis dolore. Similiter ATOSSA nunquam repudiata fuit, sed cum Artaxerxe usque ad mortem ejus vixit. Idem quoque de AMESTRI dici non potest.

2. ESTHER Regina Ebræa erat genere, & ab Ahasuero sive Artaxerxe anno septimo Regni ejus in thalamum regium assumta. *Esther c. 2. v. 17.*

At neque ATOSSA, neque AMESTRIS Ebrææ, sed Persicæ fœminæ, & quidem ipsius Artaxerxis filiæ erant. STATIRA vero non anno septimo Regni Artaxerxi matrimonio est juncta, sed antequam regnare inciperet Artaxerxes, ab eo ducta fuerat. *Plutarch.* in Artax.

Vnde patet, Artaxerxen Mnemonem non esse maritum Esther. Plura vide in Historia Darii Hystasp. §. 24.

VIII.

CONCVBINAS Artaxerxes habuit 360; uti *Plutarchus* in Artax. p. 1025. scribit. Sed inter hasce omnes ASPASIA forma & prudentia eminebat, ideoque sola nomine suo exprimitur. Hæc antea Cyri junioris concubina fuit; sed eo interemto, in torum Artaxerxis transiit, &, ut postea dicemus, infelici forma sua regiam domum graviter afflixit. Vide *Plutarchum* Artaxerx. p. 1025. *Ælianum* lib. 12. c. 1.

IX.

II. Πολυτεκνία. Artaxerxes plurimos habuit Liberos.

- *Masculi*
  - *Legitimi* erant tres; uti Plutarchus in Artax. scribit.
    1. DARIVS. Hic quia primogenitus erat, à Patre Artaxerxe honoratur, & 50 ætatis anno cidarin rectam (erat hoc insigne regium) gestare permittitur. Verum libidine sua & dignitatem regiam & vitam simul amisit: uti in §. 10. dicemus.
    2. ARIASPES tum ob alias virtutes, tum ob simplicitatem, benignitatem atque humanitatem, singulari apud populum gratia polluit. Idcirco post Darii fratris cædem tacito omnium consensu Regno destinatus, ab OCHO fraude opprimitur. *Plutarchus* Artax.
    3. OCHVS fuit inter fratres (legitimos) natu minimus. Hic contra fratres Regnum ambit: utque illud consequeretur, fratres duos, nempe Ariaspen legitimum, dolo, & Arsamen illegitimum parricidio è medio sustulit. *Plutarch.* Artax.
  - *Illegitimi* fuerunt plurimi. *Iustinus* lib. 10. scribit, eum ex concubinis 115 filios suscepisse. Inter illos erat ARSAMES, qui à patre post ARIASPIS interitum studio apertiore diligebatur, & tantam apud eum fidem est meritus, ut arcana ipsi crederentur atque communicarentur. Qua de causa ab OCHO in odium vocatus, per *Harpatem* Tiribazi filium, ab illo submissum, occiditur. *Plutarchus* in Artax. *Diodorus Siculus.*
- *Fœmellæ* erant potissimum quinque.
  - I. ATOSSA erat Artaxerxis filia, & postea uxor. Nam licet OCHO fratri desponsata esset, tamen postea magno cum flagitio *Patri* nubit; & tamen nihilominus incesta Ochi consuetudine fruitur, eumque ad regnum ambiendum inflammat. *Plutarch.* Artax.
  - II. AMESTRIS fuit Patris filia & postea uxor. Nam Pater eam initio TIRIBAZO desponsavit: verum eo ob mores insanos abdicato (*Plutarchus* enim in Artax. eum vocat ὑπόκουφον καὶ παράφορον, h. e. hominem levem & non satis rationis compotem) incestuoso Patri connubio jungitur. *Plutarch.* Artax.
  - III. SISYGAMBIS Arsami fratri nupserat. Quo ab Ocho fratre trucidato, deinceps in luctu vixit. Mater hæc Darii Codomanni fuit. Capta est ad Issum ab Alexandro M. cum filia Statira, Ocho nepote & neptibus duabus, sed honorifice ab Alexand. M. est habita.
  - IV. RHODAGVNE à Patre in matrimonium elocatur copiarum terrestrium Persicarum Duci ORONTI. qui cum *Tiribazum* classis Persicæ Præfectum inique accusaret, à Rege ob falsam accusationem extrema igno-

A minia affectus; Tiribazus vero maximis honoribus affectus est. Vnde ab illo ad Cyrum juniorem, bellum contra fratrem Artaxerxem tum temporis molientem transfugit, cui antea hostis fuerat. Huic Orontes (quippe qui bellicis rebus inter Persas clarus erat) pollicebatur, si mille Equites sibi Cyrus tradidisset, se turmas Equitum regiorum, quæ igni omnia, qua transiturus erat Cyrus, exure-bant, aut insidiis circumventas necaturum; aut ex iis quam plurimos vivos ad Cyrum perducturum, prohibiturumque ne reliqua incendant, aut Regi, quæ de Cyri copiis explorata haberent, renunciare possint. Id cum apud Cyrum obtinuisset Orontes, ad Regem epistolam scripsit, in ipsius amicitiam se iterum insinuans. Sed eam epistolam nuncius ad Cyrum attulit, qui Orontem comprehensum in judicium vocavit, ubi suffragiis Ducum capitis damnatus est. Hinc Orontes hoc postea apophthegmate usus est: Regum & Principum amici, sunt similes Arithmeticorum digitis. Nam ut hi computando, nunc myriada, nunc monada: ita & qui Regibus se insinuant, modo pollent plurimum & observantur; mox vero (qui fortunæ mos est, quæ homines velut pilas habet) in imum demersi, ludibrio sunt omnibus.

V. APAME connubio juncta est PHARNABAZO classis Persicæ Præfecto, quem Orontes apud Regem calumniis involvit: ut modo diximus. *Plutarchus.*

X.

III. Κακοτεκνία. Quod Artaxerxes liberos habuit plane degeneres. Nam 1. *erga Patrem* fuerunt *extreme ingrati.* Artaxerxes enim ætate jam provectus, cum animadverteret filios suos de Regno apud amicos & proceres disceptare, idcirco ut huic malo remedium inveniret, Darium filiorum natu maximum Regem pronunciavit, utque cidarin se vivo gestaret, concessit. *Plutarchus* in Artaxerxe.

Verum Darius, post nova paternæ pietatis exempla, interficiendi patris consilium cepit, & quod detestandum, in societatem facinoris assumtos 50 fratres fecit parricidas. *Iustin* lib. 10.

2. Fuerunt *libidinosi.* Nam mos erat Persis, ut Rex creatus ab eo qui Regem eum constituisset munus aliquod peteret, idque, si fieri posset, omnino acciperet. Quare *Darius* à Patre Artaxerxe Rex designatus, non contentus Regno, etiam Aspasiam, Patris pellicem, quam ipse præ omnibus concubinis ardenter amabat, quod & pulchra & sapiens, poscebat. Darius pro indulgentia sua in liberos, primo facturum se dixerat, mox pœnitentia ductus, ut honeste negaret quod temere promiserat, Dianæ sacerdotio eam præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur: atque hoc modo libidinosus Pater filii cupidinem elusit. *Plutarch.* Artax. *Iustinus* lib. 10. Similiter *Ochus*, inter filios Artaxexis natu minimus, Atossæ novercæ atque sorori suæ spem matrimonii fecit, si ipsius ope ad Regnum promoveretur. *Plutarch.* Artax.

3. Fueunt *insidiosi* atque *dolosi.* Nam *Darius* à Patre se irrisum ludibrioque habitum existimans, instigatione Tiribazi, qui (ut *Plutarch.* Artax. p. 1025. loquitur) οὐδὲ ἄλλως στάσιμος ὢν κατ' ἦθος, ἀλλ' ἀνώμαλος καὶ παράφορος, h. e. qui alias non erat moribus solidus, sed temporalis, & vecors, conjuratione cum 50 fratribus facta insidias Patri paravit. Similiter *Ochus* occiso Patre Dario, Ariaspis & Arsamis fratrum vitæ insidias struens, homo dolosus ac sanguinarius, crudelitate sua adversus Arsamen, versutia contra Ariaspen usus est. *Plutarch.* ibid. Atque ita regiam cognatorum cæde & strage Principum replet, nulla non sanguinis, non sexus, non ætatis misericordia permotus, scilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. *Iustinus* lib. 10.

XI.

IV. Τεκνοφονία. Artaxerxes compertis tot filiorum contra se insidiis, Darium cum liberis ad[...]ctum judicandum Consiliariis regis dedit. Darius omnium suffragiis damnatus, à lictoribus in carcerem abductus est. Carnifex vero accitus manu tenens novaculam, qua damnatorum capita abscindi solent, ut Darium vidit, perterritus recessit ad fores respiciens, ὡς οὐ δυνησόμενος οὐδὲ πλ[...] αὐτόχειρ γενέσθαι βασιλέως, h. e. quasi non posset neque sustineret manu sua Regem occidere. Foris autem judicibus minaciter, ut mandata exsequeretur, jubentibus, reversus intro altera manu comam apprehendit, altera cervicem depressam novacula abscidit. *Plutarchus* Artax. p. 1026. Conjuges quoque omnium cum liberis, ne quod vestigium tanti sceleris exstaret, interfectæ. *Iustinus* lib. 10.

XII.

V. Φιλομήτωρ καὶ φιλάδελφος fuit. Nam mensæ Regis præter matrem ejus & conjugem nemo erat consors: quarum hæc infra, mater supra illum re-[...]

cumbebat. Quinetiam fratribus ſuis, Oſtaci & Oxabi, natu minoribus, menſam participavit. *Plutarchus* Artax. p. 1013.

VSVS.

AXIOMA I.

Nimia illa indulgentia, qua Reges vivi atque incolumes filiis regnum permittunt, ut illos regnantes videant, ſæpenumero obeſt. Nam ejuſmodi indulgentia Parentibus plerumque diſcrimini eſſe ſolet: & cauſam nonnunquam parricidio præbuit.

Exemplum.

Exemplum habemus in *Dario*, qui à Patre Artaxerxe vivo Rex factus, interficiendi Patris conſilium cepit. Sed facta conjuratione, dum Patri inſidias parat, deprehenſus cum ſociis, parricidii pœnas Deo paternæ pietatis ac majeſtatis ultori perſolvit.

AXIOMA II.

Spurii, ex adulteriis aut furtivo coitu prognati, plerumque ſunt mali, inquieti & turbulenti, & exitus eorum plerumque tragicus eſſe ſolet. Sap. 3. v. 17, 18, 19. Filii adulterorum in conſummatione erunt: & ab iniquo toro ſemen exterminabitur. Etſi quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & ſine honore erit noviſſima ſenectus illorum. Et ſi celerius defuncti fuerint, non habebunt ſpem, nec in die agnitionis conſolationem. Nationes enim iniquæ diræ ſunt conſummationis.

Exemplum.

In Dario Artaxerxis Mnemonis filio, ejuſque fratribus, exemplum memorabile habemus.

Darius à Patre adhuc vivente Rex erat deſignatus, & cidaris apertæ geſtamen ei à Patre promiſſum: ſed, ob denegatam Aſpaſiam patris concubinam formoſiſſimam, conſilium de interficiendo Patre agitavit. Et quod deteſtandum, in ſocietatem tanti facinoris 50 fratres ſpurios aſſumſit. Et quod omnem admirationem excedit, nemo ex illis omnibus inventus eſt, quem aut paterna majeſtas, aut veneratio ſenis, aut indulgentiæ patris, à tanta immanitate revocaret.

AXIOMA III.

Deus vagas libidines graviter punire ſolet, aut in proprio corpore, aut in poſteritate.

Exemplum utriuſque membri habemus in hac Hiſtoria. Verum de eo in hiſtoria Ochi Perſarum Regis, pluribus dicturi ſumus.

II. *ACTA POLITICA.*

I. IRENICA *ſive* TOGATA.

XIII.

1. *Regni occupatio.* Darius Nothus moriturus Artaxerxem filium ſuum primogenitum Regni ſucceſſorem conſtituit, licet mater Paryſatis Cyrum juniorem ad regnum promovere niteretur. *Plutarch.* in Artax. p. 1012. hac de contentione ita ſcribit: Mater magis exoſculabatur atque ad Regnum promovere conabatur Cyrum. Vnde ubi Patre jam ægro accitus eſt, profectus eſt ad aulam à mari, maxima ſpe fretus, matrem effeciſſe ut ſucceſſor Regni declararetur. Etenim ratione nitebatur Paryſatis ſpecioſa, qua Xerxes I olim uſus fuerat, ſuggerente Demarato, Arſicam, (hoc enim nomen Artaxerxis proprium erat) ſe privato, regnanti Cyrum Dario peperiſſe. Non adduxit eum tamen in ſententiam ſuam, ſed ætate prior eſt deſignatus Rex, & ARTAXERXES μετονομασθεὶς TRANSNOMINATVS: Cyrus vero Lydiæ Satrapa, & oræ maritimæ Dux.

XIV.

2. *Inauguratio.* Artaxerxes Rex mox ſub Darii patris exceſſum Paſargadas perrexit, ut ſacris Regiis inauguraretur à ſacerdotibus Perſicis in delubro Deæ bellatricis, quæ Minerva eſt. Eo ingreſſum, qui inauguratur, ſtolam ſuam oportet ponere, & induere eam, quam *Cyrus* priſcus prius, quam Regno potiretur, geſſit: & ficorum maſſam comedere, tum terebinthum vorare, & calicem haurire lactis acidi. Hæc cum acturus Artaxerxes eſſet, adit eum Tiſſaphernes, Sacerdotem quendam adducens, qui in pueritia ἐπιστάτης τῆς νομιζομένης ἀγωγῆς, h. e. Magiſter patriæ inſtitutionis Cyri fuerat. Hic detulit, deliberatum Cyro eſſe in templo inſidiis circumvenire Regem, atque cum veſtem exueret, adoriri & obtruncare. Cyrus juſſu Artaxerxis comprehenſus, catenis aureis ligatus & morti adjudicatus eſt. Sed moriturum jam Paryſatis mater ulnis complexa, ac capillo ſuo circumjiciens colliganſque illius collum cum ſuo, multis lamentis & obſecrationibus obtinuit ei veniam, efficitque ut remitteretur ad mare. *Plutarch. Artaxerx. pag.* 1012.

XV.

3. *Imperii adminiſtratio.* Hic Arſicas qui Rex factus Artaxerxes eſt *tranſnominatus*, ti Plutarchus ait, initio mire ſectari Artaxerxis ſibi cognominis viſus eſt moderationem, blandiorem

aditu

aditu se præbendo, atque in largiendis pro merito honoribus beneficiisque effusum, omni suppliciorum exactioni detrahendo contumeliam, exsultandoque in accipienda gratia, non secus si dares, quàm si acciperes, in dando hilarem & benignum se exhibendo: Cui nihil unquam tam pusillum aut contemtum oblatum est, quod non summo cum gaudio & clementia Rege digna acciperet. *Plutarch. Artax. p.* 1013.

AXIOMA.

In magnis viris magna sæpe esse solet mixtura virtutum & vitiorum. A magnis enim ingeniis ut magnæ virtutes: ita quoque vitia magna proficiscuntur, sicut ait Plato, citante Plutarcho in vita Demetrii. Sicut enim in Ægypto optima nascuntur remedia & nocentissima venena: ita, inquit idem Plato, in heroicis Viris cum magnis virtutibus conjuncta sunt magna vitia. Idem quoque de Artaxerxe Mnemone, ejusque fratre Cyro juniore, cum quo de Imperii summa cruento prœlio decertavit, jure merito dici potest.

I. ARTAXERXIS VIRTUTES.

XVI.

I. COMITAS. Cum Omisus quidam *malum punicum* miræ magnitudinis ad eum attulisset: Per Mithram, inquit, hic vir urbi parvæ præfectus videtur eam brevi tempore magnam effecturus.

[*Mithra* à Persis dicitur Sol: Unde Mithriaca sacra Solis.]

II. GRATITUDO & LIBERALITAS. Alio rursus tempore aliis alia offerentibus in via, cum colonus quidam, qui nihil aliud tum in promtu habebat, quod Regi offerret, ad fluvium accurrens, aquam inde manibus haustam ipsi attulisset, delectatus eo facto Rex pateram auream, & mille Daricos homini dono misit.

[Unus *Daricus* valet duobus Ungaricis, h.e. tribus taleris, juxta *Philippum Melanchthonem*.]

III. MANSUETUDO & LENITAS. *Euclidi Lacedæmonio* πολλὰ παῤῥησιαζομένῳ (uti *Plutarchus* ait) h.e. multa licentius & insolentius in ipsum dicenti, Tribunum militum dicere jussit: ὅτι σοὶ μὲν ἔξεστιν εἰπεῖν ἃ βασιλεῖ βούλει, ἐμοὶ δὲ καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν. Tibi quidem de Rege loqui quæ velis: Regi autem dicere & facere, quæ vult, licet.

IV. FACILITAS. Cum ei in venatione Tiribazus quidam candyn ruptum esse ostendisset, sibique lacerum hunc donari postulasset: Dono tibi eum, inquit Rex; gestare autem prohibeo. Erat autem Tiribazus homo non malus, sed ὑπόκουφος καὶ παράφορος, levis nonnihil, & non satis compos rationis. Itaque cum dictum illud Regis non observaret, sed statim candy indutus, etiam aurea ornamenta, qualia mulieres gestare solent, sibi appenderet, indignantibus omnibus, quia contra morem Persarum hoc fiebat, Artaxerxes ridens: Concedo tibi, Tiribaze, inquit, & aureum mundum, ut mulieroso; & candyn, ut insano.

V. HUMANITAS & AFFABILITAS. *Plutarchus in Apophth. pag.* 324. ita de eo scribit: Artaxerxes non tantum compellantibus liberalissime vacabat, sed & uxorem suam jubebat pilentii aulæa dimovere, ut posset aliis, qui vellent, compellari in via. Et rursus in Artaxerxe *pag.* 1013. addit hæc verba: Hoc spectaculum gratissimum præbebat Persis uxoris ejus Statiræ currus, qui velis diductis semper progrediebatur, fœminisque popularibus salutandi eam & adeundi faciebat copiam. Hinc regnum ejus favorabile ad multitudinem fuit.

VI. CLEMENTIA. Quia omni suppliciorum exsecutioni contumeliam detraxit, (ut Plutarchi verbis utar) seu moderationem in omnibus suppliciis observavit. Sicut enim Artaxerxes Longimanus primus instituit, ut, cum Principes viri supplicio afficerentur, non corpora, sed vestes quibus se exuissent, flagellarentur, & non crines capitis evellerentur, sed tiara deponeretur: *Plutarchus Apophthegm. pag.* 324. Ita quoque hoc ipsum Artaxerxis Mnemon observavit. Sicut enim Artaxerxis Longimani nomen assumserat: ita quoque ejus virtutes exprimere studebat.

Exemplum singularis ejus Clementiæ erga Parysatidem matrem singulare exstat apud Plutarchum in Artaxerxe. Hæc gravissima commiserat scelera & flagitia; ac proinde extremo digna supplicio fuisset. Nam Statiram conjugem ejus Regiam, quam *Plutarchus in Artaxerxe. p.* 1012. γυναῖκα καλὴν καὶ ἀγαθὴν, h.e. formosam, elegantem & probam vocat, quamque Artaxerxes intime diligebat, variis modis oppugnatam toxico necavit. Caryn & Mithridatem, qui Cyrum in bello interfecerant, inaudito suppliciorum genere excarnificavit: ut infra dicemus. Nec tamen alia ob tam immania scelera & flagitia ab Artaxerxe filio pœna mulctata, quàm quod Babylonem dimissa fuit, cum hac determinatione, nunquam ipso vivente hanc à se visuram eundam. Neque etiam hæc Regis ira diuturna fuit. Nam aliquanto post in aulam revocata plenum sic ut dominium obtinuit, nefandum Regis erga Atossam filiam amorem confirmavit, regemque, quo voluit, flectere potuit. *Plutarchus, Xenophon.*

VII. IVSTITIA. Tiribazus per Orontem accusatus, judicium sibi fieri rogans, calumniis refutatis, concordi judicum sententia ab omni culpa criminis liber dimissus est. Rex, vocatis ad se judicibus, singulos interrogavit, quo quisque justitiæ titulo reum absolvisset. Ibi primus, quod vidisset, aiebat, crimina ei intenta dubia: benefacta vero ejus nota omnibus esse. Alter respondebat: Etsi quædam, quorum insimulatus fuisset, crimina vera essent; benefactorum tamen ejus multitudine peccatum id vinci. Tertius dicebat, quod non benefacta ejus quidem hoc in loco respexerit, pro quibus honorem multiplicem à Rege consecutus ille esset: sed quod criminibus illis seorsim inspectis, non videretur accusatus illis obnoxius esse. Rex laudavit judices, & Tiribazum maximis honoribus decoravit.

VIII. IVSTA SEVERITAS. Artaxerxes, cognita Tiribazi innocentia & Orontis calumnia, extrema eum ignominia affecit. *Diodorus Siculus* scribit, quod Artaxerxes judices quosdam ob injustam quam tulerant sententiam comprehensos, cute vivis detracta, gravissima pœna affecerit. Iis vero cutibus circum subsellia expansis, judices alii insidentes eis, sententias dicebant: recens semper ante oculos exemplum supplicii eorum habentes, qui injuste judicassent.

VITIA.

XVII.

Verum Artaxerxes hasce insignes regiasque virtutes libidinibus deformavit, & magnas calamitates tum sibi tum Regno accersivit.

1. INCESTVS. Cum filia Atossa incestam consuetudinem habuit: eamque ita ardenter amavit, ut pro illius salute obtinenda Iunoni votum fecerit, se spatium sedecim stadiorum (id est dimidium milliare Germanicum. Octo stadia faciunt milliare Italicum. Et triginta duo stadia efficiunt integrum milliare Germanicum: teste Plutarcho in vita Gracchorum) quod erat inter regiam & Iunonis templum, auro completurum esse.

2. LIBIDO & TEMERITAS. Aspasiam concubinam Cyri, post mortem fratris ad se transtulit. Cumque eam filio Dario tradidisset, paulo post mutato consilio traditam repetivit. Qua ex re tragicæ calamitates ortæ sunt. Etenim filius, detecta conjuratione adversus patrem, una cum sociis conjurationis supplicio affectus est.

3. OBSCOENA SEVERITAS. Quod nempe Arbacem quendam Medum, qui in conflictu ad Cyrum transfugerat, mox ipso perempto, ad regios se receperat, ita puniverit, ut cogeret eum nudum, humeris impositum equitantis modo per integrum diem, scortum circumferre. O obscœnum facinus, tanto Rege indignum! *Plutarch. Artaxerx. p.* 1018.

II. CYRI JVNIORIS VIRTVTES.

XVIII.

Xenophon in lib. 1. Ἀναβάσεως Cyro egregias virtutes tribuit. Quæ sunt sequentes.

1. *Fides & integritas in servandis pactis.* Iuniori Cyro eximium & singularem tribuit amorem veritatis: quæ jure merito appellatur fundamentum aliarum virtutum. Nam Cyrus optima fide servavit fœdera & pacta: nec unquam in eo mendacii vestigium animadversum & notatum est. Itaque civitates & Respublicæ se libenter ipsius tutelæ commiserunt, cum exploratum haberent, nihil ab eo fieri contra veritatem.

2. *Iustitia distributiva.* 1. *Erga bonos & fideles Ministros*, quos amplissimis honoribus & opibus auxit. Præ cæteris autem militari virtute præstantibus maximum honorem habebat: Quos alacriter periculis belli se objicere sentiebat, iis amplissima præmia ac munera deferebat. Quamobrem nunquam deerant, qui ultro se periculis offerrent, modo id Cyrum resciturum putarent. 2. *Erga malos & sceleratos*, in quos severissime animadvertebat. Ideoque in toto ejus imperio quietis omnibus ac pacatis tutissima erant itinera.

3. *Gratitudo erga bene meritos.* Nam semper in ore hoc votum habuit: Vtinam tamdiu superstes sim! donec benefacta amicorum cumulatissime compensare possim.

4. *Benevolentia & beneficentia erga amicos.* Sicut enim amicitiam aliorum necessariam sibi esse ducebat, ut rerum gerendarum socios haberet & adjutores: sic vicissim amicis, ubi eorum tempora postulabant, opitulando gratiam referendam esse putabat. Dona autem quæ unus omnium plurima accipiebat, omnia inter amicos pro cujusque vitæ & temporum conditione dividebat: quin & ornamenta, quæ sibi vel ad belli usum vel elegantiam vestitus mittebantur, elargiebatur. De quo hoc ejus dictum celebre est: Non posse suum unius corpus omnibus iis ornare, amicos vero egregie ornatos, præclarum se ornatum sibi putare. Sæpe vini, quod esset optimum & præstantissimum, nactus, semiplenos cantharos ad suos mittebat, quod se nescire diceret, quando eo melius nancisci posset. Ita autem nunciari illis jubebat: Tibi hoc Cyrus

mittit, teque ut id hodie cum eis bibas, quos maximè diligis, rogat. Semesos etiam anseres & panes dimidiatos, & alia hujus generis mittebat, addito hoc nuncio: Cyrus tibi ista impertitur, quod ipsi jucundissima fuerint.

Xenophon laudat Cyrum, quod LAGENAS SEMIPLENAS miserit; ut significet, de eo misisse, quo ipse fruebatur & delectabatur, & nihil ei sine amicis suave esse.

VITIA.

XIX.

Ingenii vehementia, ambitio & regnandi cupido. Licet enim Darius major natu à patre jamjam morituro Rex in testamento constitutus esset, (uti *Iustinus lib.* 5. §. 11. scribit) tamen contra patris testamentum regnum affectavit, & Artaxerxem in ipsa ad regalem dignitatem inauguratione opprimere decrevit. Qua de causa ad mortem condemnatus, sed matris intercessione in vita conservatus; uti in §. XIV. diximus. Verum ne sic quidem quiescere potuit: imo acquiescere noluit in provincia florentissima, h. e. minori Asia, quæ fuit quondam hortus amœnissimus; sed ardens cupiditate Regni, denuo seditionem excitans, fratrem bello aggressus est: (de quo in §. 21, 23. plenius dicturi sumus.) in quo etiam misere periit. Ex quibus exemplis videmus, nullam in homine virtutem ex omni parte perfectam, sed magnam in eodem mixturam virtutum atque vitiorum esse.

II. ACTA POLEMICA.

XX.

Præcipuum Artaxerxis bellum fuit, quod cum fratre suo Cyro gessit, in quo de summa rerum decertatum est. Circa quod tria veniunt notanda. 1. *Quæ ante bellum.* 2. *Quæ in bello.* 3. *Quæ post bellum contigerunt.*

I. ACTA ANTE BELLUM.

XXI.

1. *Apparatus bellici dissimulatio.* Cyrus ad bellum contra fratrem gerendum magno molimine sese præparavit, auxilia undique contraxit, omnemque, quanto potuit studio, apparatum dissimulavit, ut Regem inopinatum adoriretur. Lacedæmonii memores se Atheniensi bello enixe ab eo adjutos suppetias decernunt: *Clearchus* Byzantio ob tyrannidem pulsus stipendiariorum XIII. millia: Samos Ægyptius classem adduxit: *Proxenus* Thebanus (Bœotius) cum maximo militum numero ad eum venit. Hujus comes erat *Xenophon* Atheniensis, qui ἀνάβασιν sive expeditionem ejus in Asiam superiorem descripsit. Epyanaxa Syennesis Cilicum Regis uxor ingentem pecuniæ vim ei præbebat, unde stipendium quatuor mensium militibus persolvit. Habebat Cyrus in exercitu suo centum & 20 currus falcatos, & in exercitu suo centum & duodecim millia hominum è Persis & Græcis contractorum. Visusque est Cyrus dignas imperio opes animosque habere, præsertim cum humanitate, liberalitate, justitia, comitate, animi magnitudine, atque bellica fortitudine apud omnes inclaruerat: Quibus artibus effecit, ut plurimi caput suum periculis ipsius causa objectarent. Vide *Xenoph.* de expedition. *Cyri lib.* 1. *Diodor. Sic. lib.* 14. *Iustin. lib.* 5. §. 11.

11. *Celerrima Cyri expeditio.* Cyrus ubi omnia in paratu habebat, cum copiis universis Sardibus primum movit, easque magna cum festinatione per Lydiam, Phrygiam, Lycaoniam, Cappadociam, Ciliciam, Syriam, Babyloniam, ad Medorum usque fines perduxit. Cyrus namque plurimum spei in celeritate positum habens, omnino persuasum sibi habebat, quanto magis properasset, tanto imparatiorem se Regem offensurum: Quo vero plus temporis in itinere consumturus esset, eo copiosiore regium exercitum instructiorem. Noverat namque, Regis imperium finium magnitudine atque hominum numero plurimum pollere: Sed propter locorum intercapedinem atque copias dispersas celeritate superari posse.

XXII.

Similiter ARTAXERXES postquam occulta Cyri consilia per Tissaphernem ei innotuerunt, & ipse omnia ad bellum necessaria comparare cœpit. In exercitu ejus erant duodecies centena millia militum, & currus falcati ducenti. Similiter *Abrocomas*, qui defensurus putabatur Ciliciæ & Syriæ portas, & aditu Cyrum prohibiturus, cum Cyrum cognovisset Ciliciam jam tenere, deserta Phœnice cum 30 myriadibus, h. e. trecentis millibus hominum, quos in armis habebat, aliquot post pugnam diebus ad Regem venit.

II. ACTA IN BELLO.

XXIII.

1. *Aciei ordinatio.* Xenophon lib. 1. Ἀναβάσεως scribit, quod Cyrus in prima acie nudo capite steterit, audacter hostem exspectans: *Clearchus* vero Dux Cyri, dextrum cornu ad fluminis ripam constitut-

ſtituerit. Qui locus valde incommodus fuit. Quia longiſſime à Cyro ejuſque exercitu remotus, ſalutem ex eo Duci ſuo commode præbere potuit; ſicut Plutarchus in Artaxerxe ſcribit. Contra autem *Artaxerxes* ordinate exercitum ſuum inſtructum, ipſe in media acie conſtitutus, lento in hoſtem gradu ducebat, & ante phalangem ſuam falcatorum curruum robuſtiſſimum quemque aciei Græcorum oppoſuerat, ut nempe vi eorum, Græcos ordines, antequam manus conſererent, diſſiparet. *Plutarchus in Artaxerxe.*

XXIV.

2. *Conflictus ratio.* Cyrus cum globo militum ſuorum exercitum Regis magno impetu invadit, ordines regios ſtatim perrumpit, ſex millia in fugam vertit, Ducem eorum Argeſen manu ſua occidit. Cum autem Regem vidit, continere ſe amplius non potuit, ſed jaculo in Regem emiſſo, per thoracem pectus ejus vulneravit, ita ut ad duorum digitorum altitudinem telum adigeretur: Quo vulnere Rex accepto, è pugnæ loco (qui Cunaxa fuit 500 ſtadiis à Babylone diſtans) ſeceſſit, inque tumulo paucis cum ſtipatoribus quievit. Cyrus ordines ſuos deſerens, equo medios inter hoſtes fertur, dumque interficiendi fratris laudem, pugnæque ſuo Marte diſceptandæ ferventius quam prudentius affectabat, bis vulneratur, ſemel à juvene quodam Perſa, Mithridate nomine, qui jaculo tempus ejus juxta oculum tranſverberat: poſtea à Caunio quodam, qui Cyrum, ignarus qui eſſet, jaculo à tergo ferit. Vulnerata poplitis vena prolapſus Cyrus tempus ſimul ſaucium ad ſaxum allidit, unde animam exhalavit. *Plutarch. in Alex. & Xenoph. lib.* 1. ἀναβάσεως Cyri. Ita Princeps ille inſignis (quem Xenophon unum poſt Cyrum Magnum affirmat ad regnandum atque imperandum maxime factum eſſe) miſere interiit; & dum alienum regnum affectavit, proprias ditiones vitamque amiſit: magis laudandus, ſi eam non fraternis odiis, ſed patriæ ſaluti impendiſſet.

III. Acta post Bellum.

XXV.

1. *Bona*: nempe quod Artaxerxes *gratitudinem* ſuam erga Caunum quendam declararit. Cum enim in prælio à Cyro fratre ſuo vulneratus, vulneris ſqualore & ſitis ardore tantum non exanimatus fuiſſet, Satibarzanes eunuchus in hominem quendam ex Cauniis (hoc eſt, è Cauno oppido in Caria ſito oriundum) incidit, qui ſordido in utriculo aquam putridam & vitioſam habebat ad octo heminas. Eam aquam eunuchus ad Regem adfert; cumque is bibiſſet, quæſivit ex eo: Anne magnam ei nauſeam potus hic moviſſet? reſpondit Rex per Deos jurans, nec vinum unquam jucundius ſe potaſſe, nec aquam vel le[illegible]iſſimam & limpidiſſimam. Cum autem Caunium iſtum, qui utriculum dederat, finito prælio reperit, eum ex obſcuro & paupere honoratum & divitem reddidit. *Plutarchus in Artaxerxe, pag.* 1017.

XXVI.

II. *Mala Acta* poſt bellum ſunt triplicia.

Primo: Severitas Artaxerxis obſcœna, quod nempe *Arbacen* quendam Medum, qui in conflictu ad Cyrum transfugerat, mox ipſo peremto, ad regios ſe receperat, ita puniverit, ut cogeret eum nudum, humeris impoſitum equitantis modo, per integrum diem, ſcortum circumferre. O obſcœnum facinus tanto Rege indignum! *Plutarch. Artaxerx. pag.* 1018.

XXVII.

Secundo: Faſtuoſa Artaxerxis arrogantia. Voluit videri Artaxerxes manu ſua Cyrum fratrem interfeciſſe. Ideoque miſſis ad MITHRIDATEM muneribus, præcepit eis, qui dona ferebant, referre: Hiſce te præmiis Rex ornat, quod equeſtrem Cyri pileum inventum retuleris. Verum Mithridates cum offenſione tacitus abiit.

Similiter CARI, à quo in poplite Cyrus vulneratus occubuit, præmium flagitanti, nunciare, quos miſit cum dono, injunxit: Hoc donum tibi Rex, quod ſecundus felicem nuncium ei attuleris, mandavit dari. *Plutarch. in Artax. pag.* 1018.

XXVIII.

Tertio: Crudelitas Paryſatidis barbarica. Nam duos iſtos, à quibus Cyrus occiſus, & unum à quo mutilatus erat, novo & inaudito ſuppliciorum genere afficiendos curavit.

XXIX.

1. *Caris* ille, cum præmium illi à Rege offerretur, dedignatus eſt illud accipere; ſed fremuit teſtans Deos, clamitanſque: Cyrum a nullo alio, quam ſe peremtum, eaque gloria immerito ſe privari. Quibus relatis, tanta ira exarſit Rex, ut cervicem homini abſcindi imperaret. Aſſiſtens autem mater Regis: Tu vero noli permittere, inquit, Carem hunc nefarium tam levi defungi pœna; ſed mercedem à me recipiet, temeraria lingua dignam ſua. Permittente ei Rege, juſſit Carnificibus Paryſatis, ut abriperent hominem, ac per dies decem excruciarent, inde oculis effoſſis in aures æs fer-

vens infunderent, donec exſpiraret. *Plutarch. Artax. pag.* 1018.

XXX.

2. Similiter MITHRIDATI non multo poſt eadem incogitantia exitio fuit: uti *Plutarch. Artaxerx. pag.* 1018, 1019. deſcribit. Invitatus ad cœnam, cui & Regis, & matris ejus eunuchi intererant, acceſſit ad convivium veſte & auro, quæ acceperat à Rege, comtus. Inter epulandum ille, qui inter Paryſatidis eunuchos poterat apud illam plurimum, hiſce eum verbis affatur: Vt elegantem hanc tibi veſtem, Mithridate, Rex donavit! elegantes etiam torques & armillas, jam precioſum acinacem, quibus beatum te & omnibus reddidit ſuſpiciendum. Temulentus tum Mithridates, linguæ ſuæ jam impos, inquit: Quæ hæc ſunt, Sparamixe? Nonne majora Ego & præclariora, quo die conflictum eſt, ſum meritus à Rege? Cui arridens Sparamixes: Quænam, inquit, illa ſunt? Ibi Mithridates, præſentibus arbitris, hæc inſolentia verba protulit: *Hac manu Cyrus occiſus eſt: Tempus enim Cyri telo attigi atque trajeci, eumque ſtravi. & eſt ex eo vulnere ille mortuus.* Sermonem eum eunuchus ad Paryſatidem, illa ad Regem defert. qui vehementi ira exarſit, quaſi redargueretur, pulcherrimumque & jucundiſſimum amitteret victoriæ decus. Ideoque necari Mithridatem ſcaphis, inſtigante Paryſatide, juſſit. Eſt vero illud ſupplicii genus (quod σκαφισμὸς appellatur) tale: Scaphas duas inter ſe congruentes accipiunt: in alteram ſupinum eum, qui pœnæ deſtinatus eſt, locant; inde inducunt alteram, & coaptant ita, ut manus, pedes cum capite exſerantur: reliquum corpus incluſum ſit, tum cibum necando præbent, quem ſi rejiciat, compellunt eum oculos fodicando ſumere. A cibo mel & lac confuſum ei ad potum infundunt: tum ad ſolem obvertunt aſſidue oculos ejus, ut incubantium examine muſcarum tota facies integatur. Cum autem intus à ſe rejiciat, quæ homines qui edunt & bibunt, neceſſe habent rejicere, tineæ & lumbrici ex tabe & putredine excrementorum proveniunt, à quibus in viſcera penetrantibus, corpus corroditur & abſumitur. Poſtquam conſtat exſpiraſſe hominem, ablata ſcapha ſuperiori corroſam cernunt carnem, & vermium hujuſcemodi examina mordicus viſceribus affixorum, eaque adedentium. Ad hunc modum Mithridates excarnificatus, ſeptendecim dierum ſpacio contabeſcens, tandem interiit.

XXXI.

3. *Meſabatæ eunuchi Regis immane ſupplicium.* Plutarchus in Artaxerx. hiſce illud verbis deſcribit. Supererat Paryſatidi Cyri necem vindicanti adhuc quem peteret, ille qui caput & manum Cyri præciderat, eunuchus Regis Meſabates. Hic cum anſam puniendi ſui Reginæ in manus daret nullam, Paryſatis hanc technam in caput ejus commenta eſt. Erat illa ingenioſa ſua ſponte mulier, & alea ludendi artifex: quare ante bellum crebro cum Rege ludebat alea, & poſt bellum reſtituta in gratiam, eam familiaritatem non declinabat Regis, ut & cum eo luderet, atque amorum conſcia adminiſtraque in iis ac adjutrix eſſet, ac plane minimam ejus fruendi & cum eo conſuetudinem habendi Statiræ faciebat proprium, cum ſupra omnes illi infeſta, tum plurimum ipſa affectans apud regem poſſe. Igitur cum captaſſet aliquando languentem otio Artaxerxem, provocavit eum ad luſum in mille Daricos, ad vincere jactum ei permiſit, repræſentavitque argentum; ſimulans autem dolere ac pungi ſe victam, petivit, ut de integro aleam jacerent de eunucho. Geſſit ei morem ille pacti, ut quinos uterque reciperet fidiſſimos ex reliquis, quem victor legiſſet, ut daret victus: hac lege luſerunt. Cum intenta eſſet atque in ludum Paryſatis incubuiſſet, cecidiſſetque præterea feliciter illi alea, vicit, & ex pacto Meſabatem ſumit; & priuſquam, quid ageretur, Rex odoraretur, tradidit eum carnificibus, vivumque præcepit excoriari, corpuſque tranſverſum in tres ſuſtolli cruces, & pellem ſeorſim palo ſuffigi. His actis & intellectis, cum Rex accenſus in eam ſtomacharetur, illa cum riſu cavillata: Hominem jucundum, inquit, & egregium, qui ſenis improbi & eunuchi quidem excandeſcis gratia. Ego mille alea perditis Daricis, taceo & acquieſco. Ita Rex impoſitum ſibi eſſe dolens, cum factum mutare nequiret, ſilentio tranſmiſit.

VSVS.

AXIOMA I.

Principes ſæpe noverunt arcana Rerumpublicarum externa, non interna: h. e. quæ geruntur foris noverunt; & quæ geruntur domi, ignorant.

Exempla.

1. Exemplum talis ignorantiæ habemus in ARTAXERXE MNEMONE. Reges Perſarum Conſiliarios ſuos ſplendidiſſimo nomine ὀφθαλμοὺς ἢ ὦτα, h. e. OCVLOS & AVRES ſuas appellabant. Qua de re elegans locus apud Suidam notandus venit: Ὀφθαλμὸς βασιλέως, inquit, ἀντὶ τοῦ μέγα δυνάμενος παρὰ τῷ βασιλεῖ. οὕτω δὲ ἐκάλουν τοὺς σατράπας ... ὡς τῷ βασιλεῖ ... δι' ὧν πάντα ὁ βασιλεὺς ἐπισκοπεῖ.

ὦτα τοὺς ὠτακουστὰς, δι' ὧν ἀκούει τὰ πραττόμενα ἑκάστω πανταχοῦ. Quæ verba Apuleius interpretatus videtur, cum ita ait: Inter Persas aures regiæ & Imperatoris oculi quidam vocabantur, per quæ officiorum genera Rex ille ab hominibus Deus esse credebatur, cum omnia quæ ubique gererentur, tanquam ubique præsens, alienis & oculis & auribus cognosceret.

Similiter *Dion Chrysost. Orat.* 58. scribit; quod Reges Persici vulgares homines emiserint in omnes terras, quos appellabant *Regis aures*, eosque omnia auscultare jubebant. Et alius quidam erat REGIS OCVLVS dictus, de quo idem *Dion Orat.* 3. de Regno. Talia, inquam, erant Regum Persicorum *ministeria*, per quæ omnia, quæ ubivis locorum gerebantur, cognoscere poterant; Et tamen Artaxerxem apparatus Cyri bellicus latuit, & nisi per Tissaphernem Ducem arcana Cyri consilia ei fuissent prodita, plane imparatum eum Cyrus adortus fuisset. Cum enim Tissaphernes animadverteret, apparatum Cyri bellicum majorem esse, quam ut adversus Pisidas comparari videretur, cum 500 equitum comitatu ad Regem quam potuit, maximis itineribus contendit: qui re ex Tissapherne cognita, & ipse omnia ad bellum necessaria comparare cœpit.

2. Simile exemplum habemus de CAROLO V Imperatore. Hic namque omnium fere, quæ usque gererentur ab aliis Principibus, aut consors, aut conscius fuit. At eam conjurationem, quam *Mauritius* & *Albertus* Brandeburgicus familiares ac domestici Cæsaris susceperant, quamque ad exitum perduxerunt, anno C. 1552, ne suspicatus quidem est. Nam Mauritius Elector dissimulanter agebat: uti *Sleidan. lib.* 24. *pag.* 460. scribit. Confer *Bodin. lib.* 4. *cap.* 7. *pag.* 736. ubi plura exempla adducit.

AXIOMA II.

Consilia Principum, præsertim autem ardua & bellica, sunt occultanda. Nam Consilium dicitur à *silendo*, quod consilia Principum silentii velo tegi debeant. sicut *Tob.* 12. *v.* 7. Angelus ad Tobiam inquit: Arcana Regum & Principum occultari, sed opera Dei excelsi celebrari & manifestari debent. Vnde *Pet. Gregor Tholos. lib.* 24. *de Republ. c.* 8. *n.* 1. tale præceptum exstruit: Conclusionem sibi relinquet Princeps, eamque vel insciis omnibus, vel paucis Consiliariis consciis exequatur, ut tanto occultior retineri possit: Alludens ad illud *Vegetii lib.* 3. *Fieri quod debeat, cum multis tracta; quod facturus sis, cum paucissimis, vel tecum.* Et pulchre ait *Valerius Maxim. lib.* 2. *c.* 2. Silentium optimum tutissimumque rerum administrandarum est vinculum. Nam prudenter inquit *Vegetius:* Nulla sunt meliora consilia, quam quæ ignoraverit adversarius, antequam fierent.

Exempla.

I. CYRVS IVNIOR apparatum bellicum adversus fratrem suum Artaxerxem Mnemonem omni studio dissimulavit; sicut in §. 21. diximus. Huc pertinet, quod *Curtius lib.* 4. circa fin. de Consiliariis Regum Persicorum scriptum reliquit: Persarum arcana Regum mira celant fide, non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta: vetus disciplina Regum, silentium vitæ periculo sanxerat. Nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit. Idem scribit *Ammianus lib.* 21.

II. ALEXANDER MAGNVS cum aliquando epistolam ab Olympiade matre ad se missam legeret, & Hephæstio, qui tum forte assidebat, simpliciter una cum percurreret; non prohibuit, sed annulum ori ejus imposuit, silentium philosophica fide amice obsignans. Consilii namque anima est silentium. *Plutarchus in vita Alexandri.*

III. *Mauritius Elector* Saxoniæ omnia dissimulanter agebat, quando Carolo V Imperat. cum Alberto Brandeburgico illaturus bellum esset, ad liberandum socerum suum Philippum Hassiæ Landgravium. Vnde hoc Emblema frequenter in ore habebat: *Si meum indusium consilii mei conscium esse scirem, utique repente de corpore detractum comburerem.* Quod Emblema à Petro Arragonio (cui *Mariana lib.* 3. *de Instit. Princip. c.* 15.) vel à Metello Macedonio (cui Dio Cassius illud tribuit) mutuatus est.

IV. *In Historia Borussorum* quoque elegans reperitur exemplum. Hi namque cum Crucigerorum jugum conjunctis viribus excutere vellent, consiliorum tractationem omnem & conclusionem paucis quibusdam juratis personis commiserunt: atque ita rem omnem arcanam valde habuerunt & feliciter gesserunt. Vide Casparum Schutzium in Chronico Borussiæ.

V. Similiter BELGÆ, homines sapientissimi, etiamsi habeant Democraticam hodie regiminis formam, cum Aristocratica mixtam; in suis consiliis tamen, cum ventum est ad ardua consilia, reliquis exclusis, paucissimos deligunt, quos ad ista consilia adhibent: ut annotat *Meteranus lib.* 13. *de Republica cap.* 12.

AXIOMA III.

Celeritas in Duce summa laus est. Nam recte inquit

quit *Xenophon lib.* 6. Ἑλληνικῶν: Πολλάκις τὸ τάχος μᾶλλον τῆς βίας διαπράττεται τὰ δέοντα. h. e. Sæpe res necessariæ celeritate magis, quam vi efficiuntur. Qui enim in bellis prius instructus & paratus prodit, magnas hosti commoditates eripit, inque metum ingentem conjicit. Vnde pulchre *Lucanus*:

Tolle moras; semper nocuit differre paratis.

Non autem h. l. intelligimus præcipitem festinationem, sed consultam celeritatem; Illa consilium præcedit, hæc sequitur. Ideoque illa est cæca & vituperanda; hæc vero oculata & laudanda. De qua *Salustius* prudenter ait: Antequam incipias, consulto; ubi autem consulueris, mature facto opus. Nam

Fronte capillata est, posthac occasio calva.

Exempla.

I. Tale celeritatis exemplum habemus in CYRO MINORE, qui in expeditione contra fratrem suum celerrime cum exercitu progrediebatur: de quo in §. 21. dictum est.

II. ALEXANDER M. cuidam percunctanti, quomodo tot & tantas res tam brevi temporis spacio confecisset, respondit: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος. h. e. Nihil procrastinans. Quod *Lucanus* hoc versu reddidit:

Nil actum credens, si quid superesset agendum.

III. IVLIVS CÆSAR ea facinora quæ periculo obnoxia sunt, & magna, gerenda esse dicebat: at de his non consultandum, eo quod ad hæc perficienda plurimum habeat momenti celeritas.

IDEM cum Pharnacem primo congressu vicisset, in Triumpho trium verborum prætulit Titulum: Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα· h. e. *Veni, vidi, vici*: non acta belli significantem, ut cæteri, sed celeriter confecti notam. Hæ namque voces eo ipso, quod similiter desinunt, celeritati indicandæ haud parum congruunt. *Plutarchus in Cæsare.*

AXIOMA IV.

Audacia & Pertinacia à Duce belli summo abesse debent.

1. *Audacia* sive *Temeritas*, hoc est, Dux summus ipse, juxta monitum Politicorum, prælio interesse non debet, sed aliquo intervallo locorum sese à prælio separare. In milite enim sors unius: in Imperatore vero sors universorum continetur. Sicut enim Sol cum maxime tollitur in altum, arduus ad polum septentrionalem, tum minimum movetur: ita quo major est potestas, hoc magis coërcenda est animi temeritas. *Plutarchus in Moralibus.*

2. *Pertinacia.* Quia qui nullis se dimoveri rationibus à proposito suo semel intra se concepto p[...]titur, ille in præsentissimum incurrat periculum necesse est.

Exemplum.

Ita audax & pertinax in proposito suo erat Cyrus, Dux belli alioqui peritissimus. Nam suadebant ei Duces, ne prælium ipse ingrederetur, sed in extrema acie in subsidiis consisteret. Ipse nihilominus in principiis consistens nudo capite, pugnam expectabat; sicut & alios Persas aiunt nudis capitibus pugnam inire. *Xenoph. lib.* 1. ἀναβάσεως. *Plutarchus in Artax.* scribit, quum *Clearchus* Dux eum monuerit, ut se post aciem Macedonicam contineret, neque in discrimen pugnæ daret, respondisse: *Clearche*, quid ais? *Tu regnum appetentem, regno indignum me gerere jubes.* Sed eventus infelix fuit. Cum enim Cyrus temere medios inter hostes se conjiceret, eum hostibus implicatum, & iræ indulgentem equus procul provexit, jam tenebris ingruentibus ignotum hostibus, & ab amicis quæsitum. Ita victoria elatus, ac ferocia plenus, per medios hostes ferebatur, vociferans: *Cedite, viles homines.* Sed ecce præter opinionem à Mithridate Persa juvene jaculo per tempus transverberatus, equo devolvitur. Et mox Caris quidam eum ignotum jaculo à tergo petiit. Quo vulnere collapsus, saxoque allisus, misere interiit.

Epigramma in temerarios.

In præceps rapitur, frustra quoque tendit habenas
Auriga, effrani quem vehit oris equus.
Haud facile huic credas, ratio quem nulla gubernat,
Et temere proprio ducitur arbitrio.

AXIOMA V.

Bella temeraria non sunt felicia.

Exemplum.

Exemplum h. l. habemus in *Cyro juniore.* Hic sine justa causa bellum movit adversus fratrem & Regem. Etsi enim multæ ac præclaræ in eo virtutes fuerunt, & robusto instructus exercitu fuit; tamen justo Dei judicio victus in pugna misere occubuit, & inter exempla referendus est, de quibus Regulæ concionantur: Qui gladium acceperit, gladio peribit. *Matth.* 26. Et qui potestati resistunt, p[...] nientur. *Rom.* 13.

PARÆNESIS.

Quare nemo moveat bella civilia. Deus namque vult, ut Magistratus legitimos veneremur, pacem publicam non turbemus, sed, quantum in no[bis]

bis est, eam custodiamus; non inflati appetamus gradus sublimiores sine vocatione, sed amemus humilia: nec impellamur ad injustos conatus cupiditate dominationis aut rei alienæ. *Μέγα γὰρ ἐφόδιον εἰς πολιτείαν ἡ αὐτάρκεια.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

XXXII.

Sethus Calvis. Chron. p. 114. scribit: Esdram anno septimo Regni Artaxerxis Mnemonis Ierosolymam profectum. Et pag. 122. addit: Nehemiam anno 20 ejusdem è Persia missum Ierosolymam, urbi condendæ incubuisse, atque muros & vicos civitatis intra annos 13 perfecisse. Verum confundit *Calvisius* Artaxerxem Longimanum cum Artaxerxe Mnemone; quæque sub ejus imperio gesta sunt, ad hujus regnum transfert. De quo vide Historiam Artaxerxis Longimani.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

XXXIII.

CUm Darius ob denegatam Aspasiam vitæ Patris insidias strueret, vitam una cum regno amisit. Detectis enim insidiis, justas parricidii pœnas dedit. Vitæ hic finis fuit Dario: at nondum finis malorum Artaxerxi. Tres filii reliqui novas de Regno movent turbas: inde novæ conspirationes, novæque factiones emergunt. Ariaspes enim minis ac terroribus Ochi ad venenum hauriendum adactus. Arsames vero jussu Ochi interfectus. Pater infelix, allato ei de Arsamis interitu nuncio, in ingentem luctum atque mœrorem conjectus, quo etiam extinctus est anno ætatis 93. juxta *Plutarchum.*

XXXIV.

De annis Regni ejus variæ Scriptorum sunt sententiæ. *Plutarchus* in vita ipsius tribuit ei annos Regni 62. Sed ei in hoc ab omnibus fere Historicis contradicitur. Alii dicunt, ipsum regnasse annis 55: alii, 49; alii, 43, & attigisse 44. Sed verissima est sententia Eusebii in Chronicis, & Bedæ de sex ætatibus Mundi, & aliorum fide dignissimorum Historicorum, qui statuunt, anno Regni sui quadragesimo tertio circiter eum obiisse. Mortuus est A. M. 3610. ante C. N. 361. qui est annus 43. regni ejus.

XXXV.

Hic Rex insignem mansuetudinis, comitatis & clementiæ laudem assequutus est: quam summopere post obitum auxit, celebrioremque reddidit filius ejus Ochus, qui eidem in Regno successit. Patris enim virtutes omni vitiorum scelere adæquavit. Nam sævitia, immanitate, perfidia, libidineque Tyrannos quosque teterrimos superavit, veramque sententiam Dionysiodori Trœzenii esse docuit, qui ait: *Quis Patrem laudavit, nisi improbus filius?* Quasi laudem optimi parentis longe magis homines celebrent, cum turpem ac degenerem filium vituperant. *Francisc. Patrit.* lib. 1. de Regn. Tit. 7. p. 36.

MONARCHA VIII.

OCHUS, vel ARTAXERXES OCHUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I.

OCHUS, VIII. Rex Persarum, qui postea nomen ARTAXERXIS regium assumsit, fuit filius Artaxerxis Mnemonis & Statiræ (ut putatur) natu minimus, sed ingenio ardenti & vehementi præditus: uti *Plutarchus* de eo scribit in Artaxerxe. Fuit degener filius. Quia Patris virtutes omni vitiorum scelere adæquavit. Nam sævitia, immanitate, perfidia, libidineque Tyrannos vel truculentissimos superavit.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. *ACTA OECONOMICA.*

II.

COnjugium Ochi plane ignoratur. *Curtius* lib. 3. narrat, Conjugem ejus Damasci à Parmenione captam esse. ATOSSA soror ei desponsata fuit, sed postea nefario illa connubio patri jungitur: cum qua tamen Ochus, clam Patre, rem habuisse dicitur. *Plutarch.* in Artaxerx.

III.

Liberi ejus tres tantum nominantur, nempe: *Arsames, Bisthanes, & Parysatis.*

1. ARSAMES à Bagoa Regicida ob ætatem conservatur, & Patri in Regno successor constituitur.

2. BISTHANES in fidem Alexandri Magni se contulit, eique fugam Darii Codomanni ex Ecbatanis nunciat. *Arianus* lib. 3.

3. PA-

3. PARYSATIS ab Alexandro M. in thalamum assumitur, nuptiis regio luxu Susis celebratis. *Arrianus* lib. 7.

II. ACTA POLITICA.

IV.

1. *Regni occupatio.* Ochus ad Regnum pervenit, partim per *fraudulentiam*, partim per *violentiam*. Nam licet ipse inter fratres natu minimus esset; tamen, quia ardenti & vehementi erat ingenio, contra fratres regnum ambit: idque ut consequeretur facilius, cum aulicorum quorundam, tum inprimis ATOSSÆ novercæ & sororis studia conciliavit, eamque stupro ad conjugium & Regni consortium pellexit. Verum pater, quo spem præcideret Ocho, Darium natum annos quinquaginta Regem designavit, eique cidarim rectam, velut Regiæ dignitatis insigne, gestare permisit. Hoc conatu Ochus Darii inauguratione frustratus, post trucidato illo à patre, cum uxore & liberis, in novas spes ab Atossa erigitur. Verum metuebat adhuc, post Darii interitum, fratres, ARIASPEN legitimum qui unus supererat, & de nothis ARSAMEN. ARIASPES propter simplicitatem, humanitatem & benignitatem singulari apud Persas gratia floruit. ARSAMES vero prudentior erat, & à patre maxime diligebatur, quod Ochus non ignorabat. Quare utriusque vitæ insidias struens, contra *Ariaspen* fraudulentia usus, contra *Arsamen* vero *violentia* grassatus est. Nam sceleratus ille homo, amicos atque eunuchos regios precio conductos ad *Ariaspen* submisit, qui quotidie minas & sermones terribiles afferrent: nempe, decrevisse Regem, crudelem ei turpemque mortem inferre. Cumque quotidie hæc velut arcana ei sub silentii fide aperirent, eo tandem pavoris & anxietatis hominem alias simplicem timidumque adduxerunt, ut lethali veneno apparato & hausto mortem sibi consciverit. *Plutarch.* in Artax. Cum autem videret Ochus, ARSAMEN, post Ariaspis interitum, studio apertiore à patre diligi, apud quem tantam etiam fidem invenit, ut omnia ipsi arcana crederet atque communicaret, non cunctandum sibi ratus, Harpate Tiribazi filio submisso eum è medio sustulit. Quo nuncio pater senio jam confectus audito, statim mœrore exstinctus est. Atque hoc modo & medio Ochus aditum ad Regnum sibi paravit, qui timens parem conjurationem, Regiam cognatorum cæde & strage Principum replet, non sanguinis, non sexus, non ætatis misericordia permotus; quasi data opera id ageret, ne innocentior fratribus parricidis haberetur. *Iustinus* lib. 10. Post hæc pro Rege vi se gerens, fratres superstites 80 uno die obtruncavit. *Curtius* lib. 10. p. mihi 436 scribit, quod octoginta fratres Sysigambis (quæ soror Ochi erat, ex pellice nata) eodem die trucidarit, adjeceritque stragi tot filiorum patrem.

V.

II. *Regni administratio.* Hic Ochus variis vitiis atque flagitiis inquinatus fuit.

Primo fuit *immanis* TYRANNUS. Nam (ut modo dictum est) statim in Regni ingressu cæde & strage Principum Regiam replevit, ὠμότητι ἢ μιαιφονίᾳ πάντας ὑπερβαλλόμενος, h. e. crudelitate ac parricidiis omnes superans. Et similiter *Curtius* lib. 10. pag. 436. cum Regum sævissimum vocat.

VI.

Secundo fuit valde IRACUNDUS. Nam cum *Mentor* Rhodius per Thessalionem Ocho operam suam offerret, promittens se Sidonem in potestatem ejus redacturum. Rex Thessalionem ista narrantem audiens, miris modis exhilaratus respondit: Si *Mentor* ea quæ obtulit, perfecerit, magnis à me muneribus afficietur. Cum autem Thessalio, injunctum sibi esse à Mentore diceret, ut DEXTRAM REGIS fidei causa reciperet: Rex, velut dicto suo fides non haberetur, commotus, Thessalionem apparitoribus, ut capite plecteretur, addixit. Ille vero ad supplicium deducendus, cum Regi dixisset: *Facies tu quidem, quod tibi libuerit: Mentor vero, cui illa omnia, quæ promisit, perficere in promtu est, nihil prorsus promissorum efficiet, quod fidem dare detrectaveris.* Rex admonitionem illam animo secum volvens, revocatis apparitoribus, Thessalioni dimisso DEXTERAM PORREXIT. Quæ res apud Persas pro firmissima fide habetur, juxta commune Adagium: En dextra fidesque. Similiter 500 Sidonios primores civitatis ramis oleæ prætensis ei supplicantes, ex iræ impotentia confodi mandavit.

VII.

Tertio fuit admodum AVARUS: uti *Plutarch.* de Virtutibus Mulier. pag. mihi 423 elegantissima historia demonstrat. Cyrus I. Rex Persarum, cum Persas ab Astyage Rege & Medis abalienasset, prælio victus est. Persis autem fuga se ad urbem recipientibus, cum parum abesset, quin simul hostes irruerent, occurrerunt ante urbem mulieres, vestibusque sursum ab inferioribus partibus attractis, dixerunt; Quo fugitis, omnium hominum pessimi? non quidem fuga hac penetrare potestis, unde e-

ftis. Hoc spectaculum, atque hæc vox pudorem incussit Persis; seque ipsos culpantes conversi sunt, & instaurata pugna hostes fuderunt. Inde Lex posita est à Cyro, ut quoties Rex urbem (sc. Persepolin) intrat, singulis mulieribus aureus detur. Ochum ferunt, alioquin etiam pravum hominem & Regum avarissimum, semper circumivisse urbem, neque ingredi unquam voluisse: Itaque tenacitate ista sua mulieres dono defraudasse, & voluntarium quasi exilium sibi indixisse; (ut *Plutarch.* in Alex. scribit) Alexander vero bis intravit, & gravidis duplum dedit.

VIII.

Quartò fuit ARROGANS & GLORIABVNDVS. Quamvis enim Regnum crudelissime administrasset, nihilominus tamen gloriari solebat; *Ego regnum meum retinui*: δίκαια πράττων πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους καὶ θεοὺς, h.e. justa faciens coram omnibus hominibus atque Diis. *Athenæus* lib. 12.

II. *ACTA POLEMICA.*

IX.

Darius Ochus, quia ingenio acri ac vehementi præditus ac natura inquietus erat, fortitudinis militaris laudem affectabat, regna atque provincias quæ ab ipso defecerant, nempe, Phœniciam, Ægyptum & Cyprum, bello aggressus, sub pristinum imperii jugum redire jussit.

BELLVM I. *contra Cadusios.*

X.

Ochus tot parricidiis commissis, atque ita velut purificato regno, bellum CADVSIIS infert. In eo adversus provocatorem hostium CODOMANNVS, cum omnium favore processit, hoste cæso, victoriam suis pariter, & prope amissam gloriam restituit. Ob hoc decorum facinus idem Codomannus Armeniis præficitur. Interjecto deinde tempore, post mortem Ochi Regis, ob memoriam pristinæ virtutis, Rex à populo constituitur: DARII nomine, ne quid Regiæ Majestati deesset, honoratus. *Iustinus* lib. 10.

BELLVM II. *contra Phœnices & Sidonios.*

XI.

I. *ORTVS.*

In Ortu tria sunt notanda.

1. *Tennis Regis Sidonis præparatio.* TENNES Rex Sidonis MENTOREM Rhodium unà cum Græcis militibus mercenariis ab Ægyptiis ad se accersiverat, ut opera ejus in tuenda civitate atque regno uteretur.
2. *Mentoris desperatio, & cum Tenne Rege conspiratio.* Mentor cum audisset, Ochum ingentem exercitum ex Persia contra Sidonios ducere, existimans Sidonios impares certamini futuros, saluti suæ privatæ consulere cupiens, consilia de prodenda Sidone agitat, & Thessalionem amicum sibi maxime fidum ad Ochum transmittit, eique, si in gratiam recipiatur, Sidonios se proditurum promittit. & postea Tennem Regem in societatem proditionis recepit.
3. *Sidoniorum 500 supplicatio, eorumque trucidatio.* Cum hæc ita agitantur, ipsi Sidonii pœnitentes facti 500 civitatis primores ad Ochum mittunt, ramos olearum, insigne supplicantium de pace, manibus gerentes. Verum Ochus impotentem in animo iram fovens, omnes quotquot supplices venerant, jaculis configi jussit.

II. *PROGRESSVS.*

Hisce extra urbem peractis, Tennes Rex postea ad mercenarios Ægyptiorum milites accedens, persuasit illis, ut se & Regem intra mœnia reciperent. Quod & factum est: atque ita Sidon proditione capta, in Ochi potestatem rediit.

III. *EGRSSSVS.*

1. *Tennis interfectio.* Ochus cum urbem proditione Tennis cepisset, ejusque opera non amplius indigeret, interfici eum jussit. Ita Tennes, justo Dei judicio, accepit præmium proditore subditorum suorum atque patriæ dignum.

2. *Vrbis conflagratio.* Sidonii proditos sese videntes, cum uxoribus suis & liberis intra ædes inclusos admotis flammis cremarunt; flammisque perire, quam Persis se dedere, maluerunt. In qua conflagratione Vrbis quadraginta ferme millia hominum perierunt.

3. *Loci ex incendio vastati venditio.* Ochus urbe tota cum civibus assumta, locum ex incendio

vastatum, multis talentis vendidit. Quoniam propter immensam civium opulentiam ingens auri & argenti vis per ignem conflata atque inventa est.

4 *Totius regionis occupatio.* Reliquæ civitates Phœniciæ, audita hac Sidonis clade, terrore ita perculsæ sunt, ut Ocho ultro sese dederint, & mulctam solverint. Vide *Diodorum Siculum* lib. 16.

Hæc clades urbis Sidonis prædicta fuit ab *Iesaia c.* 23. *v.* 4. Et *Ezech.* 28. *v.* 21. eique ob superbiam contigit. Quare hinc aliæ capiant urbes exemplum, & discant, sibi quid ex usu siet.

BELLUM III. *contra Cyprum.*

XII.

Patem successum in *Cypro* experitur. Nam Protagoras Rex Salaminis ultro sese dedidit, postquam Euagoras, quem ille miserat ad Salaminem expugnandam, inde discesserat.

BELLUM IV. *contra Ægyptum.*

XIII.

I. ORTUS. Ochus Rex Persarum in Ægyptum moturus, nova prius à Græcis auxilia acquisiverat: *Thebani* mille milites gravis armaturæ mittunt; *Achivi* vero tria millia. *Diodorus Siculus* lib. 16. NECTANEBUS vero Rex Ægypti omnes aditus præsidiis muniverat.

II. PROGRESSUS. Verum Nectanebus cum antea ducibus Græcis bellum felicissime gessisset, jam remotis Græcis, ipse bellum administrat, sed valde imperite. Idcirco Ochus ingenti animo bellum urgens, capto Pelusio, Ægyptum intrat, exercituque suo in tria agmina diviso urbes primarias terret, inque suam potestatem, *Mentoris* atque *Bagoæ* industria, redigit. *Nectanebus* desperatis rebus, & collectis suis thesauris, in Æthiopiam profugit. *Diodorus Siculus* ibidem.

III. EGRESSUS. Ochus omni Ægypto subacta, urbium præcipuarum mœnia diruit. Templa diripit & incendit, gentis religionem ridet, & mactato Api, eoque in cœna absumto, *Asinum* in contumeliam Serapidis coli jubet: Commentaria etiam Ægyptiorum aufert, quæ postea grandi pecunia redimuntur. Deinde Græcos auxiliares magnis muneribus donat. Inprimis autem *Mentorem* maximis muneribus afficit, summisque honoribus ornat, & Asiæ maritimæ præficit. Qui cum *Bogoa* amicitiam inierat hoc bello, & postea cum eo omnia Regni munia præter nomen Regium in potestate habuit. *Diodorus Siculus* lib. 16.

BELLUM V. *contra Asiæ rebelles.*

XIV.

Ochus Mentori (quem Asiæ maritimæ præfecerat) bellum contra rebelles demandavit. Hic HERMIAM Acarnensium Tyrannum, cui ad colloquium privatum invitato promiserat, se Ocho persuasurum, ut defectionis ei culpam remitteret, sed eum nimis credulum, astu cepit, & literas, annulo ejus obsignatas, in nomine ejus ad civitates misit, ut sese Ocho dederent: se namque pacificationem cum eo inivisse. Subditi literis hisce fidem habentes, & pace gaudentes, statim arces & urbes Mentori tradiderunt.

Atque ita Mentor pacem in universo Regno constituit, adeo ut nullus deinceps per Asiam Ocho se opponere auderet. Qua de causa Ochus eum in summo honore habuit. *Diodorus Siculus* lib. 16.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

XV.

Ochus infensissimus hostis Iudæorum erat. Nam confecto bello Ægyptiaco, omnes Iudæos, qui olim ad Vaphrem Ægypti Regem transfugerant, cum Nebucadnezar Iudæam vastaverat, Ægypto expellit, & in Hircaniam & Mediam, usque ad mare Caspium deportat. Vnde illi Iudæi vocati sunt *Filii deportationis Mediæ*. Eusebius.

XVI.

BAGOSES quoque illius Dux belli Iudæos graviter afflixit, & Templum Ierosolymitanum profanavit. Occasio hæc fuit. Erant duo fratres Sacerdotes *Iohannes* (qui *Nehem.* 12. *v.* 11. vocatur *Ionathan*) & Iosua vel Iesus. Iohannes summus Pontifex erat. At *Bagoses* Iosuæ, quod amicus ejus esset, pontificatum se ei daturum est pollicitus. Hac spe fretus Iosua, cum liberius in templo cum fratre altercaretur, tantam bilem movit fratri, ut ab eo per iram interficeretur. Quæ quidem impietas fuit longe maxima. Nam nullum tale impietatis exemplum (ut *Iosephus* ait) exstat, vel apud Græcos, vel apud Barbaros. Neque Deus sane dissimulavit; sed & populus hac de causa libertatem amisit, & templum pollutum est à Persis. Nam Bagoses Dux cognito, quod Pontifex fratrem germanum & amicum suum in templo interfecisset, venit Ierosolymam exercitu barbarico instructus, & ingressus est, templum spolia inde ablaturus. Cui cum diceret *Iohannes*, impie illum facere: respondit Dux Persicus: *Illum vero magis impie fecisse, qui in Tem-*

Templo fratrem occidisset. His dictis vi illud diripuit, & spolia inde avexit: Annuos etiam reditus templo eripuit, à Cyro, Dario & Artaxerxe Longimano donatos, eosque rursus fisco regio addixit: imo etiam populo Iudæorum tributa indixit, quæ per septennium durarunt. Occupavit quoque eorum præfecturam, (quæ ἀποδασμὸς ab *Eusebio* vocatur) multaque oppida delevit. Vide *Iosephum* l. 11. Antiquit. Iudaic. cap. 7.

AXIOMA.

Semper in Ecclesia cernitur vicissitudo lucis atque crucis. Nam Deus, summus ille mundi Iudex, semper res secundas Ecclesiæ adversitate quadam atque amaritudine temperat.

Exemplum.

Exemplum habemus in populo Iudaico. Nam I. Euergetes ejus insignis erat CYRVS primus Rex Persarum, qui in primo anno Monarchiæ captivitatem Babylonicam solvebat, potestatem in patriam redeundi, templumque reparandi ei concedebat, vasa templi restituebat, & omnibus suis provinciis subditisque imperabat, ut Iudæis in patriam ituris viaticum, omniaque necessaria subministrarent. *Esdr. c.* 1. *v.* 2, 3.

II. CAMBYSES filius Cyri degener, patre in bello Massagetico occiso, tyrannicum erga Iudæos affectum induit, & structuram templi, quoad vixit, suasu aulicorum Iudæis infestorum, impedivit, usque ad annum secundum Darii Hystaspis. *Esdræ c.* 4. *v.* 4, 5, 6.

III. DARIVS HYSTASPIS, secundum decretum de structura Templi continuanda & absolvenda promulgavit, sumtus regios ad illam contulit, & sub pœna suspendii edixit, ne quis Iudæos in ædificationis opere impediret. *Esdræ* 6. *v.* 6, 7. & seqq. Ita structura Templi secundo anno regni ejus rursus inchoata anno sexto est absoluta. *Esdræ cap.* 6. *v.* 15.

IV. ARTAXERXES LONGIMANVS, tertium Edictum anno Regni sui septimo promulgavit, quo ipse Esdram sacerdotem & scribam privilegiis amplissimis instructum cum magno populi comitatu in Patriam dimisit, urbemque sanctam inhabitari, cultum Dei instaurari, atque Rempubl. Iudaicam constitui jussit. *Esdræ* 7. *v.* 12. & seqq. usque ad finem. Et hæc Ecclesiæ tranquillitas atque halcyonia durarunt usque ad Ochum.

V. OCHVS denuo immanem erga Iudæos exercuit tyrannidem, templum eorum per Bagosen profanavit; reditus annuos à Cyro, Dario, Artaxerxe Longimano concessos eripuit, & Iudæos sibi tributarios fecit. Quæ calamitates durarunt usque ad *Alexandrum Magnum*. qui animo infesto Ierosolymam veniens à *Iaddo* Pontifice in habitu sacerdotali ei obviam eunte placatus est. *Iosephus* lib. 11. Antiquit. Iudaic. c. 8. scribit, Alexandro oblatum fuisse Ierosolymis Danielis Prophetæ volumen, atque istum locum capitis octavi, v. 5, 6. demonstratum, ubi ARIETEM ab HIRCO, h. e. Regem Persarum à Rege Græcorum, devictum ac profligatum iri Daniel prædixerat. Qua re Alexander Magnus ingenti lætitia affectus, Iaddum & cæteros Sacerdotes, per quos vaticinium hoc cognovit, amplissimis donavit muneribus, ipsi civitati pacem concessit, & αὐτονομίαν, h. e. ut suis uteretur legibus; & tributa ad septem annos remisit: uti *Sabellicus* lib. 7. c. 1. scribit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

XVII.

Tandem Ochus ob ingenium truculentum & sanguinarium subditis invisus à Bagose vel Bagoa (uti alii eum nominant) eunucho atque Militum Præfecto per Medicum quendam, data potione medicata, interfectus est. A. M. 3633. ante C. N. 338. *Ælianus* lib. 6. variæ Historiæ scribit, Ochum à Bagoa, qui gente Ægyptius erat, in *Apis Deastri* vindictam, necatum. Idem *Sulpitius Severus* lib. 2. Histor. sacræ tradit. Et addit *Ælianus*, Bagoam cadaver Ochi felibus objecisse, & ossa ejus in gladiatorum manubria convertisse: Τὸ φονικὸν αὐτοῦ διαδεικνύμενος διὰ τούτων.

Regnavit annos { 26 } juxta { Euseb. in Chron. & Bedam de sex ætatibus Mundi.
{ 24 } { SulpitiumSeverum.
{ 23 } { Tertullianum.

MONARCHA IX.
ARSES, vel ARSAMES.

I. *ORTVS.*

I.

Arses vel ARSAMES, aliis *Oarses*, aliis *Narses*, aliis *Argus*, aliis *Arxes* dicitur: fuit filius Ochi, tyranni, hominisque incestuosi.

II. *PROGRESSVS.*

II.

Hunc Bagoas, ob ætatem nondum parricidæ formidabilem, in vita conservavit, & postea patri suc-

successorem dedit, fratribus ejus omnibus è medio sublatis, ut Rex solus relictus obsequentior sibi esset.

III. EGRESSUS.

III.

Cum autem, cognitis Bagoæ sceleribus atque parricidiis, pœnas de eo sumturus esset, ab homine astuto & sanguinario præoccupatur, & cum omni prole exstinguitur.

Regnavit annos	1	juxta	Tertullianum.
	4		Niceph. Euseb. & Bedam.
	3		Diodor. Siculum, & Sulpit. Severum. quæ sententia verissima.

Ita domo regia in solitudinem redacta, cum nullus esset ex Cyri familia, cui regnum per successionem deberetur, *Bagoas* (qui, uti *Diodor. Siculus* scribit, tantæ authoritatis in Perside erat, ut, quos vellet, Reges Persis constitueret vel auferret) unum ex amicis delegit, cui Darii nomen erat; eique fasces Regni tradidit.

AXIOMA.

Peccata parentum, præsertim autem vagæ libidines, à Deo puniuntur, vel in proprio corpore, vel in semine, h. e. posteritate. Nam Deus justus Mundi Iudex nullum flagitium relinquit impunitum. Hinc vox Decalogi de divina justitia concionatur, *Exod.* 20. *v.* 5. quod Deus visitet iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Et hæc est causa, quod impiorum parentum posteritas infelix exsistat.

Exempla.

I. RUBEN, Iacobi Patriarchæ filius, qui incesta consuetudine novercæ impie ac nefarie sese polluit, toti posteritati accersivit pœnas, quæ voce Patris, velut oraculo ei denunciatæ sunt: *Effusus es sicut aqua, non crescas. Quia ascendisti cubile Patris tui, & maculasti stratum ejus.* Gen. 49. v. 2.

II. DARIUS NOTHUS, VI Rex Persarum, erat incestuosus, ejusque incestam libidinem Deus in tertia generatione punivit. Nam 1. *Darius Nothus* ipse spurius (ideo enim dicitur Nothus) propriam sororem, nempe Parysatidem, Artaxerxis Longimani filiam, duxerat in uxorem, & incesto hoc conjugio natus est Artaxerxes Mnemon. 2. *Artaxerxes Mnemon*, & ipse incestuosus & parricida erat. Nam duas filias in uxores duxit, nempe Atossam & Amestrin. Darium filium cum 50 fratribus interfecit. Et ex eo genitus est Ochus. 3. OCHUS quoque erat parricida. Quia duos fratres, nempe Ariaspen & Arsamen interfecit; illum fraudulentia, hunc violentia. Et similiter incestuosus erat. Nam Atossæ Sorori & Novercæ, vivente adhuc Patre, fidem matrimonii dedit: imo incesta cum ea consuetudine, clam Patre, usus est. *Plutarch.* in Artax. IV. ARSAMES Ochi filius crudeli morte est interemtus. Ita tragicus exitus filiorum Darii Nothi, incestis libidinibus polluti, ostendit, vagas libidines à Deo sanctissimo graviter puniri, tum in Patre peccante, tum in tota ejus posteritate. Nam Cyri posteritas, juxta Ælianum & Iustinum in Arsame desiit. Memorabile hoc est vagæ libidinis punitæ exemplum.

MONARCHA X. DARIUS CODOMANNUS.

CAPUT I. DE ORTU.

I.

I. NOMEN. Nomen ejus fuit CODOMANNUS: uti *Iustinus* lib. 10. scribit. Postea ad Regnum vocatus DARII nomine, ne quid Regiæ Majestati deesset, honoratus, ut idem statuit, non secus atque *Artaxerxes Mnemon* adhuc privatus, postea vero à patre Dario Notho successor Regni constitutus, ARTAXERXES transnominatus fuit. *Plutarch.* in Artax. Vnde patet, quod nomina DARII & ARTAXERXIS, non semper apud Persas nomina propria, sed etiam appellativa fuerint: Non secus atque à C. Iulio Cæsare, & ab Augusto, omnes eorum successores *Cæsares* & *Augusti* appellantur.

II.

II. PARENTES. De Parentibus ejus magna est inter Historicos controversia.

PRIMO: Quidam (ut *Strabo* lib. 16, *Ælianus* & *Iustinus* lib. 10.) eum è regia familia oriundum esse negant. *Ælianus* scribit, eum è servagenitum esse.

SECUNDO: Quidam (ut *Diodorus Siculus* lib. 17. *Plutarchus, Eusebius, Cedrenus*) statuunt, eum è Regia familia fuisse oriundum. *Diodorus* eum fuisse *Ochi* ex fratre nepotem. Vnde eum vocat DARIUM ARSAMI, quod filius fuerit ARSAMI, qui frater erat Regis Ochi. MATER ex prædictorum authorum sententia fuit SISYGAMBIS, quam septem liberorum Matrem nuncupat *Curtius* lib. 12. Verum ex hisce tantum quatuor nominibus exprimuntur: Codomannus seu Darius, Statira, Pharnaces & Oxatres. Idem scribit *Theodoretus* in Orationibus super *Daniel c.* 8, duas Regum

Regum Persidis familias recensens, penes quas hoc imperium fuerit à Cyro usque ad Alex. Magnum. *Prior* familia fuit CYRI, qui hoc imperium fundavit. Sed ea mox in filio ejus Cambyse exstincta est. *Posterior familia fuit domus Darii Hystaspis.* Hic è familia Principum Persicorum oriundus, communibus eorum suffragiis Rex iterum legitimus creatur, ut ait *Zonaras*; inque successoribus ejus Imperium usque ad Darium Codomannum, in quo & cum quo exstinctum, permansit. Hæc *Theodoretus*. Vide supra in Præcog. c. 5.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. *ACTA OECONOMICA.*

III.

I. CONJUNX Darii erat germana ejus soror STATIRA, quam matrimonio sibi junxit, cum ea incestorum fœditas jam plane in consuetudinem venisset: uti *Arrianus*, *Orosius*, & *Gellius* scribunt. Hæc Darium ad bellum contra Alexandrum comitata, & post prælium ad Issum capta, à clemente victore βασιλικῶς tractatur, retinens Reginæ nomen & cultum; atque exstincta aliquanto post partus doloribus, etiam hosti lacrymas excutit, & apparatu Regio sepulturæ traditur. *Diodorus Siculus*, *Plutarchus*, *Arrianus*, *Curtius*, *Justinus*, *Suidas*, *Orosius*. Huic adduntur CONCUBINÆ plurimæ. *Curtius* 300, alibi 360. *Athenæus* lib. 13. cap. 2. 350 scribit eum habuisse: quarum & nomina, & liberi ignorantur.

IV.

II. LIBERI è *Statira* editi creduntur quinque: unus masculus, & quatuor fœmellæ; nempe Ochus, Statira, Drypetis, Statipna, & una ἀνώνυμος. OCHUS Patrem adhuc infans, h. e. sexto ætatis anno, ad bellum contra Alexandrum sequitur. Sed captus in prælio ad Issum, ab Alexandro conservatur, eique indole generosa se commendat, & frustra pro obside retineri jussus, Susis cum avia & sororibus deponitur, & disciplina atque lingua Græca eruditur. *Curtius*.

V.

STATIRA similiter cum matre, avia, filio Ocho, & duabus filiabus jam nubilibus ab Alexandro capta, in ejus potestatem pervenit, & Susis cum iisdem Græcam addiscere linguam jubetur, & conjugio Alexandri honorata, hoc defuncto interficitur à *Rhoxane*, & cadaver in puteum projicitur. *Justinus*, *Curtius*, & *Diodorus Siculus*.

VI.

DRYPETIS ab Alexandro Hephæstioni φιλαλεξάνδρῳ matrimonio jungitur. Quo mortuo, cum vidua deinde vixisset, & sororem Statiram ad *Rhoxanen* comitata esset, fraude ejus simul indignis modis trucidatur. *Plutarchus*.

VII.

STATIPNA à Dario Codomanno offertur Alex. Magno inter conditiones pacis, & dotis nomine promittuntur regiones inter Hellespontum & Halym. *Curtius*.

VIII.

FILIA ἀνώνυμος.

IX.

III. DIVITIÆ atque DELICIÆ. Darius ingentibus præditus fuit divitiis, & in summis vixit deliciis. Nam lectus ejus hoc modo concinnatus erat. *Ad caput* cubilis Regii conclave erat pentaclinum, h. e. ea magnitudine, quæ quinque lectos caperet, in quo perpetuo asservabantur auri talenta 5000. Et hoc CERVICAL REGIUM appellabatur. *Ad pedes* aliud erat Conclave triclinum, in quo recondebantur argenti talenta 3000; idque dicebatur REGIS SCABELLUM, vel SCAMNUM SUPPEDANEUM. *In ipso* autem *cubiculo*, supra lectum stabat AUREA VITIS gemmata, racemos habens pensiles ex lapillis pretiosissimis compositos, sicut *Amyntas* de mansionibus regiis scribit. Nec procul ab ea erat CRATER AUREUS Theodori Samii opificio nobilis, cujus valor erant 5000 auri talentûm. *Athenæus* in dipnosoph. lib. 12. *Cœl. Rhodigin.* in Antiq. *Amyntas* de mansion. Regiis. O admirandas Regum Persicorum divitias! O & detestandas eorum delicias!

II. *ACTA POLITICA.*

I. IRENICA.

X.

I. IMPERII OCCUPATIO. Cum OCHUS, VIII. Rex Persarum, Cadusiis bellum inferret, in eo adversus Provocatorem hostium *Codomannus*, cum omnium favore processisset, hoste cæso, victoriam suis pariter & prope amissam gloriam restituit. Ob hoc decorum facinus idem Codomannus præficitur Armeniis. Interjecto deinde tempore, post mortem Ochi Regis, ob memoriam pristinæ virtutis, Rex à populo constituitur, A. M. 3635. DARII nomine, ne quid Regiæ Majestati deesset, honoratus. *Justinus* lib 10.

XI.

II. IMPERII ADMINISTRATIO. Circa hanc notanda sunt duo. 1. *Virtutes.* 2. *Vitia.*

I. VIRTVTES.

XIII.

I. PRVDENTIA. Darius Bagoæ opera ad regnum evectus, paulo post consuetis ejus insidiis petitus prudenter eum prævenit. Nam comiter ad se Bagoam invitavit, atque ei poculum in se paratum porrigens, illud ebibere coëgit, & venenum dolosum in viscera convertit insidiatoris, suamque & antecessorum injuriam in Regicida ultus est. *Diodorus Siculus* lib. 17.

VSVS.

Insigne hoc est Exemplum hominis dolosi in operibus manuum suarum comprehensi. *Psalm.* 9. *v.*17. Nam pulchre inquit Salomon *Prov.*26.*v.*26. Fodiens foveam incidit in eam, & volvens saxum in ipsum impinget. Et *Sap.* 11. *v.* 17. Διὰ ὧν τις ἁμαρτάνει, διὰ αὐτῶν καὶ παιδεύεται. Per quod quis peccat, per idem punitur & ipse. *Prov.* 5. *v.*21,22. Respicit Dominus viam hominis, & omnes gressus ejus considerat. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Et David *Psal.* 7. *v.* 14, 15. Foveam fodit, & effodit eam, & incidit in foveam quam fecit. Convertetur labor ejus in caput ejus, & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet. *Syrac.* 27, 28. Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet, & plaga dolosa dolosi dividet vulnera.

Et *Lucretius lib.* 5. in eandem sententiam ait:

Circumretit enim vis & injuria quemque:
Atque unde exorta est, ad eum plerumque revertit.

Cassiodorus pulchre: Ius exigit, sagittas fraudis redire in dolosum verticem sagittantis.

Quare omnes pii sint moniti, ne insidias proximo suo struant. Nam virum sanguinum & doli abominatur Dominus. *Psal.* 5. *v.* 6. Et abominabile est Domino cor pravum, sed beneplacitum in iis, qui simpliciter ambulant. *Proverb.* 11. *v.* 20.

XIII.

II. MVNIFICENTIA. Sidon civitas quatuor milliaribus Tyro distans, ab Ocho per proditionem capta in ejus potestatem devenit. Sidonii autem proditos sese videntes, in desperationem conversi, se ipsos cum uxoribus atque liberis intra ædes inclusos admotis flammis cremarunt: flammisque perire, quam Persis se dedere maluerunt. In qua urbis conflagratione 40 ferme millia hominum perierunt, & omnia ædificia in favillas cineresque abierunt. Hanc autem urbem Darius Codomannus reædificari jussit, inque ea *Stratonem* Regem constituit. Quem Alexander M., victa Sidone, regno indignum judicavit: quia urbis deditionem fecerat, magis civium voluntate impulsus, quam sua sponte.

XIV.

III. FORTITVDO. Cum enim Darius Ocho contra Cadusios militaret, provocatorem barbarum, insolentius toti exercitui insultantem, nemine progredi auso, solus ille periculo se objiciens, duello confecit. Qua victoria sibi fortitudinis laudem, & omnibus Persis gloriam peperit. *Iustinus lib.* 10.

XV.

IV. MANSVETVDO. Ingenio miti ac simplici fuit, quod vel ex legatione ejus secunda ad Alexandrum M. missa post prælium ad Issum infeliciter gestum patet. Nam pacificationem cum Alexandro inire voluit, filiam ei *Statipnam* inter conditiones pacis obtulit, dotis nomine regiones ei inter Hellespontum & Halym promisit. *Curtius.* Quamvis hoc addendum, eum calamitate edoctum modestiorem se gessisse, juxta vulgatum illud Proverbium: Παθήματα μαθήματα. h. e. Nocumenta sunt documenta.

II. VITIA.

XVI.

I. LVXVS atque INTEMPERANTIA. De Luxu, deliciis atque intemperantia ejus mira narrant Historici. *De cervicali* ejus *regio*, *scamno suppedaneo*, & *cratere aureo*, in §. 9. ante diximus. In castris omnis generis habebat coquos, cupedinarios, fartores, artifices, magistrosque gulæ, & unguentarios, ne quid ad corporis voluptatem omnino deesset. Solebant Persarum Reges (ut *Cicer. Verrin.* 5. scribit) plures uxores habere: his autem uxoribus civitates attribuere, ut hæc mulieri redimiculum præberet, illa hunc vel illum ornatum.

AXIOMA.

Luxus atque deliciæ sunt ipsis delicatis perniciosæ. Nam vix ullum Regnum diu stetit, quod ebriosorum consilio gestum est; vix ullum concidit, quod non ebriosi everterint; vix ullum non floruit, quod à sobriis & temperantibus hominibus administraretur. Verissima namque est admonitio *Procopii*: Homines, qui temere cuiquam rei idcirco incum-

cumbunt, ut vitam deinceps per delicias ducant, haudquaquam hactenus quiverunt animos ſiſtere, ſed majora quædam opperiuntur, ac bene ſperando continenter & tamdiu procedunt, quoad uſque tandem ea priventur felicitate, quam conſecuti antea fuerint.

Exempla.

1. BELSAZAR ultimus Rex Babyloniorum convivia cum proceribus atque optimatibus ſuis magnifice agitans, cumque illis pocula immenſa evacuans, Babylonem, quam & ipſe & Principes ipſius inexpugnabilem credebant, à Dario atque Cyro captam una cum regno & vita perdidit. *Daniel.* 5. De qua in Hiſtoria Belſazaris dictum eſt.

2. Simile exemplum habemus in DARIO ultimo Perſarum Rege, qui etiam voluptate atque deliciis regnum ſuum perdidit. Nam, ut dixi, omnis generis gulæ & voluptatis miniſtros in caſtris ſuis habuit. Vnde Alexander Magnus ejus devicti tentorium ingreſſus, viſiſque voluptatum apparatibus magnificentiſſimis, exclamavit: *Quid? Num hoc eſt regnare? Plutarchus.* Et *Cicero Tuſculan. Quæſtion. lib.* 5. ſcribit, quod Darius, cum in fuga aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibiſſet, negaverit, unquam bibiſſe ſe jucundius: *Nunquam videlicet ſitiens biberat.*

XVII.

II. SVPERBIA ejus effulget. 1. *Ex titulis ambitioſis.* Nam REGEM REGVM & CONSANGVINEVM DEORVM ſe vocabat, & Alexandrum Magnum FAMVLVM SVVM. *l.* 2. *ſupplement. ad Curtium.* 2. *Ex factis faſtuoſis.* Nam jubebat Satrapis ſuis, ut inſanientem illum Philippi adoleſcentulum (ſic enim Alexandrum per contemtum appellabat) verberibus puerilibus graviter cæſum, indutumque poſt veſte purpurea, ſibi vinctum traderent. Similiter per contemtum munera ei mittebat, nempe VIRGAM, PILAM & MASSAM AVRI: Innuens VIRGA; eum puerum eſſe ferocientem, cujus temeritas virgis coërcenda ſit: PILA vero; ejus ætati convenientius eſſe pila ludere, quam arma tractare: AVRO; opes ei nequaquam ſufficere ad bellum contra potentiſſimum Perſarum Regem gerendum. Verum ſenſit tandem, quantum ſuperbia ipſi nocuerit, exutus vita & regno ab eo, quem contemſerat.

XVIII.

III. Δυσβȣλία & PERTINACIA, quod pugnaturus cum Alexandro M. ſalutaria ſpreverit conſilia. Cum enim Alexander M. exercitu inſtructus in Aſiam tranſiret contra Perſas: *Mnemon Rhodius*, Græcorum, qui Perſis militabant, Dux, ſuadebat ne dimicaretur, ſed ut agri vaſtarentur; atque ita hoſtes privarentur commeatu, ne progredi poſſent: ſimul etiam bellum à Perſis totis viribus in Macedoniam transferretur. Hoc conſilium fuiſſet optimum: ſed fatale fuit, Perſicum exſcindi Regnum. Ideo Darius non obtemperabat, ſed ceterorum præferebat Ducum conſilium, qui ſuadebant, ut dimicaretur. *Diodorus lib.* 17. *Bibliothec.*

Similiter Darius CHARIDEMVM Athenienſem, virtute & omnibus artibus Imperatoriis præſtantem, qui eum monuerat, ne temere Imperium ſuum in diſcrimen adduceret, ſeque ipſum ducem obtulerat ad bellum conficiendum: propterea ei iratus, quod Perſis ignaviam & timiditatem exprobraſſet, interfici juſſerat, exclamantem cum ad ſupplicium traheretur: *Brevi Regem pœnitentia affectum iri, atque amiſſione Regni injuriæ ſibi factæ pœnas daturum*: uti ſcribit *Diod. Siculus lib.* 17. *Curtius* de EVDEMO Athenienſi ſimile aliquid refert. qui interrogatus à Dario, Satiſne videretur ei inſtructus ad hoſtem obterendum; cum ſuæ ſortis (exul enim erat) & regiæ ſuperbiæ oblitus extenuaſſet apparatus Perſicos, & Macedonicam phalangem extuliſſet; ad capitale ſupplicium abſtrahi juſſus eſt. Ille vero ne tunc quidem libertatis ſuæ in dicendo oblitus: *Habeo*, inquit, *paratum mortis meæ ultorem: Tu vero licentia Regni immutatus, documentum eris poſteris, Homines, cum ſe fortunæ permiſerunt, etiam Naturam dediſcere.* Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde pœnitentia ſubiit Regem, ac vera dixiſſe confeſſus, eum ſepeliri juſſit. Tertio inſtante *prælio ad Iſſum*, conſilium AMYNTÆ temere à Dario ſpretum eſt. Nam Darius caſtris ſuis in Alexandrum contendens, locum elegerat Aſſyriæ campum planum, omnique ex parte patentem, qui & magnitudini exercitus maxime opportunus, & ad equitatum ducendum valde commodus viſus fuerat. Ab hoc loco ne recederet, diligenter eum AMYNTAS ex Macedonia profugus rogabat. Cui cum reſponderet Darius: *Metuere ſe, ne Alexander fuga mature facta ſibi elaberetur*: *Nihil* (inquit ille) *hoc metu opus eſt, ubicunque Darium eſſe audiverit.* Sed Amyntæ conſilio ſpreto, Darius caſtra in Ciliciam movit. De quo mirabile eſt hoc Ariani dictum: Fortaſſis Deus illum eo loci adduxit, ubi nec equitatus magno uſui ei eſſe poſſet, nec infinita hominum pariter & jaculorum multitudo. Imo vero ubi nec ipſam quidem exercitus ſui magnificentiam oſtendere poterat.

AXIO-

AXIOMA.

Quando Deus Reges & Principes punire decrevit, prius sanam illis mentem auferre solet. Cæcitas namque mentis maxima est pœna, juxta illud *Homeri*:

Hunc Deus ut pereat, privabit lumine mentis.

Cum quo congruunt versus in Oratione *Lycurgi* contra *Leocratem*:

Iratus ad pœnam si quos trahit,
Auferre mentem talibus primum solet,
Caliginemque offundit, ut ruant suas
Furenter in clades, sibi quas noxiis
Accersierunt ultro consiliis mali.

Exempla.

I. XERXI, IV. *Persarum Regi*, Artabanus patruus ejus gravi & prolixa oratione expeditionem in Græciam dissuadebat; sed frustra: Ipse namque potius Mardonii juvenis arrogantis & ambitiosi consilium sequutus, suisque viribus confisus, expeditionem illam suscipiebat. Verum successu infelici. Nam multa militum suorum millia à Græcis cæsa amisit, adeoque ipse trepidus turpi fuga è Græcia in Persiam rediit: uti *Herodotus lib.* 7. describit.

2. Simile exemplum h. l. habemus in DARIO CODOMANNO. Plura vide in Historia Xerxis.

XIX.

IV. LEVITAS IN VESTITV. Nam Darius in principio Regni vaginam acinacis Persici jussit mutari in eam formam, qua Græci utebantur; protinusque Chaldæi interpretati, Imperium Persicum ad eos transiturum, quorum arma esset imitatus. *Gregoras.*

AXIOMA.

Mutatio vestitus usitati plerumque adfert mutationem animi & vitæ, & tandem etiam status publici. Qui enim vestes patrias mutant, una quoque mores patrios exuunt, & aliarum gentium, quarum vestitum imitantur, mores induunt; sicut *Poëta* rectè ait:

Affectus patrios patria cum veste relinquunt.

Et *Ecclesiasticus c.* 19. *v.* 27. inquit: *Amictus, risus & incessus, produnt hominis ingenium.* Vnde signum est impendentis mali, aut mutationis status publici, quando regio aliqua vel urbs, patriis vestibus mutatis, exoticas assumit.

Exempla.

I. IVDÆIS mirum in modum Chaldæorum vestitus ac habitus arridebat. Nam *Ezechiel c.* 23. *v.* 15. scribit, quod Iudæi in urbe Ierosolyma more *Babyloniorum* atque *Chaldeorum* TIARAS TINCTAS, bunte kogeln/ in capite suo gestarint, atque super eos in concupiscentia oculorum suorum insaniverint: In Ebræo textu habetur סרוחי טבולים *Seruche tebulim*, h. e. *excessus tiararum tinctarum*, i. e. variis coloribus infectarum. Nam Babylonii gestabant in capitibus suis tiaras coloratas, & in longitudine atque latitudine excedentes, qualia capitis gestamina hodie Turcæ habent. Ita *Exod. c.* 26. *v.* 12. *Extensio excedens* in cortinis tabernaculi, vocatur סרח. Et *Amos* 6. *v.* 4. extensiones vel excessus super grabbatis eorum vocantur סרוחים überfluß an betten/ à rad. סרח redundavit, excessit, tum in longitudine, tum in latitudine luxuriavit. Nam in luxuria est excessus & redundantia. *Lutherus* locum *Ezechielis c.* 23. pulchre reddidit: Bunte kogel auf ihren köpfen. Et in notis marginalibus addit: Kogel heisset Ebreisch Seruch; wie Mose Exod. 26. *v.* 12. das übrige an den Teppichen nennet. und ist ein kogel/ wie vorzeiten die Magister und Studenten kogeln trugen/ da viel unnützes tuchs um den kopf her hing. Das waren rechte Babylonische Seruchim/ oder Chaldeische kogeln. *Hæc Luth.* Vnde videre est, qualem Iudæi excessum in gestamine tiararum Babylonicarum commiserint. Neque sane hoc illi impune tulerunt. Nam Sophonias *c.* 1. *vers.* 8. Deus Iudæis per Prophetam hisce verbis comminatur: Et erit in die hostiæ Domini, *visitabo super Principes, & super filios Regis, & super* omnes, QVI INDVTI SVNT VESTE PEREGRINA. Idem Deus comminatur *Ezech. c.* 23. *v.* 22, 23, 27. Ego, inquit Iehovah, suscitabo omnes amatores tuos contra te, nempe filios Babel & omnes Chaldæos, & venient super te armis, curribus, *&c.* nasum tuum & aures tuas præcident, ipsi filios tuos & filias tuas capient, & DENVDABVNT TE VESTIMENTIS TVIS, *& tollent vasa gloriæ tuæ.*

Impleta est hæc Dei comminatio in Zedekia ultimo Rege Iudæ, ejusque filiis, & civibus Ierosolymitanis, qui à Nabuchdonosore in captivitatem Babylonicam abducti sunt. 2 *Reg.* 25. *v.* 1, 2, 7. *& seqq.*

II. DARIVS ultimus Rex Persarum VAGINAM ACINACIS PERSICAM mutari jussit in eam formam, qua GRÆCI utebantur. Quod statim Chaldæi inter præsagia transferendi Imperii Persarum, à Dario ad Græcos, quorum arma esset imitatus, recensebant *Gregoras.*

III. ALEXANDER M. regno Darii potitus, similiter fertur PVRPVREVM DIADEMA, distinctum ALBO, quale DARIVS habuerat, capiti circumdedisse, vestemque Persicam sumsisse: & quamvis ille se spolia Persarum gestare diceret, tamen vere mores cum illis induisse, & superbiam habitus animi insolentiam secutam fuisse, manifestum fuit: Vnde & milites & amici tantum in eum odii conceperunt, ut illi eum relinquerent, isti veneno mortem moliti fuerint. *Curtius lib.* 6. *de gestis Alexandri. pag.* 224. *Athenæus lib.* 12. *cap.* 18.

IV. GERMANI quoque nostri vestitum subinde variant, ut nunc Gallos, nunc Italos, nunc Hispanos, imò ipsos etiam Turcas nonnunquam æmulentur. Qua de re sequentem audi narrationem. Demandabat quidam *Turcicus Imperator* egregio pictori, ut omnium populorum habitus & vestimenta artificiose exprimeret. Obsequitur ille, & jussus paret, quantum consequi industria potest, ac cuique genti sua attribuit vestimenta. Ad extremum hominem nudum appingebat, cui aliquot ulnas panni humero dependentes attribuit. Rogatus vero, quis iste esset, & quid hoc facto sibi vellet? Respondit, Germanum hunc esse, cui perpetuam vestimenti formam assignare non possit; ut qui subinde vestimenta variet, & novis formis delectetur. *Manlius in Locis Commun.* Ita certe res sese habet. Olim magna Germanorum in vestitu, uti etiam multis aliis in rebus fuit gravitas; nunc vero gravis eorum in vestitu varietas, imo vero multis in locis insignis levitas est: adeo ut nos Germani Germaniam in ipsa Germania requiramus, & vix inveniamus. Nam nostri, proh dolor, Germani, una cum veste, mores quoque & animum Germanum exuunt; & aliarum, gentium quarum habitus vestesque æmulantur, mores moros induunt, juxta illud Poëtæ:

Affectus patrios patria cum veste relinquunt.

Quare Viri sapientes sæpe ominati sunt, verendum esse, ne aliquando exteri veniant repetitum suos colores & habitus, & furtivis nudata cornicula coloribus, omnibus risum moveat; uti *Horatius lib.* 1. *Epist.* 3. scribit. Ah, quod metuerunt, nunc illis proh dolor evenit. Deus oculis gratiæ patriam nostram dilectissimam respiciat!

V. De POLONORVM vestitu *Clemens Ianitius* idem scribit:

Aut Turca turba ista favet; quia gaudet amictu
Illius: aut omen res habet ista malum.

PARÆNESIS.

At omnes nationes atque gentes sint monitæ, ne vestes patrias temere leviterque mutent. Ista namque temeraria vestium mutatio

1. est VITIOSA, schändlich. Quia est contra τὸ πρέπον, consuetum semelque receptum habitum toties mutare. Est namque insignis levitatis signum. Quia cum veste patria patrii mores atque virtutes exuuntur. Pulchre *Bernhardus* inquit: Quid de HABITV dicam? in quo jam non *calor*, sed *color* requiritur, magisque cultui vestium, quam virtuti insistitur. *Idem* ait: Vanum *Cor*, vanitatis notitiam ingerit corpori. Exterior enim superfluitas (adde, & novitas) interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta animi mollitiem indicant. Non tantum curaretur corporis cultus, nisi prius neglecta fuisset mens virtutibus. Quare recte de hisce Novatoribus dici potest:

In vestimentis non est sapientia mentis.

Cum quo congruit pulchellum *Ovveni* de vestibus Epigramma:

Antiquata viget novitas, renovata vetustas
Nascitur, & Veteres nunc novitate placent.

2. est IGNOMINIOSA, schimpflich. Quia illi homines, qui exoticarum vestium adeo sunt avidi, magnam ignominiæ maculam apud alias nationes sibi inurunt. Nonne enim probrosum nationi fuit Germanicæ, quod pictor, jussus ab Imperatore Turcico, ut omnium nationum habitus ac vestimenta artificiose exprimeret, & ipse cuique nationi sua vestimenta attribuisset, ad extremum HOMINEM NVDVM pinxerit, cui aliquot ulnas panni humero dependentes adjecerit, & rogatus causam, Imperatori responderit: *Germanum hunc esse, cui perpetuam vestimenti formam assignare non possit, ut qui subinde vestimenta variet, & novis formis delectetur?*

Adagium est sapientum: Λιβυκὸν ὄρνιον. h.e. *Afra avis.* Hoc non inepte quadrat in hominem peregrino habitu notabilem. Singulari observatione dignum est, quod in *lingua sancta* VESTIS dicatur בגד. Quæ vox notat duo: 1 *Perfidiam. Iesai.* 24. *v.* 16. *Ierem.* 12. *v.* 1. 2. *Vestem. Levit.* 13, 47. *Lev.* 7. *v.* 27. 2 *Reg.* 9, 13. Quo insinuatur, quod vestis sit perfidiæ Protoplastarum nostrorum erga Deum nota. At ejusdem perfidiæ rei sunt etiam illi, qui temere novos affectant habitus, iisque superbiunt & superbiendi materiam aliis præbent.

Probe hoc ipsum intellexit AVGVSTVS Imperator, qui, cum pro concione multos videret palliatos, indignabundus: *En*, inquit, *Romanos rerum dominos, gentemque togatam!* Adeo studebat priscos reducere mores, ut habitum quoque vestitumque doluerit immutatum. *Erasmus lib.* 4. *Apophthegmatum.*

III. Est EXITIOSA, schädlich. Quia Deus hujusmodi vestium Novatoribus pœnas tum temporales tum æternas minatur; uti tum comminatio divina, *Ezech.* 23. *v.* 22. 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30. & *Sophoniæ* 1. *v.* 7, 8, 9. tum judiciorum Dei exempla, quæ antea sunt enumerata, clarissime ostendunt. In hanc sententiam *Gregor. in Homil.* eleganter inquit: Sunt nonnulli, qui cultum subtilium preciosarumque vestium non putant esse peccatum. Quod videlicet si culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam evigilanter exprimeret, quod *dives qui torquebatur* apud inferos, BYSSO & PURPURA indutus fuisset.

Quare qui novo & alieno indui gaudet vestimento, non habet melius, quam *novum & peregrinum vestimentum Iesu Christi*, quem in Baptismo induit, in eo gaudeat, eoque triumphet. *Gal.* 3. *v.* 27. *Rom.* 13. *v.* 14. Sicut *D. Hieronymus* loquitur.

II. ACTA POLEMICA.

XX.

Tria Darius Codomannus *bella* cum Alexandro M. Rege Macedoniæ, & Duce totius Græciæ, unanimi Græcorum consensu & suffragiis constituto, gessit. 1. *Ad Granicum.* 2. *Ad Issum.* 3. *Ad Gaugamela.* Primum per Duces: secundum vero & tertium per se ipsum gessit.

PRÆLIUM I. ad GRANICUM.

XXI.

I. ACTA ANTE PUGNAM.

1. *Ducum Persicorum consultatio, & saniorum consiliorum aspernatio.* Cum Duces Persici de ratione belli gerendi in Concilio (ut vocant) bellico consultarent, MEMNON Rhodius suadebat, non hostem intra Regni viscera admittendum, sed totam belli molem in Macedoniam transferendam esse. Verum saluberrimo ejus consilio locus tum relictus haud fuit.

2. *Superbissima Darii Legatio.* Darius in valido suo confisus exercitu (quippe qui constabat centum millibus peditum & decem millibus equitum, cum Alexander tantum triginta duo millia peditum, & quinque millia fere Equitum haberet) superbissimo & gloriosissimo titulo se *Regem Regum, ac consanguineum Deorum; Alexandrum vero famulum suum* appellans, mandatum Ducibus suis dederat, ut insanientem istum Philippi adolescentulum (sic enim Alexandrum per contemtum nominabat) verberibus puerilibus graviter cæsum, ac veste purpurea postea indutum sibi vinctum traderent. Hoc sane erat magna cum insolentia triumphum canere ante victoriam.

II. ACTA IN PUGNA.

XXII.

Memnon cæterique Duces Persici, omni quo instructi erant exercitu in Phrygiam contendentes, prope Granicum fluvium castra ponunt; & sperantes se mandato & exspectationi Regis sui satisfacturos, Alexandrum, dum magno animo Granicum flumen transit, invadunt. Cruentum committitur prælium. Alexander ipse fortissime dimicat, *Mithridatem* Darii generum, ejusque fratrem *Rosacem*, aliosque præstantissimos Persarum Duces, manu sua prostravit, quanquam non sine periculo. Nam cum *Spithridates* securi alterum ei ictum intentaret, *Clitus* equo accurrens, eum inhibuit, securi in humerum ejus impacta, brachiumque ejus discindens. Tandem Persæ in fugam sunt conjecti. Scribunt Historici, peditum 20000, equitum 2000 & quingentos in prælio occubuisse, captos ad 20000: De Exercitu vero Alexandri paucos desideratos fuisse. *Diodorus Sicul. Plutarchus, Arrianus.*

III. ACTA POST PUGNAM.

XXIII.

Statim post hanc victoriam magna rerum mutatio facta est. Nam Alexander SARDES urbem Regiam cum ingentibus thesauris occupavit. MILETUM acerrime oppugnatam deditione accepit. HALICARNASSUM urbem maximam, cum magnis operibus & ultimo discrimine suorum, cum triarii tandem insignem operam præstitissent, expugnavit, captamque solo adæquavit. Inde totam Phrygiam & littoralem Asiam ad Ciliciam usque sibi subjecit. *Diodor. lib.* 17. Totam quoque Cariam subactam ADÆ Reginæ, quæ mandato Darii à Duce quodam Persico inde pulsa erat, restituit, eique gubernandam subjecit.

PRÆLIUM II. ad ISSUM.

XXIV.

I. ANTE PRÆLIUM.

1. *Darii consultatio.* Darius, mortuo Memnone, egregio bellatore (qui hoc re ipsa agebat, ut totum bellum ex Asia in Macedoniam transferret) consultans de bello, cum idoneum Ducem non inveniret Alexandro opponendum, ipse proficisci in bellum constituit. Quare conscribit exercitum quater centenorum millium peditum & centum millium Equitum, qui Babylonem conveniant, ut inde contra

contra Alexandrum castra moveat. *Diodorus Siculus lib.* 17.

2. *Saniorum consiliorum aspernatio.* Nam *primo* Darius *Charidemum* Atheniensem, artibus Imperatoriis præstantem, qui utilia quidem, sed Persis haud grata suadebat, ferociter occidit: de quo §. XVIII. dixi. *Deinde* consilium *Amyntæ* Macedonis, suadentis ut locum pugnæ satis amplum & opportunum eligeret, in quo ingentem Equitum atque Peditum commode explicare posset exercitum, ne astu hostis circumveniretur. Verum Darius ex fastuosa superbia, quæ homines excæcat, exercitum suum ex spatiosissimo Assyriæ, quem elegerat, campo, frustra dissuadente Amynta, in angustias locorum deducebat; sperans se Alexandrum, quem fuga sibi elapsurum metuebat, in istis angustiis ita conclusurum, ut exitum, quo elaberetur, non inveniret. *Arrianus, Curtius, Diodorus Siculus.*

XXV.

II. IN PRÆLIO.

1. *Alexandri prudentia & fortitudo.* Cum autem Alexander Magnus immensas illas hostium copias in angustias montium deductas videret, qui sibi ad explicandam phalangem commodus, hostium vero copiis ob multitudinem ingentem incommodus esset, hanc Dei providentiam agnovit, (sicut Arrianus scribit) Deumque pro se pugnare dixit: ideoque cum divino auxilio humanam prudentiam conjungens, non modo cavebat, ne ab hostium multitudine cingeretur, sed etiam cornu dextro sinistrum eorum præteriens, ex obliquo in oppositos sibi hostes irruebat, eosque in prima acie consistens fortiterque pugnans in fugam conjecit. Darius, ubi exercitum suum dissipatum vidit, & ipse fugam capessens equæ celeritate, quam desiderium relicti pulli in bestia auxit, insequentes evasit; sicut *Ælianus* scribit. In fuga autem gravi correptus siti, cum aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibisset, negavit, unquam se bibisse jucundius. Nunquam videlicet sitiens biberat. *Cicero lib.* 5. *Tusculan. Quæst.* Simile exemplum de Artaxerxe Mnemone Plutarchus in Artax. & Maximus Tyrius serm. 35. narrat. Ita impletum est in eis Adagium *Proverb.* 27. *vers.* 7. *Anima esuriens etiam amarum pro dulci sumit.*

XXVI.

III. POST PRÆLIUM.

1. *Cæsorum multitudo.* E Persis multi Duces bellicosissimi & centum triginta millia militum ceciderunt: Cum ex parte Alexandri tantum pedites triginta duo, Equitum centum & quinquaginta desiderarentur, & 504 sauciati essent. *Arrianus, Plutarchus, Curtius* addit hoc Epiphonema: *Tanto impendio ingens victoria stetit!*

2. *Captorum multitudo.* Capta quoque in tentorio Darii, mater ejus Sisygambis, uxor Statira, filius Ochus sexennis, & binæ filiæ jam nubiles, cum universa familia. Et scribit *Plutarchus*, quod Alexander devicti Darii tentorium ingressus, visisque voluptatum apparatibus magnificentissimis, ad comites suos dixerit: *Quid? Num hoc est regnare?*

3. *Alexandri Magni clementia atque continentia.* Alexander cum uxorem & matrem Darii totumque gynæceum in luctu videret, eas humaniter salutavit, βασιλικῶς tractavit, nullaque contumelia affici permisit. Cum uxorem Darii Statiram, quæ omnium fœminarum formosissima erat, & reliquas captivas forma & statura eximias, videret, per jocum dixit: Εἰσὶν ἀλγηδόνες ὀμμάτων αἱ Περσίδες. Persicæ mulieres sunt oculorum dolores. Formæ autem earum spectaculo continentiæ suæ pulchritudinem opponens, tanquam exanimes imagines prætermisit. Quod Persicus nuncius narrans Dario, hisce eum verbis ornavit: *Alexandrum & in præliis acerrimum, & in victoria clementem esse.* Δεινὸν μαχόμενον, χρηστὸν δὲ κρατήσαντα. *Diodorus Siculus*, & *Curtius.* Clementiam quoque admirandam erga MORTUOS declaravit Alexander. Nam sepelire quos vellent Persarum eis permisit, vestibus ad hoc & ornatu de præda concessis.

PRÆLIUM III. ad GAUGAMELA.

XXVII.

Postremum hoc prælium inter Darium & Alexandrum non apud ARBELA (ut quidam Historici tradunt) sed apud GAUGAMELA factum est. Quæ vox Persarum lingua *domum Cameli* notat: atque inde nomen hoc habere fertur, quod Rex quidam antiquis temporibus camelo cursorio (quem dromedarium vocant) ex hostibus servatus, eam ibi collocaverit, pagosque & reditus certos ad curam ejus destinaverit. Cum enim Darius cruento prælio ad Issum ab Alexandro victus, fugatusque esset, literas in Syriam (ubi tunc Alexander ex Ægypto reversus commorabatur) misit, quibus ipsi & regnum amplissimum, & filiam *Statipnam* cum infinitis thesauris offerebat. Gratior enim debet esse Principibus pax honesta, quam victoria

ctoria cruenta. Verum Alexander hanc conditionem rejecit, nisi Darius supplex regni arbitrium Victori permitteret, seque inferiorem profiteretur: cum sicut Mundus neque duos soles; ita neque duo summa regna salvo terrarum statu habere possit. *Diodorus Siculus* lib. 17. Idcirco Darius, frustra pacificatione & captivorum redemtione tentata, nova etiam (qua ad delenda inter Principes odia vetera nihil accommodatius judicatur) affinitate repudiata, tertio, & quidem copiarum superiorum duplicato numero, bellum instaurat, (habuit enim ad octingenta millia peditum, & ducenta millia equitum,) prælíumque cum Alexandro ad Gaugamela in campo aperto cruentum init: Sed ab eo tandem vincitur, atque in Bactra fugatur. *Diodorus Siculus* scribit, in pugna illa Persarum peditum atque equitum plures nonaginta millibus cecidisse: è Macedonibus vero circiter 500 tantum desideratos esse.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

XXVIII.

I. *Exitus Darii tragicus.* Darius ab Alexandro M. cum exercitu fusus fugatusque, per loca ardua atque aspera in Bactra vel Ecbatanam Mediæ Regiam celerrime contendit. Quem Alexander non minori celeritate insequitur. BESSVS, ubi Alexandrum adventurum cognovit, cum *Nabuzarne* militum Præfecto conspirans, Darium aureis compedibus vinctum in custodia tenuerunt; mox è custodia eductum, & sordido vehiculo pellibus undique tecto ac clauso impositum huc illuc raptarunt; cumque aliquamdiu eum traxissent, ad extremum equum conscendere negantem nefario scelere trucidarunt, A. M. 3641. ante C. N. 330, postquam vixisset annos 50, & regnasset 6. *Diodorus Siculus, Strabo, Plutarchus, Arrianus, Iustinus, Curtius.*

VSVS.

Hinc videmus, quam graviter Deus, justus ille Mundi Iudex, qui humilia respicit, *Psalm.* 113. 6. & superbis resistit, 1 *Petr.* 5. 5. superbiam hujus Darii puniverit, cumque extremo servorum suorum, quos juratissimos sibi & devinctissimos esse putabat, ludibrio exposuerit, ut, qui tanti *caput* suum recumbere, & *pedes* subniti voluerit, tanti etiam manibus pedibusque vinciretur. Sic fert humana conditio, ut, cum fastigium suum longe supergressa sit, concidat. Quod utinam Reges & Principes satis animadverterent, animadversumque meminissent. Pulchre & vere *Ovidius* inquit:

Omnia sunt hominum tenui pendentia filo;

Et subito casu, quæ valuere, ruunt.

Exemplum habemus in Dario, ultimo Persarum Rege, qui modo summus in Orbe Monarcha erat, mox à servis atque amicis suis, quos putabat, fidelissimis captus, catenis aureis vinctus, sordido vehiculo impositus, huc illuc raptatus est. Atque ita uno die Monarchia à Persis ad Græcos translata. Horribile est hoc exemplum, quod monet nos de *judicio Dei*, qui Regna Mundi propter multa magnaque scelera hominum horribiliter mutat. Dicamus ergo cum Rege Davide ex Psal. 119. v. 120. *Horruit à timore tui caro mea:* A JVDICIIS enim TVIS METVI.

XXIX.

II. *Oratio Darii* προαγώνιος. Darius jamjam moriturus à *Polystrato* Macedone agnoscitur, eique postrema verba loquutus est: Alexandro igitur hæc perferri jubet: *Se nullis in eum meritorum officiis maximorum illi debitorem. Agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in Matrem, Conjugem, liberosque suos impensis. Iis enim & vitam & pristini status reverentiam ac dignitatem concessam: sibi autem à cognatis atque amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse. Precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat; ultionem sceleris erga se perpetrati, non solum sua, sed exempli omniumque Regum causa non negligere, illi cum decorum tum utile futurum.* Iamque deficiens aquam poposcit; quam allatam postquam bibit, Polystrato qui eam tulerat; Quisquis es mortalium, inquit, hoc mihi extremum universæ calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam; sed referat Alexander: Alexandro vero Dii, pro ejus summa in meos humanitate ac clementia; cui hoc fidei regiæ unicum DEXTERÆ pignus pro me dabis. Hæc dicentem, accepta Polystrati manu, vita destituit.

XXX.

III. *Bessi supplicium.* Cum Darius tam crudeliter, & horribiliter à Ducibus suis multis vulneribus confossus exspirasset, Alexander citato cursu postera die supervenit; sed eum vivum non invenit. Audiens vero eum à suis amicis trucidatum, ad inquirendos eos exercitum submisit. *Bessus* à *Spitamene* vinctus, catena ad Alexandrum adductus est, qui Regem suum non solum prodiderat, sed etiam interfecerat. Quem visum Alexander vehementer

menter excandescens, hisce verbis alloquutus est: *Cujus feræ rabies occupavit animum tuum, cum Regem de te optime meritum prius vincire, deinde occidere sustinuisti?* Quibus dictis, Alexander eum dilacerari fecit directis arboribus duabus in unum deflexis, quarum utrique corporis partem alligavit: Inde laxatæ ambæ, atque impetu in altum relatæ, partem utraque suam retinuere.

XXXI.

IV. *Darii sepulturæ.* Alexander, qui incredibili celeritate Darium insequutus fuerat, jàm defuncto supervenit. Vbi autem corpus mortui vidit, lacrymas effudit, demtaque sibi chlamyde illud contexit, & regio ornatum cultu Susas ad matrem Sisygambem misit. Quæ eum regio more sepelivit. *Diodor. Sicul.* l. 17.

XXXII.

V. FINIS MONARCHIÆ II. Ita Monarchia II in & cum Dario CODOMANNO ultimo Persarum Rege exstincta est. Præfigurata est πανολεθρία hæc in visione Danielis cap. 8. vers. 7, & 11. ubi legitur, quod ARIES BICORNIS sit prostratus ab HIRCO CAPRARUM, quodque nemo Arietem liberare potuerit. Vbi per ARIETEM BICORNEM intelligitur Darius Codomannus, ultimus Rex Medorum & Persarum: Per HIRCUM vero CAPRARUM Rex Græcorum, h. e. Alexander M.; interprete ipso Angelo *Dan.* 8. *v.* 20, 21. Alexander namque M. Darium ultimum devicit, & Arietis duo cornua comminuit, h. e. Regnum Medorum & Persarum per duo illa cornua adumbratum evertit. Et nemo potuit Arietem è manu Hirci liberare, h. e. nemo Darium à potestate Alexandri M. liberare potuit. Et licet Darius ingentem pecuniæ summam partemque regni dimidiam Alexandro M. offerret, tamen nihil obtinere potuit. Quia Alexander M. solus mundi Dominus salutari voluit.

Duravit hæc Monarchia, si supputationem exacte instituamus juxta annos, quibus singuli Regum Persicorum regnarunt, 206 annis. Nam

	regnavit annos	
Darius Medus	2.	
1. *Cyrus*	30.	quidem, sed tantum 5, vel juxta alios 7. annis, ut Monarcha, regnavit.
2. *Cambyses*	8.	quibus 7 menses Magorum inclusi sunt.
3. *Darius Hystaspis*	36.	
4. *Xerxes*	21.	quibus 7 menses Artabani includuntur.
5. *Artaxerxes Longimanus*	40.	quibus duo menses Xerxis II sunt inclusi.
6. *Darius Nothus*	19.	quibus 7 menses Sogdiani sunt inclusi.
7. *Artaxerxes Mnemon*	40.	
8. *Ochus.*	23.	
9. *Arses*, vel *Arsames*	4.	
10. *Darius Codomannus*	6.	

Summa durationis Monarchiæ II sunt 206.

SOLI DEO GLORIA.

DE MONARCHIA TERTIA,

Quæ est

GRÆCORVM.

LIBER III.

TRACTATIO GENERALIS.

PRÆCOGNITA.

IN *Præcognitis* hujus Monarchiæ notanda sunt *quatuor capita.* 1. *Monarchiæ* III *Appellatio.* 2. *Typica præfiguratio.* 3. *Generalis ejus delineatio.* 4. *Monarcharum catalogus, vel enumeratio.*

CAPVT I.

1. De Monarchiæ III Appellatione.

Hæc MONARCHIA TERTIA vocatur *Monarchia* GRÆCORVM, vel MACEDONVM: non quod Caput ejus, sive Monarcha semper è Græcia, vel Macedonia fuerit; sed à primo ejus conditore ita vocatur, nempe Alexandro M. qui natione fuit Græcus, & quidem Macedo: quo mortuo successores ejus Monarchiam hanc inter se diviserunt, qui pariter Græci fuerunt, & Græcam linguam, uti solent Monarchæ, in regnis suis conservarunt.

CAPVT II.

2. De Typica Monarchiæ tertiæ præfiguratione, ejusque explicatione.

Hæc Monarchia in *triplici Visione* præfigurata est.

In *Prima* VISIONE, quæ extat *Daniel. c.* 2. *v.* 32, 39. præfiguratur per *Ventrem æneum*, & *Fæmora ænea.*

In *Secunda* VISIONE, quæ extat *Daniel.* 7. *v.* 6. præfiguratur per *Pardum alatum* & *quadricipitem.*

In *Tertia* VISIONE, quæ extat *Daniel.* 8. *vers.* 8. præfiguratur per *Hircum Caprarum quadricornem.*

1. *Explicatio primæ Visionis.*

De MONARCHIA III visio prima extat *Daniel.* 2. *v.* 32. quæ talis est: *Hujus statuæ caput ex auro optimo erat; Pectus autem & Brachia de argento: porro Venter & Fæmora ex ære.* Postea *v.* 39. subjungitur *interpretatio* Danielis Prophetæ, quæ talis est: *Post te consurget regnum aliud minus te, argenteum*, (intellige regnum *Medorum & Persarum*) *& regnum tertium aliud æneum*, (intellige *Monarchiam* vel regnum *Græcorum*) *quod imperabit universæ terræ.*

In hac Visione *tria* sunt notanda.

Primo, MONARCHIA III *comparatur Ventri*: idque *tribus de causis.*

1. *Propter* ORDINEM & SVCCESSIONEM. Sicut enim Venter subjacet pectori & brachiis: Ita quoque tertia Monarchia, sive Regnum Alexandri M. proxime successit regno Persarum, quod comparatur pectori & brachiis argenteis. *Dan.* 2. *v.* 32.

2. *Propter* ATTRACTIONEM & DISPERSIONEM. Sicut enim Venter omnem cibum ad se trahit, & tamen diu eum in se non retinet, sed statim ad alia membra transmittit & dispergit: Ita quoque Alexander M. plurima regna subegit, suoque imperio subjecit; diu tamen ea non possedit, sed moriens Ducibus suis illa divisit, iisque possidenda reliquit.

3. *Propter* INTEMPERANTIAM & FOEDAM EBRIETATEM. *Venter* est typus hominum intemperantium, & ebriosorum; sicut Paulus inquit *Phil.* 3. *v.* 19. quod ipsorum Deus Venter sit. Ita Alexander M. helluationibus & comessatio-

ſationibus deditus erat, ſæpe totas noctes potando conſumebat, imo noctibus quoque dies jungebat, in exercitu potationum certamina inſtituebat, amplo cæteros vincenti conſtituto præmio. *Curt. l. 5.* de eo ſcribit, quod ingentia animi bona & illam indolem, qua omnes reges anteceſſit, intolerabili vini cupiditate fœdaverit. *Athenæ. lib. 10. cap. 11.* ita de eo ſcribit: Cum Alexander Protheæ bibaciſſimo Macedoni poculum ingens, quod bicongium capiebat, propinans exhauſiſſet, Protheas illud accepit, ac viciſſim idem Alexandro propinavit; qui rurſus illud ebibit, ſed perferre non potuit. Nam mox poculo è manibus lapſo, in pulvinar reclinatus ac morbo correptus, decubuit, atque interiit αὐτοφόνος, h. e. ſui ipſius homicida factus.

Secundo, comparatur hæc MONARCHIA III FOEMORIBVS. *v. 32.* quibus ſignificatur laſcivia & Veneris intemperantia, non tam Alexandri, quam ſucceſſorum ejus Ptolemæorum, in regno Ægypti Regum, quibus ſolenne erat ſorores ſuas in uxores ducere. Nam Alexander Magnus, licet ebrioſus fuerit, non tamen adeo laſcivus & luxurioſus fuit. Quia ebrioſi ſicut vino ſopiunt ſenſus: ita quoque ſemen prolificum diluunt & diſſipant, atque orexin ad Venerem ſopiunt hebetantque.

Tertio, MONARCHIA III comparatur ÆRI, ſive VENTRI ÆNEO, & FOEMORIBVS ÆNEIS: idque propter *tres rationes* ſequentes.

1. *Propter* HEROICAM ALEXANDRI M. FORTITVDINEM. Sicut enim æs eſt forte & durum, & aptius ad arma inde conficienda, quam argentum: Ita quoque Alexander M. Perſis fuit bellicoſior, quia fuit Mavortius heros, non niſi Martem & arma ſpirans: ipſe enim inter tubarum clangorem, & armorum æneorum ſtrepitum, & fragorem ſemper verſabatur, iiſque tanquam Muſica jucundiſſima delectabatur. *Ioſephus lib. 11.* Antiquit. Iudaic. de eo ſcribit; quod ipſe, cum militum 30000 duntaxat haberet, auſus fuerit acie congredi cum Dario Codomanno, qui exercitum haberet multorum centenorum millium, ita ut crederet non ipſe tantum Darius, ſed etiam omnes Aſiam inhabitantes, Macedones ad conflictum belli cum Perſis, propter multitudinem, non venturos.

2. *Propter* NOMINIS CELEBRITATEM. Sicut enim æs, quod valde vocale & ſonorum, ſonum edit magnum & clarum, eumque longe lateque diffundit: ita quoque magna fuit fama & gloria rerum geſtarum Alexandri M. quæ ſubito toto orbe inſonuit, omniumque Regum & Principum famam & gloriam longiſſime ſuperavit, adeoque præcelluit, ut certatim ſe ei ſubjicerent, aut fœdus cum eo inirent. Fuit igitur Alexander æs ſonans, & cymbalum toto orbe tinniens. *Curtius* de eo ſcribit Tantus nominis ejus terror univerſum orbem invaſerat, ut cunctæ gentes velut jam deſtinato ſibi Regi adularentur. *Iuſtin.* addit, tantam fuiſſe Alexandri felicitatem nominiſque celebritatem, ut nullo unquam cum hoſte congreſſus ſit, quin eum vicerit; nullam civitatem obſederit, quin eam expugnaverit; nullam gentem adierit, quin eam calcaverit: denique præſente Alexandro tantam fuiſſe militum ejus fiduciam, ut armatos hoſtes vel inermes ipſi adoriri non dubitarent, ſemperque certam animo præſumerent victoriam. Vnde Lyſippus ſtatuarius, ut amplitudinem imperii Alexandri adumbraret, finxit ex ære Alexandrum ſupina facie cœlum ſuſpicientem, ſubjectis hiſce verſibus:

Æreus in cœlum ſuſpectans, fare, quid ajat,
Iuppiter. Aſſerui terram mihi, tu aſſere cœlum.

3. *Propter* FELICITATEM & VICTORIARVM CELERITATEM. Sicut enim clangor tubam derepente pervadit: Ita Alexander brevi tempore, nempe duodecim annorum ſpatio, orbem terrarum ſibi ſubjecit. Nam anno ætatis vigeſimo regnare cœpit, & anno trigeſimo ſecundo, quo mortuus eſt, omnia ſubegit. Quam ob cauſam Appelles Alexandrum pinxit fulminiferum: & quidem tam ad vivum, ut vulgo diceretur, duos eſſe Alexandros; unum Philippi filium, nullis viribus ſuperabilem; alterum opus Apellis, nulla arte imitabilem. Fuit tanta ejus in præliis felicitas, ut tribus præliis victor, uno ad Granicum amnem, altero ad Iſſum Ciliciæ, tertio ad Arbela, ut tradunt multi, vel ſecundum *Strabonem* & *Plutarchum*, ad Gaugamela, imperium Aſiæ rapuerit, cum tantæ eſſent hoſtium copiæ, ut Darius 1000000 militum haberet; ideoque jactaret, ſe pro uno milite Alexandri denos in ſuo exercitu habere.

II. *Explicatio ſecundæ Viſionis.*

Dan. 7. v. 6. Extat ſecunda Viſio Danielis Prophetæ, quæ talis eſt: *Poſt hæc adſpiciebam: & ecce, alia* (beſtia) *quaſi Pardus; & alas habebat, quaſi Avis, quatuor ſuper ſe: & quatuor capita erant in beſtia: & poteſtas data eſt ei.*

In hac Viſione notanda veniunt *quatuor.* 1. Quare Alexander M. comparetur *Pardo.* 2. *Pardo alato.* 3. *Pardo quadricipiti.* 4. Quid ſignificent verba illa: *Poteſtas data eſt ei.*

1. *De nominis Etymologia.*

Pardus Ebraice dicitur נמר, Chaldaice נמר, Arabice נמר; in plurali נמרים, Chaldaice נמרין, Arabice נמור, Græce πάρδος, ὁ πάνθηρ, ἡ πάρδαλις. *Apocal. 13. verſ. 2.* Καὶ θηρίον ὃ εἶδον, ἦν ὅμοιον

παρ-

παρδάλει. *Et bestia quam vidi, erat similis Pardali.* Latine dicitur Pardus, Pardalis, Panther. Panthera est animal maculosum, sive variis maculis respersum: unde etiam nomen habet. Nam dicitur Panthera à πᾶν omne, & θὴρ fera; quod omnium fere ferarum coloribus distinguatur, & splendeat: quia nulla bestia nominari potest, cujus colorem non aliqua sui parte repræsentet. Quidam Latine *Variam* appellarunt. *Oppian.* l. 3. *de venat.* *v.* 463. αἰολόνωτον. *Ovid.* l. 3. Metam. v. 666. *Pictam* cognominavit. Hinc apud Plautum, pantherinum genus hominum accipitur pro vario, & *Plin.* lib. 13. c. 15. mensæ pantherinæ sunt, quæ in vertice crispæ, vel intorto venarum discursu variegatæ sunt.

2. *Definitio.*

Pardus est animal ferum & astutum, in Asia & Africa familiare, in Europa peregrinum, pellem habens brevibus quibusdam macularum oculis variegatam: mas vocatur Pardus, & Panther; fœmina frequenter Panthera & Pardalis appellatur.

NOTA.

Solinus Polyhistor c. 21. putat, *Pardum* & *Pantheram*, duas & distinctas animalium species esse. At contrarium statuit *Aristoteles*, *Dioscorides*, *Gaza*, & alii, qui dicunt, eandem esse speciem, idemque animal: quæ sententia vera est.

Primo, comparatur *Alexander M. Pardo*, ob *septem* potissimum *causas*.

1. *Propter quantitatem.* Sicut enim Pardus est fera quantitate exigua: non enim Leonem, vel Elephantem, sed Canem venaticum adæquat: ita quoque Alexandri regnum admodum tenue habebat initium. Nam tenuis erat apparatus, & parvus exercitus, quo orbem subjugare aggressus est. Siquidem numerus copiarum, quas ad debellandum Orientem in Asiam transmisit, non ad 40000 militum se extendebat; commeatum non nisi ad 30 dies sufficientem secum tulit, & in stipendium militum 70 talenta secum habuit; uti *Plutarchus* refert: Tanta apparatus exiguitate incertum est, inquit *Iustinus*, utrum sit mirabilius, Alexandrum vicisse orbem, an vincere aggressum esse.

2. *Propter odoris suavitatem.* Sicut Pardus suavissimum ex toto corpore spirat odorem; uti *Aristot. l.* 8. *Histor. anim. c.* 6. *Plin. l.* 8. *c.* 17. tradunt: Ita quoque ex Alexandri M. corpore jucundissimus odor emanavit; quia temperamento humido & igneo præditus erat: uti *Plutarchus in vita Alexandri* tradit. Gignitur enim odoris suavitas, juxta Theophrasti opinionem, concoctis à calore humoribus. Vnde aridi & fervidi tractus terrarum odorum sunt feracissimi. Deinde, sicut Pardus fragrantia corporis animalia ad se attrahit: Ita quoque Alexander M. multo plures virtutis opinione, & famæ nominisque magnitudine, quam armis, subegit.

3. *Propter astutiam & calliditatem. Aristot. l.* 8. *Histor. Animal. c.* 6. & *Plinius l.* 8. *c.* 17. de Pardo scribunt, quod naturæ sagacitate & prudentia polleat. Nam frondibus arborum se occultat, & odorem jucundissimum emittit, quo dorcades, capras, hinnulos, simias, aliasque bestias ad se attrahat, arripiat atque laceret. *Ælian. l.* 5. *c.* 40. Hac de causa de rege Nabuchdonosore dicitur *Ierem.* 5. *v.* 6. quod sit *Pardus vigilans* super civitates Judæorum, h. e. quod observet civitates eorum, dum eas arcte obsidet, & excubat, ut nemo ex iis egredi possit, quin protinus ab eo capiatur. Ita etiam Alexander M. sagacitate sua atque consiliis, vel sapientissimos senes vicit.

4. *Propter celeritatem.* Sicut Pardus est animal velocissimum & celerrimum; uti dicitur *Hab.* 1. *v.* 8. Velociores (leviores) pardis equi ejus (nempe regis Chaldæorum:) nam Pardus est rapidissimus saltu, quo plus quam cursu valet: quare quando in venationibus canes antevertere nequit, & in eo est ut capiatur, tum saltu in arborem volat, unde mox in canes porro excurrentes insilit, eosque unguibus comprehensos proscindit: Ita quoque in Alexandro M. incredibilis fuit animi vigor & celeritas ingenii, quod etiam de *Iul. Cæsare lib.* 7. scribit *Plinius*, velut quodam igne volucris. Vnde exiguo temporis spatio, nempe 13 fere annorum, orbem sibi subegit. Vnde interroganti cuidam unde tantas res tam brevi temporis spatio tam feliciter confecisset, respondit hoc apophthegmate: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος. hoc est, Quia nihil sum procrastinatus.

5. *Propter ferociam & crudelitatem.* Sicut Pardus est animal ferocissimum & crudelissimum: nam quando occasio illi offertur, summo cum impetu ruit in oculos hominum; sicut Basilius annotat: Ita quoque Alexander M. fuit ferocissimus. Qui perpetuus periculorum & mortis in eo erat contemtus. *Plutarchus* de eo scribit; Superabat fortunam audacia, & vires virtute, nihilque censebat animo dentibus inexpugnabile, vel munitum esse animosis. Cum quo consentit *Iustinus*, ita scribens: Periculosissima quæque aggrediebatur, & ubi conferti tissimos hostes ac errime pugnare conspexisset, eo se semper ingerebat, periculaque sua, non militum esse volebat.

6. *Propter macularum varietatem.* Sicut Pardus

dus eſt animal maculoſum, ſeu varias maculas habens: unde etiam Panthera appellatur, quod nempe omnium animalium colores aliqua ſui parte referat: unde adagium exſtat *Ieremiæ* 13. *v.* 23. Num mutare poteſt pardus varietates ſuas? Ita quoque in Alexandro M. inſignis magnarum virtutum atque vitiorum mixtura fuit.

7. *Propter vinolentiæ fœditatem.* Sicut pardus vino & venere delectatur; & non vi capitur, ſed vino ebrius opprimitur: Quando enim Venatores hanc pardi naturam ſcientes, eum capere volunt, obſervatis ejus latebris, collocant ibi cymbia vino repleta: ſtatim pardi vini odore ex antris eliciuntur, & cum ad cymbia veniunt, avidiſſime vinum bibunt, eoque hauſto diſcurrunt, una ludunt, & præcipites in venerem proſiliunt: deinde ebrii & coitu fatigati ſopiuntur, atque ita ſopiti capiuntur à venatore: Ita etiam Alexander Magnus qui nullis laboribus, nullis periculis ceſſit, non manu hoſtium, ſed vino oppreſſus interiit. De quo venuſti verſiculi *Philippi Melanchth.* notandi ſunt:

Aſpice Pellæum pardum, quo pulchrior alter
Non fuit in toto, quem vicerat, orbe; nec unquam
Res ſimiles geſſit quiſquam brevioribus annis.
Confectos ætate ſenes, bellique labore,
Conſiliis vicit cunctos, in flore juventæ.
Ergo illi nocuere nihil, nec tela, nec hoſtes;
Sed fœda ebrietas & deſidioſa voluptas.

Secundo, comparatur PARDO ALATO. *Erant*, inquit *Daniel, quatuor alæ quaſi volucris in dorſo ipſius. Haſce quatuor Pardi alas* diverſimode interpretantur docti.

1. *Quidam* intelligunt *victoriarum celeritatem*, quod nempe ipſe duodecim fere annis totam Aſiam magnamque Africæ & Europæ partem ſubegerit.

2. *Quidam* intelligunt *animi magnitudinem, vigorem & ingenium*, quaſi igni volucre. Quod etiam I. Cæſari tribuit *Plinius l.* 7. *c.* 25. Et *Plutarchus* in Cæſare ita ſcribit: Iulius Cæſar amicis ſic ſcripſit, cum primo congreſſu Pharnacem viciſſet: Veni, vidi, vici. Quæ voces eo ipſo quod ſimiliter deſinunt, celeritati indicandæ haud parum congruunt. Idem & de Alexandro Magno dicendum.

3. *Per quatuor Alas* intelligi poſſunt *quatuor Satrapæ, vel Duces Alexandri, una cum exercitibus ſuis*, quorum opera & adminiculo tot regiones atque regna ſubjugavit. Sicut enim Brachia per metaphoram denotant Duces belli, *Dan.* 11. *v.* 22, 31. ita quoque Alæ. Nam ſicut alæ ad latus avium poſitæ ſunt, & latius extendi poſſunt: Ita quoque Alæ per metaphoram notant latera, & diſpoſitos integri exercitus ordines. *Ieſa.* 8. *v.* 8. Erit *extenſio alarum ejus implens latitudinem terræ tuæ, ô Immanuel.* In hiſce verbis Sennacherib vocatur Aquila: Alæ ejus ſunt copiæ militares; hæ impleverunt terram Emanuelis, h. e. Iudæam. *Ezech.* 17. *verſ.* 3. Nabuchdonoſor vocatur Aquila grandis magnarum alarum, h. e. multos ſub ſe habens populos & numeroſos exercitus, quos ille ſecum traxerat. Hæ enim ſunt alæ militares; *Dan.* 9. *v.* 27. Per Alam abominationis deſolantem, legiones exercitus Romani deſolationem urbi Ieroſolymæ inferentes, & ob idololatriam abominabiles, intelliguntur. Ita *Dan.* 7. *verſ.* 4. leoni Babylonico Alæ aquilinæ tribuuntur: de quo vide *Monarchiam noſtram I. in Præcognitis* §. 5, 6.

4. *Per quatuor haſce Alas* intelligunt *alii abominandam Alexandri ambitionem*, & *inſanam divinitatis affectationem.* Non enim illi ſat erat terrarum orbi dominari, niſi etiam in cœlum volare contenderet, divinos honores concupiſcens, ſibique arrogans, quia pro filio Iovis Hammonis haberi, & ut deus adorari volebat.

Tertio comparatur PARDO QUADRICIPITI. *Per* QUATUOR CAPITA Pardi intelliguntur quatuor Dynaſtiæ vel regna principalia, in quæ Monarchia tertia, Alexandro ipſo defuncto, à quatuor Ducibus ejus eſt diviſa. Nam 1. Philippus Aridæus Macedoniam, 2. Antigonus Aſiam, 3. Seleucus Syriam, 4. Ptolemæus Lagi Ægyptum occupavit.

Quartò additur: *Et poteſtas data eſt ei* (Beſtiæ.) Quibus verbis *imperium Alexandri dupliciter* deſcribitur.

1. *Materialiter*, quod videlicet Monarchiæ Macedonicæ tanta fuerit potentia, quæ toti terrarum orbi vel ſolo nomine formidabilis fuit.

2. *Originaliter*, quod videlicet tantum Alexandri imperium, non ipſius prudentiæ aut fortitudini, ſed divinæ providentiæ adſcribendum ſit. Per Deum enim Reges regnant. *Prov.* 8. & *Dan.* 2. *v.* 21. Et ipſe manus bellatorum præliari docet. *Pſal.* 144. *v.* 1. Atque hoc etiam ipſe Alexander M. confeſſus eſt. Cum enim ipſe Ieroſolymam veniſſet, atque vidiſſet Iaddum Iudæorum Pontificem, qui pontificali habitu ornatuque decoratus extra urbem ei proceſſerat, protinus ad illius pedes ſe abjecit, eumque adoravit. Deinde interrogatus à Parmenione: Cur præter morem ei Pontifici tantum honorem exhibuiſſet, reſpondit: Non hunc hominem adoravi; ſed Deum in illo, cujus Sacerdotii principatu fungitur, quia in eodem habitu & orna-

ornatu, in somno mihi visus est, cum in Dio urbe Macedoniæ adhuc versarer; cumque animo meo de bello adversus Persas suscipiendo agitarem, idem mihi certam victoriæ spem ostendit: exinde arbitror, divino auxilio me directum Darium vicisse, atque potentiam Persarum superasse.

III. *Visionis explicatio.*

Exstat *hæc Visio Dan.* 8. *v.* 5. Verba hæc sunt: *Ecce Hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terram. Porro Hircus habebat cornu insigne, intra oculos suos.* v. 6. *Et venit usque ad Arietem illum cornutum, quem videram stantem ante fluvium, & cucurrit ad eum cum ira fortitudinis suæ.* v. 7. *Cumque appropinquasset prope Arietem, efferatus est in eum, & percussit Arietem, & fregit duo cornua ejus; & non poterat Aries resistere ei: cumque eum prostravisset in terram, conculcavit eum; & nemo poterat liberare Arietem de manu ejus.* v. 8. *Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumque crevisset, fractum est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua conspicua pro illo per quatuor ventos cœli.* V. 21. extat explicatio Danielis. *Porro, Hircus caprarum Rex Græcorum est, & Cornu grande quod erat inter oculos ejus, ipse erat Rex primus.* v. 22. *Quod autem fracto illo, surrexerunt quatuor pro illo, quatuor regna dè gente ejus consurgent, sed non in fortitudine ejus.*

In *hac Visione* Monarchia tertia describitur *dupliciter.* 1. *A Titulo gemino: Generali & Speciali.* 2. *Ab Exercitio.*

I. TITVLVS GENERALIS *est, quod dicitur Alexander M.* HIRCVS CAPRARVM.

Per hunc *Hircum caprarum* intelligitur *Rex Græcorum*; sicut Angelus explicat *v.* 21. Inprimis autem Alexander M., idque ob octo rationes sequentes.

1. *Ob juvenilem ætatem.* Quia sicut Hircus caprarum phrasi Ebræa est Hircus adhuc lactens in caprarum grege: Nam Ebræis solenne est, animalia juvenilia exprimere per genitivum Matris: Ita Alexander M. adhuc erat juvenis cum regnare cœpit, nempe 20 annorum.

2. *Ob virium imbecillitatem.* Sicut Hircus caprarum, qui adhuc sequitur & fugit matrem suam, viribus longè inferior est Ariete; Ita etiam regnum Græcorum, sive Macedonum Dario bellum inferentium, & opibus & copiis Persis longe inferius fuit. Nam Alexander M. Dux Græcorum adversus Persas declaratus, & Hellespontum ex Europa in Asiam trajiciens, præliumque ad Granicum flumen cum Dario Codomanno committens, peditum 30000 duntaxat, equitum 5000 secum duxit, qui exercitus cum Darii exercitu comparandus nullo modo erat; uti *Arian. lib.* 1. *Hist. de expeditione Alexandri M.* p. 12. scribit.

3. *Ob sagacitatem.* Sic Alexander M. dicitur Hircus caprarum, h. e. Dux vel Princeps Græcorum: Hircus enim ducem vel gubernatorem populi significat. *Zach.* 10. *v.* 3. Et sic recte Alexander HIRCVS. Græci autem CAPRÆ appellantur, ob animi mobilitatem, sagacitatem & ingenii acumen. Nam scribit *Plin. lib.* 8. *c.* 50, quod capræ sagacioris sint ingenii, acutioris visus, & ad motum agiliores, quam oves: & hisce dotibus Græci Persas longissime superarunt.

4. *Ob* CELERITATEM. Sicut Hirci ad motum sunt agiles: *Plin. l.* 8. *c.* 50. unde Hircus dicitur צָפִיר vel עָפִיר à velocitate & celeritate, à radice צפר volavit, maturavit; à qua radice etiam descendit vox צִפּוֹר avis circumvolitans, quæ in aëre circumgyratur: Ita etiam Alexander M. in rebus bellicis & in victoriis consequendis fuit celerrimus. Vnde etiam PARDO ALATO comparatur. *Dan. cap.* 7. *v.* 6.

5. *Ob* FORTITVDINEM. Sicut Hircus grandescens fortior est ariete: Quomodo enim aries comparari potest cum hirco, qui barba & villis hirsutis, longis cornibus armatus, capite erectus, fronte torvus, & oculis acer est? Ita quoque Alexander M. Dario Codomanno Rege Persarum fortior fuit, eumque vicit.

6. *Ob* PVGNAM, *sive* CORNVTATIONEM. Sicut hirci cum arietibus pugnare sive cornutare solent: Ita quoque Hircus, h. e. Rex Græciæ, sive Alexander M., cum Ariete Persico, h. e. Dario Codomanno, qui per Arietem adumbratur, *Dan.* 8. *v.* 4. pugnavit, eumque vicit. *v.* 7.

7. *Ob* PRÆMII DONATIONEM. Sicut Olympiade 47. A. M. 4610. certantibus in agone τράγος, h. e. HIRCVS in præmio dabatur; uti *Euseb. in Chronic.* scribit: Ita quoque Alexander M. cum Dario Codomanno ultimo Persarum rege certans, eumque vincens, HIRCI nomen & omen velut victoriæ præmium adeptus est: idque juxta Danielis præfigurationem.

8. *Ob* VITAM BREVIOREM. Hircus vitæ est brevioris. Nam ante sextum ætatis annum consenescit: quia ex ingenti libidine vires corporis debilitat, & prorsus exhaurit; uti Co*lumella* docet: quo ipso brevis vita, atque breve re-

gnum

gnum Alexandri M. denotatur. Nam ipſe anno vigeſimo ætatis regnare cœpit, & anno ætatis trigeſimo tertio mortuus eſt.

TITVLVS SPECIALIS.

CORNV, קרן.

1. Per hoc *Cornu* adumbratus eſt *Alexander M.* Sicut enim Hircus robur ſuum præcipuum & maximum in cornibus habet, quibus in obvios incurrit, eoſque ferit; juxta illud Poëtæ:

——— *Cornu ferit ille, caveto*:

Ita quoque maximum & præcipuum regni robur, eſt in Rege ejuſque præſentia. Exemplum Alexandri hoc oſtendit. Nam ſcribit Iuſtinus, tantam fuiſſe Alexandri felicitatem, ut nullo unquam cum hoſte congreſſus ſit, quin eum devicerit; nullamque civitatem obſederit, quin eam expugnarit; nullam gentem adierit, quin eam calcaverit: denique præſente Alexandro, tantam fuiſſe militum ejus fiduciam, ut armatos hoſtes vel inermes ipſi adoriri non dubitarent, ſemperque certam animo victoriam præſumerent.

II. *Daniel hoc Cornu* διτλῶς deſcribit. 1. *Ab adjuncto*. 2. *à ſubjecto*.

1. *Ab* ADJVNCTO. Sic vocat illud *verſ.* 21. *Cornu* MAGNVM vel GRANDE הקרן הגדולה. Et *v.* 5. vocat illud קרן חזות CORNV VISIONIS. Ein anſehnlich Horn. Revera enim Alexander rerum geſtarum magnitudine præ cæteris regibus conſpicuus fuit. Vnde etiam *Magni* cognomen accepit; ſicut hoc loco à Daniele prædictum eſt: quia poſt eum plura, ſed minora cornua, h. e. Reges Græcorum regnarunt; ſicut *Dan.* *v.* 8. inquit.

2. *A* SVBJECTO. Quando ibidem dicit, *quod Cornu illud inter oculos Hirci fuerit*. Per hoc quidam præfiguratos fuiſſe aiunt prudentes Alexandri M. Duces. Sed melius eſt, ſi dicamus, quod per *Cornu inter oculos* intelligatur Alexandri M. potentia cum admiranda prudentia conjuncta atque temperata. Sicut enim animalia unicornia cornu habent inter oculos, quo eorum vis atque potentia, quam inter animalia habent, celebratur, *Num.* 23. *v.* 26. Deus dicitur Iſraëli eſſe, ut robur unicornis, *Pſalm.* 92. *v.* 10. Et exaltabitur ſicut unicornis cornu meum, h. e. potens & fortis ero; Confer *Iob.* 39. *v.* 12, 13, 14, 15. ubi robur & fortitudo Menocerotis vel Vnicornis deſcribitur: Ita Alexandri M. potentia atque fortitudo inter omnes Reges terræ eminuit. Δδυτέρως tamen, & ſecundario, per cornu inter oculos Hirci intelligi poſſunt ſapientes & ſagaces Alexandri Duces, Parmenio, Clitus, & Philotas. Nam ſæpe Alexander cum impetu ruebat; hi autem Duces ſagaces, atque prudentes, impetum ejus prudentia ſua moderabantur. Nam à Clito in prælio ad Granicum, cum de vita periclitaretur, conſervatus eſt.

II. *Ab* EXERCITIO, h. e. *Rebus geſtis*, HIRCVS *deſcribitur tripliciter*.

1. Ratione *Ortus*. 2. *Progreſſus*. 3. *Egreſſus*.

1. *Ratione* ORTVS deſcribitur à Daniele creſcens ejus ſtatus. Circa hunc Ortum Hirci *tria* ſunt notanda:

I. *Hirci adventus*. Qui deſcribitur ratione
- 1. Termini
  - 1. *A* QVO. Sic *Hircus Caprarum veniebat ab Occidente*, *v.* 5. h. e. ex Macedonia, quæ occidentalis eſt reſpectu Perſiæ & Aſiæ, quas ſibi ſubjecit.
  - 2. *Ad* QVEM. *v.* 5. *Veniebat ſuper faciem* (ſuperficiem) *totius terræ*, h. e. totam Aſiam occupabat, adeoque totam illam terram, in qua tum Daniel erat, cum hæc viſio ipſi offerretur.
- 2. *Modi*. verſ. 5. *Nequaquam attingebat terram*. Quibus verbis incredibilis Alexandri in bellis conficiendis & victoriis conſequendis celeritas deſignatur: Ita namque ille victoriis volabat, non ſecus ac fulmen cito penetrat ab ortu ad occaſum. Vnde *Dan.* 7. *v.* 6. *Pardo alato* comparatur. Et *Curtius l.* 5. ſcribit: Nullam virtutem Regis iſtius magis, quam celeritatem, laudaverim.

II. *Hirci cum ariete conflictus*. v. 6. *Venit autem ad illum uſque* ARIETEM BICORNEM, (h. e. Regem Perſarum) quem videram ſtantem ante fluvium, & incurrit in illum in furore roboris ſui, [בחמת כחו] h. e. in robore ira accenſo. *v.* 7. Cum igitur viderem illum pervenientem ad Arietem iſtum, exacerbavit ſe contra illum Arietem. Quibus verbis inſinuatur, quod Hircus (h. e. Alexander M.) impetu in Arietem facto (h. e. in Darium Codomannum) eum proſtraverit, h. e. occiderit.

III. *Conflictus eventus* eſt victoria. De qua *v.* 7. Daniel ait: *Et fregit ambo cornua illius, & non erat virtus in ariete ad conſiſtendum coram eo; & dejecit eum in terram, & conculcavit illum: nec erat, qui eriperet Arietem illum è manu ipſius*: h. e. duo regna, quæ notantur per DVO CORNVA, in ſuam poteſtatem redegit Alexander, poſtquam Codoman-

domannum ultimum Persarum Regem devicit; id quod factum est in tertio prælio ad Arbelam inter Alexandrum & Darium commisso, in quo Darius & vitæ & regno utroque (nempe Medorum & Persarum) privatus est.

2. *Ratione* PROGRESSUS, in quo *florens Hirci status* describitur. *v.* 8. Et *Hircus caprarum magnus factus est admodum.* Quibus verbis Regni Græcorum status florens describitur: quia devicto & interfecto Dario, Græcorum potentia Duce Alexandro M. mirum in modum crevit: quoniam regnum Medorum & Persarum in suam potestatem redegit; unde Alexander postea à rerum gestarum gloria *Magnus* appellatus est, quod cognomen Spiritus S. mystice per Danielem hoc loco prænunciavit.

3. *Ratione* EGRESSUS, in quo *decrescens Hirci status* venit notandus. Vbi *duo* sunt consideranda.

1. *De ipso Alexandro M.* vers. 8. *Cum roboratus esset, fractum est cornu illud magnum.* Quibus verbis insinuatur, quod Alexander M. in flore ætatis, cum 32 annos & 8 menses vixisset, atque 12 annos & 8 menses regnasset, præter suam & omnium hominum opinionem, violenta morte occuberit (quod notatur per CORNU FRACTUM) in urbe Babylone, non quidem in prælio, sed ex ardenti febri, quam ingurgitatione nimii vini sibi attraxerat; ut vult *Athenæus*; & plærique historici: vel veneno, ut tradit *Iustin. lib.* 12. anno 1. Olymp. 114. & scribunt *Curtius, Iosephus*, & alii.

2. *De successoribus Alexandri M. v.* 8. Et *enata sunt* (adscenderunt) *quatuor* (cornua) *loco ejus, versus quatuor ventos cœli.* Quibus verbis significatur, quod Alexandro è vivis sublato, sequuta sit regni istius distractio in quatuor regna, juxta quatuor mundi plagas, nempe juxta occidentem, aquilonem, orientem & meridiem.

Iuxta	*Occidentem*	regnavit	*Philippus Aridæus* Macedoniam & Græciam.
	Aquilonem		*Antigonus* Asiam minorem.
	Orientem		*Seleucus Nicanor* Syriam & Babyloniam.
	Meridiem		*Ptolemæus Lagi* Ægyptum.

Observatio.

Singulari observatione dignissimum est, quod Alexandro M. Hierosolymam venienti, Gaza expugnata, oblatum fuerit à Iaddo Pontifice volumen Danielis Prophetæ, atque hic locus *cap.* 8. *v.* 5, 21, 22. demonstratus, in quo Arietem ab Hirco, h.e. Regem Persarum à Rege Græcorum devictum ac profligatum iri Daniel prædixerat, & ipse Angelus Domini explicaverat. Quem locum intelligendum de se postquam cognovit, Alexander in templo Ierosolymitano immolavit Deo ex Pontificis præscripto, & populo Iudaico magna privilegia, & immunitates concessit; sicut *Flav. Iosephus lib.* 11. *Antiqu. Iud. cap.* 8. scribit.

CAPUT III.

De generali Monarchiæ III delineatione.

M*onarchia tertia tres* sunt *gradus.* 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

ORTUS hujus Monarchiæ cœpit in Alexandro M. Hic enim, victo ad Arbela Dario, ultimo Persarum rege, Monarchiam tertiam exorsus est, A. M. 3642. ante C. N. 329. Vnde Alexander M. emphatice per CORNU MAGNUM vel GRANDE in fronte Hirci adumbratur. *Dan.* 8. *v.* 21. Vbi Daniel ita ait: *Hircus caprarum Rex Græcorum est*; & *Cornu grande* quod erat inter oculos ejus, ipse est Rex primus.

PROGRESSUS. In *progressu* hujus Monarchiæ *duo* veniunt notanda.

1. *Dilatatio.* Alexander M. admodum felici successu hanc Monarchiam fundavit & dilatavit. Nam duodecim ferme annorum spatio universum terrarum orbem in potestatem suam incredibili celeritate redegit, adeo ut *Iustinus* scribat l. 12. incertum esse, utrum admirabilius sit, Alexandrum vicisse orbem, an vincere aggressum esse. Ita namque totum terrarum orbem Alexandri fama impleverat, ut cunctæ gentes ei velut destinato sibi Regi adulatæ sint. Vnde *Dan.* 7. *v.* 6. *Pardo alato*, & *cap.* 8. *vers.* 5. *Hirco caprarum terram non attingenti*, h. e. volanti, comparatur.

2. *Mutatio.* Monarchia tertia distinguitur in *integram & divisam. Integra* fuit tempore Alexandri M. qui victo Dario Codomanno regnum Medorum & Persarum ad se transtulit, & cum regno Græcorum conjunxit, atque Dominus mundi factus integram Monarchiam tertiam solus administravit.

Divisa autem est post mortem Alexandri Magni in quatuor Dynastias sive Regna, nempe in Regnum Macedonicum, Asiaticum, Syriacum & Ægyptiacum: quæ tamen regna simul juncta non habuerunt regni prioris majestatem, prout Angelus ipse explicat. *Dan.* 8. *v.* 22.

EGRES-

EGRESSUS. Circa Egressum hujus Monarchiæ tenendum, quod juxta distincta 4 regna, in quæ Monarchia hæc tertia est divisa, *quadruplex ejus interitus* sit statuendus. Romani enim quatuor hæc regna, in quæ Monarchia III est divisa, progressu temporis in suam potestatem redegerunt. 1. *Asiam minorem*, victo Antiocho Magno per L. Scipionem Proconsulem, qui se ab hac victoria Asiaticum appellari voluit. *Iustin. l.* 31. *Liv. lib.* 37. 2. *Macedoniam*, victo Perseo, annis 156. à morte Alexandri M. 3. *Syriam*, victo Tigrane à Pompeio, anno 260 circiter à morte Alexandri M. *Iustinus, Plutarchus, Livius.* 4. *Ægyptum* imperio Romano adjecit Augustus Imp. victis Cleopatra & Antonio, eamque in formam Provinciæ redegit; *Plutarchus in Anton.* annis 294 post mortem Alexandri Magni. *Ptolem. lib.* 3. *c.* 8.

Duravit hæc Monarchia præcise 300 annos. Nam à morte Alexandri sunt anni 294. ad mortem Cleopatræ (*Ptolem.* teste.) quibus si addantur sex anni regni Alexandri à morte Darii, juxta *Arrianum & Diodorum Siculum*, emergit inde summa 300 annorum. Quæ sententia juxta annorum supputationem est verissima.

CAPUT IV.
De Catalogo Monarcharum in Monarchia tertia.

I. IN MONARCHIA INTEGRA

Regnavit Alexander Magnus, an. 6. Initium Monarchiæ III. A. M. 3642.

II. IN MONARCHIA DIVISA.

Post obitum Alexandri M. tertia Monarchia in *quatuor regna* est divisa. nempe in regnum 1. *Macedonicum*. 2. *Asiaticum*. 3. *Syriacum*. 4. *Ægyptiacum*. Unde *quadruplices* exstiterunt Reges: 1. *Macedoniæ*. 2. *Asiæ*. 3. *Syriæ*. 4. *Ægypti*.

I. Reges Macedoniæ.

A. M.

3648 1. *Aridæus* frater Alexandri M. tutores sive administratores habuit, 1. Perdiccam. 2. Eo occiso, Antipatrum. Regno præfuit annos 7, vel juxta alios, 6 cum dimidio.

3655 2. *Cassander* Antipatri filius post varios tumultus innumerosque casus obiit post Aridæi mortem anno 19.

3674 3. *Philippus* Cassandri filius regnavit annum unum.

3675 4. *Antipater* (aliis Antigonus) & *Alexander* ambo Cassandri filii, diviso imperio, mutuis bellis se conficientes, vita & regno exuuntur: regnarunt annos tres.

5. *Demetrius Poliorcetes*, Antigoni Regis Asiæ filius, ex Asia pulsus, regnavit annos sex vel octo. 3677

6. *Pyrrhus* Rex Epiri, ejecto Demetrio, una cum Lysimacho Dynasta Thraciæ regnavit menses 7. 3683

7. *Lysimachus* Dynasta Thraciæ, annos 5. 3684

8. *Ptolemæus Ceraunus*, filius Ptolemæi Lagi, primi Ægyptiorum Regis, frater Ptolemæi Philadelphi, Lysimacho à Seleuco rege Asiæ occiso, rursus Seleucum occidit, & Macedoniam invasit. regnavit 9 menses. 3689

9. *Meleager* regnavit menses duos. 3690

10. *Antipater* regnavit dies 45. 3691

11. *Sosthenes* regnavit annos 2. 3691

12. *Antigonus Gonatas*, Demetrii Poliorcetæ filius, annos 36 regnavit. 3692

13. *Demetrius* II, filius Antigoni, annos 10. 3728

14. *Antigonus* III, cognomento *Doson*, tutor Philippi regnavit annos 13 vel 15. 3738

15. *Philippus* Demetrii II filius, vincitur à Romanis: regnavit annos 42. 3751

16. *Perseus* ultimus Rex Macedoniæ, post multa facinora à *Paulo Æmylio* Consule Romano victus, perpetuo carceri mancipatur. A. M. 3803. Cujus filius operas Senatui Romano cum aliis scribis locavit. Ita Regnum Macedonicum pervenit in potestatem Romanorum. Qui debellato Perseo Macedoniam libertate donarunt: deinde ob rebellionem Duce PseudoPhilippo in provinciæ formam redegerunt. 3792

II. Reges Asiæ Minoris.

1. *Antigonus*, Philippi Regis Macedoniæ nothus, Alexandro M. in regno Asiatico successit, regnavit annos 11. 3661

2. *Demetrius* Antigoni filius, universam fere Græciam in potestatem suam redegerat; postea à Seleuco Nicanore Syriæ rege genero suo victus, cum regnasset an. 13. & cum jam ultra duos annos carceri inclusus fuisset, mortuus est. Et sic regnum Asiæ in potestatem Seleucidarum pervenit, cumque regno Syriæ conjunctum fuit, A. M. 3683. 3672

III. Reges Syriæ.

1. *Seleucus Nicanor*, Dan. 11. v. 5. regnavit annos 30. 3662

2. *Antiochus* I, dictus *Soter*, Seleuci filius, annos 19. 3692

3713 3. *Antiochus* II *cognomento Theos*. Dan.11. v. 6. regnavit annos 15.

3728 4. *Seleucus Callinicus*, Thei filius. Dan. 11. v. 7. regnavit annos 20.

3748 5. *Seleucus Ceraunus*, Callinici filius. Dan. 11. v. 10. regnavit annos 3.

3751 6. *Antiochus Magnus*, Cerauni frater. Daniel. 11. verſ. 10, 11. regnavit annos 36 cum ½.

3787 7. *Seleucus Philopator*, vel *Soter*, Antiochi Magni filius. Dan. 11. v. 20. regnavit annos 12.

3799 8. *Antiochus Epiphanes*, alias *Epimanes*; Seleuci frater. Dan. 11. v. 21. annos 12.

3811 9. *Antiochus Eupator*, Antiochi Epiphanis filius, regnavit annos 2.

3813 10. *Demetrius Soter* annos 11.

3824 11. *Alexander Bala* vel *Veles*, regnavit annos 6.

3830 12. *Demetrius Nicanor*, Demetrii filius, annos 5.

3835 13. *Antiochus Entheus*, annos 2.

3837 14. *Tryphon*, (1 Macc. 11. v. 54) regnavit annos 3.

3840 15. *Antiochus Sidetes*, alias *Soter*, Demetrii Nicanoris frater, (1 Macc. 15. v. 1.) regnavit annos 10.

3850 16. *Demetrius* II *Nicanor redux*, regnavit annos 3.

3853 17. *Alexander Zebenna* Syrus, regnavit annos 2.

3855 18. *Antiochus Grypus*, Demetrii filius, annos 29.

3872 19. *Antiochus Cyzicenus*, *Seleucus* V, & *Antiochus Euſebes*, item *Philippus* & *Demetrius*; inteſtina bella gerunt, regnarunt annos 8.

3890 20. *Tygranes* Rex Armeniæ exuitur regno à Romanis, & Syria in provinciam redigitur. regnavit annos 18.

IV. *Reges Ægypti.*

3648 1. *Ptolemæus Lagi* (filius, Dux) Alexandri Magni cui in regno Ægyptiaco ſucceſſit, tyrannice populum Dei afflixit. Dan. 11. v. 5. regnavit annos 40.

3687 2. *Ptolemæus Philadelphus*, (ita dictus, quod ſororem ſuam Arſinoën in uxorem duxiſſet) Dan. 11. v. 6. annos regnavit 38.

3726 3. *Ptolemæus Euergetes* Seleucum Callinicum Syriæ regem vicit, qui ſororem, Ptolemæi novercam, una cum filio interfecerat. Dan. 11. v. 6, 7, 8, 9. regnavit annos 26.

3751 4. *Ptolemæus Philopator*, (κατ' ἀντίφρασιν ita dictus) quia patrem, matrem atque fratrem interfecit, regnumque cum ſanguine auſpicatus eſt. Dan. 11. v. 11. annos regnavit 17.

3768 5. *Ptolemæus Epiphanes* quinquennis patri ſuccedit. Dan. 11. v. 17. regnavit annos 24.

3792 6. *Ptolemæus Philometor* Epiphanis filius per antiphraſin ſic dictus, quoniam matri inviſiſſimus fuit. Daniel cap. 11. verſ. 25. 1 Macc. 10. & 11. regnavit annos 35.

3827 7. *Ptolemæus Phyſcon*, ſic dictus à ſagina ventris ad inſtar farciminis turpiter inflati; alias Euergetes II per antiphraſin dictus fuit; quia fuit homo crudeliſſimus. ob tyrannidem regno pulſus, in Cyprum fugit: ibique repudiatæ conjugis filium occidit, eumque truncatis capite, manibus, & pedibus, matri inter epulas miſit in feſtivitate diei natalis. regnavit annos 29.

3856 8. *Ptolemæus Lathurus*, vel *Lamyrus*, homo crudelis, interfecit multa Iudæorum millia, & coëgit captivos veſci occiſorum carnibus. *Ioſeph.* regnavit annos 16.

3872 9. *Ptolemæus Alexander*, frater Lathuri ejecti à Cleopatra matre, regnavit cum matre annos 10.

3882 10. *Ptolemæus Lathurus* iterum redux, pulſo ab Ægyptiis Alexandro, regnavit annos 8.

3890 11. *Ptolemæus Auletes*, ſic dictus, quod in habitu regio publice cum tibicinibus certaret, anno 26 à ſubditis regno pulſus, à Pompeio M. conſule per Aulum Gabinium in regnum reducitur. alias Dionyſius appellatur à *Diod.* regnavit annos 31.

3921 12. *Ptolemæus Dionyſius* junior, patri in regno ſucceſſit, puer vix 13 annorum: ſororem ſuam Cleopatram in regni & thalami ſocietatem aſſumſit, cumque ea regnavit annos 4.

3925 13. *Cleopatra* filia Ptolemæi Auletæ, Antonio amaſio ab Auguſto victo, per aſpides quos in theca reconditos gerebat, mortem ſibi conſcivit: atque ita Ægypti regnum in Provinciam eſt redactum, & cum ea pariter exſtincta ſtirps Lagidarum, & Monarchia III Græcorum. Regnavit annos 18.

TRACTATIO SPECIALIS.

MONARCHA I. ALEXANDER MAGNVS.

CAPVT I. DE ORTV.

I. APPELLATIO.

ALexander, Græce Ἀλέξανδρος idem est atque adjutor vel opitulator, Germanice Helf-reich: Cognomento dictus est *Magnus*, à rerum gestarum gloria; quod cognomen ei divinitus est impositum, atque à *Daniele* Propheta *cap.* 8. *v.* 8. prædictum, ubi legitur: quod *Hircus caprarum* (per quem Alexander M. præfiguratur) MAGNVS *factus sit nimis: cumque crevisset, fractum sit Cornu* MAGNVM. Quibus verbis violenta Alexandri mors insinuatur. Vbi notandum, quod XII. Principes variarum gentium super omnes alios insignes ac memorabiles fuerint: apud Assyrios, celebrantur *Ninus* atque *Semiramis*; apud Ebræos, *David* & *Salomon*; apud Chaldæos, *Nabuchdonosor*: apud Persas, *Cyrus*; apud Græcos, *Alexander M.* apud Romanos, *C. Iulius Cæsar*, & *Augustus*; apud Christianos, *Constantinus M.*, *Theodosius M.* & *Carolus M.*

Alexander M. præterea clarus & nobilis fuit testimonio divinæ scripturæ. Nam multis annis ante à *Daniele cap.* 7. *v.* 6. imagine *Pardi alati*, & *c.* 8. *v.* 5, 21. imagine *Hirci volantis* depingitur. Similiter à *Ieremia* 49. *v.* 19. & *c.* 50. *v.* 44. *Iuvenis divinitus armatus* vocatur.

II. GENERATIO.

Natus est Alexander M. ex duabus præcipuis in Græcia familiis. *Pater* erat *Philippus* Macedonum Rex, ex Hercule ortus: *Mater* erat *Olympias*, Neoptolemi regis Molossorum filia, ex Æacidarum gente.

NOTA.

Fabulosa antiquitas credidit, *Alexandrum à Iove Ammonio genitum* esse, qui sub specie draconis aut serpentis consuetudinem cum Olympiade habuerit: & ipse Alexander gloriari non erubuit, se Iovis Ammonis filium esse; unde ipsius *insignia* fuere *Anguis*, infantem vix natum & adhuc madentem sanguine ore evomens; sicut in veteribus numismatis ejus sigillum reperitur; quo se Iove natum per ambages ostendebat. Vnde cum Alexander aliquando ad matrem ita scripsisset: Rex Alexander Iovis Ammonis filius Olympiadi matri salutem dicit: Illa festivissime ita rescripsit; Amabo, quiescas, ne deferas me neque criminare adversus Iunonem: magnum prorsus illa malum mihi dabit, cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris. *Gyrald. lib.* 15. *Hist. Deorum. Varro in fragm.* Idem etiam tradunt historici de *Scipione Africano*, *Oppius lib.* 7. *Livius lib.* 6. *de bello Punico*, & *Gellius* & *Sueton. lib.* 1. *cap.* 8. *De Augusto Imperatore*, quod ex serpentibus sint geniti. Verum quis Satanæ ludibria in hisce non animadvertat?

III. DIES NATALIS.

Alexander M. natus est anno 1. Olymp. 106. die 6. mensis ἑκατομβαιῶνος, h. e. si ad Calendarium Iulianum respicias, die 6. Augusti. Quo die *triplicis felicitatis nuncius* Philippo Patri allatus fuit. 1. Quod Parmenio præfectus ejus Illyricos vicisset. 2. Quod in Olympico certamine victor declaratus fuisset. 3. Quod uxor Olympias filium peperisset. Quibus auditis, sublatis in cœlum manibus, dixisse fertur: O Dii, mediocre aliquod infortunium tot tantisque hisce meis felicitatibus apponatis, oro! *Iacob. Sadolet.* Vates affirmarunt, infantem in cujus nativitate tergemina occurrerat victoria, fore invictum. *Plutarchus.* Eo ipso die *templum Dianæ* apud Ephesios ab Herostrato incensum conflagravit. ubi Magi per urbem quasi lymphati discurrentes, magnum eo die incendium alicubi Asiæ natum esse, vociferati sunt. *Plutarchus in Alexandr. Pausan. Solin. c.* 49. *Cic. lib.* 1 *de Divinat.* Item *lib.* 2. *de natura Deor. pag.* 156. *Edit. Frobenian.* ita: Concinne, ut multa, *Timæus.* qui cum in historia dixisset, qua nocte natus Alexander esset, eadem Dianæ Ephesiæ templum conflagrasse, adjunxit, minime id esse mirandum, quum Diana in partu Olympiadis adesse voluit, abfuisse domo. *Hegesius* vero *Magnesius* ita enunciavit: Merito arsisse templum Dianæ, dum illa in Alexandri enixu obstetricando fuerit districta.

IV. PATRIA.

Patria Alexandri M. triplex in monumentis, tum sacris tum profanis, designatur.

1. *Communis* vel *generalis* fuit *Græcia*: nam *Dan.* 8. *v.* 20. Alexander M. vocatur מלך יון Rex Iavan, h. e. Græcorum. Prædicit ibi Daniel, quod Persarum Monarchia per *Regem Græciæ*; qui Alexander M. fuit, vastari debeat. Similiter *Dan. c.* 11. *v.* 2. regnum Græcorum expresse vocatur *regnum Iavan.* Sic autem regnum Græcorum vocatur à Iavan, quarto Iapheti filio, *Gen. c.* 10. *v.* 2, 4. quem apud Græcos Ionem vel Ianum vocabant; inde etiam Græci ipsi בני היונים filii Ionum vel Græcorum appellantur. *Ioel. vers.* 6.

2. *Specialis*, fuit *Macedonia*. Nam 1. *Macc. c.* 1. *v.* 1. expresse dicitur, quod Alexander M. fuerit Macedo, qui venerit à terra Chittim. *Verba ita sonant:* Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου (υἱὸς) ὁ Μακεδὼν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Χεττιίμ. Alexander (filius) Philippi Macedo, exivit à terra Chittim, & percussit Darium regem Persarum & Medorum, & regnavit pro eo primus in Græcia. Iam vero ex omnibus historiis notum est, quod Alexander M. è Macedonia venerit, cum Darium Persarum regem oppugnaret. Similiter *Iesaias* 23. *v.* 1. ita scribit: Onus Tyri. Vlulate, naves maris: quoniam vastata est à domo à veniendo, (h. e. quoniam vastata est, ut nulla domus sit reliqua) nec sit qui veniat (scil. ad eam:) de terra Chittim revelatum est eis. h. e. è Macedonia produituri sunt Tyri vastatores.

Dicitur autem *Macedonia* כתים CHITTIM vel CETIM, Græce Χεττιίμ: Et similiter *Macedones* incolæ istius regionis, dicuntur CHITTIM, à Chittim tertio filio Iavan, vel Ionis, nepote Iapheti. *Genes. c.* 10. *v.* 4. 1 *Paral.* 1. *v.* 7.

NOTA.

Per *Chittim* etiam *Romani* vel *Itali* intelliguntur, qui similiter à *Chittim* filio Iavan, nepote Iapheti, originem habent. Nam *Suidas* scribit, quod Latinus Telephi filius Chittim primus in Italiam adduxerit. Ita accipitur *Dan.* 11. *v.* 30. ubi dicitur, quod triremes ex Chittim contra Antiochum Epiphanem venturæ sint. Vbi Romani intelliguntur. Nam Popilius Romanorum legatus Antiochum Epiphanem ad pacem, cum Ægypti rege ineundam, cogebat.

3. *Singularis* fuit civitas PELLA in Macedonia sita, in qua Philippus rex & filius ejus Alexander nati sunt. Vnde ambo dicuntur *Pellæi* à *Lucano* & *Iuvenali*. qui de Alexandro M. ita inquit:

Vnus Pellæo juveni non sufficit orbis.

Item *Philippus Melanchthon* tale Epigramma de eo concinnavit:

Aspice Pellæum pardum, quo pulchrior alter
Non fuit in pulchro, quem vicerat, orbe; nec unquam
Res similes gessit quisquam brevioribus annis.

V. PROSOPOGRAPHIA.

Color Alexandri candidus fuit, rubro tamen suffusus, præcipue in pectore & vultu: Complexio ejus fervida fuit, & indoles ignea. Ex hoc igneo corporis temperamento, non tantum illi animus similis, sed etiam suavis odoris fragrantia, quam ex pectore, ore, cute, totoque corpore efflabat. Nam ex non adulterato naturæ calore tum alia bona & utilia permulta, tum suavissimus odor gignitur. Quæ quidem res vel hac ratione probari potest, quod casiæ, thura, cinnamum, aliaque aromata odorifera, non nisi in Arabia aliisque locis calidissimis generentur; ubi æstu Solis ita percoquuntur, ut ignescant & igneos halitus exspirent. Hinc etiam corpus Alexandri septimo à morte die nulla tabe, nullo livore corruptum, sed integrum & virido vultu repertum est; teste *Curtio*: & ob hanc miram odoris suavitatem Alexander M. *pardo* comparatur, *Dan.* 7. *v.* 6. Vide Præcognita in explicatione Visionis 2.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

VI.

I. ACTA PUERILIA ATQUE JUVENILIA.

ALexander annos natus 15, à patre Philippo in disciplinam *Aristoteli* traditus, ab eoque per quinquennium in literis & doctrinis Rege dignis institutus est. Apud hunc præceptorem Philosophiæ studia prosequutus est, adeo ut dixerit, se malle optimarum rerum scientia quam potentia antecellere. Didicit ab Aristotele *Ethicam*, *Politicam*, & *secretiores scientias*; quas ἀκροαματικὰς, & ἐποπτικὰς, ab auditione & inspectione philosophi nominabant, & paucis impertiebantur. Vnde cum Aristoteles libros iis de rebus edidisset, in Epistola eum objurgavit Alexander hisce verbis: Quod ἀκροαματικὰς edidisti disputationes, non recte abs te factum est. Qua enim in re aliis præstabimus, si, quibus disciplinis instituti sumus, jam omnibus ea communes fuerint? Ego sane mallem optimarum rerum peritia, quam potentia excellere. Aristoteles se excusans respondit: Ita editas esse disputationes illas, ac si non editæ essent. Nam etsi palam exstent; obscuritatis tamen plurimum illas habere, ac difficulter sine voce præceptoris percipi posse.

In Medicina quoque non tantum Theoretica, sed etiam Practica diligenter se exercuit, & amicis ægrotantibus medicinam fecit, & curandi victusque rationes quasdam præscripsit.

Leonides quoque pædagogus ei à patre fuit adjunctus. Hic cum discipulum videret in pueritia valde largiter thura aris ingerentem, monuit eum, ut tum demum, cum thuriferas regiones subegisset, illo modo supplicaret. Cujus rei memor Alexander, Arabia jam potitus, misit ei navem thure onustam, exhortans eum, ut in Deos parcus esse desineret; *Plinius l.* 12. *c.* 14.

II. *Ingenium* ejus tale erat, quod cogi omnino nollet; facile autem ad officium traheretur rationibus, & sermone ad persuadendum apto. De

quibus

quibus ingeniis aureum illud *Quintiliani* dictum observandum est: Mihi detur ille puer, quem laus excitet, quem gloria juvet, qui victus fleat. Hic erit alendus ambitu, hunc honor excitabit, hunc objurgatio mordebit, in hoc desidiam nunquam verebor.

3. *Gratitudo erga Præceptorem.* Alexander præceptorem suum *Aristotelem* non minus quam patrem dilexit. Vnde interrogatus à quodam, quemnam plus diligeret, Patremne, an vero Aristotelem? respondit ille, Aristotelem. & addit hanc rationem: Quoniam à patre accepi, ut viverem; à præceptore vero accepi, ut bene viverem. Et ipse Philippus pater Aristotelem in summo pretio habuit. Vnde ei in hæc verba scripsit: Gratias ago Diis, non tam quod mihi natus est filius, quam quod eum nasci contigit temporibus vitæ tuæ. Spero enim, ut à te edoctus, dignus existat & nobis, & tanto regno. Insuper etiam præmia doctrinæ præclara & digna ei dedit. Nam Stagiram patriam ejus, antea à se dirutam, instauravit; & cives, qui diffugissent, vel servirent, restituit.

4. *Documenta ingenii illustria.* Documenta ingenii atque industriæ illustria Alexander in juventute edidit. Cum *Equum Bucephalum* ferocem adeo, ut aulicorum nemo ascendere eum auderet, sic moderatus est, ut facili eo ad equitandum uteretur.

Historia ita se habet:

Equus Bucephalus Philippo regi 13 talentis venalis adductus fuerat (h. e. 7800 coronatis;) sed cum Rege inspiciente, neque sessorem, neque vocem cujusquam admitteret, sed in omnes insurgeret; ac propterea pro effero & inutili haberetur: Alexander, qui aderat: Qualem, inquit, isti equum rejiciendum putant, quem præ mollitie & imperitia tractare nequeunt? Philippus, cum initio dissimulasset, sæpe idem repetenti, & indignanti: Tune, ait, senioribus obloqueris? quasi rectius aliquid iis noveris, aut equum melius tractare possis? Equidem, respondit Alexander, commodius, quam hi faciunt, equum hunc tractaverim. Sin vero minus, inquit pater, quas tuæ temeritatis pœnas persolves? Precium equi, ait, profecto pendam. Risu adhæc oborto, & mox pecunia definita, accedens ad equum habena comprehensum, adversus solem obvertit. Animadvertit enim, ideo domari equum ab aliis non posse, quod umbræ motu, quæ oculis obversabatur, consterneretur: Deinde cum paululum cum palpasset, manuque inducta leniter demulsisset, sensim abjecta chlamyde, se in eum extulit, ac tuto insedit; & progressus initio leni passu, in cursum postea concitavit. Quæ res sollioitudinem injecit spectantibus: sed postquam audacter & cum gaudio, equo retro acto, rediit, omnium acclamatione sublata: Pater hoc spectaculo ita permotus est, ut lacrymis præ lætitia effusis, caput descendentis ab equo filii osculatus sit, dicens: O fili, aliud regnum tibi par quære. Macedonia enim te non capit.

NOTA.

Bucephalus duplicem habet *Etymologiam.*

1. *Quando accipitur proprie*; sic derivatur à βȢς, bos, & κεφαλὴ, caput: quod nempe capite bovis præditus fuerit, ut vult *Gellius lib. 5. cap. 2.* Sic dicimus κυνοκέφαλος, capite canis præditus.

2. *Quando accipitur metaphorice*, tum significat caput valde magnum, sicut bos habet. Sic de capitone dicimus: Ille habet caput bovis, vel bovinum, h. e. justo majus. Nam particula, βȢ, quando nominibus jungitur, est αὐξητικὴ, h. e. intensiva: Ita equus Alexandri bucephalus appellatur à capitis magnitudine; quod nempe caput tam magnum atque bos habuerit.

Bucephalus quando accipitur
- *Proprie*, sic equus Alexandri ita dicitur quod *caput bovis* habuerit.
- *Figurate*, sic dicitur,
  1. *Ob capitis magnitudinem*; nempe quod habuerit caput quasi bovis; h. e. caput magnum.
  2. *Ob visionem*; quod aspectu torvo esset.
  3. *Ob imaginem*; quoniam imaginem, vel insigne taurini capitis armo impressi gerebat.

Hic autem *Equus Bucephalus in deliciis Alexandro fuit*, non ob capitis magni monstrositatem, sed ob fidelitatem. Quia licet nudus conscendendum se equisoni suo morigerum præberet, tamen quando in dorso suo regiis phaleris, atque bullis ornatus erat, insidere nullum alium patiebatur: Alexandrum verò, cùm vellet ascendere, sponte suâ genua submittens excipiebat. credebatur sentire, quem veheret, sicut *Curt. lib. 6.* scribit.

Bucephalus quoque Alexandro fidelis in præliis fuit. Nam *Gellius* de eo scribit *l. 5. c. 2.* quod, licet vulneribus altis in cervice atque in latere perfossus, tamen è mediis hostibus Alexandrum vivacissimo cursu retulerit; atque ubi eum extra tela extulerat, illicò conciderit & exspiraverit. Et ob hanc fidelitatem Alexander Bucephalo mortuo *sepulcrum* fieri curavit, tumulumque erexit, atque in ejus demortui memoriam *Bucephalam Indiæ urbem* condidit, sic dictam ab equo Bucephalo, qui ibi cecidit in prœlio, quo vicit Porum Indiæ regem. *Plinius l. 6. c. 20. Strabo l. 15.*

VSVS.

Prov. 20. v. 11. Salomon rex tale ponit Adagium: *Ex studiis suis cognoscitur puer, si munda & recta sint opera ejus.* h. e. Ex verbis atque factis puerorum, velut ex indubitatis argumentis, indoles eorum vel bona, vel mala perspicitur; h. e. an generosi, an vero degeneres sint futuri; aut ad quam artem naturali inclinatione ferantur, aut quodnam vitæ genus olim præ cæteris sint amplexuri.

Exempla.

Exempla elegantissima habemus in Alexandro M. I. Nam Philippus hoc de filio suo Bucephali domitore præsagiebat, ipsum regno Macedonico nequaquam fore contentum, sed aliud majus sibi acquisiturum. *Plutarchus in Alexandr.*

II. *Idem Alexander* modo ex ephebis excedens, Babylonem ausus est atque Susa sperare, atque adeo imperium orbis terræ sibi spondere, 30000 peditum, & 4000 equitum fretus. *Plutarchus.*

III. Insuper *Alexander* puer etiamnum cum vidisset, quam feliciter parens bella gereret, nequaquam gaudebat, sed ad pueros æquales dicebat: Pater nihil mihi relicturus est. Illis contra dicentibus; Imo illa omnia, quæ bello jam subegit. Quid profuerit, (inquit Alexander:) si multa hæreditario jure possideo, ego autem nihil habeam, quod agam, & militem patri similem me esse ostendam? Vides indolem in puero ad imperium plane pronam! *Plutarchus in Apophthegmatis.*

IV. *Eidem Alexandro* ad bellum pergenti suadebat *Aristoteles* præceptor, exspectandam esse perfectam ætatem, & tunc bella gerenda esse. At vereor, inquit ille, ne, dum perfectam ætatem exspecto, audacem & ferventem perdam juventutem. Ideoque ille usus fuit hoc Symbolo: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, h. e. nihil procrastinans. Nam omnia negotia conficiuntur assiduitate. Vnde ipse annis 12 totum fere orbem terrarum domuit.

5. TEMPERANTIA. In puerili ætate temperantiæ studiosus fuit Alexander. Cum enim *Ada Cariæ regina*, amoris causa, multum quotidie ciborum & placentarum, & ad extremum quos præstantissimos coquos & pistores habebat, ei mitteret. Nihil se istis indigere, dicit Alexander: meliores enim sibi coquos à Leonida pædagogo additos, ad prandium nempe, nocturnam deambulationem; ad cœnam autem, frugale prandium.

II. ACTA VIRILIA.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VII.

Vxores Alexander duxit *quatuor*. 1. STATIRAM, Darii Codomanni filiam. 2. BARSINEN, ex qua filius *Hercules* ei est natus. 3. PARYSATIDA. 4. ROXANEN, ex qua suscepit filium, cui nomen *Alexandri* erat.

Concubinas præterea habuit 365. juxta *Diodorum Siculum.*

Conjugium Alexandri cum Roxane, ejusque occasionem, ita describunt *Arian. l. 4.* & *Curt. l. 8.*

Cum Alexander bellum gereret in India, & in regionem pervenisset, cui præerat Oxyartes nobilis Satrapa, qui Alexandro sponte se subjecit, splendido convivio ab hoc exceptus est: in quod multæ virgines nobiles introductæ, & in his filia ipsius, Roxane nomine, quam post Darii uxorem omnium Asiaticarum mulierum pulcherrimam fuisse, qui Alexandro militabant, judicarunt. Hac visa, Alexander ejus amore captus, nihilominus contumeliam, utpote captivæ, inferre noluit; matrimonio autem patris Oxyartæ consensu, dedignatus non est, & medio cupiditatis ardore patrio more panem (hoc enim apud Macedones erat sanctissimum sanciendi conjugii pignus) quem divisum gladio uterque libabat; Credo, (inquit *Curtius*) eos, qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu ostendere voluisse jungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. Hoc modo Rex Asiæ & Europæ, introductam in ludos convivales matrimonio sibi adjunxit captivam, ex ea geniturus qui victoribus imperarent. Pudebat amicos conjugis, ex captivis super vinum & panem in convivio electæ; sed post Clyti cædem, libertate sublata, vultu, qui maxime servit, taciti assentiebantur.

VIII.

Inter amicos, quos habebat præcipuos, & potentissimos, Alexander omnium maxime videbatur honorare *Craterum*; sed omnium maxime diligere *Hephæstionem*. *Craterus* enim (inquit Alexander) amat regem; *Hephæstion* autem amat Alexandrum. Id Græce jucundius dicitur, φιλοβασιλεὺς & φιλαλέξανδρος: sentiens, Craterum in his, quæ ad regiam dignitatem pertinebant, præstare fidelem amicum; Hephæstionem vero privato quodam affectu diligere Alexandrum. Pariter itaque, licet dissimiliter amantibus, diversa ratione persolvit præmium: Craterum ornavit dignitate, Hephæstionem ad intimam admisit familiaritatem. Vid. Monarch. II. *Plutarchus in Apophthegmatis.*

Nam Alexander M. cum aliquando epistolam à matre Olympiade missam arcanam legeret, & Hephæstion, qui forsan assidebat, eam una percurreret; non prohibuit, sed annulum digito detractum ori ejus imposuit: hac ratione silentium ei imperans, ne, quas ipsi monstraret literas, aliis vulgaret. *Plutarchus in Alexandr.*

IX.

AXIOMA I.

Magnatum arcana nosse, periculosum est.

Philippides poëta comicus Lysimacho cumprimis carus fuit atque familiaris. Cui cum Lysimachus offerret liberalitatem suam, diceretque: Quid vis tibi impertiar mearum rerum? Quodcunque voles, inquit, modo ne arcani quicquam. significans, esse periculosum nosse magnatum arcana; quorum si quid effutias, actum est de capite.

AXIOMA II.

Arcana Regum sunt occultanda.

Angelus ad *Tobiam* inquit, *cap.* 12. *v.* 8. *Arcana regum occultare bonum est.* Magnum hoc profecto est, arcanum Principis habere in scrinio pectoris repositum; verum verborum, quam rerum potior nobis debet esse custodia: sicut pulchre inquit *Lucian. in Epigrammate*, quod exstat *l.* 1. *Antilog. Tit.* 51.

Arcanis dictis linguam obsignare memento:
Dictorum majus depositum est opibus.

Nam *Fides* sanctissimum est humani generis bonum, quod nulla necessitate ad fallendum cogitur, nulloque præmio corrumpitur. *Sirach. cap.* 10. *v.* 10, 11. inquit: Si quid audisti, hoc abditum sit, & tecum sepeliatur; & habebis conscientiam quietam. Neque enim ideo tibi venter disrumpetur. Stultus autem non aliter erumpit, atque maturus fætus. Memoria æterna dignum est, quod *Q. Curt. l.* 4. *Hist.* scriptum reliquit: *Persas* regum arcana incredibili fide celare; non metum, non spem elicere vocem, qua occulta prodantur: Quia veteres Reges disciplinam silentii, vitæ periculo sanxerunt, & linguam gravius castigarunt, quam ullum probrum. Hinc *Consilium* dicitur à silendo; sicut notat *Hippolytus de Collibus*, *pag.* 271. ex *Festo*. Silentium enim optimum tutissimumque rerum administrandarum est vinculum. *Valerius Maximus l.* 2. *c.* 2. Et *Consiliarius* רוצן, venit à Chaldaica voce רזא secretum, mysterium. Unde *Consiliarius* vi vocis recte dicitur *vir secreti.* Hinc *Theodoricus* apud *Cassiod. Senario Comiti* scribens *l.* 4. *c.* 3. pingere videtur optimum Consiliarium: Arcana nostra morum probitate claudebas, multorum conscius; nec tamen, cum plura nosses datis, collegis gratia, superioribus humilitate, non placuisti. *Erasmus l.* 8. *Apophthegm.* scribit; Quod quidam vir magnus, cum ei à quodam graveolentia oris exprobraretur, admodum facete responderit: Multa in ore meo occulta computruerunt. significans, se arcanorum esse tenacissimum. Solent enim res in occulto congestæ computrescere.

II. ACTA POLEMICA.

X.

Acta Polemica Alexandri M. secundum seriem annorum, tum Regni, tum Monarchiæ ipsius, ordinate persequemur. Annos autem duodecim regnavit; quorum sex Regno, sex vero Monarchiæ constituendæ assignantur.

XI.

ANNUS I. REGNI.

I. Alexander M. anno ætatis vigesimo, Patri *Philippo*, à *Pausania* nobili Macedone interfecto, successit. Occasio necis Philippi hæc erat. Cum Philippus nuptias institueret Alexandro Epirotarum Regi, atque Duces Græciæ convivio magnificentissimo exciperet, securus omnium rerum, à Pausania nobili Macedone, cujus injurias vindicare noluerat, trucidatur.

II. Alexander autem statim in regni initio, *Parenti defuncto* splendidas exequias fecit, in quibus parricidas ad tumulum parentis occidi jussit.

III. *Regnum* accepit post obitum patris *turbidum*, & periculis undique circumseptum. Nam *Athenienses* conspirabant cum *Attalo* in Asia, de Alexandro evertendo. Similiter etiam *Barbaræ gentes* Macedonibus subjectæ, jugum excutere volebant. Unde cum Macedones non mediocris metus cœpisset, eorumque animos oratione sua ita erexisset Alexander, ut metum omnem illis adimeret, atque in spem sui omnes pelliceret, immunitatem omnium rerum, præter militiæ vacationem, illis concessit. Quo facto tantum sibi apud eos amorem conciliavit, ut omnes dicerent, Nomen solum Regis immutatum esse, non virtutem. *Q. Curtius lib.* 2. *pag.* 9.

IV. Præterea Alexander consilio se non deserebat, sed prudenter res suas instituebat. Nam *Thessalos* ante omnia sibi devinciebat, & *Senatum Amphictyonum*, à quibus dux Græcorum constituebatur. *Athenienses*, sicut primi defecerant, ita quoque primi pœnitere incipiebant, & legatos ad Alexandrum mittebant, pacem petentes. Idem faciebant *Thebani*: quibus omnibus benigne ipse respondebat, & Senatum Græcorum Corinthum convocabat; ubi communibus eorum suffragiis *Dux Græcorum* contra *Persas* declarabatur, & confirmabatur. Postea *Attalum*, Cleopatræ, quæ Philippo patri nupserat, fratrem, æmulum suum, (cujus autori-

thoritate nixi Græci defecerant) ex insidiis in Asia per Hecatæum & Parmenionem opprimi curavit. *Diodorus Siculus l.* 17.

v. Sedatis in Græcia motibus, Alexander arma in *Thraciam* convertit, atque *Thraces*, quos *Autonomos* vocabant, h. e. nullius imperium ac leges agnoscentes, sibi subjecit. Postea *Pæoniam Illyricumque* subegit, & *Sirmum Triballorum regem* vicit, atque cæteros Danubii accolas, quos Arrianus *Quados*, *Marcomannos* & *Iazygas* nominat. Cum *Germanis* quoque pacem fecit: quos cum grandi corpore & excelso animo esse videret, quæsivit ex illis: Quidnam in rebus humanis præ cæteris extimescerent? existimans, nominis sui magnitudinem ante omnia ipsis formidolosam videri. Illi, hoc se inprimis timere, responderunt; Ne forte cœlum aliquando in se rueret. Hoc superbo responso nihil motus Alexander, tantum adjecit: Germanos superbos esse. eosque domum misit.

vi. Cum bellum gereret Alexander in *Pæonia*, de *defectione Græcorum*, inprimis autem *Thebanorum* in Bœotia, nuncium accepit. Quare res, ut potuit, composuit, & Thebanis bellum maxima celeritate intulit, urbemque eorum obsidione cinxit. Ante oppugnationem tamen spatium pœnitentiæ Thebanis concessit: Verum cum illi in rebellione perseverarent, & ad societatem armorum hortarentur omnes, qui vel libertatis amore, vel odio tyranni, arderent; Alexander acriter urbem oppugnavit, & tandem expugnavit. Cæsi sunt 6000 Thebani, & capti 30000. In expugnatione urbis, parci jussit Pindari vatis familiæ, ejusque domui, in Musarum honorem. Postea Thebas antiquissimam Tyriorum coloniam, juxta consilium Græcorum, diruit, & solo æquavit; captivorum 30000 sub hasta vendidit, & agros sibi datos victoribus assignavit: Quo facto magnum cæteris civitatibus terrorem incussit. Athenienses in summis angustiis erant constituti. Nam contra Regis edictum portas civitatis exulum refugiis aperuerant. Ideoque Alexander legatos misit Athenas, ut Oratores atque Duces, quorum fiducia toties rebellarent, sibi traderent, sub belli comminatione: Athenienses *Demadem Oratorem* ad Alexandrum mittunt; qui eloquentia sua veniam illis impetravit, & urbem Regi reconciliavit. *Diodorus Siculus lib.* 17. *Arrian. l.* 4. *Plutarchus in Alexandr.*

ANNVS II REGNI.

XII.

In quo BELLVM PRIMVM ALEXANDRI *cum Memnone, Darii Codomanni Duce*, gestum est *ad Granicum*.

ACTA ANTE PVGNAM.

i. *Alexandri M. consultatio.* Alexander rebus in Græcia confectis, motibusque sedatis, de expeditione in Asiam suscipienda deliberationem cum amicis instituit. *Consilium Parmenionis & Antipatri* erat, ut conjuge ducta, & liberis ex ea susceptis, de successore, si quid humanitus ei accideret, prius regno prospiceret. At ille, Quia Dux Græcorum constitutus erat, posthabito eorum consilio, expeditionem illam bellicam differre noluit. Quia Symbolum ejus erat: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος.

ii. *Æmulorum regni trucidatio.* Ad bellum Persicum profecturus, omnes novercæ suæ cognatos, quos Philippus pater in excelsiorem dignitatis gradum evectos imperiis præfecerat, è medio sustulit; sed nec suis cognatis, qui regno apti videbantur, pepercit, ne quam, procul se absente, in Macedonia seditionis materiam relinqueret.

iii. *Patrimonii distributio.* Postea Alexander patrimonium suum pene omne inter amicos divisit; uni pagum, alteri agrum, huic vici istius, illi portus hujus reditum tribuens. Tum *Perdiccas*, Tibi vero, ô Rex, quid reservas? Alexander, spem sibi retinere solam, respondit.

iv. *Exercitus præparatio.* In exercitu ejus, quem ex Europa in Asiam duxit, erant 32000 pedites, & 5000 equites. Hac tam parva manu, utrum sit admirabilius, quod Alexander universum terrarum orbem vicerit, an vero aggredi ausus sit, incertum est; & quidem juvenis annum agens 20; quæ ætas cum per se soleat esse consilii, prudentiæ, experientiæ, authoritatis, patientiæ, constantiæ, castitatis & Majestatis expers, tantis rebus gerendis immatura & infirma esse videbatur. Narrat *Suetonius*, *Iulium Cæsarem*, Gadibus cum in templo Herculis simulachrum Alexandri M. aspexisset, quasi ignaviæ suæ pertæsum ingemuisse, quod ea ætate nihil Alexander orbem subegerat, qua ipse ætate nihil tum memorabile gessisset.

v. *Belli denunciatio.* Postquam Alexander in Asiam cum exercitu trajecerat, epistolam ad *Darium Codomannum* misit; in qua ipsi bellum denunciavit, & simul belli causam allegavit. *Epistola extat apud Arrian. l.* 2. cujus epistolæ tale est initium: *Majores vestri Macedoniam reliquamque Græciam ingressi damnis nos affecerunt, cum ipsi nulla prius à nobis accepissent: Ego Græcorum Imperator creatus, Persarum injuriam vindicare volens, in Asiam trajeci à vobis lacessitus.*

vi. *Darii insolentia, & gloriatio.* Darius in magno suo confisus exercitu (quippe qui constabat è 100000 peditum, & 10000 equitum; cum Alexander

der tantum 32000 peditum, & 5000 fere equitum haberet) superbissimo & gloriosissimo titulo, se Regem Regum, & consanguineum Deorum, Alexandrum vero famulum suum appellans, legationes ad Duces suos misit, iisque demandavit, ut insanientem illum Philippi adolescentulum (sic enim Alexandrum per contemtum appellabat) verberibus puerilibus graviter cæsum, ac veste purpurea postea indutum, sibi vinctum traderent. At vana hæc fuit insolentia: quia stulte triumphum cecinit ante victoriam.

ACTA IN PVGNA.

Memnon Rhodius, cæterique Duces Persici, omni, quo instructi erant, exercitu in Phrygiam contendentes, prope *Granicum flumen* castra sua ponunt, Alexandrum, dum magno animo Granicum flumen transit, invadunt, cruentum committitur prælium: Alexander ipse fortissime dimicat, & præstantissimos Persarum Duces sua manu occidit; quamquam non sine periculo. Nam *Spithrobatem*, *Darii generum*, qui jamjam scutum ejus perfregerat, occidit: accurrit frater jacentis *Rosaces*, & vulnus infligit Alexandro; sed repetiturus ictum à *Clito* truncatur: tandem Persæ in fugam conjecti sunt. Scribunt Historici *Diodorus Siculus l. 17. Plutarch.* & *Arrian.* peditum 20000, equitum 2500 in prælio occubuisse, captos ad 20000. De exercitu vero Alexandri paucos desideratos fuisse.

ACTA POST PVGNAM.

Statim post hanc victoriam magna rerum mutatio facta est. Nam Alexander *Sardes* urbem regiam cum ingentibus thesauris occupavit; *Miletum* acerrime oppugnatam deditione accepit, *Halicarnassum* urbem maximam magnis molíminibus, & ultimo discrimine suorum, cum triarii tandem insignem operam præstitissent, expugnavit, captamque solo adæquavit. Inde totam *Phrygiam* & *littoralem Asiam* ad *Ciliciam* usque sibi subjecit. *Diodorus Siculus lib. 17.* totam quoque *Cariam* subactam Adæ reginæ, quæ mandato Darii à Duce quodam Persico inde pulsa erat, restituit, eique gubernandam subjecit.

ANNVS III REGNI. XIII.

In quo BELLVM SECVNDVM ejus AD ISSVM gestum est.

ACTA ANTE PVGNAM.

1. *Darii consultatio.* Darius, mortuo Memnone insigni bellatore, (qui hoc unice agebat, ut totum bellum ex Asia in Macedoniam transferretur) consultans de bello, cum idoneum Ducem non inveniret Alexandro opponendum, ipse in bellum proficisci constituit. Quare conscribit exercitum 400000 peditum, & 100000 equitum, qui Babylonem conveniant, ut inde contra Alexandrum castra moveat. *Diodorus Siculus lib. 17.*

2. *Saniorum consiliorum aspernatio.* Darius bellum à se susceptum magis pro imperio, quam prudenti ex consilio gessit. Nam 1. *Charidemum Atheniensem* virtute & omnibus artibus imperatoriis præstantem, qui eum monuerat, ne temere imperium suum in discrimen adduceret, seque ipsum Ducem obtulerat ad bellum conficiendum, propterea ei iratus, quod Persis ignaviam & timiditatem exprobrasset, interfici jussit, exclamantem, cum ad supplicium traheretur: Brevi Regem pœnitentia affectum iri, atqui amissione regni injuriæ sibi factæ pœnas daturum; sicut *Diodorus Siculus lib. 17.* scribit. 2. *Similiter Amyntæ Macedonis profugi* consilium salutare ei datum temere sprevit. Nam Darius castris suis in Alexandrum contendens, locum elegerat Assyriæ campum, planum, omnique ex parte patentem, qui & magnitudini exercitus maxime opportunus, & ad equitatum ducendum valde commodus fuerat visus, ab hoc loco ne recederet, diligenter eum Amyntas rogabat, ne astu hostis circumveniretur. Cui cum responderet Darius: Metuere se, ne Alexander fuga mature facta sibi elaberetur: ad id Amyntas: Nihil, inquit, hoc metu opus est; sed obviam ibit Alexander, ubicumque Darium esse cognoverit. Sed Darius, spreto hoc salutari Amyntæ consilio, exercitum suum in Ciliciam duxit, ubi miræ viarum angustiæ erant. *Diodorus Siculus & Curtius.* De quo Darii instituto *Arrianus* ita inquit; Fortasse Deus illum eo loci deduxit, ubi nec equitatus magno usui ei esse posset, nec infinita hominum pariter & jaculorum multitudo, imo vero ubi nec ipsam exercitus sui magnificentiam ostendere poterat.

ACTA IN PVGNA.

1. *Alexandri M. prudentia, & heroica fortitudo.* Cum enim ille ingentes hostium copias in angustias montium deductas videret, qui locus sibi ad explicandam phalangem commodus, hostium vero copiis ob multitudinem ingentem incommodus esset; hanc Dei providentiam agnovit (inquit *Arrianus*) Deumque pro se pugnare dixit. Ideoque cum divino auxilio humanam prudentiam conjungens, non modo cavebat, ne ab hostium multitudine cingeretur; sed etiam cornu dextero sinistrum eorum præteriens, ex obliquo in oppositos sibi

hostes irruebat, eosque in prima acie consistens fortiterque pugnans in fugam conjecit. Darius ubi exercitum suum dissipatum vidit, & ipse fugam capessens, equæ celeritate, quam desiderium relicti pulli in bestia auxit, insequentes evasit: sicut *Arrianus* scribit. In pugna autem gravi correptus siti, cum aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibisset, negabat unquam se bibisse jucundius. nunquam videlicet sitiens biberat; uti *Cicero l. 5. Tuscul. Quæst.* addit. Ita impletum est in eo Adagium Salomonis, quod exstat *Prov. 27. v. 7.* Anima esuriens etiam amarum pro dulci sumit.

II. *Cæsorum multitudo.* E Persis multi duces bellicosissimi, & 130000 militum ceciderunt; cum ex parte Alexandri tantum pedites 32, equituum vero 150 desiderarentur, 504 sauciati essent: uti *Arrianus* & *Plutarchus* scribunt. *Curtius* addit hoc epiphonema; *Tantulo impendio ingens victoria stetit!*

III. *Captorum multitudo.* Capta quoque est in tentorio Darii mater *Sisigambis*, uxor *Statira*, filius *Ochus sexennis*, & binæ filiæ jam nubiles, cum universa familia: & scribit *Plutarchus*, quod Alexander devicti Darii tentorium ingressus, visisque voluptatum apparatibus magnificentissimis, ad comites suos dixerit: *Quid? num hoc est regnare?*

ACTA POST PVGNAM.

Alexandri clementia & continentia. Alexander cum uxorem & matrem Darii, totumque gynæceum in luctu videret, eas humaniter salutavit, βασιλικῶς tractavit, nullaque contumelia affici permisit. Nam iis ad genua sua provolutis metum mortis demsit, & regium cultum reddidit, virginibus haud sordidius patris dignitate matrimonium pollicitus: Orientem enim fortunam moderate tulit & prudenter Alexander, sed ad ultimum ejus magnitudinem non cepit: uti pulchre *Plutarchus in Alexand.* inquit.

Cum uxorem Darii Statiram, quæ omnium fœminarum formosissima erat, & reliquas captivas forma & statura eximias videret, per jocum dixit: Εἰσὶν ἀλγηδόνες αἱ Περσίδες. *Persicæ mulieres sunt oculorum dolores.* Formæ autem earum spectaculo continentiæ suæ pulchritudinem opponens, tanquam exanimes imagines prætermisit: Quod Persicus nuncius narrans Dario, hisce eum verbis ornavit, Alexandrum & in præliis acerrimum, & in victoria clementem esse. Δεινὸν μαχόμενον, χρηστὸν δὲ κρατήσαντα. *Diodorus Siculus, Curtius.*

Clementiam quoque admirandam erga mortuos declaravit Alexander. Nam sepeliri, quos vellent Persarum, iis permisit, vestibus ad hoc & ornatu de præda concessis.

ANNI IV REGNI.

XIV.

I. Anno 4 regni sui Alexander *in Syriam* profectus est, ubi multos Orientis Reges obvios habuit: quorum alios in clientelam suscepit; aliis regnum abstulit, in locum eorum novis regibus substitutis.

II. *Sidonem urbem* occupavit, & *Abdolominum* regiæ quidem stirpis hominem, sed hortulanum, regem Sidonis per Hephæstionem constituit; cui repentina sortis mutatio somno similis visa est. Quam historiam integram vide in *Monarchia II, in Histor. Darii Hystasp.* §. 3.

III. *Darius Codomannus* literas misit per legatos ad Alexandrum, in quibus λύτρον ei pro gynæceo captivo obtulit. Quibus Alexander non leviter offensus est. Siquidem Darius in iis titulum Regis sibi tribuit, Alexandro non item. Idcirco contrarias literas ei misit Alexander, in quibus se Regem & *Asiæ Dominum* appellat, & non Darium: eique indicit, ut ad se tanquam Asiæ Dominum ipsemet veniat; quod si facturus sit, promittit, se matrem, uxorem, liberos, & quicquid præterea petierit, donaturum. *Curtius l. 4. Arrianus l. 2.*

IV. *Cyprus insula* legatos de deditione ad Alexandrum mittit: idem & aliæ urbes faciunt.

V. Postea Alexander *Tyrum urbem*, quæ impetum ejus morabatur, expugnavit: ubi triplicia acta veniunt notanda.

1. *Tyri obsidio.* Alexandro Tyrum proficiscenti Tyrii legatos obviam ei miserunt, gratulationis causa; eique auream coronam obtulerunt, quam Alexander benigne accepit: Denunciavit autem illis, velle se urbem intrare, ad vota Herculi Tyrio reddenda. At Tyrii eum intra urbem recipere nolebant, freti societate Carthaginis & potentia Darii. Qua de causa sic indignatus est, ut excidium urbi minaretur; eamque statim exercitu cinxit.

2. *Tyri oppugnatio.* Vrbs Tyrus mœnibus altissimis munitissima erat, & freto rapidissimo à circuitu continenti diremta: Alexander eam ex insula magno molimine peninsulam fecit, eamque continenti junxit, & è mole in freto excitata machinis bellicis pulsabat. Nec minus segniter Tyrii sese defendebant. Inter varia autem instrumenta in urbe ad hostem arcendum, & urbem defendendam facta, etiam arena ignita & fervens parata fuit, atque in hostes effusa; quæ inter thoraces & tunicas penetrans nulla vi excuti poterat, & quicquid attingeret, perurebat. Cum autem hanc ob rem sollicitus esset Alexander, quod hæc diuturna obsidio illi quasi à cursu victoriæ destinatæ contra Orientem, velut remo-

remoram injiceret; visus est ei Satyrus in quiete eminus alludere, deinde volenti eum capere fuga elabi, tandem tamen in manus ejus venire. Aristander verò ejus vates ab ipso interrogatus, quid portenderet, dixit ridens, nomenque Satyri dividens, Σὰ Τύρος, h.e. tua erit Tyrus. Quod etiam evenit. *Plutarchus.*

3. *Tyri expugnatio.* Tandem Tyrus expugnata est ab Alexandro, postquam obsidio 7 menses durasset. Trucidati sunt 6000 armati, & 2000 juvenes in litore Tyrio crucibus affixi. *Curtius.*

NOTA.

1. *Tyrus* Ebraice צור, vel צר fuit metropolis Phœniciæ, super rupe vel petra exstructa; inde etiam sic dicta fuit. Nam צר vel צור significat petram. Olim insula erat 700 passibus à continenti sejuncta, sed ab Alexandro M. comportatis aggeribus continenti adjuncta. Ejus eversionem *Iesaias Propheta* multo ante prædixit. Nam *c.* 23. *v.* 1. & seqq. nominatim vaticinatur, è terra Chittim, h.e. è Macedonia, eversorem Tyri venturum; qui fuit Alexander M. Fuit urbs munitissima. unde *Psal.* 45. *v.* 13. (ubi in textu Ebræo dicitur בת צור filia Tyri) *Targum* ita explicat: Habitatores arcis munitissimæ. Coluit Herculem, qui in S. Codice Tyriorum Deus appellatur. 2 *Macc.* 4. *v.* 18, 19. cum celebraretur quinquennale certamen Tyri, cui rex aderat, misit Iason iste scelestus spectatores, tanquam Antiocheni è Ierosolymis essent, portantes argenti drachmas 300 ad sacrificium Herculis. Hinc patet, quod impius Iason (Pontifex Ierosolymitanus) sacrificium valde sumtuosum in honorem Herculis, quem Tyrii ex gentili impietate pro Deo colebant, offerri voluerit.

2. *Tyrus bis est vastata.* A Nabuchdonosore Rege Babyloniorum. *Ezech.* 26. *v.* 7. 2 Ab Alexandro Magno. *Iesaiæ* 23. *vers.* 1, 2.

VI. Cum Alexander Tyrum occuparet, quidam Satrapa genere Cutæus, nomine Saneballetes, cui Darius Samariam gubernandam tradiderat, nacta temporis opportunitate, à Domino suo defecit, & assumptis de provincia 8000 virorum, strenuam ipsi operam in oppugnatione Tyri navavit, eidemque totam Samariam tradidit, ac postea licentiam ab eo obtinuit templi condendi in monte Garizim, qui imminet Samariæ, ut generum suum Manassen, quem *Nehemias* è Republica Iudæorum ejecerat, Pontificem faceret. *Nehem.* 13. *v.* 28. 30. *Ioseph.* *l.* 11. *Antiqu. Iudaic.* *c.* 8. *causam* hujus facti refert idem *Iosephus ibid.* *c.* 7. Quoniam Manasses frater Iaddi Pontificis summi, duxerat *Nicaso* filiam Saneballeti uxorem; ideoque privatus erat Sacerdotio, quia uxorem alienigenam, quam contra legem patriam duxerat, dimittere nollet. Quare auxilio soceri templum in monte Garizim Hierosolymitano simile obtinet, in quo Samaritani Deum colere cœperunt, implacabili Iudæorum odio, qui id contra leges patrias in gentis suæ dedecus fieri, rectissime contendebant. Vbi notandum, quod iste mons Garizim sit iste, quem suppresso nomine indicavit mulier illa Samaritana, *Ioh.* 4. *v.* 20, 21. dicens: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt: & vos dicitis, Quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet.* Cui *Christus* respondens dixit: *Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis Patrem.* Ex quibus verbis manifeste apparet, post ædificatum templum in monte Garizim, ortam esse deinceps perpetuam de adorationis loco contentionem, inter Iudæos & Samaritanos: illis asserentibus, esse templum Hierosolymitanum; istis contra affirmantibus, esse templum in Garizim postea excitatum. Quæ contentio postea perpetuo mansit; uti ex allegato *Ioh.* 4. capite patet.

VII. Expugnata Tyro, *Gazam* petit Alexander. Ibi acceptis duobus vulneribus, multoque sanguine dato, victor tandem factus est, postquam duos menses in ejus oppugnatione consumsisset. *Diodorus Sicul.* *l.* 17. *Curtius* *l.* 4. Senatus Græcorum cum Corinthi in Isthmiorum ludis convenisset, 15 legatos ad Alexandrum destinavit; qui ipsi victoriam gratularentur, & aurea corona donarent: inveneruntque eum in castris ad Gazam. *Diodorus Siculus.*

VIII. A Gaza infesto animo Ierosolymam tendit Alexander; sed potentia divini numinis cor ipsius subito mutabatur, viso Iaddo summo Pontifice; quem humanissime salutat, atque Hierosolymam pacatus ingreditur, & in templo Deo Israelis sacrificia offert: sicut postea in *cap.* 5. de actis Ecclesiasticis plenius dicemus.

IX. *Secunda Darii legatio ad Alexandrum.* Cum Alexander adhuc in Tyri obsidione occupatus esset, Darius denuo legatos suos ad Alexandrum misit, referentes, dominum suum 10000 talentorum ei daturum, si matrem, uxorem & liberos dimitteret: præterea si filiam suam uxorem duceret, se dotis nomine ei offerre quicquid terrarum inter Euphratem & Hellespontum jacet. Cum autem hæc legatio in Senatu bellico proponeretur, tum Parmenio ad Alexandrum dixit: Ego quidem si Alexander essem, conditionem acciperem, & finem bello imponerem, atque periculis: Contra autem respondit Alexander: Et ego ita facturus essem, si Parmenio essem. Quia vero Alexander sum, ego mea persona dignum dabo responsum; quod tale fuit: Se neque pecuniis egere: neque partem loco totius ditionis accipere velle. Nam omnem & pecuniam, & regionem, suam esse. Darii filiam in uxorem se ducturum, si vellet, & quidem dicturum citra voluntatem Darii. Si Alexandri humanitatem experiri vellet, ad se veniret. Hoc responso cognito, Darius de compositione belli desperans, rursus ad bellum se paravit.

AN-

ANNVS V REGNI. XX.

1. Alexander *in Ægyptum* cum omnibus copiis intravit; ubi summo desiderio ab Ægyptiis receptus, omnesque urbes sine certamine occupavit: Quoniam *Marzazes Persa*, qui Ægypti Satrapa à Dario constitutus erat, sponte se ei cum tota regione subjecit. Nam Ægyptii superbia & injuriis Persarum graviter exacerbati erant, quoniam Persæ nonnulla ex idolis suis everterant: in specie autem *Artaxerxes Ochus*, qui eosdem Ægyptios denuo subjugaverat, eorumque sacra, & præcipuum inter ipsorum Deos Apim, contemtui habuerat. quod factum anno Mundi 3621.

2. *Alexander* in Ægypto *Alexandriam urbem*, loco oportuno versibus Homeri (ut *Plutarchus* habet) ostenso, *condidit*. Circa ejus ædificationem tria sunt notanda. 1. *Ortus*. Cum Alexander hanc urbem in vicinia insulæ Phari conderet, ejusque muris designandis farina adspersa esset, omnis generis aves à flumine & lacu instar densæ nubis locum eum occuparunt, atque ita farinam depastæ sunt, ut ne tantillum quidem relinquerent. 2. *Progressus*. Alexandrum autem eo augurio perturbatum vates confirmarunt, dicentes: Vrbem locupletissimam, & omnis generis hominum alumnam futuram esse. 3. *Eventus*. Sicut autem vates prædixerunt, ita evenit. Nam Alexandria progressu temporis facta est urbs longe celeberrima, tum ratione *Quantitatis*, quia fuit urbs amplissima, & 30 stadiorum longa: habitantium quoque in ea multitudo longe superabat degentium in aliis urbibus numerum. *Diodor. Sicul.* scribit: Meo, inquit, tempore dictum est nobis ab iis, qui descriptionem habitatorum faciunt, Alexandriæ esse capitum liberorum plus 300000; Regemque Ægypti rapere ex vectigalibus ultra 6000 talentorum. Tum ratione *Qualitatis*. Sic Alexandria erat specie longe pulcherrima, in loco opportuno sita, & copia omnium victui humano necessariorum abundabat.

3. *Tertia legatio Darii ad Alexandrum missa.* Ex Ægypto Alexander in Syriam rediit: cumque in castris ejus *Statira conjunx Darii* ex collisione partus abjecti decessisset, ejus mortem illacrymatus Alexander: omnique honore juxta morem Persarum funus prosequutus est. Quod cum Dario in itinere nunciatum esset ab Eunucho, hac incredibili Alexandri συμπαθείᾳ & clementia permotus, Darius tertias ei literas misit: in quibus illi gratias egit; quod nihil in suos hostile fecisset; & denuo majorem regni partem, & filiam in uxorem, & pro reliquis captivis 30000 talentorum obtulit.

Responsio Alexandri, Darii legatis data. Nunciate, inquit Alexander, Dario, gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse; & me, quæ fecerim, continenter & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuisse, sed naturæ meæ; nec adversus calamitates, sed adversus hostium vires contendere. Deinde addit Alexander: Concederem ipsi pacem si secundus, non par mihi vellet haberi. Quoniam ut cœlum duos Soles: sic orbis terrarum duo summa imperia pati non possit. *Diodor. Sicul. lib.* 17. *Curtius lib.* 4.

4. *Tertium prœlium cum Dario gestum ad Gaugamela.*

1. ORTVS. Darius postquam audivit admirandam Alexandri Magni clementiam, quam erga uxorem suam demortuam declaraverat, tertio pacem ab eo petiit, & optimas pacis conditiones ei obtulit: quas tamen Alexander repudiavit. Ideoque Darius, desperata transactione, tertio, & quidem duplicato copiarum numero, bellum instauravit.

2. PROGRESSVS. Quem *Curtius* ita describit *lib.* 4. Alexander aciem prudentissime ordinavit, eamque versatilem: ut qui primi starent, ne circuirentur, & verti tamen atque in frontem circumagi possent: Itaque prima, non magis quam latera; non latera munitiora fuerunt, quam terga. *Iustin. l.* 11. ait: Macedones in ferrum cum contemtu toties à se victi hostis ruunt: contra Persæ mori quam vinci præoptant. Inter pugnandum (uti *Curtius* & *Plutarchus* scribunt) castra Alexandri direpta fuere: Quam jacturam à Parmenione nunciatam magno consilio contemsit. Cum in ipsa acie summum rei discrimen videret; nam audito Parmenionis nuncio, actum esse de impedimentis, nisi celeriter à fronte auxilium posterioribus submitteretur, generosa hæc verba protulit: Sanis consiliis excidit Parmenio, oblitus inter tumultum, quod victores hostium quoque bonis sint potituri: victis non de facultatibus aut mancipiis, sed honeste ac fortiter pugnando de morte obeunda cogitandum fore. Ita anceps victoria stetit, donec aurigâ Darii confosso, fugiendi initium ab iis, qui Regem periisse putabant, ortum est: sic enim, nudato Darii latere, ipse fugam capessit.

3. EGRESSVS. *Diodor. Sicul.* scribit, in pugna illa Persarum peditum atque equitum plures nonaginta millibus cecidisse; è Macedonibus vero circiter 500 tantum desideratos fuisse. *Arrianus* vero scribit, è Persis circiter trecenta millia cæsa, multoque majorem numerum captorum quam cæsorum fuisse: At à partibus Alexandri 100 ad summum

mum capita, in eo prælio desiderata. Vix ullo prælio tantum humani sanguinis fusum est.

Locus pugnæ. Facta est hæc pugna non apud *Arbela* (ut quidam Historici volunt;) sed apud *Gaugamela* ad Lycum flumen sita, quæ vox Persarum lingua domum Cameli designat: atque inde nomen hoc habere fertur, quod rex quidam antiquis temporibus camelo cursorio (quem dromedarium vocant) ex hostibus servatus, eam ibi collocaverit, pagosque & reditus certos ad curam ejus destinaverit.

ANNI VI REGNI.

XVI.

I. *Thesaurorum Dari occupatio.*

Darius victus ad Gaugamela, ad superiores regni Persici provincias profugit, exercitum reparaturus; sicut *Diodor. Sicul.* scribit: interea Alexander omnes thesauros ejus regios occupavit.

1. *Arbelam* intravit; ubi Darii thesauros, armorumque apparatum & commeatum abundantissimum invenit.

2. *Arbela Babylonem* profectus est; ubi universa incolarum multitudo portis effusa, cum sacerdotibus & principibus civitatis Alexandro obviam ivit, munera certatim ei offerentes, urbemque & arcem cum omnibus thesauris tradentes. *Diodor. Sicul.* & *Curtius lib.* 5.

3. *Babylone* recta profectus est *Susas*: (quæ sunt metropolis Persidis in Susia, quæ Persidis est pars, à Suso fluvio sic dictæ, conditæ à Tithone, Memnonis patre:) eam quoque urbem deditione accepit, cum ingentibus Darii thesauris, & apparatu regio. *Diodor. Sicul.* tradit, invenisse ibi Alexandrum in thesauris regiis auri & argenti non signati plus quadraginta millibus talentorum, quæ à multis temporibus intacta ad magni alicujus & inopinati periculi subsidium Reges servarant: præter hæc & novem millia talentorum auri sub Darica forma excusi fuisse ait.

4. *Persepolin* postea metropolin Persarum occupavit, eamque militibus diripiendam dedit, arce excepta; quam tamen postea ebrius & comessabundus, persuasus à Thaide meretrice Attica, cremavit. In arce thesauri asservabantur inde usque à Cyro congesti: *Diodor. Sicul.* talentorum 120000 ibi reperisse Alexandrum, scribit. *Plutarchus* ex aliorum narrationibus refert, tantum, quantum Susis, repertum fuisse pecuniæ, & opes reliquas 10000 bigis mulorum & 5000 camelis exportatas esse.

II. *Exitus Darii tragicus.*

Darius ab Alexandro cum exercitu fusus fugatusque, per loca ardua atque aspera in Bactra vel Ecbatanam Mediæ regiam celerrime contendit; quem Alexander non minori celeritate insequitur. Bessus, ubi Alexandrum adventurum cognovit, cum Nabarzane militum Darii præfecto conspirans, aliique scelerati, Darium aureis compedibus vinctum in custodia tenuerunt; mox è custodia eductum, & sordido vehiculo, pellibus undique tecto ac clauso impositum, huc illuc raptarunt: cumque aliquandiu eum traxissent, ad extremum equum conscendere negantem, nefario scelere multis vulneribus confossum in solitudine reliquerunt; postquam vixisset annos 50, & regnasset annos 6. *Diodorus Siculus, Strabo, Plutarchus, Arrianus, Iustin. Curtius.*

Adhuc spirantem *Polystratus* Macedo forte fortuna reperit, cui postrema verba ad Alexandrum perferenda commisit: *Se nullis in eum meritorum officiis maximorum illi debitorem mori; agere tamen ei maximas gratias pro beneficiis in matrem, conjugem, liberosque suos impensis: iis enim & vitam, & pristini status reverentiam ac dignitatem concessam; sibi vero à cognatis & amicis, quibus & regna & vitam dederit, illa omnia erepta esse: precari se, ut illi victori terrarum omnium imperium contingat: ultionem sceleris erga se perpetrati non solum sua, sed exempli omniumque regum causa non negligere, illi cum decorum, tum utile futurum.* Iamque deficiens aquam poposcit: quam allatam postquam bibit, Polystrato, qui eam tulerat: *Quisquis es mortalium,* inquit, *hoc mihi extremum universa calamitatis genus accidit, ut pro tanto in me beneficio dignas tibi grates referre nequeam; sed referat Alexander! Alexandro vero Dii pro summa ejus in meos humanitate ac clementia; cui hoc fidei regia dextra pignus pro me dabis.* Hæc dicentem, accepta Polystrati manu, vita destituit.

III. *Darii sepultura.*

Alexander, qui incredibili celeritate Darium insequutus fuerat, jam defuncto supervenit: viso autem ejus corpore, tam indignam eo fastigio mortem lacrymis prosequutus est; demtaque sibi chlamyde illud texit, & regio ornatum cultu Susas ad matrem Sisygambem misit; quæ eum majorum suorum tumulo illatum regio more sepelivit. *Diodorus Siculus lib.* 17.

IV. *Bessi supplicium.*

Audiens autem Alexander, Darium à Ducibus

& amicis suis tam nefarie trucidatum, ad inquirendos eos exercitum submisit. Spitamenes Bessum inventum vinculis innectit, atque ita catena ligatum ad Alexandrum perducit. Quem visum Alexander vehementer excandescens, hisce verbis alloquutus est: *Cujus feræ rabies occupavit animum tuum, cum Regem de te optime meritum prius vincire, deinde occidere sustinuisti?* Quibus dictis Alexander eum dilacerari jussit, directis arboribus duabus in unum deflexis, quarum utrique corporis partem alligavit; unde laxatæ ambæ, atque impetu in altum relatæ, partem utraque suam retinuere.

ANNVS I. MONARCHIÆ, ET VII. REGNI ALEXANDRI.

1. Alexander M. exstincto Dario, & una cum illo Monarchia II. quæ Medorum & Persarum fuit, exstincta, Monarchiam *tertiam* (quæ Græcorum vel Macedonum appellatur) inchoavit; sicut legimus 1. *Maccab.* 1. *v.* 1. Alexander (filius) Philippi, rex Macedo, qui primus regnavit in Græcia, egressus de terra Chittim, percussit Darium regem Persarum & Medorum. Hæc verba non intelligenda sunt in *sensu absoluto*, quasi ante Alexandrum M. nullus Rex in Græcia regnaverit: quia plures ante eum in Græcia, & specialiter in Macedonia Reges extiterunt; uti ex historiis profanis, inprimis autem ex *Eusebio in Chronic.* manifestissimum est: sed *in sensu limitato*, quia Alexander primus rex in Græcia fuit, nempe catholicus, sive Monarcha Græcorum. Ipse enim Alexander, exstincta Persarum Monarchia, axioma hoc Monarchicum ad Græcos transtulit. Locum parallelum de *Cyro primo Persarum Rege* habemus in 1 *Esdr.* 1. *v.* 1. ubi dicitur: *In anno primo Cyri* Regis Persarum (ut compleretur verbum Domini ex ore Ieremiæ) suscitavit Dominus spiritum Cyri Regis Persarum, &c. Hic *primus annus Cyri non* accipitur *absolute*, quo Astyagem avum suum vicit; sed quo dicere potuit, Deum omnia regna terræ dedisse sibi: uti verba edicti regii Cyri sonant *v.* 2. idque, devicto nondum Astyage, dicere non potuit.

Præfigurata autem est insignis hæc victoria, quam Alexander M. de Dario reportavit, ante 220 annos, & præmonstrata Danieli Prophetæ in visione HIRCI CAPRARVM, qui adversus ARIETEM prævaluit. Nam *Dan.* 8. *v.* 7. 11. legitur, quod *Aries bicornis* prostratus sit ab *Hirco caprarum*. Vbi per *Arietem bicornem* intelligitur Rex Medorum & Persarum ultimus, h. e. Darius Codomannus: per *Hircum* vero *caprarum* intelligitur Rex Græcorum, h. e. Alexander M. interprete Angelo ipso. *Dan.* 8. *v.* 20, 21. Alexander enim M. tanquam *Hircus caprarum* Darium tanquam *Arietem bicornem* vicit, ejusque *duo cornua comminuit*, h. e. regnum Medorum & Persarum per duo illa cornua adumbratum evertit: & *nemo* (inquit porro Daniel) *potuit Arietem è manu Hirci liberare*, h. e. nemo Darium è potestate Alexandri eripere potuit. Licet enim Darius ingentem pecuniæ summam partemque regni dimidiam Alexandro offerret, tamen nihil obtinere potuit: quia Alexander M. solus mundi dominus esse voluit.

2. Post mortem Darii Alexander *in Hyrcaniam* movit, ejusque regionis urbes omnes occupavit, usque ad mare Caspium, quod alii Hyrcanum vocant; ubi cum Thalestri Amazonum Regina, ex Rege Alexandro liberos quæsitura, 13 dies consumsit. *Curtius lib.* 6. *Iustinus lib.* 12.

3. Alexander, devicto Dario, ejusque regno potitus, vestes mutavit, & cum illis mores suos pristinos. Nam *Curtius lib.* 6. *Athenæus lib.* 12. *c.* 18. scribunt, Alexandrum Diadema purpureum distinctum albo, quale Darius habebat, capiti circumdedisse, vestemque Persicam sumsisse: Et quamvis ille se spolia Persarum gestare diceret, tamen vere mores cum illis Persicos induisse, & superbiam habitus animi insolentiam sequutam esse, manifestum est. Vnde & milites & amici tantum in eum odium conceperunt, ut illi eum relinquerent, hi vero contra eum conspirarent: cujus conspirationis conscius quoque fuit *Philotas*, filius Parmenionis, qui ob id suspectus factus in vincula rapitur, tormentis subjicitur, & cum patre *Parmenione* (quem Alexander prius Mediæ præfecerat, & fidei ejus non imperium modo, sed & thesauros in Ecbatanis commiserat; in quibus talentorum centum & octoginta millia asservabantur: uti *Diodor. Siculus* scribit) trucidatur. *Diodorus Siculus*, *Curtius*.

AXIOMA.

Mutatio vestitus usitati plerumque adfert mutationem animi & vitæ, & tandem etiam status publici.

EXEMPLA.

1. Habemus hoc loco *in Alexandro Magno*: ut ex dictis patet.

2. Similiter *in Dario Codomanno*, ultimo Persarum Rege. Hic namque vaginam acinacis Persicam mutari jussit in eam formam, qua Græci utebantur: quod statim Chaldæi inter præsagia imperii Persici transferendi à Dario ad Græcos, quorum arma esset imitatus, recensebant. *Gregoras.*

AN-

ANNVS VIII REGNI, ET II MONARCHIÆ ALEXANDRI.

1. Septemtrionalium quarundam regionum ſubactio.

Anno 8 Regni & 2 Monarchiæ Alexander regiones quaſdam ſeptentrionales nivibus aliiſque cœli injuriis horridas, & eas etiam, quæ ad Caucaſi montis radices jacebant, ſubegit. Mox in *Bactrianam* contendit; ubi Barbaros quoſdam, Ducis ſui nece perterritos, in deditionem recepit. Hac regione devicta, & Artabazo tradita, Alexander deſerta Suſitanorum intravit, nocturno tempore exercitum ducens; qui interdiu aquarum penuria & ſiti miſerabiliter conficiebatur. Regi ex iis, qui locum caſtris capiendis præceſſerant, duo occurrerunt utribus aquam geſtantes, ut filiis ſuis, quos in eodem agmine eſſe, & ægre pati ſitim non ignorabant, occurrerent. Sed cum forte in Alexandrum incidiſſent, alter ex iis utre reſoluto, vas, quod ſimul ferebat, ſubito implevit, porrigens Regi. Hic percunctatus, quibus aquam portarent: reſpondebant illi; Se filiis ſuis afferre. Rex hæc audiens, poculum, ſicut oblatum erat, illis reddidit, dicens: *Nec ſolus bibere volo; nec tam exiguum poculum omnibus dividere poſſum: vos currite; & liberis veſtris, quod propter illos attuliſtis, date.* *Curtius.*

VSVS.

Laudabile eſt hoc Alexandri factum, tum propter *tolerantiam*, tum propter inſigne boni Imperatoris *exemplum*: Quia ſuo exemplo reliquos milites ob ærumnarum æqualitatem, labores facilius ferre docuit.

Simile exemplum refert *Curtius lib. 7.* de *Alexandro* in India iter faciente. Cum enim exercitus per arenas, Solis ardore flagrantes, iter faceret: Alexander, ipſe ſiti preſſus, ægre quidem atque difficulter, pedes tamen agmen ducebat, ut reliqui milites, ob æqualitatem ærumnarum, labores facilius ferrent. Interea nonnulli levioris armaturæ milites, ab exercitu digreſſi, exiguum quendam fontem neque purum illum invenerunt; collectaque inde aqua confeſtim ad Alexandrum accurrerunt, velut magnum aliquod bonum Regi afferentes. Ad quem cum veniſſent propius, aquam galeæ infuſam Regi obtulerunt: Rex, ubi galeam in manum accepit, circumſpiciens, quos circa ſe haberet Equites, demiſſo capite, & fixis in potum oculis, laudatis iis qui attulerant, aquam protinus in conſpectu omnium in terram profudit, dicens: *Si ſolus bibero, hoſce mœror inſtigabit.* Quo facto militum animi ita confirmati fuere, perinde ac ſi illius aquæ ab Alexandro effuſæ potu totus exercitus refocillatus fuiſſet.

Simile exemplum habemus in *Rudolpho I. Habſburgenſi* Imperatore, qui cum in bello, quod contra Ottocarum Bohemiæ regem geſſit, ſiti laboraret cum toto exercitu, ferunt ruſtico (qui meſſoribus potum ferebat) ablatam hydriam cereviſia plenam, atque Imperatori oblatam. Quam cum ille vidiſſet; *Reddite*, inquit, *homini vaſculum ſuum. Nam ego exercitui, non mihi ſitiebam.* Sicque ſua abſtinentia partim exercitum eo potu refocillavit, partim ad ſitis patientiam invitavit ſuo exemplo. *Æneas Sylv. lib. 3. commun. de rebus geſtis Alphonſi.* Vide Monarch. IV.

2. Petræ in Sogdiana regione expugnatio.

In Sogdiana regione erat petra, quæ inexpugnabilis videbatur. Nam 30 ſtadia erat alta, unoque tantum anguſto pervia aditu; in medio autem altitudinis ſpatio ſpecus erat, in quo fontes plurimi manabant aquarum copiam barbaris ſuppeditantes. Præerat ei petræ *Arimazes Sogdianus* cum 30000 armatorum, alimentis ante congeſtis, quæ tantæ multitudini vel per biennium ſuppeterent. Ad hanc rupem accedens Alexander, eos ad colloquium evocabat; ac ſi ſe dederent, facultatem libere illis in domos ſuas redeundi illis concedebat. Arimazes rupis Præfectus ejuſque milites Alexandrum ſalſe irridebant, rogantes: *An Alexander volare poſſet, & alatos milites haberet?* Quia ab aliis hominibus ſibi nihil metuerent. Ad hæc Alexander: *Faciam*, inquit, *proxima nocte, ut credatis Macedones meos volare.* Itaque 300 juvenes fortiſſimos ingentibus promiſſis excitatos, per prærupta ſaxa & invia à tergo in rupis verticem clam conſcendere fecit. Quibus viſis barbari, nec æſtimata quidem ob terrorem paucitate, deditionem fecere. Arimazes & reliqui Duces ſub ipſis Petræ radicibus ſuſpendio periere.

Ita impletum eſt Emblema Alexandri, quod uſurpare ſolitus eſt: *Nihil tam alte natura conſtituit, quo virtus eniti non poſſit (vel non adſcendat.) Curtius lib. 7. Arrianus lib. 8.*

3. Cliti interfectio.

Clitus erat is, qui Alexandrum, ad Granicum flumen nudo capite dimicantem, clypeo ſuo texerat, & Roſacis dextram capiti Regis imminentem gladio amputaverat, veteranus Philippi miles, multiſque rebus in bello præclare geſtis clarus: ſoror ejus erat *Hellanice*, quæ Alexandrum educaverat; ideo-

que haud secus quam mater ab Alexandro diligebatur. Quare *Maracandam* (Sogdianorum ea metropolis erat) cum imperio dimittendus, ut homo fidissimus infidæ genti præesset, solemni convivio excipitur. Cum mero incaluisset, Clitus fiducia amicitiæ audentior, *Philippum* Alexandri patrem impensius laudabat, atque honorificam *Parmenionis* (quem Alexander interfecerat) aliorumque militum veteranorum mentionem infert. Quibus dictis Rex vehementer offensus, qui dolorem tamen pressit, contentus jussisse ut convivio excederet, cunctantem surgere, qui proxime ei accubuerant, injectis manibus jurgantes, monentesque, abducere conabantur. Clitus cum abstraheretur, ad violentiam ira quoque adjecta, alta voce clamabat; Suo pectore tergum illius defensum, nunc, postquam meriti tanti tempus præteriit, etiam memoriam invisam esse: tandem Iovis Hammonis (cujus se filium Alexander assereret) oraculum illudens, *Veriora se quam Regis patrem* (Iovem Hammonem intelligebat) *dicere affirmabat*. Qua linguæ ferocientis intemperantia adeo excanduit Alexander, ut rapta è manibus armigeri lancea illico eum transfigeret. Postridie vero discussa silentio noctis ebrietate, facinoris magnitudinem sera æstimatione contemplatus Alexander, detestabile carnificis ministerium sua manu occupatum, quæ vino imputari poterant, nefanda cæde ultum, Servatorem sui occisum muliebriter lamentabatur; & ægre est prohibitus, quin è corpore jacentis hastam in sua redigeret viscera. Ita triduum inclusus latuit, nec prodire ad milites ausus, donec Macedones Clitum jure occisum decrevere. *Plut. in Alexandr. Curt. l.* 8. *Iustin. l.* 12. *Arrian. l.* 4.

4. Callisthenis Philosophi tragicus exitus.

Cum Alexander Iovis Hammonis filius se perhiberi, sibique divinos honores deferri vellet, Callisthenes philosophus, Aristotelis consobrinus, homo valde morosus, moribusque aulicis minime aptus, serio illud recusavit, atque Regem ob arrogantiam graviter objurgavit; sed magno suo malo. Nam sub specie insidiarum, in quas Hermolaus aliique nobiles corporis Alexandri stipatores conjuraverant, cujus tamen ille particeps non erat, magno cum cruciatu necatus est. Nam Alexander nasum illi, aures, oculos, & labia præcidi jussit, perque exercitum duci, & hunc versum proclamari:

Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὐτῷ σοφός.

Odi sapientem, qui sibi ipsi non sapit.

Plutarchus in Alexandro, Curtius, Arrianus lib. 4.

Monitum Politicum.

Hinc quicunque in aula versari cupiunt, ad mores aulicorum, quantum salva pietate & honestate fieri potest, sese accommodare discant. Nam

Quisquis in ambigua non sese accommodat aula
Omnibus ingeniis, non habet ingenium.

ANNVS IX REGNI, ET III MONARCHIÆ.

1. Alexandri erga militem frigore correptum humanitas.

Anno IX regni Alexander in *Indiam Orientalem* profectus est; quod iter sub finem anni octavi decretum est. Ibi milites ex improviso frigore correpti ægre corpus à pernicie defenderunt. Forte gregariorum quispiam in Alexandri tentorium irruit, vix ad arma se sustentans, nec oculis, nec auribus competens: eum Rex ipse, quamquam tunc maxime admoto igne artus refovebat, in sede collocat sua. Ille recepto calore vitali, ut locum atque Regem vidit, trepidus surgit. Quem intuens Alexander: *Ecquid intelligis*, inquit, *quanto meliore sorte quam Persæ sub rege vivatis? Illic enim in sella regis consedisse capitale foret; tibi saluti fuit.* *Curtius lib.* 8.

2. Mophis Regis deditio.

Cum Alexander ad *Indum* fluvium pervenisset, naves constructas, & fluvium ponte junctum invenit; sed Taxiles, qui cum eo fœdus pepegerat, defunctus erat: Ejus autem filius Mophis cum Alexandro fœdus & amicitiam renovat, & jussis exercitum cum elephantis adducit; quod gratissimum Alexandro accidit, & eum à parente suo Taxilem appellat, regnumque ejus auget. *Diodorus Siculus.*

3. Certamen Alexandri & Taxilis de mutua benevolentia.

Taxiles (ut *Plutarch. in Alexandr.* & *Curtius libro* 8. scribunt) occurrens Alexandro, sic illum alloquutus est: *Provoco te*, (inquit) *non ad pugnam, neque ad bellum, sed aliud certaminis genus: si superior es, à nobis accipe beneficium; si inferior es, à nobis accipe beneficium*; ... Cui Alexander: *Atqui*, inquit, *hoc ipsum inter nos certandum est, uter beneficiendo superet alterum.* Et humanissime complexus illum, non modo non spoliavit ditione, sed auxit etiam.

AXIOMA.

Naturæ heroicæ heroicis aliorum tum dictis, tum factis, ad virtutem inflammantur.

EXEMPLA.

1. *Demosthenes* dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria. *Cicero lib. 4. Tuscul. Quæst. Verba Ciceronis hæc sunt:* Cui non sunt auditæ Demosthenis vigiliæ? qui dolere se aiebat, si quando opificum antelucana victus esset industria.

2. *Themistocles* nocte ambulabat in publico, quod somnium capere non posset. Quærentibusque respondebat: Miltiadis trophæis se è somno excitari.

3. Ita *Alexandro M.* cum *Taxiles Rex Indorum*, maxima bella gerenti, omnesque sibi populos subjicienti, regnum suum per legatos, si opibus egeret, libenter obtulisset; sin opibus abundaret, Alexandri opes se non recusaturum diceret: Tum Alexander, qui nec victor poterat, nec victus acquiescere, cum armis non liceret, virtute dimicavit. *Non mihi*, inquit, *Taxiles hanc laudis palmam præripiet, ut magnificentia me & urbanitate superare videatur; sed luctandum nobis est. Itaque illum ego regni alterius amplitudine ac pecuniarum vi cumulatissime augeo.* Vide *Bodinum lib. 4. de Republ. cap. 5.*

4. Belli cum Poro Indorum Rege gesti descriptio.

Alexander, cum exercitum in Taxilis regno refecisset, contra *Porum* Indorum Regem potentissimum expeditionem suscipit, qui in ulteriori Hydaspis ripa regnabat, & corporis animique magnitudine insignis erat. Hic ingentem collegerat exercitum, peditum fere 30000, currus 300, & elephantos eximio corporum robore 85, & Alexandro sese opponebat. Commisso prælio, Porus è maximo elephante pugnans, plurimos telis conficiebat; ipse quoque Bucephalus Alexandri equus prosternitur: At vicissim omnium expositus ictibus, cum ad postremum non ferret vulnerum multitudinem, è bestia delapsus, captus atque ad Alexandrum est deductus; qui obviam ei ivit, eumque prior compellans, interrogavit: Quid tibi à me fieri cupis? Cui Porus: Vt me, inquit, *βασιλικῶς* tractes. Alexander delectatus ea oratione, dixit: Hoc tibi mea causa continget; Tu, quod tua causa gratum sit postula. *Omnia*, inquit, *in voce βασιλικῶς continentur.* Quo responso lætior Alexander, regnum Poro restituit, & veteri amplius adjecit: atque ita eum, velut generosæ mentis hominem, regie tractavit, eoque in posterum tanquam fido amico ad omnia usus est. *Diodorus Sicul. l. 17. Plutarchus in Alexandr.*

Curtius refert, quod Porus, cum victus & captus in conspectum regis prodiisset, & quæsitus ab eo esset: Quid ipse victorem de se statuere debere censeret? respondit: *Quod hic dies tibi suadet, quo expertus es, quam caduca felicitas humana sit.* Plus monendo profecit, quam si precatus fuisset. Nam Alexander imperterritam animi ejus magnitudinem admirans, eum in numerum amicorum recepit, & ampliori regno donavit.

5. Vrbium in India ædificatio.

Ad flumen Hydaspin duas urbes condidit Alexander: unam vocavit *Nicæum*, à victoriis adversus Indos partis; alteram vero *Bucephaliam*, in equi sui Bucephali memoriam, qui eodem in loco vulneratus interiit. *Plutarchus in Alexandr. Arrianus lib. 5.*

6. Alexandri de ulteriori in Indiam progressu deliberatio.

Tandem Alexander, cum ad fluvium Indiæ maximum Gangem venisset, advocat milites, eosque gravi oratione ad transeundum fluvium invitat. Verum exercitus flens ab eo postulabat, ut finem bellis imponeret; quoniam expeditio illa cum maxima difficultate atque ominoso discrimine videretur esse conjuncta: Quare coactus fuit victoriis metam ponere. Erexit igitur, in perpetuum victoriarum suarum monumentum, 12 aras ex quadrato saxo; & castra solito magnificentiora fieri jussit, quorum molitionibus & hostis terreretur, & posteris admiratio sui relinqueretur. Quo facto postea ad Acesionem fluvium reversus est.

7. Periculum vitæ Alexandri apud Mallos.

Cum Alexander apud Mallos (qui sunt populi in India) in oppugnatione urbis solus in murum adscendisset, ipse præcipiti saltu in ipsam urbem sese immisit; ubi ab hostibus cinctus in summo vitæ discrimine fuit, atque ægre à suis servatus est. *Curtius lib. 9. Plutarchus in Alexandro. Diodor. Siculus lib. 17. Arrianus lib. 6. Iustinus lib. 12.*

8. Calani Philosophi conflagratio.

Cum Alexander Susas venisset, Calanus insignis Indorum gymnosophista, qui Alexandrum ex India sequutus, se vivum cremari petit. Postquam enim 73 annos absque morbo vixisset, dolore alvi in Persia correptus; finem vitæ suæ adesse sta-

statuit. Ideoque ne longo morbo perpetua vitæ felicitas contaminaretur, neve multis medicorum pharmacis excruciandus foret, Alexandrum rogavit, ut sibi pyram construi, & cum eam conscendisset, eam incendi juberet. Rex hominem ab horrendo incepto posse deterrere sperans, dissuadere cœpit. Sed cum eum fixum & immutabilem in sententia permanere, nec in vivis retineri posse videret, pyram juxta Calani voluntatem exstrui & incendi permisit. *Diodorus Siculus lib.* 17. *Curtius lib.* 10.

ANNVS X REGNI, ET IV MONARCHIÆ.

1. *Alexander* in urbe *Susa* exercitum suum recenset, & corporis sui custodes 1000 ex Macedonibus & Persis simul elegit, & multa Persarum millia in exercitu Macedonico miscet, eo quod nihilominus Persis, quam Macedoni cuivis fidendum censeret; deinde ut hac ratione retusa Macedonum audacia exercitum in posterum obsequentiorem redderet.

2. Inde Susis abiens *Ecbatanam* in Media sitam proficiscitur, ubi multum temporis recreationi exercitus tribuit, ibi ludos gymnicos & scenicos instituit. Inter hos dum continenter inserviretur potationibus, Hephæstion in morbum incidit è crapula, atque è vita excedit. Quem casum Alexander adeo graviter tulit, ut Medicum, quem Glauciam nominat *Arrianus*, in crucem tolli jusserit, quod negligentius morbum curasse putaretur: cadaver Perdiccæ tradidit, ut Babylonem deferri curaret, amplissimo funere mortuum amicum sepelire cogitans, in quod plus quam 12000 talentorum impensa sunt. *Curtius, Arrianus, Diodorus Siculus lib.* 17.

VSVS I.

Alexander M. ingentem erga *Hephæstionem* declaravit amorem suum, quod super mortem ejus tam graviter luxerit, ut arma, aurum, argentum, & vestem Persicam pretiosam in rogum injecerit, seipsum & fortissimos quosque raserit, atque pinnacula urbibus demserit: uti ex *Æliano* & aliis narrat *Zonaras*.

VSVS II.

Gentes olim mortuos suos magna pompa sepeliebant. Vnde funus atque sepulchrum supremum honorem vocabant; uti videre est apud *Virgil. l.* 11. *Æneid. Ammianus* quoque *Marcellinus* sepulturam vocavit honoris supremitatem. In *Æthiopia* monumenta ditioribus ex auro fiebant; uti ex *Herodot. l.* 3. *& Diodoro Siculo l.* 3. *c.* 5. patet. *Apud Ægyptios* quoque major sepulchrorum quam domorum cura erat. Ratio hæc erat, quia putabant defunctorum domos sempiternas, vivorum autem domicilia esse velut vitæ momento transeuntis diversoria. Ita quoque Alexander in sepulturam Hephæstionis plus quam 12000 talentorum impendit, & ad oraculum Iovis Hammonis misit, consulturus de Hephæstione inter divos referendo: per omnes fines regni Persici IGNEM SACRVM quem colebant quique exstingui non solebat, nisi Rex defunctus esset, eo die, quo exequias ducturus erat, exstingui jussit: variis spectaculis præterea exequias ornavit, ipse primus cæsis victimis ad 10000 omnis generis Hephæstioni sacrificavit, & multitudinem splendido convivio excepit. *Diodorus Siculus.*

3. Alexander *Cossæorum gentem* in *Media* bellicosissimam, quæ nunquam vel Medis, vel Persis subjecta fuerat, expugnat, sibique subjicit.

ANNVS XI REGNI, ET V MONARCHIÆ.

Anno XI. Alexander ex *Media* discedens, *Babylonem* versus castra movit; parvis tamen itineribus & interdum etiam quiescens, ut hac ratione exercitus reficeretur. Cum autem in vicinia Babylonis esset, Chaldæorum Astrologi ei occurrerunt, serio suadentes, ne urbem ingrederetur; quoniam mortis ei periculum immineret. Amicorum igitur multis in urbem missis, ipse aliquamdiu substitit, & castra metatus ducentis stadiis à Babylone, & non sine magna omnium admiratione ingressum in urbem differebat. At frequentes ad eum veniebant Græci, præsertim Anaxagoræ philosophi discipuli, qui ei persuadebant, Chaldæorum Astrologiam & prædictiones vanas esse nec metuendas. Quare spretis Chaldæorum præsagiis, Babylonem cum exercitu ingreditur. Vbi humanissime excipitur à civibus & legatis, qui ex toto terrarum orbe ibi confluxerant: universum enim orbem terrarum nominis ejus terror invaserat, & cunctæ gentes velut destinato sibi Regi adulabantur.

ANNVS XII REGNI, ET VI MONARCHIÆ.

1. Alexander M. anno regni sui XII, & Monarchiæ VI, Legatos, qui toto fere terrarum orbe venerant, eique coronas & munera amplissima attulerant, ordine audivit. 1. Qui sacrorum causa. 2. Qui gratulatum. 3. Qui jura postulatum. 4. Qui alios accusatum venissent. Tum primum Alexander sibi ipsi & his, qui cum eo erant, universæ terræ & maris

maris Dominus visus est; ipse vero omnes in universum, ut benigna ac liberali responsione, quantum pro re nata fieri posset, accepta, læti ac bene erga se affecti dimitterentur, summopere studuit.

2. Post hæc Alexander, quando videbatur potentiæ & felicitatis humanæ summum attigisse fastigium, ad remissionem animi vitamque lætiorem se convertit. Ecce per aliquot signa mortem sibi imminere non inaniter suspicari cœpit; quæ maximam animi perturbationem ei attulerunt, adeo ut Astrologorum prædictiones secum inciperet expendere & magni facere. Ad tristes hasce cogitationes obruendas conviviis indulget. Vbi tandem febrim contraxit. *Diodorus Siculus*, *Iustinus*, *Curtius*. Alii dicunt, quod à *Medico Thessalo* convivio exceptus sit, in quo veneno propinato morbum contraxerit, quo etiam exstinctus sit: de quo in capite ultimo plenius dicturi sumus.

III. *ACTA POLITICA.*

Quæ continent speculum virtutum.

1. Eruditio, ejusque erga literas & literatos amor atque favor.

1. *Aristotelem* quinquennium habuit Magistrum Alexander, ad quem postea scribens: Ego, ait, optimarum rerum scientia malo, quam potentia, aliis antecellere. *Bruson. lib. 3. cap. 35. vide c. 2. §. 7.*

2. *Iliadem Homeri* in summo pretio habuit, adeo ut eam ad verbum edidicerit, semperque dormiens eam cum pugione cervicali supposuerit: Vnde eam rei militaris viaticum nominavit. Si quando in colloquiis aut conviviis incidisset de carminibus Homeri concertatio, aliis alia præferentibus, ipse hunc versum unice præferebat, qui est de Agamemnone scriptus Iliad. γ.

Ἀμφότερον βασιλεὺς, ἀγαθὸς, κρατερός τε αἰχμητής.

Dux bonus, atque idem validus pugnator in armis.

Dicebat quoque, se malle Homeri Thersiten esse, quam Chœrili Achillem. Erat enim Chœrilus Alexandri poëta non satis felix: cum quo ita pactus fuerat Alexander, ut pro quolibet bono versu acciperet Philippæum aureum, pro malo colaphum.

Cum ad illum delatum esset scriniolum, quo nihil in gaza Darii pretiosius pulchriusve repertum est; & quæreretur, in quem usum destinandum esset; aliis aliud suadentibus, dixit Alexander: *Huic optimè servandus dabitur Homerus.* Sentiens, nullum esse thesaurum illo pretiosiorem. Ita visum est juveni, qui se totum ad exemplum Achillis componebat. *Plutarchus in Alexandro.*

3. *Pindarum* poëtam Lyricum tanti fecit, ut cùm Thebas vastaret, Pindari ædibus inscripserit, ut *Dion* testatur: Πινδάρου τοῦ μουσοποιοῦ τὴν στέγην μὴ καίετε. h. e. *Pindari poëtæ tectum ne cremate.*

4. *Diogenem Sinopensem*, *Cynicum* ex impudentia dictum, veneratus est. Cum enim Alexander Corinthi Imperator Græciæ declaratus esset, illum ad se accersivit, sed repulsam tulit. Respondit enim mordax ille Philosophus: Nihil se Alexandro indigere, si quid sui indigeret, ad se veniret. Quo Alexander conspecto, cognitaque ejus rerum humanarum derisione, dixisse fertur: Ego nisi Alexander essem, Diogenes esse vellem. *Plutarchus in Alexandro. Cic. l. 5. Tusc. Quæst.*

5. *Calanus Gymnosophista Indus* hoc imperii sui speculum ei ob oculos posuit. Scribit enim *Plutarchus in vita Alexandri*, *Taxilem*, Indiæ Regem, Calano inter Gymnosophistas celeberrimo persuasisse, ut Alexandrum conveniret, eumque erudito aliquo philosophemate oblectaret. Paruit Calanus, & ad Alexandrum introductus corium siccum & retorridum in solum projecit, ejusque extrema vicissim calcavit, quod uno loco pressum, cæteris extulit se: Idem circulans undique, & pedibus calcans, in qualibet parte evenire ostendit: Cum autem medium calcaret, omnes in circuitu partes quieverunt. Quo symbolo monere voluit Alexandrum, ne in regni extremitatibus se contineret, sed in umbilico, h. e. in medio regni consisteret, tanquam in metropoli: sic enim eum circumjacentia facilius in officio retenturum.

6. Alexander *Anaximenis Philosophi* disciplina vehementer est delectatus; & solertissimo ille & versutissimo responso Alexandrum delusit, eoque patriam suam Lampsacum servavit periclitantem. Res ita sese habet: Fuit aliquando Alexander quam maxima injuria lacessitus à Lampsacenis concivibus Anaximenis. Quare urbem illam expugnavit, eamque quam primum evertere funditus decrevit. Anaximenes autem legatione ad eum missus obviam ei processit. Quem ubi venientem ad se videt, primo tanquam præceptorem suum primum, & præterea eloquentia suspectum, Rex alta voce clamat, sancte jurans; se nihil facturum, quod ille peteret: Tum ille similiter alta voce respondit: *Rogo te*, inquit, *ô Rex, ut Lampsacum diruas.* Alexander ingenii versutia delectatus, Græcæ hospitalitatis memor, urbi pepercit, & æquas pacis conditiones proposuit. *Pausan. lib. 6. Erasmus lib. 6. Apophthegmatum.*

7. Simili modo à *Cratete Philosopho* deceptus est;

est. de quo *Erasmus in Apophthegm.* ita scribit: Cratetis excelsum animum miror, & suspicio; qui quærenti Alexandro: *An patriam suam vellet restitui?* Quid opus? respondit: Alius, cum Alexander mortuus fuerit, iterum fortasse eam diruet.

8. *Plutarchus* describit illustrem Alexandri M. dissertationem, quam cum 10 Gymnosophistis bello captis in India instituit. Proposuit hisce Alexander quæstiones 10 obscuras, necem denuncians ei, qui male respondisset, judiciumque uni eorum, qui natu maximus erat, committens.

Primus interrogatus: Plures vivos, an mortuos putaret? Vivos, respondit: Mortuos enim non amplius esse.

Secundus: Terra an mare grandiores aleret bestias? Terra, inquit: quia ejus portio est mare.

Tertius: Quod animal calidissimum esset? Illud, ait, quod hactenus ab homine non est cognitum.

Quartus: Quare Sabbam ad rebellionem contra se incitasset? (nam hujus deficiendi autores fuere Gymnosophistæ.) Vt, inquit, bene viveret, aut male periret. ἢ καλῶς ζῆν, ἢ κακῶς ἀποθανεῖν.

Quintus: An putaret, diem, an vero noctem esse priorem? Dies, inquit, uno die prior fuit. Rege responsionem mirante, adjecit: Implicatarum quæstionum necesse est ut implicatæ essent responsiones.

Sextus: Qua ratione quis efficere posset, ut maxime diligeretur? Si potentissimus ille, ait, nec formidabilis sit.

Septimus: Quomodo quis ex homine fieri possit Deus? Si quid fecerit, ait, quod homo facere non possit.

Octavus: An vita an vero mors sit robustior? Vita, inquit, quæ tam multa tolerat mala.

Nonus: Quousque hominum vivere deceat? Quousque, ait, censeat, satius esse vivere, quam mori.

Tandem Alexander ad *Iudicem* conversus, qui *Decimus* erat, pronunciare eum jussit sententiam. Cumque is unum alio segnius respondisse pronunciaret: Ergo tu, inquit, primus moriere, qui ita decernis. Minime vero, ô Rex, ait ille; si modo tibi constas, qui primo loco eum te interfecturum dixisti, qui pessime respondisset. Quare Alexander eos muneribus honoratos dimisit. Hæc *Plutarchus*.

AXIOMA I.

Magnum decus & ornamentum est Principum, & personarum illustrium, si literis & artibus liberalibus sint imbuti.

Sicut enim poma in patera argentea sunt conspectiora: Ita principes literati sunt conspectiores, & multo illustriores. Etenim virtus & eruditio tam bene conveniunt cum nobilitate, & illustri dignitate, quam bene gemma auro includitur, & rosæ liliis intexuntur. *Æneas Sylvius* pulchre dixit: Plebeiis argenti, Nobilibus auri, Principibus gemmarum loco literas esse debere. Et *Iud. 5. v. 14.* dicitur: De Zabulo Duces in calamo scribæ. Luther. Von Zebulon seind Regirer geworden durch die schreib-feder. Ejusdem Lutheri apophthegma fuit. De Schreib-feder muß Keyserin bleiben.

Exempla.

I. Huc sine dubio respexit *Iustinianus Imp.* quando Institutiones Iuris ita orditur: Imperatoriam Majestatem non solum armis, sed etiam legibus armatam esse oportet, ut utrumque tempus, & bellorum, & pacis, recte gubernare possit; & princeps Romanus non solum in hostilibus prœliis victor existat, sed etiam per legitimos tramites calumniantium calamitates expellat. Hisce enim duobus nititur orbis, nempe ut à literis adjuventur arma, & ab armis literæ sustineantur.

II. Idem sibi vult *Imago C. Iulii Cæsaris* in Symbolis *Paradini*. Insistit ea mundi globo, atque altera quidem manu gladium, altera vero librum tenet, cum hac inscriptione: EX VTROQVE CÆSAR. Quæ enim Cæsar interdiu armatus gerebat, ea noctu togatus purissimo dicendi genere conscribebat. Huc pertinet pulchellum illud Epigramma:

Fert fluvium tranans sua commentaria Cæsar:
Nec, sua ne pereant, ipse perire timet.

III. *Mithridates* Ponti atque Bythiniæ Rex inclytus, qui à Cneo Pompeio bello est victus, 22 gentium, quas sub ditione sua habebat, linguas percalluit, earumque gentium omnium viris haud unquam per interpretem loquutus est; sed unicuique ita sua lingua, & sermone, non minus scite, quam si ejus gentis esset, respondit. *Aulus Gellius l. 17. c. 17.*

IV. *Basilius Imperator* ad Leonem filium egregium scripsit monitum politicum. *c. 56.* Per historias veteres ire ne recusa. Ibi enim reperies sine labore, quæ alii collegerunt cum labore: atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia, & rerum in vitæ humanæ varias mutationes, & [...]

conversiones, mundi hujus instabilitatem, & impiorum præcipites casus; & ut verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum prœmia: quorum illa fugies, ne in justitiæ divinæ manus incidas; hæc amplecteris, ut prœmiis, quæ ea comitantur, potiaris.

V. *Fredericus II. Imp.* fuit dictus πολύγλωττος, & lectioni fuit deditissimus; Is dexterè judicavit, non regi recte posse populum absque doctrinæ & virtutis adjumentis, quæ ex libris doctorum hominum haberi possunt certissima.

VI. *Alphonsus* Rex sapientissimus, percunctantibus, utri rei se debere plus fateretur, librisne, an armis? *Ex libris*, inquit, *& arma, & armorum jura didici*. Hac voce professus est, se libris accepta ferre omnia. prudentissimus & potentissimus heros, qui fuit Rex, Regis filius, Regis nepos, & Regis frater. Ita animadvertit fructum bonarum artium, & facilè colligere potuit, quam infinita mala ex illarum jactura oriantur. *Æneas Sylvius in vita Alphonsi.*

VII. *Robertus* Rex *Siciliæ*: Sic est, ait, vita hominum; sic sunt judicia & studia, & voluntates variæ. At ego volo dulciores & multo cariores mihi literas esse, quam regnum: & si alterutro carendum sit, æquanimius me diademate, quam literis, cariturum. *Petrarcha lib. I. Memorabilium.*

AXIOMA II.

Contra autem Principes illiterati sæpenumero non laudem, sed labem sibi acquisiverunt.

EXEMPLA.

I. *Ludovicus XI. Rex Galliæ* noluit filium suum *Carolum VIII.* erudiri literis, ne, dum literarum sectaretur otia, regni negligeret negotia: Deinde etiam, ne historiarum cognitione timidus redderetur, aliorum magis exempla intuens, quam suo genio obsequens. *Onuphrius*. Et hoc votum regis fuit omen. Siquidem filius ipsius Carolus (sicut prodit *Æmylius lib. 10.*) hæc tantum quinque verba, ex monito patris, latina scivit: *Qui nescit dissimulare, nescit imperare*: Haud dignum tanto & parente, & filio, tum factum, tum verbum. Magis probanda vox est *Vladislai* Bohemiæ, & Vngariæ Regis, qua dixit: *Non videri sibi homines, qui literas ignorarent. Æneas Sylvius lib. 3.*

2. In *historia Concilii Constantiensis* memorabilis legitur historia de *Sigismundo Imp.*, qui alias magnus literatorum fautor fuit. Hic cum Constantiæ in cœtu illius temporis doctissimorum virorum verba faceret, de Reip. convulsione, & *horrendos schismos* nominaret, & ob id derisus à *Cardinale Placentino* fuisset: Respondit ei quidem Imperator: Sibi non placere Placentinum, quamvis aliis placeat, qui arbitretur, Imperatorem servire præceptis Prisciani debere; quem, si legibus politicis solutus sit, grammaticis certe teneri non oporteat. Festive quidem hoc ipsum Imperator dixit; sed quanto satius fuisset, aliquanto plusculum operæ ab illo grammaticis tributum fuisse, ne ridicula hac elusione erratum elevare coactus fuisset.

3. Facetum quoque exemplum habemus in *Christophoro Cardinale Eboracensi*, viro ut indocto, ita ambitioso. Hic cum, *Reginaldo Polo Cardinale*, & *Thoma Moro Angliæ Cancellario* præsentibus, aliquando versum Homeri laudare vellet, quem memoria sibi excidisse diceret: Ibi Thomas Morus, ad Reginaldum conversus: Οὐδὲν πρὸς ἔπος, inquit, *Nihil ad rhombum.* Tum Eboracensis: Ipsissimus est, ait; verum mihi exciderat.

AXIOMA III.

Principes aliique viri illustres literatos ament, eosque in pretio habeant.

Nam nullum illustrius est Principum insigne, nulla canorior tuba, ad laudes ipsorum ubique celebrandas, quam amor ingeniosorum & doctorum virorum.

Exempla.

1. Tempore *Alexandri M.* nullus fuit Philosophus, Poëta, Orator, Mathematicus, Architectus, Pictor, Sculptor, aut alius artifex præclarus, quem ille non videret, alloqueretur, honoraret, & ditaret: atque adeo nonnullis statuas publicè curabat erigi, quo declararet publicè, quanti eruditionem & virtutem faceret, & aliorum animos ad imitandum accenderet.

2. *Ptolemæus Philadelphi*, Rex Ægypti, incredibilem pecuniæ vim in conquirendis undique libris & hominibus eruditis impendit, & quam multis muneribus LXX Seniores, qui Biblia Ebræa in Græcum sermonem ad ipsius postulata transtulerunt, nec non Pontificem Ierosolymitanum, affecit. *Iosephus l. 12. Antiqu. Iudaic. c. 2. Clem. Alexandr. lib. 1. Strom. Eusebius l. 5. c. 8.*

3. *Carolus Magnus Imp.* tantopere doctorum conversatione delectatus est, ut nunquam sine aliqua lectione cœnatus dicatur: idque ideo fecit, ut non minorem animo, quam ventre delectationem perciperet. *Sturcius de vita Caroli M.*

4. *Franciscus I, Rex Galliæ* magna cum laude idem fecit: quo nemo suo seculo artes liberales omnes vehementius amavit, aut liberalius prosequutus

quutus est: prandens ac cœnans loquebatur de literis; sicut scribit *Sleidanus lib.* 19.

5. *Theodosius M. Imp. Arsenium* præceptorem filiorum suorum admonuit, ne quem ex sublimitate eorum conciperet metum, sed illis potius ut ministris suis uteretur; quod tamen Arsenius non fecit, sed insigni modestia erga eos semper usus est. Et cum repente aliquando Theodosius ad eos venisset, & pueros quidem cum splendore magnifico considentes, Arsenium autem inter docendum adstantem reperisset: Imperator indignatus, filios suos stare, Arsenium autem sedere jussit: atque hæc vere imperialia verba æternaque memoria dignissima adjecit: Si tales se præbituri essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam & leges componerent, propensum & illum fore, ut illis imperium in manus traderet, ad civium & subditorum commodum & utilitatem: sin minus; conducibilius illis esse dixit, ut sic privati vitam exigerent, quam doctrina nulla cum periculo imperarent.

6. *Albertus Crantzius in Annal. Danicis* pulcherrimum adducit exemplum de Proceribus regni Daniæ, ex quo insignis eorum erga literarum studia effulsit amor. Cum *Frotho Rex Daniæ* XXV, qui circa nativitatem Christi vixit, mortuus esset, Proceres regni qui summo amore & honore ob virtutem meritaque insignia eum prosequebantur, & nihil magis in votis habebant, quam ut æternitati eum consecrarent, successionem ei decreverunt, qui carmine eum à se conscripto celebraret. Inventus fuit ex omnibus unus, nomine *Hiarnus*, mediocris quidem fortunæ, singularis autem ingenii homo, qui demortui Regis sepulcrum, grandi saxo inscripto Epitaphio sequenti, ornavit:

Frothonem Dani, quem longum vivere vellent,
Per sua defunctum rura tulere diu;
Principis hoc summi tumulatum cespite corpus
Æthere sub liquido nuda recondit humus.

Et ob hoc Epitaphium, suffragiis Procerum atque populi, diadema regni promeruit. Plura de amore Magnatum erga literatos vide *Monarchiam nostram I, in vita Nabuchdonosoris II. pag.* 90.

AXIOMA IV.

Nihil magis obfuscat & obscurat Principum & Magnatum gloriam, nihilque magis eorum nominis memoriam exstinguit & sepelit, imo eos odiosos posteris seculis reddit, quam contemtus virorum doctorum.

EXEMPLA.

I. *Eutropius* in historia scribit de LICINIO, *Romanorum Imperatore*, quod ob inscitiam vix nomen suum decretis subscribere potuerit, quodque literas & literatos virus & pestem publicam appellarit, ipse pestis & abominatio orbis.

II. *Ludovicus XI, Rex Galliæ*, tantus literatorum & artium liberalium contemtor fuit, ut filium suum Carolum VIII. literis erudiri noluerit; ne, dum literarum sectaretur otia, regni negligeret negotia. *Onuphrius.*

Verùm isti homines graviter errant. Sicut enim vitis, tametsi est arbor omnium nobilissima; tamen arundinum, vallorum, arborumve infrugiferarum eget sustentaculis: Ita Magnates eruditorum, alias despectorum, opera.

Quod probe intelligens *Philippus Rex Macedoniæ*, *Alexandro* filio suo autor fuit, ne poëtas aliosve rerum præstantium scriptores offenderet, quide unoquoque libere quod vellent, commemorarent, facileque maculam inurerent. Nam *genus irritabile vatum est.* Multi certe, ne quid aspere de se scriberetur, formidarunt, neve in aliorum stylum impingerent, & infames posteritati traderentur.

II. Clementia.

Insignis in Alexandro erga victos *Clementia* fuit, & in omnes etiam hostes *Fides.*

Exempla.

I. *Alexander Darii Vxorem, Matrem & Filias* adeo benigne & magnifice habuit, ut Darius moriens ei gratias egerit, sibique de tali successore gratulatus sit. unam ejus filiam nomine *Statiram* ipse uxorem duxit: *alteram* vero *Hephæstioni* intimo suo amico nuptui dedit. Quocirca Alexandro mortuo, omnes ejus mortem æque ac parentis deplorarunt, ipsaque Darii mater inedia se interemit. *Curtius l.* 10. describit ingentia lamenta matris, uxoris, & filiarum Darii, & hæc verba subjungit: Magnum profecto indulgentiæ in eam Alexandri documentum, quæ, cum sustinuisset post Darium vivere, Alexandro esse superstes erubuit.

II. *Vxor Darii capta*, cum Hèphæstionem, putans Alexandrum, quasi Regem salutasset, & cognito errore, erubesceret; Alexander eam animans: *Non errasti*, ait, *Nam & hic Alexander est.*

III. *Macæus* Darii præfectus olim, & pro eo pugnans, contra Alexandrum, victo Dario, ampliore ab eo præfectura auctus: *Rex*, ait, *olim unus erat Darius; nunc tu multos fecisti Alexandros.*

IV. Qua humanitate & clementia usus fuerit erga *Taxilem & Porum* Indorum Reges, in anno II. regni Alexandri dictum fuit.

III.

III. Castitas & Continentia.

De Alexandri Castitate & Continentia *Plutarchus* ita scribit: Temperare sibi magis regium ducebat, quam hostes vincere: speciosissimas Darii filias, nec conjugem, attigit, nec mulierem ante nuptias cognovit excepta *Barsena*, Memnonis Rhodii defuncti conjuge. De cæteris Persarum fœminis pulchris joco dicebat: Quam magni oculorum dolores sunt Persides! Ad æmulationem vero formæ illarum ostentans, se victorem concupiscentiæ, sicut inanimatas signorum imagines transmittebat eas: Audiens quasdam à suis vitiatas, scripsit Parmenioni, ut eos tanquam belluas natas ad corruptelas hominum puniret & interficeret. *Ego enim*, ait, *non solum non vidi Darii uxorem, aut videre cogitavi; sed nec verba facientes de ejus decore sustinui audire.* Hæc sane castitas ejus admiranda fuit. Cum quidam Alexandrum hortaretur, ut Darii filias, & uxorem, forma insigni præditas, spectaret, respondit: *Turpe est viros vincentes, à mulieribus vinci.*

IV. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. BONA.

Alexander M. *ministerium veneratus est*, & beneficia plurima in populum Dei contulit.

Iosephus l. 11. *Antiqu. Iudaic. cap. ult.* ita scribit: Alexander capta urbe Gaza, mox duxit exercitum victorem hostili animo in Iudæam. Quia Iudæi noluerant ei mittere copias auxiliares, rogati ab Alexandro. Causa recusationis hæc erat: *Quia* (inquiebant) *nos, Dario vivente, cui juravimus, alium Dominum non agnoscimus.* Verum *Iaddus* summus Pontifex monitus à Deo per somnium, cum cœtu Sacerdotum & seniorum obviam processit Alexandro, ornatus habitu Sacerdotali. Quo conspecto, Alexander de equo desiliens, summum Sacerdotem reverenter salutat, ac pacem ei promittit. Interrogatus, cur tantum honorem haberet Pontifici, respondit: *Ego ante hanc expeditionem Asiaticam in Macedonia vidi imaginem in somno, similem huic Pontifici, simili habitu ornatam, quæ mihi victoriam & successum promisit.* Postea in urbem ingressus cum exercitu, non modo hostile nihil fecit, sed etiam peracto sacrificio, templum magnificis donariis ornavit, tributa ab *Ocho* tyranno imposita remisit, & discedens libertatem patriæ legis tenendæ, & septimi anni, quo agri non conserebantur, immunitatem Iudæis concessit.

AXIOMA.

Deus corda Regum habet in manu sua, eaque pro nutu suo dirigit ad suam gloriam, & piorum salutem.

Prov. 21. *v.* 1. Sicut rivi aquarum; sic cor Regis in manu Domini: quocunque volet, inclinabit illud. *Prov.* 17. *v.* 7. Cum placuerint Deo viæ hominis, etiam inimicos ejus convertet ad pacem.

Quemadmodum enim Deus torrentes deducit, quo ipsi libuerit, quos sæpe nulla vis humana avertere potest: Ita etiam animos Regum & Principum habet in potestate, ut eos vel ad iram, vel ad clementiam, vel quorsum velit, inclinare possit.

Iesaia 8. *v.* 9. 10. Classicum canite, populi, & vincimini; & audite universæ procul terræ; Accingamini, & conteramini; accingite vos, & conteramini; inite consilium, & dissipabitur; loquimini verbum, & non fiet.

Autor continuationis discursus Gallici p. 7. pulcherrime scribit. Solet Deus hominum adeoque Magnatum consiliis illudendo, ea in contrarium plane finem, præter omnium hominum exspectationem, convertere. Festinat Gnomon debilibus fretis libramentis ad horam & momenta sua; quæ, si digito movere horologii magistro visum est, in alteram circuli extremitatem inclinatur.

Exempla.

1. *Laban* persequebatur Iacobum iratus & furens; sed Deus illum per somnum compescuit, eique demandavit, ne Iacobo ullam vim inferret. *Gen.* 31. *v.* 24.

2. *Esau*, cum in Iacobum semper fuisset hostili animo, tandem ita cor ejus à Deo immutatum est, ut ei obviam occurreret, inque amplexus ejus rueret, præque gaudio fleret. *Gen.* 33. *v.* 4.

3. *Ahasuerus*, *Rex Persarum* potentissimus, calumniis Hamani circumventus, cum decrevisset Iudæos perdere, mitigato animo, cognita veritate à pia conjuge Esther, evulgatum decretum regium, alioquin inviolabile, jussit rescindi & irritum esse. *Esth.* 8. *v.* 8, 13.

4. *Nabuchdonosor*, *Rex Babyloniorum*, antea erat lupus, h. e. veræ religionis contemtor, & piorum atrox persequutor; sed postea factus est ovis, h. e. veræ religionis defensor. *Dan.* 3. *v.* 96.

5. *Ministri Pontificum* ad Christum capiendum ablegati, non modo re infecta domum redibant; sed & Pharisæis ipsius in dicendo majestatem summopere laudabant & prædicabant. *Ioh.* 7. *v.*46.

6. *Saulus* è lupo in ovem conversus, Euangelii doctri-

doctrinam, quam olim oppugnaverat, magno studio propagabat. *Act.* 9. *v.* 15. *Gal.* 1. *v.* 23. de quo *Prudentius in Enchirid.* V. & N. T. pulcherrimè ſcribit:

Hic lupus ante rapax, veſtitur vellere molli:
Saulus qui fuerat, fit ademto lumine Paulus;
Mox recipit viſum, fit Apoſtolus, ac populorum
Doctor, & ore potens corvos mutare columbis.

Similiter Dn. *Guilhelmus Alardus*, *amicus meus ſingularis & intimus*, in Triariis lib. 1. pulchrè ita ſcribit:

Qui Lupus ante Dei Saulus vaſtabat ovile,
Nunc Paulus contra ſervat ovile lupos.

II. Mala.

Licet Alexander Hieroſolymis pepercerit, Iaddum ſummum Pontificem honorarit, Iudæis ſeptimi anni tributa remiſerit; tamen acerbiſſimum & grave ejus fuit regnum Eccleſiæ, cujus dignitatem & ſanctitatem turpiſſime labefecit, & unitatem ſcidit, dum Saneballati Samariæ Satrapæ, novi templi in monte Garizim ædificandi poteſtatem conceſſit, in quo *Manaſſes* deſertor Iudaicæ religionis, frater Iaddi, ſummi Pontificis Hieroſolymitani, pontifex fuit conſtitutus. Qua re non tantum Eccleſiam Iudaicam afflixit, sed etiam potentiam Iudæorum diviſit, ne eadem concordia gens conjuncta rebellaret: uti narrat *Ioſephus l.* 11. *Antiqu. Iudaic. c.* 8.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Circa *mortem* Alexandri notanda veniunt tria: 1. Τὰ προηγούμενα. 2. Πραχθέντα. 3. Παρεπόμενα.

1. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΥ͂ΜΕΝΑ.

Antecedentia mortis Alexandri ſunt duo: 1. *Prædictiones.* 2. *Præſagia.*

1. Prædictiones.

1. *Calani Philoſophi Indi*, qui Alexandro finem vitæ prædixerat; ſicut teſtatur *Cicero*. Cum enim conſcenderet in rogum ardentem, & Alexander eum interrogaret: Si quid vellet, ut diceret: Optime, inquit; propediem te videbo. Paucis poſt diebus mortem obiit Alexander.

2. *Chaldæorum*, qui Alexandrum urbem Babylonem ingredi volentem monuerunt per Nearchum, ne Babylonem ingrederetur. Inde enim hoc tempore periculum vitæ ei portendi.

2. Præſagia.

Præſagia mortis Alexandri fuere quadruplicia.

1. ECCLESIASTICA. 1. *Ignis ſacri in tota Aſia extinctio.* Alexander enim Hephæſtioni exequias celebraturus omnibus Aſiæ gentibus imperavit, ut ignem, qui Perſis ſacer erat, exſtinguerent, donec funus eſſet abſolutum. Hoc præſagium mortis Alexandri erat. Nam apud Perſas tantummodo in Regis obitu hoc fieri ſolebat. Ideoque ſubditi juſſionem regiam in omen traxerunt, quaſi futura Regi mors hoc omine portenderetur. 2. *Hepatis hoſtiæ ſine fibris inventio.* Nam *Apollodorus* Babylonis præfectus de ipſo exta conſuluit: de quo cum Aruſpex ipſe interrogatus ab Alexandro, factum non negaſſet; cognovit Alexander, hepar hoſtiæ abſque fibris inventum eſſe.

2. PHYSIOLOGICA. 1. *Corvorum concertatio.* Cum Alexander ad muros Babylonis perveniſſet, corvorum examen vidit, certantium & ſe mutuo cædentium, quorum aliqui juxta ipſum ſunt dilapſi. 2. *Leonis ab aſino occiſio.* Non parum terruit Alexandrum & hoc prodigium, quod leonum, qui alebantur, grandiſſimum & ſpecioſiſſimum aſinus aggreſſus calce impacta occidit.

3. POLITICUM. *Arianus lib.* 7. ſcribit: Quod, cum Alexander paulo ante obitum in paludibus non procul à Babylone, in quibus multa Aſſyriorum regum ſepulchra exſtructa erant, navigaret, ingens ventus obortus ſit: qui regium capitis ornamentum & diadema ei alligatum abripuit: atque illud quidem, utpote gravius, in aquam procidit; iſtud vero vento abreptum, arundini cuidam ex iis, quæ monumentis regum adnatæ erant, inhæſit, quod nauta quidam inde avulſum, non manu geſtavit, ne natans madefaceret, ſed capiti impoſitum attulit. Hic diligentiæ ſuæ præmium ab Alexandro talentum accepit, ſed capite deinde plecti juſſus eſt, Chaldæis monentibus, caput illud quod diadema regium geſtaſſet, ſalvum relinqui non debere. Quod à ſapientibus futuri caſus prodigium habitum eſt.

NOTA.

Diadema Alexandri duplex fuit.

Primum fuit *Macedonicum*, quod ante Darium deviſtum geſtavit. De *hoc Iuſtinus l.* 11. ita ſcribit: Lyſimachum deſiliens equo Alexander haſtæ cuſpide ita in fronte vulneravit, ut ſanguis prius claudi non poſſet, quam Diadema ſibi demtum Rex, alligandi vulneris cauſa, capiti ejus imponeret. Quod auſpicium primum Regalis Majeſtatis Lyſimacho fuit.

Alterum erat *Perſicum* diadema, nempe purpureum diſtinctum albo, quale Darius habuerat. Hoc Alexander relictis patriis moribus diſciplinisque capiti circumdedit; ſicut Q. Curtius

tius lib. 6. de gestis Alexandri scribit. At hoc à vento abreptum futuri casus prodigium fuit; ut antea dictum.

4. OECONOMICUM. *Plutarchus in Alexand.* scribit: Quod, cum Alexander ungendi causa vestibus se nudasset, & pila luderet, adolescentes, qui una ludebant, cum jam vestes essent recipiendæ, hominem, qui captivus è carcere elapsus in regiam venerat, invenerunt sedentem in solio vestibus Alexandri & diademate regio indutum. Is interrogatus: Quisnam esset? aliquamdiu nullam vocem edidit: tandem cum ad se rediisset, dixit; Hoc sibi mandatum à Serapi. quod ubi audivit Alexander, istum hominem jussu vatum è medio sustulit, ut si quid adversi eo ostento portenderetur, in se reciperet.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Mors ipsa.

I. MORTIS GENUS.

De genere mortis Alexandri diversæ exstant Historicorum sententiæ.

1. *Quidam* (*Curtius*, *Diodorus Siculus*, *Iustinus l. 12.*) sentiunt, ipsum *veneno* periisse. cujus mentionem nemo ausus fuerit facere, propter Antipatri, qui venenum subministrasse credebatur, potentiam.

2. Contra *Plutarchus* hoc refutat, affirmatque, se diarium morbi Alexandri accepisse, in quo, quomodo se singulis diebus in paroxysmo febrili habuerit, perscriptum fuit. Et addit *Plutarchus*, quod decimo morbi die perierit, die vigesimo secundi Dæsii: qui nobis fere est dies 18 Aprilis, cum vixisset annos 32, menses 8; ut habet *Arrianus*: & regnasset annos 12, menses 7, ut habet *Diodorus Siculus*; paulo antequam secundus annus Olympiadis 114 inciperet.

USUS.

Hinc intelligimus quomodo intelligenda sint verba *Danielis c. 8. v. 8. Hircus caprarum factus est magnus nimis: cumque crevisset, fractum est cornu magnum.* Nam quando CORNU FRACTUM dicitur, mors Alexandri violenta intelligitur: quia ipse in flore ætatis, cum vixisset annos 32, & menses 8, & esset robustissimo corpore, & validissimis animi viribus, præter suam omniumque hominum opinionem, quasi violentissimo quodam telo percussus interiit: idque vel crapula, ut vult *Athenæus*; vel veneno, ut volunt alii, nempe *Curtius*, *Diodorus Siculus*, & *Iustin.*

DUBIUM I.

CHRONOLOGICUM *de annis vitæ Alexandri.*

Controversia de annis vitæ Alexandri, apud Chronologos, aliosque viros doctos, & patres sanctos, occurrit.

1. *Eusebius* in *Chron.* & *Cicero Philipp.* 5. scribunt, Alexandrum vixisse annos 33.

2. *Arrianus* scribit, Alexandrum vixisse annos 32, & menses 8.

3. *Hieronymus* super *caput* 11 *Danielis* scribit, eum veneno periisse anno ætatis 32.

Resp. Disting. inter *supputationem Definitam* & *Indefinitam.*

Arriani supputatio est *definita*, qua anni vitæ Alexandri præcise & plene describuntur. Nam verissima est Arriani Historici accuratissimi sententia, quod Alexander vixerit annos 32, & menses 8.

At *supputatio Eusebii* (cum quo sentit *Cicero*) & *Hieronymi* est *indefinita*: quia non expresse designant, utrum annos completos, an vero incompletos intelligant. Quare dicimus, quod Eusebius & Cicero intelligant annos semiplenos, h. e. non plenos & solidos. Quia juxta accuratam Arriani descriptionem anni XXXII. mensem octavum non excessit. At contra Hieronymus, qui scribit Alexandrum periisse anno ætatis 32, intelligit annum 32 plenum, & solidum, & 33 omittit ut imperfectum.

ΠΌΡΙΣΜΑ.

Hinc patet, errare *Iustinum*, qui scribit, Alexandrum 34 annos natum obiisse: similiter errat *Rupertus* Iustinum sequutus, qui *lib. 9. de victoria verbi Dei cap. 14.* statuit, Alexandrum natum annos 33, superque mensem unum è rebus humanis excessisse.

DUBIUM II.

CHRONOLOGICUM *de annis regni Alexandri.*

Similiter Chronologi & scriptores Ecclesiastici de annis regni Alexandri inter se discordant.

1. In *lib.* 1. *Macc.* 1. *v.* 8. scribitur, quod Alexander 12 annos regnarit.

2. *Alii historici* scribunt, quod annos 12 regnarit, & aliquot menses, qui secundum *Eusebium* sex, secundum *Diodor. Siculum* 7, & secundum *Arrianum* vero 8 fuerunt.

3. *Titus Livius* in *lib.* 45. scribit, Alexandrum 13 annos regnasse.

Resp. 1. In libro Maccabæorum regno Alexandri 12 anni aſſignantur: ubi anni pleni & ſolidi intelliguntur, ſuppreſſis, qui ſuperfuere, menſibus.

2. *Livius*, quando 13 annos regno Alexandri tribuit, ſynecdochicè loquitur, nempe partem anni 13 pro anno numerans.

3. Omnium autem veriſſima eſt ſententia *Arriani*, qui diligentiſſimus Hiſtoriæ Alexandri M. ſcriptor fuit, tribuentis regno Alexandri 12 annos cum 8 menſibus.

ΠΌΡΙΣΜΑ.

Hinc patet, erraſſe *Patres* quoſdam & *Hiſtoricos*, qui in annis regni Alexandri deſignandis peccarunt, vel in defectu, vel in exceſſu.

1. *Tertullianus* erravit, qui in libro contra Iudæos ſcribit, Alexandrum regnaſſe 12 annos.

2. *Strabo lib.* 15. & *A. Gell. lib.* 17. *c.* 21. errant, tribuentes regno Alexandri 11 annos.

3. *Iuſtinus lib.* 12. errat, quod Alexandrum 14 annos regnaſſe ſcribit.

4. *Clemens Alexandrinus in lib.* 1. *Strom.* regnum Alexandri uſque ad annum 18 extendit: Sed falſo.

2. *Oratio* ΠΡΟΑΓΏΝΙΟΣ.

Iuſtinus lib. 12. mortem & orationem *προαγώνιον* ipſius ita deſcribit: In comeſſatione accepto poculo, media potione repente veluti telo confixus ingemuit, quarto die indubitatam mortem ſentiens, agnoſcere ſe fatum domus Majorum ſuorum ait: Nam plæroſque Æacidarum intra 30 annum defunctos. Tumultuantes deinde milites, inſidiis periiſſe regem ſuſpicantes, ſedavit: oſculandamque dextram ſuam flentibus porrexit. Cum lacrymarentur omnes, ipſe non ſine lacrymis tantum, verum etiam ſine ullo triſtioris mentis argumento fuit, ut quoſdam impatientius dolentes conſolaretur, quibuſdam mandata ad parentes eorum dedit, adeo ſicut in hoſtem, ita & in morte invictus animus fuit. Dimiſſis militibus, amicos circumſtantes percunctabatur, viderenturne ſimilem ſibi reperturi Regem? Tacentibus cunctis, tum ipſe, ne hoc neſciat, ita illud ſcire vaticinarique ſe ac pene videre oculis dixit: *Quantis cædibus mortuo ſibi ſit parentatura Macedonia.* Ad extremum Hammonis templo condi jubet corpus ſuum. Cum deficere eum amici viderent, quærunt: quem imperii faciat hæredem? Reſpondit: *τὸ κράτιστον*, *digniſſimum.* Hac voce, velut claſſicum inter amicos ceciniſſet, aut malum diſcordiæ miſiſſet, ita omnes in æmulationem conſurgunt. Sexta die præcluſa voce exemtum annulum digito Perdiccæ tradidit.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

I. Sepultura.

Circa quam duo ſunt notanda.

1. *Tempus. Diodor. Siculus l.* 18. ſcribit, quod Aridæus Alexandri frater biennium fere conſumſerit in adornandis exequiis Alexandri M. Cum autem OLYMPIAS, Alexandri mater, defuncto filio, audiviſſet, eum tam longo tempore ſepulchro carere, graviter ingemiſcens atque acerbiſſime plorans, exclamavit: *O fili, cum inter cœlites locari volueris, & id perficere ſummo ſtudio conatus ſis, nunc neque illorum quidem, quorum omnibus mortalibus æquale & par jus eſt, particeps fieri potes terræ ſepulturæque?* Et ſic ſimul infortunium ſuum luxit, ſimul etiam faſtum & immanem filii ſuperbiam taxavit; ſicut *Ælian. lib.* 13. *cap.* 30. ſcribit.

2. *Locus. De loco* ſepulturæ Alexandri variant Hiſtorici. 1. *Pauſanias in Atticis* (ſic inſcribitur primus hiſtoriæ ejus liber) refert, quod Ptolemæus Lagi rex Ægypti, Alexandri cadaver, quod Ægas portabatur, acceptum Macedonico ritu Memphi condiderit. 2. *Diodor. Siculus lib.* 18. tradit, quod, cum Aridæus biennium fere conſumſiſſet in adornandis exequiis Alexandri M., tandem corpus ejus cum magna pompa in Ægyptum tranſtulerit, ubi cum magno apparatu acceptum à Ptolemæo, qui ædificato ſacello illud Alexandriæ deponendum & conſervandum cenſuerat, donec ad Hammonem, data occaſione commoda, deferri poſſet.

Conciliatio.

Cum Alexander in urbe Babylone mortuus eſſet, cadaver illius à Ptolemæo Duce ejus Memphi primo repoſitum, paucos poſt vero annos ex urbe Memphi Alexandriam in aureo curru tranſlatum eſt.

2. Epitaphium.

Statuæ ejus adſcriptus eſt hic verſiculus:

Γᾶν ὑπ' ἐμοὶ τίθεμαι. Ζεὺς δὲ Ὄλυμπον ἔχε.
Terram mihi ſubjicio: Iupiter vero cœlum habe.

NOTA.

Lyſippus quo amplitudinem imperii Alexandri exprimeret, vivente adhuc Alexandro, finxit eum ex ære, cœlum ſupina facie ſuſpicientem, ſubjectis hiſce verſiculis:

Æreus in cœlum ſuſpectans, fare, quid aiat
Iuppiter: aſſerui terram mihi; tu aſſere cœlum.

Quo invento Lyſippi adeo delectatus eſt Alexander, ut ſe fingi ab alio, quam ab uno Lyſippo, publico edicto vetuerit.

AXIO-

AXIOMA I.

In multis familiis hoc accidit, ut tertius aut quartus hæres fuerit ultimus.

EXEMPLA.

1. *Davidis* regis potentia floret cum Salomone: quo mortuo, regni fit dilaceratio, amissis 10 tribubus, quæ peculiare regnum condiderunt in Samaria. 1 *Reg. c.* 12.

2. *Cyri potentia* post Cambysen filium transfertur in alium hæredem, non ortum à Cyro, nempe Darium Hystaspem.

3. *Philippi Macedonis*, quem Macedonici regni vindicem, instauratorem, atque amplificatorem, fore Sibyllina oracula, multo antequam nasceretur, monuerant.

Υ μῖν κοιρανέων ἀγαθὸν κὴ πῆμα Φίλιππος.
Commoda nunc pariet regnans, nunc damna Philippus.

Hujus, inquam, inchoata felicitas cum Alexandro filio completur, & desinit; quo mortuo dividitur regnum ejus inter duces Alexandri.

PARÆNESIS.

Quare vanæ & inanes sunt curæ parentum, qui unice id satagunt, ut liberis amplum relinquant patrimonium; sicut non tantum exempla quotidiana privatorum hominum, sed etiam historiæ summorum Regum testantur.

Exempla.

1. Immensæ erant opes & divitiæ *Darii Codomanni*, Regis Persarum; verum illæ non ad posteros ejus, sed ad Alexandrum Magnum & Macedones translatæ sunt.

2. Similiter de *regno Alexandri M. Daniel Propheta c.* 11. *v.* 4. vaticinatur. *Et cum steterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos, sed* NON IN POSTEROS EJUS, *neque secundum potentiam ipsius qua dominatus est: quia evelletur regnum ejus, &* ALIIS PRÆTER ILLOS (legitimos hæredes) *erit. Sensus est*: Corruet Alexandri Monarchia, ejusque partes diripientur ab iis, ad quos nullo hæreditario jure spectabant. Quia quatuor Alexandri M. Duces, ipso defuncto, diviserunt inter se Monarchiam, & constituerunt inter se quatuor distincta regna. Nam *Antipater* Græciam & Macedoniam, *Antigonus* Asiam, *Seleucus* Syriam, & *Ptolemæus* Ægyptum occupavit. Sed tamen hi Reges simul juncti, non regnarunt secundum potentiam illius (Alexandri) qua dominatus est; ut *cap.* 11. *vers.* 4. *Daniel* ait, h. e. non habuerunt prioris regni majestatem; prout Angelus explicat *Daniel.* 8. *v.* 22.

AXIOMA II.

Ecclesiastæ 1. v. 2. *Vanitas vanitatum*, (dicit Ecclesiastes) *& omnia vanitas.*

Vox Ebræa הבל *Vanum*, vel *Vanitas*, notat illud, quod fragile est, caducum, fluxum, mutabile, & perpetuis casibus obnoxium. Sensus est: Extrema vanitas omnium hominum mentes occupavit. Nam illa mundana, quibus homines multum tribuunt, & in quibus spem suam ponunt vana, incerta, & mutabilia sunt; ut: opes, honores, dignitates, forma, robur corporis, aliaque bona terrena. Quare omnes illi mortales turpiter falluntur, quod in rebus illis mundanis sive mundum ipsum supra & infra, sive se ipsos foris & intus, sive quæcunque in mundo geruntur, spectes, invenire se posse sperant firmum quippiam, in cujus adeptione secure acquiescant: quoniam omne mundanum est vanum; sicut *Iesaias* ait *cap.* 40. *v.* 6. Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri. Ideoque omnia mundana intuentes merito exclamare licet:

O vanitatum vanitas!
Terrena cuncta perfida,
Mundana cuncta sordida,
O vanitatum vanitas!
O vanitatum vanitas!
Terrena cuncta noxia,
Mundana cuncta pessima,
O vanitatum vanitas!
O vanitatum vanitas!
O misera terrena omnia,
O umbra mundana omnia,
O vanitatum vanitas!

Exempla.

1. *Gilimer Rex Vandalorum* à *Bellisario* victus, & in monte conclusus, petiit sibi ab amico mitti cytharam, & panem unum, & spongiam: significans, Se ad eam redactum fortunam, ut optet integrum panem videre & gustare, quod diu jam nullum coctum vidisset panem; Spongiam sibi necessariam esse ad abstergendas lacrymas; cytharam vero, ut præsentem calamitatem flebilibus numeris leniret & demulceret. Tandem inopia victus se dedidit Bellisario, qui illum Constantinopolin vinctum catenis, una cum uxore & regia familia in triumphum abduxit. Qui cum Imperatorem sublimi solio sedentem conspicatus, ac demum se ipsum in

in quod fatum pervenisset, consideravit, pleno ore risit, addito hoc Salomonis adagio: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Interrogatus, cur rideret? dixisse fertur: Se ridere fortunæ humanæ vicissitudines, ut qui modo Rex fuisset, jam serviret. *Procopius in Vandalia.*

2. Similiter in *Alexandro M. speculum miseriæ & mundi fallaciæ habemus.* Nam ab iis, quos ipse aluerat & evexerat, tota familia Alexandri post mortem illius funditus deleta est. *Cassander* enim Antipatri filius, qui adolescens apud Alexandrum educatus erat, interfecit *Olympiadem* Alexandri matrem: deinde Roxanen & *filium ejus Alexandrum*, & alterum filium *Herculem* 14 annorum, ex Barsine natum. Hanc gratiam alumnus Principi bene de se merito reddidit. *Pausan. in Bœot. de Cassandro. Iustinus lib.* 15.

Elegans Epigramma Ovveni:

Defleret mores, si viveret Heraclitus,
Nostraque rideret tempora Democritus;
Quanquam ad ridendum curas & inania mundi
Splenis Democritus non satis unus habet;
Ad casus hominum lacrymarum rore rigandos,
Heraclite, oculi non satis ambo tui.

MONARCHIA DIVISA.

Monarchia tertia divisa *dupliciter* consideratur; 1. *In genere.* 2. *In specie.*

IN GENERE.

Divisio Monarchiæ Tertiæ in genere *quadrupliciter* consideratur: 1. *Originaliter.* 2. *Materialiter.* 3. *Formaliter.* 4. *Finaliter.*

I. ORIGINALITER.

Sic divisio Monarchiæ tertiæ consideratur ratione *causæ efficientis*; ejusque tum *primæ*, tum *secundæ*.

Causa prima & summa divisionis hujus Monarchiæ fuit *Deus.* Ipse enim mutat tempora & opportunitates: ipse removet Reges, & stabilit Reges. *Daniel.* 2. *v.* 21. h. e. Deus regnis constituit certa atque definita tempora, quam diu durare debeant; eademque oportuno tempore, quando ipsi visum fuerit, iterum transfert: Deus præfinit statuta tempora & terminos habitationis hominum. *Act. c.* 17. *v.* 26. Quare nullus Rex aut nulla gens existimet, hæreditario jure terram sibi esse traditam, cum nutu Dei supremi Gubernatoris mundi facile excuti possit: Quia Deus est judex, qui hunc humiliat, hunc autem extollit. *Psalm.* 75. *v.* 7.

Exempla.

1. De *Belsazare* ultimo Babyloniorum Rege legimus *Daniel.* 5. *v.* 25, 26, 27, 28. quod manu prodeunte, hæc prodigiosa è pariete aulæ ejus regiæ verba scripta sint: *Mene Mene, Thekel, Phares.* Explicatio Danielis hæc est; *Mene* (h. e. numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud) *Thekel* (h. e. appensus es in statera, & inventus es levis, minus habens) *Phares.* (divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.) Quibus verbis significatum est, quod omnibus regnis terræ certa periodus divinitus sit constituta, quam transcendere haud possunt: Hac enim exacta, perit Regum authoritas; qua amissa, fit mutatio regnorum.

2. *Similiter divisio regni Alexandri non casu, sed fato,* h. e. *divinitus contigit.* (sicut prædictum est *Daniel.* 8. *v.* 8. *Hircus caprarum* (h. e. Alexander) *Magnus est factus admodum; & cum roboratus esset, fractum est cornu illud magnum,* (h. e. Alexander M. violenta morte periit) *& enata sunt* (ascenderunt) *quatuor cornua loco illius, juxta quatuor ventos cœli.* (h. e. regnum ejus in quatuor regna divisum.) Et *Daniel.* 11. *v.* 4. vaticinatur de regno Alexandri hoc modo: *Et cum steterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos, sed non in posteros ejus, neque secundum potentiam ejus qua dominatus est; quia dividetur regnum ejus, & aliis præter illos* (legitimos hæredes) *erit.* Ex quibus vaticiniis constat, quod Deus supremus mundi judex regnum Alexandri diviserit, aliisque dederit.

De causa secunda divisionis regni Alexandri disceptatur inter scriptores sacros & profanos, quisnam regni ejus divisor fuerit, anne Alexander ipse adhuc vivus, an vero successores post mortem ejus regnum inter se diviserint.

1. *Macc.* 1. *v.* 6, 7. legitur, quod *Alexander* ipse adhuc vivus regnum diviserit. Nam ita sonant verba: *Postea Alexander decidens in lectum, cum agnosceret se in morte esse, accersivit pueros* (h. e. administros) *suos gloriosos, qui una cum ipso erant educati à pueritia, & divisit illis regnum suum cum adhuc viveret.*

At contrarium scribunt *Historici profani;* ut *Iustinus, Curtius, Diodorus Siculus, Arrianus;* eique confirmant, hanc fuisse causam tantæ æmulationis, tantæ discordiæ, & tam atrocium bellorum, quæ inter Principes Alexandri gesta sunt, quod nemine ab Alexandro imperii hærede nominato, omnes in ejus cupiditatem exarserint: quoniam omnes æquales haberi, neque superiorem agnoscere ex commilitonibus vellent. Nam ita scribit *Iustinus*

nus lib. 12. Cum deficere Alexandrum amici ejus viderent, quæsiverunt, quem imperii faceret hæredem; quibus respondit, τῷ κράτιστον, dignissimum. Hac voce, velut bellicum inter amicos cecinisset, aut pomum discordiæ misisset, ita omnes in æmulationem consurgebant, & ambitione vulgi tacitum favorem militum quærebant.

Conciliatio.

I. *Rabanus* locum ex 1. *Macc.* 1. *v.* 6. ita explicat: Alexander, cum adhuc viveret; regnum suum pueris gloriosis *divisit*, h. e. dividendum reliquit.

II. *Franciscus Iunius* super 1. *Macc.* 1. ita explicat: Alexander cum adhuc viveret, administris suis gloriosis regnum suum divisit, h.e. administrationem regni. Nam alioqui duos habebat hæredes filios, Alexandrum & Herculem, ex Roxane & Barsine uxoribus natos.

III. *Iustinus lib.* 12. scribit: Sexta die Alexander præclusa voce detractum digito annulum Perdiccæ tradidit; quæ res gliscentem amicorum ejus dissensionem sedavit. Nam etsi non VOCE nuncupatus hæres, INDICIO tamen electus esse videbatur. *Curtius addit lib.* 10, quod in Concilio Ducum Alexandri, ad deliberandum de successore ejus coacto, quidam nomine Aristonus dixerit: Videri sibi manifesto indicio declarasse Alexandrum, quem vellet post mortem suam imperio suo præesse, nempe cui ipse annulum suum tradidisset. Quocirca videri sibi summam imperii sui ad Perdiccam deferri oportere. Et subjungit Curtius, non dubitavisse cæteros, quin vera ille dixisset: Simulabant tamen, non æquo animo ferentes, quemquam sibi suorum commilitonum præponi. *Verba Curtii hæc sunt*: Aristonus orsus est dicere: Alexandrum, consultum cui relinqueret regnum, voluisse, optimum deligi: judicatum ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset: nec enim unum cum adsedisse morienti, sed circumferentem oculos ex turba amicorum delegisse cui traderet: placere igitur summam imperii ad Perdiccam deferri: nec dubitavere, quin vera censeret. Itaque universi in medium procedere. Perdiccam, & regis annulum tollere jubebant. Hæc Curtius. Quare Perdiccas tanta sibi ab Alexandro potestate data, provincias, quæ sub imperio ejus erant, principibus atque ducibus divisit, simul ut removeret æmulos, & munus imperii beneficii sui faceret; uti *Iustinus lib.* 13. scribit.

IV. Quare *decisiva nostra sententia* hæc est; *Distinguendum* esse statuimus inter *divisionem regni immediatam & mediatam*. Alexander regnum suum inter Duces suos non divisit ἀμέσως & immediate: verum Perdiccam Proregem constituit, annulo ei tradito, inque eum omnem potestatem contulit. Nam *tribus modis voluntatem nostram declarare possumus*. 1. Ῥηματικῶς, *per expressa verba*. 2. Γραμματικῶς, *per scripturam*. 3. Συμβολικῶς, *per symbola externa*. Hoc postremo modo Alexander declaravit, se Perdiccam Proregem constituisse: quoniam annulum digito exemtum ei tradidit. Quare recte dicitur, Alexandrum regnum suum inter duces divisisse, licet non ἀμέσως, tamen ἐμμέσως, quia dando Perdiccæ annulum suum, hoc velut signo significavit, quicquid ab ipso fieret, tanquam sua potestate & authoritate, voluntateque factum oportere. Iam quia constat, Perdiccam regnum Alexandri post mortem ejus inter Duces divisisse tanquam Proregem, recte dicitur, ipsum quoque Alexandrum ἐμμέσως regnum inter Duces divisisse.

II. MATERIALITER.

Quæstio hic sese offert: *In quotnam regna Monarchia* III *post Alexandrum sit divisa.*

Divortia sententiarum hic sese offerunt.

Daniel c. 8. *v.* 8. inquit, quod *Monarchia tertia in quatuor regna sit divisa*. Nam ita sonant verba Danielis: *Hircus caprarum* (Alexander) *magnus factus est admodum; sed cum roboratus esset, fractum est cornu illud magnum, & adscenderunt conspicua* CORNUA QUATUOR, *in quatuor ventos*. v. 21. *Hircus autem ille villosus est Rex Græciæ. Cornu autem magnum interjectum oculis ejus est rex primus*. v. 22. *atque hoc fracto, consurgunt* QUATUOR *pro illo*, QUATUOR REGNA *ex sua gente assurrectura, sed non in robore illius*. Idem confirmatur *Dan.* 11. *v.* 4.

Contra autem *Historici profani* tradunt, regnum Alexandri post mortem ejus *in* 10 *provincias divisum esse*.

Babylone, inquiunt, post defunctum Alexandrum, consilia instituuntur, de administrando regno; & tandem concluditur; ut PHILIPPO ARIDÆO fratri Alexandri, cui tamen sana mens non constabat, tutor adderetur PERDICCAS, & reliquis Ducibus provinciæ regni administrandæ darentur. PTOLEMÆO LAGI datur Ægyptus, PYTHONI Media, EUMENI Paphlagonia, Cappadocia & vicinæ, ANTIGONO Lycia, Pamphylia, Phrygia major, CASSANDRO Caria, MELEAGRO Lydia, LEONNATO Phrygia ad Hellespontum, LYSIMACHO Thracia, ANTIPATRO Macedonia, & aliæ regiones ad Caucasum aliis.

Conciliatio.

Hæ ſententiæ *diverſæ* ſunt, non *adverſa*. Nam ita conciliari poſſunt, *diſtinguendo* inter *regna Majora* & *Minora*. Licet inter tantos Ducum ſive Succeſſorum Alexandri inter ſe decertantium tumultus, alia parva regna orta ſint; tamen cultiſſimam generis humani partem *quatuor regna majora* complexa ſunt, nempe Macedonia, Aſia Minor, Syria, & Ægyptus; *Macedoniam* ſive *Græciam* Antipater, *Aſiam Minorem* Antigonus, *Syriam* Seleucus, & *Ægyptum* Ptolomæus occupavit. Quamvis autem variæ vices & in hiſce regnis fuerint, tamen Ptolemæus Lagi ejuſque poſteri Ægyptum tenuerunt uſque ad Caium Iulium Cæſarem; Seleucus Nicanor ejuſque poſteri, Syriam; Antigonus initio Minorem Aſiam tenuit, & Antipater Macedoniam; poſtea deleta Antipatri poſteritate, Macedoniam tenuerunt poſteri Antigoni, donec Romani, Rege Perſeo capto, eam occupaverunt.

Breviter: Licet plures quàm decem ab Hiſtoricis nominentur, qui regnum Alexandri ſibi arrogarunt; tamen quatuor illi antea nominati, nempe Antipater, Antigonus, Seleucus, & Ptolemæus, quaſi Principes erant, ſcilicet quibus cæteri omnes adhærebant. Cum enim inter illos quatuor de imperio æmulatio & dimicatio orta eſt, cæteri ad unum ex hiſce quatuor ſe adjunxerunt.

D V B I V M.

At dicat aliquis: Quomodo quatuor illa regna unam Monarchiam conſtituebant?

Reſp. *Hæc quatuor regna* non κεχωρισμένως, h.e. *diviſim*, ſed ἡνωμένως, h.e. *conjunctim* conſiderata, una Monarchia fuerunt: Non ſecus ac mortuo rege omnes Proceres regni conjunctim repræſentant Regem, adeo ut ſi pars ditionis ab extero avellatur; illa non præfecto uni, ſed toti regno decedat. Ita Romani etiam erepta Aſia, occupata Macedonia, Græcia & Syria, Monarchiam quidem Græcorum diminuerunt; ſed tamen illam totaliter deleviſſe, proprie dici non potuerunt, antequam ultimam ejus partem, nempe Ægyptum, ſubegerunt. Ita *Dan. 7. v. 6.* dicitur: *quod in tertia Beſtia*, nempe *Pardo*, *quatuor capita* (per quæ quatuor regna adumbrantur) *fuerint*: Hæc quatuor capita, licet in ſe diſtincta fuerint, nihilominus tamen in una beſtia quatuor capita fuerunt: ita etiam hæc quatuor modo nominata regna, conjunctim ſumta, unam Monarchiam conſtituerunt.

III. F O R M A L I T E R.

Diviſio Monarchiæ tertiæ in quatuor Regna *non* fuit *pacata*, *ſed violenta*, quæ facta eſt poſt mortem Alexandri, non ſtatim, ſed paulatim. Hinc *Dan. 8. v. 8.* dicitur, *quod cornu magno fracto*, h.e. Alexandro mortuo, *quatuor Cornua conſpicua adſcenderint*, h. e. quatuor Regna paulatim emerſerint. Nam Duces Alexandri de ſumma rerum inter ſe dimicarunt, donec tandem reliquis omnibus crudeliter occiſis, res eo perducta fuit, ut quatuor rerum potirentur.

IV. F I N A L I T E R.

Deus Monarchiam hanc tertiam diviſit, ut Alexandri M. ſuperbiam puniret, qui altos gerebat ſpiritus, eaque perſuaſione imbutus erat, quaſi ſua ſapientia & virtute tantum imperium ſibi acquiſiviſſet. Vnde *Daniel c. 11. v. 3.* de eo inquit: *Illum facturum quæcunque voluerit*. Cum enim Alexander antea modeſtus fuiſſet, & conſiliis monitiſque amicorum locum reliquiſſet, tandem eo inſolentiæ atque dementiæ proceſſit, ut Iovis Hammonis filium ſe prædicarit, proque Deo coli voluerit, helluationibus, iræ, aliiſque affectibus nimium indulſerit, fideles amicos crudeliter trucidarit, & omnia denique licere ſibi perſuaſum habuerit: quæ inſolentia eum paullo poſt evertit, & diviſionis regni cauſa fuit.

IN SPECIE.

DYNASTIA PRIMA

Regum Macedoniæ.

I. A R I D Æ V S.

I.

Babylone poſt defunctum Alexandrum Principes de conſtituendo regno conſilia ineunt, & tandem concludunt, ut Philippo Aridæo fratri Alexandri M. qui è Philinna ſaltatrice Lariſſæa Philippo natus, cui tamen mens ſana non erat, adminiſtratio Regni committeretur, eique *Perdiccas tutor* adderetur. Ideoque Aridæus, procurantte Perdicca & Leonnata, in regiam perducitur, & Rex ſalutatur.

15.

II.

Aridæus cum biennium fere consumsisset in exequiis Alexandri M. adornandis, tandem cadaver ejus cum magna pompa in Ægyptum transtulit curru aureo; ubi cum magno apparatu acceptum à Ptolemæo; qui ædificato sacello, illud Alexandriæ deponendum censuit, donec ad Hammonis templum data occasione commoda deferri posset. *Diodorus Siculus lib.* 18.

III.

Aridæus 4. *Tutores* vel Administratores Regni habuit. 1. *Perdiccam*, qui clade accepta in Ægypto, à proprio exercitu in tentorio trucidatus est. *Diodorus Siculus lib.* 18. 2. *Pithon* consilio Ptolemæi Lagi in locum Perdiccæ substitutus fuit. Sed hic tandem ex impatientia curatura se abdicavit. 3. *Antipater* curator regni eligitur. 4. *Polysperchon* ab Antipatro morituro Administrator regni constituitur.

IV.

Tandem *Aridæus* à Perdiccæ cæde reversus in Macedoniam, eaque Olympiadem, quæ Alexandri filiis regnum id restituere conabatur, exclusurus, perfidiose à suis est desertus: atque Olympiadi matri Alexandri traditus, hujusque jussu occisus. Quam historiam *Diodorus Siculus lib.* 19. hisce verbis describit: Olympias mater Alexandri cum nepote ex Roxane in Macedoniam transit, ubi à subditis libentissime suscipitur. Cum igitur res suas sibi stabilivisse visa esset, Aridæum, cum annos 6 & menses 6 regnasset, captum & in vinculis crudeliter tractatum, jaculis per Cretenses conficit, & *Euridicen* uxorem ejus mori jubet: illa cum maritum obligasset, de laqueo se suspendit, dira imprecans Olympiadi.

PERDICCAS.

Primus Aridæi Administrator.

I.

Quoniam in *Aridæo* fratre Alexandri, rege constituto, mentis erat error; idcirco Perdiccas ei tutor est additus. Hic anno M. 3649. Cappadociæ Regulum, qui ab Alexandro nondum subjugatus erat, prælio vincit, captum in crucem agit, regnumque ejus EUMENI regendum tradit; inde quasdam urbes expugnatas crudelissime exscindit: ad Isaurorum vero urbem cum venisset, cives, qui impares sibi videbantur bello, suas conjuges & liberos ipsi interficiunt, & exstructo rogo cremant, hostesque tam diu sustinent, tandem ipsi se in flammas præcipitant. *Diodorus Siculus lib.* 18.

II

Perdiccas regni Administrator constitutus anno M. 3649. speravit, se regno universo potiturum, ideoque illud dolo affectavit, & Cleopatram Alexandri M. sororem in uxorem sibi dari poposcit: In quod conjugium Olympias mater consensit. Utque voti sui compos fieret, ambivit etiam filiam Antipatri, qui Macedoniæ Gubernator à reliquis Ducibus constitutus erat; ut sub hac specie amicitiæ Antipatrum è medio tolleret. Cum autem hæc palam fierent, utraque sponsa excidit. *Diodorus siculus lib.* 18.

III.

Hinc Perdiccas, Ptolemæo Lagi Ægyptum erepturus, eo exercitum traduxit, sed infelici successu. Ptolemæus enim ab omnibus subditis propter justitiam & liberalitatem maxime colebatur, & omnia loca regni præsidiis impositis valde muniverat: ideoque Perdiccas re infecta discedere cogebatur. Verum cum exercitum per Nilum imperite traduceret, magna clade affectus est. Nam cum dimidia pars exercitus traducta esset, arena transeundo mota dilabitur, & alveum longe profundiorem facit, quam ut altera pars priorem sequi posset: quapropter prior pars regredi cogitur, ubi in transitu 2000 militum, vel in flumine, vel ab elephantis protriti interierunt. Exercitus hac clade magnopere exacerbatus, Perdiccam in tentorio suo trucidat, postquam tres annos imperasset. *Diodor. Siculus lib.* 18. Ita Perdiccas, qui primus inter Duces Alexandri bellum movit, primus interfectus est.

PITHON.

Secundus Aridæi Administrator.

Ptolemæus tanta victoria potitus, exercitui Perdiccæ autor est, ut loco Perdiccæ Pithoni & Aridæo summum imperium deferant; quod & factum est, & ab iisdem *Eumenes* (quem Perdiccas fœdere sibi junxerat) hostis regni declaratur, & diris devovetur. *Diodorus Siculus lib.* 18.

Cum autem Pithon & Aridæus ex Ægypto in Syriam rediissent, Eurydice uxor Aridæi contra maritum & Pithonem multa in exercitu agit: quibus Pithon permotus curatura se abdicat, & Antipatrum curatorem regni eligit. *Diodorus Siculus ibid.*

ANTIPATER.

Tertius Aridæi Administrator.

I.

ANTIPATER in distributione provinciarum à Perdicca facta, Gubernator Macedoniæ constitutus erat. Idcirco Athenienses cum cognovissent,

Alexandrum M. diem suum obiisse, principatum Græciæ affectant, & bellum contra Antipatrum parant, socios ex Græcia accipiunt Ætolos & Thessalos, & paucos alios ope Demosthenis, qui, quod patriæ utilem operam navaret, Athenas ex exsilio revocatus est.

Antipater non satis firmus à copiis *Craterum* (cui filiam dederat, nomine *Philam*, præstantem & generosam fœminam) è Cilicia evocat, cum suis militibus; sed priusquam veniret, congreditur cum Atheniensibus, & vincitur, & Lamiam profugit: ubi omnia, quæ ad obsessionem tolerandam necessaria videbantur, procuravit. *Leosthenes* Dux Atheniensium, cum vi urbem expugnare non posset, exstructo muro eam commeatu intercludere conatur; sed in fodienda fossa ab erumpentibus hostibus vulneratur, & paucos post dies moritur. *Diodorus Siculus lib.* 18.

CRATERUS tandem Antipatro auxilio venit cum magno exercitu, & ambo cum Atheniensibus in Cranone congressi vincunt Athenienses; victi de conditionibus pacis cum Antipatro agunt; quas Antipater eatenus admittit, si singulæ civitates Græciæ, quæ cum Atheniensibus faciebant, legatos suos mitterent: nominatim autem petivit dedi sibi *Hyperidem* & *Demosthenem* Oratores; qui mature ex urbe se subduxerunt, & in diversa loca dilapsi sunt.

HYPERIDES in Æginam fugit, ibique captus & ad Antipatrum missus est, cui lingua prius excisa est, & postea trucidatus. Similiter *Demosthenes*, pacem hanc suo sanguine sancitum iri videns, fugit. Quæsitus autem ab Antipatro, per *Archiam* principem inquisitorum (qui φυγαδοθήρας, h. e. fugitivorum indagator nominatus fuit) & inventus in quadam insula sedens in fano Neptuni supplex, jussus est fano egredi: verum ipse sumto libello, ac si scripturus esset, calamum scriptorium ori admovit, venenum ex eo hausit, & obvoluto capite exspiravit. Ei mortuo populus Atheniensis statuam æream posuit, decreto simul facto, ut, qui ex stirpe ejus natu esset maximus, in Prytaneo aleretur: basi etiam statuæ ejus Epigramma hoc adscriptum est:

Si tibi vis, animo Demosthenis æqua, fuisset;
Non Macedum ferret Græcia victa jugum.

II.

Interea PITHON, qui in locum Perdiccæ à militibus suis in Ægypto occisi substitutus erat, ut Aridæi tutor esset, curatura se abdicat; & ANTIPATRUM Curatorem regni eligit; qui cupide hanc provinciam suscipit, & Satrapias regni de novo, Ducibus, quibus voluit, cum consensu Macedonum distribuit, & ANTIGONUM Gubernatorem Asiæ declarat: cui tamen adjungit CASSANDRUM filium, ne Antigonus novi quid moliretur. *Diodorus Siculus lib.* 18.

III.

Non diu post Athenienses legatos mittunt ad Antipatrum, petuntque, ut urbs sua libera illis reddatur, & præsidium ex Munychia deducatur. Legatus fuit *Demates orator* cum filio & multis aliis. Cum autem in Macedoniam venirent, Antipater adversa valetudine laborabat, & Cassander summam rerum obtinebat. Hic literas Demadis reperit scriptas ad Antigonum, quibus eum accersebat ad defensionem Græciæ, pendentis tum à veteri & putrido filo. (sic enim Antipatrum notabat.) Itaque Cassander, ut eum conspexit, statim capi & trucidari eum jussit. Addita est autem crudelitas supplicio, quod filius Demadis in complexu patris interfectus, ejusque sanguine conspersus fuerit; deinde ipsum quoque contumeliose, prius ingratitudine & proditione exprobrata, trucidari jussit. Ita profectione sponte suscepta in Macedoniam, velut fato tractus est Demades ad exitium, cum paullo ante scripsisset decretum de pellendo Demosthene.

AXIOMA.

Arcana literis non committenda.

Licet enim nobile & omni commendatione dignum donum Dei sint literæ, quibus absentibus etiam & longe dissitis animi nostri sensa perinde ac si præsentes essent, communicare possumus: tamen secreta literis communicare, quæ periculum nobis creare possunt, valde intutum est: ideoque studiose cavendum, juxta vulgatum illud;

Littera scripta manet, volat irrevocabile verbum.

Exempla.

1. Habemus in *Demade Oratore Græco*, qui, quia arcana literis crediderat, vitam perdidit.

2. Longe memorabile & pulcherrimum habemus in Historia *Bohemica* de *Iohanne Smiricio*. Hic erat vir genere illustris, & scripserat literas ad Ladislaum Bohemiæ Regem hisce verbis: Venturum te quamprimum in regnum tuum probo, si modo veneris imperaturus, non vero pariturus: inermem, impotentemque intrare non laudo, nisi bicipitem mater te pepererit, ut ex duobus capitibus unum Viennæ apud amicos dimittas, alterum

rum Bohemorum dubiæ credas fidei. Vale. Epistola hæc *Comiti Ciliæ* reddita est, qui, cognito tenore, *Georgio Podebrachio* remisit. Ille accersito Procerum consilio, inter quos Iohannes iste non in postremis erat, literarum sensum suppresso scribentis nomine recitat, quid mereatur scriptor, percunctatur. Dignum morte primi judicant, nec Iohannes, suo loco sententiam dicere jussus, adversari audet, proditorem & ipse patriæ summo supplicio afficiendum censet; profertur mox epistola ejus manu perscripta, & impressum annuli sigillum recognoscitur: damnatus exinde ore suo comprehenditur; tempus duarum horarum datur, quo, si velit, & animæ saluti, & domesticis rebus consulat. Nec diutius vitæ dimissus, gladio percutitur, & eloquens magis quam cautus, dum vitæ alienæ studet, propriam amittit.

POLYSPERCHON,

Quartus Aridæi Administrator.

Antipater moriturus administratorem regni sive tutorem Aridæi constituit *Polysperchontem*: cui adjungit *filium Cassandrum*, qui partes secundas teneat.

II. CASSANDER.

ORTVS.

CASSANDER filius fuit Antipatri, tertii Tutoris Aridæi regis.

PROGRESSVS.

Cum autem Antipater jam senex & extremo morbo laborans, tutorem regis & gubernatorem regni constituisset Polysperchontem, qui fere natu maximus erat eorum, qui cum Alexandro M. militaverant, & à Macedonibus in honore habebatur, eique filium Cassandrum adhuc juvenem adjunxisset, qui partes secundas teneret: Cassander, constitutione Patris non approbata, cum indignum judicaret ut in regno succederet is, qui nulla ei cognatione junctus esset, rus cum amicis profectus, in multos dies venationem instituit, eosque magnis promissis sibi devinxit; clam etiam legatos ad Ptolemæum in Ægypto regnantem misit, de amicitia paterna renovanda, deque belli societate secum ineunda; & tandem fugam ad Antigonum in Asiam molitur.

POLYSPERCHON, ut se muniat, *Olympiadem*, cum Alexandro filiolo ex Roxane, quæ in Epirum metu Antipatri profugerat, in Macedoniam revocat. *Diodorus Siculus lib.* 18. In quam reversa à subditis libentissime suscipitur, & cum res suas sibi stabilivisse visa est, *Aridæum*, cum sex annos, & sex menses regnasset, captum & in vinculis crudeliter tractatum jaculis per Cretenses conficit, & *Euridicen* uxorem ejus mori jubet. Illa eum maritum obligasset, de laqueo se suspendit, dira imprecans Olympiadi. *Cassander* de crudelitate Olympiadis certior factus, in Macedoniam cum exercitu irruit; quem fugiens Olympias cum suis, Pydnæ se incluit. Cassander cum hyeme Pydnam oppugnare non posset, obsidionem continuat, & commeatu intercludit. Vnde ingruente fame ingenti, Olympias Cassandro se dedere coacta est; qui eam satellitum ministerio trucidavit, deinde *Roxanen* & *filium* ejus *Alexandrum*. *Pausanias in Bœoticis de Cassandro. Iustinus l.* 15.

Polysperchon, ut Cassandro malefaceret, HERCVLEM Alexandri M. filium ex Barsine, qui Pergami educatus fuerat, adolescentem annorum vel 14, vel juxta alios 17, sibi assumit, & regnum Macedonicum ipsi tradere conatur. Verum Cassander se ei opponit, castraque castris vicina facit: metuens tamen sibi à favore Macedonum in Alexandri progeniem, per legatos Polysperchontem edocet, quantæ ex hoc novo rege turbæ orituræ sint, ipsique prorsus inutiles; persuadetque homini, ut Herculem illum interficeret. *Diodorus Siculus l.* 20. Quo facto, Cassander *Thessalonicen*, Olympiadis filiam, & Alexandri M. sororem, uxorem duxit, ut dignus videretur qui Macedoniæ regnum haberet. *Diodorus Siculus l.* 19. Ex qua ipse tres filios suscepit, nempe *Philippum*, *Antipatrum*, & *Alexandrum*, qui mortuo parenti in regna successerunt.

Bellum secundum Cassandri contra Antigonum.

Cassander, etsi initio fœdere junctus fuit Antigono in bello contra Polysperchontem & Eumenem gesto; tamen cum, instinctu *Seleuci*, deserto Antigono, fœdus cum *Ptolemæo* rege Ægypti, *Seleuco* rege Syriæ & *Lysimacho* Mac. Rege iniret, atque ab Antigono per legatos postularet, ut Cappadociam & Lyciam in Asia sibi traderet, hostis ei factus est Antigonus, & ut honesta specie bellum ei inferre posset, accusavit eum apud exercitum, quod interfecisset Olympiadem, conjuges, & filios Alexandri. Quare Antigoni duces in Græcia & Peloponneso plurimas urbes occupant, adeo ut & Athenienses de libertate ad Antigonum mitterent: interea omnia præsidia Cassandri, quæ potuerunt, expelluntur. *Diodorus Siculus lib.* 19.

EGRESSVS.

Tandem Caſſander hydrope & phthiriaſi, vermibus è toto corpore erumpentibus exſtinctus eſt, poſtquam 18 vel 19 annos in Macedonia regnaſſet. *Iuſtinus l.* 16. *Euſebius*. Vnum tantum laude dignum fecit Caſſander, quod urbem Thebas, quam Alexander M. ante 20 annos deleverat, reſtauraverit, & Thebanis reditum conceſſerit.

VSVS.

Ex hac Caſſandri hiſtoria juſtum Dei judicium effulget. Nam Caſſander, ipſe tyrannus & regicida, tragica morte occubuit; & majores adhuc pœnæ poſteros oppreſſerunt. Nam lex talionis eſt, ut per quod quis peccat, per idem quoque puniatur. *Sap.* 11. *v.* 17.

III. PHILIPPVS.

Poſtquam Caſſander poſt patrem Antipatrum annis 19. Macedoniam obtinuiſſet, ſuccedit ei filius *Philippus*, qui tabidi corporis lue interiit, cum regnaſſet annuo fere ſpatio. *Plutarchus*.

IV. ANTIPATER & ALEXANDER.

I.

Cum Philippus Caſſandri filius mortuus eſſet, ſuccedunt ei reliqui fratres bini, *Antipater* & *Alexander*. qui Macedoniam inter ſe dividunt. *Plutarchus*.

II.

Theſſalonica, vidua Alexandri, in diviſione regni inter filios propenſior fuerat in Alexandrum filium natu minorem; ideo *Antipater* natu major, matrem ſolam nactus, per ſummum ſcelus occidit, etiam per ubera materna mortem deprecantem. *Iuſtinus lib.* 16.

III.

Alexander Antipatri frater, ut parricidium hoc ulciſceretur, Pyrrhum Epirotarum regem, qui nuper in regnum ex Ægypto dimiſſus fuerat, (teſte Velleio Paterculo) in auxilium vocat; qui pro auxilii lati mercede magnam Macedoniæ partem occupat, ita ut Alexandro jam metuendus videretur. Quapropter ut hunc iterum è Macedonia ejiciat, Demetrium Poliorcetem Antigoni filium evocat: qui ſtatim exercitum colligit. *Plutarchus*.

IV.

Demetrius Poliorcetes, exercitu collecto, tandem Alexandro Macedoniæ Regi, parricidium in Antipatro fratre ſuo ulciſci volenti, auxilio venit, eo fine, ut & Antipatrum, & Pyrrhum è Macedonia ejiciat. Antipater viribus inferior ad Lyſimachum ſocerum confugit; qui potentiam Demetrii veritus, ſuaſit genero, ut cum fratre Alexandro in gratiam rediret. Idem perſentiſcit Demetrius. Cum autem hinc ſimultas oriretur, Demetrius, ob inſidias ſibi paratas, Alexandrum in convivio trucidavit: poſtea cædem apud Macedones excuſavit; atque exaggeravit tyrannidem Antipatri, Caſſandri, & filiorum; effecitque, ut Rex Macedoniæ appellaretur. Lyſimachus etiam, cum à Thracibus bello peteretur, ne ſimul cum Demetrio propter generum pugnare cogeretur, Antipatrum generum occidit, atque ita Demetrius univerſo regno Macedoniæ potitur. Quod obtinet annis 7; uti *Plutarchus* habet, cum filii Caſſandri illud ultra tres annos obtinuiſſent. Atque ita Caſſandri familia pœnas dedit ſcelerum, in Alexandrum M. atque ejus poſteros ac familiam admiſſorum. *Iuſtinus*.

AXIOMA I.

Dominandi libido eo homines impellit, ut omni humanitate exuta in ſe mutuo ſæviant, & neque parentes liberis, neque liberi parentibus parcant.

EXEMPLA.

1. De Parentibus.

1. *Athalia* Iudææ regina, Iorami conjunx, poſt mortem mariti, cum audiſſet *Ochoziam* filium à Iehu interfectum, omnem regium ſanguinem delere conſtituit, utque ſola regnaret, omnes nepotes ſuos crudelis fœmina, ex mera ambitione & regnandi cupiditate furens, ſuſtulit, vixque *Ioas* ex filio nepos, Ioſabedæ amitæ ſervatus pietate, ſuperſtes manſit; & parum abfuit, quin tota Davidis familia interiiſſet. Vide 2 *Reg.* 11.

2. *Herodes M.* alias Aſcalonita dictus, cum ex variis Conjugibus multos ſuſcepiſſet filios, perpetuo metuens regno ſuo, multa tyrannide acquiſito, inhumani ſævitia omnes filios mactavit, non parcens etiam dilectiſſimæ conjugi Mariamni: *Ioſephus l.* 15. *Antiqu. Iudaic. c.* 1. 5. 12. *lib.* 16. *c.* 6, 7, 8. ita ut Auguſtus Imperator aliquando dixiſſe perhibeatur: malle ſe Herodis ſuem eſſe, quam filium: ſues enim mactare Iudæis non licebat.

2. De Liberis.

Abſolon, Davidis filius, quibus ille non artibus regno paterno eſt inſidiatus? quanta immanitate venerandum ſenem, ſanctiſſimum vatem, regno expe-

expulit? nec expulisse satis erat, nisi etiam vitæ parentis insidias strueret. 2 *Sam.* 15. & 16.

2. *Adonias* alter filius, videns patrem ætate exacta summo senio confectum, & viribus deficientibus infirmum, consilia de regno adipiscendo cum *Ioab Polemarcho* & *Abiathare* Sacerdote summo miscere cœpit, quorum opera coronam sibi ipsi, contra voluntatem & decretum patris, quo Salomon rex declaratus fuit, imposuit. Quæ res finem vitæ Ioabo attulit, & Abiatharem ab officio deturbavit. 1. *Reg.* 1.

3. *Antipater Cassandri filius* ex ambitione horribile parricidii exemplum edidit, dum in propriam matrem crudelissime, ob meram suspicionem, quod in regni constitutione, mortuo Cassandro, ad minorem natu filium Alexandrum visa esset inclinare, sæviit. Nec liberare illam à mortis periculo potuere, tot sanctissimæ obtestationes, tot evidentes criminis purgationes, tot amici clamores, miserabiles ejulatus, & largiter effusæ per genus lacrymæ, nec moverunt Tyranno miserrimæ matris ostensa ubera, nec detectus uterus, qui eum gestaverat, & in lucem produxerat, ad miserationem omnibus commotis; solus filius quavis bellua, & ipso Phalaride crudelior, immotus constitit in proposito; nec suspirio quidem edito ullo, à matre supplicium poposcit, nec quievit donec innocentissima & miserabilis mater crudelissime coram ipsius oculis interficeretur. Adeo hic tantus dominandi furor ipsi naturæ vim inferre non dubitavit, dummodo suis cupiditatibus satisfaceret.

AXIOMA II.

Potentiores invitati ab imbecillioribus ad belli societatem, plerumque eos tandem oppresserunt. vel: Defensores plerunque sunt devoratores.

Elegans Epigramma CAROLI SIGONII:

Accipitrem Milvi pulsurum bella Columbæ
Accipiunt Regem; Rex magis hoste nocet.
Incipiunt de Rege queri, quia sanius esset
Milvi bella pati, quam sine marte mori.

EXEMPLA.

1. *Achas, Rex impius Iuda*, fœdere cum Tiglatphilassare Rege Assyriorum inito, illum in Syriam attrahit; qui interfecto Syriorum rege Rezin, Damascum occupavit, Syrios in Cyrenen colonos transtulit, plurimos è regno Israël in captivitatem in Niniven Metropolin abduxit, & postea ipsum regem, à quo invitatus erat, Achas oppugnavit, sibique vectigalem reddidit: & filius ejus Salmanassar totum regnum Israël destruxit; quo destructo, etiam populus Iudaicus in captivitatem Babylonicam abductus est; quod tum à Merodach-Baladan, tum à Nabuchdonosore, distinctis vicibus, factum in S. Codice legimus. Hisce autem irruptionibus Achas ἀφορμὴν sive occasionem præbuit, qui primo Assyrios in auxilium vocavit. 2. *Reg.* 16.

2. *Pyrrhus, Rex Epirotarum*, ab Alexandro Macedoniæ Rege, contra fratrem Antipatrum in auxilium vocatus, venit quidem cum magno exercitu; sed pro auxilii lati mercede, magnam Macedoniæ partem occupavit, ita ut postea Alexandro metuendus videretur.

3. *Demetrius Poliorcetes* ab eodem Alexandro in Macedoniam evocatus, tandem ipsi fit formidabilis, ideoque Alexander insidias ei struens, ab ipso in convivio trucidatur, & Demetrius regnum Macedoniæ occupat.

AXIOMA III.

Deus Parricidas graviter punire solet.

EXEMPLUM.

Exemplum memorabile habemus in *Cassandro*, ejusque *familia*. Nam primo ipse Cassander, qui adolescens apud Alexandrum M. educatus fuerat, interfecit Olympiadem Alexandri M. matrem, deinde Roxanen & filium ejus Alexandrum, & alterum filium Herculem 14, vel juxta alios, 17 annorum, ex Barsine natum. Hanc gratiam alumnus principi bene merito reddidit. *Pauf. in Bœotic. de Cassandro. Iustinus l.* 15. Sed Deus justo suo judicio hoc parricidium in Cassandro graviter punivit. Nam ipse in tota vita infelix extitit. Et tandem tragica morte, nempe hydrope & phthiriasi, vermibus è toto corpore erumpentibus, exstinctus est. Deinde Deus quoque iniquitatem ejus in familia ejus visitavit. Nam 1. Antipater matrem suam Thessalonicam ob meram suspicionem occidit innocentem. 2. Hunc Antipatrum rursus occidit Lysimachus socer ejus, ne ejus causa cum Demetrio belligerare cogeretur. 3. Fratrem ejus Alexandrum interfecit Demetrius Poliorcetes, cujus vitæ insidias ipse struxerat; qui etiam regnum ejus, in quod ab ipso Alexandro evocatus erat, occupavit. Hæc omnia congruunt ad Regulas: Per quod quis peccat, per idem quoque punitur. *Sap.* 11. *v.* 17. Et: Qui gladium acceperit, gladio peribit. *Matth.* 26. *v.* 52. Quæ serium Dei timorem in cordibus nostris excitare debent.

V. DEMETRIVS POLIORCETES.

I. ORTVS.

Demetrius fuit *Antigoni Regis Asiæ minoris filius*, socer Seleuci Nicanoris Regis Syriæ, cui filiam suam Stratonicen in uxorem dederat.

Dictus est, Πολιορκητὴς, Latine *Poliorcetes*, h. e. urbium expugnator, ob insignem in oppugnandis urbibus virtutem. *Vitruvius l. 10. c. 23.* ita de eo scribit: Hic *Demetrius* propter animi pertinaciam (nimirum in obsidendis & oppugnandis urbibus) *Poliorcetes* est appellatus. *Plinius* expugnatorem reddidit *l. 7. c. 38. Verba ejus hæc sunt:* Rhodum non incendit Rex Demetrius, *Expugnator* denominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, à parte ea muri locatam.

AXIOMA.

Tituli Regum, & tyrannorum, potius à vi & potentia quam à virtute desumti sunt. Plutarchus in Arist. fol. 287.

EXEMPLA *talia addit.*

Poliorcetæ ab expugnatis urbibus, ut Demetrius Antigoni filius: *Cerauni* à fulmine, ut Ptolemæus: *Nicatores* à vincendo, ut alius Ptolemæus: nonnulli etiam *Aquilæ*, ut Pyrrhus, & *Accipitres* dici maluerunt: Aristides *Iusti* cognomentum maxime regium & divinissimum nactus est.

II. PROGRESSVS.

1. *Demetrius* ab Alexandro, Cassandri filio, contra Pyrrhum Epirotarum Regem in Macedoniam evocatur; qui ingenti exercitu collecto ei subsidio venit; sed cum animadverteret, ab Alexandro insidias sibi strui, eum in convivio trucidavit, totumque Macedoniæ regnum occupavit.

2. *Pyrrhus* autem, ubi audivit Demetrium periculose decumbere, subito in Macedoniam irrumpit, eamque fere totam occupat, & usque ad Edessam progreditur; ejicitur tamen rursus à Demetrio, viribus quidem corporis infirmo, ab exercitu tamen bene instructo; nihilominus tamen sibi metuens à Pyrrho Demetrius, cum alias res novas moliretur, pacem cum eo facit. *Plutarchus in Pyrrho.*

3. Cum autem *Demetrius* consilia agitaret de paterno Asiæ regno recuperando (quo privatus à Seleuco Lysimacho & Ptolemæo erat) & ingentem exercitum conscripsisset, prædicti Duces Seleucus, Lysimachus, & Ptolemæus Pyrrho persuadent, ut, relicto, quod nuper cum Demetrio percusserat, fœdere, societatem jungeret. Idcirco Pyrrhus una cum Lysimacho Macedoniam denuo occupat, postquam Demetrius eam 7 annos possederat; uxor Demetrii, ne iterum maritum privatum videret, veneno vitam claudit. *Plutarchus in Demetrio.*

III. EGRESSVS.

Demetrius tandem & à Seleuco genero, bello petitur, persuaso à suis, ut Demetrium Asia pelleret, qui alias nunquam quiesceret. Demetrius fortiter se defendit, & aliquot prœliis superior fuit. Sed cum morbo contracto per 40 dies decumberet, omnis fere exercitus ejus ad Seleucum transit, ideoque Seleuco genero se dedit: à quo in peninsula Syriæ conclusus fuit: ubi cum tribus annis detineretur, magna cum Seleuci infamia, tandem animi mœrore exstinctus est, annos natus 54, cum regnum tenuisset annis fere sex. *Plutarchus.*

VI. PYRRHVS.

I. ORTVS.

PYRRHVS, Græce Πυῤῥὸς, flavus sive rufus, fuit Rex Epirotarum, materno genere ab *Achille*, paterno ab *Hercule* oriundus; *Trogo autore l. 17.* Hic Pyrrhus cognomento *Aquila*, sicut Antiochus Rex Syriæ, cognomento Hieracis, vel Accipitris, delectatus est; sicut *Plutarchus* in libro de Solertia animi pag. 60. scribit.

II. PROGRESSVS.

PRIMVM BELLVM PYRRHI.

Primum bellum gessit contra *Demetrium Poliorcetem*, V Macedoniæ regem. *Occasio belli hæc* fuit. Cum Demetrius Poliorcetes quiescere non posset, & omnia ubique turbaret, & Ætolis bellum inferret: Hi, quoniam Demetrio viribus impares erant, Pyrrhum Epiri regem in auxilium vocabant. Hic statim auxilia adduxit. Demetrius, ut eum impediret, adversus eum movet; sed via deceptus, in Epirum quidem venit, ibique omnia vastat; sed Pyrrhus interim in Ætolia Ducem ejus & copias vincit, & 5000 hominum capit, idque effecit sua fere solius industria. Vnde ingentem apud Macedones favorem consequutus est. *Plutarchus in Demetrio.*

Deinde in Macedoniam progressus, fere totam occupat: & licet fœdus inter utrumque sancitum esset, tamen illud consilio Lysimachi ruptum est, atque ita Pyrrhus Macedoniam armatus iterum invasit. Demetrius exercitum contra eum educit.

rus, posita purpura, privatus clam ex castris aufugere cogitur; quia milites contra eum, ob superbiam sibi exosum, seditionem excitarant. Ita Pyrrhus una cum Lysimacho Macedoniam occupat, & 7 mensibus in Macedonia regnat. Nam à Lysimacho statim ejectus in Epirum redit. *Plutarchus in Demetrio.*

SECVNDVM BELLVM PYRRHI.

Secundum bellum gessit Pyrrhus *contra Romanos*, cum quibus *ter* prælio congressus est.

Primum Prælium gessit cum Consule Levino.

Pyrrhus gemina legatione sollicitatus à Tarentinis, Lucanis & Appulis, præmittit Cyneam Oratorem, & Milonem ducem in Italiam, cum 20 Elephantis & magno exercitu. *Plutarchus.* Eo anno Italia primum vidit elephantos; eosque, quod in Lucania primum visi essent, *Boves Lucas* appellavit. *Plin. l. 8. c. 6.*

Consul Romanus, nomine *Levinus*, exercitum educit contra Pyrrhum, pugnaturus cum eo, priusquam ipsius socii Lucani, & Brutii convenissent. Pyrrhus impatiens moræ, prælium non recusat. Acerrimo igitur impetu concurrunt: in ipso prælio Pyrrhus equo dejicitur, & vestitum, ne cognosceretur, mutare cogitur; qua tamen re fecit, ut fere vinceretur. Elephantos igitur in primam aciem inducit, quibus Romani terrentur ac turbantur; turbatis Thessalos equites immittit, atque Romanos fugat. Ceciderunt Romanorum 7000; ex Pyrrhi parte, 4000. castra præterea Romanorum capta sunt, & persequutus victoriam Pyrrhus prope Romam castra movit; Romani nihil territi hac clade exercitum reparant. *Plutarchus.*

Secundum Prælium gessit cum C. Fabritio Luscino, & Q. Æmylio Papo ad Asculum.

Circa hoc secundum prælium *tria* sunt notanda.

1. *Acta ante Prælium.*

1. *Pyrrhi ad Romanos legatio, & Romanorum consultatio.* Pyrrhus apparatu Romanorum ad bellum territus, Cyneam legatum cum muneribus mittit de pace constituenda, in hasce conditiones: ut captivos absque pretio recipiant, & insuper auxilia à se ad subigendam Italiam accipiant, tantummodo Tarentinis ignoscerent. Cum Senatus fere universus ad hanc pacem inclinaret, *Appius Claudius Cæcus* in senatum portatus eam dissuasit, ut ignominiosam; adhortatusque est, ut qui, se adolescente, Alexandrum M., si in Italiam venisset, non formidassent, ne succumberent Alexandri Satrapæ, (scilicet Pyrrho.) & obtinuit, ut legato responderetur, de pace cum Pyrrho agi non posse quam diu in Italia esset, se, quoad in armis esset, bellum gesturos. *Plutarchus.*

Cicero in Catone refert, quod *Appius Claudius* in oratione sua dehortatoria hosce Ennii versiculos usurparit:

Quo vobis mentes, rectæ quæ stare solebant
Antehac, dementi sese flexere ruina?

2. *Romanorum ad Pyrrhum legatio.* Fabricius legatus ad Pyrrhum mittitur, pro redimendis captivis: cujus virtutem Pyrrhus admiratus, ipsi omnes captivos Romanos donat, hac tamen conditione: si pax non convenisset, ut salutatis amicis, & Saturnalibus celebratis, ad se in captivitatem redirent. ita omnes post Saturnalia redierunt. *Plutarchus.*

3. *Proditio.* Cum Consules Romani castra sua contra Pyrrhum munirent, ibi è Pyrrhi exercitu profuga quidam affert epistolam ad Consulem Fabricium, à Medico Pyrrhi, in qua promittit Consulibus, si sibi honos haberetur, se Pyrrhum veneno necaturum. Fabricio hoc indignum facinus visum: epistolam & nuncium Pyrrho remisit, monuitque ut sibi ab hujusmodi insidiis caveat, ut sit, quem vera virtute vincere possit. Pyrrhus virtute Romanorum motus, omnes captivos gratis ipsis remittit. Senatus, ne videatur beneficium à Pyrrho accepisse, totidem captivos ex Samnitibus & Lucanis remittit, de pace abnuit, donec ex Italia decedat. *Plutarchus. Cicero l. 3. Offic.* scribit: quod Fabricius profugam reducendum curaverit ad Pyrrhum, additis literis, Videret quales milites sociosve haberet, sed Romanos non consuesse veneno potius quam virtute vincere, proinde ab iis non timeret. Quod factum ejus à Senatu laudatum est.

2. *Acta in Prælio.*

Pyrrhus cum videret, altero prælio cum hostibus certandum esse, ad *Asculum* proficiscitur. ubi Romanos obvios habuit, & prælium in noctem usque continuatum est, & incerta victoria discessum. Elephantorum enim terror exoleverat, & C. Minutius unius proboscide abscissa mori posse belluas ostenderat: victoria tamen magis ad Pyrrhum visa est inclinare, cum Romanorum 6000 cecidissent, ex parte Pyrrhi vero 3505.

3. *Acta post prælium.*

Licet Pyrrhus victoriam hanc obtinuisset, tamen dixit, sibi funditus pereundum esse, si adhuc uno prælio Romanos vinceret. *Plutarchus, Florus.*

Tertium prælium.

In tertio & ultimo prælio Pyrrhus à Romanis victus, & Italia pulsus est, à Curio Consule Romano.

AXIOMA.

Diaboli proprium est, æquivocationibus ludere.

Elegans exemplum habemus in *Rege Pyrrho*. Hic enim cum rex fortissimus esset, & gloria rerum gestarum ejus cresceret, ipse imperium orbis affectare cœpit: Cumque Romanos potentes videret, Apollinem Delphicum consuluit, qui ambigue respondens dixit:

Aio, te Æacidam Romanos vincere posse.

Quo ambiguo responso Pyrrhus delusus, putavit, se Romanos victurum; sed tandem ab illis victus est. *Plutarchus in Pyrrho.*

TERTIUM BELLUM PYRRHI.

Tertium bellum gestum cum Antigono Gonata.

Pyrrhus à Romanis victus, ad Antigonum, Demetrii filium Macedoniæ Regem, legatos misit, supplementum militum amissorum petiturus; quo auxilium negante, Pyrrhus ex Italia in Macedoniam profectus, Antigonum magno prælio vicit, & tota Macedonia expulit. Antigonus cum paucis equitibus Thessalonicam fugit, & exercitum ex Gallis reparat; sed à Ptolemæo Pyrrhi filio iterum victus, cum 7 comitibus fugiens, ulterius non regni recuperandi spem, sed salutis latebras quærit. *Plutarchus, Iustinus.*

III. EGRESSUS.

Pyrrhus, qui propter auxilia Gallorum, templa & loca sacra, sicubi in præsidiis erant, spoliantium, in odio apud Macedonas erat, à Cleonymo Spartanorum Rege incitatur, ut Spartam invaderet, & *Peloponnesum* sibi subjiceret. Pyrrhus hac occasione lætus, in *Spartanos* movit: ubi cum plurimi cives in Creta abessent, à fœminis repellitur: & postero die cum cives rediissent, robustissimam exercitus partem cum filio Ptolemæo amittit. Inde igitur repulsus *Argos* petit: ubi in ipsa urbe saxo de muris à fœmina jactato Heros fortissimus occisus est. Atque ita Antigonus regnum Macedoniæ recipit, & filium Pyrrhi captum, humaniterque habitum in Epiroticum regnum remittit. *Plutarchus. Iustinus.*

USUS.

Historia Pyrrhi exhibet *speculum*, tum *virtutum*, tum *vitiorum*. quæ sunt:

1. Prudentia.

Pyrrhus Rex prudentissimus fuit. Nam ipse tot bellis peractis, & rebus præclare gestis, aliquando Athenas venit, ubi benigno civium hospitio exceptus est. Postquam autem urbem illam tunc opulentissimam, & disciplinarum omnium matrem lustrasset, in arcem Palladis deductus est, sacraque magna cum veneratione fecit, & arcem, arte & natura munitissimam, magna cum admiratione contemplatus est. Deinde cum discederet, inque forum venisset, Principibus civitatis, qui eum comitabantur, gratias peringentes egit pro fide magna, quam de se habere ostenderent: deinde eos monuit, ut in posterum nulli Regum potestatem facerent amplius arcem ingrediendi, ne opportunitatem præsidii nactus quispiam invaderet. Gratum consilium fuit Atheniensibus, ut qui liquido cognoscerent, *periculosum admodum esse, fortibus viris arcis aditum præbere; & deinceps majori diligentia portas asservarunt.* Vide *Franciscum Patricium l. 8. de Republ. Titul. 9. p. 357.*

2. Humanitas erga doctos & literatos.

REGULA.

Quicunque heroico & generoso præditi sunt animo, illi literas & viros doctos non fastidiunt, quin potius in pretio habent, amant & venerantur. Franciscus Patricius l. 1. de Republ. Tit. 5. p. 27.

Exemplum habemus in *Pyrrho*, qui Cyneam Thessalum, virum dicendo gravem ac suavem, ut Demosthenis auditorem plane cognoscas, magno in honore habuit, & eo oratore ad plures civitates usus est, qui eas adeo ad Pyrrhi voluntatem pellexit, ut veram esse Euripidis sententiam ostenderit, qui ait: *Omnia confecit oratio, quæ etiam hostile ferrum efficere nequiret.* Atque ipse Pyrrhus dicere solebat: Plures à Cyneæ oratione urbes, quam à se armis expugnatas esse.

3. Mansuetudo.

Pyrrhus iram suam domare potuit. Nam cum *milites Tarentini* inter cœnandum, multa liberius in Pyrrhum dixissent, res statim ad eum delata est. Acciti sunt juvenes, ac periclitabantur omnes, cum facinus

factum nec negari posset, nec defendi. Tum unus illorum deterioris ingenii, Imo, inquit, Rex, & ista diximus, & longe acerbiora dicturi fueramus, nisi nos lagena defecisset. linguæ petulentiam in temulentiam rejiciens. Itaque mox ira Principis in risum versa, dimissi sunt. Pulchrum hoc est mansuetudinis exemplum. *Erasmus l.6. Apophthegmatum.*

4. Fortitudo.

Pyrrhum aliquoties singulari certamine fortem, & magnum suum animum demonstrasse legimus. In primis vero vulneratus in prælio cum Mamertinis, hostem magna corporis statura, à quo fuerat provocatus, prostravit. Generosus enim Rex hanc provocationem tam ægre tulit, ut cruore adhuc respersus, dolore simul ac ira percitus, truci ac terribili aspectu in aciem redierit, gigantemque repente adortus, adeo vehementi ictu ejus caput percusserit, ut usque ad infimas partes ferro adacto frusta fissi corporis hinc inde ad terram deciderent.

REGULA.

Provocator plerumque à provocato vincitur. *Exemplum* habemus hoc loco.

5. Regnandi libido.

Qualis & quanta libido regnandi in Pyrrho fuerit, ex colloquio ejus cum Cynea patet. Ita namque Regem Pyrrhum expeditionis in Italiam avidissimum affatus est Cyneas. Occupata Italia, Rex, quid agemus? Vicina, inquit Pyrrhus, Sicilia est, dives insula & populosa, & captu facilis. Quid tum inde, inquit Cyneas? Trajiciemus, inquit Pyrrhus, in Africam, & Carthaginem, quæ tunc erit ad nutum. Verum (inquit Cyneas) ubi rerum potiti erimus, quid tum? Ridens Pyrrhus: In alto otio, inquit, vivemus, bone vir; compotabimus quotidie, & mutuis sermonibus inter nos oblectabimus. Ecquid vero nunc obstat, inquit Cyneas, quominus inter nos compotemus, atque otium inter nos traducamus; cum jam teneamus hæc, & citra negotium ad manus sint, quæ per sanguinem, per multos sudores, per discrimina petituri sumus, multasque calamitates allaturi aliis, & accepturi? *Iohannes Spinæus de Tranq. animi p. 16.*

VII. LYSIMACHVS.

I. ORTVS.

Lysimachus, Græce Λυσίμαχος, *Agathoclis filius*, VII Rex Macedoniæ. Hic illustri quidem Macedoniæ loco natus, virtute illustrior fuit.

II. PROGRESSVS.

1. Acta Ethica.

Ab Alexandro M. Lysimachus inter custodes corporis assumtus, in Indiam eum comitatus, amore literarum ac Philosophiæ ardebat, adeo ut Callisthenem Philosophum tunc ab Alexandro afflictum, atque in vinculis habitum, de virtute disserentem sæpius audiverit, poculumque ei ac remedium miseriæ optanti propinaverit. Quod ægre ferens Alexander Lysimachum ferocissimo Leoni objecisse dicitur. Sed ille viribus fretus rem posteris mirandam fecit, manum amiculo involutam, in os Leonis inferens, arrepta lingua feram exanimavit: Quo facto, vehementius postea ab Alexandro M. dilectus, & apud eum in honore maximo fuit. *Trogus l. 15.*

II. Acta Oeconomica.

Lysimachus Ptolemæi Ægypti regis filias, unam sibi, & alteram filio suo Agathocli, connubio junxit, ut se in regno magis confirmaret.

III. Acta Politica, & Polemica.

Post mortem Alexandri Lysimachus Thraciæ præfectus est constitutus, cui 40 annos præfuit. Ingens in eo libido regnandi fuit. Nam una cum Pyrrho Macedoniam invasit & occupavit, ejecto Demetrio Poliorcete. Sed cum Pyrrhus 7 mensibus in Macedonia regnasset, à Lysimacho, qui sibi à Demetrio jam capto nihil amplius metuebat, Macedonia ejicitur. *Plutarchus.* Similiter ex insatiabili cupiditate regnandi, Seleuco Nicanori Regi Syriæ bellum intulit, in quo etiam vitam perdidit.

III. EGRESSVS.

Lysimachus, amissis antea, variis casibus, XV liberis in bello, quod Seleuco regi Syriæ intulerat, fortiter pugnans cecidit, & postremus ruinæ domus suæ cumulus accessit. Et hæc ultima fuit pugna successorum Alexandri, in qua occisus est Lysimachus anno ætatis 74, à morte Alexandri 42, cum Macedoniam sub potestate habuisset annis quinque.

AXIOMA.

Omnis potestas summa impatiens est consortis, nec facile inter duos ejusdem Reipublicæ Reges convenit.

Seneca:

Nec regna ferre socium, nec tædæ queunt.

Lucanus lib. 1:

Nulla fides regni sociis; omnisque potestas
Impatiens consortis erit.

EXEMPLA.

1. *Iulius Cæsar Bibulum collegam suum* in consulatu prorsus repudiavit. Vnus ex eo tempore omnia in Repub. & ad nutum administravit, ut nonnulli urbanorum, cum quid per jocum testandi gratia signarent, Non Cæsare & Bibulo, sed Iulio & Cæsare Coss. actum scriberent; bis eundem præponentes nomine, atque cognomine; utque vulgo mox ferrentur hi versus:

Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum:
Nam Bibulo fieri Consule nil memini.

Suetonius in Cæsare.

2. *Post mortem Iulii Cæsaris*, partiti sunt regnum *Augustus Lepidus* & *Antonius*: Sed cum collegæ conarentur Augustum excutere, ipse, reliquis devictis & interfectis, solus regnum obtinuit. Dion, de Triumviratu Augusti, Lepidi, & Antonii: Difficile erat tres aut duos viros, æquali dignitate sublimes, cum bello tantas res adepti essent, concordiam servare.

3. Contra *Demetrium Polioreetem* Macedoniæ regem adjuvit *Pyrrhum* in occupanda Macedonia Lysimachus. Hi duo sunt postea partiti regnum Macedoniæ, sed non fuit diuturna amicitia inter Lysimachum & Pyrrhum. Nam cum Pyrrhus 7. mensibus in Macedonia regnasset, à Lysimacho statim ejectus, in Epirum rediit.

VIII. PTOLEM. CERAVNVS.

I. ORTVS.

Ptolemæus Ceraunus (h. e. fulminator, bellicosus) fuit *filius Ptolemæi Lagi* I. Ægyptiorum regis primogenitus, ex *Euridice* natus, *frater* Ptolemæi Philadelphi: cognomento dictus *Ceraunus*, à fulmine.

AXIOMA.

Tituli Regum & Tyrannorum potius à vi & potentia, quam à virtute desumti sunt.

Ita *Poliorcetæ* ab expugnatis urbibus, uti Demetrius Antigoni filius; *Ceraunus* à fulmine, ut Ptolemæus; *Nicatores* à vincendo: nonnulli etiam *Aquilæ*, ut *Pyrrhus*, & *Accipitres*, dici maluerunt, ut *Antiochus Hierax*. *Aristides Iusti* cognomentum maxime regium & divinissimum nactus est. *Plutarchus in Arist. pag.* 287.

II. PROGRESSVS.

I. Acta Politica.

Hic Ptolemæus Ceraunus regnum Macedoniæ per vim occupavit. *Occasio* hæc fuit. Quia hic Ptolemæus à patre suo Ptolemæo Lagi in successione præteritus erat. Nam pater ipsius, contra jus gentium, Ptolemæum Philadelphum, filiorum minimum ex Berenice natum, ei tanquam primogenito, ex Euridice nato, in successione regni præposuerat. Ideoque ipse Babylonem ad Seleucum Nicanorem confugit, eumque contra Lysimachum imperatoria virtute juvit. Lysimacho interfecto, Seleucum solum de cohorte Alexandri superstitem, 77 annos agentem, mense 7 post casum Lysimachi crudeliter interfecit, atque regnum Macedoniæ occupavit. *Iustin. l.* 16.

II. Acta Oeconomica.

Hic Ptolemæus ut regnum suum stabiliret, *Arsinoën* sororem suam, Lysimachi viduam, in uxorem duxit, eique coronam regiam imposuit: sed paullo post omnes liberos ejus ex Lysimacho einatos, ne regnum Macedonicum aliquando repeterent, trucidavit: ipsam vero in Samothraciam relegavit. *Iustinus.*

III. EGRESSVS.

Tandem hic Ptolemæus justas impietatis suæ pœnas persolvit. Nam cum 9 fere mensibus regno præfuisset, Belgius Dux Galatarum in Macedoniam cum exercitu irrupit, Ceraunum prælio superatum capite truncari, illudque lanceæ affixum pro ludibrio in exercitu circumgestari mandavit: cadaver vero feris & alitibus objectum est. *Iustinus lib.* 24.

VSVS.

Non omnia somnia esse vana & inania, hinc credemus. Nam amici hujus Ptolemæi Cerauni, post Seleucum ab ipso nefarie trucidatum, in somnio viderunt ipsum rapi in judicium, vulturibus lupisque judicantibus, & causa cognita carnes ejus passim distribuentibus. Hujus somnii veritatem eventus comprobavit. Nam non multo post à Galatis interfectus, inter cadavera cætera vulturibus ac lupis præda factus est.

IX. MELEAGER.
X. ANTIPATER.
XI. SOSTHENES.

Seleuco Cerauno successerunt MELEAGER & ANTIPATER, anno M. 3690. quorum ille 60.

le 60, hic vero 45. dies regnavit. *Eusebius.* Nam uterque à Gallis occisus est.

Cum autem Macedones ob cædem Cerauni desperarent, SOSTHENES unus è principibus, coacto exercitu, Gallos pellit, & fere per annum regnat. Id ægre ferens BRENNVS Dux Gallorum, cum instructo exercitu Macedoniam ingreditur, victoque *Sosthene* urbes & agros deprædatur. Postea templum Apollinis Delphicum spoliare conabatur, affirmans: *Deos locupletes nullis opibus indigere, sed largiri oportere.* Verum & à Delphis eorumque sociis armis vincuntur Galli, & à cœlo fulminibus & ingenti tempestate, terræque motu sternuntur & obruuntur. Dux BRENNVS in obsidione illa sauciatus est; cumque dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finiit. Cæteri ad unum omnes à Dardanis cæsi sunt, anno M. 3691.

XII. ANTIGONVS II. GONATAS.

I. ORTVS.

Antigonus II, cognomento *Gonatas* dictus, fuit filius Demetrii Poliorcetæ ex Phile Antipatri filia natus, & nepos Antigoni I Regis Asiæ.

II. PROGRESSVS.

Hic *Antigonus* vehementer afflictus fuit à Pyrrho Epirotarum Rege, ex Italia reduce. Quo à fœmina saxo trucidato, universum Macedoniæ regnum recuperat; & non tantum Athenas deditione accipit, sed & Gallos à Delphica clade superstites, Macedoniam infestantes, repellit. Anno M. 3692. Ab hoc tempore regnum Macedoniæ permansit penes posteritatem ejus, usque ad Persea ultimum Regem, captum a Romanis. *Eusebius. Iustinus lib.* 25. Contra autem Antigonus Asiæ regno excidit, illudque ad Seleucidas jure belli transiit.

III. EGRESSVS.

Mortuus est Antigonus, postquam regnasset annos 36, juxta alios 40. (& vixisset annos 80.)

VSVS.

Rex hic fuit optimus & *laudatissimus*, cujus commendatur

1. Pietas in Patrem.

Cum enim pater ipsius *Demetrius* à *Seleuco* captus eum per literas monuisset, ne, si quid ipse à Seleuco coactus scripto mandaret, obtemperandum aut urbibus decedendum sibi putaret, ipse ultro ad Seleucum scripsit, se ei toto regno cedere, obsidemque se pro patre, ut hic dimittatur, offerre. *Plutarchus, Apophth. pag.* 337.

Pietatem hujus *Antigoni* erga Patrem *Campofulg.* ita describit. Cum prœlio captus à Seleuco Syriæ rege Demetrius Asiæ atque Macedoniæ Rex esset, Antigonus filius quietus regni possessor, regiam purpuram lugubri veste mutavit, atque inter continuas lacrymas legatum ad vicinos Reges misit, ut pro patris liberatione operam dare vellent, ipse quoque ad Seleucum misit, qui regnum, se quoque ipsum obsidem polliceretur, si carcere patrem liberaret. Qui, postquam patrem rescivit mortuum esse, ingentem classem instruxit, ut ad accipiendum defuncti corpus proficisceretur. Cum autem navigans patris corpus obvium habuisset, à Seleuco in Macedoniam remissum, tanto apparatu lacrymisque illud excepit, ut omnes in admirationem commiserationemque simul converteret. Stabat Antigonus in puppi magnæ quinqueremis, ejus apparatus gratia ædificatæ, atra veste indutus, mortuum patrem lacrymans, cujus in aurea urna conditi, inter vexilla ipse continuus spectator erat. Illic cantu, aliisque Musicis modis, defuncti Regis virtus insigniaque facinora decantabantur: Canentium autem voces, ad pietatem lamentabilesque modos compositæ. Remiges quoque remorum pulsum, eo ordine ad dolorem exprimendum, temperabant, ut Corintho classe appropinquante, ipsa quoque saxa ad lacrymas moverentur.

2. Fortitudo.

Navali prœlio cum Ptolemæi legatis congressurus, dicente Gubernatore, multo plures esse hostium naves: Me vero ipsum, inquit, præsentem, quam multis comparas? *Plutarchus in Apophth. pag.* 337.

3. Amor erga literatos.

Mortuo *Zenone Cittiensi*, quem omnium maxime Philosophorum in pretio habuit, dicebat: *Theatrum suarum actionum periisse. Plutarchus Apophth. pag.* 337.

XIII. DEMETRIVS II.

I. ORTVS.

Demetrius II fuit filius *Antigoni Gonatæ*, nepos Demetrii Poliorcetæ.

II. PROGRESSVS.

Cum Antigonus pater ejus ex Græcia in Macedoniam veniret, ut Alexandrum Pyrrhi filium, qui

qui regnum Macedonicum populabatur, ejiceret, & à militibus desereretur, qui ad Alexandrum transibant, atque ita regnum & exercitum amitteret & fugeret: Ibi Demetrius filius ejus admodum puer, exercitum reparat, regnum recuperat, & Alexandrum non modo fugat, sed etiam ex Epiro ejicit. *Iustinus.*

III. EGRESSVS.

Cum regnasset x annos, moritur: reliquit post se filium *Philippum*, cui tutor datus est *Antigonus tertius, cognomento Doson.*

XIV. ANTIGONVS III. cognomento DOSON.

I. ORTVS.

Demetrius II. Rex Macedoniæ, postquam annos x. regnasset, fato functus est, eodem fere tempore quo Romani in Illyrium proficiscerentur: reliquit post se filium parvulum *Philippum*, cui tutor datus est Antigonus III cognomento *Doson*, qui ducta in uxorem vidua Demetrii, Regem se declarari curavit. *Polybius.*

Doson cognomento dictus est. idque *vel in bonam partem*; quod videlicet fuerit Euergetes, h. e. beneficus & valde munificus rex: uti vult *Dresserus Millen.* 4. *pag.* 346. *vel in malam partem*, quod videlicet multa promitteret & pauca præstaret. Vti vult *D. Helvicus in Chron.* & *Plutarchus in Æmylio.*

II. PROGRESSVS.

I. ACTA TOGATA.

In administratione regni ita se gessit, ut omnibus sui post obitum reliquerit desiderium. Etenim multarum virtutum pulcherrimarum exemplar fuit. Namque

1. *Iustitiæ maxime fuit deditus.* Etenim scribebat civitatibus, si quid contrarium legibus per epistolam mandaturus esset, ne parerent, sed ipsum ignoratione lapsum censerent. *Plutarchus Apophthegm. pag.* 338.

Plane sicut postea *Trajanus Imperator* gladium præfecto prætorii tradidisse legitur, hisce additis verbis: Si bonus fuero, eo pro me; sin malus, contra me utitor. *Xiphilinus in Epitome Dionis.*

2. *Castus fuit.* Nam cum Dianæ Antistitam vidisset excellenter formosam, statim Epheso cum suis discessit, ne invitus incestum perpetraret. *Plutarchus Apophth. p.* 338.

II. ACTA BELLICA.

1. Cum *Cleomene* Spartanorum Rege congressus, acerrimo eum prælio vicit; in quo prælio Euclides frater Cleomenis cecidit, & ex sex millibus Spartanorum vix ducenti superfuerunt, & ipse Cleomenes fuga salutem quærere coactus est. Antigonus moderate victoria usus est; Spartanis libertatem restituit, à direptione milites prohibuit, veniamque his qui superfuerant, dedit; præfatus, se bellum cum Cleomene Rege, non cum Spartanis habuisse. *Plutarchus, Polybius.*

2. Antigonus cum audivisset Macedoniam à barbaris vastari, ex Peloponneso eo properat, etsi tenuissimæ valetudinis esset, & phthisi laboraret, & ingenti prœlio decertat, atque Illyrios prædones vincit & opprimit.

III. EGRESSVS.

Cum autem in prælio voce contentiore uteretur, multum sanguinis ob venam ruptam evomuit, & paucis diebus post exspiravit heros fortissimus, pace toti Græciæ restituta, postquam regno ut tutor annis fere 13 vel 15 præfuisset. *Plutarchus, Polybius.*

XV. PHILIPPVS.

I. ORTVS.

Philippus erat Demetrii II, Regis Macedoniæ XIII, filius.

II. PROGRESSVS.

I. Regni occupatio.

Quia hic Philippus adhuc parvulus erat, ideo Pater moriturus eum Antigoni Dosonis fidei commisit, qui ducta in uxorem Demetrii vidua, titulum regis assumsit. Mortuo autem Antigono tutore, eodemque vitrico, Philippus 13 annorum puer regnum suscepit. *Plutarchus Polybius.*

II. Regni administratio.

1. Toto regni tempore multa crudelitatis atque libidinis exempla edidit, *Plutarchus in Arat.* ita de eo scribit: Philippus Rex Macedoniæ (scil. penultimus) erat adolescens elegans, mansuetus, indignem humilitatem & clementiam præ se ferens: cum adolevisset, ex adolescente eleganti & regi mansueto factus est homo turpissimus & tyrannus sævissimus: quanquam non erat mutatio naturæ, sed in licentia demonstratio nequitiæ, occultatæ antea metu. *Hæc Plutarchus.* Quo pertinent Axiomata Politicorum: Magistratus virum arguit. Item: Honores mutant mores; Et pulchre inquit *Antimachiavellus, lib.* 1. *p.* 43. Multos videas in

privata fortuna felices & comites erga humillimum quemque: mox ubi ad honores adscendere, eo superbiæ venire, ut vix etiam familiari usu notos agnoscant.

2. *Vrbem Chiorum* oppugnavit, sed virtute mulierum repulsus: de quo *Plutarchus l. 2. de virtute Mulier. p.* 22. ita scribit: Philippus Demetrii filius urbem Chiorum oppugnans superbum ac barbaricum edictum proposuerat: quo servos ad defectionem ad se invitabat, pollicens eis Dominarum conjugia & libertatem: Mulieres vero atroci & effera correptæ ira una cum servis ipsis quoque una indignantibus & auxilium ferentibus cum impetu in muros evaserunt, lapidesque & tela congerentes ac pugnantes, exhortantes & animantes, ipsæque etiam usque ad extremum hostem profligantes, & telis impetentes, Philippum repulerunt, cum quidem ad hunc nullus omnino servorum transivisset.

3. Cum *opidum Abydum* diuturno tempore oppugnaret, obsessi fortiter ei resistebant: ubi vero animadvertebant se viribus impares esse, omnia sua pretiosa in navibus in mare demergunt, se ipsos cum uxoribus & liberis interficiunt, & Philippus ita vacua urbe potitur. *Livius.*

4. Philippus quoque *Romanorum socias urbes in Epiro* oppugnat, & exscindere conatur, quæ auxilia fortia accipiunt. Cum igitur *Apolloniam* obsideret, Romani ejus castra nocturno prœlio invadunt: ipse vix seminudus fugit; inde cum navibus effugere non posset, naves suas ipse cremat, & in Macedoniam spoliatus & inermis redit. *Livius.*

5. Anno sequenti iterum in *Peloponnesum* veniens Philippus, cum multa ageret, quæ nec Arato seniori (qui erat prætor in Achaia) nec Arato Iuniori probabantur; ipse tamen seniorem Aratum magis metueret; veneno eum tollere jubet. *Plutarchus. Polybius.*

6. Post aliquot annos *in ludis Nemeæis Arato juniori* subducit uxorem, nomine Polycratiam, quam spe nuptiarum regiarum in Macedoniam asportat, & Arato curat venenum præberi; quo mente motus est: ipse paullo post ad Elim à Romanis vincitur, ubi in magno periculo fuit, ne caperetur. Postea vero pacem cum illis fecit: nihilominus tamen postea, contra fœdus initum, vastat fines urbium Romanis societate junctarum, mittitque Sopatrum purpuratum ex suis cum quatuor millibus militum Carthaginiensibus præsidio. Hæc cum conquesti socii essent, legati in Græciam mittuntur, ad inspiciendas res sociorum. *Livius.*

7. Tandem cum Philippus, turbulenti ingenii homo, quiescere non posset, sed omnem Græciam turbaret, omniaque cædibus impleret; Romani bellum ei decernunt, & Legiones cum T. Flaminio Consule in Macedoniam mittunt, à quo Philippus victus pacem petiit, omnibusque Græciæ civitatibus amissis, solam Macedoniam & nomen regium retinuit. Et sic Græciæ civitatibus pax & libertas restituta est. *Livius.*

8. Denique Philippus duos habebat filios, Demetrium, modestum Adolescentem, & Persea nothum. Cum autem Perseus animadverteret, Demetrium in majori gratio esse apud patrem, infensus ei factus, cum apud patrem fictis literis suspectum reddidit, quasi ipse regnum affectaret: Ideoque à patre irato Demetrius insons jussus est interfici. *Livius.*

III. EGRESSVS.

Verum pater, paullo post innocentia ejus cognita, tantum animo dolorem concepit, ut morbo ex animi ægritudine contracto misere periret; Græciæ turbator, regni Macedonici eversor, & suæ stirpis exstinctor. *Livius lib.* 10. *Decad.* IV. Regnavit annos 42.

VSVS I.

Nomen Philippi apud Macedonia reges fatale fuit. Nam *Philippus primus* Rex Macedoniæ, pater Alexandri M., regnum Macedonicum instauravit: *Philippus penultimus* Persei pater, illud ad ruinam inclinavit: uti patet ex versibus Sibyllæ quæ extant in *Achaicis Pausania*, quos *Philippus Melanchthon* ita vertit:

In Macedum populis clarissima regna tenebunt,
Archiva de stirpe, bonum, damnumque, PHILIPPI.
Horum qui prior est, gentes urbesque domabit,
Sed Veteris regni perdet decus omne Secundus,
A populis victus, quos mittent Vesper & Ortus.

VSVS II.

Præcipuum Regum & Principum munus est, ut judicia legitima instituant, & populum recte judicent. Quod ut fiat, *tria* observare debent.

1. *In* ORTV, *utramque partem audiant:* idque juxta Dei mandatum. *Deuter.* 1. *v.* 16. Præcepi judicibus vestris, dicens: *Audite illos*, & quod justum est *judicate. v.* 17, sicut parvum, ita magnum audietis.

2. *In* PROGRESSV; *Causas ad se delatas examinent, & veritatem diligenter investigent. Deuter.* 17. *v.* 4. Quod renunciatum tibi fuerit atque audieris, diligenter inquires, anne res illa vera & certa sit. *Iob.* 29. *v.* 16. Causam quam non noveram, diligentissime investigabam.

3. *In*

3. *In* EGRESSV: *sententiam latam exequantur.* Exequutio namque est finis sententiæ latæ. Idcirco enim sententia pronunciatur, & promulgatur, ut nempe bonis cedat in bonum, & malis in malum. *Rom.* 13. 3. 4. Et hoc scriptura vocat judicium & justitiam facere. Ita Rex David laudatur, quod fecerit judicium & justitiam omni populo. 2. *Sam.* 8. *v.* 15.

Contra autem Philippus Rex Macedoniæ regio suo munere recte functus non est, difficilis & morosus in audiendis subditorum suorum querelis fuit. Quod ipsum mulier quædam ei recte objecit. Monebat namque vere, dignitatem imperandi & regiam deponere debere: eaque indignos, qui nollent munus præcipuum, ob quod instituti sunt, exsequi. *Petr. Gregor. Tholosan. lib.* 6. *de Republ. c.* 6. *pag.* 320. 321. *&* 322.

VSVS III.

In aulis Regum & Principum plerumque duum generum homines reperiuntur.

Priores sunt ADVLATORES, qui naturas, ingenia & mores Dominorum suorum observantes, ad nutum eorum se accommodant. Si illi aiunt, hi quoque aiunt; si negant illi, negant quoque hi. *Posteriores* vero sunt VERONENSES, qui sunt veritatis & honestatis amantes, suisque Dominis moderata & tuta suggerunt consilia.

Exemplum.

Ita in aula *Philippi Regis Macedoniæ* diversi ingenii & indolis Consiliarii erant, nempe DEMETRIVS & ARATVS.

DEMETRIVS norat artem assentandi Domino. Is cum intelligeret Regem adspirare ad Imperium Orbis terrarum, impulit eum, ut occuparet Græciam & Italiam. Intulit itaque bellum Atheniensibus. Hi contra Philippum attrahunt Romanos, qui metuentes audaciam & potentiam Philippi, cum antea eum odissent, cum ob fœdus cum Hannibale & Carthaginensibus, tum quod compererant eum meditari bellum inferre Italiæ: succurrunt Atheniensibus, & victo Philippo Macedoniam occupant.

Alter in aula Philippi ARATVS Sicyonius erat, qui reprehendebat libidines & sævitiam Philippi, quod solebat in conviviis hospitibus præbere venena, dixitque ad Philippum: *Regi* FIDE & BENEVOLENTIA *nihil esse firmius, nihil tutius.* Hunc sustulit Philippus veneno. Ex eo cum Aratus decumberet, & moriturus vomeret atrum sanguinem, dixit ad amicos: Ταῦτα ἐστὶν ἐπίχειρα τυραννικῆς φιλίας. h. e. Hæc sunt præmia tyrannicæ amicitiæ.

XVI. PERSEVS.

I. ORTVS.

PERSEVS erat filius naturalis PHILIPPI II penultimi Macedoniæ Regis.

II. PROGRESSVS.

1. Regni occupatio.

Fraude ad regnum pervenit. Nam infensus virtuti fratris sui Demetrii, ex legitimo conjugio natu minoris, quem verebatur, se posthabito regni fore hæredem, confictis criminibus eum apud Patrem Philippum Macedonum regum accusat parricidii & affectati regni. Pater fidem habens mendaciis, dolo insontem filium interfici curat. Apud Didam enim Pæoniæ præfectum, qui à Perseo instructus, amicum se Demetrii simulabat, ad cœnam vocatus, venenum in ea datum hausit, poculo epoto, extemplo sensit, & mox coortis doloribus, relicto convivio, cum in cubiculum recepisset sese, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris, ac Didæ scelus incusans, torquebatur. Intromissi deinde Thyrsis quidam, Stuberæus & Berreus Alexander, injectis tapetibus in caput faucesque, spiritum intercluserunt. Ita innocens adolescens, cum in eo ne simplici quidem genere mortis contenti inimici fuissent, interficitur. Livius lib. 10. Dec. 4.

AXIOMA I.

Spurii ex adulteriis, aut damnato coitu prognati, plerumque sunt mali, inquieti, & turbulenti.

EXEMPLA.

1. *Ismaël* ex ancilla natus persequebatur filium legitimum Isaacum, Saræ liberæ filium. Vnde Deus Abrahamo mandavit: Ejice ancillam, & filium ejus. *Gen.* 21. *v.* 10. 12.

2. *Abimelechus* filius spurius Gedeonis (qui cognomento Ierubaal dictus est) 70 fratres filios patris legitimos, ut regnaret solus, super unam petram trucidavit, excepto Iotham natu minimo. *Iudic.* 9.

AXIOMA II.

Simultates inter fratres & consanguineos sunt omnium gravissimæ, adeoque immanes.

Nullum quidem ad tuendum imperium concordia fratrum fortius vinculum, quod natura ipsa connexuit; & tamen videmus illud sæpissime sæva libidine regnandi rumpi, & ad mutuam perniciem belluina prorsus ferocia fratres in se ipsos insurgere, divina prorsus & humana omnia violare jura, & contaminare sacra, quam regnandi cupiditatibus cedere.

Exempla.

1. *Cainus* odii & invidiæ stimulis agitatus Abelem fratrem suum occidit. *Gen.* 4.

2. *Esavus* ob præreptam sibi benedictionem tanto erga fratrem suum Iacobum flagravit odio, ut de eo interficiendo consilia iniret. *Genes.* 27.

3. *Iosephum*, quod patri esset reliquis carior, tam immani odio prosequebantur *fratres*, ut clam eum in foveam præcipitarent, deinde ex fovea extractum Ismaëlitis venderent. *Genes.* 37.

4. *Ioramus* filius Iosaphati primogenitus loco patris regnabat, cumque regnum suum confirmasset, sex fratres suos uterinos, & non paucos de Principibus populi Iuda gladio interfecit, instigante Athalia conjuge, Achabi filia. 2. *Paral.* 21. *v.* 2. 3. 4.

II. Regni administratio.

I. *Perseus* regnum, quod scelere acquisiverat, scelerate quoque variis vitiis coopertus administravit. Cum enim familiarum illustrium & insontium cæde delectaretur, & ambitione atque elatione animi turgidus omnes contemneret, accedente avaritia quoque, ex eo statim mutatus, crudelis, & præceps in omnes, nec ei sanum, nec prudens postea quicquam fuit. Et cum antea consilio & ratione multum valuisset, & audacissimus in pugnis fuisset, subito & præter exspectationem ad timiditatem & stultitiam se convertit, & levis & mutabilis repente, atque ineptus adversus omnes esse cœpit, fortuna eum relinquere incipiente, h. e. (ut nos Theologice & Christiane interpretamur,) illo Deum iratum & vindicem scelerum habente, ut multos videre est, mutatione progrediente, solito imprudentiores factos; sicut *Plutarchus*, *Livius*, & *Suidas* in historiis suis tradiderunt.

II. *Perseus* contra Romanos bellum apparans, cum Græcarum civitatum sollicitatis animis, inprimis Achæorum gentis conciliandæ sibi viam quæreret, literas ad Achæos scripsit. Illis recitatis, & plerisque benigne & moderate scriptas esse censentibus: CALLICRATES, ex eis, qui in eo vertisalutem gentis crederent, si cum Romanis inviolatum fœdus servaretur: Parva, (inquit) aut mediocris res, Achæi, quibusdam videtur agi: Ego maxime gravissimam omnium, non agique tantum arbitror, sed quodammodo actam esse. Quis enim non videt, viam regiæ societatis quæri, qua Romanorum fœdus, quo omnia nostra continentur, violetur? De regia igitur societate ineunda, ne cogitandum quidem aut tractandum esse judico: Quandoquidem non modo fidem inviolatam tueri oportet, sed etiam ab omni suspicione remotam. Hisce & multis aliis rationibus *Callicrates* Romanæ societatis, & publicæ fidei causam agens, impedivit quominus de *Persei* amicitia accipienda decretum fieret; Et pervicit, ut Achæi Romanam societatem unam tum in terris, vel viribus, vel fide stabilem, foventes, ne legatos quidem aut nuncios Regis admitterent, per quos aliquorum ex ipsis animi sollicitarentur, ne ea res fidem suam Romanis suspectam redderet. Huic consilio suffragatur præclarum hoc *M. Antonini Cæsaris* elogium: *Nihil gravius & calamitosius esse, quam fidem nullam in hominibus esse; eamque violari ab amico, sine qua nulla amicitia, nulla virtus tuta esse possit. Antimachiavellus pag.* 609. 610.

III. Senatus Romanus huic *Perseo* regnum initio confirmavit, cum legatos Romam mitteret, per quos regni confirmationem petiit: Sed cum Romanis se opponeret, illi Consulem *P. Æmylium* Ducem belli creant, qui Macedones vicit, & Persea cum filiis, *Alexandro* & *Philippo*, in pugna ad Pidnam captum, Romam ad triumphum duxit.

Hac pugna regnum Macedoniæ translatum est ad Romanos, quam præcessit eclipsis Lunæ, ea nocte, quæ antecessit diem quartum Septembris. *Livius*.

NOTA.

Hujus victoriæ mentio quoque fit 1. *Macc.* 8. *vers.* 1. & 4. Audiens vero Iudas Dux Romanorum, ut superaverant PHILIPPUM (Regem Macedoniæ XV,) & PERSEUM Macedonum Regem (XVI,) & quî extulerant se in ipsos, ut eos contrivissent bello, & superassent eos: *vers.* 17. misit Legatos Romam ad constituendam cum ipsis amicitiam & societatem.

IV.

Perseus victus à *Paullo Æmylio*, cum vivus venisset in manus Consulis, supplex ad genua ejus provolutus, tantas edidit animi abjecti significationes, ut Consul iratus eum repulerit. Nam *Perseus*

antea aliquot prœliis Romanos exercitus vicerat, & victoriis insolenter usus fuerat

AXIOMA I.

Mutationem fortunæ sequitur plerunque animi mutatio, & mentis perturbatio, error in consiliis, & in corde trepidatio.

Exemplum elegans habemus in *Perseo*. Hic in rebus secundis erat inflatus, in rebus vero adversis trepidus & perturbatus. Vnde P. *Æmylius* Consul, eo devicto, suos hisce emphaticis verbis alloquebatur: *Exemplum insigne cernitis mutationis rerum humanarum. Vobis hæc præcipue dico, juvenes. Ideo in rebus secundis nihil in quenquam superbe ac violenter consulere decet, nec præsenti credere fortunæ, cum quid vesper ferat, incertum sit. Livius.*

NOTA.

Hæc verba P. *Æmylio* congruunt cum *Adagio* illo, quod exstat apud *Sirac. c. 18. v. 30.* Ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας μεταβάλλει καιρός. A mane usque ad vesperam immutabitur tempus. Es kan vor abends wol anders werden / weder es am morgen war. Item *Prov. 27. v. 1.* Ne glorieris de die crastino; quia nescis, quid paritura sit dies (præsens). Pertinet huc quoque gnome Liviana, quæ talis est; Quid quæque nox aut dies ferat, incertum est. puncto sæpe temporis maxima rerum momenta vertuntur. Huic affinis est *versus* venustissimus *Ferdinandi I. Imperatoris.*

Accidit in puncto, quod non speratur in anno.

Et contra:

Perditur in puncto, quod non reparatur in anno.

AXIOMA II.

Heroici atque insignes belli Duces plerunque gloriam & celebre nomen pluris fecerunt quam opes, spolia, & prædas hostiles.

EXEMPLA.

I. Cum PERSEVS Rex captus coram *P. Æmylio* in faciem concideret, manibusque genua Æmylii tangeret, vocesque & deprecationes homine ingenuo indignas proferret, eas ne audire quidem dignatus Æmylius, tristi eum vultu in hæc verba compellavit: Quid, ô miser, hæc agis, quibus crimine tuarum calamitatum fortunam liberas, & ostendis, non immerito hæc tibi accidisse, teque non præsenti, sed priori conditione indignum fuisse? Quid victoriæ meæ laudem imminuis, demonstrans, te non alti animi virum, neque dignum fuisse, quem Romani adversarium suum haberent? Virtus profecto hominis adversa patientis, etiam apud hostes magnam sui verecundiam excitat: timiditatem, etiamsi fortunata sit, Romani inhonestam censent. *Plutarchus in vita P. Æmylii.*

II. Ita quoque *Tamerlanes* Scytharum Princeps, gloriam magis quam spolia sectatus est, ut in oratione ejus, ad captum *Bajazetem* Turcarum Tyrannum habita, constat. Ita enim captivum suum, muliebriter adversam fortunam deplorantem, inter alia compellat. Valeant aurum, valeant universa spolia, magnæ divitiæ tuæ undecunque collectæ, quando abest gloria, quam equidem exspectabam. Hæc oratio adjuncta Manuelis Imperatoris præcepti ad Iohannem filium ante aliquot annos opera *Leonclavii* edita est.

III. Sic aiunt, *Themistoclem*, cum aliquando post victoriam ad mare visendi cadavera gratia accessisset, ac torques armillasque passim disjectas videret, ipsum quidem præteriisse, sed amico, qui sequebatur, dixisse: *Collige tu tibi. Nam tu Themistocles non es.*

V.

Captus, ab omnibus est desertus. Quia nulla fides unquam miseros elegit amicos; dicebat Photinus. Illud expertus est Perseus. Cum enim ipse esset captus, Rhodii palam edixerunt, ne quid à quoquam civium in gratiam *Persei* Regis, quicum societate & amicitia conjunctissimi fuerant, diceretur fieretve, subjecta capitali pœna.

VI.

P. Æmylius de *Perseo* victo Romæ triumphum per triduum egit. Eum triumphum ita describit *Plutarchus*, ut & inde triumphandi ratio peti possit, & nihil apud ullum authorem veterem de Triumphis simile legatur. Ductus est ante currum Rex *Perseus* una cum duobus filiis suis. *Plutarchus.*

III. EGRESSVS.

Post triumphum *Perseus* perpetuo carceri mancipatus est, in quo etiam miserabiliter periit. Cum autem Albæ in custodia decessisset, Senatus Romanus Quæstorem misit, qui eum publico funere efferret, ne reliquias regias jacere inhonoratas pateretur. *Valer. Maximus lib. 5. c. 1.*

Filius *vero ejus* Scriba *populi Romani factus est.*

Regnavit annos 11, & regnum Macedoniæ cum eo est finitum à morte Alexandri M. 156.

VSVS.

Fortunæ instabiles sunt vices, & repentinæ commutationes. Ælianus de varia Hist. l. 4.

Hinc veteres pictores, sapienter, ut instabilitatem

tem fortunæ ostenderent, eam in PILA sedentem pingebant, non Deam aliquam, quæ nusquam est, significantes, sed mutationem conditionis humanæ, & varios rerum eventus. *Franciscus Patric. lib.1. de Regno, Tit. 12. pag. 55.*

DYNASTIA SECUNDA.

De Regibus Asiæ Minoris, sive Aquilonis.

ANTIGONUS, & DEMETRIUS POLIORCETES.

I. ORTUS.

Antigonus fuit filius nothus *Philippi regis Macedonia*, ac inter Duces virtute antecelluit, sicut rerum gestarum ejus magnitudo ostendit, ipse etiam in edictis patrem nominavit Philippum.

Demetrius fuit hujus Antigoni filius. vid. Dynastiam primam.

II. PROGRESSUS.

I.

Antigonus initio in concilio principum Dux Lyciæ Pamphyliæ & Phrygiæ Majoris constituitur. Nam Babylone post defunctum Alexandrum consilia instituuntur de administrando regno, in quo tandem concluditur ut *Philippo Aridæo* fratri Alexandri M., cui tamen sana mens non constabat, tutor adderetur *Perdiccas*, & reliquis Ducibus provinciæ regni administrandæ darentur; *Ptolemæo Lagi* datur Ægyptus, *Pithoni* Media, *Eumeni* Paphlagonia, Cappadocia & vicinæ, *Cassandro* Caria, *Meleagro* Lydia, *Leonnato* Phrygia ad Hellespontum, *Lysimacho* Thracia, *Antipatro* Macedonia, & aliæ regiones ad Caucasum aliis.

II.

Antigonus cum Antipatro, Cratero, & Ptolemæo Lagi fœdus iniit, contra Perdiccam ad Monarchiam aspirantem. Quo in Ægypto à militibus suis obtruncato, & Antipatro mortuo, Asiam Minorem occupavit. *Diodorus Siculus lib. 18.*

III.

Deinde in Syriam profectus, Babylonem Seleuco eripuit, tantumque ei terrorem incussit, ut ipse deserto regno, ad Ptolemæum Lagi in Ægyptum confugeret. Antigonus, cum monitus esset à Chaldæis, futurum ut à Seleuco interficeretur, & Seleucus totam Asiam occuparet, mittit qui eum ex fuga retraherent. Sed ipse jam ad Ptolemæum pervenerat, cui persuasit ut bellum contra Antigonum susciperet. *Diodorus Siculus lib. 19.*

Ptolemæus igitur *Seleuci* patrocinium suscipiens bellum Antigono intulit. Antigonus, cum in pluribus regni partibus oppugnaretur, filium Demetrium tantum 22 annos natum exercitui præficit, & in Syria contra Ptolemæum relinquit: ubi vero in Ciliciam movet, ibi fere nivibus obruitur.

Demetrius parat se ad confligendum, sed imperite, cum ex altera parte essent Duces veterani Seleucus & Ptolemæus, & milites similiter veterani: ipse vero esset juvenis belli non satis peritus, vincitur. Ergo Demetrius & castra amittit, cui tamen Ptolemæus supellectilem amissam remittit, & Seleucum ad occupandam Babylonem dimittit. Seleucus cum prope Babylonem venisset, etsi paucissimis equitibus comitatus esset, tamen recipitur, quia olim per quadriennium ipsis humanissime præfuisset; Ptolemæus cum totam fere Syriam occupasset, Demetrium plane pellere conatur, sed hic cum aperta vi non posset, noctu ejus exercitum obruit, & cladem ante annum acceptum regerit: qua de re Pater Antigonus certior factus, exercitum fortissimum adducit: cui Ptolemæus impar Ioppen, Samariam & Gazam destruit, & in Ægyptum redit. Quo facto Antigonus totam Syriam recipit, Ptolemæus vero exercitum in Ciliciam mittit; cui Antigonus opponit filium Demetrium, qui multa feliciter gerit, & Duces Ptolemæi ex Cilicia ejicit. *Diodorus Siculus l. 20.*

Tandem etiam in Cypro prœlio navali cum ipso Ptolemæo congressus, ipsum vincit, inque Ægyptum ire compellit. *Antigonus* de hac victoria navali certior factus, diadema sibi sumit, & Regem se atque filium appellat: Quod etiam facit *Ptolemæus* in Ægypto, ne de possessione regni desperasse videretur. Horum exemplum sequuntur etiam *Seleucus, Lysimachus, & Cassander. Diodorus Siculus ibid.*

III. EGRESSUS.

Posthæc *Lysimachus, Seleucus, Ptolemæus, & Cassander*, adunatis viribus *Antigonum & Demetrium* bello petunt. Qui haud territi copias suas contra conjuratos educunt. Demetrius in dextro cornu regibus oppositus, hostes quidem egregie vincit, sed nimium insequendo victos, ab acie excluditur, cum Seleucus elephantos opposuisset. Pater vero Antigonus jam octogenarius ab hostibus circumdatur:

& multis jaculis ſaucius occiditur. Demetrius itaque aſſumta parte exercitus, quinque millibus peditum, & quatuor millibus equitum, ex Aſia in Cyprum aufugit. Atque ita *Demetrius Aſia* exuitur, & Regnum Aſiæ ad Seleucidas jure belli tranſiit, & cum Syria conjunctum fuit. De Demetrii hiſtoria plura vide *Dynaſt.* 1. §. 5.

VSVS.

Antigoni virtutes.

1. *Conſtantia* & *Animi fortitudo*. De qua *Plutarchus in Moralibus* ita ſcribit pag. 246. Antigonus Rex, audita morte filii ſui Alcionei, qui in prœlio cecidiſſet, conſtanti animo in nuncios calamitatis intuens, paululumque vocem moratus, & vultu ad mœſtitiam compoſito: ô Alcioneu, inquit, citius opinione noſtra occubuiſti, adeo ſecure in hoſtes irruens, & neque tuæ ſalutis, neque noſtrarum admonitionum curam habens. Addit *Plutarchus*, hoſce quidem viros (nempe Antigonum & alios, quos ibi numerat,) nemo non admiratur ob animi magnitudinem, atque prædicat; imitari autem facta eorum, ob imbecillitatem male inſtituti animi, non poſſunt.

II. *Modeſtia*. Cum Hermodotus eum in poëmate SOLIS FILIVM appellaſſet: Diverſum, inquit, novit, qui matulam mihi affert. *Plutarchus Moral. p.* 335.

III. *Iuſtitia*. Dicente quodam, omnia honeſta & juſta eſſe Regibus, ſubjecit Antigonus: Omnino Barbarorum quidem Regibus, nobis ſola honeſta pro honeſtis, ſola juſta pro juſtis, ſunt habenda.

Cauſam in judicio habebat Marſyas frater, petebatque ut de ea domi cognoſceretur: Sed Antigonus, ſi culpa inquit, vacamus, diſceptetur in foro & cunctis auſcultantibus. *Plutarchus ibid. p.* 336.

IV. *Patientia*. Hyeme aliquando caſtra loco neceſſariarum rerum copia deſtituto poſuerat, neceſſitate jubente. Ibi cum milites, neſcientes in propinquo eſſe, maledicerent ipſi, tentorium baculo dimovens, infortunium, ait, habebitis, niſi longius hinc digreſſi me conviciis proſcindatis. *Plutarch. ib.*

V. *Vrbanitas*. Ariſtodemo uni de amicis, ſed qui coqui filius eſſe credebatur, conſulenti, ut ſumtuum minus faceret, munificentiamque contraheret: Tui, inquit, Ariſtodeme, ſermones cinctum culinarium redolent. *Plutarchus ibid.*

VI. *Sapientia*. Antigonus filio ſubditis violentius utenti: *An ignoras*, inquit, *ô fili*, *Regnum noſtrum haud* fere aliud eſſe, quam ſplendidam ſervitutem? *Ælian. l. 2. variarum Hiſt.*

REGVLA.

Recte *Cicero* inquit: Qui ſe metui volent, à quibus metuuntur, eoſdem etiam ipſi metuant neceſſum eſt. Quare neque exercitus, neque Theſauri, præſidia regni ſunt: verum amici, quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide parantur, ut eſt in commonefactione morientis Micipſæ. Vide *Saluſtium*.

DYNASTIA TERTIA.

De Regibus ÆGYPTI, vel Auſtri, qui LAGIDÆ ſunt dicti.

I. PTOLOMÆVS LAGI.

I. ORTVS.

1. PATER ipſius fuit LAGVS Macedo.

2. MATER ejus fuit ARSINOE, Philippi Regis Macedoniæ concubina, quam ipſe in uxorem duxit, atque ex ea hunc Ptolemæum ſuſcepit.

III. NOMEN. Dictus fuit PTOLEMÆVS, cognomento LAGI, (ſcilicet Filius.) *Ptolemæus*, Πτολεμαῖος, h.e. bellicoſus, à πτόλεμος vel πόλεμος, bellum. Et πτολεμίζειν, vel πτολεμεῖν, bellare ſignificat, vel תלמי *Tholmai*, porca, Erd-ſcholle. תלם porca, eſt terra inter duos ſulcos elata. Fuit commune nomen Regum Ægyptiorum. Nam omnes reliqui Ægypti Reges ab eo dicti ſunt PTOLOMÆI, & LAGIDÆ.

REGVLA.

Apud multas nationes antiquitus uſitatum fuit, ut ſubditi Reges ſuos ex proprio vel Regis, vel Principis alicujus inſignis, vel rei amabilis & deſiderabilis nomine vocarent, quod poſtea in ſucceſſores propter ſingularem aliquam præſtantiam aut memoriam propagabatur.

VEL ITA:

Olim apud multas antiones in uſu fuit, ut à primo Rege reliqui ſucceſſores denominarentur.

I. EXEMPLA BIBLICA.

1. *Ægyptii* olim Reges ſuos communi cognomine PHARAONES appellabant, propter dignitatem atque officii ſui eminentiam. Nam פרעה veteri Ægyptiorum lingua Regem notat; teſte *Ioſepho l. 8. Antiq. Iudaic. c.* 6. Hoc cognomen Ægyptiorum

rum Reges longo tempore gesserunt: uti videre est ex *Gen. c.* 12. *v.* 15, 16, 17. *c.* 37. *v.* 26. *c.* 39. *v.* 1. *c.* 41. *v.* 1. *c.* 42. *v.* 15. *c.* 44. *v.* 18. *c.* 45. 6, 7. *Exod.* 1. *v.* 11, 19, 22. *c.* 2. *v.* 5. *c.* 3. *v.* 9. 1 *Sam.* 2. *v.* 27. *c.* 6. *v.* 6. *Psalm.* 135. *vers.* 9. 136. *vers.* 15. *Iesai.* 19. *vers.* 11.

Post mortem Alexandri primus Rex fuit PTOLEMÆUS LAGI. Ab hoc, cum Rex laudabilis esset, omnes Ægypti Reges, nempe XI successores ejus Ptolemæi, item à cognomine ejus LAGIDÆ appellati, & nomen Pharaonis evanuit. Hujus nominis *Ptolemai* fit mentio 1 *Maccab.* 1. *v.* 19. *cap.* 3. *v.* 38. *c.* 10. *v.* 51, 55, 57. *c.* 11. *v.* 22, 24. *cap.* 12. *vers.* 45. *cap.* 13. *vers.* 12. 2 *Maccab.* 13. *vers.* 25.

Hodierno die, pôstquam Arabes Ægyptum subegerunt, Turcarum Reges *Ottomanni*, ab *Ottomanno* I vocantur, & iidem à dominio vel potestate etiam *Sultani* appellantur.

II. *Persæ* Reges suos nominarunt AHASVEROS. Quo nomine *tres* Reges Persarum insigniti leguntur. *Primus* est *Astyages*, Rex Medorum, Pater Darii Medi. *Daniel.* 9. *v.* 1. *Alter* est *Cambyses* II, Rex Persarum, Cyri filius, qui ædificationem templi prohibuit. *Esdr.* 4. 6. *Tertius* est *maritus Esther*, qui fuit *Artaxerxes Longimanus* V Rex Persarum. *Esdr.* 1. *v.* 1. Ita *Darii* Medi pater proprio nomine ASTYAGES, & cognomine *Achasuerus*, vel *Cyaxares* est dictus. Nam *Cyaxares* idem est quod *Ahasuerus*, & magnum Principem significat. Vide plura de hisce Nominibus in Monarchia nostra secunda, in Histor. Darii Medi c. 1. §. 1. & 5.

Item appellabant Reges suos *Artaxerxes*, & *Artachsasta*, *Esdr.* 7. *v.* 1, 12. *Nehem.* 2. *v.* 1. *c.* 5, *v.* 14. *c.* 13. *v.* 6. *Diodorus Siculus l.* 15. Vide Monarchiam II, in Histor. Artaxerxis Longimani, Monarchæ V. §. 4.

III. *Reges Syriæ* vocabantur ANTIOCHI. 1 *Maccab.* 1. *v.* 11. *c.* 2. *v.* 15. *c.* 3. *v.* 27, 33. *c.* 6. *v.* 1. *c.* 7. *v.* 2. *c.* 8. *v.* 6.

IV. Reges *Tyri* vocabantur חירם HIRAM. 2 *Sam.* 5. *v.* 11. 1 *Reg.* 5. *v.* 1. 1. *Paral.* 15. *v.* 1.

V. *Amalekitarum* Reges dicebantur אגג. *Numer.* 24. *v.* 7. 1 *Sam.* 15. *v.* 8.

VI. *Philistæorum* Reges dicebantur ABIMELECH. *Genes.* 20. *vers.* 2. *cap.* 21, 22. *cap.* 26. *vers.* 1. Quod nomen etiam Gentium Regibus familiare fuit, sicut Philippus Beroaldus in principio Commentarior. Suetonii Tranquilli scribit. Reges Gentium alienigenarum, inquit, vocantur Abimelech. P. Gregor. Tholos. lib. 6. de Republ. cap. 14, 16. Origo autem hujus Nominis *gemina* constitui potest.

1. Προσωπικὴ, ita ut dicatur à Rege aliquo excellenti atque eximio translatum, inque posteros Reges propagatum esse.

2. Πραγματικὴ, h.e. à re ipsa. אבימלך *Abimelech* enim idem est atque Pater Rex, ac proinde propter vocis gratiositatem & amabilitatem commune Regum Gentium alienigenarum nomen est factum. Ebræi enim vocem patrem אב, Chaldæi & Syri אבי, Arabice אב, Eb, ab effectu & propensione in filios, à rad. אבה voluit, declaravit, propenso animo fuit, delectatus fuit, deducunt.

NOTA.

Quod autem ABIMELECH nudum Regum Philistæorum cognomen fuerit, inde probari potest. Quia ille Rex Philistæorum, qui tempore Davidis regnabat, nomine proprio vocabatur אכיש ACHIS, coram quo David insaniam simulabat. 1 *Sam.* 21. *v.* 10. & cognomine vocabatur *Abimelech. Psalm.* 34. *v.* 1.

2. EXEMPLA PROFANA.

1. *Atheniensium Reges* vocabantur à *Cecrope*, primo Rege, CECROPIDÆ; & postea ab *Erechtæo* Rege sexto, ERECHTEIDÆ.

2. *Corinthiorum Reges* olim à *Cypselo*, qui Bacchidas è Corintho expulerat, & maximis beneficiis subditos suos affecerat, CYPSELIDÆ vocabantur. *Herodotus*, *Strabo*.

3. *Epirotarum* atque *Molossorum* Reges, à *Pyrrho*, PYRRHIDÆ nominabantur. *Plutarchus in vita Pyrrhi*.

4. *Indorum* Reges singuli dicebantur TAXILES, sicut *Curtius l.* 8. de rebus gestis Alexandri Magni scribit.

5. *Reginæ in Meroë* olim *Candaces* dicebantur, à prima ejus nominis regina. *Plinius lib.* 6. *c.* 29.

6. *Romani Impp.* à Caio Iulio Cæsare appellabantur *Cæsares*, & Imperatores, & ab Octaviano Augusto, *Augusti*, Σεβαστοὶ, h. e. honore sanctissimi & dignissimi. Germani vocant: Mehrer des Reichs.

7. *Danorum Reges* olim vocabantur *Skyoldungi*, à celeberrimo Rege Daniæ Skyoldo, Regis Lotheri filio; sicut *Albertus Crantzius lib.* 1. *c.* 5. & *Saxo Gramm. in principio Histor. Danicæ* testantur.

II. PROGRESSUS.

I. ACTA POLITICA.

I.

Hic Ptolemæus initio gregarius miles fuit: sed ob fidem Philippo præstitam, ab Alexandro M. inter custodes corporis regios receptus est.

REGULA.

Multi ex statu humili in sublimem exaltati sunt à Deo.

Sicut *David* inquit *Psalm.* 113. *v.* 5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat? humilia respicit in cœlo & in terra. *v.* 6. Erigens de pulvere inopem, & de stercore pauperem. *v.* 7. ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. *Psalm.* 75. *vers.* 7. Deus judex est, qui hunc humiliat & hunc exaltat. *Ezech.* 17. *v.* 24. inquit Iehova: Scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltavi lignum humile, & siccavi lignum viride, & frondere feci lignum aridum: Ego Dominus loquutus sum, & feci.

Exempla.

1. *Iosephus Patriarcha* ex infimo miseriæ gradu ad summum honoris fastigium conscendit. Nam cum ipse 17 annorum adolescens esset, à fratribus suis, Ismaëlitis venditus est, à quibus in Ægyptum abductus & 20 argenteis venditus est. *Genes.* 37. *vers.* 28.

2. *Saul* filius Kis, primus Rex Israël, minimus è tribu Benjamin, asinas Patris sui quærens amplissimum Regnum invenit. 1 *Sam.* 9. *vers.* 3, 21. 1 *Sam.* 10. *v.* 1. *Nazianz.* elegantissime ait; *in Orat. funeb. in Basil.* Saul asinos paternos investigans, regno potitus, accessorium ipso instituto negotio majus nactus.

3. DAVID *Filius* Iesse natu minimus, ex Pastore ovium, & cantore, Rex factus est. Davidi pro pedo & plectro corona, & sceptrum offertur ab eo, qui de pulvere erigit pauperem, & collocat eum cum Principibus populi sui, ut idem canit *Ps.* 113. *vers.* 6, 7.

Ille ego qui quondam caula, post arbiter aula:
Proque pedo vili regia sceptra gero.

Unde ipse David ait *Psalmo* 4. *v.* 4. DEUS mirabiliter ducit sanctum suum.

PARÆNESIS.

Hic autem quilibet cogitet, qui à Deo in statum sublimiorem exaltatus est, ut in universa vita sua modeste sese gerat, & cogitet cum Iosepho: Ego sum SUB DEO. *Gen.* 50. *v.* 19. Pulchrum *Epigramma Ausonii:*

Fortunam reverenter habe, quicunque repente
Dives ab exili progrediere loco.

II.

Ptolemæus, cum apud Brachmannos venenata sagitta lethaliter vulneratus esset, Regis curam in se converterat, qui & prælio & sollicitudine fatigatus, cum illi assideret, lectum, in quo ille acquiesceret, inferri jussit: in quem ut se recipit, protinus altior insequutus est somnus. Ibi vidit Alexander M. Rex Macedoniæ dormiens, quasi Draco herbam quandam ore teneret, & ejus virtutem, naturam atque locum, ubi nasceretur, doceret. Postea surrexit, herbam repertam contrivit, ac vulneri imposuit, dedit etiam potionem inde medicatam, per quam valetudini eum subito restituit. *Diodorus Siculus, Iustinus, Curtius.*

III.

In prima regni divisione Ptolemæus, regni Ægypti gubernator constitutus est. Nam ita scribunt Historici. Babylone, post defunctum Alexandrum, consilia instituunt de administrando regno: & tandem concluditur, ut Philippo Aridæo fratri Alexandri, cui tamen sana mens non constabat, tutor adderetur Perdiccas, & reliquis Ducibus Provinciæ regni administrandæ darentur. Ptolemæo Lagi datur Ægyptus, Pithoni Media, Eumeni Paphlagonia, Cappadocia, & vicinæ: Antigono Lycia, Pamphylia, Phrygia major: Cassandro Caria, Meleagro Lydia, Leonnato Phrygia ad Hellespontum, Lysimacho Thracia, Antipatro Macedonia, & aliæ regiones ad Caucasum aliis. Vide Dynastiam 2. Histor. Antig. §. 2.

II. ACTA BELLICA.

Ptolemæus Lagi *quatuor bella* gessit.

Bellum I, contra Perdiccam.

Perdiccas I Aridæi administrator, sive tutor Monarchiam affectans, bellum contra Ptolemæum parat. Quod ubi Ptolemæus cognovit, se bello à Perdicca petitum iri, ipse quoque omnia ad bellum præparat, & fœdere sibi Antipatrum atque Antigonum jungit. *Diodorus Siculus l.* 18. Perdiccas exercitum suum in Ægyptum traducit, Ptolemæo Lagi regnum erepturus, sed infelici successu. Vide Historiam Perdiccæ §. 3.

Bellum II, contra Syriam & Phœniciam.

Ptolemæus bello liberatus, cum videret, Syriam & Phœniciam commode regno suo adjungi posse, dum omnia omnibus licent, per Nicanorem Ducem pellit Laomedontem præfectum, & Syriæ atque Phœniciæ urbes brevissimo tempore sibi subjicit. *Diodorus Siculus lib.* 18.

Bellum III, contra Antigonum & Demetrium.

De hoc bello vide Histor. Antigoni I, Regis Asiæ Minoris, §. 3.

Bellum IV, contra Palæstinam.

Post hæc Ptolemæus Palæstinam sibi subjicit: inter cætera etiam Ierosolymam, simulans se die Sabbatho sacrificaturum, occupavit, atque Iudæos acerbe tractavit, & inclementer: qua de re Agatarchides apud Iosephum ait; Iudæi dum propter superstitionem die Sabbathi gravantur arma capere, gravem Dominum receperunt: multum tamen postea Ptolemæus Iudæis benefecit, plurimos in Ægyptum transtulit, eosque pari jure cum aliis vivere passus est. *Iosephus*.

III. ACTA OECONOMICA.

Conjugium. Ptolemæus Lagi duas habuit uxores.

Prior fuit *Eurydice*, ex qua natus *Ptolemæus Ceraunus*, Ptolemæi primogenitus.

Posterior fuit *Berenice*, ex qua natus est *Ptolemæus Philadelphus*, qui filiorum Ptolemæi minimus, patri in regno successit, exclusis filiis ex Eurydice natis, idque contra jus gentium: Habuit quoque filias duas, quarum unam Lysimacho, alteram vero filio ejus Agathocli connubio junxit. *Plutarchus*.

III. EGRESSVS.

A. M. 3687. Ptolemæus Lagi moritur, postquam regnasset annos 40.

VSVS.

Laus hujus Regis. 1. Fuit *valde humanus*. Nam hic Ptolemæus apud amicos frequentissime & cœnabat, & dormiebat: quod si aliquando cœnam præberet, rebus illorum utebatur. Accersebat enim scyphos, strata & mensas, ipse præter necessaria possidebat nihil: quin alios locupletes facere regale magis esse dicebat, quam locupletari.

2. *Egregie doctus fuit*. Quia ipse post obitum Alexandri M. ejusdem res gestas descripsit, sicut Arrianus scriptor Græcus, in initio historiarum suarum de expeditione Alexandri M. commemorat: ibidemque fatetur, quod ex prædicto Ptolemæo & quodam Aristobulo, tanquam scriptoribus veridicis & fide dignis, historiam suam desumserit, quippe qui una cum Alexandro M. militaverant, & socii expeditionum ejus fuerant.

NOTA I.

Licet Monarchia Alexandri M. post obitum ejus in quatuor regna sit divisa, nempe in regnum 1. Asiæ Minoris, 2. Macedoniæ, 3. Ægypti, 4. Syriæ: tamen de duobus tantum Regibus in *cap.* 11. *Daniel* vaticinatur, nempe de regno *Lagidarum* & *Seleucidarum*: Quia hæc duo regna Iudææ erant vicina, & in medio eorum sita est Iudæa, versus Austrum habens Ægyptum, & versus Aquilonem Syriam. Quia igitur Iudæa inter Ægyptum, & Syriam in medio sita, duriter quassata est ab utriusque regibus, nempe Ægypti & Syriæ; perinde ac Isthmus inter duo maria interjacens utriusque maris fluctibus utrimque tunditur, sicut D. Hieronymus ait: Idcirco Daniel de istorum duorum regnorum successoribus loquitur, atque per REGEM AVSTRI, Rex Ægypti: per REGEM vero AQVILONIS, Rex Syriæ intelligitur. Quæ observatio plurimum facit ad intelligentiam *c.* 11. *Danielis*. ubi breviter prædicuntur prælia & alia multa, quæ posterioribus temporibus inter Reges Ægypti & Syriæ, atque populum Dei contigerunt, quorum quædam in libris Maccabæorum fusius descripta exstant.

NOTA II.

Dan. c. 11. Vaticinatur de *sex Regibus Ægypti*, & de *octo Regibus Syriæ*.

1. REGES ÆGYPTI hi sunt:

1. *Ptolemæus Lagi filius*, cogn. Soter. De illo agit Daniel cap. 11. v. 5. 2. *Ptolemæus Philadelphus*. v. 5. 3. *Ptolemæus Euergetes*. v. 7. 4. *Ptolemæus Philopator*. v. 10. 5. *Ptolemæus Epiphanes*. v. 13. 6. *Ptolemæus Philometor*. v. 22.

2. REGES SYRIÆ.

1. *Seleucus Nicanor*, vel Nicator. 2. *Antiochus Soter*. 3. *Antiochus Theos*. De hoc agit Daniel c. 11. v. 5. 4. *Seleucus Callinicus*. v. 7. 5. *Seleucus Ceraunus*. v. 10. 6. *Antiochus M.* v. 10. 7. *Seleucus Philopator*. v. 20. 8. *Antiochus Epiphanes*. v. 21.

NOTA III.

Bella inter Lagidas & Seleucidas gesta, *septem* narrantur à Daniele.

1. Inter Ptolemæum Lagi, & Seleucum Nicanorem. *v.* 5.
2. Inter Ptolemæum Philadelphum, & Antiochum Theon. *v.* 6.
3. Inter Ptolemæum Euergetem, & Seleucum Callinicum. *v.* 7, 8, & 9.
4. Inter Ptolemæum Euergetem, & Antiochum Magnum. *v.* 10.
5. Inter Ptolemæum Philopatorem, & Antiochum Magnum. *v.* 11, 12, 13, 14, 15, 16.
6. Inter Ptolemæum Epiphanem, & Antiochum Magnum. *v.* 17, 18, 19. Hic inseritur Seleuci Philopatoris interitus. *v.* 20.
7. Bellum, idque aliquoties renovatum, inter Ptolemæum Philometorem, & Antiochum Epiphanem. *v.* 21. seqq.

NOTA IV.

De hoc Ptolemæo Lagi, *Daniel cap.* 11. *v.* 5. primum vaticinium edit, hisce verbis:

Et confortabitur REX AVSTRI, (& potens evadet Rex Austri.) Per *Regem Austri* intelligitur *Ptolemæus Lagi*, primus Rex Ægypti, post obitum Alexandri M. Hic fuit Rex sapientissimus, doctissimus & fortissimus, (uti Pausanias in

Atticis narrat) tantæque potentiæ, ut Pyrrhum Epirotarum regem expulsum restituerit in regnum, Cyprumque obtinuerit & Phœnicen, ac victo Demetrio filio Antigoni, Seleuco (Nicanori) Regi Syriæ, partem regni sui ablatam reddiderit. Cariam quoque & multas insulas, regiones, & urbes obtinuerit, quam ob causam cognom. SOTER, h. e. Salvator appellatus est, sed *Iosephus l. 12. Antiqu. c. 1.* scribit, eum præter meritum ita fuisse cognominatum, eo quod Hierosolymorum urbem Sabbatho per dolum occupaverit, & magnam Iudæorum multitudinem in Ægyptum abduxerit. Sed postea agnita ipsorum in observanda jurisjurandi fide constantia, multos ex ipsis sacramento devinctos in præsidiis suis posuit, & jure civitatis apud Alexandriam pari cum Macedonibus jure donavit. Qua ejus benevolentia moti plures alii ex Iudæis ultro in Ægyptum commigrarunt.

Et talis fuit *status Ecclesiæ Dei* sub Ptolemæo Lagi Sotere, primo Ægypti rege, post obitum Alexandri M.

II. PTOLEM. PHILADELPHVS.

I. *ORTVS.*

1. *Appellatio.* Ptolemæus dictus est à Ptolemæo Lagi, primo Ægypti Rege. Nam ab hoc omnes Ægypti Reges, qui XI fuerunt, PTOLEMÆI nominati sunt, discrimine inter eos faciente cognomine. Cognomento *Philadelphus* est dictus, quod sororem suam Arsinoën uxorem duxerit.

2. *Generatio. Pater* ejus fuit *Ptolemæus Lagi* qui cognomento Soter dictus est: *Mater* ejus fuit *Berenice*, secunda Ptolemæi Lagi conjunx.

II. *PROGRESSVS.*

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. Educatio.

Ptolemæi primus Præceptor erat *Straton Lampsacenus*, à quo cum salutaria sapientiæ monita hausisset, summopere virorum doctorum conversatione delectatus est, & huic informatori suo gratitudinis ergo 80 talenta donavit. *Diogen. Laërt. l. 5.* Secundus ejus Præceptor fuit *Philetas Cous*, Eleographus ex Insula Coo oriundus, qui fuisse fertur corpusculo adeo tenui, ut necessum fuerit ei ex plumbo pondus pedum plantis adjicere, ne violentia ventorum deturbaretur. De quo Politianus ita scribit:

Nec Cous ad hac non sacra Philetas,
Quanquam est æger, adest, quanquam vestigia lento
Fulta gravat plumbo.

II. Conjugium.

Conjugium ejus fuit incestuosum. Siquidem *Arsinoën* sororem suam in uxorem duxit. Quod factum cum Sotades aculeato dicterio perstringeret, inquiens: Οὐχ εἰς ὁσίην τρυμαλιὰν τὸ κέντρον ὠθεῖς h. e. ne in sanctam rimam trudas aculeum. Ptolemæus excandescens illico mandavit eum in vincula conjici, & postea in mare submergi, ut *Athenæus* & *Plutarchus* scribunt.

AXIOMA.

Hinc videmus, quod apud gentes nonnullas leges quædam promulgatæ fuerint plane impiæ & illicitæ, h. e. quæ legibus tum divinis, tum legi naturæ fuerint contrariæ: Qualis fuit lex illa de incestuosis fratrum & sororum conjunctionibus, quæ viguit apud Ægyptios, Athenienses & Persas. Vide *Systema* nostrum *Polit. p. 354.*

III. Liberi.

Filius quem ex Arsinoë sorore & conjuge suscepit, dictus est *Ptolemæus Euergetes*, regni successor.

Filia fuit *Berenice*, vel *Bernice*, quæ à Patre elocata est Antiocho Theo III Regi Syriæ. *Dan. 11. v. 6.* Verum de hac in historia Antiochi Thei fusius dicemus.

II. *ACTA POLITICA.*

I. TOGATA.

1. *Regni occupatio.* Parens ejus Ptolemæus Lagi eum, neglecto filio primogenito *Ptolemæo Cerauno*, biennio ante obitum regni consortem accepit. Natus namque fuit ex *Berenice*, & filiorum Ptolemæi minimus, atque filii ejus ex Eurydice excludebantur, quod vehementer dissuaserat Demetrius Phalereus, cujus consilii hasce pœnas dedit Demetrius, ut in locum quendam relegaretur, ubi paulo post aspidis morsu periit. *Diogenes Laërtius.*

2. *Regni administratio.* 1. Fuit rex *Doctissimus atque sapientissimus*, qui magna liberalitate studia literarum coluit, atque summopere doctorum virorum conversatione delectatus est. Vnde factum, ut ex omni Græcia viri eruditi Alexandriam confluerent, inter quos enituere *Aratus*, *Apollonius*, *Theocritus*, *Lycophron*, *Nicander*, *Philicus*, *Homerus Iunior*, omnes Poëtæ, qui, quod numero 7 essent, *Pleiades* dicti sunt: fuerunt & alii ibidem viri celebres, ut *Conon*, *Hipparchus*, *Mathematici*, quorum opera liberales artes Alexandriæ excitatæ sunt. Hic Πτολεμαῖος, à Lycophrone propter poësin regi charo, per anagrammatismum dictus est ἀπὸ μέλιτος, à melle, melleus: suasu quoque Demetrii Phalerei (uti Plutarchus refert) commentarios de regno sibi paravit, eosque evolvit diligenter.

AXIOMA.

Principes qui natura ad studia apti sunt, eadem dili-

diligenter excolant, præſertim autem doctrina præſtantiſſimorum Politicorum imbuendi ſunt, qui libri ſine affectu docent, quæ ſequenda, quæ fugienda: uti vere cenſuit nunquam ſatis laudatus Rex *Alphonſus Arragonius*. Dicebat enim, meliores vivis mortuos conſiliarios eſſe, libros intelligens, qui neque metu aut pudore, non gratia aut odio, aliove affectu moti, veritatem ſibi nude ſimpliciterque declararent. quod ipſum veterum quoque monitum fuit. *Marcus* enim *Varro* Cneo Pompeio Conſuli primum deſignato commentarium rogatus dedit, quem Iſagogicum appellavit, de officio Senatus habendi, ut autor eſt *Gellius lib.* 14. *c.*7. Ita quoque *Demetrius Phalereus* Ptolemæum Philadelphum admonuit, ut demortuorum ſapientum libros ſibi compararet, quod, quæ aliquando conſiliarii neque libere admonere, metu pœnæ, vellent, aut etiam ſine periculo aliquo non auderent, de illis in libris eorum abunde & libere ſcriptum eſſet.

II. Fuit *Rex pacificus*. Nam Pyrrhi regis Epirotarum cladibus cognitis, Legatos Romam miſit cum muneribus, & amicitiam cum illis pepigit. *Eutropius, Zonaras, Epitome Livii.*

III. Hic *Ptolemæus* cum aliquando podagra infeſtaretur, & præterea regni negotiis alias obrutus eſſet, proſpiciens in prato otiantes, & ſine ulla cura ludentes Ægyptios, & in arena projectos, in hunc modum exclamavit: Ὦ τάλας ἐγώ, τὸ μηδὲ τούτων ἕνα γενέσθαι! *O miſerum me, qui non unus horum de numero factus ſum!* Quo dicto innuere voluit, privatorum hominum vitam eſſe optimam & quietiſſimam.

IV. *Ptolemæus* Philadelphus tandem perfecit foſſam à Nilo uſque ad mare rubrum; quod fruſtra olim conati fuerant Pharao Necho, & Darius Rex Perſarum. A. M. 3703.

V. Licet hic Ptolemæus Rex laudatiſſimus fuerit, non tamen nævis ſuis caruit. Nam fuit ἰδιογνώμων, & veritatem audire non amavit. Cum enim Arſinoën ſororem ſuam duxiſſet uxorem, Sotades fretus familiaritate regis dixiſſe fertur: Οὐχ εἰς ὁσίαν τρυμαλιὰν τὸ κέντρον ὠθεῖς. Ne in ſanctum foramen trudas aculeum. Hanc monendi παῤῥησίαν Rex adeo indigne tulit, ut plane immemor familiaritatis priſtinæ, Sotadem carceri mancipaverit, & poſtea in mare ſubmergi juſſerit.

AXIOMA.

Παῤῥησία loquendi & libertas monendi, ab aulis exſulat.

Exemplum hoc loco habemus in Ptolemæo Philadelpho, cujus juſſu Sotades ob liberam vocem miſere periit. Idcirco pia & prudens fuit admonitio *Ludovici, Regis Galliæ*, qui cogn. *Sanctus* dictus fuit, ad filium ſucceſſorem in regno, quæ inter alias multas recenſetur a Tilio lib. 2. de rebus Galliæ, talis videlicet. Ita te gerito, ut Confeſſionarii neceſſariique & familiares tui poſſint te libere admonere mali, quod feceris, & docere facta tua. Siquidem natura humana in hiſce rebus, quæ ad voluptatem pertinent, ad id ſæpius inclinatur, quod ſibi detrimento eſſe ſolet, atque id unum profuturum putat, quod ipſa cupit perficere, hincque revera in fraudem inducta, neque quid conducat, ſolertia proſpicere, neque periculis admonita vel modeſtiam animi diſcere, vel ad id, quod decet, redire poteſt.

II. ACTA BELLICA.

Hic Ptolemæus longum & difficile bellum geſſit, cum Antiocho Theo Syriæ Rege, ſed tandem reconciliantur affinitate contracta, cum Antiochus Berenicen Ptolemæi filiam, uxorem duceret. *Iuſtinus*. De hoc fœdere vaticinatur *Daniel cap.* 11. *v.* 6.

III. ACTA ECCLESIASTICA, ET ACADEMICA.

I. Hic Ptolemæus amore ſtudiorum incenſus, Alexandriæ Bibliothecam per univerſum terrarum orbem celebratiſſimam inſtituit, in qua, ut *Aventinus* teſtatur *libro* 1. librorum circiter ſeptingenta millia aſſervabantur. Nec Græcos congeſſiſſe libros ſatis arbitratus, à Chaldæis quoque, Aſſyriis, Perſis, Romanis, aliiſque gentibus libros petivit, eoſque Græce converſos in bibliotheca reponi juſſit: ut ex *Cedreno* conſtat.

II. Idem rex cum cognoviſſet ex Demetrio Phalereo, quem literarum laudibus illuſtrem bibliothecæ præfecerat, exſtare apud Iudæos volumina Prophetarum, in quibus de Deo, de mundi opificio, aliaque reconditæ ſapientiæ monumenta continerentur, ſcripſit ad Eleazarum ſummum Pontificem, ut illa tranſmitteret: qui lectis literis regiis, libros biblicos aureis characteribus deſcriptos ad regem miſit. Qui cum à Pontifice exemplar Bibliorum impetraſſet, & characteres Ebraicos & rationem legendi ignoraret, ad illum hunc in modum reſcribebat: Θησαυροῦ κεκρυμμένου, καὶ πηγῆς ἐσφραγισμένης, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; οὕτω καὶ ἡ παρ' ὑμῶν ἀποσταλμένη τῶν Βιβλίων ὑπόθεσις. ἡμῶν γὰρ μὴ δυναμένων ἀναγνῶναι τὰ γράμματα τούτων, εἰς οὐδὲν ὄφελος ἡμῖν γενήσεται. Theſauri abſconditi & fontis obſignati quæ eſt utilitas in utriſque? ſic etiam libro-

rum à vobis ad nos missorum doctrina, vel argumentum se habet. Cum enim horum literas legere non possimus, nulla erit nobis inde utilitas. *Epiphan. de mensuris & ponderibus.* fol. 536.

III. Quare Ptolemæus interpretes sibi mitti rogavit, qui ex Ebræo in Græcum sermonem libros illos sacros converterent. Missi igitur ex Iudæa 72. Ebræas & Græcas literas accurate docti. Hi Scripturam sacram in Pharo insula Græce interpretati sunt, Olympiade 127, anno Philadelphi regis 16. Atque hæc est interpretatio quam 70 Interpretum à numero, scilicet eorum, qui operam dederunt, dicimus: etsi 72 præfuisse verisimile. Ex singulis enim tribubus, ut Iosephus & alii tradunt, 6 delecti fuerunt. Tribus autem erant 12: 72 ita fuisse oportet. Vnde Tertullianus & alii veterum 72 laudant: Sed dicentium compendio 70 censentur.

IV. *De authoritate hujus versionis. Iustinus Martyr in Orat. Exhortatoria ad gentes,* & hunc secutus *Irenæus l. 3. advers. Hæres. c. 25. p. 116.* magno conatu authoritatem hujus versionis quærentes ingenti eam miraculo prodiisse narrant. Quoniam, singulos in singulis cellulis inclusos, & à singulis totum Codicem Sacrum, tum quoad eadem verba, tum quoad eandem sententiam, redditum non sine miraculo, scribunt.

Ἐπίκρισις.

1. Ædicularum sive cellularum istarum distinctarum, in quibus LXX versionem suam contexerint, nec Aristæus, nec Iosephus meminerunt.

2. Authores isti, qui distinctas illas cellulas excogitarunt, inter se non conveniunt. *Iustinus* & *Irenæus*, singulos in singulis cellulis à Rege inclusos fuisse narrant. Sed *Epiphanius in libro de mensura* & *ponder.* scribit, binos ac binos in singulis cellulis inclusos fuisse.

3. *Hieronymus* in *Pentateucho* aperte rejicit hanc narratiunculam, ita scribens: Nescio quis primus autor 70 cellulas Alexandriæ mendacio suo exstruxerit, quibus divisi eadem scriptitarent, cum Aristæus ejusdem Ptolemæi ὑπερασπιστὴς, nec multa post secula Iosephus ullam cellularum mentionem faciant, sed in una basilica congregatos contulisse scribant, non prophetasse. Idem confirmat *Philo lib. 2. de vita Mosis. Tertull. in Apologet. c. 9. Chrysost. Homil. 5 in Matth.* & *Eusebius l. 8. præparat. Euang. c. 1.*

V. *Liberalitas Ptolemæi Philadelphi.* Ptolemæus Philadelphus, postquam Biblia Ebræa in Græcum sermonem translata essent, egregie munificum erga Iudæorum gentem sese præstitit. Nam centum millia servorum Iudaicæ gentis pecunia sua à dominis redemit, & libertate donavit, eoque nomine erogavit auri talenta CCCLX, h. e. 176000; ad victimas autem & sacra facienda 100 talenta, phialas aureas 20, argenteos crateras 35, & mensam auream ingentis pretii, & artificiosissimo opere constructam, Iudæis magnifice largitus est. Denique postquam LXX regiis muneribus auctos in patriam remisisset, Eleazarem Pontificem inter alia rogavit suis literis, ut, si quis ex hisce viris vellet ad ipsum redire, hoc permitteret: Quoniam consuetudinem cum doctis plurimi faceret, inque ejusmodi usus divitias suas libenter insumeret.

VI. *Georgius Cedrenus in Ptolemæo Philadelpho,* de translatione Bibliorum Ebræorum, ita scribit: Ebraicorum, inquit, librorum translatio 72 diebus absoluta est. Rex pulchritudine Scripturæ sacræ stupefactus, Proceribus præsentibus, ex Demetrio Phaleræo quæsivit: Quidnam esset causæ, quod sacrarum literarum, quarum tanta sit dignitas, nemo historicorum aut poëtarum mentionem fecerit? Respondit Demetrius: Neminem eas ausum fuisse attingere: Quando *Theopompus* eas aggressus, mente captus fuerit, ac per insomnium monitus, id sibi accidisse, quod curiose res sacras inquirere conatus fuisset: Et *Theodectes* tragœdiarum scriptor, in quadam fabula sacrorum librorum facta mentione, excæcatus fuerit: Vterque autem horum ab incepto desistens, Deum placaverit, & sanitati sit restitutus.

III. *EGRESSVS.*

A. M. 3725. Ptol. Philadelphus in Ægypto moritur, cum regnasset annos 38 solus; quia biennio regnavit cum patre.

Hujus Ptolemæi Philadelphi meminit *Daniel c. 11. v. 6.*

III. PTOLEM. EUERGETES.

I. *ORTVS.*

1. *Appellatio.* Ptolemæus hic fuit tertius Rex Ægypti: cognomento dictus *Euergetes*, à maximis suis in subditos meritis.

2. *Generatio. Pater* ipsius fuit *Ptol. Philadelphus. Mater* vero *Arsinoë*, quæ Ptolemæi Philadelphi soror & uxor fuit. Ex hisce parentibus Ptolemæus Euergetes natus est.

II. *PROGRESSVS.*

I. ACTA POLITICA.

1. *Regni occupatio.* Mortuo patre Ptolemæo Philadelpho, jure hæreditario ei in regno successit, A. M. 3726.

II. Re-

11. *Regni administratio.* Laude dignus fuit Rex, uti cognomen ejus ostendit. Omnes enim successores ejus à luxu corrupti sunt, sicut *Strabo* scribit: Ἅπαντες οἱ μετὰ τὸν τρίτον Πτολεμαῖον, ὑπὸ τρυφῆς διεφθαρμένοι, χεῖρον ἐπολιτεύσαντο. h. e. Omnes post Ptolemæum tertium à luxu corrupti pejus Rempubl. administrarunt.

II. ACTA BELLICA.

Bellum gessit cum *Seleuco Callinico* Rege Syriæ quarto. Occasio belli hæc fuit. Ptolemæus Philadelphus pater ejus elocaverat filiam suam Berenicen Antiocho Theo III Regi Syriæ: Verum illa instinctu Laodices, prioris Antiochi Thei conjugis, à Seleuco Callinico privigno è medio est sublata. Ejus cædem Ptolemæus Euergetes ulturus, Syriam cum exercitu ingressus est, & victo Callinico multa oppida diripuit, abductisque in regnum spoliis, quæ Cambyses olim Ægyptiis eripuerat, rediit. Ob quod beneficium à subditis *Euergetes* dictus est. *Iustinus l.* 27. *Eutropius.*

NOTA.

Anno 38 regni Ptolemæi Euergetæ, Siracides in Ægyptum venit; uti in præfatione Siracidis dicitur.

Dubium Chronologicum.

Ptolemæus Euergetes tantum 25 annos regnavit, juxta communem historicorum sententiam, vel 26 annos juxta Chronicon Eusebii. Quomodo igitur 38 anno ejus Siracides in Ægyptum venire potuit?

RESPONSIO.

1. *Calvis. in Chron. p.* 191. ita respondet: Quidam annos illos 38 intelligunt de annis Ptolemæi Philadelphi. Nam de Euergetis annis accipi non possunt, cum is regnaverit annos tantum 25.

2. *Franciscus Iunius in Bibliis* ita respondet: Aut hic locus corruptus dicendus est, aut ex eo corrigendum est Eusebii Chronicon, ubi Euergetes scribitur annos 26 tantum regnum Ægypti obtinuisse; quod posterius malim.

III. EGRESSUS.

Mortuus est Ptolemæus Euergetes à filio suo Ptolemæo Philopatore veneno sublatus. Anno M. 3751. postquam regnasset annos 25, vel, juxta alios, 26.

NOTA.

Hujus Ptolemæi Euergetis *Dan. c.* 11. *v.* 7. mentionem facit.

IV. PTOL. PHILOPATOR.

I. ORTUS.

1. *Generatio. Pater* ejus fuit *Ptolemæus Euergetes*, IV Rex Ægypti. *Mater* ejus fuit *Cleopatra*, frater *Maga*: reliqui ἀνώνυμοι.

2. *Appellatio.* Dictus est *Philopator* per ironiam vel antiphrasin. Quia patrem suum Ptolemæum Euergetem veneno sustulit, matrem Cleopatram, & Germanum fratrem suum *Magam*, una cum aliis fratribus, dissuadente Sosibio, trucidavit. O ingratum hominem! illis, à quibus vitam hausit, vitam abstulit, indignus, qui lucem aspiceret. Namque

Nascitur indigne, per quem denascitur alter.

II. PROGRESSUS.

1. ACTA POLITICA.

1. REGNI OCCUPATIO. A cæde patris, matris, atque fratris regnum auspicatus est. Unde quale fuit regni ejus principium, talis quoque progressus & egressus fuit. Recte namque in illum quadrat vulgatum illud dicterium: Intravit ut vulpes, regnavit ut Lupus, & exivit ut canis.

2. REGNI ADMINISTRATIO. 1. *Fuit incestuosus.* Nam Arsinoën vel Euridicen (uti Iustinus eam nominat) sororem suam duxit uxorem, cumque ea in incestu vixit. 2. *Voluptuosus atque otiosus* fuit. Nam ventri fuit deditus, ideoque à suis contemtus est.

AXIOMA.

Quando princeps bellicoso principi succedit, ipse iners, libidinosus, & ebriosus, ille tum à subditis suis, tum ab exteris facile contemnitur, & periculis variis exponitur.

Exemplum habemus in hoc *Ptolemæo Philopatore*, qui interfecto patre, matre, & fratribus, Ægypti imperium suscepit, ratus nullum amplius domi timorem, ob prædictum facinus, forisque fortunam omnia felicissime sibi præparasse, velut rebus omnibus felicissime sibi succedentibus, luxuriæ se tradidit, regisque morem omnis sequuta est regio. Quamobrem nulla inter suos authoritas ejus erat, nec illis solum, sed & reliquis, qui Ægypti res, & qui exteras quoque obibant, contemtibilem se præbuit. *Polybius l.* 5. *p.* 440.

II. ACTA BELLICA.

Bellum gessit Ptolemæus Philopator cum *Antiocho M.* VI Rege Syriæ, eumque vicit. De quo

bello

bello *Polybius lib.* 5. ita scribit: Antiochus & Ptolemæus Reges exercitus ingentes in Syria contrahunt, ut prælio decertent. Ptolemæus habuit exercitum septuaginta quinque millium & elephantos 73. Antiochus vero habuit septuaginta octo millia militum, & elephantos 102. Pugnaverunt acriter: & cornu quidem, cui Antiochus præfuit, vicit: alterum vero & media acies victa est. Ceciderunt ad 10000 & amplius, & Ptolemæus totam Cœlesyriam recepit, & Antiocho pacem petenti dedit. *Hæc Polybius.*

Ptolemæus deinde tanta victoria parta, hostias Deo & εὐχαριστήρια Ierosolymis immolare vult, & introire in Sanctum sanctorum, omniaque oculis perlustrare: sed prohibetur à Pontifice Maximo. Inde inexpugnabili odio adversus Iudæos exardescit, & edictum proponit de Iudæis è Palæstina in Ægyptum in vinculis deducendis, spatio 40 dierum, quo tempore multa millia Iudæorum cum liberis traducta sunt, ut à 500 elephantis largiore vino incalescentibus conculcarentur. Cum autem elephanti præter naturam ab hac immanitate abhorrerent, Rex etiam pœnitentia ductus, Iudæos salvos dimisit.

III. *EGRESSVS.*

Ptolemæus tanta victoria de Antiocho M. reportata elatus, voluptati & crudelitati se mancipavit, & *uxorem* suam Euridicen occidit, propter scortum *Agathocleam*, cui imperium reliquit. Verum illa à populo tumultuante occiditur: ipse vero voluptatibus exhaustus, mortuus est anno regni 17, non sine veneni suspicione. A. M. 3768.

NOTA.

Hujus Ptolemæi Philopatoris *Daniel cap.* 11. *v.* 11. mentionem facit.

V. PTOL. EPIPHANES.

CAPVT I. ORTVS.

Ptolemæus Epiphanes V Rex Ægypti fuit, filius Ptolemæi Philopatoris, ex Arsinoë vel Euridice (uti Iustinus eam nominat) sorore & uxore genitus.

CAPVT II. PROGRESSVS.

I.

Statim sub ingressum regni, Agathoclea scortum, propter quam pater uxorem suam Euridicen occiderat, eique sceptrum regni commiserat, à populo tumultuante trucidata est, ipseque adhuc quinquenais regnare cœpit.

II.

Cum autem Antiochus M. audiret Ptol. Philopatorem mortuum, & filium ejus Ptolemæum Epiphanem adhuc minorennem esse, ipse cum Philippo Rege Macedoniæ fœdus inivit, ut conjunctis viribus cum Ptolemæo Epiphane pugnarent, sub hac conditione, ut proximas civitates regno suo singuli de regno ejus sibi jungerent. Cum autem Proceres regni Ægypti audivissent, Antiochum ad recuperandas urbes, quas in Syria & Iudæa, tempore Ptolemæi Philopatoris amiserat, exercitum ingentem comparasse, obviam ei miserunt SCOPAM Ducem cum instructissimis copiis. Verum hic ad fontes Iordanis ab ipso cæsus & fugatus est, & Sidon, quo confugerat, obsessam, ipseque tandem Scopam, cum liberari non posset, se dedidit, & salvus dimissus est. Idem Antiochus annuentibus Iudæis, præsidium Ptolemæi ex arce Sionis, cum illam multo tempore oppugnasset, expulit, & Syriam, Ciliciam, & Lyciam recepit. *Iosephus. Livius, Eusebius.*

Cum autem hasce provincias & regiones Antiochus in potestatem suam redegisset, etiam de occupanda Ægypto consilia iniit, atque Ptolemæo Epiphani adhuc adolescenti bellum intulit. Verum cum à Romanis, quibus Ptolemæus Epiphanes à patre morituro commendatus fuerat, jussus esset ab Ægypto abstinere: contra ipsos quidem Romanos bellum ingens movit, sed tandem ab illis multis magnisque præliis superatus, pacem petere ab illis coactus est, tradita illis florentissima regni parte, ab Ionia usque ad Taurum montem. Cum autem videret Antiochus, se Ægyptum sibi subjicere non posse violentia, propositum suum persequi conatus est fraudulentia. Nam filiam suam Cleopatram, formosissimam juvenculam, ei uxorem locavit, addita dotis loco tota Cœlesyria & Iudæa, eamque dolis instruxit, ut maritum è medio tolleret. Sed & hic conatus irritus fuit. Nam Cleopatra, relicto patris consilio, marito suo adhæsit, eumque magno amore complexa est.

III.

Conjugium.

Ptolemæus Epiphanes in matrimonium duxit *Cleopatram*, Antiochi M. filiam, uti modo dictum est: ex qua duo ei filii fuerunt nati, nempe *Ptolemæus Philometor*, & *Ptolemæus Physcon.*

CAPVT III. EGRESSVS.

Ptolemæus Epiphanes, cum 24 annos in Ægypto regnasset, mortuus est. *Ptolemæus in Canone.* A. M. 3792.

NOTA.

De hoc Ptolemæo Epiphane vaticinatur *Daniel.* 11. *v.* 13, 14, 15.

VI. PTOL.

VI. PTOL. PHILOMETOR.

I. ORTVS.

Hic Ptolemæus Philometor *filius* fuit *Ptolemæi Epiphanis* V *Regis Ægypti*, cui mortuo in regno successit. MATER ejus fuit *Cleopatra* cogn. *Major*, Antiochi M. Regis Syriæ filia. *Dan.* 11. *v.* 17. *Frater* ejus fuit *Ptolemæus Physcon*, qui ei mortuo in regno successit. Dictus est hic Ptolemæus cognomento PHILOMETOR. Quia matrem suam in uxorem duxit.

I. Acta Oeconomica.

II. PROGRESSVS.

Hic Ptolemæus *matrem suam Cleopatram* uxorem duxit, ex qua suscepit *filiam Cleopatram*: illa *Major*, hæc vero *Minor* Cleopatra est appellata.

I. Acta Politica.

I.

In initio regni sui Comitia instituebat, ad quæ Antiochus Epiphanes Avunculus ejus legatum suum Apollonium mittebat, sperans se tanquam tutorem à Ptolemæo Philometore Iuniore constitutum iri. 2 *Macc.* 4. *v.* 21. Quod cum Ptolemæus recusaret facere, adeo excanduit Antiochus Epiphanes, ut magno cum exercitu Ægyptum ingressus, plurimas Ptolemæi urbes occuparet. 1 *Macc.* 1. *v.* 18, 19. 2. *Macc.* 5. *v.* 11. *Polybius* & *Livius*.

II.

Anno 14 post mortem Antiochi Epiphanis, qui erat regni ejus 31, *Alexandro Balæ, Regi Syriæ* XI, filiam suam *Cloepatram* uxorem dedit. Nuptiæ in urbe Ptolemaide sunt celebratæ, ad quas etiam *Ionathan* summus sacerdos ab Alexandro invitatur; qui utrique Regi splendida munera offert. Ideoque contra invidos & accusatores regia authoritate defenditur. 1 *Macc.* 10. *v.* 54, 55, 56. 57, 58, 59. Postea Ptolemæus Philometor ad generum suum Alexandrum in Syriam profectus, experitur generi sui insidias. Quapropter ipsi iratus filiam Cleopatram adimit, & advocat *Demetrium Nicanorem* Demetrii filium, eique Cleopatram elocat. 1 *Maccab.* 11. *v.* 9, 10, 11. & intravit Ptolemæus Antiochiam, & imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti & Asiæ. Deinde prœlio congressus cum Alexandro genero suo, eum vicit & fugavit: qui in Arabiam fugiens à Zabdiele Arabe occisus est. 1 *Maccab.* 11. *v.* 15, 16, 17.

III. EGRESSVS.

Ptolemæus Philometor in prœlio, quo Alexandrum generum profligavit & fugavit, equo excussus, ab hostibus adeo vulneratus est, ut toto triduo nihil loqueretur; & tandem inter curandum exspiravit, cum annos 35 regnasset. Ante obitum caput Alexandri hostis ipsi allatum, quo non mediocriter gavisus est. *Ptolemæus in Canon.* Confer 1 *Macc.* 11. *v.* 18.

VII. PTOL. PHYSCON.
vel EVERGETES II.

I. ORTVS.

1. *Generatio. Pater* hujus Ptolemæi fuit *Ptolemæus Epiphanes*, V Rex Ægypti: *Mater* ejus fuit *Cleopatra*, Antiochi Magni Regis Syriæ filia. *Dan.* 11. *vers.* 7. *Frater* ejus erat *Ptolemæus Philometor*, VI Rex Ægypti, cui mortuo in regno successit.

2. *Appellatio.* Dictus fuit cognomento: 1. *Physcon*, à deformitate corporis, sive à sagina ventris ad instar fareiminis. 2. *Euergetes* II. dictus per antiphrasin: quia minime fuit beneficus, sed homo maleficus & crudelissimus.

II. PROGRESSVS.

I. Acta Oeconomica.

Homo impurus & incestuosus fuit. Nam sororem suam Cleopatram (quæ antea *Alexandri Balæ* XI Regis Syriæ, & postea *Demetrii Nicanoris* XII Syriæ regis conjunx fuerat) uxorem duxit, cumque ea incestum commisit. Postea ea repudiata, privignam, prius à se stupratam, in thalamum assumpsit, cumque ea pariter incestum commisit; uti *Iustinus* scribit.

II. Acta Politica.

Omnibus invisus metu insidiarum in exilium profectus est. Cum vero intelligeret repudiatæ uxori suæ regnum à populo deferri, filium *Memphitem* (quem ex eadem susceperat) occidi jussit. Tandem interfecti caput manus & pedes amputatos, & cistæ inclusos, matri epulanti pro munere natalitio offerri jussit, eique bellum denunciavit. *Iustinus. Epitom. Livii.*

Tandem Ptolemæus, reconciliata gratia, cum Cleopatra sorore & uxore in regnum rediit. *Iosephus.*

III. EGRESSVS.

Postquam regnasset annos 29 mortuus est.

Anno
- 3856 ab Orbe condito.
- 637 ab urbe Roma condita.
- 29 Regni sui.
- 20 Imperii Iohannis Hircani apud Iudæos.
- 20 Post mortem Simonis Maccabæi.
- 114 ante Christum natum.

VIII. PTOL. LATHVRVS.
IX. PTOL. ALEXANDER.
X. PTOL. LATHVRVS redux.

I. ORTVS.

Ptolemæus Physcon, alias *Euergetes* II dictus, ex Cleopatra minore, nepte sua, fratris & Cleopatræ Ptolemæi Philometoris sororis & uxoris filia, duos filios suscepit, nempe *Ptolemæum Lathurum*, & *Ptolemæum Alexandrum*.

NOTA.

Ortus hic plane portentosus fuit. Nam *Pater* horum duorum fratrum, Ptolemæus Physcon homo impurus & corpore & mente deformis fuit. *Mater* eorum fuit patris privigna, nempe Cleopatræ, Ptolemæi Physconis sororis atque uxoris filia. Ex hac abominanda commixtione hi duo filii prognati, Patris atque Matris ingenium plane referebant, juxta vulgata illa adagia: Κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν. Mali corvi malum ovum. Item: Pullus qualis erit, quem fert commixtio talis?

II. PROGRESSVS.

I.

Ptolemæus Lathurus tanquam primogenitus Patri suo Physconi in regno successit. *Occasio* mirabilis fuit. Ptolemæus Physcon moriturus in testamento suo mandaverat, Cleopatram sororem & conjugem sibi succedere, hac conditione, ut alterum ex filiis, quem vellet, in regni societatem assumeret. Mater cum pronior esset in minorem filium Ptolemæum Alexandrum, alterum filium tanquam primogenitum, nempe Ptolemæum Lathurum, Regem creare cogitur à subditis. Quod facit illa, cum filius Ptolemæus Lathurus uxorem & sororem suam Cleopatram ex voluntate matris repudiasset, & minorem sororem SELENEM uxorem duxisset. *Ptolemæus in Canone*, *Iustinus lib.* 39.

II.

Cleopatra Ptolemæi Physconis vidua, & in regno successor, cum graviter socio regni, filio suo Ptolemæo Lathuro, infensa esset, populum in eum concitat, & regno ejicit, abducta ab eo sorore & uxore *Selene*: ex qua tamen binos filios habebat, & insuper eandem Selenen mittit ad GRYPVM hostem Ptolemæi, ut fieret ipsius conjunx. Ptolemæus vero in Cyprum fugit, ubi à matre quidem oppugnatur, non tamen expugnatur. *Iustinus.*

III.

Cum Alexander Iannæus Rex Iudææ urbem Ptolemaidem exercitu cinxisset, & cives nullibi auxilium invenirent, evocant Ptolemæum Lathurum ex Cypro: qui, licet cives se Alexandro dedissent, nihilominus in Palæstinam movet: ab eo dum sibi metuit Alexander Iudæorum Rex, evocat matrem Ptolemæi *Cleopatram*, & interim simulata amicitiam cum Ptolemæo: qui, cum totam rem tandem ex suis cognovisset, Alexandrum persequitur, & ad Iordanem cum eo decertat prœlio, vincitque, & ad triginta Iudæorum millia occidit, & victoriam crudelissime exercuit.

AXIOMA.

Immanitas in victoria non habet diuturnos successus.

Quia vindicta etiam à Principe victore crudelius facta, severissime à Deo puniri solet.

Exemplum evidens habemus in Ptolemæo Lathuro. Cum enim hic post victoriam partam de Iudæis, & eorum rege *Alexandro Iannæo*, longe lateque excurrisset, in Iudæorum vicos se recepit. Quos ubi refertos vidit mulieribus atque pueris, mandavit militibus, ut promiscue jugulatos, & in frusta concisos, in lebetes ferventes conjicerent, ut, qui effugerant è prœlio, hostem crederent humanis vesci carnibus, & eo major terror incuteretur reliquis. *Iosephus lib.* 13. *c.* 21. Alii Historici scribunt, quod carnibus elixis & coctis vesci Iudæos coëgerit. Sed Iudæi à Ptolemæi matre auxilia contra eum petiverunt, quæ misit exercitum eo celerius, ut filium à regno arceret. Cum igitur frustra tentaret reditum Ptolemæus, nec tueri occupatas in Phœnicia urbes posset: rursus in Cyprum fugere est coactus.

IV.

Cum autem Ptolemæus Lathurus instinctu matris, fœminæ astutissimæ & crudelissimæ, è regno Ægypti ejectus, in Cypro exularet: frater ejus PTOLEMÆVS ALEXANDER (quem mater antea regni socium, fratre majori præterito, elegerat,) ei in regno successit. Verum & ille matris crudelitatem metuens, sponte se regno abdicavit, & cum insidias sibi ab illa strui comperisset, eas præoccu-

occupans, matrem captam occidit, atque ita crudelis hæc fœmina dignum vita exitum sortita est.

III. EGRESSVS.

1. *Polemæus Alexander*, parricidio hoc commisso, ab Ægyptiis è regno pulsus, in insula Coo privatus vitam finivit. Regnavit annos 10.

2. *Ptolemæus* vero *Lathurus*, trucidata matre, & fratre Alexandro in exilium ejecto, ex insula Cypro, in qua hactenus exulaverat, in regnum revocatus, 8 annis ei præfuit, cum ante exilium 16 annos illud cum matre gubernasset.

XI. PTOL. AVLETES.

I. ORTVS.

1. *Generatio.* Ptolem. Auletes fuit *Ptolemæi Lathuri*, VIII Regis Ægypti, è Selene sorore filius.

2. *Appellatio. Auletes* cognomento dictus est; quia majestatis suæ immemor, in habitu regio cum tibicinibus publice in regia certavit: Alias *Dionysius* à Diodoro Siculo appellatur. Regnare cœpit anno M. 3890.

II. PROGRESSVS.

I. Regni occupatio.

Ptolemæus Auletes Ptolemæo Lathuro patri suo, qui è regno ejectus & postea restitutus fuit, demortuo in regno successit.

II. Regni administratio.

1. *Subditorum expilatio.* Hic Rex largitionibus profusissimis Romanorum amicitiam & societatem sibi comparavit. Vt enim socius & amicus Populi Romani appellaretur, Cæsari dedit sex talentorum millia, h. e. fere quinquagesies quater aureorum centena millia; ideoque subditos exactionibus crebris expilavit. *Appianus.*

2. *E regno ejectio.* Cum enim Ægyptum pecuniis spoliasset, & Romanis, quod Cyprum occupassent, se opponere nollet, in odium populi venit, & regno pellitur.

3. *In regnum restitutio.* Ptolemæus regno pulsus Romam profugit, restitutionem sui petens: cum vero Romani de restiruendo illo agerent, carmen Sibyllinum invenitur, quo Romani prohibentur exercitum in Ægyptum mittere. Diu igitur Ptolemæus Romæ hæsit, & tandem de reditu desperans Ephesum abiit, anno M. 3915. *Dionysius lib.* 39, ubi à Pompeio Magno literas impetravit ad Gabinium Syriæ præfectum, quibus ipsi mandatum fuit, ut Regem exulem restitueret: qui Gabinius ipsum etiam jussu Pompeii in regnum restituit: sed hujus Ptolemæi filius Pompeium post septennium interfici curavit: ut in sequenti Historia dicemus.

4. *Ptolemæi restituti ingratitudo.* Ptolemæus Auletes recuperato opera Gabinii regno, Berenicen filiam, quæ ipso absente regina erat salutata, occidit, & locupletissimum quemque vita & bonis privavit.

III. EGRESSVS.

Regnavit hic Ptolemæus Auletes in Ægypto annos 30, juxta alios annos 31.

XII. PT. DIONYSIVS IVNIOR.

I. ORTVS.

PTOLEMÆVS *Dionysius Iunior* fuit filius Ptolemæi Auletæ, XI Regis Ægypti: *Soror* ejus erat *Cleopatra* ultima Ægypti Regina.

II. PROGRESSVS.

I. Regni occupatio.

Successit hic Ptolemæus Dionysius Iunior patri Ptolemæo Auletæ in regno, & sororem suam Cleopatram in societatem & thalami & regni assumsit, jussu & authoritate C. Iulii Cæsaris. Hic namque cum Alexandriam atque adeo universam Ægyptum sibi subjecerat, Cleopatræ regnum concessit, & minorem Ptolemæum illi matrimonio junxit; Arsinoën vero minorem filiam regno eduxit, & Romam misit.

I. Regni administratio.

Hic Ptolemæus Dionysius junior fuit perfidus, & erga benefactorem suum ingratus. Quia ipse cum sorore sua Cleopatra Pompeium M. à fuga Pharsalicæ cladis supplicem ad se in Ægyptum venientem occidi jubet, à quo pater ipsius Ptolemæus Auletes regno fuerat restitutus. *Historia* ita sese habet:

In bello civili inter Iulium Cæsarem & Pompeium, quo totius fere orbis terrarum vires concutiebantur, victus ad Pharsalum Pompeius in Ægyptum ad Ptolemæum Auletæ filium (cujus patrem expulsum regno & exulantem senatui commendaverat, regnumque ei summa cum fide restituerat) supplex confugit, sibi futurum esse fidum ibi hospitium, & posse novos ibi exercitus colligi, persuasum habens. Vbi, quia *Ptolemæus* adolescens regebatur consiliis alienis, deliberarunt *Photinus* Eunuchus & præceptor adolescentis regis, *Theo-*

dotus Chius orator & *Achillas*, qui præerat exercitui, an recipiendus esset Pompeius, addens hoc dicterium: Νεκρὸς οὐ δάκνει. Mortuus non mordet. Et apud *Lucanum Photinus* inquit:

Nulla fides unquam miseros elegit amicos:
Tu cole felices, miseros fuge. Nam exeat aula,
Qui vult esse pius.

Et Pompeium accusat, qui, cum Senatus Romanus velit Ægyptum quietam esse, ipse eo bellum transferat. Missi sunt ergo ad Pompeium interficiendum *Achillas* & *Septimius* Tribunus militum, qui olim fuerat centurio in exercitu Pompeii. Hic Romana lingua primum alloquitur Pompeium, deinde Græca Achillas, jubent eum ex sua nave, in qua cum conjuge & liberis vehebatur, egredi in navem regiam, cum liberto Philippo. Sed exiens recitat *Sophoclis* versus:

Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται;
Κείνου ἐστὶ δοῦλος κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.

Agnoscit deinde Septimium, & alloquitur. Cumque legeret orationem Græcam qua Ptolemæum alloquuturus erat, Septimius à tergo eum gladio transfodere cœpit: deinde labentem foderunt Achillas & alii. Ipse in tam tristi exitu nullam deformitatem ostendit, sed gemitum edens, caput involvit vesti, qua indutus erat: postea transfosso & necato præcidit Septimius caput. Hic fuit exitus Pompeii; qui res magnas, patriæ utiles, ante bellum civile gessit, & usque ad id tempus felix & valde carus omnibus gentibus fuerat. In hoc extremo actu perfidiose necatus est, à filio ejus Regis, quem ipse in regnum restituerat. Truncus vero Pompeii marcidis scaphæ piscatoriæ reliquiis in littore à Philippo liberto suo funerabatur, erecta pala cum hac inscriptione: *Hic situs est Pompeius M.*

Ovid. lib. 3. de Ponto.

Quid fuerat Magno majus? Tamen ille rogavit
Submissa fugiens voce clientis opem;
Cuique viro totus terrarum paruit orbis,
Indigus effectus omnibus ipse magis.

En insigne perfidiæ & ingratitudinis in Ptolemæo, & similiter fortunæ lubricæ & inconstantis in Pompeio M. exemplum!

III. EGRESSVS.

Exitus hujus Ptolemæi *tragicus* fuit. Nam Deus statim interfectores Pompeii punivit. Cum enim Iulius Cæsar mense Octobri venisset in Ægyptum, & ipsi quoque insidias struerent *Achillas & Photinus*: qui, ut videtur, hanc gloriam auferre voluerunt, quod duos summos Duces Romanos sustulissent, jussit eos interfici. *Ptolemæus* ipse fugiens, obrutus fluctibus in mari periit; cum Cæsar exercitum Ægyptium ad Alexandriam profligasset. *Theodotum* post aliquot annos Brutus, cum post interfectum Cæsarem Sardes occupasset, cruci affixit. *Plutarchus in vita Pomp. & Iulii. Paul. Oros. Phil. Melanchth. Chron. lib.* 2.

Regnavit hic Ptolemæus cum sorore Cleopetra quatuor annos: obiit A. M. 3925.

AXIOMA I.

Reges & Principes, aurem præbentes malis consiliariis, exitium sibi ipsis accersunt.

Exemplum habemus in Ptolemæo Dionysio Iuniore, qui infelix rex permissæ proditionis pœnas dedit, in primo adolescentiæ flore, dum nimis obtemperat pessimorum aulicorum suorum consiliis.

AXIOMA II.

Magna sæpe est Consiliariorum perfidia, qui suadent Principibus suis, non ea, quæ pia, honesta, & salutaria sunt, sed quæ Principum cupiditatibus arridere sciunt. Estque hæc fere summa quorundam sapientia, uno Martialis versiculo comprehensa,

Nempe coquus Domini debet habere gulam:
Observare, quo Principis affectus & voluntas propendeat, atque ad scopum illum omnia consilia atque actiones suas dirigere.

Exempla.

I. *Ionadab.* יונדב, h. e. Domini spontaneus, filius Simeæ, fratris Davidis, cum Amnon filius Davidis primogenitus ex Achinoë uxore, amore incensus perdite & furioso, sororem Thamar ex alia matre perdite deperiret, ei hoc consilium dat, ut morbum simularet, atque ejusdem lenocinio puellam ad se allectam violenter comprimeret. Quod consilium, etsi prima specie blandiebatur stultis Amnonis affectibus, tamen exitu erat tristissimum. 2. *Sam.* 13. *vers.* 3.

II. Cum *Cambyses*, II. *Rex Persarum*, ex consiliariis suis quæreret: Anne liceret sororem in uxorem ducere? illi responderunt: Regi licere quicquid velit.

III. *Mardonius Xerxem* IV. Regem Persarum, cupidum gloriæ & elatum fiducia magnæ suæ potentiæ, incitavit ad movendum bellum non necessarium. Sed hoc consilium exitu triste fuit. Nam Xerxes post pugnam ad Salaminem, in parva cymba è

ba è Græcia fugere coactus est: Mardonium vir Spartanus interfecit, conjecto lapide in os ejus. Hic fuit exitus ejus viri, qui præcipuus ejus belli hortator fuerat.

IV. Mali consiliarii *Rehaboami*, adulantes injustis Domini sui cupiditatibus, occasionem præbent, non modo distractioni 12 tribuum, sed etiam novis idolis & perpetuis bellis civilibus. 1. *Reg. cap.* 12.

V. Ita *Photinus* Ptolemæo Regi Ægyptio deliberanti, num Pompeius recipiendus esset nec ne, hisce verbis consilium dat:

Nulla fides unquam miseros elegit amicos.

Verum hæc perfidia est peccatum cum 8 Decalogi præcepto pugnans, quam Deus graviter punire solet.

XIII. CLEOPATRA.

I. ORTVS.

Cleopatra, Κλεοπάτρα, h.e. gloria patris vel patriæ, fuit *filia Ptolem. Auletæ*, XI Regis Ægypti: soror Ptolemæi Dionysii Iunioris.

II. PROGRESSVS.

1. Acta Oeconomica.

1. *Conjugium*. Fuit fratri suo *Dionysio* juniori connubio juncta. C. Iulius Cæsar enim, Alexandria, atque adeo universa Ægypto subacta, Cleopatræ regnum concessit, & Iuniorem Ptolemæum illi matrimonio junxit: *Arsinoën* vero minorem filiam regno eduxit & Romam misit.

II. *Cleopatra* fuit *speculum multorum magnorumque vitiorum*. Namque fuit

PRIMO *Valde libidinosa*. Quia blandiloquentia sua & morum suavitate facile quosvis in sui amorem pertrahere potuit: & inter hosce *Antonium* insana libidine eo adduxit, ut repudiata Octavia Octaviani Augusti sorore, se in matrimonium duceret.

AXIOMA I.

Amor plerunque ad ea homines flagitia compellit, quæ aut turpia sunt, aut dignitatem minuunt.

EXEMPLA.

M. Antonius nimium amoribus indulsit, & animi corporisque virtutes effœminavit, & adeo insanæ mentis in Cleopatram exstitit, ut *Octaviam* uxorem, Octaviani Augusti sororem, quæ eum mira benevolentia complectebatur, neglexerit: cum illa Romæ palam exclamaret: turpe admodum esse duos Romanos Imperatores bello concurrere, alterum amoris gratia, alterum, quod sororis pellicem ferre non posset.

AXIOMA II.

Nulla est tanta vis ingenii, quæ non frangi ac debilitari blanditiis voluptatis possit.

Item: *Voluptas optimam indolem perimit, virtutem animi corporisque frangit, atque enervat, ingenium hebefacit, consilium eripit, & honesta omnia obscuriora reddit.* Franc. Patrit. libr. 4. de Regno Tit. 13.

EXEMPLA.

I. Magna & admiranda sapientia & virtus *Davidis* fuit. Sed tamen hic tantus vir voluptati adeo indulsit, ut & conjugem sanctissimi viri raperet, & maritum interfici curaret. 2. *Sam.* 11. *v.* 2. 3. 4. & 14.

II. *Hercules* hostes immanes vicerat, atque trucidaverat, monstra domaverat, urbes expugnaverat, & incredibilia peregerat: sed ab imbelli fœmina, nempe *Omphale*, ita fractus & enervatus fuit, ut exutus pelle Leonis, quam semper hactenus gestaverat, ancillarem vestem induere, interque puellarum examina colum tenere, fila ducere, pensumque quotidie annumerare non erubesceret, atque ita omnibus ostenderet se in mulierem esse mutatum.

III. *M. Antonius*, Dux cætera magnus & felix, masculum spiritum frangere sustinuit in muliercuIæ complexu. Nam simul ac amore Cleopatræ correptus, statim ita est corruptus, ut nihil laude postea nec se ipso, nec Principe Romano dignum, præstiterit; sed ab eo tempore virtutes ejus decrescebant, & vitia in eo accrescebant, nempe imprudentia & negligentia. Ejus animus in ipso moriebatur (ait *Plutarchus*) ut in corpore amicæ viveret. Nihil noctes diesque animo ejus obversabatur præter Dominam, quæ mentem ejus captivam detinebat, ut ne per horam quidem liber de negotiis cogitare posset, ita totus Veneri vacabat, in extremam suam perniciem.

Vnde VENUS non abs re VERTICORDIA appellatur:

Nam Venus armatum vincere nuda potest.

Vnde pulchre *Ovid. l. 2. de arte amandi* ait:

Mars pater insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.

Etenim mulier impudica

Cum vultu pungit, cum verbis dulciter ungit,
Affectu fingit, complexu pectora stringit.
Si res procedit, vah! animam cum corpore perdit.

Vnde quidam artifex Venerem dormientem finxit hac addita inscriptione:

Cave viator excites somno Deam;
Sua adaperiens tua namque claudet lumina.

SECUNDO. *Fuit superba & pomposa.* Hujus superbiæ vivum exemplum fuit *pomposa ejus navigatio*; de qua historici ita scribunt:

Cleopatra Antonium aditura, Venus Bacchum, eburneam cymbam conscendit, magno ingenio atque arte elaboratam, cujus puppis ex auro, vela è purpura argenteam propellebant aquam, remi & ipsi argentei, qui ad tibiarum fidiumque harmoniam attemperate agebantur, ipsa sub conchyliato placidissime recumbebat canopeo, eo ornatu, quo pingebatur Venus: Aderant hinc atque hinc pueri, cum Amorum imagine, atque ætate congruentes, qui subtilissimo ventulum flabello miro ordine faciebant: ancillæ porro forma egregia Neeridum habitu & Charitum, ad auratos rudentes & gubernacula sedebant: suaves interea spiritus vel efflabantur ex odoribus incensis, vel afflabantur è floribus. Fiebat ex omni parte concursus hominum, tam admirabilem rem oculis suis haurire cupientium. Sed mollities ista tandem male cessit. Nostri delicatuli & voluptuarii similes lusus interdum ludunt; sed non vident, quid serus vesper tandem afferre possit. Quin imo Cleopatra adeo fastuosa fuit, ut omnes in toto orbe Reginas magnifico vestium apparatu & ornamento superaret, eoque fastu processit; ut unionibus ex aure dependentibus uteretur binis, quorum singuli centies sestertium, h. e. ducentenis quinquaginta millibus aureorum æstimati fuerunt. Vix fidem capit summæ magnitudo, sed vero tamen similis fit consideranti, in luxu etiam gloriam quæri, neque ullam licitationem satis grandem illi esse, cujus opes modo carent, quique hoc magis emendum accenditur, quo majoris æstimatur quod est emturus. Nihil igitur mirum, quod *C. Plinius lib.* 12. de margaritis scribens, & simul in sui seculi mores invehens, Minima, inquit, quaque computatione millies centena millia sestertium annis omnibus India, & Seres, peninsulaque illa, imperio nostro adimunt, &c.

TERTIO. *Voluptuosa & luxuriosa fuit.* Nam duos illos pretiosissimos, de quibus modo diximus, uniones (qui à *Plinio l.9.c.35.* singulare & unicum naturæ opus, maximique per omne ævum dicti fuere) tanti non fecit, ut hisce servatis, ab Antonio marito vinci se passa fuisset. Cum enim ille exquisitissimis quotidie saginaretur epulis, existimaretque, quicquid aut terra, aut mare, aut cœlum ipsum produceret, suæ tantum ingluviei natum: illa superare virum luxuria cupiens, sponsione facta, centies sestertium una cœna se solam consumturam jactavit; postera die parata cœna satis pollucibili, sed tamen quotidiana, ea minime se victum Antonius professus est. At arridens illa corollarium id esse tantum dixit, & postulata phiala cum aceto acriore, demtum ex aure festinanter alterum unionem mersit, liquefactum aceti asperitate, & in tabem resolutum, ut est natura præstantissimorum unionum, absorpsit: injecta alteri manu, ut & illum detractum absorberet, nisi L. Plancus tam honesti certaminis arbiter, victum Antonium tempestive pronunciasset. At victa paulo post & capta à Romanis, alter tantæ quæstionis victrice Regina à Romanis, quem rum unionem sibi per vim detractum vidit, quem tantæ aiunt magnitudinis fuisse, ut dissectus in Pantheo Romæ utramque Veneris Deæ aurem exornarit. *Plutarchus in Antonio.*

II. Acta Politica.

1. *Cleopatra fratri suo Ptolemæo Dionysio* matrimonio juncta, statim quoque ab eo in regni societatem assumta est, cumque eo regnavit 4 annos. At eo sublato, sola rerum potita est.

2. Postquam Cleopatra *Antonium* insana sua libidine eo adduxit, ut repudiata Octavia se in matrimonium duceret, Antonius hostis ab Augusto declaratus, difficili bello implicatur, navali pugna ad Actium Epiri promontorium vincitur, & omni spe recuperandi imperii dejicitur.

III. EGRESSUS.

1. *Antonius* ab Augusto victus in Ægyptum fugit: Verum, cum se obsessum, & ab omnibus sociis desertum videret, manus violentas sibi ipsi intulit: A. M. 3942.

2. Similiter *Cleopatra*, metuens, ne in triumphum abduceretur Romam, morsu admotæ aspidis mortem sibi quoque conscivit, & ab ignominiosa captivitate vindicavit, postquam in Ægypto regnasset annos 22. 18 sola, quatuor cum fratre.

Atque sic defecit Stirps Lagidarum, atque regnum Ægypti in formam provinciæ redactum est. Vide Monarchiam IV.

D f

DYNASTIA QVARTA.

Quæ est Regum Syriæ.

1. SELEVCVS NICANOR.

I. ORTVS.

1. HIc *Seleucus*, *I Rex Syriæ*, *filius* fuit *Antiochi* Macedonis & Laodices: cognomento dictus fuit *Nicanor*; vel, ut alii volunt, *Nicator*, à cæso Nicatore; vel potius à multis & illustribus victoriis, quas habuit. Ita *Appianus in Syriaco*.

NOTA.

Gloriosus hic est titulus, qui potius à vi & potentia, quam virtute desumtus est. Vide *Dynast.* 2. Hist. de Demetrio Poliorcete, Rege Macedoniæ IV.

II. NOTA SELEVCI GENITIVA, fuit ANCHORA NAVTICA, quam multi Scriptores ei tribuunt. *Ausonius in urbibus de Antiochia*:

— *Illa Seleucum*
Nuncupat, ingenuum cujus fuit Anchora *signum*:
Qualis inusta solet generis nota certa; per omnem
Nam sobolis sedem nativa cucurrit imago.

Vbi *Scaliger* inquit: INGENVVM SIGNVM recte interpretemur σημεῖον σύμφυτον. Sicut Aristoteles in Arte Poëtica appellat. *Causa* ejus signi à *Iustino lib.* 15. affertur: Seleuci, inquit, Mater *Laodice*, cum nupta esset Antiocho, claro inter Philippi Duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse, gravidamque factam, munus concubitus à DEO *annulum* accepisse, in cujus gemma *anchora* sculpta esset, jussa donum filio, quem peperisset, dare. Admirabilem fecit hunc visum & *annulus*, qui postera die ejusdem sculpturæ in lecto repertus est. Figura etiam *Anchoræ* in nato deinceps puero, cui *Seleuco* nomen, apparuit. Quamobrem Laodice annulum Seleuco, eunti cum Alexandro M. ad Persicam militiam, edocto de origine sua, dedit. Originis ejus argumentum etiam in posteris mansit. Siquidem filii, nepotesque ejus, *Anchoram* in fœmore, veluti notam generis naturalem, habuere. Vide eadem apud *Appianum in Syriaca historia*.

AXIOMA.

Historici scribunt, quod quædam personæ habuerint notas genitivas.

EXEMPLA.

1. *Heliodorus l.* 10. scribit de *Chariclea Hydaspis Regis Æthiopiæ filia*, quam cum contra gentis indolem candidissimam pulcherrimamque pepererat, ex aspectu crebro pulcherrimæ imaginis in cubiculo suspensæ, sollicita mater ne in suspicionem adulterii veniret, ad amicos eam misit. Quæ post multa exilia tandem reversa, agnita fuit ex nota genitiva majorum in brachio, quæ erat *orbiculus niger forma lapidis Hebeni*.

2. De *Augusto Imp. Suetonius l.* 2. *c.* 80. ita scribit: Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum & ordinem ac numerum stellarum cœlestis Vrsæ.

3. De *Ioanne Frederico*, *Electore Saxoniæ*, scribunt historici, quod recens nato congenita fuerit imago igneæ, sive flammas de se spargentis crucis: Quæ nota illi vitæ cursum præfiguravit. Alii ita scribunt: Iohannes Fredericus, Elector Saxoniæ, Iohannis filius, in lucem editus anno Christi 1503, 30 Iunii, futuri sui fati omen ex alvo materna secum attulit. Nam nascenti visa est in dorso CRVX *aureo colore fulgens*. Quam ubi conspexit à matronis aulicis accersitus Sacerdos, vir pius & admodum senex; pro omine hoc arripiens: *Hic puer*, inquit, *crucem gestabit toti orbi conspicuam, cujus indicium tam manifestum in ipsius ortu sese exerit*. *Exemplum* hoc est memorabile, & dignum, quod ad posteritatis memoriam transmittatur, cum eventus præsagium hoc manifeste declararit & comprobarit.

II. PROGRESSVS.

1. ACTA OECONOMICA.

Seleucus Nicanor *duas* habuit *uxores*.

Prior, dicta fuit *Apame*, ex qua filium genuit Antiochum Soterem, regni hæredem & successorem.

Posterior uxor ejus dicta fuit *Stratonice*, Demetrii I. cognomento Poliorcete Regis Asiæ II. filia. Cum enim Seleucus videret Lysimachum Ptolemæi Regis Ægypti filias, alteram sibi, alteram filio Agathocli, connubio junxisse, & sibi metueret à Lysimacho; ut sese etiam confirmaret, petit sibi Demetrii filiam Stratonicen uxorem, ut sibi hac affinitate Demetrium adjungeret, & plures liberos etiam sibi gigneret, quibus regnum abunde sufficere videbatur, cum unicum tantum filium Antiochum haberet. Demetrius voto Seleuci locum relinquens, filiam suam Seleuco adducit; & cum à portubus arceretur à Plistarcho, fratre Cassandri,

vi sibi aditum patefecit. *Plutarchus*. Postea hic Seleucus filio suo Antiocho Stratonicen uxorem dedit, cum ex amore ejus Antiochus gravissime ægrotaret, quod ex Erasistrati Medici industria cognoverat. *Plutarchus in Demetrio*. Tandem Demetrium socerum suum bello cepit, eumque in custodia usque ad mortem detinuit.

II. *ACTA POLITICA*.

I. TOGATA.

I. Anno Mundi 3661, fœdus initum est inter successores Alexandri M. *Cassander* præficitur Europæ, *Lysimachus* Thraciæ, *Ptolemæus* Ægypto, *Antigonus* Asiæ, *Seleucus* Syriæ. *Diodorus Siculus*. Ab hujus anni autumno ordiuntur Chronologi *annos Seleucidarum*, sive *æram Chaldæorum*, cujus annos *Ptolemæus* annotavit: Et ab hujus anni fine, aut sequentis initio, *anni Græcorum* in libris Maccabæorum annotati numerantur. *Bucholzerus Chronolog*.

II. Seleucus *Isthmum* (qui dirimit Euxinum & Caspium mare) perfodere aggressus, sed non perfecit, à Ptolemæo Ceraumo interfectus. Eodem modo nonnulli reges Ægypti immensis fossis ductis longitudinis 4 dierum navigationis, latitudinis, ut per eam duæ simul possent agi triremes, in quibus fodiendis sub Rege Neco centum viginti millia Aegyptiorum, *teste Herodoto lib*. 2. perierunt. Vnde proverbium ortum est; *Isthmum perfodere*. quod usurpatur de conatibus & laboribus ingentibus, sed vanis & irritis.

AXIOMA.

Derivationes fluminum raro feliciter successerunt.

Nam non vult Deus, tentari, vel moveri à nobis majora viribus, & impossibilia, aut non necessaria. Deus enim mari & fluminibus terminos suos statuit, quos transgredi homines non possunt, & in illis manendum consistendumque illis est, quam diu illi placuerit, sicut Rex David ait *Psalm*. 103. *v*. 9. Et *Ierem*. 5. *v*. 23. ipse Deus inquit: A me non timebit populus, qui pono terminos maris arenam? Quare cum Gnidii appendicem Cariæ contra Harpagum demoliri conabantur, ad 500 passus duntaxat, statim ictos scopulos in fodientium oculos resiliisse. Qua de causa Oraculum Apollinis Delphicum consultum respondit: Ἰσθμὸν δ' μὴ πυργῶτε μήτ' ὀρύσσετε, h. e. Isthmum nec muro cingite, nec fodite. Quia si Deus insulam eo loco esse voluisset, condidisset.

Ruffin. Histor. Eccles. l. 2. *c*. 30. elegantem historiam recenset de inundatione Nili, quæ destructo templo Serapis, cujus Ethnici iram verebantur, contigit. Moris enim erat in Ægypto, ut mensura adscendentis Nili fluminis ad templum Serapis, in quo Alexandriæ colebatur, deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis authorem. Subverso autem ejus simulacro igni consumto omnes simul negabant, Serapin, injuriæ memorem, aquas ultra affluentia solita largiturum. Sed ut ostendat Deus, non Serapin, qui multo posterior Nilo, sed se esse, qui aquas fluminis temporibus suis juberet crescere, tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius nulla ætas meminerat. Et ideo ulna ipsa, h. e. aquæ mensura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum Dominum in Ecclesia cœpta deferri. Hæc gesta ubi religioso Imperatori *Theodosio* nunciata sunt, extentis ad cœlum palmis, cum ingenti fertur exultatione dixisse: Gratias tibi Christe ago, quod absque urbis istius magnæ pernicie tam vetustus error exstinctus est.

III. Hic Seleucus Nicanor quatuor insignes *urbes* in Syria condidit. 1. *Antiochiam*, quam à patre suo Antiocho appellavit. 2. *Seleuciam*, quam de suo nomine nominavit. 3. *Apameam*, ab uxore sua Apame. 4. *Laodiceam*, à matre sua Laodice nominatam; uti *Strabo* scribit.

Antiochia autem Græce Ἀντιόχεια, h. e. pro vehiculo, an statt des Wagens/ vel ultrix, eine Rächerin/ fuit metropolis totius Syriæ, 70 milliaribus distans Hierosolymis: à *Marcellino* vocatur apex totius Orientis. l. 22. Olim dicta fuit 1. *Hemath*, ab Hamathia, filio Canaan. 2. *Riblath* nominata est, cum in potestatem Babyloniorum venisset. 3. *Antiochia* dicta est à Seleuco, qui eam nominavit à patre suo Antiocho. 4. *Theopolis* dicta est à Iustiniano Imperat. qui eam terræ motu graviter concussam & labefactatam reparavit an. Chr. 528.

In hac urbe Antiochia Paulus & Barnabas per integrum annum Euangelium prædicarunt, & plurimos homines doctrinam Euangelii amplectentes ad Christum converterunt. *Act*. 11. *vers*. 22. Hic Discipuli Christi primum CHRISTIANI appellati sunt. *Act*. 11. *v*. 26. In hac civitate Apostoli concilium instituerunt, & quæstionem illam controversam deciderunt: Anne circumcisio ad salutem sit necessaria? *Act*. 15. *v*. 1. In hac urbe Paulus & Barnabas inter se disceptarunt, ut alter ab altero sejungeretur. *Act*. 15. *v*. 39. In hac urbe Paulus Petro palam restitit, eumque ob conversationem simulatam reprehendit. *Galat*. 2. *v*. 11.

Et hæc Antiochia dicitur *Antiochia Syriæ*, κοιλικῶς, h. e., ut distinguatur ab *Antiochia Pisidia*, quæ Metropolis in regione Pisidia in minori Asia

Asia sita fuit, distans 150 milliaribus ab urbe Hierosolyma. In hac urbe Apostolus Paulus Euangelium de Christo prædicavit, multosque homines ad Christum convertit. *Act.* 13. *vers.* 14. In hac urbe quoque obstinati & perversi Iudæi persecutionem adversus Paulum & Barnabam instituerunt, eosque è finibus suis ejecerunt. *Actor.* 13. *v.* 50. 2 *Tim.* 3. *v.* 11. Hodie Antakie ab incolis vocatur.

II. ACTA BELLICA.

I. Bellum.

Seleucus Nicanor post obitum Alexandri M. Satrapiam Babylonis atque Syriæ accepit, quam postea metu Antigoni I. Asiæ regis deseruit, cum ille redituum rationes ab ipso posceret. *Diodorus Siculus l.* 19. Sed copiis à *Ptolemæo Lagi* instructus, opemque *Cassandro* & *Lysimacho* ferentibus, Antigonum vicit, occidit, ac Babylone recepta Asiam Minorem, & Indiam omnem in potestatem suam redegit, Socerum suum Demetrium I Asiæ regem, regnum Asiæ repetentem, & res novas molientem, profligavit, eumque in peninsula Syriæ & Asiæ minoris in custodia usque ad mortem detinuit. Cum enim per triennium captivus detentus esset, mœrore animi exstinctus est. *Plutarchus.* Quo capto, regnum Syriæ & Asiæ minoris 30 annos, non sine justitiæ laude gubernavit.

II. Bellum.

Deinde bellum gessit cum *Lysimacho*; in quo Lysimachus interfectus est, anno ætatis 74.

III. Bellum.

Denique bellum gessit cum Ptolemæo Cerauno, Ptolemæi Lagi filio, & fratre Ptolemæi Philadelphi; in quo ipse victus occubuit.

III. EGRESSVS.

Seleucus Nicanor occisus est à Ptolemæo Ceranno. Hic enim pulsus ex Ægypto à fratre Philadelpho, sequutus fuerat Seleucum contra Lysimachum. Sed 7 mense post, quam Seleucus Lysimachum interfecerat, ille ex insidiis Seleucum annum ætatis 77 agentem interfecit, & Macedoniam occupavit. Quam ut retinere posset, cum fratre Philadelpho in gratiam redit. *Iustinus.* Regnavit annos 32. secundum *Eusebium*: juxta communem vero sententiam 30. *Appianus* scribit, illum regnasse annos 42.

AXIOMA.

Cupiditas regnandi multis exitiosa fuit.

Exemplum habemus in *Seleuco Nicanore*, in quo tanta regnandi libido fuit, ut exstinctis tot belli Ducibus, anno ætatis 77, Monarchiam speraret. Sed exitus tragicus fuit. Tales quoque exitus præcipuorum Ducum post Alexandrum fuerunt, nempe Perdiccæ, Crateri, Eumenis, Antigoni, filiorum Cassandri, Demetrii, & Lysimachi, quibus omnibus cupiditas regnandi exitio fuit. Quare hæc regula omnibus regibus & principibus diligenter observanda est. Vnusquisque intra metas suæ vocationis maneat, neque bella non necessaria moveat. Nam hæc exempla ostendunt, injustam dominandi libidinem placidos exitus non habere.

II. ANTIOCHVS I. SOTER.

I. ORTVS.

Antiochus, quem Græca adulatio *Soterem* cognominavit, fuit *filius Seleuci Nicanoris*, primi Regis Syriæ. *Mater* ejus fuit *Apame*, ex qua Seleucus hunc filium genuit regni hæredem.

II. PROGRESSVS.

III. ACTA OECONOMICA.

Vxor ejus fuit *Noverca Stratonice*, Demetrii I Poliorcetæ Regis Asiæ minoris filia, ex qua natus est ei *Antiochus* II, cognomento *Theos* dictus.

AXIOMA.

Amoris affectus non modo animum ægritudine perturbat, verum etiam corpus ægrotatione nonnunquam afficit. Franc. Patrit. l. 4. de Regno.

EXEMPLVM.

Hic observanda venit admiranda quædam *Seleuci Regis Syriæ* in filium indulgentia, quæ talis fuit. Mortua Antiochi matre Apame, Seleucus Stratonicen, Demetrii Macedonum regis filiam, virginem ætate integra & forma conspicua, duxit, cum ipse jam senior esset. Hanc cum quotidie cerneret adolescens filius, miro amore ardebat, sed pudore cohibitus, rem tacito silentio premebat, atque ut in amore dici solet,

Quoque magis tegitur: tanto magis æstuat ignis.

Cum nemini secretum suum credit, nec ratione aliqua cupiditatem hanc à pectore amoliri potest, in graves febres subitamque ægrotationem in-

cidit, nec ullis remediis curari poterat; sed indies gravius se habebat, perque inediam mori destinaverat, potius quam morbi causam palam faceret. Erasistratus Medicus pereximius, Aristotelis ex filia nepos, qui ejus curationi præerat, cum subitam accessionem remissionemve febrium fieri cerneret, ex accessu discessuque Stratonices, quæ crebro ad illum visendum viro comitata accedebat, animadvertit juvenem amore novercæ contabescere, non tamen audebat rem adeo indignam, ac tanti periculi, sic temere regi aperire, sed ipsum paulisper abductum flens hortatur, ut forti animo perferat, si quid filio accideret, quando ille desiderio rei ardeat, qua cum potiri nequeat, prorsus deficiat. Tum Seleucus miserabiliter mœrens adjurat: *Nihil tam arduum esse, quod pro filii adolescentis salute agere detrectet*. Ibi Medicus: Frustra, inquit, niteris: Amor namque uxoris meæ hunc perimit, quam ad eum divertere neutiquam vivus patiar. Tum pater flens atque ejulans, cum Medico nullis pollicitationibus persuadere posset, ut ejus uxor filio morigeraretur, exclamat: Vtinam Stratonicen meam carissimam adamaret! Enimvero, ait Erasistratus, Rem tenes: Istud quidem est, quod huc usque tacui, ne iram tuam in me provocarem: nunc autem quando tu ipse dixisti, non est amplius dissimulandum. Tu pater simul & medicus esse, filiumque, si libet, moribundum sanare poteris. Itaque Seleucus Antiocho dilectam conjugem abdicavit, eique despondit; & sic saluti atque incolumitati redditus est, qui nullis aliis remediis curari poterat. Nuptiæ Stratonices & Antiochi, ingenti apparatu, & celebri conventu principum atque populorum, celebratæ sunt, omnesque admirabantur, regem tam propere delicias connubii sui filio abdicasse, & illam ex regina regis nurum fieri æquo animo pertulisse. Erasistratus vero Medicus ob miram hanc solertiam donatus est sexaginta millibus aureorum. *Plutarchus*, *Appian. Franc. Patrit.* in loco allegato. *Valerius Max. l. 5. c. 7. Alex. ab Alex. l. genial. c. 24.* addunt, quod Seleucus Stratonicen uxorem, à nefario isto concubitu cum privigno abhorrentem, doceri jusserit: *Honesta & justa esse, quæ Regi placeant, & regno utilia esse videantur*.

DUBIUM.

D. Paulus 1. *Cor.* 5. *v.* 1. inquit: *Omnino auditur inter vos stuprum, & ejusmodi stuprum, quod nec inter gentes nominatur, ut quis uxorem patris*, h. e. *novercam*, *habeat*. At quomodo hoc genus incestus Apostolus dicit inter gentes non nominari? cum tamen Historici profani contrarium testentur, quod multis exemplis probari potest. Nam I. *Antiochus Soter*, incesto Stratonices novercæ amore ardens, patre assentiente, solennibus eam nuptiis uxorem duxit; uti modo dictum est. II. *Antoninus Bassianus Caracalla*, Imp. Romanus, Iuliam novercam in uxorem duxit. *Aurel. Victor*, in *Anton. Car.* III. *Oedipus*, & *Ægysthus*, proprias matres duxerunt.

Resp. 1. *Dist.* inter *Ethnicos saniores & insanos*. Apostolus loquitur *de Ethnicis sanioribus & honestioribus*, qui tales commixtiones improbarunt; non *de insanis*, qui talia scelera non raro commiserunt: sicut ipse *Rom.* 1. gentibus longe fœdiores commixtiones objicit.

2. *Disting.* est inter *rem*, & *rei approbationem*. Apostolus non tam *de re*, quam *de rei approbatione* loquitur; nempe quod hujusmodi fœdæ & illicitæ commixtiones ipsis etiam gentibus honestioribus fuerint detestabiles & abominabiles, & horrenda portenta, quippe quæ ipsum naturæ pudorem belluina libidine tollant, & delinquentibus pœnas decreverint.

Hinc *Senecæ* Tragœdi Thebais hoc problema inextricabile proponit.

—— *Avi gener, patrisque rivalis sui,*
Frater suorum liberum, & fratrum parens:
Vno avia partu liberos peperit viro,
Ac sibi nepotes. Monstra quis tanta explicet!

Hoc monstrosum problema natum est ex historia Oedipi Thebani, qui patrem suum Laïum interfecit, & ex matre, uxore Iocasta, tres filios procreavit; uti ex *Sophocle*, *Euripide*, & *Statio* notum est. Tristis hæc est historia, tragicumque finem habuit, nempe ut ipse in furorem actus oculos sibi eruerit, & regno pulsus sit:

—— *Seculi*. ait, *crimen vagor*
Odium Deorum, juris exitium sacri,
Qua luce primum spiritus hausi rudes,
Iam morte dignus.

Tandem vagus exulque fulmine ictus, absorbetur hiatu terræ, juxta legem divinam *Levit.* 18. Omnis anima, quæ fecerit istas abominationes, peribit de populo suo.

Phœnix apud Homerum conqueritur, se maledictum esse, eo quod cum concubina patris rem habuisset, *Iliad.* 9. visu quoque privatus fuit à patre Amyntore, teste *Ovidio* in *Ibin*.

Similiter *Antiochus Soter* mori maluit, quam incestum suum aperire, ut est apud *Valer. Maximum lib.* 5. & inedia perire voluit, nisi per Erasistratum Medicum amor ejus illicitus patri Seleuco Nicanori innotuisset.

II. *ACTA POLITICA.*

Antiochus à patre Seleuco Nicanore in regni consortium assumtus fuit, quo à Ptolemæo Ceraunointerfecto, Syriam & Asiam minorem solus obtinuit. Mortem patris ulturus, adversus Ptolemæum Ceraunum bellum suscepit. Quod, placatus, in Antigonum Gonatam postea convertit.

III. *EGRESSUS.*

Cum regnasset Antiochus Soter annos 19, juxta Eusebium, vel juxta alios 20, mortuos est A.M. 3713.

III. ANTIOCHUS II. THEOS.

I. ORTUS.

Antiochus Theos, *filius* fuit *Antiochi Soteris* II Regis Syriæ. *Mater* ejus fuit *Stratonice*, Demetrii I Regis Asiæ minoris filia, & noverca Antiochi Thei, ex qua Antiochus Soter hunc filium suscepit. Hic Antiochus cognominatus est à Milesiis *Theos*, h. e. Deus, eo quod Limarchum eorum tyrannum sustulisset; uti *Appianus* scribit.

II. PROGRESSUS.

I. *ACTA OECONOMICA.*

Antiochus Theos duas uxores habuit.

Prior fuit *Laodice*, ex qua *duos filios* suscepit, nempe *Seleucum Callinicum*, & *Antiochum*, cui cognomen fuit *Hierax*.

Posterior fuit *Berenice*, Ptolemæi Philadelphi II Regis Ægypti filia, quæ instinctu Laodices à Seleuco Callinico una cum parvulo filio interfecta est.

II. *ACTA POLITICA.*

Difficile bellum *Antiochus Theos* multis annis gessit cum *Ptolemæo Philadelpho* II Ægypti Rege, eumque totis Asiæ atque Orientis viribus oppugnavit. De quo *Dan.* 11. *vers.* 5. *Et de principibus ejus prævalebit super eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio ejus.* v. 6. *& post finem annorum fœderabuntur, filiaque Regis Austri veniet ad Regem Aquilonis, ad faciendam æquis conditionibus pacem, & non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus, & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam, & qui natus ejus fuerit, & qui confortabunt eam temporibus illis.*

Sensus horum verborum hic est: *Et de principibus ejus* (h. e. Regis fortis, i. e. *Alexandri M.* de quo v. 3, 4. egit) scil. *Antiochus Theos prævalebit super eum* (scil. Regem Austri, h. e. *Ptolemæum Philadelphum*) quia diuturna contra illum bella gessit. Causa autem belli hæc fuit, quod nempe Antiochus Theos, à genero suo Maga, qui erat frater Ptolemæi Philadelphi, ad illud sollicitatus fuerit. Hic enim Magas duxerat filiam Antiochi Thei, & oderat fratrem suum Ptolemæum Philadelphum, contraque eum Antiochum concitavit, uti *Pausanias in Atticis* scribit. Ptolemæus autem Philadelphus videns, se inferiorem Antiocho, fœdus cum eo iniit, eique filiam suam Berenicen uxorem dedit, cum maxima dote. Et hoc est quod Angelus inquit: *Filia Regis Austri* (h. e. Berenice filia Philadelphi) *veniet* (nuptum nempe tradita) *ad Regem Aquilonis.* (h. e. ad Antiochum Theum Regem Syriæ.) Habebat hic Antiochus antea uxorem nomine *Laodicen*, & ex ea susceperat duos filios, nempe *Seleucum Callinicum*, & *Antiochum Hieracem*, h. e. *Accipitrem*, sic dictum ob velocitatem. Eam, ducta Berenice, repudiavit, & concubinæ tantum loco habuit. Sed eandem post aliquot temporis intervallum, amore victus, cum liberis in regiam dignitatem reducit. Illa vero metuens flexibilem viri animum, & præcavere volens, ne iterum Berenicen sibi præponeret, maritum suum per ministros veneno sustulit, Berenicen autem una cum filio, qui natus erat ex *Antiocho*, Principibus occidendum tradidit, filiumque suum majorem *Seleucum Callinicum* parentis loco Regem constituit. De hoc eventu hujus connubii tragico ita *Angelus* addit: *Et non obtinebit robur brachium*, h. e. non diu apud *Antiochum Theum* in gratia permanebit Berenice. Quæ venusta metaphora BRACHIUM appellatur. Nam sicut brachio aliquid firmatur vel continetur: ita ipsa *Berenice* pacem firmare & continere debuit, in gratiam patris sui Philadelphi. *Sed non stabit ipse, & brachium ejus*, h. e. ipse Ptolemæus Philadelphus non diu superstes erit, & filia ejus Berenice, quæ vice brachii ipsi esse debebat. *Et tradetur ipsa, & deducentes eam, & natus ex ea, & qui confirmaverit eam istis temporibus.* h. e. Berenice à Seleuco Callinico Privigno, qui, instinctu matris Laodices, obsidione cinget urbem, in qua Berenice cum infantulo suo erit, atque ipsa ei dedita interficietur, una cum filio & consiliariis, qui confortaverant eam, h. e. consilio eam juverant. Hæc ita evenisse scribit *Appianus Alexandrinus libro de Bellis Syriacis. Iust. l.* 27. Atque hoc fuit initium multorum, magnorumque bellorum inter Reges Syriæ & Ægypti gestorum; sicut *Daniel c.* 11. vaticinatur.

III. *EGRESSUS.*

Antiochus Theos à *Laodice* priori sua conjuge, quam

quam repudiaverat, veneno exſtinctus eſt, & *Berenice* altera ejus conjunx, una cum filio, à Seleuco Callinico interfecta eſt.

Regnavit Antiochus annos 15. juxta Euſebium. A. M. 3728.

IV. SELEVCVS CALLINICVS.

I. ORTVS.

Seleucus Callinicus, IV Rex Syriæ, fuit *filius Antiochi Thei* & *Laodices*, quæ, ducta Berenice Ptol. Regis Ægypti filia, à marito eſt repudiata. *Frater* ejus fuit *Antiochus Hierax*, h. e. Accipiter, ob velocitatem ita dictus.

II. PROGRESSVS.

Seleucus Callinicus, poſtquam *Pater* ejus *Antiochus Theos* ab uxore veneno exſtinctus erat, Regnum occupavit, atque in initio regni Berenicen novercam, filiam Ptol. Philadelphi & Ptol. Euergetis, III Ægypti Regis ſororem, inſtinctu matris Laodices, contra fidem datam interfecit. Quo immani parricidio atque ſcelere ingens malum & ſibi & regno attraxit, ſemperque poſtea infelix exſtitit. Nam Ptolemæus Euergetes Matricidas illos, nempe Seleucum Callinicum & Antiochum Hieracem, bello petiit, eoſque è regno expulit. De quo *Daniel c.* 11. *v.* 7, 8, 9. ita vaticinatur. *v.* 7. Et exſiſtet è ſurculo radicum ſcapus ejus, & veniet cum exercitu, & veniet ad munitiones Regis Aquilonis, & aget contra eas, & prævalebit. *v.* 8. Atque etiam Deos illorum cum Principibus illorum, cum inſtrumentis (vel vaſis) deſiderii ipſorum, auro & argento in captivitatem abducet in Ægyptum, & ipſe annis (ſcil. multis) ſtabit præ Rege Aquilonis. *v.* 9. Et veniet in regnum Rex Auſtri, & revertetur ad terram ſuam. In hiſce verbis Angelus vaticinatur de PTOLEMÆO EUERGETE, quod Seleuco Callinico Regi Syriæ bellum illaturus ſit, propterea quod Berenicen ſororem ſuam cum filio ejus interfeciſſet. Deſcribit autem *Ptolemæus Euergetem dupliciter*.

1. *A Titulo*, quando inquit, *Et exſiſtet è ſurculo radicum ſcapus ejus*. Hic Ptol. Euergetes ab Angelo vocatur *ſcapus è ſurculo radicum ejus*, (vel plantatio de germine radicum ejus.) Quia fuit validus atque potens pes trunci è ſtirpe illarum radicum, è quibus Berenice proceſſit. Quoniam fuit filius Ptolemæi Philadelphi, & germanus Berenices frater.

2. *Ab Exercitio* illum deſcribit Angelus, *v.* 7, 8, 9. *Veniet cum exercitu*. h. e. ille Ptolemæus Euergetes injuriam, ſorori ſuæ Berenice à Seleuco Callinico, ejuſque fratre Antiocho Hierace illatam, graviter vindicabit. Quia ille magno conſcripto exercitu ingredietur provinciam Regis Aquilonis, h. e. Syriam, cui tum præerat Seleucus Callinicus, cum matre ſua Laodice, eamque oppugnabit, & validiſſimas quaſque urbes occupabit, adeo ut Syriam Ciliciam, & partes ſuperiores trans Euphratem, capturus, & univerſam prope Aſiam in poteſtatem ſuam redacturus ſit. Sed cum audiet ſeditionem in regno Ægypti moveri, diripiens regnum Syriæ, ex eo vaſa pretioſa, aurea & argentea, & theſauros maximos nempe 40000 talentorum auferet, & ſimulacra Deorum ad 2500, inter quæ erant & illa, quæ Cambyſes, cum caperet Ægyptum, in Perſiam aſportarat. Et ita Ptolemæus Eurgetes multis annis Syriam obtinebit, & ſtabit præ Rege Aquilonis, h. e. valentior ipſo erit, &, ut dixi, multis ſpoliis in terram ſuam revertetur.

Hæc ita eveniſſe hiſtorici profani teſtantur, nempe *Appianus l. de Bellis Syriac. & Polyb. l.* 5. Et teſtatur *Ioſephus l.* 2. *contra Appionem*, quod Ptol. Euergetes, poſt occupatam Syriam, non Diis Ægyptiorum pro victoriis ſolennitates gratificas immolaverit; ſed veniens Hieroſolymam Deo Iſraelis multas hoſtias obtulerit, digniſſimaque victoriæ ornamenta dicaverit.

III. EGRESSVS.

Tandem Seleucus Callinicus & Antiochus Hierax, fratres, ipſi inter ſe bello congrediuntur in mutuum exitium: Nam Antiochus Hierax victus, ad Ptol. Euergetem Ægypti regem, hoſtem ſuum potius, quam ad fratrem, conferre ſe voluit. Sed ipſe ſua fruſtratus eſt. Nam ab eo arctiſſimæ cuſtodiæ traditus eſt. *Iuſtinus*. A. M. 3739. Cum per novennium fere in captivitate detentus fuiſſet, opera cujuſdam meretricis adjutus, deceptis cuſtodibus elabitur, ſed fugiens à latronibus quibuſdam interficitur. A. M. 3748. SELEVCVS iiſdem fere diebus de equo præcipitatus moritur. Ita fratres, qui ſimul de Regno decertarant, neuter recte poſſederat, ſimul mortem oppetunt.

Oraculum ſignificavit *Seleuco*, quam diu poſteri ejus regnaturi eſſent: Αὐτὸς ϗ παῖδες, ϗ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες.

Ipſe, & te nati, & nulli deinde nepotes.

vel:

Tu, natique tui, ſed non ſtirps ulla nepotum.

Qui verſus memoria dignus eſt. Quia in multis familiis hoc accidit, ut tertius aut quartus hæres fuerit ultimus. Ita *Conſtantius*, *Conſtantinus* & *Conſtans*, filii: poſtea alieni ſucceſſerunt.

V. SELEVCVS CERAVNVS.

I. ORTVS.

Seleucus Ceraunus, V Rex Syriæ, fuit *filius Seleuci Callinici*, IV Regis Syriæ, qui novercam suam Laodicen, filiam Ptol. Philadelphi, & sororem Ptol. Euergetis, Ægypti Regum, nefarie occiderat. CERAVNVS dictus est, h. e. *fulmineus*, quod audaci & veloci ingenio præditus, videretur esse quasi fulmen. Frater ejus fuit *Antiochus* cognomento *Magnus*.

II. PROGRESSVS.

Hic Seleucus Ceraunus, cum Pater ipsius Seleucus Callinicus de equo præcipitatus & mortuus esset, ei statim in regno successit.

III. EGRESSVS.

Cum Attalus, Rex Pergami, Asiam universam occuparet, Seleucus Ceraunus exercitum comparat contra eum, & Taurum montem cum Achæo cognato transcendit contra Attalum, ubi *Seleucus* dolo Gallorum occiditur: Achæus vero hosce parricidas trucidari jubet, & fratrem Seleuci *Antiochum* Regem creat, qui regnat annis 36, cum Seleucus vix 3 annis regno præfuisset. *Polybius.*

NOTA.

Galli alias dicti fuere Galatæ, quos fuisse multitudinem collectam ex Teutonum gente, & ex vicinia, quæ nunc *Gallia* vocatur, lingua ostendit. Et constat, uno nomine vetustatem nuncupasse utramque gentem, *Galatas* & *Celtas* citra & ultra Rhenum, usque ad Danubium. Et verbum Γαλάτης significat peregrinatorem. Inde est Germanicum nomen Walen. *Philippus Melanchth. Chron. libro* 2. *pag.* 200.

VI. ANTIOCHVS III, *cognomento* MAGNVS.

I. ORTVS.

1. *Generatio. Pater* Antiochi M. fuit *Seleucus Callinicus*, IV Rex Syriæ. *Mater* ejus fuit *Laodice*, quæ à Patre, ducta *Berenice*, Ptolem. Philadelphi Regis filia, repudiata est. Ex hac Laodice conjuge *Seleucus Callinicus* duos filios suscepit; nempe Seleucum Ceraunum, & Antiochum M.

2. *Appellatio.* Hic *Antiochus* cognomento *Magnus* dictus est, à rerum gestarum magnitudine; sicut ob eandem causam Alexander M. Constantinus M. Theodosius M. Carolus M. ita appellati sunt.

II. PROGRESSVS.

I. Acta Oeconomica.

Antiocho M. tres filii fuere, nempe *Seleucus Philopator, Antiochus Epiphanes,* & *Demetrius.*

II. Acta Politica.

1. *Regni occupatio.* Antiochus M. fratri suo Seleuco Ceurano, dolo Gallorum interfecto, successit, ab *Achæo* cognato surrogatus.

2. *Regni administratio.*

I. ACTA BELLICA.

De Bellis ejus vaticinatur *Daniel* propheta *cap.* 11. *vers.* 10. hisce verbis: *Et filii ejus miscebunt bellum, & congregabunt multitudinem copiarum magnarum. Et veniet subito, & inundabit, & transibit.*

Seleucus Callinicus IV Rex Syriæ, post cladem à Ptolemæo Euergete III Ægypti Rege acceptam, variis infortuniis expositus, tandem vita & regno privatus est, cum regnasset tres annos: uti in historia ejus diximus. Hic duos post se reliquit filios, nempe *Seleucum Ceraunum*, & *Antiochum M. ille* major, *hic* minor natu fuit.

De hisce autem filiis ejus vaticinatur Daniel in *vers.* 10. διττῶς. 1. *In sensu conjuncto* de *ambobus* simul. 2. *In sensu disjuncto* de *Antiocho Magno* seorsim.

1. *In sensu conjuncto, de utroque simul vaticinatur: Et filii ejus miscebunt bellum, & congregabunt multitudinem copiarum magnarum. Sensus* est: Filii Seleuci Callinici, nempe *Seleucus Ceraunus*, & *Antiochus M.*, bellum concitabunt, ingentemque exercitum congregabunt adversus *Ptolemæum Philopatorem*, Ptolemæi Euergetæ filium IV Ægypti Regem, ad recuperandas urbes, quas Ptolemæus Euergetes patri suo Seleuco Callinico per vim eripuerat, easque per Duces suos gubernabat.

2. *In sensu disjuncto, de solo Antiocho M. vaticinatur v.* 10. Antea Angelus de utroque Seleuci Callinici filio πληθυντικῶς, sive in numero plurali dixerat: Et *filii ejus miscebunt bellum, & congregabunt multitudinem copiarum multarum:* Sed mox mutata oratione μοναδικῶς, sive in numero singulari de uno tantum loquitur, dicens: *Et veniet subito, & inundabit, & transibit.* Quibus verbis Angelus distincte loquitur de belli ortu & progressu. Hi duo fratres Seleucus Ceraunus & Antiochus M. conjunctim hoc bellum contra Ptolemæum Philopatorem concitaverant; sed quia sub ortum ejus Seleucus Ceraunus major natu, Ni-

canoris & Apaturii Ducum suorum perfidia veneno exstinctus erat, post exactum regni annum secundum, ut *Appianus Alexandrinus in libro de bellis Syriacis* refert. Ibi vero exercitus, qui erat in Syria, Antiochum fratrem ejus natu minorem, cognomento Magnum, ex Babylone ad regnum vocavit, qui regno & opibus instructus, bellum adversus Ptolemæum Philopatorem inchoatum continuavit.

BELLA ANTIOCHI MAGNI.

Antiochus M. varia bella gessit, quæ à *Daniele* describuntur. *Quædam* gessit *contra regnum Ægypti, quædam contra transmarinas regiones.*

I. *Contra regnum Ægypti.*

Bella contra Ægypti regnum gessit distincta, quædam contra Ptolemæum Philopatorem; quædam vero contra filium ejus Ptolemæum Epiphanem.

Bella tria gessit contra Ptolemæum Philopatorem.

BELLUM I.

De illo ita vaticinatur Daniel in *v.* 10. *Et veniet subito, & inundabit, & transibit.* Ptolemæus Philopator Rex Ægypti (uti *Polybius lib.* 5. de eo scribit) libidini & otio deditus fuit, variisque sceleribus contaminatus, eoque nomine omnibus bonis invisus erat: Ideoque Antiochus M., ipso nil tale formidante, cum exercitu ingenti subito veniet, & velut diluvio inundante cum violentia magna, plurimas in Syria urbes occupabit. De complemento hujus vaticinii testantur *Polyb. lib.* 5. *Appian. Alexandr.* de bell. Syriac. quod Antiochus M. subita irruptione Seleuciam, mox Tyrum & Ptolemaidem, aliasque Syriæ urbes occupaverit, & per provinciam grassatus, civitates partim vi, partim persuasionibus, in potestatem suam redegerit, donec Ptolemæus legatos ad Antiochum M. misisset, qui ingruente hyeme exercitum in hyberna reducit, & induciæ in quatuor menses fiunt.

BELLUM II.

Daniel 11. in fine *v.* 10. de illo ita scribit: *Et revertetur & miscebit bellum, usque ad munitionem ejus.* Quibus verbis Daniel insinuat, quod Antiochus M. dolose cum Ptolemæo Philopatore acturus sit. Licet enim Legatis *Ptolemæi* inducias concedet, & exercitum in hyberna deducet: tamen Legatis Ægyptiis de pace confirmanda redeuntibus, Syriam illis non tradet, dicens: Regnum Syriæ non ad Ptolemæum, sed ad se hæreditario jure pertinere. Ideoque infecta pace Legati discedent. Quamobrem vere appetente revertetur, & in Cœlesyria loca residua occupare conabitur, & terrestribus navalibusque copiis cum *Nicolao* Duce Ptolemæi Philopatoris confliget, & victoria potitus Syriam occupabit, & usque ad urbem Raphiam, quæ est in foribus Ægypti, penetrabit. *Eventum* hujus belli describit *Polybius lib.* 5.

BELLUM III.

De hoc bello *Daniel c.* 11. ita vaticinatur *v.* 11. *Et exacerbabitur Rex Austri, & prodibit, & pugnabit contra illum, contra Regem Aquilonis: & opponet multitudinem magnam* (Antiochus Magnus,) *& tradetur multitudo illa* (Antiochi M.) *in manum ipsius* (Ptolemæi Philopatoris.) *v.* 12. *& capiet illam multitudinem, & elevabitur cor ejus, & dejiciet myriadas, & non corroborabitur.*

Circa *hoc bellum notanda* sunt *tria.*

I. ORTUS, sive *Apparatus.* Ptolemæus Philopator Rex Austri, h. e. Ægypti, bis victus ab Antiocho M. tandem exacerbatus, contra regem Aquilonis, h. e. Syriæ, nempe Antiochum M. egredietur, ingentemque exercitum præsertim è Græcia colliget.

II. PROGRESSUS, sive *pugna.* Ptolemæus Philopator castra sua ponet prope Raphiam, quæ in finibus Syriæ ultima urbs erat versus Ægyptum: Eo etiam Antiochus cum exercitu veniet, post dies paucos, manus conserent diu, dubio ancipitique Marte, tandem Antiochus victus succubuit, & per deserta fugiens pene captus erat. De hac victoria Angelus ita vaticinatur: *& tradetur multitudo illa,* (h. e. exercitus Antiochi M.) *nempe in manum ejus* (Ptolemæi Philopatoris.) *& capiet illam multitudinem,* h. e. victoria potietur.

Idem narratur 3. *Maccab.* in initio, quod nempe commisso acri prælio, cum fortius pugnaretur ab Antiocho, ARSINOE *Ptolemæi Philopatoris* soror, copias obambulans, cum lacrymis obsecrabat milites, ut sibi opem fortiter & audacter pugnando ferrent, binas auri minas se singulis, si vincerent, daturam promittens: Itaque milites, resumtis animis, Antiochi copias ciciderunt, multosque ex iis ceperunt. Desiderati sunt ex militibus *Antiochi* ultra decem millia peditum, Equites plus quam trecenti: Vivi circiter 4000 in potestatem hostium pervenerunt. Elephantorum tres in ipso prælio, duo post ex vulneribus perierunt, complures eorum vivi capti. Ptolemæus Raphia & reliquis civitatibus repente potitus est, universis populis inter se certantibus, ut in dedendo se Regi vicinum prævenirent. *Polybius lib.* 5. *Strabo lib.* 16. *Geograph.*

III. E-

III. EGRESSVS, sive *Acta post victoriam.*

1. *Inter Ptolemæum Philopatorem & Antiochum Magnum pacificatio.* Cum enim Antiochus M. Antiochiam venisset, Legatos pacis causa ad Ptolemæum Philopatorem misit. qui felici & insperato victoriarum successu lætus, & vitæ desidia, qua semper usus fuerat, allectus, fœdus cum eo iniit, hac conditione, ut tota Syria cederet, eamque sibi traderet. *Polybius lib.* 5.

2. *Ptolemai Philopatoris elatio.* De hac Angelus inquit: *Elevabitur cor ejus, & dejiciet myriadas.* h. e. post victoriam elatus, aliquot millia sanctorum de populo Iudaico occisurus est. Hoc eventu completum est. Cum enim templum profanare, & sanctum sanctorum ingredi vellet; Pontifex vero maximus hoc ipsi concedere nollet, ipse ira excandescens, multa Iudæorum millia elephantis in spectaculis objecit, ut contererentur. Vide *Histor. Ptolemai Philopatoris* IV *Regis Ægypti.* Porro, quomodo hic Ptolemæus populum Dei oppresserit, testatur *Simeon* summus Sacerdos *lib.* 3. *Maccabæorum.*

3. *Vitæ dissolutio.* Ptolemæus Philopator, facta cum Antiocho pace, uxorem suam eandemque sororem Eurydicen nefarie occidit, Agathocleæ scorto adhæsit, regiique nominis & majestatis oblitus, noctes in stupris, & dies in conviviis consumsit. Agathocles psaltriæ illius & meretricis Agathocleæ frater, Regis concubinus, ut eum *Hieronymus* nominat, lateri ipsius junctus, Alexandriam regebat: tribunatus, præfecturas & ducatus mulieres ordinabant, nec quisquam in Regno suo minus, quam Rex ipse poterat. *Iustinus.* Et hæc nefanda ejus libido, multorum magnorumque malorum causa fuit; uti porro audiemus.

Similiter tria Bella gessit contra PTOLEMÆVM EPIPHANEM.

BELLVM I.

De hoc bello *Daniel cap.* 11. ita vaticinatur:

Vers. 13. Et revertetur Rex Aquilonis, & congregabit multitudinem majorem priore: Nam exacto tempore aliquot annorum veniet subito cum exercitu magno, & cum opulentia magna.

Vers. 14. Et temporibus illis multi stabunt contra Regem Austri, & filii [פריצים] populi tui tollentur ad stabiliendam visionem, & corruent.

[פריצים proprie significat fractores, ruptores, dissipatores: Metaph. factiosos, prævaricatores. Quia Remp. factionibus suis frangunt, rumpunt & dissipant.]

Circa hoc bellum notanda sunt *tria*: I. ORTVS. II. PROGRESSVS. III. EGRESSVS.

I. ORTVS.

In *Ortu* notanda est *Belli Occasio*, eaque *gemina.*

I. REMOTA: fuit *ignavia*, & *dissolutissima Ptolemai Philopatoris vita.* Cum enim Antiochus Magnus videret ignaviam & luxuriam Ptolemæi Philopatoris, exercitum multo majorem priore congregavit, ut denuo belli aleam adversus Ægyptum experiretur.

II. PROPINQVA: fuit *Mors Ptolemai Philopatoris inopinata, & successio Ptolemai Epiphanis contemta.* De hac *Angelus* ita inquit: *Exacto tempore aliquot annorum,* h. e. revoluto annorum tempore, cum Ptolemæus Philopator jam defunctus esset, sicut Hieronymus expresse scribit, Antiochus morte ejus cognita, putavit sibi optimam occasionem oblatam, Ptolemæum Epiphanem, quippe qui puer adhuc quinquennis erat, ac proinde ad res gerendas ineptus, nec Ducibus belli exercitatis instructus, oppugnandi. Insuper etiam status regni Ægypti & subditarum provinciarum plane conturbatus erat. Nam Agathocles Ptolemæi Epiphanis tutor, & regni gubernator, adeo dissolutus in vita & superbus erat, ut subjectæ prius Ægypto provinciæ rebellarent, ipsaque adeo Ægyptus seditionibus vexaretur. Cum autem Antiochus hunc perturbatissimum regni statum animadverteret, ad bellum ei inferendum animum adjecit.

II. PROGRESSVS.

I. *Antiochi M. ad bellum præparatio.* Quare Antiochus rebus in Ægypto sic stantibus, exercitum priore multo majorem collegit.

II. *Confœderatio.* Fœdere quoque sibi jungit Philippum Macedonum Regem, ut adunatis viribus contra Ptolemæum Epiphanem & Agathoclem ejus tutorem dimicarent, cum hac conditione, ut regnum Ægypti inter se dividerent. Et hoc est, quod Angelus subjungit: *Multi consurgent adversus regem Austri,* h. e. Ægypti, i. e. Ptolemæum Epiphanem adhuc puerum. *Iustinus lib.* 30. & 31. qui etiam addit; Alexandrinos misisse legatos Romam, ut pupilli pueri, nempe Ptolemæi Epiphanis tutelam susciperent. Quod & fecerunt Romani, unde ingens bellum inter Romanos & Antiochum Magnum exortum est: sicut postea dicemus.

III. *Iudæorum quorundam factiosorum associatio.* De qua Angelus v. 14. inquit: *Et filii prævaricatorum populi tui attollentur ad stabiliendam factionem, & corruent.* Quia enim Iudæa in medio erat sita, nempe inter Syriam & Ægyptum, hinc futurum esse ait Angelus, ut Iudæi in contraria studia scin-

dantur, aliis Ptolemæo Epiphani, aliis Antiocho M. se adjungentibus.

Per FILIOS autem PRÆVARICATORVM POPVLI Daniel in specie intelligit illos apostatas & prævaricatores legis Dei, qui Oniam sacerdotem Simonis filium sequuti sunt in Ægyptum. Quam historiam *Iosephus lib.* 13. *Ant. Iudaic. c.* 6. *& lib.* 7. *belli Iudaici cap.* 30. describit, quod nempe Onias sacerdos Simonis filius, Ierosolymis fugatus, Antiocho M. cum Iudæis bellum gerente, Alexandriam ad Ptolemæum Epiphanem profectus sit, ingenti cum Iudæorum multitudine, eique promiserit, se totam gentem Iudæorum ei sociaturum contra Antiochum, cum quo ille tunc bellum gerebat, si votis suis locum relinqueret. Cum autem Rex ea, quæ fieri possent, se facturum annuisset, Onias rogavit, ut permitteret templum Ierosolymitano, quod Antiochus vastaverat, simile, in Ægypto ædificari, ut Deum more patrio colerent. Ita & Antiochum magis odiosum Iudæis, qui templum Ierosolymitanum vastasset, ipsique eos benevolentiores fore, & quam plurimos religionis studio ad eum confluxuros. Et, ne deesset prætextus impio facinori, Onias impostor ille asserebat, se hoc pacto implere *Iesaiæ* prophetæ vaticinium, scribentis *cap.* 19. *vers.* 19. *Et erit altare Iehovæ in media terra Ægypti, & titulus Iehovæ in terminis ejus.* Qua calliditate & dolo Regi Ptolemæo persuasit, ut locum illi in tractu Heliopolitano, 180 stadiis à Memphi distante, erigendo templo concederet, & reditus insuper annuos multumque etiam auri & argenti largiretur, ut sacerdotibus esset copia ad cultum Dei rite peragendum. Quare Onias impostor ille templum ibi exstruxit, contra expressum Dei mandatum *Deut.* 12. *vers.* 5. quo severe prohibuerat, ne *Templum & Altare alibi exstrueretur, nisi in loco quem elegerat.* Vnde Angelus illos *filios prævaricatorum populi Danielis*, h. e. apostatas & legis divinæ transgressores vocat. Præterea etiam Angelus insignem Oniæ istius audaciam & impudentiam perstringit, quando subjungit: *Extollentur ut impleant visionem*, h. e. fanatico spiritu in superbiam extollentur, ut scelerato suo instituto non erubescant accommodare vaticinium *Iesaia cap.* 19. *v.* 19. ædificando templum Heliopoli in Ægypto, quod sua habeat sacrificia & sacerdotes, æque ac Ierosolymitanum, idque ut impleretur vaticinium Iesaiæ, secundum *pravam suam intelligentiam.* Nam Iesaiæ vaticinium non intelligendum est σωματικῶς, de templo quodam externo & materiali; sed πνευματικῶς, h. e. de amplitudine regni Christi, deque conversione Ægyptiorum tempore Messiæ in N. T. futura. Quia enim Ægyptus idololatriæ semper addicta fuisset, ideo Iesaias diserte vaticinatur religionem Christianam etiam in Ægypto propagandam. Nam *solenne est Prophetis in V. T. de Regno Messiæ loqui verbis & phrasibus in cultu V. T. usurpari solitis.* Ita etiam per *Altare Iehovæ*, cultum Dei sincerum, Christo exhibito in Ægypto erigendum. Quasi dicat: Etiam in Ægypto, abolita idololatria, quæ ibi regnaverat, Regnum Christi erigendum esse.

Oniæ autem templum Heliopoli exstructum permansit usque ad Imperium Vespasiani Imperatoris, qui rebellantibus Iudæis adversus Romanos, illud dirui funditusque deleri jussit.

III. EGRESSVS.

EGRESSVS hujus Belli *geminam* Antiochi continet *victoriam.*

VICTORIA I.

I. *Vrbium oppugnatio. vers.* 15. *Et veniet Rex Aquilonis, & diffundet missilia catapultaria.* h. e. Antiochus obsidebit urbes in Syria, Phœnicia, locisque finitimis, in quibus Ptolemæus Epiphanes sua habebat præsidia: sicut inprimis de Sidone narrat *Iosephus lib.* 12. *Antiq. Iudaic.*

NOTA.

Vulgata versio Latina habet: Fundet vel comportabit aggerem. *Luth.* Wird schütte machen/ h. e. cumulum egestæ terræ comportabit. Verum nomen Ebraicum סללה proprie significat catapultam sive ballistam tormentariam, h. e. instrumentum bellicum, quo olim saxa vel lapides intra urbem vel arcem obsessam jaciebantur, inventum à Phœnicibus, uti Plinius scribit: & dictum ballista, ἀπὸ τοῦ βάλλειν, h. e. à jaciendo. Hoc autem loco metonymice accipitur, & significat saxa vel missilia catapultis ejaculata: quo sensu etiam usurpatur 2. *Reg.* 19. *v.* 32.

II. *Vrbium munitissimarum expugnatio. v.* 15. *Et capiet civitatem munitionum.* Hic CIVITAS MVNITIONVM non unam aliquam civitatem, sed per Ebraismum, collective significat quasvis in Syria & vicinia civitates munitas, quæ huc usque in potestate Ptolemæi Epiphanis fuerant: illas vero Antiochus expugnabit, sibique subjiciet.

III. *Felicissimi successus notatio.* Nam addit Angelus: v. 15. *Et Brachia Austri non consistent, nec delecti milites ejus; & non erit eis robur ad resistendum.* v. 16. *Et faciet, aggressus eum pro voluntate sua, & nullus consistet coram eo.* Per BRACHIA AVSTRI per metonymiam elegantem Duces fortissimi Regis Ægypti intelliguntur: Sicut etiam Ezech. 30. *vers.* 22, 24, 25. per *Brachia Pharaonis* & *Nebucadnezaris*, intelliguntur Duces eorum

eorum atque milites. Sicut enim brachia in corpore humano virtute & robore suo hominem defendunt: Ita quoque belli Duces Regem muniunt. Quare Angelus hisce verbis prædicit, Antiochum M. omnia ex animi sententia gesturum, neque Ptolemæi Epiphanis Duces coram eo posse consistere. Nam ipse SCOPAM Ducem, quem Ptolemæus contra eum instructissimis copiis miserat, fugavit, atque ceceidit, nemoque ei resistere potuit.

VICTORIA II.

Vers. 16. *Etiam stabit in terra decoris* (inclyta,) *& confirmatio* (erit) *in manu ejus.*

In hisce verbis describitur victoria II, quam Antiochus M. victis Ptolemæi Epiphanis Ducibus in Iudæa obtinuit. Vocat autem *Iudæam terram decoris*, *Aquila* vocat terram τῆς δόξης, Ebr. צבי *Luth.* Das wehrte land.

1. *Mystice*, ob verum Dei cultum & religionem, atque habitationem Dei inter Israëlitas gratiosam & vere gloriosam. *Deuter.* 4.

2. *Physice & Politice*; quia erat terra fertilissima & amœnissima, & omnium terrarum in toto orbe gloriosissima, fluens melle & lacte, *Num.* 13. *v.* 28. omnibusque arboribus preciosissimis abundans, *Deuter. c.* 8. *v.* 7, 8. *cap.* 11. *v.* 10, 11, 12.

Hanc quoque Antiochus M. Ptolemæo Epiphani eripiet & occupabit. *Eventum* describit *Iosephus lib.* 12. *Antiq. Iud. c.* 3. quod nempe Iudæi Antiochum M. devicta Syria & Phœnicia sponte receperint intra mœnia sua, & exercitum ejus atque elephantos liberaliter aluerint, & obsidenti *Antiocho* contra eos, qui in arce Ierosolymorum relicti fuerant custodes, alacriter auxilium præstiterint. Vnde *Antiochus* eos summis muneribus atque beneficiis affecit. Confer *Polybium lib.* 11.

III. EGRESSVS.

De EGRESSV ejus ita vaticinatur *Angelus*: *Daniel.* 11. *v.* 19. *Et convertet faciem ad munitiones terræ suæ, & impinget, & cadet, & non invenietur.* Cum enim *Antiochus M.* à L. Scipione Asiatico victus, in Syriam se recipiet ad munitiones suas, in quibus se abdet jam imbellis & profligatus, & postquam pudendam sibi cum Romanis pacem inierit, tandem corruet, & tragica morte exstinguetur, acsi nunquam fuisset.

Eventum Strabo lib. 16. confirmat. Cum enim Antiochus M. vel propter inopiam, (ad quam Romani ipsum redegerant, imposito magno tributo per duodecim annos solvendo) vel propter insatiabilem avaritiam, *Beli* templum, ut *Strabo*, vel Iovis Dodonæi, ut *Iustinus* scribit, spoliare conatus esset, Barbari ad defensionem templi concurrentes eum cum toto exercitu interfecerunt, *Iust. lib.* 32. postquam regnasset annos 36, uti *Eusebius* in Chronicis scribit, vel annos 37, juxta *Appianum* & *Sulpit.* subaudi, inchoatos. Reliquit post se duos filios, Seleucum Philopatorem & Antiochum Epiphanem, juxta *Appianum in libro de bellis Syriacis* circa finem.

VII. SELEVCVS IV.
PHILOPATOR.

I. ORTVS.

Seleucus, Σέλευκος, h.e. *commotus, conquassatus*, fuit VII Rex Syriæ, *filius Antiochi M.* primogenitus. *Cognomento* dictus est *Philopator*, quod à patre valde diligeretur. Vocatus etiam SOTER; ut tradit *Iosephus lib.* 12. *Antiq. Iud. c.* 4. *sub finem.*

II. PROGRESSVS.

I. Regni occupatio.

De hac Angelus *vers.* 20. ita vaticinatur: *Postea stabit in statione ejus quidam in decore regio*, hoc est, succedet in regno Antiocho M. Rex alius è stirpe ejus prognatus. Nam qui ex eadem stirpe ortus in regnum succedit, ille in eodem scapo dicitur stare, quasi ex arboris ejusdem pede effloruisset. In Ebræo est vox אל-כנו super basi vel in loco, aut statione. Nam vox כן proprie significat basin, cui aliquid imponitur aut insistit. Metaphorice significat locum, sedem, stationem, aut officium; ut *Gen.* 40. *vers.* 13. Et Pharao restituet te super locum tuum. Targ. in officium tuum. LXX. ἀρχιοινοχοΐαν, in principatum pincernatus tui. Ita quoque in hoc capite *Dan.* 11. *v.* 7. accipitur. Quare per hæc verba intelligitur Seleucus Philopator, qui primus Antiochi M. fuit filius, eique in regno successit.

II. Regni administratio.

Hic *Seleucus Philopator*, licet loco patris, nempe Antiochi M., sit staturus, & regios honores adepturus; tamen moribus regalibus minime præditus erit. Ideoque Angelus illum periphrastice appellat TRADVCTOREM EXACTORIS, quando inquit: *Stabit in statione ejus traductor exactoris in decore regio. v.* 20.

In hisce verbis Seleucus Philopator ab Angelo describitur διττῶς. 1. *A titulo*, quod Rex futurus sive in decore regio fulsurus sit.

2. *Ab exercitio*, quod futurus sit נוגש *Exactor.* Luth. Der wird in Königlichen ehren sitzen/ wie

ein Scherge. Vocat illum *exactorem* vel *traductorem exactoris*, 1. *In genere*, propter infamem illius Avaritiam, qua totum regnum suum immaniter sit infestaturus. Quia nihil Rege dignum gessit, sed exactionibus & expilationibus miseros subditos exhausit.

2. *In specie*, propter ablegationem Heliodori Quæstoris in urbem Ierosolymam, ad auferendam è Gazophylacio pecuniam. Licet enim initio bene erga Iudæos videretur affectus; quia omnes sumtus & impensas ad templum & sacrificia necessarias de suo ærario suppeditavit; uti patet ex 2 *Macc.* 3. *v.* 3. Tamen postea à Simone proditore, templi præfecto persuasus, gazophylacium Ierosolymitanum thesauris abundare, eo impulsus est, ut *Heliodorum* Quæstorem suum ad rapiendos templi thesauros Ierosolymam cum potestate ablegaret. Quæ res pessime cessit, tum *Quæstori*, tum ipsi *Regi*. Cum enim Heliodorus in urbem sacram agmine stipatus militari veniret, ut thesauros templi in gazophylacio depositos auferret, à Deo (qui habet ἔκδικον ὄμμα, uti *Homerus* ait, h.e. vindicem oculum) mirabili terretur spectro. Visus enim est Eques armatus prioribus in eum pedibus insilire, juxta quem bini satellites robusti, & veste splendida fulgentes, eum verberibus continuis ad terram straverunt, ut lectica è templo efferretur semianimis. Hunc Quæstorem *Onias* summus Sacerdos cognomento *Pius* precibus suis servavit, ne qua doli aut fraudis suspicio Regi oboriretur. Monitus ab iisdem Iuvenibus est *Heliodorus*, qui illum verberibus mulctarant, ut gloriam Dei passim prædicaret: quod ille votis nuncupatis fecit, & quæ sibi contigerant, hostibus Regis est imprecatus. Vide 2 *Macc. cap.* 3.

Quod autem ille SELEVCVS *Heliodori* Dominus, sit hic ipse, de quo nunc agimus, clarissime patet ex 2 *Macc.* 4. *v.* 7. ubi dicitur *Antiochus Epiphanes* ei in regno successisse.

III. EGRESSVS.

EGRESSVS sive exitus hujus *Seleuci fuit tragicus*: De quo Angelus inquit: *At diebus paucis frangetur, quamvis neque ira, neque bello.* h. e. paucis diebus postquam ille Heliodorum Quæstorem Ierosolymam transmiserit, ut templum thesauris suis velut sacrilegus spoliaret, interibit, non apertis odiis vel procerum, vel subditorum, neque aperto Marte, sed veneno ex insidiis ei ab Heliodoro propinato, in gratiam *Antiochi Epiphanis*. Hoc autem factum est brevi, postquam *Seleucus* templum Ierosolymitanum spoliare conatus esset: uti perspicuum est ex 2 *Macc.* 4. *v.* 7. anno regni 12.

VIII. ANTIOCHVS EPIPHANES.

I. ORTVS.

1. *Generatio. Antiochus Epiphanes* VIII Rex Syriæ, *Antiochi M.* filius, & Seleuci Philopatoris frater fuit, cui etiam, ex insidiis per Heliodorum Quæstorem interfecto, in regno successit.

2. *Appellatio.* Dictus fuit hic *Antiochus*,

Primo, *Epiphanes*, h. e. gloriosus vel illustris. Quia enim ipse despectus futurus esset, neque jure regnum Syriæ ad ipsum perventurum, sed ille dolo & fraudibus illud occupaturus esset; sicut Daniel vaticinatus erat, *cap.* 11. *vers.* 31. Ergo, ut hanc maculam elueret, gloriosum nomen assumpsit, seque EPIPHANEM appellavit. Verum illustris & nobilis ille fuit, non in *bonum*, h.e. *virtutibus*; sed in *malum*, h. e. *vitiis*.

Secundo, Ἐπιμανής, EPIMANES. Ita *Polybius*, & ex eo *Athenæus* refert, quod à Græcis pro *Epiphane*, *Epimanes*, h. e. pro glorioso, *furiosus* dictus sit. Interdum namque in conviviis gestatus est ut funus: & non tantum cum popularibus in conversationem descendit, sed etiam cum peregrinis & tenuioris fortunæ hominibus bibit; imo cum scurris & mimis certavit. Talis fuit, qui Deo bellum inferre, & Ecclesiam ejus delere voluit. Unde recte *Epimanes*, h. e. furiosus dictus est.

Tertio, ῥίζα ἁμαρτωλὸς, *Radix peccatrix. Luth.* Ein schädliche böse wurtzel. 1 *Macc.* 1. *v.* 11. Quia qualis est Pater, talis quoque est filius; juxta vulgatum illud: Κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν. *Mantuanus* inquit de bonis filiis:

In sobolem transire solet cum semine virtus.

Ita nos contra de malis filiis dicere possumus:

In sobolem transire solet cum semine virus.

Germani hoc proverbio utuntur: Der apfel fält nicht weit vom stamme.

Exemplum habemus in Antiocho Epiphane: Sicut enim Pater ejus erat sacrilegus & Tyrannus, qui templum Beli spoliavit, & tyrannidem erga subditos suos exercuit: Ita quoque hic Antiochus pessimus sacrilegus fuit, qui templum Dei altissimi spoliavit, & immanem tyrannidem contra populum Dei exercuit.

Quarto, CORNV PARVVLVM: צְעִירָה קֶרֶן. Ein klein horn. *Dan.* 8. *v.* 9. Quia minor natu filius Antiochi Magni erat, qui cum Hannibale contra Romanos pugnans, sed victus fugatusque pacem cum Romanis iniit, obsidemque Romanis misit filium hunc Antiochum Epiphanem, qui postea mortuo Seleuco Philopatore fratre natu majore, qui patri in regno successerat, Roma fugiens, ejecto fratris filio *Demetrio*, [...] vim regnum Syriæ invasit.

sit, sicut 1 *Macc. c.* 1. scribitur. Cum igitur non fuerit legitimus regni successor, merito appellatur MODICVS, aut CORNV MODICVM sive PARVULUM: sicut eandem ob causam vocatur DESPECTVS. *Dan.* 11. *v.* 21. sicut postea dicemus.

II. PROGRESSUS.

I. Regni occupatio.

De Regni occupatione Angelus ita vaticinatur *v.* 21. *Et stabit in statu ejus despectus* (contemtus,) *& non imponent ei decorem regium: Sed veniet in tranquillitate, & capesset regnum blanditiis.*

NOTA I.

IN TRANQUILLITATE. Vulgata versio Latina legit: Veniet CLAM. Verum hæc versio est *falsa.* idque διασῶς.

1. *Grammatice.* Nam hæc vox בשלוה non significat *clam* vel secreto; sed in tranquillitate vel quiete: uti reddit *Arias Montanus.*

2. *Historice.* Quia historiæ testantur, quod Antiochus Epiphanes Roma in Syriam venerit, non clam, sed palam; nempe à fratre Seleuco Philopatore revocatus & liberatus, misso ejus loco Romam obside filio *Demetrio*: uti *Appianus Alexandrinus* scribit.

NOTA II.

Capesset regnum BLANDITIIS. Hic versio Latina legit: In FRAUDULENTIA. Sed nomen Ebraicum חלקלקות significat, blanditias, verborum blandimenta, aut verba blanda, adulatoria, butyrata, aut lubrica, instar butyri. Germani vocant; Geschmierte wort. Radix est חלק, quæ significat inter alia lenire, blandiri. *Psalm.* 55. *v.* 22. Blanditiis diduxerunt os suum instar butyri. Geminantur ab Angelo in hac voce literæ secunda & tertia radicales, ad gestum blandientium & adulantium insinuandum.

Explicatio.

Circa hanc autem Regni occupationem *tria* veniunr notanda. 1. *Antiochi Epiphanis in Regno successio.* 2. *Ius successionis in regno.* 3. *Successionis modus & ratio.*

I. *Antiochi in Regno successio.*

De hac Angelus inquit: *Et stabit in statu* (loco) *ejus.* h.e. *Antiochus Epiphanes*, qui ex eodem scapo vel radice, ex qua *Seleucus Philopator* prognatus erit, eidem, per venenum sublato ab Heliodoro, in Regno succedet. Nam Antiochus Epiphanes & Seleucus Philopator erant fratres ex eodem patre, nempe *Antiocho M.* prognati.

II. *Ius successionis in Regno.*

De hoc Angelus ita inquit: *Despectus, & non imponent ei decorem regium.* Hisce verbis insinuat Angelus, quod Antiochus Epiphanes fratri suo Ptolemæo Philopatori in Regno quidem successurus sit, sed non de jure: idque ob *duas causas.*

I. *Ob personæ & morum vilitatem.* Vnde eum vocat נבזה DESPECTVM vel CONTEMTVM. Sic autem vocatur Antiochus, *triplici respectu.* 1. *Physice.* Quia pravi & maligni ingenii homo erat: utpote à tyranno & maligno patre propagatus. Vnde ῥίζα ἁμαρτωλός, Radix peccatrix, ein böse schädliche wurtzel/ appellatur. 1 *Macc. c.* 1. *v.* 11. 2. *Ethice.* Quia non tantum natura, sed etiam educatione & consuetudine prava, pravus, malignus & crudelis erat. Licet enim à Syris adulatoribus dictus sit *Epiphanes*, quod alienis Regnum usurpantibus, ipse avitæ ditionis assertor suis illuxisset, uti *Appianus in Syriacis* loquitur: Tamenpropter perversos mores atque facta, à Polybio aliisque EPIMANES, h.e. *furiosus* est appellatus. 3. *Politice.* Quia pater *Antiochus Magnus* eum ad Regnum ineptum judicavit. Vnde eum Romanis perpetuum obsidem dedit. Et præterea fratrem natu majorem, nempe *Seleucum Philopatorem*, qui regno præerat, habebat, & fratris filium *Demetrium*, ad quem, patre mortuo, jure hæreditario Regnum pertinebat. Ideoque nihil minus exspectabatur, quam ut hic vilis despectusque homo, superstitibus *Seleuco Philopatore* fratre ejus natu majore, ejusque filio *Demetrio*, ad regni gubernacula evehendus esset.

II. *Ob vocationis ad Regnum nullitatem.* Quia (inquit Angelus) non imponent ei הוד מלכות decorem (gloriam) regni. h. e. status Regni Syriæ eum unanimi consensu & suffragio ad Regnum haud vocabunt, & velut Regem legitimum coronabunt. *Quasi dicat Angelus*: Antiochus Epiphanes, non exspectatis Ordinum Regni populique suffragiis, ipsemet Regiam dignitatem sibi rapiet.

III. *Successionis modus & ratio.*

Veniet (inquit Angelus) *in tranquillitate, & rapiet Regnum blanditiis.* h.e. ipse Regum non ingredietur, ut *hostis truculentus*, ferro & armis proceres atque subditos Regni coacturus, nisi suscipere-tur, sed tanquam *amicus* & *tutor*, simulans se velle tutorem pupilli nepotis sui *Demetrii* agere, donec ille majorennis fieret; sed postea Regnum occupavit, excluso legitimo hærede *Demetrio*, qui erat ei ex fratre nepos: Atque hinc, inter posteros hujus Demetrii & Antiochi Epiphanis, perpetua fuerunt bella pro regno, per ducentos annos, alio alium vicissim obtruncante, & pro eo regnante. Et hoc est, quod Angelus de eo inquit: *Veniet in tranquillitate, & Regnum rapiet blanditiis.* Nam licet

licet ipse fratri suo Seleuco Philopatori necem procurasset per Heliodorum Quæstorem; tamen ei non fidebat: Quia, sicut ipse fratri suo Seleuco fidus non fuerat: Ita quoque cum sibi fidum futurum non censebat. Idcirco apud *Attalum* & *Eumenem* Reges, *Heliodorum* tanquam regni affectatorem accusabat. Quamobrem *Attalus* & *Eumenes*, expulso Heliodoro, tanquam Regni affectatore, *Antiochum* hunc *Epiphanem* in regni possessionem deduxerunt, ut hoc beneficio eum devinctum sibi redderent. Iam enim ob quasdam offensiunculas etiam hi Romanos suspectos habebant; uti *Appianus in Syriacis* scribit.

II. Regni administratio.

Sicut de Bonifacio VIII Papa dicitur: *Intravit ut vulpes, regnavit ut leo, exivit ut canis.* Ita quoque idem de Antiocho Epiphane dici potest. Sicut enim ille Regnum occupavit fraudulenter, ita quoque in eo sese gessit violenter. Nam non tantum suo regno contentus, sed etiam Ægypti Regnum nepoti suo ex sorore, nempe *Ptolemæo Philometori*, eripere voluit. Angelus enim vaticinatur de tribus Bellis, quæ contra Ægypti regem ejusque regnum gessit.

BELLVM I.

De hoc *Angelus* agit v. 22. *Et Brachia inundationis inundabuntur à conspectu ejus, atque frangentur, atque etiam Dux fœderis.* vers. 23. *Et post consociationem cum illo committet dolum, adscendetque & roborabitur cum parva gente.* v. 24. *In tranquillitate etiam opima loca provinciæ ingredietur, & faciet, quod non fecerunt patres ejus, nec patres patrum ejus: prædam spoliumque & facultates illis disperget, & contra munitiones instituet cogitationes suas, & hoc usque ad tempus,* &c.

Hoc bellum describitur tripliciter: 1. Ratione ORTVS. 2. Ratione PROGRESSVS. 3. Ratione EGRESSVS.

I. ORTVS.

In ORTV Antiochus Epiphanes egit VIOLENTER. De quo *Angelus* inquit v. 22. *Et brachia inundationis,* &c. Quasi dicat: *Multi magni & præpotentes Duces opponent se illi, sed nihil proficient. Conterentur enim ab ipso. Per *brachia inundantiæ* intelligit Angelus magnas Regis Ægypti copias, quibus antea magnum robur exercebat, iisque tanquam aquis inundantibus Syriam inundare solebat: Verum hæc ab Antiocho Epiphane opprimentur repentinis copiis, & velut majore flumine obruentur. Qui interitus emphatica Metaphora in verbo *frangendi* insinuatur. *Hæc ita contigisse eventus docuit. Nam *Iosephus lib.* 12. *Antiqu. Iudaic. cap.* 4. & 5. & *Appianus in Syriacis* scribunt, quod mortuo Ptolemæo Epiphane Ægypti Rege, Antiochus Epiphanes regnum Ægypti concupiverit, ideoque ingenti cum exercitu Ægyptum ingressus ad Pelusium usque penetraverit. Quoniam autem Ptolemæus Philometor, qui patri in regno successerat, adhuc parvulus erat, EVLÆVS, & LENÆVS, duo Proceres & Duces potentissimi, qui prius copiis suis in Syriam soliti sunt exundare, tunc quoque Regnum Ægypti administrabant. Hi maximis copiis Antiocho Epiphani obviam processerunt; sed victi sunt ad Pelusium ab eo, ipsorumque copiæ velut diluvio obrutæ perierunt. Et sic vires Ægypti fractæ sunt.

Addit quoque Angelus: ATQVE FRANGETVR DVX FOEDERIS, h.e. occidetur jussu Antiochi Epiphanis. Quisnam autem Dux vel Antecessor ille fœderis fuerit, *diversæ sunt sententiæ.*

1. *Hieronymus & alii* per Ducem fœderis intelligunt *Ptol. Philometorem*, Aegypti Regem. Verum hæc sententia stare non potest. Nam talis hoc loco Dux fœderis intelligitur, qui occisus est. Atqui *Ptol. Philometor* in hoc bello occisus non est.

2. *Alii* dicunt, quod per *Ducem fœderis* intelligatur *Tryphon*, unus ex proceribus Aegypti, Dux primarius, qui una cum reliquis Proceribus persuasit Antiocho, ut fœdus faceret cum Rege Ptolemæo Philometore adhuc puero, suscipiendo tutelam ejus; ac proinde in Aegyptum deinceps veniret, tanquam amicus consanguineus, & tutor, cum parvo comitatu. Ex hoc fœdere Antiochus tutelam pupilli suscepit, qua ut pro libidine abuteretur, atque regnum Aegypti Ptolemæo Philometori, quia adhuc puer erat, eo facilius adimere atque ad se transferre posset, *Tryphonem*, qui antecessor illius fœderis fuerat, interfici curavit.

II. PROGRESSVS.

In PROGRESSU Antiochus Epiphanes egit FRAVDVLENTER. De quo Angelus ita inquit: *Et post consociationem faciet dolum.* Præpositio פ hic idem significat atque POST, sicut etiam sæpe præpositio A apud Latinos. *Sensus est*: Antiochus Epiphanes post victoriam, sub fucatæ amicitiæ, nempe tutelæ ineundæ specie, in Ægyptum veniet, omniaque fraudulenter aget, ut Ægyptum in suam potestatem redigat.

1. *In locorum opimorum occupatione.* Nam *Appianus in Syriacis* testatur, quod Antiochus Epiphanes paucis quidem comitatus in Ægyptum venerit,

nerit, sed strenuis, animosis, ipsique addictissimis: quos passim in præsidiis collocavit, atque sic opima & pacata, adeoque secura Regni Ægypti loca occupavit: ipse interim residens in urbe Memphi, tanquam Regni Metropoli, in loco opportuno, nempe regni meditullio sita ad Ægyptios cohibendos.

2. *In locorum occupatorum conservatione.* Antiochus Epiphanes ut loca occupata, & præsidiis, è suo comitatu selectis, firmata retinere posset, omnes rapinas acquisitas in Syria, Phœnicia & Ægypto, opesque male partas Ducibus militibusque suis dispersit, h. e. largiter & profuse distribuit. Vide *1 Macc. 3. v. 30.* Atque hac calliditate & fraudulentia sua omnes patres Patrum suorum superavit.

3. *In propugnaculorum Ægypti occupandorum cogitatione.* Nam inquit Angelus: *Contra munitiones instituet cogitationes suas.* h. e. Etiam multorum in Ægypto Procerum animos largitionibus corrumpet, sibique devinciet, quorum opera & consilio adjutus cogitabit, quo pacto Ægypti propugnacula, urbesque munitissimas, quæ nondum ipsi deditæ fuerant, occupare, inque suam potestatem redigere possit.

III. EGRESSUS.

De hoc Angelus inquit, *vers. 24. Et hoc usque ad tempus.*

1. Hæc verba *Maldonatus* refert ad præcedentia, cumque iis conjungit, hoc sensu: Antiochus Epiphanes cogitationes & consilia sua animo premet, quoad tempus opportunum advenerit. Tunc enim aperto Marte regnum Ægypti invadet; sicut Daniel in sequentibus explicat.

II. Sed commodius hæc verba ad *Egressum* referuntur, quod Antiochus Epiphanes non diu Ægyptum tenuerit, sed tantum ad tempus. Nam Rege *Ptolemæo Philometore* paulum adultiore facto, Ægyptii Antiochi Epiphanis præsidia Ægypto expulerunt.

BELLUM II.

Antiochi Epiphanis contra Ægyptum.

De hoc *Angelus viticinatur vers. 25, 26, 27, 28.*

I. ORTUS; in quo notandus est *Antiochi Epiphanis ad bellum apparatus. v. 25. Postea excitabit vires suas & cor suum contra Regem Austri copiis magnis.* Sensus est: Postquam Ptolemæus Philometor Rex Ægypti adultior factus regnum adierit, & præsidia Antiochi Epiphanis expulerit: Antiochus Epiphanes excitabit vires suas, & cor suum contra Regem Austri copiis magnis. h. e. animo irritato omnes vires suas experietur, & ingentem exercitum adversus Regem Ægypti conscribet. Cum enim videret, se fraudibus atque dolis id obtinere non posse, quod speraverat, idcirco aperto bello rem aggredietur. Bellum hoc describitur *1 Macc. cap. 1. v. 19.*

II. PROGRESSUS. In quo occurrit *Apparatus Ptolemæi Philometoris Ægypti regis contrarius. v. 25. Et Rex Austri miscebit se bello cum exercitu magno & valido admodum.* h. e. Ptolemæus Philometor Rex Aegypti jam majorennis, & sceptra regni sui gerens, injuria ac violentia Antiochi Epiphanis provocatus, exercitum æque grandem suis sumtibus comparabit, cumque Antiocho Epiphani opponet.

III. EGRESSUS, sive *Eventus triplex,* quem Angelus prædixit.

1. *Infelix Ptolemæi Philometoris pugna, & Antiochi Epiphanis victoria;* de qua Angelus inquit: *Sed non consistet Rex Austri.* h. e. Ptol. Philometor Rex Aegypti victoriam amittet, & Antiochus Epiphanes superior erit. Causa infelicis successus Regis Ægypti, & victoriæ Regis Syriæ, erit perfidia Consiliariorum Ptolemæi. Quia (inquit Angelus *v. 25, 26.*) *cogitabunt contra eum cogitationes; & comedentes portionem cibi ejus, frangent eum: & exercitus illius* (Antiochi Epiphanis) *exundabit, & concident confossi multi.* h. e. illi ipsi, qui stipendia à Rege Ægypti accipient, & ex ejusdem mensa cibum capient, exercitum Regis ac Domini sui prodent: exercitus autem Antiochi Epiphanis instar diluvii sese diffundet, & copias Regis Ægypti subvertet.

II. *Pax inter utrumque Regem sancita, sed fucata & lubrica.* De qua Angelus ita vaticinatur: *Et ambobus Regibus animus malefaciendi erit, & in eadem mensa mendacium loquentur. sed non succedet: quia adhuc terminus erit ad constitutum tempus.* h.e. Ptolemæus Philometor clade accepta, suasu Consiliariorum suorum pacem ab Antiocho Epiphane petet, & impetrabit; sed pax illa simulata & fucata utrinque erit. Nam uterque de alterius exitio cogitabit. Et licet Ptolemæus Philometor Antiochum hospitio & convivio accipiet, magnisque muneribus donabit: tamen animis erunt disjunctissimis, & capitali odio flagrantissimis. Verum Deus neutri concedet, ut alterum è medio tollat: *Quia adhuc finis in aliud tempus.* h. e quia nondum venit tempus fini utriusque Regis & regni à Deo præstitutum. Quin potius constituto tempore dissolvetur, & paulo post in cruentum bellum commutabitur.

III. *Antiochi in terram suam reversio magna*

cum opulentia. *v.* 28. De quo eventu Angelus ita vaticinatur: *Et revertetur in terram suam cum opulentia magna.* h. e. Antiochus Epiphanes inita pace cum Ptolemæo Philometore simulata & dolosa, in Syriam revertetur magnis cum divitiis, partim ex spoliis Ægypti, partim ex Ptolemæi Regis donatione contractis.

BELLUM III.

Antiochi Epiphanis contra Aegyptum.

Hoc bellum ab Angelo describitur *tripliciter.*

1 Χρονικῶς, ratione TEMPORIS. De quo ait *v.* 29. *Statuto tempore revertetur.* h. e. Antiochus Epiphanes cum putabit commodam oblatam sibi esse occasionem opprimendi Ptolemæum Philometorem, iterum invadet Ægyptum. Quod quidem post biennium, cum jam Ptolemæus Philometor cum Ptolemæo Physcone fratre reconciliatus esset, factum est.

2. Τροπικῶς, *ratione* MODI; de quo inquit Angelus *vers.* 29. *Revertetur & invadet Ægyptum.* Historici docent, Antiochum Epiphanem Ægyptum ter intrasse. Cum enim prima & secunda vice fraus omnino ex voto ei non successisset, tertio reversus magnis copiis Alexandriæ Ptol. Philometorem obsedit.

3. Ἐκβατικῶς, *ratione* EVENTUS; de quo iterum Angelus *v.* 29. *Sed non erit ut prius, & ut posterius.* (vel: sed non fiet, ut prima vice & ut altera.) h.e. Antiochus Epiphanes non obtinebit victoriam contra Ptolem. Philometorem, nec subjugabit Ægyptum, sicut ei contigerat in expeditione prima, de qua *vers.* 24. neque ut in secunda, de qua *vers.* 25, 26. Additur ratio ab Angelo *v.* 30. *Nam venient contra eum naves Chittea, unde dolore afficietur.* h. e. Romanorum legati vecti navibus ex Cilicia, vel ex Macedonia, venient contra Antiochum Epiphanem, eique in nomine Senatus Romani mandabunt, ut Ægypto abstineat. Quod completum esse Historici testantur. Nam ita scribit *Velleius Paterculus lib.* 1. *Hist. Rom.* Cum Antiochus Epiphanes Ptolemæum puerum Alexandriæ obsideret, missus est ad eum Legatus M. POPILIUS LÆNAS, qui juberet cœpto desistere. Hic mandatum Senatus Romani ei exposuit, & Regem deliberaturum se dicentem circumscripsit virgula, jussit prius responsum reddere, quam egrederetur circumscripto arenæ circulo. *Plutarch. Apophtheg. pag.* 364. ita rem describit: *M. Popilius* à Senatu literas Antiocho attulit, quæ eum ex Ægypto jubebant exercitum abducere, neque Regnum pupillorum Ptolemæi vita defuncti sibi vindicare. Accedens per castra, eminus ab Antiocho comiter salutatus; At ille non reddita salute epistolam tradidit; qua lecta, cum deliberatione habita responsurum se Rex diceret, palmite Popilius Regem circumscripsit, dicens: Hic ergo stans, delibera & responde. Omnibus magnanimitate hominis perculsis, cum Antiochus profiteretur se ex sententia Romanorum acturum, ita demum Regem salutavit amplexusque est *Popilius. Hæc Plutarchus.*

Iosephus lib. 12. *Ant. Iud. cap.* 6. ita scribit: *M. Popilius Lænas* Legatus Romanorum navibus appulsus Alexandriam, Antiochum virga circumscribens circulo in arena, illi dixit: Senatus populusque Romanus præcipiunt, ut Ægypto recedas, nec pugnes in Ptolemæos: & isto in loco respondeas, quid consilii geras, an pacem, an bellum cupias. Quibus ille perterritus ait: Si hoc placet Romanis, discedendum est. Itaque statim exercitum movit, atque ex Ægypto discessit. Exemplum pulcherrimum hoc loco habemus, quam verum sit Emblema illud Senecæ: *Omne sub Regno graviore regnum est.*

III. EGRESSUS.

Antiochus ex Ægypto rediens re male gesta, minatus est se urbem (Ierosolymam) facturum commune totius gentis sepulcrum; sed in itinere curru excussus, morbo fœdissimo afflictus est, vermibus tanto fœtore è putrefacti corpore erumpentibus, ut nemo servorum eum ferre posset. Simulatam agens pœnitentiam, multa Iudæis incredibilia promittit, & tanto cruciatu animi atque corporis consumitur, ut nihil cogitari atque dici possit ærumnosius. Extra patriam in agro moritur, & Antiochiam defertur. Regnavit annos 12. *Vide* 2. *Maccab.* 9. *v.* 5.

IX. ANTIOCHUS EUPATOR.

I. ORTUS.

Antiochus Eupator Ἀντίοχος Εὐπάτωρ, (Boni Pater) fuit *Antiochi Epiphanis*, tyranni & sacrilegi istius filius.

II. PROGRESSUS.

1. REGNI OCCUPATIO.

Antiochus Eupator, mortuo Patre *Antiocho Epiphane*, opera *Lysiæ* tutoris & educatoris sui, ad Regnum pervenit. Nam ita scribitur 1 *Macc.* 6. *v.* 17. Et cognoscens *Lysias* mortuum esse *Antiochum Epiphanem*, constituit Antiochum filium ejus, qui regnaret pro eo: quem educavit adolescentem, & imposuit ei nomen EUPATORIS.

II. Re-

II. REGNI ADMINISTRATIO.

BELLUM I. contra Iudæos gestum.

Antiochus Eupator regno accepto, bellum Iudæis infert, tantis viribus, quantis antehac nemo Regum Syriæ fecerat. Nam numerus exercitus ejus erat 100000 peditum, & 20000 equitum, & elephanti XXXII docti ad prœlium. Cum hoc exercitu profectus est per Idumæam, & obsidione cinxit Bethsuram. 1 *Maccab.* 6. *vers.* 30, 31. eamque occupavit, & in ea præsidium collocavit. *vers.* 50. Similiter Ierosolymam obsidione cinxit, quam tamen consilio *Lysiæ* Ducis sui solvit, & Iudæis pacis conditiones proposuit, quas ipsi cupide accipiunt, & Regem intra mœnia intromittunt. At Rex, qui juramentum fecerat Iudæis, cum urbem ingressus munitionem montis Zion videret, juramento perfide violato, ne rebellio timenda esset, mœnia arcis dirui jussit. *vers.* 51. 58. 60, 61, 62. Paulo post bellum reparat, ingentemque exercitum in Iudæam secum adduxit. 2 *Maccab.* 13. *vers.* 12. Ad Iudas Maccabæus cum militibus suis illi obviam processit, eosque hortatus est, ut fortiter dimicarent, & usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, & civibus starent. Circa Modin exercitum constituit. Deinde data militibus tessera, vel Symbolo militari; DEI VICTORIA, *Luth.* gab jhnen diese wort zur losung: Gott gibt sieg. noctu invasit castra Regis, & interfecit viros 4000, & maximum Elephantorum, cum his qui superpositi fuerant, summoque metu & perturbatione castra hostium repleverunt, & rebus prospere gestis discesserunt. *vers.* 14, 15, 16. Cumque Antiochus Eupator castra sua ad Bethsuram munitum Iudæorum propugnaculum admoveret, in fugam vertebatur, impingebat & minuebatur. *vers.* 19. Victus autem ad pacem renovandam compulsus est. *vers.* 22. Atque *Iudam Maccabæum*, Ducem & Principem fecit à Ptolemaide usque ad Gerrenos. *vers.* 24.

Antiochus Eupator, cum ex Lysia Duce suo cognovisset, *Menelaum* apostatam omnium turbarum & totius belli authorem esse, eum secum abduxit Beream in Syriam, ibique eum interfecit, quum jam decennio Sacerdotio functus fuerat, 2 *Macc.* 13. *v.* 4.

BELLUM II. contra Philippum Tutorem Regni seditiosum.

Cum Philippus Regni administrator (cui *Antiochus Epiphanes* æger filium cum diademate annulo commendaverat) Antiocho Eupatore in Iudæa bellum gerente, per seditionem Regnum occupare conaretur, Eupator facta cum Iudæis pace, festinanter è Iudæa profectus Antiochiam occupavit, & Philippum fugavit: qui in Ægyptum fugiens vita spoliatus est. 1 *Macc.* 6. *v.* 33.

III. EGRESSUS.

Denique Antiochus Eupator à *Demetrio Sotere* agnato suo captus, vita regnoque privatus est, anno Regni secundo. 2 *Macc.* 14. *v.* 1, 2.

X. DEMETRIUS I. SOTER.

I. ORTUS.

Demetrius I. Soter, Δημήτριος, h. e. populi cor vel terror, des Volcks Hertz oder schrecken / X Rex Syriæ, *Seleuci Philopatoris* VII Regis Syriæ filius, Antiochi Epiphanis VIII Regis Syriæ patruelis.

II. PROGRESSUS.

1. *ACTA OECONOMICA.*

Hic *Demetrius I. Soter duos habet filios. Prior* fuit *Demetrius* II, Rex Syriæ XII, qui Alexandrum Balam, XI Syriæ Regem, parricidam è regno ejecit, illudque occupavit. *Posterior* fuit *Antiochus V Sedetes*, Rex Syriæ XV.

II. *ACTA POLITICA.*

1. REGNI OCCUPATIO.

Occupavit hic Demetrius regnum Syriæ.

1. *Partim per astutiam.* Quia à Patre *Seleuco Philopatore*, loco *Antiochi Epiphanis* Romam obses missus fuit: quo mortuo, cum à Romanis non dimitteretur, consilio usus Polybii Historici exulis, sed libere agentis, specie venationis ab urbe profectus è custodia Romana elabitur, Tripolin occupat, & favore secundo exceptus, exercitum ad occupandum Regnum undique colligit. *Polybius. Iosephus.*

2. *Partim per violentiam.* Quia hic *Demetrius Seleuci* filius anno 151. (regni nimirum Syriaci) exiit ab urbe Roma. Et factum est, ut ingressus est domum regni Patrum suorum, (h. e. Antiochiam regni metropolin, & sedem regiam) comprehendit exercitus *Antiochum* (Eupatora) & *Lysiam* Tutorem & Regis Ducem, ut adducerent eos ad eum (Regem *Demetrium*.) Et res ei innotuit, & ait: Nolite mihi ostendere faciem illorum. Et occidit eos exercitus. 1 *Maccab.* 7. *vers.* 1, 2, 3, 4. Quare Demetrius I, Antiocho Eupatore & Lysia interfectis, Regnum occupavit.

Anno { 3813 Ab orbe condito.
3 Regni Antiochi Eupatoris.
388 A condita urbe Roma.
157 Ante Christum natum. }

II. REGNI ADMINISTRATIO.

I. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Alcimum, transfugam ex Israël & proditorem, summum Sacerdotem Hierosolymis constituit per Bacchidem. 1 *Macc.* 7. *vers.* 5, 9. Hic Alcimus fuit homo impiissimus, fax & tuba omnis mali in populo Israël: Accusat *Iudam Maccabæum*, quod a lege divina nollet recedere, & disperderet amicos Regis. Qua accusatione *Demetrius* impulsus, Bacchidem cum exercitu in Iudæam misit, & postea *Nicanorem.* 1 *Macc.* 7. *v.* 5, 8. *&c.* 4. *v.* 26. Præterea *Alcimus* manus suas rapina, furtis & cædibus polluit, murum atrii templi interioris demolitur. 1 *Maccab.* 9, *v.* 54. Tandem manu Dei justi judicis percussus, morbo ferali mutus jacuit, & cruciatus intolerabiles sensit. Animam perfidam ac fœdam exhalavit, anno Sacerdotii sui 4. Vrbs sine Sacerdote fuit annos 7; uti *Hegesippus* scribit. Vide 1 *Macc.* 9. *v.* 55, 56.

II. *ACTA POLEMICA.*

Demetrius Soter, instinctu *Alcimi* transfugæ & proditoris, *bellum contra Iudæos* gessit.

I. Per Bacchidem.

Quem cum ingenti exercitu in Iudæam misit; eique *Alcimum*, quem Bacchides summum Sacerdotem Ierosolymis constituerat, tanquam comitem adjunxit. Magnam tyrannidem in Iudæa exercuit: Iudæos multos, verbis ipsius dolosis fidem habentes, crudeliter mactavit, inque puteum magnum præcipitavit; & amicos *Iudæ Maccabæi* inquisitos suppliciis exquisitis affecit. 1 *Maccab.* 7. *vers.* 9, 19. Et postea regione *Alcimo* commissa, ad *Demetrium* Regem rediit. *v.* 20.

II. Per Nicanorem.

Cum *Alcimus* apostata & proditor videret, Iudam comitesque ejus prævalere, & se non posse sustinere eos; reversus ad Regem Demetrium, multis criminibus accusavit eos. Quapropter Demetrius Nicanorem, unum nobilium suorum Principum Iudæis infensissimum, misit, dans ei in mandatis, ut totam Gentem Iudæorum exstirparet. 1 *Macc.* 7. *v.* 26. Nicanor ut Mandato Regis satisfaceret, *induebat*

1. *Pellem vulpinam*, h. e. *fraudulenter* agebat. Nam venit Ierusalem, & misit ad *Iudam Maccabæum*, & fratres ejus, dolose verbis pacis dicens: Non sit pugna inter me & vos; veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace. Quare congressi sunt, & alter alterum pacifice salutavit. Sed hostes erant parati, ut abriperent Iudam: Quæ Nicanoris fraudulentia *Iudæ Maccabæo* innotuit. *v.* 27, 28, 29, 30.

2. *Pellem leoninam.* Cum enim fraudulentia ejus diutius celari non posset, violenter agere cœpit. Nam processit obviam Iudæ in pugnam, juxta Cepharsalma, (pagum in agro Samaritano,) sed pugnam amisit. Ceciderunt enim de exercitu Nicanoris quasi 5000 viri, & fugerunt in civitatem David. *v.* 31, 32. Admissus in urbem, extenso brachio contra templum Domini juravit, in ira dicens: Nisi traditus fuerit Iudas, & exercitus ejus in manus meas, continuo cum regressus fuero in pace, succendam Domum istam. *vers.* 33. 35. 2 *Maccab.* 14. *vers.* 33.

Quam blasphemus autem Nicanor fuerit, ex 2 *Macc.* 15. *v.* 3, 4, 5. patet. Vbi hæc verba leguntur: Interrogavit ille sceleratissimus: An esset in cœlo Princeps, qui præcepisset Sabbatum celebrari. Quibus respondentibus: Dominum vivente eum Principem esse in cœlo, qui jusserit diem septimum celebrari: *Ego vero*, inquit, *alter sum Princeps in terra, qui præcipio sumi arma, & Regis mandata impleri*, &c. Tandem prœlio cum Iuda commisso, 35000 de exercitu ejus cadunt, ipse inter cadavera exanimis invenitur; cui & lingua præsecta est, & caput, humeri, brachium, & dextra amputata, & publice suspensa sunt. Factum hoc est die 13 mensis Adar, h. e. Martii. Is dies postea in populo Iudaico solennis fuit, in memoriam hujus victoriæ. 1 *Macc.* 7. *v.* 42, 43, 46. 2 *Maccab.* 15. *vers.* 27. 28, 30, 32, 33., 35, 37. *Iosephus* *l.* 12. *Antiqu. Iudaic.*

III. Rursus per Bacchidem & Alcimum.

Cum enim Demetrius Rex cognovisset, cæsum à *Iuda Maccabæo* esse Nicanorem, *secundo* misit *Bacchidem* & *Alcimum* in Iudæam, cum selectissimo exercitu. Cum Iuda Maccabæo congreditur: in quo conflictu Iudas fortiter pugnans occubuit. 1 *Macc.* 9. *v.* 1. 18. Cui *Ionathas* frater substituitur, qui in die Sabbathi mille viros de exercitu Bacchidis cecidit. *v.* 49. *Alcimus* proditor muros domus sanctæ interioris dirui jussit. *v.* 50. sed percussus à Deo paralysi interiit. *v.* 55. Mortuo autem *Alcimo*, à quo instigabatur Bacchides, ad Demetrium in Syriam rediit, & siluit terra Iuda annis duobus. *v.* 57. Postea rursus ab Apostatis Iudæis evo-

evocatur, qui perdendi Ionathæ ſpem ipſi fecerant. Quem cum neque capere ſecurum, neque expugnare armatum poſſet, authores ejus conſilii jugulat. *v.* 68, 69. Tandem fœdus cum *Ionatha* facit, captivos reſtituit, neque ſe in Iudæam reverſurum juramento pollicetur. *v.* 70, 71.

III. EGRESSVS.

Ab Alexandro, Antiochi Epiphanis filio, (h. e. nepote) Regnum Syriæ ſibi vindicante, impugnatus Rex *Demetrius*, ſocietatem cum *Ionatha* inire voluit, eumque promiſſis & largitionibus pene infinitis ſollicitavit: Sed Iudæi memores ejus ſævitiæ, & infidelitatis, cum hoſte ipſius Alexandro ſe conjungunt, qui *Demetrium* victum, & regno & vita ſpoliavit. 1 *Maccab.* 10. *v.* 26, 49, 50.

Interiit anno {
3824 ab orbe condito.
605 ab ædificata urbe Roma.
11 Regni ſui in Syria.
146 ante Chriſti nativitatem.

XI. ALEXANDER I. BALA, ſeu VELES: Aliis ALEXANDER EPIPHANES, vel NOBILIS.

I. ORTVS.

Alexander Bala, fuit *filius Antiochi Epiphanis*; uti vocatur 1 *Maccab.* 10. *v.* 1. Alii dicunt, quod infimæ ſortis homo fuerit, & pro filio Antiochi ſe venditarit.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Alexander Bala Ptolem. Philometoris VI Regis Ægypti filiam *Cleopatram* in uxorem duxit. Nuptiæ in urbe Ptolemaide ſunt celebratæ, ad quas etiam *Ionathan* ſummus Sacerdos ab Alexandro invitatur; qui utrique Regi ſplendida offert munera. Ideoque contra invidos & accuſatores regia authoritate defenditur. 1 *Maccab.* 10. *verſ.* 54. ad 60.

II. ACTA POLITICA.

1. Hic Alexander exiguis copiis inſtructus, & à vicinis Regibus adjutus, Ptolemaidem urbem proditione militum Demetrii occupat. Demetrius vero, audito hoc nuncio, exercitum ſtatim colligit: & cum metueret, ne *Ionathas* Dux Iudæorum ad Alexandrum propter injurias illatas deficeret, amicitiam ipſi offert, & obſides Iudæorum in arce Sionis detentos parentibus remittit. Quare Ionathas Ieroſolymam profectus, obſides recipit, Ieroſolymis habitare incipit, & muros urbis inſtaurat. *Ioſephus l.* 13. *Antiq. Iudaic. c.* 3. 1 *Macc.* 10. *v.* 1, 2, 3, 9.

2. Alexander Rex, ut *Ionathanem* ab amicitia Demetrii avertat, plura & longe majora Ionathæ concedit: Inſuper purpuram, coronam auream, & ſtolam ſacerdotalem ipſi mittit, ipſumque Pontificem ſummum in populo *Iudaico* facit. Ionathas veſtem Pontificalem induit, anno Græcorum 160, ſeptimo menſe, in feſto Scenopegias, die 3 Octobris, feria ſeptima, quatuor annis (ut *Ioſephus* habet) poſt mortem *Iudæ Maccabæi*. Itaque *Demetrius*, ob injurias populo Iudaico illatas, & auxiliis & armorum ſocietate excidit, & diſſidentibus Regibus Syriæ Politia Iudæorum aliquo modo reſtituta fuit. 1 *Maccab.* 10. *v.* 15, 18, 20.

Cum autem Rex Alexander magnum exercitum collegiſſet, caſtra metatus eſt ex adverſo *Demetrii*, & commiſerunt prælium duo iſti Reges, & fugit exercitus *Demetrii*, & perſecutus eſt eum Alexander, cum prævaluiſſet ei. 1 *Maccab.* 10. *verſ.* 48, 49, 50.

III. EGRESSVS.

Tandem Ptol. Philometor Rex Ægypti, Alexandri ſocer, conſilia fraudulenta init, quibus regnum *Alexandri* obtineret, illudque ſuo regno adjiceret. 1 *Maccab.* 11. *verſ.* 1, 8. Idcirco filiam ſuam Cleopatram ab eo abductam Demetrio, Demetrii I filio, deſpondet. ſicut legitur 1 *Maccab.* 11. *v.* 9, 10. Miſit (Ptolemæus Philometor) ad Demetrium, dicens: Veni, componamus inter nos pactum: & dabo tibi filiam meam (Cleopatram) quam habet Alexander; & regnabis in regno Patris tui. Pœnitet enim me, quod dederim illi filiam meam. Quæſivit enim me occidere.

Specioſus quidem hic, ſed falſus prætextus erat, quo Ptolemæus generum ſuum regno ſpoliare volebat. Poſtea Ptolemæus ingreſſus Antiochiam, impoſuit duo diademata capiti ſuo, Ægypti & Aſiæ. Rumore tali percepto, Alexander è Cilicia properat; victuſque prælio, & in Arabiam fugiens, à Zabdiele hoſpite Arabe caput ejus tollitur, & Ptolemæo mittitur. 1 *Maccab.* 11. *v.* 10, ad 17. incluſive.

XII. DEMETRIVS II. NICANOR.

I. ORTVS.

Demetrius II *Nicanor*, fuit Demetrii I, cognomento *Soteris*, X Regis Syriæ filius. Demetrius enim *duos* habuit *filios*. *Prior* erat Demetrius II, Rex Syriæ XII, qui Alexandrum Balam XI Syriæ Regem è regno ejecit: Et hic eſt Demetrius

ille, de quo hoc loco agimus. *Posterior* erat Antiochus V. Sidetes, Rex Syriæ XV; de quo postea agemus.

II. *PROGRESSVS.*

I. REGNI OCCVPATIO.

Cum Ptolem. Philometor VI Rex Ægypti, libidine dominandi impulsus, ex Ægypto in Syriam proficisceretur ad Alexandrum XI Syriæ Regem, generum suum, ut ei regnum eriperet, sub hoc prætextu, quasi vitæ ejus insidias struxisset: Filiam suam *Cleopatram* ei ademit, eamque Demetrio II in uxorem dedit, cumque eo fœdus pepigit. 1 *Maccab.* 11. *v.* 8, 9. Postea cum eo prælio congressus, eum victum è Regno ejecit: atque ita Demetrius II Alexandro Balæ in regno successit. 1 *Maccab.* 11. *v.* 19.

Anno { 3830 ab orbe condito.
611 à condita urbe Roma.
6 Regni Alexandri in Syria.
140 ante nativitatem Christi. }

II. REGNI ADMINISTRATIO.

I. *Demetrius* Ionathan Iudæorum Ducem, quibus potuit muneribus honorat & ornat, eumque inter amicos intimos numerat, præsidia sua Hierosolymis educit, summum Pontificatus honorem eidem confirmat, adversariis ejus aures non præbet, dat ei Iudæam cum tribus Toparchiis, Samaria, Ioppe, & Galilæa; sub tributo tamen trecentorum talentorum. 1 *Maccab.* 11. *vers.* 26, 27, 28, 41.

II. Cum Demetrius propter gravia & enormia scelera in odio omnium esset, *Diodorus* cognomento *Tryphon*, qui olim Dux militiæ apud Alexandrum Balam XI Syriæ Regem fuerat, Antiochum Alexandri filium in regnum reducere, excusso Demetrio, conatur. Nam milites & cives Antiocheni seditione concitata Demetrium Regem in arce obsident; sed unius Ionathæ beneficio, quod ipsi 3000 Iudæorum misit, conservatur. Interficiuntur enim à Iudæis 120000 civium; Antiochia incenditur, & spoliatur. 1 *Maccab.* 11. *v.* 39, 44, 46, 48. Verum *Demetrius* maximorum beneficiorum immemor, ictum cum Ionatha fœdus nefarie violat, atque Iudæos variis afficit incommodis. 1 *Maccab.* 11. *v.* 52, 53.

III. *EGRESSVS.*

Posthæc reversus est *Tryphon*, & *Antiochus* cum eo, puer adolescens; & regnavit, atque diadema sibi imposuit. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos dispersérat Demetrius, (quoniam exercitum ex incolis conscriptum dimiserat, eaque re maximum sibi odium conflaverat) & pugnaverunt contra eum, & fugatus est è regno. 1 *Maccab.* 11. *v.* 54, 55. Demetrius è regno pulsus, in Macedoniam ad auxilia contrahenda profectus est, ut Tryphoni bellum inferret. Verum ab Arsace Rege Medorum & Persarum captus in custodiam traditus est. 1 *Maccab.* 14. *v.* 1, 2, 3. Postea vero dimissus in Hyrcaniam relegatus est: sicut *Orosius* & *Iustinus lib.* 36. scribunt. Regnavit annos V.

OBSERVATIO.

ARSACES est cognomentum Regum Parthorum, qui in Media & Persia regnarunt: uti patet ex *Iustino*, qui (ex *Trogo l.* 41.) ita scribit: ARSACES (Rex Parthorum) quæsito simul constitutoque Regno, non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura senectute decessit. Cujus memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde Reges suos ARSACIS nomine nuncupent.

Quare per ARSACEN, cujus 1. *Maccab.* 14. *vers.* 2. fit mentio, *Mithridates* Rex Parthorum post *Arsacen* VI intelligitur, qui prædictum Regem cepit, & postea dimisit: uti *Orosius* & *Iustinus* scribunt.

XIII. ANTIOCHVS ENTHEVS.

I. *ORTVS.*

Antiochus Entheus, quasi divinus, Rex Syriæ XIII, fuit Alexandri Balæ XI Regis Syriæ filius, è Cleopatra, Ptol. Philometoris Ægypti Regis filia, genitus.

II. *PROGRESSVS.*

I.

Hic Antiochus in aula Regis Arabiæ educatus, ad recuperandam sedem paternam à Tryphone animatur, capta Antiochia & elephantis Regiis, opera *Diodoti Tryphonis* Tutoris sui, ex Arabia in Syriæ regnum, Demetrio fugato, reducitur, Tryphone potestatem exercente. 1 *Maccab.* 11. *v.* 54, 55.

II.

Cum *Ionatha* & *Simone* amicitiam coluit, eosque maximis beneficiis sibi devinxit: sicut legimus 1 *Macc.* 11. *v.* 57. Scripsit Antiochus adolescens Ionatha, dicens: Stabilio tibi Sacerdotium, & constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis Regis. *v.* 58. *Et misit illi vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi ex aureis, & purpuram*

ram induendi, & habendi fibulam auream. v. 59. SIMONEM *quoque fratrem ejus constituit Ducem à tractu Tyri usque ad terminos Ægypti.*

III. EGRESSVS.

Anno regni secundo, ætatis decimo, à Tryphone Tutore & Duce suo per scelus interficitur, corruptis Medicis: qui, adolescentem dolore calculi consumi, ad populum mentiti, dum secant illum, secantes occidunt, postquam Tryphon tutelam ejus suscepisset. *Iosephus l.* 13. *c.* 12. Inde persuasis militibus, Tryphon diadema regni sibi imponit, illudque per triennium gerit.

XIV. TRYPHON.

I. ORTVS.

Tryphon, Τρύφων, delicatus, verzärtelt/ fuit extraneus, nempe Apamiensis, natus in Casiano castello; uti *Strabo* scribit. Alio nomine dictus fuit DIODOTVS. Olim Dux militiæ apud *Alexandrum Balam* XI Syriæ Regem fuit: Postea vero Rex Syriæ XIV factus est.

II. PROGRESSVS.

I. REGNI OCCVPATIO.

Hic Tryphon Antiochum Entheum, cujus tutor & gubernator erat, ex *Arabia* in regnum reduxit, & Demetrium II, cognomento *Nicanorem*, regno exuit. Quo facto, Antiochus Entheus, adhuc puer, diadema regni in urbe Antiochia sibi imposuit. 1 *Maccab.* 11. *v.* 54, 55. Verum Tryphon libidine dominandi flagrans, deque Antiocho pupillo suo interficiendo consilia agitans, metuit *Ionatham* Iudæorum Ducem, ne ille cædem Regis ulciscatur. Ejus enim opera in Demetrio profligando, antea usus fuerat feliciter. 1 *Maccab.* 12. Ideoque ipsi insidias struxit, & tandem eum in urbe Ptolemaide cepit: & omnes, qui cum ipso intraverant, gladio interfecit. *v.* 48. Et postea collecto exercitu ex urbe contra Iudæos proficiscitur, ut eos sub jugum reducat; & Ionathanem vinctum secum ducit. 1 *Maccab.* 13. *v.* 12. Sed SIMON, qui electus erat Dux Iudæorum, ipsi commeatum intercludit: ideoque ubique impeditus, simulat, se Ionathan dimissurum, si trecenta sibi talenta argenti, & filii Ionathæ obsides darentur. Sed Tryphon, acceptis obsidibus & pecunia, & patrem & filios è medio tolli jussit; quos *Simon* postea in Modin sepelivit. 1 *Maccab.* 13. *v.* 19, 23, 25.

Quo scelere commisso, postea etiam Antiochum pupillum per medicos, quos pecunia corruperat, è medio sustulit. Hi namque ad populum mentiebantur, puerum dolore calculi graviter laborare atque consumi. Ideoque cum quarto anno

II. REGNI ADMINISTRATIO.

Tryphon regia dignitate ornatus, magnam in subditos atque milites crudelitatem exercuit, semper sui similis, blanda loquens, scelerata perpetrans, nulli fidus, nisi suæ utilitatis gratia. Idcirco subditi atque milites ad *Cleopatram* Demetrii II Nicanoris, XII Regis Syriæ, uxorem deficiunt; & fratrem Demetrii *Antiochum Sidetem* in auxilium vocant: *Cleopatra* Antiocho & connubium & regnum offert: Non abnuit Antiochus, & milites contra Tryphonem conscribit. *Iosephus lib.* 13. *Antiq. cap.* 12.

Postea à SIMONE Duce populi Iudaici adjutus Tryphonem acie victum, & è Syria ejectum in Castro Doræ minutissimo obsidione cinxit.

III. EGRESSVS.

Tandem Tryphon in castro Doræ obsessus, rebus desperatis aufugit, & Apameam venit: ubi urbe vi expugnata captus & interfectus est, postquam triennium ad regni gubernacula sederat. 1 *Maccabæor.* 15. *Iosephus lib.* 13. *Antiq. Iudaic. cap.* 12.

XV. ANTIOCHVS VII.

SIDETES PIVS, vel SOTER.

I. ORTVS.

1. *Generatio.* Antiochus VII, Rex Syriæ XV, fuit *Demetrii* I *Soteris* filius: *Demetrii* II, cognomento *Nicanoris*, apud Parthos captivi frater.

2. *Appellatio.* Hic Antiochus à Syris SIDETES, à Græcis SOTER, à Iudæis PIVS cognominatus est. Quia, cum urbem Ierosolymam obsidione cinxisset, & pacem cum *Iohanne Hyrcano* fecisset, propter tabernaculorum festum, ad eum misit *Sidetes* taurum eximium, & pulchre ornatum, ut Deo Israëlis offerretur: inde PIVS est à Iudæis appellatus; ut postea plenius dicemus.

II. PROGRESSVS.

1. Regni occupatio.

Cum Tryphon, Antiocho Entheo pupillo Syriæ Rege XIII nefarie occiso, Rex declaratus, in milites suos crudeliter sæviret; illi mores ejus pertæsi, defecerunt ad Cleopatram, Demetrii II Nicanoris uxorem, quæ secum liberis Seleuciæ incluserat. Hæc cum sibi metueret à Tryphone, ad Antiochum

tiochum Soterem Demetrii fratrem, qui tunc oberrabat, nec ab ulla civitate recipiebatur, misit, ut auxilia sibi ferret, ipsi conjugium & regnum offerens. Quam conditionem Antiochus accepit, & magnam militum vim cogens, Tryphonem acie vicit, & regnum quod per fraudulentiam occupaverat, & per violentiam hactenus possederat, recepit. 1 *Macc. c.* 15. *Ioseph. lib.* 13. *Antiq. cap.* 15.

II. Regni administratio.

I.

Antiochus Sidetes in Regni administratione homo perfidus & fœdifragus fuit. Cum enim Tryphoni bellum inferret, Legatos ad *Simonem* Pontificem Magnum mittebat; eique & populo Iudaico privilegia omnia & immunitates, quas a prioribus Regibus acceperant, confirmabat, & augebat; potestatem quoque proprium numisma in Regione sua cudendi concedebat. Quibus blanditiis *Simonem* in suas partes pertraxit, qui ei selecta auxilia misit. Postea vero cum Tryphonem vicisset, eumque è Syria ejecisset, Rex fortuna ebrius, auxilia *Simonis* respuit, & rupto fœdere omnia per *Athenobium* Legatum impudenter repetit, quæ concesserat; urbes etiam Ioppen, Gazam, & arcem Sionis sibi tradi jubet, & insuper mille talenta. 1 *Maccab. cap.* 15. *v.* 1, 2, 3, 4, 5, 11, 25, 26, 27, 30, 32.

Iudæis autem imperium detrectantibus, per *Cendebæum* Ducem suum misso exercitu bellum intulit. Hic Cedron castrum ædificat & munit, & Gazenses vastat. 1 *Maccab.* 15. *v.* 38, 39, 40, 41.

At *Iohannes Hyrcanus*, & *Iudas* filius *Simonis* senioris, cum *Cendebæo* prælio congrediuntur, eum vincunt, atque è regione sua profligant, & castrum Cedron diruunt. 1 *Maccabæor.* 16. *vers.* 1, 2, 4, 8, 9, 10.

II.

Antiochus Rex, ut Iudæos sub jugum redigeret, anno M. 3840. magno cum exercitu Ierosolymam obsidet. Hyrcanus vero, cum esset annus Sabbaticus, atque adeo non abundaret commeatu, imbellem turbam ex urbe ejicit. Sed Antiochus eandem circa murum urbis concludit, nec in agros evagari, aut alio discedere patitur: Quapropter, ne fame perirent, in urbem recipiuntur. Cum *Scenopegias* festum adveniret, petit *Hyrcanus* inducias ab hoste, ad celebrandum illud festum: quas Antiochus non solum concedit; sed etiam tauros auratis cornibus, poculaque aurea atque argentea omni genere aromatum referta, in templum offerenda misit. Iohannes Hyrcanus ejusmodi pietate delectatus, & de tam pio Rege optime sperans, missis ad eum legatis pacem cum eo fecit, in hasce conditiones, ut Hyrcanus 500 talenta solveret, & auxiliares copias Antiocho, si bellum gereret, adduceret. Hyrcanus aperto sepulcro Regis Davidis, tria millia talentorum invenit; solvit, quod debuit; & Regem Antiochum liberalissime tractavit. *Ioseph. l.* 13. *cap.* 16.

III. EGRESSVS.

De exitu hujus Regis *Appianus* sub finem libri *de Bellis Syriacis* ita scribit:

Antiochus capti Demetrii frater, postquam Rhodi de captivitate fratris, & quid sequutum sit, didicit, in patriam reversus, Tryphonem magno labore victum interfecit. Moxque contra Phraatem (Parthorum Regem) cum exercitu profectus, fratrem repetens. Ille suis rebus metuens, remisit Demetrium. Antiochus nihilominus cum Parthis congressus prælio, & victus, sibi manus violentas intulit, anno regni 10. *Hæc Appianus.*

XVI. DEMETRIVS II NICANOR Redux.

I. ORTVS.

Hic Demetrius II, Demetrii I filius, & Antiochi Sidetis frater, fuit antea Rex Syriæ XII. Sed regno pulsus, à Græcis contra Arsacem, h. e. Mithridatem Parthorum Regem, qui tum Medis atque Persis imperabat, accersitus est, eumque aliquoties vicit. Sed tandem astu captus, honorifice habitus est, & nuptiis filiæ Mithridatis, cui nomen RODVGVNE erat, honoratus; sicut *Appianus in libro de bellis Syriacis* scribit.

II. PROGRESSVS.

Postea cum Antiochus Sidetes Parthorum regnum infeliciter invaserat, dimissus in Syriam rediit, auxiliis & copiis Parthorum instructus, regnum amissum recepit. *Iosephus lib.* 13. *Antiqu. c.*16. Anno autem à reditu in regnum suum quarto, odia Syrorum adeo adversus eum creverunt, ut coacti sint Legatos mittere ad *Ptolemæum Physconem* vel *Euergetem* II Regem VII Ægypti, ut aliquem è Seleuci genere daret iis, quem possent sibi Regem constituere. Cumque is misisset *Alexandrum Zebennam* vel *Zebinam*, is pro Rege à Syris receptus est, & commisso prælio adversus Demetrium, à suis derelictum, facile eum vicit fugavitque.

III. EGRESSVS.

Demetrius è pugna fugiens ad urbem Ptolemaidem

maidem, cum undique circumstantibus malis premeretur, ab omnibus deseritur; ab uxore etiam Cleopatra, quæ prius uxor ejus fuerat, & liberis, qui portas ipsi claudunt. *Iustinus*. Cum autem Demetrius nusquam locum inveniret, ubi consisteret, Tyrum fugit in Templum, loci religione se defensurus; sed ab inimicis extractus inde, ac misere diuque vexatus, tandem interficitur, anno regni 3. *Ioseph. lib. 13. Antiq. cap. 17.*

Quanquam *Appianus sub finem libri de bellis Syriacis* scribat, eundem Demetrium ab ipsa Cleopatra fuisse necatum, quæ insidias (inquit) ei molita est, propter æmulationem posterioris nuptæ, nempe RODOGUNES, Parthorum Regis filiæ.

XVII. ALEXANDER II. ZEBENNA vel ZEBINA.

I. ORTUS.

Alexander Zebenna vel *Zebina*, XVII Rex Syriæ, fuit homo extraneus; nempe Ægyptius, Protarchi negotiatoris filius.

II. PROGRESSUS.

Hunc Alexandrum Zebennam Ptolemæus Physcon Demetrio II Regi Syriæ XVI opposuit, Regemque constituit, quasi esset Antiochi Sidetis filius. Is cum videretur ex animo flere, cum ossa Antiochi ex Parthia in Syriam afferrentur, magnam authoritatem sibi conciliavit.

A *Ptolemæo* ingentibus copiis instructus, Demetrium prælio victum è regno ejecit, eique successit. *Iustinus.*

Cum autem Alexander fortuna ebrius, & successu rerum tumens, etiam Ptolemæum Regem Ægypti sperneret, à quo regnum habebat, à Ptolemæo oppugnatur, qui *Antiocho Grypo* magna auxilia contra Alexandrum misit; qui pugnans cum Alexandro, eum vicit, & Antiochiam fugavit. *Iustin. lib. 39.*

III. EGRESSUS.

Alexander inops pecunia, ut haberet, unde militibus stipendia solveret, aureum Iovis simulacrum è templo evelli jubet. Quapropter urbe ejicitur, & desertus à militibus, à latronibus capitur, & Grypo traditus interficitur, anno regni 2. *Iustinus lib. 39.*

XVIII. ANTIOCHUS GRYPUS.

I. ORTUS.

1. *Appellatio.* Antiochus VIII, Rex Syriæ XVIII, cognomento Γρῦπος, latine GRYPHUS, aliis GRYPUS. Sic dictus à nasi magnitudine; uti *Iustinus l. 39.* scribit.

Nam *Grypus* sine aspiratione, dicitur, qui nasum habet aduncum; fortassis à Gryphorum similitudine, quos Græci Γρῦφας vocant. Feruntur enim Gryphes rostrum habere incurvatum, in morem Aquilæ.

2. *Generatio. Pater* ejus fuit Demetrius II Nicanor, XII & XVI Rex Syriæ. MATER ejus fuit *Cleopatra*, Ptolemæi Philometoris VI Regis Ægypti filia. Hæc Cleopatra à patre suo initio elocata fuit Alexandro Balæ, XI Regi Syriæ; postea eidem rursus erepta, & Demetrio II Nicanori matrimonio juncta fuit.

NOTA.

Hæc Cleopatra ambitiosa & tyrannica fœmina fuit. Crudelitatem enim immanem exercuit.

I. *Erga Demetrium maritum*; quem post cladem ab *Alexandro* Zebenna acceptam, & ad se in urbem Ptolemaidem fugientem, porta exclusit, juxta *Iustinum*; vel, eum necavit, juxta *Appianum*: uti antea in historia *Demetrii* II Regis Syriæ XVI diximus.

II. *Erga Seleucum filium*: qui post obitum patris Demetrii diadema sumsit. Sed hunc Cleopatra mater, sagitta sua manu emissa, confixit. *Appianus. Iustinus* addit causam. Quoniam (inquit) sine matris authoritate diadema sumsisset.

III. *Erga Gryphum* filium, quem veneno interficere voluit: uti postea dicemus.

II. PROGRESSUS.

I. Acta Oeconomica.

Conjux ejus fuit *Tryphæna*, Ptolemæi Physconis vel Euergetis II, Ægypti Regis *filia*: quam ei elocavit, eumque copiis instruxit, ut Alexandrum Zebennam è regno pelleret.

Filii ei ex Tryphæna geniti fuere 4; nempe, *Seleucus, Philippus, Antiochus, & Demetrius.*

II. Acta Politica.

I.

Rex Syriæ à matre *Cleopatra* constituitur, eatenus, ut nomen Regis penes filium; jus autem omnis imperii penes matrem esset. *Iustinus lib. 39.*

Grypus autem recuperato patrio regno, externisque periculis liberatus, matris insidias vix evasit. Hæc enim, cum cupiditate dominationis, prodito marito *Demetrio*, & altero filio (Seleuco) interfecto, hujus quoque victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione veneni poculum obtulit. Sed Grypus prædictis sibi jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere eam jubet, abnuenti instat. Postremo prolato indice, eam arguit, solam defensionem

sionem sceleris superesse affirmat, si bibat, quod filio obtulit. Sic victa Regina, scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, exstinguitur. *Iustinus ibidem.*

II.

Primo bellum gessit cum *Alexandro Zebenna*, quem, à Ptolemæo Physcone Ægypti Rege adjutus, & copiis instructus, vicit & fugavit; sicut in historia Alexandri *Zebennæ* §. 2. diximus.

Deinde bella gessit cum *Antiocho Cyziceno*, fratre suo uterino, qui Cleopatram, Ptolemæi Physconis Ægypti Regis demortui viduam, in uxorem duxit; à qua egregio exercitu instructus, cum fratre Grypo prælio congreditur, & vincitur. Victor Grypus Antiochiam, ubi uxor Cyziceni erat, obsidet, & capit una cum Cleopatra; quæ adducta ad Tryphenam Grypi conjugem, atrocissime interficitur in templo, quo confugerat; Grypo multum repugnante. *Iustinus.*

Antiochus Cyzicenus, collecto & reparato exercitu, cum Grypo iterum pugnat, & vincit; uxoremque ejus Tryphænam, quæ uxorem Cyziceni interfecerat, capit, & supplicio ejus vicissim suæ uxori parentat. *Iustinus.*

III. EGRESSVS.

Tandem *Antiochus Grypus* Heracleonis insidiis trucidatur, anno ætatis 45; regni vero 29.

XIX. ANTIOCHVS CYZICENVS.

I. ORTVS.

Antiochi Cyziceni *Pater* fuit *Antiochus* VI *Sidetes*, Rex Syriæ XV. *Mater* fuit *Cleopatra* Ptolemæi Philometoris, VI Regis Ægypti filia. *Frater* ejus uterinus fuit *Antiochus Grypus*, XVIII Rex Syriæ.

II. PROGRESSVS.

1. Acta Oeconomica.

Antiocho Cyziceno nubit *Cleopatra*, Ptolemæi Physconis VII Regis Ægypti demortui vidua; eique, ne indotata in conjugium veniret, exercitum Ptolemæi in Cypro sollicitatum velut dotalem adducit. *Iustinus.*

II. Acta Polemica.

Hoc tempore regnum Syriæ bellis intestinis per octo annos misere concussum & labefactatum est. Quod ut melius intelligatur; *Genealogia* hæc notanda est.

Grypus. *Antioch. Cyzicenus*, fratres uterini.

Grypus.	*Antioch. Cyzicenus*
Seleucus V.	*Antiochus Eusebes.*
Antiochus.	
Philippus.	
Demetrius.	

BELLVM I.

Bellum primum gessit *Antiochus Cyzicenus* cum fratre suo Antiocho Grypo, sed vincitur. Deinde mox collecto & reparato exercitu, cum Grypo iterum pugnat, & vincit.

BELLVM II.

Inter Antiochum Cyzicenum & Seleucum V.

Antiochus Cyzicenus, occiso ab Heracleone Grypo, filium ejus nomine *Seleucum* V bello aggressus est; sed infelici successu. Nam prælio captus trucidatusque, pœnas ambitionis suæ luit. Cui successit filius ejus *Antiochus* cognomento *Eusebes*; uti *Iosephus* tradit.

BELLVM III.

Inter Antiochum Eusebea, & Seleucum V.

Antiochus Eusebes, Antiochi Cyziceni filius, mortem patris vindicaturus, *Seleucum* patruelem suum, primum Grypi filium bello invadit, & uno prælio victum è tota Syria expulit. Illa fuga delatus in Ciliciam, & receptus à Mopseatis, cum tributa exigeret, ab iisdem cum regia & amicis vivus crematus est. *Iosephus lib.* 13. *cap.* 21.

BELLVM IV.

Inter Antiochum II *Grypi filium & Antiochum Eusebea, Cyziceni filium.*

Antiochus II *Grypi filius*, & Seleuci V fratris necem ulturus, *Antiochum Eusebea, Cyziceni filium*, bello invadit; sed victus, & vitam & exercitum simul amittit. Post quem *Philippus* tertius Antiochi Grypi filius, assumto diademate, in parte Syriæ regnat. *Iosephus.*

BELLVM V.

Inter Demetrium Eucerum & Philippum fratres, Antiochi Grypi filios.

Demetrius IV, Antiochi Grypi filius, à *Ptolemæo Lathuro* Ægypti Rege ad Damascum Rex constituitur: sed cum arma contra Philippum fratrem suum sumeret, Philippus, impar viribus, Parthorum Regem Mithridatem in auxilium vocavit; qui *Demetrium* in castris obsidet, & fame, siti, atque missilibus

libus adeo urget, ut se dederet *Mithridati*, à quo custodiæ mancipatus est. *Philippus* ab hoste liberatus regno Syriæ per biennium præfuit; quo exacto, à Gabinio captus est. *Iosephus lib.* 13.

III. EGRESSVS.

Tandem Antiochus Cyzicenus à SELEVCO V, Antiochi Grypi filio, quem bello aggressus est, captus & trucidatus est, postquam circiter 18 annos regnasset. *Eusebius.*

XV. TIGRANES.

I. ORTVS.

Tigranes Rex Armeniæ Majoris fuit. Sed cum regnum Syriæ mutuis fratrum Seleucidarum odiis, intestinis dissidiis atque bellis diu quassatum esset, populus ad externa auxilia confugiens, hunc Tigranem instructum, præter domesticas vires, & Parthica societate, & Mithridatis affinitate, accersivit. Is Syriam & Phœnicem vi occupavit, atque ad Regni gubernacula 18 annos sedit. *Livius.*

II. PROGRESSVS.

BELLVM I. *cum Lucullo.*

Cum Mithridates Rex Ponti, socer Tigranis Romanis magnam cladem intulisset, totamque Asiam occupasset, & 80000 civium Romanorum in Asia occidisset, à Senatu Romano contra eum missus est Lucullus cum exercitu, qui Mithridatem in Pontum persequutus, eum Romanis legionibus patefecit, qui antea populo Romano ex omni aditu clausus fuerat, & ubique adversus Mithridatem feliciter pugnavit, occisis 60000 hostium. Inde *Mithridates* ad Tigranem in Armeniam confugit. Tigranes socerum magno timore perculsum humaniter excepit. Interim Lucullus hostem persequens, immensas Regis utriusque copias aliquot præliis concidit.

Plutarchus Apophth. pag. 364. de hoc bello ita scribit: Lucullus in Armenia cum decem gravis armaturæ militum millibus, & mille equitibus, contra Tigranem contendebat, instructum CL millium exercitu: idque pridie Nonis Octobris, qua die Cimbri ante copias Cæpionis deleverant. Dicente tunc quodam, istam diem abominari Romanos & formidare: Pugnemus ergo, inquit, hodie strenue, ut diem quoque ex nefasta & tristi festam lætamque Romanis reddamus. Cumque à Cataphractis maxime sibi metuerent milites. Bono eos animo esse jussit. Plus enim in spoliandis iis fore laboris, quam in vincendo. Primus ad tumulum aggressus, cum motum videret barbarorum, exclamavit: Vicimus, ò commilitones! Nulloque subsistente persequens hostem, quinque duntaxat amissis, ultra 10000 hostium interemit.

BELLVM II. *In quo victus est à Pompeio.*

Deinde Pompeius à Senatu Romano missus est contra Mithridatem & Tigranem. Cum autem in Asiam venisset, persequitur Mithridatem fugientem, ipsumque nocturno prælio victum, iterum coëgit ad Tigranem generum confugere; sed ab illo non recipitur, quod filius *Tigranis* ad Parthos confugisset, & Patri bellum faceret: Sed pater filium prælio vicit. Pater in angustiis constitutus, & metuens potestatem Romanorum, dedit se Pompeio. Quem cum in castris suis supplicem, humique prostratum vidisset Pompeius, manu porrecta erexit, regiumque diadema, quod ille de capite suo abjecerat, rursus capiti ejus imposuit, eum in gratiam recepit, regnumque Armeniæ ei restituit. Filius vero Tigranis, quod nullo modo patri reconciliari vellet, à Pompeio in vincula conjicitur, & in hybernis conservatur. *Diod. Iustin. lib.* 40. *Appianus de bellis Syriacis.*

III. EGRESSVS.

Tigrani devicto Pompeius regnum Armeniæ restituit, æque pulchrum esse judicans, & vincere Reges, & facere: uti *Valer. Maxim.* scribit. Regnum vero Syriæ ei ademit, quod hactenus annis 18 tenuerat. Et hoc modo Syria in potestatem Romanorum pervenit, & à Pompeio in formam provinciæ redacta est.

SOLI DEO GLORIA.

DE MONARCHIA QVARTA, *Quæ est* ROMANORVM,

LIBER IV.

TRACTATIO GENERALIS.

PRÆCOGNITA.

IN præcognitis notanda sunt *quatuor*. 1. Monarchiæ quartæ *appellatio*. 2. Typica ejus *præfiguratio*. 3. Generalis Monarchiæ quartæ *delineatio*. 4. Monarcharum quartæ Monarchiæ *catalogus* sive *enumeratio*.

PRIMO: MONARCHIÆ QVARTÆ Appellatio.

Hæc Monarchia quarta *duplici* insignitur nomine.

1. Vocatur *Monarchia Romana*, ab urbe *Roma*, vel à primis Imperatoribus Romanis, qui eversa Monarchia tertia (quæ Græcorum sive Macedonum fuit) summum hoc Imperii ἀξίωμα in urbe Roma primo erexerunt, omnesque in orbe gentes subjugarunt, sibique subjecerunt: unde urbs Roma dicta est caput Mundi, & Romani appellati sunt Orbis Domini; sicut vere Martialis canit:

Terrarum Dea, gentiumque Roma
Cui par est nihil, & nihil secundum.

Et Propertius:

Omnia Romanæ cedant miracula terræ;
Natura hic posuit, quicquid ubique fuit.

Item *Ovidius* lib. 2. Fastorum:

Gentibus est aliis tellus data limite certo,
Romanæ spatium est Vrbis & Orbis idem.

In eandem sententiam *Plutarchus* scribit: Romanum Imperium velut anchora fuit fluctuanti mundo. Et *Livius lib* 1 Nulla, ait, unquam Respubl. nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit.

Similiter in divisione Imperii, quum Constantinus M. Imperator sedem imperii Constantinopolin transferret anno Mundi 4276, anno Christi 306, ut aliud imperium Orientis, aliud Occidentis esset, tum nihilominus mansit Monarchia Romana: Quia Constantinopolis *Byzantium* olim dicta, NOVA ROMA appellari cœpit.

2. Vocatur hæc Monarchia *Romano-Germanica*; quod nomen accepit tempore Caroli M. Imperatoris, qui expulsis Longobardis ex Italia, primus author fuit summæ dignitatis Germaniæ collatæ, primusque Monarchiæ Romanæ ἀξίωμα Germanis attulit: Vnde merito ipsius memoria apud nos Germanos sancta esse debet. Quia non sine ratione sacra est magnarum virtutum memoria; uti recte inquit *Seneca lib. 4. de benef. cap. 30.*

SECVNDO: MONARCHIÆ QVARTÆ Præfiguratio.

Monarchia quarta in *duabus visionibus* apud Danielem præfigurata est. In PRIMA visione comparatur Tibiis ferreis, cujus pedes ex parte sunt *ferrei*, ex parte *fictiles. Dan. 2. vers. 33.*

In SECVNDA visione adumbratur per *Bestiam* ἀνώνυμον, monstrosam, terrificam, adspectu horrendam, atque ferocissimam, quæ dentibus suis longe lateque sit grassatura. *Dan. 7. v. 7.*

EXPLICATIO PRIORIS VISIONIS.

In priori visione, quæ Nabuchdonosori in somnio offertur, & *Dan.* 2. describitur, duo veniunt consideranda.

SOMNIVM REGIS NABVCHDONOSORIS, quod describitur hisce verbis:

V. 33. Tibiæ autem FERREÆ (scil. statuæ quam

quam tu Nabuchdonosor in somnio vidisti, inquit Daniel ad Regem) pedum pars quædam erat ferrea, quædam autem fictilis.

V. 34. Videbas ita; donec abscissus est lapis de monte sine manibus; & percussit statuam in pedibus ejus ferreis, & fictilibus, & comminuit eos.

V. 35. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum & aurum, & redacta quasi in paleas de area æstiva, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inventus est eis; Lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & implevit universam terrám.

Interpretatio somnii DANIELIS *à vers. 40. ad 46.*

V. 40. Et regnum quartum erit fortitudinis ratione, velut ferrum: & sicut ferrum conterit, sic conteret & comminuet omnia hæc. *v.* 41. Porro, quia vidisti pedum & digitorum partem testeam figuli, & partem ferream: regnum divisum erit; & tamen de plantatione ferri erit in eo, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto. *v.* 42. Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: circa finem, regnum illud erit ex parte validum, & ex parte fragile. *vers.* 43. Quod autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi: sicuti ferrum misceri non potest testæ. *v.* 44. In diebus autem regnorum illorum suscitabit DEUS cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, & consumet universa regna hæc: & ipsum stabit in æternum. *v.* 45. Propterea vidisti, quod de monte abscissus est lapis, sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum. DEUS magnus ostendit Regi, quæ ventura sunt postea: & vere hoc est somnium, & fidelis interpretatio ejus, *&c.*

Uberior explicatio.

In hac visione Nabuchdonosoris *duo* præfigurantur *regna*, nempe *Terrestre* & *Cœleste.*

I.
De Regno terrestri.

Per *Regnum* terrestre intelligitur *Monarchia* quarta, quæ describitur *vers.* 33, 34, 35. in qua visione quarta Monarchia præfiguratur *sextupliciter.*

1. Per TIBIAS. Idque quadruplici de causa.

Primo: Propter *situationem* vel *ordinem.* Quia sicut tibiæ sunt pars corporis humani infima atque ultima; ita quoque Romana Monarchia est inter Monarchias ultima & postrema, & usque ad finem mundi durabit.

Secundo: Propter *actionem.* Sicut homo tibiis ingreditur & currit: ita quoque Romani Imperatores prœliis atque victoriis pene universum Orbem terrarum peragrarunt: Nam progressu temporis ita formidabiles omnibus gentibus terræ esse cœperunt, ut ortum & occasum Imperii sui terminos posuerint, totiusque orbis terrarum Domini exstiterint; Unde pulchre *Petron. Arbiter* in Satyra inquit:

Orbem jam totum victor Romanus habebat,
Qua mare, qua terra, qua sidus currit utrumque.

Tertio: Propter *robur* & *fortitudinem.* Sicut tibiis omne corporis pondus fulcitur & sustinetur, æque omnia membra corporis inferiora portant: unde emphatice vocantur in lingua Sancta אנשי החיל viri virtutis vel roboris, h. e. robusti, Luth. **Die starken**: *Ecclesiastæ* 12. *v.* 3. Ita quoque Romani Imperatores tanta potentia, animique robore divinitus instructi fuerunt, ut omnia regna priora dominatione sua complexi sint, sufficientesque fuerint ad tantam imperii molem sustinendam & sustentandam.

Quarto: Propter *constitutionis rationem.* Sicut in tibiis multum est ossis & carnis; in osse durities & firmitudo, in carne teneritudo & mollitudo: ita quoque in Romanis Imperatoribus magnum fuit robur atque fortitudo ad eos, qui ipsis repugnabant, debellandos & subigendos; similiter magna in eis fuit clementia & fides erga populos sibi subjectos: Quam ob causam *Virgilius lib.* 6. *Æneidos* Romanos magnifice commendat hisce versibus:

Tu regere imperio populos, Romane, memento,
Hæ tibi erunt artes, pacisque imponere morem,
Parcere subjectis, & debellare superbos.

Confer elegantem locum 1 *Maccab.* 8. *à vers.* 1. *ad* 17.

2. Per TIBIAS DUAS.

Per *tibias duas* adumbrata est divisio Quartæ Monarchiæ: Nam initio Monarchia hæc erat integra, postea erat divisa in imperium Orientale & Occidentale. In illo erant Imperatores Orientis, qui Constantinopoli; in hoc erant Imperatores Occidentis, qui Romæ regnabant.

3. Per TIBIAS FERREAS.

Per has tibias ferreas notatur triplex Monarchiæ quartæ status secundum tres Ferri proprietates.

1. Ratione *Ortus* notatur Romanæ Monarchiæ constitutio, atque amplitudo. Sicut enim ferrum omnia Metalla robore superat, eaque frangit & comminuit; ita etiam Romana Monarchia omnia prædicta regna vicit, sibique subjugavit: sicut *Dan.* 2. *v.* 40. prædictum est. Unde Romanum Imperium à Pompeio vocatum est παμβασιλεία, h. e. catholicum sive universale regnum, versiculis aureo Victoriæ simulacro inscriptis, quùm cœlitus illud tactum esset, dejectis alis: Natal. Com. in Mytholog. & in lib. 4. Epigrammatum Græcorum à Iohan. Brudæo Turonensi illustratorum; editione Basileensi, anno Christi 1549. pag. 487. ubi ita legitur:

Ἐς ἄγαλμα Νίκης ἄπτερον ἐν Ῥώμῃ, ἧς τὰ πτερὰ κεραυνῷ κατεφλέχθη, Πομπηΐου.

Ῥώμη παμβασιλεία, τεὸν κλέος οὔποτ᾽ ὀλεῖται.
Νίκη γάρ σε φυγεῖν ἄπτερος οὐ δύναται.

2. Ratione *Progressus* adumbratur constitutionis Monarchiæ quartæ *Modus* atque *ratio*. Sicut enim ferrum est durum, quod duritie sua omnia reliqua metalla vincit; ita quoque durus fuit hujus Imperii *Ortus* atque *Progressus*: Quia cum sanguine cœpit, & sanguine stabilitum fuit; adeò ut merito de eo dici possit:

Sanguine fundatum est hoc regnum; sanguine cœpit;
Sanguine succrevit; sanguine finis erit.

Nam *Romulus* primus Rex Romanorum regnum suum Avi Numitoris, muros ipsos Remi fratris, templum Soceri sanguine dedicavit; uti *Orosius* loquitur *lib.* 2. *cap.* 4. Ipse quoque *C. Iulius Cæsar* Monarchiæ IV. fundator & primus Imperator quinquagies bis conserta manu cum hostibus conflixit: Quibus in prœliis circiter 1100000 periisse scribuntur. Similiter *Henricus Quartus Imperator* sexagies bis aperto Marte cum hostibus dimicavit. Quibus in prœliis innumerabiles homines ferro exstincti sunt, atque ita multo sanguine hæc Monarchia stabilita est.

3. Ratione *Egressus* notatur per *tibias ferreas* & *pedes ferreos* Monarchiæ Quartæ duratio. Sicut enim ferrum omnia metalla duritie & duratione superat; Ita quoque Monarchia quarta reliqua regna superiora omnia fortitudine & duratione superat: Quia à nulla vi humana, quantacunque etiam eadem fuerit, subigi poterit, sed usque ad finem Mundi durabit. Sicut enim Messias sub initium hujus Monarchiæ, nempe Augusto imperante, in hunc mundum natus venit; *Luc. c.* 2. *v.* 1. qui adventus fuit primus sive incarnationis; ita quoque in fine hujus Monarchiæ in nubibus cœli veniet ad judicandum vivos & mortuos; qui adventus ultimus sive glorificationis futurus erit; sicut *Daniel* Propheta vaticinatus est *cap.* 2. *v.* 35, 45. *& cap.* 7. *v.* 9, 10.

Hinc olim *veteres Romani ferreos annulos* in manibus gestarunt, & juxta constitutionem Aureæ bullæ *tit.* 4. Imperatoribus *ferrea corona* in coronatione imponi solet Aquisgrani, ut ferrei regni à Daniele prædicti nomen decusque retineatur.

Observatio.

Imperator recens electus ex more antiquo triplici corona insigniri solet. 1. *Ferream* coronam *Aquisgrani* ipsi imponit Elector Coloniensis: Aur. bulla *tit.* 4. ad adumbrandam ferream contra rebelles potentiam & severitatem; deinde Trevirensis Elector unctionem peragit. *Philip. Melanchth.* in *Orat. de coronat. Caroli V.*

2. *Argenteam* coronam ei *Mediolani* imponit Episcopus Mediolanensis, qua serenitas & splendor Cæsareæ Majestatis & præeminentiæ præ omnibus Regibus terræ adumbratur: Nam Imperatores Romani orbis Domini, juxta Danielis vaticinium, salutantur.

3. Olim Romæ *Auream* coronam *Pontifex* Romanus ei imposuit; Quæ monitorium erat, mores Cæsaris electi *auro* conformes esse debere: idque,

Primo: propter *Præstantiam*. Sicut enim aurum omnium metallorum est nobilissimum; ita quoque Imperator Romanus inter omnes Reges & Principes Mundi maxime refulget, tanquam sanctissimus & nobilissimus, ut & Christianissimus.

Secundo: propter *Constantiam*. Sicut enim aurum in igne positum non fit deterius, sed nitidius: ita quoque Imperatorum fides & verba non debent esse aquea (h.e. fluxa & mutabilia,) sed *aurea* & *argentea*, (h.e. constantia & immutabilia.) Exemplum habemus memorabile in *Carolo V.* Imperatore: Hic quum à quibusdam Pontificiis flabellis ac furiis Wormatiensibus instigaretur, ut ne fidem Luthero datam servaret, propterea quod secundum decretum Concilii Constantiensis hæretico non sit servanda fides, animose respondit; Fidem rerum promissarum, etiamsi toto mundo exsulet, apud Imperatorem consistere oportere. *VVilhelm. Zenocar.* in *vita Caroli V.*

4. De *tibiis ferreis* dicitur, quod PEDES habuerit ex parte FERREOS, ex parte TERREOS.

Hisce verbis significare vult Daniel Propheta, quod Romanum Imperium primo *Ferreum*, deinde

de *Terreum* fit futurum: Quo notatur Romani Imperii *Mutatio*, five diversa fors & conditio, quod modò *ferreum*, h. e. robuftum, modo *terreum* five *luteum*, h. e. contritum atque infirmum fit futurum; uti ipfe *Daniel cap.* 2. *v.* 42. interpretatur. Et hoc ipfum *eventus* oftendit. Nam *Romana Monarchia* erat *ferrea tempore Augufti Imperatoris*, qui plurimas provincias fibi fubjecit, decretumque promulgavit, ut πᾶσα οἰκεμένη, h. e. totus orbis cenferetur. *Luc.* 2. 1. Vnde *Auguftus* dicitur ab augendo, & omnes Imperatores ab eo *Augufti* funt dicti: Alzeit Mehrer des Reichs. At *terrea* fuit *fub Auguftulo*, qui vocabulo diminutivo per contemtum fic dictus eft. Quia fub eo robur Italiæ exftinctum, & Occidens ab Imperio Romano avulfus eft. Nam contra eum Odoacer Rex Herulorum arma fumfit, eoque depofito, finem Imperio Occidentali impofuit; ficut *Philipp. Melanchth. lib.* 3. *Chron.* fcribit.

Similiter FERREA fuit *Monarchia quarta fub Conftantino M. Imperatore*, qui Orientis imperium reftauravit, fedemque Imperii Conftantinopolin tranftulit, quam *novam Romam* vocavit: At TERREA fuit fub *Conftantino Palæologo*, ultimo Græcorum Imperatore, quando urbs Conftantinopolis a Mahomete Turcarum Imperatore anno Chrifti 1453 fuit capta, & finis Orientis Imperio impofitus. Vnde patet, quod etiam Conftantini nomen fatale fuerit, juxta adagium: *Conftantinus imperans* ἀγαθὸν κὴ πῆμα fuit. *Philippus Melanchthon lib.* 5. *Chronic.*

Ita etiam FERREA fuit *Romana Monarchia fub Carolo M.* qui multas provincias ab Imperio Romano avulfas recuperavit, & Imperium Occidentis reftauravit, atque ad Germanos tranftulit: At *fub Carolo Craffo terrea* fuit; Quia ipfe anno Chrifti 887, à Proceribus Imperii depofitus, ad tantam egeftatem redactus fertur, ut neceffariis etiam alimentis deftitueretur; ficut *Rhegino Abbas* fcribit: atque ita ftirps Carolina in eo defecit.

Præfertim autem hoc noftro feculo hæc Monarchia verè eft *terrea*, id eft, fragilis & infirma; uti ex hoc venufto Epigrammate Ænigmatico, quod de Romano Imperio Baro *Lobkovvitzius* concinnavit, patet:

Fulmine quæ nunquam fertur percuffa volucris,
Cafibus ut variis, Sturne Poëta, patet!
Perdidit hæc alas dudum, caudamque, pedefque:
Conceffit Latio Pontificique caput.
VISCERA *nunc ejus vereor ne* LILIA *turbent.*
Altivola flos hic perniciofus avi eft.

5. *Pedes* hujus ftatuæ habent decem DIGITOS; qui ex parte funt *ferrei*, & ex parte *terrei*.

Hifce *decem digitis* notatur quartam Monarchiam noviffime in *decem Regna* divifum iri; Sicut eadem decem regna *Dan.* 7. *v.* 34. per *decem cornua* ejus beftiæ, quæ imaginem gerebat Romani Imperii, præfigurata eft: quia per *fiffionem pedum in decem digitos*, ficut etiam *Dan.* 7. per *decem cornua* denotatur divifio provinciarum Romani Imperii in totidem regna; videlicet Italiam, Galliam, Hifpaniam, Germaniam, Britanniam, Sarmatiam, Pannoniam, Afiam Græciam five Macedoniam, & Ægyptum: Quia prædictæ provinciæ ab obedientia Romani Imperii fe fubduxerunt, fibique proprios Reges conftituerunt; ficut in explicatione vifionis fequentis plenius dicturi fumus.

6. *Plantarium ferri manebit in eo*, v. 41. Luth. Des Eſens Pflantze wird darin bleiben. Hæc verba διττῶς intelligi poffunt.

1. De *regni hujus tranflatione.* Tum hic *fenfus* eft; Licet hoc Regnum quartum divifum futurum fit, & velut planta ad aliam gentem transferatur, tamen plantarium ferri in eo manebit; h. e. non aliud & novum erit regnum, fed idem, nempe Romanum Imperium erit & manebit: Sic quando *Carolus M.* Imperator hoc ἀξίωμα Imperii à Græcis ad Germanos tranftulit, tum Romanum imperium non effe defiit, fed manfit.

2. *De invicta regni hujus firmitate & robore.* Licet hoc regnum noviffimis temporibus futurum fit divifum, *v.* 41. & ex ferro lutoque conflatum, h. e. ad fummam infirmitatem redigendum, tamen plantarium ferri in eo manfurum eft, h. e. radix & fundamentum hujus regni ita firmum & folidum erit futurum, ut nullus Regum terrenorum ante diem noviffimum illud evellere & exftirpare penitus poffit. Quare turpiter errant Iudæi, qui hoc regnum divifum (de quo *Daniel v.* 41. loquitur) intelligunt de quinto Regno, nempe Turcarum, quafi hoc regnum in Romanum & Turcicum fit divifum: Abfit! Nam 1. Daniel Propheta hoc loco de quatuor tantum regnis vaticinatur. 2. Quartum hoc regnum ferro mixto teftæ ex luto comparat, *v.* 41. 3. De eodem ait *v.* 41. *Regnum divifum erit:* Quibus verbis infinuat, quod non aliud, fed idem regnum fit futurum; fed in fe divifum. 4. De eodem *verf.* 42. vaticinatur; Regnum *ex parte ferreum*, h. e. firmum, & *ex parte* erit *terreum*, h. e. infirmum & contritum: Quibus verbis non geminum regnum, fed geminam unius regni, nempe Romani, faciem vel formam adumbrat; nempe *ferream* atque *luteam*, h. e. *robuftam* atque infirmam: Quare abfurdum eft, quod

Iudæi

Iudæi hoc regnum divisum intelligant de Imperio Romano atque Turcico. Turca enim non est membrum Romani Imperii, sed ejus juratus, æternus atque irreconciliabilis hostis; uti ex *literis Amurathis III*, Turcici Imperatoris, ad Rudolphum II. Imperatorem Romanum, anno 1593 missis, patet: Amurathes III. hujus nominis, potentissimus, invictissimus Imperator Constantinopolitanus, Thraciæ, Illyrici, Græciæ, Terræ Sanctæ, Asiæ majoris & minoris, Assyriæ, Armeniæ, utriusque Arabiæ, Syriæ, Ægypti, Sarmatiæ, utriusque Turciæ, superioris & inferioris, Palæstinæ, Mauritaniæ, Tuneti Dominator, & Princeps totius orbis, omniumque Regnorum magni maris, Oceani, & Rex Mechæ & Algieræ, possessor sepulcri Christi omnium Christianorum Dei, in medio centro Hierosolymis, Dominus in Europa, Asia, Africa, America, omniumque insularum totius magni maris, cujus potentia formidabilis omnibus, vastator & in æternum irreconciliabilis universi Christianismi hostis, omniumque qui se Christianos jactitant, *Filius Omnipotentis Dei*, qui jussit, & mentem illuminavit ad oppugnandum Christianos. Hactenus verba Epistolæ Amurathis. Et licet Turcicus Tyrannus Imperium Romanum conetur subigere, sibique subjicere; attamen conatus ejus vanus & frustraneus erit. Quod in hoc venusto Epigrammate ænigmatico adumbratum est, quod ita sonat:

Lumine LUNA *notho credis te posse volucrum*
Lædere REGINAM, *quæ gerit arma Iovi:*
Falleris, hæc oculis radiati lumina Solis
Sustinet, haud curans lumen in axe nothum.

Hic *Luna* Turcarum; *Aquila* Romani imperii insigne intelligitur, quod nunquam vinci potest: Vnde nos merito Imperatorem nostrum *Augustum* & *Invictissimum* appellamus.

USUS.

Hinc patet, quod per *quartum Regnum* apud Danielem *Romana Monarchia* sit intelligenda; quod tribus argumentis demonstramus.

1. Ex *ordine* & *connexione*, ex qua evidenter patet, quod, quum post obitum Alexandri Magni tertium Regnum, videlicet Monarchia Græcorum in quatuor partes divisa esset, uti *Dan. c.* 8. *v.* 8. *&* 22. vaticinatus est; nullum aliud regnum successerit, quod universa in potestatem suam redegerit, quam Imperium Romanum.

2. *A regni quarti descriptione*: Omnia, quæ à Daniele *cap.* 2. de tibiis duabus ferreis, habentibus pedes, atque decem digitos ex parte ferreos & ex parte luteos, dicuntur, in nullum sub Sole regnum ita per omnia quadrant, ut in Romanum Imperium.

3. *A Christi nativitate & regni Spiritualis erectione*: Christus nasci debuit tempore istorum regnorum, uti *Daniel* inquit *v.* 44. Iam vero Christus natus est sub Romana Monarchia, tempore Imperatoris Augusti; uti *Lucas* Euangelista testatur *cap.* 2. *v.* 1. Ergo quartum istud regnum, sub quo Christus natus est, est quarta Monarchia.

Quod ut melius intelligatur, notandum est, quod *Daniel Propheta cap.* 2. *v.* 33, 34. describat somnium Nabuchdonosoris, quod viderit in somno ingentem colossum sive statuam quadrimembrem & quadriformem, cujus *caput* fuerit aureum, *pectus* & *duo brachia* argentea; *venter & fœmora* ærea; denique *tibiæ* ferreæ fuerunt, cujus *pedes* partim erant ferrei, partim fictiles.

Per hanc statuam quadrimembrem quatuor Monarchiæ denotantur, juxta ipsius Danielis interpretationem *v.* 39, 40. Per *caput aureum* regnum sive Monarchia Babyloniorum & Assyriorum: per *pectus argenteum* & *duo brachia argentea* Monarchia Medorum & Persarum: per *ventrem æneum* & *fœmora* ænea Monarchia Græcorum; denique per *tibias ferreas*, cujus *pedes partim ferrei, partim fictiles* erant, *Monarchia* quarta Romanorum præfiguratur.

II.

De regno Christi Spirituali.

Tempore autem hujus Monarchiæ quartæ Messias nasciturus erat, atque Spirituale regnum erecturus: uti patet ex somnio Nabuchdonosoris, quod describitur v. 34, 35. hisce verbis: *Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus, & percussit statuam in pedibus ejus ferreis & fictilibus, & comminuit eos.* v. 35. *Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum & aurum, & redacta sunt quasi in paleas de area æstiva, quæ rapta sunt de vento, nullusque locus inventus est eis; lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus valde, & implevit universam terram.* Tum ex *interpretatione somnii Danielis, quæ* exstat v. 44, 45. *In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur. Comminuet autem & consumet omnia regna hæc, & ipsum stabit in æternum: Propterea vidisti, quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum.*

Explicatio verborum Danielis.

In hisce verbis loquitur Daniel 1. de *Christo.* 2. De *Christi* regno, eoque tum *gratiæ*, tum *gloriæ.*

Primo: Lapis est *Christus*, qui lapis & petra salutis nostræ appellatur. *Iesai.* 28. *v.* 16. *Psalm.* 118. 22. Hic locus allegatur *Matth.* 21, 42. *Zach.* 3, 9.

Secundo: Lapis hic *non de cœlo decidit*, sed *de monte abscissus* est, quo humanæ naturæ Christi veritas insinuatur: Quia de monte abscissus est, h. e. è populo Iudaico, qui instar montis à Deo exaltatus erat, *Deut.* 4, 7. oriundus, & ex ipsorum sanguine prognatus est.

Tertio: Lapis hic *de monte* dicitur *abscissus*: Quia adventus Messiæ in carnem à Deo per Prophetas in V.T. promissus, diu fuit retardatus; at in plenitudine temporis (*Galat.* 4.) subito & præter omnium hominum exspectationem est impletus; non secus ac si lapis ingens subito ex alto monte decideret.

Quarto: Lapis hic dicitur de *monte abscissus sine manibus*, (sc. hominum.) Quo notatur nativitas Christi mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis: Quia non natus est vulgari modo, sed absque virili semine, non ex voluntate viri, sed ex voluntate Dei; ut loquitur *Irenæus lib.* 3. *cap.* 28. ex Maria virgine, quæ sine opera virili Christum peperit.

Quinto: Lapis percussit statuam in pedibus. Dan. 2. *v.* 34. Hic diligenter notandum est, quod Daniel dicit, Lapis percussit statuam, *non in capite*, neque in pectore, neque *in ventre*, sed *in pedibus*: quo ipso adumbratum est, quod Christus non sub prima, neque sub secunda, neque sub tertia, sed sub quarta Monarchia, nempe Romanorum, nasci deberet: Cui vaticinio etiam *eventus* respondit: Quia Christus natus est sub imperio Augusti, quæ πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ imperavit. *Luc.* 2. *v.* 1.

Sexto: Lapis, qui percusserat statuam, *factus est mons magnus valde*, & *replevit universam terram. v.* 35. Significatur, quod Christus Dominus totius Mundi factus sit, cui Deus hæreditatem dedit gentes universas, *Psalm.* 2. quique sceptro verbi sui in toto mundo regnaturus, inque medio inimicorum dominaturus, *Psalm.* 110. *v.* 2. & omnes gentes in toto orbe ad regnum suum congregaturus sit per Euangelii prædicationem, (quæ est sceptrum regni Christi.) *Psalm.* 110. *v.* 2. *Psalm.* 72. *v.* 8. 11. *Zach.* 9, 10. *Iesai.* 11, 9. *Marc.* 16, 20.

Septimo: Lapis hic *initio* fuit *parvus*; *postea* vero *factus est magnus*, *qui totum orbem implevit.* Notatur *duplex regni status*, *humiliationis* & *exaltationis*: Nam sicut prius cadebat hic lapis deorsum, antequam assurgeret, & totum mundum impleret; ita quoque Christus prius est humiliatus, & postea exaltatus & glorificatus. *Phil.* 2. *v.* 6.

Octavo: De hoc lapide inquit Daniel v. 44. *Comminuet & consumet universa regna hæc.*

Quæ verba non intelligenda sunt σαρκικῶς, sicut *Megethius Marcionista* ea intellexit: nempe quod Christus venturus omnia mundi regna quoad temporalem dominationem comminuturus & consumturus sive aboliturus sit: quod quia nondum factum sit, quippe omnia mundi regna adhuc stent salva & inconcussa, conclusit inde, Messiam nondum in carnem venisse; uti recenset *Anastasius* in Quæstionibus suis in sacram Script. tom. 6. sacræ Bibliothecæ ex Dialog. Origen. cum Megethio Marcionista habito.

Refutatio.

Verum hæc opinio est fanatica & carnalis, quia statuit ille cum obstinatis Iudæis *regnum Christi* esse *mundanum vel terrenum*: quum tamen ipse Christus illud de hoc mundo esse neget, *Iohan.* 18. quia *spirituale & cœleste* est; sicut *Daniel c.* 2. *v.* 44. illud *regnum cœli* appellat.

Verum inte ligenda sunt verba Danielis de *duplici* Christi *adventu*, nempe *primo* & *secundo*.

In *primo adventu*, quum Christus regnum gratiæ hisce in terris erexit, tunc omnia regna terræ comminuit & consumsit, sicut hoc loco Daniel Propheta ait. Et alia luculenta Scripturæ S. loca idem testantur: Nam *Psalm.* 2, 9. Deus Pater de Christo filio suo Rege Zionis inquit: *Reges eos in virga ferrea* (sceptro ferreo) *& tanquam vas figuli confringes eos*: Vbi insuper Regibus & judicantibus terram David minatur, ut huic Domino in timore serviant, eumque osculentur, ne pereant in via. *Psalm.* 68, 22. Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis. *v.* 24. Propterea intingetur pes tuus in sanguine; lingua canum tuorum de inimicis linget. *Psalm.* 110. *v.* 5, 6. Dominus à dextris tuis *conteret in die iræ suæ Reges*: judicabit in nationibus, *implebit cadaveribus*; *conteret caput super terras multas. Iesai.* 60. *v.* 12. vaticinatur Propheta de Christo ejusque regno: *Gens & regnum, quod non servierit tibi, peribit; & gentes vastando vastabuntur.* & *Zach.* 12. 3. similiter inquit de Christo Rege: *Lapidem oneris ponam cunctis gentibus: omnes, qui levabunt eum, concisione lacerabuntur: In die illa percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem ejus in amentiam.* Iesai. 8. v. 13, 14. *Dominum exercituum sanctificate, & erit vobis in sanctificatio-*

nem; *in lapidem autem offensionis, & in petram scandali duabus domibus Israël, in laqueum & ruinam habitantibus Ierusalem.* In hisce vaticiniis omnibus & singulis manifeste dicitur, quod Messias omnia regna Mundi sit invasurus, consumturus, & eversurus.

DUBIUM.

At quomodo hoc intelligendum est?

Tertullianus in lib. ult. contra Iudæos, & *Theodoretus in Dan. cap.* 2. scribunt, Christum in fine mundi, vel in extremo judicii die omnia regna mundi destructurum.

RESPONSIO.

Hæc quidem responsio prædictorum Patrum, *suo modo est vera*, sed *non sufficiens est.* Nam secundum Danielis mentem Christus etiam in primo adventu suo omnia regna mundi contriturus erat: Quod tamen non intelligendum σαρκικῶς, *sive carnaliter*, de temporali & externo istorum regnorum aut Regum dominio, quod obtinent in suos subditos, quasi eos coronis, sceptris, & fascibus sit spoliaturus, sicut *Iudæi* somniant; sed μυστικῶς. h. e. *de mystico & Spirituali dominio*, quo Reges Gentiles per Idololatriam nefandam, Diabolo instigante, tam animabus, quàm corporibus hominum imperabant, eosque Diabolo tenebrarum Principi mancipabant; Quæ tyrannis planè immanis erat, sub qua, duro servitutis jugo, omnes gentes premebantur. At hoc jugum humeri Messias in mundum veniens confregit, (uti *Iesaias cap.* 9. *v.* 4. inquit) h. e. Ethnicam religionem & Idololatriam verbo Euangelii evertit, & ab hoc durissimo servitutis jugo omnes homines liberavit, eosque in suum regnum asseruit.

Licet enim Christus etiam in V. T. tempore trium Monarchiarum præcedentium Idololatriam gentilem oppugnaverit, tamen eam funditus non expugnavit. Quare de evidentiori Idololatriæ gentilis eversione hoc loco Daniel vaticinatur, quæ ad ipsum Messiæ exhibiti adventum reservata fuit; ex quo velut infallibili κριτηρίῳ Iudæi & Gentes agnoscere debebant Messiam in carnem venisse, quando nempe oculariter vident, gentilem Idololatriam exstirpari, & præcipue oracula Diabolica deficere; idque juxta clarissima Prophetarum vaticinia, quæ exstant *Zach.* 13. *v.* 2. Et *erit in die illa, dicit Dominus exercituum, dispergam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur ultra: & Pseudo-prophetas, & Spiritum immundum auferam de terra.* Psalm. 97. *v.* 7. *Confundantur omnes, qui colunt sculptilia, & qui gloriantur in Elilim: Adorate eum omnes Angeli ejus. audivit & latata est Zion.*

Horum vaticiniorum complementa.

Hæc autem Prophetarum vaticinia, nato Christo impleta sunt, Idololatria gentium abolita est, & oracula in toto terrarum orbe defecerunt; cultores Idolorum confusi sunt, & Satanæ regnum destructum est: Patet hoc ipsum ex historiis. 1. Nam scribit *Orosius*, Romanos, quum quæsivissent ex oraculo, quamdiu templum pacis esset duraturum, hoc responsi tulisse; *Vsque dum virgo pareret.* 2. Et Responsi tulisse; *Vsque dum virgo pareret.* 2. Et Re-*mulum*, quum statuam suam erigeret, dixisse, illam staturam esse, donec Virgo pareret: quasi dicat, usque in æternum: Illud enim nunquam futurum putabant. At in ea nocte, qua Christus natus est, templum illud pacis Idololatricum corruit in urbe Roma, & inter rudera inventi sunt hi versus:

Virginitas, partus, discordes tempore longo,
Virginis in gremio fœdera pacis habent.

3. *Nicephorus l.* 1. *c.* 17. scribit; Quod Augustus Imp. Apollinum Delphicum consuluerit, Quis in Imperio Romano sibi successurus esset? Apollo, parva interposita mora, hisce versibus Græcis hunc in modum respondit, sicut *Suidas* scribit:

Ἑβραῖος κέλεταί με, θεοῖς μακάρεσσιν ἀνάσσων,
Τόνδε δόμον προλιπὼν, καὶ ἀΐδην αὖθις ἱκέσθαι.
Λοιπὸν ἄπιθι σιγῶν ἐκ βωμῶν ἡμετέρων σύ.

hoc est.

Me puer Ebræus, Divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemque redire sub orcum.
Aris ergo dehinc tacitus discedito nostris.

Quibus versibus Apollo rationem reddidit, cur oracula defecissent; nempe, quod Christus Dominus & contritor capitis serpentini, natus in orbe esset: Idcirco Augustus Aram maximam in Capitolio exstruxit cum tali inscriptione: *Ara primogeniti Dei.*

4. *Suetonius in Augusto p.* 45. scribit: Augustum quodam tempore in spectaculo publico consedisse, ubi inter alia hæc verba fuerint prolata: *O Dominum æquum & bonum!* Vbi omnium affectorum oculi in Augustum fuere conversi, quia omnes hæc verba de eo intellexerunt. Verum Augustus sequenti die edictum promulgavit, ne quis amplius Dominum se vocaret. Quo vel inscius insinuare voluit, Divina providentia cor ejus dirigente, se non dignum esse augusto illo *Domini æqui & boni titulo*: Quoniam adsit major Dominus, videlicet Iesus Christus Dei & Mariæ Filius, Rex Regum, & Dominus dominantium, qui solus sit Dominus æquus & bonus, & à quo omnes Reges terræ, tanquam vasalli, regna sua accipiunt.

5. Iu

5. *Iulianus Apostata oraculum Apollinis*, quod nato Christo, sicut & reliqua, obmutuerat, restaurare decreverat; ad hanc rem peragendam, Orbasio, Medico ac Quæstore suo, Delphos misso: qui cum eo pervenisset, & opus inchoasset, tale oraculum à Dæmone accepit; uti refert Cedrenus:

Corruit artifici vario cortina labore
Constructa; hoc Regi redeuntes dicite vestro.
Nec casa, nec Phœbi reddens oracula laurus,
Vlla super; nullæ veniunt à fonte loquelæ.
Exstincti laticesque profunda silentia servant.

Huc etiam spectant versus, quos citat Porphyrius libro περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας.

Οἱ ἴμοι τρίποδες στοναχήσατε. οἴχετ' Ἀπόλλων,
Οἴχετ', ἐπεὶ φλογερὸν με βιάζεται οὐράνιον φῶς.

hoc est.

Heu heu tripodes, lugete; periit Apollo,
Periit, quoniam ardens mihi vim infert cœleste lumen.

Huc quoque pertinet historia valde memorabilis de ruina templi Delphici facta tempore Iuliani Imperatoris. Hoc Ethnicis præcipuum erat, sed divinitus, non hominum manibus deletum est terræ motu & fulminibus, quum Iulianus legatos eo misisset, interrogaturus de eventu belli Persici. Sæpe antea direptum & aliquoties deletum est templum Delphicum, sed rursus ædificatum est: At post hanc eversionem divinitus factam Iuliani tempore, nunquam deinde restauratum est.

Vnde patet, quomodo Christus regna hujus mundi in *primo* adventu suo destruxerit, & comminuerit, nempe non Politice, quoad externam & corporalem dominationem; sed mystice, quoad vanam gentium religionem, Idololatriam atque superstitionem, quam ille abolevit non ferro, sed verbo. Lapis ille mysticus adhuc confringit omnes Reges & regna, videlicet, quæ huic regno Christi se opponunt, neque hospitium ei præbent: Quia Christus non tantum est petra refrigerii, sed etiam lapis offensionis, & rupes allisionis, quo confringuntur cadentes, & irretiti capiuntur, quicunque offendunt in ipsum. *Iesaiæ* 8. *v.* 14.

In *secundo* vero adventu; sive in extremo judicio, Christus omnia regna mundi comminuet, & consumet consummate & finaliter, quando electos in regnum gloriæ suæ introducet, quod sancti de manu ejus suscipient. *Daniel* 7. *v.* 27. tunc enim καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν, καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν, h.e. evacuabit omnem principatum, & omnem potestatem & virtutem. 1 *Cor.* 15, 24. h.e. omnia imperia mundana; quia tunc conterentur pariter ferrum, testa, æs, argentum & aurum, fientque tanquam quisquiliæ de areis æstatis, quas elevat ventus, & nullus locus invenietur eis. *Daniel.* 2. *vers.* 44.

VSVS.

Ex illis, quæ hactenus dicta sunt, infallibiliter patet, quod regnum quartum, de quo Daniel loquitur, sit quarta Monarchia. Nam cum exordio Romani imperii regnum Christi gratiæ cœpit: Quia Deus in diebus regnorum istorum (h.e. inchoata Monarchia Romana) regnum cœli (h. e. regnum Messiæ) suscitavit. *Dan.* 2. *v.* 44. Hinc initium prædicationis Iohannis Baptistæ & Christi fuit; Pœnitentiam agite, *appropinquavit enim regnum cœlorum. Matth.* 3. *v.* 2. *c.* 4. *v.* 17. & cum ejusdem Romani Imperii exodio per gloriosum Christi judicis adventum ad judicium, regnum Christi gloriæ inchoabitur. Quæ prædictio in nullum aliud in terris regnum, quam in Romanam Monarchiam quadrat, sicut omnes pii & cordati homines agnoscunt. Nam de utroque Christi adventu atque regno tum gratiæ, tum gloriæ Daniel conjunctim vaticinatur. Nam hoc (nempe regnum gloriæ) in æternum stabit, *Dan.* 2. *v.* 44. Quia nullum finem habebit, sicut *Angelus Gabriel* inquit *Luc.* 1. *v.* 33. Conf. *Psalm.* 45. *v.* 7. *Dan.* 7. *vers.* 14.

OBSERVATIO.

Et huic sententiæ nostræ ipse *Iohannes Calvinus* super caput secundum Danielis, pag. 21. subscribit, cujus hæc sunt verba: Hoc ὄρισμα statuæ extra controversiam, *quicunque præditi sunt sano judicio, & candide cupiunt mentem Prophetæ exponere*, intelligunt de quatuor Monarchiis. & pag. 22. addit: Interea verum est, quod dixi, nempe Interpretes, qui & mediocri judicio pollent & candore, ad unum omnes hunc locum exponere de Monarchia Babylonica, Persica, Græca & Romana, & Daniel ipse postea suis verbis satis ostendit. *Hæc Calvinus.*

Quod Iohan. Calvini testimonium contra *Ioh. Piscatorem*, qui in commentario suo super *Daniel. cap.* 2. *p.* 17. contrarium statuit, diligenter notandum est.

EXPLICATIO POSTERIORIS VISIONIS.

Daniel. 7. *vers.* 7. 8. Quarta Monarchia *Bestia magna, horrenda, monstrosa & robusta* imagine depingitur, quæ dentibus suis ferreis longe lateque sit grassatura, & unguibus æneis prædam sit conservatura.

In hoc capite Danielis septimo *tria* veniunt notanda.

1. *Danielis visio.* Hæc describitur hisce verbis.

v. 7. Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce, bestia quarta, terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis; dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans; Dissimilis autem erat cæteris bestiis, quæ fuerant ante eam, & habebat cornua decem. *v.* 8. Considerabam cornua, & ecce, cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis evulsa sunt à facie ejus, & ecce, oculi quasi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.

2. *Anxium Danielis desiderium* & *petitio*: Quæ tribus versibus describitur. *v.* 19. Tunc libenter veritatem scivissem de bestia quarta, quæ erat dissimilis omnibus, & terribilis nimis: dentes ferrei & ungues ænei erant: comedebat & comminuebat, & reliqua pedibus conculcabat. *v.* 20. Et de decem cornibus, quæ habebat in capite, & de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua, & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & majus erat cæteris. *v.* 21. Aspiciebam, & ecce, cornu illud faciebat bellum adversus pios, & prævalebat eis, donec venit Antiquus dierum, & judicium dedit sanctis Excelsi, & tempus venit, & regnum obtinuerunt sancti.

3. *Angeli interpretatio*, quæ exstat *v.* 23, *seqq. ad* 27. *v.* 23. Et sic ait (sc. Angelus:) Bestia quarta regnum quartum erit in terra, quod diversum erit ab omnibus illis regnis: consumet enim totam terram, conteretque eam, & comminuet. *v.* 24. Et cornua decem ex illo regno, decem Reges exsurgent, post quos exsurget postremus, qui erit diversus à prioribus, & tres Reges deprimet. *v.* 25. Et verba adversus Excelsum loquetur, ac sanctos excelsorum deteret, adeo ut cogitet se mutaturum tempora & jus, tradanturque per manum ejus usque ad tempus & tempora, & dimidium temporis. *v.* 26. Sed judicium considebit, & dominatus ejus auferetur prostigando & perdendo usque in finem. *vers.* 27. Regnum autem, dominatusque & amplitudo regnorum sub toto cœlo dabitur populo sanctorum excelsorum; cujus regnum, regnum erit perpetuum, & omnes dominatores ei servient, & auscultabunt.

I. *Sententia vera*, ejusque κατασκευή, sive *explicatio*.

1. *Appellationis & figuræ nullitas*: Bestia quarta, quam Daniel vidit, est ἀνώνυμος καὶ ἄμορφος, h.e. nullum ei nomen, neque ullam bestiæ certam figuram aut speciem ei assignat: Siquidem (ut Theodoretus inquit) hæc Monarchia non ex una, sed ex pluribus nationibus conflata est, imperiique illud ἀξίωμα, sive decus ad homines dispari conditione ex diversissimis nationibus ortos, admirabili conditione atque vicissitudine translatum est.

2. *Dentium atque unguium qualitas*: Huic quartæ bestiæ à Daniele tribuuntur dentes ferrei, quia omnia regna Monarchiæ tertiæ confregit & quasi devoravit: Vngues ænei, quia regna semel subacta mordicus apprehendit, adeoque tenaciter tenuit, ut nemo illa ex unguibus ejus æneis eripere potuerit.

3. *Cornuum quantitas*: Huic quartæ bestiæ decem cornua tribuuntur à *Daniele v.* 7. & 20. per quæ juxta stylum Spiritus S. decem intelliguntur regna præcipua, quæ Romanum Imperium, dum in flore fuit, comprehendit. Regna autem illa fuerunt sequentia: *Italia*, *Gallia*, *Germania*, *Hispania*, *Britannia*, *Sarmatia*, *Pannonia*, *Asia*, *Græcia*, sive *Macedonia*, & *Ægyptus*.

4. *Cornu parvuli* inter decem cornua suppullulantis *natura* & *proprietas*: *v.* 8. & 20. Per hoc cornu parvulum intelligitur regnum Turcicum sive Mahometicum, uti ex ejus descriptione patet. Nam describitur à Daniele *tripliciter*. 1. Ab *Ortu*. 2. A *Progressu*. 3. Ab *Egressu*.

I. ORTVS.

Ratione *Ortus* huic cornui parvulo *duo* tribuuntur. 1. *Appellatio*. 2. *Origo*.

Appellatio.

Quod cornu inter *decem cornua* suppullulavit, vocatur זעירה parvulum *Dan.* 7, 8. Qua appellatione insinuatur, tum Mahometis, tum regni Turcici primæva sors & conditio, nempe quod initia regni Turcici admodum fuerint exigua: Siquidem Mahometes initio fuit infimæ originis atque conditionis homo: Natus fuit Patre Abdalla, & Matre Emina, A. C. 560, die 23 Aprilis. Adolescens servivit apud Abdimoneplem divitem mercatorem ex posteritate Ismaël, filii Abrahæ & Agar: deinde gregarius miles fuit, & sub Heraclio Imperatore meruit: Sed postea, quum Heraclius Imperator Arabibus Scenitis, qui apud ipsum militaverant, stipendia diutius solvere recusabat, hos sibi adjunxit, & initia regni Turcici posuit A. C. 622.

Origo.

Circa *originem* cornu parvuli notanda sunt 1. *Modus*. 2. *Tempus*.

Quod *originis modum* hujus cornu parvuli attinet, usurpatur de illo apud *Dan. v.* 8. & 20. verbum סלקת. quod de ortu bestiarum è mari etiam usurpatur *vers.* 3. Quatuor bestiæ magnæ ascendebant è mari, diversæ inter se: ex quo colligitur, quod cornu

nu illud parvulum non è bestia quarta, sed immediate è mari oriturum sit, h. e. quod ille, qui per cornu parvulum denotatur, non per successionem, sed per novam ascensionem ad regnum perventurus sit. id quod de Mahomete verum; uti ex dictis patet.

Quod vero *tempus originis* attinet, aperte ortus hujus cornu parvuli refertur ad tempus quartæ bestiæ. *v.* 8. Quod similiter de Mahumete verum est, qui tempore Heraclii Imperatoris Romani, anno Christi 622. initia regni Turcici posuit.

II. PROGRESSUS.

In progressu notanda sunt *acta* cornu parvuli. 1. *Politica*. 2. *Ecclesiastica*.

I. *Politica.*

De cornu parvulo dicitur, quod tria cornua è decem cornibus bestiæ sit evulsurum, *vers.* 8. h. e. tres Reges humiliaturum; uti explicatur ab Angelo, *vers.* 24. Hoc similiter quadrat in Regnum Turcicum: Nam Mahometes Dux Militum factus annuo spatio non tantum urbem Mecha, quæ ipsius erat patria, sed etiam potissima Arabiæ parte bello potitus est, neque successores ejus quieverunt, donec tria ista insignia cornua, videlicet Ægyptum, (cui Africa annectitur) Asiam, Græciam in totum detruncavit: Vnde Daniel Propheta de hoc corniculo subjungit, *v.* 20. quod in principio fuerit parvum, sed postea cæteris majus factum sit. Et *vers.* 8. oculos quasi hominis eidem tribuit: Quo insinuat, quod Mahometes ejusque successores valde oculati futuri sint in regni acquisitione, providique & vigilantes in regni acquisiti amplificatione, & pariter callidi in regni administratione. Denique *vers.* 21. dicit, quod cornu illud parvulum, bellum adversus sanctos sit facturum, iisque prævaliturum, & *vers.* 25. quod sanctos altissimi sit contriturum: Quod quam verum sit; ipsa experientia testis est: Nam Turcæ inde usque ab initio regni sui bellum cum Christianis gesserunt, eosque magnis præliis vicerunt; uti ex historiis patet, & hoc ipsum cum nomine Mahomet congruit, quod idem est atque ira vel indignatio, ein grimm/ ein rechte furia Diabolica; uti *Chytræus* in Onomastico pag. 259. scribit.

II. *Ecclesiastica.*

Primo: Cornu huic parvulo tribuitur *Os loquens grandia*, *v.* 8. & vox sermonum grandium, *v.* 11. Quo notantur horrendæ Mahumetis blasphemiæ, sicut explicat Angelus, *vers.* 25. Quod sermones contra Altissimum sit loquuturus, (nempe blasphemos) uti ex Alcorano, qui velut blasphemiarum est oceanus, patet. Vt enim facilius in officio contineret subditos Mahomet, quum animadvertisset ex Disputatione de religione maximas in imperiis oriri dissensiones, Alcoranum condidit opera Sergii Monachi Ariani adjutus, in quo ex tribus corruptis fecit unum corruptissimum: quia ex Iudaismo, Christianismo & Gentilismo in unum chaos conflatis unam religionem conferruminavit: Nam in Alcorano suo Azoara secunda scribit Turcicus Imperator Mahometes; Sciendum generaliter, quoniam omnis recte vivens, Iudæus sive Christianus, seu lege sua relicta, in aliam tendens, omnis scilicet Deum adorans, bonique gestor, indubitanter amorem divinum assequetur.

Huc referatur Epistola Amurathis III, Imperatoris Turcici, anno 1592, ad Rudolphum II Imperatorem Romanum missa, quam in explicatione visionis prioris allegavimus.

Secundo: De hoc cornu parvulo Daniel inquit *v.* 25. Cogitabit mutare TEMPORA & LEGES. At hæc Turcæ competunt, qui tempora mutavit in Algiæras, & legem in Alcoranum: Quia Turcæ neque Sabbathum Iudæorum, neque diem Dominicam Christianorum observant, sed diem Veneris ejus loco venerantur in odium Christi Salvatoris, qui eo die pro salute Mundi crucifixus est. Similiter Algiæra, sive computo suo, tempora Politica mutat: supputat enim tempora non à Christi nativitate, (sicut nos Christiani facimus) sed ab illo tempore, quo ille cum manipulo Arabum ex urbe Mecha aufugit, seque eorum caput constituit: quod factum est anno C. 622; sicut Bucholtzerus in Indice Chronologico statuit. Insuper etiam Turcicus Mahumetes legem Dei (quæ legem & Euangelium complectitur) abjecit, & תורה Iehovæ mutavit in סורה, quæ vox Metaphor. significat ritum, sed radix ejus proprie significat spinam: & revera spinæ sunt in Alcorano, quem Mahumetes opera Sergii Monachi Nestoriani contexuit, in eoque SS. Trinitatem, Christi divinitatem, aliaque summa religionis Christianæ capita instinctu Diaboli abnegavit: Lex Mahumetis Arab. dicitur אלקוראן, Lat. Alcoran, secundum alios correctio, quia in eo V. & N. T. corrigere & tolerabilius reddere voluit. Titulus Alcorani est אלפרקאן à rad. פרק divisit, dissipavit: Quia hoc fœtido libro suo Iudaicam & Christianam religionem, vel potius V. & N. T. dividere & dissipare voluit. Divisa est lex Mahumetis in Azoara vel capitula 72: ex quibus unum tantum ducit ad Paradisum, reliqua omnia ad ignem inferni ducunt, uti scribit *Ioh. Majerius* de different. schismatum.

NOTA.

Quando dicitur, quod Mahumetes mutaverit tempora, recte intelligendum est. Nam tempora *tripliciter* considerantur. 1. *Physice*: Sic Deus cœli luminaria, nempe Solem & Lunam ordinavit in tempora, *Gen.* 1. 14. ut cursu motuque suo distincta anni tempora, dies, menses & annos efficiat; & sic tempora nullius hominis arbitrio subjacent, ab eoque mutari possunt; sed hic temporum ordo atque distributio invariabilis à Deo conservatur usque ad finem Mundi juxta promissionem ipsius Iehovæ, *Genes.* 8. *v.* 22.

2. *Ecclesiastice.* Sic tempora sunt festa solennia atque stata, quæ ab ipso Deo sunt ordinata, ut Sabbatum, dies Dominicus; vel ab Ecclesia ordinis & disciplinæ causa sunt instituta.

3. *Politice.* Sic tempora sunt certæ Epochæ aut periodi Politicæ, regiminis ergo institutæ. Quando igitur dicitur, quod Turcicus Mahometes tempora mutet, intelligendum hoc est de temporibus, non Physice, sed Ecclesiastice & Politice intellectis.

Tertio: Daniel durationem Dominii ejus insinuat his verbis, *v.* 25. Tradentur in manum ejus usque ad *tempus*, & *tempora*, & *dimidium temporis.* Qua verborum formula indicatur longa quidem Tyrannidis Turcicæ duratio, sed tamen certa & ab ipso Deo supremo Mundi Domino definita, ejusque solius cognitioni reservata, ut videlicet Christiani, qui tyrannide Turcica pressi jacent, certam ex hisce verbis consolationem haurire possint, certas ei & terminorum & temporum metas esse à Deo præscriptas.

III. EGRESSVS, sive *Interitus.*

Cornu parvulum (h. e. Turcicum imperium) una cum bestia, (h. e. Romano imperio) usque ad extremum judicium durabit. *vers.* 11. Tunc vero immediate & corpus bestiæ & cornu parvulum, atque adeo omne Imperium terrenum in ipso extremo judicio à Christo Iudice immediate delebitur, & totaliter abrogabitur. *v.* 12. Et post interitum illorum nullum amplius erit tempus, sed succedet ei regnum sanctorum æternum. *vers.* 27. Quæ nota non ad Antiochi, ejusque regni interitum applicari potest, sicut quidam inepte scribunt; Quia illud regnum jam pridem interiit, & Monarchia Romanorum eidem successit. Quare necessario de regno Turcico intelligenda est, quod etiamnum durat, & ad finem usque Mundi durabit. Et hæc est constans orthodoxorum Theologorum & saniorum Politicorum atque Historicorum sententia, quod per quartam bestiam quarta Monarchia, per decem cornua decem ejus regna, quæ, dum in flore fuit, comprehendit; & per cornu parvum regnum Turcicum intelligendum sit.

Ἀντίθεσις, sive *Sententia falsa.*

Adversarii veritatis contrarium statuunt, & quidem 1. Per *bestiam quartam* non intelligunt *Romanum* Imperium; sed contendunt, per eam intelligendum *Regnum Seleucidarum* in Asia, sive successores Alexandri M. Cujus opinionis perversæ & monstrosæ primus author fuit ἄθεος ille Porphyrius, Christianæ religionis hostis, & contemtor virulentissimus; quem Hieronymus & Theodoretus graviter refutarunt.

Ejus sententiam postea renovarunt Brugthonus, Amandus Polanus in Daniel. p. 550, 558. Ioh. Piscator in Daniel. p. 64. aliique. Similiter Iohan. Bodinus in Method. Histor. qui per quatuor bestias intelligit Medos, Persas, Græcos, & Parthos, quatenus Babylonem subegerunt.

2. Per *decem cornua* intelligunt *decem* Reges in Asiatico Seleucidarum regno. *Polanus in Dan. p.* 591. & *Ioh. Piscator in Dan.* eos hoc ordine recensent. Primus fuit Seleucus Nicanor; secundus Antiochus Soter; tertius Antiochus Theos; quartus Seleucus Callinicus; quintus Ptolemæus Euergetes; sextus Seleucus Ceraunus, filius Seleuci Callinici; septimus Antiochus Magnus, frater Seleuci Ceranni; octavus Prolem. Philopator Lagida; nonus Seleucus Philopator; decimus Antiochus Epiphanes, frater Seleuci Philopatoris.

3. Per *cornu parvulum*, Polan. in Dan. p. 592. & Piscator in Danielem pag. 64. intelligunt Antiochum Epiphanem: Quem vocant cornu parvulum, seu postremum. Quia ipse fuerit ultimus inter decem illos Reges, qui *Dan.* 7. per decem cornua significantur.

Becanus Iesuita in lib. de Anti-Christo p. 171. fingit per *Cornu parvulum* intelligendum esse Anti-Christum, qui venturus sit post decem illos Reges, qui Romanum Imperium inter se divident, & consequenter post Imperii Romani eversionem. Et hic est ille alius, (inquit Becanus) qui juxta Danielis vaticinium *cap.* 7. *vers.* 20. ex decem illis proditurus erat: Quod futurum esse scribit Bellarmin. tribus annis cum dimidio ante finem mundi: Vnde invaluit opinio in Papatu, Anti-Christum non nisi tres annos cum dimidio regnaturum esse, qui tunc interficietur à Iudæis, & tunc post dies 45 adveniet Christus ad judicium; sicut *Bellarm.* scribit *lib.* 3. *de Rom. Pont. cap.* 17. idque colligunt ex *Daniel cap.* 7. *vers.* 25. Tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis; per quæ verba tres annos cum dimidio intelligunt Papistæ.

Ἀνα-

ἈΝΑΣΚΕΥῊ,
sive *Refutatio*.

Theodoretus super Danielem scribit, se non posse satis mirari, quod scriptores nonnulli per quartam bestiam Græcorum Monarchiam præfigurari statuant: quod nos ex ore Theodoreti repetimus, & hisce veritatis perduellibus (uti D. Athanasius loquitur) *sequentia* argumenta opponimus.

SECTIO I.
DE BESTIA QVARTA.

Quod per eam non successores Alexandri M. intelligendi sint, sed quarta Monarchia.

1. *A bestiarum distinctione, & distincta earundem præfiguratione.* Daniel de quatuor bestiis *tria* enunciat. 1. Quatuor bestiæ à Daniele visæ sunt quatuor regna (scil. magna & catholica, h. e. quatuor Monarchiæ) uti ipse Angelus inquit *Daniel.* 7. *v.* 17. 2. Hæ quatuor bestiæ inter se erant diversæ & distinctæ, sicut ibidem dicitur *v.* 3. Quatuor bestiæ magnæ ascendebant è mari, diversæ inter se. 3. In specie de bestia quarta dicitur *v.* 7, 12, 19, 23. quod fuerit dissimilis reliquis bestiis.

Hinc *talia* argumenta exstruimus.

1. Arg. Quot bestiæ in visione sunt visæ, tot per illas adumbrata sunt regna: Quia quælibet bestia peculiare regnum sive Monarchiam adumbrat:

Iam vero quatuor bestiæ sunt à Daniele in visione visæ.

Ergo quatuor regna sive Monarchiæ per illas sunt figuratæ. Conclusio hæc est ipsius Angeli, *Daniel.* 7. *v.* 17.

2. Arg. Quæcunque bestiæ sunt diversæ inter se, & distinctæ, illæ à nobis sunt distinguendæ, non vero confundendæ.

Iam vero per bestiam tertiam, nempe Pardum, præfiguratur Monarchia Græcorum: uti patet ex collatione cum *cap.* 8. ubi *v.* 21. hircus caprarum diserte vocatur Rex Græcorum.

Ergo Monarchia tertia per bestiam quartam ἀνώνυμον καὶ ἄμορφον adumbrata non est.

II. *A regni quarti* (per bestiam quartam præfigurati) *duratione.*

Quod regnum usque ad finem Mundi est duraturum, illud de Monarchia Græcorum intelligi neque potest, neque debet: Quia Monarchia Græcorum sive regnum tertium tantum trecentos annos duravit, & ante primum Christi in carnem adventum abolitum est. Et similiter regnum in Asia Seleucidarum. Quia Tigranes ultimus Rex Syriæ à Romanis regno exutus, & Syria in provinciam redacta est anno M. 3908.

Iam vero regnum quartum ad finem mundi durabit, uti patet ex bestiæ quartæ descriptione Iudicii extremi descriptioni immediate subjuncta *Daniel.* 7. *v.* 9, 10, 13. inprimis autem ex *v.* 21, 22. ubi dicitur, quod cornu illud parvulum prævaluerit adversus sanctos, donec venit Antiquus dierum, & judicium sedet.

Ergo regnum quartum de Monarchia tertia sive de regno Seleucidarum intelligi non potest; sed per illud Monarchia quarta, quæ est Romanorum, intelligenda est.

SECTIO II.
DE DECEM CORNIBVS.

Per DECEM CORNUA Bestiæ quartæ prædicti authores intelligunt successores Alexandri M. sive decem Reges in regno Asiatico Seleucidarum, quorum primus fuerit Seleucus, secundus Antiochus Soter, *&c.*

Refutatio.

1. *Decem Cornua* bestiæ quartæ tributa non possunt de regno Seleucidarum intelligi, aut de successoribus Alexandri M. Quia decem hæc cornua in bestia quarta fuerunt simul, non successive. Atqui in regno Seleucidarum decem regna simul ostendi nequeunt; imo neque decem Reges, qui successive regnum obtinuerint, quorum ultimus Antiochus Epiphanes fuerit, uti prædictæ opinionis authores tradunt. sed verus Regum Syriæ post Alexandrum M. ordo hic est: 1. fuit *Seleucus Nicanor.* 2. *Antiochus Soter.* 3. *Antiochus Theos.* 4. *Seleucus Callinicus.* 5. *Seleucus Ceraunus.* 6. *Antiochus Magnus.* 7. *Seleucus Philopator.* 8. *Antiochus Epiphanes.* Quod si autem Antiochus Epiphanes octavus Rex in regno Seleucidarum fuit, quomodo decimus dici potest?

Quod autem *Porphyrius*, ejusque sectatores de diversis Macedoniæ, Asiæ, Syriæ & Ægypti Regnis unum duntaxat Regum ordinem contexunt, (uti loquitur B. Hieronymus) crassissimus error est ex ἀνιστορησίᾳ ortus.

2. *Bestia quarta* fuit *decicornis. Dan.* 7. *v.* 20. per quam talis intelligitur Monarchia, quæ decem regna comprehendebat.

At hoc de Monarchia tertia Græcorum, vel de regno Seleucidarum dici non potest.

Ergo per bestiam quartam decicornem Monarchia tertia Græcorum, vel regnum Seleucidarum intelligi non potest. Minorem probo.

Dan. 7. *v.* 6. Monarchia Græcorum tertia præfiguratur per PARDVM QVADRICIPITEM: Vbi non potest intelligi ipsa Alexandri M. persona, scili-

ſcilicet excluſive: Quia *Danielis* 8. *v.* 21, 22. eadem Monarchia tertia adumbratur per *Hircum caprarum*, cui tribuitur cornu grande (nempe unum.) per quod cornu grande unum, ipſo Angelo interprete, intelligitur Alexander M. Rex Græcorum, & cornu illo fracto (h. e. Alexandro M. exſtincto) ſurrexerunt pro eo 4 cornua. h. e. Diviſum eſt regnum Alexandri M. in quatuor regna principalia, ſive quatuor Reges Regnum Alexandri Magni inter ſe diviſerunt: Nam Ptolemæus Ægyptum, Seleucus Syriam, Antigonus Aſiam, Antipater Græciam occupavit. Ergo per 10 cornua quartæ beſtiæ Monarchia Græcorum aut regnum Seleucidarum, ſive Alexandri M. ſucceſſores intelligi non poſſunt. Nam ſi decem cornua beſtiæ quartæ intelligenda ſunt de Monarchia tertia, aut intelligenda ſunt de Monarchia integra aut diviſa: ſed neutrum locum habere poteſt. Nam Monarchia integra, qualis erat adhuc vivente Alexandro M., fuit unicornis, h. e. unum tantum habebat Regem, nempe Alexandrum, *Daniel* 8. *verſ.* 21. Monarchia vero tertia diviſa ſurrexerunt 4 cornua, h. e. Monarchia illa in 4 Regna principalia eſt diviſa, *Dan. cap.* 8. *v.* 22. Quomodo igitur Monarchiam Græcorum vel ſucceſſores Alexandri M. per decem cornua præfiguratos eſſe dici poteſt?

3. Quod autem per *beſtiam quartam* decicornem Monarchia quarta ſit intelligenda, ex *Apocal.* 13. & 17. clariſſime patet. Nam *Apoc.* 13. *v.* 1, 2. Iohannes ita ſcribit: *Et vidi de mari beſtiam aſcendentem, habentem capita ſeptem & cornua decem, & ſuper cornua ejus decem diademata, & ſuper capita ejus nomen blaſphemiæ: Et beſtia, quam vidi, ſimilis erat Pardo; & pedes ejus ſicut pedes Vrſi, & os ejus ſicut os Leonis: & dedit illi Draco virtutem ſuam, & ſedem ſuam, & poteſtatem magnam.*

In hiſce verbis deſcribitur Imperium Romano-Papale.

1. Ab *appellatione*: Nam vocatur Θηρίον, BESTIA. Per hanc Beſtiam fere omnes interpretes intelligunt Romanum Imperium, præſertim vetus illud, quale ſub Ethnicis imperatoribus fuit. At nos ſtatuimus hac beſtia neque Imperium Romanum abſolute, ſive vetus ſive novum intelligas, neque abſolute Papatum Romanum, ſed conjunctim Imperium Papale-Cæſareum & Cæſareo-Papale repræſentari, quale Romanus Pontifex multis jam ſeculis exercet. Hic autem AntiChriſtus ἀμφίβιος, bicorpor & biformis, utraque beſtia, tum marina, *v.* 1. tum terreſtri, *v.* 2. effigiatus, nemo eſt alius, niſi Pontifex Romanus, Monarchiæ Romanæ exuviis & prætenſo Chriſti vicariatu palliatus, gladioque Pauli & clave Petri, h. e. utraque poteſtate armatus; temporali quidem conſtituendi & deponendi Imperatores, Reges & Principes; ſpirituali vero jura dandi ſuperis, inferis, terrenis.

2. *Ab* ORTV: *Hæc beſtia adſcendit è mari, Apocal. cap.* 13. *verſ.* 1. h. e. ex multitudine variarum gentium & populorum, non ſecus ac plurima flumina in unum mare confluunt. Quia Romanum Imperium vel potius Cæſareo-Papatus ex variis populis & gentibus conſtat. Ita quoque apud Danielem *cap.* 7. *v.* 3. quarta beſtia deſcribitur, quod è mari adſcenderit.

3. *A Capitibus.* Beſtia hæc habet 7 capita. *Apocal.* 13. *v.* 1. Quæ ſunt ſeptem Montes. *Apoc.* 17. *verſ.* 9. quibus mulier inſidet, ſicut Iohannes ibid. *cap.* 17. *verſ.* 9. explicat. Hi autem *ſeptem Montes triplicitur* intelliguntur. I. Τοπικῶς, h. e. de ſeptem montibus, proprie ſic dictis: Tot enim montibus urbs Roma, à qua denominatur Romanum Imperium, ante Gothicas & Vandalicas vaſtationes ambitu ſuo complexa eſt, qui fuerunt Palatinus, Capitolinus, Aventinus, Cælius, Æſquilinus, Viminalis & Quirinalis. Vnde Virgilius:

— *Roma*

Quæ una ſibi ſeptem muro circumdedit arces.

Et Propertius:

Septem urbs alta jugis, toti quæ præſidet orbi.

II. Βασιλικῶς: Sic figurate ſeptem Montes notant 7 Reges, uti ipſe Iohannes Theologus inquit, *v.* 9. Septem capita, 7 montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet, & 7 Reges ſunt. Mons enim in ſacro codice ſæpe notat Reges vel Regna; ſeptem autem Reges, à quibus Roma gubernata fuit, ſequentes ſunt: 1. Romulus. 2. Numa. 3. Tullus Hoſtilius. 4. Ancus Martius. 5. Tarquinius Priſcus. 6. Servius Tullius. 7. L. Tarquinius ſuperbus.

III. Κυβερνητικῶς. Sic 7 capita accipiuntur de 7 gubernationis formis. Nam 1. fuerunt Conſules. 2. Reges. 3. Decemviri. 4. Tribuni plebis. 5. Dictatores. 6. Cæſares Romani extranei. 7. Forma eſt Imperium Romano-pontificale.

IV. *A Decem cornibus*, quæ decem cornua ſunt decem Romani Imperii *provinciæ*, quæ poſtea in potentiſſima diviſæ ſunt regna, ita ut ſingula ſingulos Reges habuerint. nempe 1. Aſia. 2. Græcia. 3. Ægyptus cum Africa. 4. Italia. 5. Germania. 6. Gallia. 7. Hiſpania. 8. Anglia; ſub qua comprehenſa ſunt Dania, Norwegia, Scotia, Suecia. 9. Sarmatia, ſub qua intelliguntur Polonia, Bohemia, Muſcovia. 10. Pannonia cum Illyrico. Hæc eadem Imperii Majeſtas etiam per decem *diademata* ſignificatur. Et ſuper capita ejus (beſtiæ) nomen blaſphemiæ. *Apoc.* 13. *v.* 1. Nam Romanum Imperium vetus olim horribilem idolomaniam exercuit, & poſtea

postea regno Christi adversatum est, maxime autem Regnum Romano-Papale.

V. *A Figura & specie.* Nam *v.* 2. Apostolus inquit, quod bestia illa similis fuerit Pardo, & pedes ejus sicut pedes Vrsi, & os ejus sicut os Leonis: Apud *Dan.* 7. *vers.* 6. Monarchia Græcorum Pardo comparatur: Persarum Vrso, *vers.* 5. & Babyloniorum Leoni alas aquilinas habenti, *vers.* 4. At descriptio Iohannis Theol. innuit, in Romano Imperio omnia fuisse conjuncta, quæ in reliquis tribus singula fuerunt in singulis. Nam Leoninam regni Babylonici animositatem & fortitudinem: Persarum, quorum insigne erat Vrsus, truculentiam: & Alexandri M. qui præfiguratus per Pardum, celeritatem, & in rebus gerendis felicitatem adumbrat.

Quod autem *Bestia* hæc *decicornis* & πολύμορφος, sive multiformis, non regnum Seleucidarum in Asia; sed Romanam Monarchiam apud Iohannem adumbret, diserte explicatur ab Angelo *Apocal.* 17. nempe quod Meretrix illa magna sedens super aquas multas, *v.* 1. h. e. super populos multos, *v.* 15. & super bestiam coccineam, *v.* 3. sit Civitas magna, habens Imperium super reges terræ. Iam vero tempore Iohannis Apostoli, quando scribebat hæc, nulla alia urbs in toto terrarum Orbe Imperium in Reges terræ habuit, quam urbs Roma, quartæ Monarchiæ metropolis: Ergo infallibiliter inde concluditur, quod bestia illa, cui Meretrix magna insidet, sit Romanum Imperium.

VI. *A colore coccineo* describit *Iohannes cap.* 17. *v.* 3. bestiam illam terribilem, ore suo omnia devorantem, & pedibus omnia conculcantem: sicut Daniel ait *cap.* 7. *v.* 3. per quem coccineum colorem notantur sanguinolentæ persecutiones, quas tum ab Imperatoribus Romanis adhuc Ethnicis, tum à Romano Anti-Christo Ecclesia Dei sustinuit; sicut Iohannes explicat, quod nempe 10 Reges Romani Imperii cum Agno pugnarint, *Apocal. c.* 17. *v.* 12. 14. & quod ipsi non minus quam Meretrix magna, quam gestant, & à qua gubernantur & instigantur, ebrii sint sanguine sanctorum & sangine Martyrum Iesu. *v.* 6. Et hinc singulari Dei providentia factum est, ut Pontifices Romani eorumque Cardinales in hodiernum usque diem gestarint vestes coccineas, ut impleretur in illis quod de Anti-Christo Romano prædictum est *Apoc.* 17. *v.* 4. Mulier (vel Meretrix magna, ut vocatur *v.* 1.) circumdata erat purpura & coccino. Et Rabbini Romanum imperium vocant מלכות אדום h. e. regnum Edom, cujus caput ... Quod non ita intelligendum, sicuti illi impie & perverse docent; quasi Romani & Christiani ab Edom sint propagati; verum ad Regnum Romano-Papale accommodandum est. Quoniam Babylon magna & Meretrix magna ebria est, & rubet sanguine sanctorum & Martyrum Iesu. *Apocal.* 17. *v.* 6. & *Thren.* 4. *vers.* 21. בת אדום filia Edom in Thargum explicatur רומא רשיעא, h. e. Roma impia.

SECTIO III.

DE CORNV PARVVLO.

De *Cornu parvulo* duæ circumferuntur erroneæ opiniones. 1. Quod sit Antiochus Epiphanes. 2. Quod Anti-Christus circa finem mundi sit venturus.

Refutatio.

1. Quod per *Cornu parvulum Antiochus Epiphanes* non sit intelligendus. Vt autem hæc refutatio sit clarior & evidentior, accurate distinguendum est inter cornu parvulum, cujus fit mentio in

cap. { 7. *v.* 8. 20. / 8. *vers.* 9. }

Non de illo, sed de hoc, est quæstio. Nam concedimus libenter, quod Antiochus Epiphanes vocetur Cornu parvulum, *c.* 8. *v.* 9. idque ob *duplicem Rationem.*

Primo propter originem. Quia Antiochus Epiphanes minor natu fuit filius Antiochi M. qui cum Hannibale contra Romanos dimicans, sed victus fususque, pacem cum Romanis iniit, obsidemque Romanis misit filium, hunc Antiochum Epiphanem, qui paullo post, mortuo fratre Seleuco Philopatore, qui patri in regno successerat, Roma fugiens, ejecto fratris filio Demetrio, per vim Regnum Syriæ invasit. quod contigit post mortem Alexandri M. anno 150. *lib.* 1. *Macc. cap.* 1. *vers.* 11. Quum igitur non fuerit legitimus regni successor, ideo merito appellatus est *Modicus vel Parvulus*, קרן מצעירה. *Dan. cap.* 8. *v.* 9.

Secundo propter æstimationem. Quia in nullo numero aut respectu fuit. Vnde *Dan.* 11. *v.* 21. despectus nominatur. Item ἐπιμανής, h. e. furiosus. Nam ita Polybius & ex eo Athenæus refert, quod à Græcis pro Epiphane (quod nomen ipse sibi imposuit, ut maculam elueret, quod nempe dolo & fraudibus regnum Syriæ occupasset) dictus est ἐπιμανής, h. e. pro glorioso furiosus. Et revera furiosus ille fuit: interdum namque in convivio gestatus ut funus, & non tantum cum popularibus in conversationem descendit, sed etiam cum peregrinis & tenuioris fortunæ hominibus bibit, imo cum scurris & mimis certavit. Vnde etiam 1 *Maccab. cap.* 1. *vers.* 11. alio nomine vocatur ῥίζα ἁμαρτωλός, h. e. radix peccatrix. *Luther.* Ein schädliche böse wurtzel.

At per cornu parvulum, de quo Daniel loquitur *c.7.v.8.20.* Turcicus Tyrannus est intelligendus, uti antea demonstravimus; & non Antiochus Epiphanes, uti Polanus, Piscator, Brugthonus aliique volunt. Quod nos *tripliciter* probamus:

I. *Ab* ORTU. Nam *ortus* cornu parvuli (cujus *Dan.* 7. fit mentio) refertur ad tempus quartæ bestiæ, h.e. Monarchiæ Romanæ. *Dan.7.v.8.* At Antiochus Epiphanes non prodiit ex quarta bestia, h.e. Romana Monarchia, nam ante ejus initium dudum exstinctus fuit: verum ex tertia bestia, sicut *Dan.8.v.21.* dicitur: quod Alexander M. fit cornu magnum, qui ibidem vocatur Rex Græcorum: quo fracto, quatuor cornua inde surrexerunt, per quæ intelliguntur quatuor Alexandri M. successores: ex quibus quatuor cornibus unum fuit Seleucus Nicanor, ex quo descendit Antiochus Epiphanes. Ergo si Antiochus Epiphanes ortum habet ex tertia bestia, utique origo ejus ex quarta bestia deducenda haud erit.

II. *A* PROGRESSU. De cornu parvulo Daniel vaticinatur, quod ex 10 cornibus Bestiæ quartæ tria cornua avulsurum, *Dan. c.7.v.8.* hoc est, 3 Reges humiliaturum sit. *ibid.v.24.*

At hoc ipsum de Antiocho Epiphane dici non potest: Quia qui non est, ille agere non potest. Nonentis enim nulla est efficacia. Atqui Antiochus Epiphanes tunc non amplius fuit. Quia dudum ante Monarchiam quartam exstinctus erat. Quomodo igitur tria cornua ex quarta Monarchia evellere poterat?

Exceptio.

Dicunt opinionis hujus erroneæ patroni,

1. Quod Antiochus Epiphanes tria cornua è decem cornibus avulserit, h.e. tres Reges humiliaverit; quos Polanus in Dan. p. 593. & Piscator in Dan. p.66. nominant Ptolemæum Philopatora, Antiochum M. patrem, cui ille necem procuraverit, & Seleucum Philopator. fratrem Epiphanis majorem.

Verum *Resp.* 1. Quod neque decem cornua in successoribus Alexandri M. neque tria cornua sive regna ex illis ab Antiocho Epiphane dejecta vel subacta monstrari possint: sicut antea dictum est. Deinde quod dicunt Antiochum Epiphanem patrem suum Antiochum M. interfecisse, crassus est error ex ἀνιστορησίᾳ ortus. Nam Antiochus M. non à filio, sed à seditiosa plebe fuit trucidatus; sicut scribit *Strabo Geograph. lib.* 16. & *Iustinus lib.* 32. Quum enim Antiochus M. à Romanis victus, magnum tributum Romanis pendere cogeretur: & propter inopiam, ad quam Romani ipsum redegerant, imposito magno tributo per 12 annos solvendo, vel propter insatiabilem avaritiam, Beli templum, ut Strabo, vel Iovis Dodonæi, ut Iustinus scribit, spoliare conatus esset: Barbari ad defensionem templi concurrentes eum cum toto exercitu interfecerunt.

2. Brugthonus intelligit per tria cornua ab Antiocho Epiphane decussa, 1. *Seleucum Philopatora.* 2. *Filium* ejus *Demetrium.* 3. *Philometorem Ægypti* Regem.

Sed neque hæc sententia stare potest. Quia 1. non congruit cum Danielis vaticinio: Constat enim ex *cap.7.v.8.* tres istos Reges, quos ille fingit ab Antiocho Epiphane sublatos, ante ipsum imperare debuisse, atque etiam imperasse. At duo horum, nempe Seleucus Philopator & Demetrius, post illum regnarunt: Philometor etiam cum eo, & ante eum; uti ex Chronologia constat. Ergo neque Seleucus Philopator, neque Demetrius, neque Philometor ab Epiphane dejectus est. 2. Hæc sententia prorsus est ἀπροσδιόνυσος: Nam sermo hic est de corniculo parvo, quod pertinet ad quartam bestiam: de quo *Dan. c.7.* agit. At Polanus, Piscator & Brugthonus loquuntur de corniculo parvo & tribus cornibus ad tertiam bestiam pertinentibus, de quibus *Dan.8.v.9.* loquitur. quod παράλογον est.

III. *Ab* EGRESSU. Egressus corniculi parvi (de quo *Daniel. cap.7.* agit) describitur χρονικῶς, hoc est à tempore, quando perierit, nempe circa extremum judicium. *Daniel* 7.11. At hoc non potest accommodari ad Regnum Antiochi aut Seleucidarum; Nam hoc ante plures quam 1710 annos funditus deletum est, cum nempe Tigranes ultimus Rex Syriæ duobus prœliis à Romanis superatus, Pompeio se dedidit, atque ita sublata Regia potestate, Syria Romani Imp. provincia facta est, quum durasset 260. annos. Quare per corniculum parvum Antiochus Epiphanes intelligi non potest. Nam Antiochus Epiphanes quum expeditionem contra Ptolemæum Philometorem fecisset, & Alexandriam obsideret; Romani *Popilium Lenatem* cum classe è Cilicia contra eum miserunt, qui mandatum Senatus Romani ei exposuit, eumque ex Ægypto exercitum educere jussit: cui mandato ille parere coactus est. Nam Popilius Legatus Romanorum navibus appulsus Alexandriam, Antiochum virga circumscribens circulo in arena facto, illi dixit: S. P. Q. R. præcipiunt, ut Aegypto recedas, nec pugnes in Ptolemæos, & isto in loco respondeas, quid consilii geras? an pacem, an bellum cupias? Quibus ille verbis perterritus ait: Si hoc placet Romanis, discedendum est. Itaque statim exercitum movit, atque ex Aegypto discessit. *Ioseph. 12. Antiqu. cap.* 6. Ex Aegypto autem rediens Antiochus

re ma-

re male gesta, in via mortuus est, sicut scribitur. *2 Macc* 9. *v.* 5. Nam minatus erat in itinere se urbem Ierosolymam facturum commune totius gentis sepulcrum, sed in itinere curru excussus morbo fœdissimo à DEO afflictus est, vermibus tanto fœtore è putrefacti corpore erumpentibus, ut nemo servorum eum ferre potuerit. Quare extra patriam in agro moritur, & Antiochiam defertur: quod factum est anno mundi 3811, anno 159 ante Christum natum. Vide. 2 *Macc.* 9. *v.* 5.

11. Neque per CORNU PARVULUM *Anti-Christus* intelligi potest, sicut *Becanus Iesuita lib. de Anti-Christo pag.* 771. statuit, quod Anti-Christus venturus sit post 10. illos Reges, qui Romanum Imperium inter se divident, & consequenter post Romani Imperii excisionem, & hic est (inquit Becanus) ille alius, qui juxta Dan. vaticinium *c.7.v.20.* ex 10 illis proditurus erat. Hæc Becanus.

Verum nos respondemus, quod Iesuita Becanus toto cœlo erret: quod hoc invicto Syllogismo demonstramus. Ille alius venire debuit, adhuc stantibus decem illis cornibus, h. e. Regnis, ut tria cornua de bestia quarta, h. e. de quarta Monarchia rapere posset. Etenim quarta Monarchia decem sua cornua, h. e. regna adhuc habebat, quando cornu parvulum tria cornua dejecit. Si enim eadem non habuisset, quomodo ille alius eadem dejicere potuisset? Quia quod non est aut exsistit, everti non potest. At ubinam jam sunt decem illa regna, quæ Anti-Christus ille Vtopicus, quem fingit Becanus, à Romano Imperio rapere poterit?

Quare *concludimus*, vaticinium illud Danielis non demum implendum in Anti-Christo, sed dudum impletum esse in Mahomete Turcico.

Exceptio.

At dicit Becanus, ex *cap.* 17. *Apocal.* patere per cornu parvulum Anti-Christum intelligendum esse, quippe quæ explicet Danielem.

Resp. Aliter Daniel, aliter vero Iohannes Apostolus Imperium Romanum considerat: Ille sub Tyrannide Mahumetis, qui tria cornua anteriora; hic vero sub Tyrannide Anti-Christi, non Vtopici, qualem Papistæ fingunt, sed Romani, qui 7 reliqua posteriora cornua, h. e. septem Regna, partim fraudulentia, partim violentia rapuit & ad se pertraxit, quorum tamen quædam postea Anti-Christum odisse cœperunt, & ab eo deficientes, eundem persequuti sunt, sicut Iohannes insinuat. *cap.* 17. *Apocal. v.* 16. Verum quod Becanus somniat, Romanum Imperium ante diem novissimum ita in decem Reges dividendum esse, ut nullus eorum nomen & Majestatem Romani Imperii usurpaturus sit, verum non est: Sicut enim digitus non est tibia, sed tamen pars tibiæ seu pedis: ita quoque Rex ille Romanum quidem Imperium non erit, Romanus tamen Imperator erit & vocabitur.

III. MONARCHIÆ QVARTÆ ΣΚΙΑΓΡΑΦΙ'Α sive *delineatio*.

Monarchiæ IV tres sunt gradus.

- I. ORTUS vel *Constitutio*. Sic fundata est à *C. Iulio Cæsare*, primo Romanorum Imperatore.
- II. PROGRESSUS.
  - 1. *Imperii Romani dilatatio*. Romani Imperatores imperium suum per omnes terrarum partes dilatarunt.
  - 2. *Mutatio*. Sic quatuor ejus sunt periodi.
    - I. A *Cajo Iulio Cæsare* usque ad Constantinum M.
    - II. A *Constantino M.* usque ad Iustinianum M.
    - III. A *Iustiniano M.* Vsque ad Carolum M.
  - 3. *Duratio*. Hæc Monarchia etiamnum durat, & usque ad finem mundi durabit.
    - IV. *A Carolo Magno* Imperium Occidentale est restauratum, & in Germania etiamnum durat. Et hæc quarta Periodus Germanorum in septem *Dynastias* subdividitur.
      - I. Est FRANCORUM, & præcipue *Carolidarum*.
      - II. SAXONUM.
      - III. Rursus FRANCORUM.
      - IV. SUEVORUM.
      - V. *Diversarum nationum & familiarum*.
      - VI. AUSTRIACORUM & *aliorum*.
      - VII. AUSTRIACORUM solorum.
- III. EGRESSUS, vel Interitus. Hæc Monarchia non à potentia humana, sed sola divina in novissimo die abolebitur.
- IV. MONARCHARUM CATALOGUS sive *enumeratio*, *temporisque* quamdiu quilibet imperarit, *annotatio*.

Numerus primus annos, secundus menses, tertius dies regiminis denotat.

PERIODUS I. est Impp. Ethnicorum à C. Iulio Cæsare usque ad Constantinum Magnum.

			An.	Mens.	Dies
1	Iulius Cæsar.		3	6	
2	Octavianus Cæsar, qui & AUGUSTUS appellatus.		56		
3	Cl. Tiberius Nero.		22	7	5
4	Cajus Caligula.		3	10	9
5	Cl. Tiberius Drusus.		13	8	20
6	Cl. Domitius Nero.		13	7	28
7	Sergius Galba.			7	
8	Salvius Otto.			4	
9	Aulus Vitellius.			8	
10	Flavius Vespasianus.		10		
11	Titus Vespasianus.		2	2	20
12	Fl. Domitianus.		15		
13	Nerva Cocceius.		1	4	9
14	Vlpius Trajanus.		19	6	15
15	Ælius Hadrianus.		20	10	29
16	Antoninus Pius.		23	6	
17	M. Aurelius Antoninus Philosophus.		19		
18	Aurelius Commodus.		13		
19	P. Ælius Pertinax.			2	25
20	Didius Iulianus.			2	6
21	Septimius Severus.		17	7	3
22	Antoninus Bassianus Caracalla.		6	2	5
23	Opilius Macrinus.		1	2	4
24	Heliogabalus.		3	9	9
25	Aurelius Alexander Severus.	imperavit	13		
26	Maximinus Thrax, ejusque filius.		3		
27	Gordiani I I pater & filius.		1	6	
28	Pupienus & Balbinus.		2		
29	Gordianus I I I.		6		
30	Philippus Arabs, cum filio.		7		
31	Decius cum filio.		2		
32	C. Vibius Trebonian. Gallus cum filiis Volus. & Æmyl.		2		
33	P. Licinius Valerianus.		4		
34	P. Licinius Gallienus.		15		
35	Claudius, cum fratre Quintillo.		1	9	18
36	Valerius Aurelianus.		5	5	
37	M. Claudius Tacitus,			6	
	ejusque frater Florianus.			3	
38	M. Aurelius Probus.		6	4	
39	M. Aurel. Carus, cum filiis { Numeriano & Carino.		2		
40 & 41	Valerius Diocletianus, &		20		
	Maximianus Herculeus.		18		
42	Constantius Chlorus,		15		
	& Galerius Maximinus.		18		
	Hic collegas sibi adscivit { Severum.		2		
	Maximinum,		7		
	& Licinium.		15		18
	Maxentius vero semet ipsum Augustum appellavit.		6		

PERIODUS II. est Impp. Christianorum à Constantino M. usque ad Iustinianum.

		An.	Mens.	Dies
43 Constantinus Magnus.	imperavit	30	9	27
44 Constantinus II.		3		
Constans, &		13		
Constantius, fratres.		24	6	
45 Iulianus Apostata.		1	7	
46 Iovianus.			7	22
47 Valentinianus I. &		11	8	22
Valens, fratres ac Collegæ.		14	4	9
48 Gratianus, &		16		6
Valentinianus II, fratres & Collegæ.		17		
49 Theodosius I. Magnus.		17		
50 Arcadius, &		13		
Honorius, fratres & Collegæ.		28	6	
51 Theodosius II.		42	2	28
52 Valentinianus III.		30		

Post Valentiniani obitum Decem illegitimi Imperatores sive tyranni in Occidente regnarunt.

		An.	Mens.	Dies.
I.	Maximus.		2	6
II.	Avitus.		10	15
III.	Majoranus.	4	4	
IV.	Severus.	3	10	
V.	Anthemius.	5	3	
VI.	Olybrius.		3	23
VII.	Glycerius.	1	3	21
VIII.	Iulius Nepos.	1	2	20
IX.	Orestes.	1		
X.	Augustulus.		9	21

Hic Augustulus Imperio Occidentali finem imposuit. Nam post eum Occidens Imp. Romanos non habuit annis totis 324. mens. 4. usque ad Carolum Magnum.

				An.	Mens.	Dies.
53 Martianus.	in Oriente	I.	imperavit	6	6	10
54 Leo Magnus.		II.		17		
55 Zeno.		III.		17		
56 Anastasius Dicorus.		IV.		27	3	
57 Iustinus I. Thrax.		V.		9	23	

PERIODUS III. à Iustiniano, usque ad Carolum Magnum.

				An.	Mens.	Dies.
58 Iustinianus M.	in Oriente	VI.	imperavit	38	7	13
59 Iustinus II.		VII.		10	10	20
60 Tiberius II.		VIII.		6	10	8
61 Mauritius Cappadox.		IX.		20		
62 Phocas.		X.		8		
63 Heraclius.		XI.		30	10	
64 Constantinus III.		XII.			4	
65 Heracleonas.		XIII.			6	
66 Constans II.		XIV.		27		
67 Constantinus IV. Pogonatus.		XV.		17		

				An.	Menſ.	Dies.
68 Iuſtinianus II.	Imperator in Oriente	XVI.	imperavit	16		
69 Leontius.		XVII.		3		
70 Tiberius III. Abſimarus.		XVIII.		7		
71 Philippicus Bardanes.		XIX.		1	6	
72 Artemius, vel Anaſtaſius III.		XX.		1	3	
73 Theodoſius III.		XXI.		1		
74 Leo III. Iſaurus.		XXII.		24	2	
75 Conſtantinus Copronymus.		XXIII.		34	2	
76 Leo IV.		XXIV.		5	6	
77 Conſtantinus VI. cum Matre Irene.		XXV.		17		
				27		

Cæteros Imperatores Græcos, uſque ad Conſtantinum Palæologum ultimum Orientis Imperatorem, (ſub quo imperium Conſtantinopolitanum, A.C. 1453. Friderico III, in Occidente imperante, in Turcarum poteſtatem pervenit) quia eorum hiſtoriæ non adeo memorabiles ſunt, relinquemus, & Germanorum in Occidente imperium à *Carolo Magno*, Irene imperii gubernacula tenente, rurſus inſtauratum, perſequemur.

PERIODVS IV. Imperatorum Germanorum in Occidente à CAROLO MAGNO, uſque ad noſtra tempora.

DYNASTIA I. FRANCORVM.

			An.	Menſ.	Dies.
I.	Carolus Magnus.	imperavit	13	1	
II.	Ludovicus I. Pius.		26	5	
III.	Lotharius I.		15		
IV.	Ludovicus II.		19	10	
V.	Carolus II. Calvus.		2		
VI.	Ludovicus III. Balbus.		1	6	5
VII.	Carolus III. Craſſus.		8	7	
VIII.	Arnulphus.		12		
IX.	Ludovicus IV.		12		
X.	Conradus I. Dux Franconiæ.		7		

DYNASTIA II. SAXONVM.

			An.	Menſ.	Dies.
XI.	Henricus I. Auceps.	imperavit	17		
XII.	Otto I. Magnus.		37		
XIII.	Otto II.		10	7	
XIV.	Otto III.		19		
XV.	Henricus II. cognomento Sanctus; item Claudus.		23	5	

DYNASTIA III. FRANCORVM & SAXONVM.

			An.	Menſ.	Dies.
XVI.	Conradus II. Saliquus.	imperavit	14	10	22
XVII.	Henricus III. Niger.		17	7	
XVIII.	Henricus IV.		50		
XIX.	Henricus V.		19		
XX.	Lotharius II. Saxo.		13		

DYNASTIA IV. SVEVORVM & BRVNSVICENSIVM.

			An.	Mens.	Dies.
XXI.	Conradus III.	imperavit	14		
XXII.	Fridericus I. Barbarossa.		38	3	7
XXIII.	Henricus VI.		7		
XXIV.	Philippus.		10		
XXV.	Otto IV.		4		
XXVI.	Fridericus II.		38		

DYNASTIA V. *Diversarum nationum & familiarum.*

			An.	Mens.	Dies.
XXVII.	Conradus IV.	imperavit	3	5	10
XXVIII.	Wilhelmus Comes Hollandiæ.		9		

XXX. Richardus.
Alphonsus.

Hi duo A. C. 1257. dissidentibus inter se Germanorum Principum sententiis Imperatores electi sunt, sed neuter præter inane nomen imperii obtinuit quidquam; siquidem res imperii non adeo curarunt, nec ab omnibus pro Imperatoribus agniti fuerunt. Hinc etiam plerique Historici eos à numero Impp. excludunt, & à morte Wilhelmi usque ad *Rudolphi* electionem interregni tempus annis 17 definiunt.

DYNASTIA VI. AVSTRIACORVM, *& aliorum.*

			An.	Mens.	Dies.
XXXI.	Rudolphus I. Habsburgius.	imperavit	17	9	16
XXXII.	Adolphus Nassovius.		6	6	
XXXIII.	Albertus I. Austriacus.		10		
XXXIV.	Henricus VII. Luzelburgius.		4	8	
XXXV.	Ludovicus IV. Bavarus.		32	11	24

Huic oppositus est Fridericus Austriacus, Alberti Imperatoris filius.

			An.	Mens.	Dies.
XXXVI.	Carolus IV.	imperavit	32		
XXXVII.	Wenceslaus.		22		
XXXVIII.	Rupertus Palatinus.		9	9	
XXXIX.	Iodocus Marchio Moraviæ.			6	
XL.	Sigismundus.		27		

DYNASTIA VII. AVSTRIACORVM *solorum.*

			An.	Mens.	Dies.
XLI.	Albertus II.	imperavit	1	8	27
XLII.	Fridericus III.		53	4	
XLIII.	Maximilianus I.		25	5	
XLIV.	Carolus V.		38	7	
XLV.	Ferdinandus I.		6	4	7
XLVI.	Maximilianus II.		12	3	
XLVII.	Rudolphus II.		36	3	

TRA-

TRACTATIO SPECIALIS.

PERIODVS I. à C. IVLIO CÆSARE, usque ad CONSTANTINVM MAGNVM.

I. IMPERATOR, C. IVLIVS CÆSAR.

CAPVT I. DE ORTV.

I. Generatio.

I PATER ejus fuit C. IVLIVS CÆSAR, vir Prætorius summæque potestatis. Nam Consul Romæ cum Antonio & Dux belli contra Iberos, hoc est Hispanos fuit, & tandem Prætor factus, Pisis subitanea morte exstinctus est, cum calceos induere & ligare vellet, quo tempore filius 16 ætatis annum ageret, anno V. C. 670. *Plinius lib. 7. cap. 52.*

II. MATER ejus AVRELIA fuit dicta, C. Aurelii Cottæ filia, nobilis mulier Romana: ex familia *Aureliorum*, quorum summa apud Romanos erat dignitas, uti Festus testatur; apud quam C. Iulius Cæsar puer educatus est. Decessit illa in Gallia, cum Iulius Cæsar in ea bellum gereret.

GENEALOGIA.

C. Iulius Cæsar Prætorius.
- C. Iulius Cæsar, Romanorum Imperator primus.
- Iulia Soror, nupta Accio Balbo.
  - ACCIA, nupta C. Octavio Prætori. A.V.C. 693.
    - LIVIA. Cui ex priore Marito Tib. Claudio Nerone — CÆSAR OCTAVIANVS AVGVSTVS, à Iulio Cæsare adoptatus, cujus anno imperii 42 natus est Christus. *Luc. 2.*
      - TIBERIVS CL. NERO, Augusti privignus, & in Imperio successor. Cujus anno 19. Christus crucifixus est.
      - DRVSVS in Germania mortuus.
        - GERMANICVS Cæsar.
          - C. CALIGVLA Imperator.
          - AGRIPPINA, nupta Cn. Domitio.
            - NERO Imperator.
        - CLAVDIVS Imp. *Act. 11. v. 20.*

Natus est C. Iulius Cæsar A. M. 3872. post natum Ciceronem septennio, C. Mario VI. & L. Valerio Flacco Coss. die 12. Iulii; qui mensis post ejus mortem lege Antonia IVLIVS ea de causa est dictus. *Macrob. l. 1. Saturn. c. 12.*

II. Appellatio.

I. PRÆNOMEN est CAIVS, Græce Γάϊος, scil. à terra, quasi Gaius. Alii sentiunt, quod à parentum gaudio sit sumtum. Apud priscos autem pro Domino ponebatur, sicut & Gaia, γαῖα, pro Domina; teste *Plutarcho.*

II. NOMEN est IVLIVS. Iuliorum autem nomen ab Iulio Æscanio, Æneæ filio tractum putatur. Sicut ostendit *Virg. lib. 1. Æn.* cum ait:

Nascetur pulchra Trojanus origine Cæsar,
Imperium Oceano, famam qui terminat astris.
Iulius à magno demissum nomen Iulo.

Iulus, ἴουλος, prima notione est idem quod ὅλος, integer, incolumis & sanus: deinde figurate significat crispum. A Iulus fit denominativum Iulianus, a, um; unde Iuliani milites à Suetonio appellantur veterani milites, quorum opera usus est Iulius Cæsar: Item fasti Iuliani à I. Cæsare confecti: similiter vectigalia Iuliana à Iulio imposita & exacta. Apud Cic. 3. Antonium.

III. Cognomen est CÆSAR, quæ vox est Latina; unde Græcorum Καῖσαρ, & Syrorum ... *Plinius lib. 7. Hist. nat. cap. 9.*

Variæ hujus Nominis dantur notationes à criticis.

1. Qui-

1. Quidam putant, quod à cæsarie dictus sit; quia cum cæsarie natus sit, sicut Festus inquit, h. e. cum crispo & pulchro capillitio: sicut Ι'ουλ☉ etiam Græcis crispum significat. sed hoc incertum.

2. Quidam opinantur, quod Cæsar appellatus fuerit ab oculis cæsiis, h. e. glaucis. Sed hoc pariter incertum, imo falsum: quia Suetonius de eo scribit, quod oculis nigris præditus fuerit.

3. Quidam statuunt, illum Cæsarem esse cognominatum à cæso matris utero, quia natus fuerit cæso matris utero, *Cedrenus*, *Suidas*, & alii. Sed hoc falsum est. I. Quoniam mater ipsius vixit, cum ille ad summos dignitatum gradus evectus esset, ut ex dicendis patebit. Nam cum Pontifex Maximus eo die creatus est, matrem, eum ad ostium haud sine lacrymis prosequentem osculatus, dixit: Hodie mater pontificem Maximum filium habebis, aut exulem. II. Mater ejus ex hac vita discessit, cum ille bellum in Gallia gereret: uti antea diximus.

4. Quidam censent illum dictum Cæsarem à cæso elephanto, qui lingua Punica Cæsar appellatur; sicut Carolus Sigonius & Spartianus referunt.

5. Verum nos statuimus, quod nomen hoc Cæsaris non sit casuale, quod ei à fortuito casu vel effectu impositum, ita ut hac ratione ipse familiæ suæ cognominis originem publicarit, cum in nummis signari fecerit elephantum; sed est nomen familiæ, quia pater ejus vir Prætorius C. Iulius Cæsar dictus fuit, qui Pisis repentina morte occubuit. Nam ita *Suetonius* de Cæsarum familia scribit: Fuit, inquit, in gente Iulia ex Cæsarum familia, quo cognomine primum usum tradunt sextum Iulium Cæsarem, qui anno belli Punici secundi undecimo, M. Claudio Marcello, & Quinto Crispino Coss. (anno urb. cond. 545.) Siciliam provinciam prætor obtinuit, ab hoc in universam familiam cognomen defluxisse.

III. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α; *sive* CONSTITVTIO.

Cæsar fuit non tantum corporis, sed etiam ingenii animique donis admirandis ornatus. *Suetonius in vita Iulii Cæsaris* scribit, eum fuisse excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris vegetisque oculis, valetudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui, atque etiam per somnium exterreri solebat. Comitiali etiam morbo bis inter res gerendas correptus est: circa corporis curam morosior fuit, ut non solum tonderetur diligenter ac raderetur, sed velleretur etiam, ut quidam exprobrarunt. Etiam cultu notabilem ferunt: usum enim ferunt lato clavo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter, quam super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura: unde emanasse Syllæ dictum constat, optimates sæpe admonentis, ut male præcinctum puerum caverent. Hæc *Suetonius*. Vbi notandum est, quod corporis habitus in Cæsare miris animæ facultatibus utcunque responderint, non tamen omni ex parte. Nam tam altos spiritus ferre impotens, & sub ingenti illo pondere æstuans, deliquia, terrores & lapsus patitur.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA ACADEMICA.

I. *Informatio.*

IVlius Cæsar, postquam in pueritia sub matris cura educatus esset, traditus in disciplinam Galli cujusdam, viri literatissimi, qui dictus fuit M. Antonius Gnipho; à quo in omni disciplinarum genere studiosè & diligenter informatus est, adeo ut nulli literatorum cederet, sed etiam clarissimis viris palmam præriperet.

REGVLA POLITICA.

Olim Græcorum atque Latinorum principes sub optimis & clarissimis præceptoribus instituti fuerunt. Iov. Pontanus l. 5. de Obedient. pag. 45. Nam Respubl. literis & armis regitur & conservatur.

Exempla.

1. *Alexander M.* regum omnium ingeniosissimus, non modo primas literas, sed universam etiam philosophiam atque medicinam à præceptoribus suis didicit. Tanti enim ille bonarum artium & disciplinarum studium fecit, ut aperte pronunciare ausus sit: *Se malle doctrina anteire alios, quàm opibus & dignitate.* Bruson. l. 3. c. 35.

2. *C. Iulius Cæsar* ejusdem indolis & ingenii fuit: Hinc Iulium Syllanum pronepotem Augusti, quia illiteratus, segnis ingenioque minime acuto esset, *Pecudem auream* appellavit. *Cornelius Tacitus annal. l.* 13.

Et in *Claudii Paradini* symbolis Heroicis conspicitur imago viri globo insistentis, atque dextra quidem manu Gladium, sinistra vero Librum tenentis, cum hac inscriptione, EX VTROQVE CÆSAR: Qua significatur, his duobus, nempe LITERIS & ARMIS, Iulium Cæsarem recto corporis statu semper rebus gerendis strenue invigilantem, Dominum totius orbis factum, & hisce duobus mediis optimos & saluberrimos gubernatores educari. Hinc legimus *Deuter.* 17. *v.* 18. & 2 *Reg.* 11. *v.* 12. 2 *Par.* 23. *v.* 11. in more positum fuisse apud Israe-

Iſraëlitas, ut quando novus Rex ad officium inaugurаretur, ei una cum inſignibus regni etiam *Liber Legis* traderetur: ut hoc ritu commonefieret, potentiam ſibi concreditam pietate & ſapientia (quæ doctrina acquiritur) moderandam eſſe.

PARÆNESIS.

Hoc præceptum noſtri ſeculi Principes imitentur, & filios ſuos optimis Magiſtris erudiendos tradant, ut illos efficiant oratores verborum, actoreſque rerum; ſicut Phœnix apud *Homerum* inquit:

——— Comes atque Magiſter
Sum datus, ut præcepta tibi, rerumque bonarum
Verborumque darem; rebuſque ut fortis agendis
Eſſes, & verbis poſſes Orator haberi.

Contra autem Princeps illiteratus eſt nihil aliud, quam aſinus coronatus, ſicut Alphonſus, Rex Neapolitanus, ejus nominis I. dixit. *P. Gregor. Tholoſ. l. 10. de Republ. c. 6. p. 644.*

II. *Inſignis eruditio.*

1. Iulius Cæſar fuit *Orator eloquentiſſimus*. Suetonius ita de eo ſcribit: Eloquentia Cæſar aut æquavit præſtantiſſimorum gloriam, aut exceſſit: Certe Cicero ad Brutum Oratores enumerans, negat ſe videre, cui Cæſar debeat cedere; aitque eum elegantem, ſplendidam quoque; ac etiam magnificam ac generoſam quodammodo rationem dicendi tenere. Et ad Cornelium Nepotem de eodem ita ſcripſit: Quid? Oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? quis ſententiis aut acutior, aut crebrior? quis verbis aut ornatior, aut elegantior?

Reliquit etiam Cæſar rerum ſuarum geſtarum commentarios Gallici civiliſque belli Pompeiani; de quibus *Cicero* in eodem libro ſic refert: Commentarios ſcripſit valde quidem probandos; nudi ſunt, recti & venuſti, omni ornatu orationis, tanquam veſte detracta: ſed dum voluit alios habere paratam, unde ſumerent, qui vellent ſcribere hiſtoriam, ineptis gratum fortaſſe fecit, qui illa volunt calamiſtris inurere; ſanos quidem homines à ſcribendo deterruit. De iiſdem commentariis Hirtius ita prædicat; Adeo probantur omnium judicio, ut prærepta, non prædita facultas Scriptoribus videatur: cujus tamen rei major eſt noſtra, quam reliquorum admiratio: cæteri enim quam bene atque emendate, nos etiam quam facile atque celeriter eas perſcripſerit, ſcimus.

2. Fuit *inſignis Mathematicus*; Et huic ſtudio diligenter ille incubuit, ſicut *Lucanus* de eo ſcribit:

—— Media inter prœlia ſemper
Stellarum, cœlique plagis ſuperiſque vacare
Solebat.

Vnde in anno ordinando, inque tempore recte diſtribuendo magnam curam adhibuit atque induſtriam: Nam ratio anni uſque ad Iulium Cæſarem in tota Europa vaga fuit & incerta: & ille converſus ad ordinandum Reipubl. ſtatum, faſtos correxit, jam pridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam ita turbatos, ut neque meſſium feriæ æſtate, neque vindemiarum autumno competerent: annumque ad curſum Solis accommodavit, ut 365 dierum eſſet, & intercalario Menſe ſublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. vide *Suetonium* in Iul. Cæſar. §. 40. & hi faſti dicuntur faſti Iuliani, & anni Iuliani.

At Pontifex Romanus Gregorius XIII, ut ſe Anti-Chriſtum probaret juxta vaticinium *Danielis cap. 11. v. 31. & 36.* Calendarium Iulianum corrigere auſus fuit anno 1582, tempore Rudolphi II. Imperatoris; At ſi à doctrina & moribus incepiſſet, fecisset rectius; ſed iſtic altiſſimum ſilentium, de quo venuſte Poëta ait:

Iam diu Ephemerides correxit Papa, nefandam
Doctrinam & vitam ut corrigat, ecquis erit?

3. Fuit in *literis ſcribendis ſolertiſſimus*. Nam ſcripturam ænigmaticam invenit, ſicut Suetonius in ipſius vita ſcribit: In Epiſtolis, ſi qua occultius proferenda erant, per notas ſcripſit, id eſt, ſic ſtructo literarum ordine, ut nullum verbum effici poſſet, quæ ſi quis inveſtigare ac perſequi vellet, quartam Elementorum literam, id eſt, D pro A, & perinde reliquas, commutabat.

4. *Divina quoque memoria atque ingenio præditus fuit.* Nam ſimul legere, dictare & audire ſolebat, legere ſimul & ſcribere, audire & dictare: Epiſtolas de rebus maximis quaternas pariter dictabat aliis, ipſe manu ſua quintam ſcribens; Atſi calamum eximeres, ſeptem ſimul dictabat.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. *Conjugia.*

Iulius Cæſar 4 *uxores* in matrimonio habuit.

1. Erat *Coſſutia* ex familia Equeſtri oriunda, quæ admodum dives Iuveni prætextato, nempe annum 16. agenti, deſponſata fuerat: verum hanc poſt mortem Patris à ſe dimiſit.

2. *Cornelia* erat: Dimiſſa enim Coſſutia Corneliam Cinnæ, quater Conſulis filiam uxorem duxit, ex eaque filiam Iuliam ſuſcepit: mortuam ornatem, uti etiam Iuliam amitam, ex more pro roſtris laudavit, ut hac ratione apud populum pietatis laudem captaret. *Suetonius* in vita *Cæſ. §. 6.*

3. *Pompeia* erat Q. Pompeii filia, quam uxorem

rem duxit, quum Prætor in Hispaniam proficisceretur: Sed hanc repudiavit, quod sinistra fama laboraret, quasi cum Clodio in templo *Bonæ Deæ* rem habuisset. Cæterum quum Clodius hoc nomine reus peragerετur, Cæsar citatus testis nihil mali de ea dixit: At quum accusator diceret: Cur igitur cum ea fecisti divortium? Quoniam oportet, inquit Cæsar, meos tam suspicione, quam crimine carere. *Suetonius* in vit. Cæs. §. 74. *Plutarchus* in Cæs. §. 3. Præter argutiam responsi, laudari potest civilitas, quod repudiatæ conjugis famæ pepercit; inquit *Plutarch.* in Apophth.

4. *Calpurnia*, L. Pisonis in Consulatu sibi successuri filia. *Suetonius* in Cæsar. §. 25. Hæc maritum suum ardentissime dilexit, eumque dehortata, ne curiam fatali die ascenderet: Quoniam in somnio viderat eum interfectum iri.

II. *Filia.*

Filia ei fuit unica, nempe *Iulia*, quam ex Cornelia, secunda conjuge, suscepit: Hanc Cn. Pompeio collocavit, repudiato Sponso priore Cepione, cujus vel præcipua opera paulo ante Bibulum Collegam suum impugnaverat: verum Iulia Pompeii Conjunx filiolam enixa moritur, infante paucissimis diebus Matri superstite: Hac morte dissoluta est Iulii & Pompeii conjunctio: Cæsar tamen quoquo modo Pompeii affinitatem sibi retinendam ratus, Octaviam Sororis suæ neptem C. Marcello desponsatam Pompeio obtulit, Pompeii vicissim filiam, quæ Fausto Syllæ destinata erat, sibi dari postulans. *Golz.*

III. *Conversatio domestica.*

Cæsar in domestica conversatione suavis & hospitalis fuit, & præter cæteros Imperatores jura hospitalitatis servavit, non modo in rebus maximis; sed etiam in minimis; ut patet ex dissimulatione solœcismi, quem Valerius Leo hospes ejus in præparandis asparagis commiserat: Cœnabat aliquando Mediolani Cæsar, invitatus ab hospite Valerio Leone, quia asparagos apposuerat, illosque non oleo, sed unguento perfuderat, Cæsar tamen dissimulando, ne hospitem perturbaret, nihilominus comedebat: Sodales vero reliqui indignantes illos respuebant, hospitemque increpabant, & gravibus objurgabant verbis: Tum Cæsar inquit: Abstineat, qui non probat: Rusticus est enim, qui hanc rusticitatem perferre nequit. Quibus verbis docuit, levia amicorum hospitumque peccata ferenda, & non culpanda esse. *Plutarchus* in Cæsar. §. 5.

Aliquando Cæsar compulsus in itinere per tempestatem in hominis pauperis casam divertit. Ubi nihil extra unum cubiculum reperit, quod capere vix posset unum, dixit amicis: Ampla loca Principibus concedenda, necessaria debilissimis: atque Oppium illic jussit capere quietem, cum cæteris ipse in protecto januæ cubuit.

IV. *Disciplina domestica.*

Iulius Cæsar disciplinam domesticam in parvis ac majoribus rebus diligenter, adeoque severe rexit, ut Pistorem alium, quam sibi, panem subjicientem convivis, compedibus vinxerit: Similiter libertum, sibi gratissimum, ob adulteratam Equitis Romani uxorem, quamvis nullo accusante, capitali pœna affecit. *Suetonius* in ejus vita.

NOTA.

Hoc exemplum Iulii Cæsaris diligenter est notandum: Nam inde patet, quod adulterium pro enormi & detestando scelere habuerit: Contra autem Alexander III. Papa Romanus, ut se Anti-Christum esse ostenderet, in jure Canonico cap. At si Clerici, Extra de judiciis, rescripsit Solertinano Archiepiscopo de adulteriis & aliis criminibus, quæ minora sunt, posse Episcopum cum Clericis post peractam pœnitentiam dispensare. Hæc verba Papæ. Ex quibus patet, quod Pontifex Romanus habeat adulteria pro levibus criminibus: Sed aliud Spiritus S. in codice S. de eo fert judicium, nempe, quod adulterium non tantum morte puniri debeat, (*Levit.* 20. *v.* 10. Si quis mœchatus fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum uxore proximi sui, morte moriantur & mœchus, & adultera. Similiter *Deut.* 22. *v.* 22. talis exstat lex: Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter & adultera, & auferes malum de Israël.) sed etiam adulterium excludit hominem è regno cœlorum. 1. *Cor.* 6. *v.* 9. 10. Ne erretis, neque scortatores, neque adulteri, neque fures, neque rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. *Conf. Gal.* 5. 21.

III. ACTA POLITICA.

I. *Præsagia futuræ ejus dignitatis & gloriæ.*

1. *Somnium de terra.* Suetonius in vita ejus scribit, quod Iulius Cæsar, quum in Hispania Prætoris officio fungeretur, & apud Alexandri M. statuam diu ingemuisset, quod ea ætate adhuc nihil insigne edidisset, qua Alexander imperium orbis adeptus erat, somniaverit nocte sequente, se stuprum Matri intulisse: Quo somnio, velut fœdo, ipse vehementer confundebatur: At conjectores eum ad amplissimam spem incitaverunt, Imperium orbis terrarum portendi interpretantes: Quoniam Mater, quam sibi subjectam vidisset, non alia esset, quam terra, quæ cunctorum viventium sit Mater. *Conf. Franc. Petrarch. lib.* 4. *rer. memorab.*

NOTA.

Qui re ipsa Reipubl. Romanæ Matri suæ vim illaturus erat, non sine arcana quadam vi, horrendo quodam, & futuri mali prodromo somnio prius turbatus est.

AXIOMA.

Somnia, nisi sint θεόπνευστα, plerumque fallunt, eaque observare impium & vanum est: Gaudet namque Diabolus, qui & mendax & latro est, *Ioh.* 8. hominum animos in terrores conjicere, & per somnia eis immissa seditiones, bella, homicidia aliaque scelera inter mortales excitare, vanaque spe lactatos per somnia ambigua in magnas calamitates conjicere. Hinc Deus *Deut.* 18. 10. tale dat mandatum: Non inveniatur in te, qui observet somnia. & *Ieremiæ* 28. *v.* 28. Propheta, qui somnium narrat, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere. Quid paleis ad triticum? dicit Dominus: *Ierem.* 29. *v.* 8. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Non vos seducant Prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrum, & divini vestri; & ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis.

Exempla.

I. De *Nabuchdonosore.* Hujus somnium erat θεόπνευστον, nempe de statua magna, quæ quatuor Monarchias repræsentabat. *Daniel.* 2. *v.* 46, 47, 48.

2. De *Xerxe,* quarto Persarum Rege. Hujus somnium erat Diabolicum. vide Monarch. secund. in Histor. Xerxis.

II. *Equi prodigiosi forma.* Iulius Cæsar habebat equum insignem, pedibus prope humanis, & in modum digitorum ungulis fissis, quem natum apud se magna cura aluit: Quoniam aruspices palam de eo pronunciassent, illum Dominum orbis futurum, qui hoc equo uti posset; Non autem admisit sessorem ullum præter Iulium Cæsarem, qui primus eum ascendit, ideoque spem de dominio orbis animo concepit: & hoc peculiare fuit donum I. Cæsari, uti & Alexandro M. collatum.

II. *Officia dignitatum & honorum à Iulio Cæsare administrata.*

Iulius Cæsar per Dei gratiam, & facta sua heroica ad summos dignitatum atque honorum gradus ascendit. Factus namque

I. *Tribunus Militum.* Nam ita *Plutarchus* scribit: Primum favoris erga se populi cepit documentum, quum Tribunus Militum, (h. e. qui potestatem in castris habebat) competitore C. Popilio, prior est renunciatus.

II. *Quæstor* in Hispania. Quæstorum autem officium primum belli causa inventum est: Mittebantur enim à Romanis Quæstores cum Consulibus & Prætoribus in militiam, aut provincias ad administrandam rem pecuniariam, & prædam, ac manubias in rationes publicas referendas. Hujusmodi Quæstores hodie Thesaurarii Bellici, Pfenning-meister appellantur.

III. *Prætor provincialis in Hispania* ulteriori, ubi quum jure dicendo conventus circumiret, Gadesque venisset, visa apud Herculis templum Alexandri M. imagine, ingemuit; ibi etiam nocte sequenti somnium habuit de Matre, cui stuprum intulisset: *Sueton. in vita Cæsaris.* Dictus est autem *Prætor,* ut Livius innuit, à præessendo, vel, ut Varro vult, à præeundo, quasi præitor, quod præiret jure & exercitu: *Cicero lib.* 3. *de ll. Imperator Iustinian. Nov.* 24. Ejus dignitas *Prætura* dicitur: Omnis autem Prætorum potestas, quæ modo esset in judiciis, his tribus verbis, authore Festo, notabatur: DO, DICO, ADDICO. Primum dandi, judicis significabat potestatem. *l.* 1. *de jurisd.* Tertium juris dicendi & sententiæ ferendæ. Secundum juris dicendi, maturandæque executionis tium judicati faciendi, maturandæque executionis. Dicere enim proprie ad dictionem sententiæ refertur. Addicere est idem dicere & approbare, priorem sententiam exequendo: vel Magistratus authoritate solenniter appropriare & mancipare: *l.* à *D. Pio* 15. in principio de re judicata: *Wesemb. in Paratitl. pag.* 56.

IV. *Ædilis.* Nam urbem Romam præclaris ædificiis ornavit & auxit: Ædiles enim dicti sunt ἀγορανόμοι, quod ædes sacras & privatas procurarent, teste *Varron. lib.* 4. de ling. Latin. *Cic. l.* 3. *de ll. ex L. XII. tab.* Sunto Ædiles curatores urbis, annonæ ludorumque solennium, illisque ad honoris amplioris gradum is primus ascensus esto. Erant & alii ædiles, qui frumento & annonæ præerant à Cæsare primum creati, & à Cerere Cereales appellati, ut scribit *Pomponius*: His cura ponderum, ne qua fraus fieret, & mensurarum commissa erat.

V. *Pontifex Maximus.* Pontifex autem erat sacer Magistratus à Ponte sic dictus, juxta *Varron. lib.* 4. Quia ab iis pons sublicius est factus, in quo sacra solennia faciebant. Vel juxta Q. Scævolam Pontifex dictus est à posse & facere: quia Pontifices potestatem habebant de religione statuendi. Duplices autem erant Pontifices: Majores & Minores; inter quos summus, Pontifex Maximus est dictus, quod maximarum rerum, quæ ad sacra & religionem pertinebant, judex esset, & vindex contumaciæ privatorum & Magistratuum. Numa primus Pontificem instituit, atque omnia sacra attribuit. Livius

Livius lib. 3. ab urb. cond. Hoc officium Cæſar ſummo ſtudio & ardore ambivit, adeo ut, quum mane ad comitia deſcenderet, Matri eum oſculanti prædixerit; Domum ſe, non, niſi Pontificem, reverſurum. *Suetonius* in vita Cæſar. Similiter *Plutarchus* in vita Cæſaris refert, quod die inſtante Matrem eum ad oſtium domus haud ſine lacrymis proſequentem oſculatus dixerit; Hodie, Mater, aut Pontificem Maximum filium, aut exulem videbis.

VI. *Dictator*, Græc. Δικτάτωρ, vel δισύπατος, Magiſter populi: *Cicero l. 3. de Finib.* Germ. Stattmeiſter. Dictator autem apud Romanos erat, cui periculoſiſſimo Reipublicæ tempore ſumma poteſtas permittebatur, quam Dictaturam appellabant. Erat extraordinarius Magiſtratus habens jus animadvertendi in cujuſque civis caput, nec ab eo provocandi jus erat; nec alio pacto creari ſolebat, quam quum vis aliqua major repente oborta ingentem urbi Romanæ cladem minitari videretur. Dictus eſt autem *Dictator* à dictando, idque tum paſſive, quod à Conſule diceretur, cujus dicto audientes omnes eſſent; tum active à dictando jure, quod ille jus diceret, ſive quod ipſe à Conſule dictus, deinde Magiſtrum Equitum, & reliquos Magiſtratus diceret. *Livius lib. 9. ab urb. cond. Cicero lib. 3. de Finibus.*

Hoc dictaturæ officium Cæſar quinquies geſſit.

1. *Dictatura* ejus fuit anno M. 3923: Hanc geſſit 11 diebus: Hinc ad Monarchiam Auguſti & bellorum civilium finem annis 20.

2. *Dictaturam* geſſit A. M. 3925, ſed anno ſuperiori ei decretam.

3. Geſſit A. M. 3926. ab V. C. 707, à deleta Carthagine 100.

4. Geſſit & conſulatum 4 A. M. 3927.

5. Iulii Cæſaris dictatura, eaque perpetua, & Conſulatus quintus fuit A. M. 3928.

VII. *Conſul.* Græc. ἀνθύπατος, vel ὕπατος. Cæſar Conſulatum quinquies geſſit.

1. *Conſulatus* ejus fuit A. Æ. 41. A. M. 3913: Hinc ad mortem Iulii quindecim anni: in hoc conſulatu legem Agrariam tulit; qua à Decemviris agri diviſi, addito etiam Campano agro, qui trium liberorum & plurium patribus divideretur. In ultimo Conſulatu exarſit bellum civile inter ipſum & Pompeium.

Erat autem Conſulatus (uti Plutarchus ſcribit) ſummum apud Romanos dignitatis faſtigium, poſt exactos Reges, à Iunio Bruto primum introductus A. V. 244. Dicti ſunt Conſules à conſulendo, ſive quod Reipubl. conſulerent, vel quod à civibus conſulerentur. *Cicero in Piſon. Feneſtell. de Rom. Magiſtr.*

VIII. *Imperator* dictus eſt à pugna Pharſalica, & morte Pompeii, A. M. 3924. Æt. 52. Regnavit annos 3 & menſes 6. Primus Imp. Romanus fuit, à quo omnes ejus ſucceſſores Imperatores dicti ſunt in hodiernum uſque diem.

3. *Officiorum Politicorum adminiſtratio.*

1. *Faſtorum correctio.* Iulius Cæſar ad tantos dignitatum atque honorum gradus evectus ad ordinandum Reipubl. ſtatum ſe convertit, faſtoſque correxit: De quo diximus in Actis Academicis.

2. *Magiſtratuum ordinatio.* Deinde Cæſar Magiſtratus ordinavit, Senatum ſupplevit, patricios allegit, Prætorum, Ædilium, Quæſtorum, Minorum etiam Magiſtratuum numerum ampliavit: nudatos opere cenſorio aut ſententia Iudicum de ambitu condemnatos reſtituit: Comitia cum populo partitus eſt, ut exceptis Conſulatus competitoribus, de cæteris numero Candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur: pro parte altera, quos ipſe dediſſet: & edebat per libellos, circum tribus miſſos, ſcriptura brevi: *Cæſar Dictator illi tribui: commendo vobis illum & illum, ut veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant.*

3. *Legum ſanctio.* Leges ſalutares, quæ corporis Politici ſunt anima, & vincula ſocietatis humanæ firmiſſima, ſanxit, ſicut *Sueton. in vita Iul. Cæſar.* ſcribit: Octoginta civium millibus in tranſmarinas colonias diſtributis, ut exhauſtæ quoque urbis frequentia ſuppeteret, ſanxit: neque civis major annis 20, minorve decem, qui Sacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abeſſet, neu quis Senatoris filius, niſi contubernalis aut comes Magiſtratus, peregre proficiſceretur: neve hi, qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter paſtores haberent: omnes Medicinam Romæ profeſſos, & liberalium artium Doctores, quo libentius & ipſi urbem incolerent, & cæteri quoque appeterent, civitate donavit.

4. *Iudicii & juſtitiæ adminiſtratio.* Cæſar jus populo ſollicite ac ſeveriſſime dixit: repetundarum convictos etiam ordine Senatorio movit: diremit nuptias Prætorii viri, qui egreſſam à marito poſt biduum ſtatim duxerat, quamvis ſine probri ſuſpicione: peregrinarum mercium portoria inſtituit, lecticarum uſum, item conchyliatæ veſtis, & Margaritarum, niſi certis perſonis & ætatibus, perque certos dies ademit: legem præcipue ſumtuariam exercuit, diſpoſitis circa macellum cuſtodibus, qui opſonia contra vetitum retinerent, de-

portarentque ad se, submissis nonnunquam lictoribus, & militibus, qui si quæ custodes fefellissent, jam apposita è triclinio auferrent.

AXIOMA.

Virtutem & laudabilia facta sequitur honor.

Exemplum clarissimum habemus in C. Iulio Cæsare: Quia enim ille laudabiliter Romanum Imperium administravit, magnam sibi authoritatem comparavit, & honorem conciliavit.

1. In *Romana urbe*: Nam *Dion lib.* 49. scribit; Cæsarem post epulum triumphale cum insigni hoc honore, vesteque triumphali vespere domum rediisse, cui etiam ædes publicas ex decreto Senatus concessas addit.

2. In *toto terrarum orbe*: Nam sapientes in universo orbe tale de eo judicium ferunt, quod ille omnium Romanorum Imperatorum clarissimus fuerit, quodque ille unus ex omnibus Romanis exstiterit, qui Alexandro Macedoni non solum conferri, sed jure etiam præponi possit.

IV. *ACTA POLEMICA.*

C. Iulius Cæsar heroicus bellator fuit, qui quinquagies bis conserta manu cum hostibus conflixit, quibus in prœliis circiter undecies centena & nonaginta duo millia hominum periisse scribuntur.

Novem autem bella Cæsar S. P. Q. R. nomine gessit.

1. Fuit *bellum Gallicum*, quod anno M. 3914 inchoatum, & A. M. 3922 terminatum est, quibus novem annis in Gallia 300, vel, ut alii tradunt, 400 populos subegit, oppida 80 per vim cepit, prœlio tricies dimicavit, Galliam denique totam, nempe Togatam, Comatam, & Braccatam, Romanis subjectam in provinciæ formam redegit. Hoc bellum ipse Cæsar eadem manu, qua gessit, descripsit, singulis commentariorum libris singulorum annorum res gestas complexus. *Plutarchus in Cæsar.*

2. *Helveticum.* Helvetii, incensis oppidis, pagisque suis, trecenta millia militum in Romanorum provincias educebant, easque vastabant; Sed Cæsar magno eos prœlio vicit, & residuos coëgit Helvetiam repetere, quam reliquerant. De hoc bello vide *Plutarchum in Cæsar.*

3. *Britannicum.* Iulius Cæsar anno M. 3917. primus Romanorum in Britanniam trajecit, Romanis antehac incognitam & inaccessam: Cæsar autem Britannis subactis obsides imperavit, & vectigal, quod populo Romano singulis annis penderent, constituit. *Golz.*

4. *Germanicum.* Cæsar A. M. 3917 primus mortalium ponte facto cum exercitu in Germaniam movens, Rhenum transgreditur. De hac bellica Iulii Cæsaris expeditione Plutarchus in Cæsare §. 7. ita scribit: Cæsar revera gloriæ cupidus, atque ut primus mortalium Rhenum traduceret, amnem ponte junxit latissimum, qui eo in tractu laxissime diffundit se, asperque est, & torrens, truncisque & materia, quæ devehebat, concutiebat atque convellebat pontis fulcimenta: Verum hæc trabibus ingentibus projectis ac medio flumine defixis, excipiens, irruentemque in pontem undarum impetum leniens, quod excederet omnem fidem, ostendit spectaculum, diebus decem pontem absolutum. Transmisso exercitu, quum occurrere sustineret nemo, sed etiam recepissent se præstantissimi Germanorum Suevi in convalles altas & sylvestres, fœdatis hostium agris, fidisque sociis populi Romani confirmatis, postquam duodeviginti dies in Germania egisset, in Galliam est regressus. *Golz.* Pons hic ad Rhenum ab ipso Iulio Cæsare, *libr. 4. comment. de bello Gall.* descriptus est. Pugna ejus cum Ariovisto Germanorum Rege describitur à Plutarcho §. 6.

5. *Bellum* cum *Pompeio ad Pharsalum* gestum: Hoc bellum civile inter Iulium Cæsarem & Pompeium incepit A. M. 3923.

Circa illud notanda veniunt *tria.*

I. *ORTVS.*

ORTVS sive occasio hujus belli fuit,

1. *Ex parte Iulii Cæsaris*, ejus fortuna & potentia, quæ Pompeio erat sudes in oculis, quia ipse novem annis Gallos, & postea etiam Helvetios & Britannos subegerat, & Germanos graviter afflixerat; Hinc potentia valde crescebat, & authoritas atque fama ejus apud omnes gloriosa erat.

2. Ex *parte Pompeii* erat odium, invidia, atque insolentia: Nam ex mirabili rerum successu, & crescente indies potentia Cæsaris, exarsit odium, invidia & æmulatio Pompeii M. mortua præsertim uxore ejus Iulia, Cæsaris filia, in puerperio: Itaque ad reprimendum Cæsarem omnes conatus suos paravit, ad honores evehens, quoscunque ei infensos maxime æstimavit; unde patet, quod vera hujus belli causa fuerit contentio de primatu & regnandi libido, sicut Dion recte inquit.

3. *Ex parte Senatus Romani* fuit Senatus consultum anno M. 3923. 7 Ianuar. perscriptum; Darent operam Consules, ne quid Respubl. detrimenti caperet. Quo armati sunt Coss. & Pompeius adversus

versus Iulium Cæsarem. Fuit hoc classicum belli civilis. Senatus consultum autem tale fieri non solebat, nisi in maximis Reipubl. periculis, summa id flagitante necessitate. *Appianus.*

II. PROGRESSVS.

1. *Pompeii ex urbe fuga.* Pompeius cognito Cæsaris adventu, cum Optimatibus ex urbe in Græciam profugit: Cæsar vero Romam ingressus, parci, quæ nihil habitura esset insidiarum, unice consuluit; quæ cum ab adversariis repudiaretur, armavit se adversus eos.

2. *Ipsa pugna.* Pompeius Dyrrachium tenebat. Eodem ergo veniebat etiam Cæsar: inde in Thessaliam ventum est, ubi in campis Pharsalicis inter Pharsalum ipsum & Enipeum flumen Iulias Cæsar Pompeium ingenti prœlio vicit & profligavit A.M. 3924 circa diem 20 Iulii: Ceciderunt in hac pugna Pharsalica ex Pompeiano exercitu circiter 15000, capta præterea fuerunt 24000: Signa militaria 180 & 9 Aquilæ ad Cæsarem relatæ. Cæsar vero è suis 200, nec amplius desideravit, & præter hos centuriones 30, uti ipse Cæsar scribit: Iulius autem Cæsar instructus exercitu militum veteranorum vicit Pompeium, qui exercitum ex Gentibus Asiaticis collectum habebat, quem victum esse refert etiam Plutarchus. De quo notandum est hoc axioma Politicum: Semper virtus Europæa formidabilior erat Asiatica: Ideo Asiatici non temere irritarunt Europæos, sed potentiam eorum formidarunt.

III. EGRESSVS.

1. *Cæsaris moderatio admiranda.* Cæsar victoria potitus pepercit omnibus, qui pacem petebant, exclamans alta voce: *Miles, parce civibus.*

2. *Pompeii in Ægyptum fuga, & mors tragica.* Pompeius autem victus cum conjuge Cornelia & Sexto filio fugit in Ægyptum, ad Ptolemæum Auletæ filium, (cujus patrem regno expulsum atque exulantem in regnum restituerat) sperans se tutum apud eum hospitium reperturum: sed spes eum frustrata est. Nam ex navi sua in Regiam navem transiturus, in conspectu Corneliæ conjugis, & Sexti filii, transfossus est ab Achilla & L. Septimio Regis Ptolemæi familiaribus, ne bellum in Ægyptum attraheretur: caput ejus amputatum est, & in Ægyptum deportatum: cadaver autem in litore, ubi occisus fuit, abjectissime sepultum, pene in conspectu Ierosolymæ, quam paucos ante annos occupaverat, & dissuadente summo Pontifice Sanctum Sanctorum ingressus fuerat. A.M. 3924. Æt. vero 58. *Flor. Plutarch. in vit. Pompeii.*

3. *Cæsaris lacrymatio.* Quum postea amputatum Pompeii caput Cæsari Alexandriæ offerretur, illacrymavit, lamentatusque est, eum civem generumque suum nominans, & commemorans, quot quantisque in rebus mutuas quondam operas sibi præstitissent. Quod quanquam simulato factum, & lacrymas Cæsaris Crocodili lacrymas fuisse contendat *Dion l.* 42. atque risum meruisse affirmet: tamen Plutarchus ita commemorat, ut ad laudem Cæsaris omnino referat, sicut & Appianus, qui Cæsarem omnes Pompeii interfectores morte mulctasse scribit; Photinum nempe & Achillam; & caput Pompeii in suburbio honorifice sepeliisse, & fanum Nemesis, h. e. Deæ vindicantis injusta facientes, eo in loco exstruxisse.

4. *Cæsaris glorificatio.* Allato Romam nuncio de pugna Pharsalica, cædisque Pompeianæ fama confirmata, Pompeii, & Syllæ, imagines, quæ pro rostris stabant, disjectæ sunt: Cæsarique inter summos honores cum annua Dictatura, tribunitia & Dictatoria potestas in perpetuum decreta est. *Golz.*

VSVS.

Causa infelicitatis Pompeii erat *tergemina.*

I. *Hostis contemtus & nimia insolentia, atque in se confidentia.* Habebat Pompeius longe majores copias, quam Cæsar, nempe legiones 30, quum Cæsaris legiones essent vix 5 aut 6. Ideoque securus erat, inque valido exercitu suo confidebat: & quum quidam eum monerent, Cæsaris potentiam formidandam esse, ridenti ore dixit; Securi estote, & hanc mihi curam committite: Nam simul ac solum Italiæ pedibus pulsavero, scatebunt undique equestres, pedestresque copiæ in Cæsarem. At quam fallax hæc propriarum fiducia virium fuerit, comprobavit eventus. Quid enim hoc aliud erat, quam ἐπινίκιον πρὸ νίκης canere? Vnde non multo post, quum miseranda clade apud Pharsalum profligato exercitu aufugisset, multi per ludibrium dicebant: Instauret exercitum nunc Pompeius, & accipiat alias, quas pulsata pede terra Itala ad eum mittat copias. *Francisc. Patric. lib. 7. de regn. titul. 10. p. 467.*

II. *Impietas detestanda.* Successu felici in hoc bello caruit Pompeius, quia S. templum Ierosolymitanum violavit: Licet enim nihil inde abstulerit, tamen contemto summi Sacerdotis monito, Sanctum Sanctorum ingressus est; quod minime ei licuit.

III. *Superbia abominanda.* Nam semper in ore, habuerat illud Homericum:

Αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων.

Qua-

Quare diminui Pompeium, crescere vero Iulium necesse erat.

PARÆNESIS.

Hoc moniti exemplo, omnes homines superbiam, tanquam pestem & vitium Diabolicum fugiant: Nam quicquid est donorum Dei in homine, si superbia accedit, tanquam in fœdissimum cœnum demergitur, juxta venustos versiculos:

Si tibi copia, si sapientia, formaque detur,
Sola superbia destruit omnia, si comitetur.

6. *Bellum Ægyptiacum* sive *Alexandrinum*. Post pugnam Pharsalicam Cæsar in Ægyptum profectus A. M. 3925. ubi cædis insidiæ collocatæ sunt illi ab Achilla Regis Capitaneo, qui in pugna periit: Cæsar vero, Alexandria atque adeo universa Ægypto sibi subacta, adjutus ab Antipatro Cleopatræ regnum tradidit, illique Ptolemæum Minorem matrimonio junxit; Arsinoën vero minorem Sororem regno eduxit, & Romam misit. Atque ita bellum Alexandrinum confectum, in quo Ptolemæus, qui Pompeium interfici jusserat, cum fuga sibi salutem quæreret, in Nilo periit. Inde Cæsar in Syriam abiit, atque Antipatrum Herodis M. Patrem tutorem Iudææ constituit anno M. 3925. *Suetonius.*

7. *Bellum Ponticum.* In Pontum progressus anno eodem Pharnacem Ponti Regem vicit, quarta, postquam in conspectum venissent, hora. De qua celerrima victoria Cæsar amicis scripsit, hisce verbis: Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα. Veni, vidi, vici: qui fuit etiam triumphi titulus. Ferunt item, Cæsarem profligato statim Pharnace exclamasse; ô Te beatum, Pompei, qui cum talibus bello Mithridatico decertans, Magni cognomen accepisti! *Suetonius in Cæsare.*

8. BELLVM AFRICANVM contra *Pompeianos.* Anno M. 3926. Iulius Cæsar bellum Africanum contra Pompeianos, nempe P. Scipionem, Catonem & Regem IVBAM suscepit. Rex Iuba in conflictu occubuit: Scipionis exercitus fugatus est, ipseque navi fracta periit. Cato vero Vticensis manus sibi ipsi violentas intulit, lecto prius Platonis libro de immortalitate animæ, ne vultum victoris adspicere cogeretur. Cæsar autem intellecta morte Catonis, plurimum indoluisse fertur, exclamans: Ego tibi Cato mortem invideo, qui mihi gloriam salutis tuæ invideris.

AXIOMA.

Magna pars Imperatorii muneris in eo sita est, ut omnia adversa prudenter eludere, & in contrarium vertere sciat.

Exemplum memorabile habemus in Iulio Cæsare, qui, cum in Africam navigaret hyeme, Adrumetum petiturus, navi egrediens forte in terram cecidit: Quem ut milites conspexerunt cadentem, & pronum quidem, animis etiam ipsi conciderunt. Cæsar autem nec hæsitavit quidem, sed porrecta statim manu, quasi de industria cecidisset, terram apprehendit; deinde eam osculatus: *Teneo te*, inquit, *Africa. Dion.* §. 44. Hoc ipsum magnanimitati ejus attribuit Sueton. in vita ejus cap. 59. Ne religione quidem ulla (inquit) à quoquam incepto absterritus unquam vel retardatus est. Cum immolanti aufugisset hostia, profectionem adversus Scipionem & Iubam non distulit: Prolapsus etiam in egressu navis, verso ad melius omine, *Teneo te*, inquit, *Africa.*

9. *Bellum Hispanicum.* His peractis, Consul quartum designatus Iulius Cæsar in Hispaniam cum exercitu profectus est contra Pompeii filios Sextum & Cneium: quorum ille major, hic minor natu erat. Qui licet juvenes etiamnum, immensum tamen numero coëgerant exercitum, animosque ostendebant ei imperando pares. Vnde in periculum extremum adductus est Cæsar. Magnus conflictus ad urbem *Mundam* commissus, in quo inclinatam aciem suam Cæsar, & ægre resistentem cernens, clamavit per medios discurrens armatos & ordines. Ecquid eos puderet, quod pueris se proditum irent. Hostibus tandem acri contentione pulsis, triginta millia ex ipsis oppressit, & ex suis mille desideravit fortissimos quosque. Revertens à pugna dixit ad amicos: Sæpe se pro victoria, in præsentia vero pro vita primum dimicasse. Hanc victoriam obtinuit Saturnalibus, quibus Pompeius M. quoque ad bellum profectus dicitur, spatio annorum quatuor interjecto: ex Pompeii liberis minor est elapsus, majoris vero paucis post diebus Didius caput attulit. Hoc Cæsar bellum gessit novissimum. *Plutarchus in Cæsare.*

Portenta antecedentia.

Prœlium hoc Mundense plurima adversa portenta, quæ haud dubiam alteri partium perniciem portendere credebantur, præcessere. Inter quæ præ cæteris observatione dignum est, quod Aquilæ in Pompeianarum legionum signis, fulminibus aureis, quibus insistebant, projectis, motis-

que

que alis à Pompeio ad Cæsarem avolantes, certissimum Pompeianis exitium denunciare videri poterant: Quo loco prœlium commissum est, statim post victoriam palmam enatam esse ferunt.

Triumphi.

Cæsar post tot præclaras ab hostibus reportatas victorias, *quinquies* Romæ *triumphavit*, mense Iulio (qui tunc Quintilis vocabatur) anno Mundi 3926; uti *Sueton. in vita Iul. Cæsaris* scribit.

Primus triumphus, isque excellentissimus fuit de Gallis, Helvetiis & Germanis actus, cujus apparatus ex citro potissimum constitit, inter cujus fercula fuit Rhenus, Rhodanus, Oceanique captivi, ex auro simulacrum, interque captivos ductus Vercingetorix Rex Germanorum, qui post triumphum necatus est: Hoc triumphi die Iulius Cæsar velabrum prætervehens pene curru excussus est, axe diffracto, adscenditque in Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus.

Secundus triumphus fuit *Alexandrinus*, ex Ægypto de Rege Ptolemæo, apparatusque ejus erat testudineus, in hoc Nilus & Pharus ardens, inter captivos Arsinoë Cleopatræ soror traducta est.

Tertius Ponticus de Rege Pharnace acantho spectabilis: in cujus pompæ ferculis fuit Pharnacis imago, & hic titulus trium verborum prælatus: *Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα.* Veni, vidi, vici. non acta belli significans, sicut cæteri, sed celeriter confectum notans.

Quartus fuit *Africanus* de Rege IVBA ebore insignis: Quo triumpho inter captivos ductus Iubæ Regis filius patri cognominis.

Quintus fuit *Hispanicus* de Pompeii M. filiis in Hispania devictis: Apparatus de argento rasili fuit; quem de hoc bello novissimo duxit. Triumphus supra modum fuit Romanis acerbus, quia non de alienigenis Ducibus, vel oppressis Regibus barbaris habebatur, sed de viri Romani summa calamitate afflicti liberis & familia simul oppressis, quorum calamitatibus insultare, atque ob has exsultare Patriæ fœdum habebatur; sicut *Plutarchus in Cæsare* §. 15. scribit: Viri namque prudentes statuunt victoriam de civibus reportatam silentio obrui, non triumpho decorari debere: Quæ enim gloria parricidiis conjuncta esse possit?

Honor Cæsari habitus omnibus bellis confectis.

Tandem Iulius Cæsar ob omnia bella civilia confecta, & singularem in cives clementiam, *Liberator*, *Pater patriæ*, & *Dictator perpetuus* appellatus est; primusque *Imperatoris* nomen accepit A. M. 3924. Quo anno etiam Cæsar Testamentum suum condidit, atque Vestalibus servandum tradidit.

V. *ACTA ETHICA.*

De actis ejus Ethicis *duplex* observandus venit *catalogus*. 1. *Virtutum*. 2. *Vitiorum*. Magna namque mixtura virtutum & vitiorum in magnis viris esse solet; juxta axioma Politicum.

I. Catalogus virtutum.

Multæ sane eæque præclaræ fuere ac plane heroicæ Virtutes in C. Iulio Cæsare.

1. *Fortitudo* sive *Magnanimitas*. Iulius Cæsar semper & ubique in periculis animum intrepidum habuit: Facinora, quæ & periculo obnoxia sunt, & magna, gerenda esse dicebat; de his non consultandum; quod ad hæc perficienda plurimum momenti habeat celeritas, expensio vero periculi revocet hominum audaciam. *Plutarchus*.

Exempla.

1. *Apud Pharmacusam* insulam, quum ex Bithyniâ à Rege Nicomede discederet, in pelago à piratis captus est; qui magnis jam classibus, multisque navigiis mare infestum habebant: Hos Cæsar postulantes pro ipsius redemtione 20 talenta, derisit quasi ignaros, quem tenerent, ipse 50 daturum se pollicitus est: Inde comitibus suis ad aliam urbem expediendæ pecuniæ gratia dimissis, inter immanissimos homines Cilicas cum uno amico, & duobus servis relictus, adeo eos despexit, ut, quoties quiescebat, misso aliquo, indiceret iis silentium: Dies duo de quadraginta, quasi non custodiretur, sed stiparetur ab eis, una ludebat, & se exercebat: jam carmina & orationes scribebat, eaque in circulo eorum pronunciabat: si qui non admirarentur ea, hos palam inertes appellabat & barbaros, frequenter per jocum suspensurum se eos minabatur: placebat id illis, simplicitati ejus & ætati hanc linguæ libertatem adscribentes. *Plutarchus in Cæsar.* §. 1. Numeratis autem 50 talentis expositus in littore non distulit, quin è vestigio classe deducta persequeretur abeuntes, ac redactos in potestatem supplicio, quod illis sæpe minatus inter jocum fuerat, afficeret. *Suetonius in Cæsar.* §. 3.

2. In *bello Alexandrino* ab hostibus cinctus, armatus de ponte in subjectum mare desiliit, ac 200 passibus ad proximam navem adnavit, læva manu sublata, quæ libellos habuit, ne madefacti corrumperentur, mordicus dextra paludamen-

 tum

tum trahens, ne spolio potiretur hostis. *Suetonius in Cæsare.*

3. *Inclinatam* aciem solus sæpè restituit, obsistens fugientibus, retinensque singulos, & contortis faucibus convertit in hostem. *Suetonius in Cæsar.*

In prœlio quodam Martiæ legionis Aquiliferum jam ad fugam conversum, faucibus apprehensum in contrariam retraxit partem, dextraque ad hostes porrecta: Quorsum, inquit, tu abis? Illic sunt, cum quibus dimicamus. At manibus quidem unum militem correxit; voce autem tam acri legionum trepidationem discussit, vincique paratas vincere docuit. *Erasmus lib. 4. Apophthegmatum.*

II. *Prudentia.* In obeundis expeditionibus dubium, cautior fuerit, an prudentior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs, neque in Britanniam transvexit, nisi ante per se portus & navigationem & accessum ad Insulam explorasset. *Suetonius in Cæsar.* Quum Pompeius relicta Roma perfugisset ad mare, Metellus ærarii præfectus Cæsari illinc pecunias tollere volenti obstitit, ne peccaret contra leges. Cui Cæsar prudenter respondit, dicens: *Non idem armorum ac legum tempus est; Abscede igitur, ac postea, quam facta pace arma deposuerimus, tunc si videbitur, plebis patronum age. Erasm. lib. 4. Apophth.* At quum Metellus ærarium clauderet, Cæsar illi mortem minatus est. Ea res, quum Metellum reddidisset attonitum; Hoc, inquit, ô Adolescens, dictu mihi difficilius fuit, quam factu. Quibus verbis insinuare voluit, se vel nutu posse, quem vellet, occidere; quum secum duceret armatos exercitus. *Plutarchus in Apophth.*

III. *Clementia.* Nihil magis ornat Principem, quam Clementia & Mansuetudo. Planetæ, inquit Plutarchus, eo tardius moventur, quo sunt in sublimiori sphæra: ita quanto major Principum authoritas, tanto magis affectibus suis moderari, eosque temperare debent. Hinc Salomon rectè inquit *Proverb. 20. v. 28.* Misericordia & veritas custodiunt Regem, & in clementia fulcit thronum suum. *Exemplum* illustre habemus in *Iulio Cæsare*: Hic tanta clementia erga hostes & rebelles usus est, ut Marius non semel dixerit; Cæsar, qui apud te audent dicere, magnanimitatem tuam ignorant; qui non audent, humanitatem & clementiam. *Bruson. lib. 3. cap. 13.* Plutarchus de eo scribit, quod hostibus suis multis salutem dederit, nonnullis honores quoque & Magistratus, velut Bruto & Cassio, quorum uterque Prætor erat.

IV. *Celeritas.* Quia enim noverat maximum belli momentum in celeritate esse situm, idcirco absque ulla cunctatione negotia sua celerrime conficiebat: Quare quum ipse in bello civili Pharnacem Ponti Regem in primo congressu vicisset, Laconica brevitate ad suos scripsit: Veni, vidi, vici. *Plutarchus in Apophth.* Vnde Cæsar interrogatus, quomodo res tot tantasque tam brevi temporis spatio perficere potuisset, cum Alexandro M. respondit: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος: Nihil cunctando. Quod *Lucanus* hoc versu reddidit:

Nil actum credens si quid superesset agendum.

Celeritas enim in Duce summa laus est. De qua pulchrè Salustius inquit: Postquam consulueris, mature facto opus est. Ego non laudo cæcam & inconsideratam festinationem; sed laudo celeritatem, postquam de re satis diu multumque deliberatum est.

V. *Felicitas.* Ea sane comes fere consilii & rationis est, sed tamen paulo benignius quibusdam attributa est à Deo: Ille enim unus ejus author est, eamque præstare à se ipso nemo potest. Huc pertinent adagia: Θεοῦ δὲ δῶρόν ἐστιν εὐτυχεῖν βροτοῖς. Felicitas est donum à summo Deo. Item; Victoria de cælo est. sicut David inquit, *Ps. 144.* Deus docet manus meas ad prœlium, & digitos meos ad bellum. Confer *Psal. 18, 34. seqq. Psal. 147, 7.* Sunt enim quidam ἐν τετράδι γεννηθέντες, h. e. quarta luna nati, qui nulla felicitate gaudent. *Eustath. in II Iliad.* Contra alii sunt, quibus etiam venti tempestatesque obsecundant. *Cicero pro lege Manil.* Nam de Theodosio M. *Imperatore* Poëta inquit:

O felix nimium, cui militat Pontus & Æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

Simile exemplum habemus in *Iulio & Pompeio*; Quum enim commissa pugna Pompeius vicisset, & victoriam non persequeretur, sed se potius reciperet ad exercitum: Tunc Cæsar; Hodie, inquit, penes hostes erat victoria. At non habent Ducem, qui victoria sciat uti. *Plutarchus in Apophth.* Et lane ita se res habet; Pompeius ante bellum civile res magnas, patriæque utiles gessit, & usque ad id tempus felix fuit: postea in extremo actu miserrimus fuit, ut *Cicero l. 7. Epist. ad Attic.* scribit; Cneius autem noster (ô rem miseram & incredibilem!) ut totus jacet; non animus est, non consilium, non copiæ, non diligentia. Mittam illa, fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in opidis conciones, ignorationem non solum adversarii, sed etiam suarum copiarum.

Quum pugna Pharsalica inter Cæsarem & Pompeium jam parata esset, omniaque equorum atque hominum strepitu fremerent, vidit Iulius Cæsar C. Crastinum decem alarum. ductorem castra ingredientem. Quem nomine compellans, Quid de pugnæ eventu speraret, rogavit: At ille dexteram præ-

prætendens ait: Vinces, Cæsar; & me aut vivum, ut certe mortuum laudabis. Quorum utrumque verum exstitit: Nam & vicit Cæsar, & Crastinum, qui fortissime pugnando occubuerat, pro concione laudavit. *Franc. Patric. lib. 7. de Regn. tit. 9. pag.* 471. Similiter *Antonius*, quamvis felicior esset Imperator, quam *Octavianus Augustus*, & haberet exercitus majores, tamen inclinata acie fugit in Ægyptum, & quum ab irato victore vitam impetrare non posset, mortem sibi ipsi conscivit.

VI. *Authoritas.* Nam vehementer pertinet ad bella administranda, quid hostes, quid socii de Imperatoribus existiment, inquit *Cicero pro lege Manil.* Hæc autem authoritas non nostra comparatur industria, sed est eximium & singulare Dei donum, cujus Majestatis impressio etiam inter fortunæ varietates insidet personis, velut signaculum & character potestatis, & velut radius à Dei Majestate inditus; sicut Rex David inquit, *Psalm* 30. *v.* 7. Domine, in benevolentia tua stabilivisti montem meum. Princeps enim, qui ipse interest prœlio, si magnanimus est ac strenuus, militibus animum incredibilem addit, viresque duplicat. *Bodin. lib.* 5. *de Republ. c.* 5. *pag.* 894. Et Ducis invicti præsens animus est instar exercituum multorum. Ita Iulii Cæsaris tanta fuit authoritas, ut etiam fugientes exercitus sistere potuerit, sicut antea diximus. Mirum dictu & auditu est, quod exercitum suum ad Cordubam contra Pompeium Iuniorem, perterrefactum jam, & de fuga magis, quam de pugna meditantem, authoritate sua restituerit, quum milites omnes audivissent Cæsarem exclamantem; *Hic dies aut mihi finis vitæ erit, aut militiæ vestræ ultimus.* Quibus dictis clypeum Oppii militis arripuit, solusque hostes invasit, locoque pepulit ac disturbavit, & 200 circiter tela in se missa partim audacter evitavit, partim scuto excepit: Quo pudore accensi ac perciti milites tanto impetu in hostem irruebant, ut Pompeium cum universo exercitu in fugam compulerint, Ducesque ejus, capta Corduba, in quam confugerant, magna ex parte cæsi sint, & eorum capita ad Cæsarem perlata; Ipse autem Pompeius inter dumos ac vepres latitans deprehensus, cæsusque est, caput quoque ejus ad Cæsarem perlatum, quod quidem honorificè sepeliri jussit. *Franciscus Patricius* 6. *de regn. titul.* 10. *pag.* 462.

VII. *Liberalitas. Axioma Politicum* est: Liberalitate & beneficentia retinentur & amplificantur Imperia: Nam solum preciosa est pecunia, quando usu largiendi desinit possideri. *Boeth. lib. de consol. Philos.* Probe hoc observavit Iulius Cæsar, qui dicere solitus est; Se vel inprimis ditescere, cum bene merentes aliquo munere prosequeretur. Neque hoc tantum dixit, sed etiam fecit. Nam militum erga se amorem & fidelitatem incredibiliter comparavit, auxit & retinuit: primum immensa largitione & honoribus ostendens, non ad privatum luxum opes se parare ex hostibus, sed communia virtutis præmia apud se servanda deponi; hactenus enim se ditescere, quatenus in bene meritos profunderet milites: deinde, quod nullum non periculum ultro subiret, neque laboribus fatisceret in ullis.

Francisc. Patr. lib. 2. *de Regn. tit.* 13. *p.* 124. de eo scribit; Quod nonnunquam militibus suis pecuniam nec numerari, nec expendi voluerit, sed ut quisque acciperet, quantum vellet, dixerit; ut fecit in direptione publica ærarii, in quo pecuniam tot victoriis congestam, & ex tot manubiis prædisque coactam militibus suis, & universo exercitui, (remoto Metello) permisit. *Plutarchus in Cæsare* ita scribit: Iulius Cæsar omnibus Rempubl. tractantibus opulentiam propinavit Gallicam affatim hauriendam: Pompeius quum mitteret repetitum milites, quos ei ad bellum Gallicum commodaverat, eos Cæsar donatos millenis nummis remisit.

VIII. *Sobrietas.* Nam ita de eo scribit *Suetonius*: Vini eum parcissimum fuisse, ne inimici quidem negaverunt. Verbum M. Catonis est: Vnum ex omnibus Cæsarem ad evertendam Rempubl. sobrium accessisse.

IX. Παῤῥησία, sive loquendi libertas. Cæsar valde παῤῥησιαςικὸς fuit. Nam L. Sylla sedente pro tribunali, quia Prætor esset, atque Cæsari adhuc privato diceret iratus, Se officio suo usurum: respondit Cæsar: Recte tu appellas officium, quod pecunia tua comparasti. Neque enim Magistratus Majestate deterritus est, quin ei, qua arte Magistratum esset assequutus, coram exprobraret. *Plutarchus.*

X. *Vrbanitas.* de qua *Bruson. lib.* 4. *c.* 31. ita scribit: Testius Penatius in dicendo mentum intorquebat: In hunc Cæsar ita jocatus est; Dic, si quid velis, ait, quum nucem perfregeris. Notavit Cæsar incompositos orantis mores, ac gesticulationes parum decoras: Nam qui habet in ore nucem duram, in rumpendo mentum solet intorquere.

Similiter de Curtio Oratore scribit *Cicero de clar. Orat.* Quod, quando orationem habuit, toto corpore ab uno in alterum latus vacillarit, non secus ac si in lintre stetisset. Hunc quum Cæsar aliquando perorantem vidit & audivit, hunc festivum de eo jocum protulit, dicens: Quis loqueretur è lintre?

XI. *Modestia.* Axioma Ethicum est: Quo quis generosior, eo modestior. Ita etiam Iulius Cæsar initio modestissimus habitus est. Cujus rei hoc erit argumentum: Denunciavit per præconem Pompeius, se pro hostibus habiturum illos, qui ei in bello defuissent. At Cæsar medios omnes & neutrius partis suorum sibi numero futuros pronunciavit, nec legem illam Solonis sequutus est, qui capitis animadversione puniendum illum statuit, qui in civili seditione partis alterutrius non exstitisset: Quin etiam Roma egrediens Pompeius in senatu dixit, eodem se loco habiturum eos Senatores, qui Romæ remansissent, quo eos habebat, qui in castris Cæsaris militarent: At Cæsaris postulatio longe æquior erat modestiorque semper, quam Pompeii: Se enim S. P. Q. R. jubente, positurum arma pollicebatur, si idem faceret Pompeius: Quod quum ille facere negaret, respondit Cæsar; Iniquum admodum esse, alteri vires omnes amovere, alteri vero confirmare atque augere, ut, dum alterum tyrannidis insimularent, alterum ad tyrannidem instruerent: & post pugnam Pharsalicam, omnibus adversarum partium, qui se victori permiserunt, ignovit. *Franc. Patric. l. 6. de regn. tit. 9. pag.* 399.

XII. *Gratitudo.* Axioma Politicum est: Οἱ ἀγαθοὶ ἀντὶ τῶν μικρῶν οἴδασι χάριν. Boni pro parvis etiam sunt grati. Exemplum elegans habemus in Iul. Cæsare, de quo *Iovian. Pontan. lib. de Liberal. p.* 113. & 116. ita scribit: Iulius Cæsar aliquando militibus suis agros dederat: Venit quidam accusans militem: quod teneret agrum, qui non debuisset venire in distributionem. Iulius Cæsar respondit Actori; Veram habes causam. Militi vero: Cede ei. Miles ait, Meministi, Imperator, in pugna quadam te excedere ex pugna, & residere sub arbore? Memini, inquit Cæsar. Ad hæc Miles, Meministi me militem tibi in galea aquam adferre? Memini. Tune es ille? Ego sum, inquit. Imo non es; Quia ille erat integer salvis oculis. Recte, inquit miles; in prælio alterum oculum amisi. Ibi Iulius Cæsar mox numeravit colono pretium pro prædio, quanti erat, ut miles illud retineret.

XIII. *Æquanimitas atque erga amicos facilitas.* Iulius amicos tanta semper facilitate indulgentiaque tractavit, ut C. Oppio comitanti se per sylvestre iter, correptoque subita valetudine in diversorio, quod unum erat, loco cesserit, ac ipse humi & sub dio cubuerit. *Suetonius in Cæsar.* Ita non iniquo animo tulit Iulius Cæsar cum in collegium Poëtarum accessisset, quod ei Accius Poëta non assurrexit: noverat enim illum non contemtu Majestatis id egisse, sed fiducia quadam sui ipsius qua putabat se in Poëtarum studiis antecellere. *Franc. Patr. l. 7. de regn. tit. 9. pag.* 463. Talis quoque æquanimitas fuit in Alexandro M. Rege Macedonum. Nam in illum magna aliquando fiducia usus est Apelles pictor. Cum enim ille sæpius in officinam ejus veniret, plerumque de picturis inepta quædam dicebat, & imperite judicabat; cui Artifex silentium comiter indicebat; rideri enim eum à pueris aiebat, qui colores tererent. Ferebat ea Alexander bono animo: Tantum authoritatis ac juris huic pictori tribuebat. *Francisc. Patricius ibid.*

II. Catalogus vitiorum.

Vti autem larga virtutum, ita quoque vitiorum seges in illo tam feraci excelsi animi agro exstitit.

I. *Ambitio.* Iulius Cæsar & Pompeius valde ambitiosi fuerunt. Pompeii symbolum fuit: Αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων: *Semper ego cupio præcellere, & esse supremus.* Cæsar vero dixit: Se malle in obscuro oppido primum esse, quam Romæ secundum. Verba *Dionis* de Iulio Cæsare & Pompeio hæc sunt: Multæ commemorantur occasiones belli civilis inter Cæsarem & Pompeium; sed verissima causa fuit Principatus cupiditas & amor dominandi. Nam Pompeius etsi initio ornavit & provexit Cæsarem; tamen postea cœpit invidere ipsius felicitati & splendori: & primum quidem clam conatus est eum opprimere, tandem vero apertum bellum eidem intulit: Cæsar vero, quum non posset ferre dejectionem de gradu, sed cuperet aliis superior esse, relicta Gallia, Romam properavit, ut Pompeium imparatum opprimeret. *Cicero liber. 3. Offic.* de Iulio Cæsare scribit, eum semper in ore habuisse versus *Euripidis* in Phœnissis:

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν· τἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών.

Quos *Euripidis* versus ipse Latine sic vertit:

Nam si violandum est jus, imperii gratia
Violandum est; aliis rebus pietatem colas.

Syllæ de Iulio Cæsare adhuc puero præsagium fuit tale; Multos ei Marios inesse: Quum enim de eo necando deliberaret, & ostenderent nonnulli, nihil esse causæ, cur tantulum puerum trucidaret; Nihil mentis habere eos dixit, si non ei puero multos viderent Marios inesse.

AXIOMA.

Ambitio omnia sibi arrogat.

Exemplum valde memorabile habemus in Iulio Cæsare: Nam renunciatus ille Consul, cum Calpurnio Bibulo, statim legem Agrariam promul-

mulgavit, & adversantem collegam armis foro expulit; ac postero die in Senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre aut censere aliquid auderet, in eam coëgit desperationem, ut toto Consulatus tempore domo se contineret, & quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud, quam per edicta obnunciaret. Vnus ex eo tempore omnia in Republ. & ad arbitrium administravit, ut nonnulli urbanorum, quum quid per jocum testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio Cæsare Cos. actum scriberent, eundem bis præponentes, nomine atque cognomine, adeo ut vulgo circumferrentur hi versiculi:

Non Bibulo quicquam nuper, sed Cæsare factum est.
Nam bibulo fieri Consule nil memini.

II. *Regnandi libido.* Quum Iulius Cæsar ex Gallia provincia adversus Pompeium tenderet, Rubicone amne transmisso (quem nemo armata manu transire audebat, nisi hostis Imperii Romani publicus renunciari vellet) dixit; Omnis jacta sit alea. Significans se de summa rei velle periclitari: is enim fluvius Galliam ab Italia dirimit: *Plutarchus in Apophthegmatis.*

III. *Superbia.* Cæsar initio modestus erat, sed ad dignitates summas evectus, superbus est factus, juxta adagium illud vulgatum: Honores mutant mores, sed raro in meliores. Nam non modo in Consulatu, sed etiam in Dictatura Senatus consilio nunquam utebatur; Ac ne Senatui quidem universo (constabat enim mille circiter Senatoribus) ad se venienti assurgebat: Nimis arroganter & superbe quidem, non quod Cæsar natura aut moribus ita superbus fuerit; sed quum assurgere Senatui vellet, à Cornelio Balbo adulatore, consiliorumque omnium participe, quo minus id faceret, prohibitus est.

IV. *Nimia sui ipsius confidentia.* Axioma Politicum est: In heroicis personis magna est ut plurimum sui ipsius confidentia.

Exemplo est Iulius Cæsar: Quum enim ille nocte intempesta ignoto habitu sese audacius, quam prudentius, Anioni flumini commisisset, ut in Italiam trajiceret, tandem nautæ ob naufragii periculum timido, imo jam desperanti, quis esset, aperiebat, ejusque obstupefacti dextra apprehensa dicebat: Perge audacter, nec quicquam time: Καίσαρα φέρεις, καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέουσαν. Cæsarem vehis, & ejus fortunam navigationis comitem. *Plutarchus in Cæsare.* Cogitare autem debuisset Cæsar, fortunam esse instar rotæ: Sicut enim rota est volubilis, & in orbem agitur, in qua summa cito fiunt ima, & ima summa; ita semper cogitanda est fortunæ instabilitas, quæ alias excelsa humiliat, alias humilia exaltat; sicut Sesostris, Rex Ægyptiorum dicebat. *Philippus Melanchthon lib. 3. Chronicorum*, & hæc est Fortunæ rota. das Glückrad. Cæsar omnes credere volebat, Fortunam secum navigare, per campos imitari, sibi assistere in bellis, & periculis, nusquam non adesse; Verum nos ex sacro codice rectius instituti & imbuti novimus, sive adversa, sive prospera accidant, divinæ providentiæ illud tribuendum esse; uti ex hoc Epigrammate venustissimo patet:

Si vitam inspicias hominum, si denique mores;
Artem, vim, fraudem cuncta putes agere.
Si propius spectes, Fortuna est arbitra rerum.
Nescis, quam dicas, & tamen esse vides.
At penitus si introspicias, atque ultima primis
Connectas, tantum est Rector in orbe Deus.

V. *Securitas nimia.* Axioma Politicum est: Securitas & in suspectos inquirendi negligentia multos Principes perdidit. *P. Greg. Tholosanus l. 22. de Republ. cap. 21.*

Exempla.

1. *Iulio Cæsari* ita accidit, ut die, qua necatus est, libellum insidiarum indicem, ab Oppio quodam porrectum, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuerit, nec legerit. *Suetonius in Cæsar.*

2. *Nicephorus Phocas*, Imperator Orientis, ut ait Zonaras, conjuratione Theophaniæ, & Iohannis Zimiscis, in lecto dormiens cæsus est, sua culpa, quod libellum sibi traditum, in quo conjuratorum nomina scripta erant, & ut sequentem noctem caveret, non legisset.

3. *Dion* periit, quanquam suspicaretur insidias sibi strui à Calippo; sed veritus est nimium confidenter observare amicum & hospitem. *Plutarchus.*

4. *Antipater* Cassandri filius, vocato ad cœnam Demetrio, illoque vicissim sequenti die vocato, veritus ei diffidere, à cœna necatus est.

VI. *Ἀκαιρία*, h. e. *Non accurata temporis observantia.* Iulius Cæsar, qui quanquam ad omnia summa natus videbatur, tamen in hoc turpiter, & suo exitio lapsus est: Quod Principatum armis quæsitum & occupatum, ne monitus quidem armis retinere vellet: Qui magnus solœcismus Politicus fuit. Verba *Velleii Paterculi lib. 3.* hæc sunt: Laudandum experientia consilium est Hircii & Pansæ, qui semper prædixerant Cæsari, ut principatum armis quæsitum armis retineret. ille dictitans: Mori se, quam timeri malle, dum clementiam, quam præstiterat, expectat, incautus ab ingratis trucidatus est.

Idem Iulius Cæsar, quum undique viderentur imminere insidiæ, atque admoneretur, ut sibi caveret, & stipatoribus se cingeret, non sustinuit, sed respondit hoc Symbolo, quo semper usus est; Satius est insidias subire semel, quam semper cavere; significans, eum non vivere, qui in perpetuo mortis metu viveret: Mortem enim semper metuere, non semel est, sed semper mori. *Erasmus lib. 4. Apophthegm.* & *Plutarchus in Cæsare.* Custodes enim malam conscientiam minime custodiunt. Hinc frequenter in ore habuit: Miserrimam comitem senectutis esse pristinæ crudelitatis memoriam.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ͗ ΠΡΟΗΓΟΥ͗ΜΕΝΑ.

I. Conjuratorum conspiratio.

Subscripsere quidam L. Bruti statuæ, Vtinam viveres. Item ipsius Cæsaris statuæ: Brutus quia Reges ejecit, Consul primus factus est; Hic quia Consules ejecit, Rex postremo factus est. Inscriptiones hæ admodum fuere loquaces, ni mens Iulio Cæsari læva fuisset.

Conspirarunt autem in eum amplius sexaginta. Principesque conjurationis fuere, M. Brutus, C. Trebonius, Cassius, & Decius Brutus. quibus fere omnibus Cæsar vitam ex gratia donaverat, eosque ad summos dignitatum & honorum gradus evexerat. Hi primum cunctati, an illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus divisis è ponte dejicerent, atque exceptum trucidarent; an in sacra via, vel in aditu theatri adorirentur, postquam Senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est, facile tempus & locum prætulerunt.

II. Variorum prodigiorum oblatio.

1. *Galea Iulii Cæsaris ardens.* Ante pugnam Pharsalicam Iulius Cæsar circumivit in castris inspecturus excubias: ibi ardere visa est galea ejus; quæ flamma ardens aliquandiu super galeam est conspecta: Quæ singulare fuit signum novi & inusitati alicujus eventus. *Philippus Melanchthon in locis Manlii p. 48.*

2. *Exundatio Padi.* Inter alia prodigia, quæ mortem Iulii Cæsaris antecesserunt, recitatur etiam exundatio Padi:

Proluit insano contorquens vertice sylvas
Fluviorum Rex Eridanus: camposa per omnes
Cum stabulis armenta tulit. Virg.

Ita etiam mortem Nicolai III, Pontificis Romani, præcessit exundatio Tyberis, quæ tanta fuit, ut aram in fano Mariæ rotundæ quatuor calceos supergrederetur. Quod statim aliqui præsagium esse Pontificis paulo post morituri existimarunt. Factum id anno C. 1281.

3. *Inusitata victimæ oblatio.* Paucis diebus ante cædem ejus, quum victimam offerret, cor in extis victimæ inventum non est. Quod pro tetro ostento habitum est: neque enim naturaliter animal sine corde consistere potest.

4. *Spurinæ auguris prædictio.* Spurina augur eum præmonuit, ut Idib. Mart. grave periculum caveret. Qui dies cum illuxisset, progrediens ad Senatum Cæsar, aruspicem salutavit, ac ludens dixit: Atqui Idus Martiæ venerunt. Cui Aruspex submisse respondit; Venerunt, sed non præterierunt. Et Cæsar eo ipso die interfectus est. *Plutarchus in Cæsar. §. 17. Suetonius in Cæsar. §. 81.*

Elegans & memorabilis historia parallela.

Cyriacus Spangenberg. in Chronoleg. p. 76. hanc memorabilem historiam recenset. Frater Sebaldus, senex Monachus & peritissimus Astronomus fuit, qui vixit circa annum Christi 1012. Hic comitem Everhardum à Querfurt fideliter monuit, ut diem 13 Maii observaret, eoque die sibi caveret: Quia ex constellationibus Planetarum cognoverit, eo die lethale malum ei imminere. Quod præsagium prædictus Comes (quia eo die cum Sponsa sua Principissa nuptias celebrare, eumque in lætitia transigere putabat) superbe contemnebat, & phantasticum esse putabat. Quum autem Comes cum ministris suis in Aurifabri officina staret, & forte Monachum prætereuntem videret, eum ad se vocat, dicens: Domine Frater, dies 13 Maii jam adest, cujus tu mentionem fecisti. Monachus respondet: Imo, Generose Dn. Comes, dies quidem advenit, sed non præteriit: Fieri potest, ut ante vesperam, antequam cubitum eas, tragicus casus tibi eveniat, de quo nemo mortalium cogitarat: Veruntamen, inquit, Deus omnia mala avertere, & astrorum cæli præsagia mutare potest. Sed quid fit? Circa vesperam, quum Sponsa Principissa Sponso suo adduceretur, ecce, Comes ille medio in convivio, quum omnes hilares essent, ab alio quodam Comite à Stollenberg & Altenhausen / qui ipsi conjugium hoc invidebat, in mensa inter ipsa pocula miserrime trucidatus est.

5. *Avis regalioli ab aliis avibus dilaniatio. Suetonius in Cæsar.* §. 81. scribit, quod pridie ante Idus Martias avis Regaliolus cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferens, à volucribus varii generis ex proximo nemore provenientibus circumdatus, ibique discerptus sit.

6. *Calpurniæ uxoris somnium.* Calpurnia uxor Iulii Cæsaris somnium habuit, collabi fastigium domus, maritumque in gremio suo confodi: ac subito cubiculi fores patuerunt. *Plutarchus* & *Suetonius in Cæsare.* §. 81.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Quum autem Cæsar non tantum Spurinæ auguris monita, sed etiam uxoris Calpurniæ lacrymas ac obtestationes floccipenderet, & Idibus Martii curiam ingrederetur, à conjuratis interfectus est anno Mundi 3928. ante C.N. 43. ab Vrbe condita 709. ætatis vero suæ anno 56. qui annus vocatur *climacter heroicus. Suetonius in Cæsare* cædem ejus ita describit §. 82. Assidentem conspirati specie officii circumsteterunt: Illico Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus propius accessit, renuentique & gestu in aliud tempus differenti ab utroque humero togam apprehendit. Deinde clamantem, Ista quidem vis est: alter Cassius adversum vulnerat paulo infra jugulum: Cæsar Cassii brachium abreptum graphio trajecit, conatusque prosilire alio vulnere tardatus est; utque animadvertit, undique se strictis pugionibus peti, toga caput involvit, simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quo honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata: atque ita tribus & viginti vulneribus confossus est, uno tantum ad primum ictum gemitu sine voce edito. Quidam etiam tradiderunt, M. Bruto, eum irruenti, dixisse: *Καὶ σὺ, τέκνον; Et tu, Fili mi?* Exanimis, diffugientibus cunctis, aliquandiu jacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres servuli domum retulerunt.

VSVS.

1. *Ingratitudo* Bruti detestanda. Iulius Cæsar post pugnam Pharsalicam jubet parci Bruto, illumque postea ad se perductum clementer servat, data illi venia, quod à partibus Pompeii contra se stetisset. Hic postea cum Cassio & Decio conspirat contra Cæsarem, eumque in curia Romana interficit. *Plutarchus* & *Suetonius in Cæsare.* Vnde Cæsar adhuc vivens non sine causa de Bruto dixit: Se magis metuere occultationem insidiosam Bruti, quam ferociam Antonii. Nam
lem:

Sæpe tacens odii semina vultus habet.

Suspicione caret non criminis ille frequenter,
Demisso vultu qui sedet, atque tacet.

Vnde in exequiis funebribus inter ludos cantata sunt quædam, ad commiserationem & invidiam cædis ejus accommodata ex *Pacuvio*.

II. *Mors Cæsaris repentina*, quæ ei fere contigit ex animi sententia. Nam quondam, quum apud *Xenophontem* legisset, Cyrum ultima valetudine mandasse quædam de funere suo; aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi celeremque optabat: & pridie quam occideretur, in sermone nato super cœnam apud M. Lepidum, Quisnam esset finis vitæ commodissimus? repentinum inopinatumque prætulerat. *Suetonius in Cæsar.* §. 86. Vnde *Symbolum* ejus fuit: *Satius, insidias subire semel, quam metuere semper.*

III. *Iustitia divina* in morte Iulii Cæsaris est conspicua. Nam occidit Cæsar diversis in præliis, uti ipse gloriatus est, undecies centena & nonaginta duo millia hominum; ita ut in hanc rationem non veniat strages civilium bellorum. At mira, imo dira hæc gloriatio fuit. Vnde *Plinius lib.* 7. *cap.* 25. recte & prudenter inquit: Hæccine aliquis in laudibus ponat, tantam injuriam generis humani? Similiter & Florus inquit *lib.* 4. *cap.* 2. Iulius Cæsar venit in curiam, Parthicam expeditionem meditans. Ibi in curuli sedentem eum Senatus invasit, tribusque & viginti vulneribus ad terram datus est. Et addit hoc memorabile Epiphonema: *Sic ille, qui terrarum orbem, & hostili & civili cruore impleverat, tandem ipse sanguine suo curiam Romanam implevit & inundavit!*

IV. *Fortuna est vitrea*, ejusque commutatio est repentina: Exemplum evidens & illustre habemus in C. Iulio Cæsare, qui putabat se ita regnaturum, authoritate munitum, ut nemo posset ei nocere; & tamen interfectus est à Bruto & Cassio, quorum victor & conservator erat: ideoque hoc Axioma diligenter tenendum est; Nemo est per omnia felix. Huc pertinent Tragicæ literæ Amasis Regis Ægypti ad Polycratem Samiorum Tyrannum. *Verba Epistolæ sunt*: Amasis Polycrati ita inquit; Mihi quidem feliciter agi cum viro amico meo & hospite, audire voluptati est, tamen tuæ magnæ prosperitates mihi non placent, qui intelligo, quam invidum numen sit. Quod ad me attinet, malim tum meas ipsius, tum eorum, qui mihi curæ sunt, res nunc prospere cedere, nunc contra & per varias fortunæ vices ævum traducere, quam ut omnibus meis optatis fortuna respondeat. Nullius enim unquam mentionem audivi, qui ubique successus ex animi sententia habuerit, & tandem male finiens, non funditus sit eversus. *Herodotus libro* 3. *Histor.* Recte igitur dicitur: Κύκλος τὰ ἀνθρώπινα, Circulus sunt res hominum. Quo adagio rerum humanarum notatur inconstantia: Quoniam res humanæ à fortuna (nos Christiani dicimus, à providentia divina) circumaguntur, &

velut

velut in orbem recurrunt. Vide Monarchiam II de Cyro.

v. *Misera quorundam Imperatorum* Romanorum *sors* fuit, atque *conditio* : Nam à C. Iulio Cæsare, usque ad Carolum M. numerantur Imperatores 42, ex quibus vix decem sunt, quos filius, aut frater, aut uxor, aut amicus, aut inimicus, ferro, veneno, laqueove non exstinxerit. Quatuor vero sibi mortem consciverunt, quod mortis genus fœdissimum Tacitus, Canones vero informe appellant. Vide *Phil. Camer. Hor. succisiv. cap.* 45. *pag.* 205.

Sic etiam *Iovius* in Scotia testatur; quinquaginta duos Scotiæ Reges aut bellica vi, aut procerum insidiis crudeliter interemtos esse.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

h. e. *quæ cædem Iulii Cæsaris sunt secuta.*

1. *Testamenti Cæsaris apertio.* Post cædem Iulii, postulante L. Pisone socero, testamentum ejus novissimum aperitur, & in ædibus Antonii recitatur, in quo tres ille hæredes instituit; Octavianum Augustum ex dodrante, & L. Pinarium & L. Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera; Octavium etiam in nomen, familiamque adoptavit. *Suetonius in Cæs.* §. 83.

2. *Funeris celebratio.* Funus quoque ei amplissimum, prosequentibus eum universo fere Senatu, Magistratibus, frequentique cum civium tum militum etiam armatorum ad corporis custodiam multitudine factum est, A. M. 3928. *Suetonius in Cæsare* §. 48.

3. *Nova mensis Quintilis appellatio.* Hoc animo quoque Quintilis appellatus est Iulius, in honorem Iulii Cæsaris, quod hoc mense natus esset ante annos 56. *Censorinus cap.* 18. *Macrob. Satur. cap.* 12.

4. *Percussorum Iulii Cæsaris exitus tragicus.* De hoc *Suetonius in Cæs. p.* 89. ita scribit: Percussorum fere neque triennio quisquam amplius vixit, neque sua morte defunctus est: damnati omnes, alius alio casu periit, pars naufragio, pars prœlio, nonnulli semet eodem pugione, quo Cæsarem violaverant, interemerunt. Hæc *Suetonius.* Et *Plutarchus in Cæsare* §. 18. scribit; Percussores C. Iulii Cæsaris plerique omnes sibi ipsis manus violentas intulere. Et quidem Cassius eodem se pugione, quo Cæsarem percusserat, transfixit. Brutus, cum noctu solus in conclavi moraretur, apparuit ei prægrandis viri horrenda imago. Cumque interrogaret Brutus, Quis esset? quidve sibi vellet? respondit: Tuus sum, inquit, Brute, malus genius; in Philippis me videbis. Ad quæ Brutus animo præsenti, videbo ergo. Et simul imago ista evanuit. In prœlio deinde adversus Augustum & Antonium ad Philippos gesto, victis fugatisque suis copiis, suo ipso gladio incubuit. Idem Gordiani Imperatoris interfectoribus evenisse Cordus scribit: Quicunque enim illum gladio appetiverunt, quorum novem fuisse dicuntur, postea interemtis Philippicis sua manu, suisque gladiis, & quidem iisdem, quibus illum interfecerant, periisse dicuntur. Et hæc justa fuit talionis pœna.

II. IMPERATOR OCTAVIANVS CÆSAR AVGVSTVS.

CAPVT I. DE ORTV.

I. *Generatio.*

PAter Augusti fuit *Octavius*, qui Romæ vir equestris, & Senatorii ordinis fuit: *Avus* municipalibus magisteriis contentus, abundante patrimonio, tranquillissime senuit. *Proavus* secundo bello Punico stipendia in Sicilia tribunus militum fecit, Æmylio Pappo Imperatore. *Suetonius in Augusto* §. 2. Qui addit, quod M. Antonius libertinum ei patrem exprobrarit restionem, è pago Thurino, avum argentarium. Sed hæc ibidem refutat.

Mater ejus fuit *Accia Iulia*, filia Iuliæ, sororis C. Iulii Cæsaris, ex sorore nepos.

C. Iulius Cæsar.
- C. Iulius Cæsar Dictactor, & postea imperator. — Iulia nupta Actio Balbo.
  - Octavius. — Actia.
  - Octavia, soror Augusti. — Octavianus Cæsar Augustus.

Natus est Augustus, M. Tullio Cicerone, & Antonio Coss. 9 Calend. Octobr. paulo ante Solis ortum. *Suetonius in Augusto* §. 5. Cum puer jam natus esset (uti *Dion Nicæas in Augusto* scribit §. 1.) Nigidius Figulus Senator & Astronomus statim et summum filii Imperium ex astris prædixit: Noverat is supra omnes homines suæ ætatis totius cœli ordinem & cursum, tenebat stellarum vim atque differentiam, quid ipsæ per se aut cum aliis conjunctæ possint & efficiant. Is igitur, ut vidit Octavium, propter partum uxoris serius in curiam venientem, statim exclamavit: Nobis, Octavi, Dominum genuisti. Deinde ea re perculsum Octavium, atque idcirco puerulum necare volentem prohibuit. Nam hoc modo (inquit) moriatur filius tuus, fieri certe

certe nullo modo potest. Natus est autem Augustus horoscopante Capricorno.

AXIOMA.

Omnis habens Capricornum in horoscopo ascendentem, facit mutationem in Romano Imperio. Dicitur enim esse fatale signum in mutationibus Imperiorum. *Philippus Melanchthon in locis Manlii* pag. 416.

Exempla.

1. *Augustus Imperator* habuit Capricornum ascendentem in horoscopo, & sane ille insignem in Romano Imperio mutationem fecit. Quia illud à C. Iulio Cæsare inchoatum confirmavit, inque stabili sede collocavit; uti ex ipsius historia parebit; & hac de causa Augustus Capricornum in aurea moneta incudi fecit.

II. Similiter *Vespasianus* & *Carolus* V, Imperatores, habuerunt Capricornum in horoscopo ascendentem.

III. Eodem sidere *Carolum Borbonium*, & *Cosmum Medicen* natos *Cardanus* scripsit. Et hi omnes ad maxima Imperia, Regna, Ducatus, & opulentas hæreditates pervenerunt, multaque & gravissima bella felici exitu gesserunt. Hinc *Basilius* Mathematicus prædixit Cosmo Medici Florentiæ Duci, quum adhuc privatus esset, & de eo nihil cogitaret, ingentis opulentiæ hæreditatem ipsi portendi, quod in ipso genituræ horoscopo Capricorni felix astrum mirabili conspirantium siderum aspectu irradiatum esset. Vide *Henricum Ranzovium in l. de præd. Astrol.* p. 192.

II. *Appellatio.*

I. *Nomen* ejus fuit *Octavius*, uti eum *Dion* appellat in Augusto §. 1. vel *Octavianus*, à Patre Octavio sic dicti.

II. *Cognomen* habuit geminum. Nam dictus est

1. CÆSAR. Quod nomen accepit à Iulio Cæsare Imperatore, à quo adoptatus erat: Ita enim scribit *Dion in Augusto* §. 1. C. Octavius Velitris oppido Volscorum natus, pupillus ab Octavio Patre relictus est, apud Matrem, & Fratrem ejus L. Philippum. Cumque adolevisset, à Cæsare non discedebat: Cæsar enim quod nullos liberos suscepisset, quodque jam in eo magnam spem positam haberet, valde eum diligebat, ejusque curam habebat; quippe quem nominis sui & pecuniæ hæredem ac Imperii successorem relicturus erat.

2. AUGUSTUS dictus est anno Imperii 16. *Munatii Planci* sententia, novo & ampliore cognomine, quod loca quæque religiosa, & in quibus augurato quid consecrabatur, Augusta dicerentur, ab augurio, h.e. ab avium gestu, gustuve; sicut *Ennius* docet, scribens:

Augusto augurio, postquam inclyta condita Roma est.

Suetonius in Augusto §. 7. *Alii* vero statuunt, quod AUGUSTUS dicatur ab augendo, sicut angustus ab angendo, propter felicitatem in rebus gerendis. Quia bella civilia felici successu composuerit, utiles in Republ. Romana leges promulgaverit, fines Imperii Romani dilataverit, plurimaque regna & provincias Imperio Romano subjecerit, illudque à C. Iulio Cæsare inchoatum fundaverit, inque stabili sede collocaverit.

REGULA.

Cognomina sæpe ipsis nominibus sunt usitatiora.

EXEMPLA.

1. Exemplum habemus in SEMO, *Noæ filio*; cujus proprium nomen fuit Semus; cognomen vero ab officio ipsi impositum fuit *Melchisedech*. Sub hoc cognomine, quod Regem justitiæ notat, ipse velut Christi typus in codice sacro describitur, & ἀπάτωρ, καὶ ἀμήτωρ, item, ἀγενεαλόγητος appellatur. *Hebr.* 7. *v.* 3. Similiter Christus Sacerdos æternus appellatur secundum ordinem Melchisedech. *Psalm.* 110. *v.* 5. Vide *Histor. meam Patriarch.* p. 152, 153, 154.

Ita etiam Cæsar Octavianus *Augustus* appellatus est anno Imperii 16. Quod 56 annos feliciter administravit. *Suetonius, Dion, Eutropius.* Omnes autem Imperatores, à primo Imperatore, C. Iulio Cæsare appellantur *Cæsares*, Græce Καίσαρες. Vt *Ioh.* 19. *v.* 15. Iudæi Christum ad crucem deposcentes clamant: Non habemus Regem, nisi *Cæsarem.* Et Christus ipse *Matth.* 22. *v.* 21. jubet censum, qui est Cæsaris, dari Cæsari; qui tum temporis erat *Cl. Tiberius Nero*, Cæsaris Augusti privignus. Ita *Actor.* 25. *v.* 10. Paulus inquit; Ad tribunal Cæsaris sto, ubi me oportet judicari. *Confer v.* 11, 12, 21. Ita ab *Augusto* secundo Imperatore Romano omnes successores ejus in hodiernum usque diem vocantur *Augusti*, ab officio, quod nempe Imperii Romani pomœria extendere, finesque ejus augere debeant; sicut etiam in lingua nostra vernacula appellantur, Allzeit mehrer des Reichs. In lingua Græca dicuntur Σεβαστοὶ, *Actor.* 25. *v.* 21, 25. In quibus locis *Domitius Nero*, sextus Imperator Roman. intelligitur. Dicuntur autem Σεβαστοὶ à σέβομαι, vel σεβάζομαι, h.e. veneror; quod

nempe Impp. sint venerandi, vel honore sive veneratione digni.

VSVS.

Hæ appellationes de multis necessariis & utilibus rebus monere debent, tum *ipsos Imperatores*, tum *ipsorum subditos*.

1. *Respectu Imperatorum*, triplex harum appellationum est usus.

I. *Vsus Didacticus*; ut nempe Imperatores nudis titulis haud superbiant, rebus omnibus, quæ hisce appellationibus insinuantur, destituti; sed ut intelligant, quid sui muneris sit & officii, nempe ut re ipsa sint *Augusti*, Allezeit mehrer des Reichs/ h. e. ut imperium non minuant, sed augeant.

II. *Vsus Paræneticus*, ut videlicet caveant sibi ab injuria populis sub regimine suo positis inferenda, cogitantes, Magistratus propter subditos esse constitutos, ut illorum saluti serviant, (sicut D. Paulus inquit. *Rom.* 13. *v.* 4. Magistratus Θεοῦ διάκονος, Dei minister est tibi in bonum, scilicet naturale, morale, & spirituale.) non autem subditos propter Magistratum esse, ut ejus libidini sint expositi.

III. *Vsus Paracleticus*: ut nempe Imperatores in mole negotiorum, adversitatum, & periculorum honorificis hisce appellationibus sese consolentur & erigant, & animo moderato atque tranquillo molestias Imperii tolerent & sustineant.

2. *Respectu Subditorum*. Harum appellationum *Vsus* est *Didacticus*, & *Paræneticus*, ut nempe eo promtiores sint ad obedientiam Magistratui summo præstandam, quo in sublimiorem dignitatis gradum à Deo supremo Mundi Domino illum evectum esse audiunt, sicut iterum monet D. Paulus *Rom.* 13. *v.* 1, 2, 3, 4, 5. Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit. Quapropter oportet esse subditos non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

PROSOPOGRAPHIA.

Augustus insignem habebat *Constitutionem* tum ratione *corporis*, tum ratione *animi*.

I. *Ratione corporis* valde *formosus* erat; sicut *Suetonius in Augusto* §. 79. & 80. graphice corpus ejus secundum omnia membra, nempe vultum, oculos, dentes, capillum, supercilia, aures, nasum, colorem & maculas, sive notas genitivas describit: Forma, inquit, fuit eximia, & per omnes ætatis gradus venustissima: Vultu erat vel in sermone, vel tacitus adeo tranquillo, serenoque, ut quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitum, quo minus (ut destinarat) in transitu Alpium per simulationem colloquii propius admissus eum in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris; gaudebatque, si quis sibi acrius intuenti quasi ad fulgorem Solis vultum submitteret, sed in senecta sinistro minus vidit. Dentes raros & exiguos, & scabros, capillum leviter inflexum & subflavum, supercilia conjuncta, mediocres aures, nasum & os à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem, colorem inter aquilum candidumque, staturamque brevem, sed quæ commoditate & æquitate membrorum occuleretur: corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum & ordinem ac numerum stellarum cœlestis Vrsæ.

NOTA.

De notis genitivis pulchra invenies exempla in Historia Seleuci Nicanoris, I. Syriæ Regis.

II. *Ratione animi* erat quoque Augustus *formosus*: Nam ingenii vim incredibilem, judiciique acrimoniam in eo fulgor oculorum ostendebat, quorum aciem velut siderum vibrantem intentius eum intuentes vix ferre poterant. Quod enim Dion *Germanicum* Augusti nepotem laudaturus scribit: Κάλλιστον fuisse τὸ σῶμα, ἄριστον δὲ τὴν ψυχὴν, παιδείᾳ τε ἅμα, καὶ ῥώμῃ διαπρέποντα, πρᾳότητί τε, καὶ σωφρονέστατον ὄντα, h. e. corporis forma & animi bonis, doctrina & robore, clementia, & modestia præstantissimum fuisse: Illud nos quoque de Augusto Imperatore jure merito dicere possumus.

AXIOMA.

Politici dicunt: Εἶδος ἄξιον τυραννίδος, h. e. *Facies decora imperio est digna.* Item, *Augustam personam augusta decet forma.* Quia Principi multum decoris & admirationis addit. Nam, quod pulchrum est, amicum est; ait *Plato* in Lyside. Quicquid vult, facile impetrat. Vnde *Carneades* egregiam formam vocat ἀδορυφόρητον βασιλείαν, h. e. regnum sine satellitio. Nam indicium mentis cujusque solet esse forma, adeo ut plurimis barbaris hominibus, in corporum majestate veneratio sit, qui magnorum facinorum non alios capaces putant, quam quos natura eximia donavit specie: uti *Curtius inquit lib.* 6.

Exempla.

I. De *Alexandro M.* Macedonum Rege, *Solinus Polyhistor cap.* 14. scribit, eum fuisse forma supra hominem augustiore, cervice cella, lætis oculis, & illustribus malis, ad gratiam rubescentibus.

& reliquis corporis lineamentis non sine majestate quadam decorum.

II. Ita quoque augusta forma Augustus Imperator præditus & divinitus ornatus erat, quæ in apta membrorum figura cum decenti coloris suavitate consistebat, uti ex dictis patet: Hæc namque eximium Dei donum est, sicut *Cicero lib. 4. Tuscul. Quæst.* recte inquit.

CAPUT II.
DE PROGRESSU.
I. ACTA OECONOMICA.

AUgustus Imperator *quatuor conjuges* habuit.

PRIMA fuit P. SERVILII ISAURICI FILIA, quam sibi quidem despondit, sed eam uxorem haud duxit; vel juxta aliorum opinionem, eam quidem duxit, sed diu secum non retinuit.

SECUNDA erat CLAUDIA, vel CLODIA, *P. Clodii & Fulviæ filia*, atque Antonii privigna. Quia enim Octavianus Augustus Antonio reconciliatus erat, amicitiam illam novam, ne facile rumperetur, confirmare volebat, ideoque sororem suam *Octaviam* ipse Antonio dedit, & rursus *Claudiam* ejus privignam sibi despondit, sed propter insolentiam Fulviæ Socrus, quæ semper Antonium maritum suum consiliis suis adversus Augustum concitabat, eam adhuc virginem repudiavit. *Dion in Augusto* §. 5. *Sueton.* §. 62.

TERTIA erat SCRIBONIA, quam postea, pertæsus morum perversitatem ejus, repudiavit, eo ipse die, quum sibi *Filiam Iuliam* peperisset. *Suetonius in August.* §. 62.

QUARTA, LIVIA DRUSILLA, quæ antea fuerat uxor Tiberii Neronis, & Mater Tiberii & Drusi. Hanc Tiberius Nero quasi pater, non maritus esset, Cæsari Augusto uxorem dedit. *Dion in Augusto* §. 7. Qui anno Mundi 3934 nuptias cum ea celebravit. Vixit cum marito annos 51, supervixit Marito annis 15, mortua anno Mundi 4000, ætat. 86. *Tacit.* Ex qua nihil liberorum suscepit, quum maxime cuperet. *Suetonius in Augusto* §. 63.

LAUS LIVIÆ.

I. *Livia* erat *casta*. Nam cum aliquando nudos homines, qui sibi facti erant obviam, quique eam ob turpitudinem damnabantur, vidisset, dixisse fertur; *Eos matronis quidem honestis & continentibus nihil à statuis differre; Cor enim hominis pudicum rerum impudicarum adspectu nequaquam malis cogitationibus tangitur. Dion in Tiber.*

II. Livia marito suo fuit *morigera*. Nam interrogata: Quanam ratione Augusti animum adeo sibi devinxisset? respondit; *Exquisita pudicitia omnia ejus mandata libenter exequendo, nullas ejus res scrutando, & quædam ejus vitia non persequendo, sed dissimulando.*

III. Livia super sexus muliebris conditionem *prudentissima* erat fœmina. Cum enim Augustus, bellis civilibus per annos 12 gestis, multorum in se odia concitasset, incertusque esset animi, utrum eos occideret, quorum morte non magis securum se esse intelligebat, an eos vivere sineret, à quibus periculum sibi immineret, in tantam dubitationem venit, ut dies noctesque angeretur. Itaque Livia uxor ejus proba & sapiens fœmina consilium ei dedit, ut inimicos beneficiis & liberalitate vinceret. Ei paruit Augustus, & initio facto à Cn. Cornelio Cinna, qui Pompeii M. ex filia nepos erat, eum Consulem designavit, cæterorumque, quos suspectos habebat, lenitate & beneficentia animos adeo molliit, ut ex inimicis amicissimos faceret. Orationem Liviæ, quæ ponderibus est prægnantissima, vide apud *Dion. in Aug. p.* 17.

II. LIBERI.

FILIA ejus erat IULIA, quam ex *Scribonia* tertia conjuge sua suscepit: Cujus notanda sunt tum Conjugia, tum Vitia.

I. Conjugia ejus.

Augustus Iuliam filiam suam primum *Marcello*, Octaviæ Sororis suæ filio, tantummodo pueritiam egresso; deinde, ut is obiit, *M. Agrippa* nuptui dedit: Hunc Augustus urbis (Romæ) præfectum creavit. Qui, ut haberet satis authoritatis, jussus est conjugem suam repudiare, & Iuliam Augusti filiam ducere: etsi prior conjux esset Octaviæ filia, nomine Marcella. *Tertio*, hoc defuncto, *Tiberium privignum* & in Imperio successorem suum elegit, coëgitque prægnantem uxorem, & ex qua jam pater erat, dimittere, & Iuliam filiam uxorem ducere.

Vitia ejus.

Iulia hæc Augusti filia fuit degener, plurimisque vitiis cooperta. Nam

1. Fuit SUPERBA. Unde patri exosa erat, & cum à quodam Consiliario ob nimiam vestitus licentiam admoneretur, ut se ad paternæ frugalitatis exemplar componeret, superbe illa & insolenter respondebat: *Pater meus obliviscitur se Cæsarem Romanum esse; at ego memini, me Cæsaris esse filiam. Macrob. lib. 2. Saturnal. cap.* 5.

II. LEVIS IN CONVERSATIONE. De qua ita scribit *Suetonius*; In spectaculo gladiatorum converterant in se populi oculos LIVIA & IULIA, comitatus dissimilitudine: Liviam cingebant viri graves; Iuliam juvenes luxuriosi comitabantur. Pater itaque Augustus Iuliam admonuit scripto, videret, quantum inter duas Principes fœminas interesset. Illa rescripsit: *Et hi mecum senes fient*. Hoc commode interpretando, lepide; incommode, procaciter dictum videtur.

III. ADULTERA. Cum enim ageret annum 38, uti *Macrobius* refert, eo lasciviæ progressa est, ut in ipso foro & rostris nocturnas compotationes ageret, & nihil quod facere, aut pati turpiter posset, omitteret. Ideo, Augusto consentiente, in Pandatariam Insulam relegatur; cui voluntaria comes facta est Scribonia mater. Iulius Antonius, & alii, pœnas dederunt, quod Augusti filiam, & Tiberii Neronis conjugem, violassent: Aliqui sunt relegati; *Phœbe* liberta, quæ adjutrix scelerum fuerat, mortem sibi conscivit. *Dion in Augusto*. Iulia post quinquennium, ut *Suetonius* habet, ex insula in continentem defertur, consentiente Augusto, qui à populo Romano ad hoc urgebatur.

III. Privigni.

Privigni Augusti fuerunt:

I. TIBERIUS. Hunc filium *Livia* suscepit ex *Tiberio Nerone*, antequam Augusto nupsit, A. M. 3930. postea vero ab Augusto est adoptatus, eique in Imperio successit.

II. CL. DRUSUS, qui ex Livia natus est in ædibus Augusti, mense tertio à nuptiis: Quia Livia, cum ab Augusto in thalamum assumeretur, gravida jam erat in mensem sextum. Unde natum est Romæ hoc proverbium; Τοῖς εὐτυχοῦσι τρίμηνα παιδία. h. e. Fortunatis etiam trimestres nascuntur liberi. Hic *Drusus* bellum gerens in Germania collapsus equo crus fregit, ex qua fractura 30 die mortuus est, agens annum 30, cum magna ex parte Germaniam domuisset.

Hujus Cl. Drusi filii fuerunt duo: GERMANICUS, & CLAUDIUS, qui postea quintus Imperator Romanus factus est.

IV. Nepotes & Neptes.

I. NEPOTES Augusti ex *Agrippa* & *Iulia* tres fuerunt. 1. *Caius*. 2. *Lucius Cæsar*. Hosce duos nepotes Augustus adoptavit, quoniam multi essent, qui vitæ ejus insidiarentur. *Dion*. 3. *Agrippa* posthumus: Cum enim Agrippa pater in bello contra Pannonios mortuus esset, Augustus eum Agrippam nominavit, sed tandem propter improbos mores ab Augusto abdicatur, & in Planasiam Insulam relegatur. *Dion*.

NEPTIS erat *Iulia II*, ex Agrippa & Iulia prima nata. Sed & hæc degener fuit. Ideoque adulterii convicta damnatur, & in Insulam Trimerum haud procul ab Apulis litoribus relegatur ab Augusto, ubi 20 annis exsilium toleravit, sustentata ope Liviæ, quæ privignos suos per occultum evertebat, & misericordiam erga afflictos palam ostentabat. *Tacitus lib. 4. Annal. cap. 7.*

AXIOMA.

Ἡρώων τέκνα πήματα. *Heroum filii noxa.*

Hoc axioma adeo verum est, ut *Ælius Spartianus* usu edoctus confirmaverit, neminem prope magnorum virorum optimum & utilem reliquisse filium. Aut enim sine liberis viri illi interierunt; aut tales habuerunt, ut melius fuerit, è rebus humanis sine posteritate eos decessisse.

Exemplum illustre habemus in *Augusto Cæsare*, qui in Agrippa nepote, & in utraque Iulia, filia, & nepote, infelix fuit: Nam Agrippam nihilo tractabiliorem, imo indies amentiorem, in Insulam transportavit, sepsitque insuper custodia militum, cavit etiam Senatus-consulto, ut eodem loco in perpetuum contineretur; atque ad omnem & ejus & Iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat; Εἴθ' ὄφελον τ' ἄγαμός τ' ἔμμεναι, ἄγονός τ' ἀπολέσθαι! O utinam aut cælebs mansissem, aut prole carerem! Nec aliter eas appellare solitus est, quàm tres vomicas, aut tria carcinomata sua.

III. VITA EJUS OECONOMICA.

I. *Frugalis in victu erat Augustus*. Nam cœnam tribus ferculis, aut cum abundantissime, senis præbebat, ut non nimio sumtu, ita summa comitate. *Suetonius* §. 74. Et de eodem §. 76. ita scribit; Cibi minimi erant atque vulgares fere; Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficus virides biferas maxime appetebat. Vescebatur & ante cœnam quocunque tempore & loco, quo stomachus desiderasset. Et §. 77. Vini erat parcissimus, *&c.*

AXIOMA.

Magna virtus est frugalitas, & maxime in Principibus viris laudanda, quorum victum frugalem esse convenit, non luxuriantem, aut aliunde adscitum.

Præterquam enim quod frugalitas sanitatis est conser-

conservatrix, authoritatis etiam plus illa apud subditos conciliat, quam comessatio assidua.

Exempla.

1. *In Alexandro M.* qui, quoniam luxu Persico diffluebat, favorem suorum imminutum vidit. *Curtius lib.* 5. & 7.

II. *Scythæ* sustulerunt Scylen Regem suum, quod Græca exerceret Bacchanalia. *Herodotus lib.* 4.

III. *Pausanias* in gubernatione sua suspectum maxime se fecit, quod Persico usus est vivendi more. *Plutarchus.*

2. *Moderatus in vestitu & cultu erat.* Nam ita de eo scribit *Suetonius* §. 73. Veste non temere alia, quam domestica usus est, ab uxore & sorore & filia nepotibusque confecta; togis neque restrictis, neque fusis; clavo nec angusto, nec lato; calceamentis altiusculis, ut procerior, quam erat, videretur: Et ibidem *Suetonius* scribit; Augustus, quantum potuit, indumentorum luxuriam odio habuit: cujus dictum erat vulgatissimum; *Vestitus insignis ac mollis superbiæ vexillum est, nidusque luxuriæ.*

AXIOMA.

Amabiliores sunt Principes, si utantur vestitu modico & decoro, non nimio, non peregrino.

Nam rectè dixit *Iulianus* Imperator apud *Marcellin. lib.* 25. Turpe est sapienti, cum animum habeat, laudes captare ex corpore. Et *Aristoteles* in Præf. ad *Alexandrum M.* graviter censet; Multo pulchrius magisque regium, animum præferre cultum & compositum, quam corporis vestem. Cui admonitioni *Alexandrum* obtemperasse tradit *Ælianus lib.* 8. variarum historiarum. Contra autem, qui in vestitu, corporisque cultu fuerunt insolentes & nimii, fuerunt illaudati.

Exemplum habemus in *Dario Codomanno* ultimo Persarum Rege, qui vaginam acinacis Persicam mutari jussit in eam formam, qua Græci utebantur; Quod statim Chaldæi inter præsagia transferendi Persarum Imperii à Dario ad Græcos, quorum arma esset imitatus, recensebant. *Gregorius Tholosan.* Vide plura in Monarchia nostra II. in vita *Darii Codomanni*, §. 19.

II. ACTA ACADEMICA, vel *Literarum Studia.*

1. *Augustus* (uti *Dion* scribit §. 1.) in omni genere dicendi Græce & Latine exercebatur, militiæ labores perferebat, perdiscebat omnia, quæ ad Rempubl. quæve ad regnum pertinerent; fuitque, cum Cæsar necaretur, in Apollonia, ad sinum maris Ionii. *Suetonius* §. 84. Augustus eloquentiam (inquit) studiaque liberalia ab ætate prima & cupide & laboriosissime exercuit, & (§. 89.) in evolvendis utriusque linguæ authoribus nihil æque sectabatur, quam præcepta & exempla, publice vel privatim salubria.

II. *Præceptor* ejus fuit *Athenodorus Philosophus Stoicus*, qui eum in omni disciplinarum genere diligenter informavit. Cum autem præ senectute aulicos labores amplius ferre non posset, veniam redeundi in patriam ab Augusto petiit, in qua pacate reliquum vitæ tempus traduceret. Imperator, ut prius quædam sibi præcepta relinqueret, petiit, quæ utilissima & pernecessaria crederet ad rectam Imperii gubernationem. Quem *Athenodorus*, cum eum ad iram natura procliviorem videret, hoc præcepto instruxit; Cum Ira Cæsar te ceperit, nihil prius dicas aut facias, quam ipsa 24 Elementa literarum Græcarum tecum ipse percurreris, & memoria recensueris, ut ita conciliatio illa, quæ momentosa est, mente alio traducta, parvi temporis interjectu languescat. indicans; inter *virtutes* quæ maxime Principem deceant, esse Moderationem & Clementiam, ad quam Principes ab Informatoribus suis prius rationibus & præceptis sunt informandi. Nam pulchre & eleganter inquit *Plutarchus*: Vt equis non in ipso cursu frenum injicimus, sed ante cursum: Sic qui propensi sunt ad iram, aut libidinem, ante rationibus ac monitis frenandi sunt, prius quam in periculum ventum sit.

III. *Augustus doctus fuit.* Nam XIII. libros de vita sua conscripsit, sicut *Suidas* refert. Scripsit quoque hæredibus suis monita Politica, ad eorum usum atque cautelam. De quibus *Xiphilinus* ita refert; In *prima* Rationarii parte scripta erant, quæ ad funus pertinebant: *Secunda* continebat res omnes ab eo gestas, quas in columnis æneis ad sepulcrum suum collocatis insculpi jussit: In *tertia* erant ea, quæ ad milites, quæve ad reditus sumtusque publicos, & ad eam pecuniam ac thesauros cæteraque ejudem generis spectabant, quibus principatum, quem habebat, tueretur: In *extrema*, præcepta dabat Tiberio, & Reipubl. præsertim, ne multis libertatem darent, quo minus urbem cujusque generis multitudine implerent, utque paucos civitate donarent, quo plurimum differrent ab his, quos in potestate haberent. monebat, ut Rempubl. committerent iis qui usu & experientia rerum plurimum possent; nec eam sinerent ullo tempore ex unius voluntate pendere, ne forte is in

regni cupiditatem veniret, aut ne adversa ab eo passa Respubl. periclitaretur.

4. *Doctorum* quoque *Virorum conversatione usus fuit.* Nam eleganter inquit *Seneca*; Vt, qui in Sole ambulant, quanquam aliud agunt, colorari tamen eos necesse est; ita qui prudentum consuetudine delectatur, eaque utitur, non potest non etiam prudentia imbui. Hinc legimus, quod *Philippus Macedo* & *Epaminondas* Lysiam Tarentinum, *Alexander* Aristotelem, *Ptolemæus Philadelphi* Demetrium Phalereum, *Scipio Africanus* Polybium, Panætiumque, perpetuos sibi habuerint comites. Augustus quoque Imperator quanti literatos fecerit, unum illud dictum satis declarare potest, quo indicavit; *Principum gloriam, Poëtarum versibus & ore inniti. Pontanus lib. 5. de Obed. p. 44.*

Idem Augustus potitus victoria contra Antonium & Cleopatram, Alexandrinis civibus omnino ignovit, tum propter alias causas, tum propter Arium Alexandrinum civem, cujus opera fuisset usus in Philosophia: *Petr. Gregor. Tholos. lib. 18. de Republ. p.* 1215. Imo Augustum Cæsarem nullo hominum genere magis, quam literatorum & eruditorum delectatum fuisse scribunt historici. Ideoque assidui ejus comites fuere Mecœnas, Virgilius, Horatius, aliique. Cum aliquando ad ipsum Mecœnas ingrederetur, eumque inter Horatium & Virgilium considere medium conspiceret, interrogasse Cæsarem ferunt, Ecquid ageret? Cui Augustus festive admodum respondit jocans: Hic sedeo inter lacrymas & suspiria, vel; Hic lacrymas inter sedet & suspiria Cæsar. Per lacrymas innuere volebat Horatii oculorum lippitudinem, assiduo rubore perfusam; per suspiria vero Virgilii melancholiam. Lusit Imperator Augustus vere Augustus, & non obscure professus est, quibus inprimis delectaretur, nullos esse nisi doctos.

5. *Monita* quoque *amicorum patienter audivit.*

I. *Monitum Mecœnatis* ad Augustum *de familiaribus & Ministris*, exstat apud *Dionem* hisce verbis §. 52. Familiarium tuorum nulli nimiam indulge potentiam, ne in aliquam te reprehensionem conjiciant. Nam quæcunque vel recte, vel secus egerint, omnia tibi imputabuntur, talemque te omnes judicabunt, qualia eis facta exercere permiseris, inprimis autem potentibus omnibus injuriam alios afficiendi facultatem adimes, ut si nihil etiam delinquant, tamen nec ideo quasi possint, in culpam & reprehensionem veniant.

II. *Monitum Mecœnatis de rigore pœnarum mitigando.* Mecœnas, multum admonitionibus suis poterat apud Augustum. Nam cum aliquando Augustus multos esset ad mortem damnaturus, nec Mecœnas propter circumstantium coronam adipsum perrumpere posset, inscripsit schedulæ hæc verba; *Surge tandem, carnifex!* eamque in sinum Augusti projecit: Qua libertate Mecœnatis tantum abfuit, ut Augustus offensus sit, ut etiam statim surrexerit, eosque, quos interfecturus erat, dimiserit. *Dion* §. 16.

6. *Augustus affectationem in stylo odit.* Elegans exemplum de Mecœnate. Mecœnas vir alias laudatus in stylo lasciviebat verbis affectatis, compositioni insolenti frequenter indulgens: *Augustus* contra verbum insolens, quasi scopulum, fugiendum esse censebat. Ad alios itaque scribens, stylo simplici consuevit uti. Mecœnati vero, quem familiariter amabat, scribens, Mecœnatem imitari solebat, adeo ut in quadam Epistola multa liberius, ac dissolutius jocatus, hanc adjecerit clausulam; Vale, mel gentium, ebur ex Hetruria, laser Aretinum, adamas Supernas, Tyberinum margaritum, Cilneorum Smaragde, Iaspis Figulorum, Berylle Porsennæ, Carbunculum habens, ἵνα συντέμνω πάντα, μάλαγμα mœcharum. Sic irrisit parum viriles amici in scribendo delicias: quas ejusdem concinnis jocis exagitare consuevit, voces ac sententias ineptas, fœtores appellare solitus. Sermonem Augustus amabat purum & elegantem, qui sententiam quàm apertissime declararet. *Erasmus lib. 4. Apophth.*

A X I O M A.

Omnis in dicendo & scribendo novitatis affectatio est indicium levitatis.

Ita Thucydides in *Orat.* quadam Atheniensium levitatem taxat, dicens; Vos Athenienses semper estis servi novarum rerum, & contemtores usitatarum: At prudentes viri tales non sint, neque in studiis suis, neque in ratione dicendi & scribendi; Non utantur verbis obsoletis, sed usitatis & consuetis. Græcorum est adagium; Communissima via est tutissima via: Ita etiam ratio loquendi & scribendi doctis usitatissima est tutissima. Vnde *Lucianus* laudat genus dicendi ἀπόελγον, h.e. paratu facile, non affectatum, non horridum, non durum, vel asperum. Et pulchre ait *Ovidius*; Sermonis publica forma placet: Similiter *Gell. lib. 1. cap. 10.* prudenter monet; vivendum moribus præteritis, & utendum verbis præsentibus: Contra autem qui verbis non consuetis, sed obscuris & obsoletis utuntur, illi se ipsos produnt, quod miri ingenii sint homines.

Exem-

Exempla.

1. *Orator quidam*, uti Cicero refert, proferebat, *Supputa tilica*. Hic adversarius quasi attonitus verbi novitate & obscuritate: Supputa, inquit, quid sit, ô Iudices, scio: Tilica vero nescio: Ex eo autem insidiæ metuendæ.

2. *Titinius Poëta* apud Nonium ita ait:

Sapientiâ guber sam navem torquet, non valentiâ; Coquus magnum ahenum, quando fervit, paula confutat aqua.

Hic Guber, antique positum est pro gubernator; & sam, pro suam.

3. Ita olim quidam ad Præfectum urbis verba facturus, cum dicere vellet: Quendam tenui vivere victu, furfureum rodere panem, vinumque fœtidum potare, sic proloquutus fertur: Eques Romanus apludam edit, & floces bibit: Quæ verba cunctorum animos ad risum provocarunt. *Gell. lib.* 11. *cap.* 7. Legerat ille apud Plautum *apludam* veteres rusticos furfur dixisse: item *floces* audierat prisca voce significare vini fecem. ex *Cæcilio.*

4. Quidam *antiquus Poëta* verbis antiquatis ita ineptit:

Præsul ut ambiruat, sic Vulgu redandruit ipsum. h. e. *Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.*

5. *Erasmus Roterodamus*, cum aliquando audivisset docentem Baptistam Pium, cujus oratio monstrosa & inusitatis verbis referta, interrogatus ab amico; Quid sentiret? respondit: Longe vicit meam opinionem. Quinam? subjecit ille: Quia antea (respondit Erasmus) ineptum judicavi; nunc prorsus insanum esse comperio. *Iacob. Pontan. in Attic. bell.*

6. Referunt quidam, *Donellum* insignem illum I.C. & quondam in Academia Altorfina Iuris Professorem, cuidam absoleta verba luxuriose apud ipsum proferenti, hunc in modum, ut ejus factum retunderet, regessisse; *Rere tumet, te fari scio, sed fabare nescio.*

7. Quidam usurpant verba sesquipedalia & plaustralia. Talis verborum sesquipedalium affectator erat *Hermetes*, in quem talis exstat jocus:

Gaudet honorificabilitudinitatibus Hermes,
Consuetudinibus, sollicitudinibus.

Ita apud *Plautum* in Curculio: Militis nomen est: Therapontigonoplatagidorias. Quo se trapezita ait sæpe quatuor totas explevisse ceras, dum scribit in suis rationibus.

Verum nos de hisce omnibus novatoribus & verborum plaustralium atque sesquipedalium affectatoribus merito usurpamus illud Horatii; *Admissi, quæso, risum teneatis amici.*

7. *Symbolum Augusti.*

Symbolum Augusti fuit: Σπεῦδε βραδέως. Festina lente. Quibus duobus verbis contrariis Augustus significare voluit, in rebus agendis neque nimium esse festinandum, neque nimium cunctandum, sed medium observandum. *Macrob. lib.* 6. *Gell. lib.* 10. *c.* 11. Quod Adagium, si vim & sententiam ejus spectes, concisa vocum brevitate universalem rerum gerendarum regulam proponit, & ad omnem vitæ rationem sese extendit, dignumque est, quod omnibus foribus inscribatur. Quod Symbolum etiam Tito Vespasiano Imperatori placuit, uti ex antiquissimo ejus nummo apparet, in quo Emblema est. *Anchora cum Delphino*, quo ipse quoque Cæsar Augustus usus est.

Nam *nimia festinatio est noverca*

1. *Consiliorum.* Duo namque (*inquit Thucydides lib.* 3. *Histor.*) adversissima sunt rectæ menti prudentique consilio, nempe *Festinatio* & *Ira*: Δύω ἐναντιώτατα τῇ εὐβουλίᾳ, τάχος τε καὶ ὀργή. Nam impedit ira animum ne possit cernere verum: inquit *Horat.*

Festinatio vero cæca & præceps est: Ad pœnitendum properat cito qui judicat: item; Præcipitis consilii comes est pœnitentia. Cum quo consentit illud Salustii: Priusquam incipias, consulto opus est; ubi consulueris, mature facto opus est. item:

Consilio adde moram, præceps sententia fallit.

Germani pulchre efferunt: Eil mit weil/ ehe wig's dan wag's. Hoc symbolum *D. Nicolaus Reusnerus* in Symbolis Imperatorum hisce versiculis exprimit:

Nec nil, nec nimium, medium tenuere beati.
Festina lente, sat cito, si bene sat.
Nicht zu wenig/ und nicht zu viel;
Mittel-maß ist das beste ziel:
Wan etwas nur gemacht wird gut/
Schnell gnug dan solches kommen thut.

Carolus V. Imperator hoc Apophthegmate usus est: sicuti Zenocarus in vita ejus refert: Quemadmodum *Saturnus*, qui ex septem Planetis altissimum insedit culmen, tardissime circumducitur: ita Monarchas Austriacos, qui summa apud mortalium genus functione utuntur, quam minime præcipites esse oportet.

2. Τῶν μυστικῶν ἐπινοιῶν, h. e. *eruditarum cogitationum*: quando nempe in consessu eruditorum virorum dubiæ aut difficiles quæstiones proponuntur, ad quas ex tempore respondendum est. Quod vidit Aristides apud *Philostratum lib.* 2. *de vita Sophist.* qui jussus à Marco Imperatore dicere de quæstione sive materia, quam propositurus esset subi-

ſubito &,ut loqui conſuevimus,ex tempore in hunc modum reſpondit: Hodie propone, & cras audies. Non enim ex iis ſumus qui vomunt Orationes, ſed ex iis, qui cum cura meditantur. *Apuleius* pulchram rationem invenit; Nulla res eadem, inquit, eſſe poteſt feſtinata ſimul, & examinata, nec eſſe quicquam omnium, quod habeat & laudem diligentiæ, & gratiam celeritatis.

3. *Nimia feſtinatio* ſæpe eſt *corruptio multarum operationum.* Quando enim quis præcipitanter aliquid vult agere, ſæpe totam operationem corrumpit. Huc pertinet venuſtum exemplum de quodam auriga. Quidam aurigæ petenti: An ea veſpera in urbem pervenire poſſet? prudenter reſpondit; Si feſtines, excluderis: ſi lento paſſu incedas, facile hac veſpera urbem ingredieris. Auriga indignabundus, & ſe irriſum putans, currum concitato impetu agere cœpit: At rota fracta impeditus urbe excluditur. Quare lenti ſunt amandi: Lenti, inquam, qui cum Plauto: Quicquid eſt incoctum, non expromunt; bene coctum duunt.

VIII. *Auguſtus in dicendo & ſcribendo Laconica brevitate uſus eſt.* Nam in Sicilia pro Theodoro Arium præfectum inſtituerat. Cum autem Cæſari quidam libellum porrexiſſet, in quo ſcriptum erat: Calvus Theodorus Tharſenſis fur eſt: Quid tibi videtur? Lecto eo Auguſtus, nihil aliud ſubſcripſit, quam unicum hoc verbum, Videtur. *Plutarchus in Apophthegmatibus.*

III. ACTA POLITICA.

I. TOGATA.

PRIMO. *Præſagiorum futuri Imperii claritas.* Auguſtus ſtudiorum cauſa, cum Cæſar Avunculus ejus necaretur, in Apollonia erat, ad ſinum maris Ionii. Nam eo Cæſar eum præmiſerat, quod bellum contra Parthos pararet. Verum de morte Cæſaris accepto nuncio, ubi ſe ab eo hæredem factum intellexit, nihil cunctandum ratus, ſtatim Romam rediit, anno ætatis 19. Cæſaris nomen aſſumſit, ac res hæreditarias adminiſtrare cœpit: Atque ita Octavius antea vocatus, tunc Cæſar, poſt Auguſtus, ad magnas res gerendas animum applicat, eaſque fortius adminiſtrat, atque diligentius, quam omnes viri, prudentius, quam Senes omnes. *Dion in Auguſt.* §. 1. Nam, quod mirandum, agens annum ætatis 19. pervenit ex ſchola ad regnum, à literarum ſtudiis ad bella, à Muſis ad Imperium. Dum autem urbem ingreſſus eſt, viſus eſt *Sol* arcum lucidum inſtar Iridis ſuper eum effingere, uti *Dion* ſcribit: Viſi quoque ſunt *tres Soles*, qui paulatim in unum coierunt; ſicut *Euſebius* refert. Quæ prodigia explicari poſſunt δήλως.

1. *Politice.* Sic erant præſagia de futuro Auguſti Imperio, quod ipſe Dominus orbis futurus eſſet. Nam *Velleius Paterculus* inquit: Arcus quidam Solem circumdedit, velut coronam capiti Octavii imponens: Deinde per *tres Soles*, qui paulatim in unum coierunt, adumbrati ſunt tres Romanæ Reipub. Gubernatores, nempe Octavianus Auguſtus, Antonius, & Lepidus, qui poſt obitum Iulii Cæſaris Romanum Imperium adminiſtrarunt. Sed ſicut paulatim tres illi Soles in unum coierunt; ita præfiguratum eſt, duorum iſtorum, nempe Antonii & Lepidi, Imperium ablatum, & ad unum Auguſtum devolutum iri: Quod etiam eventus comprobavit. *Faſc. Temp. pag.* 33.

II. *Myſtice.* Per CIRCVLVM, qui circa horam tertiam, liquido & puro Cœlo, orbem SOLIS repente ambiit, (ſicut *Oroſius lib.* 6. *cap.* 18. refert) multo ante Chriſti nativitatem adumbratum fuit, tempore Auguſti Imperatoris venturum, qui ipſum Solem, Mundumque totum feciſſet & regeret: Deinde, per TRES SOLES paulatim in unum coëuntes, adumbratum fuit, quod tres in Deitate ſint perſonæ, quæ tamen ſint unus verus DEVS, ſicut ex Sacro codice conſtat, & quod puer naſciturus in conſortium S. S. Trinitatis ſit recipiendus: Quia Chriſtus θεάνθρωπος eſt ſecunda Trinitatis Perſona.

SECVNDO. *Officiorum publicorum dignitas.*

1. *Conſulatus.* Cum Antonius ab Auguſto ad Mutinam victus eſſet, A. M. 3929. quadringentos milites Auguſtus Romam ad Senatum miſit, per quos Conſulatum petiit. Quem cum ei negaret Senatus, Corn. Centurio Princeps legationis, rejecto Sagulo, manu gladium, quem gerebat, attigit, & in curia dixit; *Niſi vos P. C. Cæſarem Conſulem facietis, hic eſt facturus.* Huic *Cicero* reſpondit: Si *ita*, inquit, *Conſulatum petitis, eum habebit. Suet.* *Dion in Auguſt.* §. 2. Et hunc primum conſulatum iniit Auguſtus, pridie ſui natalis, exeunte anno 20: quod nemini antea contigit. In univerſum autem Auguſtus decies ter Conſul erat; ſicut *Sueton. in Auguſt.* §. 26. ſcribit. Vltimus Conſulatus Auguſti, quem geſſit anno M. 3970. felix fuit, qui incidit in conceptionem & nativitatem Chriſti, à qua capiunt initium narrationes Sacræ N. T. libris expoſitæ.

2. *Triumviratus.* Octavianus Conſul deſignatus, pace cum Antonio Lepidoque facta, in Inſula quadam prope Bononiam convenerunt, ibique Imperium Romanum tanquam hæreditatem paternam inter ſe diviſerunt, & conſtituerunt, ut Triumviri eſſent Reipubl. conſtituendæ cum ſummo Imperio in quinquennium. In qua diviſione Antonio Aſia: Lepi-

Lepido Africa; & Octaviano Europa est tributa. In illo conventu tabula proscriptionis facta est, qua singuli hostes suos persecuti sunt: Antonius Ciceronem, consentiente Augusto, quanquam invito, è medio sustulit: Antonius percussori Ciceronis Popilio Centurioni (quem in causa capitis olim defenderat Cicero, & in vita conservaverat) pro navata opera dedit decies sestertium. h. e. 25000 Coronatorum: Postea Augustus & Antonius Cæsaris interfectores Brutum & Cassium persecuti sunt, eosque in campis Philippicis Thessaliæ vicerunt; Qui desperatione fracti se ipsos jugularunt, iisdem gladiis, quibus Iulium Cæsarem confoderant.

III. *Duumviratus.* Fugato, fusoque Sexto Pompeio, comperit Augustus, M. Lepidum unum ex Triumviris occulta pacta cum Pompeio fecisse: quare Lepido bellum intulit: Qui victus, atque ab exercitu suo derelictus, abrogato Triumviratus honore, supplex ab Augusto vitam impetravit, relegatusque in perpetuum. Inde Augustus & Antonius, excluso Lepido, Imperium inter se partiti sunt, ut ille Occidentem; hic vero Orientem occuparet. A.M. 3936.

IV. *Monarchia.* Tandem Antonius à *Fulvia* superbissima uxore instigatus, adversus Augustum denuo surrexit: Qui ab Augusto in pugna Actiaca navali prœlio fusus, fugatusque se ipsum confodit. Post quam pugnam Monarchia ad Augustum translata est, quam ille 44 annos solus administravit. Hactenus enim cum Antonio imperaverat 12 annos.

AXIOMA I.

Omnis potestas summa impatiens est Consortis, nec facile inter duos ejusdem Reipubl. Reges convenit.

Nam pulchre inquit *Seneca*: Nec regna ferre socium, nec tædæ queunt.

Exempla.

1. *Iulius Cæsar Bibulum* Collegam suum in Consulatu prorsus repudiavit, sicut in *Historia Iul. Cæs.* diximus.

2. Post mortem Iulii Cæs. partiti sunt Imperium *Augustus Lepidus & Antonius*: Sed cum Collegæ conarentur Augustum excutere, ipse, reliquis devictis & partim interfectis, partim relegatis, solus Imperium obtinuit. *Dion* de Triumviratu Augusti, Antonii, & Lepidi ita scribit: Difficile erat tres aut duos viros æquali dignitate sublimes, cum bello tantas res adepti essent, concordiam servare.

AXIOMA II.

Optimus status Regnorum & Rerumpubl. & minime mutationibus obnoxius, est Monarchia temperata Aristocratia.

Huc pertinet illud *Homeri Iliad.* γ.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς.

Haud bonum multorum dominatio, unus Dominus esto, unus Rex. Quem versum Augustus Cæsar venuste correxit hunc in modum:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκαισαρίη.
Non est bona multitudo Cæsarum.

Noxia res plures Domini; Rex unicus esto.
Multos imperitare malum est; Rex unicus esto.
Non bene turba regit populum; Rex unicus esto.

V. *Tribunitiæ potestas perpetua.* Hanc accepit Augustus A. M. 3949. ab V. C. 730. Ætat. 40. 27. Iunii. *Sueton. in August.* §. 28. Hoc summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne Regis aut dictatoris nomen assumeret, & tamen aliqua appellatione Imperia cætera præemineret. *Tacitus.*

TERTIO. *Actorum in Imperio publicorum Qualitas.* Cum Augustus Imperator bellis civilibus per 12 annos gestis, finem imposuisset, & totum fere orbem terrarum pacasse videretur, ita ut templum Iani clausisset, consilia Mecœnatis sequutus, animum ad Rempubl. bene constituendam, legibusque formandam adjecit; Sicut ipse in quodam edicto his verbis testatus est; *Ita mihi salvam ac sospitem Rempublic. sistere in sede sua liceat, atque ejus rei fructum percipere, quem peto, ut optimi status author dicar & moriens; ut mecum feram spem, mansura in vestigio suo fundamenta Reipubl. quæ jecero.* Fecitque ipse se compotem voti, annixus omni modo, ne quem novi status pœniteret.

AXIOMA.

Post bellatores DEUS *pacificos & togatos Principes excitare solet, qui ornamenta pacis recte ordinent, & nervos gubernationis confirment.*

EXEMPLA.

1. DAVID fuit bellator, qui debellatis & domitis vicinis gentibus insignem successoribus potentiam comparavit; Ei SALOMON successit, qui fuit Princeps pacis, & ea procuravit in regno suo, quæ ad pacem pertinebant.

I I. De *C. Iul. Cæsare* & *Augusto*. *Iulius Cæsar* insignis erat bellator, qui variis prœliis cum hostibus pugnaverat: At ipsi successit *Augustus* pacificus, Qui ornamenta pacis rectè ordinavit, & nervos Imperii confirmavit.

I. ACTA IVDICIALIA.

Quod *Acta Iudicialia* Augusti Imperatoris attinet, notandum est, quod officium Magistratus sit triplex: 1. νομοθετικὸν, 2. δικαστικὸν, 3. κολαστικόν. h. e. legislatorium, judicatorium, & vindicatorium.

PRIMO, ACTA Νομοθετικὰ, vel LEGISLATORIA.

1. *Augustus leges iniquas Romæ sustulit.* Cum enim multa bellis atque seditionibus civilibus, & maxime *Lepido* & *Antonio* dominantibus, contra jus & leges constituta essent, ea omnia uno edicto sustulit, cum terminum earum legum Consulatum suum sextum statuisset.

I I. *Leges sanctas, justas & æquas, inque jure naturæ, gentium & civili atque recta ratione fundatas, & ad Rempubl. Romanam, h. e. ad salutem civium publicam & privatam accommodatas, tulit.*

In *specie* 1. *Legem* tulit de *adulteris capitali supplicio afficiendis.* Romani adulteras fœminas, quamvis aliqua damnatione, nulla tamen morte plectebant. *August. lib.* 3. *de C. D. cap.* 5. In quem locum annotat *Lud. Vives*: Ante Cæsarem Augustum nihil legibus in adulteros fuisse cautum; ipsum vero primum eos capitali supplicio afficiendos decrevisse. Et hoc ipsum praxi ostendit: Nam Proculum, libertum sibi carissimum, propter adulterium capitali supplicio affecit. *Suetonius in Augusto.*

2. *Leges vestiarias tulit.* Nam cum Augustus aliquando videret, Romanos peregrino vestitu delectari, sentiens quantum ea in re mali esset, cives longa oratione objurgavit, & ad togæ usum revocavit; illum *Virgilii* versum citans:

Romanos rerum Dominos gentemque togatam.

Ita Augustus Cæsar habitum, vestitumque pristinum reducere statuit, negotiumque dedit Ædilibus, ne quem posthac paterentur in foro circoque, nisi positis lacernis, togatumque, consistere. *Petr. Greg. Tholos. lib.* 4. *de Republ. cap.* 11. Edixit quoque Augustus, ne quisquam nisi Senator, quique in Magistratu esset, purpuram gestaret, quam jam vulgo gestari videbat. Ita *Iulius Cæsar* conchyliatæ vestis & Margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies, usum ademit. Idem *Gregor. Tholos.*

I I I. *Nullas leges sine consensu populi ferre voluit.* Nam licet Augustum Senatus legum vinculis decreto liberasset, si quas tamen leges condebat, non suo unius consilio, sed populi consensu scribebat. Præterea consultabat de multis rebus cum Consulibus & Optimatibus, & cum sibi semestria consilia sortiri instituisset, cum iis de negotiis ad frequentem Senatum referendis ante tractabat: Habebat eo in consilio quindecim Senatores; mox etiam x x sorte ductos, sed inter cæteros eminebant doctrina & usu rerum insignes, Trebatius I.C. & Agrippa ipsius gener, Doctorumque præsidium Mecænas. Ita regnum Augustus salubri temperamento cum Republ. miscebat.

I V. *Venalitatem Magistratuum prohibuit.* Nam pulchre inquit *Cicero*, eloquentiæ Romanæ parens; Nullum vitium est tetrius, quam avaritia, præsertim in Principibus, & Rempubl. gubernantibus. Habere enim quæstui Rempubl. non modo turpe est, sed etiam sceleratum & nefarium. Tale etiam fuit consilium Iethronis Mosi datum. *Exod.* 18. *v.* 21. Provide de omni plebe viros strenuos & timentes Deum, in quibus est veritas, & qui oderunt avaritiam. Vnde patet, quod summus Magistratus non pecuniam, sed virtutes in Magistratibus inferioribus spectare debeat. Nam declinantis Imperii manifestum notatur signum à *Vopisco in Aureliano*: quod sub eo officia annalia esse cœperint, neque data fuerint hominibus sed divitiis.

V. *Calendarium emendavit.* Nam illud vitiosa Pontificum intercalatione depravatum erat, ideoque illud emendare studuit, & 12 annos proximos qui absque intercalatione inserti erant, exemit: Sextilem etiam mensem Augustum ex Senatusconsulto nominavit. *Macrobius lib.* 1. *cap.* 23. Quia enim Augustus primum Consulatum in Sextili mense iniit, tres triumphos eodem mense egit, & Ægyptus hoc mense in potestatem Romanorum redacta est, atque ita Augustus felicissimus extitit. Ideo placuit Senatui, ut hic mensis Augustus appellaretur. Vnde Æra singulorum annorum ab Augusto constituta est.

NOTA I.

Vox ÆRÆ tripliciter accipitur.

1. *Botanice* pro herba triticum enecante, quæ apud nos Lolium dicitur, ut inquiunt *Dioscorides*, & *Plinius lib.* 18. *cap.* 17.

2. *Numismatice.* Sic æra est numeri nota in Moneta, qua ejus pretium designabatur. *Lucil.* Hæc est ratio perversa, æris numeri subducta improbe.

3. *Astrologice.* Sic Astrologi temporis initium, à quo supputationes incipiunt, Æram vocant. *Cælius Rhodigin. lib.* 10. *cap.* 2.

N o-

NOTA II.

Æra singulorum annorum constituta est ab Augusto Imperatore, quando primum censum exegit, ac Romanum orbem descripsit. Dicta est autem ÆRA ex eo, quod omnis orbis Æs reddere professus est Reipubl. Romanæ. sicut inquit *Isidorus lib. 5. cap. 36.*

Genesius Sepelveda ita scribit: Veteres, inquit, initio Scripturas claudentes, tempus ad hunc modum ascribebant: Acta fuerunt hæc, exempli gratia, Cordubæ Calend. Maii, Annus erat Augusti Cæsaris 150. Deinde brevitatis causa sic verba ad annum pertinentia signabant:

A. ERA. CÆS.

Initia duntaxat verborum punctis distincta: pro totis verbis notantes, vetustissimo properantium librariorum more: postea librariorum tabellionumque temeritate & inscitia, ablatis punctis, scribi cœpit: ÆRACAES. Quo errore latius serpente, quævis annorum ab aliquo velut capite deducta ratio, primum ab Hispanis, inde à cæteris Astrologis, Æra vocari cœpit: *Hæc ille.*

ΕΠΙΚΡΙΣΙΣ.

Nos ita statuimus. A. ER. A. non est una vox, sed plures, è quibus male combinatis & confusis, unum fecerunt Hispani vocabulum. Siquidem Hispanorum fuit consuetudo annos ab Augusto Cæsare, Iulii Cæsaris successore, repetendi: e.g. Acta hæc sunt primo Calend. Ianuar. Annus erat Augusti quintus. Deinde vero brevitatis gratia principia duntaxat verborum scribebant, sed punctis juncta, hunc in modum: A. E R. A. V. Annus erat Augusti quintus. Verum posteriorum inscitia & socordia factum est, ut omissis punctis eædem literæ, velut in unum verbum, cujus prima litera esset Æ, scriberent confuse ÆRA.

NOTA III.

Æra alias dicitur *Epocha*, Græcis ἐποχὴ, ab ἐπέχω, quod inhibeo significat, quasi inhibitio & retentio, per quam, quod continuo est in fluxu, retinetur & figitur, ut inde reliqua mensurentur. Talis autem *Epocha* est *duplex*.

1. *Astrologica*, quæ est in cœlestium motuum consideratione.

2. *Chronologica*, vel *Historica*, quæ est illustris & certus terminus, unde annos, menses & dies in antecedentia & consequentia numeramus.

Et hæc *Epocha* sive *Æra* rursus duplex est; *Ecclesiastica* & *Politica*.

1. *Epocha*, sive *Æra Ecclesiastica*, in historiis sacris & Ecclesiasticis observatur. e. g. *Epocha*, sive Æra *mundi conditi*. Epocha sive Æra diluvii. Epocha sive Æra nativitatis Christi.

2. *Epocha* sive *Æra Politica* in rebus profanis, h. e. commerciis & negotiis civilibus observatur. e.g. est Epocha Olympiadum, Epocha urbis conditæ (sc. Romæ.)

Æra Chronologica rursus triplex est. 1. *Christiana*. 2. *Turcica*. 3. *Persica*.

1. *Æra Christiana* à Calend. Ianuar. initium sumit, ubi novus annus incipit.

2. *Æra Turcica*, sive *Arabica*, dicitur HEGIRA. Hæc incepit A.C. 622. die 16 Iulii. Constat annis lunaribus. Vtuntur ea Alcoranus, Annales Turcici & Saraceni, Epistolæ Turcicæ.

3. *Æra Persica*, dicitur *Iezdagird*. Hæc cœpit A.C. 632. die 16 Iunii. Constat similiter annis lunaribus. Meminit ejus Alfraganus, Alcoranus, Arabes, aliique.

SECUNDO, ACTA Δικαστικὰ, sive IUDICATORIA.

I. *Augustus Imperator jus* dixit assidue, & sæpe in noctem nonnunquam. Si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans, & non modo diligentia, sed & lenitate summa. *Dion in Augusto.*

II. *Augustus omnia negotia Reipubl. cum Senatu communicavit*, atque ita Monarchiam cum Republ. communicando, sibi peperit Imperium perpetuum. Postulabat, ultrò sibi dari singulis annis à Senatu XX electos Senatores, qui sibi à consiliis essent. Præclarum & prudens Augusti factum hoc fuit. Nam Princeps, inconsulto Senatu, nihil bene gerit. Hinc optimum quemque Principem Consiliariis stipatum fuisse legimus: Nam vix unquam reperire licuit Rempubl. aut regnum sine consilio florens. *Petr. Gregor. Tholos. de Republ. lib. 23. cap. 4.*

III. *Publicam civitatis utilitatem & salutem privatæ anteposuit.* Nam Liviæ uxori pro quodam Gallo petenti civitatem, Augustus negavit, immunitatem obtulit, dicens: *Se facilius passurum fisco suo detrahi, quam honorem civitatis vulgari*: nimirum Reipubl. dignitatem anteferens privato commodo.

IV. *Personas impiorum non respexit, sed facta eorum impia improbavit & damnavit.* Nam, cum audivisset, inter pueros, quos in Iudæa *Herodes* Rex Iudæorum infra bimatum jussisset interfici, filium quoque ejus una occisum, iratus in hæc verba erupit: *Melius est Herodis porcum esse, quam filium. Macrobius lib. 3.*

V. *Personas innocentes conservavit & liberavit.* Elegans hujus rei *exemplum* habemus in *Servo Pollionis* vitrum crystallinum confringente. Cum enim Augustus apud Pollionem cœnaret, & vitrum crystallinum confregisset, illico Domini jussu murænarum pabulo damnatus in vivarium perlatus est. Qui cum ducentium manus effugisset, se Augusti pedibus provolvit, id unum petens, ut alio mortis genere periret. Augustus ut mortis genus causamque intellexit, solvi servum jussit, omniaque Pollionis vitra crystallina virgula perfregit, vivariaque evertit. Nam dixit, se Pollioni causam adimere velle, ne in animi perturbationem incideret, aut in posterum ob ejusmodi causam servum ali-

quem tam crudeliter perderet, qui cujuscunque generis esset, in hoc ipso, quod homo erat, pluris quam omnia, quæ terrarum orbis haberet vasa, faciendus erat.

VSVS.

Pulchrum *Iustitiæ* exemplum h.l. habemus in Augusto. Quo commode referri potest locus ex *Psal.* 82. *v.* 3, 4. Iudicate egeno & pupillo, oppressum & pauperem justificate: Eripite pauperem, & egenum de manu impii liberate.

TERTIO, ACTA Κολαστικά, sive VINDICATORIA.

Augustus velut justus Princeps suum cuique tribuit, bonis præmia, & malis mulctam imposuit, pœnasque inflixit.

Exempla.

I. A. M. 3929. in Græciam profectus *Lacedæmonios* reditibus auxit, quod Liviam olim in exilio humaniter recepissent; contra Athenienses mulctavit, & quod Antonium nimium essent amplexi, ipsis Æginam & Erythræam eripuit. *Dion in Augusto.*

II. Cum *Vedius Pollio* mortem obiisset, qui habuerat murænas, quæ humana carne vesci didicissent, quibus & mancipia morti addicta objiciebat. Is Augusto multa legavit, sed hic ædes Pollionis funditus evertit, ne monumentum illius sævitiæ exstaret. *Dion in Augusto* §. 15.

III. *Augustus non semper* ἀκριβοδίκαιον *exercuit; sed sæpe* etiam ἐπιείκειαν adhibuit, & clementiam ergà delinquentes usurpavit.

Exempla.

I. DOMESTICVM. Cum Augustus 40 annos esset natus, profectus est in Gallias, ibi ei nunciarunt, L. Cinnam, nobilem Romanum, nepotemque Pompeii M. cui antea etiam incolumitatem largitus fuerat, ipsius vitæ insidiari: Simili modo indicarunt, quando & quomodo eum invadere vellet, (scilicet inter sacrificandum) quare ipsum quidam exilio damnarunt. At interim dum Augustus varias sententias audivit, ingressa est uxor ejus *Livia*, eum hisce verbis admonens: Fac, ô Auguste, quod & Medici solent, qui, ubi usitata remedia non possunt adhibere, tentant contraria: severitate adhuc nihil profecisti, ignosce: Cinna deprehensus, vitæ tuæ non potest nocere, famæ prodesse potest. Itaque Augustus protinus Cinnam jussit vocari ad colloquium, venienti etiam alteram cathedram poni jussit, ac ita loqui incepit: Vnicum hoc te oro, ne inter loquendum me interpelles, verum ad finem audias: Ego iterum te audiam. Quo impetrato, omnia beneficia Cinnæ exhibita ordine narravit. Quod eum in castris hostium non necaverat, totumque patrimonium ei vicissim reddiderat, & præterea in summum sacerdotem ordinaverat. Quare interrogavit, quid tibi feci, ut me è medio tollere velles? Obstupescente Cinna Imperator concionem suam monitoriam ita finivit: *Vitam tibi, Cinna, iterum do, prius hosti, nunc ut insidiatori ac parricidæ: Ex hodierno die incipiat inter nos amicitia; contendamus deinceps, utrum ego meliori fide vitam tibi dederim, an tu mihi debeas?* Obtulit ei insuper consulatum. Qua re id consecutus Augustus est, ut non modo habuerit postea Cinnam fidelissimum, sed & hæres unicus ab eo sit nuncupatus. Hæc *oratio* exstat apud *Senec. lib.* 1. *de Clement.*

2. EXOTICVM. De Caracotta Latronum Principe, erga quem Augustus etiam clementiam exercuit. Nam Augustus decies sestertium promiserat iis edicto, qui Caracottam Latronum in Hispania Ducem ad se deduceret. Caracottas, re intellecta, se ipsum sponte Augusto obtulit, ac præmium ex edicto poposcit: Augustus & veniam illi, & pactum præmium dari jussit, ne aut merced: promissa vitam eripuisse, aut publicam securitatem violasse videretur adversus eum, qui sponte se ipsum judicio stiterat, tametsi jure damnare ac supplicio afficere Latronem potuisset. His illecebris prædonum Duces ad sanitatem perducere laudabile est, ne extrema desperatione coacti, in Rerump. status invadant, sed potius latronum copias ipsimet evertant. Hinc *Bodinus lib.* 1. *de Republ. c.* 1. §. 2, 3, recte monet, quando inquit: Prædonum, qui vocati vel invocati in jus veniunt, & Magistratuum Imperia sponte subeunt, rationem in judiciis haberi æquum est, cum eo ipso jam desierint esse prædones.

OBSERVATIO.

Augustus Cæsar incredibili prudentia Rempubl. Romanam gubernabat, frequentia instituebat judicia, atque damnatorum pœnas initio graviter ac modeste, atque interdum acrius ferebat, quam qui plectebantur: (uti *Seneca* ait *lib. de Ira*) quia tamen in judiciis adeo frequens erat, ut sæpissime damnare necessum haberet, severior fiebat. Itaque cum Mecœnas familiaris ac domesticus illum protribunali quamplurimos variis suppliciis addicere animadverteret, & iracundia quadam flagitiosorum multitudine permoveri, nec tamen ob judicii

dicii frequentiam illum convenire posset, ad eum scripsit hæc verba. Tandem aliquando surge, carnifex. Deinde quasi aliud scriptum esset, schedam ei in sinum conjecit. Ibi Augustus, nemine capitis condemnato, surrexit; & ut iram liberius exsultantem cohiberet, judicium solvit. *Dion in Augusto* §. 16. *Conf. Senec. lib. de Ira.*

II. ACTA MILITARIA.

Circa Acta militaria veniunt consideranda *dispositio militum præsidiaria*, & *militaris disciplina*. Cum ad Actium promontorium copiis omnibus & opibus imperii maximis pugnatum esset, Augustus adepta victoria 40. legiones in provincias Imperii, ac potissimum in fines potentissimarum gentium dispersit, ut assidue militari disciplina ab urbe removeret. Qua disciplina tandem stetit Imperium Romanum quoad Constantinus Pontificum oratione persuasus, legiones illas ac robur Imperii plane sustulisset. Mox enim sublata militari disciplina barbaræ gentes provincias omnes Romanorum populari ac vastare cœperunt. Vide *Bodin. l.* 5. *de Republ. p.* 882. Vnde patet, quod milites illi præsidiarii, quos constituit Augustus, firmamentum Imperii Romani fuerint.

III. ACTA PECVNIARIA. sive ÆRARIVM MILITARE.

Augustus, cum ei magna pecunia opus esset ad alendos tot exercitus, ærarium militare instituit, cujus administrationem mandavit tribus Prætoribus; utque sufficeret, vigesimam partem hæreditatum & bonorum jussit in hoc ærarium inferri. *Dion in Augusto*. §. 18.

Hæc autem pensio vigesima multis erat molestissima, & videbatur motura seditionem: nec tamen commodiorem rationem inire poterat Augustus. Ideo Senatum jubet hac de re deliberare: Interim dimittit, qui describerent omnium Senatorum prædia & bona; hinc sibi molestiorem pensionem metuentes, vigesimam approbant. *Dion ibidem.*

AXIOMA.

Pecunia est nervus belli.

Sicut enim sine nervis homines ambulare posse, Medici negant: *Petronius in Satyr*. Ita quoque Politici negant, sine pecunia bellum geri posse: Quare prudenter fecit Augustus, quod ærarium militare instituerit, ut tot exercitus conservari possent. Ob defectum namque nummorum sæpius arma de manibus excutiuntur, aut frigide tractantur, inquit *Imperator Iustinianus in Novell.* 8. *cap.* 10. § 2

IV. ACTA FRVMENTARIA.

Annonam Augustus diligenter curavit. Nam cum ingens fames Romæ exorta esset, Augustus eam frumento dato, & frugalitate indicta sublevavit: Præterea gladiatores & servos venales expelli jussit ab urbe ultra 94000. passuum: Augustúsque & ceteri magnam famulorum suorum partem dimiserunt. *Dion* §. 18.

V. OPERA MECHANICA. sive ÆDIFICIA.

Augustus, quoniam noverat duas esse omnium Rerumpubl. pestes antiquissimas, nempe *inopiam* & *inertiam*; ideo parta pace, ut populum in officio contineret, locupletissimos quosque ad ædium construendarum æmulationem invitabat, eosque opibus & honoribus cumulabat, qui urbem ædificiorum magnificentia exornarent: ipse publica ædificia, nempe ædes sacras aut vetustate collapsas, aut incendio absumtas refecit: *Pantheon* templum ædificavit, ita dictum, quod forma convexa fastigiatum cœli similitudinem referret, quod templum etiamnum Romæ exstat, & *Mariæ rotunda* appellatur. De novo quoque ædificavit *templum Quirini*, idque columnis 76. exornavit. Hoc præsagium fuit, ut ipse etiam annos 76. victurus esset: Ideoque columnæ pro omine vitæ Augusti postea habitæ sunt. *Dion in Augusto*. §. 15.

Imo urbem Romam neque pro majestate Imperii exornatam, & inundationibus, incendiisque obnoxiam excoluit adeo, ut jure sit gloriatus; *Romam*, quam accepisset lateritiam, relinquere se marmoream. *Suetonius in Augusto* §. 29. *Erasmus in Apophthegm. lib.* 4.

VI. MONETA.

I. Augustus in numismatis CAPRICORNVM excudi jussit, quia in signo Capricorni natus erat, ut in cap. I. diximus: Quo significare voluit, secundam Fortunam summamque felicitatem suam, qua semper usus est: *Pier. Valer. lib.* 45. *pag.* 445.

II. Idem Augustus, devicta Ægypto, *auream Monetam* cudi curavit, in qua expressa fuit imago Crocodili catena ferrea palmæ alligati, cum hac inscriptione: *Colligavit nemo*. indicans, neminem Ægyptum subjugare potuisse, quod à se solo factum sit. Et verius hoc ipsum de Christo nostro cœlesti Augusto dici potest: Ipse enim est victrix illa palma; ipsum Ægyptum, h. e. Mundum, carcerem tene-

tenebrarum passione sua vicit, & Crocodilum infernalem Principem Mundi victum catenis tenebrarum ligavit, *Luc.* 11. & Giganti prædam eripuit. *Iesai.* 49. quod ante ipsum nemo præstare potuit.

VII. ANNVLI SIGNATORII FIGVRA.

In diplomatibus, libellisque & Epistolis signandis, initio *Sphinge* loco sigilli usus est; sicut *Suetonius in Augusto* §. 50. refert: Verum cùm Augustus dicteriis lacesseretur (teste *Plinio*) propter difficultatum ænigmatum, quibus ejus Sphinx interdum erat instructa, nato inde proverbio: Mirum non esse, si renata Sphinx adferret ænigmata: postea repudiavit, & ut Alexander M. confirmato Imperio, sua genuina imagine, *Dioscoridis* manu sculpta, usus est; teste *Suetonio.*

NOTA.

Duplex usus Annulorum apud Romanos potissimum fuit.

I. *Annuli* erant signum *authoritatis* & *potestatis*. Sic *Dion* scribit in Augusto, Mecœnatem & Agrippam in tanto honore ab Augusto habitos, ut quascunque ille literas ad Senatum vel alios mitteret, ipsi perlegerent, & iis, quæ vellent, immutatis, annulo, quem hoc fine ab ipso acceperant, obsignarent: Sicut postea *Mutianus* nomine Imperatoris Vespasiani edicta formabat, eaque Sigillo, quod Imperator ei hunc in usum concesserat, pro arbitrio obsignabat. *Xiphilin. in Vespas.* Ita quoque in V. T. legimus, quod *Pharao* Rex Ægypti annulum signatorium de manú sua detractum Iosepho dederit: idque fuit signum summæ potestatis, ut nomine Regis decreta regni formata obsignaret. *Gen.* 41. *v.* 42.

II. *Annuli* erant *signum honoris & dignitatis*. Quia apud Romanos ordo Equestris à plebe annulorum insigni distinguebatur. Hoc namque jus annulorum solis ingenuis concedi solebat à Magistratibus & ante tempora Augusti. Hic primus eodem honore insignivisse legitur *Menam* & *Antonium Musam* libertos: *Menam* quidem ob id, quod Sext. Pompeio relicto, ad Augustum cum classe & exercitu confugisset. *Dion in Augusto* §. 48. *Verba ejus hæc sunt.* Cæsar *Menam* libentissime accepit, neque dedidit Pompeio postulanti, & magno insuper in honore habuit, annulisque aureis decoravit, & in equestrem ordinem asscripsit. *Antonium Musam* verò, quod ejus opera ex ancipiti morbo convaluisset. *Dion in Augusto* §. 53. *Zonaras lib.* 11.

ACTA SAGATA.

Octavianus Augustus quinque *bella civilia*, & *duo bella* externa gessit. *Suetonius in Augusto.*

PRIMO BELLA CIVILIA.

I. BELLVM MVTINENSE.

1. ORTVS. Augustus, cognita Iul. Cæs. Avunculi sui cæde, Apollonia, ubi literis & militaribus disciplinis operam dabat, subito Romam rediit, ut necem Avunculi sui vindicaret, actaque tueretur. *Suetonius in Augusto* §. 10. Statim autem, postquam à *Calpurnia* Cæsaris uxore cognovit, eum pecuniam & acta Cæsaris in domum Antonii transtulisse, adiit M. Antonium tunc temporis Consulem, atque pecuniam ab eo repetiit, utque sibi adversus Avunculi percussores adesset, amice petivit. Verum Antonius superbe & contumeliose eum repulit. Cujus injuriæ atque contumeliæ impatiens animus Augusti generosus, arma ipse contra *Antonium* paravit, sibique veteranos milites adjunxit, quibus accesserunt etiam tres aliæ legiones: Antonius autem relicta Macedonia, quam decreto Senatus regendam acceperat, in Galliam tendit cum exercitu, atque Decium Brutum in Gallia Proconsulem in urbe Mutina obsedit: Quibus cognitis, Senatus Octavianum Proprætorem constituit, eique *Hircium* atque *Pansam* Consules adjunxit, ut nomine & authoritate Senatus bellum contra Antonium gereret. Et hæc fuit belli hujus occasio.

2. PROGRESSVS. In hoc bello *Hircius* in acie, *Pansa* verò paucis diebus, itidem ex vulnere mortuus est: Augustus vero prœlio restaurato, & Antonio fugato, solus victores exercitus occupavit. *Suetonius in Aug.* §. 11.

3. EGRESSVS. Hoc bello confecto, Octavianus, Antonius & Lepidus tanquam Triumviri Rempubl. Roman. velut patrimonium inter se diviserunt. In qua divisione Antonio Asia; Lepido Africa; Augusto Europa est tributa.

II. BELLVM PHILIPPENSE.

Deinde Augustus & M. Antonius ingenti cum exercitu in Macedoniam contra Brutum & Cassium proficiscuntur, ubi ad urbem Philippos (unde hoc bellum Philippense dicitur) acerrimo prœlio pugnatum est. Tandem in eas angustias redacti sunt Cassius & Brutus, ut ille αὐτόχειρ factus, hic verò à Stratone fugæ comite confossus sit. Et quod notandum, iisdem illi gladiis, quibus Cæsarem confoderant, jugulati interierunt. Hoc bello finito, Augustus in Italiam rediit, Antonius verò in Asiam.

III. BELLVM PERVSINVM,

Inter Augustum & L. Antonium, M. Antonii fratrem.

1. ORTVS. Occasionem huic bello dedit agrorum divisio, de qua contentio inter Augustum & L. Antonium orta est. Nam Augustus secundum pactum, quod cum M. Antonio finito bello Philippensi fecerat, omnibus suis, Antoniique militibus, agros dividere volebat, ut eorum sibi animos benevolentia obstringeret. At contra L. Antonius & *Fulvia*, M. Antonii conjux, Martiali ingenio prædita,

dita, partem militibus suis competentem assignare volebant: Et hæc discordia tandem in apertum bellum erupit.

2. PROGRESSVS. Fulvia inventrix hujus belli omni militari atque Imperatorio munere functa, Præneste oppidum occupavit: Augustus verò L. Antonium, quasi ad bellum aliquod ex S. C. urbe proficiscentem, atque in Galliam contendentem, in itinere intercepit, ac Perusiæ in Hetruria conclusit, diuque obsedit: Tandem fame ad deditionem coëgit, veniamque petenti dedit: Atque ita sine sanguine bellum hoc confectum est A. V. C. 713.

3. EGRESSVS. Hoc bello confecto, M. Antonius à Fulvia uxore sua, inquieti turbulentique ingenii fœmina instigatus, Augusto amicitiam renunciavit. At mortua Fulvia, armis utrinque positis in gratiam redierunt, utque pax firmior esset, Augustus Octaviam sororem suam Antonio in uxorem dedit, atque belli societatem contra Sext. Pompeium iniverunt.

IV. BELLVM SICVLVM,

Gestum inter Augustum & Sextum Pompeium.

1. ORTVS. Bello huic occasionem dedit Sext. Pompeius, Pompeii M. *filius*, quia undique proscriptos à Triumviris & fugitivos ad se receperat, omniaque maria latrociniis infesta reddiderat, atque annonæ subvectiones impediverat, unde urbs per annos aliquot fame pressa fuit: Et licet Augustus & Antonius juxta S.C. pacem cum eo fecissent; tamen ille pace fracta, denuo latrociniis commercia impedivit. Quare Augustus bellum contra eum suscipere est coactus.

2. PROGRESSVS. Agrippa Dux Augusti Pompeium duobus prœliis navalibus vincit: eumque ex Sicilia pellit. *Dion.*

3. EGRESSVS. Pompeius ab Agrippa victus ex Sicilia fugit, ut Lesbi hybernaret. Vbi cum audivisset Antonium adversa fortuna in Parthia usum esse, spem concipit, se ejus Imperium facile ad se translaturum, atque ad societatem & auxilia varios Reges sollicitare cœpit. Verum à M. Titio Antonii Legato captus, jussu Antonii occisus est Anno ætatis 40. V.C. 718. Fugato occisoque Pompeio, comperit Augustus M. Lepidum occulta cum Pompeio pacta fecisse. Victus itaque Lepidus & Augusto supplex factus, vix vitam impetrat, & Triumviratu se abdicare cogitur.

V. BELLVM ACTIACVM,

Inter Augustum & M. Antonium Duumviros.

1. ORTVS. Antonius, insano Cleopatræ amore correptus, Octaviæ uxori suæ, & Augusti sorori, sine causa libellum repudii dat, eamque sibi cum muneribus in Asia occurrentem Romam remittit, & in Ægyptum reversus, postquam Armeniam fraude dolisque occupasset, Cleopatram Reginam Reginarum appellat, ejusque liberis Cyprum, item Syriam omnem cis Euphratem, Africam item & Armeniam largitus est, postulavitque hæc Romæ rata haberi, cumque Medorum Rege societatem armorum jungit contra Augustum. Hæc cum Romæ in Senatu publice proponerentur ab Augusto, & testamenti Antoniani tabulæ (quæ apud Vestales asservabantur) recitarentur, in quibus Cæsarionem vere Cæsaris ex Cleopatra filium testabatur, & filiis suis ex Cleopatra natis ingentia munera legabat, seque in Ægypto cum Cleopatra sepeliri jubebat. Senatus Romanus hisce rebus vehementer offensus, bellum contra eum decrevit, eumque hostem declaravit. Apparatur igitur magno conatu bellum; Cæsar totum Occidentem contra Antonium: & Antonius cum Cleopatra totum Orientem contra Augustum armavit. Nam Augustum adjuvant Italia, Gallia, Hispania, Illyricum, Africa, Sardinia, Sicilia, & Insulæ his vicinæ: Contra vero adsunt Antonio, Asia, Thracia, Græcia, Macedonia, Ægyptus, Cyrenaica, & Reges insulæque propinquæ. *Dion.*

2. PROGRESSVS. Augustus primo vere, assumtis secum Senatoribus præcipuis, cum exercitu trajicit in Græciam: Ei occurrit Antonius & Cleopatra ad Actium Epiri promontorium. (unde etiam hoc bellum *Actiacum*, vel pugna *Actiaca* dicitur.) Cum dubio Marte ad aliquod horas pugnassent, Cleopatra ancipitis prœlii exitus exspectatione & sollicitudine victa, prior cum 60 velocissimis navibus in Ægyptum fugit. Antonius suos fugientes conspicatus, cum victos crederet, & ipse fugientem uxorem, relicto exercitu, fugiens sequitur. Augustus relictam classem, cum propter magnitudinem navium eam expugnare non posset, igne cremavit, hostium castra cepit & diripuit, & exercitum cum navibus misit, qui fugientes persequerentur: Ipse vero Romam rediit ad res ordinandas, ne qui motus in urbe exorirentur.

3. EGRESSVS. Post annum in Ægyptum reversus, ambos Alexandriæ obsidet, & cum Augustus prœliis terra marique superior esset, Antonius ab omnibus desertus, in summa rerum desperatione,

ne, ubi apud Cæsarem iratum gratiam invenire non potuit, falso rumore Cleopatræ occisæ perculsus αὐτόχειρ periit, in urbe Alexandria, anno ætatis 56. *Dion* plenius hæc describit, hisce verbis; Cleopatra primum, quasi mortis consciscendæ causa in monumentum insiliit; quod verum putans Antonius, sibi ipsi vim intulit, & in sinu Aleopatræ mori voluit. Quod Cleopatra ad Augustum nunciavit, seque & Regnum dedidit Augusto, & cum metueret superbissima fœmina; ne in triumpho duceretur, aspidis morsu periit, anno ætat. 39. Regni 22. & regio funere cum Antonio jussu Cæsaris Augusti ibidem sepelitur. Post mortem Antonii & Cleopatræ Augustus totam Ægyptum occupavit, inque provinciam redegit, & Romanis tributariam fecit, eique *Cornelium Gallum* præfecit A. M. 3942. Atque hic est finis Regni Ægyptiaci: quod à morte Alexandri duravit annis 294. uti *Ptolomæus* annotavit.

ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Tributi Impositio.*

1. Augustus Ægyptiis devictis tributum imposuit 200000. modiorum frumenti, h. e. quater decies fere centena millia modiorum Lipsiensium: Modius autem Lipsiensis pendit 200. libras, quibus, si singulis diebus, singulis hominibus detur libra panis, sustentari potuerunt annuo spatio Romæ, plus quam 700000. hominum. *Aurelius Victor.*

II. *Triumphi.*

Augustus quintum Consul, bellis civilibus finitis, triumphos egit: Nam anno 34. Imperii victor Romam rediit, & mense Sextili triduo triumphum egit cum maximo omnium civium applausu & lætitia. *Macrob.*

Primo die triumphavit de Pannoniis, Dalmatis & Gallis.

Secundo die triumphum navalem egit de Antonio ad Actium cæso, quem Actiacum vocavit triumphum.

Tertio die triumphum egit de Ægypto, qui omnium splendidissimus fuit, in quo Reginæ Cleopatræ imago ad vivum expressa, cujus sinistro brachio aspis mordicus affixa hærebat, perlata est. *Plutarchus.*

Ante currum vero inter cæteros captivos duxit Cleopatræ liberos gemellos, Alexandrum, cui Solis; & Cleopatram, cui Lunæ nomen inditum erat.

De hoc triplici triumpho *Virgilius lib.* 8. *Æneidos* ita canit:

At Cæsar triplici invectus Romana triumpho
Mœnia, Dis Italis votum immortale sacrabat.

Pictum quoq; *Crocodilum* catena aurea palmæ alligatum in hoc triumpho circumtulit, cum hac inscriptione; Ante me colligavit nemo. Spiritualiter hoc ipsum ad Christum, qui sub Augusto natus est, accommodari potest: Hic enim solus Diabolum, Crocodilum sive serpentem infernalem vicit, & è tenebrarum regno nos liberavit, deque eo in ascensione in cœlos gloriosum triumphum duxit; sicut D. Paulus inquit, *Coloss.* 2. *v.* 15. Christus exspolians principatus ac potestates, ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, ostentavit palam, θριαμβεύσας αὐτοὺς, hoc est, triumphans de illis per se ipsum. *v.* 17. Et nos simul secum vivificavit, condonans nobis omnia delicta.

III. *Agon Actiacus.*

Agon Actiacus institutus est ab Augusto, qui quinto quoque anno, quemadmodum Olympiades, celebraretur: isque non tantum in usu fuit tempore *Dionis*, ut ipse affirmat; sed etiam posterioribus seculis circa annum Christi 438. sicut *Sigebertus* scribit.

IV. *Templum Iani clausit.*

Augustus quoque, cum nullibi bella amplius restarent civilia, templum Iani clausit, quod ab urbe condita tertio tunc clausum est.

V. *Encomia Augusti.*

Octavianus conservata Republ. à S. P. Q. R. Pater patriæ; ex sententia etiam Munatii Planci, *Augustus* appellatus est anno ætatis 36. *Velleius Paterculus* ita scribit: Cum Augusto redeunte, finita sunt bella civilia, sepulta externa, revocata pax, restituta vis legibus, authoritas judiciis, senatuique Majestas: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa c[illegible]e suarum rerum possessio. *Hæc Velleius.* Ita post victoriam Actiacam, imperium Romanum ad unum Cæsarem Augustum est translatum: Verum ea fuit modestia Augusti, ut Imperium S. P. Q. R. suffragiis ad se delatum deponere voluerit. Quod cum per S. P. Q. R. minus liceret, Regium nomen repudiavit, & tribunitiam potestatem accepit: atque ut Prætorianos milites aleret, ad tuendum corpus suum duplex illis stipendium dedit.

II. BELLA EXTERNA.

Augustus *duo bella externa* gessit.

1. *Dalmaticum* adhuc adolescens, in quo vulnera accepit: una acie dextrum genu lapide ictus: altera

altera autem & crus, & utrumque brachium, ruina pontis consauciatus. *Suetonius in Augusto* §. 20.

2. *Cantabricum* gessit, Antonio devicto. Cantabri vero fortissimæ gentes in Hispania difficultate locorum se tuebantur, & Augustum ita fatigabant, ut in difficilem morbum incideret, qui nihilominus tamen belli administrationem C. Antistio mandabat, qui brevi tempore eos subegit: Augustus vero sanitati restitutus, Augustam urbem in Hispania condidit, quam Emeritam vocavit, quod milites Emeriti in eam scripti essent; & spectacula in castris exhibuit. *Dion in Augusto.*

III.

Reliqua bella externa, nempe *Pannonicum*, *Dalmaticum*, *Illyricum* & *Germanicum* per Drusum, Tiberium, Germanicum & Quintil. Varum gessit, & hosce populos Rom. Imperio subjecit. Alias item nationes malè quietas ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine justis & necessariis causis bellum intulit; uti *Suetonius in Augusto* §. 21. scribit. Vnde bella ejus magna ex parte felicia fuerunt. Verum ingentem cladem, eamque in sola Germania (uti *Suetonius* §. 23. refert) per Quintil. Varum accepit. Quæ clades illata est ab Arminio Cheruscorum Principe. Ille annum ætatis 26. tunc agens usus segnitie & socordia Vari, in consilii sui de Germania liberanda occasionem, Romanos in Teutoburgensem saltum ex insidiis protractos, ibique paludibus & sylvis impeditos oppressit; Varum autem vulneratum, desperatis rebus, mortem sibi consciscere coegit: legiones Romanorum tres obtruncatæ sunt: signa & Aquilæ duæ à Germanis ablatæ, quas (uti *Cuspinianus* scribit) adhuc hodie possident Germani: neque enim unquam Imperatoribus Romanis redditæ sunt, quod Parthi fecerunt, sed semper in hunc usque diem servatæ. Quæ clades Augustum adeo consternatum reddit, ut per continuos aliquot menses barba, capilloque submisso, caput interdum foribus allideret, vociferans; *Quintili Vare, legiones redde*; diemque cladis quotannis mœstum habuit & lugubrem. *Suetonius in Augusto* §. 24.

ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Cum hoc modo Imperium stabilivisset Augustus, provincias imperii ita distribuit, ut pacatiores Senatui populoque daret, quo Proconsules mitterent; reliquas vero, quæ rebellaturæ videbantur, sibi sumeret: atque ita administrationem provinciarum cum S. P. Q. R. communicavit: Nam S. P. Q. R. Africam, Numidiam, Asiam, Græciam, Epirum, Dalmatiam, Macedoniam, Siciliam, Cretam cum Cyrene, Bithyniam, Pontum, Sardiniam & Beticam, quæ pacatiores erant, tradidit; sibi vero sumsit reliquam Hispaniam, Tharraconensem & Lusitaniam, & Galliam omnem, Narbonensem, Lugdunensem, Aquitanicam, Celticam & Germanicam, Cœlen Syriam, Phœnicen, Ciliciam, Cyprum & Ægyptum: Post autem Cyprum & Galliam Narbonensem populo dedit, ab eo vero Dalmatiam accepit. Quæ permutatio in aliis etiam gentibus postea facta est. Qua arte factum, ut omnes milites Augustus ad se perduceret, & totum Senatum exarmaret.

V. ACTA ETHICA.

I. VIRTVTES.

Augustus Imperator multis magnisque virtutibus à DEO exornatus fuit.

1. *Α'νπάρκεια.* Augustus bella non necessaria non movit, sed rebus suis contentus fuit. Nam vox ejus Heroica fuit: Iactantis ingenii esse, ob triumphalis pompæ superbiam & lauream corollam civium vitas ac securitatem periclitari. *Cuspinian. in vita August. pag.* 8. Contra autem M. Antonius Duumvir φίλαρχος erat. Nam Augustus & Antonius Duumviri totum Romanum Imperium inter se diviserant: ita, ut Antonius teneret Orientales provincias ab Euphrate, usque ad Hellespontum; Augustus vero præesset reliquis provinciis occidentalibus in Europa: Etsi autem non tantum poterat, sed etiam debebat contentus esse Antonius hac florentissima Imperii Romani parte; tamen ex φιλαρχίᾳ impulsus, movit bellum non necessarium, imo injustum contra fœdera, contra pacta, contra juramenta, adversus Augustum: Qualis autem fuit causa belli, & quale initium, talis etiam fuit exitus & finis; uti ex pugna Actiaca constat. Hinc Augustus prudenter admonebat Romanos, ut Rempubl. committerent iis, qui usu & experientia rerum plurimum possent, nec eam finerent ullo tempore pendere ex cujusquam voluntate, ne forte is in regni cupiditatem veniret, aut mortuo eo Respubl. periclitaretur. *Dion in Augusto.*

Idem consulebat præterea, ut contenti rebus præsentibus augere & dilatare Imperium nollent; Quod futurum esset; ut id tuerentur difficilius, immineretque periculum, ne ea, quæ jam parta essent, amitterentur. *Dion in Augusto.*

Idem derisit Alexandrum M. qui ad sodales suos frequenter dictitabat; *Nihil sibi à Philippo patre relinqui, quod ageret.* Nec quidem immerito derisit adolescentis stulticiam, Qui non contentus erat regionibus à patre subactis, sed ipse quoque bello sibi plures parare studebat; ignorans præcipuam curam eo referendam esse, ut

non multa possideamus, sed ut jam parta tueamur. Nam

Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri.

Plutarchus in Apophthegmatis Rom.

II. *Beneficentia & liberalitas.* Augustus liberalitatem omnibus ordinibus per occasionem frequenter exhibuit, sicut *Suetonius* de eo scribit. Liberalitas ejus erga *Antonium Musam*, cum ejus beneficio à morte restitutus esset, magna fuit. Nam *Antonius Musa* eum frigidis quibusdam potionibus & lavationibus curavit, ac servavit incolumem. Quamobrem Cæsar magnam ei pecuniam dedit, concessitque jus aureorum annulorum: (erat enim libertus) nec solum ei, sed etiam cæteris omnibus, qui eandem artem profiterentur, vel essent in posterum professuri. *Dion in Augusto.* §. 13.

Talis quoque liberalitas fuit Octaviæ Sororis Augusti erga Virgilium. Cum enim Marcellus filius Octaviæ, quem Augustus sibi adoptaverat, in Bajano anno ætatis 19. moreretur, *Virgilius versus in fine lib. 6. Æneid.* in laudem ejus conscripsit, pro quibus (teste Servio) ab Octavia Marcelli matre accepit 210. HS. hoc est, ut Hostus supputat, 6562. Ioachimicos.

III. MAGNIFICENTIA. Augustus Cæsar, cum urbem Romam multis modis & ornasset, & communisset, atque etiam in posterum, quantum in ipso fuit, tutam reddidisset, non sine causa glorians dicere solebat: *Romam lateritiam accepi, marmoream relinquo.* Nihil Principe magnificentius, quàm si ditionem quam accepit, reddat statu meliorem. *Suetonius in vita* ejus. *Pont. cap.* 32. de Magnificent. *Erasm. Roterodam. lib.* 4. *Apophthegmatum.*

IV. SAPIENTIA. Augustus in *dictis* ac *factis* sapiens fuit.

I. *Dicta.*

1. *De Alexandro M.* Nam Augustus, audiens, quod Alexander natus annos 32, postquam plerasque mundi regiones peragrarat, dubitasset, quid in reliquum vitæ tempus esset facturus, demirabatur, si Alexander non judicasset majus opus, bene gubernare partum imperium, quam amplam ditionem comparasse. Recte notavit inexplebilem Alexandri ambitionem, qui nullam aliam functionem Rege dignam existimasset, quam proferre ditionis terminos; cum multo tum pulchrius, tum difficilius sit, regnum, quod contigit, rectis legibus sanctisq; moribus exornare, quam armis regno regnum addere. *Plutarchus in Apophthegmatis.*

2. *De Rhymitacla Thracum Rege proditore.* Augustus Cæsar, cum in convivio Rhymitacles Thracum Rex, qui ab Antonio ad Augustum desciverat, insolentius jactaret sua erga Cæsarem merita, ac sine fine approbans belli societatem, molestus esset: Cæsar, dissimulata illius petulantia, alteri cuidam Regum propinans dixit: *Proditionem amo, proditores non laudo.* Significans, his, qui proditione profuerunt, nihil deberi gratiæ. Licet enim officium quod præstant, pro tempore gratum sit, ipsi tamen habentur pro malis & fœdifragis. *Plutarchus in Apophth.*

Sapienter distinxit Augustus inter proditiones & proditores; nempe illas quidem amandas, sed hosce non laudandos, verum odio dignos esse, juxta Politicorum axiomata: Proditoribus tantisper honor debetur, dum requiritur opera eorum: at mox rebus perfectis, plerumque ne illi ipsi quidem his parcunt, qui illos corruperunt. Item: Proditores omnibus odio sunt: imo & his, quibus prosunt, abominabiles & detestabiles esse videntur. *Francisc. Patric. lib. 8. de regn. tit. 10. v. 566.*

3. Sapiens fuit responsum Augusti, Antonio eum ad duellum provocanti, datum. Si (inquit) Antonius perire velit, habet sat multos necis modos. Ita olim *Antigonus* Rex Macedoniæ prudenter, & magnanime respondit Pyrrho Epiri Regi, per caduceatorem eum ad singulare certamen provocanti, ut eo secum de regno decerneret, respondit; Ductum suum non armorum magis, quam temporum esse: Pyrrho, si vitæ pœniteret, multas ad interitum patere vias. Sic & *Fabius Maximus* Cunctator provocatus ab Hannibale ad duellum, respondit: Se pugnam initurum, cum sibi, non hosti, commodum videretur: Se pugnæ tempus dare, non ab hoste accipere. Idem respondeant, qui hodie à stultis duellatoribus ad duellum provocantur, hosce imitentur: Hi enim fuerunt prudentes, generosi, magnanimi, & rerum Domini, qui hoc suo prudenti responso hostem fregerunt, & supplantarunt.

II. *Facta.*

1. Augustus omnia agebat cunctanter & cum judicio, nihil præcipitanter. Vnde tale Symbolum usurpavit: Σπεῦδε βραδέως. de quo antea.

II. *Sapienter* judicabat *ritus & vestitus antiquos non facile immutandos.* Nam

1. Cum Augustus pro concione multos videret palliatos indignabundus; En, inquit, Romanos rerum Dominos, gentemque togatam! adeo studebat priscos renovare mores, ut habitum quoque vestitumque doluerit immutatum. *Erasm. lib. 4. Apophth.*

2. Au-

2. *Augustus purpuram Tyriam* emturus, de obscuritate querebatur. cumque venditor diceret: Erige altius, & suspice: Ergone, inquit, ut me populus Romanus dicat bene cultum, in solario ambulaturus sum? *Macrob. lib. 3. cap. Saturn.*

3. Idem Augustus, quantum potuit, *indumentorum luxuriam* odio habuit, cujus dictum erat vulgatissimum: Vestitus insignis ac mollis superbiæ vexillum est, nidusque luxuriæ. *Suetonius in Augusto.*

V. DILIGENTIA. Augustus Cæsar otiosos ferre non potuit. Quia ipse diligens in rebus curandis fuit: Idcirco Insulam quandam, Capreis vicinam, in quam è comitatu Cæsaris secedere solebant, qui cuperent otiari, solitus est ἀπραγόπολιν appellare, h. e. otiosorum civitatem, à desidia secedentium illuc è comitatu suo: ἀπραγία enim sonat negotiorum vacuitatem. *Suetonius in Augusto* §. 98.

VI. IUSTITIA *erga domesticos suos.* Augustus Cæsar filios suos nunquam populo commendavit, nisi cum hac exceptione; Si merebuntur honorem: non authoritati, sed meritis tribui volens. *Erasm. lib. 4. Apoph. ex Suetonio.*

VII. CRUDELITATIS FUGA. Augustus Cæsar audiens, inter pueros, quos in Iudæa Herodes crudelissimus Iudæorum Rex, interfici mandaverat, filium quoque ejus interfectum, dixisse fertur: Se malle suem quàm filium Herodis esse. Inter Iudæos enim cum versaretur, à suilla carne prohibita abstinebat juxta legem. *Macrob. lib. 2. Saturn. cap. 4.* Idem cœnabat apud *Atedium sive Vedium* Pollionem; ibi fregerat quidam è servulis vas crystallinum, qui illico jussus est ab Atedio rapi & murænis objici. Puer ad Cæsaris pedes confugit, nihil aliud petiturus, quam ut aliter periret. Augustus motus novitate crudelitatis, & puerum dimitti, & crystallina vasa omnia ante se frangi jussit, & compleri piscinam, amicum autem graviter increpaverat; E convivio, inquiens, rapi homines imperas, & novi generis pœna lacerari? Si calix tuus fractus est, viscera humana distrahentur? Tantum ne tibi placebis, ut aliquem tibi duci jubeas, ubi Cæsar est? *Suet. in Augusto, & Senec lib. 3. de Ira.*

VIII. CLEMENTIA. 1. *Erga Parricidam.* Lex erat, ut qui patrem occidisset, culeo insueretur: nec hæc pœna sumebatur nisi de confesso. Ab hujus pœnæ atrocitate Cæsar ut liberaret manifesti parricidii reum, sic interrogavit eum: *Certè patrem tuum non occidisti?* Ansam porrigens inficiandi. Tanta erat Principis in judicando lenitas & clementia.

2. *Erga militem importunum.* In villa quadam inquietas noctes agebat Augustus, interrumpente somnos ipsius noctua cantu: Miles aucupii peritus curavit apprehendendam noctuam, speque ingentis præmii ad Augustum pertulit. Laudato Imperator mille nummum dari jussit. Ille autem ausus est dicere: Malo vivat. avemque dimisit. Quis non miretur hanc contumaciam impune cessisse militi? *Suetonius in Augusto.*

3. *Erga Æmylium Ælianum.* Hic cum accusatus esset, quod male loqueretur de Cæsare: Augustus respondit nihil aliud, quam; Si male loquitur, sciat me quoque linguam habere; Plura enim loquar de eo vicissim. Mira Augusti Clementia, qui maledicum pro suo jure immaniter tractare potuisset. *Erasm. lib. 4. Apophth.*

4. *Erga Viatorem transeuntem.* Cum quidam Augusto transeunti diceret; Tyranne! Conversus, inquit Augustus: Si essem, tu non diceres.

IX. MANSUETUDO & PATIENTIA. 1. *Timagenes Historicus* multa convitia in Augustum, ejusque domum voce & scriptis effutiverat: Deinde apud Asinium Pollionem diverterat, ubi de Imperatore Augusto Historias conscriptas in ignem conjecerat: In urbe Roma Cæsar hominem maledicum tulit patienter, & duntaxat Pollioni dixerat: Θηριοτροφεῖς, h. e. feram vel bestiam alis. Paranti Pollioni excusationem obstitit; Fruere, inquit, mi Pollio, fruere. Et cum *Pollio* diceret; Si jubes, Cæsar, statim illi domo mea interdicam. Hoc me, inquit Augustus, putas facturum, cum vos in gratiam reduxerim? Hinc videmus, quid potentissimus Monarcha fecerit, & quanta animi moderatione sit usus. *Seneca 3. de Ira. 23.*

2. Cum Augustus *Cleopatram* Ægypti Reginam iuviseret, exigeretque ab illa rationes, Seleucus, unus ex procuratoribus ipsius indicavit, aliquid subtractum ab ipsa. Illa in Procuratorem insiliit, & arrepto hominis crine crebris ictibus pulsavit os. Hæc cum Augustus ridens conatus esset inhibere: Illa, Annon, inquit, permolestum est, ô Cæsar? cum tu me digneris invisere, servos meos heram incusare, quod nonnihil muliebrium ornamentorum subtraxerim, non mihi quidem, sed ut Octaviæ & Liviæ munuscula dem? Hoc commento persuasit Cæsari, se de vita cogitare, cum mori decrevisset. *Plutarchus in Antonio.*

3. *Augustus maledicta non curavit.* Nam Tiberio genero suo ad eum deferenti multa convitia, quibus impeteretur, & ad ultionem hortanti, nonnihil commotus, sed leniter, respondit; Satis esse maledicis supplicii, quod nihil aliud possent, quam maledicere: Cæterum in civitate

libera, linguam mentemque liberas esse oportere. *Suetonius.*

x. MODESTIA. Augustus legem tulerat de adulteris, quomodo judicandi essent de hoc crimine delati, & quomodo puniendi convicti: Paulo post iræ impatientia irruit in adolescentem delatum, quod cum Iulia Augusti filia commercium habuisset, eumque manibus verberavit: At, cum Adolescens exclamasset; *Legem tulisti, ô Cæsar*; adeo facti pœnituit Cæsarem, ut eo die recusaret cœnam capere. Crimen per se grave erat, tum admissum in Cæsaris filiam. Quis Princeps dolori suo temperaret? Aut quis ibi legum judiciorumque moras expectaret? At tantus Princeps adeo sibi displicuit, ut à se ipso pœnas sumeret, quod legi, quam aliis prodiderat, non per omnia paruisset. *Plutarchus in Apophthegmatibus.*

XI. HUMANITAS. 1. *Exemplum de supplicante.* Augustus timeri noluit: Ideoque cuidam, qui libellum supplicem nunc trepide porrigeret, nunc manum retraheret; Quid, inquit Augustus, *an putas te assem dare Elephanto?* Solent enim pueri mimicos nummos elephanto porrigere, quos ille non sine spectatorum admiratione proboscide sua sic corripit, ut pueri manum non lædat; Sic videmus pueros etiam in ursorum rictus manum inserere sine ullo metu: Ita molestum erat optimo Principi, quod timeretur. *Erasmus lib.* 4. *Apophth.*

2. *De corvis salutatoribus.* Pendente inter Augustum Cæsarem & M. Antonium fortuna, cujus belli neque mediocres casus erant, neque vulgaria præmia victoriæ, ingensque apud omnes gentes finis exspectatio: Pauper quidam Romæ in cunctos sibi providens eventus ingeniosè quid tale commentus est; Omni diligentia duos corvos enutrivit, effecitque, ut dicacibus verbis alter Augustum, alter Antonium salutaret. Idem Augusto tandem victori in patriam revertenti salutatorem suum manu proferens occurrit, qui inter crocitandum hæc verba fundebat; *Ave, Cæsar, Victor, Imperator.* Delectatus hac salutatione Augustus 20000. nummorum loquacem comparavit volucrem. Verum cœpit hujus Socius, vel potius æmulus, ex tempore consilium. Socio enim ditato invidens Cæsarem adiit, obtinuitque ut corvum alterum afferri juberet: jussus illum attulit, qui hostem salutare didicerat hisce verbis; *Ave, Imperator Antoni!* Non amplius motus est Cæsar, quam ut avis precium præciperet cum delatore partiri.

3. *De Psittaco.* Augustus salutatus similiter à Psittaco, & hunc emi jussit: Idem miratus in *picâ*, & hanc mercatus est. Hoc exemplum tenuem quendam Sutorem movit, ut *corvum* institueret ad hujusmodi salutationem: Qui cum impendio exhauriretur, subinde ad avem non respondentem dicere solebat: *Opera & impensa periit.* Tandem pervicit assiduitate, ut corvus sonaret dictatam salutationem. Ille, cum Augustum prætereuntem salutasset, Cæsar, Satis, inquit, ejusmodi salutatorum habeo. Tum corvus memor & illorum verborum, quæ toties audierat, subtexuit: *Opera & impensa periit.* Ad hoc arridens Augustus, jussit emi, quanti nullum adhuc emerat. *Macrob.* 2. *Saturnal. cap.* 4.

XII. AMICITIA. Amicos suos valde dilexit.

Exempla.

1. *Augustus Cæsar*, cum Alexandriam vi cepisset, civibus omnibus & civitati se parcere dixit, propter *Arrium* civem Alexandrinum, & olim sibi summa familiaritate conjunctum. Raræ profecto clementiæ fuit Cæsar, ut propter unicum amicum eam civitatem diripere noluerit, quæ tamdiu pertinacissime rebellarat. *Plutarchus in Apophth.*

2. *Agrippam dilexit præ reliquis*, tantisque eum honoribus affecit, ut dixerit aliquando Mecœnas ad Augustum: Tantis honoribus auxisti *Agrippam*, ô Cæsar: ut eum aut generum tuum esse, aut interire sit necesse. Dedit ei filiam Iuliam in uxorem.

3. *Mecœnas*, qui fuit Tuscus Eques clarissimus, & apud Augustum potentissimus, eique familiarissimus, cujus monita Augustus clementer admisit, eumque ob mores & stylum delicatum *Malacinum* vocabat, atque frequenter ut [illegible] agitabat. *Teste Suetonio.*

XIII. GRATITUDO. *Miles* quidam veteranus, cum vocatus in jus periclitaretur, adiit in publico Cæsarem Augustum, rogans ut sibi vellet adesse: Cæsar è comitatu suo selectum illico dedit, eique litigatorem commendavit. Hic miles vociferans; At non ego, Cæsar, periclitante te Actiaco bello, vicarium quæsivi, sed pro te ipse pugnavi: simulque detexit cicatrices. Erubuit Cæsar, atque ipse descendit in advocationem, veritus ne non modo superbus, verum etiam ingratus videretur. *Erasmus lib.* 4. *Apophthegmatum ex Suetonio.*

XIV. CIVILITAS. *Augustus Imperator*, cum nulli fere ad convivium invitanti suum denegaret officium, exceptus à quodam cœna perparca, ac pene quotidiana, cum à convivatore dimitteretur, hoc illi tantum insusurravit: *Non putabam me tibi tam familiarem esse.* Alius tam jejunum apparatum contumeliam fuisset interpretatus, ille civili-

civiliter etiam pudori consuluit: invitatoris familiaritati tribuens, idque in aurem, ne cæteri putarent, exprobratam parsimoniam. *Plutarchus in Apophth.*

XV. URBANITAS. Augustus valde urbanus atque facetus fuit.

Exempla.

1. *De fuga. Augustus Cæsar* militem saxo in expeditione percussum, ac notabili cicatrice in fronte deformem, nimium tamen sua gesta jactantem, sic leviter taxavit: At tu cum fugies posthac, nunquam post te respexeris. *Macrobius lib. 2. c. 4. Saturn.*

2. *De Ajace Tragœdia. Scripserat Augustus Ajacem Tragœdiam*, eandemque, quod sibi displicuisset, deleverat. Postea vero cum *Lucius* gravis Tragœdiarum scriptor eum interrogaret: Quid ageret Ajax suus? respondit: In spongiam incubuit. *Macrobius lib. 2. cap. 4. Saturn.*

3. *De Galba gibboso.* Augustus Galbæ, cujus informe gibbo erat corpus, agenti apud se causam, & frequenter dicenti, *Corrige in me si quid reprehendis*, respondit: Ego te *monere* quidem possum, *corrigere* non possum: ad gibbum alludens. *Macrobius.*

4. *De Adolescente moribus corruptissimis. Augustus Herennium* adolescentem moribus corruptissimis vitiatum, castris excedere jussit; cumque ille dimissus ignominiam reditus sui apud Augustum deploraret his verbis: Quo ore redibo ad meos? quid dicam parentibus me incusantibus? Dic (inquit Cæsar) me tibi displicuisse. Et sic jocose docuit, qua ratione reditus sui ignominiam diluere posset. *Suetonius in Augusto.*

5. *De adolescente, Augustum similitudine oris referente.* Quemadmodum Augustus gaudebat jocis liberalibus in alios ludere; ita in se jactos aut retortos interdum liberius, patientissime tulit. Adolescens quidam provincialis Romam venerat, oris similitudine tam mirifice referens Augustum, ut in se populi totius oculos converteret. *Cæsar* hoc audito, jussit ad se perduci; eumque contemplatus, hunc in modum percontatus est: Dic mihi, adolescens, fuit ne mater tua aliquando Romæ? negavit ille; ac sentiens jocum, retorsit adjiciens: Sed pater meus sæpe. Augustus ludens suspicionem intendebat ad matrem adolescentis, velut ab ipso stupratam. Adolescens protinus eam suspicionem retorsit in matrem Cæsaris, aut in sororem. Nam oris similitudo non magis arguebat illum esse Cæsaris filium, quam fratrem aut nepotem. *Suetonius.*

6. *De temeritate. Augustus Cæsar* eos qui levem ob causam periculis se exponerent, similes esse aiebat aureo hamo piscantibus: qui plus damni amisso semel hamo acciperent, quam multarum capturarum lucro posset reparari. *Fulgos. lib. 7. cap. 2.* Huc referri potest *elegans dictum Philonis.* Quæ absque ratione fiunt, inquit, omnia sunt turpia: Quæ vero cum ratione, decora. Item; Citra doctam contemplationem, nihil decore fieri potest. Scientia enim a bono consilio nascitur: At inconsulta temeritas malorum omnium scaturigo est. *Item; Meditatio* sera lucrum non habet, & in exitu rei inutilis est pœnitudo. *Ant. serm. de temerario consilio.*

7. *De Græculo. Græculus* quidam ita captare solitus est *Cæsarem Augustum*: Descendenti è palatio honorificum aliquod epigramma porrigebat. Id cum frustra sæpe fecisset, nec destitutum videret *Augustus*, epigramma bene Græcum sua manu descripsit, & Græculo ad se venienti obviam misit, veluti carmina carminibus pensaturus. Græcus acceptum legit, ac non solum voce, verum etiam nutu gestuque corporis laudavit carmen, miratusque est. Deinde cum accessisset ad sellam, qua *Cæsar* vehebatur, demissa in pauperem crumenam manu, pauculos denarios protulit, Cæsarique obtulit his verbis: Οὐ κατὰ τύχην τὴν σήν, Σεβαστέ. εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδουν. Id est, Non juxta fortunam tuam, *Auguste*; si plus haberem, plus darem. Secuto omnium risu, dispensatorem Cæsar vocavit, & sestertium centum millia Græculo numerari jussit. Bene cessit Græculo palam exprobrata Principi parsimonia. *Suetonius in ejus vita.*

8. *De Pacinnio Lauro.* Cum Romæ ab Augusto Imperatore *Pacinnius Laurus* munus peteret, diceretque, populari rumore sparsum, pecuniam haud parvam ipsi à Cæsare datam: Sed tu, inquit, Cæsar, noli credere. Lepido joco significans, se non daturum. Alter exspectabat, futurum ut Cæsar ipsius pudori succurreret, ne si compertum esset rumorem esse vanum, ipse ludibrio haberetur. Cæsar aliud indicavit remedium: Sineret homines loqui quæ vellent, modo ne ipsi, quod erat falsum, persuaderent. *Macrobius lib. 2. Saturn.*

9. *De sepulcro.* Olim magna erat sepulcrorum religio, eaque pars agri quæ sepulcro erat dicata, non proscindebatur aratro. *Vectius* itaque cum nihil hac religione deterritus patris monumentum exarasset, Augustus facete jocatus est: Hoc, inquiens, est vere patris monumentum colere. Rursus lusit ancipiti verbo. Gemina fuisset amphibologia, si pro monumento dixisset memoriam, quod ab-

ab illo dictum arbitror. Siquidem eorum memoria nobis sacrosancta dicitur, qua vita defunctos veneramur: & memorias, ad Græcorum imitationem, vocamus defunctorum monumenta. *Erasmus l. 4. Apophth. ex Suetonio Tranquillo.*

XVI. AVTHORITAS. I. *Augustus* in magna apud Romanos authoritate erat. Vnde PATRIS PATRIÆ *cognomen* universi repentino maximoque consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missa, dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens & laureata, mox in curia Senatus, neque decreto neque acclamatione, sed per *Valerium Messalam* id mandantibus cunctis: Quod *bonum* (inquit) faustumque sit tibi, domuique tuæ, Cæsar Auguste, (sic enim nos perpetuam felicitatem Reipubl. & læta huic precari existimamus) Senatus te consentiens, cum populo Romano, consalutat patriæ patrem. Cui lacrymans *respondit Augustus* his verbis: (ipsa enim, sicut Messalæ, posui) Compos factus votorum meorum, patres conscripti, quid habeo aliud DEOS immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat? *Suetonius in Augusto* §. 58.

2. *Augustus* indigne ferebat, aliquid de se componi nisi serio & à præstantissimis: admonebatque prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus mimorum aut histrionum obsolefieri: Hac quidem in parte Alexandrum Magnum referens. Decet enim ubique Principis authoritatem sartam tectam præstare. *Erasm. lib. 4. Apophth. ex Suet.*

3. Augustus, cum nobiles ac dignitate claros contra se tumultuantes vellet compescere, nec auscultarent illi, sed tumultuari pergerent: *Audite,* inquit, *juvenes, senem, quem juvenem senes audierunt.* Augustus enim adolescens ad Rempubl. admotus est, summaque fuit authoritate. Hac sola voce illos coërcuit, nec aliud supplicium ob concitatum tumultum exegit. *Plutarchus in Rom. Apophthegmatis.*

II. VITIA.

Vulgo Politici dicunt: Magna est mixtura virtutum & vitiorum in heroicis naturis. Idem quoque de Augusto Imperatore recte affirmatur.

I. Libido & lascivia.

Libidinosus fuit Augustus. Nam ita *Suetonius* de eo scribit §. 69. Adulteria eum exercuisse, ne amici quidem negant, excusantes sane, non libidine, sed ratione commissa, quo facilius consilia adversariorum per cujusque Mulieres exquireret. *Hæc ille.* Noverat namque, fœminas lene tormentum esse, & idem quod vinum posse. Verum falsus in opinione sua Augustus fuit. Semper enim observanda est Regula D. Pauli, *Rom. cap.* 3. *v.* 8. Non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona.

Alii Historici de eo scribunt, eum in libidinem fuisse projectissimum, adeo, ut si venustam fœminam conspiceret, eam absque mora ad se adduci imperaret, non habito respectu nobilitatis, pudicitiæ aut dignitatis alicujus. Hæc incontinentia libidinosa *Augusti* non latuit *Athenodorum*, qui ei familiarissimus erat. Cum enim aliquando illustrem quandam fœminam curru intecto, & suo sigillo clauso, ad se duci jussisset; hocque tam uxori, quam marito acerbissimum esset, eos Athenodorus, cum forte adesset, & querelas utriusque audiret, jussit esse bono animo, ipseque pro muliere, gladio secum assumto, clam currum ingressus (nullo enim vidente fœminæ currum inscendebant) & ita ad Augustum est adductus, quem uti consueverat, propria manu vela vehiculi retegenrem, repente gladio Athenodorus est adortus, his quidem verbis: DEINDE NON TIMES, NE ALIQVIS HOC PACTO TE TRVCIDET? Augustus licet inopinata re perterrefactus, tamen non solum hanc audaciam & libertatem monendi patienter tulit, sed magis de cætero continentior, gratias admonitori retulit.

II. Ingratitudo.

Augustus erga Ciceronem ingratus fuit.

Cum enim à morte C. Cæsaris Rempublicam perturbaret *Antonius*, *C. Octavium Cæsaris propinquum*, viginti annorum adolescentem, miris laudibus Senatui Cicero commendabat, & suadere cœpit, ut non habita illius ætatis ratione *crearetur Consul*, adductis ex veteri memoria multis exemplis, quamobrem id fieri posset: refutatis etiam iis, quæ metuenda videbantur, fidem suam obligare se profitebatur Senatui, semper illum tale fore civem, qualis tum esset, qualemque eum maxime velle & optare deberent. Sed post ab illo destitutus, in Antonii manus devenit, cujus jussu interficitur: & quidem ab eo ipso, quem patrocinio suo servarat in judicio.

III. Temeritas.

Temeritas non levis Augusti fuit, quod sepulcrum Alexandri M. Alexandriæ aperuit, corpus ejus videre voluit, viditque & contrectavit, ita ut ferant nasum illius ab eo paulum fractum esse. Sed cum Alexandrini imprimis cuperent ei corpora

Ptole-

Ptolemæorum ostendere, ea non adspexit; Cupivi enim, inquit, Regem, non mortuos videre.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. Mortis ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

Verba ΠΡΟΑΓΩΝΙΑ, *vel novissima.*

I. AD *Liviam uxorem.* Ei hisce verbis valedixit: Livia, nostri conjugii memor, vive & vale.

II. *Ad amicos.* Cum sub finem vitæ amicis convocatis exposuisset, quæ necessaria esse videbantur, tandem; Vobis, inquit, Vrbem, quam lateritiam accepi, marmoream relinquo. *Dion in Augusto* §. 20. Quæ sunt verba filiorum hujus seculi ingenium spirantia.

Postremo, quasi mercedem exactæ vitæ petiit ab iis, ut plauderent, quemadmodum ab histrionibus fieri solet; eoque pacto conditionem humanæ vitæ risit, inquiens: Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε. h. e. Date plausum, omnesque cum gaudio strepitate. *Dion ibid. Suetonius in Augusto*, §. 99.

Alii verba ejus novissima ita referunt: Nonne ego meam personam satis splendide egisse videor in hac mundi fabula? Annuentibus dixit: Valete ergo, & plaudite. Quo insinuare voluit, quod vita hominum in hac vita nihil aliud sit, quam Fabula. Sicut dicitur *Psalm.* 90. *vers.* 9. Consumimus annos nostros sicut fabulam. In quam sententiam pulchre ait Lipsius Cent. 7. Epist. 69. Vt in scena partes qui peregerit, personam vestemque ponit, & libens domum abit: Sic noster hic animus à temporario theatro in ætheream illam sedem.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Augustus A. M. 3985. A. C. 15. Nolæ in Campania ex alvi profluvio in osculis Liviæ, in eodem cubiculo, in quo pater ejus vitam cum morte commutaverat, placida morte, juxta votum suum, quo sæpe εὐθανασίαν optavit, obiit, cum vixisset annos 76, sicut templum Romæ de novo ædificatum 76 columnis exornavit.

De tempore, quamdiu Augustus imperarit, inter Scriptores non convenit. Nam quidam annos regiminis incipiunt ab interitu Iulii Cæsaris, à cujus morte usque ad obitum Augusti sunt anni 56. quidam eos incipiunt ab Antonii morte, quem vicit in pugna Actiaca, & faciunt annos 44. Hinc statuunt initium Monarchiæ quartæ.

Secundum supputationem posteriorem incidit annus nativitatis Christi in annum 28 vel 30 Augusti. Secundum priorem vero in annum 42 Augusti.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Sepultura ac funebris pompa mortem ejus subsecuta, hisce verbis à *Dione* §. 20. describitur.

Augusti Corpus primarii singularum civitatum Nola vicissim exportaverunt; cumque Roma non longe abesset, ipsum equites Romani de nocte in urbem intulerunt. Fuit postridie ejus diei Senatus, in quem cæteri venerunt equestri vestitu Magistratus Senatorio: nisi quod purpureas vestes non habebant. Tiberio, Drusoque filio ejus toga pulla erat, qualis solet in concionem gestari: Ab utroque thus est adhibitum in sacrificio. Tibicinem interesse noluerunt. Sedebat quisque fere in quibus locis antea consueverat. Consules sedebant in subsellis inferioribus; unus in iis quæ Prætorum, alter in iis quæ Tribunorum plebis sunt. Posthæc quidam Polybius Cæsarianus tabulas testamenti ejus recitavit, quod eas non deceret Senatorem legere: In eoque testamento Tiberius ex besse, Livia ex triente (ut nonnulli putant) hæredes scripti erant. Nam Augustus, ut eam augeret suis facultatibus, petiverat à Senatu, ut liceret sibi tantundem ei etiam contra leges relinquere. Ab his hæredibus scriptis multa prædia magnamque pecuniam plerisque hominibus propinquis suis & extraneis legavit, nec Senatoribus solum, sed etiam Equitibus Regibusque. Adhæc reliquit populo Romano aureorum millia quadraginta. Sed & militibus legata reliquit: Stipatoribus quidem suis viritim ad decem aureos: iis autem qui erant in præsidiis urbis collocati, singulis ejus summæ dimidium: Cæteræ multitudini urbanæ tres aureos viritim dari jussit.

ACTA

ACTA ECCLESIASTICA,

HOC EST,

Quæ gesta sunt, partim SVB Augusto, partim AB Augusto, præsertim in Iudæa.

SVB *Augusto Imperatore*, natus est IESVS CHRISTVS, DEI & Mariæ Filius, Salvator noster. Verum ut acta hæc Ecclesiastica eo melius intelligantur, dispescemus ea in 3 Periodos. 1. Continet ea, quæ contigerunt ante Christi Nativitatem. 2. Continet ea, quæ contigerunt circa Nativitatem Christi. 3. Quæ contigerunt post Christi nativitatem.

PERIODVS I.

Continet Acta, quæ contigerunt *ante Christi Nativitatem.*

I. *Antipater* Herodis M. Pater (qui à C. I. Cæs. Iudææ præfectus erat ut Tutor, anno M. 3925. ante C. N. 45.) veneno necatur per Pincernam, pecunia corruptum à Malicho. Quod indignum facinus Herodis animum ita perculit, ut Ierosolymam ingressus sit cum militibus, instante festo, & jejunante populo. Tandem arte Herodis per milites Cassii Malichus occisus est. *Iosephus.*

II. Anno M. 3930. Herodes & Phaselus fratres ab Antonio creantur TETRARCHÆ Iudææ. *Iosephus.* Ante C. N. anno 40.

III. A. M. 3932. ante C. N. 38. ANTIGONVS ASMONAEVS Aristobuli filius *Parthos* in Iudæam introducit, qui Hierosolymam spoliant, & Antigonum Regem faciunt, & Pontificem Maximum creant. Regnavit annos 3, & menses 3. *Antigonus* vero, ne Hircanus ad Pontificatum spem recipiendi haberet, aures & nares ei præcidit. PHASELVS vero frater Herodis cum sentiret, se supplicio destinatum, & catenis vinctus esset, caput parieti allisit, & exspiravit. *Iosephus.*

HERODES *Magnus* Antipatri filius, Idumæus, qui alias *Ascalonita* dictus, Antigono hoste judicato, à Triumviris S. P. Q. R. Romæ Rex Iudæorum creatur & coronatur. Primo regni die *Herodes* medius inter Augustum & Antonium è Capitolio descendens, apud Antonium convivatur. Regnavit annos 40. *Iosephus lib.* 14. *Antiqu. Iudaic. cap.* 26, 27.

IV. A. M. 3933. ante C. N. 37. Herodes Galilæam recuperat; & hinc numerandi sunt anni Herodis. Quia & in fine superioris anni media hyeme coronatus est, & hoc anno primum Iudæam Regio titulo ingressus est.

V. A. M. 3935. ante C. N. 35. *Ierusalem* tertio mense, ipsa die jejuniorum, à Romanis C. Socio Procons. & Herode Rege Ducibus, vi expugnata est. Qua die olim etiam à *Pompeio* M. capta fuerat.

ANTIGONVS REX captus, mandante Antonio Antiochiæ securi percutitur: Quod Iudæi alias non viderentur toleraturi peregrinum Regem. Vltimus hic fuit ex Asmonæis Regibus. Atque ita Principatus Asmonæorum desiit, post encænia Maccabæi annis 128. *Iosephus.*

Herodes alienigena, Iudæis subactis, & Ierosolyma metropoli capta, sceptrum à Iuda ablatum rapit, & regnat annis 37.

Ananelus etiam alienigena, ab Herode Babylone evocatus, Pontifex summus Iudæorum creatur.

Atque ita sceptrum à Iuda ablatum est: quod Iacobus Patriarcha moriturus prædixerat, ante 1680 annos. *Genes.* 49.

VI. A. M. 3956. ARISTOBVLVS Alexandri Pontificis à Pompeio Antiochiæ securi percussi filius, frater Mariamnes conjugis Herodis, intercessione Matris Alexandræ, remoto Ananelo, summus Pontifex Iudæorum ab Herode constituitur, etsi esset adolescens annorum 17. Verum cum is populo acceptissimus esset, cœpit Herodes ab eo sibi metuere. Ideoque eum evocavit Hierichuntem ad convivium & ad lusus, ut animi causa in piscinis nataret, & ita per eos, qui subornati fuerant, in aqua suffocatur. Præfuit Pontificatui anno 1. *Iosephus lib.* 15. *cap.* 3.

VII. A. M. 3942. HIRCANVS summus Sacerdos ab Herode interficitur, quod suasu filiæ Alexandræ, inquietissimæ mulieris, ad Arabes fugere conaretur. Anno ætatis 80. Anno 44, postquam, mortuo parente, Pontifex factus esset. *Iosephus.*

HERODES Augustum venientem in Syriam magnifico apparatu excipit, eumque officiose prosequitur. Herodi Augustus Regnum confirmat, adjectis ejus ditioni multis oppidis, & regni parte, quæ Cleopatræ fuerat. *Iosephus.* Hinc ad excidium Ierosolymitanum numerantur anni 100.

VIII. A. M.

VIII. A. M. 3943. ante C. N. 27. victo Antonio in Ægypto, & à se ipso interfecto, Templum IANI clausum est, ab urbe condita tertium, ab Augusto primum. *Goltz.*

Herodes Mariamnem, conjugem suam, nuptiis 8 anno interficit.

IX. A.M. 3944. ante Christum N. 26. Herodes IESUM Phabetis filium ex alienigenis II. summum Pontificem Iudæorum in locum Ananeli constituit. *Iosephus.*

X. A.M. 3947. ante C.N. 23. TEMPLUM IANI, cum nullibi amplius bella restarent, quartum clausum est ab V.C. secundum autem ab Augusto. *Dion. Golzius.*

XI. A.M. 3948. ante C.N. 22. Herodes Iesum Phabetis filium summum Pontificem ab officio removet, inque locum ejus SIMONEM Boethi Alexandri filium III. Iudæorum ex alienigenis summum Pontificem substituit: ejusque filiam in locum Mariamnes conjugem ducit, cumque ea nuptias celebrat. *Iosephus lib.* 15. *cap.* 12.

XII. A. M. 3952. ante C.N. 18. Augustus Imperator in Syria agens, Herodem magnis honoribus denuo afficit, ejusque regnum adjecta nova ditione ampliat. *Iosephus.* Hoc anno mense 9. Templi II. annus 500 completur.

XIII. A. M. 3953. ante C. N. 17. ab Herode Templum Ierosolymitanum, ante 500 annos à Zorobabele Duce post egressum ex captivitate Babylonica exstructum, splendide renovatum est. Ipse namque ruinosas templi partes renovare aggressus est, & additis porticibus similibusque ædificiis templum exornavit, regni sui anno 18, ante C.N. 17. *Iosephus.*

XIV. A.M. 3955. ante C.N. 15. B. Virgo MARIA, ex tribu Iuda oriunda, D.N.I. Christi Filii Dei Mater, vel concepta vel nata creditur, patre Ioakimo, (qui alias Eli vel Eliakim dicitur.) *Luc.* 3, 23. & Matre Anna. *Nicephorus. Onuphrius.*

XV. A. M. 3962. ante C.N. 8. Dedicatum est Templum ab Herode renovatum, consumtis in ejus instauratione annis 8. *Iosephus.* Et hic incipit *Hebdomas Danielis* LXV, h. c. 449. annus hebdomadum.

XVI. A. M. 3968. ante C.N. 2. Cajus Cæsar Augusti ex sorore nepos Iudæam prætervectus Ierosolymis Deo Iudæorum sacrificia offerre noluit. Quo nomine ab Augusto laudatus est, quasi peregrinarum religionum contemtor. *Suetonius.*

XVII. A.M. 3969. ante C.N. 1, Angelus Gabriel à Deo missus ad ZACHARIAM Sacerdotem, vicem suam in Templo Ierosolymitano obeuntem, & odores incendentem, eique Ioh. B. nativitatem ex Elisabetha sterili annunciat. *Luc.* 1.

IOHANNES BAPT. conceptus est 24 Septemb. (ut credit Ecclesia) mense sexto, antequam MARIA Virgo Iosepho desponsatur.

XVIII. Anno M. 3970. ante C.N. 1. mense sexto à conceptione Iohannis B. *Angelus Gabriel* tanquam Legatus cœlestis mittitur ad M. Virginem, quæ tunc erat in oppido Nazareth, & annunciat ei *conceptionem Messiæ*; eique injungit, ut puerulo nato nomen IESU imponat. *Luc.* 1. *v.* 31. Statim legatione hac obita (finita IESUS G. Dominus N. in utero B. M. Virginis, S. S. obumbrante, & operante, admirandamque illam conceptionem perficiente, conceptus est 25. Martii. *Luc.* 1. *v.* 35.

2. MARIA nuncio Angelico excitata, paulo post magna cum festinatione in montana abit, ad cognatam suam Elisabetham, Matrem Io. B. de divino & admirando hoc opere eam edoctura. Cumque Elisabeth audiret salutationem Mariæ, exiliit fœtus in utero ejus, & Ioh. Baptista (ut Augustinus ait) Christum motu salutavit, quem voce non potuit. Maria repleta Spiritu sancto, canit in domo Zachariæ sanctissimum illud Canticum suum: MAGNIFICAT ANIMA MEA DOMINUM. *Luc.* 1. *v.* 57. Ejus rei typum elegantissimum vide *Exod.* 15. ubi *Maria*, sive *Miriam*, *soror Mosis*, *primum Canticum Veteris Testamenti*, inchoat in choro fœminarum psallentium, & Deo gratias agentium pro liberatione ex Ægypto.

3. IOHANNES BAPTISTA *nascitur* ex Matre sterili & effœta Elisabeth. *Luca* 1. *v.* 63, 64. Ecclesia festum natalis Baptistæ celebrat die 24 Iunii, circa Solstitium æstivum.

4. *Zachariæ muto redditur sermo*, cum in tabella exprimeret scripto nomen Iohannis filii sui. Hic sanctus Senex, canit Canticum in Novo Testamento secundum: *Benedictus Dominus Deus Israel.* Luc. 1. *v.* 68.

5. *Iosephus* Mariæ Maritus monetur divinitus, ne Mariam gravidam repudiet. *Matth.* 1. *v.* 20.

6. Κυρήνιος, CYRENIUS (uti *Lucas eum vocat c.* 2. *v.* 2. (*Iosephus* & *Tacitus* eum vocant P. Sulpitium Quirinum) Rector cum Proconsulari potestate ab Augusto constitutus, censum in Iudæa primum agebat (Lucas Euangelista vocat ἀπογραφὴν πρώτην descriptionem primam. *c.* 2. *v.* 2.) cum Iesus Christus Dei Filius, ex Maria Virgine in Bethlehem Iuda verus homo natus est 25 Decemb, Hoc anno autem mense Septembri impletus annus 41 Imperii Augusti, & inchoatus 42. *Golzius.*

7. Augustus Romæ Templum Marti ultori dedicavit ludis magnificentissimis. *Velleius Paterc.*

h. e. gratias egit Marti, pro tot victoriis, eumque invocavit, ut deinceps quoque filiis suis felicem daret successum.

8. *Oracula* omnia paulo ante Christi nativitatem desiisse, Cicero atque alii observarunt. Et memorabile est *Delphici Dæmonis* ad Augustum, facto semel ac iterum ex hecatombe sacrificio, de successore in imperio quærentem, responsum verbis Græcis hoc sensu:

Me puer Ebræus, divos Deus ipse gubernans,
Cedere sede jubet, tristemque redire sub Orcum:
Aris ergo dehinc tacitus discedito nostris.

Edito eo oraculo miratus *Augustus*, postquam in urbem rediisset, aram maximam in Capitolio exstruxisse traditur cum hac inscriptione, ARA PRIMOGENITI DEI. *Golzius.* Vide *Niceph. lib.* 1. *c.* 17. *Ab hoc anno* Augustus omnibus suis Consulatibus finem imposuit, & ab illo honore deinceps abstinuit, nec *Dominum* se appellari permisit. *Orosius.*

9. *Moneta argentea.* Cudi etiam curavit *monetam* argenteam, quæ ab uno latere caput Augusti laureatum exhibet, cum inscriptione, AVGVSTVS DIVI F. Ab adverso, Imperatorem subsellio insidentem, cui alia figura porrigit infantem fasciis involutum. *Adolph. Occo in Numismat. p.* 41.

PERIODVS II.

DE CHRISTI NATIVITATE.

IESVS CHRISTVS, æternus Dei Filius à Deo Patre ab æterno genitus VERVS DEVS, ex Maria Virgine in Bethlehem Iuda VERVS HOMO natus est A.M. 3970. Hunc Christi natalem Ecclesia 25 Decemb. circa solstitium hyemale celebrat.

Historia Nativitatis Christi descripta est à *Luca cap.* 2. Circa quam Historiam duo sunt notanda. 1. *Nativitatis Christi descriptio.* 2. *Nativitatis Christi patefactio.*

I. DE NATIVITATIS CHRISTI DESCRIPTIONE.

Descriptio Nativitatis Christi quadruplex est:

1. *Caput* erat *aureum*.
2. *Pectus* & duo *brachia argentea*.
3. *Venter* & *Fœmora ærea*.
4. *Tibiæ ferreæ*, & *Pedes* { ex *parte ferrei.* / ex *parte lutei.* }

} Notatur Monarchia {
1. Quæ fuit *Babyloniorum* & *Assyriorum.*
2. Quæ fuit *Medorum* & *Persarum.*
3. Quæ fuit *Græcorum.*
4. Quæ *Romanorum.*

Addit *Daniel v.* 34. & 35. quod tempore istorum Regnorum, h. e. tempore quartæ Monarchiæ, LAPIS à monte sine manibus sit abscindendus, qui PEDES statuæ (vel Colossi) percussurus sit. 1. *Per lapidem* intelligit Christum. *Psal.* 118.

1. Χρονολογική. 2. Τοπογραφική. 3. Γενεαλογική. 4. Γενεθλιακή.

I. Χρονολογία, sive Tempus Adventus Messiæ describitur.

A *Luca c.* 2. *v.* 1. mentione AVGVSTI Imperatoris, qui A. M. 3970. Anno ante Christum 1. per Κυρήνιον, *Cyrenium*, (quem Tacitus *P. Sulpitium Quirinum* vocat) censum primum in Iudæa instituit. *Luc.* 2. *v.* 2.

A *Matthæo c.* 2. *v.* 1. fit mentio HERODIS Regis; qui A. M. 3935. ante C.N. 36. Antigonum ultimum ex Asmonæis Regibus interfecit: & urbem Ierosolymam expugnavit, atque sceptrum à Iuda abstulit, & 37 annos regnavit. Anno quoque Regni penultimo Sanhedrin, h. e. Consistorium, quod ex 72 Iudicibus constabat, interfecit.

Hi *Euangelistæ* digitum intendunt ad duo V. T. Vaticinia.

PRIMVM erat *Iacobi Patriarchæ*, cujus fit mentio *Genes.* 49. *v.* 10. Non auferetur Sceptrum de Iuda, neque (Mechokek) Legislator de pedibus ejus, donec veniat Siloh.

In hoc vaticinio duo continentur.

1. *Gemina dignitas, ejusque ratio.*

1. *Dignitas Regia*, quæ notatur voce שבט SCEPTRI.

2. *Dignitas judicialis*, quæ notatur voce מחקק LEGISLATORIS: per quem significatur *Consistorium* Ecclesiasticum, penes quod erat potestas, 1. Leges ferendi. 2. Iudicandi, vel sententias ferendi. 3. Sententias latas exsequendi.

II. *Geminæ dignitatis duratio.* Vtraque potestas durare debebat usque ad Adventum Siloh. h. e. *Messiæ.*

SECVNDVM erat *Vaticinium Danielis Prophetæ*, qui *c.* 2. *v.* 32, 33. describit visionem Nabuchdonosoris Regis, qui in somnio vidit *ingentem Colossum*, cujus

2. Vaticinatur de eo, quod *sine manibus à monte sit abscindendus*, h.e. quod sine opera virili, è populo Iudaico sit oriundus, & ex Maria matre ἀνάνδρῳ θένῳ nasciturus.

3. Vaticinatur, quod PEDES statuæ sit percussurus.

surus. Non dicit, quod percussurus sit statuæ CAPVT, vel PECTVS, vel VENTREM; sed PEDES. Quo ipso insinuat, quod nasciturus sit Messias tempore Monarchiæ, non primæ, neque secundæ, neque tertiæ, sed quartæ, h.e. Romanæ, h. e. tempore Augusti Imp. Sicut diserte Lucas ait, & supra in Prolegomenis demonstravimus.

Complementum horum vaticiniorum ostenditur.

1. A *Luca c.* 2. qui mentionem facit AVGVSTI Imperatoris Ethnici, qui per Cyrenium Syriæ Præsidem, primum in Iudæa censum instituit. Qui census, vel exactio, manifestissimum servitutis Iudaicæ signum fuit. Sicut *Iosephus Historicus Iudaicus* scribit.

2. A *Matthæo*, qui *c.* 2. mentionem facit HERODIS, Iudæorum Regis. Hic erat alienigena, nempe Idumæus, & ab Antonio Duumviro Rex Iudææ constitutus, & ab Augusto Monarcha, sive Imperatore, in regno confirmatus erat: Qui *Synedrium* eo ipso anno quo Christus natus est, è medio sustulit; uti Philo Iudæus scribit.

I. VSVS ELENCTICVS, *contra Iudæos.*

Hinc patet, quod promissus Mundi Messias dudum venerit, neque alius expectandus sit, sicut Iudæi contendunt: & quod IESVS CHRISTVS Nazarenus sit verus ille Iudæis promissus Messias.

Syllogismus.

Messias venire, h.e. in mundum nasci debuit, ablato sceptro à Iuda,
Atqui Iesus Christus venit, h.e. in mundum natus est, ablato sceptro à Iuda.
Ergo IESVS C. *est verus Mundi Messias.*

Propositio est ἀξιόπιστος. *Assumtio* probatur ex dictis. Quia Christus natus est tempore
1. Augusti Cæsaris. *Luc.* 2. *v.* 1.
2. Herodis alienigenæ Regis. *Matth.* 2. *v.* 1.
Quo tempore sceptrum à Iuda ablatum erat.

II. VSVS DIDACTICVS.

Christus convenienter sub Augusto Imp. natus est: Si consideremus Augusti

1. APPELLATIONEM. Augustus dicitur ab augendo. **Ein Mehrer des Reichs.** Quia Imperium Romanum valde auxit & amplificavit; uti ex Historia ejus constat. Ita quoque Christus vere est *Augustus*. Quia ipse est vir *Zemach*, h, e. *Germen*, sub quo omnia debebant crescere. *Zach.* 6. *v.* 12. h. e. sub quo Regnum ejus spirituale, h. e. Ecclesia, incrementa sumere debebat. Cum quo consentit *Isaias*, qui *c.* 9. *v.* 7. de ipso vaticinatur: להרבה המשרה MVLTIPLICABITVR Imperium ejus. Quod factum est per vocationem gentium ad Regnum Christi. Nam ante Christi adventum ordinaria Regni Christi vel Ecclesiæ sedes erat in Iudæa: At post Christi adventum sedes ejus est in universo orbe. Vide *Psal.* 76. *v.* 1, 2. *Psal.* 72. *v.* 8, 9, 10. *Psal.* 147. *v.* 19, 20. *Psal.* 19. *v.* 3, 4. *Rom.* 10. *v.* 18. *Ioh.* 10. *v.* 16.

II. DOMINATIONEM. Quæ ratione

1. *Quantitatis* erat Oecumenica. Quia ille mandatum promulgavit, ut πᾶσα ἡ οἰκουμένη, h. e. totus orbis, censeretur. Quæ tamen verba synecdochice sunt intelligenda, videlicet de provinciis Romano Imperio subjectis. Nam nullus Monarcha terrenus absolute œcumenicus Mundi Dominus fuit. Quia omnes Monarchiæ fatales terminos suos habuerunt. *Vide Colleg. meum I. Antiph. p.* 27. At Christus est absolute œcumenicus Rex & Mundi Dominus. *Psal.* 72. *v.* 8. *Zach.* 9. *v.* 10. Vnde dicitur Rex Regum & Dominus Dominantium. *Apoc.* 19.

2. *Qualitatis.* Dominatio Augusti fuit pacifica. Quia tempore imperii ejus Templum IANI bis fuit clausum, quod tempore belli semper erat apertum. At Christus verus Augustus vere est Scharsalom *Princeps pacis*, Iesai. 9. *v.* 7. Quia pacem ille acquisivit nobis. 1. Supra nos, cum Deo. 2. Infra nos, adversus Diabolos. 3. Intra nos, in conscientia nostra. 4. Circa nos, adversus Mundum omnesque mundi persecutiones.

3. *Durationis.* Augusti Imperium diu mansit. Quia 56 annos regnavit: quod de nullo Imperatorum Romanorum dici potest. At Christi Regnum diu durabit. Quia in æternum permanebit, & finem non habebit. *Luc.* 1. *v.* 33.

II. ΤΟΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

LOCVS NATIVITATIS CHRISTI *est triplex.*

I. LOCVS GENERALIS est Iudæa, sive Terra Iuda. *Michea* 5. *v* 2. *Matth.* 2. *v.* 1. *Luc.* 2. *v.* 4. Quæ ideo speciali appellatione vocatur Terra Immanuëlis. *Iesai.* 8. *v.* 8. Et Christus vocatur Rex Iudæorum. Quem titulum Pilatus in cruce Christi posuit. *Iohan.* 19. *v.* 19.

II. LOCVS SPECIALIS fuit *Bethlehem.* Bethlehem autem fuit duplex.

1. In *tribu Zabulon. Iosua* 19. Hæc non intelligenda est hoc loco.

2. *In tribu Iuda.* Hæc fuit *Patria Messiæ*, & hoc loco intelligitur. Alias dicitur,

1. *Bethlehem Ephrata.* Mich. 5. verſ. 1. Matth. 2. v. 6. Item Gen. 35. v. 19. Vbi legitur, quod Rachel, uxor Iacobi Patriarchæ, ibi ſit mortua & ſepulta. Ephrata dicitur ab inſigni fertilitate, quod regio circa Bethlehem fuerit valde fructifera. Vide *Num.* 13. *v.* 24. de botro ingenti, quem duo viri in pertica portarunt. Et ſic dicitur διακριτικῶς, ad differentiam alterius Bethlehem, quæ ſita fuit in tribu Zabulon.

II. *Bethlehem Iuda.* Matth. 2. v. 1. Item Bethlehem terra Iuda. Matth. 2. v. 6.

III. *Civitas David.* Luc. 2. v. 4. Quia David Chriſti typus ibi natus & educatus fuit. Vnde etiam Bethlehemita appellatur. 1. Sam. c. 16. c. 17. v. 2. 2. Sam. 5. v. 7.

VSVS DIDACTICVS.

Quæſtio I.

Qua occaſione Chriſtus natus ſit in Bethlehem?

Reſp. Factum hoc eſt admiranda Dei providentia. Idque reſpectu

1. *Imperatoris Auguſti*, qui nihil tale cogitans nativitatem Chriſti exactione ſua promovit, eique cunas in Bethlehem paravit.

2. Reſpectu *Ioſephi & Mariæ*, qui obedientiam edicto ſummi ſui Magiſtratus præſtantes, Bethlehemum venerunt, cum tempus pariendi Mariæ inſtaret, quod etiam præter ipſorum mentem & intentionem factum eſt.

3. Reſpectu *Chriſti*, qui Nazarethæ conceptus, Bethlehemi juxta Dei ordinationem naſci debuit. Ideoque à Maria Matre illuc deportatus fuit, ut in plenitudine temporis, Bethlehemi, Deo ſic diſponente, naſceretur.

Quæſtio II.

Quare Chriſtus in Bethlehem naſci debuit?

Reſp. Factum hoc eſt:

1. Propter expreſſum Micheæ Prophetæ vaticinium. *Mich.* 5. *v.* 2.

II. Propter triplex myſterium.

1. Propter *typicum geminum*, quoniam in Bethlehem natus erat
   - 1. *Benjamin.* Geneſ. 35. v. 16, 17, 18, 19.
   - 2. *David* Rex. 1. Sam. 16. v. 1, 2.

   Qui typi Chriſti erant.

2. Propter *Chriſti officium.* Nam Bethlehem idem ſignificat atque domum panis, à בית domus, & לחם panis. Quo ipſo notatur Chriſti officium, quod ipſe ſit verus vitæ panis. *Ioh.* 6. Idque

I. Propter alimentationem.

II. Propter efficaciæ & virtutis omnigenæ plenitudinem.

III. Propter quotidianam fruitionem.

3. Propter *Chriſti Regnum*, quod nativitate Chriſti in Bethlehem præfiguratum fuit. Nam Bethlehem eſt typus elegans Regni Chriſti, idque

I. Quoad Nativitatem.

II. Quoad fertilitatem, omniumque bonorum ubertatem.

VSVS CONTRA IVDÆOS ELENCTICVS.

Meſſias naſci debuit in Bethlehem, civitate Iudææ. *Mich.* 5. *v.* 2.

At Chriſtus noſter ante 1648. annos in Bethlehem civitate Iudææ natus eſt. *Matth.* 2. *v.* 4, 5, 6.

Ergo Chriſtus noſter eſt verus Meſſias, Patribus in V. T. promiſſus, & nobis in N. T. miſſus.

III. LOCVS SINGVLARIS eſt *Stabulum*, inque eo vile præſepium. Quod Chriſtus in ſtabulo natus eſt, eo ipſo inſinuatur

1. *Noſtra miſeria*, quod videlicet nos propter peccata Protoplaſtorum è Paradiſo ejecti, in locum ſimus jumentorum rejecti, iiſque aſſimilati. *Pſal.* 49. *v.* 21.

2. Chriſti naſcentis gratia, quod videlicet pro nobis ſervi formam aſſumere, noſtrique cauſa in ſtabulo naſci dignatus ſit, ut ad curiam cœleſtem, è qua extruſi propter peccata eramus, nativitate ſua nos reduceret.

III. Γενεαλογία, h. e. *ex quibus* MAIORIBVS, FAMILIA & DOMO CHRISTVS NATVS SIT.

DEVS ab origine Mundi ortum Meſſiæ diſtinctis vicibus, atque gradibus (πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, *Hebr.* 1. *v.* 1.) revelavit, ſed ſemper clarius atque clarius.

1. *Semen mulieris* promiſit, contriturum caput Serpentis. *Geneſ.* 3. Quæ promiſſio quoad ſonum verborum eſt generaliſſima, ad totum genus humanum ſeſe extendens.

2. *Semen Abrahæ* promiſit, idque tribus vicibus. *Gen.* 12. *v.* 3. *Gen.* 18. *v.* 18. *Gen.* 22. *v.* 18. A. M. 2024.

3. *Semen Iſaaco* promiſit, ſemel. *Gen.* 26. *v.* 4. A. M. 2129.

4. *Semen Iacobo P.* promiſit, idque etiam ſemel. *Gen.* 28. *v.* 14. A. M. 2185.

5. Promiſſionem hanc de Meſſia ad *Tribum Iudæ* alligavit. *Gen.* 49. *v.* 10. A. M. 2225.

6. Eam ad certam *Familiam* atque *Domum*, nempe

nempe Davidis, restrinxit. 2. *Sam.* 7. *v.* 12. A. M. 2902.

7. Mater Messiæ in specie manifestatur, quod debeat esse העלמה haAlma, VIRGO *Iesai.* 7. circa A.M. 3180.

8. Mater messiæ proprio nomine vocatur MARIA: additur, quod sit Virgo viro, h. e. Iosepho desponsata. *Matth.* 1. *v.* 18. *Luc.* 1.

IV. GENESIS SIVE NATIVITAS CHRISTI.

Nativitas Christi consideratur quadrupliciter.

1. ORIGINALITER, h.e. EX QVIBVS PARENTIBVS Christus secundum humanitatem sit natus. Ad quam Quæstionem respondemus: Quod Christus secundum humanitatem sit ἀπάτωρ, h. e. sine Patre; sicut secundum deitatem est ἀμήτωρ, h. e. sine Matre: uti dicitur *Heb.* 7. *v.* 3. MATER autem Christi secundum humanitatem est Maria Virgo ἀειπαρθένος. *Iesai.* 7. *vers.* 14. *Matth.* 1. *v.* 22, 23.

2. MATERIALITER, h. e. QVIS sit natus? Resp. FILIVS DEI. *Gal.* 4. *v.* 4. *Luc.* 2. *v.* 11. Angelus ad Pastores inquit: Natus est vobis hodie SALVATOR, qui est CRISTVS DOMINVS in Civitate David.

3. FORMALITER, hoc est, Quomodo Christus sit natus? Resp. De hac Quæstione duplex Theologorum orthodoxorum occurrit sententia, nempe communis & specialis.

1. Sententia *communis* est, quod Nativitas Christi non fuerit naturalis, sed supernaturalis & miraculosa, ita ut Christus non ex aperto sed clauso utero sit in lucem editus.

II. Sententia *specialis* est clarissimi Domini D. *Chemnitii in Harm. lib.* 1. *p.* 181. & aliorum Theologorum *August. Confess.* qui statuunt, Nativitatem Christi non fuisse supernaturalem, sed naturalem. Quia *Lucas* simpliciter utatur vulgaribus & usitatis vocabulis, *c.* 2. *v.* 6, 7. [*Impleti sunt dies, ut Maria pareret*, & *peperit* FILIVM *suum primogenitum.*] Et videtur hoc ideo fecisse, ut ostenderet, non quærenda esse præter Scripturæ testimonia extraordinaria miracula in nativitate Christi: sed quæ naturali ratione post conceptum fœtum in utero materno sequi, quæ in partu fieri, & partum comitati solent, cogitanda esse etiam de hac nativitate, sicut & *Hieronymus* contra Helvidium sentit, & ante ipsum scripsit *Tertull.* de carne Christi.

Similiter & Spiritus Sanctus in V. T. usurpat voces atque Phrases de communi & naturali partu loquentes, quæ etiam ad Christum in N. T. accommodantur.

Exod. 13. *v.* 2. Sanctifica mihi omne Primogenitum, QVOD APERIT VVLVAM in filiis Israel. *Num.* 8. *v.* 16. Primogenita QVÆ APERIVNT VVLVAM in Israel. Hoc vaticinium ad Christum in N. T. accommodatur, cum in Festo Purificationis Domino in templo Ierosolymitano præsentaretur. *Luc.* 2. *v.* 22, 23. Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum Legem Mosis, tulerunt eum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in Lege Domini: Quia OMNE Masculinum διανοῖγον, ADAPERIENS VVLVAM, sanctum Domino vocabitur.

Et in hac sententia est ipse *Lutherus*, qui in Postilla Ecclesiast. super Euangelium de *Circumcis. Christi p.* 115. ita scribit: Also hat er ihres weiblichen Leibes und Fleisches gebraucht zur natürlichen Geburt / aber nicht zur natürlichen Empfangnüs.

4. FINALITER. Finis Nativitatis Christi est, ut nos ipsius Nativitate renasceretur. h. e. Ideo Filius Dei factus est Filius Hominis, ut nos in ipso fieremus filii Dei.

PERIODVS III.

Continet τὰ παρεπόμενα NATIVITATIS CHRISTI, h. e. Acta quæ post Christi Nativitatem contigerunt.

NATIVITAS Christi multis miraculis est commendata, quod sit ipsius FILII Dei nativitas. Nam patefacta est

1 Per ANGELOS { Per unum. cujus / Per omnes. quorum } describitur { concio *Luc.* 2. *à v.* 8. *usque ad* 13. / cantio *Luc.* 2. *v.* 13, 14.

2. Per HOMINES,

1. Iudæos { 1. Per Pastores Bethlehemiticos. *Luc.* 2. *v.* 15. / 2. Per Simeonem & Hannam. *Luc.* 2. *v.* 25, 36.

II. Magos Orientales. *Matth.* 2. *v.* 1.

3. Per *Stellam novam & miraculosam*, quæ Magis in oriente apparuit, & ad incunabula Christi deduxit. *Matth.* 2. *v.* 2. Sicut enim Deus posteros Semi per columnam ignis deduxit in regionem

nem gentilium, videl. in terram Canaan. *Exodi* 13. *v.* 21. Ita in principio N. Testamenti posteros Iapheti, gentilium primitias, Magos scil., per stellam deduxit in regionem Israelitarum.

Huc pertinet memorabile *Noa* de gentium vocatione vaticinium, quod exstat *Gen.* 9. *v.* 27. Verba hæc sunt: *Persuadeat Deus Iapheto, & habitet in tabernaculis Sem.* Hisce verbis vaticinatur Noah, quod *Ecclesia* non solum ex *Semitis*, (h. e. Iudæis) sed etiam ex *Iaphitis* (h. e. Gentibus) sit colligenda. Quia *Iaphita* (h. est Gentes) ad gremium Ecclesiæ constantis ex *Semitis* (h. e. Iudæis) aggregandæ erant. Nam *Semus*, h. est *posteri Sem*, qui erant Israelitæ sive Iudæi, erant *naturales rami. Rom.* 11. *v.* 18. Quia salus est ex Iudæis. *Ioh.* 4. *v.* 22. *Iaphet* vero, h. e. *posteri Iaphet*, qui erant Gentes, erant *rami insiticii. Rom.* 11. *v.* 18. Quare quando Noha dicit: *Iaphetum habitaturum in tabernaculis Sem*, tum de *Gentium vocatione* loquitur, quod videlicet Iaphitæ, h. e. Gentes, Euangelium Christi sint audituæ, & agnituræ Christum Salvatorem, qui è *Sem* nasciturus erat. Impletum est hoc Nohæ de vocatione Gentium ad Christi regnum vaticinium, ejusque factum est initium in feria Epiphaniorum, in qua Magi novæ stellæ ductu ad præsepe Christi venerunt.

IV. Post nativitatem Christi Oracula Gentium in toto orbe terrarum defecerunt & conticuerunt: idque juxta clarissima Prophetarum vaticinia, quæ exstant *Zach.* 13. *v.* 2. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, dispergam nomina Idolorum de terra, & non memorabuntur ultra, & Pseudoprophetas & Spiritum immundum auferam de terra. *Psal.* 97. *v.* 7. Confundantur omnes, qui colunt sculptilia, & qui gloriantur in Elilim: adorate eum omnes Angeli ejus; audivit & lætata est Zion.

Hæc autem Prophetarum vaticinia, nato Christo, impleta sunt: Idololatria gentium abolita est, & oracula in toto terrarum orbe defecerunt; cultores idolorum confusi sunt, & Satanæ regnum destructum est. Patet hoc ipsum ex historiis: Nam scribit *Orosius*, Romanos, cum quæsivissent ex oraculo, quamdiu templum pacis esset duraturum, hoc responsi tulisse; *V, que dum Virgo pareret*: Et *Romulum*, cum statuam suam erigeret; dixisse, illam staturam esse, donec *Virgo pareret*: quasi dicat, usque in æternum: Illud enim numquam futurum putabant. At in ea nocte, qua Christus natus est, Templum illud pacis Idololatricum corruit in urbe Roma, & inter rudera inventi sunt hi versus;

Virginitas, partus, discordes tempore longo,
Virginis in gremio fœdera pacis habent.

Vide plura in *Præcognitis hujus Monarch.* in ex*plicatione vaticinii primi Danielis.*

CHRONOLOGIA N. T.

Æra annorum in N. T. secundum supputationem Ecclesiæ à circumcisione Christi exordium sumit.

Annus à *Christo nato* primus.

I. *Circumcisio Christi.* Christus 8. die post nativitatem circumcisus est, Calend. Ianuarii. *Luc.* 2.

II. *Magorum adventus ex Oriente.* Magi ex Oriente venientes Christum natum adorant, & muneribus oblatis, nempe auro, thure & myrrha, honorant. *Matth.* 2.

III. *Festum purificationis.* Maria, elapso puerperii tempore, à circumcisione Christi die 33, (à nativitate 40.) die 2 Februarii in templo Hierosolymitano filiolum suum sistit Domino. *Simeon* grandævus vir sanctus lætissimo amplexu excipit Christum infantem, eumque intuens oculis, divino lumine ac numine plenus, de ipsius beneficiis vaticinatur. Idem facit *Hanna* Prophetissa. *Luc.* 2. Festum hoc celebratur in Ecclesia 2. Februarii.

IV. *Fuga Christi in Ægyptum.* Ioseph Christi nutritius ac tutor, monitus ab Angelo in somnis, cum infante Christo, & Matre ejus, secedit in Ægyptum, ut infantem gladio Herodis præsentique neci subtrahat, *Matth.* 2. Alii ad sequentem annum referunt. *Exultavit* in Ægypto, ut veteres senserunt, circiter quinquennium.

V. *Infanticidium Herodis.* Herodes *Ascalonita*, alias Herodes *Magnus* dictus, inaudito crudelitatis exemplo, trucidari jussit infantes Bethlemiticos, & unum infantem Christum quærens in multos rabiosissime sæviit. Nam *Matth.* 2. *vers.* 16. legitur: INTERFECIT OMNES PVEROS, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus Bethlemiticis, quotquot essent *bimuli & minores*, juxta tempus quod exactè cognoverat ex Magis. Quidam exprimunt numerum interfectorum; occisos enim aiunt 144000. ex *Apocal.* 14. *v.* 3.

VI. *Herodes in morbum gravissimum incidit.* Rumor autem increbrescit, morbum Herodis esse lethalem, ideo duo Professores adhortantur suos discipulos, ne sinant templum profanari imaginibus, quas porticibus affixerat Herodes, atque ut *Aquilam auream* illam magni ponderis dejiciant. Sed in ipso facto deprehensi, una cum præceptoribus suis Hierichuntem abducuntur, & viri cremantur

mantur die 9 Ianuarii, feria ſexta, cum ſequenti nocte incideret eclipſis Lunæ. *Ioſephus.*

VII. *Mors Herodis.* Herodis morbus ingraveſcit, ideo defertur ad Iordanem in thermas, quæ ipſi tamen ſalubres non fuerunt: ideo Hierichuntem redit: ubi ex toto regno omnes qui vel authoritate vel opibus excellerent, ſeveriſſimo mandato ſub capitis pœna evocat, & poſt mortem ſuam occidi jubet, ut ſubditi etiam nolentes lugerent. Inde occidit *filium Antipatrum*, & poſt quinque dies moritur circa tempus Paſchatis, anno ætatis ferè 70, poſtquam morbis ſæviſſimis excarnificatus eſſet. Et conſentaneum eſt eum horrendo iſti infanticidio Bethlehemitico non diu fuiſſe ſuperſtitem, agitantibus & inquietantibus illum ultricibus furiis, & divina Nemeſi ad ſupplicia juſtiſſima tyrannum rapiente. Immodica enim ſævitia, enormis furor, & extrema rabies, raro eſt diuturna & durabilis.

VIII. *Auguſtus Imperator regnum Herodis in Tetrarchias diviſit*, illudque filiis ejus diſtribuit, ita ut Herodes Antipas & Philippus ſingulas acciperent, Archelaus vero binas, qui patri ſuo in Iudæa ſucceſſit, & regnavit annos 9, juxta *Ioſephum*; juxta alios 6. vel 7.

IX. Poſt defunctum Herodem, Archelao regnante, Ioſeph cum Maria & infantulo ex Ægypto in Palæſtinam redeunt, & oraculo moniti, ſedem rerum ſuarum figunt Nazarethæ in Galilæa. *Matth.* 2.

X. ARCHELAVS filius Herodis à Iudæis & Samaritanis, tyrannidem ejus non ferentibus, accuſatur apud Auguſtum, & trans Alpes Viennam in Galliam relegatur, & SVLPITIVS QVIRINVS cenſum agit in Iudæa ſecundum, (ob tyrannidem circa hæc tempora relegati) Archelai bona vendita fiſco Romani Imperii infert, Iudæam provinciæ Syriæ attribuit, & Procuratorem accipit. *Ioſephus lib.* 18. *c. ultimo.*

XI. Fratres Archelai, ANTIPAS & PHILIPPVS, quod in provinciis ſuis manerent, urbes in honorem Auguſti condunt, Cæſaream Philippi, & Bethſaidem, quæ IVLIAS appellata fuit. Recuperavit tamen vetus nomen, juſſu fortaſſis Auguſti, qui *Iuliam* filiam averſabatur. *Ioſephus lib.* 18. *cap. ultimo.*

ANNVS A CHRISTO NATO XII.

Chriſtus anno ætatis 12, in feſto Paſchatis, in templo Ieroſolymitano, Doctores cum omnium hominum admiratione docuit, illuſtriſſimumque divinæ ſuæ ſapientiæ ſpecimen edidit. *Luc.* 2.

III. IMPERATOR ROM.
CLAVDIVS TIBERIVS NERO.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER Tiberii fuit TIBERIVS NERO, qui C. Cæſaris Quæſtor in bello Alexandrino claſſi præfectus plurimum ad victoriam contulit. Quare & Pontifex in locum P. Scipionis ſubſtitutus, & ad deducendas in Galliam colonias miſſus eſt. *Suetonius in Tiberio.* §. 4.

II. MATER ejus LIVIA DRVSILLA fuit, quæ, poſtquam enixa jam erat Tiberium filium, cum iterum gravida eſſet, Auguſto petenti eam ſibi in matrimonium concedi, conſenſu Mariti nupſit, tertioque menſe poſt DRVSVM NERONEM, in domo Auguſti peperit. Hinc Proverbium Romæ vulgatum eſt:

Τοῖς εὐτυχοῦσι τρίμηνα παιδία.

Fortunatis etiam trimeſtres naſci liberos.

Non multo poſt pater Tiberii diem obiit, utroque liberorum ſuperſtite, Tiberio Druſoque Neronibus, qui Auguſti Imperatoris privigni dicti ſunt. *Suetonius in Tiberio.* §. 4.

Tiberium Auguſtus poſtea etiam interceſſione matris adoptavit, & hæredem Imperii conſtituit, eique filiam ſuam IVLIAM uxorem dedit. Atque ita Tiberius Auguſti privignus, filius adoptivus atque gener fuit.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus eſt CLAVDIVS TIBERIVS NERO. Quia ex familia *Claudia*, quæ etiam *Clodia* vocata, natus fuit. Ea à Sabinis originem traxit, & Romana facta eſt, non multo poſt urbem conditam. Inter cognomina hujus familiæ fuit nomen NERONIS, quo lingua Sabina fortis ſignificatur ac ſtrenuus. *Suetonius in Tiberio.* §. 1. & 2.

Quoniam autem Tiberius adhuc tiro in caſtris avidius bibebat vinum, militari joco pro Claudio Tiberio Nerone dictus eſt *Caldius Biberius Mero. Bruſon. lib.* 6. *Apophth.*

II. COGNOMEN. Tiberius dicitur I. Καῖσαρ, *Cæſar, Act.* 25. *v.* 10. ubi Paulus Apoſtolus inquit; Ad tribunal Cæſaris ſto, ubi me oportet judicari. Et *v.* 11. Cæſarem appello. Et *v.* 21. inquit:

inquit Festus: Iussi servari eum donec mitterem eum ad Cæsarem. 2. Σεβαστὸς, *Augustus. Act.* 25. *v.* 21, 25. Quibus nominibus etiamnum Romani Imperat. utuntur. 3. Κύριος *Dominus. Act.* 25. *v.* 26. Quod tamen nomen ipse Tiberius repudiavit; ut postea dicemus.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ΄Α. *sive* Personæ ejus descriptio.

I. HAbitus animi. Natura Tiberii fuit sæva, impura, & tamen hyocritica, ironica, & sævitiæ occultatrix. Non enim eorum, quæ appetebat, quicquam præ se ferebat, & eorum, quæ dicebat, nihil facere volebat: Sed cum verba voluntati suæ contraria faceret, quicquid appetebat, recusabat, & quicquid oderat, amplectebatur. *Suidas in Tiber. Aurelius Victor* hoc ipsum hisce verbis enarrat: Ingenio fuit insidiosus, simulans ea se velle, quæ nollet: His quasi infensus, quibus consultum cupiebat, iis vero quos oderat, quasi benevolus apparens. Theodorus Godareus, Præceptor ejus, eum in Rhetoricis informavit, & naturam, ingeniumque ejus, primus sagaciter prospexit, atque similitudine aptissima expressit, subinde eum in objurgando appellans πηλὸν αἵματι πεφυραμένον, *lutum sanguine maceratum.* Quo insinuare voluit, quod, licet natura Tiberii humanitatem præ se ferret extrinsecus, tamen crudelitate & sævitia referta sit intrinsecus. Quod etiam eventus comprobavit. Nam tandem Tiberius in Tyrannum degeneravit.

II. *Habitus Corporis.* Corpore fuit amplo atque robusto, statura, quæ justam excederet. Latus ab humeris & pectore, cæteris quoque membris, usque ad imos pedes æqualis & congruens. Sinistra manu agiliore ac validiore, articulis ita firmis, ut recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adolescentis talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submissiore, in quo tamen crebri & subtiles tumores, cum prægrandibus oculis, & qui, quod mirum esset, noctu etiam & in tenebris viderent, sed ad breve tempus, & cum primum à somno patuissent, demum rursus hebescebant. Incedebat cervice rigida, & obstipa; adducto fere vultu, plerumque tacitus: nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoque tardissimo: nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata atque arrogantiæ plena & animadvertit Augustus in eo, & excusare tentavit sæpe apud Senatum & populum, professus; *Natura vitia esse, non animi.* Valetudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus pene toto, prope illæsa, quamvis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adjumento consiliove Medicorum. *Hæc Suetonius in Tiber.* §. 68.

Similiter Tiberio in senectute quoque corporis habitus dedecori fuit: quippe illi prægracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, & plerumque medicaminibus interstincta. *Tacitus* 4. *Annal.* 9.

AXIOMA I.

Sicut formæ decor ad conciliandos hominum animos plurimum momenti habet: Ita nihil est, quod facilius contemtui reddat homines obnoxios, quam deformitas.

Rationem reddit *Ecdorus* Poëta Græcus apud *Stobæum* sermone 88. Cujus versus sic redditi:

Faciem aspectu deformem possidens,
Mores etiam ejusmodi habes.
Ex malo enim Natura malum producit,
Vt ex Vipera rursum Vipera nascitur.

AXIOMA II.

Quædam familiæ habent notas genitivas, quas Aristoteles in Arte Poëtica vocat σημεῖα σύμφυτα.

EXEMPLA.

I. Habemus in TIBERIO Imp. qui noctu & in tenebris oculis suis videre potuit, uti modo dictum est. Dio ἀμβλυωπίαν nominat.

II. Ita *Iulius Cæsar Scaliger, lib.* 1. *Hist. Animal.* de se scribit, quod oculos habuerit χαροπούς, h. e. quod de nocte experrectus videre potuerit per horam vel amplius objecta, non luce quidem clara, sed instar crepusculi, quod Græcis λυκόφως dicitur. Idem *Iosephus Scaliger* de parente & se ipso narrat in vita patris & confutatione fabulæ Burdonianæ.

II. ACTA TIBERII JUVENILIA.

Tiberius in artibus liberalibus à Præceptore suo *Theodoro Godareo* similiter in lingua Græca & Latina, & præsertim in eloquentiæ studio diligenter informatus est, in quo ita profecit, ut novem annorum puer patrem Tiberium defunctum pro rostris laudarit. *Suetonius in Tiberio.*

In oratione latina sequutus est Corvinum Messalam,

lum, quem ſenem adoleſcens obſervaverat. Sed affectatione & moroſitate nimia obſcurabat ſtylum. Compoſuit & carmen lyricum, cujus eſt titulus: *Conqueſtio de Iulii Cæſaris morte.* Fecit etiam Græca poemata, imitatus *Euphorionem*, & *Khianum*, & *Parthenium*: Quibus Poetis admodum delectatus, ſcripta eorum & imagines publicis Bibliothecis inter veteres & præcipuos authores dedicavit: & ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. *Suetonius in Tiberio*, §. 70.

III. ACTA OECONOMICA.

I. Vxores.

Vxores duas habuit. *Prior* fuit AGRIPPINA M. Agrippæ filia, neptis Pomponii Attici Equitis Romani, ad quem ſunt Ciceronis Epiſtolæ; cum qua conjunctiſſime vixit, & ex ea filium *Druſum* ſuſcepit. *Suetonius in Tiber.* §. 7.

Poſterior uxor fuit IVLIA Auguſti filia: Hanc, dimiſſa Agrippina, invitus ducere eſt coactus, cujus mores improbavit, ut quam ſenſiſſet ſui quoque ſub priore marito appetentem. Sed Agrippinam & abegiſſe poſt divortium doluit, & ſemel omnino ex occurſu viſam, adeo contentis & tumentibus oculis proſequutus eſt, ut cuſtodita ſit, ne unquam in conſpectum ejus poſthac veniret. Cum *Iulia* primo concorditer & amore mutuo vixit, ſed poſtea ortis inter eos diſſenſionibus factum eſt, ut perpetuo ſecubaret, intercepto communis filii pignore, qui Aquilejæ natus infans extinctus eſt.

II. Filii.

PRIMO, FILII ejus *naturales* fuerunt *duo*. Vnus fuit TITIVS DRVSVS, quem ex Agrippina ſuſcepit. Hic nulla re, quam vinolentia patrem repræſentavit, ebrioſus ut pater, & diu poſt, cum Imperator factus eſſet *Tiberius*, vel intemperantia & morbo conſumtus, vel, ut alii ſcribunt, per Sejanum veneno ſublatus eſt. *Alter* filius *naturalis*, natus ei fuit ex *Livia*, qui Aquilejæ infans extinctus eſt.

SECVNDO, FILIVS ejus *adoptivus* fuit GERMANICVS; à Druſo fratre prognatus. Hunc enim adoptare coactus eſt, ſic ut adoptione facta, protinus *Auguſti Octaviani* nepos eſſet.

IV. ACTA POLITICA ET POLEMICA.

I. Acta Tiberii, antequam pervenit ad Imperium.

Tiberius ætate confirmata civiles honores petiit, quos & conſequutus eſt, nempe quæſturam, præturam, conſulatum, & tribunitiam poteſtatem. *Suetonius in Tiber.* §. 9. Illuſtrium quoque cauſarum patronus fuit. Pro Laodicenis, Thyatirenis, Chiis, terræmotu afflictis, opemque implorantibus, Senatum deprecatus eſt.

Vannium Cepionem, qui cum Varrone Muræna in Auguſtum conſpiraverat, reum Majeſtatis apud Iudices fecit & condemnavit. *Suetonius in Tiber.* §. 8. Ad militiam ab Auguſto miſſus multa feliciter geſſit. Stipendia prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit: deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit. Recepit & ſigna, quæ M. Craſo ademerant Parthi. Poſthæc Galliam Comatam anno fere rexit, & barbarorum incurſionibus, & Principum diſcordia inquietam. Poſtea Rheticum Vindelicumque bellum, tum Pannonicum & Germanicum geſſit: unde triumphales honores conſequutus eſt. *Suetonius in Tiber.* §. 9.

II. Imperii occupatio, ejuſque occaſio.

Poſtquam *Caius* & *Lucius*, Auguſti ex Agrippa & Lucia filia nepotes, intra triennium defuncti eſſent, Auguſtus inſtinctu Liviæ uxoris *Tiberium* adoptavit cum Agrippa poſthumo. *Tiberius* autem Germanicum fratris ſui filium adoptare coactus eſt, ſic, ut protinus adoptione facta, Germanicus Auguſti nepos eſſet. *Suetonius in Tiberio*, §. 15.

Auguſto autem Nolæ in Campania mortuo, *Tiberius* ex itinere, quo ad bellum in Illyricum profecturus, & ex quo literis Liviæ matris revocatus erat, Romam reverſus, Senatum, jure Tribunitiæ poteſtatis, quam gerebat, convocavit: perlectoque Auguſti teſtamento, maximos gemitus & dolores ſimulavit, principatum tanquam ſervitutem oneroſam recuſans. Quod ſingulari aſtu fecit, ut, quid ſinguli dicerent, vel ſentirent, exploraret, ſicut *Aurelius Victor* ſcribit. *Suetonius* de hac ejus in recuſando imperio ſimulatione §. 24. ita ſcribit: Principatum diu recuſavit impudentiſſimo animo; Nunc adhortantes amicos increpans, ut ignaros, quanta bellua eſſet imperium;

nunc præcantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua ambiguis responsis & callida cunctatione suspendens, ut quidam patientiam rumperent, atque unus in tumultu proclamaret: *Aut agat, aut desistat.* Alter coram exprobraret, *cæteros quod polliciti sunt, tarde præstare: Sed ipsum quod præstet, tarde polliceri.* Tandem quasi coactus, & querens miseram & onerosam injungi sibi servitutem, recepit Imperium: nec tamen aliter, quam ut, depositurum se quandoque, spem faceret. Ipsius verba hæc sunt: *Dum veniam ad id tempus, quo vobis æquum possit videri, dare vos aliquam senectuti meæ requiem. Suetonius in Tiberio* §. 24.

AXIOMA.

Simulatores & dissimulatores pessimi ingenii sunt homines.

Nam turpe est aliud loqui, aliud sentire, inquit *Seneca Epistola* 24. Similiter *Homer. Iliad.* graphice loquitur, quando ait,

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνον ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.
Odi illos ceu claustra Erebi, quicunque loquuntur
Ore aliud, tacitoque aliud sub pectore condunt.

Qui vero hoc vitio laborant, illi ἀκκίζειν dicuntur, h. e. dissimulare ea, quæ maxime cupiunt. Inde Ἀκκισμὸς, Accismus dictus, qui est ficta dissimulatio, cum scilicet, quæ maxime cupimus, nos velle dissimulamus. De quo Olympiodorum vide. Ex talibus argutiis & sutelis Tiberius totus erat compositus.

III. Imperii administratio.

Tiberius arte Imperium adeptus, initio bonus fuit Princeps, sed postea malus est factus.

AXIOMA.

Magna est mixtura in magnis viris virtutum & vitiorum.

Nam scitum est *Platonis* dictum: Αἱ μεγάλαι φύσεις μεγάλας ἐκφέρουσι κακίας. h. e. Heroicæ naturæ ut magis virtutibus inclarescunt, ita non levioribus vitiis sunt obnoxiæ. Et sicut in Ægypto nascuntur optima simul remedia, ac nocentissima venena: Ita & magna bona, & magna mala Reipubl. à magnis istis viris impendent. Hinc recte *Lucanus* ait:

——*Plerumque mitissima sors est*
Regnorum sub Rege novo.

Quia sciunt omnes novum imperium inchoantibus utilem esse clementiæ famam. *Petr. Gregor. Tholosan. lib. 8. de Republ. cap. 1. pag.* 537.

Quare non confidendum est lætis initiis Gubernatorum & Principum, cum pauci sint manibus, pedibus & mente τετράγωνοι. Et recte *Bodinus lib. 4. de Republ. cap. 1. pag.* 591. ait. Magnæ virtutes initio Principatus non possunt esse diuturnæ. Cujus ratio ea videri potest, quod qui principio tam clarus & illustris apparet, simulationem vultu tegat necesse est. Quo in genere Tiberius omnes superavit. Sicut *Xiphilinus* de eo scribit. *Tiberius*, inquit, homo magnis virtutibus præditus, coopertusque sceleribus, ac ambobus pariter usus, quasi tamen in alterutro se exercuisset. Similia exempla habemus in Saule, Ioa, Amasia, Osia, aliisque, qui initio boni & felices fuerunt Reges, sed postea à se ipsis degenerarunt, uti in Historiis nostris sacris prolixius σὺν Θεῷ dicemus.

I. VIRTUTES TIBERII.

I. Humanitas.

Tiberius in initio Imperii humanus erga omnes erat, præcipue vero Senatum & Senatores omnes usque ad submissionem veneratus, humanitatis prope excedebat modum, libertatisque speciem quandam exhibebat, conservatis Senatui ac Magistratibus dignitate pristina ac potestate. Neq; enim tam parvum quicquam, neque tam magnum publici privatique negotii fuit, de quo non ad patres conscriptos referret: Quædam adversus sententiam suam decerni, ne questus quidem fuit.

II. Modestia & humilitas.

Singularis quoque *Modestia & Humilitas* initio in Tiberio fuit. Nam cuidam, à quo fuerat DOMINUS appellatus, denunciavit ne se amplius contumeliæ causa ita nominaret. Quanta modestia in tanto Principe? Nunc quidam nihil audire possunt, nisi sacras Majestates, Gratiosas Celsitudines, & Reverendissimas Dominationes. *Erasmus lib. 6. Apophthegmatum.*

III. Veracitas.

Veritatis quoque amans Tiberius fuit. Nam adulandi studium (quod mendacii species est) in primariis Reipubl. Romanæ viris detestatus, & indigne ferens, quoties è Senatu egrediebatur, apud se exclamabat: O homines ad servitutem paratos! *Tacitus.*

IV. Fru-

IV. Frugalitas.

Macelli annonam Senatus arbitrio quot annis temperandam censuit. Et ut Parsimoniam publicam exemplo quoque juvaret, solennibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa opsonia apposuit, dimidiumque aprum, affirmans: *Omnia eadem habere, quæ totum. Sueton. in Tib.* §. 34.

V. Liberalitas & Benevolentia.

Liberalis quoque & benevolus erga subditos fuit; Vnde magnam eorum benevolentiam sibi conciliavit. Nam narrat *Suetonius in ejus vita* §. 32, illum Præsidibus, onerandas tributo provincias suadentibus, ita rescripsisse; Boni Pastoris est, tondere pecus, non deglubere. Quam merito laudatam, & ab omnibus approbatam sententiam sic extulit Dio: Κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ᾽ οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι. h. e. Tonderi pecus meum volo, non ad vitam usque radi. Imitatus hac in re Alexandrum M. qui Præfecto cuidam monenti eum, longe plus vectigalium à subditis auferri posse, ita respondit: Καὶ κηπωρὸν μισῶ, ὃς ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. Olitorem odi, qui radicitus olera exscindit. Præterea si quid alicui largiretur, id confestim se inspiciente numerari jussit, magna adhibita cura, ne idem sibi, quod Augusto, eveniret, cujus numerum per magnam partem dispensatores detrahere consueverant.

VI. Prudentia.

Prudentia Tiberii effulget tum ex *Augusti* Imper. *verbis*. Nam de Tiberio dixit, se Romanis eum Imperii successorem relicturum, qui nunquam eadem de re bis consultasset. Quoniam Tiberius plurimum consiliis præsentibus valuit. *Plutarch. in Apophth.* Tum ex ipsius *Tiberii legibus* atque institutis politicis. Nam

I. Prudenter statuit, non facile, nec celeriter præfecturas aut Magistratuum dignitates esse mutandas. Cum enim amici quererentur, illum potestates ac imperia fecisse perpetua, reposuit illud: Hirundines, & muscas, multo sanguine hausto, quiescere, & minus graves molestasque esse: recentium vero morsus esse acerrimos. Sic novos Magistratus, quicquid sanguinis est ac medullarum, aviditate summa haurire, ut veteri proverbio dicitur: *Non parcit populis Regnum breve. Nicephor. Histor. Eccles. lib.* 1. *cap.* 17. Sicut enim crebra victus mutatio in corporibus hominum à Medicis: sic Magistratuum mutatio in Rebuspubl. improbatur. Hinc *Bodinus lib.* 4. *de Republ. c.* 4. *pag.* 680. pulchrè scribit: Præstat magistratus esse perpetuos, quam annuos: Quia tam brevi spatio, id est, annuo, nihil recte geri potest. Prius enim Imperium deponere necesse est quam, quid gerendum sit, intelligatur: aut rebus perceptis & planè cognitis, cum operi manus admovere cœperis, repente novus magistratus aderit, qui manum de tabula: tum huic alius, atque alius identidem substituetur, novi omnes. Ita Respublica magistratibus rerum gerendarum usu peritis semper caritura est.

II. Prudentiæ quoque signum fuit, quod firmum fixumque ei fuerit, non omittere caput rerum Romam, unde in omnia regimen. Nam Sapiens est monitum Politicorum: Principem in umbilico Imperii consistere debere; sicut *Calanus* Philosophus Indus Alexandro M. ænigmatice, sed valde venuste insinuavit. Nam scribit *Plutarchus in vita Alexand.* Taxilen uni inter Gymnosophistas celebri Calano persuasisse, ut Alexandrum conveniret, eumque erudito aliquo philosophemate oblectaret. Paruit *Calanus*, & ad Alexandrum introductus corium aridum in solum projecit, ejusque extrema vicissim calcavit. Quod dum ab ipso fieret, aliæ semper atque aliæ partes attollebantur: cum autem medium calcasset, extremitates circumcirca quiete permansere. Qua re monere voluit Alexandrum; ne in regni extremitatibus se contineret, sed medium, adeoque caput Imperii premeret. Sic enim ipsum circumjacentia facilius in officio retenturum.

III. Leges quoque vestiarias Romæ tulit, ne quis vir serica veste uteretur; neque aurea vasa, nisi ad rem sacram, haberet: uti *Dion* scribit. Quibus legibus prudenter Reipubl. Romanæ consuluit. Nam multis modis in vestitu peccari solet, nempe preciositate, superfluitate, novitate, levitate, *&c.* Quare officium Principis est, huic etiam malo obviam ire. Nam luxum in vestitu sequitur paupertas. Sæpe enim subditi coguntur, ob impensas in vestitum superfluum aut preciosum factas, immobilia vendere, furari, vel dolose negotiari: id quod prudens Magistratus legibus vestiariis antevertere debet; sicut *Tiberius* fecit. Nam conviviorum & vestium luxuria ægræ civitatis est indicium. *Seneca Epist.* 115. Vide *Petr. Gregor. Tholosan. lib.* 4. *de Republ. c.* 11. *pag.* 234.

IV. Sub Tiberio Senatus consultum factum est, executionem sententiæ in facinorosos latæ ad decem dies esse differendam, referente *Suetonio in Tiber.* §. 75. Vnde patet, quod Pilatus (qui à Tiberio Præses Iudææ constitutus erat) contra leges Romanas peccarit, indulgens Iudæis festinam supplicii Christi executionem. De duobus

latronibus simul cum Christo crucifixis non commemorant Evangelistæ, quod tum demum mortis sententia in eos fuerit pronunciata; procul dubio igitur ante dies aliquot crucis supplicium ipsis dictatum fuit: Sed Christus Salvator noster sine ulla mora interposita, post prolatam mortis sententiam ex urbe ad supplicii locum fuit eductus; uti patet ex *Iohan.* 18. *v.* 14, 15, 16. *cap.* 19. *v.* 16, 17. *Matth. cap.* 27. *v.* 31. *Marc.* 15. *v.* 20.

VII. Patientia.

Injuriarum patiens fuit Tiberius. Cum enim conviciis & famosis carminibus impeteretur, amicis ad ultionem eum hortantibus, respondit: In civitate libera linguam mentemque liberam esse debere. *Erasmus lib.* 6. *Apophthegmatum.*

Cum dictis quorundam parum honestis adspersus esset, & à Senatu admoneretur, ut maledicos puniret; Non tantum, inquit, otii habemus, ut implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: Omnium inimicitiæ hoc prætextu ad vos deferentur. *Suetonius Tiber.* §. 28. *Erasmus lib.* 6. *Apophthegmatum.*

Diogenes Grammaticus Sabbatis Rhodi disputare solitus, Tiberium ad se venientem, ut ipsum extra ordinem audiret, non admisit, sed per servulum suum in diem septimum distulit. Is cum Romam venisset, & pro Cæsaris foribus astaret, cupiens illum salutare: Tiberius jussit, ut post septimum annum rediret. Nec alia pœna tantam Grammatici superbiam ultus est. *Erasmus ibidem.*

II. VITIA TIBERII.

Tandem Tiberius firmata potentia ingenium nudavit; & vitia diu dissimulata proruperunt.

I. Ebriositas.

Tiberius utroque filio, nempe *Druso* naturali, & *Germanico* adoptivo orbatus, Capreas in insulam se contulit. Ibi Reipubl. curam plane abjecit, & dies noctesque epulando potandoque consumsit. Vnde ob nimiam vini aviditatem pro *Tiberio Claudio Nerone*, Biberius Caldius Mero à joculatoribus dictus est. Præmia quoque compotatoribus largitus est. Nam ignotissimum quæsturæ candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in convivio, propinante se, vini amphoram.

II. Libido & Voluptas.

Nam secessu Capreensi portentosæ libidinis exempla invexit. Vnde propter lasciviam & libidines, per lepidam ad nomen Insulæ allusionem, vulgo *Caprineus* dictus est. Quo nomine Hircus vitulus appellatus est. Sexto Claudio libidinoso & prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud Senatum objurgato, cœnam ea conditione condixit, ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret, utque nudis puellis ministrantibus cœnaretur; juxta vulgatum versiculum:

Et Venus in vinis, ignis in igne furit.
Wie fewr vom fewer grösser wird:
Also seufferey unzucht gebihrt/
Vnd die Leut' in frech' geylheit führt;
Wie man's an diesem Keiser spührt.

Ausonius tali Epigrammate eum perstrinxit:

Prænomen Tiberî nactus NERO, *prima juventa*
Tempora laudato gessit in imperio.
Frustra dehinc solo Caprearum clausus in antro,
Quæ prodit vitiis, credit operta locis.

III. Levitas.

Nam I. *Omnibus delatoribus, quæstus causa, tantum tribuit,* ut nemini fidem abrogaret, sive quid veri, sive falsi referret.

II. *Adulatores amavit, eorumque titillantes laudes libenter audivit. Plutarch. de discrim. adulatoris & amici, fol.* 37. tale exemplum recenset: Tiberio Cæsare curiam aliquando ingresso, exsurgens adulatorum unus: Ipsos, ait, qui liberi essent, dicere oportere libere, nec quicquam dissimulare vel supprimere, quod in rem foret. Cum ita excitasset omnes, facto ei silentio, suspensoque Tiberio, Audi, Cæsar, infit, in quo te culpemus cuncti, nec promere aperte quisquam audet. Negligis temet ipsum, perditum is corpus, curisque & laboribus pro nobis conficis perpetuo, neque nocte neque die laxamentum sumis. Hujusce multa cum ille declamaret: Cassium Severum memorant Oratorem dixisse: Αὕτη τοῦτον ἡ παῤῥησία τὸν ἄνθρωπον ἀπολεῖ. *Hæc libertas hominem perimet.*

IV. Tyrannis & crudelitas.

Tyrannorum notæ, è quibus agnosci possunt, sequentes sunt.

1. *Tyranni suspicaces sunt.* Sic *Tiberius* multos interfecit: quia erat in eo natura suspicax. *M. Æmylius Scaurus*, (ut narrat *Dion in vita Tiberii* §. 13.) nullo scelere admisso, captus ob Tragœdiam, quam composuerat, in eundem quem scripserat, casum incidit. Atreus poëmati nomen erat, in eoque cohortabatur, ad exemplum *Euripidis*, eum, qui foret sub imperio, ut Principis stultitiam ferret. Qua re cognita, *Tiberius* rem omnem ad se spectare arbi-

arbitratus, seque propter cædes factas intelligi Atrei nomine, dixit se *Scaurum Ajacem* facturum: id quod evenit. Nam ipsum eo deduxit, ut sibi mortem afferre cogeretur: non tamen de hac re facta est accusatio, sed quod Livillæ stuprum intulisset. Multi enim ob hanc causam supplicio affecti sunt.

II. *Tyranni omnes magnos & excellentes viros oderunt.* Qui enim non habet conscientiam propriæ virtutis, invidet alienæ, & metuit insidias sine probabili ratione. *Franc. Patrit. l.2.de regno p. 74. Anti-Machiavell. l.3. p. 365.* Et recte *Salustius* in Catilina inquit: Tyrannis boni, quam mali, suspectiores sunt, semperque illis aliena virtus formidolosa est. Talis erat *Tiberius* in Germanicum & Sejanum, ut rebus à se præclare gestis nihil ipsi efferrentur, sed omnia Principibus suis rescriberent. Docet de *Germanico* Tacitus, qui Germanis devictis congeriem armorum struxit, superbo cum titulo: Debellatis inter Rhenum Albimque nationibus, exercitum *Tiberii Cæsaris* ea monumenta Marti & Iovi & Augusto sacravisse. De se nihil addidit, metu invidiæ.

III. *Tyranni liberas voces audire nolunt.* Nam in eo distinguuntur Principes boni atque tyranni. Boni Principes sententiam licet liberam patienter audiunt, & neminem interrumpunt, sicut *Plinius* pulchre ad Trajanum Imper. ait: Finem sermonis suus cuique pudor, non tua supperbia, facit. At Tyranni contrarium faciunt. Ita *Messala Valerius* à Tiberio interrogatus: num se mandante suam sententiam dixisset, respondit: Se sponte dixisse: neque enim in iis, quæ ad Rempubl. pertinerent, consilio, nisi suo usurum. *Hippolyt. à Collib. in Consiliar. suo. p.198.* Et hac de causa Tiberius matrem suam Liviam, libere eum nonnunquam monentem, nominabat *Vlyssem* stolatum. Hinc recte *Demosthenes* ait: Ὅτι τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ καὶ νόμοις ἐναντίος.

IV. *Tyranni sunt sanguinolenti, quosvis homines sine discrimine trucidantes, & nova suppliciorum genera excogitantes.*

Exemplum habemus in *Tiberio*, qui sævissimus & sanguinis humani sitientissimus fuit. Nam sæpe ob leve crimen homines morte multavit, & crebra postremis annis Tiberii erant supplicia: ut nullus à pœna hominum cessaret dies, ne religiosus quidem ac sacer: animadversum in quosdam ineunte anno novo, accusati damnatique multi cum uxoribus atque liberis suis: interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent. Nemini delatorum fides abrogata: omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciorumque verborum: quibusdam custodiæ traditis, non modo studendi solatium ademtum, sed etiam sermonis & colloquii usus. Diu verum ejus crudelitatis signum, scopulus præaltus in Caprearum insula ostensus est, à quo præcipitari damnatos spectabat; quos nautæ ad id præparati remis fustibusque exceptos occidebant. Semel quoque humanitatis ac bonorum morum terminos transgressus, uno die viginti damnatorum liberos occidit, in quibus aliquot forma insignes fuerunt puellæ, quas antea à carnificibus incestari jussit. Novum etiam tormenti excogitavit genus, cum arcte devincto quibusdam genitali membro, ebrietatem superadderet, ut per eum modum impedita urina, magno dolore discruciati tandem perirent: qua sævitia feræ similior, quam homini, factus, cum ne suo quidem generi parceret, *Tiberium Drusumque* Germanici, quem ipse adoptarat, filios in carcere fame confecit, adeo ut *Drusus* inventus fuerit, culcitram præ fame nimia momordisse. *Campofulg. lib. 9. cap. 2. Dion* scribit, quod Tiberius, post mortem Augusti, legatum populo Romano promissum solverit, motus, quod quidam defuncto in aurem insusurraverat, ut Augusto nunciaret, sua legata nondum esse distributa. Quem tamen Tiberius statim interfecit, jussitque, ut ipse nuncium hoc ad Augustum perferret. Reliqua crudelitatis prorsus Tyrannicæ exempla, quis brevi oratione complectatur? Sæviit enim tam in suos, quam alienos, excogitatis fictisque criminibus, etiam levissimis, eos subvertens.

AXIOMA.

Plutarchus: Τύραννός ἐστι ζῶον σαρκοφάγον. vel, ut *Plato* inquit: *Homines, semel gustata carne humana, fiunt lupi.* Nam quando semel Tyranni sanguine innocenti manus suas polluerunt, postea finem cædium non fecerunt; sicut *Lucanus* pulchre ait:

——— *Nullus semel ore receptus*
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.

Exemplum habemus in *Tiberio*: Vnde hic versus ignominiosus in eum scriptus est:

Fastidit vinum, quia jam sitit iste cruorem:
Tam bibit hunc avide, quam bibit ante merum.

V. *Tyranni Σκέμματα πολιτικὰ legum in speciem observatarum excogitant.*

Exempla.

I. Ita *Tiberius*, cum in Sejani familiam sæviret, legeque cautum videret, aut potius, conscientia turpitudinem detegente, non fas esse videret, virginem

ginem innocentem in carcere necare, filiam Sejani prius struprari fecit à carnifice, & tandem necari, sic turpitudini occursum arbitratus. Nam ita scribit *Dion in Tiber.* Liberi Sejani ex Senatusconsulto necati sunt: filia, quam pactus erat *Claudii* filio, constuprata prius à carnifice, tanquam impium foret virginem in carcere perire, postea occisa est. *Suetonius* ita scribit: Immaturæ puellæ, quia more patrio nefas esset virgines strangulari, vitiatæ prius à carnifice deinde strangulatæ.

2. Idem Tiberius, cum vetere Senatusconsulto in caput domini servos interrogari, & per tormenta inquirere non liceret, Libonem autem è medio sublatum omnino vellet: cum deessent condemnandi hominis argumenta, Callidus & novi juris repertor *Tiberius* (ita loquitur *Tacitus lib.* 2. §. 4.) mancipari singulos actori publico jubet; ut sic ex hoc dominio in aliud translati, quæstionibus contra Libonem subjici possent. Nec semel contentus hunc ludum ludere, iteravit in servis *Silonis*. Verum & hic quanquam cavisse satis visus, vanissimum tamen ejus σόφισμα fuit. Dum enim morem majorum sive vetus Senatusconsultum illæsum se præstare arbitratur, impingit in jus gentium, quo dominum transferre in alium dominum fas neutiquam est. Non igitur novi juris repertor *Tiberius* fuit, sed notæ veterisque injuriæ.

VI. *Tyranni sunt simulatores pessimi.* Quia blandientes fallunt, h. e. aliud dicunt, aliud sentiunt.

Ita *Tiberius*, quos summe oderat, illos impense se diligere simulabat, illisque publice benefaciebat.

Exempla.

1. Ita *Tiberius* Libonem ornabat prætura, quem tacite oderat, convictibus etiam adhibebat, non vultu alienatus, non verbis commotior: adeo iram condiderat.

2. *Valer. Maximus l.* 9. *c.* 11. de *Lucio Ælio Sejano* scribit, illum *Tiberio Cæsari* prius familiaritate conjunctissimum, sed postea ob suspiciones inimicum factum. Hunc Principis amicitia illustrem fecerat, atque ad summos honores evexerat, adeo ut ejus natalis publice velut Cæsaris celebraretur, statuæ omnis generis, atque etiam aureæ, passim ab omnibus ponerentur colerenturque, utque tandem apud Senatum, omnemque populum majore in authoritate, quam ipse *Tiberius* esset. Itaque nimis exaltatum, jamque metuendum, astu & dolo subvertit. Spe etenim affinitatis atque tribunitiæ potestatis objecta, deceptum, nihilque sinistri suspicantem, subito aggressus, velut res novas adversus Rempublicam atque se molientem, longa & criminosa epistola è Capreis (ubi tunc hærebat *Tiberius*) ad Senatum scripta, infensissime accusavit. Sejanus mox ab omnibus desertus, jussu Senatus in carcerem raptus, cum omni stirpe & familia occiditur. Cadavera biduo publice ludibrio habita, demum in Tiberim projecta sunt, & acerba inquisitio contra ejus familiares & amicos instituta. Ipsius nomen non diu antea Consulis, tanquam populi Romani hostis, è fastis ac monumentis publicis erasum, statuæ passim dejectæ atque conflatæ, ac memoria decreta abolita est. Vide *Dion. in Tiberio* §. 11, 12. & *Corn. Tacitum lib.* 5. §. 2.

VII. *Tyranni invidia laborant.*

Exemplum pulchrum habemus in *Tiberio*, sub quo inventum est vitri temperamentum, quo flexibile fiebat, ut, licet in terram projiceretur, tamen non frangeretur; sed tota ea officina à Tiberio extincta est, ne argenti & auri metalla vilescerent. Male factum. Nam ars vitriaria est ars mirabilis, multisque hominibus utilis: Ideoque non est damnanda, ut fecit *Tiberius*; sed potius commendanda. Nam vitriarii candentem materiam è cinere liquefactam, eque fornacibus depromtam, ac ferreis fistulis adhærentem, uno vel altero flatu in calices, pateras, aut in quam velint, poculi formam, magnitudinemve, mira dexteritate confestim reducunt. Tale ὑαλουργεῖον Ebersbachii Nassoviorum apertum est; ad quod undecunque visendi studio multi se recipiunt, artemque eximie commendant.

VIII. *Tyranni malam conscientiam habent.* Nam quamdiu vivunt, Furiæ diræque Vltrices impurum eorum animum, Deo hominibusque infestum, ita excarnificant, ut neque vigiliis, neque quietibus sedari possint; uti pulchre inquit *Antimachiavellus lib.* 3. *pag.* 560. *Exemplum* elegans habemus in *Tiberio* Imperatore. Nam ille non vidit tantum, sed sensit quoque dolorem suum, eumque fatetur significantissimis verbis apud *Tacitum lib.* 6. *Annal. c.* 6. Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dii me Deæque pejus perdant, quam perire quotidie sentio, si scio. Ad quæ ita commentatur Historicus: Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant: Neque frustra præstantissimus sapientia firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes, posse adspici laniatus & ictus, quando, ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus distrahitur. Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur. Hinc recte *Seneca: Conscientia*, inquit, *etiam*

in

in solitudine anxia & sollicita est; imo neque vigiliis, neque quietibus sedari potest. Hæc ille. Fugerat *Tiberius* in Campaniam, sed circumferebat ubique tormentum suum: neque aliud agebat, quam correpti inter navigandum nausea solent; si in lintrem è lembo, rursumque inde in triremem conscendant, nihil tamen efficiunt, *quia bilem & metum secum transferunt*: ut eleganter inquit *Plutarchus lib. de Tranquillitate Animi.*

V. ΕΠΙΧΑΙΡΕΚΑΚΙ'Α.

Tiberius fuit ἐπιχαιρέκακος. Nam ita patriæ & commodis publicis infestus extitit, non suis tantum, ut Priamum felicem prædicarit, quod superstes omnium suorum extitisset. *Suetonius in Tiberio.* Et, versum illum Tragici Poëtæ in ore habere solitum, *Dio* scribit:

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί.

Me mortuo misceatur igne terra.

Nero hanc vocem inhumanam monstrose corrigens: Imo (inquit) Ἐμοῦ ζῶντος, me adhuc vivo.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. *Mortis genus.* Tiberius iter instituit versus Romam; sed cum Appia via usque ad septimum lapidem jam processisset, mutata subito sententia retro abiit, prospectis modo, nec aditis urbis mœnibus. Rediens in languorem incidit, quem tamen, uti & ægritudinem subsecutam, sedulo dissimulare studuit, & Capreas, insulam suam, repetere. Sed frustra. Nam licet morbum sustentaret aliquandiu, Misenum usque devectus, nihilque ex ordine vitæ quotidiano prætermitteret, ne convivia quidem ac cæteras voluptates; tamen accedentibus ad morbum offensis aliis, animam exuit in Campania, in villa Lucullana. Nonnulli existimant, venenum ei à Caio (qui in imperio successit) datum lentum atque tabificum. Alii in remissione fortuitæ febris cibum desideranti negatum. Aliqui etiam scribunt, pulvinum ei injectum, cum extractum sibi deficienti annulum mox ad se rediens requisivisset. Senecæ hac de re apud Suetonium hæc sunt verba: Tiberius intellecta defectione exemtum annulum quasi alicui traditurus, parumper tenuit, deinde rursus digito aptavit, & compressa sinistra manu jacuit diu immobilis, subitoque vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexit, nec procul à lectulo deficientibus viribus concidit *Suetonius in Tiberio* §. 73. Adjutum Caium nonnihil etiam Macronis opera creditum est: qui præfectus prætorianis militibus post Sejanum, adolescenti isti se jam dabat, præsertim valetudine senis Imperatoris affecta & desperata. Quod ipsum aliquando odoratus Tiberius, dixit, *Bene tu, qui Sole occidente relicto, ad Orientem te confers.* Dion in Tiberio §. 13.

II. *Tempus.* Obiit Tiberius A. C. 38, die 16 Martii, cum imperasset annos 22, menses 7, dies 5, & vixisset an. 78. ante Christum conceptum an. 39. & post eundem natum 39.

III. *Gaudium* populi ob *mortem Tiberii.* Populus morte ejus ita lætatus est, ut in Tiberim projicere sese velle corpus clamore magno ostenderit, quo Tiberis Tiberium absumeret; nihilominus tamen corpus ejus à Miseno Romam per milites deportatum, ibique publico funere crematum est; cum plerique Deos Manes orassent, ne mortuo sedem ullam, nisi inter impios, darent. *Suetonius in Tiberio* §. 75.

ACTA ECCLESIASTICA,

sub Imp. TIBERIO.

I. ANNO Mundi 3999. Imperii vero Tiberii Cæsaris 15, IOHANNES Zachariæ Sacerdotis, (quem tradunt intra templum & altare occisum esse à Pharisæis, propter confessionem de Messia concepto & exhibito) & Elisabethæ filius, à Deo vocatus in ipso festo *clangoris Tubarum*, quod in diem 1. mensis septimi juxta Calendarium Iudaic. (sicut ex *Levit. c.* 23. *v.* 24. patet) juxta Roman. vero vel in menses Septemb. vel Octobr. incidebat, tanquam tuba præsentem Messiam renuncians, officii sui sancti munus auspicatus est, & Euangelium voce contenta & plena docuit, & ad vitæ sanctimoniam atque pœnitentiam omnium ordinum homines magno successu excitavit: ac tanquam inchoator Novi Testamenti, novum ritum, nempe Sacramentum Baptismi, orsus est. Ex quo Baptistæ nomen accepit. Plurimi autem ad ipsum confluxerunt, & abluti aquis peccata sua confessi sunt. De vocatione Baptistæ, de initio, progressu, & successu prædicationis, & baptismi ipsius usque ad baptismum Christi, vide *Matth. cap.* 3. *vers.* 1. ad 13. *Marc. cap.* 1. *vers.* 1. usque ad 9. *Luc.* 3. *vers.* 1. ad 19.

NOTA.

Quia supra diximus, Iohannem munus suum inchoasse in festo Clangoris Tubarum, de eo notandum, quod fuerit solennitas sacra primo die mensis septimi celebranda, qua animi Israëlitarum ad festum Propitiationis instans clangore tubarum excitabantur. *Levit. cap.* 23. *v.* 24. In mense septimo, die primo erit vobis Sabbathum *memoria clangoris* convocatio sancta. Vbi per MEMORIAM CLANGORIS intelligitur *Festum Tubarum*, in quo Tubis canitur ab ortu So-

lis

lis uſque ad occaſum. Hinc optima illorum eſt ſententia, qui ſtatuunt, præfiguratum fuiſſe per feſtum illud miniſterium Iohannis Baptiſtæ, qui Chriſti præcurſor fuit, illique viam præparavit, *Luc.* 1. *v.* 76. & prædicatione pœnitentiæ vocem ſuam quaſi tubam exaltavit. *Ieſai.* 58. *v.* 1. Vnde in feſto tubarum prædicare & baptizare incipiebat.

11. Anno Mundi 4000. egit Chriſtus Dominus noſter annum ætatis ſuæ trigeſimum, & hoc anno profectus eſt Bethabaram ad Iordanem; ubi à Iohanne baptizatus, voce Patris inauguratus, & Spiritu S. unctus ad prædicandum miſſus eſt. *Luc.* 4. *v.* 18. ut inciperet facere & docere. *Act.* 1. *v.* 1. De baptiſmo Chriſti vide *Matth.* 3. à *v.* 13. ad 18. *Marc.* 1. *v.* 9. ad 12. *Luc.* 3. *v.* 21. & 22.

NOTA.

Tradunt quidam Eccleſiæ Doctores, Ieſum Chriſtum in Feſto *Expiationis* (quod 10. die menſis ſeptimi celebrabatur, *Levit.* 23. *v.* 24.) à Iohanne eſſe baptizatum; idque conjectantur ex typo. Quemadmodum enim ſummus ſacerdos ſemel in anno (juxta mandatum Dei) in ſanctum ſanctorum ingrediebatur, die expiationis, ut ſe & ſanctuarium, totumque populum expiaret: Ita Chriſtus in feſto expiationis baptizatus eſt, ſummi Pontificis munere in natura aſſumpta publicè fungi cœpit, introivit in ſanctum ſanctorum, offerens & obligans ſe æterno Patri ad peccatorum expiationem perficiendam, & eo ipſo die unicus iſte Agnus Dei, omnium hominum delicta SEMEL ſibi imponi paſſus eſt, pro quibus etiam Patri æterno æquivalens λύτρον obedientia & morte ſua tandem perſolvit, æternamque redemptionem nobis acquiſivit. *Hebr.* 9. *v.* 12.

Pulchre item Chriſto recens baptizato congruit typus de HIRCO emiſſario, qui dictus fuit עזאזל, (ab עז caper, & אזל abiit) LXX. Hircus ἀποπομπαῖος, (ab ἀπὸ ab, & πέμπω mitto, πομπὴ miſſio, miſſus) Latin. *Hircus emiſſarius*, (cujus capiti ſummus Sacerdos per manuum impoſitionem peccata totius populi Iſraelitici imponebat,) & peccata populi portabat, & poſtea in feſto *Expiationis* die 10. menſis Tiſri in deſertum ablegabatur. *Levit.* 16. *v.* 21. Ita etiam Chriſtus Salvator noſter, Antitypus Hirci, à Iohanne baptizatus, ſtatim poſt baptiſmum in deſertum à Spiritu S. abductus eſt, ut omnibus innoteſceret eum eſſe Meſſiam Mundi, & Agnum Dei immaculatum, *Ioh.* 1. *v.* 29. qui per Hircum in deſertum miſſum præfiguratus eſſet.

III. Chriſtus poſt baptiſmum geſſit ſuum officium palam & cum authoritate, totamq; Iudæam, Samariam & Galilæam peragravit, prædicans Euangelium de pœnitentia, remiſſione peccatorum, ac vita æterna: beneficiis afficiens ac ſanans omnes ſub Diaboli poteſtatem redactos, aut morbo ſive languore quocunque vexatos. Verſatus eſt autem in his terris in miniſterio ſuo (à Baptiſmo ſcilicet uſque ad diem ſive Paſſionis, ſive Aſcenſionis) annos tres, cum dimidio fere. Et in primo anno totam illam terram quæ Iudæa dicitur, citra & trans Iordanem, & à Samaria atque Galilæa diſtinguitur, peragravit, ac doctrina ſua & miraculis illuſtravit. Voluit enim venire εἰς τὰ ἴδια, *Ioh.* 1. *v.* 11. ſed cum *ſui eum non reciperent*, abiit ſecundo anno miniſterii in Galilæam, *Ioh.* 4. *v.* 3. ibique ſedem doctrinæ & miraculorum elegit. Cum vero Pontifices, Scribæ ac Phariſæi Hieroſolymitani ipſum etiam in Galilæa perſequerentur, tertio anno ſucceſſit εἰς μεθόρια, ad *confinia Tyri & Sidonis* urbium gentilitiarum. *Matth.* 15. *v.* 29. *Marc.* 7. *v.* 24. Poſtremo ſemeſtri inſtituit quaſi generalem quandam viſitationem per omnia loca, per Iudæam, mediam Samariam, Galilæam & Peræam, in quibus hactenus per triennium docuerat, valedicturus ſuis auditoribus. Nos igitur curriculum Chriſti, quod in docendi munere confecit, ſecundum annos illos percurremus, Harmoniamque Euangeliſtarum, ſeu Methodum Euangelii de Chriſto, breviſſime delineabimus.

HISTORIÆ, *ſive* ACTA,

PRIMI ANNI MINISTERII CHRISTI.

1. Chriſtus mox à Baptiſmo à Spiritu in deſertum ductus, 40. diebus variis Diaboli artibus eſt tentatus. *Matth.* 4. *verſ.* 1. ad 12. *Marc.* 1. *v.* 12. & 13. *Luc.* 4. *v.* 1. ad 14.

2. Iohannes Baptiſta perhibet primum de Chriſto jam manifeſtato teſtimonium, interim dum in deſerto Chriſtus abeſſet. *Ioh.* 1. *v.* 15. ad 19.

3. Legatio Synedrii Hieroſolymitani ad Iohannem Baptiſtam, ejuſque reſponſio, qua ſecundum de Chriſto dedit teſtimonium. *Ioh.* 1. 19. ad 29.

4. Chriſtus, Diabolo virtute divina ſuperato, ad Iordanem revertitur, & Baptiſta tertium de Chriſto profert teſtimonium, quod eſt primum de Chriſto jam præſente. *Ioh.* 1. *v.* 29 ad 35.

5. Baptiſta, primo die poſt reditum Chriſti ex deſerto, illum oſtendit populo: quod ejus eſt quartum teſtimonium de Chriſto manifeſtato, & ſecundum de Chriſto præſente. *Ioh.* 1. *v.* 35. & 36.

6. Altero die à reditu Chriſti ex deſerto duo Diſcipuli Iohannis ad Chriſtum ſe conferunt, & relicto Baptiſta illum ſequuntur. *Ioh.* 1. *v.* 37. ad 41.

7. Simon Petrus per fratrem Andream primo ad Chriſtum adducitur, quod tertio die poſt reditum Chriſti ex deſerto, & altero die poſt Andreæ vocationem factum eſt. *Ioh.* 1. *v.* 41. 42. & 43.

8. Philippus à Chriſto ad Apoſtoli munus vocatur, per quem etiam Nathanael ad Chriſtum adductus: quod factum eſt pridie ejus diei, antequam Chriſtus à Iordane in Galilæam reverteretur. *Ioh.* 1. *v.* 44. uſque ad finem *cap.*

9. Nuptiæ in Cana Galileæ celebratæ, & primum Chriſti miraculum in iis editum. *Ioh.* 2. *v.* 1. ad 12.

10. Christus cum matre, fratribus & discipulis ex Cana Capernaum descendit. *Ioh.* 2. *v.* 12.

11. Christus cum paucis diebus in civitate Capernaum commoratus fuisset, ascendit Hierosolymam ad festum PASCHATOS celebrandum. *Ioh.* 2. *v.* 13. Et hoc est Pascha primi anni ministerii Christi, ad quod à baptismo ejus anni fere dimidium tempus est.

12. Christus in festo divino zelo commotus purgat templum, ementes & vendentes ex illo ejicit, editisque signis multis inclarescit. *Ioh.* 2. *v.* 14. ad fin. *cap.* Finito autem festo, cum Hierosolymitanis se non crederet, relicta urbe secessit in tribum Benjamin, h. e. in illam partem Iudææ, quæ à Ierusalem versus Samariam & Galilæam ad Septentrionem vergit; atque ibi permansit usque ad Pentecosten. Quid vero faciendo & docendo ibi egerit Iohannes (ille enim solus acta primi anni Ministerii Christi commemorat) non describit.

13. Christus ad festum Pentecostes rursus ascendit Hierosolymas, instituitque colloquium cum Nicodemo. *Ioh.* 3. à *v.* 1. ad 22.

14. Post colloquium illud cum Nicodemo habitum, iterum relicta urbe profectus est in reliquam Iudæam, in illam videlicet terræ partem, quæ ad tribum Iuda pertinuit, ad Austrum, Idumæam & Aegyptum versus à Ierusalem sita, atque ibi docendo & baptizando versatus est usque ad Iohannis (qui etiam interea in Aenon baptizabat) captivitatem. *Ioh.* 3. *v.* 22. & 23.

ACTA SECVNDI ANNI MINISTERII CHRISTI.

1. Cum Christus jam aliquot menses in terra tribus seu sortis Iuda peregisset, Baptistæ Discipuli cum Iudæis disputarunt pro suo Magistro contra Christum, eaque occasione Iohannes concionem (quæ est ultima ante captivitatem ejus, & ab Euangelistis annotata) habuit, in qua quintum & ultimum de Christo ejusque officio testimonium dedit. *Ioh.* 3. à *v.* 25. ad 36.

2. Iohannes, quod accusarat Herodem Antipam incesti, ab eodem in carcerem conjicitur Macherunte, circa mens. Decembrem. *Matth.* 14. 3, 4. & 5. *Marc.* 6. 17. ad 21. *Luc.* 3. 19, & 20.

3. Christus cum circiter quinque vel sex menses in Iudæa commoratus, deque carcere Iohannis & Pharisæorum persecutione certior factus fuisset, descendit in Galilæam per Samariam, colloquiturque cum Samaritana muliere de vero Dei cultu, ac cives Sichar in sui agnitionem perducit. *Matth.* 4. *vers.* 12. *Marc.* 1. *vers.* 14. *Ioh.* 4. à *vers.* 1. ad 43.

4. Post biduum oppido exiens in Galilæam venit, ibique sanavit filium Reguli, quod fuit alterum miraculum à Christo in Cana Galilææ editum. *Ioh.* 4. *v.* 43. ad 55.

5. Christus publice in Synagogis Galilææ incipit docere. *Matth.* 4. *v.* 23. *Marc.* 1. 14. & 15. *Luc.* 4. 14, & 15.

6. Cum universam Galilæam peragrasset, venit tandem in patriam Nazareth, ubi in Synagoga docuit, se esse Messiam ex *Iesai.* 16. *v.* 16. sed à civibus est ejectus. *Luc.* 4. à *v.* 16. usque ad 31.

7. Christus relinquens Nazareth, venit secunda vice Capernaum, transferens eò suam habitationem. *Matth.* 4. 13. additque Euangelista vers. seq. quænam fuerint summaria capita concionum Christi in Galilæa.

8. Miraculosa piscium captura, & quatuor Apostolorum, Petri, Andreæ, Iohannis & Iacobi vocatio. *Matth.* 4. 18. usque ad 23. *Marc.* 1. 16. ad 20. *Luc.* 5. 1. ad 11.

9. Christus docet in Synagoga Capernaitica de regno Dei, & Spiritum immundum obmutescere jussum expellit. *Marc.* 1. 21. ad 29. *Luc.* 4. 31. usque ad 38.

10. Christus sanat Socrum Petri febricitantem. *Matth.* 9. 8. 14, & 15. *Marc.* 1. 29. 30. & 31. *Luc.* 4. *v.* 38, & 39.

11. Ægroti varii die Sabbathi circa occasum Solis curantur. *Matth.* 8. 16, 17. *Marc.* 1. 32, 33. & 34. *Luc.* 4. 40, & 41.

12. Christus altero post Sabbatum die secedit in desertum locum, Petro aliisque sequentibus. Et turbis eum detinere volentibus respondit: Euangelizandum etiam aliis oppidis. *Marc.* 1. 35, ad 39. *Luc.* 4. 42, 43.

13. Totam Christus peragrat Galilæam, in eorum Synagogis docendo, omnemque languorem sanando. *Matt.* 4. 23, ad 26. *Marc.* 1. 39. *Luc.* 4. 44.

14. In fine hujus peregrinationis in aliqua civitatum sanavit leprosum. *Marc.* 1. 40. usque ad 46. *Luc.* 5. 12. ad 17.

15. Christus post peregrinationem Galilææ ex deserto redit Capernaum, ibique sanat paralyticum. *Matth.* 9. 2. ad 9. *Marc.* 2. 1. ad 13. *Luc.* 5. 17. ad 27.

16. Egreditur ad stagnum, vidensque Matthæum, cum vocat à telonio. *Matth.* 9. 9. *Marc.* 2. 13, & 14. *Luc.* 5. 27, & 28.

17. Post hæc cum festum PASCHATOS (quod est secundum à baptismo Christi) immineret, Christus iterum Hierosolymam ascendit, & hominem 38. annos morbo vexatum ad piscinam Bethesdam sanavit. *Ioh.* 5. 1. ad 16.

18. Primam Christus cum Iudæis habet concertationem de Sabbatho, eaque occasione longam concionem addit. *Ioh.* 5. 16. ad 48.

19. Discipuli vellunt spicas Sabbatho δευτεροπρώτῳ, h. e. secundo primæ, septima videlicet & ultima in festo Paschatos die: quos Christus à Pharisæorum calumniis vindicat. *Matth.* 12. 1. ad 9. *Marc.* 2. 23. ad 29. *Luc.* 6. 1. usque ad 6.

20. Christus cum jam Hierosolymis discessisset, alio Sabbatho in Synagoga quadam Galilææ docet; curatque eum, cujus manus erat arefacta. *Matth.* 12. 9. usque ad 14. *Marc.* 3. 1. usque ad 6. *Luc.* 6. 6, usque ad 11.

21. Pharisæi consilium ineunt cum Herodianis de Christo è medio tollendo. *Matth.* 12. 14. *Marc.* 3. 6. *Luc.* 6. 11.

22. Christus ob Herodianorum tyrannidem cum Discipulis ad mare Galilææ secedit, ibique docet è navi: Sequente autem turba multa, ingentia edit miracula. *Matth.* 12. 15. usque ad 22. *Marc.* 6. 6. ad 13.

23. Posthæc ascendit in montem, orat: & duodecim Apostolos eligit & confirmat. *Matth.* 5. 1. *Marc.* 3. 13. usque ad 20. *Luc.* 6. 12. ad 20.

24. Post electionem Apostolorum prolixam habuit concionem ad turbam congregatam & Apostolos, qua illos de officio instruit. Describitur hæc concio à Matthæo tribus capitibus, videlicet 5, 6, & 7. Item à *Luca cap.* 6. à *v.* 11. usque ad fin. *cap.*

25. Post hanc concionem in monte habitam, de eo descendit, sanavitque leprosum. *Matth.* 8. 1. usque ad 5.

26. Intrans deinde Capernaum, servum Centurionis curat. *Matth.* 8. à *vers.* 5. ad 14. *Luc.* 7. 1, ad 11.

27. Filium viduæ ad portam Naim in vitam revocat. *Luc.* 7. 11. ad 18.

28. Iohannes Baptista duos è carcere ad Christum Discipulos mittit. *Matth.* 11. 2. ad 7. *Luc.* 7. 18, usque ad 24.

29. Concio Christi, & testimonium de Iohanne post legatorum ab eo missorum discessum. *Matth.* 11. 7, ad 25. *Luc.* 7. 24, ad 36.

30 Concludens concionem, gratias agit Patri suo cœlesti de patefacto Euangelio, vocatque ad se omnes laborantes. *Matth.* 11. à *v.* 25. usque ad fin. *cap.*

31. Christus invitatur à Pharisæo; apud quem cum pranderet, ungitur à Maria Magdalena, quam à peccatis absolvit. *Luc.* 7. *v.* 36. usque ad fin. *cap.*

32. Peragrat rursus castella & civitates, prædicando regnum Dei; eumque comitantur 12. Apostoli, & quædam mulieres ei ministrantes. *Luc.* 8. 1, 2, & 3.

ACTA TERTII ANNI MINISTERII CHRISTI.

1. Christus post peregrinationem illam cum Apostolis & quibusdam mulieribus per civitates & castella susceptam, reversus Capernaum, dæmoniacum ibi verbo sanat. Vnde acris inter eum & Scribas oritur concertatio. *Matth.* 12. 22. ad 46. *Marc.* 3. 20, ad 31.

2. Veniunt mater & fratres Christi ipsum alloqui cupientes. *Matth.* 12. 46, ab fin. *cap. Marc.* 3. 31, ad 36. *Luc.* 8. 19, 20, & 21.

3. Domo ad mare egreditur, variasque discipulis & populo congregato proponit parabolas. *Matth.* 13. 1, ad 36. *Marc.* 4. 1, ad 30. *Luc.* 8. à *v.* 4, ad 19.

4. Christus à mari domum reversus ad petitionem Discipulorum explicat parabolam de zizaniis, novasque parabolas addit. *Matthæo* 13. 36, ad 54. *Marc.* 4. 30, ad 35.

5. Christus vespere illius diei, quo habuit parabolicam concionem, instituit transfretationem in terram Gadarenorum, ubi ingenti suborta tempestate periclitatur dormiens, sed mox increpat mare & ventos. *Matth.* 8. 23, ad 28. *Marc.* 4. 36, ad finem *cap. Luc.* 8. 22. ad 26.

6. Christus cum in terram Gadarenorum, sive Gergesenorum appulisset, duos dæmoniacos liberat, legionique dæmoniorum concedit ut in porcos intraret. *Matth.* 8. 28, ad 35. *Marc.* 5. 1, ad 21. *Luc.* 8. 26, ad 40.

7. Postquam Christus è regione Gadarenorum in propriam civitatem esset reversus, Iairi filiam in vitam revocat, & profluvio sanguinis laborantem mulierem sanat. *Matth.* 9. 18, ad 27. *Marc.* 5. à *v.* 21, ad 44. *Luc.* 8. 40, ad finem *cap.*

8. Hisce peractis, duobus cæcis visum restituit, & dæmoniacum mutum sanat. *Matth.* 9. *v.* 27, ad 35.

9. Christus Capernaumo discedens (siquidem ibi ob invidiam Scribarum non licebat tuto diu hærere) secunda vice in patriam Nazaretham redit, aque sympatriotis suis Nazarethanis contemnitur. *Matth.* 13. 54, ad 58. *Marc.* 6. 1, ad 6.

10. Postea Christus visitationem Ecclesiarum generalem in Galilæa instituit. *Matth.* 9. 35, ad 39. *Marc.* 6. 6.

11. Accersit 12. Apostolos, mittit binos, ut Euangelium prædicent, ægrotosque sanent. Illi igitur egressi docent ac sanant, quod etiam Christus

stus illis absentibus facit. *Matth.* 10. à *v.* 1. ad fin. & *c.* 11. à *v.* 1. ad 14. *Marc.* 6. 7, ad 14. *Luc.* 9. 1, ad 7.

12. Iohannes Baptista jussu Herodis in arce Macherunte obtruncatus, constanti pectore mortem oppetiit, cum annum & tres fere menses in vinculis fuisset. *Matth.* 14. 6, ad 13. *Marc.* 6. 21, ad 30.

13. Herodis judicium & aulicorum ejus de Christo. *Matth.* 14. 1, 2. *Marc.* 6. 14, ad 17. *Luc.* 9. 7, ad 10.

14. Christus audita Iohannis morte discedit cum Apostolis in desertum locum Bethsaidæ, ibique duobus pisciculis & quinque panibus cibat 5000 homines. *Matth.* 14. 13, ad 24. *Marc.* 6. 30, ad 47. *Luc.* 9. 10, ad 18. *Ioh.* 6. à *v.* 1, ad 16.

15. Discipuli navigantes periclitantur, & Christus cum Petro super mare ambulat. *Matth.* 14. 24, ad 37. *Marc.* 6. 47. ad finem *cap.* *Ioh.* 6. 16, ad 22.

16. Postero die multi homines ad Christum confluxerunt, ad quos in civitate Capernaum gravissimam habuit concionem de quærendo pane cœlesti. Item de spirituali manducatione suæ carnis, & bibitione sui sanguinis. *Ioh.* 6. 22. ad finem *cap.*

17. Hic incidit *tertium* PASCHA à baptismate Christi, cujus meminit *Iohannes* 6. *v.* 4. In hoc Christus Iudæorum insidias, qui ipsum quærebant interficere, metuens, in Galilæa versatus est usque ad festum Tabernaculorum. *Ioh.* 7. 1. Circa hoc Pascha incipit annus 490 hebdomadum 70 Danielis, qui finitur anno sequenti circa tempus mortis & resurrectionis Christi.

18. Scribæ & Pharisæi Hierosolymis Christum conveniunt, interrogantes, cur traditiones majorum sinat Discipulos suos transgredi. Hos egregie confutat, illorumque traditiones damnat. *Matth.* 15. 1, ad 21. *Marc.* 7. 1, ad 24.

19. Egressus in fines Tyri & Sidonis, sanat filiam mulieres Cananææ à Spiritu malo exagitatam. *Matth.* 15. 21, ad 29. *Marc.* 7. 24. ad 30.

20. Posthæc discedit ad mare Galilææ per medios fines decapoleos, ibique sanat multos cæcos, claudos & ægrotos; & inter hos potissimum surdum μογιλάλον. *Matth.* 15. 29, ad 32. *Marc.* 7. 31. ad 38.

21. Septem panibus paucisque pisciculis Christus saturat 4000. viros. *Matth.* 15. 32, ad 39. *Marc.* 8. 1, ad 10.

22. Christus secedit in fines Magdalæ, disputatque cum Pharisæis signum petentibus: addit etiam admonitionem de eorum fermento fugiendo. *Matth.* 15. 39. & *c.* 16. 1, ad 13. *Marc.* 8. 11. ad 22.

23. Cum è finibus Dalmanuthæ per mare Galilæum esset reversus, extra Bethsaidam cæco visum reddit. *Marc.* 8. 22, ad 27.

24. Inde discedens in partes Cæsareæ Philippi, discipulos suos de filio hominis quærit, & Petro confessionem nomine omnium Apostolorum edenti, claves regni cœlorum promittit; monetque ut unusquisque afflictiones suas patienter ferat in Mundo. *Matth.* 16. 13, ad 21. *Marc.* 8. 27, ad 31. *Luc.* 9. 18, ad 22.

25. Discipulis suis de passione sua concionatur. *Matth.* 16. 21. *Marc.* 8. 31. *Luc.* 9. 22.

26. Petrus offenditur admonitione Christi de passione & morte sua; & cum illum dehortari vellet, graviter à Christo objurgatur, & prolixam de cruce concionem audire cogitur. *Matth.* 16. 22, ad 30. *Marc.* 8. 32 ad 40. *Luc.* 9. 23, ad 28.

27. Transfiguratur Christus in monte Thabor, colloquiturque cum Elia & Mose. *Matth.* 17. 1, ad 9. *Marc.* 9. 1, ad 8. *Luc.* 9. 28, ad 37.

28. Sequenti die post transfigurationem curat lunaticum, quem discipuli ejus liberare à dæmonio nequiverant. *Matth.* 17. 14, ad 22. *Marc.* 9. 14. ad 30. *Luc.* 9. 37. ad 44.

29. Inde proficiscitur per Galilæam. *Marc.* 9. 30. ubi rursus de passione sua sequenti anno subeunda discipulos admonet. *Matth.* 17. 22, 23. *Marc.* 9. 31, & 32. *Luc.* 9. 43, ad 46.

30. Venit Christus Capernaum, ibique persolvit didrachma. *Matth.* 17. *v.* 24. ad 27. *Marc.* 9. *vers.* 33.

31. Primam Apostoli habent disceptationem, quis maximus sit eorum; quam cum ad Christum detulissent, gravem ipse concionem de vitando scandalo, de humilitate contra primatum, deque fratre corripiendo instituit. *Matt.* 18. 1, ad 21. *Marc.* 9. 33, ad 51. *Luc.* 9. 46. ad 51.

32. Christus admonetur à cognatis, ut Hierosolymam ascendat ad festum Scenopegias. *Ioh.* 7. 2, ad 10.

33. Christus ad festum Scenopegias, sive Tabernaculorum Hierosolymam ascendit, & in via denegatur ei hospitium à Samaritanis. *Luc.* 9. 51. ad 57. *Ioh.* 7. 10.

34. Tres Christum comitari volunt, quibus singulis aliquid defuit. *Luc.* 9. 57, ad 63.

OBSERVATIO.

Si Christus statuatur baptizatus in festo Expiationis, (quod die 10, mens. 7. juxta Iudaic. Calendarium celebrabatur) quam sententiam multi Ecclesiæ Scriptores amplectuntur, hæc profectio ejus Hierosolymam ad festum Tabernaculorum, (quod 15 die mens. septimi juxta mandatum Dei à Iudæis erat celebrandum, *Levit.* 23. *v.* 33.) suscepta, incidit in finem tertii anni Ministerii ejus, & ita spa-

tium ſemeſtre ad paſſionem ejus ſupereſt, quod cum multorum Theologorum ſententia, qui annos tres cum dimidio, miniſterio Chriſti (quod & nos facimus) adſignant; itemque cum vaticinio Danielis congruit, qui dimidium hebdomadis, h. e. tres annos & dimidium miniſterio Chriſti tribuit. Nam clare teſtatur, Meſſiam in medio hebdomadis ſeptuageſimæ (quarum quælibet ſeptem annos comprehendit) in publicum prodíturum, novumque Teſtamentum, abrogato veteri, conditurum, & moriendo confirmaturum. Initium autem ſumſit ultima hebdomas Danielis à Baptiſmo Chriſti; & finita eſt cœnæ Dominicæ inſtitutione, atque Agni Dei mactatione, inque cruce oblatione.

ACTA QUARTI ANNI MINISTERII CHRISTI.

1. Chriſtus in medio feſto Scenopegias Hieroſolymis aſcendit in templum, Iudæorumque incredulitatem taxat. *Ioh.* 7. *v.* 14, ad 37.

2. Die 8 feſti (qui fuit ultimus) Dominus concionatur de Aqua vitæ, & multi credunt in illum. *Ioh.* 7. 37, ad 54.

3. Deſignat 70 Diſcipulos, emittit illos binos, ut pari ratione cum Apoſtolis doceant pœnitentiam & remiſſionem peccatorum. *Luc.* 10. 1, ad 17.

4. Altero poſt feſtum die iterum venit in templum, ac docet univerſum populum, ubi adulteram ad ſe adductam abſolvit. *Ioh.* 8. 1, ad 12.

5. Inde concionem habet de ſua perſona & officio, adeoque omnium hominum corruptione: quam excepit acris cum Iudæis concertatio, ut illi lapides contra Ieſum tollerent, ipſeque occultus per medios ipſos tranſiens è templo excederet. *Ioh.* 8. à *v.* 12, uſque ad finem *cap.*

6. Hiſtoria de ſanato cœco, & diſſertatio Chriſti cum Iudæis hac occaſione mota. *Ioh.* 9. 1, ad 39.

7. Aſſerit Dominus penes ſe eſſe juriſdictionem recipiendi in Eccleſiam, & ex ea excludendi. *Ioh.* 9. *v.* 39. ad finem, & rurſus *cap.* 10. *v.* 1, ad 22.

8. Diſcipuli 70 ad Chriſtum revertuntur: ipſe autem gaudio ſpirituali repletur, & Diſcipulorum beatitudinem prædicat. *Luc.* 10. 17, ad 25.

9. Diſputat deinde cum Legiſperito, quem ad legem remittit, parabolaque de Samaritano, quis proximus noſter ſit, docet. *Luc.* 10. 25, ad 38.

10. Docet turbas in Bethabara. *Ioh.* 10. 40, 41, & 42.

11. Bethabara egreſſus venit Bethaniam ad Martham & Mariam. *Luc.* 10. *v.* 38, ad finem *cap.*

12. Ieſus Diſcipulis ſuis præſcribit precum formulam, earumque docet efficaciam. *Luc.* 11. 1, ad 14.

13. Dæmonium mutum ejicit, Phariſæoſque, quod Dæmonia per Beelzebub ejiceret, calumniantes refutat & coërcet. *Luc.* 11. à *v.* 14. ad 37.

14. A Phariſæo ad convivium invitatus, Phariſæorum in eo externam ſanctimoniæ larvam corripit, & Legiſperitos taxat. *Luc.* 11. *v.* 37, ad finem *cap.*

15. Poſtea confluente iterum ingenti hominum multitudine, eos ab hypocriſi Phariſaica dehortatur, & ad conſtantiam in veritate cœleſti adhortatur. *Luc. cap.* 12.

16. Exhortatur ad ſeriam pœnitentiam, exemplis Galilæorum à Pilato, & Iudæorum, ruina turris, occiſorum: atque parabola de ficu ſterili. *Luc.* 13. 1, ad 10.

17. Mulierem 18 annos à dæmone obſeſſam curat, & factum illud contra Archiſynagogum defendit. *Luc.* 13. 10, ad 22.

18. Per civitates tranſiens docet, iterumque Hieroſolymam ad feſtum Encæniorum (quod ſub exitum Decembris celebrabatur) proficiſcitur. *Luc.* 13. *v.* 23.

19. Chriſtus cum Encænia celebrarentur, in templum aſcendit, ſeque Meſſiam promiſſum eſſe diſerte profitetur. *Ioh.* 10. 22, ad 40.

20. Chriſtus relicta Hieroſolyma proficiſcitur trans Iordanem, in Peræam, ubi Iohannes baptizarat. *Ioh.* 10. 40, ad 43.

21. Docet, per anguſtam portam in regnum cœlorum eſſe ingrediendum. *Luc.* 13. *v.* 23, ad 31.

22. Herodes vult Chriſtum occidere. quod ei indicatur, attamen fugere non vult. *Luc.* 13. *v.* 31. ad finem *cap.*

23. Chriſtus hydropicum in domo Phariſæi, apud quem convivabatur, curat, & Phariſæorum ſuperbiam reprehendit. *Luc.* 14. *v.* 1, ad 15.

24. Parabolam proponit de cœna magna. *Luc.* 14. 15, ad 25.

25. Concionatur de ferenda cruce. Ibid. à *v.* 25. ad finem.

26. Tres parabolas Phariſæis explicat. 1. De ove perdita. 2. De drachma amiſſa. 3. De filio prodigo, quibus oſtendit gratiam Dei erga peccatores reſipiſcentes. *Luc. c.* 15.

27. Proponit aliam parabolam de iniquo diſpenſatore. *Luc.* 16. 1, ad 19.

28. Hiſtoria de Divite & Lazaro. *Luc.* 16. *v.* 19. uſque ad finem *cap.*

29. Docet de offendiculo, longanimitate, fide, & officio fidelium. *Luc.* 17. 1, ad 11.

30. Leproſi 10 à Chriſto ſanantur, cum per Samariam in Galilæam proficiſceretur. Ibid. *v.* 11. ad 20.

31. Concionatur Christus de adventu regni Dei, ad quem assiduis precibus opus esse docet parabola de iniquo Iudice. *Luc.* 17.20, ad 37. & *cap.* 18. à *v.* 1, ad 9.

32. Parabola explicatur de Pharisæo & publicano una in templum ascendentibus, ut orarent. *Luc.* 18.9, ad 15.

33. Venit Christus in confinia Iudææ per Peræam, ibique disputat cum Pharisæis de divortiis. *Matth.* 19. *v.* 1, ad 13. *Marc.* 10. *v.* 1, ad 13.

34. Parvuli Christo offeruntur, quibus ipse manus imponit & benedicit. *Matth.* 19.13, ad 16. *Marc.* 10.13, ad 17. *Luc.* 18.15, ad 18.

35. Divitem Iuvenem de vita æterna inquirentem tristem à se dimittit. *Matth.* 19. 16, ad 27. *Marc.* 10.17, ad 28. *Luc.* 18. 18, ad 28.

36. Petrus cupit scire præmium Apostolatus. *Matth.* 19.27, ad 31. *Marc.* 10. 28, ad 32. *Luc.* 18. 28, ad 31.

37. Christus parabolam de operariis in vineam vocatis explicat, quæ connectitur cum præcedenti colloquio cum Discipulis habito. *Matth.* 20. 1, ad 17.

38. Maria & Martha Christo nunciant, fratrem Lazarum ægrotare. *Ioh.* 11.1, ad 17.

39. Inde ascendens Ierosolymam iterum Apostolis prædicit passionem suam. *Matth.* 20.17, ad 20. *Marc.* 10.32, ad 35. *Luc.* 18.31, ad 35.

40. Mater filiorum Zebedæi una cum filiis sessionem ad dextram & sinistram Christi petit. *Matth.* 20. *v.* 20, ad 29. *Marc.* 10. 35, ad 46.

41. Cæcum prope Hiericho Dominus sanat. *Luc.* 18.35, ad 44.

42. Zachæum publicanum in urbe Hiericho convertit. *Luc.* 19.1, ad 11.

43. Proponit parabolam de 10 minis, inter 10 servos, ut iis interea negotiarentur, distributis. *Luc.* 19.11, ad 29.

44. Egrediens Hiericho cæcis duobus visum restituit. *Matth.* 20.29, ad 35. *Marc.* 10.46, ad 53.

45. Christus in profectione sua Hierosolymam versus Bethaniæ substitit, ibique Lazarum resuscitavit. *Ioh.* 11. à *v.* 17, ad 47.

46. Pharisæi de Christo, post resuscitatum ab eo Lazarum, occidendo consultant. Ibid. à *v.* 46, ad 54.

47. Christus de consultatione Pharisæorum certior factus cum discipulis suis in oppidum Ephraim se recipit, ibique per duos dies permanet. Ibid. à 54, ad 58.

48. Sex diebus ante Pascha redit Bethaniam, ubi Maria soror Lazari resuscitati pedes ejus ungit. *Ioh.* 12. à *v.* 1, usque ad 4.

49. Sequenti die, qui erat Palmarum, ipse Hierosolymam pergit, in eoque itinere asinæ insidens urbem cum lacrymis ingreditur, & è templo ejicit ementes & vendentes. *Matth.* 21. à *v.* 1, ad 14. *Marc.* 11, 1, ad 11. *Luc.* 19. à *v.* 28, usque ad 47. *Ioh.* 12. *v.* 12, ad 19.

50. Vesperi cum 12 Apostolis Bethaniam redit, ibique pernoctat. *Matth.* 21. 17. *Marc.* 11. *v.* 11.

51. Postridie iterum urbem ingressus est, maledixit ficui, & Numularios è templo ejecit. *Matth.* 21. 18, & 19. *Marc.* 11. *v.* 12, ad 18.

52. Vesperi rursus urbe egreditur. *Marc.* 11. *v.* 19.

53. Mane in reditu ad urbem videns ficum arefactam concionatur de fidei efficacia. *Matth.* 21. *v.* 20, ad 23. *Marc.* 11. *v.* 20, ad 27.

54. Reversus Ierosolymam adversarios confundit, quærentes, qua authoritate doceat. *Matth.* 21. 23. ad 28. *Marc.* 11.27, usque ad finem *cap.* *Luc.* 20. à *v.* 1, ad 9.

55. Pharisæis inobedientiam & crudelitatem objicit parabola de vinea & regiis nuptiis. *Matth.* 21. 28, ad fin. *cap.* & *c.* 22. à *v.* 1, ad 15. *Marc.* 12. 1, ad 13. *Luc.* 20. *v.* 9, ad 20.

56. Ad quæstionem de censu nervos è respondet. *Matth.* 22. *v.* 15, ad 23. *Marc.* 12. *v.* 13, ad 28. *Luc.* 20. *v.* 20, ad 27.

57. Disputat Christus cum Sadducæis de resurrectione mortuorum. *Matth.* 21. 23, ad 34. *Marc.* 12. 18, ad 28. *Luc.* 20. 27, usque ad 39.

58. Quæstio de magno mandato legis. *Matth.* 22. *v.* 34, ad 41. *Marc.* 12. *v.* 28, ad 35.

59. Post hæc reponit Christus Scribis quæstionem de Christo filio pariter & Domino Davidis. *Matth.* 22. 41, ad fin. *cap.* *Marc.* 12. 35, ad 38. *Luc.* 20. 41, ad 45.

60. Christus acerrimam contra Scribas & Pharisæos concionem instituit; in qua vitia ipsorum graviter taxat, pœnasque gravissimas illis denunciat. *Matth.* 23. ab initio usque ad finem *cap.*

61. Viduæ pauperculæ donum in Gazophylacium missum commendat. *Marc.* 12. *v.* 41. ad finem. *Luc.* 21. *v.* 1, ad 5.

62. Discipulis splendorem ædificii monstrantibus, ejusdem, totiusque insuper urbis Hierosolymitanæ eversionem, ac signa eandem antecessura prædicit. *Matth.* 24. *v.* 1, ad 29. *Marc.* 13. à *v.* 1. ad 24. *Luc.* 21. à *v.* 5, ad 25.

63. Christus de extremo Iudicio & signis illud proxime præcessuris disserit. *Matth.* 24. 29, ad 37. *Marc.* 13. 24, usque ad 33. *Luc.* 21. *v.* 25, ad 34.

64. Regula à Christo præscribitur, quomodo ad novissimum suum adventum pii se præparare de-

debeant. *Matth.* 24. 37, ad finem *cap. Marc.* 13. 33, ad finem. *Luc.* 21. 34, ad 37.

65. Parabola de decem Virginibus Apostolis à Christo proponitur. *Matth.* 25. 1, ad 14.

66. Aliam parabolam Apostolis explicat de talentis inter servos patrisfamilias, peregre abeuntis, distributis. *Matth.* 25. *v.* 14, usque ad 31.

67. Christus ipsum novissimi sui adventus & extremi Iudicii actum, & processum luculenter tradit. *Matth.* 25. 31, usque ad fin. *cap.*

68. Historia brevis traditur à Luca, quid Christus diebus duobus passionem antecedentibus egerit. *Luc.* 21. *v.* 37, & 38.

69. Christus discipulis suis iterum prædicit passionem post biduum secuturam. *Matth. c.* 26. *v.* 1, & 2. *Marc.* 14. *v.* 1. *Luc.* 22. *v.* 1.

70. Pontifices, Scribæ & Pharisæi in domo Caiphæ conveniunt, deque Christo comprehendendo & interficiendo consultant. *Matth.* 26. *v.* 3, ad 6. *Marc.* 14. *v.* 1, & 2. *Luc.* 22. 1.

71. Descriptio proditoriæ pactionis, quam Iudas Iscariotes cum Pontificibus, post illam consultationem in domo summi sacerdotis habitam, iniit. *Matth.* 26. *v.* 14. ad 17. *Marc. cap.* 14. *v.* 10, & 11. *Luc.* 22. *v.* 3, ad 7.

72. Christus die primo azymorum, die videlicet Iovis, 2 Aprilis, Petrum & Iohannem Ierosolymam ablegat, ut præpararent cœnam ultimam Paschalem, quam, postquam & ipse circa vesperam in urbem se contulisset, hora sexta noctis cum discipulis celebravit. *Matth. cap.* 26. *vers.* 17, ad 21. *Marc.* 14. *vers.* 12, ad 18. *Luc.* 22. à *v.* 7. usque ad 19.

73. Sacrosanctam N. Testam. COENAM instituit. *Matth.* 26. 26. usque ad 30. *Marc.* 14. 22, ad 26. *Luc.* 22. 19, 20 Factum hora sexta noctis.

74. Pedes Discipulorum Christus lavat, proditoremque Iudam certo signo notat. *Iohan.* 13. à *v.* 1. ad 31.

75. Apostolos de primatu contendentes, quis major sit in regno cœlorum, instruit. *Luc.* 22. *v.* 24, ad 31.

76. Ad mutuam caritatem suos discipulos hortatur. *Iohan.* 13. *v.* 33, ad 36.

77. Petro lapsum abnegationis prænunciat. *Luc.* 21. 31, ad 35. *Iohan.* 13. 36. 37, & 38.

78. Post hæc prolixam concionem ad discipulos habuit, in qua de officio suo disserit, & Apostolos consolatur. Hanc Iohannes trib. cap. videlicet 14. 15 & 16. describit. Cap. 17. vero Christus orationem totam prece ardentissima concludit, in qua discipulos adeoque Ecclesiam Patri suo cœlesti commendat. Hæc facta sunt hora noctis 8, cum hora sexta Sacramentum corporis & sanguinis sui Christus instituisset.

79. Dicto hymno Christus hora 9. noctis ex urbe ad montem Oliveti egreditur, & scandalum Apostolorum, præsertim Petri, prædicit. *Matth.* 26. *v.* 30, ad 36. *Marc.* 14. *v.* 26. ad 32. *Luc.* 22. *v.* 39. *Iohan.* 18. 1.

80. Christus hora 10 noctis in horto orat; sudatque sanguinem, cum discipuli ejus interim dormitarent. *Matth.* 26. *vers.* 36, ad 47. *Marc.* 14. *vers.* 32, ad 43. *Luc.* 22. *vers.* 40, ad 47. *Iohan.* 1[8]. *v.* 1. & 2.

81. Hora 11. Iudas cum cohorte militari & servis Pontificum in hortum ad radicem montis Oliveti situm venit, & Christum prodit, inque hostium manus tradit. *Matth.* 26. *v.* 47 ad 51. *Marc.* 14. *v.* 43, ad 47. *Luc.* 22. *v.* 47. & 48. *Iohan.* 18. *v.* 3. ad 10.

82. Petrus gladio Christum defendere parans Malcho Principis Sacerdotum servo amputat auriculam: cujus temeritatem Christus corripit. *Matth.* 26. *v.* 51, ad 55. *Marc.* 14. 47. *Luc.* 22. *v.* 50, & 51. *Iohan.* 18. *v.* 10, & 11.

83. Christus nefarios & sanguinarios hostium conatus acri concione perstringit. *Matth. cap.* 26. *v.* 55, & 56. *Marc.* 14. *v.* 48, & 49. *Luc. cap.* 22. *v.* 52, & 53.

84. Discipuli Christi fuga sibi consulunt, & Magistrum suum in medio hostium agmine solum relinquunt. *Matth.* 26. *vers.* 56. *Marc.* 14. *vers.* 50, 51, & 52.

85. Christus comprehensus vinctusque deducitur ex monte Oliveti Ierosolymam, & sistitur primum Hannæ, deinde Caiphæ. *Matth.* 26. 57. *Marc.* 14. 53. *Luc.* 22. 54. *Iohan.* 18. 12. ad 15. Factum hoc hora 12 noctis.

86. Petrus in atrium Pontificis ingressus occasionem abnegandi Christum præbet. *Matth.* 26. *v.* 58. 69, & 70. *Marc.* 14. *v.* 54, 66, 67, & 68. *Luc.* 22. *v.* 55, ad 58. *Iohan.* 18. *v.* 15, ad 19.

87. Christus in ædibus Caiphæ de discipulis & doctrina sua examinatur, falsique testes contra eum producuntur. Interea Petrus secunda & tertia vice Christum abnegat, lacrymasque, pœnitentiæ indices, profudit. *Matth.* 26. *v.* 59, ad 67. & rursus à 71. ad fin. cap. *Marc.* 14. *v.* 55, ad 65. & rursus à 69. usque ad fin cap. *Luc.* 22. *v.* 58, ad 63. *Iohan. c.* 18. *v.* 19, ad 28.

88. Cum Pontifices & Concilii Assessores in domo Caiphæ congregati Christum mortis esse reum pronunciassent, illum variis injuriarum, contumeliarum & illusionum generibus affecerunt; & hoc egerunt ab hora fere tertia noctis usque ad or-

tum

tum Solis. *Matth. c.* 26. 67, & 68. *Marc.* 14. 65. *Luc.* 22. 63. usque ad 66.

89. Mane, hora diei quinta Christus coram toto Synedrio iterum examinatus, asserit se esse filium Dei. Sic ergo denuo injuste damnatus est. *Matth.* 27. 1. *Marc.* 15. 1. *Luc.* 22. 66. usque ad finem *cap.*

90. Ex consessu Synedrii hora diei sexta captivus vinctusque in prætorium ad Pilatum abducitur. *Matth.* 27. *v.* 2. *Marc.* 15. *v.* 1. *Luc.* 23. *v.* 1. *Ioh.* 18. *v.* 28.

91. Iudas, cum videret Christum esse damnatum, atque ad Præsidem Romanum duci, ut mortis sententia executioni daretur, desperans se ipsum suspendit. *Matth.* 27. 3, ad 11.

92. Christus hora septima apud Pilatum seditionis accusatus, auditusque, innocens ab eodem pronuntiatur. *Matth.* 27. *v.* 11, ad 15. *Marc.* 15. *v.* 2, ad 6. *Luc.* 23. *v.* 2, ad 5. *Ioh.* 18. à *v.* 28. usque ad 39.

93. Hora diei octava Pilatus Christum ad Herodem (qui propter Paschatis festum eo tempore Ierosolymis agebat) mittit, à quo cum egregie esset illusus, ad Pilatum remittitur. *Luc.* 23. *v.* 5. ad 13.

94. Pilatus Christo ex aula Herodis ad tribunal suum reducto iterum publicum dat innocentiæ testimonium. *Luc.* 23. 13, ad 17.

95. Christus latroni Barrabæ postponitur. *Matth.* 27. 15, ad 24. *Marc.* 15. 13, ad 15. *Luc.* 23. 13, ad 26. *Iohan.* 18. *v.* 39, & 40. Et rursus *cap.* 19. 1, ad 16.

96. Flagellatus condemnatur ad crucem, omnique contumeliarum genere à militibus afficitur. *Matth.* 27. 24, ad 31. *Marc.* 15. 15, ad 20. *Iohan.* 19. *v.* 16.

97. Christus, postquam esset flagellatus, ex urbe Ierosolyma ad locum supplicii educitur. *Matth.* 27. 31, & 32. *Marc.* 15. 20, & 21. *Luc.* 23. 26, ad 33.

98. Christus potatus aceto felleo, cum duobus latronibus hora undecima, die Veneris, in monte Calvariæ crucifigitur. *Matth.* 27. 33, 34, & 38. *Marc.* 15. 22, 23, 26, & 27. *Luc.* 23. 33. *Iohan.* 19. 17, & 18.

99. Christus pro hostibus orat, epigraphe cruci imponitur, ejusque vestimenta dividuntur. *Matth.* 27. 35, ad 38. *Marc.* 15. 24, & 25. *Luc.* 23. 34, & 38. *Ioh.* 19. 19, ad 24.

100. Blasphematur Christus à populo, & latro cum eo simul crucifixus convertitur. *Matth.* 27. 39, ad 45. *Marc.* 15. 29, ad 33. *Luc.* 23. 35, 36. 37, 39, ad 44.

101. Matrem suam Mariam Iohanni commendat. *Ioh.* 19. 25, ad 28.

102. Hora sexta à meridie (hoc est prima) oriuntur tenebræ super universam Iudæam. *Matth.* 27. 45, & 46. *Marc.* 15. 33. *Luc.* 23. 44, & 45.

103. Hora nona (id est, tertia à meridie) Christus, cum jam per tres horas in cruce pependisset, tristem cum clamore magno querelam edidit, & quem Patri prius commendaverat, Spiritum placide emisit. *Matth.* 27. 46, ad 51. *Marc.* 15. 34, ad 38. *Luc.* 23. 46. *Ioh.* 19. 28, 29, & 30.

104. Miracula mortem Christi maxima sunt secuta. *Matth.* 27. 51, ad 54. *Marc.* 15. 38.

105. Centurio, & qui cum eo Iesum custodiebant, convertuntur. *Matth.* 27. 54. *Marc.* 15. 39. *Luc.* 23. 47, & 48.

106. Omnes cognati & amici Iesu è longinquo adstant, videntes quæ contingebant. *Matth.* 27. 55, 56. *Marc.* 15. 39, 40. *Luc.* 23. 49.

107. Latronum cum Christo crucifixorum crura franguntur, & CRISTI latus lancea perfoditur. *Ioh.* 19. 31, ad 38.

108. Circa vesperam hora à meridie quarta Christus honorifice sepelitur, quam historiam cum circumstantiis Euangelistæ omnes exacte describunt. *Matth.* 27. 57, ad 62. *Marc.* 15. 42. ad finem *cap.* *Luc.* 23. 50, ad 54. *Ioh.* 19. à *v.* 38. ad finem *cap.*

109. Pontifices & Pharisæi, proximo à sepultura die, impetrata à Pilato custodia militari sepulcrum muniunt & obsignant. *Matth.* 27. *v.* 62, usque ad finem *cap.*

ACTA à RESURRECTIONE CHRISTI, *usque ad gloriosissimam ejus in cælos* ASCENSIONEM.

1. Cum mulieres, quæ Christum ex Galilæa secutæ erant, ad sepulchrum excurrissent, Angelus lapidem sepulchralem revolvit, terræmotu exorto, in quo Salvator noster (cum tribus fere horis die Parasceves ante occasum Solis esset sepultus, ac Sabbato integro in sepulchro quievisset) die Solis, quam Euangelistæ vocant *primam Sabbatorum*, circa Solis ortum ex morte resurrexit. *Matth.* 28. 1. ad 5. *Marc.* 16. 1, & 2. *Luc.* 24. 1. *Ioh.* 20. 1.

2. Historia de prima manifestatione resurrectionis Christi, facta mulieribus per sepulcrum vacuum & Angelorum duorum testimonium. *Marc.* 16. 3, & 4. *Luc.* 24. 2, ad 12. *Ioh.* 20. 1, & 2.

3. Petrus & Iohannes post nuncium à Maria Magdalena allatum excurrunt ad sepulchrum, illud-

illudque inveniunt vacuum, admirantes quid factum fuerat. *Luc.* 24. 12. *Ioh.* 20. à *v.* 2. ad 11.

4. Chriſtus, eadem, qua ſurrexit, die, quinque diſtinctis vicibus ſe ipſum manifeſtavit, & redivivum exhibuit.

I. Soli Mariæ Magdalenæ in horto ſepulcri. *Marc.* 16. 9, 10, & 11. *Ioh.* 20. 11, ad 19.

II. Mulieribus à ſepulcro reverſis, Angelo ſimul reſurrectionem confirmante. *Matth.* 28. 5. ad 11. *Marc.* 16. 5. uſque ad 9.

Poſt hanc manifeſtationem Chriſti factam mulieribus, quidam milites ſepulcri cuſtodes, nuncium ad Pontifices afferunt de reſurrectione Chriſti. *Matth.* 28. 11. ad 16.

III. Apparuit Simon Petro in ipſo meridie. *Luc.* 24. 33, & 34. 1. *Cor.* 15. 5.

IV. Poſt meridiem ſeſe manifeſtavit duobus ex 70. Diſcipulis in Emaus euntibus. *Marc.* 16. 12, & 13. *Luc.* 24. 13, ad 36.

V. Circa profundam noctem Diſcipulis una omnibus (excepto Thoma) Ieroſolymis congregatis apparuit. *Marc.* 16. 14. *Luc.* 24. 36, uſque ad 49. *Ioh.* 20. 19, ad 24.

5. Chriſtus octavo à reſurrectione die clauſis foribus apparuit Diſcipulis Thoma præſente. *Ioh.* 20. 24, ad 32.

6. Inde ſe oſtendit ſeptem Diſcipulis ad mare Tiberiados in Galilæa. Hanc autem manifeſtationem miraculis compluribus, ſe vere reſurrexiſſe, perque reſurrectionem in cœleſtem gloriam intraſſe, confirmavit, & ſingulare cum Petro colloquium inſtituit. *Ioh.* 21. à 1. uſque ad finem *cap.*

7. Chriſtus octiduo fere ante aſcenſionem diſcipulis in monte quodam Galilææ apparuit, iiſque mandatum de prædicando Euangelio in toto terrarum orbe promulgavit. *Matth.* 28. 16, ad 21. *Marc.* 16. 15, ad 19. Hæc autem manifeſtatio omnium fuit glorioſiſſima, quippe quam Chriſtus ante paſſionem ipſe Diſcipulis promiſerat, *Matth.* 26. 3. *Marc.* 14. 28. per Angelum confirmaverat, *Matth.* 28. 7. *Marc.* 16. 7. apparens mulieribus repetiverat, *Matth.* 28, 10. & ex condicto tempore & loco prius determinaverat. Factaque eſt coram fratribus pluſquam quingentis ſimul. 1. *Cor.* 15. 16.

8. Apparuit Iacobo. 1. *Cor.* 15. 7.

9. Quadrageſimo à reſurrectione die Chriſtus congregatis diſcipulis omnibus Ieroſolymæ, de multis rebus neceſſariis eos inſtruxit, deinde ex urbe in montem Oliveti eduxit, illiſque ſpectantibus in cœlum aſcendit. *Marc.* 16. *v.* 19, 20. *Luc.* 24. 49, ad finem. *Actor.* 1. 15.

ACTA *poſt* ASCENSIONEM CHRISTI, *adhuc* TIBERIO *imperante.*

I. Cum Chriſtus glorioſo triumpho in cœlum aſcendiſſet, Apoſtoli e monte Olivarum Hieroſolymam regreſſi ſunt, promiſſionem Spiritus S. expectantes. Mandaverat enim iis Dominus, ut ſederent in civitate Hieruſalem, donec induerentur virtute ex alto, & promiſſum Patris acciperent. *Actor.* 1. *v.* 4. Reverſi autem in locum proditoris Iudæ elegerunt Matthiam, qui cum Apoſtolis converſatus fuerat inde à baptiſmo Iohannis uſque ad diem aſſumptionis Chriſti. *Act.* 1. 12. uſque ad finem *cap.*

II. Quinquageſimo à reſurrectione, ab Aſcenſione vero ſua 10. die, Chriſtus miſſo cœlitus Spiritu S. ſuos Diſcipulos, una in domo Hieroſolymis PRIMA Novi teſtamenti PENTECOSTE congregatos, virtute ex alto induit, emiſitque ut verbum de ſalute per Chriſtum omnibus parta orbi terrarum univerſo prædicarent. *Actor.* 2. 1, 2, 3. Eſt itaque verbum Dei & ſpirituale regnum, adeoque Eccleſia credentium, ſeu populus Chriſtianorum, jam non ſolum in Iudaico regno, ſed in univerſo orbe, ubi ab Apoſtolis prædicatur Euangelium, & quo ſcripta ipſorum deferuntur. Pro maximis autem hiſce beneficiis Domino Chriſto Servatori noſtro & vero Deo, laus, gloria, ac gratiarum actio debetur in ſempiternum.

III. Apoſtoli & Diſcipuli Chriſti Spiritus S. donis jam inſtructi, è veſtigio variis linguis, ſtupente omni multitudine populi, magnifica Dei opera enunciare cœperunt, Hieroſolymis primum, velut principali Eccleſiæ ſede, Iudæis & aliis peregrinis populis, qui eo confluxerant, aperte, libere, ingenue, conſtanterque Chriſtum crucifixum & reſuſcitatum verum Dei & Mariæ filium prædicantes, Deo ipſo cooperante. Itaque prima Petri Apoſtoli ad populum Hieroſolymis habita concione quaſi ter mille homines, *Act.* 2. *verſ.* 41. ſecunda vero circiter 5000, *Act.* 4. *verſ.* 4. converſi & baptizati ſunt: Hi in religione vera conſtantes permanſerunt, cœna Domini uſi ſunt, eorumque numerus quotidie auctus eſt; cujus teſtes & auditores fuere, non modo cives Hieroſolymitani, ſed etiam Hieroſolymis habitantes Iudæi, viri religioſi ex omni natione earum, quæ ſub cœlo ſunt, Parthi & Medi, &c. *Act.* 2. *verſ.* 9, 10, & 11. qui Apoſtolos ſua quiſque lingua, in qua natus erat, audiebant loquentes magnalia Dei. Licet autem Sacerdotes atque Magiſtratus, tanto concurſu populi ad conciones & miracula Apoſtolorum offenſi, minas acerbas jactarent, pericula intenderent, & formidines graves opponerent; ipſi tamen

tamen Apostoli hæc omnia tanquam inania terriculamenta contemnebant, intentataque pericula carceris, verberum & mortis, propter veritatis confessionem sustinere minime recusabant. Erat tum perquam læta facies, & optanda Ecclesiæ conditio. Nam Apostoli gratiam omnis populi, qui veritatis professionem amplexi fuerant, quorumque cor unum, & anima una erat, obtinebant; imo vero, quo nihil beatius, ipsius immortalis Dei favorem, & benignitatem paternam ipsa re deprehendebant. Ipsi etiam in officio assidui erant, viam salutis docendo, preces recitando, Deum laudando, aliisque sanctis operibus vacando. Vnde indies credentium cœtus multiplicabatur, discipulorum numerus augebatur, magnaque etiam Sacerdotum turba fidem in Christum suscipiebat, nihil territi, quod Petrus ac Iohannes in carcerem conderentur, virgisque cæderentur, *Act.* 5. Stephanus vero etiam lapidibus obrueretur, *Act.* 7. Qui στεφάνῳ, corona Martyrii, A. C. 35. coronatus est, ac ita Protomartyr Novi Testamenti fuit. (intellige post Christi in cœlos ascensionem. Nam absolute loquendo Iohannes Baptista Protomartyr in Novo Testamento fuit.) Fortunatus, lib. 1, pulchrum Epigramma de Stephano concinnavit.

Pertulit hic martyr pro Christo Orientis in Axe,
Ecce sub occasu templa beatus habet.
Fundatus virtute Dei, & morte triumphans,
Excepit lapides, cui Petra Christus erat.
Gens Iudæa, ferox Stephanum quem perdere credis,
Etsi carne, tamen nescit honore mori.
Ille tenet palmam meritis, tu crimine pœnam:
Possidet ille polos, tu magis ima petis.

IV. Post occisum à Iudæis Stephanum virum sanctissimum: atque post Euangelii prædicationem non ad Samaritanos modo, sed etiam ad Æthiopes Philippi Apostoli ministerio propagatam, Saulus (qui deinde Paulus dictus est) Tarsi in Cilicia natus, Hierosolymis à Gamaliele institutus, cujus studium in tuenda lege Mosaica & professione Iudaicorum rituum satis jam ante perspectum erat, Hierosolymis Damascum, itinere 40. milliarium Germanicorum profectus est: idque eo animo, ut in vincula compingeret, ac Hierosolymam pertraheret, quotquot deprehenderet Christi doctrinam amplexos. Sed præter spem & opinionem suam, adeoque omnium exspectationem ab ipso Christo, cujus nominis memoriam obruere, & oblivione sempiterna delere in animo habebat, in viam veritatis ductus, summusque Ecclesiæ Doctor factus est A. C. 35. anno Tiberii 19. Commoratus aliquot diebus in urbe Damasco, ubi ab Anania quodam discipulo Christi baptizatus, cum ardenti zelo doctrinam Christi, quam ante impugnarat, propugnaret, Iudæi hostes Euangelii acerrimi ei insidias struxerunt. Itaque in Arabiam excurrit, ac Euangelium per triennium ibi docuit. *Gal.* 1. Quibus exactis A. C. 38. ineunte Damascum redit, &, ut elaberetur è manibus Iudæorum, in sporta per murum dimissus est. *Act.* 9. Hinc Hierosolymam venit, & apud Petrum Apostolum dies 15. permansit. Cum vero nec ibi tutus esset, admonitus in ecstasi, à fratribus Cæsaream deductus est, indeque Tarsum iter suscepit. *Act.* 9. Post hæc alia atque alia loca visitavit, Euangeliique propagationem magnopere adjuvit; sicut ipse scribit, se à Hierosolymis usque ad Illyricum omnia loca Euangelio Christi replevisse, quod à reliquis Apostolis eodem ardore & diligentia factum est. Sed huic Historiæ, quia jam ad annum Christi 38 (quo ineunte Tiberius, ut supra dictum, vitam cum morte commutavit) pervenimus, finis imponendus, deque cæteris insequentium Imperatorum historia, si quæ sunt notatu digna, dicendum erit.

IV. IMPERATOR ROM.
CAIVS CALIGVLA.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER Caligulæ fuit *Germanicus*, Consul Romanus, Nepos Drusi fratris Tiberii Imperatoris.

II. MATER fuit *Agrippina*, quæ filia fuit Agrippæ & Iuliæ filiæ Augusti, unde nomen est Colonia Agrippina ad Rhenum.

AXIOMA.

Ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα πήματα. *Heroum filii noxa.*

EXEMPLA.

I. Augustus Imperator solitus est dicere: suos liberos sibi esse carcinomata. *Suetonius in Augusto.* Et de illis usus est hoc versu:

O utinam aut cælebs mansissem, aut prole carerem.

II. Ita CALIGVLA fuit Parentis optimi pessimus filius, & plane monstrum hominis. Ad eum propter virtutem patris devenit Imperium: Sed postea adeo à paternis virtutibus degeneravit, ac talis bestia factus est, ut voluerit esse DEVS, & statuam suam Romæ in templo juxta Iovem Capitolinum collocaverit, tanquam Iovi ali-

quid susurrantem in aurem, cui Sacerdotes sacrificia offerre jussit. *Philip. in Loc. Man. pag.* 633.

II. GENEALOGIA CALIGVLÆ.

LIVIA Augusti Conjux.

Tiberius. --- *Drusus.* --- Vxor Antonia filia M. Antonii ex Octavia Sorore Augusti.

Germanicus. *Claudius Imp.*

Caligula.

II. *Appellatio.*

Prænomen hujus Imperatoris fuit CAIVS.

Cognomen CALIGVLA, sic dictus à caligis, quas margaritis refertas primus portavit: Vel potius à Caliga militari, qua frequenter in exercitu utebatur ad conciliandos sibi militum animos. Id enim militibus gratissimum fore credebat, si Imperatorem vestibus nihil à gregario milite differre viderent. *Aasonius.*

Caius cognomen cui castra dederunt.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. EDVCATIO.

Caligula uti in castris genitus: ita in contubernio legionum educatus fuit, & ab iisdem CALIGVLÆ nomen accepit, ob rationem modo allatam. Vnde hi versus de eo vulgati statim sub initium imperii ejus:

In castris genitus, patriis nutritus in armis,
Iam designati Principis omen erat.

AVSONIVS.

Post hunc Castrensis Caliga cognomine Cæsar
Successit, sævo sævior ingenio.
Cædibus incestisque dehinc maculosus, & omni
Crimine pollutum qui superavit avum.

Mansit quoque in castris tamdiu, quoad Pater *Germanicus* superstes fuit. Patre vero in Syriaca expeditione mortuo, Romam venit, ubi primum in *matris*; deinde ea relegata à Tiberio, in Liviæ Augustæ. proaviæ suæ contubernio versatus est: Quam defunctam, prætextatus etiam tum pro rostris laudavit, transiitque ad ANTONIAM aviam, quæ Drusi conjux fuerat. Inde 20. ætatis anno, Capreas accitus à Tiberio avo, tanti in eum fuit obsequii, ut dictum sit: Nec servum meliorem ullum, nec deteriorem Dominum fuisse. *Suetonius in Tiberio*, §. 10.

II. PROSOPOGRAPHIA.

I. *Indoles animi.* Natura ejus probrosa atque sæva fuit, quam ne tunc quidem inhibere poterat, quin & animadversionibus pœnisque ad suppliciam datorum cupidissime interesset, & ganeas atque adulteria capillamento velatus, & veste longa, noctibns ambiret, ac scenicas saltandi canendique artes studiosissime appeteret, facile id sane *Tiberio* patiente, si per has mansuefieri posset ferum ejus ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædiceret exitio suo omniumque Caium vivere, & se natricem (serpentis id genus) populo Romano, & *Phaëthontem* orbi terrarum educare. *Suetonius in Caligula*, §. 10.

NOTA.

Caligulam pulchre sagacissimus *Tiberius* depingit, sed non refingit.

II. *Constitutio corporis. Statura* fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima cervicis & crurum, & oculis & temporibus concavis, fronte lata & torva, capillo raro ac circa verticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiori parte, aut omnino quacunque de causa *capram* nominare, criminosum & exitiale habebatur. Vultum vero natura horridum ac tetrum, etiam ex industria efferabat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. *Valetudo* ei neque corporis, neque animi constitit. Puer comitiali morbo vexatus, in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet, ac sufferre vix posset. Mentis valetudinem & ipse senserat, ac subinde de secessu deque purgando cerebro cogitavit. Creditur potionatus à *Cæsonia* uxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit. Incitabatur in somnio maxime: neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne his quidem placida quiete, sed pavida miris rerum imaginibus, ut qui inter cæteras, pelagi quandam speciem colloquentem secum videre visus sit. Ideoque magna parte noctis, vigiliæ cubandique tædio, nunc toro residens, nunc per longissimas porticus vagus, invocare identidem atque exspectare lucem consueverat. *Suetonius* §. 50.

III. ACTA OECONOMICA.

I. Conjugia.

Vxores *quatuor* habuit.

1. Fuit *Iunia Claudilla* M. Syllani nobilissimi viri

viri filia, quæ in partu mortua est. *Suetonius in Caligula*, §. 11.

II. LIVIA HORSTILLA. Hæc C. Pisoni desponsata erat, verum eam ipse uxorem duxit. Sed exiguo elapso tempore eam repudiabat, & post biennium eam relegabat, quod priori suo marito associare se vellet.

III. LOLLIA PAULINA. Hanc Marito suo Memmio Regulo eripuit, illumque coëgit eam sibi despondere, ne eam quæ desponsata non esset, contra jus fasque duceret. O monstrosum σκέμμα πολιτικὸν! Verum paullo post eam repudiabat, & cum comminatione mortis ei mandabat, ne ad priorem maritum rediret, aliive nuberet. *Dion in Caligula*, §. 3.

IV. CÆSONIA. Hanc neque forma insigni, neque ætate integra, matremque jam ex alio viro trium filiarum, sed luxuriæ & lasciviæ perditæ, & ardentius & constantius, quam ullam aliam fœminam amavit. Ab hac ei philtrum propinatum fuisse ferunt, quod eum in furorem verterit. Itaque mentis valetudini tribuuntur diversissima in eo vitia, nempe summa confidentia, & contra nimius metus. Eam, quocunque proficisceretur, secum ducebat, sæpe armis indutam simul equitare jussit, sæpe etiam militibus nudam ostendebat. Hæc una cum ipso periit, gladio à centurione confossa, & filia *Iulia Drusilla* parieti illisa, ut moreretur.

II. Adulteria.

Adulteriis fuit inquinatissimus. Nam mulierem jam desponsatam viro eripuit, & complures alias nuptas, jamque cum maritis habitantes abduxit, easque tamen odio postea habuit. Haud ulla illustriori fœmina abstinuit. *Dion in Calig.* §. 1.

III. Ἀστοργία.

Impius fuit plus quam dici possit in *Aviam & Sorores*. Nam & illam, à qua fuerat aliquando increpatus, eo deduxit, ut sibi mortem voluntariam afferret, & duas sorores, quibus stuprum intulerat, quasi adulteras & insidiarum adversus se conscias, in Insulam relegavit. Tertia, quam ipsam quoque, adhuc prætextatus, contaminaverat, obierat antea. *Dion in Caligula*, §. 1.

Socerum suum *Syllanum* nobilissimum virum, molestum ei propter virtutem & affinitatem, ad mortem sibi consciscendam, ludibriis & contumeliis suis adegit, quem in tanto honore Tiberius Imperator habuerat, ut nollet ab eo provocari. Quod si esset provocatum, rursus ei cognitionem earundem rerum dabat.

IV. *ACTA POLITICA.*

I. IMPERII OCCUPATIO.

Caligula beneficio *Tiberii* successionem obtinuit, hæres ab eo cum nepote ex filio Druso in duobus testamentis nuncupatus. Quod ideo fecit, quo memoriam scelerum suorum majoribus Caii sceleribus obrueret, utque maxima & nobilissima pars Senatus post suam mortem necaretur.

II. IMPERII ADMINISTRATIO.

I. *Virtutes.*

I. *In initio Imperii* bonus & laudatus fuit Imperator, magnamque de se spem Imperii bene gubernandi præbuit. *Senatui* & *Magistratibus* jurisdictionem liberam concessit, & cum Senatu imperium se communicaturum dicebat, imo se filium atque alumnum Senatus nominavit. Tributorum quoque & censuum rationem sub Tiberio corruptam correxit, provinciasque præsidiis instruxit.

II. *Erga populum benignus fuit.* Legata omnia *Tiberii* & *Liviæ*, quasi de suo omnibus persolvens, liberalitatis famam sibi paravit. Imo universæ plebi urbanæ gratus & acceptus fuit, propter patris memoriam. Militibus vero & provincialibus, quod infantem plerique cognovissent, adeo acceptus fuit, ut nunc PIUS, nunc *Castrorum filius*, nunc *Pater exercituum*, nunc *Optimus* Cæsar vocaretur. *Cuspinianus in vita Caligulæ.*

III. *Studiorum* quoque *Patronus fuit.* Nam in urbe *Lugdunensi* certamen Latinæ Græcæque facundiæ instituit. Quo certamine ferunt victoribus præmia victos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem qui maxime displicuissent, scripta sua spongia linguaque delere jussos, nisi ferulis verberari, aut flumine proximo mergi maluissent. *Suetonius in vita Caligulæ* §. 20. Huc spectasse videtur Iuvenalis, cum de Rhetore loquitur ad aram Lugdunensem dicturo.

II. *Vitia.*

Postea vero hic Caligula *degeneravit*, & plane monstrum Principis factus, in omni vitiorum atque flagitiorum genere instar porci se volutavit.

I. Luxuria.

Caligula luxu prodigioso utens, ut calidis frigidisque unguentis lavaretur, pretiosas margaritas aceto liquefactas sorberet, conviviis ex auro panes & opsonia apponeret, subinde dicens: *Aut frugi hominem esse oportere, aut Cæsarem. Erasmus l. 6.*

Apophth. è Sueton. Qualis etiam *Muleasses Rex Tuneti* fuit, qui, licet exul esset, nihilominus ad pavonis unius, quo vescebatur, condimenta impendit aureos nummos centum. *Iovius.*

In quos recte quadrant versus *Lucani*:

—— ô prodiga rerum
Luxuries, nunquam parvo contenta paratu,
Et quæsitorum terra pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ.

II. Prodigalitas nefanda.

Nepotinis sumtibus omnium prodigorum ingenia superavit. Nam nummos non mediocris summæ è fastigio Basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricavit & de cedris liburnicas, gemmatis puppibus, versicoloribus velis, magna thermarum & porticuum & tricliniorum laxitate, magnaque etiam vitium & pomiferarum arborum varietate, quibus discumbens de die inter choros ac symphonias, littora Campaniæ peragraret. In exstructionibus prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quam quod posse effici negaretur. Denique tantæ prodigalitatis fuit, ut immensas illas opes à Tiberio congestas, nempe vicies ac septies millies sestertium, h. e. ultra centum milliones, non toto vertente anno (ut Suetonii verbis utar) absumserit. *Suetonius in Caligula §. 37.*

III. Avaritia & rapina.

Post immensas profusiones ad Avaritiam & rapinas conversus est. Nam vectigalia nova atque inaudita primum per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones tribunosque prætorianos exercuit, nullo rerum aut hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. In ipso Palatio fœminarum mariumque lupanar condidit, ut ex eo meretricium quæstum faceret; circumque forum & basilicas misit nomenclatores, ad invitandos ad libidinem juvenes senesque. Præbita est insuper adventantibus pecunia fœnebris, appositique, qui nomina palam subnotarent, quasi adjuvantium Cæsaris reditus. Coacta ex eo vectigali ingenti auri copia, ita oblectatus fuisse scribitur, ut in ea nudum se provolveret, aurique aviditatem expleret. Pro eduliis, quæ tota urbe vendebantur, certum vectigal exegit. Pro litibus atque judiciis ubicumque conceptis quadragesimam partem summæ, de qua litigaretur, nec sine pœna, si quis composuisse vel donasse negotium convinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus partem octavam: Ex capturis prostitutarum, quantum quæque uno concubitu mereret: nec non & matrimonia obnoxia fuere. Testatores, ut ipsum hæredem scriberent, cogebat; quos postea, si supervixissent, veneno tollebat. Ridendos ducens, quod condito testamento superviverent. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio ac perjurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, demandata vice sua, progressus in atrium domus, cum prætereuntes duos Equites Romanos locupletes sine mora corripi, confiscarique jussisset, exultans rediit, gloriansque nunquam se prosperiore alea usum. *Suetonius in Caligula* §. 40, & 41. O ingentem inexplebilemque avaritiam, quæ in tanto imperio, tantum Principem excæcatum in eam vilitatem abjectionemque deduxisti, ut neque dedecus suum, neque imperii ignominiam agnosceret, cum se veneficum atque leonem præstaret, quod nemo, ne obscuro loco quidem ortus, quamvis inopia pressus, vix quin erubesceret, in occulto agere posset.

IV. Superbia & insolentia.

In eam Caligula illapsus est insolentiam, ut velut Deus adorari vellet. Qua de causa Deorum vestimenta induebat, in quibus nunc bellicosam virginem, nunc mulierem repræsentabat. In sacrificiis Deorum ornatu induebatur, in plateis serico & triumphali vestitu incedebat. *Xiphilinus.*

Alexander ab Alexand. l. 2. 19. scribit: *C. Caligula* cum Cæsar salutaretur, prius se adorari jussit capite velato ut Deum. Et ideo imagines suas per totum Romanum Imperium mittebat, ut in templa & fana idolorum referrentur, alioque honore afficerentur. Imo in sanctissimum templum Ierosolymitanum imaginem suam per Petronium inferri voluit, sed irrito conatu: Iudæi namque obstinate restiterunt, neque eam recipere voluerunt; uti postea plenius dicemus. *Iosephus lib. 18. de Antiqu. Iudaic. c. 4, & 10.*

V. Dementia.

1. Cum forte Gallus quidam Caligulam pro excelso tribunali sub specie Iovis jus dantem videret, eoque viso effuse rideret: & cum Imperator id animadvertisset, vocatum ad se interrogavit, cur risisset? Respondit satis confidenter: Magnam sibi dementiam ejus visam, ideoque risum continere non potuisse. Sed ei, quod sutor esset, & risus, & liberum atque aculeatum responsum, sine damno aut periculo fuit.

Adeo, subjungit Dio, *Principes hujusmodi æquiore animo ferre solent plebeios homines, à quibus propter vilitatem nullus motus, liberius loquentes, quam*

quam viros magnos & dignitate præditos. Dion in Caligula §. 6.

II. *Equo* suo *Incitato* honores habuit. Nam ita scribit *Dion* §. 3. *Vnum* ex equis suis, quem *Incitatum* nominabat, invitabat ad cœnam, ita ut ei hordeum ex auro apponeret, funderetque vinum in poculis aureis, ac per salutem ejus & fortunam juraret, seque eum Consulem facturum polliceretur: Id quod fecisset omnino, si vixisset diutius. Eidem quoque, præter equile marmoreum & præsepe eburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam, & supellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur. Hic vere de Caligula dici potest: *Brutorum animantium collega est, qui belluinam vitam agit. Dion in Caligula* §. 3.

III. *Cæsoniam* uxorem & *Claudium*, aliosque locupletissimos homines sacerdotes creavit: Cujus rei causa exegit à singulis aureorum centum millia. Cumque se ipsum Sacerdotem fecisset, *equum collegam* in sacerdotio designavit, eique singulis diebus aves teneræ & pretiosæ sacrificabantur. *Dion in Caligula pag.* 6.

IV. *Seneca lib.* 1. *de ira c. ult.* de eo scribit; C. Caligula iratus cœlo, quod obstreperet Pantomimis, quos imitabatur studiosius, quam spectabat, quodque comessatio sua fulminibus terreretur, ad pugnam vocavit *Iovem*, & quidem sine missione *Homericum* istum versum exclamans:

Ἤ μ' ἀνάειρ', ἢ ἐγὼ σέ.

id est,

Aut tu me tolle, aut ego te.

Dio & *Suetonius* in ejus vita. Idem Caligula non contentus gemina hac stultitia, qua primum putavit sibi à *Iove* noceri non posse, deinde se Iovi nocere non posse, ipse quoque porro se *Iovem* esse finxit. Ideo libidines quoque *Iovis* æmulatus est. Nam & primum sorores suas vitiavit ad exemplum *Iovis*, qui *Iunonem* sororem in justæ uxoris loco habuit. Furtivis deinde libidinibus etiam indulsit, *Iovem*, cum virtutibus non posset, vitiis æmulatus. Adeo videlicet verum est, quod *Iuvenalis* ait *Satyr*. 4.

——*Nihil est, quod credere de se*
Non possit, si conlubeat, Dis æqua potestas.

VI. Impudentia.

Caligula dicebat, se nihil magis in sua natura probare, quam ἀδιατρεψίαν, h. e. inverecundiam. Pudor enim ut multis ad honestas actiones obstat, ita nonnunquam improbæ mentis homines à turpibus revocat. *Erasmus lib.* 6. *Apophth.* Nam, quod verecundum, hoc natura est optimum. Vox inverecundo sit digna Cæsare.

VII. Tyrannis & crudelitas inaudita.

Quosdam ex Senatoribus cum clam interemisset, citare nihilominus ut vivos perseveravit, paucos post dies voluntaria morte periisse mentitus. Multos honesti ordinis deformatos prius stigmatum notis, ad metalla & munitiones viarum, aut ad bestias condemnavit, aut bestiarum more quadrupedes cavea coërcuit, aut medios serra dissecuit. Parentes suppliciis filiorum interesse cogebat, quorum uni valetudinem excusanti lecticam misit: alterum rogantem an oculos claudere liceret, ipsum quoque mactari jussit. Imo tantæ crudelitatis erat, ut non tantum supplicia hominum cupidissime spectaret, sed etiam reos crebris & minutis ictibus lacerari juberet, subinde carnificem interpellans: ITA FERI, VT SE MORI SENTIANT. Ita in Synopsi *Histor. Caroli IX. Galliæ Regis* non immerito ipse reprehenditur; Quod in natali filiæ suæ, quam ex Isabella Austriaca *Maximiliani II. Imp.* filia tulit, tam avidus fuerit spectandorum suppliciorum, ut sub occasum Solis faces accendi jusserit circa furcam, ut morientium ora certius cognosceret. Ferina certe rabies est, sanguine & vulneribus gaudere: uti inquit *Seneca l.* 1. *de Clement. c.* 24. Qui hominem quemvis ob merita in conspectu suo jugulari pro voluptate computat, æque suam polluit conscientiam, quam si homicidii, quod fit occulte, spectator & particeps fiat.

Punito per nominis errorem alio, quam quem destinaverat, ipsum quoque paria meruisse, dixit. Nonnunquam horreis præclusis populo Romano famem indixit. Atrocia ejus Symbola atque Emblemata erant: *Oderint, dum metuant.* Item: *Optare se, ut populus Romanus unam tantum cervicem haberet, quo ictu uno omnes conficerentur. Dion in Calig.* §. 3. Vox Carnifice quam Imperatore dignior. *Xiphil. in Calig.* Idem, *Antoniæ* aviæ pro sua authoritate monenti, ut quædam secus ageret: *Memento*, ait, *mihi omnia in omnes licere.* Talia portenta Principum titulo tum pertulit mundus, quæ non commemorarem, nisi ut ex his Principibus prodigiosæ feritatis horror incutiatur. *Erasmus ex Suetonio.*

VIII. Impietas exsecranda.

AXIOMA.

Tyrannidis fastigium est impietas, cum omni scelerum genere conjuncta.

Exemplum habemus in Caligula.

I. Ille namque *Heros* à multis, & *Deus* à quibusdam

busdam vocatus maxime efferri cœpit. Cupiebat enim antea ſe humana conditione ſuperiorem videri, cum Luna coiiſſe, & à victoria coronatum eſſe. *Iovem* enim ſe eſſe fingere, dicereque ob eam cauſam ſe cum pleriſque mulieribus, ſed præſertim cum ſororibus rem habere. Fiebat ſæpenumero *Iuno, Diana, Venus*, ac præter mutationem nominum veſtes capiebat Diis proprias & accommodatas. *Dion in Caligula* §. 6.

I I. *Cum Luna coitus.* Cum *C. Caligula* aliquando ſe cum Luna coire diceret, interrogaretque *Lucium Vitellium*, an Deam videret coëuntem ſecum: Obſtupefactus tremenſque cœpit deorſum inſpicere, locutuſque pauca: *Licet*, inquit, *domine*, *vobis Diis tantummodo vos inter vos videre. Dion ibidem.*

I I I. *Imitatio tonitruum & fulminum.* Factus eſt denique Idolum ridiculum. Nam tonabat machinis quibuſdam & fulgurabat: Ac quoties fulmen de cœlo caderet, ipſe contra jaciebat lapidem, dicebatque in ſingulis jactibus illud *Homer.* ἤ μ' ἀνάειρ', ἢ ἐγὼ σε. *Aut tu me interficias, aut ego te.*

IX. Mala conſcientia.

Caligula noctu excitabatur in ſomniis: nec ulla nocte ultra tres horas quieſcebat, ac ne his quidem placida quiete, ſed pavida; ſemper, & miris quibuſdam imaginibus vexabatur. Idem ad minima tonitrua & fulgura connivere & caput obvolvere, ad majora vero proripere ſe à ſtrato, ſubque lectum condere ſolebat. *Suetonius.* Conſcientia enim anteactæ vitæ ſemper eum torquebat, vixque ſinebat eum paululum quippiam oculos in ſomnum inclinare. *Franciſc. Patrit. l. 5. de Reg. Tit. 8. p. 133.*

V. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Caligula* ſtatuam ſuam in templo Ieroſolymitano collocari juſſit. *Euſebius l. 2. Hiſt. c. 6.* de eo commemorat, quod templum Ieroſolymitanum ſibi adoptaverit, inque proprium templum tranſmutaverit, ut Iovi illuſtri novo Caio nuncuparetur. Vnde quidam colligunt, quod per βδέλυγμα ἐρημώσεως, h. e. per *Abominationem deſolationis*, cujus Chriſtus mentionem facit *Matth. 24. v. 15*, hæc Caligulæ ſtatua intelligatur. Reſp. Verum error hic eſt, qui ex ἀνιστορησίᾳ oritur. Quamvis enim Caligula divinos honores affectaverit: ac ſimulacra, quæ adorarentur, inſtituerit: nihil tamen obtinuit, ſed partim *Petronii Præſidis* in Syria, cui executio commiſſa erat, prudentia, partim Ariſtobuli, apud *Petronium*, & Agrippæ apud Caligulam interceſſione illud impeditum fuit. *Ioſephus l. 18. Antiqu. c. 11.* de Iudæis commemorat, quod audientes *Petronium Præſidem* Roma à *Caio Imp.* mitti, ut ejus ſtatuam in templo poneret, eidem nondum regionem ingreſſo apud Ptolemaidem primum, mox etiam apud Tiberiadem occurrerint, ſuppliciter rogantes; Ne ſe ad eam neceſſitatem adigeret, neve ſacratam urbem vetitis imaginibus pollueret. Cumque is objiceret: An igitur bellum geretis cum Imperatore? *Nequaquam*, dicebant, *pugnabimus*; *ſed moriemur citius, quam à legibus Dei diſcedamus*, ſimulque procumbentes nudatis jugulis paratos ſe dicebant ad excipiendos gladios. Qua conſtantia apud Petronium obtinuerunt, ut ad Imperatorem ſcriberet, & abrogationem decreti, interveniente Agrippæ interceſſione, obtineret. *Euſebius* quidem *lib. 2. Hiſtor. cap. 6. de Caligula* commemorat, quod templum Hieroſolymitanum ſibi ipſi adoptaverit, ut Iovi illuſtri novo Caio nuncuparetur: ſed de conatu potius quam eventu illud accipiendum eſſe, relatio *Ioſephi* oſtendit; cum qua exacte congruunt, quæ habet *Philo in libr. de legatione ad Caium. p. 658.*

I I. *Herodem* II. *Antipam relegavit.* Qui cum exercitibus ſuis Chriſtum tempore paſſionis ſpreverat, illuſerat, atque indutum veſte alba ad Pilatum remiſerat, ſicut *Lucas* ſcribit *cap. 23. v. ult.* Quem contemtum irriſionem & ſubſannationem Chriſti Herodes non tulit inultam, ſed contemnens Chriſtum, contemtus eſt etiam tandem juxta effatum divinum. 1 *Sam. 2. v. 30. Quicunque honorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, vilipendentur.* Cum enim non eſſet contentus dignitate Tetrarchæ, ſed Romam magno apparatu profectus dignitatem Regiam à Caio Cæſare peteret, pro ſummo honore ſummam reportavit ignominiam. Accuſatus enim coram Cæſare propter crimina graviſſima, cumprimis vero ob defectionem ab Imperio Romano, privatus eſt ſua Tetrarchia, ac cum ſua Herodiade in perpetuum exilium *Lugdunum* relegatus, dignas inceſtus, crudelitatis ac illuſionis Chriſti pœnas dedit. Nam ibi tandem ægritudine animi conſumtus periit. Teſte *Ioſepho l. 18. Antiqu. Iudaic. cap. 9. lib. 2. de bello Iudaico c. 8. Euſeb. lib. 2. Hiſtor. Eccleſ. c. 4. Niceph. l. 2. Hiſtor. Eccleſiaſt. 9.* Factum id anno Chriſti 39. h. e. quinquennio poſt illuſionem Chriſti.

I I I. *Iudæorum gentem graviter afflixit.* Sicut *Euſebius lib. 2. Hiſtor. Eccl. cap. 5.* ſcribit; ubi addit: Iudæos hoc modo divinam vindictam propter facinus in Chriſtum deſignatum, expertos eſſe. Cum enim Pilatus Chriſtum innocentem militibus flagellandum traditurus, manus ablueret coram populo, dicens: *Innocens ſum à ſanguine hujus juſti,*

sti, vos videritis: respondens universus populus dixit, *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. Matth. 27. v. 24, 25.* Quo clamore Iudæi totam omnino posteritatem suam, usque ad finem mundi victuram, ad pœnas pro Christi sanguine innocenter effuso luendas oppignorant. Sed magno suo & malo & ipsi, & posteri eorum experti sunt, quam inconsulte sese ad pœnas pro hoc scelere luendas obstrinxerint. Quin imo usque in præsentem diem hæc imprecatio super Iudæos perseverat, & sanguis Christi non auferetur ab eis: sicut D. *Hieron.* scribit.

CAPVT III.
DE EGRESSV.

Circa exitum vitæ Caligulæ tria sunt notanda. 1. Τὰ Προηγούμενα. 2. Τὰ Πραχθέντα. 3. Τὰ Παρεπόμενα.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

1. *Tyrannicum Caligula propositum.* Caligula proposuerat sibi paucis ante mortem mensibus *Antium*, & deinde *Alexandriam* commigrare; interemto prius utriusque ordinis electissimo quoque. Nam post obitum ejus duo libelli in secretis ejus reperti sunt, quorum unus GLADIVS, alter PVGIO titulo vocabatur, in quibus nomina morti destinatorum continebantur.

Inventa est & Arca ingens variis venenis repleta, quibus postea à *Claudio Imp.* demersis maria infecta reddita, non sine piscium exitio, quos ejectos æstus in proxima litora ejecit. *Cuspinianus in vita Calig.* §. 18, 19.

II. *Prodigium mortem ejus antegressum.* Inter prodigia, quæ mortem ejus præcesserunt, fuit hoc *somnium*, quo pridie quam periret, somniavit: Consistere se in cœlo juxta solium Iovis, impulsumque ab eo dextri pedis pollice, & in terram præcipitatum.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Cum insaniret Caligula omnibus in rebus, *Cassius Charea* & *Cornelius Sabinus* militum prætorianorum Tribuni contra eum conjuraverunt, fuereque multi conscii hujus conjurationis; in quorum numero fuit *Callistus* & *Eparchus*: sed illi percussores fuerunt. Erat Chærea vir antiquæ virtutis morumque, qui Caio certis de causis infensus erat, quod *Caius eum* (etsi fortissimum virum) *mulierem vocabat*, eique quoties ad se veniret, signum dabat Cupidinis aut Veneris, aut aliud ejusmodi. *Caligula* dies festos agebat in palatio, & spectaculum edebat; cumque ipse comederet, & epulum aliis daret, *Pomponius secundus* Consul ad pedes ejus cibum capiebat, eosque frequenter osculabatur. Post ubi *Caius* saltare & tragœdias agere voluit, *Charea* nihil cunctandum ratus, ut eum animadvertit exeuntem è theatro, inspiciendorum puerorum causa, quos ex Græcia atque Ionia nobilissimos acciverat, ad canticum de suis laudibus canendum, conclusum in parvum & angustum locum interfecit: quo facto nemo eorum qui aderant præsentes, manus ab illo abstinuit, sed mortuum confecerunt vulneribus: nonnulli etiam carnem ejus degustaverunt. Imperavit annos 3, menses 10, dies 9. *Dion in Caligula* §. 7.

Periit & uxor *Cæsonia*, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa. *Dion in Caligula* §. 59.

AXIOMA.

Animus irritatus contumeliis, difficulter frænare iram & vindictæ cupiditatem potest.

Nam contumelia est plus quàm injuria, vel est supremus injuriæ gradus. Est namque non *simplex*, sed *stomachosa injuria*; uti *Carolus Borbonius* eam appellavit. *Cic. 3. Verrin.* Habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac viri boni difficillime possunt. Quare homines contumeliis magis, quam ulla alia re offenduntur. Quia convicia videntur proficisci ex odio & malitia nimia. Contra violentas injurias vi & armis conceditur defensio etiam hostibus. Pulchre inquit *Isiodorus*: *Sagittas contumelia, clypeus patientia frangit.* Cum quo congruit *Hugo*, ita scribens: Lingua dicitur, quia lingit adulando, mordet detrahendo, occidit mentiendo, ligat, & ligari non potest, labitur ut anguilla, penetrat ut sagitta.

Certe, inquit alius, non tanto dolori est desperatæ malitiæ homini immitis castigatio, quanto, viro cordato & verecundo, pudori est unicum verbum asperius. Nam nullus dolor est major, quam is, qui contumeliæ mucrone vulnerat pectus, animumque hominis ingenuum.

Exemplum habemus in *Cassio Charea* viro fortissimo, qui, postquam à Caligula contumeliose tractaretur, quæsivit occasionem occidendi eum, nec quievit prius, quàm Caligulam interfecisset.

Simile exemplum habemus in *Carolo Borbonio*, qui (sicut *Ferronus* refert) plerumque in ore habuit *Aquitani* cujusdam scitum responsum. Is rogatus à *Carolo VIII.* Rego Galliæ: Quo tandem præmio impelli posset, ut fidem sibi tot magnis rebus perspectam falleret: *Non tuo*, inquit, *regno, non orbis imperio adduci possim; non omnium thesauris: Contumelia tamen & stomachosa injuria possim.*

III. ΤΑ'

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Interfecto Caligula & cæde ejus vulgata, non ſtatim creditum eſt: Cum ſuſpicio eſſet, ab ipſo *Caligula* famam cædis ſimulatam & emiſſam, ut eo pacto erga ſe hominum mentes deprehenderet. Sed cum Prætorianæ cohortes tumultuarentur, ac quærerent: *Quis Caium occidiſſet?* hac eas ratione ſedavit *Valerius Aſiaticus* vir conſularis, quod in locum unde conſpici poſſet, progreſſus exclamavit: *Vtinam ego eum interfeciſſem!* Qua voce territi milites, turbarum finem fecerunt. *Dion. in Caligula* §. 7.

Vixit annos viginti novem, imperavit annis tribus, menſibus novem, diebus octo & viginti. Et ita re ipſa magnoque ſuo malo ſe hominem, non Deum eſſe, expertus eſt. *Dion* ibidem.

V. IMPERATOR ROM.

CL. TIBERIVS DRVSVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER Claudii fuit DRVSVS Major, Auguſti ex Livia privignus, & Tiberii Imp. frater, qui ante Chriſtum natum anno 7. in Germania equo collapſus crus fregit, ex qua fractura triceſimo die mortuus eſt, anno ætatis 30. cum magna ex parte Germaniam domuiſſet. Funus ejus Romam uſque deductum eſt, portantibus id primum militibus, poſt primoribus urbium. Ex hoc *Claudius* Lugduni Calend. Aug. anno Mundi 3940. ante C.N. 30. natus eſt. *Suetonius in Claudio* §. 1, 2.

II. MATER fuit ANTONIA MINOR, ex qua Druſus complures liberos tulit, tres tantum reliquit, *Germanicum, Claudium & Livillam*. *Suetonius in Claudio* §. 1.

AVIA fuit LIVIA Auguſta. Frater ejus fuit *Germanicus*, & ipſe *Caligulæ* patruus.

GENEALOGIA CLAVDII.

Livia, Auguſti conjux.
Tiberius Imperator. — Druſus. ----- uxor Antonia major filia M.
Druſus junior.
Tiberius junior. — Germanicus. — Claudius Imperat. — Livilla ſoror.
Cajus Caligula.

Octavia ——— hujus frater Auguſtus Imperat.
Antonia minor.
Claudius.

II. *Appellatio.*

Dictus fuit hic Imperator *Tiberius Claudius Druſus*. *Suetonius* §. 2. Mater Antonia cum nomine Patris DRVSVM, & nomine Patrui, nempe Tiberii Imperatoris, *Tiberium Claudium* nominari voluit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. Προσωπογραφία, & ACTA IVVENILIA.

I. *Statura corporis atque forma.*

AVthoritas dignitaſque formæ non defuit vel ſtanti, vel ſedenti, ac præcipue quieſcenti. Nam & prolixo nec exili corpore erat, & ſpecie canitieque pulchra, opimis cervicibus. Cæterum & ingredientem deſtituebant poplites minus firmi, & remiſſe quid vel ſerio agentem multa dehoneſtabant. Riſus indecens, ira turpior ſpumante rictu, humentibus naribus, plectra linguæ titubantia, caputque tum ſemper, tum in quantulocumque actu vel maxime tremulum.

Fuit valetudinarius. Nam per omnem pueritiæ & adoleſcentiæ tempus variis & tenacibus morbis conflictatus eſt, adeo ut animo ſimul & corpore hebetato, ne progreſſa quidem ætate ulli publico privatoque muneri habilis exiſtimaretur. Mater *Antonia* portentum eum hominis dictitabat, nec abſolutum à natura, ſed tantum inchoatum: ac ſi quem ſocordiæ argueret, ſtultiorem aiebat filio ſuo Claudio. *Avia Auguſta Livia* pro deſpectiſſimo ſemper habuit. Non affari niſi rariſſime: Non monere, niſi acerbo & brevi ſcripto, aut per internuncios, ſolita. *Soror Livilla*, cum audiiſſet aliquando imperaturum, tam iniquam & tam indignam ſortem populi Romani palam deteſtata eſt. Sed & avunculus major *Auguſtus* valde de eo dubitavit, num honores gerere poſſet, nec ne: metuitque ne materia præberetur hominibus deridendi & illum & familiam, ſi ad illos adhiberetur, qui & corpore & animo male affectus eſſe videretur.

II. *Indoles animi.*

Ingenio erat phantaſtico, ſed tamen ſtudiis apto. Nam in literis tum Græcis, tum Latinis, egregie inſtitutus fuit à *Livio* Præceptore ſuo, adeo ut vir factus, græce latineque doctiſſimus eſſet. Libros enim 40. Hiſtoriarum, hortante *Tito Livio*, conſcripſit. Totum *Homerum* memoria tenebat, ut in uſu rerum ſæpe verſus ejus recitaret. *Volaterran.* l. 23.

NOTA.

Observatione dignissimum est, quod quidam homines admiranda memoria præditi fuerint.

I. *Esdras* Sacerdos universas Ebræorum doctrinas habuit in memoria. *Iosephus l.* 11. *c.* 5. *Antiq. Iudaicarum.*

II. *Cyrus Rex*, qui immensos ductavit exercitus, omnibus militibus nomen reddidit. Sic *L. Scipio*, quod æque mirum videri possit, populo Romano.

III. *Mithridates*, *Ponti* atque *Bithyniæ Rex* inclytus, qui à *Cn. Pompeio* bello superatus est, duarum & viginti gentium, quas sub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud unquam per interpretem locutus est, sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, perinde lingua & oratione ipsius non minus scite, quam si gentilis ejus esset, locutus est. *Gellius lib.* 17. *c.* 17. *Plinius lib.* 25. *c.* 2.

IV. *Cæsar Dictator* scribere & legere uno tempore, dictare & audire solebat: Epistolas magni ponderis quaternas pariter dictabat; aut, si non aliud ageret, septenas. *Plinius.*

V. *Claudius Imperator.* De quo jam dictum est.

VI. *Ælius Adrianus* Imp. tanta fuit memoria, ut locos, negotia, milites absentes quoque nominibus suis recenseret.

VII. *Cyneas Pyrrhi Regis Legatus*, postridie quam Romam venerat, Senatum & Equestrem ordinem proprio nomine salutavit.

VIII. *Themistocles* tanta fuit memoria, ut Simonidi artem memoriæ pollicenti dixerit, se malle artem oblivionis: quod etiam meminisset, quæ nollet; & oblivisci non posset, quæ vellet. *Author Cic. l.* 2. *de Orat.*

IX. *Salustius* totum Demosthenem memoria tenuit. *Cicero.*

X. *Avicenna* totam Aristotelis Metaphysicam memoria complexus est. *Cicero.*

XI. *Hortensius* tam excellentis memoriæ fuit, ut, quæ secum commentatus esset, ea sine scripto verbis iisdem redderet. *Cicero.*

XII. *Cicero* de se scribit. Nihil unquam audivi, quod non in memoria mea penitus insederit.

XIII. *Seneca* de se affirmat similiter, in *Procem. ad lib. Contr.* se una lectione magistri sui duo millia vocabulorum memoriæ commendasse: quæ lectione finita eo ordine, quo dicta erant, & retrogrado memoriter recitavit; ducentos quoque versus, ab ultimo incipiens.

XIV. *Studiosus* quidam *Patavinus juris* 3000. vocum audita, mox & eodem & inverso ordine reddere potuit, ut *M. Muretus* scribit.

XV. *Charmidas* quidam in Græcia quæcunque perlegisset volumina, ea memoriter legentis modo repræsentavit. *Plin. l.* 7. *c.* 24.

XVI. *Clemens* tanta valuit memoria, ut quicquid legendo semel evolvisset: memoriæ firmiter infixum haberet.

XVII. *Cœnis concubina Flavii Vespasiani* excellenti quoque memoria fuit prædita. Cum enim *Antonia* hera ejus, *Claudii* mater, ad *Tiberium* per eam nonnihil de Sejano scripserat, atque jusserat, ut illud, ne quis forte deprehenderet, statim deleretur: *Frustra*, inquit, *Domina, jussisti*; Hæc enim atque cætera omnia, quæ mihi imperas, ita semper in memoria habeo, ut ex ea deleri non possint. Ideo etiam *Vespasianus* ejus consuetudine valde delectabatur. *Dion in Vespasiano* §. 4. Plura exempla *Drexelius* in Aurifodina part. I. c. 2. pag. 6. & seqq. recenset.

DUBIUM.

Quæst. Quomodo *Claudius* bono ingenio præditus, dici potuerit μωρὸς, stultus vel Phantasticus; sicut mater Antonia portentum hominis eum appellavit, & si quem socordiæ argueret, stultiorem aiebat filio suo. Nam qui est stultus, quomodo ille potest dici ingeniosus & ad studia literarum aptus? Videtur enim esse contradictio in adjecto.

Resp. Distinguendum inter *Ingenium* & *judicium*. Multi sunt *ingeniosi*, h. e. bono ingenio præditi, h. e. pollent docilitate & memoria, ut facile aliquid possint apprehendere & memoria comprehendere. Sed non sunt judiciosi, h. e. de rebus inventis, & memoria comprehensis, accuratum judicium ferre non possunt. Elegans *exemplum* habemus in *coquo* semifatuo *Maximiliani I. Imp.* in cujus vita historiam de coquo illo benevolus Lector inveniet. Eadem quoque recitatur in historia nostra Patriarcharum.

II. ACTA VIRILIA.

I. OECONOMICA.

Circa acta ejus Oeconomica tria sunt consideranda. 1. *Conjuges* quas duxit. 2. *Liberos* quos genuit. 3. *Generos* quos elegit.

I. Conjuges.

Claudius sex Conjuges habuit.

I. Fuit *Æmylia Lepida* Augusti proneptis. Hanc quod parentes ejus Augustum offenderant, virginem adhuc repudiavit. *Suetonius in Claudio* §. 26.

II. *Livia Medullina.* Hanc ipso die, qui nuptiis erat destinatus, ex valetudine amisit. *Suet. ibid.*

III. *Plautia Herculanilla* patre triumphali nata. Sed cum hac divortium fecit, ob libidinum probra & homicidii suspicionem. *Suetonius ibidem.*

IV. *Ælia Petina* patre Consulari nata. Sed etiam cum hac divortium fecit ex levibus offensis. *Suetonius ibidem.*

V. *Valeria Messalina*, quæ libidinosa & intemperans fuit fœmina, quæque temeritate & intemperantia omnes fœminas suæ ætatis superavit. Hæc cæteras quoque mulieres coëgit luxuriose & intemperanter vivere, effecitque, ut multæ in palatio viris suis præsentibus ac videntibus cum adulteris coirent: earumque viros ipsa diligere, ac honoribus & dignitatibus augere; cæteros, qui id non paterentur, odio habere, ac modis omnibus perdere solita est. *Dion in Claudio* §. 4.

Messalina vero, amore Mnesteris saltatoris capta, cum ei persuadere non posset, ut secum coiret, petivit à *Claudio* viro suo, ut illum sibi obsequi juberet, tanquam ipsi in quibusdam aliis rebus opera ejus necessaria foret. Is, postquam ei Claudius præcepit, ut omnia quæ Messalina imperaret, libenter faceret, cum illa rem habuit, tanquam id sibi quoque imperatum fuisset. Id enim Messalina sæpe in multis aliis fecit. Nam quasi Claudio conscio sinenteque ei petulanter vivere, mœchabatur. Tandem eo insolentiæ processit Messalina, ut vivo Claudio, absente tamen, ad Ostiam, publice nuberet SILIO, cumque eo nuptias celebraret. *Dion hanc Tragœdiam describit* §. 6. Messalina nupsit CAIO SILIO: harumque nuptiarum convivium magnificum & sumtuosum fecit, eique regiam domum donavit, in qua congessit omnes Claudii thesauros pretiosissimos: eumque ad extremum Consulem designavit.

Interficitur tandem Mnester, & Messalina jugulatur. De his *Dion* §. 6. ita scribit. Narcissus *Claudio*, cum solus esset, per pellices ipsius omnia, quæ gererentur, significavit. Quibus cognitis rebus, *Claudius* in urbem subito reversus, magnum numerum hominum, sed inprimis Mnesterem occidit: post, ipsam quoque *Messalinam* jugulavit.

VI. *Agrippina*. Tandem Claudius Agrippinam fratris sui Germanici filiam, *Domicii Neronis* matrem, uxorem duxit: Et ne videretur propinquitate sanguinis incestum committere, eam in rem Senatus consultum postulavit, ut imposterum nuptiæ inter patruos fratrumque filias justæ statuerentur. Veruntamen *Tacitus* refert, nonnisi unum repertum esse, qui talis matrimonii cupidus fuisset. *Suetonius* duos fuisse scribit. Sed hoc Senatus consultum postea à Nerva Imperatore est abrogatum, qni severe talia matrimonia prohibuit. Neque id immerito. Nam cum manifesta lege divina pugnant, quæ exstat *Lev.* 18. 12. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies, quia propinqua est patris tui. Ex quibus verbis nos per analogiam sive consequentiam sic concludimus:

Sicut amita non potest nubere nepoti ex fratre; ita similiter neque patruus potest duceri fratris filiam.

Sed verum est prius:
Ergo & posterius.

Tacitus l. 12. *Annal.* scribit: *Agrippina* salutatur Augusta: quæ, ut potentiam suam exteris etiam ostenderet, COLONIAM in Vbios, ubi nata erat, veteranorum militum deduci jubet, quæ AGRIPPINA appellata est.

NOTA.

Agrippinæ notanda est summa tum *felicitas*, tum *infelicitas.*
I. *Felicitas*, ob ortum felicem, atque dignitatem singularem. De qua *Fulgos. l.* 8. *c.* 16. ita scribit: Agrippinæ Augustæ inter fœminas Romanas, quæ ante eam fuerunt, uni contigit: ut Romani Principis uxor, soror, mater ac filia haberetur. *Germanici* enim filia fuit, quem Tiberius successorem Imperii adoptaverat: *Claudium* Augustum virum habuit: *Caligulæ soror* erat: denique *Neronem* peperit.
II. *Infelicitas* ob vitam flagitiosam atque turpem. 1. Quia incestum cum Claudio Imp. patruo suo commisit; uti antea dictum est. 2. Quia maritum suum *Claudium* boleto necavit; uti in cap. 3. dicemus.

II. Liberi.

Liberos ex tribus Vxoribus tulit.

I. Ex *Plautia Herculanilla tertia* uxore *Drusum & Claudium.* Drusum *Pompeiis* impuberem amisit, piro per lusum in sublime jactato & hiatu oris excepto strangulatum, cui & ante paucos dies filiam Sejani despondisset.

II. Ex *Petina quarta* uxore suscepit *Antoniam*, quam Cn. Pompeio Magno, & deinde Fausto Syllæ nobilissimis juventibus, collocavit. *Suetonius* §. 27.

III. Ex *Valeria Messalina quinta* uxore suscepit *Octaviam & Germanicum*, quem mox BRITANNICVM cognominavit. OCTAVIAM Neroni privigno suo collocavit. *Suetonius ibidem.*

BRITANNICVM vigesimo imperii die, inque secundo consulatu natum sibi, parvulum etiam tum & militibus pro concione manibus suis gestans, & plebi per spectacula gremio aut ante se retinens, assidue commendabat, faustisque ominibus eum acclamantium turba prosequebatur.

III. Ge-

III. Generi.

Generi ejus tres fuerunt. 1. *Nero* privignus, cui *Octaviam* in uxorem dedit. 2. *Cn. Pompeius M.* 3. *Faustus Sylla*: illi primo & huic deinde filiam suam *Antoniam* desponsavit: è Generis *Neronem* adoptavit: Pompeium & Syllanum non recusavit modo, sed & interemit. *Suetonius* §. 27.

Tacit. lib. 12. *Annal.* scribit: NERO filius Agrippinæ adoptatur à Claudio, Pallantis & Agrippinæ consilio, eique virilis toga datur, & Princeps juventutis appellatur, & *Britannico* filio Claudii longe præponitur.

AXIOMA.

Σχέμμα πολιτικὸν Tyrannorum est, quod miram quandam legum simulent observantiam.

Exemplum habemus in Claudio Imperatore geminum.

1. Cum ipse Agrippinam fratris sui *Germanici* filiam duceret conjugem, ne videretur propinquitate sanguinitatis incestum committere, per Senatusconsultum hoc matrimonium confirmari petiit. *Dion* §. 6. *Cornelius Tacitus lib.* 12. *Annal.*

II. Cum Agrippinæ impulsu NERONEM, ejus filium primum, adoptasset, postea generum sibi etiam legisset, ne videretur contra leges sororem fratri jungere, filiam prius emancipavit, & alteri adoptandam tradidit.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

CLAUDIUS anno ætatis 50 imperium adeptus est mirabili casu. Nam Caio Caligula sublato, *Consules* præsidiis collocatis in omnibus urbis partibus libertatem communem asserturi, Senatum non in curiam, sed in Capitolium vocarunt.

Sed dum *alii* populo Rempublicam restituendam, *alii* unum Principem habendum contendunt, atque hi rursus principatum deferunt alii aliis; consumtum est re infecta, quod reliquum fuit illius diei una cum nocte sequenti.

Interea *Milites* aliquot prædandi causa Palatium ingressi, *Claudium* (qui, quod cum Caio fuerat, tumultum timens, in obscuro quodam angulo se occultaverat) inveniunt; ac initio quidem, alium quam erat, esse, secumque habere aliquid, unde prædam nanciscerentur, arbitrati, foras extrahunt, extractum atque ad genua ipsis præ metu procidentem, *Imperatorem* salutant, atque in castra perducunt, mœstum ac trepidum, miserante obvia turba, quasi ad pœnam raperetur insons.

Milites recepto intra vallum omnes imperium deferunt, quod stirpe Imperatoria ortus, & vir bonus habitus esset. Quos ille armatos pro concione in nomen suum jurare passus est, promisitque singulis quina dena H.S. Primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pignoratus. *Suetonius in Claudio* §. 10.

Consules (cum aliquamdiu missis Tribunis plebis ei edixissent, ne principatum capesseret, sed sub populi & Senatus, ac legum potestate esset) postquam à suis quoque militibus deseri se viderunt, (utpote, qui cum aliis hoc contendebant, ne ab aliis Imperatorem acciperent, sed omnibus darent) ipsi Consules quoque assensi sunt, eique omnia quæ ad principatum ejus spectare videbantur, decreverunt.

Sic igitur Imperium adeptus est Tiberius Claudius Nero, Drusi filius, Liviæ Augustæ nepos, frater Germanici, patruus Caligulæ, qui ipsum haud dubie antea necasset, nisi eum contemsisset ob socordiam, quam partim natura, partim simulatione præ se ferebat.

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA CLAUDII BONA.

Claudius initio bonus Princeps fuit, sed postea degeneravit.

1. Acta Caligulæ paulatim abolevit. Nam pensiones à Caio Caligula institutas, & reliqua ejus acta, quæ reprehensionem merebantur, antiquabat; non quidem simul, sed sensim per occasiones. In exilium ab eo immerito missos, atque inter eos etiam sorores ejus, *Agrippinam* & *Iuliam* reduxit, ac bona eis restituit. Cum in carcere permulti essent, dimissis iis, qui propter Majestatis crimen, aut aliud id genus in eum conjecti essent, exempla statuit in sontes, diligentissima inquisitione habita, ne vel noxii propter circumventos calumniis absolverentur, vel hi propter illos perirent. Nimias delicias, quæ fuerant Caii temporibus, sustulit: latis legibus quæ ad eam rem spectare viderentur. Cauponas enim, in quibus compotare solebant, evertit: vetuitque ne caro cocta, aut aqua calida usquam venderetur: atque in eos, qui non obtemperarent, animadvertit. *Dion in Claudio* §. 2.

II. Parricidas Caligulæ trucidavit, nempe *Cassium Chaream* & *Lupum*, dicens: Rem mali exempli esse, Principem suum occidere. Quibus accessit voluntate sua *Sabinus*, qui ipsis morte conjungi

jungi voluit. *Dion* §. 2. *Suetonius in Claudio* §. 11. *Iosephus l.* 19. *Antiqu. Iudaic. c.* 3.

III. Quando privatum eum injuria vel contumelia læsissent, (quod multi fecerant, hominem nullius precii existimantes, atque *Tiberii* ac Caligulæ gratiam captantes) eorum neminem, evicto crimine, ultus est.

IV. In initio statim imperii de se, idque non ficte aut simulate, edixit: Ne quis ipsum adoraret, eive sacrificaret. Nimios honores recusavit, & prænomine Imperatoris abstinuit. *Suetonius* §. 12. Statuarum & imaginum modum præscripsit. Imaginem sui unam modo argenteam, statuasque duas ex ære & lapide, initio sibi decretas admisit.

V. In re pecuniaria ab omni sordida exactione abstinebat, modestiamque & temperantiam populi Romani plurimi faciebat.

VI. Iudicia frequenter instituit. Nam jus, & cum Consul esset, & extra eum honorem, laboriosissime dixit. Nec semper præscriptam legum duritiem, sed multarum lenitatem ex æquo & bono, perinde ut afficeretur, moderatus est.

VII. Leges atque civiles ordinationes laudabiles tulit.

1. *Legem tulit*, ne Senatori ultra septimum ab urbe lapidem, injussu Imperatoris, abesse liceret. *Suidas.*

2. *Viatores in officio continuit.* Nam ne per Italiæ oppida nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, edicto monuit.

3. *Incendiis cavit.* Puteolis enim & Hostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocavit.

4. *Peregrinorum audaciam repressit.* Peregrinæ conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina, sed duntaxat gentilitia: civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit.

5. *Populos ordinavit.* Nam provincias Achaiam & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, Senatui reddidit. Lyciis, ob exitiabiles inter se discordias, libertatem ademit. Rhodiis ob pœnitentiam veterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis autoribus, tributa in perpetuum remisit. *Suetonius in Claudio* §. 25.

VIII. *Asinius Pollio*, homo exiguæ staturæ & deformis, dives tamen, Claudio insidiatus fuerat, & tentaverat muneribus Prætorianos; Ideo etsi supplicium meritus fuerat, tamen tantum relegatus est. *Dio.*

IX. Ingratos, de quibus patroni querebantur, in servitutem revocavit, & cum multi servos suos ægrotantes prorsus negligerent, atque ædibus expellerent, etiam, quicunque ex iis sanitatem recepissent, eos liberos esse jussit. *Suetonius* §. 25.

X. Vrbis & annonæ curam sollicite semper egit. Cumque fames ingens aliquando exorta esset, non modo ad præsens tempus copiæ alimentorum, sed in perpetuum etiam prospexit. Occasionem commemorat *Suetonius in Claud.* §. 18. *talem:*

Cum arctior annona Romæ ob assiduas sterilitates esset, detentus quondam *Claudius* medio foro à turba, conviciisque ac simul fragminibus panis ita instratus, ut ægre, nec nisi postico, evadere in palatium valuerit, nihil non ex eo cogitavit ad invehendos etiam in tempore hyberno commeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset, & naves mercaturæ causa fabricantibus magna commoda.

XI. *Opera publica, eaque magnificentissima exstruxit.* Nam nulla re posteritati magis, quam operum publicorum incredibili magnificentia, commendatus est.

1. *Portum Hostiensem* exstruxit ad frumentum in urbem Romam importandum. Quia antea naves hyeme appellere ad Tybris ostia non poterant. Hunc contra consilium Architectorum ædificavit. Cum enim hi interrogati; Quantos sumtus ea res postularet? responderunt, tam magnos, ut nollet eum portum facere: sperabant enim eum, cognita sumtus magnitudine, si prædixissent, à proposito deterreri. Sed is nihilominus sibi faciendum putavit, induxitque in animum rem dignam gloria atque magnificentia populi Romani. Primum quod loco non parvo perfosso in continenti, jactisque circum undique fundamentis, eo mare intromisit. Deinde in ipso mari factis utrinque magnis aggeribus, ac multo mari concluso, in eo Insulam fecit, atque in ea turrim ædificavit, ex qua lumen navigantibus nocturno tempore præberetur. Is locus, ut est, ita patria lingua *Portus* appellatur.

2. *Fucini lacum derivavit.* Nam ut *Suetonius scribit* §. 20. *Fucinum* aggressus est, non minus compendii spe quam gloriæ, cum quidam privato sumtu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autem passuum millia, partim effosso monte, partim exciso, canalem absolvit ægre, & post undecim annos, quamvis continuis XXX hominum millibus sine intermissione operantibus.

3. *Aquæ-ductus* à Claudio Caligula inchoatos ipse consummavit. *Plinius lib.* 36. *c.* 15. censet nihil admiratione dignius visum in toto Orbe terrarum,

rarum, quam insignes & magnificos illos *aquæductus*. Quippe à lapide quadragesimo, longo cursu ad eam excelsitatem summa arte levati, ut in omnes urbis montes, abundanti copia aquæ influxerint, omnibusque privatis & publicis balneis, piscinis, domibus, euripis, hortis, suburbanis etiam & villis suffecerint: insigni arte ad hanc rem exstructis arcubus, summo labore perfossis montibus, adæquatis convallibus. Erogata in hoc opus sestertia quingenta quinquaginta quinque, seu ut *Budæus* legit, sestertium quingenties quinquagies quinquies. Quæ conficiunt in nostra moneta fere 14 Tonnas auri.

II. ACTA CLAVDII MALA.

I. Mutabilitas in Iudiciis.

In Iudiciis mira animi varietate fuit: modo circumspectus & sagax, modo inconsultus & præceps, nonnunquam frivolus amentique similis. Vnde patet mixtura virtutum & vitiorum ejus.

Nam cernebatur in eo;

1. *Prudentia*. Fœminam non agnoscentem filium suum, dubia utrinque argumentorum fide, ad confessionem compulit, indicto matrimonio juvenis. *Suetonius* §. 15.

Similiter cum cuidam notam appositam, deprecantibus familiaribus, ademisset; *Litura tamen* (inquit) *exstat*. Quibus verbis prudenter monere voluit, etiam remissa culpa, manere tamen infamiæ prioris vestigium. Alludens ad scripturam, quæ licet spongia deleatur, aut graphio radatur, relinquitur tamen lituræ vestigium. *Suetonius* §. 16. *Erasmus lib. 6. Apopth*

II. *Iustitia*. Proclamante quodam præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum machæra, mensaque lanionia, flagitavit.

III. *Injustitia*. Politici tale Axioma habent. *Injustitia summa est, reos intactos dimittere.*

Exempla habemus in Claudio.

1. Nam is recognitione Equitum juvenem plenum probri, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens, censorem suum.

2. Alium corruptelis adulteriisque famosum, nihil amplius quam monuit, ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certe cautius. addiditque: *Quare enim ego scio quam amicam habeas? Suetonius ibidem.*

IV. *Vesana iracundia*. 1. *Claudius* iratus alíquando Iudæo Gallico oratori causam apud se agenti, jussit eum projici in Tyberim, à quo tum, cum jus redderet, non longe aberat. Hac in re *Domitius Afer*, qui omnes patronos causarum suæ ætatis superabat, perbelle jocatus est. Nam cum is, qui erat à Iudæo destitutus, opem ab eo peteret, ita respondit: *Quis tibi nunciavit me melius quam illum natare? Dion in Claud.* §. 6.

2. *Suetonius in Claud.* §. 15. stultissimæ ejus iracundiæ tale adfert exemplum: Equitem Rom. obscœnitatis in fœminas reum, sed falso, & ab imponentibus inimicis confiicto crimine, satis constat (cum scorta meritoria citari adversus se & audiri pro testimonio videret) graphium & libellos quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ & sævitiæ exprobratione jecisse in faciem ejus, ut genam non leviter perstrinxerit.

V. *Animi stupor & vecordia*. De quodam negotio ita ex tabella pronunciasse creditur, secundum eos se sentire qui vera proposuissent. *Suetonius Claud.* §. 15.

VI. *Vnde contemtus secutus est*. Propter hæc enim & similia usque adeo eviluit, ut passim ac propalam contemtui esset. Nam *Causidici* patientia ejus soliti abuti, ut descendentem è tribunali non solum voce revocarent, sed & lacinia togæ retenta, interdum pede apprehenso retinerent. Ac ne cui hæc mira sint, *litigatori Græculo* vox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρός. i. e. *Et tu senex, & tu stultus es.*

II. Γυναικοκρατούμενος, h. e. usque ad furorem *uxorius* fuit.

Nam à *Messalina uxore* ejus ac libertis vendebantur & jus civitatis, & officia regendorum & procurationum, & præfecturarum. Quin & reliquarum rerum omnium institura ab eis exercebatur, ut venalia omnia magno jam precio essent, & *Claudius* ipse coactus fuerit in campum Martium populo congregato pro tribunali rerum precia indicare.

Similiter *C. Appium Syllanum* (cui matrem Messalinæ conjugio junxerat, quemque inter amicissimos & propinquissimos aliquando habuit) subito interfecit, quod *Messalinam*, concubitu ejus (erat enim extremæ libidinis ac impudicitiæ fœmina) recusato, ac per eam Narcissum libertum Principis offendisset. Is vero *Narcissus* cum neque verum neque probabile crimen objicere Syllano posset, finxit in somniis vidisse se Claudium manu ejus occisum, idque ei adhuc in lecto cubanti tremebundus narravit. Excepitque sermonem Messalina, & verbis exaggeravit. Ita insomnium Appio Syllano mortem attulit.

III. In deligendis Consiliariis & domesticis infelix fuit.

Nam libertorum præcipue suspexit *Posidem Spadonem*, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit. Nec minus *Felicem*, quem cohortibus & aliis, provinciæque Iudææ præposuit, trium Reginarum maritum. Et *Harpocram*, cui lectica per urbem vehendi, spectaculaque publice edendi, jus tribuit. Ac super hos *Polybium* à studiis, qui sæpe inter duos Coss. ambulabat. Sed ante omnes *Narcissum* ab epistolis, & *Pallantem* à rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmiis modo ingentibus, sed & quæstoriis prætoriisque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere & rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum; *Abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperentur. Sueton. in Claud.* §. 28. Quin etiam in alienorum libertorum scelera graviter animadvertens *Claudius*, ita suis indulgebat, ut quidam *Pantomimus* in theatro vulgatum illud proferret: Ἀφόρητός ἐστιν εὐτυχῶν μαστιγίας, h. e. Tolerari nequit beatus verbero: universusque populus in Polybium ejus libertum, qui & inter Consules medius incedere solebat, intueretur; ac Polybius clamaret, dictum esse ab eodem Poëta:

Βασιλεῖς ἐγένοντο οἱ πρὶν ὄντες αἰπόλοι.
hoc est,
Reges quoque exstitere de caprariis.

Et ab hisce libertis tandem dementatus & eversus est *Claudius*. Cum enim Bithymi, eo jus dicente, multis clamoribus *Iunium Cilonem* propter δωροφαγίαν accusarent, qui præfectus ipsis fuerat, & *Claudius*, præ turba non intelligens, quid vellent, interrogaret assistentes: quidnam dicerent Bithymi? Narcissus mentitus, respondit, Agere eos gratias Iunio. Id ipse credens, subjecit: Præsit ergo adhuc eis biennium. Adeo ludibrio Principem Narcissus habebat.

Ausonius de iis, quæ libertorum atque uxorum causa commisit, hoc elegans *tetrastichon* fecit:

Claudius irrisa privato in tempore vita,
In regno specimen prodidit ingenii.
Libertina ferens nuptarumque improba facta,
Non faciendo nocens, sed patiendo fuit.

IV. Luxuria.

I. Convivia agitavit & ampla, & assidua, ac fere patentissimis locis, ut plerumque sexcenti simul discumberent. Convivatus & super emissarium Fucini lacus, ac pene submersus, cum emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos, cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur.

II. *Conviva*, qui pridie calicem aureum surripuisse existimabatur, revocato in diem posterum, calicem fictilem apposuit. Hic fuit *Titus Iunius*, qui apud Claudium Cæsarem cœnans, furtim poculum aureum sustulerat. Re cognita, Cæsar cum postridie ad cœnam iterum vocavit: mandavitque famulis, ut nullum ei aureum, sed tantum figlina pocula apponerent. Atque hoc quidem ob moderationem animi Cæsaris comicam, risu magis quam ira dignum videri potest. *Plutarchus Galb.* §. 3.

III. *Cibi, vinique quocunque tempore & loco appetentissimus fuit.* Nec temere unquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens, & ut statim supino ac per somnum hianti pruna in os inderentur, ad exonerandum stomachum. Somni brevissimi erat. Nam ante mediam noctem plærumque vigilabat, ut tamen interdiu nonnunquam in jure dicendo obdormisceret, vixque ab Advocatis de industria vocem augentibus excitaretur. *Suetonius* §. 33.

IV. Dicitur edictum meditatus, quo veniam daret efflatum crepitumque ventris in convivio emittendi, cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset. Hinc Epigramma:

Edicto vetuit, crepitus ructusque teneri
Claudius. *ô Medici Principis Imperium!*

Ridiculum hoc Edictum fuit, & *Claudio* conveniens. Nam nobis

Non est urbanus, cui retro sibilat anus.

Huc pertinet pulchrum *Iul. Cæs. Scal.* Ænigma:

Ima à sede ruens cognatus fulminis alti,
Summani videor rite venire manu.
Vicini fugiunt, quatiuntur tecta cachinnis;
Ast si mutus ero, jurgia sæpe cio.

V. Libido nefanda.

Libidinis quoque in fœminas profusissimæ fuit. *Suetonius* §. 33. Neque id mirum: quia Bacchum & Cererem Venus comitatur.

VI. Ludendi voluptas.

Aleam studiosissime lusit; de cujus arte librum quoque composuit, & typis describendum curavit. Solitus etiam in gestario ludere, ita essedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur. *Suetonius ibidem.*

VII. Cru-

VII. Crudelitas ac Sanguinolentia.

Natura quoque sævus atque ſanguinarius exſtitit. Gladiatoriis ludis nimis addictus fuit. In iis vero beſtiæ paucissimæ peribant: homines multi vel inter ſe pugnando, vel à feris occiſi. Numerus eorum, qui ita in publico peribant, tantus fuit, ut Auguſti ſtatuam eo in loco poſitam transferri alio juſſerit, ne vel ſemper inſpiceret cædes, vel ſemper velata eſſet. Quo facto riſum meruit, quod iis ſe exſaturaret ſpectaculis, quæ æneam omnique ſenſu deſtitutam ſtatuam videre nollet. Inprimis vero delectabatur, ſi inter prandium, medio munere gladiatorio, cæſos homines intueretur. Quamquam leonem, homines vorare edoctum, ideoque multitudini apprime placentem, occidiſſet, quaſi non conveniret oculis Romanis tale ſpectaculum.

VIII. Timiditas & Diffidentia.

Crudelitatis comites ſunt *Timiditas & Diffidentia*. Exemplum habemus in Claudio. Hic namque primis imperii diebus, quanquam jactator civilitatis, convivia inire auſus non eſt, niſi ut ſpiculatores cum lanceis circumſtarent, militeſque vice miniſtrorum fungerentur: neque ægrum quenquam viſitavit, niſi explorato prius cubiculo, culcitriſque & ſtragulis prætentatis & excuſſis. Reliquo autem tempore ſalutatoribus ſcrutatores ſemper appoſuit, & quidem omnibus, & acerbiſſimos. Motu civili cum eum Camillus, non dubitans etiam citra bellum poſſe terreri, contumelioſa & minaci epiſtola cedere Imperio juberet, vitamque otioſam in privata re agere, dubitavit, adhibitis Principibus viris, an obtemperaret. *Sueton.* §. 35.

Cum etiam ex Mathematicis didiciſſet Claudius Imper. Eclipſin Solis die 1. Auguſti futuram, qui ſibi eſſet natalis; & vereretur, ne populus Eclipſi motus, male quid de ſe ominaretur; hanc Solis defectionem in publico programmate propoſuit, docuitque eam naturalibus cauſis accidere, atque ita prædici poſſe. *Dion* §. 60.

III. ACTA BELLICA.

I. Contra Claudium Camillus Scribonianus intra Dalmatias Imperator creatus eſt; Sed is à militibus deſertus, ideo ſe ipſum interfecit. Claudius militibus iis præmia diſtribuit, & ita conjuratio illa evanuit. *Dion ibidem.*

II. *Bellum Britannicum.* Aulum Plancium Senatorem virum clariſſimum in Britanniam ducere exercitum juſſit, qui poſtea Claudium ipſum acceſſivit, juſſus id facere, ſi quid violentius eveniret. Imperator victoria potitus Britannis arma ademit, Planciоque eos regendos, reliquoſque ſubigendos mandavit: generis ſuis & Pompeio & Syllano cum nuncio victoriæ præmiſſis. Inde & ipſi & filio, Britannici cognomen, & triumphus, & ludi annui, & arcus trophæa ferentes, aliique honores à Senatu decreti. Romam deinde rediit, triumphavitque maximo apparatu. Ad cujus ſpectaculum commeare in urbem non ſolum Præſidibus provinciarum permiſit, verum etiam exulibus quibuſdam, atque inter hoſtilia ſpolia navalem coronam faſtigio palatinæ domus juxta civicam fixit, trajecti & quaſi domiti Oceani inſigne. Currum ejus Meſſalina uxor carpento ſecuta eſt. Craſſus Frugi equo phalerato vectus, & veſte palmata indutus fuit. *Suetonius* §. 17. *Dion* §. 4.

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

Quæ ſub Claudio in Iudæa, & alibi in Eccleſia, contigerunt.

I. De Apoſtolis, *aliiſque* Sanctis.

I. *Iacobus Major*, filius Zebedæi, frater Iohannis Euangeliſtæ, ab Herode interfectus, martyrii coronam ſortitus eſt. *Euſebius.*

NOTA.

Herodes	*Magnus*	occidit	*Infantes* in Bethlehem. *Matt. cap.* 2.
	Antipas		*Iohannem Baptiſt. Matt.* 14. 10.
	Agrippa Major nepos Herodis *M.*		*Iacobum Majorem. Actor. c.* 12.

II. Anno Chriſti 44. *Petrus Apoſtolus* ab Herode in carcerem conjicitur, & ab angelo Domini ex eodem liberatur. *Actor.* 12.

III. *Marcus Euangeliſta*, interpres Petri Apoſtoli, Chriſtum annunciat Alexandriæ & in Ægypto. *Euſebius*, A. C. 44.

IV. *Paulus* & *Barnabas* anno C. 44, & 45. commorantur Iconii, poſtquam ex Antiochia Piſidiæ erant ejecti. *Actor.* 14.

V. *Paulus Lyſtris lapidatur*, & pro mortuo effertur, ſed ad ſe redit. Poſtridie autem cum Barnaba diſcedit, & Derben proficiſcitur. *Actor. cap.* 14.

VI. *Paulus* & *Barnabas*, cum *Derbæ* docuiſſent, reverſi ſunt Lyſtram, & Iconium, & Antiochiam Piſidiæ. Denuo confirmant animos diſcipulorum, exhortanturque eos, ut perſeverent in fide; creantque Presbyteros per ſingulas Eccleſias. *Actor.* 14.

VII. Syn-

VII. Synodus Apostolorum Hierosolymis celebratur A. C. 49. Vide *Actor. cap.* 15. *Assessores hujus Synodi fuerunt:*

1. *Iacobus*, frater Domini (h. e. *Iacobus Minor*) *Simon Petrus* & *Iohannes*. Adscendit quoque *Paulus* Ierosolymam ad Concilium; & cum eo *Barnabas* & *Titus*, cum jam quatuordecim anni à conversione ejus præteriissent.

2. *Capita tractationis*. Nazaræi in Antiochena Ecclesia contendebant, non sufficere solam fidem ad salutem: sed legem, circumcisionem & bona opera esse necessaria ad salutem. Apostoli & Seniores convenerunt, & collectis suffragiis confirmarunt articulum justificationis, *Salvari nos per gratiam Iesu Christi*.

3. Paulo post hanc Synodum, Petrus à Paulo reprehenditur Antiochiæ. *Gal.* 2.

VIII. *Beata Virgo* MARIA, Domini nostri Iesu Christi mater, ex hac vita migravit. A. C. 48. *Eusebius*. Explevit illa dimidium ætatis Saræ, quæ vixit an. 127.

IX. *Lucas Euangelista* circa hoc tempus Euangelium suum scripsisse dicitur, quinto decimo anno post adscensionem Christi. *Euseb. l.* 3. *Histor. Eccles. c.* 4. Vixit ante conceptum Christum 15. post ejus resurrectionem totidem, cum Christo 33. in universum 63. annos.

X. PHILIPPVS *Apostolus*, apud Hierapolin Asiæ civitatem, dum Euangelium populo nunciaret, cruci affixus lapidibus opprimitur. *Eusebius*, A. C. 53.

XI. *Barnabas* cum *Marco* navigat in Cyprum: Paulus vero cum Sila perambulat Syriam & Ciliciam, veniuntque Derben & Lystram, & assumunt Timotheum comitem residuæ visitationis. A. C. 49.

XII. PAVLVS & SILAS anno C. 50. cum non invenirent occasionem annunciandi Euangelium in Phrygia, Galatia, Bithynia, jubentur proficisci in Macedoniam, & Philippis apud *Liviam* divertunt; sed paulo post comprehensi virgis cæduntur, ideo Thessalonicam se recipiunt: sed & hinc ejiciuntur. Conferunt ergo se *Athenas*, ubi Paulus inscriptionem *Altaris* invenit, quæ fuit hujusmodi; DIIS ASIÆ, EVROPÆ & LIBYÆ, DIIS IGNOTIS & PEREGRINIS. Hinc sumta occasione, cum videretur novos DEOS annunciare, dicit se DEVM illum ignotum, cui altare inscripsissent, prædicare. Athenis scripsit *Paulus* utramque Epistolam ad Thessalonicenses. *Actor. cap.* 17. inde discedit Corinthum circa autumnum, ubi commoratur sesquianno spacio. *Actor.* 18.

XIII. *Paulus venit Corinthum* A. C. 52. *Act.* 18.

XIV. *Paulus* cum annum & sex menses Corinthi fuisset, verno tempore, assumtis Aquila & Priscilla, navigat in Asiam, & Aquilam & Priscillam relinquit Ephesi, & properat in Syriam, venitque Ierosolymam: ubi cum aliquantulum fuisset commoratus, inde in *Galatiam* & *Phrygiam* revertitur, confirmatque discipulos. In hac profectione & *Laodiceam* venit, ubi scripsit EPISSTOLAM primam ad Timotheum. Interea temporis absente Paulo venit Ephesum Apollo, vir disertus, qui instititus in Christiana religione proficiscitur Ephesum. *Act.* 18.

XV. *Paulus* A. C. 53. peragratis superioribus provinciis redit *Ephesum*, ibi reperit duodecim viros, baptismate IOHANNIS baptizatos, iis imposuit manus, ut dona Spiritus Sancti acciperent, de quibus nihil inaudierant. *Act.* 19. *v.* 1, 2. &c. Non multo post cum bestiis Paulo depugnandum fuit. 1. *Corinth.* 15. *vers.* 32.

XVI. Paulus A. C. 55 Ierosolymam venit circa Pentecosten, ibique ligatur. *Actor.* 21. à conversione ejus anno 21, qui est 13. *Claudii.*

II. De Regibus.

1. *Herodes Agrippa* Rex de *Claudio* in adsequendo imperio bene meritus, augetur ab ipso provinciis, Ierosolymitana & Samaritana: quod olim ad hoc regnum pertinuissent; Atqua itá Iudæi tributum iterum, non Romanis, sed suo Regi, pependerunt. Additur præterea Agrippæ principatus Lysaniæ, atque ita amplius regnum consecutus est, quam olim Herodes Ascalonita habuit. Vnde patet gratitudo Claudii erga Herodem Agrippam. *Agrippa*, cum Ierosolymam venisset, catenam, quam à Caligula dono acceperat, dedicat in templo, ut esset signum benignitatis divinæ, qua etiam infimi ad summos honores provehuntur. *Ioseph. lib.* 19. *cap.* 4.

II. *Herodes Agrippa Major*, cum Cæsareæ ludos exhibuisset, & divinos honores qui sibi à populo offerebantur, non recusasset, ab Angelo Domini percutitur. *Act.* 12. Et quinto die post moritur, anno ætatis 54. regni 7. *Iosephus lib.* 19. *c. ultimo.*

III. HERODES *Rex Chalcidis* regnum Agrippæ Majoris defuncti administrat quinquennium. *Iosephus.*

Herodes Rex Chalcidis impetrat à *Claudio Imper.* A. C. 46. jus eligendorum summorum Pontificum, & potestatem in templum sanctumque ærarium: obtinetque hæc omnia, ita ut etiam posteris ejus idem jus manserit usque ad belli Iudaici exitum. *Iosephus lib.* 20. *cap.* 1.

IV. HERODES Rex Chalcidis A.C. 49. moritur, 8 Claudii, cujus regnum *Claudius* dat Agrippæ juniori.

III. De Præsidibus.

I. *Pilatus* fit αὐτόχειρ, h.e. manu sua se interficit (ut scribunt Romani Historici) Anno 1 *Claudii*. Alii referunt ad annum 3. *Caligulæ*. Periit anno 7 à morte Christi, quem ipse morti adjudicaverat, anno præfecturæ suæ 7. Cassiodorus etiam refert interitum Pilati ad annum 3 Caligulæ.

II. *Agrippa Claudius* succedere primum voluit filium Agrippæ adolescentulum, sed postea cogitans illum imparem esse tanto regno, iterum Iudæam in provinciam redigit, & Syriæ attribuit, mittitque eo procuratorem *Cuspium Fadum*, qui purgans Iudæam latrociniis, stolam pontificiam poscit sibi custodiendam in arce Antonii.

Anno Christi 46. sub *Cuspio Fado* Theudas quidam præstigiator persuadet multitudini, ut assumtis suis facultatibus se sequerentur ad *Iordanem* fluvium, se eos per fluvium sicco pede deducturum. Sed *Fadus* immittit iis turmam equitum, multos occidit, Theudam capit, & ejus caput Ierosolymam affert. *Iosephus lib.* 20. *c.* 2.

III. *Alexander Tiberius* procurator *Cuspio Fado* in Iudæa succedit A.C. 47. Sub hoc fames in Iudæa & in toto fere terrarum Orbe ingens prædicta ab Agabo. *Act.* 11.28. Quo tempore Regina Adiabenorum Helena, coempta ex Ægypto annona, famem Iudææ sublevavit. Hæc abdicato cultu idolorum legem ritusque Mosaicos amplexa erat. In Græcia tum modius frumenti (ut *Eusebius* habet) emtus fuit duodecim drachmis, esset modius Lipsiensis 28 floren. *Ioseph. lib.* 20. *c.* 3. *Eusebius l.* 2. *histor. c.* 11.

IV. CVMANVS TIBERIVS ALEXANDRO in Iudæa succedit. Sub hoc seditione exorta perierunt 30 millia Iudæorum. *Euseb. Ioseph.* 20. *cap.* 3.

Cumanus ob provinciam male administratam Romæ damnatur à *Claudio*, & exilio mulctatur. *Tacitus.*

V. Sublato *Cumano*, *Felix* solus Iudææ præest, cum antea (teste *Tacito*) partem Iudææ *Cumanus*, partem FELIX, apud quem postea causam dixit Paulus, tenuisset. Et Paulus hoc nomine se felicem prædicat: quod causam dicturus esset apud FELICEM, cui diu versato in ea provincia notæ essent res Iudaicæ. *Act.* 24. *v.* 10. Cum autem Ierosolymis male Respubl. à FELICE administraretur, Ionathan summus Pontifex ipsum sedulo officii admonet, cujus ille pertæsus, sicarios Pontifici immisit, qui mixti famulitio Ionathæ Pontificem ita interemerunt, ut autor cædis plane ignoraretur: qua impunitate allecti multos postea clam occiderunt, etiam in ipso templo. *Ioseph. lib.* 20. *cap.* 6.

IV. De Pontificibus.

I. *Theophilus.* Hunc Agrippa Major pontificatu movit anno C. 41.

II. *Simon Canthara.* Hunc idem *Herodes Agrippa* in locum Theophili ab officio remoti substituit, & Iudæis Ierosolymitanis immunitates omnium rerum concessit. *Iosephus lib.* 19. *cap.* 5. A.C. 42.

III. MATTHIAS. Rex Agrippa *Simonem Cantharam* pontificatu movet, & eligit Ionathan filium Anani, qui & olim Pontifex fuerat: sed is excusans ætatem petit pontificatum fratri suo *Matthiæ* tribui, & obtinet. *Iosephus lib.* 19. *c.* 5. & 6. A.C. 42.

IV. *Elionæus Cithæi filius.* Agrippa iterum removet Matthiam pontificatu, & substituit *Elionæum Cithæi* filium. anno C. 43. *Iosephus lib.* 19. *cap.* 7.

V. *Iosephus Camydæ filius.* Hunc *Herodes* Rex Chalcidis frater Agrippæ Pontificem elegit. A.C. 45. *Iosephus lib.* 20. *c.* 1.

VI. *Ananias.* Herodes Rex Chalcidis Ierosolymam venit, & Iosephum Camydæ filium removet pontificatu A.C. 48. eligitque *Ananiam*, quem Paulus *Act.* 23. *v.* 2. vocat *parietem dealbatum*, qui tamen tum temporis iterum remotus erat à pontificatu. *Iosephus lib.* 20. *c.* 3.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. *Prodigia.* Mortem Claudii hæc prodigia denunciare videbantur. Nam COMETA longo tempore visus est: pluitque sanguine, fulmen de cœlo in signa Prætorianorum militum cecidit: templumque Iovis Victoris sua sponte apertum est: denique ex singulis ordinibus Magistratuum singuli mortui sunt. *Dion Nicæus in Claud.* §. 7.

II. *Claudii vox temulenta.* Claudius aliquando temulentus talem vocem protulit, *Fatale sibi esse, ut conjugum flagitia ferret, deinde puniret.* Quæ vox ingentem terrorem injecit Agrippinæ, adeo ut de ipso enecando cogitaret. *Cornel. Tacitus*, §. 14.

III. *Claudii Britannicum successorem sibi substituturi cura.* *Claudius* iratus propter ea, quæ ab Agrippina fiebant, quæque jam ad ipsum perferebantur: requirebat *Britannicum*, quem illa sæpenumero de industria in conspectum patris propterea venire nolebat, quod Neroni filio suo, quem ex Domitio priore marito habebat, imperium parare conaretur. Quam rem *Claudius* cum perferre non posset, parabat ejus potentiam minuere, & filium imperii sui successorem designare. Quo cognito, Agrippina metuens, ejus consilium prævenire statuit. *Dion.* §. 7.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Agrippina *Claudium*, Britannico regnum tribuere volentem, neglecto filio suo Domitio Nerone, necavit boleto. *Dion in Claud.* §. 7. ita hanc tragœdiam describit: *Locustam* mulierem veneficam, eamque celeberrimam Agrippina accersiri, ac per eam venenum, cui remedium adhiberi non poterat, in boleto parari jussit. Quo facto, Agrippina cœpit ex cæteris boletis comedere: illum vero, in quo venenum erat, maximum atque pulcherrimum, ut *Claudius* comederet, perfecit. Ita ille ex insidiis captus, ex convivio, quasi vino confectus, exportatus est: id quod antea crebro factum fuerat. Noctu autem, postquam obmutuisset, atque obsurduisset, mortuus est 13. Octobris, A.C. 55. Vixit Annos 63, regnavit annos 13, & menses 8, dies 20.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Luctus Agrippinæ, & Neronis simulatus.* Agrippina & Nero *Claudium* se lugere simulabant, quem necaverant: atque in cœlum efferebant eum, quem in convivio ex insidiis sustulerant.

II. *Lucii Gallionis liber evulgatus.* Similiter *Lucius Iulius Gallio*, frater Senecæ, (qui & librum scripsit in *Claudii* mortem, quem ἀποκολοκύντωσιν, quasi immortalitatem quandam esu boleti partam, nominavit) cum multa facete & urbane, tum hoc brevissime dixisse fertur: *Claudium unco in cœlum attractum esse.* Cum esset consuetudo, necatos in carcere, trahi à carnificibus in forum magnis quibusdam uncis, deinde in flumen projici.

III. *Neronis sermo sarcasticus.* Ipse quoque Nero dictum protulit, quod non indignum memoria videtur. Is dicebat *boletos cibum Deorum esse*, quod *Claudius* boleto in numerum Deorum relatus fuisset. *Dion.* §. 7. &c.

VI. IMPERATOR ROM.

DOMITIVS NERO.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER *Claudii Domitii Neronis* fuit *Cn. Domitius Ænobarbus*, vir omni vitiorum genere detestabilis. Fuit namque crudelis homicida, homo perfidus & incestuosus; quippe cum sorore sua LEPIDA sub excessu Tiberii incestum commisit, sed mutatione temporum evasit. *Suetonius in Ner.* §. 5. De quo merito dici posset, quod de *Atavo Neronis Cn. Domitio* dixit *Licinus Crassus* orator: Non esse mirandum, quod *aneam* barbam haberet, cui os esset *ferreum*, & COR *plumbeum*. *Suetonius in Ner.* §. 2.

GENEALOGIA Neronis Augusti ex Conjuge

SCRIBONIA. Filia nata fuit
I. *Iulia.* Hæc nupta fuit M. Agrippæ.
II. Agrippina Major. quæ nupta fuit Germanico.
III. Agrippina Minor. Quæ fuit uxor Cn. Domitii Ænobarbi.
IV. NERO.

LIVIA. Privigni fuerunt
Drusus in Germania mortuus.
Tiberius Nero, & Augusti in Imperio successor.

Germanicus. Hujus ex Agrippina Majore filius fuit CALIGVLA Imperator.
Claudius Imp. ab hoc adoptatus fuit NERO VI, Rom. Imperator, filius Agrippinæ Minoris.

II. Appellatio.

NERO, juxta nomen patris dictus est *Domitius*. Verum cum Claudius Imperator matrem ejus Agrippinam uxorem duxisset, consilio ejus & Pallantis, Neronem adoptavit, eumque CLAVDIVM NERONEM, h. e. fortem & generosum appel-

appellavit, eique annos 17 nato filiam suam OCTAVIAM uxorem dedit.

Regula.

Multi habent *nomen*, sed non *omen*. Exemplum habemus in hoc *Imper.* Nam ille à Claudio Imperatore adoptatus NERO est dictus, h. e. virtuosus & fortis. NERO enim (teste *Gellio lib.* 12. *c.* 21.) verbum Sabinum est, quo significatur virtus & fortitudo. Itaque ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia ac præstanti fortitudine, NERO appellatus est. *Sabini* autem id nomen à Græcis accepisse videntur, qui vincula & firmamenta membrorum *νεῦρα* dicunt: Latini *Nervos*. Verum hic *Claudius Domitius Nero*, non generosus in bonum, sed malum fuit. Nam omnium, quos terra unquam tulit, tyrannorum crudelissimus fuit, à quo Tyrannos omnes crudeliter Imperium exercentes, NERONES appellamus. Quam ejus nequitiam & petulantiam *Domitius Pater* ex suis & Agrippinæ moribus prædixit: Nullo (inquit) fieri modo potest, ut ex me & illa vir bonus nascatur, sicut *Dion in Neron.* refert §. 1. Vel (ut *Suetonius in vita ejus* §. 6. narrat) Præsagio fuit *Domitii Patris* vox, inter congratulationes amicorum negantis, quicquam ex se & Agrippina, nisi detestabile & malo publico, nasci potuisse.

Similiter NERO *diem natalem formidolosum* habuit. Nam cum natus esset prima luce, antequam Sol ortus esse videretur, radii circa eum fulserunt. Qua ex re, tum etiam animadverso stellarum cursu, qui tum erat, atque earum conjunctione, quidam Astrologus duo simul prædixit, eum regnaturum esse, & matrem necaturum. Quod cum Agrippina intellexisset, demens subito exclamare cœpit: *Me vero occidat, dummodo regnet.* Mira sane & dira hæc fuit prædictio, quam ambitio Mulieris impotentissimæ calcat audacter; at non impune.

CAPUT II.
DE PROGRESSU.
1. Neronis Prosopographia, ejusque educatio.

NERO statura corporis pene erat justa, corpore maculoso ac fœdo, vultu pulchro magis quam venusto, capillo subflavo, oculis cæsiis & hebetioribus, cervice obesa, ventre projecto, gracillimis cruribus, & denique valetudine firma. Nam licet gulæ ventrique maxime deditus esset, tamen per annos Imperii 14, tantum ter ægritudine correptus fuit, atque ita, ut neque vino, nec consuetudine reliqua abstineret.

Trimulus patrem amisit, cujus ex parte tertia hæres, ne hanc quidem integram accepit, correptis per cohæredem Caium universis bonis: subinde matre etiam relegata, pene inops atque egens apud *Amitam Lepidam* nutritus est, sub duobus *Pædagogis*, saltatore atque tonsore. Verum *Claudio* Imperium adepto, non solum paternas opes recuperavit, sed & Crispi Passieni vitrici sui hæreditate ditatus est. *Suetonius in Nerone* §. 6.

Anno ætatis undecimo à *Claud. Imp.* adoptatus, & *Annæo Seneca*, atque *Aphranio Burrho* in disciplinam traditus est, illo præceptis eloquentiæ & comitate morum honesta, hoc vero militaribus curis, & severitate morum, juvantibus invicem, quo lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis, facilius retinerent.

Ingenio satis felici præditus fuit. Nam in prima statim pueritia peritiam pingendi, cælandi & cantandi, non mediocrem habuit: Ad Poësin pronus, libenter ac sine labore carmina composuit. Ad Philosophiæ quoque studia animum appulit, atque disciplinas liberales omnes fere puer attigit. A quibus tamen Mater eum abstraxit, monens, eas Principi parum prodesse.

AXIOMA.

Studia Principum Philosophica debent esse moderata & recte ordinata.

Nam accurate distinguendum est inter Philosophiam *Theoreticam* & *Practicam.* Philosophia *Practica* proprium Principis est studium, præsertim autem *Politica* ei est discenda, quippe quæ in vitis Principum gubernandis, docendisque iis, quæ ad usum Reipubl. pertinent, maxime occupatur. At *Theoretica Philosophia* studia maxime illa subtilia, Principem quidem faciunt doctiorem, raro meliorem, sæpe etiam improbiorem.

Quare hoc *Theoreticæ Philosophiæ* studium Princeps paucis delibare potest, amœnitatis causa. Et ita illud Neoptolemi Enniani Emblema intelligendum est: *Degustandum ex Philosophia aliquiam, non in eam ingurgitandum.* Idem apud Philostratum *Apollonius* quoque intellexit, cujus verba ponderibus sunt prægnantia: Philosophiæ studium in Rege vel Principe si moderatum sit, mirandam efficiet temperaturam: Sed nimia in eodem studio occupatio odiosa & molesta est, adeoque humilior, quam ut scenæ regali conveniat. Et hactenus Agrippina Mater recte fecit, quod filium *Neronem* ab hisce studiis aliisque quibus nimium deditus erat, abstrahere voluerit. In *Mathematicis* tamen studiis

Princeps maxime informandus est. Necessarium namque est, Principem regiones, populos, regna, provincias, transitus, portus, in animo descripta habere. Siderum quoque doctrina non leviter imbutum esse. Sicut *Lucanus* de *Iulio Cæsare* scribit:

——— *Media inter prœlia semper*
Stellarum, cœlique plagis, superisque vacare solebat.

Symbolum ejus erat,

Artem quævis terra alit.

Nero ab Astrologis audiverat, fore ut imperio aliquando dejiceretur: hoc Græcum jambicum Dimetrum identidem usurpasse legitur:

Τὸ τέχνιον πᾶσα γῆ τρέφει.
Artem quævis tellus alit.

Putans, se tantum profecisse in arte canendi, ut etiam, si exigeretur, in quavis natione ob musices peritiam posset haberi in pretio. Cumque imminentibus, qui illum insequebantur, de salute desperans, cogitaret sibi vim adferre, subinde dicebat: *Quantus artifex pereo.* Meminerat fortassis *Nero*, idem usu evenisse olim *Dionysio* Tyranno: qui Syracusis expulsus, postea Corinthi docuit; ut scribit *Cic. lib. Tusc. Quæst.* 3. Qui exul jam interrogatus, quem fructum percepisset ex Philosophia: respondit, ut vicissitudinem sortis meæ æquo animo ferrem. Nam, ut Stoicis placet, Ὁ σοφὸς ἐν αὑτῷ περιφέρει τὴν οὐσίαν. id est, Sapiens in se ipso circumfert bona sua.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. Conjuges.

Conjuges tres Nero habuit.

I. Erat OCTAVIA *Claudii Imperatoris filia*, quam adoptatus à *Claudio*, uxorem duxit. Sed cito consuetudinem ejus aspernatus, corripientibus amicis ac dicentibus: *Dotem* igitur *ei*, h. e. Principatum *redde*: Sufficere illi debere, respondit, uxoria ornamenta. *Dion.* §. 10. hoc dictum *Burrho* Præfecto ejus tribuit, cujus ea παῤῥησία fuit, ut, cum aliquando à *Nerone* iisdem de rebus iterum rogaretur, palam dixerit: *Ne me, de quibus rebus semel dixero sententiam, bis interroges.* Deinde eam sæpius strangulare voluit, & tandem ut sterilem dimisit. Sed improbante divortium populo, nec temperante sibi à conviciis, etiam relegavit. Tandem sub prætextu adulterii eam occidit.

II. POPPÆA SABINA, Quæstorio patre nata, & Equiti Romano ante nupta. Hanc 12 post *Octaviæ* divortium die, cum antea concubinæ loco eam habuisset, in uxorem duxit. Hæc mulier *dolosa* & *fastuosa* erat. *Dolosa*, quia repudiata Octavia, mariti potens facta, subornavit quendam ex *Octaviæ* ministris, qui ei servilem amorem objiceret. Ancillis *Octaviæ* ad quæstionem pertractis, quædam cruciatu victæ, falsis annuerunt, quædam Dominæ suæ sanctitatem prædicarunt. Ex his una, *Pythias* nomine, instanti Tigellino in faciem respondit: Mundior est, Tigelline, vulva Dominæ meæ, quam os tuum. *Dio in Nerone* §. 10.

Similiter supra modum *fastuosa* erat, quia ejus equorum quibus usa, pedes soleis aureis obducti erant. Hanc *Nero* unice dilexit, sed tamen ipsam quoque ictu calcis occidit, quod eum ex aurigatione sero domum reversum, gravida & ægra durius incesserat.

III. STATILIA MESSALINA. Hæc Attici Vestini Consulis uxor erat. Verum eam per vim marito eripuit, eumque in ipsis nuptiis trucidavit.

II. Liberi.

Ex *Poppæa Sabina unicam* suscepit *filiam*, *Claudiam Augustam*. Sed eam adhuc infantem amisit.

III. Excessus in vita Oeconomica.

Nero in statu Oeconomico pessime sese gessit, variisque vitiis atque flagitiis sese contaminavit. Nam factus est

I. ADVLTER. Siquidem super ingenuorum pædagogia & nuptarum concubinatus, Vestali virgini *Rubriæ* vim intulit. *Suetonius in Nerone* §. 28.

NOTA.

Pædagogium Græce παιδαγώγιον. I. Accipitur in bonam partem, & notat locum in ædibus, in quo pueri servique commorantur, qui à Græcis παῖδες vocantur. *Plin. l.* 7. *Epist.* Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat. II. *Alii* dicunt, quod vox *Pædagogium* accipiatur in malam partem, pro puerorum cœtu, qui in deliciis habebantur. Et ita accipi à *Suetonio* in præsenti loco. III. *Alii* dicunt, hanc sententiam esse erroneam. Quoniam in castigatioribus exemplaribus *Proagogia* legatur, non *Pædagogia*. Est autem προαγωγεῖον Græca dictio, quæ productionem vel prostitutionem sonat, ἀπὸ τοῦ προαγωγεύειν, quod est producere vel prostituere. Et hæc vox Proagogiæ in *Hist. August.* legitur pag. mihi 905. Deinde ACTEN emtam ex *Asia in deliciis habuit.* Nam hujus amore ita captus erat, ut eam retulerit in familiam *Attali*, & *Octavia* uxore multo cariorem habuerit. Quod Agrippina mater ægre ferebat, quod propter *Acten* non amplius in eos qui erant in palatio imperium teneret. *Dion in Nerone* §. 2.

II. *Incestuosus.* Nam scribit *Suetonius in Nerone* §. 28. Illum matris concubitum appetiisse, sed ab obtrectatoribus ejus, ne ferox atque impotens mu-

mulier & hoc genere gratiæ prævaleret, deterritum nemo dubitavit, utique postquam meretricem, quam fama erat, Agrippinæ simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre veheretur, libidinatum inceste, ac maculis vestis proditum affirmant.

III. *Sodomita* vel ἀρσενοκοίτης fuit, h.e. pædico, vel masculi concubitor, qui cum masculis vel pueris concubuit. Nam *Suetonius in Nerone* §. 28, scribit: *Nero* puerum SPORUM, exsectis testibus etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus est, cum dote & flammeo per solennne nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro uxore habuit. Extatque cujusdam non inscitus jocus: *Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorem.* Idem testatur *Dion in Neron.* §. 12.

Quin & DORYPHORO liberto, quem *Cornelius Tacitus* §. 5. & *Dio in Nerone* §. 12. Pythagoram vocant, ipse denupsit, sicut ipsi SPORUS. Et novissime quasi genus lusus excogitavit, ut feræ pelle contectus cavea emitteretur, virorumque ac fœminarum ad stipitem deligatorum inguina invaderet. *Suetonius in Nerone* §. 29.

NOTA.

Sodomia peccatum est atrocissimum, cum masculi cum masculis concumbunt. Originem traxit à Sodomitis. *Genes.* 19. *vers.* 5. Hoc peccatum olim apud gentes valde frequens fuit, uti ex Epistolis Pauli, quas ad gentes conversas scripsit, luculenter patet. *Rom.* 1. *v.* 24. 26, 27. 1 *Cor.* 6. *v.* 9. 1 *Tim.* 1. *v.* 10. Illudque Deus in lege sua severissime prohibuit. *Levit.* 18. *vers.* 22. 25. *cap.* 20. *v.* 13. Et talis Sodomia etiamnum in Papatu permittitur.

IV. *Parricida* fuit. Nam licet necis Claudii, à quo adoptatus erat, non author, conscius tamen fuit. Neque id dissimulavit ipse, ut qui boletos, in quo cibi genere venenum ille acceperat, quasi Deorum cibum, postea proverbio Græco collaudare solitus sit. Quem quidem & mortuum omnibus verborum rerumque contumeliis insectatus est, modo stultitiæ, modo sævitiæ arguens. Nam & morari eum inter homines desiisse, producta prima syllaba, jocabatur, multaque decreta & constituta, ut insipientis atque deliri pro irritis habuit. *Suetonius in Nerone* §. 33.

V. *Matricida* fuit. Nam matrem suam Agrippinam, dicta factaque ejus severius corrigentem, invidia hac primo onerabat, quasi cessurus imperio, & Rhodum abiturus esset. Mox & honore omni & potestate privavit, & contubernio atque palatio expulit. Minis vero & violentia ejus territus perdere statuit. Et cum veneno ter tentasset, sentiretq; antidotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormientem luxata machina deciderent, paravit. Hoc consilio per conscios parum celato, solutilem navem, cujus vel naufragio, vel cameræ ruina periret, commentus est. Verum nando istud quoque periculum evasit. Quod ubi *Nero* comperit, *Aniceto Centurioni* cædem matris demandat, qui assumtis ad jussa promtissimis, villam in quam delata erat *Agrippina*, statione circumdat, refractaque janua, cum percussoribus in cubiculum irruit, qui cum lectum circumsisterent, illa distringenti ferrum Centurioni protendens uterum, *ventrem feri exclamat, rogans ministrum, ut utero dirum ensem conderet, adjiciens: Hic, hic est fodiendus ferro, monstrum qui tale tulit.* Post hanc vocem cum supremo mixtam gemitu, tristem animam tandem post fera vulnera reddidit. *Cornelius Tacitus* §. 14. *Suetonius in Nerone* §. 33. *Nero* postquam accepit eam esse mortuam non credidit: nimirum propter magnitudinem temerarii facinoris diffidebat. Itaque cupivit eam videre, & denudatam penitus conspexit, tum vulnera ejus contemplatus, nefarium sermonem habuit plus, quam cædes fuisset: *Nesciebam* (inquit) *me tam pulchram matrem habere. Dion in Nerone* §. 5. Cum autem ad urbem rediisset, & Agrippinæ defunctæ causa sacrificia fierent, *Sol* obscuratus est, teste *Tacito, Xiphilino*, & *Plinio*, qui ait, Eclipsin factam pridie Calend. Maii, hora diei inter septimam & octavam, & eandem visam fuisse in Armenia à *Corbulone*, hora inter decimam & undecimam.

Dio in Nerone §. 6. & *Suetonius in Nerone* §. 45. scribunt: Quosdam ad statuam ejus, urbem, occisa matre, reversi, apposuisse culeum, cum tabella cui inscriptum erat: *Ego quid potui? Sed tu culeum meruisti.* Quo significare voluerunt, dignum esse *Neronem*, qui in culeum conjiceretur. *Culeus* enim apud Romanos erat pœna parricidarum. Hi namque vivi culeo, h. e. sacco coriaceo insuebantur: simul immissa vipera, simia, cane & gallo gallinaceo, atque ita in profluentem projiciebantur. De quo *M. Tullius Cicero pro Roscio Amerino* ita scribit: Quanto majores nostri sapientius? Qui cum intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando violaret audacia, supplicium in parricidas excogitarunt: ut, quos natura retinere in officio non potuisset, magnitudine pœnæ à maleficio summo arcerentur: hos insui voluerunt in culeum vivos, atq; ita in flumen dejici. O singularem sapientiam judicum! Nonne videntur hunc hominem ex rerum natura sustulisse & eripuisse, cui repente cœlum, solem, aquam terramque ademerunt? Ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret

his rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Proverb.

Culeo dignus: Aut: *Non uno culeo dignus.* Quadrat in hominem enormiter scelerosum, quem culeo dignum dicimus. Vide *Pandect. Adag. p.* 362. *Wesenb. Parat. p.* 952.

Domitiam quoque *amitam suam* veneno sustulit, ac bonis ejus, quæ Baiis & in mari Ravennati erant, ablatis, in iis magnifica trophæa statuit, quæ ad nostram ætatem vigent. *Dio in Nerone* §. 6.

Similiter *Crispinum privignum* ex Poppæa Matre, impuberem adhuc, qui ferebatur Ducatus & imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, servis ipsius demandavit.

VI. *Fratricida* fuit. Nero metuens, ne Mater Agrippina, quæ astutissima erat fœmina, *Britannicum* Claudii Imp. ex *Valeria Messalina* filium naturalem & legitimum, & Octaviæ fratrem, qui jure hæreditario patri in imperio succedere debuisset, ad imperium promoveret, eum veneno sustulit, annum cum ageret decimum quartum. Cujus corpus ut vidit propter venenum livore decoloratum esse, gypso oblinendum & postero die raptim *larvato funere* efferendum curavit. Cumque per forum funus efferretur, maximo imbri de cœlo omne gypsum, quod adhuc molle & tenerum erat, sublatum est: ut nefarium scelus non solum audiretur ab omnibus, sed etiam apertum ante omnium oculos poneretur. *Dio in Nerone* §. 3. De cujus morte *Seneca* Tragœdiam scripsit, cui nomen est OCTAVIA, in qua deplorat mortem Britannici.

NOTA.

Larvata funera apud antiquos dicta fuerunt, cum cadavera ipsa ruina ædium detrita, vel alio casu mutilata, propter deformitatem publice oculis exposita, efferri ad funus non potuerunt: Sed loco eorum vel larvæ quædam, quæ eorum faciem repræsentabant, vel plane involuta & vestibus tecta: Vide *Camer. Hor. Succis. l.* 1. *c.* 96. Ita *Plinius* scribit: *Scipionem Æmylianum* obvoluto capite elatum, ne livor vel tumor in ore appareret. Alias cadavera inhonestissima veste efferri moris fuisse, quæ in vulgo civium & in tacito funere toga vulgata fuit: in Magistratibus toga prætexta, in Censoribus purpurea toga; sicut *Iustus Lipsius* veterum Historicorum autoritate asserit.

IV. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Post mortem *Claudii Imp. Nero* artibus *Agrippinæ* ad Imperium pervenit. Nam à *Claudio* adoptatus, *Octaviam* ejus filiam uxorem duxit, atque ita à militibus anno ætatis 17 ad imperium evectus, quibus donativum promisit ad exemplum paternæ donationis. Merito de illo dici potest, quod de *Bonifacio VIII, Papa Romano*, dictum est. *Intravit ut vulpes*, (Nam Britannico legitimo & naturali filio, cui jure successio competebat, prælatus est.) *regnavit ut Leo*, (Quia Tyrannus fuit, & plane tyrannice imperium administravit.) & *exivit ut Canis*. (Quia tragica & ignominiosa periit morte, uti ex dicendis patebit.) *Dio in Nerone* §. 1.

II. *Imperii administratio.*

I. Bona.

Ab initio Imperii bene & laudabiliter sese gessit ad quinque annos. Vnde proverbium ortum est: *Quinquennium Neronis.* Et *Traianus Imp.* dicere solitus est: Cunctos Principes à primo Neronis quinquennio longissime abesse. Nam in eo fulserunt tales Virtutes.

1. *Reverentia erga Matrem.* Agrippina enim principio administrabat omnia quæ ad principatum spectabant: ambo una exibant foras: sæpenumero eadem lectica vehebantur: quanquam illa magna ex parte vehi, hic consequi solebat: illa respondebat Legatis, literasque ad populos & Principes & Reges mittebat. Quod cum diu factum esset, ferre graviter cœperunt *Seneca* & *Burrhus*, homines sapientissimi, & apud *Neronem* maximæ authoritatis. Horum alter prætorianis militibus præerat: alter Præceptor ejus erat. Itaque commodam occasionem nacti, huic rei finem imposuerunt. Cum enim Legati Armeniorum venissent, velletque Agrippina in tribunal, ex quo Nero cum eis colloquebatur, ascendere, eamque illi appropinquare viderent, adolescenti ut ante descenderet, & ad matrem excipiendam procederet obviam, persuaserunt. Quo facto non sunt reversi, alia simulata causa, ne barbaris hanc labem ignominiamque Imperii patefacerent. Cumque perfecissent postea, ut ne deinceps permitteretur ei cura rerum publicarum, ipsi omnem potentiam consecuti sunt: quam quousque obtinere potuerunt, omnia sunt ab eis optime & justissime administrata.

II. *Humanitas erga Senatum*: apud quem professus est, se ex Augusti præscripto regnaturum. Senatui ei gratias agenti, respondere solebat: *Cum meruero.*

III. *Liberalitas erga Senatum & populum.* Liberalitatis populo Romano exhibendæ nullam occasionem omisit. Vectigalia graviora aut abolevit, aut minuit: Senatorum nobilissimo cuique, à re familiari destituto, annua salaria constituit, & urbem ædificiis novis splendidisque exornavit.

IV. In-

IV. *Justitia.* In sententiis dicendis nihil temere fecit, leges utilissimas & æquissimas tulit, & quadrigariorum licentiam repressit.

V. *Clementia.* Cum ex more cujusdam capitis damnati sententiæ subscribere deberet; dixit: *Vtinam literas nescirem!* Vox parsimoniam humani sanguinis promittens, si ex animo prodiisset. Quæ vox *Senecam* movit, ut librum de *Neronis* clementia scripserit: In quo inter alia *Neronem* ita alloquitur: Animadversurus in latrones duos, *Burrhus* Præfectus tuus vir egregius, & tibi Principi notus, exigebat à te, ut scriberes, in quos & ex qua causa animadverti velles. Hoc sæpe dilatum ut aliquando fieret, instabat. Invitus invito cum chartam protulisset, traderetque, exclamasti: *Vellem ut literas nescirem!* Nam non ignorabas, Clementiam primam esse virtutem ad benevolentiam bonamque famam apud omnes Principi conciliandam.

II. Mala.

Elapso quinquennio, *Nero* paulatim degeneravit. Nam aucta potentia, otium sectatus, Imperii negotia neglexit, & dissolutiorem vitæ rationem amplexus, variis flagitiis se contaminavit. *Dio in Nerone* §. 2.

I. *Ἀνομία & effrenis licentia.*

Quodcunque enim incidebat ipsi in mentem, volebat; neque id putabat, pravum an rectum esset, quod petebat. Nam licentia est mater impudentiæ; uti *Plato de Legib. Dial.* 3. inquit. Hinc sine rubore dicere solebat: *Neminem Principum ante ipsum scivisse, quid sibi liceret.* Sicut etiam quidam dixit: *Reges esse supra leges.* Germani pulchre efferunt:

Der Herr mag thun was ihm gelüst:
Ans recht Er nicht gebunden ist.

At male. Nam salutaris & pia est hæc *Euagrii* admonitio *Hist. Eccl. lib.* 3. Imperatorem non ex eo quod aliis imperat, spectari debere: Sed ex eo, quod se ipsum ita regere & moderari possit, ut nullum absurdum voluptatis genus sinat in animum irrepere, sed ita invictum se ab intemperantia præstet, ut vita ejus sit tanquam imago virtutis, quam & imitentur subditi ejus, & ad virtutem erudiantur. Cum qua congruit venustus hic versiculus:

Rex est, qui regnat: Cur non regit omnia solus?
Qui regit & regitur, rectius ille regit.

Et Ovidius 3. de Amore pulchre:

Cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas
Semina nequitiæ languidiora facit.

Sed *Nero* contrarium fecit, ideoque licentia in dies deterior factus est; Nam *licentia* ubi est, ibi nimirum quisque propriam vitæ suæ formam constituit, prout cuique placuerit: sicut *Plato de Republ. Dial.* 8. *præclare ait.*

II. *Quotidiana cum aulicis adulatoribus conversatio.*

Hanc autem effrænem ejus licentiam atque libidinem cum nemo auderet increpare, itaque cœpit ille omnia contemnere, præsertim cum crebro à familiaribus suis audiret: Tu hæc pateris? Tu hos times? ignoras te Cæsarem esse? Teque in illos potestatem habere, non illos in te? *Dio in Nerone* §. 2.

III. *Crebra Comessatio & turpissima Libido.*

Epulas è medio die in mediam noctem protrahebat, refotus sæpe calidis piscinis, ac tempore æstivo niveis. Cœnitabatque nonnunquam & in publico, inter scortorum totius urbis ambubajarumque ministeria. *Suetonius in Nerone* §. 27. *Dio in Nerone* §. 10. scribit, quod *Nero* in Amphitheatro aliquando *sumtuosum convivium* instituerit, cujus notandus

I. ORTUS. Convivii hujus Præfectus erat *Tigellinus*: Apparatus cœnæ erat magnificus: magna vasa vinaria lignea erant in aqua posita, & in circuitu undique erant tabernæ & diversoria ædificata. Ad hoc convivium invitati erant multi divites Senatores, aulici atque cives, earumque uxores, fœminæ nobilissimæ & pulcherrimæ, puellæ, liberæ, ancillæ atque scorta.

II. PROGRESSUS. *Nero* & *Tigellinus* cum convivis suis medium locum tenebant, & in tapetis purpureis, mollibus stragulis epulabantur, cæteri in suis tabernis lætitiam capiebant, & largiter potabant.

III. EGRESSUS. Appropinquante autem vespera, *Nero* severissime demandabat, ne ulla vel mulier, vel virgo, ulli quicquam denegaret. Multitudo congregata faciebat injuriam libidinose; poterat quisq; ea, quam cuperet, potiri; negare licebat nemini. Tum enim servus cum domina, præsente domino suo, & gladiator cum virgine nobili, inspectante patre, rem habuerunt. Sequebantur inde gravissimæ & turpissimæ altercationes, vulnera, tumultus, non solum ab iis, qui intus erant, sed etiam iis, qui foris remanserant. Quibus ex causis multi homines mortui, multæ mulieres suffocatæ, multæ raptæ sunt.

Quæ-

Quæstio hic moveri potest Philologica:
Quænam Ambubajæ fuerint?

I. Quidam Critici olim ea opinione fuerunt imbuti, quod Ambubajæ dictæ sint inde, quod circa Bajas versarentur: Quæ erronea opinio etiam *Torrentio* placuit, eamque notis suis in *Suetonium* inseruit.

II. *Porphyrius* Philosophus Tyrius statuit, quod Ambubajæ fuerint mulieres vagæ ac leves, quibus nomen ab ebrietate balbutientium verborum sit inditum.

III. Vera sententia hæc est: Ambubajæ fuerunt Syræ mulieres, quæ Romæ in circo habitantes, duplici quæstu se sustentabant. Nam *primo* corporis sui copiam vulgo faciebant, & *deinde* instrumenta Musica, nempe citharas vel fistulas pulsare norant, quas è patria, cum Romam peterent, una secum attulerant. Hæc autem barbara instrumenta nomen nativum in urbe Roma retinuerunt, uti ex hisce *Iuvenalis* versiculis patet:

Iampridem Syrus in Tiberim deflexit Orontes,
Et linguam & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana secum
Vexit, & ad circum jussas prostare puellas.

Quod ut melius intelligatur, notandum est, quod vox אבוב, vel אבובא sit vox Chaldaica & Syriaca, quæ significat fistulam ex novarum frugum calamo confectam, Græce καλαμὶς, cithara, instrumentum musicum. Arabes vero loco dagesch literam נ proferunt, dicentes אנבוב Anbub, instrumentum musicum, fistula, tibia, hinc אנבוביא Ambubajæ, tibicines. Ita apud *Suetonium in Nerone* §. 27. legitur. Inter scortorum totius urbis, ambubajarumque ministeria. Et apud *Horatium*:

Ambubajarumque collegia.

Et hæ tibicines in Syriaca lingua dictæ fuerunt Ambubajæ.

IV. *Musica cantatio, & aurigatio.*

Sæpe *Nero* in scenam publice prodiit, & habitu citharœdi indutus, per plures dies cantavit, jactans hoc proverbium Græcum inter familiares suos: *Occultæ musicæ nullum esse respectum. Dion in Ner.* §. 7. scribit: *Nero* quinquennale certamen, sive, ut alibi vocatur, lustrale instituit, quod quovis anno quinto exacto ageretur. Fuit autem *triplex: Musicum, gymnicum & equestre*, (ut *Suetonius* habet) quod adpellavit *Neronia*. Iudices certaminum elegit ex Senatu præstantissimos. *Neronia* postmodum à *Gordiano* firmata sunt, teste *Capitolino*, anno æræ Christianæ 240, actaque tum sunt *Neronia* tricesima septima. *Tacitus* §. 20. Cujus causa Gymnasium ædificavit, &c.

Similiter cum *Tiridates Armeniorum Rex* à Corbulone Duce belli victus esset, flexis genibus, sublatisque in cœlum manibus *Neronem* venerabundus, DOMINUM ac DEUM suum appellavit. *Nero* illum Regem Armeniæ fecit. Quo facto, cum *Tiridates* ad pedes Neronis se abjecisset, ei *Nero* diadema imposuit. *Dio in Nerone* §. 13. Sed statim subjungit *Dio*: Post hæc *Nero* cithara publice cecinit, currusque, prasina veste indutus & galea aurigarum ornatus, agitavit. Quo viso *Tiridates Neronem* reprobare & detestari cœpit.

V. *Nocturna grassatio & debacchatio.*

Post hæc *Nero* publice incipiebat insanire. noctu per totam urbem debacchabatur: mulieribus puerisque stuprum inferebat: spoliabatque eos, qui sibi fierent obviam: percutiebat, vulnerabat, occidebat. Cumque hæc faceret, putabat, clam hominem esse, propterea quod variis generibus vestium & appositis comis uteretur: sed ex comitatu factisque facile agnoscebatur. Nec enim est ausus quisquam tot & tantas res securo animo facere. Nam domi esse, nulli tutum erat, Nerone in domos atque officinas insultante. Itaque *Iulius Montanus Senator*, commotus uxoris causa, facto in *Neronem* impetu, ei multas plagas inflixit: ita ut per multos dies in conspectum hominum non veniret. Quæ res *Montano* nullum damnum attulit: Cui *Nero* ne iratus quidem omnino fuisset, (etsi putabat se injuriam accepisse) nisi ipse veniam per literas petivisset. Quibus literis lectis, *Nero* ita respondit: Non ergo percussor Neronis se ipsum vita jam spoliavit? *Dion in Ner.* §. 4.

VI. *Prodigalitas & profusio.*

Nam divitiarum & pecuniæ non putabat alium usum, quam profusionem: *sordidos ac parcos* nominans, quibus ratio impensarum constaret: *lautos & magnificos*, qui abuterentur & perderent. Hinc ipse sine delectu & judicio publicæ utilitati sacratas pecunias profudit, thesaurosque publicos exhausit. *Dio* de eo scribit §. 2. quod prætoriano militi dari jusserit aureorum centena millia; quumque *Agrippina*, ut ipsum intuentem summam tantæ pecuniæ pœniteret, uno in loco coacervasset, interrogavit, quantum esset numeratum; cognitaque summa, duplicari eam jussit: *Non enim putavi*, inquit, *me tam exiguum munus dedisse.* Unde patet, quod Nero modum neque largiendi, neque absumendi tenuerit. *Vestem nullam bis induebat.* Et ædificando luxum ostendebat. De quo *Sueton.* refert,

fert, quod domum ædificaverit urbi amplitudine non absimilem, quam post incendium, quo consumta erat, restitutam, auream appellavit. In cujus vestibulo colossus 120. pedum stabat ipsius effigie: Porticus triplices milliarias habuit. In medio stagnum maris instar, ædificiis undique circumseptum. Rura continuit cum arvis, vinetis, pascuis, sylvis, pecudibus, feris. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis unionumque conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis, versatilibus, ut flores è fistulis, & unguenta desuper spargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus vice mundi circumageretur. *Suetonius* §. 31.

AXIOMA.

Tyranni civium sanguine sua madefaciunt cæmenta.

Vnde fere fit, ut superbas Tyrannorum moliliones posteri ob id tantum evertant, ne ullum tyrannidis in civitate vestigium exstare possit. *Domus aurea Neronis* urbem fere ambitu complectebatur: at consequentium Imperatorum, qui in ea domo propter Neronis flagitiosam memoriam habitare vellet, inventus est nemo: sed paulo momento collapsa est; quippe quæ innocentium civium sanguine exstructa fuisset. *Bod. de Republ. l.6.*

VII. *Novorum vectigalium impositio & rapina.*

Thesauros, quos in thalamo regia habebat, ita exhausit, ut ei statim opus fuerit novis reditibus. Vnde non tantum nova vectigalia populo imposuit, sed etiam locupletum opibus inhiavit, quas per vim & rapinam à multis abstulit. *Dio in Nerone* §. 2. Nunquam cuiquam officium delegavit, quin hæc adjiceret: *Scis, quibus mihi opus est? Et, Hoc agamus, ne quis quid habeat.* Vox prædone quam Principe dignior. *Dio, Suetonius in Nerone.*

VIII. *Cædes & homicidia.*

Nero velut truculenta Bestia in perniciem humani generis nata, in quosvis, nullo necessitatis, familiaritatis aut amicitiæ habito respectu, etiam in insontes, sæviebat. Nam antea audivimus, quod Patrem *Claudium*, Matrem *Agrippinam*, *Domitiam* Amitam, & Fratrem *Britannicum* velut Parricida nefarie occiderit. Quibus parricidiis varia & multiplicia adjecit homicidia atque latrocinia.

I. *Thraseas* & *Soranus*, qui nobilitate, opibus, ac omni genere virtutis primas partes tenebant, etsi culpam conjurationis non sustinuerunt, tamen sub hoc prætextu postea è medio sunt sublati. Præterea *Dio* addit: *Thraseas* propterea moritur, quod raro, tanquam minime approbaret Senatus decreta, in Senatum venerat, & quod nunquam Neronem audiverat, dum cithara caneret, neque voci ejus sacræ, ut reliqui omnes, sacrificaverat, aut approbaverat quicquam ejus generis. *Dio in Nerone* §. 12.

II. *Aulum Plancum* juvenem quoque interemit, cum eum ante mortem per vim stuprasset, & quasi ille à matre dilectus & ad spem Imperii impulsus fuisset, additis hisce verbis: *Eat nunc mater mea, & successorem meum osculetur.*

III. *Paridem* saltatorem insignem interfici jussit, quod cum doceri ab eo cuperet, discere saltare non potuisset. *Dio* §. 16.

IV. *Cinnam Tuscum* mulctavit exilio, propterea, cum is esset Præfectus Ægypti, se lavasset in balneo, quod *Neroni* venturo in Alexandriam paratum fuerat. *Dio in Ner.* §. 16.

V. *Corbulo*, accitus honorificentissime (quem virum *Nero* præter cætera *Patrem & beneficum* appellabat) postquam Cenchrea appulit, ab eodem occidi jussus est, priusquam in conspectum ejus veniret. *Dio in Nerone* §. 16.

AXIOMA.

Aulica beatitudo mutabilis.

Exemplum habemus in *Corbulone* viro præstantissimo. Hic cum Armeniam occupasset, & pro *Nerone* multas plæclaras res gessisset: quibus auxerat Imperium Romanum, eidemque oblatum fuisset à militibus imperium, ut *Neronem* dejiceret: Quod tamen accipere noluerat, ut in fide *Neronis* perstaret: Sine causa post tantas res gestas à *Nerone* interfectus est: neque dignum laboribus & fide sua præmium à Tyranno accepit. Moriens nihil aliud dixit, quam ἄξιος, *dignus*. Qua voce se reprehendit, & quod tantis occasionibus oblatis à Nerone non defecerit, & quod inermis ad tyrannum accessisset. *Dio ibidem.*

VI. *Senecam præceptorem*, ut aut mortem sibi ipsi consciceret, aut mortis genus mandatum subiret, jussit; quamvis sæpe jurasset, periturum se potius, quam nociturum. Moriturus dixit *Seneca*: Hoc est unum, quod de vita non possumus queri, neminem tenet. Placet, vive; non placet, licet eo reverti, unde venisti. Introitum ad vitam unum dedit Deus, exitus multos. Quibus dictis αὐτόχειρ factus (A. C. 66, 30. April.) & venas in brachiis & pedibus aperuit, sed ita cruciatus etiam cicutam bibit, & tandem stagnum calidæ aquæ inivit. *Tacitus lib.* 15. §. 54. Tale autem sibi ipsi Epitaphium concinnavit:

Cura, labor, meritum, sumti pro munere honores,
Ita alias posthac sollicitate animas.
Me Deus à vobis procul evocat : ilicet actis
Rebus terrenis, hospita terra, vale.
Corpus avara tamen solennibus accipe saxis,
Namque animam cœlo reddimus, ossa tibi.

At melius *Socrates* docuit, nefas esse animam, injussu imperatoris Dei, è corporis præsidio decedere. Quibus verbis ἀυτοχειρίαν improbavit.

VII. *Vxor Senecæ* prohibita est mori, cum jam plurimum sanguinis emisisset. Ideoque per totam vitam postea pallida fuit.

VIII. *Burrho* alteri Præfecto *Nero* remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit: Quo extinctus est.

IX. *Lucanus Poëta* incisione venæ jussu Neronis interfectus est. De *Lucano* hoc exstat carmen :

Corduba *me genuit, rapuit* Nero, *prælia dixi*
Quæ gessere pares, hinc socer, inde gener.
Continuo nunquam direxi carmina gressu,
Quæ tractim serpant: plus mihi comma placet.
Fulminis in morem quæ sunt miranda citentur,
Hæc vero sapiet dictio, quæ feriet.

X. *Aper Centurio*, qui contra illum conjuraverat, rogatus à Nerone causam conjurationis, aperte in os ei dixit : *Quoniam alio pacto tibi non poteram subvenire.* Alter vero conjuratorum *Flavius Tribunus* stipatorum militum ad Neronem dixit: *Dilexi te, & odi supra omnes homines. Dilexi* te, & fidelissimus tibi fui, quod te sperabam bonum Principem fore: Sed *odisse te cœpi*, postquam parricida matris & uxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitisti. *Tacitus.* O horrendum homicidam atque latronem ! Emblema *Neronis* erat: *Ferrum tuetur Principem.* Verum recte ei *Seneca* respondit : *Sed melius fides.*

Similiter cum Aruspices, visis nonnullis portentis, respondissent, interitum *Neroni* denuntiari, eique consilium dedissent, ut in alios id periculum averteret : Qua ex re complures interfecisset subito, nisi ei *Seneca* ita dixisset : *Licet*, inquit, *quamplurimos occidas, tamen successorem tuum non potes occidere.* Sicut *Dion* scribit §. 7. Cui Præceptoris sui consilio si paruisset *Nero*, sempiternam nominis infamiam, mortemque temporalem sibi haud attraxisset.

IX. Incendia.

Nero quoq; incendiarius fuit. Nempe cum offensus veterum ædificiorum deformitate & angustiis, ac flexuris vicorum, palam urbem incendit, missis hinc inde ministris discursantibus, atque ignes injicientibus. Ea clade per sex dies septemque noctes sævitum est. Ipse interim è turri Mæcenatis incendium hoc prospectans, lætusque flammæ (ut aiebat) pulchritudine, ἅλωσιν Ilii sive excidium Trojæ decantabat in habitu suo scenico. Vnde odium ejus Diabolicum in patriam cognoscitur, uti etiam ex detestabili ejus voto apparet. Nam Tiberius crebro jactare solebat : Ἐμῦ θανόντ@ γαῖα μιχθήτω πυρί. h. e. *Me mortuo misceatur terra igni.* Imo, inquit *Nero*, Ἐμῦ δ' ζῶντ@, h. e. *Me vero superstite.* uti etiam ipso opere testatum fecit. Quamvis autem *Nero* igne deleto urbem instauraret ad mensuram & composite, firmiorem etiam contra incendia & salubriorem: Tamen hisce omnibus efficere non potuit, quin author incendii illius diceretur. Ideoque ei rumori abolendo, subdidit quosdam reos, quos exquisitissimis pœnis afficiebat, quos vulgus Christianos appellat. Vti inquit *Tacitus lib.* 15. *Annal. c.* 44. *Dio in Nerone* §. 11.

X. Magia.

Magicis quoque *artibus Nero initiatus fuit* : Quam tamen universam falsam vanamque comperit, sicut *Plinius lib.* 30. scribit. Exemplum memorabile recenset *Franc. Petrarcha lib.* 4. *Memorab.* *Nero* consulens oraculum Delphicum, responsum accipit, ut annum 73. caveret. Quod cum audisset, homini considerato tanta securitas incessit, ut jam nihil metuens, & prosperitatem & ætatem integram sibi sponderet, quasi ante prænunciatum tempus ab *Appolline* mori non posset, eoque vanitatis & insolentiæ raptus est, ut preciosissimis quibusdam rebus maritima tempestate perditis, affirmaret, eas ad se vel piscium obsequio reversuras. Talibus intumuerat erroribus, cum subito ab omnibus destitutus ad turpissimam compulsus est mortem, utique consiliario dignus *Apolline.* Quamvis mendacii pater, ne quid mentitus videretur, consuetis ambagibus atque arte providerit, quod ipse *Nero* suprema illa nocte, audito clamore militari, *suum* execrante & *Galbæ nomen* celebrante, sero licet, quiverit intelligere, & ad infelicitatis suæ cumulum authorem oraculi veridicum opinari. *Galba* enim *successor tertium & septuagesimum annum tunc agebat.*

XI. Detestanda superbia.

Nero Imperator Romanorum Κύρι@, h. e. DOMINVS, vocari primus voluit. Ab hoc enim titulo abhorruerunt *Augustus & Tiberius* Imperatores. Cum enim in theatro publico *Mimus Dominum æquum & bonum* vocaret *Augustum*, gravissime aversatus est istum titulum, & sequenti die severissimo edicto prohibuit, ne quis vel è liberis vel è nepo-

nepotibus *Dominum* se appellaret. *Suetonius in Augusto*, §. 53. *Tiberius* quoque Augusti successor *Dominus* à quodam appellatus, denunciavit, ne se amplius contumeliæ causa ita appellaret. *Suetonius in Tiberio*, §. 27.

At NERO primus ab adulatoribus suis *Dominus* appellatus est, uti patet ex *Act. cap.* 25. *v.* 26. ubi *Festus* Præses Iudææ Neronem Κύριον DOMINUM appellavit. Similiter *Tiridates Rex Armeniorum Neronem* DOMINUM & DEUM suum seque ejus Servum nominavit. Quod *Nero* approbavit, & addidit: *Ego te Regem Armeniæ facio, ut tu atque illi* (nempe pater & fratres) *simul intelligatis, in mea esse potestate Regna dare & adimere. Dion in Nerone* §. 13. Plane sicut Diabolus ad Christum dicebat. *Luc.* 4. *v.* 6. Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum. (nempe omnium regnorum Orbis.) Quia mihi tradita sunt, & cuicunque volo, do illam. Quæ Diabolica est superbia. Idem de Papa Romano judicium esto:

Promitit Christo, nec habet dare munera Dæmon.
Ridiculum est? Cœlum sic dare Papa potest.

XII. *Mala Conscientia.*

Nero, occisa matre Agrippina per *Anicetem*, nec sceleris conscientiam, quanquam & militum & Senatus populique gratulationibus confirmaretur, aut statim, aut nunquam postea ferre potuit: sæpe confessus, exagitari se materna specie, verberibus furiarum, ac telis ardentibus. *Dion in Nerone.*

Suetonius ita scribit: Terrebatur *Nero* evidentibus portentis somniorum, & auspiciorum, & omnium, tum veteribus tum novis, nunquam antea somniare solitus. Occisa demum matre, vidit per quietem navem sibi regenti extortum gubernaculum, trahique se ab *Octavia* uxore in arctissimas tenebras: & modo pennatarum formicarum multitudine oppleri, modo à simulacris gentium ad Pompeii theatrum dedicatarum circuiri arcerique progressu. *Suetonius in Nerone* §. 46.

AXIOMA.

Magna Conscientiæ ratio est habenda.

Nam *Cicero pro Milone* recte inquit:

I. Magna vis est Conscientiæ in utramque partem, ut neque metuant aliquid, qui nihil commiserunt: & pœnam semper ante oculos versari putent, qui sunt rei magnorum scelerum.

II. Nulla est in mundo immanior bestia, quam mala conscientia. Verissimum est quod *Seneca* dixit: Multos fortuna liberat pœna, metu neminem. Quare? Quia infixa est nobis ejus rei aversatio, quam natura damnavit. Etsi enim dolor conscientiæ aliquantisper hebes est, juxta effatum Iehovæ, *Genes.* 4. *v.* 7. *Peccatum tuum quiescet in foribus*: Tandem tamen in malis sævire incipit: & accedit sæpe ad naturalem dolorem perterrefactio, qua DEUS ipse ceu fulmine opprimit sontes.

III. Nihil magis pavidum est mala conscientia: cujus judicium nemo hominum effugere potest. Quia perpetrata facinora morsu perpetuo non sinunt requiescere malos. Recte enim *Cicero*, quamvis Ethnicus, Sceleratos, inquit, homines agitant insectanturque Furiæ, non ardentibus tædis, sicut in fabulis; sed angore conscientiæ, fraudisque cruciatu.

Similiter *Ambros. lib.* 5. *epist.* 18. recte inquit: Nullus major est dolor, quam is, qui peccati mucrone vulnerat conscientiam: neque ullum gravius est onus: quam peccatorum sarcina, & pondus flagitiorum. Exemplum habemus in *Nerone*.

ACTA POLEMICA.

I. Bellum in Britannia.

Augendi propagandique Imperii, tamen neque voluntate ulla, neque spe motus unquam; etiam ex Britannia exercitum deducere cogitavit: nec nisi verecundia, ne obtrectare parentis gloriæ videretur, destitit. Gravem ibi cladem accepit, duabus præcipuis urbibus ab hoste captis ac direptis. Quæ tanto indignior fuit, quod à Duce fœmina, *Bunduica*, accepta est. Sævitum in victos, præsertim fœminas nobiles, crudeliter. Correcta tamen ea clades postea est à *Suetonio Paulino*, qui & Monam, vicinam Insulam, cum exercitu cœperat. *Suetonius in Ner.* §. 18. & *Dio* §. 8.

NOTA.

Effœminati Tyranni aurem (si aurem habuisset) vellit mulier virilem animum gestans, ut Romanis olim viris pudorem incuteret mundi Judex.

II. Bellum Parthicum.

Contra *Parthos*, Armeniam invadentes, *Domitium Corbulonem* misit: qui feliciter re gesta perfecit, ut *Tiridates Armeniæ Rex* Romæ se sisteret *Neroni*, qui apud rostra triumphantis habitu residens, inter signa atque vexilla militaria, *primo* ad genua illum admisit, & dextra allevatum exosculatus, *deinde* precanti, tiara deducta diadema imposuit, verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronunciante. Productum inde in Theatrum, ac rursus supplicantem, dextro juxta se latere collocavit. Ipse qui bellum nullum viderat,

Imperator propterea salutatus, Lauream capitolio consecravit.

III. Bellum Iudaicum.

Gessius Florus Iudææ præses, homo erat impurus, ac rapinis & crudelitate omnia exhauriebat: quare, ut Iudæi de ipso conqueri non possent apud Neronem, in id unice incubuit, ut eos ad rebellandum instigaret. quod ei ex voto cessit. Nero igitur magnum exercitum Duce Flavio Vespasiano contra rebellantes Iudæos misit: qui totam Iudæam expugnavit, & Romanis præsidiis munivit. Plenius autem de hoc bello in historia Flav. Vespasiani Imp. dicturi sumus.

IV. ACTA ECCLESIASTICA,
Quæ tum à Nerone *gesta sunt, tum* sub Nerone *contigerunt.*

I. NERO primus, adeoque acerrimus Christianorum PERSECUTOR fuit. Nam ipse primus inter Imperatores Romanos publicum per omnes Imperii provincias edictum promulgavit, de Christianis è medio tollendis. cujus hæc verba fuerunt: *Quisquis Christianum se esse confitetur, is tanquam generis humani convictus hostis, sine ulteriore sui defensione, capite plectatur. Histor. Ecclesi. lib. 5. cap. 19.*

Hujus edicti occasio hæc fuit. *Nero* clam jusserat urbem incendi Romam, ut formam Trojani incendii spectaret, sicut in *Act. Polit.* §. 9. diximus. Istud facinus summam ei invidiam apud populum Romanum conflavit. Quam cum nullis beneficiis eluere posset, in Christianos quasi incendiarios, crudelissime sævire cœpit, culpa incendii urbis maliciose in illos translata, quod ipse petulanter exercuerat. Neque tantum vita privati sunt Christiani, sed pereuntibus etiam ludibria addita fuerunt, ut ferarum tergis contecti laniatu canum perirent, aut crucibus affixi, aut flammandi: atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. *Tacitus lib. 15. Annal. cap. 44.*

Illa autem inflammatio fiebat hoc modo: Illi miseri tæda, papyro, & cera supervestiebantur, inde stantibus palum gutturi uncus suffigebatur, ne motatione capitis picem effunderent, aut ignem declinarent. Postea in lamina ardente pix aut unguen in caput liquefiebat, ita ut toti arderent, noctuque luminis loco essent. Tantus autem Christianorum numerus ita combustus est, ut rivi pinguedinis humanæ per arenam amphitheatri sulcum facerent; ut Poëtæ testantur. Dicebantur hi comburendi *Cerei*, item *Sarmentarii.*

Vnde recte D. Paulus Neronem LEONEM *2 Tim. 4. v. 17.* appellat.

DUBIUM.

Persecutio illa, quam Nero adversus Christianos instituit, communiter dicitur PRIMA. quod falsum esse videtur. Quia anno à Christo concepto primo, Herodes Ascalonita infantes Bethlehemiticos inaudito crudelitatis exemplo trucidari jussit. *Mat. c. 2.* Deinde Herodes Antipas A.C. 32. Iohannem Baptistam, Prophetam maximum, nuptias ejus incestuosas improbantem, in custodia Macheruntica decollari jussit. *Matth. 14. 6, ad 13. Marc. 6. v. 21. ad 30.*

Resp. Prima Christianorum persecutio facta est non SUB Nerone, (quia ante eum infantes Bethlehemitici & Iohannes Bapt. martyrii corona coronati sunt, uti ex dictis patet) sed à Nerone, nempe quod attinet persecutionem Christianorum post Christi in cœlos adscensionem ab Imp. Romanis factam. Ipse namque inter Imperatores primus fuit, qui publicis edictis Christianos persequi & affligi mandavit. Vnde Tertullianus in Scorpiaco adversus Gnosticos ita scribit: Vitas Cæsarum legimus: Orientem fidem Romæ *Nero primus* cruentavit. Idemque Autor in Apologetico ad gentes: Consulite commentarios vestros: illic reperietis, *primum Neronem* in hanc sectam, tum maxime Romæ orientem, Cæsariano gladio sæviisse. Quæ sententia non in sensu absoluto, sed limitato accipienda est: Sicut etiam vulgata Historicorum Ecclesiasticorum sententia intelligenda est de Stephano Christi Discipulo, qui Protomartyr in N. T. vocatur, intellige hoc non absolute, (quia ante eum Infantes Bethlehemitici & Iohan. Bapt. martyres sunt facti) sed limitate, nempe post Christi in cœlos adscensionem.

Vulgo autem à morte Christi, ejusque resurrectione usque ad Constantinum M. annis paulo minus trecentis decem insignes persecutiones numerantur, (licet multo plures ab historicis probatis referantur) ut scribit *Augustinus lib. 18. cap. 52. de civitate Dei.* Ordo decem illarum persecutionum sub Imp. Romanis factarum hic est.

Prima	facta est à	Nerone,	Imp. Roman.	6	circa Annum Christi	65
Secunda		Fl. Domitiano,		12		96
Tertia		Vlpio Traiano,		14		108
Quarta		Antonio Philosopho & Lucio Vero,		17		168
Quinta		Septimio Severo,		21		203
Sexta		Maximino Thrace,		26		237
Septima		Decio,		31		251
Octava		Valeriano,		33		258
Nona		Aureliano,		36		275
Decima		Diocletiano & Maximiniano,		40		303

II. Anno Christi 55. Paulus Apostolus Ephesi scripsit priorem Epistolam ad Corinthios. Ephesino autem tumultu compresso, (quem Demetrius aurifaber concitaverat) Philippos in Macedoniam venit, ubi epistolam alteram ad Corinthios scripsit. Philippis digressus Achaiam & Corinthum profectus est, & Epistolam ad Romanos misit. Post per Macedoniam longo itinere Miletum abiit, ubi Presbyteris Ephesinis valedixit, indeque Rhodum, Pataram, Tyrum, Ptolemaida, Cæsaream, & rursus Ierosolymam pervenit: ibi tumultu in templo excitato capitur à Iudæis, & à Lysia captivus Cæsaream abducitur: ubi eum causam suam aliquoties apud Felicem & Festum dixisset, & periculum foret, ne capitalibus ejus hostibus Iudæis traderetur, ad Neronem Imper. appellat, cum jam annis duobus Cæsareæ detentus fuisset. Cum autem captivus ad Imperatorem mitteretur, navi impositus, ineunte hyeme, naufragium fecit; sed salvus tamen cum omnibus simul navigantibus Romam pervenit anno C. 57, quo anno matrem suam Nero per Anicetum summo scelere sustulit. Romæ biennio in libera mansit custodia, quotidie disputans contra Iudæos. Multas etiam è vinculis scripsit epistolas, ad Galatas, ad Ephesios, secundam ad Timotheum, ad Philippenses, Colossenses & Philemonem. Anno Christi 59. vocatus ad tribunal Imperatoris, ut causam diceret contra Iudæos accusatores, valedixit omnibus suis amicis, ad supplicium mortemque paratus, sed præsidio Dei tectus atque munitus ex ore Leonis liberatus est. Post liberationem per totum decennium fere docuit Euangelium in Italia, Gallia, & Hispania. Finito hoc tam longo & pleno laborum & contentionum periculo iterum Romam retractus, à Nerone capite truncatus est A.C. 69. cum Euangelium prædicasset annos fere 34: quo temporis spatio curriculum amplius miliarium Germanicorum 2998 confecit. *Hieron. in Catal. Euseb. lib. 2. cap. 25.*

III. Petrum Apostolum quoque, eodem anno & die quo Paulus capitis damnatus est: jussu Neronis crucifixum esse, nonnulli veterum scriptorum sentiunt. De morte ejus D. Hieronymus sic ait: A Nerone affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublime pedibus elevatis, asserens se indignum, quod sic crucifigeretur, sicut suus Dominus. *Eusebius lib. 2. Histor. Eccles. c. 15. Onuphr.* & *alii.* Sunt tamen, qui diversum statuant, affirmantes, eum nunquam Romam venisse, & Babylone in Ægypto (quæ hodie Alcairum vocatur) interiisse: alii tradunt, quod Ierosolymis à Rege Agrippa trucidatus sit; in qua opinione est etiam *Livius.*

IV. Anno C. 63. Iacobus Minor, Alphæi filius, natus ex sorore matris Domini nostri, martyrio etiam coronatus est. Rexit hic Ecclesiam Ierosolymitanam triginta annis, cumque multi concionibus ejus ad veram fidem in Christum converterentur, Scribæ & Pharisæi summo odio eum prosequuti sunt; nec quieverunt prius, quam vel dolo vel vi eum è medio sustulissent. Statuerunt itaque eum in templi pinnaculo, & negare Christum jusserunt. Sed ille constanti pectore de pinnaculo Christum professus est: Idcirco à furiosis Iudæis è fastigio templi præcipitatus dicitur: cumque ex lapsu illo nondum animam exhalasset, tendens ad cœlum manus, dixit: Domine, ignosce eis; quod enim faciunt, nesciunt. Ita pro hostibus precantem insana turba lapidibus excepit, sed cum ne sic quidem moreretur, accurrit quispiam cum fullonis fuste, eumque in cerebrum illius impegit; ex quo mortuus est. Causa autem hæc fuit: Festus Iudææ Procurator diem suum obierat, & nondum venerat Ierosolymam successor ejus Albinus: hac occasione ἀναρχίας accepta, Ananias summus sacerdos, qui & juvenis & Sadducæus erat, concilium convocat, & compellit Iacobum, ut Christum Filium Dei neget, contradicentem lapidibus obrui jussit; unde dicto modo necatus est. *Hieron. in Catal. Egesip. lib. 5.*

V. Quia martyrium Marci Euangelistæ etiam in

in Neronis imperium incidit, breviter addemus, quonam mortis genere perierit. Cum ille in urbe Ægypti Alexandria libere Christum profiteretur, & in idolorum cultores inveheretur, impetum in eum fecerunt illi, funibus pedes ejus constringentes, perque urbem crudelem in modum raptantes, saxis corpus alliserunt, consciderunt que ut sanguis abunde proflueret. Carceri deinde incluserunt, mox è carcere extractum per urbis plateas immanissime raptarunt, donec Spiritum Deo commendaret A.C. 64. *Nicephorus lib. 2. cap. 43. Euseb. lib. 2. cap. 16. Histor. Magd. Cent. 1. lib. 2. cap. 3. & 10.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. P*Rodigia & portenta.* Mortem Neronis prodigia & portenta sequentia præcesserunt. 1. Cometa Romæ apparuit sex menses, præter morem Cometarum, de quo vulgo judicium fuit, portendere eum mutationem principatus: ideo & hoc addiderunt, neminem rectius Neroni succedere posse, quam Rubellium Plautum, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. Is rumor Plauto huic exilium conciliavit, & cum familia in Asiam ablegatus est. *Tacitus cap. 22.*

2. Fulmen cecidit ante mensam Neronis, & (teste *Apollonio*) calicem ei excussit.

3. Terræ-motus quoque diversis in locis aliquot urbes graviter afflixere, & fames Romam.

4. Ex monumento Augustali sponte foribus patefactis exaudita vox est, nomine Neronem vocantis. *Suetonius in Nerone* §. 46.

II. *Somnia ominosa.* Nulla nox Neroni sub finem Imperii quieta fuit, variisque somniis territus est, cum antea nunquam somniasset. Occisa matre, vidit per quietem navem sibi regenti extortum gubernaculum, trahique se ab uxore in arctissimas tenebras: sicut etiam supra in cap. 2. diximus.

III. *Acclamatio ominosa.* Cum ex oratione ejus, qua in vindicem perorabat, recitaretur in Senatu, daturos pœnas sceleratos, ac brevi dignum exitum facturos, conclamatum est ab universis: Tu facies, Auguste! *Suetonius* §. 46.

IV. *Militum defectio, & Galbæ electio.* Erat Galliæ præses vir justus & fortis *Iulius Vindex*, qui, pertæsus tyrannidis, cum non toleranda esse Neronis scelera palam ostenderet, præsertim, cum & Gallia novis expilationibus oneraretur, facile persuasit universæ Galliæ & suis exercitibus, ut à Nerone deficerent. Priusquam autem rebellionem aperte præ se ferret, scripsit ad Sergium Galbam Hispaniæ Proconsulem, ut contra Neronem ad urbem Romam accederet, & Orbem terrarum tanto tyranno liberaret, promisitque se suos exercitus adjecturum esse. Galba minime cunctandum ratus; quod comperisset, Neronem de se interficiendo mandata ad procuratores in Hispaniam misisse. A Iulio Vindice igitur & ab exercitu Imperator salutatus est.

V. *Senatus decretum.* Interea Senatus Neronem hostem judicavit, constituitque ut ille nudus per publicum ductus, furca collo ejus inserta, virgis usque ad mortem cæderetur, atque ita è saxo præcipitaretur.

VI. *Neronis de Senatu occidendo, fugaque arripienda meditatio.* Nero audiens militum defectionem, omnem Senatum veneno è medio tollere, incensaque urbe Alexandriam navigare in animo proposuit, ut canendo se aleret, memor illius sui vulgati: *Quævis terra alit artificem.* Sed desperans de successu, cum sentiret se etiam à suis stipatoribus desertum, Galbamque adventare, cum libertis fugit: In illa autem fuga terræmotus factus est. Terra item Neroni dehiscere visa, & spectra occurrerunt interfectorum ab eo.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Tragicus Neronis exitus. Nero ita in fuga constitutus, cum equites ad eum interficiendum à Senatu missos prope esse audivisset; nec tamen, uti ingemuit, amicum, à quo defenderetur, nec inter libertos inimicum, à quo confoderetur, inveniret; ipse furiarum tædis ardentibus agitatus, ferrum jugulo, tantus, ut dixit, artifex, admovit, seseque (facto sibi prius hoc epitaphio: Turpiter vixi, turpius moriar) jugulavit, adjuvante trepidantem magnum impuro eunucho. Periit anno ætatis 32. Imperii anno 13. mense 7. die 28. Hic exitus testimonium est Iudicii divini, & congruit ad regulam: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Nam ille gladio Christianos persecutus fuerat, nunc gladio ipse suo perit. Exstincto Nerone, defecit Iulii & Augusti Cæsarum progenies, & imperii successio ad alias familias est translata.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Populi exhilaratio.* Vbi mors Neronis fuit pervulgata, tantum gaudium publice præbuit, ut plebs pileata tota urbe discurreret, redditam sibi libertatem significans. *Suetonius.*

II. *Successorum Neronis misera conditio.* Post interitum ejus multiplex laniena secuta est. Nam Gal-

Galbam transfodit Otto, qui ſuperatus à Vitellio, ſibi ipſi manus violentas intulit. Vitellius autem à Veſpaſiano captus, religatis poſt tergum manibus, & laqueo cervici injecto, in luto per plateas tractus, tandem occiſus, ejuſque cadaver à canibus laceratum eſt; ſicut ex dicendis patebit, *&c.*

VII. IMPERATOR ROM. SERGIVS GALBA.

CAPVT I. DE ORTV.

NAtus eſt SERGIVS GALBA ex nobili *Sulpitiorum* familia, tertio poſt Chriſti Nativitatem anno.

PATER ejus fuit GALBA SVLPITIVS, conſulatu functus, quamquam brevi corpore atque etiam gibber, modicæque in dicendo facultatis cauſas induſtrie actitavit. *Sueton.* §. 986.

MATER fuit MVMIA ACHAIA, neptis *Catuli*, proneptiſque *L. Mummii*, qui *Corinthum* excidit. *Suetonius ibidem.*

CAPVT II. DE PROGRESSV.

1. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, atque NATVRA.

GAlba valde deformis & monſtroſus fuit. Nam ſtatura juſta fuit, capite calvo, oculis cœruleis, adunco naſo, manibus pedibuſque articulari morbo diſtortiſſimis; ut neque calceum perpeti, neque libellos evolvere aut tenere omnino valeret. Excreverat etiam in dexteriore latere ejus caro, propendebatque adeo, ut ægre faſcia ſubſtringeretur.

ACTA IVVENTVTIS.

In prima ætate artes liberales diligenter excoluit, & ſtudium juris ſecutus eſt. Quoniam & Pater ejus, quanquam Conſularis, Cauſidicus fuerat, & cauſas induſtrie actitaverat.

II. ACTA OECONOMICA.

1. CONIVGIVM.

Vxorem habuit nomine LEPIDAM, ex qua duos filios ſuſcepit. Illa vero mortua in cælibatu manſit, neque ulla conditione adduci potuit, ut aliud matrimonium iniret. *Suetonius in Galba*, §. 5.

2. VITA OECONOMICA.

1. *Luxuria in Victu.*

Cibi plurimi fuiſſe traditur, quem etiam tempore hyberno ante lucem capere conſueverat: Inter cœnam vero uſque ad abundantiam, ut congeſtas ſuper manus reliquias circumferri juberet, ſpargique ad pedes ſtantibus. *Suetonius in Galba*, §. 22.

2. *Libido.*

Libidinis in mares pronior, & eos nonniſi prædurος exoletoſque, fuit. Ferebant in Hiſpania C. Icelum è veteribus concubinis, de Neronis exitu nunciantem, non modo arctiſſimis oſculis palam exceptum ab eo, ſed ut ſine mora velleretur, oratum atque ſeductum. *Suetonius ibidem.*

III. ACTA POLITICA.

1. *Ante Imperium.*

1. *Honores & Officia.* Honores ante legitimum tempus iniit. PRÆTOR in ludis Floralibus, novum ſpectaculi genus, elephantos funambulos edidit. Deinde *Provinciæ Aquitanicæ* anno fere præfuit: mox *conſulatum* per ſex menſes ordinarium geſſit. A *Caio Caligula Imper. Getulico* ſubſtitutus poſtridie quam ad legiones venit, ſolenni forte ſpectaculo plaudentes inhibuit, data teſſera, ut manus penulis continerent: ſtatim per caſtra jactatum eſt, *Diſce miles militare; Galba eſt, non Getulicus.* Pari quoque ſeveritate in cæteris rebus diſciplinam rexit. Veteranum ac tironem militem opere aſſiduo corroboravit, matureque Barbaris, qui jam in *Galliam* uſque proruperant, coercitis, præſenti quoque Caio talem & ſe, & exercitum approbavit, ut inter innumeras contractaſque ex omnibus provinciis copias, neque teſtimonium neque præmia ampliora ulli perciperent. Ipſe maxime inſignis, quod campeſtrem decurſionem ſcuto moderatus, etiam ad eſſedum Imperatoris per viginti paſſuum millia cucurrit. *Suetonius* §. 6.

Africam Proconſul biennio obtinuit, extra ſortem electus, ad ordinandam provinciam & inteſtina diſſenſione, & barbarorum tumultu inquietam. Ordinavitque magna ſeveritatis & juſtitiæ cura, etiam in parvulis rebus. *Militi*, qui per expeditionem annona arctiſſima, reliquum cibariorum tritici modium, centum denariis vendidiſſe arguebatur, vetuit, ſimul atque indigere cibo cœpiſſet, à quoquam opem ferri, & is fame extabuit. *In jure dicendo* cum de proprietate jumenti quæreretur,

reretur, levibus utrinque argumentis & testibus, ideoque difficili conjectura veritatis, ita decrevit, ut ad lacum, ubi adaquari solebat, duceretur capite involuto, atque ibidem revelato, ejus esset, ad quem sponte se à potu recepisset. *Sueton. in Galba*, §. 7.

Ob res & tunc in *Africa*, & olim in *Germania* gestas, ornamenta triumphalia accepit & sacerdotium triplex, inter XV. viros, sodalesque *Titios*, item Augustales cooptatus; atque ex eo tempore prope ad Neronis medium principatum in secessu plurimum vixit, donec in opido *Fundis* moranti *Hispania Tarraconensis* oblata est. *Suetonius* §. 8. Quam per 8 annos varie & inæquabiliter rexit. *Primo* acer & vehemens, & in coërcendis quidem delictis vel immodicus. Nam & nummulario non ex fide versanti pecunias, manus amputavit, mensæque ejus affixit: & tutorem, quod pupillum, cui substitutus hæres erat, veneno necasset, cruce affecit: implorantique leges, & civem Romanum se testificanti, quasi solatio & honore aliquo pœnam levaturus, mutari multoque præter cæteras altiorem & dealbatam statui crucem jussit. Paulatim in desidiam segnitiemque conversus est, ne quid materiæ præberet *Neroni*, & (ut dicere solebat) *quod nemo rationem otii sui reddere cogeretur. Suetonius in Galba* §. 9. *Cornel. Tacitus in Galba* §. 9. Segnitiem in Galba sapientiam nominatam esse ait, quod minus suspecti sint Principibus desidiosi & segnes.

II. *Futuri imperii præfiguratio.*

Varia apud Historicos exstant futuri Galbæ Imperii præsagia.

1. *Augustus Imperator* puero adhuc salutanti ipsum inter æquales, apprehensa buccula, dixit:

Καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ. i. e.

Et tu fili aliquando Imperium nostrum gustabis. Suetonius §. 4.

2. *Tiberius Imperator*, cum comperisset eum imperaturum, verum in senecta: Vivat sane, (ait) quando id ad nos nihil pertinet. *Suetonius ibidem.*

3. *Avo* quoque, ejus fulgur procuranti, cum exta de manibus rapuisset aquila, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed serum imperium portendi familiæ, responsum est. Et ille irridens, *Sane*, inquit, *cum mula pepererit*. Nihil æque postea *Galbam* tentantem res novas confirmavit, quam mulæ partus: cæterisque ut obscœnum ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo accepit: memor sacrificii dictique Avi sui. *Suetonius ibidem.*

4. Cum *Galba Hispaniam Tarraconensem* ingressus esset, novum futuræ dignitatis signum accepit. Accidit enim, ut, cum provinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repente toto capite canesceret. Nec defuerunt, qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumque juveni senem, h. e. ipsum, *Neroni. Sueton.* §. 8.

5. Nec multo post in *Cantabriæ lacum fulmen* decidit, repertæque sunt 12 secures, haud ambiguum futuri imperii signum. *Suetonius ibidem.*

II. *Imperii occupatio.*

Cum Nero (in quo progenies Cæsarum defecit) jam pridem omnibus ob scelera & flagitia invisus esset; *Galbæ* delatum est à *Iulio Vindice*, Galliæ præfecto, Imperium. *Vindex* ille tanto *Neronis* odio flagrabat, ut, cum is maximam pecuniæ summam caput illius afferenti constituisset; ipse contra non dubitaret promittere caput suum, afferenti Neronis. Idem, licet *Virginium Rufum* Germaniæ Præsidem, & à Nerone jam ad opprimendum se missum, in suas partes traduxisset; tamen manus sibi infert, cum suos milites nempe 20000. Gallos concidi ob illius errorem videret. Rumor etiam erat, milites *Virginii Rufi* tanta victoria elatos in hoc consensisse, ut vel Ducem suum Imperatorem declararent, vel eo detrectante, rursus ad Neronem deficerent. Galba igitur in extremo metu constitutus, *Virginium Rufum* per literas hortatus est, ut sibi socium se adjungeret in libertate Romanis confirmanda. Ipse cum sociis *Cluniam* Hispaniæ opidum reversus, magis pœnitentia factorum, & desiderio pristini consuetique otii, quam rebus necessariis parandis, tempus traxit.

Sed supervenientibus ab urbe nunciis, ut occisum *Neronem* cunctosque in verba sua jurasse cognovit, deposita Legati, suscepit Cæsaris appellationem. Iterque ingressus paludatus ac dependente à cervicibus pugione ante pectus; nec prius usum togæ recuperavit, quam oppressis, qui novas res moliebantur, Præfecto prætorii *Nymphidio Sabino* Romæ, in Germania *Fonteio Capitone*, in Africa *Clodio Macro* legatis. *Suetonius in Galba*, §. 11.

Ita *Galbæ* primæ nobilitatis & authoritatis viro, ob peritiam rei militaris, & justitiæ studium, omnibus jam claris documentis perspectum, præsertim cum magnas copias haberet, Imperium offertur, non tantum à militibus, sed etiam à Senatu: Idque factum est anno ætatis ejus 73.

III. Im-

III. *Imperii Administratio.*

Galba majore tum favore, tum authoritate, adeptus est, quam gessit imperium. Paulatim enim degeneravit, variisque sese vitiis mancipavit. Qualia fuerunt,

I. *Nimia libertis concessa licentia.* Nam trium regebatur arbitrio, quos una & intra palatium habitantes, nec unquam non adhærentes, *pædagogos* vulgo vocabant. Hi erant: *Iunius* legatus ejus in Hispania, cupiditatis immensæ: *Cornelius Laco* ex assessore præfectus prætorii, arrogantia socordiaque intolerabilis: *Libertus Icelus*, paulo ante annulis aureis & *Martiani* cognomine ornatus, ac jam summi equestris gradus candidatus. His diverso vitiorum genere grassantibus, adeo se abutendum permisit & tradidit, ut vix sibi ipsi constaret, modo acerbior parciorque, modo remissior ac negligentior, quam conveniret Principi electo atque illius ætatis. *Suetonius in Galba*, §. 14.

AXIOMA POLITICVM.

Adulatores sunt Regum & Principum pernicies; quos illi improvide velut serpentes in sinu fovent.

Exemplum illustre habemus in nostro *Galba*, qui libertis suis omnia venalia habentibus se committens atque dedens, ob gesta illorum malo consilio, irritavit in se totius Reipubl. odium & offensionem, invidiamque militum & exercitus, & tandem trucidatus est. Nam usitatum est in Regnis & Rebuspubl., errata in gubernatione ab aliis commissa, ipsis Principibus asscribere & imputare, quos opinio est, multa corrigere & mutare posse, si ipsimet negotia cognoscerent, vel suo judicio, vel admoniti. sicut recte *Philip. Melanchth. in Chronic. lib. 4. p.* 424. scribit: *Nam mali Consiliarii Principes suos corrumpere solent.*

Quemadmodum *primum mobile* tanta incitatione fertur, ut etiam secunda mobilia, h. e. stellas fixas & planetas secum rapiat: *Ita Consiliariorum impetus sæpe abripiunt bonos & moderatos Principes: ut aliquid durius decernant.* Hinc *Cicero in Epist. quadam ad Marcell.* inquit. Multa victori eorum arbitrio, per quos vicit, etiam invito facienda sunt. Nulla igitur aula tam felix & tam bene constituta est, in qua non accidant talia σφάλματα.

II. *Injustitia.* Populo Romano deposcente supplicium *Haloti & Tigellini*, solos ex omnibus *Neronis* emissariis vel maleficentissimos, incolumes præstitit, atque insuper *Halotum* procuratione amplissima ornavit: Pro *Tigellino* etiam sævitiæ populum edicto increpuit. *Sueton. in Galba*, §. 15.

III. *Avaritia.* Galba invisus militibus propter avaritiam fuit. Nam cum donativum illis à Ducibus promissum, cum in ipsius absentis verba jurarent, ratum non haberet, & subinde jactaret: *Legere se militem, non emere consuesse:* Itaque fremere omnes, & imperium hujus dedignari. Primi obsequium rumpere ausi superioris Germaniæ exercitus, qui & Prætorianos missa legatione in partes non difficillime traxerunt, præsertim quos *M. Salvius Otto* promissis magnificis corruperat. *Suetonius* §. 16.

Quod cum nunciatum est, despectui esse non tam senectam, quam orbitatem suam ratus, *Pisonem Frugi Licinianum*, filio namque carebat) nobilem egregiumque juvenem, ac sibi jam olim probatissimum, repente è media salutantium turba apprehendit, filiumque appellans produxit in castra, ac pro concione adoptavit. Quo faciliorem occasionem *M. Salvio Ottoni* præbuit perficiendi conata intra sextum adoptionis diem. *Suetonius* §. 17. O frigidum & imbecillum adversus imminentia pericula consilium!

CAPVT III.

DE PROGRESSV.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ,

S*Omnium Galbæ. Galba* vidit per quietem *Fortunam Thusculanam* torvo aspectu, in se iratam & querentem fraudatam se dono destinato, minantemque se quoque erepturam, quod ei dedisset. Nam *Galba* monile margaritis gemmisque confertum, ad ornandam *Fortunam* suam *Thusculanam*, ex omni gaza secreverat. Illud postea quasi augustiore dignum loco, *Veneri* Capitolinæ dedicavit. Quo facto *Galba* exterritus, luce prima ad expiandum somnium præmissis, qui rem divinam appararent, Thusculum excurrit: sed nihil invenit præter tepidam in ara favillam, atratumque juxta senem in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. *Suetonius* §. 18. Ita animus æger prodigiis turbatus semper oberrat, veris remediis neglectis.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Postquam *Galbæ Pisonem*, tristi vultu imperium acceptantem, adoptaverat, *Ottonem* imperii affectatorem magis contra se incitavit, qui furore percitus cum Prætorianis conjuravit contra *Galbam*, qui falso rumore deceptus (quasi *Otto* in castris à militibus esset cæsus) è palatio in urbem descendens à conjuratis circumdatus, nemine (*Sempronio* Centurione excepto) repugnante, impetitur in lectica,

ctica, & repetitis ictibus interficitur ad lacum Curtii, menſe 7. Imperii. *Plutarchus in Galba*, §. 7, 8.

Noviſſima Galbæ verba.

Sunt qui tradant, ad primum tumultum proclamaſſe illum: *Quid agitis, commilitones? Ego veſter ſum, & vos mei*: donativum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtuliſſe ultro jugulum: Et ut hoc agerent & ferirent, quando ita videretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque præſentium quenquam opem Imperatori ferre conatum: & omnes qui accerſerentur, ſpreviſſe nuncium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob recens meritum, quod ſe ægros & invalidos magnopere foviſſet, in auxilium advolavere, ſed ſerius, itinere devio, per ignorantiam locorum retardati.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Caput *Galbæ* à gregario milite eſt amputatum. Et quoniam illud capillo præ calvitie arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inſerto per os pollice, ad *Ottonem* detulit. Ille lixis calonibus donavit, qui haſta ſuffixum non ſine ludibrio circum caſtra portarunt, acclamantes identidem: Galba, cupide fruaris ætate tua! *Suetonius in Galba*, §. 20.

Galbæ Elogium.

Hunc exitum habuit *Galba*, vir neque generis nobilitate neq; opum ſplendore cuiquam æqualium ſecundus, & qui, ſua ætate quinque Imperatoribus rerum potitis, omnium eorum, qui in Principatu, cum honore & gloria vixerat, & magis authoritate ſua quam potentia *Neronem* everterat: cumq; ſocios ejus facinoris nemo Imperatoris titulo ſit dignatus, quanquam id ſibi ipſi arrogarent; *Galba* & vocatus eſt ad imperium, & oblatum Imperatoris titulum accepit. *Plutarchus* §. 8.

Sed major privato viſus, dum privatus fuit, & omnium conſenſu capax imperii, niſi imperaſſet, uti inquit *Cornelius Tacitus*.

Vnde *Auſonius* ita de eo ſcribit:

Spem fruſtrate ſenex, privatus ſceptra mereri
Viſus es, imperio proditus inferior.
Fama tibi melior juveni: ſed juſtior ordo eſt,
Complacuiſſe dehinc, diſplicuiſſe prius.

VIII. IMPERATOR ROM. M. SALVIVS OTTO.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. MAIORES Ottonis fuerunt orti oppido Ferentino, familia vetere & honorata, atque ex Principibus Hetruriæ.

II. AVVS fuit *M. Sylvius Otto*, qui Senator eſt factus, nec præturæ gradum exceſſit.

III. PATER *L. Otto*, materno genere præclaro, multarum & magnarum propinquitatum, tam carus, tam ſimilis *Tiberio* Principi facie fuit, ut plerique ex eo procreatum crederent: urbanos honores, proconſulatum Africæ, & extraordinaria imperia ſeveriſſime adminiſtravit. Eum etiam Senatus rariſſimo honore proſecutus eſt: ſtatua ei in palatio poſita, poſtquam Equitis Romani fraudem detexerat, quem, prodentibus ſervis, necem *Claudio* parare compererat; & *Claudius* allectum inter patritios collaudans ampliſſimis verbis, hæc quoque adjecit; Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem.

IV. MATER fuit *Albia Terentia*, ſplendidiſſima fœmina, è qua natus eſt anno à Christo nato 34, 4 Calend. Maii. *Suetonius in Ottone.*

AXIOMA.

Atrium plenum fumoſis imaginibus, nobilem non facit.

Nemo enim vixit in noſtram gloriam; nec quod ante nos fuit, noſtrum eſt: Animus facit nobilem, cui ex quacunque conditione licet ſurgere ſupra fortunam. Exemplum habemus in Ottone.

II. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

Otto fuiſſe traditur modicæ ſtaturæ, & male pedatus, ſcambuſque. Munditiarum vero pene muliebrium: vulſo corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adoptato & annexo, ut nemo dignoſceret. Quin & faciem quotidie raſitare, ac pane madido linire conſuetum, idque inſtituiſſe à prima lanugine, ne barbatus unquam eſſet. *Suet.* §. 12.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. *Acta ante Imperium.*

A prima adoleſcentia prodigus & procax fuit, adeo ut ſæpe flagris objurgaretur à Patre. Ferebatur &

tur &

tur & vagari noctibus solitus, atque invalidum quemque obviorum vel potulentum corripere, ac distento sago impositum in sublime jactare. *Suetonius* §. 2. Summum inter amicos *Neronis* locum obtinuit, omniumque consiliorum & secretorum particeps fuit; idque ob congruentiam & morum similitudinem. Etiam in *Poppaa Sabina* rivalis fuit, quam *Otto* à marito abductam, nuptiarum spe ad se receperat, quamque Nero postea ad se rapuit. Quo facto, prætextu legationis, missus est à *Nerone* in Lusitaniam. Vnde hoc distichon factum:

Cur Otho mentitus sit, quaritis? exul honore,
Vxoris mœchus cœperat esse sua.

Provinciam autem istam administravit Quæstorius per 10 annos, moderatione atque abstinentia singulari. *Suetonius* §. 3.

II. *Imperii occupatio.*

Magna imperii cupiditate flagrabat. Nam spem futuri imperii conceperat ex prædictione *Seleuci Mathematici*, qui brevi eum regnaturum promiserat. Quare nullo officii aut ambitionis in quenquam genere omisso, militum animos affabilitate & beneficiis ita sibi devinciebat, ut palam omnes prædicarent, ipsum solum successione imperii dignum. *Suetonius* §. 4.

Speraverat autem fore ut adoptaretur à *Galba*, idque indies exspectabat: sed postquam, *Pisone* prælato, spe decidit, ad vim conversus est, instigante super animi dolorem etiam magnitudine æris alieni. Neque enim dissimulabat, nisi Principem se stare non posse, nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Quare corruptis pecunia militibus, *Galba* ob avaritiam infensis, in castra latus, nihil magis pro concione testatus est, quam id demum se habiturum quod illi sibi reliquissent. Quare Galbam simulato amicitiæ officio salutatum venit, eumque ex improviso cum *Pisone*, quem adoptaverat Galba, nefarie trucidavit. *Suetonius* §. 6, 7.

AXIOMA.

Φιλαρχία *semper fuit causa magnorum scelerum.*

Quia nihil familiarius est ambitiosis ingeniis, quam de dignitate & imperio certare, quibusvis artibus & machinationibus.

EXEMPLA.

1. *Eteocles* fratrem suum Polynicem ad societatem regni admittere nolebat; ideoque eum interficiebat. *Euripides* in Phœnissis hunc ejus versum quem semper in ore habebat, recitat:

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν, τ᾽ ἄλλα δ᾽ εὐσεβεῖν χρεών.

Si jus violandum est, regnandi causa violandum est; aliis rebus pietatem colas. Quem versum etiam *Iulius C.* frequenter in ore habuit: testibus *Suetonio* & *Cicerone l. 3. Offic.*

II. Ita quoque *Galbam Otto* imperii cupiditate accensus, vita privavit, verum non impune tulit. Nam conscientiæ stimulis, quasi furiorum tædis ardentibus graviter exagitatus est, etiam portentis non obscuris territus, adeo ut pœniteret eum, scelere fraudeque trucidato *Galba*, viam sibi ad imperium aperuisse. *Suetonius* §. 7.

III. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

Otto in Senatu multa benigne populariterque locutus, Consulatus sibi destinati partem *Virginio Rufo* assignavit: honores eorum, quos Consules *Nero* & *Galba* designaverant, ratos habuit: Sacerdotiis eos, qui ætate aut gloria reliquis anteirent, ornavit. Quos sub *Nerone* in exilium pro *Galba* restituerat; iis omnia bona, quæcunque non divendita reperisset, reddidit. Quo factum est, ut civium primi & præstantissimi (qui prius eum exhorruerant, non hominem rati, sed pœnam quandam, aut impurum genium Reipubl. incidisse) in meliorem tum spem venerint, imperio lætum quasi vultum quendam ostendente. Interim Romanos universos nihil tanta affecit lætitia, quam sumtum de *Tigellino* supplicium. Nam vulgo indigne ferebant, eum Solis adhuc aspectu frui, propter quem tot tantique viri, ejus conspectu essent privati. *Plutarch. in Othon.* §. 1.

II. ACTA BELLICA.

Sub idem tempus cum *Otto* à manibus *Galba* turbatus esset: exercitus Germanici in verba Vitellii jurarunt. Quem sibi jungere aut placare studuit. Sed frustra. Ideoq; milites suos adversus *Vitellium* duxit pugnam sitientes. Sic ergo bellum civile molitus, & quatuor præliis cum eo conflixit, & tribus quidem, sed mediocribus præliis ad *Alpes* & circa *Placentiam*, & ad ædem *Castoris* per Duces suos vicit, cum ipse quidem pugnæ non adesset. Novissimo autem maximo prælio apud *Bebriacum*, vicinum Cremonæ oppidulum, fraude superati sunt Duces ejus, cum spe colloquii facta, quasi ad conditiones pacis militibus eductis, ex improviso dimicaretur.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Circa quem tria sunt notanda. 1. Τὰ προηγούμενα. 2. Τὰ πραχθέντα. 3. Τὰ παρεπόμενα.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Circa τὰ προηγούμενα notandum est *constans Ottonis moriendi propositum.* Cum enim videret imperium aut sibi deponendum, aut magna civium suorum strage tuendum esse, sponte mori statuit. Itaque amicis militibusque hortantibus, ne tam cito de belli eventu desperaret, negavit se imperium vitamque suam tanti facere, ut in periculum tales, tamque bene meritos conjicere, aut belli civilis occasionem ullam præbere vellet, hoc Symbolo usus: *Unus pro multis.* Sensus est: Melius & honestius est, unum pro multis, quam pro uno multos mori. Præclara sane vox & magnifica Imperatoris, qui salutem suam posteriorem salute communi duxerit.

ORATIO ejus προθανάτιος.

Sufficiunt, inquit, ea quæ facta sunt: Odi enim bellum civile, licet vincam: earumque habeo populum Romanum, licet mecum dissentiat. Vincat Vitellius, postquam ita visum est Diis immortalibus: Sint incolumes milites ejus, quando id mihi perplacet. Multo enim melius est multoque justius, unum pro multis, quam pro uno multos interire. Ego quidem Mutius esse malim, aut Decius, aut Curtius, aut Regulus; quam Marius, quam Cinna, quam Sylla: ut ne reliquos numerando persequar. Quamobrem nolite me cogere, ut efficiar unus ex iis, quos odi: nolite etiam invidere, si velim facta alicujus ex iis, quos laudo, æmulari. Vos ad victorem proficiscimini, atque illum colite. Ego me ita liberabo, ut omnes homines intelligant, eum esse Imperatorem à vobis delectum, qui non vos pro se, sed se pro vobis dedit. *Dion in Othone* §. 2. Vide etiam *Cornelium Tacit. in Othone* §. 12.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Mortis genus. Talia locutus in pugionem erectum, & utraque manu suffultum incubuit, semelque tantum ad dolorem vulneris ingemuit. Ad gemitum morientis ingressi liberti, servique, & Plotius Firmus prætorii præfectus, unum vulnus invenere. Illico tota castra & urbem luctus pervasit, militesque cum clamore & lamentatione ad fores accurrerunt, gravissimo dolore percussi, sibique ipsi maledicentes, qui non custodivissent Imperatorem; ac pro ipsis mori prohibuissent. *Cornelius Tacitus* §. 12.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Funeris exequiæ. Composito cadavere, & exstructo rogo, Prætorianæ cohortes corpus extulerunt cum laudibus & lacrymis, vulnus manusque ejus exosculantes. Reliquiis terræ mandatis, sepulcrum neque mole, neque inscriptione invidiosum exstruxerunt. Obiit A. C. 69. Anno ætatis 37. mense Imperii quarto. *Suetonius* §. 11.

Distichon *Ausonii* de illo tale est:

Fine tamen laudandus erit, qui morte decora
Hoc solum fecit nobile, quod periit.

Dio scribit §. 2. *Ottonem*, cum turpissime vixisset, mortuum esse honestissime; & imperio, quod nequissime rapuerat, optime decessisse.

Ε'ΠΙ'ΚΡΙΣΙΣ.

Verum hoc *Dionis*, aliorumque Ethnicorum Historicorum judicium prorsus est erroneum, quod mortem ejus decoram & honestam appellant, non intelligentes, quod αὐτοχειρία prorsus sit illicita & detestanda.

I. Quia de jure divino est prohibita. Pugnat namque cum sexto Decalogi præcepto: *Non occides. Exod.* 20. Quo non tantum alios, sed etiam nos ipsos interficere prohibemur: cum caritas incipiat à se ipsa: neque ullus unquam propriam suam carnem oderit, sed potius foveat & conservet eam. *Ephes.* 5. *v.* 29.

II. Quia hoc est *contra naturam*, quæ conservationem sui ipsius appetit, & mortem, quantum quidem fieri potest, aversatur.

III. Quia hoc est contra *caritatem proximi*, quæ publicam societatem non imminuere, sed augere jubet: si itaque te interficias, Rempubl. cive privas. *Arist.* 5. *Ethic.* 4.

IV. Quia penes hominem non est potestas vitæ & necis. Sed sicut vita nostra non nostra opera, sed divinitus nobis contingit; ita quoque non nobis, sed soli Deo licitum est pro lubitu eandem tollere: sicuti non licet absque insigni contumelia & injuria in Dominum, servum alterius interficere. *Thomas* 2. *secunda, quæst.* 64. *art.* 5. Et præclare *Hieronymus* ait: Non recipit Dominus animas, quæ invito Domino ex corporibus exierunt.

V. Hinc etiam saniores Ethnici scelus hoc detestati sunt. *Aristoteles* 8. *Ethic.* 7. fortitudinis laudem hujusmodi hominibus denegat: eo quod non honestatis ergo, sed ex impatientia ad vitandum majus aliquod malum, mortem sibi consciscant. *Pythagoræi* dicebant, homines in hoc mundo, tanquam in certa quadam statione, ex qua sine Imperatoris

toris

toris jussu discedere non auderent, constitutos. *Cicero in Catone Majori.*

VI. Hinc etiam politicis legibus homines ejusmodi honesta sepultura non afficiuntur, neque etiam loco consueto, & modo, ad quem omnes exhorrescunt: quia videlicet non naturali & consueto modo vivere desierunt. Quod etiam olim Athenienses factitarunt, qui hujusmodi cadavera ex finibus suis exportarunt. Accurate tamen hoc loco distinguendum est inter eos, qui voluntarie & integra mente αὐτοφονίαν perpetrant, & eos qui mente præoccupata delirio, melancholia, mania, vel etiam corporaliter à Diabolo obsessi, Deo permittente, manus violentas sibi inferunt; qui secundum regulam judicari nequeunt, sed judicio divino committendi sunt. *Danæus l. 2. Ethicæ Christianæ c. 13.*

IX. IMPERATOR ROM.

AVLVS VITELLIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

MAjores & Pater ejus viri magni atque præclari fuerunt.

I. AVUS fuit *P. Vitellius*, Eques Romanus, & Augusti Procurator. *Suetonius in Vitellio* §. 2.

II. PATER vero *L. Vitellius*, Præfectus Syriæ fuit, & cum *Claudio* Principe duos ordinarios consulatus, Censuramque gessit. Vicarius quoque imperii fuit absente *Claudio* expeditione Britannica, vir innocens & industrius, sed amore libertinæ perinfamis, cujus etiam salivis melle commistis, nec clam quidem, aut raro, sed quotidie ac palam arterias & fauces pro remedio fovebat. Idem miri in adulando ingenii, primus *C. Cæsarem* adorari ut Deum instituit. *Claudium* uxoribus libertisque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messalina petiit, ut sibi pedes præberet excalceandos: detractumque socculum dextrum, inter togam tunicasque gestavit assidue, nonnunquam osculabundus. Narcissi quoque & Pallantis imagines aureas inter lares coluit. Hujus & illa vox est; *Sæpe facias*: cum seculares ludos edenti *Claudio* gratularetur. Decessit paralysi altera die quam correptus est, duobus filiis superstitibus, quos ex *Sextilia* probatissima nec ignobili fœmina editos, Consules vidit: Et quidem eodem ambos totoque anno, cum majori minor in sex menses successisset. Defunctum Senatus publico funere honoravit: item statua pro rostris, cum hac inscriptione: PIETAS *immobilis erga Principem. Suetonius in Vitellio* §. 2, & 3.

III. MATER dicta fuit *Sextilia*, probatissima & nobilissima fœmina. *Suetonius* §. 3.

IV. *Vitellii Nativitas*. Ex hisce Parentibus *Aulus Vitellius* Imperator natus est octavo Calend. Octobris, vel, ut quidam, septima Id. Septembris, anno 17 à Christo nato. *Genitura* ejus infausta fuit. Nam eam à Mathematicis prædictam ita parentes exhorruerunt, ut *Pater* magnopere semper contenderet, ne ei provincia vivo se committeretur: & *Mater* missum ad Legiones & appellatum Imperatorem præ dolore statim lamentata sit, quoniam è specula prævidebat ingens illud damnum, quod imperio Romano illaturus esset. *Suetonius* §. 3.

II. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α,

Erat in *Vitellio* enormis proceritas, faciesque rubicunda plærumque ex vinolentia, venter obesus, alterum fœmur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cum auriganti *Caio* ministratorem exhiberet. *Suetonius in Vitellio* §. 17.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. Vita privata.

PVeritiam primamque adolescentiam *Capreis* egit inter *Tiberiana* scorta, & ipse perpetuo Spintriæ cognomine notatus, existimatusque corporis gratia initium & causa incrementorum patri fuisse. Sequenti quoque ætate omnibus probris contaminatus, præcipuum in aula locum tenuit. *Caio* per aurigandi, *Claudio* per aleæ studium familiaris. Sed aliquanto *Neroni* acceptior, cum propter eadem hæc, tum peculiari merito, quod præsidens certamini *Neroneo*, cupientem inter citharœdos contendere, nec, quamvis flagitantibus cunctis, promittere audentem, ideoque egressum theatro, revocaverat: quasi perseverantis populi legatione suscepta exorandum præbuerit. *Suetonius in Vitellio* §. 3, & 4.

II. *ACTA OECONOMICA*.

Duas uxores habuit.

• PRIOR fuit PETRONIA, Consularis viri filia, ex qua suscepit *filium Petronium*, altero oculo captum. Hunc hæredem à Matre sub conditione instítutum, si de Patris potestate exisset, manu emisit, brevique (ut creditum est) interemit, insimulatum insuper Parricidii, & quasi paratum ad scelus venenum ex conscientia hausisset.

POSTERIOR uxor fuit GALERIA FVNDANA, prætorio Patre nata. De hac quoque liberos

beros utriusque sexus tulit, sed matem titubantia oris prope mutum & elinguem. *Suetonius* §. 6. Hæc *Vitellium* maritum suum ridere solebat, quod raro ornatu regali inveniretur. *Dio in Vitellio* §. 1.

III. *ACTA POLITICA.*

I. Dignitas & Officia.

Trium Principum, nempe *C. Caligulæ*, *Claudii* & *Neronis* indulgentia, non solum honoribus, verum & Sacerdotiis amplissimis auctus, proconsulatum Africæ, post hæc curam quoque operum publicorum administravit, & voluntate dispari & existimatione. In provincia singularem innocentiam præstitit biennio continuato cum succedenti fratri legatus substitutus esset. At in urbano officio dona atque ornamenta templorum surripuisse & commutasse quædam ferebatur: proque auro & argento stannum & orichalcum supposuisse. *Sueton.* §. 5.

A. *Galba* in inferiorem Germaniam contra omnium opinionem missus est, contemtu magis, quam gratia electus. Nam *Galba* nullos minus metuendos putabat, quàm qui de solo victu cogitarent, cum largitas epularum minime cum sapientia copuletur. Exituro viaticum defuit, tanta egestate rei familiaris, ut ex aure matris detractum unionem pignori dederit, ad itineris impensas, & ut domum suam elocaret, uxore ac liberis in meritorium tabernaculum abditis: etiam vix abire permissus est. *Suetonius* §. 7.

In castra ingressum exercitus, male erga *Galbam Imp.* animatus, pronusque ad res novas, lubens lætusque excepit, præsertim cum supra modum comem atque humanum erga omnes se præberet, & nihil cuiquam poscenti negaret, atque etiam ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatisque supplicia, demeret. *Suetonius* §. 8.

A X I O M A.

Inopia obedientiores & mansuetiores redditum iri, ac quantumlibet gravia onera æquius faciliusque laturos, sperandum non est.

Hoc sentiebat *Galba*, cum relatum esset, *Vitellium* moliri res novas; diceretque nullos minus metuendos, quam qui de solo victu cogitarent. Itaque *Vitellium* gulæ & ventri deditum in summa rei familiaris egestate, nulli quicquam in se metuendum relinquere. Sed falsum id esse, suo tandem periculo expertus est, & docuit, hominem in rerum angustias redactum, nullum non lapidem movere, ut animo & accensis longa egestate cupiditatibus satisfaciat. Quare probandum est Lycurgi judicium, qui pauperem & sine laribus, longe magis in Republ. timendum esse dicebat, quam divitem & insolentem. Et *Silius* Poëta ait:

Est deforme malum, & sceleri proclivis egestas.

Similiter *Anti-Machiavellus l. 3. p. 806.* prudenter statuit, quando inquit: Principi utilius est ad firmandas status sui opes, subditos divites, quam inopes habere. Paupertas enim ad res novas moliendas impellit. *Exemplum* non tantum in *Vitellio*, sed etiam in *Ottone* VIII. Imp. habemus, quem inopia ad imperium rapiendum instigavit. Neque enim dissimulabat (inquit *Suetonius*) nisi Principem se stare non posse, nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet.

II. Imperium.

1. *Imperii occupatio.*

Cum autem *Vitellius* exercitum, erga *Galbam Imp.* male affectum, largitionibus, comitate, ac nimia familiaritate ad suas partes pertraxisset: ecce mense vixdum exacto, subito à militibus, cum cibi vinique plenus esset, è cubiculo raptus, ita ut erat in veste domestica, Imperator est consalutatus, perque celeberrimos vicos circumlatus, strictum *Divi Iulii* gladium tenens, detractum delubro Martis, atque in prima gratulatione porrectum sibi à quodam. Non autem in prætorium rediit, quam flagrante triclinio ex camini incendio. Tunc quidem consternatis, & quasi omine adverso anxiis omnibus, *Bono*, inquit, *animo estote, nobis alluxit*: nullo alio sermone apud milites usus. Consentiente deinde etiam superioris Germaniæ exercitu, qui prius à *Galba* ad Senatum defecerat, cognomen *Germanici* oblatum ab universis cupide recepit, *Augusti* distulit, *Cæsaris* in perpetuum recusavit. *Suetonius* §. 8.

II. *Imperii administratio.*

1. In Ortu bonus.

Initia imperii ejus fuerunt egregia. Nam virtutes in eo commendantur sequentes.

1. *Iustitia*, quam severe administravit, & ultionem de interfectoribus *Galbæ* sumsit. Licet enim ipse inimicus *Galbæ* fuisset: iniquum tamen arbitratus est, non modo ejusmodi hominibus præmia dare; sed ne perpeti quidem, ut viverent, cum Principem suum pretio conducti occidissent. Centum enim atque viginti, quorum libellos *Ottoni* datos invenerat, exposcentium præmia ob editam in cæde *Galbæ* operam, conquiri & supplicio affici

imperavit. Quo ipso summi Principis spem ostendit. *Suetonius* §. 10.

II. *Modestia.* Nam sæpe mentionem faciebat veterum sodalium, eosque habebat in honore. Neque enim turpe aut se indignum putabat, si aliquem ex iis agnoscere videretur; quod plerique faciunt, elati maximis & insperatis honoribus; qui oderunt eos, à quibus se intelligunt humiles & abjectos ante cognitos fuisse. *Dion in Vitellio* §. 1.

AXIOMA.

Summæ levitatis atque ingenii etiam pusilli est, pro secundo rerum successu se ipsum extollere, quasi fortunam in consilio habuerit, certusque sit eam nunquam in-posterum adversam fore. Franc. Patrit. l. 4. de Reg. Tit. 18. pag. 286.

Exemplum habemus in *Thoma Volsao*, Regis Angliæ Sacellano. Hic lanii fuit filius, ingenio, prudentia, doctrina, & in rebus agendis industria excellens, summum gratiæ & authoritatis locum apud Regem jamdudum adeptus, Cardinalis & Episcopus Eboracensis, & cedente ei *Guilielmo Waramo*, Cancellarius regni à Rege creatus, A. C. 1515. Has excellentis ingenii & fortunæ dotes, insolentia & superbia fœda inquinabat. Itaque vetus quidam ipsius familiaris & condiscipulus, renovare cum eo veterem amicitiam, eaque frui cupiens, cum superbe ab ipso, negante unquam sibi cum notum fuisse, rejiceretur: discedens, *Miseret me*, inquit, *istius Cardinalis*; qui nec se ipsum, nec veteres amicos amplius novit. *Chytræus in Chron. Saxon. l. 7. p. 213.* At non ita sese gessit *Vitellius*: uti ex dictis patet.

II. In progressu factus est malus, atque ad ingenium rediit.

CATALOGVS VITIORVM EIVS.

I. VANITAS: quam ostendit in itinere versus Romam. Namque itinere inchoato per medias Civitates ritu triumphantium vectus est, perque flumina delicatissimis navigiis, & variarum coronarum genere redimitis: inter profusissimos opsoniorum apparatus, nulla familiæ aut militis disciplina habita, rapinas & petulantiam omnium in jocum vertens. *Suetonius* §. 10.

II. CRVDELITAS. Nam *Ottone* mortuo, cum campos adiisset, in quibus pugnatum erat, abhorrentibus quibusdam cadaverum tabem, hanc detestabilem emisit vocem: *Optime olere occisum hostem, sed melius civem.* Nec eo secius ad leniendam odoris gravitatem plurimum meri propalam hausit, passimque divisit pari vanitate atque insolentia. *Suetonius* §. 10.

Exempla crudelitatis alia.

Imperii magnam partem, nonnisi consilio & arbitrio vilissimi cujusque histrionum & aurigarum administravit, pronus ad cujusque & quacunque de causa necem & supplicium.

I. *Nobiles* viros, condiscipulos & æquales suos vario genere fraudis occidit, etiam unum, venenum manu sua porrecta, in aquæ frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat.

II. *Fœneratorum* aut publicanorum nulli, qui olim debitum ab illo, aut portorium in via flagitassent, pepercit.

III. *Ex hisce quendam* in ipsa salutatione supplicio traditum, statimque revocatum, cunctis clementiam laudantibus, coram interfici jussit, dira & abominanda hæc verba addens: *Velle se pascere oculos.*

IV. *Alterius pœnæ* duos filios adjecit, deprecari pro Patre conatos.

V. *Equitem Romanum* proclamantem, cum raperetur ad pœnam: *Hæres meus es!* exhibere Testamenti tabulas coëgit. Vtque legit, cohæredem sibi libertum ejus adscriptum, jugulari cum liberto imperavit.

VI. *Mathematicos* urbe expulit, infensus iis, quod eum infelicissimis auspiciis in lucem editum esse dixerant.

VII. *Sabinum* Vespasiani fratrem & reliquos *Flavianos* vi subita in Capitolium compulit, succensoque templo Iovis combussit.

VIII. Suspectus quoque de morte matris fuit, quasi ægræ cibum præberi prohibuisset, vaticinante *Catta* muliere, cui velut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes matri exstitisset. Alii tradunt, ipsam tædio præsentium, & imminentium metu, venenum à filio impetrasse, haud sane difficulter.

Ex quibus crudelitatum exemplis cuivis patet, *Vitellium* non hominem, sed monstrum hominis fuisse. *Suetonius* §. 14, & 15.

III. ΕΠΙΧΑΙΡΕΚΑΚΊΑ.

Lapidem memoriæ *Ottonis* inscriptum intuens; Dignum eo Mausolæo, ait: pugionemque, quo is se occiderat, in Agrippensem coloniam misit *Marti* dedicandum. *Suetonius* §. 10.

IV. Prodigalitas, Luxuria & Crapula.

Vitellius valde prodigus fuit, & luxuriæ crapulæque deditus. *Dion in Vitellio §.* 1. de eo scribit: Fuit tempus Principatus *Vitellii* nihil aliud, quam *Ebrietas & Comessationes.* Cujus luxuriæ multa edidit exempla. Nam Epulas (uti *Suetonius* §. 12. narrat) trifariam semper dispertiebat, in jentacula, prandia & cœnas, comessationesque, facile omnibus sufficiens vomitandi consuetudine. Eodem quoque die aliud alii indicebat, nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nummum constiterunt. Famosissima super cæteros fuit cœna ei data adventitia à fratre, in qua duo millia lectissimorum piscium, septem millia avium apposita traduntur. Hanc quoque superavit ipse dedicatione *Patinæ*, quam ob immensam magnitudinem αἰγίδα πολιοῦχου, h. e. *clypeum Minervæ* dictitabat. In hac scarorum jecinora, phasianorum & pavonum cerebella, linguas phœnicopterum, & murænarum lactes commiscuit. Hosce cibos & esculenta delicatissima à Caparthio usque, fretoque Hispaniæ per navarchos ac triremes apportari curavit, adeo ut dictum de eo sit: Si diutius vixisset, luxuriæ sumtibus, & pretio mensarum, Romani Imperii opes eum abliguriturum fuisse.

Hæc autem monstrosa *Vitellii* patina, non Minervæ clypeus, sed gulæ infamia, barathrumque ciborum jure merito vocanda fuisset.

III. *EGRESSVS.*

Verum tandem *Vitellius* scelerum suorum gravissimas dedit pœnas. Nam octavo Imperii mense desciverunt ab eo exercitus *Mœsiarum* atque *Pannoniæ*, ac pars in absentis, pars in præsentis *Vespasiani* verba jurarunt. A quibus è latebris extractus, & religatis post terga manibus, injecto cervicibus laqueo, veste discissa, seminudus in forum pertractus est, inter magna rerum verborumque ludibria, per totum viæ sacræ spatium reducta coma à capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subjecto, ut visendam præberet faciem, neve submitteret, quibusdam stercore & cœno incessentibus, aliis incendiarium & patinarium vociferantibus. Tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus atque confectus, & postea unco tractus est in Tiberim. Periit cum fratre & filio, anno ætatis 57, mense 8. Imperii. *Suetonius* §. 15, 16, 17.

X. IMPERATOR ROM. FLAVIVS VESPASIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

FLAVIVS VESPASIANVS natus est ex familia Flavia, à flavedine capillorum sic dicta, quæ tres continuos Romano Imperio Imperatores dedit, videlicet Flavium Vespasianum, Titum Vespasianum, & Domitianum.

PATER *Flavii Vespasiani* fuit *Sabinus Flavius*, qui in Asia Publicanus fuit, cuique statuæ à civitatibus sunt positæ, sub hoc titulo: Καλῶς τελωνήσαντι, h. e. *Probo Publicano.*

MATER ejus fuit *Vespasiana Polla*, filia Vespasii Pollionis, cujus complura monumenta exstiterunt eo in loco, qui ad sextum milliare à Nursia Spoletum euntibus, in monte summo appellatur Vespasiæ; unde indicium sumi potest familiæ ipsius splendoris ac vetustatis. *Suetonius in Vespasiano* §. 2.

AVIA ejus PATERNA, fuit TERTVLLA; à qua educatus est in prædiis Cosanis. *Suetonius* §. 2.

VESPASIANVS natus est in *Samniis* ultra Reatem vico modico die 17. Novembris, quinquennio antequam Augustus Imp. moreretur, anno post Christum natum nono.

OBSERVATIO.

VESPASIANVS habuit Capricornum in horoscopo ascendentem; uti etiam *Augustus & Carolus V.* Imperatores: De quo Axioma hoc notandum est:

OMNIS HABENS CAPRICORNVM IN HOROSCOPO ASCENDENTEM, FACIT MVTATIONEM IN IMPERIO ROMANO. Dicitur enim, hoc esse fatale signum in mutationibus Imperiorum: *Philippus Melanchthon in locis Manlii pag.* 416. Ita etiam Deus per hunc Flavium Vespasianum formam Imperii, quod Tyrannide trium Principum (ut loquitur Egnatius) incertum diu & ruinosum erat, restituit & formavit.

NOTA.

Horoscopus, Græce Ὡροσκόπος, παρὰ τὸ σκοπεῖν τὰς ὥρας, h. e. à perspectandis horis; significat 1. Eam cœli partem, qua hora quælibet ab inferiori Hemisphærio surgit ab Oriente: Astrologi nostri temporis appellant ascendentem. Vide *August. l.* 5. *de civitate Dei.* 2. *Horoscopus* significat illud temporis momentum, quo quisque nascitur, quasi horæ inspectionem & notationem. *Persius Satyr.* 6. Geminos

minos Horoscope *Varo* Producis genios. 3. *Horoscopus* est etiam Adjectivum, ut: Instrumenta & vasa horoscopa dicuntur, in quibus horæ dignoscuntur. *Plinius l. 2. c. 71.*

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. Προσωπογραφία, & *Acta ejus Iuvenilia.*

FLavius *Vespasianus* statura fuit quadrata, compactis firmisque membris; vultu autem ingrato. Vnde, cum quendam scurram, multa in alios effundentem dicteria, provocasset, ut & in se aliquid diceret: Dicam; inquit ille: CVM VENTREM EXONERARE DESIERIS. alludens ad formam Cæsaris, qui faciem habebat cacaturientis. Valetudine prosperrima usus est: quamvis ad tuendam eam nihil amplius quam fauces cæteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret, inediamque unius diei per singulos menses interponeret. *Suetonius* §. 20.

II. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit FLAVIA DOMICILLA, Statilii Capellæ Equitis Romani filia. *Suetonius* §. 3.

LIBEROS ex hac tres tulit, duos masculos; nempe *Titum Vespasianum*, & *Domitianum*; & unam fœmellam, nomine *Domitillam*. Vxori ac filiæ superstes fuit, & utramque, adhuc privatus, amisit. Post uxoris excessum, *Cœnidem* Antoniæ libertam, & quondam sibi dilectam in contubernium revocavit, eamque habuit etiam Imperator pene justæ uxoris loco. *Suetonius* §. 3. Hæc fœmina singulari fide & excellenti memoria fuit prædita: Cum enim *Antonia* hera ejus, *Claudii Mater*, ad Tiberium per eam nonnihil de Sejano scripserat, atque jusserat, ut illud, ne quis forte deprehenderet, statim deleretur; *Frustra*, inquit, *Domina, jussisti*; Hæc enim atque cætera omnia, quæ mihi imperas, ita semper in memoria habeo, ut ex ea deleri non possint. Ideo etiam *Vespasianus* ejus consuetudine valde delectabatur. *Dion. Nicæus in Vespas.* §. 4.

VITA DOMESTICA.

In *Flavii Vespasiani* vita domestica multæ, eæque præclaræ, virtutes fulserunt.

I. Sobrietas.

Vespasianus sobrie & frugaliter vixit; Vnde Autor & Magister sobrietatis appellatus est.

II. Vrbanitas.

Super cœnam & alias valde comis erat, facetiis etiam & jocis subinde ludens.

1. *Iocus cum Tito filio.* Cum *Titus* filius eum reprehenderet ob avaritiam, quod etiam urinæ vectigal aliarumque sordidarum rerum commentus esset; *Vespasianus* aureos ex eo vectigali acceptos ad nares ejus admovit, sciscitans: *Num odore offenderetur?* & illo negante; Atqui, *inquit*, ex lotio est. *Dion. Nicæus* §. 5.

2. *Iocus cum ministro aulico. Vespasianus* quendam è caris ministris, dispensationem cuidam fratri petentem, diu distulit; tandem ipsum candidatum ad se vocavit, exactaque pecunia, quantum is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinavit. Interpellanti mox ministro: ALIVM TIBI (inquit) QVÆRE FRATREM; HIC QVEM TVVM PVTAS, MEVS EST.

3. *Iocus in malum & proceræ staturæ hominem. Vespasianus* utebatur etiam versibus Græcis tempestive satis. Nam de quodam proceræ staturæ, improbiusque nato homine, hunc versum Græcum usurpabat:

Μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

H. e. Longis passibus gradiens, vibrans longam ex se jaculantem hastam.

4. *Iocus in Cerylum libertum.* De hoc liberto, qui, dives admodum, ob subterfugiendum quandoque jus *Visci*, *Ingenuum* se & *Lacheten*, mutato nomine, cœperat efferre, utebatur hoc versu Græco:

Ὦ Λάχης, Λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς,
Αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ Κήρυλος.

H. e. O Laches, Laches, ubi mortuus fueris, rursum de novo diceris *Cerylus*. *Suetonius in Vespas.* §. 23.

III. Moderatio in Vestitu.

In vestitu habituque valde moderatus fuit, ita ut à gregario milite haud facile dignosci posset. *Cuspinianus.*

IV. Patientia.

Patienter & modeste tulit libertatem.

1. AMICORVM. Exemplum valde memorabile habemus in *Helvidio Prisco*, cujus dicendi παῤῥησίαν merito miramur. Hic cum ad eum *Imper. Vespasianus* dixisset, ne in Senatum amplius veniret, *Penes te*, respondit, *est, ne me Senatorem patiaris; quamdiu autem me loco non moves, est in Curiam mihi veniendum.* Age, at ingressus taceto, ait Imperat. *Ne me roga, & tacebo.* At est

mihi rogandum. *Et mihi dicendum, quod putavero rectum*. Verum si dixeris, occidam te. *Quando ego dixi, me immortalem esse? Tu tuum facies; ego meum. Tuum est, occidere; meum, mori non trementem.*

2. *Inimicorum*. Nam *Demetrium Cynicum* in itinere obvium sibi, & neque assurgere neque salutare se dignantem, hisce verbis leviter castigavit; *Tu quidem*, inquit, *nihil prætermittis, ut ego te interfici jubeam: ego tamen* CANEM LATRANTEM NON OCCIDO.

Similiter patienter ferebat amicorum motus; contumeliis eorum, ut erat facetissimus, dictis jocularibus respondens. Namque *Licinium Mucianum*, quo adjutore ad imperium pervenerat, fiducia meritorum insolentem, lepide flectebat, adhibito aliquo utrique familiari, id unum dicens: NOSTI, ME VIRUM ESSE. *Sext. Aurelius Victor.*

v. Iustitia.

Non modo ipse ab injuria abstinuit, sed etiam filios suos ab injuria severe prohibuit. Apud *Philostratum* enim *Apollonius* ad *Vespasianum* ita inquit: Παῖδές εἰσι, βασιλεῦ, δύο, καὶ γενναῖοι, ὥς φασιν. Ἄρχε τούτων μάλιστα. τὰ γὰρ ἐκείνοις ἁμαρτηθέντα σὲ δήπου διαβαλεῖ. h. e. Filii duo tibi sunt, ô Rex, (Titus & Domitianus,) & hi quidem, uti aiunt, generosi; Quare ipsis potissimum impera. Nam si illi forte aliquid deliquerint, id tuæ culpæ imputabitur, & intempestivæ indulgentiæ. Vide *Philostr. lib. 5. c. 14.*

vi. Modestia.

Vespasianus ea erat modestia, ut omnes, non ut Imperator, sed ut privatus, memor veteris fortunæ, exciperet: sicut *Dion Nicæus in vita Vespasiani* §. 3. scribit.

AXIOMA.

Magnates hinc discant, *ne ad summos eminentiæ & potentiæ gradus evecti, veteris fortunæ suæ memoria apud eos aboleatur.*

Exempla Biblica.

1. *Iosephus Patriarcha* in summo opulentiæ, eminentiæ atque potentiæ gradu constitutus: tamen pristini sui status atque miseriæ semper memor fuit. Nam ut miseriæ suæ semper recordaretur, filio suo *Manassis* nomen, ab oblivione imposuit, eumque MANASSEN vocavit, quasi oblivionis filium. Quia, inquit, DEVS fecit me oblivisci omnis laboris mei. Alterum vero filium vocavit EPHRAIM, ab augmentatione vel multiplicatione. Quia, inquit, DEVS fecit crescere me, in terra afflictionis meæ. Vide *Genes. 41. v. 51, 52.*

Similia exempla humilitatis habemus in *Iacobo Patriarcha. Genes. 32. v. 10.*

In *Rege Davide. 2 Sam. 7. v. 18.*

Et in *Maria Virgine. Luc. 1. v. 48.*

Exempla profana.

1. *De Agathocle Rege Siciliæ.* Hic figuli erat filius, & ad gubernacula regni evectus est; verum originis suæ memor, pateras aureas & luteas simul mensæ imponi jubebat.

Et miscebat opes pauperiemque simul.

De quo venustissimum Ausonii Epigramma notandum est:

Fama est, fictilibus cœnasse Agathoclea Regem,
Atque abacum Samio sæpe onerasse luto.
Quæsitus causam, respondit; Rex ego qui sum,
Sicaniæ figulo sum genitore satus.

MORALE.

Fortunam reverenter habe, quicunque repente
Dives ab exili progrediere loco.

II. Habemus in *Willigiso Ottonis Tertii Imperatoris Præceptore.* Hic Ordinis septemviralis author instituendi fuit, A. Christi 997. Et ipse primus fuisse perhibetur in *Diœcesi Moguntina* septemvir. Verum ut suæ conditionis (quia natus erat patre rhedario ex pago Saxoniæ Schöningen) memor esset, ROTAM, multis in locis depictam, sibi velut imaginem *Humilitatis* atque *Modestiæ* probandæ proposuit, cum hac inscriptione: *Willigise, Willigise, recole, unde veneris; & prioris fortunæ tuæ memor, quis nunc sis, considera.* Unde etiamnum Archiepiscopatus Moguntinensis insigne ROTA perduravit. *Brusch. de Episcopatibus. Dresserus parte 2. millenario 6.*

III. In Annalibus *Magdeburgicis* elegans exstat exemplum de *Ludolpho à Kroppenstett*, qui pauperis rustici filius fuit, sed ad Archiepiscopatum Magdeburgensem doctrina & virtute pervenit. Quem cum mater annis & inopia oppressa adire vellet, vitæ mox finiendæ subsidia petitura, jussum est ab aulicis, qui pannosam *Baucin* Principis conspectui offerri parum decorum judicabant, habitu mutato, nobilique amictu ad Archiepiscopum indutam deduci. Qui tanquam ignotam repudiavit, matremque suam esse negavit; RVSTICAM EAM FVISSE, dicens, nec unquam tali habitu usam, nec per status conditionem aut rei inopiam uti potuisse: Educta igitur, & pannis suis reddita, postea ad Episcopum rursus ingressa

gressa est; qui obviam ulnis amplexus, eamque matrem salutavit, & honestissime ad extremum usque halitum secum habuit.

VSVS.

Hinc discant omnes turgidi & fastuosi homines, quid se deceat, qui, ubi paululum emersere ex luto, omnes infra se despiciunt; & non familiares & amicos veteres modo, sed & caritatis affectus, atque necessitudines suas aversantur. Quos tales *Seneca* suis, & vivis coloribus depingit, cum ait: PARENTES SVOS NON AMARE, IMPIETAS EST; NON AGNOSCERE, INSANIA. Nec minus scite & pulchre *August.* inquit *de decem plagis. Caninum est, parentes non agnoscere. &, quem ille vereatur aut revereatur, qui parentum nomen dediscit?* Paucis verbis omnia complexus est *Nazianzenus*, cum inquit:

Ῥεῖα κεν ἀρνήσαιτο Θεὸν μέγαν, ὃς γενετῆρας.

Nempe DEVM *facile abjuret, quicunque parentes*
Abnegat, unde hausit vitam animamque suam.

Et hi homines recte vocantur πατρόμισοι καὶ μητρόμισοι.

VII. Humanitas post balnea.

Flavius Vespasianus post balnea cœnavit, neque ullo tempore faciliorem aut indulgentiorem fuisse, scribunt Historici; Eaque momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

AXIOMA.

Ὁ Καιρὸς, h. e. tempus oportunum, in Principum aulis, imo in omnibus negotiis, diligenter est observandum, secundum adagium: Γνῶθι καιρόν. h. e. Nosce tempus. Cum quo congruit Catonis versiculus:

Fronte capillata est, posthac occasio calva. Quare, qui apud Principes aliquid impetrare volunt, illud tempus captare debent, quo remissiores, hilariores indulgentioresque solent esse. Sciant namque, plus pollere tempestivitatem hanc ad successus petitionis, quam adipem Leonis, aut sanguinem basilisci, cæteraque magicæ vanitatis promissa. Contra qui parum tempestive Principes adeunt, sæpissime repulsam patiuntur. Quibus illud Ovidii ingeri potest:

Non adiit apte; non legit idonea, credo,
Tempora.

Hoc probe callens *Horatius*, quantum opportunitas valeat, ita scribit:

——— *Nisi dextro tempore*, Flacci,
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.

Idem mittens *Augusto* librum, monet portatorem, ut tempestive eum adeat, ut videlicet si validus, si lætus esset, si denique posset. Nam pulchre inquit *Demosthenes* in *oratione ad Lept.* Parvæ occasiones magnarum rerum causæ existunt.

III. ACTA POLITICA.

I. Acta ante Imperium.

Antequam ad Imperium venit *Vespasianus*, multas & magnas res gessit.

In adolescentia.

1. *Vrbanis honoribus* ornatus. 2. Ad provinciarum administrationem missus. 3. In *Creta* Quæstorem egit. 4. In *Thracia* tribunum militum. 5. In *Germaniam* legatus à Claudio Imperatore missus. 6. Inde in *Britanniam* transiens, tricies cum hoste conflixit; Duas validissimas gentes in deditionem redegit, unde triumphalia ornamenta, & duplex sacerdotium accepit, & Consulatum. 7. *Africam* sortitus integerrime administravit, nihilo opulentior inde reversus, ut, qui prope labefactata jam fide omnia prædia fratri obligarit, ac necessario ad Mangonicos quæstus dignitatis sustinendæ causa descenderit, propter quod & *Mulio* vulgo vocabatur.

Imperii occupatio.

Cum Iudæi (permoti oraculo veteri; *In fatis esse, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur*) rebellarent, hoc oraculum ad se trahentes; *Vespasianus à Nerone* Imperatore cum exercitu ampliore ad motum istum comprimendum in Iudæam missus est: Quoniam industria ejus cognita erat, ipseque ob generis & nominis humilitatem metuendus esse non videbatur. Cum autem strenue officio summi Ducis functus esset, post mortem *Neronis* & *Galbæ*, *Ottone* & *Vitellio* de Imperio decertantibus, Imperator electus est à suis militibus; eamque electionem copiarum vicinarum Duces, qui in *Ægypto* & *Mysia* erant, initio statim suaserunt, & postea sua authoritate confirmaverunt.

Prodigia futuri Imperii signa.

Vespasiano, longo tempore ante; Imperium multis prodigiis somniisque significatum est, & velut præfiguratum.

1. *Bos in agro*, in quo ipse magnam vitæ partem degebat, cœnanti astitit flexis genibus, ac cervice pedibus subjecta.

II. Rursus eo prandente, CANIS triclinio manum humanam intulit, & sub mensa posuit.

III. *Arbor cupressus eximia* in agro avito sine ulla vi tempestatis evulsa radicitus, atque prostrata, postero die per se stetit ac vigere perseveravit.

IV. Cum in *Achaia* esset, somniavit, initium sibi suisque felicitatis futurum, simulac DENS *Neroni* exemptus esset; quod sequenti die evenit: Nam progressus in atrium, medicus *dentem* ille ostendit, *Neroni* recenter exemtum.

V. Huc accedit *Iosephi* Historici natione Iudæi prædictio: Cum enim hic ex Iudæorum captivis Nobilibus in vincula conjiceretur, ridens ad *Vespasianum* ait; Nunc quidem me vincies; sed post annum me solves, cum fueris Imperator factus. Vnde patet, quod *Vespasianus* ad Principatum natus fuerit. *Dion Nicæus in Vespas.* §. 1. *Sueton.* §. 5.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. VIRTVTES EJVS.

DEVS per *Vespasianum* restituit formam Imperii, ordinem Provinciarum, distinctionem exercituum, leges & judicia, cum sub tot portentis, *Caligula*, *Claudio Nerone*, & in laniena *Ottonis* & *Vitellii* magnæ confusiones in toto Romano Imperio exstitissent. Nam *Vespasianus* per totum Imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam nutantemque Rempubl. primo stabilire, & deinde ornare. *Multa autem virtutes ejus in Imperii administratione fulserunt.*

I. *Amor erga Remp.: Nam publicæ salutis valde studiosus fuit; uti patet*

I. *Ex judiciorum institutione.* Nam frequenter in Senatum veniebat, cumque Patribus omnia communicabat, sæpe etiam jus in foro reddebat. Quod si forte de quibusdam rebus non posset cognoscere propter senectutem, aut si quid absens scripserat ad Senatum, ea filiis, ut in Senatu legerent, plurimum jubebat.

II. *Ex legum bonarum constitutione. Vespasianus* leges & constitutiones laude dignas constituit. Nam litibus finiendis, quæ majorem in modum excreverant, sorte elegit, per quos rapto bello restituerentur, & qui judicia centumviralia extra ordinem dijudicarent.

Similiter ad libidinem atque luxuriam, quæ invaluerat, coërcendam, author fuit Senatui sanciendæ legis, ut mulier quæ alieno servo se junxisset, ancilla haberetur. *Sabellicus lib. 3. Ennead. c. 7.*

III. *Ex disciplina militaris correctione.* Nam milites Prætorianos, qui ad insignem licentiam audaciamque processerant, plurimis exauthoratis, ad disciplinam revocavit.

AXIOMA POLITICVM.

Omnis Respubl. ex tribus monosyllabis constat, quæ sunt, Lex, Rex, Grex: De quibus Nicolai Reusneri in Ænigmatis notandum est epigramma venustissimum;

Lex Regina, Magistratus Rex, Grexque popellus,
Si bene habent, tunc & publica res bene habet.
Lex ceu Rex mutus, Rex ceu Lex viva gubernat:
Grex Legi, & Regi paret utrique volens.

II. *Magnificentia.*

Vespasianus urbem Romam multis incendiis ac ruinis deformem reædificavit & reparavit, & in vacuis areis, si possessores nollent, cuique ædificare permisit. Similiter templum in Capitolio statim ædificare cœpit, primusque ruderibus purgandis manus admovit, ac suo collo quædam extulit, jussitque cæteris illustrissimis & clarissimis viris, ut idem facerent, quó minus cætera multitudo operam suam denegare posset.

III. *Prudentia.*

Prudenter statuit, quod summa ex operibus publicis ad universos & singulos utilitas promanaret. Quia publicis operibus egestati simul ac ignaviæ, (quæ duæ sunt omnium Rerumpublicarum pestes antiquissimæ) occurritur; Inertia è civitate expellitur, tenues sublevantur, otiosi exercentur, urbesque exornantur. Ideoque non modo Capitolium, sed urbis regiones duodecim incendio Neronis absumtas, civibus certatim manus operi admoventibus, paucis annis restituit. Et cum architectus aliquis grandes columnas exigua impensa in Capitolium perducturum se polliceretur, præmium obtulit, operamque remisit, dicens: Sineret se plebeculam pascere. Vide *Bodin. lib. 6. de Republ. cap. 2. pag.* 1049.

IV. *Misericordia & συμπάθεια erga reos & supplicio afficiendos.*

Vespasianus insontes non punivit, sed neque cæde cujusquam unquam lætatus fuit; quinimo justis etiam suppliciis illacrymavit & ingemuit; sicut *Suetonius in ejus vita scribit* §. 15. Similiter *Bias* inter judicandum lacrymas tenere non potuit. Interrogatus

rogatus de facto, respondit; Se quiden Legi, quæ esset regula justitiæ, dare suum calculum, sed humanitati dare τὸ συμπαθές, i. e. condolentiam. Pulchra quoque vox *Antonini Veri* Imper. fuit: Inhumanum plane esse humanis casibus & calamitatibus non ingemiscere: Innuens illum ab hominum natura esse alienissimum, qui aliorum miseriis non afficitur, ac instar lapidum in adversis amici rebus stat immotus. *Capitolinus.*

V. *Heroica virtus.*

Vespasianum heroico animo præditum fuisse, inde patet, quia omnem mollitiem abominatus est. Exemplum elegans habemus de adolescente unguentum redolente. Cum enim ei adolescens quidam gratias ageret pro impetrata Præfectura, illeque unguento fragraret, eum *Vespasianus* & nutu contempsit, & graviter increpuit, dicens; Mallem allium oboluisses. mox & literas concessas revocavit. *Suetonius in Vespasiano.*

VI. *Caritas erga hostes.*

Vespasianus, Vitellii hostis sui filiam in matrimonio splendidissimo locavit, magnificeque dotatam mundo muliebri instruxit, offensarum minime memor. *Sextus Aurelius Victor.*

VII. *Amor erga literas & literatos.*

Literas atque artes liberales, uti etiam Literatos vehementer amavit. Nam

I. *Annales accuratos confici curavit*; & tabularum æncarum 3000, quæ conflagraverant, restituendarum curam suscepit, undique investigatis exemplaribus.

II. *Scrutator naturæ studiosissimus fuit.* Hinc cum fama ad eum pervenisset, mirabilem esse maris mortui naturam, nempe quod in eo tauri & cameli fluitarent, & nihil in eo mergi posset: *Vespasianus* hoc ipsum experiri volens, maleficos nonnullos, manibus post terga revinctis, injecit; Quod cum factum esset, ipsi quoque natarunt, neque ulla vi opprimi potuerunt. Vide *Histor. nostram Patriarch. in historia Loti, pag. 222.*

III. *Astrologiæ studium ab eo est excultum.* Nam uti narrat Suetonius §. 25. convenit inter omnes tam certum eum de sua suorumque genitura semper fuisse, ut post assiduas in se conjurationes ausus sit affirmare Senatui; *Aut filios sibi successuros, aut neminem.* Confer Eutropium in Breviar. l. 6.

IV. *Doctis ex fisco stipendia constituit, & poëtas artificesque præmiis affecit.*

VIII. *Beneficentia.*

Valde quoque beneficus fuit. Pulchrum exemplum habemus de *Metio Pomposiano.* Vespasianus admonitus ab amicis, ut caveret sibi à *Metio Pomposiano*: quoniam de hoc rumor increbuerat, fore ut aliquando regnaret, non solum sibi non metuit ab illo, sed & Consulem fecit: Id admirantibus amicis; Erit, inquit, olim memor tanti beneficii. *Erasmus lib. 8. Apophth. ex Sext. Aurel. Victore.* Vafrum & humanitatis plenum fuit hoc ejus consilium; Beneficiis enim certare, pulchrum est. *Erasmus lib. 5. Apophth.* Hinc *Gregorius Nyssenus* beneficentiam, κρηπῖδα & fundamentum Principatuum & Imperiorum appellat. Et in eandem sententiam pulchre & venuste ait *Synesius*, quando inquit; Beneficentia una commune hominis & DEI opus est, quo solo DEVM homo æmulatur. Imitatio autem talis copulat & conglutinat quasi hominem æmulantem, & eum, quem æmulatur, DEVM.

IX. *Magnanimitas in tolerandis injuriis & calumniis.*

EXEMPLA.

I. De *Histrione Phœbo*, quem pro meritis Vespasianus ludibrio habuit. De quo *Dion Nicaus in Vesp.* §. 4. ita scribit: Cum Phœbus ad eum venisset purgandi sui causa, in eo quod Neronis temporibus in Græcia atque in Theatro, cum videret Imperatorem contra decorum facere, mœrore ipsum affecisset; Vespasianus iratus, jussit eum abire; deinde roganti, quo ire deberet? respondit: *In malam crucem.* Itaque *Phœbo* defendenti se in hac causa non modo nullum damnum attulit, sed nec quid aliud quam hoc ipsum respondit. *Abi in malam crucem!*

II. *De Vologæso ambitioso Rege*, quem *Vespasianus* convenienter coërcuit. Nam hunc *Vologæsum*, qui ad eum scripserat his verbis: *Rex Regum Arsazes Flavio Vespasiano salutem.* Ne reprehendit quidem, sed ei iisdem verbis non adscriptis imperatoriis nominibus respondit. *Dion Nicaus ibidem.*

III. *De Sylvio.* Hic cum in defensione divitis rei oblique mordens dixisset; Quid ad Cæsarem, si Hyparchus sestertium millies possidet? notans Vespasianum velut inhiantem rei facultatibus: Cæsar non modo non offensus, verum etiam dictum approbavit, quasi simpliciter prolatum. *Suetonius.*

X. *Iustitia & severitas erga conspirantes & rebelles.*

Licet Vespasianus optimus fuit Imp., mitis, benignus, comes, & denique vere salutaris Princeps; tamen hostes ei non defuerunt, tum externi, tum interni. Nam Civilis Batavus, aliique Germaniæ Galliæque & *Sarmatiæ* populi, arma contra eum sumserunt, *Cives* etiam insidias ei struxerunt.

1. *Iulius Sabinus*, qui Cæsarem olim se esse dixerat: Atque cum ad arma venisset, victusque esset, villam, in quam perfugerat, cremavit. illic voluntaria morte eum interiisse vulgo crediderunt. Verum ille in monumentum se cum uxore abdiderat, vitamque ibi per novem annos traduxerat; postea agnitus & Romam adductus est, cumque eo occisa est uxor ejus *Peponilla*, (vel *Epponina*, uti *Tacit.* eam vocat) ex qua in monumento duos filios genuerat. Hæc Imperatori Vespasiano filios suos proposuit, & misericordiæ captandæ causa salutem sibi & marito supplicando orans dixit: *Ego, ó Cæsar, hos in monumento peperi aluique, ut plures tibi supplices essemus.* Qua oratione etsi ipsi & qui præterea aderant, lacrymas excusserit, tamen veniam speratam impetrare non potuit. *Dion* §. 5. *Tacitus* §. 15.

2. *Alienus* & *Marcellus* contra Vespasianum conspirarunt, quos sibi fidelissimos esse arbitrabatur, summisque auxerat honoribus; neque tamen ab iis interficitur, propterea quod patefacta conjuratione, ALIENVS in palatio statim ut surrexit è convivio, jussu TITI occisus est, ne quid noctu moliretur; Iam enim magnum numerum militum comparaverat. *Marcellus* autem damnatus in Senatu, guttur sibi novacula præscidit. Vbi hanc γνώμην addit *Dion Nicæus* §. 6. Adeo (inquit) homines ingenio præditi, nullis beneficiis vincuntur, quando isti paravere insidias ei, à quo tot beneficia acceperant.

XI. *Bona Conscientia.*

Vespasianus, quia bonus & salutaris Princeps exstitit, bonitati quoque conscientiæ studuit. Vnde à Senatu *pater patriæ* ob paternum, quem erga subditos gessit, affectum dictus fuit. Vnde etiam neminem metuit. Nam *Dion Nicæus* §. 3. ita de eo scribit: Portæ regiarum interdiu semper apertæ, ac omni custodia destitutæ erant. *Hæc ille.* Quare Principes hoc adagium ob oculos sibi ponant: *Vt ameris, amabilis esto.* Diligi enim Princeps, nisi ipse diligat, non potest; inquit *Plinius in Panegyric. Trajani. Benevolentia* namque populi tutissimum est Principis munimentum. Sicut *Eberhardus Dux Wyrtenbergicus*, cum alius Princeps de vini copia, alius de vi auri argentique maxima gloriaretur, beatum se hoc nomine prædicabat, quod tutus in gremio cujusvis subditorum suorum dormire posset. Bonus Magistratus civibus est carus: Tyrannus vero omnibus exosus. *Nam illo in publicum procedente, tanquam ad clarum & beneficum sidus certatim advolant subditi: Hoc vero conspecto, tanquam malum aliquod seu noxium animal è cubili prosiliret, omnes defugiunt.*

II. VITIVM.

Vespasianus etsi beneficus esset Princeps, tamen ob avaritiam solam culpatur. Nam vectigalibus & tributis etiam novis & gravibus provinciales afflixit, eaque in nonnullis provinciis duplicavit; Negociationes quoque velut privato pudendas propalam exercuit, coëmendo quædam tantum, ut pluris postea distraheret. Hinc vectigal è lotio exegit. Et officiariis pro spongiis utebatur. Nam procuratorum rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus est promovere, quo locupletiores mox condemnaret. Quibus quidem vulgo pro spongiis dicebatur uti, quod quasi & siccos madefaceret, & humentes exprimeret. *Sueton. in Vespas.* §. 16. *Dion Nicæus* §. 5. tale exemplum avaritiæ recenset. Cum legati nunciarent, quod aliqui homines statuissent ei ponere statuam ad aureorum decem millia: ille jussit ut eam continuo ponerent, & cavam manum porrigens dixit: *Vos vero mihi argentum date.* Hoc enim ejus fundamentum est. Vel, ut *Suetonius* refert, Ecce, [illegible] κατάθεσις. Significans, ut eam pecuniam, quam in statuam decrevissent impendere mortuo, vivo darent in manum. Vnde symbolum tale usurpavit: *Lucri bonus est odor ex re qualibet.*

Verum hanc pecuniarum cupiditatem quidam naturæ ejus & ingenio tribuerunt. ut: Bubulcus quidam senex, qui negata sibi gratuita libertate, qua Imperium adeptum suppliciter orabat, hoc lepido avaritiam ejus scommate carpebat, exclamans: *Vulpem pilum mutare, non mores.* Alii contra eum excusarunt, & hanc pecuniæ cupiditatem magnæ ærarii fiscique inopiæ imputarunt; de qua initio statim principatus testificatus ipse fuerat, & publice professus, quadringenties millies opus sibi esse, ut Respublica stare posset. Quod & verisimilius videtur, teste *Suetonio* §. 16. Quoniam tam magnam copiam non ad suas voluptates, sed ad publicos usus, qui necessarii erant, collegit, atque sumtus publicos in publicis ædificiis magnificentissimos semper fecit; sicut *Dion* inquit §. 3. Et in omne hominum genus liberalissimus fuit; sicut *Suetonius* refert §. 17.

Hic

Huc referri potest elegans Epigramma *Ausonii* in honorem Vespasiani concinnatum:

Quærendi attentus, moderato commodus usu
Auget; nec reprimit Vespasianus *opes.*
Olim qui dubiam, privato in tempore, famam
Par aliis Princeps transtulit in melius.

Germanice ita reddi potest:

Er war wol begierig eynzunehmen /
Aber auch fleissig auszugeben /
Nach landes und leute nutz zu streben;
Und ob er wol geringer ankunft war /
Vermehrt er doch sein lob immerdar /
Und kam in die höchste ehrn-schar.

II. ACTA SAGATA.

Vespasianus jussu *Neronis imper.* antequam ad Imperium evectus est, *bellum Iudaicum* gessit. Circa quod notanda sunt tria.

1. ORTUS, h. e. quomodo *Præses* tum *Iudææ*, tum *Syriæ*, contra Iudæos, & qua occasione bellum gesserit.

2. PROGRESSUS, h. e. quomodo *Flavius Vespasianus* jussu *Neronis* bellum illud continuaverit.

3. EGRESSUS, h. e. quomodo *Titus Vespasianus* filius bellum illud consummaverit.

I. ORTUS.

ORTUS hujus belli fuit *Iudæorum seditio atque rebellio*; Quæ facta est anno *Neronis* 12. anno post C.N. 67.

Seditionis & rebellionis occasio fuit gemina.

I. Interpretationis oraculi falsitas. Percrebuerat in toto Oriente vetus Oraculum: *In fatis esse, ut eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur.* Id Iudæi ad se trahentes, rebellarunt.

II. Huc accessit immanis Gessii Flori Præsidis in Iudæa (qui Albino successit) crudelitas & rapacitas. Nam ille, cum Ierosolymis à populo conviciis proscissus fuisset, Ierosolymam adscendit cum militibus, & forum rerum venalium militibus prædæ dedit. Milites, accepta hac licentia, fere totam urbem spoliarunt, & præterea sexcentos trucidarunt. *Iosephus.* Postea item *Florus* iterum Ierosolymam proficiscitur, & in Iudæos crudeliter grassatur. Intercedit quidem *Berenice*, soror Regis Agrippæ; sed & ipsa ludibrio habetur. Accidit hoc ipsum die 16. Maii. Inde FLORUS milites *Cæsarea* accersit in urbem: quibus obviam procedunt Iudæi. Milites irrumpentes in turbam, cædunt quosvis: unde multi occisi sunt, plures tamen ab ipsis Iudæis in fuga in angustiis viarum contriti sunt. FLORUS interim occupat *Antoniam* arcem, & inhiat thesauris templi. Iudæi ne ipsi aditus sit in templum, porticum evertunt: atque ita provocati, initium belli faciunt. AGRIPPA Rex metuens populo Iudaico *Ierosolymam* venit, & prolixa oratione pacem suadet, & persuadet quibusdam; sed seditiosi prævalent, qui templum occupant, & reliquos, qui pacem malebant, in superiori urbe oppugnant. *Ioseph. lib. 2. de bello Iudaico cap. 15, & 16.*

Postea seditiosi Ierosolymis die 14. Augusti *Agrippæ Regis* palatium cremant, & inde archivo, ubi custodiebantur publicæ & privatæ literæ, ignem inferunt, ut omnium debitorum ratio exstingueretur. Die 15. Augusti Iudæi *Antoniam* arcem oppugnant, & *Menahemus* cum multis abit *Massadam*, ubi armarium erat *Regis Agrippæ*, & arma pro septuaginta millibus hominum, uti *Iosephus* scribit; & id castellum expugnat; potitusque armis, seditiosos instruit, & expugnata turri tandem obsessos adiit, ut de pace agerent: Quod accidit die 6 Septembris. Sequenti die *Cæsarienses* Iudæos secum habitantes, trucidant 20000 hominum: qua clade efferati Iudæi, Græcis in aliis urbibus paria reddunt, & multas urbes occupant, & homines trucidant. Græci contra in tota Syria metuentes sibi à Iudæis, & ne clade aliqua afficerentur, arma capiunt, & Iudæos, qui in suis urbibus per totam Syriam habitabant, oppugnant, atque ita in singulis urbibus binæ erant acies, Iudæorum & Græcorum, oppositæ, & infinita hominum millia trucidabantur, quorum numerus iniri non potuit, quoniam insepulti projiciebantur. *Alexandria* in Ægypto in hac dissensione 50000 hominum occisa fuerunt, ita ut tota Provincia Syriæ plena esset innumerabilium calamitatum. *Iosephus de bello Iudaico lib. 2. c. 17. & 19.*

III. *Cestii Galli Præsidis Syriæ cum exercitu contra Iudæos profectio, ejusque repressio.* Hic ut bello huic Iudaico obviam iret, tandem proficiscitur *Ierosolymam*, assumtis Regum auxiliis, eoque pervenit die primo scenopegiorum, qui inciderat in diem 23 Octobris. Cui Iudæi, contemta festivitate, obviam occurrunt, & in Romanum exercitum irruunt, quingentos milites occidentes. Ideo *Cestius* firmatis castris triduo quiescit usque ad diem 27 Octobris: quo *Rex Agrippa* binos legatos ad Iudæos de pace mittit, quorum alter statim occiditur, alter vulneratus effugit. Ideo *Cestius* propius ad urbem accessit, præsertim cum comperiret, multos Iudæos pacem malle quam bellum, atque ita discordia inter eos gliscere; & triduo discordiarum eventum exspectat. Quarto autem

tem die, qui erat 30. Octobris, urbem aggreditur, qua potitus esset, nisi *Gessius Florus* author belli, fraude rem impedivisset. Cum autem ab urbe discederet, relinquit in castris 400. milites, & omnes munitiones & machinas: & noctu discedit. Iudæi contra dum orto die vident se ab his 400, qui plurimos ignes fecerant noctu, ad decipiendos Iudæos, captos, omnes ad unum interficiunt, & CESTIVM insequuntur ad *Antipatridem* usque, ad tria miliaria fere Germanica, & Iudæi reversi pæana canunt, occisos spoliant, & machinas Ierosolymam adducunt. Perierunt Romanorum circiter 6000, & *Gessius Florus* author belli simul exstinctus est. CESTIVS hæc omnia perscribit ad *Neronem*, & culpam omnem in FLORVM derivat. Iudæi contra in templo Præfecturas distribuunt, & Duces rerum gerendarum constituunt; ubi *Iosephus Historicus* utramque Galilæam regendam accipit. *Iosephus lib. 2. de bello Iudaico, c. 23, & 24.*

II. PROGRESSVS *continet Vespasiani in Iudæam expeditionem, & belli Iudaici continuationem.*

NERO autem Imperator certior factus de clade *Cestii*, *Flavium Vespasianum* Ducem cum summa potestate in Iudæam mittit ad debellandos Iudæos. Ipse primo vere per *Hellespontum* terra profectus in Galilæam venit, & 1. *Gadaram* urbem capit. 2. *Iotapatam* urbem munitam obsidione cingit die 21 Maii. In ea urbe *Iosephus Historicus* erat Dux, qui urbem acriter defendebat. *Vespasianus* vero cum exercitus jam oppugnando defessi essent, firmata obsidione, cum parte exercitus prædarum in *Galilæam* abit. 3. *Iapham* urbem die 25. exscindit. 4. Ad *Samariam* urbem undecim Iudæorum millia per *Cerialem* die 27. Iunii trucidat. 5. Ad obsidendam *Iotapatam* redit, eamque capit die 47. obsidionis, die 1. mense Iulii: simul etiam captus est *Iosephus* historiæ Iudaicæ scriptor à *Vespasiano*, & in vincula conjectus: Sed dum *Vespasiano* & *Tito* prædicit, eos Imperatores futuros, retinetur in vinculis integro biennio. *Iosephus de bello Iudaico lib. 2. cap. 14. & in principio libri tertii.*

Postea *Vespasianus* Galilæam exercitu peragrat, & *Tarichaas* ad lacum Genezareth capit, ubi ex captivis 6000. elegit, quos ad *Neronem* misit in Achaiam ad Isthmum perfodiendum. Deinde *Gamalem* urbem, quæ erat Romanæ societatis, sed rebellaverat, post mensem die 23. Octobris capit. Postea *Giscala* evertitur, atq; ita tota Galilæa expugnata est. *Iosephus lib. 2. de bello Iudaico cap. ultim.*

OBSERVATIO.

Anno 13. Neronis, & anno post C. N. 68. mense Majo primum illata est in Iudæam *Aquila Romana*, quæ est signum in vexillis Romanorum; de qua vaticinatus est *Moses Deut. 28. v. 49.* Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus, in similitudinem *Aquilæ volantis*, cujus linguam intelligere non possis, &c. Ita in terra sancta conspectum est βδέλυγμα ἐρημώσεως, h. e. abominatio desolationis, h. e. desolationem futuram portendens. Hinc ad excidium urbis & templi intercesserunt anni tres cum dimidio: de quo tempore *Daniel Propheta c. 9. 24.* & Christus *Matth. 24. v. 15.* vaticinati erant.

Subactio Iudææ.

Deinde *Flavius Vespasianus* totam Iudæam occupavit, & præsidiis Romanis munivit: nihilque restabat nisi urbs Ierosolyma expugnanda, & tria castella, Herodium, Massada & Macharon. *Ioseph. l. 15. de bello Iudaic. c. 12.*

III. EGRESSVS.

Flavius Vespasianus ab exercitu Imperator creatus A. C. 70. Romam rediit, atque *Tito* filio suo belli Iudaici curam commendavit, eumque Ducem generalem constituit, qui urbem Ierosolymam obsidione cinxit, eamque solo æquavit: uti in vita *Titi Vespasiani* plenius dicemus.

TRIVMPHVS.

Vespasianus, devicta Iudæa, cum filio suo *Tito* triumphavit. *Vespasianus* autem pater die triumphi defatigatur tarditate & tædio pompæ: *Merito se* plecti dixit, qui triumphum quasi aut debitum majoribus suis, aut sibi speratum unquam tam inepte senex concupivisset.

Hic pulchra Quæstio moveri potest. Quare *Honos* scribatur cum aspiratione; *Onus* vero sine aspiratione?

Ratio lepida est & pulchra. Quia ad *honorem* omnes aspirant & anhelant: Ad *onus* autem nullus aspirat. Verum perperam & inverso ordine illi faciunt, qui hoc faciunt. Nam *virtutis* & *honoris* templa olim Romæ fuere conjuncta, ut ad hunc, nisi per illam, nullus pateret aditus. *August. de civitate Dei l. 5. c. 12.* Huc pertinet venustus versiculus:

Si quæratur honos, *non fugiatur onus.*

Fructus

Fructus honos oneris, *fructus* honoris onus. Cum quo congruit venustum Germanorum proverbium;

Grosse Würden/
Grosse Bürden.

Et huc quoque sapienter respexerunt veteres Romani, quod *Agenorium*, qui ad agendum excitaret: & *Stimulam*, quæ ad agendum ultro stimularet: & *Strenuam*, quæ faceret strenuum, intra urbem tanquam Deos colerent, qui statuerunt omnia laboribus vendenda esse. *Plutarchus in Marcell.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. Τὰ προηγούμενα *fuerunt mortis Vespasiani*

I. Præsagia.

1. Cometa diu in cœlo visus. De quo cum in morbo Vespasiani familiares ejus nescio quid inter se colloquerentur, hoc audiens, ille: Desinite nugari, inquit; Non enim mihi, sed Parthenorum Regi mortem portendit; ille enim comatus est, ego calvus sum. *Dion in Vespas.* §. 6. Quo responso pulchre allusit ad figuram Cometæ, qui est stella crinita.

II. *Monumentum Augusti sua sponte apertum est.* Quod ostentum cum alii in sinistram partem de morte ejus interpretarentur; ipse in bonam partem interpretatus est, dicens: Illam ad Iuliam Calvinam pertinere, quod ea esset de gente Augusti. *Suetonius in Augusto* §. 23.

II. Dicta ejus ante mortem.

1. *Colloquium cum medicis.* Cum *Vespasianus* præter affectam graviter valetudinem usu aquæ frigidæ creberrimo intestina vitiasset, nec eo minus muneribus imperatoriis ex consuetudine fungeretur, ut etiam legationes audiret cubans, & eo nomine à Medicis increparetur, respondit: *Imperatorem stantem mori oportere. Dion.* §. 6. *Suetonius* §. 24.

II. Posteaquam autem credidit se moriturum; *Ego*, inquit, *Deus efficiar. Dion.* §. 12. *Suetonius* §. 23. Morientis Principis memorabile hoc Apophthegma fuit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

hoc est,

MORS IPSA.

Cum *Vespasianus* cubans legationes audivisset, ventris profluvio fessus consurgit ac nititur, & eo ipso inter manus sublevantium extinctus est, in villa propria circa *Sabinos*, octavo Calend. Iulii, annum gerens ætatis 69. superque mensem ac diem septimum. *Suetonius.* §. 24. Cum regnasset annos decem, sex diebus exceptis. *Dion.* §. 6. Quod tempus ei per somnium oblatum, fuit adumbratum. Nam ita scribit *Suetonius* §. 25. Dicitur vidisse quondam per quietem *Stateram* in media parte vestibuli palatinæ domus positam examine æquo: Cum in altera lance *Claudius* & *Nero* starent, in altera *ipse* ac *filii*. Nec res fefellit, quando totidem annis, parique temporis spatio utrique regnaverunt.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Encomium ejus. Sextus Aurelius Victor tale de eo fert encomium: *Flavius Vespasianus* bonus fuit Imperator, quem ab *Augusti* morte post annos 56. Romana Respubl. exsanguis sævitia Tyrannorum, quasi fato quodam, ne penitus rueret, assecuta est.

XI. IMPERATOR ROM.

TITUS VESPASIANUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio.*

I. PATER *Titi Vespasiani* fuit *Flavius Vespasianus*, cujus vitam modo descripsimus: Et hujus filius primogenitus ille fuit.

II. MATER ejus fuit *Flavia Domicilla*, Equitis Romani filia. Ex hac natus est, antequam Pater ejus ad imperatoriam dignitatem eveheretur.

III. *Tempus nativitatis.* Natus est 3 Calend. Ianuarii, h.e. 30. Decembris, anno post C.N.43.

IV. *Locus nativitatis.* Natus est prope *Septizonium* in sordidis ædibus, cubiculo vero perparvo & obscuro. *Suetonius in Tit.* §. 2. Verum TITUS obscuris natalibus virtute multa lucem Solis jubare splendidiorem intulit.

NOTA.

Metoposcopi mirum de eo præsagium.

Tempore nativitatis aiunt Metoposcopum à Narcisso Claudii liberto adhibitum, ut Britannicum aspiceret, constantissime affirmasse; Illum quidem nullo modo, cæterum Titum qui prope aderat, utique imperaturum. *Suetonius in Tit.* §. 2.

II. *Appellatio.*

TITUS dictus est ab AVO: *Vespasianus* vero à paterno cognomine. Propter justitiam & beneficen-

tiam nominatus est amor & deliciæ generis humani. Quia & in pace & in bello optimus Princeps fuit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *Educatio &*

I. ACTA IVVENILIA.

IN *puero* statim animi corporisque dotes exsplenduerunt magis magisque, deinceps per ætatis gradus. Forma egregia, & cui non minus authoritatis inesset, quam gratiæ: Præcipuum robur, quanquam neque procera statura, & ventre paulo projectore: memoria singularis, docilitas ad omnes fere tum belli tum pacis artes: armorum & equitandi peritissimus, Latinæ Græcæque linguæ vel in orando vel in fingendis poëmatibus promtus & facilis, ad extemporalitatem usque: sed ne Musicæ quidem rudis, ut qui cantaret & psalleret jucunde scienterque. Solitus quoque notis velocissime excipere, cum amanuensibus suis per ludum jocumque certabat: Imitabaturque Chirographa quæcunque vidisset. Vnde sæpe solitus est dicere: Se maximum falsarium esse potuisse. *Suetonius in Tit.* §. 3.

Educatus est cum Britannico, (Claudii filio) ac paribus disciplinis, & apud eosdem Magistros institutus: Cui etiam statuam auream postea in palatio posuit, & alteram ex ebore Equestrem, quæ *Circensi* pompa præferri solebat, dedicavit. *Suetonius* §. 2.

III. *Vitia juventutis.*

TITVS, antequam ad imperium pervenit, variis vitiis inquinatus fuit. Nam invidiam sibi ingensque odium contraxit, antequam ad imperium pervenit, cum suspectissimum quemque, submissis qui per theatra ac castra ad pœnam deposcerent, quasi criminis convictum, oppressit.

II. ACTA VIRILIA.

I. OECONOMICA.

1. *Concubina* ejus erat *Beronice Regina*, soror *Agrippæ Regis*. Hæc cum fratre suo Romam venit. Ille prætoriis honoribus est auctus: Ipsa vero habitavit in palatio, cœpitque cum TITO consuetudinem habere. Verum eam in uxorem non duxit; sed à se dimisit, cum intelligeret, populum Romanum illud moleste ferre, quod cum ea consuetudinem haberet, & magni de iis rebus rumores perferrentur. *Dion in Flav. Vespasiano*, §. 5.

11. VXORES duas habuit.

1. Erat ARRICIDIA, Tertulli Equitis Romani atque Præfecti prætoriarum cohortium filia. Sed hæc ἄτεκνος est mortua.

2. Erat MARTIA FVRNILLA, generis nobilitate clara; cum qua, sublata filia, divortium fecit. *Suetonius in Tit.* §. 4.

II. VITA OECONOMICA.

Titus Vespasianus fuit temperans & frugalis. Nam convivia instituit, non profusa, sed jucunditatis plena; sicut *Suetonius* in ejus vita scribit.

AXIOMA.

Convivium maxime ornat comitas convivalis, h. e. si frons absit Stoica, & adsit vultus placidus, & sermones familiares: *Ioh. Pont.* de conviviis. Ita Augustus Imperator majori comitate quàm sumtu convivia instituit. Nam & tacentes provocabat, & ad hilaritatem invitabat. Quocirca non pauci in hoc peccant, qui tristitiam ac supercilium ferunt ad convivia. Rectius ille, qui alloquens sic convivas hortabatur:

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue limen. Nam
Hospitis in mensa vultum, non fercula pensa.
Dat bene, dat multum, qui dat cum munere vultum.

Item: *Hospes jucundus prandia grata facit.* Et pulchre ait *Cicero lib.* 13. *Epist.* Omne genus liberalitatis non tantum re, sed etiam verbis, vultu denique exprimi debet. Sic *Ovidius* non abs re de Philemone, hospites suos liberaliter & florido vultu accipiente, canit;

——— ——— *ante omnia vultus*
Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.

Germani pulchro & venusto hoc ipsum exprimunt proverbio;

Ein freundlich gesicht
Ist das beste gericht.

II. ACTA POLITICA.

I. *Ante Imperium.*

Titus ante imperium invidiam sibi atque etiam odium contraxit: suspectissimum quemque, submissis qui per theatra & castra ad pœnam deposcerent, quasi criminis convictum, oppressit. In quibus *Aulum Cæcinnam* virum Consularem ad cœnam vocatum, ac vix dum triclinio egressum confodi jussit; propterea, quod Chirographum ejus præparatæ apud milites conjurationis deprehendisset. Præter sævitiam suspecta quoq; in eo luxuria erat, quod ad mediam noctem comessationes extenderet.

deret, nec minus libido, propter *Spadonum* greges, & insignem Reginæ *Berenices* amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Sed cum intelligeret, populum Romanum id moleste ferre, eam repudiavit. Suspecta fuit & rapacitas ejus, adeo ut vulgus propalam alium Neronem eum & opinarentur, & vocarent.

II. *Electio ad Imperium.*

Titus ejusque frater *Domitianus* à Senatu Cæsares designantur: & capta Ierosolyma Imperatoris nomen *Titus* obtinuit. *Dion in Flavio Vespasiano* §. 1. & 2.

III. *Imperii administratio.*

Titus imperium bene & laudabiliter administravit.

1. ACTA TOGATA.

TITVS fuit vir omnium virtutum genere admirabilis, & omnibus favorabilis, adeo ut AMOR & DELICIÆ generis humani diceretur. *Eutropius in Brev. lib.* 6, *Suetonius in Tit.* §. 1. *Dion Nicaeus* §. 1. tradit, *Titum* cum *Augusto* comparari posse in diversa ætate, huncque, si minus vixisset, nunquam à Romanis dilectum fuisse; neque illum, si plus. Nam Augustus in principio crudelior fuit propter hostes & seditiones: postea longo tempore multis in populum Romanum beneficiis claruit. At *Titus* humane imperans, periit in robore gloriæ, fortassis non vacaturus culpa, si diutius vixisset: Quia fortuna majori quam virtute utebatur. Huc pertinet *Axioma Politicorum*: Plures, qui in juventute crudeliter & pessime imperarunt; postea cum ætate mores in melius mutarunt, defervescente juventutis ardore, & temeritate per experientiam temperata & emendata. Vt enim omnium rerum est satietas: sic etiam & voluptatum & crudelitatis. Nam tempus variatione sua non patitur eadem esse in uno statu, neque hominum quoque voluntates perpetuo pertinaces sunt. *Petr. Greg. Tholos. l.* 8. *de Republ. p.* 540.

Exemplum habemus in *Tito*, qui in juventute, cum adhuc privatus viveret, multis vitiis inquinatus fuit. Sed cessit ei hæc fama sinistra in bonum, conversaque est in maximas laudes, cum talem se suscepto imperio gessit, ut nullum in eo vitium tale repertum, sed contra virtutes summæ in eo essent.

OBSERVATIO.

Titus aliter se gessit in imperio, cum esset patris in imperio *socius*, & cum esset SOLVS. Nam ita *Dion* de eo scribit: *Titus* ex quo tempore principatum SOLVS obtinuit, mores statim mutavit, nec cædes fecit, nec amoribus servivit, ut antea: Sed comis, quamvis insidiis peteretur; & continens. Ideo dixit aliquando ad amicum: Dissimile est, inquit, indigere opera alterius, & judicem esse, perinde ac postulare & dare.

AXIOMA.

Non eodem modo se gerunt ii, qui Socii tantummodo regni sunt; & ii, qui SOLI regnum tenent: Propterea quod illi, neglecta principatus gloria, immoderate ejus potestate abutuntur, multaque ad invidiam & calumniam alterius faciunt. Qui autem intelligunt, omnia ex se pendere, magnopere existimationi student.

VIRTVTES.

I. Affabilitas.

Titus valde affabilis fuit. Vnde admonitus ab amicis, quod plura polliceretur interpellantibus, quam præstare posset; respondit: *Non oportet quenquam à Cæsaris colloquio tristem discedere.*

II. Beneficentia.

Titus valde *beneficus erga omnes fuit.* Nam inter cœnandum aliquo die recordatus, quod nulli quicquam præstitisset, memorandam illam vocem edidit: *Amici, diem perdidi.* Laudanda sane Principis beneficentia tam peculiaris, qui omne tempus se perdidisse putabat, quo amicis bene meritis suum non præstitisset officium. Hinc Symbolum tale usurpavit: *Princeps, orbis amor, bonus. Nicolaus Reusn.* ita reddidit:

Principis à facie ne quis discedat amicus
Tristior: Hæc laus est Principis una boni.

Et hoc Symbolum suum tam λόγῳ, h.e. verbo, quam ἔργῳ, h.e. opere ipso, Titus expressit. Nam neque negavit quicquam petentibus; & ut, quæ vellent, peterent, ultro adhortatus est: Et in rebus adversis Reipubl. ac calamitosis non modo Principis sollicitudinem, sed & parentis affectum unicum præstitit, nunc consulendo per edicta, nunc opitulando, quatenus suppeteret facultas.

AXIOMA.

Magni semper ingenii & fortunæ inter Ethnicos habitum, omnes potentia superare, & tamen omnibus benefacere, omnibusque favorabilem esse. Vnde in *Codice Sacro* Reges dicuntur pastores. *Genes.* 49. *vers.* 45. *Iesai.* 44. *vers.* 28. *Ierem.* 12.

v. 15. Item vocantur εὐεργέται, h. e. *Benefici*, ab ipso Christo Salvatore nostro: *Luc.* 22. *v.* 25. Et in lingua sancta Princeps nominatur נדיב, h. e. beneficus & liberalis. *Psal.* 47. *v.* 10. *Psal.* 113. *v.* 8. *Iob.* 21. *vers.* 28.

EXEMPLA.

I. *Biblica.*

Iosephus in Ægypto in carcerem conjiciebatur, & homo ignobilis erat; sed è vinculis extractus, ecce stola regia repente est amictus, omniumque in aula favorem, non humana aliqua prudentia, sed cœlesti nutu & providentia, est consecutus: Fuit enim *Iehovah* cum ipso. *Genes.* 39. *v.* 21. Et postea ob beneficentiam erga populum dictus est אברך, h. e. Salvator populi. *Genes.* 41. *v.* 43. Quoniam à Deo Regi Pharaoni in patrem datus sit, imo universo regno; sicut ipse *Ioseph* de se affirmat. *Genes.* 45. *vers.* 8. Quo respiciens B. Lutherus gravi consilio reddidit, des Landes Vatter.

II. *Profana.*

I. *Ptolemæus* Rex Ægypti, qui Ptolemæo Philadelpho successit, à maximis suis in civitates suas meritis, appellatus fuit εὐεργέτης, *Beneficus.*

II. *Cyrus Rex Persarum* ob εὐεργεσίαν dictus est *Pater*; quia mitis erat, & omni ratione de subditis bene mereri studebat. Vnde dicebat: Satius nihil est, quam bonam spem injicere hominibus; sicut *Xenophon* scribit.

III. *Augustus Imperator* ob defensionem patriæ atque beneficentiam erga cives Romanos appellabatur *Pater patriæ.*

IV. *Alexander Magnus* valde beneficus erga omnes erat: Vnde hoc Symbolum usurpabat: *Regium esse, benefacere, & male audire.* Quo innuere voluit, liberalitatem aliquando etiam erga indignos exercendam esse. *Plutarch. Pontan. cap.* 30. *de Liberalitate.* Idem urbem dono dedit cuidam, qui se ipsum mensus tanti muneris invidiam refugiens dicebat: Illud non convenire fortunæ suæ. Non quæro, inquit Alexander, quid te accipere deceat, sed quid me dare. *Seneca in lib. de Benef. c.* 6.

V. *De Hadriano Imp.* scribitur quoque, quod dixerit, sibi permolestum esse, si quem videret tristem.

NOTA.

Cavendum tamen est Principi, ne liberalitas degeneret in profusionem. Nam *non ita claudenda est respub. ut eam benignitas aperire non possit; nec ita aperienda, ut omnibus pateat.* Sicut graphice loquitur *Cicero lib.* 2. *de Officiis.* Nam ærarium nimiis largitionibus exhaustum, expilationibus subditorum postea impleri consuevit. Quare cum duo sint liberalitatis fontes, nempe *Verum judicium, & honesta benevolentia*; teste *Valerio Maximo lib.* 4. *Memor. c.* 7. ideo recto judicio & deliberato consilio largiri debet Princeps, ne scilicet cæco profusionis impetu regni opes dispergat, sed bene de Republica merentibus præmia juxta regulam justitiæ distribuat.

III. *Mansuetudo & clementia.*

Titus valde mansuetus & clemens fuit. Nam fratrem suum *Domitianum*, insidiari sibi non desinentem, non est ultus, sed eum hisce verbis admonuit: Quid opus est, te Imperium parricidio petere, quod me volente obventurum est, imo quod jam habes, imperii particeps? Nonnunquam etiam secreto lacrymis & precibus oravit, ut tandem mutuo animo erga se esse vellet. *Erasmus lib.* 8. *Apophth.*

Pulcherrima hæc est virtus Principibus viris digna. Nam ut eleganter inquit *Plutarch.* Planetæ eo tardius moventur, quo sunt in sublimiori sphæra: Ita quanto major est Principum authoritas, tanto magis suis affectibus moderari, eosque temperare debent. *Spinæus pag.* 136.

IV. *Innocentia & constantia.*

Titus Vespasianus audiens, suos antecessores in Imperio multis injuriis à subditis affectos: Nemo, inquit, me injuria afficere aut contumelia potest: Quia nihil ago, quod alios lædere possit. Quo dicto ostendere voluit, vitæ innocentiam esse certissimum corporis præsidium. *Xiphil. in vita Vespas.* Ideo etiam calumniatores nihil curavit.

AXIOMA.

Qui bona conscientia præditus est, ille calumniatores aut vulgi sermones non curat, fretus integritate conscientiæ suæ. Nam bona conscientia est reminiscentia actionum, bene à nobis gestarum, & approbatio mentis nostræ recte judicantis, & de iisdem nobis testificantis. Huc pertinent monita Sapientum.

Cicero pulchre inquit: Alte spectare si voles, atque hanc æternam domum contueri, neque sermonibus vulgi dederis te, neque in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum: suis te illecebris trahat oportet ipsa virtus ad verum decus. *Lipsius Cent.* 1. *Epist.* 77. graphice inquit: Mihi sententia de me, non nisi fertur apud me, nec quis sim, alium rogo: Interno isto judice si probus audiam, quid addent aut dement mihi hi sermones? Similiter in *lib. de Vnic. relig.* pulchre inquit: Æquo animo audienda sunt imperitorum convicia, & ad honesta va-

denti contemnendus est iste impetus. Et *Cato* pulchre inquit:

Si recte facias, ne cures verba malorum.
Arbitrii non est nostri, quid quisque loquatur.

Huc quoque pertinet elegans decastichon D. Conradi Rittershusii Profess. in Acad. Altorfina celeberrimi:

Nescia mens fraudum, inculpataque integra vitæ,
Scommata nullius, nullius arma timet.
Omnia contemnit, ventis velut obvia rupes,
Mendacesque sonos unius assis habet.
At quibus interno improbitas præcordia punctu
Rodit, & infandum polluit ora scelus,
Perpetuis animi furiis agitantur, & omnes
Quæ suasit scelerum sarcina, scire putant.
Qui sapis, ad vitam sapias; gere conscia recti
Pectora, nec strepitu commoveare levi.

Deinde *Titus Vespasianus* insidiatores nihil curavit. Nam cum deprehendisset eos, qui in ipsum conspiraverant, deduxit illos in spectaculum, atque medius inter illos consedit, ac petitis de industria Myrmillonum gladiis, velut exploraturus aciem, unum uni, & alterum alteri commisit, tanquam provocans eos ad id, quod moliebantur. Verum his perculsis: Videtisne (inquit) Principatum fato dari, frustraque tentari facinus, potiundi spe? *Erasmus lib. 8. Apophth.*

Huc pertinent Axiomata: *Regna divinitus dantur.* Et frustra appetitur regnum contra Dei decretum.

V. *Iustitia.*

TITUS I. Neminem civium læsit, eique bona sua eripuit, sed semper alieno abstinuit: & tamen nemini ante se magnificentia minor fuit.

II. Delatoribus graviter infensus fuit, atque eos, qui propter prædam alios accusabant, cæsos flagellis ac fustibus deportari jussit.

VI. *Prudentia.*

Signum summæ prudentiæ fuit, quod bonos Consiliarios elegerit. Nam ita de eo scribit *Suetonius*: Amicos elegit *Titus*, quibus etiam post eum Principes, ut & sibi & Reipubl. necessariis, acquieverunt. Quo nomine etiam *Claudianus Honorium* commendat:

Ut fortes in Marte viros animisque paratos:
Sic justos in pace legis, longumque tueris
Electos, crebris nec succedentibus urges.

Vide Hippol. à Collibus in Consil. pag. 239. & 240.

ACTA BELLICA.

Titus Vespasianus bellum, quod pater ipsius *Flavius Vespasianus* à *Gessio Floro* Præside Iudææ inchoatum continuaverat, absolvit & consummavit. Nam cum *Flavius Vespasianus* ab exercitu Imperator electus esset, eum Generalem belli Ducem constituit: Qui anno Christi 73 Ierosolymam obsedit & expugnavit.

Circa πανολεθρίαν autem sive excidium urbis Hierosolymæ notanda sunt tria.

1. Τὰ προηγούμενα. 2. Τὰ πραχθέντα. 3. Τὰ παρεπόμενα.

I. Τὰ προηγούμενα sunt prodigia sive portenta, quæ expugnationem & πανολεθρείαν urbis Ierosolymæ sunt antegressa.

Prodigia autem illa erant quadruplicia.

1. *In Cœlo.* Nam primo *stella* fulgida sive *Cometa* in forma gladii per integrum annum supra urbem Ierusalem stetit.

2. *Luna* Eclipsin per duodecim noctes continuas passa est.

II. *In Aëre.* Visi quoque sunt ante occasum Solis Currus & quadrigæ in tota illa regione per aërem ferri, & phalanges armatæ in nubibus commisceri.

III. *In Templo.* 1. Lumen in Azymorum festo, qui erat octavus mensis Aprilis, circa maximam templi aram tam clare fulsit, ut dies illuxisse putaretur. 2. Ænea templi Orientalis porta, cujus ostia viginti simul viri maxima cum difficultate removebant, ferreis seris æneoq; pessulo conclusa, hora noctis sexta sponte patuit. 3. Bos cum sacrificanda esset, agnum peperit. 4. Sacerdotes in festo Pentecostes interius ingressi templum sacrorum causa strepitum primo atque sonitum, deinde vocem audiverunt dicentem: Μεταβαίνωμεν ἐντεῦθεν. h. e. Migremus hinc.

IV. *In Urbe.* Quadriennio ante bellum in festo Tabernaculorum IESUS quidam *Anani* rustici filius, cum Ierosolymam ad festum venisset, fanatico repente spiritu correptus, exclamare cœpit: Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox à quatuor ventis, vox supra Ierosolymam & templum, vox super sponsos & sponsas, vox super omnem populum. Hæc vociferans noctu atque interdiu, circuibat urbem. Et quanquam ob voces mali ominis verberaretur, tamen eandem perpetuo cantilenam canebat. Adductus ad Romanum Præsidem, & flagris cæsus neque supplicavit, neque lacrymavit, sed voce lugubriter inflexa ad singulas plagas clamabat:

VÆ, VÆ IEROSOLYMIS! donec Albinus Præses hominem absolvit, insanire ratus. Ille vero usque ad bellum vociferebatur: *Væ, væ Ierosolymis!* In festis autem præcipue, triste illud augurium declamabat, idque fecit annos 7 & menses 5, donec in obsidione in mœnibus obambulans, rursus clamaret intenta voce: *Væ, væ, urbi & populo.* Et postremo adjecit insolens hoc verbum: *Væ etiam mihi!* Et subito hostili tormenti ictu ad vocem illam percussus concidit.

Hæc & similia portenta & prodigia Iudæos ad seriam pœnitentiam invitare debuissent: In quem finem etiam à Deo præmissa sunt, & velut præcones pœnitentiæ extraordinarii exstiterunt. Siquidem Deus neminem punit, nisi prius monuerit, terruerit & pericula denunciaverit; sicut venuste & eleganter scribit *Origenes in l. contra Celsum. Iosephus lib. 2. Iudaic. c. 12.* Hic quoque diligenter notandum est, quod Apostoli aliique Discipuli sive Christiani ante obsidionem urbis Ierosolymæ divinitus sint admoniti, ut ex urbe Ierosolyma transfugerent in oppidum trans Iordanem, nomine *Pellam*, in ditione Regis Agrippæ junioris sitam, ubi conservati sunt.

II. Τὰ πραχθέντα, h. e. Obsessio, & expugnatio urbis Ierosolymæ.

Circa obsessionem urbis Ierosolymæ duo sunt notanda:

1. *Obsidionis tempus.*
2. *Modus.*

I. TEMPVS. quod rursus duplex est; nempe *terminus à quo*, & *terminus ad quem*.

1. TERMINVS à QVO. *Titus Vespasianus* anno 73 à Christo nato, anno 2 Imperii patris *Vespasiani*, belli Iudaici vero 6, mensis Aprilis die 14, Ierosolymam circa festum Paschatos primum obsidione cingere cœpit. Quæ obsidio circa hoc azymorum festum procul dubio singulari Dei providentia facta est in graviorem atque atrociorem Iudæorum pœnam. Nam ingens hominum multitudo Ierosolymam confluxerat ex toto terrarum orbe, ita ut numerarent ter centenas hominum myriadas, h. e. circiter tricies centena hominum millia, quæ in urbe perinde ac in custodia & carcere circumclusa & obsessa fuit. Cogitabat namque Deus de ingenti incendio excitando; propterea stipulas etiam atque paleas undiquaque ex omnibus angulis coacervare voluit.

Quod autem tantam hominum multitudinem urbs Ierosolyma capere posset, certum erat ex his, qui sub *Cestio Gallo* fuerant nominati. Is enim tunc, vires civitatis ac florem Neroni significare volens, contemnenti nationem, à Pontificibus petiit, ut, si quo modo possent, multitudinem numerarent. Illi autem cum dies festus adesset, qui Pascha vocatur, agnos Paschales numerarunt, quorum inventi sunt ducenta & quinquaginta sex millia & quingenti. Ad unum autem agnum adhibebantur non pauciores quam decem, interdum & viginti. Si singulis Agnis des 12 personas, habebis tricies centena millia hominum. Excipiuntur præterea impuri, qui sequenti mense Pascha comederunt, quorum ingens fuit numerus. *Iosephus de bello Iudaico.*

2. TERMINVS AD QVEM. Duravit hæc obsidio in mensem usque quintum. *Iosephus l. 6. de bello Iudaico.*

II. MODVS. Ierosolyma à *Tito* undique muro est circumvallata, atque in modum coronæ undique cincta; plane sicut Christus Salvator noster Iudæis prædixerat. *Luc. 19. vers. 14.*

Titus murum exstruxit, qui erat stadiorum 39, idque totum opus tridui spatio confectum est. Postea alios aggeres construxit, quibus urbem undique circumdedit.

VRBS autem *Ierosolyma* erat urbs munitissima, quæ humana arte & marte videbatur inexpugnabilis. Nam quatuor muris erat circumdata, & turribus 80 firmissimis communita, quibus confidentes Iudæi Romanis gloriose insultabant, seque intra viginti annorum spatium ipsis non dedituros præsumebant: Quinimo arroganter & præsumtuose dicebant: Si vel pennas volatiles haberent, muros tamen suos ipsos non transvolaturos.

Oppugnatio & expugnatio urbis.

Circa quam duplex malum & miseria est notanda. 1. Extra urbem. 2. Intra urbem.

I. *Mala & miseria extra urbem.*

Ierosolyma muro triplici à parte, qua adiri poterat, cincta erat. Quare de iis expugnandis *Titus* sollicitus fuit, & dubio marte sæpe cum Iudæis dimicavit. I. *Murum primum* septimo die Maii cepit, simulque eam urbis partem, quæ ultra templum, septentrionem versus, recens erat adjecta, & ideo *Neapolis* dicta.

II. *Deinde* die 16 Maii alterum murum occupavit, atque simul inferiorem urbis partem in colle humiliori sitam, quam *Acra* vocabant.

III. Cum autem Iudæi amissis duabus urbis partibus ad deditionem à Tito clementer invitati, omnes conditiones pacis respuerent: (Nam Titus immensæ eorum calamitatis misertus, misit Io-

sephum natione Iudæum, qui pacem iis persuaderet. Sed quod Iudæi velut furiosi jaculis illum petebant, ut vix conservaretur) idcirco tertium murum oppugnandum aggressus est, qui erat ad *Antoniam* arcem, ut magnificentissimam & amplissimam, ita & omnium in urbe munitissimam: Quam tandem vi cepit die 6 Iulii.

IV. Expugnata arce Antonia *Titus* TEMPLVM expugnare aggressus est. & quamvis Iudæi ad pacem petendam, ut templo parci posset, aliquoties provocati essent: illi tamen velut occæcati & dementati, legatos *Titi* conviciis atque telis repulerunt. Quare iracundia gregarii milites incensi, ignem citra edictum *Titi* in templum conjiciunt, quod adeo repente ignem concepit, ut nulla ope humana deleri posset. Ita templum illud, in toto orbe celeberrimum, die 10 Augusti incendio est consumtum, & quidem eo ipso fatali & mense & die, quo ante annos 679 templum à Salomone extructum, à Nabuzardan Regis Babylonii *Nabuchdonosoris* Duce generali incensum conflagravit. *Titus* tamen omnia vasa & ornamenta, quæ in templo erant, curiose contemplatus est. Quinto die post crematum templum sacerdotes se dedunt, qui omnes interficiuntur. Nam dicebat Titus: *Templo cremato, sacerdotum nullus potest esse usus.*

V. *Vrbs superior*, quæ *civitas David* vocata est die 20 Augusti à Tito oppugnari cæpta est, & die 7. Septembris in potestatem hostium venit.

II. *Mala, & miseria intra urbem.*

Clemens Alexandrinus venuste & eleganter inquit, quod DEVS interdum homines castiget 5, 6, vel 7. literis: Per quas intelligit tres illas grandes & epidemicas calamitates, (land-plagen) quæ sunt λιμὸς, λοιμὸς καὶ πόλεμος, h. e. *fames, pestis* atque *bellum*. Hisce etiam tribus cum calamitatibus conflictabantur Iudæi. Etenim in urbe sæviebant

I. GLADIVS. Nam ante obsidionem ingens latronum colluvies in urbem Ierosolymam confluxerat, quæ in tres cohortes divisæ erant, quarum singulæ singulos Duces habebant, qui erant *Eleazarus*; *Iohannes*, & *Simon*: Ille templum; Iste inferiorem civitatis partem; Hic vero superiorem urbem occupaverat, cum *Titus* urbem obsideret. Hi velut Cadmei fratres in mutua sæviebant viscera, & miseram civitatem miserandis cladibus immerserunt, imo inter omnes civitatis ordines mera erat ἀταξία atque discordia. Pontifices in sacerdotes minores erant injurii, potentiores opprimebant inferiores. Hinc ortæ intestinæ civium factiones, è quibus cædes, bonorum direptiones & miseriæ innumerabiles oriebantur, adeo ut duodecim millia nobilium, quod arcana civitatis Romanis prodere dicerentur, cæsa, illorumque bona latronibus diripienda sint permissa.

II. FAMES. Nam tempore obsidionis immanis admodum fames in urbe invaluit. Cui occasionem præbuerunt seditiosæ in urbe grassantes factiones. Nam illæ ex mera qua invicem ardebant, invidia atque odio, 140. ædes frumentarias publicas igne accensas in cineres redigebant, unde omni annona absumta, incredibilis hominum numerus fame extinctus est, ita ut necessitas eos cogeret immundis animantibus aliisque cibis inconvenientibus & non naturalibus vesci. Nam ne à cingulis quidem & calceamentis abstinuerunt, & pelles scutis detractas, macerarunt & comederunt. Nonnullis etiam veteris fœni rejectamenta escæ fuerunt. Alii collectas quisquilias parvi ponderis quatuor Atticis vendiderunt. Stercore columbino tosto pro sale usi sunt, idque ingenti mercati sunt precio: multi fœnum ore tenentes mortui considere; multi cloacas & cadaverum corpora perscrutati escam quæsiverunt. Certabant inter se armis domestici, si quid esculenti ad manus temere pervenisset: filii ex ore parentum cibum rapiebant, nec frater fratrem, nec soror sororem miserabatur. Qua ingenti miseria commoti multi ex urbe, dum adhuc duraret obsidio, in castra Romanorum confugerunt, ex quibus nonnulli aurum, quod habebant, deglutiebant, ne capti eo spoliarentur, idque, in castris cum excremento ejectum, colligebant: quo in uno deprehenso, famaque in castris sparsa, transfugas auro plenos venire, ideo miserorum ventres dissecabantur, & quidem una nocte 3000. & amplius Iudæorum perierunt. Quod ne fieret, etsi *Titus* interdicebat, tamen ejus minæ parum aut nihil miseris profuerunt. Cum enim in paucis nummi reperirentur, cæteros prædæ spes perdebat. Postea transfugarum nemo à Romanis amplius recipiebatur, sed omnes repellebantur in urbem: Cum vero nollent regredi, *Titus* omnes crucibus affigi jussit, ut cæteri in urbe manerent. Sed famis atrocitas & immanitas eos coëgit, ut sponte ad hoc supplicium concurrerent, adeo ut spatium crucibus & cruces crucifigendis deessent: Tandem *Titus* manus jussit transfugis abscindi, eosque ita in urbem redegit. Imo tanta in urbe famis erat immanitas, ut matres proprios liberos mactarent & comederent. *Iosephus lib. 7. de bello Iudaico cap. 21*, exemplum narrat dictu & auditu horrendum de Eleazari cujusdam uxore genere nobili: quæ immani & intolerabili coacta fame, filium jugulatum

latum & coctum comedere voluit, sed à militibus assum odorántibus, ereptum è faucibus totum deglutire non potuit. Cum vero jugulo ejus jam jam cultrum applicatura esset, talia verba protulit: sicut *Iosephus* scribit: *Infans, in bello, in fame & in seditione cui te servavero? Apud Romanos enim si vixeris, serviturus es. Fames autem prævenit servitutem. Esto igitur cibus meus: in utero meo te sepeliam, quem antea in utero meo gestavi.* Quo facto immani audito, *Titus* elevatis ad cœlum manibus, referente *Egesippo lib. 5. c. 41.* in hæc verba erupit: Ad bellum quidem venimus: sed non cum hominibus dimicamus; adversus omnem rabiem belluarum & ferarum pugnamus! Diligunt feræ fœtus suos, quos etiam in fame nutriunt; & quæ alienis corporibus pascuntur, à consimilium ferarum abstinent cadaveribus. Hoc contra acerbitatem est, ut membra, quæ genuit mater, voraret. Mundus ego ab hoc contagio sum; Tibi me absolvo, quæcunque in cœlo potestas es: Scis, scis profecto, quia ex intimo affectu pacem illis frequenter obtuli, & quod non pudet dicere, victor rogavi: Parcere etiam ipsis, tantorum flagitiorum prodigiorumque authoribus, volui, parcere populo, & urbem servare. Sed quid facerem repugnantibus? Hactenus verba *Egesippi.*

III. PESTIS. Hanc immanem famem horribilis insecuta est pestis. *Ananus Eleazari filius*, qui durante obsidione ad *Titum* confugerat, sepultos esse in civitate affirmabat centena & quindecim millia atque octuaginta. Egesippus testatur, sexies centena millia cadavera per obsidionis tempus extra urbem projecta esse, eorum vero, qui intra mœnia sepulta fuerint, haud numerum fuisse. *Iosephus lib. 7. de bello Iudaico cap. 17.* scribit, quod per totum tempus obsidionis undecies centena millia mortuorum sint inventa. O miseria super omnem miseriam! Vnde *Titus Vespasianus* hæc audiens, ex magna cordis συμπαθείᾳ alta voce exclamavit: O DEVS, *tu vides, quod ego hæc non facio!* Et hæc immensa miseria usque in quintum duravit mensem.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. Iudæorum captivatio.

Iudæorum, qui toto bello comprehensi sunt, numerus fuit XCVII M. *Iosephus l. 7. de bell. Iud. cap. 17.* Seditiosorum Dux *Iohannes*, cum duobus millibus, in cloaca periit. *Simon* vero se ipsum dedidit, qui ad triumphum conservatus est, & una cum eo, quicunque ex juventute, proceritate & forma corporis præstantes erant. Reliqua turba erat duplex. Quidam enim eorum qui annum excessissent 17, Alexandriam ad ferenda onera missi, numero 17000. Tria millia in theatrum producti, partim à bestiis dilaniati, partim inter se commissi, trucidare alii alios coacti sunt, cum *Titus Vespasianus* Cæsareæ natalem fratris sui *Domitiani* celebraret. Reliqui vilissimo precio venditi, & in omnes terras dispersi sunt. Qui vero intra annum 17. essent, ii vendebantur, & quidem precio adeo vili, ut 30 uno denario venales essent, quæ justa erat talionis pœna. Sicut enim ipsi antea Dominum gloriæ 30. argenteis emerant, *Matth. 27. v. 3.* sic 30. Iudæi uno argenteo sunt divenditi, atque sic in universum terrarum orbem dispersi, horrendum spectaculum in hodiernum usque diem facti sunt omni carni. Similiter cum Titus patris sui diem natalem celebraret Berythi Syriæ oppido, aliquot Iudæorum captivorum millia in spectaculis bestiis dilanianda projecit.

NOTA.

Iudæi respectu dispersionis sunt duplices. I. *Iudæi antiquæ dispersionis* (τῆς πρώτης διασπορᾶς) dicuntur illi, qui in captivitate Assyriaca & Babylonica in omnes terras sunt dispersi. II. *Iudæi* τῆς ὑστέρας διασπορᾶς, h. e. *posterioris dispersionis*, h. e. Iudæi qui Ierosolymis fuere superstites, perque omnes mundi plagas sunt divisi.

Hisce Petrus Apostolus priorem suam epistolam; sicut Ethnicis conversis posteriorem, inscripsit.

Verba Petri 1. *Epist. cap.* 1. *v.* 1. ita sonant: Petrus Apostolus Iesu Christi ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς, h. e. electis advenis, sparsim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam & Bithyniam. Hic Petrus Apostolus per *Advenas dispersos non* intelligit *gentes*, (sicut quidam putant decepti loco, qui exstat *Iohan. 7. v 35.* Vbi Iudæi inter se dicunt: Quo hic iturus est, quod nos non inveniemus eum? Num εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων, h. e. in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes?) sed *Iudæi* sunt intelligendi. Verba autem Apostoli Petri, 2. *Petr. c.* 1. *v.* 1. ita sonant: *Simon Petrus Servus & Apostolus* Iesu Christi, iis qui æque preciosam nobiscum sortiti sunt fidem, per justitiam DEI nostri & Salvatoris Iesu Christi. Vnde patet, quod sicut Petrus Apostolus priorem epistolam suam Iudæis dispersis, ita posteriorem gentibus conversis, h. e. omnibus Christianis, inscripserit.

II. Vrbis Ierosolymæ desolatio.

Postea autem urbs Ierosolyma à *Tito* est eversa & solo adæquata. *Iosephus lib. 7. de bello Iudaico c. 17. Eusebius* scribit, quod terra ejus aratris disfulcata, ne lapis super lapidem relinqueretur, sicut Christus Salvator illis prædixerat. *Luc. 19. v. 14.* Fuit autem Ierosolyma mœnibus & fortissimorum virorum præsidiis sic firmata atque munita, ut incredibile videretur eam expugnari posse. Idcirco post expugnationem ipse Titus ad amicos dixisse fertur; Σὺν Θεῷ ἐμαχησάμεθα, ὦ ἄνδρες. h. e. Cum DEO expugnavimus, ô viri!

III. De-

III. Desolationis duratio.

Hæc desolatio urbis Ierosolymæ in æternum est duratura; sicut *Daniel Propheta c.9. 27.* ante multa secula prædixit: Apud alas erunt abominationes desolationis, & usque ad consummationem (seculi) decretum est, quod perseverabit desolatio. *Lutherus* reddidit: Und bey den flügelen werden stehen grewel der verwüstung; und ist beschlossen / daß bis ans ende über / die verwüstung trieffen wirdt. Hic per *abominationes desolationis* non intelligenda est imago quædam Idololatrica, in templo apud alas Cherubinorum posita, sicut quidam explicant; sed exercitus Romanus, sicut ipse Christus explicat. *Luc. 21. v. 20.* Vbi inquit: Cum videritis circumdari ab exercitibus Ierosolymam, tunc scitote, quod immineat desolatio ejus.

Licet autem Iudæi sæpissime conati sint contra DEI decretum templum & Politiam suam rursus instaurare: tamen semper conatus eorum irriti fuerunt, atque ab incepto opere magna sui clade & internecione desistere coacti sunt; sicut temporibus *Iuliani* Apostatæ & *Adriani Imperatoris* contigit, uti suo loco dicemus.

IV. Coronarum oblatio.

Cum Ægyptii in transitu Tito Vespasiano coronas triumphales offerrent, eas recusavit, dicens: *Ego hoc non feci; sed* DEO *irato, populum suum ob peccata castigare volenti, manus meas accommodavi.* Suidas.

V. Triumphatio.

Finito bello Iudaico, & Ierosolyma expugnata atque vastata, urbem Romam ingressi sunt, & unum communem triumphum ob res gestas egerunt, quamvis utrique Senatus proprium decrevisset. *Iosephus de bello Iudaico lib. 7. c. 24.*

Circa hunc triumphum autem tres Actus sunt notandi.

Actus primus, *continet triumphi præparationem.*

I. *Vespasianus* Pater atque *Titus* ejus filius, urbem Romam ingressi, prope Isidis templum nocte quiescebant, & cuncta turba militaris per turmas atque ordines progressa circa ostia constituta erat.

II. *Vespasianus* & *Titus*, prima jam aurora incipiente, procedebant lauro coronati & purpurea veste amicti, atque ad Octavianas ambulationes transibant.

III. Ibi *Senatus*, & Ducum proceres, & honorati Equites, eorum adventum præstolabantur.

IV. *Tribunal* ante porticus factum erat, sellæque eburneæ in eo præparatæ: Quo cum adscendissent, consederunt.

V. *Milites* inermes, vestibus sericis induti & laureati, eos excipiebant, eorumque Heroica facta deprædicabant.

VI. *Vespasianus* capite opertus, solennia vota celebravit: idemque *Titus* fecit.

VII. *Vespasianus* in commune omnes milites allocutus, illis pro opera fideliter navata gratias egit.

VIII. Eos ad prandium, quod his ex more ab Imperatore parari solebat, dimisit.

IX. Ipse vero cum filio Tito ad portam triumphalem redibat.

X. Ibi & cibum prius capiebant, & vestibus triumphalibus induebantur: Vti etiam omnes duces vestibus triumphalibus amicti ad triumphum ibant.

Actus secundus, *continet ipsam triumphi celebrationem.*

I. *Dijs* ad portam triumphalem victimæ offerebantur.

II. *Senatores* atque cives spectacula varia, quæ enarrari haud possunt, in omnibus, quæ quisque excogitaverat, vel artium factis vel divitiarum opibus, vel naturæ novitate, exhibebant.

III. *Totius belli* Iudaici σκιαγραφία & velut pictura spectatorum oculis exhibebatur. Erat enim cernere ibi vastari fortunatissimam terram, totas vero interfici acies hostium, & alios fugere, alios captivos duci, murosque excellentes magnitudine machinis dirui, & castellorum exscindi munimina, & populosarum civitatum mœnia disturbari, exercitumque intra muros infundi; cædisque omnia loca plena, & eorum, qui manu resistere non poterant, preces, ignemque templis immissum, ædiumque super dominos post multam vastationem eversiones, atque amnis tristitiam, defluentis non in arva culta, neque ad hominum vel pecorum potum, sed per terram ex omni parte flagrantem. Hæc enim Iudæi bello passi sunt: Ars autem, & confectorum operum magnitudo, nescientibus adhuc, facta tanquam præsentibus ostendebant.

IV. *Captivi* Iudæi ante spolia ducebantur, & eorum Dux SIMON GIORÆ laqueo circumdatus, per forum trahebatur, in eorum contumeliam; sicut olim illi Christum duxerant, atque contumelia affecerant.

V. SPOLIA *omnia* mirabilia & preciosa, quæ ceperant, portabantur.

VI. *Spolia in templo* Ierosolymitano reperta erant, *Mensa aurea* ponderis talenti magni, & *Candelabrum* similiter auro factum, sed opere commutato ab usus nostri consuetudine. Nam media quidem columna basi hærebat, tenues autem ab ea cannulæ producebantur formatæ ad similitudinem fuscinæ, ad summum, quæque in lychni speciem fabricatæ. Erant autem numero septem, & septimi diei, qui apud Iudæos est, indicantes honorem. Posthæc portabatur Lex Iudæorum (Torah) novissima spoliorum.

VII. *Plurimi* transibant Victoriæ simulacra portantes, omnia ex auro & ebore facta.

VIII. *Vespasianus* prior ibat; *Titus* deinde sequebatur: *Domitianus* autem adequitabat, ipse quoque ornatus pulchritudine, dignumque spectari exhibens equum.

IX. Ex utroque latere varia pulsabantur instrumenta musica, exaudiebantur acclamationes & congratulationes, in quibus triumphatorum heroica facta decantabantur.

X. *Finis* pompæ erat Iovis Capitolini templum. Ibi constitere, donec nunciaretur *Simonem Giora* Iudæorum Ducem occisum esse, sicut vetus mos patrius erat. Tunc rursus jubilationes & ovationes editæ, hostiæ immolatæ, & triumphatores gloriose in palatium deducti, epulisque magnificis excepti sunt.

Actus tertius, *continens res gestas post triumphum.*

Denique post triumphum *Vespasianus* Paci templum ædificari decrevit: Quod mira celeritate, & quæ hominum cogitationem superaret, effectum est. Magna enim divitiarum largitate usus, insuper perfectis id picturæ ac figmentorum operibus exornavit. Omnia namque in illud templum collecta ac deposita sunt, quorum visendorum studio per totum orbem vagabantur, quomodo aliud apud alios situm esset, videre cupientes. Similiter in Templum illud reposuit, quæ Iudæorum fuerant instrumenta; Legem vero eorum & penetralium vela purpurea in palatio asservari demandavit.

CAPUT III.
DE EGRESSU.

Circa egressum notanda sunt tria: I. Τὰ προηγούμενα. II. Τὰ πραχθέντα. III. Τὰ παρεπόμενα.

I. ΤΑ͂ ΠΡΟΗΓΟΥ͂ΜΕΝΑ.

Oratio Titi προαγώνιος.

Titus Sabinos petens, cum sacrificanti hostia aufugisset, & tempestate serena tonuisset, subtristior ad primam statim mansionem, febrim nactus; Cum inde lectica transferretur, suspexisse dicitur, dimotis plagulis, Cœlum, multumque conquestus: *immerenti sibi vitam eripi:* Neque enim exstare ullum suum factum pœnitendum, excepto duntaxat uno. Id autem quale fuerit, nec ipse prodidit, nec quisquam conjectare potuit. *Suetonius.*

II. ΤΑ͂ ΠΡΑΧΘΕ͂ΝΤΑ.

Titus febri exstinctus est in eadem, qua pater, villa, idibus Septemb. anno ætat. 42. cum imperasset biennium, & insuper menses duos, ac dies 20.

III. ΤΑ͂ ΠΑΡΕΠΟ͂ΜΕΝΑ.

Luctus Senatus. Cum mors ipsius innotuit, non secus ac in domestico luctu publice mœrentibus cunctis, Senatus noctu in curiam concurrens, cum sub vesperam obitus ejus nunciatus esset, tantas ei mortuo egit gratias laudesque, quantas ne viro quidem unquam aut præsenti congessit.

XII. IMPERATOR ROM.
FLAVIUS DOMITIANUS.

CAPUT I.
DE ORTU.

I. PATER Domitiani fuit *Flavius Vespasianus.*

II. MATER ejus fuit *Flavia Domicilla.* Ex hisce parentibus *Domitianus* natus est 9 Calend. Novembr. Cum pater ipsius Consul electus esset. *Suetonius in Domit.* §. 1. A.C. 52. *Cardanus* refert ad annum Christi 54.

CAPUT II.
DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ͂Α, & *Acta Iuventutis.*

I. RATIONE *Corporis Domitianus* non erat deformis. Nam, ut *Suetonius de eo* §. 18. scribit, Statura fuit procera, vultu modesto ruborisque pleno, grandibus oculis, verum acie hebetiore, præterea pulcher ac decens, maxime in juventa, & quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: postea calvitio quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum gracilita-

cilitate, quæ tamen ei valetudine longa remacruerant. Calvitio ita offendebatur, ut in contumeliam suam traheret, si cui alii joco vel jurgio objectaretur. Quamvis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit, etiam illum, & simul se consolans, hæc verba inseruerit: *Annon vides, quam ego quoque sim pulcher & magnus?* Eadem tamen me manent capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentem.

II. *Mente ferox, & animo non tantum deformis, sed & plane monstrosus erat.* Nam ab optima patris indole plane degeneravit, & *Caligulæ* atque *Neroni*, quam *Patri Vespasiano* & fratri *Tito* similior fuit. Erat namque natura ferox & vafer, quem nec multis officiis imo nec lacrymis *Titus* clementissimus valuit demereri.

Versus *Ausonii* de *Domitiani* ingenio memoria sunt dignissimi.

Hactenus edideras geminos (dominos,) *gens Flavia, justos.*
Cur, duo quæ dederant, tertius eripuit?
Vix tanti est habuisse illos: Quia dona bonorum
Sunt brevia, æternum quæ nocuere dolent.

ACTA IUVENTUTIS.

I. *Artes liberales* in juventute neglexit, nonnunquam tamen aut historiæ carminibusve operam cognoscendis ullam; aut stylo dedit. Præter commentarios & acta *Tiberii* Cæsaris nihil lectitabat. *Suetonius* §. 20.

II. *Rudis erat literarum*, & tamen utcunque facundus, quia elegantiæ sermonis & dictis notabilibus studebat. Nam aliquando dicebat: *Vellem tam formosus esse, ut* Metius *sibi videtur.* Et cujusdam caput varietate capilli subrutilum & canum, *Perfusam nivem mulso vocavit. Suetonius* §. 20.

III. *Sagittandi studio* præcipue tenebatur, eratque tam doctus sagittarum, ut inter patentes digitos extentæ manus vel pueri vel viri procul positi jaculo transvolaret. *Suetonius* §. 19.

MONITUM.

Titi & *Domitiani* fratrum dissimilimorum vita opposita Principes monet, ne de generis nobilitate, sed de virtute glorientur. Non enim satis est, bonorum esse filium vel fratrem & consanguinem, sed te esse bonum convenit. Alias te *Domitiani* fatum manet, cujus pubertas & adolescentia probrosa, virilis ætas effera, vitæ exitus fuit tragicus, & memoria remansit execrabilis. Hinc pulchre & eleganter inquit *Chrysostomus* in *Matthæum*: Quid prodest ei, qui habet sordidos mores, generatio clara? Aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Ipse enim se vacuum ab omnibus bonis ostendit, qui gloriatur in patribus. Quid profuit *Cham*, quod fuerit *Noæ* filius? Aut *Absolomo*, quod fuerit *Davidis* filius? Nonne enim ille separatus de medio filiorum, qui secundum carnem frater fuerit natus, secundum animam factus est servus? Nec familia ejus sancta potuit defendere impios mores.

Elegans Epigramma *Codri Vrceol.* in jactabundos Nobiles.

Sis licet ingenuis clarisque parentibus ortus;
Esse tamen vel sic bestia magna potes.
Adde decus patriæ, & claros tibi sume propinquos;
Esse tamen vel sic bestia magna potes.
Sint tibi divitiæ, sit larga & munda supellex;
Esse tamen vel sic bestia magna potes.
Denique quicquid eris, nisi sit prudentia tecum;
Magna quidem dico, bestia semper eris.

Aliud pulchrum Epigramma contra Nobiles virtute carentes.

Sint tibi Gallorum Rex & Regina parentes,
Et maneat virtus pectore nulla tuo:
Non tanti faciam te, quam tibi rustica mater
Si sit, & ignotus rusticus ipse pater.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXOR ejus erat DOMITIA LONGINA, formosissima fœmina, quam *Ælio Lamiæ* marito eripuit, eamque per biennium loco concubinæ secum habuit: postea maritum ejus clam interfici jussit, eamque sibi uxorem junxit. Vnicum ex ea suscepit filium in secundo Consulatu suo; eamque Augustam salutavit, sed paulo post eandem Paridis Histrionis amore deperditam repudiavit, intraque breve tempus, impatiens dissidii, quasi flagitante populo, reduxit. *Suetonius* §. 1. & *Dion in Domitiano*, §. 1.

II. IVLIAM *Titi* fratris *filiam* adhuc virginem sibi in matrimonium oblatam, cum devinctus *Domitiæ* nuptiis esset, pertinacissime recusavit. Sed non multo post alii collocatam viro, corrupit, & quidem *Tito* etiamnum vivente: Mox patre ac viro orbatam ardentissime palamque dilexit, ut etiam causa mortis extiterit, coactæ conceptum à se abigere. *Suetonius* §. 22. Quod facinus tyrannicum ejus prodit animum.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. CÆSAR *salutatus* honorem præturæ urbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus. Quam jurisdictionem ad Collegam proximum transtulit. *Suetonius* §. 1.

II. *Per fraudulentiam ad imperium pervenit.* Nam patre defuncto nunquam jactare dubitavit relictum se Principem Imperii, sed fraudem testamento adhibitam. Neque cessavit ex eo insidias struere fratri clam palamque, quoad correptum gravi valetudine, priusquam plane efflaret animam, pro mortuo deferri jussit, defunctumque nullo præterquam consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus & edictis. *Suetonius* §. 2. *Titus* eum successorem imperii designaverat: sed ipse vitæ ejus insidiatus est, cumque veneno sustulit: sicut alii tradunt.

AXIOMA.

Φιλαρχία atque regnandi libido est multorum magnorumque scelerum fons & origo.

Hinc Eteocles apud *Euripidem* in Phœnissis (quam vocem Iulius Cæsar semper in ore habuisse scribitur:) Si violandum est jus, regnandi causa violandum est; in aliis rebus pietatem colas. Versus *Eteoclis* tyranni, recusantis admittere fratrem Polynicen ad societatem regni, citat *Cicero lib. 3. Offic.* & *Suetonius in vita C. Iul. Cæsaris.*

II. Imperii administratio.

In principio Imperii *Domitianus* fuit bonus, sicut pulchre quidam ait: *Domitiani* mitia fuerunt initia; sed postea factus est malus & Tyrannus.

I. VIRTUTES.

I. IUSTITIA. Domitianus jus æquabiliter administravit. Nam in foro tribunali ambitiosas centumvirorum sententias rescidit. Nummarios judices cum suo quemque consilio notavit. *Suetonius* §. 8.

II. PRUDENTIA. Omnes ἀταξίας in Republica sustulit. Nam 1. Tantam Magistratibus urbis, provinciarumque præsidibus, coërcendis curam adhibuit, ut neque modestiores unquam, neque justiores exstiterint. 2. Quæstorium virum, quod gesticulandi saltandique studio teneretur, Senatu movit. 3. Equitem Romanum, ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissæ adulterii crimen intenderat, judicum albo erasit. 4. Probrosis fœminis lecticæ usum ademit, jusque capiendi legati atque hæreditates. 5. Viscales calumnias magna calumniantium infamia atque pœna repressit: ferebaturque vox ejus; *Princeps qui delatores non castigat, irritat.* 6. Famosos libellos vulgo editos, quibus primores viri ac fœminæ notabantur, abolevit non sine authorum ignominia.

AXIOMA.

Sæpe Principes peccant nimia credulitate.

Qui enim facile cuivis credit, ille facile decipitur. Hoc ipsum prudentes Rerumpubl. gubernatores diligenter observarunt, ne cuivis temere aures suas præberent.

Exempla.

I. *De Alexandro Magno.* Hic delatoribus fidem habere noluit, medicum sibi suum suspectum reddere laborantibus. Acceperat enim literas à *Parmenione*, quibus ei denunciabatur, ne salutem suam Medico committeret, qui mille talentis à *Dario Codomanno*, & spe nuptiarum sororis ejus, esset corruptus. Sed Alexander delationi huic fidem minime habens, epistolamque à Parmenione missam sinistra manu tenens, accipit poculum, & haurit intrepide: Tum epistolam Medicum Philippum legere jubet. *Curtius lib. 3. pag. 55, & 56.*

II. *Mauritius Dux Saxoniæ* nunquam solitus est calumniatorum delationes accipere, nisi ipsi sponderent, se affuturos coram, quando accusatos ea de re allocuturus esset. Nec possunt etiam delatores refutari melius, quam hoc modo, si jubeantur ea coram dicere in faciem præsentibus, quæ de absentibus deferunt. Nam multi, proh dolor! viri boni talibus delationibus prægravantur, quia ipsorum excusationes non audiuntur. Assentiuntur autem plerumque Principes delatoribus, re nondum explorata. *Peucerus in Chronic.*

III. Idem observavit *Domitianus* Imp. Licet enim ille crudelis, simulator, suspicax & insidiator fuerit, summam tamen humani generis pestem judicavit delatores, sycophantas & obtrectatores; quos urbe ejecit. Idem cum homines mordaces ac maledicos haberet odio, semper tamen eos dicere solebat pejores esse, qui maledicis aures præberent; neque reprehenderent, quam ipsos maledicos.

7. *Castrationem marium* vetuit, iisque qui talem instituerent, gravem pœnam indixit.

III. Ma-

III. Manſuetudo & clementia.

Domitianus manſuetus & clemens audire volebat. Nam quamvis immanis & ſanguinis ſitientiſſimus eſſet: Clementiam tamen tanquam neceſſarium Principis ornamentum laudibus efferre, & quoties in Senatu aliqua de re ſententiam diceret, clara ſemper virtutis hujus encomia orationi aſpergere conſueverat.. Vnde abſente adhuc patre, ut ab omni cæde abhorrere videretur, verſum *Virgilii* recitabat:

Impia quam cæſis gens eſt epulata juvencis!

Et poſtea edictum promulgavit, ne boves immolarentur. Hic repetere nos oportet *emblema* antea recitatum, *Domitiani initia* quam fuerint *mitia*. Famam namque clementiæ dictis conſequi cupiebat, quam tamen factis evertebat.

IV. Magnificentia.

Nam *Domitianus* bibliothecas incendio abſumtas impenſiſſime reparare curavit, exemplaribus undique petitis, miſſiſque *Alexandriam*, qui deſcriberent emendarentque. Similiter ædificia collapſa aut incendio conſumta magnis ſumtibus reparavit, & ſpectacula, quibus Romani ſingulariter delectabantur, populo Romano exhibuit.

II. VITIA.

I. *Otium & levitas.*

Domitianus in initio principatus plane nihil egit, ſed illiberalibus exercitiis deditus fuit. Nam quotidie ſecretum ſibi horarium ſumere ſolebat, nec quicquam amplius quam muſcas captare, eaſque ſtylo præacuto configere. Vnde cum quidam quæreret: Num quis eſſet apud Cæſarem? Fibius Criſpus lepide reſpondit: *Ne muſca quidem. Suetonius* §. 3.

AXIOMA.

Principum ſtudia atque exercitia non debent eſſe illiberalia.

Nam non ſine cauſa *Domianus* ab Hiſtoricis reprehenditur, quod voluptatem ex muſcarum cæde, quas accuminato concutiebat bacillo, quæreret. Nec minus incommode *Commodus* Imp. à Lampridio perſtringitur, quod artifex eſſet in his, quæ ſtationis Imperatoriæ non eſſent; nempe quod calices fingeret, ſaltaret, cantaret, ſibilaret, denique ſcurram & gladiatorem ſe perfectum oſtenderet. Neque laudem in Principe exercitia ea merentur, quæ ſanguinem proliciunt, ut ſi quis lanium agere velit, & pecudes mactare, quæ feri & crudelis animi documenta ſunt.

Similiter levitatis ſignum in *Domitiano* fuit, quod in Imperii progreſſu delatoribus & calumniatoribus crediderit. Nam dum rapinis intendit animum, ita aures delatoribus patefecit, ut nihil cuiquam tutum eſſet. Grande hoc vitium fuit. Nam calumniatores humani generis ſunt peſtis. Vnde lingua ſycophantæ vocatur *lingua aſpidis*, *Pſalm.* 140. *v.* 4. Quia ſycophanta vel calumniator eadem opera tribus perſonis nocet. Nam 1. Conſcientiam atrociter ſauciat. 2. Auditorem veritate privat. & 3. Delatum injuria afficit. Vnde *Bernhardus* pulchre ait: Triplex lancea eſt detractoris lingua, quæ uno ictu tres confodit, dicentem, audientem, & eum in fama, de quo detrahit: *O venenata ſagitta, tres ſimul penetrans!* Vt vere ſapientum quidam dixerit: Detractor habet Diabolum in lingua, auditor in aure, & conſentiens in corde. Et valde memorabile eſt carmen *Solonis*, quod exſtat apud *Laërtium lib.* 1.

Singulis probe obſervatis,
Vide, ne quis haſtam occultam
In corde habens, te blando vultu alloquatur,
Et lingua duplex ex atramento ſonet.

II. *Tyrannica crudelitas.*

1. *Domitianus* muſcas quotidie interficiens, crudelitatem ex quotidiano illo exercitio didicit. Etenim ſtolidus primo muſcas, deinde homines perſequitur. Similiter centenas varii generis feras ſæpe in *Albano* ſeceſſu conficientem ſpectavere plerique, atque etiam ex induſtria ita quorundam capita figentem, ut duobus ictibus quaſi cornua effringeret. *Suetonius in Domit.* §. 19. Nam venatores qui venationibus perpetuo indulgent, plerumque ſanguinarii & crudeles evadunt. *Exemplum* habemus in *Nimrodo. Geneſ.* 10. *v.* 9. Et in noſtro *Domitiano.* Similia crudelitatis exempla in eodem habemus, qui Metium Pompoſianum, ob γένεσιν Imperatoriam, quam habere vulgo ferebatur, & quod depictum Orbem terræ in membranis, concioneſque Regum ac Ducum è *Tito Livio*, circumferret, quodque ſervis nomina *Magonis* & *Hannibalis* indidiſſet, occidit, quem pater ejus Veſpaſianus occidere noluit.

11. *Dion* de eo ſcribit §. 67. quod neminem unquam vere & ex animo dilexerit, præter paucas mulieres: & quem ſe diligere ſimulabat, eum maxime interfectum cupiebat: ut idem *Dion* inquit.

III. *Hypocritica Calliditas.*

Nam crudelitati addebat hypocrisin & calliditatem: h. e. præditus erat crudeli calliditate, & callida crudelitate. Nam securos hilaresque à se dimittebat, & spe gratiæ plenos, quos mox interfecturus erat, & quo contemtius hominum patientia uteretur, nunquam tristiorem sententiam sine præfatione clementiæ pronunciavit, ut non aliud jam certius atrocis exitus signum esset, quam Principis lenitas. Vnde *Cornelius Tacitus* de eo ait: *Domitiani* natura præceps in ira, & quo obscurior, eo irrevocabilior. Erat namque simulator pessimus.

Hypocrisin quoque suam atque adeo stupendam dementiam hoc ipso ostendit, quod Senatoribus convocatis præbuerit cœnam sepulchralem, quam apparavit in plane atra domo, ubi sellæ erant nudæ. Hospites absque comitibus ingredi jubebantur, ad quamlibet columnam sepulcrum paratum cum lychno parvulo: inde ibant pueri, sed plane atri tanquam spectra, saltabantque: paulo post venit ipse Imperator, habebatque orationem de morte, ita ut miseri plane putarent sibi moriendum esse. Cum eos satis diu detinuisset, dimisit eos, sed additis peregrinis comitibus, paullo post sequuntur munera Imperatoris cum pueris jam bene lotis, qui donabantur simul Senatoribus. *Xiphil.*

IV. *Ambitio & superbia.*

I. *Domitianus* magnificos sibi arrogavit titulos, qui superbi hominis sunt characteres. Nam eo dementiæ processit, ut statim ad Imperium evectus omnes titulos in se receperit, seque Consulem in sequentes annos decem perpetuos fecerit, & Censorem perpetuum, per omnes vitæ annos. *Xiphilinus.*

II. *Pari arrogantia*, cum Procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, ita exorsus est: *Dominus & DEUS noster sic fieri jubet.* Vnde institutum posthac, ne scripto quidem ac sermone cujusquam aliter appellaretur. *Suetonius* §. 13. Vnde *Martialis poëta lib.* 8. in fine inquit: Edictum Domini DEI nostri. Item *Statius lib.* 4. En hic est DEUS; Hunc jubet beatis pro se Iupiter imperare terris.

III. *Principatum* adeptus etiam in Senatu jactare non dubitavit, se & patri & fratri Imperium dedisse, illos sibi reddidisse.

IV. Statuas sibi in Capitolio nonnisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi.

V. Post duos triumphos *Germanici* cognomine assumto, Septembrem mensem & Octobrem ex appellationibus suis *Germanicum* & *Domitianum* transnominavit, quod altero suscepisset Imperium, altero natus esset. *Suetonius* §. 13.

VI. Illud quoq; superbiæ & crudelitatis signum est manifestum, quod Consiliarios suos audire noluerit. Nam mos hic superborum & Tyrannorum Principum fuit, qui, ut suarum crudelitatum ac libidinum authorem haberent Senatum, quæ fieri vellent, in Senatu proponi curabant: Id autem improbare capitale fuisset. Ista quidem vis est, non rogandi Senatum quæ velit, sed cogendi. Ex quo *Plinius Iunior* in Panegyrico de Domitiano: Videmus, inquit, curiam elinguem, in qua dicere quod velles, periculosum, quod nolles, miserum esset: Quia unus solus censebat, quod omnes sequerentur. *Trajanum* vero cum in cæteris omnibus, tum in eo maxime laudat, quod eo rogante, sententias libere dicere liceret, vinceretque sententia, non prima, sed melior. *Bodinus lib.* 3. *de Republ.*

V. *Odium erga Artes liberales & Literatos.*

Domitianus insectatus est Philosophos atque Mathematicos, & plurimos interfecit; reliquos urbe & Italia exegit, deposuitque humanitatem, quam simulaverat; plurimosque alios sub diversis prætextibus, vel in exilium ejecit, vel trucidavit. *Nervam* quoque ut Imperio insidiantem pepulit: & *Apollonium Tyaneum*, ut *Nervæ* amicum, comprehensum totondit, & vinctum in judicium adduxit. Cum vero Philosophus illi non cederet, sed ejus acta ridere pergeret, verecundia motus eum dimisit. Qui quidem celebrem illum versum dixisse fertur:

Οὐ μέν με κτενέεις, ἐπεὶ οὔ τοι μόρσιμός εἰμι.
id est:

Me non occides: nec enim hoc tibi fata dederunt.

Atque è vestigio evanuisse. *Suidas.*

Occasio hujus odii erga Literatos fuere præsagia Chaldæorum, qui tragicum exitum ipsi prædixerunt, quibus ille valde commotus est. Cum enim Mathematicum quendam, nec inficiantem jactasse se quæ ex arte prævidisset, sciscitatus esset de exitu vitæ suæ, & affirmantem, fore, ut brevi laceraretur à canibus, interfici eum sine mora jussit. Sed ad refutandam artis vanitatem, sepeliri quoque eum accuratissime curavit. Quod cum fieret, evenit, ut repentina tempestate dejecto funere semiustum cadaver discerperent canes. *Dio* ait, jussisse *Domitianum*, ut vivus ille combureretur, sed admoto igni tantam imbris copiam subito defluxisse, ut rogus exstingueretur, in quo canes eum, cum vinctis à tergo

tergo manibus reperissent, dilacerarunt. Hoc *Domitiano* cœnanti cum relatum est, vehementi erga literatos odio repletus est, metumque ferri in eo vehementer auxit.

Monitum.

Ita etiam nostra non tempora tantum, sed etiam judicia hominum bonis artibus, ac literatis iniqua sunt. Nam ut nunc res fluunt, *Domitiani* edicto opus haud erit. Bonæ artes enim in exilium ibunt sua sponte. Tempora enim instare videntur, quibus brevi, non dicam precium, sed vix vita erit bonis literis. Tenebræ & barbaries imminent, perque totius Europæ nostræ campos sese diffundent. At non ita Magnates literas & Literatos tractent; sed erga eos *εὐεργέται* sint & liberales. Imitentur *Alexandrum Magnum*, qui quasi stipatus semper incessit doctissimis viris. Cujus erga Aristotelem pro descripta natura animalium, quam larga fuit munificentia? Donavit namque eum octingentis talentis, h. e. 800000 & 400 coronatis; ut viri docti rationem ineunt. *Plutarchus in vita Alexandri. Velleius Paterc. lib. 1. Philip. Camer. in Hor. succis. Cent. 1. c. 4. & Cent. 2. c. 55.* In hujus argumenti consideratione cum olim versaretur *Martialis* Poëta, sic tandem exclamare non dubitavit, *lib. 8.* ad Flaccum:

Sint Mecænates, non deerunt Flacce Marones,
Virgiliumque tibi vel tua rura dabunt.

VI. *Rapacitas.*

Domitianus operum atque munerum impensis & stipendio exhaustus, quod militibus adjecerat, animum ad rapinas convertit, nihilque pensi habuit, quin bona vivorum & mortuorum, quolibet & accusatore & crimine, prædaretur.

VII. *Imprudentia.*

Anno Christi 84. cum ingens vini fuisset copia, parum vero frumenti, *Domitianus* putans nimio cultu vini agros negligi; edicit, ne quis in *Italia* novellet, aut vites propaget; ii autem qui extra *Italiam* sunt, per totum Romanum Imperium vineta ut succidant, & frumentum in iis conserant. Revocavit tamen postea hoc edictum, cum famosi minacesque libelli sæpius hac de re spargerentur. *Suetonius.* In quibus hi versus erant:

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι Καίσαρι θυομένῳ.

hoc est:

Etiamsi me roseris usque ad radicem; tamen tantum adhuc fructus feram, quantum libaminis loco infundi sufficiat Cæsari, cum mactabitur.

VIII. *Mala Conscientia.*

Mala conscientia fuit digna scelerum ac flagitiorum ejus pœna. Nam etiam Imperator pavidus semper atque anxius erat, minimis etiam suspicionibus præter modum commovebatur. Unde & porticuum, in quibus spatiari consueverat, parietes phengite lapide distinxit, è cujus splendore per imagines quidquid à tergo fieret, providebat. Nec nisi secreto atque solus plærasque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat. *Suetonius* §. 14.

AXIOMA.

Tyranni omnia metuunt. Sicut pulchre dicitur *Psalm.* 53. *v.* 6. *Ibi trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* h. e. malum timoris causa. Nam Tyranni semper trepidant instar folii volantis, & fugiunt, nemine persequente: sicut dicitur *Levit.* 26. *vers.* 36.

Exempla.

I. *Dionysius* senior filio suo dicebat: Metum ac vim, item catervam juvenum stipantium, immensum barbarorum satellitium, adamantina Regum esse vincula. Risit eundem *Plato*, qui cum vidisset ipsum aliquando multis cinctum custodibus: Quod tantum malum, inquit, fecisti, ut à tam multis satellitibus necesse habeas custodiri? *Plutarch. in Dione.*

II. De *Ludovico XI*, *Galliarum Rege*, memorabile refert exemplum *Cominaus*. Hic Rex ipse spontaneis vinculis sese induit, inque majori metu versatus est, quam illi, quos aliquando captivos detinuerat. Ita enim sese in arce quadam (cum neque filio unico, neque genero, neque filiæ, neque ulli alii, totus suspicionibus & diffidentia obrutus, fideret) inclusit, & custodiis circumsepsit, ut, teste *Cominæo*, velut oculato teste, nullus arctiori custodia coërceri potuisset, quam ille se ipsum cohibuit. *Cominaus lib.* 4.

Unde venuste & eleganter scribit *Ælianus* in *histor. Animal.* Tyrannos *suibus* esse similes, quas si quis tetigerit, protinus inclamare incipiunt; mortem scilicet somniantes, cum nec vellera habeant, nec lac, nec aliud quicquam præter carnes: Sic tyranni omnia metuunt, scientes, quod sicuti sues, ita & ipsi omnem vitam debeant.

III. ACTA BELLICA.

Quatuor expeditiones partim sponte susceptas, partim necessario per Legatos gessit. *Unam* adversus *Dalmatas*, *alteram* adversus *Cattos*. h. e. *Hessos*.

De qua *Dion* ita ſcribit: Profectus in Germaniam, ne conſpectis quidem hoſtibus, rediit, atque triumphum egit. *Suetonius* §. 8. *Tertiam* & *quartam* expeditionem ſuſcepit adverſus *Dacos*, quorum Rex erat Decebalus, qui *Daciam* & vicinas regiones tenuit ad Iſtrum, ubi nunc eſt partim Tranſylvania, partim Walachia. Virtus *Decebali* hiſce verbis à *Dione* deſcribitur: Erat, inquit, *Decebalus* in cognoſcendis rebus hoſtium perſpicax, & in agendo ſolers, promtuſque ad invadendum & regrediendum, ſi res ita poſtulabat. Noverat enim optime inſidias facere, prælium committere, optime uti victoria, atque acceptam cladem ferre moderatè. Tanta virtus cum fuerit *Decebali*, Romanos exercuit annos circiter 16. ac vix tandem à *Trajano Imperatore* victus eſt. Licet autem *Domitianus* adverſus eum expeditionem ſuſceperit, tamen ad hoſtes non acceſſit; ſed abdidit ſe in luſtra libidinum, multoſque amicos interfici juſſit. Cumque *Caius* miſſus contra *Decebalum* cum legionibus trucidatus eſſet, *Domitianus*, cum *Decebalum* armis vincere non poſſet, annui tributi penſitatione pacem emit, rediitque triumphaturus, & paſſim trophæa victoriæ collocavit.

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

Secunda Chriſtianorum perſecutio cœpit ſub *Domitiano*.

I. *Iohannes Euangeliſta* A. C. 90. à Proconſule in Aſia vinctus, Romam miſſus eſt ad *Domitianum*, ibi in oleum igneum demerſus eſt; ex quo cum evaſiſſet ſalvus, in Patmum Inſulam relegatus eſt: uti ſcribunt *Tertullianus*, *Hieronymus*, & *Origenes*. Vide *Apocal.* 1. *v.* 9.

II. DOMICILLA *Imp. Domitiani* ex Sorore neptis, ab Eunuchis ſuis *Nero* & *Achilleo*, qui à D. Petro quondam religionem Chriſtianam edocti fuerant, Chriſtianæ fidei doctrinam perceptam caſti pectoris incluſit penetralibus. Quæ cum *Aureliano Flavo*, *Clementis*, Domitiani fratris, filio, nubere recuſaret, (putans, ſe Chriſtianam cum gentili viro non bene cohabitare poſſe) in Pontiam Inſulam pro confeſſione nominis Chriſtiani deportata, longum ibi martyrium duxit; & tandem à *Luxurio Aureliani Imp.* fratre, ſub *Trajano Imp.* cum ſacrificare idolis nollet, una cum ſuis famulis, in urbe Tarraccina, in cubiculo cremata eſt.

III. *Domitianus* in Iudæos, eorumque occaſione in Chriſtianos, multiplicem crudelitatem exercuit. Nam *Cletum* & *Anacletum* Epiſcopos Romanos occidi juſſit, quibus ſucceſſit *Clemens*. Timotheus quoque, Oneſimus & Dionyſius Areopagita, martyrii corona coronati ſunt.

IV. *Tres virgines Veſtales*, ob ſtuprum damnatas, vivas defodi juſſit, & inceſtuoſos in foro virgis uſque ad necem cædi mandavit: Addidit autem præterea duos viros, totidemque mulieres, alteros Græcos, alteros Gallos, eoſque in foro Boario vivos defodit. Fuerunt hi procul dubio Chriſtiani. Omnium enim incommodorum aut cladium hi putabantur cauſa. *Si Tiberis*, inquit Tertullianus, *aſcendit*, *ſi cœlum ſtetit*, *ſi terra mota eſt*, *ſi fames*, *ſi lues*; *ſtatim*, *Chriſtanos ad Leonem*, *&c. clamatur*.

V. Cum Domitianus *Iudæos* quoque ex regio Davidis genere conquiri ac interfici juſſiſſet, & ad eum nepotes Iudæ Apoſtoli, homines tenues & ruſticani, adducti eſſent, non modo liberos eſſe dimiſit, & tanquam viles homines contempſit; ſed etiam perſecutionem publicis rurſus edictis ſuſtulit. *Egeſippus l.* 3. *c.* 20.

VI. *Iohannes Euangeliſta*, cum fere per quinquennium in Patmo fuiſſet, Apocalypſin ſuam ſcribit, circa finem imperii *Domitiani*; teſte *Euſebio*, & *Irenæo lib.* 5.

Viri Celebres in Republ. literaria.

Tempore *Domitiani Imper.* viri doctrina præſtantes & celebres fuerunt ſequentes: 1. Iuvenalis. 2. Martialis. 3. Valerius Flaccus. 4. Silius Italicus, Poëtæ. 5. Epictetus Philoſophus, qui Senatusconſulto cum cæteris urbe Italiaque pulſus Hierapolin conceſſit, vitamque diu ibi produxit. 6. Cornelius Tacitus Hiſtoricus. 7. Iulius Solinus. 8. Quintilianus (quem Valla lumen Romanæ eloquentiæ vocat) ex Hiſpania venit, & primus Romæ ſcholam publicam aperuit, & Salaria è fiſco accepit. 9. Apollonius Tyanæus Philoſophus inſignis. 10. Ioſephus Antiqu. Iudaic. ſcriptor, opus ſuum de antiquitate abſolvit A. C. 94. ut ipſe teſtatur in fine, anno 13. Principatus *Domitiani*, anno ætatis ſuæ 56, à captivitate Babylonica 700. ab excidio urbis Ieroſolymæ 24.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. *Multiplex interitus Domitiani*

PRÆSAGIVM.

i. *Chaldæorum.* Chaldæi *Domitiano* adhuc adoleſcenti & genus & tempus interitus ejus prædixerant. Igitur tanto magis Tyrannorum ultor *metus* eum torquebat. Cum enim mortis tempus à Mathematicis ipſi prædictum inſtare putaret, por-

ticus

ticus suas (in quibus deambulare solebat) phengitico marmore, uti etiam parietes ejus incrustavit, ut ei lapides illius fulgore velut in speculo, non minus eorum qui à tergo, quam qui à fronte se offerrent imagines, eodem tempore repræsentarentur. *Fulgos. lib. 9. c. 14.* Verum ista adversus mortem solertia inanis fuit.

II. *Præsagium Procli.* A. C. 95. *Proclus* quidam in Germania prædixit annum & diem, qua *Domitianus* mori debebat. Is captus ad *Domitianum* mittitur, à quo in vincula compingitur, donec dies illa designata præteriisset. Sed *Domitianus* dicta die occisus fuit.

III. *Dictum patris ejus facetum.* Pater ejus *Vespasianus* quoque *Domitianum* filium suum in cœna quadam à fungis abstinentem palam irriserat, ut ignarum sortis suæ, quod non ferrum potius timeret. *Suetonius* §. 14.

IV. *Ipsius Domitiani Præsagium.* Præcedenti die cædem suam ominatus dixit, se metuere, ne Luna in Aquario se cruentaret, circa horam quintam sequentis diei. Sed sequenti die ipsi de horis inquirenti sexta pro quinta annunciata est, & paulo post occisus est, adhuc ante meridiem. Factum hoc est die 18 Septembris; ut Scriptores unanimi consensu testantur.

II. *Omnium erga eum invidia ac odium.*

Tandem, cum *Domitianus* cunctis invisus esset, omnes tum amici, tum liberti intimi contra eum conspirarunt. Cujus conspirationis socia quoque fuit conjux ejus *Domitia*. Cum enim illa reperisset catalogum interficiendorum scriptum in pagella, in quo & ipsius & multorum amicorum & libertorum nomina scripta erant: re deliberata cum illis, liberti *Domitianum* inrerfecerunt.

III. *Cornicis Eloquium.*

Ante pauculos quam occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est: Ἔσται πάντα καλῶς. h. e. *Bene cedent omnia.* Nec defuit, qui ostentum sic interpretaretur:

Nuper Tarpejo quæ sedit culmine cornix,
Est bene, *non potuit dicere: dixit*, Erit.

Nam sub Tyrannis nunquam bene est; verum spes est, bene futurum. Nec enim Tyranni diu subsistere possunt. Ipsum quoque *Domitianum* ferunt somniasse, beatiorem post se lætioremque portendi Reipubl. statum. Sicut sane brevi evenit abstinentia & moderatione insequentium Principum; uti scribit *Suetonius in Domitiano* §. 13.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Occisus est *Domitianus* in cubiculo inguina suffossus à *Stephano* Augustæ procuratore, qui secretum eius colloquium petens, brevemque gladiolum sinistro brachio occultans, manum tanquam fractam multis fasciis lanisque per aliquot dies ad avertendam suspicionem circumligaverat, eique libellum legendum tradiderat. Huic cum saucius repugnaret ac colluctaretur, septem vulneribus à libertis cæteris accurrentibus trucidatus est. *Periit 14. Calend. Octobris, anno ætatis 45, Imperii 15.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Cadaveris exportatio.* Cadaver ejus populari sandapila per vespillones exportatum, more gladiatorum.

II. *Funeratio.* Cadaver exportatum *Phyllis* nutrix in suburbano suo prædio funeravit, & reliquias templo Flaviæ gentis clam intulit, cineribusque *Iuliæ* filiæ *Titi*, quam & ipsa educaverat, commiscuit. *Suetonius* §. 17.

III. *Militum indignatio & Senatus exhilaratio.* Mortem ejus gravissime tulerunt milites, iisque, quos authores cædis fuisse putarunt, unum genitalibus amputatis, & in os conjectis: alios duos uno ictu jugularunt. Contra Senatus ejus morte adeo lætatus est, ut repleta certatim curia non sibi temperaret, quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret, omniumque imaginum, titulorum & memoriæ ejus abolitionem decerneret. *Suetonius in Domitiano* §. 23.

NOTA.

Tyrannis occisis, & libertate restituta, viri boni tripudiant, pessimamque eorum memoriam obliteratam cupiunt.

IV. *Apollonii Thyanei exclamatio.* Admiratione dignum est, quod de *Apollonio Thyaneo*, Pythagorico Philosopho & Mago insigni, Scriptores prodiderunt. Erat, inquit *Philostratus*, (apud Laertium) *Apollonius* tunc Ephesi in Asia, & in foro forte ad populum orationem habebat. Hic primum hæsitare & loqui remissius incipiebat, postea subito quasi attonitus exclamavit; *Euge Stephane*, inquit, *percute Tyrannum, percute homicidam.* Et paulo post: *Bene est, percussisti, vulnerasti, occidisti.* Factum est hoc eodem die & hora, qua Domitianus occisus est, &c.

XIII. IMPERATOR ROM.

NERVA COCCEIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

NERVA COCCEIVS in oppido Narniensi in Italia natus, ex nobili *Sabinorum* familia oriundus fuit, vir in militia clarus & illustris. *Sext. Aurelius Victor.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

1. *Nerva* spectabili forma præditus erat, sed senectute languenti stomacho imbecillior: attamen senectus corporisque languor virtutes animi non minuebant, sed potius splendidiores reddebant. *Dio in Nerva §.* 2.

II. *ACTA POLITICA.*

Circa acta Politica notanda sunt duo: 1. *Imperii occupatio.* 2. *Imperii administratio.*

I. *Imperii occupatio.*

Domitiano exitiali Tyranno *Nerva* successit, vir in privata vita moderatus, & in militia clarus atque strenuus, qui senex admodum, operam dante *Petronio secundo*, prætorii Præfecto, item *Parthenio*, interfectoribus *Domitiani*, Imperator factus est. *Eutropius in Brev. lib.* 8.

Invitus autem & coactus imperium suscepit: cumque illud suscepisset, mox rumore orto, vivere atque affore *Domitianum*, perinde trepidavit, ut colore mutato, verbis amissis, vix consisteret. Sed à *Parthenio* confirmatus recepta fiducia ad solenne delinimentum conversus est. Qui cum in curia à Senatu gratanter exceptus esset, solus ex omnibus *Arrius Antoninus* vir acer, eiq; amicissimus, conditionem imperantium prudenter exprimens, amplexus eum, gratulari se ait, Senatui ac populo provinciisque, ipsi autem nequaquam, cui satius fuerit malos Principes semper illudere, quam tanti oneris vim sustinentem, non molestiis modo & periculis subjici, sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum, qui cum se mereri omnia præsumunt, si quicquam non extorserint, amici sunt ipsis quoque hostibus atrociores. *Sext. Aurel. Vict.*

AXIOMA.

Omnis honos est onus.

Hinc *Rex Alphonsus* amico ac familiari cuidam suadenti, ut tranquille & voluptuose, dum posset, vitam ageret, nec corpus tot tantisque periculis objectaret, respondisse fertur: Non temere à Romanis, illis quidem sapientioribus, *Honoris templo Virtutis templum* conjunctum esse, in quod nisi per *virtutis* templum introire nemini liceret. Quo insinuare voluerunt, ut mortales intelligerent, ad honoris fastigium non voluptatum via (quæ deliciis atque illecebris affluens esset) sed virtutis, & illa quidem aspera & salebrosa, enitendum esse. *Panormitanus in gestis Alph. lib.* 1. Similiter *Diocletianus* adhuc privatus dicere solebat: *Nihil difficilius esse, quam bene imperare.* Id *Flavius Vopiscus in Aureliano* tradit se audivisse à patre suo, additque causam: Colligunt se, inquit, quatuor aut quinque simul ad decipiendum Imperatorem, consilium capiunt, dicunt, quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non novit: cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur, facit Iudices, quos fieri non oporteret: Amovet à Republ. quos debebat retinere. Ita bonus, cautus, & optimus venditur Imperator. At vulgus ad Imperatoris titulum satis esse putat nasci aut eligi: Nasci utcunque: Eligi emtis suffragiis, ac solennibus ceremoniis confirmari. *Vopiscus.*

II. *Imperii Administratio.*

Nerva etsi senectute & corporis languore correptus esset, tamen in eo animi virtutes excelluerunt, ipseque bene & laudabiliter imperium administravit. Nam sequentes ejus virtutes ab Historicis magnifice deprædicantur.

I. Modestia.

In initio imperii statuas aureas & argenteas sibi fieri vetuit, bonaque, quæcunque adhuc inventa sunt in palatio, restituit iis, quibus ea *Domitianus* per vim & injuriam ademerat. *Dion* §. 2.

II. Liberalitas, & in pauperes benignitas.

Civibus Romanis, qui in summa vivebant egestate, agrum dedit ad mille quingentas myriadas drachmarum, ejus agri emtione divisioneque quibusdam viris Senatorii ordinis impetrata.

III. Iustitia.

1. *Iustitiæ cultorem* quoque se ostendit statim, post-

postquam Domitiano occiso ad imperii successionem vocatus fuit. Nam servos omnes, quos contra Dominos suos conspirasse invenit, ceu ingratos perfidosque jussit occidi, ut exemplum omnibus illius ordinis constitueret, ne improbe contra eos conjurarent, quorum, servitutis jure, acerrimi propugnatores esse debebant.

II. *Iuravit in Senatu*, nullum è Senatoribus suo jussu interfectum iri, idque jusjurandum facta etiam conjuratione contra se ratum fecit. *Dio* §. 2.

III. *In Republ.* nihil suo arbitrio unquam statuit, semper primarios viros consiliis suis adhibens. Multas leges sanxit, inter quas etiam hæc fuit: *Ne mares castrarentur*. Quam *Domitianus* quoque ante tulerat. Item: *Ne quis fratris vel sororis filiam uxorem duceret. Dio* §. 2.

IV. *Dignos* potissimum ad honores evexit, nec beneficentia cuiquam bono defuit.

IV. Clementia & lenitas in Conjuratos.

I. *Virginium Rufum*, qui sæpe Imperator appellatus fuerat, collegam in Consulatu assumsit. *Dio* §. 2.

II. *Calpurnium Crassum* ex antiqua Crassorum familia, & alios nonnullos, qui contra eum conjuraverant, cum nondum rescirent patefactam esse conjurationem, in spectaculo juxta se collocavit, iisque gladios tradidit in manibus, ut (sicuti dicebat) ansatis acuti essent, inspicerent, quemadmodum id fieri solet: Revera autem ideo hoc fecit, ut eis ostenderet, sibi nequaquam curæ, si vel in eodem loco statim interficeretur. *Dio* §. 3.

VSVS.

1. Hinc videmus, quod Bona conscientia sit murus aheneus, juxta illud Poëtæ:

—— *Hic murus aheneus esto,*
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

2. Mortis contemtus argumentum animi ab altiori sede venientis.

Exempla utriusque habemus hoc loco in *Nerva Imperatore.*

V. Æquitas & Civilitas.

Cum egeret pecunia, magnum numerum vestium, multaque vasa aurea & argentea, & reliquam supellectilem non modo de privatis suis, sed etiam de principalibus rebus, multa etiam prædia, multasque domos, atque in summa omnia, præter ea, quæ necessaria erant, vendidit. *Dio* §. 2.

VI. Morum integritas.

Nerva usque adeo bonus Princeps fuit, ut aliquando dicere ausus sit: *Se nihil fecisse, quo minus posset, deposito Imperio, privatus tuto vivere.* Cum quo congruit *Symbolum* ejus, quod tale est:

Mens bona regnum possidet.

Quod desumsit ex Seneca in *Thyeste*:

Mens regnum bona possidet.
Rex est qui metuit nihil.
Hoc regnum sibi quisque dat.

Erasmus Michael. in suis Cæsaribus ita reddidit:

Cæsaris hac vox est Nervæ: *se Romula tali*
Sceptra quidem & fasces sustinuisse manu:
Vt nihil horrescat privatam ducere vitam,
Et nihil insidias pertimuisse velit.

Cum quo congruit vox præclara *Eberhardi I. Ducis VVyrtenbergici.* Cum enim, in Comitiis Wormatiensibus apud Vangiones habitis, singuli Principes singulas regionum suarum laudes deprædicarent, & unus de vini copia, alter vero de vi argenti maxima gloriaretur: *Eberhardus* hoc nomine se beatum prædicabat, quod tutus in gremio cujusvis subditorum vel inermis dormire possit. Pulchrum & venustum tanti Principis dictum! Namque Iustitia & Beneficentia Principis, fidem atque benevolentiam parit multitudinis: benevolentia fidesque caritatem: caritas securitatem: securitas Imperii diuturnitatem. Quarum rerum omnium comes est immortalis gloria. Contra autem injustitia & sævitia gignit metum: metus odium: odium insidias: insidiæ interitum. Quas res perpetua comitatur infamia.

VII. Paterna Providentia.

Cum autem *Nerva* propter senectutem contemtui esset militibus, conscendit in Capitolium, & *Marcum Vlpium Trajanum* in filii locum adoptavit, hisce usus verbis: Quod felix faustumque sit Senatui, populoque Romano, mihique ipsi; *M. Vlpium Nervam Trajanum* Principem facio, eumque adopto, & Cæsarem appello. Postea Imperii insignia ei misit in Germaniam, quam ipse tanquam Proconsul tunc temporis obtinebat, eumque hoc versu *Homerico* ad Imperium cohortatus est:

Telis Phœbe tuis lacrymas ulciscere nostras.

Itaque Trajanus, quanquam Nervæ propinqui non deerant, tunc Cæsar ac postea Imperator factus est. Qua adoptione (ad quam accessit etiam Senatus consensus) optime de Romano Imperio promeritus est. Quoniam ille conjunctionem sanguinis postposuit publicæ utilitati. Neque etiam eum deterruit, quod Trajanus non esset Italus vel Italicus,

sed Hispanus; quodque ante eum nemo alterius nationis Imperium Romanum obtinuisset: censebat enim virtutem cujusque, non patriam, existimari & ponderari oportere. *Dio in Nerva* §. 3.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Nerva Imp.* injuste damnatos sub *Domitiano* restituit, & ex exilio revocavit, vetuitque edicto, ne liceret in Christianos sævire, aut sectæ Iudaicæ quempiam insimulare: & sycophantas quosdam occidi jussit. A. C. 96.

II. *Iohannes Euangelista* circa hunc annum ex Patmo suo Ephesum rediit, ubi post reditum annos quatuor vixit, & Ecclesias in Asia gubernavit. Reditum ejus Deus illustri miraculo ornavit. Quia Drusiana, quæ efferebatur, cum Iohannes urbem ingrederetur, per eum vitæ restituta est. *Eusebius*, *Nicephorus* & *Suidas*.

III. *Dionysius Areopagita* eodem anno in Galliis prope Parisios martyrio coronatur. *Trithemius*.

IV. *Iohannes Euangelista* rogatur A. C. 97. ab Episcopis Asiæ, ut Euangelium scribat, quo refutentur *Cerinthus*, aliique *Hæretici*. Et annuit quidem Iohannes; voluit tamen ut jejunium propter hanc rem Ecclesiis indicerent, & pro felici successu Deum deprecarentur. *Hieronymus in præfat. in Matth.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

NErva non multo post adoptatum *Trajanum*, quoniam parum prospera valetudine utebatur, stomachi dolore mortuus est, anno ætatis 66, Imperii anno 1, mense 4, die 9. Corpus ejus Augusto honore delatum, in sepulcro Augusti reconditum est. *Dion* §. 3. Eo die, quo interiit, Solis defectio facta est. *Sext. Aurel. Victor*.

ELOGIVM.

Nerva Imp. fuit vir probus, justus & integer. *Apollonius Thyaneus* apud Philostratum ait: Se nunquam ridentem, nunquam ludentem eum vidisse.

Ausonius hoc Epigramma de eo fecit;

Proximus exstincto moderator sceptra Tyranno
Nerva *senex, Princeps nomine, mente parens.*
Nulla viro soboles, imitatur adoptio prolem,
Quam legisse juvat, quam genuisse velit.

AXIOMA OECONOMICVM.

Annus 100 fatalis est Principum familiis.

Eo enim anno familiæ, deficientibus successoribus, intereunt: aut dignitatem pristinam à parentibus ortam amittunt.

Exempla.

Ita centesimo anno ab eo tempore, quo Monarchia Romanorum sub Augusto Cæsare cœpit, imperium Romanum cœpit regi per extraneos Principes, & translatum est illud Axioma & decus imperii primum ad Nervam, Trajanum, Hadrianum, Hispanos, aliosque. Vide plura exempla apud *Petrum Gregor. Tholos. l. 21. de Republ. c. 5.*

XIV. IMPERATOR ROM.

M. VLPIVS TRAIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

VLPIVS TRAIANVS natione *Hispanus* fuit, ex urbe Tudertina oriundus: *Vlpius ab Avo* dictus: *Trajanus à Trajo* paterni generis authore, vel de nomine *Trajani* patris sic appellatus. *Sextus Aurelius Victor.*

NOTA.

Primus hic ex peregrinis, h. e. extra Italiam natus, Imperator factus est. Hactenus enim Romæ vel in Italia nati: deinceps peregrini ad gubernacula imperii sederunt. adeo ut recte dictum sit: *Romam virtute externorum crevisse, ut inter Reges quoque Romanos Tarquinius Priscus* olim peregrinus fuit. Et recte sentiebat *Cocceius Nerva*, cum hunc Trajanum adoptaret; virtutem cujusque, non patriam, existimari & ponderari oportere. *Dio in Nerva* §. 3.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

Trajanus egregia forma præditus erat. Nam ita *Plinius in Panegyrico* de eo scribit; Iam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, longe lateque Principem ostentant.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. *Vxor* ejus fuit POMPEIA PLOTINA, fœmina sanctissima, (uti à *Plinio juniore* vocatur) h. e. modestissima atque optima. Quod vel inde patet. Nam cum post Trajani electionem primum in Capitolium iret, multique essent, qui Imperii felicitatem omnibus modis ei precarentur, adhuc in gradibus, unde ab omnibus conspici & exaudiri posset, ad populum circumfusum conversa: *Talis*, inquit, *huc ingredior, qualem me exire cupio.* Quo dicto

dicto innuere voluit, se non minus in Imperio, quam cum extra Imperium esset, omnibus optime velle. Vnde sic se in Principatu gessit, ut omnino justa reprehensione caruerit. *Xiphil. in vita Trajani.*

II. Sæpe etiam maritum hortata est, ne provincias à procuratoribus suis divexari pateretur. Cui ille obtemperans, graviter in improbos illos fisci lienes invectus est. Nam ut, crescente in corporibus humanis liene, reliqui artus contabescunt: ita fiscum per similitudinem vocabat *lienem*; quod turgente Principis fisco, reliqua civitatis membra marcescant & ægrotent. Vnde *Plinius in Panegyrico ad Trajanum* præclare inquit: Quæ gloria tua est præcipua, sæpe vincitur fiscus: cujus mala causa nunquam est, nisi sub bono Principe. Pulchrum hac de re exstat emblema apud Alciatum, quod tale est:

Humani quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum dixerat esse suum.
Splene aucto reliqui tabescunt corporis artus:
Fisco aucto arguitur civica pauperies.

Regula Vitæ.

Recte & venuste *Cicero l. 1. Offic.* scribit: In rebus prosperis, & ad voluntatem nostram fluentibus, superbiam magnopere fastidiamus, arrogantiamque fugiamus. Nam ut adversas, sic secundas res immoderate ferre, levitatis est. Præclara est æquabilitas in omni vita, & semper idem vultus, eademque frons.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Nerva Imp. *Trajanum* adoptavit & Cæsarem creavit: quod Senatus Romanus approbavit, uti in *histor. Nervæ* diximus. Decretum de adoptione, & insignia Imperii, à *Nerva* & *Senatu* ad se missa, accepit in urbe *Colonia Agrippina.* Et tum agebat annum ætatis 42. Quo tempore vigor corporis & animi maxime floret, neque adolescentiæ impetu se efferens audacius, neque senili tarditate languescens.

Præsagium Imperii ejus.

Antequam Imperium adipisceretur, per quietem somnium habuit: vidit virum jam grandem natu, veste purpurea & corona ornatum, & ab eo in sinistram partem juguli sui, post in dextram, annulo signum imprimi. *Dio in vita Trajani §. 1.*

Omen felicis gubernationis.

Omen vero felicis gubernationis habitum fuit, quod cornix Imperium ejus adveniens, è fastigio Capitolii denunciaverit, Atticis verbis clamans: *Ἔσται πάντα καλῶς. Omnia bene erunt. Sextus Aurelius in Trajano.*

II. *Imperii administratio.*

Imperium ita administravit, ut eum omnibus Principibus merito præferri scribat *Eutropius.* Nam iste *talem* (ut cum *Sext. Aurelio Victore* loquar) se Reipublicæ præbuit, *qualem* vix ægreque exprimere valuerunt summorum virorum miranda ingenia. Nam cum duo sint, quæ ab egregiis Principibus exspectentur, sanctitas domi, & in armis fortitudo, & utrobique prudentia: Certe tantus in eo erat maximarum rerum modus, ut quasi temperamentum quoddam virtutes miscuisse viderentur. Nam suam salutem sibi invisam affirmabat, si non esset cum salute Reipubl. conjuncta; uti *Plinius in Panegyrico* ait.

Hinc tale *Symbolum* usurpavit:

Qualis Rex, talis Grex.

Cum quo congruit dictum *Syracidis c. 10. v. 2. Qualis est judex populi, tales sunt ministri ejus: Et qualis est Rector civitatis, tales & habitantes in ea.* h. e. Subditi Magistratus sui ingenium plerumque imitantur.

Quod *Symbolum Trajani intelligi* potest διττῶς.

I. Γενικῶς, sive in utramque partem. Nam fit plerumque, ut Princeps exemplo suo trahat subditos. Quorum non animis solum, sed oculis etiam eum servire oportet. Nam Principis vita censura est, secundum *Plinium.* Et *Isocrates* inquit *ad Nicoclem:* Totius civitatis mores ad exemplum Magistratuum conformantur. Similiter *Cicero libro 1. Famil. epist. 9.* inquit: Quales in Republ. Principes, tales solent esse reliqui cives. Et *Claudianus* pulchre canit:

——— Totus componitur orbis
Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quam vita regentis.
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.
Scilicet in vulgus manant exempla regentum;
Vtque Ducum lituos, sic mores castra sequuntur.

II. Εἰδικῶς. Sic Symbolum illud usurpari potest

1. *De imitatione virtutum.* Sic Principes prudenti gubernatione non tantum prosunt Reipubl., sed exemplo etiam suo mores civium emendant; sicut *Seneca* in *Thyeste act. 2. sc. 1.* pulchre ait:

Rex velit honesta; nemo non hæc eadem volet.

Cum quo congruit venustum *Ovveni* epigramma *ad Iacobum Angliæ Regem*:

O quanta exempli generoso in Principe vis est!
Tu vitando vetas, tu faciendo jubes.
Princeps principium motus: Rex regula vitæ.
Circumfert cœlum sidera; Rex populum.

2. *De contagio vitiorum.* Nam ita *Salomon*, *Proverb.* 29, *v.* 11. inquit: *Princeps qui audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.* Nam si vitia concipiunt Principes, ea plerumque in civitatem infundunt: neque obsunt quod solum ipsimet corrumpuntur; sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo quam peccato nocent. Huc pertinet elegans dictum *Ciceronis lib.* 3. *de Legibus.* Non tantum mali est peccare Principes (quanquam hoc est magnum per se ipsum malum) quantum illud, quod permulti imitatores Principum existunt. Nam licet videre, si velis replicare memoriam temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerunt, talem civitatem fuisse: Quæcunque mutatio morum in Principibus exstiterit, eandem in populo secuturam. Huc pertinet pulchrum *Epigramma Ovveni*, cujus titulus est *Aulicismus*:

Arrisit tibi Rex? ridebit & assecla magni
Regis: ut ad motum corporis umbra movet.
Perfricuit frontem Rex? Aulicus illico vultum
Contrahit, ut, cum Sol occidit, umbra fugit.

Virtutes Trajani speciales.

I. *Iustitia.*

Sextus Aurelius Victor ita de eo scribit: *Trajanus justitiæ ac juris* humani divinique, tam repertor novi, quam inveterati custos fuit. *Hæc ille.* Vnde tantum innocentiæ suæ fidebat, ut præfecto militum prætorianorum, *Sabuzano* nomine, cum eum creaverat, gladium, quo accingi eum oportebat, nudum porrigens dixerit: *Accipe gladium, quem pro me, si bene atque ratione imperavero, distringes: sin minus, eo ad interitum meum utere.*

OBSERVATIO.

Vsus GLADII *duplex* est. 1. *Politicus*, vel *Iudicialis.* Sic *gladius* est *insigne justitiæ*: sicut D. *Paulus* inquit *ad Rom.* 13. *v.* 4. *Magistratus* DEI *minister est*, tibi in bonum. Quodsi feceris id quod malum est, time. Non enim frustra *gladium* gestat. Vnde patet, quod Gladius Magistratui à DEO concessus, sit publica potestas & authoritas gladium stringendi ad bonorum defensionem, & malorum coërcitionem. Hinc etiamnum usitatum est, ut in publicis solennitatibus *Gladius evaginatus* Imperatori & Regibus præferatur: quod symbolum est *justitiæ*, ut terror sontibus incutiatur, & insontes sciant, se sub protectione summi Magistratus ab injuria & violentia sceleratorum tutos esse.

Huc pertinet venustus & elegans *Dialogismus.*

Quæ DEA? Iustitia. *At cur torvo lumine spectas?*
Nescia sum flecti, nec moveor precio.
Vnde genus? Cœlo. *Qui te genuere parentes?*
Mi Modus est genitor, clara Fides genitrix.
Aurium aperta tibi cur altera, & altera clausa est?
Vna patet justis, altera surda malis.
Cur gladium tua dextra gerit, cur læva bilancem?
Ponderat hæc causas; percutit ille reos.
Cur sola incedis? Quia copia rara bonorum est.
Hæc referunt paucos secula Fabricios.
Paupere cur cultu? Semper justissimus esse
Qui cupit, immensas nemo parabit opes.

II. *Est Polemicus & militaris.* Sic *Gladius* est insigne *fortitudinis heroicæ.* Et hoc respectu etiam Magistratui à Deo concessus est gladius pugnandi pro aris & focis, h. e. *pro religione & pace*, ut subditi sint tuti adversus publicam latronum Rempubl. infestantium violentiam. Ita *Gideon* sextus judex in Israël, in prœlio contra Midianitas milites suos clamare jussit; *Gladius Iehovæ, & Gideon.* Luth. Hie das schwert des Herren/ und Gideons. *Iudic.* 7. *vers.* 20.

Similiter *C. Iulius Cæsar* in heroicis *Gabriel. Simeon.* Symbolis pingitur stans super globum mundi, sinistra tenens *librum*, & dextra *gladium*, cum hac inscriptione: *Ex utroque Cæsar.* Qua pictura adumbratur, hisce duobus, nempe *Literis & armis*, Cæsarem Imperium acquisivisse, acquisitumque conservasse.

II. *Magna erga Senatum reverentia.*

Senatum in summo honore habuit, & sine ejus consilio nihil fecit: unde & à Senatu hic ei honos habitus est, ut *Princeps optimus* nominaretur. Et acclamari deinceps in Imperatorum sequentium electionibus solitum fuit: *Augusto felicior, & Trajano probior.*

III. *Humanitas.*

Trajanus erga omnes erat humanissimus. Nam supra modum laudanda est vox ejus graphica, qua amicis incusantibus, quod parum memor Imperatoriæ Majestatis nimium esset omnibus expositus,

situs, respondit: *Talem præstabo me Imperatorem privatis, qualem optarem ipse privatus. Erasmus l. 8. Apophth.* Ita *Trajanus* milites in bellis saucios ipse curabat, & cum ligandis vulneribus fasciæ multis deessent, ne suæ quidem vesti pepercit, sed in lacinias conscissam illis divisit.

IV. Comitas & affabilitas.

Hæc virtus in admissione hominum & colloquio cum iisdem consistit. Laudabile vero semper Principibus, faciles interpellantibus aditus præbere, nec de occupationibus causari, ut olim Ausonius dicebat.

Quam virtutem unice amavit Trajanus, vere optimus. de quo Plinius: *Nulla apud eum in audiendo difficultas, nulla in respondendo mora: audiuntur statim, dimittuntur statim.*

V. Liberalitas.

Erga *Doctos* adeo liberalis & munificus erat, ut *Iuvenalis* de eo scripserit:

Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum:
Solus enim tristes hac tempestate Camœnas
Respexit.

Similiter *Plinius Iunior* in *Paneg. Trajani* inquit: Quem honorem dicendi Magistris? quam dignitatem sapientiæ Doctoribus non habes? Vt sub te spiritum & sanguinem, & patriam receperint studia, quæ priorum temporum immanitas exilio puniebat.

Etiam in AMICOS liberalis erat, cum quibus, si vitæ conditione par esset, societatibus fruebatur. Sæpe nonnullorum ignorantium domos ingressus est, cum eis ad cœnam accumbens.

Romæ repertum marmor in foro Trajani his characteribus insignitum: *Potentissima dos in Principe liberalitas atque clementia. Marlor. in Topog. lib. 5. c. 52.*

VI. Prudentia & modestia.

Prudens & modestus fuit, quod libertatem sententias dicendi consiliariis suis concesserit. *Plinius Iunior in Panegyr.* de *Domitiano* ita conqueritur. Videmus, inquit, curiam elinguem, in qua dicere quod velles, periculosum; quod nolles, miserum esset. Quia unus solus censebat, quod omnes sequerentur. *Trajanum* vero cum in cæteris omnibus, tum in eo maxime laudat, quod, eo rogante sententias, libere dicere liceret, vinceretque sententia non prima, sed melior. *Bodinus de Republ. lib. 3. pag. 392.*

VII. Magnificentia.

Trajanus incredibili magnificentia exstruebat publica ædificia, vias & porticus.

A. C. 114. Forum *Trajani* cum columna perfectum est; ut inscriptio indicat. Monumentum autem positum fuit, ut palam fieret, quantæ altitudinis mons & locus tantis operibus sit egestus.

A. C. 116. *Portum Anconæ* suis sumtibus instauravit, ut tutior esset navigantibus. Ideo hoc anno monumentum ipsi positum. *Onuphrius.*

VIII. Constantia in servanda Amicitia.

Trajanus amicos suos, & vivos, & defunctos, benigne amplexus est. Licet enim *Sura* (qui fide & amicitia cum *Trajano* conjunctus fuit) sæpe apud eum ab invidis & inimicis accusatus esset: nihilominus tamen domum ejus etiam non vocatus ad cœnam venit, dimissaque custodia Medicum *Suræ* primum omnium ad se vocavit, eique suos oculos tractandos & curandos permisit. Quo facto tonsorem ejusdem venire jussit, qui mentum Imperatoris rasit. Nam hæc vetus consuetudo civium Romanorum ac Principum fuit, & Ælius Hadrianus Traiani successor primus barbam nutrivit. Posthæc *Traianus* cœnavit lotus, posteroque die amicis suis, qui *Suræ* maledicere semper, eumque calumniari consueverant, respondit: *Si me Sura interficere voluisset, certe heri me interfecisset.* Hunc *Suram* post mortem *Trajanus* affecit publica sepultura, eique statuam collocari jussit. *Dion. in Trajano*, §. 1.

Similiter *Marcellum* adeo dilexit, ut ipsi imperium & provincias commendaret, si fatale quid sibi accidisset. *Spartianus.*

IV. ACTA BELLICA.

Trajanus quinque potissimum gessit bella.

Bellum I. contra Germanos.

Primum bellum gessit contra GERMANOS: quos cum repressisset, & Germaniam trans Rhenum in pristinum statum reduxisset; inde *Germanicus* dictus est.

Bellum II. contra Dacos.

Secundum bellum gessit contra DACOS. Cum quibus acerrimo conflixit prælio. Quo plurimi quidem hostium cæsi & victi sunt; tamen etiam apud Romanos tantus vulneratorum numerus fuit, ut deessent lintea, quibus vulnera obligarentur.

Quare

Quare *Trajanus* suam supellectilem ad hanc rem distribuit. *Dion.* §. 2.

Trajanus insequitur *Decebalum Dacorum Regem*, & ad Regiam ipsius tandem pervenit, ubi iterum victoria potitur. *Decebalus* statim legatos ad eum mittit, qui pacem petant. Pax confecta, atque *Trajanus* Romam reversus, de DACIS triumphavit. Vnde *Dacicus* appellatus est. Quorum titulorum *Iuvenalis Satyr.* 6. meminit:

Dacicus & scripto radiat Germanicus auro.

Cum autem *Decebalus* in *Dacia* multa contra fœdus faceret, & socios populi Romani deprædaretur; *Trajanus* ipse contra eum proficiscitur. Vtque commodius bellum cum *Dacis* gerere posset, pontem ingentem in *Danubio* ingenti sumtu ædificat, qui habuit pilas è lapide quadrato 20. Et ponte perfecto, in *Daciam* venit, hostesque magno prælio vincit. *Decebalus* cum regiam & omnem suam ditionem in potestatem Romanorum venisse videret: ne vivus caperetur, mortem sibi ipsi conscivit. *Trajanus* etiam thesauris *Decebali* potitus, in flumine Sargetia defossis; quos per captivos quosdam ibi absconderat, captivis istis postea interfectis. Inde pontis ædificati fornices abjicit, atque in Daciam colonias deducit. *Dion in Trajano* §. 4.

Bellum III. contra Armenios.

Trajanus Dacia in provinciam redacta, *tertium bellum* gessit cum Rege ARMENIORVM, qui insignia regni ac diadema regium à *Parthorum* Rege, quasi illi subjectus, sumsisset. Ingresso autem Armeniorum ac Parthorum fines, multi Satrapæ earum regionum cum muneribus ei occurrerunt. In quibus Equus erat edoctus prioribus pedibus procidendo adorare, ac caput pedibus submittere gestu supplicantium. *Regi Armeniorum* regnum ademit, & *Armeniam* in provinciam redegit, limitemque Orientalis Imperii ab Euphrate ad Tigrim amnem protulit. Vnde à Senatu Romano magnis honoribus affectus, atque *Optimus* cognominatus est. *Dion.* §. 6.

Bellum IV. fuit Parthicum.

Ex *Armenia Trajanus* contra *Parthos* profectus Euphratem fluvium ponte junxit, eumque, frustra resistentibus Barbaris, trajecit, & Assyria devicta ad Babylonem usque penetravit. Quam ob causam *Parthicus* à senatu appellatus est. *Dion* §. 6.

Bellum V. fuit Iudaicum.

Iudæi A. C. 114. sub *Trajano* jam sene & in Assyria bellum gerente seditiones excitarunt. Nam in Cyrene Romanos & Græcos sine discrimine obtruncarunt ad ducenta & viginti hominum millia, nec cæde contenti, humanis carnibus reliquos vesci coëgerunt, occisorumque intestinis stillanti adhuc sanguine cincti, pellibus vero eorundem obvoluti, multos à vertice serris dissecuerunt medios, multos bestiis laniandos objecerunt, alios digladiari inter se jusserunt. In Cypro Duce *Artemione* circiter ducenta & quadraginta millia hominum trucidata. Et hujusmodi cædes per universum fere terrarum Orbem factæ sunt. Contra hos autem seditiosos Iudæos *Trajanus* complures misit Duces cum exercitu, nempe *Marcium Turbonem*, *Lucium Quietum*, & alios, eosque profligavit, innumerabilemque illorum multitudinem ferro necavit: Vti scribunt *Dio Xiphil. & Nicephorus.*

Legem postea tulit, ut Iudæo capitale esset, si in Cyprum venisset, sive casu, sive vi, sive errore eo deferretur.

Anno Christi 115. Iudæi etiam in *Mesopotamia*, cum tumultuarentur, multis millibus cæsis domantur: sic contra eosdem in Ægyptum *Marcus Turbo* mittitur, qui infinitas Iudæorum copias delet. *Xiphilinus*, & *Dion in Trajano*, §. 20.

Hic furor Iudæorum eo magis mirandus est, quod recens adhuc erat memoria excidii Ierosolymitani. Nam à secundo *Titi* anno ad Trajanum Imp. sunt tantum anni 34.

III. ACTA ECCLESIATICA.

I. Viri Ecclesiastici.

I. *Iohannes Euangelista* anno Christi 99. *Euangelium* suum scripsit. *Hieron.* Et A. C. 100. Ephesi placide in Domino obdormiit, anno ætatis 89. vel 91. uti *Eusebius* scribit, & *Hieronymus.* Ita mors beata S. Iohannis Euangelistæ primum Christi centenarium clausit.

II. Successit ipsi *Onesimus* Pauli Discipulus in Episcopatu Ephesino; ut habet *Egnatius epist.* 14.

III. *Anacletus* A. C. 101. sicut *Baron.* scribit, Papa Romanus constituitur, die 3 Aprilis. Hic primus vetuisse dicitur, ne sacerdotes vel reliqui Sacris initiati barbam aut comam nutrirent. *Polydorus Virgilius.*

II. Hæretici.

I. *Papias* Discipulus Iohannis Euangelistæ Episcopus Hierapolitanus, vir magnæ authoritatis, sed

sed sectæ de millenario, sive regno terreno piorum in terris per mille annos author. *Eusebius.*

II. *Lucianus*-Sophista A.C. 104. blasphemus ille concionator fuit primum *Antiochiæ*, post defecit ad gentiles, & tandem laceratus est à canibus: uti *Suidas* habet. Quanquam, si scripta ejus attendas, videtur 70 annis posterior.

III. Martyres.

Trajanus Christianos persecutus est. Circa quam persecutionem notanda sunt quinque: 1. *Ordo.* 2. *Origo.* 3. *Persecutionis descriptio.* 4. *Duratio*, & 5. *Mitigatio.*

I. ORDO.

Tertia hæc fuit Christianorum persecutio. *Prima* facta est sub *Nerone*, quæ Romæ ab illo instituta est anno Christi 65. *Secunda* sub *Domitiano.* A.C. 96. *Tertia* sub *Trajano*, A.C. 108.

II. ORIGO.

Origo hujus persecutionis fuit *duplex.*

1. FALSA PERSVASIO. Quia putavit *Trajanus*, se cultum præstare DEO, si Christianos persequeretur: sicut Christus Salvator noster prædixit. *Iohan. c.* 16. *v.* 2. Nam unam in Imperio Romano religionem esse debere prætexens, Christianos avitæ religionis hostes haud ferendos statuit: uti etiam hodie Iesuitæ hostes religionis veræ perniciose docent.

II. PRAVA CONSILII SVGGESTIO. Nam sacerdotes Idololatrici subdole ei suggerebant, numerum Christianorum indies magis magisque crescere, & nisi omni conatu studioque opprimerentur, fore, ut tandem seditionem excitarent, ingensque damnum Romano Imperio inferrent. *Egesippus in histor. Eccles. lib.* 3. *cap.* 26.

III. PERSECVTIONIS DESCRIPTIO.

Horrenda hæc sub *Trajano* Imp. fuit Ecclesiæ persecutio. Quia ubique locorum sine ullo discrimine vel sexus vel ætatis, omnes qui Christum profitebantur, ad lanienam rapti & interfecti sunt. Inter quos fuerunt,

1. *Simon Cananæus*, cognomento *Iudas*, patre natus Cleopha, Iosephi fratre, matre *Maria*, quæ vocatur Cleophæ, frater Iacobi Episcopi, cognomento *Iusti*, dissipatione facta Apostolorum, in Ægypto & Persia Euangelium prædicavit. Post obitum Iacobi in Episcopatu illi successit, functus Episcopi officio plus 40. annis. Vixit annos 20. supra 100. Multis suppliciis afflictus est per multos dies, & tandem cruci affixus, accusatus, quod esset ex genere Davidis, & Christianus. Vide *Hieronymum in Catalogo Martyr. Euseb. l.* 3. *c.* 32.

II. IGNATIVS Iohannis Euang. & Apostoli Discipulus, Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus, anno *Trajani* secundo vinctus Romam mittitur: ibique cum fidem Christi abjurare nollet, Cæsarisque superstitionem reprehendere non desineret, post varia tormenta, cum nihil de constanti decentique sententia remitteret, leonibus immanissimis objectus, martyrio defunctus est. Adeo autem bestiarum rugitum non exhorruit, ut eo audito exsultante voce & triumphante animo diceret: Frumentum Christi sum, & dentibus bestiarum molor, ut purus panis Christi reperiar. Fruar bestiis mihi paratis, quas opto truculentiores mihi inveniri: eas & blanditiis demulcebo, ut crudelius me devorent: & illæ si nolint, ego vi eas adigam. Nunc incipio Discipulus Christi esse; Facessat à me rerum omnium sive visibilium sive invisibilium admiratio, ut Iesum Christum assequar. Omnia suppliciorum genera à Diabolo excogitata in me coacerventur, ut Iesum Christum duntaxat adipiscar. *Eusebius lib.* 5. *c.* 30. *Nicephorus lib.* 3. *cap.* 39.

Idem. Id solum peto mihi, ut vires & intus & foris suppetant, ut non modo dicam, sed & velim; ut non solum dicar Christianus, sed & inveniar. Christianus cum odio habetur à mundo, diligitur à DEO. Melius mihi emori propter Christum, quam imperare finibus terræ. Vita sine Christo mors est. Meus amor crucifixus est. Non est in me incendium, quidpiam amans, sed aqua viva, saliens in me, intus dicit mihi: *Veni ad Patrem. D. Lodovicus Rabus, lib.* 11. *Martyr. pag.* 219. scribit, quod *Ignatius*, à tortoribus valde excarnificatus, animosus constansque permanserit, mediosque inter cruciatus nomen IESV semper invocaverit. Cum autem illi eum interrogarent: Quare hoc nomen Iesu tam sæpe nominaret, & quodnam inde levamen haberet? Læto hilarique vultu ille respondit: Nomen hoc cordi suo inscriptum esse, ideoque nunquam ejus oblivisci posse. Recte dixit. Nam

Iesu dulcis memoria Dat vera cordis gaudia.
Jesu/ der süsse Name dein
Im Tod erquickt die Seelemein.

Cum autem mortuus esset, pectus ejus dissecuerunt, cor ejus exemerunt, illudque aperuerunt, nomenque IESV aureis literis ei inscriptum invenerunt. Quo viso, multi ab idololatrica religione ad Christum conversi sunt.

III. *Martyrium quinque Virginum.* Trajanus Antiochiæ quinque Virgines fidem Christi palam profitentes combussit, & ossibus earum ad sum-

ſummum combuſtis, cineribuſque æri commixtis ahena quædam aliaq; vaſa inde confici curavit, eaque publico lavacro, quod ibi magnificentiſſime conſtruxerat, dicavit. Verum quicunque eo loturi ingrediebantur, ſimul atque calidas aquas attigiſſent, caligine ſimul & vertigine correpti, cum impetu inde procurrebant, & concidebant. Cauſa vero ejus mali cognita, *Trajanus*, ut alia ex ære puro vaſa pararentur, mandavit; Priora autem illa in fornacibus conflata, in quinque transformavit Statuas, eaſque virginum combuſtarum forma & habitu ante fores balnei collocavit. *Nicephorus lib. 3. c. 23.*

IV. *Phocas* in Ponto Eccleſias gubernans, cum Neptuno ſacrificare nollet, in ardentem caminum conjectus, deinde in ferventes aquas demerſus, ad Chriſtum relicta hac ærumnoſa vita commigravit.

IV. DVRATIO.

Hæc perſecutio Chriſtianorum ſub *Trajano* Anno Imperii ejus II incipiebat, & uſque in ſeptimum annum ſe extendebat.

V. MITIGATIO.

Mitigata tandem Imperatoris ſævitia eſt per PLINII II Epiſtolam A. C. 110. Hic enim cum Proconſul in Bithynia eſſet, & in Magiſtratu ſuo multos Chriſtianos interfeciſſet, multitudine & conſtantia eorum perterritus, epiſtolam ad *Trajanum* miſit, in qua deſcribit Chriſtianos, petitq; ſe inſtrui, quomodo contra eos agendum ſit, cum nemini noceant, ſcelera prohibeant, & ſuo Chriſto in cœtibus antelucanis tantum hymnos cantent. *Trajanus* reſcripſit: *Inquirendos Chriſtianos non eſſe, accuſatos & oblatos puniendos eſſe. Oroſius*, & *Euſebius l. 3.* Qui ſubjungit: Reſedit quidem fervor perſecutionis: hoſtibus tamen piorum magna oblata eſt nocendi occaſio. *Tertull. in Apolog.* taxat edicti Imperatorii abſurditatem in hunc modum: Reſcripſit *Trajanus*, Chriſtianos inquirendos non eſſe, oblatos vero puniri debere. O ſententiam neceſſitate confuſam! Negat inquirendos innocentes, & mandat puniendos ut nocentes; parcit & ſævit, diſſimulat & animadvertit. Quid te ipſum cenſura circumvenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si non inquiris, cur non & abſolvis? Latronibus veſtigandis per univerſas provincias militaris ſtatio ſortitur. In reos Majeſtatis & publicos hoſtes omnis homo miles eſt. Solum Chriſtianum inquiri non licet, offerri licet: Quaſi aliud actura eſſet inquiſitio, quam oblatio? Et ibidem ait: *In Chriſtianis nomen damnari & puniri; non crimen aut ſcelus: Solum nomen innocuum, hominibus innocuis, eſſe pro crimine propter quod plectantur.*

Similiter cum *Tiberianus* Syriæ Præſes A. C. 116. ad *Trajanum* retuliſſet, ſe non parem eſſe Chriſtianis occidendis, qui ultro ſupplicia appeterent, mandavit *Trajanus*, ut ab iis abſtineret.

IV. Viri in literis celebres.

I. *Trajanus* fuit re & uſu magis doctus, quam præceptione diligentiori, qualis in Oratoribus requiritur. Ita enim vim eruditionis callebat, atque ex ejus præſcripto agebat, ut nihil fuerit, in quo non optime inſtitutus videretur. Hinc quoque Bibliothecas Romæ exſtruxit, inter quas unam à Gentilicia appellatione ſua VLPIAM nominavit.

II. Tempore *Trajani* floruerunt, 1. *Plutarchus* Chæronenſis, qui Præceptor ejus, eique valde familiaris fuit. Hic librum edidit de Imperatoria inſtitutione, cum epiſtola, *Trajano* inſcripta, in qua gratulatur ei de modeſtia & optimis moribus.

2. *Lucius Florus*, qui Livii Epitomen edidit.

3. PLINIVS *Secundus*, qui fuit alterius Plinii ſcriptoris naturalis hiſtoriæ nepos ex ſorore; cujus hodie quoque Panegyricus ad *Trajanum* & epiſtolæ exſtant.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

TRajanus, cum contra Agarenos in Arabia infeliciter pugnaſſet, curarum magnitudine adverſa valetudine correptus, in Italiam proficiſci cogitavit. Sed cum in Ciliciam veniſſet, ſtupore primum membris reſolutis, initio apoplecticus, poſtea intercute repletus, apud Selinuntem Ciliciæ oppidum, quæ poſtea Trajanopolis dicta, repente exſtinctus eſt, anno ætatis 64, cum imperaſſet annos 19, menſes 6, dies 15. *Dion in Trajano*, §. 10.

Oſſa ejus in urna aurea collocata, Romamque delata, ſub columna fori *Trajani* Romæ recondita ſunt, cujus columnæ altitudo in 140. pedes erigitur. *Caſſiodorus.*

NOTA.

Trajanus primus apud Romanos ſepulcrum intra urbem conſtituiſſe dicitur ab *Eutropio lib. 8.*

QVÆSTIO.

An Trajanus *Imperator per preces Gregorii Papæ Romani, ex inferno liberatus, in cœlum transierit?*

Ex sermone Iohannis *Damasceni*, de defunctis. *Gregorius*, qui Dialogos à nostris dicitur, veteris Romæ Episcopus, vir (quod testantur omnes) sacrarum disciplinarum intelligentia celebris, cui etiam (ut ferunt) sacra facienti cœlestis angelus socium se addidit, simul sacrificans, cum per forum *Trajani* lapidibus stratum iter faceret, validas preces ad misericordem, animabusque propitium Dominum habuit, ut *Trajano* Regi peccata dimitterentur. Et confestim vox divinitus allata, audita est in hunc modum dicens: Preces tuas audivi, & veniam *Trajano* do: Tu vero deinceps pro impio hostiam mihi ne offeras. Testatur autem Oriens & Occidens totus miraculum hoc germanum & irrefutabile. Hactenus fabula. De qua anxie disputantem vide *Bellarminum lib. 2. de purgat. cap.* 8. ubi scribit: *Trajanum* non fuisse damnatum absolute ad inferos, sed solum punitum in inferno, secundum præsentia ejus demerita; & suspensam sententiam propter prævisas *B. Gregorii* preces: & præterea non immediate ex inferno ad cœlum transiisse, sed prius corpori unitum, & tunc baptizatum, pœnitentiam in hac vita egisse.

Verum nos breviter respondemus; quod tota hæc fabella

I. Sit ἄγραφος. Ideoque dicimus cum *D. Hieronymo*: Quicquid sine authoritate scripturarum sacrarum effertur, illud eadem facilitate rejicitur, qua affertur.

II. Est ἀντίγραφος. Quia Christus Salvator noster inquit *Iohan.* 3. *vers.* 18. Qui credit in Filium DEI, non condemnatur; qui vero non credit, jam condemnatus est. Iam vero ex inferno nulla est liberatio; sicut Abraham inquit ad divitem epulonem, *Luc.* 16. *vers.* 26. Inter nos & vos hiatus ingens firmatus est: ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque istinc huc transcendere.

III. Est παράλογος. Quia ipse *Bellarminus lib. 2. de purgat. cap.* 8. eam refutat, & ita se ipsum intricat; ut non satis mirari possis hominis (si legas) cæcitatem.

XV. IMPERATOR ROM. ÆLIVS ADRIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

Natus est *Ælius Adrianus* anno Christi 78. *Vespasiano* septies, & *Tito Vespasiano* quinquies Coss.

PATER ejus fuit ÆLIVS ADRIANVS, cognomento AFER, qui Adria Piceni oppido oriundus, inde nomen filio huic suo indidisse videtur. Fuit vir magnæ authoritatis & Senatorii ordinis, atque Imperatoris *Trajani* consobrinus.

MATER ejus dicta est DOMITIA PAVLINA è Gadibus oriunda. *Ælius Spartianus in Adriano* §. 1.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *& Acta Iuventutis.*

Statura fuit procerus, forma comtus, flexo ad pectinem capillo, promissa barba, (nam ipse primus Imperatorum fuit, qui barbam nutrivit) ut vulnera quæ in facie naturalia erant, tegeret, habitudine robusta. *Spartianus* §. 14.

Anno ætatis 10 patre orbatus, *Vlpium Trajanum* Prætorium tunc, consobrinum suum, & Cœlium Tacianum Equitem Romanum, tutores habuit. Imbutusque impensius Græcis studiis, ingenio ejus sic ad ea declinante, ut à nonnullis Græculus diceretur. Nam ita de eo *Dion* scribit: Φύσει δὲ φιλολόγος ἦν ἐν ἑκατέρᾳ τῇ γλώσσῃ, καί τινα πεζὰ καὶ ἐν ἔπεσι ποιήματα παντοδαπὰ κατέλιπε. h. e. Natura amans literarum utriusque linguæ, & multa scripta partim soluta oratione, partim carmine composita reliquit. Potuit uno tempore scribere, dictare, audire, & cum amicis colloqui.

Quintodecimo anno ad patriam rediit, ac statim militiam iniit, venandi usque ad reprehensionem studiosus. *Spartianus* §. 1.

II. *ACTA OECONOMICA.*

1. VXOR ejus erat SABINA, ex qua nullos liberos suscepit, & sæpe cum ea divortium facere constituit; idque triplicem ob causam. 1. Quia sterilis erat. 2. Quia morosa & onerosa erat. 3. Quia adulterii suspecta erat. Quoniam cum *Suetonio*

Historico & Senatore nimiam familiaritatem habebat, qui etiam eo nomine à gradu dignitatis depositus fuit.

II. Ἀῤῥενοκοίτης. Quia cum *Antinoo* formoso juvene masculam Venerem exercuit. Hic, dum in Nilo cum *Adriano* vectatur, nave excidit & suffocatur, & postea ab *Adriano* inter DEOS relatus est; cum essent, qui animam ejus in stellam mutatam se vidisse asseverarent. Vrbem quoque in Ægypto ædificavit, quam ab ejus nomine *Antinoum* vocavit, statuasque ei erexit. Ob quem immoderatum erga *Antinoum* affectum irrisus fuit. *Dion* §. 5.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Adrianus opera *Plotinæ uxoris Trajani* Cæsar nominatus est. *Dion in Adriano*, §. 1. Quare ex Syria provincia, ubi *Trajanus* in Italiam proficiscens eum reliquerat, Romam contendit, secumque reliquias *Trajani* in urna aurea reconditas in curru triumphali vexit, ut optimus Imperator, ne post mortem quidem, triumphi amitteret dignitatem. *Spartianus* §. 3. Similiter cum ex peregrinatione Romam venisset, *Plotinæ Trajani* conjugi, vita functæ, cujus opera Imperium adeptus erat, amplissimos honores tribuit. Atratus enim per novem dies incessit, eique templum exstruxit, & carmina de laudibus ejus fecit. *Dion in Adriano*, §. 5.

II. Imperii administratio.

1. ACTA TOGATA.

Bene & laudabiliter *Adrianus* Imperium administravit.

1. VIRTVTES.

I. *Amor & studium erga Rempubl.*

Nam *Dion* de eo scribit, ipsum frequenter in Senatu dicere solitum: *Imperium se ita administraturum, ut sciret, rem populi esse, non suam pri vatàm.* Vnde hoc Symbolum usurpavit: *Non mihi, sed populo.*

Quod cum colophone Legum XII. tabularum congruit: *Salus populi suprema lex esto.* Nam omnes Principis actiones ad bonum publicum promovendum, non privatum, sint directæ. *Lipsius l. 2. Polit. cap. 6.* Quod etiam *Seneca* præcipit in *lib. de Clementia, cap. 1.* Princeps, inquit, existimat, non Rempubl. suam, sed potius se esse Reipublicæ. Nam, secundum *Livium*, Respubl. incolumis servat res privatas. Nimirum hoc uno Rex potissimum differt à Tyranno, qui summum crimen putat, populum aut Rempubl. esse divitem: teste *Isocrate*. At Princeps & Rex bonus, *Non tam sibi quam populo* consulit, eorumque quibus præest, commodis utilitatique servit. In quam sententiam etiam *Cicero* pulcherrime inquit: Si consulis populo, remove te à suspicione alicujus commodi tui. Fac fidem te nihil nisi populi utilitatem & fructum quærere.

II. *Reverentia erga Senatum.*

Nam cum libertum suum videret duos inter Senatores ambulantem, misit, qui ei colaphum impingeret, diceretque: *Noli inter eos ambulare, quorum adhuc potes esse servus*: Simul Senatoriæ dignitati consulens, & servi castigans insolentiam, quam de Cæsare hero sumserat. *Dion.*

III. *Iustitia.*

Iustitia observantissimus fuit *Adrianus*. Nam cum in spectaculo populus clamore flagitaret, ut aurigam, qui placuerat, liberum esse juberet, per tabellam respondit: Iniquum esse quod peterent, & contra leges Iustitiæ. Si enim servum alienum libertate donaret, fieret injuria Domino. *Dion. Spartian.*

Similiter Provinciis quibusvis prospiciebat, & de securitate & utilitate in Præsides & Procuratores provinciarum ita studiose inquirebat, ut crederetur accusatores emittere; In dijudicandis vero controversiis adhibuit Iurisconsultos, *Iulium Celsum, Salvium Iulianum*, & *Neracium Priscum. Spartianus.* Iussit quoque Salvium Iulianum in suo nomine edictum componere, quod Præsides observarent in omnibus provinciis, ut idem jus in toto Imperio Romano administraretur. *Eusebius.*

IV. *Clementia.*

Adrianus adeo contemsit inimicos, ut uni, quem habuerat capitalem, forte obvio dixerit: *Evasisti.* Nam Principibus in offensis privatis debet esse satis, potuisse ulcisci. *Dion.* Idem *Adrianus* servum, qui in se armatus irruisset, condonata venia, curari jussit, quod esset furiosus.

AXIOMA.

Fatui *sunt implacabiles, vel non facile curantur.*

Quia ponderosior est ira stulti, quam arena maris. At homines sapientes facilius placantur. Nam 1. Cogitant, quanta sit imbecillitas hominis, juxta illud Comici: Homo sum, humani à me nihil alie-

num

num puto. 2. Sciunt, iram per se quiddam rabidum, & iræ non indulgendum, juxta illud: *Sapientes sunt patientes.* Quare

Disce pati, si vis sapiens & sanctus haberi.

Item:

Nobile vincendi genus est Patientia: vincit
Qui patitur: Si vis vincere, disce pati.

V. *Magnificentia.*

Orbem Romanum circumivit, & multa passim opera magnifica exstruxit. Alexandriam à Romanis subversam publicis impensis restauravit. Nicomediæ & Nicenæ urbis ædificiis plurimis terræmotu collapsis, ad instaurationes eorum, publicas impensas largitus est. In Britannia murum per octingenta millia passuum primus duxit, qui Barbaras à Romanis discerneret. Cum Pelusium venisset, Pompeii sepulcrum instauravit, hoc carmen adjiciens:

Ossa viri magni tenui quam clausa sepulcro!

VI. *Erga pauperes Benignitas.*

Pueris ac puellis, quibus Trajanus alimenta statuerat, incrementa dedit.

VII. *Affabilitas & Humanitas.*

Adrianus in colloquiis etiam humilimorum mira civilis & humanus erat, eosque detestari solebat, qui hanc humilitatis voluptatem ipsi inviderent, hoc prætextu, quod dicerent: Principis Majestatem ubique servandam. *Erasmus lib. 6. Apophthegm.*

Idem dicere consueverat, sibi molestum esse, si quem videret tristem, cum tamen omnes Doctos quæstiunculis vexaret, sed vexatos donavit aliquo munere. Illum forte in foro transeuntem appellavit mulier quædam: *Audi me, Cæsar.* Verum is cum respondisset: *Non est mihi jam otium.* Illa altius clamavit: *Noli ergo imperare.* Ad hanc vocem restitit, & mulierem audivit. *Dion* §. 3.

Ita legimus de Frederico Vrbini (est Italiæ oppidum in Vmbria) Comite, eum tam comem fuisse, ut obvios quoscunque compellaret, & pileum quasi continuo manu teneret. Ab Octaviano Vbaldino necessario suo eam ob causam dicterio petitus, qui, si quando hominem valde negotiosum & festinantem conspiceret, cum Comitis Friderici pileo occupatiorem esse dicebat. *C. Ens Epidorp. lib.* I.

VIII. *Vrbanitas.*

Adrianus valde festivus & acerrimus in seriis jocisque erat, & ex tempore carmen carmini referre poterat. Ideoque cum *Florus* Poeta ei versus exhibuisset, quibus ipsius peregrinationes atque laborum tolerantiam perstringebat: (Imperator namque tempestates ita patienter tulit, ut instar Masinissæ caput nunquam tegeret:) hos scilicet:

Ego nolo Cæsar esse,
Volitare per Sicambros,
Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.

Ei Cæsar respondit:

Ego nolo Florus *esse*
Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas,
Culices pati rotundos.

Similiter *Adrianus* in balneo veteranum quempiam, servuli penuria, sese marmoribus fricantem conspicatus, eum & servulis aliquot & sumtibus donavit. Quod reliqui veterani feliciter cessisse videntes, cœperunt & ipsi complures sub oculis Imperatoris sese marmoribus affricare, ut hoc modo Principis elicerent benignitatem. At ille evocatis senibus jussit, ut alius alium vicissim defricarent, atque ita pueris nihil opus fore. Is jocus postea in vulgi fabulam cessit. *Spartianus.*

II. VITIA.

I. Truculentia.

Quamprimum Adrianus adeptus esset imperium, ejus initia fuere cruenta. Nam statim interfici jussit viros præstantissimos, nempe PALMAM, qui bis Consul fuerat, CELSUM, NIGRINUM & alios; & ne propterea in odium veniret, non modo se purgare voluit, verum etiam negavit, interposito jurejurando, eos jussu suo interfectos fuisse.

II. Ambitio.

Erat *gloriæ* & *honoris cupidissimus*, ob eamque causam cæteris vel minimis rebus operam dedit. Nam & statuas fecit, & tabulas pinxit: Tum ea, quæ in pace belloque gerantur, quæque ad Regem privatumque pertineant, se profitebatur scire, multosque propterea quod in aliqua arte aut facultate excellerent, oppressit, & è medio sustulit: cupiens scilicet ipse omnibus antecellere. *Dion* §. 1.

III. Invidia.

Adrianus valde *invidus* erat. Nam invidens gloriæ Trajani, tres provincias ab eo debellatas, & in potestatem Romanorum redactas, reliquit, & Præsides ex Assyria, Mesopotamia & Armenia revocavit, quod difficile esset eas tueri, & finem Imperii Romani voluit esse Euphratem. *Spartianus.*

Magnis quoque ingeniis non viventibus tantum, sed etiam mortuis invidebat. *Homeri* gloriam extenuare conatus, *Antimachum* illius loco celebrare instituit. Cujus etiam nomen multi prius ignorabant. Sed & artifices, qui in arte sua excellebant, persecutus est; quorum multos depressit, multos occidit. *Apollodorum* insignem architectum primum exilio mulctavit, deinde interfecit hac de causa. Ædificaverat *Adrianus* templum Veneris ad viam sacram, ejusque formam ad eum miserat, ut ostenderet, magna ædificia etiam absque *Apollodoro* fieri posse; quæsiveratque, num quid taxaret in eo templo. *Apollodorus* magnos errores in eo ædificio commissos, ostendit, quos Imperator jam corrigere non posset: Igitur iratus eum interfici jussit. *Xiphil. Confer Dionem in Adriano* §. 2.

IV. Magia.

Dion in Adriano §. 5. scribit: Illum divinationibus & magicis sacris crebro usum fuisse, atque solitum dicere; Se indigere anima, quæ sponte occubuisset; atque *Antinoi* animam celebrasse, quæ esset ejusmodi.

II. ACTA SAGATA.

I. Milites.

Milites egregia disciplina habuit, ita ut quæ ab eo instituta essent, vim legis apud posteros haberent: quod ut facere posset, ipse exemplum eis præbuit, duriterque vixit. Quapropter facillime bella sedavit in toto orbe terrarum, cum nemini à militibus fieret injuria, & subditi liberaliter haberentur. *Xiphil.* Neque tantum rei militaris scientia valuit, sed copias etiam & præsidia majora, quam ullus ante ipsum Imperator habuit, nempe peditum ducenta, equitum quadraginta millia, elephantos 30, currus 2000 ad prœlium instructos, ac trecenta millia armorum in supplementum, naves porro 2060, & classem omnibus rebus ornatam, pecuniæ quoque vim magnam.

II. Bellum Iudaicum.

ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΥ΄ΜΕΝΑ,

1. *Vrbis Ierosolymæ ædificatio*, & à Gentibus *inhabitatio. Adrianus Æliam Capitolinam urbem* in eodem loco, ubi Ierosolyma quondam fuerat, A. C. 129. reparavit, deque suo nomine *Æliam* appellavit; & ubi templum Domini fuerat, templum Iovis Capitolini exstruxit; idolis & abominationibus plurimis loca sancta inquinavit; statuam suam in sancto sanctorum collocavit, & in loco Sancti sepulcri *Veneris* templum condidit. Tum in urbe etiam *Bethlehem*, eo ipso in loco, ubi Christus fuit natus, *Veneris* & *Adonidis* ædem fundavit, atque adeo urbem gentibus implevit.

II. *Iudæorum seditio.* Iudæi ægre ferebant gentes secum in eadem urbe habitare, & sacrum locum ita à gentibus pollui, adeo ut nisi ipse Imperator præsens, aut in vicinia fuisset, arma statim corripuissent. Quare clandestina consilia agitant de rebellione, & interim terram Iudæam totam speluncis... bus subterraneis atque cuniculis muniunt, ut quoties violarentur, liberos haberent ad fugam exitus, invicem quoque subter terram clanculum commeare possent. *Dux* eorum erat *Bencochab*, vel *Barcochab*. h. e. *Filius stellæ*. Nam idem est nomen: quia *Ben* & *Bar* filium significat. Quo nomine allusit ad vaticinium, *Num.* 24. *v.* 17. *Orietur stella ex Iacob.* Nam ut propter religionis speciem eo plures concurrerent, eorumque audacia cresceret, ipse sibi *Messiæ* titulum tribuit. Hic annos oliquot in ipsa Iudæa tenuit 50 castella, & 980 vicos, & muniit oppidum *Bethoron*, situm in *Benjamin* & *Ephraim*, quod olim & *Salomon* munierat.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΕ΄ΝΤΑ.

sive BELLVM IPSVM.

Romani impetum Iudæorum initio contemsere. Verum postquam universa provincia tumultuata est, & quæ ubique gentium erant, cum eis conspiraverunt, tunc cognoverunt atque intellexerunt, quam grave & periculosum bellum illud futurum esset. Nam ex arce *Bethoron* Iudæi sæpius irruptiones faciebant, & Romanos profligabant. Tunc ergo *Adrianus* minime cunctatus, præcipuos Romanorum *Duces contra* eos misit. Quorum primus erat *Iulius Severus*, præstantissimus *Dux*, qui in Britannia ad coërcendos hostes transversum murum duxerat: Hic evocatur; sed multitudine & desperatione Iudæorum cognita, aperte cum ipsis congredi non ausus est, sed eos interim commeatu exclusit. Deinde ipse Imperator in Syriam rediit, & oppidum *Bethoron* obsedit annos 3, & 6 menses. Ibi cum multi in prœliis interirent, & plures fame & peste morerentur, tandem oppidum vi captum est, & interfectus est Dux seditionis *Bencochab*; Quem postea Iudæi vocarunt *Barcozbah*, h.e. filium mendacii, quod falso jactasset, se recuperatorem Iudææ, & *Messiam* esse. Sicut Rabbi *Akiba*, qui A. C. 135. floruit, scribit. Hic *Akiba* à Romanis fidiculis excarnificatus obiit. *Thalmudistæ* scribunt, quod, cum *Barcochab* Pseudo-Messiam inter cadavera quærerent, viderint ingentem serpentem circa occisi collum hæsisse. Numerus interfectorum diversis in prœliis fuerunt circiter quingenta octoginta

mil

millia hominum. In hoc bello potentia Iudæorum, quanta reliqua fuit, fracta est. Eorum vero qui fame, morbo, ignique periere, infinita fuit multitudo. Nec tamen Romanis incruenta victoria fuit, quod cum desperatis esset pugnandum. Arces vero & castra omnia destruxit *Adrianus*, cuncta oppida vastavit, & gente Iudæorum tota ejecta; edictum proposuit, ut ne aspicere quidem ex loco editiore patrium solum ipsis in posterum liceret. Vrbem autem gentibus, quibus Christiani mixti fuerunt, incolendam dedit.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Vrbs Ierosolyma Ælia* est nominata: nam Adrianus finito bello Iudaico, ut Iudæos ab ingressu urbis Ierusalem facilius arceret, mutata veteri appellatione, Ierosolymam de suo nomine ÆLIAM nominavit.

II. *Statua Adriani* Equestris collocata est in loco, ubi antea erat Sanctum sanctorum.

III. *Sues portæ sunt insculptæ*. Nam ut monumentum servitutis Iudæorum exstaret perpetuum, *suis* imaginem ex marmore factam portæ, qua Bethlehemum itur, imponi jussit, ut intelligerent Iudæi, se jam sub potestatem Romanorum redactos, & Politiam Mosaicam cum templi & metropolis suæ ruina jam finitam esse.

IV. *Iudæi ex urbe sunt ejecti*, & gentibus urbs Ierosolyma inhabitanda est concessa.

V. *Profanationis hujus duratio*. Hæc profanatio duravit ad annos 180, usque ad tempora *Constantini Magni*.

VI. *Iudæorum venundatio*. Innumerabilis præterea Iudæorum, diversæ ætatis, & utriusque sexus multitudo in mercatu *Terebinthi* venundata est, h.e. in tabernaculo *Abraham*, ubi arbor Terebinthus erat, & quotannis mercatus exercebatur; à quo Iudæi postea plane abstinuerunt. *Hieronymus*.

Incidit hæc Iudæorum calamitas & alterum quasi excidium præcise in annum à Passione Christi, (quæ anno 34. ætatis ejus contigit) centesimo; postquam ipsi authorem vitæ & exhibitum jam ad crucem postulantes, clamaverunt: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. Matth.* 27. *v.* 25.

Postea tamen temporis impetrarunt Iudæi ab Imperatoribus certo pretio, ut liceret sibi semel in anno, die videlicet 10. *Augusti*, Ierosolymam ingredi, ac deflere casum & ruinam Ierosolymæ, templi & totius gentis: idque factum est astantibus militibus ad certam horam; &, si plus flere vellent, plus pecuniæ exigebant.

AXIOMA.

Speculum iræ divinæ nobis ostenditur in hac Iudæorum πανολεθρίᾳ & ruina. Et sic impletum est vaticinium *Danielis*, quo ille ante annos 670. interitum & perpetuam vastitatem urbis Ierosolymæ prædixerat. Similiter impletum est Christi vaticinium *Luc.* 21. *v.* 24. Cadent acie gladii, & captivi ducentur in omnes gentes, & Ierusalem calcabitur à Gentibus, donec impleantur tempora Gentium. Vnde patet, quod verum sit Axioma, *Quod Deus decrevit, ab hominibus mutari non potest.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *A.C.* 121. cum *Antoninus*, qui post imperavit, superioris anni Consul fuisset, à Senatu in Asiam in provinciam mittitur: ibi cum de Christianis quæstiones haberet, plurimi, qui religionem Christianam profitebantur, tribunal simul adeunt, seque Christianos esse profitentur, & si propterea mortem meriti sint, se mortem oppetituros dicunt. *Antoninus* obstupefactus eorum multitudine paucos tantum jussit ad supplicium ducere, & reliquis dixit: Si vellent mori, & præcipitia & restes ipsis in promptu esse, tribunal ne amplius adirent. *Spartianus.*

II. *A.C.* 126. persecutio contra Christianos in Asia adeo invalescit, ut de iis non amplius exercerentur legitima judicia; sed tantum clamore vulgi delati, tanquam magni criminis convicti, neci dabantur. *Eusebius.*

III. *Apologia* & intercessio pro Christianis est facta.

1. *A Quadrato*, qui erat Apostolorum Discipulus, & ab *Aristide* Philosopho; qui scriptos libros pro Christiana religione *Adriano Imp.* exhibuerunt. *Eusebius lib.* 4. *cap.* 3.

2. Hisce temporibus *Serennius Granianus* Legatus, vir apprime nobilis, literas ad Imperatorem misit, iniquissimum esse dicens, clamoribus vulgi innocentium Christianorum sanguinem comedi, & sine ullo crimine, nominis tantum & sectæ reos fieri. Quibus commotus Adrianus, *Minutio Fundano* Proconsuli Africæ rescripsit, sine objectu criminum, aut probatione, Christianos non condemnandos: Cujus epistolæ ad nostram usque memoriam durat exemplum. *Eusebius lib.* 4.

Lampridius quoque in vita Alexandri Severi scribit: Adrianum Imp. voluisse Christo templum exstruere, & jussisse, ut in civitatibus templa sine simulacris (nempe in Christianorum usum) ponerentur. Sed prohibitum est ab aliquibus, qui dixe-

dixerant, si id fieret, omnes Deorum templa desertum iri, & Christianam religionem amplexuros.

Theologi.

I. Circa hæc tempora ab *Eusebio* recensentur Episcopi Ierosolymitani. Post *Iustum Zacchæus*, *Tobias*, *Benjamin*, *Iohannes*, *Matthias*, *Philippus*: Item *Seneca*, *Iustus*, *Levi*, *Ephres*, *Ioses*, & tandem *Iudas*; qui omnes, antequam *Ælia Capitolina* ædificaretur, ex circumcisione fuisse Ierosolymis scribuntur. At vero cum Ierosolyma à *Tito* everterentur, solo æquata fuerunt, & aratrum illis impressum est à *Musonio Thyrrono* munitionum præfecto. Quod signum erat, nemini hominum permissum esse citra Imperatoris consensum vel casam ibi ædificare. Quare urbs Ierosolyma diruta jacuit tantisper dum *Adrianus Imp.* Æliam ædificaret. Quare non immerito quæritur, cum successio Episcoporum Ierosolymitanorum habeatur, ubinam locorum sedem Episcopalem illi habuerint? Ad hoc dubium respondet *Iosephus Scaliger in l. de emend. temp.* Ecclesiam Ierosolymitanam in aliqua vicinia fuisse, sicut hodie Episcopus *Antiochenus* longe ab Antiochia habitat, & similiter Alexandriæ Episcopus sedem suam habet Cayri, & tamen Episcopus Alexandrinus vocatur.

II. *Aquila*, qui Prophetas ex Ebræo sermone vertit in Græcum, cujus *Hieronymus* sæpius meminit, floret A. C. 130. *Eusebius*.

Hæretici.

Tempore Adriani hæreses plurimæ in Ecclesia ortæ sunt, ut *Carpocratis*, qui facultates omnes communes esse voluit. Item *Basilidis* & *Marcionis*, qui duo principia statuerunt coæterna, Bonum & Malum, & Stoicam necessitatem introduxerunt A. C. 118. *Gnostici* etiam tunc exorti sunt. Et hæ Hæreses infamiæ labem Ecclesiæ asperserunt, eam in diversas opiniones distraxerunt, persecutionibus occasionem præbuerunt, atque ita plus Ecclesiæ, quam ipsæ persecutiones, nocuerunt. *Eusebius*.

Vixit quoque tunc *Lucianus* Samosatensis, qui Gentilium Deos falso deridebat & lacerabat, Christo quoque conviciabatur, nominans eum ἀνεσκολοπισμένον Σοφιστὴν, h. e. de palo suspensum Sophistam. Christianos vero sic subsannabat. Persuaserunt sibi, inquit, infelices Christiani, se immortalitate fruituros, perpetuoque victuros esse. Ideo & mortem magno contemnunt animo, ac non pauci sua sponte semet ipsos occidendos offerunt. Postquam vero semel à nobis desciverunt, Græcorum Deos constanter abnegant.

Viri celebres in Republ. literaria.

I. *Euphrates Philosophus* Stoicus, morbo & senio confectus, potestatem petiit ab *Adriano Imp.* cicutam bibendi, ne id sibi post mortem ignominiosum esset; atque ita sponte è vita abiit A.C.118. *Xiphil.*

II. *Suetonius Historicus* A. C. 127. floruit, qui Magister epistolarum Adriani fuit, hostis Christianorum acerrimus, qui illorum meminit in Nerone hisce verbis: quod sint genus hominum superstitionis novæ & maleficæ. Et Christum Salvatorem nostrum sæpe vocat Chrestum.

III. *Iustinus Philosophus*, postquam & Stoicos, & Peripateticos, & Pythagoræos, & Platonicos audivisset, ut cognosceret doctrinam de Deo, cum nullibi certi quid inveniret, ad Christianos se confert A. C. 128. ut ipsemet testatur in Dialogo. Præclare hic de Ecclesia Christi est meritus, & postea martyr factus sub Antonino Pio; sicut scribit *Eusebius lib. 4. cap.* 11, & 12.

Hic notandum est diligenter, quod multi hunc *Iustinum* Philosophum, propter nominis similitudinem, confundant cum eo, qui Trogi Pompeii librorum epitomas confecit. Qui tamen postea vixit.

IV. *Iureconsulti*, quos in dijudicandis controversiis Adrianus adhibuit, fuerunt sequentes: 1. *Iulius Celsus*. 2. *Neracius Priscus*. 3. *Domitius Labeo*, & *Salvius Iulianus*. *Spartianus*.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ` ΠΡΟΗΓΟΥ΄ΜΕΝΑ.

ADrianus, peragratis omnibus orbis partibus, capite nudo, & in summis plerumque imbribus atque frigoribus, in morbum incidit lethalem: cumque sanguinem è naribus stillaret, & de vita periclitari videretur, de successore eligendo sollicitus fuit. Et quidem successorem sibi adoptavit *Lucium Ceonium Commodum Verum*, quem *Lucium Ælium Verum* appellavit, eique tribunitiam potestatem concessit, & Cæsarem eum creavit. Cum illum minus sanum videret, sæpissime dixit: In caducum parietem nos inclinavimus. A.C. 136. Postea mortuo *Ælio Vero* Cæsare, Adrianus A. C. 138. iterum Senatum convocavit, cui *Titum Aurelium Fulvium* commendavit, eumque ut successorem sibi adoptavit, & *Ælium Antoninum* appellavit: qui postea *Antoninus Pius* dictus est, sed ea lege, ut ille sibi duos adoptaret, *Annium Verum*, & *Marcum Antoninum*. Hi sunt, qui postea duo

ea duo pariter Augusti primi Rempubl. gubernaverunt. *Spart. in Adriano* §. 13.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Magnus morbi cruciatus. Adrianus Imperator, cum magicis artibus aquam intercutem eduxisset, sed eadem iterum repleretur, & morbo aucto, mediisque adhibitis, indies deficeret, ingentem cruciatum sensit, morique decrevit. Sæpe autem venenum aut gladium sibi postulavit, sed frustra: cum nemo ea porrigere vellet. Ideo ex impatienti animo dixit: *Miserum se esse, quod mori cum cupiat, non possit.* Ideo tandem contemta diæta, cibo & potu usus minime idoneo, mortem sibi acceleravit. Moriturus hosce versus fecisse dicitur.

Animula, vagula, blandula,
Hospes comesque corporis,
Quæ nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, ut soles, dabis jocos?

Spart. in Adriano §. 24.

Mortuus est A.C. 138, die 10. Iulii, cum vixisset annos 62, menses 5, & dies 19, & imperasset annos 20, mens. 10, & dies 29.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

I. *Sepultura.* Cum Mausoleum Augusti plenum jam esset, ipse sibi tumulum paravit ex Pario lapide quadrata forma, quæ postea *Moles* Adriani appellata est, supra quam hodie arx Pontificia exstructa est.

II. *Senatus* propter cædes quorundam civium, quas partim in Imperii initio, partim in exitu sive paulo ante mortem fecerat, vix tandem ἀποθέωσιν ei decernere voluit, nisi *Antoninus Pius* successor ejus Magistratum exorasset. *Spartianus* §. 14.

XVI. IMPERATOR ROM. ANTONINVS PIVS.

CAPVT I. DE ORTV.

I. Generatio.

PATER ejus fuit AVRELIVS FVLVIVS, è Gallia Transalpina oriundus, qui Consul fuit, homo tristis & æger. AVUS, *Titus Aurelius Fulvius*, qui per honores diversos ad secundum Consulatum & præfecturam urbis pervenit.

MATER fuit ARRIA FADILLA.

Avus Maternus ARRIVS ANTONINVS, bis Consul, homo sanctus, & qui *Nervam* miseratus esset, qnod imperare cœpisset.

Avia materna BOVINIA PROCILLA.

Natus est Antoninus A.C. 88, 13. Cal. Octob. sub *Domitiano* & *Cornelio Dolabella*, Coss. in villa Lanuvina. *Capitolinus* §. 1.

II. Appellatio.

1. NOMEN ejus fuit ANTONINVS. Quod nomen ei à Matre impositum fuit, juxta nomen Avi, qui dictus *Arrius Antoninus*.

II. COGNOMEN fuit PIVS. PIVS à Senatu cognominatus est; idque ob varias rationes; quæ dantur ab Historicis.

1. OECONOMICA est, quod Socerum, fessa jam ætate, manu, præsente Senatu, levaverit. Deinde quod, cum Adrianus, à quo adoptatus erat, se ipsum interficere vellet, ingenti custodia & diligentia effecerit, ne id posset in effectum producere.

2. POLITICA, quod magnam partem Senatus ab Adriano morti destinatam servaverit.

3. PHYSICA & ETHICA, quod natura fuerit clementissimus, & erga omnes beneficentissimus. Nam nihil temporibus suis asperum fecit, nisi quod communi errore Principum Christianis minus æquus fuerit, donec Iustini & aliorum Apologiis placaretur. *Capitolinus in Antonino Pio* §. 1.

NOTA.

Aurelius Victor, *Eutropius*, & *Capitolinus* §. 1. cum appellant *Aurelium Antoninum Fulvium Bovinium*.
1. *Aurelius Fulvius* dictus est à patre *Aurelio Fulvio*, viro Consulari.
2. *Antoninus* dictus est ab *Arrio Antonino*, Avo materno.
3. *Bovinius*, ab avia materna *Bovinia Procilla*.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΊΑ.

INsignes corporis atque animi dotes habuit, quas *Capitolin.* §. 1. ita describit: Pueritiam egit Antoninus cum Avo paterno, mox cum materno, omnes suos religiose colens, atque adeo & consobrinorum & vitrici & multorum affinium hereditate ditatus est. Fuit vir forma conspicuus, ingenio clarus, moribus clemens, nobilis vultu, & placidus ingenio, singularis eloquentiæ, nitidæ literaturæ, præcipue sobrius, diligens agri cultor, mitis, largus, alieni abstinens, & omnia cum mensura & sine jactantia. In cunctis denique lauda-

laudabilis, & qui merito *Numæ Pompilio* ex bonorum sententia comparatur.

II. ACTA OECONOMICA.

I. VXOR ejus erat *Faustina*, Annii Veri filia, quæ malæ famæ mulier erat. Nam ita de ea scribit *Capitol.* §. I. De *Antonini* uxore multa dicta sunt ob nimiam libertatem & vivendi facilitatem, quæ iste cum animi dolore compressit. Vnde videmus, quod tot tantaque ejus bona atque dona incommodis conjugii turbata sint. *Faustina* à Senatu *Augusta*, permittente *Antonino*, appellata. *Capitolin.* §. 2. Mortua est tertio Imperii ejus anno, atque à Senatu consecrata; templum in honorem ejus exstructum, & statuæ aureæ & argenteæ ei sunt positæ.

II. LIBERI. Quatuor liberos ex uxore sua *Faustina* suscepit, duos masculos, & duas fœmellas: quarum *major Lamiæ Syllano*; & *minor M. Antonino Philosopho* desponsata est. *Capitolin.* §. I.

III. *Vita Antonini privata.* Hanc *Capitolin.* §. 4. memorabilibus verbis describit, quando inquit: Victus *Antonini Pii* talis fuit, ut esset opulentia sine reprehensione, parsimonia sine sordibus, & mensa ejus per proprios servos, proprios aucupes, piscatores & venatores instrueretur. Similiter amictus vulgaris & domesticus fuit, in quibus ab amicis visus est. *Capitolinus* §. 3.

IV. *Adoptio.* Adoptavit sibi de Adriani antecessoris sententia *M. Antoninum* fratris uxoris suæ filium, & *L. Verum*, *Ælii Veri* filium; qui ab Adriano adoptatus, aute ipsum diem suum obierat. Et hi *Antonino Pio* successere.

V. *Filii adoptivi informatio. Apollonius Chalcedonius* Philosophus ab *Antonino Pio* Romam Chalcide evocatus, ut *M. Antoninum Aurelium* filium adoptivum in disciplinis Philosophicis informaret. Verum hic parum decore sese gessit, ideoque à sapiente Principe salse irrisus est. Nam cum *Antoninus Pius* in Tiberianam domum, in qua habitabat, eum vocaret, ut filium ei adoptivum in disciplinam traderet, ille recusare etiam & dicere ausus est: *Non Magister ad Discipulum debet venire, sed Discipulus ad Magistrum.* Irrisit eum *Imp.* dicens: Facilius fuit *Apollonio* à Chalcide Romam venire, quam è domo sua in palatium. *Capitolinus* §. 5.

III. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Antoninus Pius per ADOPTIONEM ad Imperium pervenit. Nam ab Adriano Imperatore xv, post *L. Commodi* (quem ipse *Ælium Verum* appellarat) obitum, præter omnem spem est adoptatus, cum jam honores maximos gessisset (erat enim quinquagenario major) & virtutem ipsi Imp. aliisque approbasset. Hanc adoptionis causam ipse *Adrianus* Principibus Senatus, quos domum ad se vocaverat, reddidit, qui in lecto decumbens ita ad Senatum inquit: Mihi quidem, carissimi viri, natura filium non dedit; vos vero lege dedistis. Multum autem interest, nascatur, an adoptetur filius: Propterea quod is qui nascitur, talis est, qualem eum Dii immortales esse voluerunt: Eum vero, qui adoptatur, unusquisque sibi deligit. Ex quo fit, ut ille sæpe nascatur mutilus & demens: Hic vero (quod certo judicio fit) integer & sanæ mentis deligatur. Quamobrem ego antea *L. Commodum* unum ex omnibus delegeram, qualem ne nasci quidem optare mihi potui. Sed cum eum mortis fata peremerint, alterum pro illo vobis inveni: eumque vobis do, nobilem, mitem, mansuetum, prudentem, qui nihil temere propter juventutem, nihil propter senectutem negligenter potest facere: Vixit enim semper secundum leges, fuitque cum Imperio, moribus & institutis patriæ, ut neque ea, quæ ad Imperatorem spectant, ignoret, neque iis omnibus male uti possit. Hunc dico *Aurelium Antoninum*, quem, etsi intelligo difficillime molestis negotiis implicari, abesseque longissime ab hac imperandi cupiditate, tamen non diffido, eum curam habiturum mei vestrique, & Principatum invitum recepturum. Et ita *Antoninus* Imperator factus est. *Dion in Adriano* §. 8.

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

Neq; vero Adrianum spes de Antonino concepta fefellit. Omnino enim Imperatorem se omni virtute præstantem re ipsa probavit.

VIRTVTES.

I. Amor erga Rempublicam.

Procuratores modeste suscipere tributa jussit: excedentibus modum rationem factorum suorum reddere præcepit, nec unquam lætatus est lucro, quo provincialis oppressus est: imo tanta diligentia subjectos sibi populos rexit, ut omnia & omnes, quasi sua essent, curaret. *Capitolin.* §. I. Ac ne cui gravis esset, in suis prædiis fere semper vixit, expeditiones longinquas, & ad alienos abdicavit, dicens: *Gravem esse provincialibus comitatum Principis etiam nimis parci. Capitolin.* §. 4.

II. Pru-

II. Prudentia.

1. *Prudentia* ejus ex eo effulget, quod Rempubl. bene ordinavit. Nam viros bonos negotiis Reipub. præficiebat, iisque honores propter administrationis fidem atque industriam tribuebat. Dicere namque solebat: *Homines tales, quales esse velis, nullo modo effici posse: iis vero, qui sint, ad Reipubl. utilitatem esse utendum.*

2. Prudentiæ quoque argumentum erat, quod in judiciis ferendis consilia Iurisconsultorum admiserit, quales tunc erant *Vlpius, Marcellus, Volusius, Vinidius, Verus, Salvius, Valens, Metianus* & *Iobolenus*: nihilque egerit, de quo prius cum illis non conferret, hac Gnome sapiente usus: Æquius est, ut ego tot taliumque amicorum consilium sequar, quam ut tot talesque amici meam unius sequantur voluntatem. At contrarium fecit *Iustinianus* II. Imp. qui cum 16 annorum esset, Imperium adeptus, propriis consiliis usus est, atque hac ratione maxima incommoda Romano Imperio attulit. *Cuspinianus.*

3. Erat etiam illud magnæ prudentiæ argumentum, quod viros justissimos ad Rempubl. administrandam quæreret: non libertos suos, aut amicos, Principis responsa aut jussa fingere, hoc est, fumum vendere, multorum exemplo, sineret, quin potius libertis suis severissime uteretur. Similiter etiam quod eosdem diutissime provinciis præsidere vellet, ita ut septenis, aut novenis annis, quosdam in iis detineret, præsertim bonos: neque tantum à se, sed etiam ab Adriano missos.

4. Salaria quoque multis, quos otiosos videbat, detraxit, dicens: *Nihil esse sordidius, imo crudelius, quam si Rempubl. ii arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent. Capitolinus* §. 4.

5. Ipse quoque, ne qua in re offenderet, vel sciens vel per imprudentiam, sedulo cavebat; quasi quam nemini negabat, sibi daturi veniam non essent.

III. Humanitas & Comitas.

Valde quoque humanus erat, & Imperatorium fastigium (ut *Capitolin.* ait) ad summam civilitatem deduxit. Senatui tantum detulit Imperator, quantum, cum privatus esset, deferri sibi ab alio Principe optavit. Eadem humanitate & comitate in reliquos cives usus est. Nam admisit ad se amicos etiam privatis & domesticis vestibus indutus. Quin etiam amicis suis in Imperio non aliter usus est, quam privatus. Eorum convivia & ipse frequentavit. Mirabile & memorabile exemplum habemus de *Omulo*. Cum Imperator domum ejus invisens, miransque columnas porphyreticas, quæreret, unde eas haberet? ille vero tanquam homo parum continentis vel animi vel linguæ, respondit: *Cum in alienam domum veneris, & mutus & surdus esto.* Quam tamen ille inscitam hominis dicacitatem, uti alias, ita tunc quoque patienter tulit.

IV. Liberalitas.

Miranda hujus Imperatoris fuit liberalitas. Nam opes suas, quibus ante principatum abundabat, Reipub. impendit, & in amicos, in civitates socias ac fœderatas, in opera magnifica, inque homines tenuioris fortunæ aut afflictos contulit; ut, qui ante Imperium ditissimus fuerat, suas opes Imperator amiserit. Quo nomine reprehensus ab uxore, quod congiarium militibus & donativum populo de proprio, ut promiserat, daret, dixisse fertur: *Stulta, postquam ad Imperium transivimus, & illud quod habuimus ante, perdidimus.* Inprimis autem erga doctos liberalis fuit: Rhetoribus atque Philosophis per omnes provincias & honores & salaria detulit. Multis vero, quos otiosos videbat, salaria detraxit: uti antea diximus.

V. Candor.

Candorem amabat, & delatores detestabatur. Nam delatores, si non probarent ea quæ dixerant, capitali pœna affecit; si probarent, ablato præmio, dimisit infames. Quod idem quoque *Vespasianus* & *Titus* fecerunt, qui delatores adeo detestati fuerunt, & odio prosecuti, velut publico exitio destinatos, ut flagellis cæsos, per amphitheatri arenam spectandos traducerent, ut pœnis coërciti à delationibus abstinerent.

VI. Iustitia.

Adulteria quoque graviter punivit. Nam A. C. 159. legem de adulterio renovavit. Coss. *Plauto Quintillo* & *Statio Prisco*, quæ æque viris ac mulieribus castitatem tuendam præciperet, cum antea tantum de mulieribus ageret. *Cod. Theod.*

VII. Clementia.

Admiranda ejus clementia fuit, mitissimasque sententias tum dixit, tum secutus est. Solus omnium prope Principum, civili sanguine se non respersit. Gravissimas injurias etiam sibi factas populo condonavit. Quorundam machinationes improbas, ne investigari quidem est passus. Cum enim privatus honestissime semper vixisset, in principatu etiam se ipsum vicit: & quod rarum ac prope inauditum, adep-

adeptus Imperium, melior ac commodior exstitit. Quin imo non tantum injurias verbales, sed etiam reales, h. e. furentis populi tela ac lapides aliquando æquo animo sustinuit; maluitque ratione placare, quam vi & armis seditionem compescere.

Sub hoc Imp. unicus tantum Senator Romæ proscriptus est ATTILIVS TITIANVS, Senatu puniente, quod reus affectatæ tyrannidis esset. Sic ejusdem criminis reus PRISCIANVS voluntaria morte periit. *Iul. Capitol.* CASSIVS vir Senatorius occisus, ipso non jubente, sed permittente; post etiam exstinctum doluit, dicens: *Voluisse se sine Senatorio sanguine Imperium transigere.* Mira clementia in affectatorem Imperii! *Idem.* Reprehensus aliquando, quod nonnullos accusatos absolveret, respondit: Principatum non à pœnis aut suppliciis, sed à mansuetudine potius auspicandum esse. *Dion & Xiphil. in vita Antonini.*

VIII. Pacis studium.

Antoninus Pius fuit Princeps εἰρηνικὸς, h. e. valde pacificus. Nam in Imperio nemini asper aut molestus, sed erga omnes bonus, lenis & mansuetus fuit. Vnde Antoninus *Numæ Pompilio* propter vitæ sanctitatem & pacis studium, sicut Trajanus *Romulo* propter Imperii amplificationem & belli gloriam, comparatur. Nihil enim pulchrius est in tota ejus vita, quam perpetuum pacis studium. Vnde quod Scipio olim Africanus dicere solitus fuit: *Malle se unum civem servare, quam mille hostes occidere.* hoc Symboli loco postea usurpavit *M. Antoninus Pius Imp.* Κάλλιον πολίτην ἕνα σώζειν, ἢ χιλίους τῶν πολεμίων ἀποκτεῖναι. *Erasmus. Lætus in Cæsar. Ital.* tale de eo Epigramma concinnavit:

Symbolon ore gerit, magnus quod Scipio clarum
Romanæ solitus dicere sæpe fuit.
Vnum malle quidem bello servare colonum,
Quam sese hostiles perdere mille viros.

Quo *symbolo* insinuare voluit, pacem bello præferendam, & in ipso bello hanc oportere primam esse Ducis curam, ut quam minima civium jactura paretur victoria.

IX. Perseverantia.

Fuit vir vere τετράγωνος, h. e. quadratus, perpetuoque sibi similis. Quia virtutum decora usque ad finem vitæ conservavit, ut plane docuerit, neque jugi pace ac longo otio absoluta ingenia corrumpi, eoque demum fortunatas urbes fore, si regna sapientiæ sint. Ideoque provinciæ sub eo cunctæ floruerunt. Quia singulari diligentia subjectos sibi populos rexit.

II. ACTA BELLICA.

Antoninus Pius bella nulli populo aut Regi intulit triumphi cupidine, aut Imperii amplificandi studio. Tueri enim parta, quam subinde aliis atque aliis inhiare, & composita turbare latissime regnandi libidine, præoptabat. Tamen per Legatos suos plurima bella gessit, aut orientia restinxit. Nam & Britannos per *Lollium Vrbicum* Legatum suum vicit, muro cespititio submotis Barbaris ducto: & Mauros ad pacem postulandam coëgit: & Germanos & Dacos multasque gentes, atque Iudæos rebellantes, contudit per Præsides, ac Legatos. In Achaia etiam atque Ægypto rebelliones repressit. Alanos, seditiones molientes, sæpe ad obsequium redegit. Ideoque cum propter virtutem summam, tum moderationem animi, tantum authoritate valuit, ut ea sola tantum Imperium per 23 annos gubernarit, adeo trementibus eum atque amantibus cunctis Regibus, nationibusque & populis, ut parentem seu Patronum magis, quam Dominum aut Imperatorem reputarent, omnesque uno ore, in morem cœlestium, propitium optantes, de controversiis inter se Iudicem poscerent. Ad quem etiam Indi, Bactri, Hyrcani legatos misere, justitia tanti Imperatoris comperta, quam ornabat vultu sereno & pulchro, procerus membra, decenter validus.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *Viri in Ecclesia celebres.*

I. *Polycarpus*, sub ANICETO *Romano Pontifice*, qui nonnullos Apostolorum Magistros habuerat, Romam venit, plurimosque ad veram fidem convertit. Plura de eo in sequenti historia dicturi sumus: quia sub Antonino Philosopho martyrio coronatus est.

II. *Tertullianus* A. C. 139, cum omnes regiones universi orbis terrarum recensuisset, quo religio Christiana pervenisset, tandem concludit: Christi igitur nomen & regnum ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus colitur, ubique regnat, ubique adoratur. Idem testatur *Irenæus* & *Iustinus*; qui narrant, etiam apud Scythas & Nomades Christi nomen prædicari.

III. *Egesippus Iudæus* A. C. 159 ad Christum conversus est, qui libris quinque historiam Ecclesiæ Christi ad sua usque tempora complexus est.

IV. *Telesphorus Papa* A. C. 140. instituit cani in Ecclesia: *Gloria in Excelsis* DEO. Sed nocte tantum Nativitatis Christi. Quam solennitatem ipse tradidit. *Sigebertus.*

V. Anto-

v. *Antoninus* prohibet, ne Sibyllinorum aut aliorum gentilium vatum carmina, nec etiam Ciceronis libri de divinatione & natura Deorum legerentur, quod viderentur contra gentilium DEOS statuere: uti videre est ex apologia *Iustini*, & *Arnobii* scripto ad gentiles.

II. *Martyres.*

Persecutio Eclesiæ sub *Antonino Pio* A. C. 137. rursus orta est. Martyres sub eo facti sunt:

I. *Felicitas*, Romana vidua, cum filiis septem conversa, apud Imperatorem graviter accusabatur ab Ethnicis, jussu Cæsaris à Publio urbis Præfecto examinata: & cum nec matrem nec filios seorsim admonitos ad defectionem poterat abducere, eos carnificibus tradebat: & spectante matre, *Ianuarius* plumbatis oceidebatur; *Felix* & *Philippus* fustibus ad necem cædebantur; *Sylvanus* præcipitio interimebatur; *Alexander*, *Vitalis*, & *Martialis* capite truncati: postremo mater ipsa capitali supplicio afficiebatur, quæ toties martyrium perpessa, quoties unum ex filiis occidi vidit. Nam fides Christiana στοργὰς φυσικὰς è natura humana non evellit. *Osiander in Histor. Eccles. cent.* 2. *lib.* 2. *c.* 3.

Historia parallela habetur *lib.* 2. *Macc. c.* 7. ubi similiter mater cum septem filiis ab Antiocho tyranno afficitur martyrio.

II. *Sixtus Papa*, cum fere sedisset annos 10, ob Christianam religionem supplicio afficitur. A.C. 140.

III. *Telesphorus* Papa, cum sedisset annos 11, & menses 9, martyrio coronatur. A. C. 152.

Cum hi & plures alii propter Christianam religionem è medio sublati essent, tandem Antoninus Imper. A.C. 152. persecutionem Christianorum inhibuit, jussitque ut Christinaorum accusatores supplicium subeant, nisi quid contra Romanum Imperium tentasse deprehendantur. Si vero posthac (inquit in edicto) quisquam negotium talibus, tanquam talibus, facessere perrexerit, is qui defertur, ab accusatione sit absolutus & liber, etiamsi talis esse deprehendatur: delator vero pœnæ subjaceat. Causam hanc addit, quod suppliciis Christiani deleri non possint, cum ipsi mortem vitæ præferant. *Iustinus Eusebius lib.* 4.

III. *Hæretici.*

I. CERDON, Magister Marcionis hæretici, qui Papa, Romam venit A. C. 141. *Eusebius.*

II. VALENTINUS, Ægyptius natione, quod Episcopatu excidisset, Hæresiarcha esse incipit, A.C. 144. cujus multiplicia deliria exstant apud *Tertull. Epiphan. Clementem*, & alios. Hic hæreticus qui hactenus docuerat in Ægypto, A.C. 152 Romam venit, ibique ultra 12 annos commoratur; sed hæresin suam tantum clanculum spargit.

IV. *Viri in artibus celebres.*

I. *Herodes Atticus*, vir Consularis, hoc tempore floruit: Qui hominem quendam eruditionis ac virtutis persuasione mirifice sibi placentem festiva quadam oratione vanitatis admonet. apud *Gellium l.* 1. *Noct. Attic. cap.* 2.

II. *Phlegon Trallianus*, Hadriani libertus, qui Olympiades Græcorum libris 16 descripsit, paulo ante annum Christi 141 desinit.

III. *Pausanias* A.C. 142. historiam suam scripsit paulo post *Adriani* tempora. Meminit enim belli Iudaici confecti, in Atticis: Item in Corinthiacis meminit *Antonini*.

IV. *Maximus Tyrius* tunc quoque vixit, qui L. Verum Cæsarem Imperatoris filium adoptivum informasse scribitur. Ejus plurima & pulcherrima scripta hodieque magna doctissimorum hominum admiratione leguntur.

V. *Galenus*, celeberrimus ille post Hippocratem author medicinæ, hoc tempore floruit.

VI. *Apollonius*, Philosophus Chalcedonius, A.C. 147. ab *Antonino Pio* Romam evocatur, ut *M. Aurelium* Cæsarem in Philosophicis institueret; sub quo *Marcus* ita profecit, ut Philosophus postea dictus sit.

VII. *Mesomedes Lyricus* vixit A.C. 145. qui modos musicos Citharœdis fecit, vel præcepta de modulis musicis. Huic Antoninus salarium imminuit, dicens: Nihil esse sordidius, imo crudelius, quam si ii Rempubl. arroderent, qui nihil in eam labore suo conferrent. Quibus verbis insinuare voluit, artem ejus, voluptati potissimum comparatam, non æque necessariam Reipublicæ, ut cæteras, esse, quarum doctores in summo precio habuit.

VIII. *Salvius Iulianus* Iuris Consultus, & Iustinus Historicus, qui Trogi Pompeii libros in compendium redegit, hoc tempore vixerunt.

IX. CRESCENS, Philosophus Cynicus, sed homo valde impurus, hoc tempore floruit. Hic, cum *Iustino* esset inimicus, effecit tandem ut postea martyrio coronaretur.

V. *Prodigia sub Antonino.*

I. *Sub Antonino* natus est *biceps puer*, & uno mulieris partu quinque pueri editi sunt.

II. Visus est in Arabia jubatus *anguis*, major solitis, qui se à cauda medium comedit.

III. *Quatuor leones* sponte sua se capiendos in Arabia præbuisse, *Capitolin.* scribit.

IV. *Hordeum* in Mœsia in *culminibus* arborum natum est.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ῍ ΠΡΟΗΓΟΥ΄ΜΕΝΑ.

I. ADoptio. Antoninus Pius Imper. de Adriani sententia adoptavit sibi *M. Aurelium Antoninum*, & *L. Commodum Verum*, filium Ælii Veri, qui ab Adriano adoptatus erat, sed ante ipsum obierat; uti antea diximus. Qui etiam Antonino Pio in Imperio successerunt.

II. *Morbus, ejusque origo.* Incidit in morbum, cum senio confectus caseum Alpinum in cœna avidius comedisset, quem eadem nocte quidem rejecit nonnihil, sed tamen febris secuta est.

III. *Oratio* *παραγώνιος* ad *M. Antoninum* & *Tribunum.* Paulo antequam moriebatur, Rempubl. & filiam (cui patrimonium privatum reliquerat) *M. Antonino*, præsentibus Præfectis, commendavit, & dato Tribuno Æquanimitatis signo, atque ita conversus, quasi dormiret, spiritum reddidit. *Xiphil. è Quadr.*

II. ΤΑ῍ ΠΡΑΧΘΕ΄ΝΤΑ.

Tertia die postquam in morbum incidisset, febri extinctus est apud Lorium villam, A. C. 161, 6 Martii, anno ætatis 74, mense 6, die 26. cum imperasset annos XXIII, menses 6.

III. ΤΑ῍ ΠΑΡΕΠΟ΄ΜΕΝΑ.

I. *Sepultura.* Sepultus est in mole Adriani.

II. *Honores & Elogia.* A Senatu cum jucunditate DIVUS est appellatus, cunctis certatim adnitentibus, & pietatem ejus, clementiam, ingenium, sanctimoniam laudantibus. Decreti etiam sunt ei omnes honores, qui optimis Principibus ante delati erant. *Eutropius.*

XVII. IMPERATOR ROM.

M. AVRELIVS ANTONINVS,

cognomento PHILOSOPHVS;

ET

L. ANTONINVS VERVS,

COLLEGÆ.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER *M. Aurelii Antonini* fuit *geminus.*

1. NATVRALIS, ex quo genitus fuit, ANNIVS VERVS, frater Vxoris *Antonini Pii*, qui in Prætura decessit. *Capitolin.* §. 1.

2. LEGALIS fuit AVRELIVS ANTONINVS PIVS, à quo, volente Adriano Imperatore, adoptatus est.

II. MATER fuit DOMITIA CALVILLA vel CLAVILLA, *Calvisii Tulli* bis Consulis FILIA. *Capitol. ibid.* CINNA in libris, quos de familis Romanis edidit, ita scribit: Gens Clavilla magno tum in honore erat, quippe quæ se originem ducere gloriabatur à CAMILLO Ducum Romanorum celeberrimo juxta ac felicissimo, qui urbem Romam à Gallis captam obsesso ab iisdem Capitolio liberavit. Ad hujus *Camilli* memoriam viri gente illa oriundi, *Camilli* nominabantur: Itemque fœminæ ejusdem familiæ *Clavillæ* dicebantur in perpetuam memoriam filiæ *Camilli*, cui *Clavilla* nomen erat.

III. FRATER ejus fuit L. ÆLIVS (AVRELIVS) VERVS, qui itidem ex Adriani Imper. consilio ab Antonino fuit adoptatus. Sic igitur duo isti, *M. Aurelius Antoninus Philosophus*, & L. VERVS *Divi* fratres in jure civili & in historiis nominantur; non quod natura fratres essent, sed lege adoptionis.

II. Appellatio.

I. NOMEN. M. AVRELIVS ANTONINVS, initio dictus fuit ANNIVS ANTONINVS, à patre suo *Annio Vero*; sed adoptatus ab *Aurelio Antonino Pio*, pro *Annio*, AVRELIVS vocari cœpit.

II. COGNOMEN fuit PHILOSOPHVS, sic dictus ob excellentem literarum & Philosophiæ scientiam, quæ magnum illi adjumentum attulit ad felicem Imperii administrationem: sicut *Dion* scribit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA ACADEMICA.

M. *Aurelius Antoninus* educatus est in Adriani gremio; qui illum VERISSIMVM nominabat, eique honorem sexenni etiam publice detulit, & octavo ætatis anno in *Saliorum* collegium retulit.

Studia ejus Academica.

Dedit initio operam *Philosophiæ.* Vsus est Magistris variis: quos recenset *Capitolin.* §. 1. Inter quos

quos excelluerunt *Apollonius Chalcedonius* Stoicus Philoſophus, qui à *M. Antonino Pio* Chalcedone Romam evocatus, eum in Philoſophia diligenter informavit. Item *Fronto Cornelius*, *Eutychius* Proculus Siccenſis, & SEXTVS Cheronenſis Plutarchi nepos. Operam quoque *Iuri* navavit, audiens *L. Voluſium Metianum*: tantumque operis & laboris ſtudiis impendit, ut corpus infirmum redderet, atque in hoc ſolo pueritia ejus reprehenderetur. Nam eruditio & doctrina eſt paſtus ingenii, quod dum ſaginatur, corpus fit infirmum: & quod notandum, tantum in eo ſtudium Philoſophiæ fuit, ut adſcitus jam ad Imperatoriam dignitatem, attamen ad domum *Apollonii* diſcendi cauſa veniret. *Capitolin.* §. 1.

Studia equeſtria.

Amavit quoque pugillatum, luctamina, curſum, & aucupatum, pila luſit apprime, & venatus eſt, ſimiliter in pingendo ſe exercuit. Sed ab omnibus hiſce intentionibus ſtudium Philoſophiæ eum abduxit, ſeriumque & gravem reddidit. *Capitol.* §. 1.

Honor erga Præceptores.

Tantum honoris Magiſtris ſuis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet, ac ſepulcra eorum aditu, hoſtiis, floribus, ſemper honoraret. Præcipue autem *Iulium Ruſticum* & reveritus eſt & ſectatus, qui domi militiæque pollebat, Stoicæ diſciplinæ peritiſſimum, cum quo omnia communicavit publica privataque conſilia. Cui etiam ante Præfectos prætorio ſemper oſculum dedit; quem & Conſulem iterum deſignavit, cui poſt obitum à Senatu ſtatuas poſtulavit. *Capitolinus.* §. 1.

II. *ACTA* OECONOMICA.

I. VXOR ejus fuit FAVSTINA, *Antonini Imper.* FILIA, quam A.C. 147. uxorem duxit, eamque adulteriis infamem in radicibus montis Tauri ſubito amiſit morbo. *M. Antoninus* eam laudavit, diſſimulata ejus impudicitia. Monitus olim, ut repudiaret eam, ſi nollet occidere, dixiſſe fertur: *Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem.* DOTIS nomine ſignans Imperium, quod ille à Socero adoptatus acceperat. Tantum ſane valet boni Principis vita, ſanctitas, tranquillitas, pietas, ut ejus famam nullius proximi decoloret invidia: ſicut pulchre ait *Capitolinus* §. 7.

II. FILIVS ejus fuit COMMODVS, poſtea factus Imperator, ſed ex adulterio natus. Hunc quidem optime educari & inſtitui curaverat, ſed ſpe ſua fruſtratus eſt. Nam (ut *Capitol. ſcribit* §. 7.) *Antoninus* felix fuiſſet, ſi filium non reliquiſſet.

AXIOMA ETHICVM.

Εὐτεκνία eſt ſingulare DEI donum, quæ conſiſtit in liberorum pietate, eorumque educatione honeſta. Nam degenerant ſæpe etiam ii, qui maxima parentum cura ad pietatem & probitatem inſtituuntur; juxta vulgatum Proverbium; Ἡρώων τέκνα πήματα. HEROVM FILII NOXÆ.

Exemplum habemus in COMMODO, *Antonini Philoſophi* filio. PATER *Antoninus* reliquit hominibus ingens ſui deſiderium, & poſteris virtutis ſuæ memoriam ſempiternam; Sed ejus fortunæ & felicitati hoc unum defuit, quod de filio quem optime inſtitui curaverat, ſpe ſua fruſtratus ſit. Nam deinceps hiſtoria Romana ex aureo regno in ferreum delabitur: Tanta ſub *Commodo* accidit rerum Romanarum mutatio.

III. *ACTA POLITICA.*

I. Imperii occupatio.

M. Antoninus Philoſophus à *M. Antonino Pio* adoptatus, Imperium eſt adeptus. Statim autem in conſortem Imperii aſſumſit L. ÆLIVM VERVM: & tunc quidem primum Rom. Imperium duos Auguſtos ſimul pari poteſtate fulgentes habere cœpit. *Capitol.* Verum moribus diſſimiles illi fuere. Nam M. Antoninus Philoſophus laudatiſſimus Princeps, ſed L. Verus voluptatibus deditus fuit. Verum Marci virtus texit vitia Lucii, & moderatione & patientia Marci retenta eſt concordia: ſicut inter diſſimiles non poteſt retineri concordia, niſi alterius ſapientia & ſanet & ferat deteriorem.

II. Imperii adminiſtratio.

Aurelius Victor & *Eutropius* hiſce eum elogiis exornant: M. Aurelius Imp. is fuit, quem facilius tacitus admireris, quam laudes; cum nulla oratio viri hujus æquare virtutes poſſit. Nam cum à prima ætate conſtantem & quietam vitam ſibi delegiſſet, ſemper eodem vultu conſpectus fuit, neque propter lætitiam, neque propter metum mutato.

I. *ACTA TOGATA.*

Acta ejus *Togata* continent catalogum virtutum ejus. quæ ſequentes ſunt.

I. *Boni publici studium.*

M. Antoninus omnia sua consilia studiaque ad Reipubl. utilitatem retulit. Fuit enim (teste *Capitolino*) per omnia moderatissimus in hominibus à malo deterrendis, invitandis ad bona, remunerandis copia, indulgentiaque liberandis; fecitque ex malis bonos, ex bonis optimos: Vnde ei honores divinos omnis ætas, omnis sexus, omnis conditio ac dignitas dedit, & sacrilegus judicatus est, qui ejus imaginem in sua domo non habuisset.

I. *Publica pecuniæ* semper, quantum per honestatem potuit, pepercit, neque ipsa unquam est abusus, quin potius, ut aliena, abstinuit. Neque etiam in animum induxit, ut extra ordinem provincialibus aliquid imperaret. In foro Divi Trajani auctionem ornamentorum Imperialium fecit, vendiditque aurea pocula, & crystallina, vasa item regia, vestem item uxoris sericam & auream gemmasque, quas multas in repositorio sanctiore *Adriani* repererat, tantumque auri inde redactum est, ut reliquias belli *Marcomannici* ex sententia persecutus fuerit. Postea dedit potestatem emtoribus, ut, si quis vellet emta reddere, atque aurum recipere, sciret licere, nec molestus ulli fuit, qui non reddidit emta. *Capitolinus in ejus vita.*

II. *Semper cum Optimatibus* non solum de bellicis, verum etiam de civilibus rebus, priusquam aliquid ageret, consultabat. Ac si forte inter deliberandum (uti interdum fit) diversum aliquid ab illis sentiret, (illi enim erant Scævola, Volusius, Metianus, Vlpius Marcellus, aliique graves & magni Iurisconsulti) tum dicebat; *Æquius est, ut ego tot & talium amicorum consilium sequar, quam ut tot & tales amici meam unius voluntatem sequantur. Capitolinus in M. Antonino Philosopho*, §. 8. Huic præclaro Antonini dicto suffragatur vulgatum Adagium: *Plus videre oculos, quam oculum.*

II. *Sapientia.*

Sapientissimus Imperator erat, qui sagaci mentis oculo facile perspicere poterat, quæcunque ad Reipublicæ salutem pertinebant. Vnde hoc Symbolum usurpavit: *Consulendum, & consilio parendum.* Quamvis enim ipse prudens Imperator esset, tamen neque in civilibus neque in bellicis rebus quicquam agere solitus est sine consilio Senatus: *Sentiens* nimirum, eum, qui de sua unius sententia omnia gerit, superbum magis, quam sapientem judicandum esse; sicut recte & graviter dixit *Livius lib.* 4. *Decad.* 5. Et ut *Plautus* ait *in Milite*; *Nemo solus sapit.* Cum quo consentit illud, quod Creon apud Euripidem in Phœniss. inquit: Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ. *Vnus vir non videt omnia.* Sibi placere vero infelix est insania, uti *Sophocles* loquitur in *Antigono*. Hinc *M. Antoninus Philosophus* semper in ore habuit *Platonis* sententiam, Tum demum florere civitates, si aut Philosophi imperarent, aut Imperatores philosopharentur. *Capitolinus* §. 10.

AXIOMA.

Quamvis Princeps ipsemet Sapientia & Consilio polleat; tamen sibi caveat, ne opinio propriæ sapientiæ ipsum adeo excantet, ut alienam aspernetur. Nam recte inquit *Cominæus cap.* 44. Princeps facile evertitur, qui nullo, nisi sui ipsius consilio, utitur.

EPIGRAMMA.

Consilio quicunque suo sapit, haud sapit ille:
Consilio alterius qui sapit, ille sapit.

III. *Benignitas & liberalitas.*

Valde liberalis fuit, uti patet ex exemplis. Nam liberalitatem exercuit

I. *Erga* ATHENIENSES. Cum enim Athenas venisset, magnos honores Atheniensibus tribuit, quorum in urbe omnes doctrinæ Ministros annua mercede conductos constituit, *ad omnium gentium utilitatem.*

II. *Erga Cives* ROMANOS. Nam Athenis Romam reversus cives omnes viritim donavit aureis octenis; quantam summam nunquam acceperant ante. Præterea fisco ærarioque ab annis plurimis debita civibus remisit, & syngraphas de iis comburi jussit. *Dion.*

III. *Erga* ALIOS, præsertim DIGNOS. Nam aliis civitatibus permultis ingentem pecuniam largitus est, afflictasque restituit, ut Smyrnam terræ motu concussam. *Aurelius Victor* scribit: Data promiscue est civitas Romana, multæ urbes conditæ, deductæ, repositæ, ornatæque, atque inprimis Pœnorum Carthago, quam ignis fœde consumserat, Asiæque Ephesus, ac Bithyniæ Nicomedia terræ motu graviter concussa.

IV. *Clementia.*

Admiranda clementia fuit hic Imperator. Nam, cum AVIDIVS CASSIVS (quo Duce in bellis orientalibus usus ante fuerat, & præter alia Bucolos, h. e. Boum Pastores in Ægypto acerrimos & callidissimos Romanorum hostes, ipsorum quoque artibus

artibus usus, represserat) Tyrannidem invasisset, impulsu *Faustinæ Augustæ*, quæ maritum apud hostem periisse credens, illi Imperium suasque nuptias destinarat, CASSIVS, cum jam expeditionem in eum adornaret *Antoninus*, à centurione quodam & alio milite occiditur, cui Imperator parcere statuerat, si in ordinem eum redegisset. Exstat ejus apud *Dionem* admodum cordata oratio, animi clementis, & inprimis benigni index.

Similiter scripsit mansuetissimus hic Imperator ad *Faustinam* uxorem suam hisce verbis: *Parcam* liberis *Cassii*, & genero, & uxori: & ad Senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit, aut pœna crudelior: *Non enim quicquam est, quod Imperatorem Romanorum melius commendet gentibus, quam clementia. Hæc Cæsarem* DEVM *fecit: Hæc Augustum consecravit*, Idque re ipsa præstitit. Nam non tantum doluit *Cassium* extinctum, dicens: Voluisse se sine Senatorio sanguine Imperium transigere. *Capitolinus* §. 9. *Caput Cassii* interfecti allatum est ad ipsum; sed ipse non exsultavit interfectione *Cassii*, sed caput ejus humari jussit. *Literas* apud *Cassium* inventas aboleri jubebat, ne cogeretur invitus aliquem odisse. *Similiter amicis Cassii* omnibus ignovit, etiam literis conscioruṁ crematis, ne mansuetudo sua iis labefactaretur, ut invito extorqueretur. *Filii Cassii* media parte amplius acceperunt paterni patrimonii, & auro atque argento adjuti, mulieres etiam ornamentis; sicut *Capitolin. in M. Antonino* scribit §. 9. *Ad Senatum* scripsit *Antoninus*: Vtinam possem multos ex inferis excitare. Non enim unquam placet in Imperatore vindicta sui doloris, quæ, etsi justa fuerit, acrior tamen videtur. Vnde *Dion* de eo ita scribit: Erat *Marcus* durus erga hostes omnes, sed affectu miserationis ferebatur ad humanitatem. Nam dicere solebat; *Inhumanum plane esse, humanis casibus & calamitatibus non ingemiscere. Innuens* eos ab hominum natura alienissimos, qui aliorum miseriis non afficiuntur, ac instar lapidum in adversis amici rebus stant immoti. Huc pertinet *Symbolum* ejus;

----- Regni clementia custos.
Ceu mundi, sic est regni Clementia custos:
Nec virtus major Principis esse potest.

Qui enim non tam metum ex crudelitate, quam amorem ex bonitate animis subditorum indiderunt; Hi maxime absque periculo ad summum regni decus & fastigium pervenerunt. Similiter *Appius* apud *Salustium*: Equidem (inquit) cuncta imperia crudelia magis acerba quam diuturna arbitror. Neq; quenquam in multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat. Vnde pulchre ait *Seneca in Octavia*: *Magnum timoris remedium Clementia.*

V. Diligentia.

Mirifica fuit hic Imperator diligentia, non belli tantum, sed etiam pacis temporibus. Etenim ex quo Imperator appellatus est, horis omnibus Reipubl. actibus incubuit. Nam, inquit *Capitolinus* §. 4. Semper, cum potuit, Senatui interfuit, etiamsi nihil esset referendum, si *Romæ* fuit: *Si vero* aliquid referre voluit, etiam de Campania ipse venit. *Comitiis præterea* etiam usque ad noctem frequenter interfuit, neque unquam recessit è curia, nisi Consul dixisset: *Nihil vos moramur*, *P. C.* Quin etiam judiciariæ rei singularem diligentiam adhibuit, fastis dies judiciarios addidit, ita ut 230. dies annuos rebus agendis litibusque disceptandis constitueret.

VI. Patientia.

Crucem & Calamitatem patienti animo tulit: uti ὀφθαλμοφανερῶς patet ex *Epistola* ejus scripta in acerbissimo luctu super morte *Verissimi filii* unice dilecti, ad *Catulum Censorium*: *Mihi* quidem inquit, efficacissimum videtur, in calamitosis vitæ casibus, turbulentisque fortunæ procellis esse remedium, ubi parum industria & longe minus vis prodest, ut doleamus tanquam homines, & dissimulemus tanquam prudentes. Si *lingua* palam exprimerent singuli, quæcunque clam in corde sentiunt: *Cœlum*, credo, suspiriis rumperent, *humumque* lacrymis inundarent. Quod si COR serio afflictum oculis liceret intueri corporeis, appareret mehercule *quantum unica sanguinis gutta, quam intus sudat, omnibus præponderet lacrymis, quas plorando foris effundit*. Nam maximi dolores corporis nulla ex parte cum minimo animi cruciatu comparandi sunt. Omnibus quidem, quæ corpori possunt contingere, malis remedia excogitarunt homines. At si ærumnosum COR loquatur, nemo audit; si lacrymetur, nemo videt; si queratur, nemo credit. Hactenus *M. Antoninus*. Hinc vox Ebræa עטף, quæ 1. *proprie* significat tectum aut velatum veste, vel quasi veste; uti *l.* 1. *Samuel.* 18. *v.* 28. legitur de fictitio *Samuele*, qui adscendit amictus pallio. 2. *Metaphorice* significat idem quod involutus, opertus, obtectus, & velut obrutus fuit, afflictionibus & miseriis: sicut quisquam veste sese operit atq; tegit. Nam qui in magnis doloribus & calamitatibus est constitutus, illius COR stupore quasi contrahitur, obnubilatur, & magnitudine dolorum operitur, ne sese exserat,

aut conspiciendum præbeat. Ita usurpatur *Psalm.* 61. 4. Dum obnubilatur (h. e. affligitur) Cor *meum*.

VII. *Veracitas.*

M. Antoninus ab Adriano Imper. vocatus est *Veracissimus*, quod nullius unquam mendacii consors, nunquam Veritatis expers fuerit deprehensus; sicut *Anton. Guev. in Horologio Principum cap.* 1. *pag.* 2. scribit.

VIII. *Constantia & æquabilitas.*

Æquabilis & constans in omnibus, nec ulla unquam in re mutatus fuit, in rebus secundis animo non efferebatur, neque in adversis deprimebatur. Et vere vir bonus erat, nec quicquam simulatum habebat. *Dion.*

IX. *Famæ studium.*

Erat quoque famæ suæ curiosissimus, & requirens ad verum, quid quisque de se diceret, emendans, quæ bene reprehensa viderentur. *Capitolinus* §. 8.

II. *ACTA SAGATA.*

Bella gessit *quatuor.*

I. Bellum Parthicum.

M. Antoninus statim ab initio *L. Verum* in societatem imperii assumsit, data ei in uxorem LVCILLA filia, ut simul esset & gener & collega. Cum autem *L. Verus* voluptatibus abstraheretur, & timore bellico corrigeretur, seque Imperatorem esse recordaretur, à *M. Antonino*, consentiente Senatu, in bellum *Parthicum* missus, ne in urbe ante omnium oculos peccaret. Verum is voluptatibus enervatus, & luxuria deperditus, Antiochiæ ferme hæsit, venationibus indulgens; Duces tamen VERI contra *Vologæsum Parthum*, qui Romanis bellum fecerat, *Armeniam* invaserat, legatum cum exercitu Romano trucidaverat, prospere pugnarunt, hostesque domuerunt. *Seleucia* tum cum quadringentis hominum millibus capta est.

II. Bellum Britannicum, &
III. Bellum Germanicum.

Eodem tempore movebatur bellum *Britannicum* & *Germanicum*. Nam Catti in *Germaniam* & *Retiam* irruperant. Adversus Britannos *Calphurnius Agricola* missus est: contra CATTOS *Aufidius Victorinus*. Finito autem bello *Parthico*, uterque Imperator magno apparatu in hostes movit, eosque profligavit. Vnde uterque Parthicus appellatus est. *Capitolinus* §. 3.

IV. Bellum Marcomannicum.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

I. DVCES fuerunt duo fratres Augusti, qui simul decreto Senatus in bellum hoc profecti sunt. *L. Verus* ad hoc bellum invitus se accinxit. Aquilejam tantum usque profectus reverti in urbem voluit. Sed cum fratre in vehiculo sedens, apoplexia correptus, periit anno Imperii undecimo. Post ejus igitur obitum *M. Antoninus* bellum hoc *Marcomannicum* solus gessit. *Capitolinus* §. 5. Cadaver Romam à *Marco* deducitur, ubi in mole *Adriani* sepelitur, cum tribunitia potestas nona nondum esset completa.

II. APPARATVS. *M. Antoninus* ad hoc bellum cum omne ærarium exhausisset suum, neque in animum induceret, ut extra ordinem provincialibus aliquid imperaret, in foro *Divi Trajani* auctionem ornamentorum Imperialium fecit, (sicuti supra, ubi de virtutibus ejus agitur, diximus) vendiditque aurea pocula, & crystallina, & myrrhina, vasa etiam regia, & vestem uxoriam sericam & auratam, gemmasque etiam, quas multas in repostorio sanctiore *Adriani* repererat; & per duos quidem hæc venditio celebrata est, tantumque auri redactum, ut reliquias belli Marcomannici ex sententia persecutus, postea dederit potestatem emtoribus, ut, si quis vellet emta reddere, atque aurum recipere, sciret licere. Nec molestus ulli fuit, qui vel non reddidit emta, vel reddidit. *Capitolinus* §. 6.

III. HOSTES fuerunt MARCOMANNI & QVADI, per quos intelliguntur *Moravi, Bohemi & Silesii.* Nec vero dubium est, per *Marcomannos* prædictos populos intelligi: Quia *Ptolemæus* expresse inquit, fuisse Bohemiæ limites *Sudetes* montes, qui sunt juga versus Meridiem, *Voitlandos* & Mysos, & è regione *Sylvam Gabretam*, h. e. altitudinem latam. Et sub ea Silva fuisse *Marcomannos*, ubi nunc *Moravia. Vicini Marcomannis* fuerunt *Quadi*: Videlicet Silesiæ pars & regio inter *Vratislaviam*, *Cracoviam* & ad *Carpathum*. In hoc limite Imperii semper bella difficilia Romani gesserunt. *Philippus Melanchthon lib.* 3. *Chron. pag.* 333.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Hoc bellum media æstate Marcus Imper. gessit, & de Quadis atque Marcomannis insignem victoriam reportavit, precibus Christianorum adjutus.

Cum

Cum enim ejus exercitus diebus quinque aquæ penuria laborasset, & milites in angustiis montium *Germaniæ* à *Quadis* circumclusi, siti propemodum conficerentur, Imperatorem anxium & consternatum adiit Præfectus Præt. dictitans; Nihil esse, quod Christiani precibus impetrare non possint à DEO: & esse in Legione duodecima cohortem militum, qui omnes Christum colerent. Ea re cognita, *Antoninus* petiit ab eis, ut DEO suo supplicarent: quod cum illi, positis in terra genibus, & ad Christum profusis precibus fecissent, subito pluvia largissima divinitus missa est, qua Romani aquam ore & scutis excipientes recreati sunt: Cum contra Quados aliosque Germaniæ populos fulmina persequerentur. De hac miraculosa victoria elegantes versus *Claudiani*, hominis à religione Christiana abhorrentis, notandi sunt, nisi quod id Christianis acceptum non refert. *Versus hi sunt*:

Laus ibi nulla Ducum: *Nam flammeus imber in hostem*
Decidit. Hunc dorso trepidum fumante ferebat
Ambustus sonipes: Hic tabescente solutus
Subsedit galea, liquefactaque fulgure cuspis
Canduit, & subitis fluxere vaporibus enses:
Tunc contemta Polo mortalis nescia teli
Pugna fuit, Chaldæa mago seu carmina ritu
Armavere DEOS, *seu, quod reor, omne Tonantis*
Obsequium MARCI *mores potuere mereri.*

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

I. NOVA CHRISTIANÆ LEGIONIS APPELLATIO. Hac re obstupefactus Imperator, Christianos magnis affecit honoribus, & in perpetuam rei memoriam Legionem eam, in qua illi militabant, nominavit FULMINATRICEM, Græce κεραυνοβόλον. Sic Quadi Christianorum beneficio à Romanis victi sunt, & *M. Antoninus* Imperator septimum appellatus est. Vide *Dion. Capitolinum*, *Tertullianum in Apologetico*, & *ad Scapulam*, *Eusebium lib.* 5. & *Orosium.*

II. LITERÆ M. ANTONINI AD SENATUM. Exstant etiam literæ M. Imp. quibus rem omnem Senatui Romano exponit, & Christianorum precibus divinum illud beneficium acceptum referendum esse testatur: *Credibile est*, inquit, *Christianos*, licet eos impios existimemus, Deum pro munimento habere in pectore. Simul enim atque humi sese abjecerunt & preces fuderunt ad ignotum mihi Deum; statim è cœlo pluvia delapsa est, in nos quidem frigidissima, in nostros vero hostes grando & fulmina: eorumque orationibus ac precibus statim Deus præsto fuit, qui neque vinci, neque expugnari potest. Quamobrem concedamus talibus, ut sint Christiani, ne qua tela ejus generis contra nos petant & impetrent. Hæc *Antoninus.*

USUS.

Hoc exemplum memoria dignissimum est: Quia ostendit, legitimam militiam Deo placere, & Deum propter Ecclesiam imperiis mundanis sæpe benefacere: Sicut benefecit *Cyro*, *Constantino Magno*, *Theodosio*, propter Ecclesiam, ut scriptum est: Si quis dederit potum aquæ frigidæ ex minimis meorum, habebit mercedem. *Matth.* 10. Sicut exemplum viduæ Sareptanæ ostendit. Ac post hanc victoriam M. Antoninus decreta contra Christianos abolevit.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. Martyres.

Quarta Ecclesiæ persecutio in Asia orta est sub M. Antonino Philosopho contra Christianos, in qua martyrii corona coronati sunt,

1. POLYCARPUS Iohannis Euangelistæ Discipulus, Ecclesiæ Smyrnensis Episcopus, anno ætatis 86. Venerat is, imperante adhuc Imperatore *M. Antonino Pio*, Romam, plurimosque Hæreticorum Marcionis & Valentini persuasione deceptos ad veram fidem reduxerat. Eumque IRENÆUS in prima ætate sua se vidisse ait admodum senem: & addit, quod audiverit à Polycarpo, quod Iohannes Euangelista abiens lavari, quum vidisset intus Cerinthum, exsilierit de balneo non lotus, dicens: Quod timeat, ne balneum concidat, cum intus esset *Cerinthus* inimicus veritatis. Dictum factum. Nam vix Iohannes Euangelista erat egressus, cum balneum corrueret, & Cerinthus cum sociis misere in eo periret. Ipse etiam *Polycarpus* aliquando Marcioni occurrenti & dicenti, Cognosce nos, respondit: Cognosco te primogenitum Satanæ. Hæc *Irenæus lib.* 3. *cap.* 3. *Eusebius lib.* 4.

Tandem vero *Polycarpus* in persecutione Asiatica vivus igni crematus est A. C. 162. anno post mortem Iohannis Euangelistæ 60. Quæ historia in Epistola Smyrnensis Ecclesiæ apud *Eusebium lib.* 4. *cap.* 15. prolixe describitur. Nos eam in tria membra digeremus. 1. In *Ortum.* 2. *Progressum.* & 3. in *Egressum.*

I. ORTVS.

Continet *Colloquium Proconsulis Asiæ*, & *Polycarpi Martyris*.

Polycarpus cum esset vehiculo deturbatus, vox de cœlo audita est: FORTIS ESTO, ô POLYCARPE, & VIRILITER AGE. Postea Proconsul ad Polycarpum ait: Habeto ætatis tuæ reverentiam, & parce ultimæ senectuti tuæ: jura fortunam Cæsaris, gerens de prioribus pœnitudinem, & conclama etiam Tu: TOLLE SACRILEGOS. Tunc Polycarpus torvo vultu populum aspiciens, elevata ad Cœlum dextra, cum gemitu dixit: *Tolle sacril gos* &c. Proconsul dixit: BESTIAS habeo paratas, quibus objicieris, nisi cito pœnitueris. At ille respondit: *Adhibeantur*. Nobis enim immobilis stát sententia, nec possumus de bono ad malum per pœnitudinem commutari. Melius autem erat, si hi mutarentur ad bona, qui perseverant in malis. Tunc PROCONSVL, Igni te, inquit, faciam consumi, si tibi bestiæ contemnendæ videntur, nec propositi recipis pœnitudinem. At ILLE: Ignem minaris, inquit, hunc qui ad momentum incenditur, & paulo post exstinguitur, quia ignoras futuri judicii ignem æternum, qui ad perpetuas pœnas præparatus est impiorum. Sed quid moraris? Adhibe utrum voles. Hæc & multa alia dixit Polycarpus, ita ut responsionem & constantiam ejus Proconsul magno stupore miraretur.

II. PROGRESSVS.

Continet *Polycarpi fiduciam*, cum jamjam palo affigendus esset.

Cum autem expedita essent, quæ ad ignem pertinebant, eumque vellent rogo impositum clavis affigere, ait Polycarpus: Sinite me. Qui enim dedit mihi fiduciam ignis supplicium ferendi. Ille quoque dabit mihi cor, ut & sine clavorum affixione flammas immobiliter perferam. Tunc illi, omissis clavis, vinculis usi sint solis. Quibus post tergum manibus devinctis, velut erectus aries, & ex magno grege assumtus, acceptabile holocaustum Deo omnipotenti oblatus est.

III. EGRESSVS.

Continet *Precationem* ejus in *ipso martyrio* ab ipso profusam. quæ ita sonat.

Deus, dilecti & benedicti Filii tui Iesu Christi Pater, per quem tui agnitionem suscepimus: Deus Angelorum & virtutum & universæ Creaturæ, ac totius justorum generis, qui omnes coram Te vivunt: benedico Te, qui me in hanc diem atque in hanc horam perducere dignatus es, ut particeps existerem martyrum, & calicis Christi Tui in resurrectionem vitæ æternæ, animæ ac spiritus mei, per incorruptionem Spiritus Sancti: in quibus suscipiar in conspectu tuo hodie, tanquam sacrificium pingue & acceptabile. Sicut præparasti & præsignasti, ita & fecisti. Verus es Tu & sine mendacio Deus: propterea & in omnibus laudo te, & benedico te, & glorifico te, per æternum Deum, & Pontificem Iesum Christum dilectum Filium tuum, per quem & cum quo Tibi cum Spiritu S. gloria, & nunc & in futura secula. *Amen*. Et cum *Amen* dixisset, oratione completa, carnifices ignem subjiciunt. Hactenus verba Epistolæ Ecclesiæ Smyrnensium. Flamma vero jam admodum emicante, ignis, facta cameræ specie, ad morem veli nautici vento repleti, supra corpus Martyris stabat, eratque illud in medio, non tanquam caro ardens, sed tanquam aurum & argentum in camino ignitum. Vnde & tanta boni odoris fragrantia sentiebatur, quasi vel thus, vel aliud quoddam pretiosum aroma spiraret. Tandem cum corpus illius ab igne non consumeretur, ferro transfossum copioso sanguine manavit, ita ut ignis extingueretur.

II. IVSTINVS Philosophus & Martyr A. C. 168. martyrum constantia & fortitudine ad Christianismum adductus est, & pro Christi doctrina sanguinem suum fudit. *Occasio* hæc fuit. *Crescentem* Philosophum vita morumque æmulatione Cynicum coarguit: qui convictum se dolens, cum improbis quibusdam, qui Magistratus gerebant, conspiratione contra IVSTINVM facta, tormentis quamplurimis eum affecit, & postremo gladiis etiam confecit Pergami. *Eusebius lib.* 4. *cap.* 8. & 10.

III. BLANDINA, cum imperante M. Antonino Philosopho Lugduni & Viennæ gravis persecutionis procella Ecclesiam Christi infestaret, tanto animi robore & virtute imbuebatur, ut tortores, qui illam vicissim omni suppliciorum genere à primo mane ad vesperam usque afflixissent, prope labore defessi languescerent, seque tum ab illa victos, tum nihil amplius habere reliquum, quod ei irrogarent, faterentur: Tandem trabi ligneæ sublimis affixa, præda bestiis incursantibus objicitur. At cum nulla bestia ejus carnem tangere vellet, à trabe mox abrepta in carcerem iterum truditur, & ad aliud certamen reservatur, perque varia certaminum genera victrix facta coronam immortalitatis tandem assecuta est. Inter varia tormenta hæc subinde exclamavit verba: CHRISTIANA

SVM.

SVM. Qua voce ita se recreavit, ut ad cruciatus constanter perferendos animus ejus subinde novis viribus divinoque robore augeretur.

IV. ATTALVS civis Romanus, Pergamenus genere, columen & firmamentum Gallicorum Christi fidelium, primum bestiis objectus est, quæ mitiores ipsis hominibus à viri sancti corpore abstinent: post varia deinde tormenta, inter plurimam carnificum sævitiam, & pœnis incutiendis feritatem, generosa animi constantia superarat: tandem prunis subjectus in sella ferrea torretur, & æreas squamas candentes mollissimis & tenerrimis Martyris hujus membris aspergunt, & agglutinant carnifices. Cumque nidor adustæ carnis ad nares inspectantis populi perferretur, magna voce exclamavit: ECCE HOC EST VORARE HOMINES, QVOD VOS FACITIS. Quid à nobis velut occultum inquiritis facinus, quod vos aperta luce committitis? His verbis exprobrans ipsis calumnias de cœnis Thyestis, quarum Christiani ab adversariis insimulabantur. *Eusebius lib. 3. cap. 4. Nicephorus lib. 4. cap. 17.*

V. ANICETVS Episcopus Romanus Romæ interficitur anno Christi 173, cum sedisset annos 9 fere. Hic constituit, ne Clericus comam nutriret.

II. Viri celebres in Ecclesia.

I. THEOPHILVS Heroni apud Antiochenos in Episcopatu successit, qui scripsit contra HERMOGENEM, & alios, quorum meminit *Eusebius & Hieronymus. Hermogenes* hic pictor primum fuit, postea Stoicus, & multa deliria protulit, interque alia dixit, corpus Christi in Sole esse repositum. Ex hac secta postea MANICHÆI orti sunt; sicut *Nyssenus* testatur. *Eusebius.*

II. MELITO Asianus, Sardiensis Episcopus, pro Christiana religione apologiam scribit ad Marcum Imp. A.C. 170. *Eusebius.*

III. Eodem anno APOLLINARIS Asianus & Hieropolitanus Episcopus claret, qui & ipse Apologiam scripsit pro Christianis. *Eusebius. Photius.*

IV. IRENÆVS, Ecclesiæ Lugdunensis Episcopus & Polycarpi auditor, contra Hæreticos scripsit libros, qui exstant. *Irenæi* etiam temporibus (qui vixit A.C. 178.) adhuc durasse donum ejiciendi dæmonia, & sanandi multos, testatur ipse *l. 2. adversus hæreses.* Nemo potest, inquit, numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum Ecclesia à Deo accipiens, in nomine Iesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi, per singulos dies in opitulationem gentium perficit, &c. Nec invocationibus Angelicis aliquid facit (Ecclesia) nec incantationibus, sed pure & manifeste orationes dirigens ad Dominum, qui omnia fecit, &c. Si itaque & nunc nomen Domini nostri Iesu Christi beneficia præstat & curat, vere & firmissime omnes ubique credunt in eum.

V. A.C. 179. Cum *Iudæus Catechumenus* cum comitibus suis iter faceret per Arabiam desertam, & in morbum incideret gravissimum, adeo ut animam exhalaturus videretur, petiit à comitibus, ut sibi Sacramentum Baptismi impertirent. Cum igitur precibus ægroti moverentur, eumque baptizatum vellent, & tamen neque Sacerdos, neque aqua adesset; arena ter injecta ipsum baptizarunt: quem tamen postea, cum ex morbo restitutus est, Episcopus aqua sacra ablutum voluit. *Nicephorus lib. 3. cap. 37.*

VI. ATHANAGORAS A.C. 165. librum apologeticum pro Christiana religione Imperatoribus *M. Antonino Philosopho*, & *L. Vero* obtulit. *Eusebius.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Circa Egressum *M. Antonini Philosophi* notanda sunt tria: 1. Τὰ προηγούμενα. 2. Τὰ πραχθέντα, 3. Τὰ παρεπόμενα.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Ad τὰ προηγούμενα pertinet Oratio ejus προσαγώνιος, quæ fuit gemina. 1. *Ad* MILITES. Nam ne ultimus quasi actus à reliqua vita discreparet, æquissimo animo discessit, rerum humanarum amore prorsus abjecto, & metu mortis vacuus. Qua ingruente, Commodum filium militibus commendavit, tribunoque militum, postulanti tesseram, respondit: ABI AD ORIENTEM. EGO *enim jam* AD OCCASVM PERGO.

II. AD AMICOS TRISTES, ad quos jam vicina morte dixisse scribitur: QVID ME FLETIS, ET NON MAGIS DE COMMVNI MORTE COGITATIS? Iidem cum discessuri viderentur, ingemiscens ait: *Si jam me dimittitis*, VALE *vobis dico*, *vos* PRÆCEDENS. Cum ab eo quæreretur, *cui Filium commendaret?* respondit: VOBIS, SI DIGNVS FVERIT, & DIIS IMMORTALIBVS.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Cum *Commodum* filium suum ad se paulo ante obitum vocasset, brevique post dimisisset, caput operuit, quasi dormire volens: & ita exspiravit 17 Martii, A.C. 180, imperii anno 19, ætatis LXI, cum ci-

bo & potu aliquandiu abstinuisset. Sunt, qui eum à medicis, in gratiam Commodi filii, interemtum esse perhibent. *Eutropius Brev. lib.* 8. *Sextus Aurelius Victor. Capitolinus.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Incredibile dictu est, quantum ex obitu ejus dolorem ceperint omnes. *Cives*, milites, Senatores pariter eum lugebant, Fratrem, Patrem, Filium, prout cujusque ætas finebat, appellantes. Cœlo receptum (quod de Romulo ægre fuerat creditum) omnes pariter consenserunt, in ejusque honorem templa, columnæ, multaque alia, decreta atque excitata sunt. *Capitolinus* scribit, tantum illius amorem Regii funeris die apparuisse, ut nemo eum plangendum censuerit, quod omnibus persuasum foret, à Diis eum terris commendatum, ad Deos rediisse. Et mox addit: Parum sane fuit, quod illi honores divinos omnis ætas, omnis sexus, omnis conditio ac dignitas dedit: Quinetiam sacrilegus judicatus est, qui ejus imaginem in domo sua non habuit, qui per fortunam vel potuit habere, vel debuit.

XVIII. IMPERATOR ROM.

AVRELIVS COMMODVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER ejus fuit *M. Aurelius Antoninus*, Philosophus, ut putabatur.

II. MATER fuit *Faustina*, M. Antonini Pii Imp. filia, quæ adulteriis infamis fuit, eumque non ex legitimo concubitu, sed ex adulterio genuit. Nam refert *Iulius Capitolinus, in vita M. Antonini Philosophi* §. 7. quod *Faustina*, cum aliquando gladiatores transire vidisset, unius ex his amore succensa; cumque longa ægritudine laboraret, viro de amore confessa est. Quod cum ad Chaldæos *Marcus* retulisset, illorum fuisse consilium, ut occiso gladiatore, sanguine illius sese *Faustina* sublavaret, atque ita cum viro concumberet. Quod cum esset factum, solutum quidem amorem, natum vero *Commodum* gladiatorem esse, non Principem: qui mille prope pugnas publice populo inspectante gladiatorias Imperator exhibuit. Quod quidem verisimile ex eo habetur, quod tam sancti Principis filius his moribus fuit, quibus nullus lanista, nullus scenicus, nullus harenarius, nullus postremo ex omnium dedecorum ac scelerum colluvione concretus. Multi autem ferunt, *Commodum* omnino ex adulterio natum: siquidem *Faustinam* satis constat apud Cajetam conditiones sibi & nauticas & gladiatorias elegisse: De qua cum diceretur *Antonino Marco*, ut repudiaret, si non occideret, dixisse fertur: Si uxorem dimittimus, reddamus & dotem. Dos autem quid habebatur, nisi Imperium? quod ille à socero adoptatus acceperat. Tantum sane valet boni Principis vita, sanctitas, tranquillitas, pietas, ut ejus famam nullius proximi decoloret invidia. *Iulius Capitolinus* §. 7.

II. *Appellatio.*

COMMODVS dictus hic Imperator per antiphrasin, h. e. nomine, sed non omine & re. Quia minime erat Commodus, quin potius cunctis incommodus. Erat namque

I. *Morosus.* Cum enim à Patre in mortis agone constituto moneretur, ne Barbaros, valde jam attritos, permitteret vires recipere, morose respondit: *Ab incolumi, quamvis paulatim, negocia perfici posse: à mortuo vero nihil.* Similiter Consiliarios, quos pater illi prudentissimos adjunxerat, velut alter Roboam, spernebat, eorumque monitis locum relinquere nolebat.

II. *Dolosus.* Quia multorum vitæ insidias struebat.

III. *Onerosus.* Quia plane crudelis & sanguinarius erat, adeo ut merito de hoc sanguinario homine dici possit, eum à nullo alio, quam à gladiatore vel lanista vitam hausisse, juxta vulgatum illud:

Κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν.
Mali corvi malum ovum.

Vnde *Ausonius* de *M. Antonino* inquit, cum prorsus felicem futurum fuisse, si hunc filium non genuisset.

Successore suo moriens (sed Principe pravo)
Hoc solo patriæ, quod genuit, nocuit.

III. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

Forma insigni præditus erat. Nam ita de eo scribit *Herodianus in Commodo* §. 4. *Commodo* præter ætatis florem etiam formæ dignitas suffragabatur, congruens corporis modus, pulchra virilisque facies, tranquillæ faces oculis, atque micantes, flava & crispa cæsaries, ut in sole ambulanti velut igne quodam rutilaret, sic ut euntem quidam scobe aurea putarent conspergi: quidam etiam pro argumento divinitatis acciperent, ac radios esse illos circa verticem genitivos opinarentur. Ad hæc lanugo malis proserpebat, easque quasi floribus convestiebat.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

I. VXOR ejus dicta fuit *Crispina*, Quintilii filia, quam Pater M. Antoninus ei uxorem dedit A.C. 178.

II. CONCUBINÆ ei fuere trecentæ, ex quibus MARCIA (quæ postea illi necem procuravit) erat præcipua, quam præ reliquis diligebat. Inter hasce concubinas, quas ex matronarum & meretricum delectu ad formæ speciem elegerat, in palatio per convivia & latebras bacchantis in morem agebat, & omnis generis libidines exercebat.

III. LUCILLA soror ejus & *Marci* filia ab eo est occisa. Cum enim *Commodus* Crispinam uxorem duxisset, Lucilla soror domo exacta est, quæ propterea fratri infensa, de eo trucidando consilia inivit cum adolescente nobili *Quadrato*; Sed stultus, dum pugionem nudat, dicit: *Hunc tibi Senatus mittit*, nec facinus subito perpetrat. Ideo comprehensus pœnas amentiæ dedit: Et hinc *Commodi* odium erga Senatum exortum est; quorum multos occidit. Soror quoque *Lucilla* occisa est, quæstionem exercente Perenne. *Herod. in Commodo* §. 4.

II. ACTA POLITICA.

I. Commodi electio.

Commodus A.C. 166. CÆSAR appellatus die 12 Octobris. *Iulius Capitolinus.*

A.C. 176. *M. Antoninus* Commodum filium creavit AUGUSTUM, die Novembr. & sequenti mense Decembri cum eo triumphavit. *Dion.*

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

Commodus optimi Parentis pessimus filius fuit, & plane degeneravit, adeo ut recte in illum quadret vulgatum illud adagium: Ἀνδρῶν ἡρώων τέκνα πήματα. Heroum filii noxæ. Nam omnia quæcunque pater ejus, laudatissimus ille Princeps, virtute sua, & superiores aliquot principes constituerant, non ita multo post conturbavit, pessimis artibus, crudelitati, avaritiæ, superbiæ, libidini, & id genus tyrannicis criminibus prorsus deditus.

CATALOGUS VITIORUM EIUS.

I. Ambitio & Superbia.

1. Commodi Superbia & ambitio apparet ex titulis ejus. Quando enim ad Senatum scribebat ultimis suis temporibus, hoc utebatur titulo: Imperator Cæsar Lucius, Ælius, Aurelius, Commodus, Antoninus, Augustus, Pius, Felix, Sarmaticus, Germanicus, Maximus, Britannicus, Pacator orbis terrarum invictus, Romanus, Hercules, Pontifex Maximus, Tribunitiæ potestatis, XVIII Imperator, VIII Consul, VII Pater patriæ, &c.

2. Mensium quoque nomina in Calendario immutavit, eosque ex suis nominibus appellari jussit, atque ita numerari; Amazonius, Invictus, Felix, Pius, Lucius, Ælius, Aurelius, Commodus, Augustus, Herculeus, Romanus, Exsuperans. *Dion.*

II. Vesania & Impudentia

In *habitu* & *vestimentis*. Tantæ namque vesaniæ & impudentiæ erat, ut muliebri veste indutus publice in Senatu sedens sæpissime biberit. In ludis celebribus, quos Romæ per dies 14. edebat, *Herculem* se dicebat, leonina pelle involutus erat, manu dextra clavam gerebat, sinistra cruentum gladium, omnibusque erat terribilis. Inde cum lætitiæ se dedisset, qui stultitiam ejus ridebant, occidebantur. *Cassius* Historicus & Senator, foliis lauri de corona sumtis ea comedit, ut motu oris facto, risus dissimularetur. *Dion. Herodian.* §. 9.

III. Scurrilitas, Levitas & Petulantia.

Nam *Lampridius* jure merito illum perstringit, quod artifex esset in his, quæ stationis Imperatoriæ non essent, nempe quod calices fingeret, (vel frangeret; uti legendum putat *Casaubonus*) saltaret, cantaret, sibilaret, denique scurram & gladiatorem perfectum se ostenderet. Et hac quidem gladiandi arte valde sibi placebat, ac palmas, quas retulerat, numerabat. Pugnasse autem dicitur septingenties tricies quinquies: & tantum palmarum gladiatoriarum retulisse numerum, ut mille contingeret. Quam ejus intemperiem in cœlum ferebant adulatores, & fortitudinis titulum insaniæ aptabant. Cordati vero homines dedecus hoc Imperii, & portentum principatus detestabantur. Talem se omni vita omnibus exhibuerat: idque constare voluerat posteritati. Quicquid enim turpiter, quicquid impure, crudeliter, gladiatorie, lenonice faceret, Actis urbis indi voluit: ut *Lampridius* scribit, auctore *Mario Maximo*. Ea autem patrabat pene quotidie, ut hominum oculis atque animis insultare non esset obscurum. Præter reliquam enim petulantiam atque improbitatem, lavabat per diem septies atque

octies,

octies, & in ipsis balneis edebat: veste muliebri in theatro aut amphitheatro sedens sæpissime potabat. Et, ut pudorem omnem atque honestatem procul-casse scias, dicitur sæpe pretiosissimis cibis humana stercora (ô scelus!) miscuisse: nec abstinuisse gustu, aliis, ut putabat, irrisis. *Cum scurris quoque hominibusque levissimis conversabatur.* Nam ita *Herodianus in Commodo* §. 9. scribit: Scurræ, & qui turpissima quæque repræsentabant, quasi addi-ctum sibi habebant: aurigando etiam bestiisque conficiendis supra modum exercebatur: ob quæ studia adulatores eum fortitudinis gloria celebrabant. Quare illa minus decore tractabat, quam modesto Principi conveniebat.

IV. Reipublicæ negligentia.

Ipse omni Reipubl. cura abjectâ, omnia per Consiliarios suos fraudulentos atque adulatores peragebat. In subscribendo ita negligens erat, ut libellis una forma multis subscriberet: In epistolis autem plurimis, *Vale*, tantum scriberet. Vnde per ipsius negligentiam, atque Consiliariorum fraudulentiam, ingens in Rempublicam damnum exundabat.

AXIOMA.

Principes non uno Consiliario omnia debent credere. Magni Principes plerumque habent unum vel alterum, cui omnia consilia credunt, atque ad illorum nutum pleraque peragunt. Si illi sunt boni, felicia sunt Imperia; si autem mali sunt, magnorum illi malorum causa existunt. Quare Principes uni Consiliario vel ministro non omnia debent credere, ne serpentem in sinu foveant. Nam tandem Consiliarius ille Principem, aut Princeps ipsum evertit.

Exempla.

Tales mali & perfidi Consiliarii in aula Commodi erant diversi.

I. PERENNIS. *Commodus* enim, cui parens Consiliarios prudentissimos ex Senatoribus adjunxerat, parum admonitionibus eorum locum dabat; sed voluptatibus deditus *Perenni*, quem Præfectum Prætorio fecerat, totum Imperium gubernandum tradebat. *Herodianus*. Hic postea contra ipsum *Commodum* conspirabat, & hæ insidiæ patefactæ sunt in ipsis ludis Capitolinis ab homine ignoto: cui fides habita non est, sed statim igne cremabatur. Cum vero postea *Perennis* nummos cuderet, illi publicas insidias patefecerunt, & *Perennis* cum filio interfectus est.

II. CLEANDER. De quo talis apud *Herodianum* §. 8. historia exstat. Is erat quidam Phryx genere, ex ea nota hominum, qui publice per præconem veneunt. Hic cum in domum Imperatoriam servitio esset traditus: Et cum ipso *Commodo* accrevisset, eo scilicet honoris atque authoritatis est provectus, ut corporis custodiam, & cubiculi curam, præterea militum præfecturam, solus obtineret. Cæterum divitiæ & luxus etiam illum ad Imperii spem inflabant. Quocirca grandi coacta pecunia, plurimum frumenti coëmit. Id autem occlusum habebat, sperans, sibi Romani populi atque exercitus voluntates adjuncturum: si prius rerum necessariarum penuria laborantes, magnis repente largitionibus demereretur. Idem gymnasium maximum ædificaverat: publicatis etiam balneis: ut eo modo populum inescaret. At Romani infensi jampridem, ac totius causam pestilentiæ in eum conferentes, simul perosi hominem divitiis inexplebilem, prius quidem confertim per theatra identidem traducebant: deinde agente in suburbanis *Commodo*, repente universi magnis clamoribus *Cleandrum* ad necem deposcentes, concurrerunt. Recenset deinde *Herodianus*, quomodo is se diu authoritate Imperatoris, inscii ejus scelerum, armatis equitibus Principis, tutatus, & bellum cum populo in urbe, & militibus stationariis gesserit: donec *Fadilla*, maxima soror *Commodi*, cum alioqui nemini ad Cæsarem, in alto secessu suburbano voluptatibus indulgenti, metu *Cleandri*, accessus pateret, insidias & bellum civile fratri detexit. Qui, cognita perfidia Cleandri, ei caput amputari, contoque præfixum circumferri, voluptuosum scilicet atque optatum populo spectaculum præbiturus, jussit. Ita id malum sedatum, atque utrinque dimicatio diremta.

V. Socordia.

Symbolum ejus fuit: *Pedetentim, paulatim.* Nam ad Patrem moriturum, cum ab eo res strenue agendas contra hostes moneretur, dixit: Ab incolumi, quamvis paulatim, negotia perfici possunt; à mortuo nihil.

VI. Vesana iracundia.

Natus annos 12. cum lavaturus balneum tepidum invenisset, balneatorem in fornacem ardentem conjici jussit.

VII. Crudelitas.

1. *In Patrem*, Marcum Imp., quem per medicos occidisse creditur. E vita enim discessit, non morbo, quo laborabat; sed peremtus à medicis, qui *Commodo* gratificabantur. *Dion* §. 8.

2. *Vxo-*

2. *Vxorem Crispinam*, quam è medio sustulit.

3. *Sororem Lucillam*, quam, procurante *Perenni*, trucidavit A. C. 184. *Herodianus*.

4. *Senatores*. *Quadratus* adolescens nobilis *Commodum* occisurus nudato pugione, magna voce proclamavit: *Hunc tibi Senatus mittit*. Hinc prima maximaq; odii causa adolescenti adversus Senatum exstitit; ut etiam *Servium Iulianum* & *Paternum* Senatores, à quibus facillime Imperio excuti potuisset, cum magnis exercitibus præessent, occidi jusserit. Ita animum verba illa sauciaverant, ut omnes hostium loco haberet, semperque ejus memoriæ vox illa irruentis in se juvenis inhæreret. Neque vero tantam hanc occasionem *Perennis* omisit, sed ei persuasit ut præcipuum quemque è medio tolleret, neque eminere quempiam pateretur: quorum ipse in bona impetum faciens, facile omnium ejus ætatis hominum locupletissimus evasit. *Herodianus* §. 4.

5. *Viros virtute & eruditione præstantes*, & *Patri M. Antonino Imp. familiares*, paucis exceptis, hic Tyrannus trucidari jussit. Eorum in numero fuere insignes *Quintilii duo*, & alterius filius *Sext. Condianus*, qui simulata morte effugere interitum & manus tyranni studuit frustra. Fuit & *Cl. Pompeianus*, cui Lucilla soror Commodi nupta erat, homo gravis & innocens; & *Vlpius Marcellus*, qui Britannos domuit, vir eximius virtute & continentia.

6. *Miseros & debiles*. Miseros quoque nonnullos ac pedibus debiles, per ludibrium deformatos in speciem gigantum, sagittis suis configebat: aliis aures, aut nares amputabat, oculis privabat, pedes frangebat.

7. *Denique crudelis in quosvis exstitit*. Nam quendam morte mulctavit, quia *C. Caligulæ* vitam à *Suetonio* descriptam legisset. *Campofulg. l.9. c.2.* Interdum quoque, si aliquem cerneret obeso ventre atque adipe molli, medium uno ictu secari jubebat, ut viscera ejus à ventre discurrentia videret, utpote qui ex eo voluptatem ingentem caperet, quod aliis permagnum incussisset horrorem. *Campofulg. ibid.* Nec tantum in debiles quosdam homines, quos per ludibrium trucidare & gladiatores mactare consueverat, sed etiam in feras sævi it. Nam non modo cicures, sed & leones aut ursos uno die centum, pantheras, tigrides, elephantos, equos fluviatiles, struthos Maurusias, jaculis suis celerrime scitissimeque conficere norat. His pugnis tandem serviles illas acclamationes promeritus est: *Dominus es, primus es, omnium felicissimus vincis, ab ævo vinces; Amazonie vinces! Dion.*

VIII. Libidines.

Libidines *Commodi* & flagitia honeste nominari aut referri non possunt inhonestissima. Hac enim in parte Caligulas, Nerones, & quicquid est nequissimorum hominum ac perditissimorum, facile æquavit, imo superavit. Nam *Lampridius* de eo scribit, quod trecentas concubinas, è matronis ac meretricibus delectas, trecentos item alios puberes exoletos è plebe æque ac nobilitate habuerit, stupra item sororibus omnibus intulerit, templa libidinibus fœdarit, ut denique mulierculæ istæ in illius conspectu violarentur mandaverit.

IX. Mala conscientia.

Cum autem tot tantaque scelera & flagitia perpetrasset, ista satis erant ad odium, quo se urgeri jure, eoque insidiis obnoxium non ignorabat. Itaque, ut videtur, Dionysii Syracusani exemplo, comam & barbam sibi ipsi adurebat, timore tonsoris. Nam nemini fidebat. *Herod. in Commodo* §.9. Neque tamen interitum suum, justo Dei judicio ei ob facinora decretum, effugere potuit; uti in *cap.* 3. dicemus.

II. *ACTA POLEMICA*.

Commodus post obitum Patris, bellum quod fere confectum erat, Regibus hostium addictus, remittit, & pace facta Romam redit, ac utrumque triumphat. *Xiphilinus*.

Bellum I. contra Britannos.

In *Britannia*, cum hostes murum essent transgressi, qui intercesserat inter ipsos & Romanos, & Romanum exercitum clade affecissent, *Commodus Vlpium Marcellum* contra eos misit, qui industria & sedulitate milites plurimum exercuit, & inde *Britannos* ingenti damno affecit. *Dion*.

Bellum II. Parthicum.

Deinde bellum Parthicum *Commodus* per suos Duces confecit, & Mediam, Babylonem & Armeniam vindicavit. Vnde Armenicus, Parthicus & Medicus est appellatus. *Dress. Mill.* 5. *pag.*298. Insuper etiam victi per Legatos sunt Mauri, victi Daci, Pannonia quoque composita.

III. *ACTA ECCLESIASTICA*.

1. *Pax Ecclesiæ data*. Status Ecclesiæ sub *Commodo* tolerabilis, & sævitia, quæ antea longe lateque grassata fuerat, paulisper conquievit. Nam motus forsan precibus *Marciæ concubinæ*, quæ Christianis favebat, persecutionem inhibuit. Quæ pax

Ecclesiæ à *Commodo* concessa, multos allexit ad Christianam religionem amplectendam. *Eusebius histor. Ecclesiast. l. 5. c. 19.* scribit; quod sub Imperio *Commodi* lex lata sit, quæ delatores Christianorum non sinebat vivere. Vbi refert, quod delator *Apollonii Martyris* fractis cruribus punitus sit. Factum hoc A. C. 181.

II. *Lucius*, *Britannorum Rex*, legatos ad *Eleutherium* Papam Romam misit, ut Episcopum in Britanniam ablegaret, à quo *Lucius* Rex in Christiana religione institutus est, & ipsius quoque subditi; vera etiam ibi religio conservata est, usque ad tempora *Diocletiani*. *Tertullianus* de Britannis ait: Quod Britannorum Romanis inaccessa loca Christo sint subdita. *Bed.* A. C. 181.

III. VERSIONES Bibliorum binæ erant. *Prima* Septuaginta Interpretum, & *Secunda* Aquilæ: Accessit hisce temporibus *Tertia* Theodotionis, qui hæreticus & discipulus *Tatiani* fuerat: Inde se Marcionitis adjunxerat, postea Iudæis, ubi Ebræam linguam didicerat. Versio tamen ejus propterea spreta non fuit. *Baronius.*

IV. *Pantanus* Philosophus Christianus, celebrem Christianorum scholam Alexandriæ instituit, ex qua multarum Ecclesiarum Doctores prodierunt. Alexandria ad Indos proficiscitur, Euangelium Christi annunciaturus. Hujus discipulus fuit *Clemens Alexandrinus*, cujus Opera nunc quoque extant. *Eusebius l. 5.*

V. *Origenes* Alexandriæ A.C. 186. nascitur, anno Imperii *Commodi* 6.

VI. *Apollonius* vir eruditissimus & Philosophus eximius, (à quibusdam Senator urbis Romanæ habetur) cum de religione Christiana accusaretur, petiit, ut in Senatu potestas loquendi sibi daretur. Quod impetravit. Cum autem legisset Senatui Apologiam elegantissimam, quam pro Christianæ religionis veritate scripserat, capite ob fidem Christianam truncatus est. Exsequutor supplicii *Perennis* fuit *Commodi* Imp. Præfectus prætorio, qui rursus ante vertentem annum occiditur. Delator vero Apollonii juxta legem Romanam fractis cruribus mulctatus est. *Eusebius lib. 5.*

VII. *Serapion*, cujus scripta citat Eusebius, creatur Episcopus Antiochiæ. *Eusebius.*

VIII. *Eleutherus* præfuisse toto fere *Commodi* Imp. tempore Ecclesiæ Romanæ scribitur, & primus Episcoporum istius Ecclesiæ putatur morte non violenta decessisse.

IX. *Victor* ei successit, qui præter alia, sacris interdixit iis, qui injuria forte affecti, redire in gratiam nollent cum iis, à quibus læsi fuerant. *Victor* severitatis intempestivæ, qui non consentientibus in tempus Paschale, quod diei Dominicæ plures adstringebant, anathema dixit, revocante eum ab hac importunitate Irenæo, Lugdunensi Episcopo, Polycrate autem pro Asiaticis, decima quarta Luna Pascha agentibus, dimicante. *Eusebius l. 5. Histor. Ecclesiast. c. 23, 24.*

X. *Variæ Synodi* de Paschatis die in provinciis coactæ sunt, quibus Ecclesiarum istarum Episcopi præsederunt. Quod tamen omnium ferme consensu (Asiaticis exceptis) in diem Dominicum est collatum. Hic merito dicendum est, dum Ecclesia vel tantillum quiescit, servi ejus rixantur. *Eusebius l. 5. c. 20, 21.*

XI. *Thalmud Iudæorum* conscribitur A.C. 191. anno Commodi II. *Seder Olam.*

Viri celebres in literatura.

I. *Dion Cassius*, qui & Cocceius sive Cocceianus, itemque Nicænus dicitur, à patria Nicæa Bithyniæ. Vixisse eum sub hoc Imperatore in urbe Roma, & in numero Senatorum fuisse, cumque cæteris *Commodo* fœdam servitutem serviisse; Historiam vero, hujus præsertim ævi, divino quasi jussu scripsisse, ipse locupletissimus est testis.

II. *Aristides* Adrianus, cujus multæ supersunt hodie orationes.

III. *Iulius Pollux*, cujus Onomasticum Græcum multiplici eruditione refertum exstat.

PRODIGIA.

I. *Capitolium* fulmine tactum est, facta inflammatione maxima. Bibliotheca nobilissima & vicinæ quoque ædes concrematæ sunt A. C. 188. anno Imperii *Commodi* 8. *Lamprid. Herodianus.*

II. Anno Christi 192. anno *Commodi* 12. Incendium Romæ ortum est, quo *Pacis templum*, magnificentissimum in tota urbe, & splendidissimum opus, cum tabulis, quæ ad Imperium pertinebant, absumtum est. Et latius vagante incendio, etiam *Templum Vestæ* funditus eo tempore ita deletum, ut *Palladium* quoque, arcanum Imperii pignus, vulgo conspiceretur, cum Virgines raptum id in palatium media sacra via transportarent. Sæviit hoc incendium & in aliis partibus urbis, neque ulla aqua exstingui poterat, etsi *Commodus* ipse instaret militibus, cæterique suarum rerum satagerent, donec multo imbre ignis restingueretur. *Dion.*

III. PESTIS Romæ vehementissime grassatur, mortui sunt uno die ad duo millia. Fuerunt qui acus veneno oblitas in alios conjicerent, id quod *Domitiani* temporibus etiam factum. *Dion.*

IV. Fa-

IV. FAMES Romanos affligit, cum *Cleander Commodo* familiarissimus & præfectus prætorio frumentum coëmtum detineret. Qui propterea à *Commodo*, metuente sibi à tumultuante populo, occisus est. *Herodianus*.

V. *Prodigia varia* atque *portenta* in cœlo ac in terris his calamitatibus accedebant, quæ non præsentia tantum, sed & futura Imperii mala non obscure denunciare videbantur, maxime propter scelera Principis, vel potius nefarii tyranni.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

CUm Imperator *Commodus* habitu athletico, deducente gladiatorum agmine, non ex Imperatoriis ædibus, sed ex ipso gladiatorio ludo purpura Imperatoria amictus in conspectum populi Romani, idque celeberrimo die, nempe Calend. Ianuar. prodire & pugnare vellet, Principis & Reipubl. dignitate postposita, ab impudenti hoc facinore dehortari multis lacrimis *Marcia concubina vellet*, uti etiam *Lætus* exercituum præfectus, & *Electus* cubiculi custos multis precibus illi persuadere tentarent, nequid indignum Principe conaretur: *Commodus* hisce iratus, eosque fideliter recteque monentes ferre non poterat: Cum tamen eos ante ita complexus fuerat, ut in pugnis gladiatoriis victor per galeam eos oscularetur. Ideoque & *Marcia* & illorum & plurimorum Senatorum nomina in libello notaverat, quos illa nocte trucidaret. Verum is libellus mirifico casu, in manus *Marciæ* devenit, per eamque cæteris, quorum de capitibus agebatur, res omnis est indicata, structas sibi insidias prævenerunt, & in caput auctoris rejecerunt. *Herodianus in Commodo*, §. 11.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

sive, *Mors ipsa*.

I. *Mors à Marcia Concubina affecta*. Illa enim redeunti ex balneis commixtum vino odoratissimo venenum in calice obtulit, quod ille, collecta siti lavando, temere ebibit; sed illud vomitu à se rejecit.

II. *Mors à Narcisso perfecta*. Nam multum cum emovuisset, veriti illi, ne veneno quoque omni ejecto colligeret sese, atque una omnes interfici mandaret; juveni cuidam, nomine *Narcisso*, strenuo ac robusto, persuaserunt, ut ad *Commodum* ingrederetur, eumque strangularet: magna præmia se daturos polliciti. Hic irrumpens illum & veneno & crapula languentem, constricto gutture interficit. Hunc finem vitæ *Commodus* habuit, 13 annos post parentis obitum imperio administrato, ætatis suæ anno 31. Unus omnium ante Imperatorum nobilissimus, omniumque ejus ætatis hominum formosissimus.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

h. e. *Contumelia mortem ejus insecuta*.

Nam cadaver unco trahi, & in Tiberim præcipitari, flagitavit Senatus populusque Romanus ingenti studio. Honores, quos indebitos sibi rapuerat, aut extorserat, eidem detrahi. Voces eorum è *Maximo Mario* historiarum conditore, cum aliæ, tum hæ memorabiles sunt, & inimicitiæ in eum indices: Hosti patriæ honores detrahantur: parricidæ honores detrahantur: parricida trahatur. Hostis patriæ, parricida, gladiator, in spoliario lanietur: hostis Deorum, carnifex Senatus: hostis Deorum, parricida Senatus. Hostis Deorum, hostis Senatus. Denique uncum ei efflagitare, quod sibi & Imperatori, & militibus prætorianis, cæteris item, adeoque toti Reipubl. inimicissimus fuisset, non destiterunt. Impuri gladiatoris memoria aboleatur. Gladiatorem in spoliario. Exaudi Cæsar. Carnifex unco trahatur. Carnifex Senatus more majorum unco trahatur. Sævior *Domitiano*, impurior *Nerone*, sic fecit, sic patiatur. Memoriæ innocentium serventur: honores innocentium restituas, *&c.* Vide *Lampridium in Commodo* §. 6.

XIX. IMPERATOR ROM.

P. ÆLIUS PERRINAX.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio*.

P. *Ælius Pertinax* ex humili & obscuro genere natus est anno Christi 128. in Apennino, in vico Martis.

Pater ejus dictus fuit *Ælius Successus*, quem mercaturam fecisse, seu ut alii malunt, lateres coxisse, Historici tradunt. *Herodianus Capitolinus*.

Dion & Egnatius referunt, eum ex Africa oriundum fuisse è civitate *Alba Pompeia* dicta.

N O T A.

Apenninus per duplex *n*; vel *Apœninus* cum *œ* diphthongo, ut scribit *Servius*, quasi Alpes Pœni, quod eas Hannibal primus superavit: Mons est, qui Italiam mediam dividit, incipitque à Genua, & supra Carnos incumbit. Ejus descriptionem vide apud *Lucanum lib*. 2.

II. *Appellatio.*

P. Ælius cognomento dictus est PERTINAX. Cujus cognominis ratio triplex dari potest.

I. Est OECONOMICA. Sic quidem affirmant, quod *Pertinax* sit à pertinaci lignariæ negociationis continuatione sic dictus.

II. ETHICA. Sic dictus est, quod immotam in omnibus propositis ac negociis suis constantiam servarit.

III. POLITICA. *Aurelius Victor* scribit, quod coactus repugnansque Imperium susceperit: indeque tale sit cognomentum sortitus.

III. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

CONSTITVTIO RATIONE

I. *Corporis*. Erat senex, cum ad Imperium perveniret, nempe sexagenario major: persona ejus erat gravis & civibus honorabilis, hostibus vero formidabilis: facie venustus, & corpore crassus atque obesus. *Capitolinus* §. 4. ita de eo scribit: *Pertinax* erat senex venerabilis, immissa barba, reflexo capillo, habitudine corporis pinguiore, ventre prominulo, statura Imperatoria, eloquentia mediocri, & magis blandus quam benignus, nec unquam creditus simplex.

II. *Animi*. Sicut insignibus corporis, ita quoque animi dotibus præditus erat. Ingenium alacre & judicium acutum habebat, ut exacte de quibusvis objectis judicare posset: erat quoque doctrina cultus, linguaque promtus, & literarum armorumque peritus. Et cum verbis esset affabilis, re erat illiberalis ac prope sordidus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXor ejus dicta fuit *Flavia Titianæ*. *Capitolin. in Pertinace*. §. 2. 4. ex qua filium & filiam suscepit.

CONCVBINA ejus erat *Cornificia*. Cum enim uxor ejus fœdus conjugii violaret, & rem cum citharœdo haberet: Ille quoque hanc *Cornificiam* concubinæ loco eligebat, eamque ardenter diligebat.

Vita Oeconomica.

Frugalitas & Tenacitas. Nam *Iul. Capitolinus* §. 4. ita de eo scribit: *Pertinax* prope sordidus erat, adeo ut dimidiatas lactucas & carduos in privata vita convivis apponeret: & nisi quod missum esset edulium, quotquot essent amici, novem libras carnis per tres missus ponebat. Si autem plus aliquid missum esset, etiam in alium diem differebat, cum semper ad convivium multos vocaret. Imperator etiam, si sine convivis esset, eadem consuetudine cœnitabat. Amicis siquando de prandio mittere voluit, misit offulas binas, aut omasi partem, aliquando lumbos gallinaceos. Phasianum nunquam privato convivio comedit, aut alicui misit. Cum sine amicis cœnaret, adhibebat uxorem suam & Valerianum, ut cum eodem, qui docuerat, fabulas literatas haberet.

Observatio.

Graviter hac in re peccavit Pertinax, inter Imperatorem & privatam personam non distinguens. Quid enim Augusto indignius, quam ut, qui tam late imperet, animum tam angustum etiam in vilissimis rebus habeat? Scribit tamen *Iulius Capitolinus*, §. 3. Frugalitatem istam & Continentiam *Pertinacis* usui magno Reipubl. fuisse. Cæteri enim etiam, ut fit, exemplum ejus imitabantur. Itaque vilitas annonæ ex omnium continentia nata est. Nam Imperatorium sumtum, repudiatis non necessariis, ad soliti dimidium redegit. Atque hujusmodi institutis opes & sibi & ærario parare, quod *Commodi* largitionibus exhaustum prorsus erat, quam non satis honestis rationibus quærere, maluit.

II. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

Ante Imperium multis functus est domi militiæque officiis ac honoribus, magnaque præditus fuit authoritate. Apud Ligures primum Professor fuit Grammatices: in quo munere Sulpitio Apollinari Præceptori suo successit. Sed cum haud magnam pecuniæ summam inde sibi comparare posset, per Lollianum Avitum ducendi ordinis dignitatem petiit. Ita propter industriam militarem primo Consul, postea Præfectus cohortis in Syria electus est. Inde in Mysia alam, & in Germania classem rexit, tandemque præfecturam urbis Romæ promeruit. *Aurelius Victor, Dion, Herodianus, Capitolinus.*

II. Im-

II. Imperii occupatio.

Invitus & coactus Imperium suscepit, ut etiam inde cognomen *Pertinacis* nactus sit, teste *Aurelio Victore*. Patet hoc ipsum,

1. EX ACTIS PRIVATIS. Cum enim *Lætus* Præfectus atque *Electus*, qui *Commodum* interfecerant, nocte intempesta paucis cum militibus ad eum venirent, ipse initio perterritus & expavefactus, putans, eos à *Commodo* ad se occidendum missos, pleno audaciæ vultu minimeque pallenti dixit: Iampridem hunc exitum vitæ singulis etiam noctibus sperabam, qui ex omnibus paternis amicis unus adhuc essem reliquus. Itaque demirabar, quonam tamdiu rem differret *Commodus*. Proinde quid statis, quin facitis imperata, meque à tristi aliquando ac perpetua formidine liberatis? At illi respondebant: Se adesse, ut Imperium illi offerrent. Quod initio ille plane recusabat. Sed cum illi urgerent, tandem re omni intellecta illorum potestati se permisit. *Herod. in Pertinace*, §. 1.

II. EX ACTIS PVBLICIS. Postquam igitur illuxit, in curiam se contulit, neque ignem sibi præferri, neque ulla Principatus insignia passus attolli, donec Senatus sententiam sciscitaretur. Sed 1. cum simul atque viderunt, lætis acclamationibus unanimiter exceperunt, Augustumque & Imperatorem consalutarunt. 2. At ille recusare instituit, tanquam rem invidiosam, nomen Imperii, & excusare senectutem, veniamque orare, multos esse dictitans patritios viros, quibus magis Imperium conveniret. Simul *Glabrionem* manu comprehensum protrahens, sessitare Imperatoria sella jubebat. Erat enim ille omnium Patritiorum nobilissimus, ad *Æneam*, *Veneris* & *Anchisæ* filium, seriem generis referens, idemque iterum Consul. Qui tamen ita tum locutus est: EQVIDEM egomet, quem tu omnium putas dignissimum, cedo tibi Imperio, atque una mecum Senatus omnis summam tibi potestatem decernimus. 3. Tandem igitur vix dubitabundus, universis impense rogantibus, sellam Imperatoriam conscendit, modesta atque prudenti in Senatu oratione habita, quam describit *Herodianus* §. 3.

III. Imperii administratio.

In Imperii administratione variæ ejus virtutes fulserunt.

I. *Gravitas.*

1. IN VERBIS. Cum enim *Pertinax* omnium votis, suffragiis & acclamationibus Imperator appellatus esset, Senatui gratias egit, & præcipue *Electo* Præfecto Prætorii, quo authore ipse ad Imperium pervenerat. Postquam autem *Læto* gratias egisset; *Falco* Consul dixit: *Qualis Imperator es futurus?* & vitio ipsi dedit, quod *Lætum & Marcillam, aliosque ministros Commodi scelerum, non tolleret.* Ille respondit: *Iuvenis es, Consul, nec parendi scis necessitatem. Paruerunt inviti Commodo, sed ubi habuerunt facultatem, quid semper voluerint, ostenderunt.* Atque ita Pertinax intempestivam Consulis censuram graviori censura castigavit.

II. IN FACTIS. Nam prima die, postquam Imperator salutatus est, petenti *Symbolum* Tribuno militum dedit: MILITEMVS. Sentiens ille, populum Romanum servire fas non esse: quem Dii immortales (ut cum *Tullio* loquar) omnibus gentibus imperare voluerint, & cujus propria & quasi peculiaris sit libertas. Eamque ob causam nullum omnino casum pro libertate ejus, & dignitate patriæ, Imperatori non ferendum esse: ac eum quidvis potius facere, & vel in bello emori oportere, quam servire, aut in servitute vivere. Mors enim, ut *Cicero* docet, servituti anteponenda est: qua nihil est fœdius aut miserius: cum ad decus & libertatem nati simus, quam aut tenere, aut cum libertate mori debemus, ut est in *Philipp.* 3. Et simul exprobravit segnitiem temporum superiorum. Militibus quoque edixit, ne cui ex populo contumeliam facerent; neve quem viatorem pulsarent: cuncta denique ad honestatem & moderationem reducere conabatur. *Iulius Capitolinus*, §. 2.

II. *Modestia.*

Singularis modestiæ hic Imperator erat. Nam eadem die, qua ipse Augustus appellatus, etiam *Flavia Titiana* uxor ejus Augusta est salutata. *Capitolinus* §. 2. Similiter & filium ejus *Pertinacem* Senatus Cæsarem appellavit. Verum *Pertinax* nec uxoris Augustæ appellationem recepit, & de filio dixit: *Cum meruerit. Capitolinus* §. 3. Quin adeo sese æquabilem paremque cæteris præstabat, ut filium quoque jam adolescentem in aulam palatinam nunquam adduxerit, sed intra privatos parietes retinuerit, sic ut in ludum quoque literarium ac gymnasia de more iret, nihil privatis absimilis, erudireturque, & omnia perinde ut quivis è medio agitaret, neque ullam aut tyrannicam, aut omnino Imperatoriam pompam ostentaret. *Herodianus* §. 4.

III. *Iustitia.*

Vt Rempubl. firmaret, leges utiles ac necessarias tulit.

1. *Militibus* edixit, ne cui ex populo contumeliam facerent, neve quem viatorem pulsarent:

cuncta denique ad honesti cultum, modestiamque referebat. *Herodianus* §. 4.

II. *Imperatoris* possessionibus nomen suum inscribi prohibuit, non esse illas dictitans Imperantium proprias, sed communes Romanorum & publicas. *Herodianus ibid.*

III. *Vectigalia* quoque omnia, quæ ad contrahendas pecunias tyranni excogitaverant, in fluviorum ripis, in urbium pontibus, perque vias & itinera, penitus remisit, atque in antiquam libertatem revocavit, multaque item ad idem exemplum facturus videbatur. *Herodianus ibidem.*

IV. *De Testamentis.* Legem quoque tulit, ut testamenta priora non prius essent irrita, quam alia perfecta essent, neve ob hoc fiscus aliquando succederet. Ipseque professus est, nullius se aditurum hæreditatem, quæ aut adulatione alicujus delata esset, aut lite perplexa, ut legitimi hæredes & necessarii privarentur: addiditque Senatus-consulto hæc verba: *Sanctius, P. C., est, inopem Rempubl. obtinere, quam ad divitiarum cumulum per discriminum atque dedecorum vestigia pervenire. Iul Capitolinus*, §. 3.

V. *De delatoribus.* Delatores vinctos graviter puniri jussit: & tamen mollius, quam superiores Imperatores, unicuique dignitati, si delationis crimen incurreret, pœnam statuens. *Herodianus* §. 4. *Iulius Capitolin.* §. 3.

VI. *De Servis.* Eos, qui calumniis appetiti per servos fuerant, damnatis servis delatoribus, liberavit, in crucem sublatis talibus servis; aliquos etiam mortuos vindicavit. *Iulius Capitolinus*, §. 3.

VII. *De Agris incultis.* Quicquid inculti soli vacabat, occupantibus *Pertinax Imp.* adjudicavit: decemque annorum immunitatem ac perpetuam libertatem agricolis concessit. *Cuspinianus.*

IV. *Comitas & mansuetudo.*

Civilem se salutantibus & interpellantibus semper exhibuit. Vtebatur, inquit *Dio*, nobis perquam familiariter, erat enim affabilis. Audiebat promte, si quis aliquid peteret, & clementer respondebat, quicquid videretur. *Herodianus ita de eo* §. 4. scribit: Ipse cum aut ingrederetur, aut jus diceret, comem scilicet & mansuetam indolem ostendebat: & cum *Marcum* inprimis referre videretur, seniores quidem admonitu delectabat, reliquos autem, à crudeli contumeliosaque tyrannide ad modestam vitam tranquillamque vindicatos, facile ad se amandum impulerat. Hæc præclara sane & maxime laudanda virtus in Pertinace fuit.

V. *Clementia.*

Cum *Falco* Consul Imperii affectati damnandus à Senatu esset, *Pertinax* ei pepercit, & à Senatu impunitatem ejus petiit, dicens: *Absit, ut, me tenente principatum, ullus Senator vel jure interfici jubeatur. Iulius Capitolinus*, §. 3.

VI. *Liberalitas.*

Liberalitatem suam in ærarii tenuitate civibus & militibus non deesse passus est. Immo vero æquasse hac parte se illos Principes, qui ærarium amplissimum possidebant, ipse gloriatur. Et certe donativa atque congiaria, quæ *Commodus* promiserat, solvit. Annonæ consultissime providit. Præmia militantibus dari curavit.

VIII. *Authoritas.*

Civibus, præsertim honestioribus sociis, præterea & exercitibus, qui per provincias passim sparsi, mire carus, ipsis denique hostibus venerabilis erat: Ita ut *Lætus* prætorio præfectus, barbaros quosdam, qui à *Commodo*, ut pacem servarent, magnam vim auri acceperant, jam domum redeuntes revocare non dubitarit, & repetita ab iis pecunia dicere: *Referte domum, Pertinacem Imperatorem esse.* Ejus enim virtutem magno suo malo cognoverant, cum in exercitu Marci militaret. Eandem virtutem civibus, quamdiu licuit, & prætorianis repræsentavit. *Dion.* Et *Herodianus* §. 4. ita scribit: Barbari, si qui aut frænos depulerant, aut seditiones moliebantur, metu virtutis, quam præstitisse eum superioribus bellis meminissent, justitiæque fide, cum neminem ab illo scirent ultro offendi, sed gratiam cuique pro meritis referri, vimque abesse, & crudelitatem, sponte se illi dediderunt. Legationes præterea undique confluebant, gratulatum Romano populo, quod Pertinacis Imperio gubernarentur.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΆ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

I. MIlitum *Prætorianorum & aulicorum contra Pertinacem conspiratio.* Cum Pertinax & militum prætorianorum & aulicorum licentiam coërceret severioribus quasi frænis, in odium eorum incurrit. Qui facile cum *Læto* prætorii præfecto, homine avaritiæ insatiabilis & lubricæ fidei, in perniciem Imperatoris conjurarunt, & inter vina & epulas consilia inierunt *Pertinacem* è medio tollen-

lendi, gravem ipsis atque onerosum, alterumque ejus loco imponendi rebus Romanis, indulgentem atque intemperantem, nihilque denique non licentiæ præbiturum. *Herodian. in Pertinace*, §. 5.

II. *Amicorum Admonitio. Pertinax Imper.* ab amicis admonitus, ut prætorianorum militum insidias effugeret, qui jam conabantur Imperatorem de vita tollere: respondit; Se nequaquam male sibi conscium esse; ideoque non opus esse, ut contra Imperatoriam Majestatem, atque anteactam vitam, latebris aut fuga consuleret vitæ suæ. *Herodianus* §. 5.

III. *Pertinacis constantia*, προσφώνησις *oratio, & animosa militum compellatio. Pertinax Imper.* cubiculo egressus, ac milites prætorianos in se irruere conspicatus, ita ad eos verba fecit: *Me quidem, o milites, si occiditis, neque ipsi rem magnam facitis, neque mihi sane gravem, homini videlicet hujus ætatis & gloriæ. Siquidem humanæ vitæ finis certe est aliquis necessarius.* Non ignoravit Imperator, semel esse moriendum: & tic non referre, quo mortis genere ultimum vitæ diem claudamus. *Herodianus* §. 5.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Trucidatio. At conjurati orationem ejus vili pendentes, impetu in palatium facto, principem neque fugere neque occultare se volentem, ne etiam gravi & conspectu suo gladios eorum morantem, tandem obtruncarunt, cum imperasset mens. 2. dies 25. *Tausius* quidam, Tungrorum unus, facinus illud auspicatus scribitur, & hastam in pectus Pertinacis primus jecisse. Illum vero Iovem Vltorem precatum, toga caput operuisse, atque à cæteris confossum esse. *Iulius Capitolinus* §. 4. Periit cum illo *Electus*. Is enim solus fugere non sustinuit è numero aulicorum. Præsto potius ei fuit, & multos militum vulneravit, duos confodit: itaque opem Imperatori suo, quoad potuit, tulit. Quem hoc nomine maxime admirari se, perpetuoque bonum virum judicasse, *Dion* scribit.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Contumeliosa tractatio. Parricidæ*, qui eum interfecerant, caput ejus, conto fixum, per urbem in castra pertulerunt. Reliquiæ ejus, recuperato capite, in sepulchro avi uxoris locatæ sunt, cum annos 67 & aliquot menses vixisset, imperasset nondum tres integros menses.

II. *Populi indignatio & acclamatio.* Populus mortem ejus indignissime tulit: quia videbat omnia antiquata per eum posse restitui. Ideoque ei mortuo ad vocis usque defectum acclamavit; *Pertinace imperante securi viximus, neminem timuimus. Patri pio, patri Senatus, patri omnium bonorum.*

III. *Senatus conturbatio.* Præcipue vero Senatus id indigne ferebat, communemque eam calamitatem existimabat, desiderans parentem optimum ac Principem indulgentissimum, rursumque tyrannidem metuens, quam cordi esse militibus intelligebat, *&c.*

XX. IMPERATOR ROM.

DIDIVS IVLIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit PETRONIVS DIDIVS SEVERVS.

II. MATER, *Clara Æmylia.*

III. AVUS PATERNVS, *Insubris Mediolanensis*: MATERNVS *ex Adrumetina Colonia.*

IV. PROAVUS fuit SALVIVS IVLIANVS, bis Consul, præfectus urbi, & Iuris consultus, qui sub Imperatore Adriano floruit, quique primus edictum, quod varie à Prætoribus promebatur, in ordinem redegit, adeoque edictum perpetuum composuit.

EDVCATIO.

Educatus est *Didius Iulianus* apud *Domitiam Lucillam*, matrem *Marci* Imperatoris. *Ælius Spartianus*, §. 1.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit MALLIA SCANTILLA mulier valde ἄμορφος & deformis. Ex qua suscepit filiam nominine *Didiam Claram*, excellenti formæ venustate præditam: quam *Cornelio Repentino* despondit; cumque urbis præfectum in locum *Sulpitiani* fecit. *Ælius Spartianus*, §. 2.

II. ACTA OECONOMICA.

I. Ante Imperium.

Hic *Didius Iulianus* ante Imperium ad varios dignitatum atque functionum gradus evectus est; uti *Ælius Spartianus* §. 1. scribit. Nam

1. Qua-

I. *Quæstor* ante annum, quam legitima ætas sinebat, designatus est.

II. *Ædilitatem* suffragio *Marci* consecutus est.

III. *Prætor* ejusdem suffragio fuit.

IV. *Dux*, legioni præfuit in *Germania* vicesimæ secundæ primigeniæ.

V. *Gubernator Dalmatiæ*. Nam *Dalmatiam* regendam accepit, eamque à confinibus hostibus vindicavit.

VI. *Germaniam* inferiorem & *Bithyniam* rexit.

VII. Fuit Romæ *Consul* cum *Pertinace*, & in proconsulatu Africæ eidem successit, & semper ab eo collega est & successor appellatus: maxime eo die, cum, filiam suam *Iulianam* despondens affini suo, ad *Pertinacem* venisset, idque intimasset, dixissetque debita reverentia; *Quia collega & successor meus est.*

II. Imperii occupatio.

Post *Pertinacis Imperatoris* cædem universa civitas Romana conturbata est: plebs universa stupebat, & Optimates in sua prædia ab urbe secesserant. Ecce milites, constituto supra murum vocalissimo quoque, Imperium venale proposuerunt, tradituros que se dicebant ei, qui plurimum pecuniæ polliceretur, tutoque in aulam cum armis deducturos. Hoc militum edictum huic *Iuliano* viro Consulari, qui grandem habere pecuniam credebatur, vespere supra cœnam nunciatur inter vinum atque epulas: quippe homo alioqui vitæ parum continentis habebatur. Persuadent igitur uxor atque filia, & parasitorum turba, ut relicta mensa acceleret, & quid agatur intelligat: ac subinde inter eundum adhortantur, occupet projectum Imperium, superaturum largitione omnes competitores, qui tantum divitiarum possideat. Igitur ubi ad muros accessit, clamare occepit, se daturum quæ vellent, habere se magnas opes, multos auri thesauros atque argenti. Præterea militibus singulis plus multo argenti daturum, quam aut petere auderent, aut se accepturos exspectaverant. Neque in dando moram futuram: Nam domi eam pecuniam adservari. *Herodianus* §. 1.

Ita *Iulianus* à militibus, ingenti pecunia promissa, Imperator salutatus, è castris in forum atque Senatum deducitur, magno prætorianorum numero stipatus. Hi signa infesta inferebant urbi, non secus quam si ad magnum aliquod facinus edendum educerentur. Etenim valde ei studebant, & *Commodi* cognomen ei imponebant, gratiosum apud milites. Senatus minis istis ac vi militum perterritus, deesse novo huic Tyranno non audebat, ideoque illum in Imperio confirmabat. *Dio.*

SYMBOLVM EIVS FVIT:

In precio precium. Nam pecuniæ omnia obedire, & in precio precium esse dixit; quod qui in numerato non habet, in precio non est. Huc pertinet illud *Nasonis*:

Aurea nunc vere sunt secula: plurimus auro
Venit honos: auro conciliatur amor.

Hanc pecuniæ tyrannidem pulchre admodum & eleganter describit *Euripides* in Bellerophonte: ex quo hosce versus ita convertit *M. Cicero*, teste *Seneca*:

Pecunia ingens generis humani bonum:
Cui non voluptas matris, aut blanda potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.

Verum si recte considerare, & recte judicare volumus;

Non vi, non nummis, EMITVR VIRTVTE POTESTAS,
Et sancta melius longa tenaxque fide.

III. Imperii administratio.

I. *Iulianus* Imperium adeptus, deliciis continuo crapulæque se dedidit, Reipublicæ curam neglexit, vitamque mollissimam luxuque circumfluentem traduxit.

II. *Spem militum* fefellit, neque fidem promissorum implere potuit. Siquidem nec opes erant domi, quantas jactabat, & publicum ærarium sumtibus illis insanis jampridem à *Commodo* fuit exhaustum. Quare cum milites habebat infensos, quia spe sua frustrati erant; tum à populo, totius rei conscio, facile contemnebatur. *Herodianus in Iuliano*, §. 2.

III. *Populum* muneribus corrumpere studuit. Verum is omnia ejus promissa adspernatus, parricidam eum & Imperii invasorem appellavit. Etiam irritatus quorundam cæde, arma corripuit.

IV. Populus *Pescennii Nigri*, qui Syriam cum exercitu obtinebat, absentis fidem imploravit, ut quamprimum adesset, ipsosque à tantis contumeliis assereret.

V. Ipse Imperator à militibus suis salutatus est. Sed cum ille intempestivum ageret otium, *Septimius Severus* genere *Afer*, vehemens homo negotiis gerendis, ac ferox, vitæque insuetus duræ & asperæ, ac laboribus facillime resistens, promtus excogitandis, acer exequendis rebus, postquam Romanum principatum pendere sublimem quasique direptui expositum vidit, alterum quidem

quidem ut desidem, alterum ut parum efficacem, contemtui habuit. *Herodianus in Iuliano*, §. 4. & *Pescennium Nigrum*, è Pannonia cum exercitu advolans, prævenit, atque persuaso Albino, Britanniæ Præside, ut quiesceret, pollicitus ei dignitatem Cæsaream, celerrime in Italiam cum armatis contendit, adjunctisque sibi aliis, prætorianos & *Iulianum* prorsus conterruit.

VI. Senatus in templum Minervæ à Consule vocatus, *Severum* Imperatorem appellavit: *Pertinaci* divinos honores decrevit: *Iulianum*, abrogato ei Imperio, capitis damnavit.

CAPUT III.
DE EGRESSU.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

I. M*Ortis præsagia.* Interitum ejus, & trium ducum illorum orientem potentiam, denunciasse visæ sunt *tres stellæ* circa Solem, Iuliano sacrificante, ab omnibus conspectæ.

II. *Visio Magica.* In *Iuliano* fuit hæc dementia, ut per Magos pleraque faceret, quibus putaret vel odium populi deliniri, vel militum arma compesci. Nam & quasdam non convenientes Romanis sacris hostias immolaverunt, & carmina profana incantaverunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri præligatis oculis incantato vertice respicere dicuntur, *Iulianus* fecit. Tumque puer vidisse dicitur, & adventum *Severi*, & *Iuliani* decessionem. *Ælius Spartianus* §. 3. Atque ita *Iuliani* impietas, imminentis justi judicii præsagium fuit.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Iulianus acie prope Pontem Milvium devictus, cum in Palatium venisset, destitutus atque desertus ab omnibus, à milite quodam gregario inter fœdissimas complorationes obtruncatus est cum imperasset dies 66. uti *Dion* habet.

VOX ΠΡΟΑΓΏΝΙΟΣ.

Iulianus, postquam ei Imperium abrogatum, & capitis damnatus esset, interfectus est, nec quidquam percussoribus dixit, nisi: *Quid ego admisi? Quem occidi?* Et tamen nonnullos civium interfecerat, etiam pueros complures necaverat, magicarum divinationum gratia. *Marciam* item & *Lætum*, necis *Commodi* auctores.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

Corpus ejus à Severo uxori Manliæ Scantillæ ac filiæ ad sepulturam est redditum, inque proavi monumentum translatum, milliario quinto, via Lavicana.

EPITAPHIUM,

ab *Ausonio* ei erectum.

Dii bene, quod spoliis Didius *non gaudet opimis,*
Et cito perjuro præmia ademta seni.
Tuque, Severe *pater, titulum ne horresce novantis:*
Non rapuit Imperium vis tua, sed recipit.

XXI. IMPERATOR ROM.
SEPTIMIUS SEVERUS PERTINAX.

CAPUT I.
DE ORTU.

I. *Generatio.*

I. PATER ejus MARCUS GETA, Eques Romanus fuit. *Spart.* §. 1.

II. MATER, FULVIA PIA appellata est. *Spart.* §. 1.

III. *Natione Afer* fuit. Et non alius Imperator Romanorum præter ipsum fuisse legitur ex Africa oriundus. Itaque sic de eo *Ausonius*:

Punica origo illi, sed qui virtute probaret,
Non obstare locum, cum valet ingenium.

NOTA.

Hic primus & solus Africa oriundus, ad Imperii Romani fastigium ascendit, indulgente virtuti ejus divina Providentia, favente Senatu, populo Romano & militibus.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN ejus fuit: SEPTIMIUS SEVERUS.

II. *Cognomen Pertinacis* statim ab Imperii initio in honorem *Pertinacis*, qui fraude *Didii Iuliani* erat trucidatus à Senatu atque militibus, ei impositum est. *Iulius Capitolinus in Pertinace* §. 5. Et *Herodianus in Iuliano* §. 5.

Hoc autem cognomen revera fuit omen. Nam *Severus* hic revera pertinax fuit; idque διττῶς.

1. *Ethice, ob naturam ingeniique indolem.* Quia vehemens homo negotiis gerendis, ac laboribus facillime resistens, & promtus excogitandis acerque exsequendis rebus fuit. *Herod. in Iuliano* §. 4.

2. *Politice.* Quia pertinax in Imperio recusando fuit, & tandem invitus illud suscepit. *Deinde* plerique hoc cognomen ad pertinaciam ejus in parricidis

cidis *Pertinacis* occisi persequendis accommodarunt, dicentes: *Eum Imperatorem esse vere Pertinacem, vere Severum.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

Educatio & ACTA IVVENILIA.

ERat corpore robustus, nisi quod senex podagra laboravit. Acies mentis fuit acerrima & validissima, facie pulcra & decora: crines habuit longos, vocem amabilem: generosam indolem in prima pueritia protulit, & in vere (ut aiunt) autumnum. Nam literis latinis atque græcis imbutus fuit, in patria quoque Philosophiæ & Astrologiæ operam navavit, anno 18 publice declamavit. Et nullum alium inter pueros ludum nisi ad judices exercuit: cum ipse, prælatis fascibus ac securibus, ordine puerorum circumstante, sederet ac judicaret. Postea studiorum causa Romam venit, latum clavum à Divo *Marco* petiit, & accepit, favente sibi *Septimio Severo*, affine suo, bis jam Consulari. *Spart.* §. 1. Educatus est à *M. Antonino* Philosopho Imperatore, equestri loco.

II. *ACTA OECONOMICA.*

Vxores duas habuit.

PRIOR erat MARTIA, quam duxit tempore *Antonini Imp.* cum adhuc privatus esset, eique Imperator factus statuas collocavit, ex qua filius ei natus est BASSIANVS.

POSTERIOR erat IVLIA. Mortua enim uxore *Martia*, cum aliam vellet ducere, genituras sponsarum requirebat, ipse quoque matheseos peritissimus: & cum esset in Syria quædam, quæ id genituræ haberet, ut Regi jungeretur, eandem uxorem petiit, *Iuliam* scilicet: & accepit interventu amicorum: ex qua statim pater factus est. *Ælius Spart.* §. 1. Suscepit ex ea filium GETAM.

Hi fratres inter se primum puerilibus collectationibus dissidere cœperunt: deinde palam dissensiones præ se tulerunt, adulatoribus ac ministris ad gratiam multa suggerentibus. Itaque pater legendam eis misit *Micypsæ* orationem, quæ apud *Sallustium* est, in qua dicitur: *Concordia res parvæ crescunt; discordia magnæ dilabuntur. Bassianum* autem Cæsarem fecit *Severus* adhuc superstes, eumque *Antoninum* appellavit, apposito *Aurelii* nomine, sive quod somniaverat, *Antoninum* sibi successurum, sive quod *Severus* ipse in Marci Antonini familiam transire voluerit. Marcum enim ex omnibus Imperatoribus tantum coluit, ut *Antonini* nomen omnibus deinceps Augustis asscribendum putarit.

Getam fratrem interficit postea *Bassianus*: de quo in historia ejus postea dicemus.

Filias quoque *duas* ex *Iulia* suscepit, quarum unam *Probo*, alteram *Aëtio* elocavit. Et cum Probo genero suo præfecturam urbis obtulisset, ille recusavit, dixitque: *Minus sibi videri, præfectum esse, quam Principis generum.* Vtrumque autem generum statim Consulem fecit, utrumque ditavit. *Ælius Spart.* §. 2.

Licet autem Iulia, ipso adhuc vivo, adulterium exerceret, tamen ex nimio erga eam amore illud dissimulavit, patienterque tulit. Post obitum vero ejus privigno suo Bassiano Caracallæ nupsit; uti postea dicemus.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Acta ante Imperium.*

Ante Imperium ad varios dignitatum atque honorum gradus evectus est: quos *Ælius Spart.* §. 1. ordine describit.

I. *Quæstor* fuit. Hanc quæsturam diligenter administravit.

II. Omnibus sortibus natus, militari quæsturam sorte *Beticam* accepit, atque inde Africam petiit, ut mortuo patre rem domesticam componeret.

III. Dum in Africa est, pro Betica, *Sardinia* ei attributa est, quod Beticam Mauri populabantur.

IV. Acta quæstura Sardiniensi, *legationem* Proconsulis *Africæ* accepit. In qua legatione cum eum quidam municipum suorum, LEPTITANVS nomine, præcedentibus fascibus, ut antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio ejusdem præconis cecidit, *Legatum P. R. homo plebeius temere amplecti noli.* Ex quo factum est, ut in vehiculo etiam legati sederent, qui ante pedibus ambulabant. *Ælius Spartianus* §. 1.

V. *Tribunatum* plebis, *Marco Imperatore* decernente, promeruit, eumque severissime exercitatissimeque egit.

VI. Lugdunensem provinciam legatus accepit.

Varia futuri Imperii omina.

I. Cum rogatus ad cœnam Imperatoriam palliatus venisset, qui togatus venire debuerat, togam præsidiariam ipsius Imperatoris accepit.

II. Se-

II. Sedit in ſella Imperatoria temere à miniſtro poſita, ignarus quod non liceret.

III. In hortis cum humi jacens epularetur cum filiis parca cœna, pomaque appoſita major filius, qui tunc quinquennis erat, cum colluſoribus puerulis manu largiore divideret, paterque illum reprehendens dixiſſet: *Parcius divide: non enim regias opes poſſides*: quinquennarius puer reſpondit; *Sed poſſidebo.*

IV. *Aſtrologi prædictio.* In quadam civitate Africana cum ſollicitus Mathematicum conſuluiſſet, poſitaque hora, ingentia vidiſſet Aſtrologus, dixit ei, *Tuam, non alienam pone genituram.* Cum autem Severus juraſſet ſuam eſſe, omnia ei dixit, quæ poſtea facta ſunt. *Ælius Spart.* §. 1.

II. *Imperii occupatio.*

I. A Germanicis legionibus, ubi auditum eſt *Commodum* occiſum, *Iulianum* autem cum odio cunctorum imperare, multis hortantibus repugnans Imperator eſt appellatus apud *Carnutum* Idibus Auguſtis. *Ælius Spart.* §. 2.

II. *Iulianus* interfectores miſit quoſdam, qui *Severum* occiderent. Verum *Severus*, evitatis eorum manibus, quos ad ſe interficiendum *Iulianus* miſerat, miſſis ad Prætorianos literis, ſignum vel deſerendi, vel occidendi *Iuliani* dedit: ſtatimque auditus eſt. Nam & *Iulianus* occiſus eſt in palatio, & *Severus* Romam invitatus: quod nulli unquam contigit. Nutu tantum Severus victor eſt factus, armatuſque Romam contendit, & honorifice à militibus & Senatu exceptus eſt, & Imperator appellatus. *Ælius Spart. ibidem.*

III. *Imperii adminiſtratio.*

I. TOGATA.

I. Imperii ſuſcepti rationem in curia reddidit: cauſatuſque eſt, quod ad ſe occidendum Iulianus notos ducum cædibus miſiſſet. *Ælius Spart.* §. 2.

II. *Pertinaci*, cujus ita ſtudioſus fuit, ut nomen ejus etiam ſibi ſumeret, ingenti apparatu funus fecit, ſeque neminem Senatorum unquam interfecturum jurejurando confirmavit: quod tamen non multo poſt neglexit. *Spart. ibidem.*

III. Necem Pertinacis ultus eſt. 1. *Milites*, qui Pertinacem interfecerant, exauctoratos expulit ex Imperio. 2. Interfecit & *Lætum* Præfectum prætorio: qui autor fuerat necis *Commodi & Pertinacis.*

IV. Amicos Iuliani è medio ſuſtulit.

V. Rempubl. diligenter curavit. Nam rei frumentariæ, quam minimam repererat, ita conſuluit, ut excedens ipſe vita, ſeptem annorum canonem Pop. Rom. relinqueret. *Spart.* §. 2.

VI. *Populum* ac *milites* muneribus ac donis plurimis affecit, ſimulque adeo multa indulſit, quæ nunquam antea acceperant. Nam & frumenti ſummam prius adauxit, & aureis annulis uti, & domi habere mulierem permiſit; quæ prius militibus interdicta fuerant.

VII. *Plautianum* aulicum, quem in deliciis habuit, ſed ſuperbia elatum, nimiamque licentiam ſibi ſumentem, interfici mandavit. Hic *Plautianus* enim Afer ex tenui loco evectus eſt ad ſummam potentiam & maximas opes à Severo: adeoque carus ei fuit, ut filiam ejus dederit *Severus Baſſiano. Dion* de *Plautiano* ita ſcribit: Omnia concupiſcebat, omnia petebat, omnia accipiebat: nec gentem, nec urbem ullam relinquebat non ſpoliatam, ſed omnia & undecumque rapiebat. Refert præterea *Herodianus*, Plautianum præcipuæ authoritatis, poſt *Severum*, & filios ejus Cæſares, ſuperbia ita redditum trucem & horribilem, cum ſupremæ dignitatis inſignibus dum incederet, ut non modo non adiretur à quoquam, ſed etiam, qui fortuito occurrebant, ab eodem verterent oculos. Quin & antambulones aliquot, quacunque iter faceret, denunciabant, ne quis in proximo conſiſtere, neve illum contueri auderet, ſed averterent univerſi oculos, terramque deſpectarent. Cætera magis tetra omitto. Talis cum eſſet, non potuit diuturna ejus eſſe felicitas. Sed primum hoc furore punitus eſt, ut vitæ *Severi & Baſſiani* inſidias ſtrueret; quibus deprehenſis, *Plautianus* à *Severo* in Palatium vocatus, ibi interfectus eſt: & cadaver monſtratum *Iuliæ*, ut lætaretur, & *filiæ Plautiani*, ut dolore afficeretur. Hic fuit exitus hominis aulici, qui potentiæ ſuæ fiducia nimiam licentiam ſibi ſumſerat, oblitus hujus præcepti:

Fortunam reverenter habe, quicunque repente
Dives ab exili progrediere loco.

Monitum.

Omnes ſuperbi ſunt fatui, & omnes fatui ſunt ſuperbi. Si vis irritare fatuum, dicatur tantum aliquid contra ejus opinionem, quam habet de ſe. Quia naturales fatui habent opiniones, ſe eſſe tales, & tales. Iſta quando rejiciuntur, tum iraſcuntur. Cæterum experientia teſtatur, plerumque eos, qui ex opificum progenie & ſordida plebe (licet nonnulli, ſed raro, ex iis, multis virtutibus claruerunt) emergunt, atque ad dignitates altiores, vel ingenio ſuo, vel alia ſolertia aſcendunt, multo inſolentiores & propemodum intolerabiliores, magna cum ja-

ctura Reipubl. esse solere, quam qui nobili, veteri, & celebri stirpe geniti sunt, ita ut veterum ille recte dixerit: Bajuli impurant, & mali sunt superiores bonis: metuo, ne navem fluctus opprimat. Vnde rationem hanc reddit *Claudianus*:

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum:
Cuncta ferit, dum cuncta timet: desævit in omnes,
Vt se posse putet; nec bellua tetrior ulla est,
Quam servi rabies, in libera colla furentis.

VIII. *Mansuetus fuit.* Nam *Pollenii Sabinii* mordax dicterium patienter tulit. Hic *Pollenius Sabinus*, qui erat homo omnium mordacissimus, cum audivisset, *Severum Imperatorem* adscriptum esse Marci familiæ: Gratulor tibi, inquit, Cæsar invictissime, quod patrem demum inveneris. Quasi antea patrem non habuisset propter ignobilitatem & obscuritatem generis. *Xiphil. in vita Severi.*

IX. *Severus* filium suum *Antoninum Caracallam* socium Imperii facit, & ipsi Tribunitiam potestatem concedit: cum ipse sextam iniret, ut inscriptiones ostendunt; & alterum filium *Getam* Cæsarem facit, atque in orientem proficiscitur. Anno Christi 198.

X. *Pantheum* vetustate corruptum *Severus cum filio* cum omni cultu restituit: ut inscriptio adhuc testatur.

XI. *Symbolum* ejus fuit: LABOREMVS. *P. Helvius Pertinax* Imperator, factus Militum Tribunus, Symbolum dedit: MILITEMVS. *L. Septimius Severus* ei postea Imperio succedens, dari jussit aliud: LABOREMVS. Illi placuit omen belli; huic pacis. Pacis enim gratia omne suscipitur bellum, ut in ea sine injuria cujusquam vivatur; qua sublata, nec leges, nec judicia esse possunt, nec ulla omnino commercia hominum, aut artificia exerceri.

Monitum.

Cum otium perniciosissima res sit, recte antidotum ejus, labor videlicet, commendatur. Quod *Plato* innuere voluit, ubi dicit: Virtutis ramos sudore ac labore produci. Hinc pulchrum & succinctum dictum, monens, otium fugiendum, & laborem sequendum, fluxit: SEGNIS JUVENTA, EGENS SENECTA. Quod tale epigramma, ex fabula cicadæ & formicæ, nescio cujus Poëtæ, peperit:

Stridore ingrato, campos dum rauca patentes
Cicada cantrix complet æstu fervido,
Hiberni memor algoris formica reponit
Collecta grana, post quibus famem levet.
Te ne confectum senio male vexet egestas,
Suda, labora, dum virens ætas sinit.
Heu quam res misera est, canos gestare capillos,
Patique duræ turpiter jejunia!

Nemo autem facile ab honesto labore deterreri, eumque subterfugere; sed si cœptus est, in illo strenue pergere debet. Etsi enim omne principium in cunctis negotiis grave esse solet, tamen mox paulatim allevatio laboris, si paululum progressus fueris, (non secus ac si quis arduum montem ascensurus, licet anhelitus illi ob altitudinem & præcipitia interdum prope deficere videtur; superatis vero iis, ad fastigium pervenit, & inferiora despectans, voluptati potius quam oneri, ea sibi sunt) magno cum gaudio sentitur, donec ad finem perducatur. Hoc monere voluerunt veteres:

Incipe: dimidium facti est cœpisse. Supersit
Dimidium: rursum hoc incipe; & efficies.

II. ACTA SAGATA.

Fuit insignis & felix bellator. Nam *Aurelius Victor in Histor. Antiqu.* de eo scribit, quod fuerit bellicosissimus omnium Imperatorum, qui ante eum fuerunt, adeo ut in nullo congressu nisi Victor discesserit.

Quatuor autem potissimum Bella gessit.

I. *Bellum* gessit contra *Pescennium Nigrum.*

I. ORTVS. Cum *Didius Iulianus* cunctis invisus esset, *Septimius Severus* à Senatu est electus, Romamque vocatus, splendidissima pompa Romam ingressus, & honorifice à Senatu exceptus est: cum prius literis ad Prætorianos missis effecisset, ut *Iulianus* in palatio occideretur. Vltus est igitur necem *Pertinacis*, exauctoratis etiam militibus, qui eum interfecerant, & interfecto *Læto* præfecto Prætorio, qui author fuerat cædis *Commodi* & *Pertinacis*.

Eodem vero tempore à Syriacis legionibus Imperator appellatus erat *Pescennius Niger*, qui Ducis nomine Syriam & Ægyptum tenebat: & in Britannia *Clodius Albinus* Imperium affectabat.

II. PROGRESSVS. Severus Legibus Romæ ac judiciis rite constitutis ac firmatis, subito expeditionem contra *Pescennium* suscepit, tribus magnis prœliis ipsum vicit. Primum ad Cyzicum Ducem Nigri vicit. Postea majori iterum victoria potitur ad Nicomediam, quæ Severum receperat. Tandem ad Issum, ubi & Alexander olim Darium Regem Persarum vicit. Niger victus fugit Antiochiam, ubi non receptus in suburbio necatus fuit. *Herodianus.*

III. EGRESSVS. Cum in exercitu *Pescennii* viginti millia trucidata essent, ipseque *Antiochiam*

fuga se recepisset, ibi interfectus, & caput, pilo infixum, circumlatum est.

Initio belli contra *Pescennium* toto triennio obsedit *Severus* Byzantium, quod tanta pertinacia defenderunt Præsidiarii, ut ad humanas carnes perventum sit. Byzantii cum multis machinis & tormentis bellicis instructi essent à *Prisco* quodam insigni artifice, plurimum damni obsidentibus inferunt: urinatores præterea habebant, qui naves hostium restibus alligabant, quibus postea Byzantium trahebantur, quasi sponte naves Byzantium properarent. Facta tandem deditione, *Severus* muros demoliri jussit, nec instaurata est urbs, nisi post annos centum & amplius triginta, cum *Constantinus Magnus*, Byzantii nomine abolito, à se illam denominavit Constantinopolin.

Civitatibus Syriæ & Ægypti, quæ partes Pescennii foverant, iratior fuit Severus. Ingressus Alexandriam inscriptionem reperit; ut narrat *Suidas*, *Domini Nigri est urbs.* Quod cum ægre ferret Severus, obviam ei processit Alexandrinus populus vociferans: *Novimus dixisse nos, Domini Nigri esse urbem: tu enim es Nigri Dominus.* Qua promta defensione placatus iis ignovit. Huc referri potest elegans adagium ex *Proverb. 25. v. 10.* Verbum in tempore dictum, est tanquam aureum pomum in patera argentea.

II. *Bellum Parthicum & Arabicum.*

Severus bellum persequitur in Oriente, adversus *Parthos & Adjabenos*, eosque gloriose vicit. Vnde propter insignes victorias, Parthici, Arabici & Adjabenici nomen obtinet, & filium suum *Antoninum Caracallam* Calend. Iunii Cæsarem facit. Anno Christi 196. *Dio.*

III. *Bellum contra Albinum.*

I. ORTVS. *Septimius Severus* cum esset in Pannonia, appellatur ab exercitu suo Augustus fere invitus, die 15 Maii, anno Christi 193. Is, cum etiam *Clodius Albinus*, qui Britanniam & Germaniam cum fortissimo exercitu obtinebat, Imperator à suo exercitu salutatus esset, ne & cum *Pescennio Nigro & Albino* simul pugnare cogeretur, *Albino* persuadet ut quiescat, & dignitatem Cæsaream accipiat, inde Romam versus movet. *Albinus* Cæsar à *Severo* dissentire incipit, cum *Severus Albino* Cæsaream dignitatem non daret, & *Albinus* insuper Augustus dici vellet. Ideo utrinque præparantur exercitus. *Dion.*

II. PROGRESSVS. *Subitanea contra Albinum expeditio.* *Severus* in Galliis ad Lugdunum cum *Albino* prælio concurrit, & primo die Dux ejus vincitur: altero die, cum ipse in dextro cornu vinceret, dum fugientes hostes persequitur, exercitus ejus in foveas fraude factas delabitur; & fortuna prælii fere conversa fuisset, nisi ipse sua manu milites in prælium reduxisset, & fugientes occidisset: Quin & *Severus* ipse de equo decidit, sic ut extinctus putaretur.

III. EGRESSVS. *Albini trucidatio.* Tandem vincit magna clade, in qua etiam *Albinus* occisus, ejusque caput abscissum & ad Severum allatum est, qui Romam id misit, ut victorem se declararet: & ut exemplum illius necessarii caperent, quid ipsis patiendum foret, publice id patibulo affigi jussit. Accidit prælium A. C. 198. die 19 Febr.

IV. *Bellum Britannicum.*

Postremo in *Britanniam* trajicit cum suis filiis corruptissimis moribus pridem viventibus, & in Imperii societatem à patre adscitis. Ibi *Severus* Britanniæ gentes infestas subegit, & ut securitati provinciæ magis consuleret, vallum per mediam insulam à mari ad mare per 130 passuum millia duxit. Et fractis hostibus, post civilia arma, *Bassianus* vitam senis ferro & veneno appetiit. Et jam Augusti nomen assumserat, non contentus Cæsaris titulo, quem pater dederat. Itaque ut audaciam filii impiam comprimeret *Severus*, ægrum se, & è pedibus laborantem in tribunal deferri jussit; filium ipsum, tribunos, centuriones, cohortes, à quibus is intempestive attollebatur, reorum more citari jussit. Ibi illi metu supplicii (jam enim animadvertendum in eos erat) humi se abjicere, veniamque supplices orare. Quam ille dedit, caput suum tangens, edita voce memorabili: *Sentitisne tandem, caput imperare, non pedes?*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Viri* in Ecclesia *celebres.*

1. *Tertullianus* Afer, patria Carthaginensis, nobilitate insignis, & varia doctrina instructissimus, scripsit de præscriptione contra Hæreticos. A. C. 195. Qui hoc seculo fuerint Christianorum ritus & mores, scribit *Tertullianus* adversus gentes, *cap. 39.* Coimus, inquit, in cœtum & congregationem, ut ad Deum quasi manu facta, precationibus ambiamus orantes. Hæc vis Deo grata est. Oramus enim pro Impp. ac potestatibus, &c. Modicam unusquisque stipem menstrua die, vel quando velit, & si modo possit, apponit. Nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt. Nam inde non aliis quam egenis alendis dispensatur. Cœna nostra de nomine rationem suam osten-

ostendit: vocatur ἀγάπη, id est, dilectio. Quantiscunque sumtibus constet, lucrum est, pietatis nomine facere sumtum. Siquidem inopes quosque refrigerio isto juvamus.

II. A. C. 194. viguit controversia de Paschate inter Ecclesiam Romanam & Asianam, ob quam *Victor Rom. Pontifex.* Episcopos Asiæ excommunicare voluit. Ei per epistolas responderunt *Polycrates* Episcopus Ephesinus, & *Irenæus* Episcopus Lugdunensis. Et hic quidem sensit, ob ceremoniarum rituumque diversitatem, doctrinæ & fidei concordiam non rumpendam aut dissolvendam. *Eusebius lib.* 5.

III. *Tertullianus*, A. C. 199. relicta vera religione, ad Montanistas desciscit. *Hieron.*

IV. A. C. 200. Versionem Bibliorum edidit *Symmachus*, non de verbo ad verbum redditam, sed ut sententiæ sententiis responderent. *Hieronymus.*

V. A. C. 209. *Minutius Felix*, qui scripsit dialogum hominis Christiani & Iudæi, quem citat etiam *Hieronymus*, floret. Is dialogus hodie exstat apud *Arnobium*, & seorsim editus est à *Iohanne VVouvero.*

VI. ORIGENES, A. C. 203, ætatis suæ anno 18, Alexandriæ aperit ludum, multosque instituit ad fortiter subeundum martyrium.

A. C. 206. *Origenes*, cum simplicius intelligeret verba Christi *Matth.* 19. de hominibus castratis, se ipsum eviravit. *Eusebius.*

VII. *Cyprianus*, teste *Hieronymo* in Catalogo, tantum tribuit *Tertulliani* scriptis, ut poscens codicem scriptorum ejus, plerumque solitus sit dicere amanuensi: *Da magistrum*; *Tertullianum* designans. A. C. 208.

II. *Persecutio Ecclesiæ & Martyres.*

I. *Severus* cum in Orientem profectus esset, *Plautianum* reliquerat urbis Præfectum, hominem avarissimum & crudelem, qui occasione sumta à milite quodam, Christianam religionem liberius profitente, & militiam denegante, persequitur Christianos, & plurimos interficit. A. C. 199.

II. *Speratus* A. C. 200. cum sociis Carthagine à *Saturnino* proconsule propter religionem securi percutitur: Proconsul vero, paucis diebus post, oculis privatur. *Tertullianus ad Scapulum cap.* 3.

III. *Victor* Papa supplicio à Præfecto urbis *Plautiano* ob religionem Christianam afficitur. A. C. 201. die 28 Iulii. cum sedisset annis novem, mense uno, & diebus 28. Succedit *Zepherinus* die 8 Augusti, seditque annis 18, & diebus octodecim. Hic ordinavit, ne in distributione Cœnæ Dominicæ adhiberentur vel lignea, vel vitrea vasa, illa propter raritatem, qua vinum absorbetur, hæc propter fragilitatem. Item ut omnes puberes uterentur sacra Synaxi in Paschate. *Onuphrius.*

IV. *Iudæi Claudio* latrone duce seditionem moverant: eam *Severus* comprimit, prohibetque sub gravi pœna, ne liceret cuiquam Iudæum aut Christianum fieri. Prohibuit præterea Circumcisionem, & atrociter persequitur Christianos, adeo ut pii putarent, eum esse Antichristum. *Eusebius lib.* 6. *cap.* 6.

Verba edicti de persecutione fuerunt, ut præfecti provinciarum animadverterent in eos, qui coiissent illicitum collegium.

V. A. C. 203. *Severus* ex Syria in Ægyptum transit: Ibi ingentem multitudinem Christianorum supplicio afficit, inter quos etiam fuit LEONIDAS, pater *Origenis*, quem filius ipsius *Origenes* adhuc puer per literas ad martyrium alacriter subeundum exhortatus est. Philippus etiam Præfectus Ægypti Christianæ religioni addictus, à SEVERO ab officio removetur & occiditur. *Eusebius.*

VI. *Eodem anno multi* Discipulorum Origenis ad supplicium rapti sunt, quemadmodum & Carthagine, aliisque locis. Virgines etiam quædam Martyrii coronam acceperunt. Multi contra à Præsidibus liberum religionis cultum pecunia redemerunt.

VII. *Irenæus* quoque A. C. 203. Lugdunensis Ecclesiæ Episcopus, cum cruciatu occiditur, cum omnibus, qui ibi inveniebantur, Christianis. *Eusebius.*

VIII. A. C. 205. NARCISSUS Episcopus Hierosolymitanus, ob persecutionis metum, circa hæc tempora in deserto aliquot annis latet. Cui substituitur Dius, &c. *Eusebius.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. *Oratio* προσαγώνιος ad filios, quos ad concordiam exhortatus est. *Severus Imp.* in gravissimum morbum incidens, posteaquam finem vitæ suæ instare animadvertit, ad se vocavit *Marcum Antoninum* & *Getam* filios: à quibus, quid vellet, percunctatus; Facite, inquit, ut conveniat inter vos: locupletate milites, cæteros omnes contemnite. Sciebat enim, filios regni cupidissimos post mortem de successione disceptaturos: & nisi militum animos pecunia flecterent, penitus interituros esse. *Dion, & Xiphil. in vita Severi.*

II. *Oratio de se ipso.* Moriturus deplorans humanas miserias dixit: Πάντα ἐγενόμην, καὶ οὐδὲν ἐμοὶ λυσιτελεῖ. h. e. *Omnia fui, & nihil mihi prodest.* Sen-

Sentiens, ſeſe ex humili loco per literarum atque militiæ officia, plurimis gradibus, favore fortunæ, ad Imperii faſtigium fuiſſe perductum: Sed nihil feliciter ceſſiſſe, aut nulla in re ſibi placuiſſe. *Ælius Spart.* §. 6. Vltima ejus verba dicuntur hæc fuiſſe: *Turbatam Rempublicam ubique accepi, pacatam etiam Britannis relinquo, ſenex & pedibus æger, firmum Imperium Antoninis meis relinquens, ſi boni erunt: imbecillum, ſi mali.*

III. *Mortis ejus prædictio. Severus Imp.* cum è Britannia rediret, non ſolum victor, ſed etiam in æternum pace fundata, Scurra quidam obviam factus, futura illi hunc in modum vaticinatus eſt: *Fuiſti Cæſar, totum viciſti, jam Deus eſto victor.* Cujus divinatio licet jocus eſſe videbatur, conſtat nihilominus tamen, Cæſarem paulo poſt periiſſe. *Eraſmus l. 6. Apophthegm. Ælius Spart.* §. 8.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

I. *Mortis genus.* Narrat *Aurelius Victor, Severum* cum membrorum omnium, maxime pedum, dolorem pati non poſſet, veneni vice, quod ei denegabatur, cibum gravis ac plurimæ carnis avidius infarſiſſe, quem cum conficere non poſſet, cruditate oppreſſum exſpiraſſe. *Ælius Spart.* §. 7. ſcribit, *Severum* moderatiſſime cum moreretur lætatum, quod duos *Antoninos* pari imperio Reipubl. relinqueret, exemplo *Pii*, qui *Verum* & *Marcum* Antoninos per adoptionem filios Reipubl. reliquit. Sed illum multum ſpes fefellit. Nam unum parricidium, alterum ſui mores Reipubl. inviſum reddiderunt: ſanctumque illud nomen in neutro diu bene manſit. Et neminem prope magnorum virorum optimum & utilem filium reliquiſſe, ſatis inde claret. Denique aut ſine liberis viri interierunt, aut tales habuerunt plerique, ut melius fuerit, de rebus humanis ſine poſteritate diſcedere.

II. *Mortis locus. Severus* diſceſſit *Eboraci* in Britannia, die 4 Febr. cum vixiſſet annos 65, menſes octo: imperaſſet annos 17, menſes ſeptem, dies tres. *Ælius Spartianus.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Sepulcrum. Cineres ejus in vaſculum alabaſtri conjecti, ex *Eboraco* Romam in loculo aureo à filiis advecti, & Marci Antonini ſepulchro ſunt illati. *Ælius Spart.* §. 6.

ELOGIVM *ejus.*

De hoc Senatus ita judicavit, *illum aut naſci non debuiſſe, aut non mori*, quod & nimis crudelis & nimis utilis Reipubl. videretur. *Spartianus* §. 6.

XXII. IMPERATOR ROM.
ANTONINVS BASSIANVS
CARACALLA, *& frater ejus* GETA.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

PATER *Baſſiani Caracallæ*, fuit SEPTIMIVS SEVERVS. MATER fuit MARTIA, quam *Severus* duxit tempore Antonini Imp. cum adhuc privatus eſſet, eique Imperator factus ſtatuas locari juſſit.

II. *Appellatio.*

Dictus fuit BASSIANVS; poſtea appoſitum à Patre ANTONINI nomen, cujus grata apud Romanos erat memoria. *Spart.* §. 2.

Cognomen fuit CARACALLA; quod accepit ab indumenti genere ad talos uſque demiſſo, quod caracalla dictum fuit. Exiſtimatur fuiſſe veſtis diſciſſa, & rurſus conſuta: quæ forte omen fuit dilacerationis Imperii, & conſervationis reliquiarum, tanquam laciniarum conſutarum. Tali figura veſtis & ipſe uſus eſt, & ejus ſimiles militibus & populo donavit. *Rhod. l.* 16. *c.* 10. derivat à κάρα & calx, ut ſit Græco-latinum.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, &
ACTA IVVENTVTIS, &
Aetatis Virilis, ante obitum Patris.

Caracalla erat puer maximæ ſpei. Nam ita de eo ſcribit *Ælius Spart.* §. 1. Hujus pueritia blanda, ingenioſa, parentibus affabilis, amicis parentum jucunda, populo accepta, grata Senatui, ipſi etiam ad amorem conciliandum ſalutaris fuit. Non ille in literis tardus, non in benevolentiis ſegnis, non tenax in largitate, non lentus in clementia, ſed ſub parentibus, viſus. Denique, ſi quando feris objectos damnatos vidit, flevit, aut oculos avertit: quod populo pluſquam amabile fuit. Septennis puer, cum colluſorem ſuum puerum ob Iudaicam religionem gravius verberatum audiſſet, neque patrem ſuum, neque patrem pueri, vel autores verberum, diu reſpexit.

I. *Sed pueritiam* egreſſus deſperatæ malitiæ homo

mo factus est, seu patris monitis, seu calliditate ingenii, sive, quod se Alexandro Magno Macedoni æquandum putabat, restrictior, gravior, vultu etiam truculentior factus, prorsus ut eum, quem puerum scirent, multi esse non crederent. Alexandrum Magnum ejusque gesta semper in ore habuit. *Tiberium* & *Syllam* in conventu plerumque laudavit. Patre superbior fuit: fratrem ob magnam ejus humilitatem despexit. *Spart. ibid.*

II. *Fraudulentia erga* socerum suum *Plautianum. Antoninus Caracalla*, ut aliquando à socero, suo præceptore austeriore liberaretur: substituit quosdam milites, qui dicerent, se missos à *Plautiano* ut *Severum* occiderent. Quapropter *Plautianus* statim occiditur: ejus liberi, *Plautilla* uxor *Caracallæ*, & *Plautius* in insulam Liparam relegantur, ubi post mortem *Severi* à *Caracalla* occiduntur; amici etiam quidam *Plautiani* ex Senatoribus occisi sunt. *Dio.*

III. *Caracalla* & *Geta* post mortem *Plautiani*, tanquam à Pædagogo liberati, turpissime vivunt, omnibus libidinibus se polluunt, gladiatores sibi parant, & contrariis studiis dissidere incipiunt, adeo ut dum curru inter se certant, *Caracalla* crus frangeret. *Dio.*

IV. *Fraudulentia erga fratrem Getam* & *Patrem. Caracalla* sæpius sibi proposuit *Getam* fratrem occidere, non tamen ausus est patre vivente: ideo in parentem quoque odium concepit, & aliquando ipsum à tergo occidere conatus est, nisi deterritus esset satellitum clamore. Vidit pater nudum gladium, non tamen id facinus punivit, sed paulatim mœrore animi contabuit, cum alias gravi valetudine tentaretur. *Dio.*

AXIOMA.

Caracalla optimi parentis degener filius fuit. Hinc versus Ausonii:

> *Dissimilis virtute patri, & multo magis illi,*
> *Cujus adoptivo nomine te perhibes.*
> *Fratris morte nocens, punitus fine cruento,*
> *In risu populi tu* Caracalla *jaces.*

II. ACTA OECONOMICA.

Caracalla duas uxores habuit.

PRIOR fuit PLAVTILLA, *Plautiani* Consulis filia. Cum hac nuptias celebravit anno Christi 203, cui pater tantum dedit, quantum Reginis quinquaginta satis fuisset: ditissimus enim erat *Plautianus*, ita ut de eo diceret populus, eum plus possidere quam tres viros, h. e. quam *Severus* cum duobus filiis. Spectacula inde edita per septem dies, occisæque septingentæ feræ, certaverunt sexaginta apri, & elephantes, & aliæ bestiæ. *Dio.*

Plautianus urbis Præfectus generum suum *Caracallam* assuetum voluptatibus & Imperio arcte habet; *Caracalla* contra uxorem suam filiam *Plautiani* male tractat, & pertæsus ejus disciplinæ, de eo trucidando cogitat. *Dion.*

POSTERIOR fuit noverca nomine IVLIA. cujus filium occidit, eamque nefario incestu sibi junxit; idque hac occasione. Cum pulcherrima illa esset, & quasi per negligentiam se maxima parte corporis nudasset, dixit *Bassianus*, *Vellem, si liceret*: respondisse illa fertur: *Si libet, licet: An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere?* Quo audito, publice eam duxit, & uxoris loco habuit. Ea mulieris vox *Caracallam* ad detestabile facinus pertraxit. *Ælius Spart.* §. 3.

VSVS.

Conjugium inter privignum & Novercam, (quale fuit inter *Bassianum* & *Iuliam*) est *contra*

1. *Ius divinum.* Nam *Levit.* 18. *v.* 8. Deus expresse inquit: Nuditatem uxoris patris tui non revelabis; est nuditas patris tui ipsa. *Per uxorem patris* intelligi etiam posset *germana mater.* (sicut quidam accipiunt hanc periphrasin *v.* 11. Nuditatem filiæ uxoris patris tui, quæ genita est à patre tuo, non revelabis, quia soror tua ipsa: hoc est, germanam tuam sororem, quæ & patris & matris respectu soror est tua, non duces in uxorem, cum *v.* 9. mentio fuerit facta sororis agnatæ & uterinæ, h. e. quæ vel patris tantum, vel matris tantum respectu soror est) Sed cum *v.* 7. expressa prohibitio *germanæ matris* præcesserit, ideo per *uxorem patris*, *v.* 8. rectius intelligitur noverca. (quo sensu etiam commode accipi potest *v.* 11. ut sit repetitio prohibitionis *v.* 9. propositæ.) *Levit.* 20. 8. Vir qui concubuerit cum uxore patris sui, nuditatem patris sui revelavit: moriendo morientur ambo ipsi, sanguines eorum super eos. *Deut.* 22. 30. Non accipiat quisquam uxorem patris sui, neque revelet alam patris sui. *Deut.* 27. 20. Maledictus qui coierit cum uxore patris sui, quia discooperuit alam patris sui.

II. *Ius naturæ.* Lex enim naturæ in omnium gentilium saniorum cordibus, quorum mens non est prorsus reproba, inscripta est. *Rom. cap.* 2. *v.* 15. Opus legis scriptum in cordibus eorum. Sed prohibitio conjugii inter novercam & privignum omnium saniorum gentilium cordibus, quorum mens non est reproba, est inscripta. Et ex hoc fundamento D. Paulus eum, qui novercam suam duxerat, non solum gravissimi peccati reum facit, sed

sed etiam excommunicationi subjicit, ac Satanæ tradit. 1. *Cor.* 5. *v.* 1. *&* 5.

III. *Ius gentium. Paulus ICtus lib. ult. de rit. nupt.* ita scribit: Iure gentium prohibitum est, ne quis ex gradu adscendentium & descendentium uxorem ducat. Iam vero jus illud gentium est ipsum jus naturæ. Nam *Honorius* & *Theodosius* Imper. rescripserunt; Naturæ fœdus non permittere concubitus cum matribus & filiabus. lege *eum qui. C. de Episcop. & Cleric. Plutarchus in lib. de fort. Alexand.* refert, *Alexandrum Magnum* docuisse Persas, matres revereri, earumque nuptiis abstinere. *Tiraquell. ex Agathio l. 2. de bello Goth.* docet, apud priscos Persas non fuisse matrimonia parentum & liberorum usitata. Et *Plutarchus in vita Artaxerxis* memorat, ipsum filias uxores duxisse, contra leges Persarum & Græcorum. *Virg. l. 1. Æneid.* apud inferos puniri dicit eum,

Qui thalamos natæ invadit, vetitosq; hymenæos.

Idcirco *Antoninus Caracalla*, qui novercam uxorem duxit, & NERO, qui matri stuprum intulit, non tantum infelicissime perierunt, verum etiam à populis odio habiti fuere, & *Naturæ monstra* appellati. Similiter & Alexandrini *Bassianum Oedipum*: *Iuliam* vero Iocastam probrose nominarunt. Quamvis hæc dicteria Alexandrini non impune tulerint. Nam *Bassianus* Alexandriam profectus est, simulans quasi legionem ex Alexandrinis lecturus esset: Verum ingentem eorum multitudinem inermem crudeliter trucidavit, adeo ut Nilus cruore tinctus stagnarit.

Monitum.

Hinc patet, quod impia vox fuerit *Iuliæ*: *Si libet, licet; An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere?* At contra *Antigonus Rex*, quodam dicente; Omnia Regibus honesta justaque esse, præclare respondit: Sunt, per Iovem, inquit, barbarorum duntaxat Regibus; At nobis ea duntaxat honesta sunt, & ea tantum justa, quæ justa sunt. Graviter repulit adulatricem vocem, volentis, Omnia licere Regibus. Non enim Rex est honesti justique regula, sed honesti justique minister est. Atque utinam similes voces non audiant Christianorum aures; aut si audiant, simili severitate rejiciant! Quid enim aliud dicunt, qui occinunt, Quod Principi placuit, legis vigorem habet? qui negant, Principem teneri legibus? qui tribuunt illi geminam potestatem, ordinatam & absolutam, quarum altera possit, quod leges, pacta & fœdera postulant, altera quodcunque libuerit? *Erasmus l. 4. Apophth. ex Plutarcho in Apophth.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. Imperii occupatio.

1. *Pater Bassianum* filium suum majorem apposito Aurelii Antonini nomine Cæsarem appellavit. *Spartianus* §. 3.

II. *Socium Imperii* ipsum fecit, & tribunitiam potestatem concessit: cum ipse sextam iniret.

III. *Milites* eum Augustum crearunt. Cum enim pater *Severus* in Anglia pedibus æger bellum moraretur, milites id ægre ferentes, filium ejus *Bassianum*, qui una erat, Augustum appellarunt. Sed pater ejus graviter eos increpavit: uti in historia ejus diximus. *Ælius Spartianus* §. 6.

IV. *A Patre* ipse & frater *Geta* Augusti constituti sunt, qni pari potestate imperarunt. Nam *Ælius Spartianus* §. 7. *in Severo* scribit, *Septimium Severum* moderatissime cum moreretur lætatum, quod duos Antoninos pari Imperio Reipublicæ relinqueret. Nam pater *Severus Getam* Augustum proclamavit, cum exercitum in Britanniam præmitteret A. C. 208. eique tribunitiam potestatem concessit.

II. Imperii administratio.

I. *Crudelitas.*

1. *Bassianus*, mortuo patre, cum tanta sibi copia relicta esset, quantam nemo antea possederat, tum ampliori etiam exercitu, quam cui obsistere ulla vis posset, potestatem summam nactus, factus est crudelis, & in omnem sævitiam conversus, adeo ut *Dio* scribat, viginti millia hominum ab eo trucidata esse.

Exempla.

1. Defuncto patre omnes occidit Medicos aulicos, quod noluissent accelerare mortem patris, cum ipse citius parare necem patris juberet, ipsi vero parum obtemperassent.

II. Fratrem suum *Getam* interfecit. Circa quod parricidium tria sunt notanda.

1. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

1. *Getæ vaticinium.* Bassiano, tum joco, tum serio dicenti, omnes cum liberis occidendos: *Geta* puer dixit: Tu qui nulli parcis, potes etiam fratrem occidere. Id dictum tunc contemtum est; post cognitum est, fuisse vaticinium. Nam parri-

parricidium postea commisit. *Ælius Spartianus in Geta*, §. 2.

II. *Perpetuum fratrum dissidium.* Nam pari honore Imperium gerentes ex Britannia Romam cum patriis reliquiis venerunt; in itinere neque diversoriis, neque mensa eadem utebantur, propter suspiciones mutuas de veneno. Cumque Romam venissent, in regiam discesserunt, partiti inter se domum, januisque secretioribus obstructis, publicis tantum atque atriensibus promiscue utentes. Quin & custodes corporis separatim sibi delegerunt, vix unquam congredientes, nisi pauxillum duntaxat, ut in publico à multitudine ipsa conspicerentur. *Herodianus in Anton. & Geta*, §. 1. Sed & mentes animique omnium Vrbanorum, quicunque honore aliquo aut dignitate præstarent, diversi trahebantur, utroque seorsim literas clanculum missitante, magnisque pollicitationibus sibi homines adjungente. Multi *Getam* sectabantur, quod probus, moderatus, ac lenis, honestiora studia tractaret, ac disciplinarum viros celebres circum se frequenter haberet, placidus ac humanus in optimos quosque: cum frater *Antoninus* ferox ac crudelis esset, nimis terribilis, ac factis sævus. *Mater* quidem discordantes inter se germanos in omnibus factis suis, & quidem levissimis in rebus, redigere in gratiam studebat: sed frustra. Quod cum multi amici paterni viderent, consentientibus utrisque, & matre præsente, Imperium diviserunt, ut *Europa* omnis *Bassiano* cum Meridionalibus cederet: *Asia* vero, & quicquid ad Orientem erat, *Geta*.

II. ΤΑ᾽ ΠΡΑΧΘΕ΄ΝΤΑ.

Cum autem nihilominus indies odium ac discordiæ gliscerent; (Nam sive duces ac Magistratus aliqui éligerentur, uterque amico suo potissimum suffragabatur: sive jus dicerent, semper diversa sentiebant, magno interdum illorum periculo, quorum res agebatur.) ideo tandem impatiens *Antoninus*, ac Imperii totius cupidine instigatus, *Getam* fratrem suum interficit. Ita enim de eo scribit *Herodianus* §. 2. *Bassianus* in fratris cubiculum irrumpens, nihil eum tale exspectantem, supra matris pectus, multo sanguine undantem obtruncavit, cum ille quidem de collo matris pendens, clamaret: *Mater, opem fer mihi, interficior.* Ac mater non tantum sanguine filii resperſa est, sed etiam vulnus in manu accepit; nec tamen dolere ei licuit, sed lætari ac ridere coacta est.

III. ΤΑ᾽ ΠΑΡΕΠΟ΄ΜΕΝΑ.

Post parricidium varia in eo apparent vitia.

I. *Insignis Sophistica.* Nam parricidæ quærunt prætextus varios suæ immanitati. Quod & *Bassianus* fecit: Perpetrato enim parricidio per palatium currens, magnum se periculum effugisse, ac vix evasisse clamabat. Similiter ad castra veniens, insidias fratris inimici hominis narravit, & quomodo effugisset, multa mentitus: Tum insigni largitione pecuniæ & annonæ militum animos ad se traxit, ut unum ipsum Imperatorem declararent, *Getam* hostem appellarent. Hoc modo conciliatis sibi militum voluntatibus, sub veste loricam habens, cum armatis militibus curiam ingressus, de fratris insidiis questus est longa & obliqua oratione, qua omnia involvebat, vix ut intelligi possent.

II. *Simulatio hypocritica*, quod etiam mortem fratris defleverit. Nam mirum sane omnibus videbatur, (inquit *Spartianus* §. 3.) quod mortem *Geta* toties etiam ipse defleret, quoties nominis ejus mentio fieret, quoties imago videretur in statua. Similiter *Bassianus* cum fratrem occidisset, ac vereretur tyrannicam ex parricidio notam, audiretque posse mitigari facinus, si *Divum* fratrem appellaret, dixisse fertur: *Sit divus, dum non sit vivus.* Allusit ad vocem patris. Nam *Severus* gnarus genituræ illius, cujus, ut plerique Afrorum, peritissimus fuit, dixisse fertur: Mirum mihi videtur, Iuvenalis amantissime, *Geta* noster *divus* futurus, cujus nihil Imperiale in genitura video. *Spartianus in Geta*, §. 1.

III. *Impudentia detestanda, & crudelitas Tyrannica. Bassianus Imperat.* magna laborabat invidia, quod fratrem occidendum curasset. Ideoque *Æmylio Papiniano* prætorii Præfecto, ob eximiam juris prudentiam summæ apud Romanos authoritatis, negotium dederat, ut excusaret hanc cædem aliquo juris prætextu & specie. Ad hoc postulatum tyrannicum, & injustum, & impudentissimum respondit, ut vir gravis & justus, *Papinianus: Non tam facile est excusare parricidium, quam perpetrare.* Quamobrem & occidi jussit Antoninus Papinianum, qui dignus erat Iureconsultus haberi; nimirum qui Iustitiæ & honestatis nomine, vitæ periculum maluit subire, quam factum inhonestum probare. Talis quoque *Helvii Pertinacis παῤῥησία* fuit. Cum enim *Antoninus Caracalla* ambitione sibi multa cognomina assereret, Germanici, Parthici, Arabici & Alemanici; *Helvius Pertinax* belle jocatus fertur: Adde etiam, si placet: *Geticus Maximus.* quod Getam fratrem occidisset. *Aelius Spartianus* §. 3. Postea quoque filium *Papiniani*, qui ante triduum Quæstor opulentum munus ediderat, interimit. Iisdem diebus occisi

cisi sunt innumeri, qui fratris ejus partibus faverant. Occisi etiam liberti, qui *Getæ* administraverant. Occisique nonnulli etiam cœnantes, inter quos etiam *Sammonicus Serenus*, cujus libri plurimi ad doctrinam exstant. *Helvium Pertinacem* Cos. ob hoc solum, quod filius esset Imperatoris, occidit. *Spartianus* §. 1.

Virgines Vestales quatuor Caracalla occidi jussit, sed innocentes fere; quarum unam *Clodiam* ipse stuprare conatus fuerat, sed non potuit, vi venerea destitutus. *Dion*.

AXIOMA.

Libido regnandi est multorum magnorumque malorum causa.

Ambitiosæ naturæ, quæ assidue æstuant flammis ambitionum, non possunt quiescere: nec patiuntur eadem politias esse quietas aut Imperia: eo quod ambitio perpetuo adversatur justitiæ: & turbat ordinem proportionis *Geometricæ*, non tribuens cuique suum locum. Nam ambitiosæ naturæ cum sint regnandi cupidæ: quod clementia nequeunt, crudelitate obtinere conantur. Hinc *Plutarchus* in vita *Demetrii*: Sicut Geometræ postulant sibi αἰτήματα: ita Tyrannorum αἴτημα est: Vt ponant, licere sibi interficere fratres & amicos, ut soli regnent.

II. *Prodigalitas.*

Bassianus Imper. cum esset timidus, & semper metueret, ne Imperio excideret: & hanc ob causam fratrem *Getam* tanquam æmulum tolleret: propterea studia militum prætorianorum sibi adjunxit, sperans se facile Imperium contra æmulos defensurum esse, si ab his amaretur & defenderetur. Eam ob causam maximis largitionibus eos placavit, quibus valde exhausit ærarium publicum. Dixit etiam aliquando ad milites; sicut hæc ejus oratio apud *Dionem* legitur: Iam mihi, commilitones, licet in vos maxima beneficia conferre. Ego enim sum unus ex vobis, cupioque propter vos solos vivere: ut multa vobis largiar: Vestri enim sunt thesauri omnes.

III. *Timiditas.*

Tyrannicæ naturæ sunt 1. Regnandi cupidæ. 2. Suspicaces. & 3. Timidæ, quia perpetuo & vitæ suæ & regno metuunt.

Tales quoque *Caracalla* & *Caligula* fuerunt, qui arcas variorum venenorum plenas secum circumferebant: tum ut alios, tum ut se ipsos veneno tollerent, si forte esset opus, ne in manus inimicorum vivi inciderent.

IV. *Ingratitudo.*

Nam *Cilonem* præceptorem suum, qui ipsum educaverat, à quo multa acceperat beneficia, quique Præfectus urbis patris temporibus fuerat, quem sæpe patrem appellaverat, occidi jussit. *Dion*.

V. *Rapacitas.*

Antoninus Caracalla cum direptis civium bonis atque omnibus exhaustis ærariis, sua crudelitate ingentem corrasisset pecuniam, eamque indifferenter nefariis hominibus distribueret: objurgatus à *Iulia* matre, ut pecuniis aliqua ex parte parceret, atque prædæ optimæ partem in alium usum sibi reservaret, strictum gladium ostentans matri, respondit: Læto sis animo! quamdiu hunc habebimus, nulla nobis deerit pecunia. Ostendens, nullam pecuniam apud subditos adeo reconditam esse, quam sua crudelitate extorquere non posset. *Dion* & *Xiphilinus* in vita *Antonini Caracallæ*.

Symbolum ejus huc pertinet, quod tale fuit: *Omnis in ferro salus.* Quo innuere voluit; Nihil in toto Imperio esse, quod armata manu rapere non posset.

Verum imago animi sermo est; & qualis vir, talis oratio: inquit *Seneca*. Μῶρα γὰρ μωρὸς λέγει, Stultus stulta loquitur; ut est apud *Euripidem* in Bacchis. Vox hæc *Caracallæ* index fuit mentis tyrannicæ: cui omnis in ferro salus erat.

Præclare vero *Agesilaus Spartanorum Rex* à quodam rogatus, cur Sparta esset sine mœnibus, respondit: Cives armatos, & inter se consentientes, satis esse ad urbis præsidium. Et *Antigonus Rex*, amicis suadentibus; ut si Athenas caperet, firmis eas & validis muniret præsidiis: Nullum (inquit) scio præsidium Imperii firmius, aut stabilius, quam civium benevolentiam. At omnium optime dixit Wenceslaus Rex Bohemiæ, qui, cum totus ejus exercitus fusus, & ipse in bello captus, atque in carcerem conjectus esset, interrogatus: Quo animo esset? respondit: Nunquam meliori. Cum enim omnibus præsidiis humanis vallatus essem, vix de DEO cogitandi spatium dabatur; nunc illis omnibus exutus, DEUM solum cogito, & in eo spem omnem colloco, qui me, sat scio, non deseret, sed invocantem exaudiet. *Æneas Sylvius in histor. Bohemiæ.*

VI. *Perfidia.*

Caracalla Artabani Parthorum Regis filiam falso uxorem petiit. Sicque Euphrate trajecto, magno-

que itinere facto, ad ipsam *Artabani* regiam appropinquabat: occurrit ei Rex in quadam ante urbem planitie, novum nuptum excepturus, generumque suum. Sed barbarorum magna multitudo, floribus indigenis coronati, atque induti vestes auro diversisque coloribus varias, festum agitabant, ad tibiarum fistularumque & tympanorum sonitus saltantes numerose. Sed ubi omnis multitudo confluxit, ac relictis equis pharetrisque & arcubus depositis, inter libamina & calices agitabant, collectique in unum barbarorum quamplurimi, temere inordinatique constiterant, nihil suspectantes mali, sed pro se quisque studentes videre novum nuptum: tum signo dato *Antoninus* militibus imperat, impetum cædemque in barbaros faciant; & ita ingens multitudo occisa. *Herodianus in Antonino Caracalla*, §. 6.

Simile perfidiæ exemplum erga *Augarum Regem Osroënorum ostendit*. Huic enim, cum ad eum tanquam ad amicum venisset, fidem fregit, comprehensumque in vincula conjecit, & Osroënen Rege destitutam cepit. In eo licebat ei Macchiavelli doctrina scelus violare, & laudabile facinus esse contendere, quod cum utilitate conjunctum esset. Sed ei insidiæ adversus *Armenium* non pariter processere. Cum enim Armeniorum Regem, à filiis dissidentem, ad se per literas amice vocasset, quasi concordiam inter eos reconciliaturus: iis quidem eodem modo, quo *Augaro*, usus est: Sed Armenii, sceleratam ejus perfidiam perosi, arma capere, quam ad eum deficere maluerunt.

VII. *Subdola immanitas.*

Ejus immanitatis fuit *Bassianus*, ut iis præcipue blandiretur, quos ad necem destinabat, ut ejus magis blandimentum timeretur, quam iracundia.

VIII. *Stoliditas.*

Cum *Bassianus* in omnibus rebus imitator Alexandri esse vellet, scholas Aristotelicas Alexandriæ abolevit, & libros Aristotelis comburere conatus est, dicens: Aristotelem juvisse consilium mittendi venenum ad necandum Alexandrum.

IX. *Oblivio.*

Caracalla adeo in literis & Philosophia profecerat, ut inter doctos numeraretur, magnamque diei partem philosopharetur. Verum ipsum postea tanta cepit oblivio doctrinæ, ac si literarum nomen nunquam audivisset. *Suidas.*

AXIOMA.

Bona animi non sunt perennia.

EXEMPLA.

I. *Georgius Trapezuntius*, vir doctissimus, omnium Græcarum Latinarumque in senio oblitus est, ac si nunquam literis operam dedisset. *Volater. l. 21. Antroph.*

II. Ætate Ciceronis *quidam Grammaticus* omnem artem suam oblivioni dederat, ita ut viginti quatuor Alphabeti literas recitare amplius non posset.

III. *Messala Corvinus* orator post ægritudinem, proprii nominis oblitus est, quamlibet alias ei sensus vigerent. *Plinius lib. 7. c. 24. & Sabinus lib. 10. c. 9.*

IV. *Quidam Athenis vir eruditissimus*, cum ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens: literarum adeo, quibus præcipue inservierat, oblitus est. *Plinius lib. 7. cap. 24.*

V. *Quendam ex prealto* tecto lapsum, matris, affinium & propinquorum oblitum, scribit *Plinius ibidem.*

IV. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Mortuo Severo*, pax Christianis iterum concessa fuit fere per annos triginta octo.

II. *Tertullianus* defendit Montanistas, & damnat nuptias secundas, anno 160 post scriptam à Paulo epistolam priorem ad Corinthios: ut ipse testatur. Scribit etiam contra Psychicos.

III. Agrippinus Episcopus Carthaginensis concilium Episcoporum agit, & omnium rogata sententia Canonem de iterando baptismate sancit. *Cypr. epist. 71.*

Viri Celebres.

Tempore *Caracallæ* complures viguere Iureconsulti, plærique omnes Papiniani auditores, Tarruntius, Paternus, Macer, Terentius Clemens, Menander, Archadius, Ruffinus, Papyrius Fronto, Anthius, Maximus, Hermogenianus, Africanus, Florentinus, Tryphonius, Iustus Callistratus, Venuleius, Celsus, Serenus Sammonicus, cujus libri plurimi exstabant. Inter cœnantes interemtos refertur. *Oppianus Cilix* insignis Poëta, mortuus est circa finem Imperii Caracallæ, annos fere natus triginta, cui dedicavit Halieutica, vivente *Severo*, circa tempus ludorum secularium, quos pater & filius simul exhibuerant. Cynegetica autem eidem *Caracallæ* dedi-

dedicavit, mortuo *Severo*, & pro utroque lutulentum præmium accepit. *Sozomenus in præfat.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. NEcis occasio. Ipse *Caracalla* sui necandi occasionem præbuit. Nam scripsit ad *Maternianum* quendam, cui rerum suarum omnium curam in urbe crediderat, & quem sibi ex amicis omnibus fidissimum putabat, consciumque omnium secretorum solum habuerat, magos undique optimos conquirat, atque evocatis manibus de fine ipsius vitæ consulat, & an quisquam Imperio insidietur. At *Maternianus* navata principi opera, sive id re vera manes significaverant, sive alioqui *Macrinum* perosus, rescribit *Antonino*, *Macrinum* esse qui insidietur Imperio, eumque è medio tollendum. Hæ literæ per tabellarium cum reliquis obsignatæ *Caracallæ* sunt oblatæ, quæ fatali quasi socordia ipsi *Macrino* ab Imperatore aliis rebus tum intento sunt traditæ, ut ipse eas seorsim inspiciat, ac si quid majoris momenti sit, renunciet: sin minus, ipse de more suum, h. e. præfecti officium exequatur: quippe talia identidem injungere consueverat; Ipse deinde ad suum studium perrexit. *Macrinus* seorsim omnibus epistolis solutis, etiam in eam incidit, quæ ipsi perniciem afferebat, quam ipse subtraxit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Cognito ille periculo, quod ipsi impendebat, prævenire voluit. Nam *Martialem Centurionem* unum è custodibus corporis *Antonini* (quem ipse magna contumelia affecerat) magnis promissis adduxit, ut vindictam in se susciperet. Cumque *Caracalla* Parthis iterum bellum illaturus in medio itinere inter Carras & Edessam esset, à *Centurione Martiali*, dum ventris oneri levandi intentus, subligacula deduxisset, pugione per aversum est trajectus, anno ætatis 43. cum imperasset post partem annis 6. mens. 2. dieb. 5. *Herodianus in Caracalla* §. 7.

Regula.

Literæ ab amicis scriptæ & nondum lectæ, aliis non sunt temere committendæ; Sicut *Caracalla* magno suo malo fecit. At prudentius fecit *Alexander Magnus*, qui, cum aliquando epistolam à matre Olympiade missam arcanam legeret, & Hephæstion, qui forsan assidebat, eam una percurreret, non prohibuit, sed annulum digito detractum ori ejus imposuit: hac ratione silentium ei imperans, ne, quas ipsi monstraret literas, aliis vulgaret. *Plutarchus in Alexandro.*

III. ΤΑ' ΠΑ'ΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Martialis*, occiso *Caracalla*, statim equum inscendit, ac fuga evadere est conatus. Cæterum Germani equites, quibus & delectabatur *Antoninus*, & custodibus corporis utebatur, *Martialem* consequuti missilibus confodiunt. *Herodianus* §. 7.

II. *Macrinus* primus supra cadaver conqueri, ac lamentari per simulationem cœpit. Tandem igni tradito corpore, reliquias in urnam conjectas, matri eidemque uxori Iuliæ ad sepulturam remisit, quæ tunc Antiochiæ morabatur in Syria.

III. Iulia jacens super urnam, mortem sibi ipsi conscivit. Hic tragicus incestæ consuetudinis fuit exitus. Nam mater animi ægritudine obruta, ut misera esse desinat, æternæ miseriæ porticum ingressa, filium subsequitur. *Herodianus in Caracalla*, §. 7.

Ausonius Caracallæ tale *Epitaphium* concinnavit:

Dissimilis virtute patri, & multo magis illi,
Cujus adoptivo nomine te perhibes.
Fratris morte nocens, punitus sine cruento,
In risu populi tu Caracalla *jaces.*

GETA frater CARACALLÆ.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit *Septimius Severus.*

II. MATER, fuit *Iulia*, posterior uxor *Severi*, ex qua *Geta* natus est, & Noverca *Bassiani Caracallæ*, quam ipse postea in uxorem duxit.

II. *Appellatio.*

I. Nomen fuit GETA, sic dictus vel à patrui nomine, vel avi paterni. *Ælius Spartianus in Geta*, §. I.

II. *Cognomen* fuit *Antoninus.* Hoc cognomine dictus est Geta, quod in animo habuit *Severus* pater, ut omnes deinceps Principes, quemadmodum *Augusti*, ita etiam *Antonini* dicerentur: atque amore *Marci*, quem fuisse vel fratrem suum dicebat, & cujus philosophiam literarumque instituta

ſtitutionem ſemper imitatus eſt. *Spartianus ibidem.*

Mortis omen matris joco & patris ſilentio ſubtriſti comprobatum. Nam ita ſcribit *Ælius Spartianus in Geta*, §. 1. Statim ut natus eſt *Geta*, nunciatum eſt, ovum gallinam in aula peperiſſe purpureum. Quod cum allatum *Baſſianus* frater ejus accepiſſet, & quaſi parvulus applosum ad terram fregiſſet, *Iulia* dixiſſe fertur joco: *Maledicte parricida, fratrem tuum occidiſti.* Idque joco dictum, *Severus* altius quam quiſquam præſentium accepit: à circumſtantibus autem poſtea velut divinitus effuſum approbatum eſt. *Ælius Spartianus in Geta*, §. 2.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

1. FVit *adoleſcens* moribus aſperis, ſed non impiis, à natura decorus, guloſus, cupidus ciborum & vini varie conditi. Fuit in literis aſſequendis & tenax veterum ſcriptorum, paternarum etiam ſententiarum memor, fratri ſemper inviſus, matri amabilior quam frater, ſubalbe tamen canorus. Veſtitus nitidi cupidiſſimus, ita ut patri doleret: ſi quid accepit à præſentibus, ad ſuum contulit cultum, neque quicquam cuiquam dedit. *Ælius Spartianus in Geta*, §. 2.

2. *Geta ingenium habuit feſtivum*, uti apparet,

I. *Ex quæſtionibus Grammaticis.* Nam familiare illi fuit has quæſtiones Grammaticis proponere, iiſque eos exercere, ut dicerent, ſingula animalia quomodo vocem emitterent: Agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minuriunt, urſi ſæviunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, aſini rudunt, tauri mugiunt; eaſque ex veteribus probarent.

II. *Ex conviviis ab eo inſtitutis.* Habebat etiam iſtam conſuetudinem, ut convivia & maxime prandia per ſingulas literas juberet ſcientibus ſervis apponi, velut in quo erat anſer, aprugna, anas: aliquando faſianus, farta, ficus: aliquando pullus, perdix, pavus, porcellus, piſcis, perna; & quæ in eam literam genera eduliorum caderent. Quare comis etiam habebatur in adoleſcentia. *Ælius Spartianus in Getam* §. 3.

3. *Cæſar appellatus.* Poſt Parthicum bellum cum *Severus* ingenti gloria floreret, Baſſiano participe Imperii appellato, Geta quoque Cæſaris & Antonini nomen accepit. *Spartianus ibidem.*

Cum autem *Severus* exercitum in *Britanniam* præmitteret, ipſe interim filio ſuo minori *Getæ* Tribunitiam poteſtatem conceſſit, & *Auguſtum* proclamavit. A. C. 208.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

1. INterfectus eſt à fratre *Caracalla*: uti in hiſtoria præcedenti diximus. Imperavit autem cum fratre annum 1, dies 22.

II. Funus Getæ accuratius fuiſſe dicitur, quam ejus qui à fratre videretur occiſus. Illatuſque eſt majorum ſepulcro, h. e. *Severi*, quod eſt in Appia via euntibus ad portam dextram, ſpecie ſeptizonii extructum, quod ſibi ille vivus ornaverat. Occidere voluit & matrem Getæ, novercam ſuam, quod fratrem lugeret, & mulieres quas poſt reditum de curia flentes reperit. *Ælius Spartianus in Geta* §. 3.

Symbolum ejus fuit: *Nulla fides regni.*

Nulla fides regni, nulla eſt communio ſancta,
Neſcit regnandi jus pietatis amor.

Quod & *Lucanus* confirmat his verbis:

Nulla fides regni ſociis; omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit.

Quod ſane ita verum eſſe ſuo comprobavit exemplo *M. Antoninus Caracalla* Imp. qui ardens cupiditate regni intolerabili, *P. Septimium Getam* fratrem, ſocium atque conſortem Imperii, cum veneno tollere non poſſet, clam ferro trucidavit in cubiculo.

Huc & referri poſſunt verſus *Senecæ*:

——— *Vbi non eſt pudor,*
Nec cura juris, ſanctitas, pietas, fides;
Inſtabile regnum eſt.

XXIII. IMPERATOR ROM.

OPILIVS MACRINVS,

& ejus filius

ANTONINVS DIADVMENVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

ORTVS Macrini vilis & ignobilis fuit. Fuit namque homo & libertinus ex *Mauritania* oriundus. Parentes ejus qui fuerint, propter generis obſcuritatem ignoratur.

CA-

CAPUT II.
DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR fuit *Nonia Celsa*, (uti patet ex Epistola Macrini ad uxorem, quæ exstat apud *Ælium Lamp. in Antonino Diadumeno* §. 2. ex qua filium *Diadumenum* aliosque liberos suscepit.

Filius iste *Diadumenus* dictus est, vel ab avo materno, vel quod pro naturali pileo, diadema tenue, cum nasceretur, secum extulit; sed ita forte, ut rumpi non posset, venis intercedentibus specie sagittarii. *Ælius Lamp. ibidem.*

NOTA.

Diadema, διάδημα, à διαδέω, redimio, revincio, βασιλικὸν ἔνδυμα dicitur, h. e. *regium gestamen*, ex fascia, vel candida vel versicolore, (sicut id quoque *Rodig. lib. 24. cap. 6. lect. antiq. notat*) qua caput circumligabant Reges, uti & Reginæ, ex qua insigne regium dignosceretur. *Persarum Regum diademata* peculiaria fuere, (uti *Arrianus lib. 7. de expedit. Alexand.* scribit) *Regem Alexandrum* paulo ante obitum, in paludibus, non procul à Babylone, in quibus multa Assyriorum Regum sepulchra conspiciebantur, navigasse, obortumque ingentem ventum, regium capitis ornamentum & diadema ei alligatum abripuisse, atque illud quidem, utpote gravius, in aquam procidisse: istud vero vento abreptum arundini cuidam ex iis, quæ monumentis Regum adnatæ erant, hæsisse.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ΄Α.

Pater Macrinus erat persona deformis & corpore & mente. Erat namque horrendus idololatra, impudens, perfidus & sanguinarius, unde *Mezentius* & *Macellinus* dictus est. *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 5.

Filius vero ejus DIADUMENUS juvenis erat formosus. Vnde etiam in circo, cum favor publicus in *Diadumenum* semper fuisset, acclamatum: *Egregio juveni pater haud Mezentius esset.*

II. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

Macrinus fuit homo novus terræ filius. Qui recte *Fortunæ pila* appellari potest, quia per varios fortunæ gradus ad sublime Imperii fastigium ascendit. Nam sub *Commodo* fuit vitæ sordidæ, & prostibulum appellatus, gladiator, venator, tabellioque. *Sub Severo* remotus ab officiis, etiam miserrimus: & relegatus in Africam, ubi lectioni operam dedit, & declamavit, ut damnationis infamiam tegeret. *Sub Antonino* vero Advocatus fisci factus, patrocinante sibi Festo liberto, inde præfectus prætorii, ablegato collega. *Antoninum Caracallam* Imperatorem suum dolo interimi curavit, & sic Imperium invasit. *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 2. Vbi verba *Aurelii Victoris* refert.

II. Imperii occupatio.

Per fraudulentiam & *violentiam* ad Imperium pervenit. Nam Dominum suum *Caracallam Imper.* occidit, & tanta astutia procuravit ei necem, ut non videretur ab eo consilium cædis profectum. Interfecto autem *Caracalla*, cum milites propter nuncium allatum de adventu Artabani, Parthorum Regis, cum exercitu, qui injurias acceptas ultum videbatur, incerti essent, quid agerent: Macrinus à consciis factionis Imperator delectus est. *Herodianus in Macrino* §. 1. *Senatus eum* Imperatorem odio *Antonini Bassiani* libenter accepit, cum in Senatu omnibus una vox esset, quemvis magis quàm parricidam, quemvis magis quam incestuosum, quemvis magis quam impurum, quemvis magis quam interfectorem & Senatus populi. *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 1.

Imperator factus & *Severum* se & *Pertinacem* voluit nuncupari; quæ duo illi asperitatis nomina videbantur. Et cum illum Senatus Pium ac Felicem nuncupasset; *Felicis* nomen recepit, *Pii* habere noluit. Vnde hoc pulchrum Epigramma in eum concinnatum est:

Histrio jam senior factus, gravis, asper, iniquus,
Impius, & felix sic simul esse cupit.
Vt nolit pius esse, velit tamen esse beatus;
Quod natura negat, nec recipit ratio.
Nam pius & felix poterat dici atque videri,
Cui Imperium infelix est, erit ille sibi.

Similiter filium *Diadumenum* consortem Imperii fecit, eumque ANTONINUM appellari à militibus jussit, ut suspicio à Macrino interfecti *Antonini* militibus tolleretur. Alii vero tantum desiderium nominis hujus fuisse dicunt, ut nisi populus & milites *Antonini* nomen audirent, Imperatorium non putarent.

Et cum *Macrinus* in concione ad milites filium suum *Diadumenum* appellaret *Antoninum*, à militibus acclamatum est: *Macrine* Imperator, Dii te servent! *Antonine Diadumene*, Dii te servent! *Antoninum* divum omnes rogamus, Iupiter optime maxime *Macrino* & *Antonino* vitam largire. Tu scis, Iupiter, *Macrinus* vinci non potest: *Antoninum* habemus, omnia habemus. *Antoninum* dii nobis dederunt patrem. *Antoninus* dignus Imperio. *Ælius Lampridius in Diadumeno*, §. 1.

Simi-

Similiter ipse de hoc nomine *Antonini* in Epistola ad conjugem valde gloriatur. Verba epistolæ hæc sunt: Quid boni adepti sumus, mea uxor, caret æstimatione, & fortasse de Imperio me putas dicere. Non magnum istud, quod etiam indignis fortuna concessit. Antonini pater factus sum. Antonini mater es facta. O nos beatos, ô fortunatam domum, præclaram laudem nunc demum felicis Imperii. Dii faxint & bona Iuno quam colis, ut & ille *Antonini* meritum effingat; & ego qui sum pater *Antonini*, dignus omnibus videar!

III. *Imperii administratio.*

I. *ACTA SAGATA.*

Artabanus Parthorum Rex, ob acceptam ab *Antonino Caracalla* injuriam, maximis copiis Rom. fines ingressus est. Huic *Macrinus* occurrit, triduana pugna partim feliciter, partim infeliciter gesta: & *Antonini Caracallæ* morte nunciata, fœdus cum *Artabano* icit, pacemque ab eo pecunia emit. *Herodianus in Macrino* §. 2.

II. *ACTA TOGATA.*

I. Bona.

I. *In vita domestica* sive privata erat partim temperans, partim intemperans. Nam ita de eo scribit *Iulius Capitolinus* §. 5. Vini cibique erat avidissimus, nonnunquam usque ad ebrietatem: sed vespertinis horis. Nam si prandisset vel privatim parcissimus, in cœna effusissimus. Probandum tamen, quod, cum vini cibique avidissimum se, præsertim in cœna agnosceret, convivio suo literatos adhibuerit, ut loquens de studiis liberalibus necessario abstineret.

II. *Ius suum cuique reddidit.* Nam in jure non incallidus fuit, adeo ut statuisset omnia rescripta veterum Principum tollere: ut jure, non rescriptis ageretur, nefas esse leges videri *Commodi* & *Caracallæ*, & hominum imperitorum voluntates, cum *Trajanus* nunquam libellis responderit, ne ad alias causas facta præferrentur, quæ ad gratiam composita viderentur. *Capitolinus ibidem.*

III. *In annonis* tribuendis *largissimus* fuit, in auro parcissimus.

IV. *Disciplinam severam exercuit.* Nam servos, qui à Dominis suis aufugerant, repertos ad gladium ludi deputabat. *Delatores* si non probarent, capite affecit; si probarent, delato pecuniæ præmio, infames dimisit. *Capitolinus ibidem.*

Imo milites severa disciplina continuit, aut pœna acri à peccatis deterruit. Itaque cum quosdam milites hospitis cujusdam expugnasse pudicitiam constaret, duos boves miræ magnitudinis vivos subito aperire jussit, atque his singulos milites inseri, capitibus, ut inter se colloqui possent, exsertis. *Capitolinus* §. 5.

II. Mala.

I. *Crudelitas.* Quod ille facinorosos punivit, nemo improbare potest. At vero quod Mezentii supplicium retulit, quo ille vivos homines parietibus inclusit, & obstruxit, aliisque rebus sævum & asperum ingenium prodidit, nemo laudare potest. Vnde etiam *Mezentius* dictus, juxta versum:

Egregio juveni pater haud Mezentius esset.

Et *Macellinus*, quod macelli specie domus ejus cruentaretur sanguine vernularum. *Iulius Capitolinus in Macrino.* §. 5.

II. *Luxuria & voluptuosa vita.* Post bellum cum *Artabano Parthorum Rege* gestum, ipse Romam sui cupidam statim non petiit, vocante populo quotidie se, ac *Macrinum* vociferante; sed Antiochiæ morabatur, barbam nutriens, & incedens quam solebat lentius, tardissimeque, & vix adeuntibus se respondens, adeoque interdum submissa voce, ut ne exaudiri quidem posset.

III. *EGRESSVS.*

I. ΤΑ᾽ ΠΡΟΗΓΟΥ´ΜΕΝΑ.

Odium militum, in quod incurrit, I. *Ob infelicem cum Parthorum Rege pugnam.* Quod nempe aliquot præliis cum eo congressus, parum prospere pugnasset, quodque ab eo, aliisque, pacem auro multo redimere coactus esset.

II. *Propter perfidiam*, quod militibus promissa præstare non posset.

III. *Propter luxuriam*, quam Antiochiæ exercuit, ubi deliciis & luxui, & ludis histrionum & saltatorum deditus in odium militum venit.

II. ΤΑ᾽ ΠΡΑΧΘΕ´ΝΤΑ.

Quia memoria *Bassiani* grata fuit militibus, & filius *Bassiani* dicebatur in Syria esse, qui postea nomen habuit *Heliogabali*, exercitus pecunia corruptus ab avia Heliogabali, ad eum defecit, & mox seditionem movit adversus *Macrinum*, qui post infelicem pugnam fugit in Bithyniam, ubi in suburbio latitans à militibus interfectus est anno ætatis 54. Cumque patrem occidissent, quidam *Dia-*

Diadumenum servare voluerunt: sed extitit cubicularius, qui literas à *Diadumeno* ad patrem & matrem crudelitatis plenas scriptas coram militibus legit; quæ exstant apud *Lamprid. in Diadumeno* §. 3, & 4. Atque ita *Diadumenum* quoque interfecerunt, postquam simul cum patre regnasset annum unum & menses duos. Unde videmus, quod literæ scriptæ Domino suo perniciem attulerint. Quod aliis sit exemplo, ut sibi caveant, ne secreta literis temere credant.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Contumelia mortem eorum consecuta.

Milites ambos interfectos magna contumelia affecerunt, capitaque eorum pilo imposita circumgestarunt. *Lampridius* §. 3. Et hic fuit exitus *Macrini*, cum non multo ante scripsisset ad Senatum Romanum, se nolle Imperium accipere, nisi volente Senatu. Quia multi Imperatores mallent interfici se, quam vivere non potiti hoc summo fastigio honorum: quod & ipsi accidit.

EPITAPHIUM.

Ausonius hos sequentes in *Macrinum* versus concinnavit:

Principis hic custos sumtum pro Cæsare ferrum
Vertit in authorem cæde Macrinus iners.
Mox cum prole ruit: gravibus pulsare querelis
Cesset perfidiam: Quæ patitur, meruit.

XXIV. IMPERATOR ROM. MARCUS ANTONINUS BASSIANUS, VARIUS HELIOGABALUS.

CAPUT I. DE ORTU.

I. *Generatio.*

PATER fuit BASSIANUS CARACALLA.

Mater, I. Secundum quosdam fuit, IULIA uxor *Severi*, postea privigni sui *Caracallæ*. Et ex ea suscepit *Caracalla Heliogabalum*.

II. Secundum alios fuit *Soæmis*, vel *Somæa*, concubina *Caracallæ*.

Si mater statuitur prior, fuit ex incestu concubitu natus. Si posterior, fuit spurius. Sicut eum nominat *Iulius Capitolinus iu Macrino* §. 3.

AXIOMA.

Quales parentes, tales filii. Ex malis parentibus mali nascuntur liberi. Quia arbor mala non potest bonos fructus ferre; uti Salvator noster ait. *Matth.* 7. v. 18. juxta *illud adagium*, Κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν. *Mali corvi malum ovum.* Huc quoque referri possunt versus *Theognidis.*

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὐδ᾽ ὑάκινθος.

id est,

Non etenim è scilla rosa nascitur, aut hyacinthus.

Et dictum *Senecæ lib.* 13. *epist.* 87. Non nascitur ex malo bonum, non magis quam ficus ex olea: ad semen nata respondent.

Cum quibus congruit *Adagium Biblicum*, quod exstat *Ezech.* 16. v. 44. כאמה בתה.

Καθὼς ἡ μήτηρ, καὶ ἡ θυγάτηρ.

Sicut mater, ita & filia ejus.

Liberi utriusque sexus parentum mores ut plurimum imitantur. Unde vulgo de *sobole mascula* pronunciatur illud Græcum: Τοῦ πατρός ἐστι τὸ παιδίον. Patris est filius. *De fœmellis* autem inquit *Chrysostomus*:

Scilicet exspectas, ut tradat mater honestos
Atque alios mores nata, quam quos habet ipsa?

Et *Michael Verinus* sequentibus versibus exprimit:

Sæpe patris mores imitatur filius infans:
Qualis erat mater, filia talis erit.
Casta refert castæ genitricis filia mores:
Lascivæ nunquam filia casta fuit.

Et canon Logicorum est: *Qualis causa, talis effectus.* Ex hoc Canone Domitius Imp. de filii sui Neronis pessima vita vaticinabatur verissime: Fieri nequit, aiebat, ut ex me & conjuge Agrippina vir bonus nascatur. *Dion in Domit.* Idem de *Heliogabalo* dicendum.

II. *Appellatio.*

Varia habuit nomina. Nam dictus est MARCUS ANTONINUS BASSIANUS, VARIUS HELIOGABALUS.

I. *Marcus* dictus est à *Marco Antonino Bassiano Caracalla.*

II. *Antoninus.* Quoniam nomen *Antoninorum* Romanis venerabile fuit. Unde cum nuncio Romam misisset, seque *Antoninum* Bassiani filium scripsisset, ingens ejus desiderium factum est, & ipse in Romano Imperio ultimus *Antoninorum* fuit. *Ælius Lampridius in Heliogabalo* §. 1.

III. *Bassianus.* Quia *Bassiani* Caracallæ *filius* credi voluit: Sicut etiam *Mœsa* Avia hunc *Bassianum* filium esse *Antonini* dixit, quod paulatim omnibus militibus innotuit. *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 4.

IV. *Varius.* Hoc nomen accepisse existimatur, vel ab avia materna Mœsa, quæ alias dicta Varia. *Capitolinus ibidem.* Vel *Varii* nomen idcirco ei indi-

tum à condiscipulis, quod vario semine, de meretrice utpote, conceptus videretur. *Ælius Lamprid. in Heliogab.* § 1.

v. Nomen *Heliogabali* est ab Idolo, cujus filius fuit hic *Soamidis* filius. Fuit autem nomen urbis in Phœnicia *Gebal*, clara artificum industria, qui dicti fuerunt גבלים GIBLIM, qui in ædificatione templi Salomonis lapides pretiosos artificiose dolaverunt. *lib.* 1. *Reg.* 5. 18. Inde nominatum est Idolum, *El Gebal*, id est, *Deus Gebal.* Postea Græci El mutarunt in ἥλιος. Fortassis partim Græca, partim Syriaca vox est, ἥλιος & Gabal, quod significat terminum vel metam, qui Sol metas annorum facit. Et Heliogabalnm Phœnices vocabant Solem. *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 4.

NOTA.

Heliogabalus cum Syrus esset gente, de Syriaci Idoli nomine nomen accepit: Adorabant autem Syri, sicut pleræque gentes Orientales, præcipue Solem. Hoc nomen mirifice variatum apud Græcos quoque, & Latinos Scriptores. Nam in Epitoma *Dionis* locis diversis Ἐλεγάβαλος scribitur, & in excerptis Ἐλεαγάβαλος, apud *Herodianum* Ἐλαιογάβαλος, sed plerique cæteri Græci Ἡλιογάβαλος, & Latini Heliogabalus, ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Servius ad 7. Æn. *Gabalus* Romanus Solem se appellari voluit: nam *Heliogabalus* est dictus.

GENEALOGIA.

Sorores furrunt:

- I. IVLIA, quæ nupta fuit
  - 1. *Septimio Severo* Imperatori XXI.
  - 2. *Bassiano Caracallæ*, privigno, XXII. Imp.
- II. *Mœsa*, sive VARIA. Hujus filiæ fuerunt:
  - I. *Sœmis*, vel Soæmis, vel Somæa, concubina Bassiani Caracallæ.
    - Ex hac natus est *Heliogabalus XXIV.* Imp.
  - II. *Mammæa* nupta Vario Marcello.
    - Vnde natus est *Alexander Severus XXV.* Imperator.

Vnde patet, quod *Heliogabalus* & *Alexander Severus* fuerint Consobrini, dissimillimi cognati.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *& MORES.*

HEliogabalus erat statura ac pulchritudine conspicuus, integer ævi, cunctorumque ejus ætatis adolescentium formosissimus, quasi alter Absolon; sed mente erat deformis atque ad omnia vitia & flagitia proclivis, ab ineunte ætate luxu, superstitione, pessimis artibus à matre corruptus, cum qua etiam meretricio more vivebat, & aviæ auspicio sacerdòs Idoli Syriaci (quod *El Gebal*, h. e. Deus Gebal vocabatur) est factus. Vnde etiam *Heliogabalus* est appellatus.

II. *ACTA OECONOMICA.*

Tres uxores duxit, & duplex divortium fecit. Nam ita de eo scribit *Herodianus* §. 3. Duxit I. VXOREM illustrissimam Romanam fœminam, quam etiam *Augustam* appellavit, cumque ea paulo post divortium fecit, ademtisque honoribus privatam vitam colere jussit.

II. *Post illam* vero captum se amore simulans, (ut aliquid virile saltem facere videretur) VESTALEM sacerdotem, quam sacræ leges castam esse Virginem manere perpetuo volunt, abreptam è templo pro uxore habuit. Ita mœstum tanto flagitio & piaculo Senatum per epistolam consolatus; humanum id esse peccatum, captum se illius puellæ amore: cæterum Sacerdoti congruere Sacerdotis nuptias, ob idque etiam augustiores futuras.

III. Sed illam quoque paulo post dimisit, *tertia uxore ducta*, quæ referre suum genus ad *Commodum* dicebatur.

Tandem stupri cupiditatem, quam assequi naturæ defectu non poterat, in se convertens, muliebri nomine *Bassianam* se pro *Bassiano* appellari jussit, urbe tota obscœnissimos inquirens, qui cum eo libidines exercerent,

III. ACTA

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Pervenit ad Imperium I. *Per fraudulentiam*, quod Avia *Mœsa* sive *Varia* dixerat, ipsum esse *Antonini Bassiani* filium, quod paulatim omnibus militibus innotuit. *Iulius Capitolinus in Macrino* §. 4.

II. *Per largitionem copiosam.* Nam *Mœsa* erat ditissima, quæ profusas largitiones militibus dedit: atque ita legiones à *Macrino* sunt abductæ. Suscepta enim illa noctu in oppidum cum suis, nepos ejus *Antoninus* est appellatus, Imperii delatis insignibus. *Capitolinus ibidem.*

III. *Per violentiam.* Cum *Macrinus* initio eum propter ætatem & vitæ genus contemneret, deinde auctum viribus opprimere non potuit. Quin ipse, (uti dictum) acie victus, & è fuga retractus, cum filio interfectus est: *Heliogabalo* Imperium firmatum. Imperium ergo nactus, nuncios Romam misit, simulque figuram nominis Heliogabali, cujus Sacerdotium gerebat, in tabula picta, denuncians, se sanguine *Bassiani* genitum esse, statimque in Senatu Princeps est appellatus.

II. Imperii administratio.

Imperium male administravit. Nam I. *Veteres Consiliarios* abrogavit, & *novos instituit*, nempe flagitiorum suorum administros ac scelerum, eosque maximis honoribus ornavit, opibus locupletavit, provinciis præfecit, urbanis ac militaribus officiis præposuit: ut Eutychianum libertinum hominem, & Hieroclem, & Aurelium Zoticum, turpissima libidinum mancipia.

VSVS.

Hic *Zoticus* fuit elegans & venusta aulici Sycophantæ pictura. Nam familiaritatis nomine abutens, omnia *Heliogabali* dicta & facta vendebat fumis, quam maxime divitias enormes sperans, cum aliis minaretur, aliis polliceretur, omnes falleret: egrediensque ab illo singulos adiret, dicens; De te hoc locutus sum, de te hoc audivi, de te hoc futurum est. Vt sunt homines hujusmodi, qui si admissi fuerint ad nimiam familiaritatem Principum, famam non solum malorum, sed & bonorum Principum vendunt.

Præterea sub Heliogabalo mulier primum in Senatum admissa est, nempe ejus mater, quam & sententiam in Senatu admissam rogari jussit, permisitque eam habere Senatulum mulierum: unde & prodiderunt Senatusconsulta ridicula de legibus matronalibus, quæ quo vestitu incederent, quæ cui cederet, quæ ad cujus osculum veniret, quæ pilento, quæ equo saginario, quæ asino veheretur, quæ carpento mulari, quæ sella veheretur, & utrum pellicea, an ossea, an eborata, an argentata, & quæ aurum vel gemmas in calceamentis haberent.

II. *Libidinosus fuit.* Nam *Zotico* nupsit, & cum eo coiit, ut & pronubum haberet, clamaretque, *Concide, Magire.* Hic tantum sub eo valuit, ut ab omnibus officiorum Principibus sic haberetur, quasi Domini maritus esset. Et eo tempore quo *Zoticus* ægrotabat, quærebat à Philosophis & gravissimis viris, an & ipsi in adolescentia perpessi essent, quæ ipse pateretur, & quidem impudentissime: neque enim unquam pepercit infamibus, cum & digitis impudicitiam ostentaret, nec ullus in conventu & audiente populo esset pudor. *Lampridius* §. 4.

III. *Luxuriosus* fuit tum *in Victu*, tum *in Amictu*.

I. *In Victu.* Nam nunquam minus centum HS. cœnavit, h. e. triginta argenti libris: nonnunquam tribus millibus cœnatus est: sexcentorum struthionum capita multis in cœnis exhibuit: ut convivæ cerebellis illorum vescerentur. Ad mare cum diversaretur, piscem nunquam edit: cum à mari longius, omnia è mari. Quin etiam non convivas modo, verum etiam rusticos in cœnaculum intromissos luporum ac murænarum lactibus pavit. Tenuit & hunc morem, ut quibusdam in cœnis, solis phasianis vesceretur: ex eaque avi sola dapes omnes concinnari, ac missus universos è phasianis esse vellet: alibi omnia ex eadem una pecude: nonnunquam à solis pomis: aut lacte aliquando ex mellitis omnia, adeo totum se in hanc unam rem converterat. Plura vide apud *Lampridium in Heliogab.* §. 4.

Valde ridicula & prodigiosa quoque convivia agitare consuevit.

Nam ad balneum convocari jussit octo herniosos, ad convivium octo luscos, octo calvos, octo podagricos, octo surdos, octo insigniter nigros, & octo notabiliter obesos, octo nasutos: alii legunt vasatos, sensu obscœno, eam corporis partem intelligentes, quam inter serias res nominari non oportet. Et sic proverbium illud Græcorum, ἅπαντ' ὀκτὼ, (omnia octo) veluti exhibuit, iisdem etiam mandavit; proposito diligentiæ præmio, ut ad se deferrent millena pondo aranearum. Et collecta dicuntur decem millia pondo aranearum inter unius Romanæ urbis consepta. Admirantibus id factum, respondebat: *Ex his collige magnitudinem urbis*

Roma. Idem aliquando decem millia tum murium soricumve, tum mustelarum, colligenda curavit: ut *Platina* memorat. Parasitis quoque in secunda mensa sæpe ceream cœnam, sæpe ligneam, sæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam marmoream etiam vel lapideam exhibuit: ita ut omnia illis exhiberentur videnda de diversa materia, quæ ipse cœnabat, cum tantum biberent per singula fercula, & manus, quasi comedissent, lavarent. *Ælius Lampridius in Heliogab.* §. 9.

2. *In amictu.* Nam usus est aurea tunica, & purpurea: usus & de gemmis Persica. Habuit & in calceamentis gemmas, & quidem sculptas: quod risum omnibus movit, quasi possent sculpturæ nobilium artificum videri in gemmis, quæ pedibus adhærebant. Voluit uti & diademate gemmato, quia pulchrior fieret, & magis ad fœminarum vultum aptus: quo & usus est domi. *Herod. in Heliogab.* §. 1.

Quin imo peregrinum vestitum assumsit: quod cernens Mœsa, ac iniquo ferens animo, supplex illi persuadere conabatur, ut Romanum assumeret cultum, ne urbem curiamque mox ingrediens, peregrino barbaroque habitu spectantium oculos perstringeret, insolentes ejusmodi mundiciarum, ac reputantes, mulierculis quam viris eas congruentiores. *Idem.*

IV. *Superbus fuit.* Nam non Romanas tantum extinguere voluit religiones, sed per orbem terræ hoc unum studens, ut Heliogabalus Deus unus ubique coleretur. *Lampridius* §. 3. Nihil tamen indignius, quam quod Deum suum peregrinum, quem omnibus aliis anteponebat, humanis hostiis colere instituerit. Quod genus sacrificii Græci *ἀνθρωπομαντείαν* appellant, h. e. divinationem ex mactatorum hominum visceribus. Et quidem lectis ad hoc pueris nobilibus & decoris, per omnem Italiam, patrimis & matrimis, ut nempe major esset utrique parenti dolor. *Ælius Lampridius* §. 3. Similiter superbiam suam in eo demonstravit, quod Senatores vocaret *togata mancipia.*

V. *Crudelitas.* *Sabinum* Consularem virum, ad quem libros *Vlpianus* scripsit, quod in urbe remansisset, vocato centurione mollioribus verbis, jussit occidi. Sed centurio aure surdior imperari sibi credidit, ut urbe pelleretur: itaque fecit. Sic vitium Centurionis *Sabino* saluti fuit. Removit & *Vlpianum* Iurisconsultum, ut bonum virum. Et *Silvinum* rhetorem, quem Magistrum Cæsaris fecerat. Et Silvinus quidem occisus est; Vlpianus vero reservatus. *Lampridius in Heliogab.* §. 6.

VI. *Mala conscientia.* Cum enim *Heliogabalus* tot tantaque scelera atque flagitia commisisset, semper anxius pavidusque fuit, & trepidantem conscientiam habuit. Vnde ad mortem sollicite se præparavit. Nam funes serico & cocco intortos paraverat: quibus si necesse esset, gulam sibi frangeret. Semper etiam ad manus habebat gladios aureos: quibus se occideret, si aliqua vis urgeret. Neque profecto inter artes tyrannicas ulla solertior videtur, quam ut mature provideant Tyranni, ut mortem in potestate habeant, si quid immineat gravius. Sæpe enim illis supremum illud auxilium ereptum est, cum maxime eo egent: Sicut Neroni contigit, qui nec amicum nec inimicum habuit, cujus manu periret. *Anti-Machiavellus lib. 3. pag.* 562, 563.

Symbolum ejus fuit:

SVVS SIBI QVISQVE HÆRES OPTIMVS.

Cum *Heliogabalus* turpissimam ageret vitam, quasi alter *Sardanapalus*, quidam ex familiaribus ejus immanem hanc detestatus luxuriam, ei objiciebat: An non metuat, ne sibi aliquando egendum foret: *Quid* (inquit) *melius, quam ut ipse mihi hæres sim, & uxori meæ.* Quo insinuare voluit, hominem sibi vivere, & genio indulgere, & voluptati suæ obsequi debere, neque in crastinum cogitare.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. Τὰ προηγούμενα.

Heliogabali inconstantia & perfidia.

Heliogabalus *Consobrinum* suum *Alexianum*, qui tunc vocabatur *Alexander*, consortem Imperii fecerat, instinctu matris *Soæmidis* ejusque sororis *Mammææ*, quæ metuebant, ne oppresso ipso, Imperium perveniret ad alienum. Sed postea eum facti pœnituit, eumque præmissis militibus occidi voluit. *Ælius Lampridius in Heliogab.* §. 6.

II. Τὰ πραχθέντα.

Milites Prætoriani, qui *Alexandrum* amabant, eumq; defendebant, iracundia excandescentes, ipsum *Heliogabalum* in latrina, ad quam fugerat, trucidarunt: cumque non posset cloaca propter angustiam foraminis cadaver excipere, per pontem Æmylium annexo pondere ne fluitaret, in Tiberim cadaver ejus abjectum, ne unquam sepeliri posset. Tractum est quoque per circi spatia, priusquam in Tiberim præcipitaretur. *Ælius Lampridius ibidem.* Vixit annos 18. Imperavit annos 3, menses 9, dies 4. Mater quoque ejus mulier flagitiosa atque tali filio digna, itemque libidinum ministri, qui à partibus Heliogabali steterant, simul à militibus è medio sunt sublati.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

Ignominiosa nomina. Nomen *Antonini* ex publicis monumentis, Senatu jubente, erasum est: Et hic ultimus *Antoninorum* fuit. Contra autem appellatus est post mortem *Tiberinus* & *Tractitius*, & *impurus*: & solus omnium Principum tractus, & in cloacam missus, inque Tiberim præcipitatus. *Lampridius* §. 6. Et ita impletum est in eo quod dicitur *Psal.* 9. *v.* 6, & 7. *Nomen* eorum delevisti ad omnem æternitatem. Inimici defecerunt frameæ in perpetuum, & periit memoria eorum cum ipsis.

XXV. IMPERATOR ROM. AVRELIVS ALEXANDER SEVERVS.

CAPVT I. DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit VARIVS MARCELLVS, vir genere nobilissimus. *Lampridius in Severo* §. 1.

II. MATER fuit IVLIA MAMMÆA, matris *Heliogabali Imperatoris soror. ibidem.*

Hujus fœminæ 1. *Laus.* Fuit fœmina Christiana, & religionem Christianam valde promovit. Nam *Origenem* virum celeberrimum Romam vocavit, ut veram ibi religionem doceret ac promoveret.

2. *Vituperium.* Fuit valde avara. Ideoque filio suo magnum apud subditos odium excitavit. Nam simulavit, ideo se thesauros congerere, ut suppeditare *Alexandro* posset, quo is facile abundanterque suis largiretur militibus, & proprios tamen domi thesauros strueret. Ea res notam infamiæ Imperatori attulit, quia etiam illo invito & indignabundo, mulier avida bona quorundam per fraudem, atque hæreditates suppilabat.

III. *Locus nativitatis.* Natus est Alexander Severus in urbe *Arcena*, in Templo Alexandri M. ad quod religionis ergo peregrinationem parentes ejus susceperant. *Lampridius in Severo* §. 1.

VSVS.

Ex Genealogia *Heliogabali*, atque *Alexandri Severi*, (quam in historia ejus proposuimus) patet, quod Heliogabalus atque Alexander Severus consobrini fuerint. Nati igitur sunt ex eadem stirpe Princeps deterrimus, & Princeps optimus Imperio salutaris, & quidem admiranda Numinis dispositione, quæ hoc modo vices rerum humanarum temperat. Omnium bipedum nequissimo eruditus, moderatus & temperantissimus Princeps succedit.

II. *Appellatio.*

1. NOMEN fuit AVRELIVS ALEXANDER.

Alexander dictus est. Quoniam in Templo *Alexandro M.* dicato genitus est; in quo cum Mater, quæ solennitatis festivæ causa cum marito eo venerat, enixa fuit. Quin etiam hic Mammææ *Alexander* eadem die natalem suum habuit, qua *Magnus ille Alexander* mortuus est. *Lampridius* §. 1.

COGNOMEN est SEVERVS. Sic dictus fuit,

1. *Polemice*, h. e. à militibus ei hoc nomen impositum est, ob singularem animi vigorem atque constantiam. Quoniam disciplinam militarem severe rexit, militumque petulantiam atque insolentiam compescuit, quod illi ingentem in præsentia reverentiam, magnamque apud posteros gloriam peperit, cum eo accessisset, ut de animi virtute nomen acciperet: Siquidem solus inventus est, qui tumultuantes legiones exauthoravit, inque milites delinquentes animadvertit. *Lampridius in Severo* §. 3.

2. *Politice.* Quia ex Senatu & Equestri ordine, & ex ministerio aulico, impuros, obscœnos, infames, quos Heliogabalus provexerat, removit.

Pius quoque & *Sanctus* dictus est. Quia cunctis amabilis erat, & utilis Reipublicæ. *Lampridius* §. 1.

Nomina vero ANTONINI, & MAGNI, respuit: etiamsi à Senatu propter eximias virtutes offerrentur, & crebris acclamationibus in curia ita appellaretur, nihilominus tamen ille recusavit; inquiens: *Onerosa esse tam insignia nomina. Lampridius* §. 2.

Dominum se appellari vetuit. Epistolas ad se quasi ad privatum scribi jussit, servato tantum nomine Imperatoris. *Lampridius* §. 1.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ, & ACTA IVVENILIA.

1. ERat *forma* elegans, & venustate corporis decorus. Fuit & statura militaris, robur militis, valetudo ejus qui vim sui corporis sciret ac semper curaret. *Lampridius* §. 1.

II. *Studia literaria.* In prima statim pueritia arti-

artibus bonis imbutus, ne unum quidem diem sponte sua transire passus est, quo se non in literis & militia exerceret. Nam in prima pueritia Præceptores habuit Valerium Cordum, & L. Veturium, & Aurelium Philippum libertum patris, qui vitam ejus postea descripsit. *Grammaticum* in patria Græcum Nebonem, Rhetorem Serapionem, Philosophum Stilionem: Romæ Grammaticos, Scaurinum, Scaurini filium, Doctorem celeberrimum: Rhetores Iulium Frontinum, & Bebium Macrinum, & Iulium Granianum, cujus hodieque orationes declamatæ feruntur. *Lampridius in Severo* §. 1.

Postea in Imperio quoque literis incubuit. Nam facundiæ fuit magis Græcæ quam Latinæ, nec versu invenustus. Et ad musicam pronus, matheseos peritus: & ita quidem ut ex ejus jussu Mathematici publice proposuerint Romæ, ac sint professi, ut docerent. Aruspicinæ quoque peritissimus fuit. ὀρνεοσκόπος magnus, ut & Vascones & Hispanorum & Pannoniorum augures vicerit. Geometriam fecit, pinxit mire, cantavit nobiliter: sed nunquam alio conscio, nisi pueris suis testibus. Vitas Principum bonorum versibus descripsit. Lyra, tibia, organo cecinit: tuba etiam, quod quidem Imperator nunquam ostendit. *Lampridius* §. 6.

II. *ACTA OECONOMICA.*

Vxores habuit *duas.*

Prior erat *Martiani filia*, quam, cognita ejus contra se conspiratione, repudiavit.

Posterior erat *Memmia*, *Sulpitii* Consularis viri filia, *Catuli* neptis. *Lampridius* §. 5.

Vita privata.

I. *Pietas erga Deum.* Diei auspicium fuit religionis cura. Primum si facultas esset, h. e. si non cum uxore cubuisset, matutinis horis in Solario suo (in quo & divos Principes, sed optimos electos & animas sanctiores, in queis & Apollonium, & quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham & Orpheum, & hujusmodi Deos habebat, ac majorum effigies) rem divinam faciebat. *Lampridius* §. 7.

II. *Pietas erga Matrem.* In matrem *Mammæam* unice pius fuit, ita ut Romæ in palatio faceret diætas nominis *Mammææ*, quas imperitum vulgus hodie ad *Mammam* vocat. Et in Bajanum palatium cum stagno, quod *Mammææ* nomine hodie censetur. *Lampridius* §. 6.

III. *Studia.* Post actus publicos, seu bellicos seu civiles, lectioni Græcæ operam majorem dabat. De Republ. libros *Platonis* legens, Latina cum legeret, non aliis magis delectabatur, quam officiis Ciceronis, & libris de Republ. scriptis. Nonnunquam conferebat se ad Oratores & Poëtas, inter quos summi faciebat Serenum Sammonicum, quem ipse noverat & dilexerat, & Horatium. Legit & vitam Alexandri, quam præcipue imitatus est: etsi in eo condemnabat ebrietatem & crudelitatem in amicos, quamvis utrumque defendatur à bonis Scriptoribus, quibus sæpius ille credebat. *Lampridius* §. 7.

IV. *Exercitia Corporis.* Post lectionem operam palæstræ, aut sphæristerio aut cursui, aut luctaminibus mollioribus dabat. Atque inde unctus lavabatur, ita ut caldariis vel nunquam vel raro, piscina semper uteretur, in eaque una hora prope maneret: biberet etiam frigidam Claudiam jejunus ad unum prope sextarium. *Lampridius ibidem.*

V. *In vestitu continentia.* Gemmas de calceamentis & vestibus tulit, quibus usus fuerat *Heliogabalus*: veste alba usus est, nec aurata, pænulis, togisque communibus. Vestes sericas ipse raras habuit: holosericas nunquam induit, subsericam nunquam donavit. Vsus est ipse coccina sæpe. In urbe tamen semper togatus fuit, & in Italiæ urbibus. Prætextam & pictam togam nunquam nisi Cos. induit: & eam quidem, quam de Iovis templo sumtam alii quoque accipiebant, aut Præf. aut Coss. Accepit prætextam etiam cum sacra faceret, sed loco Pont. Max. non Imperatoris. Boni linteaminis appetitior fuit, & quidem puri, dicens: *Si lintei idcirco sunt, ut nihil asperum habeant, quid opus est purpura?* In linea autem aurum mitti etiam dementiam judicabat, cum asperitati adderetur rigor. Fasceis semper usus est. Braccas albas semper habuit, non coccineas, ut prius solebant. Gemmarum quod fuit, vendidit, & aurum in ærarium contulit, dicens: Gemmas viris usui non esse. *Lampridius* §. 10.

Similiter & uxori suæ continentiam in vestitu præcepit, dicens: Matronas regias contentas esse debere uno reticulo, atque inauribus, & baccato monili, & corona, cum qua sacrificium facerent, & unico pallio auro sparso, & cyclade, quæ sex unciis auri plus non haberet. Prorsus censuram suis temporibus propriis moribus gessit. Imitati sunt eum magni viri, & uxorem ejus matronæ pernobiles. *Lampridius ibidem.*

Cum ab amicis reprehenderetur, quod immemor Majestatis Imperatoriæ, non pretioso vestitu, auro gemmisque corpus etiam exornaret, respondit: Principatum ac Imperium in virtute esse, non in corporis decore.

VI. *Frugalitas in conviviis.* Convivium neque opimum neque nimis parcum, sed nitoris summi fuit. Ita tamen, ut pura mantilia mitterentur. Ipse

cibo

cibo plurimo reficiebatur, vino neque parce, neque copiose, affatim tamen frigido semper puro usus est, æstate vino cum rosa condito. *Lampridius* §. 9.

VII. *Conversatio cum amicis.* Cum amicis tam familiariter vixit, ut communis esset ei sæpe consessus, iret & ad convivia eorum: aliquos autem haberet quotidianos, etiam non vocatos. Salutaretur vero quasi unus de Senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis: aut solis iis, qui ministri ad fores fuerant: Cum antea salutare Principem non liceret, quod eos videre non poterat. *Lampridius* §. 1.

VIII. *Conversatio cum honestis.* Ad salutationem nonnisi honestos & bonæ famæ homines admittebat, jubebatque, (uti in sacris Eleusinis dicitur) ut nemo ingrederetur, nisi qui se innocentem nosceret.

A mulieribus famosis matrem suam salutari vetuit. *Lampridius* §. 6.

Fures inprimis vehementer oderat, per præconem edicere solitus, ut nemo salutaret Principem, qui se furem esse nosceret, ne aliquando detectus supplicio capitali obnoxius fieret. Sæpe dicere solebat: Solos fures de paupertate conqueri, dum scelera vitæ suæ tegere volunt. Sæpe etiam sententiam de furibus notam recitabat, quæ Græce sic effertur:

Ὁ πολλὰ κλέψας, ὀλίγα δοὺς, ἐκφεύξεται.

i. e. Qui multa rapuerit, & pauca suffragatoribus dederit, salvus erit.

IX. *Disciplina domestica.* Servos & ministros peccantes coram se cædi jussit. Ancillam suam, quæ adulterium cum servo suo fecerat, capite punivit. Multos servos è familia propria, qui peccaverant, legibus puniendos publicis Iudiciis dedit.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Post mortem *Heliogabali* à militibus Prætorianis Imperator appellatus est, & à Senatu confirmatus, uno die honores omnes accepit, nempe Augusti, ut & patris patriæ nomen & jus proconsulare, & tribunitiam potestatem, & jus quintæ relationis, qui aliis, nonnisi ex intervallo temporum attributi fuerant. Cujus rei hanc causam fuisse prodidit *Lampridius*, quod cito innotescere Senatus voluit, Alexandrum Imperio dignum judicatum esse, ne militum audacia alius forte deligeretur Imperator.

AXIOMA.

Fere semper crudelissimos Tyrannos excipiunt justissimi & moderatissimi Reges. Quorum enim exitus perhorrescunt, eorum facta imitari pudet: vel quod certis legibus & conditionibus Imperium accipiunt. *Bodinus lib. 4. de Republ. cap. 1. pag. 590.*

Ita *Heliogabalo*, naturæ portento, *Alexander Severus* virtute nemini secundus successit. Stulti enim & furiosi Principis interitus virtute conspicuum successorem cunctis venerabiliorem & exoptatiorem reddit.

II. Imperii administratio.

Optime Rempubl. administravit. In qua administratione fulsere egregiæ ejus virtutes.

I. *Sapientia.*

Sapienter Rempubl. reformavit & ordinavit, quia

I. *Iudices omnes* à republ. & à ministeriis atque muneribus, quos impurus ille Heliogabalus ex genere hominum turpissimo provexerat, removit. *Lampridius* §. 4.

II. *Senatum* & *Equestrem* ordinem reformavit.

III. *Tribus*, & eos qui militaribus nituntur prærogativis, purgavit.

IV. *Palatium* suum comitatumque omnem purgavit, abjectis ex aulico ministerio cunctis obscœnis & infamibus, nec quenquam passus est esse in Palatinis, nisi necessarium hominem. Iurejurando deinde constrinxit, ne quem adscriptum, h. e. vagantium haberet, ne annonis Rempubl. gravaret, dicens: Malum tutorem esse Imperatorem, qui ex visceribus provincialium homines non necessarios nec Reipubl. utiles pasceret. *Lampr.* §. 4.

V. *Eunuchos* de ministerio suo *abjecit*, & uxori ut servos servire jussit. Et cum *Heliogabalus* mancipium eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit: nec quicquam in palatio curare voluit nisi balnea fœminarum. Cum plerosque Eunuchos rationibus & procurationibus proposuisset *Heliogabalus*: hic illis & veteres sustulit dignitates. Idem tertium genus hominum eunuchos esse dicebat: nec videndum, nec in usu habendum à viris, sed vix à fœminis nobilibus. *Lampr.* §. 5.

VI. *In Magistratibus* & *Senatoribus creandis* cautus & circumspectus fuit. Nam Præfectum prætorio sibi ex Senatus authoritate constituit. Præfectum urbis à Senatu accepit, alterum Præfectum præt. fecit: qui ne fieret, etiam fugerat, dicens:

cens: *Invitos, non ambientes, in Republica collocandos.* Senatorem nunquam sine omnium Senatorum consilio qui aderant, fecit. Senatores nonnisi ad summorum in palatio virorum suffragium fecit, dicens: Magnum virum esse oportere, qui faceret Senatorem. Idem libertinos nunquam in equestrem locum redegit, asserens: Seminarium Senatorum equestrem locum esse. *Lampridius* §. 4.

Non concessit officia esse venalia. Nam pulchre dixit: *Necessarium est, ut qui emit, vendat, nec sine rubore puniri potest is, qui, quod emit, vendit.* Qui enim per largitionem officia adepti sunt, dant operam, ut ita potestatem gerant, quo illam lacunam rei familiaris explere possint; ut *Cicero* 4. *in Verrem* inquit. *Plura vide in System. meo Politico, pag.* 363.

VII. *Sapienter leges condidit.* Nam tanta æquitate fuit, ut nullas unquam sanciret leges, nullam constitutionem sacraret sine viginti juris peritissimis, & doctissimis & sapientissimis viris: nec in ulla re judicium ferret, quin prius iret per sententias singulorum, & scriberetur, quid quisque dixisset. Cum de Iure ac negotiis tractabat, solos adhibebat doctos & disertos: Si de re militari, milites veteres & senes.

VIII. *In legibus exsequendis rigorosus extitit.* Nam severissimus Iudex contra facinorosos fuit, præsertim contra fures, appellans eosdem quotidianorum scelerum reos, ac damnans acerrime, ac solos hostes inimicosque Reipubl. vocans. Eum Notarium, qui falsum causæ breviarium in consilio Imperatorio retulisset, incisis digitorum nervis, ita ut nunquam posset scribere, deportavit. Cum quidam ex honoratis, vitæ sordidæ & aliquando furtorum reus, per ambitionem nimiam ad militiam adspirasset, idcirco quod per Reges amicos ambierat, admissus statim in furto præsentibus patronis detectus est: jussusque à regibus audiri, damnatus est re probata. Et cum quæreretur à Regibus, quid apud eos paterentur fures, illi responderunt, *Crucem.* Ad eorum responsum in crucem sublatus est. *Lamprid.* §. 6.

IX. *Balnea ordinavit.* Nam ne quid populo incommodaretur, nocturna balnea, oleo pro luminibus præbito, concessit.

X. *Balnea mixta prohibuit.* Nam licet sub *Heliogabali* Imperio Romæ balnea fuerint; tamen *Dion* Historicus refert, *Adrianum Imper.* viros à fœminis discretos lavari voluisse: quam legem *Severus Alexander* confirmavit. Hoc *Iustinus Imperator* imitatus est.

II. *Mansuetudo & humanitas.*

Tantæ *mansuetudinis* fuit, ut omnibus se blandum affabilemque præberet: Vt amicos non solum primi ac secundi loci, sed etiam inferiores ægrotantes inviseret: Vt sibi ab omnibus, libere quæ sentiebant, dici cuperet: Et cum dictum esset, audiret, & cum audisset, ita ut res poscebat, emendaret atque corrigeret. Si minus bene factum esset aliquid, etiam ipse convinceret, idque sine fastu, & sine amaritudine animi consensum omnibus semper offerret. Dies denique nunquam transiit, quin aliquid mansuetum, civile, piumque faceret: sed ita ut ærarium non everteret. Cum autem ei objicerent nimiam civilitatem & Mammæa mater, & uxor *Sulpitii* viri consularis filia, *Catuli* neptis, & sæpe dicerent: *Molliorem tibi potestatem & contemtibiliorem Imperii fecisti:* ille respondit: *Sed securiorem & diuturniorem. Lampridius* §. 5.

III. *Beneficentia.*

Cogitabat secum, & descriptum habebat; cui quid præstitisset: & si quos sciret vel nihil petiisse, vel non multum, unde sumtus suos augerent, vocabat eos, & dicebat: *Quid, cur nihil petis? an me vis tibi fieri debitorem? Pete, ne privatus de me queraris.* Agnoscebat, Principem debere recte suo fungentibus officio; nec æquum judicabat, ut probe suo defunctus officio privatus egeret. *Lampridius* §. 12.

IV. *Clementia.*

Imperium ejus ἀναίμακτον, h. e. incruentum dictum est. Licet enim justa severitas ei in milites, in Iudices improbos, denique in homines malos, & Reipubl. pestes non defuerit; tamen nullum Senatorem occidit. Nam cum *Ovinius Camillus*, antiquæ familiæ Senator, rebellionem moliretur, & tyrannidem affectaret, hominis fraude intellecta, eum ad se vocari jussit, & egit gratias, quod Reipubl. curam sua sponte suscipere tentaret. Mox ad Senatum processit, ac tanti sceleris conscientia trepidum, consortem Imperii appellavit, in palatium recepit, ornamentis imperialibus & melioribus, quam utebatur ipse, decoravit, profectionisque comitem adhibuit. Cumque Imperator ipse pedibus iter faceret, invitavit *Ovinium*, & equo sedere jussit: denique mori paratum dimisit. *Lamprid.* §. 10.

V. Iusti-

V. *Iustitia.*

Iustitiam severe administrabat *Togatus*, & *Sagatus*.

I. TOGATVS, quando erat *in foro*. Nam si unquam furem vidisset Iudicem, paratum habebat digitum, ut illi oculum erueret: tanto odio prosequebatur Iudices, qui furtorum fama laborassent, ut si eos casu aliquo videret, commotione animi choleram stomacho evomeret, toto vultu inardescente. *Lamprid.*

Δωροφαγίαν graviter punivit. Exemplum habemus insigne in *Vetronio Thurino*, de quo *Lampridius* ita scribit: §. 8. Thurinus, inquit, quem familiarem habuerat Alexander, vel omnia fingendo sic vendiderat, ut ejus quasi stulti hominis, & quem ille in potestate haberet, & cui multa persuaderet, infamaret Imperium: sicque omnibus persuaserat, quod ad nutum suum omnia faceret. Denique hac illum arte deprehendit, ut quendam immitteret, qui à se quiddam publice peteret; ab illo autem Thurino occulte quasi præsidium postularet, ut pro eo Alexandro secreto suggereret. Quod cum factum esset, & *Thurinus* suffragium promisisset, fingens, se quædam Imperatori dixisse, cum nihil dixisset, sed in eo pendere, ut adhuc impetraret, eventum vendens: cumque iterum jussisset Alexander interpellari, & Thurinus, quasi agens aliud, nutibus annuisset, neque tamen interim quidquam dixisset, impetratum autem esset, quod petebatur, *Thurinusque* ab illo, qui meruerat, fumi venditor, ingentia præmia percepisset: accusari eum Alexander jussit, probansque per testes omnibus, & quibus præsentibus, quid accepisset, & quibus audientibus, quid promisisset, in foro transitorio ad stipitem illum ligari præcepit, & fumo apposito, quem ex stipulis atque humidis lignis fieri jusserat, necavit, præcone dicente: *Fumo punitur, qui vendidit fumum.* Ac ne in una tantum causa videretur crudelior fuisse, quæsivit diligentissime, antequam eum damnaret: & invenit *Thurinum* sæpe & in caussis ab utraque parte munera accepisse, cum eventus venderet, & ab omnibus, qui aut præposituras aut provincias acceperant.

II. SAGATVS. Quando erat in militia, severe disciplinam militarem rexit. Nam ita de eo *Lampridius* scribit: §. 13. In expeditionibus si quis de via in alicujus possessionem deflexisset, pro qualitate loci, fustibus, aut virgis cædebatur, aut alioqui condemnabatur. Si dignitas personæ tales pœnas non recipiebat, gravissimis contumeliis afficiebatur, cum diceret: *Vellesne hoc in tuo agro fieri, quod facis in alieno?* Clamabat sæpius, quod à Christianis audierat, idque per præconem, quoties aliquem emendabat, dici jubebat: *Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris.* Quid nunc dicemus de militibus Christianis? Qui sive quo eant, sive redeant, furantur, rapiunt, constuprant, pulsant, abigunt pecora, pertusis vasis sinunt effluere vinum. Quid multis? Crudelius tractant suos, quam hostes. Et hoc hodie, si Superis placet, appellatur jus militare, & ad hæc connivent Principes.

Cum etiam *Alexander Severus* quandam amiculam affectam injuriis à milite audisset, exauctoratum eum militia servum ei dedit, quod artifex carpentarius esset, ut eam pasceret.

Qui de eo fumum vendiderat, & à quodam militari centum aureos acceperat, in crucem tolli jussit per eam viam, qua esset servis suis ad suburbana Imperatoria iter frequentissimum.

VI. *Modestia.*

I. *In titulis magnificis non acceptandis. Alexander Severus* Imperator creatus, cum vix annos 16. natus esset, ob virtutes eximias, titulis magnificis à Senatu decoratus, nunquam in animum induxit, ut se *Magnum*, & *Patrem patriæ* cognominari pateretur; Oportere enim, aiebat, ut res gestæ maturiorque ætas ea nomina pararent. Præterea dixit; Displicet primum aliena adsumere, deinde gravari me vestra benevolentia sentio. Hæc enim insignia nomina sunt. *Et subjungit Historicus* Ælius Lampridius *suum judicium*: Multo clarior visus est, alienis nominibus non receptis, quam si recepisset, atque ex eo constantiæ ac plenæ gravitatis famam obtinuit.

II. *In honoribus oblatis recusandis.* Nam ipse se adorari vetuit, cum jam cæpisset *Heliogabalus* adorari Regum more Persarum. Præterea Epigramma, quod in laudem Pescennii Nigri fuerat adscriptum illius statuæ ad vivum effictæ, cum Præfecti suaderent eradendum, *Severus* noluit, dicens: Si talis fuit, sciant omnes qualem vicerimus: si talis non fuit, putent nos omnes talem vicisse. *Ælius Lampridius*, §. 4.

III. *In Consiliariis suis modeste audiendis. Alexandro Severo* erat numerosissimum Consilium: In quo Iuris-consulti non pauciores erant viginti: inter quos fuere Fabius Sabinus, Cato dictus sui temporis, Domitius Vlpianus, Iulius Paulus: qui vertices legum dicti: Pomponius legum peritissimus: Alphenus Florentinus, Africanus, Martianus, aliique permulti Iuris Professores, discipuli Papiniani: qui Iuris Asylum dictus est. Sine quibus nec ullam legem sancivit, nec de ulla re graviori statuit, sed ita, ut iretur per sententias singulo-

rum, ac scriberetur quid quisque dixisset: datoque spatio ad inquirendum & cogitandum, priusquam dicerent, ne incogitati de rebus gravioribus dicere cogerentur.

AXIOMA.

Vix unquam reperire licuit Rempubl. aut Principatum florentem sine consilio. Petr. Gregor. Tholos. lib. 23. de Republ. cap. 4. pag. 1460.

Nam optimum quemque Principem Consiliariis stipatum fuisse legimus. Raro, inquit *Velleius*, eminentes viros non magnis adjutoribus ad gubernandam fortunam suam usos invenies. Vulgare enim est, plus videre oculos quam oculum. Quod non de oculo corporis tantum debet intelligi, sed de oculo mentis, qui vere est oculus humanæ conversationis, ut felicius ea contineatur, quo plures habuerit videntes & perspicientes oculos, nempe Magistratus providos, æquos & justos, vigiles & sollicitos. *Anchora unica non ita navim servat, ut plures demissa. Idem l. 4. cap. 5. p. 189.*

VII. *Magnificentia.*

In ædificiis & operibus publicis exstruendis. Opera veterum Principum instauravit: ipse nova multa constituit: in his thermas nominis sui juxta eas quæ *Neroniana* fuerunt, aqua inducta; quæ *Alexandrina* nunc dicitur. *Nemus* thermis suis de privatis ædibus suis quas emerat, diruptis ædificiis, fecit. *Alexandrinum* opus de duobus marmoribus, h. e. prophyretico & Lacedæmonio, primus instituit, palatio exornato hoc genere marmorandi. *Statuas colosseas* in urbe multas locavit, artificibus undique conquisitis. Alexandri habitu nummos plurimos figuravit, & quidem electreos aliquantos, sed plurimos tamen aureos. *Ælius Lampridius* §. 6.

VIII. *Humilitas.*

Alexander Severus cursore nunquam utebatur, nisi servo suo, dicens: Ingenuum currere, nisi in sacro certamine, non debere. Coquos item, Piscatores, Fullones & Balneatores non habuit, nisi servos suos: nolens quenquam ingenuum sordidis ministeriis dehonestare.

IX. *Fautor literarum ac literatorum fuit, eosque muneribus ornavit.*

Vlpianum pro tutore habuit, primum repugnante matre, deinde gratias agente, quem sæpe à militum ira objectu purpuræ strenue defendit: atque ideo summus Imperator fuit, quod ejus consiliis præcipue rempubl. rexit. *Lampridius* §. 13. Rethoribus, Grammaticis, Medicis, aruspicibus, Mathematicis, Mechanicis, Architectis salaria instituit, & auditoria decrevit, & discipulos cum annonis pauperum filios, modo ingenuos, dari jussit. *Lampridius* §. 11. Insigni Poëtæ *Oppiano* pro singulis versibus florenum aureum dedit, unde ejus carmina *Aurea* sunt dicta.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Milites suos noverat.* Nam eos sic ubique scivit, ut in cubiculo haberet breviarium, in quo & numerus, & tempora militantium descripta erant, semperque cum solus esset, & rationes eorum, & numerum, & dignitates, & stipendia recenseret, ut esset ad omnia instructissimus. Denique cum inter militares aliquid ageretur, multorum exprimebat nomina. De promovendis etiam sibi annotabat, & perlegebat cuncta pittacia, & sic faciebat diebus pariter annotatis, & quis, & qualis esset, & quo insinuante promotus. *Lampridius.*

II. *Salutis militum studiosissimus fuit.* Nam (uti *Lampridius* scribit) dixit: Miles non timet, nisi vestitus, calceatus, armatus & satur, & habens aliquid in zonula. Verissimum enim est, quod ad Vrsinum Platina scriptum reliquit, Romanam scilicet Rempubl. omnium florentiss. fuisse, cum cives paupertate gloriarentur. Siquidem eo tempore, teste Petrarcha, omnium gentium fuere victores: tum vero vinci cœpere, dum divites facti sunt. Ita ad adventum divitiarum cessere victoriæ, ac virtutes, simulque opum comites deliciæ ac libidines subiere: ut non immerito scriptores quidam temporum illorum Romanæ paupertatis interitum questi sint. Eodem modo *Iuvenalis* conqueritur:

Nullum crimen abest, facinusq; libidinis, ex quo
Paupertas Romana perit.

III. *Expeditionem contra Artaxerxem* Persarum Regem suscepit, quam tanta militaris disciplinæ reverentia & cultu administravit, ut non milites, sed Senatores ire viderentur. Ideoque victor etiam evasit.

IV. *Expeditionem in Germaniam* infelix fecit. Nam in ea periit: uti in cap. 3. dicemus.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Mater ejus Mammæa*, Mœsæ filia, mulier Christiana fuit, quæ Origenem ob doctrinæ excellentiam tum celebrem accersivit, & doctrinam religionis ab eo didicit.

II. Ini-

II. *Initio Imperii* sui ab *Vlpiano ICto* persuasus Christianis minime favit: unde factum, ut multi ob Christianam religionem fuerint interfecti.

1. *Agrippitus* adolescens annorum 15, cum idolis sacrificare nollet, apud *Præneste* comprehensus, loris cæsus & pedibus suspensus; cum aquæ bullientis præ fervore superfusione necari non posset, nec bestiis subjectus vulnerari, ad extremum gladio percussus est. Inter hujus tormenta, civitatis Præses, ex tribunali subito procidens exanimatus est. *Histor. Magd. Cent.* 3. *cap.* 12.

2. *Quiritius* Romanus Patricius, cum matre *Iulia* aliisque infinitis, Romæ sanguinem pro Christo fudit. *Hist. Magdeb. cent.* 3. *cap.* 12.

3. *Martina virgo* Romana ob Christianæ fidei professionem horrendum in modum cruciata, & tandem gladio est percussa. *Histor. Magdeb. ibidem.*

4. *Cecilia virgo*, quia Idolis sacrificare nolebat, ob Christi professionem, aquis ferventibus torquebatur, & tandem decollabatur. *Sabellicus.*

III. *Postea Christianam religionem minime odit*; sed Christi imaginem in larario habuit, & templum ei facere voluit, eumque inter DEOS recipere: Sed prohibitus est ab iis, qui consulentes sacra, repererant, omnes Christianos futuros, si id optato evenisset, & templa reliqua fore deserenda. *Lampridius* §. 11.

IV. *Delectatus* est Christiana sententia: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.* Quam sententiam usque adeo dilexit, ut & in palatio & in publicis operibus præscribi juberet. *Lampridius* §. 13.

V. *Origenes* A.C. 230. Alexandriæ floruit, ubi *Clementi Alexandrino* præceptori suo in Cathedra Catechetica successerat. Inter cæteros labores etiam ἑξαπλᾶ composuit, h. e. S. Bibliorum Volumen in sex columnas distinctum:

Prima erat Ebræa, scripta Ebræis literis.
Secunda Ebræa, scripta Græcis literis.
Tertia, Græca interpretatio Septuaginta interpretum.
Quarta Aquilæ.
Quinta Symmachi.
Sexta Theodotionis.

Hoc modo voluit & linguam Ebræam conservare, & consideratis interpretationibus eligi maxime propriam. Hi libri in Ierichunte asservati sunt, quorum similes adhuc Hieronymi tempore reliquos fuisse apparet, quia sæpe recitat illorum interpretum verba. Sumtus suppeditavit *Ambrosius* homo opulentus, quem Origenes hæreseos convictum in veritatis viam revocaverat.

Viri celebres.

I. VLPIANUS conditor multarum legum, quæ in Pandectis continentur, interfectus est à Prætorianis militibus A.C. 226. *Eusebius, & alii.*

II. Floruit quoque tum temporis *Dion Cassius*, patria Nicænus. Qui benevolentia singulari Alexandri usus est, & Consulatum secundum cum ipso Imper. gessit: præterquam, quod provinciis aliquot cum imperio præfuit. Historiam quidem sui temporis divino, ut ipse significat, admonitu scripsit; etsi dein altius, adeoque ab urbe condita filum narrationis exorsus est. Quæ, ut & aliorum præstantium scriptorum eximia opera, temporum injuria, (an hominum incuria, sive improbitate?) magnam partem periere, non exigua rei literariæ, imo publicæ, fraude. Ejus historia A.C. 230 desiit.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

INter signa quæ mortem ejus præcesserunt, fuit hoc quoque: Mulier fatidica in Gallia ex sacerdotum familia, qui Druidæ nominabantur, proficiscenti in Germaniam dixit: Vade, nec speres victoriam, nec confidas militi tuo.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Altera expeditione in Germaniam suscepta, cum milites asperius regeret, venit in odium; & quidem matris *Mammææ* accusata est avaritia, quæ dicebatur expilare provincias, & impedire liberalitatem filii erga milites. Erat autem barbarus *Thrax* inter Duces Maximinus, ad quem deferebatur Imperium. Huic ipse magnum honorem, & officium illustre in exercitu mandarat. Sed ab eo oppressus est cum matre, & magno amicorum numero apud Moguntiam. Alexander matrem moriens accusasse dicitur, tanquam odii militaris & calamitatis causam. Imperavit annis 13, diebus 9: vixit annis 29, mensibus 11, diebus 7.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Sic igitur periit Imperator laudatissimus, magno cum dolore universi Senatus ac populi Rom. Omnibus enim carissimus fuit propter eximias & prope insusitatas virtutes, in illa præsertim ætate, (neque dum annum trigesimum impleverat, cum occisus est,) atque ab homine Syro, vix exspectandas.

XXVI. IMPERATOR ROM.

MAXIMINVS THRAX,

ejusque Filius

MAXIMINVS IVNIOR.

CAPVT I.

DE ORTV.

HIc de vico Thraciæ vicino, barbaro etiam patre & matre oriundus, quorum alter è Gothia, alter ex Alanis, genitus esse perhibetur. PATRI nomen MICEA; MATRI, ABABA fuisse dicitur. *Capitol.* §. 1.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ΄Α, & ACTA IVVENTVTIS.

M*Agnitudine corporis* fuit conspicuus, robore giganteo præditus, forma virili decorus, ferus moribus, asper, superbus, contemtor. Corporis staturam inde æstimes, quod octo pedes (referente *Cordo*) excedebat digito: pollice ita vasto, ut uxoris dextrocherio, h. e. armilla, pro annulo uteretur. Cui magnitudini respondebant vires. Tanta etiam velocitate pedum fuit, ut currentem equum cursu æquaret. In lucta adeo robustus erat, ut facile omnes vinceret: & pugna fortissimum quemque in pectore percussum prosternere poterat. Quinimo illa prope in vulgi ore sunt posita, quod hamaxas manibus attraheret, rhedam onustam solus moveret: equo si pugnum dedisset, dentes solveret: si calcem, crura frangeret: lapides trophicios fricaret, arbores teneriores scinderet. Vnde alii Milonem Crotoniatem, alii Herculem, Antæum alii vocabant. Et Proverbium ortum: *Caliga Maximini.* Quod quadrat in homines robustos & immodicæ proceritatis. Atque ut statura ac robore erat prorsus athletico, ita edacitate ac bibacitate facile eo in genere excellentissimum etiam vincebat. Bibisse sæpe vini amphoram Capitolinam uno die constat: comedisse libras carnis XL, aut etiam (ut *Capitolinus* ex *Cordo* refert) sexaginta. Sudores sæpe suos excipiebat & in calices mittebat, ita ut duos aut tres sextarios ostenderet.

II. *ACTA OECONOMICA.*

1. *Vxor* ejus est ἀνώνυμος, quia nomen ejus ab Historicis non exprimitur.

II. *Filium* habuit sibi cognominem, & Imperii consortem. Hic fuit

1. *Formosus.* Nam ita de eo scribit *Iulius Capitolinus* §. 1. Maximinus tantæ pulchritudinis fuit, ut passim amatus sit à procacioribus fœminis.

2. *Procerus.* Nam proceritas ejus fere ad staturam paternam perveniebat. In ipso flore juventutis literis & Græcis & Latinis imbutus ad primam disciplinam.

3. *Superbus.* 1. In *Congressibus.* Adolescens superbiæ fuit insolentissimæ, ita ut etiam cum pater ipsius, homo crudelissimus, plerisque honoratis assurgeret, ille resideret.

III. *In salutationibus* superbissimus erat, & manum porrigebat: genua sibi osculari patiebatur, & nonnunquam etiam pedes: quod nunquam passus est senior *Maximinus*, qui dicebat: Dii prohibeant, ut quisquam ingenuorum pedibus meis osculum figat.

IV. *In vestibus.* Vestibus tam accuratus fuit, ut nulla mulier nitidior esset in mundo. Vsus & clypeo gemmato inaurato, & hasta inaurata. Fecit & spathas argenteas, similiter aureas: omnino quicquid ejus pulchritudinem posset juvare. *Capitol. in Maximino Iuniore* §. 1.

4. *Delicatus.* Vitæ lætioris, vini parcissimus, cibi avidus, maxime sylvestris, ita ut nonnisi aprugnam, anates, grues & omnia captiva ederet. *Capitolinus ibidem.*

III. *ACTA POLITICA.*

1. ANTE IMPERIVM.

1. *Maximinus pater* in prima pueritia fuit Pastor in Thracia.

2. Nonnunquam procer, qui latronibus insidiaretur, & suos ab incursionibus vindicaret. *Capitolinus* §. 1.

Tirocinia belli.

1. *Sub Septimo Severo* prima stipendia fecit. Occasio, qua *Septimio Severo* innotuit, hæc fuit: Natali *Geta* filii minoris, *Severus* militares dabat ludos, propositis præmiis argenteis, h. e. armillis, torquibus & balteolis. Hic adolescens & semibarbarus, & vix adhuc latinæ linguæ gnarus, prope Threcisca Imperatorem publice rogavit, ut sibi daret licentiam contendendi cum iis qui jam non mediocri loco militarent. *Capitolin. ibidem.* Magnitudinem corporis *Severus* miratus, primum eum cum lixis composuit, sed fortissimis quibusque, ne disciplinam militarem corrumperet. Tunc *Maximinus* lixas uno sudore devicit, XVI acceptis præ-

præmiis minusculis, non militaribus, jussusque militare. Postea volens *Severus* explorare, quantus in currendo esset, equum admisit multis circuitionibus: & cum Imperator laborasset, neque ille accurrendo per multa spatia desiisset, ait ei, *Quid vis, Thracisce? nunquid delectat luctari post cursum?* Tum, *Quantum libet*, inquit, *Imperator.* Post hoc ex equo *Severus* descendit, & recentissimos quosque ac fortissimos milites ei comparari jussit. Tum ille more solito VII fortissimos uno sudore vicit, solusque omnium à *Severo* post argentea præmia torque aureo donatus est, jussusque inter stipatores corporis sui semper in aula consistere. Hinc igitur factus conspicuus, inter milites clarus, amari à Tribunis, à commilitonibus suspici, impetrare ab Imperatore quod vellet, locis etiam militiæ à *Severo* adjutus cum esset adolescens. *Capitolinus* §. 1.

II. *Sub Antonino Caracalla* ordines duxit, centuriatus, & cæteras militares dignitates, sæpe tractavit. *Ibidem.*

III. *Sub Macrino* (quod vehementer eum odisset) militiam deseruit, & in Thracia in vico ubi genitus fuerat, possessiones comparavit, semperque cum *Gothis* commercia exercuit. *Ibidem.*

IV. *Sub Heliogabalo* similiter à militia cessit. Nam sub impurissimo Principe fortitudo bellica luget. Et quoniam hujus obscœno dicto exceptus, & perpetua morum turpitudine offensus, alieno prorsus ab eo fuit animo. *Capitolinus* §. 1.

V. *Sub Alexandro Severo.* Occiso *Heliogabalo*, ubi *Maximinus* comperit *Alexandrum* Principem nominatum, Romam contendit. Quem *Alexander* miro cum gaudio, mira cum gratulatione suscepit, ut in Senatu verba faceret talia: *Maximinus P. C. tribunus, cui ego latum clavum addidi, ad me confugit, qui sub impura illa bellua militare non potuit: qui apud divum parentem meum Severum tantus fuit, quantum illum fama comperitis.* Statim denique illum Tribunum legionis quartæ ex tironibus, quam ipse composuerat, dedit. Accepta igitur legione, statim eam exercere cæpit. Sed cum eum quidam Tribuni reprehenderent, dicentes; *Quid tantum laboras, cum ejus loci jam sis, ut Ducatum possis accipere?* dixisse fertur, *Ego vero quo major fuero, tanto plus laborabo.* Exercebat cum militibus ipse luctam, quinos, senos & septenos jam grandævus ad terram prosternens. Denique invidentibus cunctis, cum quidam Tribunus, superbior, magni corporis, virtutis notæ, atque ideo ferocior dixisset: *Non magnam rem facis, si Tribunus tuos milites vincis.* ille ait: *Visne congrediamur?* Cumque adversarius annuisset, venientem contra se palma in pectus percussum supinum rejecit, & continuo dixit, *Date alium, sed Tribunum. Capitolinus* §. 2. Postea Alexander eum in suam perniciem omni exercitui præfecit. Denique totum ejus exercitum, qui sub *Heliogabalo* magna ex parte torpuerat, ad suam militarem disciplinam retraxit. *Capitolinus ibidem.*

II. ACTA IN IMPERIO.

I. *Imperii occupatio.*

Per seditionem & tyrannidem pervenit ad Imperium. Nam *Alexandrum Severum*, à quo ad tot dignitates erat evectus, interfici jussit. Ipso vero occiso hic Maximinus, sine decreto Senatus, Augustus ab exercitu appellatus est. Filium sibi cognominem Imperii consortem fecit. De quo in epistola quadam scripsit: *Ego cum propter affectum, quem pater filio debet, Maximinum meum Imperatorem appellari permisi, tum etiam ut populus Rom. & Senatus ille antiquus juraret, se nunquam pulchriorem Imperatorem habuisse. Capitolinus* §. 3.

II. *Imperii administratio.*

Maximinus pestis Reipubl. fuit. Quia immanem crudelitatem exercuit.

I. *In Dominum suum*: Quem, tanquam parricida ingratissimus, nefarie trucidavit.

II. *In ministros Domini sui.* Quos similiter omnes variis modis interfecit.

III. *In milites.* Cum enim videretur disciplinam militarem regere velle, alios in crucem sublatos, alios animalibus nuper occisis inclusos, alios feris objectos, alios fustibus elisos interemit: cujus exemplo civilia etiam corrigere voluit. Quod non convenit Principi, qui velit diligi. Erat enim ei persuasum, *nisi crudelitate, Imperium non teneri. Iulius Capitolinus* §. 3.

IV. *In conscios ignobilitatis suæ.* Nam ignobilitatis tegendæ causa omnes sui generis conscios interemit: nonnullos etiam amicos, qui ei sæpe misericordiæ ac pietatis causa pleraque donaverant. *Capitolinus ibidem.*

V. *In Senatores.* Romæ enim Senatores ab accusatoribus, quos subornaverat delatos plurimos cito interfici jussit etiam absens. Propter hanc crudelitatem alii *Cyclopem*, alii *Busiridem*, alii *Scironem*, nonnulli *Phalarim*, multi *Typhonem* vel *Gygem* eum vocarunt. *Capitolinus* §. 3.

Scribit præterea *Capitolinus ibidem*, quod crudelius animal non fuerit in terris: omnia sic in viribus suis ponens, quasi non posset occidi. Denique cum immortalem se prope crederet, ob magni-

tudinem corporis sui virtutisque munus, quidam in theatro, illo præsente, dicitur versus Græcos dixisse, quorum hæc erat Latina sententia:

Et qui ab uno non potest occidi, à multis occiditur.
Elephas grandis est, & occiditur.
Leo fortis est, & occiditur.
Tigris fortis est, & occiditur.
Cave multos, si singulos non times.

Et hæc Imperatore ipso præsente jam dicta sunt. Sed cum *Maximinus* interrogaret amicos, quid mimus scurra dixisset, dictum est ei, quod antiquos versus cantaret contra homines asperos scriptos; & ille, ut erat Thrax & barbarus, credidit.

AXIOMA.

Nemo confidat in fortitudine sua.

Huc pertinent dicta Scripturæ *Ierem.* 9. *v* 23. Sapiens non glorietur in sapientia sua: neque fortis in fortitudine sua: neque dives in divitiis suis. Sed qui gloriatur, in Domino glorietur. Item *Psalm.* 147. *v.* 10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

Exemplum habemus in *Maximino Imp.* hic in fortitudine sua confisus, tandem misere periit. *Simile* exemplum *Valerius Maximus lib.* 9. *c.* 12. & *Gellius lib.* 16. *cap.* 15. de *Milone Crotoniate* referunt. Ille, cum iter faciens quercum in agro cuneis adactis fissam vidisset: fretus viribus, accessit ad eam, insertisque manibus divellere conatus est: quas arbor, excussis cuneis, in suam naturam revocata compressit, eumque, cum tot gymnicis palmis, lacerandum feris præbuit. Vnde *Ovidius in Ibin vers.* 611.

Vtque Milo robur diducere fissile tentes,
Nec possis captas inde referre manus.

III. ACTA BELLICA.

Bellum in Germania gestum.

Ingressus *Germaniam Transrhenanam*, vicos per quadringenta millia soli hostilis incendit, greges abegit, militem divitem reduxit, plurimos interemit, cepit innumeros. Victa Germania, literas Romam ad Senatum & ad populum misit, se dictante conscriptas, quarum sententia hæc fuit: *Non possumus tantum P.C. loqui, quantum fecimus. Per* 400 *millia Germanorum vicos incendimus, greges abduximus, captivos abstraximus, armatos occidimus, in palude pugnavimus. Pervenissemus ad sylvas, nisi altitudo paludum nos transire non permisisset.* Iussit præterea *Tabulas* pingi, ita ut erat bellum ipsum gestum, & ante curiam proponi, ut facta ejus pictura loqueretur. Exstat oratio ejus ad Senatum missa, cujus hoc exemplum est: *Brevi tempore P.C. tot bella gessi, quot nemo veterum. Tantum prædæ in Romanum solum attuli, quantum sperari non potuit. Tantum captivorum adduxi, ut vix sola Romana sufficiant. Capitolinus in Maximino* §. 4.

IV. ACTA ECCLESIASTICA.

I. *Fuit Ecclesiæ persecutor.* Maximinus ad Imperatoriam dignitatem evectus, atrocissimam adversus Christi Ecclesiam movit persecutionem in Oriente. Causa in eos sæviendi Maximino fuit, quod Alexander amasse atque in honore habuisse eosdem fuerat visus. Tanto igitur pejus ille eos oderat, & crudelius lacerabat, ut & alios Alexandri amicos. Initium fecit à Pastoribus & Ministris Christianæ Ecclesiæ, ratus, his ductoribus & Doctoribus sublatis, facile vulgus à Christo arceri posse. *Eusebius l.* 6. *c.* 28.

II. *Mandatum dedit, ut Præceptores* in scholis *Acta Pilati* prælegerent. *Historia* ita se habet: *Maximini Imperatoris* in persequenda Ecclesia Ministri, Pilati & Servatoris nostri rerum gestarum tanquam commentarios quosdam, omni blasphemia & convicio contra Christum refertos, confinxerunt, quos de sententia Imperatoris in totum regnum mittunt, perque literas jubent, ut Ludimagistri pro aliis disciplinis pueros in hisce sedulo exerceant, hosque illis memoriæ mandandos tradant. Quibus ad hunc modum confectis, alius Dux exercitus apud Damascum Phœniciæ, mulierculas quasdam infames, impurasque è medio foro arripit, easque gravibus tormentis eo perpellit, ut asseveranter dicerent, cum, quod olim fuissent Christianæ, tum quod nefandi sceleris cum Christianis consciæ exstitissent, & quod in suis ipsorum templis, quæ Græci Dominica vocant, res obscœnas & libidinosas gessissent. Quarum voces in Commentarios relatas, Imperatori etiam ostendendas curavit, cujus jussu in singulis urbibus locisque hæc scripta divulgantur. Verum Dux iste, non longo temporis intervallo interposito, sibi ipsi manus graves inferens, debitum suæ improbitatis supplicium luit.

III. *Martyres*, qui in hac persecutione Martyrii corona coronati sunt.

1. *Ambrosius*, qui industria *Origenis* ab hæresi Valentiana liberatus, & orthodoxæ religioni impense deditus, eundem *Origenem* haud mediocriter ad scribendum impulit. Nam & studium ejus ala-

critate

stitate sua incitavit, & opibus suis laudabili, at raro exemplo adjuvit. Notarios enim (ταχυγράφους) amplius septem aluit, qui per vices dictantis verba exciperent: & totidem librarios, in iisque puellas, ἐπὶ τὸ καλλιγραφεῖν ἠσκημένας, i. e. eleganter scribere doctas, à quibus libri ejus describerentur, quos tum plures & perutiles adornabat.

II. *Lucianus*, moribus, continentia & eruditione præcipuus, Antiochenus Presbyter, Nicomediæ in præsentia Imperatoris verbis juxta & factis Christum professus, fidei rationem reddidit. Quare arripi jubetur in carcerem, & ibi absque tumultu populi necari. Anno *Maximini* secundo, à nato Christo 239. *Eusebius libro 9. cap. 6. Nicephorus lib. 7. cap. 16.*

III. *Gordius* sub *Maximino* honeste militans, propter veritatis Christianæ confessionem combustus est. Inter gravissimos cruciatus se ipsum ex Psalmo 118. consolatus: *Dominus mihi adjutor., non timebo, quid faciat mihi homo! Dominus mihi adjutor, & ego despiciam inimicos meos.* De hujus fide & constantia peculiarem sermonem conscripsit *Basilius Magnus pag. 365.*

IV. *Protoctetus* Ecclesiæ Cæsariensis Presbyter, in persecutione gravissima passus, nihilominus in confessione Christi constans permansit. *Osiand. in histor. Eccles. Cent. 3. lib. 2. cap. 6. ex Eusebio & Histor. Magd. citat.*

V. *Pamphilus*, patria *Laodicenus*, ibidem Presbyter, vir pius & religiosus, Bibliothecam magno studio Cæsareæ construxit. *Chytr. Onom.* Defendit *Origenem*, & falso errores tantos ipsi assignari asserit. Tandem cum multas tribulationes, certamina & afflictiones esset perpessus, martyrii corona coronatus est. *Eusebius* hunc tanto amore est complexus, ut non tantum vitam ejus libro peculiari describeret, verum etiam ejus nomine pro suo cognomine uteretur. Vide *Osiand. histor. Ecclesiast. Cent. 3. l. 2. c. 6. Eusebius lib. 7. c. 20.*

VI. *Dorothea*, virgo Alexandrina nobilis & dives, formæ & decoris gloria conspicua, unde quidam mirum ac specialem Dei figmentum eam esse putarunt, fuit quoque pia & honesta. Hujus pulchritudinem postquam *Maximinus* cognoverat, spurcis voluptatibus erga eam æstuare cœpit, ad eamque contemerandam animum suum intendit. Cum autem ob Religionem Christianam ad supplicium raperetur, per occultos nuncios de stupro eam interpellavit. Respondit ipsa: *Æque nefas sibi esse, templum corporis sui, quod semel Deo consecrasset, idolorum cultu & libidinis contagione polluere; proinde se ad mortem esse paratam.* Ad quæ responsa cum ille, libidine accensus, acrius incalesceret, & vi agere statueret, illa ex manibus ejus erupit, & facultatibus suis, domoque ac familia relicta, noctu clam cum paucis fidissimis famulis discessit, Tyrannumque amentem atque vanum inlusum dereliquit. *Eusebius lib. 8. c. 18.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. *Odium Senatus, populi Romani, militumque* contra eum. Nam justa in eum odia erant, cum delatores evocaret, accusatores immitteret, crimina fingeret, innocentes occideret, damnaret omnes, quicunque in judicium venissent, ex ditissimis pauperrimos faceret, nec aliunde, nisi malo alieno pecuniam quæreret: deinde sine delicto Consulares viros, & Duces multos interimeret: neque quidquam sibi ad extremam crudelitatem reliquum faceret. *Capitolinus §. 5.* Ideo Senatus alios Imperatores, nempe Gordianos duos, Augustos appellavit, qui fuerunt *Gordianus senex, & filius ejus Gordianus junior. Capitolinus §. 6.* Interfecti deinde omnes delatores, omnes accusatores, omnes amici Maximini. Maximinus ipse cum filio hostis appellatus: missæ ad omnes provincias literæ, ut communi saluti libertatique subvenirent. Tacitum id Senatus consultum dicebatur, adjuratis qui aderant, ne quis eliminaret. Sed statim omnia comperit *Maximinus, ut se habent hominum mentes, erubescentium sæpe, non cognosci per se ea quæ sciunt, & humiles se putantium, nisi promissa prodant arcana.*

II. *Maximini iracundia. Maximinus*, his auditis vehementi ira incensus, cum infesto exercitu Romam contendit. Italiam vero ingressus, sublatis per provinciales omnibus quæ victum præbere possent, fame cœpit laborare.

Aquileja portas ei clausit. Ea civitas oppugnationem fortiter sustinuit. Cumque nervi ad emittendas sagittas deessent, funes de capillis mulierum fecit, unde postea victo & interemto Maximino, Romana civitas appellata est. *Capitolinus §. 2.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Maximinus, suspicatus ignavia suorum bellum trahi, Duces suos interemit eo tempore, quo minime oportebat, militesque jam ob famem murmurantes ex iratis iratiores reddidit. Itaque medio forte die cum à prœlio cessarent Maximinus, & filius ejus, quiescentes in tentorio occiduntur, claman-

clamantibus cunctis militari joco, *Ex pessimo genere ne catulum quidem habendum. Capitolinus* §. 7.

Iuniorem Maximinum superbia inprimis perdidit, qua ipsum patrem superabat; uti supra dictum. Maximinus Pater anno ætatis 65, Imperii 3, Filius vero anno ætatis 21. periit.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Capita* eorum præfixa contis Aquilejensibus demonstrarunt. Postea Romam missa, *Capitolinus* §. 2.

II. *Statua* atque *imagines Maximini* in oppidis vicinis sunt dejectæ, & ejus Præfectus prætor occisus est cum amicis clarioribus. *ibidem.*

III. *Sepultura privati.* Nam cadavera illorum in profluentem missa, & capita eorum in campo Martio exultante populo sunt exusta. *Capitolinus in Maximino juniore* §. 2.

IV. *Prodigia mortem eorum antegressa.* Inter prodigia, quæ Maximini mortem antecesserunt, scribitur, canes duodecim circa tentorium ululasse, ac prima luce mortuos deprehensos esse. Lupos item quingentos simul ingressos esse in urbem, in quam Maximinus se contulerat, utpote quæ deserta à civibus, primum ei patuisset.

XXVII. IMPERATOR ROM.
GORDIANI duo, I, & II, *sive* PATER & FILIVS.

Tres fuerunt Gordiani: sicut ex *Arriano* & *Dexippo* Græcis Scriptoribus docet *Capitolinus in Gordianis.* §. 1.

GORDIANVS I, *vel* SENIOR.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER ejus fuit *Metius Marullus.*

II. MATER fuit *Vlpia Gordiana.* Stemmata ejus fuere nobilissima. Nam originem paternam ex Gracchorum genere habuit, maternam ex *Trajani* Imp. patre, avo, proavo Coss., socero, prosocero, itemque alio prosocero, & duobus absoceris Coss. Ipse Cos. ditissimus ac potentissimus, Romæ Pompejanam domum possidens, in provinciis tantum terrarum habens, quantum nemo privatus. *Capitolinus* §. 1.

II. *Appellatio.*

Nomen ejus fuit *Gordianus* senior vel I. *Cognomento* dictus Antoninus. *Capitolinus in Gordianis* §. 5.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

Corporis habitu ac specie erat conspicuus, & moribus probatis ita ornatus, ut nihil possis dicere, quod ille aut cupide, aut immodeste, aut immoderate fecerit. Ex se aut suis natos natasque mirifico amore & pietate complectebatur. Socerum suum *Annium Severum*, instar patris, colebat ac venerabatur. Studiis quoque diligenter incubuit, unde etiam ad magnam eruditionem pervenit: sicuti ejus scripta testantur. Nam adolescens cum esset, poemata scripsit, quæ omnia exstant, & cuncta illa quæ *Cicero* ex Demetrio, Arato, aliisque Latinis versibus expresserat, ea ipse quoque *Gordianus*, & plura etiam, est persecutus: idque ideo, ut *Ciceronis* poëmata nimis antiqua viderentur. Scripsit præterea, ut *Virgilius Æneidos*, Statius Achilleidos, & multi alii Iliados; ita etiam ille Antoniniados, h. e. *Antoninum Pium*, & *Antoninum Marcum*, versibus disertissimis, libris 30, vitam illorum, & bella publice privatimque gesta, complexus. Postea vero ubi adolevit, in Athenæo controversias declamavit, audientibus etiam Imperatoribus suis. *Capitolinus in Gordianis* §. 1.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXOR ejus fuit *Fabia Orestilla*, Antonini proneptis. *Capitolinus* §. 5.

II. LIBEROS habuit *tres*, duos filios, unum Consularem, qui cum ipso Augustus appellatus est: & *filiam* nomine *Metiam Faustinam*, quæ nupta est *Iunio Balbo* consulari viro. *Capitolinus* §. 1.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Ante Imperium.*

I. Ipse *Consulatum* gessit cum *Alexandro Severo. Capitolinus* §. 1.

II. Post Consulatum *Proconsul Africæ* factus, annitentibus cunctis, qui Alexandri Imperium etiam in Africa clarum per Proconsulis dignitatem haberi atque esse voluerunt. Tanta autem hujus Gordiani justitia & modestia fuit, ut Afri ingenti amo-

amore eum prosequerentur, quantum neminem ante Proconsulum. Etenim alii eum Scipionem, alii Catonem, alii Mutium, Rutilium ac Lælium alii dicere, & honorificentissimis acclamationibus nomen ejus celebrare.

II. *Electio ad Imperium.*

Cum Maximinus Imp. non modo cives ac Senatum, sed etiam milites à se abalienasset, propterea, quod ingentem crudelitatem exerceret; milites qui in Africa erant, *Gordianum* Proconsulem senem octogenarium accipere purpuram Imperatoriam vi & minis adegerunt. Et Senatus militum istorum studium paulo post suis sententiis comprobavit: ipsum cum filio Gordiano Augusti nomine decoravit: faustis insuper acclamationibus & incredibili affectu celebravit. Nam cum Præfectus legeret Gordianorum literas ad Senatum & ad se missas, tunc acclamavit Senatus:
„Dii vobis gratias. Liberati ab hostibus sumus, si
„penitus liberemur. Maximinum hostem omnes
„judicamus. Maximinum cum filiis diis inferis
„devovemus. Gordianos Augustos appellamus.
„Gordianos Principes agnoscimus. Imperatores
„de Senatu dii conservent. Imperatores nobiles
„victores videamus: Imperatores nostros Roma
„videat, &c. *Capitolinus in Gordianis* §. 7.

Hic Gordianus non ita multo post tristi fato interiit: sicut in sequenti filii ejus historia dicturi sumus.

GORDIANUS II, *vel* IUNIOR.

I. ORTUS.

I. PATER ejus fuit supra dictus GORDIANUS senex, Proconsul Africæ. *Capitolinus* §. 5.

II. MATER dicta fuit *Fabia Orestilla*, Antonini proneptis. Primis natalis sui diebus *Antoninus* à Senatu est appellatus, deinde *Gordianus* vulgo haberi cœptus. *ibidem*.

II. PROGRESSUS.

I. Προσωπογραφία, *ingenium & mores.*

Gordianus forma conspicuus; memoriæ singularis; in studiis gravissimæ opinionis, & bonitatis insignis fuit, adeo ut semper in scholis, si qnis puerorum verberaretur, ille lacrimas non teneret. Literatos homines in pretio habuit. Vini fuit appetentior, præsertim conditi: cibi parcus, ut intra punctum temporis vel prandium, vel cœnam finiret. In amores mulierum pronior, in hortos item, balnea vestes sumtuosas, & id generis delicias, existimationem suam nonnihil afflixit.

II. *Officia & dignitates.*

I. *Quæsturam* Heliogabalo autore promeruit, quæ idcirco, quod luxuriosa Imperator lascivia juvenis, non tamen luxuriosa neque infamis, prædicata est. *Capitolinus* §. 5.

II. *Præturam* urbanam Alexandro Severo autore tenuit, in qua tantus jurisdictionis gratia fuit, ut

III. *Consulatum* statim etiam mereretur.

IV. Cum patre Gordiano ab exercitu *Imperator* creatus, & à Senatu Augustus appellatus, literæque ad Proconsules, Præsides, Legatos, Duces, Tribunos, Magistratus, civitates & castella missæ sunt his verbis: S. P. Q. R. per Gordianos Principes ab illa tristissima bellua liberari cœptus, „
salutem, quam nunc primum recipere cœpit, omnibus ac singulis dicit. Diis faventibus Gordianum Proconsulem, virum sanctissimum ac gravissimum, Senatorem & Principem meruimus, Augustum appellavimus: nec solum illum, sed etiam in subsidium Reipubl. filium ejus Gordianum nobilem Iuvenem: vestrum est, consentire, ad salutem Reipubl. obtinendam, & ad illam belluam *Maximinum*, atque illius amicos, ubicunque fuerint, persequendos. A nobis etiam Maximinus cum filio suo hostis est judicatus. „

III. EGRESSUS.

I. ΤΑ᾽ ΠΡΟΗΓΟΥ´ΜΕΝΑ.

Refert *Iulius Capitolinus in Gordianis* §. 5. quod Mathematicus quidam Gordianis hisce, seni & juveni, Imperium, genus mortis, & diem & loca, quibus essent perituri, cum à spe Imperii longe abessent, obstinata constantiæ veritate prædixerit; eaque Gordianus senior postea Imp. cum jam nihil timeret, narraverit.

II. ΤΑ᾽ ΠΡΑΧΘΕ´ΝΤΑ.

Maximinus, ubi comperit Gordianos contra se Impp. esse electos, cum exercitu Romam iter intendit. Interim *Capelianus* Mauritaniæ præses, Maximino fidelis in Africam irruit, & Gordianum juniorem prælio vicit & trucidavit, qui adeo obrutus multitudine cæsorum, ut corpus ejus diu quæsitum non potuerit inveniri. Senior vero Gordianus, cum videret nihil virium in suo exercitu esse, ad eam desperationem est adactus, ut in cubiculo semet ipsum laqueo suspenderet. Imperarunt anno uno, mensibus sex. *Capitol. in Gord.* §. 4.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Senatus Roman. cognita Gordianorum nece, Maximini naturalem & jam necessariam crudelitatem timens, iterum duos Imperatores Maximum Pupienum & Clodium Balbinum contra Maximinum elegit: partim ob egregiam omnium de virtute illorum opinionem, partim ob amorem Senatus ac bonorum in Gordianos. Refert *Capitolinus*, Gordianos duos à Senatu inter divos esse relatos.

XXVIII. IMPERATOR. ROM. MAXIMVS PVPIENVS, & CLODIVS BALBINVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

MAXIMVS PVPIENVS virtutibus clarus, sed genere fuit ignobilis. Nam pater ejus fuit faber ferrarius, sive, ut alii volunt, rhedarius. *Capitolinus* §. 2.

CLODIVS BALBINVS è nobilissima & vetustissima familia oriundus fuit, à Balbo Cornelio Theophane originem ducens. *ibid.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

Ingenium & mores.

MAXIMVS vultu fuit & gravissimus, & verecundus, statura procerus, corporis qualitate sanissimus, moribus aspernabilis, attamen justus, neque unquam usque ad exitum negotiorum vel inhumanus, vel inclemens. Rogatus semper ignovit; nec iratus est, nisi irasci illum debuit. Fuit præfectus urbis, vir quidem genere ignobilis, sed virtutibus clarus, & honoribus gestis insignis. *Capitolinus* §. 2.

Balbinus statura æque fuit procerus, corporis qualitate conspicuus, in voluptate nimius, quam quidem adjuvabat divitiarum abundantia. Nam fuit à majoribus dives, & ipse multa hæreditatibus per se ipse collegit. Eloquentia clarus, vini, cibi, rei Venereæ avidus, vestitu cultus. Fuit Cos. itemque Rector infinitarum provinciarum. *Capitolinus ibidem.*

I. Electio ad Imperium.

Cum duo *Gordiani* Pater & Filius in bello contra *Maximinum* periissent; & quidem Filius *Gordianus Iunior* à Capeliano Maximini Duce occisus; pater vero laqueo vitam sibi finiuisset: Senatus duos alios Impp. adversus *Maximinum* elegit, nempe *Maximum Pupienum* & *Clodium Balbinum*. Cum autem consultatio illa difficilis & sollicita esset, remedium à *Maximo Balbino* propositum est, duos Principes eligendos esse. Tum statim *Vectius Sabinus* ex familia Vlpiorum, rogato Consule, ut sibi dicere ac interfari liceret, sic exorsus est: Scio P. C. hanc rebus novis inesse oportere constantiam, ut rapienda sint consilia, non quærenda: verbis quinetiam plurimis abstinendum sic atque sententiis, ubi res perurgent. Cervices suas quisque respiciat, uxorem ac liberos cogitet, avitas patriasque fortunas, quibus omnibus imminet *Maximinus*, natura furiosus, truculentus, immanis, causa vero (ut illi videtur) satis justa truculentior. Ille quadrato agmine, castris ubique positis, ad urbem tendit, vos sedendo & consultando diem teritis. Longa oratione opus non est: faciendus est Imperator; imo faciendi sunt Principes: Vnus, qui res domesticas, alter qui bellicas curet: unus, qui in urbe resideat; alter, qui obviam cum exercitu latronibus pergat. Ego Principes dico; vos firmate, si placet: sin minus, meliores ostendite. *Maximum* dico atque *Balbinum*, quorum unus in re militari tantus est, ut nobilitatem generis splendore virtutis allexerit: alter ita clarus nobilitate est, ut & morum lenitate Reipubl. sit necessarius, & vitæ sanctimonia, quam à prima ætate in studiis semper ac literis tenuit. Habetis sententiam P. C. mihi fortasse periculosiorem, quam vobis: sed nec vobis satis tutam, si non aut alios, aut hos Principes feceritis. *Post hæc acclamatum est uno consensu*: Æquum est, justum est. Sententiæ Sabini omnes consentimus. Tu igitur, *Maxime*, & *Balbine*, Augusti, dii vos Principes fecerunt, dii vos conservent! Vos Senatum à latronibus vindicate, vobis bellum contra latrones mandamus. Hostis publicus Maximinus cum filio pereat, hostem publicum vos persequimini. Felices vos judicio Senatus: felicem Rempubl. vestro Imperio. Quod vobis Senatus detulit, fortiter agite; quod vobis Senatus detulit, libenter accipite. His atque aliis acclamationibus *Imperatores* facti sunt *Maximinus* atque *Balbinus*.

II. Im-

II. Imperii administratio.

I. *Maximus*, susceptis votis in Capitolio, ad bellum contra *Maximinum* missus est cum exercitu ingenti, prætorianis Romæ manentibus. Inter quos & populum tanta seditio orta est, ut ad bellum intestinum veniretur, urbis Romæ pars maxima incenderetur, templa fœdarentur, omnes plateæ cruore polluerentur; cum *Balbinus* homo senior seditionem & tumultum sedare non posset, nisi infantem *Gordianum* purpuratum ad populum longissimi hominis collo superpositum produxisset. Quo viso, populus & milites usque adeo placati sunt, ut amore illius in concordiam redirent. Neque unquam quisquam in illa ætate sic amatus est, merito avi & avunculi, seu patris, (ut quidam dicunt) qui pro populo Romano contra *Maximinum* in Africa vitam finierant. Tantum apud Romanos memoria bonarum rerum valet. Cum hæc Romæ gererentur, *Maximus Pupienus* apud Ravennam bellum parabat ingenti apparatu, timens vehementissime *Maximinum*: de quo sæpissime dicebat, se non contra hominem, sed contra Cyclopem bellum gerere. Et *Maximinus* quidem apud Apuleiam ita victus est, ut à suis occideretur: caputque ejus & filii perlatum est Ravennam, quod à *Maximo* Romam transmissum est. *Capitolinus* §. 3.

II. *Occiso Maximino*, *Maximo Pupieno* honores à Senatu delati. Nam missi sunt ad eum legati Senatores XX, quorum nomina sunt apud Cordum: (in his Consulares IV. Prætorii VIII. Quæstorii VIII.) cum coronis & Senatusconsulto, in quo ei statuæ auratæ equestres decernebantur. Ex quo quidem *Balbinus* ad iram est commotus, dicens: *Maximum* minus quam eum laborasse, cum ipse domi tanta bella compressisset, ille autem otiosus apud Ravennam resedisset. Ingredienti vero urbem *Maximo Balbinus* & *Gordianus*, & Senatus, populusque Roman. obviam processerunt: acclamationes primum publicæ fuerunt, quæ milites contingebant. Inde in Senatum itum est: ubi dictum: *Sapienter electi Principes sic agunt; per imperitos electi Principes sic pereunt*: Cum constaret, à militibus factum esse *Maximinum*, *Balbinum* autem & *Maximum* à Senatoribus. His auditis, milites gravius sævire cœperunt in Senatum, præcipue qui sibi triumphare de militibus videbatur. *Capitolinus*. §. 4.

III. *Balbinus* cum *Maximo* urbem, cum magna moderatione, gaudente Senatu & populo Romano, regebant: Senatui plurimum deferebatur: Leges optimas condebant, moderate causas audiebant, res bellicas pulcherrime disponebant. *Capitolinus ibidem.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. *Odium militum.* Milites eos propterea oderant, quod authoritate Senatus ad Imperium evecti essent, cujus acclamationibus statim ab initio factis, non parum irritati fuerant: *Sapienter electi Principe sic agunt: per imperitos electi Principes sic pereunt.*

II. *Occasio necis erat ipsorum discordia.* Nam illa, & mutua invidia aut contemtus malum accelerabant: Cum nempe *Balbinus*, *Maximum* quasi ignobilem; *Maximus*, *Balbinum* quasi timidum & ignavum, contemneret. *Capitolinus* §. 4.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

I. *Cædes.* Cum Milites *Balbinum* & *Maximum* inter se discordare viderant, ipsis occasio data facile, discordes Imperatores posse interfici. Cum igitur multi & milites & aulici ludis scenicis essent occupati, & in Palatio soli Principes remansissent, impetum in eos fecerunt, atque ambos, regalibus vestibus nudatos, ex palatio per mediam civitatem ad castra raptare conati sunt. Sed ubi compererunt Germanos supervenire, ad illorum defensionem ambos occiderunt, relictos in medio itinere. *Capitolinus* §. 4.

II. *Tempus Imperii. Maximus* & *Balbinus* anno uno imperarunt, cum *Maximinus* imperasset cum filio per triennium.

III. *Præsagium cædis.* Exitum illi sibi ipsis jam inde ab initio ominari visi erant. Nam *Maximus*, cum & sibi & *Balbino* judicio Senatus Imperium deferretur, *Balbino* dixisse fertur; (ut *Herodianus* dicit;) *Quid tu, Balbine, & ego, merebimur, cum hanc tam immanem belluam exitio dederimus?* Cumque *Balbinus* dixisset: *Senatus populique Romani, & orbis terrarum amorem ferventissimum.* Dixisse fertur *Maximus*: *Vereor ne militum odium sentiamus, & mortem. Capitolinus* §. 5.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Elogium eorum. Hunc finem habuerunt boni Imperatores, indignum vita & moribus suis. Nam neque Maximo Pupieno fortius, neque Balbino benignius fuit quicquam. *Capitolinus* §. 5.

Verum bonis Imperatoribus indigna fuit sanguinaria hæc Rom. Respublica.

XXIX. IMPERATOR ROM.

M. ANTONIVS GORDIANVS III.

Caput I.

DE ORTV.

I. **A**Vus fuit *Gordianus I.* alias Senior dictus.

II. Pater fuit *Gordianus II.* alias Iunior dictus. De quibus duobus Imperatoribus antea diximus.

Hi tres Gordiani omnes *Augusti* appellati sunt, duobus in Africa interemtis, in Persidis finibus tertio. *Capitolinus* §. 5.

Caput II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΊΑ.

FVit juvenis lætus, pulcher, amabilis, gratus omnibus, in vita jucundus, in literis nobilis, prorsus ut nihil præter ætatem deesset Imperio. Amatus est à populo & Senatu & militibus ante Philippi factionem, ita ut nemo Principum. *Capitolinus* §. 1.

Nota.

Gordianum seniorem Augusti vultum sic repræsentasse (refert *Capitolinus* §. 5.) ut & vocem & mores, & staturam ejusdem ostentare videretur. *Filium* vero Pompeio simillimum visum, quamvis Pompeius obesi corporis fuisse negetur. *Nepotem* autem Scipionis Asiatici faciem retulisse. Quod pro sui admiratione (inquit) tacendum esse non credidi.

II. *ACTA OECONOMICA.*

Gordianus adolescens, duxit uxorem *filiam Misithei*, doctissimi viri, quam causa eloquentiæ dignum parentela sua putavit, & Præfectum statim fecit. *Capitolinus* §. 1.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

I. Cæsar appellatus fuerat eodem tempore, quo *Maximini* adventantis metu, Senatus ex viginti viris, quos ad Rempubl. tuendam delegerat, *Maximum Pupienum*, & *Clodium Balbinum Augustos* dixit, ambos ex Consulibus. Tunc populus & milites *Gordianum* parvulum, annos agentem (ut plerique asserunt) undecim; ut nonnulli, tredecim; ut *Cordus* dicit, sedecim; petiverunt ut *Cæsar* appellaretur: raptusque ad Senatum, atque inde in concione positus, indumento Imperatorio tectus, Cæsar appellatus. *Capitolin.* §. 1.

II. *Maximo* & *Balbino* furore militum interemtis, *Augustus* appellatus est à militibus & populo & Senatu omnibusque gentibus, ingenti amore, studio & gratia, cum hactenus Cæsar fuerat. *ibidem.*

Amabatur autem merito & avi & patris, qui ambo pro Senatu & pro populo Roman. contra Maximinum arma sumserant, & militari vel morte, vel necessitate perierant. *ibid.*

III. *Prodigia* non diu imperaturi *Gordiani* hæc fuerunt:

1. *Eclipsis* Solis tanta accidit, ut nox crederetur, neque sine luminibus accensis quidquam agi posset. *Capitolinus* §. 1.

2. *Terræ motus* imperante *Gordiano* tantus contigit, ut magnæ urbes corruerint, & ingens hominum multitudo ruinis oppressa sit. *Capitolinus* §. 3.

II. *Imperii administratio.*

Prudenter & laudabiliter Imperium administravit consilio & opera Misithei soceri sui. Nam licet & ipse *Gordianus* pro ætate quidem saperet; tamen soceri consiliis, viri præstantissimi, non mediocriter adjutus. Status igitur Reipubl. bonus & optabilis tum exstitit: quod improbis hominibus, qui Principis animos atque aures occupare perniciosis sermonibus, ut fit, soliti hactenus fuerant, omnis aditus præclusus ad Imperatorem esset: bonis contra amicitia ejus pateret: idque soceri consilio effectum erat. Quam temporum felicitatem *Misitheus* ipse Imperatori per epistolam gratulatur: Cujus exemplum hoc est: Domino filio & Augusto, *Misitheus*, socer & Præfectus. Evasisse nos gravem temporum maculam, qua per spadones & per illos, qui amici tibi videbantur, (erant autem vehementes inimici) omnia vendebantur, voluptati nobis est, & eo magis quo tibi gratior emendatio est: ut si qua vitia fuerant, tua non fuisse satis constet, mi fili venerabilis. Diis igitur gratias, quod, volente te ipso, emendata respublica est. Delectat sane, boni Principis esse socerum, & ejus qui omnia requirat & omnia velit scire, & qui pepulerit homines, per quos antea velut in auctione positus nundinatus est. *Cui is* respondens alia epistola, non dissimulat, antea se quoque istorum artibus & calliditate in errorem impulsum, Magistratus & honores quibus non debuerit, mandasse. Et addit memoria omnium, maxime tamen Principem dignam vocem: Diis gratias, quod, te insinuante, qui nihil vendis, didici ea, quæ inclusus scire non poteram. Mi pater, verum audias

audias velim: *Miser est Imperator, apud quem vera reticentur.* Qui cum ipse publice ambulare non possit, necesse est ut audiat, & vel audita, vel à pluri mis roborata, confirmet. Hactenus verba epistolarum, quæ exstant apud *Capitolinum* §. 2. Vnde patet, quod fidelia consilia sint nervi corporis politici.

III. *ACTA POLEMICA.*

I. *Sabiniani factio.* Contra Gordianum III, Venusto & Sabino Coss. inita est factio in Africa. Verum is mox in ordinem coactus est per Mauritaniæ Præsidem; & qui sceleris socios se præbuerant, Carthaginem venerunt, Ducem tradiderunt, & fassi de errore suo, aut etiam culpa, veniam impetrarunt. *Capitolinus* §. 1.

II. *Bellum contra Persas.*

1. ORTVS. Bellum hoc consilio Misithei soceri incepit, quippe quem ducta ejus filia Præfectum prætorii fecit.

2. PROGRESSVS. Bellum hoc felicissimo successu Misithei consilio ad finem perduxit. Nam fecit iter in Mœsiam, atque in ipso procinctu quicquid hostium in Thraciis fuit, delevit, fugavit, expulit, atque submovit, & Persas frequentibus præliis edomuit: Inde per Syriam venit Antiochiam, quæ à Persis jam tenebatur. Illic frequentibus præliis pugnavit & vicit, *Sapore* Persarum Rege submoto. Et post Artaxerxem Antiochiam recepit: Carras & Nisibin, quæ omnia sub Persarum Imperio erant. Denique effectum est pugnante *Gordiano* & consiliis Misithei subnixo, ut Persæ, qui jam Italiæ minitabantur, in regnum, pugnante Gordiano, redirent, totumque Orientem Respubl. Romana detineret. *Capitolinus* §. 3.

3. EGRESSVS. I. *Epistola Eucharistica* Gordiani ad Senatum missa, qua de rebus gestis scribens, *Misitheo* Præfecto suo & socero ingentes gratias agit: Vbi inter alia inquit: Valeat tantum *Misitheus* Præfectus parens noster, cujus ductu & dispositione & hæc transegimus, & reliqua transigemus. Vestrum est igitur supplicationes decernere, nos diis commendare, *Misitheo* gratias agere. *Capitolinus* §. 3.

III. *Senatus candor.* His literis in Senatu lectis, quadrigæ Elephantorum *Gordiano* decretæ sunt, utpote qui Persas vicisset, ut triumpho Persico triumpharet. *Misitheo* autem quadriga equorum & triumphalis currus & titulus hujusmodi: *Misitheo* eminenti viro, parenti Principum, præceptori, præfecto totius urbis, tutori Reipubl. S. P. Q. R. vicem reddidit. *Capitolinus ibidem.*

VSVS.

Hinc apparet grati & boni Principis effigies, & Senatus prudentia & candor.

IV. *Apparatus triumphi*, quem describit. *Capitolinus* §. 4.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. INteritus *Misithei.* Periit fraudibus *Philippi.* Nam *Philippus* eum propter pleraque vehementer timuisse fertur, atque ob hoc per medicos insidias ejus vitæ parasse, & quidem hoc genere: Cum effusione alvi *Misitheus* laboraret, atque à Medicis sistendi ventris gratia poculum juberetur accipere, mutatis quæ fuerant, id fertur datum, quo magis solveretur: atque ita exanimatus est. *Capitolinus* §. 4.

II. *Interitus Gordiani.* Circa quem tria notanda sunt:

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. *Philippi fraudulentia.* Nam naves frumentariæ primum artibus Philippi sunt aversæ: deinde in ea loca deducti sunt milites, in quibus annona haberi non posset. Hinc Gordiano infestos milites statim reddidit, non intelligentes, artibus Philippi juvenem esse deceptum. *Capitolinus* §. 4.

II. *Philippi calumnia.* Addidit etiam Philippus, ut rumorem per milites spargeret, adolescentem esse Gordianum, Imperium non posse regere. *ibidem.*

III. *Principum corruptela.* Corrupit præterea etiam Principes Philippus, effectumque ut palam ad Imperium posceretur. Imperium igitur Philippo mandatum est, jussumque à militibus, ut quasi tutor ejus Philippus cum eodem Gordiano pariter imperaret. *Capitolinus ibidem.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

I. *Controversia inter eos oborta.* Suscepto igitur Imperio, cum & Philippus se contra *Gordianum* superbissime gereret, & hic improbitatem hominis ignobilis ferre non posset: apud Duces & milites *Gordianus* de eo conquestus est. Verum cum & milites rogasset, tum Duces aperte ambiisset, & se Philippi factione minorem haberi videret: saltem ut æquale inter eos Imperium esset, summopere precibus contendit, nec impetravit: Petiit dehinc, ut loco Cæsaris haberetur, neque id obtinuit. Sollicitavit etiam, ut Præfecti loco esset Philippo; sed & hoc negatum est. Vltimæ preces

fuerunt, ut eum Philippus pro Duce haberet, & vivere pateretur. Ad quod Philippus quidem pene conſenſerat. *Capitolinus* §. 4.

II. *Gordiani trucidatio.* Verum cum ſecum ipſe cogitaret amorem populi Romani & Senatus erga Gordianum, & totius Africæ & Syriæ, cum & nobilis eſſet, & nepos ac filius Imperatorum, & bellis gravibus totam Rempubl. liberaſſet, metueretque fieri poſſe, ut factione militum aliquando Imperium Gordiano redderetur: cum recentes in Gordianum iræ militum famis cauſa vehementes eſſent, clamantem in conſpectum duci juſſit, ac ſpoliari & occidi: Quod cum primum dilatum eſſet, poſt, ut juſſerat, impletum eſt. *Capitolinus* §. 4.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

I. *Ars Philippi Parricidæ nova.* Philippus, ne à crudelitate nanciſci Imperium videretur, Romam literas miſit, in quibus ſcripſit, Gordianum morbo periiſſe, ſeque à cunctis militibus electum. Nec defuit, ut Senatus de his rebus, quas non noverat, falleretur. Appellato igitur Philippo Principe, & Auguſto, Gordianum adoleſcentem inter DEOS retulit. *Capitolinus* §. 4.

II. *Calliditas ejus Arabica.* Philippus, cum interfeciſſet Gordianum, neque imagines ejus tolleret, neque ſtatuas deponeret, neque nomen abraderet, eum Divum ſemper appellans etiam apud ipſos milites, cum quibus factionem fecerat, ſerio animo & peregrina calliditate veneratus eſt. *Capitolinus* §. 5.

III. *Iuſta Numinis adverſus Gordiani interfectores vindicta.* Quod de Cæſare memoriæ traditum eſt, hoc etiam de Gordiano *Cordus* eveniſſe ſcribit. Nam omnes quicunque illum gladio appetiverunt, (qui novem fuiſſe dicuntur) poſtea interemtis Philippis, ſua manu ſuiſque gladiis, & iiſdem quibus illum percuſſerant, interiiſſe dicuntur. *Capitolinus ibidem.*

IV. *Gordiani ſepulchrum.* Milites Gordiano in finibus Perſidis ſepulcrum pararunt, Euphrati imminens, eique hunc titulum inſcripſerunt, Græcis, Latinis, Perſicis, Iudaicis & Ægyptiacis literis, ut ab omnibus legeretur: DIVO GORDIANO, VICTORI PERSARVM, VICTORI GOTHORVM, VICTORI SARMATARVM, DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIONVM, VICTORI GERMANORVM: SED NON VICTORI PHILIPPORVM. Quod ideo videbatur additum, quia in campis Philippicis *ab Alanis* tumultuario prælio victus abſceſſerat: ſimul etiam, quod à Philippis videbatur occiſus. Quem titulum evertiſſe *Licinius* dicitur, eo tempore, quo eſt nactus Imperium, cum ſe vellet videri à Philippis originem trahere. *Capitolinus* §. 5.

Attigit *Gordianus* annum ætatis XXII. Imperavit ſolus annis ſex. Vere de eo verſus uſurpari poſſunt, quos ſenex *Gordianus* de filio *Gordiano* recitaſſe fertur; ut habet *Iulius Capitolinus* in *Gordianis*:

Oſtendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Eſſe ſinent: nimium vobis Romana propago
Viſa potens, Superi, propria hæc ſi dona fuiſſent.

Symbolum ejus fuit.

Miſerum eſſe Imperatorem, apud quem vera reticentur. Qui cum ipſe publice ambulare non poſſit, neceſſe eſt ut audiat, vel audita, vel à plurimis roborata confirmet. Quod etiam ante eum Manlius Torquatus prudenter conſideravit. Is enim cum eſſet declaratus Conſul, oculorum valetudinem excuſavit, impudentem dicens & Gubernatorem & Imperatorem eſſe, qui cum alienis oculis ei omnia agenda ſint, poſtulet, ſibi aliorum capita ac fortunas committi. Huc *Horatius* ſpectaſſe videtur, cum inquit:

Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator.

Similiter & Antiochus, allata purpura & diademate: Age (*inquit*) ex quo hæc indui, heri primum vera ipſe de me audivi. Sentiens miſeriam in eo eſſe Regum ac Principum, ut raro admodum verum audiant & cognoſcant: adeoque male agi cum ea Republica, in qua plus valet obſequium aurium, quam Iudicii veritas. Recte etiam Satyricus: Quid violentius aure Tyranni?

XXX. IMPERATOR ROM.

M. PHILIPPVS ARABS.

I. ORTVS.

I. *Generatio.*

M. *Iulius Philippus*, Roſtris Arabiæ urbe obſcuris parentibus natus eſt: cujus fortunæ, humilitas generis non obfuit. *Pompeius Lat. in Philipp.* §. 1.

II. PRO-

II. PROGRESSVS.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

Ingenium & mores.

Erat robusto corpore, calliditate Arabica instructus & speciosus. A teneris annis, relicto patrio solo, militare cœpit: nec difficile hoc puero fuit. Nam Arabes optimi sunt equites, & militiam Romanam noscere cæperunt, in Oriente res gerente Pompeio. *Ibidem.*

II. ACTA OECONOMICA.

I. VXOR ejus fuit *Severa Marcia Otacilla*, quæ Christiana fuit, & marito persuasit, ut Christianam religionem assumeret, & una cum filio Philippo à *Fabiano* Episcopo sacra baptismatis aqua ablueretur. Pomponius Lætus tale de eo fert judicium: Philippus homo Punica fraude deterior, qui, ut scelera tegeret, cultum Christiani nominis simulabat.

II. FILIVS ejus fuit *C. Iulius Saturninus Philippus*. Is traditur fuisse ἀγέλαστος, & ludis secularibus ridentem patrem severo vultu inspexisse, velut illum corrigeret.

III. ACTA POLITICA.

I. Ante Imperium.

I. *Strenuitate* viam sibi ad altiora aperuit. Nam ipse haud parum diligens per gradus promotionis adscendit. Primo Comes ordinis, deinde Dux, post præfectus prætorio. Tandem in Perside, post mortem Misithei, exercitui à Gordiano est præfectus, & loco parentis juvenis eum habuit.

II. *Misitheo inclyto Duci* successit, qui dolo ipsius periit. De quo in *Gordiano* III. cap. 3. diximus.

II Imperii occupatio.

Per fraudulentiam ad Imperii pervenit.

I. *Factus est socius* vel *Collega Gordiani*. Hunc in odium apud milites per calumniam vocavit, inopiam commeatus, quam ipse fraude sua induxerat, incuria Imperatoris invectam mentitus. Et ita factum est, ut Collega primum juveni illi daretur. Quod fastigium honoris & potentiæ cum illo non contentus obtinuisse, Gordianum inde dejecit.

II. *Solus regnavit*. Nam postquam *Gordianum* (frustra militum fidem implorantem, & vel secundum, vel inferiorem etiam dignitatis locum dari sibi in exercitu postulantem) vita expulisset, Imperii fasces corripuit, & non à militibus tantum, sed & Senatu, dolis circumvento, Augustus est appellatus.

III. Imperii administratio.

I. *Filium* suum C. Iulium Saturninum Philippum in itinere consortem Imperii fecit.

II. *Ludos seculares* Romæ celebravit, & scenicos ludos in Pompeii theatro tribus diebus totidemque noctibus pervigil populus spectavit, funalibus atque lychnis tenebras vincentibus: & cum multitudo solennibus ludis intenta esset, incendium aut ex luminaribus, aut ex ignibus coasitum, in curiam divagatum est. *Pomp. Lætus*, §. 2.

III. *Scytharum irruptio*, imperante Philippo, Scythæ, quos Misithei prudentia & virtus paulo ante cohibuerat, in provincias populi Rom. impressionem fecerunt, omniaque ferro & flamma late populati sunt; ne quid de provincialium injuriis ac direptionibus dicam. *Pomp. Lætus*: §. 2. Expeditioni huic propere præfectus est *Marinus* quidam, Dux limitis Sarmatici: qui ab exercitu Illyricorum Imperator est appellatus.

IIII. *Contra illum mittitur Decius*. Philippus his cognitis *Decium*, virum artibus bellicis clarum, misit contra Scythas cum supplemento copiarum: qui cum ad exercitum pervenisset, concordi assensu ab exercitu Illyrico Imperator, renuens & repugnans, verum odio Philippi, est factus. Dux experientia rerum cautus, ne à Principe accusari posset, neve locum calumniis præberet, fidissimo nuncio literas ad Philippum dedit, quibus se excusabat, suppliciter exorans, ne turbato animo ferret, promittens, se redditurum, quos invitus cepisset, Imperii fasces. *Pomp. Lætus*, §. 2.

V. *Expeditio Philippi contra Decium*. Imperator iracundia præcipiti legiones conscriptas in Decium duxit, etiam debili tum per ætatem corpore, interitum Duci & exercitui minitatus. At illa tempestas in ipsius caput conversa est.

III. EGRESSVS.

Postquam Philippus ipse eductis copiis contra *Decium* profectus, à militibus Veronæ trucidatus est, capite medio supra ordines dentium præciso. Filius quoque, quem XII tantum annos natum Romæ reliquerat, à Prætorianis necatus est. Ambo Philippi Imperium obtinuerunt annos quinque, juxta sextum Aurelium. Cassiodorus vero septem annos illos imperasse tradit.

Res

Res Ecclesiæ.

Philippum primum ex Imperatoribus Romanis fidem Christo dedisse, & opera Fabiani Episcopi cum filio & conjuge baptismate tinctum fuisse, plurimi affirmant. Cumque in vigiliis Paschatos Ecclesiasticæ multitudini jungi desideraret, ab eo, qui tunc Ecclesiæ præerat, prius admissus non est, quam se iis, qui propter peccata in pœnitentiæ loco constituti erant, conjungeret. *Euseb. l.6. c.33.*

Verum *Pomponius Latus* contrarium affirmat, qui ita de eo scribit §. 2. Philippus Punica fraude deterior, qui, ut scelera tegeret, cultum Christiani nominis simulabat. Imperante Philippo exorti sunt quidam in Arabia, qui animas in hoc præsenti tempore una cum corporibus mori ac corrumpi, & in futura resurrectione simul cum illis vitæ denuo restituendas dixerunt. Convocata igitur ob hanc causam haud mediocri Synodo, rursus vocatus Origenes de quæstione hac ita publice disputavit, ut mentes eorum, qui antea seducti fuerant, ab errore averterentur.

XXXI. IMPERATOR ROM. DECIVS PATER & FILIVS.

CAPVT I. DE ORTV.

I. *Generatio.*

DEcius Bibali inferioris Pannoniæ urbe natus, claris parentibus. *Pompon. Latus*, §. 1.

II. *Appellatio.*

Nomina habuit diversa. Nam alii eum vocant,

I. *Messium Decium.*

II. *Decium Trajanum*, & dicunt, quod Trajani cognomen à Senatu ei sit impositum. Quia Trajano Imper. gloriosissimo probitate & fortitudine similis fuerit.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *& mores.*

FVit forma egregia præditus: ab ineunte ætate spem optimæ indolis præbuit: postea cum ætate virtutes in eo creverunt.

II. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus fuit *Triphonia*, ex qua filium suscepit, qui etiam DECIVS est dictus, vel *Hetruscus.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. Imperii occupatio.

I. *Coactus Imperium suscepit.* Nam cum à Philippo contra Marinum esset missus, milites Illyricani unanimi consensu eum Imperatorem fecerunt, & renuentem ac repugnantem, strictis ensibus coegerunt.

II. Postea à Senatu confirmatus, & Augustus appellatus est.

III. *Filium consortem Imperii fecit.* Qui admirandam erga patrem reverentiam ostendit; de qua ita scribit *Valerius Maxim. lib.* 4. Decius Imper. cum Decium filium suum Imperiali diademate proponeret insigniri, renuit filius, dicens: Vereor, ne si fiam Imperator, dediscam esse filius. Malo non esse Imperator, sed humilis filius, quam Imperator & filius indevotus. Imperet pater meus; meum Imperium sit, parere humiliter imperanti. Nam parentum affectum exuit, qui mole superposita filium extinguit. Prius enim alendi & nutriendi sunt pueri: & cum præcesserint, quos præcedere debent, invite adscendant.

II. Imperii administratio.

I. *ACTA TOGATA.*

Fuit optimus Imperator actibus & virtutibus, in bello & pace.

I. *Valde modestus fuit.*

Nam cum de Censore eligendo potestatem Senatui dedisset. Valerianus absens Censor lectus; ea censura probata, Decio patre ac filio Consule, modestia Decii hoc passa est. Ipsi Imperatores enim postquam respublica unius nutu gubernari cœpta est, Censores erant. *Decius*, cujus vita sanctissimis institutis nunquam adversata, cupiens nihil agere, nisi quantum Senatus juberet, censuram amplissimo ordini permisit. Hujus Imperatoris vita, quæ & civilis & militaris fuit, multos habuisset laudatores, si à Christianorum cruciatibus abstinuisset. Nam jus quintæ relationis & proconsulare Imperium, unde Augusti omnes proconsules dicti, nec non & jus tribunitiæ potestatis, quod Augustus primus sibi perpetuo vindicaverat, arbitrio Senatus populique Romani permisit, Patris patriæ cognomen accepit.

II. *Reipublicæ curam habuit.* Priusquam enim ad urbem rediret, civiles in Gallia motus sedavit: cumque ad liberandas Thracias profectus, Patribus Rempublicam commendavit.

III. Ele-

III. *Elogium ejus.* *Decius* Senatus judicio Trajano adæquatus, nomenque Optimi Principis meruit, quod & artibus omnibus ac virtutibus instructus, & placidus ac civilis domi, & in armis promtissimus esset. *Pomp. Lætus*, §. 2.

II. ACTA BELLICA.

Bellum contra Scythas sive Gothos.

I. ORTUS. 1. *Decii victoria in primis congressibus.* Cum Gothi navalibus & terrestribus copiis omnia infestarent, Decius profectus est una cum filio ad liberandas Thracias, ubi victor in primis congressibus, hostes in angustias locorum, quæ in Dardaniis sunt, compulit, & obsedit: expugnassetque fame, ni proditus à suis fuisset. *Pomp. Lætus*, §. 1.

2. *Hostium Legatio.* Hostium Dux per Legatos petiit, ut Decius omni præda relicta, cum suis eum trans Istrum abire sineret.

3. *Decii recusatio.* Minime hostium petitioni locum dare voluit *Decius*, sed avidus illos perdendi, qui toties fractis fœderibus irruperant, & qui provincias Romani Imperii quiescere non sinerent, & Trajano illuserint.

II. PROGRESSUS. 1. *Treboniani Galli emissio.* Iam voti fere compos Decius, *Trebonianum Gallum* Ducem limitis Mœsiæ ad obsidendos aditus, ne fugerent, cum bona copiarum parte misit.

2. *Treboniani Galli proditio.* *Gallus* Imperatoris consilium barbaris patefaciens eos monuit, ut diviso exercitu suo alios sisterent in insidiis prope paludes, alii prælium moverent Decio, fugamque simularent versus paludes: Barbari, nonnihil addentes consilio Galli, rem peragunt.

CAPUT III.
DE EGRESSU.

CUm in pugnam descenderent, *Decius* miratus est, quod, qui modo perculsi erant metu, jam arma poscerent, ignarus proditionis, & victoriæ certus copias educit. Hostis statim terga dedit. Insequitur Decius. Cum ventum est ad insidias, atrocissima pugna ac cædes maximæ utrinque factæ sunt. Quo in prœlio cum filiis Imperatoris fortiter quidem dimicaret, in prima acie interfectus est. Quod cum nunciarent patri milites, & pluribus verbis eum solari vellent, animose dixit: *Vnius militis sibi videri exiguam jacturam.* Pater vero ut cædem filii ulcisceretur, vel, ut morte sua finem dolori inveniret, quo, cum impigre decertaret, longius proveheretur, forte equo sedens, ne in hostium manus vivus aut mortuus perveniret, equo incitato in paludem se intulit; in qua periisse putatur. Nam cadaver, quanquam summa cum diligentia quæsitum, nusquam repertum est. Pervicaci tamen animo ipse sibi interitum conciliavisse scribitur, cum hostes prorsus perditos vellet, neque ulla conditione discedere eos trans Istrum pateretur. *Pomponius Lætus*, §. 2.

Decius quinquagenarius occubuit, Imperii biennio nondum finito. Aliqui tamen imperasse scribunt menses triginta.

ACTA ECCLESIASTICA.

Horrendus persecutor Christianorum fuit. Nam ita *Cyprianus* contra *Demetrianum* habet: Christiani sub *Decio* domibus privabantur, patrimonio spoliabantur, catenis premebantur, carceribus includebantur, bestiis objiciebantur, ignibus puniebantur. *Quibus tormentorum generibus* Eusebius *ex Dionysio Alexandrino præterea addit:* Picem ferventem, lapidationem, calamos acutos in faciem & oculos impulsos, tractiones per strata viarum, illisiones ad lapides, verbera, flagellationes, exustiones, transverberationem viscerum per sudes, gladium, membrorum fractionem, è sublimi præcipitationem.

Alii item Historici, equuleos, lacerationes per ungues ferreos, lampades ardentes lateribus admotas, suspendia, & quavis morte graviora metalla.

MARTYRES sub DECIO.

I. FABIANUS. Episcopus Romanus A. C. 251. primo in exilium ejectus in persecutione Deciana, cui Philippus thesauros suos contulerat, occisus est.

II. SIXTUS, Romanus Episcopus vicesimus quintus, sub Decio martyrii coronam accepit.

III. LAURENTIUS natione Hispanus, Diaconus & Thesaurarius Ecclesiæ Romanæ: cujus in craticula jacentis fidem, inter medias flammas elucentem, graphice depingit *Prudentius*: & gravissimo elogio ornat *Ambrosius l. 1. Offic. c. 41. & lib. 2. c. 28.*

Historia ejus breviter sic habet: *Laurentius* videns *Sixtum* Episcopum ad mortis supplicium duci, flere cœpit, non passionem illius, sed suam remansionem. Ideo eum sic ex mœrore allocutus est; Mi pater, quo abis sine filio tuo? Quo Sacerdos sine Diacono progrederis? Respondit *Sixtus*: Fili, non te relinquo; post triduum me sequeris: asservaberis ad majus certamen subeundum: nos se-

niores in hoc facile certamen descendimus; Tibi autem juniori longe difficilius & victoria clarior parata est. Custodi ergo interim thesauros Ecclesiæ in usum pauperum.

Cum autem à *Laurentio* petitum esset, ut thesauros Ecclesiæ, ab Episcopo sibi concreditos, Imperatori traderet, tridui spatium petit ad eos colligendos & disponendos. Interea vero omnes mendicos, pauperes & ægrotos convocat: eosque constituta hora post triduum Præfecto urbis & satellitibus ostendit, addens: Hos Ecclesiæ thesauros esse: quibus si quid detur, hoc non perire, sed cum amplissimo fœnore in cœlo reddi.

Hac oratione corvi hiantes delusi & exacerbati, tradunt *Laurentium* carnificibus, qui eum ferreæ craticulæ, cui prunæ ardentes substratæ erant, imponunt. Ipse autem in craticula jacens, summa cum alacritate animi gloriabatur, se non terreri, sed suaviter refrigerari carbonibus illis. Et *postquam vapor* (ut Prudentii verbis utar) *diutius decoxit exustum latus, ultro è catasta judicem compellat affatu brevi: Converte partem corporis, satis crematam jugiter. Et fac periculum, quid tuus Vulcanus ardens egerit. Præfectus* inverti jubet. Tunc ille, illuso tyranno, inquit: *Coctum est: devora, & experimentum cape, sit crudum an assum suavius.* Cœlum suspicit, *& congemiscens obsecrat, miseratus urbem Romulam.*

Post longam precationem *Laurentii*, *hic finis orandi fuit*: Et *finis idem vinculi carnalis erudit: volens vocem secutus Spiritus.*

IV. BABYLAS, Episcopus Antiochenus, cum filiis tribus jussu Decii occisus est.

V. ALEXANDER, Episcopus Ierosolymitanus, vir veneranda canitie gravis, post datam confessionem de Christo, Cæsareæ, coram tribunali Præsidis Romani in vinculis obdormivit. *Eusebius lib. 6. cap. 31.*

VI. MARCELLINVS Romæ vir præstans & eruditione excellens fuit, qui cum attentiore animo versum *Virgilii*,

Iam nova progenies cœlo demittitur alto.

secum perpenderet, & altius sensum ejus rimaretur, de adventu & regno Christi tandem cogitare cœpit, per cœlestem Regem mundum reformandum esse, & ætatem auream (ut vocant) instituendam, agnoscens. Hic sub *Decio*, capite humeris avulso, in Martyrum collegium cooptatus est.

VII. IVLIANVS, podagræ doloribus oppressus, cum aliis duobus, qui eum gestabant, ad Iudicem adducitur; quorum alter extemplo fidem denegat, alter nomine *Cronion* cognomento *Eunus*, & senex ipse *Iulianus*, Dominum ingenue confitentur: qui per totam urbem camelis insidentes deducti, & ita sublimes verberibus cæsi, tandem immenso quodam rogo, & supra modum exardescente, hominum multitudine undiquaque circumfusa, comburuntur Alexandriæ, sub Imperio *Decii*, anno Christi 253. *Eusebius liber 6. cap. 34.*

VIII. METRANVS, vir ætate confectus. Hunc Alexandrini correptum, impia verba contra DEVM loqui mandant, cujus corpus, propterea quod eorum voluntati repugnabat, fustibus cædunt, vultum oculosque præacutis arudinibus pungunt, ipsumque extra urbem abductum lapidibus obruunt. *Eusebius lib. 4. c. 16.*

IX. ASCLEPIADES Episcopus Antiochiæ cum 40 Virginibus piis necatus est. *Vincent. l. 18. cap. 52.*

X. DIONYSIA, quanquam erat multorum liberorum parens, illos tamen Domino in amore minime prætulit, Alexandriæ sub Decii tyrannide, post varia tormenta, capite obtruncato, mortem oppetiit. *Eusebius lib. 6. cap. 34.*

XI. QVINTA. Cum Antiochiæ ex impii cujusdam vatis instinctu, imperante *Decio*, ad patriam & antiquam superstitionem defendendam magno impetu gentiles ferrentur, ad idolorum delubra deducta, & falsos ibi DEOS venerari jussa est. Quæ cum talem cultum detestaretur, pedibus constrictis, per universæ urbis plateas, asperis saxis constratas, eam raptabant: & simul ac corpus ejus ad saxa molaria allisissent, & flagris pariter lacerassent, ad suburbia tractam crebro saxorum conjectu trucidabant. *Eusebius l. 6. cap. 34.*

XII. APOLLONIA. Virgo id temporis cum primis admiranda & admodum provecta ætate, Alexandriæ sub Decio comprehenditur, maxillisque ejus crudeliter diverberatis, omnes dentes illi excutiuntur, atque rogo in suburbio exstructo, minantur ei gentiles, nisi verba blasphemiæ una cum ipsis palam eloqueretur, se eam vivam crematuros. Illa paululum temporis ad deliberandum precata, & dimissa eorum manibus, sine mora insiliit in rogum, sicque flammarum incendio absumta est, A.C. 253. *Eusebius ibidem.*

MONACHATVS ORIGO.

Imperante *Decio*, multi relictis domibus suis & facultatibus universis, in solitudinem metu gravissimorum cruciatuum concesserunt: unde vitæ Monasticæ origo. Cujus authores exstitisse scribuntur PAVLVS THEBÆVS (qui primus Eremita factus) & *Antonius* quidam, & ad *Constantini* usque ævum ab illo tempore vitam solitariam

riam egisse. Multi in hac persecutione religionem Christianam abnegarunt, idque duplici modo. Quidam aperte Diis sacrificarunt, hos nominaverunt Sacrificatos, vel Thurificatos, vel Idololatras. Quidam vero *Libellatici* dicebantur, qui abnegarant quidem religionem, sed libellum à Præsidibus acceperant, ne publice cogerentur Diis sacrificare. Quo in numero ponitur etiam perillustris isto tempore Ecclesiæ Doctor ORIGENES.

Suidas de Origene, ut & *Niceph. lib. 5. c. 32.* commemorant, quod post varia pericula, è quibus sub *Deciana* persecutione evaserat, ad aram adductus cum impuro Æthiope, illique optio data fuerit, ut vel sacrificaret, vel corpus Æthiopi contaminandum exhiberet: illum autem maluisse sacrificare: ob quam causam excommunicatione ab Ecclesia proscriptus fuerit, præsertim etiam cum post illam abnegationem in absurdas opiniones, Satana instigante, inciderit. Cum autem contumeliam excommunicationis ferre non posset, relicta Alexandria, in Iudæam venit. Ierosolymis autem jussus concionari, conscenso suggestu hæc verba *Psal. 50. v. 16.* recitavit: Peccatori vero dixit DEVS, ut quid tu, *&c.* statimque libro complicato cum lacrymis & ejulatu sedit, omnibus cum eo plorantibus.

XXXII. IMPERATOR ROM.

TREBONIANVS GALLVS,

ejusque Filius VOLVSIANVS, & ÆMYLIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

C. *Vibius Trebonianus Gallus*, Patricius, vel è Patriciorum familia oriundus fuit.

II. *Appellatio.*

Hic Imperator I. vocatur *C. Vibius Trebonianus Gallus à Pomponio Læto. §. 1. Sextus Aurelius Vibium Gallum* eum vocat.

II. *Historicus* quidam eum vocat *Vibium Gallum Hostilianum.* Sed error. Nam distinctæ fuerunt personæ *Vibius Trebonianus Gallus*, & *Hostilianus.* Vt diserte docet *Sext. Aurelius Victor.* Nam ita de eo scribit: *Vibius Gallus* cum *Volusiano* filio imperaverunt annos duos. Horum temporibus *Hostilianus Perpenna* à Senatu Imperator creatus, nec multo post pestilentia consumtus est.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. Imperii occupatio.

PEr *fraudulentiam* ad Imperium pervenit. Nam *Decius* Imper. ipsum Ducem limitis Mysiæ constituerat, eique mandarat, ut aditus obsideret, ne Scythæ fugerent. Verum ille proditor factus, dum Imper. consilium hostibus patefecit, cujus insidiis *Decius* periit. De quo in ipsius historia cap. 3. diximus.

Ipse igitur, Decio cum filio trucidato, à militibus Imperator appellatus est, & à Senatu confirmatus.

Postea Romam rediens *Filium* suum *Volusianum* Imperii consortem fecit.

NOTA.

Galli numismata dolosa. In numismatibus exprimi jussit, VIRTVS AVGVSTORVM. de se ac filio; quasi virtute, non dolo, principatum assecutus.

II. Imperii administratio.

I. *ACTA POLITICA.*

I. *Hypocrisis & immanitas.* Initio Imperii, *Decii* memoriam cum honore ac benevolentia usurpabat, & alterum ex filiis ejus superstitem adoptabat: sed progressu temporis veritus, ne, qui rerum novarum studiis adsueti, regiarum in *Decio* virtutum memoriam aliquando suis cum amicis repetentes, ejus filio summam rerum traderent, mortem homini per insidias parat, nec adoptionis ulla, nec honesti ratione habita.

II. *Socordia.* Nihil laude dignum cum filio suo Volusiano in Imperio gessit.

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Hostis & persecutor Christianorum acerrimus fuit. Nam ita de eo *Eusebius lib. 7. c. 1.* scribit: At ne *Gallus* (inquit) malum Decii aut videre potuit, aut cavere: sed in eundem lapidem offensionis impegit. Cujus cum regnum floreret initio, & cuncta ei ex sententia cederent, sanctos viros, qui pro pace regni ejus, DEO summo supplicabant, persecutus est, cum quibus & prosperitatem suam pariter fugavit & pacem.

Edicta Imperialia contra Christianos promulgavit: quæ quocunque pervenissent, horribilem pestilentiam secum traxerunt.

Pœna divina.

1. *Caruit prosperitate.* Nam totum Romanum Imperium à Barbaris est vastatum; uti postea dicemus.

2. *Deus Rom. Imperium punivit peste.* Nam ea ab Æthiopia oriens, consumtis fere versus meridiem corporibus, per Orientem vagata est. Inde cæteras orbis partes invasit, & ubique maximam hominum partem exhausit, plerisque locis inhabitatis relictis. Ea labes vix decimo, aut, ut alii scribunt, XV anno, sævire desiit. *Eusebius lib. 7. c. 1.*

III. ACTA BELLICA.

I. *Gallus Trebonianus* ignominiosum fœdus cum Scythis percussit, non sine Romani nominis ignominia. Tunc primum populus Romanus Scythicæ servitutis jugum accepit. *Pomp. Latus in Gallo.* Tributum fuit aurearum drachmarum 200. *ibidem.*

II. *Fœderis ruptio.* Cum negligenter Imperium *Gallus* administraret, Scythæ ruperunt fœdus, & primum nationibus sibi finitimis turbas dederunt: deinde paulatim progressi, ad ipsum usque mare sita rapinis exhauserunt: adeo quidem, ut nulla Romanæ ditionis gens ab eis non vastata manserit, sed omnia prope oppida destituta mœnibus, & iisdem munitorum magna pars capta fuere.

Scytharum exemplo, *alii* quoque *hostes* surrexerunt, armaque ceperunt. Iam in viscera Syriæ penetrant Parthi, & Armenias, fugato Rege Tyridate, occupant, cujus liberi hostibus se dederunt.

Scythæ magna onusti præda, in Dardanidos, velut regni, sedem redeunt. Attamen pretio non contenti, rursus Italiæ minabantur. *Pomp. Latus in Gallo.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

1. *Scytharum ab Æmyliano repressio.* Cum Scythæ quicquid occuparunt in Europa, securi plane possiderent, & jam in Asiam quoque transgressi essent, omniaque ad Cappadociam, & Pesinuntem & Ephesum usque diripuissent, *Æmylianus* Legionum Pannoniæ Dux in illis locis eos aggressus est, & gloriose devicit. *Zosimus in Gallo, Volus. Æmyl.*

Æmyliani ortus, officium & fortitudo.

1. *Æmylianus* fuit *Libycus*, ex Mauritania oriundus: à pueritia cœpit stipendia mereri, & cum ætate ad alios atque alios honores subinde evectus est. *Pomp. Lat. in Æmyliano.*

2. *Æmylianus milites spe præmii ad pugnam accendit*, dum pro concione iis id pollicitus est, si hostes vicissent. *ibidem.*

3. *Milites spe præmii* accensi ad conserendas cum barbaris manus, incitatiores facti sunt, & castris educti, tanto impetu in hostes elati sunt, ut non fugarint modo hostes, sed magna ex parte ceceiderint, illorumque regiones, prædis abactis, pene exhauserint. Hinc Æmylianus præmia promissa militibus persolvit. *Pompon. Latus in Æmyliano.*

4. *Militum gratitudo.* Postquam *Æmylianus* exercitui præmia persolvisset, ille, ut vicissim se gratum præstaret, Imperatorem eum salutavit. *ibidem.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Galli cum filio contra *Æmylianum profectio & occisio.* Postquam *Gallus* comperisset *Æmylianum* à militibus Imperatorem esse appellatum, una cum filio adversus eum profectus est. Milites, qui cum Gallo erant, amplitudine copiarum ipsum longe inferiorem esse videntes, simulque ad hominis ignaviam negligentiamque respicientes, cum cum filio necarunt, cum vixisset annos quatuor minus quinquaginta, Imperium vero cum filio duobus tantum annis obtinuisset.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

1. *Æmylianus à Senatu confirmatus.* Nam *Gallo* ejusque filio occiso, ad Senatum scripsit, se Imperatorem electum esse, promisitque se liberaturum Thracias, & Mesopotamiam, & Armenias recuperaturum, & depulsurum undique hostes nominis Romani.

2. *A militibus suis occisus.* Priusquam opus quod se effecturum dixerat *Æmylianus*, aggrederetur, milites, qui in Alpibus fuere, *Valerianum Imperatorem* fecerunt. Illi igitur, qui sub *Æmyliano* erant, his cognitis, ne civili bello & cognatorum sanguine se invicem inficerent, contemplantes præterea humilitatem generis Æmyliani, & nobilitatem *Valeriani*, simul & laudatissimos mores: sublato *Æmyliano*, cum vixisset annos 40, & tres menses imperasset, *Valeriano* se tradiderunt.

Illorum Symbola fuere.

I. *C. Vibii Treboniani Galli.* NEMO AMICUS IDEM, ET ADULATOR.

Nemo potest Satanæ pariter servire, Deoque:
Sic & adulator nullus amicus erit.

II. C.

II. *C. Vibii Volusiani*, filii, Symbolum : SINE VANO PVBLICA FAMA.

III. *C. Iulii Æmyliani* : NON GENS, sed MENS.

Non genus aut genius: NON GENS, *si credere fas est*,
SED MENS *nobilitat nobilitata virum.*

XXXIII. IMPERATOR ROM. P. LICINIVS VALERIANVS.

CAPVT I. DE ORTV.

I. *Generatio.*

EX nobili Corneliorum familia Valerianus fuit oriundus. PATER ejus dictus est *Valerius Flaccus*.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. *Pomponius Læt. in Decio* §. I. eum vocat *P. Cornelium Licinium Valerianum.*

II. COGNOMENTO, dictus est COLOBIVS.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXores habuit *duas*.

PRIOR est *ἀνώνυμος*. Ex hac suscepit filium *Gallienum*, in Imperio successorem.

POSTERIOR fuit MARIANA, ex ea suscepit *P. Cornelium Licinium Valerianum Iuniorem.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Ante Imperium.*

Valerianus sub *Decio Censor* factus est. De cujus censura pulchra exstat narratio apud *Trebell. Poll.* §. I. Cum deliberatio instituta esset, cui censura deferri deberet, (nam id *Decius Imp.* in Senatus potestate posuerat) primus Prætor edixit: *Quid vobis videtur P. C. de censore deligendo*? Atque cum, qui erat Senatus Princeps, rogasset, absente *Valeriano*: (nam ille in procinctu suo cum *Decio* agebat) omnes una voce dixerunt, interrupto more dicendæ sententiæ; *Valeriani* vita censura est. Ille de omnibus judicet, qui est omnibus melior. Ille de Senatu judicet, qui nullum habet crimen. Ille de vita sententiam ferat nostra, cui nihil potest objici. *Valerianus* in tota vita sua censor fuit. Prudens Senator, modestus Senator, gravis Senator. Amicus bonorum, inimicus tyrannorum: hostis criminum, hostis vitiorum. Hunc censorem omnes accipimus, hunc imitari omnes volumus. Primus genere, nobilis sanguine, emendatus vita, doctrina clarus, moribus singularis, exemplum antiquitatis.

Hoc S. C. ubi *Decius* accepit, in conventu summorum virorum, præsente etiam *Valeriano*, legi jussit: *Felicem te*, inquit, *Valeriane*, Senatus sententia, imo animis atque pectoribus: totius orbis humani suscipe censuram, quam tibi detulit Romana resp. quam solus mereris, judicaturus de moribus nostris. Tu æstimabis qui manere in curia debeant, tu equestrem ordinem in antiquum statum rediges, tu censibus modum pones, tu vectigalia firmabis, divides statum, respublicas recensebis: Tibi legum scribendarum authoritas dabitur: tibi de ordinibus militum judicandum est: tu arma respicies: tu de nostro palatio, tu de judicibus, tu de præfectis eminentissimis judicabis. Excepto denique Præfecto urbis Romæ, exceptis Coss. ordinariis, & sacrorum rege, ac maxima virgine Vestalium, (si tamen incorrupta manebit) de omnibus sententias feres. Laborabunt autem & illi ut tibi placeant, de quibus non potes judicare. *Hæc Decius. Ad quæ Valerianus* respondit: Quæso, sanctissime Imperator, ne ad hanc necessitatem me alliges, ut ego judicem de populo, de militibus, de Senatu, de omni penitus orbe, judicibus, & tribunis ac Ducibus. Hæc sunt, propter quæ Augustum nomen tenetis: apud vos censura resedit: Non potest hoc implere privatus. Veniam igitur ejus honoris peto, cui vita impar est confidentia, cui tempora sic repugnant, ut censuram hominum natura non quærat.

II. *Electio ad Imperium.*

Valerianus à militibus Imperator electus est, acta prope jam ætate. Annorum enim 70 erat, & vita superiori omnibus probatus, magnoque in honore habitus fuerat. Itaque ad supremum illud honorum ac potentiæ fastigium ascendit, teste *Pollione*, non (ut solet) tumultuario populi concursu, non militum strepitu; sed jure meritorum, & quasi ex totius orbis una sententia. Hic filium *Valerianum* juniorem & filium *Gallienum* Imperii socios sumsit.

Valerianus filius *junior* circa Mediolanum sepultus est. *Trebell. Poll.*

III. *Acta in Imperio.*

I. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Initio Imperii non malus Imperator fuit, & innocentis vitæ, Christianis amicus: Et quidem eos tanta clementia complectebatur, (tametsi ipse Christianus non esset) ut tota illius aula referta esset

Christianis. Postea vero depravatus est, & à veritate dejectus per quendam doctorem pessimum, magistrum, Principem Ægyptiorum Magorum, ut in Christianos sæviret. Eo quod intelligebat, Magicas incantationes & Satanicas præstigias (quibus ipse delectabatur) Christianorum præsentia impediri, dissipari atque confundi. Eo enim insaniæ progressus Imper. ut abominanda sacrificia perficeret, pueros mactaret, infelicium parentum liberos immolaret, nuper nata viscera scrutaretur, & figmenta Dei, quasi ex hisce facinoribus fortunatus, dirimeret ac rescinderet. *Eusebius lib. 7. c. 9. Eccles. Histor.*

Martyres sub *eo.*

I. MARINVS, vir militaris, Hierosolymorum civis, honore & divitiis clarus: cum sub Valeriano inter collegas suos ad honoris gradum altiorem eveheretur, quidam ex collegis obliqua agitatus invidia, non posse *Marinum* superiorem adipisci honorem, exclamat, eo quod esset Christianus. Interrogatur ergo à judice *Marinus*, num ita se res haberet? Ille ita esse, & vere se esse Christianum, clarissima voce testatur. Tres igitur ei deliberandi horæ decernuntur à judice. Cumque à tribunalibus fuisset egressus, Theotecnus Episcopus Cæsariensis, apprehensa manu ejus, perducit eum ad ædem sacram, ibique multis verbis in fide confirmans, & tandem gladium (quo militarem dignitatem designabat) ei ostendens, & librum (Euangelium) rursus offerens, utrum è duobus istis mallet, interrogat. Marinus vero promtissima fide cum manum ad Euangelium tetendisset; Obtine (inquit Theotecnus) quod elegisti, ô fili, & contemnens præsentem vitam, æternam sperato, confidens perge & suscipe coronam, quam tibi Dominus præparavit. Regressus continuo ad tribunal evocatur per præconem: aderat enim tempus statutum. Ille vero nec moras patitur, nec exspectat interrogantem, sed continuo sibi & deliberatum asserit, & ex paternis legibus confirmatum, quod Deo obtemperare oporteat magis, quam hominibus. Quem judex illico capite puniendum pro tali responsione pronunciat. *Eusebius l. 7. cap.* 12.

II. *Cyprianus*, Episcopus Carthaginensis, (in cujus scriptis singula prope verba spirant martyrium) capite truncatus, Martyrii coronam & gloriam obtinuit. A. C. 258.

III. Sub Imperio Valeriani & Galeni 300 simul Carthagine, vitæ huic caducæ Christum & veritatem præferentes, Martyrii gloriam consecuti sunt. Præfectus siquidem civitatis, haud procul à fornace calcaria, prunas & thus poni jussit, & iis, quos Christianæ fidei nomine suspectos habebat, præcepit, ut vel in honorem Iovis prunis thus injicerent, vel in calcariam illam fornacem se præcipites darent. Ibi omnes ex ardenti pietatis zelo in fornacem se ipsos ultro & citra ullam moram conjecerunt, ubi ex calcis fumo & pulvere suffocati sunt. *Henricus de Erfford. & Vincent.*

II. *ACTA POLITICA.*

Iustitiæ amantissimus fuit. Nam ut justitia commutativa vigeret, confici jussit modium ex orichalco, idque in foro Constantinopolitano suspendi, ut justa mensura in commerciis moderaretur: Quibusdam etiam, qui falsa mensura usi fuissent, manus abscindi & publico palo affigi jussit. *Suidas.*

III. *ACTA POLEMICA.*

Postquam Christianos persequi cœpit, omnis ejus fortuna & felicitas evanuit. Nam undique in Imperio Romano seditiones & bella oriebantur.

I. *Germanorum in Italiam irruptio*, qui usque ad Ravennam progredientes, omnia passim vastabant ferro flammisque. *Sebast. Franc.*

II. *Vicarius* ejus *Claudius*, infensissimus Christianorum hostis & persecutor, à Diabolo obsessus ita torquebatur, ut blasphemam linguam sibi ipsi mordendo truncaret, & tandem à Diabolo interficeretur. *Henricus de Erfford. lib. 6. cap. 27.*

III. *Persarum irruptio*, contra quos ipse Valerianus anno quarto Imperii in Orientem profectus, ubi proditione *Macriani* Ducis clade ingenti afficitur, ipse postea sive nimium credulus, sive alias proditus, à Persis captus est.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Valerianus dignum crudelitate sua exitum habuit. Nam cum quadriennium imperasset, à Persarum Rege *Sapore* victus & captus, apud Parthos miserabili perpetuaque servitute consenuit. Rex enim equum conscensurus, *Valeriani* cervice incurvata pro scabello uti solitus est, ità ut *Valerianus* Regem non manu, sed dorso attollere cogeretur, nec ullis precibus aut pretio in libertatem posset restitui: sed tandem excoriatus & sale conspersus, miserrime periit. *Agathias l. 4. de bell. Goth.*

Hic *Valerianus* humanæ fragilitatis & calamitatis speculum fuit. Nam ut nullum Principem unquam majori favore orbis accepit, quam Valerianum: sic nullus eo calamitosior Romano Imperio præfuit.

XXXIV. IMPERATOR ROM.
P. LICINIUS GALLIENUS.

CAPVT I.
DE ORTV.

GALLIENVS Valeriani Imp. filius fuit, à quo cum consensu Senatus Cæsar creatus est.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ACTA IUVENTUTIS, *ejusque educatio.*

I. BEne à patre educatus, & studiis egregie excultus fuit. Fuit nempe oratione, poëmate atque omnibus artibus clarus. Hujus est illud epithalamium, quod inter centum poëtas præcipuum fuit. Nam cum fratrum suorum filios jungeret, & omnes Poëtæ Græci Latinique epithalamia dixissent, idque per dies plurimos, cum ille manus sponsorum teneret, ut quidam dicunt, ita dixisse fertur:

Ite, ait, ô pueri, pariter sudate medullis
Omnibus inter vos: non murmura vestra columbæ,
Brachia non hederæ, non vincunt oscula conchæ.

AXIOMA.

Non decet eruditio Principem, quæ à justitiæ, gravitatis, fortitudinis & vigilantiæ studio sejuncta est. Quid enim turpius, quam si audias, bonus poëta, malus Princeps? Nam aliud in Imperatore quæritur, aliud in oratore vel poëta flagitatur.

II. *Fuit ingeniosissimus.*

EXEMPLA.

I. *Cum taurum* ingentem in arenam misisset, exiissetque ad eum feriendum venator, neque perductum decies posset occidere, coronam venatori misit, mussitantibusque cunctis, quid rei esset quod homo ineptissimus coronaretur, ille per curionem dici jussit, *Taurum toties non ferire difficile est. Trebell. Poll. in Gallieno* §. 4.

II. *Cum quidam* gemmas vitreas pro veris vendidisset ejus uxori atque illa, re comperta, flagitasset vindictam. Cæsar jussit hominem corripi, quasi leoni objecturus. Deinde in caveam, dum populus exspectat horribilem leonem, prosiliit capus. Cunctis rem tam ridiculam mirantibus, per curionem dici jussit: *Imposturam fecit, & passus est.* Eadem opera fefellit impostorem, & irrisit uxorem. *C. Rhodig. lib.* 6. *cap.* 26. putabat, satis esse, quod eum terrore, & terribilis mortis exspectatione cruciasset. *Erasmus in Apophth. pag.* 492.

II. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus fuit PIPA; uti à *Sexto Aurel. Victore*, vel PIPARA, uti à *Trebell. Pollione* vocatur. Hanc per pactionem, concessa parte superioris Pannoniæ à patre Marcomannorum Rege, duxit. Ex qua suscepit duos filios.

1. *Cornelium Valerianum*, quem Avus *Licinius Valerianus* Cæsarem fecit. *Sextus Aurelius Victor.*

2. *Gallienum Saloninum*, sic dictum à patre & Avo. Nam fuit filius *Gallieni*: & nepos *Valeriani. Trebell. Poll.* §. 1. *Saloninus* dictus 1. vel *ab urbe Salonis*, quia in ea natus fuerat, vel 2. *à matre Salonina. Trebell. Poll. in Gallieno* §. 1. Hunc *Gallienum Saloninum* Pater in locum Cornelii filii sui subrogavit. *Sextus Aurelius Victor.*

Hic in juventute *ludricum furtum commisit.* Nam cum cingula sua plerique militantium, qui ad convivium venerant, ponerent hora convivii, *Saloninus* puer, sive Gallienus, his auratos constellatosque baltheos rapuisse perhibetur. Et cum esset difficile in aula palatina requirere quod periisset, ac taciti militares viri detrimenta pertulissent, postea rogati ad convivium cincti accubuerunt. Cumque ab his quæreretur, cur non solverent cingulum, respondisse dicuntur: *Salonino deferimus.* Atque hinc tractum morem, ut deinceps cum Imperatore cincti discumberent. *Trebell. Poll. in Salonino Gallieno* §. 1.

III. *ACTA POLITICA.*

I. Togata.

I. *Imperii occupatio.*

Pater ipsum Augustum fecit, & postea à Senatu est confirmatus; quod infaustum fore, Tiberis inundatio, quæ tum accidit, significavit. *Sext. Aurel.* §. 1.

II. *Imperii administratio.*

Initio Imperium feliciter, mox commode, & ad ultimum perniciose gessit. Nam juvenis in Gallia & Illyrico multa strenue fecit, occiso apud Mursiam *Ingenuo*, (qui purpuram sumserat) & *Trebelliano*. Diu placidus & quietus: mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendæ Reipubl. habenas probrosa ignavia & desperatione relaxavit.

Vitia ejus.

I. *Ingratitudo erga Parentem captivum detestanda.*

Cum SAPOR Rex Persarum Valerianum captivum detineret, multi pro ipso Principes intercessere, ut eum libertati restitueret. His igitur atque similibus Regem Persarum argumentis hortati sunt. Quia 1. vel fato, vel virtute gens Romana plurimum possit, videret, ne, quod senem Imperatorem cepisset, & id quidem fraude, male sibi cederet posterisque suis. Nam & *Gallos*, qui olim Romanos vicissent, & urbem incendissent, *Afros* quoque sæpe à Romanis victoriam reportasse, nunc tamen Romanis servire: & *Mithridatem* Ponticum totam *Asiam* tenuisse, & à Romanis tamen victum esse, quorum jam sit *Asia*. 2. Romanos item graviores tunc esse, quando vincuntur. 3. *Valeriano* esse etiam filium Imperatorem, & nepotem Cæsarem. 4. Esse præterea omnem orbem illum Romanum, qui totus contra *Saporem* insurrecturus sit. Vnum ergo senem cepisti, & omnes gentes orbis terrarum infestissimas tibi fecisti.

Bellum igitur *Odenatus Rex Palmyrenorum* in vindictam *Valeriani* Persis indixit. Nisibin & Carras statim occupat, tradentibus sese *Nisibenis* atque *Carrenis*, & increpantibus *Gallienum*. Nec defuit tamen reverentia *Odenati* erga *Gallienum*. Nam captos satrapas insultandi prope gratia & ostentandi sui ad eum misit. Qui cum Romam deducti essent, vincente *Odenato* triumphavit *Gallienus*, nulla mentione patris facta, tantum abfuit, ut quidquam pro patre auderet, ut etiam de captivitate ejus gaudere potius videretur. Vagabantur exercitus, murmurabant Duces, omnes in mœrore erant, quod Imperator Romanus in Perside serviliter teneretur.

Vbi de Valeriano patre, quod mortuus esset, comperit: Id quod Philosophorum optimus de filio amisso dixisse fertur: *Sciebam me genuisse mortalem.* Ille dixit: *Sciebam patrem meum mortalem esse.*

II. *Luxuria & miseranda* Solertia *in* Victu *&* Amictu.

Galienus natus abdomini & voluptatibus, dies & noctes vino stuprisque perdidit orbem terrarum. Ab iis qui circum eum erant requirebat: *Ecquid habemus in prandio? & quæ voluptates paratæ sunt? Et qualis cras erit cœna? quales circenses?* Sic confecto itinere, celebratisque hecatombis, ad domum regiam rediit: conviviisque & epulis depulsis, alios dies voluptatibus publicis deputabat. Tempore veris cubicula de rosis fecit: Depomis castella composuit: Vvas triennio servavit. Hyeme summa melones exhibuit. Mustum, quemadmodum toto anno haberetur, docuit. Ficos virides, & poma ex arboribus recentia, semper alienis mensibus præbuit. Mantilibus aureis semper stravit. Gemmata vasa fecit, eademque aurea. Crinibus suis auri scobem aspersit, radiatus sæpe processit. Cum chlamyde purpurea gemmatisque fibulis, & aureis, Romæ visus est, ubi semper togati Principes videbantur: purpuream tunicam aureatamque virilem, eandemque manicatam habuit. Gemmato baltheo usus est, caligas gemmatas annexuit. *Trebell. Pollio* §. 3. & 6.

III. *Prodigalitas.*

Lavit die septimo æstate, vel sexto: hyeme secundo vel tertio. Bibit ex aureis semper poculis, aspernatus vitrum, dicens, nil esse eo communius. Semper vina variavit. Neque unquam in uno convivio ex uno vino duo pocula bibit. *Trebell. Pollio* §. 6.

IV. *Immanitas & crudelitas.*

Nimiæ in milites crudelitatis fuit. Nam & terna millia, & quaterna militum singulis diebus occidit. *ibidem.*

V. *Scurrilitas.*

Patet ea ex jocis intempestivis.

1. *De morte patris*, cum eum diem suum obiisse comperisset, dixit: *Sciebam patrem meum esse mortalem.*

2. *Cum Rex Persarum*, quasi captivus, per pompam duceretur, quidam scurræ miscuerunt se Persis, diligentissime scrutantes omnia, atque uniuscujusque vultum mira inhiatione rimantes. A quibus cum quæreretur quidnam agerent illa solertia; illi responderunt: *Patrem Principis quærimus.* Quod cum ad Gallienum pervenisset, non pudore, non mœrore, non pietate commotus est, scurrasque jussit vivos exuri. Quod populus factum tristius, quam quisquam æstimat, tulit: Milites vero ita doluerunt, ut non multo post vicem redderent. *Trebell. Pollio* §. 3. Ita scurra publicus à privatis scurris irrisus, quorum nugæ flebiles. Nec enim tutum tyranno illudere.

3. *Provinciarum defectionem*, quasi levissimam rerum jacturam, joco solitus eludere. Cum enim nunciatum esset, Ægyptum descivisse, *Quid? Sine lino Ægyptio esse non possumus?* Cum Asiam vastatam comperisset: *Quid*, inquit, *sine deliciis*

Asia esse non possumus? Perdita Gallia arrisit, dixitque: *Num sine trabeatis sagis tuta Respublica non est?* Pessimi Principis voces, cui quidlibet potius est Republ. *Trebell. Pollio.*

Ah miser Princeps in incendio Reip. scurriliter jocatur. At bonus Princeps est συμπαθής. Vnde SOLI comparatur. Nam *Solis* partes sunt, illustrare radiis orbem: Principis vero virtus est, egenorum misereri. Porro is clarior est Imperator, qui pius est. Ille namque cedit succedenti nocti: hic autem rapacitati pravorum non concedit indulgere quicquam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta coarguit.

VI. *Subita Audacia.*

Erat in Gallieno subitæ virtutis audacia: nam aliquando injuriis graviter movebatur. Denique ad vindictam Byzantiorum processit. Et cum non putaret recipi se posse muris, receptus alio die omnes milites inermes, armatorum corona circumdatos, interemit, fracto fœdere quod promiserat. *Trebell. Pollio in Gallienis* §. 3.

VII. *Ineptia.*

Interfectis militibus apud Byzantium, quasi magnum aliquid gessisset, Romam cursu rapido convolavit: convocatisque patribus, decennia celebravit, novo genere ludorum, nova specie pomparum, exquisito genere voluptatum, quas *Trebell. Pollio in Gallieno* §. 3. fusius describit. Vnde videmus, quod personati Principes larvis delectentur.

VIII. *Ambitio & superbia.*

Statuam sibi majorem colosso fieri præcepit Solis habitu, sed ea imperfecta periit. *Trebell. Pollio* §. 6. Stulta hæc ambitio Gallieni fuit. Non enim statuæ, sed virtutes hominem nobilitant: & ridiculi sunt, qui mortuis lapidibus sibi famam & decus parare conantur.

IX. *Socordia & neglecta Reip. cura.*

Hinc sub Gallieno luctuosa Imperii facies fuit. Nam Terræ motus, & hiatus horrendi, diluvia, pestilentia, bella tam interna quam externa, undique Romanum Imperium affixerunt. Neque id mirum: Quia cœlum & terra sub ignavorum Principum & seditiosorum subditorum pondere fatiscunt, impiosque ad pœnas debitas pertrahunt. Nonne enim horrendum est, quod sub Gallieni ignavi & luxuriosi Principis Imperio, non uno, sed plurimis ac diversis locis, 30 Tyranni extiterint qui ejus contemtu Imperium occuparunt? Quorum hic est Catalogus.

I. CYRIADES.
II. POSTHVMVS.
III. POSTHVMVS *junior.*
IV. LOLLIANVS.
V. VICTORINVS.
VI. VICTORINVS *junior.*
VII. MARIVS.
VIII. INGENVVS.
IX. REGILLIANVS.
X. AVRELIVS.
XI. MACRIANVS.
XII. MACRIANVS *junior.*
XIII. QVIETVS.
XIV. ODENATVS.
XV. HERODES, *Odenati filius.*
XVI. MOEONIVS.
XVII. BALISTA.
XVIII. VALENS.
XIX. PISO.
XX. ÆMYLIANVS.
XXI. SATVRNINVS.
XII. TETRICVS *senior.*
XXIII. TETRICVS *junior.*
XXIV. TREBELLIANVS.
XXV. HERENNIANVS.
XXVI. TIMOLAVS.
XXVII. CELSVS.
XXVIII. ZENOBIA.
XXIX. VICTORINA.
XXX. CENSORINVS.

IV. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Gallienus initio imperii una cum Patre Valeriano Ecclesiam persecutus est. uti patet ex sexto hymno *Prudentii*, quo describit *Fructuosi* Episcopi martyrium, & inter cætera sic canit:

Jussum est Cæsaris ore Gallieni,
Quod Princeps colit, ut colamus omnes.
Æternum colo Principem, dierum
Factorem, dominumque Gallieni.

Ipse patris sui calamitate motus, manifestoque Dei judicio territus, pacem Ecclesiæ reddidit: & edictis divulgatis persecutionem relaxavit: quorum unum recitatur ab Eusebio his verbis: Imperator Cæsar P. Licinius Gallienus, Pius, Fortunatus, Augustus, Dionysio, & Pinnæ, & Demetrio, ac reliquis Episcopis. Beneficentiam doni mei per universum mundum publicari mandavi; ut à locis, qui disciplinæ gratia detinentur, discedant: & ob hanc causam etiam vos exemplo hujus rescripti mei uti potestis; ne quisquam negotium vobis facessat: & hoc, quod à vobis licite perfici potest, jam diu antea est à me concessum. Quapropter Aurelius

Cyrenius, qui maximo negotio præest, exemplar à me datum custodit. Extat & alia quædam illius constitutio: quam ad alios Episcopos misit, permittens eis loca ea recipere, quæ Cœmeteria vocantur.

Caput II.
DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

CVm *Claudius* successor ejus videret, quod nullam Reipubl. curam haberet, omnesque fines à Barbaris vastari, ipsum hortatus est, ut tandem socordiam excuteret, & contra hostes proficisceretur. *Pollio.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Gallienus à Claudio persuasus, ut contra hostes tandem moveret, in Gallias proficiscitur. Vbi Macrianus & Heraclianus Duces contra eum è medio tollendum conspirarunt, cum alias à Republica removeri non posset. Ideo factis insidiis ipsum interficiunt cum fratre Valeriano & filio Gallieno apud Mediolanum, anno ætatis 50. Imperii 15. Cum patre regnavit annos 7. solus octo. *Sextus Aurelius Victor.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Senatus interitum *Gallieni* graviter tulit, ideoque de parricidis vindictam sumere voluit; sed invito *Claudio*, tum quia vulgi in Gallienum odia extitere, id efficere non potuit. *Victor, Pollio.*

XXXV. IMPERATOR ROM.
CLAVDIVS, *& Frater ejus* QVINTILLVS.

Caput I.
DE ORTV.

CLAVDIVS è Dalmatis fuit oriundus. Plerique putant eum Gordiano satum, dum ille adolescens à muliere Matura institueretur ad uxorem. *Sextus Aurelius Victor.*

Duos habuit *fratres*. QVINTILLVM & CRISPVM. *Claudio* nulli filii fuere. *Quintillus duos* reliquit. CRISPVS habuit filiam CLAVDIAM, ex ea & Eutropio, nobilissimo gentis Dardanæ viro, *Constantius* Cæsar est genitus. *Trebell. Pollio in Claudio* §. 4.

II. *Appellatio.*

Vocatur MARCVS AVRELIVS CLAVDIVS. uti eum *Pomp. Lætus* nominat.

Caput II.
DE PROGRESSV.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, & Mores.

CLAVDIVS insignis morum gravitate, insignis vita singulari, & unica castimonia, vini parcus, ad cibum promtus, statura procerus, oculis ardentibus, lato & pleno vultu; digitis usque adeo fortibus, ut sæpe equis & mulis ictu pugni dentes excusserit. Fecerat hoc etiam adolescens in militia, cum ludicro Martiali in campo luctamen inter fortissimos quosque monstraret. Nam iratus ei, qui non balteum sed genitalia sibi contorserat, omnes dentes uno pugno excussit. *Pollio* §. 4.

ACTA POLITICA.

I. *Ante Imperium.*

Priusquam ad Imperium perveniret, ingentia habuit Senatus judicia. Nam cum esset nunciatum illum cum *Macriano* fortiter contra gentes in Illyrico dimicasse, acclamavit Senatus: Claudi, Dux fortissime, habeas virtutibus tuis, devotioni tuæ. Claudio statuam omnes dicamus. Claudium Consulem omnes cupimus. Qui amat Rempubl. sic agit. Antiqui milites sic egerunt. Felicem te Claudi judicio Principum, felicem te virtutibus tuis: Consulem te, te Præfectum. *Pollio* §. 5.

I. *Imperii occupatio.*

1. *Gallieni* morientis sententia *Imperator* designatus est. *Sextus Aurelius Victor.*

2. *Milites*, quos fere contra ingenium perditæ res recta consulere subigunt, ubi afflicta omnia perspexere, avide approbarunt. *Sextus Aurelius Victor.*

3. *A Senatu* itidem confirmatus, qui ingenti eum honore decoravit: scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur. *Eutropius Breviarii l.* 9.

Senatus acclamationes honorificæ in *Claudium*. *Cum* nunciatum esset Claudium Imperatorem factum, hæc in illum dicta sunt: Auguste *Claudi*, Dii te nobis præstent: (dictum sexagies.) *Claudi* Auguste, Principem te, aut qualis tu es, semper optavimus: (dictum quadragies.) *Claudi* Auguste, te resp. requirebat: (dictum quadragies.) *Claudi* Auguste, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus Senator, tu vere Princeps: (dictum octuagies.) *Claudi* Auguste, tu nos ab Aureolo vindica: (dictum quinquies.) *Claudi* Auguste, tu nos à Palmyrenis vindica: (dictum quinquies.) *Claudi* Auguste, tu nos à Zeno-

à Zenobia & à Victoria libera: (dictum septies.) *Claudi* Auguste, *Tetricus* nihil fuit: (dictum septies.) *Trebell. Pollio in Claudio* §. 4.

II. *Imperii administratio.*

1. *ACTA TOGATA.*

Fuit boni Principis decus. Nam ita de eo scribit *Trebell. Pollio* §. 1. Quid magnum viri ille domi forisque non habuit? Amavit parentes. Quid mirum? Amavit & fratres. Iam potest dignum esse miraculo. Amavit propinquos: res nostris temporibus comparanda miraculo. Invidit nulli, malos persecutus est. Fures judices palam aperteque damnavit. Stultis, quasi negligeret, indulsit. Leges optimas dedit. Talis in rep. fuit, ut ejus stirpem ad Imperium summi Principes eligerent, emendatior Senatus optaret. Ipse si diutius in Imperio vixisset, Scipiones bonos & Camillos, omnesque illos veteres suis virtutibus, suis consiliis, sua prudentia reddidisset.

Frugalitatem amavit.

Nam *Cuspin*. de eo scribit, ipsum in cibo ac potu adeo moderatum fuisse, ut omnibus admirationi fuerit.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Deliberatio de ordine belli.* Illud etiam in *Claudio* memorabile, quod accepto Imperio, cum in Senatu variarent sententiæ, utri prius bello occurreret, tyrannorum, an Gothorum? Gothos censuit prius aggrediendos, quod hi Reipublicæ hostes, Tyranni Principis essent. *Egnatius.*

II. *Aureolum* tyrannum, conflictu habito, à Reipublicæ gubernaculis depulit. *Aurelius Victor.*

III. *Bellum contra Scythas, & Sarmatas, Illyricum, Macedoniam*, & loca vicina vastantes suscepit. Scythæ enim collectis auxiliis, assumtis Herulis, Peucis & Gothis, sex millibus navibus, cum 320 millibus militum in Mœsiam veniunt. Claudius etsi destitueretur militibus (quod *Tetricus* obtineret Gallias & Hispanias; ubi erant vires Imperii, & *Zenobia* in Oriente sagittarios haberet:) tamen contra Scythas profectus est, & binis prœliis cum iis certavit, & in Mœsia & ad Marcianopolin: ubi etiam multi Gothi periere, tot fœminæ captæ sunt, ut singuli milites vel ternas haberent captivas: nec regio in Romano Imperio fuit, quæ non haberet servum Gothum. *Trebell. Pollio.*

De eo bello ipse ad Senatum scripsit, quæ epistola extat apud *Trebell. Pollionem* §. 3. P. C., militantes audite, quod verum est: Trecenta viginti millia Barbarorum in Romanum solum armati venerunt. Hæc si vicero, vos vicem reddite meritis: si non vicero, scitote, me post Gallienum velle pugnare. Et quia non scuta, non spathæ, non pila jam supersunt, Republ. fatigata à plurimis, qui contemtu Gallieni Principis defecerunt.

Extat & *ibidem Epistola*, quam *Claudius*, Barbaris devictis, ad *Iunium Brocchum* scripsit. Verba ita sonant: Delevimus 320 millia Gothorum, duo millia navium mersimus. Tecta sunt flumina scutis, spathis & lanceolis omnia littora operiuntur. Campi ossibus latent tecti, nullum iter purum est, ingens carrago deserta est. Tantum mulierum numerum cepimus, ut binas & ternas mulieres victor sibi miles possit adjungere.

IV. *Bellum contra Alemannos. Claudius*, extincto *Aureolo*, receptis legionibus adversus aciem Alemannorum, haud procul à lacu BENACO tantam multitudinem fudit, ut ægre pars dimidia superfuerit. *Aurelius Victor.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Vincentius de eo scribit, quod acerbam contra Christianos moverit persecutionem. Nam 272 Christianos extra muros Salariæ educi, in amphitheatro includi, & à militibus transfodi curavit, Milites præterea 46, à Dionysio Romano Episcopo baptizatos, capitibus plecti, & in eodem statim loco terræ mandari præcepit. Item 121 propter Christianæ fidei confessionem martyrio affecit. *Osiand. Histor. Eccles. cent.* 3. *l.* 3. *c.* 25.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

CLaudius priusquam Syrmii decederet, convocatis Ducibus, Tribunis & præfectis, de eligendo post ipsum Imperatore, longa orationis serie Aurelianum probavit, eumque exercitus mox elegit. *Pompon. Lætus.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Mortuus est Claudius Syrmii in Pannonia ex morbo gravi & contagioso. anno C. 170. cum imperasset annum unum & menses novem. *Sextus Aurel. Victor.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Honor illi à Senatu habitus. Nam illi clypeus aureus post mortem totius Senatus judicio in Romana curia collocatus. Expressa thorace vultus ejus imago. Illi populus Romanus sumtu suo in Capitolio ante Iovis optimi maximi templum statuam auream decem pedum collocavit. Præterea totius orbis judicio illi in rostris posita est columna, cum palmata statua superfixa, librarum argenti mille quingentarum. *Pollio* §. 2.

ELOGIVM *ejus.*

Senatus populusque Roman. illum, ante, in & post Imperium sic dilexit, ut neque Trajanus, neque Antoninus, nec quisquam alius Princeps sic amatus sit. *Idem* §. 5.

QVINTILLVS, *Frater ejus.*

Post obitum Claudii frater ejus QVINTILLVS, vir sanctus, & virtute, moderatione, innocentia *Claudio* fratre non inferior, delatum sibi omnium judicio suscepit Imperium, non hæreditarium, sed merito virtutum: Qui factus esset Imperator, etiamsi frater Claudii Principis non fuisset. *Trebell. Pollio.* §. 4.

Oraculi responsum de eo.

Cum frater *Claudius* in Apennino de *Quintillo* Oraculum consuleret, responsum hujusmodi accepit:

Ostendent terris hunc tantum fata.

Augustum eum Senatus appellavit. Sed cum Aureliani viribus, quem milites Imperatorem fecerant, se imparem videret, qui ad urbem adventare nunciabatur, venas solvit, atque ita die 18 Imperii decessit. Alii, ut Pollio, Eutropius & Cassiodorus, scribunt, quod se gravem & serium contra milites ostendisset, ac verum Principem præ se ferret, eo mortis genere, quo Galba & Pertinax periere, interemtum esse.

Plura de eo non exstant. Nam ob brevitatem temporis, nihil dignum Imperio gerere potuit, &c.

XXXVI. IMPERATOR ROM. VALERIVS AVRELIANVS.

CAPVT I. DE ORTV.

AVRELIANVS familia obscuriore ortus. PATER enim ejus fuit *aditmus* in Pannonia. *Strig. part.* 1. *Locor. pag.* 94. *Flav. Vopisc. vero scribit.* §. 2, eum Dacia sive Mœsia oriundum, patre, Aurelii clarissimi Senatoris colono inter Daciam & Macedoniam, genitum esse.

MATER sacerdos fuit templi Solis in eo vico, ubi cum marito habitavit, divinationum aliquid habens, adeo ut propter prodigia & auspicia, quæ filio puero multa contingebant, (quæ apud *Flavium Vopisc.* §. 2. extant) Imperium ejus ominata fuerit: & aliquando cum marito jurgata, cum ejus & stultitiam increparet, & vilitatem, eruperit in hanc vocem: *En Imperatoris patrem.*

AXIOMA.

Multi ex obscuris parentibus nati, ad summas dignitates atque honores evecti sunt.

EXEMPLA habemus.

I. *In Aureliano* nostro, cujus virtus ac fama toti orbi terrarum perspecta fuit; & tamen ejus patria propter ignobilitatem adhuc in occulto manet, cum quidam in Sirmia, nonnulli in Mœsia, alii in Dacia, oriundum esse dicunt.

II. *In M. Iulio Licinio Imper.*, qui in Dacia progenitus patre admodum inope agricola: imo & is aliquo tempore patrem in aratione cultuque agrorum adjuvit.

III. *In Maximo Pupieno Imperatore*, qui fabri ferrarii, vel qui plaustra conficiebat, filius fuisse perhibetur.

IV. *In Davide*, qui ex pastore Rex factus.

V. *In P. Ælio Pertinace Imperatore*, qui patre libertino, atque eodem mercatore, natus est.

Non enim refert de magnis Principibus scire, ubi quisque sit genitus, sed qualis in Republ. fuerit.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *& Natura.*

FVit decorus, & gratia viriliter speciosus: statura procerior, nervis validissimis, vini & cibi paulo cupidior, libidinis raræ, severitatis immensæ, disciplinæ singularis, gladii exercendi cupidus. Ab ineunte ætate ingenio vivacissimus, viribus clarus: nullum unquam diem prætermisit, quamvis festum, quamvis vacantem, quo non se pilo & sagittis, cæterisque armorum exerceret officiis. *Flav. Vopisc. in Aurel.* §. 2.

II. ACTA

II. ACTA OECONOMICA.

I. *Aurelianus* solam *filiam* reliquit. Et *Aurelianus* Proconsul Africæ ejus *nepos* fuit. *Flavius Vopiscus*, §. 10.

II. *Exercitia quotidiana.* In porticu Miliarensi, quam in hortis Salustii ornaverat, quotidie equos & se fatigavit, quamvis non fuerit bonæ valetudinis. *Flav. Vopisc.* §. 12.

III. *In servorum suorum delictis* castigandis cumprimis severus extitit, dum eos, quoties peccassent, coram se cædi jubebat. *Ibidem.*

IV. *Ancillam suam*, quæ adulterium cum servo suo fecerat, capite punivit. *Ibidem.*

V. *Modestia in habitu.* Vestem holosericam ipse in vestiario suo non habuit, nec alteri utendam dedit. Et cum ab eo uxor sua peteret, ut unico pallio blatteo serico uteretur, ille respondit: *Absit ut auro fila pensentur! Flavius Vopiscus* §. 12.

VI. *Convivium* de assaturis maxime fuit. Vino rubro maxime delectatus est. Medicum ad se, cum ægrotaret, nunquam vocavit, sed ipse inedia se præcipue curavit. Rarus in voluptatibus fuit, sed mimis admodum delectatus est: cumprimis *Phagone* quodam, qui tam capaci gula ac ventre fuit, ut uno die ante mensam ejus aprum integrum, centum panes, vervecem & porcellum comederet: biberet autem infundibulo apposito plus orca.

N O T A.

Orca 1. *Varroni* vas vinarium teres est, quod Itali hodie Botitacio vocant. 2. *Plinius* vocat cadum salsamentarium, quod Itali Barile de tonina appellant.

Similiter Bonosum Imper. Aurelianus frequentem in aula habuit, qui bibit, quantum hominum nemo. Huic *Aurelianus* Hunilam, nobili gente Gothicam mulierem, nulla alia de causa uxorem dedit, quam ut ejus indicio Gothorum omnia consilia & arcana cognosceret. De hoc *Aurelianus* dicere solitus: Non ut vivat natus est, sed ut bibat. Si quando legati Barbarorum ad *Bonosum* venissent, ipsis propinabat ut eos inebriaret, & ab his per vinum omnia cognosceret, & extorqueret veritatem. Quantumlibet bibisset, semper securus videbatur & sobrius. Præterea tantum mingebat, quantum biberat, sic ut ejus vesica nunquam gravaretur. Postea cum à *Probo* superatus laqueo vitam clausisset, emanavit jocus, Amphoram pendere, non hominem. *Flavius Vopiscus.*

Certe ejusmodi, hominum (si modo homines, non amphoræ doliave pertusa, nominandi sunt) sepulchris inscribendum esset *Epitaphium cujusdam parasiti*, repertum Romæ extra portam Capenam, ubi olim sepulturarum monumenta apud veteres Romanos posita erant: quod est ejusmodi:

HEVS HIC SITVS EST OFFELLIVS
BVBALVS BIBVLVS, QVI DVM
VIXIT, AVT BIBIT AVT MINXIT.
ABI PRÆCEPS.

Non multum dissimile est *Epitaphium Timocreontis*, ut à *Lylio Gyraldo* ex *Athanei lib.* 10. *refertur.*

Πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν, καὶ πολλὰ κακ' εἰπὼν
Ἀνθρώπους, κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος.

id est:

Mula bibens, & multa vorans, mala multaque dicens
Ipse viris, jaceo Timocreon Rhodius.

III. ACTA POLITICA.

I. ACTA ANTE IMPERIVM.

I. *Adulta ætate* per gradus ad dignitates militares evectus propter insignem virtutem bellicam. Nam erumpentes *Sarmatas* in Illyrico cum trecentis præsidiariis solus attrivit. *Flavius Vopiscus* §. 2. Refert *Theoclius*, Aurelianum manu sua bello Sarmatico uno die 48 occidisse. Plurimis autem & diversis diebus ultra nongentos quinquaginta.

Cum essent in exercitu duo Aureliani tribuni, hic, & alius, qui cum Valeriano captus est, huic signum exercitus apposuerat: *Manu ad ferrum*: ut si forte quæreretur, quis *Aurelianus* aliquid vel fecisset, vel gessisset, suggereretur; *Aurelianus manu ad ferrum*; atque sic cognosceretur. *Flavius Vopiscus ibidem.*

II. *Disciplinam militarem severe exercuit.* Nam militem, qui adulterium cum hospitis uxore commiserat, ita punivit, ut duarum arborum capita inflecteret, & ad pedes militis ligaret, atque arbores ipsas subito dimitteret, ut scissus utrinque penderet. Hinc militibus ita timori fuit, ut sub eo, posteaquam semel cum ingenti severitate castrensia peccata correxit, nemo peccaverit. *Flav. Vopiscus* §. 3.

Huic *Vopiscus* hæc verba tribuit ex epistola quadam militari vere aurea, ad Vicarium suum scripta: *Si vis* Tribunus esse, imo si vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat. Uvam nullus auferat, segetem nemo deterat: oleum, sal, lignum, nemo exigat: annona sua contentus sit. De præda hostis, non de lacrymis provincialium, habeat: arma tersa sint: ferramenta Samiata, calceamenta fortia. Vestis nova vestem veterem excludat. Stipendium in

in balteo, non in popina habeat: in hospitiis caste se gerat: qui litem fecerit, vapulabit.

Hæc epistola nostri seculi militarem confusionem coram DEO & hominibus graviter perstringit atque damnat.

II. ACTA IN IMPERIO.

I. Imperii occupatio.

Aurelianus virtutis via ad fastigium Imperii adscendit. Nam *Claudius* Imper. bellum contra Gothos ipsi potissimum credidit, in quo secundis præliis usus Rempubl. in integrum restituit. Unde *Claudius* ipsum successorem Imperii elegit, & ipse statim consensu omnium legionum factus est Imperator. *Vopisc.* §. 5.

Licet enim Senatus Claudii morte nunciata fratrem ejus Quintillum Augustum appellaverit; tamen ipse non diu Imperium obtinuit, quia sibi ipsi mortem conscivit. *Aurelianus* igitur, *Quintillo* interfecto, solus Imperium obtinuit. *Vopiscus* §. 5.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. *Beneficentia in amicos.* Amicos suos honeste ditavit, & modice, ut miserias paupertatis effugerent, & divitiarum invidiam patrimonii moderatione vitarent. *Vopiscus* §. 12.

II. *Privilegia concessa.* Dedit facultatem, ut aureis, qui vellent, vasis uterentur, & poculis, & ut argenteas privati haberent carrucas, cum antea ærata & eborata vehicula fuissent. *Ibidem.*

III. *Iste primus Imperator* fuit, qui diadema capiti innexuit: gemmisque & aurata omni veste, quod adhuc fere incognitum Romanis moribus videbatur, usus est. *Sextus Aurelius Victor.*

IV. Fuit sævus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiam filii sororis interfector. *Idem.*

II. ACTA SAGATA.

I. *Bellum* contra *Suevos* & *Sarmatas* gessit, eosque gloriosissime vicit. *Vopisc.* §. 5.

II. *Bellum* contra *Marcomannos.* Ab his per errorem cladem accepit. Nam à fronte dum ipse non curat occurrere, subito eruperunt hostes: dumque illos à dorso persequi parat, omnia circa Mediolanum graviter vastata sunt. Postea tamen ipsi quoque *Marcomanni* victi sunt. *Ibidem.*

Calliditas Marcomannorum bellicam fortitudinem Romanam pene evertit. *Aurelianus* enim cum vellet omnibus simul facta exercitus sui constipatione concurrere, tanta apud Placentiam clades accepta est, ut Romanum pene solveretur Imperium. Et causa quidem hujus periculi perfidia & calliditas Barbarici fuit motus. Nam cum congredi aperto marte non possent, in sylvas se densissimas contulerunt, atque ita Romanos vespera incumbente turbarunt. *Flavius Vopisc.* §. 6.

III. *Bellum* contra *urbem Tyanam* in Cappadocia sitam. Cum Tyanam venisset, eamque occlusam reperisset, iratus dixisse fertur: *Canem in hoc oppido non relinquam.* Tunc & militibus acrius incumbentibus spe prædæ, & Heraclammone quodam, timore ne inter cæteros occideretur, patriam suam prodente, civitas capta est. Sed *Aurelianus* duo statim præcipua, quorum unum severitatem ostenderet, alterum lenitatem, ex Imperatoria mente monstravit. Nam & Heraclammonem proditorem patriæ suæ sapiens victor occidit: & cum milites juxta illud dictum, quo canem se relicturum apud Tyanæos negaret, eversionem urbis exposcerent, respondit iis: *Canem*, inquit, *negavi in hac urbe me relicturum: canes omnes occidite.* Capta autem civitas est miro modo. Nam cum *Heraclammon* locum ostendisset aggeris naturali specie tumentem, qua posset *Aurelianus* occultus adscendere, ille conscendit, atque elata purpurea chlamyde, intus civibus, foris se militibus ostendit, & ita civitas capta est, quasi totus in muris Aureliani fuisset exercitus. *Flavius Vopisc.* §. 6.

IV. *Occupatio Antiochiæ.* Recepta Tyana, Antiochiam, proposita omnibus impunitate, brevi apud Daphnen certamine obtinuit: atque inde præceptis quantum probatur venerabilis viri Apollonii parens, humanior atque clementior fuit. *Ibidem.*

V. *Bellum* contra *Zenobiam* Reginam. Contra *Zenobiam* & *Zabam* sociam ejus apud Emessam magno certamine pugnavit. Cumque Aureliani equites fatigati jam pene discederent, ac terga darent, subito vi numinis, quod postea proditum, hortante quadam divina forma, per pedites etiam restituti sunt. Fugata est *Zenobia* cum *Zaba*, & plenissime parta victoria. Recepto igitur orientis statu, *Emessam* victor *Aurelianus* ingressus est, ac statim ad templum *Heliogabali* tetendit, quasi communi officio vota soluturus. Verum illic eam formam numinis reperit, quam in bello sibi faventem vidit. Quare & illic templa fundavit, donariis ingentibus positis: & Romæ Soli templum posuit majore honorificentia consecratum. Post hæc Palmyram iter flexit, ut, ea oppugnata, laborum terminus fieret. Sed in itinere à latronibus Syris

male accepto frequenter exercitu, multa perpessus, & in obsidione usque ad ictum sagittæ periclitatus est. Denique fatigatus, ac pro malis fessus, literas ad Zenobiam misit, deditionem illius petens, vitam promittens. Quarum exemplum hoc est: Aurelianus *Imper. Roman. orbis, & receptor Orientis*, Zenobiæ *cæterisque, quos societas tenet bellica. Sponte facere debuistis id, quod meis literis nunc jubetur: deditionem præcipio impunitate vitæ proposita, ita ut illic* Zenobia *cum tuis agas vitam, ubi te ex Senatus amplissimi sententia collocavero. Gemmas, argentum, aurum, sericum, equos, camelos in ærarium Romanum inferas. Palmyrenis suum jus servabitur.* Hac *epistola* accepta, Zenobia superbius insolentiusque rescripsit, quam ejus fortuna poscebat. Ejus quoque epistolæ exemplum extat apud *Vopiscum* §. 7. Zenobia *Regina Orientis, Aureliano Augusto. Nemo adhuc præter te quod poscis, literis petiit. Virtute faciendum est, quicquid in rebus bellicis est gerendum. Deditionem meam petis, quasi nescias Cleopatram Reginam perire maluisse, quam in qualibet vivere dignitate. Nobis Persarum auxilia non desunt, quæ jam speramus: pro nobis sunt Saraceni, pro nobis Armeni. Latrones Syri exercitum tuum Aureliane viderunt: quid igitur, si illa venerit manus, quæ undique speratur? Pones profecto supercilium, quo nunc mihi deditionem, quasi omnifariam victor, imperas.* His acceptis literis, *Aurelianus* non erubuit, sed iratus est: statimque collecto exercitu ac Ducibus suis, undique *Palmyram* obsedit, neque quicquam vir fortis reliquit, quod aut imperfectum videretur, aut incuratum. Nam & auxilia, quæ à Persis missa fuetant, intercepit: & alas Saracenicas Armeniasque corrupit, atque ad se modo ferociter, modo subtiliter transtulit, denique post multa certamina mulierem potentissimam vicit. Victa igitur *Zenobia*, cum fugeret camelis, quos dromadas vocitant, atque ad Persas iter tenderet, equitibus missis est capta, atque in Aureliani potestatem deducta. Victor itaque *Aurelianus*, totiusque jam Orientis possessor, cum in vinculis *Zenobiam* teneret cum Persis, Armenis, Saracenis, superbior atque insolentior egit ea, quæ ratio temporis postulabat. *Flavius Vopiscus* §. 7.

VI. *Expeditio in Occidentem.* Pacato Oriente in Europam rediit victor, & *Carporum* copias afflixit: unde *Carpicus* dictus: Quod cognomen, cum deforme videretur, repudiavit. Interim *Palmyreni*, qui jam victi & contusi fuerant, *Aureliano* rebus Europensibus occupato, rebellarunt. Itaque eo reversus, urbem captam penitus evertit, ac delevit: atque prorsus crudeliter omnem ætatem sexumque conceidit, ita ut ipsum jam cædium, quæ patratæ fuerant, pœniteret aut pigeret. Securior deinceps in Europam rediit, atque illic omnes, qui vagabantur, hostes virtute sua contudit.

Sed dum Aurelianus res per Europam Asiamque omnem ingentes ageret, *Firmus* quidam extitit, qui sibi Ægyptum sine insignibus Imperii, quasi ut esset civitas libera, vindicavit. Ad quem continuo Aurelianus revertit, & Ægyptum statim recepit.

Hac quoque expedita difficultate, Occidentem petiit, & *Tetricum* unum de triginta tyrannis, qui Gallias adhuc obtinebat, in potestatem suam redegit, non invitum, adeoque sponte ad ipsum transeuntem, quod militum petulantiam & improbitatem ferre non posset. *Flavius Vopiscus* §. 8.

VII. *Triumphus.* Princeps igitur totius orbis *Aurelianus*, pacatis per occidentem Gallis, atque undique terris, Romam iter flexit, ibique de *Zenobia* & *Tetrico*, h. e. de Oriente & Occidente, triumphum egit. *Ibidem.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Aurelianus in initio Imperii tantum abest, ut iniquus is aut inimicus Christianis fuerit, ut suam etiam, in postrema & frequentissima contra Paulum Samosatenum Synodo Antiochiæ, auctoritatem interposuerit: & Samosatenum, domo Episcopali cedere nolentem, exire compulerit. *Eusebius l. 7. c. 30.* Attamen cum natura barbarus & sanguinarius esset, (ut *Eutropius* scribit) adeo ut nec à propria sororis filii cæde abstineret: alienus tandem à Christianis factus, persecutionem in eos movere proposuit. *Eusebius* & *Platina.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

POstquam *Aurelianus* Romæ triumphum egisset, rursus ex urbe ad bellum Vindelicum discessit, ubi Bojos, (quos nunc Bohemos nominamus) oram Vindelicam populantes, repulit. Inde ad Illyricum rediit, ac Persis bellum rursus indixit. *Sed cum eo* proficisceretur, fraude notarii sui *Mnesthei* periit: (cui *Aurelianus* necem minitatus fuerat) qui ad quosdam militares viros, amicos ipsius, nomina pertulit annotata, falso manum ejus imitatus, tanquam *Aurelianus* ipsos pararet occidere. Itaque ut præveniretur, ab iisdem interfectus est in itineris medio, quod inter Costantinopolin & Heracliam est. *Eutrop. Brev. lib. 9.*

lib. 9. *Sextus Aurel. Victor. Imperavit* annis v. mensib. v. *Ibid.*

Illo interfecto, cum esset res prodita, & sepulchrum ingens, & templum, detulerunt ii à quibus interemtus est. Mors quoque ejus inulta non fuit. Nam Mnestheus ad stipitem affixus, & bestiis objectus est.

Senatus mortem ejus graviter tulit; gravius tamen populus Rom. qui vulgo dicebat: *Aurelianum pædagogum esse Senatorum. Vopiscus* §. 9.

XXXVII. IMPERATOR ROM. M. CLAVDIVS TACITVS, *ejusque Frater* FLORIANVS.

CAPVT I. *DE ORTV.*

I. M. CLAVDIVS TACITVS fuit vir nobilis Romanus, qui Romæ Senatoris & postea Consulis officio functus erat.

II. NOMEN. Alii vocant eum *P. Annium Tacitum.* Alii *M. Aurelium Tacitum.*

CAPVT II. *DE PROGRESSV.*

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. *Temperantia in victu.* Ipse vitæ fuit parcissimæ, ita ut sextarium vini toto die nunquam potaverit, sæpe intra heminam. Præ omnibus oleribus affatim ministratis, lactucis indulsit. Somnum enim se mercari illa sumtus effusione dicebat. Amariores cibos appetivit. Balneis raro usus est, atque in senectute validior fuit. Panem nisi siccum nunquam comedit, eundemque sale & aliis rebus conditum. Mensam suam nunquam nisi agrestibus opimavit. Phasianum, nisi suo & suorum natali, & diebus festissimis, non apposuit. *Vopiscus* §. 4.

II. *In vestitu modestia.* Togis & tunicis iisdem est usus, quibus privatus. Vxorem gemmis uti non est passus. *Vopiscus ibidem.*

II. *ACTA LITERARIA.*

I. *Legit senex* minutulas literas ad stuporem: nec unquam noctem intermisit, qua non aliquid vel scriberet, vel legeret, præter posterum Calendarum diem.

II. *Cornelium Tacitum* Historicum parentem suum nominavit, & de eo mandata dedit, ut quot-annis exemplaria aliquoties describerentur, quo legi ab omnibus posset. Mensem Septembrem Tacitum appellari jussit, propterea quod eo mense & natus, & Imperator factus esset. *Flavius Vopiscus* §. 4.

III. *ACTA POLITICA.*

I. Imperii occupatio.

Post necem *Aureliani* milites ad Senatum scripsere, postulantes, ut alium Reipublicæ Principem Patres eligerent. Neque enim eorum quenquam, qui *Aurelianum* occidissent, Imperatorem se passuros. Senatus, qui non ignorabat, Principes à se electos militibus non placere, rem ad milites retulit. Qui iterum ad Senatum; isque itidem ad milites. Dumque id sæpius fieret, non invido, non tristi, sed grato religiosoque certamine inter Senatum, & exercitum, interregnum per sex vel septem menses fuit, sic ut Respubl. Imperatorem, dum bonus quærebatur, non haberet. Egnatius. Cum autem rumor emersisset, *Claudium Tacitum* Imperatorem esse faciendum, discessit ille Roma, atque in Campania duobus mensibus fuit. Sed inde deductus, illi Senatus consulto interfuit, in quo unanimi omnium consensu Imperator designatus est, & omnis Senatus Tacito acclamavit: Tacite Auguste, *Dii te servent. Te delegimus, te Principem facimus, tibi curam Reipubl. orbisque mandamus. Suscipe imperium Senatus authoritate: tui loci, tua vita, tua mentis est, quod mereris.* At ille senectutem suam excusando: *Miror P. C. in locum Aureliani fortissimi Imperatoris vos senem velle Principem facere. An probaturos senem Imperatorem milites creditis? Videte ne Reipublicæ non eum, quem velitis, Principem detis: & mihi hoc solum obesse incipiat, quod unanimiter delegistis.* Post hæc acclamationes Senatus hæ fuere: *Et Trajanus ad Imperium senex venit: Et Adrianus ad Imperium senex venit; Et Antoninus ad Imperium senex venit. Et tu legisti:* Incanaque menta Regis Romani, *Et quis melius quam senex imperat? Imperatorem te, non militem facimus: Tu jube, milites pugnent. Habes prudentiam, & bonum fratrem. Severus* dixit: *Caput imperare, non pedes. Animum tuum, non corpus eligimus. Tacite Auguste, Dii te servent!*

Omnium igitur acclamatione & à populo & ab exercitu libenter receptus est. *Vopiscus.* §. 2. & 3.

II. Imperii administratio.

I. *Leges vestiarias tulit.* Nam holosericam vestem omnibus viris interdixit. *Vopiscus* §. 4.

II. *Ther-*

II. *Thermas publicas ædificavit.* Domum suam destrui præcepit, & in eo loco thermas publicas fieri privato sumtu jussit. *Ibidem.*

III. *Thermas* omnes ante lucernam *claudi jussit*, ne quid per noctem seditionis oriretur. *Ibidem.*

IV. *Senatum coluit.* Postquam Imperator esset electus, talem ad Senatum orationem habuit: *Mihi liceat P. C. sic Imperium regere, ut à vobis me constet electum, ut ego cuncta ex vestra facere sententia & potestate decrevi. Vestrum est igitur ea jubere atque sancire, quæ digna vobis, digna modesto exercitu, digna populo Romano esse videantur.* Vopiscus §. 3.

V. *Interfectores Aureliani* è medio sustulit. *Vopiscus* §. 4.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Expeditionem adversus Barbaros ingenti multitudine à Mæotide erumpentes suscepit, in qua sexto mense Imperii insidiis militaribus interemtus est. *Flav. Vopiscus*, §. 4. Aurelius Victor vero scribit, quod 200. die Imperii apud Tarsum febri extinctus sit.

FLORIANUS.

Hic frater *Taciti* germanus fuit, qui post fratrem arripuit Imperium, non Senatus authoritate, sed suo arbitrio, quasi hæreditarium esset Imperium. Verum vix duobus mensibus Imperium tenuit, & occisus est Tharsi à militibus, qui Probum imperare audierant. *Vopiscus in Floriano*, §. 1.

S. *Aurelius Victor* vero & *Egnatius* scribunt, quod solutis sibi venis ad *Probi* Imperantis nuncium obierit, &c.

XXXVIII. IMPERATOR ROM. M. AURFLIUS PROBUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. Generatio.

PROBUS oriundus fuit è Pannonia civitate Sirmiensi, nobiliore matre; quam patre, patrimonio moderato, affinitate non magna.

PATER ejus fuit DALMATIUS, vel, ut alii volunt, *Maximus*, qui initio Hortulanus, & postea Dux militum factus in Ægypto mortuus est. *Vopiscus in Probo*, §. 2.

MATER ejus fuit CLAUDIA.

II. Appellatio.

PROBUS dictus fuit. Fuit autem *Probus* & *nomine* & *re*: quia probus, virtuosus & salutaris Princeps fuit. Unde *Valerianus Imper.* eum in epistola quadam ad *Mulvium Gallicanum* præfectum prætorio nominat *Probum* vere probum. Ejus verba hæc sunt: Miraris fortassis, quod ego imberbem Tribunum fecerim, contra constitutum Divi *Adriani*. Sed non multum miraberis, si *Probum* cogitas adolescentem vere probum. Nunquam enim aliud mihi, cum eum cogito, nomen occurrit. Quod nisi nomen haberet, potuit habere cognomen, *&c. Vopiscus in Probo*, §. 2.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

1. *ACTA POLITICA.*

I. Ante Imperium.

PROBUS adhuc adolescens corporis moribus tam clarus est factus, ut *Valeriani* judicio tribunatum prope imberbis acciperet. *Vopiscus* §. 2.

Res item magnas ante adeptum Imperium gessit. Unde à *Valeriano*, *Gallieno*, *Claudio*, *Aureliano*, *Tacitoque* Imper. maxime commendatus fuit. Cujus rei epistolæ ipsorum, quæ apud *Vopiscum* extant, testes sunt. His quoque militum amor, qui ingens erga Probum semper fuit, accessit, eosque ipse quoque cura, qua par erat, amplexus. Neque enim unquam ille passus est peccare militem. Si quid prædæ fuit, ita id divisit, ut sibi nihil præter tela & arma servaret. Quinetiam cum de prædato repertus esset equus non decorus, neque ingens, qui, quantum captivi loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita ut per dies 8. vel 10. continuaret, & omnes crederent *Probum* tale animal sibimet servaturum, jam primum dixit: *Fugitivo militi potius, quam forti hic equus convenit.* Vopisc. §. 3.

II. Imperii occupatio.

1. *A militibus electio.* Cum ad exercitus in Oriente nuncius venisset de *Taciti* obitu, animus fuit militibus prævenire Italicos exercitus, ne iterum Senatus Principem daret. Sed cum sermo esset, quis fieri deberet, & manipulatim in campo Tribuni milites alloquerentur, dicentes: Requirendum esse Principem aliquem fortem, sanctum, verecundum, clementem, probum: Idque per multos circulos, ut fieri assolet, diceretur: Quasi divino nutu undique ab omnibus acclamatum est:

Probe Auguste, Dii te servent! Deinde concursus est factus, & cespititium Tribunal, appellatusque Imperator. Ornatus etiam pallio purpureo, quod de statua templi oblatum: Atque inde ad palatium deductus, invitus & sæpe dicens: *Non enim & vobis expedit, milites: non mecum bene agitis. Ego enim vobis blandiri non possum.* Flavius Vopiscus, §. 4.

II. *Senatus confirmatio.* Cum ab exercitu qui Tarsi erat, jam Imperator esset factus, post à Senatu fuit confirmatus. Nam ab omnibus acclamatum est: Probe Auguste, Dii te servent! Olim dignus & fortis, & justus, bonus Ductor, bonus Imperator. Exemplum militiæ, exemplum imperii, Dii te servent! Assertor reipubl. felix imperes. Magister militiæ, felix imperes: te cum tuis Dii custodiant. Et Senatus antea te delegit. Ætate Tacito posterior, cæteris prior. Quod Imperium suscepisti, gratias agimus. Tuere nos, tuere rempubl. Bene tibi committimus, quos antea servasti. Tu Francicus, tu Gothicus, tu Sarmaticus, tu Parthicus, tu omnia: & prius fuisti semper dignus imperio, dignus triumphis; felix agas, feliciter imperes. *Ibid.*

III. Imperii administratio.

Spei de se conceptæ egregiis factis respondit. Nam accepto hoc S. C. secundum orationem permisit Patribus, ut ex magnorum judicum appellationibus ipsi cognoscerent, Proconsules crearent, legatos Consulibus & jus prætorium Præsidibus darent: leges, quas Probus ederet, Senatus consultis propriis consecrarent. Statim deinde, siqui de interfectoribus Aureliani superfuerant, vario genere vindicavit. *Vopiscus* §. 5.

II. *ACTA BELLICA.*

1. *Bellum contra Tyrannos.* Quorum fuere tres: 1. *Saturninus Gallus.* 2. *Proculus.* 3. *Bonosus.*

1. *Contra Saturninum.* Hic è Galliis oriundus, ea virtute & rei militaris fuit scientia, ut *Aurelianus* Imper. limitis Orientalis ducatum ei crediderit, edicens serio, ne unquam Ægyptum videret. Hujus enim provinciæ ingenia mobilia non injuria suspecta prudentissimus habebat Imperator. Et salutatus ibi primum *Saturninus* est *Augustus.* Quod nomen tunc quidem fugit, at non multo post sumsit: etsi non ignorans, quantum periculi eo ipso adiret. Cum enim eum animarent vel ad Imperium, qui induerant purpuram, in hæc verba disseruit: Nescitis, amici, quid mali sit imperare. Gladii & tela nostris cervicibus impendent: imminent hastæ undique, undique spicula; ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: Non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro studio. Adde, quod omnis ætas in Imperio reprehenditur. Senex est quispiam, inhabilis videtur: sin minus, inest furor. Nam quod Imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatium mortis, solus perire non potero. Hæc talis oratio non indigna erat Duce literato, & qui bonis disciplinis, inprimis Rethoricæ operam dederat: non modo Romæ, sed & in Africa.

Fertur autem Probus & clementes ad eum sæpe literas misisse, & veniam esse pollicitum: sed milites qui cum eo fuerant, non credidisse. Obsessus igitur prope Apaniam in castro quodam, ab iis, quos Probus miserat, invito Probo: occisus est. *Flavius Vopiscus in Saturnino.*

2. *Contra Proculum.* Hic patria fuit Albinganus, natus ad Alpes maritimas, latrociniis in adolescentia assuetus, & tribunus postea multis legionibus præfuit, & fortia facta edidit. In Galliis hortantibus Lugdunensibus, qui ab *Aureliano* afflicti fuerant, sibique à *Probo* metuebant, imperium assumsit. A *Probo* victus & fugatus, tandemque interemtus est, prodentibus eum Francis, (quibus, ut ait *Vopiscus*, familiare est, ridendo fidem frangere) ad quos confugerat. *Vopiscus.*

3. *Contra Bonosum.* Hic origine Britannus fuit, Galla tamen matre natus, filius Pædagogi literarii. Nihil ipse literarum didicerat, & non tam militaribus studiis, (etsi nec ea neglexerat) quam bibacitate nomen sibi & laudem quæsitum iit. Potus enim cibique fuit capacissimus: de quo *Aurelianus* dixerat: *non eum natum esse, ut vivat, sed ut bibat.* Legatos Barbarorum ita vino deponere potuit, ut omnia secreta illorum expiscaretur. Is quoque Imperium ad Rhenum assumsit, sed longo gravique certamine à *Probo* superatus est. Itaque vitam laqueo finivit, & ob eam rem dictus est *amphora pendens. Vopiscus.*

4. *Gessit & alia maxima bella* felicissimo successu. Nam Gallias à Germanis liberavit, civitatibus LX. nobilissimis receptis cum omni præda: hostium prope CD. millibus cæsis; reliquiis vero ultra Nicrum fluvium & Albim submotis. Denique virtute sua & prudentia eo hostes redegit, ut novem eorum Reges ad pedes ipsius se abjicerent. Eadem virtute & felicitate deinde Rhætias, Illyricum, Thraciam, Isauriam, Pamphyliam, & alias provincias, terrore hostilium incursionum liberavit: Persas ac Parthos fama nominis sui ac rerum gestarum terruit, &, ut pacem supplices peterent, adegit.

5. *Duellum cum Aradione.* Contra hunc pugnavit, & singulari certamine in Africa prostravit: & quia fortissimum ac pertinacissimum virum viderat, sepulchro ingenti honoravit, quod adhuc extat, tumulo usque ad ducentos pedes terræ lato, per milites; quos otiosos esse nunquam est passus. *Vopisc.* §. 3.

III. *ACTA TOGATA.*
sive VIRTUTES.

I. *Fortitudo* ejus *bellica*, quæ effulget 1. *Ex dicto* de equo celeri illi oblato: *Fugitivo militi potius, quam forti, hic equus convenit.* 2. *Ex facto*, h.e. duello cum *Aradione*: de quibus antea diximus.

II. *Prudentia de latronibus.* Cum multa Barbarorum loca purgasset latrociniis, ubi pervenisset ad *Isauros*, dixit, ab illis locis facilius arceri latrocinia, quam tolli. Sentiens, esse dandam operam, ne latronibus illuc esset aditus, neve juvenes latrocinari discerent. Itaque loca omnia, quæ angustum haberent aditum, veteranis concessit: addens, ut eorum filii ab anno 18 ad militiam mitterentur, ne ante latrocinari discerent, quam militare. Hoc tum recte *Probus*, cum multum interesset inter militiam & latrocinium: nunc frivolum est. *Vopiscus.*

III. *Opera egregia* in *Ægypto* per milites struxit in plurimis civitatibus. *In Nilo* quoque cum multa fecit, ut vectigal frumentarium solus adjuverit; tum pontes, templa, porticus, basilicas labore militum struxit: ora fluminum multa patefecit, paludes plærasque siccavit, atque in his segetes agrosque constituit. *Vopiscus in Probo* §. 3.

IV. *Diligentia.* Non passus est, militem esse otiosum, sed multa opera militari manu perfecit, dicens: Annonam gratuitam militem comedere non debere. *Vopiscus.*

CAPUT III.
DE EGRESSU.

I. *Mortis antecedentia*, quæ sunt
1. Λεχθέντα. 2. Πραχθέντα.

ΛΕχθέντα, h. e. dicta. 1. *Symbolum*: Nunquam militem ociosum esse passus est, dicens: *Annonam gratuitam militem comedere non debere.* Quod dictum à militibus gravate ex eo fuit auditum.

2. *Votum.* Dixit præterea: *Brevi milites necessarios non habebimus. Vopiscus in Probo* §. 7. & 8. Quo significabat, Barbaras nationes omnes Imperio Romano jam subjectas esse. Verum hisce dictis invisum militibus & gravem, vel potius intolerabilem se reddidit.

II. Πραχθέντα, h. e. *Patrii soli amplificandi studium.* Cum Sirmium venisset, ac solum patrium fœcundari cuperet & dilatari, ad paludem quandam siccandam multa millia militum adhibuit.

II. *Mors ipsa.*

Cum milites multo labore onerarentur, illius pertæsi, aliqui tumultuantes, seditionem adversus *Probum* moverunt, illumque, confugientem in turrim ferratam, (quam speculæ causa editissimam exædificaverat) interfecerunt, anno Imperii sui sexto, mense IV. *Aurelius Victor.*

III. *Consequentia.*

Reliquus exercitus, dolens exstinctum esse justum, fortem, felicem & utilem Imperatorem, sepulchrum ei fecit hujusmodi titulo marmori inciso: HIC PROBUS IMPERATOR, ET VERE PROBUS SITUS EST: VICTOR OMNIUM GENTIUM BARBARARUM: VICTOR ETIAM TYRANNORUM.

XXXIX. IMPERATOR ROM.
M. AURELIUS CARUS,
cum filiis
CARINO & NUMERIANO.

CAPUT I.
DE ORTU.

DE *Origine*, vel patria ejus, diversæ sunt Historicorum sententiæ.

1. *Quidam dicunt*, quod natus fuerit *Narbonæ*, quæ civitas in *Illyrico* sita fuerit. Verum hæc sententia non potest consistere. Quoniam civitas illa in Illyrico dicta fuit *Narbis*, Græce Νάρβις, uti testatur *Stephanus.*

2. *Alii tradunt*, quod natus sit *Narbone. Narbo* enim, Græce Ναρβὼν, olim amplissimum fuit *Galliæ Braccatæ* emporium; teste *Strabone lib.* 4. Et in hac civitate natus, indeque *Narbonensis* appellatus sit.

3. *Alii scribunt*, quod fuerit *Romanus*: quoniam ipse in Epistolis suis se Romanum profiteatur. Verum nos dicimus, quod Carus vocet se Romanum non natione, (quoniam non in Italia, sed in Gallia

erat oriundus: unde etiam Narbonensis dictus:) sed habitatione. Quia jus civitatis in urbe Roma habuit, ibique ad varios dignitatum gradus evectus est.

Appellatio.

I. NOMEN. CARVS dictus fuit, non tantum nomine, sed & re. Nam erga omnes amabilis & humanus fuit, & egregiis suis virtutibus omnium amorem sibi conciliavit; uti patet ex epistola *Probi* Augusti ad Senatum, quæ à *Vopisco* ita recitatur: *Probus* Augustus Senatui suo salutem dicit: Felix esset nostra Resp. si qualis *Carus* est, aut plerique vestrum, plures haberem in actibus collocatos. Quare *equestrem statuam* viro morum veterum, si vobis placet, decernendam censeo, addito eo, ut publico sumtu eidem *exædificetur domus*, marmoribus à me delatis. Decet enim nos talis integritatem remunerare viri.

II. COGNOMEN. Dictus fuit PERSICVS. quod cognomen præclara à Persis reportata victoria meruit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

CARVS in juventute sua valde formosus fuit & ingeniosus, in senectute vero calvus factus est. In prima pueritia Romam venit, ibique artes liberales fideliter didicit: præterea etiam in palæstra aliisque exercitiis equestribus studiose se exercuit: virtutibus suis præstantibus magnum apud omnes amorem & favorem meruit, juxta vulgatum illum versiculum:

Nobilis est omnis, quem nobilitat sua virtus.

II. *ACTA OECONOMICA.*

CARVS in conjugio *duos filios* genuit. Vnus dictus fuit *Numerianus*, qui egregie fuit moratus, & paternis vestigiis institit: Alter dictus fuit CARINVS, qui plane degeneravit, & homo omnium contaminatissimus fuit. Vnde etiam pater infesto erga eum animo fuit, eumque sæpius exhæredare voluit.

II. *ACTA POLITICA.*

I. Togata.

I. *Per civiles* & militares gradus Præfectus præt. à *Probo* constitutus est. *Vopiscus in Caro.*

II. *Occiso Probo*, Imperator à militibus est electus. Nam in illo munere tantum sibi apud eos amorem conciliavit, ut interfecto Probo, tanto Principe, solus dignissimus Imperio videretur. *ibidem.* Senatus militarem suffragationem libenter comprobavit: quia videbat virtutem ejus nobilitate generis & eruditione esse ornatam.

III. *Beneficia à Probo* Imp. in se collata grata mente agnovit, dum statim, initio Imperii, mortem ejus acerrime ultus est.

IV. *Filios suos* consortes Imperii fecit, cumque iis biennium regnavit: *Carinum* Galliæ præfecit; *Numerianum* vero secum retinuit.

II. Acta Sagata.

I. *Bellum contra Sarmatas.* Sarmatæ, audita morte Probi, rursus in Pannoniam & Thraciam irruptiones fecere; sed CARVS primus omnium eos repressit, 16000 interfectis, & 20000 captis.

II. *Bellum contra Persas.* Pacata vicinia, in Asiam transivit cum filio *Numeriano*, & bellum Persicum, quod *Probus* inceperat, continuavit: nullo sibi occurrente Mesopotamiam obtinuit, & Ctesiphontem recepit: occupatisque Persis domestica seditione, victoriam ab eis referens, *Persici* nomen meruit.

Huc pertinet memorabilis Historia de ARSACIDÆ, Persarum Regis juvenis atque insolentis, ad CARVM Imp. legatione, & hujus mascula atque heroica responsione. Vnde patet admiranda *Cari* magnanimitas, cum singulari humanitate conjuncta, & vere mirabilis modestia, omnem affectatam pompam tum in comitatu, tum in victu & amictu spernens. Hanc historiam *Iustus Lipsius in notis ad lib. 2. Polit. cap. 15.* recenset hisce verbis: CARVS Imp. bellum inferebat Persis, & jam ad Armeniorum limites pervenerat. Illic militem curare corpus, & cibum è suo commeatu capere jussit, mox ex hostico (Parthorum agros ostendebat) petendum. Dum id agunt, ecce hostium legatos, qui adveniunt. Atque illi opinabantur futurum primo, ut ad Proceres quosdam aulicos deducerentur: deinde dierum aliquot intervallo ad Imperatorem. Atqui inciderant casu in ipsum jam cœnantem. Circumstabat frequens miles, sed auro aut argento nihil cultus. Ipse veste punicea indutus, jacebat in herba. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium: & in eo frustula quædam salsæ suillæ carnis. Cum autem legatos vidisset, nihil turbatum aiunt, nec quidquam immutasse; sed vocasse ad se ultro, & dixisse: Scirent quod ad se venissent. Nam Carum hunc ipsum esse. Iubere igitur ut renuncient juveni suo Regi: *Nisi resipiscat,* *futu-*

futurum ut intra unam Lunam, omnis eorum sylva, & omnis ager, magis nuda & levia sint, quam Cari ipsum caput. Et simul cum dicto pileum sustulit, & caput ostendit, tam glabrum, quam galea ejus quæ adjacebat. Et si quidem appeterent, jussit manum in ollam mittere. Sin minus, statim abire, & extra Romana præsidia esse, tanquam legatione omni jam defunctos.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CARVS, cum ad fatalem Imperii Romani terminum, nempe ad fluvium Tigridem pervenisset, in morbum incidit, inque tentorio exstinctus repertus est, cum simul vehementissimum tonitru caderet, quo multi exanimati sunt: ideo ipse etiam fulmine interiisse putatur. Imperavit annis 2.

AXIOMA.

Omnia regna mundi fatales suos terminos agnoscunt, ultra quos progredi feliciter non possunt. Prima enim *Assyriorum* & *Chaldæorum*, fatalem terminum habuit Hellespontum, angustum illud fretum inter Asiam & Europam prope Constantinopolin interjacens. Testatur hoc exemplum *Semiramidis*, de quo vide *Diodorum Siculum l. 2. de rerum antiqu. cap. 5.*

Secunda Monarchia Medorum & *Persarum*, fatalem terminum habuit, non tantum Hellespontum, cum prima Monarchia communem; sed etiam versus Septentrionem terminus illi fatalis fuit *Tanais* fluvius, & mons Caucasus. Isque eidem cum *Monarchia tertia Græcorum* communis fuit. Sic *Darius Hystaspis* & *Xerxes* Hellespontum cum exercitu transgressi, re infecta magnisque cladibus acceptis, intra fatales terminos revocati sunt. Sicut testatur *Strigelius in Chron. p. 71. Cyrus* primæ Monarchiæ Persicæ fundator, ad Colchidem à Tomyri Massagetarum Regina victus est. *Herodotus lib. 1. Darius Hystaspis*, contra Scythas profectus, re infecta domum est reversus. *Herodotus l. 1.* Et notandum est, quod nullus Rex in Septentrionem altius ascenderit *Dario*, sed tamen ultra Tanaim fluvium non est progressus. *Alexander Magnus*, non irritatis feris gentibus Septentrionis, portas Caspias ferratis repagulis obseratas clausit, ut gentes Scythicas hoc pacto ab Asiæ aditu arceret. *Plutarchus* in vita Alexandri. *Quarta* denique *Monarchia Romanorum* versus Orientem fatalem terminum habuit *Euphratem*. Quandocumque enim Romani ultra Euphratem progressi sunt, semper infelices fuerunt: sicut testantur exempla *Cari Trajani*, *Valeriani*, *Iuliani Apostatæ*, Imp. Romanorum; de quibus consulantur *Philippus Melanchthon in Chron. lib. 3. p. 193. Cuspinianus* & *Flav. Vopiscus. Vnde patet*, omnia regna mundi & Imperia esse *periodica*, sive finita. Solum Christi regnum autem esse *œcumenicum*, seu *infinitum*.

II. NVMERIANVS.

Hic CARI fuit filius, & propter nobilitatem, optimos mores, eruditionem & patris memoriam, à Senatu & exercitu dilectus, imperioque non indignus visus est. Sed cum mortem parentis adeo defleret, ut oculos affligeret, lectica gestatur, factione *Arrii Apri* soceri sui, & præt. Præfecti, qui invadere Imperium conabatur, occisus est. Licet autem per plurimos dies facinus occultaretur, tamen fœtore cadaveris in lectica relicti scelus proditum est. *Diocletianus* statim Imperator est proclamatus, qui in concione juravit, se cædis *Numeriani* conscium non esse. Ideo Aprum authorem cædis statim occidit, atque ita expletum est Oraculi vaticinium, cum imperaturum, si Aprum occidisset.

III. CARINVS.

Hic major natu filiorum *Cari*, homo omnium contaminatissimus, & prorsus dissimili ingenio fuit. Huic enim lascivire, libidinari, in suos sævire, & *Caligulam* quendam aut *Neronem* agere, vita erat. Itaque & *Carus*, ejus sceleribus cognitis, exclamasse fertur: *Non est meus.* Cum *Carinus* audiisset; quid patri & fratri accidisset, & *Diocletianum* Imperatorem factum, accurrit in Italiam, & *Sabinum Iulianum*, qui Imperium sumserat, in campis Veronensibus vincit. At nihilominus in tanto periculo multis libidinibus se polluit. Nam matrimonia aliorum nobilia adulteriis corripuit, novem uxores brevi tempore duxit, easdemque plerasque prægnantes repudiavit. Postea contra Diocletianum in aciem progressus, multis præliis cum eo conflixit. Sed ultima pugna commissa, ab exercitu suo desertus, ad Murtiam profligatus, & à suo tribuno interfectus est, cujus dicebatur conjugem stuprasse. *Flav. Vopiscus.*

Res Ecclesiæ.

I. *Episcopi Romani.*

Horum temporibus vixisse in Ecclesia scribuntur *Eutychianus* & *Caius*, Episcopi Romani. Quorum *ille*, vir sanctus, trecentos amplius martyres suis manibus sepelisse dicitur: Hic ordines sacros instituisse, ut Clerici quasi per gradus ad majores di-

dignitates adscenderent, fierentque ostiarii primum, tum lectores, dein exorcistæ, tum acoluthi, post Diaconi, hinc Presbyteri, postremo Episcopi.

II. *Martyres.*

BABYLAS Episcopus *Antiochenus*, cum *Numerianum* Imperatorem ad sacra Christianorum spectanda admittere noluerat, dicens: Non licere, eum, qui cruore & Idolorum sacrificiis pollutus esset, in domum Dei tam præcipitanter ingredi, & divina mysteria contaminatis oculis spectare: vel (ut *Suidas* refert) non passurum se, ut Lupus ovile Domini ingrederetur: Ob hanc causam ad mortem est condemnatus. Erat autem senex octuagenarius, qui scipione utens ad locum supplicii pergebat: vinctus ferreis catenis. Cum autem ad locum supplicii veniret, læto spiritu ac voce dicebat ex *Iesaiæ cap.* 8. *v.* 18. *Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus.* Postea *duo* à Carnifice petebat. 1. *Vt tres filii* sui primo loco coram oculis suis occiderentur, ne post mortem suam forte à Gentibus persuasione inducti à Christianismo abducerentur. 2. Cum, occisis filiis, & ipse martyrium jamjam subiturus esset, rogabat, ut catenas, quibus vinctus erat, ferreas una cum suo corpore sepelirent, ut in hoc ornamento in extremo judicio coram tribunali Iesu Christi apparere posset: Quo impetrato, se ipsum ex *Psalmo* 116. *vers.* 7, 8, 9. consolatus est, dicens: *Revertere anima mea in requiem tuam: Quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu. Ambulabo coram Domino in terris vivorum.* Et postea animo vultuque imperterrito collum Carnifici feriendum præbuit: & sanguine suo doctrinam de Christo crucifixo obsignavit. Statuit namque Martyr hic sanctissimus, se per mortem, quam pro Christo patiebatur, in æternam quietem ingredi, & ab omnibus hujus vitæ miseriis liberatum, justitiæ coronam accepturum à Christo justo judice. 2 *Tim.* 4. *v.* 8. Docere igitur BABYLAS exemplo suo omnes sanctos voluit, quomodo tres ex *Psal.* 116. aureoli versiculi citati sint usurpandi, quomodo & nos sanguine nostro veritatem Euangelii obsignare oporteat, nempe quod cum *Babyla* nos ipsos consolari, & medio in mortis agone, assistente Spiritu sancto Paracleto nostro, nos animare debeamus. Quoniam ex miseriarum valle omnibusque periculis in portum vitæ æternæ, & in terram viventium ingrediemur, ubi æternæ lætitiæ corona à Deo trinuno coronabimur.

XL ET XLI IMPERATOR ROM. VALERIUS DIOCLETIANUS, & AURELIUS MAXIMIANUS HERCULEUS, *Collegæ.*

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio.*

DIOCLETIANUS obscuris parentibus ortus, in Dalmatia natus est.

PATER ejus secundum quosdam Senatoris cujusdam libertinus, secundum alios *Scribæ filius* fuisse traditur.

MATER ejus dicta fuit DIOCLEA.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Ante Imperium dictus fuit DIOCLES, à matre *Dioclea.* Vbi vero orbis Romani potentiam accepit, Grajum nomen in Romanum morem convertit, & se DIOCLETIANUM appellavit.

II. COGNOMEN ejus fuit IOVIUS. Nam postquam ad Imperium pervenit, & Maximianum collegam assumsit, felicissima sibi cognomina indidere. *Diocletianus Iovius*, *Maximianus Herculeus*, appellati sunt: velut ille *Iovis*, hic *Herculis* hæres. *Pomponius Lætus* §. 1.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *Natura & mores.*

CORPORE fuit robustus & formosus. Ab ineunte ætate artibus bellicis deditus, & industria sua ad varios dignitatum gradus ascendit. *Vopiscus* vocat eum virum insignem, callidum, amantem reip., amantem suorum, & ad omnia, quæcunque tempus requirebat, paratum: Consilii semper alti, nonnunquam tamen effrontis, sed prudentis: nimia pervicacia motus inquieti pectoris comprimentis. *Eutropius lib.* 9. de eo scribit, quod fuerit callide moratus, sagax, & admodum subtilis ingenio, & qui severitatem suam aliena invidia vellet explere: diligentissimus tamen, & solertissimus Princeps. Quanquam fastum insolentiamque (de qua postea dicemus) omnes jure improbant.

II. ACTA

II. ACTA OECONOMICA.

Habuit filiam nomine VALERIAM, quam matrimonio junxit *Galerio Maximino*, quem Cæsarem fecerat. Vxor vero ejus ignoratur.

III. ACTA POLITICA.

I. Togata.

I. *Futuri Imperii præsagium.*

Cum *Diocletianus* apud Tungros in Gallia moraretur quadam in caupona, in minoribus adhuc locis militans, & cum *Druide* quadam muliere rationem convictus sui quotidiani faceret, at illa diceret: *Diocletiane, nimium avarus, nimium parcus es:* Ioco non serio *Diocletianus* responsisse fertur; *Tunc ero largus, cum Imperator fuero.* Post quod verbum *Druis* dixisse fertur: *Diocletiane, jocari noli: nam Imperator eris, cum Aprum occideris.* Semper exinde *Diocletianus* in animo habuit Imperii cupiditatem; idque *Maximiano* conscio, cui hoc dictum à *Druide* ipse retulerat. Denique, ut erat solitus, risit & tacuit. Apros tamen in venationibus, ubi fuit facultas, manu sua semper occidit. Denique cum *Aurelianus* Imperium accepisset, cum *Probus*, cum *Tacitus*, cum ipse *Carus*, *Diocletianus* dixit: *Ego semper apros occido, sed alter semper utitur pulpamento.* Cum vero *Aprum* Imperio inhiantem confodisset, conversus ad milites dixit: *Tandem Aprum fatalem occidi. Flav. Vopiscus.* Præterea manu sua Apro percusso dixit: *Gloriare, Aper; Magni Æneæ dextera cadis.*

II. *Electio ad Imperium.*

Hisce factis, Imperator ab exercitu factus, magnoque honore à Senatu populoque Romæ exceptus est.

NOTA.

Druidæ, vel *Dryides*, I. secundum *Plinium* appellati sunt à δρῦς quercus, quod quernis umbraculis delectarentur, vel, quod una cum quercubus & nasci, & mori crederentur. Et ab eadem voce dicti sunt *Druidæ:* Quia visco, & hac arbore, in qua ille nascitur, nihil habebant sacratius. II. *Casaubonus* vero hanc sententiam refutat, dum inquit: Non assentior *Plinio*, conjicienti, *Druidas* à voce Græca esse appellatos. Quin potius *Strabonis* prudentissimum consilium sequor, negantis, in appellationibus gentium Barbararum Græcas etymologias esse quærendas. Quare *Druidas* non magis voce Græca sic fuisse vocitatos censeo, quam reliquos ejusdem gentis & ætatis Sophos, Bardos dico & Vates, sive Eubages. Hæc *Casaubonus*. III. *Gesnerus* & *Philippus Melanchth. Druidæ*, inquiunt, dicti à fide, quod eis tanquam Sacerdotibus & sapientibus *fides* à vulgo haberetur. Drau / drou / fides est Germanis. Inde fœminarum nomina: *Gariodruda*, *Ariodruda*.

III. *Imperii administratio.*

Sapienter Remp. gubernavit, ejusque sapientia patet 1. ex *Dictis*. 2. ex *Factis*.

1. *Ex dictis.* Sæpe dicere solitus est, nihil esse difficilius, quam bene imperare. Id *Flav. Vopiscus in Aureliano* tradit se audivisse à patre suo, & addit causam. Colligunt (inquit) se quatuor aut quinque, simul consilium ad decipiendum Imperatorem capiunt: dicunt, quid probandum sit. Imperator qui domi est, vera non novit; cogitur hoc tantum scire, quod illi loquuntur: facit judices, quos fieri non oportebat: amovet à Republ. quos debebat retinere. Ita bonus, cautus, optimus venditur Imperator. At vulgus ad Imperatoris titulum satis esse putat nasci, aut eligi: nasci utcunque: eligi emtis suffragiis, ac solennibus ceremoniis confirmari.

Similiter Philosopho cuidam immunitatem petenti sapienter respondit: Petitio tua, inquiens, pugnat cum professione tua. Profiteris enim eam artem, quæ docet affectus vincere; & jam ostendis, te ab avaritia superari.

II. *Ex factis.* Quia Rempubl. sapienter ordinavit. Recte dicitur: Vir sapiens observat τὸν καιρὸν, h. e. temporis opportunitatem. Eandem quoq; *Diocletianus* prudenter observavit. Nam cum periculosus esset Imperii Romani status propter hostes Imperium undique turbantes, de salutari Rempubl. tranquillandi remedio cogitavit, videlicet, ut Collegas sibi fideles adjungeret.

Quare I. *Maximianum* anno C. 285. *Cæsarem* creavit. Cum vero plura bella orirentur A. C. 286, eundem *Augustum* proclamavit, eique tribunitiam potestatem concessit cum Consulatu in sequentem annum.

II. *Hi duo* Augusti *Diocletianus* & *Maximianus*, inter se concordantes, rursus *duos Cæsares*, quos sibi adjunxere, fecerunt: *Ille* quidem *Galerium Maximinum*; *hic Constantium Chlorum.* Conjugiis etiam fœdera confirmata sunt. *Diocletianus* filiam *Valeriam* in matrimonium collocavit *Maximino: Maximianus Herculeus* privignam *Theodoram Constantio Chloro.* Licet enim hi uxores jam haberent, eas tamen dimittere jussi sunt, ut ita prædictis *Augustis* non tantum adoptione, sed etiam affinitate jungerentur. *Constantius* dimisit *Helenam*, è qua filium jam *Constantinum* habebat, qui postea imperium solus obtinuit, & *Magni* cognomen accepit.

2. *Diocletianus* quoque initio clemens & modestus fuit. Tandem tamen, prospero secundarum rerum cursu, eo usque insolentiæ processit, ut morta-

mortalitatis oblitus, se tanquam Deum adorari voluerit, velut in ipso esset cœlestis majestas; ideo fratrem Solis & Lunæ se nuncupavit. Projicere se quoque homines humi venerabundos, atque osculum pedibus figere pati cœpit: & gemmas calceis vestibusque inseruit: cum ante ipsum omnes Imperatores consulari tantum salutatione contenti fuissent, & solam Chlamydem purpuream privato habitui adjecissent. *Eusebius*, *Pomponius Lætus*. Postea hoc fere imitati sunt Romani Episcopi: calceos suos gemmis & margaritis ornantes, eosque Monarchis aliisque hominibus exosculandos præbentes. *Euseb.*

IV. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum contra Carinum.* Initio imperii exercitum reducens ex Asia, vicit *Carinum* in Dalmatia, qui patri CARO succedere conabatur. Vti in historia *Carini* diximus.

II. *Ægyptum*, quem *Achilleus* quidam pene totam ad rebellionem concitaverat, *recepit*: obsessa Alexandria 8. mensibus: magnam multitudinem trucidavit, & *Achilleum*, qui se nominaverat Imperatorem, bestiis dilaniandum objecit.

III. *Bellum in Gallia.* Cum novi in Gallia tumultus ab hominibus orirentur, qui se Bagaudas vocabant, ut hodie sunt die Banditen oder Cossaken/qui Duces habebant *Amandum* & *Aelianum*. Contra eos Diocletianus *Maximianum* valido cum exercitu misit: is eos ç eleriter oppressit ac delevit.

NOTA.

Bagaudæ apud Salvianum; Eusebium & alios, vel *Baccaudæ* sunt factiosi, rebelles & latrones. *Bagauda* vel *Baccauda* ipsum est latrocinium, motus agrestium, seditio, tumultus. *Eumenius* panegyrico de scholis instaurandis: *Latrocinio Bagaudicæ rebellionis obsessa.* Ejus generis sunt, quos Poloni *Cosakos*, in deserto Muscoviæ vocant. Item *Bandolieri*, in montibus Pyrenæis: & *Martolossi*, in montanis Pannoniæ; ut scribit *Cunradus Rittershusius lib. 5. in Salvianum.*

IV. *Bellum in Africa. Maximianus* exercitum in Africam transtulit, & Quinguagenarios, (alii Quinquegentianos vocant, qui erant milites quinquagenarii, & supra eum numerum annorum, ideoque agros sibi dari voluerunt, eoque nomine Africam diripuerunt) prœliis fatigatos, ad loca aditu difficilia compulit, tandem tamen eos in prœlium coactos vicit, inque alia loca transtulit. *Eutropius Victor.*

V. Denique per *Maximinum Galerium*, *Narsem Persarum Regem vicit*, ideo post tot victorias maximus triumphus à Senatu ei decretus, & inclyta cognomina Principibus indita sunt à devictis populis. Splendidum igitur triumphum *Diocletianus* & *Maximianus* Romæ egerunt, ducentes secum Regis Persarum Narsis conjugem, sorores ac liberos. Verum in ea fortuna adeo se superbum præbuit *Diocletianus*, ut divinos honores Imperatoribus habendos præceperit, Regum Persicorum more adorari voluerit, & pedes osculandos cunctis absque discrimine exhibuerit: de quo antea diximus.

V. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Diocletianus anno Imperii 19, instante Dominicæ Passionis festo, *Nicomediæ*, ubi regia sedes erat, edictum publicavit: quo præcipiebatur, ut templa atque oratoria Christianorum everterentur, soloque æquarentur: libri Bibliorum sacrorum cremarentur, & qui Magistratus, officii aut dignitatis alicujus honorem fuissent adepti, de gradu turpiter deponerentur: Privati vero, qui in professione Christianæ religionis perstarent, libertate privarentur. *Eusebius lib. 8. c. 2.*

Occasionem hostes fidei Christianæ ad stimulandum *Diocletianum*, & ad hoc facinus nefarium perpetrandum, desumserunt ex conflagratione partis alicujus palatii regii Nicomedici, quam calamitatem in Christianos contulerunt. Vnde Imperator, inæstimabili furore succensus, jussit omnes nostros acervatim collectos, alios gladio obtruncari, alios ignibus comburi. *Eusebius. l. 8. c. 6.*

PHILOSOPHI quoque hisce temporibus flammæ persecutionis oleum addidernnt, & contra religionem Christianam disputarunt. Nam Philosophi fuerunt maximi Christianorum persecutores in Ecclesia primitiva. Rursum ex medio inimicorum suorum Deus excitavit ARNOBIVM Rethorem, qui constantia martyrum permotus, ad religionem Christianam accessit, eamque contra reliquos Philosophos defendit. Idem postea etiam fecit LACTANTIVS, *Arnobii* Discipulus, ex Philosopho Episcopus factus.

Sub Diocletiano martyrii coronam acceperunt:

I. *Anastasia*, nobilis apud Romanos fœmina, à suo marito excarnificanda judici traditur, quæ, cum situm & squalorem carceris esset perpessa, cremata est. *Fast. Ecclesiast.*

II. *Cassianus*, Ludimoderator *Brixiæ* in Italia, in foro Cornelii, pueros in schola informavit. Cum idolis sacrificare recusaret; detractis vestibus, & vinctis post tergum manibus, discipulis suis excruciandus traditus est. Hi stylis acutis, quibus litera

literas tabulis ceratis inscribere solebant, cum pungunt. Vt autem quisque puerorum infirmior fuit, ita dolores & cruciatus ei maxime auxit. Nam robustiores, qui stylis ad vitalia usque viscera penetrarunt, mortem citius promoverunt. *Petrus de Natal. lib.* 7. *Osiand. H. E. Cent.* 4. *lib.* 1. *cap.* 12.

III. *Petrus* Sanctus, quidam aulicus *Diocletiani* cubicularius, nudus in sublime sublatus, toto corpore flagris cæsus laceratusque est ad ossium usque nudationem: aceto postea sale mixto in purulentis corporis partibus perfusus, in craticula igne leni tostus, in modum carnis vescendæ, tandem læto spiritu exspiravit. *Eusebius lib.*8.*c.*6.

IV. *Diodorus* Episcopus in specu quodam, cum sacram Synaxin celebraret, obstructo aditu cum omnibus Christianis periit. Ita etiam *Marinus* Senator.

Duravit hæc sævitia circiter decennium, & numerari potest inter exempla diuturnæ crudelitatis præcipua, quæ Ecclesia sensit, qualem in Ægypto Pharaonis, & deinde Antiochi Epiphanis tempore experta est.

Edictum propositum, simile Antiochi edicto: ut omnes homines ubique sacrificarent Diis Imperatorum: non sacrificaturi afficerentur pœna: & ut templa & libri delerentur. Nulla magna urbs fuit, in qua non quotidie circiter centum ad supplicia rapti sunt. Conspectum est, bestias parcere multis, qui eis objecti erant, & ne incitatæ quidem sanctos Dei martyres attingere voluerunt, sed circumiverunt sæpius, eosdem lustraverunt, & tandem procul ab eorum corporibus abscedentes in spectatores impios crudelissime sævierunt. Ita ostendit Deus, bestias mitiores esse tyrannis. Referunt *Historici*, teste *Osiandro H.E. cent.* 4. *lib.* 1. *cap.* 7. in uno mense Christianorum virorum, mulierum, & puerorum 17000. cæsa fuisse.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ` ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

DIOCLETIANVS anno vigesimo Principatus exacto, de Imperio deponendo cœpit consilium, ejus causa fuit

I. POLITICA, quia laborum & periculorum, quæ cum ista fortuna ferme juncta, pertæsus: sive quod magnis rebus gestis vereretur, ne fortunam etiam adversam experiretur.

III. ECCLESIASTICA, quod Christi nomen, uti speraverat, deleturum se desperaret, postea quam singularem Christianorum in morte constantiam perspexisset. Postea quoque ipse ejusque collega amicis confessi sunt, se id ex desperatione fecisse, quod Christianos delere, eorumque Religionem extinguere non potuissent. *Nicephorus lib.* 7. *cap.* 20. Licet enim *Maximianus* initio *Diocletiani* consilium approbare noluerit, tandem tamen *Diocletianus* in sententiam suam collegam pertraxit. Ambo igitur una die, *Diocletianus Nicodemiæ* in Bithynia, *Maximianus Mediolani* Imperii purpuram exuerunt, habitum privatorum receperunt, vitamque privatam agere cæperunt. *Maximianus* in Lucaniam, *Diocletianus* Salonas in patriam concessit. Cum à Maximiano post quadriennium admoneretur, ut Imperium una repeterent, contradixit: Se peste (inquit) liberatum nolle amplius venena imbibere. Satis se pro Republ. elaborasse, & tempus appetiisse, ut sibi vivat, & vixisse non posse testari, nisi postquam in patria sua olera sevisset. Et addit: Vtinam Salonæ visere posses olera nostris manibus sata! profecto nunquam istud tentandum judicares.

NOTA.

Ovvenus lib. 2. *Epigr.* Regum Statum miserrimum venusto hoc Epigrammate pulchre depinxit:

Dum non vult alter, timet alter, dicere verum
Regibus, ô miserum Regis in orbe statum!

II. ΤΑ` ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Tandem *Diocletianus* metu Constantini, cum Maxentium Constantinus interfecisset, veneno hausto ipse mortem sibi conscivit. Cum vixisset annos 78, imperasset annos 20.

III. ΤΑ` ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Diocletiano (cum novem annos post Imperium vixisset) contigit, quod nulli unquam, ut, cum privatus obiisset, inter Divos tamen relatus sit. *Eutropius.*

II. VALERIVS MAXIMIANVS HERCVLEVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

FVit genere Pannonius, apud Sirmium ortus, semiagrestis quidem militia, tamen & ingenio bonus. *Sixtus Aurelius Victor.*

Appellatio.

NOMEN ejus fuit *Valerius Maximianus. cognomine* dictus fuit *Herculeus*; quod à *Diocletiano* ipsi impositum est.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit EVTROPIA. Ex qua suscepit *filium Maxentium*, qui postea Imperator factus; & *filiam* nomine *Faustam*, quam *Constantio Chloro* in matrimonium elocavit.

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

A *Diocletiano* est Cæsar creatus, postea vero Augustus ab eodem appellatus; uti in historia *Diocletiani* diximus.

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

Homo sævus & truculentus in omni vita fuit, ingeniique immanitatem vultus quoque torvitate prætulisse accepimus, inquit *Aurelius Victor*. Eundem non modo *Diocletiano* promte semper in tristioribus obsecutum, sed ultro, & suopte ingegenio ita crudelem fuisse, ut ab illo mitigandus etiam, atque ad moderationem revocandus fuerit, illumque non injuria nominasses poëtæ verbis: Monstrum horrendum, informe, ingens! De quo item merito illud ejusdem ingeminares: Dii, talem terris avertite pestem! Vere enim ille pestis, clades, pernicies, furia, & quicquid in immanem dici tyrannum potest, exstitit.

Cum Imperium esset depositurus, *Constantium* Mediolani Augustum creavit; sicut *Diocletianus* Nicomediæ *Galerium*.

II. ACTA SAGATA.

Bella gessit I. *In Gallia*, ubi Bagaudas oppressit.

II. *In Africa*, ubi Quinquagenarios in ordinem redegit, seditionemque illorum sic repressit, ut pacem illos vix tandem impetrare sineret. Vide *Histor. Diocletiani cap. in Acta Sagata.*

III. *Germani*, *Burgundiones* & *Alemanni* in Gallias irruperunt; omnia cæde, rapinis, vastationibus & incendiis miscuerunt; qui tamen paulo post, cum *Maximinus* eos interclusisset, & fame & peste conflictari cæperunt, quos hisce cladibus absumi *Maximianus* passus est. *Ammianus.*

IV. *Cum Germani* Rhenum glacie concretum transiissent, & Gallias vastare incepissent, *Maximianus* eos repulit, & paulo post ponte in Rheno facto, usque ad Danubii fontes Germaniam vastavit. *Marcell.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Acerrimus Christianorum persecutor fuit; uti & *Diocletianus*, de quo antea. Ita namque *Orosius lib. 7. c. 25.* de iis scribit: *Diocletianus* in Oriente, *Maximianus* in Occidente vastari Ecclesias, affligi interficique Christianos, decimo post *Neronem* loco, præceperunt. Quæ persecutio omnibus fere anteactis diuturnior atque immanior fuit. Nam per decem annos incendiis Templorum, proscriptionibus innocentium, cædibus martyrum, incessabiliter acta est. Vt *Sulpitius Severus* de iisdem *l. 2. sacr. Histor.* scribit, *Diocletiano* & *Maximiano* imperantibus, acerbissima persecutio exorta, quæ per decem continuos annos plebem Dei depopulata est, qua tempestate omnis fere sacro martyrum cruore orbis infectus est; quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, multoque avidius tum martyria gloriosis mortibus quærebantur, quam nunc episcopatus pravis ambitionibus appetuntur. Nullis unquam bellis magis mundus exhaustus est, neque majori unquam triumpho vicimus, quam cum decem annorum stragibus vinci non potuimus. Hæc ille.

Martyres.

I. *Susanna* virgo, quod nollet nubere Maximiano Imp., religionis causa carceri includitur A. C. 295. & sequenti anno gladio trucidatur cum multis aliis. *Baronius.*

II. MAVRICIVS, qui Legionis militum Thebanorum tribunus fuit, à *Maximiano* ad castra Cæsariana prope oppidum *Ottodurum* vocatus è Syria, ut per Deorum aras præsentes jurarent, velle se Christianos armis persequi: qui maluerunt omnes trucidari, quam contra Christianos pugnare. Hanc sententiam postquam *Maximianus* cognovit, ira percitus, decimum quemque ad supplicium capitis legit: hoc cum relicti non curarent, sed fortius animarentur, *Mauricius* eos ad constantiam piam adhortaretur, ipsique affirmarent, se pro defensione Reipubl., non contra Christianos arma suscepisse, & vitam sibi eripi potius passuros, quam Christum abnegaturos, iterum decimum quemque secuti percussit. Sed cum neque hac sævitia fracti essent; attonitus tandem in eos omnem exercitum suum misit, totamq; istam legionem jugulari præcepit. *Osiand. Histor. Magd. cent. 4. c. 12. p. 830.*

III. Cum

III. *Cum Maximianus* nihil proficeret, non cæde (ut antea fecerat) in milites grassatus est, sed novo modo. Nam damnavit eos ad labores serviles, ad ædificandas thermas Romanas & Carthaginenses. *Eusebius.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

MAximianus, cum imperasset annos 18, suasu *Diocletiani* Imperium deposuit, sed postea eum pœnituit, quod collegæ assenserat: quare in urbem Romam se contulit, simulans se filio *Maxentio* ad gubernacula auxilio fore. Inde tumultus ortus, quod milites indignarentur, hæc ab illo tentari. Eum tumultum suppressit, cum diceret, se hoc figmento experiri voluisse, an milites Maxentium amarent. Inde profectus ad *Constantinum* generum suum in Gallias, cui clanculum insidias struxit. Sed res aperta est viro per *Faustam* uxorem. (ea enim mariti salutem tueri, quam patris scelus tegere maluit.) *Maximianum* igitur *Constantinus* persequitur, captumque Massiliæ strangulari jubet. Cadaver ejus Mediolani sepultum est. *Aurelius Vict. Zosimus.*

Symbolum ejus fuit:

MELIVS MORI, QVAM SIBI VIVERE.

Qui vivit sibi solus, homo nequit esse beatus.

MALO MORI: *nam sic* VIVERE NOLO MIHI.

XLII. IMPERATOR ROM.

CONSTANTIVS CHLORVS, & GALERIVS MAXIMINVS, COLLEGÆ.

His adjunguntur:

SEVERVS.
MAXIMINVS IVNIOR.
M. AVRELIVS MAXENTIVS.
C. VALERIVS LICINIVS.

Nam Galerius Maximinus *Severum* & *Maximinum* (qui & *Maximianus* vocatur) juniorem, sororis suæ filios, collegas sibi adscivit, Severo è medio sublato: in ejus locum rursus elegit Licinium. Maxentius vero se ipsum Augustum appellavit.

I. CONSTANTIVS CHLORVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER ejus fuit EVTROPIVS, Romanorum nobilissimus, qui genus suum ad Æneam retulit.

II. MATER fuit CLAVDIA, neptis Claudii Imper. ex fratre.

II. *Appellatio.*

1. NOMEN fuit CONSTANTIVS.
2. COGNOMEN, CHLORVS, Græce Χλωρὸς, quod pallido colore præditus fuerit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXores habuit *duas.*

I. Fuit HELENA, *Celi* Regis Angliæ filia, ex qua natus *Constantinus Magnus.*

II. Fuit THEODORA, *Maximiani* privigna. Ex qua nati sunt: 1. *Annibalinus*, pater *Dalmatii.* 2. *Constantius*, pater Galli & *Iuliani Apostatæ.* 3. *Constantia*, uxor *Licini.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. Imperii occupatio.

A *Maximiano Cæsar* est creatus, uti à Diocletiano Galerius. Antequam vero illi Imperio se abdicarent, Constantius & Galerius comprobante Senatu *Augusti* appellati sunt.

II. Imperii administratio.

1. *ACTA TOGATA.*

I. *Constantius Chlorus* & *Galerius Maximinus* Imperium diviserunt: Ita ut *Constantius* Galliam, Hispaniam, Britanniam, Africam; *Galerius* Illyricum; Græciam, Asiam, Ægyptum obtineret. *Ille* tamen, qua erat animi moderatione, Italiam etiam Africamque *Galerio* remisit, reliquis contentus.

II. *Salutis publicæ studiosus fuit.* Licet enim brevi temporis spatio Imperio præfuerit, virtutem tamen in eo civibus approbavit. Nam thesauros subditorum non quæsivit, sed benevolentiam eorundem obtinere studuit. Amicis ergo admonentibus,

tibus, quod in augendo fisco videretur indiligentior, respondit: *Publicas opes rectius à privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari. Bonus Princeps, qui magis à suis diligitur quam timetur, habet quicquid cives possident.* Similiter elegans de illo Historia legitur apud *Eusebium l.* 1. circa quam quinque membra sunt notanda.

1. *Diocletiani legatio.* Cum fama passim pervagatus hic sermo de *Constantio* esset, quod propter clementiam & benignitatem in subditos, nullos sibi thesauros reponeret: *Diocletianus*, qui adhuc summum Imperii gradum obtinebat, legatis ad eum missis, dissolutam ejus in Republ. administranda negligentiam increpare, & paupertatem tanquam probrum objicere, & ad eam rem confirmandam, argumenti loco usurpare, quod nihil prorsus pecuniæ haberet in thesauris reconditum.

2. *Constantii Chlori petitio.* Ipse vero legatis, qui ab Augusto venerant, aliquandiu detentis, ex omnibus populis suæ ditioni subjectis eos, qui maximis divitiarum copiis circumfluebant, in unum convocavit, pecunia sibi opus esse dicens, & hoc tempus opportune oblatum, quo quemque propensum studium & benevolentiam erga Dominum ac Regem suum declarare par esset.

3. *Subditorum promta oblatio.* Quo audito, subditi occasionem hanc diu optatam benevolæ suæ in illum voluntatis significandæ statuentes, abjecta omni cunctatione, mature æraria ejus auro, argento, aliisque opum & facultatum generibus complere, studio quodam & ardore inter se contenderunt, quo alius alium in largiendo superaret; idque læto & hilari vultu præstiterunt.

4. *Thesaurorum ostensio.* Hac re confecta, *Constantius* legatos ab Augusto missos thesauri sui spectatores fecit, eosque testes esse jussit eorum, quæ oculis vidissent. Qui rem gestam admirantes, ad *Diocletianum* redierunt.

5. *Thesaurorum restitutio. Constantius* post legatorum discessum, pecuniæ illius Dominos denuo accersivit, eosque obsequii ac singularis benevolentiæ causa humanissime tractatos, suis receptis omnibus facultatibus, domum redire jussit.

III. *Liberalis fuit.* 1. *Erga quosvis.* Nam facilem & amabilem cunctis se præbuit, unde plurimum dilectus est.

2. *Erga doctos.* Nam apud Clivienses Rhetore in publica schola exstincto, *Eumenium* Professioni oratoriæ præfecit, dato stipendio sexcentis millibus nummum. *Nazian.*

IV. *Humilis fuit, & αὐτάρκειαν amavit.* Nam paucis natura fuit contentus; fictilibus in mensa, more Agathoclis Siculi, usus est. Apparatum & vasa argentea ab amicis conquisivit, quando mensam exornare voluit. *Eutropius.*

II. *ACTA SAGATA.*

Bellum contra Alemannos gessit. Cum enim *Alemanni* sive *Germani* Rhenum glacie concretum noctu trajicerent, & Lingonas, ubi *Constantius* erat, invaderent; *Constantius* his obviam profectus prælio superatus est, & saucius fugit ad Vindonis oppidum, contendens tanto discrimine, ut clausis portis reste in murum extraheretur: inde adventante exercitu, & receptis animis, erupit, & post quintam horam 60000 hostium domuit. *Eutropius.* Illo quoque tempore Spiram ad Rhenum condidisse scribitur, nomine à cohorte Imperatoria facto, ubi & matrem *Claudiam* sepeliit.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. *Constantius*, quanquam ipse Christianus initio non esset, tamen illos odio prosecutus non est, neque suppliciis, ut Imperatores superiores, & Imperii socii, eosdem affecit. quin potius patrocinio eos texit. Postremo superstitionem Ethnicam Christiana religione, & vera pietate, mutavit, sancteque reliquam exegit vitam, cum familia universa. *Eusebius cap.* 11. & 12.

II. *In explorandis animis aulicorum suorum singulari strategemata usus est.* Circa quod notanda sunt tria. 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

I. ORTVS, continet *Constantii commenti propositionem.* Proposuit edictum, voluntati suæ longe contrarium, quasi nollet in aula sua Christianos ferre. Libera igitur eis optione data, hanc conditionem tulit, ut vel Diis Ethnicis immolando, integram haberent potestatem commorandi apud ipsum, & solitis honoribus perfuendi: vel sin minus hoc exsequerentur, aditu ad ipsum prohiberentur, & consuetudine ejus ac familiaritate, prorsusque repellerentur ac rejicerentur.

II. PROGRESSVS, continet *Aulicorum segregationem.* Sincere igitur Christum qui amplectebantur, spretis dignitatibus, à comitatu Imperatoris discedebant: qui è diverso nomine-tenus Christiani erant, ut priorem locum & gradum retinerent, à Christo defecerunt.

III. EGRESSVS, continet *sententiæ pronunciationem. Constantius* patefacto commento, quod celaverat, *illos* DEI desertores graviter objurgatos, tanquam servitio suo indignos, aula excedere jussit, addens hanc vocem: *Si fidi non fuerunt Numini*, h. e. *Christo, quem colebant, neque mihi fidem præstabunt, neque certam operam navabunt ad me,*

me, meumque Imperium, tuendum. Cæteros, quorum constantiam in fide Christiana perspexerat, honoribus, præmiis ac beneficiis collatis sibi devinxit, inquiens: *Id genus homines in præcipuis maximeque necessariis amicis & familiaribus numerandos esse, multoque pluris, quam æraria ingenti thesauro referta, merito æstimandos.*

AXIOMA.

Qui* DEO *non est fidelis, neque homini fidelis esse potest.

Hoc Axiomate Constantius Chlorus usus est; uti ex historia citata videre est.

Idem quoque Rex *Theodoricus Afer Arianus* observavit, qui ministrum habuit *Orthodoxum*, quem mirifice dilexit. Hic gratum facere cupiens hero suo, simulavit se velle amplecti dogma Arii. Theodoricus vero levitate hominis offensus, in iracundia jussit eum interfici: Nunquam se posse, inquiens, fidelitatem sibi polliceri de eo, qui DEO infidelis esset.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

C*Onstantii Oratio* προαγώνιος. Cum esset moriturus, filio coronam imponens, ad eum & ad Senatum dixit: Nunc mihi mors vita ipsa dulcior est futura: nunc optatus adest obitus. Nam filium Imperatorem relinquo, qui Christianorum lacrymas absterget, & tyrannorum crudelitatem vindicabit.

AXIOMA.

Monita Principum προαγώνια *magnos relinquunt aculeos in animis, tum subditorum, tum liberorum.*

EXEMPLA.

I. MOSES moriturus dixit: Ego scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me & ingrediente vobiscum, semper contentiose egestis; quanto magis, cum mortuus fuero, *&c. Deuter. cap.* 31. *vers.* 27, 28, 29, 30.

II. IOSVA moriturus populum ad legem DEI fœdere astrinxit, & saxum ingens erexit, quod testis esset adversus eum, ne datam DEO fidem falleret. *Cap.* 24.

III. DAVID ex hac vita migraturus ad Salomonem filium & regni hæredem ait: Ego ingredior viam universæ terræ; confortare, & esto vir; & observa ut custodias mandata Domini DEI tui. 3 *Reg.* 2.

IV. THEODOSIVS Imper. in agone mortis constitutus vocavit filios *Arcadium* & *Honorium*, illisque nihil aliud mandavit, quam ut veram pietatem integram servarent, per quam eos asseveravit pacem habituros, & bella sopituros, victoriamque à DEO consecuturos esse. *Niceph. lib.* 13. *histor. cap.* 1.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Constantius Eboraci in Britannia morbo quodam correptus diem suum obiit, Imperii anno 15, ætatis 56. *Socrates, Nicephorus.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Ipso mortuo, filius Constantinus Magnus ei in Imperio successit.

II. GALERIVS MAXIMINVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

P*Arentibus* ignobilibus in Thracia Ripensi fuit oriundus.

II. *Appellatio.*

1. NOMEN ejus fuit GALERIVS MAXIMINVS.
2. COGNOMINE dictus fuit ARMENTARIVS, inde quia in juventute sua fuit Pastor.

CAPVT II.

DE EGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

V*Xor* ejus fuit VALERIA, Diocletiani Imper. filia. Hic namque cum Galerium Cæsarem creasset, præter adoptionem, etiam affinitate sibi jungere voluit, eique filiam suam in matrimonium locavit.

II. *ACTA POLITICA.*

I. Imperii occupatio.

Maximinus A. C. 291. creatus est Cæsar cum Constantio Chloro. Nam Diocletianus cum Maximianum collegam sibi adjunxisset, hi duo Augusti, cum per varia loca pullularent bella nova,

& pluribus Ducibus fidelibus opus esset, inter se concordantes, alios duos Cæsares fecerunt: Ille *Galerium Maximinum*: hic Constantium Chlorum. Et postea antequam *Diocletianus* & *Maximianus* Imperio se abdicarent, comprobante Senatu, Augusti appellati sunt.

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. Cum ad Imperium pervenisset, illud cum Constantio Chloro collega suo divisit, ita ut *Constantius* Italiam, Galliam, Hispaniam, Britanniam, Africam; ipse vero Illyricum, Græciam, Asiam, Ægyptum obtineret. Sed *Constantius* Africæ & Italiæ administrationem recusavit, *Galerioque* remisit; uti & supra dictum.

II. Galerius *Severum* & *Maximinum* Iuniorem è sororibus nepotes Cæsares creavit, quorum *illum* Italiæ & Africæ præfecit; *hunc* Orienti. Ipse vero obtinebat Illyricum. Exstincto autem *Severo*, *Licinium* Collegam assumsit.

III. *Libidinosus* homo fuit, multaque adulteria commisit. *Eusebius lib. 8. cap. 17.*

IV. *Magiæ ita curiosissimus* fuit, ut nihil absque Diabolorum, Augurum, Magorum, Sacrificorumque consilio inceperit. *Euseb. ibidem.*

II. ACTA SAGATA.

I. *Bellum gessit contra Persas.* Cum *Diocletianus* esset in Ægypto, ut res in Oriente turbatas sedaret, Maximinum Galerium contra Narsem Persarum Regem misit, qui modo Armenias, modo Mesopotamiam acri bello quatiebat. Galerius itaque cum eo congressus est, & duobus præliis eum fugavit. Inde animosior factus, iterum non longe à Carris cum Persis congressus, paullo inconsultius, quam antea, dum sperat vincere, superatur, amissoque fere toto exercitu, ipse vix fuga evasit. Itaque repulsus in Syriam rediit, atque inde ad Diocletianum, ad quem, cum ante occursum ejus, in itinere, adversi belli fama pervenisset, coactus est. *Galerius* (qui purpura, utpote Cæsar, indutus erat) mille passus ante carpentum irati Augusti pedes currere instar gregarii militis. Nec auditus tamen. Tandem *Diocletianus* post minas, ex lectissimo supplemento exercitum reficere, & in Persiam redire illum jussit, ad ignominiam abolendam. *Galerius* igitur ex militibus Daciæ, Illyriæ ac Misiæ, pugnacissimas robustissimasque copias coëgit, & contra Persas meliori auspicio profectus, hostem invenit in Armenia majore. Ibi priusquam manus consereret, stationes hostium ipse gregarii militis habitu diligentissime exploravit, & noctu ex improviso castra hostilia aggressus, atq; felici victoria est usus. *Persas* namque devicit, castra eorum exuit, Regis quoque conjugem & liberos captivos deduxit. Pace igitur facta, quinque provincias recuperavit, & limitem Imperii Tigridem constituit, captivosque Regi Persarum remisit. *Eutropius Victor.*

II. *Bellum contra Maxentium.* *Maximinus* cum de morte *Severi* nuncium accepisset, Imperii consortem legit Licinium. Eo in Illyriis relicto, Romam profectus est contra *Maxentium*, qui à Prætorianis Imperator erat electus. Sed cum in itinere cognovisset de futura militum defectione, si cum *Maxentio* conflixisset, in Illyriam rediit, & jam pœnitebat elegisse Licinium. Sed paullo post in morbum incidit, quo etiam interiit: uti postea dicemus.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

Galerius Maximinus acerrimus Christianorum persecutor fuit, adeo ut igne, ferro, clavisque eos cruciaverit, immanibus bestiis laniandos objecerit, in mare præcipitaverit, membris mulctaverit, variisque afflixerit. Per præfectum suum edictum publicum promulgavit, & ad majorem reverentiam, in medio erexit gladium, crucem, rotam & flagella, ut per intuitum statim à Christo abducerentur. Mandati summa fuit: *Ne quis Christum profiteretur.* Multi metu tormentorum perculsi defecerunt; multi quoque in ipsa tortura constantes manserunt.

Martyres *sub* Galerio Maximino.

I. GLYZERIUS Presbyter à *Galerio* cremari jussus, cum antea crudelissime esset verberatus. Universum postea cœtum Christianum in domo quadam congregatum *Galerius* combussit. *Eusebius,*

II. AGNES Virgo, *Dorothea*, & *Sophronia* martyrii coronam sub hoc Imperatore acceperunt. *Baronius.*

III. ANDREAS, qui tribunus militum fuerat in Armenia, & propter religionem exautoratus, in Cilicia in monte Tauro comprehensus (ubi secreto hactenus egerat) die Dominica occisus est. *Eusebius.*

IV. PAMPHILUS, Cæsariensis Ecclesiæ Presbyter, martyrio cum multis aliis coronatus est. Insignis fuit Scriptor Ecclesiasticus & laboriosus. Ejus nomen amoris ergo assumsit sibi postea *Eusebius. Ibidem.*

V. PE-

v. PETRVS Alexandriæ Episcopus, capite amputato factus est martyr. Hic ARIVM, quod cum *Meletio* sentiret, sua Ecclesia ejecit; sed post ipsius obitum ad Ecclesiam reversus est. *Eusebius.*

VI. QVIRINVS Episcopus, manuali mola ad collum ligata, è ponte præcipitatus in flumen, diutissime supernatavit; & cum spectatoribus collocutus, ne suo supplicio à religione Christiana deterrerentur, oravit DEVM ut mergeretur; idque vix obtinuit. *Eusebius.*

VII. GORDIVS Centurio, in durissima persecutione, baltheo militari abjecto, sponte in exilium abiit; reversus autem, cum in urbe Cæsarea *Martis* festum celebraretur, & populus frequens ad certamina cognoscenda in theatrum confluxisset, ipse superius adscendit, & ingenti voce illud Pauli *Rom. c. 10. v. 20.* exclamavit: *Ecce inventus sum ab iis, qui me, non quærunt: His qui me non intelligebant, palam apparui.* Præses iratus interrogat eum, unde & qua de causa huc venisset. respondit; *Reversus sum ut palam ostenderem, me edicta tua omnino nihil curare, sed Iesum Christum spem meam & præsidium profiteri*, &c. Irritatus *Præses* jubet eum flagris, tota, equuleis, & omni tormentorum genere excruciari. His tamen non expugnatus est. *Præses* iterum blanditiis, pollicitionibus, ut Christum abnegaret, sed frustra, tentavit. Damnavit ergo eum tandem ad rogum. Postquam autem ad supplicium duceretur, à populo & amicis, osculis & verbis ad oralem tantum abnegationem rogatus, respondit: *Corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem.* Tandem his & aliis dictis, vultu alacri & gaudente, non mutato colore, in ignis supplicium volens se dimisit. *Osiand. histor. Eccles. cent. 4. lib. 1. cap. 22.*

CAPVT III.
DE EGRESSV.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

Cum *Galerius* per annos quatuor fere Ecclesiam Christi graviter afflixisset, tandem ex ultione divina eum fœdissimus morbus invasit, ulcere orto circa inguina, unde vermes enati: quo morbo in furorem quasi actus, medicos multos (qui opem ferre non potuerunt, vel etiam metu sævissimi hominis contingere locum affectum, & medicamenta admovere non fuerant ausi) trucidavit. Vterque etiam oculus putredine evulsus fuit, & carnes ejus ossibus suis deciderunt. Agnoscens itaque manum DEI, ob injustas Christianorum neces ipsum punientis, gravis pœnitentia eum subiit, atque edictum suo & Constantini nomine edidit, ut Christianis parceretur, ac templa conventusque darentur: simul orans, ut ipsi pro Imperatoris salute preces & vota facerent. *Eusebius lib. 8. cap. ult.* ubi verba edicti recitat.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Cum medici cruciatibus ejus mederi non possent, vitæ tædio vim sibi gladio intulisse, *Egnatius* scribit. Solus annos duos, cum Cæsaribus & Licinio Imperii consorte sedecim, Imperio præfuit.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

Post mortem ejus multa in eum tam verbis quam scriptis convicia dicta sunt, statuæ ejus dejectæ, stercore & atramento sutorio maculatæ. Memoria ejus exstincta, progeniesque exstirpata est. *Nicephor. lib. 7. cap. 39.*

III. SEVERVS.

Severus, qui à *Galerio Maximino* avunculo suo Cæsar creatus, cum audiret *Maxentium* Romæ à prætorianis Augustum appellatum esse, collecto exercitu Romam tendit, *Maxentium* pulsurus: quem *Maxentius* prœlio vincit, & Ravennæ includit. *Maximianus* pater hosce motus sedaturus, ex Lucania Romam venit, & *Severo* persuadet, ut salva fide Romam veniat: quod etiam fecit. Fraudibus igitur *Maximiani* circumventus, apud tres Tabernas Romæ extinctus est, laqueo gula fracta. Factum altero Imperii anno. *Zosim. lib. 2.*

IV. MAXIMINVS IVNIOR.
(*alias etiam* Maximianus *vocatur.*)

I. ORTVS.

Galerii Maximini è sorore nepos fuit.

II. PROGRESSVS.

I. Imperii occupatio.

A *Galerio Maximino* avunculo suo Cæsar creatus, & Orienti præfectus est. Cumque audivisset, *Licinium* quoque Augustum esse factum, se ipsum Augustum appellavit. *Zosim.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA ECCLESIASTICA.

Acerrimus Christianorum persecutor fuit: & si non truculentior, tamen non inferior Maximino avunculo suo. Licet enim avunculus ejus edictum divulgarit, ut Christianis parceretur, & templa atque oratoria redderentur; tamen ipse Christianorum felicitatem perferre non potuit, sed

statim

ſtatim ſexto poſt *Maximini* Galerii edicti promulgationem menſe Chriſtianos rurſus prohibuit conventus habere; indeque perſecutio rurſus exaſperata eſt. Edidit namque blaſphemum contra Chriſtianos edictum, in quo omnes calamitates, quæ impiis gentibus aliquot annis acciderant, Religioni Chriſtianæ fert acceptas; & hortatur Reſpublicas, ut Chriſtianos in exilium ejiciant. Vnde Præſides facultatibus Chriſtianos exuebant, ad mortem condemnabant, in carcere necabant, beſtiis objiciebant. Hæc perſecutio præcedenti fuit multo acerbior. *Euſebius lib.* 9. *c.* 7. *Oſiand. hiſtor. Eccleſ. cent.* 4. *lib.* 1. *cap.* 27.

Tandem gravibus doloribus exagitatus, edicto publico ſecuritatem & libertatem Chriſtianis reddidit. *Euſebius lib.* 10. *c.* 3.

II. *ACTA BELLICA.*

Bellum geſſit contra Licinium. Cum enim *Conſtantinus* & *Licinius* Mediolani de libertate religionis decretum ſanxiſſent, Maximinus quia ſe dignitate inter reliquos primum cenſeret, eorum edictis irritatus in Illyricum impetum fecit. *Licinius* contractis copiis primum clade quidem affectus eſt, poſt tamen Maximinum Thracia expulit: ubi *Maximinus* iterum copias collegit, ſed majore clade victus, abjectis inſignibus Imperii, in fugam ſe recepit.

III. *EGRESSVS.*

Maximinus à *Licinio* victus, ne vivus caperetur, ſe ipſum Tarſi ſtrangulavit, ut *Pomponius Lætus* refert.

Aurelius Victor vero & *Euſebius* ſcribunt, quod (poſtquam à *Licinio* victus) Tarſum in Cilicia ſe receperit, ibique acerbiſſimis corporis cruciatibus repente correptus ſit, & atroci liqueſcentium membrorum ardore conſumtus, eo propemodum morbi mortiſque genere, quo *Galerius*, perierit, cum quadriennio Cæſar, triennio Auguſtus imperaſſet.

V. M. AVRELIVS MAXENTIVS.

I. *ORTVS.*

Maximiani Herculei filius fuit.

II. *PROGRESSVS.*

I. Imperii occupatio.

Maxentius, quod à patre in eligendis Cæſaribus præteritus eſſet, & invidens gloriæ Conſtantini, qui Auguſtus à patre creatus fuerat, adjuvantibus prætorianis militibus, & quibuſdam tribunis, quos promiſſis magnificis impleverat, Imperium invadit. *Zoſim.*

II. Imperii adminiſtratio.

I. *ACTA TOGATA, & ECCLESIASTICA.*

Patri ſuo *Maximiano Herculeo*, aſperitate morum, crudelitate & ſceleribus non diſſimilis, homo inſanus fuit, nullumque ſcelus intentatum reliquit: fuit namque,

I. MAGVS. Vnde *Pompeius Lætus* Magicis artibus, quam Imperio, aptiorem eum fuiſſe recte ſentit.

II. LIBIDINOSVS, & mulieribus ſtuprandis inſatiabilis. Cum enim nobiliſſimæ & caſtiſſimæ fœminæ *Sophroniæ* amore captus eſſet, ad eamque magiſtros libidinis, ut ad ſe eam ducerent, miſiſſet; maritus autem ipſius metu mortis eam abduci vetare non poſſet: illa petit ſe ornandi tempus; & impetravit. Ingreſſa vero cubiculum, flexis genibus oravit, tanquam pudicitiam DEO immolatura, pectusque ac viſcera correpto mucrone transfodit. Illi vero cum torquerentur mora, ad eam irrumpunt; compertoque quid accidiſſet, rem, uti evenerat, ad Maxentium referunt. Quo exemplo non ſolum ipſe non deterritus, ſed magis ad libidinem accenſus fuit.

III. PERSECVTOR CHRISTIANORVM fuit. In ingreſſu Imperii, ut populi favorem obtineret, ſimulavit ſe Chriſtianam religionem amplecti, ideoque perſecutionem adverſus Chriſtianos inhibuit: interea vero de ipſorum interitu nocte dieque ſollicitus fuit. *Euſebius.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Patrem Maximianum*, qui de ipſo evertendo conſilia agitabat, Roma excluſit.

II. *Africa* qua à Præfecto Alexandro excluſus fuerat, potitus eſt. Alexandrum igitur captum cum multis aliis ſupplicio affecit. *Zoſim.*

III. Cum *Conſtantino Magno* multis præliis conflixit; ſed victus eſt.

III. *EGRESSVS.*

Maxentius iterum cum *Conſtantino Magno* congreſſus, tandem prælio victus ad pontem Milvium, ipſeque fugiens in Tiberim, rupto illo ipſo ponte quem in Conſtantini interitum fabricatus fuerat, cum magna multitudine merſus periit, corpuſque ejus vix repertum eſt. *Euſebius lib.* 1. *de vita Conſtant. c.* 32. *Pomp. Lætus.* Chriſtiani ideo dixerunt, interitum *Maxentii* ſimilem fuiſſe pœnæ *Pharaonis.* Et ita in eo impletum eſt illud *Prov.* 26. *v.* 26. Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui volvit lapidem, revertetur ad eum.

Cum

Cum quo convenit illud *Sir*. 28. *v*. 1, 2. Qui projicit lapidem in altum, huic recidit in caput. Qui foveam fodit, IPSE cadit in illam. Qui damnum inferre vult aliis, hic sæpe ipse plectitur; nesciens, unde hoc eveniat.

VI. C. VALERIVS LICINIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

ORTVS ejus *ignobilis* fuit. Nam in Dacia parentibus agricolis natus est.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus fuit CONSTANTIA, *Constantini Magni* soror. *Constantinus* enim cum potitus esset Occidentis Imperio, teneretque eam partem, in qua plurimum roboris erat, Italiam, Hispaniam, Africam, Galliam, Germaniam, & Britanniam: cum *Licinio*, tenente Illyricum, fœdus fecit, adque concordiam confirmandam, jus affinitatis adjunxit, Constantia sorore ipsi desponsata; nuptiæque sequenti anno Mediolani celebratæ sunt, & Christianis liberum religionis exercitium permissum; idque utriusque Imperatoris edicto firmatum est. *Victor*. *Codex*.

II. *ACTA POLITICA.*

I. Imperii occupatio.

A *Galerio Maximino Augustus* appellatus est. *Victor*.

II. Imperii administratio.

1. *ACTA TOGATA.*

1. *Fuit* ἄμυσος, h. e. *contemtor literarum & literatorum*. Vix enim ob inscitiam nomen suum decretis subscribere potuit, quippe literas *virus & pestem publicam* appellavit, ipse pestis & abominatio orbis. Vnde omnes Doctos Roma expulit, per derisionem & barbaram arrogantiam vocans eos *aulicos mures*.

AXIOMA I.

Magnum decus & ornamentum est Principum & Personarum illustrium, si literis & artibus liberalibus sint imbuti.

Exempla invenies in Monarch. III. in historia Alexandri M. cap. 2. & Monarch. I.

AXIOMA II.

Contra autem Principes illiterati sæpenumero non laudem, sed labem, sibi acquisiverunt.

EXEMPLA.

1. *Ludovicus XI*, *Rex Galliæ*, noluit filium suum *Carolum VIII*. erudiri literis, ne, dum literarum sectaretur otia, regni negligeret negotia: Deinde etiam, ne historiarum cognitione timidus redderetur, aliorum magis exempla intuens, quam suo genio obsequens. *Onuphrius*. Et hoc votum Regis fuit omen. Siquidem filius ipsius *Carolus* (ut *Æmylius l.* 10. habet) hæc tantum quinque verba, ex monito patris Latina scivit: *Qui nescit dissimulare, nescit imperare.* Haud dignum tanto Parente & filio tum factum tum verbum. Magis probanda vox est *Vladislai*, Bohemiæ & Vngariæ Regis: *Non videri sibi homines, qui literas ignorarent*. Æneas Sylvius lib. 3.

II. *Simile* exemplum habemus *in Licinio*.

Huc referri potest valde pathetica Eruditionis querela, quæ extat apud *Herm. Busch*.

Negligor à multis, curant mea semina pauci:
Qua tolle, & nullus vivet in orbe Deus.
Res regit, ars eget, & populos sors lubrica versat:
Cedite virtutes, Rex ibi nunc, ubi res.
Scit modo rem dare fraus, pietas mendicat ubique:
Nunc emitur magno nil, nisi scire nihil.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* gessit cum *Maximino*, quem gloriose vicit. Vide *historiam Maximini*.

II. *Bellum* gessit *cum Constantino Magno*. Circa quod notanda sunt tria: 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

1. ORTVS vel OCCASIO fuit, 1. *Provinciarum Maximini demortui occupatio*. *Licinius*, post victoriam de *Maximino* partam, omnes ejus regiones sibi sumit. *Constantinus* id iniquum esse dicit, & partitionem æquam petit. Cum hoc negaret *Licinius*, dissidium inde ortum est.

2. CHRISTIANORVM PERSECVTIO. *Licinius* pactorum oblitus, persecutionem in Christianos molitus est. Constantinus igitur, per literas officii eum monens, ut à malitia desisteret, verum ei persuadere non potuit. *Cedrenus*.

II. PROGRESSVS. Cum *Constantinus* videret, admonitionem suam nihil apud Licinium proficere, bello eum aggressus est, & *tribus præliis* vicit. *Zosi*.

1. *Prælium* factum in *Pannonia*, ubi victus *Licinius* confugit in Macedoniam.

2. *In Thracia prope Adrianopolin.* Cum *Licinius* in Macedonia vires reparasset, magnasque copias coëgisset, cum Constantino iterum in Thracia congressus est. Verum Constantinus eum vicit triginta militibus occisis, & castris captis. Licinius ergo fugit, & se Byzantio inclusit: tandem autem, cum urgeretur, in Asiam transiit.

3. *In Asia non procul à Chalcedone. Licinius* in Asia reparato exercitu, iterum cum *Constantino* ad sacrum promontorium, 200 à Chalcedone stadiis, congressus, succubuit: & cum antea haberet exercitum constantem è centum & triginta millium militibus, vix 30000 evaserunt. *Cedrenus.*

III. EGRESSVS. *Licinius*, perditis omnibus, victori se permisit. Scribunt quidam, ante deditionem uxorem *Constantiam* concessisse ad fratrem, eumque orasse pro mariti imperio: deinde pro titulo tantum: & non imperasse. Cum pro salute precaretur, flexisse animum fratris. Ita jussum esse *Licinium*, sine purpura & insignibus, ad *Constantinum* venire: missumque esse Thessalonicam, ut illic privatus cum uxore vitam degeret.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Persecutor Christianorum fuit acerrimus. Initio quidem Christianis favere, artesque liberales promovere visus est, sed pessima dissimulatione. Nam postea Ethnicismum amplexus, religionemque Christianam execratus est. Christianos ex aula sua ejecit, impiisque edictis & suppliciis immanissimis omnem sincerioris religionis cultum ex animis hominum exstirpare conatus est.

Martyres sub eo.

I. BASILIVS, *Amasenus* Episcopus, vir Apostolicæ doctrinæ clarissimus, stigmata martyrii in corpore suo gessit, multisque tormentis perpessis, tandem capitis supplicio affectus est. *Osiander H.E. cent. 4. cap. 34.*

II. PAVLVS, *Neocæsariensis* Episcopus ambarum manuum usu, Imperatoris hujus tyrannide, ferro ignito venis ac nervis perustis, orbatus est.

III. THEODORVS Dux exercitus, carus initio Imperatori, postea ab eodem cruci affixus, & subulis in meatibus secretioribus corporis excarnificatus, capite truncatus fuit. *Osiand. ex Nicephor. lib. 7. cap. 14.*

IV. *Quadraginta milites Christiani.* Qui cum inter aulicos proceres magni essent nominis, veritatis confessionem favori & gratiæ Imperatoris præposuerunt. Sævientis igitur Tyranni furor nudatos omnes, & sub brumam Sebastiæ stagno congelato frigore impositos necari jussit. *Osiander.*

CAPVT III.
DE EGRESSV.

CVM *Licinius* Thessalonicæ privatus viveret, quod uxor ejus *Constantia* à fratre suo Constantino Magno precibus obtinuerat, quiescere non potuit; sed de recuperando Imperio consilia egit, militesque conscripsit. *Constantinus*, his cognitis, eum occidi jussit. *Licinius* itaque à militibus Thessalonicæ interemtus est, cum vixisset annis 70, imperasset annis fere 15. *Victor.*

PERIODVS II. IMPERATORVM CHRISTIANORVM à CONSTANTINO M. usque ad IVSTINIANVM M.

XLIII. IMPERATOR ROM.
CONSTANTINVS MAGNVS.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

AVus ejus fuit EVTROPIVS, ex nobilissima familia Romana natus.

AVIA fuit CLAVDIA, filia Crispi fratris *Claudii* Imperatoris.

PATER ejus fuit CONSTANTIVS CHLORVS, Imperator optimus & religiosissimus, qui orthodoxam religionem tandem ipse amplexus est, & constanter defendit, inque fidem aulicorum suorum diligenter inquisivit; ut in historia ejus diximus.

MATER ejus fuit HELENA, *Celi* Regis Angliæ filia, Heroïna longe religiosissima. *Eusebius* scribit, eam in visione monitam, nt Ierosolymam proficisceretur, ibique locum Passionis & resurrectionis Christi lustraret. *Nicephorus lib. 8. Histor. Eccles. cap.* 30. narrat, eam in Gethsemane Basilicam exstruxisse, in memoriam B. Mariæ Virginis, matris Salvatoris nostri, ibidem sepultæ, cujus sepulcrum adhuc in ea monstrari, *Bernhard. Breidenbachius* commemorat. Similiter *Ruffinus l.1. Histor. Eccles. c.8.* refert, HELENAM Crucem Christi, in qua ipse pependerit, in terra occultatam invenisse, una cum clavis quibus cruci affixus sit, eosque ad fi-

ad filium Constantinum portasse: ex quibus ille frænos composuerit, quibus in bello uteretur; ex aliis vero galeam belli usibus aptam armaverit: Atque ad clavum Christi in freno Constantini accommodat D. Ambrosius in oratione de obitu Theodosii allegorice dictum illud *Zacharia c. 14. v. 20.* In die illa erit, quod super frenum est equi, sanctum Domino.

Ædificavit quoque *Helena* in urbe Bethlehem templum pretiosissimum ex marmore confectum, eo in loco, ubi Christus ex Maria Virgine in hunc mundum natus est. *Eusebius.*

Denique Helenæ matris instinctu *Constantinus Magnus* templum Veneris fœdissimum, quod gentiles in contumeliam Christianæ religionis super sepulcrum Christi exstruxerant, demolitus est, & templum pretiosissimum in honorem Christi ibidem exstruxit: sicut *Theodoretus lib. 1. cap. 26.* & *Eusebius in vita Constantini lib. 3. cap. 25.* scribunt.

Mortua est *Helena* anno Christi 329, ætatis suæ 80, & Constantinopoli in templo Sanctorum Apostolorum honorifice sepulta est. *Cedrenus. Petrus de Natal.*

GENEALOGIA CONSTANTINI MAGNI,

& POSTERORVM *ejus, hæc traditur.*

EVTROPIVS natus ex nobilissima familia Romana. — Hujus Vxor CLAVDIA, filia Crispi fratris Claudii Imp.

Horum filius CONSTANTIVS CHLORVS. Cujus uxores fuerunt

HELENA Britanica. Ex qua natus — THEODORA, Maximiani Herculei privigna. Ex qua nati sunt

CONSTANTINVS MAGNVS. — *Annibalianus*, pater Dalmatii. — *Constantius*, pater Galli & Iuliani Apostatæ. — *Constantia*, uxor Licinii. — *Minervina.* Ex qua natus Crispus. — *Fausta*, filia Maximini Galerii. Ejus liberi:

CONSTANTINVS. CONSTANS. CONTANTIVS. CONSTANTIA, uxor Galli. HELENA, uxor Iuliani Apostatæ.

II. *Appellatio.*

Dictus est CONSTANTINVS cognomento MAGNVS, ob rerum gestarum gloriam atque magnitudinem. Nam fuit Ecclesiæ pater, patronus & custos pius, benignus, liberalis, placidus atque æquus: & politiæ caput, præsidium atque firmamentum. Hinc victo *Maxentio*, Senatus populusque Romanus eum appellavit liberatorem & fundatorem quietis atque æternæ securitatis. *Et diligenter* notandum est, quod solus *Constantinus* in toto populo Romano cum imperaret, cognomen *Magni* induerit, quod antea tres inter tot Duces à rebus gestis (cognomen acceperunt, ut magni dicerentur, nempe *Alexander Macedo, Antiochus III,* & *Cn. Pompeius.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΊΑ, &

ACTA IUVENILIA.

CONSTANTINVS M. insigni forma juvenis erat, excellentibus corporis animique dotibus præditus, facie venustus, modestus atque probus, literis tum Græcis tum Latinis egregie excultus, quas Nicomediæ in civitate Bithyniæ didicerat. Exercitatus quoque in artibus equestribus, erat magnanimus, inque rebus gerendis strenuus atque industrius. *Eutropius brev. lib. 10.*

In juventute sua in aula *Diocletiani* Imp. & postea in exercitu ejus in Ægypto vixit. Tandem extremam juventutem egit sub GALERIO MAXIMINO Imp. in Oriente, à quo adhuc adoles-

cens missus est cum exercitu contra *Sarmatas*, quos præter omnium opinionem fugavit & profligavit. *Ducem Sarmatarum* catena vinctum ad *Galerium* duxit. Qui ea victoria tamen minime est lætatus: quoniam perdere adolescentem quærebat, ut olim *Euristheus Herculem*. Eamque ob causam etiam hortatus est eum, ut cum leone in theatro pugnaret. *Constantinus* gloriæ avidus in certamen descendit, feramque gloriosissime vicit: Quo nomine spectatores miris eum laudibus efferebant. Subridens *Imperator*, majoribus eum periculis objicere cogitabat. *Constantinus* autem insidiis se peti intelligens, cum fidissimis quibusdam aufugit, & ad patrem suum *Constantium Chlorum* in Britanniam paulo ante mortem ejus rediit. Quo mortuo, regnum Galliarum & Hispaniarum testamento sibi relictum accepit. *Pomponius Lætus.*

VSVS.

Pulcre P. *Syrus* inquit:

Formosa facies muta commendatio est.

Et *Latinus Pacatus in Panegyrico Theodosii* inquit: Augustissima quæque species plurimum creditur trahere de cœlo. Et *Virgilius lib.* 5. *Æneidos*:

Gratior est pulcro veniens in corpore virtus.

Exemplum insigne habemus in *Constantino M.* Vnde Eumenius in Paneg. Constantini recte scribit hisce verbis: Non frustra Doctissimi viri dicunt, naturam ipsam magnis mentibus domicilia corporum digna metari, & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi posse, quantus illos cœlestis Spiritus intrarit habitator.

II. *ACTA OECONOMICA.*

Constantinus M. duas uxores habuit.

PRIOR dicta est MINERVINA, ex qua suscepit CRISPVM: quem vehementer dilexit, ob raras ejus virtutes, eumque Cæsaris titulo ornavit. *Zosimus* §. 8.

Præceptor CRISPI fuit *Lactantius Firmianus*, vir disertissimus, sed adeo pauper, ut plerumque etiam rebus necessariis indiguerit. Hujus *Lactantii* Præceptor fuit ARNOBIVS Rhetor, qui cum adversus Christianos quædam scripsisset, postea resipuit, & ad Christum conversus est.

POSTERIOR uxor ejus fuit FAVSTA, *Maximiani Herculei* Imp. filia, ex qua suscepit tres filios, nempe CONSTANTINVM II, CONSTANTEM & CONSTANTIVM. Et duas filias; CONSTANTIAM, & HELENAM.

Monita.

I. De CRISPO notandum, quod pater eum vehementer dilexerit, eumque una cum *Constantino* filio & *Licinio* juniore sororis filio *Cæsares* designaverit. Verita autem *Fausta*, (sed revera infausta) ne privignus *Crispus* peritia & fortitudine sua filio suo obesset, finxit illa, se ejus amore captam, ideoque eum sæpius ad libidinem provocavit. Renuentem vero & detestantem incestum ad maritum detulit, quasi pudicitiæ suæ vim inferre voluerit. Quare *Constantinus* pater iræ nimium indulgens, filium *Crispum* Polæ in oppido Istriæ interfici jussit, sicut & factum est. Verum cum *Constantini* mater *Helena* tantam calamitatem ægro animo ferret, & intolerabilem ex cæde juvenis dolorem perciperet, atque veritatem facti & delationem falsam demonstraret: Mox *Imperator* justitiæ studiosissimus, ut matrem (quam maxime observabat) consolaretur, malum majori malo sanavit. Nam cum balneum accendi supra modum jussisset, *Faustam* ei inclusit, quæ nimio vapore atque calore suffocata est; mortuaque inde extracta. *Zosimus in Constantino* §. 8.

II. De *tribus filiis Constantini M.*, nempe *Constantino* juniore, *Constante & Constantio*, usurpari potest vulgatum illud adagium: Ἡρώων τέκνα πήματα. h. e. *Heroum filii noxæ*.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

CONSTANTINVS, mortuo patre, regnum Galliarum Hispaniarumque & Alpium Cottiarum testamento relictum accepit. Eum antea pater Cæsarem fecerat, cœlesti nuncio admonitus cum ægrotaret, ut primum Constantinum successorem faceret, qui esset à Tyrannis Romanum Imperium liberaturus, & militibus Dei opem laturus. Similiter milites Prætoriani, cum Constantius Chlorus Imp. è vita migrasset, neminem ex legitimis ipsius liberis idoneum regno judicabant; sed Constantinum ad hoc aptum videntes, simulque spe magnificarum largitionum erecti, Imperatoris dignitatem ei tribuebant. *Zosimus* §. 8.

AXIOMA.

Annus 100 Principibus familiis est fatalis. Illo enim familiæ deficientibus successoribus intereunt: Aut dignitatem pristinam à parentibus ortam amittunt.

Exemplum habemus in hac historia. Nam A.C. 306. Imperium Romanum ad Constantinum M. est translatum.

Constantinus M. initio imperavit cum quatuor, nempe *Diocletiano*, *Maximiano*, *Maxentio*, & *Maximi-*

ximino. Hisce autem quatuor Tyrannis exstinctis, regnavit cum *Licinio. Constantinus* rexit *Occidentem*: *Licinius* vero *Orientem*, qui *Maximinum* deleverat: Tum pax fuit in Imperio Romano circiter quinquennium.

II. *Imperii administratio.*

Circa Imperii administrationem notanda sunt acta ejus. 1. *Togata*, ubi occurrunt virtutes & vitia. 2. *Sagata*.

1. VIRTVTES.

I. Iustitia.

1. *Constantinus M. justitiæ studiosissimus fuit.* Nam sanctissima ejus constitutio de palatinis suis coërcendis relata est in Codicem Theodosianum. Verba hæc sunt: *Si quis*, inquit, *est, cujuscunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque comitum, amicorum vel palatinorum meorum, aliquid veraciter & manifeste probare posse confidit, quod non integre atque juste gessisse videatur, intrepidus & securus accedat, interpellet me: ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipsemet vindicabo: dicat securus, & bene sibi conscius dicat. Si probaverit, ut dixi, ipse me vindicabo de eo, qui me usque ad hoc tempus simulata integritate deceperit. Illum autem, qui hoc prodiderit & comprobaverit, & dignitatibus & opibus augebo. Ita mihi summa divinitas semper propitia sit, & me incolumem præstet, ut cupio, felicissima & florente Republ.* Hactenus verba constitutionis.

Huc pertinet Axioma Politicum: Multum facit ad perpetuitatem Imperii, si non modo Princeps ipse ab injuria abstineat, sed etiam suos severe ab injuria prohibeat.

11. *Laudanda* est quoque hujus Imp. *Lex* sive *Constitutio*, quæ similiter relata est in Codicem Theodosianum, & directa est contra δωροφαγίαν. *Non sit*, inquit, *venale judicis velum, non infame licitationibus Secretarium, non visio ipsa Præsidis cum pretio &c.* lege 1. C. Theod. de Rect. Provinc.

II. Odium adulatorum.

Hostis adulatorum infensissimus fuit. Nam eos pestes & pernicies aularum: item tineas soricesque palatii appellare solebat; uti *Aurelius Victor* scribit. Tales adulatores sive aulico-politicos *Heliogabalus*, alias improbus Imperator, alligabat rotæ aquaticæ, vocans eos amicos Ixionicos. *Antoninus Pius* Imp. eos in exilium pellebat, dicens: Nihil esse crudelius, quam si Remp. ii arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent. *Huc pertinet* elegans responsum *Bionis*. Ille enim interrogatus, quodnam esset animal omnium maxime noxium? Si de feris (inquit) percunctaris, *Tyrannus*: Si de mitibus, *Adulator. Laërtius lib. 1. cap. 6. Similiter* idem *Bion* eos qui auscultarent adulatoribus, dicebat similes esse amphoris, quæ auribus circumaguntur. *Erasmus lib. 8. apophth. ex Plutarcho.*

III. Modestia.

Non ambitiosus, sed modestus erat. Vnde Trajanum, Imp. alias laudatissimum, semper appellare solebat *Herbam parietinam*, propterea quod omnibus operibus suis, qua novis, qua innovatis, titulos ascripserit pomposos; sicut *Aurelius Victor* de eo scribit.

IV. Vigilantia & Reipubl. cura.

In administranda Republ. fuit valde sollicitus, in conservando milite admodum cautus, examinator meritorum scrupulosus, atque Palatinas dignitates velut ex quodam tribuens perpendiculo. *Marcell. lib. 21.*

V. Clementia, *tum* Togata, *tum* Sagata.

Domi erga delinquentens crudelis non fuit: sicut *Marcellinus* narrat. Nam cum ei Amphilochius quidam deferretur, ut perduellis & obstinatus, quique indignus esset lucem ulterius intueri: Desinite, ait, urgere hominem, ut existimo, sontem, sed nondum aperte convictum: Et mementote, quod, si quid admisit hujusmodi, sub obtutibus meis conscientiæ ipsius sententia punietur, quam latere non poterit.

AXIOMA.

Princeps non omnia delicta ultimo supplicio & morte vindicare debet.

Vt enim *Medico* multa funera: ita *Principi* multa supplicia & invidiosa sunt, & periculosa. Est enim angusti animi, ad quævis delicta carnifices statim advocare, hastam ubique & gladios in promtu habere; ungulas item & rotas, & alia talia. Quædam enim delicta contemnenda sunt potius, præsertim ab infimæ sortis aut conditionis hominibus designata, qui infra iram Principis esse debent & animadversionem, vel levius punienda, aut condonanda quandoque prorsus Personis honoratioribus, eorumque voluntas officiis & humanitate immutanda. Generosa in hanc rem est vox Flavii Vespasiani Imp. ad *Demetrium Cynicum*, qui cum non solum nec assurgeret ei, nec salutare eum dignaretur, non

quiesceret etiam contra statum Imperii, & Personam Cæsaris loqui: *Tu quidem*, inquit Imperator, *nihil prætermittis, ut ego te interfici jubeam, ego tamen canem latrantem non occido*: uti scribunt *Suetonius* & *Dio*. Itaque divine prorsus, & supra sexus sui conditionem LIVIA olim ad AVGVSTVM dicebat: *Viden', ut Medici rarissime sectiones & ignes adhibeant, ne vitia corporis magis exasperent: Pleraque lenibus corporis exercitiis, & mitibus medicamentis molliunt ac sanant: Eandem rationem curandi animos tu sequere. Audaces, inquietos ac sinistri consilii homines immedicabilique & continuæ malitiæ adsuetos, exscindere te jubeo, ad exemplum earum corporis partium, quæ medicinam non patiuntur. Reliquos, qui propter ætatem, imperitiam, imprudentiam, aliove casu quodam, sive volentes, sive inviti peccant, verbis castigare, minis corrigere, aliave tolerabili ratione te tractare velim.* Suetonius.

Tale quoque exemplum hoc loco in *Constantino M.* habemus.

Similiter in BELLO sanguinarius non fuit. *Eusebius l. 2. de vita Constantini c.* 13. ita scribit: *Diligentem* adhibebat cautionem, ne inter dimicandum multorum fieret cædes, multumque sanguinis effunderetur. Vnde non magis suorum, quam hostium saluti prospexit: Quapropter suos, cum victoriam essent adepti, hortari solebat, ut captivorum misererentur; & cum homines essent, naturæ humanæ nequaquam caperet eos oblivio. Atque si quando militum animos ferociores cerneret, auri munusculo eos refrænabat, & præcipiebat, ut, qui aliquem ex hostium numero vivum cepisset, certa quadam auri summa remuneraretur. Hanc autem veluti illecebram ad hominum conservationem *Imperatoris* excogitavit prudentia, adeo ut infiniti etiam ex ipsis Barbaris incolumes evaserint, Imperatore vitam ipsorum redimente.

VI. Liberalitas & Beneficentia.

Si quos privatos dilexit Imperator, opibus honestavit, non dignitate prætoria aut Consulari, ut Principes priores fecerant. *Cuspinianus.*

Vnde *feuda hæreditaria* ab ipso primum sunt instituta. Nam ante ipsum ex veteri consuetudine Tribunis, Præfectis, Comitibus & Ducibus, qui pro augendo Imperio consenuerant, dabantur agri & villæ, ut necessaria eis suppeterent, quoad viverent. Verum Costantinus sanxit primus, ut agri, villæ, oppida, quæ ad victum emeritorum contributa erant, ad hæredes transirent: unde milites sibi magis obnoxios atque obstrictos reddidit. *Pomponius Lætus.*

VII. Felicitias.

Constantinum M. non supplicantem Dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis Deus implevit muneribus, quanta optare nullus auderet. *Augustinus lib. 5. de civitate Dei, cap.* 25.

VIII. Imperii Romani divisio.

Constantinus A.C. 330. distribuit Romanum Imperium in duas partes: in Occidentem, & Orientem. OCCIDENTIS iterum duas partes fecit: GALLIAM & ITALIAM. GALLIA comprehendit ipsam Galliam, Hispaniam, Britanniam & Germaniam. Habuitque Gallia Provincias 17, Hispania 7, Britannia 5.

ITALIA comprehendit ipsam Italiam, Africam & partem Illyrici. Habuitque Italia Provincias XVII, Africa V, Pars Illyrici VI.

ORIENTIS iterum duas partes fecit, Asiam scilicet & Thraciam. Thracia habuit Provincias duas, *Macedoniam & Daciam*. *Asia* vero Asiam ipsam, Ægyptum, Pontum. *Asiæ* Provinciæ XXV, *Ponti* X fuere.

Hinc AQVILA Imperii Romani pingitur biceps. Quo pertinet venustum Epigramma:

Picta biceps Aquila, *hinc occasum, hinc aspicit ortum:*
Alter (ait) nostri est Cæsaris, alter erit.

IX. Opera ejus, *atque* ædificia magnifica.

1. *Constantinus M.* urbem *Constantinopolin* ædificavit. Nam tradunt Historici, *Constantinum Magnum*, cum statuisset Imperii sedem ex urbe Roma in Orientem transferre, quo facilius Parthorum excursiones compesceret, *Byzantium* petivisse, eumque sibi locum divinitus ostensum delegisse: Mox urbem ampliasse, nova mœnia erexisse, sublimes excitasse turres, magnificentissimis operibus exornasse, tantumque illi decoris adjecisse, ut altera ROMA non immerito dici posset. Scriptores vetusti, qui florentem viderunt, Deorum potius in terris habitaculum, quam *Impp.* putaverunt. Nam *Constantinus* eam valde munivit, & multis ornamentis exornavit. Pleraque autem ornamenta ex tota Asia & Europa, & Africa, ad ejus dedicationem advecta sunt. Vnde *D. Hieron.* dicere solitus est: *Constantinum* nudasse urbes, ut *Constantinopolin* ornaret. Vrbis nomen νέαν Ῥώμην, h. e. NOVAM ROMAM vocavit; sed vicit obstinatio vulgi, ut à conditore CONSTANTINOPOLIS vocaretur.

II. *Constantinus* dedicavit Constantinopolin A.C.330. ibique *Constantii* Cæsaris quinquennalia celebravit.

III. *Eodem anno templum Apostolorum* Constantinopoli ædificavit, & *templum* PACIS. Civibus etiam qui Constantinopoli habitare volebant, annonam dedit, unde urbs brevi temporis spatio in immensum aucta est, ita ut magno spatio pomœria proferrentur. Distribuit autem civibus quotannis octuagies centena millia medimnorum frumenti, quæ sunt ultra vicies quater centena millia modiorum Lipsiensium.

IV. *Constantinus* aliquot Nobiles viros Romæ excitavit, qui *Constantinopolin* commigrarent, illamque ædificarent. Nam miro strategemate usus est in *Byzantio* amplificando & exornando. Duodecim enim illis Romanis, quos contra *Persarum Regem* cum exercitu misit, annulos clam ademit. Quo fine autem hoc ab eo factum sit, narrat *Codinus in libro de originibus Constantinopolis* à *Georgio Dusa* edito, cujus verba sunt ponderibus prægnantia: *Constantinus M.* cum vellet civitatem *Byzantium* maxime à Romanis inhabitari, annulos cujusque viri occulte accepit, ipsosque (videlicet quàtuor Magistros, *Adum*, *Protasium*, *Scolyasbrum*, *Philoxenum*; & octo patricios, *Probum*, *Dominum*, *Darium*, *Maurum*, *Rhodanum*, *Saltionem*, *Modestum Præfectum*, *Eubulum*) cum magno exercitu contra *Sabarum* Persarum Regem misit, ubi in Persia 16. menses commorabantur. *Imperator* vero *Constantinus*, legatis Romam missis, uxores ipsorum, liberos, & familias *Byzantium* vocavit. Constituit etiam opifices, ut domos ipsorum, & loca singula, ubi & quomodo sitæ essent, in orane maritima vel continente, ut formam structuræ, & quales gradus essent tortuosi, observarent. Assumtis ergo secum familiis vocatorum Byzantium redierunt, ibique singula simili modo condiderunt, in iisque familias ipsorum habitare jusserunt. Cum itaque *Romani* illi ex Persia potiti victoria rediissent, & 365. centenaria allata recepissent, *Imperator* eos convivio excepit, illisque dixit: VVLTIS ABIRE ROMAM? tentans eos. Illi autem dixerunt, se ante duos menses non reversuros. *Imperator* vero dixit: *Vesperi dabo vobis ædes vestras.* Iusserat enim *Euphrati* accubitori suo, qui & *Constantinum M.* Christianum effecerat, ut unicuique ædes suas restitueret. Vt igitur viderunt portas, atria, gradus, mensuram & formam, altitudinem & prospectum fenestrarum Romanis similem; putabant, se per somnium esse Romæ. Cum vero & familias suas invenirent, obstupescebant, & cum interrogarent suas familias, & penitus intelligerent, crediderunt non esse phantasiam, sed prudentiam *Imperatoris*, quod invitos & nolentes degere hic jusserit.

V. *Constantinus M. Drepanum* Bithyniæ civitatem restauravit, & in memoriam matris suæ HELENÆ, *Helenopolin* appellavit, A.C. 327. sicut *D. Hieronymus* scribit.

X. Lex de Adulteris puniendis.

Constantinus quoque legem tulit, violatores conjugii gladio puniendos esse. Quæ constitutio congruit cum jure divino. Nam *Levit. cap.* 20. *v.* 20. & *Deut. cap.* 22. *v.* 22. Deus ita præcipit: *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetravit cum conjuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera. Deut. c.* 22. *v.* 23. Si puellam virginem desponderit vir, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea, *v.* 24. educes utrumque extra portam civitatis illius: & moriantur. Confer *Ezech.* 16. *vers.* 38. Vnde patet, quam graviter erret Alexander III. Pontifex Romanus, qui in jure Canonico cap. At si Clerici, extra de judiciis, rescripsit Salertinano Archiepiscopo de adulteriis & aliis criminibus, *quæ sunt minora*, posse Episcopum cum Clericis post peractam pœnitentiam dispensare. Verum hæc sententia Pontificis juri divino, & constitutioni Constantini M. è diametro est contraria.

Symbolum ejus.

Symbolum ejus: IMMEDICABILE VULNVS ENSE RECIDENDVM.

Constantinus M., qui magnus fautor proborum, & strenuus osor improborum fuit, frequenter dicere solitus est: Pro utilitate Reip. Imperatorem non debere labores recusare, neque cuiquam omnium, ac ne propriis quidem membris suis parcere, publicæ tranquillitatis conservandæ causa: Quin imo *partem corporis rescindere*, *si remedium non admittat*, *sin contra*, *favore*; sicut *Pomponius Latus* scribit. Idcirco in animadvertendo plerumque usurpasse perhibetur hunc *Ovidii* versiculum:

Cuncta prius tentanda: *Sed* Immedicabile vulnus
Ense recidendum: *ne pars sincera trahatur.*

Quo insinuare voluit, improborum genus illud pestiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum esse. Quemadmodum etiam Hippocrates desperatis morbis vetat adhibere medicinam. Nam quemadmodum membra quædam amputantur, si & ipsa sanguine & tanquam spiritu carere cœperint, & noceant reliquis: Ita ista in hominis figura feritas & immanitas belluæ à communi

muni tanquam humanitate corporis ſegreganda eſt; uti præclare loquitur *Cicero lib. 3. Offic.*

II. VITIA.

Axioma.

Mixtura virtutum & vitiorum in Heroicis Perſonis eſſe ſolet.

Exemplum habemus evidens in *Conſtantino Magno*. Hic enim gravia habuit σφάλματα, eaque duplicia.

I. ECCLESIASTICA. Nam à Sorore ſua deceptus *Arium* in Concilio Nicæno damnatum revocavit, ipſiusque dogma in Filium Dei blaſphemum Eccleſiis obtruſit: atque magnum *Athanaſium*, veritatis propugnaculum, in exilium ejecit. Qua re acuit & auxit rabiem Arianorum. Nam horribiles ſecutæ ſunt confuſiones poſt ipſius mortem, deſævientibus Arianis in Orthodoxos, juxta Axioma Politicorum: *Lapſus magnorum Principum trahunt ſecum magnam multorum ruinam.*

II. POLITICA. Nam cum devicto Licinio ſolus cum filiis ſuis Monarchiam obtineret, per inſolentiam mutatus, & crudelior factus eſt.

1. CRISPUM filium ſuum jam Cæſaris dignitate ornatum inſignemque juvenem indicta cauſa occidit, ob meram ſuſpicionem, quaſi cum FAUSTA noverca rem habuiſſet: Veritate autem comperta, ipſam Fauſtam uxorem ſuam in balneo ſupra modum calefacto ſuffocavit.

2. LICINIUM ſororis ſuæ filium, egregiæ indolis juvenem, ejuſdem Fauſtæ inſtinctu interfecit.

3. *Innumeros* trucidavit *amicos:* inter alia mandavit à ſuis deceptus ſupplicium eſſe ſumendum de quodam innocente, vel, ut alii volunt, de tribus militibus ſeu Capitaneis, qui per calumniam erant accuſati apud Conſtantinum. Verum *Nicolaus Epiſcopus* in oppido Myra accurrens repreſſit lictorem, ſtringentem gladium, ut caput eis amputaret. Poſtea ſcripſit *Imperatori*, illis fieri injuriam; & indicavit cauſas. Quod *Nicolai* factum Imperatori probatum fuit. *Philippus Melanchthon in Poſtilla.* Et cum in multis flagitiis graſſaretur, cum tamen multæ magnæque in eo virtutes eſſent, adeo, ut cum *Alexandro M.* conferri poſſet, ſicut *Euſebius* inquit, divinitus lepra percuſſus eſt, & ab *Euſebio* baptizatus ſanitati eſt reſtitutus: uti poſtea dicemus.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Oratio Militaris.*

Conſtantinus M. militibus ſuis peculiarem orationem præſcripſit, quam cum hoſte pugnaturi recitarunt. Quæ talis fuit: O Deus clementiſſime: nos te ſolum noſtrum agnoſcimus Dominum, te ſolum colimus, tanquam protectorem noſtrum: A te ſolo petimus & exſpectamus victoriam; per te ſolum hoſtes noſtros vincimus: à te ſolo habemus omne bonum quodcunque habemus: à te ſolo expectamus omnia, quibus indigemus: Te adoramus & invocamus, ut Dominum noſtrum *Conſtantinum* ejuſque *filios* ſalvos & ſuperſtites conſerves, illoſque adverſus omnia mala protegas, iiſque victoriam clementer largiaris, propter Ieſum Chriſtum Filium tuum unigenitum. AMEN.

II. *Bella.*

Bella geſſit *Conſtantinus* potiſſimum *quinque.*

I. Contra *Maximianum*, ſocerum ſuum.

Cum *Maximianus* cognomento *Herculeus* an. C. 308. Imperium, quod cum *Diocletiano* collega ſuo Nicomediæ depoſuerat A. C. 304, recipere conatus eſſet, eamque ob cauſam *Conſtantino* genero ſuo inſidias ſtruxiſſet, FAUSTA Maximiani filia, & *Conſtantini* conjunx, dolum detexit, & maritum adverſus parentis injurias tutata eſt. *Conſtantinus* igitur *Maximianum* captum Maſſiliæ ſtrangulari juſſit. *Euſebius.*

II. Contra *Maxentium*, Maximiani filium.

Conſtantinus contra *Maxentium* bellum geſſit anno C. 311. & 312. Circa quod tria ſunt notanda. I. Τὰ προηγούμενα. II. Τὰ πραχθέντα. & III. Τὰ παρεπόμενα.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

I. *Multiplex Maxentii maleficium.* Maxentius Romanos tyrannico dominio per quatuor annos premebat, multos injuſte interficiebat, perque tum fraudulentiam tum violentiam uxores civium rapiebat, eaſque nefarie ſtuprabat. Exemplum memorabile habemus de *Sophronia* Romana, quæ ad mandatum *Maxentii* per ſtuprorum miniſtros vocata, ſibi ipſi manus violentas intulit: ſicut in vita Maxentii ſupra diximus.

II. *Senatus-conſultum.* Cum autem Tyrannus ille tam horribiliter Romæ graſſaretur, Senatus per li-

per literas *Constantinum M.* è Gallia accersivit, ut Maxentii furores compesceret.

III. *Cœleste prodigium.* Constantino vero dubitante, an Romam duceret exercitum, & præterea anxius esset, quomodo sine magna hominum strage & sanguinis effusione Maxentium vinceret, DEVS illi dedit illustre victoriæ signum: Nam in ipso meridie cœlo sereno, multis simul astantibus & videntibus, cernit CRVCEM fulgentem cum expressis circa eam literis: Ἐν τούτῳ νίκα. i. e. IN HOC VINCE. Per somnum etiam Christus ei apparens jussit, ut crucis signum pro vexillo in prœliis uteretur.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

I. *Conflictus.* Signum *Constantinus* ex auro opere subitario confici curavit juxta speciem quæ apparuisset, cum duabus literis Græcis XP, quæ nomen Christi exprimerent, illudque signum militaribus vexillis inseruit, & maxime Labaro, quod inter ea primum, & ante Imperatorem gestabatur. De quo venuste & eleganter inquit Prudentius:

Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat Labarum.

Postea statim Romam cum exercitu properavit, atque copias *Maxentii* aliquot præliis fudit.

II. *Maxentii interitus. Maxentius* prælio cum Constantino congressus, cum videret equites suos victos, ne urbe excluderetur, per pontem Milvium in urbem redire maturavit. Sed rupto illo ponte, quem in interitum Constantini fabricatus fuerat, in Tiberi submersus est, juxta adagium, quod exstat *Proverb. c. 26. v. 26.* & *Psalm. 7. v. 14.* Foveam fodit, & incidit in foveam quam fecit. Atque ita *Constantinus* præclaram obtinuit victoriam, atque omni Italia atque Africa potitus est, anno Imperii sui septimo.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Populi Romani exhilaratio.* Nunciata hac victoria in urbe, & viso capite Maxentii, quod conto præfixum circumgestabatur, Romanis, quos dura tyrannide annis 4 vel 5 oppressos tenuerat, jucundum præbuit spectaculum.

II. *Læta Constantini victoris exceptio.* Similiter universa civitas Constantinum victorem in urbem ingenti lætitia & congratulatione accepit, imo lætissimis populi vocibus atque clamoribus repleta fuit. Adeo acceptius, præstantiusque Tyrannorum depulsoribus nihil est: inquit *Aurelius Victor.*

III. *Statuæ Mnemonicæ erectio.* Cum Constantinus urbem ingressus esset, ut tam admirandæ victoriæ gloriam non sibi, sed Christo acceptam se ferre testaretur, trophæi loco erigi media in urbe jussit statuam suam, quæ manu dextera crucis Christi signum teneret, ejusque salutarem virtutem omnibus ostentaret ac promulgaret, addita insuper hac inscriptione: *Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, civitatem jugo servitutis liberavi, & Senatum populumque Romanum in libertatem vindicavi, ac pristinæ dignitati splendorique restitui.*

IV. SENATVS GRATITVDO. Senatus etiam arcum ei cum hoc elogio dedicavit: Imper. *Fl. Constantino* S. P. Q. Romanus, quod instinctu divinitatis, mentis magnitudine, exercitu suo, tam de Tyranno, quam de omni ejus factione, uno tempore justis Rempublicam ultus est armis, Arcum triumphis insignem dicavit, liberatori Vrbis, fundatori quietis. *Eusebius, Socrates & Sozomenus.*

V. PAX & QVIES ECCLESIÆ. Postea *Constantinus* omnibus populis atque gentibus ad Romanum Imperium pertinentibus, similiter Ecclesiis DEI, opulenta subsidia suppeditavit. *Sigonius.*

III. *Bellum* contra *Licinium* Affinem suum.

Constantinus sororem suam Constantiam Licinio in uxorem dederat, & Mediolanum progressi nuptias celebrarunt, ibique pactum iniverunt de libertate religionis concedenda, anno C. 313. At *Licinius* pactorum oblitus, persecutionem adversus Christianos instituit, eosque ex aula sua pellit, & Ethnicismum amplectitur. Quem per literas officii monens *Constantinus*, ut à malitia desisteret, non persuasit. *Cedren.* Anno C. 320. *Licinius* adhuc atrocius persequitur Christianos, sancitque, ne Episcopi amplius docerent, & ne mulieres cum viris precationis causa convenirent. Occidit etiam multos, interque alios BLASIVM, & 40 virgines, & aliquot Episcopos. Cum autem *Licinius* nihil remittteret de persecutione Christianorum, neç ulla ratione ab iis exagitandis avocari posset, magni utrinque exercitus contrahuntur, & magni fiunt apparatus: *Constantinus* contrahit copias Thessalonicæ, *Licinius* in Thracia, anno C. 322. Tandem *Constantinus*, confecto exercitu 120000 peditum, & 10000 equitum, contra *Licinium*, qui habebat

125000 peditum, & 15000 equitum, tribus præliis *Licinium* vicit, qui Imperio se abdicavit, & salute per uxorem *Constantiam* impetrata, Thessalonicæ privatus vixit. Referunt Historici, quod in pugna *Constantini*, contra *Licinium* ad Hadrianopolin facta, duo Equites sint visi, qui Legiones hostium ceciderunt, quos Angelos fuisse dubium non est. Cum autem *Licinius* aliquanto post res novas moliretur, jussu Constantini jugulatus est. *Eutropius Victor.*

Anno C. 326. *Constantinus* Romam de *Licinio* tyranno triumphans inivit, ibique vicennalia celebravit.

Constantinus M., A. C. 315, cum provincias composuisset, CRISPVM & CONSTANTINVM filios Cæsares creavit, quibus junxit LICINIANVM, Licinii filium, nondum 20 menses natum. *Zosimus.* Sed id non satis felix futurum, defectu Solis iisdem mensibus facto, ut *Aurelius Victor* scribit, patefactum est.

IV. *Bellum* contra *Sarmatas*.

Constantinus A. C. 316. contra Sarmatas profectus est, eorumque Regem *Rausimodum* prælio vicit, qui occasione usus Istrum transgressus Pannonias crudelissime vastavit. *Constantinus* victos secutus, tandem etiam eos vicit: & Pannonia expulit.

Anno C. 321. *Constantinus* iterum bellum acre cum Sarmatis gessit, & tandem, transmisso Istro, *Rausimodum* Regem victum in fuga interfecit, victis pacem dedit, & Thessalonicam reversus est, ibique portum ædificari jussit.

V. *Bellum* contra *Gothos*.

A. C. 332. *Gothi* regionem Sarmatarum ingressi, & remoto ex limite Istri præsidio, se in Thraciam & Mœsiam intulerant. Ideo *Constantinus* contra eos profectus victoriam ab illis reportavit, & trans Istrum removit, iisque tandem pacem dedit, hac conditione, ut militum 40000, si quando opus esset, Imperatori traderent. *Sigon.* *Gothi* ut Imperatori militem præstare possent, servos suos ad militiam instituunt, iisque arma tradunt. Servi contra in dominos suos arma vertunt, eosque sedibus suis pellunt. Domini profugi ad Constantinum veniunt, ab eoque petunt locum habitationis, qui eos in provincias recepit, & quosdam sacramento militari adegit. Id cum postea alii Imperatores imitarentur, magnam calamitatem Imperio accersiverunt. *Zosimus.*

IV. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Constantinus* primus ex Imper. Christianus factus, Christumque amplexus est, atque Christianos etiam Imperatores reliquit. *Sigon. lib.* 4.

Epistola ejus ad *Saporem* Persarum Regem memorabilis apud *Eusebium lib.* 4. *cap.* 19. *de vita Constantini* extat, in qua inter alias pias monitiones hæc verba leguntur: DEVS puram solummodo mentem & animum omni labe vacantem ab hominibus flagitat; quibus ille virtutis & pietatis actiones ponderat. Quod etiam *Philippus Melanchth.* hoc disticho venustissimo expressit, ex quo patet, quales preces DEO sint gratæ:

Casta DEVS *mens est, casta vult mente vocari,*
Et castas voluit pondus habere preces.

Cum quo congruit elegans Distichon *Gregorii Nazianzeni*:

Optimum opus manuum, has in cælum tendere puras,
Atque pio castas fundere ab ore preces.

Sicut enim vasa pice referta, si melle aut vino ea replere velimus, effundi ante & mundari oportet: Ita mentes & corda nostra à stultis & futilibus hujus mundi desideriis & tetris peccatorum sordibus, quibus ea plena scatent, expurgari ante & munda reddi necesse est; ut sapientiæ ac justitiæ & vitæ divinæ, ceu ipsius DEI capacia, reddantur. Et in eundem sensum Ecclesia canit: Aufer à nobis Domine cunctas iniquitates nostras, ut possimus puris mentibus introire in sancta Sanctorum.

II. *Constantinus M.* Personis Ecclesiasticis magna privilegia concessit, tamen ab omnimoda jurisdictione secularis potestatis eas non exemit, sed in ipsis etiam Episcoporum causis Iudicium exercuit, ac suæ in illis jurisdictionis satis evidens documentum dedit, quando ad Synodum *Nicænam* publico edicto ipsos convocavit. In Epistola ad Vicarium Africæ scribit: Scias, quod tam super plebe quam *Clericis* his qui primi sunt, sum diligentissime quæsiturus, idque judicaturus, quod verissimum & religiosissimum esse manifestum est. Privilegia autem Personis Ecclesiasticis concessa hæc sunt: Prohibet illos novis collationibus obligari, concedit liberos esse ab hostibus excipiendis, removet ab ipsis indebitæ conventionis injuriam, & iniquæ exactionis improbitatem, extraordinariorum munerum necessitatem, parangariarum præstationem, nisi habeant possessiones. *l. de his. C. de Episc. & Cler.* Sed de universa & omnimoda eorum exemtione nihil addit. Deinde *Ruffinus* ibidem, *lib.* 10. *histor. cap.* 2. addit: Episcopos in illo Concilio sua negotia ad Imperatorem detulisse, ipsum-

ipſumque à ſingulis frequenter fuiſſe interpellatum. Ergo controverſiarum ſuarum judicem ipſum agnoverunt. Quare falſum eſt, quod *Bellarminus* aliique Pontificii ſcribunt, non poſſe Clericos à judice ſeculari judicari, etiamſi leges civiles non ſervent.

III. *Conſtantinus M.* A. C. 313. *Maximo*, ſæviſſimo Orientis Tyranno & Chriſtianorum hoſte infenſiſſimo, è vivis ſublato, Chriſtianis templa paſſim vel inſtituit, vel inſtauravit, vel illa ex fundamentis nova erigi juſſit. *Euſebius l. 10. cap. 3.* *Encænia* ſive *Conſecrationes templorum* à Chriſtianis ingenti lætitia celebratas, graphice deſcribit hiſce verbis: Celebre ſpectaculum, inquit, & nobis omnibus ſpectabile ac deſideratum ante oculos proponebatur, dedicationum ſcilicet feſtivitates per urbes ſingulas, templorum nuper exædificatorum conſecrationes, frequentes Epiſcoporum in unum conventus, peregrinorum longe ab exteris regionibus accedentium concurſus, mutuæ populi in populum benevolentiæ, propterea quod membra corporis Chriſti in unam quaſi harmoniæ & concentus conſpirationem coibant: una erat ſacri ſpiritus virtus & potentia, quæ per univerſa Eccleſiæ membra permeavit. *Vna* omnium mens & ſententia: una & conſentiens ex omnium ore laus divinitatis: accurata ſacrorum myſteriorum adminiſtratio: decori Eccleſiæ ritus, Pſalmorum cantu & hymnorum divinitus nobis traditorum recitationibus celebrati. Cujuſque item ætatis genus, cujuſque ſexus multitudo, ut maris & fœminæ, totis cogitationibus, viribus, læta mente, alacri animo, per preces & gratiarum actiones DEVM omnium bonorum authorem venerati ſunt. Singuli etiam Eccleſiarum præſides ſingulas orationes Panegyricas habuerunt: & ut cuique dicendi vis & facultas ſuppetebat, ſic quiſque eam celebritatem prædicavit.

IV. CONSTANTINVS M., ſex Tyrannis & hoſtibus Chriſtianorum crudeliſſimis exſtinctis, videlicet *Diocletiano*, *Maximiano*, *Galerio*, *Maxentio*, *Maximino* & *Licinio*, ſolus ſumma rerum potitus, ad religionem Chriſtianam inſtaurandam, ſtabiliendam & amplificandam, omnem curam, ſtudia ac laborem contulit, publico edicto Chriſtianis de libertate religionis cavit, piis Doctoribus ſtipendia conſtituit, atque adeo non tantum *Politiam*, ſed etiam *Eccleſiam* bene gubernavit ac protexit, publicum religionis exercitium ſuis ſubditis conceſſit. *Euſebius l. 10. cap. 5.* Et paullo poſt, pacem religionis conſtituit, ne quis alteri ob religionis diverſitatem moleſtus eſſet: qua effecit, ut non tantum Chriſtianis liberum maneret religionis exercitium, ſed etiam ut Ethnici hac manſuetudine ad veram religionem ſe converterent. Nam pulcherrime inquit *Theodoretus lib. 1. cap. 6.* Currebant aſſidue omnes nationes ad fidem Chriſti, & baptizabantur, patria ſimulacra atque idola confringentes: Quod idem *P. Diacon. lib. 11.* teſtatur.

Biblia ſuis ſumtibus ſæpius deſcribi, atque in exteras Nationes hinc inde mitti curavit, ut vera religio longe lateque propagaretur.

Novum Teſtamentum ſibi ſemper præferri mandavit: Quo inſinuare voluit, quod ipſe ex eo veram DEI atque Chriſti agnitionem hauſerit, inque ea conſtanter perſeverare, ſubditoſque ſuos protegere vellet. Vnde de felici illius temporis ſtatu recte dici poteſt, quod tempore Conſtantini M. Imperatoris duo fuerint OCVLI Imperii Romani, videlicet LEX & RELIGIO; juxta Epigramma *Ovveni* venuſtiſſimum:

> LEX & RELLIGIO *junxerunt fœdera: pravas*
> *Hæc hominum mentes comprimit; illa manus.*

V. *Conſtantinus M.* religioſiſſimus crucis ſupplicium, quo Chriſtus ſecundum morem Romanorum affectus eſt à Pontio Pilato, lege ſuſtulit; referente *Sozomeno lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 8.* & *Hiſtor. Tripart. lib. 1. cap. 9.* ne ſalutare crucis ſignum ſubſerviret ad perniciem hominum, & pœnis vileſceret damnatorum.

VI. *Conſtantinus* primum Septimanæ diem, h. e. diem Solis, in locum Sabbathi Iudaici publico cultus divini exercitio ab Apoſtolis deſtinatum, (quia Chriſtus eo die à mortuis reſurrexit: uti colligitur ex hiſtoriis Euangeliſtarum *Matth. cap. 28. v. 1. Marc. 16. v. 1.* Vnde primus Septimanæ dies vocatur ἡμέρα κυριακὴ, h. e. *Dies Dominicus*, *Apocal. cap. 1. verſ. 10.*) peculiari poſtea conſtitutione confirmavit, Anno C. 321. referente *Euſebio lib. 4. de vita Conſtantini cap. 18.*

VII. *Conſtantinus M.* libros Sibyllinos in precio habuit, ex iiſque Iudæos refutavit.

VIII. *Conſtantinus M.* plures religiones in Imperio tolerare noluit. Nam Idolorum templa clauſit, & ſolam religionem Chriſtianam vigere juſſit. Quæ tamen conſtitutio *Conſtantini* non ἁπλῶς (ſicut Pontificii contendunt) ſed κατά τι accipienda eſt. Nam 1. Accurate diſtinguendum eſt inter *Hæreticos*. Quidam enim ſunt hæreſiarchæ, h. e. hæreſin propagantes: *Quidam* vero ſunt ſeducti, h. e. hæreſin amplectentes & ſectantes. 2. Accurate diſtinguendum eſt inter duplicem Reipublicæ ſtatum, nempe *liberum* & *preſſum*. Quod Hæreſiarchas ſive Doctores attinet, illi in libera Republ. plane non ſunt tolerandi, ſed abigendi & relegandi. *Cives* vero ſeductos & hæreſin amplectentes

tolerare possunt Principes, si nempe tranquille & pacate vivant. Præsertim autem, si spes aliqua illorum conversionis futuræ nobis affulgeat; sicut *Constantinus M.* prudenter observavit. Quod si vero status Reipubl. perturbatus est, ac *Hæretici* sive hæresiarchæ sine sanguinis effusione removeri nequeunt, tunc tempori aliquid concedendum est, valeatque tum monitum *Taciti* prudentissimum: *Tu iterum atque iterum vide, annon connivere interdum melius sit, quam intempestivis remediis delicta accendere.*

IX. *Constantinus M.* in hæreticos famosos & pestiferos usque ad sanguinem non sæviit, sed eos in exilium ejecit. Quod factum ejus minime est culpandum, sed maxime probandum. Nam 1. Ad fidem nemo cogi potest ac debet. DEUS enim requirit populum voluntarium, & cultum spontaneum. *Psalm.* 110. *v.* 3. Nec placent ipsi coacta servitia. *Levit.* 19. *vers.* 5.

2. *Sævire in hæreticos* usque ad sanguinem, est hæreticum & antichristianum. Ergo Ecclesia Christiana ab eo abstinere debet. Antecedens probatur ex vulgato illo Augustini dicto, quod exstat *lib.* 3. contra Cresconium Grammaticum *cap.* 50. Nullis bonis in Ecclesia Catholica placet, si usque ad mortem in quenquam, licet hæreticum, sæviatur. Similiter illud ipsum patet ex praxi hæreticorum. Nam in *Histor. Tripart. lib.* 12. *cap.* 4. de *Nestorio* hæretico narratur, quod, in prima sua ad Episcopatum Constantinopolitanum inauguratione, palam ad Imperatorem dixerit: *Da mihi, ô Imperator, terram ab hæreticis liberam; & ego cœlum tibi reddam: Tu mihi hæreticos exstirpa, & ego Persis delendis tibi adero.*

X. De Concilio Niceno, œcumenico I.

Anno C. 325. *Constantinus M.* Concilium *Nicenum* Oecumenicum primum convocavit. Circa quod *triplicia* acta sunt notanda.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

Hoc est, *Antecedentia, quæ ante Concilium facta sunt.*

1. OCCASIO, quæ fuit hæreseos ab *Ario* disseminatio. Nam ARIUS Presbyter Alexandrinus blasphemum hoc dogma spargere cœpit de Filio DEI, quo λόγον, sive Filium DEI negabat esse ὁμοούσιον καὶ συναΐδιον Patri, h. e. ejusdem essentiæ cum Patre, eique coæternum. *Contra* vero affirmabat, illum summam esse Creaturam ex nihilo conditam. Ideoque his verborum formis utebatur: Ἦν ποτε ὁ πατὴρ, ὅτε οὐκ ἦν λόγος. h. e. Erat Pater, cum nondum esset filius; Item, Ἐξ οὐκ ὄντων, h. e. ex non existentibus, sive ex nihilo, Filius esse cœpit.

II. CONCILII NICENI à *Constantino Magno* CONVOCATIO. Ut autem hæc controversia exorta componeretur, *Constantinus Magnus* præcipuos Ecclesiarum per omnem Asiam, Africam, & Europam convocavit Episcopos. Nam ut *Eusebius lib.* 3. *de vita Constantini* scribit: Videre ibi erat *Syros, Cilices, Phœnices, Arabes, Palæstinos, Thebanos, Libycos, Mesopotamios, Persas, Scythas, Ponticos, Galatas, Pamphylios, Cappadoces, Asianos, Phrygios, Thraces, Macedones, Achæos, Epirotas,* & *Hispanos.* Circa hanc autem convocationem duæ circumstantiæ sunt notandæ: 1. *Tempus.* 2. *Locus.*

1. Quod TEMPUS attinet, fuit hoc Concilium convocatum à *Constantino Magno* A. C. 325.

2. LOCUS hujus Concilii fuit *geminus, generalis* & *specialis.*

Locus generalis fuit *Nicæa,* Asiæ & Bithyniæ Metropolis, quam primus *Antigonus* Philippi filius condidit, & Antigoniam nominavit. Postea *Lysimachus* à nomine uxoris Antipatri filiæ eam Nicæam appellavit. Et in hac urbe hoc Concilium Nicenum congregatum, & Symbolum in ea conscriptum.

Locus specialis fuit aula Constantini Imp. De quo ita scribit *Theodoretus lib.* 1. *cap.* 7. Cum jam universi convenissent, præparatus erat ab Imperatore locus amplus in Regia, instructus subselliis & soliis, quæ Episcoporum numero sufficere possent, atque ita debito ipsis honore habito jussit eos introire, & consultare de re proposita. Ipse quoque cum paucis postremo omnium ingressus est, & parvo in soliolo assedit. Eusebius quoque affirmat, consessum istum in aula Imperatoria, non in aliquo templo habitum fuisse. *lib.* 3. *vita Constant. cap.* 10.

NOTA.

Symbolum Nicenum habuit nomen & omen. Nam ἀπὸ τῆς νίκης, h. e. à victoria nomen accepit, ut invictum ejus robur ipso nomine insinuaretur. Sicut etiam Symbolum Athanasianum ab immortalitate nomen habet. Quemadmodum enim ipse *Athanasius* à Patribus PROPUGNACULUM VERITATIS appellatus est: Ita quoque Symbolum ejus vere arx invicta veritatis fuit, cui, quamdiu Sol & Luna stabit, nihil ab interitu periculi erit. Ita etiam *Augustana Confessio* Augustum ab Augusta Vindelicorum urbe nomen divina providentia accepit, ut AUGUSTANA appellata sit. Quod nomen ei fuit omen. Voluit namque DEUS eo ipso insinuare, quod religio Lutherana, in Augustana Confessione comprehensa, sit vere augusta, perque totum terrarum orbem admirabili incremento propagata; sicut ipse *Bellarminus* Iesuita in oratione in Gymna-

Gymnasio Romano A.C. 1576. habita, quæ Tomo primo controversiarum præfixa est, affirmat: *Quis enim* (inquit) *ignorat, pestem Lutheranam* (intelligit Augustanam Confessionem) *in Saxonia paullo ante exortam mox Germaniam pene totam occupasse: inde ad Aquilonem, & Orientem profectam, Daniam, Norvegiam, Sueciam, Gothiam, Pannoniam, Hungariam absumsisse: tum ad Occidentem, & Meridiem pari celeritate delatam, & Galliam, Angliam, Scotiam, florentissima quondam regna, brevi tempore populatam: ad extremum Alpes transcendisse, & in Italiam usque penetrasse?* Errant igitur Pontificii, qui scribunt, Concilium Nicenum à Sylvestro Romano Episcopo convocatum esse, cum illud non Sylvestri, sed Iulii tempore celebratum esse, ex *Athanasii* apologiis clarum est: & clarissimi scriptores, *Eusebius*, *Socrates*, *Theodoretus*, & alii, uno ore testantur, à Constantino Magno Imper. hanc Synodum esse convocatam.

ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

h. e. *Acta in Concilio.*

I. PRÆSES hujus Concilii fuit *geminus*. 1. *Politicus*. 2. *Ecclesiasticus*.

1. POLITICUS & summus fuit *Constantinus Magnus*.

2. ECCLESIASTICUS atque secundarius fuit *Eustathius*, Episcopus magnæ Antiochiæ: quod apparet ex oratione ipsius, qua laudum flosculis coronam texuit regio capiti Constantini: ut loquitur *Theodoretus lib. 1. cap. 7.*

II. ASSESSORES. Congregati sunt in hac Synodo Episcopi 318. ut ait *Ruffinus lib. 1. cap. 1.* & *Socrates lib. 1. cap. 8.* & *Theodoretus lib. 1. cap. 7.*

III. CAUSA IMPELLENS fuit Alexander Alexandriæ Episcopus, qui multis precibus à Constantino contendit, ut Synodum indiceret. *Epiphanius lib. 2. tom. 2. hær. 69.* Quod etiam de consilio quorundam Episcoporum Constantinum fecisse testatur *Ruffinus lib. 1. cap. 1.*

IV. MATERIA, ob quam hoc Concilium convocatum, & de qua re in hoc Concilio actum, fuit quadrigemina.

PRIMA CONTROVERSIA fuit inter *Alexandrum* Alexandriæ Episcopum & *Arium* Alexandriæ Presbyterum exorta de DIVINITATE FILII DEI, quam *ille* affirmavit, *hic* negavit. De qua *Socrates lib. 1. cap. 5. & 6.* ita scribit: Disputaverat in conventu quodam *Alexander* exactius & accuratius de divina essentia, cujus unitatem in Trinitate esse dixerat: ubi continuo *Arius*, Dialecticus magis quam Theologus, arbitratus Episcopum suum *Sabellii* dogma, de tribus in unam eandemque redeuntibus personam, inducere, illis quæ ab Episcopo suo dicta erant, animo acerbo occurrit, afferens in medium argumentationem rationis humanæ magis, quam scientiæ aut fidei: Si *Pater*, inquit, *genuit Filium*, initium certe suæ essentiæ habebit Filius, ac constabit & sequetur inde, fuisse aliquando tempus, in quo filius nondum exstiterit. Ex hoc vero rursus sequetur, habere illum hypostasin ex non existentibus. Et hanc quidem disputationem Arius, velut incendium ex scintilla natum, per universam Ægyptum, Libyam, Thebaida, & vicinas provincias divulgavit.

SECUNDA CONTROVERSIA fuit diversitas in observatione diei Paschatos, quam Imperator in unam conformem observationem reducere jamdudum serio cogitaverat: uti testantur Historici, & *Athanasius* in epistola de Synodis Arimini & Seleuciæ.

TERTIA CONTROVERSIA fuit NOVATI & MILETII, qui docuerunt, eos, qui post Baptismum & justificationem lapsi fuissent, neque in gratiam apud DEUM, neque in communionem Ecclesiæ recipi posse, etsi veram pœnitentiam egerint.

QUARTA fuit, an Sacerdotibus maritis consuetudo conjugalis sit prohibenda.

V. FORMA sive PROCESSUS.

1. SESSIO. Ingressus in istum Theologorum conventum *Imperator* non armatis militibus, sed amicis, reverentiam Episcopis exhibuit, ornatus veste ex auro contexta, & gemmis fulgente: nec prius consedit, nisi ab Episcopis nutu id petentibus rogatus: & non in altiore sede, sed parvo in soliolo posito assedit, ac Episcopus *Eustathius* in dextro ordine primam sedem occupavit.

II. ORATIO 1. *Eustathii*. 2. *Imperatoris*.

1. *Eustathius* Episcopus Antiochenus primum hymnum, quo DEO omnipotenti gratias egit, recitavit: postea ipsi Imperatori gratias egit, quod curam Ecclesiæ gereret, & legitimam veritatis inquisitionem institui curaret: denique & Episcopos hortatus est ad sententias moderate dicendas.

2. *Imperator Constantinus* quoque oratione pia & clementi Episcopos ad concordiam, animorumque conjunctionem cohortatus est. In qua inter alia hæc sententia verè aurea eminet: *Intestina*, inquit, seditio in Ecclesia DEI conflata, multo plus molestiarum, & acerbitatis, quam quodvis bellum pugnave, in se complectitur.

Et imprimis memorabilis est pii *Imperatoris* sententia, quam annotavit *Theodoretus lib. 1. cap. 7.* è qua patet, solam sacram scripturam in eo Concilio fuisse Iudicem Arianæ controversiæ. Sic autem *Theodoretus* ait: *Laudatissimus Imperator, Nihil, dixit, esse indignius, quam hostibus domitis, cum,*

cum, qui rebellaret, inveniretur nemo, ipsos se mutuo impetere, & voluptatem ac risum conciliare inimicis: præsertim in disputationibus rerum divinarum, in quibus haberent sanctissimi Spiritus doctrinam præscriptam. Euangelici enim & Apostolici libri, nec non Antiquorum Prophetarum oracula, plane instruunt nos, inquit, *de sensu Numinis. Proinde hostili posita discordia, sumamus ex dictis divini Spiritus explicationes quæstionum.*

III. CONTROVERSIARVM DECISIO.

I. *Controversiæ de Deitate Filii Dei.*

1. *Confessionis Arii prælectio, laceratio, combustio* atque *damnatio.* Facta potestate utrique parti, quæ quisque de fide haberet, dicendi atque respondendi, primum omnium recitatus est libellus *Eusebii* Nicomediensis, (qui strenuum *Arii* defensorem se præbebat) qui Confessionem *Arii* continebat, plenam blasphemiis in divinitatem Christi. *Theodoret. lib.* 1. *cap.* 8. Sed cum impiæ ejus scripti voces omnium, qui aderant, consensu, indigna Christianorum auribus & oculis judicarentur, liber, postquam lectus fuerat, in medio omnium, cum confusione authoris, discerptus est.

2. *Episcoporum concertatio.* Postquam ille liber blasphemus esset discerptus, utriusque partis acerrima contentio insecuta est, *Arii* patrocinium suscipiente *Eusebio Nicomediano*, Veritatem defendente *Alexandro* Alexandriæ Episcopo, & *Athanasio. Constantinus* autem Imperator omnes clementer audivit, & succurrendi utrique parti studio (spe pacis & concordiæ constituendæ) placide alios, qui contentiosius disputabant, conciliabat: alios bene differentes laudabat: sermone alios mansuetò flectebat: in toto negotio unum illud spectans, ut consensum mutuum omnes, qui tum ibi aderant, reduceret; quod etiam factum est. Effecit namque ut unanimiter veram de divinitate Christi sententiam tenerent. *Eusebius lib.* 3. *de vita Constantini. Socrates lib.* 1. *cap.* 8. *Theodoretus lib.* 1. *cap.* 7.

3. *Libellorum accusatoriorum combustio.* Contigit in ea Synodo etiam hoc: Cum *Constantino* dati essent libelli accusationum, quas privatim habebant inter se Episcopi, obsignatos omnes asservàri jussit, dicens: *Prius publicam causam agendam esse.* Sub exitum Synodi, inspectantibus omnibus, in ignem conjecit, adhuc obsignatos, addens hæc verba: *Sacerdotum crimina non afferenda esse in publicum.* Vnde effulget pietas Constantini in vitiis Sacerdotum tegendis. *Socrates lib.* 1. *cap.* 8. *Sozomenus lib.* 1. *cap.* 17.

4. *Symboli Niceni conscriptio & subscriptio.* Post longam disputationem scriptum est Symbolum Nicenum, expresse inserta voce ὁμοούσιος. Plurimum autem laboratum fuisse ab Episcopis in excogitandis vocabulis, quæ in explicanda Filii DEI divinitate usurparentur, *Athanasius* in epistola contra Arianos testatur; & ab ipso tandem EVSEBIO Nicomediensi Ariano fuisse vocabulum ὁμοούσιον forte fortuna suppeditatum; quo unico vocabulo totum Arianæ hæresis nervum inceiderunt. Quod vero ad *Symbolum Nicenum* attinet, id hodie multis in locis auctum est. Recitabo autem illud, quemadmodum primo conscriptum & à trecentis & octodecim Episcopis approbatum est: ut testatur Athanasius ad Iovianum, & ut exstat apud *Socratem lib.* 1. *cap.* 8. his verbis: CREDIMVS *in unum* DEVM, *Patrem omnipotentem, omnium visibilium & invisibilium Creatorem: & in unum Dominum* IESVM CHRISTVM, *filium* DEI: *natum ex patre, & unigenitum;* h. e. *ex substantia Patris:* DEVM *ex* DEO, *lumen de lumine,* DEVM *verum de* DEO *vero, genitum, non factum, &* CONSVBSTANTIALEM *Patri, per quem omnia: qui propter nos homines, & propter nostram salutem de cœlo descendit, &* HOMO FACTVS *est. Passus est, & resurrexit tertia die, & adscendit in cœlos, venturus inde ad judicandum vivos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum.*

Qui vero dicunt, quod erat aliquando tempus cum non esset antequam genitus erat; vel quod ex nihilo ortus sit; vel quod ex altera essentia, quam ex Patris substantia genitus; vel quod Filius DEI creatus sit, quodque converti & mutari possit: istis Catholica & Apostolica DEI Ecclesia anathema denunciat.

Huic Concilio Niceno, seu Decreto piorum Episcoporum, *Constantinus* Imper. ipse subscripsit, qui ad Episcopos dixit: *Se adfuisse ceu unum ex ipsis, seque valde lætari, quod fuerit ipsorum comminister, donec omnium conveniens inquisitio facta, & prolata in lucem veritate, concordia constituta sit.*

Quod autem Synodus Nicena nihil diserte de divinitate Spiritus Sancti pronunciavit, inde factum est, quia tunc nondum erant Pneumatomachi, h. e. nemo tum temporis divinitatem Spiritus Sancti in dubium vocabat, aut impugnabat: ut *Nazianzenus* & *Basilius* referunt.

II. *Controversia de Paschatis celebratione.*

Altera causa in Concilio disceptata, & tandem unanimi consensu comprobata fuit, ut *Pascha* ab omnibus ubique Christianis eodem die celebraretur. De qua re ita scribit Constantinus in Epistola ad Ecclesias apud *Socratem lib.* 1. *cap.* 6. & *Theodore-*

tretum l.1.c. 10. Vt autem ſummatim (inquit) & breviter dicam: communiter omnium placuit judicio, ſanctiſſimum Paſchatis feſtum uno & eodem die eſſe celebrandum. Indecorum enim eſt, aliquam eſſe in tanta ſanctitate differentiam, & honeſtius, eidem adhærere ſententiæ. Hæc *Conſtantinus.* Dies vero celebrationi Paſchatis dicta fuit Dominica, proximè ſequens Plenilunium primi Menſis, ne videlicet Chriſtiani cum Iudæis Paſcha celebrarent. Fuere autem Synodi hæ rationes: Non debere Chriſtianos tempus celebrandi Paſchatis à Iudæis ſumere, aut ea in parte Iudæos imitari. Quia gens illa impia Chriſtum occiderit, atque à DEO abjecta atque excæcata ſit, ita ut quandoque Iudæi uno anno bis Paſcha celebrent: & ne Iudæi gloriari poſſint quod Chriſtiani neceſſe habeant tempus Paſchatis ab ipſis diſcere.

III. *Controverſia Novati & Miletii.*

Similiter *Novati & Miletii* dogma de neganda lapſis pœnitentia in hac Synodo Nicæna damnatum & refutatum eſt. *Sozomenus. Socrates lib.* 1. *cap.* 7.

IV. *Controverſia de Conjugio Sacerdotum.*

Erant qui Sacerdotibus maritis conjugalem conſuetudinem prohiberi vellent. Sed contradixit ſenex *Paphnutius* Epiſcopus in Thebe Ægyptiaca, cui in confeſſione oculus olim effoſſus erat. Hic negavit conjugia diſſolvenda eſſe, & conſuetudinem conjugalem affirmavit eſſe caſtitatem. Hanc *Paphnutii* ſententiam Synodus approbavit. Verum de hac re nullam legem tulit, ſed eam in cujuſque arbitrio, non in neceſſitate poni voluit. De aliis autem rebus, ut ſibi rectum videbatur, leges, quibus Eccleſiæ ſtatus gubernaretur, conſcripſit, quas omnes aſſcribere nimis prolixum foret: poteſt autem Studioſus eas petere ex *Sozomeno l.1.c.*23. *Ruffino l.1.c.6. & hiſtor. Magdeb. cent.* 4. *c.* 9. *pag.* 659.

Philoſophi verſutiſſimi à Laico *converſio*, facta in Concilio Niceno.

Memorabilem hic ſubjungemus hiſtoriam de illiterato cum *Sophiſta* diſputante. Supra diximus, quod in Concilio Niceno 318 Epiſcopi fuerint congregati: ſed præter hos plurimi etiam Presbyteri & Legati Epiſcoporum, qui propter ſenectam & morbos accedere non poterant: laici quoque multi, viri docti, & pii, præterea Philoſophorum dialecticorumque doctiſſimi adfuerunt. Erat inter hos Philoſophus quidam, ut ſibi videbatur, argutus. Is contra religionem Chriſtianam ex Philoſophicis principiis (in corona multorum hominum, ut fit) diſputabat cum aliquibus Epiſcopis, (extra Synodum) neque ab illis Epiſcopis compeſci poterat: quia, dum cum Philoſopho philoſophice diſputabant, ſemper ille cavillationes & rimas inveniebat, per quas elaberetur. Accedit igitur confeſſor Chriſti quidam, admodum ſenex & ſimplex, ex illuſtrium confeſſorum numero, qui tametſi dialecticarum & philoſophicarum argutiarum nihil tenebat: nihilominus tamen cum Philoſopho illo diſputare cœpit. At hæc res petulantibus, qui confeſſorem hominem ſimplicem eſſe cognoſcebant, riſum movebat quidem, at modeſtis injiciebat timorem, qui veriti ſunt, ne ſenex ille à Philoſopho vinceretur, & una cum ipſius perſona etiam ipſa Chriſtiana religio ludibrio exponeretur. Perrexit autem ſenex in ſuo inſtituto, & novo diſputandi genere ſophiſtam aggreſſus, ait ille: In nomine Ieſu Chriſti, audi Philoſophe quæ vera ſunt. Et mox ſummam Apoſtolici Symboli paraphraſtice & nervoſe recitavit, & Philoſopho dixit: Credis iſta, *Philoſophe?* Quibus obſtupefactus Philoſophus, reſpondit, *Credo.* & victum ſe ab illo ſene confeſſus eſt, & reliquos ſuæ profeſſionis homines hortatus eſt, ut & ipſi fidem Chriſtianam ſuſciperent. Interrogatus deinde converſus ille *Philoſophus*, cur non ab Epiſcopis convinci potuiſſet: reſpondit, Dum illi verbis (philoſophica argumenta intelligens) mecum egerunt, verba verbis oppoſui. Sed ex hujus ſenis ore egreſſa eſt virtus, cui ego reſiſtere non potui. *Socrates l.* 1. *cap.* 8. *Sozom. lib.* 1. *cap.* 18. *Hiſtor. Magd. cent.*4. *cap.* 9.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

h.e. *Acta poſt Concilium.*

I. Transactis omnibus rebus, propter quas Synodus ea fuerat convocata, Imperator *Conſtantinus* res bene ac feliciter geſtas ſibi gratulatus, Synodum univerſalem (quæ ultra triennium duravit) regali & feſtivo convivio excepit, ac muneribus ſingulos donavit. Digreſſuros jam, placida oratione ad concordiam conſervandam hortatus eſt; & in fine orationis petiit, ut pro ſe ſuoque Imperio Deum precarentur: & ita ſingulis ad ſua redeundi poteſtatem fecit. *Sozom. lib.* 1. *cap.* 25. *Euſebius in vita Conſtantini lib.* 3.

II. Decreto *Nicano* (de divinitate Filii Dei) ſtabilito & publicato: *Conſtantinus* Imp. Epiſtolam ſcripſit ad Eccleſiam Alexandrinam, propterea quod ea præ aliis falſo *Arii* dogmate fuerat horribiliter perturbata & quaſſata. In ea epiſtola gratulatur Eccleſiæ

clesiæ Dei, quod veritas vicerit, & concordia in religionis negotio reſtituta ſit. Et *Arii* dogma impium exſecratur; Eccleſiam autem Alexandrinam hortatur, ut Synodi Nicænæ decretum, abſque ulla cunctatione, obviis ulnis amplectatur. *Socrates l.1. c. 9. Hiſt. Magd. cent. 4. cap. 9.*

Sed & aliam Epiſtolam Imperator *Conſtantinus* in publicum emiſit, Epiſcopis & populis inſcriptam. In ea *Arium* hæreticum graviter inſectatur: & Arianos merito Porphyrianos appellandos cenſet: propterea quod *Porphyrius* aliquando blaſphemos libellos contra religionem Chriſtianam ſcripſerat. Et ſeveriſſime mandat, ut omnia *Arii* ſcripta igni tradantur & deleantur, addita hac comminatione: Si quis ſcriptum ab *Ario* compoſitum celaſſe deprehenſus fuerit, nec confeſtim protulerit, ignique combuſſerit, eum morte puniendum. Confeſtim enim (inquit *Conſtantinus*) atque deprehenſus in hoc facinore fuerit, capitis ſupplicium ſubibit. *Ibidem.*

III. Imperator quoque *Conſtantinus* ſcripſit Epiſtolam bene longam (quæ hodie tota extat) ad Eccleſiam Nicomedienſem, in qua eorum Epiſcopum *Euſebium* hæreſeos, tyrannidis, ſeditionis & ſimilium malarum artium accuſat; eumque merito in exilium relegatum eſſe docet: & iis, qui de eo retinendo aliquid conaturi ſunt, graves pœnas comminatur. *Theodoretus l. 1. c. 19.*

IV. *Arius* & *Euſebius* cum jam in exſilio eſſent, in omnes partes ſuam confeſſionem mittunt, conanturque probare, ſe idem cum orthodoxis ſentire. Quapropter ab exilio revocantur: & *Arius* quidem hac conditione, ne Alexandriam rediret; *Euſebius* contra privatim ab *Athanaſio* Epiſcopo Alexandrino petit, ut recipiatur *Arius*. Cum nihil impetraret, occaſione oblata CONSTANTIAM, Conſtantini ſororem, *Licinii* conjugem, in ſuas partes traducit, &, ut ſibi & Arianis faveat, efficit; cujus auxilio literas impetrat à *Conſtantino* cum minis ſcriptas ad *Athanaſium*, ut *Arium* recipiat: quod ſi nolit, ſe miſſurum, à quo Epiſcopatu moveatur & relegetur. *Athanaſius* tamen convenienti excuſatione iram Imperatoris mitigat, & *Arii* reditum impedit: inde *Euſebius* de dejiciendo *Athanaſio* conſilia agitat. Biennium fere poſt *Arius* & *Euſebius* *Athanaſio* crimen intentant apud *Conſtantinum*: primum, quod tributum inſtituiſſet in Ægypto; & deinde, quod pecuniam miſiſſet PHILVMENO cuidam, qui contra Imperatorem rebellabat. Sed cum in utraque re mentirentur, iterum in exilium pelluntur anno C. 329. Et ſimul THEOGNIS, Nicææ Epiſcopus. Anno vero C. 331. EVSEBIVS Nicomedienſis, & THEOGNIS, cum hactenus in exilio fuiſſent, pœnitentiam ſimulantes, offerunt libellum fidei ſuæ Epiſcopis, & recipiuntur in Eccleſiam. *Athanaſius, Baronius.*

V. A.C. 332. *Euſebius* reſtitutus novas inſidias ſtruit *Athanaſio*, & per Meletianos ipſum accuſat cædis *Arſenii*, cujus trucidati ſe habere manum Meletiani affirmabant. Ille *Arſenius* autem precio conductus interim latet: quem *Athanaſius* tamen inquiſitum multo labore tandem invenit. *Athanaſius.*

VI. A.C. 334. *Euſebius* iterum calumniatur *Athanaſium* apud *Conſtantinum*, & efficit, ut ab Epiſcopis Cæſareæ Palæſtinæ Concilium indicetur, in quo *Athanaſius* diſceptaret de ſua cauſa. Verum Athanaſius comparere noluit, idque ſufficientibus cauſis probavit. *Athanaſius.*

VII. Cum *Athanaſius* ſeſe Imperatori purgaſſet, ei reconciliatur, novaſque calumnias factio Ariana contra *Athanaſium* excogitavit, atque ad Imperatoris aures detulit. *Imperator* igitur *Synodum* in Tyro, ad cognoſcendam cauſam *Athanaſii*, indicit; cui præſedit *Dionyſius* Comes cum militibus, qui Arianorum partes fovebat. *Athanaſius* comparet cum Epiſcopis Ægyptiis quadraginta ſeptem: judex fuit *Euſebius* Hiſtoricus cum complicibus Arianis. Accuſatores *Athanaſii* fuerunt *Meletiani.* Accuſationes fuerunt: *Prima*, quod hoſpitam ſtupraſſet: quam *Athanaſius* refutavit, cum oſtenderet, ſe ignotum eſſe hoſpitæ illi: Muliercula enim introducta *Athanaſium* præſentem prorſus non agnovit, ſed ejus Diaconum (pro *Athanaſio*) de erepta pudicitia accuſavit. *Secunda*, quod Arſenium occidiſſet: quem præſentem vivum *Athanaſius* exhibuit. *Tertia*, quod *Macarius* Presbyter calicem fregiſſet: neque tamen id probari potuit. Ita confuſi ſunt *Athanaſii* adverſarii. *Ariani* ne cauſa caderent, legatos mittunt in Ægyptum, inquiſitum de tota vita *Athanaſii*. Verum non ex Chriſtianis legatos eligunt, ſed ex Paganis. *Athanaſius* cum nihil æqui obtineret, à Synodo diſcedens ad Imperatorem proficiſcitur. *Euſebius* contra, quod *Athanaſius* finem Concilii non exſpectaſſet, eum condemnat, Epiſcopatu indignum judicat, & Meletianos in Eccleſiam recipit, & ne quis cum *Athanaſio* communicare velit, ad omnes Epiſcopos perſcribit. Quam Euſebii temeritatem Imperator *Conſtantinus* graviter moleſteque tulit, & Epiſtola ſatis dentata ad Synodum ſcripta reprehendit: ejuſque Synodi Arianos Theologos ad Prætorium ſuum, cauſam dicturos, evocavit.

Quibus *Imperatoris* literis perturbata Arianorum (præcipue Nicomedienſis) factio, ad Imperatorem

tem Constantinopolim venit, & *Eusebius* Historicus præmittit orationem suam panegyricam, in tricennalibus de laudibus *Constantini* habitam, ut benevolentiam sibi conciliaret: tandem omissis illis accusationibus, quæ anno præcedenti (nempe A.C. 335.) Tyri propositæ fuerant, novam calumniam Imperatoris *Constantini* auribus instillat: quasi *Athanasius* minatus fuisset, impediturum se, ne frumentum, quod devehi ex Alexandria Constantinopolim consuevisset, posthac mitteretur; idque probavit per Ægyptios quosdam pecunia corruptos. Quæ calumnia tantum apud *Imperatorem* (cui tamen pietas & probitas *Athanasii* antea satis perspecta fuerat) valuit, ut *Athanasio* indignatus in Galliam eum relegarit, omisso judicio, & inaudita causa. Itaque *Athanasius* ad Trevirim civitatem (quæ tunc ad Galliam pertinebat, nunc vero Germaniæ urbs, & sedes Archiepiscopi & Electoris Trevirensis est) exulatum abiit, ubi in exilio degit annos 2, cum 4 mensibus. Nihil tamen defuit ei in exilio, nec ipsi Episcopus surrogatus est, cum non ut exul dimitteretur, sed ne aliorum Episcoporum insidiis tolleretur. Intercesserunt pro ejus restitutione crebris supplicationibus populus *Alexandrinus*, *Antonius Monachus*, & virgines castitatem professæ; sed restitutionem *Athanasio*, vivo Imperatore *Constantino Magno*, nunquam impetrarunt. Decrevisse tamen *Constantinum*, dum adhuc in vivis esset, revocare *Athanasium*; sed morte præventum, id negotii filio *Constantino* commisisse, Scriptores Ecclesiastici tradunt: de qua re in historia sequenti dicemus. *Socrat. lib.* 1. *cap.* 37. *Theod. lib.* 1. *cap.* 26.

VIII. Cum *Athanasius*, propugnaculum illud veritatis, in exilium ejectus esset, ad Ecclesiam Alexandrinam reversus est ARIUS dolosissimus ille hæreticus, anno C. 336. cum jam tricesimus Imperatoris annus exactus esset. Cujus causa cum tumultus magnus excitaretur, quod suspecta multis piis fides illius esset: Constantinopolim vocatus est ab *Imperatore*, ut Synodi Nicenæ decretis subscriberet. Quod ille fecit quidem, sed fraudulenter & dolose. Dogma enim suum in charta quadam scripsit, scriptumque sub ala occultavit, atque ita juravit, *sic se credere atque sentire, quemadmodum in charta scripsisset*: intelligens nempe non orthodoxam confessionem, sed heterodoxam sub ala occultatam. *Socrat. lib.* 1. *cap.* 38.

VSUS.

Fraus ista est homine Christiano indigna prorsus, Deoque summe exosa: uti patet ex *Psal.* 5. *v.* 7. *Iob. cap.* 15. *v.* 34. 1 *Petr.* 2. *v.* 1. Quare Salvator noster graviter pronunciavit apud *Matth. cap.* 10. *v.* 32. *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo, qui in cœlis est. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est.* Proinde occultatores ejusmodi produnt semet ipsos, quod veri Christiani minime sint, neque fidem habeant veram: quippe quæ semper in externum confessionis actum erumpit, quemadmodum de se fatetur David, *Psal.* 116. *v.* 10. *Credidi, propter quod locutus sum.*

Cum *Arius* Archihæreticus iste ad hunc modum fidem dedisset, Imperator mandavit *Alexandro* Episcopo Constantinopolitano, ut *Arium* ad communionem iterum admitteret: quod ubi recusavit Episcopus Alexander, minas jactavit *Eusebius*, & pericula intendit. Alexander vero *humanis præsidiis omnibus destitutus*, cum jam dies appropinquaret, quo recipiendus ad communionem erat *Arius*, tota nocte preces ardentes cum suis adhibet Deo, ut vel mori sibi contingeret optans, antequam tale facinus in se admittat, vel divina ope aliqua sublevaretur. Hic tantum effecerunt preces Episcopi, ut, cum mane ad consessum publicum iturus esset cum factione sua *Arius*, in itinere ad latrinam deflectere cogeretur, ob sensum torminum & angorem, quem in corpore & anima percipiebat. Mox in isto loco fœdo intestina effudit. *Socrates l.* 1. *c.* 38. *Histor. Magd. cent.* 4. *c.* 9.

OBSERVATIO.

Octo Concilia œcumenica post Christi nativitatem sunt celebrata.

I. *Concilium* convocatum fuit A. C. 322. à *Constantino Magno* Nicæam, quod duravit triennium, & aliquanto diutius: de quo supra diximus.

II. Concilium à *Theodosio Magno* convocatum fuit Constantinopolim contra Macedonium A. C. 385. *Nicephorus lib.* 12. *cap.* 10. *Socrates lib.* 5. *cap.* 8. de quo Synodus ipsa ad Theodosium: συνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ γράμμα τῆς σῆς εὐσεβείας.

III. Convocatum fuit à Theodosio juniore Ephesum contra Nestorium A. C. 433. *Euagr. lib.* 1. *cap.* 2. *Socrates lib.* 7. *cap.* 33. *Nicephorus lib.* 14. *cap.* 34.

IV. A. *Martiano* Imp. convocatum fuit Chalcedonem adversus Eutychen A. C. 458. *Euagr. l.* 1. *cap.* 3.

V. A *Iustiniano* A. C. 552 Constantinopolim convocatum fuit.

VI. A *Constantino* Pogonato, h. e. Barbato, Byzantii institutum fuit A. C. 681.

VII. Ab *Irene* Leonis IV. Imp. uxore habitum fuit Niceæ, cum ipsa cum Constantino adolescente adhuc Imperio præesset, A. C. 788.

VIII. Constantinopolim convocatum fuit ab Imperatore *Basilio* A. C. 860.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΟ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΟΝ.

MOrtis *Constantini M.* nuncia fuit *Stella crinita*, quæ permultos ante dies clarissime fulsit. *Sigon. lib.* 4.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

I. *Sapores* Rex Persarum acerrime Christianos persecutus est, quorum A. C. 326. ad 18000 interfecit. A. C. 336. Mesopotamiam vastaverat, & jam Nisibin obsidebat: igitur Constantinus Imperator A. C. 337. expeditionem suscipit in Persiam. At vero cum ad thermas Pythias pervenisset, vehementi febri corripitur: morbo autem ingravescente, Nicomediam (quæ est urbs Bithyniæ à *Nicomede* Rege, qui eam condidit, appellata) translatus est. Voluit autem *Constantinus* in *Jordane* fluvio baptizari, ideoque usque ad finem vitæ Baptismum suum distulit; sed morte præventus, ab *Eusebio* Nicomediensi Episcopo *Ariano* baptizatus est. Quæ res Christiani Principis fidem apud plerosque in dubium vocavit. Sed non est verisimile, eum Principem, qui per omnem vitam suam Ariani dogmatis hostis fuerat, in extremo vitæ spiritu ei dementiæ consensisse, quam summo studio de suo Imperio prius eliminaverat.

II. Condidit & *Constantinus* Testamentum, quo filios suos tres pronunciavit Augustos: quibus addidit fratris Annibaliani filium Dalmatium, quem Cæsarem fecit, & mortuus est A. C. 337, die 22 Maii, cum vixisset annos 66, imperasset an. 30, mens. 9, dies 27.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Cadaver Constantini* Constantinopolim delatum, & in basilica Apostolorum honorifice terræ mandatum est.

II. *Constantinum* morti vicinum baptizatum esse (uti Historici Ecclesiastici testantur) certum videtur, cum filii ipsius idem imitati sint: ut *Constantius* in agone fere baptizari voluerit, *Constantinus* & *Constans* interfecti sint, priusquam baptizarentur. *Baronius, & alii.*

III. Quo Imperium *Constantini* tam religioni, quam Imperio gentium constituendo fuit salutarius: eo mors ejus tam Ecclesiæ, quam Politiæ fuit luctuosior. *Ecclesia* enim patrem, patronum, custodem benignum, liberalem, placidum, æquum & pium amisit. *Politia* vero præsidio, firmamento & denique capite suo orbata est. Idcirco luctus & squalor, planctus & mœror ingens ubique exortus est. Quin *milites* etiam ipsi flebilibus vocibus pluri-mis & diuturnis suum dolorem contestati sunt. *Cives* per orbem vagi ac vix mentis compotes, quanto bono & ornamento privati essent, lacrymis & clamoribus ostenderunt. *Reliqui* lamentis & querelis acerbissimum vulnus, quod Ecclesia & Respubl. illius morte acceperat, deplorarunt. Quid multis? Nullius humani ingenii flumen est tantum, ut consequi magnitudinem mœstitiæ; nullius dicendi potestas tam late patet, ut lacrymis proferre queat, quas tanti Principis obitus expressit.

XLIV. IMPERATOR ROM.

CONSTANTINUS II,

sive junior.

CONSTANS & CONSTANTIUS *fratres.*

FIlii *Constantini M.* successerunt patri. Ac CONSTANTINUS quidem ex testamento patris Hispaniam, Galliam, Alpes & Britanniam: CONSTANS Italiam, Africam, Græciam & Illyricum: CONSTANTIUS minimus natu Thraciam, Asiam, Ægyptum, & Orientem regendum suscepit. DALMATIUS autem patruelis Constantini, quem una cum filiis successorem fecerat, paulo post in militari tumultu, sive jubente sive connivente Constantio, occisus est.

I. CONSTANTINUS.

Constantinus ex posteriore conjuge *Constantini M.* nomine Fausta natus est. Hic cum superbior & inquietior esset cæteris, non contentus provinciis à patre traditis, posthabita pietate erga parentem mortuum & fratres, confisus opibus Gallicanis & equitibus Hispanis, & Alpino peditatu, contra fas & jus bellum fratri *Constanti* intulit, ut Imperio eum dejiceret: & primum invasit propinquas regiones, & Aquilejam usque pervenit. Cujus in agro obviam ei fiunt milites à fratre missi, qui conatum ejus repellerent. Et cum *Constantinus* longe viribus præstaret, incautius congreditur: lapsusque in insidias, quibus exercitus circumventus, in medio cæsus est. Equus Principis vulnere ictus, sessorem

ſorem Conſtantinum dejecit. Cum jaceret humi ſine purpura incognitus, multis ictibus confoſſus eſt anno ætatis XXV, Imperii triennio nondum finito. *Eutropius, Pomponius Lætus.*

Res Eccleſiæ.

Antea diximus, quod *Athanaſius*, dum falſo apud Imperatorem *Conſtantinum Magnum* deferretur, in Galliam ſit relegatus; *Conſtantinus* tamen illum revocare decreverit, ſed morte præventus, id negotii filio ſuo *Conſtantino* natu maximo commiſerit. *Conſtantinus* igitur junior, mortuo parente, regio diplomate ATHANASIUM Alexandriam ad Epiſcopatum recipiendum remiſit A. C. 338. in quo parentem excuſavit, prætendens, quod *Athanaſium* ad tempus in Gallias ablegaverit, ut ab hoſtium ſuorum inſidiis tutus eſſet. *Socrates lib. 2. cap. 6. Theod. lib. 2. cap. 2. Sozom. lib. 3. cap. 2. Athanaſius.*

II. CONSTANS.

Cum *Conſtans* anno ætatis ſuæ viceſimo fratrem ſuum bello ſuperaſſet, ipſi ad ſuam partem omnes provinciæ, quas frater tenuerat, acceſſerunt; itaque ſolus imperium tenuit Occidentis. Fuit autem initio juſtus & ſtrenuus, ſed poſtea ſive debilitate naturæ, ſive amicis ſuadentibus, animum ad delicias flexit: ex quo in leves articulorum incidit ægritudines, quæ hominem reddiderunt difficilem, moroſum, auſterum. Unde factus eſt ſubditis gravis, militibus vero (liberalitate neglecta) carus eſſe deſiit. Quare conſpiratio contra eum inter Centuriones exorta, & in urbe Germaniæ Auguſta Rhetica clandeſtinis conſciorum conſiliis factus eſt Imperator *Magnentius*, qui tunc beneficio Conſtantis præerat Rhetiæ. CONSTANS igitur cum ex Pannonia in Gallias abiiſſet, ac morbi moleſtias crebris venationibus ibi mitigare ſtuderet, ſæpe ad ſylvas divertebat, & ubique cum formoſis puſiunculis ludebat & bacchabatur, quorum tenera ætate fruebatur, vel potius abutebatur. MAGNENTIUS (quem *Conſtans* paulo ante in Illyria, in tumultu militari objecto paludamento texerat atque ſervaverat, cum milites eum occidere vellent) percuſſores miſit, qui ſervatori ſuo mortem inferrent. Hi *Conſtantem* ex venatione feſſum, in tentorio quieſcentem, nihilque tale cogitantem, trucidarunt. Alii ſcribunt, eum vigilantem (cum percuſſores adventare ſciret) in propinquum templum abiiſſe, inſignia Imperii depoſuiſſe; nihilominus tamen ibi ab altari abſtractum & cæſum fuiſſe, anno Imperii 13, ætatis 30. *Eutropius, Pomponius Lætus, Iohannes Baptiſta, Egnatius.*

Res Eccleſiæ.

Supra diximus, quod CONSTANS initio ſtrenuum juſtumque Imperatorem egerit, ſed progreſſu temporis omni cura Imperii omiſſa, voluptatibus & fœdis libidinibus ſe dederit. Nihilominus tamen veram religionem amplexus eſt, eamque, ut & pios doctores, quantum potuit, zelo magno defendit. Cum *Athanaſius* à *Conſtantio* Imperatore iterum in exilium eſſet ejectus, ille apud *Conſtantem* Imperatorem de injuriis Arianorum graviter queſtus eſt. CONSTANS igitur fratri ſuo *Conſtantio* Imp. per literas ſignificavit, ſe validum contra illum exercitum eſſe educturum, niſi *Athanaſium* Eccleſiæ Alexandrinæ reſtitueret, & religionem Chriſtianam perſequi deſiſteret. *Tripart. lib. 4. cap. 7. Hiſtor. Magd. cent. 4. cap. 9. Athan. Apolog. 2. Cuſpinianus. Ruffin. lib. 1. cap. 19. Socrates lib. 2. cap. 22. Sozomen. lib. 3. cap. 17. & lib. 4. cap. 11.*

MAGNENTIUS.

Pſeudo-Imperator & Tyrannus.

Conſtante Imperatore (inſidiis *Magnentii*) occiſo, milites conjurati *Magnentium* Imperatorem ſalutarunt. Quæ cum Romæ nunciata eſſent, NEPOTIANUS *Conſtantini* ex ſorore nepos, qui ante annos 14. Conſul fuerat, Imperium arripuit. Sed *Heraclides* Senator factionis Magnentianæ fautor populum decepit, factaque proditione *Nepotianum* (ſimulans ſe cum illo loqui velle) obtruncavit. Caput pilo fixum per urbis itinera deportatum eſt. Sic *Nepotianus* dies 28 ſaltem Imperatoris nomen habuit. MAGNENTIUS igitur dolo Imperator factus, Conſtantis nomine literas ſub illius ſigno ſcripſit, qui vel cohortibus præerant, vel urbibus, eoſque ſtatim venire ad Imperatorem juſſit, quos omnes in itinere cædi juſſit, ut non eſſent qui motum facerent. *Conſtantius* tunc in Oriente adverſam fortunam in bello Perſico experiebatur. Itaque *Magnentius* ingenti exercitu Italiam petiit, & Mediolani aliquandiu commoratus, fratres ſuos DECENTIUM & DESIDERIUM Cæſares fecit, & cum exercitu ad Hiſpaniam occupandam, & ut Gallias tuerentur, dimiſit. Tota enim Italia & Africa jam erant MAGNENTII.

CONSTANTIUS in tanto Imperii diſcrimine copias undique collegit, imperium defenſurus, & GALLUM Patruelem Cæſarem fecit, eumque in Oriente reliquit; ipſe vero cum exercitu in Europam reverſus eſt, ut fratris cædem ulciſceretur. Sed ne Roma civili bello vexaretur, miſit ad *Magnentium,*

tium, concedens Galliam, si arma deponeret. Verum non parente *Magnentio*, septuaginta millia hominum adversus eum duxit. His cum exercitu triginta millium *Magnentius* occurrit, cum quo *Constantius* ad Mursam in Pannonia acerrime conflixit. Etsi autem victor fuit *Constantius*, tamen in eo prælio vires Romanæ ita ceciderunt, ut peregrinæ gentes, quæ postea in Italiam & Galliam infusæ sunt, reprimi non potuerint. Cæsa sunt enim in eo prœlio ex duobus illis exercitibus contrariis supra 54000 præstantissimorum militum. *Constantius* cum ex tumulo, in quem conscenderat, planitiem totam cadaveribus repletam vidisset, ingemuit, & cæsos omnes sepeliri; qui vero vulnerati non perierant, eos curari ac conservari jussit. MAGNENTIVS cum reliquiis cladis in Italiam fugit, ubi ad Ticinum *Constantii* Duces vicissim fugavit; sed cum à Romanis in urbem non admitteretur, in Galliam transcendit, ibique per fratres novum exercitum reparavit. Sed priusquam dimicationis aleam iterum subiret, legatos Episcopos misit ad *Constantium*: nihil provinciarum quærens, sed ut Ducis titulo militare sibi liceret: quibus nihil responsum est. Quod cum exercitus Tyranni accepisset, plerique milites adierunt ad victorem. Tyrannus vero intelligens sibi dimicandum fore, exercitum novo milite supplevit, misitque, dum milites cogeret, assuetum parricidam multis pollicitationibus Antiochiam, qui GALLVM (quem *Constantius* in Oriente reliquerat, ut imperium contra Persas defenderet) confoderet; ut, illo cæso, *Constantius*, relictis rebus Hesperiæ, cogeretur Orientem petere propter Persas. Cum sicarius Antiochiam pervenisset, in domum cujusdam vetulæ divertit, vicinam fluvio Oronti, qui per eam urbem labitur. Hic à cœna communicavit rem cum paucis, quos ad se invitaverat, nihil metuens mulierem ætate confectam. Quæ clam se proripuit, & quod audierat, ad GALLVM retulit; qui statim comprehendi omnes, atque, confessos in quæstionibus, necari jussit. MAGNENTIVS, quia tale consilium irritum fuerat, rursus Constantio se opponere statuit: sed magno prœlio victus est: animo tamen minime lapsus prœlium instauravit: ubi cum tertio vinceretur, Lugdunum aufugit, ibique vires adversus *Constantium* reparare voluit; sed cum ibidem à *Constantii* copiis obsessus esset, amicos quosdam suos, quorum ei fides suspecta fuit, occidit, & fratrem DESIDERIVM vulneravit. Inde sibi manus intulit mense Imperii 42. Hic finis fuit hominis perfidi, ingrati & seditiosi.

DECENTIVS frater ipse etiam laqueo vitam finivit: sed DESIDERIVS, ex vulnere revocatus, ad *Constantium* accessit, veniam impetravit, & ab eo liberaliter exceptus est. *Tripart. lib. 5. c. 4. Pompon. Læt. Oros. Victor. Eutrop. Iohan. Baptist. Egnatius. Cuspin. Zonar. Zosim. Fasti Sic. Histor. Magd. cent. 4. cap. 16.*

III. CONSTANTIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

1. PATER fuit *Constantinus Magnus*.

2. MATER fuit FAVSTA, posterior uxor Constantini M. Ex hisce parentibus natus est Constantius A.C. 316.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *& statura*.

Statura fuit parva. Romam enim aliquando ingressus est cum triumpho, ubi cum arcus triumphales transiret, anseris instar cervicem inclinavit: quapropter à quolibet derisus est. Facundia laudem quæsivit, eamque cum assequi propter ingenii tarditatem non posset, aliis invidit. In bello strenuus & fortis: In cibo & potu vero valde intemperans fuit.

II. *ACTA OECONOMICA*.

Vxores habuit complures, quas omnes valde amavit, (adulterium enim vitavit, ac summe odit) inprimis vero summo amore prosecutus est conjugem suam nomine EVSEBIAM, cujus instinctu IVLIANVM Imperii collegam fecit: Ipsa defuncta, aliam nomine FAVSTINAM matrimonio sibi junxit, quæ in puerperio mortua est, & filiam peperit FAVSTINAM POSTHVMAM, quam GRATIANVS in uxorem duxit.

III. *ACTA POLITICA*.

I. *Imperii occupatio*.

Supra diximus, quod *Constantius* ex testamento patris Thraciam, Asiam, Ægyptum & Orientem regendum acceperit. Sublatis vero *duobus fratribus* Imperii consortibus, & MAGNENTIO Tyranno, ejusque sociis Imperium invadere tentantibus, oppressis, solus imperio potitus est.

II. *Imperii administratio*.

I. Acta Togata.

1. *Constantius* fuit homo impius, ingenii levis & inconstantissimi, qui, quod amici, consiliarii, & au-

& aulici ejus ipsi suadebant, faciebat, iisque fidem habebat; unde ab iis deceptus & seductus est, juxta proverbium: *Qui facile credit, facile decipitur.* Patri enim cum succederet, adhuc erat adolescens, agens annum ætatis decimum, qua in ætate facile ab astutis hypocritis deceptus est, & inprimis in summo precio habuit *Eusebium* ennuchum & cubicularium suum, cui in omnibus obtemperavit, ab eoque persuasus, amplexus est Arianos furores, cum tamen *Eusebium* Episcopum Nicomediensem hujus Principis animum ad Arianos inflexisse, alii affirment. *Marcellinus.*

II. *Memorabile* est *Helpidii* factum, qui, imperante *Constantio*, prætor Romæ fuit, amans justitiæ. Huic *Constantius* aliquando mandatum dedit, ut innocentem torquendum curaret. Sed respondit HELPIDIVS animo magno: Rogo te, Imperator, ut munus à me in alium transferas. Propter hoc factum cariorem illum habuit Imperator.

III. LEONTIVS Episcopus in Mysia ad Istrum reprehendit Constantium in Synodo: quem tamen alii laudabant, quod postularet, quod à Synodo agi vellet: Miror te, Imperator, inquiens, cum ad alia negotia ordinatus sis, alia tamen aggredi. Commonefactus hac voce, ex consessu discessit. Quæ humanitatis exempla in hoc Imperatore laudanda sunt.

IV. CONSTANTIVS, cum Romæ triumphum ageret, interrogatus quid de Roma urbe splendidissima sentiret? Vnum, inquit, mihi placet, quod didici, ibi quoque mori homines.

V. Tempore *Constantii* multi fuerunt voluptatum artifices. Nam ita *Marcellinus* de *Constantii* temporibus scribit: Paucæ (inquit) domus, studiorum seriis cultibus antea celebratæ, nunc ludibriis ignaviæ torrentes exundant, perflabili sono, vocali tinnitu fidium resultantes. Denique pro Philosopho cantor, & in locum Oratoris doctor artium ludicrarum accitur, & Bibliothecis, sepulcrorum ritu, in perpetuum clausis, organa fabricantur hydraulica & lyræ ad speciem carpentorum ingentes, tibiæque & histrionici gestus instrumenta non levia.

VI. *Constantius ambitiosus fuit.* Ita enim de eo scribit *Ammianus Marcellinus*: Constantius, inquit, sæpius laureatas literas ad Senatum misit de victoriis suis, mentitus impudenter cum odiosa sui jactatione, se inter primores in acie versatum vicisse, supplices gentium Reges erexisse, cum prœlio nunquam interfuisset.

VII. Seleuciæ, in litore maris Syriaci sitæ, insignis *portus* à *Constantio* magnis Reip. sumtibus institutus est. *Cedrenus.*

VIII. CONSTANTIA urbs (Costnitz) à *Constantio* Imp. ædificata A. C. 356.

IX. CONSTANTIVS, *Magnentio* Imperium arripiente, contra eum proficisci coactus est. Quia vero tunc temporis bellum in Oriente contra Persas gerebat, GALLVM (qui natus est in Massa Veternensi, patre *Constantio*, fratre *Constantini Magni*, matre Galla, Rufini & Cerealis, qui Consulares erant, sorore) Cæsarem fecit A. C. 351, eique sororem suam *Constantiam* in uxorem dedit, & in Oriente, ut Imperium contra Persas defenderet, reliquit: ipse vero in Europam reversus, cum exercitu contra *Magnentium* profectus est. GALLVS igitur in Oriente relictus, absente *Constantio*, stimulante uxore multa crudeliter & petulanter fecit: inter quæ hoc etiam admisit. Vagabatur noctu cum satellitibus incognitus per lupanaria & tabernas, explorans quid de Cæsare sentirent, notansque singulos, qui oblocuti essent: post reperto aliquo figmento trucidabat. CONSTANTIVS, his cognitis, *Domitianum* præfectum prætorio ad *Gallum* misit, qui persuaderet ei venire ad Imperatorem. Quod cum parum proficeret, addidit præfectus ille mandata, & minas. Indignatus GALLVS, comprehendi hominem jussit, & custodiæ tradi. *Quæstorem* etiam Montium, qui hoc facinus non probabat, in vincula conjecit, & uxore suadente (cujus impulsu etiam multos alios innocentes viros occidit) ambos per forum tractos, & verberatos, in fluvium projici mandavit. *Idem* accidit multis aliis, quicunque ab adulatoribus ut nocentes deferebantur. Cum igitur GALLVS indies suspectior fieret, à *Constantio* Imp. blande evocatur una cum uxore Mediolanum, ut deliberarent de Imperio recte administrando. Sed *Constantia*, uxor *Galli* Cæsaris, soror *Constantii*, febri correpta in Bithynia moritur. GALLVS vero, cum Constantinopolin venisset, ludos edidit. Inde cum Istriam versus adhuc in hyeme proficisceretur, à præsidiariis *Constantii* prehensus, & POLAM Istriæ deductus est: ubi cum rationem gubernationis & tyrannidis dare non posset, illi ut noxio, manibus post tergum revinctis, cervicem absciderunt. Truncus in foro relictus est. Quod ubi *Constantius* Imp. audivit, adeo hoc facto intumuit, ut se *totius orbis Dominum* vocari vellet. Multos etiam ex aula *Galli* Consiliarios adduci jussit, quorum plerosque Aquileiæ trucidavit. *Ammianus, Pomponius Lætus.*

Appendix, de seditione *Iudæorum*.

Cum *Iudæi* Diocæsariani animadverterent, omnia in Romano Imperio turbarum esse plena, armis arreptis noctu interficiunt milites præsidiarios,

rios, Palæstinam perrumpunt, & Romani Imperii jugum à cervicibus suis excutere student. Itaque GALLUS Cæsar, qui tum Antiochiæ erat, misso exercitu, Iudæos opprimit, multis millibus eorum occisis usque ad innoxiam ætatem: & civitates eorum, Diocæsaream, (quæ & Sepphurim appellabatur) Tyberiadem & Diospolim, plurimaque alia oppida, partim igni tradit, partim diruit, & in pristinam servitutem eos redigit. *Socrates lib.* 2. *c.* 33. *Sozomen. lib.* 4. *c.* 7. *Cedrenus.*

1. Acta Sagata.

I. *Bella* gessit *Constantius* cum *Magnentio* Tyranno, qui Imperium arripuit, quem gloriose vicit: de quo supra in historia *Magnentii* prolixius diximus.

II. *Bella* gessit cum SAPORE Persarum Rege, & licet in bellis civilibus contra Tyrannos felix fuerit, tamen in bellis Persicis adversa fortuna usus est. A Persis enim multa & gravia perpessus, sæpe captis oppidis, obsessis urbibus, cæsis exercitibus: & fere nullum ei contra *Saporem* prosperum prœlium fuit. *Eutropius, Ammianus, Cedrenus.*

III. Cum QUADI & SARMATÆ tumultuarentur in Pannoniis, ad eos compescendos ipse *Imperator* profectus est. Istrum transiit, regiones longe lateque vastavit, & totam gentem in deditionem accepit: unde *Sarmaticus* appellatus est.

IV. Exercitum quoque eduxit CONSTANTIUS contra *Alemannos*: sed cum pacem peterent, fœdus cum iis inivit. Cum enim *Alemanni* Optimates suos misissent, delictorum veniam & pacem petituros, Constantius Imp. ex tribunali oratione ad milites habita in hæc verba disseruit: Arduos vestræ gloriæ gradus, quos fama per plagarum quoque accolas extremarum diffundit, excellenter accrescentes, Alemannorum Reges & populi formidantes, per Oratores quos videtis, submissis cervicibus concessionem præteritorum poscunt & pacem: quam ut cunctator & cautus utilium monitor, si vestra voluntas adest, tribui debere censeo, multa contemplans. *Primo* ut Martis ambigua declinentur: *dein* ut auxiliatores pro adversariis asciscantur, quod pollicentur: *tum* autem ut incruenti mitigemus ferociæ flatus perniciosos sæpe provinciis: *postremo* id reputantes, quod non ille hostis vincitur solus, qui cadit in acie, pondere armorum oppressus & virium: sed multo tutius etiam tuba tacente sub jugum mittitur voluntarius, qui sentit expertus, nec fortitudinem in rebelles, nec lenitatem in supplices animos deesse. In summa, tanquam arbitros vos, quid suadeatis, operior, ut Princeps tranquillus, temperanter adhibere modum allapsa felicitate decernens. Non enim inertiæ, sed modestiæ humanitatique (mihi credite) hoc quod recte consultum est, assignabitur. Mox ut dicta finierat, multitudo omnis, ad quæ Imperator voluit, promtior, laudato consilio consensit in pacem, ea ratione maxime percita, quod norat, expeditionibus crebris fortunam ejus in malis tantum civilibus vigilasse: cum autem bella moverentur externa, accidisse plerumque luctuosa. *Ammianus.*

V. Cum hostes undiquaque fines Romani Imperii invaderent, & CONSTANTIUS omnibus obviam ire non posset, Ducibusque tantam rem committere non auderet, IULIANUM Galli fratrem accersitum Romæ proclamavit Cæsarem A.C. 355, die 6 Novembris, cui sororem Helenam in matrimonium dedit, ac contra Alemannos rebellantes in Galliam dimisit; qui ab eo ad Argentoratum memorabili prœlio victi sunt. Idem postea descendens ad Agrippinam Coloniam, recepit eam à Francis; quos Salios nominant, à flumine Sala dictos, ut Marcellinus habet. Hi Tungrorum sedes, h. e. regionem Iuliacensem tunc tenebant. Postea & Francos Attuarios vicit, qui fuerunt ubi nunc Leodium est. De his autem in historia Iuliani rursus mentionem faciemus.

Appendix de *Pseudo-Imperatoribus Vetrannione, Britannione & Sylvano.*

I. VETRANNIO (vir probus & grandævus, cunctisque amabilis diuturnitate & felicitate militiæ, morum veterum, ac jucundæ civilitatis: sed liberalium artium prorsus expers fuit, adeo ut ne elementa quidem literarum, nisi grandævus acceperit) cui Pannonia tuenda data fuerat, Imperium sibi sumsit: idque perscripsit ad *Constantium*, significavitque se ipsi amicum futurum, & Imperium contra *Magnentium* defensurum. Verum *Constantius* strategemate eum ab Imperio dejecit. Cum enim contra *Magnentium* cum exercitu proficisceretur, & in Pannoniam venisset, inducias fecit cum *Vetrannione*, ne cum duobus simul pugnaret: atque interim exercitum ejus ad se traduxit, ipsique purpuram detraxit, ac Prusiam in Bithyniam misit, ipsique sumtus honestos præbuit; quam vitam etiam Vetrannio omni regno prætulit. *Socrates, Eutropius.*

II. BRITANNION ab exercitu Illyricano Mursæ Imperator appellatus est. Sed hic *Constantium* adiit, eique obvius factus in Thracia, supplex veniam petiit, & impetravit. *Constantius* enim senem Ducem amplexus est, ac patrem eum vocavit, cœnæque adhibuit. Postea in Bithyniam di-

misit,

miſit, juſſitque ut opida contribuerent ad ſenis victum: qui plures ſervos ſecum ducens, magna quiete illic vixit annis 6, ac poſt diem ſuum obiit. *Pomponius Latus.*

III. SYLVANVS Dux præſtantiſſimus, Germanis Galliam vaſtantibus, in Galliam à *Conſtantio* miſſus A.C. 355. bene rem geſſit. Inde in invidiam vocatus, à quibus inſimulatus de invadendo Imperio, *Sylvanus* qui innocens tum erat, cum noſſet *Conſtantii* in hujuſmodi crimine inexorabilem ſævitiam, ut ſe defenderet, revera ſumſit Imperium, contra quem miſit *Conſtantius* Ducem *Urſicinum*, qui admiſſus perſuaſit militibus, ut *Sylvanum* occiderent, poſtquam in menſem alterum præfuiſſet. *Ammianus.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. CONSTANTIVS Ariana hæreſi infectus fuit, quæ eum impulit, ut perſecutionibus Eccleſiam DEI affligeret, & Arianis, ut idem facerent, permitteret. Cujus mali origo hæc fuit: *Conſtantinus* moriturus (ut ſupra diximus) à Presbytero Ariano baptizatus eſt, cui Teſtamentum ſuum tradidit, ut id *Conſtantio* filio (qui inter abſentes filios citius cæteris adeſſe poterat) redderet: quod & factum eſt. Ea res Presbytero illi Ariano favorem etiam apud Imperatorem Conſtantium peperit, eique liberum in aulam acceſſum fecit. Presbyter præcipuum Imperatoris eunuchum & cubicularium, cum reliquis eunuchis Ariano dogmate inficit: Hi Imperatoris conjugi Arianiſmum perſuadent: ſic virus illud etiam Imperatorem corripit. Oriuntur per totam aulam diſputationes de fide: colloquuntur de ea eunuchi cum mulieribus; quippe quæ in errores flexibiliores erant. Diſputant inter ſe & milites ac civitas tota. Denique per alias quoque provincias hoc malum graſſatur: hinc igitur perturbationum fiunt plena, per Orientem univerſum, omnia. Ita Arianiſmus de novo, quaſi incendium, quod ſemel reſtinctum videbatur, vires acquiſivit, & Orientales Eccleſias horribiliter vaſtavit. *Socrates lib. 2. cap. 2. & alii.*

Huc pertinet ſomnium Antonii, de quo ita *Sozomenus lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap.* 5. ſcribit: Traditum eſt, (inquit) ANTONIVM, priuſquam Ariani eſſent Eccleſiarum potiti gubernaculis, regnante *Conſtantio*, ſecundum quietem mulos altare inſultantes calcibus, & ſacram menſam evertentes vidiſſe, illicoque prædixiſſe, tumultum ex adulterinis permixtiſque doctrinis ortum, & rebellionem ex illis, qui alienam ab Eccleſia Catholica opinionem tenerent, excitatam, Eccleſiam DEI poſtea occupaturam. *Euſeb. l. 4. hiſtor. Eccleſiaſt. cap.* 15.

II. *Adrianopolitani* cum Arianorum communionem pio zelo averſarentur, apud Imperatorem *Conſtantium* ab Arianis acerbiſſime accuſantur. *Conſtantius* (qui erat Arianorum mancipium) Adrianopolitanos Arianis adverſantes capite truncari mandavit. Cum igitur Arianis tanta licentia ab Imperatore daretur, ipſi in quoſcunque inciderunt, qui eorum hæreſin averſarentur, eos indignis modis flagris conſtringebant, multoſque è natali ſolo expellebant. *Athanaſius.*

III. *Ariani*, ut, quibuſcunque rationibus poſſent, ſimplicioribus fucum facerent, Imperatori *Conſtantio* perſuaſerunt, ut Synodus Niceæ Thraciæ convocaretur, ut deinde incauti putarent, hujus Synodi Decreta eſſe illius magni Concilii Niceni dogmata. Convocantur igitur Niceam Epiſcopi; & Occidentales, etiam inviti, comparere coguntur. Conſcribunt Ariani formulam fidei novam à vera Nicena fide diſſentientem, & Synodum Nicenam unius literæ adjectione corrumpunt, pro ὁμοούσιον ponentes ὁμοιούσιον: id eſt, quod filius non eſſet unius cum patre ſubſtantiæ, ſed ſimilis ſubſtantiæ. Hoc dolo nebulones illi Arianiſmum occultarunt. Itaque hæc doloſa formula à pleriſque vel impoſtura deceptis, vel terrore adactis, ſubſcripta fuit. Qui enim ſubſcribere recuſabant, in ultima terrarum loca deportabantur. *Theodoretus lib. 2. cap.* 21.

Cum autem CONSTANTIVS prædictam Nicenam Synodum Nicomediam transferre conſtituiſſet, (fortaſſe ut plura Decreta ibi in favorem Arianorum conderentur) oppidum illud Nicomedia terræmotu everſum, & igne conſumtum eſt. Narrat *Sozomenus*, *Arſarium* quendam ex relatione divina hanc cladem civibus prædixiſſe, eoſque ut pœnitentiam agerent, admonuiſſe; ſed irriſum fuiſſe. *Sozomenus lib. 4. cap.* 16.

IV. CONSTANTII juſſu Sirmii in Pannonia *Synodus* coacta tentavit inter Orthodoxos & Arianos conciliationem, propoſita certa CONCORDIÆ FORMVLA, in qua vox ὁμοούσιος omiſſa erat. Verum ea ex re majores diſſenſiones natæ ſunt, cum utraque pars ambiguam fidei formulam pro ſe interpretaretur. *Socrates lib. 2. Sozom. lib.* 4.

V. CONSTANTIVS Imperator, poſt omnes vias ſtabiliendi Arianiſmi per varia Concilia tentatas, tandem univerſos tam Arianos, quam Catholicos Epiſcopos, Occidentis quidem ARIMINI urbe Italiæ, Orientis vero SELEVCIÆ Iſauriæ oppido, A. C. 359. convocatos, non prius dimiſit, quam in præſcriptam Arianæ perfidiæ formulam conſenſiſſent. Inde factum, ut ſeptem integros de-

tenti

tenti menses, ac mora pertæsi, tandem alii precibus, alii minis expugnati, omnes ad unum Arianæ formulæ subscriptione vocabulum ὐσίας & ὁμουσίου damnaverint: præter unum HILARIUM, ex Gallia in Oriente tunc exulantem, qui quasi granum tritici solus relictus, atque in Galliam reversus Catholicam fidem restituit: Italiæ quoque Episcopos in viam revocavit, prout *Sulpitius Severus l. 2. Histor. sacr.* retulit: qui de Ariminensi Synodo, qua Episcopi 400 convenerant, concludens: *Hoc* (inquit) *modo Concilium Ariminense dimissum bono initio, fœdo exitu est consummatum.*

VI. Supra diximus, quod *Athanasius* à *Constantino Magno* in Galliam sit relegatus, verum ab ipsius filio natu maximo *Constantino* Imperatore restitutus A. C. 338. Sed *Ariani* (qui Alexandriæ erant) id indignissime ferentes, anno sequenti *Athanasium* apud *Lucium* Papam accusant. *Athanasius* per legatos se excusat, promittitque se causam suam Romæ acturum. *Lucius* igitur Papa A. C. 344. in causa *Athanasii* Romæ Synodum indicit, ubi *Athanasius* tempestive se sistit, Ariani contra venire detrectant. Interim dum exspectat adversarios suos, Romæ manet sesquiannum, ibique *Symbolum* suum conscribit, & Synodo offert: quod tum repositum fuit in Archivis, nec publicatum, nisi, quantum ex historiis conjicere licet, post trecentos fere annos, ubi in Concilio Toletano quarto quædam ex eo translata verba recensentur. A. C. 341. *Athanasius* à Concilio Romano absolvitur, & Alexandriam ad Episcopatum remittitur. Verum Ariani, conjuratione facta, adversus eum frequentes subinde seditiones movebant. Hanc occasionem arripiens *Eusebius* Arianus Nicomediensis Episcopus (bipedum nequissimus) *Athanasium* apud Imperatorem *Constantium* (virum mobilem, levem & inconstantem) accusat, quod *Athanasius* seditionum illarum causa esset, propterea, quod absque consensu & decreto alicujus Concilii, authoritate sua propria in sedem suam rediisset. *Constantius* igitur Imperator eum iterum Alexandria expulit. Rursus igitur exulat, & Romæ aliquantisper delitescit: deinde ad *Constantem* Imp. accedit, qui victor Occidentem tenebat: apud hunc tandem res eo deducitur, ut consensu fratrum *Constantis* & *Constantii* Synodus indicta sit, quæ in Illyrico in urbe Sardica convenit anno fere Christi 347. Convenerunt in urbe Sardica Episcopi 347. inter quos præcipui fuere *Athanasius*, *Osius* Cordubensis Episcopus ex Hispania, (quem epistola Synodi dicit grandem natu fuisse, συγγερόντων, & maxime dignum honore, propter perpetuam constantiam in Confessione veritatis, inter multas afflictiones) *Maximus* Ierosolymitanus, *Paphnutius*, *Spiridion*, *Serapion*: qui omnes Niceno Concilio interfuerant. Hæc Synodus testata est, se amplecti Nicenum Symbolum, & damnat ab eo dissentientes. Exstat Synodi decretum apud *Theodoretum*, in quo hæc verba sunt: Μηδέ ποτε πατέρα χωρὶς υἱοῦ: μήτε υἱὸν χωρὶς πατρὸς μήτε γενέσθαι, μήτε εἶναι δυνάσθαι.

Tanta autem fuit calamitas ejus ætatis, ut eodem tempore ἀντισύνοδος in Thracia in urbe Philippopoli convenerit. Arianis enim, qui advenerant Sardicæ, in Concilium ut introirent, persuaderi non potuit, quod nollent communicare cum *Athanasio* & *Paulo* (de quo postea dicemus) sedibus suis pulsis: ideo clanculum discedunt, & mira calliditate consilium ineunt de corrumpendo Concilio Sardicensi. Philippopoli igitur conveniunt, Concilium celebrant, Canones conficiunt, & vocabulum ὁμοούσιον anathemate feriunt, idque magna celeritate, & ad omnes Ecclesias nomine Sardicensis Concilii ejus Canones transmittunt. Hinc factum, ut cum dubitaretur, quinam essent veri Sardicensis Concilii Canones, utrique facti sint suspecti. Interim qui Sardicæ convenerant, harum rerum ignari, de Symbolo Niceno agunt, idque integrum servandum (ut supra dictum) decernunt.

Sed ut ad *Athanasium* redeamus, *Constantius*, à fratre *Constante* coactus, eum Alexandriæ Ecclesiæ restituit anno C. 348, & alios exsules, quos Sardicense decretum absolverat. *Constantius* autem, mortuo fratre *Constante*, audacior factus, omnia, quæ prius Orthodoxis indulserat, revocavit, & *Concilium* Mediolani indixit circa annum Christi 355. Convenerunt ex Oriente pauci, ex Occidente vero ad trecentos. Ipse *Constantius*, qui se Dominum Orbis ferebat, Concilio præsedit cum militibus, ac *Athanasium* accusavit, perque milites vim adhibuit; nec passus est de fide agi, nisi *Athanasius* damnaretur. Sed Orthodoxi ipsi vehementer restiterunt: ideo in exsilium ejecti sunt. *Liberius* Papa Romanus consolatur exules: ideo ipse etiam media nocte, ne tumultus fieret, abreptus Mediolanum deportatur, &, cum damnationi *Athanasii* subscribere nollet, in Thraciam in exilium ablegatur.

Anno C. 356. CONSTANTIUS Syrianum Ducem cum exercitu Alexandriam misit, qui Athanasium in Templo comprehenderent. Quare *Syrianus* Dux nocte quadam advenit instructus 5000 militibus armatis, & templum totum ita circumdederat, ut ne unus quidem inde evadere posse videretur. *Athanasius* vero in cathedra sua residens, jussit Diaconum recitare *Psalm.* 118. quo finito, ut

ut abirent universi domum, mandavit. Circumdederat jam exercitus etiam sacrarium, in quo erat *Athanasius*. Adhortatus est ergo eum chorus, ut sese subduceret. At ille noluit cedere, priusquam omnes, qui aderant, incolumes evasissent. Vt igitur discedere maturarent, rogavit. Cumque magna pars digressa esset, postremi de choro *Athanasium* abduxerunt secum, atque ita, neque Duce, neque militibus animadvertentibus, ille elapsus est. *Athanasius in Apolog.* ita de se scribit: *Testor veritatem, per milites, quorum aliqui sacrarium cingebant, alii per templum oberrabant, inoffense transivimus, Domino Duce & Protectore, nihilque illis sentientibus elapsi sumus.*

Athanasius ita miro modo evasit: cæteri vero Episcopi in tota Ægypto, Libya, & Pentapoli sedibus suis ejecti, & Ariani substituti sunt. Imperator autem *Constantius Athanasium* toto orbe profugum nusquam delitescere patiebatur, ad eumque inquirendum exploratores misit, amplissimis pronunciatis præmiis, si quis vivum maxime, sin id minus, caput ejus certe attulisset. Quapropter & in puteo aquam non habente, & in quo Solem nunquam adspicere poterat, sex continuis annis ipsum latuisse, *Ruffinus & Sozomenus* authores sunt: donec ab ancilla, quam muneribus exploratores pellexerant, indicatus; sed DEO monente, latebras mutavit. Mortuo autem *Constantio*, ad Ecclesiam suam rediit. *Theodor. lib. 3. cap. 8. Eusebius histor. Eccles. lib. 10. cap. 34. Nicephorus lib. 9. c. 34. & lib. 10. cap. 19. Ruffinus lib. 1. cap. 18, 19. Sozomenus lib. 4. cap. 20. Baron. Histor. Magdeb. cent. 4. cap. 3. Socrates lib. 1. Tripart. lib. 4. cap. 2, 3, 4, 5.*

Cum *Athanasius* primum A. C. 336. in Gallias relegaretur, ipsi Episcopus non est surrogatus, cum non ut exul dimitteretur, sed ne aliorum Episcoporum insidiis tolleretur. A. C. 336. à *Constantino* Iuniore Ecclesiæ Alexandrinæ restitutus est. A. C. 341. Episcopatu iterum depositus est. In locum ejus jussu Imperatoris *Constantii* obtrusus Alexandrinis *Gregorius* quidam, peregrinus & exterus homo, neque Alexandriæ baptizatus, neque plebi cognitus, neque à Presbyteris postulatus. Hunc Eusebiani Episcopum crearunt Antiochiæ triginta sex suffragiis; atque inde deduxerunt Alexandriam non cum Presbyteris aut Diaconis civitatis, sed cum militibus *Constantii*, iisque ut plurimum Ethnicis. Hi irruerunt in Ecclesiam, in qua *Athanasii* Auditores pii ad exercendum cultum divinum convenerant. Ibi ab immisso exercitu mactati sunt alii, pedibus alii obtriti; multi in carcerem conjecti, multi in exsilium missi. Virgines (sacræ) denudatæ: multi item spoliati: sacra mysteria (i. e. sacri calices & similia) ab Ethnicis direpta & in terram abjecta sunt. Sic igitur in sedem Alexandrinam *Gregorius* collocatus est.

Episcopos per Ægyptum *Gregorius* alios virgis cædi, alios durissimis vinculis constringi; alios (inter quos *Sarasamnon* fuit, confessor olim sub Ethnicorum Imperatorum persecutionibus) in exsilium mitti curavit: quosdam flagris cæsos usque ad mortem ad metalla damnavit. POTAMEN, & ipse olim confessor, qui altero oculorum in persecutione orbatus fuerat, jussu *Gregorii* plagis ita concisus, ut pro mortuo sit abjectus, tandem vero spiritu per fomenta recollecto, paullo post ex dolore & plagis mortuus est.

Alia impressio militum trium millium facta est in templum Christianorum orthodoxorum ipso die Paschatis: in qua vim atrocem fœminæ & pueri passi: plurimi interfecti, virgines denudatæ, corporaque interfectorum sepulturæ reddi negata, & canibus objecta sunt. Anno Christi 348. *Athanasius* ad Ecclesiam Alexandriam reversus est. Priusquam autem rediret, *Gregorius* Tyrannus intrusus ille Episcopus ab Auditoribus trucidatus est. *Sozomenus lib. 3. cap. 7. & lib. 4. cap. 4. Athanasius apolog. 2. Item in Epistola ad solitariam vitam agentes. Histor. Magdeb. cent. 4. cap. 11.*

A. C. 356. (uti ex præcedentibus patet) *Athanasius* iterum ab Episcopatu ejectus est, ipsi surrogatus *Georgius* natione Cappadox. In hoc homine non fuit laudabile quicquam, nihilominus tamen *Constantius* Imperator eum magni faciebat: Itaque Epistola Imperatoris Alexandrinis fuit commendatus. Cum Alexandriam venisset, tyrannidem atrocissimam & immensam in orthodoxos exercuit, cum socio atque exsecutore suæ impietatis & crudelitatis, *Sebastiano* duce. Hic nebulo tandem justas tyrannidis pœnas dedit. Mortuo enim *Constantio*, Ethnici (quos etiam maxime exagitarat) eum vinculis constrictum in carcerem injecerunt, & postea trucidarunt. Sic malus & impius, per malos & impios homines punitus est. *Theodoretus l. 2. c. 14. Sozomenus l. 4. c. 10. & 30. Socrates l. 3. c. 2. Nazianzenus.*

VII. Præter *Athanasium*, jussu *Constantii*, multi Christiani & orthodoxi Episcopi in exilium ejecti.

I. Cum *Eusebius* Episcopus Nicomediensis mortuus esset anno C. 342, *Paulus* patria Thessalonicensis, (vir veræ pietatis amantissimus, & Nicenæ fidei assertor strenuus, & periculorum contemtor: unde Arianorum rabiem in se concitavit) Episco-

Piscopus in ejus locum creatus est. Id indigne ferens Imperator, convocata Synodo, *Paulum* ab Episcopatu deposuit: huic successor datus est *Eusebius* Nicomediensis Arianus, cujus supra in histor. *Constantini Magni* mentionem fecimus. Hoc vero *Eusebio* (nebulone pessimo) tandem defuncto: Orthodoxi *Paulum* in Ecclesiam reduxerunt. Quo cognito, *Constantius Hermogenem* prætorem cum copiis militaribus Constantinopolin misit, ut *Paulum* Episcopatu dejiceret, & *Macedonium* (quem Ariani in Episcopum Constantinopolitanum ordinarunt) in ejus locum in Ecclesiam introduceret. Ob id tota civitas perturbata, & seditio orta est. *Hermogenes*, militari manu assumta, ædes *Pauli* circumdedit & incendit: subduxerat autem sese ex ædibus: populus vero efferatus hoc facto, *Hermogenem* occidit. Imperator igitur *Constantius* iratus Constantinopolin properat, & non tantum *Paulum* Constantinopoli ejicit, sed & urbem dimidio frumenti, quod civibus in singulos annos erogabatur, medimnis scilicet Atticis quadringentis mille, mulctavit.

Anno C. 343. *Paulus* Episcopus Romam profugit, ubi convocatis Episcopis decreto Iulii Papæ in Episcopatum Constantinopolitanum reducitur. Imperator mittit *Philippum* Præsidem, proximæ post ipsum (Imperatorem) authoritatis, ut illum rursus urbe ejiceret, & Macedonium Episcopum constitueret. Philippus, metuens motum populi, *Paulum* humaniter invitat ad balneas, simulans se necessariis de rebus cum ipso collocuturum. Venit *Paulus*: Edictum Imperatoris *Philippus* ostendit, eumque clam per fores occultas educit, ac navi, ad id adornata, exulatum Thessalonicam mittit. *Philippus* igitur Macedonium, Arianum Episcopum, militari manu in Ecclesiam inducit. Homousiani (qui recte de Christi divinitate sentiebant) prohibent ingressum, in locis angustioribus. Milites vero strictis gladiis perrumpunt, protritis, cæsis & oppressis hominibus 3150.

A. C. 348. *Paulus*, cum *Constans* Imperator id impetrasset à fratre, Constantinopolin rediit; & receptus est. Mortuo autem *Constante*, *Paulus*, Arianis acriter resistens, ferro vinctus à *Constantio* Imperatore iterum in exilium relegatus est, & in Cucuso Cappadociæ, circa deserta montis Tauri, ab Eusebianis (Arianis) in arctissimo & obscurissimo loco reclusus, ibique relictus eo proposito, ut ibi fame moreretur. Cum autem Eusebiani post sex dies ad eum ingressi adhuc spirantem invenissent, eum strangularunt. Corpus ejus post aliquot annos, Imperatore Theodosio mandante, honorifice Constantinopolin est translatum. *Sozomenus lib.* 3. *cap.* 3. & 4. & 7. *Socrates lib.* 2. *cap.* 12. *Histor. Magdeb. cent.* 4. *cap.* 3. & *cap.* 10. & 11. *Athanasius.*

2. LUCIUS Episcopus Adrianopolitanus Nicenæ fidei assertor constantissimus à *Constantio* Imperatore in exilium ejectus Romam venit, & ab Episcopo Romano Iulio ad Ecclesiam suam remissus est. Sed non diu ea felicitas duravit. Cum enim Imperator *Constantius* (occiso fratre Constante) solus rerum potiretur, Ariani, freti patrocinio *Constantii*, gravissimam in Orthodoxos persecutionem moverunt, in qua *Lucius* ab Arianis catenis vinctus, inque carcerem detrusus, vitam finivit. *Socrates l.*2. *c.*15. & 26. *Sozomenus l.*3. *c.*8. 12. & 23. *Item l.* 4. *c.* 2.

3. EUTROPIUS Adrianopolitanus Episcopus, fidei professione sincerus, Christi amantissimus, Eusebium *Arianum* Episcopum acerrime oppugnavit, & per Adrianopolim transeuntes hortatus est, ne *Eusebii* illius impietati aures præberent. Irritatus itaque Imperator *Constantius* hoc pii viri zelo, & exacerbata *Constantii* conjux, una cum factione Arianorum, hunc Christi confessorem in exilium expulerunt. *Theodor. lib.* 2. *cap.*16. *Athanasius.*

4. LIBERIUS Pontifex Romanus A. C. 355. à Constantio relegatus est. (de quo supra diximus.) Hic, cum Sirmii in Pannonia jussu Imperatoris Concilium celebraretur, & nova Confessio ab Arianis cuderetur, ei subscripsit, & insuper in damnationem *Athanasii* consensit. (OSIUS etiam, jam centenario major, subscripsit, sed in damnationem *Athanasii* consentire noluit.) Inde Romam reversus, sed quod subscripsisset, & cum Arianis communicasset, non receptus est. *Athanasius* eum excusat, quod magis coacte, quam voluntarie peccaverit, siquidem Episcopi subscribere à *Constantio* coacti, additis cruciatibus & tormentis. *Histor. Eccles. Ruffinus l.* 1. *cap.* 21. & 22. *Theodoretus lib.* 2. *cap.* 15. 16. & 17. *Nicephorus lib.* 9. *cap.* 33. *Athanasius.*

5. HILARIUS celebris scriptor Ecclesiasticus, Episcopus Pictaviensis, anno C. 355. & alii, jussu *Constantii* in exilium ejecti sunt. *Sulpitius.*

6. De OLYMPIO in Thracia, pio viro, & Arianis infesto, *Constantius* publico edicto mandavit, ut interimeretur. *Theodoretus. Socrates.*

Sed & alii multi Episcopi in exilium sunt ejecti, quorum nomina, brevitatis studio, omittenda censui. His adjungam duo notatu dignissima exempla perseverantiæ in orthodoxa religione, de *Sylvano* & *Eusebio Samosateno.*

1. SYL-

1. SYLVANUS, *Constantium* tyrannum ad fidei orthodoxæ defectionem eum hortantem, sibi mortem etiam minitantem, audiens: Potestatem quidem habes, inquit, nos puniendi: nos autem Patrum statuta non destruemus. *Theodor. lib. 5. Eccles. cap. 24.*

2. EUSEBIUS *Samosatenus*, cum nollet *Constantio* Imper. mittere decretum Arianorum contra *Melitum* factum: Imperator minatus est, se abscissurum dextram ejus manum. Quo audito *Eusebius* ambas porrexit, inquiens: Decretum non dabo, clarum Arianæ pestis indicium. *Theodoretus in Tripart. histor. cap. 49. lib. 5.*

Prodigia.

1. Sub *Constantio* post Synodum Antiochenam, in qua Athanasius condemnatus fuit, secutus est terræmotus passim in Oriente, maxime vero Antiochiæ, quæ integrum annum concussa fuit. Nec dubitarunt pii & intelligentes viri, DEUM eo terræmotu punivisse Arianam impietatem, in Oriente grassantem. Etiam in Berytho, Phœniciæ civitate, terræ motu majorem ejus oppidi partem corruisse, scribit Eutropius: eaque calamitate multos gentiles ita perterrefactos, ut Ecclesiam seu templum Christianorum ingrederentur, & sponderent, se Christianos fore, si liberarentur. *Sozomen. lib. 3. cap. 6. Eutropius lib. 11. Tripart. lib. 4. cap. 10. Socrates lib. 2. cap. 10.*

2. Grassantem in Oriente Arianismum DEUS crebris terræmotibus ultus est. Itaque Dyrrachium urbs Dalmatiæ A.C. 342. terræ motu periit. Neocæsarea in Ponto terræmotu subversa est: excepta Ecclesia & Episcopo, cæterisque qui ibidem reperti sunt. Roma eodem anno periculose toto triduo tremuit, & quædam in Campania urbes eversæ. *Cedrenus. Eutrop. Hieron. Orosius l. 7.*

3. A.C. 359. Monstrum natum est Antiochiæ, infans ore gemino, cum dentibus binis & barba, quatuor oculis & duabus auriculis. *Ammianus.*

4. Circa tempus mortis *Constantii* ingens fuit terræmotus, quo bona pars Constantinopolitanæ urbis concidit. Sunt qui asserant, etiam plures Orientis urbes eo tempore terræmotu horribiliter concussas esse: neque mirum: terra enim Arianorum blasphemias ferre non potuit. *Eutrop. Honor.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

SUpra diximus, quod *Iulianus* à *Constantio* Imper. Cæsar creatus & contra Germanos in Gallias missus sit. Is igitur cum Gallias à Germanis liberasset, à militibus suis Augustus appellatus est. *Iulianus* autem (ut erat vafer & astutus) per literas excusavit se *Constantio*, & rogavit, ut sibi ea dignitas confirmaretur, promittens, se ipsi non aliter, quam antea, cum Cæsar esset, obtemperaturum. *Constantius* autem, ea excusatione non contentus, cum *Iuliano* expostulavit, illique sese opponere sibi proposuit. Idcirco è bello Persico, quo tum erat occupatus, Constantinopolin rediit, ubi se curavit baptizari ab *Euzoio* Ariano. Inde movens, cum Tarsum in Ciliciam venisset, febricula tentatus est: quam excuti posse laboris itinere putavit: sed cum morbus ingravesceret, sub Tauri montis radicibus efflavit animam, A. C. 361, die 3 Novembris, ætatis 45, cum imperasset cum patre annos 12, solus vero annos 24, & menses fere sex. *Socrates lib. 2. cap. ult. Ammianus. Zonaras.*

In historia Ecclesiastica *cent. 4, cap. 3,* de ejus morte sic legitur: Cum autem inter Cappadociam & Ciliciam Mopsocrenis, quod est ad Mopsi fontes, esset, præ sollicitudine apoplexia correptus, vitam finivit.

Nec *Constantius* perfidiam & impietatem suam perpetuo impune tulit. *Primum* enim infeliciter ei res bellicæ, quas in Oriente gerebat, cessere. *Deinde* sub exitum vitæ misere conquestus (uti *Nicephorus* testatur) quod fidem innovasset: (inconstantia enim sua in religionis negotio plurimum damni Ecclesiis dedit: novemque formulas fidei dissimiles, annis 24 quibus imperavit, conscriptas comprobavit.) Quam rem inter mala, quæ regno suo indigne accidissent, enumerabat. *Tandem* etiam in eo pœnitentiæ gemitu, ac querelis, tristi ac violento morbo vita excessit, *&c.*

XLV. IMPERATOR,

IULIANUS APOSTATA.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit CONSTANTIUS, frater *Constantini Magni.*

II. MATER fuit BASILINNA, quæ cum Constantinopoli genuit una cum fratre GALLO, circa annum Christi fere 331.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus est IULIANUS. *Nazianzenus* inquit, eum dictum fuisse *Idolianum*, quod Idolorum templa à *Constantino Magno* clausa aperuisset, eaque Ethnicis restituisset.

II. COGNOMEN. Cognomento dictus fuit APOSTATA, in lingua Arabica vocatur ממליך, h. e. *Apostata*, quod à fide Christiana, quam antea professus fuerat, descivit, & prolapsus est TOTVS de TOTO in TOTVM.

1. TOTVS; Quia sciens atque volens defecit tota mente atque voluntate, non coacte, sed sponte; neque ex ignorantia aut infirmitate, sed ex destinata malitia, à DEO & vera religione sese avertit.

2. De TOTO. Quia totum corpus doctrinæ cœlestis, adeoque totum fundamentum fidei Christianæ sciens volensque deseruit, & malitiose impugnavit.

3. In TOTVM prolapsus. Quia adeo obfirmavit animum suum, ut DEVM, Christum, Spiritum S., Legem & Euangelium, omniaque salutis media, ludibrio exposuerit, nullasque salutares admonitiones admiserit, sed in proposito suo usque ad extremum vitæ halitum perseverare præsumserit.

Vnde patet, eum peccasse in Spiritum S. Vide *Syst. nostrum Theolog. pag.* 132. Quare recte *Nazianzenus* (scribens in *Iulianum* apostatam) eum comparat chamæleonti: Sicut enim chamæleon, inquit, facile variatur, omnesque assumit colores præter candidum; ita & ille ex Christiano factus est Ethnicus: ineratque ei humanitas, sed inhumana; suadelaque ejus nil aliud erat, quam violentia, & immanitatis excusatione probitas, ut videretur jure ad violentiam confugere, cum persuadendo nil proficere posset.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *Natura & Mores.*

NAzianzenus quamprimum IVLIANVM adspexit, conjecturam de ipsius moribus & ingenio sumsit. Cujus hæc sunt verba in oratione 2. contra Gentiles, quam de eo scripsit: quæ etiam à *Socrate lib. 3. histor. Eccles. cap.* 19. referuntur: Fecit me vatem gestuum ipsius deformitas, & ingens admiratio: siquidem optimus vates est, qui ex conjecturis optime ratiocinatur. Nequaquam vero mihi hæc boni hominis signa esse videbantur: Colli crebræ conversiones, humeri alternis subsultantes, oculi torvi, vagabundi, & furibundum quiddam contuentes, pedes instabiles, crebræ geniculationes. Nasus contumeliam & contemtum spirans, figura vultus derisionem significans, quoquo modo variabatur. Risus crebri altum crepantes; nutus, renutus sine sermone: sermo interruptus, non complens sententiam: interrogationes crebræ, confusaneæ & stultæ: responsiones inconcinnæ, coacervatæ, inter se dissidentes, & sine ordine. Quis singula describat? Talem vidi ante facta, qualem postea facta ipsa ostenderunt. Et si adessent, qui tunc mecum fuerunt, & eadem viderunt, testes essent hujus meæ narrationis, qui meminerunt etiam, me edidisse hanc vocem: *Οἷον κακὸν ἡ Ῥωμαίων Ἀρχὴ τρέφει!* h.e. Quantum & quale malum Romanum alit Imperium!

Recte igitur in eum quadrat dictum illud Salomonis *Proverb.* 6. *v.* 12, 13, 14, 15. Homo *Belial*, (vetus versio habet, homo apostata) vir iniquus, graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia seminat: huic extemplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit medicinam.

II. ACTA IVVENILIA.

1. IVLIANVS traditus fuit in pueritia educandus & erudiendus EVSEBIO Nicomediensi Episcopo, a quo in vera religione informatus; quam etiam promto spiritu amplexus ac professus est. Cumque ingenio valeret, ac eloquentiæ laude clarus esset, cito *Lectoris* officium in Ecclesia Nicomediensi ipsi fuit assignatum. Interea cum privatim LIBANIVM (qui Christianorum acerrimus hostis erat, & tunc Nicomediæ rhetor) in religione consuleret, eumque prælegentem audiret: item *Iamblichum*, *Maximum Byzantium*, & alios Philosophos Ethnicos: ab his pravis Præceptoribus depravatus, eorumque blanditiis deceptus, à mente sana & vera religione abductus, & Ethnica religione imbutus & infectus est. Clam igitur post lectionem sacrorum librorum, Philosophorum scripta legit. Athenas vero missus, solos Philosophos audivit; Vnde apud *Ammianum Marcellinum* Græcus literio vocatur, quod nimius circa Philosophorum disputationes fuerit. Idem refert, quod milites Iulianum appellarint specie sapientiæ stolidum, einen gelehrten Fantasten.

2. *Iulianus* in juventute sua quoque magicas artes à Maximo Philosopho Ethnico, & res magicas exercente, didicit, & juxta Magorum præcepta divinationum causa hostias humanas mactare cœpit: sicut postea dicemus.

3. *Iulianus*, puer sedecim annorum, nomen inter clericos professus est. testibus *Nazianzeno. Sozomeno lib. 5. cap. 4. Theodor. lib. 3. cap. 4. Ruffino lib. 1. cap. 32. Pompon. Læto. Eguat. Eutrop. Histor. Magdeb. cent. 4. cap. 3.*

III.

III. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit HELENA, *Constantini Magni* filia, quam ipsi *Constantius* Imperator, cum ab eo Cæsar crearetur, in matrimonio junxit. Hanc autem *Constantii* conjux *Eusebia* in odio habuit, propterea quod sterilis esset. Poculum igitur toxicatum ei porrexit, & persuasit, si illo uteretur, ipsam gravidam & fœcundam redditum iri. Quod & factum est: eventus tamen fuit infelix. Nam quoties gravida facta, toties abortum peperit. Tandem cum maritus ejus *Iulianus* contra *Constantium* exercitum educeret in Thraciam, ex angustia partus decessit: Cadaver ejus Romam translatum, & in suburbio ad plateam Nomantanam dictam sepultum est.

IV. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio, *ejusdemque* administratio.

1. *Iulianus*, fratre suo GALLO (qui à *Constantio* Cæsar creatus erat) propter tyrannidem occiso, in ejus locum electus, & à *Constantio* Imper. CÆSAR creatus est, & initio Principatus spem boni Principis de se præbuit: Vnde similis existimatus *Tito*, ut frater *Gallus* Domitiano: successibus etiam bellorum comparatus *Trajano*, clementia *Antonino*, moderatione *M. Aurelio*, literarum studio magnis Philosophis: & quod mirabile dictu est, postquam solus imperavit, populi Romani hostes omnes intra terminos suos se continuerunt. Sed postea vitiis atque flagitiis fœdissimis multiplices gloriæ cursus obnubilavit. Fuit autem *Iulianus* collega *Constantii* sexennio. Quare ab eo res gestas eo temporis spatio breviter pertexemus.

MEMBRUM I.

Continens Acta ejus, cum esset Cæsar & Imperii socius.

1. Anno C. 355. IVLIANVS à CONSTANTIO Cæsar electus, & in Galliam cum exercitu Kalend. Decembris missus est.

2. A. C. 356. *Iulianus* cum Viennæ Galliæ hybernasset, Augustodunum venit die 24 Iunii. Inde Brotomagum Germanosque pepulit, & Coloniam Agrippinam restituit. Hinc Treviros profectus apud Senonas hybernavit, ubi per triginta dies obsessus à Germanis, sed frustra. *Ammianus.*

Hoc anno S. MARTINVS Sabariensis militiam sub *Iuliano* deseruit, dictitans, se militaturum DEO. *Sulpitius.*

3. A. C. 357. *Iulianus* ex hybernis egressus, Rhemos pervenit: *Barbatio* vero legatus *Iuliani* in Rauracos iter instituit, interim Germani Lugdunum vastarunt, quos *Iulianus* redeuntes & interceptos egregie ultus est. Inde tres Tabernas in Alsatia à Germanis vastatas instauravit. Barbatio vero à Germanis victus, & quod male cum Iuliano conveniret, ad Constantium abiit.

Mense Augusto GERMANORUM Reges sex ad tres Tabernas consederunt, quorum præcipuus fuit *Chonodomarius*. Eos *Iulianus* aggressus vicit, & *Chonodomarium* ex fuga retractum cepit, Romamque misit, ubi tandem morbo, caro, consumtus est. Ceciderunt ex hostibus 6000. præter eos qui in Rheno submersi sunt. Romanorum ultra 200. Post victoriam *Iulianus* Moguntiam se recepit, & Mœnum transgressus, viciniam vastavit, idque post æquinoctium. Ibi Germani pacem petiverunt, & inducias impetrarunt decem mensium. Interim *Iulianus* quædam castella, quæ ad Mosam munita à Germanis erant, obsedit, media hyeme, & deditione accepit: reliquum hyemis exegit Parisiis. *Ammianus.*

4. IVLIANVS cum hyemem Parisiis exegisset anno Christi 358, ante *Iulium* adhuc mensem, cum exercitu ad Francos perrexit, qui *Salii* vocantur: sed incidit in maximas difficultates, cum commeatuum ratio haberi non posset. Ponte igitur perfecto, cum Rhenum transiisset, occurrit Regi Francorum; qui pacem petiit, & commeatum obtulit. *Id.*

5. A. C. 359. *Iulianus* ne provincias tributo exhauriret operam dedit, horrea præparavit, & munivit contra Germanos civitates septem, inter quas fuerunt NOVESIUM, BONNA, BINGIUM, &c. Inde ponte perfecto Rhenum transiit, contra hostes movit, eosque in deditionem accepit. *Ammianus.*

6. A. C. 360. cum *Britanni* tumultuarentur, ad eos compescendos Iulianus misit *Lupicinum*: & *Vrsicinus* Dux præstantissimus calumniis oppressus, & à militia remotus est. *Idem.*

Hoc anno CONSTANTIVS expeditionem adornavit in Persas, & propterea misit in Gallias, & evocavit fortissimos Centuriones & milites, præcipue Germanos & Gallos, qui cum inviti trans Alpes in Orientem proficiscerentur, mota seditione Iulianum Augustum proclamarunt. IVLIANVS autem hæc ad Constantium perscripsit, sibique ignosci petivit. Verum *Constantius* ea excusatione non contentus id ægerrime tulit, jussitque ut intra potestatem Cæsaris se contineret. *Ammianus.*

IVLIANVS interim in Francos movit, quos inve-

invenit valde securos, quasi nemo cum exercitu ad se in tanta viarum asperitate accedere posset; sed Iulianus eos vicit, & ad Rauracos pervenit. *Idem.*

7. A.C. 361. *Constantius* Imp. misit præsidia in Africam contra Iulianum, & Germanos instigavit, ut Iuliano rebellarent, ne ex Gallia discedere auderet. *Iulianus* contra, cum melius sibi videretur, aperte inimicitias *Constantio* denunciare, quam ipsi amicum esse, mota semel re, ne, sicut frater GALLVS, tolleretur, pacata primo vere Germania, exercitum in multas partes dividit, & diversis viis in Illyricum & Thraciam tendit. In itinere ad diversas civitates misit literas, in quibus vituperavit *Constantium*, eosque hortatus est, ut sibi fideles esse velint: interim duæ legiones, memores fidei datæ *Constantio*, Aquileiam occuparunt, eamque contra Iulianum defenderunt. *Iulianus* igitur eam obsidendam statuit, sed obsessi magna cum clade obsidentium se fortiter defenderunt. *Constantius* cum audiisset, *Iulianum* Italiam prætergressum, & jam appropinquare Thraciæ, copias contra eum ducere decrevit, sed in itinere mortuus est; sicut in historia ejus in cap. 3. diximus.

MEMBRVM II.

Continens Acta ejus, cum imperaret solus, aut ad Imperium adspiraret.

IVLIANVS mortuo *Constantio* solus Imperium administravit annum unum, & menses septem.

1. IVLIANVS semper in animo secum versans Imperium & Imperatoriam Majestatem, de ea re passim per Græciam occulte vates consuluit. Quinquennalia edens, ambitioso diademate usus est, gemmarum fulgore distincto. Cum initio principatus coronam vilem gestare consuevisset, se *Constanti* hostem aperte profiteri cœpit. *Sigonius lib. 6.*

2. In bellum contra Persas profecturus, interminatus erat, se Galilæos (ita Christianos nominabar) post victoriam de Persis relatam funditus eversurum. Quibus verbis superbiam suam declaravit, & ante victoriam triumphum cecinit. Potius enim considerare debuisset dictum illud Regis *Achabi*, qui ad *Benhadad* Regem Syriæ ipsi minitantem inquit: Non glorietur *accinctus* æque ut *discinctus*. 1 *Reg.* 20. *v.* 11. *Luth.* Der den harnisch anlegt / sol sich nicht rühmen / als der jhn hat abgelegt.

Sensus hujus adagii est: Qui arma induit pugnaturus, non ita glorietur, ac si victoria parta, illa deponeret. Nam *Accinctus* est, qui arma induit, ad pugnam se comparaturus. Hic gloriari nondum potest, quia adhuc incertus est belli eventus. *Discinctus* est, qui parta victoria, salvus & incolumis ex pugna rediit. Hic gloriari potest, lætusque prædam dividit.

Graphico igitur hoc adagio *Achabus* adversarium suum *Benhadad*, jactabundum, modestiæ vult admonere, quod nemo ante victoriam triumphum debeat canere. Quia victoria sit ἀλλοπρόσαλλος, h.e. dubia & anceps, quæ modo in hanc, modo in illam partem inclinet, (uti *Homerus* novo verbo Martem vocat, quod subinde partes mutet) vel, ut *Ioabus* inquit per nuncium ad Regem David, 2 *Samuel.* 11. *v.* 25. Nunc hunc, nunc illum consumit gladius. Vnde idem Homerus diversis in locis victoriam vocat νίκην ἑτεραλκέα, h.e. victoriam alternam, h.e. alternatim, nunc his, nunc illis obtingentem. Et à veteribus *Bellum* vocatur *creperum.* Quia

Partem ad utramque volat dubiis victoria pennis. Ovid.

vel

Ancipiti quoniam bello turbatur utrinque.

Etenim levissimus sæpe atque inopinatus casus ex victo victorem, & ex victore victum exercitum reddit: Et nunquam minus, quam in hoc eventus respondet. Incerta est fortuna pugnantium, priusquam ad summum perveniatur. sicut ex historia Achabi patet. Hoc autem *Achabi* adagium si *Iulianus* observasset, non adeo cristas erexisset, nec tam graviter à Deo punitus fuisset: sicuti in cap. 3. dicemus.

3. *Simile insolentiæ* exemplum est, quando IVLIANVS gloriatus fuit, Alexandri Magni *animam* in se successione quadam immigrasse. Hic merito exclamare possumus cum Salomone, ex Ecclesiaste cap. 1. vers. 2. *O vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*

VSVS.

Hoc notare debebant *Pontificii*, qui fingunt, non interruptam Episcoporum & Pontificum Romanorum successionem esse Ecclesiæ notam. Quibus recte respondet *Christoph. Agric.* cum contra *Pistorium* scribit p. 8. *Quoties successionem appellas, toties secessionem te dicere, sancte assevero.* Ac *Nicolaus Vignierius* in Apol. pro Venetis contra Papam huc accommodat, quod hodierni Pontifices Romani merito comparentur *Vibio Ruffo*, de quo *Xiphil.* in vita Dionis refert, *quod in sella Iulii Cæsaris sedens gloriatus fuerit, se propter illam sellam esse Cæsarem.* Itemque IVLIANO Imperatori, qui *Alexandri Magni animam in se successione quadam immigrasse fingebat*, cum illi, eadem phrenetide laboran-

borantes, propter *Petri* cathedram Ecclesiæ Monarchas se esse glorientur, & *Petri* animam quasi successionis quodam jure in se habitare sibi persuaserint.

Deinde dicimus, quod *successio* sit *duplex: una* quidem *locorum* & *personarum*; *altera doctrinæ*. *Illam* vocare possis *externam*, hanc vero *internam*. Successio locorum & personarum est accidens quoddam externum & mutabile, nec quicquam valet absque doctrinæ successione, doctrinæ autem successio est veræ Ecclesiæ propria. *Personæ aliæ in aliorum locum subeuntes non faciunt successorem, sed perpetuus doctrinæ consensus, qui fidei vinculo posteriores prioribus conjungit*, ut recte scribit *Gallasius in Comment. lib.* 3. *Irenæi cap.* 3. At talis successio doctrinæ in Papatu non est, sicut alibi demonstravimus.

QVÆSTIO.

Q. An milites *Iuliani Apostatæ* recte fecerint, quod in aciem contra Christianos progredi ab Imperatore jussi, arma deposuerint.

Aff. Nam obedientia Magistratui à subditis debita, certos ac determinatos habet limites. Obediendum est Magistratui usque ad aras. hoc est: In omnibus rebus subditi obedientiam Magistratui præstare debent, quæ non pugnant contra Deum, conscientiam & proximi caritatem. Quando autem quicquam præcipit, quod est contra Legem Dei, & naturæ, h.e. contra pietatem & honestatem, tum illi neutiquam obtemperandum est. Id quod probatur 1. *Expressis S. Scripturæ dictis.* 2. *Exemplis.*

I. DICTA.

I. *Actor.* 5. *v.* 29. *Oportet Deo magis obedire, quam hominibus.*

II. *Matth.* 22. *v.* 21. inquit Christus: *Date quæ Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.* Vbi in priore membro diserte exprimitur, quid Cæsari dandum sit, videlicet quod est Cæsaris: ac posterius membrum limitat prius, ita dandum est Cæsari, quod est Cæsaris, ut tamen quod Dei est, Deo relinquatur. Quodsi ergo *Cæsar*, ea quæ Dei sunt, sibi arrogat, h. e. quando contra Deum vel pietatem, vel honestatem aliquid præcipit, non est ei parendum. Nam duplex est hominis obligatio: (uti ex verbis Christi patet) Altera est *superior*, qua quilibet in sua conscientia Deo soli obstrictus est, adeo ut ejus mandata & voluntatem omnium hominum mandatis præferre debeat: Altera vero est *inferior*, qua Magistratui & Parentibus homo devinctus est, quæ tamdiu rata est, quamdiu Mandata Dei & Magistratus consentiunt: Si autem hi aliquid contra Dei mandata præcipiunt, tum negligendi sunt. *Matth.* 10. *v.* 27. *Luc.* 14. *v.* 26.

II. EXEMPLA.

I. *Obstetrices Ægyptiacæ* timebant Deum, & nolebant exsequi mandatum Regis Pharaonis, de infantibus Ebræorum in flumen projiciendis eis datum. *Exod.* 1. *v.* 17.

II. *Parentes Mosis* infantulum tribus mensibus, *Exod.* 2. *v.* 2. occultarunt, contra mandatum Regis. Id quod fidei tribuit Epist. ad *Hebr. cap.* 11. *v.* 23. *Fide Moses natus occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eo quod vidissent, elegantem infantem; & non timuerunt edictum Regis.* h. e. credebant, Deum & ipsos, & infantulum conservaturum, ideoque una cum puero periclitari, quam in Deum & puerum peccare maluerunt.

III. *Satellites Saulis* impii Regis recte fecerunt, quod noluerint etiam jussi à Rege extendere manus suas in Sacerdotes Domini innocentes. 1 *Samuel.* 22. *v.* 17.

IV. *Tres socii Danielis*, Sadrach, Mesach, & Abednego, statuam Nabuchdonosoris adorare nolebant. *Daniel.* 3. *v.* 18.

V. *Daniel Propheta* contra Regis Darii mandatum fenestris apertis orat. *Daniel.* 6. *v.* 10.

VI. *Mulier Ebræa* una cum septem liberis mori maluit, quam jussu Antiochi contra legem Divinam carne suilla vesci. 2 *Macc.* 7.

VII. *Apostoli* cum à Concilio Ierosolymitano in Christi nomine loqui ac docere prohibiti essent, cordate ei respondent: *Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire, quam Deum, judicate.*

VIII. *Hormisdas*, Persa nobilis, qui cum à Rege Gororane juberetur negare Deum Christianorum, respondit: Nec justum, nec utile, præcipis, Rex: Nam qui docetur, ut Deum omnium facile contemnat, ac neget, facillime quoque spernit Regem. *Histor. Tripart. lib.* 10. *cap.* 31. Tandem decollatus est.

Referenda huc exempla omnium Martyrum, qui exquisitissima supplicia maluerunt subire, quam à veritatis confessione discedere.

IX. Ita quoque *Milites Iuliani* recte fecerunt, quod, ab eo in aciem contra Christianos progredi jussi, arma deposuerint. Hac de re Augustin. in enarr. Psalmi 124. ita scribit: *Iulianus*, inquit, *exstitit infidelis Imperator. Nonne exstitit Apostata, iniquus idololatra? Milites Christiani servierunt Imperatori infideli. Vbi veniebatur ad* CAVSAM CHRISTI, *non agnoscebant, nisi illum, qui in cœlo erat, quando volebat, ut idola colerent, ut thurifica-*

rificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat: Producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperarunt. Distinguebant Dominum æternum à Domino temporali, & tamen subditi erat, propter Dominum æternum, etiam Domino temporali.

ACTA ECCLESIASTICA.

Triplex IVLIANI in statu Ecclesiastico fuit status, sive habitus. Quemadmodum enim *Bonifacio VIII*, Pontifici Romano, tale Epitaphium in honorem (scilicet) erectum est: Intravit ut VULPES, regnavit ut LEO, exivit ut CANIS: idem etiam epitaphium IVLIANO Apostatæ merito erigi potest. Nam I. Intravit ut VULPES, 1. *Christianum se simulando.* 2. *Christianis insidiando.*

II. Regnavit ut *Leo*, 1. *Blasphemias evomendo.* 2. *Christianos persequendo.*

III. Exivit ut CANIS, tragicum exitum sortiendo: de quo in cap. 3. dicemus.

I. Intravit ut *Vulpes*.

I. CHRISTIANVM SE SIMVLANDO. Nam initio facilem se omnibus præbuit, & ut Christianus videri ac haberi posset, (cum tamen jampridem occulte à vera religione desciverat) in festo Epiphaniæ Christianorum templum ingressus est, & nomen Christi solenniter invocavit. Omnibus qui à *Constantio* propter religionem sinceram exilio mulctati fuerant, reditum ad suos concessit, & tam Arianos quam orthodoxos in sedem suam restituit, eosque convocatos concordiæ admonuit: *Audite me*, inquit, *quem audiverunt Alemanni & Franci.* Proscriptis bona sua reddidit, populo denunciari curavit, ne quem Christianorum læderent, aut contumelia afficerent. Omnium inde benevolentiam sibi conciliare studuit, omnesque sibi beneficiis devinxit. *Ammianus, Socrates, & alii.*

II. CHRISTIANIS INSIDIANDO. Ne autem IVLIANVS Tyrannus aut crudelis haberetur, aliam prorsus viam à superioribus Imperatoribus in persequenda Ecclesia tenuit. *Illi* non magis sanguinem Christianum miserabantur, quam lanii pecudes. *Hic* vero, etiamsi illos malo animo & tyrannico æquaret: morbum tamen fucata mansuetudine ita dissimulare ac tegere scivit, ut ab Historicis & Politicis hominibus in numero bonorum, & moderatorum Principum sit positus. Uti testatur *Iohannes Spinæus p.* 137. Nam

1. *Gentilitiam religionem* propagaturus, externam Ecclesiæ Christianæ formam infeliciter æmulari allaboravit. In quo autem IVLIANVS simia Christianorum fuerit, clare indicat *Nazianzenus*, dum ait *Orat.* 1. *in Iul. tom.* 1. *edit. Paris. pag.* 101, 102. IVLIANVS quidem (inquit) scholas in omnibus civitatibus, & sacraria subselliaque, partim altiora, partim humiliora, exstruere parabat: profanorum etiam dogmatum lectiones & explicationes instituere, tam quæ mores componerent, quam quæ in abstrusiorum rerum tractatione versarentur: tum precationum alternatim canendarum formam, ac supplicii in eos qui peccarent, pro delicti modo constituendi: imitationum item & perfectionis, atque omnia quæ nostræ haud dubie disciplinæ sunt: diversoria etiam & hospitales domos ædificare: monasteria item & Virginum cœnobia instaurabat, quæ videlicet ille in nostris rebus præsertim admiratus fuerat.

2. IVLIANVS Sacerdotibus suis paganis mandavit, ut ad spectacula procederent: ne in tabernis biberent: nec ullis artibus aut operibus turpibus vel impudentibus præessent. Hoc fuco speravit impiissimus apostata, se effecturum, ut Christiani brevi tempore omnes gentilismum amplecterentur.

3. *Sed & alium* dolum excogitavit. Cum enim Imperatores Calendis Romanis solerent milites remunerare, & aurum illis distribuere: IVLIANVS curavit, juxta thronum, cui insidebat, aram cum prunis, & in propinquo thus poni. Et qui *Imperatori* adstabant, admonebant accedentes milites, ut aliquid thuris aræ imponerent. Id cum quidam fecissent, nec intellexissent, hoc à Iuliano in honorem Deorum suorum institutum fuisse, in convivio admoniti sunt à sodalibus, quod frustra Christum invocarent, qui, adolendo thus, Servatorem suum abnegassent. Ibi milites illi Christiani deplorabant sua peccata, & ad Imperatorem procurrentes aurum acceptum abjiciebant: postulantes, ut aurum suum reciperet: se pro peccato suo, quod manu, non mente admisissent, paratos esse propter Christum mori. Indignatus *Imperator*, non quidem eos occidit, ne martyrii honorem consequerentur: Sed tamen eos à militia exclusit, & palatio expulit. Fuit inter hos milites quidam nomine ROMANVS: hic cum Iuliano fraudem supra commemoratam graviter objecisset, sententiam mortis accepit. Cum autem carnifex jam gladium exseruisset, nuncius vero, ab Imperatore Iuliano missus, Carnificem inclamaret, ne feriret, ROMANVS iratus dixit: Scilicet *Romanus* dignus non fuit, qui Christi martyr diceretur. *Sozom. lib.* 5. *cap.* 17. *Theodoretus lib.* 3. *cap.* 16. *Histor. Eccles.* A tormentis enim (uti supra diximus) & atrocioribus coactionibus aliquandiu abstinuit propterea: 1. Ne *Tyrannus*

nus aut crudelis haberetur. 2. Quod ex præcedentibus *Diocletiani* persecutionibus didicerat, Christianam religionem per martyria majorem splendorem & incrementa accepisse. Ratus se hac ratione paganismum facilius omnibus persuasurum. Vnde *Nazianzenus* ita de eo scribit: *Illud*, inquit, *in illo admodum pravum & malignum, quod cum nec aperte nos in servitutem pertrahere posset, nec tyrannice cogere præ pudore vellet, leonina pelli vulpinam, aut si mavis, Minoïs larvam prætendens, leniter vim adferebat.*

Et alio in loco inquit: *Iulianus suæ persecutioni miscuit persuasionem, ideoque superioribus fuit nocentior & perniciosior, & ut Idolorum cultus susciperetur, honoribus magis homines provocare, quam tormentis cogere studuit, non tam Christianorum corpora occidens, quam vaferrimis technis ex eorum cordibus Christum evellere tentans.*

II. Regnavit ut *Leo*.

1. BLASPHEMIAS EVOMENDO. Postea IVLIANVS se aperuit, ac hostem Christianorum acerbissimum præstitit, os in cœlum posuit, & altissimo maledixit. *Psal.* 73. Nam

1. In numismate Symbolum fecit: IOVEM, diadema ipsi imponentem; PALLADEM ipsi circumdantem chlamydem; MERCVRIVM, ipsi tribuentem sceptrum. Quo Symbolo SS. Trinitatem cavillari voluit.

2. Eodem modo dedit operam, ut in publicis imaginibus juxta ipsum IVPITER depingeretur, velut è cœlo apparens, coronam & purpuram, quæ sunt Imperii insignia, ipsi præbens, MARS item & MERCVRIVS in eum intuentes, & tanquam obnutu oculorum testificantes, quod vir esset, tum in dicendi arte, tum in re militari spectatus. *Sozomenus l.* 5. *Histor. Ecclesiast. c.* 16.

3. CHRISTVM *blasphemavit*, quando eum per contumeliam GALILÆVM & *Nazarenum* appellavit. *Theodoretus* & *Cassiodorus in Tripart. historia.*

4. CHRISTVM *mendacii arguere voluit*. Nam Iudæos accersivit, ut suam politiam in odium Christianorum instaurarent, eisque defensionem & immunitatem promisit. Iudæi ergo confluxerunt, templumque Iudaicum Hierosolymis ædificare cœperunt: Postquam autem fundamenta jacerent, magno & horribili terræ motu inter fulmina totum opus disjectum est, & multa millia Iudæorum ruinis oppressa sunt. Cum vero illi terræmotu & fulmine repulsi, de novo magno animorum ardore rursus ædificationem aggrederentur, horrendi flammarum globi è fundamentis erumpentes, exustis aliquoties operariis, locum illum fecere inaccessum. Accesserunt & alia prodigia, quibus Iudæi ab opere cœpto repulsi sunt, atque deterriti. *Ruffinus lib.* 1. *cap.* 28. *Socrates lib.* 3. *cap.* 22. *Theod. lib.* 3. *cap.* 20. *Sozomenus lib.* 5. *c.* 22. *Zonar. Nicephorus*, & *alii.*

5. *Verba Decalogi cavillatus est.* Nam ex verbis Decalogi, quibus Deus vocatur *Zelotes*, sic argumentatur apud *Cyrillum pag.* 107.

1. Homo *zelotes* & invidus reprehensione dignus est. Quomodo igitur zelotypia Deo tribui potest?

11. Si Deus verus est *zelotes*, quomodo passus est in genere humano alios coli Deos? Nam si ipso invito culti sunt, non est omnipotens: Si volente, non est abominanda gentium superstitio.

Sed respondet *Cyrillus*, Deum quidem ab omni passione alienum & immutabilem esse, sed æternam illam displicentiam & odium peccati appellari zelum, appellatione petita ab humano effectu, aversante antea dilectam cum indignatione: Ita hac voce notatur Dei amor erga suos, & odium adversus peccatores. Etsi autem Deus odit Idololatriam, eandem tamen certo consilio volens toleravit, voluntate nimirum consequente & judiciaria, vindicante hominum spontaneam à vero Deo ἀποστασίαν, cæcitatem & amentiam, ut *Rom.* 1. *v.* 24. Hinc *Paulus Act.* 14. *v.* 16. ait, Deum præteritis ætatibus dimisisse omnes gentes ingredi vias suas: & *Act.* 17. *v.* 30. dissimulasse tempora ignorantiæ, quia videlicet gentes fœdere desponsationis cum Deo ante multa secula exciderant. Id Ecclesiæ Iudaicæ & Israëliticæ exemplo patet, quæ quia fœdere circumcisionis Deo erat obstricta, quamprimum ad Idola deflexit, fame, bellis & servitute oppressa fuit: ut historia Iudicum & Regum testatur.

6. *Calumniatus est* CHRISTVM, legem talionis eum sustulisse his verbis: *Ne quis resistat malo. Matth.* 5. *v.* 39. & ita IVLIANVS Christianam religionem tanquam seditiosam gravissime accusavit.

Verum respondeo, distinguendum esse inter vindictam *publicam* & *privatam*. Non reprehendit Christus vindictam *publicam*, cujus exercitium Magistratui est concessum. *Rom.* 13. *v.* 4. Sed reprehendit opinionem Iudæorum, existimantium, cuilibet *privato* concessam esse talionis irrogationem.

7. IVLIANVS Apostata hanc caritatis regulam *Matth.* 5. *v.* 44. *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*, &c. reprehendit, dicens, hoc dilectionis Præceptum tollere Magistratus officium, & evertere Politias.

Resp. Falsum hoc est: Prohibet *Christus*, ne injurias nobis illatas privato ausu & arbitrio vindicemus: nuspiam vero prohibet, ne Magistratus auxilium & defensionem contra eos, qui nos affligunt, imploremus; quinimo ipse provocavit ad officium Magistratus, cum à male feriato servulo contra jus & leges cæderetur. *Ioh.* 18. *v.* 23.

8. IVLIANVS Apostata ex his verbis, *Ædificemus turrim, cujus caput pertingat ad Cœlum, Genes.* 11. *v.* 4. ansam arripuit Scripturam immaniter calumniandi. Esto, inquit, quod omnes homines conveniant, linguaque & voce una utantur, omnemque terram in lateres & calcem coquant; quando usque ad cœlum pertingent? Etiamsi fune subtilius producatur, ipsis filum ducentibus. Infert, non magis credendum esse Mosi hæc scribenti, quam *Homero* fabulanti de ALCIDIS, quod superimpositis tribus montibus, Pelio, Ossa & Olympo, Jovem è cœlo exturbare voluerint. Hanc igitur fabulam manifestam cum veram censeatis, inquit, & de Deo opinemini, quod territus sit humanæ vocis unitate, ejusque gratia illorum linguas confuderit, adhuc audetis vobis Dei scientiam arrogare?

Resp. Ad hoc aliqui simpliciter dicunt, quod sit vana & ambitiosa superborum hominum hyperbole, quasi dicerent, turrim se excitaturos, cujus altitudo oculis terminari nequeat. Sicut *Deut.* 1. *v.* 28. urbes Chananæorum ad cœlum usque munitæ seu muratæ vocantur. CYRILLVS autem *l.* 4. *contra Iulian.* ita occurrit, ut dicat, audaces istos homines per cœlum aut ipsum firmamentum intelligere, & proinde conatum illorum esse & summe stultum & plane impossibilem; aut more Scripturæ *cœli* nomine nubes & sublimitatem indicare, sicut *Psal.* 107. de nautis dicitur, quod concitata tempestate, fluctuum marinorum impetu adscendant usque ad cœlos, vicissim descendant usque in abyssos. Quod autem Deus non formidaverit hominum vanissimos conatus, ex eo probat, quod ad eos descendit & obviam it temerariis: timentis est fugere; hosti occurrere, nonnisi fortis animi.

9. IVLIANVS odio religionis Christianæ jussit conscribi quendam librum, cujus titulus: ACTA PILATI: in quo horrenda scelera de Christo conficta continebantur. Hunc librum turpissimus apostata passim in Romano Imperio divulgari, quin & pueris in schola ediscendum proponi curavit, ut Christi ac Christianæ religionis odium omnibus instillaret. Meminit horum Actorum *Nicephorus l.* 1. *Histor. Ecclef. c.* 16. & ex temporis circumstantia falsitatem eorum arguit. *Acta* illa (inquit) passionem & mortem Christi referunt in septimum *Tiberii* annum, quo tempore, ut ex *Iosepho* constat, *Pilatus* nondum Iudææ præfuit, sed 12 *Tiberii* anno ei est præfectus. Hoc ergo prævidens Spiritus sanctus per amanuenses suos S. Euangelistas diligenter annotari voluit, quam diserte *Pilatus* de Christi innocentia testificatus fuerit, & hoc suum testimonium aliquoties repetiverit, ut vanissima illa Iudæorum & gentilium mendacia, antequam essent nata, extinguerentur.

10. IVLIANVS cum scripta legisset, in quibus doctrina Christiana defenderetur, reddidit ea, cum hac brevi inscriptione: Ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων. h. e. *Legi, cognovi, condemnavi. Niceph. l.* 10. *c.* 25. Cui mox responderunt illi: Ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως. εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως. *Legisti, sed non cognovisti: si enim cognovisses, non damnasses. Sozomenus l.* 5. *c.* 8.

11. Cæsareæ Philippi statuam Christi ab Hæmorrhousa positam, ad quam herba pellendis omnibus morbis accommoda crescebat, dejecit, & suam in eo loco posuit; quæ fulmine paulo post dejecta est. *Cedrenus.*

12. *Oraculum Apollinis*, quod nato CHRISTO, sicut & reliqua, sublata potestate tenebrarum, virtute veræ lucis obmutuerat, instaurare decrevit, ad hanc rem peragendam *Orbasio*, Medico ac Quæstore suo, Delphos misso. Qui cum eo pervenisset, & opus inchoasset, eum tale à Dæmone responsum accepisse, refert *Cedrenus* Græcus historiæ scriptor:

Corruit artifici vario Cortina labore
Constructa, hoc Regi redeuntes dicite vestro:
Nec casa, nec Phœbi reddens oracula laurus
Vlla super, nullæ veniunt à fonte loquelæ.
Exstincti laticesque profunda silentia servant.

Huc etiam spectant versus, quos citat Porphyrius libro περὶ ὁ λογιῶν φιλοσοφίας, tales videlicet:

Οἴ οἴ μοι, τρίποδες, στοναχήσατε, οἴχετ' Ἀπόλλων.
Οἴχετ', ἐπεὶ φλογέεν με βιάζεται οὐράνιον φῶς.
Væ, væ mihi, tripodes, lugete: periit Apollo;
Periit, quoniam ardens mihi vim infert cœleste
lumen.

AXIOMA ECCLESIASTICVM.

Idololatræ tandem confunduntur.

Hoc ipsum expertus est IVLIANVS Apostata, de quo *Ruffinus lib.* 1. *cap.* 35. scribit, quod quodam tempore Christianos Antiochiæ *Daphnen* (est ingens lucus & opacus 40 stadiis distans ab Antiochia Syriæ, aquis fontanis irriguus, in cujus medio fanum est & asylum *Apollinis*. Autor *Strabo l.* 15.) vocarit, ut inde asportarent corpus Martyris BABYLÆ ibidem sepulti, quoniam *Apollo* in

Daphne

Daphne responsa illi amplius haud dabat, prætendens, hoc fieri propter Martyrem *Babylam*, cujus corpus in vicinia sepultum erat. Cum autem Christiani catervatim Daphnen venirent, loculum *Babylæ* cum gaudio sublatum inde asportabant, inter eundum alta voce cantantes verba illa Davidis ex *Psal.* 97. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & confidunt in simulacris suis.

Idem quoque *Nabuchdonosori* accidit: sicut ex *cap.* 3. *Danielis* patet.

II. CHRISTIANOS PERSEQVENDO.

IVLIANVS Christianos atrociter persecutus, eorum cultum impedire summopere studuit, illosque ad paganismum amplectendum cogere conatus est. Nam

1. *Reditus Ecclesiis* eripuit, ne possent ali docentes & discentes, & virulentos jocos addidit: Se facere expeditiores ad regnum cœleste spoliatos facultatibus, quia in ipsorum libris scriptum sit: *Beati pauperes*, quia eorum est regnum Cœlorum. *Matth.* 5. *v.* 3.

2. *Christianos* exactionibus & mulctis pecuniariis (eos qui Diis sacrificare nolebant) duriter afflixit. Nacti hanc occasionem provinciarum præsides, ipsi etiam, emolumenti sui causa, longe gravioribus exactionibus Christianos, quam ab Imperatore mandatum illis esset, exhauriebant: nec à capitalibus suppliciis interdum sibi temperabant. Christianis super injuriis Præfectorum conquerentibus, IVLIANVS respondit: Vestrum est, cum afflictamini, lætari. Hoc enim Christi vestri præceptum est. *Socrates lib.* 3. *c.* 14.

3. *Templa* Christianorum destruxit, & quicquid pecuniarum & sacrorum vasorum inventum fuit, diripuit, & thesauris suis intulit. *Clericis* omnem immunitatem, honores & annonam, à *Constantino* ipsis deputatam, ademit, legesque pro illis latas è medio tulit.

4. IVLIANVS divinum baptismum cruoribus abominandis eluit. Templum in fœni receptaculum & equorum stabulum convertere tentavit. *Zonar.* Dixit: Iam templum habent Christiani. Sed ego ubi à Persico bello rediero, medium ejus fœno reponendo, partes ab utroque latere stabulum equorum parabo, ut videam ubinam suam spem collocent; sed sagitta divinitus emissa occisus est: sicut postea dicemus. *Zonar. tom.* 3. *ann. fol.* 119.

5. Templa paganorum, sub CONSTANTINI M. Imperio diruta ab illis, qui ea demoliti fuerant, restaurare, aut æstimatam pecuniam pro illis solvere coëgit: Qui neutrum horum præstare possent, graviter torquebantur: multi Clerici, Sacerdotes, aliique Christiani carceribus includebantur. *Sozom. lib.* 5. *c.* 4.

6. Cœtus Ecclesiasticos dissipavit, Episcopis & aliis Ecclesiarum Doctoribus, & præcipuis eorum auditoribus in ultimas Imperii Romani terras extrusis. Sperabat enim Tyrannus, fore ut Christiani, qui doctrina Euangelica & Sacramentis carerent, per diuturnam cessationem ad paganismum accederent. *Sozomenus lib.* 5. *cap.* 8, & 11.

7. Constituit, ne Christiani militiam exercerent. Multitudinem Christianorum omnem describi, & tributum ab illis exigi præcepit. *Socrates, Sozomenus.*

8. IVLIANVS *Apostata*, quantus Philosophiæ, in convincendis falsarum opinionum assertoribus, usus sit, bene noverat: ideoque quia videbat, Ethnicam idolomaniam à Christianis eo potentius redargui, quo diligentius Philosophiam excolerent, jubebat ipsorum scholas claudi, ne addiscerent liberales artes, quo ita furori Ethnico minus ab istis resisti posset: *Propriis enim*, aiebat, *vulneramur pennis: ex nostris armati conscriptionibus contra nos bella movent.* referente *Ruffino lib.* 1. *cap.* 32.

Quod occasionem præbuit *Apollinari* utrique, *patri* & *filio*, omni dicendi genere probè instructis, ut scholas aperirent: & *alter* pro Homeri poëmate heroicis versibus *Moysis* libros & veteres Ebræorum res usque ad *Saulis* regnum componeret, & Tragœdias ad imitationem *Euripidis*, & argumenta Comica ad *Menandri* exemplum tractaret, Pindari etiam lyram attingeret: *alter* vero sacra Euangelia, & *Pauli* Epistolas ad *Platonis* imitationem Dialogis includeret. *Socrates.*

9. IVLIANVS fontes omnes, quibus homines in Daphne & Antiochia utebantur, carnes item in macello, panes, fructus, olera, & quicquid quotidiana victus ratio exigit, Ethnicis suis lustrationibus, & impiis ceremoniis inquinavit; putans (insanus homo,) si Christiani hisce rebus uterentur, hoc ipso probaturos ipsius Ethnicam impietatem. *Theod. lib.* 3. *cap.* 15.

10. Christianos omnes aula sua & militia expulit, eosque honoribus spoliavit: inter quos fuerunt IOVIANVS, VALENTINIANVS, & VALENS, qui post ipsum imperarunt. *Diacon. Theod.*

11. *Omnes* sceleratos & nequam homines fovit, illis immunitates dedit, & sceleratis eorum contumeliis impunitates, concessitque potestatem illudendi Christianis, quacunque petulantia fieri posset. Hos qui gnaviter hoc faciebant, honoribus domi militiæque ornabat. Vnde tandem eo dementiæ processerunt, ut Sacerdotum Mulierumque virginitatem custodientium, alvos miserrimæ dissecarent, hordeo replerent, & extrema cum contume-

lia porcis objicerent. In Palæstina, & nominatim in urbe *Ascalone* & *Gaza*, Christianos flagris concidebant, pronos & supinos trahebant, ad pavimenta illidebant, lapidibus & fustibus verberabant, aqua ferventi perfundebant, verubus transfigebant, capita eorum confringebant, donec cerebrum exstillaret: postea in loca cadaverum abjiciebant, igneque succenso comburebant, reliquias quas ignis non absumebat, inter ossa Camelorum & Asinorum miscebant, ne pro ossibus humanis agnosci possent. *Theod. lib.* 3. *cap.* 6. *Sozomenus lib.* 5. *c.* 9, & 15. *Hist. Magd. cent.* 4. *cap.* 3.

Iam nomina quædam eorum, in quos tyrannidem exercuit, seu exerceri permisit IVLIANVS, recensebimus.

I. BASILIVS, Ancyranæ Ecclesiæ Presbyter, perpetuus Arianorum hostis, circumeundo & exhortando Christianos ad constantiam in vera religione, & ad odium Ethnicæ impietatis totus deditus, raptus ad supplicium, post multa tormenta fortiter tolerata, animam Christo reddidit. *Sozomenus lib.* 5. *cap.* 11.

II. Ex *Iuliani Apostatæ* mandato in Meroë, quæ Phrygum est civitas, gentis ejus Præses templum, quod diuturno squalore deformatum fuerat, aperuit, ibique divorum gentilium simulacra erexit. Quam rem iniquo ferentes animo *Macedonius*, *Theodulus* & *Tatianus*, noctu fanum ingressi, simulacra ista comminuerunt. Et cum multi ejus rei suspecti in judicium pertraherentur, ipsi se ipsos detulerunt. Atque ubi Diis sacrificare, quod in compensationem delicti facere jubebantur, nollent, Præfectus variis tormentis excruciatos craticulis subjecto igni tandem eos imposuit. Quos cruciatus animo sustinentes fortissimo, atrocissimasque pœnas irridentes beati Christi Martyres, ad Præfectum dixere: Si de carnibus assis, Amache, gustare cupis, in alteram nos verte partem; ne tibi edenti, si semiassi simus, insuavior fiat cibus. *Socrates lib.* 13. *cap.* 15. *Sozomen. lib.* 5. *c.* 11. *Niceph. lib.* 10. *c.* 10.

III. Apud Arethusios MARCVS senex, CONSTANTINO imperante, Idolorum quoddam templum everterat, eoque loco templum, quod Christiani postea frequentarunt, ædificaverat. Ob id Arethusii, animadversa *Iuliani* voluntate, *Marcum* comprehendunt, nudant, totumque verberibus lacerant: mox in cloacas fœtidas conjiciunt, inde retractum, pueris stylis compungendum proponunt: postremo in corbe collocatum, jusculoque & melle inunctum, suspendunt sub dio in gravissimo æstu, vespis & apibus arrodendum. *Marcus* vero in his miseriis & cruciatibus nullum dolorem prodidit: sed impiis istis hominibus ex fide alacriter insultans, tandem ab ipsis dimissus est. *Sozomenus lib.* 5. *cap.* 9, & 10. *Theod. Histor. Magd. cent.* 4. *cap.* 3.

IV. CYRILLVS Heliopoli, quæ juxta Libanum sita est, Diaconus, imperante *Constantino*, inflammatus ardore divino, multa simulacra, quæ adorarentur, in illis locis confregerat. Cujus facti memores, imperante *Iuliano*, impii & abominabiles Idololatræ, non modo ipsum interemerunt, sed etiam ventre dissecto, gustarunt jecur illius. Nec tamen hoc fugit omnia contemplantem oculum, dederuntque illi dignas facinore pœnas. Nam quotquot illius sceleris participes fuere, primum dentes, qui simul exciderant universi, deinde & linguas amisere, quæ ipsæ putredine & fluxibus consumerentur. Postremo aspectu etiam privati sunt, suoque malo prædicarunt vim pietatis. *Theod. lib.* 3. *cap.* 7.

V. NESTOR Confessor comprehensus, vinculis & flagris afflictus, extra portas semianimis abjectus est. *Sozom. Theod.*

VI. Cæsariensium, qui templum *Fortunæ* destruxerant, alii occisi, alii exilio damnati sunt: eorum vero Episcopus EMPSYCHIVS occisus est. *Sozomenus.*

VII. IVLIANVS Apostata (uti supra diximus) impudenter adversus verum Dei cultum arma ferens, & fontes sceleratis victimis contaminabat, & quæ in foro exponebantur, panes, carnes, fructus & olera, & alia omnia esculenta, eadem sceleris macula inquinabat. Quæ cum viderent Christiani, etsi non poterant non gemere, lamentari, & scelera illa impense detestari: tamen eisdem vescuntur, Legi Apostoli obsecuti: Quicquid in macello venditur, comedite, nihil dijudicantes propter conscientiam. 1 *Cor.* 10. *v.* 25. At duo tamen viri re militari præstantes, IVVENTIVS & MAXIMIANVS, scutati milites & satellites Imperatoris, in quodam convivio acerbius, & majore cum animorum ardore horrenda illa scelera deplorantes: Tradidisti, inquiunt, nos Regi iniquo, qui te deseruit supra omnes gentes terræ. Quæ verba unus ex convivarum numero indicavit Imperatori. *Ille* confestim optimos viros illos ad se adduci jubet: percunctatur, quid dixerint? Illi insigni quodam zelo incitati: Nos, inquiunt, in vera educati religione, ô *Imperator*, & legibus, inprimis præclaris, quas *Constantinus* tulit, non possumus non graviter & acerbe jam lamentari; cum videamus omnia impio scelere referta, & tum esculenta, tum poculenta nefandis & exsecrabilibus victimis contaminata, *&c.* Quæ cum audivisset impius atque scelestus *Apostata*, graves & acerbas plagas illis imponi

poni jussit, atque sic hac vita privavit; imo vero iniquo & calamitoso illo tempore eripuit, & coronas victoriæ eis conciliavit. *Theodoretus lib.* 3. *cap.* 14. *Hieronymus.*

VIII. CHRISTINA sub IVLIANO propter fidem in Christum multiplicem Idololatrarum sævitiam experta est. Suus ipsi pater non pepercit, sed eam tetro inclusit carceri, & ne ad supplicium producta suam fidem profiteri posset, novo crudelitatis modo linguam ei præcidit. Tandem sagittis confixa, Martyrii cursum absolvit. *August. super Psalm.* 120.

IX. Occisi sunt & alii clari viri, propter religionis Christianæ professionem. *Artemius* Dux Ægyptiorum militum, qui ideo capite truncatus est, quod sub Constantino plurima gentilium simulacra dejecisset. *Donatus* Grammaticus cum parente utroque occisus est: item alius *Donatus* Episcopus Aretiæ. *Hilarianus* Ierosolymorum Episcopus. *Priscus* Presbyter Romanus. *Priscillianus* Clericus. *Benedicta* fœmina. *Pigmenius* Presbyter. *Gordianus*. *Demetria* virgo. *Iohannes* Presbyter. *Paulus* & *Iohannes*, Constantiæ (filiæ Constantini) cubicularii. *Theodoretus lib.* 3. *cap.* 18. *Ivo. Vincent. Regino. Hist. Magdeb. cent.* 4. *cap.* 3.

X. VALENTINIANVS Imperatorem *Iulianum*, sub quo tribunus erat militum, in fanum Fortunæ comitatus, ab æditu0, aqua lustrali, pro ritu & superstitione Idololatricorum sacerdotum, aspersus est. Ibi non celavit pro pietate fervorem suum. Ædituo enim pugnum inflixit, quod pollutum se, non purgatum diceret, sinumque chlamydis protinus avulsum abjecit, pedibusque conculcavit. Quo conspecto sceleratissimus *Iulianus* imperat in exilium eum deportari, in castellum quoddam situm in deserto, ubi vitam suam degeret. Sed is elapso anno uno, & paucis mensibus, mercedem tulit confessionis suæ Romanorum Imperium. *Ruffinus lib.* 2. *cap.* 2. *Theodoretus lib.* 3. *cap.* 16.

XI. Præcipue admiratione digna fuit nobilissima fœmina PVBLIA, quæ Antiochiæ erat magistra virginum castitatem profitentium. Assiduus erat is cœtus in laudando & celebrando DEO. Prætereunte autem *Iuliano* Imperatore clara voce canere jussit illud *Psalmi* 115. *Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum. Os habent, & non loquuntur; Oculos habent, & non vident,* &c. *Similes illis fiant, qui faciunt ea: & omnes, qui confidunt in iis.* Audiens hæc Imperator, indignatus mandavit, ne quid amplius, ipso prætereunte, accinerent. Sed PVBLIA ex fide contemnens Imperatoris mandatum, curavit, ut Imperatore prætereunte virgines altius canerent, & prioribus Psalmi versiculis adjungerent *Psalm.* 68. *vers.* 1. *Exsurgat* DEVS, *& dissipentur inimici ejus*, &c. Graviter id molesteque tulit Imperator, jussitque eam in palatium vocari, ibique satellitibus mandavit, ut honestissimæ Matronæ, & quidem jam senio venerandæ, crebras alapas impingerent. Illa hanc contumeliam summum honorem suum interpretata, domum rediit, & ut antea consueverat, sacras cantiones, quæ in IVLIANI furorem & impietatem competere viderentur, cum cœtu suo frequenter cecinit. *Theodor. lib.* 3. *c.* 19. *Hist. Magdeb. cent.* 4. *cap.* 3.

XII. MARES Episcopus oculis ob senectutem orbatus, audiens IVLIANVM in Sacello Solis sacrificare Diis gentilium, palam Imperatorem objurgavit. Ad quem conversus Imperator, cum dixisset, Abi tu potius ad *Galilæum* tuum (Christum intelligens) ac jube tibi aperire oculos, tum MARES respondit: DEO meo gratias pro cæcitate ago, qui ideo mihi visum ademit, ne te apostatam in DEVM blasphemum, & omni plane pietate nudatum, coram videre cogar. *Sozomen. Tripart. lib.* 6. *cap.* 6. Alii hoc dictum Eguinario Episcopo (quem *Fulgosus lib.* 6. *c.* 2. Inarium appellat) asscribunt.

XIII. Inter cæteros Episcopos IVLIANVS *Athanasium* quoque vehementer persecutus est, ad eumque comprehendendum *Comitem* cum exercitu misit. *Athanasius* vero *Nilo* navim ingressus est, & ad *Thebaidem* regionem confugere constituit. *Comes*, qui ad ipsum occidendum ab Imperatore missus, cognito ejus itinere, instanter eum insequi cœpit. Et cum forte applicuisset *Athanasii* navicula ad quendam locum, comperit à prætereuntibus post tergum esse percussorem suum, & jamjam nisi prospiceret, imminere. Conterriti omnes, qui simul aderant socii, hortabantur eum, ut navi relicta, in solitudinem aliquam se abderet. At ille magno animo navem, in qua vehebatur, converti jubebat, ut percussoribus suis obviam iret, inquiens: *Nolite, ô filii, turbari: eamus magis in occursum percussori nostro, ut cognoscat, longe majorem esse eum, qui nos defendit, quam qui persequitur.* Quid fit? Occurrentem atque prætereuntem navem *Athanasii* vident quidem percussores, sed nihil minus suspicantur, quam *Athanasium* in ea vehi. Ideoque nihil hostile moliuntur, sed quærunt tantum: Ecquid sciant, ubi *Athanasius* sit? Quibus respondent socii Athanasii: *Modo præteriit, nec longe abest.* Ita delusi hostes cursu celerrimo Athanasium insecuti sunt. Ipse vero Alexandriam reversus delituit ibi tantisper, dum IVLIANVS exstinctus est.

Tandem post innumeros pro tuenda orthodoxa doctrina susceptos labores placide in Christo Alexandriæ obdormivit A. C. 371, die 2 Maji, cum præfuisset Ecclesiæ Alexandrinæ annos 46. *Ruffinus histor. Eccles. lib. 10. cap. 34. Socrates histor. Magdeb. cent. 4. cap. 3.*

Exemplum memorabile de Ecebolio *Sophista.*

Ecebolius Sophista Constantinopolitanus levis homo in religionis negocio fuit, pro re nata varios colores induens. Nam dum Imperium tenerent Christiani Imperatores, & ipse acris exstitit religionis Christianæ assertor. Ethnicis vero Imperium tenentibus, ut IVLIANO fœdissimo apostata, & ipse ethnicus factus est, & gentilis. At sublato IVLIANO, rursus Christianus factus, ad fores templi pœnitentiam agens, seu potius fingens, pronus se in terram projecit, prætereuntesque acclamavit: Πατήσατέ με, τὸ ἅλας ἀναίσθητον. *Proculcate me salem fatuum. Socrates lib. 3. cap. 13. Nicephorus lib. 10. cap. 23.* Allusit ad dictum Christi *Matth. cap. 5. v. 13.* Ἐὰν τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται; h. e. *Si sal infatuatus fuerit, in quo salietur?* Confer *Marc. 9. v. 50.* & *Luc. 14. v. 34.*

Prodigia & Miracula.

1. Propter impietatem IVLIANI Imperatoris, & propter Arianorum blasphemias gravissimi hinc inde terræmotus exstiterunt, ædificia & domus passim subruentes, adeo ut tutum nusquam esset, vel domi vel sub æthere morari: in quibus *Nicomedia* die 2 Decembris A. C. 362. vesperi, & non mediocris pars Niceæ urbis collapsa est. Præterea siccitates immensæ omnes terræ fructus perdiderunt. Quo factum est, ut homines, necessariorum ex terra fructuum inopia, carnibus animantium brutorum, Alexandriæ & in Ægypto, vesci coacti sint. *Hieronymus. Sozomen. lib. 6. cap. 2. Chronic. Func. fol. 109. Theodor. lib. 4. cap. 4.* scribit, famem illam ingentem, ob impietatem Iuliani, & frumentum, Ecclesiis à Constantino donatum, raptum, sub *Ioviniano* Imper. adhuc durasse.

2. DEVS *præterea* duobus illustribus miraculis eodem tempore adversus Iudæos & Ethnicos iram suam ostendit. Diximus antea, quid Iudæis acciderit, cum Ierosolymæ, concedente *Iuliano*, rursus templum condere cœpissent. Terræmotu disjectæ sunt moles, absorpti multi homines, & pars operum & machinarum, homines que, fulminibus accensi perierunt.

Eodem tempore in alia orbis terrarum parte *Delphicum* templum, quod Ethnicis præcipuum fuit, divinitus, non hominum manibus, deletum est terræmotu & fulminibus, cum IVLIANVS legatos eo misisset, interrogaturus de eventu belli Persici. Sæpe antea direptum & aliquoties deletum est Delphicum templum, sed rursus exstructum. At post hanc eversionem divinitus factam, nunquam deinde restauratum est. *Primi* narrantur *Phlegiæ*, qui fuerunt in Thessalia *Iaphitæ*, combussisse Delphicum templum. Deinde partes aliquas, *Xerxis* milites. Post hunc *Phocenses* ipsi: deinde *Brenni* exercitus accendit. Toties & instauratum est. At post *Iulianum* nulla facta est instauratio.

Horum duorum templorum, *Iudaici & Delphici*, eversio divinitus facta eodem tempore, insolentiam Iudæorum & Ethnicorum valde repressit, & pios confirmavit. Hæc miracula in IVLIANI historia considerare valde prodest.

3. Adhuc addam duorum adolescentum exempla, qui propter religionem Christianam magnos cruciatus sustinuerunt, & à DEO divinitus servati sunt.

I. Apud Daphnen, ubi IVLIANVS sacrificare consueverat, Sacerdotis Ethnici filius aufugerat Antiochiam ad Christianam fœminam, à qua in vera pietate institutus est. Occultatus est aliquandiu ibidem: tandem comprehensus, à parente multis verberibus male mulctatus, candente etiam veru in pedibus & dorso inflicto, cubiculo inclusus, ibique (haud dubie, ut à religione Christiana deficeret, aut fame periret) relictus est. Sed eundem DEVS mirabiliter ex ea captivitate liberavit. *Theodoretus lib. 3. cap. 14.*

II. IVLIANO apostata Ecclesiam vexante, *Sallustius*, qui tum Præfecti Magistratum Antiochiæ gerebat, multos Christianos postridie ejus diei, quo *Babylæ* Martyris ossa, (de quo supra diximus) ex luco Daphnensi in urbem Antiochenam transferentes, cecinerant ex *Psalm. 97. v. 7. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, gloriantes in simulacris suis*, ex mandato *Imperatoris* comprehendit, & carceri includit, inter quos *Theodorum* juvenem ad stipitem tortorium suspensum à prima diei hora usque ad decimam infandis affecit tormentis & suppliciis: neque à tormentis cessatum est, nisi cum eum non amplius vivere tortores putarent: nihilominus tamen inter tormenta invictus & divina virtute corroboratus, subinde *Ps. 115.* repetiit, nullumque doloris indicium præbens, ipsis tortoribus & judici horrorem incussit. Quam juvenis constantiam cum stupore admiratus *Sallustius*, ubi ad *Imperatorem* venit, Nisi, inquit, Christianos affligere destiterimus, ipsis quidem laudem & gloriam brevi parabimus, nos autem ridendos omni-

omnibus proponemus. Porro *Sallustii* sententia laudata; & captivi illi dimissi sunt, & Theodorus post eam confessionem longo vixit tempore. *Socrat. lib. 3. cap. 19. Theodor.*

Ruffinus Historiæ Ecclesiasticæ scriptor memorat, se cum hoc *Theodoro* longo tempore post collocutum esse, & interrogasse: Annon, cum verberibus tormentisque adflictaretur, maximum sensisset dolorem? Illum respondisse: Se initio aliquantum doloris sensisse; at postea ei adstitisse adolescentulum (qui haud dubie fuit sanctus Angelus) qui linteo molli & frigido faciem sudore manantem continenter tergeret, & bono animo esse juberet: ac tempus illud torturæ jucundum magis, quam laboriosum, reddidisse. Et cum carnifices ab eo cruciando cessarent, se non voluptatem, sed afflictionem ideo sensisse, quod is qui ejus levasset cruciatum, una discesserat.

Hæc historia memoratu dignissima est: ex qua consolationem capere debemus, Dominum DEVM nostrum iis, qui propter nominis sui gloriam persecutionem & tormenta patiuntur, ita ærumnas & dolores (alias intolerabiles) mitigare, ut perferre, atque in confessione vera perseverare possint.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

SVpra diximus, quod *Iulianus* Imperator intraverit ut *Vulpes*, regnaverit ut *Leo*, exiverit ut *Canis*, h. e. *tragicum exitum sortiendo*: de quo in hoc capite adhuc nobis dicendum est. Illud autem quo melius intelligi possit, in tres partes dispescemus. 1. in τὰ προηγούμενα. 2. in τὰ πραχθέντα, & 3. in τὰ παρεπόμενα.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. IVLIANI *Oraculorum, de eventu belli, interrogatio.* IVLIANVS adversus Persas bellum moturus horrenda magico instituit, & oracula de eventu belli consuluit. Inter alia ita de eo Historici scribunt: IVLIANVS apostata, cum carris iter in Persas faceret, speluncam quandam subiens, ibi scelestis sacris operatus est, iisque peractis, paucis consciis hujus rei adhibitis, fores seris occlusit, ac consignavit, apposita custodia. Eo autem in illa expeditione interfecto, fores ejus speluncæ paullo post à curiosis hominibus, qui noscere cuperent, quid Imperator ibi tam serio custodiri jussisset, apertæ sunt: in qua inventa est muliercula capillis suspensa, extensis manibus; ex cujus jecinore immanis ille apostata, ventre dissecto, victoriam scilicet de Persis explorare voluerat. *Cedrenus. Godfridus Viterbiensis*, & *Vrspergensis.*

II. *Iuliani comminatio, & Athanasii vatidica consolatio. Iulianus* cum Oraculorum mendacibus responsis deceptus, somniaret victoriam; interminatus est, se Galilæos, post victoriam de Persis relatam, funditus eversurum. Cum ergo multi rabiem ejus Ecclesiis metuendam dicerent, *Athanasius* populo mœsto & flenti, se circumstanti, dixit: *Nolite, ô filii, conturbari: nubecula enim est, & cito pertransibit.* Hoc dicto Athanasius simul Christianos consolatus est, & *Iuliani* interitum, qui mox secutus est, prædixit, sicut ex sequentibus patebit.

III. *Libanii Sophistæ scomma sarcasticum.* Antiochiæ vir quidam pius adolescentibus doctrina instituendis operam dabat, à quo (*Iuliano* in Persis agente) *Libanius Sophista*, & *Iuliani* in religione Ethnica Præceptor, quo nostram religionem irrideret, sciscitatur: *Ecquid faceret fabri filius?* Qui divina completus gratia respondit: Hujus, inquit, universitatis opifex DEVS, quem tu per ludibrium Fabri filium nominas, *parat Iuliano loculum.* Nec multi dies præteriere, cum fama de Iuliani morte advolavit, ejusque cadaver loculo reconditum ad sepulturam allatum est. *Nicephorus.*

IV. *Didymi in somnis visio. Didymus* Alexandrinus, (cujus liber de Spiritu sancto in operibus Hieronymi adhuc exstat) cum ob scelera *Iuliani*, animo admodum esset sollicito ac mœsto, uti sequente nocte nihil comederet, forte in solio assidens somno oppressus est, ac velut extra se positus videbatur sibi videre equos albos in aëre cursare, & qui in eis vehebantur, eos ita prædicare: Nunciate Didymo: IVLIANVM *hac ipsa hora interfectum esse.* Quod etiam eventu fuit comprobatum. *Sozomenus histor. Ecclesiastica lib. 6. cap. 2. Nicephorus.*

V. *Stellarum in firmamento cœli situatio.* Supra fidem esse videri possit, quod narrat *Zonar. tomo tertio*: Pridie quam periit *Iulianus*, (inquit) Ethnicus quidam ex ordine judicum Antiochiæ, juxta prætorium excubans, vidit congeriem stellarum, literas in hanc sententiam exprimentem: *Hodie Iulianus in Persia occiditur.* Notato tempore postea cognitum, eodem die fuisse interemtum.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Iuliani adversus Persas expeditio, ejusque tragicus & subitaneus interitus. (DEVS enim impios evertit nil tale cogitantes, idque subito & in momento. Nam in impiis DEVS interdum speculum iræ suæ nobis ob oculos ponit, quando eos in

medio

medio impietatis cursu repentina atque violenta morte opprimit.) *Iulianus* anno Christi 363. die 5 Martii cum exercitu 65000. Antiochia discessit, & adversus Persas profectus, initio habuit felices successus, & occiso magno hostium numero, urbem Persiæ primariam Ctesiphonta obsedit. Petenti pacem Regi Persarum, *Iulianus* dare pacem recusavit. Persæ vero commeatum intercluserunt, ideo in castris *Iuliani* magna fuit penuria, ejusque exercitus fame & siti pressus est. Tandem hostes accesserunt, & pugnatum est acriter die 18 Iunii. (uti duo Historici scriptores *Eutropius* & *Ammianus*, qui huic expeditioni interfuere, scribunt.) Iterum congressi sunt die 26 Iunii, ubi *Iulianus* hasta vel jaculo vulneratus est. (Nemo autem in hunc usque diem certi aliquid scire potest, an *Iulianus* à Persa aliquo, an vero à suo milite, an ab Angelo, vel Dæmone occisus sit: Multum enim Ecclesiastici Scriptores hac in parte discrepant.) Vulnere autem illo mox exstinctus anno ætatis 32, cum solus annum unum, & menses septem post *Constantii* mortem imperasset. *Sozom. lib.* 6. *cap.* 2. *Theodoretus lib.* 3. *cap.* 25. *Socrates lib.* 3. *cap.* 21.

Iulianus moriturus fertur manum sanguine suo implevisse, illumque in aërem projecisse, & Christum, debellatorem suum, rabiose allatrasse hoc scommate: *Vicisti, Galilæe.* (Galilæos enim per contumeliam Christianos nominabat, ipsumque Christum Galilæum.) Ita simul & victoriam confessus est, & blasphemiam evomuit. *Theodoretus lib.* 3. *cap.* 25. *Cassiodorus in Tripart. lib.* 6. *cap.* 47. & *Nicephorus lib.* 10. *cap.* 35. qui & illud refert, *Iulianum* jam moriturum anima secedente à corpore, divinius quodammodo, quam pro hominum captu potuit, oculos intendisse, ita ut Christum viderit, & exclamasse: *Saturare, Nazarene.*

De Iuliani exitu præclare Nazianzenus: Vulnus ipsum accepisse tempestivum, (ait) totique mundo salutare: Et cum stolidus ille, omnia ex visceribus victimarum se cognoscere putaret, unum hoc vulnus propriis visceribus infligendum ignorasse. *Histor. Magd. Cent.* 4. *cap.* 2.

Fuit ita *Athanasii* vaticinium de IVLIANO verum, qui cum Iuliani rabiem non diuturnam fore opinaretur, dixit: *Nubeculam esse, cito transituram.* Allusit ad dictum Salomonis *Prov.* 10. *v.* 25. *Quasi tempestas transiens non erit impius.* TEMPESTAS enim,

I. Ratione ORTVS, magno cum fragore strepituque ingruit. vide *Esa.* 28. *vers.* 2. Ita quoque IVLIANVS ad bellum contra Persas profecturus minas spirabat, omnesque Christianos rediturus è medio tollere volebat.

II. Ratione PROGRESSVS. Tempestas ingens damnum facit, omnia tenebris involvit, Solemque oculis hominum eripit: Sic quoque IVLIANI tempore, cum ille πανολέθριον & interitum omnibus Christianis minitaretur, omnes terrore perculsi fere desperabant.

III. Ratione EGRESSVS. Tempestas subito transit, & post eam Sol exoritur. *Tob.* 3. *v.* 22. Ita quoque cum IVLIANVS subito præter omnium hominum exspectationem extingueretur, omnes Christiani lætantes tripudiabant.

III. ΤΑ᾿ ΠΑΡΕΠΟ΄ΜΕΝΑ.

I. *Sepultura.* Cadaver IVLIANI in suburbio Tarsensi terræ mandatum est, & nulli funus deduxerunt, nisi multitudo scurrarum, empæctarum, & nequissimorum hominum, qui in exsequiis saltantes tibiis gingrinis cecinerunt, eique apostasiam & nefanda facinora exprobrarunt, exclamantes: O maxime fatue! ubi nunc tua sunt vaticinia? Vicit Deus & Christus ejus. *Nazianzenus* in concione funebri. *Athanasius* & *Rabus* lib. 2. Mart. fol. 367. referunt, quod, cum eum humare voluerunt, terra ingenti motu sit concussa, quasi exsecrandum ejus cadaver, quod receptaculum multorum Dæmonum fuit, in se recipere nollet; Tandem illud ab igne, subito è terra exorto, consumtum est: quod præludium fuit ignis infernalis, quo in æternum torquendus esset.

Vnde patet, quod recte quadret in IVLIANVM dictum illud Psalmi 79. v. 12. *Redde vicinis nostris septuplum in* SINVM *eorum, improperium eorum quod exprobrarunt tibi Domine.* Hoc si IVLIANVS considerasset, non ita Christum & Christianos illusisset, ideo illusio reddita in sinum ipsius. Quod in pulcherrimo hoc Emblemate ostenditur:

Cernis, ut is cœlum fœdo qui conspuit ore:
Non cœlum: imo suos conspuit ipse SINVS!
Et tu qui cœli Dominum contemnis, in illum
Non quot verba jacis, tot tibi probra vomis!

II. *Christianorum exhilaratio.* Supra diximus, quod IVLIANVS Galilæorum (h. e. Christianorum) vitam Diis suis voverit, si victor rediret. Verum DEVS impia consilia impii morte dissolvit. (ut loquitur Orosius.) Antiocheni igitur nuncio mortis *Iuliani* audito, adeo exhilarati sunt, ut festum tripudium egerint, lætissima ista acclamatione per totam urbem intonante: *Maxime fatue, ubi sunt tua vaticinia?* Vicit DEVS & Christus ejus. *Hist. Eccles.*

III. IV-

III. IVLIANI apostatæ avunculi, *Felicis & Elpidii* Ethnicorum tragicus exitus.

1. IVLIANVS, *Iuliani* Imperatoris avunculus, in Ecclesiam (vivo apostata) crudelissime sævìit. Antiochiæ in templo Christianorum adversus sacram mensam minxisse dicitur, atque *Euzoio* Episcopo eum prohibere conanti colaphum infregisse. Sed confestim in gravem morbum illapsus, visceribus putredine exesis, excrementis non amplius per meatus suos, sed per os egredientibus, interiit. Addit *Sozomenus*, etiam carnem ejus putrefactam, in vermes conversam esse, qui in profundo abditi, vivam carnem tamdiu depasti sunt, donec eum interimerent. *Theodoretus lib. 3. cap. 13. Sozom. lib. 5. cap. 8.*

2. FELIX thesaurarius IVLIANI Imperatoris, cum Christianus antea fuisset, in gratiam impii Imperatoris, ad impietatem Ethnicam defecerat. Hic in eodem Christianorum Antiocheno templo vasa sacra conspicatus, blasphemo ore dixerat: En qualibus vasis ministratur *Mariæ filio*! DEO igitur apostasiæ & blasphemiarum pœnas dedit. Sanguine enim dies noctesque ex ore emisso, infelicem animam efflavit, & æternæ morti traditus est. *Theodoretus & Sozom. ibid. Niceph. lib. 10. cap. 29.*

3. ELPIDIVS *Iuliani* Imperatoris *domus præfectus*, blasphemus in Christum, affectatæ tyrannidis suspicione omnibus bonis exutus, & carceri inclusus, in situ squaloreque miseranda morte interiit. *Niceph. l. 10. c. 29. Histor. Magd. Cent. 4. cap. 3.*

XLVI. IMPERATOR ROM.

IOVIANVS vel IOVINIANVS, vel IUVIANVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

1. PATER fuit VARRONIANVS, Pannonicus & vir præclarus, Comes ordinum, incola agri Singidunensis in Pannonia, qui non procul abest ab *Vlpia Trajana*, quæ nunc *Corona* nominatur. Hic Varronianus non ita dudum deposito militiæ onere, tanquam emeritus, privatæ tranquillitati sese dederat, & in avitos agros secesserat, ut agricolationi incumberet.

II. MATER ejus ignoratur.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, & ACTA IUVENILIA.

IOVIANVS Imperator fuit formosissimus, statura procerus, membris robustus, lætus ingenio, & generoso pectore præditus. In Iuventute in vera religione diligenter informatus fuit, in qua usque ad finem vitæ perseveravit. Cum enim Christiani, lege lata à Iuliano, militia exuerentur, symbolum militiæ, quam religionem Christianam, deserere maluit.

II. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit CHARITA, filia *Lucilliani*, ex qua unum suscepit filium, nomine VARRONIANVM, quem cum adhuc infans esset, Consulem creavit. Infans hic (uti Ammianus refert) nullis blandimentis adduci potuit, ut curuli sella veheretur.

III. ACTA POLITICA.

I. Acta ante Imperium.

IOVIANVS antequam ad Imperium pervenit, militiam secutus est, variisque militaribus officiis summa cum laude functus. Fuit & millenarius miles, cujus opera tunc IVLIANVS, necessitate exigente, usus est: quia fortis & strenuus fuit.

II. Imperii occupatio.

I. Acta ante electionem.

1. *Salustii electio*, ejusque *excusatio*. Post *Iuliani* Imperium, altero statim die, qui fuit 5. Calend. Iulii, circumfusis undique hostibus, collecti duces exercitus Rom. de Principe alio creando deliberarunt: ubi *Salustius* præfectus prætorio à militibus ad Imperium electus est, sed is propter morbum & senectutem se excusans, imperialem dignitatem suscipere noluit.

2. *Militis cujusdam oratio*. Postquam *Salustius* hoc modo se excusasset, miles quidam honoratior assurgens: *Quid*, inquit, *hæc mora hostibus utilis, nobis exitiosa nunc prodest? Cum maturare, non certare ob Principem, hæc necessitas poscat? Quodsi hoc bellum Imperator aliquis absens mandasset, quod sæpe factum esse annales nostri testantur, annon militem aliquem raperetis, qui instantibus periculis occurreret, atque in commune consuleret?* Id

& nunc agite, nisi & Mesopotamiam omnem & exercitum perdere mavultis.

2. Ipsa Electio.

I. IOVIANI *à militibus electio.* Tumultuantibus igitur paucis, Imperator tandem à multis electus est *Iovianus*, qui & *Iovinianus* & *Iuvianus* dicitur.

II. IOVIANI *exceptio.* Cum *Iovianus* ad Imperium capessendum à militibus raperetur, illud repudians, exclamavit: *Se Christianum esse, nec velle imperare exercitui Idola colenti, & Christum repudianti. Eutrop. lib. 11.*

III. *Militum exclamatio.* Hæc cum dixisset *Iovianus*, milites omnes una voce confessi sunt; Se quoque esse Christianos, & Christi nomen venerari. Imperium igitur Iovianus capessivit. *Socrat. Soz. Theod. Cuspin. in Coss.*

3. Acta post Electionem.

Militum lacrymatio. Antesignanis IUVIANVM clamantibus Augustum: Qui in medio, quique postremi erant, opinati, *Iulianum* medicamentis forte recreatum revixisse; ingenti lætitia affecti sunt: Sed cum Imperator novus purpuratus per castra duceretur, primoribus comitantibus, in lacrymas effusi sunt omnes: Quod fuit auspicium haud felix præsentis Imperii. Sed propter *Iuliani* amorem mox in Iuvianum quoque consenserunt, quod à nominis illius similitudine una tantum litera immutata esset.

III. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

IOVIANVS pius & religiosissimus Imperator, imperium (cui tantum octo mens. præfuit) summa cum laude administravit, siquidem præclaris virtutibus præditus, & ut veram religionem propagaret unice sollicitus fuit; de quo statim dicemus. Commendatur inprimis hic Imperator, quod concordiæ studiosissimus fuerit. Nam cum solicitaretur, ut responsum daret Macedonianis supplicantibus: Odi, respondit, omne contentionis genus: Concordiam autem unice amplector & amo. *Nicephor. Callist. lib. 10. cap. 40. Hist. Eccles.*

II. *ACTA BELLICA.*

Pacem fecit *cum Sapore Rege Persarum.* Circa quam pacificationem tria sunt notanda.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Causa hujus pacificationis fuit *ingens necessitas.* IOVIANVS cum à militibus esset electus, in tentorium reductus, adhibitis Tribunis & Comitibus de immenso periculo verba fecit. Nam & in castris Romanis tum fames erat & rerum omnium penuria, & hostis obitu *Iuliani* elatus, agmen Romanorum à tergo urgebat.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

h.e. *Ipsa pacificatio.*

IOVIANVS igitur, cum regredi non posset, Persis instantibus, & objecto Tigride, pacem, quam SAPOR ipse obtulit, accepit in annos triginta, & concessit eis quinque provincias trans Tygridanas, quas *Galerius Maximianus* acceperat, & cum his *Syngaram* & *Nisibin*, clarissimas urbes, & partem Mesopotamiæ, sola Ctesiphonte servata. *Ruffin. lib. 3. cap. 2.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

1. *Hæc pacificatio cum ignominia fuit conjuncta.* Quia veteres Romani imperii fines valde sunt imminuti. Cui calamitati atque jacturæ accessit major ignominia. Veritus est enim populus Romanus ARSACI Regi Armeniæ, amico & fido, auxilium contra Persas ferre. Ex quo libertas armorum victricium tunc corruisse visa, & pacem illam necessariam quidem, sed ignobilem ac turpiter factam esse judicatum est. Quod ante *Iovianum*, annis mille, centum & duobus de viginti fere, ex quo Romanum Imperium conditum erat, nunquam acciderat. Nam & legiones Romanæ ita apud Claudium per Pontium Telesmum, & in Hispania apud Numantiam: & in Numidia sub jugum missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur, & ut Romanis omnibus istis bellis conditio pacis, accepta ex necessitate, mutata postea fuerit: sic enim & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt, neque pax rata fuit.

2. IOVIANI *à subditis exsibilatio. Iovianus* cum pacem (jactura multarum provinciarum) fecisset, derisus est, & cantionibus, & versibus, & libellis exceptus famosis. In quibus & hæc fuere: *Venisti è bello; utinam ibi periisses.* Et, *Δύσπαρι, forma præstantissime.* Et reliqua quæ commemorat Suidas. Qui & anum quandam refert, cum pulchritudinem & proceritatem ejus conspicata esset, exclamasse: *Quanta longitudo & profunditas, tanta est stultitia.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. *Magna* fuit hujus *Principis pietas.* Religionem enim Christianam, quam semel amplexus erat, etiam sub *Iuliano* apostata constanter retinuit: maluitque militiam, ac quamcunque dignitatem amittere,

tere, quam contra religionem suam Imperatori, impia mandanti, obtemperare: Quin etiam prius imperium suscipere noluit, quam omnes una voce proclamassent, se Christianos esse.

Symbolum ejus:

SCOPUS VITÆ CHRISTUS.

Quo Symbolo IOVIANUS unum suæ vitæ SCOPUM Christum prædicavit: quem propositum esse oporteat Reipublicæ gubernatori: quo intueri, & quo cursum suum dirigere debeat. Nam omnis Christi actio, nostra est institutio, quem imitari vivendo, tutissimum est; secundum Augustinum. Quippe, qui (ut *Bernhardus* loquitur) origo est omnium virtutum: siquidem & prudentia vera in Christi doctrina, & justitia in misericordia, & temperantia in vita, & fortitudo in passione ejus conspicitur.

II. IOVIANUS, *Athanasium*, & alios Episcopos, qui à *Constantio* & *Iuliano* in exilium pulsi fuerant, Ecclesiis suis restituit. Sed & *Valentinianum*, quem *Iulianus* quod Christianum se professus esset, exilio mulctaverat, revocavit. *Socrates lib.* 3. *c.* 22. *Sozomenus*, *Egnatius*.

III. IUDÆIS, & gentibus, ne sacra sua palam exercerent, interdixit; & edicta, quæ *Iulianus* pro gentilibus contra Christianos publicaverat, abolevit. *Histor. Magd. cent.* 4. *cap.* 3.

IV. Frumentum, quod *Constantinus Magnus* olim Ecclesiis distribui mandaverat, *Iulianus* vero ademerat, Ecclesiis reddi, lata lege super ea re procuravit. Quia vero tunc ingens fames non patiebatur totam conferri *Constantini* largitionem, trientem IOVIANUS tum præberi jussit: totum pollicitus, cum fames cessasset. *Ibidem*.

V. IOVINIANUS Imp. ut fuit piissimus Princeps, solicitus, qua ratione & vera religio propagaretur, & Ecclesiis, per Arianam impietatem perturbatis, pax pia restitueretur, ab *Athanasio* per literas petiit, ut de necessariis rebus circa religionem Synodus institueretur. *Athanasius* igitur Synodum Episcoporum ex Ægypto, Thebaide ex Libya convocavit, & cum illis decrevit, fidem *Nicænam*, ut Apostolicis dogmatis consentaneam, servandam esse. Eaque de re Synodicam Epistolam *Athanasius* ad Imperatorem misit, vel, ut alii putant, ipse Imperatori attulit: in qua Synodi Nicænæ decreta confirmantur, & Macedonii hæresis (quæ Spiritus sancti divinitatem impugnabat) damnatur. Literis istis lectis, Imperator sententiam Synodi de religione confirmavit, seque in ea usque ad extremum vitæ halitum perseveraturum dixit. *Ibidem*.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

MOrs IOVIANI aliquot prodigiis fuit significata. Nam *Cometa* interdiu conspectus est. Conflagravit locupletissima Bibliotheca Antiochena. Lana item magno agmine de cœlo pluit. *Chron. Phil. Fasc. temp. fol.* 48.

II. ΤΑ ΠΡΑΧΘΕΝΤΑ.

IOVIANUS, postquam pacem cum Rege Persarum fecisset, Constantinopolin cum exercitu properavit, apud oppidum Dadastana inter Galatiam & Bithyniam, læsus hyberno frigore, cum in cubiculum recens calce illitum venisset, & calefieri id ex prunis jussisset, sive odore noxio, sive calefactione subita ac nimia, noctu suffocatus, mortuus inventus est A.C. 364, die 17 Februar. cum imperasset menses 7, dies 22, vixisset annos 23, vel, ut alii volunt, 33: vel, ut quidam affirmant, 40. *Eutropius*, *Orosius*, *Sozomenus l.* 6. *c.* 6. *Chron. Hedionis. Histor. Magd. cent.* 4. *cap.* 3.

Hieronymus in Epitaph. Nepotiani ita de ejus morte scribit: IOVIANUS gustatis tantum Imperialibus bonis, fœtore prunarum suffocatus interiit, ostendens omnibus, quid sit humana potentia.

Alii mortis repentinæ causam afferunt nimiam edacitatem, qua inter cœnandum eo die genio indulsisse scribunt. Ego vero calumniam hanc esse credo, ab hostibus religionis Christianæ confictam.

AXIOMA.

Μακροβιότης, h. e. *vitæ longævitas*, secundum ordinarii judicii divini regulam, promittitur piis, *Exod.* 20. *v.* 12. *Deuter.* 5. *vers.* 16. *Ephes.* 6. *v.* 3. At contra βραχυβιότης, h. e. *vitæ brevitas*, secundum absconditi judicii divini decretum etiam piissimis interdum, deque Ecclesia Christi & religione orthodoxa præclare meritis, divinitus constituta mirabili cum eventu fuisse legitur.

Exemplum hujus rei memorabile habemus in IOVINIANO Imper. qui post susceptum imperium, non diutius quam septem menses, & aliquot dies, rerum gubernacula tractavit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ.

IOVINIANI cadaver Constantinopolin translatum, ac ibi, cum luctu gemituque omnium Christianorum, honorifice terræ mandatum est, quod

tam pium probumque Imperatorem tam cito amisissent, qui Ecclesiam Christi ad piorum votum atque utilitatem restaurare potuisset.

XLVII. IMPERATOR, VALENTINIANVS I, vel Magnus, ejusque frater VALENS, collegæ.

I. VALENTINIANVS.

CAPVT I.
DE ORTV.

VALENTINIANVS oriundus fuit ex oppido Pannoniæ Cibala, quod non procul fuit à Taururo, quod nunc est Belgradum. PATER ejus fuit GRATIANVS restiarius, cognomento dictus *funarius*, eo quod venalitium funem ei portanti quinque milites extorquere nequiverint. *P. Diacon. Appendix S. Aurelii Victoris.*

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

V*Alentinianus* fuit vultu decens, solers ingenio, animo gravis, sermone cultissimus: ad loquendum parcus, severus, vehemens, infestus vitiis, maxime avaritiæ, cujus fuit acer punitor. Genera vetustissimorum meminisse solebat: nova arma meditari: fingere terra seu limo simulacra: prudenter uti locis & sermonibus. *Ibidem.*

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. Vxores.

VALENTINIANVS duas conjuges habuit simul.

Primo matrimonio sibi junxit SEVERAM: deinde ea vivente, neque repudiata, alteram nomine IVSTINAM duxit: illectus ad hoc peccatum prioris uxoris stultitia, quæ marito Valentiniano *Iustinam*, pulcritudinis eximiæ nomine commendaverat. Ac ne hoc delictum plurimos offenderet, legem *Valentinianus* tulit ac promulgavit, ut omnes qui vellent, impune bigamiam contraherent. Sed exemplum Imperatoris nemo imitatus est. *Socrates lib. 4. cap. 32. Nicephorus lib. 11. cap. 33.*

II. Liberi.

1. Ex priore uxore SEVERA, ei natus est GRATIANVS, qui Imperator factus.

2. Ex IVSTINA (quæ Arianæ hæresi fuit addicta, sed vivente marito *Valentiniano* I, non ausa fuit profiteri se esse Arianam. Illo vero defuncto, quia filius *Valentinianus* II. adolescens erat, palam id professa est, orthodoxos persequi cœpit, filiumque ad idem faciendum, sicut postea dicemus, instigavit; ideo tandem in exilium est ejecta.) VALENTINIANVS unicum suscepit filium *Valentinianum* II, qui postea Imperator factus est; & tres filias, IVSTAM, GRATAM, & GALLAM; quam in uxorem duxit Imper. *Theodosius Magnus.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Ante Imperium.*

1. Sub Iuliano apostata fuit Tribunus militum, à quo, quod orthodoxus erat, in solitudinem relegatus est. Hinc *Theodoretus lib. 3.* ita de eo scribit: Cum IVLIANVS in fanum Fortunæ (inquit) choreas ducens ingrederetur, & æditui utrinque ad januas consisterent, ut introeuntes aqua lustrali expiarent: *Valentinianus* tribunus Imperatorem præcedens, ubi videt aquæ guttam suæ lanæ aspersam, pugno cædit ædituum, seque inde non expiatum, sed turpi labe pollutum, ait. Quod factum *Iulianus* conspicatus, *Valentinianum* ad Castellum in solitudine situm relegavit, ibique vitam degere jussit. At *Valentinianus* anno & paucis mensibus interjectis, imperium tanquam mercedem suæ pietatis & confessionis obtinuit, &, ut Orosii verbis utar, retribuente Christo loco persecutoris sui accepit Imperium.

2. VALENTINIANVS, post mortem *Iuliani*, ab Imp. *Ioviano* ab exilio revocatus, & iterum Tribunus militum factus est.

II. *Electio ad Imperium.*

Statim post obitum IOVIANI Imperator declaratus est, sed quia aberat, decem dierum interregnum fuit, & cum *Valentinianus* die 24 Februar. Constantinopolin adveniret, eo die Imperium adire noluit, quod tum annus bissextilis esset, & diem intercalarem (quo Respubl. Rom. aliquoties jacturam passa est) infaustum esse judicaret. Die igitur sequenti, qui fuit 25 Februarii, omnium unanimi consensu cum acclamationibus & laudibus solitis Imperator electus, & Augustus nuncupatus est.

III. *Acta in Imperio.*

1. *ACTA TOGATA.*

Hic Imperator insignibus virtutibus præditus fuit, vitiis tamen non prorsus caruit.

1. VIR-

I. VIRTVTES.

I. *Iustissimus* fuit. Nam

1. In urbe Constantinopoli æneum modium collocavit, ne mensuræ diminui possent, & quibusdam, qui diminuerant, præcidit manus; quas ibi suspendit. *Suidas.*

2. In id quoque intentus fuit *Valentinianus*, ut thesauri juste acciperentur, h. e. ne per injuriam fiscus augeretur, aut per injuriam exhauriretur. *Idem.*

3. Cum *Berenica* vidua de quodam Præposito suo Rhodamo, qui eam injuriis affecerat, conquesta esset, *Valentinianus* judicem ei dedit *Salustium*, præfectum prætorio. (qui vir tantæ integritatis fuit, referente Suida, ut postquam imperium *Valentinianus* suscepisset, adire Imperatorem juberet, si quis injuria à se affectus esset. Verum nemo questus est.) Ab hoc condemnatus præpositus, cum judicium illius nihili faceret, ab Imperatore in Hippico crematus est, omnibus bonis ipsius viduæ assignatis. Exemplum illud fuit justæ severitatis.

II. VALENTINIANVS *authoritatis* observantissimus fuit.

1. Constituit, ne quis vestes auratas, præter Principem, & purpuram gestaret. Quia etiam purpurea vestis, cujus color rubicundus, sanguinis imperium & necis inferendæ potestatem notavit.

2. Cum à *Valentiniano* Imperatore milites postularent, ut socium Imperii constitueret, hoc responsi ab eo tulerunt: Vt me privatum ad Imperialem dignitatem extolleretis, in vestra erat potestate. At postquam me jam elegistis, quod petitis, in meo est arbitrio, non vestro. Vobis tanquam subditis competit parere, mihi vero quæ facienda sunt cogitare. *Sozomenus lib.* 6. *Histor. Ecclesiast. cap.* 6. *Nicephorus lib.* 11. *cap.* 1.

VSVS.

Hinc refutari possunt *Bucherius lib.* 1. *de abdicat. Henrici* III. *cap.* 10. *Rossæus de potestate Reipubl. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 6. *in fin.* Et *Magdeburgenses in discursu de jure Magistratus in subjectos.* Qui subditos Magistratu superiores esse contendunt, hisce ficulneis innixi præsidiis. Constituens est præstantior constituto. Atqui subditi constituunt Regem, Rex ab illis constituitur. Ergo.

Resp. Aliud est constituere aliquem infra se, aliud vero constituere aliquem supra se. Respectu priori constituens est superior constituto, sed non respectu posteriori. Sic Principes, postquam alternatim Rempubl. administraverant, & postea Numæ lampada tradebant, illum ut superiorem nolentes volentes agnoscere cogebantur. *Liv. lib.* 1. *Halicarn. lib.* 5. Hoc accurata lance expendit Valentinianus Imperator uti supra diximus.

III. VALENTINIANVS *prudentissimus fuit*, præcipue in Magistratuum & collegarum electione.

1. Cum hostes Imperii exoriebantur complures, (Alemanni enim Gallias & Rhetias populabantur; Sarmatæ, & Quadi, Pannonias: Picti, & Saxones, & Scoti, Britannos: Mauri & aliæ gentes, Africam: Persæ, Armeniam: Gothi, Thraciam) ac ita collega magnopere indigeret, fratrem suum VALENTEM, universorum sententiis congruentibus, Imperii consortem, & Augustum pronunciavit Calend. April. A. C. 364. & diademate ornavit, eodemque vehiculo secum, ut participem legitimæ potestatis, cum magno decore ex suburbano, ubi eum produxerat, Constantinopolim reduxit. *Ammianus.*

2. VALENTINIANVS, cum periculosissimo morbo decumberet, adeo, ut multi de ejus salute desperarent, & de novo Imperatore creando consilia conferrent, ubi hoc comperit, filium suum GRATIANVM nondum puberem Augustum proclamavit, A. C. 367, die 24 Augusti.

II. VITIA.

1. Non leve admisit delictum Valentinianus, quod duas uxores simul in matrimonio habuerit, & legem publicaverit, *licere cuivis duas simul habere uxores.* Siquidem Princeps non potest dispensare contra leges divinas, quia est Minister Dei. *Rom.* 13. *v.* 4. Non enim est supra, sed infra illas, & ad observandas eas obligatus, sicut dicitur *Iosuæ* 1. *v.* 8. *Non recedat volumen Legis hujus ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia, quæ scripta sunt in eo.* E. non *contra*, sed *juxta* Legem Dei Princeps agere debet. Iam vero Christus tanquam verus Deus digamiam in N. T. prohibuit, *Matth.* 19. *vers.* 5, 6. Erunt DVO in carnem unam. Si duo debent esse in carnem unam, juxta Christi mandatum: Ergo digamia simultanea, h. e. ut quis duas uxores simul habeat, in N. T. est prohibita.

II. Non leviter quoque peccavit in eo, *quod nimis credulus fuerit.* Nam si infidis ei hominibus, quibus se quasi fidissimis & prudentissimis dederat, carere, aut probatis uti licuisset, perfecti Imperatoris laudem consecutus fuisse putaretur.

III. Reprehenditur item in hoc Imperatore, quod *natura admodum* fuerit *iracundus*, ita quidem, ut cum Quadorum Legatos, nimium iniqua ab illo populo admissa excusantes, audiret, præ iracundia subito concideret: sicut in cap. 3. dicemus.

II. ACTA SAGATA.

I. Difficilia bella gessit cum Saxonibus: (quorum in bellis Impp. primum hic sit mentio, cum quibus & postea tanto cum periculo dimicatum est, ut *Sidonius Apollinarius* Episcopus Arelatensis scribat: *Nullus hostis hoste Saxone truculentior est: nec robore tantum & audacia; sed etiam consilio & arte vincit: Improvisus aggreditur, provisus elabitur, &c.*) Vicit tamen Saxones Valentinianus infra Coloniam Agrippinam in Tungris. *Chron. Philipp. Crusius.*

II. Repressi sunt à *Valentiniano* & Alemanni, quorum sedes tunc fuit, ubi nunc est Suevia. Contra eos ad Nicrum arces condidit, iisque præsidia imposuit. *Chron. Philipp. Ammianus.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. VALENTINIANVS pius & in vera religione constans Imperator fuit. Idcirco cum sub *Iuliano* apostata Christianum se profiteretur, & Ethnicismum amplecti nollet, ab eo in exilium ejectus est: sicut supra diximus.

II. VALENTINIANVS orthodoxos promovit, & subditis suis liberum religionis exercitium concessit. Nam de eo scribit *Ammianus*, ipsum hoc moderamine Principatus inclaruisse, *quod inter religionum diversitatem medius steterit, nec quenquam inquietaverit, nec interdictis minacibus subditorum cervices ad id, quod ipse colebat, inclinarit, sed has partes intemeratas reliquerit.*

III. *Electionem* AMBROSII *ad Episcopatum Mediolanensem approbavit.* Cum *Auxentius* Episcopus Mediolanensis vitam cum morte commutasset, & populus ad eligendum novum Episcopum convenisset, orta discordia res fere ad certamen venit. AMBROSIVS cum Liguriam eo tempore gubernaret, & ad sedandum tumultum ad templum accurrisset, de concordia ita disseruit, ut communibus omnium suffragiis nemo alius quam ipse Ambrosius, Catechumenus adhuc, nec dum baptizatus, ad Episcopi functionem vocaretur. Verum cum Ambrosius dignitatem Episcopatus repudiaret, *Valentinianum* de re gesta fecerunt certiorem: qui electionem ejus approbavit, lætari se dicens, tantam esse in præside corporumque custode pietatem, ut Deus censuerit animas ei commendandas esse. Hoc itaque modo Ambrosius à fascibus ad pedum Episcopale pervenit. *Socrates lib. 4. Histor. Eccles. cap. 25.* PROBVS præfectus prætorio cum Ambrosium in Liguriam mitteret, dixit; *Vade ac age, non ut judex, sed ut Episcopus.* Quo apophthegmate non solum Ambrosium monuit, quanta religione Magistratus ei gerendus esset, verum etiam de futuro ejus Episcopatu vatidicam vocem edidit.

IV. VALENTINIANVS, παῤῥησίαν Episcopi Ecclesiæ benigno animo se suscepturum professus, ut refert *Theod. lib. 4. Histor. Eccles. cap. 5. Est vobis* (ait ad Episcopos ad se accersitos, cum eligendus esset Episcopus Mediolanensis) utpote sacris & divinis literis institutis explorate cognitum, qualis debeat esse is, qui sit ad Episcopatum gerendum delectus: & quod necesse sit, gregem suum non doctrina solum, verum etiam præclara vivendi ratione moderari, & se cujusque virtutis exemplar ei præbere, suæque disciplinæ rectam vitæ & morum institutionem testem habere. Quare hominem in fide ita instructum in sede & gradu Episcopali jam collocate, uti & nos, à quibus hoc gubernatur imperium, ei vere & ex animo capita inclinemus, & illius reprehensionem (nam cum simus homines, errore labi necesse est) velut medicinam animorum cupide amplexemur. *Et rursus cap. 6. libertatem* AMBROSII *cupide amplexatus est.* Nam paucis post diebus, cum D. Ambrosius valde libere apud Imperatorem verba faceret, resque nonnullas tanquam minus recte à Magistratibus administratas coargueret, respondit Imperator: Novi jampridem tuam in loquendo libertatem. Qua explorate cognita, non modo non tuæ in Episcopum ordinationi restiti, verum etiam suffragatus sum. Quare sicut divina præscribit Lex, nostrorum animorum erratis medicinam facito. Ista sunt ab Imperatore & dicta Mediolani, & factitata.

VSVS.

Veritas in aulis exulat. Hoc ipsemet Ludovicus XI, Rex Galliæ professus est. Illum enim dixisse aliquando Historici referunt, se in regno suo, & potissimum in aula propria, abundare omnibus rebus, una excepta. Quam vero innueret rem, dum quæreret unus ex familiaribus aulicis, *Veritatem* esse respondit. Quare prudens & pia ejus ad filium in regno successorem fuit hæc admonitio: Ita te gerito, ut confessarii, necessariique & familiares possint te libere admonere mali, quod feceris, & docere facta tua. Siquidem natura humana in his rebus, quæ ad voluptatem pertinent, ad id sæpius inclinatur, quod sibi detrimento esse solet, atque id unum profuturum putat, quod ipsa cupit perficere: Hincque revera in fraudem inducta, neque quid conducat, solertia prospicere, neque periculis admonita, vel molestiam animi discere, vel ad id quod decet, redire potest.

V. Idololatriam *Valentinianus* abrogavit. Nam inter cætera ejus mandata etiam hoc exstat lege 7. de

de Paganis: Nemo cultus vel adorationis causa clausa Idolorum templa aperiat. Longe enim à nostris temporibus abesse debet, ut maledictis idolis antiquum honorem restituamus, eorumque postes templorum coronis ornemus.

VI. Noluit fratri suo *Valenti* συμμαχεῖν, eique adversus Gothos auxilium ferre. Quoniam, dixit, apostata factus est, & impia Arianorum dogmata amplexus. *Theodoretus lib.* 4. *cap.* 31. Præterea ei denunciari jussit: Non decere ei auxilium ferre, qui contra Deum, ejusque Filium, bella nefaria gereret, ne in malitia sua confirmaretur, sicut *Nicephorus* scribit *lib.* 11. *cap.* 48, *&* 49. *Sæpe* etiam fratri hortator fuit, ut & veritatem amplecteretur, & ne sævitiam in recte sentientes exerceret. *Philippus in Chron.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Oratio φθεγξάμενος. VALENTINIANVS moriturus una se tantum gloriari victoria dixit. Rogatus, qua? respondit: Inimicorum nequissimum devici, CARNEM MEAM.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Mors ejus considerari potest *tripliciter*.

I. *Physice*, h. e. *mortis genus*; de quo ita scribunt Historici: Intulerant Quadi bellum vicinis Pannoniis: sed territi *Valentiniani* adventu pacem petivere. Ibi cum legationi Quadorum (apud Brigionem oppidum, quod Brega Silesiæ esse existimatur) responderet, qui latrocinia excusabant; subita ira ingaret, apoplexia interiit. *Pomponius Lætus, P. Diacon. Appendix S. Aurelii Victor.*

II. *Chronologice*, h. e. quando mortuus sit. nempe A. C. 375. ætatis 55, Imperii anno 11, mense 8, die 22. *Socrat. Ammian.*

III. *Theologice.* Sine baptismo decessit. Hic Quæstio moveri potest, An sit salvatus, quia non fuit baptizatus.

Resp. De salute ejus nullo modo dubitandum. Nam pertinet huc regula Theologorum: *Non privatio, sed contemtus Sacramentorum damnat.* Et recte D. Ambrosius in Oratione funebri sic de eo scribit: *Respexit Deus ardens desiderium illius, quo Baptismum expetivit.* Quo etiam referenda est illa observatio, quod Christus, cum dixisset, *Marc.* 16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit*: in antithesi nequaquam dixerit: Qui vero non crediderit, *nec baptizatus fuerit*, damnabitur: innuens scilicet, Baptismum non esse absolutæ necessitatis, ut sine eo etiam in casu necessitatis nemo possit fieri salvus. *Bern. Epist.* 77. postquam multa ex Ambrosio & Augustino citasset; *Vide*, inquit, *ne forte ob hoc Salvator, cum diceret, qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, &c. caute & vigilanter non repetierit: Qui vero baptizatus non fuerit, sed tantum: Qui vero non crediderit, condemnabitur: nimirum innuens, solam interdum fidem sufficere ad salutem, & sine ipsa sufficere nihil.* Eodem sensu Lutherus tom. 2. Ienensi Lat. 787. monstrat, *Christi fidem in Sacramento adeo esse necessariam, ut etiam sine Sacramento servare possit: ideo noluit adjicere, Qui non crediderit, & non baptizatus fuerit.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. Cum *Valentinianus* vita excederet, nec *Valens*, nec *Gratianus*, collegæ ipsius, in vicinia fuere. Duces igitur *Valentinianum II*, puerum, qui propius aderat, sexto die Imperatorem proclamarunt: quod postea non improbarunt, nec *Gratianus*, nec *Valens*.

II. AMBROSIVS in Orat. de *Valentiniano I*, Imperatore Christianissimo, ita loquitur: *Valentinianus meus candidus & ruber, habens in se imaginem Christi.* Sicut de Christo sponso cœlesti legitur, *Cantic.* 5. *vers.* 10. quod sit *candidus & rubicundus. Candidus* ob integritatem & innocentiam: *Rubicundus* vero, per fidem in Christi sanguinem, qui Christi imaginem in se portat. Et porro inquit: *Ne injuriam putes; charactere enim Domini inscribuntur & servuli, & nomine Imperatoris signantur milites.* Iam vero nos omnes sumus Christi servi, & milites spirituales, qui sub vexillo ejus militant. Sicut autem servi vexillum Domini, & milites signum sui Ducis gestant: ita quoque Christi character atque signum in nobis inveniri debet.

II. VALENS.

CAPVT I.

DE ORTV.

HIC VALENS fuit Imperatoris *Valentiniani* frater. Genealogiam igitur ejus vide in historia præcedenti.

CA-

CAPUT II.
DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

I. VXOR ejus dicta fuit DOMITIA, vel DOMINICA, callida & astuta fœmina, & hæresi Arianæ addicta. Quæ etiam marito blandimentis suis persuasit, ut à vera religione deficeret, & Arianismum amplecteretur.

AXIOMA.

Corruptiones in Religione à (malis) mulieribus plerunque sunt profectæ. Vnde malæ mulieres à D. Hieronymo vocantur *janua Diaboli*, *via iniquitatis*, &c. *Hieronymus in Regul. Monach. de castitate, tom. 4. p. 268.*

Exemplum hoc loco habemus in VALENTE. plura vide in historia *Iustiniani Magni.*

II. Vnicum ex hac uxore VALENS suscepit filium nomine GALLUM. Hic ob peccata parentum in pueritia justo Dei judicio per mortem abreptus est. De quo ita scribit *Socrates lib. 4. cap. 21.* *Filius* Valentis (inquit) qui tenera admodum ætate fuit, forte adeo graviter ægrotare cœpit, ut Medici de ejus vita penitus desperarent. Cujus Mater *Dominica* Imperatrix retulit ad Imperatorem, se per quietem ab horrendis visis valde divexatam fuisse, puerumque propter contumeliam, quam BASILIUS Episcopus fuisset ab eo perpessus, morbo afflictari. Quæ Imperator animo diligenter complectens, accersit BASILIUM, & quo illius faceret periculum, sic eum alloquitur: Si vera tua sunt de fide dogmata, precare, ne filius meus moriatur. Tum *Basilius*, Si, inquit, credes, Imperator, quemadmodum ego, & efficies, ut Ecclesia ad concordiam reducatur, vivet puer. Cui cum Imperator minime consentiret, Idcirco, inquit, *Basilius*, de puero fiat voluntas Dei. BASILIUM, cum hæc dixisset, dimitti jubet. Puer statim post exit è vita.

AXIOMA.

Deus peccata parentum etiam in liberis punit. Exod. 20. v. 5.

Exemplum hoc loco habemus in *Valente* Imperatore ejusque filio *Gallo.*

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

A fratre *Valentiniano* I, consors Imperii factus est A. C. 364. Calend April. sicut in historia præcedenti diximus. Ille *Valentinianus* Occidenti præfuit: *Valens* Orienti. Infelix autem fratrum dissimilitudo fuit. Nam ille orthodoxorum fautor ac protector fuit: Hic vero Arianorum. Ideo de *Valente* sic loquitur *Nazianzenus*: *Insurrexit repente nebula grandine plena, & pernicies calamitosa, quæ omnem Ecclesiam contrivit & discerpsit. Christi cultor pariter, & Christi osor: Qui post persecutorem (Iulianum) persecutor fuit, & post Apostatam non quidem apostata, sed nihilo meliorem Christianis se præbens.*

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

I. VALENS Imperium ut Tyrannus (de quo in Act. Eccles. plenius dicemus) administravit. Nam sciscitatus à necromantico, quis post se regnaturus esset? respondit Magus, fore illum cujus nominis primæ literæ essent THEOD. (indicabat Dæmon Theodosium M. Imperatorem.) Quare *Valens* omnes qui Theodori, vel Theodosii, vel Theoduli, vocabantur, occidi jussit; sed non potuit Theodosium M. successorem occidere. Interque alios Theodosiolus vir nobilis Hispanus neci datus est. Hic fuit Dux præstantissimus, & à Valentiniano missus seditionem in Africa sedavit: *Firmum*, qui Regem se constituerat, vicit, atque ita, dum Africam & Mauritaniam iterum regno subjecit, bene de Imperio Rom. meritus est. Postquam autem rescivit, *Valentem* Tyrannum de se occidendo consilia inivisse, prius Carthagine baptismo accepto, gloriosa morte occumbens, percussori jugulum ultro præbuit. Cæteri igitur, novi periculi metu, nomina sua mutarunt. *Socrates lib. 4. cap. 19. Sozomenus lib. 16. cap. 35. P. Diacon. lib. 12. Zonar. Tom. 3.*

II. Nullis liberalibus studiis *Valentem* Imp. eruditum fuisse, fatetur *Ammianus Marcellinus l.13.* jussit tamen ut *Eutropius* res Romanas ab urbe condita usque ad suam ætatem colligeret. Id non ineleganter præstitit *Eutropius*, cujus etiamnum extat (ut appellatur) Breviarium. *Balduinus de Institutione Histor. lib. 1.*

II. ACTA SAGATA.

I. *Bellum contra Procopium.*

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

Procopii seditio.

PROCOPIUS cognatus IULIANI, (quem Iulianus etiam voluerat successorem) Imperium sibi

sibi sumsit. Latuerat hic diu in Cappadocia, & extrema inopia coactus Chalcedone tandem amicos invenit, quibus fretus Constantinopolin properavit, & pellecta in societatem suam multitudine, dum cognationem sobolis Constantini jactitavit, regiam occupavit: & ut favorem obtineret multitudinis, *Constantii* filiam *posthumam* cnm matre Faustina secum duxit, quasi pro iis defendendis bella gereret, & primum quidem exercitum contra se missum in suas partes pellexit, inde Helenopolin occupavit, Nicæam obsedit, & tandem tota Bithynia potitus est. *Ammianus.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Valentis *cum* Procopio *conflictatio, ejusque à proditoribus traditio.*

VALENS Imperator turbatus *Procopii* astu, quod & Constantinopoli potitus esset una cum regia, & deinde Scytharum 10000 accersivisset, quibus tot regiones occupasset, in animo habuit ad conditiones pacis descendere, quod & fecisset, nisi à Ducibus prohibitus fuisset. Ideo Nicomediam occupavit, & Chalcedonem obsedit, sed probris exagitatus obsidionem solvit. Inde accepit nova auxilia è Germania; & prœlio cum *Procopio* congrediens militibus tesseram dedit, autoribus Ducibus suis, *Augustus*, quam vocem subinde ingeminarent: Quo facto *Procopii* exercitus signa ad *Valentem* detulit, & Procopius in sylvas fugit, sed mox à proditoribus *Gomario* & *Agelone*, quos fidos sibi esse putaverat, captus & vinctus Valenti est traditus. *Procopius* igitur ad arborum duarum non longe inter se distantium vertices adductos, pedibus alligatus, eisdem mox ad naturalem statum suum redire permissis, discerptus est. *Socrates lib.* 4. *c.* 3. *Sozomenus lib.* 6. *cap.* 8. *Nicephorus l.* 11. *cap.* 4. *Ammianus.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Proditorum Procopii horrenda trucidatio.* VALENS utrumque *Procopii* proditorem Gomarium & Agelonem novo supplicii genere crudelem in modum serris dissectos interemit, spreto jurejurando, quo se illis benevolum semper fore receperat. *Ibidem.*

Hic notandum Axioma illud Politicum: *Proditionem quidem gratam esse Principibus, Proditores autem invisos.*

II. *Vrbis Chalcedonis à Valente Imp. devastatio.* *Valens Procopio* è medio sublato Chalcedonem cepit, & muros ejus diruit, quod Procopii partibus adhæsissent, & se contumeliis affecissent. In lapidibus autem vaticinium inventum fuit hujusmodi: *Hos lapides transferendos Constantinopolin, ad aquæductum ædificandum.* idque paulo post factum est in aquæductibus Valentinianis. *Soc.*

II. *Bellum* contra *Gothos.*

I. Difficilia bella gessit *Valens* cum Gothis, cum quibus sæpe dubio Marte pugnatum est. Et licet contra eos *Valens Trajanum* Ducem præstantissimum cum validissimo exercitu miserit, tamen ille à Gothis victus & profligatus est. De quo ita scribunt *Theod.* & *Niceph. Valens* ubi trajecto Bosphoro venit in Thraciam primum, quoniam bellum vehementer extimescebat, longo tempore Constantinopoli ipse commoratus est: Trajanum ducem contra Barbaros misit cum exercitu. Ac postquam *Trajanus* ab hostibus superatus rediisset, ignaviam ei & timiditatem in convivio Imperator objecit. Ille autem ea dicendi libertate, quæ virum fortem & strenuum decet: Non ego, inquit, ô Imperator, victus sum; sed tu ipse sponte tua victoriam a te ipso rejicis, qui ita cum Deo belligeras, momentumque quod ab eo provenit, repellens, ad hostes potius transmittis. Deus enim semper vincit: & victoria illis favere solet, qui auspicium ductumque ejus sequuntur. Is nunc ab adversariorum partibus stat, quod contra Deum aciem instruere non desinis. *Theodoretus l.* 4. *cap.* 29. *Nicephorus l.* 11. *cap.* 40.

II. Deinde *Valens* ipse contra Gothos expeditionem suscepit, sed infeliciter pugnavit: de quo in cap. 3. plenius dicturi sumus.

III. *Bellum* contra *Persas.*

Cum *Sapores* Persarum Rex Armeniam invaderet, *Valens* contra eum exercitum misit: præcipit tamen Ducibus, ut magis defenderent, quam bellum inferrent. Igitur lacessiti occasionem captantes vicerunt, & ab utraque parte in hyberna redierunt. *Ammianus.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Valens* Imperator initio recte sensit de vera religionis doctrina, quod testatur edictum ab eo una cum Valentiniano fratre ad Episcopos diœceseos Asianæ, Phrygiæ, Cataphrygiæ, ac Pacatianæ, missum: Deinde vero cum contra Gothos, qui Thraciam depopulati fuerant, expeditionem esset moturus, prius baptizari voluit: quare persuasione conjugis, quæ Ariano veneno infecta erat, ab EUDOXIO Constantinopolitano Episcopo Ariano baptismum accepit: eiq; defensionem Ariani dogmatis & diversum sentientium persecutionem jurejurando

do spopondit. Et mox, quod impie promiserat, scelerate perfecit. Etsi autem à fratre *Valentiniano* piissimo Imperatore per literas objurgatus, atque ut à persecutione desisteret, admonitus fuit: tamen non obtemperavit, sed magis etiam contra Orthodoxos exasperatus est. Nam

1. *Edictum* in Oriente promulgavit, ut omnes orthodoxi Episcopi Ecclesiis pellerentur. Vno igitur eodemque tempore in exilium expulit Episcopos, Meletium Antiochia, *Eusebium* Samosatis, *Pelagium* Laodicea, *Barsen* Edessa. Denique omnes Episcopos (excepto *Athanasio* Alexandriæ, *Paulino* Antiochiæ, & *Epiphanio* Cypri Episcopo, quos in suis sedibus reliquit) quotquot cum *Euzoio* Ariano Episcopo communicare nolebant, graviter afflixit: quorum aliquos variis suppliciis affecit, quosdam pecuniis mulctavit, quosdam flagris cecidit: multos in flumine Oronte, quod Antiochiam præterlabitur, submersit. In summa hoc egit acerrime, ut tota Religio Christiana in Arianismum verteretur. *Socrates l. 4. c. 1, 2. Theod. l. 4. c. 13. & 16. Sozomenus l. 6. c. 7. & 18.*

2. Legem tulit, jubens, ut Monachorum multitudo per deserta Ægypti habitans, ad militiam cogeretur; recusantes vero per Tribunos & milites fustibus cædi & interfici mandavit. *Socrat. l. 4. c. 32. Theod. l. 4. c. 26.*

3. Tandem *Valens*, mortuo fratre, tanquam ruptis repagulis, prorsus Satanico furore in Christianos & doctores pios grassatus, & eo vesaniæ progressus est, ut odio orthodoxorum gentibus ac Judæis, nec non Hæreticis omnibus, licentiam daret sacra sua celebrandi, & idololatricas vanitates à *Ioviano* destructas, reflorescere permitteret: Jovisque cultum, & Bacchi, sacraque Cereris jam non in occulto, tanquam sub pio aliquo Imperatore, celebrarentur, sed per medias plateas bacchantes ubique cursitarent: cum illis solum inimicum se Princeps ostenderet, qui doctrinam Apostolicam prædicarent.

4. Venerunt ad *Valentem* Imperatorem Ecclesiastici viri octoginta & unus Nicomediam: Hi libellum supplicem de injuriis illatis ab Arianis Imperatori offerunt. Imperator autem illo lecto, furore accensus, Viros illos comprehendi & interfici mandat, idque clam *Modesto* Præfecto injungit. Hic multitudinis seditionem metuens, manifeste interficere eos noluit, sed navem paravit, se eos in exilium missurum simulans. Id supplicii ipsi fortiter & animose accipiunt. Nautas autem in piscatoria navicula pone sequi jussit, & navem succendere. Hoc ubi factum, piissimi illi viri innocentes mediis in fluctibus perierunt. *Imperator* vero relicta Nicomedia Antiochiam venit, ibique aliquandiu commoratus, Homousianos multos, variis modis excruciatos, neci dedit, plerosque vero fluviis submergi curavit. *Socrates l. 4. c. 16, 17. Theod. l. 4. c. 18. 24. Histor. Magd. cent. 4. c. 3.*

5. Ab Antiochia Edessam (sub prætextu visendi ibi reliquias S. Thomæ Apostoli) profectus, cum cognosceret, plerosque Christianos ibi ab Arianismo abhorrere, (nam illis *Valens* Ecclesia interdixerat: nihilominus tamen extra mœnia in campis conventus egere, Christumque magno animo, spretis impiorum minis, docuerunt, & palam confessi sunt) præsidem generalem *Modestum* Imperator contumeliosis adortus est verbis, eique alapam impegit, eo quod principiis non obstitisset, & ab Arianis dissentientes non urbe expulisset. Præfectus hac contumelia accepta, Imperatori morem gerere, sed neminem occidere constituit. Clam igitur illis significavit, uti caverent, ne postridie ejus diei solitum in locum precandi causa convenirent, sedulo prospiciens, ut vel pauci eorum, vel nemo in discrimen veniret: At Edesseni spretis penitus ejus minis, consuetum locum multo majore studio quam antea compleverunt. Qua re nunciata, *Modestus* quid ageret omnino non habuit. Ac licet rerum præsentium status eum incertum animi reddidisset, tamen in campum ire perrexit. Interim mulier, filio manu secum tracto, & amiculo, contra quam sexum muliebrem deceret, negligenter sibi circumjecto, perinde quasi ad rem festinans optatam, cohortem militum, quæ Præsidem anteibat, perrupit. Quod cum vidisset *Modestus*, eam ad se accersit, causam festinationis interrogat. Tum illa, Vti, inquit, ocius ad campum, in quo populus Ecclesiæ Catholicæ coactus est, veniam. Tune sola, inquit *Modestus*, nescia es, Præsidem actutum eo profecturum, & quos ibi offenderit, interfecturum? Imo vero, inquit, audivi, & propterea cursu celerrimo mihi opus est, ne post tempus veniam, & ita martyrio à Deo oblato destituar. At cur, quæso, inquit præses, puerum tecum ducis? Vt ille quoque, inquit, communis martyrii fiat particeps, parque præmium consequatur. His auditis à muliere, & intellecta præsentia animorum omnium: renunciat ad Imperatorem VALENTEM, *Frustra*, inquit, *ista cædes patrabitur. Nam insaniam solum decerpemus ex hoc facinore, nec extinguemus promptitudinem illorum.* Atque his verbis exspectatorum malorum sensum à multitudine avertit: licet Presbyteri & Diaconi ad Prætorem raperentur, ut horum alterum fieret: ut vel ipsi admitterent Lupi societatem, vel exigerentur urbe, mitterenturque in ultima quædam loca. *Sozomenus lib. 4. cap. 18. Socrates lib.*

lib. 4. cap. 18. Theodor. lib. 4. cap. 17. Histor. Magd. ibidem.

6. VALENS Alexandriæ *Lucium* quendam Episcopum constituit Arianæ sectæ addictum, qui instar lupi Ecclesiam vastavit, sic grassatus persecutionibus, ut nec in gentilium persecutionibus simile quidquam sit factum. *Theod. lib. 4. cap. 15. Sozomenus lib. 6. cap. 5. Socrates lib. 4. cap. 21.*

7. VALENS *Gregorium Nazianzenum*, & *Basilium* cognomento *Magnum* Episcopum Cæsareæ (qui Arianis, hæresin suam blasphemiasque magno furore in Oriente disseminantibus, fortiter sese opposuit, & conticescentibus aliis, ipse vere solus orthodoxam fidem libere confessus, ut pro *Scintilla extincta propemodum fidei* per universum orientem habitus sit: sicut *Nazianz.* eum in *Epist. ad Basil.* nominat: neque vel blandimentis, vel minis ab hoc propositro deterreri potuit) ex Ecclesiis suis ejicere, & in exilium mittere cogitabat, sed tantorum virorum reverentia fuit retractus. *Sozomen. lib. 6. cap. 7, & 18.* Inprimis vero *Basilii* constantia, & heroica animi magnitudo admiratione digna est, qui verbis Psalmi 24. v. 1. *Domini est terra & plenitudo ejus*, &c. contra VALENTIS Imper. minas se erexit, & Præfecto, horrenda quævis minanti, alacriter restitit. Recitat historiam *Theodoretus lib. 4. hist. Eccles. cap. 19.* Cum *Valens* Imperator plerosque Episcopos, aliosque Ecclesiarum ministros, quosdam blandiendo, præmiis inescando, precibus, persuasione; alios minis, bonorum proscriptione, exiliis atque suppliciis ad Arianismum impulisset, & solum BASILIVM constantem superesse videret: *Demosthenem* quendam hominem furibundum & audacem ad Basilium cum atrocibus comminationibus misit. Hunc contumeliis debacchantem *Basilius* irrisit, inter alia ei dicens: Tuum est, de pulmentariis cogitare, & non divina dogmata decoquere. Missus post *Demosthenem* est Præfectus, cui nomen MODESTVS: qui astutia primum *Basilium* aggressus est, & existimavit, pollicitationibus ac muneribus *Basilium* ab orthodoxa sententia in Arianorum impiam hæresin pertrahi posse: Itaque accersitum ad se *Basilium* honorifice tractavit, placideque allocutus hortabatur, ut tempori cedere, neque tot Ecclesias adducere in discrimen vellet tenui exquisitione dogmatis: promittebat & ab Imperatore illi amicitiam & multa beneficia: At *divus* ille *vir*, *adolescentulis congruere tales sermones*, respondit. Nam hos & similes inhiare ejusmodi rebus: qui vero essent innutriti divinis literis, eos nullam syllabam illarum in discrimen venire pati posse, solereque, si res poscat, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare. *Imperatoris* quidem amicitiam magni se pendere cum pietate; qua remota, perniciosam esse. Non enim personarum dignitate, sed fidei integritate, Christianismum dignosci: ut refert *Nazianzenus*. Ferebat hoc ægre Præfectus, aiebatque, eum desipere. Tum *M. Basilius*: Vtinam æterna hæc mea sit desipientia. Denunciato igitur exilio, jubet eum cogitare, quid agat, & postero die sententiam suam explicare: Ibi *M. Basilius* respondit: Eundem se illi postridie quoque reversurum; videret modo, ne animum ipse mutaret, & minas exsequi nollet. *Hæc Theodoretus*. GREGORIVS autem *Nazianz. orat. 30.* quæ est in laudem *Basilii* inscripta, hæc adjicit: Præfectus *Basilio*: Quid? potestatem hanc meam & Imperatoris non pertimescis? Cur vero pertimescam? respondit *Basilius*: Quid fiet, quid patiar? *Quid patieris?* intulit ille; *bonorum proscriptionem, exilium, cruciatus, mortem.* Tum *Basilius*: Si quid aliud habes, id nobis minitare. Horum enim, quæ adhuc commemorasti, nihil nos attingit. Quoniam primum *bonorum proscriptioni* obnoxius non sum, quippe qui nihil habeam: nisi forte laceris & detritis hisce pannis indiges, ac paucis libellis in quibus mihi vita, sita est. Nec vero *exilium* ullum cognosco, qui nullo loco circumscriptus sum, ac neque terram hanc, quam nunc incolo, meam habeo, & eam omnem, in quam projectus fuero, pro mea duco: Imo universam terram DEI esse scio, cujus advena ego sum & peregrinus. *Cruciatus* autem, quid in me poterunt, cum corpus prope nullum, & ossa sine carnibus circumferam? nisi forte primam plagam dixeris; hujus enim solius inferendæ potestatem habes: Quin nec *mortem* formido; quippe quæ beneficii loco mihi erit: citius enim me ad DEVM transmittet, cui vivo & munere meo fungor, maximaque ex parte obii, & ad quem jamdudum propero. Hæc *Nazianzenus*. Hæc cum à Præfecto MODESTO nunciarentur *Valenti* Imperatori, minas suas & vim contra *Basilium* aliquantum remisit. Non multo autem post iterum iratus *Valens*, in templum cum satellitio irruit, ut Basilium inde abduceret. Cum autem videret, *Basilium* nihil consternatum, alacriter officium suum in templo administrare, nullam ei vim intulit, sed pietatem & reverentiam simulavit. Cumque ad aram accederet, munera oblaturus subita vertigine correptus ac tremebundus totus collapsus fuisset, nisi à Diacono quodam apprehensus & sustentatus fuisset. In sacrarium igitur illatus, amice cum *Basilio* de religione contulit. Spes tunc magna erat, meliorem fore Imperatorem: Sed à Consiliariis improbis ad impietatem pristinam paullo post retractus, iterum *Basilium* in exi-

exilium mittere cogitavit. Sed miraculis deterritus est. Sella enim, qua vehebatur, dissoluta est. Deinde cum literis relegationis *Basilii* subscribere vellet, penna fissa est. Assumit secundam, & similiter tertiam; quibus idem contigit. Cum autem pertinax in subscribendi proposito perseveraret, manus illico trepidare atque horrendum in modum tremere incepit. Quo facto *Valens* vehementer conturbatus, literas discerpsit & abjecit. Denique filius Imperatoris (de quo supra dictum) subito in morbum desperatum incidit. Imperator *Basilii* preces pro filii salute petens, audivit, Si ipse Imperator veram fidem sectaretur & Ecclesias uniret, se bonam spem de salute filii facere; sin minus, aliud eventurum. Cum autem *Valens* non consentiret; insuper etiam Arianorum preces imploraret, & prædictum filium per Arianum Sacerdotem (quod *Basilius* prohibuerat) baptizari curasset; filius mortuus est.

MODESTVS vero Præfectus precibus *Basilii* ex gravi morbo sanatus est, atque conversus.

Postea EVSEBIVS, Præfectus Ponti, *Basilium* conficto crimine accusavit, ad tribunal adduxit, minatusque est, se inflictis verberibus hepar tandem ex mediis visceribus illi extracturum. Cui *Basilius*: Gratum quid mihi (inquit) profecto feceris, si hepar, quod omnia membra reddit infirma, extraxeris; (ut ex habitu corporis colligere poteris:) ita enim corpus omne meum à molestiis semel liberabis. Non ausus est autem *Eusebius* Præfectus in *Basilium* aliter quam verbis minacibus sævire; parum enim abfuit, quin vulgus Præfectum trucidaret, nisi *Basilius* id prohibuisset. *Theod. Histor. Eccles. l.* 4. *cap.* 17. & in *Hist. Tripart.* 7. *c.* 36. *Socrat. lib.* 4. *cap.* 26. *Sozomen. lib.* 6. *cap.* 16. *Histor. Magdeb. Cent.* 4. *cap.* 3.

Prodigia.

Imperante VALENTE, multis prodigiis significata mala, quæ ex impietate & sævitia *Valentis* orta sunt. Nam

I. A. C. 365. die 21 Iulii horrendæ fuerunt *tempestates*, quas secuti sunt *terramotus* vehementissimi, adeo ut orbis terrarum mutaretur. Alicubi enim, ubi antea pedibus conficiebatur iter, jam navigandum erat, & mare in quibusdam locis digrediebatur, & campi exoriebantur. In insula Creta tum decem urbes perierunt. *Socrat. lib.* 4. *cap.* 3. *Sozom. Oros.*

II. Eodem anno apud Artebatas *lana* vera de nubibus pluviæ mista defluxit. *P. Diacon.*

III. A. C. 367, die 2 Iulii, Constantinopoli delapsa *grando* adeo magna fuit, ut manum globus unus impleret, & lapidibus similis esset.

Ac scribit autor Fasciculi Temporum, grandinem eam tum homines, tum jumenta interfecisse, eamque per iram DEI demissam tum multi affirmarunt, eo quod Imperator *Valens* Ecclesiasticos multos viros, ideo quod Eudoxio communicare nollent, (ut supra dictum) exiliis afflixisset.

IV. A. C. 368. ingens *terramotus* in Asia exortus; quo concidit Nicæa urbs Bithyniæ, quæ sæpe antea terræ motibus horribiliter concussa fuerat, undecima mensis Octobris funditus est subversa. Nec multo post *Germa* civitatis Hellesponti multæ partes alio terræmotu dejectæ & concussæ sunt. Quibus tamen neque *Eudoxius* neque *Imperator* motus, persequi à se dissentientes destiterunt. *Socrat. lib.* 4. *c.* 10. *Hieron. in Chron. Fast. Sic.*

V. Circa annum fere Christi 374 magna fuit siccitas Cæsareæ: Quam deinde fames secuta est, vivo *Basilio*, qui divites gravissimis orationibus hortatus est, ut tenuioribus facultatibus suis subvenirent. *Basil. serm.* 3. *in divites.* & *Hieron. in Chron.*

VI. A. C. 375. *Fames* gravissima in Phrygia regionem illam oppressit, ut incolæ sedes suas mutare alioque confugere coacti fuerint. Causam plerique assignarunt crudelitati *Valentis*, qui octoginta Presbyteros (de quibus supra diximus) navi impositos comburi curaverat. *Socrates lib.* 4. *cap.* 16. *Cent.* 4. *cap.* 3.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

ISAACI *Monachi prædictio.* Ferunt, *Isaacum* Monachum, è vicina solitudine egressum, ubi vidit *Valentem* cum exercitu egredi, contenta voce ei dixisse: Quo proficisceris, ô Imperator, qui auxilio DEI, quem contra bellum gesseris, prorsus destitutus es? Nam quoniam tu multorum linguas ad blasphemias adversus eum loquendas acuisti, & pios laudibus eum celebrantes Ecclesiis exturbasti, idcirco ille Barbaros adversus te concitavit. Desine igitur tu bellum contra eum facere, & ipse bellum contra te commotum sedabit. Redde gregibus optimos pastores, & victoriam facile reportabis. Quodsi, his omnibus neglectis, bellum suscipias, rerum eventu experiere, quam durum sit tibi contra stimulos calcitrare. Nam neque ipse reverteris, & exercitum præterea amittes. Cui admodum iratus Imperator; Revertar, inquit, & te interficiam, falsæque prædictionis pœnas abs te repetam.

petam. Tum ille minas neutiquam veritus, clara voce, *Eneca*, inquit, *si quid falsi me dixisse deprehenderis*. Verum vaticinio eventus respondit. *Socrates lib. 4. cap. 35. Sozom. lib. 6. cap. 37. Theod. lib. 4. cap. 31, 32.*

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

VALENTIS *adversus Gothos expeditio, ejusque tragicus exitus*. *Valens* A. C. 378. die 30 Maji (ut Socrates habet) Constantinopolin venit. Ubi à plebe probris lacessitus, quod Gothos in Thraciam recepisset. Cui iratus *Valens* urbe discedit die 11 Iunii. Gothi sibi metuentes, Episcopum de pace ad Valentem miserunt; verum nihil impetrarunt, sed vindictæ cupidus etiam Gratiani exercitum, qui prope aderat, exspectare noluit, sed die 9 Augusti pugnavit: ubi, cum Gothi ex insidiis equitatum vicissent, pedites in angustias coëgerunt, eosque trucidarunt, quanquam non ceciderunt multi. Præstantissimi viri in hac clade desiderati sunt, & vix tertia pars exercitus effugit. *Valens* desertus à suis armigeris, neminem habuit, à quo tueretur: ideo sagitta vulneratus, in casam quandam munitam deportatus est: qua obsessa, cum qui intus essent, valide se defenderent, tandem Gothi ignem injecerunt, ac Imperator in ea (hostibus ignorantibus, quis intus esset) crematus est. Qui ex incendio fugientes capti sunt, hæc hostibus nunciarunt. Ita pœnas dedit injustæ sævitiæ, quam adversus orthodoxos exercuerat. DEUS enim tarditatem, pœnæ gravitate compensat. Exstinctus est *Valens* A. C. 378. ætatis 50. cum imperasset annos 14. mens. 4. dies 9. *Socrat. lib. 4. cap. 38. Theod. lib. 4. c. 36. Sozom. lib. 7. cap. 40.*

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

Pœna talionis. Dignum consideratione est in *Valente*; quod modus pœnæ cum modo delicti tandem congruat. Ipse jusserat 80 Presbyteros navibus impositos comburi. Rursus igitur in casa, in quam se occultaverat, combustus est, atque ita ad inferos (ex igne terreno in ignem infernalem) descendit. Et refert *Orosius*, Gothos petiisse, ut mitterentur ipsis Episcopi, à quibus religionis Christianæ doctrinam discerent, & *Valentem* eis misisse Doctores Arianos: atque ita Gothos primæ fidei suæ rudimenta ab Arianis accepta in posterum retinuisse. Iusto itaque DEI judicio *Valens* à Gothis crematus est, quorum ille animis pestiferum erroris virus infuderat.

XLVIII. IMPERATOR, GRATIANUS & VALENTINIANUS II. *sive junior*, *Fratres & Collegæ*.

I. GRATIANUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio*.

I. PATER fuit Imp. VALENTINIANUS PRIMUS.

II. MATER fuit SEVERA. Ex hisce parentibus natus est in urbe *Syrmio*: sicut in *Hist. Valentiniani* I. Imper. diximus.

II. *Appellatio*.

Dictus fuit GRATIANUS. Habuit nomen & omen. Re ipsa enim Gratianus fuit. 1. *Active*, quia erga omnes gratiosus & beneficus fuit. 2. *Passive*, quia apud omnes gratiosus, h. e. acceptus fuit. *Victor. P. Diacon. Egnat.*

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΊΑ, & *ACTA IUVENILIA*.

Egregiis corporis & animi dotibus ornatus fuit. Nam,

1. Forma egregia fuit præditus.

2. Literis ab ineunte ætate haud mediocriter institutus fuit. Præceptorem habuit *Ausonium* Burdegalensem; (cujus exstant poëmata quædam, quem *Gratianus* tandem ad Consularem dignitatem Romæ evexit.) à quo didicit carmen eleganter scribere, ornate loqui, explicare controversias more Rhetorum.

3. Cibi, vini, somnique parcissimus, & libidinis victor fuit. *Vict. P. Diacon. Pompon. Lat. Egnat.*

II. *ACTA OECONOMICA*.

UXOR ejus fuit CONSTANTIA POSTHUMA, *Constantini* II filia, cujus Mater *Faustina* fuit. quæ *Posthuma* dicta est, quia *Faustina* mater prægnans erat, cum *Constantinus* moreretur; & post mortem demum ejus nata est. Cum autem *Constantia* adolevisset, *Gratiano* est desponsata, sed nullos ex ea liberos suscepit.

III. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

GRATIANUS à patre VALENTINIANO I. insignibus imperii ornatus est, cum nondum pubertatis annos egressus esset. Cum ergo tam pater, quam patruus mortem obiissent, *Gratianus* utrique successit.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. Hic *laudatissimus* Princeps Imperium bene administravit; & insignibus virtutibus præditus fuit. Nam,

1. *Pius* & *religiosissimus*, atque à prima adolescentia religioni orthodoxæ addictissimus fuit, in qua etiam usque ad extremum vitæ halitum constans permansit.

2. Valde *humanus* & *liberalis* fuit, adeo ut ægrotos ipsemet inviserit, illisque, quo ex morbo convalescerent, medicamenta attulerit: Pauperibus item & suis victum & amictum præbuerit.

II. GRATIANUS VALENTINIANUM II, fratrem consanguineum, quem exercitus puerum adhuc vix quadrimum Imperatorem salutaverat, ab imperii societate non repulit; sed omnia ei communia fecit, & imperium cum eo divisit, & ipsi cessit Gallia, Hispania, Germania & Britannia: *Valentiniano* vero Italia, Illyricum & Africa. *Zonaras.*

III. GRATIANUS cum animadvertisset, Thraciam Daciamque possidere Gothos, atque ab Hunnis & Alanis extremum Romano nomini periculum instare; accitum ab Hispania Theodosium, ingentis animi & pietatis virum, & propter fortitudinem ac res gestas celebrem, Magistrum militiæ fecit, eumque contra Barbaros cum exercitu misit: cumque feliciter eum bellum gessisse intellexisset, consortem Imperii fecit, concessa ipsi purpura, ac Orientis & Thraciæ imperio ei tradito.

IV. *Quemadmodum nemo sine vitiis*: Ita & hic Imperator suos habuit nævos. Nam,

1. Cum *Theodosium* consortem Imperii fecisset, ex Pannonia in Gallias reversus gubernationem Imperii neglexit, & ludis, venationi, & arti scite sagittandi totum sese dedidit. *S. Aurel. Vict.*

2. Exercitum Romanum neglexit, atque militibus Romanis Alanos, Barbaros (quorum vestitu utens interdum incedebat) prætulit, unde animos Romani exercitus à se abalienavit: sicut postea in cap. 3. dicemus.

II. *ACTA SAGATA.*

Gratianus Alemannos, qui se in Germaniam ingenti exercitu (Ammianus habet ultra quadraginta millia) infuderant, apud Argentariam oppidum Galliarum felici prælio, ita ut ex tanto exercitu vix quinque millia effugerint, vicit, confisus auxilio divino: cujus ope, parvo exercitu, & minimo suorum incommodo, prope innumerabilem hostium multitudinem profligavit. Commissum est hoc prælium apud Argentoratum (quam urbem & Argentariam scriptores nominant) A.C. 378. *Paul. Oros. lib. 7, c. 23. P. Diacon. Ammian. Marcell.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Gratianus* paternæ pietatis æmulus fuit, & pro pace & tranquillitate Ecclesiis reddenda sedulo laboravit. *Valenti* patruo hæresi Arianæ addicto contra Scythas opem petenti, negatis auxiliis respondit: *Non esse cum Dei hoste societatem belli coëundam. Zonaras.*

II. GRATIANUS *Valentis* patrui sui crudelitatem, quam in Confessores sinceræ doctrinæ exercuerat, palam damnavit, eosque doctores & Episcopos, qui à *Valente* in exilia pulsi erant, revocavit, compensatisque damnis singulos Ecclesiis suis restituit; Hæreticos vero ex agris & finibus Ecclesiæ exterminavit, & Orthodoxam religionem unice fovit ac propagavit. Cumque Ariani ex Oratoriis seu templis passim profligarentur, expulsi Ariani doctores seorsim conventus colligebant, & seditiosum vulgus adversus Orthodoxos concitabant. *Theod. lib. 5. cap. 2. Sozom. lib. 7. c. 15. Ambros. lib. 5. Epist. epist. 26. Cent. 4. cap. 3. Socrat. lib. 5. cap. 2. Platina,* &c.

III. Exstat Epistola *Gratiani* ad *Ambrosium* Mediolanensem Episcopum scripta, in qua profitetur, se amplecti Symbolum Nicænum. & in fine Epiphonema addit: *Agnoscere se, hanc suam confessionem non ita splendidam scriptam esse, ut magnitudo rei poscat; sed dicere se de* DEO, *quantum in hac infirmitate humana juxta scripta prophetica & apostolica possit, non tantum, quantum de magnitudine rerum divinarum se dicere posse optet. Philipp. in Chron.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

CUM GRATIANUS exercitum negligeret, & Alanos, quos ingenti auro ad se transtulerat, veteri

veteri ac Romano militi anteferret, adeoque barbarorum comitatu & prope amicitia caperetur, ut nonnunquam eodem habitu iter faceret, in odium apud Romanos milites venit. *Victor.*

II. ΤΑ` ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Cum MAXIMUS quidam Dux exercitus Romani, qui in Britannia tyrannidem arripuerat, Gallias ex improviso adoriretur, & *Gratianus* contra eundem pugnaturus esset, legiones ab eo defecerunt, à quibus exceptus *Maximus*, ejusmodi dolo Imperatorem circumvenit.

Andragathius Præfectus Classis, & socius Maximi lectica gestatus, occurrere *Gratiano* jussus est. Interim rumor est sparsus, adventare uxorem *Gratiani*, quæ Lugduni Galliæ maritum exspectaret. Hunc rumorem *Gratianus* verum esse ratus, neque insidias metuens, ad vehiculum ultro accurrit, ex quo *Andragathius* armatus prosiliens, *Gratianum* nihil tale timentem occidit A. C. 383. die 25 Augusti, cum vixisset annos 29, (secundum Marcellinum 24) imperasset annos 16, dies sex, cum patre *Valentiniano* annos 8, & paucos menses: Cum patruo *Valente & fratre Valentiniano* juniore annos tres: Cum *Theodosio* annos 4, & mens. fere septem. *Socrates lib. 5. cap.* 11. S. *Aurelius Victor. Crusius Part. fol.* 167.

III. ΤΑ` ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Cadaver *Gratiani* interfecti, *Valentiniano*, sæpe id per legatos poscenti, reddere *Maximus* noluit, ne exuviarum conspectu dolor militibus renovaretur. Non tamen diu post Tyranni & parricidæ justas luerunt pœnas. Nam THEODOSIUS M. *Maximum* comprehensum interfici jussit. *Andragathius* vero se in mare præcipitem dedit. *Zonaras.*

II. VALENTINIANVS II.

sive junior.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. PATER fuit VALENTINIANUS I.

II. MATER fuit JUSTINA. Hæc tota Ariano veneno fuit infecta, sed vivente marito, qui orthodoxus erat, non ausa fuerat profiteri, quod Ariano dogmati esset addicta. Ipso autem mortuo, quia filius adolescens erat, palam id professa, & Catholicos, quos potuit, sedibus suis ejecit. Nam

1. Inter cæteros orthodoxos Episcopos Ambrosium acerrime persecuta est, & filium, ut idem faceret, instigavit.

2. Hæc impia fœmina (consentiente filio *Valentiniano*) BENEVOLUM Legum Scriptorem vocavit, atque ut Legem contra Homousianos conscriberet, jussit: Sed ille recusavit, se impia verba posse proferre & contra DEUM loqui. Mox vero, ne inceptum reginæ frustrari videretur, celsior ei honor promissus, si impleret injuncta *Benevolus*, qui nobilior in fide esse, quam in honoribus cuperet: *Quid mihi*, ait, *pro impietatis mercede altiorem promittis gradum? Hunc ipsum quem habeo, tolle, tantum mihi conscientia fidei maneat illæsa.* Hæc dicens, ante pedes impia præcipientium cingulum (militare ornamentum insigne) sibi ipsi detractum abjecit. *Alios* igitur ad legis proscriptionem sollicitavit *Iustina*. Legis hæc fuit sententia: Ut qui cum Ariminensi (Ariana) Synodo, iisque qui postea Constantinopoli congregati fuerant, sentirent, intrepide in Oratoriis convenirent, & in religionis *Arianæ* exercitio pergerent. Si qui vero detrectarent, supplicium mortis subirent. *Theod. l.* 5. *c.* 13. *Ruffin. l.* 2. *c.* 16. *Socrat. l.* 5. *c.* 11.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA POLITICA.

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

I. VALENTINIANUS *junior* statim post mortem patris *Valentiniani Primi* ab exercitu (cum *Gratianus* morti paternæ non adesset) quadrimus adhuc puer Imperator appellatus est anno C. 375. Qua de causa *Gratianus* peregre reversus, milites acriter insectatus est: Quosdam etiam authores fraternæ salutationis supplicio affecit, (uti *Zonaras* refert) quod se, qui Imperator esset, non consentiente, alium elegissent. Neque tamen recusavit, quo minus fratrem Imperii consortem haberet, cumque collegam ascivit, Imperium cum eo divisit: atque ille in Oriente, *Valentinianus* vero in Occidente imperavit.

II. VALENTINIANUS, quia quadrimus adhuc puer fuit, cum ad Imperii fastigia adscendit, nihil inprimis notatu dignissimum in Imperio gessit, nisi quod instinctu matris Arianis faverit, & Orthodoxos persecutus sit. Quare *Maximus*, qui Imperium arripuerat, ei per literas significavit, ut paternam fidem servaret, neque Ecclesiis molestus esset, alioqui se coactum iri, bello ipsum reprimere. *Valentinianus* vero adhuc adolescens, non ausus

sus resistere matri, sibi tamen metuens à *Maximo*, *Ambrosium* rogavit, ut pacis sequester fieret: Sed legatio hæc frustra fuit. *Maximus* enim placide quidem legatis respondit, & fœdus renovavit: sed ut audiit, legatos Alpes transiisse, statim cum exercitu insecutus, inopinanti *Valentiniano* supervenit, qui assumta matre fugit classe Thessalonicam, deinde in Orientem properavit ad *Theodosium*. Quem cum per literas compellasset, de ope sibi ferenda contra *Maximum* respondit is: *Haud mirum esse, si servus Dominum suum contemtui habeat, cum ipse deserta fide vera, atque matris illecebris pellectus, verum* DEVM *ac Dominum, & creatorem suum, contemtui habuerit.* Vt autem non defuturum se ei esse promiserat, si veram fidem amplecteretur: Sic cum ille venisset ad illum, liberaliter eo excepto, & copiis ingentibus comparatis, relicta Constantinopoli Thessalonicam cum *Valentiniano* venit: inde Mediolanum progressus est, superatisque Alpibus circa Aquileiam *Maximum* tyrannum cepit & occidi jussit. Eo igitur interfecto, *Valentinianus* in Occidentis imperium restitutus est. Nam *Theodosius* ei omnia, quæ *Maximus* obtinuerat, reddidit, monuitque ut relictis Arianis Orthodoxorum fidem sequeretur, & à persecutione illorum abstineret. Cumque *Theodosius* Constantinopolim reverteretur, *Valentinianus* ex Italia in Gallias se contulit. Eas post interitum *Maximi* circiter quinquennium rexit. *Socr. Sigon. Egnat. P. Diacon Pompon. Lætus.*

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Supra diximus, quod *Valentinianus* junior à matre Arianis favente corruptus, illorum dogma amplexus, & Orthodoxos persecutus sit. Nam,

I. In Italia Orthodoxos persecutus est, & Arianos suis sedibus restituit, capitali supplicio constituto, si quis hoc impedire vellet. *Socrates.*

II. VALENTINIANVS instinctu matris *D. Ambrosium* Mediolanensem Episcopum Arianis hæreticis cedere, & irarum plenus collecta manu levis armaturæ templum (Basilicam vocant) in quo tunc *Ambrosius* erat, obsedit, atque illum sacris prodire foribus jussit. Cui *Ambrosius*: Hoc (inquit) mea sponte facturus non sum, neque prodam lupis stabulum ovium mearum, nec tradam templum illis, qui in DEVM blasphemi sunt: Verum si me occidere decretum tibi est, hic intus ensem hastamque in me defigito: talis enim perquam grata mors mihi futura. Cum autem ministri Imperatoris templi traditionem urgerent, dicentes: Imperatori licere omnia: Ipsius esse universa: Respondit *Ambrosius*; Noli te gravare, Imperator, ut putes, te in ea, quæ divina sunt, Imperiale aliquod jus habere: Noli te extollere. Sed si vis diutius imperare, esto DEO subditus. Scriptum est: Quæ DEI, DEO; quæ Cæsaris, Cæsari, &c. *Imperator* cum videret, se constantiam *Ambrosii* expugnare non posse, à proposito suo tunc destitit. *Theod. l. 5. c. 12, 13. Sozom. l. 5. c. 11.* & *Ambrosius Epistola* 34. ipse fatetur, *Valentinianum* tanto deinde in se incubuisse affectu, ut, quem antea persequebatur, nunc diligeret: quem antea ut adversarium repellebat, nunc ut parentem putaret.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

ARBOGASTES Francus à *Gratiano* Imp. Comitis locum in aula, propter insignem belli peritiam, consecutus, eundem retinuit etiam sub *Valentiniano* invito, potestateque ita abusus est, ut omnia ex suo arbitrio Imperatorem facere vellet: quod sibi non ferendum *Valentinianus* aliquando gladium in ipsum strinxit, sed impeditus ab aliis eum post Comitatu amovere conatus est. *Arbogastes* ergo eum apud Viennam Galliæ strangulari curavit. A. C. 392. die 15 Martii. *Epiphan. P. Diacon. Theodosius.*

XLIX. IMPERATOR. ROM. THEODOSIVS MAGNVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

THEODOSIVS MAGNVS natione fuit *Hispanus*, ex nobilissima & generosissima prosapia satus, quæ originem duxit à Trajano.

1. PATER ejus fuit HONORIVS.
2. MATER fuit THERMANTIA.

II. *Appellatio.*

I. NOMINE dictus fuit THEODOSIVS.

II. COGNOMEN fuit MAGNVS, à rerum gestarum magnitudine.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ΄Α, *Natura & Mores.*

I. *Vultu*, moribus & successu similis fuit TRAJANO Principi: summa in eo clementia, in-

incredibilis in ſuos pietas: rei militaris ſagax, nec à literis alienus, ſimplicium ingeniorum admirator, portus tranquillus & murus Eccleſiæ, oculus Reipublicæ & præſidium fuit multo magis quam Achilles Græcorum, aut Hector Trojanorum: quippe quem ad extremum vitæ halitum nihil tam ſollicitum habuit, quam cogitatio & cura de Eccleſiæ & Reipublicæ ſalute atque incolumitate. Adeoque magis gaviſus eſt, (ut Auguſtinus ſcribit) ſe membrum Eccleſiæ eſſe, quam quod in terris regnaret. *Egnatius.*

II. *Educatio.* A puero in vera religione, pietate & bonis moribus informatus, & hoc ipſo Trajano felicior fuit.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXORES habuit *duas.*

PRIOR fuit PLACILLA, inſigni pietate & virtute fœmina. Nam,

1. *Maritum ad pietatem, & ut originis ſuæ & conditionis memor eſſet, admonuit.* Cum videret maritum à pietatis veræque religionis ſtudio alienum magis eſſe, quam deceret, eum hiſce verbis admonuit: Ἀεί σε, ὦ ἄνερ, προσήκει λογίζεσθαι, τί μὲν ἦσθα πάλαι, τί δὲ γέγονας νῦν. Semper tibi marite cogitandum eſt, quis olim fueris, & quis nunc ſis. Si enim perpetuam ejus rei obtinueris memoriam, non prorſus te ob accepta beneficia erga DEVM ingratum præſtabis: ſed ex præſcripto legum DEI, quod ab eo accepiſti, gubernabis Imperium; & ita eum, qui tibi, ut fideli miniſtro, commiſit, rite coles. *Niceph. Calliſt. l. 2. c. 24.*

2. *Valde liberalis erga pauperes fuit.* Nam ad ſublevandos eos, qui mutilata haberent corpora, nihil non diligentiæ & curæ adhibuit, nec ad eam rem ſervorum opera uſa eſt, ſed illa ipſa hoc fungi miniſterio voluit. Simili quoque ratione Eccleſiarum hoſpitia viſere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, juſculum guſtare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique alia munera obire, quæ ſervi & ancillæ exſequi ſolent. Atque illis, qui eam ab hoc genere miniſterii avocare ſtuderent, reſpondit: Aurum diſtribuere decere Imperatorem, ſe autem pro ipſo Imperio ei, qui id ipſum dederat, illam operam offerre debere. *Theodoretus lib. 5. cap. 18.*

3. *Maritum ſuum monuit*, ne cum *Hæreticis* rem haberet. Cum enim Eunomius Epiſcopus Arianus diſertiſſimus in gratiam *Theodoſii* ſe inſinuare vellet, metuebat *Placilla*, ne *Hæreticus* ille πιθανολογίαις ſuis, h. e. verborum lenociniis Imperatorem circumveniret, ipſique venenum infunderet, crebro Imperatorem ab ipſius converſatione dehortari ſolebat. Nam illa verbo DEI & Symbolo *Niceno* firmiſſime adhærebat. *Sozom. lib. 7. cap. 6.* Et hanc conjugem ſuam Theodoſius ardentiſſime dilexit, adeo ut poſt obitum ejus ſtatuas paſſim in honorem ejus erigi, inque urbibus collocari juſſerit.

II. POSTERIOR VXOR fuit GALLA, *Valentiniani* ſoror, pia fœmina. Precibus hujus Conjugis adductus eſt *Theodoſius*, ut *Maximum* tyrannum bello aggrederetur & puniret.

II. Liberi.

I. Ex priore *uxore Placilla* ſuſcepit duos filios, *Arcadium* & *Honorium*.

1. *Informatio Filiorum*, & *exhortatio ad eos.* Theodoſius liberis ſuis virtutis Magiſtrum, qui eos literis & moribus bonis imbueret, præficere volens, *Arſenium* Diaconum Eccleſiæ Romanæ, eruditione & virtute celebrem, (ingenti numerata pecunia) conduxit, eique filios ſuos informandos tradidit; monens illum, ut cum iis, non ut cum Imperatoribus, ſed vulgaribus diſcipulis ageret: & ut plagas, ſicubi negligentes eſſent, & officium non facerent, adhiberet: eoſque prorſus pro filiis haberet. Cum autem Imperator aliquando de improviſo Arſenii ludum literarium ingreſſus, videret filios ſuos in ſellis collocatos, *Arſenium* vero ſtantem docere, graviter indignatus eſt, & præcepit ut Arſenius ſedens doceret, filii vero ſtantes auſcultarent: qua in re Arſenius Imperatori, ſic volenti, paruit. *Zonaras. Niceph. l. 12. c. 23. Socrates l. 4. c. 23.*

2. *Ingratitudo Arcadii erga Arſenium.* Contigit aliquando, ut Arſenius Arcadio plagas, pro certo aliquo delicto, infligeret; ibi *Arcadius* iratus, Præceptori Arſenio inſidias vitæ ſtruit, atque de eo occidendo cogitat. Sed *Arſenius* conſilio ejus cognito, clam Regia egreſſus, ſtatim ſe in vitam ſolitariam contulit, ibique inſtar Angeli vixit. Etſi autem *Theodoſius* Imperator eum diligentiſſime paſſim quæri præceperit, tamen nuſquam inventus eſt. Tandem, cum Arcadius poſt parentis mortem Arſenium in deſerto Schetim ſancte vivere comperiſſet: miſit ad eum, qui ipſius nomine veniam delicti, & benedictionem ab *Arſenio* peterent. Tandem enim Diſcipuli, provectiore ætate, intelligunt, quid Præceptorum officium requirat: & quam ingrati, cum diſcipuli eſſent, fuerint. *Ibidem.*

II. Ex *poſteriore* uxore *Galla* unicam ſuſcepit *filiam*, quæ nominata PLACIDIA, & poſtea *Conſtantio* Imperatori nupta fuit.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

GRATIANVS *ipsum Imperii consortem elegit.* Nam cum Scythæ post cladem *Valentis* Imperatoris elati successu rerum Thraciam finitimaque loca vastarent, & coerceri nullo modo possent, *Theodosium* virum fortissimum & religiosissimum accersit. Hunc igitur, Ducem delectum, ablegat contra Barbaros: qui prælio victor, magnam Scythicæ gentis multitudinem cædit, cæteris in fugam conjectis, qui vel à victoribus deprehensi, vel à sese invicem obtriti perierunt. Barbaris igitur illis fere omnibus interfectis, *Theodosius* exercitu illic relicto, ipse victoriæ nuncius ad *Gratianum* tum in Pannonia degentem contendit. Cum ergo Imperator veritatem cognovisset, deque internecione Barbarorum plane constaret, *Theodosii* celeritatem admiratus est, & rem bene gestam laudibus prosecutus. Iam quia *Valentis* etiam partem post illius interitum consecutus, providebat, se tam immensam tanti imperii molem sustinere solum non posse: *Theodosium* novæ Romæ Imperatorem appellat, *partim* ut ejus industriam remuneraretur; *partim* quod neminem ad imperii societatem magis idoneum judicaret. Tradit igitur illi universum *Orientem & Thraciam*: *Occidentem* sibi reservavit. *Zonaras* §. 1.

II. *Imperii administratio.*

Optimus fuit Imperator; bello & pace præstantissimus, Ecclesiæ instaurandæ & Reipub. reparandæ natus: Orthodoxæ doctrinæ amantissimus: atque summis quibusque Principibus comparandus.

1. *ACTA TOGATA.*

Acta ejus *Togata* continent catalogum Virtutum ejus, quæ sequentes sunt:

I. Sapientia.

Sapienter Rempubl. administravit, quia leges ei salutares tulit. Nam

I. Sanxit, ne nova lex ulla promulgaretur: nisi quæ ab omnibus antea tam proceribus Cæsarei palatii, quam à Patribus conscriptis tractata esset: & tum universorum consensu, tum Imperatoria authoritate confirmata. Bene enim, inquit, cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad salutem nostri Imperii & gloriam redundare.

II. *Leges de luxuria frenanda tulit*, incepitque ab ipsa aula, quam instituit frugalissimam. Superiores vero Imperatores parum lautos se putabant, nisi hybernæ rosæ poculis innatarent, & æstivam glaciem falerno refrigerando adhiberent, qui dapes non sapore, sed sumtu æstimabant, quicquid attulerat extremus Oriens, vel extra Imperium sita Colchis, &c. *Sigon.*

III. ARCADIVM natu majorum filum A. C. 383. creavit Augustum, eique Orientis Imperium tradidit. *Zonaras.*

IV. *Theodosius* cum iniret annum Imperii 15. filium suum minorem HONORIVM A. C. 393. appellavit Augustum, eique Occidentis Imperium tradidit. *Idem.*

II. Clementia.

Divus Ambrosius clementiam ejus magnopere commendat, cum in Oratione funebri ait: Si magnum est misericordem aut fidelem quemcunq; hominem invenire, quanto magis Imperatorem, quem potestas ad ulciscendum impellat, sed revocet tamen ab ultione miseratio. Quid præstantius fide Imperatoris, quem non extollat potentia, superbia non erigat, sed pietas inclinet? De quo *Salomon in Prov. c.* 19. 12. præclare ait: *Iniqui Regis irritatio similis rugitui leonis. Sicut autem ros in herba, sic & hilaritas ejus.* Quantum igitur est deponere terrorem potentiæ, præferre suavitatem gratiæ? Beneficium putabat se accepisse augustæ memoriæ *Theodosius*, cum rogaretur ignoscere. Et tunc propior erat veniæ, cum fuisset commotio major iracundiæ.

Hujus elegans historia à Zonara recitatur: Eo tempore, quo *Eugenius* bellum grave & periculosum commovit, cœpit *Theodosius* Imperator pecunia defici. Plus igitur exigere undique instituit, quam ante contributum fuerat. Eam ob rem *Antiocheni* (quibus tributa nova imponebantur) ita indignati sunt, ut & verbis contumeliosis debaccharentur in Imperatorem, & statuas prioris ejus uxoris in foro sitas revellerent, & in publicas vias traherent. Mox furore iracundiæ, tanquam tempestate, mitigato, pœnitere eos cœpit commissorum, & intelligere, in quod discrimen conjecta esset civitatis salus. Deplorare igitur temeritatem, & confiteri delictum, & cum lacrymis & ejulatu implorare Deum, ut leniret Imperatoris animum, & preces illas miserabilibus modis decantare. *Flavianus* Episcopus in illo periculo non subtraxit opem civibus suis, & profectus ad Imperatorem, deprecando conatur illum placare. Cum vero parum se proficere sentiret, & atrocem pœnam meditari Imperatorem animadverteret, neque interpellare amplius eum auderet, & angeretur respectu civitatis suæ, tale cepit consilium. Solebant Symphoniaci pueri

pueri ad epulas Imperatoris aliquid accinere, ut ipse exhilararetur. Impetravit igitur ab iis *Flavianus*, quorum curatio ea erat, ut pueros Antiochenarum supplicationum carmina decantare paterentur. Quæ audiens Imperator, tanta misericordia affectus est, ut pateram, quam forte manibus tum tenebat, lacrymis profusis rigaret.

III. Modestia.

D. Ambrosius legem *Imperatori Theodosio*, quia iracundiæ permiserat judicium, præscripsit, ut caussarum de cæde cognitiones ad 30 diem protraherentur. Quoniam, inquit, iracundiæ permisisti judicium, & non rectæ rationi, sed animo irato obsecutus, sententiam pronunciasti: conscribe legem, qua deinceps sententiæ per iracundiam pronunciatæ, irritæ sint & nullius momenti: Cognitionesque caussarum de cæde & publicatione bonorum ad triginta dies scriptis proditæ maneant, uti recta ratione de illis judicium des. Atque diebus illis confectis, qui decreta illa scripserint, mandata tua tibi ostendant. Ac tum quidem compressa iracundia, ratione sola caussam expendens inquires in decreta, & ita perspicies, iniquane sint, an æqua? Quodsi iniqua deprehenderis, certum est, ea decreta scriptis mandata te dilaceraturum: sin æqua, confirmaturum: sicque manifesto intellecturum, numero dierum interjectarum, nihil de authoritate decretorum recte sancitorum detractum esse. *Theod. d. l. fol.* 588. *Sozomenus lib.* 7. *cap.* 24. *fol.* 761.

Simile exemplum habuimus in AVGVSTO *Imp.* qui Athenodoro Philosopho caussationem senectutis flagitanti, ut sibi liceret domum redire, concessit. At cum ille Cæsari dixisset: Vale, volens aliquod Philosopho dignum monumentum deponere, adjecit: *Auguste, cum fueris iratus, ne quid dixeris fecerisve, priusquam Græcarum literarum viginti quatuor nomina apud te recensueris. Erasm. lib.* 4. *Apophthegm. p.* 298.

Huc pertinet elegans *simile Plutarchi*: Vt equis non in ipso cursu frenum injicimus, sed ante cursum: Sic qui propensi sunt ad iram aut libidinem, ante rationibus ac monitis refrenandi sunt, prius quam in periculum ventum sit.

Pulchrum quoque *Modestiæ* & *Clementiæ* exemplum est, quod exstat apud *Zonaram*: Interea dum Imperator in Occidente versatur, Iudæi conciliato & annuente *Honorato* urbis Præfecto (nam Paganus erat.) magnificam in foro ærario Synagogam exstruunt. Sed urbana multitudo ea re irritata, Præfecto maledicit: illo maledicta negligente, synagogam igne injecto cremat. Præfectus rem ad Imperatorem perscribit, qui eam audaciæ pœnam statuit, ut sumtus Synagogæ persolverent, eamque Iudæis instaurare liceret. Hoc magnus *Ambrosius* cognito, cum quodam Dominico festo Imperator Mediolanensem Ecclesiam ingrederetur, *sic exorsus est: Cur, Imperator, eum, qui te ex privato Regem fecit, suo grege tibi commisso, qui caput tuum prius squalidum diademate exornavit, tu contumeliis afficis; eos, à quibus ille rejicitur, iis præferendo, à quibus colitur, vi etiam illata, ut in media urbe, in qua Christus colitur, synagogam Christi interfectoribus ædificent? Ea reprehensione* verecundatus Imperator: *Numquid*, inquit, *Episcope, in Republ. bene constituta plebi concedenda est quidvis temere & impudenter audendi licentia? At ne illud quidem*, inquit D. Ambrosius, *concedendum est, ut Iudæi in medio Christianæ urbis Synagogas habeant, & blasphemis precibus piorum aures obtundant. Ne vero istud decreveris, sanctissime Imperator.* His lenitus *Theodosius*, Byzantiis remisit mulctam, & Iudæos intra urbem Regiam habere synagogam vetuit.

IV. Authoritas.

Cum *Theodosius* fœdus cum Gothis iniisset, *Athalaricus* Rex Gothorum, qui *Fridigerno* successerat, Constantinopolin ad Theodosium venit, ab eoque benigne susceptus est. Qui cum civitatis ædificia, & populi, quasi ad festum diem exornati, frequentiam cerneret, ac per singula mente inhæreret, postea etiam regiam Imperatoris ingressus, cum ordinem gubernationis, Senatorum & Ducum & Principis pietatem, justitiam & modestiam considerasset, agnoscens à Deo hoc Imperium ordinatum esse, nec felices fore eos, qui evertere illud conarentur: *Sine dubio*, inquit, *Deus terrenus est Imperator, contra quem quicunque manus levare annixus fuerit, ipse sui sanguinis reus erit.* Ille cum vita excessisset, ab Imperatore, exequias ejus præcedente, honorifica atque solenni sepultura corpus ejus terræ est mandatum. Gothorum autem gentes, Rege ipsorum defuncto, allecti virtute & benignitate *Theodosii*, in fidem ac verba ejus jurarunt, atque ex eo fœderati dicti sunt.

V. Publicæ salutis studium.

Publicam salutem magis quam privatam respexit: idque tum in vita, tum in morte.

1. *In vita*, uti patet ex oratione ejus ad Arsenium habita. Cum enim ei filios in disciplinam tradidisset, sempiterna memoria dignum, & vere imperiale illud verbum prolocutus est: *Si tales se præbituri essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam & leges Dei componerent, propensum se fore, ut*

eis Imperium in manus tradat, ad civium & subditorum commodum & utilitatem accommodatum: sin minus, conducibilius esse, ut sic privati vitam agerent, quam doctrina nulla cum periculo imperarent. Nicephorus Callist. lib. 12. cap. 23.

2. *In morte*, quia magis de Ecclesiæ salute, quam de morte sua sollicitus fuit. Inde *D. Ambrosius* in oratione quadam funebri eum hisce verbis commendat: *Dilexi* (inquit) *virum, qui cum corpore solveretur, magis de Ecclesia salute, quam de morte propria angebatur.*

Vitia ejus.

Mixtura virtutum & vitiorum in Heroicis naturis esse solet. Exemplum habemus in Theodosio, qui licet multis iisque præclaris virtutibus fuerit ornatus, nihilominus tamen quoque sua vitia habuit. Nam

1. AVARVS fuit. Cum enim bellis frequentibus fisco exhausto tributa nova præter solitum imposuisset civitatibus: Populus *Antiochenus* illud tributum novum indigne tulit. Et cum Exactores cerneret multa enormia perpetrare, & ex civibus quosdam suspendere: nonnullos crudeliter tractare: aliosque in carcerem conjicere: seditionem movit, atque Imperatoris, ejusque Conjugis *Placillæ* statuas dejecit, & cum ignominia per civitatem in luto traxit.

II. Ὀξύχολος, sive *Iracundus* fuit. Nam ex ejus decreto, quod præcipitis iracundiæ impetu promulgatum fuerat, magna & miserabili clade *Thessalonicenses* affecti sunt. Rapuerat auriga gubernator Ludorum Circensium adolescentem ad stuprum. Hunc aurigam Præfectus *Vdericus* incluserat carceri. Instante autem solenni equestri certamine, populus *Thessalonicensis* illum, velut ad eam concertationem necessarium, dimitti postulabat. Quod quoniam non impetrabat, in gravem seditionem efferbuit, ac tandem etiam præfectum ipsum interfecit. Qua re nunciata, *Imperator* præter modum excanduit, & certum eorum numerum, qui adfuerant, interfici præcepit. Ex quo civitas multis injustis cædibus impleta fuit, cæsis hominum septem millibus. Siquidem peregrini, qui modo vel adnavigarant, vel de via advenerant, ex improviso apprehendebantur, fiebantque miserabiles clades. In quibus & hoc quoque: *Mercator* pro duobus filiis captis, offerens se ipsum mori pro illis contendebat, quo illi servari possent. Idque ut impetraret, precii loco, quicquid auri habebat, militibus offerebat. Hi vero hominis calamitosi miserti, preces ejus ea conditione admiserunt, ut unum de filiis præ altero eligeret, pro quo moreretur; duos vero dimittere se absque periculo non posse dixerunt: ne præfinitus occidendorum numerus imminueretur. Pater itaque utrumque lamentabundus, ac plorans intuitus, neutrius electionem facere sustinuit, sed in continua hæsitatione, donec interficerentur ambo, suspensus mansit, æquali utriusque amore victus. *Diaconus.*

II. ACTA SAGATA.

1. *Bellum gessit contra Maximum tyrannum*, qui Gratianum interfecerat, sibique Gallias vindicabat. De hoc bello *Orosius* & *P. Diaconus* ita scribunt: *Theodosius* justis necessariisque de causis ad bellum civile permotus, cum à duobus Augustis fratribus & ultionem *Gratiani* interfecti sanguis exigeret, & restitutionem Valentiniani miseria oraret, posuit in Deo spem suam, seque adversus Maximum tyrannum sola fide major (nam longe minor erat universi apparatus bellici comparatione) proripuit. *Andragathius* Maximi Comes summam belli administrabat. Qui cum largissimis militum copiis astuto consilio omnes Alpium & fluminum aditus communisset, dum navali expeditione incautum hostem prævenire & obruere parat, ineffabili judicio Dei sponte eadem claustra, quæ obstruxerat, deseruit. Ita *Theodosius*, nemine sentiente, ne dicam, repugnante, vacuatas Alpes intravit, atque Aquileiam improviso adveniens, magnum hostem & trucem *Maximum*, & ab immanissimis quoque Germanorum gentibus tributa ac stipendia solo terrore nominis exigentem, sine dolo & controversia clausit, cepit & occidit: *Andragathius* Comes, cognita *Maximi* nece, præcipitem è navi in vicino fluvio semet ipsum projiciens, suffocatus est. *Theodosius* itaque (Deo procurante) victoriam obtinuit, atque hoc formidolosissimum bellum sine sanguine duorum morte confectum est.

II. *Bellum contra Eugenium & Arbogastum. Hi*, post *Valentiniani* II interitum, ingenti exercitu ex Romanis & Barbaris collecto, terribile bellum adversus *Theodosium* movent, & ne in Italiam irrumperet, undiquaque Alpes claudunt & obsident. *Theodosius* vero Imperator omnem spem in Christum collocans, in vexillis pingi literas curavit, significantes nomen Christi. Iussit & aureos cudi, in quibus vexillum ipse tenebat, in quo erant eædem literæ, X P Σ. *Adductis* igitur ex Thracia copiis, præter omnem spem potitur claustris, & se dimittit in campos, prope Aquileiam, & statim pugnandi copiam facit. *Vbi pugnatum* ancipiti marte: veteres enim legiones æquo marte pugnabant, auxiliares autem copiæ *Gothorum* vincebantur, & eorum decem millia cadebant. Ideo *Theodosius*

sius tota nocte precibus apud Deum pro victoria supplicans, & prostratus in terra dixit: *Omnipotens Deus, tu nosti quia in nomine Christi filii tui ultionis justæ prælia suscepi. Si sævis in me, vindica: si vero cum causa probabili, & in te confisus huc veni, porrige dexteram tuam, ne forte dicant Gentes: Vbi est Deus eorum?* Et statim petitione frustratus non est. Nam matutino tempore aciem iterum instruit: ubi in ipsa pugna repente tempestas cœlo immissa opitulata est tanta ventorum mole à tergo suo in hostium oculos atque acies, ut non solum quæcunque in eos jaciebantur, concitatissime raperet, verum etiam tela ab hostibus emissa in eorum corpora retorqueret, ictusque eorum frustrarentur. *Ideo fortissimæ* hostium cohortes Duce *Arbetione* ab *Eugenio* ad *Theodosium* transeunt: ubi fide accepta jubentur *Eugenium*, qui in colle eventum prælii exspectabat, vinctum adducere: quod & factum est. *Eugenius* igitur captus ante pedes *Theodosii* prostratus veniam petiit, ac circa pedes ejus à militibus capite truncatus est. *Arbogastus* vero fuga elapsus, cum cognovisset, quia vivere non posset, post biduum proprio gladio se peremit. *P. Diaconus in Theodos.* §. 14.

De hoc prælio *Poëta Claudianus*, quamvis à Christi nomine alienus, in ejus tamen laudibus dixit:

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Theodosius Imperator religiosissimus fuit. Nam

I. *Idololatriam sustulit, idolorumque templa funditus evertit.* Hoc nempe requirit officium Regum & Principum, ut nutricii sint Ecclesiæ, impium cultum auferant; contra, veram religionem promoveant.

Tulit ipse leges, quibus sanxit, ut simulacrorum delubra, ubicunque locorum in Imperio suo invenirentur, ex ipsis fundamentis everterentur, & preciosior simulacrorum materia in alimenta pauperum expenderetur.

Similiter Templum Serapis subvertit, ejusque simulacrum igni combussit. Moris erat in Ægypto, ut mensura ascendentis Nili fluminis ad templum *Serapis* (in quo colebatur Alexandriæ) deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis authorem. Subverso autem ejus simulacro, ignique consumto, omnes simul negabant. Serapin injuriæ memorem aquas ultra affluentia solita largiturum. Sed ut ostenderet Deus, non Serapin, qui multo Nilo erat posterior, sed se esse, qui aquas fluminis temporibus suis juberet excrescere; tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius ætas nulla meminerat. Et ideo ulna ipsa, id est, aquæ mensura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum DOMINVM in Ecclesia cœpta deferri. Hæc gesta ubi religioso Principi *Theodosio* nunciata sunt, extentis ad cœlum manibus, cum ingenti fertur exultatione dixisse: *Gratias ago tibi*, CHRISTE, quod absque urbis illius magnæ pernicie tam vetustus error extinctus est. *Ruffinus Histor. Ecclesiast. lib.* 2. *cap.* 30.

II. *Baptizatus est ab Acholio.* Cum *Theodosius* Thessalonicæ in morbum incideret, baptizari se voluit ab Acholio Ecclesiæ ejus Episcopo, quem ad se vocatum interrogavit prius de doctrina, ne ab hæretico Episcopo baptizaretur. Is cum se Symbolum Nicænum amplecti professus esset, *Theodosium*, ab ineunte ætate recte institutum Christianis legibus, baptizavit. A. C. 380. *Ambros. lib.* 7. *epist.* 59.

III. *Edictum de vera religione sanxit.* E morbo recreatus edicto sanxit, ne quis catholicus haberetur, nisi secundum Apostolorum dogmata crederet unum esse Deum, tres vero distinctas divinitatis personas, ejusdem essentiæ, majestatis, & potentiæ. Quod decretum *lib.* 7. *cap.* 4. *Sozomeni* attingitur, in Codice vero integre recitatur, & sic incipit: *Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit Imperium*, &c.

Eodem anno Ariani, cum 40 annis oratoria obtinuissent, urbe Constantinopoli sunt egressi: Homousiani vero vicissim ingressi, Ecclesias receperunt. *Socrates, Marcellinus, Sozomenus.*

NOTA.

Hoc Anno (nempe A. C. 388.) *Iubilæus Mundi* 87. Mosis 37. Prædicationis Christi 7 fuit. Vnde patet, quantis eventibus insignis sit hic *Iubilæus Mundi*: videlicet *Theodosii baptismo*, ejusdem consulatu primo, & *Ecclesiæ Dei* triumpho de hæreticis victis, omnium clarissimo.

IV. *Mirum consilium de tollendis dissidiis in Ecclesia.* Mirum & memoria hominum sempiterna dignum est ejus Consilium, quod de componendis Ecclesiæ dissidiis & tollendis hæresibus suscepit. Advocavit Constantinopolin quarumcunque sectarum Episcopos, & Nectarium Episcopum Constantinopolitanum consuluit, quonam pacto sanari Ecclesiæ vulnera, & coire concordia posset? Cui respondit Nectarius. Esse virum disertum ac rerum peritum, adeoque sanctarum literarum & Philosophiæ gnarum, *Sisinium*, qui censeat, disputationibus non modo non uniri schismata, sed augeri etiam contentiones atque hæreses. Ideoque suasit, omissis Dialecticis pugnis, proponendum esse Episcopis Sym-

bolum orthodoxæ Ecclesiæ, quærendumque utrum illud probent nec ne. Quod si probent, bene esse: sin rejiciant, absque disputatione vel monendos esse, ut in viam veritatis redeant, vel rejiciendos esse penitus. Hoc cum fecisset, confusi multi ab errore destiterunt, & orthodoxis sese adjunxerunt.

Socrates diserte inquit *lib. 5. cap. 10*: Τότε οἱ παρ' ἑκάστοις δεινοὶ τὰς λέξεις ἀκριβοῦντες, τὶ οἰκεῖον δόγμα ἐνέγραφον. id est, Eo tempore, quicunque in vocibus exiliter ad calculum revocandis acuti volebant videri, peculiare dogma scribebant. De *Theodosio* autem addit, cum singulorum dogmata collegisset, precatum esse attente: συνεργῆσαι αὐτῷ τὸν θεὸν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπιλογήν. Vt à Deo juvaretur in veritatis collectione atque propagatione.

V. *Iudæi Synagogam exstruunt*, verum Ambrosii monitu diruitur, mandante Theodosio; de quo supra dictum est.

VI. *Valentiniano Theodosius* reddit omnia, quæ *Maximus* obtinuerat, monetque ut relictis Arianis orthodoxam fidem sequatur, & à persecutione Orthodoxorum abstineat. *Sigon.*

VII. *Episcopos orthodoxos vocavit.* De quo *Sozomenus lib. 7. Histor. Eccles. cap. 7.* refert, quod Imperator *Theodosius* GREGORIVM, ob vitam & doctrinam admiratus, dignum censuerit Præsulatu Constantinopolitano, h. e. quod ipsum Episcopis in Concilio ibidem congregatis nominaverit: sed cum Gregorius hoc munus aversaretur, electus fuit NECTARIVS: quæ electio qualiter facta fuerit, cognosci potest ex *Theodoreto*, qui *lib. 5. Histor. Ecclesiast. cap. 9.* recitat epistolam Synodicam Episcoporum in Concilio II. generali Constantinopol. congregatorum ad Damasum & Episcopos Romæ congregatos, in qua inter cætera sic loquuntur: Constantinopolitanæ recenti, ut sic loquamur, Ecclesiæ Reverendissimum & Dei amantissimum *Nectarium* Episcopum præposuimus in generali nostro Concilio, & præsente amantissimo Dei Imperatore *Theodosio*, cum omnium Clericorum ac totius civitatis approbatione. Ne autem existimetur Imperatorem fuisse præsentem tanquam κωφὸν πρόσωπον & sine ullo per judicium suffragio, notetur, quod *Sozomenus lib. 7. Histor. cap. 8.* memoret, Imperatorem jussisse, ut Sacerdotes nomina eorum, quos ad ordinationem dignos judicarent, chartæ inscriberent, ac sibi ex omnibus illis unius electionem reservarent: quod cum ab Episcopis esset factum, Imperatorem elegisse *Nectarium* in Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopum.

VIII. *Theodosius gloriatus est de Christianismo suo.* De quo *Augustinus* scribit: *Theodosium* dicere fuisse solitum: magis se gaudere, quod membrum Ecclesiæ Dei esset, quam quod in terris regnaret. Extra Ecclesiam enim (ut idem *Augustinus* testatur) non est salus. Nec ulla major est in terris dignitas, quam Christianorum, qui servi Dei appellantur, quoniam in ornatu sancto Dominum adorant, *Psal. 96. v. 9.* eique sacrificant. *Psal. 110. vers. 3.*

IX. *Liberalis fuit in Ecclesiæ ministros.* De nimia enim liberalitate in ministros verbi & pauperes cum moneretur, respondit: *Nunquam defuturam fisco regio pecuniam, quamdiu Ecclesiarum Doctores & homines egeni ex eo sustentarentur.*

X. *Cum Theodosius* bello finito Constantinopolin rediisset, Arianos templo primario ejecit, eosque in suburbium removit, & templum *Nazianzeno* tradidit. Ariani contra *Sicarium* mittunt, qui Nazianzenum trucidet: is vero pœnitens facti, veniam petit & impetrat. *Nazianzenus.*

XI. A. C. 381. CONCILIVM *œcumenicum secundum*, jussu Theodosii, Constantinopoli celebratur à 150 Episcopis, contra Macedonianos πνευματομάχους, h. e. negantes Spiritum sanctum esse Deum.

Symbolum quoque Nicænum repetitum, confirmatum, & verborum quorundam adjectione declaratum atque illustratum est. *Socrates 5.*

XII. *Per 8 menses Theodosius ab Ambrosio excommunicatus est.* Vbi 1. notanda *Occasio.* 2. Theodosii excommunicatio, ejusdemque obsequutio. & 3. Publica absolutio, & in Ecclesiam receptio.

1. *Occasio. Theodosius*, cum Thessalonicæ seditio quædam orta esset, jussit promiscue sæviri in vulgus. Misit igitur eo militum cohortes, à quibus trium horarum spatio ad septem millia hominum trucidata sunt; uti supra dictum.

II. *Eam ob causam* ab *Ambrosio* excluditur octo mensium spatio. Nam *Ambrosius* hujusmodi cladem gemitibus plenam audiens, cum *Theodosius* Mediolanum venisset, & solenniter in sacrum voluisset intrare templum, occurrit foris ad januas, & ingredientem his sermonibus à sacri liminis ingressu prohibuit, dicens: *Nescis, Imperator*, perpetratæ necis quanta sit magnitudo, neque post causam tanti furoris mens tua molem præsumtionis agnoscit? Sed forte recognitionem peccati prohibet potestas Imperii; Decet tamen ut vincat hic ratio potestatem. Scienda quippe natura est, ejusque mortalitas atque resolutio, & pulvis progenitorum, ex quo facti, & in quem redigendi sumus: & non, flore purpureo confidentem, infirmitates operti corporis ignorare. Coæqualium hominum es Imperator & Conservorum. Vnus enim omnium Dominus,

minus, Rex & Creator. Quibus igitur oculis aspicies illius templum, qui est omnium Dominus? Quibus pedibus sanctum illud solum calcabis? Qui, quæso, manus, injusta cæde & sanguine respersas, extendere audes, & eisdem sacrosanctum Domini corpus accipere? Aut quomodo venerandum ejus sanguinem ori admovebis, qui, furore iræ jubente, tantum sanguinis tam inique effudisti? Recede igitur, recede, ne secundo peccato priorem nequitiam augere contendas. Sed capesse vinculum, quo, ut ligeris, Dominus omnium cœlitus sententiam dat. Quod quidem vinculum vim habet, & morbum animi depellendi, & te ad sanitatem restituendi.

Huic orationi Imperator obediens (nam divinis educatus eloquiis accurate norat, tum quæ essent Sacerdotum officia, tum quæ Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad palatium suum revertitur. Et ipse sic pœnitentiam egit, ut populus pro illo orans magis fleret videndo Imperatorem prostratum, quam timeret peccando iratum; ut Augustinus loquitur. Nam cum excommunicatus esset, largum lacrymarum fontem ex oculis effudit: cumque ex eo quæreretur, quare tam lamentabiliter fleret, respondisse fertur: *Et templum & cœlum clausum mihi est.* Recte dixit, cœlum sibi clausum esse: quamdiu excommunicatus viveret. Nam ipse Christus *Matth. 18. v. 18.* inquit: Quæcunque ligaveritis super terram, ligata erunt in cœlo.

III. *Publica absolutio, & in Ecclesiam receptio.* Theodosius, elapsis ab excommunicatione octo mensibus, cum instaret dies festus Natalitiorum Christi, receptus est ab Ambrosio in Ecclesiam, pronunciata ei absolutione publica post actam pœnitentiam. Eodem submonente, Imperator tulit legem (quam propria manu literis confirmavit) qua cognitiones causarum de cæde, & pœnæ capitales, ab Imperatore injunctæ, in diem tricesimum differri jubebantur. Sic igitur sacratissimus Imperator ingredi limina præsumens, non stans Domino supplicavit, neque flexit genua: sed pronus in pavimento jacens, Davidicam proclamavit vocem: *Adhæsit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum.* Manibus barbam, capillosque evellens, frontem percutiens, & pavimento lacrymarum guttas adspergens, veniam ut impetraret poscebat. *Hanc* historiam recitans *Theodoretus l. 5.* hoc Epiphonemate claudit: *Tali, tantaque virtute, & Ambrosius & Imperator erant illustres. Nam utrumque ego admiror: illus quidem libertatem; hujus vero obedientiam: Itemque fervoris flammas illius, & hujus fidei puritatem.* Confer *P. Diaconum in Theodos. §. 7, 8, 9, & 10.*

Monitum Theologicum.

Heus, *Theodosi*, adesto, ut non modo Principes Christianos, verum etiam de fæce vulgi homunciones, tot sceleribus pollutos, tecum loqui & serio pœnitere doceas: Vel exemplo isto, coram Deo & Angelis ejus sceleratissimis Christianis, qui hodie terrarum & cœli propudium apparent, cordis duritiem exprobra, & horrendos denuncia exitus.

Viri in Ecclesia celebres.

I. ACHOLIVS Episcopus Thessalonicensis, qui *Theodosium* baptizavit, hoc tempore floruit.

II. BASILIVS Magnus A. C. 381. mortuus est; de quo in præcedenti historia etiam dictum est.

III. AMBROSIVS Episcopus, dum templum Mediolanense Arianis tradere recusat, periculis objicitur, *Iustina Valentiniani* junioris matre, & *Ariana* labe infecta, exitium ei moliente. Qua de re vide *Ambrosium l. 5. Epist.* 33, & 34.

IV. AVGVSTINVS A. C. 388. in Paschate ab *Ambrosio* baptizatus est, cum esset 34 annorum, postea revertitur Romam, & hac æstate Romæ commoratur, ut ineunte vere in Africam naviget, & scribit librum de moribus Ecclesiæ Catholicæ, & alterum de moribus Manichæorum. *Augustinus* Anno Christi 391. *factus est Presbyter* in Ecclesia Hipponensi, cui præfuit annos 40, ætatis circiter 37.

V. GREGORIVS NAZIANZENVS A. C. 389. moritur.

VI. DIDYMVS *Alexandrinus* vixit A. C. 392. Admiratione dignum est, quod de illo *D. Hieronymus* refert, eum à parva ætate oculis captum artes liberales præclare didicisse, & commentarios scripsisse in Psalmos & Euangelia, &c. Et anno Christi 392. jam excessisse annum ætatis 83. Exstat ejus liber de Spiritu S. quem *Hieronymus* in latinum vertit.

VII. JOHANNEM Monachum *Theodosius* Imperator A. C. 393, apud Thebaidem ob futurorum scientiam celebrem, & cujus prædictioni de *Maximo* opprimendo eventus responderat, de eventu belli adversus *Eugenium* consulit: cui ille victoriam pollicetur, ut scriptum reliquerunt plerique Scriptores Ecclesiastici.

VIII. AMPHILOCHIVS Iconii Episcopus, à Theodosio vocatus, Concilio Constantinopoli celebrato interfuit A. C. 394. *Hic* ab Imperatore *Theodosio* postulavit, ut Ariani in Dei filium maledici ex urbibus ejicerentur, aut saltem conven-

ventus agitare prohiberentur. Imperator petitionem eam, quod durior inhumaniorque sibi esse videretur, non comprobavit. Cum itaque recta oratione nihil se proficere posse perspiceret Episcopus: Obliqua oratione Imperatorem flectere conatus est. Paucis igitur diebus interjectis, rursus in aulam Imperatoris venit, & cum Imperatorem submisse & suppliciter salutasset: Filium ejus Arcadium, qui nuper ad Imperium electus fuerat, inhonoratum reliquit, & veluti cum puero colloquens, manuque caput ejus demulcens: *Salve & tu, fili*, inquit. Imperator, quod senem *Amphilochium* rudiori animo esse, & rustice agere existimaret, quomodo filium salutare deberet, docuit. Atque ille, sufficere illi talem honorem, dixit. Imperator ira percitus, &, veluti filius injuria affectus esset, graviter commotus, cum convicio Episcopum abduci jussit. Ille quamvis protruderetur, conversus paululum, consiliumque occultatum animo proferens: Tu, inquit, cum homo sis, tui filii neglectum iniquo fers animo. At quomodo putas Deum omnipotentem ferre contemtum Filii sui, Salvatoris nostri, quem Ariana impietas inducit? *Delectatus* hoc dicto Imperator Episcopum revocat, veniam precatur, ejusque artificium admiratus, decreto Arianorum conventus sustulit. *Zonaras* §. 5. *Nicephorus l.* 12. *c.* 9. *Sozomenus l.* 7. *c.* 6.

IX. IOANNES CHRYSOSTOMVS, patria Antiochenus, ordinatur Episcopus Ecclesiæ Constantinopolitanæ anno Christi 398. Hic Antiochenæ Ecclesiæ Presbyter adhuc, eas orationes scripsit, quæ Statuarum titulum præ se ferunt. *Zonaras* §. 4.

X. GREGORIVS *Nazianzenus*, Episcopus rerum divinarum peritissimus, qui pridem orthodoxos clam in S. Anastasiæ æde ob hæreticorum impudentiam & audaciam docuerat: Post apertas orthodoxis à *Theodosio* Ecclesias, palam filium ejusdem cum Patre naturæ, & Spiritum sanctum cum utroque adorandum & glorificandum prædicavit. Nam *Macedonius*, qui exiguo tempore Patriarcha Constantinopolitanus fuit, non ferebat, ut Spiritus vel Deus nominaretur, vel pari cum Patre Filioque potentia, eademque natura præditus diceretur. Quamobrem jussu Theodosii II. *Concilium œcumenicum* est indictum, cui 150 Episcopi interfuerunt, qui Spiritum sanctum & Deum esse statuerunt, & Patri Filioque potentia parem; *Macedonii* ejusque sectatorum blasphemiam in *Spiritum S.* damnarunt, & Ecclesia Catholica ejecerunt, in Symbolum Nicænum inserta clausula illa, quæ incipit (ET IN SPIRITVM SANCTVM) usque ad finem. *Zonaras* §. 4.

XI. PAVLINVS relicto vitæ splendore, & erogatis bonis suis in pauperes, fit Christianus A. C. 394. & in agro *Nolano* senescit.

XII. Eodem anno SEVERVS SVLPITIVS illustri genere prognatus, Christianam religionem profitetur in Galliis, sequens vestigia Martini Episcopi Turonensis. *Sulp.*

XIII. HIERONYMVS A. C. 395. sacra Biblia ex Ebræo vertit latine, & sua versione antiquat eam, quæ ex 70 Interpretibus versa in usu erat. *Sigeb.* Antiqua autem illa versio ex 70 retenta fuit postea in Psalmis, neglecta versione Hieronymi.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. MORBVS. Post victoriam ab Eugenio reportatam *Ambrosium* accersivit Aquilejam, & inde cum eo Mediolanum accessit, ubi assumto *Honorio* triumphat A. C. 394. & paucis diebus post intercutis morbo laborare cœpit.

II. TESTAMENTVM. Ingravescente morbo, duobus filiis testamentum condidit: ARCADIO Orientem, HONORIO Occidentem regendum tradidit, & illi *Rufinum*, huic *Stiliconem* tutorem adjunxit.

III. *Oratio* προαγώνιος. Theodosius moriturus vocavit filios *Arcadium* & *Honorium*, eosque ardenti affectu serio cohortatus est, per salutem ipsorum & Reipubl. obtestans, ut sua vestigia insequentes hoc sibi unice curæ esse vellent, quo fidei & pietatis doctrina pura & incorrupta conservaretur, & ad posteros propagaretur: In eo conatu nullis laboribus ac sumtibus parcerent. Nam in hoc uno summam felicitatis esse positam; hacque ratione unica, nec ulla alia recte firmari pacem, confici bella, erigi trophæa, & parari victorias. *Theodor. l.* 5. *c.* 25. & alii.

REGVLA.

Parentes ante mortem liberos suos ad pietatem & virtutem exhortentur, iisque benedicant.

EXEMPLA.

I. Biblica.

I. ISAACVS moriturus filiis suis, nempe JACOBO & ESAV, benedictionem non tantum optat, sed etiam donat. Quæ benedictio *Gen.* 26. descripta exstat.

II. JACOB motiturus 12 filios suos benedicit: quæ benedictio continetur in *c. Gen.* 49. à *v.* 1. *usque*

*usque ad v.*28. In illis namque ordine 12 filios suos *Iacobus* benedixit, illisque prædixit, qualis cujusque tribus sors futura sit.

III. DAVID moriturus ad *Salomonem* filium suum, & regni hæredem ait: Ego ingredior viam universæ terræ, confortare & esto vir, & observa ut custodias mandata Domini Dei tui. 3 *Reg.*2.

IV. TOBIAS in hora mortis suæ vocavit ad se *Tobiam* filium suum, & septem juvenes nepotes suos, dixitque eis: Audite filii mei patrem vestrum: Servite Domino in veritate: & inquirite, ut faciatis, quæ placita sunt illi: & filiis vestris mandate, ut faciant justitias & eleemosynas, ut sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute sua. *Tob.* 14. *v.* 5, 10, & 11. Plura exempla invenies in histor. Constantii Chlori Imp. patris Constantini M.

II. Profana.

I. *Scilurus* Scytha *octoginta liberos* masculos habens, cum esset moriturus, fasciculum jaculorum singulis porrexit, jussitque rumpere. Id cum singuli recusassent, eo quod videretur impossibile, ipse singula jacula exemit, atque ita facile confregit omnia, filios admonens his verbis: Si concordes eritis, validi invictique manebitis; contra si dissidiis & seditionibus distrahemini, imbecilles eritis, & expugnatu faciles. Non potuit Scytha magis Scythice rem ob oculos ponere. Fratrum scilicet inter se concordiam quovis muro firmius esse munimentum. *Plutarchus in Apophtheg. Stob. serm.* 82.

II. SEVERUS Imp. moriturus ad se vocavit *M. Antoninum* & *Getam* filios, à quibus quid vellet percunctatus: Facite, inquit, ut conveniat inter vos, locupletate milites, cæteros omnes contemnite. Sciebat enim, filios regni cupidissimos post mortem de successione disceptaturos: & nisi pecunia militum animos flecterent, penitus interituros esse. *Dion.*

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Theodosius, A.C. 395, hydropisi mortuus est *Mediolani*, cum vixisset annos 50, imperasset annos 17. *Victor. P. Diaconus.*

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

Corpus ejus eodem anno Constantinopolin translatum, ibique magnifice sepultum est. *Zos. P. Diaconus.*

Postremus hic Imperator Orientis & Occidentis Imperium solus tenuit. Et mors ejus vere fuit fatalis ad ruinam & interitum Imperii Occidentalis: ut secum abstulisse pacem & quietem Ecclesiæ & Reipub. pene omnem videatur. Statim enim ab ejus obitu *Italia* magno motu labefactata, nec multo post in hostium ditionem potestatemque redacta est, ut ex sequentibus patebit.

L. IMPERATOR ROM.

ARCADIUS & HONORIUS Collegæ.

I. ARCADIUS.

I. ORTUS.

I. PATER ejus fuit THEODOSIUS MAGNUS.

II. MATER fuit PLACILLA.

II. PROGRESSUS.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΊΑ,

Natura & Mores.

Formosus fuit, & ingenio solerti præditus, inque vera religione ab *Arsenio* diligenter informatus, cui, cum ab illo plagas accepisset, insidias struxit: de quo in Historia Theodosii M. plenius *in c.*2. diximus.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. UXOR ejus fuit EUDOXIA, ambitiosa & superba mulier, & πολυπράγμων, quæ negotiis Imperii sese immiscebat. Ideoque à Iohanne Chrysostomo reprehendebatur. Qui ipsius instinctu bis in exilium ejectus est.

II. LIBERI. Ex uxore Eudoxia suscepit unicum filium, nempe THEODOSIUM II, qui postea Imperator factus, & tres filias *Flaccillam*, *Martianam*, & *Pulcheriam*: quæ virginitatem perpetuo servavit, summa bonitate, integritate & sanctitate; religionis observantissima cultrix. *Pomp. Latus.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

A patre suo *Theodosio M.* adhuc vivente *consors imperii* electus est Anno 5. Imperii ejus. *Post mortem* vero ejus *Imperator Orientis* (ut & frater ejus Occidentis) ex testamento Patris factus est. Ipse vero moriens, quia nondum per ætatem Imperio maturi esse videbantur, testamento Imperii tutores ordinavit, qui liberorum ætatem adultam supplentes, regni curam gererent, Rufinum Arcadio, Honorio Stiliconem adjungens. *Victor.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Consiliarios suos *Arcadius* & *Honorius* in summo honore habuerunt, eorumque dignitatem defenderunt. Nam legem tulerunt: *Quisquis* scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit: de nece etiam Virorum illustrium, qui consiliis & consistorio nostro intersunt: Senatorum etiam (nam ipsi pars corporis nostri sunt) cogitaverit: (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri jura voluerunt:) *Majestatis reus esto.*

Verum Tutores & Consiliarii perfidi fuerunt, & potestate sibi concessa abusi sunt. Nam,

I. RVFINVS, homo improbus, à quo *Arcadius* totus pendebat, clam missis muneribus Gothos sibi conciliavit, Regique *Alarico*, ut arma caperet contra *Arcadium*, persuasit. Hunc enim metu isto perterritum impellere moliebatur, ut collegam se adscisceret, atque Imperatorem se nominaret, ut pulchre ait *Claudianus*:

——— *apprehensa veste morantem*
Increpat Arcadium, *scandat sublime tribunal,*
Participem sceptri socium declaret honoris.

Verum *Stilico* cum exercitu transit in Græciam, ut *Alaricum* (qui à *Rufino* clam erat evocatus, qui eam vastet: quod libentissime fecit, & urbes quasdam exscindebat, præter Thebas & Athenas) pellat: sed fraude *Rufini Stilico* accipit mandatum ab *Arcadio* Imp. ut omisso hoste exercitum statim Constantinopolin mittat: qua de re iratus, ipse quidem in Italiam regreditur, sed *Gainæ* Duci mandat, ut fraudem *Rufini* ulciscatur, & eum trucidet; quod & factum est, cum *Arcadius* exercitui obviam iret, ubi *Rufinus* à militibus occisus est. *Caput* ejus cuspidi affixum, ad portam urbis Constantinopolis collocatum est, ut spectantibus ludibrio esset. Dextra etiam contumeliæ causa per urbem circumlata, additis his verbis: Date stipem viro inexplebilis avaritiæ. De quo similiter *Claudianus lib. 1. in Rufinum.*

Dextera quinetiam ludo concessa vagatur
Æra petens, pœnasque animi persolvit avari
Terribili lucro, vivosque imitata retentus
Cogitur adductis digitos inflectere nervis.

VSVS.

Status piorum in hac vita est instar *Comœdiæ*: Impiorum vero instar *Tragœdiæ*. h. e. Pii in vitæ progressu cruce & calamitate premuntur, sed in vitæ egressu ab eadem liberantur & exhilarantur: Contra autem impii in vita sua summa felicitate atque gloria fruuntur, sed tandem in exitu vitæ horribiliter à DEO puniuntur. Vnde fit ut non tantum pii in Ecclesia, sed etiam gentes extra Ecclesiam hac mirabili planeque inæquabili piorum & impiorum sorte scandalizentur. Quia Crucis mysterium, quod rationi humanæ est absconditum, non intelligunt. De quo pulcherrimi versus *Claudiani lib. 1. in Rufin.* sunt notandi:

Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem,
Curarent superi terras, an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu.
Nam cum dispositi quæsissem fœdera mundi,
Præscriptosque maris fines, annique meatus,
Et lucis noctisque vices: tunc omnia rebar
Consilio firmata DEI, *qui lege moveri*
Sidera, qui fruges diverso tempore nasci,
Qui variam Phœben alieno jusserit igne
Compleri, solemque suo: porrexerit undis
Littora: tellurem medio libraverit axe.
Sed cum res hominum tanta caligine volvi
Adspicerem, lætosque diu florere nocentes,
Vexarique pios: rursus labefacta cadebat
Relligio, caussæque viam non sponte sequebar
Alterius, vacuo qua currere semina motu
Affirmat, magnumque novas per inane figuras
Fortuna, non arte, regi: quæ Numina sensu
Ambiguo vel nulla putat, vel nescia nostri.
Abstulit hunc tandem Rufini pœna tumultum,
Absolvitque DEOS. *jam non ad culmina rerum*
Injustos crevisse queror: tolluntur in altum,
Vt lapsu graviore ruant.

II. EVTROPIVS. Hujus quidem summa apud *Arcadium* potentia fuit, & primus ex Eunuchis dignitatem Consularem ab Imperatore obtinuit: sed *Rufino*, cui successit, nihilo melior fuit. Nam vendidit Magistratus: provincias, quibus vellet, eripuit: honoratissimos quosque calumniatus est, eosque in exilium egit. *Stiliconem* etiam in Occidente hostem Imperii publice declarari jussit: insuper GILDONEM Comitem in Africa ad suas partes traduxit, & ut Africam occuparet, eamque tanquam jussu *Arcadii* obtineret, decrevit. *Et hic notandum*, ipsum sedulo operam dedisse, ut lex ab Imperatoribus promulgaretur, ne quisquam ad Ecclesias, tanquam ad asylum, profugeret: Sed ut hi, qui eo profugerant, inde abriperentur. Qua lege confestim ille ipse pœnas dedit. Nam cum illius fallacia deprehensa, quod Imperatori perfidus esset, imperiumque affectaret, Imperator ipsum è medio tollere sibi proposuit. Quod cum *Eutropius* animadverteret, ad Ecclesiam, ubi securus

curus

curus esse putabat, confugit. Verum secundum legem latam ex templo extractus est, illique caput præscindi *Arcadius* jussit. *Socrates Histor. Eccles. lib. 6. cap. 5.*

AXIOMA.

Perniciosa Consilia plerumque in authores redundant, à quibus profecta sunt.

EXEMPLA I. BIBLICA.

I. HAMAN patefactis calumniis, quibus impetraverit edictum de tota gente Iudæorum delenda, pœnas meritas debitasque persolvit. Nam de ea ipsa furca, quam Mardochæo erexerat, ipse suspensus est. *Esther. 7.*

II. ACHITOPHEL, etsi consilium ejus callide excogitatum erat in perniciem Davidis, tamen divinitus impeditum est, & in caput autoris redundavit. *2 Sam. 17.*

II. PROFANA.

1. LYCVRGVS legem scripsit, ne mulieres in festo mysteriorum curru veherentur; quæ vero id fecisset, mulctam lueret, quam ipse idoneam putans constituerat. Prima vero ipsius uxor adversus hanc legem deliquit, atque damnata pœnam subivit. *Ælian. lib. 13.*

2. ZALEVCVS Locris Occidentalibus leges dedit, ut adultero bini oculi effoderentur. Filio Zaleuco paullo post in adulterio deprehenso, ne auhoritas legum imminueretur, curat filio unum, sibi alterum erui oculum.

3. CHARONDAS Tyrius prohibuerat in Senatum inferre telum seu gladium. Cum aliquando properaret in curiam, & oblitus fuisset deponere gladium, propterea que suam ipsius legem violasse diceretur, se ipsum suo gladio transfodit.

4. *Exemplum* habemus in EVTROPIO, de quo jam dictum.

III. GAINA (ab aliis vocatur CAJANVS) haud diu post Gothorum auxilio fretus, *Arcadium* ex Imperio excussurus bellum civile contra eum movit: *Thraciam* & loca vicina igni ferroque vastat: Constantinopolin quoque astu occupare conatur, sed divinitus servata est. Nam cum *Gaina* Regiam noctu incendere conaretur, & domum incustoditam Præsidis esse constaret, conspectus est exercitus Angelorum in muris, qui milites *Gainæ* depulit: ideo ad Hellespontum properat, cum hostis ab Imperatore declaratus esset. Contra eum mittitur ab Arcadio *Fravita*, qui Præfectus maris erat, qui *Gainæ* copias, dum transire conantur, vincit, demergit, & victor ad Imperatorem redit. Gaina victus trans Istrum cum suis properat: ubi HVLDES Hunnorum Princeps, ut *Arcadio* rem gratam faceret, sæpius prælio cum *Gaina* congreditur, eum vincit tandem, & obtruncat, caputque ejus Constantinopolin mittit, ubi pilo suffixum fuit. *Zosimus.*

IV. GILDO Africam suo dominio subjicit, impeditque ne frumenta Romam mitterentur. Propter hanc perfidiam reprehensus à fratre *Macezel* (ab aliis scriptoribus vocatur *Mascelzer* vel *Mazesceles*) se Ducem contra eum offert. *Gildo* cum hæc comperisset, fratris liberos jugulat, & scelus scelere cumulat. Sed *Macezel* cædem filiorum ulturus, ex Italia copias contra cum adduxit, cumque dies ac noctes aliquot precibus ac vigiliis consumsisset, cum quinque millibus septuaginta millia militum, DEI nutu, sine prælio in deditionem accepit. Nam cum ad eos, qui primo occurrerant, pia verba pacis jactaret, signiferum quendam insolenter obsistentem gladio percussit in brachio, eumque manu debilem ipso coëgit vulnere inclinare vexillum. Quo viso, auxiliarii *Gildonis* Barbari terga illico dederunt. *Gildo* & ipse arrepta navi fugit, sed vento in Africam repellitur; ubi capitur & strangulatur, & urbs Roma statim difficultate annonæ sublevata est.

Verum *Macezel* elatus rerum secundarum insolentia, & tumens, posthabito sanctorum consortio, cum quibus antea DEO militans vicerat, etiam Ecclesiam DEI temerare ausus est, atque ex ea quosdam non dubitavit extrahere. Secuta mox pœna sacrilegum est. Nam iisdem superstitibus atque insultantibus, quos ab Ecclesia ad pœnam protraxerat, post aliquantum solus ipse punitus est. Probavitque in se uno, ad utrumque semper divinum vigilare judicium, quando, & cum speravit, adjutus est, & cum contemsisset, occisus est. *P. Diacon. in Arcad. & Honor. §. 3.*

Alii Historici vero referunt, quod, cum Africam armis receptam ad se trahere conatus esset, à militibus, qui imperii ejus pertæsi, obtruncatus sit.

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. PIETAS. Constantinopoli *Arcadius* precaturus templum ingressus erat. Successerat autem ad proximam domum promiscui generis immensa hominum turba, ut propius Imperatorem contuerentur. Vixdum Imperatore digresso, domus ea maxima templo cohærens, in qua fuerat hominum multitudo, subito corruit, cum ingenti admiratione & stupore populi. Sequebatur autem exclamatio, ob orationem pii Principis ruinam imminentem

nentem ſuſpenſam, tantamque multitudinem fuiſſe liberatam. *P. Diaconus.*

II. *Inſtinctu uxoris Eudoxiæ* CHRYSOSTOMVM *bis in exilium ejecit. Eudoxia* inimica fuit *Chryſoſtomo* ejus faſtum taxanti, nec quievit priuſquam eum Epiſcopatu dejiceret, atque in exilium pelleret, marito ad hoc facinus perſuaſo. Mandato ergo *Arcadii* Eccleſia Conſtantinopolitana pellitur A. C. 402: Sed cum populus tumultuaretur, & *Chryſoſtomum* deſideraret, revocatus, inque ſolium ſuum reſtitutus eſt. *Socrates.* Verum cum in *Eudoxiam* Auguſtam linguam exacuens pro concione quædam dixiſſet liberius, mandato *Arcadii* iterum in exilium abdicatur A. C. 404. Statua namque argentea *Eudoxiæ* Imperatrici non longe à Templo Sophiæ Conſtantinopoli collocata, quum inde Eccleſiaſticæ ceremoniæ, quando ludi populares ibi celebrarentur, impeditæ ſunt: *Chryſoſtomus* publice hujuſmodi ludos vituperat. Quod in ſui contumeliam *Eudoxia* arripiens, alios Epiſcopos conſilio *Theophili* convocat, qui *Chryſoſtomum* ejiciant. Quare *Chryſoſtomus* effervescens, ſuam concionem ita inchoat: *Herodias* denuo commovetur, inſanit: ſaltare pergit, denuo caput *Iohannis* in diſco accipere quærit. *Secundo* menſe poſt, quo *Chryſoſtomus* in exilium pulſus, (quod paullo ante Paſcha factum) *Templum Sophiæ* incenſum fuit, & aliqua pars urbis cum curia deflagravit. Inuſitatæ quoque magnitudinis *grando* Conſtantinopoli decidit, & *Eudoxia* in partu miſerabiliter exſtincta eſt menſe tertio poſt Chryſoſtomi damnationem.

III. *Ioannes Chryſoſtomus* cum exulaſſet annos 3, menſes 5, ad *Chriſtum* migrat A. C. 407. 14 Septembr. cum vixiſſet annos 52, & Epiſcopatum Conſtantinopolitanum tenuiſſet annos 5. menſ. ferme 6. *Nicephor. lib. 13. cap. 34. Socrat. Zonaras.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

ARcadius A. C. 408. mortuus eſt, cum vixiſſet ann. 31, regnaſſet cum patre ann. 13, poſt ejus obitum ann. 13. menſ. 3 dieb. 15. relicto filio *Theodoſio.* quem, cum ſe mori cerneret, videns filium parvulum eſſe, (fuit enim octo annorum) conſideranſque ne à quodam inſidiis appeteretur, Imperatorem appellavit, & ei Curatorem per teſtamentum fore ſtatuit Hiſdigerden Perſarum Regem. *Onuphr. Socrat. P. Diacon. in Arcad. & Honor. §. 4.*

II. HONORIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER ejus fuit THEODOSIVS M.

II. MATER fuit PLACILLA. Ex hiſce Parentibus natus eſt A. C. 384, die 9 Septembris.

III. SOROREM habuit PLACIDIAM, ex poſteriore *Theodoſii M.* uxore *Galla* natam. Hæc *Adulpho* ab *Alarico Rege Gothorum* propinquo ejus eſt deſponſata, atque in matrimonium locata. Multum ea Romano imperio profuit. Nam cum *Adulphus* (alii habent *Ataulfus*) ad urbem Romam funditus evertendam cum exercitu eſſet regreſſus, *Placidiæ* interceſſione ſervata eſt, quæ mariti animum blandimentis ſuis à propoſito avertit. Cum vero *Adulphus* dolo militum periiſſet, vidua eſt relicta. *Honorius* vero frater cum *Conſtantium* patricium adverſus *Conſtantinum* Tyrannum cum exercitu mitteret, ei ſpem fecit conjugii cum *Placidia* ſorore, & Imperii, ſi Tyrannum eſſet oppreſſurus. Oppreſſo ergo Conſtantino Tyranno, belloque finito, *Honorius Conſtantio Placidiam* dedit uxorem, illumque Imperii conſortem fecit. Genuit autem ex ea *Valentinianum* III, & filiam *Honoriam.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXORES habuit *duas*, ambas *Stiliconis* Vicarii ſui filias. PRIOR dicta eſt MARIA, quæ repentina morte obiit, antequam in domum Imperatoris deducta fuit. POSTERIOR dicta eſt THERMANTIA, quam *Stilico* Pater luctu finito ei deſponſavit; Sed etiam repentina morte exſtincta eſt, antequam *Honorio* copularetur. Vnde nullam poſt ſe ſobolem reliquit. Nam ſorores ambæ (ut dictum) quas duxerat, antequam nuptiis & concubitu ejus potirentur, morte præreptæ fuerunt.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

A. C. 343. *à patre Theodoſio Auguſtus* appellatus eſt. Pater vero cum eſſet moriturus, quia nondum fuit ætas matura Imperio, *Stiliconem* ei adjunxit tutorem, & poſtea ex teſtamento patris Occidentis Imperator factus eſt. Vide *Hiſtoriam Arcadii cap. 2. Act. Polit.*

II. *Imperii adminiſtratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. *Gladiatoria* certamina Romæ prohibuit, hac occaſione, quod Monachum *Telmatium* populus, qui cædes haſce ex indignatione abominabatur, lapidibus obruerent. *Sig.*

II. *Bonos Conſiliarios elegit.* Quo nomine eum laudat *Claudianus*:

Vt fortes in Marte viros animiſque paratos,
Sic juſtos in pace legis: longumque tueris
Electos: crebris nec ſuccedentibus urges.

III. *Ignavus & negligens fuit in gubernatione;* adeo ut literis, quos ſuo nomine ſcribi juſſerat, non lectis prius ſubſcribere ſoleret. A qua conſuetudine parum laudabili avocatura eum ſoror *Placidia*, literis ſcribi jubebat, in quibus Imperator affirmaret, ſe nuptui dare ſororem cuidam ex infimæ ſortis famulis. Quibus cum manu ſua Imperator ſubſcripſiſſet: *ſoror* aſſumtis ſecum literis iſtis Imperatorem acceſſit, ſupplexque coram eo in genua provoluta, de injuria & contumelia, qua ab ipſo afficeretur, dum infelices adeo ſibi pararentur nuptiæ, conqueſta eſt. Mox Imperatori, vanas eas querelas eſſe contendenti, literas manu ipſius ſubſcriptas obtulit. Vbi cum manum ſuam ille agnoſceret, pravam & parum tutam eſſe conſuetudinem ſuam intellexit, & deinceps ea abſtinuit.

IV. *Ingratus fuit ergo Sororem* ejuſque liberos. Placidia, poſt mariti Conſtantii obitum, (qui immatura morte ſublatus eſt) cum liberis, ob ſuſpicionem invitatorum hoſtium, juſſu Honorii pulſa. A *Theodoſio* vero II, *Arcadii* filio, honorifice libenterque ſuſcepta eſt.

II. *ACTA SAGATA.*

I. RADAGAISVS *Rex Gothorum*, 200000 militum in Italiam duxit; in Venetiam regionem, Æmyliam & in Hetruriam tranſiit. Stilico ſe hoſti nullibi objicit, quod eæ regiones eſſent patentioribus campis, in quibus parvis ſuis copiis ab immenſa illa multitudine timebat. *Radagaiſus* vero divinitus conterritus. Nam cum *Florentiam* jam obſidione premeret, Feſulani montis jugo urgente undique timore concluditur, agminaque, quibus anguſta dudum videbatur Italia, latenti ſpe in unum ac parvum verticem truduntur. Vbi cum fame & ſiti conficerentur, *Stilico* ipſum aggreditur, & ſalvis ſuis omnibus ad centum millia hominum trucidat. Rex *Rhadagaiſus* ſolus ſpem fugæ arripiens in fuga captus à Romanis in vincula conjicitur, ac pauliſper retentus vita privatur. *Tanta* vero multitudo captivorum Gothorum fuiſſe fertur, ut viliſſimarum pecudum modo ſingulis aureis paſſim greges hominum venderentur. *Zoſim. P. Diaconus.* §. 5. *Oroſius.*

II. ALARICVS non diu poſt, qui antea apud *Theodoſium* ductor exercitus contra *Eugenium* fuerat, Italiam ingreſſus eſt: cum ab Honorio ſedes, in quibus ſuo cum exercitu conſiſtere poſſet, expeteret, *Honorius* deliberato conſilio Gallias conceſſit. Qui dum ad Gallias pergens ob recuperationem jumentorum apud Pollentiam reſediſſet, Stilico in perniciem Reip. Gothos pertentatos, dum eos inſidiis aggredi cuperet, belli ſummam *Sauli Pagano* Duci commiſit. Qui ipſo die Paſchatis *Gothos* nihil tale ſuſpicantes adoritur: qui perturbati, atque initio propter diei ſacri religionem cedentes, demum arma corripiunt, more ſolito ſe cohortantes, victoremque virtute potiori proſternunt. Hinc in rabiem furoris excitati, cœptum iter deſerentes *Romam* contendunt, cuncta per quæ ierant igne ferroque vaſtantes. *Vrbs biennio* circumſeſſa, capta eſt Kalendis Aprilis, Anno 18 Honorii, anno V. C. 1164. A. C. 410. eamque Gothi devaſtant, plurima *miraculorum* ejus incendunt, multoſque Senatorii ordinis diverſis ſubdidere ſuppliciis: *Dato* tamen prius præcepto, ut ſi qui in ſancta loca, præcipue in ſanctorum Apoſtolorum baſilicas Petri & Pauli, confugiſſent, his nulla vis inferretur: Deinde ut milites ſola præda contenti, à cæde & ſanguine abſtinerent ac ſibi temperarent; quod ſumma fide ſervatum eſt. *Gothi* tamen imperium Romanum deridentes, Imperatorem fecerunt quendam nomine ATTALVM, quem una die tanquam Imperatorem fecerunt procedere, altera vero ſervi ſchemate miniſtrare. Die tertia inſtante Gothi ſponte diſcedunt ab urbe. Deinde per Campaniam, Lucaniam, Brutiamque, ſimili ſtrage bacchantes, Rhegium pervenerunt, in Siciliam tranſfretare cupientes. Quo cum tranſmeare aſcenſis navibus vellent, perpeſſi naufragium, plures ſuorum ibi amiſere. Inter hæc *Alaricus* dum deliberaret quid ageret, apud Conſentiam ſubita morte defunctus eſt. Gothi Baſentium amnem de alveo ſuo captivorum labore derivantes, *Alaricum* in medio alveo cum multis opibus ſepeliunt, amnemque meatui proprio reddentes, ne quis locum ſcire poſſet, captivos, qui interfuerant, interficiunt. Regem deinceps ATAVLFVM *Alarici* affinem Gothi conſtituentes, Romam redeunt: Si quid reſiduum fuit, more locuſtarum eradunt, auferentes exinde *Placidiam Honorii* ſororem, quam ſibi Ataulfus apud forum Cornelii conjugio ſociavit. Eam divino judicio velut obſidem ac pignus Romæ huic barbaro Regi tradidit. Nam illius juncta con-

jugio, multum Reip. profuit & commodavit: uti in *cap.* I. supra diximus. Et cognitu non indignum est, quod cum nunciatum *Honorio*, Romam perditam; credidit ille de catello, vel, ut alii narrant, de amissa ave vel gallina sua, quam cum in deliciis haberet, Romæ appellationem ei indiderat: admiratusque vehementer, tam subito periisse eum, qui cum paullo ante festivissime luserat. *Egnatius. Orosius. P. Diaconus* §. 6, *&* 7. *Agath.*

III. *Stilico* Honorii socer filio *Eucherio* regnum quærit. Is cum tutor constitutus esset imperii occidentis à *Theodosio Magno*, immemor beneficiorum à Theodosio in se collatorum, immemor etiam affinitatis cum *Honorio*, regnum filio affectans, ingentia Reipub. mala intulit. Nam quia *Vandalorum* perfidæ & dolosæ gentis genere editus, Suevos, Alanos, Burgundos & populares suos Vandalos, magna spe prædæ ad Gallias hostiliter invadendas occulte sollicitavit, sperans fore, ut aut Honorius bello occumberet, aut filius in regni consortium veniret. Postea *Gothos* ex insidiis opprimens, reliquiis ipsorum occasionem præbuit, ut Romam regrederentur, eamque obsidione cingerent: ut jam antea dictum est. Tandem ubi Imperatori *Honorio* exercituique Romano hæc tam ingentia damna patefacta sunt, jussu Honorii interfectus est. Ejus quoque filius *Eucherius*, primum fuga elapsus, postea obtruncatus traditur. *Orosius. P. Diaconus* §. 8.

IV. CONSTANTINUM quoque Tyrannum, *ejusque filium*, ut & ATTALUM Romani sanguinis haud ignobilem virum, (qui à Gothis Imperator fuerat factus) inque Africa Tyrannidem arripere conantem, *Honorius* per *Constantium* socerum suum vicit.

V. Cum *Heraclianus* Africæ Comes (qui *Honorii* partes antea fortiter gesserat, verum superbia elatus ab eo descivit) cum immensa satis incredibilique classe navium Romam contenderet, & littora Italiæ crudelissime vastaret, à MARINO Duce *Honorii* victus est, & amisso exercitu, arrepta navi solus Carthaginem rediit, ubi à militibus occisus est. *Oros.*

Hunc *Heraclianum* tria millia navium & septingentas habuisse dicitur. Quem numerum nec apud *Xerxem* quidem præclarum Persarum Regem, & *Alexandrum Magnum*, vel quenquam alium Regem fuisse, Historiæ tradunt. *P. Diaconus* §. 9.

VI. VALLIA *Rex Gothorum* pacem init cum *Honorio*. Nam cum ipse in Africam esset trajecturus, à Ducibus *Honorii* impeditur, atque ideo necessario fœdus firmissimum cum *Honorio* pepigit, & accepit partem Hispaniæ cum conditione debellandis Vandalis. *Isiodorus. P. Diaconus* §. 10.

Honorius devictis *Gothis* Romæ triumphat, & *Attalum* qui à *Constantio* victus, ipsique missus, post peractum triumphum, in quo manibus post tergum devinctis ante currum ductus erat, manu dextera truncat, vitæque relictum *Liparam* relegat. *Prosp. Iordan. Sigon.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

HOnorius cum annos triginta duos cum patre, 13 cum fratre, & 15 cum fratris filio Theodosio imperasset, febri correptus est: ad quam hydrops accessit, ex quo mortuus Romæ A.C. 423, ætat. 44, nullis relictis hæredibus. Corpus ejus juxta beati Petri Apostoli in mausoleo sepultum est. *P. Diaconus* §. 11. *Chron. Hedion.*

ACTA ECCLESIASTICA.

I. Viri sub *Arcadio* & *Honorio* in Ecclesia celebres.

I. AUGUSTINUS Hippone ordinatur Episcopus A. C. 395. agebat tum annum 41. Antecessor ejus *Valerius* adhuc erat in vivis, atque ita duo Episcopi erant unius Ecclesiæ. *August. Prosp.*

II. S. MARTINUM Episcopum Turonensem, A. C. 379. ex hac vita migrasse ætat. 81. scribunt Gregorius Turonensis, Marianus, Contractus, Sigebertus. Sed alii habent annum obitus 395. alii 399. alii 404.

III. D. AMBROSIUS moritur A.C. 398. Moriturus ad circumstantes sacerdotes dixit: Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere: nec mori timeo, quia bonum habemus Dominum.

IV. SULPITIUS SEVERUS Episcopus Bituricensis ad annum Christi 400 Chronicon suum perduxit: qui quantus vir fuerit, scripta ejus testantur. *De Sulpitio* refert *Gennadius*, eum à Pelagianis deceptum, & culpam agnoscentem, silentium usque ad mortem tenuisse.

V. EPIPHANIUS Episcopus Salaminæ, Constantinopoli in Cyprum rediens, moritur in itinere. A. C. 402. *Socrat.* 6. *Trip.* 10.

VI. CYRILLUS in Episcopatu Alexandrino succedit Theophilo Alexandrino defuncto.

VII. GAUDENTIUS & IOVIUS Comites Honorii Imperatoris falsorum Deorum templa in urbe Carthagine everterunt, & simulacra fregerunt. *August.*

VIII. D. HIERONYMUS de Ecclesiæ DEI scriptis

scriptis suis bene meritus, Palæstinæ apud Bethlehem A. C. 420. ad Christum migravit. *P. Diaconus* §. 10.

II. Viri in Repub. Literaria celebres.

I. CLAUDIANUS Poëta vixit temporibus Arcadii & Honorii, qui illorum temporum res gestas eleganter & accurate descripsit.

II. RUFFINI & SEXTI AURELII VICTORIS Chronica hoc seculo desinunt, quorum ille res Ecclesiasticas descripsit: Hic vero vitas Imperatorum, facto initio ab anno primo Monarchiæ Augusti, victo ad Actium Antonio: quæ narrationes continent 424. annorum historiam.

III. PRUDENTIUS Poëta, anno Christi 404, edidit libros Cathemerinon: quia in præfatione ait, se ista scribere agentem annum ætatis 57.

IV. PROCOPIUS Cæsariensis à morte Arcadii belli Persici & Vandalici historiam orditur.

V. OROSII Presbyteri Hispani *Chronicon*, quod ille jussu D. Augustini scripsit, fere A.C. 416. finitur.

LI. IMPERATOR. ROM. THEODOSIUS II.

CAPUT I. DE ORTU.

I PATER ejus fuit ARCADIUS Imperator *Theodosii M.* filius.

II. MATER fuit EUDOXIA. Ex hisce Parentibus natus est THEODOSIUS II. A. C. 401. die 10 Aprilis. *Socrates* 6.

CAPUT II. DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *Natura & Mores.*

FUit *formosus*, venusta facie præditus, membrisque decorus: Constantinopoli *Pulcheriæ* sororis & *Antemiæ* tutoris consilio & opera in studiis & artibus liberalibus diligenter informatus est, inque iis insignes progressus fecit. Nam sacras literas sine codice recitavit, loquentibus Episcopis responsum ex divina lectione dedit, & cum in aliis Mathematicis libris versatus, tum Astronomiæ non ignarus, inque Philosophia præclare edoctus fuit, quam quidem ita didicerat, ut non tam verbo eam profiteretur, sicut Philosophi in scholis de ea differentes, sed ut re & opere eam exsequeretur. Fuit præterea equitandi & sagittandi peritia excellens, pingendo fingendoque dexter. *Zonaras. P. Diaconus.*

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. Uxor ejus fuit EUDOCIA, quam ipse *Pulcheriæ* sororis consilio, cum ex Ephebis esset egressus, in uxorem duxit: Fuit autem *Eudocia* forma excellenti prædita, & omni doctrinæ genere perpolita, atque in eloquentiæ studiis exercitata, quæ & *Heroico* carmine poëmata multa conscripsit de victoria *Arcadii*, deque victoriis mariti. Ὁ *μηρόκεντρα* (sive Centones *Homeri*) ab ipsa dicuntur congesta.

Antea autem dicta fuit ATHENAIS. Quam cum pater LEONTIUS Philosophus Atheniensis splendidam fortunam ex arte cognovisset consecuturam: testamento suas opes duobus filiis reliquerat, *Valerio* & *Genesio*, filiæ tantum centum aureis legatis, hac adjecta clausula, quod fortuna ejus suffectura ei esset. Fratres igitur patrimonio sibi vendicato, Athenaidem, legitimam suam postulantem & injuriæ testamentum accusantem, paternis ædibus expulerunt. Quæ à matertera suscepta, & Constantinopolin perducta, causa exposita Pulcheriæ supplicant. Quæ cum puellam formosissimam, & integra ætate esse vidisset, rogat, An adhuc viri expers esset? Eo cognito, *sacra Baptismatis* aqua per Atticum Episcopum Constantinopolitanum ablutam, Christianam fecit, & pristino nomine mutato in *Eudociam*, fratri Theodosio despondet, diademate ornat, & Augustam appellat. *Zonar.* §. 4.

LIBERI. Genuit ex *hac Theodosius* II. unicam filiam, nomine EUDOXIAM, quam *Valentinianus* III. Imperator sibi matrimonio junxit. *P. Diaconus* §. 18.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

A patre suo *Arcadio* adhuc in cunis vagiens Augustus appellatus est, qui moriturus eum testamento hæredem Imperii scripsit, & tutorem ei adjunxit, non fratrem *Honorium*, sed *Isdigerdem* Regem Persarum, cum quo fœdus inierat. Hac occasione religio Christiana in Persia propagata est. *Isdigerdes* fidem Arcadii minime adspernatus, & pacem cum Romanis toto vitæ suæ tempore coluit, & statim à morte *Arcadii* Antiochum Eunuchis cæteris in aula sua honoratiorem Constantinopolin misit, atque per eum literis transmissis Magistratus monuit;

nuit, ut Imperatori suo parerent, minatus ultionem, si qui secus facturi essent. Sed *Anthemius* Theodosio tutor datus est, cujus sapientia Imperii publica negotia feliciter gubernata sunt. *Zonar.*

II. *Imperii administratio.*

A. C. 408. initium Imperii ejus fuit, quo anno pater ipsius mortuus est. Verum quia tum puer erat octennis, Imperium loco ejus aliquandiu virtute & sapientia administravit Pulcheria virgo.

I. *ACTA TOGATA.*

I. Virtutes.

I. SAPIENTIA. Cum in Oriente imperaret, audita *Honorii* patrui morte, Valentiniano Constantii & Placidiæ filio Imperii insignia dedit. *Sextus Aurel. Victor.*

II. PIETAS. Religiosissimus Imperator fuit. Nam,

1. *Instituit aulam* suam veluti scholam, in qua ad pietatem se suosque exercuit, habens ordine distributa tempora lectionum & Psalmorum.

2. *Inter exercitia* pietatis celebratur, quod studio Christianitatis corpus orationibus & jejuniis macerarit, & mane cum uxore & sororibus precationes dicere & Psalmos canere solitus sit.

3. *Sacrorum* librorum eorundemque interpretum congerendorum adeo fuit studiosus, ut ea laude Ptolemæo Philadelpho inferior non esset. Noctu eis legendis operam navavit, lucerna sponte sua, machina quadam movente, sibique ipsi oleum infundente, comparata, ne quis ministrorum ejus in laboribus ejusmodi molestiam quampiam subiret. *Niceph. l. 14. c. 3. Theodoretus l. 5. c. 36. Socrates lib. 3. cap. 22.*

4. *Vxorem* EVDOCIAM Hierosolymam misit gratificos hymnos DEO oblaturam. Quæ plurima dona Ecclesiis contulit, & postquam operam rebus divinis dedisset, domum reversa est. *P. Diaconus.* §. 18.

III. CLEMENTIA & MANSVETVDO. Adeo mansuetus & clemens fuit, ut omnes etiam, qui vere sacerdotes sunt, mansuetudine sua superarit, iram, tristitiam, libidinemque devicerit, nullaque vindicta animum exsaturaverit, etiam lacessitus. Cum igitur à quodam familiarium interrogaretur, cur nullum se lædentium morti subjiceret? *Vtinam mihi*, inquit, *esset possibile ad vitam mortuos revocare.* Paucos igitur morte condemnavit: Et si quos supplicio dignos adjudicavit, mox consilium mutavit, priusquam ad supplicium ducerentur, revocans id insigni quadam clementia. Cum ipse aliquando in amphitheatro spectator sederet, & populus damnatos efflagitans clamaret; Crudeli bestiæ artifex objectus pugnet: compescuit Imperator immitem turbæ vocem, dicens: Nescitis, quod nos consuevimus clementer spectare. innuens: Vbicunque adest Princeps, illic oportere omnia mitius geri. *Erasmus lib. 8. apophtegmatum.*

II. Vitia.

I. SOCORDIA. Valde negligens fuit in quibuscunque literis, quæ ei offerebantur, subscribendis, antequam eas aut legisset aut expendisset. Quod ne faceret, utque sententiam literarum consideraret, à Pulcheria sorore admonitus, affirmabat, à nemine strui sibi fraudem, & scire se, quid literæ continerent. Quare illa ad socordiam fratris corrigendam hujusmodi commento usa est. Nomine illius syngrapham componit, qua sibi *Eudocia* Augusta in servitutem traderetur; eaq; Imperatori, ceu aliud quiddam esset, oblata, efficit, ut subscriberet. Quod cum Sigillo mox confirmasset, *Pulcheria* Eudociam ab illo accersitam abire non sinit, quæsitaque retentionis causa, profert literas, quas ille non lectas subscriptione confirmasset; itaque convincit, eum subscribere plurimis, quæ neque norit, neque etiam fortasse fieri velit, simulque acriter eum reprehendit, & ut deinceps in re tanti momenti cautior esset, graviter ac amice monuit. *Zonaras* §. 8. *Suidas. Nicephorus l. 4. c. 13. Socrates lib. 7. cap. 22.*

AXIOMA.

Non temere quibuslibet literis non lectis annulus imprimendus est.

Magnum enim levitatis & supinæ negligentiæ indicium est, præsertim in Principe viro, tabulas vel diplomata non lecta nec expensa annulo obsignare, vel annulum signatorium cuivis temere committere: Quod *Cicero* Qu. Fratri studiose cavendum monet in elegantissima illa & plane aurea, quam ad ipsum Asiæ minoris *Rectorem scripsit*, epistola; his verbis: *Sit annulus tuus non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu: non minister alienæ voluntatis, sed testis tuæ.* Hoc enim sentit *Cicero*, quemadmodum *Turnebus lib. 27. cap. 1. Adversar.* interpretatur, ne passim sinat annulum suum à quovis, ut domestica vasa, tractari, vulgoque & temere sine delectu quidvis obsignari: sed eo solus utatur, alius non abutatur, solusque, quod jus fasque sit, annulo signet. Vas igitur est, ut si Græce *σκεῦος* diceres.

res. Vasorum autem in domestica familia usus est communis.

II. INGRATITVDO & IMPRVDENTIA. Quæ inde patet, quod sororem suam ex aula removerit. Grysaphius Eunuchus, qui plurimum apud Imperatorem poterat, ascita Eudocia adjutrice, facilitati Principis illudens, persuadet, ut Pulcheria ab administratione rerum amoveatur. Ea igitur aula expulsa, vitam privatam agit, & in Hebdomo quietam. Eadem simplicitate in fraudem sese allici passus est à Grysaphio Eunucho, ut Eutychianos tueretur. At Imperator vix tandem ad sanam mentem reversus, considerata Pulcheriæ delatione: justa indignatione commotus contra Eunuchum, eum relegat, opibus ejus confiscatis, (quem Pulcheria paulo post interfici jussit) & sororem petita venia revocat. *Zonaras* §. 8. *Cedrenus*, *Marcellinus*.

III. SVSPICIO atque IRACVNDIA *contra uxorem*. Incurrit *Eudocia* in odium Imperatoris tali de causa. *Pomum* inusitata magnitudine sibi oblatum Imperator, admiratus, uxori misit. Id illa *Paulino* dedit viro erudito, eaque de causa sibi familiari. Is rei ignarus, illud Imperatori offert, ut rem miram. Quo ille agnito & occultato, uxorem rogat, ubi sit malum ipsi missum. *Illa* verita, ne id suspicaretur maritus, quod jam suspicabatur, se comedisse respondet. Verum illo acrius urgente, jurejurando affirmat, se jam comedisse. Tum ira percitus *Imperator*, pomum profert. Sic illa in manifesto mendacio deprehensa, suspicio mariti confirmatur, *Paulinus* insons occiditur. *Eudocia* cum se invisam esse cerneret, facultatem abeundi Hierosolymam petit. Quo cum magnis opibus profecta, & templa ædificavit, & pauperibus atque ejus loci monasteriis multa dedit. Inde, post mariti obitum, eodem rediit, ibique mortua est. *Zonaras* §. 8.

IV. INVIDIA. *Theodosius*, mœnia translaturus, & urbem Constantinopolin amplificaturus, munus id *Cyro* præfecto mandat: qui magno studio & celeritate Chersæum murum, à mari ad mare pertingentem, intra dies sexaginta absolvit. Vrbana igitur multitudo, & opere delectata, Præfectique celeritatem admirata, publice exclamat: *Constantinus* condidit. *Cyrus* renovavit. Quamobrem *Cyrus* invisus & suspectus Imperatori, vel invitus tondetur ut Clericus. *Idem* §. 6.

II. *ACTA SAGATA.*

Gessit *Theodosius II* bella, sed per *Duces*. Ipse vero si quando bella moverentur, secundum Davidis exemplum ad Deum confugiebat, sciens eum præliorum auctorem, & hostes oratione superabat. Nam

I. JOANNES, qui inter Scribas Imperatoris primum locum obtinuit, cum prosperum fortunæ cursum moderate ferre non posset, Imperium arripit. *Adversus* quem mittit *Theodosius* Ducem ARDABVRIVM, qui in bello Persico res magnas gesserat. Ille cum Salonas venisset, inde transmittit in Aquileiam; sed vento adverso flante, *Tyrannus* apud Ravennam illum aggressus inclusit, illoque comprehenso spem novam obtinendi Imperii concepit. His auditis, THEODOSIVS anxio & sollicito animo fuit, ne quid mali *Ardaburius* à Tyranno perpeteretur: ASPAREM *Ardaburii* filium quoque cum exercitu adversus tyrannum mittit. *Aspar* cum infinitas Barbarorum copias ad auxilia tyranno ferenda accessisse certior factus esset, incertus animi erat, quid ageret. Preces itaque pii Imperatoris illo tempore plurimum momenti habuerunt. Nam Angelus Dei, in habitu & forma pastoris, Ducem itineris Aspari se præbuit: & per stagnum. Ravennæ adjacens (in ea namque civitate Tyrannus commoratus, Ducem *Ardaburium* tenuit) copias ejus deduxit, qua via nemo unquam iter fecisse commemoratur. ASPAR itaque copiis per stagnum, cujus aqua divina ope penitus exhausta fuit, traductis, portas civitatis, quas apertas offendit, ingressus, Tyrannum opprimit, Ardaburiumque liberat. Ravennam crudeliter depopulatur, eo quod illius cives maxime Tyrannicæ parti favissent: *Castinum* magistrum militum damnat exilio, cujus factione arripuisse *Iohannes* tyrannidem credebatur. *Imperator* vero sanctissimus suam erga Deum pietatem declaravit: Relictis enim oblectamentis, quibus tum intentus erat, protinus ad Ecclesiam Dei profectus, pro victoria divinitus parta Deo gratias egit, & universo cœtui, ut idem faceret, auctor fuit. *Socrates lib. 7. cap. 23. P. Diaconus* §. 12.

II. BELLVM *contra* BARBAROS. Post necem Tyranni *Iohannis*, Barbari, quos ille ad auxilium sibi contra Romanos ferendum accersiverat, in fines Romani Imperii incursionem facere constituerunt: Quo audito Imperator, uti solebat, istarum rerum curam Deo commendavit: atque precibus se totum dedens brevi quod in optatis erat, est consecutus. Primum illorum Dux, nomine RVGAS, fulminis ictu interiit. Deinde pestis subsecuta, maximam partem hominum, qui ei parebant, è medio sustulit: ignis etiam de cœlo delapsus, complures eorum, qui supererant, absumsit. Eo tempore *Proclus* Episcopus prophetiam ex *Ezechiel. cap. 38. v. 21, 22, 23.* petitam in Ecclesia docuit, eamque præclare ad salutem jam tum Romanis à Deo datam, non sine maxima omnium commendatione,

accommodavit. *Socrat. H. E. lib. 7. cap. 41, & 42. Verba textus hæc sunt*: Et convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur. Et judicabo eum peste, & sanguine & imbre vehementi, & lapidibus immensis: ignem & sulphur pluam super eum, & super exercitum ejus, & super populos multos, qui sunt cum eo. Et magnificabor, & sanctificabor: & notus ero in oculis multarum gentium, & scient quia ego Dominus.

III. GENSERICVS *Rex Vandalorum*, Carthagine in Africa sub prætextu pacis potitus, Siciliam cum classe aggreditur, eamque graviter vastat. *Theodosius* igitur bellum contra *Gensericum* & *Vandalos* movet, per Duces suos *Ariobindam* & *Anaxillam*. Verum illi longis cunctationibus negocium differentes, Siciliæ magis oneri, quam Africæ præsidio fuere. Interea ATTILA & BLEDA fratres Hunnorum Reges, transmisso Istro immensas Hunnorum copias in Imperii Romani fines traducunt. *Theodosius* igitur Hunnorum adventu territus, exercitum Romanum ad Orientalium Provinciarum defensionem ex Sicilia revocat, & ne gemino bello implicaretur, fœdus cum *Vandalis* init. Verum quia Hunni Thracias & Illyricum sæva depopulatione vastare, omniaque castella & civitates in servitutem redigere pergebant, & pene Byzantio imminebant, *Theodosius* cogitur legationem Attilæ Hunnorum Regi mittere, & sex millia librarum ei pro recessu præbens, mille librarum annuum tributum persolvere pollicetur. *Procopius, Marcell. Sigon. P. Diacon.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. Per baptismum interdum homines corporaliter sanati sunt. Quod est Symbolum spiritualis mundationis atque sanationis. Elegans historia contigit tempore *Theodosii II.* Imp. *Socrates lib. 7. c. 4. Histor.* refert, *Judæum* quendam paralyticum, & multis annis lecto affixum, omnibus medicamentis & Judæorum precibus ad sanitatem illi restituendam nihil conferentibus, cum tandem vera fiducia ad baptismum Christianorum, velut ad remedium efficacissimum, confugisset, postquam ab Attico Episcopo Constantinopolitano de fide in Christum recte institutus esset, una cum lecto ad baptismum deportatum: quem cum sincera fide ab Attico recepisset, subito à morbo liberatum ac longi temporis sanitate divinitus donatum fuisse; atque hoc ipsius exemplo multos ex gentibus ad usum, amorem & admirationem Baptismi invitatos, & Christo lucrifactos esse.

Similiter *Vincentius lib. 23. c. 76.* narrat, quod leprosus quidam ab Arnulpho baptizatus, statim inter baptizandum cœperit sanari, & aliam induere carnem.

Similiter *Socrates lib. 5. Histor. cap. 6.* scribit: *Theodosium* morbo correptum, posteaquam ab Episcopo Thessalonicensi baptizatus fuisset, melius habuisse.

II. NESTORIVS cum triennium pontificatui præfuisset, docuit, B. Virginem Mariam non esse dicendam θεοτόκον. h. e. Deiparam: sed χριστοτόκον, h. e. Christiparam. Christum vero hominem tantum esse asserebat: in eoque Dei filium, ut in Propheta quodam, habitasse nugabatur: cumque divitdens, affirmabat, Dei Verbum non assumsisse carnem è casto sanguine matris Dei, sed alium esse Filium & Verbum Dei, alium Christum, qui filius esset adoptivus, & gratia Deus factus.

SYNODVS igitur EPHESINA œcumenica tertia Episcoporum amplius 200, authoritate & mandato *Theodosii II* Imp. A. C. 431. convocata est. Hujus Concilii Rector fuit CYRILLVS Episcopus Alexandrinus, cujus divina scripta apud orthodoxos in summa veneratione merito habentur. Hic ubi fidem suam exposuisset: *Non alium esse Filium, qui à Patre ante secula natus est, & qui ex Maria virgine natus est.* Nestorius surgens: *Ego*, inquit, *bimestrem aliquem & trimestrem Deum nunquam confitebor.* Posthac ergo non veniam ad vos. Cum ergo sæpe vocatus comparere nollet, lectis ejus scriptis, legitima Concilii sententia condemnatus est. *Cedren. Euagr. Zonaras* §. 5.

Non multo ante mortem *Theodosii* mota est etiam ab *Eutyche Archimandrita*, sive Abbate Constantinopolitano, controversia, qua naturarum in Christo, proprietatumque Essentialium, distinctionem impugnabat. Docebat enim, Dominum nostrum Iesum Christum duas naturas post incarnationem non retinuisse, sed ambas in unam naturam contemperatas & permixtas esse: & quemadmodum NESTORIVS ex duabus naturis duas in Christo personas asseverabat; ita Eutyches, argumentando procedens ab una persona ad unam naturam. *Euagr. Contract. Nicephorus, Marianus, Zonaras.*

Indicta est igitur A. C. 449. SYNODVS EPHESINA II; infelix, latrociniis infamis, & propterea appellata ληστρικὴ, id est, prædatoria, sive latrunculorum concursus: quia opera Chrysaphii Eunuchi, qui Eutycheti patrocinabatur, milites armati introducti, & Episcopi vi coacti fuerunt, ut subscriberent. Nam DIOSCVRVS Alexandrinus Episcopus, instar indomiti asini exsiliens, *Flavianum* Episcopum Constantinopolitanum recte sentien-

tientem calcibus impetiit, & pugnis maxillas ejus tundere non prius destitit, quam Concilio expulisset, qui quidem post triduum ex plagis illis mortuus est. Ipsum tamen EVTYCHIS DOGMA, à mala ortum radice, non potuit diu florere vel ἀὐτοζῆν: sed post biennium, mortuo Theodosio, redditaque Episcopis linguæ libertate, in Concilio Chalcedonensi defloruit & emarcuit.

III. THEODOSIVS *privilegia templorum ampliavit.* Servi fugitivi confugerant ad templum Constantinopolitanum ob crudelitatem heri sui: Hi cum à Clericis admonerentur, ut paululum ab altari secederent, ne impedimento essent sacris ceremoniis, duos Clericos trucidant, quasi ab Asylo detruderentur, & deinde sibi ipsis manus inferunt: ita profanatum fuit templum. Quapropter Theodosius privilegia templorum amplianda censuit, ipsaque inviolabilia sanxit in toto sui ambitu, ab altari usque ad fores ultimas, & arma ipsis inferri prohibuit. *Theod.*

IV. *Burgundiones facti sunt Christiani*, A. C. 428. Cum Burgundiones trans Rhenum habitantes ab Hunnis crebro infestarentur, animo expendentes quam firmum præsidium Romanorum Deus afferat iis, qui eum colunt, omnes communi consensu ad credendum in Christum se contulerunt, atque ad civitatem quandam Galliæ profecti, postulant ab Episcopo, ut Christianorum baptismo donentur. Cumque post septem Christianæ institutionis & indicti jejunii dies baptizati essent, illi animo fidenti Hunnos aggressi cum numero pauci essent, nempe 3000, vicerunt ac fuderunt decem millia Hunnorum. Ex eo tempore gens Burgundionum religionem Christianam ardenti studio coluit. *Socrates 7. Trip.* 12.

V. D. AVGVSTINVS, cum GENSERICVS Hipponem obsideret, mense 3 obsidionis, ne urbis suæ ruinam cerneret, in illa ipsa urbe, cujus erat Episcopus, septuaginta & sex vitæ annis expletis, ex quibus 40 in clericatu seu Episcopatu transegerat, pia & placida morte sopitur. *Victor. P. Diaconus.*

II. Viri in Ecclesia celebres.

I. PALLADIVS ad Scotos in Christum credentes à Cœlestino Pontifice Romano primus mittitur Episcopus. A. C. 430. *Beda Histor. Anglica cap.* 13. *Prosper.*

II. EVAGRIVS Scholasticus Epiphanensis Chronicon suum Ecclesiasticum ab hoc tempore orditur, quo *Nestorius* Ecclesiam erroribus & seditionibus replevit. Complexus est Euagrius narrationes annorum 164. usque ad 594 CHRISTI.

III. CYRILLVS Episcopus Alexandrinus, qui *Nestorii* blasphemiam refutavit, cum sedisset annis 32. moritur A. C. 444.

IV. VINCENTIVS Lyrinensis librum scripsit pro Catholicæ fidei antiquitate, adversus profanas hæreticorum innovationes. A. C. 434. Anno 3, post Synodum Ephesinam.

V. MAXIMVS Taurinensis Episcopus, cujus homiliæ ab Alcuino collectæ passim leguntur, tempore Theodosii II vixit.

VI. MARVTHAS Episcopus legatione fungens apud Persas, filium Regis à dæmonio liberat. Vnde pax Christianis apud Persas concessa. A. C. 438. *Sigeb.*

VII. EVDOCIA Augusta habebat Presbyterum SEVERVM & IOHANNEM Diaconum, qui sibi erant à concionibus. Saturninus Comes à Theodosio missus ambos trucidat. Causa à Marcellino non additur. EVDOCIA irata protinus Saturninum occidit. *Marcellinus.*

VIII. Imperante Theodosio II, in Ecclesia quoque clari fuerunt SEDVLIVS Scotus, PHILIPPVS Presbyter, IVNILIVS Episcopus, & PROSPER Aquitanicus, quorum omnium scripta ad nos pervenerunt.

III. Hæretici.

I. NESTORIVS Antiochia accersitus factus est Episcopus Constantinopolitanus A.C. 428. Fuit homo superbus & arrogans: *Tu mihi*, dixit publice pro concione ad *Imperatorem*, *in profligandis hæreticis subveni*, *& ego tibi in vincendis Persis auxilium feram.* Hunc propterea πυροφόρον (Gallice *boute feu*) appellarunt. Hic *Nestorius* multa turbavit in Ecclesia, donec tandem excitaret illam turbam contra Communicationem Idiomatum: propter quam in Concilio, quod Theodosius Ephesi edixerat, damnatus est: uti supra dictum.

Scribitur autem, quod miserrimam fortunam in exilio expertus sit. Et quidam dicunt, hiatu terræ ipsum absorptum esse. *Euagrius* vero testatur, linguam ipsius ante mortem vermibus erosam.

II. ANASTASIVS presbyter, qui cum *Nestorio* Constantinopolim venerat. Is pro concione aliquoties dixerat, *Mariam* non esse appellandam θεοτόκον, id est, *Deiparam*: sed genitricem hominis: Quod postea defendendum sibi suscepit *Nestorius*, & libros de ea re scripsit, eosque Monachi in Ægyptum detulerunt. *Cyrillus* contra ea de re publicam Epistolam scripsit, monuitque, libros illos caute esse legendos. Scripsit etiam ad Nestorium, eumque de tota re rectius edocuit, & admonuit, ne Ecclesiam turbare velit. Verum cum ab impietate non desisteret, causamque suam defenderet, in per-

petuum exilium relegatus est. Et *Theodosius* edictum publicavit, ut libri Nestorii comburerentur. Et ut *Constantinus* olim Arianos jusserat vocari Porphyrianos peculiari nomine: Ita *Theodosius* jussit Nestorianos vocari Simoniacos. *Sigonius, Socrates, Euagrius.*

III. MANICHÆI Romæ cum clanculum suum errorem propagassent hactenus, deteguntur, & libri eorum comburuntur Anno C. 443. *Baronius.*

IV. Accidit & hoc sub *Theodosio* II, quod de *Moyse* Cretensi narrant Historici. In Creta Insula, ubi plurimi Iudæi habitabant, Iudæus quidam seductor finxit se esse Mosen, qui olim Israëlitas per mare rubrum deduxerit: eoque nomine se cœlo demissum esse dixit, ut Iudæos per mare reduceret in patriam. Circuibat itaque toto anno unamquamque illius Insulæ civitatem, suadebatque Iudæis ut crederent, monens ut omnes pecunias & possessiones relinquerent, per siccum mare deducti ad repromissionis gaudia pervenirent. At illi hac spe capti, omne opus proprium negligebant, contemnentes etiam possessiones suas, & dimittentes eas quibuscunque personis. Cumque venisset dies, quam designaverat Iudæus seductor ille, eo præcedente sequebantur omnes cum conjugibus & liberis. Deduxitque eos ad quandam rupem declivius incumbentem, jussitque ut comarum schemate semet ipsos involverent. Hoc ergo faciebant priores: & cum venirent ad rupes, repente moriebantur, tam dilacerati acutis rupibus, quam in aqua necati. *Plures* tamen periissent, nisi nautæ & piscatores Christiani vicini servassent quosdam, & cæteros desilire prohibuissent. Cumque voluissent illum seductorem perimere, comprehendere nequiverunt: repente namque disparuit, deditque suspicionem quod olim fuerit dæmon erroneus, humano schemate circumamictus. Ea occasione multi tunc Cretensium Iudæorum ad Christianam fidem conversi sunt. *Socrates, P. Diaconus in Theodosio* II, §. 16.

IV. Prodigia.

I. A. C. 446. Septem dormientes, qui ad ducentos fere annos in quadam spelunca obruti jacuerant, reviviscunt. Tempore enim *Decii*, metu horrendæ sævitiæ, quæ in Christianos exercebatur, ex urbe Ephesо in montem cavum secesserunt, ibique somno oppressi sunt A. C. 251. Quod cum cognovisset Cæsar, edicto acerbo jussit cavernas montis occludi, ut fame illi contabescerent. Hinc dormivisse dicuntur annos amplius 196, scilicet ad Theodosii junioris imperium usque. Cumque experrecti essent & esurirent, ad panem emendum unus ex illis Ephesum mittitur, qui quod nummos Decianos antiquos haberet, suspectus fuit de thesauro invento: sed re tota comperta, *Theodosius* etiam eo profectus est, & hosce septem juvenes paulo post defunctos in eadem spelunca honeste sepeliri mandavit. *Sigonius, Cedrenus, Nicephorus.*

II. A. C. 443. *Sævissima hyems* fuit, & tanta vis nivium cecidit, ut vix sex mensium spatio resolutæ fuerint: unde ingens & hominum & pecudum multitudo interiit.

III. A. C. 446, ingens *Constantinopoli terra motus* factus, quo murus cum 57 turribus corruit: pervasit hic totum terrrarum orbem, & sex menses duravit. Byzantii autem in maximum conjecti metum, à ruinis ædificiorum sibi timentes, muros reliquerunt: & extra urbem in loco qui Campus dicitur morati sunt, una cum Imperatore *Theodosio* & *Proclo* Episcopo Constantinopolitano continuis precibus incumbentes, Deumque ut propitius eis esset, & ab imminenti calamitate orbem liberaret, obtestantes. Et cum aliquando motu eo grassante, terra veluti fluctuans concuteretur, & homines per metum eam ex fundamentis ipsis exstirpatum iri vererentur, & omnes Litaniis & supplicationibus dediti collacrymarent, ex profundo intimoque animo misericordiam divinam implorarent: tum miraculum præter opinionem omnium, quod sensum & mentem omnem excedat, subsecutum est. Subito namque è medio, inspectantibus omnibus, divina quadam vi puer in aërem sublimis ad cœlum usque tractus & sublatus, ita ut jam non appareret, divinam vocem, qua Angelis *Deum* laudibus ferre mos est, audivit: eaque voce percepta, rursum priore per aërem via reversus descendit: & Episcopo *Proclo*, ipsique *Imperatori*, & multitudini supplicationibus hymnisque *Deum* celebranti, ab Angelis canentibus se verba hæc audisse renunciavit: *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis, miserere nostri.* Quæ ubi *Proclus* intellexit, statim ad eum modum populum psallere jussit: & terræ motus statim etiam constitit, omninoque conquievit. Imperator vero *Theodosius*, & inter fœminas omnium digna *Pulcheria*, tanto miraculo perculsi, constitutione Imperiali confestim, ut per orbem omnem divinus hymnus iste concineretur, decreverunt. *Puer* verborum ministerium executus, paulo post exspiravit. *Nicephorus lib. 14. cap. 46. P. Diaconus* §. 18.

IV. A. C. 450. (quo anno *Theodosius* mortuus est) iterum ingens Constantinopoli *terra motus* factus tribus diebus, ut nemo se amplius tectis credere auderet. *Fasti Siculi.*

IV. *ACTA ACADEMICA.*

I. Vetustissima BONONIENSIVM ACADEMIA à *Theodosio* juniore Imp. fundata & constituta est die 9 Maii A.C. 423. Qui eandem privilegiis amplissimis, quorum capita adhuc publice descripta in auditoriis leguntur, donavit.

II. *Constantinopoli* quoque ACADEMIAM instituit, & confirmavit die 27 Februarii A.C. 425, quæ haberet Oratores tres, Grammaticos denos in Latina & Græca lingua, Sophistas quinque, Philosophum unum, Iuris Doctores duos. *Cod.*

III. THEODOSIVS Iurisconsultis suis, eruditione, fide ac prudentia præstantibus, negocium dedit, ut omnes Principum constitutiones à Constantino usque, inutilibus prætermissis, in unum Corpus redigerent, ut sententiæ in controversiis ex iis dicerentur. Id opus A.C. 435, die 25 Febr. Constantinopoli editum, & CODEX THEODOSIANVS appellatum est.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CVm *Theodosius* venatione se exerceret, equo delapsus, afflictus, inque lectica domum relatus, & paulo post Constantinopoli mortuus est. A. C. 450, ætatis 50, (ut habet *Theodorus*, Lector & alii) cum post patrem Orientis Imperio præfuisset an. 42, mens. 2, dies 28. Sepultus est in sepulcro Theodosii I, & patris Arcadii.

LII. IMPERATOR, VALENTINIANVS III.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER ejus fuit CONSTANTIVS Patritius Romanus, quem Honorius misit adversum Constantinum Tyrannum, illo vero oppresso, ei sororem dedit uxorem, illumque Imperii consortem fecit: sed cum vix semestre imperasset, mœrore confectus, quod à Theodosio in societatem Imperii non reciperetur, obiit. *Prosper.*

II. MATER fuit PLACIDIA, ex posteriore Theodosii Magni uxore GALLA nata.

III. SOROREM habuit HONORIAM. Hæc libidine inflammata, eunuchum legatum ad *Attilam* Hunnorum Regem misit, conjugium & regnum ei offerens. Misit igitur *Attila* legatos ad *Valentinianum*, qui suasionibus minas adjicientes *Honoriam* petebant: sed priusquam legati Roma reverterentur, *Attila* (qui alioquin etiam more gentis plures habebat conjuges) puellæ cujusdam eximiæ inter suos nobilitatis amore captus (cui *Hildico* nomen fuit) nuptias cum ea celebravit, in quibus cum vino & Veneri nimium indulsisset, jamque supinus obdormivisset, ferociter stertens, nocte ea exstinctus est, sanguine copioso per os atque per nares erumpente. *Honoria* igitur cum spe sua frustraretur, aliis se substernit: inde gravida facta, Constantinopolin mittitur. *Sigonius, Marcell.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, NATVRA, *atque* EDVCATIO.

VAlentinianus corpore, membris & facie egregia atque spectabilis fuit persona; sed animi dotibus, quæ ad Imperium requirebantur, caruit. Quia pater immatura morte obierat, & mater educationem neglexerat, adeo ut otio atque voluptati deditus, omnis generis vitia atque flagitia perpetraret. Vnde Occidentale Imperium sub eo, & cum eo ruinam est passum. Ipse namque postremus Imperatorum in Occidente usque ad Carolum Magnum fuit.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXOR ejus fuit EVDOXIA, Theodosii II filia. Hæc namque bimula ipsi, cum puer esset sex annorum, desponsata est. A.C. 424. Tandem igitur *Valentinianus* uxorem ducturus, ad sponsam sibi olim promissam Constantinopolin proficiscitur, & EVDOXIAM II, promissam sibi, matrimonio jungit, cumque ea Thessalonicæ nuptias celebrat A.C. 437. *Marcell. Fasti Siculi.*

II. LIBERI. *Filias* ex ea suscepit duas, PLACIDIAM II, & EVDOXIAM III, quæ post obitum patris in ingentem miseriam conjectæ sunt. Nam una cum Matre omnibusque thesauris à Genserico Vandalorum Rege (quem tamen magnis muneribus, ut sub ejus tutela viveret, ab eoque defenderetur, Romam evocaverat) captivæ sunt abductæ. *Euagrius lib. 2. cap. 7.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Valentinianus puer sex annorum Cæsar creatus est à Theodosio II. Cum vero feliciter rem gereret, acclamatione totius Italiæ Augustus ab Augusto Theodosio appellatus est A.C. 425. *Marcell. Sig.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Adhuc matre vivente mediocriter se continuit; ipsa vero defuncta in omnis generis scelera projectus fuit. Nam in eo vitia reprehenduntur sequentia.

I. Crudelitas.

I. Valentinianus Aëtium virum bellicosissimum & Ducem suum fidelissimum, qui Attilam in campis Catalaunicis fugarat, eique terror fuerat, interfecit. Occasio autem hæc fuit: Maximus (qui postea Valentiniano occiso Imperium rapuit) uxorem habebat formosissimam, cujus pudicitiæ Valentinianus insano amore incensus, vim intulit. Quod nefarium facinus cum vindicare Maximus cuperet, ante omnia de Aëtio è medio tollendo, quem unum suis conatibus obstare intelligebat, consilium suscepit. Multis igitur muneribus apud aulicos effecit, ut calumniarentur Aëtium apud Imperatorem, quasi Imperium arrepturus esset, omnemque rerum gestarum gloriam in se transmoveret. Imperator ficto crimini fidem habens, interrogavit familiarem quendam; Nunquid putaret, Aëtii mortem Reipubl. profuturam? Cui ille respondit: Hoc ipse videris, Imperator: Ego sat scio, si Aëtium occideris, tibi ipsi manum dexteram esse præcisurum. Nihilominus Aëtium ex Gallia Romam accersitum, & nil tale vel meritum, vel metuentem, sua manu occidit Valentinianus, & insana cupiditate & crudelitate sibi & toti Imperio cladem attraxit. Nam & ipse instinctu Maximi, à quodam satellite Aëtii interfectus est, atque ita simul cum ipso Occidentis Imperium corruit, & Respublica salutis suæ dexteram amisit. *Procop. in Vandal. Diacon.*

II. *Marcellinus lib. 29.* de crudelitate ejus ita scribit: Illud tamen (inquit) nec præteriri est æquum, nec sileri, quod, cum duas haberet ursas sævas, hominum ambestrices, Micam auream & Innocentiam, cura agebat enixa, ut earum caveas prope cubiculum suum locaret, custodesque adderet fidos, &c. Innocentiam denique post multas, quas ejus laniatu cadaverum viderat sepulturas, ut bene meritam, in sylvas abire dimisit innoxiam.

II. Effusa libido.

Petronii Maximi Senatoris & Patricii Romani uxorem, quam perdite deperibat, ad se pellectam per vim stupravit, teste *Procopio in lib. I. de bello Vandal.* Erat *Maximo* (inquit) uxor ut formosissima, ita pudicissima: qua *Valentinianus* amore captus cum potiri cuperet, resque admodum ardua foret, rem iniquam excogitavit. Maximum jussit ad se in palatium venire, quo cum tesseris ludens auro certo proposito, annulum ejus victor nactus est. Hunc clam ad uxorem misit, viri nomine, ut quam primum, signo perspecto, in palatium salutatum Eudoxiam Imperatricem veniret. Illa subito apparet: quam certi Ministri, quibus res nota ac mandata erat, protinus in aula excipientes, longe in gynæceum duxerunt, ubi *Valentinianus* occurrens, vim ei intulit. Illa posthæc mœsta domum regressa calamitatem fatumque suum deflere, virumque magnopere detestari cœpit, ut qui occasionem huic rei nimia temeritate sua, annuli sigillique sui datione, præbuisset.

II. *ACTA SAGATA.*

Bella gessit cum *Attila Hunnorum Rege*, quem primum per *Aëtium* Ducem vicit, postea vero fedus cum eo iniit.

Historia συνοπτικῶς ita comprehendi potest: Attila Hunnorum Rex, immanissimus Tyrannus, (qui se Regem Hunnorum, Gothorum, Danorum, metum orbis scripsit, Deique flagellum semet ipsum appellare solitus) è Pannonia, (cum prius fratrem suum Germanum Blebam occidisset, ejusque regnum rapuisset) cum quingentis (juxta Iornandem vero & Sigebert. cum septingentis) millibus hominum, Macedoniam, Mysiam & Achaiam, utrasque etiam Thracias, immanissima rabie devastavit: & ad occidentale imperium demoliendum animum intendit. Vt autem Romanos à Gothis, qui tum in Italia habitabant, sejungeret & distraheret, simulabat se amicum esse *Gothis*, & cum *Romanis* prælium commissurum: *interim* eadem barbarica astutia *Romanorum* etiam amicitiam appetens, pollicebatur, se adversus eorum hostes *Gothos* arma moturum. Idcirco ad *Valentinianum* Imperatorem legatos misit, rogatum ut patiatur, quo invadat *Gothos*, infidos Romanorum socios, quos publicæ omnium gentium pacis perturbatricem delere constituisset: nihil sibi cum Romanis esse negotii, & viros eos fortes & bonos credere, quibuscum, si vellent, vires & consilia sua communicare, atque fœdus & amicitiam inire cuperet. Sperans, separatim se utrosque collisurum, faciliusque deleturum. Verum *Valentinianum Attilæ* doli minime latuerunt: omnes igitur *Galliæ* Reges, *Theodoricum* Gothorum, *Gundericum* Burgundionum, *Merovicum* Francorum, & *Sangibanum* Alanorum Regem sollicitat de federe, cum omnium salus agatur, & Aëtium patricium Romanum, non minus civilium, quam

quam bellorum peritissimum, totius belli Ducem constituit. *Theodoricus* lætus nuncio accepto, cum immensa Westgothorum multitudine in campos Catalaunicos, qui sunt in Gallia, simul cum duobus filiis natu majoribus Thorismundo & Theodorico descendit. Eo venit & Aëtius cum Romanis militibus, & auxiliaribus *Francis, Saxonibus*, Burgundionibus, Armoricis, Britonibus, aliisque Germanicis & Celticis nationibus. *Attila* Hunnos, Sarmatas, Scythas, Suevos, Gepidas, Quados, Herulos, ductabat cum pluribus Regulis. Nunquam duos majores exercitus inter sese oppositos fuisse scribitur. *Commissa* est pugna in campis Catalaunicis atrocissima, ab hora nona diei, tota nocte, usque ad sequentem diem, tantumq; sanguinis fusum est, ut parvus aquæ rivulus, subito immodicus torrens effectus, cadavera peremtorum secum traheret. In eo prælio namque ex altero exercitu *Theodoricus* Gothorum Rex, ex altera parte vero totus exercitus peremtus est. Ceciderunt ad centum & octoginta millia ex utraque acie, præter nonaginta millia *Gepidarum* & *Francorum*, qui mutuis vulneribus ceciderunt. *Attila* cum se superatum esse videret, de vita sua desperans, ex equitatoriis sellis ingentem pyram construxit, eo consilio, ut, si coarctaretur, sese supposito igne cremaret, ne Rex tantarum gentium in potestatem hostium deveniret. Et deletus fuisset *Attila*, nisi Aëtius, stulto plane consilio, *Thorismundo* cædem patris *Theodorici* ulcisci cupienti consuluisset, expedire, ut paternum regnum defenderet, potius quam hostem persequeretur.

Attila vero magno illo metu liberatus, in Panoniam rediit, exercitu maximo reparato rursus Italiam invasit, Aquileiam obsedit; idque per triennium. Cumque ipsius milites famem diutius tolerare non possent, & de solvenda obsidione cogitarent: Ecce *Attila*, videns ciconias fœtus suos ex urbe obsessa portare ex nido in agrum, acclamat suis militibus: *Adspicite*, inquit, aves, jam futurorum præscias, relinquere civitatem perituram. Statimque novo animi impetu adhibitis machinis tormentisque urbem capit, diripit: cives partim trucidat, partim captivos abducit, & civitatem incendio consumit: Postea immanissimus hostis multas urbes in deditionem accipit, diripit; quasdam incendit & solo æquat. Cumque tandem ad urbem Romam, cui minime parcendum putavit, properaret, *Valentinianus* legatum Pontificem *Leonem* ad eum, ut urbi parceret, misit. Qui postquam ad Regem *Attilam* accessit, oratione sua cuncta quæ petiit, obtinuit, atque non solum urbis Romæ, sed & totius Italiæ salutem reportavit. Nam *Attila* ab illo persuasus, statim exercitum ex Italia in Pannoniam reduxit. *Iornandes. Sigebertus*, *P. Diaconus*.

AXIOMA.

Deus vehementes hostium impetus sæpe frangit, eorum cor & voluntatem invertit, ut ex hostibus fiant amici.

EXEMPLA I. BIBLICA.

I. LABAN & ESAU, volente DEO, ponunt ferocia corda adversus Jacob. *Genes.* 31. *vers.* 24. *Gen.* 33. *v.* 4.

II. NABUCHDONOSOR antea erat lupus, h. e. atrox veræ religionis contemtor, atque Ministrorum DEI persecutor; Postea vero factus est ovis, hoc est, veræ religionis amator, atque piorum defensor. *Dan.* 3. *v.* 24.

III. AHASVERUS *Rex Persarum* totam Judæorum gentem in omnibus ditionibus atque provinciis suis Regio edicto deleri mandaverat: Sed DEO cor ejus immutante, hostes Judæorum in universo Regno deleti sunt. *Esther* 8. *vers.* 2, 8, 10, *&c.*

IV. DARIUS *Rex Persarum* Danielem Prophetam calumniis Aulicorum suorum circumventus, in speluncam leonum abjici præcipiebat; postea vero eum gemitu lachrymisque compellabat, eumque cum gaudio ingenti ex eadem extrahi mandabat. *Dan.* 6. *v.* 16.

II. PROFANA.

I. ATTILA, cum ingentem in Italia exerceret tyrannidem, & Romam properaret, obviam ei progreditur LEO Pontifex Romanus, omniaque quæcunque vellet, ab eo impetravit. Interrogatus, quare omnibus *Leonis* votis atque petitionibus annuisset, respondit: Se non à Leone, sed ab alio viro ætate grandævo & majestate conspicuo, vestibus sacerdotalibus induto, & gladium strictum in manu tenente, sibi metuisse. Hic autem vir grandævus gladium strictum dextra tenens, ipse DEI Filius fuit, qui dixit: *Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.* Ioh. 14. v. 18.

II. ALEXANDER M., capta Tyro, bellum inferre Iudæis decreverat, atque animo infesto Ierosolymam magno cum exercitu venerat; sed conspecto summo sacerdote Iaddo, ex equo desiliens, supplex illi honorem habuit: nec pacem duntaxat benigne Iudæis concessit, sed etiam tributa remisit, cumque Regiis muneribus Templum ornasset, exercitum victorem sine maleficio per Iudæam in Assyriam traduxit. *Ioseph. lib.* 11. *de Antiq. Iudaic. cap.* 8.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Pallii uſum Epiſcopis conceſſit.* Nam ita de eo ſcribit Cuſpinianus. Valentinianus, inquit, frequenter verſabatur Ravennæ, & urbem iterum exſtruens adornabat egregie, ipſamque Principem conſtituebat 14 civitatum, & poteſtatem faciebat illius Epiſcopo utendi tunica quam pallium vocant, quæ tunc temporis tantummodo Cæſaribus geſtari conſueverat, & ex hoc ſurrexit lis illa inter Epiſcopos Ravennates & Romanos: hi enim illis pares eſſe volebant. Hinc conſtat, unde pallia ſint orta; quis primus illis fuerit uſus, eorundemque uſum conceſſerit, & quod Papa multo poſt demum tempore pallii geſtandi licentiam impetraverit. Vt enim Pontifices Romani alia Regalia, & quæ tantum Majeſtate Cæſarea digna ſunt, ſibi adſciſcunt: ſic & iſtud pallium ſibi vendicarunt.

II. *Valentinianus* conſtituit, ne Clerici cauſas dijudicent, & ut ne Clerici forum politicum declinent, niſi quis ſponte ad Eccleſiaſticum Magiſtratum provocet, ne etiam Curiales fiant Monachi.

Prodigia.

Sub *Valentiniano* hoſtes occidentale Imperium, undiquaque invaſerunt, illudque crudeliter devaſtarunt: cujus ruinam & vaſtationem multa in cœlo terriſque præceſſerunt prodigia. Terræ motus aſſi-dui contigerunt: cometæ viſi ſunt, eclipſes Lunæ conſpectæ ſunt: cœlum arſit, intermixtis per i-gneum ruborem clarioribus lineis, in ſtellarum fi-guras formatis, cujus flammæ ad Occidentem ver-gentes apparuerunt: Vrſorum, cervorum ac ſimi-lium ferarum beſtiarum acceſſus ad frequentes ho-minum cœtus conſpectus eſt.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CVm Valentinianus uxori *Maximi* vim intuliſſet, ille ut ulciſceretur injuriam uxori ſuæ illatam, Aëtii à Valentiniano nefarie trucidati ſatellites conduxit, qui Valentinianum occiderunt anno Chriſti 455. ætat. 36. Imperii anno 30. è quibus annos 25 cum Theodoſio II, cum Marciano vero 5 regnavit. Mortem ejus occaſus Imperii in occidente ſecutus eſt. Nam Roma primo à Tyrannis, poſtea ab ipſis Barbaris agitata eſt, Franci Galliam, Scoti, Picti, & poſt eos Saxones Britanniam, Hunni Europam, Vandali Africam, alii alias provincias occuparunt ac vaſtarunt, donec nomen & majeſtas Imperii in Occidente concidit.

APPENDIX IMPERATORVM illegitimorum atque TYRANNORVM, qui poſt obitum VALENTINIANI III. in Occidente regnarunt.

I. MAXIMVS.

I. *ORTVS.*

FVit *Patricius Romanus*, ex illius *Maximi* familia, quem Tyrannide occupata *Theodoſius M.* debellarat.

II. *PROGRESSVS.*

I. *Imperii occupatio.*

Occiſo *Valentiniano*, ſtatim palatium cum ſatellitibus ingreſſus eſt, & Imperium nemine obſtante arripuit.

II. *Imperii adminiſtratio.*

Imperii adminiſtratio fuit Tyrannica. Nam occupato Imperio, ſtatim Eudoxiam *Valentiniani* uxorem vi compreſſam turpibus nuptiis ſibi copulavit.

III. *EGRESSVS.*

I. ΤΑ῍ ΠΡΟΗΓΟΥ΄ΜΕΝΑ.

Occaſio exitus tragici fuit Garrulitas. Nam Eudoxiæ novæ conjugi impudenter aperuit, *Valentinianum* ſua opera eſſe occiſum. Illa igitur vindictæ cupida, occulte nuncios cum muneribus ad *Genſericum* Vandalorum Regem mittit, qui orent, ut cædem *Valentiniani* ex fœdere nuper inito ulciſceretur, & ſe urbemque Romam Maximi tyrannide liberaret.

II. ΤΑ῍ ΠΡΑΧΘΕ΄ΝΤΑ.

Genſericus precibus *Eudoxiæ* annuens, armata cum claſſe & copiis magnis Romam de improviſo venit. Cives igitur pavore correpti ex urbe in loca tutiora profugiunt: in qua trepidatione *Maximus* tyrannus fugam capeſſens, à Romanis primum lapidibus petitus, deinde dilaniatus & membratim diſſectus, in Tiberim abjicitur die 77 poſt, quam tyrannidem arripuerat.

III. ΤΑ῍ ΠΑΡΕΠΟ΄ΜΕΝΑ.

Genſericus tertio inde die Romam præſidio vacuam, nullo adverſante ingreſſus, à *Leone* quidem Epiſcopo & *Eudoxia* flexus, ne urbem incendat, eam tamen totam per quatuordecim dies diripuit: & non ſolum privatas civium domos ſpoliavit, ſed etiam

ſacra-

sacrarum ædium donaria auro gemmisque ornata, nonnulla etiam aurea vasa è templo Hierosolymitano à *Tito* allata rapuit, eaque una cum Eudoxia & duabus ejus filiabus *Placidia II. & Eudoxia III*, multisque millibus captivorum in Africam secum asportavit, &*Eudoxiam III. Valentiniani* filiam natu majori filio suo *Honorico* uxorem dedit, *Placidiam III* postea Constantinopolim misit, ut nuberet *Olybrio*, ex Romana clade profugo, cui desponsata fuerat: *Eudoxiam* vero Valentiniani viduam sibi retinuit. *Procop. Zonaras.*

II. AVITVS.

I. ORTVS.

Imperii occupatio.

Avitus magister militum à *Maximo* erat creatus, &, ut Galliæ consuleret, jussus. Hic eo tempore, quo *Maximus* occisus, apud Theodoricum Gothorum Regem legationem obibat, & decernitur Imperator, si ipse Imperium resumere velit; quod maxime suadet Rex Theodoricus, & milites promta voluntate ipsum Imperatorem coronant A. C. 455, die 10 Julii, die 28 post occisum *Maximum. Sidon.* *Marcianus* Imperator, etiamsi de auxilio ferendo à Patriciis Romanis invocaretur, & ut Imperatorem novum crearet, tamen vel ætatis vel insitæ ingenio tarditatis causa nihil molitus est. *Sigonius.*

II. PROGRESSVS.

Imperii administratio.

Imprudenter fecit Avitus, quod, cum ex Gallia (ubi à Theodorico & militibus Imperator creatus erat) in Italiam rediret, Gothicum auxilium à se dimiserit.

III. EGRESSVS.

Cum Avitus ob Maximum & dignitatem Imperatoriam à Marciano Imper. & populo in odio haberetur, *Ricimer* Suevus militiæ magister eum jussu *Marciani* Imp. Roma pepulit, comprehensumque coëgit imperio se abdicare: ne igitur contemtus viveret, Placentiæ Episcopus factus est, cum tantum decem menses & 15 dies Imperator in Occidente fuisset. Verum cum senatus non contentus hac degradatione, mortis pœnam illi irrogaret, in Gallias fugit, ubi mœrore animi mortuus est. *Sidon. Cassiod.*

Interregnum.

Secutum est interregnum, ita ut nemo Imperator esset Romæ mensibus decem, & 15 diebus. *Sidon.*

III. MAJORANVS.

I. ORTVS.

Imperii occupatio.

Leo I. eum militiæ magistrum creavit, eumque ad Imperium occidentale occupandum misit. Cum igitur Majoranus in Italiam venisset, prope Ravennam Imperator creatus est, A.C. 457.

II. PROGRESSVS.

Imperii administratio.

I. *ACTA TOGATA.*

I. Cum *Sidonius Poëta* Majorano Panegyricum carmen scripsisset, coronatus, & statua ipsi in honorem posita est.

II. Cum videret *Majoranus*, monumenta publica & saxa ad reædificandam Romam in privatos usus converti, edixit, ne amplius monumenta veterum diruerentur.

II. *ACTA SAGATA.*

Fortis bellator fuit. Nam,

I. Cum *Gensericus* Campaniam popularetur, ipsi insidias struxit *Majoranus*, & Vandalos atque Afros victos Italia cedere coëgit. *Sigonius.*

II. Classe comparata in Africam trajecit, & Mauritaniam recepit: ubi cum in morbum incidisset, Vandali classem ejus afflixerunt; & re infecta in Italiam rediit. Interim Theodoricus Gothorum Rex à *Genserico* persuasus, fit Romanorum hostis, & fines Romanos populatur. Ad Rhodanum usque pervenit in Gallias populando, & Lugdunum oppidum capit. *Sigonius.*

III. MAJORANVS A. C. 460, hyeme in Galliam cum exercitu profectus, Gothos ex oppidis, quæ occupaverant, ejicit, & data pace provinciam perlustrat. *Idem.*

IV. MAJORANVS ex Galliis in Hispaniam venit, ut inde parata classe Vandalos adoriretur, sed proditione suorum & consilio hoc Vandalis detecto, classe à Vandalis spoliatur, & ipse in Italiam revertitur. *Isid.*

III. EGRESSVS.

Majoranus Alanos Gallia expellere conatur, Alani contra, dum Italia sine præsidio est, versus Italiam movent, quapropter Magistrum militiæ RICIMERVM, natione Gothum, cum exercitu

advocat, & eum Alanis opponit. At hic Imperatorem comprehensum die 2 Augusti A. C. 461. Imperio removet, & die 7 Augusti trucidat, cum imperasset annos quatuor, & menses quatuor. Secutum est *Interregnum* II. quod III menses & XII dies duravit. *Sigonius*.

IV. SEVERVS.

Huic successit *Severus*, qui A. C. 461. in Occidente Imperator factus & Augustus salutatus est. Hujus auspiciis *Ricimer* Alanos, in Italiam qui transierant, delevit, & *Biorgorem* Regem eorum occidit. Verum hic *Severus* cum annos tres & menses decem imperasset, veneno (ut putatur) *Ricimeris* fraude peremptus est. Senatus Romanus, cum tot hostes essent Imperii, petit à LEONE, ut mittat Imperatorem, si videatur: sed in hac consultatione & hunc & sequentem annum consumit. Secutum igitur INTERREGNVM III. anni I. & mens. prope octo. Interim *Ricimer* militiæ Dux, magna armatus potentia, Rempubl. administravit. *Cedr. Caſſ. Onuphr.* Tanta fuit fortunæ in Occidente vicissitudo, ut quatuor Impp. Occidentales decennii spatio post captam Romam interierint. *Maximus, Avitus, Majoranus* & *Severus*.

V. ANTHEMIVS.

Ricimer Dux, ex cujus nutu Occidentale Imperium pendebat, cum *Leone* Imper. ita transigit, ut mittat, qui Imperator esset Occidentis, qui filiam suam sibi despondeat, ut ita ipse socer fieret Imperatoris, illumque in potestate haberet. Mittitur igitur *Anthemius*, qui coronatur Imperator A. C. 467. die 12 Aprilis, & cum filia *Ricimeris* nuptias celebrat. Verum *Ricimer* cum sibi satis potentiæ habere videretur, nec alterius opibus indigere, noluit alieno Imperio subesse. Insidias igitur struit genero: Quæ cum patefactæ essent, Mediolanum fugit, & bellum Imperatori minitatur: sed pax conciliatur per *Epiphanium* Episcopum Ticinensem, virum doctum & pium. *Ricimer* nondum quiescere potuit, sed sequenti anno, quo cum *Anthemio* erat reconciliatus, bello eum prosecutus est, Romam obsedit, & generum suum captum occidit anno Imperii 5, mens. 3. Roma tunc tertio, postquam ab Alarico & Genserico capta & direpta fuerat, spoliata est.

RICIMER tamen hoc scelere perpetrato non diu lætatus est. Nam die 34 post generi cædem, morbo repentino correptus, extinctus est.

VI. ANICIVS OLYBRIVS.

Anthemio in Imperio successit *Olybrius*, qui uxorem habuit *Placidiam* II. Valentiniani Imperatoris filiam. Hic vix degustato Imperio mortuus est: nam tantum menses 3, & dies 23 imperavit. Secutum est *Interregnum* per IV menses.

VII. GLYCERIVS.

Post Severum invito Senatu à militibus factus est Imperator *Glycerius* A.C. 473. Interea vero eidem dignitati destinatus erat à *Leone Iulius Nepos*; qui sequente anno cum classe in Italiam venit, & Glycerium omni auxilio destitutum Imperio deposuit, cum in eo annum unum, menses tres & dies 21. transegisset: illumque Episcopum Salonæ in Dalmatia fecit.

VIII. JVLIVS NEPOS.

Hic, pulso Glycerio, Imperium in Occidente invasit A.C. 774. Quia vero hostes in Gallias irruptiones faciebant, NEPOS Imp. ut laboranti Galliæ subveniret, ORESTEM genere Gothum Magistrum militiæ fecit, qui instructus exercitu fidem fefellit, & incautum Imp. Ravennæ, cum annum unum, mens. 2. diesque 21 regnasset, dejecit A.C. 475. Postea A.C. 480 ex insidiis à suis comitibus occisus est. *Vetus Chronicon*.

IX. ORESTES.

Orestes, cum *Nepotem* Imp. Imperio dejecisset, Imperium arripuit, illudque filio suo *Momillio* adhuc puero tradidit, & cum Genserico Vandalorum Rege in Italia atque aliis pacem firmavit A.C. 475. Amici vero *Nepotis* Imp. ut mortem ejus ulciscerentur in *Oreste*, legatos ad *Odoacrem* Herulorum Regem mittunt, ut veniat, & pœnas de Oreste sumat: id libenter fecit *Odoacer*, quia Romanorum divitiis ipse pauperrimus inhiabat. Expeditione igitur suscepta A.C. 476, vere novo Danubium transgressus cum magno exercitu, ex Gepidis, Herulis, Rugiis, & Thuringis conflato, in Italiam Veronam primum pervenit, & Orestem persecutus: qui adversus fortissimam multitudinem nihil se prævalere conspiciens, maxime cum eum jam quidam suorum deseruissent, metu trepidus, intra *Ticinum* se munitionis fiducia conclusit. Mox adveniens cum exercitu *Odoacer* urbem Ticinum obsidet, & tandem capit: vastantur omnia rapinis, sævit ubique gladius, divina quoque privataque ædificia ignis absumit. *Odoacer*, qui expugnata urbe Rex Italiæ proclamatus est, *Orestem* captum Placentiam adduci jussit; ubi spectante exercitu eum interfecit. A.C. 476, die 28 Augusti.

X. AVGVSTVLVS.

I. ORTVS.

Fuit ORESTIS patricii Imperat. filius, & dictus

ctus *Momillius Augustulus*. Nomen Augusti autem inter Imperatores est fatale. *Augustus* ab augendo est primitivum: quia imperium auxit. *Augustulus* est diminutivum: quia imperium revera diminuit.

AXIOMA.

Quando est finis regni: tunc ultima & prima nomina plerumque congruunt.

Vel, Regna sæpe in iis deficiunt, à quorum nominibus incipiunt.

EXEMPLA.

I. Sub DARIO filio Astyagis, regnum Persarum cœperat & creverat: sub *Dario* ultimo corruit ac desiit.

II. *Regnum Macedonum Philippus* pater Alexandri Magni instauravit: *Philippus* ultimus Persei pater ad ruinam inclinavit.

III. CONSTANTINUS MAGNUS Constantinopolin condidit: & *Constantinus Palæologus* ultimus amisit.

IV. Sub AUGUSTO Imperatore & Monarcha Italia floruit. Sub AUGUSTULO robur Italiæ exstinctum esse, Historici tradunt.

II. PROGRESSUS.

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

Cum adhuc puer esset, à patre suo Oreste Imperator creatus est A. C. 475. Verum cum cerneret, universam Italiam Odoacris viribus subigi, inopinabili metu perterritus, sponte miserabilis, purpuram abjiciens, cum vix XI mensibus Rempub. obtinuisset, imperialem majestatem deposuit.

III. EGRESSUS.

ODOACER, capta urbe Ticino, Ravennam profectus est: quam cum paucos dies obsedisset, in potestatem accepit. Tandem Romam proficiscens, eam quoque sibi subjugavit, & *Augustulum*, qui se abdicaverat, in quodam Campaniæ castello exulare, privatumque vivere jussit. Atque ita Romanorum Imperium in Occidente, quod post victum Pompeium, incipiendo à Iulio Cæsare, annos 352 steterat, desiit, barbaris & peregrinis Italiam firma possessione tenentibus.

INTERREGNUM hoc, quo Occidens Impp. Romanos non habuit, duravit annis 324, mensibus 4, usque ad CAROLUM MAGNUM Romæ coronatum anno Christi 800 completo.

ODOACER ad constituendum regnum animum adjiciens, sibi Gothos adjungit, & tertiam partem agrorum ipsis in Italia attribuit, quod & Orestes ipsis promiserat. Consulum dignitatem, ad contundendam eorum superbiam, aufert, & sedem regni constituit Ravennæ. Primus ille Italiæ Rex (Regem enim Italiæ se appellari voluit, illustri titulo Imperatoris rejecto & repudiato) in Occidente regnavit ann. 16, mens. 6, diebus 3. *Onuphr.*

SEQUENTES IMPERATORES regnarunt tantum in Oriente usque ad CAROLUM MAGNUM.

LIII. IMPERATOR, MARTIANUS.

CAPUT I. DE ORTU.

EX Thracia *Martianus* fuit oriundus, humili genere natus.

PATER ejus fuit vir militaris, qui variis officiis militaribus functus, ad summos dignitatum gradus pervenit. Unde *Euagrius lib. 2. Martianum militaris viri filium* appellat.

CAPUT II. DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

UXor ejus fuit PULCHERIA. Ex qua nullos suscepit liberos: quia ipsa hoc pacto eum ad conjugium invitavit, ut juramento confirmaret, se virginitatem ipsius intactam esse conservaturum.

II. ACTA POLITICA.

I. *Ante Imperium.*

Prima stipendia in Lydia meruit, & postea militiam secutus est: in qua cum res præclaras gereret, varia officia, quibus summa cum laude functus, est assecutus.

Futuri Imperii præsagia.

Cum aliquando, cum sua legione adhuc gregarius miles in expeditionem profectus, & in Lycia ægrotans à commilitonibus relictus, duorum fratrum *Iulii* & *Tatiani* hospitio usus esset, recuperata valetudine, cum hospitibus venatum exiit: Languidiores facti, ex ardore Solis procumbunt humi

requiescendi causa, & obdormiscunt circa meridiem. *Tatianus* prior à somno excitatus, aquilam videt expansis alis umbram facientem *Martiano*, & solis ardorem prohibentem. Ille fratrem, ut hoc prodigium videret, excitavit: rem inusitatam ambo admirati, uterque *Martiano* id nunciantes, regnum ei portendi pronunciarunt: & abeuntem viatico ducentorum argenteorum prosecuti sunt, petentes, ut sui, imperio potitus, meminisset.

Hoc idem prodigium postea ei accidit. Cum enim adhuc miles privatus contra Vandalos militaret, & in bello captus in Vandalorum castris quiesceret, Rex captivos videre cupiens, Aquilam supra caput Martiani vidit. Itaque liberum eum abire jussit, & insuper oravit, si ipsi Imperium daretur, ut cum Vandalis pacem faceret. *Pompon. Lat. Zonaras*. §. 1.

II. *Imperii occupatio.*

A *Pulcheria*, Arcadii Imper. filia, *Theodosii* II sorore, (antequam eam sibi matrimonio junxit) ad Imperium promotus hoc modo: *Theodosii* II Imp. mortem celavit, quamdiu potuit. Interim nondum sepulto Theodosio, Imperium *Martiano*, quem virum bonum & Imperio aptum esse videbat, obtulit, idque his conditionibus: Si juramento confirmet, quod ipsius vitæ, potestati, ac maxime pudicitiæ minime insidiari, sed hæc omnia salva & integra conservare velit. Postquam *Martianus* Pulcheriæ hæc sub juramento confirmasset, eum Imperatorem salutavit, accersitis Patriarcha & Senatu illud consentientibus, & capiti ejus diadema imposuit.

III. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. Erga subditos benignus, justitiæ & pacis studiosissimus fuit. Nam sæpe dicere solitus est, seu *Symboli* loco usurpavit: *Dum in pace vivere licet, non decere Imperatorem arma sumere.* Quod *Goltzius* ita reddit:

Quamdiu pacate vivere licet,
Non est Principi decorum arma sumere.

Et *D. Reusnerus* his versibus comprehendit:

Pace frui, quando fas est, fas Marte carere:
Nam pacem quærit Rex quoque Marte bonus.

II. In eo quoque laudanda est *Constantia in promissis*. Antea enim diximus, quod Vandalorum Rex ipsum, cum à se dimitteret, oraverit, ut pacem cum Vandalis faceret, si ad imperium perveniret: quod *Martianus* se facturum promisit. Accepto igitur imperio, cum Vandalis fœdus pacemque fecit, illamque inviolatam servavit.

III. GRATITUDO. Hospites quoque & benefactores suos veteres remunerandos censuit. Quare *Tatianum* ejusque fratrem ad se venire jussit: *Illum* Constantinopolitanæ Præfectum constituit; *Huic* vero Illyricæ provinciam tradidit.

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Pius & religiosissimus Imperator fuit.* Cumque Ecclesiæ Christi novo atque blasphemo Eutychis dogmate plurimum turbarentur, huic malo optimus Princeps occurrendum censuit, priusquam per longiorem moram malum invalescens, ingentem ruinam Ecclesiæ attraheret. Quare universalem illam & maxime celebrem Synodum Chalcedone Bithyniæ, quæ nominatur CONCILIUM OECUMENICUM IV, congregari curavit A.C. 451, die 8 Octobr. cui 630. Episcopi interfuerunt. Ipse quoque *Martianus*, quo, inventa veritate, dissidia tollerentur, huic Synodo interfuit, & in prima sessione sanctam Synodum sic allocutus est: *Cum primum per electionem in regnum de secreto* DEI *provecti sumus, inter tantas publicas utilitates nullum magis nos constrinxit negotium, quam rectam & veram fidem Christianorum, quæ sancta & veneranda consistit, indubitatam omnibus declarare.* Et tandem post longa certamina *Martianus* perfecit, ut decretum plurimorum consensu fieret; in quo primum omnes testati sunt, se amplecti Nicænæ Synodi Symbolum. Deinde damnata sunt dogmata *Nestorii* & *Eutychis*.

II. MARTIANUS A.C. 452, edictum proposuit, quo mandavit, ne quis tentet aliquid scribere, dicere, edere contra Synodi Chalcedonensis decretum, neve scripta contraria quisquam apud se habeat. In *Codice Titul. de Hæreticis & Manichæis*.

III. *Admonitus à Leone* Pontifice, edictum misit ad Alexandrinos, ut Orthodoxam fidem amplecterentur, & sequerentur vestigia Theophili & Cyrilli, aut pœnam hæreticis dignam exspectarent. *Cod.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

CUm annos sex, menses totidem, diesque 10 imperasset, sive ex morbo, sive veneno Asparis patricii nutu dato, apud Constantinopolin admodum senex occubuit, A. C. 407. *Zonaras in Marciano* §. 2. *Diacon.* & *Theod. Lector.*

LIV IMPERATOR, LEO MAGNVS, sive Primus.

CAPVT I.

DE ORTV.

LEo cognomento MAGNVS, Græcanici sanguinis è familia Bessica oriundus fuit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus dicta fuit VERINA; è qua duas filias suscepit, ARIADNAM & LEONTIAM: quarum *illam* primo *Asparis filio*, deinde Aspare interfecto *Zenoni* uxorem dedit: *hanc* vero *Martiano* patricio, Anthemii filio, qui Romæ imperavit. *Zonar. in Leone Magno* §. 3.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Ante imperium.*

Fuerat LEO tribunus militum. Alii etiam Asparis procuratorem fuisse tradunt, alii vectigalium publicorum Præfectum.

II. *Imperii occupatio.*

Promotus est ad imperium ASPARIS Patricii suffragiis ac factione. *Aspar* enim etsi multum poterat, non tamen Imperator à populo Constantinopolitano creatus est, ob Arianæ sectæ studium. Quare ipse *Leonem*, sive suapte authoritate, sive à populo accepta potestate, Imperatorem declarat, stipulatus, ut Ardaburium filium suum Cæsarem faceret: quod cum ille promisisset, ad regium fastigium est evectus A. C. 457. LEO autem primus è Græcis imperium Romanor. tenuit, & ille primus ab Episcopo Constantinopolitano Anatolio coronatus est. Nec vero coronatio seu Episcopus imperium dedit; sed testis fuit, eum qui electus erat, Christianum esse, & alienum à falsis dogmatibus: eamque ob causam professio doctrinæ ante coronationem petebatur: ut postea in Anastasii Imp. electione dicemus.

III. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. CLEMENS fuit & beneficus erga suos, præcipue autem erga egentes & inopes: Itaque sæpe solitus est dicere: *Quemadmodum Sol, quibus affulserit, iis calorem impertit: Ita Princeps Clementiam impertiat iis, quos aspexerit. Cedrenus.*

II. *Doctos viros in pretio habuit*, eosque stipendiis liberaliter fovit.

III. *Politicæ pacis* ita *studiosus fuit*, ut aliquando dixerit: Vtinam is sit temporum meorum status, ut mihi liceat stipendia militum in literarum Magistros conferre.

IV. *Asparis filium Cæsarem creavit. Aspari* namque promiserat, se filium ipsius consortem Imperii esse assumturum. Quod promissum, cum non statim, postquam imperium adeptus, implevisset: *Aspar* veste illius apprehensa dixit: *Imperatorem tali purpura amictum non decet mentiri.* Cui respondit ille: *Etiam cogi & instar mancipii trahi nefas est.* Sed cum tandem resistere non posset, necessitati cedens, filium illius è patricio *Cæsarem* fecit. Id factum neque Senatui gratum fuit, populumque ad seditionem impulit. At ille tum & verbis & factis seditionem repressit. Nam cum non multo tempore post *Aspar* ejusque filius *Ardaburius* vitæ *Leonis* Imp. insidiarentur, ac dicerent: Φάγωμεν τὸν Λέοντα πρὶν αὐτὸν ἡμᾶς ἀριστήσῃ, (h. e. Devoremus nos Leonem prius, quam ipse de nobis prandium instruat) jussu Leonis occisi sunt.

V. LEONEM JVNIOREM è Zenone & Ariadna genitum infantem adhuc, Imperii consortem fecit. A. C. 473. *Cass. Cedrenus, Zonaras.*

VI. MAJORANVM militiæ Magistrum fecit, eumque ad accipiendum imperium occidentale dimisit; qui cum in Italiam venisset, prope Ravennam Imperator coronatus est: uti in historia ejus diximus.

II. *ACTA SAGATA.*

Bella gessit per Duces, cum *Genserico Vandalorum Rege*, & contra eum *Marcellinum, Heraclium,* & *Basiliscum* duces suos misit. *Marcellinus* insignis Dux Sardiniam recepit, Vandalos inde expulit, & in Siciliam transiit: ubi dum Duces *Leonis* fidelissime adjuvat, ab ipsis fraude occiditur, circa mensem Augustum A. C. 468. Alter Dux *Heraclius* Tripolin recepit. *Basiliscus* vero Verinæ uxoris Leonis Imp. frater, cum magna classe contra Gensericum in Africam profectus, turpissime navali prælio victus est, & ipse primus aufugit: sive ignavia, sive proditione hostibus victoriam concedens. Hac pugna Gensericus fere tota classe Leonis Imp. quæ è mille navibus constabat, potitus est. *Procopius, Nicephorus, Zonar.* Sequenti vero anno, nempe A. C. 470. Basiliscus, ut pristinum decus mi-

litiæ Romanæ recuperaret, iterum classe cum Genserico prope Siciliam pugnavit, eumque gloriose vicit. *Procopius.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Ecclesiæ tranquillitatem* & concordiam magno studio quæsivit, & ad omnium provinciarum Episcopos scripsit, petiitque ut suam quisque de Chalcedonensi Concilio sententiam perscriberet, obtestans, ut ita de controversis rebus judicium facerent, ut qui Deo rationem essent redditurі. Illi vero uno omnes suffragio & sensu Chalcedonense Concilium probarunt.

II. *Alexandrini* audita morte *Martiani* Imp. *Proterium* Episcopum Catholicum A. C. 457, in hebdomade magna ante Pascha in templo interficiunt, & *Timotheum* Ælurum Eutychianum Episcopum faciunt. Leo Papa certior factus, de hac re scribit ad Leonem Imp. petitque alium dari Episcopum Catholicum. Timotheus igitur Eutychianus sede sua ejicitur A. C. 460, & in exilio arcta custodia detinetur, aliusque Episcopus eligitur eodem nomine TIMOTHEVS.

III. LEO, Pontifex Romanus, anno C. 461 moritur, cum sedisset annis fere 21. Cui succedit HILARIVS.

IV. PETRVS FVLLO, Eutychianus, Antiochiam profectus, ibi turbas cievit contra Episcopum, quem tandem sede dejecit. Sed Petrus hic edicto LEONIS tandem in exilium ejicitur, pœnitentiam tamen simulans, intercedentibus aliis, ipsi permissum, ut Constantinopoli esse posset. *Onuphrius.*

V. *Gennadius* Episcopus Constantinopolitanus, cum sedisset annis 13, mens. 2, moritur A. C. 471, mense Augusto.

Res miræ, & prodigia.

I. *Imperante Leone* Antiochia urbs horrendo terræ motu fere tota concidit, & in agro Byzantico pluvia cineris, palmi altitudine decidit: ante vim illam pulveris decidentis nubes ignitæ conspectæ sunt. Quibus prodigiis perterritus Imperator, urbe relicta, longo tempore apud sanctum Mamantem habitasse fertur. Postea Imperator ad urbis instaurationem præter vectigalia donavit ipsis mille auri talenta. *Euagrius, Nicephorus, Zonaras.*

II. A. C. 469. *ingens incendium Constantinopoli* exstitit, à mari ad mare pervagatum. Ea flamma per quatuor dies urbem depasta est, eamque fere totam consumsit. *Fasti Siculi, Zonaras.*

III. *Constantinopoli & in Bithynia* vehementes pluviæ per quatriduum cœlitus delapsæ, montes in planum deduxerunt, & vici aquis involuti, in summo fuerunt periculo. Atque ubi antea paludes hermo fuerunt periculo. Atque ubi antea paludes herbidæ exstiterant, haud procul inde dissita Nicomedia ex multis fasciculis, qui in illam comportabantur, Insulæ effectæ sunt. *Euagrius, Sigebertus.*

IV. *Per Tholosam*, urbem Galliæ, tota die sanguis largissimo rivo fluxit. *Theod. Lector.*

V. *Pictori* cuidam, aggresso Christum forma Iovis pingere, manus exaruit. Eum facinus confessum Gennadius precibus suis sanavit. *Cedrenus, Zonaras.*

VI. A. C. 468, cum ossa Elisæi Alexandriæ in Monasterium Pauli leprosi translata essent, illorum contactu à lepra sanatus est. *Chronic. Hed. fol. 229.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

LEo ventris profluvio laboravit, quo adeo attenuatus, ut quasi pelluceret: ideo paulo post vitam cum morte commutavit A. C. 474, cum annis 17 summa cum laude imperium administrasset. Cadaver ejus Constantinopoli honeste terræ mandatum est.

LEO II, *sive Iunior.*

Hic *Leo* junior ex Ariadna filia Leonis I, & *Zenone* genitus, & ab avo *Cæsar* appellatus, adhuc infans, A. C. 473. Anno vero sequenti, avo mortuo, *Augustus* proclamatus est. Verum parentem suum *Zenonem* (quem *Leo* I nequaquam idoneum regno judicavit, ob animum minime regium & formam Imperio indignam) statim in Imperii consortium assumsit, illi manibus suis diadema imposuit, & paulo post, cum unum tantum annum Imperium tenuisset, morbo exstinctus est. *Egnat. Diaconus, Pomponius Lætus.*

LV. IMPERATOR,

ZENO ISAVRICVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

ZENO sic dictus est, quia ex Isauris Ciliciæ humilis parentibus natus, & ex obscura & incognita villa oriundus fuit.

CA-

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *Natura & Mores.*

Forma & animo fœdiſſimus fuit. Corpore namque Pani ſimiliis, facie hirſuta, pedibus piloſis, ſtatura inconcinna, moribus deformis, expers doctrinæ, & earum artium quæ in Imperatore requiruntur; quibus vel Imperia ſecure retinentur, vel tuto adminiſtrantur.

II. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus fuit ARIADNA, *Leonis Magni* Imp. filia.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

A filio ſuo LEONE II. Imperii conſors electus eſt A. C. 474. Filio vero mortuo, qui brevi tempore in Imperio vixit, ſolus regnavit.

II. *Imperii adminiſtratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. *Tyranno quam Principi ſimilior fuit.* Nam multos illuſtres viros occidit, & neglectis Imperii curis turpiſſimis voluptatibus ſe dedidit. In aula ejus potentiſſimus fuit *Sebaſtianus* quidam, qui Zenonem, quo voluit, impulit, nec quidquam in aula conficiſivit ſine pretio & mercede. Magiſtratus enim omnes vendidit, pretio tum ſibi reſervato, tum Imperatori communicato. Quod ſi quis acceſſiſſet, qui paululum quiddam adjiceret, is præferebatur. In toto denique palatio nihil fuit rerum omnium, quod venale non eſſet. Hoc ſæpe fit in aulis, ut Principes habeant tales quoſdam Miniſtros, ad quorum nutum & voluntatem reguntur: Qui ſi ſalutares & boni ſunt, felicia ſunt imperia; ſin mali, magnorum malorum cauſam præbent.

II. Cum ZENO plerumque Chalcedone commoraretur, *Verina* Auguſta ſocrus ejus occaſione abſentiæ uſa, altero *Zenonis* Imperii anno, fratrem ſuum Baſiliſcum incitavit, ut bellum adverſus Zenonem moveret. *Baſiliſcus* igitur, ſororis conſilium ſecutus, è Thracia, (ubi vitam degebat) è Senatu quibuſdam graviter adjutantibus, *Zenoni* bellum intulit. Zeno cum eſſet homo timidus, & effœminatus, nec quicquam virile tentare auderet, cum uxore Ariadna ad Iſauros populares ſuos confugit. *Baſiliſcus* fuga illius lætatus, in urbem profectus, & in campo Imperator ſalutatus eſt. Quam obrem & uxorem ſuam Zenonidem corona Auguſtali ornavit, & *Marcum* filium Cæſarem appellavit. Fuit autem moribus *Zenone* nihilo melioribus, deque religione perperam ſenſit, ab uxore in Eutychis & Dioſcori ſectam impulſus, & orthodoxorum Eccleſias multis malis affecit. Chalcedonenſe Concilium edicto tyrannico abrogavit, & Acacium Patriarcham, ut ſanctionem ſuam, habito Concilio, comprobaret, cogere voluit. Sed urbana multitudo orthodoxorum in Eccleſia congreſſa, Baſiliſcum maledictis inſectata eſt, & Chalcedonenſe Concilium ſanctum appellavit. Cum igitur Senatui & populo inviſus eſſet *Baſiliſcus*, Duces ab eo contra Zenonem cum exercitu miſſi, hortatu Senatus, ex hoſtibus amici Zenonis facti, cum Conſtantinopolin ſecum reduxerunt, cum menſes 20 exulaſſet, & à Senatu populoque receptus eſt. *Baſiliſcus* autem poſt cladem acceptam in templum confugit; ſed inde ab Acacio Præſule ejectus, in caſtellum quoddam Cappadociæ miſſus eſt, ubi fame & frigore cum ſuis periit. Nam cum *Zeno* juſſiſſet illos hyemis tempore neque veſte, neque cibariis juvari: Baſiliſcus & uxor, mutuo ſe corporibus complexi, & collacrymantes interierunt. Ita Baſiliſcus perſecutionis in orthodoxos, & rapti Imperii pœnas dedit. *Euagrius*, *Procopius*, *Cedrenus*. Socrum autem Verinam Zenonem in exilium miſiſſe, *Zonaras* ſcribit.

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. Laudatur inprimis edictum *Zenonis*, quod ἑνωτικὸν, h. e. formula concordiæ directa ad componendum & tollendum omnia Eccleſiæ diſſidia atque certamina, appellatur apud *Euagrium lib. 2. c. 14.* Cui hæc adjecta eſt clauſula: Quicunque aliud ſenſerit, aut ſentit, vel in hoc, vel in ullo alio tempore, quam Chalcedone aut alia quacunque Synodo decretum eſt, eum damnamus.

II. Poſtea vero *Zeno* clanculum à Synodo Chalcedonenſi defecit, & ſubrogavit hæreticos Epiſcopos, olim propter Eutychianiſmum damnatos, jam vero pœnitentiam ſimulantes. *Baronius.*

III. BASILIVS Præfectus Romæ legem fert, ne Pontifex inſcio ſe ullus eligatur. *Sigonius.*

IV. *Tumultus* oritur Antiochiæ in templo, in quo Stephanus Epiſcopus cum multis aliis ab Eutychianis occiſus eſt. Alius igitur in locum ejus electus & ordinatus eſt Conſtantinopoli A. C. 479, qui Antiochiam mitteretur. *Decret.*

V. *Hunnericus* Vandalorum Rex edicit, A. C. 480, ut liberum religionis exercitium permittatur in Africa tam Catholicis quam Arianis: impetravit hoc intercessione sua Imp. Zenon & Placidia. *Cod.*

VI. Hinc factum, ut *Eugenius* Episcopus Orthodoxus Carthagine ordinaretur, & templa orthodoxorum, quæ jam annis 24 conclusa fuerant, aperirentur.

VII. *Vandali plurimi* in Africa, dum religio libera est, Orthodoxorum Episcoporum doctrinam sequuntur, unde Arianorum Episcopi invidia æstuantes, paulatim Hunnericum ad persequendos Orthodoxos instigant. Carnifices autem templis apponunt, ne Vandali una cum Afris Orthodoxorum templa ingrediantur. *Victor.*

VIII. *Zenon* Imperator intercedit pro Orthodoxis in Africa apud Hunnericum. Legatus ejus eo venit A. C. 484. die 20 Maii. Hunnericus edicit omnibus Catholicis, ut ad sequentem annum primo die Febr. Carthagine sint ad disputationem, ibique suum Homousion ex sacris literis probent. *Idem.*

IX. A. C. 485. Calend. Februar. tandem Carthagine conveniunt & *Orthodoxi*, & *Ariani*. Vbi *Ariani* Orthodoxos obtundunt clamoribus, quod vocabulum *Homousion* in sacris literis ostendere non possent, & *Hunnericum* eo deducunt, ut Catholicos damnaret, & die 24 Febr. edictum promulgaret, quo omnia supplicia iis, qui ad Arianos non transiissent, constitueret. Eo tempore *Hunnericus* Ariana impietate totus infectus, parentisque sui Genserici vestigiis insistens, tam horribilem persecutionem in Africa adversus Christianos recte de sacrosancta Trinitate sentientes excitavit, ut vix ulla alia huic comparari possit: neque enim Ethnici majori crudelitate unquam in Christianos sævierunt, quanta Ariani in Africa immanitate Orthodoxos excarnificarunt. Et innumerabiles in hac persecutione martyrio coronati sunt. Inter alia *Hunnericus* multis manus & linguas præcidere jussit, quorum quidam postea recte & integre loqui potuerunt, Christo ipso, pro afflictione, eos hoc miraculo remunerante. Scribit *Victor lib. 3. Zenonem* quendam nomine *Reparatum* in aula habuisse, cui lingua in persecutione Africana fuerit præcisa, qui nihilominus tamen perfecte loqui potuerit, & ob id in magna apud Imperatorem veneratione fuerit.

Secuta est hanc persecutionem & *fames*, & *pestis* in Africa. Nam primum acciderunt ingentes siccitates, & quidem durabiles adeo, ut non modo fontium scaturigines, sed & magnorum fluminum exsiccarentur alvei. Vnde factum, ut terra humore ac rigatione destituta, hominum & reliquorum animantium generi sua dona ad vitæ conservationem proferre non posset. Quare cum temporis progressu paulatim absumerentur, quæ longo tempore ad ingruentem aliquam necessitatem recondita erant: nec terra vices redderet, *secuta est fames ingens*, quæ eo usque brevi crevit, ut jam homines animantibus ipsorum pabula inviderent, & propter tenerarum herbarum exiles radiculas cum iis certamina subire non detrectarent. Erant non pauci, viri etiam ingenui, & honesto loco nati, qui ultro sese servituti tradere optabant, tantum ne fame perirent: sed non erat, qui illos reciperet. Cumprimis autem *Vandali* (atrocissimi Orthodoxorum hostes) maxime premebantur: qui paulo ante spoliis multarum provinciarum, & præsertim Africæ occupatione, fuerant opulentissimi. *Hanc rerum* inopiam secuta est horrenda *pestis*: eaque tanta, ut passim semitæ cadaveribus repletæ conspicerentur: neque erant, qui mortuos sepelirent.

HVNNERICVS quoque, qui Christum de divinitatis suæ throno dejicere nitebatur, in medio furoris sui cursu ab eo, quem persequebatur, repressus est. Nam, ut author est *Victor*, putrefactione correptus, & vermibus scatens, magno cruciatu, & meritis suis digna morte extinctus est A. C. 485, cum regni dominationem annos fere 8 sceleratissime tenuisset.

Prodigia sub Zenone.

I. Eo tempore, quo *Basiliscus* Imperium arripuit, maximum incendium Constantinopoli exstitit, quo præstantissima pars urbis periit, etiam Bibliotheca, in qua centum viginti millia librorum reposita fuerunt: inter quos fuit opus Homeri, exuviis draconis, centum & viginti pedes longis, inscriptum aureis literis. *Cedrenus*, *Zonaras.*

II. Anno Christi 478. Ingens terræ motus Antiochiæ & Constantinopoli fuit. Corruerunt multa templa, domus, rostraque funditus, & obruta est immensa hominum multitudo. Cecidit etiam globus columnæ fori, & statua Theodosii Magni, quæ columnæ Tauri imposita erat. *Cedrenus*, *Zonaras.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

DE interitu *Zenonis* sunt, qui vivum ab uxore inclusum sepulcro tradant, frustraque resipiscentem & opem quæritantem obiisse. De quo hæc habet *Zonaras*: Tradunt (inquit) quidam, *Zenonem* gulæ & ebrietati indulgentem, errore mentis affici solitum, & prolapsum à mortuo nihil destitisse. Cum

Cum vero ipsi etiam conjugi *Ariadnæ* invisus esset, sic inebriatum, pro mortuo in monumentum imperatorium ab illa conjectum, lapide maximo, qui pro operculo esset, imposito: factumque sobrium, vociferatum quidem esse lamentabiliter; sed nemine curante, misere periisse. Alii dicunt, cum ægrotus acerbissimis doloribus urgeretur, pro mortuo habitum, & in sepulcro positum, sed in eo ad vitam rediisse, & sub saxo misere lamentasse: neminem vero ipsum liberasse, cum Ariadna uxor severe id prohibuisset: Ideo tandem fame (uti *Cedren.* & *Sturm.* referunt) mortuus est, cum ipse lacertos suos devorasset. Imperavit autem annos 17, majore cum hominum odio, quam laude, &c.

LVI. IMPERATOR, ANASTASIVS DICORVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

NATVS est in Macedonia, in urbe Dyrrachio, quæ antea dicta fuit *Epidamnus*, ad mare sita, & nomen accepit ab Epidamno Barbarorum Rege.

PATER ejus ignoratur. MATER fuit *Manichaa.*

II. *Appellatio.*

I. NOMEN ejus fuit ANASTASIVS, quod idem est atque IOACHIMVS, ex Ebr. יהויקים *Iojakim*, vel *Ioachim*, h.e. resurrectio Domini vel Iehovæ. Rad. קום, h.e. surrexit, erexit, constituit.

II. COGNOMEN. 1. *Græcum*, Δίκορος, *physice* à naturæ vitio, i.e. à binis pupillis, diversis coloribus præditis. Nam dextera pupilla nigrior, læva vero magis glauca sive cærulea fuit. Κόρος enim pupillam notat. 2. *Latinum.* Sic *Silentarius* dictus est.

1. *Politice*, ab officio. Quia aulicus Secretarius, antequam ad Imperialem dignitatem evectus est, fuit. Aulici autem Consiliarii dicti sunt *Silentiarii*, à silentio; vel *Secretarii*, quod acta Regum suorum secreta habere debeant.

2. *Ecclesiastice.* Quia voluit, ut Concilium Chalcedonense silentio obrueretur: uti *Euagrius* testatur.

AXIOMA.

Regum arcana sunt occultanda.

Hinc Angelus apud *Tobiam* inquit, *cap.* 12. *v.* 8. Arcana Regum bonum est occultare. Magnum hoc profecto est, arcanum Principis in scrinio pectoris habere repositum, verum verborum, quam rerum, potior nobis debet esse custodia: sicut pulchre inquit *Lucianus* in Epigrammate, quod exstat *libro* 1. *Antilog. Tit.* 51.

Arcane dictum linguam obsignare memento.
Dictorum majus depositum est opibus.

Et *Siracides c.* 19. *v.* 10, & 11. ita monet: Si quid audisti, hoc abditum sit, & tecum sepeliatur, & habebis conscientiam quietam: neque enim ideo tibi venter disrumpetur. Stultus autem non aliter erumpit, atque maturus fœtus. Memoria æterna dignum est, quod *Q. Curtius lib.* 4. *Histor.* scriptum reliquit: Persas Regum arcana incredibili fide celare; non metum, non spem, elicere vocem qua occulta prodantur: Quia veteres Reges disciplinam silentii vitæ periculo sanxerunt, & linguam gravius castigarunt, quam ullum probrum. Inde consilium dicitur à silendo; sicut notat *Hippolytus de Collibus p.* 271. Et Consiliarius רוצץ venit à Chaldaica voce רצא secretum, mysterium. Vnde *Consiliarius*, vi vocis, recte dicitur vir secreti, aut *Secretarius*, sive *Silentiarius.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. Acta Oeconomica.

VXOR ejus fuit ARIADNA, Leonis Magni Imp. filia, & *Zenonis* vidua, cum qua die post tumulationem Zenonis quadragesimo nuptias celebravit. *Euagrius l.* 3. *c.* 29.

II. Acta privata ante Imperium.

1. *Ethica.* 1. Fuit *pius* & devotus. Nam templum mane ante cantum galli intravit, nec ante finitam concionem exivit, atque jejuniis Deo fidem suam probavit. 2. Ab ineunte ætate fuit *mansuetus.* & 3. Erga pauperes *benignus*, ita ut eam ob causam à quolibet laudibus evectus sit.

II. *Polemica.* Fuit miles, variisque militaribus officiis summa cum laude functus est.

III. *Politica.* Ex militia venit in aulam, ubi Secretarius factus est: sicut supra mentionem fecimus.

III. Acta in Imperio publica.

I. *Electio.*

Zenone mortuo, *Ariadna Augusta* arte & ingenio, quæ Senatum & Legiones in suas partes traxerat, Urbicio eunucho, cujus magna tum erat authoritas, suffragato, ad Imperium *Anastasius* evectus est.

Huic electioni contradixerunt I. LONGINUS, Zenonis Imperatoris frater; sed nihil profecit, ac tandem ab Anastasio victus est: uti postea dicemus.

II. Cum coronandi Imperatoris jus ad regiarum transiisset urbium Episcopos, (quos Patriarchas, h.e. Patrum seu Episcoporum Principes vocabant, interdum & Archiepiscopos) EUPHEMIUS Patriarcha *Anastasium* diademate ornare noluit, quoad data syngrapha (fuit namque Eutychianus) polliceretur, se Chalcedonensis Concilii decreta servaturum, & in dogmatibus Ecclesiasticis nihil mutaturum esse. Quod cum *Anastasius* affirmasset, & syngrapham nominis subscriptione & sigillo corroborasset, ab Euphemio coronatus est, illumque secundum à Patriarcha legimus coronatum.

Anastasio autem, imperatorio habitu in circo sedenti, populus uno ore acclamavit: *Sicut vixisti, ita etiam impera.* Quippe nondum sumto Imperio, ante galli cantum templum adire solebat, ibique, dum concio dimitteretur, adstabat Deum placans: frequenter jejunabat, & eleemosynam pauperibus ac mendicis erogabat. *Cedrenus, Euagrius.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Bona.

Initio fuit probus, & Rempubl. bene administravit; sed postea degeneravit.

I. *Pacificus* fuit, & in id unice incubuit, ut pacem & concordiam tam in statu Ecclesiastico, quam in politico conservaret. *Euagrius l. 3. c. 30.*

II. *Non fuit sanguinarius.* Nam cum aliquando ad Vicarium suum Phœniciæ scripsisset, ut inquietos quosdam Episcopos loco moveret: ipse rescripsit, hoc absque tumultu & cæde fieri non posse. Tum Anastasius Imp. respondit, ut à proposito abstineret, addita hac ratione: Mea voluntas non est, ut eam ob causam tumultus inter cives existat, multo minus gutta humani sanguinis effundatur. *Euagrius lib. 3. cap. 34.*

III. *Iustus fuit.* Nam

I. *Vectigal*, quod χρυσάργυρον, h.e. Aurargenteum dicebatur, & subditos premebat, *abolevit.* Hujusmodi autem illud erat: Omnes mendici & pauperes, omnes meretrices, omnes liberti in agris & urbibus, annuum fisco tributum expendere cogebantur. Exigebatur tributum de equis, mulis, bobus, & asinis: De unoquoque homine nummus argenteus: de equo, mulo & bove tantundem: de asino pholes (nummi genus est) sex, & de cane totidem. Quo tributo attriti homines utrinque lamentabantur. Eo igitur abrogato, Anastasius commentarios illos in Hippico, inspectante populo, crematvit. *Zonaras.*

2. *Magistratus* & officia suburbana, prius venundari solita, non voluit esse venalia, sed ea sine precio concessit. *Idem.*

IV. *Beneficus* fuit. Postquam cum *Ariadna* nuptias celebrasset, literas regias confecit, quibus ea, quæ ad id tempus fisco à nonnullis deberentur, remisit. *Zonaras.*

Acta mala.

Licet *Anastasius* initio bonus fuerit, tamen postea degeneravit. Nam paulo ante obitum, cum multos de insidiis suspectos haberet, eos in carcerem conjecit, ut supplicio eos afficeret, inter quos etiam Justinus & Justinianus, qui postea rerum potiti sunt, fuerunt: Sed deterritus est somnio. Nam apparuit ei in somnio species quædam terribilis: Tibi quidem, ô Imperator, inquiens, permissum est reliquos insidiatores tollere; *Iustino* autem & *Iustiniano*, ne quid mali feceris: nam uterque suo tempore Deo inserviet. Illos igitur Anastasius dimisit, & à crimine læsæ Majestatis eos absolvit.

II. *ACTA SAGATA.*

Bella gessit per Duces.

I. LONGINUS Zenonis Imp. frater seditionem movit adversus *Anastasium*, contra quem Duces cum exercitu misit, qui sæpius cum eo conflixerunt, & tandem vicerunt. Et quidem Longinus victus Constantinopoli in theatro circumductus, postea que Niceæ variis cruciatibus interfectus est. *Anastasius* victoriæ ergo populo viritim pecuniam distribuit. *Marcellinus.*

II. *Vitalianus*, Aquilonis Præfectus, contra *Anastasium* seditionem movit. *Zonaras* de hoc bello ita scribit: *Vitalianum*, ait, Mysis & Scythis sibi conciliatis seditionem movisse, nec solum ex agro Byzantio prædas egisse, sed etiam classe Constantinopolim obsedisse. Huic vero Imperatorem per Marianum præfectum restitisse. Commissa enim pugna navali, ex machina quadam facta à *Proclo* (qui tum in Philosophia & mechanicis operibus florebat,

bat, neque Archimedis tantum cognorat omnia, ſed & ipſe nova quædam adinvenerat) claſſis hoſtium debellata eſt. Fabricaverat enim *Proclus* ſpecula ferrea cavea, ingentis magnitudinis, eaque de muro è regione ſuſpenderat, in quæ cum radii ſolares reflexi impegiſſent, ignis inde, fulguris inſtar erumpens, claſſiarios ipſaſque naves hoſtium combuſſit: quod olim *Archimedem* excogitaſſe, Romanis Syracuſas obſidentibus, *Dion* refert.

Nicephorus vero & *Pomponius* referunt, *Vitalianum* Anaſtaſium ad pacem petendam adegiſſe, nec ab urbe Conſtantinopoli diſceſſiſſe, priuſquam ab Imperatore 900 pondo auri accepiſſet.

III. *Anaſtaſius* bellum geſſit per Duces cum *Cabade* Perſarum Rege, quod tandem Iuſtini Imp. tempore finitum eſt.

Huic *Cabadi*, (i.e. glorioſo) propter legem, qua uxores juſſerat eſſe communes, regnum ademtum, ipſeque vinctus in carcerem, qui λήθη, i. e. Oblivio, dicitur, conjectus, atque ejus loco Baldus frater Rex creatus fuerat. Cum autem ejus conjux aditum ad eum peteret, tandem cuſtos carceris ea conditione promiſit ſe aditum conceſſurum eſſe, ſi ſecum concumberet. Illa marito hoc ſignificat, qui ſpe liberationis jubet uxorem voluntati cuſtodis parere. Quod cum faceret, mulier poſtea familiariter intromiſſa, virum tandem liberavit, indutum muliebri veſte: qui cum evaſiſſet, adjutus ab amicis regnum recuperavit, & fratrem, qui biennio regnaverat, interfecit.

IV. *Bulgari*, gens ignota, ex Borealibus finibus progreſſa A. C. 499, Thraciam vaſtarunt, obvium Anaſtaſii exercitum conciderunt, ad quatuor millia Romanorum cum aliquot Comitibus trucidarunt. Sed donis poſtea ab *Anaſtaſio* mitigata, pauliſper receſſerunt.

V. *Getæ* Duce *Mundone* A. C. 505. Macedoniam & Theſſalonicam vaſtant, *Sabinianus* Conſul contra ipſos miſſus prælio ſuccumbit, & ingens accipitur clades. Pecunia igitur, cum ferro non poſſent, id quod Anaſtaſio familiare erat, amoventur. *Marcellinus.*

VI. ANASTASIVS A. C. 508, dum Theodoricus Galliam defendit, Duces mittit cum centum navibus, & octo millibus militum, qui Italiæ littora depopulentur, qui multa præda parta Conſtantinopolin reverſi ſunt.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Quia *Anaſtaſius* Imper. Eutychiana hæreſi infectus erat, longe lateque ea peſtis in Eccleſiis graſſata eſt, ipſeque variis modis contra Eccleſiam peccavit.

I. *Perfidia.* Licet enim chirographo ſuo, antequam coronaretur, promiſerat, idque jurejurando confirmaverat, ſe, dum imperaret, nullum novum dogma in Eccleſiam introducturum, ſed decreta Chalcedonenſis Synodi rata habiturum; tamen his neglectis, auſus eſt Syngrapham ſuam ab Euphemio, & poſtea à Macedonio repoſcere.

II. *Perſecutione Religionis & Orthodoxorum tyrannica.*

I. EVPHEMIVM Conſtantinopolitanum Patriarcham, inſigni pietate & conſtantia clarum, exilio multavit: Vera cauſa erat, vindictæ cupiditas, quod aliquando (antequam Anaſtaſius imperium nactus eſſet) ab Euphemio excommunicatus fuerat: altera cauſa fuit, quod Euphemius illi chirographum reddere nolebat. Præterea *Euphemius* Synodum ex Epiſcopis collegerat, in qua damnati fuere ii, qui Concilium Chalcedonenſe abrogare conabantur. Prætextum autem alium hujus exilii obtendebat Imperator: videlicet Euphemium res novas in Eccleſia tentaſſe; & novorum tumultuum atque ſeditionum authorem exſtitiſſe; quorum nihil verum erat. Sed & Epiſcopis quibuſdam (adulationibus & figmentis ſuis) perſuaſit Anaſtaſius, ut Euphemium excommunicarent, & ab Epiſcopatu deponerent, cum ſediſſet annis 6, & menſes fere ſex. *Euagrius, Nicephorus.*

II. *Euphemio ſucceſſit Macedonius*, vir pius atque in doctrina conſtans, quem ſimiliter Anaſtaſius in exilium egit. Nam huic *Macedonio* chirographum Anaſtaſii (cujus ſupra mentionem fecimus) cuſtodiendum reliquerat *Euphemius*. Quod cum reſciviſſet Imperator, à Macedonio id popoſcit. *Macedonio* vero id reddere recuſante, quomodo eum ab Epiſcopatu dejiceret, cogitavit *Anaſtaſius.* Subornavit igitur *Macedonio* 1. *Calumniatores*, qui ſtupri vel adulterii Macedonium accuſarent. *Macedonius* vero ſubdacta tunica, viribus ſe carere oſtendens, eam calumniam facile & palam refutavit. 2. *Percuſſores* eidem ſubornavit, qui tamen à parricidio, pietate & beneficentia Macedonii abſterriti ſunt. 3. Vt autem Anaſtaſius animos piorum à Macedonio abalienaret, per Præfectum quendam *Celerem* in vulgus ſparſit, Macedonium damnaſſe Synodum Chalcedonenſem. Etſi autem & hoc abſurdum figmentum facile diluebat *Macedonius*, quia palam erat, quod *Anaſtaſius* antea ab eo poſtulaſſet, ut à Chalcedonenſis Synodi decretis ad Eutychianos deficeret, verum ille poſtulationi Anaſtaſii refragarit; nihilominus tamen CELER ille præfectus noctu ex urbe abreptum in exilium eum abduxit, cum quindecim annis ſediſſet. Et cum Sangræ in exilio degeret *Macedonius*, *Anaſtaſius*,

nastasius missis interfectoribus eum trucidari jussit.

In locum ejus substituit Imperator Episcopum *Timotheum*, Eutychianum hominem impurum, quem Constantinopolitani κήλωνα, Huren-hengst/ appellabant. Ad hujusmodi autem scelera Anastasium impulit *Severus* Monachus, qui præsidio Iudæorum usus, ultra trecentos Syriæ Monachos interfecit, eorum cadavera avibus lanianda projecit, & Christianorum templa spoliavit.

III. FLAVIANUS Antiochenus Episcopus, postquam multas insidias & calumnias ab Eutychianis Episcopis perpessus esset, tandem cum Chalcedonense Concilium damnare nollet, ab Anastasio exulare jussus est, & petram quandam excelsam & præruptam in finibus Palæstinæ incolere. Revocatus est autem ab exilio, idque haud dubie post mortem Anastasii Imperatoris: nam illum acerrimum hostem habuit *Flavianus. Euagrius lib. 2. cap. 31, & 32. Nicephorus lib. 17. cap. 9.*

IV. *Anastasius Severum* Monachum, luem totius Orientis, & Principem eorum qui Acephali dicti sunt, quique omnibus artibus Orthodoxos in Oriente persequebatur, Episcopum Antiochenum facit A. C. 513.

V. ANASTASIUS edicto sanxit, ut hymno sive carmini, quod τρισάγιον dicitur, adjicerentur hæc verba: *Qui crucifixus es pro nobis.* Hæc additio Eutychianæ hæreseos pars erat, quasi ipsa Trinitas fuisset crucifixa. Quod cum haud ferendum sibi ducerent Orthodoxi, non modo reclamarunt, (quod probari poterat) sed & in Eutychianos convicantes convicia regesserunt, insuper agrestem quendam Monachum (quem hujus additionis authorem falso putabant) *Anastasio* admodum carum obtruncarunt, ejusque caput hastæ præfixum circumgestarunt, cum inscriptione: Hic amicus fuit hosti sanctæ Trinitatis. Certatum est armis & igne, ita ut res Constantinopolitana in magno versaretur periculo. Imperator igitur Anastasius nihil remedii superesse videns, sine corona ad Hippodromiam venit, & per præcones denunciat, se imperium depositurum. Populus igitur ea re à furore revocatus, & mitior factus, Imperatorem rogat, ut coronam retineat: & pacem atque tranquillitatem Imperatori promittit. Ita tandem sedatus est periculosissimus ille tumultus. *Euagrius lib. 4. cap. 44. Nicephorus lib. 16. cap. 45. Theod. Cedrenus, Marcellinus.*

VI. *Anastasius* indicit Synodum Sidone celebrandam A. C. 512. Vbi conveniunt Eutychiani, damnant Nestorianos, & qui Synodum Chalcedonensem amplectebantur. *Marcellinus.*

III. *Superbia & pertinacia.*

Anastasius nullas admonitiones curavit.

1. *Symmachus* Papa scripsit ad eum, ut caveret sibi ab hæreticis; sed literas eas sprevit, & Orthodoxis vim afferre non desiit. Quam ob rem à Symmacho excommunicatur: cujus excommunicationi respondet Imp., eamque nullam esse demonstrat, & majoribus sceleribus Papam obnoxium affirmat. Ideo Symmachus contra apologeticum edit. *Baronius.*

2. *Hormisda*, Pontifex Romanus, legatos ad eum misit, qui de hæresi Eutychis relinquenda Imperatorem admonerent. Verum eos male accepit, & non satis auditos, per posticum emisit, & fragili navigio imponi jussit in Italiam devehendos, cum mandatis, ne alicubi in Græcia in urbes diverterent: & scripsit ad Hormisdam Romanum Pontificem: *Nos imperare volumus: nobis imperari nolumus.* Diaconus, Iornandes, Baronius.

3. *Digna* est memoria atque imitatione Episcopi *Oeniandi* libertas, qua ad Anastasium usus est. *Hunc* enim Imperator admodum disertum, & qui ora omnibus de passa Deitate Christi assertoribus obturaret, eum ad se vocatum hortatus est, ut dogma suum amplecteretur, pollicens, eum, quicquid petiisset, illico accepturum. Cui Episcopus: *Tu*, inquit, potius ad Orthodoxos transi; ne, dum opiniones impiorum hominum, *Severi, Eutychis, & Dioscori* amplecteris, æterno igni addicaris. Simulque apprehendens Imperatoris chlamydem: *Hæc*, ait, *vestis nequaquam te post mortem sequetur, ô Imperator: Sed sola comitabitur te pietas, ac virtutum habitus. Missam fac Ecclesiam, quam Christus suo redemit sanguine. Indoctus es, & ratiocinandi ignarus, neque ullum Ecclesiæ decretum perfecte intelligis, tantum imposturis & scurrilibus calumniis fatuos terres. Satis tibi sit dignitatis, quod Imperator es: Antistites Ecclesiæ vexare noli.* Ad hæc Imperator pudore suffusus, obmutuit. Tametsi autem pauperrimus fuit hic Episcopus: tamen ne obolum quidem accipere ab Imperatore voluit, majorem scilicet fidei & pietatis in Deum, quam ullius commodi sui rationem habens. *Zonaras, Cedrenus.*

Alia Acta Ecclesiastica, sub *Anastasio* Imperatore facta.

1. ALAMANDURUS Agarenorum Princeps, Euangelio Christi, quod à sinceris Doctoribus audivit, credidit, & cum magna populi sui parte ad Christum conversus & baptizatus est: ad quem SEVERUS Episcopus Antiochenus Theopaschita duos legatos misit, ut eum ad suam hæresin pertraheret.

heret. Qui cum docerent, duas Christi naturas in unam esse confusas, unde colligeretur, etiam Deitatem Christi cum carne passam esse: ille convicturus eos, ut qui absurda dicerent, hujusmodi figmento mirabiliter eos arguit. Alamandurus enim ait ad eos: *Literas accepi hodie, quia Michaël Archangelus mortuus.* Illis vero dicentibus, hoc impossibile fore; ait *Princeps*: *Et quomodo Deus secundum vos nudus crucifixus, nisi duarum naturarum esset Christus, quandoquidem nec Angelus mori potest?* Ex hoc dicto legati Severi, hominis acumen ingenii admirati, spe traducendi ejus in suam opinionem abjecta, discesserunt. *P. Diaconus in Anastasio* §. 6. *Zonaras* §. 11.

II. IMMIRENI populi Persiæ, habitantes in extrema ora plagæ australis, imperante Anastasio, Euangelion Christi amplexi sunt, & Episcopum sibi dari petierunt. *Theod. lect. lib.* 2. *Niceph. lib.* 16. *cap.* 37.

III. DEVTERIVS Episcopus Arianorum quendam nomine Barbam baptizans, ausus est contra institutum Domini sic dicere: *Baptizo te, Barba, in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto.* Ad quæ verba statim aqua, quæ ad baptizandum fuerat allata, nusquam comparuit. Quod aspiciens qui baptizandus erat, confestim ad Catholicam Ecclesiam fugiens, juxta morem fidei baptismum Christi suscepit, & omnibus notum fecit miraculum. *P. Diaconus* §. 4. *Zonaras* §. 12.

IV. OLYMPIVS quidam Arianorum antistes in Africa, cum in Elyanensium balneo horrendas blasphemias in sacrosanctam Trinitatem evomuisset, tribus igneis fulmineis jaculis divinitus immissis misere periit, & combustus est. *P. Diaconus* §. 4. *Sabellicus Enneade* 8. *lib.* 2.

V. CABADES Rex Persarum, *Anastasio* regnante, atrociter Christianos persecutus est: & quibusdam sermonis organa ademit: qui tamen nihilominus (ut refert *Nicephorus*) expedite & clare (etiam amissis instrumentis sermonis) locuti sunt: quosdam poplite enervavit, qui tamen postea ambulasse scribuntur. Hinc *Prudentius* περὶ στεφ. *Hym.* 14. *v.* 928. ita canit:

Christum loquenti lingua nunquam defuit.
Ne verba quæras quo regantur organo,
Cum prædicatur ipse verborum dator.

Aurea hæc sententia est, & exemplis multis confirmata. Nam non solum sub hoc *Cabade* talia contigerunt, sed etiam in aliis persecutionibus; & præcipue multos homines Christianos (cujus in Historia *Zenonis* Imp. mentionem fecimus) quibus Vandali linguam exsciderant, recte & integre locutos esse Historici tradunt.

Tandem vero Cabades sub fine Imperii Anastasii in Christianos mitior factus: hac occasione. Erat inter Persiam & Indiam oppidum: (quod alii Scriptores *Asubdabar*, alii *Trundadaero* appellant) de quo *Cabades* Rex Persicus audierat, quod in eo ingens thesaurus pecuniæ & preciosissimarum gemmarum reconditus esset: qui tamen à Dæmonibus custodiretur, ut nemo eo thesauro potiri posset. Cum autem Rex adversus dæmones illos Persica, deinde etiam Iudæorum Magia adhibita, nihil efficeret: tandem ad Christianorum opem (quos audierat, eos adversus Dæmones plurimum posse) confugit, & vocato ad se Christianorum (qui in ipsius regno habitabant) *Episcopo*, ut voti sui compos fiat, petit. Episcopus plurimos Christianos convocat, atque conjunctis precibus à Deo impetrant, ut fugatis dæmonibus, Rex & oppido & thesauris potiretur. Ea res Regem in stuporem & admirationem rapuit, ita ut Christianorum Episcopum in magno honore haberet, & non modo Christianis nullam porro exhiberet molestiam, verum etiam omnibus suis subditis liberam potestatem amplectendi Christianam religionem (quam antea extreme persecutus fuerat) permitteret. *Theod. Lector lib.* 2. & 16. *Nicephorus lib.* 16. *cap.* 36, & 37. *P. Diaconus, Zonaras.*

Prodigia.

I. Temporibus Anastasii terræ motus horrendi exstiterunt.

1. *Byzantii* multis in locis ædificia corruerunt. *Zonaras.*

2. *Antiochia* pene tota collapsa est, civibus ruina oppressis. *Idem.*

3. In *Dardania* Anno Christi 518. 24 castella paucis horis collapsa sunt, quædam plane absorpta, quædam dimidia sui parte subsederunt. *Marcellinus.*

II. *Mons Vesuvius* ruptus est in vertice, tantumque incendii evomuit, ut vicinos agros & regiones una cum fructibus exusserit. Itaque supplices facti Regi Longobardorum Theodorico, tributorum remissionem ad certum tempus impetrarunt. *Theodoricus Rex in Epistola ad Faustum Præpositum. Histor. Magdeb. cent.* 6. *cap.* 13. *pag.* 789.

III. *In urbe Alexandria* multi viri, mulieres, & pueri à Dæmonibus obsessi, repente ut canes latrarunt. *P. Diaconus. Hist. Magdeb. cent.* 6. *cap.* 13. *p.* 791.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

I. V*Isionis prodigium. Zonaras* refert, Anastasium in somnio vidisse virum terribilem, qui librum manu gestans diceret: Ecce ob perversitatem fidei tuæ annos 14 vitæ tuæ deleo.

II. *Vaticinium de genere mortis ejus.* Ex oraculo didicit, sibi fatale esse, ut fulmine interiret. Vt autem hoc omen averteret, per Proclum Philosophum Ethnicum, & Mechanicum, optimum ædificium quoddam, *Tholotum* dictum (concameratum, seu ex fornicibus fortibus factum, exstrui curavit, in quo tutus à fulmine esset.

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Licet *Anastasius* putaret, se in illo ædificio, à *Proclo* exstructo, à fulmine tuto vivere posse; hoc tamen frustra fuit. Nam cum aliquando tonitrua horrendum in modum resonarent, & fulgura multa eliderentur, atque ipse è cœnaculo in cœnaculum descenderet, & alios atque alios thalamos subiret: in quodam regio cubiculo mortuus est inventus, cum vixisset annos 88, imperasset annos 27, menses 3. *Zonaras in Anastasio* §. 13.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

Mortuus ex tholoto exportatus, & in Templo Apostolorum sepultus, juxta uxorem suam Ariadnam (quæ orthodoxa fuit) positus. *Cedrenus. Zonaras.*

EPITAPHIVM.

Creditur hic flammis mortuus esse Iovis.
Er herschte als ein Ketzer mit betrug:
Darumb jhn zu letzt das wetter erschlug.

LVII IMPERATOR, IVSTINVS I, vel THRAX.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

HVmili & ignobili genere ortus, nempe patre armentario in Thracia.

II. *Appellatio.*

Nomen ejus fuit IVSTINVS. A quibusdam vocatur *Flavius Anicius Iustinus*. Item *Iustinus Senior.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORES habuit duas. PRIOR Vxor ejus dicta fuit LVPICIA, quam, (postquam ad Imperium pervenit) mutato ejus nomine in EVPHEMIAM, diademate ornavit, & Augustam appellavit. *Zonaras.*

POSTERIOR fuit THEODORA, quam, mortua Euphemia, A. C. 523 duxit, & coronavit. *Cedrenus.*

II. ACTA POLITICA.

I. *Ante Imperium.*

A teneris annis subulcus, deinde bubulcus, post lignarii minister fuit. Anno ætatis 16 militare cœpit, promtus manu & hostem ferire doctus. Sed cum militiam sectaretur, mutata sorte altiores dignitatis gradus paulatim obtinuit, & primum Dux militiæ factus, deinde ad prætorii præfecturam evectus, post Comes factus, & inter Senatores Constantinopolitanos exceptus est.

II. *Electio ad imperium.*

Astutia ad imperium pervenit. Nam cum post *Anastasii* mortem de Imperatore eligendo deliberaretur: *Amantius spado* Anastasii supremus eunuchus, homo potens & ditissimus, *Theocritiano* tribuno, uni ex necessariis suis, imperium tradere cupiens, ingentem pecuniæ vim *Iustino* attulit, pecuniam inter Duces ac milites distribueret, atque efficeret, ut *Theocritianum* Imperatorem eligerent. At *Iustinus* pecuniam illam quidem accepit: sed occulte militum suffragia sibi ita coëmit, ut Imperator ipse eligeretur. Quod ægre ferens *Amantius*, cum multis aliis insidias novo Principi struxit; sed iis cognitis, è medio cum suis sublatus est. Is eventus cum somnio *Amantii* congruit, qui eodem tempore, quo Anastasius in somniis aliquot vitæ suæ annos ex libro deleri vidit, etiam ipse somniarat, se coram Imperatore stantem, à magno quodam porco prostratum devorari. *Theocritianum* vero, qui imperio inhiabat, comprehensum, & custodiis detentum, ac saxis cæsum, in mare Iustinus projici jussit, ut tam imperio, quam sepultura privaretur. *P. Diaconus. Pomp. Latus. Egnatius. Euagrius lib. 4. cap.* 1, 2.

Primus *Iustinus* à Iohanne Episcopo Romano coronatus est, quem postea Rex Theodoricus occidit.

III.

III. *Acta in Imperio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Fuit literarum ignarus: tamen bene imperium administravit, & omnem lapidem movit, ut ea quæ ab antecessore suo *Anastasio* erant turbata, in tranquillum statum reduceret. Nam,

I. Cum *Vitalianum* Comitem, magnæque auctoritatis virum, qui Anastasium in ordinem redegerat, metueret, eum sibi conciliavit, & primum præfectum militiæ fecit, & in sequentem annum (nempe A.C. 520.) eum Consulem designavit. *Euagrius.*

II. *Vitalianus* Consul, cum omnia videretur ita agere, ut *Iustinum* aliquando Imperio excuteret, quod & in *Anastasium* ausus olim fuerat *Iustinus*, illum septimo Consulatus mense obtruncari jussit. *Euagrius.*

III. *Iustinianum*, qui post Imperator factus Vitaliano interfecto, Ducem & Consulem fecit, qui tum magnifica edidit spectacula. Pecuniam enim publice distribuit, & in Circo viginti leones, triginta pardi, exceptis aliis feris, exhibiti sunt.

IV. *Dyrrachium* & *Corinthum* urbes terræ motu eversas *Iustinus* restauravit anno Christi 521. *Cedr.*

V. *Cum* in omnibus fere Imperii urbibus nocturnæ cædes fierent, acriori custodia eas muniri jussit Imperator, & tumultuantes compesci.

II. *ACTA SAGATA.*

Vnicum tantum bellum gessit. De quo ita Historici scribunt: Moto inter *Persas* & *Romanos* bello, *Iustinus*, missis legatis cum muneribus ad Regem Hunnorum *Zeliobem*, societatem ejus ambivit. Assensus est Zeliobes, sed & *Cabadi* Persarum Regi, petenti, operam suam obtulit, ad eumque cum exercitu profectus est, Romanos oppugnaturus. JVSTINVS igitur, missis de pace legatis, Persarum Regem per literas monuit, ne *Hunnis* confideret, qui societate cum Romanis jurejurando sancita, magnaque pecunia accepta, illos belli tempore prodituri essent. CABADES secreto accersens ad se *Zeliobem*, cum, interrogatus hic, munera se accepisse à Romanis confessus esset: iratus hominem sustulit, & noctu exercitu misso, Hunnos fere omnes, paucis fuga elapsis, trucidavit, suspicatus dolo eos ad se venisse. Cum Romanis vero pacem fecit, & filii sui Cosroë natu minimi, cui regnum destinaverat, tutorem *Iustinum* constituit: verum tutelam Imperator recusavit.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. Religionis veræ studiosissimus erat *Iustinus*, & mox initio Imperii Chalcedonensem Synodum se amplecti ostendit, & constanter in ea sententia permansit. Ideoque *Arianos, Nestorianos* & *Eutychianos* Episcopos, qui errores contra receptas Synodos defendebant, remotos ab officiis in exilium expulit: Orthodoxos vero Episcopos, ab *Anastasio* expulsos, ab exilio revocavit, & Arianorum hæresin extinguere, eorumque Ecclesias Catholica religione consecrare cœpit. Quod cum in Italia Rex *Theodoricus*, Ariana hæresi totus infectus, cognovisset, JOANNEM *Papam Romanum*, *Theodorum Importunum* & *Agapetum* viros Consulares, una cum *Agapeto* alio, patricio Romano, Constantinopolim mittit ad *Iustinum Imperatorem*, cum hac comminatione, nisi Arianis sua templa redderet, eosque persequi desisteret, se Catholicos in Italia gladio exterminaturum. *Ioannes* Roman. Pontifex, ejusque comites, Constantinopoli honorifice excepti, de sua & tot millium hominum salute solliciti, multis fletibus ab *Imperatore Iustino* petunt, ut, quanquam injusta esset legationis suæ causa, clementer tamen eam acciperet, & Italiæ perituræ consuleret. Quorum lacrymis *Iustinus* permotus, id, quod Regis *Theodorici* nomine postulaverunt, concessit: Arianis sua templa reliquit, eosque persequi desiit. *Diacon. Iornand.*

Cum vero *Iohannes* Papa, una cum sociis in itinere longinquo diutius, *Theodorici Regis* opinione, moraretur: ipse interim à Satana ad crudelitatem stimulatus, *Symmachum* & *Boëthium*, exconsules, viros catholicos, gladio peremit, & reversos Legatos in carcerem detrusit, eosque ibi fame & siti necavit. Non tamen hanc crudelitatem *Theodoricus* Rex diu impune tulit. Post extinctos enim illos præstantes viros, in animi mœrorem maximum incidit: oblatos in mensa pisces aspiciens, imaginatus est, se interfectorum capita videre: certe 90 die à morte *Ioannis* Papæ subito ex hac vita discessit, (non relicta mascula sobole:) sunt qui apoplexia, alii profluvio ventris extinctum scribant. Non meliorem vitæ exitum ipsius *exercitus* habuit: Milites enim, qui in Arvernensi urbe (regionem namque Arvernorum hostili & armata manu ingressus est *Rex Theodoricus*, eamque horribiliter vastavit) templum *Iuliani* Martyris spoliaverant, à dæmonibus obsessi, infestis dentibus propriis sese morsibus lacerarunt. *P. Diacon. Sabellicus l. 2. Enneade 8. Greg. Turon. l. 3. c. 11. & 12.*

II. HORMISDA Papa legatos mittit Constantinopolim & ad Imperatorem & ad Episcopum,

efficit.

efficitque, ut iterum Ecclesia Orientalis cum Romana in communionem redeat, & nomina Episcoporum hæreticorum Constantinopoli, ut & Imperatorum *Zenonis* & *Anastasii*, ex tabulis sacris deleantur. *Baron.*

III. A. C. 250. Synodus Constantinopoli acta contra Eutychianos: qui cum ubique damnarentur ab Orthodoxis, *Nestoriani* etiam se vicisse credentes, Nestorii memoriam & aliorum celebrandam censent in Syria: sed *Imperator* id fieri edicto prohibuit. *Idem.*

IV. *Dux Lazorum* (Persici populi sunt) nomine Zatus, regnante Cabade Persarum Rege, à Persis defecit: & ad Imp. *Iustinum* Byzantium profectus, ab eo petiit, ut, abjecto Paganismo, baptizaretur, & Christianus fieret, ac ut Regis nomen atque dignitatem in suo populo acciperet. Hunc *Iustinus* humanissime tanquam filium excepit, & honorifice tractavit, eumq; baptizari curavit, & Regem salutavit: eumque corona regia ornatum, & chlamyde alba Imperatoria donatum, à se dimisit. Hoc medio ipsius subditi ad veram DEI agnitionem atque ad æternam animarum salutem pervenerunt. *Diacon. Zonaras.*

II. Schismatici & Hæretici.

I. Fuit adhuc, *Iustino* imperante, in vivis *Severus* Episcopus Antiochenus hæreticus, cujus etiam supra mentio facta est: is cum non pastorem, sed lupum ageret, & Ecclesias Christi dogmate suo Eutychiano, & aliis suis malis artibus multipliciter perturbaret & affligeret, quippe qui diripiendis Ecclesiæ bonis suæ potius avaritiæ quam animarum saluti consuleret: unde abominatio desolationis, & pestiferum monstrum vocabatur: Episcopatu Antiocheno dejectus est, & Ecclesia prorsus ejectus A. C. 519. *Niceph. lib.* 17. *cap.* 2. *Casp. Hed. lib.* 6. *cap.* 3. *&* 4. *Euagrius lib.* 4. *cap.* 4. refert, mandato *Iustini* Imperator *Severo* linguam exsectam fuisse, eo quod Chalcedonensi Concilio anathema indicere non desisteret.

II. PAVLVS Episcopus Antiochenus ob mores dissolutos & vitæ turpitudinem, cum metueret accusatores, sponte Episcopatu abit A. C. 521. & paullo post moritur. *Euagrius.*

III. *Alexandrini* fere omnes ad Eutychianos defecerant sub impiis Episcopis, ideo novus Episcopus orthodoxus eo mittitur ASTERIVS. *Idem.*

III. Viri celebres.

I. SYMMACHVS, & BOETHIVS Symmachi gener, à suis majoribus gentis nobilitatem adepti, inter Romanos & Senatorios viros Principes erant; & Consulatus utrique dignitate perfuncti, Philosophiæ supra cæteros studuerant, & tam civium quam externorum inopiæ succurrendo multis saluti fuere. Hi postquam ad ingentem gloriam evaserunt, deterrimos quosque in sui invidiam concitarunt. Ab his delatoribus *Theodoricus* Rex persuasus, *Symmachum* & *Boëthium* perinde ac res novantes occidit, eorumque bona publicavit. Sed paucis diebus post Rex quoque extinctus est: uti supra diximus. *Procopius.*

II. PRISCIANVS & FESTVS tempore Iustini Constantinopoli floruerunt. *Cassiodor.*

III. CASSIODORVS Ecclesiasticus Scriptor, claris parentibus Ravennæ ortus, propter excellentem in Philosophia eruditionem, primum *Theodorico*, Gothorum & Italiæ Regi, Præceptor datus est. Ab eodem Rege deinde ab uno dignitatis gradu ad alium sublatus est: ita, ut à Præceptoratu ad Cancellariatum evectus, inde Senator, & Sacri Palatii Quæstor factus: postea Consul ordinarius, præterea Officiorum Magister, ac postremo *Patricius Romanus* (quæ summa tum dignitas fuit) declaratus sit. Cum autem & varios præstantium virorum casus, Gothorumque crudelitatem in bonos & innocentes viros consideraret: dignitatibus prædictis renuncians, *Monachus* factus, Abbatiam Ravennatem suscepit. Multos sibi libellos conscripsit, quorum aliqui adhuc exstant. Et quantum ex iis colligi potest, de sacrosancta Trinitate, & de Persona Christi, & aliis quibusdam religionis Christianæ articulis, recte sensit. *Nævos* autem habuit quosdam: nec mirum, cum in Theologia non à juventute institutus, sed in studiis Philosophicis bonam ætatis partem, & majorem forte in politicis negotiis consumserit. De Iustificatione igitur male docuit, hominem martyrio, eleemosynis, aliisque bonis operibus remissionem peccatorum consequi. Et Pœnitentiam ita describit, ut nulla ibi fiat mentio de fide in Christum. Sed & Scripturam interdum inepte allegat: verbi gratia, dum ex verbis Psalmi tertii: *Tu autem Domine susceptor meus,* &c. incarnationem Filii DEI docere voluit: Quia Filius DEI naturam humanam susceperit. *Historia Magd. Cent.* 6. *cap.* 10. Et ipsius *Cassiodori scripta.*

IV. EPIPHANIVS, Tyri Episcopus, episcopatum suum amittere maluit, quam in impiam piæ Synodi Chalcedonedsis condemnationem consentire. *Niceph. lib.* 16. *cap.* 30. *Euagrius, lib.* 3. *cap.* 33.

V. *Iustini* temporibus vixit *Germanus*, Ecclesiæ Capuanæ Episcopus, vir doctus atque pius. Hic

Hic legatus missus est in Græciam ad *Iustinum* Imper. ut religio per Anastasium depravata restauraretur. Susceptus est ab Imperatore admodum benigne. Et dum *Germanus* ille in Græcia fuit, multos, qui Eutychianismo in dubium ducti fuerant, in fide vera confirmavit. Interdum enim ex aliis, & quidem longe dissitis regionibus, Ecclesiis per falsos Doctores perturbatis consulendum est. *Diaconus. Histor. Magd. Cent.* 6. *c.* 10. *pag.* 690.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

QUia *Iustinus* senex erat, & tandem morbi ad senectam accedebant; *Iustinianum* ex sorore nepotem, cum in feriis paschatos inciperet ægrotare ex pede, quem sagitta læserat, socium Imperii assumsit, præsentibus *Epiphanio* Patriarcha, & præcipuis Senatoribus. Quarto abhinc mense vitam cum morte commutavit Calend. Augusti anno C. 527. Cum imperasset annos novem, dies 23. *Zonaras.*

Velius tale Epitaphium ipsi concinnavit:

Accipit imperium Thrax: *armentarius ante*
Iustinus *frugi Cæsar, obitque pius.*

Prodigia *sub* Iustino.

I. A.C. 526, die 29 Maii, horrendus terræmotus Antiochiam tremefecit: in ipso tempore prandii, cum ubique ad ignem coqueretur cibus, ortum est incendium: quo, quicquid à terræmotu superfuit, consumtum est. Perierunt hominum multa millia, & inter cæteros *Euphrasius* Antiochiæ Episcopus terræmotu obrutus obiit: Incendium sex diebus duravit, omnes ædes templaque corruerunt: atque ita urbis hujus præstantissimæ decor periit. Ab omni hominum memoria non exstitit tanta iræ DEI in urbem aliquam grassatio. *Iustinus* Imp., hac clade nunciata, gravissime indoluit, abjectisque diademate & purpura, sacco indutus, & cinere conspersus, per multos dies luxit: ad urbis quoque instaurationem pecunias, & opifices misit. *Euagrius lib.* 4. *cap.* 5. *Iohannes Funccius l.* 7. *Comment. fol.* 140. *Marcellinus.*

II. A.C. 519. *Cometa* visus est in Oriente ejus formæ, quam Pogoniam à barbæ similitudine nominant, & radios versus Occasum misit.

III. *Eodem* anno *Anabarza*, secundæ Ciliciæ Metropolis, terræ motu concidit. *Zonaras, in Iustino* §. 14.

IV. *Edessa* urbs illustris Osroënæ provinciæ submersa est: cum Scirtus fluvius, qui eam mediam perfluit, ita exundasset, ut & urbis ædificia dejicerentur, & fluctibus abriperentur, & cives partim ruinis ædium, partim undis opprimerentur. *Ibidem.*

V. *Concidit* magna pars terræmotu *Pompeiopolis*, urbe media dehiscente: atque in eo hiatu multi cives absorpti, auxilium clamoribus implorarunt: sed nemo illis opem ferre potuit. *Zonar. Hist. Magd. Cent.* 6. *c.* 13. *p.* 791.

VI. *Imperante Iustino*, *mulier* quædam è Cilicia instar gigantis fuit, cum proceritate corporis, tum aliorum membrorum proportione. Nam supra quosvis proceros viros integrum cubitum eminebat, pectore & humeris supra modum latis, cum & cætera omnia, ut & mulier & facies, brachiorum & cubitorum firmitas ac magnitudo, & digitorum crassitudo, & reliqua, longitudini & latitudini responderent. *Zonaras.*

PERIODUS III. A IUSTINIANO ad CAROLUM MAGNUM.

LVIII. IMPERATOR ROM. IUSTINIANUS M.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio.*

HUmili genere ex civitate Biderina Illyrica oriundus fuit. *Parentes* ejus propter generis ignobilitatem ab Historicis non nominantur, nisi quod ex *Iustini* senioris sorore nepos fuerit.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus est IUSTINIANUS, tum nomine, tum re: quia patronus justitiæ fuit, & judicium severe exercuit.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus est MAGNUS, propter rerum gestarum magnitudinem. Tributur ipsi quoque cognomen *Flavius Anicius Iustinianus*, & præterea multos sustinuit titulos honorarios, quod nempe Alanicus, Francicus, Gothicus, Alemannicus, Germanicus, Anticus, Vandalicus, Africanus, appellatus sit, à regionibus quibus bello potitus est, inque suam potestatem redegit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV,

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, & ACTA JUVENTVTIS.

1. INsignes habuit corporis atque animi dotes. Nam ab ineunte ætate literis operam navavit, iisque egregie excultus fuit.

Iustinianum igitur nec jura, nec latinas literas novisse, & quovis ἀναλφαβήτῳ rudiorem fuisse & imperitiorem, imprudenter & impudenter scribit & nugatur, post *Suidam*, *Laurentius Valla l.* 6. *elegant. cap.* 35. *Alciatus lib.* 4. *dispunct. cap.* 7. & *Antonius Faber præfat. Rational.* 1. *parte Digestor. Primum* enim ipse *Iustinianus in* §. *penult. Procemii Institutionum* asserit: Institutiones hasce per compilatores sibi oblatas fuisse: quas ipsemet legerit, & recognoverit, & plenissimum robur eis accommodaverit. Deinde *Platina* gravissimus author, in *libro de vitis Pontificum Romanor. in Bonifacio secundo*, affirmat: JVSTINIANVM tanti ingenii, tantæque doctrinæ fuisse, ut non mirum sit, si leges Romanas dispersas & incompositas in ordinem redegerit: & addit, eum non solum jura condidisse; sed de Christi quoque Salvatoris nostri incarnatione libros quosdam scripsisse atque edidisse. *Idem*, post *Isiodorum*, adstruit *Giphanius in Commentario sive Orat. de Imp. Iustiniano.* Idemque *Antonium Sabellicum*, & *Procopium*, Scriptorem fidelissimum, de *Iustiniano* Imp. memoriæ tradidisse testatur *Hanonius disput.* 1. *controvers.* 2. & *Ortolphus Fomannus disp.* 1. *th.* 27. *sub lit.* C.

Et huc *Iustinianus* Imp. in principio suarum Institutionum Juris respexit, ubi sic orditur: Imperatoriam Majestatem non solum armis decoratam, sed etiam legibus armatam esse oportet, ut utrumque tempus, & bellorum & pacis, recte possit gubernare: & Princeps Romanus non solum in hostilibus prœliis victor exsistat: sed etiam per legitimos tramites calumniantium calamitates expellat.

II. *Similiter* in exercitiis Equestribus excelluit Justinianus, & in aula usque ad 44 ætatis annum versatus, ad varios dignitatum gradus & honores evectus est, omnibusque amabilem se præstitit.

II *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus dicta fuit THEODORA, ex qua suscepit filiam, ex qua natus est JVSTINVS II.

Fuit autem hæc *mulier*

1. *Hæretica*, nempe *Eutychiana.*

2. *Hæreticos promovit.* Nam in locum Epiphanii Episcopi Constantinopolitani demortui promovit ANTHIMIVM Trapezuntinum Episcopum, qui cum Eutychianus esset, plurimum damni Ecclesiis intulit.

3. *Maritum*, qui initio orthodoxus erat, *ad* ἀποστασίαν *pellexit.*

4. *Fuit avara*, & maritum avaritia (qui etiam, ut postea dicemus, hoc nomine culpatur) superavit. Nam ita de ea scribit *Zonaras*: Imperatrix (inquit) Imperatori sive licentia, sive quovis modo faciendæ pecuniæ solertia non cedebat, sed & maritum longo intervallo potentia superabat, & novos eosque varios quæstus ingeniosissime reperiebat. Hinc subditi gemino onere premebantur. Nam & annua tributa exaggerabantur, & nova excogitabantur. Alii, ut perperam de religione sentientes, mulctabantur: alii, ut immodeste & petulanter viventes, opibus privabantur, &c. *Zonaras in Iustiniano* §. 1.

AXIOMA.

In conjuge eligenda sollicitus sit Princeps, ne asciscat sibi talem, quæ hæreticis opinionibus sit pertinaciter dedita, nec semper participem consilii uxorem assumat.

Testantur enim Historiæ tum *Sacræ* tum *Profana*, ex gynæceo virus hæreticum in totam provinciam sæpius sparsam, & πολυπραγμοσύνην mulierum, immiscentium se negotiis Ecclesiasticis aut Politicis, ut plurimum fuisse infelicem, & Regna & Respubl. turbasse.

EXEMPLA I BIBLICA.

I. De SALOMONE Rege omnium sapientissimo memoratur, quod mulieres alienigenæ, Idololatricis cultibus addictæ, averterint cor ipsius, idque inclinarint, ut sequeretur DEOS alienos. 1 *Reg.* 11. *vers.* 3.

II. ACHAB impulsu Jesabelis uxoris, quæ fuit filia Ethbaal Regis Sidoniorum, servivit Baal, & adoravit eum. 1 *Reg.* 16. *v.* 31.

III. *Filia* ACHAB impulit JORAM filium Josaphat, ut coleret Idola Regum Israel.

IV. HERODES suasu conjugis Herodiadis *Iohannem Baptist.* aulicum suum concionatorem interfecit. *Matth.* 14. *v.* 10.

II. PROFANA.

I. CONSTANTIA *Licinii* vidua, soror *Constantini M.* Imper. imbuta Arii blasphemiis, persuasis

suasit fratri Constantino, ut Arium ab exilio revocaret, retractaret decretum contra Arium, ejusque causam cognosci denuo curaret.

II. EVDOXIA Augusta *Arcadii* uxor effecit, ut Chrysostomus in exilium pelleretur. vide *Historiam Arcadii cap.* 2.

III. BASILISCVS, qui, *Zenone* in exilium pulso, imperium rapuerat, à conjuge incitatus, edicta proposuit, quibus abolevit sententias & decreta Synodi Chalcedonensis.

IV. LVDOVICVS PIVS, *Caroli Magni* filius, Imperator, totus pependit à consiliis uxoris: ab eaque persuasus, multa & injuste & crudeliter fecit. Ea de causa incurrit in odium apud Proceres: qui incitatis contra eum filiis, prætextu occultarum molitionum novercæ, regno amotum carceri incluserunt.

V. Itaquoque IVSTINIANVS, ab uxore persuasus, ab orthodoxa sententia ad Eutychianos descivit: & præbuit causam magnis motibus & tumultibus in Ecclesia.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

De electione ejus ad imperium ita scribit *Zonaras in Iustino* §. 14. Cum (inquit) Principes *Iustinum* Imper. aliquando orarent, ut *Iustinianum* (cui post Vitaliani cædem Duci & Consuli creato rerum omnium administratio incumbebat) collegam asciseret, purpura prehensa: *Vobis*, inquit, *optandum est, ne hanc junior aliquis induat.* Ac tum quidem preces eorum sic elusit. Illi vero, parvo tempore interjecto, *Nobilissimi* titulum Iustiniano decreverunt, & ab Imperatore impetrarunt, ut id decretum suis literis comprobaret. Nec multo post *Iustinus* Imper. in morbum incidit ex vulnere cruris, eoque in spe vitæ dubia invalescente. Patriarcha Epiphanio & primoribus advocatis, *Iustinianum* nepotem decernit, & suis manibus ejus capiti diadema imponit. Cumque populus in equestre theatrum convenisset, *Iustinianus* coronatus ingreditur, & ab omnibus faustis acclamationibus exceptus, in regiam revertitur, annos eo tempore XLV natus.

IVSTINIANVS autem, ejusque uxor *Theodora*, ab *Euphemio* Episcopo Constantinopolitano solenniter coronati sunt, & cum *Iustino* quatuor mensibus regnavit: ipso vero defuncto, solus imperium administravit.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. *Publicæ salutis studiosissimus fuit*, & mox ut imperialia jura suscepit, ad reparandum Reipubl. statum animum intendit. Nam in *lib.* I. *sub fin. C. de cad. toll.* non minus pie quam prudenter inquit: *Quod communiter omnibus prodest, hoc rei privatæ nostræque utilitati præferendum esse censemus: nostrum esse proprium, subjectorum commodum, imperialiter existimantes.* Florente enim Republica, etiam privatæ res florere, & contra corruente Respubl. privatæ quoque res corruere solent.

Vnde Spartana illa fœmina apud *Plutarchum* ob eximium erga patriam amorem magnam meruit laudem. Quæ cum quinque haberet liberos, in eo prælio, quo haud longe ab urbe pugnabatur, & venientem quendam inde interrogaret: Quo in statu rerum summa versaretur? respondente autem *illo*, filios ejus omnes interiisse: Mulier ad eum: Hæc à te non petii: sed ut patriæ res se haberent, rogavi. Cum is subjunxisset: Pulchre omnia se habere: *Lugeant ergo misera*, inquit; *Ego victrice Patria, beatam me esse judico.*

II. *Leges salutares atque utiles tulit.* Nam A.C. 529, cum ipse Consul secundo esset, universo imperio instaurando & emendando (quod domi hæreses, foris hostes infestabant) totum se prorsus heroico animo dedit: tum vero maxime de juris civilis disciplina constituenda atque illustranda sæpenumero, & serio quidem, cogitavit. Etenim cum probe sciret, Rempublicam non magis sine bonis legibus, quam corpus sine mente & animo temperari atque constare posse.

PRIMO igitur TRIBONIANO, Quæstori suo, viro acutissimo, aliisque juris prudentiæ laude & rerum usu atque experientia præcellentibus viris injunxit, mandavitque, ut ex tribus Codicibus antiquis, *Gregoriano*, *Hermogeniano* & *Theodosiano*, & legibus abs se, vel aliis Imperatoribus editis, unum *Codicem Constitutionum* conflarent. *Codicem* illum jam compositum A. C. 529, Imperii sui 3, indictione septima, Id. April. edendum curavit, & *Iustinianæum* sive *Iustinianum Codicem* appellavit.

SECVNDO A. C. 530, mens. Decembri, *Iustinianus Triboniano*, cæterisque Iurisconsultis, mandavit, ut veteri jure enucleato, *Digestarum* sive *Pandectarum* volumen componerent, & in certos libros ac titulos totum jus antiquum, per 1400 pene annos confusum, digererent. Proximo deinde anno, videlicet A. C. 531, & sequenti, *Pandecta* à *Triboniano*, *Dorotheo*, *Theophilo*, eorumque Collegis, quos in tam arduo difficilique politico Opere conficiendo sibi adjunxerant, ex innumeris veterum Iurisconsultorum responsis & voluminibus collectæ sunt. Duo enim millia librorum erant, & tricies

tricies centena millia versuum. (ut dicitur in Procemio *Pandectar.* §. 1.) Per *versus* autem *Imperator* intelligit membra orationis integra, vel Periodos sive paragraphos.

NOTA.

Pandectæ dicti sunt à πᾶν, i. e. totum, & δέχομαι, i. e. contineo: Quod omnia juris vetusti genera complectantur. *Latino* vocabulo *Digesta* dicuntur.

Hi *Pandectarum* libri A. C. 533. Indictione undecima ad exitum omnino perducti & absoluti sunt.

TERTIO, ut Methodus juris discendi certa & expedita exstaret; *Institutionum* quoque *opusculum Iustiniani* Imp. mandato ex variis Pandectarum, & prioris Codicis fragmentis, nec non multorum veterum Commentariis concinnatum, ut velut Epitome legitimæ scientiæ, & quasi infantia quædam esset, foresque quodammodo penetralia juris ingredi volentibus aperiret, in lucem conspectumque hominum pervenit. Cæterum *Institutiones* quidem serius, quam *Pandectæ*, compositæ sunt & absolutæ: paullo tamen prius editæ. Nam *Institutiones* 11 Kalend. Decembr. A. C. 533. Pandectæ vero Kalend. Ianuarii evulgatæ confirmatæque sunt: nec tamen illæ in foro valere, suumque obtinere robur sunt jussæ, nisi ex quo die & hi valerent.

Institutiones autem ab *instituendo*, hoc est, erudiendo & docendo, non immerito derivantur. Sunt quippe præceptiones, quibus instituuntur & docentur sive informantur homines, testibus *Valla lib.* 4. *elegant. cap.* 11. & *Ausonio Popma lib.* 3. *de differ. verbor.* in verbo, *Institutiones*, &c. Et in his Institutionibus simplicissime traduntur ea pleraque, quæ ad generalem totius juris civilis cognitionem pertinent: quibus tanquam elementis ac fundamentis juvenes imbuti atque suffulti, facilius possunt graviora & perfectiora legum scita sustentare, *auctore Imperatore in d. lib.* 2. §. *sed cum prospeximus.* 11. *C. de vet. jur. enucleand.* Quo spectat elegans hoc distichon *Philippi Melanchthonis*:

Continet hic *legum tenuis præcepta* libellus,
Primaque Romani semina juris habet.

QVARTO. Cum *Iustinianus* animadverteret, ab eo tempore, quo suum *Codicem primum* ediderat, tot novas jam se cumulasse Constitutiones, ut *alterum* prope *Codicem* occupare possent: idcirco *superiorem illum Codicem* recudit; quinquaginta novis Decisionibus, multisque aliis Constitutionibus, quas interea temporis condiderat, auxit ac limavit: & quæ ἀντινομίαν aliquam habere videbantur, sustulit & omisit: eumque sic recognitum, auctum & interpolatum, Kalend. Decembr. A. C. 534, indictione 12, anno imperii Iustiniani 8, denuo, *priore* abrogato, publicavit. Atque *novus* hic & secundo editus *Codex* (qui propterea *Codex repetitæ prælectionis* dicitur) hodie solus superest, eoque Iurisconsulti utuntur.

QVINTO. *Iustinianus* denique anno Imperii sui 9, Christi autem 535, indictione 13, & reliquis sequentibus, usque ad mortem fere, novis indies controversiis ex negociorum varietate emergentibus, novas alias Constitutiones, quas modo *Novellas*, modo *Authenticas* vulgo nuncupant, edidit atque promulgavit.

Ita thesaurus juris Romani ingentis precii, ac immortalitatis memoria prosequendus, prodiit; quo nihil habet majus Imperium Romanum, nihil gloriosius, nihil ad tuendam pacem, & conservanda civilia officia firmius atque stabilius. Gratiam igitur si non parem tanto merito, at pro suo tamen quisque studio, se debere memori mente profiteatur necesse est. Quia ipse *Iustinianus Imper.*, *Digestis*, sive *Pandectis* & *institutionibus Iuris* absolutis, Deo gratias egit: *Omni*, inquit, *Romani juris dispositione composita, & in tribus voluminibus*, hoc est, *Digestorum* seu *Pandectarum*, *& Institutionum*, nec non *Constitutionum perfecta, & tribus annis consummata, quæ primum neque toto decennio compleri posse sperabatur, Omnipotenti Deo & hanc operam ad hominum sustentationem piis obtulimus animis. Has autem leges vigorem suum obtinere ex* III. *nostro felicissimo sancimus Consulatu præsentis* XII *indictionis*, 3 *Kalend. Ianuar.*, *in omne ævum valituras, & una cum nostris Constitutionibus pollentes. Data* 17 *Kalend. Ianuar. Constantinopoli Iustiniano August.* III. *Cos.*

EMBLEMA.

Exstat *Numisma*, in cujus una facie stat Imperator palliatus, accensa face comburens libros. A tergo conspiciuntur *duæ Statuæ* similiter palliatæ, afferentes libros, in memoriam Iuris à Iustiniano constituti. Ante eas statua mulieris consistit ornata galea cristata, tenens dextera globum, cui victoria alata insistit. Sinistra vero cornucopiæ imaginem habet, qualem Augustus olim quoque usurpavit. Inscriptio numismatis est: IVRA & LEGES, DEPRAVATAS ANTEA, RESTITVI.

III. *Honestatis quoque custos*, & *lasciviæ vindex acerrimus fuit.* Nam cum deprehendisset Episcopos nonnullos masculorum corruptores: eorum aliis virgam virilem amputari jussit, aliis calamos acutos in meatus genitalium inseri, eosque in forum, quasi in triumpho produci jussit. Erant in eodem crimine *Civium* ac *Senatorum* multi, quos castratos, nudisque corporibus in forum productos miserabiliter perdendos curavit: ut documentum animad-

animadversionis severæ in impuros statueret, & ad pudicitiæ cultum reliquos inflammaret.

IV. *Statuit quoque Iustinianus*, si vir ad balneum extraneæ mulieris accederet, eum privari debere donatione propter nuptias: mulierem autem dote, si cum alio viro lavaret.

V. Cum *Iustinianus* immunitatem *asylorum* nimis latam & amplam Rebuspubl. obesse videret, contraxit, §. *quod si delinquentes*. Authent. de mandat. Princip. Vbi excipit *homicidas* (voluntarios,) *adulteros* & *virginum raptores*, quos nullis asylorum privilegiis frui permittit.

In jure Canonico tria hominum genera ab asylorum immunitate excluduntur, *latrones publici*, qui vias obsident, *nocturni grassatores*, qui agros vastant; & *qui in templo* vel *cœmeterio enormia scelera committunt*, freti illa spe, quod ibi futuri sint illæsi. l. immunitatem extra de immun. Eccles. *Hæreticos* etiam & *excommunicatos* noluit jure asylorum frui, si sc. propter ipsam hæretin in periculum veniant. FRANCISCVS I, Galliarum Rex, constituit, ut delinquentes ad Ecclesias confugientes capiantur, salvo jure, si redintegrari debeant, sique cognoscatur, an immunitate Ecclesiæ gaudere debeant, vel minus. *Petr. Gregor. lib. 13. de Republ. cap. 23. n. 11.*

Congruit hæc constitutio cum jure divino. Nam *Exod. 21. v. 14. Deus* ita præcipit: *Si quis per industriam proximum suum occiderit, ab altari meo avelles eum, ut moriatur.*

Et *Ioabum* jussu Regis Salomonis à *Benaja* circa altare occisum esse legimus. *1 Reg. 2. v. 30.*

VITIA.

Licet hic *Imperator* initio eximiis virtutibus præditus fuerit, tamen eas progressu temporis ingentibus vitiis obscuravit & fœdavit. Nam

I. AVARVS fuit. 1. *Stipendia* liberalium artium Magistris (dudum ab aliis constituta) detraxit, eaque in ærarium nimis exhaustum sumtuosis ædificiis retulit: unde detrimentum scholæ ingens acceperunt, & studia literarum imminuta sunt.

2. Adeo pecuniæ factus est avidus, ut opulentos homines malis artibus dolose pecunia emungeret, officia publica, administrandæ Reipublicæ necessaria, hominibus levissimis, opificibusque illiberalibus, & tributorum collectoribus pro auro venderet. *P. Diaconus, Pomponius Lætus, Egnatius, Zonaras, Euagrius.*

II. IVSTITIÆ *adeo nullam amplius curam* gessit, ut clara die, in media civitate Constantinopoli, prædationes, latrocinia, grassationes, furta & homicidia impune à cinædis designarentur; quos non modo non suppliciis affecit, verum etiam in summo honore habuit. Eos vero, qui talium hominum injustam vim a se propulsare conabantur, ad capitale supplicium condemnavit. *Iidem.*

III. IVSTINIANVS erroneam juramenti formulam Magistratibus novis præscripsit, ut non modo per Deum omnipotentem & filium ejus unigenitum D.N.I.C., sed & per sanctam & gloriosam Dei genitricem, & semper virginem Mariam, ac per sanctos Archangelos Gabrielem & Michaëlem, jurarent. *Novell. 9.*

Sed cum juramentum sit species cultus soli Deo debiti, quo gloria omniscientiæ ac omnipotentiæ ipsi tribuitur, ideo Status Augustanæ Confessioni addicti has jurandi formulas non recipiunt: unde placuit in pacificatione religionis A. C. 1552. Passavii inita, ut in Camera Imperiali deinceps Assessoribus, vel causas ibidem agentibus aut defendentibus, liberum esset, utrum sub hac formula, vel per Deum & Euangelium, jurare vellent. Monet autem *Wesenbecius* in paratit. de jurejur. num. 6. intelligendum hoc de Verbo hypostatico, h. e. de Filio Dei, non de litera Euangelii.

II. *ACTA SAGATA.*

Bella gessit tum *Interna*, tum *Externa*, toti Christiano orbi maxime commoda & salutaria. Et licet Iustinianus ipse bello nihil gesserit, nec præliis interfuerit; tamen consilio, virtute & felicitate suorum Ducum res magnas confecit.

Duces ejus fuere: I. *Bellisarius*. II. *Narses*. III. *Iohannes*. IV. *Mundus*. V. *Constantianus*. Horum autem insigni fortitudine, prudentia, rei militaris scientia, & felicitate præ cæteris *tres priores* præditi fuere: ac inprimis virtus atque industria *Bellisarii* eminuit, adeo ut Imperator ipse in monetarum suarum epigraphis decus Romanorum illum appellarit.

I. BELLA INTERNA.

1. Diximus supra, *Iustinianum* Imp. ad avaritiam cor suum inclinasse. Itaque, ob expilationes subditorum, gravis orta est *Constantinopoli seditio*, populusque furens repudiato Iustiniano Pompeium Probumque (Anastasii Imp. nepotes, qui de evertendo Iustiniano conjurarunt) Imperatores depoposcit. Hanc autem seditionem *Iustinianus* non sine magno labore per Bellisarium repressit, & in ea amplius 40 millia hominum interierunt, multa præclara ædificia sunt exusta, & monumenta destructa. *Hypatius* vero Pseudo-Augustus, seditionis author, interfectus est. Punit enim Dominus Principum avaritiam & rapacitatem seditionibus: seditio-

ditiosos vero cædibus & aliis gravibus suppliciis. *Zonar. Procopius.*

II. *Bellum Iudaicum. Samaritani* & *Iudæi* in Cæsarea Palæstinæ seditionem moverunt, & quendam *Iulianum* regia corona ornatum sibi præfecerunt. Hi Christianorum Ecclesias combusserunt, & plurimos interfecerunt. *Stephanum* ejus urbis Præfectum occiderunt, ejusquè bona præconis voce publicarunt. Hos *Iustinianus* à Deo sibi in manus traditos occidit, ac Iuliano caput amputavit. *Zonaras, P. Diaconus.*

II. BELLA EXTERNA.

I. *Vandalicum* contra *Gilimerem.*

Circa hoc bellum cum GILIMERE notanda sunt tria: 1. Τὰ προηγούμενα. 2. Τὰ πραχθέντα, & 3. Τὰ παρεπόμενα.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. *Iustiniani ad Gilimerem legatio. Gilimer,* Genserici quondam Regis Vandalorum nepos, rei militaris peritus, & aliena invadere promtus; sed homo improbus, & Christianorum persecutor crulissimus; Hilderichum Regem ut ignavum & inertem, apud Vandalos accusavit, & hac calumnia oneravit, quod Vandalos simul cum tota ditione *Iustiniano* prodere vellet. Quæ omnia Vandali facile credentes, *Gilimerem* constituunt Regem, & *Hilderichum* post septem annos regni cum omnibus familiaribus ejus in vincula conjiciunt. Idcirco *Iustinianus* Imp. legatos in Africam misit, & à *Gilimere* petiit, ut tandem *Hilderichum* ejusque cognatos carcere liberaret, sibique mitteret, se ipsis prospecturum, ut commode vivere possint.

II. *Gilimeri recusatio,* & *Christianorum persecutio.* Legati Iustiniani nihil obtinere potuerunt, sed Gilimer Hilderichum arctius custodivit, omnesque Christianos in Libya opprimere tentavit.

III. IVSTINIANI *ad bellum præparatio. Iustinianus,* Christianorum intolerabilibus calamitatibus motus, pro eorum defensione arma suscipere decrevit, dixitque, se non conquieturum, nisi & injusta vi oppressum *Hilderichum* vindicarit, & tyrannum ultus fuerit. Itaque tam exercitum quam classem ingentem, & victualia præparavit, & *Bellisario* belli summam commisit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

I. *Bellisarii cum Gilimere pugna & victoria. Bellisarius,* mense Aug. A. C. 533, cum classe in Siciliam venit, ubi *Amalassuntha* Athalarici mater dominabatur, quæ exercitui commeatum obtulit. Inde tertio mense postquam Constantinopoli abierat, in Africam venit, & cum GILIMERE (qui cum audivisset *Iustinianum* adversus se bellum esse suscepturum, *Hilderichum* cum cognatis, quos in custodia tenebat, statim occidi jussit) prælium commisit, fratrem ejus *Zationem* in pugna trucidavit, *Gilimerem* fugavit, & in Numidiam usque persecutus est. Interim Carthaginem, 95 anno postquam à GENSERICO occupata fuerat, recepit, & antequam urbem ingressus, tali oratione ad milites usus est: *Videte,* inquit, *Commilitones, quam prospera facta sint nobis, quomodo sobrietatem erga Afros ostenderimus: videte, & honestatem in Carthagine conservate, & ne quis quenquam opprimat, nec quicquid ipsius, surripiat. Cum enim multa mala fuissent à Vandalis barbaris viris perpessi, Imperator noster misit nos eis ad libertatem donandam.* P. Diaconus in Iustiniano §. 4.

Sed his omissis, ad GILIMEREM redeamus. Hic (uti dictum) à *Bellisario* victus ad Maurusios properavit: quem ille *Bellisarius* persecutus, in parvo monte in novissimis Numidiæ circumclusit. *Gilimer* cum trimestri spatio in illo monte obsideretur, omnibus necessariis deficientibus, petiit ab obsidentibus sibi dari *Panem unum, Spongiam & Citharam*: significans, se eo redactum esse, ut optet integrum panem videre & gustare, quia non vidisset panem ex quo ascendisset in montem: *Spongiam* ei necessariam esse ad abstergendas lacrymas: *Citharam* vero, ut præsentem calamitatem flebilibus numeris leniret & demulceret.

II. *Gilimeris captura.* Tandem inopia victus Gilimer se Bellisario dedidit, qui ipsum & Duces Vandalorum in custodia honorifice habuit, ut ad Imperatorem perducerentur. Atque ita Bellisarius, cum tribus mensibus pugnasset, nempe à Kalendis Septembribus usque ad Kalend. Decembris, totam Libyam (quam Vandali 95 annis tenuerant) Imperio Iustiniani subjecit. *P. Diacon. in Iustiniano* §. 4.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

TRIVMPHVS. Magnus *Bellisario* honos ob victoriam à *Gilimere* reportatam ab Imperatore habitus, & triumphus decretus, ludi quoque equestres in theatro acti, ipso Imperatore, Senatu omnique populo præsente. *Gilimer* quoque vinctus catenis una cum uxore & regia familia in triumpho ductus. Qui cum *Imperatorem* in alto throno sedentem vidisset, in hippodromo constitit, populum ex utraque parte astantem circumspexit, ac demum se ipsum, in quod fatum pervenisset, consideravit: nec flevit, sed pleno ore risit, nihilque aliud dixit, quam illud *Salomonis Eccles.* 1. *v.* 2. *Vanitas vanitatum,*

tatum, & omnia vanitas! Cum itaque eum ingenti dolore perculsum mente captum esse putarent; ferunt illum dixisse: se ridere fortunæ humanæ vicissitudines, ut qui modo Rex fuisset, jam serviret. *Imperator* autem Justinianus Gilimerem benigne habuit, & prædia aliqua amœna, unde vivere posset, ei contulit, illaque cum suis cognatis incolere jussit. Hæc historia describitur à *Procopio lib. 3. de bello Vandalico, P. Diacono, Zonara, Iornande, Agath.*

II. BELLA GOTHICA,

I. Contra *Theodatum*.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Occasio hujus belli fuit Amalassunthæ cædes. Athalaricus Rex Italiæ octavo regni anno exacto moritur. Mater ejus *Amalassuntha* THEODATVM Regem constituit: is accepti beneficii immemor, contra datam fidem *Amalassuntham* carceri inclusam & relegatam scelerate obtruncat. Ob quam cædem *Iustinianus* se ad bellum paravit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

JVSTINIANVS Amalassunthæ necem armis ulturus, *Bellisarium* adversus *Theodatum* misit, ut Italiam à Gothica tyrannide liberaret. *Bellisarius* eo anno, nempe A. C. 535, quo adversus Gothos profectus est, Siciliam à Gothis occupatam recepit, & *Iustinianus* Duce *Mundo* eodem anno Dalmatiam eripuit. *De quo plura Procopius in Gothicis.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

THEODATI *trucidatio*. Gothi *Theodatum* ob ignaviam & *Amalassunthæ uxoris suæ* indignam cædem omnibus invisum A. C. 536. interficiunt, & VITIGEM sibi Regem constituunt. *Procopius, Marcellinus.*

II. Contra *Vitigem* Gothorum Regem.

Collectas contra *Theodatum* copias bellique vires *Bellisarius* in *Vitigem* successorem convertit, & Romam exactis Gothis A. C. 536. die 10 Decemb. recuperavit, anno 60. postquam à Gothis occupata fuerat. Etsi autem sequente anno à *Vitige* Gothorum Rege iterum obsessa est Roma, & conclusus in ea cum magna egestate *Bellisarius*: tamen irrita obsidione eam pressit *Vitiges*. Nam virtus *Bellisarii* maxime eo tempore conspecta est, & sæpius irruptionem in *Vitigis* exercitum (qui è centum & quinquaginta millibus Gothorum constabat) fecit, unoque die triginta millia Gothorum perierunt. VITIGES tandem omissa obsidione, cum sexagies septies ibi dimicatum esset, ducit exercitum ad oppugnationem Arimini. Postea obsidionum & deditionum variæ vices fuerunt. Mediolanum etiam à Gothis deletum est, magna ibi cæde facta. Tandem ad Ravennam *Bellisarius* accessit, ubi granaria conflagraverant. Ibi cum de pacis conditionibus sæpe colloquia haberentur, tandem astute *Bellisarius* obtinuit, ut Ravenna dederetur, in qua erat *Vitiges*: quem captum cum uxore ipsius & thesauris omnibus Constantinopolim misit. In eum tamen JVSTINIANVS Imp. nihil aspere constituit, quia perfidia suorum captus erat. Ideo propter reverentiam regii nominis inter patricios relatum tuendis finibus adversus Parthorum sive Persarum excursiones præfecit: ibique *Vitiges* vitam finiit. *Procopius, Euagrius, Marcellinus, Iornandes, Diaconus.*

III. Contra *Totilam* Gothorum Regem.

ILDOBALDVS à Gothis Regi Vitigi sufficitur, sed is anno primo Regni in convivio obtruncatur. Huic successit ALARICVS, qui eodem anno jugulatus est. Hinc Gothi TOTILAM Regem salutarunt. Is conscripto undique exercitu totam Italiam invadit, & Romam recuperavit, anno Christi 546. Capitolium incendit, præcipua ædificia diruit, & mœnium tertiam partem evertit: incolis etiam alio translatis urbem deformatam ac vacuam reliquit. Cum autem IVSTINIANVS intellexisset, Gothos rursus superiores esse in Italia, *Bellisarium* secundo in Italiam misit: qui Romam recepit, cives hinc inde dispersos revocavit, & mœnia destructa reparare & resarcire cœpit. *Totilas* triennio post rursus Romam cepit, eamque aliqua ex parte instauravit, & quantum antea studii in ea desolanda, tantum nunc in ea reparanda adhibuit ac ostendit, ut insaniam quam superior desolatio ipsi pepererat, novo beneficio, mansuetudine atque clementia aboleret. Quotquot etiam ad sacras ædes confugerant, inviolatos esse jussit.

Roma quoties capta sit.

I. Tempore *Honorii*, *Alaricus Gothorum Rex* biennio Romam circumsessam cepit anno Christi 410. V. C. 1161.

II. Tempore *Martiani*, *Genesericus Vandalorum Rex* Romam spoliavit, abducta inde Eudoxia,

quæ fuerat conjux Valentiniani Imp. A. C. 455. V. C. 1206.

III. Tempore IUSTINIANI, *Totilas* (uti supra dictum) urbem circiter biennium circumsessam (in qua obsessi tantam pertulerunt famem, ut canes, mures, ac cætera immunda animalia, herbas tales, quas etiam pecudes non attingunt, devorarent) cepit A. C. 549. V. C. 1300. Anno post *Carthaginis* destructionem septingentesimo. Quod ideo adjungo, quia *Scipio* incendium Carthaginis adspiciens ac lacrymans dixit: Se cogitare, simile fore aliquando excidium Romæ, juxta versum:

Illa dies veniet, fato qua Roma peribit.

Deinde cum *Bellisarius*, qui Romam destructis muris receperat, discessisset, triennio post destructionem *Totilas* rursus eam cepit, & instauravit.

In illa expeditione autem Romanorum nonnulli elapsi, Constantinopolin properant, & Romam iterum à *Totila* captam, IUSTINIANO exponunt. Qui statim NARSETEN, eunuchum suum & egregium bellatorem, cum manu valida misit, ut afflictis subveniret. Is ingressus Italiam magno cum Gothis prælio conflixit: quibus ad internecionem pene consumtis TOTILAS interficitur, anno Tyrannidis decimo, illique *Benedictus* abbas hoc prædixerat. Nam inquit ad illum: *Multa mala facies, Romam ingredieris, novem annos regnabis, & decimo morieris.* Cujus dictis eventus respondit, ac *Benedicti* adhortatio *Totilam* flexisse dicitur, ut minus crudelis in victoriis fuerit. *Procopius, Sabellicus. Enneade* 8. *lib.* 2. & 3. *Blondus lib.* 6. *Decad.* 1.

IV. Contra *Tejam* Gothorum Regem.

Totilæ successit *Tejas* postremus Rex Gothorum, qui ipso anno, quo *Totilas* victus, (nempe A. C. 552.) cum *Narsete* strenue ac fortiter dimicavit, & victus atque fugiens occisus est. Hoc ultimo prælio, quo de summa rerum decertatum est, tanto animorum ardore Gothi pugnarunt, ut ne quidem occiso Teja Rege ante pugnandi finem fecerint, quam *Narses* per præconem iis veniam daret, quo arma ponerent. Finitum ita bellum *Gothicum*, quod octodecim annos duraverat, & Gothorum in Italia imperium concidit, quod à principio *Odoacri* duraverat annis 77, à regno *Theodorici Veronensis*, usque ad mortem *Tejæ* annos fere 60. *Iustinianus*, debellatis Gothis, Italiam tanquam Occidentalis Imperii provinciam *Narseti* ordinandam ac gubernandam permisit, qui tanquam *Proconsul* sedecim annos Italiam rexit. Deinde *Longobardi* & *Exarchi* lacerarunt eam, donec *Caroli Magni* virtute & felicitate Italiæ pax utcunque restituta est.

III. BELLUM PERSICUM.

Imperante *Iustiniano*, COSROES Persarum Rex, rupto pacis fœdere, Ciliciam, Syriam & Antiochiam populatus est; sed *Iustinianus* cum exercitu adversus eum misit *Bellisarium*, qui COSROEM gloriose devicit & repressit. Nam trans Euphratem Persas abire coëgit; veteres firmavit limites, jura Imperii toto Orienti asseruit: cum victoria redeuntem, & aureo curru triumphantem, *Iustinianus* magna lætitia excepit. *Pomponius Lætus.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. IUSTINIANUS anno Imperii sui tertio legem promulgavit, ut non essent Pagani, nec hæretici, nisi soli orthodoxi Christiani, datis illis induciis usque ad menses tres ad conversionem. *P. Diaconus in Iustiniano* §. 2.

II. Quia *Iustinianus* ante omnia religionis curam suscipiebat, operamque dabat, ut quicquid esset reliquum contagii hæretici, id omne exstirparet, ideo persecutionem Græcæ religionis & omnium hæresium instituit. Cumque multos procerum *labe Ariana* infectos deprehenderet, bonis eorum publicandis, & suppliciis irrogandis, magnum aliis terrorem incussit. Hac severitate tantum effecit, ut exteri etiam multi, abjecta idolomania Ethnica, ultro fidem Christianam amplexi sint.

1. GETHES *Herulorum Rex*, cum propinquis, Consiliariis, & populo magno Constantinopolin veniens, baptizatus est. *P. Diaconus in Iustiniano* §. 1.

2. ADADUS *Adumitarum Rex*, qui victoria singulari ad Christum conversus, Episcopos sibi à IUSTINIANO mitti petiit: à quibus baptizatus est, cum omni populo, & Christianam fidem profiteri cœpit.

3. ABASGI populi Ethnicam impietatem abjecerunt, & Christianam religionem sunt amplexi: ad hos enim populos Iustinianus Euangelii Doctores miserat. *Euagrius l.* 4. *c.* 23.

4. *Sarmatæ* ad Tanaim fluvium habitantes, ad Christum conversi, Episcopum à Iustiniano petierunt. *Idem.*

5. GORDAS *Hunnorum Rex*, qui sunt juxta Bosphorum, accessit ad Imperatorem, & factus est Christianus, honorifice susceptus est ab Imperatore, qui multis ei præstitis donis, misit eum in regionem ipsius ad custodiendas Romanas res, & Bosphorum

rum civitatem, quæ pro eo quod Romanis per singulos annos boves pro pecuniis inferebat, Bosphorus appellata est. *P. Diaconus* §. 1.

6. *Iustiniano* adhuc sinceram religionem promovente, *vidua illustris* nomine *Boazer* ex Hunnis, qui dicuntur *Saber*, una cum centum millibus gentis suæ, (Justiniano adjuvante) fidem Christianam & baptismum susceperunt: quæ sane magna fuit ad Christum accessio. *P. Diaconus* §. 1. *Procopius l. 2. de bell. Goth. Euagrius l. 4. c. 20.*

III. *Synodum* etiam *Iustinianus* anno Imperii sui 24. A. C. 551. *Constantinopoli indixit*, quæ dicitur *Oecumenica V.* Convenerunt ad hanc Synodum Constantinopoli Episcopi circiter 155. & in ea confirmata sunt decreta præcedentium Conciliorum universalium quatuor: cum orthodoxa fide vero pugnantia, utpote *Samosateni*, *Arii*, *Nestorii* & *Eutychis* dogmata damnata sunt. *Origenis* quoque deliramenta jussu *Iustiniani* Imperatoris examinata, & communi calculo damnata sunt. Cujusmodi autem ea fuerint, commemorat *Nicephorus lib. 17. cap. 28.*

1. *Si quis dicit* aut sentit, hominum animas veluti prius exstantes intellectuales mentes sive naturas, & sanctas virtutes, præexistere, contemplatione vero divina exsatiatas, atque in deterius prolapsas, & quod in eis caritas Dei refrixerit, inde ψυχὰς, hoc est, animas, quasi refrigescentes nominatas, & pœnæ gratia in corpora demissas esse, *anathema sit.*

2. *Si quis dicit* aut sentit, animam Domini præexsistere, unitamque esse Dei Verbo ante incarnationem & nativitatem ex Virgine, *anathema sit.*

3. *Si quis dicit* aut sentit, prius formatum esse corpus Domini nostri Jesu Christi in utero Virginis sanctæ, & deinceps unitum esse ei Dei Verbum, atque animam, ut quæ prius exstiterit, *anathema sit.*

4. *Si quis dicit* aut sentit, omnibus cœlestibus ordinibus assimilatum esse Dei Verbum, ita ut ipsi Cherubin factus sit Cherubin, & ipsi Seraphin factus Seraphin, omnibusque adeo supernis virtutibus prorsus esse exæquatum, *anathema sit.*

5. *Si quis dicit* aut sentit, in resurrectione rotundæ & orbicularis figuræ hominum corpora iri resuscitatum, neque confitetur, erectos nos excitatum iri, *anathema sit.*

6. *Si quis dicit*, Cœlum & Solem, & Lunam, & Stellas, & aquas, quæ supra cœlos sunt, animatas quasdam esse & materiales virtutes, *anathema sit.*

7. *Si quis dicit* aut sentit, Dominum Christum in seculo futuro pro Dæmonibus, quemadmodum & pro hominibus, crucifixum iri, *anathema sit.*

8. *Si quis dicit* aut sentit, virtutem Dei terminatam esse, eamque tantum in creatione condidisse, quantum complexa sit, *anathema sit.*

9. *Si quis dicit* aut sentit, temporanea esse Dæmonum & impiorum hominum tormenta, finemque ea tempore aliquo habitura, sive restitutionem dæmonum aut impiorum hominum futuram, *anathema sit.*

Anathema sit Origenes, qui & hæc promulgavit, una cum detestandis ejus & exsecrandis dogmatibus, & homines omnes, qui hæc sentiunt, aut asserunt, aut aliqua ex parte, quocunque prorsus tempore, ea defendere audent: in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in secula seculorum. *Amen.*

APPENDIX.

1. *Quidam scribunt*, quod in eadem Synodo, quæ circiter biennium duravit, authoritate *Iustiniani*, dies natalis Christi, & dies Purificationis Mariæ primum sint institutæ, ut solenniter quotannis celebrarentur. Verum melior est eorum sententia, qui statuunt, quod festum Purificationis Mariæ (quod Veteres ὑπαπάντην, h. e. Festum exceptionis, ab ἀπαντάω, h. e. *occurro, excipio*, alio nomine dixerunt) à Justiniano Imperatore A. C. 541. institutum sit. Ratio appellationis hæc est, quod nempe *Simeon* puerum Iesum in templo Ierosolymitano oblatum & præsentatum exceperit, inque ulnis suis cum δοξολογίᾳ gestarit: sicut Lucas Euangelista cap. 2. scribit.

2. *Exstat* & in Liturgia Græca precationis formula, quæ vel in ipso Synodo, vel post eam composita est, in qua confessio est illustris contra multos errores. Verba hæc sunt: *Vnigenite Fili & Verbum Dei, qui, cum immortalis sis, assumsisti humanam naturam propter nostram salutem, ex sancta Dei genitrice, & sine mutatione naturarum. Homo factus & crucifixus es, Christe Deus, morte mortem proculcans, & simul glorificaris cum Patre & Spiritu sancto. Salva nos.*

IV. *Templum* Σοφίας condidit *Iustinianus* Imperator in honorem Christi, qui est sapientia Dei Patris. Ei templo mensam sacram dedicavit ad usum Cœnæ Dominicæ, sumtuosissime exornatam gemmis & auro, cum hac inscriptione: *Tua ex tuis tibi offerimus servi tui Iustinianus & Theodora, quæ benigne accipias, Fili & Verbum Dei, qui incarnatus es, & crucifixus es pro nobis. Custodi nos in fide Catho-*

lica, & hanc Rempubl. quam nobis commisisti, ad tuam gloriam.

Hoc templum crematum fuerat quondam à populo in seditione; sed longe pulchrius Justinianus restituit, & Constantinopoli perfectum est. A. C. 557. Longitudo ejus fuit pedum 260. Altitudo pedum 180. Latitudo 115. Et cujusvis fornicis latitudo fuit pedum 66. &c. *Euagrius.*

V. IVSTINIANVS A. C. 552. die 8 Febr. sanxit, ut Iudæi sacra Biblia non Ebraice, sed usitata lingua, ubi vivunt, legant, ut in Græcia Græce, in Italia Latine, atque in aliis locis: In Græcia tamen versionem septuaginta Interpretum retineant. *Cod.* Vnde videre est, sacra Biblia etiam à Iudæis in omnibus linguis lecta fuisse, ut intelligerentur. Cur igitur à Pontificiis id Christianis interdictum?

VI. IVSTINIANVS quoque post recuperatam Italiam noluit, quenquam creari Roman. Pontificem sine sua approbatione: idque servatum est usque ad *Constantinum IV.* qui juri suorum prædecessorum (*nota vocem juris*) in hac parte cessit. Hoc ipsum *Bellarminus lib. 4. de Eccles. cap.* 8. fatetur; & tamen idem spiritu vertiginis abreptus statim ibidem §. sequenti addit, *quod Impp. se miscuerint electioni, id factum esse vel vi & quasi Imperatorum, vel quia Pontifices id judicabant necessarium ad Ecclesiæ defensionem.*

VII. *De vocatione* & ordinatione Episcoporum atque Clericorum sine muneribus talem quoque legem tulit *Iustinianus*: *Sancimus*, quoties opus fuerit Episcopum ordinari, Clericos & Primates civitatis, cujus futurus est Episcopus, mox in tribus Personis decreta facere, propositis eis sacrosanctis Euangeliis, periculo suarum animarum dicentes in ipsis decretis, quia neque propter aliquam *donationem*, neque propter aliquam *promissionem*, aut *amicitiam*, aut *aliam* quamlibet causam, sed scientes eos rectæ & catholicæ fidei & honestæ esse vitæ, & literas nosse, hos elegerunt. *Nov.* 123. *c.* 1.

Similem legem tulerunt *Leo* & *Anthemius* Imp. l. Si quenquam. C. de Episcopis & Clericis: *Si quenquam* vel in hac urbe regia, vel in cæteris provinciis, quæ toto orbe diffusæ sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo authore contigerit, puris hominum mentibus, nuda electionis conscientia, sincero omnium judicio provehatur. Nemo gradum Sacerdotii venalitate precii mercetur: quantum quisque meretur, non quantum dare sufficit, æstimetur. Profecto enim quis locus tutus, & quæ causa poterit esse excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? Quem murum integritatis aut vallum fidei providebimus, si auri sacra fames penetralia veneranda perrepat?

Convenit cum his Constitutionibus *dictum illud Petri* ad *Simonem* Magum, cum pecuniam offerret Apostolis, mercaturus ab illis potestatem conferendi Spiritum sanctum; *Pecunia*, inquit Petrus, *tua tecum sit in perditionem*! *Act.* 8. *v.* 20.

VIII. IVSTINIANVS circiter annum Christi 540. publicavit leges, quæ Patronis Ecclesiæ tribuunt denominationem & præsentationem Pastorum, auth. de sacros. Episc. cap. 18. & in Novel. 57. cap. 2. Leges illæ Imperatoriæ amplius 600 annis publicatæ sunt ante compilatum per *Gratianum* jus Canonicum.

IX. *Leges quoque Ceremoniales tulit.* Nam *Novell.* 3. *cap.* 1. statuit, ut determinatus sit numerus Clericorum Constantinopolit. Ecclesiarum. *Cap.* 2. Ne liceat Clericis de minore Ecclesia in majorem per patrocinium transire. *Novell.* 6 decrevit, quomodo oporteat Episcopos & reliquos Clericos ad ordinationem adduci. *Novell.* 137. cap. 37. jubet Episcopos & Presbyteros non in secreto, sed ea voce, quæ à fidelissimo populo exaudiatur, divinam oblationem & precationem, quæ fit in S. Baptismo, facere, &c. Imitatus est hac in re

1. MOSEN populi Israëlitici ducem, qui mandato divino non solum forenses & judiciales sed etiam ceremoniales, sive ecclesiasticas leges tulit complures.

2. DAVIDEM, qui promulgavit legem de reducenda Dei arca, 1 *Paral.* 3. *v.* 5. distributione officiorum inter Levitas. 1 *Paral. c.* 23. *v.* 5.

3. IOSAPHATVM, qui Sacerdotibus certa præscripsit mandata. 2 *Paral.* 19. *v.* 8. Indicit jejunium publicum tempore calamitatis publicæ. 2 *Paral.* 20. *v.* 3. quod & à *Ninivitarum Rege* factum. *Ion.* 3. *v.* 7.

X. *De legitima bonorum Ecclesiasticorum dispensatione statuit* IVSTINIANVS, *Novell.* 3. *c.* 3. Ecclesiarum reditus in pios actus & personas vere egentes per Patriarchas & Oeconomos erogandos.

Rectissime ab eo statutum. Vt enim cultus divinus in populo vigeat, non solum requiritur ministrorum idoneorum vocatio, per quos sc. populus de illius vera norma ac forma instruatur, ac legum Ecclesiasticarum promulgatio, per quas externum ejusdem exercitium ad τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην dirigatur; sed etiam bonorum Ecclesiasticorum dispensatio, quibus de honesta sustentatione ministris prospiciatur, eademque ad usus convenientes ac Deo gratos applicentur.

XI. *Privilegia Presbyteris concessit.* Statuit namque, ut Presbyteri à muneribus personalibus, quæ obeuntur industria & opera adhibita, immunes essent:

essent: si enim ad illa astringerentur, fieri non posset, quin à suo munere abstraherentur; ac confunderetur dignitas Sacerdotis, ut dicitur *l. nec honore. C. de Episcopis & Cleric. l. fin. C. de excus. mun.* Sic ergo Ecclesiæ ministri cogendi non sunt, ut in acie versentur, (nisi sacrorum causa) ut vigilum munus una cum aliis subeant, &c. Vbi tamen quidam addunt limitationem, si patria in extremo versetur discrimine, ac præsentissimum sit periculum, ne in manus hostium veniat, tum Personas Ecclesiasticas, si sint numero plures & armorum peritæ, teneri ut Reipubl. perituræ opem ferant.

XII. *Clericos politicis legibus quoque subjecit Iustinianus*; uti constat *l. omnes* 10. *de legib. & constitut. Princip.* Omnes secundum leges vivant, etiamsi ad divinam domum pertineant.

Idem fecit Valentinianus Imperat. uti apparet ex Epistola ejus ad Episcopos Asiæ, quam refert *Theodor. lib.* 4. *Histor. cap.* 7. Probos Episcopos non solum Dei, sed etiam Regum legibus obtemperare debere.

XIII. *Opes Ecclesiasticas Iudæis ablatas restituit, & Ierosolymam in templum remisit.* Cum enim *Belisarius Gilimerem* Vandalorum Regem vicisset, cum Constantinopolin captivum abduxit una cum spoliis amplissimis, à *Genserico* Romanis quondam detractis: inter quæ etiam fuerunt Iudæorum multæ res nobiles, quas Titus Vespasianus captis Ierosolymis Romam transportaverat. Has autem opes *Iustinianus* judicavit in Byzantium palatium minime inferri oportere: ideoque illas Ierosolymam in Christianorum templa remittendas mandavit.

XIV. IVSTINIANVS *l.* 6. *&* 8. *C. de Hæreticis, & lib.* 6. *C. de summa Trinitate, legem tulit*; ut hæreticorum scripta igni traderentur.

Sed hac constitutione postea quidam abusi sunt, & in optimos quosque libros sævierunt. Qua de re gravissime olim *Arnobius* adversus Gentes: Quod si haberet vos aliqua pro vestris religionibus indignatio, has potius literas, hos debuistis exurere olim libros, istos demoliri. Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerint dari, in quibus summus oratur Deus, pax cunctis & venia postulatur Magistratibus, exercitibus, Regibus, familiaribus, inimicis adhuc vitam degentibus, & resolutis corporum vinctione, & quæ ibi sequuntur plura.

XV. MONETA. IVSTINIANVS fidei suæ & orthodoxæ religionis monumentum erexit tale: In nummis suis aureis *imaginem Christi* cum cruce excudit, cum hac inscriptione & veluti Symbolo: IESVS CHRISTVS REX REGNANTIVM. Quod & *Constantinum Magnum* ante eum fecisse constat, qui Paulino illo Symbolo delectatus fuisse scribitur, ABSIT MIHI GLORIARI, NISI IN CRVCE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI.

Suidas refert, *Iustinianum* statuam suam equestrem in columna posuisse: quæ læva *globum* tenuit, cruce in eo defixa: quæ significaret, eum ob fidem in crucem, terræ Dominum factum. *Globus* enim is terra est, ob rotundam ejus figuram: *Fides* autem est crux, ob incarnatum Deum illi affixum. *Dextram* porrexit versus Orientem, seditionem Persarum significans: & extensione ac repulsione manus clamitavit, ne Romanas provincias ingrederentur: *State, ne progredimini; neque enim id vobis expediet.*

XVI. IVSTINIANI APOSTASIA. In extrema tandem senecta *Iustinianus* conjugis Theodoræ (quæ hæresi Eutychianæ addicta fuit) illecebris & blandimentis persuasus, in hæresin *Aphthardocitarum* incidit, A. C. 563. qui carnem Christi incorruptibilem, h. e. omnis infirmitatis, mutationis & alterationis expertem fuisse fingebant, non modo post, sed etiam ante resurrectionem. *Et hunc errorem* edicto proposuit, & eum ab Episcopis approbari voluit. *Histor. Ecclesiast.* Etsi autem scribitur, quod *Iustinianus* ab *Agapeto* Pontifice Romano coram Constantinopoli fuerit objurgatus, & in viam reductus: tamen ea *Iustiniani* conversio non satis firmos aut consonantes testes habet. Scribit quidem *P. Diaconus in Iustiniano* §. 2, quod ante finem vitæ in viam redierit. *Iustinianus* (inquit) tandem ex voluntate DEI monitis Agapeti acquiescens, ad catholicæ fidei confessionem, pariter cum multis qui simul desipiebant, reversus est. Sed §. 15. contrarium habet: *Iustinianus*, inquit, in Aphthardocitarum hæresin prolapsus, edicto ubique alieno à pietate transmisso, DEO præoccupante, defunctus est.

Viri in Ecclesia celebres.

I. EVSTOCHIVS Episcopus Hierosolymitanus, zelo DEI ardens, cum Origenistas expellere magno fervore conaretur: atque ea in re adversarium haberet *Theodorum*, Origenistarum fautorem & Imperatori Iustiniano acceptum, jubente Iustiniano, ab Episcopatu injuste dejectus est. *Evagrius lib.* 4. *cap.* 17, *&* 38.

II. EVTYCHIVS Episcopus *Constantinopolitanus*. Hunc *Iustinianus* hæresin ipsius impugnantem Episcopatu Constantinopolitano dejecit, & variis in locis detentum tandem Cœnobio inclusit A. C. 564, cum sedisset annos 12, menses duos. *Niceph. Pat.*

III. Temporibus *Iustiniani* celebris fuit *Victor* Cemmensis Ecclesiæ in Africa Episcopus. Hic historiam ab exordio mundi, usque ad primum Iustini Imp. annum pertexuit. In exilium autem ejectus est, quod tria quædam *Iustiniani* prava capitula (perversa dogmata) impugnaret. Postea ab exilio revocatus, cum eadem capitula oppugnare non cessaret, Constantinopoli in Monasterium detrusus obiit. *Isiod. Honorius Augustodunensis lib.* 6.

IV. ANASTASIVS Episcopus Antiochenus constanter & animose restitit *Imp. Iustiniano* Aphthardocitarum hæresi addicto, & ut omnes sacerdotes erroneæ suæ opinioni subscriberent volenti. Hac autem in re Anastasio, ipsos in veritate confirmante, Imperatori non sunt obsecuti. *Iustinianus* igitur *Anastasium* in exilium extrudere decrevit, sed effectum mors Imperatoris impedivit. *Euagr. lib.* 4. *cap.* 40, 41, 49. & *lib.* 5. *cap.* 5. *lib.* 6. *cap.* 25. *Diaconus.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

IVSTINIANVS Imp. cum annos XXXVIII, menses VII, & dies XIII imperasset, mortuus est Anno C. 565. Idibus Novembris: anno ætatis circiter 84. Nam imperium adeptus est natus annos 45.

Euagr. lib. 4. *cap.* 41. & *lib.* 5. *cap.* 10. *Niceph. lib.* 27. *cap.* 31. & *Zonaras Tomo* III. ita de exitu *Iustiniani* scribunt: *Iustinianus* Imp. (inquiunt) Aphthardocitarum hæresi addictus, cum errorem Ecclesiis publicis edictis obtruderet, & exilii, quo Anastasium aliosque recte sentientes Episcopos mulctare constituerat, librum dictaret, invisibili ictus plaga, vel, ut alii scribunt, furore mentis captus, ex hac vita excessit.

Prodigia *sub* Iustiniano.

I. A.C. 528, die 29 Novemb. *Antiochia*, biennio post superiorem cladem, terræmotum passa est, quo & ædificia multa corruerunt, & 4780 homines ruinis oppressi perierunt. Cives itaque discalceati urbe exeuntes, & DEVM supplicationibus ac Litaniis placantes, cum crebris ejulatibus exclamarunt: Κύριε ἐλέησον. Ibi vir quidam pius, visione divina monitus, præcepit civibus, ut superioribus ædium suarum postibus inscriberent: CHRISTVS NOBISCVM: STATE. Hoc facto ira DEI resedit, ac terræmotus sedatus est. Iustinianus reparatam à se Antiochiam nuncupavit Theopolim. *Cedren. Diac. Euagr. Niceph. lib.* 17.

II. A.C. 538, *ingens* FAMES, quod agri inculti mansissent, Italiam invasit. Qui in Æmylia habitabant, sedibus ac bonis suis relictis, fame impulsi, in agrum Picenum profugiebant. Atque ibidem non minus quam quinquaginta millia hominum fame interierunt. Tandem, humanos affectus superante fame, homines ab humanis carnibus non abstinuerunt, matres liberos mactarunt, duæ fœminæ septendecim viros interfecerunt & comederunt. Cumque homines fame exhausti genibus in terram innixi, herbas quascunque evellere niterentur, deficientes viribus, in terram moribundi procubuerunt & exspirarunt, neque erant qui eos sepelirent. In diœcesi Mediolanensi reperta est mulier, quæ defuncti filioli carnes comedit. Neque homines à muribus, canibus, & aliis rebus fœdis abstinebant, quin talia, quasi fame rabidi, devorarent. *Procop. de bello Gothico. Blondus Decad.* 1.

III. A.C. 542. PESTIS *Inguinaria*, orta in Æthiopia Orientem invasit, & postea totum Orbem pervasit, quæ quasdam civitates plane exhausit. Hæc horrenda lues (quæ non eodem modo ægrotantes affecit, nec semper contagione nocuit, sed diversimode omnes exagitavit) quinquaginta duos annos duravit. *Euagr. lib.* 4. *cap.* 29. *Procopius* scribit, hanc pestem tam violentissime grassatam, ut ad decem millia hominum singulis diebus Constantinopoli morerentur.

IV. A. C. 543 per universum terrarum orbem *Terræmotus* fuit, quo Cyzici urbs Incerum collapsa est, & dimidia absorpta. *Cedrenus.*

V. *Sub imperio Iustiniani* A. C. 546, urbs Constantinopolis, & vicina loca, terræmotu per quadraginta continuos dies gravissime quassata est. *P. Diaconus* §. 13.

VI. Anno 17 imperii *Iustiniani* apparuit quidam ex regione Italorum, per villas discurrens, nomine *Andreas*, habens secum canem ruffum & cæcum, qui jussus ab eo faciebat miracula. Nam cum ad illum spectandum populus confluxisset, multi suos annulos in unum acervum congestos ante canem posuerunt, quos, domini jussu, cuique suum citra errorem ore attulit. Similiter & diversorum Principum numismata mixta porrexit per nomina. *Idem* rogatus, quis ex iis qui adessent dives esset, quis pauper? quæ mulier meretrix, quæ vidua, quæ uxor? & id genus alia: ea quoque omnia absque omni errore demonstravit, veste cujusque ad quæstionem ore prehensa. *Zonaras in Iustiniano* §. 6. *P. Diaconus* §. 12. *Cedren. Chronicon. Hedionis.*

VII. A.C. 548. *Cetus* piscis ingens marinus, quem *Porphyrium* appellarunt, cum Byzantiis ultra quinquaginta annos molestus fuisset, & classi Impe-

Imperatoriæ plurimum nocuisset, captus est. Non ille quidem semper apparuit, sed ex intervallis. Cæterum quoties apparuit, cum multas naves demersit, tum multis hominibus exitium attulit. *Qui* cum multis machinis peteretur, eæque omnes essent irritæ, tandem in persequendis delphinis captus est: qui cum prope terram confugissent, ille impetum non inhibuit, donec proxime terram provectus, in uliginem & profundum lutum incidisset, unde emergere non potuit. Quo accolæ cognito, marinam illam belluam securibus & bipennibus confecerunt, & funibus, qua crassior erat, alligatum, boum jugis in terram pertraxerunt. Ejus longitudo fuit triginta cubitorum, latitudo decem. *Zonaras* in *Iustiniano* §. 12.

VIII. A. C. 552. *Ingens terræmotus* in Græcia fuit, quo plurimæ urbes eversæ sunt, & inter cæteras Naupactum, Petra, Corona, & aliæ. *Mare* quoque plurima loca in Græcia operuit, quod cum in suas sedes recessisset, omnis generis incognitos pisces in terra reliquit. *Procopius*.

IX. A. C. 557. *Constantinopolis* iterum horribili terræmotu concussa est, duravitque plurimis diebus. *Iustinianus* ea de causa coronam in Natalitio festo deposuit, & impensas, quæ in spectaculis absumebantur, egenis distribuit. *Agath*.

X. *Eodem anno* Romæ tantus hyeme terræmotus fuit, ut is urbem plus vastaverit, quam nulli hostes. *Idem*.

LIX IMPERATOR, IVSTINVS II, cognomento CVROPALATES. (alias Iustinus junior.)

CAPVT I. DE ORTV.

I. *Generatio.*

NAtione fuit *Illyricus*, ex sorore *Iustiniani* antecessoris sui natus.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus est IVSTINVS.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus est

1. SECVNDVS, sive IVNIOR, ad differentiam IVSTINI I. qui fuit Imperator in ordine LVII,
2. CVROPALATES. Quia fuit Præfectus prætorii, antequam ad imperium pervenit. *Zonaras* §. 1.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus fuit SOPHIA. Ex qua nullos suscepit liberos. Fuit autem SOPHIA

I. *Valde imperiosa & procax mulier.* Nam *Narseti*, Italiam Ducis nomine obtinenti, per probrum objecit, quod eunuchus esset, eumque relicta Italia ad trahenda una cum puellis pensa in gynæceum redire jussit. Ad quæ verba *Narses* dicitur hæc responsa dedisse: *Talem se telam* exordiri, quam ipsa nunquam pertextura sit. Paullo post Longobardos in Italiam pertraxit. Nam animus generosus contumeliæ est impatiens.

II. LIBERALIS fuit. Nam novo quodam exemplo fœneratoribus omnibus perquisitis, & ære alieno, quod eis sive ex syngraphis, sive pignoribus positis deberetur, debita de suo dissolvit, omniaque pro pignore tradita dominis veris restituit, cunctis chirographis deletis. *Zonaras in Iustino* §. 1.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

A IVSTINIANO vivente Imperator designatus, & postea cum conjuge *Sophia* solenniter ab *Eutychio* Patriarcha coronatus est. *P. Diaconus*, §. 1. *Euagr. lib.* 5. *cap.* 1.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. IVSTITIÆ *studiosissimus fuit.* Cum Iustinus sæpe morbo laboraret, neque frequenter prodiret in publicum, multi ad inferendas aliis injurias, etiam in ipsa urbe Constantinopoli, audaciores sunt redditi: de quibus vindicandis cum cogitaret, quidam ei pollicitus est: Si Præfectus crearetur, & potestatem ad certum tempus in omnes acciperet, neminem inventum iri, cui injuria fieret. Ea pollicitatione delectatus Imperator, hominem Præfectum designavit. Is cum pro tribunali aliquando sederet, & quidam ex illustrioribus Senatoribus accusatus à quodam, semel atque iterum ad eum accersitus, contemto apparitore, se non sisteret, quin potius ad Imperatoris convivium, ad quod invitatus erat, se conferret: Præfectus ille, vir justus & severus, Regiam ipsam ingressus, quamvis convivio jam inchoato, ad *Imperatorem* ait: *Se illi promisisse, intra tantum tempus relicturum neminem cui fieret injuria, idque omnino effecturum,*

ctnrum, si potestatis Imperatoriæ auxilium atque authoritas sibi suppeteret. Sin ipse Imperator injurios foveret, eisque amicis & conviviis uteretur: se nullum facturum operæ precium. Aut igitur illis licentiam non dandam esse, aut sibi Magistratum abrogandum. Ad ea cum Imperator, *Si vel ipse cuiquam injuriam fecisset, secuturum se esse ad tribunal*, profiteretur; *Præfectus* reum è convivio in prætorium abduxit, auditaque utrinque causa, illum, cum sontem invenisset, plagis affecit, & accusatori damnum cum multiplici accessione pensare jussit. *Ex eo* homines sui emolumenti cum aliorum detrimento studiosi, modestiores facti, & ad injuriam tardiores, cum iis quos læserant, transegerunt. *Zonar. in Iustino* §. 1.

II. *Tranquillitatis publicæ protector fuit.* Nam cum Ætherius & Avitus, ac medicus, qui cum ipsis erat, Imperatori insidias struerent, illis patefactis, jussu Imperatoris interfecti sunt. *P. Diaconus.*

III. *Mansuetus & humanus ergæ fratrem suum Biduarium fuit.* Adversus fratrem ira incensus *Iustinus*, ipsum injuriis laceravit, & Cubiculariis, pugnis cæsum illum in conspectu concilii Senatorum educere, præcepit. Erat enim Magister imperialium stabulorum. Quo comperto, *Sophia* contristata, & lamentata coram *Imperatore* est. Quem facti pœnituit, & descendens ad eum in stabulum, introivit subito cum præposito Cubiculariorum. *Biduarius* autem, viso *Imperatore*, fugit à loco in locum per superiora præsepis, præ timore *Imperatoris*. At Imperator clamabat: *Adjuro tibi per* DEVM, *frater mi, exspecta me.* Et cum iterum fugeret, apprehendit eum, & amplexatus osculatusque est eum, dicens: *Peccavi tibi, frater mi; sed suscipe me, ut fratrem tuum unicum & Imperatorem. Ex diabolica enim operatione hoc factum esse novi.* Qui cecidit ad pedes ejus, & flens ait: *Mi Domine & Frater, vere potestatem in me habes; veruntamen in præsentia Senatus deformasti servum tuum: modo Domine his rationem redde*: & ostendit ei equos. At vero Imperator rogavit eum secum manducare, & pacificati sunt. *Paulus Diaconus* §. 2.

II. VITIA.

I. AVARITIA. Licet initio Iustinus hominum animos largitionibus sibi conciliaverit; tamen progressu temporis tanta avaritia correptus fuit, ut Senatores & opulentiores pecunia emungeret, sub quocunque prætextu: ac ne pauperibus quidem & Ecclesiis pepercit, sed res earum quæstus gratia divendidit, & opes injuste coactas in arcas ferreas, quas multas confici curaverat, congessit. *Euagr. P. Diacon.* §. 3.

II. CRVDELITAS. Imperator Iustinum cognatum suum, prudentia militari celebrem, quem suspectum habebat, illum imperium affectare, jam militum Ductorem *Avaris* ad Istrum oppositum, blande revocavit, vinculis constrictum Alexandriam misit, illumque unà cum aliis occidi jussit. *Euagrius.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. Anno tertio imperii *Iustini Longobardi* Italiam invaserunt. Huic mutationi occasionem præbuisse dicitur *Sophia*, *Iustini* Imper. conjunx, quæ *Narseti* scripsit, ut ad pensa, muliebre opus, rediret: eunuchus enim fuit, ut supra dictum. Qui iratus dixit, se telam talem exorsurum, quam illa nunquam esset absolutura. Sollicitavit igitur Narses Longobardos, qui tunc Pannoniam tenebant, ut Italiam occuparent. Non autem statim *Longobardi* in Italiam sunt profecti, sed fere triennium exspectarunt. Numerus *Longobardorum* fuit ducentorum millium. *Hi A.C.* 568. Italiam invaserunt, ubique pulsis præsidiis Imperatoris Orientis; & *Longobardico* regno instituto, annis 206 (usque ad annum Christi 744) eam tenuere: quo temporum intervallo Italiam omnem, præter Romam, in ditionem suam, sub 24 Regibus redegere. Quorum primus Rex fuit *Alboinus*, qui, quum Italiam esset ingressurus cum exercitu, vovit, se omnes Christianos deleturum: idque re ipsa perficere cæpit. Templa diripuit, sacerdotes interemit, Monachos de arboribus suspendit. Mediolanum urbem cum expugnasset, omnes cives, eo quod Christiani essent, trucidavit. Hanc Italiæ vastationem multa prodigia denunciaverunt: Conspectæ sunt igneæ acies in aëre dimicantes: Sanguis ex terra & parietibus scaturiens, & alia multa, ut semper magnæ calamitates prodigiis denunciantur. *Diaconus Onuphr. Pomp. Lat. Chron. Funccii fol.* 119.

Cum autem *Longobardi* Italiam invaderent, *Iustinus* eodem misit *Longinum*, qui primus *Exarchus*, h. e. Imperatoris vicarius fuit dictus, scilicet in ea parte, quæ nondum à Longobardis erat subacta.

Fuerunt autem Exarchi (Ertz-Hertzogen) Legati & Vicarii Imperatorum Græcorum, ejusque provinciæ Rectores, quam *Longobardi* non poterant occupare. Fuitque arx eorum, seu aulæ domicilium Ravennæ. Fuerunt præterea *Exarchi* ea authoritate, ut Pontifex Romæ creatus, ab Exarchis confirmaretur. Sed paulatim extulit se potentia *Pontificum*, cum ad eos non modo urbs Roma, sed tota vicinia respiceret. Etsi enim Pontifices nullam sibi potestatem tum arrogabant in cives, quæ penes Se-

natum urbis erat: tamen propter reverentiam ordinis sacri, multa ad eos negotia, etiam politica, delata sunt, quæ suis consiliis moderarunt. Et quanquam initio non tam suæ, quam urbis Romæ potentiam restituere conati sunt: tamen cum ad potentiam usurpandam paulatim assuefierent, gustata ejus dulcedine, id agere cœperunt, ut non tam urbis, quam suam potentiam augerent. Ac Pontifices quidem in Italia ea sibi vendicarunt, quæ non procul ab urbe aberant. *Exarchi* & ipsi potentiam suam descripserunt certis limitibus, circa *Ravennam*, forum Livium, Faventium, Regium Lepidi, Parmam, Placentiam, &c. Quæ vero sunt extra has urbes, intra Padum, & Apenninum, ad occasum & septentrionem, ea universa cesserunt *Longobardis*. Defenderunt autem nonnunquam Pontifices *Exarchi*, nonnunquam & oppugnarunt; donec *Longobardi* urbibus illis, quas Exarchi reliquas tenuerant, potiti sunt. Postea Pontifices pulsis *Exarchis*, (quibus tribuuntur anni 175) Francos attraxerunt: ex quibus Pipinus, superato *Astulfo* Longobardorum *Rege*, Ravennam cum adjacentibus urbibus Romano Pontifici tribuit: quod & *Carolus Magnus*, & *Ludovicus* Imp. comprobarunt, atque ea regionis Italicæ pars *Romandiola* postea dicta. *Onuphr. Chronic. Hed. Chron. Philip. Funccius lib. 8.*

Hæ duæ res (nempe initia regni *Longobardici* in Italia, & initia *Exarchatus* in Italia) in hujus *Imperatoris* gubernationem memoria & notatu dignissimæ incidunt.

II. *Bella gessit Iustinus cum Persis toto quadriennio* per Ducem *Martianum* patricium, qui prælium commisit cum Persis: & licet in eo magnæ clades utrinque acceptæ sunt, tamen victoriam à Persis reportavit. Cæterum *Rex Persarum Hormisdas Ardamenum* cum ingentibus copiis misit ad provincias Romanorum diripiendas: qui longe lateque pervagatus, maximaque præda rapta domum rediit, Martiano patricio ei obviam ire non auso. Id Imperator ægerrime tulit, atque imperium *Martiano* abrogatum, in *Archelaum* contulit, & cum Persarum Rege pacem fecit. *Zonar §. 2. Euagrius.*

III. Cum *Bulgari* Thraciam infestarent, contra eos Iustinus misit *Tiberium*, & hostes trans Istrum removit, victorque Constantinopolin rediit. *Gerund.*

IV. *Iudæos in Christianos sævientes repressit.* Iudæus quidam *Dunaas* nomine, in Homeritarum regione Moysen se esse mentitus, multos Iudæos in spem libertatis erexit. Collecto igitur ex suæ farinæ hominibus exercitu, magnam tyrannidem in ea regione exercuit, oppida multa vi cepit, & vastavit urbem Negram munitissimam, cum vi occupare non posset, fucata pace facta, in eam intromissus, omnes Christianos crudeliter trucidavit, & urbem incendit. Contra hunc nebulonem Imperator *Iustinus* Ducem *Æthiopum Elesbaan* cum exercitu misit. *Is* pio atque Christiano zelo Iudæorum exercitum animose aggressus, authorem seditionis vivum cepit, exercitumque Iudæorum prostravit. Dunaam illum Pseudo-Moysen, exquisitis prius tormentis excruciatum, interfici curavit. *Niceph. lib. 17. cap. 6.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA:*

I. *Hic Imperator à Iustiniano* injuste ejectos Episcopos revocavit, eisque mandavit, ut in suum quisque episcopatum reverteretur, in religione vero novi nihil moliretur: ut scribit *Euagrius lib. 5. cap. 1.*

II. IUSTINUS omnes subditos suos, proposito edicto pie & erudite conscripto, ad Christianæ fidei veritatem amplectendam exhortatus est. *Euagrius lib. 5. cap. 4.*

III. Postea *Imperator* religione *orthodoxa* contemta, *Pelagiana* dogmata amplexus est.

IV. *Anastasium* Episcopum Antiochenum in exilium ejecit, propter pecuniam ærarii Ecclesiastici ab ipso consumtam; quam absque dubio in pauperes Anastasius distribuit: & videtur Iustinus isti pecuniæ, quia totus avaritiæ deditus fuit, manus rapaces injicere voluisse. *Euagrius Diaconus.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. CUm *Iustinus* Pelagii hæresin sectaretur, & recte sentientes doctores & auditores premeret, justa DEI ultione magnam Imperii Romani cladem à *Persis* accepit: quam cum acerbe & immoderate ferret, in insaniam & phrenesin delapsus est. *Sophia* igitur conjux, fœmina prudens, scripsit ad *Cosroëm Persarum Regem*, eumque dehortatus est à vastatione Imperii, bellantem hac ratione contra fœminam viduam & ægrotum *Imperatorem*, cum ipse ægrotus antea ex Romano Imperio Medicos acceperit. Per *legatum* igitur *Trajanum*, qui has literas attulerat, inducias impetravit annuas. Interim persuasit *Iustino*, ut *Tiberium* Imperii successorem declararet. Morbo igitur cum liberatus esset, adque saniorem mentem rediisset, *Tiberium* (quem jam

jam antea Excubitorum Comitem adoptatum Cæſarem appellarat) accerſito Patriarcha *Eutychio*, & ſenatu atque omni *Clero* Eccleſiæ convocato, *Imperatorem* appellavit.

II. *Oratio* παραγώνιος. TIBERIVM, Imperatoria corona & penula indutum, in aperto Imperialis aulæ Palatio, *Pontifice*, *Senatu*, *ſacerdotibus* omnibus, *civibuſque* præſentibus, ita allocutus eſt *Iuſtinus*: Ne, (inquiens) *Tiberi* optime, umbra hujus phantaſiæ ſeu apparatus, & hujus veſtis ſplendor te decipiat, quibus ego miſer deceptus, meæ oblitus conditionis, extremis pœnis factus ſum obnoxius. *Tu*, quæſo, peccata mea corrige: id quod facies, ſi recte & benigne Rempubl. adminiſtraveris, nec omnino iſtis (Principes & Conſiliarios demonſtrans) parueris. Nam illi ipſi in eas, quas cernis, me conjecerunt ærumnas. Alia vero hujus generis plurima adjecit, quibus cunctos *Auditores* ad conſternationem & copioſas lacrymas commovit. Poſtremo vero addit: *Honora, Tiberi*, DEVM, & ejus Eccleſiam, ut tu quoque ab iis honoreris: & olim quidem heram dominam (*Sophiam*,) nunc vero matrem tuam. Qui facultates habent, retineant; quibus eæ deſunt, eis tribue: ut alios omnes, ſic te ipſum, obſerva. *Memineris*, & quis antea fueris, & quis hodie factus ſis; & non ſuperbies, neque peccabis. Meum intuere exemplum, quis paullo ante fuerim, & quis nunc ſim. Pauperes inprimis dilige, & eleemoſynis eos juva. Hac oratione finita, *Epiſcopus* pro more preces recitavit: quibus cum omnes reſpondiſſent *Amen*; *Tiberius* ad pedes *Iuſtini* procidens, *Si*, inquit, *volueris*, *ſum*: *Si nolueris*, *non ſum*. *Iuſtinus* vero reſpondit: DEVS qui fecit cœlum & terram, omnia quæcunque dicere tibi oblitus ſum, in animum tuum ſubjiciat; teque ſanctiſſimo ſuo timore inſtituat, ut per ipſum tibi omnia recte, feliciter, proſpereque eveniant. *P. Diaconus* §. 3. *Zonar.* §. 2. *Euagrius lib.* 5. *cap.* 13. *Niceph. l.* 17. *cap.* 40.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Iuſtinus non longo tempore poſt, quam *Tiberium* Imperatorem appellaſſet, regnique ſucceſſorem declaraſſet, pie & placide in Domino obdormivit, cum imperaſſet annos 10. menſ. 10, dies 20. *Euagr. l.* 5. *c.* 11. *Huttich. Onuphr.* vero & *Zonaras* annos XIII Imperio ejus attribuunt.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Corpus ejus honorifice Conſtantinopoli terræ mandatum eſt. *Euagrius.*

ENCOMIVM.

Micillus quaſi *Epitaphium* ſequentes de eo verſus compoſuit:

Ingenio *& pietate minor, non tempore tantum,*
Hic fuit: aſt ingens cultor Avaritiæ.
Regna ſub hoc Longi *ceperunt Itala* bardi:
Ipſe pedum morbo, mentis egenus obit.

LX. IMPERATOR ROM. TIBERIVS II.

I. *ORTVS.*

FVit natione *Thrax*. Parentes autem ejus ignorantur.

Appellatio.

Primo vocatur TIBERIVS II. deinde quoque appellatur TIBERIVS ANICIVS CONSTANTINVS.

II. *PROGRESSVS.*

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *Natura & Mores.*

Fuit ſtatura procerus, forma venuſtus & decorus, ut nemo illius temporis hominum cum illo comparari potuerit: Ingenio ſummo, animo candido ingenuoque fuit præditus, ut omnium ſibi favorem conciliarit.

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXOR ejus dicta fuit *Anaſtaſia*.

II. LIBERI. Duas ex *Anaſtaſia* ſuſcepit filias, CHARITONEM & CONSTANTINAM: quarum illam Duci GERMANO, hanc vero MAVRITIO, qui ipſi in Imperio ſucceſſit, in matrimonium dedit. *Zonaras.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Quomodo *Tiberius* ad Imperium pervenerit, in hiſtoria *Iuſtini cap.* 3. prolixius explicavimus: igitur non opus eſt hoc loco repetere.

II. *Imperii adminiſtratio.*

Principis boni & ſtrenui officio functus eſt. Nam,

I. MVNIFICVS *erga ſubditos fuit.* Tributa enim nova quædam abolevit: & cum Longobardi

di sub Papa Benedicto Italiam vastarent, gravique fame urbs affligeretur, vasorum aliquot millia, quæ frumento essent onusta, ex Ægypto navibus Romam perferri curavit, suaque munificentia & misericordia afflictis succurrit.

II. LIBERALIS fuit *erga* PAUPERES. Quicquid enim avaritia sua JUSTINUS contraxerat, TIBERIUS pauperibus liberalissime distribuit. Hac de causa à SOPHIA, *Iustini* uxore, (tunc relicta vidua) reprehensus fuit, quod Remp. videretur ad paupertatem redacturus, dicente: Quod ego multis annis congregavi, tu intra exiguum tempus prodige dispergis. Ad quæ *Tiberius* respondit: *Confido in Domino, quod non deerit pecunia fisco nostro, quam diu pauperes Eleemosynam inde accepturi sunt. Est enim is thesaurus ingens, de quo Dominus dixit* Matth. 6. v. 20. *Thesaurizate vobis thesauros in Cælis, ubi neque ærugo, neque tinea corrumpit; & ubi fures non effodiunt, neque furantur. Ergo de his quæ Dominus tribuit, congregemus thesauros in cælo, & Dominus nobis augere dignabitur in hoc seculo.*

Neque *Imperatorem* hunc optimum & piissimum exspectatio præmiorum Liberalitatis fefellit. *Cum* enim per palatium aliquando deambularet, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua aurea crux Christi erat sculpta, & ait: *Cruce* Domini nostri frontem nostram & pectora munire debemus; & ecce eam sub pedibus calcamus. *Et hoc*, dicto citius jussit eandem tabulam auferri de fossa. Qua levata atque erecta, inveniunt subter & aliam hoc signum habentem; quam & ipsam jussit auferri. *Qua* amota, inveniunt & tertiam: jussuque ejus cum hæc fuisset ablata; inveniunt ingentem thesaurum, habentem supra mille auri centenaria. Sublatumque aurum pauperibus multo abundantius, quam consueverat, largitus est. Sed & *Narsetis* thesauros nactus est. *Hic* enim ipsi à sene quodam, qui solus hujus ingentis thesauri, quem *Narses* sibi comparaverat, & sub terra in cisterna quadam occultaverat, conscius erat, Narsete defuncto monstratus est. *Tantum* ibi auri atque argenti repertum, ut per multos dies vix à deportantibus cisterna evacuari posset. *P. Diaconus in Tiberio II. §. 2. Pompon. Læt. Egnatius. Hæc* autem pene omnia secundum suum morem erogatione largiflua egenis *Tiberius* distribuit; & quo plura erogavit, eo amplioribus à DEO ornatus fuit divitiis.

III. CLEMENS & MANSUETUS fuit. Cum enim augustalem Coronam accepturus esset, cumque juxta consuetudinem ad spectaculum circi populus exspectaret, insidias ei struxit *Sophia* Augusta, ut *Iustinianum* Iustini nepotem ad dignitatem Imperatoriam eveheret. *Tiberius* per loca sancta prius procedens, deinde vocato ad se Pontifice urbis cum Coss. ac Præfectis palatium ingressus, indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni gloria confirmatus. Patres quoque clamarunt: *Anastasia Augusta, tu vincas: salva, Domine, quos imperare jussisti.* Quo audito, *Sophia* perculsa est animo. Volebat namque nubere *Tiberio*, & permanere Augusta: & nesciebat, quod uxorem haberet. Procedente autem Imperatore ad villam, ut juxta ritum Imperialem triginta diebus vindemia se recrearet, *Sophia* clam vocato *Iustiniano* illum ad regnum promovere voluit. Quo comperto, *Tiberius* cursu veloci Constantinopolin regreditur: apprehensamque Augustam omnibus thesauris spoliavit, solum ei victum quotidiani alimenti relinquens: segregatisque pueris ejus ab ea, alios de fidelibus suis ordinavit, qui ei parerent: serioque mandavit, ut nullus de prioribus (famulis) ad eam accessum haberet. *Iustinianum* vero (nepotem *Iustini*) verbis solummodo objurgatum, tanto in posterum amore prosecutus est, ut filio ejus filiam promitteret suam, rursumque filio suo filiam ejus expeteret. Sed hæc res (ob quam causam impedita sit, ignoratur) in effectum non est perducta. *P. Diaconus* §. 1. & 3. O insignem hujus Imperatoris clementiam & mansuetudinem! Si enim & Augustam *Sophiam* & *Iustinianum* secundo jam per insidias rebellantes è medio sustulisset, nemo ei id vitio vertere potuisset.

II. *ACTA SAGATA.*

Bella gessit per Duces cum Persis duo.

1. Bellum gessit per Ducem Iustinianum. Tiberius ad Hormisdam Persarum Regem de pace renovanda legatos misit: qui cum renovationem eam recusasset, Tiberius ad bellum Persicum ingentes copias conscripsit, & Iustinianum, (cujus supra mentionem fecimus) virum illústrem, Orientis Ducem creavit. Qui contra Persas profectus, castris prope illos positis, iis persuasit, ut triennii pacem cum Romanis facerent. Tertio anno jam exeunte, Hormisdas cum suis copiis Armeniam invadit: quæ res terrorem incussit Romanis legionibus: Sed, Iustiniani Ducis sui cohortationibus, animis receptis, pugnare cum Persis non recusarunt. Ac quamdiu Persæ sagittis utebantur, Romanis superiores esse videbantur, qui se clypeis obsepiebant, nec contra ibant. Sed cum animadverterent, Persas jam pharetras exhausisse, densatis clypeis, & clamore bellico sublato, illos invaserunt. Ibi hostes, nec ad exiguum tempus eorum impetu to-

lerato, in fugam versi plærique cadunt. Accipiunt & interea Romani Persarum supellectilem, & regium tabernaculum, totumque clarissimum apparatum. Regis Persici supellex & elephantes, quorum fuere multi, *Imperatori* selecti; cætera vero militibus concessa sunt. *Iustinianus* cum exercitu victoriam persequens, multas in Perside urbes cepit, ac longe lateque prædas egit: pervenit etiam in Mediam Hyrcanici maris, & cum hyems adesset, in Perside hybernavit.

II. *Bellum* gessit *Tiberius* cum Persis per Ducem *Mauritium*, circa quod tria sunt notanda: 1. *τὰ προηγούμενα*, 2. *τὰ πραχθέντα*, & 3. *τὰ παρεπόμενα*.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

OCCASIO hujus belli hæc fuit. *Caganus Avarium* Dux à Tiberio fabros petiit, qui sibi balneas ædificarent. Iis missis, pontem in Danubio struere coëgit opifices, ut flumen citra periculum trajicere, & Romanas provincias populari posset. Quo cognito, *Imperator* exercitum XII millium robustorum juvenum ex gentibus collegit, quem à se *Tiberianum* vocavit. *Cedr. Diaconus.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Imerator *Mauritium* Comitem Prætorianorum exercitui præpositum contra Persas misit, qui hostem aggressus prælio commisso victoriam ab eo reportavit, omnes præterea urbes, quas *Persæ* Imp. Romanis olim ademerant, recepit, postea Constantinopolim reversus est, & multos Persas secum captivos abduxit. *Cedrenus.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Mauritius reversus de devictis Persis triumphavit, ab Imperatore honorifice exceptus, & *Cæsar* appellatus est. *Captivos* autem Persarum omnes honeste vestitos in patriam *Tiberius* remisit; quos cognati præter spem conspicati, magna cum admiratione *Imperatorem* collaudarunt. *P. Diaconus. Zonaras.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Hic *Imperator* in religione orthodoxus, valde pius & religiosissimus fuit; inque decretis Synodorum, quæ contra hæreticos tradita fuerunt, constanter perseveravit. *Plura* de eo in Actis Eccles. notatu digna non invenio.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

T*iberius* Imperator, cum cucurbitas serotinas comedisset, in tabem incidit. Cum igitur sentiret, finem vitæ suæ non procul abesse, *Iohanne* Patriarcha, Patribusque conscriptis convocatis, in tribunal lectica est deportatus: & quia loqui non poterat, per anagnosten, quæ rebus Romanorum erant utilia, manifesta fecit populo, & MAVRITIVM generum suum Augustum declaravit. Quia autem in oratione *Tiberii*, ex scripto recitata, multa insunt, quæ merito animis omnium Principum infixa esse debebant, partem illius adscribere placuit: *Certaminum* (inquit) omnium multo maximum est, non solum pace belloque recte administrare imperium, sed etiam se ipsum vincere in successore deligendo: In quo multi decepti affectibus errant, cum certa Imperii pernicie: quin & optimum & pulcherrimum Epitaphium est, & monumentum præclarissimum Principis decedentis, bonum relinquere successorem. Tu ergo, Mauriti, mihi fac pulcherrimum Epitaphium, & sepulcrum meum exornes virtutibus. Potestatis summæ licentiam fac frenes ratione & Philosophicis artibus. Non fias dissimilis tui propter imperium. Sapienter moderare statum Imperii fluctuantem perpetuis belli periculis. Est quidem imperium res sublimis & excelsa, quæ tollit in altum: sed recte cogitata sæpe excutit. Noli putare, quod plus sapias cæteris; sed alios audi; & quanquam tibi fortuna arriserit, & successibus, tamen non plus fidas tuæ sapientiæ, quam consiliis aliorum. Benevolentiam civium retine. Objurgationem magis ama, tanquam magistram, quam assentationem. Potestas quidem natura sua res talis est, quæ reprehendi non patitur; sed iracundiæ tuæ imperet humanitas, & misericordia: arrogantiæ autem timor. Imperii sceptrum cogites non potentiam immoderatam, sed splendidam servitutem esse, *&c.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Tiberius non longo tempore post, cum Mauritium Imperatorem declarasset, ex hac mortali vita placide decessit: cum imperasset annis sex, mensibus decem, diebus octo. *Cedren. Pompon. Læt. Victor. P. Diaconus* §. 5.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Subditi hujus *Imperatoris* mortem graviter tulerunt.

lerunt. *Corpus* ejus Constantinopoli in templo Apostolorum honorifice terræ mandatum est. *Fasti Siculi.*

ENCOMIVM.

Micyllus tale de eo epigramma, quasi *Epitaphium* concinnavit:

Ast hic divitias regni elargitur egenis:
Erga alios facilis, nec gravis ipse sibi.
Devicit Persas; & successore creato,
Ipse domi placida morte quietus obit.

LXI. IMPERATOR, MAVRITIUS CAPPADOX.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

NAtus est in *Cappadocia*, regione Pontica, (ut scribit *Solinus*) quæ lævo latere utrasque Armenias, Comagenenque tangens, dextro multis Asiæ populis circumfusa, ad Tauri juga, & Solis ortus attollitur. Euphrates eam ab Armenia majore dividit. Appianus minoris Armeniæ partem, *Ptolemæus* vero minorem Armeniam esse scribit. Dicta *Cappadocia* à Cappadoce amne, ante *Leucosyria* vocata. Vnde Cappadoces, Leucosyrii.

Euagrius scribit, ipsum è civitate Arabisso in Cappadocia sita (ubi Majores ejus, qui è familia veterum Romanorum originem traxere, habitarunt) oriundum fuisse.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus est MAVRITIVS.

II. COGNOMINE appellatus est CAPPADOX: quia in Cappadocia natus fuit. Cappadox enim ponitur pro eo, qui est è Cappadocia.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, & *ACTA IVVENTVTIS.*

FOrma egregia, sed vultu severo & corpore robusto præditus fuit, magnamque aluit barbam. Ab ineunte ætate operam navavit literis, in quibus tantum profecit, ut vir doctus evaserit: unde eloquentiam magni fecit, & in optimis quibusque disciplinis versatos maximis honoribus affecit. Fuit præterea vir cordatus, inque rebus magnis gerendis admodum diligens; otium vero ut omnium vitiorum initium, & voluptatem ut pestem & interitum hominis, cane & angue pejus odit.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXOR ejus dicta fuit CONSTANTINA, quæ fuit *Tiberii* Imp. filia: hanc *Tiberius*, cum diem mortis imminere sentiret, regalibus ornamentis ornatam *Mauritio*, cum à Persis victoriam reportasset, tradidit, dicens: Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum: utere eo felix, memor semper, ut æquitate & justitia delecteris. *Paul. Diaconus.*

II. LIBERI. Ex uxore *Constantina* liberos suscepit septem. quatuor filios: 1. THEODOSIVM, quem Augustum appellavit, & collegam Imperii fecit; postea ei GERMANI filiam elocavit. 2. CONSTANTINVM. 3. TIBERIVM. 4. ADVOCATVM. Et tres filias, quarum unam nomine GORDIAM, PHILIPPICO Duci in Oriente in uxorem dedit. Alii dicunt, quod hæc *Gordia* Philippici uxor, fuerit *Mauritii* Imperat. soror.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Ante Imperium.*

I. Quia à puero in studiis omnibusque exercitiis equestribus diligenter se exercuerat, in aulam ascitus, & à *Iustino* II. Imperat. *Secretarius* est constitutus.

II. Propter eximias virtutes & industriam consilio *Sophiæ* Augustæ factus est *Comes prætorianorum.*

III. TIBERIVS eum præfecit exercitui, misso contra Persas.

II. *Imperii occupatio.*

Cum *Mauritius* à Persis victor Constantinopolin reversus esset, à *Tiberio* Augustus est appellatus. *Tiberio* vero defuncto, indutus purpura, redimitus diademate, ad curiam processit, & applausu acclamationibusque populi, primus ex Græcorum genere in Imperio confirmatus est. *P. Diaconus.*

III. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

In initio Imperii fuit gloriosus; sed in egressu factus est calamitosus.

Theodosium filium suum Imperii socium & successorem designavit; qui à Iohanne Patriarcha in festo Paschatos Constantinopoli coronatus est. A. C. 591, sed ad plenam Imperii administrationem

 non

non pervenit: quia Phocas Imperium rapuit, & Mauritium una cum filiis occidit; ut postea dicemus.

VIRTVTES MAVRITII.

Magnæ in eo fuerunt virtutes. Nam

I. *Publicæ salutis & pacis studiosus fuit.* Anno primo Imperii *Mauritii*, *Caganus* Sirmio potitus, insigni civitate Europæ, legatos misit ad *Mauritium*, postulantes, ut octoginta millibus auri, quæ per annos singulos accipiebant à Romanis, adhuc viginti millia adderentur. *Imperator* pacis conservandæ studio non detrectavit. Postea etiam *Cagano* Elephantem petenti, quod ejusmodi belluam nunquam vidisset: maximum eorum, quos habebat *Imperator*, misit. Similiter & lectum aureum sibi mitti petivit; sed & hoc *Imperator* facere non recusavit. *Zonaras. P. Diaconus.*

II. *Prudens* & *Magnanimus* fuit. Quo nomine laudat eum *Euagrius*: Fuit, inquit, vir prudens, in rebus gerendis diligens, & animo constans. Inscitiam autem tanquam matrem audaciæ odit; & timiditatem, quæ ei vicina & finitima est, sic à se depulit, ut in temeritate periculum, in cunctatione securitatem esse censeret. *Euagr. l. 5. c. 19. & l. 6. c. 1.*

III. LIBERALIS fuit. Anno namque Imperii sui secundo ingentem subditis suis & Coss. Constantinopolitanis thesaurum donavit, unde PATREM PATRIÆ, & CONSULEM OPTIMUM eum appellarunt. *Suidas. Chron. Hed. P. Diaconus* §. 1.

IV. CLEMENS, nec *sanguinarius* fuit. Nam *Suidas* ita de eo scribit: Mauritius, inquit, duas res inter se contrarias conjunxit: summam animi magnitudinem, & clementiam, ab omni despicientia & supercilio alienam. Et *Euagrius* addit, *Imperatorem* operam dedisse, ut nullius sanguis, qui læsæ Majestatis reus fuit, funderetur. *Euagrius lib. 6. cap. 2.*

V. *Fuit amator veritatis.* Aures namque supervacaneo sermoni obturavit, non cera, ut est apud poëtam, sed ratione; qua tanquam clave sermonibus hominum aures, tum aperiret, tum occluderet. *Euagrius lib. 5. cap. 19.*

VI. *Diligens fuit.* Quia de nocte consilium capere solitus est. Prudenter ab eo factum: nam nox ob silentium, solitudinem, vacationem à labore, tranquillitatem, collectionem & contractionem animi, aptior est meditationi, & consilium coctius provenire solet. Vnde pulchre inquit *Homerus libro 2. Iliad.*

Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον Ἄνδρα,
Ὧ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσσα μέμηλε.

Hoc est,

Turpe Duci, somno totam traducere noctem,
Cui multi populi commissi, plurima cura.

VITIA.

I. AVARITIA & IRACUNDIA. Hunc excellentem & gloriosum *Imperatorem* avaritia tandem perdidit, eumque vita & Imperio exuit. Explendæ enim avaritiæ causa rapinas & cædes dissimulavit, milites, contra Scythas, & quidem asperrimo anni tempore, bellum gerentes, stipendiis defraudavit, & cum induciæ inter ipsum & *Caganum* Avarium Regem factæ essent, brevi post violatæ sunt, Ducesque Mauritii trucidarunt triginta millia Avarium, Sclavorum & Gepidarum, & ceperunt tredecim millia hominum; quos *Mauritius* ad *Caganum* remisit. Deinde *Caganus* Romanas provincias rursus aggressus. Tunc *Imperator*, misso *Commentiolo* cum numerosissimo exercitu, mandasse fertur, ut legiones, quibus ob seditiones quasdam & tumultus infensus erat, proderet hostibus. Itaque temere cum Barbaris congressus *Commentiolus*, ipse cum suis fugam, cui se ante pararat, capessit, cæteris partim cæsis, partim captis, ad numerum duodecim millium. *Caganus*, pestilentia exercitum ejus infestante, animo æger domum properans, *Mauritio* significat, si captivos redimere velit, ut in singulos nummum unum pendat: quod cum Imperator facere nollet, omnes jussu *Cagani* occisi sunt; de quo infra in act. sag. & cap. 3. dicendum erit. *Zonaras in Mauricio* §. 3. *Chron. Funccii. P. Diaconus.*

II. ANIMI Ἀταξία. Hæc simul & vitium & pœna præcedentium fuit: & non tantum benevolentiam populi in adversa fortuna amisit, sed etiam virtus languefacta est, & multi errores consiliorum secuti sunt, sicut dicitur: *Æger animus semper errat.* Nam *Philippicum* Ducem, cui nupta erat filia (vel, ut alii volunt, soror) *Mauritii*, inclusit in carcerem, falso suspicans, eum regnum appetere. GERMANUM, cui nupta erat soror uxoris *Mauritii*, velut authorem suarum calamitatum incusabat, & pœnas ei minabatur, qui, cum eum prehensurus esset, fugit in templum: unde extrahi eum, imo etiam exire volentem, multitudo minime pati voluit. THEODOSIUS Imperatoris filius, cui *Germani* filia nupta erat, cæsus est fustibus: quia pater suspicabatur, eum adjuvare consilia soceri contra ipsum. *P. Diaconus.*

II. *ACTA SAGATA.*

Mortuo *Tiberio*, Imperatori *Mauritio* intulerunt bellum, ab Oriente Persæ: ab Occidente in Europa Avares, qui sociis Hunnis paulo ante ex Asia effusis.

fusis occupaverant Vngariam, oppressis Gothis & Gepidis.

I. BELLVM IN ORIENTE GESTVM CONTRA PERSAS.

I. Sub *Iustino* contra *Cosroëm*, Persarum Regem.

I. *Cosroës* A. C. 572, irruit in Armeniam. *Iustinus* Imp. misit *Martinum* Ducem, copiis tamen non satis instructum: qui Mesopotamiam petiit, & Nisibim obsedit: sed adeo contemtus est à Persis, ut ne portas quidem clauderent. Cumque *Iustinus* Imperat. *Martinum* ducem insuper ab exercitu removeret, exercitus ipse obsidionem solvit magno cum *Iustini* dedecore. *Artabanus* igitur Persarum Dux, cum nullus ipsi oppositus exercitus, Orientem crudelissime vastavit, Apameam, Heracleam, diripuit & incendit. Antiochiæ etiam muros dejecit. Cum autem *Iustinus* Imp. deliquium mentis inde pateretur, *Sophia* conjux ejus scripsit ad Persarum Regem *Cosroëm*, & ab Imperii vastatione eum dehortata est, siquidem contra fœminam viduam, & ægrotum Imperatorem bellum gereret: inducias igitur annuas ab eo impetravit.

II. Rex Persarum *Cosroës* rupta pace bellum *Iustino* intulit A. C. 578. *Tiberius* (tunc temporis *Iustini* Dux, verum jam *Cæsar* creatus) contra ingentem exercitum collegit ex transalpinis fere circa Rhenum incolentibus, item ex Mœsia, Illyrico & aliis: eumque Duce *Iustiniano* misit contra Persas, qui Regi Persarum persuasit, ut aliquandiu cum Romanis pacem faceret: interim *Iustinus* moritur, & *Tiberius* ei in Imperio succedit.

II. Sub *Tiberio* contra *Cosroëm*, ejusque filium *Hormisdam*.

I. Finito induciarum tempore, *Iustinianus* Dux *Tiberii* Persas aggressus est, & prælio commisso, paululum abfuit, quin Rex Persarum caperetur: castra & tentorium ejus capta sunt, una cum omnibus thesauris. *Cosroës* igitur bello & animo fractus, mœrore confectus, legem tulit, ne unquam Persarum Rex Romanis bellum inferat: quam legem cum magna Regni Persici infamia tulit; ideo servata non est. IVSTINIANVS vero Dux in mediam Persiam ingressus, A. C. 579, iterum *Cosroëm* fugavit: quo casu adeo exterritus est, ut moreretur, cum regnasset annos 48. Successit ei filius *Hormisdas*, qui bellum cum Romanis continuavit. *Euagr. Zonaras.*

II. A. C. 582. *Tiberius* cum exercitu contra Persas misit *Mauritium*, qui à Persis egregiam reportavit victoriam, dum castra Hormisdæ & supellectilem ejus cum elephantis cepit, quæ *Imperatori* tantum reservata sunt, reliqua militibus data, urbes quoque omnes atque munitiones, quas olim Persæ Romanis ademerant, *Mauritius* recuperavit. Non multo post Imperator *Tiberius*, *Mauritio* successore electo, vitam cum morte commutavit.

III. Sub *Mauritio* contra *Hormisdam*.

I. A. C. 584. MAVRITIVS Ducem *Philippicum* cum manu validissima contra Persas misit: qui cum proxime Nisibim pervenisset, atque inde in Persiam irrupisset, multa præda abacta, in reditu impressionem in Mediam fecit, & oppidis vastatis, non minore præda ibi parta Constantinopolim rediit. *Cedrenus.*

II. Anno C. 585. *Philippus*, iterum Persicos fines ingressus, rem æque prospere gessit; sed propter morbum Martyropolim, atque inde Byzantium rediit.

III. *Philippicus* A. C. 587, denuo Persas oppugnaturus, milites suos percontatus, an alacres essent ad pugnandum cum Persis; iis vero etiam jurejurando alacritatem suam testantibus, hostes aggressus est. Qui, etsi ad tempus restiterunt; tamen, cum Dux equos illorum cædi jussisset, & multi equi vulnerati cecidissent, Persæ victi, magnaque clade accepta, fugam capesserunt. *Philippicus* vero illustrem victoriam consecutus ad bina millia captivos Constantinopolim misit. Postea iterum ad tria millia cepit, atque ita feliciter res gessit. *Zonaras.*

IV. A. C. 588. PRISCVS Dux *Philippici* loco in Persiam missus, qui elato supercilio quosvis contemsit: quapropter in odium venit, milites tentorium ejus diripuerunt, eumque Edessam usque fugarunt. Cum vero repetitus ab exercitu redire nollet, exercitus ipse sibi Ducem elegit GERMANVM ex Phœnicia, (cujus supra mentio facta est) qui invitus tantum onus suscepit. *Mauritius* contra *Philippicum* eo ablegavit, sed nihil effecit. Persæ igitur videntes, Romanum exercitum in seditione agi, fines Romanos invaserunt; sed à GERMANO Duce & militibus seditiosis ita excepti sunt, ut ne unus quidem in Persiam reversus sit. *Cedrenus, Euagrius.*

V. *Rex Persarum* A. C. 589, captivos suos bello captos, in carcere, qui dicitur Lethe, conclusit. *Illi* autem occasione data contra eos qui se custodiebant insurrexerunt, se vinculis exsolverunt, & occiso *Marusa*, caput ejus Byzantium attulere: quos *Imperator* cum magno gaudio suscepit. Interim *Commentiolus* Dux in Persiam missus est, qui multa

spolia *Imperatori* Constantinopolin misit. *Hormisda* igitur Rex Persarum *Baram* Ducem cum magno exercitu ad Imperii Romani fines vastandos ablegavit. Quo comperto, Imp. *Mauritius* cum magna potentia contra eum misit Ducem ROMANVM, qui cum *Bara* congressus gloriose eum devicit, & fere omnes Barbari in eo prælio perierunt. Hoc audito, *Hormisda Bara*, imperio illi abrogato, ignominiæ causa vestem muliebrem transmisit, ac legato ejus per literas mandavit, ut eum occideret. Cæterum *Bara*, quantis in malis esset reputans, literas ab *Hormisda* ad se missas esse comminiscitur, quibus iracundiam suam adversus omnem exercitum declaret: easque militibus convocatis, palam omnibus, recitari jubet, ac Hormisdæ sævitia & immanitate commemoranda eos incitat ad bellum ei inferendum. Subito igitur eum aggressi, captum in carcerem conjecerunt. At ille professus, se consilium eis de Persarum imperio daturum, quod toti nationi bono futurum, monet, Ne filium suum *Cosroëm* Regem creent, hominem inexplebilem, injustum, insolentem, atque intolerandi supercilii; sed alium e suis filiis. Sed ei sententiæ Procerum nonnullis refragatis, populares contra eum concitati, filium, cui regnum decreverat, & matrem in conspectu illius statim occiderunt: Ipse oculis erutis, in carcerem compactus: *Cosroës* à tota gente Rex electus. Is ad tempus patrem bene tractavit, & quanquam è custodia non eduxit, in ea tamen omnem ei cultum & obsequium præstitit. Qui cum nihil, quod à filio proficisceretur, gratum haberet, imo contumelias pro beneficiis reponeret: iratus *Cosroës*, patrem latera fustibus tundendo occidi jussit. Id facinus odium Persarum ei peperit. Suscepta contra *Baram* expeditione, quosdam ex proceribus suis illi studere suspicatus, ac militari seditione perterritus, cum paucis ad Romanos confugit. *P. Diaconus*, *Zonaras*.

VI. *Mauritius* cognito, Persas *Cosroëm* regno pepulisse, illumque ad Romanos aufugisse, Prætori Commentiolo jussit, apud Hierapolim Cosroëm suscipere, & imperialibus obsequiis honorare. Mauritius itaque filium sibi Cosroëm Regem Persarum faciens, Narsetem cum legionibus auxilio misit ad regnum recuperandum. Is cum Bara congressus, illustri victoria potitus est, Persarum multis occisis, & ad sex millia captis, quos Cosroës ad se adductos jaculis omnes confecit. *Bara* superatus, fuga salutem quæsivit. Porro exercitus Romanorum *Bara* tabernaculum & suppellectilem accipientes, cum elephantis ad Cosroën attulere. Itaque Cosroës magna victoria potitus, solium suum recepit. Verum Narses rediturus ad propria, Cosroi dicebat: *Memor sis Cosroë præsentis diei, quo Romani tibi regnum donant.* At ille fraudulentam occisionem metuens, petiit à Mauritio mille Romanos in custodiam sui habendos. Imperator cum magno Cosroëm amore prosequeretur, petitioni ejus locum dedit, & fœdus cum eo inivit, quod duravit usque ad initium imperii Phocæ. *Iidem*.

II. BELLVM IN OCCIDENTE CVM CAGANO REGE AVARIVM.

I. CAGANI *insolentia*. *Caganus*, postquam Sirmium nobile in Pannonia oppidum occupasset, missis ad *Mauritium* legatis, postulavit, ut LXXX millibus auri annui tributi adhuc viginti millia adderentur: quod Imperator pacis causa concessit. Inde elephantem sibi à *Mauritio* voluit mitti: quod etiam Imperator fecit. Verum homo insatiabilis, aut rumpendæ pacis causas quæritans, centenis illis alia vicena millia postulavit adjici. Quod cum *Imperator* recusaret, ille bello Romanis illato, Sigidonem civitatem subvertit, & multas alias urbes Illyrico subjacentes subegit, minatus, se *longum murum* etiam eversurum. Itaque *Mauritius*, missis ad Barbarum legatis, pacem cum eo fecit. *Zonaras*.

II. Sed *Caganus*, ut insatiabilis & perfidus, dolo Romanos aggressus, ipse quievit. Sclavorum vero gentes quasdam ad populandas provincias concitavit, quæ usque ad *longum murum* sunt progressæ. Quapropter Imperator *Commentiolo* Duce creato, Barbaros improviso adventu Romanis finibus expulit, multis cæsis, & præda omni, captivisque receptis. Verum *Caganus*, exercitu reparato, cum infinita multitudine Thraciam ingressus. Cum igitur *Cagani* potentiam magnam esse Dux Mauritii *Priscus* videret, legatum ad illum misit *Theodorum* Medicum, sagacitate atque intelligentia ornatum. Hic legatus cum audiret *Caganum* alta spirantem, & cunctarum se gentium Dominum jactitantem, hac veteri historia recitata mitigare eum studuit. Audi *Cagane*, inquit, utilem narrationem: *Sesostris* Rex Ægyptiorum illustris & felix, opibusque clarus, plurimas nationes servituti subegit: Vnde in superbiam prolapsus, in curru ex auro & lapidibus pretiosis constructo vehi solitus est: jugo subegit quatuor ex Regibus à se superatis, qui currum traherent. Id cum fieret in festivitate quadam insigni, unus ex Regibus sæpe oculos retrorsum vertebat, contemplatus volutationem rotarum. Hunc percontatus *Sesostres*, cur ita respectaret? Intuens rotæ volubilitatem, inquit ille, in qua summa cito fiunt ima, cogito fortunæ instabilitatem, alias excelsa humiliantem, alias humilia exaltantem.

tem. *Sesostris* parabolam intelligens, noluit currum à Regibus postea trahi. His auditis, *Caganus* subrisit, & ait, se pacem sectari. *Priscus* autem *Cagano* reddidit prædam pro transitu, exuviisque omnibus sumtis, sine dispendio amnem transivit. Porro *Caganus*, his susceptis, magnifice lætabatur. *P. Diaconus*.

III. Cum jam alta pax esset in Oriente propter amicitiam cum Persis junctam, & *Cosroës* restitutus esset; *Caganus* in Europa & Thracia tumultuatur. *Mauritius* Imp. ipse, cum ver inciperet, præter voluntatem suorum in Thraciam contra hostes proficiscitur. Exeunte autem eo, ad Septimium urbem Solis Eclipsis facta est: cumque esset apud Rhegium, multitudinem pecuniis animavit. Cum autem venatum pergeret, *sus sylvestris* valde grandis impetum contra *Imperatorem* fecit. Equus ob terrorem miraculi ejicere eum nitebatur. Diutius ergo tumultuatus, *Imperatorem* jactare nequivit. Itaque *sus* à nemine actus abscessit. In Perinthum præterea navigio iter faciens, ventis vehementibus, & pluvia facta, nautisque desperantibus, scapha *Imperatoris* asportabatur, ita ut inopinate salvus ad locum, qui dicitur *Daonium*, vix veniret. Nocte vero illa, *muliercula* pariebat, & voces miserabiles emittebat: cumque mane factum fuisset, misit *Imperator* videre, quod acciderat. Et invenerunt puerum natum, oculorum & palpebrarum exsortem, manibusque carentem; à lumbo autem erat ei ut cauda piscis naturaliter hærens. Quo viso, *Imperator* præcepit, ut occideretur. Hac quoque die *Imperatoris* equus, qui aureo erat circumdatus ornatu, repente scissus est cadens. *Imperator* ex his omnibus auguratus tristis erat: nulla ideo re tentata, domum redibat. *P. Diaconus* §. 9.

IV. Cum *Caganus* vicina Sirmii & Sigidonem devastaret, Mauritius prætorem Europæ PRISCUM adversus eum ire mandavit. *Priscus* vero *Sylvianum*, Subprætorem factum, præcurrere jussit: & contra Barbaros procedentes bellum inivere, & Romani ab iis victoriam reportavere. Quo audito *Caganus*, magno exercitu sumto, *Sylviano* occurrere properabat. At *Sylvianus* visis multitudinibus stupefactus, ad *Priscum* se contulit. *Caganus* Romanorum recessum comperiens, ad maritima se contulit, deinceps ad sanctum *Alexandrum*, & hunc omnia devoranti igni tradidit, & occasione capta *Priscum* Ducem obsedit. His auditis, *Mauritius*, quid foret agendum, hæsitabat. Tum optimo inito consilio armatur contra infinitum numerum Barbarorum, & uni excubitorum magnis donis atque promissionibus persuadet, ut sponte in Barbaros irruat; cique dat literas ad Priscum, continentes hæc: Gloriosissimo Prætori Prisco. Noxium Barbarorum e natum ne formides: ad perditionem enim eorum factum est hoc. Scito enim, quia cum multa confusione revertetur Caganus in regionem suam, quæ sibi à Romanis deputata est. Propterea perseveret gloria tua, penes Zurulum circumvagari faciens illos. Mittemus enim per mare naves, & captivabimus familias eorum; & cogetur ad propria, confusione refertus atque jactura, remeare. *Caganus*, literis comprehensis ac lectis, cum suis timeret, pacem cum *Prisco* fecit, paucisque muneribus acceptis, in regionem suam regressus est. *P. Diaconus* §. 10. *Zonaras*.

V. CAGANUS aliquot annos post, nempe A. C. 599. fœdere dissoluto, contractis copiis suis Dalmatiam invadit. PRISCUS Dux paucos quosdam exploratum mittit, qui ex insidiis *Caganum* aggressi, eum præda exuunt, & salvi ad Priscum revertuntur. *Evagrius*.

VI. CAGANUS anno sequenti in Mœsiam circa festum Paschatis irruit, quo tempore exercitus Romanus inopia commeatuum laborabat. Id enim cum cognovisset Caganus, *Prisco* Prætori *Mauritii* nunciari jussit, ut plaustra sibi mitteret, ad deportanda ipsis alimenta, quo festivitatem Paschalem cum hilaritate celebrarent. Quadraginta ergo plaustra plena commeatu Romanis misit. Vicissim & *Priscus* species Indicas *Cagano* remisit, piper videlicet, & folium Indicum, & costum, & casiam, & alia armotata preciosa. Fuerunt igitur induciæ inter utrumque exercitum, donec festum durabat. Postea præliis aliquoties concurrerunt: modo Romani, modo Barbari victi sunt. Deinde *Mauritius* cum numerosissimo exercitu contra *Caganum* misit Ducem *Commentiolum*, cui clam in mandatis dedit, ut legiones, quibus ob seditiones quasdam & tumultus infensus erat, hostibus proderet. Temere ergo hic cum Barbaris congressus, ipse cum suis fugam, cui se antea paraverat, capessit. Cæteri partim cæsi, partim capti sunt, ad numerum duodecim millium. Ea victoria *Caganus* elatus in Thraciam descendit, & usque ad longum murum processit. Cumque *Commentiolus* venisset Byzantium, maxima urbi turbatio & æstus incubuit, ita ut timore detenti, consilium caperent Europam deserendi, & in Asiam & Chalcedoniam migrandi. Quin & Imperator *Cagani* adventu ita turbatus, ut de relinquenda Constantinopoli cogitaret. Legatos igitur *Mauritius* misit, qui pacem cum *Cagano* componerent: in cujus tractatione *Imperator* promisit quinquaginta millia aureorum annua. Interim exercitum *Cagani* pestis inguinaria infestavit, & *septem filii* ejus uno die partim febri,

par-

partim peste mortui sunt: ingens præterea Barbarorum multitudo hac inguinaria peste periit; ita ut post triumphale gaudium cum carminibus & canticis, lamentationes & lacrymæ, & luctus sine consolatione possideret Barbaros. CAGANVS igitur animo æger domum properans, & cum captivis in itinere impediretur, significavit *Mauritio*, se illos redditurum, si pro singulis singula numismata redderet. Quod cum *Imperator* recusaret, unum pro singulis nummum postulavit. Cum vero nec hunc, nec etiam ejus dimidium consequi posset, *Caganus* furore concitus, iis omnibus obtruncatis, domum rediit. Hos igitur captivos non liberatos, martyres recte dicere possis. *Zonaras*, *P. Diaconus*, *Cedrenus*.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

MAVRITIVS pius & religiosissimus *Imperator* fuit. Nam in pietate ac timore Deo servivit, veram religionem defendit, sinceros verbi divini doctores promovit, & salutem Ecclesiæ summo studio quæsivit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

INgressus *Mauritii* fuit felix & gloriosus; sed exitus tragicus & calamitosus, quem multa præcesserunt prodigia, & somnia.

1. Anno *Antiocheno* 637 ineunte, A.C. 588, urbs *Antiochia* ingenti terræmotu corruit. Perierunt ad 60000 hominum. *Euagrius*.

2. Cum in Ægypto *Menas* præfectus in Nilo amne iter faceret cum populo, in loco qui Δέλτα dicitur, Sole oriente, in flumine visa sunt animalia, specie hominis, mas & fœmina. *Mas* erat bene compositus, pectore amplo, terribili aspectu, fulvo crine, intermixtis canis, usque ad lumbos nudus, cæteras partes aqua tegente. Hunc præfectus juramentis constrinxit, ne destrueret adspectum, priusquam omnes saturati hoc inopinato spectaculo. *Mulier* & mammas habebat, & levem faciem, ac demissos crines. Vsque ad horam nonam populus cum admiratione animalia ea spectavit, quæ hora nona in flumen demersa sunt. *Zonaras*, *Diaconus*.

3. Anno Imperii *Mauritii* 13, in suburbanis Byzantii duo pueri nati sunt; quorum alter quadrupes, alter duos vertices habuit *Diaconus* §. 12.

4. Conspectus est *Cometa*, qui ab ensis specie ξιφίας dicitur. *Diaconus*.

5. *Monachus* quidam strictum circumferens gladium, per plateas exclamavit: brevi *Mauritium* gladio periturum. *Idem*.

6. *Herodianus* quidam Mauritio palam, quæ ipsi eventura essent, denunciavit. *Idem*.

7. *Mauritii confessio, ejusque somnium.* Imperator tandem in se reversus, & sciens quod nihil Deum lateat, sed omnibus reddat secundum opera ipsorum, & pœnitens facti de captivis non redemtis, quod sic homicidii reus factus esset, expedire judicavit, in hac vita se recipere à peccato, & non in futura. Ad omnes igitut Ecclesias scripsit, culpam deprecatus, jussitque pro se apud Deum intercedi, ut pœna divina mitigaretur. *Non multo* post nocte quadam in somnio vidit *imaginem Salvatoris* nostri, in sublimi cruce pendentem, & juxta eum stantem multitudinem trucidatorum, ipsum accusantium. Visum est igitur Mauritio, se à Christo vocari. Accedit igitur ad CHRISTVM, sic interrogantem eum: *Mauriti*, utrum vis luere pœnam pro captivis his interfectis, in hac vita, an in altera? *Ille* supplex procumbit, rogat ut sibi parceret in altera vita: ac in hac potius sumeret pœnas. Tunc CHRISTVS: Ergo si vis in altera vita non puniri, in hac vita lues tuorum peccatorum pœnas: ideoque tradam te in potestatem *Phocæ*, ut interficiat te cum tota familia. Mane expergefactus *Mauritius*, ac nimium illo somnio perterritus, ad se vocavit *Philippicum*, quem ante suspectum habuerat, dixitque ad eum: *Philippice*, sæpe habui te suspectum, quod affectares regnum meum: jam vero te omni suspicione libero. Simulque ad pedes ejus *Imperator* se projecit, dicens: Ignosce mihi propter Dominum, quia peccavi tibi: modo enim certissime scio, quod nihil peccaveris in me. Nam hac nocte mihi revelatum est in somnio, me interficiendum esse à *Phoca*. Quærit igitur, qualis esset? Ibi *Philippicus* inquit: Nihil est quod verearis à *Phoca*: est enim homo timidus. Ibi statim *Mauritius* subjecit: *Si timidus est, est homicida. Omnis enim timidus est homicida & crudelis.* Sicut in veteri proverbio dicitur: Πᾶν δειλὸν φονικὸν. *Zonaras*, *Diaconus*.

8. *Magna populi seditio*, & *tumultuaria* PHOCÆ *electio*. Causa amissi Imperii & tragici exitus *Mauritii* fuit *avaritia* & *iracundia*. Nam

1. Ducem *Commentiolum* cum ingenti exercitu misit contra *Caganum*, eique mandavit, ut milites, quibus infensus erat, hosti proderet: quod *Commentiolus* fecit, & ita ad duodecim millia Romanorum à Barbaris capti. Sed postea *Caganus Mauritio* ostendit, se illos redditurum, si in singulos nummum unum penderet. Recusante *Imperatore*, medium nummum postulavit: verum cum nec tanti milites redimere vellet, partim ex tenacitate, par-

tim

tim militum odio, *Barbarus* iratus omnes interfici jussit. Quare milites *Mauritii* de clade à *Cagano* accepta inter se disceptarunt, & culpam ejus in *Commentiolum* contulerunt, qui exercitum prodidisset: & Recuperatores ad Imperatorem miserunt, qui Commentiolum accusarent; inter quos etiam fuit PHOCAS, qui post imperavit. Huic Imperator, cum causam exercitus liberius ageret, colaphos infligi & barbam evelli jussit; & querimoniam populi adversus *Commentiolum* non suscepit, sed hos re infecta dimisit. Vnde in tantum odium venit, ut in die Natali Christi ingrediens templum, pene lapidibus obrutus sit. *Cedrenus, Diaconus.*

II. Tum Duci mandarat Imperator, ut Istro cum copiis trajecto, inde per hyemem commeatum peteret. Id consilium *Imperatoris* ab avaritia profectum erat, ut legionibus latrocinio se sustentantibus, militaria stipendia lucraretur. Concitata ergo seditione, milites statim *Phocam* Centurionem, super clypeos elatum, Exarchum proclamarunt: qui propositum urgens, Constantinopolim totum exercitum duxit: & cum ad urbem pervenisset, à factioso populo intromissus, statim diademate ornatus est à Patriarcha *Cyriaco*: qui à tyranno de Orthodoxa fide, & ut sine perturbatione servaret Ecclesiam, professionem extorsit. *Mauritius* Phocæ adventu cognito, orto etiam in urbe tumultu, media nocte exutus Imperatoria stola, & privata veste amictus, cum uxore liberisque fugam arripuit: filium autem *Theodosium* ad *Cosroëm* Regem Persarum misit, ut recordaretur eorum, quæ sibi facta fuerant à se, & vicissitudinem beneficii rependeret filio suo. *Zonaras, Diaconus.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Cum inter *Prasinos* & *Venetos* de stationibus controversia orta esset, *Phocas* satellites quosdam misit, qui turbam compescerent; quorum unus cum tribunum Venetum per contumeliam pepulisset, *Veneti* indignati clamarunt: *Abi, cognosce statum rerum, disce ordinem: Mauritius nondum est mortuus.* His auditis, *Phocas* in cædem *Mauritii* incitatus, missis militibus Chalcedonem, (quo ægrotus cum conjuge & parvis filiis & filiabus fugerat) eum ex fuga retraxit. Suntque ibidem in portu Eutropii, *Phoca* spectante, primum filii ejus necati: ex quibus cum infans quæreretur, dixit *Mauritius*, eum esse apud nutricem. Missum est ad illam, ut afferretur infans. Nutrix, misericordia mota erga *Imperatoris* filium, ipsum abdidit in loco, & suum filium pro eo mactandum carnifici tradere voluit. Pater agnovit, suum non esse, nec voluit infantem alium pro suo interfici. Dixit igitur ad *Phocam*: Iste non est meus: parcas alieno innocenti sanguini & jubeas adferri meum. Coacta est igitur nutrix adducere *Imperatoris* infantem; qui adductus, patre etiam intuente, est transfossus: & quidam referunt, quod eo occiso, lac cum cruore effluxerit, sic ut spectatores omnes lamentarentur. Deinde *tres filiæ*; post has mater CONSTANTINA, boni Principis *Tiberii* filia: (quanquam alii referunt, quod *Constantina* prius post mortem *Mauritii* cum tribus filiabus sit occisa.) Spectaverat *Mauritius* filiorum & filiarum neces mirando silentio; sed cum videret, sanctam conjugem etiam feriri, (uti expresse habet *Philippus in Chron. p.* 538. *Item in Locis Manl. p.* 118. Et *in Locis Theolog. p.* 457.) hanc edidit confessionem suorum delictorum: JUSTUS ES, DOMINE, & RECTUM JUDICIUM TUUM. *Psal.* 119. *v.* 137. Tandem & ipse securi cervicem subjecit, & mortem subiit, repetito iterum hoc versiculo *Psalmi*: *Iustus es, Domine, & rectum judicium tuum.* Anno ætatis 63, Imperii 20. *Onuphrius.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Philippus in Chron.* scribit, cadavera in littora esse abjecta, & ex edicto *Phocæ*, multis diebus in campo jacuisse, donec fœterent; deinde autem ab eunucho quodam in templo sepulta esse. *Zonaras vero* §. 4. in Mauritio refert, quod uxor *Mauritii* CONSTANTINA post mortem mariti cum tribus filiabus sit occisa, & in æde Divi Mamantis vicina mœnibus sepulta, atque ejus sepulcro hoc *Epitaphium* inscriptum ab eunucho, sive cubiculario *Iustiniani* Pharasmane, qui sepulturam curavit:

Hic sita quæ Regum (dolor heu!) miseranda duorum:
Vxor Mauritii, *filia* Tiberii.
Quæ, partu monstrante meo, fœcunda probavi,
Multorum esse etiam posse bonum Imperium.
Militis huc furor, & populi levis ira, maritum,
Me, sobolemque meam sanguinolenta tulit.
Heu mihi, quid gemitis Nioben? Ego mortua spiro,
Aspera continuis saxa rigo lacrymis.
Cladibus haud Hecuba certent Iocastaque nostris,
Nam levior dolor est: casus uterque parens.
Sæve, quid infantes perimis, vitiique dolique
Ignaros? Ætas quid dedit illa mali?
Non tibi Roma meis jam præbeo frondibus umbras,
Turbine Threicio stirpitus interii.

II. THEODOSIUS *Mauritii* filius à patre ad COSROEM Regem Persarum præmissus erat. auxilia contra Phocam petiturus. Hunc quoque ex

fuga retractum *Phocas* trucidari jussit. Is ante mortem hanc precationem effudit: *Domine Iesu Christe, tu scis, me nullum hominem injuria affecisse: nunc ergo mihi eveniat, ut jubet tua potentia.* Miscell.

III. Cæsi quoque sunt *Mauritii* amici & duces: PETRVS *Mauritii* frater, GERMANVS socer Theodosii, & filia ejus, Theodosii conjux, COMMENTIOLVS, & alii.

LXII IMPERATOR.

PHOCAS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

EX obscura familia in Thracia oriundus fuit. Parentes ejus ignorantur.

II. *Appellatio.*

PHOCAS appellatus est fœdo nomine atque omine, juxta versum:

Conveniunt rebus nomina sæpe suis.

Nam Φώκη, Phoca est, bellua marina, valde vorax, corio & pilis tecta, per somnum mugiens. Vnde & *vitulus marinus* appellatur. Coit canum more, paritque in terra animalium ritu. Huc pertinet illud *Virg. l. 4. Georg.*

——— *Et turpes pascit sub gurgite* Phocas.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *& Mores.*

COrpore *Phocas* scribitur deformis fuisse, aspectu terribilis, capillis flammantibus: qui argumentum fuerunt naturæ adustæ. Mores tribuuntur ei immites & feri.

II. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus LEONTIA dicta fuit, ex qua unam suscepit filiam, nomine DOMNENTIAM, quam *Prisco* patricio matrimonio junxit.

III. *ACTA POLITICA.*

Imperii occupatio.

Cum *Mauritius* ob avaritiam apud milites in odium incurrisset, illi concitata seditione *Phocam*, Centurionem super clypeos elatum, Exarchum proclamarunt. *Phocas* igitur cum exercitu Constantinopolin profectus; quo cum venisset, à seditioso populo in urbem intromissus, ibique ab Episcopo & Senatu exceptus, & cum professus esset, se recte sentire in religione Christiana, in templo D. Johannis Imperator proclamatus, mense Novembr. A.C.602. & à Patriarcha Cyriaco coronatus est; ubi duobus moratus diebus, tertia die introivit regalia, super imperialem sedens carrucam. Porro quinta die coronavit LEONTIAM uxorem suam Augustam. *P. Diaconus. Zonaras.*

I. INGRESSVS ejus fuit 1. FRAVDVLENTVS. Quia militum cor furatus est, cum ab iis Legatus missus ad *Mauritium*, insolentius contra *Imperatorem* locutus est. Professus quoque est, se recte sentire de religione.

2. VIOLENTVS. Quia sanguine *Mauritii*, ejusque totius familiæ occisæ, Imperium suum stabilivit.

II. PROGRESSVS fuit tyrannicus. Quia uti potestatem acquisivit, ita usurpavit; nempe crudelitate grassatus est in Mauritium, ejusque uxorem, liberos atque amicos, sanguine eorum omnia complendo, adeo ut verius Tyrannus, quam Imperator fuerit.

III. EGRESSVS fuit tragicus: uti postea dicemus.

Regula I.

DEVS *Tyrannos dat in ira sua.* Hoseæ cap. 13. v. 11. *Exemplum* habemus in hoc *Imperatore*, quo Sol vix ullum vidit indigniorem & injustiorem. Nam *Cedrenus* scribit, quendam ex religiosis, *Phoca* imperante, DEVM ad disceptationem provocare ausum, quæsivisse, Cur tam impium Christianis imposuisset Imperatorem? Postea eundem audivisse vocem, cum quidem neminem videret, sibi dicentem: *Se deteriorem alium invenire potuisse neminem:* at hoc meruisse Constantinopolitanorum peccata.

Regula II.

Seditiosi consumi solent à Tyrannis, quos ipsi elegerunt.

EXEMPLA.

I. *Sichemitæ Abimelechum* declararunt Regem: paullo post Duce quodam *Gahale* ab eo defecerunt. *Abimelechus* ira percitus urbem invadit, seditiosos opprimit, puberes omnes occidit, urbem amplam unum rogum facit, & in patriæ ruderibus salem seminat. *Iudic. cap. 9. v. 45.*

II. *Memorabile* est, quod *Cedrenus* refert, seditiosos illos milites, qui neglecto *Mauritio* Imp.

Phocam

Phocam ad tyrannidem evexerant, adeo fuisse sub *Phoca* consumtos, ut cum HERACLIVS creatus Imper. accuratam militum recensionem ageret, de universa militum multitudine, quos à *Mauritio* conscriptos *Phocas* acceperat, tantum duo superfuerint. Tam felix eis fuit imperium *Phocæ*, quem illi coronaverant.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Initio bonam de se spem præbuit subditis, exspectantibus per ipsum Romani imperii restaurationem: quia vir militaris erat, & sæpe victoriam ab hoste reportarat. *Sed ille*, postquam Imperatoriam dignitatem consecutus fuerat, totum sese vitiis dedidit, & Rempublicam minime curavit. Nam,

I. Fuit IGNAVVS. Quoniam cum aulicis suis Persico more solitus est secreta omnia disponere. Hi legatos audiverunt, judicia administrarunt, Magistratus damnarunt. Imo *desidia* atque *ignavia* ejus hostes Romani imperii undiquaque potentiores facti. In occidente Germanias, Gallias, Hispanias, & bonam Italiæ partem, Pannonias item & Mœsiam magis magisque abstulerunt. In Oriente vero Persæ Mesopotamiam, Syriam, Palæstinam & Phœniciam subegerunt: in Armeniam, Cappadociam, Paphlagoniam & Galatiam incursiones fecerunt. In Europa Avares Thraciam vastarunt. Ita quidem, ut quasi umbra tantum quædam de imperio Romano restaret. *Diaconus. Pomp. Lætus.*

II. AVARVS fuit. Longe studiosius enim *Mauritio* colligendæ undique pecuniæ incubuit, & avarissime tributa exigenda mandavit: imo tantæ fuit avaritiæ, ut subditos, quibuscunque posset modis, expilaret, & undiquaque opes corraderet: militibus quidem stipendia non omnino denegavit, sed ea nimium parce præbuit. *Diacon. Pomp. Egnat.*

III. LIBIDINOSVS fuit, adeo ut raptas conjuges aliorum stupraret.

IV. CRVDELIS, PERFIDVS, & EBRIOSVS fuit. Nam 1. *Mauritium*, ejus conjugem, liberos, omnesque cognatos misere trucidari jussit: uti in historia præcedenti dictum. 2. NARSES ab eo defecerat, Edessa occupata, & acceptis à Cosroë Persarum Rege auxiliis. Postea frater *Phocæ* ad eum missus est, qui jurejurando fidem ei firmavit, nihil eum mali passurum ab Imperatore, si rediret ad eum. At *Phocas* nulla fidei datæ ratione habita, vivum eum cremavit: quod magnum dolorem Romanis attulit. Sic enim formidolosus *Narses* fuerat Persis, ut pueros quoque suos, nominando *Narsetem*, terrerent. *Zonaras. P. Diaconus.*

3. Cum *Phocas* Circenses ludos edidisset, ac sub vesperam vino se ingurgitasset, & tardius rediret, clamavit populus: *Expergiscere Phoca!* Cumque non statim ad spectaculum procederet, vociferati sunt: *Rursus vinum bibisti, rursus mentem amisisti.* Ob hoc convicium ira correptus, multis membra præcidit, multosque viros nobiles & præstantes occidit. *Zonaras. Diaconus.*

4. Cum prætoriani milites conviciis Imperatorem lacessivissent, furore percitus multos occidit, multos truncavit; nonnullos in mari demersit: plurimos præfecto ad supplicium in prætorio custodiendos tradidit. *Prætoriani* contra prætorium & curiam cremarunt, & effregerunt carceres: quibus iratus Phocas omnes simul exauthoravit. *Zonaras. Miscell.*

5. Anno imperii sui quinto, filiam Domnentiam *Prisco* Patritio & Comiti excubitorum in uxorem dedit, & factis magnificis nuptiis in palatio Marniæ, jussit fieri ludum equestrem; in quibus, quod imagines *Prisci* & *Domnentiæ* publice propositæ essent, à populo ambo Augusti proclamati sunt. Id vero *Phocas* molestissime tulit, & statim eos, qui imagines proposuerant, decollari jussit, ac *Priscum* generum odio habere cœpit: & inquisitione facta, cum plurimi suspecti essent novarum rerum, eosdem in carcerem conjecit: qui cum angustior esset, plurimi in tanto fœtore defuncti sunt. *Matrona* autem quædam proxime carcerem habitans, cum miserias captivorum nosset, sponte cessit ædibus suis, easque Phocæ dedit ad ampliandum carcerem. *Zonaras. Miscell. & Glicas.*

V. TIMIDVS fuit. Cum *Imperator Mauritius* somniasset, se tradi jugulandum suo militi *Phocæ*, ideoque *Philippicum* interrogaret, qualis esset *Phocas*, isque respondisset, centurionem ambitiosum esse, sed timidum: *Si timidus est*, inquit Imperator, *homicida est.* Hoc enim vetustas dixit, Πᾶν δειλὸν φονικόν.

Plutarch. in Artaxerxe Tit. 1. p. 1024. Timiditas in tyrannide funestissima est: Placidus, mansuetus, & suspicione liber, animus fortis. Vnde immites & maxime indomitæ feræ meticulosæ sunt pavidæque. Generosæ ex audacia confidentiores, non declinant consuetudinem, vel eorum attrectationem.

II. *ACTA SAGATA.*

Cosroës Persarum Rex, certior factus de *Mauritio* Imperatore amico suo cæso, arma *Phocæ* intulit, quinto mense post occisum *Mauritium*. Contra hunc *Phocas* misit cum exercitu *Narsetem* & *Germanum*: cum his Cosroës prælio congressus,

eos vicit, & magna clade adfecit. *Cedren. Diacon. Nicephorus.*

Postea cum *Imperator* non haberet exercitum, quem hostibus opponeret, & rem militarem negligeret; hostes imperii Romani undiquaque potentiores facti: ita ut eo ventum sit, ut tantum quasi umbra quædam de imperio Romano restaret, & aut nomen imperii deleretur, aut Phocas occumberet. *Cedrenus, Zonaras, Diaconus.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. MAVRITIVS Imp. Constantinopolitanum Episcopum passus fuerat se nominare Oecumenicum, h. e. universalis Ecclesiæ Præsulem. Quam arrogantiam reprehendens *Gregorius* Pont. Roman. exclamat: *O tempora, ô mores! Ardet undique bellis orbis terrarum, trucidantur ab Idolorum cultoribus Christiani, delentur à Barbaris urbes & templa: & tamen sacerdotes, velut insultantes calamitatibus, vanitatis nomina usurpant, & titulis profanis sese ostentant.* Nomen tamen Oecumenici Romano Episcopo à Phoca concessum, *Bonifacius* III Gregorii successor cupide arripuit. Atque inde initium sumsit Tyrannis Hierarchiæ Romanæ, cum sedem Romanæ Ecclesiæ, rogante *Bonifacio*, *Phocas* statuisset, caput esse omnium Ecclesiarum, & Romanum Episcopum jussisset superiorem esse Constantinopolitano & cæteris omnibus. Similiter *Bonifacius* à *Phoca* impetravit PANTHEON templum, ab Agrippa tempore AVGVSTI Imp. exstructum, idque in honorem virginis Mariæ ROTVNDÆ, & omnium Martyrum consecratum est. *Anastas.*

II. A. C. 609 ingens *Antiochiæ* seditio mota est, qua Iudæi Christianos crudelissime persecuti sunt, multos occiderunt, & *Anastasium* Episcopum in foro combusserunt. *Phocas* exercitum misit Antiochiam, jussitque quæstionem haberi. Multi Iudæorum partim occisi, partim mutilati, urbe ejecti sunt. *Zonaras, Diaconus, Miscell.*

Prodigia.

I. Imperante *Phoca*, orbem terrarum, præcipue vero Italiam, gravissima & intolerabilis fames pressit. Tantus etiam fuit hyemis rigor, ut mare frigore congelatum, pisces postea mortuos ejiceret. *Chron. Funccii fol.* 121.

II. *Miraculum* quoddam refertur à *Sigeberto*, quod videlicet pauper quidam à nautis eleemosynam petierit. Cui illudentes nautæ responderunt, se præter lapides nihil habere. *Mendicus* igitur istam impietatem nautarum exsecrans, inquit: Omnia ergo, quæcunque manducabilia sunt in navi, vertantur in lapides; quod & factum est: lapidum enim duriciem omnia, quæ prius manducabilia fuerant, sortita sunt, licet color & forma ciborum pristina manerent. Sive autem vere hoc factum, sive ab aliquo confictum est; certe miseri non sunt irridendi, nisi DEI iram & vindictam severam in nos provocare voluerimus. *Sigebertus in Chron. Hist. Magd. Cent. 7. cap. 13. pag.* 560.

III. *Merito* quoque magnum prodigium dici potest, quod imperium Roman. Monstrum *Imperatoris*, nempe *Phocam*, habuerit; & quod Pontifex Roman. Episcopus Oecumenicus à *Phoca* constitutus sit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

CVm eo ventum esset, ut aut nomen imperii deleretur, aut Phocas occumberet: misit Senatus & ipse Dux Priscus legatos ad *Heraclianum*, ejus *Heraclii* patrem, qui post imperio potitus est, Africæ & Libyæ Præfectum, orantes, ut se à tyrannide Phocæ vindicaret.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Heraclianus igitur cum classe & magnis copiis militum filium Heraclium: GREGORAS patricius cum multis equitibus, & magno exercitu misit *Nicetam*, ea conditione, ut uter prior urbem occupasset, & Tyrannum sustulisset, is imperio potiretur. Antevertit autem HERACLIVS, & commissa ad portum pugna, superior evasit, adjuvante *Prisco*, qui præfecti honore fungebatur. Regiam vero cum multis militibus *Photius* occupavit, unus ex illustribus, cujus uxorem *Phocas* vi constupraverat. Cumque satellites desperata salute regia cessissent, Tyrannum solio deturbavit, direptaque purpura, pullam ei vestem induxit, & captivum Heraclio exhibuit. Qui cum dixisset: *Itane miser Rempubl. administrasti?* Phocas ex desperatione respondit: *Tu vero melius eam administrabis?* Ob quod dictum iratus Heraclius, calcibus in eum insiliit, & castrari jussit. Alii eum statim occisum, alii manibus & pedibus prius amputatis, & virilibus (ob lasciviam, & multorum conjuges adulterio contaminatas) exsectis, postremo obtruncatum esse tradunt. Atque ita Tyrannus imperium male partum, maleque administratum, male amisit, cum per octennium imperio insultasset. *Cedren. Zonar.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. Infelix Tyranni cadaver, quod ejus reliquum fuit,

fuit, in Bove (eſt loci nomen) crematum eſt, ubi caminus fuiſſe perhibetur æreus, forma bovis, Pergamo tranſlatus: unde & loco nomen factum.

II. Sunt & Tyranni *fratres*, aliique neceſſarii interfecti. *Zonaras, Cedren. Onuphr.*

AXIOMA.

Omnis fere Tyrannus tragicum habet exitum.

Id quod teſtantur exempla tum ſacra, tum profana.

I. SACRA.

I. PHARAONEM graviſſimas pœnas dediſſe legimus. Fluctibus enim maris Rubri obrutus eſt, totuſque exercitus cum eo: ſicut ſcriptum extat *Exod.* 14. *v.* 28.

II. ABSALOM propter tyrannidem, inceſtum & impietatem, aliaque ſcelera, quæ in fratrem *Amnon*, ſororem, ipſumque Parentem exercuerat, juſto DEI judicio, in fuga è quercu pendens capillitio, miſere transfoditur. 2 *Sam.* 18. *v.* 14.

III. ACHAB propter injuſte lapidatum Naboth, in prælio ſagitta ictus occumbit: eoque in loco; quo canes ſanguinem Naboth linxerant, lambunt etiam ipſius ſanguinem canes. 2 *Paralip.* 18. *v.* 34, 38. Iuxta illud 1 *Reg.* 21. *verſ.* 21. 2 *Reg.* 6. *v.* 7.

IV. Idem teſtatur exemplum *Iezabelis*, 2 *Reg.* 9. *Antiochi Epiphanis*, 2 *Maccab.* 9.

V. HERODES *Aſcalonita* Chriſtum occidere tentans, plurimoſque pueros neci tradens, *Matth.* 2. *v.* 16. propter tyrannidem graviter punitur à DEO: ut legere eſt apud *Ioſephum lib.* 17. *Antiquit. Iudaicar. cap.* 7. Item *lib.* 1. *de bell. Iudaic. cap.* 21.

VI. HERODES *Tetrarcha*, alias ANTIPAS dictus, qui Iohannem Baptiſtam decollavit, in exilio miſere periit: teſte eodem *Ioſepho lib.* 18. *Antiq. Iudaic. cap.* 14.

VI. HERODES AGRIPPA, qui Iacobum patruelem Domini interfecit, à vermibus eroſus animam efflavit: ut patet ex *Act. c.* 12. *v.* 22, 23.

II. PROFANA.

I. NERO primus autor perſecutionis in Chriſtianos, interfecit Octaviam uxorem: matrem præterea Agrippinam, cujus diſſecuit uterum, ut videret, quo in loco ipſe, antequam naſceretur, delituiſſet: etiam præceptorem Senecam, Apoſtolos item Petrum & Paulum ſuſtulit. Is violentas ſibi inferre manus tandem coactus eſt. *Eutropius lib.* 8.

II. DOMITIANVS perſecutor Iohannis Euangeliſtæ, non ſine ſanguine occubuit. Nam in cubiculo à ſuis propriis miniſtris, conſcia etiam uxore *Domitia*, multis vulneribus trucidatus eſt. *Sueton. Eutrop.*

III. TRAJANVS horrenda paralyſi, & ſimul hydropiſi, exſtinctus eſt.

IV. DECIVS in voraginem abjectus, ab eadem abſorptus eſt.

V. GALERIVS & MAXIMINVS in eos inciderunt morbos, quos nulli medici ſanare, imo ne ferre quidem potuerunt. Vnde divinam eſſe plagam ipſimet fateri coacti ſunt: ut exſtat apud *Euſebium lib.* 8, & 9.

VI. Ita quoque *tyrannus Phocas* miſerabili morte extinctus eſt. Nam (uti ſupra dictum) detruncata ſunt ei brachia & pedes: & ſic jacuit diu, ut duriter excruciaretur, nec cito mori poſſet.

LXIII IMPERATOR, HERACLIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

PATER ejus dictus HERACLIANVS, qui Africæ & Libyæ Præfectus fuit.

MATER ejus ignoratur.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

I. VXORES habuit *duas.*

PRIOR fuit FABIA, quam in coronatione (mutato ejus nomine) EVDOCIAM appellavit.

POSTERIOR dicta fuit MARTINA fratris ejus filia.

II. LIBERI.

Ex *priore* uxore ſuſcepit 1. filium HERACLIVM juniorem, quem A.C. 613. in autumno *Auguſtum* appellavit, mutato nomine *Heraclii* in CONSTANTINVM. 2. filiam EPIPHANIAM, quæ tamen ante *Heraclium* nata, & ſimiliter à patre A.C. 613. in vere *Auguſta* dicta eſt.

Ex *poſteriore* uxore ſuſcepit filios: FABIVM, quem & *Heracleonam* vocavit; & DAVIDEM. *Zonaras in Heraclio* §. 6. & 7. *Miſcell.*

II. ACTA POLITICA.

1. Imperii occupatio.

Occiſo *Phoca*, mox conſenſu Senatus & mili-

tum Imperator electus, & à *Sergio* Patriarcha coronatus est. Eodem quoque die *Eudociam* sponsam diademate ornavit. Ita simul & Imperatorias & nuptiales coronas acceperunt: eodem die & Imperatores appellati. *Zonaras, Cedrenus.*

II. *Imperii administratio.*

I. *Initio* pie, juste & laudabiliter imperium administravit. Et quidem duabus rebus maxime insignis est ipsius gubernatio: quarum altera felix fuit, repressio *Cosroïs* Persici Regis; altera calamitosa universo generi humano, videlicet initia & sectæ regni Mahometici.

Palam autem hic Princeps fortissimus & victoriosissimus professus est, neminem sibi præter DEVM auxiliari posse: in quo vincere præclarum sit, ac decorum: quo volente, unus mille facile persequatur. Vnde hoc Symbolo usus est: A DEO VICTORIA.

Sic & *Euripides* scribit in Supplicibus:

Ἀρετὴ οὐδὲν φέρει
Βροτοῖσιν, εἰ μὴ τὸν θεὸν χρήζοντ' ἔχει.

id est,

Nil fortitudo proderit mortalibus,
Si non opitulator DEVS *sit maximus.*

Quod cum in aliis rebus, tum maxime in bello & militia verissimum est: in qua præcipue non tam fortunæ, aut fortitudini militum, aut virium magnitudini confidendum est; quam virtuti, & bonitati divinæ, & justitiæ ipsius causæ. Testantur hoc ipsum tum S. Scripturæ *dicta*, tum *exempla*.

I. *Scripturæ dicta.*

I. *Psalm.* 20. *v.* 5, 6, 7, 8. Lætabimur in salutari tuo, & in nomine DEI vexillum nostrum erigemus: impleat Dominus omnes petitiones tuas. Nunc cognovi, quod Dominus salvabit unctum suum: exaudiet illum de cœlo sancto suo: dextera ejus salvat potenter. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem DOMINI DEI nostri recordabimur. Illi incurvati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus.

II. *Psalm.* 33. *vers.* 16, 17. Non salvatur Rex per multam virtutem: gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutem: in multitudine potentiæ non liberabit.

III. *Psalm.* 140. *v.* 7. Domine DEVS, virtus salutis meæ: texisti caput meum in die belli.

IV. Victoria à Domino est. 2 *Sam.* 1. *vers.* 21. 1 *Maccab.* 3. *v.* 18, 19.

V. Non copiæ, nec vires victoriam afferunt, sed auxilium DEI. 2 *Paral.* 14. *v.* 11.

VI. Apparatus & vires non sunt sufficiens causa victoriæ: sed auxilium DEI, celeritatem, magnitudinem animorum, & alia multa concurrere oportet. 1 *Reg.* 20.

VII. *Proverb. cap.* 21. *v.* 31. Paratur ad pugnæ diem equus: sed à DEO est victoria.

II. *Exempla.*

I. BIBLICA.

I. ABRAHAM habens in comitatu trecentos & octodecim servos, potentissimorum Regum exercitus vicit. *Genes.* 14. Quo facto nemini dubium reliquit, victoriam non in multitudine militum, sed in bellatorum alacritate consistere, & virtutem nulli numero succumbere.

II. GIDEON Dux populi Israëlitici, cum trecentis militibus, qui una manu tubas, altera testulas gestabant, innumerabiles Midianitarum copias superavit. Midianitæ in sua potentia sunt confisi: *Gideon* vero ejusque milites in nomine Domini, clamantes: *Gladius Domini & Gideonis.* Illi ceciderunt: hi vero steterunt. *Iudic. cap.* 7.

III. PHILISTÆI tribus copiis, & bene armati in terram Israël sese infundunt anno Mundi 2960. Tot erant milites, quot arenæ maris. At *Israëlitarum* tantum sexcenti erant, non armati, sed duo tantum ex illis omnibus arma & gladios gerebant, videlicet *Saul* & *Ionathan*: alias hasta aut gladius in Israël non inveniebatur. Et tamen illi ceciderunt, hi steterunt. 1 *Sam.* 13. *v.* 20, 22.

IV. GOLIATH viribus & vastitate corporis confidens, nec visu facilis, nec dictu affabilis ulli: Exercitum Israëliticum omnem, præ suo robore & mole contemnit, & ex eo provocat clamore fortissimum quemque mane & vesperi, dies totos quadraginta. Ad ejus conspectum trepidarunt universi, nec audebat quisquam, etiam præmiis amplissimis invitatus, cum eo congredi. Missus in castra David, ejus in DEVM maledicta impia non fert, & regio permissu certamen cum eo singulare suscipit. Itaque tiro adolescens, accedens ad virum militarem: ad armatum hasta & clypeo, instructus funda & lapillis, cum risu & convitio excipitur: sed nomine DEI sui invocato, David primo ictu, cassidem æneam perrumpit, frontem ejus parvo lapillo dividit, cumque gladio proprio obtruncat, & spolia opima corpori detrahit. 1 *Sam.* 17.

V. ABIA bellum cum Ierobeamo gessit: ille in aciem produxit bellicosissimorum virorum quadraginta millia. Hic vero exercitum habuit octingenta millia virorum, qui etiam electi erant, & ad bella fortissimi, in quibus confidebat, & *Abiam* ita cinge-

cingebat, ut locus evadendi non esset. *Abia* vero pressus calamitate, & in angustias extremas compulsus, salutem à DEO expetit, dicens:

עמנו בראש האלהים:

Μεθ' ἡμῶν ἐν ἀρχῇ Κύριος.

DEUS *nobiscum est in prima acie.*

Gott ist mit uns an der spitzen. *1 Paral.* 13. *vers.* 12.

Tantus igitur pavor hostibus injectus est, ut ad conspectum eorum, quos circumvallaverant, trepidarent, inque fugam se conjicerent. Abia eos insequens, quingenta millia gladio tollit. *1 Paral.* 13. *vers.* 17.

VI. ASA Rex in Iuda habuit in exercitu suo portantium scuta & hastas, de *Iuda* trecenta millia: de *Benjamin* vero scutariorum & sagittariorum ducenta octoginta millia, omnesque illi viri fortissimi. Egressus est autem contra eos *Zara* Æthiops cum exercitu suo, 1000000, & 300 curribus. (maximus hic fuit exercitus, cujus mentio fit in Bibliis.) *Zara* confidit in multitudine exercitus sui: *Asa* autem in Domino. Invocavit enim Dominum, & ait: *Domine, non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxilieris, an in pluribus: adjuva nos Domine Deus noster: In te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non prævaleat contra te homo.* Exterruit itaque Dominus Æthiopes coram *Asa* & Iuda: fugeruntque Æthiopes, & persecutus est eos *Asa*, & populus qui cum eo erat, & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante. *2 Paral.* 14. *v.* 11.

VII. Tradunt Ebræi, *Iudam Maccabæum* hoc Symbolum militibus suis dedisse: DEI EST VICTORIA, *2 Maccab.* 13. *v.* 15. eumque hac in Deum fiducia fretum hostes fortissimos & numerosissimos parva manu prostravisse, indeque eum dictum esse Hebraice מכבי Macchabi, h. e. *Maccabæus*, nimirum à literis Ebraicis, quæ sunt initiales singularum dictionum hujus versiculi, qui in Ebræo sic habet: מי כמך באלים יהוה *mi camocha baelim Iehova*. Si enim à prima dictione *mi* capias primam literam *m*, à secunda primam *ch*, à tertia primam *b*, à quarta *i*, easque conjungas, facies Machabi, i. e. *Machabæus*. Ita tradit *R. Isaac ben Hole. Reuchlinus lib.* 3. Cabalæ. *Mercerus in abbrev. Ebraicis. Sixtus Senensis lib.* 1. *biblioth.* & Genebrardus in Chronologia.

II. PROFANA.

I. XERXIS copiæ pene innumerabiles primum à trecentis Lacedæmoniis ad Thermopylas luxatæ, deinde à Themistocle in pugna Salaminia fractæ, tandem vero à Pausania ad Platæas prorsus extinctæ sunt. *Strigel.*

II. HENRICUS V. Imperator Silesiam, quæ tunc Poloniæ parebat, cum exercitu ingressus, Libusium oppidum limitaneum cepit, illudque donavit Archiepiscopo Magdeburgensi: Glogoviam frustra oppugnavit, & *Boleslao* pacem dedit. Vbi cum forte *Cæsar* legatis ingentem auri & argenti thesaurum monstrasset, subindicans, paratos esse belli gerendi nervos: *Hic*, inquit, *Polonos perdomabit.* Vnus ex legatis Polonicis stultam Cæsaris jactantiam notans, annulum aureum digito detractum ad reliquum auri cumulum adjecit: addens hæc verba: *Iungatur aurum auro.* Quo scommate nihil offensus est Cæsar, respondit Germanica lingua: Hab danck: quod est: *Ago gratias.* Inde mansit universæ familiæ nobile nomen, ut *Habdanckii* appellentur. Paullo post *Henricus* V. non procul à Vratislavia acerrimo prælio victus est à *Boleslao* R. Polon. in campo Canino; cui nomen fecit concursus canum post pugnam cadaver laniantium. *Crom. Curæus.*

II. VITIA.

Supra diximus, quod *Heraclius* insignis virtutibus præditus fuerit; tamen vitiis non prorsus caruit. Nam,

I. In *hæresin Monotheletarum* lapsus est: de quo plenius in Actis Eccles. dicemus.

II. Ad *aruspicinam* & incantationes conversus, totum sese Satanicis præstigiis & artibus fascinandum tradidit.

III. *Cum ipsius* prima conjunx mortua esset, & funus ornatu regio per forum ad sepulturam efferretur, puella quædam barbara per fenestram exspuens, elatum cadaver sputo attigit. Nulla mora interposita, innocens illa puella Imperatoris jussu comprehensa, rogo imposita viva cremata est; quæ sane fuit immanis crudelitas. *Zonar. Pompon. Læt. Egnat.*

IV. Post mortem *Fabiæ* fratris sui filiam *Martinam* in uxorem duxit (contra naturæ & DEI leges) captus formæ illius pulchritudine: atque ut crimen incestus palliaret, legem insuper tulit, ut idem omnibus ejus subditis liceret. *Propter* istum incestum creditum est pœnam ei hanc contigisse, ut membro genitali per priapismum sursum semper arrecto, vultum suo lotio permingeret, nisi tabella imo ventri opposita prohiberet. *Niceph. Egnatius.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bella* cum *Cóſroë* Perſarum Rege in oriente geſta.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. Cum *Coſroes* omnes provincias Imperii Romani percurreret, eaſque crudeliter vaſtaret; Imperator *Heraclius* vero non haberet exercitum, quem hoſtibus opponeret, cum *Phocas* rem militarem neglexiſſet: (vix enim duos invenit milites, qui à *Mauricio* lecti erant) legatos ad *Coſroem* miſit, ab eo petentes ut tandem finem faciat fundendi ſanguinem humanum in Romano Imperio, cujus beneficio habeat, ut Rex à *Mauritio* ſcilicet ſit conſtitutus: ſed legati ſine reſponſo ſunt dimiſſi. *Zonar.* §. 6. *Cedrenus.*

II. *Coſroes* & Perſæ anno Chriſti 615, Imperii *Heraclii* quinto, Jordane occupato, Palæſtinam & urbem *Ieruſalem* vi expugnarunt, & per Iudæorum manus interfecerunt, ut fertur, ad 90 millia hominum. Nam Iudæi à Perſis Chriſtianos emtos necaverant; *Zachariam* Præſulem Hieroſolymitanum, & lignum crucis Chriſti, cum reliqua præda, in Perſidem abduxerunt. *Cedrenus*, *Diaconus.*

III. Anno Imperii *Heraclii* ſexto cepit *Coſroes* totam Ægyptum, & Alexandriam & Libyam uſque ad Æthiopiam, multaque præda accepta, & exuviis quamplurimis & pecuniis, ad propria remearunt. *Diaconus* §. 2.

IV. Anno ſeptimo Imperii *Heraclii*, caſtrametati ſunt Perſæ contra *Carthaginem*, quam & bello ceperunt. *Idem.*

V. *Heraclius* abhorrens à bello, anno Imperii ſui 8, anno Chriſti 618, iterùm legatos miſit ad *Coſroem*, qui admonerent eum, quantum deberet Romano Imperio, & ut tandem faceret modum ſuæ felicitatis, & pacem concederet: Verum *Coſroes*, cui animus erat perdendi omnia, his contemtis legatis, ſpretiſque pacis conditionibus, ſuperbe admodum & contumelioſe reſpondit, dicens: *Non parcam vobis, donec crucifixum abnegetis, quem* DEUM *fatemini eſſe, & Solem adoretis.* Auxerant ſuperbiam *Coſrois* priores ſucceſſus Phocæ tempore. *Imperator* igitur pace deſperata, bello Perſas invadere conſtituit; cumque ærarium exhauſtum eſſet, quicquid auri & argenti in Eccleſiis reperit, id ſignavit, & ea moneta militem conduxit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Heraclii cum Ducibus *Coſrois pugna, ejuſque victoria.*

I. *Heraclius* anno Imperii ſui 12, A. C. 622, indictione decima, cum Paſcha celebraſſet, ſequenti die, feria ſecunda, veſperi, eduxit exercitum Conſtantinopoli contra *Perſas*: & quidem eo alacrius hoſti occurrit, quia non Imperii cauſa tantum, ſed multo magis propter defenſionem Eccleſiarum & Chriſtianæ doctrinæ dimicandum eſſe intelligebat. Porro filium ſuum urbi præſidio reliquit, ipſique tutorem conſtituit *Caganum*, cum quo firmam amicitiam pepigerat. *Saes* Dux à *Coſroe* miſſus totam Aſiam vaſtavit, Chalcedonem uſque pervenit, & cum *Heraclio* de pace egit: à qua *Heraclius* non averſus miſit legatos ad eum ſeptuaginta; qui perfidia pluſquam Punica in vincula conjecti, & ad *Coſroem* miſſi ſunt: qui iratus, quod *Saes* non ſimul *Heraclium* cepiſſet, eum revocavit, & vivo cutem detraxit. *Cedrenus.*

II. *Sae* occiſo, *Coſroes* alium miſit ducem nomine *Sarbaram*. Miſſus præterea à *Coſroe* Dux *Anaſtaſius*, ad vaſtandam Aſiam minorem & obſidendam Chalcedonem; ſed hic magno *Heraclii* bono, relicta ſuperſtitione gentili, à Perſis ad Chriſtianos confugit, Sacris Chriſtianis initiatus, & poſt aliquot annos à Perſis captus, adque *Coſroem* abductus, martyrio coronatus eſt.

III. *Heraclius*, aſſumtis copiis Turcorum, in itinere plures copias contraxit, eaſque ad pugnam exercuit. Nam diviſo dupliciter exercitu, acies & congreſſiones invicem ſine ſanguine fieri juſſit. Clamorem bellicum, & carmina & jubilum, & impetum in alterutrum ſurgendi habere hos docuit, ut reperti in bellis nil mirarentur, ſed fidenter impetum in hoſtem facerent. Cumque inveniſſet exercitum in deſidia multa & formidine conſtitutum, & per multas terræ partes diſſeminatum, actum in unum collegit, talique oratione ad eos uſus eſt: *Videte, fratres & filii, quod inimici* DEI *conculcaverunt regionem noſtram, & urbes exterminaverunt, & altaria concremarunt, & menſas incruentorum ſacrificiorum ſanguinibus & homicidiis repleverunt: quæ flagitia non admittunt, flagitioſiſſimis repleverunt voluptatibus.* Itaque rurſus cuneos ad bellicum exercitium armans, agmina duo armata ordinans, tubas quoque ac clypeorum phalanges efficiens, & populus thorace indutus aſtabat. Nam cum acies ſtatuiſſet cautius, congreſſiones agere invicem juſſit. Impulſiones autem vehementes, ac percuſſiones in alterutrum efficiebantur, & habitus belli oſtendebantur. Eratque horribile viſu

ſu ſpectaculum, ſine timore periculum, & ad ſtrages impetus ſine ſanguine, non niſi adveniente neceſſitate, quatenus unuſquiſque percepta occaſione cædis innocuæ permaneret tutior. Cum ita *Heraclius* milites ad pugnam inſtruxiſſet, omnibuſque armatis ab injuſticia penitus abſtinendum, & pietatem ſectandam præcepiſſet, relictis Perſarum Ducibus recta in Perſiam profectuseſt, ubi primum Perſarum equitatum vicit, inde copias in Perſide in hyberna collocavit, ibique in hyeme aliquot præliis Perſicum exercitum attrivit, & tandem vicit, mediaque hyeme anno Chriſti 622. Conſtantinopolim rediit. *Cedrenus. P. Diaconus* §. 3.

IV. *Heraclius* A. C. 623, Imperii ſui 13, à regia urbe profectus, celeriter in Armeniam properavit. *Coſroes* autem Rex Perſarum miſit Sarmanazarium cum exercitu, ad Romanorum fines vaſtandos. *Heraclius* ſcripſit ad *Coſroem*, ut aut pacem amplecteretur, & 70 Legatos ſuos reſtitueret, aut ſciret, ſe cum exercitu ſuo Perſidem ingreſſurum. Sed nihil reſponſi accepit. Ideo 20 Aprilis Perſidem ingreſſus eſt. Quo *Coſroes* comperto, Sarnabaram Ducem, quem in Aſiam minorem miſerat, ut & *Sarmanazarium* revocavit, & collectis ex tota Perſide militibus ſuis, *Sathin* Ducem illis præfecit, atque contra Imperatorem procedere juſſit. Sed *Heraclius* nihil territus, advocato exercitu ſuo, verbis exhortatoriis incitavit eos, dicens: *Viri fratres*, DEI *amorem in mente ſumamus, injuriam hujus requirere ſatagamus. Fortiter hoſtes noſtros aggrediamur, quia multa dira in Chriſtianos operati ſunt: revereamur Romanorum imperium, quod ſui ipſius eſt Domini, & non alterius, & ſtemus adverſus hoſtes impiis telis armatos. Induamus fidem, nec formidemus interemtionem, & interemtricem gentem: quia intra Perſarum regionem conſiſtimus, ingenſque fuga fert periculum. Viriliter agamus, & Dominus* DEUS *cooperabitur, & perdet inimicos noſtros.* Cumque *Imperator* his & aliis quam plurimis commonitionibus populum exhortatus eſſet, reſpondit ei unus pro omnibus: *Expandiſti anguſtiam cordis noſtri, Imperator, os tuum in admonitione dilatans. Acuerunt ſermones tui gladios noſtros, & hos animos, qui vinci nequeant, operati ſunt. Expeditos nos tuis verbis exhibuiſti: erubeſcimus in pugnis te aſpicientes procedere, & juſſiones tuas in omnibus ſequimur. Imperator* autem cum exercitu ad Perſidem interiorem acceſſit, urbes multas vaſtavit, regias aliquot ſedes *Coſrois* cremavit, & multa millia captivorum ſecum traxit: qui cum ſibi oneri eſſent, quinquaginta eorum millia in libertatem reſtituit, & exercitum in hyberna diſtribuit. *Cedren. Diacon. in Heraclio* §. 5.

V. A. C. 624. *Coſroes Sarrablagan* Prætorem conſtituit, virum facinoroſum, & elatum: tradenſque ei exercitum, eos videlicet, qui dicuntur *Coſroegetæ* ac *Perozitæ*, in Albaniam eum direxit ad *Heraclium*. Cumque ingreſſi eſſent fines Albaniæ, non ſunt auſi cum *Heraclio* congredi. At *Imperator* mox ut ver acceſſit, ex Albania in Perſiam moturus, à Duce *Sarrablaga* obſeſſus eſt; qui bellum videbatur conficere poſſe, ſi *Sarbaras* alter Dux Perſarum cum exercitu acceſſiſſet. Pervenit igitur cum exercitu ſuo Sarbaras, quos omni virtute armavit *Coſroes*, & deſtinavit per Armeniam adverſus *Heraclium*. *Sarrablagas* vero ſecutus poſt tergum *Heraclii*, non eſt cum eo in conflictum congreſſus, exſpectans uniri Sarbaræ, & ita cum *Heraclio* prælium committere. Cognito autem Romani *Sarbaræ* impetu, metu correpti ſunt, ad pedes Imperatoris prociderunt cum lacrymis, ſcientes, quale ſit malum non cedere ſervum Domini voluntatibus, & pœnitentiam agentes ſuper inobedientia ſua, quam nequiter perpetraverant, dicentes: *Auxiliatricem manum, Domine, priuſquam pereamus, miſeris præbe. Cedimus enim tibi, in quibuſcunque præceperis.* Tunc *Imperator* acceleravit congredi cum *Sarrablaga*, priuſquam alter adveniret: prælio igitur commiſſo, Sarrablagam vicit. *Coſrois* Duces cum conveniſſent, iterum pugnarunt: ſed & tum victi ſunt. Advenit poſt tertius Dux *Sathin*, quo recreati *Heraclium* inſecuti ſunt; cujus auxiliares *Lazii* una cum Abaſgis, & alii, timore perculſi, Imperatorem deſeruerunt. Sathin hoc animadvertens, furore multo una cum Sarbara Heraclium perſecutus eſt. Aſt *Imperator* collecto exercitu, hos verbis exhortatus eſt: *Multitudo vos, fratres, inimicorum non conturbet. Deo quippe volente unus perſequetur mille. Mactemus ergo noſmetipſos pro ſalute fratrum noſtrorum, & ſumamus coronam Martyrii, quo & futurum tempus nos laudet, & Deus reddat mercedes.* His atque aliis verbis milites animoſos reddidit: interim vero caute & timide progreſſus eſt, reddiditque Perſas ſecuros. Inde noctu cum equitatu regreſſus, incautos hoſtes in caſtris invaſit, & plurimos occidit, inſignique præda potitus cum gaudio in Armenia intrepidus hyemavit. *Miſcell. Diaconus.*

VI. A. C. 625. Imperii ſui 15 *Heraclius* per Taurum montem primo vere ad Martyropolin & Amidam exercitum deduxit, ibique eum refecit. Inde Euphratem tranſiit menſe Martio, & tandem Samoſatam occupavit: ibi per totam æſtatem Perſas variis præliis attrivit, & tandem exercitum in hyberna diſtribuit. *Miſcell. Cedrenus*, & *Diaconus.*

VII. A.C. 626. *Cosroës* hac hyeme legatos misit ad Hunnos, Avares, & Sclavos, cum multis muneribus; eosque invitavit, ut secum Heraclio bellum inferre vellent, & Constantinopolim expugnare. Quo cognito, *Heraclius* exercitum suum tripliciter dividit: tertiam partem Constantinopolim, ut ibi præsidio esset, misit; quibusdam vero traditis *Theodoro* fratri suo, contra *Sathin* bellare præcepit. *Theodorus* primus ad hostem venit, & Sathin prælio vicit. Hoc comperto, *Cosroës* contra *Sathin* ira inflammatus est. Qui sibi ab illo metuens, mœrore animi mortuus est, quem salitum ad se deferri jussit *Cosroës*, & multis verberibus mulctatum in frusta discerpi jussit. HERACLIVS ipse humiliore parte exercitus accepta in Laziam profectus, & in ipsa degens, Turcas ab Oriente, quos *Cazaros* vocant, in auxilium evocavit; qui ruptis Caspiis portis, in Persiam irruerunt in regionem Adragiæ, una cum prætore *Zeibil*, qui dignitate secundus à *Cagano* erat: & in quæcunque loca peragerunt, tam Persas deprædarunt, quam civitates & villas igni tradiderunt. Profectus vero *Imperator* his occurrit à Lazica. ZEIBIL hoc viso, accelerans collum ejus amplexus est, electisque 40 millibus virorum fortium Imperatori in auxilium dedit, ac deinde in regionem suam reversus est. His autem *Imperator* acceptis, Persiam longe lateque vastavit. At vero *Sarbaras* Dux Persarum Chalcedonem properans, *Avaresque* Thraci urbi appropinquantes hanc depopulari pararunt, multis machinis, adversus eam commotis: Et navium sculptarum ex Istro multitudine infinita seu innumerabili delata sinum maris repleverunt. Decem dies urbem obsidentes, bellum terra marique gerentes, *Domini* virtute superati sunt. Ideo *Avares* discesserunt, & ad loca sua reversi sunt: *Sarbaras* autem obsidionem Chalcedonis continuavit, & hyberna ibi ædificavit. *Miscell. Diaconus.*

VIII. A.C. 627. Imperii sui 17. *Heraclius* mense Sept. iterum Persiam ingressus cum Turcis, *Cosroëm* in angustias redegit; sed cum lacesseretur à Persis quotidie, & hybernum tempus ingrueret, *Turcæ* relicto Imperatore abierunt. At *Imperator* nihilominus perrexit, & allocutus est milites suos, dicens: *Scitote, fratres, quia nemo nobis vult auxiliari, nisi solus Deus, ut ostendat potentiam suam; Quoniam non in multitudine populorum seu armorum est salus; sed in eos, qui sperant super misericordiam ejus, mittit adjutorium suum.* COSROES vero cum magno exercitu *Razatem*, virum bellicosum ac fortissimum, contra *Heraclium* destinavit. *Imperator* Calend. Decemb. ad fluvium Zabian prope Niniven castra metatus est; & die 12 De-
cembr. acerrimo prælio cum Persis congressus; eos
Duce præstantissimo cæso vicit, & arces ac regias
Cosrois cepit, destruxit, & incendit. Interim *Cos-*
roës cum iis in locis nihil firmum videret, sumtis
suis thesauris, & spoliatis arcibus, Ctesiphontem
properavit: quam tamen non ingressus est, quod
prædictum ei esset ingens periculum in ea urbe.
Ideo Seleuciam abiit. *Heraclius* vero in palatiis
Cosrois mansit, & Natalitia Christi, ac Epiphanias fe-
stum ibi celebravit, & septimo Ianuarii ex eo loco
discessit. *Miscell. Diaconus.*

IX. HERACLIVS A.C. 628. novo anno in-
eunte *Cosroëm* ex omnibus suis palatiis fugavit, ea-
que destruxit. *Cosroës* contra, quod *Sarbaras* Dux,
qui in Asia contra *Heraclium* bellum gerere debe-
bat, nihil moveret, literas misit ad alium Ducem,
nomine *Cartharigam*, cui mandavit, ut *Sarbaram*
occidat, & exercitum in Persiam reducat; sed is qui
literas detulit, circa Galatiam à Romanis compre-
hensus est. Qui comprehenso eo, nescientibus Per-
sis, eum Byzantium deduxerunt, & Imperatoris fi-
lio tradiderunt. At Imperator (nempe Heraclii fi-
lius) cognita veritate, protinus Sarbaram accersi-
vit, qui cum introisset, astitit Imperatori, Impera-
tor autem huic epistolam, quam *Cosroës* ad Cartha-
rigam miserat, tradidit, eique prælegit. At ille rei
veritate comperta, statim fœdus cum filio Princi-
pis & Patriarcha fecit, aliamque epistolam confin-
xit, in qua addidit, etiam alios quadringentos satra-
pas & tribunos, & centuriones interimendos, eam-
que convocatis tribunis & centurionibus recitan-
dam curavit. *Zonaras. Diaconus, Cedrenus.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Persarum in Cosroëm odium.* *Heraclius* ad-
huc in Persia cum exercitu commorans, scripsit
ad *Cosroëm*: *Ego persequutionem patior, & pacem*
unice desidero. Non sponte Persiam vastavi, sed
à te lacessitus. Quare arma deponentes pacem am-
plectamur: exstinguamus ignem, prinsquam uni-
versa inflammet. Cumque *Cosroës* hanc Heraclii
admonitionem non admitteret, Persarum adver-
sus se ingens odium excitavit. Quo accessit *stra-*
tegema illud *Archisatrapæ Sarbaræ*. De cujus ne-
ce cum *Cosroës* ad *Cartharigam* comprætorem e-
jus literas misisset, eæque, nuncio intercepto, in
manus Sarbaræ pervenissent, alteras ipse *Cosrois*
nomine confinxit, quibus sua & multorum Præfe-
ctorum tribunorumque militarium cædes manda-
retur: Hæ literæ cum palam recitatæ essent, o-
mnes iracundia inflammati, communi consilio ad
Romanorum Imperatorem se conferre statuerunt.
Diaconus, Zonaras.

II. *Tragicus Cosrois exitus, ejusque causa.* Post hæc etiam aliud accessit infortunium ad Cosrois interitum maturandum. Nam cum plures haberet filios, rejecto Siroë natu maximo, alteri nomine Mardasæ regnum tradere conatus est. Quod cum cognovisset Siroës, conciliatis sibi quibusdam Satrapis, parentem *Cosroëm* invasit, ferreis compedibus eum alligavit, & magnis ponderibus circa collum gravatum in tenebricosum locum, ubi thesauros deponere Cosroës volebat, detrusit; parumque panis & aquæ ei porrigi jussit, & hoc modo fame illum cruciavit, dicens: *Comedas aurum, quod incassum collegisti; propter quod etiam multos fame necasti, & Romanos contra Persas concitasti, ac cædibus mutuis cladibusque grassari coëgisti.* Deinde *Mardasam*, cui regnum ille destinarat, cæterosque liberos in conspectu illius trucidari mandavit. Postremo *Cosroëm* post 15 diem jam fame maceratum carcere eduxit, ipsumque, metæ loco collocatum, & telis Ducum Persicorum confossum sustulit, cum annos regnasset 35. Sic inter spicula nequissimam animam reddidit, qui conviciorum ac blasphemiarum tela in Christum crucifixum ejaculatus fuerat, & arma impia ei intulerat. *Cedrenus, Diaconus, Zonaras.*

VSVS.

Pulcrum pœnæ talionis exemplum habemus in Cosroë. Hic enim patrem suum Hormisdam in carcerem conjecit, & deinde occidi jussit. Idem ipsi contigit à filio Siroë. Nam jussu filii primo in carcerem conjectus, & fame maceratus, postea vero sagittis confectus est.

III. SIROES regno potitus scripsit ad *Heraclium*, scelerati *Cosrois* interitum ei annuncians, pacemque cum eo fecit firmissimam: & captivos omnes, quotquot in tota Perside carceribus inclusi tenebantur, reddidit, una cum Hierosolymitano Patriarcha *Zacharia*, & ligno S. Crucis, quod Persæ ante annos 12 Hierosolymis abstulerant. Similiter qui à Romanis captivi tenebantur, domum redeundi potestas data est. Recepta est tum à Romanis Africa, Ægyptus, & quicquid terrarum fuerat ex Romano Imperio à Persis occupatum, à Mesopotamia ad oram Syriæ, & ad mare Erythræum; Arabia tantum excepta, quam Mahometus sua labe infecit, sibique subjecit. Pax denique his conditionibus confirmata est, ut limes Persici & Romani Imperii Tigris esset, atque Persæ Mesopotamiam armis haud infestarent. *Cedrenus, Diaconus.*

IV. *Heraclii triumphus.* Hisce *Heraclius* acceptis, cum sex annis Persidem oppugnasset, septimo anno Constantinopolim reversus est. Populus civitatis, audito adventu ipsius obviam illi cum Patriarcha & filio Constantino processerunt, portantes ramos olivarum & lampades, laudantes eum cum gratulatione & lacrymis. Accedens autem filius Imperatoris, cecidit ad pedes ejus: & cum amplexatus esset eum, ambo lacrymas profuderunt. Quo viso, populus Deo hymnos Eucharisticos cecinit, atque cum gaudio & acclamationibus Imperatorem exceperunt: Qui ingressus est urbem, sedens in aureo curru, sine ornamentis triumphalibus, tenens crucem in manibus pro lauro, ac publice gratias agens Christo pro victoria; cujus memoria ut posteritati consecraretur, Ferias exaltatæ crucis instituit. *Diaconus, Zonaras, Cedrenus. Miscell.*

II. Bellum cum *Cagano*, Rege Avarium.

I. CAGANVS A. C. 619, Imperii *Heraclii* nono, bellum Imperatori intulit, & ad Thraciam vastandam exercitum eduxit. *Heraclius*, qui nec Persis resistere poterat, legatos ad *Caganum* de pace misit. quæ fraudulenter promissa est: hac tamen conditione, Si *Imperator* ipse præsens pacem confirmaret. *Imperator*, ne quid in se desiderari pateretur, hosti obviam profectus est cum omni obsequio regio, ac muneribus multis ad suscipiendum *Caganum*, recepturus ab eo juramenta faciendi invicem sponsiones pacificas. At *Barbarus*, spreto jurejurando & fœdere, subito tyrannice contra Imperatorem profectus est, eumque comprehendere studuit. Stupefactus ergo Imperator super insperatæ rei molimine, fuga elapsus Constantinopolim reversus est. *Barbarus* autem omne regium instrumentum & comitatum, pecuniam quoque, & multa millia captivorum, diripuit, atque impune domum rediit. *Zonaras, Diacon.*

II. Anno Imperii sui decimo, *Heraclius* bellum contra Persas moliens, primum omnium firmam pacem cum *Cagano* facere sibi constituit. Legatis igitur ad *Caganum* missis, super his quæ nequiter acta fuerant ab eo conquestus, & ad pacem adhortatus est. Qui se pœnituisse pollicitus, fœdus cum *Heraclio* inivit. *Zonaras, Diaconus.*

III. Cum *Heraclius* adhuc in bello Persico occupatus esset, *Caganus* iterum fœdere rupto Byzantium agrum, dum Imperator abfuit, invasit: verum illi, quos *Heraclius* discedens filii sui curatores, & publicarum rerum administratores reliquerat, multos viros fortes in Barbaros, propter absentiam exercituum securos, ex improviso immiserunt, eorumque multa millia occiderunt; reliqui turpi fuga se in sedes suas receperunt. *Miscell.*

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. HERACLIVS, bello Persico finito, A. C. 629, primo vere Constantinopoli Hierosolymam profectus est, reportans eo S. crucis lignum à Persis recuperatum, & actis Deo gratiis, votisque persolutis, Patriarcham Zachariam sedi suæ restituit. Narrant autem, Heraclium ornatu regio voluisse humeris suis susceptum crucis lignum importare in urbem; sed prohibitum esse, porta sponte sua occlusa. Itaque admonitum haud scio Angeli ne, an *Zacharia* Patriarchæ voce, ornatum regium deposuisse, & pedibus nudis ingressum esse, iterum sese aperiente porta absque ulla hominum opera. Addunt etiam, Angelum dixisse: Cum Salvator mundi hanc portam ingrederetur, nullo ornatu regio incedebat. Quid igitur tu tibi vis?

II. HERACLIVS cum esset Hierosolymis, omnes Iudæos urbe sancta expulit; adjuncto edicto, ne iis intra tertium milliare adire eam liceret. *Cedrenus*, *Diaconus*.

III. A. C. 629, in memoriam divini beneficii, & quod devicto *Cosroë* Persarum Rege, crucem Domini à Persis ablatam recepisset, atque Hierosolymæ urbi restituisset, FESTVM EXALTATIONIS CRVCIS, 14 Septembris quotannis celebrandum, instituit.

IV. Hierosolymis Edessam & Hierapolim profectus, ubique Ecclesias constituit. Cum Edessæ versaretur, in colloquium descendit cum *Athanasio* Iacobitarum Patriarcha, qui erat vir eloquens, callidus & dolis plenus, qui cum promitteret, se Synodum Chalcedonensem recepturum, constituitur ab *Imperatore* Patriarcha Antiochenus. Inde quæstionem movet, *an una vel duæ voluntates in Christo Deo & homine dicendæ essent. Imperator* cui hæc nova videbantur, consulit *Syrum* Alexandriæ Episcopum, & *Sergium* Constantinopolitanum; quos cum videret consentientes de una voluntate, ipse etiam horum authoritate motus, hanc sententiam amplectitur, & Ecclesia Orientis iterum misere turbata est errore MONOTHELETARVM. Verum cum *Sophronius* tum Præsul Hierosolymitanus, subjectis sibi Sacerdotibus convocatis, per Concilii modum demonstrasset: *Qui unam in duabus Christi naturis voluntatem atque actionem affirmarent, eos palam unam quoque naturam statuere*; eique IOHANNES Papa Romanus assensus esset: *Imperator* edictum proponit: *neque unam, neque duplicem in Christo actionem asserendam esse.* Id edictum non modo orthodoxis, sed Monotheletis ipsis quoque ridiculum visum est. *Zonaras*, *Diaconus*, *Cedrenus*.

V. Imperante adhuc *Heraclio* in Oriente, Occidentales Saxones audierunt BERINVM, docentem de Christo Servatore. *Berinum* enim *Honorius* Papa ad ipsos miserat. Atque hoc modo conversi ab Idolorum Ethnico cultu ad Christum, una cum suo Rege *Cynegildo*, Baptismum acceperunt. Ita iis ipsis temporibus, quibus *Mahumeth* in Oriente cœpit opprimere religionem Christianam, ea alia orbis parte emersit. Christus enim semper regnat & triumphat, & regnum suum salutiferum de gente ingrata aufert, & ad aliam gentem transfert, quæ cupide veritatem complectitur. *Beda lib. 2. cap. 16.*

VI. *Eduinus*, Anglorum Rex, à *Paulino* Episcopo baptizatus est, una cum suis nobilibus ac plebe plurima, A. C. 627, die Paschatis, 12 Aprilis. *Beda lib. 2. cap. 14.*

VII. IVDÆI A. C. 616 ex Hispania in Gallias profugiunt odio religionis Christianæ, quam recipere nolebant. Sed in Gallia eandem sortem experiuntur, ut cogantur vel Christiani fieri, vel facultates suas amittere. Causa, cur Iudæi ad religionem Christianam coacti sunt, videtur fuisse, quod prædictum esset, religionem Christianam à circumcisis eversum iri: quod creditum fuit de Iudæis, cum Saraceni id postea tentarint.

VIII. MAHVMED Pseudo-Propheta, Turcicæ impietatis & Tyrannidis author & propagator, cum venenum suum toto decennio occulte hominum animis infudisset, tandem collecto exercitu, armata manu, dogmata sua propagare, & homines ad ea amplectenda vi cogere non dubitavit. Hic A.C. 622, metu inimicorum suorum ex urbe Mecha coactus est profugere: & ab hac fuga ordiuntur suam *Æram* sive annos *Muhametani*, qui sunt anni mere lunares duodecim mensium. Incipit autem hæc ÆRA ARABVM, sive anni HEGIRÆ die 15 Iulii, vesperi occidente Sole, Iudæorum more, quando inchoatur feria sexta. Novilunium Iudaicum fuit die 14 Iulii, feria quarta, horis 7, & scrupulis 112, post Solis occasum. Quia autem HERACLIVS Arabibus Scenitis, qui ipsi egregie militaverant, stipendia diutius solvere recusabat, quippe Præfectus *Heraclii* contumeliose canes eos nominasset, illi irati cum *Mahumete* se conjunxerunt. Horum viribus auctus & potens factus *Mahumet*, progressu temporis multas provincias sibi subjecit. Arabes enim freti multitudine & viribus suis, primum Damascum & Phœniciam occuparunt, & in Christianos, parere seditiosis & assentiri falsis dogmatibus recusantes, crudeliter sævierunt, & aliquoties copias *Heraclii* profligantes, à Romano Imperio *Phœniciam*, *Syriam*, *Mesopota-*

potamiam, & *Ægyptum* avulſerunt. Perſas poſtea, regia ſtirpe exciſa funditus, ſibi ſubjecerunt, Eccleſias everterunt, & Chriſti nomen ſummis viribus delere conati ſunt: in quibus locis quotidie Chriſtiani, non aliter quam oves, magno agmine mactatiſunt. Vt autem facilius in officio ſubditos contineret *Mahumed*, cum animadverteret, ex diſputatione de religione maximas diſſenſiones in Imperiis oriri, *Alcoranum* condidit; quem tamen poſt ejus mortem primum rhythmis comprehenſum alii ediderunt. *P. Diaconus*, *Zonaras*.

Prodigia.

I. *Ingentes* terræ motus per 30 dies Palæſtinam, & per totum fere annum Italiam concuſſerunt. *Sigebertus*, *P. Diaconus*.

II. Imperante *Heraclio*, Cometa forma gladii in cœlo apparuit à Meridie uſque ad Septentrionem ſeſe extendens. Quo prodigio augeſcentem Saracenorum potentiam ſignificatam fuiſſe putant. *Hiſt. Magd. cent. 7. cap. 13. p. 561. Annales.*

III. *Lues elephantina* in Italia graſſata eſt, quæ adeo deformavit ægrotos, ut, quando defuncti erant, agnoſci non poſſent. *Marian. Scot.*

CAPVT III.
DE EGRESSV.

Circa finem Imperii *Heraclii*, Reſp. Chriſtiana ingentem cladem accepit. Scribitur enim, quod contra *Agarenos* (quos hodie Saracenos & Turcas appellamus) ſtultiſſimo conſilio ex portis Caſpiis copias de gente ſæviſſima (quam *Alexander M.* olim ſuper mare Caſpium propter eorum populorum immanitatem occluſiſſe dicitur) eduxerit, ut ejus gentis opera Saracenos profligaret. Deus igitur iratus per *Angelum* ſuum 50000 hominum in exercitu *Heraclii* occidiſſe ſcribitur. *Barbari* enim populi à Chriſtianis Principibus non ſunt in orbem Chriſtianum introducendi. Plus enim cladis & calamitatum tales adjutores dare ſolent, quam auxilii ſuo præſidio præſtant. Id quod *Saraceni* in Orientem evocati, ſuo exemplo docuerunt: quippe qui totum Orientale Imperium tandem devorarunt. Hac inſigni calamitate *Imperatoris* animus ita fractus & proſtratus eſt, ut ex animi ægritudine in morbum incideret, & accedente hydrope vitam cum morte commutaret, A. C. 641, menſe Martio, cum imperaſſet an. 30, menſes 10. Fuit hic primus *Imperator*, quem Coſtantinopolitanus Patriarcha confirmavit, & poſtremus, quem exercitus Romanus elegit. Poſt eum enim *Impp.* Romani Imperium, quaſi hæreditario jure, filiis ſuis reliquerunt. *Otho Friſigenſis lib. 5. cap. 9. Gotfridus Viterbienſis parte 16. Chronic. Hiſtor. Magdeb. cent. 7. cap. 13. p. 561. Cedrenus.*

LXIV. IMPERATOR,
CONSTANTINVS III.

I. ORTVS.

I. Generatio.

I. PATER ejus fuit HERACLIVS.

II. MATER fuit FABIA EVDOXIA. Ex hiſce Parentibus *Conſtantinus* III natus eſt: uti in hiſtoria *Heraclii* diximus.

II. Appellatio.

Dictus fuit 1. HERACLIVS CONSTANTINVS. 2. *Conſtantinus tertius.* (Nam primus hujus nominis *Conſtantinus M.* fuit: Secundus, filius ejus natu maximus, CONSTANTINVS II.) Antea dictus fuit *Heraclius*, ſed in coronatione nomen ejus mutatum, & *Conſtantinus* appellatus eſt.

II. PROGRESSVS.

I. EDVCATIO.

Pater eum à teneris unguiculis diligenter educari curavit, tum in ſtudiis, tum in equeſtribus exercitiis, ita ut omnes magnam de eo ſpem conceperint.

Symbolum ejus:

INSANIA LÆTA VOLVPTAS.

Qui dulce malum voluptatem dixit, recte dixit: Omnia enim, quæ de voluptate dici poſſunt, uno quaſi verbo complexus. Blanda ſiquidem res eſt voluptas, quæ pulcherrima ſpecie utilitatis & jucunditatis hominibus blanditur; ſed ea tamen pernicioſa & turpis: quæ in maximam tandem moleſtiam & calamitatem, cum infamia & dedecore conjunctam, conjicit eos, quos ſemel amice complexa eſt. Ex quo recte *Plato*, teſte *Tullio*, *eſcam malorum* voluptatem appellat: cum ait: Δέλεαρ τῶν κακῶν ἡ ἡδονή. Sic nimirum ut *Princeps Lyricorum* ait:

> —— *Virgo formoſa ſuperne,*
> *Deſinit in turpem piſcem maleſuada voluptas,*
> *Vtilitaſque boni ſpecie fucata.*

Nam eſt falſæ utilitatis & voluptatis omnino quidem virginea facies, cujuſmodi eſt Scyllæ, ac Sirenum: ſed quæ blandiſſimæ ſunt dominæ: nigra profecto,

fecto, & venenosa cauda, quæ ut scorpius, incautos vulnerat.

Congruunt hæc cum adagio *Salomonis*: *Post risum venit tristitia, & gaudium occupat luctus*. Proverb. 14. v. 13.

Exemplum habemus in *Philistæis*. Horum enim voluptas quam derepente in luctuosissimum desiit exitium, cum ad captivum & excœcatum Simsonem illudendum convenissent? *Iudic.* 16. *vers.* 23, 25, 30.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. Vxor ejus fuit GREGORIA, quæ & *Anastasia* appellata, *Nicetæ* viri celeberrimi filia.

II. Ex ea suscepit *filium*, nomine *Constantem*, qui postea Imperator factus est.

III. *ACTA POLITICA.*

Electio & *coronatio*. Puer adhuc unius anni coronatus est A. C. 613, patre Heraclio sic volente. Quod Imperator ideo fecisse videtur, quia bello gravi & periculoso contra Persas occupatus erat. Voluit igitur sibi successorem constituere, ne ex dissidiis in eligendo Imperatore Respub. Romana quateretur. Neque tamen consultum fuisset, si tot annos à tutoribus Principis pueri regeretur. Sed Heraclius imperium in sua familia hoc modo, ex affectu humano, retinere studuit. *Chronicon Funccii.*

Narrat *Cedrenus*, cum à quibusdam admonitum, quod corona Imperatoria cum patre sepulta esset: ideo *Callinico* cubiculario mandasse, ut eam sibi afferret. Is sepulcro aperto, cadaver Heraclii instar aquæ dissipatum reperit: coronam vero capiti adhærescentem, una cum crinibus revellens, cum lamentatione ad Constantinum adtulit, qui solvi atque æstimari eam jussit. Æstimata autem est libris 70.

III. EGRESSVS.

Causa mortis ejus fuerunt *duæ*.

I. *Hæreticorum instigatio*. *Pyrrhus* enim hæreticus Patriarcha Constantinopolitanus, & complices ejus, cum viderent, *Constantinum* religioni orthodoxæ esse addictum, & sinceræ religionis Doctoribus & Episcopis assentiri, eosque promovere; novercam *Martinam* instigarunt, ut eum è medio tolleret.

II. *Novercæ ambitio*. *Heraclius* post mortem *Fabiæ Eudoxiæ*, matris hujus *Constantini*, duxit fratris filiam *Martinam*, ex qua natus est HERACLEONAS. Hunc ut faceret Imperatorem mater, veneno sustulit *Constantinum*, sexto mense (alii quarto) postquam Patri *Heraclio* successerat, & filium suum *Heracleonam* substituit. *Zonar. Chron. Funccii fol.* 123.

LXV IMPERATOR, HERACLEONAS, cum matre MARTINA.

I. ORTVS.

HERACLEONAS ex incestu est natus. Nam secunda *Heraclii* uxor *Martina* fuit fratris ejus filia, ex qua *Herocleonas* genitus.

II. PROGRESSVS.

I. *Imperii occupatio.*

Per fraudulentiam & violentiam ad Imperium pervenit. Nam sublato *Constantino*, Imperium sibi & filio HERACLEONÆ vindicavit MARTINA.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. Vix decennis erat, cum ad Imperium perveniret *Heracleonas*. Ideoque male administratum fuit. Iuxta illud *Ecclesiast.* 10. *v.* 16. Væ terræ, cujus Rex puer est!

2. *Coronam* ex sepulcro patris ablatam templo Sophiæ dedicavit.

3. *Legatum* quoque Constantini, militibus viritim tria numismata distribuit. *Zonar.*

II. *ACTA SAGATA.*

Sub *Heracleona* A. C. 641. *Saraceni* Cæsaream Palæstinæ, post septennii obsidionem expugnarunt, & in ea septem Christianorum millia obtruncarunt. *P. Diaconus, Zonaras, Cedrenus.*

III. EGRESSVS.

I. Cum *Heracleonas* cum matre male Imperium administraret, in omnium odium incurrit. *Senatus* igitur jussu capti, & primum *Martinæ* lingua præcisa est, ne oratione, qua plurimum valebat, populum commoveret: Puerum vero *Heracleonam* naso mutilarunt, ne decor aut gratia in vultu ad commiserationem populum flecteret: deinde ambo in *Cappadociam* relegati; cum Imperium sex menses tenuissent, ibi in carcere mortui sunt. *Cedrenus, Zonaras, Diaconus, Egnatius.*

2. PYRRHUS quoque, qui insidiarum adversus *Constantinum* conscius fuit, exilio est mulctatus. Quidam referunt, quod ex fuga retractus, interfectus sit, &c.

LXVI. IMPERATOR, CONSTANS II.

CAPVT I. DE ORTV.

I. *Generatio.*

AVus ejus fuit HERACLIVS Imp. Cujus nepos fuit hic *Constans* II.
PATER fuit Imp. *Constantinus junior.*
MATER fuit *Gregoria*, Nicetæ patricii filia.

II. *Appellatio.*

Dictus fuit CONSTANS, à bono omine. Quia parentes ejus putarunt, eum in pietate & Christianis virtutibus constanter & perseveranter victurum. Verum habuit quidem nomen, sed non omen: ut ex dicendis patebit.

CAPVT II. DE PROGRESSV.

I. *ACTA IVVENTVTIS.*

AVus *Heraclius* & pater in stustiis liberalibus omnibusque exercitiis Equestribus eum informandum diligenter curarunt: in quibus etiam ita profecit, ut magnam de eo spem omnes conceperint.

II. *ACTA OECONOMICA.*

Vxor ejus quænam fuerit, ab Historicis non memoratur. Ex ea autem suscepit filios tres, 1. CONSTANTINVM POGONATVM, qui ipsi in Imperio successit. 2. TIBERIVM. 3. HERACLIVM.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Pulsis in exilium *Heracleona* cum matre, à Senatu sine suffragiis militum Imperator electus est A.C. 642. mens. Febr.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Patri dissimillimus fuit: quia omnis generis vitiis se dedidit. Nam

I. CRVDELIS fuit. Fratrem *Theodosium*, quem Imperii consortem ferre noluit, Ecclesiæque mancipaverat, & Diaconum effecerat, tandem interfecit. Interfectus ipsi Constanti crebro per quietem visus est habitu Diaconi, poculum sanguine plenum porrigens, atque dicens: *Bibe, frater.* Ac si diceret: Inebriare fraterno sanguine, quem fudisti. Quare quasi alter Cain cogitavit Constans fugere. Loca igitur frequenter mutavit, & alias atque alias in Imperio urbes adiit. *Cedrenus*, *Diaconus*, *Baronius.*

II. *Fuit libidinosus*, adeo ut subditorum uxores & virgines ad stupra raperet. *Egnatius*, *Diaconus.*

III. *Fuit homo inexplebilis avaritiæ.* Nam A.C. 663. Romam venit: & quicquid æris inveniri potuit & in templis, & in tectis, secum abstulit; adeoque paucissimos intra dies plus ornamentorum urbi detraxit, quam barbari infusi per tot annos. Tegulas enim æreas, quibus tecta fuerát Basilica Divæ Mariæ, quæ olim Pantheon dicta est, Constantinopolin remisit. *Primo* Neapolin, inde in autumno Rhegium, & tandem in Siciliam, cum totam terram expilasset, abiit: ibi per aliquot annos hæsit, gravis molestusque subditis: similiter in vicinis insulis atque provinciis, Calabria, Sardinia, Africa. *Cedrenus*, *Zonaras*, *Diaconus.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. Imperante *Constante* Saracenorum (hodie Turcas vocamus) potentia indies crevit. *Muhavias* enim Dux Saracenorum cum scaphis 1700 insulam Cyprum invasit, urbem Constantiam cum tota insula cepit, eámque horribiliter vastavit. *Imperator* igitur *Constans*, cum *Muhavias* magnos in rebus bellicis adversus Christianos haberet successus, pacem (vel potius inducias) cum eo ad biennium fecit. *Chronicum Funccii fol.* 123.

II. A. C. 654. *Constans* cum *Muhavia* pugnavit, sed infelici successu: Muhavias, ut Constantinopolin aggrederetur regiam sedem, ingentem classem ædificavit Tripoli: quæ cum jam fere fuit parata, fratres quidam buccinatoris filii, Christiani professione, astu carcerem solverunt, in quo plurimi captivi detinebantur; quorum auxilio fulti, omnem illum apparatum classis cremarunt. Sed nihilominus *Saraceni* classem aliam compararunt, cum *Constans* Imp. classe pugnaturus adventaret; qui ea nocte, quæ pugnam præcessit, somnium habuit, in quo videbatur sibi esse Thessalonicæ, cum in Lycia esset. Expergefactus narravit somnium conjectori cuidam. Qui ait: O *Imperator*, utinam nec dormivisses, nec somnium aspexisses! nam esse Thessalonicæ, Θὲς ἄλλῳ νίκην, innuit, quod interpre-

pretatur, *Cede alteri victoriam*, id est, ad inimicum tuum victoria vertitur. Et ita factum est. Nam inito prælio *Constans* succubuit, & mutata veste in aliam navim translatus vix evasit. *Theophan. Miscell. Diaconus.*

Tunc & Rhodum *Saraceni* spoliarunt. *Cedrenus.*

III. *Constans* Imp. cum in Imperio ita vagaretur, tandem exercitum collegit, & contra Longobardos in Italiam profectus est A. C. 663. Luceriam expugnavit, & alia multa oppida Longobardis eripuit, Beneventum etiam obsedit & oppugnavit. *Romoaldus* Dux Beneventi, qui filius erat Regis *Grimoaldi*, imploravit parentis auxilium, qui tamen statim adesse non potuit: ideo *Romoaldus* aliquoties ex urbe in castra erupit, & feliciter cum *Imperatore* præliatus est. *Imperator*, audiens *Grimoaldum* cum exercitu adventare, obsidionem solvit, Neapolim se recepit, & paulo post magna pugna à Romoaldo victus est. *Diaconus.*

IV. SAPOR Præfectus Armeniæ rebellavit Imperatori *Constanti* A. C. 667. & legatos ad *Mahuviam* Saracenorum Principem misit auxilia petitum. *Constans* Imp. eodem legatos amandavit. Sed *Saracenus* favit *Sapori*, ipsique auxilia misit. Verum Sapor hic brevi spatio temporis dedit rebellionis pœnas. Cum enim equus in ipsis portis urbis exultaret & lasciviret, caput afflixit portæ, qua plaga defunctus est. *Cedrenus.*

V. MAHUVIAS eodem anno filium suum in Romaniam misit, multosque captivos abduxit, ac urbe Amatio in Phrygia potitus, quam firmavit quinque millium præsidio; sed *Constans* hanc urbem recepit in hyeme, trucidato omni præsidio. *Idem.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. *Avi* sui impietatem in sectanda hæresi *Monotheletarum* secutus, (instigante præsertim Constantinopolitano Episcopo *Paulo*,) acerrime omnes, qui ab illa hæresi abhorrerent, aut contra docerent, persecutus est.

1. Abbatem MAXIMVM in Africa virum doctissimum & sanctissimum, una cum duobus Discipulis, lingua & manu truncari curavit, postea in Chersonam relegavit. Cum triennium apud Alanos in exilio egisset, mortuus est A. C. 660. Causa fuit, quod hic *Maximus* in Synodo, cum *Martino* Pontifice, Monotheletarum errorem damnaverat. *Zonaras, Diaconus.*

2. MARTINVM Episcopum Romanum (qui Monotheletarum hæresin in Synodo damnaverat) *Constans* Imp. per Exarchum *Theodorum Calliopam* capi, vinctumque Constantinopolim mitti jussit, atque inde in Chersonesum eum relegavit, ubi & mortuus est. *Chron. Funccii p.* 125.

3. *Multi* præterea *pii Doctores* omnia adversa propter sinceræ doctrinæ professionem & defensionem contra hæreticos Monotheletas à *Constante* perpessi sunt.

II. CONSTANS Imp., suasu Pauli Episcopi Constantinopolitani Monotheletæ, & quod Episcopi in Africa, & aliis locis, ubi vel à Saracenis vel aliis hostibus vastabantur, Monotheletis vehementer contradicerent, ne hi Episcopi in universum abalienarentur, proponit edictum A. C. 648. quod peculiari nomine *Typum* appellavit: in quo jubet utramque partem in controversia de voluntate in Christo tacere. At vero cum hoc modo non liceret de voluntate Christi loqui, atque ita nec de duabus in Christo naturis, THEODORVS Papa Typum hunc, ut impium, convocato concilio damnat, & Paulum Episcopum, quod autor hujus typi esset, anathemate ferit.

Contra autem *Imperator* omnes Typo subscribere voluit: illos vero qui recusabant, & non approbabant, crudelissime exagitavit. *Anastasius.*

III. *Constantinus* Patriarcha Constantinopolitanus mortuus A. C. 666. cum annum & aliquot menses sedisset. Successit ei THEODORVS homo versutus & subdolus, qui Monotheletarum errorem, quantum potuit, promovit. *Nicephorus.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Constans tandem invisus omnibus propter sævitiam & avaritiam, cum Syracusis in balneo libidini vacaret, per insidias inter lavandum occisus est, situla, qua calida aqua profundi solebat, graviter ipsius capiti impacta, ab Andrea *Trocli* filio, cum imperasset annos XXVII. Cadaver ipsius ibidem magna cum solennitate à suis, ut decuit, terræ mandatum est. *Diaconus, Zonar. Anastas. Chron. Funccii fol.* 124.

LXVII IMPERATOR, CONSTANTINVS IV. cognomento POGONATVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

PATER ejus fuit CONSTANS II. cujus filius natu maximus fuit.

II. *Appel-*

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit HERACLIVS CONSTANTINVS IV.

II. *Cognomento* dictus POGONATVS. Cum enim Constantinopoli discederet, parva lanugo mentum circumdabat: reversus est autem è Sicilia barbatus. Unde *Pogonati* seu barbati nomen reportavit. *P. Diaconus.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR fuit ANASTASIA, ex qua genuit JVSTINIANVM, qui postea Imperator factus est.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Cum Constans Imp. pater ejus in Italiam proficisci vellet, cum consensu & suffragio Senatus atque procerum ab eo in consortium Imperii assumtus & coronatus est A. C. 663. Ita absente Patre Imperium Orientis administravit in annum septimum. Patre autem ejus trucidato, ad plenam regni administrationem pervenit A. C. 670, & solus regnavit ann. 17.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Bene & laudabiliter Imperium administravit. Unde LEO II. Papa eum in epistola sua vocat Regem magnum à DEO coronatum, seque famulum ipsius dicit, & petram, super quam fundata sit Ecclesia, esse Christum. Nondum enim plenam jurisdictionem Pontifices usurpabant.

Tantum in hoc Imperatore reprehenditur, quod in fratres suos crudelitatem exercuerit. Cum enim duos fratres suos initio *Tiberium* & *Heraclium* consortes Imperii recte tulisset, postea vel invidia motus, vel dominandi libidine percitus, vel quia filium suum successorem procurare voluit, (jam enim Imperatores Romani sibi Imperium hæreditarium facere cœperunt) utrumque fratrem naribus truncavit, ne posthac Imperii dignitate fruerentur. Populus enim tres illos Imperatores, quasi in honorem Trinitatis, una veneratione honorabat; quod Constantino intolerabile videbatur. *Cedren. P. Diaconus, Chron. Funccii fol.* 125.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum contra Mizizium.*

Constante Imperatore Syracusis occiso, Armenius quidam *Mizizius*, quem alii *Mezentium* vocant, vir audax, & proceritate ac pulchritudine insignis, adeo ut forma nec pictæ fictæve imagini cederet, militum favore fretus, quod bello Persico honestissimum ordinem duxerat, Imperium invadere conatus est. Sed res audacter magis quam feliciter mota est. A *Constantino* enim Imperatore classe victus & oppressus est, socii hujus facinoris in vincula conjecti, & una cum capite Tyranni Constantinopolim deportati sunt. *Chron. Funccii fol.* 124. *Diaconus.*

II. *Bellum in Sicilia.*

Constantinus, audita patris morte, mox in Siciliam cum magna classe contendit, necem patris ulturus. Cumque, pubertatis annos tum primum egressus, imberbis Byzantio discessisset, barbamque in expeditione ad paternam cædem vindicandam nutrivisset, rediens vulgo à barba promissa Pogonatus sive Barbatus dictus est. Non enim prius se quieturum ostenderat, quam Tyrannum & cæteros paternæ cædis authores ultus esset, in quibus Justinianus Patricius capite truncatus. GERMANVS Patriarcha, etsi egressus eam ætatem, qua castratio fieri solet; eunuchus tamen fieri jussus est, eo membro, quo vir erat, abscisso. *Diaconus*, *Egnatius*.

III. *Bellum cum Saracenis sive Agarenis.*

I. *ORTVS.*

I. *Saraceni* A. C. 668. bellum Africæ intulerunt, & ad octoginta millia hominum captivos abduxerunt. *Cedrenus.*

II. A. C. 669. *Saraceni*, cum tanti motus essent in Sicilia, ipsi observantes dissidia, eam quoque invaserunt, & Syracusas obsessas tandem ceperunt, editaque ingenti cæde, & præda atque ornatu omni, quem Constans Roma abstulerat, & ex tota Italia convexerat, onusti, Alexandriam reversi sunt. Idem hodie observat Turca, qui è Christianorum concertationibus occasiones captat & arripit regnum suum dilatandi.

III. *Saraceni* A. C. 671, vastarunt Lyciam & Ciliciam, & præpararunt ea, quæ necessaria futura erant ad oppugnandum Constantinopolin.

IV. *Saraceni* A. C. 672 ingenti classe Thraciam aggressi sunt, & Constantinopolin obsederunt tota æstate. Hinc *Constantinus* Imp. motus, *Saracenis* se opponere sibi proposuit, & classem ingentem paravit.

II. PROGRESSUS.

1. *Saraceni* cum Constantinopolin obsidione cinxissent, *Constantinus* Imp. classe animose se eis opposuit, A. C. 672; pugnavitque cum iis sæpissime usque ad autumnum. Tunc Saraceni classem Cyzicum abduxerunt, ibique hyemarunt, sequenti vere Constantinopolin reversuri. *Zonaras.*

2. Cum *Saraceni* ad obsidionem Constantinopolis reversi essent, *Constantinus* per duces suos eos classe vicit, & ad 30000 eorum occidit, anno Christi 673.

Ferunt, quod tum *Gallinicus*, quidam artificiosus architectus, ad Heliopoli Syriæ ad Romanos profugerit. Is ignem in aqua ardentem (quem *Græcum ignem* vocant) invenit. Hoc mirabili & tunc temporis novo artificio usi sunt Romani, & Saracenorum naves (Barbaris illis nihil tale suspicantibus) exusserunt: pars quæ incendio superfuerat, scopulis illisa periit. *Cedrenus, Sigebertus, Zonaras, Chron. Funccii fol* 125.

III. EGRESSUS.

Saraceni, hac clade accepta, spe dejecti, ac potius metuentes, ne à Romanis invaderentur, pacis ineundæ consilium iniverunt. *Mardaitæ* quoque Libanum ingressi occuparunt speculas Libani, A. C. 676. easque ita muniverunt, ut essent inexpugnabiles. Ad hosce transfugerunt servi, captivi, & indigenæ Saracenorum, & plurimis damnis Saracenos affecerunt: Qua re *Saraceni* adeo territi sunt, ut pacem cum Romanis facere accelerarent. MUHAVIÆ igitur petenti per legatos pacem *Constantinus* annuit, ac misso *Iohanne* Patricio, cognomine *Pitzigandi*, viro facundo & prudenti, (quem Arabes summo honore exceperunt) cum *Saracenis* transegit, pace scriptis tabulis in annos 30 firmata, hac lege atque conditione, ut Arabes Romanis quotannis decem millia pondo auri, servos centum, & quinquaginta equos generosos tributi nomine penderent. Hæc pax Romano imperio honori fuit, & dicitur altera porta calamitatum Orientis. Nam pace ea cognita, cæteri hostes Romanorum ad Occidentem, pacem atque concordiam, missis legatis, ac muneribus, ab Imperatore petierunt & impetrarunt. *Cedren. Zonar. Chron. Funccii fol.* 125.

NOTA.

Agareni & *Saraceni* sunt iidem populi. Nam ex Mose notum est, posteros Ismaëlis, qui ex *Agar* natus est, tenuisse Arabiam. Inde Agra urbs nominata est ab Agar matre Ismaëlis, & gens *Agræi*, qui in 1 *lib. Paral.* 5. vocantur *Agareni*, incolæ Arabiæ. Nomen idem *Agareni* exstat *Psal.* 83. *v.* 6. In ea regione, in qua fuisse *Agarenos* certum est, collocat *Ptolomæus Saracenos*: quia *Turcæ* noluerunt se nominari *Agarenos* ab Ancilla Abrahæ, quæ dicta fuit *Agar*; sed *Saracenos*, à Sara conjuge Abrahæ, quæ fuit libera atque Domina. Verum graviter errant. Nam סרקין *Serakin*, h. e. *Saraceni*, Saracener / recte appellantur Turcæ, à radice סריק *Serik*, quæ in lingua Chaldaica idem est, atque vanus vel levis. Et סארק *Sarik*, in lingua Arabica idem est atque fur, vel latro. Sic *Genes.* 37. *v.* 25. Turma Ismaëlitarum appellatur in Targ. Ierosolym. Saracenorum. Luth. Ein hauffen Ismaeliter / das ist / Saracener. Et ita hodie *Arabes, Turcæ* atque *Tartari*, non à Sara Abrahæ conjuge, sed à levitate, furacitate, atque prædandi studio dicuntur.

IV. *Bellum* cum *Bulgaris.*

I. ORTUS.

Bulgari anno fere Christi 678. ex Sarmatiæ finibus egressi, Thraciam tumultuosius sunt adorti, omniaque terroribus compleverunt. His Romanas ultra Danubium provincias late vastantibus, *Constantinus* terra marique occurrere paravit, magna classe è mari in Danubium traducta.

II. PROGRESSUS.

Bulgari apparatu *Constantini* Imp. territi, munitione quadam occupata, quæ fluminibus & limo cingebatur, quieverunt. Sed nec Romani eos invaserunt. Itaque cum utrinque dies aliquot per otium transacti essent, *Barbari* Romanos esse ignavos rati, atque eventu quodam insperato confirmati, fiduciam novam animis receperunt. *Imperator* enim ingenti pedum cruciatu affectus cum quinque navibus discessit ab exercitu, balneis usurus, relictis Ducibus suis, quibus in mandatis dederat, ut velitationibus hostes ad pugnam elicerent. Verum rumore in castris Romanorum temere orto, *Imperatorem* metu hostium fugam cepisse, omnes turpiter fugerunt, nemine persequente. Id præter spem factum, adeo *Bulgaris* animos auxit, audaciamque acuit, ut tergis fugientium inhærentes, multos interficerent, neque pauciores caperent, & Danubio trajecto, tentoria in Romanorum terra figerent.

III. EGRESSUS.

Cum *Bulgari* ab eo tempore Romanas provincias vastare non desisterent, *Imperator* coactus, pacem

cem cum eis fecit, pacto tributo annuo, cum dedecore Romani Imperii; & concessa eis ad inhabitandum Mysia, quam ditionem Danubio proximam hodie quoque gens illa ferox obtinet. Vnde & nomen est *Bulgaria*. Existimantur autem *Bulgari* dicti esse à *Volga*, vel *Bulga* fluvio, cujus fontes non procul absunt à Livonia, in paludibus Moscoviæ. Is fluvius adeo crescit, fluens versus Orientem, ut 25 navigalibus ostiis in mare influat. *Cedren. Egnat. Chron. Funccii fol.* 125. *Annales.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

CONSTANTINVS Imp. religioni orthodoxæ addictus fuit, ideo in religionis negotio pie & prudenter egit. Cum enim videret Ecclesias per Monotheletarum hæresin misere distractas, in hoc summo studio incubuit, ut Ecclesiis pia pax restitueretur, & controversiæ religionis legitime dirimerentur. Qua de causa ex omnibus nationibus doctissimos quosque Theologos convocavit, & Constantinopoli Synodum *Oecumenicam* VI celebravit A. C. 681. Convenerunt autem in ea Synodo Vniversali ex occidente & oriente Episcopi 150: alii numerant 170, alii 289. Hanc diversitatem inde ortam puto, quod hæc Synodus non uno anno fuerit absoluta. Itaque fieri potuit, ut initio quidem pauciores adessent, progressu vero temporis plures advolarent, aut fortasse ab *Imperatore* evocarentur. In hoc Concilio, præsente *Imperatore*, præsentibus etiam *Agathonis* Papæ Romani legatis, & *Georgio* Patriarcha Constantinopolitano, & *Theophane* Antiocheno, decretum factum: Duas in Christo voluntates, & duas operationes prædicandas & credendas esse. Cum igitur hæc *Synodus Monotheletarum* hæresin (unam in Christo voluntatem ac operationem ponentium) condemnasset, Imperator eam hæresin, una cum ipsius defensoribus & propugnatoribus ex Ecclesiis penitus eliminavit. *P. Diaconus. Sigeb. Zonar. Palmer. Regino. Ado Viennensis. Honorius in Chron.*

Prodigia.

I. A. C. 670. *Hyems* adeo vehemens & diuturna fuit, ut & homines & animalia plurima interirent. *Cedrenus.*

II. *Fere* eodem tempore pestis admodum gravis per integrum annum Ticinum afflixit. Magno quoque terrore populorum mense Majo A. C. 670. ignis in cœlo emicuit per decem dies. *P. Diaconus. Sigebert. Chron. Funccii fol.* 124.

III. A.C. 676. Cometa terribilis per tres menses apparuit.

IV. A.C. 677. Locustæ magnis agminibus per Syriam & Mesopotamiam volitarunt. Et hoc flagellum DEI etiam Ethnici agnoverunt, atque IRAM DEORVM vocarunt. *P. Diaconus. Honorius in Chron. Funccii fol.* 125.

V. A.C. 680. *Ingens* terræmotus Mesopotamiam concussit, ita quidem, ut in urbe Edessa Basilicæ adscensus & Trullus corruerit. *P. Diaconus.*

VI. A.C. 682. *Mons Vesuvius* exarsit, perque aliquot dies flammas & cineres copiose ejecit, & omnia circumquaque virentia corrupit. *Idem.*

VII. Eodem tempore fames & pestis Syriam & Libyam graviter afflixerunt. *Diaconus, Honorius.*

VIII. Adhuc imperante Constantino, in Anglia sanguine pluit. *Histor. Magdeb. Cent.* 7. *c.* 13. *pag.* 564.

Exemplum memorabile de cane, indice homicidæ, *Cedrenus* narrat, circa hæc tempora accidisse. Nam cum quidam solus comitante cane iter faceret, interfectus est à latrone, quales itinera obsidere solent. Subducente autem se latrone, canis eo in loco permansit, domini cadaver ostendens. Forte alius quidam eo pergens supervenit, qui cadaver in viam projectum cernens, misericordia motus, terra effossa id sepeliit. Canis officium hoc pergratum habuit, seque ultro comitem ei ac servum adjunxit. Erat autem is homo conditione caupo, & solebat canis iis qui cauponam intrarent, aut exirent, adulari. Aliquanto tempore interjecto, is etiam latro, qui author cædis fuerat, in eam cauponam bibendi causa intravit: quem canis agnoscens, mox allatravit, atque in faciem ejus insiliit. Quod sæpius factum DEI instinctu, apud multos suspicionem excitavit: comprehensusque latro, & coram judice constitutus, cum facinus, ut à se perpetratum erat, confiteretur, divinæ vindictæ pœnas dedit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CONstantinus inchoaturus annum decimum octavum imperii, mense Septembr. A. C. 685. facta pace in imperio orientis & in Ecclesia, placide decessit, cum imperasset totos annos septendecim. *Cedrenus.*

LXVIII IMPERATOR,

IVSTINIANVS II.

HIc Iustinianus, quia, cum jam annos decem imperasset, ab imperio fuit depositus, & postea rursus ad imperium pervenit. Ejus historiam hoc modo explicabimus, ut consideremus illum 1. ut

Imperatorem *Constitutum*. II. ut Imperatorem *Relegatum* & *Depositum*. III. ut Imperator. *Restitutum*. Et quoniam interea temporis, quo exulavit, Leontius & post eum Tiberius Absimarus imperii gubernacula tenuerunt; de Iustiniani Restitutione primum post historiam Tiberii dicturi sumus.

I. Iustinianus constitutus.

I. ORTVS.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit CONSTANTINVS *Pogonatus*.

II. MATER fuit ANASTASIA.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus est *Iustinianus*, à futuro omine. Quia parentes spem de eo conceperunt, fore ut justitiam studiose coleret.

II. COGNOMEN, *Iustinianus Secundus*: Sic dictus, quoniam ante eum fuit Imperat. *Iustinianus* I, cognomento *Magnus*. Deinde cognomine dictus est Ῥινότμητος, RHINOTMETVS, à præciso naso. *Cedrenus*.

II. PROGRESSVS.

I. *ACTA OECONOMICA.*

Iustinianus cum novem fere annos imperasset, à *Leontio* imperio pulsus est, sed variis artibus imperii recuperationem quæsivit: ideo ad *Caganum* Avarium Principem se contulit, à quo honorifice exceptus, sororem ejus in uxorem duxit, nomine THEODORAM; ex qua unum suscepit filium nomine TIBERIVM, spe concepta, fore, ut ab affine novo in imperium reduceretur. Sed *Barbarus* à *Tiberio* Imperatore pecunia corruptus, duos ex suis familiaribus percussores ordinavit, qui hunc affinem & generum suum è medio tollerent: De quo ille præmonitus à Conjuge, quæ per servum istud consilium cognoverat, duos illos (seorsim utrumque) ad se accersitos, suspendit ambos, laqueo gula fracta. Ablegata deinceps uxore, & navicula conscensa, ad *Terbellin* sive *Trebellium* Bulgarorum Principem confugit. *Chron. Hedion. Hist. Magd. Cent. 7. cap. 3. fol. 58.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Post obitum Patris, anno ætatis 16 Imperator electus, & à Patriarcha Callinico coronatus est. A.C. 686.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Iustinianus patri *Constantino* dissimilimus, boni Principis filius pessimus, imperium male administravit, & in subditos crudeliter sæviit.

I. *Fuit nimis credulus.* Habuit namque in aula sua duos assentatores. Quorum unus *Stephanus* eunuchus, Imperatoriæ pecuniæ quæstor, & Sacellarius ab eo designatus, qui regebat consilia de religione, genere barbarus, crudelitate vero & immanitate plus quam barbarus, gravis omnibus fuit, non tantum in rebus gerendis, sed in pœnis etiam infligendis: idque tum in plebeios, tum in potentissimos quosque: adeo ut matrem quoque Imperatoris flagellis in curru ceciderit, ut literatores pueros suos virgis cædere solent. Alter, *Theodosius* quidam, fuit publicorum vectigalium quæstor, qui quanquam Monachus prius fuerat, tamen logothetes generalis ab *Imperatore* constitutus est. Hi duo eorundum scelerum socii, Imperatorem ad majorem furorem incitarunt, eumque, cum multis malis Rempubl. afficerent, in omnium odia adduxerunt. *Diaconus, Sabellicus, Egnatius.*

II. *Fuit crudelis.* Nam cum A. C. 693 intentus esset Iustinianus ædificando triclinio & mœnibus palatii, præfecit operi homines crudeles, qui non tantum operarios verberibus & flagris exceperunt, sed etiam eosdem fumo excruciaverunt, & alios illustres viros supplicio affecerunt, aut vivos combusserunt. *Cedrenus.* Infra crudelitatis ipsius rursus mentionem faciam, cum de Iustiniano restituto historia pertexenda est.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum cum Saracenis.*

Iustinianus statim initio imperii sui exercitum in Armeniam misit, Saracenos inde pepulit, & eandem imperio Romano restituit. Quapropter *Abdelmelech* Saracenorum Calipha continenter de pace apud *Iustinianum* sollicitavit. Quæ A.C. 686 confirmata est his conditionibus: Vt ipse *Iustinianus* eos, qui Libanum insederant, removeret. Fuerunt hæc præsidia Syrorum ad 12000: qui ejusmodi munitionem construxerant, ut essent inexpugnabiles, & imperii provincias tutabantur, & ex Saracenorum provinciis prædas agebant. Ipse contra *Abdelmelech* Iustiniano in singulos dies præstaret mille nummos, servum unum & equum; & tributa Cypri, Armeniæ & Iberiæ æqualiter dividerentur. Sed remotis hisce præsidiis, in Libano vicinæ regiones à Saracenis crudeliter vastatæ sunt. *Miscella.*

II. Bel-

II. *Bellum* cum *Bulgaris.*

Iustinianus, postquam pacem cum Saracenis firmasset, eaque pactio certa videretur, rupit fœdus cum *Bulgaris*, quibus tributum pendere amplius noluit, Mysiamque à patre ipsis concessam cædibus ac incendiis vastavit A. C. 687. Illi vero saltibus & locorum angustiis obstructis, in eam necessitatem adegerunt Imperatorem, ut captivis cum omni præda restitutis, pacem sibi precario redditam, suo suorumque sacramento de novo sancire coactus sit.

III. *Bellum* rursus cum *Saracenis* gestum.

I. ORTUS.

Iustinianus Imperat. Saracenis, qui auream monetam, non cum Romano, sed Arabico signo signatam, pro tributo attulerant, & alias pacem infide colebant, & provincias Romanas misere depopulabantur, pacem renunciat A. C. 690, multum deprecantibus Saracenis, & massas aureas pro tributo exhibentibus; atque ita non necessarium bellum movit.

II. PROGRESSUS.

Eodem anno *Iustinianus* exercitum fortissimum triginta millium ex Sclavis collegit, & contra Saracenos eduxit. *Saraceni* non parati ad bellum per omnia sacra bellum deprecati sunt; sed nihil impetrarunt, & insuper primo prælio succubuerunt: ideo ad fraudem conversi cum Sclavis egerunt, ut accepta pecunia, quantam Imperator numerabat, domum redirent; & ita 20000 averterunt, & Imperatorem turbatum hac re vicerunt.

III. EGRESSUS.

Imperator turpi fuga, cum paucis conservatus, cum ad Leucaden pervenisset, defectione Sclavorum irritatus, etiam reliquos *Sclavos*, qui remanserant, occidi, & cadavera in mare projici jussit. *Saraceni* ab eo tempore impune Roman. imperium invaserunt, etiam Sabbatio Patricio Armeniæ præfectore, post Imperatoris cladem, ad Saracenos se conferente, eisque tradente Armeniam. *Cedren. Diaconus. Miscella.*

II. Iustinianus relegatus & depositus.

Iustinianus A. C. 694, iratus Constantinopolitanis, Stephano Præfecto urbis mandavit, ut summa occasione omnes cives Constantinopolitanos una nocte trucidari per milites curaret, facto initio à Gallinico Patriarcha. Habuit autem tum in carcere LEONTIUM patritium, quem eodem tempore carcere liberavit, eique præfecturam Græciæ mandavit. Hunc, dum in portu navigandi tempus exspectat, hortantur amici, ut occasionem ulciscendæ injuriæ elabi non sinat: astu igitur Prætorium occupat, & qui in carcere erant, liberat, & per eosdem *Iustinianum* imperio dejicit, cum annos novem vel decem regnasset; eum captum naso truncat, & in Chersonesum relegat. *Cedren. P. Diacon. Sigebert. Hist. Magd. Cent. 7. fol. 58.*

LXIX. IMPERATOR, LEONTIUS.

I. ORTUS.

1. PAter ejus fuit *Patritius* & Senator Constantinopolitanus.

2. NOMEN. Dictus fuit LEO, vel LEONTIUS.

II. PROGRESSUS.

ACTA POLITICA.

I. *Ante Imperium.*

1. Fuerat LEONTIUS unus ex Ducibus *Iustiniani*, & Iberiam, Albaniam, & alias regiones sub Imperatoris ditionem subegerat.

2. *Iustinianus* eum de imperii affectatione suspectum per biennium in vinculis habuit. Postea carcere emissum *Græciæ* Ducem fecit.

II. *Imperii occupatio.*

Per violentiam ad imperium pervenit. Nam (uti supra diximus) cum è carcere evasisset, *Iustinianum* violenta manu aggressus est, eumque imperio dejecit: ac ita, pulso *Iustiniano*, eodem die Imperator factus & à Patriarcha *Gallinico* coronatus est.

LEONTIUS quoque, occupato imperio, duos Sycophantas aulicos *Theodosium* & *Stephanum* (quorum supra mentio facta est) comprehensos funibus ad pedes alligatis per urbem trahi, & postea in foro comburi jussit. Hic exitus Sycophantarum aulicorum non mitior fuit, quam Seiani apud *Tiberium*, & Plautiani apud *Severum*, & apud *Arcadium* Eutropii, quod terreret accedentes ad Imperatorem. *Cedrenus, Diacon. Chron. Funccii fol. 157.*

III. EGRESSVS.

I. ΤΑ᾿ ΠΡΟΗΓΟΥ΄ΜΕΝΑ.

Bellum contra Saracenos. LEONTIVS contra Saracenos in Africam infusos *Iohannem* Patricium, virum strenuum, cum classe misit, qui Saracenos bello superatos inde expulit, rebusque suis gestis ad Imperatorem perscriptis, quid porro de ejus sententia sibi faciendum esset, certiorem se fieri postulavit. Sed redierunt *Saraceni* majori classe instructa ad provinciam amissam recuperandam: Quibus cum se imparem videret *Iohannes* Patricius, portu relicto ad Imperatorem se contulit, ut copias majores impetraret.

II. ΤΑ᾿ ΠΡΑΧΘΕ΄ΝΤΑ.

Verum cum classiarii à Saracenis ex Africa ejecti, partim pudore afficerentur, quod hostibus cessissent, partim iracundiam *Leontii* metuerent, ne ad pœnam raperentur, *Absimarum*, (qui & *Tiberius* dictus) Imperatorem salutarunt. Is igitur cum classe Byzantium profectus, antequam *Leontius* exercitum pararet, acceptis à primoribus portæ clavibus, quæ eis sub fide jurisjurandi creditæ fuerant, in urbem intromissus; *Leontium* in potestatem redactum præciso naso in Dalmatia monasterio inclusit, cum annis tribus imperasset. *Zonaras. Chron. Funccii. fol.* 125. *Hist. Magd. Cent.* 7. *p.* 668.

III. ΤΑ᾿ ΠΑΡΕΠΟ΄ΜΕΝΑ.

Annos septem post, quam *Leontius* ab *Absimaro* imperio pulsus, *Iustinianus* restitutus est, hic *Leontium* è monasterio traxit, vinctum in pompa per urbem duxit, ejusque cervicem pedibus calcavit, inde capite eum truncari jussit. *Cedren. Diaconus, Zonaras.*

LXX IMPERATOR,
TIBERIVS III,
cognomento ABSIMARVS.

I. INGRESSVS.

PEr seditionem ab exercitu Romano imperator proclamatus est, & statim ab eodem *Tiberius* appellatus.

II. PROGRESSVS.

I. Cum ab exercitu Imperator esset salutatus, improviso Constantinopolim occupavit, *Leontium* cepit, & præciso naso in monasterium detrusit.

II. *Philippicum* nobilitate præstantem virum, cujus caput aquila obumbrasse dicebatur, ob hanc causam Chersonam in exilium relegavit: verebatur enim, ne in imperio ipsi succederet; quod tamen nihilominus postea factum est.

III. *Absimarus* imperio potitus, mox fratrem suum *Heraclium* equestri & pedestri exercitu instructum contra Saracenos, qui Syriam & vicinas aliquot regiones occuparant, misit. Hic Syriam ingressus animose & feliciter, Samosatam usque progressus, cum hostibus conflixit, ad ducenta millia Saracenorum occidit, atque amplis spoliis hostium ditatus victor ex Syria rediit. *Zonaras, Diaconus.*

IV. *Heraclius Absimari* frater Armeniam quoque recepit: quam *Mahometus* tamen, qui tum Saracenorum Dux erat, iterum sibi parere coëgit, ac Principes Armeniorum propter defectionem vivos cremavit. *Iidem.*

V. Tunc temporis Saraceni etiam Ciliciæ arma intulerunt, cum quibus *Heraclius* congressus majorem partem ferro confecit; cæteros captos atque vinctos ad Imperatorem fratrem misit. Sed Africam & Libyam supra Ægyptum Saraceni, sine ullo impedimento sæpe devastatam, nunc demum retinuere, tertiam orbis partem diu habitam.

III. EGRESSVS.

A *Iustiniano*, cum is imperium recepisset, occisus est, cum imperasset annos septem.

Mycillus tale de eo epigramma concinnavit:

Classicus Augustum creat hunc Exercitus, armis
Dum LEO *vi raptum continet imperium.*
Ergo & regnantem capit, atque in carcere servat,
Dum rediens exul Cæsar utrumque necat.

III. Iustinianus restitutus.

Circa *Iustiniani* restitutionem *tria* sunt notanda.

I. ΤΑ᾿ ΠΡΟΗΓΟΥ΄ΜΕΝΑ.

Iustiniani ad Caganum fuga, & Cagani perfidia. *Iustinianus* cum ab imperio dejectus esset, penes Chersonam exulabat, & interim de recuperando imperio consilia agitabat. *Chersonenses* autem incolæ, propter ipsius crudelitatem, quam, cum adhuc in imperio esset, exercuerat, de ipso vel interficiendo, vel certe capiendo consultabant. Sentiens hoc Iustinianus, inde ad *Caganum*, Chazarorum Regem, aufugit. Hunc ut sibi firmiori vinculo sociaret, ejus sororem *Theodoram* uxorem duxit. Cum autem *Absimarus* Imp. *Caganum* multis muneribus sollicitaret, ut *Iustinianum* vel captivum ipsi mitteret, vel interficeret, animadvertit *Iustinianus* soceri *Cagani* insidias: itaque ad *Trebellium*

Bulgarorum Ducem confugit, & Theodoram *Cagano* remisit. *Diaconus.*

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Iustinianus cum ad *Trebellium* confugisset, ipsius filiam in uxorem sibi petit, & amplissimis muneribus promissis copias militares ab eo impetrat; cum quibus Thraciam invadit, & imperium recuperaturus Constantinopolim obsidet, ubi multis conviciis à civibus proscinditur: sed tertio die per aquæductum noctu ingressus urbem, ea potitur. A. C. 703. *Cedren. Sigebert. Chron. Funccii fol.* 126.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

I. *Uxoris revocatio. Iustinianus*, recuperato imperio, uxorem *Theodoram*, quam prius repudiaverat, cum filio *Tiberio* Constantinopolin reducit, eamque una cum filio coronat. *Cedrenus, Chron. Funccii fol.* 126.

II. *Crudelitatis ejus in adversarios descriptio.*

1. *Absimarum* & *Leontium* in vinculis per forum atque theatrum circumductos ludis Circensibus spectaculo exhibuit, cumque collis eorum ante se projectorum pedibus insultasset, demum capita illis præcidi jussit. *Cedrenus, Diaconus.*

2. HERACLIUM Absimari fratrem cum pluribus circa mœnia suspendit. *Diaconus.*

3. GALLINICUM Patriarcham Constantinopolitanum, qui in Leontii partibus fuerat, deposuit, & excæcatum Romam relegavit A. C. 703. Cum sedisset annos 12, substituit ei Cyrum Monachum, qui regni recuperationem ei prædixerat. *Cedrenus, Zonaras.*

4. *Sævitia* ejus argumentum hoc traditur, quod quoties truncas nares emungeret, aut guttam rheumatis defluentem manu detergeret, toties unum ex eis, qui Leontio faverant, ad supplicium rapi jusserit. *Diaconus.*

III. BELLUM *contra* BULGAROS. Diximus supra, *Iustinianum*, auxilio *Trebellii* Ducis Bulgarorum, imperium recuperasse: Verum malam gratiam *Bulgaris* retulit; Nam contra pacis pacta equestribus & navalibus copiis Bulgarorum regionem invasit. *Bulgari* perterriti inopinato malo, primo ad montes sese receperunt. Cum autem animadverterent, Romanos cupiditate prædæ passim sine ordine vagari, de improviso eos aggressi sunt, & magnam stragem fecerunt. *Imperator* re infeliciter gesta, in castellum munitum confugit, & paullo post equis plærisque, quos reliquos servarat, nervos incidit, ne hostibus usui essent: ac navibus conscensis magno cum dedecore Byzantium rediit. *Cedrenus, Zonaras, Diaconus.*

IV. BELLUM *contra* CHERSONENSES. *Iustinianus* recordatus, quod *Chersonenses* cives olim, cum apud eos exularet, de eo vel tradendo vel occidendo cogitassent, prorsus eos delere apud se constituit. Igitur Duces cum exercitu misit, A. C. 710, cum mandatis, ut quosvis trucidarent, masculos & fœminas, adultos & infantes. Hi captis *Chersonensium* castellis, crudelissime grassati sunt, adultos mactarunt, parvulis vero pepercerunt, quos *Iustinianus* Constantinopoli voluit occidi. *Tudunum*, Chersonesæ Principem *Zelum*, aliosque 40 viros ex primatibus una cum familiis suis, vinctum ad Imperatorem miserunt. Alios vero septem præstantes viros verubus ligneis affixos ad ignem assarunt: alios in profundum maris demerserunt. Qui his malis superfuerunt Chersonenses, eos ad se mitti jussit Imperator, haud dubie crudelissimis suppliciis excarnificaturus. Sed eos Dominus tolerabiliore mortis genere tyrannidi Iustiniani subtraxit: Oborta enim tempestate, circiter hominum septuaginta millia naufragio perierunt. *P. Diaconus. Zonaras. Cedrenus*, & *Miscella.*

V. PHILIPPICI ELECTIO, & IUSTINIANI TRUCIDATIO. *Iustiniani* furore in Chersonenses nondum expleto, novum exercitum in Chersonam misit, mandans, ut omnes infantes occiderentur, & ut omnia ad solum usque everterentur. *Chersonenses* igitur, qui reliqui adhuc erant, à *Cagano* Rege auxilium petiverunt; à quo adjuti, classem *Iustiniani* represserunt & vicerunt: quæ cum sciret, *Iustinianum* crudelissimum esse, & suppliciis exsatiari non posse, ad hostes defecit, & *Philippicum* Imperatorem salutavit. *Philippicus* igitur auctus exercitu & classe, Constantinopolin navigat, urbem capit, & filium Iustiniani *Tiberium* puerum interfecturus, gulam ejus in conspectu aviæ paternæ *Anastasiæ* (*Theodora* enim mater jam diem suum obierat) discindit, Iustinianum ipsum capite truncat, cum imperasset ante depositionem an. 10, post reditum vero ann. 6. Atque demum in hoc Iustiniano juniore defecit *Heraclii* progenies, elapsis ab Heraclii principio annis centum. *Cedrenus, Diaconus, Zonaras.*

LXXI IMPERATOR,
PHILIPPICUS BARDANES.

I. ORTUS.

Imperii occupatio.

PER *seditionem ad imperium pervenit.* Nam cum Iustiniani sævitia jam plane intolerabilis esset, exercitus ejus ab eo defecit, & *Philippicum* Imperatorem

ratorem salutavit; qui militum manu instructus Constantinopolin profectus est, urbem cepit, & Imperatorem *Iustinianum* cum ipsius progenie occidit.

II. PROGRESSVS.

Imperii administratio.

I. *ACTA POLITICA.*

I. Togata.

I. Gubernatio ejus infelix fuit. Licet enim in dicendo disertissimus, & in inveniendo prudens fuerit: tamen ad res gerendas omnium fuit ineptissimus, & ingenio plane sinistro: ut inquit *Zonaras*. *Aurelius Victor* hominem vocat, in quo multum eloquentiæ, sapientiæ parum fuerit.

II. PRODIGVS *fuit*. Nam opes Imperii jampridem congestas exiguo tempore dissipavit. *Diaconus*.

II. *ACTA POLEMICA.*

I. *Saraceni*, pro more suo, in omnes nocendi occasiones intenti fuerunt. Ideo cum viderent Philippicum valde ignavum esse, Ciliciam ingressi sunt, & multas ejus regionis urbes vi expugnarunt. Quanta ibi Christiani mala à populo barbaro & sævo perpessi sint, facile æstimari potest. *Diaconus*.

II. *Philippicus* quoque Thraciam à *Bulgaris* vastari passus est, qui ad auream usque portam urbis Constantinopolitanæ pervenerunt, magnaque præda & captivis pene innumeris abductis, domum impune se receperunt. *Cedrenus*, *Chronicon Funccii fol.* 126.

III. Sed & ARABES, Mysiam pervagati, multos Christianos odio religionis sinceræ interfecerunt, & regionem illam cum castris plurimis occuparunt. Cum enim Dominus populum aliquem punire (propter peccata) decrevit, non modo hostes crudeles immittit; verum etiam ignavum dat Magistratum, qui hostes repellere non audet, nec subditos adversus hostem tueri curat.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Hæreticus* (ut quidam tradunt) factus est, nempe *Monotheleta*. Ipsi enim prædictum fuerat à Monacho quodam Monotheleta, fore ut imperaret, si sextam Synodum abrogaret: & Monachus ille *Philippicum* juramento obstrinxerat, ut, si quando Imperium consequeretur, Synodum illam universalem (in qua duæ in Christo voluntates & operationes asseruntur) abrogaret. Cum igitur *Philippicus* ad Imperium esset evectus, plurimos Episcopos Constantinopolin convocavit. Patres illius Pseudosynodi, cognita *Imperatoris* voluntate, & exilium metuentes, Imperatori gratificati sunt, & universalem illam legitimam & orthodoxam Synodum damnarunt. *P. Diaconus*, *Zonaras*, *Beda lib.* 2. *Concil.*

II. *Philippicus* statim *Cyrum* Patriarcham in exilium ejecit, & Monotheletarum antesignanum *Iohannem* constituit.

III. *Philippicus* consensu suorum Episcoporum audacior factus, ad Romanum Pontificem misit suæ Synodi decreta: & ut ea approbaret, mandavit, & alibi etiam illa recipi severe præcepit. Verum *Pontifex Roman.* contra illam Constantinopolitanam hæreticam Synodum Romæ Concilium collegit; in quo *Philippicus* ut hæreticus excommunicatus est, una cum Monacho suo *Iohanne*, quem Patriarcham Constantinopolitanum fecerat. *Diaconus*, *Anastasius*, *Sigebert*. *Beda*, *Platina*.

III. EGRESSVS.

I. *Cedrenus* scribit, quod Philippicus, cum prandisset foris apud quosdam Proceres, reversus domum ad somnum se composuerit, *Rufus* vero Præfectus hac occasione usus, ipsi *Philippico*, nemine conscio, oculos effoderit, rem ad *Artemium* detulerit, qui sequenti die Pentecostes Imperator proclamatus sit.

II. *Zonaras* ita tradit: Cum *Philippicus*, inquit, peracto equestri certamine publico, balneo Zeuxippi usus, ad convivium Senatores quosdam & victores ludi vocasset, Senatores ipsum discumbentem comprehenderunt, oculosque ei effoderunt, pridie Pentecostes. Die Dominico Pentecostes Senatus & populus coacti Artemium Imperatorem elegerunt. Neque tamen tunc occisus est *Philippicus*, verum in carcerem conjectus, cum biennium & aliquot menses imperasset: in quo tandem periit.

III. *P. Diaconus* refert, quod *Artemius Philippicum* regno expulerit, cum annum unum & menses sex imperasset, oculisque privarit per Theodorum Patricium, qui eum, ut secretiora ipsi quædam narraret, in oratorium abduxerit, luminibusque privarit.

LXXII IMPERATOR, ARTEMIVS, *vel* ANASTASIVS II.

I. ORTVS.

A Populo & Senatu Constantinopolitano, rejecto Philippico, Imperator est creatus; uti jam in *Historia Philippici* diximus.

II. PROGRESSVS.

I. *ACTA TOGATA.*

Hic quamdiu Imperio præfuit, bene illud administravit, & omni doctrinæ genere eruditus, & ad res gerendas versutissimus fuit.

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Veram* religionem amplexus est, quæque ad eam promovendam pertinebant, optime instituit.

II. Sextæ Synodo universali consensit, id quod per literas Constantino Pontifici Romano ostendit, se fautorem esse & fidei Catholicæ, & Synodi sextæ. *Diaconus, Egnatius.*

III. Patriarcham Constantinopolitanum hæreticum removit, & priorem Patriarcham ab exilio revocatum restituit.

III. *ACTA POLEMICA.*

Bellum cum *Saracenis.*

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

Saraceni Romandiolam vastarunt, & cum multa præda domum redierunt, classem etiam ad Constantinopolim occupandam instruxerunt. His cognitis, Imp. Artemius & ipse triremes, aliasque cum igni Græco naves, ædificavit, civesque commeatum habere in triennium jussit. *Miscell.*

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Artemius cum sciret in Syria classem ædificari à Saracenis ad obsidendam Constantinopolim, instructa classe Duces misit cum mandatis, ut Alexandriam in Ægypto, si detur occasio, occuparent. Vbi autem renunciatum est, Alexandria naves Saracenorum discessisse Phœnicen versus, ad materiam pro navibus construendis avehendam, jussit classem suam in Rhodo convenire, junctasque naves in hostes progredi. Erat copiarum navalium Dux JOHANNES, magnæ Ecclesiæ Diaconus, & tributorum ratiocinator generalis, cui milites jubenti, ut naves à Rhodo solverent, parere recusarunt, eumque seditione orta interemerunt. Omissa autem expeditione cœpta, partim domum aliqui redierunt, partim Byzantium petierunt.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

Exercitus, ne ad Imperatorem iratum regredi cogeretur, consilia inter se agitarunt de bello in *Artemium* convertendo. Cumque Adramyttium pervenissent, *Theodosium* quendam publicorum vectigalium exactorem, Imperatorem invitum salutarunt.

III. EGRESSVS.

I. *Artemius*, hoc cognito, *Theodosium* ab exercitu Imperatorem esse declaratum, classem paravit, urbemque custodia munivit. Verum *Theodosius* cum classe Constantinopolin venit, & exercitum Artemii vicit, & Constantinopoli, postquam sex mensibus eam obsedisset, & terra marique aggressus esset, potitus est: *Artemium*, qui Nicæam fugerat, cepit, detondit, & habitu monastico indutum Thessalonicam in exilium misit; cum imperasset an. 1. mens. 3. *Diaconus, Egnatius.*

II. Persuasus autem *Artemius*, post annos aliquot sub LEONE III. à Magistro militiæ *Niceta*, rerum novarum studioso, ad Bulgaros se contulit, Iustiniani exemplo, si forte horum auxilio Imperio restitui posset. Magnis igitur cum copiis Bulgarorum Constantinopolin venit, sperans se à populo benigne susceptum iri. Sed cum res hæc ex sententia non successisset, *Bulgari*, pecunia à *Leone* corrupti, *Artemium* ei tradiderunt: à quo occisus est, omnes quoque *Nicetæ* facultates, (postquam & ipse jussu *Leonis* esset interfectus) quæ magnæ fuerunt, publicatæ sunt. Quotquot etiam *Artemii* conjurati inquiri potuerunt, *Leo* è medio tolli curavit, inter quos & summus Thessalonicæ Sacerdos neci traditus est. Ita *Artemius*, qui ab Imperio deturbatus privatam vitam delegerat, dum ambitionis stimulo correptus, denuo se fluctibus ac procellis Imperii immergere studuit, insperato periit, juxta adagium: Κάμηλος ἐπιθυμήσασα κέρατα, καὶ τὰ ὦτα ἀπώλεσε.

LXXIII IMPERATOR,
THEODOSIVS III,
sive THEODOSIVS
ADRAMYTTENVS.

I. *ORTVS.*

AN. Christi 716 milites Romani, ab Artemio contra Saracenos missi, hunc Theodosium invitum Imperatorem elegerunt: idcirco cum classe Constantinopolin profectus, & Artemio capto, inque exilium misso, Imperium adeptus est.

II. *PROGRESSVS.*

Fuit Princeps bonus, ingenio facili & perbenigno præditus; & ob comitatem carus omnibus fuisse traditur. Ab hæresibus abhorruit, & picturam sex Synodorum, quam *Philippicus* deleverat, in gratiam Pontificis restituit. Tranquillitatis in Ecclesia & Politia studiosus fuit, ad bella extera vero gerenda ignavus. *Diaconus, Zonaras.*

Symbolum ejus:

PATIENTIA REMEDIVM MALORVM.

Quod Reusnerus includit hisce versiculis:

Antidotum vitæ PATIENTIA: *sola malorum*
Victrix: si bene vis vincere, disce pati.

Item:

Qui patitur, se sanat homo: Patientia sanat,
Quod cruciat: victrix & levat omne malum.

III. *EGRESSVS.*

Theodosius, cum audivisset, LEONEM Orientis Præfectum ab exercitu Augustum esse salutatum, à civilibus bellis abhorrens, ultro Imperium (quod invitus acceperat) deposuit, & una cum filio Clericus factus A.C. 717, cum nondum annuo spatio (vel, ut *Zonaras* habet, biennio) imperasset, in eo vitæ genere diu & tranquille versatus est. *Zonaras, Diaconus, Cedrenus, Egnatius.*

LXXIV IMPERATOR,
LEO III. ISAVRVS.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

LEo ignobili & obscura familia in Isauria oriundus fuit. Pater ejus sutor sive sartor fuisse traditur.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus est 1. LEO, à futuro omine.

II. COGNOMENTO dicitur TERTIVS: quia duo ante ipsum LEONES dicti Imperio præfuere.

2. ISAVRVS, à patria Isauria, quæ est regio Asiæ minoris, proxima Ciliciæ ad Taurum montem, quam *Publius* cognomento *Isauricus* subegit, & multas piratarum munitiones, quæ in ora maritima erant, vi cœpit. *Strabo lib.* 12.

3. CONON dictus est: quia templis imagines ejecit, ignique tradidit. Vnde Græci eum εἰκονομάχον, id est, imaginum oppugnatorem appellarunt. *Cedrenus, Diaconus.*

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus dicta fuit MARIA, vel MARINA: ex qua suscepit filium anno Imperii sui tertio, nomine CONSTANTINVM COPRONYMVM, quem A.C. 720. in Paschate Imperatorem creavit. *Miscell. Zonaras.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Hic LEO adeo obscuri nominis fuit, ut sedentariam artem opificis instar exercuerit: sed cum in bello periculorum contemtor esset; & multa egregia facinora perpetrasset, tandem ad Imperii fastigium evectus est A.C. 717.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA SAGATA.*

1. OMAR Amiras *Saracenorum* Damasci veris tempore ingentem classem 400 navium misit Constantinopolin A.C. 718. & paulo post itidem aliam 360 navium. Contra ambas *Leo* Imp. feliciter pugnavit. Bulgari insuper ab *Imperatore* contra *Saracenos*, qui late regiones populabantur, evocati; qui eorum 22000 occiderunt. Duravit ea obsidio fere biennium. Sed divinitus repressi sunt. Nam exercitus Saracenicus frigore, fame & pestilentia periit. Tandem etiam igni è mare emergente Saracenica classis tota fere combusta est, reliquæ naves prodigiosa grandine submersæ, ut vix quinque Damascum redierint. *Miscell. Vincent. l.23.c.147. Chron. Funccii fol. 127.*

II. Exer-

II. *Exercitus* & copiæ Imperatoris, præsertim navales, tumultuantur contra Imperatorem, Duce *Agalliano* & *Stephano*, ac Constantinopolim adoriuntur, A. C. 727, sed vincuntur die 18 Aprilis, & Græco igni naves cremantur, aut demerguntur. *Agallianus* se in mare præcipitat: capti vel in mare projiciuntur, vel capite plectuntur. *Miscella.*

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. LEO A. C. 722 Iudæos & Montanos vi coëgit, ut baptismum susciperent. *Iudæi* vero abluebant baptismum: & *Montani* domos religioni suæ destinatas ingressi, semet ipsos combusserunt. Stultum autem fuit inceptum Imper. *Leonis*: Dum enim animus hominis non informatus est sana doctrina, ut veritati credat, frustra cogitur; & tales coacti non manent constantes. *Chronic. Funccii fol.* 127. *Diaconus.*

II. LEONI Imperat. A. C. 723 promittitur vita & Imperium, vel ad centum annos, si simulacra & imagines evertere velit: qua promissione inductus, consilium init de demoliendis imaginibus. *Cedrenus.*

III. A. C. 725. LEO proponit Edictum de evertendis imaginibus, cui resistit vulgus primum, & qui imagines dejiciebant, quosdam occidit. GERMANVS etiam Episcopus rem magnopere dissuadet, & *Gregorius* Papa Romanus prolixa Epistola Imperatorem dehortatur: ubi affirmat, Imperatoris non esse, pronunciare de fide, & novitate aliqua violare antiqua dogmata Ecclesiæ, quæ à sanctis Patribus essent prædicata. *Miscella.*

IV. GREGORIVS Papa A. C. 726. Imaginum cultum Idololatricum usque adeo defendit, ut LEONI tributa, non tantum Romæ, sed etiam passim in Italia exhiberi prohiberet. Iratus LEO mittit præcipuum quendam aulicum, Marinum, eique præcipit, ut *Gregorium* Papam aut veneno, aut alio modo tolleret, aut captum Constantinopolin adduceret. Sed nihil horum Imperatori successit: Papa enim à suis strenue defensus fuit. *Chron. Funccii fol.* 127. *Anastasius.*

V. LEO Imperator eodem anno persequitur imaginum cultores, & inprimis Monachos, quorum aliquot cum suis libris & omni supellectili in suo cœnobio combussit. Inde seditio Constantinopoli orta, & statuæ Imperatoris eversæ sunt: Vnde factum ut multi occiderentur, inque exilium ejicerentur. Græci etiam classe Constantinopolin oppugnare incipiunt: sed eorum naves Græco igni combustæ sunt. *Cedrenus.*

VI. IOHANNES *Damascenus*, genere nobilis, & in aula Saracenica Damasci in magna dignitate constitutus, pro imaginibus retinendis scripsit ad Episcopos Ecclesiæ. LEO Imperator hisce literis edoctus, manum illius imitatus est, & scripsit ad Amiram, periculumque *Damasceno* creavit. Quibus *Damascenus* motus ex aula recessit, & Ecclesiæ se mancipavit. Dictus hic fuit alio nomine μελῳδὸς, sive cantor, quod musica & cantilenis fingendis delectaretur. *Cedrenus.*

VII. LEO circa annum Christi 730 Synodum Constantinopolin convocavit. In qua controversia de imaginum cultu & veneratione, deque intercessione Mariæ virginis ac sanctorum, ac de mortuorum reliquiis, discutienda fuit proposita. Disputatum est in utramque partem inter Patres acriter. Tandem ex mutua sententiarum collatione effulsit: Sanctorum intercessionem esse fabulam: imaginum & reliquiarum cultum atque adorationem esse meram Idololatriam, verbo Dei contrariam. *Damnata* igitur sunt à *Patribus*, ex regula verbi divini, cultus & veneratio imaginum. Huic decreto omnes, qui adfuere, subscripserunt. Verum his decretis restitit *Germanus* Constantinopolitanus Patriarcha, qui totus Pontificiis superstitionibus erat addictus. Cum igitur nihil plausibile amplius pro sua sententia afferre posset, Patriarchatu Constantinopolitano sese abdicavit: In cujus locum *Anastasius* Presbyter ordinatus est. *Diaconus, Zonaras, Regino lib.* 1. *Chron. Bergomensis lib.* 10.

VIII. *Imperator*, ad exsequenda decreta Synodi, imagines & statuas in medio urbis congestas comburi jussit, & picturas parietibus illitas albario obtexit. *Sabellic. Sigebert.*

IX. GREGORIVS Papa A. C. 732. Romæ Concilium celebrat in causa de imaginibus. Decernitur legatio à Pontifice ad Imperatorem. *Item*, Senatus regni Italici similiter legatum mittunt Constantinopolin, deprecatum pro imaginibus; sed fere annuo spatio detinentur, & sine responsione legati dimittuntur. *Anastasius.*

X. GREGORIVS Papa A. C. 733 iterum supplicat Imperatori cum aliis illustribus viris in Italia pro restituendis imaginibus, sed frustra id fuit: legati detenti per 8 menses re infecta redeunt. *Idem.*

XI. LEO Imp. A. C. 735 crudelissime grassatur in Episcopos & Monachos, qui imaginum cultum defendebant: quibusdam cutem in capite detraxit, & barbam pice liquenti illitam accendit, indeque eosdem jugulavit: quosdam ad æternos carceres condemnavit. *Mend.*

XII. LEO Imp. A. C. 736 pergit in ejiciendis Episcopis, qui imagines defendebant. Oecumenicum quoque Professorem cum 12 Collegis in

in Schola Constantinopolitana (à Constantino instituta) in ædibus Regiis, noctu, ignibus subjectis combussit: Propterea quod nollet Professor ille (cum suis Collegis) approbare sententiam Leonis, de imaginibus delendis. *Sabellicus, Regino, Sigebertus, Diaconus.*

Prodigia.

I. A. C. 717. *Hyems* vehementissima fuit, qua in Asia terra centum diebus totis nive ita obducta fuit, ut pleræque animantes & feræ perirent. *Cedrenus.*

II. *Eodem anno Tyberis* Romæ ita exundavit, ut urbis muros in humilioribus locis transcenderet, domos everteret, agros vastaret, segetesque perderet. *P. Diaconus, Sigebertus, Anastasius.*

III. A. C. 729. *bini Cometæ* exorti, (inquit *Beda*) quorum alter Solem Orientem præcedebat, alter Solem Occidentem sequebatur; unde *Beda* magnam cladem ominatus est futuram ex Oriente, & ex Hispania, vel Occidente.

IV. *Eodem* tempore, quo Constantinopolis à Saracenis obsessa est, peste fameque circiter 300000 civium perierunt.

V. In Oriente circa finem Imperii *Leonis* gravi terræmotu Bithynia & Thracia concussæ, & muri Byzantini magna ex parte collapsi sunt. Ad quorum refectionem cum *Leo* novum tributum subditis imposuisset, reprehenditur, quod ad privatum quæstum suum potius, quam ad publicum bonum intentus fuerit. Duravit autem tributum illud etiam in multas sequentes ætates. *Chron. Funccii fol.* 128.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

LEO (vere *Leo*) cum diu Ecclesias intempestivo zelo in removendis imaginibus turbasset, quas multo commodioribus rationibus abolere, aut certe earum abusum prohibere potuisset, ex morbo intestinorum mortuus est A. C. 741, die 28 Iunii, cum imperasset annos 24, menses duos. *Miscella, Chron. Funccii fol.* 128.

LXXV. IMPERATOR, CONSTANTINVS COPRONYMVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. Generatio.

I. PATER ejus fuit LEO ISAVRVS *Iconomachus.*

II. MATER fuit MARIA. Ex hisce Parentibus *Constantinus Copronymus* natus est. *Suidas* inquit: E LEONE nata est versuta pardalis, de serpentino semine, aspis, atrox & serpens volaticus, &c.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus est CONSTANTINVS.

II. COGNOMEN. 1. Cognomento vocatur Constantinus QVINTVS: quia ante eum quatuor Impp. hujus nominis fuere.

2. COPRONYMVS dictus, quia infans cum baptizaretur, sacri lavacri aquas ventris excrementis polluit.

Simile exemplum habemus in Imp. *Wenceslao,* Caroli IV filio, qui aquam baptismi, cum baptizaretur, stercore egesto fœdasse scribitur. Atque ita uterque recte *Copronymus* dici potest, quia hic in Occidente, ille in Oriente aquam baptismi conspurcavit.

3. CABALLINVS à quibusdam vocatus, ideo, quod caballino stercore plurimum delectaretur.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORES habuit *tres,* & filios *quatuor.*

PRIMA uxor fuit Cagani Scytharum Ducis filia, quam pater Leo III, cum eam in religione Christiana institui, & sacra baptismatis aqua ablui curasset, HELENAM appellavit, eique in uxorem dedit: ex qua Constantinus unicum suscepit filium LEONEM IV, in imperio successorem.

SECVNDA fuit MARIA ARMENIA, ex qua nulli ipsi nati sunt liberi: quia illa non multo post, quam eam in uxorem duxerat, vitam cum morte commutavit.

TERTIA dicta fuit EVDOXIA, ex qua tres suscepit filios, CHRISTOPHORVM, NICEPHORVM & NICETAM, quos A. C. 769 Cæsares fecit.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Vivo parente *Augustus* appellatus, & à Patriarcha, cui nomen fuit GERMANVS, coronatus est A. C. 720. Patri vero defuncto in imperio successit A. C. 741.

II. Imperii administratio.

I. Sub hoc Imperatore maximum detrimentum cepit

cepit Respubl. plurimisque rebus imperii jus dignitasque imminuta est. *Historici* enim referunt, eum à Deo defecisse: magicis maleficiis, luxuriis, cruentis sacrificiis, caballinis stercoribus & lotio delectatum, eosque qui male olerent magnificisse. Libidinibus & Dæmonum invocationibus gavisum esse, & tyrannice & illegitime imperio abusum, legumque à Patribus traditarum persecutorem fuisse, &c. Eumque nec Christianum, nec Iudæum, nec Paganum, sed colluviem quandam impietatis fuisse: instar Africanarum ferarum, quæ ex diversi generis coitu multiformes, confusaque specie, & immanitate nasci perhibentur. *Diaconus, Zonaras, Sigebertus, Cedrenus, Chron. Funccii fol.* 127.

II. *Constantinus* Iros & Armenios evocatos in Thraciam deduxit, ut ibi habitarent; multos etiam cum suis familiis in ipsam urbem Constantinopolin recepit, ut urbs peste evacuata iterum repleretur.

III. A. C. 766. *Constantinus* Imperat. legatos misit ad *Pipinum* Franciæ Regem, cum muneribus. Illi attulerunt inter alia *Organum*, instrumentum musicum, nunquam in iis regionibus visum; ad cujus exemplum postea alia instrumenta efformata sunt, & in templis usurpata: unde postea nostra Musica, quæ in consonantiis progreditur, inventa est. Voluit autem hac ratione Pipino persuadere, ut & ipse imagines demoliri velit. *Annales Franc. Avent.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* contra *Saracenos.*

Constantinus Imperat. statim cum ad imperium pervenisset, contra Saracenos in Asiam movit. Interim *Artabasdus*, (alii *Artavastus*) qui affinis ejus erat, & LEONIS Isaurici filiam uxorem habebat, imperium invasit. Ideo *Constantinus*, etsi contra Saracenos res fortiter gesserat, tamen in Asia hybernare coactus est. Artavastus interim, ut vulgum sibi conciliaret, imagines Constantinopoli restituit, & liberos *Constantini* captos in vinculis habuit. *Miscella.*

II. *Bellum* contra *Artavastum*, affinem suum.

1. Filius *Artavasti* (vel Artabasti) exercitum eduxit contra Constantinum anno C. 742, mense Augusto, sed turpiter victus est. *Miscella.*

2. *Constantinus* Imp. & Artavastus de imperio disceptantes, arbitrum fecerunt *Walid* Saracenum, & uterque sibi ab ipso auxilia petiit. *Walid* vero utrique infensus, cum hoc modo imperium injuriis opportunum esset, Natoliam invasit, & omnia crudeliter vastavit. *Miscella.*

3. *Constantinus* Imp. A. C. 743. Chalcedonem venit; inde per Abydum in Thraciam accessit, & ad murum in conspectum civium castra locavit. *Artabasdus* autem urbe egressus, prælio cum eo disceptavit, & victus in urbem fugatus est. Cum vero *Constantinus* classe omnem commeatum impediret, & jam Constantinopoli ingens esset fames, *Artavastus* à plebe pulsus, & *Constantinus* Constantinopoli vi potitus est, *Artavastum* Pseudo-imperatorem cum duobus filiis captum oculis privavit, alios proceres & defectionis authores trucidavit. *Cedrenus, Miscella, Chron. Funccii fol.* 128.

4. *Constantinus*, cum urbem per milites diripuisset, Patriarcham multis contumeliis affectum, & in urbe in asino aversum sedentem circumduxisset, tandem dignitati restituit. Et vocato legato Pontificis Romani, Divo Petro aliquot prædia donavit. *Anastasius.*

III. *Bella* contra *Bulgaros.*

I. *Constantinus* contra Bulgaros exercitum eduxit A. C. 759, sed infelici successu. Victus enim, & in acie multi præstantissimi viri perierunt, & cum dedecore Constantinopolim rediit. *Miscella.*

II. *Constantinus* A. C. 763, die 16 Iunii, per Thraciam in Pontum Euxinum cum exercitu navigavit, & ad Anchialum castra metatus est: cui occurrit TELESIS Bulgarorum Rex magno exercitu, ultimo Iunii, & prælio decertarunt. Sed Bulgari cum horis fere octo pugnassent, victi sunt. Ideo *Bulgari* Regem suum, quod videbatur cum *Constantino* conspirasse, aut alias infeliciter pugnasse, trucidarunt. Constantinus Constantinopolim rediens triumphavit. *Miscella.*

III. *Constantinus* A. C. 764. Bulgaros in spem pacis conjecit, interea eos ferro & incendio vastavit. *Miscella.*

IV. *Constantinus* A. C. 765, infida pace cum Bulgaris facta, iterum inopinato in Bulgariam irrupit, & tuguria multa Bulgarorum corrupit; re tamen infecta rediit.

V. A. C. 766, die 21 Ianuarii, movit contra *Bulgaros*, classe comparata ad Anchialon, quæ fere tota tempestatibus disjecta est, & hominum multa millia perierunt. *Miscella, Cedrenus, Chron. Funccii fol.* 129.

VI. Ann. C. 774. Constantinus mense Martio in Bulgariam expeditionem instituit, qua pax Bulgaris exorta est, quam tamen non sancte servarunt; ideo Constantinus eos obruit, & 12000 eorum interfecit, ita ut ne unum ex suis amitteret. Inde iterum

iterum pax constituta est, ne alter alterum læderet. *Cedrenus.*

VII. A.C. 775, mense Augusto, *Constantinus* bellum contra Bulgaros movit, sed ibi anthrace correptus, febribus mortuus est die 14 Septembris. *Miscellæ.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. CONSTANTINUS A. C. 754 decreta fecit contra imagines, ut omnes simul vocarentur Idola, ne quis imagines haberet: permisit tamen omnibus, ut per crucem Christi jurarent. *Theoph.*

II. CONSTANTINUS A.C. 755, occasione controversiæ de imaginibus tollendis, Synodum Constantinopolin convocavit, ex trecentis & triginta octo Episcopis, & in ea non solum imaginum cultus, sed etiam ipsæ imagines à *Patribus* damnatæ, ac ne fierent prohibitæ sunt. Verba decreti sic habent: *Qui ab hoc die imaginem ausus fuerit sibi parare, aut adorare, aut in Ecclesia aut in privata domo constituere, aut clam habere, si Episcopus fuerit aut Diaconus, deponitor: Si vero solitarius aut laicus, anathemate percellitor, imperialibusque constitutionibus subjicitor, ut qui divinis decretis repugnet, & dogmata non observet.*

Hujus autem *Synodi* Decreta *Constantinus* Imperator crudelissime exsecutus est: & quidem ipsius mandata sævissime exsequebantur præcipui Imper. officiarii & Præfecti, longe acerbius quam Christiana modestia & mansuetudo requirebat. Etsi enim homines superstitiosi, qui imaginum cultum mordicus retinebant, graviter peccabant: tamen instituendi potius, quam affligendi & occidendi erant. Et *Imperator* non modo imaginum adorationem prohibuit, verum etiam Sanctorum reliquias igni tradidit, & titulum *Sancti*, neque Mariæ virgini, neque Apostolis, neque Martyribus tribui voluit. *Sacerdotes* & *Monachos*, adversantes abrogationi imaginum, variis & atrocibus suppliciis è medio tollebat. *Andream* quendam Monachum, à quo reprehendebatur ob abrogatum imaginum cultum, flagris occidit. Alium quendam Monachum *Stephanum*, virum celebrem, ob similem causam post multa tormenta interfecit, & in fossam condemnatorum abjecit. Multos etiam Senatorii ordinis ob imaginum cultum extremo supplicio affecit. PETRUM *Stiliten* à Metra, nobilem virum, ab officio removit, in carcerem conjecit, postea tractum per plateas in locum supplicii projici jussit. *Constantinum* Patriarcham in exilium misit: eundem revocatum, alapis cædi, & asino impositum, in ludis Circensibus circumduci, conspui, pulvere conspergi, & tandem capite plecti jussit. Multa millia hominum, qui in Synodum illam de abolendis imaginibus non consentiebant, è medio sustulit. Quosdam oculis privavit, nares præcidit: quosdam saccis insutos, & lapidibus aggravatos in mare projecit: Multa monasteria cremavit, vel in profanos usus transtulit. *Diaconus, Zonaras, Sigebertus, Chron. Funccii fol.* 128.

III. A. C. 771. *Constantinus* apud Ephesum Monachos coëgit, ut Monachas uxores ducerent. *Chron. Funccii fol.* 129.

IV. CONSTANTINUS Nicetam Episcopum Constantinopolitanum fecit, tantum eam ob causam, quod imagines pictas de parietibus abraderet, ligneas exureret, metallicas conflaret, & in alias formas refunderet. Fuit autem hic *Nicetas* natione Sclavus, servili genere ortus, eunuchus, in muliebribus ministeriis à puero versatus; profanarum & sacrarum literarum adeo rudis, ut vix legere nosset. *Diaconus, Zonaras, Sigebertus.*

Prodigia.

I. Ann. C. 746. magnus in Syria *terræ motus* fuit. Innumerabilia in urbibus perierunt hominum millia, corruerunt templa & monasteria. *Cedrenus.*

II. Eodem anno *Pestis* Siciliam, deinde sensim omnes maris insulas, & totam denique Græciam invasit. *Chron. Funccii fol.* 128.

III. *Tenebræ caliginosæ* (inquit *Cedrenus*) fuerunt à die 10 Augusti, usque ad 15. A.C.746. *Miscellæ* extendunt has tenebras usque ad diem 25 Augusti. *Anastasius* has tenebras inchoat à die 4 Augusti, easque extendit usque ad diem 15 Octobris.

IV. A. C. 747. *Pestis* Constantinopolim graviter afflixit, & cruces Constantinopoli, quasi oleo factæ, in vestimentis hominum apparuerunt. Inde pestis adeo invaluit, ut totæ domus occluderentur, & deessent qui defunctos sepelirent. Jumentis igitur cadavera exportarunt, eaque sepulta sunt in propugnaculis, suburbiis, cisternis: tandem horti quoque effossi, & vineæ, ut sufficerent loca sepeliendis defunctis. *Chronicon Funccii fol.* 128. *Cedrenus.*

V. A. C. 750. *Terræmotus* prodigiosus in Mesopotamia & Syria fuit. Non enim ædificia (ut alias in terræmotibus fieri solent) corruerunt: sed integræ urbes ex uno loco in alium, & quidem ultra milliare unum, translatæ fuerunt. In *Mesopotamia* terra disrupta fuit ad duo millia passuum, & ex ea voragine ascendit alia terra alba, simulque animal prænuncians adventum peregrinæ gentis contra Saracenos. *Chron. Func. fol.* 128. *Annales Misc.*

VI. A. C. 756 iterum tanta fuit sævitia pestis in urbe

urbe Constantinopoli, ut propemodum habitatoribus exhauriretur. Itaque ne *Imperator* vacuæ urbi imperaret, novos colonos undiquaque collegit, ac Constantinopolim traduxit. *Chron. Funccii fol.* 129.

VII. A.C. 764. mense Febr. cum hyems desæviisset, pontus per Bosphorum in Propontidem ingentia perpulit glaciei fragmenta, quibus plus quam triginta hominum insistere poterant, & tuto in mari invehi: muros urbis Constantinopolitanæ hæc fragmenta alicubi everterunt. Sequente Martio mense continuæ fuerunt trajectiones stellarum. *Misc.*

VIII. A. C. 767. tanta *siccitas* in Thracia fuit, (cum nec pluvia nec ros de cœlo caderet) ut cisternæ, thermæ, fontes & fluvii Constantinopoli deficerent. *Diaconus, Sigebertus, Chron. Funccii fol.* 129.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

C*onstantini in Bulgaros expeditio.* Supra diximus, quod Constantinus sæpius adversus Bulgaros bella susceperit. Cum igitur postremum adversus eos expeditionem suscepisset, carbunculus cum invasit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Cum *Constantini* pedem carbunculus corripuisset, vehementes quoque & calidæ febres accessērunt, quæ eum sic urebant, ut vociferaretur, se viventem in ignem conjectum esse, quo etiam morbo extinctus est A. C. 775, cum imperasset annos 34, menses 2, & diu multumque non modo in cultores imaginum (qui doceri meliora, non interfici & jugulari debebant) sed etiam in alios multos bonos viros, qui ipsius scelera improbabant, crudelissime sæviisset.

Quidam *Historici* addunt, eum elephantico morbo fuisse correptum, & adusti spumantisque sanguinis vitio putridam carnem, nervos & osso destituisse, cumque ulceribus replevisse.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Post mortem ipsius, *Irene* cadaver *Copronymi* sosceri refossum hortatu *Theodori* Episcopi publice cremari, & cinerem in mare jactari jussit, quod imaginum cultum abrogasset. *Diaconus, Zonaras, Sigebert. Ivo in Chron. Sabellicus Ennead.* 8. *l.*8.

LXXVI IMPERATOR,

L E O IV.

I. ORTUS.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit CONSTANTINUS COPRONYMUS.

II. MATER fuit HELENA CHAZARA, pia & religiosa fœmina.

II. *Appellatio.*

Dictus est LEO IV, quia tres ante ipsum Imp. LEONES dicti fuere.

II. PROGRESSUS.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus fuit IRENE, ex qua suscepit filium nomine CONSTANTINUM, qui ipsi in Imperio successit.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Anno Christi 771. à patre *Augustus* appellatus, & à Patriarcha Constantinopolitano coronatus est. Patre vero defuncto, solus Imperium administravit.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. LEO Imperator dum Constantinopoli res Imperii ordinat, rogatur à proceribus Imperii, ut filium suum Constantinum velit creare Imperatorem; quod facturum se pollicetur LEO, si sibi jurent omnes & singuli, se nullum alium imperare passuros, nisi filium Constantinum, post suum obitum. Iuratur in die Parasceves ante Pascha, & Dominica Paschatis Constantinus creatur Imperator, A. C. 776, die 14 Aprilis.

II. Mense Maio *Nicephorus* Cæsar, frater *Leonis*, consilia init cum quibusdam proceribus de dejiciendo fratre *Leone*: sed eos *Leo* comprehendit, & majestatis reos attonderi, & captivos in Chersonesum mitti jubet. *Miscella.*

II. *ACTA SAGATA.*

A. C. 779. *Leo* exercitum 100000 hominum in Syriam misit: qui commisso prælio, quinque Amirades, & sex Arabum millia conciderunt. *Chron. Funccii fol.* 130. *Miscella.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. Ejusdem cum patre fuit religionis. Nam imaginum adorationem prohibuit, & id edictum violantes, Jacobum Protospatharium, & Papiam, & Strateium, & Theophanem, cubicularios suos, & alios horum similes, graviter punivit contumelia tonsuræ, & carcere.

II. *Leo* apud conjugem Irenen quasdam imagines reperit; eas *Irene* negat, se conscia, paratas esse: Suspicatur igitur *Leo*, eas ab aulicis subministratas fuisse: quapropter aulicos quosdam (uti dictum) occidit, & à conjuge sua postea se abstinet. *Miscella.*

III. TELERICVS Bulgarorum Rex, à suis pulsus, Constantinopolim fugit; ubi honorifice suscipitur à *Leone*, instituitur in Christiana religione, creatur Patritius, baptizatur, & accepit uxorem, *Irenes* Imperatricis consobrinam.

III. *EGRESSVS.*

Leo coronam ex jaspidibus & aliis gemmis consertam, quam Imperator *Mauritius* (aliis *Heraclius*) in honorem DEI erexerat, & in templo Sophiæ deposuerat, captus gemmarum & auri splendore è templo abstulit, dicens: Eum, cujus sit templum, pauperiem & non gemmas probasse, & simul suo capiti diadema illud imposuit. Verum hunc LEONIS Imp. sarcasmum DEVS ultus est, ut carbunculi in capite enascerentur, & accedente febre valida misere vitam cum morte commutaret A.C. 780, die 6 Septemb., cum imperasset annos 5, & dies sex. *Zonaras. Diaconus. Blondus Decad.* 2. *lib.* 1. *Chron. Funccii fol.* 130.

Micyllus, tale de eo quasi *Epitaphium* epigramma composuit:

Æmulus hic patris, rapto diademate sacro
Exornasse comas dicitur ipse suas.
Ergo & sacrilegam mox percutit ultio frontem,
Vstus obit, facto tuberis igne caput.

LXXVII IMPERATOR,

CONSTANTINVS VI.

cum Matre IRENE.

I. *ORTVS.*

I. ORtus Imperii fuit tranquillus, in quo *Irene*, marito suo LEONE IV. defuncto, cum filio 10 annis regnavit.

II. *Irene* una cum filio ambo Idolorum cultum de novo restituebant & tuebantur: duo enim Episcopi Constantinopolitani sibi succedentes, PAVLVS & postea TARASIVS, Idolorum cultum approbabant. Ideo A.C. 785. *Synodus* convocatur, & Episcopi sive legati ipsorum conveniunt die 7 Augusti, Constantinopoli in templo Apostolorum decretum facturi de restitutione imaginum & cultu ipsarum. Cum vero ii qui adorationem imaginum improbabant, minus audirentur, seditione plebis & militum Synodus disturbatur, & Episcopi domum redeunt.

IRENE Imperatrix irata plebi & militibus, ut otiosum vulgus Constantinopoli ejiceret, in initio decimæ indictionis, indicit expeditionem, quasi versus Saracenos profectura: sed cum in Thraciam venisset, populo arma ademit, & multos in naves impositos in insulas passim misit. *Diaconus, Miscell.*

III. Cum IRENE eos, qui imaginum cultum in *Synodo Constantinopolitana* oppugnaverant, fraude armis privasset, in exilium ejecisset, seque exercitu munivisset, juxta consilia Legatorum Romani Pontificis, indixit Synodum Niceæ A.C. 788, (aliis Anno 787) ad quam circiter 350 *Episcopi, Abbates & Monachi* convenerunt, referente *P. Diacono lib.* 23. *rer. Romanar.* ac *Sigeberto in Chron.* Vbi primum lectæ sunt literæ Imp., Pontificis Romani, inde aliorum Episcoporum. Recitata quoque fuit Epistola *Adriani* Pontificis ad *Tarasium* Patriarcham Constantinopolitanum, in qua eum hortatur, ut deinceps etiam venerandas imagines, primum juxta humanam figurationem Christi DEI & Hominis, secundum nos, & pro nobis & propter nos incarnati, deinde inviolatæ & veræ Deiparæ, postremo omnium Sanctorum suorum colere & adorare pergat. Hanc *Adriani* sententiam sese probare omnes istius Concilii Patres testati sunt. Hanc Synodum Nicenam II. Græci vocant Oecumenicam VII. sed paullo post A. C. 794. CAROLVS MAGNVS Synodum *Francofurdianam* propter hæresin Felicis (quod CHRISTVS sit Filius DEI adoptivus secundum humanam naturam) convocavit: in ea Pontifex *Adrianus* petiit confirmari acta Synodi Nicenæ; quod Patres istius Francofurdianæ *Synodi* absque legitimo examine facere recusarunt. Instituta igitur disquisitione, & facta collatione decretorum utriusque Synodi, tum illius, quæ sub *Constantino Copronymo* prorsus damnaverat ac rejecerat Imagines, quasi nec pingere nec habere eas liceret, tum hujus, quæ sub *Irene* Imperatrice non modo habendas, sed etiam adorandas & colendas asseveraverat, mediam sententiam amplectuntur, ac statuunt, quod imagines habere in templis & privatis locis per se non sit impium vel illicitum,

sed

ſed eas adorare & venerari ſit à fide Chriſtiana alienum, & cum ſuperſtitione gentilium congruat. Reprobant igitur Adriani Pontificis & Græcorum de cultu imaginum decreta. In hac Synodo convenerunt Epiſcopi, Sacerdotes, Abbates & Monachi ex Gallia, Italia & Germania. *Avent. l.* 4. *Annal. Regino l.* 2. *Blondus l.* 1. *decad.* 2.

IV. Anno Chriſti 780. Conſtantinopoli ſeditio oritur, ubi quidam *Nicephorum* fratrem *Leonis* carcere liberare & Imperatorem conſtituere conantur; ſed *Irene* Principibus revocat in mentem juramentum, quod dederant *Leoni*, & ſeditioſos aut in carcerem conjicit, aut in exilium pellit. Patruos vero omnes, *Nicephorum*, *Chriſtophorum*, & alios duos, ſacerdotes facit, cum eos attondiſſet. *Miſcell.*

V. A. C. 781. *Irene Helvidium* præfectum Siciliæ facit: qui tamen favebat clanculum *Nicephoro* fratri *Leonis*, eumque promotum cupiebat; ſed *Irene*, re comperta, ipſius uxorem & liberos carceri includit. Anno ſequenti exercitum contra *Helvidium* mittit, eumque aliquot præliis fractum Sicilia pellit, qui cum Nicephoro in Africam ad Saracenos fugit. *Miſcell.*

VI. *Irene* A. C. 781. mittit legatos ad *Carolum Magnum*, qui conciliarent nuptias inter filium ſuum Conſtantinum & *Rothrudin* filiam *Caroli*: additur legatis *Eliſaus* eunuchus, qui Rothrudin Græcam linguam & mores Græcorum doceret. Sed conjugium hoc poſtea impeditum fuit ab ipſa *Irene*: quæ verebatur, ne filius invaleſceret potentia plus quam ſibi uſui eſſet.

VII. *Irene* A. C. 784. cum filio *Conſtantino* in Thraciam excurrit, locum condendæ urbis electura.

VIII. *Irene* A. C. 788. filio ſuo Conſtantino uxorem dat Mariam Armeniam, patre quidem pio, ſed ignobili ortam, nuptiæ hæ apparantur menſe Novemb. invito tamen *Conſtantino*. *Miſcell.*

II. PROGRESSVS.

Progreſſus fuit turbatus. *Irenes* primo gubernatio fuit tranquillior, quamdiu ei paruit filius: ſimul ac vero ille Imperium ſuis conſiliis regere voluit, inter matrem & filium diſſenſus ortus eſt. Nam,

I. Cum *Conſtantinus* quoſdam matri addictos removeret, illaque ſentiret Principes quoſdam aulæ ſtudere filio, ut ſe remota ſolus Imperator fiat, eos intercepit, & detonſos in Siciliam ablegavit in exilium, & exercitum populumque coëgit, ut ſibi, neglecto filio fidelitatem jurarent. Verum exercitus Conſtantinopolitanus Armenia evocatus, ut fidelitatem juraret Imperatrici *Irenæ*, pertæſus Imperii muliebris, & quia in *Conſtantini* verba prius jur ſſent, *Conſtantinum* Imperatorem popoſcerunt, quaorum exemplum deinceps & cæteri omnes ſecuti ſunt: ideoque *Conſtantinus* matrem cepit, eique Imperium abrogavit A. C. 790. menſe Novembri.

II. *Conſtantinus* rogatus à matre & à quibuſdam optimatibus, matrem iterum in conſortium Imperii recepit A. C. 792. Ei jurarunt fidelitatem reliqui exercitus præterquam qui erant in Armenia. Factum die 15 Ianuarii. *Miſcell.*

III. Cum *Conſtantinus* contra Bulgaros expeditionem ſuſciperet A. C. 792, & prælium non ſuccederet ex arbitratu; *Nicephoro* per ſeditionem militarem rerum ſumma commiſſa eſt: Quo audito, *Conſtantinus* patruum *Nicephorum* oculis privavit, & coortum tumultum magno periculo vix compreſſit; reliquis duobus, *Chriſtophoro* & *Nicetæ*, præter oculos effoſſos, etiam linguam abſcidit, idque factum ſuaſu matris, die Sabbati.

IV. *Conſtantinus* in odium venit propter crudelitatem in Patruos, ideo Armenii rebellarunt, contra quos exercitum miſit, multoſque cepit, partim interfecit, partim publicatis bonis relegavit. Armenii hac crudelitate magis exaſperati, propugnacula quædam *Saracenis* tradiderunt.

V. *Conſtantinus* Imper. odio perſequens uxorem Mariam, finxit ſe veneno ab eo petitum, eamque repudiavit, & cœnobio incluſit, A. C. 795, ſuaſu matris, quæ filium populo inviſum reddere cupiebat. Eodem anno aliam conjugem duxit nomine *Theodeten* (aliis *Theodoram*) ex gynæceo: eam coronavit Auguſtam, exque ea ſuſcepit filium nomine LEONEM.

III. *ACTA SAGATA.*

I. Contra *Sclavos.*

A. C. 783. *Irene* exercitum miſit contra Sclavos, qui jam vaſtabant Theſſaliam ac Peloponneſum, eoſque Græcia feliciter ejecit, & multis ſpoliis potita eſt.

II. Contra *Carolum Magnum.*

Irene irata *Carolo*, quod Ducem *Beneventanum* clientem ſuum in ordinem redegerat, exercitum miſit cum *Adelgiſo* Rege olim Longobardorum, qui Longobardorum regnum reciperet. Sed Grimoaldus Dux Beneventanus cum Spoletano Duce & auxiliis *Caroli* Græcos in Calabria egregie vicerunt, & Italia pepulerunt.

III. Contra *Bulgaros*.

1. *Constantinus* Imperator A. C. 791. in Bulgariam movit, sed infeliciter tentavit pugnam, & aliquot suorum amisit: ideo Constantinopolin rediit.

2. A. C. 792. iterum exercitum eduxit magna spe victoriæ, atque ob id incautius egit: ideo magno prælio victus est, quo multi optimatum ceciderunt. Ipse Constantinopolin refugit, & Bulgari castris etiam cum omni Imperatorio instrumento potiti sunt.

3. Bulgarorum Rex *Cardames* A. C. 796. novum tributum postulavit à Constantino, qui se venturum pollicitus in Bulgariam, & tributum allaturum. Profectus igitur Constantinus, cum hostem nullum obviam haberet, Bulgariam longe lateque vastavit. *Miscell.*

IV. Contra *Saracenos*.

1. *Constantinus* A. C. 791. autumno bellum movit contra Saracenos, abiitque in Ciliciam; sed cum aquationis locum non inveniret, Constantinopolin rediit.

2. A. C. 797. mense Martio iterum contra Saracenos exercitum eduxit, sed proditione suorum motus Constantinopolin rediit.

III. *EGRESSVS*.

1. *Egressus fuit tragicus.* Mater namque filium de Imperio removendo consultans, misit certos homines, qui eum caperent. Hi capto, jussu *Irenes*, oculos effoderunt tanta crudelitate, ut paucis diebus post moreretur A. C. 797, cum solus annis 10, cum matre vero an. 17 imperasset. Excœcatus autem est eadem die & hora, qua ante quinquennium patrui oculos effodiendos curaverat. *Cedr.*

II. *Irene*, sublato filio, iterum sola imperavit: quæ statim *Nicephorum* & *Christophorum* mariti fratres Athenas relegavit, & ibidem eos occidi jussit.

III. *Irene* cum metueret potentiam Caroli, qui aliquas urbes in Italia occuparat, & Siciliam invasurus videbatur, legatos ad *Carolum* misit de pace A. C. 802. nec *Carolus* abnuit, occasionem sibi oblatam ratus Siciliæ potiundæ absque bello, si *Irenen* Imperatricem conjugem duceret, & Imperium orientis cum occidentali conjungeret: misit igitur Constantinopolim legatos. *Miscell. Cedr.*

IV. *Nicephorus* eodem anno, die ultima Octobris, adhuc ante mediam noctem, in præsentia legatorum *Caroli*, adjuvantibus aliis, *Irenen* Imperatricem, quæ jam annos 23 regnarat, Imperio deposuit, & sequenti die in cœnobio conclusit, inde mense Novembr. eandem in Lesbum Insulam relegavit, & ut à nemine conspiceretur, custodiri jussit: ubi exulans mortua est. *Cedrenus.*

NICEPHORVS.

1. *Nicephorus*, cum *Irenen* Imperatricem Imperio deposuisset, illud vicissim arripuit A. C. 802. Fuit hic homo dolosus, perfidus, crudelis, rapacibus & viscosis manibus, & pecuniæ mancipium. Nec profuere tamen thesauri corrasi contra Saracenos, quin crebris expeditionibus provinciis Romanis multas clades inferrent, totumque Orientem, uti Bulgari Occidentem, depopularentur.

II. *Nicephorus* cum annos 8, mens. 9, Imperio male præfuisset, à DEO digna malitia sua præmia accepit. Nam Bulgaris resistendum ratus, exercitu comparato, primum secunda fortuna usus, *Crumni* Regis aulam occupavit: at cum nullas pacis conditiones admitteret, Bulgari, in desperationem conversi, noctu impetu in illius tabernaculum facto, cæsis comitibus & corporis custodibus, *Nicephorum* obtruncarunt. Caput amputatum, crucique affixum, spectaculo & despicatui fuit: quod deinde *Crumnus* Bulgatorum Rex, cute dempta, argento inclusum, pro calice usurpavit, infusoque vino, sodalibus ex eo propinavit. *Miscell. Chron. Funccii fol.* 131. *Histor. Magd. Cent.* 9.

PERIO-

PERIODVS IV IMPERATORVM Germanorum, in Occidente, à CAROLO MAGNO usque ad RVDOLPHVM II.

DYNASTIA PRIMA,

FRANCORVM.

I. IMPERATOR GERM.

CAROLVS MAGNVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PROAVVS fuit PIPINVS CRASSVS, Major domus in Francia. Majores domus autem fuerunt palatii Regis, ſive aulæ, præfecti. Hi anno Chriſti 666. primum cœperunt adhiberi ad gubernationem regni, cum Reges ipſi, otio & voluptatibus dediti, rebus præeſſe nollent.

II. AVUS fuit CAROLVS MARTELLVS. Fuerat ille ex pellice natus. Nam *Pipinus* pater vivente uxore PLECTRVDE concubinam ALBŒDAM ſeu ALPAIDAM duxit, ex qua genuit CAROLVM MARTELLVM, quem poſtea hæredem fecit omnium ſuorum bonorum, cum legitimi liberi fere exſtincti eſſent. Hic *Carolus Martellus*, invictæ virtutis vir, juſtitiæ ac æquitatis acerrimus propugnator fuit. Licet enim ipſe ex pellice prognatus, & à noverca *Plectrude* aliquandiu in vinculis detentus: tamen elapſus cuſtodia, variis bellis dignitatem paternam recuperavit, quam *Grioma1do* fratri, ejuſque filio *Theobaldo* ademtam *Childericus* II, Rex Galliæ, auxilio Ducis Friſiorum *Racbodi*, (qui jamjam baptizandus retracto pede maluit cum majoribus eſſe in inferno, quam in cœlo cum Chriſtianis) *Reginofredo* conceſſerat: Regem deinde à nutu ſuo penitus ſuſpendit, Saxones, Suevos & Bavaros compeſcuit, Friſios domitos fidem Chriſti profiteri coëgit, Saracenorum 385 millia, qui ex Hiſpania in Aquitaniam ab *Edone* Aquitaniæ Duce evocati fuerant, uno prælio trucidavit, provinciaque Edonis occupata, tot tantiſque factis promeruit, ut Galliarum Pater diceretur. *Sigebertus*, *Regino*, *Marian.* *Æmylius*, & ſcriptores Gallici.

Mortuus eſt CAROLVS MARTELLVS A. C. 741, die 22 Octobr. & reliquit tres filios.

1. CAROLOMANNVM, qui A.C. 746, hujus mundi gloriam & bona caduca contemnens, Romam profectus & Monachus factus eſt, Pipino fratri ditiones ſuas relinquens.

2. PIPINVM Caroli Magni patrem.

3. GRIFONEM. *Franc. Annal.* & alii.

III. PATER fuit PIPINVS BREVIS, qui regiam dignitatem Galliæ in ſuam familiam transtulit. CHILDERICVS enim Francorum Rex à Pipino apud *Zachariam* Rom. Pontif. accuſabatur, quod ſolo Regis titulo contentus otioſam vitam degeret, & muneris ſui officiis neglectis curam omnem regni in ipſum *Pipinum* rejiceret. Itaque juſſu Zachariæ *Pipinus* appellatus eſt Rex Francorum A. C. 750, & *Childericus* Rex tonſo capite in monaſterium detruſus eſt, ubi & vitam finiit, ultimus primæ ſtirpis Francorum, qui ex eadem familia annis 331 à *Pharamundi* principio recta linea inter ſe ſucceſſerant. Nam Gallici Scriptores in Regum ſuorum familiis tres mutationes numerant. *Primam* à *Pharamundo* uſque ad *Pipinum* annorum 331. *Secundam* à *Pipino* uſque ad Hugonem Capetum Comitem Pariſienſem annorum 237. *Tertiam* ab *Hugone Capeto* uſque ad noſtra tempora. *Pipinus* autem à S. Bonifacio Archiepiſcopo, A. C. 750, (aliis 751,) in Regem Francorum unctus eſt, & A. C. 756 contra *Aiſtulphum* Longobardorum Regem bona Eccleſiæ Romanæ non reſtituentem exercitum in Italiam duxit, illumque pactis ſtare coëgit. S. Petro etiam Ravennam, aliaque Italiæ loca donavit. Hoc anno mortuus eſt AISTVLPHVS, cui DESIDERIVS ultimus Longobardorum Rex ſubſtitutus: qui regnavit annos 18. Decimo enim octavo anno imperii ſui *Deſiderius* à *Carolo M.* captus in exilium miſſus eſt. Ita Longobardorum in Italia regnum ad Franciæ Reges tranſiit anno 206, poſtquam Longobardi Italiam primum intraverant. vide Hiſtor. *Iuſtini Iunioris* Imp. *cap. 2. in act. Sagatis.* Mortuus eſt PIPINVS Pariſiis A.C. 768, cum regnaſſet an. 18, ſuperſtitibus duobus filiis, *Carolo*, & *Carolomanno*, qui patre defuncto patria regna inter ſe diviſerunt, & *Carolus*, conceſſo *fratri* Auſtraſiæ regno, ſibi Franciam regendam ſumſit.

sit. *Sigebert. Schaff. Regino. Contract. Frising. Marian.*

IV. MATER dicta fuit BERTHA. *Aventin. Annal. Bojoar. lib. 4. pag. 183.*

Circa nativitatem autem *Caroli M.* duæ circumstantiæ sunt notandæ: 1. TEMPUS. 2. LOCUS.

1. Quod TEMPUS attinet, natus est A.C. 742, die 28 Ianuarii. Tradunt Historici, quod paullo ante nativitatem ejus *Stella* venusta atque fulgida in cœlo conspecta sit, quam omnes cum admiratione summa adspexerunt. Quæ præsagium fuit, hunc puerum magnum futurum *Monarcham*, qui præ cæteris in Principibus in Mundo velut hæc stella sit fulsurus; Quod etiam eventu comprobatum fuit. *Abbas Spanheimensis.*

2. LOCUM quod attinet, Historici hac in re dissentiunt. Quidam enim referunt, *Carolum* natum esse in arce *Carlsburg*, tribus milliaribus supra Monacum. *Aventin. lib. 4.* Alii in villa *Ingelheim*, duobus millibus passuum à Moguntia distante. *Theodoricus Niem. in Comment.*

Fuit *Carolus Magnus* natione *Germanus*, quia ex Francia orientali fuit oriundus,. & Francones (quos nonnulli Francos orientales appellant) Germani populi sunt. *Francia* autem *duplex* est, *Orientalis & Occidentalis.* Ad *Orientalem* Franciam (quæ & *Franconia* dicitur, ab ortu terminatur Bohemia, à meridie Bojoaria & Suevia, ab occasu Rheno fluvio, à Septentrione Hassia, & Thuringia) pertinebant Thuringi, Saxones, Frisii, Bojoarii, Suevi, Lotharingi, & alii. Ad *Occidentalem* vero Gallia Belgica, Celtica, Lugdunensis, & regna reliqua referebantur. De hac divisione sic scribit *Iohannes Nauclerus generat. 27. Carolus Magnus* Rex Francorum dicebatur: quod idem erat ac si nominatus fuisset Rex Germaniæ & Galliæ. Nam clarum est, quod eo tempore omnis Gallia Transalpina, & etiam Germania à montibus Pyrenæis usque in Pannonias, Francia dicebatur: *Illa*, id est, Germania, Francia Orientalis: hæc, id est, Gallia, Francia occidentalis. Inde etiam συμφερεῖς, ϗ τοῖς πολιτεύμασι, ϗ συγγενεῖς ἀλλήλοις, h. e. similes moribus & politia, & cognati inter se, dicuntur apud *Strabonem* Germani & Galli.

In hanc sententiam *D. Sebastianus Brand* tale epigramma concinnavit:

Translato imperio à Græcis, Germana repente
Natio suscepit regia sceptra, & opus:
Germanus quoniam, nostro quoque natus in orbe
CAROLUS, *& vero semine Teuto fuit.*
Nempe Orientalis Francus fuit. Vnde recepit
Francia Gallorum, quod modo nomen habet.

Als Keyserthumb von Griechen-landt
Wegen unfleiß ward' abgewand't/
Kam's auff die Deutsche Nation:
CARL der Grosse richtet es an/
Ein gebohrner Francke er war/
Machts freudig: gab sich in gefahr/
Erlägte viel der Feinde hauff/
Richt das Keyserthumb wieder auff.

GENEALOGIA CAROLI è P. Diacono.

Arnulphus. Major domus, post Episcopus Metensis.

- *S. Clodolphus* in eremum secessit, ac postea Archiepiscopus Trevirensis factus.
- *Ansegisus* Dux Brabantiæ, Marchio Antwerpiensis, Major domus Austrasiæ
  - Plectrudis — *Pipinus Crassus*, & Heristellus cognomento Alpais.
    - *Grimoaldus*, Major domus à Childerico cum filio Theobaldo dignitate exutus.
    - *Carolus Martellus*, cognomento Tutis, Major domus.
      - *Carolomannus* Rex Austrasiæ, post Monachus.
      - *Grifo.*
      - *Pipinus Brevis*, seu Nanus — Bertha.
        - Milo Comes — *Berta*, Angleriæ.
          - *Rolandus.*
        - *Carolus Magnus.*
        - *Carolomannus.*

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit CAROLVS, sive CARL, quod derivant à radice Germanica Kärl/ quia factus fuit vir fortis & bellicosus; quod etiam nunc frequentissimum est. Iul. Cæs. Scaliger exercitat. 266. *Carl* prisca vox est, qua robusti fortesque viri designabantur. Id enim est *Carlman*, quod *Andreas*. Alii à radice Ebræa deducunt, nempe à קרא, id est, invocavit, & אל, id est, DEVS. ut CAROLVS idem sit, atque invocator vel cultor DEI.

II. COGNOMEN. Cognomento dictus est MAGNVS, à rerum gestarum magnitudine, & gloria. Nam quantus felicitate heros fuerit, ipsius res gestæ rerumque testimonia docent, ut verborum adminiculis opus esse non videatur. Sed *Magnum* illum DEVS *Carolum* fecit, per quem magna opera in gentibus efficere voluit. Ac, si ejus res gestas tum domi tum foris inspicias, vir bello paceque summus, justitiæ literarumque cultor eximius, atque omnium Impp. post *Constantinum Magnum*, quem ut cognomine, sic virtute æquavit, sine controversia *Maximus* fuit, dicique meruit. *Sigon. lib. 4. Reg. Ital.* Merito igitur sanctam *Caroli Magni* memoriam habent coluntque *Galli*: quod nobiliter eorum ampliavit regnum. Colunt & venerantur *Saxones*: quibus, quantumvis invitis, veram de DEO doctrinam, leges, judicia, certamque pacis rationem contulit, quibus beneficiis etiamnum posteritas utitur, fruitur. Colunt *Itali*, quibus pacem & tranquillitatem, expulsis Longobardis, dedit. Totum adeo *Germanicum* imperium coluit, quia primus auctor fuit summæ dignitatis huic genti collatæ, primusque Monarchiæ Romanæ ἀξίωμα attulit. Itaque non sine ratione sacra est magnarum virtutum memoria. *Senec. lib. 4. de benefic. c. 30.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV,

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, & VITA PRIVATA.

I. *Dona corporis.*

CArolus Magnus dignam imperio formam habuit. Nam corpore præditus fuit robusto, septem pedes procero, capite rotundo, oculis prægrandibus ac vegetis, naso paullo majore, canicie pulchra, facie læta & hilari: unde formæ authoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima inerat: Quanquam cervix obesa & brevior, venterque projectior videretur, tamen hæc cæterorum membrorum celabat æqualitas: incessu firmo, totaque corporis habitudine virili: voce clara, sed quæ minus corporis proceritati conveniret. *Crantzius lib. 2. Saxon. cap. 7. Aventin. lib. 4. Annal. Bojoar. p. 219.*

II. *Animi, ingeniique Dotes.*

I. Literarum tum divinarum, tum humanarum studia.

Magna profecto *Caroli Magni* laus agnoscitur, quod potius scientia rerum divinarum & humanarum, quam potentia excellere voluit, exemplo *Alexandri Magni*, qui recte censuit, nihil servile magis, quam inservire deliciis, nec magis regium, quam labores suscipere. Cumque *Carolus* satis ad naturam excellentem adjumenti, tum rerum cœlestium cognitione, tum liberalium artium studiis, tum denique crebris exercitationibus, miscendo arti virtutem, & virtuti artem, sibi comparasset, omnem præclarissimæ rei usum ad Reip. utilitatem transtulit.

II. Præceptores ejus.

1. Puer commendatus disciplinæ *Petri Pisani Diaconi*, in bonis literis, pietatis exercitiis, cæterisque studiis adeo feliciter profecit, ut magnam de se spem virtutis & Parentibus, & aliis hominibus excitarit; nec eam spem & exspectationem, egregia indole excitatam, fefellit jam vir factus.

2. *Alcuinus* Anglus Carolum in Dialecticis, Rhetoricis & Astronomicis instruit.

3. *Diaconum* de Britannia, Saxonici generis hominem, virum undecunque doctissimum, quoque Præceptorem *Carolus* habuit: apud quem & Rhetoricæ & Dialecticæ, præcipue tamen Astronomiæ ediscendæ plurimum temporis & laboris impendit. In Musicis quoque ab eodem informatus, & psallendi disciplinam, sive modum legendi harmonicum, *Carolus* exacte calluit, eundemque ipse emendavit.

III. Φιλομάθεια atque Diligentia.

Carolus Magnus ad cervical pennam & encaustum cum pergameno noctu reponebat, ut si quid in lecto cogitanti utile occurreret, signare posset, ne è memoria laberetur. Vicinus item erat lecto paries cera illitus, cui, si quid in tenebris occurrisset, inscriberet. *Egin. in vita Caroli M. Item* inter cœnandum, si quid argute & subtiliter dictum à convivis, notabat, aut historias & antiquorum res gestas sibi recitari curabat. *Crantz. Sax. lib. 2. cap. 9.*

Historici enim commendant Magnates diversos, qui ἀναγνώστην ad mensam adhibebant, ut, dum corpus epulis pasceretur, animus etiam in honestarum atque utilium rerum cogitatione occuparetur. Hoc ipsum *Carolus* fecit, apud quem nunquam sine aliqua lectione cœnatum esse proditur, ut non minorem animo quam ventre delectationem perciperet.

IV. Eruditio.

I. *Carolus* in omni genere doctrinarum profecerat, ut & ipse quædam in lucem ediderit.

1. Scripsit *Grammaticam* patrii sermonis, conatus regulis ac præceptis cultiorem & elegantiorem, ad æmulationem Græcorum, Romanorumque, *linguam Teutonicam* reddere, barbarieque eximere. Namque pulchrum est, sermonis Germanici rationem tenere, ut honor & gloria sit in verbis compte pronunciatis à sensato homine.

2. *Vniversos* V. & N. Testamenti *libros*, librariorum imperitia; lectorum oscitantia; interpretum inscitia; & injuria temporum, depravatos, ad amussim & veritatem fontium correxit.

3. Exstat publicum CAROLI *decretum*, quo prohibet, in divinis lectionibus, templisque, inter sacra officia, inconditos solœcismos barbarismosque inconcinnos obstrepere. *Avent. lib. 4. Ann.*

II. *Carolus* tanta fuit facundia, ut non deesset ei copia & splendor in patrio & latino sermone. Græcos legatos Græce intellexit, sed non respondit longo sermone Græco.

III. In *Poësi* quoque exercitatus fuit. Nam in obitum *Rolandi* sororis filii tale epigramma concinnavit:

Tu patriam repetis, tristi nos orbe relinquis:
Te tenet aula nitens, nos lacrymosa dies.
Sed qui lustra ge is octo & binos super annos,
Ereptus terris, justus ad astra redis.

Valde delectatus fuit *Philippus Melanchthon* versu illo, quem *Carolus* in mulierculam pensa trahentem, & cantu tædium solantem fecit:

Nentis fila Deus mentem quoque jungit Olympo.

IV. CAROLVS barbara & antiquissima carmina, quibus res gestæ veterum continebantur, literis describi mandavit.

V. Mensibus anni juxta Teutonicam linguam nomina imposuit: & cum quatuor tantum venti Cardinales sint, eos adjunctis collateralibus duodecim fecit. *Sigonius.*

V. Pietas.

Pietatis studio *Carolus Magnus* adeo delectatus est, ut ipse psallendi legendique officia in Ecclesia discreverit, ipse se choris psallentium immiscuerit: & coram se, ubicunque esset, divinum peragi religiose curaverit officium ac ministerium; sermones Patrum, homilias Sanctorum, nec minus martyrologia diligenter conquiri & conscribi jusserit. *Crantz. 2. Sax. cap. 9.* Hæc quidem est vitæ humanæ imbecillitas, ut quemadmodum temporum vices, sic morum vertantur. Sed *Carolus*, in pietatis ac virtutis studio atque honestarum rerum meditatione & actione, sui semper similis permansit; Cognovit enim, DEI munus esse egregios mores, qui hominem DEO proximum esse faciunt. Quippe probrosum plane est, si quis honesta studia, quæ in adolescentia secutus fuit, vir factus derelinquat, uti fecit NERO, & BASSIANVS CARACALLA, qui prioris instituti rationem cum magna sui infamia mutarunt.

Præmia pietatis.

Salus Ducum, Principum ac Regum piorum non minus ac cor ipsorum in manu DEI est, qui eos regit ac custodit. Sic 1. CAROLVS ab insidiis Austrasianæ juventutis mirabiliter est servatus. 2. PIPINI nothi sui perfidiam, qua ille, facta conspiratione, patrem è medio tollere constituerat, detectis insidiis, effugit. 3. Cum ejus *exercitus* in bello Saxonico triduana siti laboraret, & à destruendo fano Herman Sohi desistere ob aquæ penuriam cogitaret, DEVS per torrentem quendam prope montem subito largissimas aquas effudit, ad recreationem militum. *Æmyl. lib. 2. Regino lib. 2. Annal. Aimoin. lib. 4. cap. 46.*

VI. Studium posteritatis.

Carolus Magnus, cum intelligeret, nullum impendii genus dignius esse, quam quod erogatur in posteros, jussit omnium nationum quæ illi subessent, memorabilia gesta, quæ scripta non erant, scribi & memoriæ mandari. Porro cum Bibliotheca animæ pharmacum seu medicamentum recte à *Diodorò Siculo lib. 1.* nominetur, *Carolus Magnus* eam instructissimam habuit Aquisgrani in palatio suo, non quidem ut libri cœnationum essent ornamenta, sed ut studiorum essent instrumenta. Sic Bibliotheca recte elegantiæ, Regumque curæ egregium opus appellatur.

VII. Amor erga Literatos.

Carolus Magnus Doctos viros in summo honore habuit, cum iis quotidie conversatus est, colloquiaque tum in mensa tum alio tempore habuit.

AXIOMA.

Moniti sint Magnates, *ut viros literatos ament, & in pretio habeant.* Vitis enim, tametsi arbor est omnium nobilissima, tamen arundinum, vallorum, arborumve infrugiferarum eget sustentaculis: Ita potentes eruditorum, alias despectorum, opera. *Erasmus in Apophthegmatis.*

Exempla.

1. Elegans exemplum hoc loco habemus in *Carolo M.* qui (uti jam diximus) Literatos in summo pretio habuisse ab Historicis commendatur.

2. Superiore etiam seculo FRANCISCVS Rex Galliæ magna cum laude idem fecit, quo nemo suo seculo artes liberales omnes vehementius amavit, aut liberalius prosecutus est: prandens ac cœnans loquebatur de literis; sicut scribit *Sleidanus lib.* 19.

VIII. Temperantia.

Carolus pulcherrimum temperantiæ exemplum est. Nam cibi potusque erat parcissimus: in potu tamen temperantior, ut qui ebrietatem in quolibet, etiam infimæ conditionis, nedum in suis, abhorrebat. Maxime cœna quotidiana quaternis duntaxat ferculis, præter assam, qua maxime delectabatur, & quam venatores verubus inferre solebant, constabat: in cœna ter fere, neque temere interdiu, bibit. Lege quoque vetuit, ne quis alium ad bibendum provocaret, ebriumque in exercitu aquam in posterum potare compulit. *Crantz. l.* 2. *Sax. cap.* 8. *Aventinus lib.* 4. *Annal. Bojoar.*

IX. Cura valetudinis.

Carolus Magnus cum sciret, sanitatem rem esse pretiosissimam, sed quæ cito mutetur, valetudinem suam continentia & frugalitate adjuvit, & corpus exercuit diligenter.

1. *Iejuniis* corpus suum sæpius exercuit. *Mutius lib.* 8. Valetudo enim curatur auxilio temperantiæ, & animus sensusque in corpore evacuato magis quam oppleto vigent. Quippe spiritus non multum occupatus vel distractus circa affluentiam ciborum, in profundum & latum trahentium, sursum fertur ac repit; corpore ob levitatem leviter & expedite assurgente. *Plutarchus in vita Lycurgi.*

2. *Carolus* animi laxandi & valetudinis causa etiam lavacris oblectabatur, sæpius calidis utebetur, lavandoque crebro natatu se exercebat, adeo ut omnes nando superaret. Ideo ad Aquisgraneas, quas Aquisgranum vocant, Regiam exstruxit, ibique extremam ætatem egit. *Aventinus lib.* 4. *Ann. Bojoar.*

3. *Exercebatur* assidue equitando & venando. Venationem enim tanquam rem saluberrimam etiam senex haud neglexit, neque ob hanc per nives vel calores, saltusque aut montes percurrere, aut aliam quampiam tempestatem exhorruit graviorem. *Cuspin.* His ergo moribus cum *Carolus* vitam instituisset, & assidue se equitando & venando exerceret, semper prospera usus fuit valetudine, usque ad annum 70. *Crantz lib.* 2. *Saxon. cap.* 8.

X. Modestia in vestitu.

I. *Vestitu*, calceatu, & cætero habitu patrio, hoc est, Teutonico, utebatur: at corpus camisia linea, & fœminalibus lineis induebatur: deinde tunicam, quæ limbo serico ambiebatur, & tibialia, tum fasciolis crura, & pedes calceamentis, constringebat: & ex pellibus lutrinis thorace confecto, humeros ac pectus hyeme muniebat: Sago Veneto amictus, & gladio semper accinctus, cujus capulus ac balteus aut aureus aut argenteus erat. *Aventinus.*

II. *Carolus* nonnunquam cinctus gladio, diademate aureo atque gemmatis vestibus prodibat: quod tamen nonnisi præcipuis solennitatibus, vel siquando exterarum gentium Legati venissent, faciebat. *Aventin. l.* 4. *pag.* 219.

III. *Peregrina* atque exotica vestimenta, pretiosa licet, *Carolus* omnia contemnebat, nec unquam iis indui patiebatur: excepto, quod Romæ semel, *Adriano* Pontifice petente, & iterum *Leone* successore ejus supplicante, longa tunica & chlamyde amictus, & calceis Romano more formatis, induceretur. In solennitatibus veste auro texta, & calceamentis gemmatis, & fibula aurea sagum adstringente, diademate quoque ex auro & gemmis, ornatus incedebat: aliis autem diebus habitus ejus parum à communi ac plebeio abhorrebat. *Idem.* Probe enim novit *Carolus*, luxuriam vestium & conviviorum ægræ mentis ac civitatis esse indicium. *Sen. ep.* 114.

IV. *Carolus*, cum *Franci*, inter Gallos militare soliti, eorum sagis virgatis, brevibusque, uti jam cœpissent, visa braccatorum turba, indignabundus exclamavit: En liberos Francos! qui eorum, quos vicere, vestimenta inauspicato usurpant. Quid ista pittaciola prosunt? totum non operiunt corpus, maxima ex parte nudum relinquunt, neque à pluviis ventisque defendunt. Edixit ergo, ne amplius hujusmodi vestibus uterentur. *Aventin. lib.* 4. *Annal.* Quippe stulta est hæc æmulatio quorundam, qui novitate vestium delectantur,

tur, & induti in publicum prodeunt, ut spectentur potius quam spectandi causa: ut *Socrates* ad *Xanthippen* dixit.

XI. Felicitas.

Cogitationibus & cœptis CAROLI M. fortuna & successus adfuit prosperrimus. Est enim felicitas, & fortuna, adjutrix consiliorum bonorum: Quibus qui non utitur, felix nullo pacto esse potest. Nam in perditis impiisque consiliis nulla potest esse felicitas. *Ammianus Marcell. lib.* 21. Sed enim nisi à Deo consilia petantur, non recte procedunt. Siquidem ejus beneficio omnes res bene gestæ merito acceptæ ferri debent. Itaque non inscite TVLLVS Rex Rom. apud *Dionys. Halicarnass. lib.* 3. *fol.* 255. de rebus à se gestis disserit: Primum inquiens, Deorum beneficio, deinde vero Imperatoriis artibus, hæc comparavi, quæ non parum hostium terrorem & nostrorum audaciam auxerunt.

XII. Constantia in adversis.

Quanquam CAROLVS M. de omnibus publice & privatim bene meritus esset: tamen multis rebus adversis, non sua culpa contractis, sed ex perfidia suorum hominum fuit usus. Magna vero laus est, quam ei asscribit *Aventin. lib.* 4. *Annal.* Quod perpetuæ in adversis juxta ac prosperis constantiæ fuerit. Nam in secundis rebus non insolescebat, nec angustis perditisque desperabat: sed æquo utramque sortem animo compos mentis tolerabat.

XIII. Humanitas.

CAROLVS per omne vitæ tempus ita cum summo omnium amore atque favore & domi & foris conversatus est, ut nunquam ei vel minima injustitiæ vel crudelitatis nota à quoquam fuerit objecta. Amabat peregrinos, & eorum suscipiendorum magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non solum palatio, verum etiam regno non immerito videretur onerosa. Ipse tamen pro magnitudine animi hujusmodi pondere minime gravabatur: cum etiam ingentia incommoda laude liberalitatis, ac bonæ famæ mercede compensaret. *Eginard.* Pietate namque plenum est, inquit *Cassiodorus lib.* 5. *epist.* 9. peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, & non tantum patriotas ad substantiæ lucra admittere, sed ipsos quoque advenas invitare.

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. *Vxores*, & *Liberi*, quos ex iis suscepit.

CAROLVS *uxores* habuit *plures.*

Prima fuit HERMINGARDIS: *Desiderii* Regis Longobardorum filia, quam ipsi adolescenti mater BERTHA collocavit: verum cum tantum anni spatio cum ea in conjugio vixisset, eam repudiavit. *Aventinus lib.* 4. *Annal.*

Secunda fuit HILDEGARDIS, nata ex nobili *Godefridi* Ducis Alemannorum familia. Fuit illa pia & religiosa fœmina, ex qua suscepit *tres filios*, CAROLVM, PIPINVM, & LVDOVICVM, (qui ipsi in Imperio successit:) & secundum quosdam *quatuor*, secundum alios *octo* filias, quarum nomina hæc fuere: 1. ROTHRVDIS, quæ desponsata fuit CONSTANTINO Leonis Imp. filio; sed conjugium impeditum fuit ab *Irene* Imperatrice *Constantini* matre. 2. BERTHA. 3. GISELA. 4. HILDEGARDIS. 5. ADELHEIDA. 6. BELLIXANDRA. 7. IMMA. 8. GERTRVDA. Mortua est *Hildegardis* A. C. 783. Calend. Maii: postea die 12 Iulii mater CAROLI *Bertha* diem quoque suum obiit. *Aventinus*, *Regino*, & *alii.*

Tertia fuit FASTRADA, Comitis Francorum filia, ex qua suscepit tres filias, *Theodoram*, *Hilärudin*, & *Rothaidem*. Mortua est *Fastrada* A. C. 794. & Moguntini sepulta. *Aventinus.*

Quarta fuit LVITGARDIS Alemanna, ex qua nihil liberorum tulit. *Idem.*

II. *Concubinæ*, & *Liberi* ex iis suscepti.

CAROLVS postrema uxore defuncta, nullas amplius sibi matrimonio jungere voluit; concubinas igitur habuit diversas, ex quibus & naturales suscepit liberos.

Prima fuit GERSVINDA, fœmina nobilis, de Saxonum progenie oriunda, quæ peperit ei filiam nomine ADELDRVDIN. *Aventinus l.* 4. *Annal.*

Secunda fuit REGINOPYRHA, (aliis REGINA) ex qua duos suscepit filios, DRVGONEM, & HVGONEM. *Idem.*

Tertia dicta fuit ADELINDA, quæ filium nomine THEODORICVM progenuit. *Idem.*

Quarta fuit HIMMELTRVDA, ex qua natus PIPINVS gibbosus & claudus. Ab hoc patertutus esse non poterat. Tantus in isto regnandi amor fuit, ut ne toties quidem indulgentia patris piissimi remissa noxa, ab instituto nefario hominem regno indignissimum revocare potuerit, quin subinde

ſubinde novas moliretur conſpirationes: ideo tandem eum in monaſterium conjecit. *Egnat. l. 5. c. 9. Pantaleon. Caſtritius l. 4. fol. 322, 323. Chron. Pomarii fol. 47, 48. Bruſchius in Germ. Mon.*

Educatio Liberorum.

Carolus maxima cura liberos educavit, eoſque ab ineunte ætate omnibus virtutum generibus inſtruxit: nunquam domi ſine ipſis cœnavit, nunquam iter fecit, quin filii adequitarent; *Filiæ*, vehiculo extremo agmine claudente, ſubſequerentur. *Mares*, ſimul ac per ætatem licuit, more Germanorum, equis, armis, venationibuſque exercuit: *fœminas* vero etiam lanificio, colo, fuſoque, ne otio torperent, adſuefecit. Atque hæ cum admodum pulchræ eſſent, nullam earum nuptum dedit uſque ad mortem: cauſabatur, ſe earum conſuetudine carere non poſſe. In hac re fortuna eum deſtituit. Nam filiæ probro impudicitiæ notatæ, male audierunt: ſed ea ſive crimina ſive maledicta patienter tulit. *Aventin. lib. 4. Annal. Bojoar. Crantz. l. 2. Pantaleon parte 2. fol. 6.*

EGINARDVM *Carolo* familiarem fuiſſe, Sleidanus tradit. Erat enim Cancellarius Imperatoris. Ferunt ab IMMA, *Caroli* filia, adamatum: cumque amoris ardentioris & mutui adfectum exuere non poſſet, nec tamen aures virginis per internuncium appellare auderet, noviſſime projecta audacia ad puellæ conclave clam acceſſiſſe, ibidemque intromiſſum, quaſi ad eam mandata Regis ſecreta haberet, ſolum cum ſola egiſſe, datiſque amplexibus cupido ſatisfeciſſe amori: deprehendiſſe hoc *Imperatorem*, veſtigiis in nive obſervatis: licet elegantiſſima juvencula, quam audacem faciebat amor, tergo inſidentem, exceptumque, ad locum hoſpitio contiguum deportaſſet, ibique depoſita ſarcina per eadem veſtigia cautius obſervata rediiſſet. *Imperator* partim admiratione, partim dolore permotus, non tamen abſque divina diſpenſatione id fieri apud animum reputans, ſeſe repreſſit, & viſa interim ſilentio ſuppreſſit: rem tamen, ubi *Eginardum* ſe fuga ſubducturum animadvertit, ad *Senatum* detulit, & ſententias ſingulorum exquiſivit, ubi omnium ſuffragio ad acerbiſſima ſupplicia condemnatus eſt *Eginardus*. Tum *Imperator* & honori filiæ, & timori *Eginardi* conſulens, attonitis omnibus & conſternatis, *Eginardum* ex improviſo abſolvit, eique filiæ nuptias conciliavit. *Iacobus Curio l. 2. cent. 8. c. 8.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Regni occupatio.*

1. *Pipino* mortuo, *Carolus Magnus* & *Carolomannus* fratres regnum patris defuncti occupant, illudque inter ſe dividunt ſine ulla diſſenſione: & quidem *Carolomannus* regnum Galliæ, *Carolus M.* vero regnum Germaniæ obtinet, regnique ſedem conſtituit VVormatiæ, & deinde Aquiſgrani, loci amœnitate adductus, atque ut vicino loco bellum adverſus Saxones gerere & continuare poſſet. A. C. 768.

2. Accepto nuncio de *Carolomanno* fratre ſuo A. C. 771. 4. Decemb. extincto, ex hoc tempore ſolus regnare cœpit. *Schaff. Reginaldus.*

II. *Imperii Romani occupatio.*

CAROLVS M. ad culmen Imperii Romani evectus eſt triplici jure.

1. *Iure Belli.* Quia ipſe DESIDERIO Longobardorum Rege, qui tum in Italia regnabat, victo & fugato, regnum Italiæ virtute bellica occupavit, illudque jure victoriæ ſibi vindicavit.

II. *Iure Transactionis.* Quoniam IRENE Imperatrix Conſtantinopolitana, miſſis Legatis ad *Carolum Magnum* totum Occidentis Imperium ei conceſſit: uti *Albertus Crantzius* teſtatur.

III. *Iure vocationis & electionis.* Nam populus Romanus ἀξίωμα Imperii occidentalis, *Carolo M.* unanimi conſenſu & ſuffragio detulerunt: ſicut Hiſtorici ſcribunt.

1. *Sigebertus* de his ita ſcribit: Romani, inquit, qui ab Imperatore Conſtantinopolitano jamdiu animo deſciverant, nunc accepta occaſionis opportunitate, quia mulier, excæcato Imperatore Conſtantino, filio ſuo, eis imperabat, uno omnium conſenſu, *Carolo* Regi Imperatorias laudes acclamant, eumque per manum *Leonis* Papæ coronant, Cæſarem & Auguſtum appellant; Pipinum vero filium ejus Regem Italiæ ordinatum collaudant.

2. *Aventinus* electionem ejus ita deſcribit. Cum (inquit) mulier Conſtantinopoli imperaret, quod inauditum eſſe videbatur, putabant Romani, ſe poteſtatem habere & jus eligendi Cæſarem, quod Imperium ex ipſis eſſet & nominaretur. Tenebat autem *Carolus* omnes provincias, quæ ad urbem Romanam pertinebant. Itaque A. C. 801. LEO Papa, Senatus & populus Romanus, illum deſignabant Imperatorem.

3. *Marianus Scotus: Carolus*, inquit, à Romanis hoc tempore Auguſtus appellatus eſt.

4. *Onuphrius* ita refert: Cum *Carolus* (inquit) primum Imperator & Auguſtus renunciatus fuiſſet, à Romano Pontifice ungebatur, aureoque diademate coronabatur, tanquam Romani Imperii uno totius orbis primario Sacerdote: more accepto ab Imperatoribus orientalibus, qui à Patriarchis

chis Constantinopolitanis primariis Græcanici Imperii Pontificibus consecrati, aurea corona redimiebantur.

ΠΟ'ΡΙΣΜΑ.

Vnde patet, figmentum Pontificiorum esse, quando dicunt, LEONEM III. Papam Imperium Occidentale à Græcis ad Germanos, vel ad Francos transtulisse: sicut *Bellarminus in Chron. sacr. part. 2. pag. 77.* scribit. Nam,

1. Quod quis non habet in sua potestate, illud in alium transferre non potest: juxta *Axioma* Logicorum, Non entis nulla sunt Accidentia.

Iam vero *Pont. Romanus* neque in Italiam, neque in urbem ipsam Romam imperium habuit. Maximam enim Italiæ partem tenebat *Desiderius* Rex Longobardorum, ac *Leoni* in urbe vix fuisse locum, nec præsidii quicquam ad se tuendum habuisse constat, cum ad *Carolum M.* in Germaniam usque profugit.

E. Pontifex Romanus potestatem Imperii Romani in *Carolum Magnum* transferre non potuit.

2. Distinguendum est inter Imperatoris *Constistitutionem*, & *solennem* ejus *inaugurationem*. *Imperator* vel per successionem, vel per electionem constituitur, sed constitutus in solenni inauguratione Imperator declaratur. Et sic *Carolus Magnus* partim per electionem populi Romani, partim jure belli, partim jure transactionis, legitime Imperator Romanus in Occidente est constitutus: Sed à *Leone III.* Pontifice Romano per solennem inaugurationem & coronationem publice Imperator est declaratus.

Huc pertinet, quod *Nauclerus volum. 2. Gener. 37.* scribit: Præhabita (inquit) matura deliberatione, *Carolum* Francorum Regem potentissimum, *populi Romani consensu*, à *Leone* Pontifice inter Missarum solennia, Imperatorem Romanorum *declaratum*, ac diademate coronatum fuisse, ter acclamante populo Romano; *Carolo* Augusto à DEO coronato, magno & pacifico Imperatori, vita & victoria! eumque inunctum à Pontifice, cum Pipino filio, quem Italiæ Regem *solenni decreto pronunciaverat*. Hæc ille.

Vnde patet, quod LEO Pontifex Roman. non DOMINVS, sed tantum *Minister* istius coronationis fuerit. Nam non propria authoritate ac voluntate, sed jussu ac decreto populi Romani, coronationem illam peregit.

Quod autem *Iesuitæ* ex ministro coronationis *Caroli* Dominum faciunt, qui ipsi imperium occidentale contulerit, non minus ridiculum est, quam si quis Pastorem Ecclesiæ dicat sponsam dedisse sponso, cum rogatus ille legitimæ copulationis minister & testis sit.

AXIOMA POLITICVM.

Non necessario ad constitutionem Regis requiritur inauguratio, sive Coronatio.

Nam sicut verum ac legitimum conjugium est, etiamsi solennia nuptiarum nondum celebrata sint: sic Principatus & imperii potestas absque inauguratione etiam esse potest.

RVDOLPHVS SECVNDVS legitimus Romanorum Imperator fuit, etiamsi coronatus nondum esset. *Barclaius lib. 3. de Reg. potest. cap. 2.* Quare breviter dicendum, quod *Coronatio* sive inauguratio ad constitutionem Imperatoris non *αἰτιολογικῶς*, h. e. causaliter sive *formaliter*, sed *σημαντικῶς*, i. e. significative referenda sit. hoc est, *Coronatio* Imperatorem non constituit, sed constitutum declarat, & ostendit, hanc personam justam esse, & juste Imperio potitam.

III. *Regni imperiique Romani administratio.*

1. *ACTA TOGATA.*

Supra diximus, quod CAROLVS M. regnum à patre relictum cum fratre suo CAROLOMANNO diviserit: fratre autem defuncto, totum ad ipsum Imperii Gallici *ἀξίωμα* communi Procerum consensu delatum sit. Atque ita *Carolus* summa cum laude regno præfuit, & bene illud administravit. Imperator quoque Occidentis electus tota mente in hanc curam incubuit, ut translatum ad se divinitus Imperium (quod in *Augustulo* desiit) rebus omnibus divinis & humanis ornaret, augeret & stabiliret: quod etiam factum est, ipseque ex gente Germana natus, primus Imperator constitutus est, & genti suæ ejusmodi decus attulit, quod usque ad finem seculi perdurabit.

I. Authoritas.

CAROLVS omnibus exteris Regibus & gentibus terrori fuit: unde legationes ab omnibus pene gentibus ad eum missæ sunt.

1. IRENE Imperatrix per Legatos suos fœdus cum eo renovavit, totum Occidentis imperium ei concessit, & insuper conjugium etiam ipsi promisit. *Crantzius.*

2. NICEPHORVS etiam Imp. per Legatos pacem fraternam atque perpetuam cum eo confirmavit,

mavit,ut ambo Imperatores & Augusti appellarentur, ac frater alter alterum nominaret. *Aventinus*.

3. MICHAEL successor *Nicephori* legatos ad *Carolum* de pace misit. Legati Carolum Aquisgrani convenerunt, titulum Imperatoris ipsi obtulerunt & confirmarunt, eumque Græca oratione celebrarunt. *Miscella & Annales*.

4. *Rex Persarum*, & Maurorum Princeps, expetiverunt amicitiam Caroli, missis Legatis, qui ab eo auditi esse scribuntur ad urbem Padebornam. Inter munera à Persico Rege missa scribitur fuisse *horologium* ex aurichalco mira arte mechanica factum, in quo duodecim horarum cursus vertebatur, cum totidem æreis pilulis, quæ ad completionem horarum decidebant, & casu suo tympanum pulsabant, additis in eodem horologio duodecim equitibus, qui completis horis per 12 fenestras exibant, & egressu totidem fenestras, quæ apertæ fuerant, claudebant. *Regino, Peucerus, Chron. Carionis fol.* 327.

5. Ex *Africa* quoque Legatus advenit, qui inter alia munera etiam ossa Sanctorum martyrum *Cypriani* & *Sperati*, item caput Pantaleonis, ad *Carolum* attulit.

6. *Zacharias* cum duobus Monachis à Patriarcha Hierosolymitano missi tradiderunt *Carolo* claves sancti sepulcri, atque adeo urbis ipsius Hierosolymæ cum vexillo: ut scribit *Regino*.

7. LEO Pontifex Roman. per legatos clavos confessionis D. Petri cum vexillo urbis Romæ *Carolo* Regi misit, ac præterea rogavit, ut is mitteret aliquem Romam, qui suo loco jusjurandum exigeret, & in fide Romanos firmaret: ut habet *Vrspergensis, Sigebertus*, & *Regino*.

II. Liberalitas.

Carolus M. benignus & liberalis fuit erga mendicos. Siquidem hæc benignitas verbo Misericordiæ in sacra Scriptura denotatur *Oseæ* 6. Misericordiam volo, & non sacrificium. Ergo da pauperi; & Dominus, qui est omnium remunerator, suo tempore memor erit. *Eccles.* 11. *v.* 1. Et Christum debitorem habere plus est, quam omnia possidere. *Nazianzenus*.

Carolus à quodam admonitus, nec cuilibet petenti, præsertim indignis, quidquam daret: Qua caritate, respondit, nos tulit Pater cœlestis, ad cujus legem nos collati, sumus ipsa impuritas & injustitia, latrones & fures? *Mutius lib.* 8.

III. Prudentia.

Carolus valde prudens fuit. Cum enim in Italia, illo præsente, pater & filius de homicidio rei arguerentur, factum autem uterque negaret, nec ullis tormentis fateri vellet: *Carolus M.*, veritatis eruendæ causa, utrumque ad suspendium condemnavit. tum pater, amore filii commotus, se reum; filium culpæ expertem pronunciavit. Hujus rei elegans exemplum habemus in Bibliis 1 *Reg. cap.* 3. *vers.* 27.

IV. Iustitia.

Carolus magnam justitiæ rationem habuit. Nam,

1. Cum *Comes* palatii sententiam aliquam diceret, quæ sine ejus jussu definiri non posset, statim *Carolus* litigantes introduci jussit, & velut pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dixit.

2. Cum Legatus *Caroli* pecunia corruptus Marcyllo Saracenorum Duci Francorum aciem, in qua Rolandus, & alii illustres viri perierunt, prodidisset, postea Aquisgrani comprehensus, manibus & pedibus alligatus, jussu *Caroli* à quatuor equis distractus est. *Sabell.* 8. *lib. Annal.*

V. Leges & Constitutiones.

1. Exstat *Caroli* constitutio, in qua mendicis palantibus atque vagabundis quidquam tribui vetuit, quamque regionem suos inopes alere, sanos ac validos labore victum quærere, ac desiderio sufficere manus jussit. Idcirco opes Ecclesiasticas in locupletioribus templis in tres partes divisit: duas egenis, tertiam sacerdotibus attribuit. In ædibus angustioribus æqua lance inter egenos & sacerdotes partitus est. *Aventinus lib.* 4. *Annal.*

Laudabile hoc fuit institutum *Caroli*, quod mendicos validos circumcursitare non permiserit, imitatus in eo exemplum prædecessorum suorum, nempe Gratiani, Valentiniani & Theodosii Impp. quorum lex inserta est Codici Iustiniani sub titulo De mendicantibus validis.

2. *Carolus M.* lege vetuit, ne quis alium ad bibendum provocaret, ebriumque in exercitu aquam in posterum potare compulit. *Aventinus*.

3. *Carolus* leges Longobardorum ex veterum constitutionibus & Ecclesiasticis canonibus collectas & ordinatas recensuit, & Mutinæ promulgavit A. C. 801. *Const. Imper.*

4. Sapientissime *Carolus* constituit, ut in primaria cujusque regionis urbe Pontifex, & prætor, ter quotannis, mense Aprili, Octobri, Ianuario, jus dicerent, responsa redderent, & inprimis pauperes, viduas, pupillos, (dato his prudentissimo patrono) diligentissime audirent, inimicos reconciliarent. Vetuit insuper, ne ipsi lites in diem differrent, neve calumniis locum facerent. *Aventinus*.

LIIII 2 5. In-

5. Inter cætera instituta, & hoc solenne habuit *Carolus Magnus*, ut gladii sui capulo, cui insignia ipsius erant insculpta, edicta, omnesque literas signaret, ejusdem esse dicens & confirmare & defendere leges. *Ægid. Corras. de dict. memor.*

VI. Ædificia & propugnacula à Carolo exstructa ac munita.

1. *Regias* duas, unam in *Ingelheim*, alteram *Neomagi* exstruxit.

2. A. C. 792. *Pontem* Moguntiæ exstruxit, ut Rhenus transiri posset: cujus longitudo fertur fuisse quingentorum passuum. *Regino.*

3. A. C. 808. *Carolus* contra Bohemos castrum ædificavit *Dresdam* ad Albim. *Regino.*

4. Eodem anno contra Sarabos Vandalos, ne Thuringiam vastarent, *Numburgum* ad Salam ædificavit. *Idem.*

5. A. C. 809. *Carolus* urbem contra Danos munire jussit *Hamburgum*, cujus fundamenta jacta die 13 Martii. *Idem.*

Exstruxit & alia ædificia: sed de iis in Actis ejus Ecclesiasticis dicturi sumus.

VII. Derivatio Danubii in Rhenum.

Carolus M. à quibusdam fuit persuasus, hominum labore effici posse, ut è Danubio in Rhenum navigaretur, si inter Rhedonessum & Alemannum flumina Nariscorum, (ut *Aventinus* memoriæ tradidit) ubi uligo palustris erat, fossa duceretur, quæ navium capax foret, in quam palustres aquæ subsidentes utrinque flumini committerentur. Nam Rheodonessus Bambergæ (inquit) Mæno, hicque Rheno Moguntiaco miscetur. Alemanus vero millia passuum octo à patria mea in Danubium profluit, juxta oppidum Kelhaim. Fit igitur jussu Regis à maximo Bojorum, Francorum, Suevorumque numero fossa lata trecentos pedes, longa millium passum duo. Totum autumni tempus in tam præclarum opus utileque absumtum est. Sed invidit fortuna labori, qui invito cœlo cæptus erat. Immensi frumentorum acervi, & omnis generis granorum reperti in campis; quæ si pecus gustaret, è vestigio peribat: farina inde facta sub manibus evanescebat. Noctibus auditæ sunt voces mugientium & lascivientium, confusi strepitus circum superiorem fossam. Accedebant continui imbres in loco alioqui palustri. Ideo, quicquid terræ interdiu egerebatur, noctu humo relabante subsidebat. *Avent. lib. 4. Ann. Aimoinus de rebus Franc.*

III. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* contra *Longobardos.*

I. ΤΑ᾽ ΠΡΟΗΓΟΥ´ΜΕΝΑ.

I. *Viduæ Carolomanni apud Desiderium Longobardorum Regem calumnia.* BERTHA *Carolomanni* vidua, relicta Francia, ad *Desiderium* Longobardorum Regem se contulit, se filiosque suos in ejus clientelam dedit, ac CAROLUM M. ejus rei apud *Desiderium* detulit, cujus ne cogitationem quidem omnino conceperat, quod scilicet nepotibus ex fratre regnum paternum eripere vellet: sed eventus ostendit integritatem ipsius animi.

II. DESIDERII *perfidia. Desiderius* (qui eo tempore CAROLO propter repudiatam paullo ante filiam vehementer iratus erat) mulierem, filiosque ejus suscepit, eosque adversus CAROLUM per novum Pontificem Romanum *Hadrianum* consecrare Reges decrevit; Id si fieret, sperabat, aut Francos ad hos à Carolo sponte defecturos, aut bella inter utrosque intestina exoritura esse, quibus inter se collisa frangeretur potentia Francica. Sed divina providentia ita gubernante, practica hæc non processit, & consilium maxime consultori nocuit: & *Carolo Magno* illa *Desiderii* machinatio, qua illum regno privaret, summi honoris consequendi occasio exstitit. *Pontifex* enim Romanus *Desiderii* postulationi non solum locum non dedit, sed & cum levitas & perfidia ejus sibi nota esset, respondit satis aspere Legatis: Ego quidem pacem cum omnibus Christianis habere, & cum Rege vestro in ea concordia esse, quæ inter Romanos & Longobardos superioribus annis est constituta, desidero; sed qui possim ei credere, qui decessori meo fidem jurejurando datam de jure suo Ecclesiæ tribuendo fefellit? An vos hunc hominem dignum existimatis, quo cum pactio aliqua fœderis sanciatur? quippe fluxa fide bonitatis verba imitari, major malitia est.

III. DESIDERII *violentia.* Cum ergo *Desiderio* plenum perfidiæ consilium non successisset, adversus CAROLUM rem aperto Marte tentandam censuit; sed infelici successu. Licet enim prædam magnam egerit, & agros Italiæ populatus fuerit fœde; nihil tamen efficere ejus rei potuit, quam animo conceperat suo, quin iis, ad quæ odio & dominandi cupiditate impellebatur, periculosis consiliis sibi exitium præsens attraheret.

IV. *Injuria Pontifici Rom. à Desiderio illata. Desiderius*, cum eligeretur Hadrianus Papa A. C. 772, urbes à *Pipino* Pontifici Romano datas, ad Exarchatum Ravennæ pertinentes, Faventiam, Ducatum Ferrariæ, & alias, duorum mensium spatio occupavit, &

vit, & prope Ravennam in vicis & oppidis præſidia collocavit, miſit etiam qui Pontificem Romanum novum interciperent, & ad ſe perducerent. Sed *Pontifex* eoſdem Arimini cepit.

V. *Pontificis ad Carolum legatio.* Cum *Deſiderius* non deſiſteret ab injuriis, Papa *Hadrianus* indignitate rei commotus A. C. 773 legatos ad *Carolum* miſit, ab eoque auxilium petiit.

VI. CAROLI *ad* DESIDERIVM *legatio.* Quoniam ſapientis eſt, omnia conſilio prius quam armis experiri: *Carolus M. Deſiderium* legatione honorifica monuit, ut pacem ſecum coleret, & Pontifici Romano redderet, quæ PIPINVS pater S. PETRO tradiderat. Veruntamen, hac animi moderatione & amica ſua ſubmonitione *Carolus* apud *Deſiderium* nihil profecit.

VII. CAROLI *ad bellum præparatio*, ejuſque *prudentia. Carolus* cum nihil apud *Deſiderium* obtineret, armis eum cogendum recte conſtituit. Proinde Francorum concilium convocavit, atque ipſe ad eos de poſtulatis Pontificis & de tota re Longobardica retulit. In eo Concilio publico nemo omnium exſtitit, qui non inique *Deſiderium* perfideque feciſſe, ejuſque arrogantiam comprimendam, & Eccleſiæ primo quoque tempore opem ferendam eſſe, cenſeret. Quamobrem decreto bello ſtatim *Carolus* ingentes ubique delectus egit, atque arma intentiore, quam unquam antea, ſtudio expediri ſtatuit: ut facile omnibus appareret, Francos non ad Eccleſiam ſublevandam, ſed ad Longobardorum regnum evertendum ſeſe accingere. Copias deinde *Carolus* in duas partes diviſit: Vnam *Bernhardo* patruo ſuo tradidit, eumque per montem Iovis procedere ad ſaltus Alpium occupandos juſſit: cum altera parte ipſe per Ciniſum montem eſt ſecutus. *Deſiderius* contra ad certum harum rerum nuncium excitus, ſubito cohortes aliquot ad eoſdem Alpium tranſitus inſidendos, eoſque validis munitionibus confirmandos miſit. Cum ergo *Carolus Magnus* cognoviſſet, *Deſiderium* Alpes obſediſſe, & impetum Gallici exercitus totius regni viribus excipere velle, ſubſtitit parumper, ut novo conſilio hoſtes frangeret.

VIII. *Altera Caroli ad Deſiderium legatio.* Cum *Carolus M.* aliquandiu ad Alpes conſtitiſſet, novos ad *Deſiderium* Legatos miſit, qui pecuniam ingentem ei offerrent, modo Pontifici ſua redderet, & judicum, h. e. hominum paullo honeſtiorum filios obſides traderet, exercitum inde ſubito deduceret; ſimulque, ut, dum liceret, ſibi ac ſuis rebus conſuleret, admonuit. Sed *Deſiderius* honeſtæ admonitioni necdum advertere, nec de ſua pertinacia quicquam remittere voluit: cum, ſi prudenti conſilio cedere voluiſſet & tempori ſervire, periculum impendens evitare potuiſſet. *Sigonius lib.* 3. *de Regno Italiæ.*

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

I. CAROLI *adverſus Deſiderium expeditio.* Cum cauſa ſuſcipiendi belli juſta, & ſeriis admonitionibus à *Deſiderio* locus datus non eſſet, conjunxit *Carolus* omnes ſuas copias, & expeditam militum cohortem per montes avios circumductam à tergo Deſiderium invadere imperavit.

II. *Turpis* DESIDERII *fuga*, & CAROLI *glorioſa victoria.* Cum *Carolus Magnus* diſpoſitione certa bellum hoc ſuſcepiſſet, initi conſilii felix ſecutus eſt eventus. Cum *Deſiderio* enim apud Vercellas congreſſus eſt, eumque prælio ſuperavit. *Deſiderius* rebus ſuis diffidens, fuga ſalutem ſibi quæſivit, & deſperatis rebus omnibus, ſe urbis Papiæ muro concluſit. Adalgiſus vero ejus filius una cum *Bertha* Carolomanni vidua, ejuſque liberis, juſſu patris ſe in Veronam urbem munitiſſimam recepit. Quare cum CAROLVS *Deſiderium* ancipitem belli fortunam detrectare videret, Papiam obſidione cinxit, eamque Bernhardo commiſit, atque ipſe Veronam cum delecta militum manu ſeſe contulit. Vbi autem Verona premi cæpta eſt, Adalgiſus, ſe diu Caroli impetum ſuſtinere poſſe diffiſus, urbe evaſit, atque in Græciam, immo Conſtantinopolin, profugit; ubi tandem conſenuit. Eo diſcedente, Veronenſes ſubito Carolo deditionem fecerunt, qui, cum Veronam urbem, facta ſibi deditione, in ſuam fidem, & *Bertham* ac filios ejus in ſuam poteſtatem accepiſſet, nihil hoſtiliter in eos ſtatuit, ſed in Franciam remiſit, ac ſummo in honore habuit. Omnes igitur Tranſpadanas civitates CAROLVS, propter clementiæ & benignitatis famam, occupata Verona, non magno admodum labore in ſuam poteſtatem redegit. Interim *Deſiderius* incluſus muris Papiæ, omnia adverſa perpeti maluit, quam ſe hoſti dedere. Sed cum indies fames & peſtilentia in urbe augerentur, & tam milites quam oppidani luctu & mœrore confecti diutius obſidionem tolerare non poſſent, tandem, cum decem menſes urbem *Carolus* obſediſſet, Rex ſe, ſuam conjugem, liberos atque urbem in poteſtatem Caroli permiſit victoris, A. C. 774. *Carolus* theſauros *Deſiderii* univerſos exercitui diſtribuit, ipſum vero cum conjuge & liberis Leodium relegavit; ubi in exilio mortuus eſt. *Sigebertus, Regino, Annal. Fuld. Aventinus.*

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

I. *Devicto* igitur *Deſiderio*, regnum Italiæ poſt annos ducentos ſex, quibus Longobardi illud

tenuerant, ad CAROLVM M. pertinere cœpit jure belli, ejuſque potentia indies magis magiſque augeri: & quanto ſe ſubmiſſius pro ſua perſona gerebat, tanto ejus auctoritas, virtutis flos, creſcebat laudabilius.

II. CAROLVS M. cum magno triumpho in Franciam rediit. Reddidit tamen Pontifici omnia, quæ *Pipinus* Eccleſiæ conceſſerat; Longobardorum vero regnum ſibi retinuit.

III. PAVLVS *Diaconus* Hiſtoricus, *Deſiderio* Regi à ſecretis, ſimul captus, ſed libertate donatus in Galliam venerat: ibi accuſatus, quod *Deſiderio* fugiendi rationem clam monſtraſſet, dum manum ſive ſcripturam *Caroli* imitatus fuiſſet. Iuſſit igitur CAROLVS ipſi præcidi manum; ſed ſtatim pœnitentia ductus pœnam ipſi hanc remiſit, & ſolummodo relegavit in Inſulam Diomedis: ex qua tamen effugit, in Italiam venit, & in cœnobium Caſſinenſe nomen dedit; ubi monachus vixit, multa ſcripſit in hiſtoria: item hiſtorias & lectiones de Sanctis juſſu *Caroli* conſcripſit. Carolus ipſe ſua manu ad hunc *Diaconum* ſcripſit. *Leo Oſt.*

IV. CAROLVS finito bello Longobardico, regni Italici inſignia Modoëtiæ, veteri inſtituto, *ferream* nempe *coronam*, per Archiepiſcopum Mediolanenſem accepit, atque ita, ut perpetuum poſteris ſolenne eſſet, inſtituit.

V. *Carolus* unanimi Pontificis Romani & omnium Procerum decreto Patricius Romanus appellatus eſt, dataque ei poteſtas, ut non ſolum Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates & alios inveſtiret, ſed etiam ut ſedem Apoſtolicam ordinaret. *Sigonius.*

VI. *Carolus M.*, devictis ſubjugatiſque Longobardis, Duces eorum non ſolum liberos eſſe juſſit, magna cum clementiæ laude, uno tantum regii feudi vinculo obligatos; ſed & pro meritis cuique ducatus & prædia ampliſſima adſignavit. Ducatum ergo Beneventanum *Ragiſo*, *Deſiderii* Regis genero: Spoletanum *Hildebrando*, Forojulienſem *Rothgando* permiſit, antiquo feudi jure in ſe, quod erga Longobardorum Reges erat, conſervato. Item ſuis quoque militibus agros jure feudi dedit, & omnes ac ſingulos certa jurisjurandi formula obſtrinxit: *Iuro* per hæc ſancta DEI Euangelia, me in poſterum fidelem ei futurum, ut vaſallum Domino, nec id, quod mihi ſub nomine fidelitatis commiſerit, enunciaturum in ejus detrimentum ſcientem. Hoc jusjurandum ſi fefelliſſet, feudum ad alienum transferebatur, eaque tranſlatio inveſtitura dicebatur.

VII. *Carolus* devictis hoſtibus ad totum Italiæ ſtatum rite ordinandum & conſtituendum ſuum adjecit animum; Arduum profecto aggreſſus opus, ſed magna cum laude & felicitate illud perfecit. Remp. enim ſic ordinavit, ut in pace tuta, ac legitimis judiciis inſtitutiſque felix eſſet. Populos ac civitates in regno ſitas ita gubernare inſtituit, ut regni limites atque oppida Comitibus adminiſtranda committeret, & iis omnem publicam & privatam juriſdictionem mandavit. Limites *Marchas* appellavit: Vnde Præfecti limitum, Marcharum *Comites* ac *Marchiones* dicti ſunt. Extra ordinem autem quoſdam legatos in Regnum majore quam Comitis poteſtate miſit, quos *Miſſos* vocavit, ſi qua controverſia vel inter ipſos Principes incidiſſet, vel ſi in Republ. quid ordinandum amplius foret, aut ipſi Magiſtratus in ordines redigendi eſſent, id ſua illi prudentia efficerent. Et prudenter *Carolus* ſimul ea ordinavit, quæ ad bellum ſubito à finitimis populis excitatum ſuſtinendum & ſiſtendum conducerent; exercendo nempe cives, ut cum gloria & virtute, ſua quiſque fretus, in aciem prodire poſſent. Fines Imperii diligenter cuſtodiendos eſſe exiſtimabat recte, ut, iis integris ſervatis, cætera tranquilla, tuta & ſecura eſſent. Siquidem quæ in medio ſunt, tuta eſſe nequeunt, niſi fines recte cuſtoditi fuerint. Itaque Marchiones ſive judices limitum conſtituit.

VIII. *Carolus* tributa, & exactiones, pro temporis ratione nonnunquam remiſit. *Aventinus.*

IX. *Carolus M.* pacatam Italiam (ut ſupra diximus) ſua virtute effecerat: ſed ne hæc felicitas diuturna eſſet, impedimento fuere Longobardorum Duces, qui imperii ſummam Longobardico nomini ademtam, & ad Francos tranſlatam, indigne ferebant. Ac proinde veteri libidine dominandi accenſi, res moliri novas nunquam deſiſtebant. Inprimis vero *Rothgandus* Forojulienſis Dux, proximis ſollicitatis ad defectionem civitatibus, magnos motus excivit. Hanc perfidiam mox armis vindicandum cenſuit *Carolus*, haud dubie intelligens, ſi res hæc impune *Rothgando* foret, brevi ſe totam Italiam, gliſcentibus indies defectionibus, amiſſurum; ſi fortiter inceptis occurreret, neminem non ultro in officio permanſurum. Cauſa ergo tanti ſceleris juſta fuit, ad quam tum ſubito prolapſus non eſt *Carolus*, ſed cum temperamento rationis & conſilii. Nihil tamen poſt rem deliberatam cunctandum cenſuit, ne forte res mali exempli mora vires acquireret, juxta aliud Poëtæ:

Principiis obſta: ſero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.

Itaque quamprimum potuit *Carolus*, cum firmiſſimo exercitu Alpes ſuperavit, ac recta in Forum Iulium ire perrexit: quo cum veniſſet, moram nullam interpoſuit, quin ſubito acie cum hoſte confige-

figeret. Fuso fugatoque exercitu, Rothgandus captus, & quod regnum affectaverat, capite damnatus est. Cæterum civitates, quæ defecerant, cùm se dederent, facile veniam impetrarunt. Et *Carolus M.* hoc facto majorem indies sibi auctoritatem acquisivit. *Hildebrandus* ergo Dux Spoletanus, qui item mala consilia animo conceperat, postquam certior factus est de his, quæ Rothgando contigissent, & quam clementer *Carolus* civitates in gratiam recepisset, non solum nefanda consilia mutavit, sed etiam *Carolum* extraordinariis honoribus colendum censuit, atque in Saxoniam ad eum venit, muneribusque eximiis allatis se in ejus potestate futurum ostendit. Gratiam invenit, & liberaliter tractatus & dimissus à *Carolo* discessit. *Sigon. lib. 4. de reg. Ital.*

II. *Bellum Saxonicum.*

I. *Memorabile* inprimis cum Saxonibus bellum suscepit *Carolus* A. C. 772. quo nullum vel atrocius, vel diuturnius, aut laboriosius à Francorum populo gestum. quippe quod continuos 33 annos durarit: ita, ut maxima utrinque animositate dimicatum sit, cæsis tam è Francorum quam Saxonum nobilitate plurimis. Non autem tam regni dilatandi cupiditate, quam Christianæ religionis propagandæ studio, hoc bellum *Carolus* suscepit. Tanta enim fuit Saxonicæ gentis pertinacia, antequam cervicem jugo alienæ dominationis subjicere vellet, quantumvis honesta causa belli prætendereretur, ut deposita nempe Idolomania, retentaque Autonomia, verum DEVM agnosceret, veramque religionem colere disceret: Tamen libertatem cui adsueverant, *Saxones* retinere maluerunt. *Carolus M.* ut populum Saxonicum liberum, & minime conferendo tributo assuetum in officio pietatis retineret, tributa nulla ipsis imposuit, præterquam, ut decimas Episcopis à se constitutis darent, ut ita Religionis prætextu jugum ferre discerent. Quanquam vero summa hac moderatione usus est *Carolus*, nihil tamen movit duras Saxonum mentes. Bello igitur coërcendos esse statuit, & cum armata manu Saxoniam ingressus, omnia longe lateque diripuit, præda inter suos distributa. Saxones vero vehementer ei restiterunt, ac Duce *VVitekindo* multis præliis cum *Carolo* decertarunt; sed victi sæpius à fide data iterum defecerunt, donec non tam fortuna adversa fracti (*Carolus* enim duobus præliis uno mense commissis, altero ad Hasam fluvium, altero ad montem Afneggi dictum, tantam à Saxonibus victoriam reportavit, ut amplius ei resistere non valerent) quam lenitate & mansuetudine *Caroli* permoti, sese dediderunt, baptismum susceperunt, & in fide data perseverarunt. *Crantz. 2. Sax. cap. 4. Annal. Franc. Regino.*

II. Anno C. 785. bellum *Saxonicum* finitum est, & Saxones apostasiæ culpam deprecantes, à *Carolo M.* veniam & impunitatem impetrarunt, & una cum *VVitekindo* Duce suo baptismum & Christianismum susceperunt. *Annal. Franc. Regino.*

III. Postquam *Carolus* Saxones vicisset & domuisset, nihil prius habuit, quam ut *Saxoniam*, tum quoad religionis cultum, tum quoad rectam Reipubl. gubernandæ formam ornaret, & veluti communiret. Quæ religioni veræ inter Saxones constitutæ obstare videbantur, Idololatriam nempe & superstitionem, sustulit. Disjecit statuam Martis; quam illi *Irminsul* vocabant. Item in Harsborg / Idolum *Krodo* dictum: & in castello Magdeburg simulacrum Gratiarum contrivit. *Crantz. 2. Saxon. c. 9. & 12. Schaff. Annal. Franc.*

III. *Bellum* contra *Radbodum Frisiorum Regem.*

Carolus, cum *Radbodus* Frisiorum Rex à persequendis Christianis non abstineret, querelæque ad *Carolum* deferrentur, magno exercitu Radbodum invasit, gemina pugna eum vicit, & Frisia pepulit, cum plane à religione Christiana abhorreret. *Ann. Fris.*

IV. Contra *Hungaros.*

A. C. 791. in Hungariam movit, ubi ad Anisum fluvium venit, indicto triduano jejunio exercitum lustravit; inde aggressus Hungaros vicit, & usque ad Rabam fluvium fugavit: inde Ratisbonam rediit. *Regino.*

V. Contra *Saracenos in Hispania.*

Carolus exercitum duxit in Hispaniam contra Saracenos, superatisque Pyrenæis montibus, Pampilonem urbem cepit, & dejectis muris destruxit. Augustam etiam obsedit, quæ dedita his conditionibus, ut Idnabalam Regulum reciperent, ipsi religionem Christianam discerent, & Regulus concionibus sacris semper interesset. In hanc rem obsides accepit, & in Franciam est reversus. At ad saltus Pyrenæos cum Vascones ex insidiis ultima impedimenta *Caroli* invasissent, ea diripuerunt, & præstantes ibi viros occiderunt, *Eginhartum*, regiæ mensæ ministrum, ANSHELMVM Comitem palatii, & fortissimum Ducem ROLANDVM (quem tamen plærique fiti exstinctum tradunt) Britannici littoris præfectum, Caroli

roli magni sororis filium. *Sabell. Regino. Sigeb. Annales. Diacon.*

VI. Contra *Hunnos & Avares.*

I. Expeditionem quoque suscepit contra *Hunnos & Avares*: reque omni ex parte feliciter gesta, thesauros ingentes asportavit. *Aventinus.*

II. Cum *Hunni*, qui ultra Rabam & Euram habitabant, iterum tumultuarentur, *Pipinus Caroli Magni* filius, copiis suis cum *Heinrici*, Ducis Forijulii, conjunctis, eos invadit A. C. 796. *Iringum & Iugurium* Regulos eorum interficiunt, & Ringum castellum munitissimum, ubi thesauri regii erant, diripiunt, atque *Carolo* mittunt, arcemque solo æquant. Et Thudunus, Avarium Princeps, se & populum suum Carolo tradit, cum subditis suis baptizatur, atque in Hunniam, infra Araboniam remittitur. Verum non multo post fidem frangit, copiasque colligit ad jugum excutiendum. Sed Pipinus & Boii, qui firmis præsidiis provinciam tenebant, eum statim aggressi interficiunt. *Aventinus, Sigebert. Regino lib. 2.*

III. *Avares* post annos aliquot, iterum armis correptis, sese in libertatem vindicare conati sunt. *Pipinus* autem jussu *Caroli* eos aggressus, & gentem illam propemodum delevit, finesque Bojoariæ usque ad Dravi flumen prorogavit. *Sigebertus, Aventinus,*

VII. Contra *Sclavos & Bohemos.*

Carolus M. Bohemos & Sclavos Christianos persequentes bello aggressus, victosque, sibi subjecit. *Histor. Magdeb. cent. 9. c. 3. Annal. Fuld.*

VIII. Contra *Godefridum Regem Daniæ.*

A. C. 810. Godefridus Rex Daniæ Frisiam vastavit, exercitu domavit, & suo regno subjecit. *Carolus* ingenti exercitu congregato adversus eum movit: interim *Godefridus* à satellite suo trucidatus est, & classis Danorum desperata victoria domum rediit. *Carolus* vero perrexit, & Hamburgum recepit, quod Wilsii Vandali occupaverant, & tandem Aquisgranum rediit. Anno sequenti, nempe A. C. 811. pacem fecit cum *Hemmingo* Danorum Rege, qui patruo *Godefrido* successerat; *Hamburgum* restituit, & fundamenta jecit Episcopatus, quem ibi instituit. *Regino.*

APPENDIX.

I. *Carolus M.* quando cum Ducibus suis ad pugnam se parasset, & jam in procinctu esset, publice S. Synaxi usus est; postea in nomine Iehovæ hostes fortiter aggressus, victoriam semper reportavit.

II. DISCIPLINA MILITARIS. *Carolus M.* edicto vetuit, & contra facientes graviter punivit, ne quidquam ex agris vicinorum, præter herbam, ligna, aquam, à militibus suis inter proficiscendum attingeretur. *Aventin. lib. 4. Annal.* Huc pertinet oratio *Caroli*, quam habuisse ad milites fertur, cum exercitum, debellatis Saxonibus & Longobardis, dimitteret. Ite (inquit) milites mei: vos heroës vocabimini, socii Regum, judices criminum. Vivite posthac laboris expertes: consulite Regibus publico nomine, favete fœminis, juvate pupillos: consilio circumdate Principes; ab his victum, vestitum, stipendium petite: Si quis negaverit, inglorius infamisque esto. Si quis injuriam vobis intulerit, reum se Majestatis agnoscat. *Vos* autem cavete, ne tantum decus, tantumque privilegium, justo bellorum labore partum, aut ebrietatis, aut scurrilitatis, aut alio quovis vitio maculetis; ne, quod largimur vobis ad gloriam, redundet ad pœnam, quam de vobis sumendam, si forsan excesseritis, nobis & successoribus nostris Romanorum Regibus perpetuo reservamus. Hinc apparet, quod pulchrum quidem sit, vincere Reges, oppugnare regiones, castra & urbes: multo tamen pulchrius, propriis affectibus imperare, omniumque admirabilissimum; cum is, qui multos vicerit, se ipsum demum vincat.

III. Obiter quoque notandum, quod Carolus duos præstantissimos Duces (nempe *Rolandum & Ænotherum*) habuerit, qui hostes Imperii singulari audacia aggressi sunt, & profligarunt.

I. ROLANDVS filius Berthæ, sororis *Caroli Magni*, egregiam in bellis Carolo operam navavit. Hujus felicitas & gloria potissimum lacertis constitit, adeoque robustus fuit, ut omnes sui temporis viros fortitudine superaverit. Profectus est cum avunculo suo Carolo in bellum, contra Saracenos in Hispania gestum. Cum enim Saraceni Hispaniam occupassent, sæpe etiam Galliam infestis armis tentassent: *Carolus M.* ingentem contra eos eduxit exercitum A. C. 778. & recepta Pompelone præcipua Vasconum urbe, congressus cum Saracenis ingentem cladem perpessus est, qua amplius 40000 hominum perierunt. Post, reparato exercitu, denuo cum illis conflixit, eos vicit ac fugavit, totamque citeriorem Hispaniam usque ad Betim fluvium recepit. Verum paullo post copiæ Francicæ, perfidia Vasconum circumventæ, à Saracenis magnam acceperunt cladem: in qua Rolandus solus cum Mausirio summo duce Saracenici exercitus conflixit, cum-

eumque ſua manu jugulavit; ipſe vero haſtis & lapidibus graviter afflictus vix evaſit. Inde in herba jacens, aquam ad reſtinguendam ſitim fruſtra deſideravit. Itaque vulneribus, languore, ſitique confectus, orationem ardentem & plenam fidei ac pietatis habuit, qua ſe DEO commendavit, animamque exſpiravit. Carolus hoc Epitaphium ei compoſuit:

Tu patriam repetis, triſti nos orbe relinquis:
Te tenet aula nitens, nos lacrymoſa dies.

Atque ut aliud item ſervandæ ejus memoriæ monumentum exſtaret, ſtatuam ipſi poſuit, & Saxonicis quibuſdam civitatibus hoc jus dedit, ut, quibus ſtatuam Rolandi in foro collocaſſet, αὐτονομίαν, plenam juriſdictionem, liberam Rempubl. atque omne Imperium habere intelligerentur. Prædictus Rolandus tam eximia temperatura gladium Durandinum vel Durandulum (quo Ferracutum gigantem Saracenicum 12 cubitos altum, & robore 40 viros æquantem, quique tantum in umbilico vulnerari poterat, transfodit) habuiſſe fertur, ut, cum, cæſis ſuis copiis, antequam ipſe labore & ſiti conficeretur, in duriſſimis cautibus, ne hoſtes eo potirentur, illum frangere magnis viribus conatus fuiſſet, illæ potius aciei ipſius ceſſerint, quam gladius fractus ſit: ſicut Gyraldus tradit, dicitque, hunc gladium juſſu Caroli Magni in civitate Blajenſi ad Garronam in monaſterio S. Romani ad Rolandi ſepulcrum una cum ejus cornu appenſum fuiſſe. *Chronic. Philip. Sabell. 8. Æn. Turpinus. Gyraldus lib. 3. hiſt. Franc. Camerarius.*

II. Sub *Carolo M.* militavit quoque gigas, nomine Ænotherus (ſic dictus quod exercitum æquipararet) heroica magnanimitate illuſtris, ex Durgia pago Sueviæ oriundus, qui hoſtes in modum fœni demetere, atque in modum avicularum haſta, veluti cuſpide fixos, humeris ſuſpendere ſolitus fuit. *Aventinus lib. 4. Annal.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Carolus M. pius & religioſus Imperator fuit, ſolumque in id incubuit, ut religionem Chriſtianam promoveret & propagaret. Idcirco 1. EPISCOPATUS. 2. ACADEMIAS. 3. CONCILIA & COMITIA inſtituit.

I. Epiſcopatus.

I. Anno C. 777. Salingſtadenſem ſive Oſtervvicenſem Epiſcopatum fundavit.

II. Anno fere Chriſti 778. Epiſcopatum Halberſtadenſem inſtituit.

III. Padebornenſis Epiſcopatus à Carolo inſtitutus eſt circa annum Chriſti 780.

IV. Oſnaburgenſis in Weſtphalia Epiſcopatus fundamenta jecit A. C. 780. cui ſeptem annos poſt Epiſcopum dedit.

V. Anno C. 785. fundamenta Epiſcopatus Mindenſis à Carolo jacta ſunt.

VI. A. C. 788. in palatio Nemetenſi Imperator ſanxit, ut devicti Saxones ſint liberi, & Epiſcopatus Bremenſis inſtituatur, cui vicina Saxonum regio decimas ſolvat. Epiſcopatum illum primus adminiſtravit Wilhadus.

VII. A. C. 791. Epiſcopatum Mimingerodenſem (qui hodie Monaſterienſis appellatur) Carolus inſtituit.

VIII. Octavus Epiſcopatus à Carolo M. fundatus, commemoratur Hildesheimenſis.

IX. Nonus annotatur Bardovicenſis, qui hodie Verdenſis eſt, cujus primus Epiſcopus fuit Svvibertus.

X. Decimus commemoratur *Schirenſis*, qui *Magdeburgum* poſtea translatus eſt: ubi olim Veneris ſimulacrum cum tribus Gratiis cultum fuiſſe, indeque nomen urbi eſſe dicitur.

XI. *Carolus* A. C. 811. fundamenta Epiſcopatus *Hamburgenſis* jecit. *Regino.*

Conſtat etiam, *Leodicenſem* & *Trajectenſem* diœceſes magnis à *Carolo* patrimoniis & privilegiis eſſe dotatas, adeo optimus Princeps Eccleſiæ ornandæ operam dedit.

II. Academiæ & Scholæ.

CAROLUS M. magno cum ſui ſeculi hominum, totiuſque poſteritatis emolumento, ſcholas publicas, officinas omnis eruditionis, pietatis & doctrinæ aperuit, atque annonam & ſtipendia è fiſco Profeſſoribus dedit, iiſque procerum, pauperumque liberos commiſit. Ejus igitur auſpiciis felicibus factum eſt, ut Italia, Gallia, Germaniaque, terrarum magiſtra venerabilis, muſa cœleſtis, & camœna legatorum (ut de Carthagine refert *Suidas*) appellari poſſit.

1. Anno Chriſti 791. inſtituta eſt ACADEMIA PARISIENSIS à *Carolo*, quam tanta proventuum & poſſeſſionum amplitudine locupletavit, quantam vix omnes Galliæ & Germaniæ, quæ inde poſtea natæ ſunt Academiæ, poſſent æquare. *Crantzius.*

2. A. C. 805. *Oſnaburgi* à CAROLO Schola eſt inſtituta, & multis inſignibus privilegiis ornata, ut Græci & Latini authores ibi explicarentur. *Crantzius lib. 1. cap. 2.*

3. *Carolum Magnum* quoque *Bononiæ* & *Ticini* ſcholas publicas inſtituiſſe, ab Hiſtoricis annotatum eſt.

4. Secundum numerum alphabeti monasteria condidit, ut in iis homines de DEO recte institue-rentur, & in bonis literis erudirentur, atque in singulis literam auream centum librarum Coloniensium collocavit. *Mutius lib.* 8.

Laudandum quoque in CAROLO, quod juventutem ad virtutem & diligentiam ipse incitaverit, ac proinde sæpius examina instituerit. Nam ita *Aventinus l.* 4. *Ann. Bojoar.* de eo scribit: Reversus CAROLVS (inquit) ab expeditione bellica in Galliam, pueros sui profectus specimen epistolis, versibus, carminibus, orationibus Panegyricis, aliisque scriptis, exhibere jussit. Vbi cum tenuiores propter spem profecisse, nobiles cultum animi neglexisse deprehendisset: *Illis* ad dextram segregatis; Vos quidem macti virtute estote, inquit, filii piissimi, qui vestro officio gnaviter defuncti estis: vestra erunt sacerdotia locupletissima, & Pontificatus maximi: ego vos in aulam adsciscam, ex vobis Senatores cooptabo, vos in album Prætorum & Patrum curiæ adlegam. *Deinde* ad nobilium liberos, quos à *læva* collocarat, vultu irato, nihil dissimulans, ait, Vos comatuli & delicatuli, freti opibus, & splendore parentum, nostram Majestatem sprevistis; vitia, otia, luxum & inertiam bonis literis & virtuti, contemto decreto nostro, prætulistis. DEVM vero immortalem testor, nihil penitus commodi honorisque à me ad vos perventurum: quin imo edam in vos exempla, nisi resipueritis, & negligentiam diligentia expiaveritis. *Aventinus lib.* 4.

III. Synodi & Comitia.

I. A. C. 770. Concilium *VVormatiæ* celebratum. in quo à populo & clericis à CAROLO impetratum, ne liceret clericis in bellum exire. *Baronius.*

II. A. C. 772. CAROLVS comitia egit *VVormatiæ*, ubi de regno recte constituendo consilia habita, & bellum Saxonibus inferendum est decretum. *Regino, & alii.*

III. A. C. 775. *Carolus duas Synodos* celebravit in *Villa Duria*: in quibus principaliter statutum est, ut suffraganei suis Episcopis subsint. Vt Episcopi ordinentur in locis vacantibus. Vt Regulares & Monachi secundum regulam vivant. Vt Episcopis Presbyteri & Clerici pareant. Vt incestuosi homines per Episcopos corrigantur. Vt nulli liceat alterius Clericum recipere, aut ordinare. Vt quisque decimas fideliter largiatur, & ut recusantes puniantur. Vt homicidæ aut cæteri rei, qui secundum leges mori debent, si ad Ecclesiam confugerint, non excusentur, neque eis ibidem victus detur. *Regino lib.* 2. *Hist. Magdeb. cent.* 8. *cap.* 9. *pag.* 573.

IV. *Regino lib.* 2. annotat, CAROLVM in Saxonia ad fluvium Lippam celebrasse Synodum anno Christi 780. sed tractatum esse de rebus tantum politicis.

V. Anno C. 785. CAROLVS Padebornæ Synodum seu conventum habuit. *Regino l.* 2.

VI. CAROLVS A. C. 788. *Ingelheimii* congregavit *Synodum* ex Pontificibus majoribus, minoribus, præ-
Sacerdotibus, Regulis, Ducibus, tetrarchis, præfectis, civibus, oppidanis. In ea Synodo nihil fuit tractatum de religione: sed CAROLVS accusavit THESSALONVM, Bavariæ Principem, perfidiæ: & testibus crimen probavit. Pronunciatur sententia, juxta legem Salicam, de capitali supplicio. *Thessalonus* autem petit veniam, & cum filio in Monasterium relegatur; & qui cum eo senserant, in exilium abiguntur; & tota Bavaria Carolo subjicitur. *Aventinus lib.* 3. *Annal.*

VII. A. C. 792. CAROLVS M. Reginoburgi *Synodum* celebravit juxta Annales Francorum. Occasionem præbuit ei nova hæresis FELICIS Orgellorum Episcopi, qui voce & stylo asserebat, IESVM CHRISTVM in divina natura esse verum DEVM, in humana vero nuncupativum. Item in divina natura esse eum verum DEI Filium, in humana vero adoptivum: unam personam DEI & hominis dividens in duas personas, scilicet veri filii & adoptivi. *Sigebert. in Chron.* & *Aventinus lib.* 4. *An.* Convenerunt Episcopi ex omni Germania, Gallia & Italia. Felix damnatus Romam ad Papam *Adrianum* missus est, ubi errorem revocavit, & ad Ecclesiam suam remissus. *Aventinus lib.* 4. *Annal. Annonius lib.* 4. *cap.* 83. *de Francorum gestis.*

VIII. A. C. 794. CAROLVS Concilium Francofurti ad Mœnum instituit. Occasionem præbuit tum FELIX, qui ad hæresin suam fuerat reversus: tum Adrianus Pontifex, qui acta *Nicenæ* secundæ Synodi de imaginum adoratione miserat approbanda. Conveniunt Episcopi, Sacerdotes, Abbates & Monachi, ex omnibus provinciis Caroli, nimirum ex Italia, Gallia, & Germania. *Adrianus* misit etiam eo suos legatos, *Theophylactum* & *Stephanum*: cœtui Patrum etiam ipse interfuit CAROLVS. Ac primo tractatum de FELICIS & ELIPANDI Episcopi Toletani opinione, qui contendebant, Christum dici debere filium DEI adoptivum secundum humanam naturam. Communi autem Patrum sententia ea hæresis scripto libro refutata, & subscriptione omnium Patrum damnata est; *Conclusum* videlicet, Christum

ſtum ſecundum humanam naturam non eſſe Filium DEI adoptivum, ſed ſubſtantialem. *Ratio* hujus decreti hæc eſt: Chriſtus ſecundum humanam naturam aut eſt Filius DEI adoptivus, aut ſubſtantialis. At non eſt adoptivus. Alias enim ſequeretur, quod duo in Chriſto ſint Filii: nempe adoptivus ſecundum humanitatem: & ſubſtantialis, ſecundum divinitatem. At hoc eſt hæreticum, & Neſtorianum, ac S. Scripturæ è diametro contrarium. Nam Paulus 1 *Cor.* 8. *v.* 6. inquit: VNVS DOMINVS IESVS CHRISTVS. Ergo ſecundum humanitatem eſt Filius DEI ſubſtantialis.

DVBIVM.

At ſi Chriſtus eſt Filius DEI ſubſtantialis ſecundum humanitatem, ſequitur, quod ab æterno à DEO Patre ſecundum humanitatem ſit genitus. Quod hoc *ſyllogiſmo* demonſtratur:

Quicunque eſt Filius DEI *ſubſtantialis, ille ab æterno à* DEO *Patre eſt genitus.*

Atqui Chriſtus ſecundum humanam naturam eſt Filius DEI *ſubſtantialis, ſecundum decretum Concilii Francofurtenſis:*

E. ſecundum humanam naturam ab æterno à DEO *Patre eſt genitus.*

Reſp. Propoſitio Major ita eſt limitanda: Quicunque eſt Filius DEI ſubſtantialis, & ſubſtantialiter, h. e. per ſubſtantialem generationem, ille ab æterno à DEO Patre eſt genitus.

Iam ſubſumo: Atqui Chriſtus ſecundum humanam naturam non eſt Filius DEI ſubſtantialis & ſubſtantialiter, h. e. per ſubſtantialem generationem, ſed perſonaliter, h. e. per & propter unionem perſonalem. Niſi enim hoc ſtatuatur, omnino dicendum foret, duos in Chriſto eſſe Filios; unum ſecundum Deitatem, alterum ſecundum humanitatem; illum ſubſtantialem, hunc vero adoptivum. Quod hæreticum. Ergo neceſſario inde ſequitur, quod Chriſtus ſecundum humanam naturam ſit Filius DEI ſubſtantialis, propter unitatem perſonæ.

Deinde in hac Synodo Francofurtenſi offeruntur acta *Synodi Nicenæ* II, quam *Adrianus* per ſuos vicarios rexerat, & poſtea etiam approbaverat, ut ſupra diximus: ac Pontificii Legati poſtulant ſubſcriptionem & comprobationem. Patres non ſtatim aſſentiuntur, ſed diſceptationem de iis, ut par erat, inſtituunt, & ſententiam illam de Imaginibus adorandis examinant, veritatemque deprehendunt ex collatione utriuſque Synodi: nimirum illius, quæ ſub *Conſtantino Copronymo* prorſus damnaverat & abjecerat imagines, quaſi nec eas liceat pingere, aut habere, ſive in templis, ſive in aliis locis: & hujus, quæ ſub IRENE Imperatrice non modo habendas, ſed etiam adorandas, & colendas veſtitu, ſuffitu, candelis, geſticulatione, *&c.* aſſeveraverat. Mediam autem ſententiam amplectuntur: quod, imagines habere in templis & aliis locis, impium quidem per ſe non ſit; ſed eas adorare & venerari, prorſus alienum à fide Chriſtiana, & cum ſuperſtitione gentilium congruat. Quare contra *Adriani* Pontificis & Legatorum ejus ſententiam decernunt: Imaginum cultum & adorationem eſſe impiam, & Synodum *Nicænam ſecundam* (quam ſeptimam Oecumenicam vocarant) eſſe abolendam. *Eginard. in vita Caroli M. Erphordienſis cap.*69. *Regino lib.*2. *Annales Francorum. Annonius lib.* 4. *cap.* 85. *Blond. Decad.* 2. *lib.* 1. *Aventinus lib.* 4. *Mutius lib.* 9. *Hiſtor.* Porro argumenta, quibus cultum Imaginum Epiſcopi improbarunt, vide in *Centuriis Magdeb. Tomo octavo*, *c.* 9. *pag.* 639.

IX. A.C. 803. CAROLVS M., rebus in Hiſpania utcunque pacatis, *Compoſtellæ* (in Hiſpania) Synodum celebravit: in qua (poſt dedicationem Baſilicæ S. Iacobi, quæ facta eſt à Turpino in præſentia *Caroli Magni*) ſtatutum eſt, ut omnes Epiſcopi, præſideſque Hiſpani & Gallici, *Præſidem* Eccleſiæ Iacobi pro ſuo Primate agnoſcant. *Vincentius lib.* 24. *cap.* 17. *ex Turpino.*

X. CAROLVS ex Hiſpaniis reverſus, *Pariſiis* A.C. 803, inſtituta *Synodo*, ordinavit, ut omnes Reges Franciæ & Epiſcopi, præſentes & futuri, Epiſcopo ejus Eccleſiæ (Pariſienſi nimirum) ſubſint & pareant: nec ſine ejus conſenſu Reges coronentur, aut Epiſcopi ordinentur. *Vincent. lib.*24.*c.*22. *ex Turpino.*

XI. Tempore *Caroli M.* ob decimas, opeſque ſacras, inter Monachos & Sacerdotes in Bojoaria litigatum eſt. *Iuſſu* vero *Caroli* Salisburgi Concilium indictum, inque eo decretum eſt, donaria templorum, bona Eccleſiaſtica, in quatuor dividenda eſſe portiones: atque unam ſortiri Epiſcopos; alteram ſacrificulos, quorum quidem munus eſſet, accuratius paſcere oves: tertiam pauperum eſſe: quarta ſacras ædes refici, inſtaurarique oportere. *Aventinus lib.* 4. *Annal. Bojoar.*

XII. A.C. 803. *Carolus* in palatio *Saltz* conventum celebravit: in quo Saxones antiqua libertate donavit, omnique tributo liberavit, in eum finem, ut poſthac ad fidem Catholicam conſervandam ſuam operam præſtent; exceptis decimis, quas Sacerdotibus reddi juſſit. *Chronicon Quedelburgenſe.*

XIII. Anno C. 813 jubente *Carolo M.* congregatum eſt *Arelatenſe Concilium*: in quo Epiſcopi congregati conſignarunt aliqua capita, eaque *Carolo* obtulerunt, ut, ſi quid iis addendum cenſeret, adde-

adderet: ſi quid emendandum putaret, corrigeret: ea vero, quæ ipſi probarentur, confirmaret. Hi Epiſcopi recte judicabant, pium & Chriſtianum Magiſtratum à gubernatione Eccleſiarum non eſſe excludendum. Decreta autem fecerunt, quorum quædam ad Eccleſiaſticam, quædam ad politicam gubernationem pertinent, & notatu quidem digniſſima ſunt, ſed brevitas compendii recenſere ejus verba non patitur: poſſunt autem peti ex *Cent.* 8. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 9. *fol.* 401.

XIV. A. C. 813. *Moguntia* juſſu Caroli Synodus eſt habita. Convenerunt Epiſcopi XXX, Abbates XXV, & plures Sacerdotes, Monachi, Comites & Iudices. Occaſionem præbuerunt diſſoluti mores tum Eccleſiaſticorum, tum plebeiorum hominum, quos CAROLVS corrigi cupiebat, ut ex hac vita diſcedens bene conſtitutas Eccleſias ſucceſſori ſuo relinqueret. *Sigebertus in Chron.*

XV. Eodem anno, jubente CAROLO MAGNO, *Synodus* ex Epiſcopis & Abbatibus collecta eſt ex Gallia Lugdunenſi, *Cabilone*, ad emendationem ſtatus Eccleſiaſtici inſtituta. Fecerunt autem multa decreta, quorum quædam ad Eccleſiaſticam, quædam ad politicam gubernationem pertinent, & ad CAROLVM M. ut ea pro libitu confirmaret, miſſa ſunt. Quia autem decreta illa omnia recenſere nimis longum foret, pius Lector eorum prolixitate onerandus non eſt: ſed videat de his in *Cent. Magdeb. Tomo nono*, *c.* 9. *fol.* 387.

XVI. Anno quoque Chriſti 813. *Turoni* juſſu Caroli M. Synodus habita eſt, & ad diſciplinam Eccleſiaſticam promovendam, & collapſam reſtaurandam, aliquot capita conſignarunt, eaque Imperatori exhibuerunt; quæ poſſunt peti ex *Hiſtor. Magdeburg. cent.* 9. *fol.* 378.

IV. *Alia ACTA ECCLESIASTICA.*

I. CAROLVS cum animadvertiſſet in Paſchate A. C. 787, ſuos aliter canere ac Romani ſolent, Antiphonarium petiit à Pontifice Romano, item Cantores & Organiſtas, qui ſuos artem organandi; item Grammaticos, Arithmeticos, & qui computum docebant: quos omnes ſecum in Germaniam deduxit: inde in Galliis Scholas inſtituit, & juventutem in hiſce artibus inſtitui juſſit. *Regino. Annal. Fuldenſes.*

II. CAROLVS A. C. 789 leges promulgavit de diſciplina Eccleſiaſtica & ejus reformatione: Paullo poſt contra *Carolum* conjurarunt *Hardericus* & alii; ſed ea conjuratione detecta, reus membris truncatus, & aliqui in exilium ejecti ſunt. *Sigonius.*

III. Certos homines in Ægyptum, Syriam & Africam, & in alias regiones cum ingenti auri vi miſit, qui pios, ſub imperio impiorum Regum vitam inopem agentes, ope ſublevarent & ſolarentur. *Crantz. lib.* 2. *cap.* 8.

IV. Ex Scholis, veluti ex officinis virtutum & diſciplinarum, idoneos viros ad Eccleſiæ & Reipubl. vocavit & ordinavit gubernationem. Nulli autem plures ducatus, præfecturaſque, aut ſacerdotia conceſſit: dictitans, ſibi & alios demerendos beneficiiſque oppignorandos. *Aventin. lib.* 4.

V. *Hildegarda* Reginæ petenti pro ſacrificulo ſuo, item Proceribus aulæ pro eo rogantibus, ut ad Epiſcopatum proveheretur; Idoneo, etſi pauperi, reſpondit *Carolus*, jam deſtinavi: Imperatorem mentiri aut fallere non decet, ut obtrudat DEO, cujus vitam, mores, ingenium ignorat, & nunquid tanto oneri par ſit, compertum non habet. *Idem.*

VI. CAROLVS M. quendam pridie feriarum D. Martini deſignatum Epiſcopum mox dignitate privabat, propterea quod is auctus tanta dignitate amicis cœnam exhibens, & uti fit, mero ſe nimium onerans, ſomno deinde oppreſſus noctu divinis rebus non interfuiſſet: ratus, intolerabilem hanc negligentiam eſſe, & venia indignam, quod primo honoris die ſibi non temperaſſet, ut ſui non compos DEVM ad iracundiam provocaret. *Idem.*

VII. Cum *Carolus Magnus* aliquem ad ſacerdotium promoviſſet, atque is ob adeptam dignitatem lætior, atque à ſolo in equum, abſque ſuppedaneo, uno impetu ſubſiliiſſet, revocavit eum, Vales, inquiens, (ut video) viribus, & eques non malus es: tua opera in bellis, ubi ea eniteſcat, indigeo. Proinde ignobili & imbecilli oves & gregem pecudum relinque. *Aventin. lib.* 4.

VIII. *Carolus* homicidas & alios facinoroſos, qui juxta leges capitali ſupplicio afficiendi eſſent, ſi ad Eccleſiam (templum) confugiſſent, vetabat excuſari & victu foveri. Sed inde trahi permiſit. Quod ſi quis Monachorum Pontifex, præfectuſve, illos reddere recuſaſſet, ſatiſdationis onus illis impoſuit de damno infecto, & compenſatione facienda: atque ſi quiſquam illorum aufugiſſet, jurarent, id ſua opera factum non eſſe. *Aventinus lib.* 4. *Annal.*

IX. CAROLVS & LVDOVICVS de Epiſcoporum electione ita ſanxerunt: *Vt* DEI *nomine ſancta Eccleſia ſuo liberius potiatur honore, aſſenſum ordini Eccleſiaſtico præbemus, ut ſcil. Epiſcopi per electionem Cleri & populi ſecundum ſtatuta Canonum de propria Diœceſi,* (remota perſonarum & munerum acceptione) *ob vitæ meritum & ſapientiæ donum eligantur, ut exemplo & verbo ſibi ſubjectis prodeſſe valeant.*

X. CA-

x. CAROLVS M. valde delectatus est libris D. Augustini de civitate DEI, quos sibi legi, & historias alias, inter cœnandum curabat.

XI. CAROLVS sanxit, ut Laici ter quotannis ad minimum pœnitentiam agerent, & sacra Synaxi uterentur. *Crantzius.*

XII. CAROLVS M. nudum gladium semper præferri sibi curavit, cui hæ literæ insertæ fuerunt: D. P. C. C. A. D. C. h. e. Decem Præceptorum Custos CAROLVS A DEO Coronatus. De hisce tale ab incerto authore Epigramma concinnatum est:

Dura quidem pro te Germania viribus almis
Per mare, per terras, varia & per climata terræ,
Cum duris dure populis, & maxima bella
Confeci: hinc proprio regnum mihi sanguine partum est.
Arma virosque graves per vincula tetra ligatos
Ducens, ad patrios redii sine vulnere lares.
Cæsareum nomen tribuit mihi maxima virtus.

Huc pertinent venusti *rhythmi*, qui de CAROLO in veteri quodam authore exstant:

Ein Keyser bin im Deutschen land
Ich Karl der Grosse wol bekant/
Von Gott erwählt/ daß Ich solt sein/
Der heil'gen Zehn Geboten rein
Custos; darnach Iustitiam
Bey Land vnd Leuthen richten an/
Den armen als den reichen gleich;
Vnd sol betracht'n das ewige Reich/
Das gute alzeit helffen schützen/
Das böse straff'n vnd gar außwürtzeln.
Das schwert Ich trag den fromm'n zur ehr/
Den bösen aber schneidt es sehr.
Ich bin auff erden nur ein Knecht/
Gott allein schafft durch mich das Recht.

XIII. Lectiones, quas *Vincentius* Postillas vocat, per anni circulum, in Dominicales Epistolas, & in Euangelia Dominicalia, ex Patrum scriptis excerptas à *Paulo Warnefrido*, jussu *Caroli M.* in Ecclesiis recitandæ sunt ordinatæ. *Chronic. Funccii fol.* 131. *Crusius part.* 2. *lib.* 1. *fol.* 5.

Quidam tamen tradunt, distributionem illam pericoparum Euangelicarum & Epistolarum, quibus adhuc Ecclesia utitur, ab *Alcuino* Caroli Magni Præceptore, & *Paulo Diacono* Monacho Cassiensi, jussu Caroli esse factam. *Bucholtzer. Ioach. à Beust, in Postilla sua de festis fol.* 277. & *alii.*

v. Populi sub Carolo conversi.

I. CHARAS Satrapes Avarium, impulsu *Caroli M.* Religionem Christianam amplexus est. *Lazius lib.* 2. *rerum Viennensium. Hist. Magd. Cent.* 8. *c.* 16. *pag.* 232.

II. Eodem tempore CVSIDVS & CVBA filii Regis Hunnorum Chundi, ab Ethnicismo ad Christianismum sunt conversi. *Bonfin. Decad.* 1. *lib.* 9. *Histor. Magd. Cent.* 8. *cap.* 2. *p.* 28.

III. BOREALES *Saxones* & Transalbinos *Willehadus*, missus à Carolo, ad Christum convertit A. C. 788. Septem annos ibi prædicasse dicitur, usque ad annum rebellionis Saxonum 12.

IV. Supra diximus, CAROLVM per 33 annos cum Saxonibus bella gessisse, eosque bello adeo attrivisse, ut resistendi vires amiserint. Itaque denuo fidem Christianam amplecti (quam aliquoties jam abjecerant) coacti sunt, uti & baptismum susceperunt, & in fide data perseverarunt. *Crantz. in Metrop. lib.* 1. *cap.* 2. *Regino lib.* 2. *Sigebert.*

V. Neque vero Saxones tantum CAROLI M. virtute & opera fidem Christi acceperunt, sed inde in *Holsatiam* quoque, & ad *Dithmarsos*, quin ad *Vandalos* etiam doctrina Euangelii propagata est; & in ipsam quoque *Vngariam.* Qua de re *Bonfinius Decad.* 1. *lib.* 9. ita scribit:

Cum ad montes *Budæ* obsessos Vngaros fames deditionem facere coëgisset, eos, qui fidem Christi amplexi essent, vita & libertate cum fortunis donatos à *Carolo*: qui vero in Scythica superstitione persisterent, bonis mulctatos fuisse, sola vita concessa, & postea oppugnata Buda, Carolum cives per præconem hortatum esse, ut abjectis Idolis, Christum agnoscerent & colerent.

VI. In Hispania *Navarri* & *Pampilonenses* A. C. 806, qui antea ad Saracenos defecerant, ad fidem Christi redierunt, & in gremium Ecclesiæ recepti sunt. *Regino, Annonius.*

VII. Quin ad *Venetos* etiam, ad *Sclavos* & *Avares*, in Pannoniis habitantes, circa eadem tempora Euangelii præcones jussu CAROLI M. missi venerunt. Vnde quantus fuerit in optimo & potentissimo hoc Principe pietatis zelus, facile colligitur.

VIII. Anno fere Christi 814. BIORNVS Gothorum Suecorumque Rex Christianæ Religionis doctrinam apud suos plantari desiderans, viros doctos & sacerdotes ad se transmitti à *Carolo Magno* petiit. Is misso Herberto aliisque sacerdotibus, petitioni ejus locum dedit. Vnde per Gothorum & Suecorum terras feliciter Ecclesia propagata fuit. Hinc & alios ad Imperatorem Rex BIORNVS misit, plures verbi divini Doctores petentes. Verum antequam mandata Legati essent exsecuti, Imperator moritur. Itaque ad successorem ejus *Ludovicum* pergunt, eique petitionem Regis sui declarant. Is Corbeiensem Monachum *Ansgarium*, virum inprimis doctum, eo amandavit, qui in metro-

metropoli Pirea Christianam fidem docuit A. C. 826. Tandem *Ansgarius* Hamburgensis factus est Episcopus, &, ex mandato *Ludovici Pii*, Danis & Suecis doctrinam Christianam nunciavit. Vide *Histor. Magd. cent.* 9. *cap.* 2.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

I. Prodigia.

CAROLI M. mortem multa præcesserunt prodigia, quæ diligenter ab Eginardo, qui *Caroli Magni* vitam descripsit, & aliis Historicis recensentur, sequentia.

I. *Pons Moguntinus* quingentorum passuum longitudine (quem Carolus decennii spatio ædificaverat, mirabili opere, magnisque sumtibus, & ita formaverat, ut perpetuo durare posse videretur) anno ante mortem ejus proximo tribus horis igne ita absumtus est, ut ne hastula quidem ex aquis emineret. *Sigebert. Chron. Philipp. lib.* 4. *p.* 331.

II. Ante obitum CAROLI M. apparuit COMETA singularis, & terribilis: unde Imperator attonitus, cum *Eginardo* Philosopho contulit, dicens: quod mutationem regni, mortemque Principis portenderet. Verum Philosophus nolebat illum contristare, sed locum Prophetæ adducens dixit; *A signis cœli nolite timere.* Ierem. 10. v. 1. At *Imperator devotus*, Non aliud, inquit, timere debemus, nisi illum, qui nostri & sideris illius creator est. Sed ejus clementiam laudare debemus, qui nostram inertiam, cum peccatores simus, talibus dignatur admonere indiciis. *Lavat. in Catal. Comet.*

VSVS.

Vnde patet, quod locus *Ieremiæ* 10. *v.* 1. ita intelligendus sit, ne, quemadmodum impii faciunt, toti à causis secundis pendeamus; sed respiciamus ad eum, qui istis naturalibus rebus relationem & significationem imposuit.

II. Testamentum.

I. CAROLVS M. moriturus non tam sollicitus fuit de sua morte, (bonum enim cœlestis gloriæ animo conceperat suo) quam de Ecclesiæ ac Reip. statu. Sic extrema congruebant primis. Et pietatis, justitiæ ac fortitudinis fructum tulit optimum, placide dum moreretur. Sic vixit, ut omnium amore, & laude dignissimus haberetur: sic fato concessit, ut nihil timeret mortem; propitium quia DEVM in Christo habebat. Annis autem proximis ante mortem, crebris laboravit febribus: cumque se non diu superstitem fore sentiret, testamentum condidit, in quo filiis præcipue curam Ecclesiarum commendavit. LVDOVICVM filium ad se ex Aquitania accersitum Imperatorem Romanum creavit, & renunciavit. *Bernhardum*, ex *Pipino* nepotem, Regem Italiæ fecit A. C. 813.

II. *Carolus* quoque ante triennium, quam decederet, fecit testamentum de rebus mobilibus suis post obitum distribuendis. Et principio omnia, quæcunque in thesauris vel alias habuit, distribuit in *tres partes*: & *duas* ex hisce subdivisit in partes viginti & unam, quot videlicet Episcopatus habebat, (quippe tot primariæ urbes, quas Græci Metropoles vocant, in Imperio *Caroli* erant) & singulis Episcopatibus legavit unam. Ita tamen, ut singulæ rursus in tres partes dividantur, quarum unam sumat Ecclesia; duas vero ejus suffraganei. *Tertiam* vero partem, quam ex primis integram hactenus servaverat, præcepit post obitum in tres partes dividi; quarum duas liberi retinerent, tertiam vero pauperibus erogarent.

Auream quoque mensam, & tres argenteas habuit; in quarum una *Nova Roma*, in altera *Vetus Roma*, in tertia *Orbis terrarum* descriptus erat: quas magno pretio comparavit, omnesque vendi, & precium pauperibus distribui jussit. *Eginhard. in vita Caroli, Aventinus lib.* 4. *Annal.*

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Carolus M. Aquisgrani, die vicesimo primo Ianuarii A.C. 814, febri correptus est, quam, ut consueverat hactenus, abstinentia curare voluit: sed cum hoc modo laterum dolorem, quem vocant pleuritidem, sibi attraxisset, die septimo ab insultu febrili, die videlicet 28 Ianuarii, hora tertia à Solis exortu, placide diem suum obiit, anno ætatis 72; cum regnasset annos 46, & menses fere quatuor; in Occidente vero imperasset annos 13, mensem 1. *Eginhardus. Annal. Franc.*

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

1. *Mors* Caroli omnia luctu & mœrore ingenti complevit, & cadaver ipsius Aquisgrani in templo D. Virginis (quod Carolus exstruxerat, & quamplurimis donis collatis ornaverat) honorifice terræ mandatum est.

2. Post mortem ejus, per annos tres continuos, *Solis & Lunæ* defectiones fuerunt creberrimæ, ac in Sole macula quædam atri coloris septem dierum spatio visa est. Cometa etiam exarsit, & alia prodigia conspecta & audita sunt in terris. *Egin. de vita Caroli.*

II IMPERATOR GERM.

LVDOVICVS I PIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit CAROLVS MAGNVS.

II. MATER fuit HILDEGARDIS, secunda *Caroli Magni* uxor. Ex hisce piis & religiosissimis Parentibus natus est hic *Ludovicus* anno C. 778.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dicitur LVDOVICVS PRIMVS, ad differentiam LVDOVICI II, quarti Imperatoris Germanorum.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus est PIVS.

1. *Oeconomice.* Quod patrem pie semper coluit, ejusque virtutem & laudem imitari statuit. *Egnat. lib. 5. cap. 4.* Siquidem filius, verbum Patris custodiens, extra perditionem, & acceptus Altissimo erit. *Proverb. 29. v. 27.*

2. *Ethice.* Ob humanitatem, ac benignitatem. Nam Saxones Ludovici in se liberalitatem tam grato animo accepere, ut magis pro Francorum gloria ex eo tempore pugnaverint, quam antea pro libertate sua adversus eosdem decertassent: uti testantur *Annales Franc.*

3. *Ecclesiastice.* Ob insignem pietatem. Quia ab ineunte ætate mane à lecto surgens in genua procidit, veniam peccatorum postulavit, Deoque gratias egit pro nocturna sui custodia, & oravit, ut porro in sancta hac custodia pergeret. *Bodin. lib. 3. de Mag. cap. 1.*

MONITVM.

Omnes pii homines ambulant 1. *Cum* DEO. 2. *Coram* DEO. 3. *Post* DEVM. Idque tum in *Vita*, tum in *Morte*.

I. In Vita.

I. *Cum* DEO. Sicut de Enoch dicitur, *Genes. 5. v. 24.* quod ambulaverit *Cum* DEO. Sic pii *Cum* DEO ambulant in vera cordis fiducia, 1. qui omnes actiones & labores suos in nomine Iehovæ exordiuntur & peragunt. Græci dicunt σὺν Θεῷ agere. Sicut D. Paulus monet *Coloss. 3. v. 17.* Quicquid egeritis sermone aut facto, *omnia in nomine Domini Iesu facite*, gratias agentes DEO & Patri per illum. Ita Petrus Apostolus in verbo Christi laxabat rete suum. *Luc. 5. v. 5.*

Omnibus in rebus feliciter omnia cedent,
Si statuas finem principiumque Deum.

Nam à Iehova nos sumus & exsistimus: Ergo merito quoque omnes actiones nostras in nomine ejus inchoare debemus: Sine ipsius enim Numine, nihil est in homine.

Θεοῦ οὐ διδόντος, οὐδὲν ἰσχύει πόνος.
Non adjuvante, nihil valet labor, DEO.

2. Deinde *Cum* DEO *ambulant*, qui juxta DEI verbum & voluntatem actiones suas instituunt, ut idem sit DEI & hominis velle & nolle. Quia qui Spiritu DEI aguntur, hi sunt filii DEI, *Rom. 8. v. 14.* D. Paulus *Galat. 5. v. 25.* vocat *Spiritu ambulare*, vel *incedere*, h. e. juxta ductum & præscriptum Spiritus sancti.

II. *Coram* DEO, tanquam *Patre* suo, ambulant pii *cum reverentia*, quando DEVM in conspectu suo ponunt, eumque tanquam Patrem timent, *Malach. 2. v. 10.* ne quidquam mali agant. sicut Filii oculos Parentum suorum intuentur: & servi oculos dominorum suorum, ut illorum mandata capessant, eaque expediant. *Psal. 123. v. 2.* Ita DEVS ad Abrahamum inquit, *Genes. 17. v. 1.* Ego Dominus omnipotens: *Ambula coram Me*, & esto perfectus. Quod DEI mandatum Abraham implevit. Vnde *Amator* DEI appellatur, 2 *Paral. 20. v. 7. Sir. 47. v. 24.* & *Amicus* DEI, *Iudith. 8. v. 22. Psal. 16. v. 8.* inquit Christus: Posui Dominum *in conspectu meo* semper. *Psal. 26. v. 3. Psal. 18. v. 24. Psal. 119. v. 120, 137.* Contra autem impii DEVM in conspectu suo non ponunt. *Psal. 10. v. 11. Psalm. 36. v. 2. Psal. 54. v. 4.*

Paranesis.

Quare omnes homines sint moniti, ne mala agant: quia ambulant *Coram* DEO, h. e. in conspectu DEI, qui omnia etiam absentia & abscondita videt.

Pulchre *Prudentius*:

Speculator adstat desuper,
Qui nos diebus omnibus
Actusque nostros prospicit.
A luce prima in vesperam
Hic intuetur quicquid est,
Humana quod mens concipit.
Hunc nemo fallit judicem.

Quod etiam comprehenditur hoc venusto *epigrammate*:

Quod cupis ut lateat, dicas faciasve caveto:
Quin neque volve animo, quod cupis ut lateat.

Si

Si lateant homines tua dictaque factaque cunctos,
Quæque animo volvis, si lateant homines,
Anne Deum lateant? Qui scit, quæ mente volutas;
Audit, quæ loqueris; quod facis, omne videt.

III. *Post* DEVM pii ambulant:

1. *Per fidelitatem veram.* Sicut enim servus fidelis Dominum suum sequitur, ejusque mandata exsequitur. Ita etiam pii DEVM suum sequuntur.

2. *Per veram pœnitentiam.* Hoseæ 11. v. 10. Sic Israëlitæ post DEVM ambulare dicuntur, quoniam relictis Idolis sceleribusque suis ad DEVM per veram pœnitentiam redeunt, & post eum ambulant. Contra autem impii & impœnitentes dicuntur à *facie Prophetarum abire.* Ibid. v. 2.

3. *Per novam obedientiam*, quoniam in præceptis ejus ambulant, ejusque vestigia sequuntur, h. e. ejus bonitatem, longanimitatem, misericordiam & justitiam imitantur. *Matth.* 5. *v.* 44, 45. *Luc.* 6. *vers.* 36.

Pii ambulant post DEVM, 1. in Luce. *Hoseæ* 11. *v.* 12. 2. in Cruce. *Matth.* 16. *vers.* 24. *Apoc.* 14. *vers.* 4.

II. In Morte.

1. *Cum* DEO ambulant: quoniam à Domino dimittuntur. *Luc.* 2. & in Christo moriuntur. *Apoc.* 14. *v.* 4. & 13.

II. *Coram* DEO, quoniam Dominum oculis fidei intuentur.

III. *Post* DEVM, qui eos per umbrosam mortis vallem deducet in Regnum Cœlorum. *Psal.* 23. *v.* 4. *Actor.* 14. *v.* 22.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXORES. *Ludovicus uxores* habuit *duas.*

PRIOR dicta fuit IRMINGARDIS, quæ fuit filia *Ingrami* Ducis Saxoniæ. *Cuspinian. Chron. Hedionis.*

POSTERIOR fuit IVDITHA, filia *Guelphi*, primi Comitis Altorfiensis in Suevia, soror *Conradi* & *Rudolphi* Principum; Hanc propter formæ elegantiam impense amavit, & totus ab ejus pependit consiliis; verum inde multa mala exorta sunt: uti postea dicemus.

II. LIBERI. Ex PRIORE uxore tres suscepit filios: LOTHARIVM, PIPINVM, & LVDOVICVM.

Ex POSTERIORE unicus ipsi natus est Filius, nomine CAROLVS, cognomine *Calvus.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Ludovicus à *Patre* adhuc vivente Imperator proclamatus est A. C. 813. patre autem defuncto magno animorum consensu paterno in solio confirmatus, omniaque regna *Caroli* patris obtinuit, præter Longobardorum regnum, quod Pater *Bernhardo* nepoti concesserat. Coronatus est Rhemis in Gallia à Pontifice Romano *Stephano* V. Anno Christi 816. *Eginh.*

AXIOMA.

Post bellatores Deus pacificos & togatos Principes excitare ut plurimum solet.

EXEMPLA.

1. Post *Carolum M.* qui bella gessit difficillima, DEVS dedit LVDOVICVM PIVM pacis studiosissimum.

2. Post *Romulum*, qui regnum Romæ armis constituit, secutus est *Numa Pompilius*, qui totum se dedit religioni. Hic nulla bella gessit. Fuerunt ergo Romæ halcyonia, vivente *Numa* post tanta bella, per annos 40.

3. Post *Iulium Cæsarem* DEVS *Augustum* dedit.

4. Post *Trajanum*, *Adrianum.*

5. Post *Carolum* V. *Ferdinandum*, qui pacem in Germania constituit: & lata lege de sacra pace eandem promulgavit.

6. DAVID fuit bellator: qui debellatis & domitis vicinis gentibus comparavit successoribus insignem potentiam. Cui SALOMON successit, qui fuit gubernator sapiens, & ea curavit atque exsequutus est, quæ fuerunt opera propria pacis: & quidem illa ipsa, de quibus expressa mandata à Patre acceperat.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. *Ludovicus* justitiam bene administravit, patrem hac in re imitatus, omnium autem primum patris testamentum summa cura explere contendit, quod etiam fecit.

II. In pauperes pietatem, benignitatem, & liberalitatem exercuit: dum Ratisbonæ, Francofurtique ad Mœnum sacras ædes muro adhærentes, mœnibus solo æquatis, ampliari vellet, auri thesauros repertos egenis largitus est. Christianis item in Asia & Africa, opem ejus exposcentibus, denarios è singulis regiis prædiis exactos, ad inopiam sublevandam, misit. *Aventin. lib.* 4. *Ann.*

III. Imperio potitus, exemplo patris filios ſuos Aquisgrani convocavit A. C. 817, & primogenitum Lotharium creavit Regem Franciæ, & ſocium Imperii: Pipinum vero Regem Aquitaniæ. Ludovicum minimum natu retinuit apud ſe, ſed titulum Regis Italiæ ei tribuit. *Aventinus.*

IV. Nemini dignitatem contulit ob pecuniam, ſed probe obſervavit, qui doctrina & bonis moribus eſſent ornati. *Regino lib. 2.*

V. *Præclare* & hoc in more poſitum habuit *Ludovicus*, quod nulli officium conceſſerit, cui non adjiceret parænesin hanc: VIDE QVID AGAS: non hominis, ſed DEI maximi miniſter es, ejuſdemque ſacramento auctoratus. Et quæſo ſic agamus, ne quis popularium nos accuſet: quodcunque judicabis, facturusque es, in te redundabit: ita tecum agetur, quemadmodum cum alio ages. Itaque *Ludovicus* juſſit apud ſe omnes proceres, maxime prætores, ſacramentum dicere, ex æquo & bono ſe judicaturos, nihilque muneris accepturos. Similiter pauperum ſeu tenuioris fortunæ hominum Cauſas prætoribus ſuis commendavit, dicens: Honoratiſſimus ac maximus titulus, quem DEVS peculiariter ſibi vendicat, eſt pauperum propugnator, pupillorum tutor, viduarum curator. *Aventin. lib. 4. Ann.* Vetuit inſuper, ne officiales populum extraordinariis tributis noviſque exactionibus expilarent.

VI. Cum *Hiſpani* dira ſervitute premerentur à Saracenis, nec religio libera relinqueretur, multi amiſſis hoc modo ſuis bonis in Galliam Narbonenſem aufugerunt; quos omnes juſſit Ludovicus humaniter ſuſcipi & foveri, dedit etiam ipſis privilegia, quæ exſtant, data A. C. 815. Dalend. Jan. *Pithœus.*

VII. *Ludovicus* Haraldo Danorum Regi contra filios Godefridi olim Regis, qui inſidias ſtruebant regno, auxiliatrices copias miſit; nihilominus tamen poſtea Haraldus ab iiſdem regno pulſus eſt, cui Ludovicus Friſiam incolendam dedit. *Ann. Fuld. Abb. Stad.*

VIII. *Sclaomirus* Abroditarum Rex ad curiam Ludovici evocatus, de multis ſceleribus accuſatus eſt, ideoque in exilium ejectus, & regnum ejus *Cedeadrego* datum eſt. *Regino.*

IX. Compendii leges tulit *Ludovicus*, inter quas & hæc eſt, ut quilibet pagus ſuos mendicos alat. *Conſtitut. Imp.*

X. LOTHARIVS filius Imperatoris à parente in Italiam miſſus, ad inſpiciendas res Longobardorum, & ad eas dijudicandas: quod cum celeriter feciſſet, rogatus à Pontifice Paſchali, ut Romam viſere velit: quo cum in Paſchate A. C. 823. veniſſet, à Paſchali Papa coronatus eſt Imperator & inauguratus. *Aimoin.*

XI. LVDOVICVS Imp. cum Aquisgrani in feſto Paſchatos A.C. 817. è templo domum rediret, porticus lignea, putrefactis fundamentis, per quam tranſibat, corruit, & Imperatorem & viginti optimates ruina operuit, & nemo fere incolumis evaſit præter Imperatorem; cujus tamen auris dextra vulnerata, fœmurque dextrum juxta genitalia trabe colliſum, pars ſiniſtra imi pectoris capulo gladii afflicta: ſed cura Medicorum intra 20 dies curatus eſt. *Aventinus, lib. 4. Ann.*

Ex hiſce agnoſcimus, ſi homo in ſuis conſiliis & actionibus DEVM (uti ſupra dictum) invocet, eum felicem eſſe. *Proverb. 28. v. 5.* Qui vero non habet cooperantem divinam dexteram, ei terram, & mare, aëremque adverſari, omnia hæc illum tanquam fugitivum aliquem DEI & juſtitiæ violatorem efficaciter perſequi.

II. *ACTA SAGATA.*

Ludovicus Bella geſſit tum *externa*, tum *interna*.

I. *Bella externa.*

I. LVDOVICVS Imp. miſit HARALDO Danorum Regi auxilia contra filios *Godefridi* olim Regis, & inſuper Sclavos tumultuantes compeſcuit. *Annal. Fuld.*

II. A. C. 818. *Ludovicus Normannum* Britonum præfectum, qui ſe Regem appellarat, per ſeditionem acie victum interfecit, & totam Britanniam citeriorem recepit. *Chron. Philippi.*

III. *Ludovicus* Dux Pannoniæ inferioris, res novas moliens, ſed ab exercitu Imperatoris pulſus, in Dalmatiam abiit. Anno ſequenti, nempe A. C. 819. *Borna* Dux *Ludovici* Imper. in Dalmatia bello *Ludovicum* rebellem perſecutus eſt, & bellum vario Marte geſtum. A. C. 820. *Ludovicus* Imp. tres exercitus miſit contra *Ludovicum* rebellem in Pannonia: unus eo tranſiit per Alpes, alter per Dravum fluvium, tertius per Carinthiam: qui omnium feliciſſime rem geſſit, & Pannoniam crudeliſſime vaſtavit, cum *Ludovicus* ſe munitionibus teneret.

A. C. 822. *Ludovicus* iterum exercitũm in Pannoniam miſit, quorum metu *Ludovicus* rebellis ad Sarabos fugit, ubi civitatem quandam interfecto Duce occupavit; ſed hoc non impune tulit, paullo poſt trucidatus. *Aimoin.*

IV. *Pipinus* Imperatoris filius juſſu parentis in Vaſconiam movit, ſeditioſos ibi compeſcuit, & provinciam pacatam reddidit.

v. *Ludovicus* A. C. 824. mense Octobri tribus exercitibus Britones vastavit per Pipinum filium & Ludovicum 40 diebus, & acceptis obsidibus Rothomagum rediit die 17 Novembris. *Aimoin.*

vi. *Aizo*, Dux rebellis Imp. Ludovico, ad Saracenos in Hispaniam transfugerat: is accepit ab Abdiramine Rege Saracenorum exercitum, & Gerundensium & Barsinonensium agros crudelissime vastavit. Huic Ludovicus Imp. opposuit filium *Pipinum* Aquitaniæ Regem: sed Duces mora sua omnia corruperunt, & Saraceni ingenti præda domum redierunt. *Annal. Fuld.*

vii. Classis *Ludovici*, quæ Corsicæ præerat, in Africam incursionem fecit A. C. 828, eamque longe lateque vastavit. Ideo *Saracenis* nihil laxamenti fuit ad plures copias in *Siciliam* mittendas, ac ita *Ludovicus* Saracenos Roma & Italia tota expulit. *Aimoin.*

II. *Bella interna.*

I. Cum *Bernhardo*, filio *Pipini*, nepote *Caroli Magni*.

I. ORTVS.

Bernhardi ambitio. Bernhardus Rex Italiæ, malis consiliis suorum excitus, res novas moliebatur, regnique Franciæ *Ludovico* eripiendi cogitationem suscepit, id ad se potius pertinere jampridem persuasus, quia *Pipino* majori natu *Caroli M.* filio esset natus, quam ad *Ludovicum* ipsum, qui *Pipino* ætatis jure concederet. Atque omnibus Italiæ civitatibus in sua verba jurare jussis, saltus Alpium idoneis impositis præsidiis firmavit. Iam enim *Ludovicus* Imperator erat creatus & declaratus, ut nullo pacto, nedum aliquo juris prætextu, axioma regni eripi posset ipsi. Ideoque cum *Bernhardus* supremo Magistratui suo resistere vellet, ordinationi divinæ resistere visus est. *Rom.* 13. Idque tandem cum magno suo detrimento conjunctum fuit.

II. PROGRESSVS.

LVDOVICI Imper. contra *Bernhardum Patruelem expeditio, ejusque cum facinoris consciis captivatio. Ludovicus* Imper. statim atque de consiliis *Bernhardi* certior erat factus, magnum è Francia & Germania exercitum evocavit, ac subito expeditionem instituit A. C. 817. Claustra Alpium aperuit, in Italiam profecturus. Postquam vero *Bernhardus* sensit molem belli in se transferri, metu perterritus ac imparatus, maxime quod se à suis quotidie deseri cerneret, arma posuit, atque pœnitens *Ludovico* Imperatori ultro se tradidit, cum consciis facinoris: quorum multi fuerunt intimi Consiliarii *Ludovici*, ut *Reginardus*, *Camerarius*, & alii: item Episcopi, *Anselmus* Mediolanensis, *VVolfoldus* Cremonensis, & *Theodolphus* Aurelianensis, quos comprehensos in carcerem conjecit, ut sisterentur patribus Francicis, & in hiberna rediit.

III. EGRESSVS.

Paucis post Pascha diebus A.C. 818. (expeditionem namque in hyeme susceperat *Ludovicus*) *Ludovicus* convocavit Patres Franciæ, jussitque eos causam rebellionis Patruelis sui, & complicum, cognoscere, & de pœna sententiam ferre: Qui eos criminis læsæ Majestatis reos peregerunt, & capitis condemnarunt. Imperator tamen mitius decrevit, & Laicis quidem oculorum amissionem, Episcopis perpetuum carcerem definivit, ac *Bernhardum* luminibus orbari, inque monasterium detrudi jussit. *Bernhardus* autem tantam pœnam non sustinens, triduo post defunctus: & Mediolani in æde D. Ambrosii sepultus est, cujus mortem Imperator adeo moleste tulit, ut publice de ea pœnitentiam ageret. *Aimoinus*, & alii.

II. Cum *filiis* suis, *Lothario*, *Pipino*, & *Ludovico*.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

i. LVDOVICI *in patruelem crudelitas. Ludovicus Pius* cum in modo aberrasset, dum Patruelem (uti antea dictum) excœcari inque monasterium detrudi curasset, qui paullo post mœrore exstinctus est, eam ob causam apud Imperii proceres in odium venit. Nam adversus eum consilia inierunt ii potissimum, quibus in conspiratione Bernhardina olim ignoverat. Quod sentiens *Ludovicus*, amicorum præsidiis se munivit, & *Bernhardum* Hispaniæ Comitem sibi fidelissimum Cameræ suæ præfecit: qua re istos magis offendit.

ii. IVDITHÆ *nimia dilectio. Ludovicus* Imp. cum conjugi *Iuditha* plurimum tribueret, in odium filiorum primi matrimonii incurrit. Noverca enim patrem contra privignos incitabat: unde civile bellum ortum est.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

i. *Filiorum adversus patrem seditio, ejusdemque repressio.* Aulici Imperatoris, qui conspiraverant, *Pipinum* filium *Ludovici* sibi adsciverunt, & *Bernhardum* Præfectum Cameræ adulterii cum *Iuditha* conjuge Imperatoris accusarunt. PIPINVS nimium credulus moleste tulit tantum scelus, &

exer-

exercitum collegit contra Parentem. Imperator ut hisce medelam afferret, *Bernhardum* illum amovit, & uxorem *Iudítham* interim in monasterio Laudini esse jussit; quo facto *Pipinus* in spem venit, parentem etiam minis posse compelli, ut imperio se abdicet, & in monasterium abeat: ideo *Iudítham* ad se evocavit, eamque minis adegit, ut promitteret, se persuasuram *Ludovico*, ut secum monasterium ingrederetur. Imperator *Ludovicus* uxorem quidem monasterio inclusit, de se vero deliberavit. Deinde *Lotharius* alter filius ex Italia quoque advenit: qui *Pipino* quidem assensus, nihil tamen violenter parenti inferri passus est. Non multo tempore post seditiosi comitia poposcerunt: quæ *Ludovicus* Neomagi indixit: ubi congregatis suorum fidelibus ex Germania, & allecto filio *Lothario*, seditio ista disturbata, & ejus authores non quidem occisi, sed Laici in monachos attonsi, clerici vero in cœnobiis custoditi sunt, & *Iuditha* ex cœnobio in thalamum rediit, cum se legitimo modo purgasset.

II. *Seditionis renovatio*, & *Ludovici Imp. degradatio.* Filii Ludovici singuli suarum provinciarum Reges sub imperio parentis amplius esse noluerunt, quod Episcopi etiam multi in imperio reprehenderunt, ideo seditionem renovarunt, de patre deponendo consilia inierunt, & exercitum contra eum collegerunt, ut si sponte in cœnobium nollet, eum vi cogerent. Pater & ipse conscripsit exercitum, & ad hasce turbas sedandas Pontifex Roman. *Gregorius* evocatus est, qui parenti filios reconciliaret. Sed adveniens totus fuit à filiorum partibus contra *Ludovicum*, & minatus ei excommunicationem ab Ecclesia, nisi imperio se abdicaret. Tandem in festo Iohannis Baptistæ A. C. 833, in campo mendacii Lügen-feld / (sic dicto à perfidia filiorum Ludovici) prope Basileam, cum parens fraude filiorum exercitu spoliatus, coactus est filiorum potestati se committere. Sed *Pater* cum in castra filiorum venisset, mox ipsi conjux *Iuditha* aufertur, & relegatur Dedonam, quæ est oppidum Italiæ, & ipse in carcerem conjicitur: & coactus est indicta causa ante altare arma deponere, & imperio se abdicare, & jussu multorum Episcoporum, quos *Lotharius* ex humili sorte ad tantam potentiam evexerat, fateri se imperio indignum, eo quod multa in imperio negligenter egisset. His peractis, *Lotharius* omnes milites in sua verba jurare fecit, & ipse *Ludovicus* Imp. captivus, venale quasi inimicorum suorum mancipium, ac fortunæ ludibrium, cum *Carolo* filio infante circumductus est. Tandem in Monasterium Medardi Augustæ Suessonum in Galliis relegatus. Rursus deinde pro animi libidine è monasterio exceptus, & quo jussisset *Lotharius*, in toto regno circumductus est. Sed tamen bonus Princeps hæc mala æquo animo pertulit, & sua innocentia officiique sibi publice demandati auctoritate se consolatus est, fore, ut DEUS hæc sua tolleret infortunia. Siquidem ejus mœror longus est; qui non vincit luctum patientia.

III. *Ludovici Imper. restitutio.* Tandem filii Imperatoris ac proceres Imperii inter se animis ac consiliis dissidere cœperunt. Ac primus *Drogo* Episcopus Mediomatricum auctor fuit *Pipino* ac *Ludovico* fratribus, ut patris ex carcere liberandi curam susciperent. Deinde & Germani hanc suo Imperatori factam injuriam cum æquis animis ferre non possent, arma corripuerunt, & *Lotharium* coëgerunt, conjunctis viribus cum *Pipino*, ut Augustum patrem exercitui & fratribus restitueret. Sed quem præ pudore *Lotharius* reddere non potuit, reliquit restituendum. Ipse interim in Burgundiam profectus, ut vires colligeret. Itaque *Ludovicus* solenni ritu expiationis peracto, imperio est restitutus A. C. 834, magna cum omnium exclamatione & lætitia. *Aventin. lib. 4. Annal. Sigon. lib. 4. de reg. Ital. Aimoin.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. LUDOVICI *erga filios*, & *cæteros rebelles clementia.* Cum *Ludovicus* Imp. esset restitutus, *Ludovicus* & *Pipinus* (qui A. C. 838, relicto filio *Pipino*, mortuus est) filii ad parentem venerunt: quos pater singulari indulgentia leniter verbis castigatos in gratiam recepit; sed inconsiderate magis, quam provide factum hoc fuisse, eventus docuit. Siquidem intempestiva misericordia, & ipsi Imperatori perniciosa, & Reipublicæ periculosa fuit. Deinde adducta est *Ludovico* uxor ex Italia: interim tamen *Lotharius* parentem & ipsi fideles armis persecutus est, & Cabillonem urbem, quæ ipsi portas clauserat, occupavit: quem vicissim parens armis petivit, & eo tandem redegit, ut supplex veniam peteret, qui tantum duriusculis verbis acceptus à Patre in gratiam receptus, & in Italiam dimissus est. Parens tamen in Alpibus præsidium posuit, ne se invito eas transcenderet. *Ludovicus* ignovit etiam aliis, tum Episcopis tum Laicis, qui malis consiliis filios ejus corruperant. Proinde & *Theodulpho* Episcopo Aurelianensi veniam dedit, qui Lothario auctor fuit persequendi patris, & propterea in carcerem conjectus erat. Is Gandavi, cum festo die Palmarum, quo supplicationes fiebant, hymnum à se compositum, GLORIA, LAUS ET HONOR TIBI SIT, REX CHRISTE REDEMTOR, suavi voce caneret,

adeo prætereuntem Imperatorem & plebem dulcedine carminis commovit, ut statim eum liberandum censuerit Ludovicus. *Aimoin. Trith.*

II. IVDITHÆ *astutia*, & *Ludovici regni inter fratres divisio, unde novum dissidium ortum.* *Ludovicus* post tot labores & molestias exantlatas genio indulgere, liberiusque vivere cœpit: interim *Ruditha* conjux ejus ab exilio revocata, pristinoque honori restituta, suum agere negotium cæpit, & conciliatis sibi Palatinorum animis obtinuit, ut filio suo *Carolo* jure proprio Burgundia, Rhetia & Suevia cederent. Sed enim ne consilii ratio manifesta subito esset, *Iuditha* precibus impetravit, ut in casum mortis *Ludovici* filius ejus CAROLVS *Lothario* commendaretur, ut eum in sui clientelam susciperet; idque *Lotharius* sancte se recepit facturum. *Iuditha* enim cautio eo spectabat, ut sine ullo impedimento filio suo augustalis dignitas conferri posset. Ideoque simulavit bonum affectum, & dissimulavit offensum animum. Illa quippe sagaci ingenio mulier & sapientissima fuit, quæ suis blanditiis oblimare potuit os *Lotharii.* Itaque *Iuditha* non contenta priori conditione, ipsum prorsus imperium filio *Carolo* parare variis artibus instituit, obtinuitque apud *Ludovicum* maritum (qui nihil, quod petebat, ei denegavit) ut inter *Lotharium* & *Carolum* imperium divideretur. Alteram igitur partem à Mosa versus Austrum *Lotharius*, alteram vero *Carolus* accepit, ac Bojoaria filio Imperatoris *Ludovico* relicta est. Sed hæc divisio novas excitavit discordias. *Ludovicus* enim filius Imp. cum pati non posset, suum regnum adeo angustis limitibus à parente definitum, cum CAROLVS, qui tamen minimus fratrum erat, in amplissimum collocatus esset regnum, exercitum clam comparavit, & quæ cis Rhenum erant, suæ ditionis facere conatus est. *Parens* de his certior factus, quanquam & hyems erat, & catarrhis plurimis obnoxius ipse decumberet, cum Pascha peregisset Aquisgrani A. C. 840, cum exercitu in Thuringiam properavit, & *Ludovicum* filium fugavit. Et hac occasione simultates inter fratres exortæ sunt, quæ diu perdurarunt, & familiæ augustæ, adeoque ipsi Reipubl. perniciem magnam attulerunt: de quibus infra dicturi sumus.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Ludovicus* in cura propagandi Christianismi valde sollicitus fuit, optimi patris imitator: ut *Crantzius* testatur, in *libro* I. *Metropol.* Itaque instituit, ne servi DEI ulli humanæ servituti subjecti essent, & ut unaquæque Ecclesia suos proventus haberet, unde sacerdotes viverent, ne ob inopiam rerum cultum divinum desererent, neve ob necessitatem quæstui sese dederent.

II. A.C. 816. *Ludovicus* Comitia egit Aquisgrani, in quibus reformationem Cleri, & institutiones Canonicæ professionis, seu regulam Clericorum conscripsit & ordinavit. *Hist. Magdeb. cent. 9. cap. 2.*

III. A.C. 817. *Ludovicus* Aquisgrani iterum Comitia indixit: convocatis quibusdam Abbatibus, 80 capita ordinavit, quibus Monachi in toto imperio quoad victum & cultum regerentur: quorum exemplaria descripta fuerunt, & in omnia monasteria missa. *Annal. Francorum.*

IV. Anno C. 819. *Ludovicus* Imperat. in conventu Ingelheimensi leges nomine Procerum promulgavit, tam de clericis, quam de laicis. *Constitut. Imper.*

V. Anno C. 822. *Ludovicus* Imperator Cœnobium Corbeiæ in Saxonia ad formam Corbeiæ in Gallia ædificavit, ibique bonas artes doceri jussit; ex qua Schola multi viri docti prodierunt. *Aimoin.*

VI. Adductus est ad Imperatorem *Ludovicum* Presbyter quidam, homo Græcus, *Georgius* nomine, qui, se *Organon* pneumaticum ad Græcorum rationem fabricare posse, professus est; qui benigne à *Ludovico* susceptus stipendium annuum accepit, & primum Organum Aquisgrani instituit. *Idem.*

VII. A.C. 832. Hamburgi Archiepiscopatus institutus à Ludovico Imperat. cui subjecti Dani, Sueci, Sclavi: & primus Archiepiscopus ordinatus est ANSGARIVS, in solenni conventu multorum Episcoporum.

VIII. Anno C. 834, Monasterium Frauwenmünster ad sinistram Limagi situm, ex illustribus Principum & Comitum familiis, à *Ludovico* Imp. fundatum est. *Annal.*

IX. A. C. 838, jubente *Ludovico* Imperatore, celebrata est Synodus: in qua renovati sunt Canones, quales Episcopi & Presbyteri esse debeant. Deinde quæ illos scire & facere oporteat. Tertio quæ Episcopi & Abbates in gubernatione suorum agere debeant. Quarto quæ ad Imperatoris officium pertineant, in juvanda gubernatione Ecclesiæ, & recte administranda Republica. *Histor. Magd. cent. 9. cap. 9.*

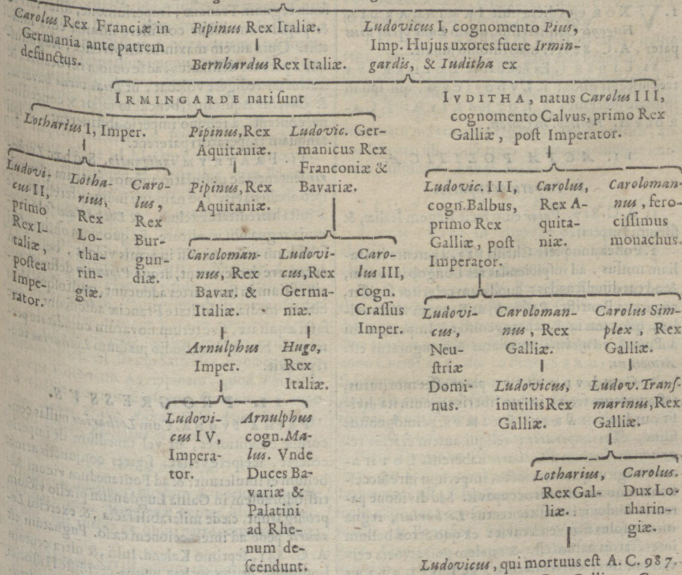
CAPVT III.

DE EGRESSV.

ANte mortem *Ludovici Pii* cometæ, Eclipses, & alia portenta contigerunt; & inter alia *Stella*

Stella crinita in signo Virginis cum omnium admiratione effulsit: qua visa *Ludovicus* exterritus, quod triste sibi vitæque suæ aliquid portendere judicabat, id sacris precibus & piis largitionibus expiavit. Non multo post, Sole prodigiose obscurato, tantam ex ea re animo contraxit tristitiam, ut in perniciosum morbum inciderit. Qua re animadversa, Wormatia, ubi conventum instituerat, ad Insulam Moguntiæ proximam se devehi jussit: ac cum morbus ingravesceret, omnibus simul omnia condonavit, & testamentum fecit; in quo regnum liberis ita divisit, ut LOTHARIUS esset Imperator; reliqui autem fratres, ut regnum feudi loco à *Lothario* haberent, & *Pipinus* nepos Neustriam occuparet; sed parente mortuo id abrogatum est. Cum itaque *Ludovicus* Imperat. se ac Rempubl. Deo commendasset, filiisque concordiæ inter se colendæ auctor & suasor fuisset, Kalend. Iulii 840, ætatis 64, cum imperasset annos 26, mens. 5, placide diem suum obiit, & in hac voce Germanica defecit, auß / auß! quasi diceret, jam ex omnibus malis liberatus, quem fortuna tot casibus exagitarat, æternam habiturus sum requiem. Sepultus est in urbe Metensi prope Hildegardin matrem. *Martian. Contract. Sigon. de reg. Ital. Mut. lib.* 10. *fol.* 88. *reb. Germ.* Recte Epictetus dixit: In morte esse securitatem. Tunc enim pax DEI servis, tunc libera & tranquilla quies contingit, quando de istis mundi turbinibus extracti, sedis & securitatis æternæ portum petimus, quando extincta hac morte ad immortalitatem venimus. *Cypr. in tract. de morte.* &c.

Genealogia CAROLINGORUM usque ad *Saxonum Imperium*.

Ludovicus, qui mortuus est A. C. 987. Hic fuit ultimus Rex Galliæ ex Carolingorum progenie, quæ ab anno 751 regnum Galliæ tenuerat annis 237.

III IMPERATOR GERM.

LOTHARIVS I.

CAPVT I.

DE ORTV.

Generatio.

I. PATER fuit LVDOVICVS I, cognomento PIVS, cujus ille filius primogenitus fuit.

II. MATER dicta fuit IRMINGARDIS, quæ fuit prior conjux LVDOVICI PRIMI: sicut in præcedenti historia diximus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. VXOR ejus dicta fuit IRMINGARDIS, *Hugonis* Comitis filia, quam *Ludovicus Pius* pater, A.C. 821, ei matrimonio junxit.

II. LIBERI. Ex hac uxore LOTHARIVS tres suscepit filios: 1. LVDOVICVM, qui ipsi in imperio successit; 2. LOTHARIVM: 3. CAROLVM. *Philipp. in Chron.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

1. A.C. 817. *Pater* eum fecit Regem Italiæ, & socium Imperii.

2. Postea anno fere Christi 823, à parente in Italiam missus, ad inspiciendas res Longobardorum, & ad eas dijudicandas: quod cum celeriter fecisset, rogatus à Pontifice *Paschali*, ut Romam visere vellet; quo cum in Paschate venisset, Imperator ibi à Pontifice *Paschali* coronatus & inauguratus est. *Aimoinus.*

3. Cum LVDOVICVS pater esset moriturus, testamentum fecit, in quo liberis regnum ita divisit, ut LOTHARIVS PRIMVS, primogenitus filius, esset *Imperator*; reliqui autem fratres regnum ut feudum à *Lothario* haberent. LOTHARIVS igitur, patre extincto, imperium jure successionis & nominationis occupavit. Sed divisione parentis Ludovici non contentus *Lotharius*, regna omnia solus sibi vendicavit: ex quo atrox bellum inter fratres natum est: & tandem post atrocia certamina inter eos convenit, ut LOTHARIVS cum imperatoria dignitate Italiam & Lotharingiam, sic ab ejus nomine dictam, LVDOVICVS Germaniam, unde *Germanicus* dictus, & CAROLVS cognomento CALVVS Galliam regeret.

II. *Imperii administratio.*

1. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum internum cum fratribus.*

Extincto *Ludovico Pio*, inter filios ejus civile bellum exarsit, funestum admodum & cruentum; quo videtur tota concidisse Francorum potentia. Nam in primo conflictu ex utraque parte ultra centena millia virorum cecidisse perhibentur. Tria autem circa hoc bellum sunt notanda: I. ORTVS. II. PROGRESSVS. III. EGRESSVS.

I. ORTVS.

I. *Lotharii ambitio.* *Lotharius* A.C. 841, *Ludovici Pii* patris morte in Italia nunciata, subito in Franciam se recepit, ac magno Procerum consensu regnum Franciæ, Imperiumque, solus inivit, & populorum rebus consulere summa cura instituit. Quia autem maximus stirpis esset, Augustusque à parente destinatus, ad se omnia revocabat, & fratres eo redigere volebat, ut *Ludovicus* Bavaria, & *Carolus* Aquitania, beneficio ipsius & concessione, contenti, à reliquo imperio abstinerent, & ipsi tanquam Imperatori parerent.

II. FRATRVM *indignatio.* Sed hæc *Lotharii* sententia ac postulatio animos fratrum plane ab se ipso abalienavit. Ipsi namque indigne ferebant, se à justa hæreditate excludi, & *Lotharium* solum omnia regna sibi vendicare. Et quoniam nullum sibi subsidium relinqui nisi in armis vident, bello rem decernere decreverunt, atque *Pipinum* defuncti Pipini filium in suas partes adducunt, multosque alios sibi ex media nobilitate Franciæ adsciscunt, sive facti æquitate, sive rerum novarum cupiditate permotos. Nec minore studio jus suum *Lotharius* tueri paravit.

II. PROGRESSVS.

PRIMA PVGNA. Cum *Lotharius* nullas concordiæ conditiones, ut vel tantillum de imperio cederet, accipere vellet, fratres conjunctis armis bellum ei intulerunt, & ad Fontanedum vicum Altissiodorensem in Gallia Lugdunensi prælio victum profligarunt, cæde miserabili facta, & exercitu *Lotharii* pene ad internecionem cæso. Pugnatum est A.C. 841, septimo Kalend. Iulii, & ultra centum hominum millia in hac pugna cecidisse Historici tradunt. Et quanquam victoria fuit penes *Ludovicum* & *Carolum*; tamen adeo vires Francorum con-

concisæ sunt, ut, qui aliis terrori fuerant, vix jam sui regni fines tueri possent.

ALTERA PVGNA. A.C. 842. LOTHARIVS Imper. reparato exercitu iterum in Germaniam venit: cui fratres *Ludovicus* & *Carolus* cum exercitu occurrerunt, & ad Argentoratum prælio commisso, eum in fugam conjecerunt die 16 Martii, eoque fugato, Galliam & Germaniam ex consilio Episcoporum, excluso *Lothario*, inter se diviserunt.

III. *EGRESSVS.*

PACIFICATIO. LOTHARIVS bis exercitu amisso, ac desperatis rebus omnibus, amicis & proceribus intercedentibus, tandem cristas demisit, & concessit, ut divisio Imperii institueretur. Qua de re legatos ad fratres misit, qui peterent oblivionem offensarum & pacem, & sibi æquam hæreditatis portionem darent: *Fratres*, re deliberata, pacis & concordiæ causa nihil denegarunt. Certi ergo sequestres pacis, numero centum & viginti, ex toto regno electi sunt, & certa jurisjurandi forma obstricti, ut Imperium æquis portionibus in tres æquales partes dividerent. Cum ergo Proceres Imperii regnum fratribus magis secundum genus, quam secundum Leges deberi existimarent, divisionem Imperii admiserunt. Proinde *Carolo* à mari Britannico usque ad Mosam concessa sunt omnia. *Ludovico* quæcunque in Germania ultra Rhenum continebantur. *Lothario* Belgica, quæ Austrasia dicebatur, cum Burgundia, Italia item & titulus Imperatoris, relinquebatur. *Pipino* Aquitania dabatur. Et hanc divisionem, fide jurisjurandi publica interposita, ratam firmamque fratres habuerunt, & exinde *Carolus* Regis Franciæ titulum sibi adscivit, *Ludovicus* Germaniæ, (qui primum ab eo est usurpatus:) *Lotharius* Franciæ & Italiæ: *Pipinus* Aquitaniæ: & hisce peractis, quisque in regnum suum se contulit. Facta est divisio Salfeldiæ, quod oppidum est prope Coloniam Agrippinam, quod *Philippus* Rex Galliæ donavit Episcopo Coloniensi, anno 1204. *Annal. Franc. Annal. Fuld. Aventin. lib.* 4. *Annal. Bojoar. Philippus in Chronic.*

II. *Bella externa.*

Distractis ad hunc modum & occupatis civili bello fratribus, peregrinæ gentes his occasionibus usæ, sese rursus ex omni parte commoverunt. Nam

1. In Saxonia servile bellum excitatum est.

2. *Normanni* classe littus Gallicum depopulati sunt.

3. Nec *Bohemi*, *Sorabi*, & *Marcomanni* ab ortu & meridie sibi in his occasionibus defuerunt. Neque irruptionum & dilacerationum finis fuit usque ad gubernationem Saxonum, ex qua gente rursus excitavit DEVS præstantes Principes ad instaurationem Imperii pene eversi. Et quia contra dictas gentes *Ludovicus* Rex Germaniæ, hujus *Lotharii* Imper. frater, bella gessit, infra in Appendice modo citati Regis de his dicturi sumus.

II. *ACTA TOGATA.*

I. LOTHARIVS, quod intellexisset, Romanos, incitantibus Pontificibus, seu tædio præsentis Imperii, seu libertatis studio, propendere ad Imperatores Græcos, & consilia clandestina agitare de reddenda illis urbe Roma cum Imperio, profectus est Romam A. C. 854: Et supplicio sumto de authoribus hujus consilii, mutavit Magistratus, & pacta vetera, de potestate Imperatoris in confirmando Pontifice Romano, renovata, majore severitate astrinxit & sancivit. *Philip. in Chronicis.*

II. LOTHARIVS ex Italia reversus, quum regno novo Austrasiæ, quæ pars erat Franciæ, constituendo se tradidisset, atque eam pro Austrasia Lotharingiam à suo nomine appellasset, ne Italia interim sine Rege esset, *Ludovicum* secundum, filium suum natu maximum, regem Italiæ constituit, atque Imperii sibi consortem (patrem avumque imitatus) adjunxit. *Annal. Franc.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

LOTHARIVS in religione orthodoxus fuisse ab Historicis traditur. Pauca acta, quæ sub eo in Ecclesia contigerunt, subjiciemus.

I. GREGORIO IV. Pontifice Romano mortuo, in electione novi Pontificis schisma ortum, & *Iohannes Diaconus* occupavit Lateranum; sed relictus tandem à turba, destitit ab incepto, & electus anno Christi 844, die 10 Febr. SERGIVS II, qui sedit annos 3. & mens. 2. Profunda, inquit *Anastasius*, nix cecidit electionis die. *Lotharius* Imperator hac Romanorum in electione Pontificis præcipitatione motus, misit filium *Ludovicum* Romam, & simul *Drogonem* Patruum, Episcopum Metensem, qui testarentur Pontifici, eum in omnibus Imperatori esse subjectum, nec absque ejus consensu eligi, aut consecrari posse; & proinde à Romanis, & Pontifice, fidelitatis juramentum exigant. Quo facto, Sergius in Pontificatu est confirmatus. Hic *Sergius* nobilis quidem Romanus fuit, sed detestabili nomine appellatus *Os porci*. Itaque nomen mutavit, & SERGIVS II. dici voluit. Id exemplum posteri ipsius imitati sunt,

licet

licet non æquam mutandi nominis rationem habe-rent; tamen sponte multi ea nomina, quæ in baptismo acceperant, mutarunt: quem morem hodie Pontifices Romani servant. *Sigebert. Martin. Polonus, Platina.*

II. SERGIVS Papa cum sedisset annos tres & mensem unum, obiit A.C. 847, die 12 April. Cui successit eodem die LEO IV. hujus nominis, patria Romanus. Eum sine consensu Imperatoris Romani consecrare non ausi sunt: Ideoque in mensem Iunium consecratio dilata est. *Anastas.* Hic *Leo Lothario* Imper. scripsit in c. 9. dist. 69. *De capitulis vel præceptis imperialibus vestris, vestrorumque Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis & conservandis, quantum valuimus & valemus Christo propitio, nunc & in ævum nos conservaturos modis omnibus profitemur.*

III. LOTHARIO imperante, LEONI IV. *Iohannem Octavum*, qui fœmina fuerit, successisse, & duobus annis, & mensibus duobus sedisse scribitur. Hanc fœminam dicunt proprio nomine fuisse dictam GILBERTAM, natam ex matre scorto, & patre sacrifico Moguntiæ, mentitamque sexum masculinum, cœnobio Fuldensi nomen dedisse, indeque se cum amatore suo ex Germania in Græciam Athenas contulisse, ad discendas bonas artes & Græcam linguam, indeque, cum ibi egregie in literis profecisset, jamque disputando valeret, Romam venisse publice docuisse, & tandem, cum omnium benevolentiam sibi conciliasset, ex cleri & plebis suffragio, Imperatoris etiam consensu, *Papam electam, & Iohannem VIII. nominatam esse.* Cum autem hæc GILBERTA (Iohannes Octavus appellata) occulte cum Cardinale quodam scortaretur, tandem imprægnata, uteri quidem onus, quantum potuit, celavit. Cum autem ex Vaticano in processione solenni Lateranensem Basilicam viseret, inter Neronis Colossum, & Clementis fanum, obortis repente partus doloribus, puerum enixa, & eo loco defuncta est. Hæc meretrix Reges inauguravit, Episcopos & Abbates ordinavit, & alia Pontificia munera exsecuta est annis duobus & mensibus 2. *Marianus Scotus. Sigebert. Platina, Balæus, Radulphus, Volaterranus, Histor. Magdeb. cent. 9. cap. 10. Martini Chronicon. Ph. Bergomas, Chron. Hirsav. & cæter.*

Prodigia.

I. A.C. 847. Ingens *terræmotus* Italiam concussit, maxime circa Beneventum: quo Isernia urbs tota corruit, & ingens multitudo hominum periit, una cum Episcopo. *Chron. Cass.*

II. A.C. 851. tanta fuit annonæ caritas & *fames* per totam Germaniam, ut filii & parentes belluino quodam furore sese mutuo devorarint. *Annal. Fuld. Chron. Funccii fol. 133. Vincent. lib. 25. cap. 30.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

LOTHARIVS Imper. A.C. 855. hæreditarium filiorum dissidium veritus, convocatis Optimatibus, regna sua inter eos divisit, ac *Ludovico* natu maximo cum Imperatoris dignitate, dedit regnum Longobardorum, una cum Provincia in Gallia: *Lothario* Lotharingiam, & reliquam partem Galliæ, quam possidebat: *Carolo* vero Burgundiam. Et quæ in hac partitione *Ludovico* attributa fuerunt, regnum Orientale: quæ *Carolo*, Occidentale regnum dicta fuerunt: Vt ab Imperio, quod *Lotharius* retinuit, discernerentur. Ea vero pars Germaniæ, quæ utrique regno interjecta, utrumque ceu limes dirimeret, a *Lotharii* nomine tum primum *Lotharingiæ* cognomen acquisivit. *Annal. Fuld. Chron. Philip. Sigonius.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Cum hoc modo regna avita *Lotharius* inter filios divisisset, mox attonsa coma, Imperio sponte deposito, (non quidem difficultate Imperii victus, ut quidem *Diocletianus* Imper. fecit, privatam qui vitam, Imperio deposito, eligens, exemplo dictoque suo testatus est, nihil esse difficilius bono Principe: sed conscientia consiliorum malorum actus) cœnobium Prumiense apud Treviros est ingressus, & Monachus factus: ubi 3 Calend. Octob. A C. 855 è vivis excessit, cum post mortem patris Imperio præfuisset annis 15. *Annal. Fuld. Chron. Philippi, Chron. Funccii fol. 132.*

AXIOMA.

Nunquam impietas *erga parentes impunita mansit: eos tamen quos pœna non invenit in hac vita, alii vero pœnam luentes documento fuere hominibus, sanctum conscientiæ stimulus male agitavit: esse parentis nomen, & jus obedientiæ erga illos minime violandum.*

Exemplum hoc loco habemus in *Lothario* Imper. qui dolore de patrato in patrem facinore, & sensu iræ divinæ, ut pœnitentiam posset agere, Monachus factus; quamvis Monachatus legitimum pœnitentiam agendi medium non sit.

III. ΤΑ` ΠΑΡΕΠΟ´ΜΕΝΑ.

I. *Ludovicus* Lotharii Imper. filius natu maximus patri in Imperio ſucceſſit: de quo in hiſtoria ſequenti.

II. *Carolus* non diu poſt patrem ſuperſtes fuit. *Philipp. in Chronico.*

III. *Lotharius*, Rex Lotharingiæ, *Teutbergam* in uxorem duxit, ſororem *Hugoberti* Abbatis, quem ducatui ad montem Juram & Coccias alpes præfecit. Cum vero amore *VValdradæ* flagraret, perſuaſit *Gunthario* Archiepiſcopo Colonienſi, ſe pertæſum conjugis *Teutbergæ*: ſi ab ea ſeparari poſſet, ſe *Guntharii* ſororem uxorem ducturum. Ideo *Guntharius*, aſſumto Trevirenſi Epiſcopo, cauſam divortii finxerunt inceſtum, quaſi *Teutberga* cum fratre ſuo *Hugoberto* inceſtum commiſiſſet; & divortium approbarunt. Inde Synodum indixerunt Aquisgrani A. C. 862. die 29 Aprilis, ubi *Lothario* permiſſum, ut aliam conjugem duceret, qui repudiata uxore, ſororem Guntharii *VValdradam* ſibi matrimonio junxit. *Teutberga* contra conqueſta eſt de hac re apud Pontificem Romanum: Ideo Legati Pontificis miſſi ſunt in Galliam, qui Synodo adeſſent, & *VValdradæ* cauſam dijudicarent. Quare anno ſequenti Synodus Metenſis celebrata eſt menſe Iunio, in præſentia Legatorum Pontificis: ubi *Lotharius* profeſſus eſt, ſe nihil egiſſe, niſi ex præſcripto ſuorum Epiſcoporum. Epiſcopi etiam, quæ *Lotharius* egiſſet, recte facta eſſe aſſeruerunt; idque ſcripto defenderunt. Sed *Papa* improbavit hanc Synodum, & Archiepiſcopos, Colonienſem ac Trevirenſem, ab Epiſcopatu dejecit, & eos excommunicavit; reliquos Epiſcopos in gratiam recepit, cum pœnitentiam egiſſent. Tandem *Papa*, ut *Lotharii* Regis cauſam recte dijudicaret, A. C. 864. omnes Epiſcopos Galliæ Romam convocavit; ſed hi ſibi metuentes à Pontifice, cauſas, cur venire non poſſent, excogitarunt. Anno igitur ſequente *Arſenium* Epiſcopum in Galliam miſit in cauſa Regis *Lotharii*: qui Synodum convocavit, ubi præſens fuit *Lotharius*. Hic diſcutitur cauſa, & *Lotharium* injuſte egiſſe decernitur. Jubet igitur *Lotharium* alterutrum ex duobus eligere, aut recipere *Teutbergam* conjugem, aut *VValdradam* à ſe pellere. *Lotharius* in anguſtiis conſtitutus, *Teutbergam* quidem recepit; ſed non diu eam in matrimonio retinuit, illecebris *VValdradæ* ſeductus. Fratres *Teutbergæ* bellum intulerunt *Lothario*, ſed cæſi ſunt. Tandem *Lotharius* ſui purgandi cauſa Romam venit A. C. 868. menſe Iulio: ubi audita cauſa juravit, ſe, ex quo juſſus fuerat, *VValdradam* rejicere, & *Teutbergam* recipere, cum *VValdrada* commercium non habuiſſe, nec in poſterum habere velle: & ad teſtificandum & probandum factum, ſacra Synaxi uſus eſt, addita horribili exſecratione. Quid fit? Egreſſus urbe *Lotharius* die 8 Auguſti Placentiam venit: ubi hora diei nona peſte correptus eſt, & ſequenti die, hora ſecunda, exſpiravit. *Aulicorum* vero, qui una ſacra cœna uſi fuerant, nullus per dimidium annum in vita manſit. *Regino lib. 2. Sigebert. Cruſius part. 2. l. 2. Annal. Fuld.*

IV IMPERATOR GERM.

LUDOVICUS II.

I. ORTUS.

I. PATER fuit Imper. LOTHARIUS I.

II. MATER dicta fuit HIRMINGARDIS, quæ fuit Comitis Hugonis filia. Ex hiſce parentibus natus eſt Ludovicus anno Chriſti 829.

II. PROGRESSUS.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit LUITGARDA Eticonis Welphi filia, qui filius fuit Welphi primi Comitis, ſeu Ducis Sueviæ in Altorf, cujus frater Hinricus ab Imperatore impetravit partem Bavariæ. Ex hac filiam ſuſcepit Ludovicus Hermingardin, quam, ipſo defuncto, *Carolus Calvus* deſpondit Boſoni Duci, viro ſtrenuo, quem & ipſe Italiæ præfecit. Ex hac Hermingarde Boſoſus ſuſcepit filium *Ludovicum* Regem Italiæ, quem Berengarius Veronæ excœcavit. *Philip. in Chron. Pantaleon.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Supra diximus, quod *Ludovicus* à patre ſucceſſor in Imperio, & Rex Italiæ ſit deſignatus. Ipſe igitur ſtatim, poſtquam pater Imperio ſeſe abdicaverat, & monaſterio ſe incluſerat, (qui non multo tempore poſt vitam cum morte commutavit) Imperium ſuſcepit A. C. 855, & imperavit annos 19, & aliquot menſes.

II. Imperii adminiſtratio.

I. ACTA TOGATA.

I. Hic *Imperator* imperium ſumma cum laude adminiſtravit. Siquidem pietate, comitate, ac bene-

neficentia excellebat, simplicitatis candidæ amans erat, tum literis etiam apprime eruditus, divinis pariter & humanis, ingenii dexteritate, & consiliorum celeritate valebat, nec quicquam absque consilio & ratione summa suscipiebat.

II. Cum hic laudatissimus Princeps à patre cum magno exercitu mitteretur in Italiam, SERGIUS Papa adventu ejus territus, obviam ei processit, illum consueto honore excepit, exque eo quæsivit, cur tam valido exercitu ad urbem Romam accederet, defensionis, an offensionis ergo? Tunc *Ludovicus* hoc laudabile responsum dedit: *Officium se facturum boni Principis, & vestigia majorum suorum secuturum. Henricus Mutius lib.* 11. *fol.* 89.

III. LUDOVICUS Imper. pacis ac justitiæ fuit amantissimus, qui ipse præsens judiciis præsedit, & magna diligentia jus dicere solitus fuit. Ideoque in summis Reipublicæ perturbationibus, & à Saracenis, sedes in Campania habentibus, divina prosperante gratia, tranquillum habuit Imperium.

IV. *Ludovicus* fuit *αὐταρκὴς*, h. e. contentus sua sorte, se intra fines Imperii Italici continuit, patruis suis regna libere relinquens.

V. LOTHARII defuncti, (*Lotharii I.* Imperat.) filii Regis Lotharingiæ, ditiones *Ludovicus* Rex Germaniæ & *Carolus* Rex Franciæ diviserunt, excluso fratre Lotharii, *Ludovico II.* nempe Imper. Qui sane ejus rei causa legatos, intercedente etiam Pontifice Romano, ad patruos misit, sed nihil æqui bonique obtinuit. Ius enim erat in manibus. Laudatur autem modestia *Ludovici Secundi*, quod hanc maximam injuriam æquo animo ferre maluit, quam intestinum bellum movere, cum pernicie totius Reipubl. Christianæ; maxime cum Saraceni in Italia fœde grassarentur.

VI. LUDOVICUS Imper. singulare exemplum *Clementiæ* posteris admirandæ reliquit. *Adalgiso* commiserat ducatum Beneventanum. Is novas res molitus, ad Saracenorum Ducem se recepit, & tamen *Ludovicus* deprecanti non modo culpam remisit, sed etiam pristinæ dignitati eum restituit. Verum *Adalgisus* à perfidiæ crimine quiescere non potuit, & rursus Imperator ab eo est circumventus: de quo statim pluribus dicemus.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* contra *Saracenos.*

Varia bella *Ludovicus II.* cum Saracenis gessit. Nam cum illi Italiam crudeliter vastarent, ingentes & validas undique peditatus, equitatusque copias congregavit, & cum exercitu circa annum Christi 866. in Italiam descendit: Contra Saracenos fortiter ac feliciter pugnavit, eosque, fratris sui CAROLI auxilio, ex agro Beneventano expulit.

II. Contra *Normannos.*

Non tantum Saracenos expulit Italia *Ludovicus*; sed etiam Franciam à Normannorum direptionibus vindicavit, eamque contra eorum irruptiones præsidiis firmavit.

III. Contra *Adalgisum* seditiosum.

Cum *Ludovicus II.* Imp. Saracenos ex agro Beneventano expulisset, ejusque exercitus magna ex parte peste & aliis morbis esset absumtus, defensionem Beneventi commendavit *Adalgiso*, Longobardo Salerni Principi, qui Imperatore absente Græcorum promissis illectus, descivit ad Græcos cum omnibus Samnii, Campaniæ & Lucaniæ oppidis. Hanc perfidiam *Ludovicus* ulturus, cum valido exercitu in Italiam rediit, oppida, quæ defecerant, recepit; Capuam vero, quæ repugnabat, obsidione trium mensium spatio ad deditionem, ut & *Adalgisum* manus dare, & in deditionem venire adegit. Sed astute ab eo circumventus est Imperator. Nam persuasit *Ludovico*, ut milites, ad salutandos penates, cum tranquilla essent omnia, dimitteret. Quibus dimissis, *Ludovicum* coëgit jurare, se nunquam Beneventi fines intraturum, neque hujus injuriæ vindictam aliquando exacturum. Hanc rem indignam *Ludovicus II.* æquo quidem animo tulit, consilium tamen Pontificis Romani super ea re quæsivit: qui indicto Concilio, deliberationem, auditis Patrum sententiis, instituit: An, quod metu mortis Imperator perterrefactus jurasset, ratum habendum esset? & quas pœnas *Adalgisus* luere deberet? In eam omnes sententiam iverunt, ut, qui hostili & perfido animo adversus Imperatorem egisset, hostis esset Imperii declarandus, & bello in ordinem redigendus. Sacramentum autem non esse, quod adversus Rempubl suscipéretur, nec *Ludovico* obesse debere, quod salutis conservandæ causa jurasset. Atque ita Ludovicus sacramento, quo se obstrinxerat, absolutus est. Ideo *Adalgisus* in Insulam Corcyram se recepit, ibique delituit, donec sequentis Pontificis intercessione in gratiam receptus est. *Sigon. lib. 5. de Reg. Ital. Regino lib. 20. Zonar. Tom. III. Philipp. in Chronic.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. LUDOVICUS pius & religiosissimus Imperator fuit, & in propaganda vera religione valde sollicitus. Nam in ea ab ineunte ætate fideliter fuit insti-

institutus; in qua etiam ad extremum usque vitæ halitum constans permansit.

II. LEO IV Imperatori *Ludovico* se subjecit, ab eo petiit judices, & eorum sententiæ se pariturum promisit. c. Nos si. caus. 2. q. 7. *Nos si incompetenter aliquid egimus, & subditis justa legis tramitem non conservavimus, vestro ac missorum vestrorum cuncta volumus emendare judicio, &c.* Excipit *Bellarm. lib. 2. de R. Pont. cap. 29. resp. 6. Leonem se subjecisse judicio Imperatoris discretivo, non coactivo.* Sed verba intelligenda sunt cum effectu. Quorsum enim Legatos ab Imperatore peteret, si cognitionem duntaxat, non autem definitionem & executionem illi tribueret? Adde, quod verba ista Leonis contrarium manifeste testentur. *Omnia*, inquit, *negotia ita eorum legitimo terminentur examine, quatenus in posterum nihil sit, quod ab eis indiscussum vel indefinitum remaneat.* Vbi discussionem & definitionem conjungit.

Populi conversi.

I. Scytharum sive Russorum classis ad Taurum montem Constantinopolim invasit A. C. 860. Sed tandem re infecta discedere coacta. At vero cum hoc modo multos transfugas & captivos secum abducerent, ex captivis postea religionem Christianam edocti sunt, & paucis post annis Russorum gens baptizata est. *Cedrenus.*

II. A. C. 865. Mirabili occasione Bulgares ad Christi agnitionem pervenerunt. Cum enim soror Principis Bulgariæ captiva detineretur Constantinopoli, erudienda in fide Christiana, doctoribus Ecclesiæ tradita, & baptizata est. Quæ cum ad fratrem suum, Principem Bulgariæ, rediisset, sæpe in colloquiis privatis commendavit fratri Religionem Christianam. Frater vero ipsius (sororis) dicta, tanquam aniles fabulas, contemsit: donec Dominus DEVS ejus ditionem graviter peste & flamma affligeret. Quibus malis, cum nullum remedium humanum inveniretur, tandem Princeps ille ad Christum (quem antea contemserat) confugit precibus: cumque levamen malorum sentiret, ad Christum conversus & baptizatus est. Vehementer autem illi restiterunt Sacerdotes & Magistri Religionis Ethnicæ, & vulgi seditionem adversus Principem Bulgarorum concitarunt. Princeps autem ille, auxilio DEI munitus, hostium impetus sustinet: iisque cæsis, victoriam reportat: & suis persuadet, ut Christi fidem recipiant. *Zonar. tom. 3. Vincent. Spec. cap. 38. Cent. 9. cap. 2.*

III. CAGANVS Hunnorum & Avarium Rex, infelici bello cum Bavaris implicitus, cum Bojorum copiis imparem se videret, deditionem cum suis facere coactus est: & institutus in religione Christiana, baptizatus, Theodorique nomen consecutus est. *Aventinus, Histor. Magdeburg. cent. 3. cap. 2.*

III. EGRESSVS.

Cum *Ludovicus* imperium bene, & summa cum laude annos 19, & menses 10 administrasset, nullo hærede masculo relicto, Mediolani diem suum obiit A. C. 875, & in æde Ambrosiana cum ingenti hominum luctu sepultus est. *Onuphr. Frising. Chron. Philippi.*

Prodigia.

I. A. C. 859 *sævissima hyems* fuit, adeo ut mare Adriaticum glacie concresceret, & pedibus Venetias ingredi liceret. *Annales Fuld.*

II. A. C. 860, die 23 Maii in festo Ascensionis Christi terræmotus Constantinopolin ita afflixit, ut muri dejicerentur. *Cedrenus.*

III. A. C. 873. *Locustæ* Gallias depopulatæ sunt. Deformes fuerunt adspectu, sena alarum regimina habuerunt, pedes sex, dentes lapide duriores, ore lato, intestino distento: Duces suos præmittebant, loca visuros & metaturos venienti multitudini. Hæ unius diei & noctis spatio omnia viridia in herbis & arboribus vastarunt: cum pervenissent ad Britannicum mare, vento demersæ sunt. *Aimoin. Annal. Fuld. Chron. Funccii.*

IV. Paullo ante mortem *Ludovici Cometa* exarsit, quem omnes cum admiratione adspexerunt, & in Italia A. C. 874 *sanguine* de cœlo pluit. *Pantaleon. Chron. Funccii fol. 134.*

V. IMPERATOR GERM.
CAROLVS II,
Cognomento
CALVUS.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit LVDOVICVS I, cognomento PIVS.

II. MATER fuit IVDITHA, posterior *Ludovici Pii* conjux; sicut in historia ipsius diximus.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN fuit CAROLVS.

II. COGNOMEN fuit CALVUS, à capitis calvitie sic dictus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

I. VXORES. Duas habuit uxores.

PRIOR dicta HERMINTRVDIS: sed unde fuerit oriunda, nulla ab Historicis fit mentio.

POSTERIOR (quam aliqui priorem fuisse tradunt) fuit RICHILDIS, soror *Bosonis*, cui Carolus Calvus Hermingardin *Ludovici secundi* Imp. defuncti filiam in matrimonium collocavit, ac Provincia donatum Regem appellavit.

II. LIBERI.

I. Ex uxore *Hermintrude* quatuor suscepit filios, quorum nomina hæc fuisse ab Historicis traduntur:

1. LVDOVICVS III, cognomento *Balbus*, qui titulum Imperatoris consecutus est, opera & studio *Ioannis* Pontificis Romani: de quo in sequenti historia dicturi sumus.

2. LOTHARIVS, quem immatura mors præripuit, neque virtutibus neque vitiis nobilem.

3. CAROLVS, qui jam Rex Aquitaniæ erat destinatus. Sed hunc ferocem juvenem Albinus athleta in lucta humi prostratum, ignarus quisnam esset, ita afflixit, perfracto dorso, ut mox exspirarit.

4. CAROLOMANNVS. Huic pater sacris initiato, sacerdotiisque locupletato, conjurationem in se facere conanti, sacrorum gradu dejecto, veniam impertivit: jactantemque mox, se propterea sacris amotum ut regni potens esset, tandem oculis privavit, & in vincula conjecit.

II. Ex uxore RICHILDE duos suscepit liberos, qui non diu in vivis superstites fuere. Tradunt etiam Historici, *Carolum Calvum* quoque filiam habuisse nomine IVDITHAM: sed an eam ex *Hermintrude*, an vero ex *Richilde* susceperit, non exacte annotatum est. Hanc filiam *Carolus* II. Edelulfo Anglorum Regi nuptum dederat. Eam, mortuo marito, ad patrem revertentem *Balduinus* Arduennæ saltuarius intercepit, excellentisque ac nobilissimæ formæ amore captus, & ipse pulcherrimus, nec ignobilis, volentem an invitam, certe non consulto CALVO, toro sibi junxit. *Annal. Franc. Sigon. de reg. Ital. Chron. Philipp. Regino lib. 2. Sigebert.*

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Violenter & dolose CALVUS imperium occupavit. Ludovico enim secundo sine masculo hærede defuncto, quam primum de Imperatoris Germanici fratris sui obitu cognovisset, exercitu comparato transiit in Italiam, ut imperium Germanis ereptum transferret ad Francos. Qua re animadversa, *Ludovicus* Germanicus, ne sibi quoque defuisse videretur, *Carolum*, postea *Crassum* dictum, & *Carolomannum*, filios suos, magno cum exercitu misit, ut Italiæ aditu eum prohiberent: quibus *Carolus Calvus* obviam profectus humaniter eos excepit, plurimos thesauros ipsis obtulit, promisitque se nihil amplius tentaturum, sed omnia *Ludovici* judicio permissurum: atque ita filios *Ludovici* Regis Germaniæ elusit: qui ad patrem redierunt. *Carolus Calvus* ergo Italiæ populos in sua verba jurare fecit, Romamque progressus mense Decembri, in Natalitiis Christi Imperator proclamatus est. *Sigon. lib. 5. de reg. Ital. Chron. Philippi.*

II. *Imperii administratio.*

Nihil memoratu dignum tum in regno, tum in imperio gessit *Carolus Calvus*. Ac avarus, crudelis, & ambitiosus, superbus, & minax potius, quam fortis fuisse dicitur. Sequuntur igitur in ordine, 1. *Acta Sagata.* 2. *Acta Ecclesiastica.*

I. ACTA SAGATA.

I. *Bellum* contra *Britones.*

I. Cum *Britones* Ligerim transirent, & Francorum fines crudelissime ferro & igne vastarent, CAROLVS, ut eos compesceret, magnum exercitum contraxit, & in ipsam Britanniam movit: sed turpissime continuo biduo victus, & tertio die clam castris egressus, fuga salutem quæsivit. Britones, spoliatis castris, multa præda ditati sunt. *Regino.*

II. CAROLVS (tunc temporis Rex Galliæ) cum Britones compescere non posset, ut eorum incursiones coërceret, ROBERTVM Saxoniæ Principem, de regno Galliæ bene meritum, fecit Ducem regionum inter Ligerim & Sequanam: qui industria sua illas terras feliciter defendit. *Idem.*

II. Contra *Pipinum & Carolum* Reges Aquitaniæ.

I. CAROLVS cum Aquitaniam ejusque partem occupare conaretur, PIPINVS, etsi adolescens, fortiter ipsum repulit, & acie vicit: in quo prælio multi Abbates & nobiles ex parte Caroli ceciderunt. *Annal. Fuld.*

II. Tandem *Carolus* patrueles suos Reges Aquitaniæ Pipinum & Carolum, quod totum Galliæ regnum turbarent, per Duces suos cepit, & detonsos monasterio inclusit; Pipinum Suessione, &

Caro-

Carolum Corbeiæ; & Aquitanos invitos ſibi ſubjecit. *Annal. Fuld.*

III. Contra *Normannos*.

I. A. C. 845. NORMANNI in Galliæ regnum impetum fecerunt, & per Sequanam fluvium uſque ad Pariſios graſſati ſunt. CAROLVS Rex viribus impar, & à militibus imparatus, multa pecunia pacem redemit: qua re non tam averſa eſt Normannorum avaritia, quam allecta, cum viderent Regem & ſubditos imbelles, & regiones illas affluentes opibus. Iam averſi in Friſiam abeunt, & Hamburgum deſtruunt, & multum damni vicinis regionibus inferunt. *Annal. Fuld.*

II. A. C. 850. *Normanni* Duce Godefrido regnum Caroli iterum deprædantur, & Lutetiam uſque adſcendunt. *Carolus* Rex, impar tantis hoſtibus, petit à Lothario fratre auxilia; quæ cum morarentur, ſibi ipſi conſulit, & Normannos iſtos in regnum recipit, quæ regio poſtea Normannia dicta eſt. *Ibid.*

III. *Normanni* tandem A. C. 854, cum Galliam 20 fere annis vaſtaſſent, inteſtinis diſcordiis in Daniam revocati à ſuis, *Gallias* relinquunt: ubi ſe reliquorum diſſenſionibus immiſcentes, adeo ſeſe invicem attriverunt, ut de regia ſtirpe vix unicus puer ſuperſtes eſſet. *Ibidem.*

IV. A. C. 867, Normanni iterum in Gallias irruperunt, & fines Nannetum, Turonum, Pictonum populati ſunt. Quibus Dux Aquitaniæ Ranulphus, & Robertus fortiſſimus Procerum, Comes Andium, à proceribus Saxonum oriundus, Saxonum etiam à *Calvo* mercede conductorum auxiliis ſubnixus, obviam venerunt. Ejus virtus, nobilitaſque, & præclara facinora parum profuere. Collatis ſignis in prima acie pugnantes occubuere, cæteri amiſſis Ducibus ad internecionem deleti. Andegavum victores hoſtes occuparunt. Britannorum rex Salomon (qui patri Heriſpero ſucceſſerat) Francis Andegavumque obſidentibus auxilium contra hoſtes tulit. Clauſi dederunt *Calvo* ex præda ingentem vim auri: atque ita fide accepta, diſceſſere. Abeuntibus etiam forum rerum venalium datum, majora Francorum Rege animo concipiente. *Regino. Annal. Franc.*

V. A. C. 876, Rollo Danus cum Normannis ſuis in Galliam irruit, die 17 Novemb. & *Carolum* Imper. in tantas anguſtias redegit, ut ipſi Normanniam concederet, cum urbibus Rothomago & aliis. Hic Rollo poſtea baptizatus eſt, & *Robertus* appellatus. Ab hoc deſcendunt Reges Angliæ hodierni, ut *Rogerius* ſcribit.

IV. *Bellum* contra *Patrueles*.

A. C. 876, *Caroli* Imper. frater Ludovicus Rex Germaniæ vitam cum morte commutavit. *Carolus*, audita fratris morte, ut, excluſis filiis ejus, regnum Germanicum occuparet, primum Aquiſgranum occupavit. Ludovicus patruelis, qui ex tribus fratribus medius erat, & periculo proximus, deprecatus eſt Carolum ne pergeret, pacemque petivit. Callide Carolus, ſuſpendens reſponſionem de pace, ſtruebat inſidias Ludovico, quibus incautum opprimeret. Sed cum inſidiis proditis Ludovicus periculum cognoviſſet, cum eo congreſſus ad Andernacum, exigua militum manu magnum Caroli exercitum vicit, fugavit, & in caſtris *Caroli* omni ejus theſauro potitus eſt: fugientem inſecutus per Lotharingiam deſertam à Francis, recuperavit amiſſa. Ita pœnas dedit *Carolus* & injuſtæ avaritiæ atque ambitionis, & moti belli non neceſſarii. Dimicatum eſt inter eos 7 Octobris, anno, ut ſupra. Richildis uxor Caroli, quæ ſecuta erat maritum ad bellum, in fuga ex terrore peperit. Paulo poſt prælium advenerunt & reliqui fratres, qui gratulati ſunt fratri ob victoriam, & amicitiam fidelitatemque invicem contra hoſtes jurarunt. Statim *Carolomannus*, aſſumto fratre *Carolo*, cum exercitu Italiam invaſit; cui Imperator occurſurus, ad Veronam oppreſſus, & in fugam conjectus, ægre evaſit. *Annal. Fuld. Aimoin. Chron. Philippi.*

II. *ACTA ECCLESIASTICA*.

I. *Carolus Calvus* in religione orthodoxus, Princeps literarum amantiſſimus, & fautor eruditorum fuiſſe traditur.

II. *Carolus* Arabum libros curavit in linguam latinam transferri. *Aimoin.*

III. A. C. 845, in Gallia convocavit Synodum, in qua deliberatum eſt de Epiſcopo Rhemenſi ordinando, qui Epiſcopatus poſt depoſitum Ebbonem decennio vacaverat: & tandem electus eſt HINCMARVS, vir eruditus, & Carolo familiaris. *Froſſard.*

IV. A. C. 853. *Carolus* Sueſſione in Gallia Synodum celebrari juſſit, ubi multi convenerunt Epiſcopi. In hoc Concilio Carolus decrevit, ut legati mitterentur, qui inſpicerent res Eccleſiaſticas, & juberent inſtaurari loca ſacra, & cœnobia à Normannis everſa. *Tomi Concil.*

V. A. C. 855. Synodus celebrata Valentina à *Carolo Calvo*, in qua *Godeſcalci* Scoti errores de prædeſtinatione damnati ſunt, & prohibitæ monomachiæ, veritatis inquirendæ cauſa inter Francos olim inſtitutæ. *Tomi Concil.*

VI. A.C. 874. Normanni Andegavensem urbem occupant, sedesque ibi figunt, & inde reliquam Galliam vastant. *Carolus* urbem diu obsedit; sed tandem sumta à Normannis pecunia obsidionem solvit, & ut Normanni religionem Christianam discerent, persuadet. *Aimoin.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

SVpra diximus, quod *Carolus Calvus* bellum moverit contra patrueles, sed infeliciter pugnaverit. Cum igitur post cladem acceptam ad colloquium Pontificis, Ticini habitum, venisset, *Carolomannus* patruelis, ductis in Italiam copiis, illud perturbavit. Et *Carolus* haud confidens Italis, cum per Alpes regredi vellet in Galliam, repentina febris illum invasit. Qua re permotus, SEDECHIAM Iudæum, medicum (quem mire diligebat, cuique nimium fidei habebat) sibi adhibuit, atque ex ejus sententia præsentis remedii gratia pulverem quendam veneno infectum hausit, & inde Cinisium montem adscendere cœpit. Vbi vero ad locum, qui Brios dicitur, venit, ingravescente morbi magnitudine, & veneni sævitie conflictatus, conjugem *Richildem*, quæ apud Mauriennam erat, accivit, atque in ejus complexu post undecimum diem, quo venenum hauserat, die 6 Octobr. anno C. 877, animam efflavit, cum post parentem regnasset annos 37, imperasset annos duos. *Sigon. de reg. Ital. Onuphr. Contract. Regin. Marian. Schaff.*

VSVS.

Cavendi sunt *Iudæi.* Quia sunt Christianorum hostes infensissimi. Et mirum, quod cum talis perfidiæ Iudaicæ aliquot exstent exempla, nihilominus non modo homines plebeii, sed etiam Principes & Reges Iudæis (odio Christi & Christianorum flagrantibus) vitam suam credant.

APPENDIX de LVDOVICO REGE GERMANIÆ.

QVia LVDOVICVS Rex Germaniæ LOTHARIO I. LVDOVICO II. & CAROLO CALVO Impp. fuit σύγχρονος, & multas res notatu dignissimas gessit, nos in unum quasi fasciculum ejus historiam (quam alii Historici sparsim tractant) redigemus, ut ὡς ἐν συνόψει ejus res gestæ cognosci possint.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit LVDOVICVS I, Imper. cognomento PIVS.

II. MATER fuit IRMINGARDIS, filia *Ingrami* Ducis Saxoniæ, quæ fuit prior *Ludovici Pii* conjunx, & mortua est A.C. 818, die 3 Octobris.

Fratres *Ludovici* fuere, (nempe ex *Irmingarde*, nam *Ludovicus Pius* statim sequenti post ejus discessum anno, sibi matrimonio junxit IVDITHAM, ex qua natus *Carolus Calvus*) LOTHARIVS & PIPINVS, quorum ille fuit natu minimus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV,

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus dicta fuit HEMMA, natione Hispana, ex qua suscepit filios tres: 1. CAROLOMANNVM, 2. LVDOVICVM, 3. CAROLVM cognomento CRASSVM, qui postea Imperator factus, & unicam filiam, nomine LVDGARDAM, quæ vitam cælibem egit in monasterio virginum ad Chiminum lacum Noricorum. *Chron. Philippi.*

II. ACTA POLITICA.

I. Regni occupatio.

1. *Pater* eum fecit *Regem Bavariæ* anno Christi 817.

2. Cum *Lotharius* post mortem parentis occupato imperio jure successionis & nominationis omnia solus sibi vendicaret, & reliquos fratres eo adigere vellet, ut *Ludovicus* Bavaria, *Carolus* Aquitania, beneficio suo & concessione contenti, à reliquo imperio abstinerent, sibique tanquam Imperatori parerent: Fratres indigne ferentes, se à justa hæreditate excludi, conjunctis armis bellum *Lothario* intulerunt, illumque duobus præliis (uti supra dictum) vicerunt & profligarunt. Quare *Lotharius* bello fractus, pacis conditiones cum fratribus inire, regnumque cum iis æquali parte sortiri coactus est. In illa divisione *Ludovico* Germania (unde *Germanicus* dictus) cessit, cui annos circiter 33 præfuit.

II. *Regni administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. LUDOVICUS Rex Germaniæ Erfurdiæ conventum habuit A. C. 852. in quo constituit, ne præfectus in sua ipsius præfectura alterutri parti litigantium patrocinetur. *Annal. Fuld.*

II. Cum *Lotharius* Rex Lotharingiæ LOTHARII I. Imp. filius diem suum obiisset, *Carolus Calvus* morte *Lotharii* audita, hæreditatem ejus invasit. Sed Ludovicus statim de occupata Lotharingia Legatos ad *Carolum* fratrem misit. *Carolus* qui tum potentiam fratris *Ludovici* metuebat, partem Lotharingiæ *Ludovico* permisit. Quam ob causam convenerunt Flandersheimii in Belgio, regnumque Lotharingiæ inter se diviserunt, & *Ludovico* accessit Trevirum, Vtrechtum, Strasburgum, Metis &c. *Carolo* vero accessit Lugdunum & Frisiæ tertia pars. *Annal. Fuld. Const. Imper.*

III. LUDOVICUS *Carolomanno* filio primogenito propter industriam quædam seorsim tribuerat, ideo *Ludovicus* & *Carolus* fratres patri rebellant. Pater vero omni arte eos fovet, ne regnum intestinis discordiis labefactaretur. Ipsis igitur etiam quædam munuscula tribuit. Biennium fere post Ludovicus Rex comitia agit Francofurti A.C. 873. die 26 Januarii: ibi *Carolus* minimus filius, cum struxisset parenti insidias, mente movetur, & adeo insanire incipit, ut vix à sex validis militibus teneri posset. Sanitati postea restitutus confessus est, quid conatus fuisset: hortatusque est fratres, ne unquam tale quid in parentem audeant. *Annal. Fuld.*

II. Cum LUDOVICUS II, *Lotharii* primi Imp. filius, Imperii gubernacula suscepisset, *Ludovicus* Rex Germaniæ coram Legatis Pontificis restituit ei Lotharingiæ partem, quæ sibi obvenerat, & jussit subditos ipsi (*Ludovico II.* Imp.) jurare fidelitatem. *Aimoin.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* contra *Parentem.*

Supra in historia *Ludovici Pii* diximus, quod ille, postquam Imperio restitutus, regnum inter filios diviserit, & quidem huic *Ludovico* Bavariam, reliquum regnum in duas partes divisum *Lothario* & *Carolo* cog. *Calvo*, filiis, tradiderit. LUDOVICUS igitur cum pati non posset, suum regnum adeo angustis limitibus à parente definitum, cum CAROLUS (qui tamen minimus fratrum erat) sibi præferretur, & in amplissimum regnum esset collocatus, exercitum comparavit, & quæ cis Rhenum sunt, suo regno subjicere conatus est. Parens vero de his certior factus, exercitum in Thuringiam eduxit, & LUDOVICUM filium prælio victum fugavit, & non diu post vitam cum morte commutavit.

II. Contra *Vandalos.*

A. C. 844. LUDOVICUS Rex Germaniæ Abodritos Vandalos rebellantes vicit, Regem novum occidit, & totam regionem sibi subjecit. Cum vero multis annis elapsis Vandali iterum se Regi *Ludovico* opponerent, Rex eorum vires adeo attrivit, ut omisso bello postea longo tempore paci studuerint. *Annal. Fuld.*

III. Contra *Sorabos.*

Cum *Sorabi* A.C. 851. tumultuarentur, & Francorum finibus essent molesti, *Ludovicus* Rex per Thuringiam in fines eorum cum exercitu profectus, multis eos damnis affecit, & fame magis quam ferro domavit. Et posteo contra eos continenter bella gessit Ludovicus, semperque felici victoria usus est. *Ibid.*

IV. Contra *Bohemos.*

I. Anno Christi 848. Ludovicus Rex contra Bohemos profectus est: quo bello ita eos afflixit, ut legatos de pace mitterent. *Annal. Fuldenses.*

II. Cum Bohemi non multo post iterum tumultuarentur, Ludovicus Rex contra eos cum exercitu profectus A. C. 856, illos in deditionem accepit. *Ibidem.*

III. A. C. 872. *Ludovicus* Bohemis bellum intulit quatuor exercitibus. Sed primus exercitus, quod de Duce creando dissentiret, fusus fugatusque est. Alter vero exercitus cladem regerit; & reliqui etiam exercitus rem ex sententia gesserunt. Cumque, non longo tempore interjecto, Bohemi Regi rursus se opponerent, adeo vires eorum attrivit, ut postea diu pacem coluerint. *Annal. Fuld.*

V. Contra *Sclavos.*

I. A.C. 855. *Ludovicus* Rex contra Sclavos exercitum eduxit: & quidem Duces eorundem, cum se munitionibus tenerent, aggressus non est; magnas tamen ubique prædas egit, & in regnum rediit. Sclavi hisce cladibus irritati, Danubium transgressi, cladem, quantum potuerunt, regerunt. *Annal. Fuld.*

II. A.C.

I I. Anno Chriſti 858. Ludovicus Rex filium Carolomannum cum exercitu contra Sclavos miſit; qui cum feliciter rem geſſiſſet, domum rediit. *Ibid.*

I I I. A. C. 864. Ludovicus Rex iterum contra Sclavos profectus, ultra Danubium exercitum duxit, Regemque eorum *Raſticen* in eas anguſtias adegit, ut obſides daret: inde Ludovicus in Germaniam reverſus eſt. *Ibid.*

I V. A. C. 869. Sclavi Bavariam vaſtant multipliciter: quibus Ludovicus opponit præſidia: At illi inde deflectentes cum Sorabis Thuringiam aggrediuntur. Ludovicus igitur filium Carolomannum contra eos miſit, qui exercitu Sclavos invaſit, felici ſucceſſu contra eos pugnavit, ſpoliisque dives cum exercitu reverſus eſt. *Aimoin.*

V. A. C. 870. *Carolomannus* iterum contra Sclavos perrexit, *Zuendeboldum* nepotem Raſtici Sclavi in deditionem accepit, eumque carceri incluſit. Sequenti tamen anno datis obſidibus in regnum remiſit. *Zuendeboldus* vero cum in regnum rediiſſet, fide rupta, ut ignominiam carceris ulciſceretur, exercitum *Carolomanni* ſecurum & inopinantem invaſit, Duces cepit, & milites fere omnes ad internecionem cecidit. *Carolomannus*, ut ſuos liberaret, omnes Sclavorum obſides reddere coactus eſt. *Annal. Fuld.*

V I. A. C. 874. *Sclavi* iterum *Ludovico* Regi bellum moverunt: quibus *Ludovicus* occurrens ingenti prælio eos fudit, eorumque vires adeo attrivit, ut longo tempore paci ſtuduerint. *Ibidem.*

VI. Contra *Carolum fratrem.*

Defuncto Ludovico II. Imp. contentio exorta inter Ludovicum Germanicum & Carolum Calvum de regno Italiæ occupando: ea ſpe tamen, ut qui armis Italiam occupaſſet, ea potiretur. Itaque *Carolus Calvus* Rex Franciæ, itineribus quam potuit celerrimis, copias ſuas in Italiam ducit, ne ſcilicet inutili cunctatione agendi tempora conſultando conſumeret. Contra *Ludovicus* Germanicus, ſerius de hiſce rebus certior factus, *Carolum*, poſtea *Craſſum* dictum, & *Carolomannum*, filios ſuos, magno cum exercitu ad intercludendum ei iter miſit. Sed hi blando à *Carolo* perſuaſi ſermone exercitum dimiſerunt, & ad patrem redierunt. *Ludovicus* igitur Rex, cum filii ita eſſent decepti, exercitu ingenti collecto Galliam invaſit, eamque ſibi ſubjecit. *Hincmarus* contra Epiſcopus Rhemenſis omnes Epiſcopos Galliæ exhortatus eſt, ut eſſent Carolo fideles. Nihilominus tamen magnam partem Galliæ *Ludovicus* occupavit. Verum cum poſtea à ſtatibus regni Gallici exoraretur, ut ſibi parceret, nec ſtultitiam fratris in ſubditis ulciſceretur, Ludovicus ex Gallia receſſit, & paucos poſt menſes diem ſuum obiit. *Aimoin.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. LVDOVICVS pius & religioſiſſimus Rex fuit, & veram religionem propagare ſummopere ſtuduit.

I I. Sclavi à Ludovico Germaniæ Rege ad religionem Chriſtianam converſi ſunt A. C. 862, per Cyrillum & Merodium, qui Eccleſiarum Epiſcopatum erexerunt in oppido Vilegradenſi. Vnde vocati à Romano Pontifice, & correpti, cur ſacra celebrarent lingua Sclavonica, reſponderunt: Quia ſcriptum eſt: *Omnis Spiritus laudet Dominum.* Pſal. 150. v. ult. *Belaus. Chron. Funccii fol.* 134.

Vſus Elencticus.

Hinc patet graviſſime errare Pontificios, qui ſacra in lingua latina Laicis ignota peragunt, in lingua latina cantant, baptiſmum adminiſtrant, &c. Nam ſi omnis ſpiritus laudare debet Dominum, ergo in LINGVA SVA, h.e. *idiomate ſibi nativo* & proprio. Quia in lingua ignota nemo DEVM recte laudare poteſt. Alias namque daret ſine mente ſonum. Et ſimilis eſſet *æri ſonanti & cymbalo tinnienti.* uti *D. Paulus* ait 1 *Cor.* 13. Huc pertinet elegans locus ex Epiſt. 1. ad Cor. c. 14. v. 8. *Si incertam vocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum?* v. 9. *Sic & vos, per linguam niſi ſignificantem ſermonem dederitis, quomodo intelligetur, quod dicitur? Eritis enim in aërem loquentes.* v. 11. *Si neſciero vim vocis, ero ei, qui loquitur, barbarus: & qui loquitur, apud me barbarus.* v. 16. *Si benedixeris ſpiritu, is qui implet locum indocti, quomodo dicturus eſt Amen ad tuam gratiarum actionem? Quandoquidem quid dicas, neſcit.*

I I I. A. C. 866. *Bulgari* legatum miſerunt ad *Ludovicum* Regem Germaniæ de concionatoribus mittendis ad propagandam religionem Chriſtianam in Bulgaria: Ideo *Ludovicus* ſequenti anno in Bulgariam concionatores miſit; ſed ibi tum invenerunt Epiſcopos à Pontifice miſſos, ideo hi in Germaniam redierunt. *Annal. Fuld.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΟ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΟΝ.

ANno Chriſti 875, die 6 Iunii, *Cometa* apparuit, plus juſto ſcintillans, & longas comas projiciens, qui mortem Ludovici prætendiſſe videtur.

I I. TA'

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

Supra diximus, *Ludovicum* expeditionem ſuſcepiſſe in Galliam: Inde autem reverſus diem ſuum obiit Francofurti ad Mœnum, A. C. 876, die 28 Auguſti, anno ætatis 76, cum regnaſſet poſt patrem ann. 36. & 2. menſ. *Annal. Fuld. Philip. in Chron.*

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

I. *Sepultura.* LUDOVICUS Rex Laureaci in agro Vangionum à filio Ludovico ſepultus eſt. *Ibidem.*

II. *Filiorum in Imperio ſucceſſio.* Succeſſerunt in Imperio filii tres: *Carolomannus*, qui obtinuit Bavariam, Bohemiam, Moraviam, Auſtriam, Carinthiam: *Ludovicus*, qui obtinuit Belgium, Haſſiam, Saxoniam totam, Thuringiam, Sorabos: *Carolus Craſſus*, qui habuit Sueviam, Alſatiam, Lotharingiam. Jam quoque paucis ſubjungemus, quamdiu hi tres fratres poſt parentem regnaverint.

1. CAROLOMANNUS anno C. 879. paralyſi correptus eſt, & uſum loquendi amiſit. Quapropter ipſe regnum ita depoſuit, ut *Carolo* fratri Italiam, & Imperium traderet; *Ludovico* vero alteri fratri Bavariam, & *Arnulpho* filio Auſtriam, & Carinthiam. Et cum per totum annum paralyticus jacuiſſet, mortuus eſt A. C. 880, die 22 Martii, cum regnaſſet annos tantum tres. *Annal. Fuld. Chron. Philippi.*

2. LUDOVICUS conjugem habuit LUDGARDAM, ex qua ſuſcepit filium *Hugonem*, qui, cum pater Ludovicus A. C. 880, menſe Martio, Normannos ad Schaldim fluvium vinceret, 5000 occiſis, in eo prælio cecidit. Deceſſit autem *Ludovicus* A. C. 882, duodecimo Calend. Febr. cum triduo ante Cometa cum prolixa cauda exarſiſſet. Sepultus eſt Laureaci prope patrem, cum regnaſſet annos 6. *Sigebert. Philip. in Chron.*

3. Ad tertium *Ludovici* Germanici filium *Carolum* cognomento *Craſſum* poſt *Ludovicum Balbum* tandem Imperium pervenit; de quo infra pluribus dicturi ſumus.

VI IMPERATOR GERM.
LUDOVICUS III. BALBUS.

CAPUT I.
DE ORTU.

Generatio.

I. PATER fuit CAROLUS CALVUS, Rex Galliæ, poſtea Imperator.

II. MATER fuit HERMINTRUDA.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN fuit LUDOVICUS, hujus nominis *tertius*.

II. *Cognomento* dictus fuit BALBUS, quod linguæ impeditioris & tardioris eſſet. *Cuſpinianus.*

CAPUT II.
DE PROGRESSU.

I. *ACTA OECONOMICA.*

UXORES *habuit duas.*

PRIOR fuit ANSGARDA nobilis fœmina, ex qua duos ſuſcepit filios, LUDOVICUM & CAROLOMANNUM. Quia vero hanc inſcio patre matrimonio ſibi junxerat, tandem eam repudiare, & inſuper juramento confirmare à patre coactus eſt, quod eam nunquam in thalamum reducturus eſſet; uti teſtatur *Regino lib. 2.*

Poſterior dicta fuit ADELHEIDA, quam pater *Carolus Calvus* poſt repudiatam *Ansgardam* illi deſpondit. Hanc Ludovicus, cum deceſſit, gravidam reliquit: quæ paulo poſt enixa peperit CAROLUM cognomento *Simplicem*, Regem Franciæ. *Philipp. in Chron.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Ludovicus Balbus opera & ſtudio *Ioannis* Pontif. Romani titulum Imperii conſecutus eſt. Mortuo enim *Carolo Calvo*, & proceribus Romanis ad *Carolum* cognomento *Craſſum*, qui cum fratre *Carolomanno* Italiam receperat, inclinantibus, Pontifice *Ioanne* refragante, qui magis favebat Francis, Pontifex per ſeditionem captus eſt: Sed amicorum opera liberatus profugit in Franciam ad *Ludovicum* Regem: à quo cum eſſet humaniter exceptus, viciſſim eum Imperatoris titulo remuneratus eſt, A. C. 878. menſe Septembri, ſolenni jurejurando adactum, ſe Eccleſiam, dum viveret, ab hoſtium & maxime infidelium oppreſſionibus defenſurum. *Sigon. lib. de reg. Ital. Egnatius. Chron. Funccii fol. 275. Chron. Philippi.*

II. *Imperii adminiſtratio.*

Quia dignitas arte confecta *Balbo* non fuit diuturna, (quippe tantum annum unum, & paucos menſes Imperio præfuit,) pauca ſunt, quæ in Imperio memoratu digna geſſit. *Celebratur* tamen ſimplicitatis, juſtitiæ, moderationis ac pietatis nomine

mine. Paci quoque ſic ſtuduit, ut ea nihil haberet prius aut potius. Idcirco patrueles ſuos *Ludovicum* & *Carolum Craſſum* ſibi conciliavit, & conveniens cum Ludovico apud Murſam A.C. 878. Calend. Novemb. pacem cum eis ita firmavit: *Sicut inter patrem meum* Carolum, *& patrem veſtrum* Ludovicum *regnum* Lotharii *diviſum fuit, volumus ut ita ratum ſit. De regno vero quod* Ludovicus *Imper. in Italia habuit, quia nondum ejus aliqua diviſio inita eſt, quocunque modo illud tenet, ita teneat, donec convenienter ex communi amicorum conſilio, quod æquius meliusve fuerit viſum, ſtatuamus. Interim amicitiam inter nos colamus, & contra Normannos* (qui tum incurſiones in Germaniam faciebant) *alter alteri ſit auxilio.* Aimoin. Sigon. lib. 5. de reg. Ital.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΎΜΕΝΑ.

I. ANte mortem *Ludovici Eclipſis Solis* accidit A.C. 878. die 29 Octob. hora diei nona, quæ tanta fuit, ut ſtellæ apparuerint. *Regino lib. 2. Sigebert. Caſtritius lib. 1. cap. 54.*

II. *Laudabile* fuit inſtitutum *Ludovici Balbi* Imper., quod paulo ante mortem, ut occaſionem diſcordiæ inter filios præcaveret, legatos cum corona, enſe & reliquo ornatu regio ad *Ludovicum* filium in Galliam miſerit, eumque Regem Franciæ creari juſſerit. *Sigonius.*

III. Cum *Ludovicus* in morbum lethalem incidiſſet, ac is quotidie ingraveſceret (veneno enim infectus dicebatur) & uxor *Adelheida* gravida eſſet, ſpe ventris tutorem reliquit *Odonem*, *Roberti* Andegavenſium Ducis filium. *P. Æmyl.*

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΈΝΤΑ.

LVDOVICVS hæc cum peregiſſet, & adornaret expeditionem contra *Bernhardum* Marchionem Italiæ, *Compendii* A.C. 879. 10 Aprilis, in Paraſceve veſperi diem ſuum obiit, cum imperaſſet annum 1. menſ. 6. dies 5. *Chron. Philip. Schaff. Contract. Vrſp.*

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΌΜΕΝΑ.

I. Poſt multas Procerum diſſenſiones, varioſque tumultus, *Ludovicus* & *Carolomannus*, *Balbi* filii, Reges ab Epiſcopis conſecrati ſunt, regnumque adminiſtrarunt annos ſex: Qui & *Boſonem*, adſpirantem ad regnum, repreſſerunt, & *Normannos* ad Ligerim fluvium magno prælio vicerunt: ſed neuter diu ſuperſtes fuit. Nam

1. LVDOVICVS, in venatione ſe oblectaturus, caſu vulneratus eſt. Dum enim aprum interficere tentat, à ſatellite, qui auxilium ferre volebat, in tibia vulneratur, ex quo vulnere die ſeptimo moritur, A.C. 882. cum fere annos 4. regnaſſet. *P. Æmyl. Chron. Philip. Mutius lib. 11. fol. 96.*

2. CAROLOMANNVS in equo ludibundus, dum refugientem domum puellam inſequitur, impetu equi intra humile oſtium illatus, corporis compagem ſolvit A. C. 885, cum poſt parentem regnaſſet annos ſex. Succedit ipſi filius *Ludovicus*, qui, quod nihil ageret, nomen Ignavi accepit; Abduxit tamen hic monialem ex cœnobio, ſibique connubio junxit. Supererat adhuc frater *Carolomanni*, *Carolus Simplex*, puer ſex annorum, qui ſuam portionem regni habebat, cujus tutor à proceribus regni conſtituitur Otto Comes Andegavenſis Saxonicæ nationis. *Ibid. Aimoin.*

II. Eodem anno, quo *Ludovicus Balbus* deceſſit, Normanni memorabili prælio Saxones vicerunt. Illi enim poſt *Ludovicum* Germaniæ Regem defunctum (qui continenter contra eos bella geſſerat, quemque metuerant) expeditionem in Germaniam ſuſceperunt, quibus ſe oppoſuerunt (dum filii *Ludovici Balbi* in aliis rebus occupati eſſent) Saxonum Duces BRVNO & TANQVARDVS, aliique. Pugna accidit Calend. Auguſt. A.C. 879. prope Lunæburgum, ubi Saxones victi multitudine hoſtium, internecione occiſi ſunt. Cum Ducibus perierunt ſimul 12 Comites, & 12 Epiſcopi. *Annal. Fuld.*

VII IMPERATOR GERM.

CAROLVS III.

cognomento CRASSVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PROAVUS fuit CAROLVS MAGNVS.

II. AVUS fuit LVDOVICVS I, cognomento PIVS.

III. PATER fuit LVDOVICVS, Rex Germaniæ.

IV. MATER fuit HEMMA, nobilibus parentibus ex Hiſpania oriunda, quæ pia multiſque virtutibus prædita fœmina fuit.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit CAROLVS, hujus nominis TERTIVS.

II. Co-

II. COGNOMENTO dictus CRASSVS, à corporis scilicet habitudine.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit *Richardis*, *Scotorum Regis* filia; ex qua, cum eam intactam reliquit, nullos procreavit liberos. Hanc autem *Carolus Crassus* ob conceptam falso de adulterio suspicionem repudiavit, cum per novennium eam in connubio habuisset. Illa deinde sacrarum Virginum cœtui se dicavit, pieque in eo admodum, & diu vixit. *P. Æmyl. Sigon. Chron. Philipp.*

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Defuncto *Ludovico Balbo*, *Carolomannus*, *Ludovici* Regis Germaniæ filius, hæres erat imperii. Sed quia paralysi correptus fuerat, & usum loquendi amiserat, CAROLO fratri Italiam & Imperium tradidit. CAROLVS igitur magnis itineribus in Italiam venit, regnumque occupavit. *Boso* autem (quem *Carolus Calvus* Ducem provinciæ crearat) res novas moliri cœpit, Burgundiam occupavit, & contemtis præ se *Ludovici Balbi* filiis, regem Franciæ se creari fecit. Adversus hunc *Bosonem Carolus Crassus* sub prætextu auxilii ferendi *Balbi* filiis copias suas in Franciam duxit, & devicto Bosone Gallos in sua verba jurare fecit. Et mox in Italiam reversus, à *Iohanne* Pontifice Romano coronam imperii accepit A. C. 880, in festo Nativitatis Christi, cum jam biennium fere Romano imperio præfuisset. Defuncto mox fratre suo *Ludovico* regno quoque Germaniæ potitus est. *Aimoin. Egnat. Chron. Funccii fol.* 135.

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

Carolus Crassus initio bene imperium administravit, eique omnia prospere successerunt. Verum cum tot regnorum Dominus, quæsitis artibus, factus esset; interim non magnam tuendi imperii rationem habuit, nimium confisus rebus secundis, suorumque consiliis. Vnde ejus authoritas paulatim imminuta est, in Procerum odium incurrit, & tandem ab imperio dejectus est: sicut in cap. 3. dicemus.

II. ACTA SAGATA.

I. *Bellum* contra *Bosonem.*

A. C. 880. *Carolus Crassus* exercitum contra Bosonem, qui se ipsum Regem creaverat, eduxit, illumque Italia expulit. *Aimoin.*

II. *Bellum* contra *Saracenos.*

Eodem tempore Carolus à Pontifice contra Saracenos omnia prædæ habentes, in Italiam evocatus est, qui eos tota Italia paucis diebus pepulit, illamque in deditionem suam accepit. *Aimoin. Chron. Philipp.*

III. *Bellum* contra *Normannos.*

Carolus Crassus, pacata Italia in Galliam adversus Normannos profectus, sed non eadem felicitate res gessit. *Normanni* enim, adjunctis Danis, Ambianorum, Attrebatum, Cameracensium, Morinorum, Menaliorum, Brabantinorumque fines populati, Leodium, Trajectum, Tungros, Coloniam, Treviros, Aquisgranum, aliasque urbes diripuerunt, cædeque facta incendiis vastarunt. Cum latius vagarentur, in Mediomatricibus CRASSVS eis occurrit A. C. 882. Postquam autem ingentes subortæ essent tempestates, & grandine ingenti castra *Caroli* turbata essent, Normannis pacem obtulit, & ex hostibus non modo socios amicosque, sed & affines fecit, data *Godefrido* Regi in matrimonium *Lotharii* defuncti Regis Galliæ filia, adjuncta dotis loco Frisia. Sed ne tunc quidem cessantibus Normannis, verum *Rollone* Duce Neustriam antiquitus dictam invadentibus, *Carolus* tandem anno C. 887, ita cum hostibus pepigit, ut fœdere facto & societate inita, tradiderit eis partem Neustriæ, quæ ab Epta flumine ad Britones terminatur, & oceano Gallico clauditur, cujus regni caput est Rotomagum. Ab his novis colonis Normannia dici cœpit, quæ antea dicta fuit Neustria. Tunc quidem Normanni quieverunt; sed alii hac luculenta promotione illecti, finibus suis egressi, idem sequentibus annis tentarunt. *Regino, Philip. in Chron. & alii.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. Laudatur in hoc Principe religionis studium, & in literatos benevolentia, quos ad scribendum adhortari solitus est, inter quos Almannum, qui, ad imitationem Threnorum Ieremiæ, calamitatem Germaniæ & Galliæ, à Normannis illatam, scripto deploravit, & Vtilonem Mathematicum magnifecit. *Egnatius, Victor. P. Æmyl.*

II. *Memorabile* est & hoc institutum *Caroli Crassi*, quod primis ille annos Christi omnibus epistolis, libellis, & diplomatibus addi jusserit. Et hanc ejus constitutionem posteri usu receperunt, & etiamnum nos sequimur. *Aventinus*.

III. Cum Normanni numeroso exercitu in Gallias essent progressi, *Carolus Crassus* pacem eis obtulit hac conditione, ut Christianam fidem colerent, & à vastationibus abstinerent. Statim igitur *Godefridus* Rex Normannorum, & Rex Danorum Sigefridus, fidem Christi susceperunt, & baptizati sunt. *Annal. Fuld. Histor. Magdeburg. cent. 9. cap. 2.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CAROLVS CRASSVS, cum ob adversos in bello casus, & iniquas cum hostibus pactiones, in odium, & contemtum apud Proceres venisset, morboque fractus, mente non constaret, nec corpore valeret, ipsi Imperium abrogarunt, & in ejus locum *Arnulphum* Ducem Austriæ & Carinthiæ surrogarunt A. C. 887, mense Novembr. Quapropter ab omnibus desertus, inops consilii rerumque omnium, ad extremam egestatem redactus, stipemque ab *Arnulpho* petere coactus est. Tandem ex mœrore animi post sex hebdomadas remotionis ab Imperio A. C. 888, idib. Ianuarii, in pago quodam Sueviæ diem suum obiit, anno imperii 8, mens. 7. *Regino, Philippus in Chronicis.*

OBSERVATIONES.

In hac porro relatione sunt advertenda *tria*.

I. *Trium Imperatorum* βραχυβιότης, sive *vitæ brevitas*. Nam *tertium* hunc Imperatorem intra *annos quatuor* Occidentis imperium habuit. Quæ tam crebræ mutationes, præterquam quod hostium vicinorum, & *Pontificum* Romanorum audaciam & potentiam, vulgique licentiam confirmarunt, Imperium etiam ipsum ceu enervatum graviter afflixerunt, & commutatis animis, studiis ac moribus vulgi, sicut fieri in mutationibus solet, perturbationes ac distractiones pepererunt magnas. *Non* enim fiunt tales mutationes sine magnis calamitatibus publicis & privatis, sicut verissime dixit *Xenophon*: Πᾶσαι μεταβολαὶ πολιτειῶν θανατηφόροι. h. e. *Omnes mutationes mortiferæ sunt rebus publicis.* Nec minus incommodi est in gubernatorum crebra mutatione, quam si formæ politiarum legum & gubernationis innoventur, sicut vulgo dicitur: *Novus Rex, nova lex.* quod non tam de scripta lege, quam de Principum moribus intelligatur, qui sæpe efficacius movent animos subditorum, quam leges ipsæ. Sicut *Osea* 4. *v.* 9. dicitur: *Qualis* populus, *talis* Sacerdos. & *Claudianus* inquit:

—— Non sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentum.

Proverb. 28. *v.* 2. Inter pœnas peccatorum generis humani recensentur crebræ mutationes *Principum*, ut nulli diu regnent, vel, ut multi discordes regnent, & alii alios pellant. Propter delicta terræ cito alii post alios fiunt Principes, & propter virum prudentem & intelligentem durabilius est Imperium. Apud Pausaniam extat dictum in eandem sententiam: Μάλιστά πως ἐπὶ ἁμαρτήμασιν ἐθέλει μεγάλοις περιαφαιρεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν ὁ δαίμων.

II. AMICORVM INFIDELITAS, & CAROLI CRASSI CALAMITAS. Inconstantiæ rerum humanarum exemplum CAROLVS CRASSVS præbuit evidentissimum. Nam ita de eo scribit *Regino*: *Carolus* (inquit) corpore & animo cœpit ægrotare: mense itaque Novemb. A. C. 887. Tiburias venit, ibique conventum generalem convocat: cernentes *optimates* regni, non modo vires corporis, sed etiam animi sensus ab eo diffugere, *Arnulphum* filium *Carolomanni*, ultro in regnum attrahunt, & subito facta conspiratione ab Imperatore deficientes, ad prædictum virum certatim transeunt, ita ut tridui spatio vix aliquis remaneret, qui ei saltem officia humanitatis impenderet, adeo ut de victu etiam fere desperaret, nisi *Luidvvertus* Episcopus Tiburiensis (ubi in comitiis hæc fiebant) ipsi de victu prospexisset, & *Arnulphus* etiam ejus aulam suppeditatis sumtibus sustentasset. Erat res spectaculo digna, & æstimationis humanæ sortis rerum varietate miranda. Hæc *Regino*. Agnoscamus igitur in persona *Caroli Crassi*, *primum*, verum esse dictum *Menandri*: *Felicibus omnes sunt cognati, sed Nulla fides unquam miseros elegit amicos. Deinde*, quod fortuna plærumque eos, quos multis beneficiis ornavit, ad duriorem quendam casum reservet. Nam *sicut* antea *secunda fortuna*, rebus, ultra quam posset, affluentibus, tot tantaque Imperii regna, sine laborum sudoribus & certaminibus *Carolus Crassus* attraxerat, omniumque regnorum avitorum Monarcha & Dominus factus, ita ut post *Carolum Magnum*, majestate, potestate, divitiis, nulli Regum Francorum videretur esse postponendus: *ita* nunc *adversa*, veluti in ostentatione fragilitatis humanæ deficiens, quæ fortuna cumulaverat, cuncta inhoneste in momento abstulit, quæ prospero arridens successu, quondam gloriose attulerat. Itaque recte exclamat *Oedipus* apud *Senecam* in Tragœd.

Quis-

Quisquam ne gaudet regno? ô fallax bonum,
Quantum malorum fronte quod blanda tegit!
Vt alta ventos semper excipiunt juga,
Rupemque saxis vasta dirimentem freta,
Quamvis quieti verberant fluctus maris:
Imperia sic excelsa fortunæ objacent.

Quo pertinet & illud *Pausaniæ* latine relatum in Messenicis lib. 4. Hominum alacritatem plerumque in rebus gerendis nihilo vero minus fatum, quam calculos fluviorum limus, obruit. Recte ergo *Plautus* in Truculento scribit: Actutum fortunæ solent mutarier: varia vita est. Nos divitem eum meminimus, atque iste pauperes nos. vertit sese rota vicissim.

Exempla hujus inconstantiæ fortunæ, quod Reges è fastigio rerum dejecti fuerint, præter hoc CRASSI exemplum exstant varia.

I. *Dionysius* Iunior Rex Siciliæ, regno expulsus, Corinthi ludum aperuit; ibi multas variasque vitæ vicissitudines expertus, tandem stipem ab hominibus petiit, tympanaque pulsando & modulando vitam exegit. *Ælianus de var. histor. lib. 9. Plut. in Dion.*

II. *Perseus* ultimus Rex Macedoniæ A.C. 167, in pugna ad Pidnam captus ab Æmylio Paulo Imper., ab eoque in triumphum actus, vitam in carcere finiit. *Livius, Plut. in Paul. Æmyl.*

III. *Richardus* Angliæ Rex à Duce suo Principe Lancestriæ squalorem carceris perpessus, misereque mortuus est.

IV. *Ludovicus*, Uladislai Iagellonis filius, Rex Vngariæ & Bohemiæ, copiis suis ad oppidum Mohatzium, medio loco positum inter Budam & Belgradum, à *Solymanni* exercitu fusis & cæsis, fuga salutem quæsiturus, in vicinæ paludis lutulento gurgite depressus & suffocatus interiit, die decollationis Iohannis Baptistæ A.C. 1526, 29 August. ætat. 20.

V. *Xerxes*, qui in Græciam duxerat exercitum decies centum millium hominum: post pugnam ad Salaminem parva cymba fugiens rediit in Asiam: & aliquanto post ab Artabano interfectus est.

VI. *Pompeium Magnum* fortuna tam gloriosum, clarum & magnum in omni vita fecerat, in fine tam parvum & diminutum reddidit, ut una pugna Pharsalica, unaque hora, omnem in universum gloriam, cum totius orbis Imperio, & ipsa vita, amiserit: cum ipsi in Ægyptum fugienti, jussu *Ptolemæi* Regis, ab Achilla perfide caput amputaretur: truncus vero marcidis scaphæ piscatoriæ reliquiis, in littore, à *Philippo* liberto suo funeraretur; erecta pala cum hac inscriptione: HIC SITVS EST POMPEIVS MAGNVS.

VII. *Ioachim* & *Sedechias* Reges Iudæorum à Babylonicis captivi abducti sunt. Quorum ille, postquam per totos triginta annos captivus fuisset detentus, tandem in carcere misere vitam finivit. Hic vero adspexit quomodo liberi sui è medio sint sublati, eique postea jussu Nabuchdonosoris Regis Babyloniæ oculi eruti sunt, ut sic ejus miseria major facta sit. *Ioseph. Antiq. Iudaic. lib. 10. c. 10.*

VIII. In hunc itidem catalogum recenseri possunt, *Samson, Ionathan, Holofernes, Hannibal, Cicero, Demosthenes, Henricus* IV, *Carolus* V, *tam in morte humilis, quam in vita gloriosus.* Quos omnes hic referre nimis longum foret. Vnicam *Regneri* Daniæ Regis historiam breviter attexemus. Nam integram qui volent cognoscere, ex *Crantzio lib. 4. cap.* 6, 7, 8, 9, 10, Daniæ: & ex *Saxone lib.* 9. petant.

Hunc quidem innumeris beneficiorum gradibus, à prima origine, dum vitali modo aura frui incepit, nunquam interpellante infortunio, divina providentia affecit. *Thoram* Sueonum Regis filiam pulcherrimam, superatis & cæsis duobus horridis serpentibus, obtinuit. Norvegos sibi subjecit, *Haraldum* profligavit. *Sorlum* Sueciæ Tyrannum occidit. Nec contentus tribus Regnis Aquilonaribus, Britanniam invasit, & in potestatem suam redegit. Ausus præterea est *Carolo Magno* arma inferre. Inde ad Orientem pergens, Græciæ & Hellesponti Regibus superatis, Biarmis & Finnis devictis, Orcadibus debellatis, longe lateque dominatus est. Tandem reflante Fortuna ab Helle Britannorum Rege, antea devicto, victus, captus, & serpentibus devorandus objectus est. In quo antro Epicedion sibi ipse, quo totius vitæ suæ cursum comprehendit, composuit & cecinit. Cui hujusmodi Epilogum fecit: *Si sucula* (tres filios suos intelligens) *verris supplicium scirent, haud dubie perrupta hara opem ferrent.*

Itaque recte DARIVS Rex Persarum suo magno periculo edoctus dixit: Breves & mutabiles sunt rerum humanarum vices, & fortuna nunquam simpliciter indulget. *Quint. Curt. de reb. gest. Alexandri.*

His vero *exemplis* moniti magni Principes, cogitent esse DEVM, qui & procurat res humanas & imperia sustentat: Nec retineri imperia, aut felicem esse ac salutarem ullam gubernationem, sine præsentia & ope divina: Nec fiducia nostrarum virium aut potentiæ quicquam tentandum aut moliendum esse; sed cum invocatione DEI, & exspectatione auxilii divini: quod ut peti exspectarique firma fide possit, causas etiam bellorum, consiliorum & actionum oportere esse pias, justas & honestas.

 Scitum

Scitum enim eſt Æsopi reſponſum, qui interrogatus, quid Iupiter in cœlo ageret? Excelſa, reſpondit, deponit, & depreſſa extollit. *Diogen. Laërt.* Deinde vere dictum à Seneca advertamus in Thyeſte:

Omne ſub regno graviore regnum eſt.

Item:

Quem dies vidit veniens ſuperbum
Hunc dies vidit fugiens jacentem,
Nemo confidat nimium ſecundis.

III. Caroli Crassi patientia. Id memorabile eſt de *Carolo*, quod ſuam calamitatem patienter tulit, omnem ſpem conſiliumque ſuum divinæ diſpenſationi committens, (teſte *Regino*) precibus ad Devm fuſis omnem fortunæ acerbitatem leniit. *Infelicitas* ergo ſæpenumero prodeſt homini, eo, quod in rebus adverſis docemur, quam incerta ſit rerum humanarum conditio, & ſola divini verbi conſolatio vera & ſolida ſit. Recte proinde ſcriptum accepimus; Multi, cum ratione futura prævidere non poſſint, patiendo res demum intelligunt. *Antonius ſerm.* 70.

VIII. IMPERATOR GERM.

ARNVLPHVS.

Capvt I.

DE ORTV.

I. Pater. *Arnulphus* fuit Carolomanni ex Carentina naturalis filius. *Chronic. Philippi. Pantal.*

II. Avus fuit Ludovicus Rex Germaniæ.

III. Proavus fuit Ludovicus I, cognomento Pius.

IV. Abavus fuit Carolus Magnus.

Capvt II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

De poſteritate hujus *Arnulphi* diverſæ ſunt authorum ſententiæ. Plurimi ſcribunt, uxores eum habuiſſe duas. *Primam* Agnetam filiam Imperatoris Græcorum in Oriente, quam duxerit cum adhuc Carinthiæ ac Bavariæ Dux fuit. Et poſt *hanc* Ivttam, quam alii Ludgardam appellant, filiam *Guelphi* Ducis Bavariæ. Ex Agnete ſuſtuliſſe eum prodiderunt duos filios, *Arnolphum* ſive *Arnoldum*, cognomento *Malum*, (ſic dictum, quod plane impius homo fuerit, ac Diabolo ſe mancipaverit; qui etiam in multorum conſpectu vivum eum abſtulit, ejuſque cadaver in ſtagnum Schirenſe projecit, uti teſtantur *Munſterus in Coſmogr. fol.* 773. & *Bruſchius*) & *Wernerum*, Comites in Schiern: quorum Arnulphus pater eſt Palatinorum ad Rhenum & Ducum Bavariæ. Ex *Iutta* vero *Ludovicum* quartum, in imperio ſucceſſorem, & filiam *Ludgardam*.

Habuit & *Arnulphus* filios naturales plures: *Senebaldum* (quam alii *Zuendeboldum* vocant) ex *Helingarda* concubina, cui attribuit Lotharingiam, quæ, illo à regulis Lotharingiæ obtruncato, poſtea ſæpe mutavit Dominos. Nam & Franci interdum armis, interdum beneſicio & conceſſione Imperatorum eam obtinuerunt: & his amotis, ſucceſſerunt alii, donec multiplici partitione in plures diſcerpta partes, plures eſt ſortita dominos.

Habuit & *Rapoldum* filium conditorem ſtirpis Andechſianæ in Bavaria, ex qua nati Comites, qui poſtea diu tenuerunt ducatum Iſtriæ & Meraniæ, cum Voitlandia. Item filiam *Bertham*, quæ nupſit *Ludhardo* Comiti Clivenſi, ex qua natus *Balduinus*, hujus nominis ſecundus, in ordine undecimus Comes Clivenſis. *Chron. Philipp. Pantal.*

II *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

I. Poſtquam *Carolus Craſſus* è faſtigio rerum deturbatus erat, ſucceſſio imperii ad *Arnulphum* delata eſt. Etſi autem Arnulphus Carolomanni (ut ſupra dictum) filius fuit nothus, dignus tamen ob memoriam Carolomanni viſus, qui Imperator eligeretur: ut verum agnoſcamus illud *Sophoclis* apud *Stobæum ſerm.* 196: Οὐδὲ νόθος τοῖς γνησίοις ἴσον σθένει. Ἅπαν γὰρ τὸ χρηστὸν γνησίαν ἔχει φύσιν. h. e. Nothus, ſeu naturalis, ſi probus eſt, æque ut legitime natus valet. Omne enim utile ingenuam habet naturam. Quocirca *Euripides in Androm.* non dubitavit aſſerere; Πολλάκις δέ τοι ξηρὰ βαθεῖαν γῆν ἐνίκησε σπορά: Νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες. h. e. *Sæpe* arida ſeminatio vincit pinguem terram: & multi nothi ſunt præſtantiores legitimis. Quod non eo fine dixerimus, quaſi illegitimos concubitus probemus, imo eos velut rem omni jure divino & humano prohibitam damnamus. Sed divinæ gratiæ ac virtutis vim conſideramus, quod abjectos & contemtibiles etiam Devs reſpiciat, evehat & extollat, quicunque gratiam miſericordiæ ejus implorant.

Simile exemplum habemus in *Iephtah*, qui fuit filius mulieris meretricis, attamen à Proceribus Gilead eligitur in Principem, ac fortiter & feliciter rem gerit. *Iudic.* 11. *v.* 1. *& ſeqq.*

II. Cum

II. Cum *Arnulphus Guidonem* Pſeudo-Imperatorem viciſſet, Romamque vi occupaſſet, à Pontif. Roman. *Formoſo* honorifice exceptus, Imperator coronatus & inauguratus eſt A. C. 896, poſtquam novennium fere Imperio præfuiſſet.

III. ARNULPHUS Imper. ut ſe amicitiis muniret, amico ſuo *Zuendebaldo* Duci Moraviæ, homini non ſatis bonæ fidei, A. C. 890. donavit regnum Bohemiæ: quo facto, infido huic amico potentiam auxit, & ad rebellionem vires addidit. *Sigebertus.*

II. *Imperii adminiſtratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

1. *Arnulphus* conſenſit, ut *Otto* Roberti (qui Dux exercitus Francorum adverſus Normannos fuit, ſicut ſupra diximus) filius regnum Franciæ adminiſtraret nomine regio, uſque ad annos pubertatis *Caroli Simplicis*, *Ludovici Balbi* filii, *Caroli Calvi* nepotis. *Otto* enim, cum inter cæteros proceres regni virtute & auctoritate præcelleret, adminiſtrationem regni ſuſceperat, ne tamen quid contra voluntatem *Arnulphi*, contrave quam deceret præſtantem Heroëm occupaſſe regnum videretur, ad *Arnulphum* ſe contulit, & honeſta oratione ſe excuſavit, ut ſcribit *Aventinus lib.* 4. *Annal.* Prohibeat me DEUS, inquiens, ne eorum incommodo, quibus prodeſſe debebat, meam comparem dignitatem. Non ſum tam præditus ambitione; majus eſt regnum faſtidire, ſi verum fateri volumus, quam accipere. Et paulo poſt: Si per te regnare licet, utar beneficio tuo, & dabo operam, ne ſim ingratus: Si aliud tibi placuerit, malo pace tua tranquillo otio procul à Republ. aulæque ſtrepitu perfrui, quam te invito regnum obtinere. Hac ſua modeſtia obtinuit, ut regnum Franciæ ſuæ fidei atque tutelæ committeretur. Verum ea res cauſam præbuit iis conſpirationibus, quibus poſtea prætextu juris hæreditarii *Carolus Simplex* à *Ruperto* fratre Ottonis (qui anno Chriſti 898. in morbum prolapſus, ſuaſit Gallis, ut *Carolum*, ad quem regnum ordinario pertinebat, regem agnoſcerent, & mortuus eſt die 3 Ianuarii) oppugnatus eſt, eo uſque, donec Ruperti poſteritas regnum *Carolina* ſtirpi ademtum in ſe tranſtulit, ac ita ad alienos prorſus ac peregrinos pervenit, poſtquam id (regnum Franciæ) tenuiſſent poſteri *Caroli* annos ducentos triginta ſeptem. *Aventinus*, *Chron. Philip. Chronic. Belg.*

II. Modo diximus, quod *Otto* prorex in Gallia, ut eam pacifice haberet, fidelitatem *Arnulpho* juraverit. Idem fecit etiam *Rudolphus* & *Berengarius*, quibus Imperator, quæ ſibi ſumſerant, conceſſit, quod exercitum tum temporis (facta enim hæc ſunt ſtatim poſtquam ad Imperium pervenerat) non haberet. Atque ita regnum *Caroli Craſſi* in plurimas partes laceratum eſt.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum cum æmulis Imperii.*

I. *ORTUS.*

ARNULPHUS dum rerum potitus eſt, magni tumultus in Italia & Gallia excitati ſunt, ipſeque varios Imperii æmulos habuit. Nam

1. BERENGARIUS, è Longobardicorum Regum ſtirpe oriundus, Dux Veronenſis, qui Ducatum Forojulianum regebat, ſe Regem Italiæ fecit.

2. GUIDO filius *Lamberti*, Dux Spoletanus, ab Italiæ ordinibus Rex quoque deſignatus eſt.

3. RUDOLPHUS filius *Conradi* occupata Burgundia etiam ſe Regem appellavit, qui in Italia regnavit annis 50.

4. LAMBERTUS filius *Guidonis*, & LUDOVICUS filius BOSONIS in Gallia Galliam Belgicam & Provinciam ſub regio titulo occuparunt.

Atque exinde adeo triſtia fuiſſe tempora ſcribit *Sigonius l.* 6. *de regibus Italiæ*, ut nulla alia tetriora ac fœdiora fuiſſe, vel Principum nequitia, vel populorum infamia, in tota antiquitate reperiantur.

II. *PROGRESSUS.*

Quanquam ergo BERENGARIUS regnum Italiæ amicorum ope ſine certamine occupabat, & GUIDO ad regnum Franciæ capeſſendum proficiſcebatur: Tamen & hic repulſus abſtinuit: & ille à confœderato ſuo (*Guidone*,) poſt aliquot acceptas clades, regno expulſus eſt. *Berengarius* igitur regno exutus, & exul ad Arnulphum in Germaniam profectus auxilia ſibi dari petiit, & acceptas ab Arnulpho copias, duce Suendebaldo *Arnulphi* filio, in Italiam adduxit; ſed juvenis imperitus auſpiciis infelicibus nihil rerum geſſit. Siquidem animo in periculis exercitato non fuit. Addunt etiam quidam, quod *Guido* data magna vi pecuniæ Suendeboldum corruperit, in ſuaſque partes traduxerit. Quare FORMOSUS Papa cum à Saracenis urgeretur, & *Arnulphus* in Italiam venire non poſſet, GUIDONEM Regem Italiæ *Imperatorem* creavit A. C. 891.

atque

atque ita jam duo simul fuere Imperatores, alter creatura Pontificis *Guido*, alter à statibus Imperii electus *Arnulphus*. Hinc *Guido* tanta superbia elatus est, ut LAMBERTUM filium suum Cæsarem seu successorem sibi designari effecerit, eumque à *Formoso* Papa coronari iiverit. Nec vero *Berengarius* destitit occasiones regni amissi recuperandi quærere. Rursus ergo ad *Arnulphum* A. C. 893. reversus, suam calamitatem exposuit, precibusque obtinuit, ut ipse Imp. in Italiam transcenderet. Movit *Arnulphum*, quod manentibus discordiis intestinis Italia potiri & Imperii titulum adversus *Guidonem* adipisci haud magno admodum negotio posset, eoque consilio Berengarius rem ursit. Itaque *Arnulphus*, (cum insuper *Formosus* Papa legationem ad eum miserat, ut in Italiam veniret, & Romam ex faucibus Guidonis, qui magnum præsidium Romanis imposuerat, eriperet) copiis collectis, venit in Italiam A. C. 894, & capta Bergamo, *Comitem* urbis exempli prodendi causa ad portam suspendio strangulari jussit: Et exinde terrore cæteris injecto, Mediolanenses, Papienses & Placentini confestim ei se, præmissis nunciis, tradiderunt, sic animum inducentes suum, convenire, si bene consultum velis, timere fortunam, ne quando incidat infortunium. Sic terrore universo populo Italiæ injecto, cum nec hostium paucitatem, nec suam multitudinem discernere posset, totam regionem occupavit. *Annal. Fuld. Sigon. Baron.*

III. *EGRESSUS.*

I. ARNULPHUS Imp. recuperata Italia BERENGARIO regnum bona fide restituit. *Annal. Fuld. Sigon.* Quod notabile *exemplum modestiæ* est in Arnulpho, qui amico potius integra conscientia benefacere, quam suæ voluit utilitati consulere, recte secum reputans, quod pudore, modestia, & justitia civilis societas conservetur.

II. Deinde *Arnulphus* A. C. 896. primo vere Romam movit, quam *Agiltrudis* conjux *Guidonis* valido præsidio obtinebat. Ideo *Leoninam urbem* (quæ & civitas nova Roma vocabatur) obsidet, quam & capit hac occasione: Excitus è latebris clamore tumultuque militum lepus, urbem versus cursum arripuit. Hinc milites *Arnulphi* toto temere agmine concito insequi cum cœpissent, cursuque & clamore acrius deterrerent, *Romani milites* hujus rei ignari, Vrbem eo impetu peti veriti, cui se longe impares propter defendentium inopiam arbitrabantur, pari consensu desertis mœnibus, ad terram, qui in propugnaculis stabant, se submisere. *Milites* occasione freti, sellis equorum & veterinorum ad mœnia in cumulum aggestis, per eas, nullo reluctante, in mœnia evasere, Leoninamque Vrbem (primaria nunc est hæc urbis regio) nullo negotio ceperunt. Ideo Arnulphus à Pontifice *Formoso* toties è Germania evocatus honorifice excipitur, & Imperator coronatur. *Arnulphus* contra aliquot Romanorum Principes, qui *Formoso* molesti fuerant, capitis damnat, & civibus fidelitatem sibi jurare jubet, hac formula: quod nunquam vel *Lamberto* vel *Agiltrudæ* matri ejus, vel aperte, vel clam, eam tradere velint. GUIDO enim Pontificis Imperator, cum Arnulpho Imper. viribus impar esset, fuga sibi consuluerat, & in fuga vomitu sanguinis repentino oppressus interierat. *Sigebert. Gemblacensis in Chron. Sigon. lib. 16. de reg. Ital.*

III. ARNULPHUS post occupatam urbem Leoninam Agiltrudem cum *Lamberto* obsedit Spoleti: à qua callide circumventus est: uti plenius infra in cap. 3. dicemus.

II. *Bellum* contra *Normannos.*

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Normannorum in Gallias & Germaniam *irruptio, & Christianorum persecutio.* *Normanni* A. C. 891 in Gallias & Germaniam irruptionem fecerunt, & in Christianos horribiliter grassati sunt: in Castello ad sanctum *Loth* (quod expugnaverant) contra datam fidem Episcopum *Constantiensem* trucidarunt. Et VVormatiam usque progressi, eam in deditionem acceperunt, destruxerunt, omnesque cives in ea occiderunt: Inde Moguntinum Episcopum *Sunderholdum* cum plurimis aliis interfecerunt. *Sigebert. Regino l. 2. Mar. Scotus.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

ARNULPHI *adversus Normannos expeditio, ejusque victoria.* Cum *Normanni* Christianos orthodoxos ita persequerentur, & Burgundiam Galliamque longe lateque vastarent, tandem A. C. 891, mense Septembri, *Arnulphus* ipse contra eos profectus, cum iis in ripa Mosæ conflixit, illosque ita cecidit, ut ex innumerabili multitudine ipsorum vix unus evaserit, qui nuncium cladis acceptæ afferret. Bellum cœlitus administratum est, siquidem centum millibus paganorum prostratis in hac pugna, vix unus de Christianis (Arnulphi militibus) cecidisse repertus est. *Ann. Fuldens. Egnat. Appendix S. Aurel. Vict.*

III. ΤΟ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΟΝ.

SUENDEBOLDI *Regis Lotharingiæ declaratio.* *Arnulphus* post reportatam à *Normannis* victoriam, victor rediit in Lotharingiam, cui *Suendeboldum* naturalem filium præfecit. Inde Longo-

bardiam invasit, eamque recuperavit: uti supra diximus. *Chron. Philippi.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. ARNVLPHVS Imp. primo Imperii sui anno Synodum Moguntiæ convocat. In ea omnes tam Episcopi, quam Laici admonentur, ut emendatione vitæ pœnas divinas, quæ à paganis & malis Christianis impendebant, avertant. Admonetur etiam ipse *Imperator*, de suo officio recte administrando. Sacerdotum vexatores anathemate feriuntur. Exiguntur etiam in hac Synodo decimæ: & præterea nugæ Pontificiæ de Monachis & Mónialibus repetuntur. *Regino. Sigebert.*

II. A.C. 895. ARNVLPHVS Imp. Triburiæ Synodum indixit. Convenerunt (præter Abbates & Monachos) Episcopi duo & viginti, plærique Germani. In ea Synodo Bremensis Episcopatus ademtus est Episcopo Hamburgensi, & Coloniensi adjudicatus. Ac inter alia multa decretum, ut sepulturam mortuorum nemo vendat, & ne quis laicus, uti vocant, in templo sepeliatur. *Sigebert. Crant.*

III. A. C. 890. STEPHANVS Pontifex Roman. mortuus est, post cujus obitum schisma in eligendo Pontifice ortum. Nam Comitum Tusculanorum factio primo *Sergium*: altera factio deinde *Formosum*, Portuensem Episcopum, Pontificem declaravit. *Formosus*, ut ab injuriis Sergii tutus esset, *Arnulphum* ex Germania occultis literis evocavit, spe tituli Imperatorii consequendi proposita. Quapropter nulla interposita mora venit *Arnulphus* in Italiam, & Romam vi occupatam ingressus, *Sergium* urbe expulit, ómnesque ejus factionis homines interfecit. Et dum *Formosum* Pontificem confirmasset, ab eodem Imperii Coronam gratitudinis ergo accepit. *Sigon. lib. 6. de reg. Ital. Crantz. Mar. Scot.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΥ´ΜΕΝΑ.

ARNVLPHI *adversus Lambertum expeditio.* Supra diximus, Arnulphum totam Italiam recuperasse, Leoninam Vrbem in deditionem accepisse, *Guidonem* vero in fuga interiisse. Quare Imperator cum [illegible]decim diebus Romæ fuisset, movit in LAMBETVM *Guidonis* filium, quem pater Cæsarem creari curaverat, expugnatoque Spoleto, arcem Camerinam, quo cum matre aufugerat, obsidione cinxit. Sed mater *Lamberti Agiltrudis*, astuta fœmina, dum se filiumque suum viribus Imperatoris impares agnosceret, ad alias artes adjecit animum. Corruptis enim *Arnulphi* ministris, poculum ei amatorium propinavit. Quo exhausto Arnulphus in veternum incidit, atque profundo sopitus somno ad tertium diem usque stertisse scribitur. *Philipp. in Chron. Sigebert. Aventinus.*

II. *Arnulphi in Germaniam reversio.* Tandem cum expergefacto paralysis linguam ac partes inferiores resolvisset, videreturque non diu superstes fore, rem bene & fortissime cœptam relinquere Arnulphus coactus, in Germaniam reductus est, insequente eum à tergo, & exercitum carpente *Lamberto.*

II. ΤᾺ ΠΡΑΧΘΕ´ΝΤΑ.

Mors ipsa. Cum ARNVLPHVS æger animo & corpore in Germaniam esset delatus, ac veneni vehementia totum corpus putrefactione incurabili infecisset, φθειρίασις etiam accessisset, A.C. 899, erumpentibus toto corpore, atque intestina erodentibus vermibus, misere exstinctus est, cum imperasset ann. 12. & aliquot dies. *Chron. Philip. Aventin. lib. 4. annal.* Hanc pœnam ipsi divinitus immissam quidam tradunt, quod Vngaris claustra Germaniæ aperuit, & cum posset, Moravos in ordinem non redegit.

Quippe accepimus hoc genus pœnæ abominandum divinitus sceleratis Principibus imponi solere, ut, qui se indignos Majestate Imperii præbuissent, in summo dolore & fœtore vitam finirent. Sic *Antiochus Epiphanes*, 2 Macchab. c. 9. v. 9, 28. *Herodes Ascalonita*, Ioseph lib. 17. antiq. cap. 8. *Herodes Agrippa*, Actor. 12. v. 23. *Cassander* Antipatri filius, qui Alexandri Magni matrem & filios interfecit, *Pausan. in Bœot. Lucilius Sylla*, erodente se ipso corpore, & supplicia sibi gignente periit, *Plin. 11. natur. hist. c.* 33. Sic *Maximinus* Imp. Christianorum persecutor putredine pediculorum ex auribus, ore, naribus scaturiente periit: uti in historia ejus diximus.

III. ΤᾺ ΠΑΡΕΠΟ´ΜΕΝΑ.

I. *Sepultura.* Mortuus est *Arnulphus* Oetingæ in Bavaria, sed inde cadaver Ratisbonam delatum est, ubi sepulcrum ejus ostenditur in templo ad D. Emeranum. *Chron. Philip. Sabin. Aventin.*

Velius tale de eo Epigramma composuit:

Normannos vicit, sed non animalia tetra,
A quibus, ut quondam Sylla, peresus obit.

II. *Filii Ludovici in Imperio successio.* Post mortem *Arnulphi* filius ejus septennis communi procerum consensu Imperator electus est: uti statim dicturi sumus.

IX IMPERATOR GERM.

LVDOVICVS IV.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit ARNVLPHVS Imp.

II. MATER fuit IVTTA, filia *Guelphi*. Ex hisce parentibus natus est *Ludovicus* IV. circa annum Christi 892.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus dicta fuit MATHILDA, (quam alii LVDGARDAM vocant) filia LVDOLPHI, Ducis Saxoniæ, soror BRVNONIS & *Ottonis Magni*. Hanc *Ludovicus* IV. adhuc juvenis sibi matrimonio junxit, verum nullam ex ea suscepit sobolem. Atque ita *Caroli M.* stirps in hoc *Ludovico*, qui sextus à *Carolo* fuit, exstincta est: de quo plenius in cap. 3. dicemus.

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Post mortem *Arnulphi* Optimates Franciæ convenerunt in oppido Forcheim, & Ludovicum IV, filium Arnulphi septennem, Imperatorem designarunt, eique dederunt tutores, *Othonem* ducem Saxoniæ, & *Hattonem* Archiepiscopum Moguntinum; Ducem vero militiæ generalem & custodem pacis *Luitpoldum* Bavarum elegerunt. Romam autem *Ludovicus* non venit, & à Pontifice nunquam fuit coronatus; Nam & Italia bellis ardebat, & in Germania res perturbatæ Imperatoris absentiam non ferebant. *Regino. Aventinus. Chron. Funccii.*

AXIOMA.

Magna certe ratio suadet, ut dum Principes sunt impuberes, &, quod vident, & agunt, non intelligunt, tutores habeant, quorum fide & auctoritate regantur.

Vnde Lacedæmonii eos, qui alterius tutelam curamque suscipiebant, προδίκους appellarunt, h. e. *patronos*, qui causam pro aliquo bona fide, & secundum justitiæ legem defendunt & dicunt. *Alex. ab Alex. lib. 6. gen. dier. c. 10.* Et tunc tutor loco domini, quantum ad providentiam pupillarem attinet, Iureconsultis esse dicitur.

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

I. Hic *Ludovicus*, quia puer adhuc ad Imperii gubernacula adscendit, propter ætatem non multa notatu digna ab eo gesta sunt; nihilominus tamen quantum in eo fuit, magnam Reipubl. curam gessit, ejusque salutem quæsivit.

II. *Ludovicus*, Imp. Italiæ, Papiæ privilegia & statuta Regum *Aistulfi*, *Desiderii*, *Adalgisi*, item *Caroli Magni*, *Ludovici Pii*, *Lotharii*, *Ludovici*, *Caroli Crassi*, *Arnulphi*, *Guidonis* & *Lamberti*, data & concessa, anno Christi 901. die 1 Iulii confirmavit.

III. A. C. 906. *Ludovicus* Rotvvilæ in Comitiis ritum manumissionis per excussionem denarii de manu illius juxta legem Salicam sanxit.

II. ACTA SAGATA.

Hujus *Ludovici* IV. tempore omnia miseriis & perturbationibus variis plena fuere. Divisio regnorum sub *Arnulpho* facta perduravit, atque intestinæ Principum discordiæ Saracenorum vires confirmarunt, & Vngaros in Italiam & Germaniam attraxerunt.

I. Dissensio in Germania.

Prima dissensio in Germania cœpit ex insolentia *Zuendeboldi* (qui & *Senebaldus* vocatur) filii nothi Arnulphi Regis Lotharingiæ. Nam cum ille multa proterve, multaque effœminate atque injuste faceret, fierique permitteret; subditorum in se odium concitavit omnium, omnesque ab ipso ad *Ludovicum* IV. defecerunt. Atque dum hanc defectionem ulcisci cupivit, omnia intestinis malis completa sunt; sed tandem in bello adversus ipsum suscepto anno Christi 900, die 13 Augusti, cæsus occubuit. *Regino.*

II. Dissensio in Francia Orientali.

Deinde in Francia Orientali seditio ex levi causa orta est maxima. Nam *Albertus*, & ejus fratres Adalbertus, & Henricus, Comites Bambergenses, (alias Papenbergenses) electo *Rupolpho* Episcopo Wurtzburgensi litem moverunt de jure præcedendi, quasi propter familiæ præstantiam majus sibi jus competeret. Episcopus ergo Wurtzburgensis, nihil cedens de sua magnificentia, fratres suos *Eberhardum* & *Gebhardum* in auxilium vocans, itemque *Conradum* Ducem Hassiæ & Franconiæ sibi adjungens, bello decertare, remque armis decernere voluit: in quo prælio *Henricus* periit, & *Adalbertus*, vivus

vivus captus, jussu *Gebhardi* securi percussus est. Et *Eberhardus* ex altera parte inter cæsos vulneratus, cum esset repertus, domum delatus, non diu vixit. *Albertus* vero fuga sibi consuluit. Sed mox collectis copiis *Rudolphum* Episcopali dignitate privavit & ejecit, atque Eberhardi liberis omnes possessiones ademit, dissimulatione pervulgata, quod *Gebhardum* armis petere vellet. Sed occasione sumta *Conradum* ducem Hassiæ & Franconiæ improviso obruit & trucidavit A. C. 905, die 27 Febr. Proinde cum hæc res mali exempli majores turbas dare posse videretur, *Ludovicus* IV, Imp. cognatus *Conradi*, iratus *Alberto*, eum citavit, mense Iulio, ut rationem redderet de tot commissis facinoribus: cumque comparere nollet, in contumaciam adversus eum processum est, & *Ludovicus* Imp. collectis copiis Bambergam, arcem Alberti, obsidione cinxit. Sed cum diutius obsidionem toleraret, fraude & machinatione *Hattonis* Episcopi Moguntini hominis versutissimi Albertus in potestatem Ludovici pervenit. Siquidem *Hatto* sub fidem amicitiæ Bambergam venit, & se effecturum spopondit, si modo in colloquium Imperatoris venire vellet, ut salvus & incolumis Bambergam reduceretur. Hac oratione inescatus *Albertus*, fidem *Hattonis* secutus, ex arce sua discessit, recta ad castra Ludovici profecturus. Cum autem paululum ab arce secessissent, dixit *Hatto*; Satius mihi esse videtur, ut sumto primum jentaculo ad castra Imp. eamus. Quod cum utrique placuisset, in arcem reductus ALBERTUS ab Episcopo, laute & benigne eum tractavit. Profecti sunt deinde ad Imperatorem *Ludovicum* in castra: & mox *Albertus* jussu *Ludovici* in custodiam detrusus, & postridie, lata in eum sententia capitali, in conspectu totius exercitus, manibus post terga revinctis, ad locum supplicii deductus, securi percussus est: frustra fidem *Hattonis* implorans: omnesque ejus possessiones fisco adjudicatæ sunt. Quod cum iniquum judicaretur, & contra datam fidem fecisse diceretur Episcopus: *sophistice* facinus excusavit, quasi promissum suum exsolvisset in hoc, quod Albertum in arcem suam incolumem reduxisset, cum ex itinere ad jentaculum sumendum eo rediisset, & quia semel tantum promiserat, eum se restituturum, frustra de fide violata queri. Hic *Hatto* tandem justas luit pœnas. Nam fulmine ictus, ejusque corpus in Ætnæ montis voragines à Diabolo delatum est, hac voce in aëre resonante: *Sic peccata lues, sicque ruendo rues. Regino. Aventin. lib. 4. Annal. Fulgos. lib. 7. cap. 3. Crantzius lib. 2. Metrop. cap. 25. & lib. 3. cap. 4.*

III. Hungarorum in Italiam & Germaniam irruptio.

Hungari, imperante *Ludovico* IV, velut quidam ignis exundans, peragrarunt Germaniam & Italiam. Hanc audaciam huic genti attulit intestina Principum discordia. Illis quidem fortiter se opposuit *Ludovicus*, sed infelici successu pugnavit. Nam,

I. Cum Hungari A. C. 901 in Bavariam impetum facerent, *Ludovicus* Imp. iis in Germania occurrit, eosque primo prælio vicit. Sed victor in insidias præcipitatus, & magna clade affectus est. Ideo Hungari Bavariam, Sueviam & Franciam longe lateque vastarunt. *Vrsperg.*

II. A. C. 902. *Hungari* ex Pannonia egressi Italiam ingenti clade affecerunt, Transpadanas nobilissimas civitates, cunctaque in Lombardia, cæde ac incendiis pessundarunt: vindices prædæ ad unum trucidati sunt, Episcopus Vercemensis in fuga deprehensus, ab Vngaris occisus, & thesauris, quibus abundabat, spoliatus est. *Regino.*

III. A. C. 907. *Ludovicus* Imp., cum Hungari Bavariam vastando ac depopulando nullum finem facerent, ingenti exercitu contra eos profectus est, & ad Danubium in Bavaria prope oppidum *Ansburg* congressus cum illis, continuo trium dierum prælio certatum est, à quinto Iduum Augusti usque ad tertium Idus, tandemque victus & fugatus perdidit præcipuam & florentissimam partem nobilitatis Germanicæ. Cecidit in eo prælio præter alios præstantes Principes *Ludovicus* oriundus ex Caroli magni prosapia, pater Arnolphi & Bertoldi, ad quos referunt originem Ducum Bavariæ & Palatinorum ad Rhenum. Victores exinde Hungari, & hac victoria elati, nemine illis resistente, Germaniam fere totam peragrarunt & devastarunt. BVRCHARDVS Landgravius Thuringiæ, cum in Thuringiam quoque venissent, A. C. 908, prælio cum ipsis congressus, prope Isenacum victus & trucidatus est. *Hungari* victoriam adepti, omnia incendiis & cædibus vastarunt, captivosque crudelissime tractarunt. THVRINGIA autem, cum BVRCHARDVS nullos reliquisset hæredes, à *Ludovico* data fuit *Ottoni* Saxonum Duci. *Schafnab. Chron. Philip. Aventin.*

IV. A. C. 910. *Ludovicus* Imper. iterum contra Hungaros profectus est, sed infeliciter pugnavit. Ideo Principibus Hungarorum, extrema necessitate rerum pressus, magnos obtulit thesauros, ut pax fieret, & certo tributo annuo excursiones hæ, & vastationes, inhiberentur; quod tandem impetravit. *Ibidem.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

LVDOVICVS IV, Imperator, cum parum feliciter bellum cum Hungaris gessisset, & propterea in contemtu viveret, ex animi ægritudine in morbum diuturnum prolapsus est, diemque suum obiit A. C. 912, decimo Kalendas Februarii, cum imperasset an. 12, & annos natus esset vix novendecim. *Sepultus* est Ratisbonæ in templo D. Emerani prope patrem. *Chron. Philip. Sigeb. Schaff. Vrsperg. Aventin.*

NOTA.

In hoc *Ludovico* IV defecit plane stirps *Carolina*, quæ annis CXI rebus præfuerat. *Appian. Regino. Onuphr. Sigebert. Chron. Philipp. Volaterranus.* Humana ergo omnia labuntur & fluunt: nec cujusquam hominis res tam bene positæ sunt & fundatæ, ut nihil illi procedente tempore timendum sit. Quod potest esse documento, nulli rei fidendum esse, cum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi.

AXIOMA.

In multis familiis hoc accidit, ut tertius aut quartus hæres fuerit ultimus.

EXEMPLA.

I. *Imperium Germanicum* fuit penes has quatuor gentes, *Francos*, *Saxones*, *Suevos*, *Austriacos*. Post LVDOVICVM IV, Imp. *Arnulphi* filium, trinepotem *Caroli Magni*, Imperium, quod virtute sua pepererat & stabilierat *Carolus*, de illa familia excidit, & ad Saxones transiit.

II. Saxonum gubernatio rursus cum HENRICO CLAVDO, *Henrici Aucupis*, primi ex hac familia Imperatoris abnepote, ex *Henrico* filio, quem *Ottoni* III, ejusdem *Aucupis* abnepoti ex *Ottone Magno*, consentientibus suffragiis electum, surrogarant Imperii Principes: cum eo (inquam) gubernatio finita rediit ad *Conradum* Francum, cognomento *Saliquum*, filium Hermanni Ducis Francorum.

III. CONRADI *Saliqui* posteri possessionem Imperii retinuerunt, & Majestatem hujus fortiter defenderunt, usque ad *Henricum* V, abnepotem *Conradi*: Quo sine liberis extincto, prosapia Francica intercidit: Suevica ad fastigium Imperii evecta crevit.

IV. Ex hac gente *Conradus* III, filius *Friderici* Ducis Sueviæ, in Hohenstauffen/ primus Imperium adeptus, id in fratris filium, & ex hoc natos propagavit, terminaturque in *Alphonso*.

V. Suevis de fastigio dejectis, summa rerum devoluta est ad *Austriacos*, qui etiamnum ad Imperii gubernacula sedent.

X. IMPERATOR GERM.

CONRADVS I.

CAPVT I.

DE ORTV.

VT nihil certi de CONRADI origine & familia affirmare habeam, facit Scriptorum discrepantia. Nam aliqui perhibent, Patrem ejus fuisse CONRADVM Comitem Franciæ natum patre Arnulpho Imp. ex eadem, qua *Ludovicus* IV Imp., matre. Negant id alii. Quibus non immerito & ego assentiri possum, siquidem plerique Historici testantur, quod stirps Carolina plane in *Ludovico* IV Imp. desierit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOREM habuit *Conradus Placentiam*, *Ludovici* Regis Germaniæ filiam, ex qua nullos suscepit liberos. *Chron. Philippi.*

II ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Defuncto *Ludovico* IV Imper. Principes imperii convenerunt, omnesque *Ottonem* Ducem Saxoniæ, eo quod rebus gestis, summa prudentia & sanguine esset nobilissimus, Imperatorem sibi exoptarunt. *Otto* vero cum senecta invalidus esset, excusatione ætatis usus, onus Imperii modeste deprecatus est, & *Conradum* ducem Franciæ Orientalis, virum strenuum, & multis bellis exercitatum, ut eligerent, suasit & commendavit, dignum adserens, qui Imperii habenas teneret. Principes igitur bono consilio paruerunt, & CONRADO, quod virtute præstaret, Imperium detulerunt. *Sigebert. Chron. Philip.* & alii.

II. *Imperii administratio.*

Hic *Imperator* fuit Princeps strenuus, animique magnitudine ac robore, pietate & moderatione excelluit. Verum magna exercendæ virtutis ei occasio cumulate oblata est. Nam tot undique adversitates eum exceperunt, ut suo exemplo nos doceat, vere dixisse Diocletianum Imperatorem: Difficillimum esse recte imperare. Vt plane isto voto opus non sit; Materiamque tuis tristem virtutibus opta. Nam,

1. *Proceres* Bavariæ crearunt sibi Regem *Arnulphum*,

phum, qui societatem inivit cum Hungaris, seque Imperatori *Conrado* opposuit. Sed Imperator bellum contra eum suscepit, regno exutum in exilium pepulit, cæterosque Principes in ordinem redegit. *Vrsp.*

II. Deinde proceres Germaniæ fortissimi & potentissimi quique, inter quos fuere *Arnulphus* cognomento *Malus*, Dux Bavariæ, *Giselbertus* Lotharingiæ, & *Burchardus* Sueviæ duces, relicto *Conrado*, *Carolum Posthumum* ex Gallia accersiverunt Regem. Sed eos omnes repressit *Conradus*, partim vi, partim consilio atque prudentia. Et quidem fratres duos *Giselberti* Ducis Lotharingiæ *Eringerum* & *Bartholdum* bello captos securi percussit. Ac proinde magno hoc acerbitatis exemplo reliquos in officio continebat. *Aventin. Const. Imp. Chron. Philippi.*

III. Seditiosis quoque se adjunxit *Henricus Auceps* (qui postea Imperator factus) *Ottonis* Ducis Saxoniæ (cujus supra mentionem fecimus) filius. Atque eo res rediit, ut CONRADVS opera *Hattonis*, Archiepiscopi Moguntini, hominis fraudulentissimi, Henrico vitæ insidias strueret, per torquem aureum, qui sic adornabatur, ut & *Henricum* (si res successisset, ipseque non præmonitus fuisset) caperet, eumque occideret. Inde res inter *Conradum* & *Henricum* longe deteriore loco fuerunt, quam antea, & ortum est bellum funestissimum inter Saxones atque Francos: ita ut prope innumerabilis multitudo caderet. Cum enim *Conradus* Imp. *Henricum* Mersburgi obsideret, *Henricus* exercitu collecto obsidionem solvit, & *Eberhardum* fratrem, Ducemque Imperatoris, tanta clade vicit, ut de hac victoria proverbium factum sit, (teste *Aventino*) ubi tantus infernus inveniri posset, qui tot Francos cæsos caperet. Tandem vero *Conradus* animi sententiam de *Henrico* prorsus immutavit, quod nempe ex inimico factus ejus amicus, imperiique successorem elegerit: de quo in cap. 3. plenius dicemus. *Sigebertus*, *Nauclerus*, *Aventinus*.

IV. Cum omnia civilibus bellis arderent, *Hungari* A. C. 914 irruptionem in Bavariam fecere, non contenti annuo tributo, cum *Ludovico* IV, olim pacto. Quare *Conradus* Imp. contra eos exercitum eduxit, illosque bis prælio vicit, ut recedere coacti sint. *Hungari* igitur converterunt se in Italiam: ubi Berengarius Rex metuens sævitiam & multitudinem eorum, ne progrederentur, prohibuit, non vi & armis, sed muneribus, magna pecunia pacem mercatus. Regressi ergo *Hungari* ex Italia, & denuo A. C. 917 Germaniam adorti, primum Saxoniam, Thuringiam, & Franciam, deinde Rheno transmisso, Lotharingiam & Alsatiam, Basilea eversa, horribili grassatione percurrerunt, & *Conradum* ad pacem quibuscunque conditionibus redimendam annua pensione adegerunt. *Chron. Philip. Aventinus.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. CONRADVS cum in morbum incidisset, diemque fatalem sibi adesse præsentiret, vocatis ad se Principibus Imperii, auctor suasorque fuit, ut HENRICVM *Aucupem* Ducem Saxoniæ publico bono Imperatorem eligerent: simul etiam Sceptrum, Coronam, & cætera ornamenta per fratrem *Eberhardum*, antequam decessit, ad *Henricum* misit, adductus admiratione insignis sapientiæ, & fortitudinis Henrici: quod hunc unum erigere, afflictas peneque collapsas res Imperii, & contra barbaras gentes patriam vindicare posse, ex iis consiliis & conatibus didicisset, quos, cum hostem eum habuisset, fuerat expertus. *Regin. Sigebert. Schaff. Vrsp.*

II. Deinde fratri suo *Eberhardo* persuasit *Conradus*, ut quantumvis copiis militaribus, & splendore honoris præstaret: tamen uni *Henrico* cederet, eique præsens præsenti insignia Imperii deferret, seque ei commendaret, testatus, quod reipub. gloria fato quodam ad Saxones commigrasset. *Aventin. 4. ann.* Et *Eberhardus* consilium fratris secutus, insignia Imperii *Henrico* detulit. En sapientiæ veræ haud vulgare exemplum in præclaro Duce! qui, abjecta imperandi cupiditate, hæc sua vota absolvit; ut, sine curis improbis mediocria possidens, vitam absque damno & omni malo ageret. Non cupio, inquit, imperium, nec opto; sed liceat mihi paucis rebus contento, sine omni malo vivere. *Gradus* enim regiminis dicitur grandis honor, sed grave pondus est. Vnde *Bernhardus*: Quid est honor, nisi onus? Quid est potentia, nisi calamitas? Quid sublimitas, nisi naufragiosa tempestas? Quis potest esse in honore sine dolore? Quis est in prælatione sine tribulatione? Quis in dignitate sine vanitate? Prout refert *Valerius in lib. 7.* de illo Rege subtilis ingenii & consilii. Cui cum esset traditum diadema, priusquam capiti imponeret, retinuit diu ipsum, & considerans ait: *O nobile sertum magis, quam felix! quantis sollicitudinibus, & periculis plenum es tu?* Hinc recte inquit *Augustinus*: Nihil laboriosius, nihil difficilius, & nihil periculosius, quam præesse. Quare *Eberhardus* prudenter fecit, quod sua sorte contentus, dignitatem Imperii

perii non affectarit, sed eam Henrico Aucupi lubens concesserit. Sic *Valerius lib.* 7. de Cornelio Scipione refert, quod cum ei Hispania sorte venisset, dixerit, se nolle illuc ire, adjecta causa, cum, quid recte faceret, nesciret. Non enim se reputavit virum luculentum & sufficientem tanto honori & periculo.

VSVS.

Commendandæ sunt in CONRADO tres virtutes, quas ante exitum vitæ declaravit.

I. GRATITVDO erga OTTONEM. Cum enim *Conradus* plus apud se valere memoriam beneficii, ab *Ottone*, patre *Henrici*, accepti voluerit, quam ut ulla iniquitas seu injuria ejus virtutem vinceret, grata hujus exempli memoria nobis esse debet.

II. CLEMENTIA erga HENRICVM Ducem Saxoniæ. Magnum antiquæ ac singularis virtutis exemplum *Conradus* Imperat. posteris admirandum reliquit, quod *Henrico* Duci Saxoniæ, non solum culpam conjurationis remisit; sed & illum successorem sibi elegit, & proceribus Imperii commendavit. Vere ergo clementiæ memoria diuturnior est, quam quæ ab armis venit gloria, majoremque benignitas morum parit securitatem, quam quæ omnia miscet vindictæ inconsulta cupiditas.

III. PRVDENTIA *in Successore eligendo*, quod nempe salutem publicam privatæ præposuerit, (sicut antea dictum est) idque juxta Axioma Politicorum:

SALVS REIPVBLICÆ SVPREMA LEX ESTO.

Nam pulchre inquit Aristoteles: Oportet, inquit, publicorum publice exercitationem fieri, & simul non debet quisque civis se suum existimare: sed omnes civitatis. Particula enim civitatis unusquisque est. Cura autem singularum particularum Reipubl. nata est ad curam totius. *Petr. Greg. Tholos. lib.* 3. *de Repub. cap.* 5. *pag.* 168.

Exempla.

I. Elegans hoc loco habemus exemplum in CONRADO I, Imper., ejusque fratre EBERHARDO, quorum uterque salutem publicam privatæ anteposuit: uti ex dictis patet.

II. THEODOSIVS MAGNVS Imp., cum Arsenio viro doctissimo filios in disciplinam tradidisset, sempiterna memoria dignum, & vere imperiale illud verbum proloquutus est: Si tales se præbituri essent, ut mores vitamque suam ad disciplinam & Leges DEI componerent, propensum se fore, ut eis Imperium in manus tradat, ad civium & subditorum commodum & utilitatem accommodatum: Sin minus, conducibilius esse, ut sic privati vitam agerent, quam doctrina nulla cum periculo imperarent. *Niceph. Calisth. lib.* 12. *c.* 23. *Histor. Eccles.*

III. HADRIANVS Imper. in Senatu frequenter dicere solebat, se sic gesturum Principatum, ut sciret rem populi esse, non suam privatam. *Dion.*

IV. Q. FABIVS Consul Roman. patri ad se in castra venienti, non modo non assurrexit, nec obviam profectus est: sed & ex equo descendentem inclamavit, (intelligebat enim se Consulem esse;) Quia *patria potiora sunt jura, quam parentum.* Nam cum Magistratus & patriæ, & totius publicæ moderationis curam gerant; quis dubitet, vel ampliores illis, quam patribus, honores habendos esse? cum etiam sacrosancti censeantur: & vitæ habeant necisque arbitrium. *Iohan. Iov. Pontan. lib.* 5. *de Obed. pag.* 40.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

CONRADVS Imper. hisce rebus constitutis, placide diem suum obiit A. C. 919, anno imperii 7. *Aventin. lib.* 4. *Annal. Schaff. Contract. Trith.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. SEPVLTVRA. Cadaver Conradi in monasterio Fuldensi honorifice sepultum est.

II. HENRICI *in Imperio successio.* Supra diximus, quod *Conradus* Imp. insignia Imperii ante mortem *Henrico* Duci Saxonum per fratrem *Eberhardum* miserit. Oblatum igitur Imperium *Henricus* acceptavit, & à Principibus in Imperio est confirmatus. Ita Imperium à *Francis* ad *Saxones* devolutum est, qui ceu ex afflatu divino receptis animis, dilapsa & aliquoties direptionibus exspoliata, devastataque cædibus, rudera recollegerunt & instaurarunt. *Hæc* considerantes, cogitemus de perpetua DEI in imperiis præsentia, deque justitia ejus, & immensa misericordia ac bonitate. Punit DEVS justo judicio totas gentes & Principes ipsos collisionibus inter se regnorum, mutuis Principum cædibus, & terrarum devastationibus. Rursus cum interitura regna videntur, producit aliquos præstantes viros ordine, qui aut res labantes fulciant ac sustentent, aut collapsa restituant, ut conservetur societas humana, Ecclesiæ causa: quales fuerunt; *Henricus Auceps, Otto* I, *Otto* II, *Otto* III, *Henricus Sanctus*, & *Conradus Salicus.*

Consideremus & *causas mutationum.* Non casu, sed certo DEI consilio, translatio Imperii ad gentem Saxonicam facta est. Siquidem ille transfert regna

regna non tantum de gente in gentem, ſed etiam de ſtirpe in ſtirpem, cum propter peccata hominum, aliaſque cauſas, tum ne ſomniemus, regna poſteris neceſſario deberi lege & jure ſucceſſionis. Ideo quod majorum virtute acquiſita primum, & ab iiſdem longa annorum ſerie poſſeſſa ſint & adminiſtrata. Hæc opinio multos impulit ad bella non neceſſaria, in quibus perierunt ſæpe totæ familiæ: Sicut & Reges Francici fruſtra cum Saxonibus de recuperatione Imperii contenderunt, & tandem amiſerunt utrumque, & tota eorum poſteritas deleta eſt.

De hac translatione Imperii à Francis ad Saxones ROSVIDA, virgo monialis Cœnobii Gandersheimenſis eruditiſſima, (quæ tempore *Ottonis Magni* vixit) tale Epigramma compoſuit:

Poſtquam Rex regum, qui ſolus regnat in ævum,
Per ſe cunctorum transmutans tempora regum,
Juſſit Francorum transferri nobile regnum
Ad claram gentem Saxonum, nomen habentem
A Saxo per duriciem mentis bene firmam:
Filius Ottonis, *magni Ducis & venerandi,*
Scilicet Henricus *ſuſcepit regia prima*
Juſto pro populo moderamine ſceptra regendo.

DYNASTIA SECVNDA,

S A X O N V M.

XI IMPERATOR GERM.

H E N R I C V S

cognomine AVCEPS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit OTTO, Dux Saxoniæ, cui Principes, *Ludovico* IV. Imper. defuncto, propter inſignem prudentiam, qua pollebat, regnum obtulerunt; ſed ille per gravem ætatem ſeſe excuſavit, Imperiumque ad CONRADVM I. Ducem Franciæ Orientalis, conſentientibus Francorum, Saxonum, & Germanorum procerum ſuffragiis, transtulit, & eodem anno, nempe A. C. 912, Imperii *Conradi* primo, vitam cum morte commutavit. *Sigebertus.*

II. MATER fuit LVDGARDA, filia *Arnulphi* Imp. Vnde patet, quod dicti Imperatoris nepos fuerit.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN eſt HENRICVS, hujus nominis *primus.*

II. *Cognomen* AVCEPS, ſic cognominatus, quod per totam vitam *aucupio* & *venatione* mirifice delectabatur, & eo ipſo tempore, cum ei à Duce *Eberhardo* fratre *Conradi* primi Imp. inſignia & ornamenta Imperii afferrentur, aucupio intentus erat. Huc pertinet pulchrum Epigramma *Sabini*:

Fallere quod volucres laqueis viſcoque ſolebat,
AVCVPIS *aucupii nomen ab arte tulit.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. Vxores.

VXores HENRICVS Imp. habuit *duas.*

I. PRIOR dicta fuit HATBVRGA, Comitis Oldenburgenſis filia. Hæc poſt obitum prioris Mariti monialis facta eſt, ſed *Henricus Auceps* eam è cœnobio eductam matrimonio ſibi junxit. Poſtea autem cum ea divortium fecit, perſuaſus à *Sigismundo Halberſtadenſi* Epiſcopo, quod non poſſet eam in conjugio retinere, quoniam DEO conſecrata eſſet. Quod ex ſuperſtitione Papiſtica ortum traxit. Nam in Papatu pro magno habetur peccato, Monialem in uxorem ducere.

II. POSTERIOR fuit MECHTILDIS, filia DIDERICI Comitis in Ringelheim / quæ formoſiſſima, piiſſima & religioſiſſima fœmina erat.

II. Liberi.

I. Ex PRIORE uxore unicum tantum tulit filium, nomine *Danckvverdum.*

II. Ex POSTERIORE conjuge octo ſuſcepit liberos, tam maſculos, quam fœmellas.

I. *Maſculi hi fuere.*

1. OTTO, qui patri in Imperio ſucceſſit.

2. HENRICVS, cognomine *Rixoſus*, cui Otto, poſt mortem *Bertoldi* fratris *Arnolphi*, tradidit ducatum Bavariæ, filiis *Arnolphi*, Hermanno & Arnolpho, excluſis à Ducatu, ſed donatis parte Bavariæ, titulo Comitum in Schiern / qua contentos eſſe

esse oportuit usque ad *Ottonem VVitelsbachium*, conditorem, ex eadem prosapia, stirpis Comitum Palatinorum ad Rhenum, & Ducum Bavariæ.

3. BRVNO. Hunc *Otto* frater fecit Archiepiscopum Coloniensem.

II. *Fœmellæ, fuere quinque.*

I. MECHTILDIS, quæ Abbatissa Quedlinburgensis facta.

II. GERBERGA, quam Henricus pater Giselberto Duci Lotharingiæ dedit in uxorem: quæ conjunctio effecit, ut Franci à Lotharingia abstinerent, quam bello erant repetituri.

III. ADELHEIDA. Hanc pater despondit Hugoni Magno, Comiti Parisiorum; Hæc *Hugonem Capetum* genuit.

IV. RIXA, *Rudolphi* Ducis Bavariæ, Arnolphi filii, Comitis Altorfii, Ravenspergæ & Ambergæ, uxor, & Commitissa Eberfteinensis.

V. *Quinta*, quæ ab Historicis non nominatur, nupta fuit *Comiti* de Eberstein in Suevia. *Chron. Hedionis. Chronic. Saxon. Pomeran. Chron. Spangenb. Philipp. Schafnab.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Supra diximus, quod CONRADVS I. Imper. moriturus, Imperium occidentis, multis modis laceratum, & tot cædibus ac grassationibus funestum & miserabile, tradiderit *Henrico Aucupi*, adductus admiratione virtutis & sapientiæ, qua *Henricus* excelluit, quod hunc solum collapsis rebus opem ferre, & imperium erigere ac fulcire posse confideret, ipsique per fratrem *Eberhardum* insignia & Imperii ornamenta miserit. *Henricus* ergo oblatum imperium acceptavit, & à Principibus *Germaniæ* & *Franciæ*, Frislariæ, acclamante omni populo, in Imperio confirmatus est. Cum autem hunc honorem declinare non posset *Henricus*, *coronationem* tamen ab Episcopo non admisit, cum se indignum tanto honore judicaret; *Satis est*, inquit, *me, divina annuente gratia, vestraq; pietate, Regem dici: tanto honore nos indignos arbitramur.* Sit penes eos unctio, qui meliores esse cupiunt: hac sumus appellatione contenti. Atque his dictis, manus in cœlum elevavit, & DEO se commendavit. Inde ingens à populo excitatus est clamor. DEVS *te custodiat*: DEVS *te juvet, tibique adsistat*! *Cusp.* Siquidem unctio signum est extrinsecum, & publici honoris solenniter delati testimonium. Quem titulum seu honorem *Henricus* nisi rebus præclare gestis titulo tenus suscipere noluit. nam, Πᾶς λόγος ἐστὶ μάταιος, ὁ μὴ τετελεσμένος ἔργῳ. h. e. Omnis sermo, omnisque adeo titulus inanis est, nisi opere perficiatur. *lib. 11. Epigr. Græc.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. Hic *Imperator* insignibus virtutibus, utpote animi magnitudine, moderatione, mansuetudine, humanitate, pietate, prudentia atque felicitate excelluit. *Inde* etiam summa cum laude imperium administravit, cum non solum collapsas res Germaniæ instauravit, sed & imperium plurimarum regionum adjectione amplificavit, *Ecclesiamque* propagavit, & munivit, atque instruxit utrumque accurate, ut non sit dubium, & vocatum eum esse divinitus ad Imperium, & gubernatum atque adjutum.

II. *Henricus* Imperator *Marchiones* instituit:

1. *Danorum* Rege *Gormone* devicto, huic genti *Marchiam Slesvvicensem* in Cimbrica Cherso-neso opposuit præsidio firmatam, quod ad arma re-vertentem cohiberet atque arceret. Hic *Marchionatus* tamen postea in Episcopatum mutatus est. *Crantz.*

2. *Henricus*, expugnata urbe *Brandeburgo*, sive arce Brenni, Henetorum urbe primaria, constituit MARCHIAM BRANDEBVRGENSEM: qua de re ita scribit *Crantz. Vandal. lib. 3. cap. 6.* In nostris (inquit) annalibus nomen *Marchionum* non legitur ante primum *Henricum* Saxonem Romanorum Regem, qui primus, domitis Danis, ad oppidum Sclesvicum, cum eo transtulisset Saxonum Coloniam, imposuit regioni *Præsidem*, quem appellavit *Marchionem*, & illi regendos tuendosque regni limites provinciam imposuit, quasi Duci limitaneo. Inde quoque cum, ordinata per illum prudentissime Saxonia, constituisset, qui agros colere, qui sequi tenerentur militiam, cum quintum quemque, quatuor in agris remanentes, sumtibus & armis expedirent, illumque durante militia alere juberentur: vires, quas perinde in *Vngaros* comparaverat, primum in *Vandalos* statuit exercere, tirocinium hoc reputans majoris militiæ, duxitque in Metropolim gentis *Brandeburgum*, eamque obsedit per brumam in glacie, & oppugnavit constantissime, & exhaustis obsessorum viribus, consumtisque commeatibus, etiam expugnavit, collocavitque in ea primus *Marchionem*, qui provinciam tueretur armis quæsitam, & augescere contenderet in diem, & quam Romani, simili ex caussa, dixere *Provinciam*, ille appellavit *Marchiam*.

MAR-

MARCHIAM vulgo vocant Saxones districtum unius villicationis aut ditionis. Inde Feld-marcke nomen duxere: Vt tum *Marchiam* dicerent *Saxones* eam provinciam, quam sui juris esse, per arma sunt consecuti. Inde *Præsidi* nomen inditum, ut *Marchio* diceretur, qui illis jus diceret. *Hæc ille. Marchiam* hanc *Brandeburgensem*, quæ nunc septem dierum itinere expedito patet in longitudine, primus gubernavit *Sigefridus*, *Theodorici* Comitis in Ringelheim F., investitus anno Christi 927. ab *Henrico Aucupe* affine suo. Ab hoc numerantur usque ad familiam Comitum Stadensium decem *Marchiones*, è quibus quatuor *Electores* exstiterunt, quorum secundus *Theodoricus* à *Mistovao*, Henetorum *Regulo*, Marchionatu exutus est.

3. *Henricus* Imper. contra Bohemos, Polonos, Silesiosque condidit *Marchias*, *Misnensem* & *Lusaticam*. *Marchiam Misnensem* commendavit uni ex posteris Widechindi Junioris, qui beneficio ejusdem Henrici tenuerunt præfecturam Soraborum ad Salam, Elistrum, Pleusam & Albim, titulo Dominorum Bithyniæ & Sorbeci. *Marchiam Lusatiæ* Imperator *Henricus* tradidit *Gereoni* Comiti Stadensi, qui Sigefrido Brandeburgensi successit. *Chron. Philippi.*

4. Ex Annalibus quoque Austriæ constat, *Marchiam Orientalem*, iisdem temporibus, regnante videlicet *Henrico*, in Austria exortam esse. Nam deficiente Carolorum stirpe, cum Rudigerus quidam occupasset superiorem Pannoniam, quæ tum temporis ad Francorum regnum pertinebat, ac non ita multo post ille sine virili prole exstinctus esset, *Henricus Auceps* hanc Provinciam, à regno Francorum, veluti membrum à corpore, divulsam, attribuit *Leopoldo*, Principi Sueviæ, sororis suæ marito, eumque Marchionem Austriæ nominavit. *Cuspinianus.*

5. Constat etiam, *Henricum* Imper. adversus Sorabos *Marchiam Landsbergensem* instituisse, quam pervetustam esse certum est. *Philip. in Chronic. Trithemius.*

III. A.C. 928. *Henricus* Imper. sollicitus de incursione Vandalorum, Sclavorum & Hungarorum, contra Sclavos ad Albim ædificavit *urbem*, quam à rivulo ibi decurrente in Albim MISNAM appellavit, eam munivit, & Marchionatum (uti jam dictum) ibi instituit. *Fabric.*

IV. A.C. 861. BRVNSVICVM Saxoniæ civitas à *Brunone* Ludolphi Saxoniæ Ducis filio conditum est. Nomen habet à *Brunone*, & à sinu excurrentis fluminis, quem Saxones sua lingua Wieck appellant, & pars urbis hodie etiam vocatur Der alte wieck. Arcem in ea condidit *Tanquardus* frater Brunonis, quæ Danquarrode vocatur. Civitatem hanc auxit *Henricus Auceps*, & ea pars vocatur *civitas nova*. Quintam partem urbis, quæ à Sylva nomen habet, *Henricus Leo* addidit. Templum primum ibi conditum est à Brunone & Tanquardo, quod est ad D. Jacobum. *Crantzius.*

V. Sanxit etiam *Henricus* Imper. ut primogenitis, præ cæteris fratribus & sororibus, extra ordinem tribuerentur arma & bellica instrumenta parentis, Das Heer-geräte. *Recess. Imper.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* contra *Burchardum.*

Henricus Auceps Imper. mox accepto Imperio in id incubuit, ut motus sedaret intestinos, & Germaniam pacaret. Quare cum *Burchardus* Dux Sueviæ, *Rudolphi* Burgundiæ Regis socer *Henricum* pro Imperatore agnoscere nollet, fretus affinitate cum *Rudolpho*, *Henricus* exercitum contra eum eduxit. Quo audito *Burchardus*, cristas dimisit, & fidelitatem Imperatori juravit. *Schafnab.*

II. *Bellum* contra *Arnulphum.*

Arnulphus Dux Bavariæ, defuncto Conrado I. Imper. à quo Ducatu erat pulsus, è latebris prodiit, in Ducatum reversus, & à Bavariæ Ducibus Rex salutatus est. Quare cum Ducatum ordinasset, & exercitum collegisset, de *Henrico* Imper. dejiciendo consilia inivit. Quibus auditis, Henricus statim adversus *Arnulphum* arma suscepit, prudenter tamen, ducto jam exercitu in Bavariam, omnia prius consilio, quam armis, experiri voluit. Itaque cum utraque acies in conspectu jam dimicatura staret, *Henricus* caduceatorem cum mandatis præmisit, qui denunciaret, interesse Reipubl. ut *Arnulphus* solus cum solo, publicæ salutis causa, de summis utriusque rebus secreto colloqueretur. Cum in colloquium *Arnulphus* venisset: Non te tam barbarum, inquit *Henricus* Imper., aut imperitum religionis nostræ existimo, quin plane intelligas, Regem non à fortuna temere dari, nec à fatis imponi, sed à supremo cœli Numine constitui: cujus mandata qui non facit, is haud dubie cœlo, naturæque repugnat. Conditiones deinde concordiæ ipsi proponit, ut, quas postulasset Arnulphus, provincias omnes retineret, iisque uteretur & frueretur, cum omni jure & utilitate; saltem nomine ac titulo Regis abstineret. Conditionem accepit *Arnulphus*, & exinde fœdus connubio liberorum confirmavit: & sic absque vulnere & armis discessum est. *Aventin. 4. ann. Schafnab.*

III. *Bellum* contra *Carolum*, Regem Franciæ.

A. C. 921. *Henricus* Imper. bellum movit *Carolo* Francorum Regi de Lotharingia; Verum *Carolus Henrico* cum exercitu adventanti Lotharingiam concessit, & insuper aliis præstantibus muneribus eum donavit. *Frodoard.*

IV. *Bellum* I. contra *Hungaros*.

I. *Bellum* gestum A. C. 922. Circa quod tria sunt notanda:

I. *ORTUS.*

Hungarorum in Germaniam irruptio. Hungari, cum Imperator *Henricus* nollet tributum dare, quod olim *Ludovicus IV.* & *Conradus* Imper. pepigerant, magno cum exercitu in Germaniam irruperunt, & in Sueviam excursionem fecerunt, deinde in Lotharingiam & Galliam transiverunt: revertentes inde ad Wormatiam, per Hassiam & Thuringiam in Saxoniam venerunt, & Magdeburgum funditus devastarunt. Inde trans Albim transeuntes, Bremenses obsederunt, expugnarunt, ignique tradiderunt.

II. PROGRESSUS.

HENRICI *in cohibendis Hungaris provida moderatio.* Imperator, cum esset Hungarorum viribus impar, eis statim occurrere non potuit: nihilominus tamen omnibus belli artibus eos cohibere tentavit, & tandem eorum Duces aliquot cepit.

III. *EGRESSUS.*

Pacificatio. Cum hosce captivos vinculis Hungari liberari vellent, promiserunt, Imperatori pacem per novem annos, si mitteret annua munera, & sic ex Germania discesserunt. *Spangenb.*

Bellum II. contra *Hungaros*.

II. *Bellum* gestum A. C. 933. Circa quod itidem tria sunt notanda:

I. ΤΑ᾽ ΠΡΟΗΓΟΥ´ΜΕΝΑ.

I. *Henrici de bello contra Hungaros consultatio.* A. C. 932. *Imperator* comitia egit, & cum Statibus Imperii consultavit, cum novennales induciæ cum Hungaris essent finitæ, & ipsi procul dubio majus tributum postulaturi, quid agendum? Respondetur ipsi à Statibus, Bello ipsis resistendum, cum DEI gratia Germania armis floreat, virisque.

II. *Hungarorum postulatio, & contumeliosa tractatio.* Non multo post Hungarorum legati advenerunt, & postularunt non solum munera annua, sed etiam peculiare tributum. Verum non tantum omnia ipsis negata, sed etiam ludibrio habiti sunt, oblato cane villatico, scabioso & tonso. Ideo bellum minati sunt.

II. ΤΑ᾽ ΠΡΑΧΘΕ´ΝΤΑ.

Hungarorum in Germaniam expeditio, eorumque profligatio. Cum *Hungarorum* Legati tam contumeliose ab *Henrico* Imper. essent excepti, A. C. 932. ingenti collecto exercitu in Germaniam profecti sunt: auxilia insuper Sclavorum assumserunt, & omnia ferro flammisque vastarunt, fœminas in captivitatem abduxerunt cum pueris, virosque, quos capere potuerunt, occiderunt. Cum hostilis Hungarorum impressio & sævitia nunciaretur, *Henricus* Imperator gravissima valetudine detinebatur: nihil tamen absterritus, validissimum quatriduo collegit exercitum; ipseque, licet corpore invalido, animo tamen obfirmatus, equo conscenso hostibus obviam processit ad *Merspurgum*, votumque DEO faciens, se parta victoria, omnem hæreticorum blasphemiam & simoniam radicitus è regno suo exstirpaturum, magna clade immensas hostium copias affecit, amplius quadraginta millibus eorum internecione deletis, reliquis, qui fuga evaserant, Germania ejectis. In quo prælio insignis fuit *Imperatoris* & pietas & fortitudo. Nam cum jam Hungaris se esset oppositurus, nunciatur ei, Hungaros immensa strage facta circa *Merspurgum* consedisse, ingentem prædam congessisse, uxores & liberos Germanorum rapuisse, magna virorum multitudine trucidata. Sed ecce, *Imperator*, licet corpore tum satis firmo non esset, tamen nihil periculis motus, ipsemet in aciem progressus est, suos, ut pro aris & focis fortiter dimicarent, exhortatus, horribilique & barbaro clamore Hungaris irruentibus, cum suis *Kyrie eleeson* cecinit, fretusque præsentis Numinis auxilio gloriosam de hostibus victoriam reportavit, prædamque omnem recuperavit.

III. ΤΑ᾽ ΠΑΡΕΠΟ´ΜΕΝΑ.

I. ELOGIUM. *Henricus* Imperator post tantam ab Hungaris reportatam victoriam, quod Germaniæ populos à tributis Hungarorum vindicasset, eaque tributa ad usus divinos & pauperum convertisset, nominis celebritatem maximam adeptus, *Pater Patriæ* passim à cunctis appellatus est, & ab omnibus gentibus ac Regibus in honore habitus.

II. Mo-

II. MONUMENTUM. *Henricus* Imp. ob hanc insignem victoriam Principibus, à quibus summa fide adjutus erat, convivium splendidum Gottingæ in Saxonia apparavit: & in memoriam tantæ rei gestæ, A. C. 933, instituit ludos cataphractorum equitum in Germania. Hosque ludos sive tornea-menta Imper. privilegiis & libertatibus confirmavit. Leges ludorum recenset Spangenbergius; ad quem Lectorem remitto. Prima ludorum solennitas Magdeburgi celebrata est, quibus *Henricus* Imperat. ipse interfuit, & ibi 974 galeæ repræsentatæ sunt. *Regino. Sigeb. Marian. Spangenb. Chron. Hedion. Crantz.*

V. *Bellum* contra *Vandalos.*

I. A. C. 925. *Henricus* Imper. exercitum eduxit contra Vandalos ad Suevum, Oderam, & Havelum fluvios, nec infeliciter res gessit, & in tantas angustias eos redegit, ut tandem in urbem Schörlitz / quæ hodie *Brandeburgum* est, se conferrent, ubi sperabant se imperatori resistere posse. Sed Imperator factis castris ineunte hyeme, cum palustria illa loca glacie concreta transire posset, eos adeo afflixit, ut se dederent. Quo vero Vandalorum excursiones prohibere posset, Marchionem urbi præfecit Sigefridum Comitem Ringelheimensem, qui primus Marchio Brandeburgensis factus est. *Crantzius.*

II. A. C. 927, HENRICUS Imp., cum *Vandali* Sorabi quiescere non possent, expeditionem in eos suscepit, & vastatis illorum regionibus urbem Grünaw infra Ilenburgum obsedit tribus septimanis, & tandem vi cepit; ubi præter impuberes omnes occisi sunt, urbs direpta & excisa. *Idem.*

III. Non multo post Vandali, dum Henricus Imper. alibi fines tutaretur, Saxoniam vastarunt. Quare contra eosdem Duces suos, Bernhardum Ducem Luneburgensem & Comitem Witthinensem cum magno exercitu misit, qui Vandalorum ad mare Balthicum ad 120000 trucidarunt. *Crantz.*

IV. Anno C. 934. *Vandali Obetriti*, dum Imp. Henricus è bello Hungarico reversus Gottingæ commoratur, conjurant inter se, & Præfectos Episcoposque suos trucidant. Ideo Imperator primo vere in eos movet. Vandali belli immemores, sponte se offerunt ad pœnam, si peccasse se demonstretur, & de cæde horum ita se excusant, ut Imperator juste eos cæsos pronunciaret. *Idem.*

VI. Contra *Danos, Sclavos, Dalmatas, & Bohemos.*

HENRICUS Imperat. expeditionem quoque suscepit contra *Danos*, & devicto eorum Rege GORMONE, Marchiam (de quo supra dictum) Slesvicensem condidit. *Sclavos* subegit, *Dalmatas* tributarios fecit. *Bohemos*, expugnata urbe Praga, & capto eorum Duce Wenceslao imperii legibus subjecit, sibique vectigales fecit.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Henricus Auceps* pius & religiosissimus Imperator fuit, nihilque prius habuit, quam ut DEO propitio pacem orbis terrarum ac veræ religionis cultum tueretur.

II. Domitis Henetis & Sorabis Ecclesias condidit, ut gens Heneta, quæ à religione Christiana erat aliena, recte de DEO erudiretur, & ad pietatis atque humanitatis cultum assuefieret. *Chron. Philippi.*

III. Episcopatum Brandeburgi instituit. Primum item Episcopum in Holsatia collocavit, qui Catechismum ibi docuit. Præterea condidit Ecclesias, Misnensem, Brandeburgensem & Havelbergensem, sed plerasque ab ipso tantum inchoatas Otto primus filius absolvit. *Ibidem.*

IV. Regem *Obotritarum* ad Christianam fidem ab Henrico Imperatore conversum esse, tradunt Historici: Unde & ipsius subditi ad Christi agnitionem salutarem pervenerunt. *Contract. Sigebert. Chron. Cass.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

HEnricus Imper. pacata Germania, cum constituisset in Italiam proficisci, correptus est apoplexia, quæ in paralysin desiit. Ea recrudescente, cum OTTONEM filium natu maximum Imperatorem designasset, Memslebiæ in cœnobio, quod uxor ipsius exstruxerat, A. C. 936, die 2 Iulii obiit, anno ætatis 60, imperii 17, mens. 6. Ingenti hominum luctu *Quedlinburgi* in cœnobio, (quod ipse fundaverat, ubi & filiam suam Mathildem Abbatissam fecerat) sepultus est. *Crantz. Luitp.* &c.

XII IMPERATOR GERM.

OTTO I, cogn. MAGNUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit Imper. HENRICUS AUCEPS.

II. MATER fuit MECHTILDIS, quæ fuit Diderici Comitis Ringelheimensis filia. Ex hisce parentibus natus est *Otto*: uti in præcedenti historia diximus.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit *Otto*, hujus nominis *primus*. OTTO ab Ebraica voce אב Pater. Chaldæis & Syris dicitur אבא. Arabibus Aba. Hinc Ἄττα apud Festum, quæ vox est Thessalica. Ab Abba vel Atta est *Otto* & *Ottilia*. Latini aspirationem omiserunt, pro *Hatto*. Vnde patet, quod tres Imperat. *Ottones* debuissent *Hattones* appellari, juxta versum:

HATTO, *post* HATTO, *regnavit tertius* HATTO.

Est autem OTTO idem quod Pater benevolus, propitius, juvans & auxilians: Nam אב Pater, dicitur à rad. אבה, voluit, affectum & propensionem habuit. Et hoc nomen habuit omen, h. e. *Otto* I illud reipsa implevit, ut ex cognomine ejus parebit.

II. COGNOMEN. OTTO I, cognomine dictus fuit MAGNVS, quod ei peperit rerum gestarum amplitudo, quas pace belloque pacata Germania, & regnis externis, confirmato imperio, & Ecclesiis plurimis fundatis, feliciter confecit. Estque hic heros ille *magnus*, quo post Carolum Magnum Germania vix habuit præstantiorem, cujus virtute admirabili imperium convulsum, & labefactatum, erectum, & instauratum est: cujus adventu Italia ex hostium faucibus erepta & pacata: cujus authoritate Pontificum perfidia repressa est: cujus præsidio Germania à tumultibus conquievit: cujus industria hostes exteri fracti sunt, & domiti: cujus opera pax & libertas imperii reparata & aucta: cujus denique studio & vigilantia religio Christiana disseminata, & ad exteras gentes propagata est, totusque Christianus orbis respiravit. Idcirco nomen ejus *magnum*, inprimis DEO carum & acceptum, cunctisque mortalibus admirabile est.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

OTTO insignibus corporis & animi dotibus præditus, & tam lætæ indolis fuit, ut ab omnibus *Amor mundi* diceretur: & re ipsa postea se verum mundi amorem esse, in imperio evidenter demonstravit. *Chronic. Hedion. Spangenb.*

II. *ACTA OECONOMICA.*

I. Vxores.

Vxores habuit *duas*.

PRIOR dicta fuit EDITHA, Edmundi Anglorum Regis filia. Hanc *Otto* primus ex consilio parentis matrimonio sibi junxit A. C. 932. Mortua est A.C. 947, die 27 Ianuarii, & sepulta Magdeburgi in cœnobio Iohannis.

POSTERIOR fuit ADELHEIDA, filia *Rudolphi*, Regis Burgundorum, LOTHARII Regis Italiæ, (qui anno C. 950, petitus veneno, in phrenesin incidit, & mortuus est anno regni quarto) *vidua*, quam Otto in uxorem duxit A.C. 951.

II. Liberi.

Ex PRIORE conjuge suscepit *duos filios*; LVDOLPHVM Sueviæ Ducem, & WILHELMVM Episcopum Moguntinum: & *duas filias*: LVDGARDAM, quam pater despondit CONRADO, Duci Francorum, viro bello paceque cognito; & MECHTILDIM, quæ Quedlinburgi Abbatissa facta est.

Ex POSTERIORE uxore *tres* suscepit *filios*: I. HENRICVM. 2. BRVNONEM. 3. OTTONEM secundum, qui patri in imperio successit; & filiam ADELHEIDAM, quam in uxorem tradidit *Hugoni Capeto*, Comiti Parisiorum, Regi Franciæ. *Chronic. Philippi & Hedionis. Spangenb. Chronic. Funccii, fol.* 138.

III. Vita Oeconomica.

Otto I Imper. magnifice & splendide vixit. Nam singulis septimanis in cibum aulicum 1000 porcis, 28 tauris, 1000 modiis frumenti, 8 plaustris vini, 10 plaustris cerevisiæ usus est: exceptis oleribus, piscibus, ovis, gallinis, carnibus ferinis, butyro, adipe, lardo & caseo. *Ernestus Brotuffus lib. 2. Chron. Magdeburg. cap.* 1.

IV. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

I. HENRICVS AVCEPS hunc OTTONEM I, filium natu maximum, moriturus successorem in imperio declaravit, eumque hisce verbis allocutus est: *En tibi Imperium, non à majoribus mihi relictum, sed per memetipsum acquisitum, & à* DEO *traditum.* Wittich. lib. 2.

OTTO igitur patre defuncto à Principibus imperii confirmatus, & Aquisgrani ab Episcopo Mogun-

Moguntino coronatus eſt A. C. 936. Coronationem ejus Chronicon Hirſgavienſe, his verbis deſcribit: A. C. 936, indict. decima. OTTO primus per manus *Hildeberti* Archiepiſcopi Moguntini Aquiſgrani in Regem unctus eſt. Qui accedens ad altare, & ſumens inde *gladium* imperialem cum baltheo, converſuſque ad Regem, ante ſe genua flectentem, dixit: Accipe hunc *gladium*, in quo dejicias omnes Chriſti adverſarios, barbaros & malos Chriſtianos, tibi authoritate divina traditum, cum omni poteſtate totius Imperii Francorum, ad firmiſſimam pacem omnium Chriſtianorum. Amen. Deinde ſumtis *armillis* & *chlamyde* induit eum, dicens: His cornibus humerotenus demiſſis, monearis, quo zelo fidei fervere debeas, & in tuenda pace uſque in finem conſtans perſeveres. Exinde ſumto *ſceptro baculoque*, dixit: His ſignis monitus eſto, quatenus paterna caſtigatione ſubjectos corripias, primumque te DEI miniſtris, deinde etiam viduis, orphanis & pupillis protectorem ac defenſorem ſemper exhibeas, eiſque manum miſericordiæ clementer porrigas. Poſt hæc fuſo ſuper caput ejus *oleo* conſecrationis, ait: Vnxit te Dominus in Regem ſuper populum ſuum, ut nunquam de capite tuo oleum miſerationis deficiat, quo hic & in futuro ſeculo miſericordiam ab ipſo creatore tuo conſequaris. Amen. Poſtremo impoſuit capiti ejus *regalem Coronam*, dicens: Coronavi te corona juſtitiæ, qua monearis, te miniſtrare juſtitiam debere ſubditis, ut hoc ornamento regali præmunitus, & tuis reverendus, & inimicis terribilis appareas, & poſt hujus vitæ terminum ſempiterno cum Angelis præmio coroneris. Amen.

II. Anno C. 962. *Otto* Romam venit, ubi honorifice exceptus, & acclamatione totius populi Romani & Cleri à *Iohanne* XII. Papa coronatus, & Imperator atque Auguſtus appellatus eſt. *Contract. Volaterranus.*

II. *Imperii adminiſtratio.*

1. *ACTA TOGATA.*

I. OTTO Imperium ſumma cum laude adminiſtravit, &, ut ſupra diximus, *Princeps* fuit, quo poſt *Carolum Magnum* Germania vix habuit præſtantiorem. Nam inſignibus excelluit virtutibus, utpote pietate, prudentia, fortitudine, moderatione, felicitate, juſtitia, liberalitate, beneficentia, humanitate & manſuetudine, cujus præclarum erga fratrem *Henricum* declaravit exemplum. Cum enim undique bella domeſtica in eum commoverentur tanta, ut videretur Europa in perniciem Imperatoris conſpiraſſe: *Henricus* quoque frater ſpe regni accenſus, ſeditioſa adverſus eum arma expedivit. Verum cum aliquot præliis victus, omnibus rebus ſe deſtitutum videret, aſſumtis aliquot Epiſcopis, de improviſo ad *Imperatoris* fratris ſui genua procidit, ſupplexque veniam ab eo petiit. Epiſcopi quoque pro virili quiſque ſua pro eo intercedunt. *Imperator* primum quaſi attonitus, aliquantiſper tacuit. Tandem in hæc verba erupit: Qua in re, frater, à me offenſus, animo adeo exaſperato funeſtum prorſus adverſus me bellum concitaſti? Implacabilis fuit hactenus furor tuus, nec ullum veniæ, quam ſæpe ultro tibi obtuli, locum dedit. Propter quam contumaciam tuam, licet nulla ſis venia dignus, attamen non quid tua mereantur facta, ſed quid fratrem & Regem deceat, ſpectabo, depoſitiſque inimicitiis, te ut fratrem amplectar. Hiſce dictis fratrem ſublevatum oſculatur. Poſtea eum aliquot Lotharingiæ civitatibus præfecit, ac tandem poſt mortem *Bertholdi* Ducis Bavariæ, qui A. C. 947 abſque liberis deceſſit, ei ducatum *Bavariæ* attribuit, omniaque amoris officia ſedulo cum ipſo coluit. *Henricus* contra per totam vitam gratum ſe erga Imperatorem præbuit. Hujus *Henrici* cognomento *Rixoſi*, nepos fuit *Henricus Sanctus* Imperator.

II. A. C. 939. MAGDEBVRGVM civitas Imperialis, in dotem data *Edithæ* conjugi, ab *Ottone* Imper. inſtaurata, & privilegiis & libertatibus donata eſt. Anno ſequenti fundatum eſt BERGENSE Monaſterium prope Magdeburgum. *Trithem. Eber. in Calendar. Sigebert.*

III. Eodem tempore *Ius Saxonicum* etiam conſtitutum eſt & confirmatum: in eo quæſtio deciſa, quod nepotes patris ſui defuncti loco hæreditatem avi ſui adire poſſent. *Crantzius.*

IV. *Ottonis Magni* Imper. induſtria multa monaſteria inſtaurata, ampliata & ædificata ſunt. *Sigeb. Friſing.*

V. Cum A. C. 946, animi gratia, Imperator feras ſectatus fuiſſet, lapſu periculoſiſſimum vulnus accepit, ideo de vita deſperans, communi ſuorum conſenſu honoris & laboris conſortem elegit LVDOLPHVM filium, eumque ſucceſſorem deſignavit: quod dum poſtea mutavit, magna bella ſuſcitata ſunt. *Luitpr. Dithmarus.*

VI. Cum Imper. in Italiam cum exercitu contra *Berengarium* eſſet profecturus, antequam iter ſuſciperet, filium *Ottonem* ſeptem annorum declaravit Regem, ſibique ſucceſſorem, ac juſſit ipſi tribui Aquiſgrani inſignia Imperii, eumque per abſentiam ſuam BRVNONI & GVILHELMO Archiepiſcopis commendavit.

NOTA.

BRVNO hujus *Ottonis* I Imp. frater germanus fuit, qui quadrimus puer *Baldrico* Trajectensi episcopo erudiendus traditus est. In eo studiorum exercitio in prosa & ligata oratione, tam in Græcis, quam Latinis literis, & non modo in Poësi, verum etiam in Philosophia & Theologia adeo excelluit, ut omnibus esset admirationi. Quare propter prudentiam, aliasque virtutes, inprimis justitiam, in aulam (adhuc propemodum adolescens) vocatus est. Cum autem progressu temporis Episcopus *Wigfridus* rebus humanis exemtus esset, Respubl. Coloniensis destituta fideli pastore, legatione splendida BRVNONEM sibi præfici petiit. Assensit Imper. *Otto*, eique non modo Coloniensem Archiepiscopatum, verum etiam Lotharingiæ gubernationem commisit, ita ut simul & Ecclesiæ, & administrationi Ducatus Lotharingiæ præesset. Tandem in Gallia in morbum incidit, ac moriturus Ecclesiæ Coloniensi bona sua testamento legavit. Luxui infensus fuit, habitum minime fastuosum usurpavit, & exemplo suo Clericos ad humilitatem & modestiam invitavit. Monasteria exstruxit, templa ruinas minitantia restauravit. *Crantz. Witichindus, Rogerius.*

VII. OTTO Imper. præcipuum quendam honorem habuit WENCESLAO Bohemorum Principi, adeo ut potestatem ei petendi concederet, quicquid petendum sibi putaret à Cæsare. Existimabat autem Cæsar, gloriosa eum & ambitiosa petiturum. At hic brachium D. Viti ex Gallia sub *Ludovico Pio* Imper. Corbeiam in Saxoniam translati, magnaque religione in Bohemia culti petivit: Deinde Sigismundi quoque Burgundiæ Regis, propterea, quod Vandalicæ nationis fuerat, reliquias sibi dari postulavit. Ad quæ postulata *Imperator*, subridens: Feres tu, inquit, primo quoque à reditu nostro in Saxoniam tempore, quas habere cupis reliquias: interim dona Imperatore digna à nobis accipe, regium inprimis decus, quo te ex dignitate tua merito decoramus: deinde tributo absolvimus. Iussit postremo & insignia sua *Wenceslaum* ferre, fuscam aquilam in clypeo candido. Facile hoc, & illud alterum de tributo amplexus est *Wenceslaus*: sed idem caput suum diademate cingi, seque Regem inungi, aut Rex à suis appellari nullo modo sustinuit; quanquam ab *Imperatore* atque aliis Regibus & Principibus Rex in epistolis salutaretur. *Dubravius lib. 5.*

NOTA.

In hoc exemplo dubitare quis posset, *clementiæ* ne major, an *modestiæ* laus in hoc certamine fuerit. Prudenter sane Imper. suæ virtutis maximum & excellentissimum decus ac ornamentum posteris admirandum exstare voluit, recte censens, cætera sua facta non æque æstimari, quorum partem sibi fortuna vendicat, & quæ cum multis aliis Ducibus sunt communia. Deinde novum imperium inchoantibus utilis est *clementiæ* fama. *Corn. Tacit. 4. histor.*
VVenceslaus autem sua *modestia*, & solidam invenit gloriam, & suæ familiæ acquisivit regnum, eo ipso virtutis præbens significationem, quod rem invidiosam, nomen Regis, detrectavit, ne forte se accepto honore parum exhiberet dignum: quippe non in sella ipsa fastigium dignitatis, sed in operibus situm est, quæ illam minime dedecorant, ait Pertinax Imper. apud *Herodian. lib. 2.*

II. *ACTA SAGATA.*

OTTO Imper. multis difficultatibus toto Imperii sui cursu fuit objectus. Hostes enim habuit ab initio sui imperii usque ad finem. Inprimis autem initia gubernationis difficilia habuit & periculorum plena, siquidem tanta bella commota sunt, ut videretur tota Europa in caput, perniciemque Ottonis conspirasse. Nam conati sunt eum de imperio dejicere: Liberi *Arnulphi* Ducis Bavariæ: TANQVARDVS frater ipsius ex priore *Henrici Aucupis* Imper. uxore, sive, ut alii volunt, ex concubina natus: EBERHARDVS Franconiæ Dux: HENRICVS, hujus Ottonis frater: *Ludovicus Transmarinus, Caroli Simplicis* filius, Rex Franciæ: HVGO, Comes Parisiensis, qui jactabat se à Carolo Magno genus ducere: CONRADVS, cognomento *Sapiens*, Imperatoris gener: & item *Ottonis* filius LVDOLPHVS, qui offensus nuptiis parentis, quod Adelheidam *Lotharii* viduam, captivam liberasset, & in uxorem duxisset: BERENGARIVS, ejusque filius ALBERTVS. Præter hos inimicos conjuratos, & (cum exercitibus) jugulum Imperatoris petentes, etiam *Hungari* cum ingenti exercitu in Germaniam irruptionem fecerunt, omniaque longe lateque vastarunt. Hos adversarios suos OTTO Imper. armis compescere necesse habuit, omnesque mira felicitate superavit. Tot autem modis lacessitus, nihil severe crudeliterque statuit; sed victis, si modo veniam peterent, ipsique fidelitatem jurarent, clementer ignovit ac pepercit, deleta ex animo omni offensionum memoria; quod inprimis magni & heroici animi argumentum fuit.

Στρεπταὶ γὰρ φρένες ἐσθλῶν, inquit *Homerus*.

Et:

Quo quisque est major, magis est placabilis iræ,
Et faciles motus mens generosa capit. Ovid.

I. *Bellum Germanicum*, contra *Tanquardum* & *Henricum* fratres, eorumque *Socios*.

I. Cum SIGFRIDVS *Marchio Brandenburgensis* A. C. 937, nullo relicto hærede decessisset, *Tanquardus Ottonis* Imper. frater ejus provinciam occupare conatus est, sed *Otto* prætulit *Geronem* Comitem. Quare *Tanquardus* iratus fratri ob ereptum

ptum Marchionatum, fœdus inivit cum *Eberhardo Palatino* contra Imperatorem,& contracto exercitu ſimul cum eo *Bardevicum* urbem (ubi Imperatoris frater *Henricus* erat) expugnarunt & diripuerunt: & Eberhardus Henricum captivum in Palatinatum abduxit: quibus injuriis Imperator commotus, movit in *Tanquardum*, in Saxoniam, & *Eresburgum*, vel (ut alii malunt) *Brandeburgum*, ubi erat *Tanquardus*, ſtatim in deditionem accepit. *Tanquardus* in templum, ſecuritatis cauſa, fugit; ſed à militibus iratis, inſcio *Ottone*, confoſſus, multi capti, & qui autores viſi rebellionis, capitis damnati ſunt. *Eberhardus* his ſucceſſibus *Imperatoris* territus, *Henricum* ſpe regni incenſum dimiſit, & cum ad bellum imparatus eſſet, pro pace, hortatu Epiſcopi Moguntini, ſupplicavit apud Imperatorem, quam etiam impetravit: & quidem *Otto* aliquandiu eum captivum tenuit, ſed non multo poſt in priſtinam dignitatem & ſtatum reſtituit: Ita *Henricus* frater etiam in gratiam receptus eſt. *Luitp. Vrſp.*

II. EBERHARDVS Palatinus ſtatim anno ſequenti, (nempe A. C. 939) quo ab *Imperatore* in gratiam erat receptus, ad vomitum rediit, & fœdus contra Imperatorem fecit cum HENRICO fratre Imperatoris, aſſumto *Giſelberto* Lotharingo, & Epiſcopo Moguntino & Argentinenſi. Convenerunt Salfeldiæ, ubi omnia juramentis confirmata ſunt. *Imperator* igitur cum rebelles exercitum cogerent, adverſus eos proficiſcitur; rebelles vero trans Rhenum erant: eo tendit etiam *Imperator*: ſed paucæ tantum aderant naves, quibus transvecti fuerunt *Ottonis* milites fere 200. Hoſtes occaſione uſi hoſce invadunt, quibus jam ſubſidia mitti non poterant. *Otto* hæc, ſuos nempe in ipſa morte conſtitutos, videns, equo deſilit, cum exercitu ardentes preces DEO adhibet; quibus non minus quam armis ipſis hoſtes vicit & fregit. Nam milites in binas cohortes ſe diviſerunt, quarum altera à tergo in hoſtes irruit, atque adeo tantum exercitum terruerunt, ut fugam caperet. *Henricus* frater Mersburgum evaſit: ubi obſeſſus ab Imperatore, & urbe capta elapſus, cum triginta dierum inducias impetraſſet, A. C. 941, Rebelles Imp. *Ottonis* inſtaurarunt bellum in Lotharingia, magnumque exercitum contraxerunt. Ab his tum etiam *Ludovicus Transmarinus*, *Caroli Simplicis* filius, Rex Franciæ, in auxilium accitus ſpe recuperandæ Lotharingiæ Alſatiam invaſit. *Otto* ergo univerſas copias in Alſatiam duxit: ubi, cum ex caſtris Imperatoris Epiſcopi Moguntinus & Argentinenſis ad hoſtes transfugerent, eiſque omnia proderent, multi ab *Imperatore* defecerunt. Nec mora; *Eberhardus* & *Giſelbertus* prædas egerunt prope caſtra Imperatoris, & re bene geſta epulati ſunt; ſed prodebantur à ſpoliatis agricolis, ac XX tantum equites Imperatoris in illos irruerunt, *Eberhardumque* trucidarunt, & *Giſelbertus* fugiens in Rheno ſubmerſus eſt. *Rex Galliæ* pœnitens facti pacem ab *Ottone* petivit: cum quo Imperator transegit, atque ut pacta firmiora eſſent, dedit ei in uxorem ſororem ſuam *Gerbergam*, viduam *Giſelberti*, quæ peperit filios *Lotharium* Regem Franciæ, & *Carolum* (beneficio *Ottonis*) Ducem Lotharingiæ. *Henricus* autem frater Imperatoris, cum bello nihil efficere poſſet, fraude fratrem circumvenire aggreſſus eſt. Emiſit enim nonnullos, qui *Ottonem* A. C. 942. Quedlinburgi ipſo feſto Paſchatis nihil mali timentem, interficerent. Sed detecta fraude, in ſicarios inquiſitum eſt: qui etiam comprehenſi, & gladio percuſſi ſunt. *Henricus* igitur, rebus omnibus deſperatis, eodem anno ſpe veniæ impetrandæ Francofurtum venit, ubi *Imperator* natalitia Chriſti celebrabat, & mane fratri templum adeunti inermis & atratus occurrit, ſeq; ad pedes ejus ſupplicem projecit, (de quo ſupra prolixius diximus) veniamque delicti, & una ducatum Bavariæ conſecutus eſt. Ab eo tempore fidus fuit fratri per totam vitam. Epiſcopi vero conjurationis ſocii monaſteriis incluſi ſunt. *VVidich. Fabric. Chron. Philippi.*

II. *Bellum Bohemicum.*

Cum Imperator hiſce bellis eſſet occupatus, BOLESLAVS Dux in Bohemia, trucidato fratre *VVenceſlao*, quod ad Chriſtianos tranſiiſſet, arma expedivit in Imperatorem, & vicinos ſuos in Imperio incurſionibus vaſtavit. Hi vero, cum manu ſe vindicare non poſſent, *Ottonis* auxilium implorarunt. Miſit ergo Imperator ad eos defendendos *Eſiconem* Aſcaniæ Comitem cum exercitu. Qui cum ad prælium eſt ventum, primum quidem *Bohemos* fugavit, & fudit: aſt paulo poſt incautus ab illis oppreſſus eſt, & cum omnibus ſuis copiis deletus. Sed *Imperator* ipſe non multo poſt expeditionem contra Bohemos ſuſcepit, magnam partem eorum ceceidit, reliquos tributarios fecit A. C. 937, & in Germaniam victor reverſus eſt. Sed *Boleſlaus* ex prima Imperatori illata clade tantos ſpiritus concepit, ut bellum ſæpe renovatum produxerit in annum decimum quintum, (A. C. 952.) donec tandem diuturnitate fractus, *Imperatori* ſupplex factus in gratiam receptus eſt. *Chron. Philip. Fabric.*

III. *Bellum Hungaricum.*

I. A. C. 937. *Hungari* in Saxoniam irruerunt, & diviſis copiis undique eam vaſtarunt: ſed cives jam

jam cum agricolis assuefacti armis, eos ita exceperunt, ut paucissimi in Hungariam redierint, cum ex omnibus pagis & oppidis armis appeterentur.

11. Tandem A. C. 955. *Hungaros* iterum Germaniam infestantes *Otto* Imper. cruento prælio superavit, roburque eorum ita imminuit, ut redire non sint ausi. Quam historiam paulo altius repetemus.

Gravissimis & continentibus bellis *Hungari* rati potentiam *Ottonis* Imp. attritam, & Germaniæ vires exhaustas esse, copiis denuo, quantis antea nunquam, per Bavariam in Germaniam irruperunt populabundi, fretique immensa multitudine, insolenter admodum, Aut Cœlum (inquiunt) cadens nos obruet, aut terra dehiscens nos absorbebit, alioqui nemo hostium nos multitudine superabit. Contra hos *Imperator* subito coëgit exercitum ex Bavaris, Suevis, Saxonibus, Francis & Bohemis, cumque illis congressus victoriam reportavit, quantam nullus Imp. vel Regum intra ducentos annos obtinuerat. *Octo* namque *legiones* ex dictis gentibus conscriptas in patentis campi planiciem prope *Augustam* Vindelicorum convocavit, quas in prælium educens, ut hostibus pugnam difficiliorem redderet, passim milites per montana, inter nemora & arbusta abscondit. Primi agminis decus Bavaris tribuitur, eo quod præliis Hungarorum assueti essent. *Henricus* frater Imperatoris, qui tum Ducatum Bavariæ tenebat, morbo detentus, prælio aberat, ejus autem vices Præfectis commissæ erant. In castra advenit Dux Francorum *Conradus* Imperatoris gener, vir ad bella natus, hosti, sive pedes sive eques obvius veniret, formidabilis; nec in præliis solum audax, manuque promtus, sed consiliis etiam dandis fortissimus, unde & pacis & belli tempore pariter carus erar. *Is* suo adventu militum animos sic erexit, ut nullum trepidationi locum dantes, unice in votis haberent, quam primum cum hoste congredi. Itaque *Imperator* non tam in copiis militum, quam numinis præsentia spem victoriæ collocans, in castris jejunium indicit, posteroque die, ut in armis hostem exspectent, præliumque inire parati sint, imperat, verbisque gravissimis milites hortatur, ne barbarum hostem, idolisque totum deditum expavescant, alacrique animo se ad prælium accingant, in quo victores, patriam, parentes, conjuges, liberos conservaturi sint; sin occumbant, æternæ vitæ præmium accepturi. Quibus verbis cum pugnæ avidos reddidisset milites, postero die, Sole vixdum orto, eos, cum se invicem prius salutassent, & Sacramento militari quisque suo Duci denuo se obstrinxisset, castris educit. *Prima, secunda, tertiaque* legio *Bavarorum* erat, quibus pugnæ initium (ut dictum) commissum fuerat. *Quarta* deinde sequebatur legio Francorum, qui Duce CONRADO gaudebant. *Quinta* legioni, quæ & multitudine & robore militum reliquis præstabat, præerat *Imperator* ipse. *Sexta* legio *Suevorum* erat, quorum Dux erat HENRICUS, qui uxorem habebat Imperatoris ex fratre neptem. *Octava Bojemorum*, selectissimis quidem instructa viris, sed fortuna parum propitia gaudens. *Huic* legioni, eo quod postremo loco posita, ab hostium impressione maxime tuta videretur, omnium impedimentorum, machinarum bellicarum, thesaurorum, custodia erat commendata. Verum plurimum eos fefellit opinio.. Hostes enim transito celeriter fluvio Lyco, longo usi sunt circuitu, & à tergo hostem aggressi, in *legionem Bojemorum* primum faciunt impetum, hostibusque partim cæsis, partim captis, aliis fugatis, thesauris omnibus & impedimentis potiuntur. Qua prima victoria elati, simili impetu *septimam* & *sextam* legionem aggrediuntur, quas retrocedere & fugam meditari compellunt. Quod ubi animadvertit Imperator, legionibus trepidantibus subsidio mittit Ducem CONRADUM cum *legione quarta.* qui adventu suo fugam sociorum inhibet, hostium impetum refrænat, territos in fugam vertit, & prædam omnem insigni victoria & gloria recuperat. Legioni huic reliquæ omnes gratulantur, tironumque virtutem veterani admirantur. Deinde *Imperator* in hunc modum milites alloquitur: *Videtis*, socii, hostem in conspectu nostro grassantem, saluti nostræ inhiare. Quare animo præsente jam opus est. Viri estis, istoque hoste sæpius hactenus fugato inclytam reportastis victoriam. Nullus unquam hostis vos terga dantes conspexit: cujus virtutis vestræ & gloriæ conscii, hostem barbarum intrepido animo excipite, & quidem talem hostem, qui fuga sola fretus prælium init. Quare sic armis nostris eos urgeamus, ut vel cæsi à nobis pereant, vel turpi fuga dare terga compellantur. His dictis, correpta sacra lancea *primus* in hostem ruit. *Hungari* Christianorum impetum aliquandiu quidem acriter pugnantes sustinent: mox tamen lassati, fuga salutem quærere satagunt, in qua plurimi trucidantur, multi capiuntur, reliqui turmatim in vicinos pagos & villas aufugiunt: quos milites *Ottonis* acriter insequentes, flammis in casas, quas occuparant, injectis, consumunt. *Quidam* amnem Lycum tranare conati, ulteriorem ripam cum superare non possent, aquis submerguntur. Cecidere in hoc prælio ex parte Christianorum multi præstantes viri, & inter cæteros Dux CONRADUS gener *Imperatoris*, sagitta trajectus

ctus, cum propter æstum galea aperta respirationis causa faciem nudasset: cujus cadaver Wormatiam delatum est: Itemque BURCHARDUS Dux Suevorum, gener *Henrici Bavari*, cum *Henricus* propter ægritudinem prælio interesse non posset, qui quidem eodem anno Calend. Novembri paulo post pugnam è vivis excessit. Porro eodem die castra recuperantur, captivi liberantur, hostes cæduntur & fugantur. Postero die agmina hostium, quæ passim oppida occuparant, ad cædem rapiuntur, relictis paucissimis, qui fuga elapsi tristissimæ cladis apud suos nuncii fuere. Capti sunt tres Hungarorum *Reguli*, qui missi sunt ad *Henricum* Ducem Bavariæ; Ille hosce captivos suspendi jussit. His ita gestis, supplicationibus per omnia templa indictis, DEO gratiæ pro parta victoria agebantur, triumphansque Imperator in Saxoniam rediit, qui, quod ab hoc terrore & periculo Germaniam liberasset, nominis celebritatem maximam adeptus, *pater patriæ* passim à cunctis appellatus est, & exinde magna ejus authoritas apud omnes gentes esse cæpit. *VVitichind. Chron. Spangeberg. Philipp. Crantz. Aventin. 4. annal.*

IV. *Bellum Gallicum* contra *Hugonem.*

I. A.C. 945. LUDOVICUS Rex Galliæ, impulsu *Hugonis Capeti* Comitis Parisiensis, captus à *Normannis*, & in custodiam traditus est; filius vero ejus *Carolomannus* Rhotomagum abductus est, ubi etiam diem suum obiit. Cum igitur *Hugo* Comes capto Regi *Ludovico* regnum Franciæ conaretur eripere, & insolenter minitaretur Germaniæ, quod ἀξίωμα Monarchiæ totis viribus repetiturus esset, OTTO Imp. magno è Saxonia conscripto exercitu, ad liberandum affinem LUDOVICUM in Galliam tetendit. Quod ubi cognovit Hugo, Legatis ad Imperatorem missis, Saxonum ei mollitiem exprobrat, se vel terna eorum jacula, insolenter glorians, unico haustu absorpturum. Quare satius esse ait, ut suis rebus consulens, in suo Imperio quiescat: talibus enim tantisque se instructum copiis ei occursurum, quantas ipse nunquam vidisset. *Imperator* risu excipiens *Hugonis* vanitatem, renunciari ei jubet: Tantam sibi stramineorum pileorum esse copiam, quantam *Hugo* nunquam vidisset; eaque omnia in Galliam adducere decretum esse. (Moris enim tum erat in Saxonia, ut pileis ex stramine contextis adversus æstum Solis æstivali tempore tecti incederent.) Jussit itaque *Imperator*, ut omnes sui milites ejus generis pileos galeis imponerent, rectaque via adversus *Hugonem* pergerent. Venitque cum exercitu *Argentinam*, urbem occupavit, & *Strasburgum* vocavit, & *Hugonem* ad pacem petendam, suamque insolentiam detestari coëgit. *Ludovicum* vero in pristinum regnum restituit, & insuper etiam totam Lotharingiam occupavit. *Luitpr. Albert. Crantz.*

II. Cum HUGO Comes Parisiensis A.C. 950. iterum LUDOVICUM Regem captivum haberet, OTTO Imp. cum ingenti exercitu in Galliam movit, & Parisiis *Hugonem* obsedit: qui tanto impetu territus Regem dimisit, cum *Ottone* de pace egit, & fœdus cum eo inivit. In hac expeditione Imperator *Coloniam* Agrippinam urbem Imperialem fecit, & Belgas ac Burgundos, Gallico regno detractos, Germaniæ adjecit. *Chronic. Spangenb. Philippi.*

V. *Bellum Danicum.*

A.C. 948. *Haraldus* Danorum Rex, qui patri Ottonis Henrico Aucupi fuerat tributarius, rejecto servitutis jugo, arma corripuit pro libertate. Et primo omnium arcem Sclesvicensem evertit, & Marchionem (quem *Henricus* I. Imper. eo collocarat) cum omni præsidio, quod habebat, trucidavit, omnem Saxonum coloniam, quæ ibidem erat, exstinguens. Quam injuriam *Otto* Imp. vindicaturus divino fretus auxilio Danis bellum intulit, eos magno prælio ad Sclesvicum vicit, Regem eorum *Haraldum* coëgit & fidem Christianam accipere, & jugo Imperii sese subdere. Locus pugnæ nomen *Ottonis* retinuit Otten-sund. *Crantz. Chron. Philipp.*

VI. *Bellum Sclavonicum.*

I. Imperator ex Dania rediens vires in *Sclavos* convertit. Fuerunt autem in his terris vicini Sarmatæ & Heneti, ut olim in Asia, & postea in Europæ aditu intra Tanaim & sinum Veneticum, ubi Sarmatiæ duæ collocantur, Asiatica & Europæa. *Pars* harum gentium ad meridiem conversa Græciæ magnam partem complevit: quarum adhuc tanta est potentia, ut his constet robur exercitus Turcici, & lingua Heneta in aula Turcica usum linguæ patriæ pene obscurarit. *Pars altera* ad occidentem maximam partem veteris Germaniæ, ubi *Vandalorum*, *Marcomannorum*, *Quadorum*, *Ligiorum*, *Elysiorum*, *Bojorum*, *Suevorum*, & *Hermundurorum* sedes fuerunt, partitis agminibus & Ducibus, & nominibus mutatis, occupavit. Nam qui in terra Vandalorum veterum, & parte aliqua Marcomannorum ac Quadorum consederunt, *Polonos*, sese vel à camporum planitie, vel à Duce Lecho nominarunt. Qui vallem montibus Sudetis conclusam subegerunt, Boiis pulsis, consuetudine obtinente, *Bojorum* cognomen conservarunt: cumque

patria lingua *Zechi* vocentur, Bojemi dici maluerunt. Qui ad ortum inter Bojemos & Polonos Montana incoluerunt, *Moravi* nominati sunt, vel deprava ta Marcomannorum appellatione, vel à flumine Morava. *Silesiorum* appellatio, quæ inhæsit iis, qui post Moravos obtinuerunt loca ad Viadrum inter Bojemos & Polonos, eadem est cum nomine Sclavorum, voce exprimente significatum Germanici vocabuli, *Quadi*, quod veterum colonorum fuit nomen.

Soraborum antiquissimum nomen à Sarmatis retinuerunt ii, qui in Hermunduris intra Sudetos montes & Albim ad Salam usque habitarunt. *VVindorum*, seu Venetorum, seu Henetorum appellatio tributa est illis, qui ad sinum Veneticum & mare Balthicum, atque ad ostia Albis usque incoluerunt, quorum distinctæ fuerunt familiæ locis & appellationibus ut: Vagrii, Polabi, Obotriti, Pomerani, Cassubii, Circipani. Qui inter Henetos & Sorabos medii ad Suevum amnem incoluerunt, *Lusatii* nominati sunt, ab Elysiis veteribus.

Ex hisce postremis *Otto* Imp. nonnullos, præsertim Windos, Vagrios, Polabos & Obotritos, quod ad extremos limites, Saxones vicinos & Thuringos perpetuis deprædationibus carperent & infestarent, subegit, & ad suscipiendum baptismum religionemque Christianam traduxit. Verum cum postea in ordinanda Bavaria, quæ bello misere afflicta erat, esset occupatus, *Sclavi* iterum in Saxoniam irruerunt, & cum illis *Dithericus* Comes sæpius non sine aliqua sua clade conflixit, tum etiam Hermannus Dux varia fortuna eosdem oppugnavit. *VVitich. Chron. Philip.*

II. Cum *Sclavi* Saxoniam affligere nullum finem facerent, & multa millia in captivitatem abducerent, Imper. A. C. 956 iterum in eos movit, & gloriose eos vicit, occisi Principis caput hastæ prælongæ affixit, Consiliario primario, qui seditionis author fuit, oculos & linguam propter perfidiam erui, & septuaginta alios gladio feriri, eorumque capita circum Principis caput in sublimi spectanda exhiberi jussit. *Imperator* tot victoriis celebris factus, plurimis muneribus à vicinis Regibus, & Principibus, etiam Saracenis, honoratus est. *Chron. Spangenb.*

III. A. C. 960. *Otto* Imper. rursus expeditionem suscepit contra Sclavos. Cum enim quiescere nollent, Imperator vero ipsorum petulantiam amplius ferre non posset, eos ita atterere necesse habuit, ut posthac nocere non possent. Quare pene ad internecionem deleti, eorumque bona militibus data sunt; non quidem injuria; quod injuriam semper inferendo, sibi tantas calamitates attraxerant. Hisce rebus Sclavicis compositis, Imperator HERMANNUM Bilingum Luneburgensem Ducem creavit, totique Saxoniæ præfecit. Erat vir justitiæ tenacissimus, qui cum villicos tantum septem haberet, quando privatus erat, omnes propter furtum simul suspendi jussit. *VVitichind.*

VII. *Bellum Italicum.*

A. C. 950. LOTHARIUS Rex Italiæ veneno petitus, in phrenesin incidit, & mortuus est anno regni quarto. Illo igitur defuncto, BERENGARIUS (fuit hic *Berengarius III*, primi, cujus in præcedentibus historiis mentio facta est, ex filia nepos) Veronæ Rex à populo acclamatus regnum Italiæ & Lombardiæ una cum ADELBERTO, majore natu filio cepit, idque quam liberalissime potuit, administrare instituit. Itaque eodem anno, cum esset Olonnæ, fœdus inter Venetos & Italicos renovavit, finesque eorum inter se terminavit. Cæpit inde eum cupido Papiensis regiæ potiundæ. Neque enim Regem se esse arbitrabatur, nisi antiquam regni sedem vetere instituto teneret. Hanc vero quia ADELHEIDA Lotharii vidua dotis nomine possidebat, Adelheidæ conjugium Adelberto filio Regi poposcit. Mulier sive antiquo odio, propter injurias socero maritoque suo illatas impulsa, sive honestiorum nuptiarum spe elata, eam conditionem repudiavit. Hac repulsa accepta, Berengarius usque adeo ira inflammatus est, ut quod elicere amore non potuit, id per vim extorquendum sibi esse censuerit. Itaque exercitu Papiam adducto, urbem haud magno certamine expugnavit, ac Reginam in potestatem adductam in castro Gardæ ad lacum Benacum diligenti custodiæ tradidit, metuens scilicet, ne, si libera esset, externis nuptiis adversi aliquid in Italia per tumultus excitaret, atque ita regnum à se ad alium vel invito transferret. Sed ADELHEIDA in magnum timorem adducta, Martini sacerdotis sui opera ex arce profugit, atque illo uno cum pedissequa comitante, naviculam nacta silentio noctis ad sylvam quandam accessit: ubi cum per aliquot dies maneret, necessitate adacta, victum per *Martinum* sacerdotem, cæteris destituta subsidiis, corrogavit. Denique ad *Athonem* Comitem, commendatione Adelardi Episcopi Rhegiensium, pervenit, qui eam in suam arcem Canusium omni cultu & officio, ut Reginam, excepit. Quod ubi comperit Berengarius, misso nuncio, eam sibi tradi præcepit. Eo vero Imperium abnuente, continuo ingentes adversus Athonem copias militum comparavit, ac Canusium progressus, arcem magna vi obsidere instituit.

In his rerum angustiis Atho positus, cum suis viri-

viribus diffideret, ad *Ottonem* Imp. ex auctoritate Adelheidæ nuncium occulte misit, per DEUM obtestans, ut ad se & Adelheidam, obsidione Berengarii liberandam, accurreret: id si mature faceret, ipsum, cum rem Majestate regia & virtute sua dignam facturum, tum Berengario expulso *Adelheidam* uxorem sibi conciliaturum, atque sic illum totam Italiam in manu & potestate habiturum. Non respuit conditionem Imperator, & statim filium *Ludolphum* cum exercitu Suevico misit in Italiam A. C. 950, qui tamen, quod parum authoritatis apud Italos haberet, nihil dignum memoria gessit. Quapropter Imperator ipse anno sequenti exercitum 50000 congregavit, assumtoque genero *Conrado*, Episcopo Moguntino, in Italiam iter instituit: ac superatis Alpibus, subito Veronam oppidum recepit. Canusio diu valide oppugnato paucos dies sustinere se posse Atho videbatur, cum opportune nuncius ab Ottone Imp. remissus cum literis ad ipsum, & *Adelheidam*, Verona scriptis. Ibi, cum propter intentas diurnas nocturnasque obsessorum custodias, nulla in arcem ratione penetrare posset, ne quid intentatum relinqueret, epistolam sagittæ, una cum annulo ab Ottone accepto alligavit, atque intento arcu in arcem transmisit. Ejus epistolæ hæc erat summa: Bonum animum haberent; nam se trajectis Alpibus in Italiam cum exercitu incolumi descendisse, ac propediem, ubi *Ludolphus* filius, quem præmiserat, Mediolanum, venisset, junctis copiis illis auxilio affuturum, atque in omnibus rebus consilio & voluntati eorum obtemperaturum. Imperatoris adventum simul ac Berengarius sensit, raptim inde nullo tentato certamine castra movit, atque ad alia tuendi regni causa capessenda loca ipse cum filiis suis Adelberto & Vidone se contulit. Imperator vero Canusium profectus, ibi hybernavit, & *Adelheidam* uxorem duxit, ac ita regno Italiæ potitus est.

A. C. 952. *Otto* Imper. ineunte vere cum uxore in Germaniam rediit, & CONRADUM generum, qui reliquias belli adversus Berengarium persequeretur, reliquit. Profecto Ottone, *Conradus* continuato bello Berengarium ad conditiones pacis accipiendas, quas proposuisset, coëgit. Itaque *Berengarius* auctore *Conrado* ad *Ottonem* in Saxoniam ad pacem petendam tendit, & in celebri conventu procerum Germaniæ, Moguntiæ, nexis cum *Adelberto* filio manibus, & cuncto inspectante exercitu, regiæ se potestati & clementiæ permisit. Quare *Otto* Berengario, ejusque filio fidelitatem promittenti, reddidit insignia regni Italici, hac conditione, ut annuatim penderet pondo auri centum & triginta: Ademti tamen ipsi Veronensis & Aquilejensis Marchionatus; quos accepit frater Imp. *Henricus*, Dux Bavariæ.

Cæterum has res præclare gestas tristis quædam domestica calamitas excepit. Nam CONRADUS gener & LUDOLPHUS filius adversus patrem & socerum, quod Berengarium in gratiam recepisset, ipsique regnum Italiæ concessisset, conjurarunt. Hinc quidem *Ottoni* dolor exstitit ingens; verum divina adspirante gratia intra biennium omnes suos adversarios vicit, & filio generoque deprecantibus indulgentissime veniam dedit: de quo infra plenius dicemus.

Interea temporis, dum his domesticis malis conflictatur Imperator, in Italia BERENGARIUS novum excitat tumultum. Nam ab *Ottone* accepti beneficii immemor defecit, & regni propagandi causa exercitum ad Athonem ulciscendum, Canusium, atque inde Ravennam, atque in Exarchatum adduxit, & *Agapetum* Pontif. Romanum, Episcopos, Abbates, Comitesque Italiæ, in ordinem redigere, vexare, atque omni injuriarum genere lacessere instituit. Itaque à Pontifice cæterisque regni ordinibus Imperator sollicitatur, ut laborantibus opem ferret, & Italiam à tyrannide Berengarii liberaret. Ideo *Otto* filium *Ludolphum* cum valido exercitu in Italiam contra Berengarium misit, qui multas res prospere gessit. Nam & *Berengarium* congressum prælio fudit, atque in Hortam Novariensis lacus Insulam compulit, & oppidis plurimis receptis, populos ad se plærosque traduxit. Proximo vero anno, nempe A. C. 957, dum bellum magno ardore persequitur, repentina febre corripitur, & moritur die 6 Septembr. Ejus cadaver Moguntiam translatum frater Wilhelmus (quem pater Archiepiscopum post Friderici obitum fecerat) in æde D. Albanæ sepulturæ mandavit. A morte *Ludolphi*, cum Berengarius resumto animo sævitiam exasperasset, A. C. 961, iterum missa est ad Imperatorem legatio à Pontifice, petitumque totius Italiæ verbis, ut veniret, & tyrannidem Berengarii sedaret. Simul *Valpertus* Mediolanensis Archiepiscopus, & *Valdo* Comensis Episcopus, & Marchio Odbertus, à Berengario expulsi, ad eum profugerunt, quibus opem Imperator liberaliter promisit. Conventum igitur Ratisbonæ egit, in quo filium suum *Ottonem*, septem annorum puerum, cunctis imperii Ordinum suffragiis Cæsarem fecit, eumque per absentiam suam *Brunoni*, & *Guilhelmo* Archiepiscopis commendavit: indeque primo vere rebus omnibus præparatis, per Alpes Iulias Veronam profectus, ubi multi ipsi occurrerunt gratulatum: inde cum *Berengarius* fugeret, & montem Leonis occuparet, ipse Ticinum vi, cæteras ur-

ras urbes deditione cepit; ubi (Ticini) cum ingenti gaudio ab omnibus exceptus, regiam ſedem à *Berengario* crematam inſtauravit, exules revocavit, civibus immunitates reddidit, ibique hyemavit.

Anno C. 962. *Otto* Imper. occupatis paſſim urbibus, Romam profectus eſt ad feſtum Chriſti Natalitium; ubi honorifice magno cum gaudio exceptus, & pater patriæ appellatus eſt, tum à Pontifice etiam *Iohanne* XII coronatus. Quibus exactis, ſe Papiam recepit, ibique Paſcha celebravit. *Berengarius* interim montem Leonis munierat: uxor vero ejus Inſulam Iulii occuparat. Hanc duobus menſibus obſedit & cepit, liberam tamen dimiſit, ut perſuaderet marito pacem: quæ ubi ad maritum venit, ne Imperatori ſe traderet, author ei fuit. *Adelbertus* etiam Corſicam occupavit, & Pontificem de fœdere ſecum ineundo contra *Ottonem* ſollicitavit.

Papa contra jusjurandum, quod dederat Imperatori, de hoſtibus imperii non adjuvandis, fœdus cum *Adelberto* fecit: Conſtantinopolim etiam miſit, qui auxilia accerſerent contra *Ottonem*, item ad Hungaros, ut in Germaniam irruerent. Sed *Otto*, quamvis Legatos cum literis intercepiſſet, tamen relicto Pontifice, quem, quod juvenis eſſet, ſperabat admonitionibus corrigi poſſe, contra Berengarium movit. Interim *Adelbertus* Romam ad Pontificem venit, ubi omnes, qui videbantur Imperatori favere, vel ejecti ſunt, vel interfecti. Hac Pontificis perfidia permotus Imperator, omiſſa obſidione Berengarii, Romam copias ſuas adduxit: & quia Pontifex cum *Adelberto* arreptis Eccleſiæ theſauris ad Saracenos confugerat, denuo urbem, religione jurisjurandi obligatam, coëgit renovare promiſſionem renunciati jam olim juris in electione Pontificis, ſcilicet, non ſeſe ullum poſthac Pontificem creaturos, ſine conſenſu Imperatoris. Mox *Synodum* convocavit, Papamque profugum ad dicendam cauſam citavit. Qui cum ſiſtere ſeſe nollet, pontificatus ei abrogatus eſt, & ejus loco deſignatus LEO VIII. Sedatis motibus in urbe Imperator A. C. 964, die 10 Ianuarii, profectus eſt ad conſtituendos Principatus Spoletanum & Camerinum. Interea Romani corrupti ab *Adelberto* filio Berengarii, *Iohannem* revocarunt, *Leonem* urbe pepulerunt, & *Iohanni*, poſt reditum procaci libidine turpiter extincto, contra datam paulo ante juramento obſtrictam fidem, in Pontificatu ſurrogarunt alium, nomine *Benedictum*. Hac perfidia graviter offenſus Imperator, reduxit exercitum ad urbem, atque ad defenſionem paratam obſidione cinxit. In obſidione Pontifex quidem ad acriter reſiſtendum Imperatori hortabatur: Sed urgente fame, deditio facta eſt. Vrbe in deditionem accepta, civibus pepercit; ſed *Benedictum* Pontificem mulctatum exilio, Adaldago Hamburgenſi Epiſcopo tradidit cuſtodiendum, apud quem mortuus eſt.

Inde *Otto* iterum Roma diſceſſit, ad obſidendum Berengarium: quem etiam cum uxore cepit, & Bambergam in exilium miſit; ubi ambo mortui ſunt. Imperator cum regnum Italiæ ordinaſſet, in Germaniam redire conſtituit. Sed reverſum ex Italia cum alia tempeſtas perfidiæ excepit. Longobardi enim nonnulli *Adelbertum* Berengarii filium Conſtantinopoli revocatum Italiæ Dominum poſuerunt. Contra hunc ergo Sueviæ Ducem Burchardum cum exercitu Imperator miſit, qui illum & fratrem ejus Guidonem delevit, victorque in Germaniam rediit, A. C. 965.

Vix autem eo reverſo in Germaniam, LEO VIII Pontifex exceſſit è vivis: in cujus locum Imperator per Epiſcopos Romam miſſos ſubſtituit IOHANNEM XIII. Hunc Romani Imperatoris odio in carcerem detruſerunt. Quo comperto Imperator, cum domi res Germanicas compoſuiſſet, ratus exemplo fore opus ad retundendam toties iteratam contumaciam, A.C. 966 Romam cum exercitu acceleravit. Etſi autem ante adventum Imperatoris ad urbem authores captivitatis metu dimiſſum Pontificem reſtituerant; nihilominus perrexit Imperator, & Romanos ad dicendam cauſam de ejecto Pontifice convocavit, ut authores nominatim ederent: quoſdam etiam quæſtionibus ſubjecit. Binos igitur Conſules publicatis bonis in exilium ejecit: *Prætorem* vero integro die crinibus ſuſpenſum, poſtea virgis cædi, & aſino impoſitum, ita ut faciem ad caudam ejus verteret, in urbe altero die circumduci juſſit, & tandem ſuſpendi. Ita etiam duodecim Senatores, quos compererat fuiſſe principes conſilii de Pontifice capiendo, ſuſpendio punivit. *Pacata* igitur Italia, *Otto* bene meritis, novo inſtituto, dignitates ac prædia dedit. Dignitatum nomina fuere Ducatus, Comitatus, Capitaneatus: Prædia erant vectigalia, telonia, portus, monetæ, piſcariæ, molendinæ, ſalinæ, fluminum uſus, & omnis ex illis proficiſcens proventus. *Luitp. Sigon. lib. 7. de reg. Ital. Chron. Funccii. Fabr. & Regin.*

VIII. *Bellum* contra *filium Ludolphum, & generum Conradum.*

Supra diximus, quod Imperator, poſt primam in Italiam contra *Berengarium* expeditionem, ADELHEIDAM *Lotharii* Regis Italiæ viduam, à *Berengario* obſeſſam. liberarit, eamque ſibi matrimonio junxerit: *Berengarium* etiam ſupplicem ſibi fa-

bi factum in gratiam receperit, inque regnum Lombardiæ reſtituerit. Inde mox novum bellum exſtitit. Nam LVDOLPHVS filius Imperatoris, & CONRADVS gener, adverſus patrem & ſocerum, quod *Adelheidam* in uxorem duxiſſet, & *Berengarium* in gratiam recepiſſet, ipſique regnum Italiæ conceſſiſſet, conjurarunt, aliis item in ſocietatem adductis. Præter cæteros Fridericus Moguntinus Archiepiſcopus hujus conſpirationis particeps fuit. Quare Imperator A. C. 953, reverſus ex Italia, exercitum filii & generi Moguntiæ obſedit, urbem oppugnavit duobus menſibus: ubi res ad colloquium venit. Sed colloquio exacerbati animi, & multi ab Imperatore defecerunt. *Ludolphus* ipſe clam abiit, & patrui ſui *Henrici* Ducatum, dum ipſe fratri Imp. auxiliares copias adduxiſſet, occupavit, auxiliis Hermanni & *Arnulphi*, Comitum Schirenſium, qui ſe hac occaſione Ducatum, quo erant exuti, recuperaturos ſperabant. *Arnulphus* Auguſtam urbem occupavit, & diripuit: LVDOLPHVS Ratisbonam expugnavit, eam militibus diripiendam permiſit, & potitus patrui theſauris, uxorem ejuſdem & liberos urbe ejecit. *Imperator* hiſce conturbatus, relicto præſidio ad Moguntiam, in Sueviam properavit: cui occurrit filius *Ludolphus* cum exercitu ad pugnam paratus: ſed Epiſcopus Auguſtanus Huldericus hortatus eſt *Ludolphum*, ne faceret, ſed potius parenti obſequeretur. Ita Ludolphus diſceſſit, & Pater Sueviam occupavit, eamque dedit gubernandam Comiti *Burchardo* Helfenſteinio. Inde in Bavariam venit, & Ratisbonam obſedit tribus menſibus, & tandem relicto exercitu in obſidione, ipſe in Saxoniam, adventante hyeme, abiit, ne & ibi turbæ excitarentur.

Anno C. 954, cum *Otto* in Saxoniam rediiſſet, *Ludolphus* cum Epiſcopo Saltzburgenſi Hungaros in auxilium evocavit: qui ſtatim ingenti cum exercitu in Bavariam venerunt, & oblata hac occaſione diſſenſionum in imperio, crudeliſſime omnia vaſtarunt, parum ſolliciti de ſociis, à quibus evocati fuerant: inde Francos Orientales invaſerunt die Palmarum, qui Wormatiæ, ut à vaſtatione ſe cohiberent, ingentem pecuniæ ſummam acceperunt: inde tranſgreſſo Rheno Lotharingiam petiverunt, inde Aquitaniam & Belgium. Imperator, cum *Hungari* imperii finibus ceſſiſſent, eodem anno, (ut ſupra) cum exercitu in Bavariam rediit. Sed *Bavari* vaſtationibus Hungarorum attriti, & metuentes, Imper. inducias petiverunt; quas impetrarunt. Moguntinus utcunque ſe excuſavit, & in gratiam eſt receptus. *Conradus* gener ſimiliter culpam deprecatus eſt: cui Imperator ignovit, ſed Ducatum Lotharingiæ amiſit, & paucis prædiis contentus eſſe coactus.

Ludolphus filius ſe Imperatori ſubjicere noluit, ſed bellum perſequutus, prælioque congreſſus prope Ratisbonam, ibi victus, & Ratisbona obſeſſa eſt: ubi ſæpe eruptionibus pugnatum: ſed cum & armenta amiſiſſent, & fame urgerentur, *Ludolphus* cum Senatu pacem petiverunt, ſed non impetrarunt. Ideo iterum eruperunt, ſed magna clade repulſi ſunt. Cecidit Arnulphus Schirenſis, autor præcipuus rebellionis, cujus virtute urbs defenſa fuerat. LVDOLPHVS igitur ab omnibus derelictus, nudis pedibus & veſte ſordida ſeſe ad pedes patris in ſaltibus Lochenſibus proſtravit, multiſque lacrymis culpam deprecatus eſt. Quare pater indulgentiſſime filio veniam dedit, eumque in gratiam recepit die 17 Decembris. *Wittich.*

IX. *Bellum Græcum.*

I. Cum *Otto* Imp. liberata Italia tyrannide Berengarii, Romæ commoraretur, Nicephorus Conſtantinopolitanus Imperator, metuens potentiam *Ottonis*, miſit ad eum Legatos cum muneribus A. C. 967, renovaturus pacta vetera, quæ cum Imperatoribus Francicis majores fecerant. *Otto* viciſſim, confirmandæ amicitiæ cauſa, per legatos Nicephori privignam filio ſuo *Ottoni* uxorem petivit. Quam is non gravate deſpondit, & locum præſtituit in Calabria, quo venire *Ottonis* legatos ad accipiendam ſponſam oporteret. Eo cum partem exercitus, cum pleraque nobilitate, *Otto* miſiſſet, hi, dum adventum ſponſæ operiuntur, contra fidem oppreſſi, & cum parati ſatis ad caput ſuum defendendum non eſſent, alii miſere trucidati, alii comprehenſi, Conſtantinopolim miſſi ſunt. Pauci evaſerunt, qui nuncium tantæ perfidiæ ad *Ottonem* referrent. Incenſus hoc immani facinore Imperator, duos Comites, Guntherum & Sigefridum fratres, cum copiis ſelectis in Calabriam miſit anno C. 969. qui ſuperbos Græcos fuderunt, plurimos ceperunt: quorum quoſdam mutilato naſo Conſtantinopolim remiſerunt, quoſdam vero, ut vitam redimerent, omni pecunia emunxerunt, & Calabriam, Apuliamque populati victores ad *Ottonem* reverſi ſunt.

II. *Græci* poſt acceptam cladem Conſtantinopolim reverſi, omnem ſuæ calamitatis cauſam in Nicephorum Imperatorem conjecerunt. Ille igitur cum in odio ſe eſſe cerneret, muros palatii altiores fecit, & claves ſemper ipſe ſibi ſumſit: nihilominus tamen ea ipſa nocte, quando hanc rationem ſuæ cuſtodiæ incipiebat, ejus uxor *Iohannem Zimiſcen* per murum attraxit, à quo in conclavi occiſus eſt, die 11 Decembris: & *Zimiſces* rurſus Imperator electus eſt. Hic igitur, ut oſtenderet frau-

fraudem *Nicephori* sibi displicere, A.C. 970. Germanos, quotquot captivi illic erant, dimisit, & *Theophaniam* sponsam cum comitatu & muneribus amplis in Italiam ad sponsum Ottonem misit, nuptiæque gaudio magno, & magnificentia insigni Romæ celebratæ sunt. *Otto* Imperator, nuptiis peractis, ex Italia, cum filio, nuruque, in Franciam, atque inde in Germaniam abiit, & reliquum vitæ tempus in quiete traduxit. *Sigon. Zonar. Luitpr. Witich.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. Cum imperia divinitus constituantur, & conserventur præcipue, non propter otium & voluptates hominum, sed propter Ecclesiam, ut sint aliqua Ecclesiæ hospitia, ubi homines legibus & disciplina cicurati, excultique artibus ac doctrinis mansuescant, atque ad humaniorem vivendi rationem traducantur, & muniti ac tecti Monarcharum potentia, DEVM recte agnoscere discant & invocare: OTTO, intelligens, propagationem religionis, & Ecclesiæ, præcipue ad suum munus pertinere, bella, quæ gessit, non tantum ad eum finem retulit, ut ampliatis finibus imperii, firmatisque, dulcem suis tranquillitatem compararet; sed etiam ut Ecclesias ante constitutas exornaret, & iis gentibus, quæ adhuc alienæ erant à professione Christiana, ad DEVM conversis, ceu proferret limites regni Christi in genere humano. Vnde multi ad veram religionem sunt perducti. Nam,

1. Cum *Haraldus* Rex Danorum Marchionem Sclesvicensem cum omnibus suis trucidasset, Otto Imper. A. C. 949 bellum ei intulit, illum prælio vicit, & ut religionem Christianam reciperet coëgit, & *Haraldus* cum uxore sua nomine Gunnild, & parvo filio suo, Baptismum suscepit. Imperator filium Regis ex sacro fonte levavit, eique nomen suum *Otto* imposuit. Quanquam autem subditi tunc temporis à superstitione gentili desistere noluerunt, tamen A. C. 966 per totum regnum vox verbi divini diffusa est. Narrat *Sigebertus*, hoc anno virum religiosum *Popponem* miraculo ingenti Danos ad agnitionem, cultumque Christi convertisse. Cum enim à superstitione gentili homines desistere nollent, & miraculo religionem Christianam confirmari vellent: is confirmationis causa ferrum magni ponderis ignitum & candens, quousque voluerunt, absque ulla læsione portavit, eoque spectaculo ita multitudinem incendit, ut se sub potestatem Christi subjunxerint, & Baptismum sanctum expetiverint. Ab eo tempore Dania sedes veræ Ecclesiæ Christi fuit, qui cum ea voce blanda locutus est, & bona amplissima ei impertivit. *Crantzius, Sigebert. Onuphr.*

2. Imperante *Ottone*, *Rex Suecorum* quoque ad Christum conversus est. Populus exemplum Magistratus sui secutus, etiam Religionem Christianam amplexus est. Missi sunt in id regnum Suecicum ex Bremensi Episcopatu, qui conversos confirmarunt, & piam religionis reformationem instituerunt. *Hist. Magdeb. cent.* 10. *cap.* 2.

3. OTTO Religionem Christianam apud SCLAVOS propagavit, iisque condidit Episcopatus, à quibus regerentur in iis, quæ ad religionem pertinerent. *Helmoldus cap.* 11. *Chron. Carion.*

4. Tempore Ottonis religionem Christianam susceperunt *Norvegi*, *Livones*, *Escones*, *Curoni*, *Lusati*. *Histor. Magdeburg. cent.* 10. *cap.* 2. *Martin. Polon.*

5. A. C. 960. HELENA, *Rugorum Regina*, Legatos ad Imp. Ottonem misit, qui peterent pro ea gente Episcopos & Presbyteros ad tradendam Christianam doctrinam. Imperator tam piæ petitioni annuit, & doctores Euangelii in eas orbis partes misit: ita Rugii ad Christi salutarem agnitionem pervenerunt. *Schafnab.*

6. Sed & *Thuscorum* Legati ad Imperatorem venerunt, petentes viros doctos & pios, qui ipsorum populo Religionem Christianam traderent. Misit itaque Imperator Adelbertum ex Monasterio Corbeiensi, & haud dubie, præter hunc, etiam alios pios & eruditos viros, qui populo isti viam veritatis commonstrarent. Cum autem magna ex parte adhuc Ethnica impietate infectus esset, initio Adelbertus vix ipsorum manus effugit, donec firma pietatis fundamenta jecisset. *Chronic. Hirsaviense.*

7. Anno C. 965 in POLONIA Religio Christiana instituta est, eorumque Princeps MIESLAVS primus Christianus Gnesnæ Christianismo per Baptismum una cum sua gente initiatus, die 7 Martii. Dicitur factum Dominica Lætare. Ea Dominica ex mandato Regis, statim Idola & simulacra Ethnicorum numinum confracta ubique, & ex templis ejecta sunt: & quotannis deinde memoria hujus emendationis publico ritu celebrata. Hic mos postea in Silesiam, Misniam & alias regiones translatus est. Rex autem MIESLAVS Episcopatum instituit CRACOVIENSEM & GNESNENSEM. Conjux *Mieslai* fuit *Danbrovvka* filia BOLESLAI (cujus supra mentionem fecimus) Ducis Bohemorum, & Wenceslai neptis ex fratre. Sub hoc Principe inolevit mos apud Polonos, ut Sacerdote verba Euangelii in templo ad aram pronunciaturo, viri nobiles è vagina gladios aliqua ex parte extraherent, & nudarent: ut hoc gestu significarent, se paratos esse ad Euangelii defensionem, & ad subeundam pro religione Christiana mortem; choro

autem

autem accinente : Gloria tibi Domine! eoſdem reconderent. *Hiſtor. Polon.*

8. A. C. 969. HVNGARI, cum Rex Poloniæ quinto ſui regni anno ſororem ſuam GEISAM Hungarorum Regi uxorem dediſſet, religionem Chriſtianam recipere inceperunt. *Ibid.*

II. *Ottonis* Imperatoris beneficio Epiſcopatus BRANDEBVRGENSIS, HAVEBERGENSIS, MISNENSIS, ALDENBVRGENSIS, SLESVICENSIS, CIZENSIS, ſeu NAVMBVRGENSIS, MERSBVRGENSIS, & MAGDEBVRGENSIS fundati ſunt. Ex his Archiepiſcopatum Magdeburgenſem paulo ante mortem A.C. 972. inſtuit; & primus Archiepiſcopus Magdeburgi ordinatus ALBERTVS WISENBVRG, cui ſuffraganeos eſſe voluit Epiſcopum Miſnenſem, Cizenſem, Mersburgenſem. Inde Halberſtadienſi Epiſcopo ſuffraganeos eſſe voluit, Havelbergenſem, Brandeburgenſem & Poſnanienſem, qui antea paruerant Moguntino. Hamburgenſi autem ſubdidit Mechelburgenſem, Slesvicenſem, Ripenſem, & Altenburgenſem, ſive Stargardenſem. *Fabr. Helmoldus.*

III. A.C. 954. FRIDERICVS Epiſcopus Moguntinus mœrore animi mortuus eſt. Epiſcopatui rurſus *Otto* Imper. filium ſuum Wilhelmum præfecit; qui, cum ei præfuiſſet annos 13, vitam cum morte commutavit. Succeſſit illi HATTO Abbas Fuldenſis. *Hic*, cum A.C. 968 ingens frumenti eſſet inopia in tota Europa, plurimos pauperes in horreo congregatos, ea ſpe, quod eſcæ vel panis nonnihil ex Epiſcopi liberalitate accepturi eſſent, concremavit. Cumque illi horribiliter ejularent, clamarent, atque ulularent, Epiſcopus, Satanico ſarcaſmo, mures eſſe dixit. Quam tyrannidem DEVS protinus ultus eſt. Præcepit namque muribus, ut catervatim illum invaderent, ac dies noctesque affligerent, vivumque devorare feſtinarent. Itaque ille in turrim in medio Rheni juxta oppidum Bingium exſtructam, & ab hoc caſu Murium turrim vocatam, aufugit: ſed nec ibi à morſibus murium tutus eſſe potuit. Nam mures catervatim per Rhenum natantes in turrim conſcendere, juſtum DEI judicium executuri. Quod agnoſcens miſer horrenda morte inter mures periit. Ferunt, quod mures nomen quoque ejus delentes à parietibus & tapetibus abraſerint. *Coſmographia Munſteri lib.* 3. *Martinus in Chronic. Trithemius. Marian. Scotus. Schaffnab.*

IV. A. C. 963. Imper. *Synodum* Romæ convocavit, in qua accuſatus Papa Iohannes XII. de multiplicibus ſceleribus, de homicidiis, perjuriis, ſacrilegiis, inceſtu, quod cum duabus ſororibus rem habuiſſet, quod in ludo aleæ Dæmonum auxilia imploraſſet, quod in amorem Diaboli vina bibiſſet. Ideo per Epiſcopos legitime citatus ad Synodum cum ſalvo conductu (ipſe namque Roma ad Saracenos, metu Imperatoris, quod inſidias ei ſtruxiſſet, aufugerat: de qua re ſupra in bello Italico prolixius diximus) ut ſe de objectis criminibus purgaret. Sed cum nollet comparere, poſt habitam deliberationem, concluſit Synodus, una cum Imperatore, Iohannem Pontificem eſſe deponendum: & communibus ſuffragiis electus eſt LEO VIII, vir ſpectatæ fidei & probitatis, qui ſedit an. 1. menſ. 3. Hic LEO in eadem Synodo, facto decreto, Ottoni Imper., ſicut Adrianus antea CAROLO MAGNO, contulit jus & poteſtatem eligendi & conſecrandi Pontificem Romanum, & ordinandi ea, quæ ad ſedem Apoſtolicam pertinent: item Epiſcopos conſtituendi atque confirmandi. Fecit & declaravit irritam electionem omnem non approbatam conſenſu Imperatoris. Denique omnes, qui vel labefactarent decreti authoritatem, vel ſeſe ingererent non exſpectato aſſenſu Imperatoris, ejiciendos ex Eccleſia & anathemate feriendos cenſuit. Extat hoc decretum Diſtinct. 63.

V. A. C. 964, cum *Otto* Imper. Roma diſceſſiſſet, *Iohannes XII.* Pontificatum recuperavit, & cum adultera deprehenſus à marito ejus confoſſus eſt. Huic Romani ſubſtituerunt BENEDICTVM V, & LEONEM urbe ejecerunt. Qua re offenſus Imper. rurſus Romam profectus eſt, *Benedicto* Pontificatum abrogavit, & LEONEM VIII reſtituit. Benedictus Hamburgum ablegatus, ubi (teſte *Crantzio in Metrop.*) in exilio vitam finivit, & in templo cathedrali ſepultus eſt. Sepulcrum etiamnum ibi videtur. *Leo* Papa vitam cum morte commutavit, cum tantum ſediſſet menſem 1 dies 11. Ipſo defuncto Romani memores jurisjurandi, quod præſtiterant Imperatori Ottoni, ſe ipſo inſcio nunquam Papam electuros, Legatos in Germaniam ad Ottonem miſerunt, de novo Pontifice creando, qui per Epiſcopos miſſos creavit Epiſcopum Narnienſem IOHANNEM XIII. Pontificem, quem poſtea Romani in carcerem conjecerunt. Quæ res iterum cauſam dedit *Ottoni*, ut in Italiam properaret. Anno igitur Chriſti 966. Romam rediit, *Iohannem* Papam ex carcere eduxit, & in ſedem priſtinam reſtituit. *Luitp. Onuph. Fabr. & Regino.*

VI. A. C. 968. DITMARVS natione Saxo, patria Magdeburgenſis, ordinatus primus Epiſcopus Pragenſis, qui, quod Sclavonicæ linguæ uſum haberet, multos ad fidem Chriſtianam convertit & baptizavit. Sed tantum vixit in Epiſcopatu annum

unum,

unum, & paucos menses. Ipsi substitutus à Boleslao vir nobilis *VVogtieg*: qui missus ad *Ottonem* Imp. qui tum in Italia fuit Veronæ. ubi A. C. 968, die 2 Junii confirmatus est, & à VVilligiso præsule consecratus die XI Junii, nominatusque ALBERTVS. *Cosmas.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

OTTO Imperator A. C. 973. Comitia indixit Quedlinburgi die 23 Martii, in die Paschatis: ubi convenerunt Legati plurimi Græcorum, Beneventanorum, Romanorum, aliorum item Italorum, Hungarorum, Danorum, Sclavorum, Bulgarorum, Russorum: item Poloniæ & Bohemiæ Duces ipsi præsentes fuere. Cum legatos omnes dimisisset, Imperator Mersburgum abiit, ubi festum Ascensionis celebravit. Inde Memslebiam adiit, cœnobium ad Vnstrutum, ad tempe, quæ aurea vocantur: ibi subitaneo morbo correptus est.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

OTTO tertia feria ante Pentecosten vespertinis laudibus interfuit. Peracto autem cantu Euangelii, æstuare ac fatigari cœpit. Inclinantem autem caput, quasi jam defecisset, refocillaverunt eum, petitoque Sacramento Dominico & accepto, A. C. 973, nonis Maii, anno Imperii 37, inter preces & gemitus, cum 7 Christi verba, quæ in ara Crucis protulit, expendisset, magna cum animi tranquillitate spiritum Domino reddidit. *Cuspin. Crantz.* 3. *Metropol. cap.* 13.

VSVS.

Hoc exemplum *Ottonis Magni* Imp. omnes Christiani imitentur, & septem verbis Christi in agone mortis sese erigant. Nam meditatio mortis ut est sapientiæ plena: sic animum ad cœlestia consideranda excitat, & desiderium melioris ac æternæ vitæ adfert. Inprimis siquis septem Christi verba, quæ in cruce pendens protulit, in promptu semper, & præcipue in agone mortis habeat.

I. Dixit Christus; PATER, IGNOSCE ILLIS; *quia nesciunt, quid faciant.* Hinc cape exemplum, ut *inimicis ignoscas tuis*, ne quid impedimenti livor afferat malus; Si vero tu quosdam offendisti, agnosce culpam lubens, ut veniam impetres.

II. Curam agamus eorum, qui nobis cari & amici fuere. In hunc modum dixit Christus Mariæ: ECCE FILIVS TVVS! Deinde Johanni; ECCE MATER TVA! Amicissimos ergo eligamus uxori liberisque tutores, qui fide certa & diligentia ipsis præsto sint: Nec item obliviscamur pauperum, quin munificentiam exerceamus erga eos, ut paternam nostram provisionem agnoscere, & grata memoria celebrare possint.

III. Compositis jam rebus ad nos nostrosque spectantibus, nihil antiquius aut prius habeamus, quam ut veritatis divinæ testimonia pectoribus nostris quasi insculpta teneamus. Amen dico tibi, HODIE MECVM ERIS IN PARADISO. Hoc tibi à Christo dictum putes; si in humilitate spiritus animam vera contritione contuderis, & adspersam sanguine Christi DEO Patri precibus obtuleris, speque salutis æternæ hoc dicto te erexeris, tam firmiter credens, quam novisti DEVM suas promissiones servasse, & servare verissime.

IV. Quod si dolores animi & corporis senseris, nihil hæsitando DEVM DEVM tuum esse persuasum habeas. Ac si magnitudo peccati ac inde nata anxietas te cogat exclamare, DEVS MEVS, DEVS MEVS, QVARE ME DERELIQVISTI? nihil minus, quam, te à DEO derelictum, existimes. Nam in infirmis DEVS maxime exercet virtutem & potentiam suam. Et cum scias hanc vocem Christum in ara crucis protulisse, qui peccatum, mortem & Satanam vicit; tu certe ejus vulneribus sanatus, quod dubites, quod angaris, quod contristeris animo, non habes.

V. Jam vero, si in angore cordis ac lucta fidei defatigatus, sitim sentias, ut quemadmodum cervus desiderat fontes aquarum, ita tu fontem vitæ Christum desideres, ut liberatus ex hoc ergastulo, æterno perfruaris gaudio: dic pastori tuo, SITIO; ut participatione corporis & sanguinis Christi animum refocillare, & fidem tuam de æterna beatitudine confirmare possis.

VI. Postquam his epulis instructus es, & IN CHRISTO OMNIA CONSVMMATA; Scias, tuis operibus, quantumvis bona & proximo fuere utilissima, nihil tribuas: sed omnia divinæ largiaris gratiæ, ut, modo tu corpore etiam exutus, innocentiæ ac meritorum Christi vestibus indutus, in conspectum patris, & sanctorum Angelorum, procedere possis, tunc plenitudine divinitatis suæ cohabitante, sanctorumque Angelorum choro te comitante, felix in sinum Abrahæ transveharis.

VII. Singulis autem momentis vitæ tuæ ingemina hanc ultimam Christi vocem: PATER, IN MANVS TVAS COMMENDO SPIRITVM MEVM: ut ubi vox defecerit, cor interius hanc vocem nihilominus gemat, ut scilicet ibi esse possis, ubi est pater tuus, opifex mundi: ubi est frater tuus,

CHRI-

CHRISTVS: ubi est Spiritus sanctus paracletus, qui sæpenumero suavissimam animo tuo afflicto & dolenti summa cum refocillatione inspiravit consolationem: nec solicitus sis de loco. Nam Domini manus quem tuetur, ille expers est omnis molestiæ; perfruiturque summo gaudio. Hoc est summum bonum, quod Philosophi nec invenire, nec intelligere potuerunt.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Sepultura. Viscera *Ottonis* Memslebii manserunt. Cadaver vero filius *Otto*, qui patri in Imperio successit, Magdeburgum deferri curavit, ubi cum ingenti omnium hominum luctu sepultum est. Sarcophago ejus inscripsisse feruntur hi versus:

Tres luctus causæ sunt hoc sub marmore clausæ,
Rex, decus Ecclesiæ, summus honor patriæ.

XIII IMPERATOR GERM.

O T T O II.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit OTTO I. cognomento MAGNVS.

II. MATER fuit ADELHEIDA, *Lotharii* Regis Italiæ vidua relicta, Matrona pia & religiosissima. Ex hisce parentibus natus est OTTO II. A. C. 955.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit OTTO, à bono omine, ut Patris vestigiis insisteret. Quod etiam eventu factum. Nam uti Patri in Imperio successit, sic etiam virtutum ejus fuit imitator.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus 1. *Otto* RVFVS, à colore & crinibus rufis. 2. *Pallida mors Saracenorum*, quia Saracenos ad internecionem pene delevit. 3. *Sanguinarius*, sic dictus, eo quod Romæ præcipuos cives ex equestri ordine convivio excepit, & introductis militibus, seditiosos trucidari jussit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOREM *Otto II.* habuit *Theophaniam*, Nicephori Constantinopolitani Imperatoris privignam, quam pater ipsi per Legatos à Nicephoro petivit, qui fraudulenter eam despondit, unde bellum inter Ottonem Magnum & Nicephorum ortum. Occiso autem à Græcis Nicephoro, Iohannes Zimisces, qui in Imperio ei successerat, THEOPHANIAM ad *Ottonem*, qui tunc temporis Romæ commoratus, misit, addita dote, quicquid Græci in Italia haberent.

Nuptiæ gaudio magno A. C. 972. Romæ peractæ sunt: de qua in præcedenti historia cap. 2. de bell. Græc. prolixius diximus.

Ex hac OTTO II. suscepit filios duos: 1. OTTONEM III. 2. HVGONEM, quem alii *Vlricum* nominant, Marchionem Saxoniæ: & *filias quinque*.

Narrant quoque Historici, cum *aliam* etiam habuisse conjugem, ex familia Marchionum Austriæ: sed quæ fuerit illa, quibusve sit orta parentibus, non annotant. Tribuuntur ei & filiæ plures ex ea natæ, inter quas unam prodiderunt fuisse conjugem trium Regum, primo Boleslai Bohemiæ, deinde Mesconis Poloniæ, postremo Hungariæ Regis: sed hæc, quod certi & explorati nihil de eis reperiam, omitto. *Chron. Spangenb. Chron. Carion. Chron. Pomarii. Trithemius.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

OTTO II. auctoritate Patris insignia Imperii accepit. Nam puer sexennis patri successor declaratus Aquisgrani anno Christi 961. Et cum pater devicto Berengario Romæ ageret, filium eo evocatum renunciari Imperatorem curavit. Quare *Otto II.* Anno Christi 968, in Natalitiis Domini, præsente patre, à Pontifice IOHANNE XIII. Imperator coronatus est, & ita defuncto patre omnium Procerum Germaniæ consensu ei in Imperio successit anno Christi 973.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Otto II. quemadmodum patri in imperio successit: sic etiam paternæ virtutis æmulus fuit. nam imperium summa cum laude administravit, & Ecclesiæ, Reipublicæque salutem summo studio quæsivit. Vnde *Sabinus* tale de eo Epigramma concinnavit.

Non fuit inferior Primo *virtute* Secundus,
Multa domi gessit prælia, multa foris.

Exempla Actorum Togatorum specialia.

I. *Mansuetudinis heroica*, quam ostendit erga *Bisetislaum*, Vdalrici Bohemorum Ducis filium, qui filiam ipsius Jutham rapuerat, sibique connubio junxerat. Hosce supplices sibi factos in gratiam recepit, illisque hoc facinus condonavit: sicut statim in Act. Sagatis plenius dicemus.

II. *Iustitia rigida*. Cum enim dissidium inter *Geronem* Comitem & *VValdonem* ministrum nobilem Imperatoris ortum esset, & res componi non posset, obtulerunt se ad Monomachiam, in qua ambo mutuis vulneribus ceciderunt. Sed Imperator, quia Geronem sontem judicabat, mortuum eum decollari, & ne cadaver terræ mandaretur, jussit. Filia vero Geronis certior hac de re facta, supplicavit Imperatori pro sepultura, promisitque sua bona Episcopatui Magdeburgensi; & impetravit. *Fabritius*.

II. ACTA SAGATA.

I. *Bellum* contra *Vdalricum* Bohemiæ Ducem.

I. ORTVS.

Ottonis Imp. *filia* ab *Vdalrici* filio *abductio*. Rapuerat filiam Imperatoris JVTHAM, quæ Ratisbonæ in monasterio educabatur, *Vdalrici* Bohemorum Ducis filius *Bisetislaus*. Nec pater facinus filii improbabat, sed potius audaciam ejus miratus, nuptias cum rapta in Moravia celebrari jussit, tanto præstantiorem filium æstimans, quanto nobilioribus nuptiis cohonestaretur.

II. PROGRESSVS.

Ottonis Imperatoris *indignatio*, & *in Bohemiam expeditio*. *Otto* iniquissimo ferens animo, tantam sibi Romanorum Imperatori, contumeliam & injuriam à Principe, qui sit Imperio subjectus, illatam esse, magno exercitu conscripto in Bohemiam profectus, obvia quæque ferro & igni depopulatus est. Contra etiam Vdalricus & filius castra moverunt. Jam duo exercitus intra jactum teli convenerant, cum Jutha, causa caputque belli hujus, crinibus sparsis, scissa unguibus facie, victo periculorum magnitudine pavore, ausa telis sese inferre volantibus, inter primas acies prosiliens, patris alloquium, priusquam furor arderet amplior, exposcit.

III EGRESSVS.

PACIFICATIO. *Iutha* impetrato alloquio patris, precibus suis & lacrymis ejus iracundiam omnem mitigavit, & ne paterna violentia matrimoniale vinculum dissolveretur, effecit. Mox etiam coram Imperatore apparuit ipsi juvenis *Bisetislaus*, & prostratus in genua, facinoris non tam ex malitia, quam amoris incendio admissi, veniam impetravit. *Crantius lib. 9. cap. 13. Cosmograph. Munst. lib. 3.*

II. *Bellum* contra *Henricum* patruelem, Ducem Bavariæ.

Defuncto *Ottone Magno* Imper. HENRICVS Dux Bavariæ patruelis *Ottonis II*, invidens fratris filio imperium, ac immemor beneficii accepti, res novas molitus est, sibique imperium deberi contendit. Ex sua parte habuit Episcopos, Augustanum, Moguntinum, Magdeburgensem. Ex politicis *Boleslaum* Bohemorum, *Miesconem* Polonorum, & *Haraldum* Cimbrorum Regem: sed *Otto* data fide publica, *Henricum* ad causam dicendam evocavit: nisi veniret, eum videri contra Rempubl. fecisse. *Henricus* igitur à Legatis Imp. persuasus, culpam apud *Ottonem* deprecatus est. Cum vero progressu temporis comparere nollet, Imperator contra eum movit, & prælio vicit. *Henricus*, etsi vires nullas habuit, & à sociis desertus fuit, tamen bellum reparavit, sed ab *Ottone* Ducatu pulsus; qui datus *Ottoni* Duci Sueviæ, Ludolphi fratris filio. Henricus exul in Bohemiam abiit. Quo comperto, *Otto* Imp. eo exercitum misit, qui Bohemiam longe lateque vastavit, omnia patientibus hostibus, ut tandem securi fierent; quod & factum est. Ideo Henricus Bavarus improviso in eos irruit, & multos occidit, & castra vix defensa: inde exercitus postea retrocessit. *Henricus* vero assumto Frisingensi Episcopo Patavium in ripa Danubii sitam occupavit, eam munivit, & arcem belli sibi ibidem constituit. *Otto* Imp. autem priusquam *Henricus* Patavium satis firmasset, eo duxit exercitum, & urbem obsidione cinxit. *Henricus* obsessus, cum nec commeatum haberet, nec militem, de pace egit, promisitque se comparaturum in judicio Imperii. Quare Imperator Comitia indixit: ad quæ evocatus *Henricus* stitit sese, ubi communi Principum consensu exilio multatus ipse & filius. Episcopi, Augustanus & Frisingen[illegible], sponte solum mutaverunt. Moguntinus vero & Magdeburgensis amicorum intercessione dignitatem suam recuperarunt; Dux Bohemiæ etiam in gratiam receptus est. *Fabricius*.

III. *Bellum* contra *Haraldum* Danorum Regem.

A. C. 974. *Otto* Imper. contra *Haraldum* Danorum Regem movit, qui adhæſerat *Henrico* Bavaro, & vaſtarat Saxoniam, & aliquot ejus urbes cepit, cumque ita attrivit, ut pacem petiverit, munera ampla obtulerit, & tributum annuum promiſerit, dato, fidei cauſa, obſide ſuo filio. *Fabricius.*

IV. *Bellum* contra *Lotharium* Francorum Regem.

A. C. 978. *Lotharius* Rex Francorum ; & *Otto* Dux Burgundiæ conſobrini conjurarunt, de fratre Lotharii *Carolo* ex Lotharingia expellendo, & non denunciatis inimicitiis Lotharingiam percurrerunt. Imperator tum Aquiſgrani fuit, & de improviſo hoſte adventante fere oppreſſus eſt; ubi niſi fuga evaſiſſet, in Francorum deveniſſet manus. Rex occupata urbe, prandium, quod Imperatori paratum fuit, abſumſit, & tribus diebus urbem ſpoliavit, vicinaſque regiones diripuit. *Eam* igitur injuriam ulturus *Otto* Imp. exercitum collegit, Rhemenſem & Lugdunenſem agrum vaſtavit, prædaſque egit uſque ad Pariſiorum ſuburbia. Inde cum peſtis ingruiſſet, domum reverſus Imp., reditu intercluſo, magna paſſus eſt detrimenta, inundatione fluminis Axonæ multis amiſſis, quos partim aquarum impetus abſorpſit, partim interfecerunt ii, qui noviſſimo agmini prædæ ſpe inhæſerunt: atque ita Imperator expeditionem hanc minus lætam circa finem Novembris confecit, & in Saxoniam rediit. LOTHARIVS autem, quia ſciebat, *Ottonem* non Francorum viribus, ſed fortuna adverſa tantum victum, metuit ne bellum perſequeretur; ideo de pace egit, & anno ſequenti convenerunt Rhemis: ubi Lotharingia *Ottoni* reſtituta, cujus pars CAROLO fratri Regis Lotharii iterum ab Imperatore gubernanda tradita eſt: partem ejus acceperunt Epiſcopi Leodienſis, Trevirenſis & Colonienſis. Ita Marchionatus Antwerpienſis, & Comitatus Lovanienſis Imperatori reſtituti ſunt. *Fabritius, Chron. Carion.*

V. *Bellum Italicum.*

I. Supra diximus, quod *Zimiſces* Imper. Conſtantinopolitanus *Theophaniæ* dotis loco Calabriam & Apuliam dederit. Quare Zimiſce interfecto, Baſilius & Conſtantinus, qui ei ſucceſſerunt, fratres Theophaniæ, junctis ſibi Saracenis ac mercede conductis, Italiam invaſere, & Apuliam primum, deinde, nemine prohibente, Calabriam receperunt: quas regiones, ut diximus, OTTO I Imper. Romano Imperio adjecerat, & *Zimiſces* Theophaniæ dotis loco dederat. Imperator igitur, cum res Germaniæ compoſuiſſet, ingenti exercitu collecto per Bavariam in Italiam tranſiit A. C. 980, & Græcorum præſidia ex Dalmatia & Illyrico fugavit, & ante hyemem Romam venit, ubi copias Germanorum recenſuit, & urbibus certum numerum militum in Italia imperavit. Anno ſequenti Imp. Sueviæ Ducem Ottonem fratris ſui filium dimiſit ex portu Oſtienſi cum aliquot navibus, ut littora circumiret, exceptiſque hoſtibus exploraret hoſtium vires & conſilia. Cum eos magna multitudine conveniſſe vidit, & paratos ad pugnam, reverſus ſuaſit Imperatori, ut bellum illud aggrederetur, & urbem aliquam ſumeret oppugnandam: qui profectus *Tarentum*, urbem maritimam, quam obſeſſam primo menſe expugnavit, inde hoſtibus ad vicum quendam occurrit, quos acri congreſſu in fugam conjecit, & in campo quodam in anguſtiis fugientes adortus, plurimos eorum occidit; qua victoria lætus, cœpit optime ſperare de eventu, & exercitus inſolentior factus hoſtem contemſit, & multum de induſtria ſua remiſit.

II. A.C. 982. *Otto* Imp., cum multæ urbes in Apulia & Calabria præſidiis Græcorum tenerentur, ad ea ejicienda primo vere inſigni exercitu profectus. *Græci* aſſumtis ſuis auxiliis, ne tota Italia pellerentur, acie decernendum exiſtimarunt, nec detrectavit Imperator, & Italis poſcentibus primam aciem conceſſit: ſed hi vix primum impetum hoſtium tulerunt, & in fugam ſe conjecerunt, totumque exercitum turbarunt. Germani non fugere ſueti, acerrime ſe defenderunt; ſed proditi à ſociis, & tandem in arctum ab hoſtibus concluſi, & ipſi fugerunt: ubi ceciderunt viri præſtantiſſimi, Epiſcopi etiam aliquot & Comites. *Imperator*, cujus equus valde vulneratus fuit, ad mare pervenit, ubi ægre receptus. Sed non agnitus, cum abjectis ornamentis Imperatoriis & lorica pro mercatore ſe gereret, perſoluto lytro, & beneficio græcæ linguæ, quam didicerat, evaſit, novaque auxilia ex Germania juſſit adduci, qui Veronæ convenirent. Interim, cum à *Beneventanis* fugæ initium factum eſſet, Beneventum militibus prædæ dedit, & urbem cremavit, & deinde, cum & Romani *Principes* & *alii* in Italia proditionis ſuſpecti, eoſque è medio tollere vellet Imperator, conſilium crudele magis, quam laudabile inivit. Quippe magnifico ac ſplendido parato in Vaticano convivio Principes ac Legatos Civitatum omnes qui celebrandi ejus adventus gratia Romam de more convenerant, ac juſſi ab eo aderant, invitaverat. Vbi autem cuncti accubue-

buerunt, præconis voce, ne quis ad ea, quæ audiret, videretve, aut vocem emisisse, aut sedem suam movisse vellet, pœna capitis indicta, denunciatum est: Ac statim convivæ omnes, intromissis armatorum catervis, ex composito circumventi, trepidantibus ad tale spectaculum singulis, deinceps nomina eorum, qui seditionem moverant, aut proditionis conscii erant, recitata: ac tristibus de illis pronunciatis sententiis, inspectantibus cæteris, ultimum supplicium sumtum est. In reliquis convivium mira comitate ac liberali invitatione confectum est.

III. Imperator in tanto vitæ periculo servatus celeriter copias, quantas potuit, comparavit, & renovato bello A. C. 983. Saracenos tanta victoria vicit, ut *pallida mors Saracenorum* diceretur: attamen ipse Imperator in hac pugna sagitta venenata vulneratus fuit, quo vulnere non diu post obiit, sicut in cap. 3. dicemus. *Fabric. Sigon. lib. 7. de reg. Ital.*

VI. *Bellum Sclavonicum*, gestum à Saxonibus & Thuringis.

Cum *Otto* Imper. bellum contra Græcos gereret, *Sclavi* in Germaniam irruerunt, & cædibus crudelissime grassati sunt, Episcopatum Havelbergensem diripuerunt, Brandeburgum expugnarunt, & vicina loca vastarunt, inde assumtis Bohemis & aliis Sclavis, Episcopatum Cizensem & Mersburgensem crudelissime afflixerunt. His obviam venerunt Saxones & Thuringi, eorumque amplius triginta millia & septingentos deleverunt A. C. 983, multi tamen fuga evaserunt: & ita Saxonia tum liberata fuit. *Fabric.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. A. C. 974 *Otto* Imp. Memslebianum cœnobium magnificentius ædificavit, & moniales, quæ ibi fuere, traduxit Quedlinburgum, & Monachos introduxit. *Spangenberg. Sigon.*

II. A. C. 977. *Roberto* Episcopo Moguntino animi mœrore exstincto, ei successorem dedit Imperator è suis sacerdotibus virum spectatissimum *Willigisum*, patria Saxonem, in pago Schöningen patre rhedario natum. Hic quia *Ottonis* III. Præceptor fuit, in sequenti historia de ipsius vita plenius dicemus.

Res memorabiles.

I. A. C. 979. EDVARDVS Rex Angliæ, cum ann. 3. & menses 8, regnasset, & venatum exiisset, ac à novercæ suæ castro non procul abesset, eo solus venit, ut sitim levaret. Illa sitienti statim venenum præbuit, & misit adhuc, qui ipsum trucidarent. Successit ipsi frater EDELREDVS, qui regnavit annos 37, & à Danis undique bello afflictus est. In Baptismo hic aquam excrementis suis inquinaverat. *Malmesb.*

II. A. C. 980. HARALDVS Danorum Rex à filio suo Suenone vel Swend/ quod diutius vivere videretur, quam par erat, bello petitur. Abnegaverat autem Sueno Christianam religionem, & se dediderat Ethnicorum superstitioni, quorum plurimi erant adhuc in regno, atque ille eos sibi socios belli fecit, & in pugna parentem vicit, qui etiam vulneratus est periculosissime, & paucis diebus post, in festo omnium Sanctorum, mortuus est, cum regnasset annos 50: sed hoc parricidium DEVS ita ultus est, ut filius paucos post annos regno ejiceretur, & totis annis 14 exularet. *Adam.*

Prodigia.

A. C. 979. ignitæ acies in cœlo visæ sunt. Capuæ multæ domus, Beneventi 15 turres, Campanæ civitatis dimidia pars, & Ronsa fere tota, terræmotu conciderunt, & multi homines hiatu terræ absorpti sunt. Gravissima etiam fames ubique miseros mortales pressit.

CAPVT III.
DE EGRESSV.

I. ΤΑ΄ ΠΡΟΗΓΟΥ΄ΜΕΝΑ.

I. MORBVS. Mortis ejus causæ complures fuere, inprimis vero telum veneno tinctum, quo in prælio Saracenico sauciatus erat: tum uxoris Theophaniæ, ex clade Italorum, victoria vero Græcorum, ἐπιχαιρεκακίᾳ, sive concepta lætitia. Ad quæ accessit diarrhœa, quæ fuit causa mortis immediata.

II. SVCCESSORIS DECLARATIO. Imperator, cum vulnus ingravesceret, seque non diu in vivis superstitem fore sentiret, *Ottonem* filium suum successorem in imperio declaravit, eique tutorem dedit *Willigisum*, Episcopum Moguntinum.

III. TESTAMENTVM. Deinde Imperator *Testamentum* fecit, de rebus mobilibus suis post obitum distribuendis, & omnia, quæcunque in thesauris vel alias habuit, in quatuor partes distribuit: *Vnam* pattem Ecclesiis: *Secundam* pauperibus: *Tertiam* matri, sororibus, & liberis: *Quartam* Consiliariis, Equitibus & servis, qui relicta patria cum ipso in Italiam profecti fuerant, ibique fideliter ei ministraverant, legavit.

IV. CON-

IV. CONFESSIO. Hisce rebus constitutis, animum à terrenis ad cœlestia convertit, peccata sua in præsentia omnium Aulicorum suorum confessus est, & sacra Synaxi usus, animamque suam in manus Domini commendavit.

II. ΤΟ' ΠΡΑΧΘΕ'Ν.

Tandem tristi animi ægritudine labefactatus, accedente diarrhœa, placide in Domino obdormivit A. C. 983, anno ætatis 29, imperii 10, mense 7.

III. ΤΟ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΟΝ.

Sepultura. Sepultus est Romæ in atrio templi D. Petri. Sepulcro imposita fuit statua Salvatoris benedicentis introëuntibus, aut exeuntibus. *Chron. Spangenb. Chron. Martini. Fabricius. Marian. Henr. Mutius. Aventin. Schaff. Platina. Sigeb.*

XIV IMPERATOR GERM.
OTTO III.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit OTTO II Imp.

II. MATER fuit THEOPHANIA, quæ fuit ROMANI Constantinopolitani Imp. filia. Ex hisce parentibus natus est circa annum Christi 972. Mortua est *Theophania* A. C. 991: ejus funus filius Noviomagum duxit, & exequias honorifice celebravit. Erat in Græcia nata, in Italia *Ottoni* II desponsata, & in Germania mortua & sepulta est. *Fabric.*

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit *Otto*, à bono omine, ut patris avique vestigiis insisteret; quod etiam factum.

II. COGNOMEN. Cognomine dictus

1. PVER, quia, cum pater ejus moreretur, vix 11 annos natus fuit; nihilominus tamen à Proceribus Germaniæ Imperator electus est. Et quidem Itali, qui Imperatoriam dignitatem ipsi invidebant, ignominiose eum appellarunt *Ottonem puerum*.

2. MIRABILIA MVNDI. Licet *Otto* puer erat, cum ad imperium eveheretur, tamen progressu temporis sapientia ita crevit, ut propter admirandam sapientiam, quæ ætatem superabat, & res præclare in imperio gestas, ipsi honoris causa hoc cognomen adderetur, ut *Mirabilia mundi* diceretur.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, NATVRA & MORES.

IN puero statim corporis animique dotes exsplenduerunt magis magisque. Nam tam egregia forma præditus fuit, ut quilibet maxima cum jucunditate, imo cum admiratione eum aspexerit. Inde etiam à pueritia tantis animi dotibus, utpote modestia, humanitate, sapientia admiranda, memoria singulari, ac venustate in gestibus, quibus facile quemlibet sibi conciliabat, excelluit, ut omnes sperarent, eum futurum Principem, qui Rempubl. summa cum laude esset administraturus. Et hanc de se concitatam exspectationem postea implevit.

Informatio.

I. OTTO puer traditus in disciplinam viri cujusdam literatissimi, qui dictus fuit GILBERTVS, à quo in omni disciplinarum genere diligenter informatus, adeo ut in literis multum profecerit, & postea in administratione Imperii prudentia ejus eximia fuerit spectata. Linguam Græcam à matre quasi cum lacte materno hausit, atque ita cum Germanica fortitudine Græcam prudentiam conjunxit.

II. Deinde OTTO educandus datus est *Willigiso* Episcopo Moguntino, à quo etiam studiose & diligenter institutus est. Hic *Willigisus* Saxo fuit, humili genere, patre *rhedario*, in pago Saxoniæ Schöningen natus. Erat autem vir prudentia & virtute insigni præditus. Itaque ab *Ottone* II in aulam ad Diaconatus officium vocatus, in eo tanta dexteritate functioni suæ præfuit, ut etiam secretissimis consultationibus & consiliis adhiberetur. Tandem ad Episcopatum Moguntinum ab *Ottone* II evectus, filium Imperatoris *Ottonem* III, erudiendum & educandum accepit: cui tandem etiam, ad gubernacula Reipubl. jam admoto, rector Consiliorum à Principibus Imperii datus est: qui & dignitatem Electoralem in Imperio est consecutus. Verum ut suæ conditionis, qua natus erat patre rhedario, memor esset, rotam multis in locis depictam, sibi velut imaginem modestiæ probandæ proposuit, cum hac inscriptione, *Willigise, Willigise, recole unde veneris, & prioris tuæ fortunæ memor, quis nunc sis, considera.* Vnde etiamnum Archiepiscopatus Moguntinensis insigne *Rota* perduravit. *Dress. part. 2. millen. 6. Bruschius de Episcopat. Nauclerus. Trithemius.*

II. *ACTA OECONOMICA.*

Conjugem habuit *Otto* III *Mariam*, Arragonum & Navarræ Regis filiam. Hæc autem, ut quidam nomen *Maria* interpretantur, non fuit *illuminatrix*, sed potius (ut *Philo* explicat) *amarum mare* mariti sui. Nam non solum fuit sterilis, ut nullam ex ea susceperit sobolem, sed etiam impudica & procacis libidinis fœmina, quæ juvenem muliebri habitu in gynæceo habebat, quo ad libidinem exsaturandam abusa. Tandem ergo Imperator eam adulterii convictam ad Mutinam urbem vivam cremavit; de quo infra plenius dicemus. Illa è medio sublata Imperator conjugium non repetivit, ideoque nullam post se prolem reliquit. *Cosmograph. Munsteri, Hedion. Chron. Saxon. Pantal. Honorius.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Otto à parente (ut supra diximus) in imperio successor declaratus est. Cum vero patre defuncto per ætatem nondum idoneus esset ad Imperium, novæ de successione contentiones exortæ sunt. Nam Itali regnandi cupidi *Crescentium* Cos. Rom. Imperatorem deposcebant. In Gallia Germanis bellum inferebat *Lotharius* de erepta sibi ab *Ottone* II. Lotharingia, & de axiomate imperii. In Germania *Henricus Bavarus* denuo fiducia nonnullorum Ordinum ad imperium adspirabat. Is ut prætextu tutelæ facilius imperium consequeretur, patre mortuo, *Ottonem* puerum ad se transtulerat. Principes reliqui Germaniæ, quod fidelitatem Ottoni huic & parenti antea dedissent, *Ottonem* ab *Henrico* reposcebant, & ipsi ut hæredi legitimo Imperium deferebant. *Otto* ergo & suffragiis consensuque Procerum, & successione adeptus Imperium, cum jam Aquisgrani *argentea corona* esset insignitus, ac Mediolani *ferream* accepisset *coronam*, pro more veteri, Romam profectus est, & in Pontificis demortui locum BRUNONEM Saxonem consanguineum suum, *Gregorium* V postea dictum, constituit Pontificem, & ab eo *auream coronam* accepit. *Chron. Carionis, Chron. Martini. Spangenb. Plat. Sigeb. Mutius.*

II. *Imperii administratio.*

Licet *Otto* puer ad Imperialem dignitatem sit evectus, tamen quamprimum ad ætatem maturam pervenit, Reipubl. consuluit, eamque tanta laude administravit, ut omnes sapientiam ejus, qua excellebat, admirarentur: siquidem (ut antea diximus) propter admirandam sapientiam, & res præclare gestas, *Mirabilia mundi* dictus est.

Exempla Actorum Togatorum specialia.

I. PRUDENTIÆ. *Otto* Imper. cum ipse destitueretur liberis, ad quos imperium transferre posset, multique essent, qui imperio inhiarent, ne deinceps confusio & tumultus esset in imperio, cum Proceribus Germaniæ, consentiente Pontifice Romano, Decretum fecit, ut in posterum jus omne atque potestas eligendi Romanum Imperatorem esset apud solos Germanos, nec liceret Romano Pontifici quenquam proclamare Imperatorem, nisi quem proceres Germaniæ ad id fastigium evexissent. Utrum autem eo ipso tempore *Electoralis dignitas septemvirorum* in eligendo Imperatore inceperit, certis argumentis historiarum demonstrari non potest, quia hac de re variæ sunt scriptorum sententiæ. Nemo tamen melius ea de re scripsit, quam *Heigius in illustr. q.3. & seq.* ut asserit *Ruland. in tract. de Commiss. & Commission. p. 2. lib. 5. c. 4. num. 18.* qui, enumeratis & refutatis multorum sententiis, ita concludit: Ab initio Electores sub *Ottone* III constitutos, ut electionem deinceps de Imperatore habendam, veluti Principes senatus, moderarentur, & reliquorum auditis suffragiis, & collectis votis, id tandem statuerent, quod è republ. esse cognoscerent: donec attritis familiis præcellentioribus, & mota intestinis dissensionibus Germania, & hinc perperam elicitis à studiosis factionum promiscuis suffragiis, utilissimum visum fuit, in strictius Electorum consilium rem totam revocare. Quod occultis primum initiis cœptum, & patientibus cæteris Principibus aliquot annos usurpatum, demum Ludovici Bavari, aut certe *Caroli* IV, sanctione promulgata sic stabilitum, ut ab eo tempore pacatiora comitia, & suffragia circa Electiones pauciora, Imperium divina sic dispensante providentia, habuerit.

II. CLEMENTIÆ. 1. Quod conjugi Mariæ, cum eam cum juvene quodam rem habuisse deprehendisset, ignoverit. 2. Quod *Henricum* Bavarum, qui Imperium affectarat, non solum in gratiam receperit, sed etiam Ducatum Bavariæ, è quo ab *Ottone* II pulsus erat, restituerit. *Chron. Funccii, Fabric. Sigon.*

III. MAGNIFICENTIÆ. 1. Imperator vestem habuit, in qua tota Apocalypsis opere Phrygio, perquam eleganter & operose fuit intexta, auroque insignita.

2. A. C. 999 in Poloniam profectus est, visendi causa sepulcrum S. *Adelberti*: ubi à *Boleslao* Duce Po-

ce Polonorum honestissime liberalissimeque habitus est. Itaque ut gratiam ei referret, & amicitia, fœdereque magis devinctum haberet, ex Duce Regem fecit, Gnesnæ coronam ei imposuit, & in Imperii fidem, amicitiamque recepit. Ab hoc *Boleslao* reliqui sunt Duces Silesiæ, qui nunc Lignicium & Bregam tenent. Cœpit ergo beneficio *Ottonis* tertii Polonia regnum esse. Eodem tempore Vngaria regni titulum usurpavit, quem post Ottonem confirmavit Henricus Sanctus. *Histor. Polon. Chron. Carion.*

IV. BENEVOLENTIÆ erga SUBDITOS. *Otto* Imperator, ut subditorum benevolentiam sibi conciliaret, non tantum in Saxonia aulæ suæ sedem habere voluit; sed & in VVestphaliam eam transtulit, & alia in loca. Statum subditorum suorum & urbium diligenter inquisivit, & ubique propter clementiam & sapientiam bene audivit. *Fabricius.*

V. JUSTITIÆ. Exemplum *Iustitiæ* in *Ottone III.* memoratu dignissimum ab Historicis traditur: Vxorem habuit MARIAM, fœminam (ut supra diximus) impudicam, quæ secum muliebri habitu circumduxit juvenem, quo cum congrediebatur quotidie, quandoquidem eo pro cubicularia utebatur. Quod cum innotuisset Imperatori, juvenis, multis præsentibus, vestibus est spoliatus, inventusque pro fœmina masculus, vivus deinde combustus est. Sed & Imperatrix, cum sæpius viros peteret, quam peteretur, amatore suo extincto, cum ab Imperatore veniam impetrasset, in Italia, circa Mutinam, Comitem quendam elegantis formæ, & virum optimum, cœpit deperire, multisque blanditiis conata est eum in sui amorem pellicere. Postquam libidini suæ reluctari vidit, coram *Ottone III.* eum accusavit, quasi ab illo de stupro interpellata esset: & specioso sermone (ut est calumniator serpens occulte mordens, *Eccles.* 10. *v.* 11.) occupavit mariti animum, cujus χαλεποῖσιν ὀνείδεσι θυμὸν ἔνιπτε, h. e. molestis opprobriis animum instigavit, ut suæ injuriæ vindictam susciperet. Ejus rei admonitus Comes Mutinensis, totam rem, ut erat, conjugi suæ mulieri prudentissimæ patefecit, se millies citius moriturum quam tantum Imperatoris dedecus palam facturum. Proinde eam precibus omnibus obtestari cœpit, ut forti ac imperterrito animo apud Imperatorem innocentiam suam, se jam mortuo, purgaret. Neque ita multo post Comes irati & creduli Imperatoris judicio condemnatus, pœnas capite dedit. Vxor vero Comitis conscia innocentiæ mariti sui, caput ejus abscissum deosculata est, & secum ablatum diligenter recondidit. Conventu ergo populis ad Roncalias instituto, quo die jus viduis, more veteri solenni, dicebatur, mulier processit, magno clamore & ejulatu petivit causam suam recte cognosci, & legum auctoritate defendi. Sciscitanti itaque Imperatori, à quonam læsa esset. Tu, inquit, ô Imperator, iste es, à quo sum læsa: simulque in medium projecit mariti sui caput. Hunc maritum meum, exclamavit, contra jus & fas capite multasti. Qua voce audita mirabundus Otto; At tu, quonam pacto, inquit, viri tui, quam jactas, innocentiam comprobabis? *Cui illa*: Candenti lamina, inquit. atque mox, inspectantibus omnibus, ferrum ignitum, jussu Ottonis allatum, sine ulla offensione apprehendit, & in locum constitutum detulit. Ibi Imperator, detecta rei veritate; graviter commotus, viduam multis muneribus & quatuor castris donavit, suam vero conjugem *Mariam* igne cremari jussit. *Casp. Hedion. in Histor. Eccles. Cosmograph. Munst. lib. 3. Sigon.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum Bohemicum.*

I. Supra diximus, quod *Ottone II.* defuncto, *Henricus* Dux Bavariæ *Ottonem III.* puerum per factionem abripuerit, arctissimæ custodiæ manciparit, Imperatoris titulum usurparit, Principes vero Germaniæ hæredem legitimum raptori extortum inaugurarint. *Henricus* Bavarus igitur statim odio Ottonis Bohemos excitavit, ut in Misniam irruerent. Exercitus igitur Imperatoris contra Bohemos, qui jam multas urbes spoliarant, ductus est, & Meisconem eo adegit, ut supplex bellum deprecaretur. *Fabric.*

II. A. C. 986. OTTO Imp. cum Bohemis iterum bellum gessit, & gloriose eos vicit. Quare anno sequenti *Meisco* frater *Boleslai* Ducis Bohemiæ ad Imperatorem venit, cui obtulit camelum tum temporis in Germania non visum, & in gratiam receptus est. *Spangenb. Ditm.*

II. *Bellum Italicum.*

OTTONEM Imp. variæ seditionum procellæ exceperunt, tam in Italia, quam in Germania. Æmulos namque Imperii habuit Henricum Bavarum in Germania: Lotharium in Gallia: Crescentium in Italia. Sed Henricus, supplex factus Francofurti in Comitiis, veniam consecutus est: Lotharius sponte cessit. Crescentius vero plus negotii & molestiæ ei exhibuit. Hic enim Romæ ambitione quadam ductus, ut titulum Imperii Germanis adimeret, atque Italis adsereret, seditionem excitavit, multosque Principes ac Duces in suam sententiam pertraxit:

traxit: Sed tamen pontifex Romanus ejus senten-
tiæ ac voluntati accedere noluit, & Ottonem, ut
propere in Italiam veniret, admonuit. Imperator
igitur ad pacandam Italiam animum appulit. Hanc
ubi ingressus est, allatus est opportune nuncius de
morte Pontificis. Statim ergo decrevit ei successo-
rem *Brunonem* Saxonem agnatum suum, filium
Ottonis Ducis Sueviæ, *Ludolphi* nepotem, qui no-
mine mutato GREGORIVS V dictus. Nonnul-
li nepotem fuisse tradunt Conradi sapientis. Præ-
misit autem Imperator Pontificem Romam, ipse
cum exercitu secutus est; & intromissus in ur-
bem, CRESCENTIO, à quo, cum viribus suis
diffideret, honorifice acceptus & habitus, ignovit.
Rebus Romanis ordinatis, in Germaniam redire
constituit; sed vix Imperatore in Germaniam re-
verso, Crescentius Romæ tumultuari iterum cœ-
pit, Gregorium Pontificem de sede dejecit, alium-
que suffecit. Gregorius ergo secutus est Ottonem
in Germaniam, ipsumque monuit, ut sui diligentem
curam susciperet.

OTTO Gregorii precibus locum dedit, & cum
firmissimo omnis generis copiarum robore rediit
in Italiam. Adventu in Italiam Ottonis cognito,
CRESCENTIVS mœnia urbis instauravit, &
apparavit necessaria ad defensionem, & si foret opus,
etiam ad ferendam obsidionem. Re cognita, Im-
perator Romam quantis potuit itineribus propera-
vit, eam circumsedit, & paucis diebus expugna-
vit. CRESCENTIVS vero cum suo Papa in suam
arcem effugit; sed ex fuga retractus, ad Imperato-
rem adductus est. In hunc sic animadvertit: Vili
jumento impositum aversa facie per urbem circum-
duci, tandemque longo cruciatu laceratum, ad por-
tam cum 12 aliis seditionis sociis suspendi jussit.
Antipapa vero à vulgo virgis cæsus, oculis priva-
tus, & demum confossus; priusquam de eo Otto
sententiam tulit. Cæteros consiliorum & molitio-
num Crescentii conscios Imperator exilio mulcta-
vit, deportatos in Saxoniam, & Gregorium Papam
decimo, postquam exactus fuerat, mense, Sedi resti-
tuit, A. C. 998.

A. C. 1001. Imperator *tertio* in Italiam profe-
ctus est, & cum Romam venisset, ursit, ut discipli-
na Ecclesiastica restitueretur. Peregrini enim, qui
Romam veniebant, offendebantur licentia & scele-
ribus Clericorum: Ita tulit quasdam leges Politi-
cas, quæ ad disciplinam faciebant: qua re cives si-
mul cum Clericis offensi sunt, cum dicerent, Ro-
mam esse urbem liberam, quæ regere velit, non re-
gi, & alias Germanorum imperium odissent, ideo
à GREGORIO Principe urbis Imperator impro-
viso conclusus & obsessus est, ac in magno periculo
fuit, cum militem non haberet. Audita hac sedi-
tione HVGO Marchio Thusciæ, ut Imperatorem
liberaret, Romam advolat, adducto secum Hen-
rico, Bavarorum Duce, qui postea Ottoni in Im-
perio successit. Ac quoniam pro certo habet, furen-
tem impetum multitudinis nulla vi subito compesci,
neque Imperatorem diu obsidionem tolerare posse,
præsertim militibus magna ex parte cæsis: ipse ur-
bem ingreditur sine armata manu, ac fretus suis er-
ga Rempubl. officiis, accedit senatum, eumque pla-
cida oratione commonefacit, hortatur, orat, ut ci-
ves ab armis revocet, pollicitus se interpositurum
pacificationem, si de conditionibus pacis agi con-
cedatur. Senatus etsi statuerat, nullam admittere
conditionem pacis, sed vendicare se in libertatem,
Imperatore vel occiso, vel capto: tamen ne furore
potius, quam justo dolore exarsisse videretur, re
cum civibus deliberata, per simulationem Hugo-
ni & Henrico concedit, ut ambo tractationem pa-
cis sibi assumant. Nam de Ottone quasi jam capto,
actum esse credebatur.

Dum igitur in tractatione pacis versantur, ac
in pacificationibus liberum est, seorsim adire atque
alloqui Imperatorem de conditionibus pacis, Hu-
go, intellecta Romanorum simulatione, *Ottonem*
admonet, ut mutata veste per occultos Capitolii
cuniculos se subducat, & ad perficiendam hanc rem,
quo major sit opportunitas, ipse ex Capitolio re-
vertens, prolixam orationem ad populum habet:
hoc nimirum consilio, ut interim, dum populus o-
ratione detinetur, Otto evadat. Extracto igitur tem-
pore, & oratione in noctem perducta, ipse, post-
quam suasit reconciliationem faciendam, multisque
verbis testatus est, se eodem modo affectum esse er-
ga Romanos, quo erga Imperatorem, fertur inter-
rogasse populum, tanquam sine ejus permissu nihil
acturus, ergo deberet ne consulere Ottoni id, quod
utrique, tum illi, tum Reipub. Romanæ utilissi-
mum fore judicaret? Populus vero respondisse:
Imo, nisi hoc faceret, eum non esse virum bonum.
Quo responso lætus *Hugo* in Capitolium revertitur,
ibique mutatis vestibus cum Henrico per eosdem
cuniculos evadit, per quos Otto elapsus est. De
qua re cum postea Romani indignarentur: per in-
ternuncium ipsis significat, maxime hoc ex dignita-
te & utilitate Romanorum fuisse, ut Imperator li-
beraretur, ne fortassis ipsi parricidæ Imperatoris
facti, æternum opprobrium urbi attraxissent; &
Germaniæ tantas vires esse, ut tantum scelus exci-
dio urbis vindicassent. Imperator hoc modo libe-
ratus, in Germaniam redire constituit, ut exerci-
tum compararet, & hanc Romanorum injuriam ul-
cisceretur; sed in itinere mortuus est: uti suo loco
dice-

dicemus. *Chronicon Spangenb. Chron. Funccii. Fabric. Cusp. Crantz. Sigon. lib. 7. de reg. Ital. Georg. Sabinus.*

III. *Bellum* contra *Danos*, gestum à Saxonibus.

A.C. 988. Dani classe ingenti per Albim in Saxoniam irruerunt, Stadensem urbem expugnarunt, eamque in deditionem acceperunt, una cum Marchione: Inde vindices etiam prædæ Saxones vicerunt, & plurimos nobiles ceperunt. *Marchio* ope piscatoris evasit: qua re Dani adeo exacerbati sunt, ut reliquos captivos pedibus & manibus, aut naso mutilarent, & sic abjicerent. Cum vero alias prædam multam haberent, nec vias redeundi satis novissent, Herbartum quendam Saxonem coëgerunt, ut dux itineris esset: qui eos abduxit in loca palustria, & Saxonibus id significavit, ubi Dani cæsi ad unum omnes 20000 hominum, & præda recuperata est. *Abb. Stadens.*

NOTA.

A.C. 986. LOTHARIUS, Rex Galliæ, (quem Otto Imp. æmulum Imperii habuit, ut supra diximus) decessit, cum regnasset ann. 31. Successit ipsi filius LUDOVICUS, qui non diu post patrem superstes fuit. Nam circa finem anni post C. 987. veneno à conjuge sua Blancha præbito Compendii adhuc juvenis mortuus est. Interiit & CAROLUS *Dux Lotharingiæ*, Lotharii frater: Dum is è Lotharingia regnum Francicum, tanquam sibi debitum jure hæreditario, occupare conatur, ab Hugone Capeto oppressus & captus est: ita HUGO Comes Parisiorum dudum affectatum regnum Franciæ tandem obtinuit, & anno Christi 988 cum filio Roberto Rhemis coronatus est, regnavitque annos novem. Prædictum fuerat Hugoni in somniis ante annos septem, suam progeniem perpetuo regnum Galliæ possessuram: atque ita defecit regnum Carolinorum post annos 236. Ne autem HUGO de regno Franciæ cum Germanis dimicare cogeretur, citra controversiam axioma Imperii Ottoni concessit, & Caroli filium Ottonem ab omni spe regni Francici exclusum, sivit Lotharingiam beneficio Imperatoris possidere. Hic HUGO conditor est tertiæ stirpis Regum Franciæ, quæ & res magnas gessit pro Republ. Christiana in Europa, & in hodiernum usque diem rerum potitur. Prima enim stirps numeratur à Pharamundo (qui anno Christi 419 primus Rex Francorum creatus est) usque ad Pipinum Caroli Magni patrem. Secunda à Pipino usque ad Hugonem Capetum per annos 236. Tertia ac Hugone usque ad hanc ætatatem. *Chron. Carion. Chron. Belgic. Ganguin.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

OTTO pius & religiosissimus Imper. fuit, religionem Christianam, quoquo modo potuit, propagavit, doctos homines inprimis amavit, & scholas publicas condidit & renovavit. Nec enim bono publico rectius servire Princeps potest, quam si studia literarum excitet & conservet. Quippe studia virtutum honestiorum profectu, & malitiosi cujusque supplicio, augentur.

II. Cum anno Christi 996. *Pontifex Romanus* diem suum obiisset, *Otto* Imperator BRUNONEM Saxonem, agnatum suum, Papam elegit: nominavitque eum *Gregorium* V. Sed hunc CRESCENTIUS, qui Romæ sibi imperium sumserat, Ottone absente, Pontificatu dejecit, & Antipapam elegit. Quare Imperator anno Christi 998 Romam profectus est, Antipapam nasis & oculis privavit, & de Capitolio præcipitem dedit: uti supra prolixius diximus.

III. A.C. 988. die 20 Martii *Otto* Imp. *Adalgado* Archiepiscopo Bremensi dedit potestatem emendi, & vendendi vel mutandi mancipia: permisit etiam, ut ipsi liceret emere agros, prædia, &c. quæ postea immunitatibus Ecclesiæ fruerentur. *Constit. Imperator.*

Hoc anno *Mosci* ab idolomania Ethnica primum conversi sunt. Nam *Vladimirus* Russorum Dux Annam Basilii Imperatoris Constantinopolitani sororem in uxorem duxit, & suscepto Baptismo fidem Christi in Moscoviam importavit.

IV. A.C. 997. BOLESLAUS Dux Bohemiæ cum jam diu Pragensis Ecclesia viduata fuisset Episcopo, impetravit ab *Ottone* Imperatore novum Episcopum THEODATUM genere Saxonem, virum eruditum, religiosissimum & linguæ Bohemicæ gnarum, & ab Archiepiscopo Moguntino Willigiso consecratus est. *Cosmograph. Trithemius. Cuspinianus.*

Prodigia.

I. A.C. 986. Tantus *terræmotus* fuit, quo non solum muri & templa Constantinopoli corruerunt, sed etiam tota Græcia eo terræmotu concussa est. *Cedrenus.*

II. A.C. 987. annona in Albania, & pisciculis in Saxonia pluit: pisciculorum tamen nullus fuit usus, propter fœtorem. Sed & intempestivæ tempestates agrorum sterilitatem, & gravissimam famem multis terris adduxerunt. *Chron. Funccii, fol. 140. Trithemius. Sigebertus.*

III. A.C. 991. *ignis* de Rheno adscendit, & villas proximas absumsit. *Funcc. Schaff.*

IV. A.C. 994. *hyems sævissima* ab initio Novembris ad Majum usque duravit, frigidis pestiferisque simul flantibus ventis. Circa finem vero Julii in tantam duritiem, præ glaciei rigore, stagna ac flumina sunt concreta, ut pisces in iis extinguerentur, & aqua ad usus humanos non suppeteret.

Arbores, fruges, ac pascua quasi igni subjecto exaruerunt penitus. Denique fames, & pestilentia atrox, tam in homines, quam omnis generis animalia immanissime sæviit, ut multæ domus suis habitatoribus destituerentur. *Chron. Spangenb. fol.* 155. *Chron. Saxon. fol.* 176.

v. A.C. 1000 (qui est annus à coronatione *Caroli Magni* 200) multa prodigia sunt visa. *Terræmotus* factus est permaximus. Cometes apparuit 19 Calend. Januar. circa horam nonam, aperto cœlo, quasi facula ardens cum longo tractu, fulguris instar: illapsus est terris tanto splendore, ut non modo, qui in agris erant, sed etiam in tectis, lumine ferirentur: qua cœli scissura sensim evanescente, visa est figura quasi serpentis capite crescente, cum cœruleis pedibus. *Duos* præterea ex cœlo igneos delapsos esse globos, quorum alterum Magdeburgum exceperit, alter vero trans Albim exciderit, Scriptores affirmant. *Sigebert. Vincent. l.* 24. *c.* 107. *Chron. Saxon. Chron. Spangenb. Chron. Funccii, H. Mutius lib.* 14.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ` ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

SUpra diximus, quod *Otto* Imp., cum Romæ iterum tumultus varii excitati essent, ad eos sedandos A.C. 1001 Romam profectus sit, sed ibi à conjuratis in Capitolio circumsessus in discrimen capitis venerit, ac tandem egregia Hugonis Brandeburgici, (quem Imp. Hetruriæ & Tusciæ præfecerat) & Henrici Ducis Bavariæ industria, conditionibus simulatis, evaserit. Imperator igitur iter in Germaniam apparavit, novum exercitum collecturus, ut atrocitatem tanti facinoris vindicaret. Verum vidua *Crescentii*, (quem Imp. rebellem suspendi curaverat) cum qua *Otto* familiariter conversari solebat, quæque se Imperatricem futuram sperabat, quod, Imperatore in Germaniam reditum parante, videret, se spe conjugii excidisse, ipsi chirothecas affabre factas, sed veneno tinctas, misit.

II. ΤΑ` ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Exitus Tragicus. Imperator cum hasce chirothecas veneno infectas, accepisset, illarum usu & contactu infectus & exstinctus est A.C. 1002, die 28 Ianuarii, ad Paternum in Italia, anno ætatis 30, Imperii 19.

III. ΤΑ` ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Sepultura. Henricus Dux Bavariæ, successor in Imperio, cadaver *Ottonis* Imp. aromatibus refectum, & vestibus regiis ad occultandam mortem ornatum, in Germaniam deferri curavit: simulque ipsa Imperii insignia milites tulerunt, eaque, quamvis infestis Italorum incursionibus appetiti, acriter armis defensa, Germani tuto Augustam usque spe alacres deportarunt, sancte fidem vivo suo Domino datam, etiam mortuo servantes, ne qua injuria defunctus afficeretur. *Intestina* in templo Afræ Augustæ Vindelicorum condita sunt, quorum sepulcrum insigni marmoreo monumento ornavit *Fridericus* tertius Elector Saxoniæ. *Reliquum* corpus Aquisgranum delatum est. *Frising. Contract. Ursp. Ditmar. Sigon.*

EPITAPHIUM.

Romani Imperii decus amplum tertius Otto,
Ossa in Aquis-Grani, hic viscera clausa tenet.

AXIOMA.

In multis familiis hoc accidit, ut secundus, tertius, aut quartus hæres fuerit ultimus.

EXEMPLA.

I. *Davidis* potentia floret cum Salomone filio: Quo mortuo fit laceratio Regni, amissis 10 tribubus: quæ peculiare Regnum condiderunt in Samaria, quod Regnum Israël dictum est. Ab eo tempore, Reges Iuda & Israël in sacro codice distinguuntur.

II. CYRI Regnum post Cambysem filium transfertur in hæredem alium, non ortum à Cyro, nempe in Darium Hystaspis. Nam duæ tantum fuerunt familiæ Regum Persidis, à Cyro primo Persarum Rege, usque ad Darium Codomannum. In hoc namque & cum hoc ἀξίωμα Regni Persici extinctum est.

III. AMASIS Rex Ægypti Apryæ per seditionem Regnum eripuit, illudque tantum ad Psammenitum filium transtulit. Hic cum 6 menses regnasset, captus est à Cambyse Rege Persarum, & aliquanto post interfectus, quoniam Ægyptios ad rebellionem sollicitasset; Ægypti regno à Persis occupato.

IV. VESPASIANUS Imperator Titum & Domitianum filios successores habuit: Quo mortuo, ἀξίωμα Imperii Romani à familia *Vespasiani* in alios translatum est.

V. Post M. *Antoninum* Imper. successit *Commodus*, cum quo Majestas Imperii defecit.

VI. Similiter de *Ottone I.* Imp. usurpari potest versiculus ille vulgaris:

Αὐτις

Αὐτὸς καὶ παῖδες, καὶ παίδων οὐκ ἔτι παῖδες.
Ipse, & te nati, & nulli deinde nepotes.
Vel:
Tu, Natique tui; sed non stirps ulla nepotum.
Versus est propemodum universalis: Nepotes tui, vel non regnabunt amplius; vel non pari virtute, felicitate, & successibus.

XV IMPERATOR GERM.

HENRICUS II.

Cogn. CLAUDUS, *Item* SANCTUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit dictus HENRICUS HEZELO, Dux Bavariæ, *Henrici* cogn. *Rixosi*, qui *Ottonis Magni* frater fuerat, nepos.

II. MATER dicta fuit BERTA, seu ut alii volunt, GISELA: quæ fuit Ducis Lotharingiæ filia, religiosissima & honestissima fœmina. *Chron. Philip. Pantal.*

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit HENRICUS, hujus nominis secundus.

II. COGNOMEN. Cognomento dictus I. SANCTUS: quod propter eximiam pietatis laudem, & religiosam in fide Christiana perseverantiam adeptus est. Unde etiam Hungarorum Apostolus est appellatus, quod author conversionis eorum ad fidem Christi exstiterit.

2. CLAUDUS dictus est à luxato femore, quod in bello Italico, cum Papiæ in tumultu aliquandiu obsessus esset, de muro se præcipitarit, & crus fregerit: vel, ut alii scribunt, à Saracenis & Græcis captus, custodes eluserit, & è contignatione in qua detinebatur, prosiliens, pedem alterum fregerit. *Chron. Spangenb. Dress. in Millen. fol.* 308.

Sed *Pontificii* aliam fingunt fabulam, quare HENRICUS sit dictus CLAUDUS, quæ talis est:

Cum *Henricus* Imper. pro more nocturnis horis precandi gratia Templum D. Mariæ sacrum ingressus fuisset, visus est (ut fingunt Pontificii) Pontificalibus indutus procedere, Missam celebraturus, quem sequebatur S. Laurentius, & loco Subdiaconi Vincentius: Post hos, Virgo DEI genitrix, cum multitudine Virginum & Angelorum: Dehinc Iohannes Baptista, cum Patriarchis & Prophetis: Post hos Petrus & Iohannes, cum cæteris Apostolis & Euangelistis: S. Stephanus cum Martyribus: S. Martinus cum Confessoribus: Angeli inceperunt introitum: Suscepimus, DEUS, misericordiam tuam: Et dum cantaretur: Dextera tua plena est justitia: omnes Christum & beatam Virginem imitantes, extenderunt digitos in *Henricum*. Post Euangelium, indicibili jubilo Angelus librum, deosculatum à Christo, præsentavit beatæ Mariæ, & post eam omnibus per ordinem deosculandum. Demum innuit B. Virgo Angelo, ut porrigeret librum etiam *Henrico*, ad osculandum, dicens: Et cum præ nimio gaudio raptus, nesciret ad plenum intendere, Angelus ipsum in nervo tangens, dicit: Hoc tibi erit signum dilectionis DEI, propter tuam castitatem & justitiam. Et exinde *Henricus* usque ad mortem claudicabat: ex quo eventu vocatus est *Henricus Claudus*. Hactenus Fabula Pontificia. Vides, pie Lector, quam petulanter Satan irrideat veram Biblicam Historiam, de Iacobo Patriarcha, luctante cum Angelo, Filio DEI, ex cujus contactu Iacob postea claudicavit. *Gen.* 32. *cap. Hist. Magd. Cent.* 11. *c.* 13. *Nauclerus lib.* 2. *Gener.* 34.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, & EDUCATIO.

HENRICUS insignes habuit corporis & animi dotes. Educatus atque institutus est in doctrina sacra, & optimarum artium studiis, in collegio, quod est Hildesheimii: illud postea, perceptorum beneficiorum memor, locupletavit & amplificavit. *Cuspinian.*

II. *ACTA OECONOMICA.*

UXOREM habuit CUNIGUNDAM, castitatis laude celebrem fœminam, filiam SIGEFRIDI, Palatini ad Rhenum. Hæc Cunigunda ex Franconica stirpe fuit oriunda. Pater enim Sigefridus dicitur fuisse pronepos LUDOVICI Regis Franciæ, ex matre Cunigunda, & avia Hermendruda. Ex hac autem HENRICUS nullam suscepit sobolem, siquidem plurimi Historici testantur, quod cum ea perpetuo virginitatem servaverit. Unde moriturus uxorem & propinquos ejus accivit, eosque intuens: *Recipite*, inquit, *quam mihi tradidistis, virginem vestram. Fulgosus, lib.* 4. *cap.* 3. *Egnatius, lib.* 4. *cap.* 3. *Sigon lib.* 7. *de reg. Ital.*

Addunt quidam, quod *Cunigunda*, postquam adulterii

adulterii insimulata, in multorum Principum præsentia vomeres candentes pedibus absque omni detrimento calcans, innocentiam & integritatem suam spectaculo admirabili probaverit. *Crantz. Crusius. Chron. Sax. Histor. Bambergensis.*

Cunigunda Imperatrix fratres plures habuit: FRIDERICVM Ducem Lotharingiæ; ad Mosellam fluvium HENRICVM, cui Imperator dedit Ducatum Bavariæ; THEODORICVM Episcopum Metensem; & ADALBERTVM, qui tunc ambiebat Episcopatum Trevirensem. Ex his *Henricus* & *Theodoricus* conspirarunt adversus Imperatorem, quod dotem Cunigundæ sororis, (qua se, illa mortua, sperabant potituros) distribueret otiosis sacrificulis, & adjuncto sibi *Guelpho* Principe in parte Sueviæ bellum ei intulerunt, occupata primum Augusta, & pulso inde Brunone Imperatoris fratre. Sed Imperator acie victos disjecit ac dissipavit, & Henricum Ducatu movit, quem paullo post in gratiam receptum restituit. Theodoricum, expugnata Metensi urbe, ad deditionem coëgit. *Chron. Carion.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

OTTONE III veneno extincto, cum diu diversis sententiis certatum esset, electus Rex Germaniæ & Imperator *Henricus* A. C. 1002, qui sacram à *Willigiso* Archiepiscopo Moguntino unctionem accepit. Cum vero anno C. 1014 Romam venisset una cum uxore Cunigunda, corona aurea, solenni cæremonia, à Pontifice Romano Benedicto decoratus est. *Onuphr. Frising. Sigon. lib. 7. de reg. Ital.* Hic *Benedictus* VIII post mortem in solitudine Episcopo cuidam apparuisse dicitur nigro equo insidens, rogatusque, cur mortuus equo nigro veheretur, defossi à se thesauri locum monstrasse, rogasseque hominem, ut effossas eas pecunias pauperibus suo nomine erogaret. Nam quæ antea de suis facultatibus datæ essent eleemosynæ, nihil ei profuisse, quia ex rapinis partæ essent. *Plat.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

HENRICVS fuit Princeps religione maximus, munificentia erga Ecclesias & pauperes, castitate, clementia, & rebus bello fortiter gestis insignis, & ab ejus salute, velut filo, pendebat status orbis terrarum, qui non solum suis recte præfuit, sed etiam hostibus Imperii obfuit.

Exempla quædam specialia.

I. PACIS STVDIVM. Hic *Pacis studiosissimus fuit.* Nam statim in ipso Imperii initio in id unice incubuit, ut non modo præsentia, sed & futura bella tolleret, quo unusquisque sub vite & ficu sua tranquille sedere posset, juxta elegans & venustum *Sabini* epigramma.

Pace nihil melius, nil pace salubrius Orbi
Terrarum, cœli qui regit astra, dedit.
Pace suas Mercator opes, sua rura colonus
Possidet: absque metu carpit & hostis iter.

Imperator igitur Mersburgi in Comitiis talem promulgavit legem; Illum, qui pacem publicam turbaret, & seditionem moveret, absque ullo personarum respectu, capitis supplicio afficiendum esse.

II. CLEMENTIA. 1. Erga *subditos Henricus* Imperator fuit instar clementis patris, quibus imperavit: nullum damno afficiens illicito modo, neque aliud dicens in multitudine, quod virtutis ac sanctimoniæ laudem non redoleret. Itaque quod pius, ἀγαθὸς καὶ φοβερὸς, hoc est, bonus & veneratione dignus fuit, ejus in benedictione est memoria.

2. Imperator *Henricum*, uxoris Cunigundæ fratrem, qui seditionem contra eum moverat, non solum in gratiam recepit, sed etiam Ducatu Bavariæ donavit.

III. LIBERALITAS. Exemplum liberalitatis in *Henrico* Imperat. inter alia hoc notatu dignum est: BABO *Baro* in Abensperg / ex duabus legitimis uxoribus suscepit filios 32, & filias 8. *Henricus* Imp. aliquando eum secum venatum proficisci jubet, idque cum paucis. BABO, sperans se tempus nactum, quo tantam sobolem Principi maximo commendaret, juvenes jam puberes, scitos & elegantes, cultu quoque & arte ornat, unicuique ministrum adjungit: cum tali prolis globo venatum procedit ad Imp. Ille visa tanta multitudine, *Babonem* accersit, sciscitaturque, curnam cum paucis advenire jussus, tot equites adduxerit? Respondet is, cum uno equite & famulo præsto sum. Qui igitur alii sunt? quærit Imperator. Respondet ille; Sunt etiam, Imperator, tui famuli, mei filii, quos tuæ Majestati exhibeo & committo: in pace decus, in bello præsidium, dono, dico, quos patriæ educavi. Sunt adolescentes solertes, spero te dignos & utiles Reip. futuros. Gratissimum munus tale fratrum examen Imperatori fuit, benigne singulos appellat, filios nuncupat, sibi adsciscit, ad amplas dignitates adhibet, & alia beneficia in eos confert. *Aventin. lib. 5. Histor. Beat. Rhen.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. HENRICVS multos imperii hostes habuit, qui per intervalla ad imperium vel aspirantes vel alias hostiliter affecti, multum molestiarum ipsi exhibuerunt. Omnes tamen tandem & domesticos & externos, divino numine cooperante, facile vicit, veniam petere coëgit, & in gratiam recepit. Ostendit igitur *Henrici* exemplum, quod magna vis sit in pietate vera, & quod DEVS benedicat conatibus pii hominis.

II. Laudabile *Henrici* Imper. institutum fuit, quod exercitum suum antea non permiserit acie decertare, quam Eucharistia esset munitus: recte sentiens, cum anima cœlesti cibo esset refocillata, tunc & corpori vigorem accedere: & illos mortem nequicquam timere, qui vivificum Christi corpus participassent: ut jam intrepida mente secum cogitare possint,

—— tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis: te cernere, finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus, idem.

Bonfin. lib. 2. *rer. Vng. dec.* 2. *Boëth. de Consolat. lib.* 3. *met.* 9.

I. *Bellum* contra *æmulos Imperii.*

Cum HENRICVS administrationem imperii suscepisset, primum eos compescuit, qui electioni adversari, & ne consequeretur imperium, impedire studuerant: inter quos fuit ECHARDVS Marchio Saxoniæ, nepos Ludolphi Ducis Sueviæ ex *Ottone* filio, pronepos *Ottonis Magni*. Hunc interfecerunt Duces Saxoniæ *Lotharius*, & *Benno*, filii *Hermanni* primi Ducis. HENRICVM etiam Marchionem Austriæ, ex prosapia Comitum Schirensium, res novas cum filio Ernesto molientem, spe recuperandæ Bavariæ, repressit. HERMANNVM Ducem Sueviæ, & BRVNONEM Episcopum Augustanum, Germanum fratrem, qui imperium invidebant *Henrico*, sapientia ejus eo adacti sunt, ut culpam deprecarentur, & in gratiam reciperentur. Nec defuerunt hac in re fratres Cunigundæ, conjugis Imperatoris, quos Imperator acie victos ad pacem petendam adegit, iisque clementer ignovit. *Sigeb. Aventin. Chron. Spangenb. Schaff.*

II. *Bellum Italicum.*

Rebus in Germania constitutis, Imperator suscepit profectionem cum exercitu in Italiam. Hujus profectionis causæ fuerunt tres. *Prima*, ut possessionem Imperii in Italia occupata Germanis confirmaret. *Secunda*, ut *Arduinum* Marchionem Eporediæ, quem Episcopi & nobiles Italiæ Mediolani (ut Germanis splendidissimum Regiæ & Imperatoriæ dignitatis titulum, quem ultra 60 annos, continuata in eadem familia dignitate, tenuerant, eriperent, & ad Italos, ut est invidia assidua comes eminentis fortunæ, transferrent) Imperatorem declararant, opprimeret. *Tertia*, ut in Italia tumultuantes Græcos & Saracenos compesceret ac depelleret. Ingressus in Italiam *Arduinum* Pseudoimperatorem duobus magnis præliis vicit, qui ex periculo magno vix Papiam evasit. Ita recuperavit Italiæ regnum *Henricus*, & coronam ab Archiepiscopo anno supra dicto Mediolani accepit. Deinde, cum Græci auxilio Saracenorum Italiam undique vastarent, Imperator versus Apuliam & Calabriam directis aciebus Græcos pariter & Saracenos adortus est, & utrosque afflictos in Italia oppressit. Trojam postea urbem Apuliæ, quam Græci munierant, expugnatam evertit. Inde totam Apuliam & Calabriam occupavit, & quædam loca Normannis, qui ipsum secuti fuerant, tribuit, ut ea tuerentur contra Græcos & Saracenos. *Aventin. Crantz. Cuspinian. Chronic. Carion. Chron. Spangenb.*

III. Alia Bella.

Difficilia item bella gessit *Henricus* Imperator. 1. contra *Polonos*: quos tandem divino numine cooperante vicit, ad pacem petendam adegit, & vectigales fecit. 2. BALDVINVM Comitem Flandriæ (qui *Ottone* Duce Lotharingiæ anno C. 1005 extincto, Lotharingiam ad se transferre conabatur) coërcuit, eumque in gratiam recepit. 3. *Henetos* (qui repudiata fide Christiana, cui se sub *Ottone primo* addixerant, ad pristinam idololatriam redierant, & episcopatum Magdeburgensem, Misnensem, & Merspurgensem diripuerant) domuit. 4. *Bohemos* & Moravos sibi subjecit, illosque tributarios fecit. *Rudolphum* Burgundiæ Regem à suis pulsum restituit. *Fabric. Crantz. Aventin. Sigeb. Chron. Spangenb.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Henricus* fuit Princeps religione maximus. Nam in vera religione propaganda multum laboravit, & Ecclesiasticis admodum gratus Imperator fuit, quod plurima in ipsos beneficia conferret. Nec præconium à Cuspiniano descriptum silentio est prætereundum. *Henricus* II (inquit ille) non minus vitæ sanctimonia, quam fortibus gestis insignis fuit: ut mirum sit, hominem ita religioni deditum, potuisse imperii terminos & ab hostili incursu reddere tutos, & regnum suum locupletare & augere. Quæ enim cæteri Reges gladiis, & humani sangui-

nis effusione, non sine magna multorum calamitate, perfecerunt; hic pietate, religione ac bonis virtutibus peregit, & imperialem dignitatem decore, gloria ac majestate exornavit, & magis precibus apud DEVM quam armis triumphavit. *Hæc ille.*

II. *Henricus* Imp. cum hærede destitueretur, in Episcopatus immensam pecuniæ vim, & ipsam insuper dotem Cunigundæ uxoris effudit. Nam Episcopatus *Mersburgensem, Misnensem, Magdeburgensem, Hildesheimensem, Argentinensem,* & *Basileensem*, barbarorum armis dirutos ac devastatos instauravit, magnis reditibus locupletavit, & amplificavit. Præcipue vero Mersburgensem locupletavit, cui attribuit maximam partem Comitatus Mersburgensis, post mortem ESSICI Comitis, quod factum scribunt A. C. 1007. Eodem anno *Reinholdus* Comes Bambergensis, qui filius *Henrici* Comitis fuit, sine mascula prole extinctus est, atque ita Comitatus ad Imperatorem devolutus, quem Episcopatui destinavit: cui inprimis magna privilegia, & propemodum decus imperiale concessit, ut nempe præcipui omnes Germaniæ Principes illius Episcopi vasalli essent, & Electores imperii feuda, quæ Electorali nomine ac titulo habent, inde acciperent: & etiamnum hodie Electores Imperii vasalli sunt Episcopi Bambergensis; & quæcunque illi Electorum nomine & titulo tenent, ab eodem iis, ut feuda, conferuntur. *Chron. Bamberg. Chron. Carion. Peuc. Bruschius.*

III. Tanta fuit in hoc Imper. eximiæ pietatis laus, ut admiratione virtutis ejus Vngari, infestissimi Germanorum hostes, ultro se Imperio Romano subjecerint, & professionem Christianæ religionis susceperint. Nam cum *Stephanus* Rex Vngariæ sororem Henrici *Giselam* sibi uxorem peteret, Imperator illi ea conditione eam despondit, si, suscepto baptismo accepturum se professionem Christianam & in hac perseveraturum, promitteret. Ille igitur ultro ad sanctum lavacrum accessit, ac gentem suam pulcherrima facti imitatione accendit, & sic religionem Christianam in Vngariam introductam, posteri sancte hucusque retinuerunt. *Bonfin. lib. Dec. 2. Chron. Schedelii.*

IV. *Henricus* Imper., cum luxus Clericorum nimium cresceret, Synodum indixit Tremoniæ A. C. 1006, ubi Imperator ipse adfuit. Objurgati sunt Sacerdotes ob negligentiam, & exprobrata effusio & luxuria ex bonis Ecclesiasticis, quæ religioni & paupertati dicata essent, non luxuriæ, ideo quædam ademta prædia cœnobio Fuldano, & reliquis similis pœna, nisi modeste viverent, denunciata. *Fabr. Acta Metensium,*

Res memorabiles.

I. A.C. 1013. BASILIVS Imp. Constantinopolitanus in Bulgariam expeditionem instituit, Bulgaros vicit, & eorum 15000 cepit, quos omnes oculis erutis excæcavit; centeno tamen quovis monoculo relicto, qui reliquos duceret. *Cedrenus.*

II. A. C. 1015, Dux Sueviæ *Ernestus* die 30 Maii venatum abiit, & casu infausto ab Alberone Comite in feram telum torquente trajectus, cum vulnus lethale esset, uxorem jussit salutari, & Alberoni ignosci. Ipse cum sacerdos non adesset, suos advocavit, & præsentibus omnibus confessionem suorum peccatorum edidit, cum mallet coram multis erubescere, quam coram DEO reus apparere. *Annal. Suev.*

Prodigia.

I. A.C. 1004. *Papia*, urbs celebris & magnifica in Italia miserabili incendio prope universa consumta est. *Schafnab.*

II. A. C. 1005, *Cometa* horribilis, huc illuc vibrans, conspectus est in Australi parte; quem magna fames secuta est. Post hanc famem intolerabilem, A.C. 1006, & sequenti biennio, pestis secuta; quæ adeo in Germania grassata est, ut plures mortui, quam superstites sint habiti: Pagi quidam & villæ plane deserebantur, & armenta & pecudes libere vagabantur, nemine custodiente. *Sigeb. Schaff. Chron. Spangenb.* Quam quidem calamitatem in Lotharingia fons saluberrimæ aquæ indicavit in sanguinem tum versus, teste Platina. Eodem hoc anno *guttæ sanguinis* hominum vestimentis cœlitus illapsæ sunt, & Sol præter morem rubuit. Non multo post funestissimum bellum inter Saracenos & Turcas exortum est, & Turcæ Hierosolymam expugnarunt. *Chron. Magdeb. Lycosthenes.*

III. A.C. 1013, ingens accidit terræmotus. Ventorum etiam occidentalium turbine Fuldæ ædificia multa prostrata sunt, arboresque radicitus evulsæ. *Chron. Magdeburgense.*

IV. A. C. 1014. apud Flandros magna nubium moles, ex improviso cœlitus delapsa, multa hominum millia suffocavit. Post biennium *grando* & fulmina, homines, arbores & segetem perdiderunt: graviter postea fame laboratum est. *Chron. Saxon. Trithem.*

V. A. C. 1017 *Cometa* solito major, in modum maximæ trabis, per quatuor menses apparuit. Eodem anno in festo Iohannis in Gallia pluit sanguine, qui, si in lapides aut carnem hominis cecidisset, elui non poterat: in vestibus autem & lignis abluebatur. *Sigeb. Fulb. Episc.*

VI.

VI. A.C. 1020. *frigore* hyberno enecti sunt homines non pauci. Calend. Augusti circulus Iridis instar, quatuor lineis transversim divisus, à tertia usque ad sextam horam conspectus est circa Solem. Albis & Visurgis redundantes damna multa intulerunt accolis. Secuta est pestis, qua extinctorum corpora serpentibus plena, non sine periculo & maxima molestia, terræ mandabantur. *Chron. Saxon. Spang. Sigeb.*

VII. A.C. 1022. tanta *siccitas* & aëris temperies exorta est, ut multi nimio ardore extinguerentur, & non pauca animalia interirent: interim tamen columnæ marmoreæ tanto manarunt sudore, ut aqua eas perfusas quis crederet. *Sigebertus.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

CUm *Henricus* Imp. A. C. 1024. valetudine adversa & periculosa laborare inciperet, magis de Ecclesia & Republica, quam de se ipso sollicitus fuit. Nam conventum Alstetæ habuit, ubi cum Principibus & Episcopis de successore Imperii deliberavit, & ut CONRADUM Ducem Franconiæ, virum strenuum, consilio prudentem & Reipubl. peritum, successorem sibi eligerent, suasor & auctor fuit. Deinde cum morbus ingravesceret, testamentum fecit, uxorem Cunigundam & propinquos ejus accersivit, eosque intuens: *Recipite*, inquit, *quam mihi tradidistis, virginem vestram.* His actis, animum à terrenis ad cœlestia convertit, Deoque se devovit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

A.C. 1024. tertio Idus Iulii, Groningæ, prope Halberstadium *Henricus* calculi doloribus correptus, placide diem suum obiit, anno ætatis 52, Imperii 23, mense 5.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Sepultura.* Corpus *Henrici* è Saxonia Papebergam translatum, ibique in templo Petrino honorifice sepultum est. *Philippus in Locis Manlii p.* 45. scribit, *Henrici* sepulcro incisam fuisse Iustitiam, libram in manu tenentem. Iam vero (inquit) libra ita est facta, ut lingula bilancis non sit in trutina, sed declinet paululum ad alteram partem. De hoc vetus apud ipsos sermo spargitur: quando lingula in trutinam redierit, tunc adfuturum esse exitium urbis. *Cuspinian. Chron. Saxon. Spangenb. H. Mutius. Schaff. Sigebert.*

II. CONRADI *Ducis Saxoniæ successio*, *Henrico* Sancto mortuo imperium occidentis apud stirpem Saxonicam esse desiit, & ad Francos revolutum est. Translatio vero illa, quanta & quam diuturna ac funesta bella commoverit, postea dicemus, *&c.*

DYNASTIA TERTIA,

FRANCONUM.

XVI IMPERATOR GERM.

CONRADUS II.

Cognom. SALICUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio.*

DE stirpe hujus CONRADI diversæ sunt Historicorum sententiæ. *Carion in Chronic.* ita de stemmate ejus scribit: 1. Quidam, inquit, originem referunt in Eberhardum, fratrem *Conradi* primi Imper. 2. *Nonnulli* in *Conradum Sapientem*, generum *Ottonis Magni*, qui in prælio contra Vngaros ad Augustam cecidit, sed dissimiliter. 3. Alii pronepotem faciunt *Conradi* Sapientis ex filio *Ottone*, nepote *Henrico.* 4. Alii abnepotem ejusdem ex *Ottone* filio, nepote *Cunone*, pronepote Hermanno: sed quæ fuerit origo *Conradi* Sapientis, non annotant. Hæc ille. 5. Vera autem sententia hæc est, quod PROAVUS hujus *Conradi* fuerit *Conradus Sapiens* Dux Franciæ & Lotharingiæ, qui uxorem habuit LUDGARDEN filiam *Ottonis Magni*. Ex hisce parentibus natus est CUNO, Comes Franciæ. Cunoni filii tres fuerunt: *Sigefridus*, *Eberhardus*, & *Hermannus.* Conjux *Hermanni* fuit ADELHEIDA, è Francia Orientali (ut Cuspinianus habet) orta. Ex *Hermanno* & *Adelheida* hic CONRADUS II. Imp. natus est.

GENEA-

GENEALOGIA igitur hæc traditur:

Otto Magnus Imp.

Conradus Dux Franc. & Loth. -- *Ludgardis*.

Cuno Comes Franciæ.

Sigefrid. *Eberhard.* *Hermann.* --- *Adelheidis* è *Clodoveis* orta.

Conradus II. Imp.

Henricus III. Imp.

Henricus IV. & *V.* Impp.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit CONRADVS, hujus nominis secundus.

II. *Cognomento* dictus SALICVS, à gente Francica, quæ Salica appellatur, & Franci ipsi Salii à flumine Sala, cujus accolæ aliquot è Francis fuerunt, dicuntur. A Francis Saliis vero ut authoribus profectum est nomen legis Salicæ, quam firmissimum Regni Gallici fundamentum appellat *Bodin. 1. de Repub. c. 8. p. 139*, & privilegium coronæ *Mart. de jurisd. part. 1. c. 28. num. 31.* Leges autem Salicæ fuerunt latæ sub *Pharamundo* filio Marcomiri, primo Francorum Rege, circa annum Domini 425, & fuerunt responsa quædam & judicia aulicorum, qui oriundi erant à Saliis Alpinis populis, ut censet *Balduin. in prolegomen. p. 101.* Quidam vero derivant hasce à terra Salica. Terram autem Salicam ipsum regnum Franciæ interpretantur; quia Salios Francorum gentem fuisse scribit bit *Paulus Æmylius lib. 8.* quod etiam supra docuimus. Quidam vero neque à Salæ, neque à Saliis, sed ab ipsius auctoris Pharamundi Salici nomine (quem majores *Salicum* cognominatunt) Salicam hanc legem esse nuncupatam autumant. *Iohan. Ferar. Montan. in lib. 2. in princip. colum. 4. de reg. jur.* quem allegat *Carol. Molin. in consuetud. Paris. tit. 1. §. 26. num. 2.* plura de hujus origne vide apud *Didac. Covarruv. practicar. qq. 1. num. 8.*

Lege Salica fœminæ & descendentes ex iis excluduntur omnino à terra Salica, hoc est, Fiscali proprie, & Regia, quod patrimonium seu dominium ipsius coronæ & Majestatis regiæ appellatur, exhæredes & perpetuo incapaces esse jubentur. *Molin. & Mart. allegat. modo locis.* Alias etiam leges fundamentales regni Gallici recenset *Bodin. 6. de Republ. c. 5. p. 1148. versic. at mihi.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus fuit GISELA, formosa, pia & honesta fœmina, Regina Burgundiæ, Lotharii Regis Franciæ filia, eamque decimo quarto gradu *Carolum Magnum* attigisse multi Historici affirmant. de quo hi versus notandi:

Quando post decimam numeratur linea quarta,
—— *De Carolo Magno processit* GISELA *prudens.*

Hæc *Gisela* tribus maritis supervixit. Nam primum nupta fuit *Brunoni*, Comiti Saxoniæ, cui filium *Ludolphum*: deinde *Ernesto* Duci Sueviæ, cui gemellos, Ernestum scilicet seditiosum, & Hermannum peste in Italia exstinctum: *tertio* CONRADO, cui filium *Henricum III*, qui postea Imperator factus, peperit. *Conrado* Imp. *Gisela* supervixit annos quinque, mortua A. C. 1044, decimo sexto Calend. Martii, & Spiræ prope maritum sepulta est. *Chronicon Spangenb. Chron. Carion. Bruscius. Pantal.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. *Imperium ad eum pervenit per translationem. Henrico* enim Sancto Imper. absque mascula prole extincto, legitima electione imperium à Saxonibus, post annos 105, in hunc *Conradum* Salicum, ejusque posteros translatum est, ut agnoscamus, DEI consilio & nutu dari potestatem, nihilque in rebus humanis esse perpetuum.

AXIOMA.

Mutationes Imperiorum sunt fatales.

DEI enim misericordia, & justitia in Imperiorum conservatione & eversione conspicua fit: ut sciamus, imperia non rapi aut obtineri viribus; nec regi aut sustineri humanis consiliis, nec consistere aut ruere casu; sed constitui & servari divinitus; & rursus, crescentibus gubernatorum ac subditorum vitiis & impunitate, vel deleri, vel mutari ac transferri divinitus, non tantum de gente in gentem, sed & de stirpe in stirpem. Sicut ex *Daniele c. 5. v. 28.* discimus, quod solus Mundi Dominus sit ille, cui hæc vox tribuenda sit: MENE MENE, hoc est, *numeravit, numeravit*, hoc est, ille omnibus Regnis atque

atque imperiis in Mundo fatales initii, incrementi atque durationis præscripsit terminos atque periodos, quibus evolutis, non secus ac fumus à vento dissipatus, transeunt & evanescunt.

II. Defuncto *Henrico* Sancto Imp. magnæ propter electionem CONRADI dissensiones exstitere; inprimis cum artes Pontificum Romanorum suæ potentiæ causa cuncta miscentium accessissent. Quanquam autem multi in Germania & Italia electioni *Conradi* resistebant, (utpote *Ernestus* Dux Sueviæ, & *VVelphus* Dux Bavariæ, *Guilielmus* Dux Aquitaniæ, & antistes Mediolanensis, ægre ferentes à familia Saxonica hoc decus imperii transferri) tamen tandem post interregnum biennii fere discordantium inter se Principum sententiæ in *Conradum*, ob virtutem & rei militaris scientiam, tum etiam propter *Henrici sancti* Imp. testimonium atque authoritatem, qui judicio suo imperium ad eum detulisse scribitur, consenserunt. Quare electionem Principum Germaniæ secutus *Herbertus* Archiepiscopus Mediolanensis. Nam cum frustra se laborare in eligendo Italiæ Rege animadverteret, in Germaniam sua sponte ad *Conradum* accessit, eumque Regem propria auctoritate salutavit. Ob id *Conradus* Archiepiscopum jure eo seu privilegio maximo donavit, ut, cum ante Mediolanensis Antistes Episcopum Laudensem, jure ab *Ottone Magno* accepto, sacrare posset, ille eundem annulo & virga investiret. Sed postea *Herbertus* ex levi causa offensus hostis *Conrado* exstitit, ipsis factis ostendens, quam DEO parere nesciret. *Conradus* ubi cognovit, Herbertum adversus se conspirasse, ut dominatum Italiæ obtineret, dignitatem idcirco ei ademit, & armis persequendum censuit. Nec vero Herbertus vel potentiam vel auctoritatem extimuit, ut contemto honore Majestatis in tranquillo ocio viveret. Itaque CONRADVS recte, ne vel jura Majestatis acquiescendo malis consiliis Herberti violasse, vel malitiæ cum Reipubl. detrimento exercendæ occasionem dedisse videretur, quanto studio potuit, eum persequutus est, eumque captum Patriarchæ Aquileiensi custodiendum tradidit: ubi fuga elapsus cunctis viribus Imperatori bellum fecit. Quare Imperator statim Mediolanum repetivit, urbem obsedit, agrum ejus vastavit, & ad deditionem coëgit, Herbertum in carcerem Placentiæ conjici jussit, & tandem omni honore, & inprimis jure Episcopi Laudensis investiendi, privavit. *Sigon. lib. 8. de reg. Ital. Contractus. Chronicon Spangenb.*

III. CORONATIO. *Ter Conradus* coronatus est. *Primo*, cum in Italiam A. C. 1026 venisset intestinis Italiæ tumultibus coactus, regium diadema ab Archiepiscopo Mediolanensi suscepit. *Deinde* Modoëtiæ, antiquo more Longobardorum, iterum se coronari passus est: ejus exemplum post alii secuti sunt. Et *tandem* tertio, Romæ, A. C. 1027, in ipso die resurrectionis dominicæ, à *Iohanne* XX. Pontifice coronam auream accepit: & Comites itineris habuit potentissimum Regem Canutum, Daniæ, Norvvegiæ & Angliæ Dominum: & *Rudolphum* Regem Burgundiæ: in quorum præsentia summo cum honore omnia peracta sunt. *Sigonius lib. 8. Const. Imp.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

CONRADVS Rempubl summa cum laude administravit: eique in *genere* hoc elogium tribuitur, quod fuerit vir præstans, & Princeps salutaris: qui imperium virtute ac sapientia stabilivit, ac restitutione Burgundiæ auxit: bellicæ item rei peritia, liberalitate, & cura Ecclesiæ & pauperum, insignis: in consiliis prudens, in rebus gerendis felix. Vnde vicinis Regibus formidabilis fuit, & cæteri Imperatorem, tanquam summum Monarcham orbis Christiani, agnoverunt & venerati sunt. *Antoninus Castrutius. H. Mutius. Chron. Carion.*

In *specie* ei tribuitur

I. PRVDENTIA. Nam I. cum varii tumultus in imperio essent exorti, statim in initio imperii cum Principibus Germaniæ severum mandatum promulgavit, illum, qui pacem publicam turbaret, capitis supplicio afficiendum esse. *Cuspinian. H. Mutius. Fasc.*

2. Ne etiam filius suus *Henricus* negligeretur, eum Brunoni Episcopo Augustano erudiendum tradidit, à quo in vera religione, artibusque liberalibus diligenter informatus est. Hunc filium suum vix annos natum XI, postquam *Henricus* Rex Bavariæ diem suum obierat, Regem Bavariæ declaravit, & inaugurari curavit. Biennium post anno Christi 1028 Comitia Aquisgrani indixit, ac omnium Principum consensu filium imperii consortem fecit, & à Pilgrino Archiepiscopo Coloniensi in hebdomade magna Paschatis Aquisgrani coronari jussit. *Spangenb. Schaffnab. Pantal.*

II. JVSTITIA. *Conradus* Imp. justitiam laudabiliter administravit, & inter alia legem Ratisbonæ sanxit de proprietate Sylvarum & venationis jure: item de bonis Ecclesiæ non abalienandis. *Const. Imp.*

III. CANDOR & INTEGRITAS. Memorabile est exemplum in Conrado fidei præstitæ. Nam cum Imperator Polonis bellum inferret, Rex

Poloniæ Miescislaus viribus *Conradi* se imparem videns ad *Vlricum* Regem Bohemiæ confugit, auxilia ejus imploraturus. Verum Vlricus hospitali fide spreta, Conrado per literas significavit, se Miescislaum ei oblaturum, si pacem sibi esset concessurus. Imperator à scelere perfidiæ adeo abhorruit, ut statim *Miescislaum* periculi, in quo versabatur, admonuerit. Præclare pronuncians & sentiens, solere Germanos virtute cum hostibus, non fraudibus certare, nihilque acrius quam perfidiam ulcisci; sceleribus, non nomini hostium irasci; oportere armatum esse, quem oderint. Hac integritate Imperatoris Polonus ad Conradum profectus, ipsi supplex factus pacem ab eo petivit, quam etiam impetravit, & in gratiam receptus est. *Aventin. l. 4. Ann. Chron. Spangenb. Fulgosus lib. 6. cap. 5.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum Italicum.*

In Italia multi seditionem moverunt contra Imperatorem, non passuri alium sibi imperare, quam qui faciat, quod ipsis libeat. Multa ergo nefaria in Episcopum Landulphum, qui consilia seditiosorum improbabat, moliti sunt, & cunctis viribus ad resistendum Conrado sese compararunt. Hic tumultus in Italiam denuo attraxit Imperatorem. Quo cum pervenisset, in rebelles graviter animadvertit, inter quos fuit Herbertus antistes Mediolanensis, quem expugnata urbe Mediolano cepit, & in carcerem conjecit: de quo supra prolixius diximus. Hisce peractis, in Germaniam redit, & in eos qui conspiratione renovata res patriæ ipso absente turbarant, bellum movit, ac ut quiescerent, armis adegit. *Chron. Carion.*

II. *Bellum Hungaricum.*

Supra diximus, quod *Conradus* Imperator, *Henrico* Bavaro, fratre *Cunigundæ Henrici* Sancti Imperatoris uxoris, extincto, filium suum regem Bavariæ creaverit. Sed Rex Hungariæ Stephanus putans id regnum deberi suo filio, legatos de hac re ad Imperatorem misit; cum vero repulsam ferret, Imperatori bellum indixit. Deinde cum exercitu in Bavariam sibi, ut putabat ereptam, movit, eamque vastavit. CONRADVS igitur exercitu fortissimo collecto in Hungariam profectus, eam longe lateque vastavit, ad Jaurinum usque, inde commeatuum inopia pressus in Germaniam redit. *Stephanus* vero cum videret se Conrado viribus nullo modo parem esse, & resistere posse, insuper quod filius Emericus, cui (ut putabat) Bavaria debebatur, mortuus esset, per *Henricum* filium Imperatoris pacem petivit & impetravit.

III. *Bellum* contra *Rudolphum* Regem *Burgundiæ.*

Rudolphus Rex Burgundiæ promiserat *Henrico II.* Imperatori successionem in regno: At cum *Henricus* mortuus esset, resiliit. *Conradus* igitur *Basileam*, quæ ad regnum Burgundorum pertinebat, occupavit, inde in Burgundiam tendens Regem eo adegit, ut promissionem servare promitteret. Defuncto vero *Rudolpho*, Odo filius sororis *Rudolphi* illud regnum invasit, & præcipua loca præsidiis munivit. Sed *Conradus* collecto exercitu in Burgundiam movit, urbes expugnavit, *Odonem* pepulit, Burgundiam omnem usque ad Rhodanum fluvium occupavit, eamque rursus cum Germania conjunxit, & Genevæ Rex Burgundiæ coronatus est. Ab eo tempore Imperatores Germanici jura & titulum regni Arelatensis usurparunt, quæ *Carolus IV.* alienavit. Desiit ergo Burgundiæ regnum esse, cum decem Reges habuisset, & post mortem *Caroli Calvi* annis fere 144 stetisset. *Spangenb. Chron. Carion.*

IV. *Bellum* contra *Miesconem* Vandalorum Principem.

A. C. 1032. Vandalorum Princeps *Miesco* fratrem suum *Ottonem* regno ejecit, qui ad *Conradum* Imper. confugit. Sed *Miesco* bellum persecutus est, vastavitque regiones Imperatoris intra Salam & Albim, ultra centenos pagos vastavit, abduxitque ultra 9000 hominum in captivitatem. CONRADVS contra *Ottonem* in principatum suum reduxit, absque ulla vastatione gentis. *Miesco* in angustias redactus pacem petivit: quæ ipsi concessa est, cum pagos, homines abductos, & prædam restituisset. *Spangenb. Chronicon Saxon. Aventin. lib. 5.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

CONRADVS pius & religiosissimus Imperator fuit, religionem Christianam promovit, multa templa renovavit, & reditibus locupletavit, uti etiam primos lapides trium maximorum templorum Spirensium posuit A. C. 1030, die 12 Iulii. *Bruschius. Crantz. Chron. Saxon. Chorog. Schopperi fol. 732.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

ANno Christi 1039. CONRADVS Princeps optimus, qui jam magnam de se omnium exspectationem rebus præclare gestis excitarat, in medio cursu vitæ, non sine dolore publico, prope Trajectum Belgii urbem, die 4 Iunii (alii Iulii) in Pentecostes festo subita morte extinctus est, cum imperasset annis 14, mens. 10, diebus 22. Sepultus Spiræ Nemetum in templo S. Mariæ à se constructo, ubi sic scriptum reperitur in Mausoleo: CONRADVS II Imper. *obiit anno Domini 1039, pridie Non. Iulii.* Item hi versus:

Filius *hic*, Pater *hic*, avus *hic*, Proavus *jacet isthic*,
Hic proavi conjux, hic Henrici Senioris.

Chron. Spangenb. Carion. Contract.

XVII IMPERATOR GERM.

HENRICVS III,

cognom. NIGER.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit CONRADVS II, Imp. cognom. *Salicus.*

II. MATER fuit GISELA. Ex quibus parentibus natus est A. C. 1017.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXores *Henricus* habuit duas.

PRIOR fuit CVNILDA, Canuti, Angliæ, Daniæ & Norvegiæ Regis filia, quam pater CONRADVS ei desponsavit anno C. 1026. Nuptiæ autem prius A. C. 1036 celebratæ sunt, & biennium post Cunilda peste, nulla prole relicta, extincta est. *Chron. Spangenb. fol.* 168, 170. *Chron. Saxon. fol.* 206.

POSTERIOR fuit AGNETA, Wilhelmi Pictaviensium Principis & Aquitaniæ Ducis filia. Ex hac ei nati *filii duo* HENRICVS IV, (cui pater nondum baptizato Saxones jurare coëgit, & biennium nondum nato Bavariam dedit, & cum quartum ætatis annum attigisset, eum Cæsarem designari fecit) & CONRADVS, qui non diu patri supervixit. *Filiæ tres*, quarum primam *Iudittam* despondit Salomoni filio Andreæ Regis Vngariæ. Altera MATHILDIS nupsit *Rudolpho* Comiti in Reinfelden Suevorum Duci. *Tertia* LEOPOLDO quarto Marchioni Austriæ & Duci Sueviæ. *Chron. Spangenb. Pantaleon. Chron. Philip.*

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Pater Conradus Henricum puerum vix 11 annos natum imperii consortem & successorem designavit. Patre igitur defuncto, *Henricus* anno Christi 1039, omnium procerum Germaniæ consensu Imperator electus & confirmatus, & cum *Henricus* A. C. 1046, Romam venisset à Pontif. Romano CLEMENTE II, una cum conjuge Agneta mense Decemb. coronatus est, multis Italiæ & Germaniæ Principibus præsentibus. *Contract. Spangenb. H. Mutius lib.* 14. *fol.* 125.

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

I. IVSTITIA. *Henricus Niger* justitiæ fuit severus administrator. Nam *Conradum* Bavariæ Ducem, quem ipse in locum *Henrici* nepotis ex fratre Divæ Cunigundæ, in ulteriori Italia à Normannis in acie occisi, investierat, ob male & crudeliter administratam provinciam & juncta cum Hungaris fœdera, Ducatu movit: atque in ejus locum *Henricum* IV, filium suum adhuc infantem, Ducem Bavariæ constituit. Hæc magna est laus in *Henrico* justitiæ, quod sine respectu personæ malum è medio tollere voluit, nihil vel ipsius Ducis Bavariæ odium, vel cognatorum ejus potentiam metuens.

II. AVTHORITAS. In magna apud omnes authoritate fuit, & quidem cum anno C. 1046 à Pontifice esset coronatus, confirmatum est ei jus Majestatis, ne posthac sine ipsius authoritate Pontifex Romanorum crearetur. Et hac potestate usus est *Henricus*, ac mortuo *Clemente* II, Germanum quendam Popponem dictum, suum consiliarium, Pontificem fecit, & Damasum appellavit. Deinde Germanum Brunonem ad eam dignitatem, defuncto Damaso, promovit, & *Leonem* IX appellavit. Deinde quendam *Gebhardum* Episcopum creavit Pontificem, & *Victorem* II nominavit. Itaque summa *Henrici* III fuit authoritas, in eoque laudabile institutum fuit, quod majestatem imperii & jura contra Pontificum artes ac molitiones & defenderit acriter, & conservaverit feliciter. *Sigebert. Blandus lib.* 11. *decad.* 2. *Aventin. lib.* 5. *Spangenb. Platina. Vrsperg. Crantz.*

III. Inter cæteras virtutes *Henrici* III Imp.

 pietas,

pietas, *liberalitas*, *clementia*, *heroica fortitudo*, & in rebus gerendis *industria* seu solertia maxime commendatur.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum Bohemicum.*

I. *ORTUS.*

VRATISLAI *Ducis Bohemiæ insolentia*. Postquam *Conradus* Imp. esset defunctus, & *Henricus* III ei successisset, *Vratislaus*, Imperatoris authoritate spreta, jugum imperii detrectare, & annua tributa dare, contumaciter recusavit, insuper etiam bellum Imperatori fecit, & omnes aditus Bohemiæ succisis arboribus impedivit.

II. *PROGRESSUS.*

Henrici in Bohemiam expeditio. Imperator igitur bipartito exercitu, altero per Silesiam, altero per Bavariam, (quem exercitum ipse ducebat) in Bohemiam irrupit A. C. 1040: sed clade affectus, & alter exercitus, tantum vastata Bohemia, etiam recessit. Anno vero sequenti iterum felici eventu in Bohemiam movit. Vicit enim Ducem Bohemiæ, & diebus 42 Bohemiam vastavit, & Pragam obsidione cinxit.

III. *EGRESSUS.*

Pacificatio. Cum *Henricus* Imper. in Bohemia cuncta longe lateque vastaret, Leopoldus etiam Austriacus aliquot urbes Bohemis eriperet, Vratislaus pacem ultro petivit, & quas Imperator dixisset conditiones, accipere coactus est. *Spangenberg. Cosm. Aventin. lib.* 5.

II. *Bellum Hungaricum.*

I. A.C. 1038 *Stephanus* Rex Hungariæ mortuus est, cum annis 41 regnasset, & religionem plurimum propagasset. Successit ipsi PETRUS cognomento *Alemanus*, ex sorore nepos. Hic cum multa insolentius atque crudelius egisset, de consilio paucorum, ex quibus pendebat, ab Hungaris A.C. 1041 regno pulsus, ad *Henricum* Imp. confugit, & opem ab eo adversus Hungaros petivit. Interim vero Aba à proceribus regni Hungariæ Rex renunciatus est. Et hic quidem Rex, insolens novo honore factus, missis Legatis ad *Henricum* III, ejus exploravit sententiam, pacem ne, an bellum mallet? Certe, respondit *Henricus*, bello, nisi lacessitus, certare nolo. Caute; siquidem bellum res est plena periculi. Misitque pacis sanciendæ causa legatos in Hungariam, sed *Aba* eos contra jus gentium violavit. Itaque Imperator A. C. 1042 cum exercitu in Hungariam movit, Hungarorum Regem bis prælio vicit: qui fœdus & amicitiam postulavit, & dato jurejurando omnia sancte promisit se facturum: sed simulate & dubia fide. Verum enimvero cum *Aba* aperto marte confligeret cum *Henrico* Imp., copias suas quamvis maximas amisit, & vix fuga salutem quærere potuit. At vero Henricus exiguo plane exercitu vicit hostem potentissimum, & DEI auxilio mirabilem A. C. 1044 ad urbem Iaurinum victoriam obtinuit. Nam obductæ cœlo nubes condidere Solem, mox ventus, excitato pulvere, oculos hostium opplevit. Deinde turbo cum ingenti fragore hostem in fugam conjecit, Hungarorum 26000 in acie ceciderunt: Ex Imperatoris vero exercitu tantum tria millia militum desiderata fuere. Parta hac victoria proceres regni victricibus armis *Henricum Albam* Regiam deduxerunt, Regemque solenniter salutarunt. Deinde *Henricus* Imp. PETRUM Regem Hungariæ declaravit, & suo eum beneficio regnare jussit.

II. A. C. 1046, dum *Henricus* Imp. in Italia morabatur, novi in Hungaria motus facti sunt. Nam Hungari infensi suo Regi Petro, cum de pristina sævitia nihil remitteret, nec repudiata Christiana religione vellet redire ad veterem suæ gentis, eum in venatione ceperunt, oculos ei effoderunt, inque vincula conjecerunt, unde non multo post è vita exiit. Alium vero regem sibi elegerunt ANDREAM, & omnes, quos studuisse Petro sciebant, interfecerunt: ita etiam trucidati sunt Episcopi & Clerici. Sed enim hanc subditorum perfidiam ut *Henricus* ulcisci posset, expeditionem adversus Hungaros paravit. Sed *Andreas* Rex, antequam *Henricus* fines Hungariæ attingeret, misit legatos, & se purgavit, & promisso annuo tributo se in clientelam Imperatoris addixit, si modo ejus auctoritate regno Hungariæ potiri posset. Cum autem incerta fide agere videretur, & oblata occasione copias conferre, & agros Bavariæ vastare inciperet, *Henricus* arma rursus adversus eum A. C. 1052 suscepit, coëgitque vel sola imperii auctoritate, ut auri summam quotannis daret, & partem Hungariæ Imperatori cederet; & suo periculo certas copias *Henrico*, quoties opus haberet, promte mitteret. *Spangenb. Contract. Aventin. Schaffnab.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Tempore *Henrici* III Romæ schisma magnum erat; tres simul Pontifices, *Benedictus* IX, *Sylvester* III, & *Gregorius* IV, fuere à diversæ factionis hominibus electi. Hanc contentionem Imperator diremturus, & contumacem audaciam ac scelera, quibus

quibus certatim alter alterum depulerat, ulturus, Italiam adiit A. C. 1046, dejectisque sententia Synodi, quam authoritate Imperatoria Sutrii in Italia celebravit, & sacro ordine motis universis, alium constituit, nempe Suidigerum Episcopum Bambergensem, & *Clementem* II appellavit.

Eodem tempore alia statuit ad Imperii tranquillitatem necessaria: tum etiam vetus interdictum de non creando Pontifice sine Imperatoris assensu denuo sancivit, cujus abrogandi causa nihil non moverunt Pontifices. Hisce motibus sedatis, Imperator in Germaniam redire perrexit. Sed nondum eo reverso, *Clemens* II veneno interiit, cum tenuisset sedem Papalem menses 9. In ejus locum *Henricus* substituit *Popponem* Bavarum, Episcopum Brixiensem, (seu, ut alii volunt, Aquileiensem) & *Damasum* appellavit. Sed hic tantum sedit diebus 23, & veneno à *Benedicto* IX, invasore scelestissimo, sublatus est. Alium igitur Pontificem *Henricus* Imp. constituit A. C. 1049, *Brunonem* Comitem, & Episcopum Tullensem, eumque *Leonem* IX appellavit. Hic cum annos fere quinque sedisset, è vita decessit. Romani igitur cum absque consensu Imperatoris Papam eligere non auderent, Legatum ad eum de Pontifice eligendo miserunt, qui *Gebhardum* Episcopum Eychstatensem, ex familia Comitum Calvensium, Pontificem creavit, & *Victorem* II, nominavit. Itaque summa *Henrici* III Imp. fuit authoritas, & in eo laudabile fuit institutum, quod regali auctoritate jus Majestatis Imperatoriæ integrum conservavit. *Contract. Onuphr. Sigeb, Schaffn. Platina. Avent. Chron. Spangenb. Crantz. Chron. Carion.*

Res memorabiles.

I. HENRICVS III Imp. magnum *periculum evasit*, cum A.C. 1045, in Hungaria, secundo Danubio deveheretur, & à *Richilda* vidua *Adalberti Ebersbergii* magnifice hospitio & convivio exciperetur. Dum enim Imperatorem ea supplex orat, ut *Bosenburgum*, & prædia nonnulla, quæ maritus ipsius possederat, *Welphoni* tertio nepoti suo ex fratre tradat; & *Henricus* extensa dextera postulatis annuisset, repente contignatio collabitur. Imperator in alveum solii balnearii illæsus cecidit. Verum *Bruno* Wurceburgensis Episcopus, cognatus Imperatoris, qui postea in numerum Divorum relatus est, *Alemannus* præses Ebersbergensis, & Richilda, margini tabellisque lignei labri graviter allisi, paucis post diebus extinguuntur, teste *Aventino*, *Annal. Bojoar. lib.* 5. qui etiam recenset, quale spectrum sub imagine atri Æthiopis, paullo ante in saxo eminentiori apparuerit, & quomodo *Brunonem* cum *Henrico* navigantem compellaverit. *Aventin. lib.* 5. *cent.* 11. *cap.* 13.

AXIOMA.

Magni & heroici Viri sæpenumero ab insidiis & periculis conservantur divinitus.

I. Exemplum hoc loco habemus in *Henrico* III, Imp. uti etiam in filio ejus *Henrico* IV Imp. de quo infra dicemus.

II. Refert Lambertus Herveldensis, Ludimagistrum quendam Halberstadiensem, ab Episcopo Meginhero ad decimas solvendas compulsum, ac proinde ad Christi tribunal appellantem, subito exspirasse, atque hunc mox illum insecutum.

III. A. C. 1045 *venefica* quædam apud Anglos à Diabolo viva per aërem avecta est: cujus mulieris ejulatus, ad quatuor illius regionis milliaria, per aliquot horas auditus est. *Vincent. lib.* 25. *c.* 26. *Chron. Schedelii. Lycosthenes.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

A.C. 1056. HENRICVS Imp. exercitum contra Sclavos Lusatios misit, qui magna clade affectus, & totus fere cum Ducibus periit. Quam jacturam cum graviter tulisset, non ita multo post ægritudine correptus, Burdfeldiæ Saxoniæ oppido diem suum obiit, buccella panis grandiore, ut nonnulli tradunt, suffocatus, die 5 Octob. an. ætat. 39, imperii 17, mense 7. Corpus ejus Spiram Nemetum translatum, ibique magna cum solennitate sepultum, die Simonis & Iudæ, quo etiam natus fuerat.

Inscriptio Mausolei Spirensis: Anno Dom. incarnationis MLVI HENRICVS Imp. Non. Octob. obiit. *Chron. Spang. Chron. Carion. Hedion. Pantal. Contracti appendix*, & *Frising.*

NOTA.

HENRICVS III, *ultimus* fuit, qui tyrannidem Pontificiorum compescuit, & Majestatem Imperii contra illorum tyrannidem illibatam conservavit.

XVIII. IMPER. GERM.

HENRICVS IV.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit HENRICVS III, Imperator.

II. MATER fuit AGNETA, *Wilhelmi* Pictaviensium Principis & Aquitaniæ Ducis filia, religiosissima ac prudentissima fœmina, omnibusque virtutibus decorata. Ex hisce parentibus natus

est *Henricus* IV, ut *Sigebertus* habet A. C. 1050, die 11 Novemb. secundum *Schaffnaburgensem* vero A. C. 1051. 3. id. Novemb.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

I. Vxores.

V*Xores Henricus* habuit *duas*.

PRIOR fuit BERTA, *Ottonis* Marchionis Italiæ filia, quam Henricus juvenis admodum A. C. 1066 uxorem duxit. Defuncta est illa A. C. 1087, & Moguntiæ primum, deinde Spiræ sepulta.

POSTERIOR dicta fuit PRAXEDIS, vidua *Vdonis* Marchionis Brandeburgensis, filia Regis Russorum, cum qua nuptias celebravit Coloniæ A. C. 1088.

II. Liberi.

1. Ex *priore* uxore *Berta* Henricus suscepit,

1. FILIOS *duos*: CONRADVM, & HENRICVM. *Conradus*, cum à patre constitutus esset gubernator Italiæ, persuasu Pontificis, ducta filia Rogerii Normanni, Regem se Italiæ nominavit, Pontifice proclamante. Quapropter pater *Henricus* eum in Comitiis quæ A. C. 1099. Coloniæ indixerat, exhæredavit. *Conradus* quoque non diu post justas perfidiæ pœnas dedit, & A. C. 1101 subita morte extinctus est. HENRICVM, *Conrado* præterito, pater Regem fecit A. C. 1099. quæ res, si *Conradus* vixisset, civile bellum paritura fuisset.

2. FILIAS *tres*: 1. AGNETAM, quam pater despondit FRIDERICO Comiti de Hohenstauffen: cui, Rudolpho affine cæso, Sueviam attribuit. Defuncto *Friderico*, frater *Agnetæ Henricus* V, qui postea Imperator factus, eam LEOPOLDO Marchioni Austriæ junxit. Ex *Friderico Agneta* CONRADVM III, Imperatorem: ex *Leopoldo* vero 18 liberos suscepit, quos inter fuere HENRICVS Comes: CONRADVS Archiepiscopus Saltzburgensis; & OTTO Episcopus Frisingensis, Historicus clarissimus.

2. BERTHAM, quæ nupta fuit Marquardo seniori Duci Carinthiæ, & Marchioni Stiriæ.

3. SOPHIAM, quam *Salomon* Rex Hungariæ sibi matrimonio junxit.

II. Ex *posteriore* uxore an sobolem susceperit, non constat. *Aventin. Onuphr. Pantaleon. Chron. Philip.*

NOTA.

HENRICVS IV Imper. A. C. 1069 ex juvenili fervore (erat enim tum adolescens octodecim annorum) cum Archiepisco Moguntino egit, de dimittenda uxore *Bertha*, quam ante biennium duxerat: se ipsi cohibitare non posse, & virginem eam adhuc esse, & virginem etiam dimissurum. Moguntinus omnia se effecturum promittit, modo *Henricus* sua authoritate efficiat, ut Thuringi decimas sibi solverent. Archiepiscopus igitur rem proponit, & eo deducit, ut Imperatrix in cœnobium *Lorch* mittatur, & de hac re Synodus instituatur: interim ipse abit in Thuringiam ad exigendas decimas, quas dandas esse dissuadet Theodoricus Marchio, vitricus & tutor Eccardi. Ideo armis agitur, & Imper. arcem Beichlingianam capit, urbem arci subjectam exscindit, & Theodoricum fere Thuringia pellit. Interim dies dicta Synodo advenit, & Pontifex Roman. misit legatum suum *Petrum Damianum*, qui *Henricum* cogeret, ut repudiatam suam uxorem reciperet: & quidem serio id inculcatum est *Henrico*. Principes quoque amplexi consilium & authoritatem Papæ, Imperatori pariter hortatores fuere omnes, ut à consiliis divortii desisteret, animumque ad reginam adjungeret. Objecerunt ei atque exaggerarunt potissimum hanc politicam causam, qua ipsius animum percelli omnium maxime sciebant: Cavendum esse, ne isto divortio parentibus reginæ causa defectionis præberetur, gravissimumque incendium seditionis ac funesti belli exoriretur. His recte monitis paruit *Henricus*, & conjugem honorifice ad se recepit, & sequenti tempore jucunde ipsi cohabitavit, exque ea quinque supra dictos liberos suscepit. Quanquam enim difficile est, in maxima licentia moderari sibi, & suis cupiditatibus quasi frænos imponere: tamen laudabile illud *Henrici* institutum fuit, quod licentiam omnium rerum corruptricem exterminandam censuit, & ad imperii negotia curanda & promovenda deinceps animum adjecit. *Schaffnaburgensis. Chron. Spangenb. fol.* 183, 184. *Cent.* 11. *fol.* 481.

II ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

1. HENRICVM IV, cum annum ætatis ageret quintum, (vel, ut alii volunt, quartum) pater *Henricus* III communia procerum Germaniæ consensu Cæsarem designavit, illumque Aquisgrani A. C. 1054, ab Hermanno Archiepiscopo Coloniensi inaugurari curavit.

Observatio.

Hi in prima ætate delati honores *Henrico* exitio magis, quam præsidio fuere. Quanquam vero in eo fuit egregia animi indoles, quam rebus postea gestis mirabili eventu declaravit; tamen ejus exemplum documento est, quod puerum laudare, res sit difficilis: non enim res laudanda, sed spes est, ut ex Cicer. *Servius* refert. 6. *Æneid.* Itaque recte monet *Tacitus lib.* 4. *annal.* Mobiles adolescentum animi non sunt præmaturis honoribus ad superbiam extollendi, ne gliscat in malum insolentia. *Væ terræ, cujus Rex puer est!* inquit *Eccles. cap.* 10. *vers.*

vers. 16. & inter cæteras comminationes divinas apud Prohetam est: *Dabo pueros Principes eorum.* Id, si ulla alia terra, certe Germania sub Principatu *Henrici IV.* experta est: uti ex sequentibus patebit.

II. A. C. 1084. Cum *Henricus* Romam expugnasset, seditiosum Papam Hildebrandum deposuisset, aliumque substituisset, qui CLEMENS III. dictus, ab eodem in festo Paschatis, una cum uxore Bertha, magna pompa & solennitate coronatus est. *Chronicon Spangenb. Chronic. Philippi. Dresserus.*

II. *Imperii administratio.*

Henricus IV. egit annum ætatis sextum, cum pater è vivis excessit: qui moriturus tutelam filii & gubernacula imperii matri; curam & educationem ejusdem *Conrado* cuidam nobili Suevo commendavit. AGNETA igitur mater Henrici IV, prudentissima fœmina, tutelam filii sibi commissam gessit magna cum fide & diligentia, &, de consilio Henrici Augustani Episcopi, per quinque annos in imperio pacem & tranquillitatem magna cum justitiæ & prudentiæ laude conservavit. Et quidem hoc exemplum prudentiam singularem arguit in Agneta, quod Andreæ Regis Hungariæ, nuptias filiæ ejus suo filio Salomoni petentis, precibus locum dedit, & sic ex hoste infestissimo sibi amicum fecit fidelissimum. Caute Agneta consideravit, quod ex levibus causis & eventibus sæpe in bellis maximi momenti res mutari soleant. Deinde ut affinitate firmatam amicitiam & cum aliis Principibus haberet; alteram filiam *Iuditham* Regi Poloniæ nuptum collocavit: & tertiam impuberem Rudolpho de Reinfeld / quem Ducem Sueviæ simul fecit, destinavit desponsam. *Aventin. lib. 5. Annal.*

Cum autem Status imperii moleste ferrent, sibi imperare fœminam, ex sua & Episcopi Augustani sententia: Ideo A. C. 1062. *Otto* Regulus Bavariæ, Hanno Archiepiscopus Coloniensis, & Egbertus Dux Saxoniæ, patruelis *Henrici*, & alii, conveniunt, communicatisque inter se consiliis id agunt, & machinatione quadam perficiunt, ut *Agneta* matri tutelam filii, adeoque ipsam administrationem imperii eriperent. Matrem Agnetam cum filio hi proceres Germaniæ invitant, ut propius Augustam Nemetum veniat, interim navim in Rheno exornant, & puero *Henrico IV*, ut eam perlustret, persuadent, ingressum abducunt Colonias. Henricus, cum se videret abduci, vim metuens, in Rhenum ex navi desilit; & sic periisset, nisi Egbertus Marchio simul in Rhenum desiliisset, & in maximo periculo se & puerum servasset. Mater conturbata hac re quam casus obtulit, cum nihil contra auderet, in sapientiam convertit, ac se in monasterium contulit; ne amplius vitæ humanæ fraudes oculis perspiceret, (nam ex obtutu in intima viscera, penetratio ardorque nascitur,) seque odio procerum, suam rem agentium, liberaret. Tandem Romam profecta, vitam egit privatam, suam sortem æquo animo ferens, ibi diem suum extremum clausit, & in templo S. Petronellæ honorifice sepulta est. *Chronic. Hedionis. Schaffnab.*

Acta Henrici in Imperio.

I. *ACTA TOGATA.*

I. Cum matri *Henrici* Agnetæ (postquam per quinquennium, ut diximus, imperium summa cum laude administrasset) à proceribus imperium abrogatum esset, HENRICVM fata ruentis imperii, annum agentem XIII, extruserunt ad gubernacula, objectum crudelissimis suorum odiis, perfidiosissimisque Pontificum machinationibus, & callidissime structis insidiis, difficillimis bellis externis ac domesticis, quibus patria conflagravit, per ætatem tamen nulla re parem iis avertendis aut amoliendis, quæ undique parabantur & intentabantur vi & fraude in Reipubl. perniciem. Ex domestica matris disciplina protinus in aciem productum velut ex umbra in lucem contra fortissimos hostes, & dimicando fortunam belli experiri, priusquam arma aut gestáre posset, aut tractare didicisset, & Imperatoris obire, præstareque munus oportuit, priusquam, quæ militem decerent, cognovisset. Ei namque adolescenti nullum rectum ingenii cultum, ut mater instituerat, adhibuerunt: sed ut pro animi libidine, ac suo arbitrio viveret, permiserunt. Et sic corrupta Henrici adolescentia multis se vitiis polluit. Proceres etiam imperii neminem ad Henricum admittebant, nisi de sua voluntate accessisset, nec ipsi licebat, quos vellet, ad se admittere; satis haberet, quod venatione, & gaudiis ac voluptatibus corporis frueretur. Interim omnes pro lubitu grassati sunt, & tota Reipubl. compago conquassari visa est, tum quod illi imperii Administratores suam magis, quam publicam rem curasse videbantur: tum quod illi morbi gravissimi esse solent, qui à Capite defluunt; quibus illi fomenta præstiterant.

II. Vbi autem *Henricus* adolevit, & ad maturam ætatem pervenit, omnia sua consilia ad imperii tranquillitatem direxit, uti etiam eximiæ in eo virtutes excelluerunt. Quæ sequentes sunt.

I. AVTHORITAS. I. Cum inter Boleslaum Poloniæ regem, & Vratislaum Bohemiæ Ducem, diſſidium atrox exſtitiſſet, jamque ad arma deventum eſſet, & detrimenti multum utrinque datum; Henricus authoritatem ſuam interpoſuit, & conventum indixit Miſnæ anno Chriſti 1071. ubi utrumque à diſſidio & maleficio juſſit deſiſtere, eique ſe ſocium contra alterum profeſſus eſt, qui primus arma ſumturus eſſet. Ejus compoſitionis forma publice in templo Miſnenſi recitata eſt. *Fabricius.*

II. MAGNIFICENTIA. Anno Chriſti 1083 *Henricus* VRATISLAO Bohemorum Duci Moguntiæ in conventu Principum attribuit titulum dignitatemque regiam, Moravorum regno in Bohemiam translato. *Æn. Sylv.* Plerique tradunt, Vratislaum Regem coronatum eſſe Pragæ ab Engelberto Archiepiſcopo Trevirenſi, die 16 Maii, A. C. 1087.

III. MANSVETVDO. In *Henrico* manſuetudinis exemplum inſigne inter alia tale eſt: RVDOLPHVS SVEVUS Dux Saxoniæ, qui à Pontifice Gregorio VII contra Henricum electus fuit Imperator, cum infeliciter contra Henricum pugnaſſet, non diu poſt exſpiravit, & regio ritu Mersburgi ſepultus eſt. Eo loci forte venit etiam Henricus Imperator, viditque ſepulcrum adverſarii ſplendidum: quod cum ægre ferrent quidam, & dicerent, non decere hoſtem Imperatoris ita honorari mortuum: reſpondit Imperator: *Iaceat ille, & eo quidem modo, quo voluit jacere; me vero ſplendor iſte tantum abeſt ut offendat, ut optem & cupiam omnes meos hoſtes etiam ſplendidius ſepultos jacere.* Otto Friſing.

Imo animi moderationem, & inauditam in ſupplices manſuetudinem *Henrici*, etiam hoſtis ejus Dodechinus laudare coactus eſt: quod ſicarios, in ipſo facto deprehenſos, impunitos abire juſſerit; quodque Principes perduellionis reos in gratiam receperit.

IV. LIBERALITAS. Ab Henrico Imp. agmina pauperum ſuſtentata fuiſſe traditur: qui eum domi in cubilibus; campis, in caſtris ſequebantur. Nam & liberaliter eis proſpexit, & in demortuorum locum mox alios ſubſtituit, ac in prædiis ſuis erogari eleemoſynas largas præcepit. *Theat. Zvving. fol.* 2425.

V. JVSTITIA. Iuſtitiam ſevere adminiſtravit. Nam legem ſanxit, ut jus omnibus æqualiter adminiſtraretur. *Conſtit. Imper.* Exemplum à *Fabricio* & *Spangenb.* tale recenſetur: FRIDERICVS Palatinus Saxoniæ, frater Epiſcopi Bremenſis, Weiſſenburgi prope Friburgum, ubi hodie cœnobium Schiplitz eſt, habitabat: Is proditione conjugis ſuæ illectus, à Landgravio Ludovico, qui in ditione Friderici venabatur, interficitur A. C. 1065. menſe Ianuar. Et poſt triennium Friderici conjux nubit Ludovico, ex quo etiam liberos habuit. Sed Epiſcopus Bremenſis defert hoc facinus ad Imperatorem: qui Ludovico diem dicit: quo tamen noluit comparere: ideo aliis artibus capitur, & in Gebichenſtein turri biennium detinetur; ex qua tandem in Salam præcipitem ſe demittit, unde à ſaltu nomen retulit, dictus der Springer. Inde abſolutionem petit à Pontifice Romano, & templum Hulderici Sangerhuſiæ ædificat: poſt ſecundo & tertio ab Imperatore captus ſemper mirabiliter evadit, & tandem fit Monachus in Reinhartsbrun / & reditus cœnobii *Oldislebienſis* multum auget.

Omnino *Conradus Vrſpergenſis* tale Henrico IV Imper. tribuit elogium: *Pluribus*, inquit, *teſtibus confirmare poterimus, quod nemo noſtris temporibus malis, ingenio, fortitudine & audacia, ſtatura etiam, totaque corporis elegantia, viſus fuerit faſcibus Imperialibus illo aptior.*

II. *ACTA SAGATA.*

HENRICVS IV anno regni ſui 9, ætat. 14, gladio accinctus eſt, bella gerere cœpit; ipſeque bellicoſiſſimus Princeps fuit, patriæ amantiſſimus, Majeſtatis imperii vindex acerrimus. Nemo collatis ſignis pluries cum hoſte conflixit, adeo ut M. Marcellum & Cæſarem Dictatorem ſupergreſſus, *bis & ſexagies pugnarit*, ſemper victor exſtiterit, ac divinitus protectus nunquam vulnus lethale acceperit. Sed jam fatali quadam neceſſitate rerum converſiones & mutationes imminebant, ut humana quadam prudentia, quæ in fatis erant, mutari poſſe non viderentur. Quare è levibus cauſis belli diſcordiæque civilis cœperunt exordia.

I. HVNGARI, ſpreto Rege Andrea, ejus fratrem BELAM crearunt ſibi Regem. Andreas igitur miſit uxorem & filium Salomonem in Germaniam ad Imperatorem, eumque muneribus multis ad ferendum ſibi auxilium invitavit. Imperator itaque geminum exercitum miſit, quorum alteri Wilhelmus Thuringiæ Marchio, alteri Epiſcopus Cirenſis præfuit. Sed cæſus eſt uterque. Nam Hungari, collectis omnibus copiis, Marchionem obſederunt. Ideo eruptione, cum commeatu interclusus eſſet, pugnandum fuit: ubi *Andreas* Rex ungulis equorum contritus, Epiſcopus trucidatus cum toto exercitu, Marchio in tumulo ſeſe fortiſſime defendit, tandem ſe dedidit: qui ob virtutem ſalvus ab Hungaris dimiſſus, & legatus pro pace, ab Imperatore

ratore impetranda, missus est. Bela itaque rerum potitus regnum obtinuit. Andreæ filius Salomon, affinis Henrici, patriis sedibus exutus, opem ejus imploravit: qui eum in Franciam cum conjuge deductam honeste ac regiis sumtibus aluit. BELA autem cum triennium fere regno præfuisset, mortuus est: cujus filius GEISA sibi metuens ab Imper. sponte cessit regno, advocavitque Patruelem Salomonem, qui eo cum exercitu ab Imperatore missus, & regno inauguratus est. Ille ad annos tredecim pacem in regno authoritate Henrici IV Imper., cujus gener erat, conservavit. Anno autem Christi 1074 Geisa Belæ filius Salomonem ter in acie superavit. Salomon evocat Imperatorem, promittitque, si restitutus fuerit ab ipso in integrum, se regnum imperio tributarium facturum, & quinque ipsi urbes traditurum: quibus promissionibus motus Imperator, ipse in Hungariam movit. Sed Geisa omnem commeatum in munitas urbes avexerat: ideo Imperator re infecta recedere coactus est, ac ita Geisa regnum obtinuit; Salomon vero, frustra quæsitis hinc inde auxiliis, in solitudinem monachus factus sese abdidit. *Meshovius. Schaffnab. Bonfin. Chronic. Spangenb.*

II. *Henricus III* Imper. promiserat Bertholdo Duci Zaringiæ Ducatum Carinthiorum; sed *Henricus IV* filius Ludolphum quendam cognatum suum Carinthiis Ducem dedit: qua injuria Bertholdus graviter offensus cœpit de ultione cogitare, interque cæteros conjuratos magnas Henrico turbas fecit: & fuit hæc præteritio seu exclusio Bertholdi non minima sequentium turbarum causa. *Chronic. Philippi.*

III. A. C. 1069. *Henricus* Imper. contra Lusatios Vandalos movit, illorum regionem longe lateque vastavit, multas urbes & arces expugnavit, diripuit, ignique tradidit, atque ita brevi tempore eos sibi subjecit, & ut pacem colerent, adegit. *Sigbertus.*

IV. *Henricum* è bello Sclavonico feliciter confecto revertentem exceperunt seditiosæ conspirationes Saxonum, quarum author & Dux fuit *Otto* frater Guilhelmi Marchionis Thuringiæ ex ignobili concubina satus, quem paulo ante Imperator ablegarat in Italiam, ut obligatam jurisjurandi religione Italiam confirmaret in fide erga Imperatorem, & tributa usitata exigeret. In eo itinere, quod familiarius se insinuasset Principibus Italicis Otto, venit in suspicionem affectati imperii: nec temere. Socios primos conspirationis habuit Episcopos Magdeburgensem & Halberstadensem, *Magnum* & *Hermannum* Saxoniæ Duces, Udonem primum Marchionem Brandeburgensem, Ecbertum Marchionem Saxoniæ, & alios. Hos cum primo occursu fudisset Imperator ad Onestrum Thuringiæ fluvium, A. C. 1075, auxiliis Rudolphi Suevi, Welphi Bavari, Godefridi Lotharingici, Ernesti Marchionis Austriæ, & aliorum: Rudolphus bellum diremturus sese interposuit, & Saxonibus, si positis armis deditionem facerent, persuasurum se Imperatori promisit, ne quid in illos durius statueret. Id cum non obtinuisset, Principibus deditione captis, & in vincula conjectis, sed è custodia rursus elapsis, animi vehementius incanduerunt, & odia magis sunt exacerbata. *Otto* Bavarus, etsi prælio non interfuit, convictus tamen de insidiis vitæ Imperatoris structis, publicatis omnibus ejus bonis, per legem Salicam, qua capitale est in Principem conjurare, damnatus est. Ducatum Bavariæ Ottoni ademtum dedit Henricus Imperator Guelfo Azonis Ferrariensis filio, genero Ottonis; ea tamen lege, ut conjugem & socerum jurisjurandi religione abdicaret, aliamque uxorem duceret. Ex Guelfi istius progenie cœpit etiamnum florentissimum stemma Luneburgensium & Brunsvicensium Ducum.

OTTO vero dignitate bonisque privatus, in Saxoniam profectus, tumultus excitavit, & quanquam in gratiam receptus esset ab Imperatore; tamen nulla beneficii ratio vincere ejus animum potuit, quin Imperatori omnia faceret adversa. SAXONES ergo OTTO incitavit, ut jugum plane imperii excuterent: qui missis legatis causam rebellionis honestam prætexebant. Saxonum populus nulli nationi armis & fide secundus deprecatur, inquiunt Legati, ut jura avita & veterem libertatem sibi restituas. Respondit Imperator: *Injuria affectos defendam, & nemo opem meam frustra implorabit, modo innocens sit: sed qui inopes & pupillos defendo, pacem servari jubeo, latrocinia prohibeo, in eo officio meo satisfacio: & pietas est, id fecisse, non injuria. A* DEO *enim Princeps constitutus sum, & ensem fero, ut scelestos puniam, & bonos ac concordiæ amantes defendam.* Confer Rom. 13. v. 4.

Nihil vero hic sermo commovit animos Saxonum, quippe bello rem dirimendam censuerunt: Sed cum aliquando dubio Marte certassent, tandem manus dare coacti sunt. Nam Henricus Imperator hostes suos divina ope & singulari virtute vicit, & conditiones pacis petere coëgit; sed & veniam delicti petentibus dedit. Verum tanta in omnibus fere, quibus culpam Henricus ignovit, fuit ingratitudo, ut quanto majoribus beneficiis ab eo fuerant affecti, tanto majori odio adversus eum persequendum oblata occasione processerint. *Schaffnab. Ursp. Aventin. lib. 5.*

v. Jus majestatis Imperatoriæ huc usque integrum conservatum est. Sed cum A. C. 1073. Hildebrandus Monachus (militi turbulento magis, quam pastori similis, & infausto veluti sydere natus) Pontifex Romanus electus & GREGORIVS VII appellatus esset, jura Majestatis contemni cœperunt, quasi ejus Principis, qui vitiis quibusdam suam juventutem polluerat, auctoritas nulla esset, nec in Pontifice creando necessaria. Et quoniam non decet eos diu deliberare, qui injuriam patiuntur: HENRICVS IV, Imperator, collectis copiis, bello instituit jus imperii & majestatis tueri: & forte rem integram servasset, si fides fuisset in iis Principibus, in quibus esse debebat, & nisi tam inopinata & periculosa conspiratio in ipsum facta fuisset. Interim Gregorius VII se opibus *Matildis* opulentissimæ fœminæ, & potentia Normannorum muniit, atque id magno studio egit, ut Saxonum animos jam satis exacerbatos incitaret vehementius. Sed artes hæ fraudibus plenæ haud felicem habuere exitum, & res ipsa docuit, quod parva integritas & exigua fides exspectetur ab iis, qui fraude & artibus creverunt. Et cum GREGORIVS VII directo sui instituti rationes in opus producere non posset, per obliquum, opera eorum usus, quos maxime Imperatori adversari sciebat, id efficere conatus est. *Saxones* ergo ad civile bellum incipiendum ac perficiendum concitavit. Sed quantumvis maximis collectis copiis arma Saxones adversus Imperatorem sumserant, Duce *Ottone*, quondam Bavariæ regulo, qui neglecta jurisjurandi religione Dominum suum persequi instituit; tamen divina adjuvante providentia *Henricus* Imper. eos vicit, & ad conditiones pacis accipiendas coëgit, magnaque strages hominum tunc A. C. 1075. 7. Idus Junii facta scribitur ab *Aventino lib. 5. Annal.*

Saxones hac clade accepta, Imperatorem multorum scelerum apud Pontificem Romanum accusarunt: qua ansa arrepta GREGORIVS Papa, cum res iis artibus, quas præsumserat exercere, non successisset, jam sese ex dominio Imperatoris liberare, & contra eum sibi subjicere conatus est. *Henricum* igitur, ut respondeat accusationi Saxonum, & quod sumta pecunia Episcopos fecisset, citat ut Romæ die præfinito se sistat: ni pareat, anathema minatur. Quare Imperator legatos mittit, qui se excusent. Sed hi in vincula conjiciuntur, siti, fame, frigore excruciantur, & tandem ignominiæ causa circumducuntur, & urbe ejiciuntur. Papa quoque Henricum excommunicavit, & hac formula excommunicationem edidit: *Toto regno Germaniæ atque Italiæ ei interdico, & omnes Christianos vinculo Sacramenti, quo se illi obstrinxerunt, exsolvo, & ne quisquam ei, ut Regi, obtemperet, veto.* Imperator vero ubi hæc audisset, indignatus Synodum convocat Wormatiæ, conqueritur de hisce injuriis: & cum forte adveniret Cardinalis, cui notæ erant Pontificis artes, scelera Pontificis recenset, & veneficia, atque propterea eum indignum Pontificatu censet. Huic decreto subscribunt 26 Episcopi. Quo pacto crabrones excitavit. Nam *Gregorius VII* Papa fraude potius quam violentia nocuit Henrico, quosque fideles in Germania novit esse *Henrico*, spe præmiorum ac dignitatum proposita, ab eo abalienavit: aliorum vero animos largitionibus sibi conciliavit. Mille enim talenta quindecies, ut scribit *Aventin. lib.* 5, viritim Clero populoque Romano distribuit. Et hanc pecuniæ vim Normanni hostes imperii, & *Matildis* Pontificis amica, contulerant. Itaque & *Rudolphus* Sueviæ Dux misere artibus Pontificiis deceptus, Princeps alias prudens & senectute venerabilis, eximia laude fortitudinis & integritatis in universo imperio præstans, cujusque fides ante perspecta erat Imperatori in prælio contra Saxones ad Onestrum, à suo affine & Domino dissentire cœpit, & diversas partes sequi. Nam etsi alienum à boni civis officio videbatur, Principis, cui fidem dedisset, Majestatem lædere, & talis Principis à quo affectus esset maximis beneficiis; persuasus tamen Episcoporum argumentis, quæ in speciem plena pietatis erant, non servandam esse fidem excommunicato, cum quo nulla juris aut officii societas esse debeat; ne judicaretur contra religionem facere, si non obtemperaret Pontifici, suscepit Cæsaris titulum, & Moguntiæ coronatus, mox imperium invasit, fretus & sua potentia, & studiis atque auxiliis Saxonum. Contulerunt se ad eum plures alii, aut veteribus aut novis injuriis Imperatoris irritati; ut, *Bertholdus* Zaryngiæ Dux; VVelphus immemor acceptæ ab Henrico Imper. paulo ante Bavariæ. Et præter hos Episcoporum magna colluvies, inter quos præcipui fuerunt Moguntinus, Coloniensis, Salisburgensis, VVirtzburgensis, Magdeburgensis & Halberstadensis. Vnde maximum civile bellum adversus *Henricum* exarsit: Ac sic Germani suo magno malo constabiliverunt dominatum Pontificis Romani. Cum autem *Henricus IV* tantæ conjuratorum potentiæ resistere posse diffideret, & ut sapientem decet, quævis potius consilio experiri, quam armis certare vellet, in Italiam iter suscepit, ut bonis conditionibus cum Pontifice hoste sibi infensissimo in gratiam rediret. Venit Canusium A. C. 1077, quæ arx erat *Matildis*: & quidem omni cultu regio abjecto, inediam, magnaque tempestatum incommoda perferens, exspectavit responsum.

ſum. Gregorius Pontifex Canuſii reſidens, per integrum triduum Imperatorem laneis indutum, nudis pedibus ſuper glaciem cruda hyeme ad portas ſtare ſivit: nec niſi precibus *Matildis* exoratus admittere eum voluit: tandem ad pedes projectum & miſericordiam implorantem anathemate liberavit, ſub duriſſimis conditionibus, ut in controverſia cum Saxonibus & aliis Papam arbitrum acciperet, ne quid interim pro imperio ageret; ut omnes ſubditos à juramento, quo ſibi obſtricti, abſolveret; & tandem, ut in omnibus Pontifici cederet & obediret, ſuoſque Conſiliarios omnes dimitteret.

Quanquam autem *Henricus* IV exiſtimavit, ſe bona fide cum Pontifice in gratiam rediiſſe, & propterea diutius in Italia commorabatur: tamen fraudem ſibi factam re ipſa comperit. Nam Gregorius miſſis interim legatis, Saxones ad rebellionem incitarat, & Rudolphum Imperatorem electum ſua auctoritate confirmarat, eique novo & inuſitato exemplo auream coronam miſerat, cum hac inſcriptione:

Petra *dedit* Petro, Petrus *diadema Rudolpho*.

Petra, h. e. Chriſtus, dedit Petro, id eſt, Epiſcopo, eam poteſtatem imperii: & *Petrus*, id eſt, Romanus Pontifex, dat tibi Rudolpho diadema, h. e. coronam Imperii:

Stadenſis hunc verſum ita allegat:

Petra dedit Romam Petro: tibi Papa coronam.

His rebus cognitis, *Henricus* clam ex Italia in Germaniam rediit, & nulla vel excommunicationis vel abſolutionis habita ratione inſignia imperii recepit. Quapropter mox ſe adverſus iſtum novum Imperatorem, omneſque conjuratos, collectis copiis inſtruxit, & mira quadam felicitate, & præſenti divino auxilio omnes ſuos adverſarios bello ſuperavit. Conflixit cum Saxonibus novem juſtis præliis. *Quarto* Rudolphus profligatus ad Elyſtrum fluvium A. C. 1080, idib. Octobr. eique à *Godefrido Bilionæo* circa ilia lethale vulnus inflictum; aliis etiam accurrentibus dextra manus abſciſſa eſt, & ambitione ejus clades maxima accepta à Germanis. Cum autem *Rudolpho* morituro dextera præciſa afferretur, ad aſtantes Epiſcopos dixiſſe fertur: condignam ego perjurii accipio mercedem. Ecce hæc eſt manus, qua Domino meo HENRICO fidem ſanctiſſime juravi: Vos Epiſcopi videte, in quod me veſtra monita ſequentem collocaſtis ſolium! Ego quidem ex hac vita diſcedo, ſed vobis rationes DEO reddendæ erunt. His dictis paullo poſt mortem oppetiit, & Mersburgi regia prorſus pompa ſepultus eſt. *Vrſp. Schaffnab. Avent. Chron. Spangenb. fol.* 204, 205. *Marian. Scotus. Sabellicus. Blond. Helmold. in hiſt. Sclav. c.* 29. *Bonſin. lib.* 3. *dec.* 1.

VI. HENRICVS Imp., cæſo Rudolpho anno G. 1081, totam belli molem è Germania convertit in Pontificem, repetiturus occupata ab illo Cæſarum jura, & labefactatam authoritatem eorundem vindicaturus: & omnia quidem ſibi feliciſſime ſubjecit, ac quicunque in itinere imperium detrectarent, attrivit; ſed Papa Romam præſidiis & commeatu munierat; ideo eam veſpera Pentecoſtes obſedit, & in æſtivis caloribus exercitum in proxima urbis loca diſtribuit, quibus præfecit Guibertum Epiſcopum Ravennatem, (quem *Henricus*, depoſito *Gregorio* VII, conſenſu Epiſcoporum Brixiæ in Norico convocatorum Papam fecit, eumque *Clementem* III vocavit) qui vaſtando urbi plurimum nocuit.

Papa *Gregorius* ſcripſit ad ſtatus Teutonicos, ut circumſpecte agerent in Imperatore novo eligendo, & ut caverent inprimis fidelis ſit Pontifici Romano. Ideo præſcripſit verba, in quæ juraret eligendus Imperator, (in locum videlicet Rudolphi) quæ ſunt: *Ab hac hora & deinceps fidelis ero per rectam fidem beato Petro Apoſtolo, ejuſque Vicario beato Gregorio: & quodcunque ipſe mihi præceperit, ſub his verbis*, per veram obedientiam, fideliter, ſicut oportet Chriſtianum, *obſervabo, &c.*

Saxones igitur & alii Principes convenerunt Bambergæ, & elegerunt HERMANNVM Ducem Luzelburgenſem. At reliqui Principes, ne inteſtino bello Germania conflictaretur, electioni reſtiterunt; nihilominus tamen Saxones perrexerunt, & ſuum novum Imperatorem per Epiſcopum Moguntinum coronarunt die 26 Decembr. Hic *Hermannus* ſtatim Franciam Orientalem diripuit, & ſedem aulæ inſtituit Iſlebiæ, ubi tum temporis magnus proventus fuerat allii. Ideo dictus eſt Rex alliorum, Knoblauchs König.

A. C. 1082. Tandem *Henricus* Imper. urbem Leoninam poſt Paſcha in poteſtatem ſuam redegit: inde veteris urbis oppugnationem aggreſſus, multa per æſtatem Romanis incommoda intulit, urbemque ex parte incendit, ut in eo tumultu eam capere poſſet; ſed id fruſtra fuit. Quapropter iterum ab oppugnatione receſſit, exercitu per vicina loca diviſo. Anno vero ſequenti, cum hactenus circa Romam fere biennii ſpacio per Duces ſuos omnia vaſtaſſet, ad obſidionem urbis rediit, illam novo, eoque multo quam ante graviore conatu oppugnare inſtituit. Quo terrore perculſus Gregorius, Lateranum reliquit, ac *Ruſtico* nepote ad ſeptem ſolia demiſſo, ipſe cum Cardinalibus in arcem adſcendit; ac Robertum, qui Alexio Imp. Orientis bellum in Græcia faciebat, ad ſui auxilium advocavit. Cum irrita oppugnatione Vrbs de integro acri diligentia obſideretur, tandem 3 Non. Junias

ejus expugnandæ fortuna oblata: Nobilis quidam Germanus, muros in meridie ſupergreſſus, cum omnia Romanorum negligentia cuſtodiis vacua animadverteret, ne clamore ſe ipſum proderet, manu contubernales accivit, ab iiſque, cum & ipſi ſocios accerſiſſent ſuos, mœnia capta. *Henricus* ingreſſus Capitolium occupavit, atque ibi ſe præſidiis & munitionibus confirmavit. Inde Ruſtico ad deditionem compulſo, ad Pontificem oppugnandum ſe contulit, atque omnibus obſtructis exitibus acrem arci obſidionem admovit. Verum *Gregorius* præſentiæ ſe ejus, qui tot religionibus obſtrictus, atque regno abdicatus eſſet, committere non auſus, ac ſimul à *Roberto*, quem tacitis Deſiderii nunciis ad ſui auxilium adventare audiverat, maturam opem exſpectans, colloquium recuſavit. Quod ubi Romani cognoverunt, continuo à Gregorio defecerunt. Reſiſtentibus Romanis, Robertus Vrbem oppugnare parans, ab amicis *Gregorii* porta Flaminia eſt introductus: ingreſſus autem cum non reciperetur, regiones Vrbis proximas, illato ædificiis ad terrorem incendio, devaſtavit, ac multis (ut res tulit) præliis cum Romanis editis, tandem pervenit in Capitolium. Inde compulſis ad deditionem Romanis, ad arcem progreſſus, munitionum repagula, quæ exitus intercludendi cauſa ab *Henrico* fuerant objecta, refregit, ac *Gregorium* arce eductum incolumem Laterano reſtituit.

Eo profecto, Romani collectis ex magno pavore animis, *Henricum Senis* revocarunt, atque ultro cum Clemente advenienti portas Vrbis aperuerunt, A. C. 1084, Kalend. Aprilis: qui urbem, porta Lateranenſi, ingenti cum gloria biduo ante diem Palmarum ingreſſus, in Lateranum divertit, & Papam in arce S. Angeli obſedit: unde tamen ille Salernam ad Normannos aufugit, ubi etiam anno C. 1085 mortuus eſt. Inde Imperator, concione advocata, crimina ad ſe de *Gregorio* delata, & adventus ſui rationem expoſuit, ac triginta è factione ſua Epiſcopis ad Concilium adhibitis, *Gregorio* rurſus damnato, CLEMENTEM ex eorum auctoritate ſuffecit, ac poſtridie in die ipſo Palmarum per Mutinenſem, Bononienſem & Cremonenſem Epiſcopos conſecravit. Ab eodem Imperator eſt renunciatus in feſto Paſchatis, cum uxore *Bertha*. Sed qui ſucceſſerunt *Gregorio*, quanquam pulſi urbe & exules, tamen telam ſcelerum & malorum ab illo inchoatam præclare pertexuerunt: omnibus enim perfidiæ & ſævitiæ modis Imperatorem oppugnarunt. In ea expeditione Henricus quoque caſtigavit Normannos, qui Pontifici adhærebant. *Chron. Spangenb. Trith. Sigebertus. Chron. Thuring. Chron. Hedion. H. Mutius lib. 15. fol. 134, 135. Chron. Funccii.*

VII. Abſente Imperatore, *Welphus* Auguſtam occuparat; quam mox, ubi rediit *Henricus*, recepit. Saxones reparatis à Rudolphi interitu viribus, Imperatorem (ut ſupra dictum) Pontificis juſſu fecerant *Hermannum*, Lucelburgicæ Principem, Iſlebii ad Hercyniam: qui A. C. 1086 *Henrico* ad Wurtzeburgum ſuperato urbe potitus, ſed mox inde repulſus, cum recepiſſet ſe in Saxoniam, inſtauraturus bellum, deſertus eſt à ſociis. Is tandem in oppugnatione vel lapide è muro præcipitato, vel, ut alii malunt, ruina portæ, cum multis aliis oppreſſus, miſerabiliter interiit A. C. 1087. Hujus exemplo nil territus Ecbertus Marchio Saxoniæ, imperium arripuit: ſed cum A. C. 1090, in molendino Eyſenbüttel/ in ſylvula prope Numburgum, cum paucis divertiſſet, Cæſariani equites, itinera explorantes, ex molitore audiverunt, Ecbertum ibi eſſe: & velociter eum obruerunt, ac fortiſſime dimicantem trucidarunt. Imperator hoc hoſte ſublato, Miſniam dedit THYMONI Marchioni in Landsberg/ cujus poſteritas hoc ipſo tempore rerum potitur feliciter. *Thymo* tamen hic, cum operam ſuam Imperatori probare vellet in oppugnatione arcis cujuſdam, cecidit; & ejus filii ad poſſeſſionem provinciæ admiſſi non ſunt, niſi poſt annos 36, cum Lotharius imperaret. *Chronic. Spangenberg. cent. 11. fol. 741. Sigebert. Chron. Thuring. Chron. Philip. Vrsb.*

Quod igitur DEVS humilibus ſibi confidentibus gratiam dare ſoleat, exemplo *Henrici* Imp. comprobatur evidentiſſime, qui omnes ſuos adverſarios bis & ſexagies in acie pugnando vicit, ipſumque adeo *Gregorium* VII in ordinem redegit, Roma ejecit, alio à ſe Pontifice ſua auctoritate conſtituto: & ſic divina ope ſuam Imperatoriam dignitatem illibatam vindicavit & conſervavit. Victoriæ autem, quibus adverſus hoſtes uſus eſt, divinæ præſentiæ curæque de Imperio argumentum præbent. Nec enim numero hominum, ſed divino beneficio conceditur victoria: ut ſcribit *Appian. lib. de Hiſp. bell.* ſoletque æquitati & juſtitiæ jungi. *Ammian. Marcell. lib. 23.*

Domeſtica mala.

Cum autem DEI beneficio ſuis ab hoſtibus liberatus eſſet *Henricus* IV Imper., domeſtica mala eum affligere cœperunt, iiſdem Pontificiis artibus excitata. Nam proprii ejus filii perſecutionem adverſus ſuum patrem & genitorem ſuſceperunt: quæ mala tanto eum gravius exercuerunt, quanto domeſticæ curæ dolor interior eſſe ſolet, quantove difficilius eſt cum ſuiſmet affectibus pugnare.

I. CONRADVS primogenitus jam Cæſar

deli-

deſignatus, ab *Vrbano* II Pontifice contra patrem inſtigatur: ex cujus (Vrbani) auctoritate regnum adverſus patrem ſuſcepit, ac per Mediolanenſem Epiſcopum *Anſelmum* Regem coronari ſe paſſus eſt. Pater igitur *Henricus* Comitia celebravit, & filium rebellem abdicavit & proſcripſit. *Conradus* autem aliquanto poſt inopina morte abreptus extinguitur A. C. 1101, anno defectionis nono. Sepultus Florentiæ. *Sigebertus.*

11. HENRICVM minorem natu filium Imperator *Henricus*, ſpe melioris frugis, filio *Conrado* abdicato, ſucceſſorem ſibi elegerat, & in ſua verba jurare fecerat, nunquam eum à patre defecturum. Verum *Paſchalis* II Pontificis Romani (qui Vrbano II ſucceſſit) miris artibus ſeductus adoleſcens, & aperta vi & fraude patrem tanto triſtius perſequi cœpit, quanto majores imperii vires patris auctoritate acceperat. Non hic jura ſanguinis, non cura pietatis, non pudor retardare eum, aut deterrere ab armis impiis adverſus patrem potuit. Omnia namque conſilia adverſus patrem direxit, & acta *Gregorii* VII firma rata habuit, cauſamque Pontificis tutandam ſuſcepit, Saxonibus ejus partes ſequentibus, & plæriſque Imperatorem deſerentibus, ut habet Proverb. *Plures orientem quam occidentem ſolem colunt*; juveni magis adhærere, quam ſeni ſolent. Patrem igitur Moguntiæ obſidere conatus eſt. Sed inde digrediens Norimbergam cepit poſt obſidionem duorum menſium, cujus muros dejecit, inde Ratisbonam venit. Pater cum exercitu filium ſequutus, eumque favore populi Ratisbona ejecit. Prælium cum filio committere voluit, & congreſſi fuiſſent, niſi Principes ſe interpoſuiſſent: ante prælium tamen dicitur oraſſe milites, ut parcerent filio, ne in peccatis ſuis interficeretur. Conſilio eorundem Principum Imperator ſcripſit ad Paſchalem Papam, ut cavere vellet, ne ſanguis Chriſtianorum perfide funderetur, ſe, ſi ſibi imperium cum dignitate avita reſervaretur, omnia facturum, quæ obedientem filium Eccleſiæ decerent: ſed nihil reſponſi accepit. Interim filius ſuaſu amicorum in gratiam cum patre, qui ad confluentem Moſellæ fugerat, redire ſe velle ſimulans, habitu, quam poſſet, miſerabili aſſumto, erroris veniam petivit. Et quoniam benigni patris ira in filium nulla eſt, teſte *Menandro*, veniam ab indulgentiſſimo patre facile impetravit, dato rurſus jurejurando ſe in patris poteſtate futurum; agnoſcens recte, patre ſuperiorem filium eſſe velle, turpe eſſe. Deinde rogat patrem, ut, quas ſecum haberet copias, dimitteret: ſiquidem jam in gratiam rediiſſent. Pater, ut erat rogatus, dimiſit ſuum exercitum, & è confluente Moſellæ atque Rheni paucis comitatus, una cum filio ad conventum Moguntiæ habendum proficiſcitur. Verum cum ad urbem Bingium perveniſſet, Imperatori annunciatum eſt, ingentes copias adverſariorum adeſſe: filius patrem blande affatur; Pauliſper tibi in urbem ſecedendum eſt, pater, donec illos tibi placem, & vos in gratiam redigam. & jurejurando ſua dicta confirmat. Pater credidit filio juranti, ſed ſuo exemplo teſtatus illud *Ovid. 3. de arte amandi*:

Non cito credideris, quantum cito credere lædat.

Poſtquam ergo pater Bingium urbem intravit, portæ urbis clauduntur, & miniſtri Imperatoris oppido excluſi diffugiunt, & juſſu filii cuſtodes patri adhibentur, ne fuga elabi poſſet. Deinde poſt, celebratis Moguntiæ comitiis, *Henricus* filius legatum ad patrem mittit, qui denunciaret ex decreto Concilii, ſiquidem ſalvus eſſe vellet, inſignia Imperii ſibi traderet. Paruit igitur neceſſitati, & quædam tradidit, quædam vero ſibi retinuit: captivus deinde Ingelheimum deductus eſt. Atque cum ſeipſum omni honore Imperii privare nollet, & propterea inſignia quædam retinuiſſet, miſſi ſunt tres Epiſcopi: *Moguntinus*, *Colonienſis*, & *Wormatienſis*, qui ipſi invito inſignia auferrent. Cum autem cauſam ab iis requireret tam ſevere in ſe inauditum à Concilio prolatæ ſententiæ: *Quia tu*, dixerunt, *Epiſcopatus, Abbatias, omneſque dignitates Eccleſiaſticas venales habuiſti: quia nihil legitimi in legendis Epiſcopis obſervaſti: ob has res Pontifici, Principibuſque Germaniæ placuit, te non ſolum piorum communione, ſed regni etiam poſſeſſione deturbare.* Tum Imp.: *Quoniam me Eccleſiæ dignitates vendidiſſe arguitis*, inquit, *dic Moguntine, dic Colonienſis, per nomen æterni* DEI, *quam à vobis mercedem exegi, cum vos veſtris Eccleſiis præpoſui, quas omnium ampliſſimas eſſe ac fructuoſiſſimas conſtat?* Reſponderunt: *Nihil.* Et Imperator, *Gloria* DEO *in excelſis*, dixit, *quod in hac parte fidelis inventus ſum. Cur igitur, ſi officium erga vos retinui, aut me hujus criminis incuſatis, aut vos duces ſocioſve eorum præbetis, qui fidem ac jusjurandum Regi datum fefellerunt? Suſtinete parumper, & naturalem ætatis meæ jam exactæ terminum, qui longe abeſſe non poteſt, exſpectate; aut ſi regno me ſpoliare conſtituiſtis, præſtituite mihi diem, in quo manibus meis inſignia mihi detraham, eaque filio meo ultro imponam.* Repugnantibus illis, & ſe negotium, de quo miſſi fuerant, acriter, ſi reſiſteret, confecturos minantibus, *Henricus* paulum ab eis ſeceſſit, & cum paucis, qui aderant, amicis conſilium contulit: atque ex eorum ſententia, quod ſe ab armatis circumventum ſecus facere non poſſe cerneret, afferri ad ſe inſignia ac veſtem regiam juſſit: atque iis ornatus

natus in sellam adscendit, atque ita verba fecit: *Hæc regiæ Majestatis insignia, æterni Regis pietas, & Principum regni consors voluntas mihi tribuit, quæ vi nulla tueri paratus sum: nam intestinum malum, ut suspectum nunquam habui, sic neque etiam cavi. Quis enim tantum aut in amicis furoris, aut in filiis impietatis hærere posse existimaret? Verum unius* DEI *ope, & vestro pudore defendam. Quod si vos neque* DEI, *neque honoris vestri rationem habebitis, vim patiar, quam propulsare non possum.* Hæsitantibus autem super his verbis cæteris, tum Moguntinus: *Quid dubitamus*, inquit, *ô socii? Nonne officii nostri est, Regem consecrare, & consecratum induere? Cur igitur, quem induimus, non merito exuamus?* Statimque impetu facto *Henricum* adorti, coronam ei de capite detraxerunt, ac de sede remotum purpura cæterisque insignibus spoliarunt. *Tum* Imperator novitate rei pene attonitus: *Videat* DEUS, inquit, *quam inique adversus me agatis: ego quidem delicta juventutis meæ apud justum Judicem luo, nempe ignominiam patiens nulli ante Regum illatam: neque vos tamen noxiæ expertes estis, qui contra Regem vestrum insurrexistis, & sacramentum fefellistis, quod semel jurastis. Ulciscatur vos* DEUS, *quemadmodum ultus est eum, qui prodidit Christum Dominum suum.* Illi vero his spretis ad filium cum insignibus perrexerunt, eumque condecorarunt. Ita *Henricus* V, ab universis Principibus Rex iterum declaratus, atque ab Apostolicis Legatis per manuum impositionem confirmatus. Luxit hoc ipso tempore Cometa, Dominica I jejunii, usque ad Dominicam VI. Quo absque dubio significatum est, cœlum ipsum facinus tam nefarium horrere, & vindictam divinam minari.

Cum autem *Henricus* V in Alsatiam proficisceretur, ut jurejurando addictos incolas in suam fidem reciperet, populi istius terræ, ob inauditum facinus, quod adversus suum patrem perpetrarat, imperium ejus detrectarunt, & cæso exercitu ejus in seditione ipsum in fugam converterunt. *Henricus* V, hanc cladem fraude patris factam existimans, gravius in eum animadvertere voluit. Sed pater ab amicis, qui ejus rebus studebant, admonitus, fuga sibi consuluit, & Leodium ad *Henricum* Ducem Lotharingiæ pervenit, qui ejus vices miseratus, eum tutandum recepit. Ibi Imperator tragœdiam suarum calamitatum scripsit ad Philippum Regem Franciæ, monuitque omnes Principes Germaniæ, ut sibi à fraudibus Romanæ Ecclesiæ caverent, nisi sacerdotum intolerabile jugum subire mallent.

Postquam vero *Henricus* V cognovit patrem Leodii esse, adductis copiis eo properat. Parens deprecatur vim, &, ut à sui persecutione desistat, orat. Filius contra per vim Leodium ingredi conatur, sed magna cæde repellitur. Hinc Coloniam festino itinere regreditur, sed non recipitur: Ideo convocato exercitu eam obsidet, sed nullo suo emolumento, cum obsesso, quam obsidenti, propter frequentes eruptiones, similior esset. Cum obsidio solveretur, iterum parens deprecatur vim: sed ipsi indicitur conventus Aquisgrani, ubi se sistat. Cum vero nec salvus conductus daretur, nec temporis ratione cum amicis adesse posset, nihil agitur. Interim ipse Leodii mortuus est: uti suo loco dicemus. *Ursperg. Spangenb. Pantal. Chron. Hedion. Cosmogr. Munsteri, fol.* 594, 595.

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. A. C. 1059, Romæ sub NICOLAO II, Papa Concilium LATERANENSE celebratum est, in quo BERENGARIUS Turonensis suam sententiam de Eucharistia revocavit ea verborum forma, quæ exstat in *Decret. Dist.* 2. *de Consecrat. Ego* BERENGARIUS Ecclesiæ Andegavensis Diaconus anathematizo hæresin, de qua infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum in altari post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & non posse sensualiter, nisi in solo Sacramento, manibus Sacerdotum tractari vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, & ore atque corde profiteor, de Sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus & Venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta Synodus, autoritate Euangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihique firmavit, scilicet *panem & vinum* quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam *verum corpus & sanguinem Christi* esse, & sensualiter non solum Sacramentum, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri, &c.

Hanc confessionem Berengarii Romæ coram 114 Episcopis editam misit Papa Nicolaus per urbes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & ad alia loca, ut Ecclesiæ, quæ prius doluerant de averso atque perverso, postea gauderent de reverso atque converso. *Hactenus Decret.*

USUS.

Hoc Concilium Romanum, in quo Berengarius suam sententiam revocavit, allegat *Bellarm. lib.* 3. *cap.* 24. *de Eucharist.* pro transsubstantiatione probanda.

Verum

Verum glossa illi capitulo (in quo palinodia Berengarii continetur) ascripsit, *nisi sane intelligas verba Berengarii, in majorem incides hæresin, quam ipse foverit.* Verba hujus palinodiæ ab Humberto quodam Germano sunt descripta, homine inerudito & insulso. Dicitur in illo capitulo, *ipsum verum corpus Christi tractari & frangi manibus Sacerdotum, & fidelium dentibus atteri*; quod Bellarm. interpretatur, *non nudum signum, sed signum habens realiter conjunctum Christi corpus, ibi præsens existens, frangi & teri: non tamen in se, sed in signo.* At verba Concilii plus videntur dicere, ideo Roffensis lib. 2. contra Oecolamp. dicit, *quia Berengarius in alterum latus nimis exorbitasset, ideo Concilium plus æquo in alterum nunc trahi.* Quidam verba Capituli sic explicant, quod conferantur τὸ *sensualiter*, & τὸ *in veritate*. τὸ *sensualiter* referri ad Sacramentale symbolum panem, τὸ *in veritate* pertinere ad Christi corpus: dici autem in veritate corpus Christi tractari, frangi, teri, non καθ' αὐτὸ καὶ κυρίως, sed ἐπομένως καὶ μυστικῶς, prout unitum est benedicto pani, sicut in veritate descendit Spiritus S. quatenus columbæ descendenti peculiariter fuit unitus. Hanc explicationem an verba decreti ferant, in medio relinquimus, illud solum monentes, quod *Bellarminus* ex ipsis Concilii verbis non possit transsubstantiationem probare: ideo confugit ad scripta eorum, qui tum temporis floruerunt, *Lanfranci*, *Guilmundi*, & *Anshelmi*. At si vel maxime illi docerent transsubstantiationem, nihil tamen aliud, quam suam proponerent sententiam. Bellarmino autem propositum erat, ostendere, quod sub fulmine anathematis in Conciliis definita sit transsubstantiatio.

II. NICOLAO II mortuo, Cardinales Romæ substituerunt Episcopum Lucensem Anshelmum, patria Mediolanensem, & legationem miserunt ad Imperatorem, petiveruntque eum confirmari. Imperator, cum se inscio hunc elegissent contra juramentum, eum confirmandum negavit. Sed Cardinales perrexerunt, & Anshelmum consecrarunt mense Octobri A. C. 1061. qui se nominavit ALEXANDRVM II. Cum autem ann. 11. & mens. 6. sedisset, mortuus est A. C. 1073. Successit ei GREGORIVS VII, ante *Hildebrandus* (rectius *Hellebrandus*) dictus. Hic patria Senensis, Bonicii cujusdam fabri filius, initio Monachus Cluniacensis fuit; sed claustri angustias non ferens, Romam profugit: ibi sæpe Pontificatum affectavit: tandem *Alexandro II.* mortuo, & adhuc pene calente, eâdem hora vespere Hildebrandus à suis militibus, sine assensu Cleri ac populi, est inthronizatus; & sic papatum rapuit. Vnde non immerito *Henricus* Imperator in Epistola quadam inter cætera sic scribit: Dominus noster Jesus Christus nos ad Regnum, te autem non vocavit ad Sacerdotium. Tu enim his gradibus adscendisti, scilicet astutia pecuniam, pecunia favorem, favore ferrum, ferro sedem pacis adiisti, & de sede sedem pacis turbasti. Hactenus Imp. verba. Vicarius ille Satanæ Hildebrandus adversatus est *Henrico IV.* Imper. quem bis excommunicavit, ejusque crebro meminit Venericus Episcopus *Vercellensis* (qui hoc tempore floruit) in libro de unitate Ecclesiæ & schismate inter *Henricum IV.* Imp. & *Gregorium VII.* Papam. *Primus* hic *Gregorius VII.* fuit, qui majestatis Imperatoriæ jus convellere, & diris Imperatorem devovere ausus fuit: siquidem nullum scelus intentatum reliquit. Nam humanas traditiones auxit: Matrimonium Sacerdotum damnavit: Omnibus Pontificiis superstitionibus fuit deditus: Magistratum contemsit: Cardinales, si qui boni viri erant, abjecit. MAGIAM exquisite didicit, & exercuit: pacem Germaniæ horribiliter turbavit, ut multum innocentis sanguinis funderetur, sicut ex præcedentibus patet: privatim etiam crudelis fuit: proditiones multiplices exercuit: perjuriis fuit infamis. Scelera ejus omnia literis comprehendi non possunt. Tandem Roma ab Imp. ejectus, Salernum in exilium abiit, ubi & vitam finiit A. C. 1085. Quo anno *Henricus* Imp. conventum celebravit Moguntiæ, in quo præsentibus & consentientibus Episcopis Italis, Gallis & Germanis, acta Hildebrandi adversus Cæsarem reprobata, contraque Cæsaris approbata: omnes item Episcopi, qui seditiosis se aggregarant, dignitate privati sunt. *Benno Cardinalis in vita hujus Pontific. Vrsper. Schafnab. Sigebert. Marian. Scot. Lambertus.*

III. A. C. 1088. VRBANVS II. Pontifex Romanus, *Otto* prius vocatus, natione Gallus, ex oppido Galliæ Castilio oriundus, *Matildæ* & *Roberti* Normanni ope, qui antecessorem (VICTOREM III.) in Romanam collocaverant cathedram, quinto à morte Victoris mense, Pontifex Roman. electus, *Clementi III*, qui adhuc erat in vivis, oppositus, ac *Vrbanus II.* appellatus est. Hic vestigiis *Gregorii VII.* insistens, confirmavit quæcunque ille egerat, licet paulo post exclusus Roma diu oberravit. Dum autem vagatus est, tum in Italia, tum in Gallia, Synodos celebravit, quibus Clementem & ipsum etiam Imperatorem excommunicavit; & ipse vicissim à Clemente excommunicatus est: Imo in Moguntina Synodo, præsentibus Episcopis pluribus, & ipsius *Clementis III* Legatis, sacrilegii & irreligiositatis accusatus & convictus in impiorum numero computatus est. *Avent. Platina, Sigeb.*

Sigeb. Onuphr. Naucler. Crantz. Vincentius. Hic *Vrbanus Conradum* filium Imp. *Henrici* instigavit, ut patri rebellaret, regnumque in Italia sibi sumeret: per quem, cum biennio jam Roma pulsus fuisset, Romam reductus est. Vrbanus igitur restitutus multas Synodos ad constabiliendum Antichristi regnum celebravit, interque alias, cum A. C. 1095 in Gallias venisset, ad Clarum montem Synodum convocavit, in qua adfuerunt Archiepiscopi 12, & Episcopi & Abbates ad 300, ubi pronunciavit Ecclesiam ab omni servitute Regum liberam, ac proinde investituram à Laicis recipiendam non esse: præcepit jejunium Quadragesimale incipiendum à laicis in die Cinerum, à Clericis autem ipsa Dominica Quinquagesimæ. Inde aliquot prolixas Orationes habuit, quibus suasit expeditionem ad Terram sanctam recuperandam: dimisit etiam Episcopos & Abbates ad adhortandam plebem. Cumque res esset magni momenti, sanxit, ut quotidie preces ad S. Mariam Virginem à Clericis funderentur, & salutatio Angelica multis vicibus recitaretur, quas ut numerare possent, jussit Clericos globulos ligneos in funiculo habere: id quod postea ad plebem pervenit, & funiculi cum globulis dicti sunt *Pater noster*, quod Oratio Dominica etiam aliquot vicibus ad hosce globulos recitaretur. *Baron.*

Cum igitur anno sequenti in Galliis convenissent, qui expeditionem sanctam in Palæstinam suscipere volebant, Papa eos jussit ex rubra lana crucem facere & humeris affigere. Tanto enim numero Christiani mare transierunt, ut Occidens universus demigrare visus sit in Orientem. Fuerunt enim 600000 peditum, & 100000 equitum, quorum alii terrestri itinere in Thraciam, alii maritimo per Venetorum ditionem profecti sunt. Sed de hoc toto numero post triennium vix 400000 fuere reliqua. Appellatur *bellum sacrum*, estque pio zelo susceptum, sed piorum sanguine multo gestum. Dux præcipuus fuit *Godefridus Bilionæus Lotharingus*, cum fratribus *Eustachio* & *Balduino*. Reliqui duces erant Hugo Magnus Philippi Gallorum regis frater: Rogerii Apuliæ Ducis frater Boamundus: Robertus Normanniæ Dux, (qui Ducatum suum vendidit Wilhelmo fratri suo Regi Angliæ 10000 libris) & Robertus Comes Flandriæ. Primus conflictus Christianorum cum Saracenis, ubi victores exstitere, 9 Calend. Mart. anno Christi 1097 factus est. Eodem anno Nicæa urbs, Synodi Nicenæ memoria celebris, à nostris expugnata est: feliciterque repulso exercitu *Solimanni Sultani* Turcorum, qui digressus ab urbe incubuerat, reliquas Asiæ provincias, Lycaoniam, Ciliciam, Mesopotamiam, Comagenam, quatuor annorum spatio, pene omnibus cæsis, partim fugatis inde Turcis, perdomuerunt.

A. C. 1098 ANTIOCHIAM ad Orontem fluvium, novem mensium difficili obsidione fatigatam, tandem Christiani expugnarunt die 3 Junii, (al. 31 Maii) cæsis Saracenorum 100000.

A. C. 1099 HIEROSOLYMA capta, & Saracenis erepta est à Christianis 15 Iulii, die Divisionis Apostolorum, feria 6, hora qua Christus mortuus est, die 39 obsidionis. Robertus Monachus scribit, Tantum ibi humani sanguinis fusum, ut cæsorum corpora unda sanguinis impellente natarint ac fluitarint.

Hac victoria parta *Godefridus Bilionæus*, Princeps Lotharingiæ, qui, obstupentibus omnibus, primus conscensis & superatis mœnibus in urbem Hierosolymam irruperat, communi omnium consensu primus Rex *Hierosolymorum* creatus est: sed regni titulum & insignia ideo se recipere nolle dixit, quod indecens duceret, Diadema aureum hominem peccatorem gestare ea in urbe, in qua Salvator Mundi, æternus Rex, *spineam coronam* suo sacratissimo sanguine madentem gestasset. Vnde tale Epigramma:

Laurea non hominem gestare, nec aurea Regem
Fas, ubi Rex Divum spinea serta tulit.

Tradunt itaque Coronam spineam ei esse impositam, flexis genibus ad sepulcrum Dominicum procumbenti, forte ut testaretur, se Christo caput & vitam suam donare, & ad illius exemplum in hac vita spineum diadema se non aspernari, dum modo post mortem, vitæ æternæ gloria, spinis Christi parta & acquisita, ornandus & coronandus sit. Et quidem anno sequenti qui est A. C. 1100, 18 Iulii, ad DEVM commigravit, eique successit frater ejus *Balduinus*, qui regnavit ann. 18.

Tertia fuit hæc expugnatio urbis Ierosolymæ ab excidio ejus sub Vespasiano. Primum enim A. C. 615, imperante Heraclio, expugnata est à Persis, qui per Iudæorum manus ad 90 millia hominum interfecerunt. Nam Christianos Iudæi à Persis emtos necaverant. Deinde à Saracenis capta est A. C. 636. Tertio hoc anno Christiani eam recuperarunt, multasque præterea circumquaque urbes ac regiones subegerunt. Regnum Hierosolymæ tantum 8 Christiani Reges tenuere annis 88, usque ad annum Christi 1187. quo, Christianis inter se dissidentibus, in Saracenorum potestatem rediit. tam brevis temporis spatio regnum hoc constitit multo Christianorum sanguine, multis regnis preciosiore. *Fucherius. Guilelmus. Blondus.* & alii rerum Gallicarum, Germanicarumque Scriptores.

IV. Eo-

IV. Eodem anno, quo Hierosolyma capta est, auctor ejus VRBANVS II. Papa, qui debitum hujus tam prosperæ rei fructum ferre non potuit, mortem oppetiit. Successit PASCHALIS II. Hic Pontifex non à legitimo Magistratu *Henrico IV* Imp., sed ab illius filio seditioso, CONRADO, approbatus est, ac telam scelerum & malorum, ab antecessoribus GREGORIO VII & VRBANO II inchoatam, præclare pertexuit. Romæ Concilium indixit, ad quod *Henricum* citavit: qui cum ad diem dictum comparere recusaret, Papa eum excommunicavit. Porro filium HENRICUM V contra patrem suum excitavit ut eum persequeretur, & imperio dejiceret, uti supra dictum. Mortuum *Henricum IV* è sepulcro ejiciendum curavit. Militum turmas conscripsit, & aurum à Rogerio, Siciliæ Comite, mutuo accepit, ut Antipapas tres, qui in ipsius locum successivis temporibus à Romanis electi fuerant, compesceret, & quidem ipse aliquandiu rebus suis fuga consulere necesse habuit. *Aventinus. Balæus. Otto Frising. Platina Vrsp. Blond. Crantz. Nauclerus. Marian.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

P*Aterni amoris erga filium impium declaratio.* HENRICVS IV paulo ante mortem in argumentum datæ veniæ atque in pignus amoris paterni filio HENRICO V annulum & ensem suum misit, monuitque, ne suis adversariis nimium confideret, nisi forte eos ipsos sibi maxime adversantes experiri vellet.

Et hic *Henricus IV* suo exemplo testatus est, nullum esse affectum in homine, qui vincat paternum affectum. Quocirca *Quintilianus declam.* 322 recte scribit, affectus paterni nunquam ita minuuntur odio, ut non ad naturam suam revertantur. Et sane si admonitioni patris sui *Henricus V* attendisset, haud in tantas, quæ eum postea manserunt, calamitates incidisset. Viris sane sapientibus facile quis persuaserit, tria verba ubi dixerit: sed quos cupiditas agit, & fata premunt, aliorum dicta non facile admittunt.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

A. C. 1106 HENRICVS IV, curis & ærumnis exhaustus, & tot injuriis fractus, Leodii diem clausit extremum, ætatis 56, imperii anno 50, inchoatis, à morte patris 49. *Vrspergensis.*

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Cadaver *Henrici* ut hominis excommunicati, toto quinquennio, sarcophago lapideo inclusum, extra templum Spirense stetit, Pontifice Paschali id sepeliri vetante. Demum an. Chr. MCXI *Henricus V patrem* excommunicationis vinculo solutum Spiræ insigni pompa funebri terræ mandari curavit. *Vrsp. Aventinus. Chronicon Spangenb. Chron. Philippi.*

VSVS.

I. HENRICVS fuit speculum humanæ calamitatis & miseriæ. Nam *Sigon. lib. 9. de regno Ital.* & *Helmoldus* recitant, illum eo miseriarum redactum, ut ab Episcopo Spirensi sibi victum dari apud Spiram in æde D. Mariæ à se constructa petierit, se haud inutilem Clericum fore, quod literas calleret, & choro inservire egregie posset. Neque tamen id ipsum ab ingrato Episcopo obtinere potuit. Suspirans igitur Imperator, & multis effusis lacrymis ad circumstantes conversus inquit: *Miseremini mei, vos saltem amici mei, quia manus Domini tetigit me.* Et paulo post mœrore confectum *miseram exhalasse animam.*

II. Etsi autem vicerunt magnanimitatem & fortunam Henrici IV. Imper. adversa fata publica; ostendit tamen DEVS illustribus & tragicis summorum Principum exemplis, adesse se Ordini politico & legitimis magistratibus, hosque tegere ac tueri, & injustas ac seditiosas molitiones elidere ac pessundare, juxta dictum: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Dederunt enim pœnas quotquot seditiosorum consiliorum fuerunt authores & socii, ex ordine utroque, Ecclesiastico & Politico. Nam & in authores Pontifices atque Episcopos scelera redierunt sua; plurimi enim ex his in acie interfecti sunt, & veteribus Principum in Saxonia familiis exstinctis devenerunt Principatus ad alienos.

Ceciderunt in bellis Henrici Imperatoris: 1. OTTO Dux terrarum ad Visurgim cum filiis, Conrado patre, stirpis Comitum Bichlingensium in Thuringia, & Henrico Crasso Northemio, qui à Frisiis ex insidiis trucidatus est. 2. Ecberto Marchione Saxoniæ jugulato, concidit posteritas Henrici Aucupis. 3. Ducum Saxoniæ stirps defecit in Magno Duce Saxoniæ, quem squalor & sordes carceris consumserunt. 4. VDONE Marchione à Pribislao Obotritorum Regulo pulso, & posteritate ejus exstincta, cessit Marchia Brandeburgensis Alberto Vrso Comiti Ascaniæ. 5. Interfectus est & Gebhardus Lotharii Cæsaris pater. 6. Dedone Marchione

chione Misniæ exstincto, Henricus IV. Imperator exclusa tota ejus familia, Marchiam Misniæ donavit Thymoni Magno, cujus filius Conradus totam à Bohemis recuperavit, & exstincto VViperto Groicensi, ampliavit. Hinc Marchiones Misniæ, Landgravii Thuringiæ, Duces & Electores Saxon. derivantur in hunc usque diem. *Chronicon Carionis.*

Viri in Ecclesia & Literatura celebres.

I. LAMBERTVS, patria Schaffnaburgensis, Historiam de Germanorum rebus olim gestis, itemque rerum aliarum, fere memoratu dignissimarum, perbrevem & admodum jucundam commemorationem, ab exordio mundi, usque ad annum Domini 1077. repetitam, admiranda diligentia & dexteritate (præsertim de turbulento imperii statu) sub Henrico IV. composuit.

II. Tempore Henrici IV. vixit *Marianus Scotus*, Monachus Fuldensis, qui scripsit libros tres Chronicorum, ab initio mundi usque ad annum Domini 1083.

III. VENERICVS natione Teutonicus A.C. 1075. ex Clerico Trevirensi factus est Episcopus Vercellensis: vir omnium doctrinarum genere insignis, ad Gregorium VII. Papam scripsit librum; in quo eum reverenter monuit, cum de aliis, tum de iis maxime, quæ contra fas & æquum adversus Henricum IV. fecit. Libellus titulum habuit de discordiis regni & Sacerdotii. *Trithemius.*

IV. HENRICI IV. tempore JOHANNES XIPHILINVS Patriarcha Byzantinus, qui Dionis historiam in Epitomen redegit: & GEORGIVS CEDRENVS Historicus Græcus, qui compendium historiarum ab orbe condito usque ad annum Christi 1057 (quod opus exstat Græce & Latine) scripsit, floruerunt.

V. Hoc tempore quoque vixit SIGEBERTVS natione Gallus, Monachus Gemblacensis, vir eruditissimus. Carmine & prosa oratione multa scripsit. Edidit libellos pro Henrico IV. contra Hildebrandum & Paschalem Pontifices Romanos, asserens, Papam non habere utrumque gladium, neque juris aliquid contra Imperatorem obtinere: & detestabilem esse hæresin in Papa, politicorum Dominorum subditos à juramentis absolvere. Idem etiam commemorat horrenda Paparum & Cleri facinorum exempla. Tituli librorum, quos conscripsit, exstant. *Balæus. Trithemius, Chronicon Hirsaviense.*

VI. OTTO Episcopus Frisingensis, Luitpoldi III. Marchionis Orientalis filius, & Agnetis Henricici IV. Imper. filiæ, ab ineunte ætate studiis & religiosæ vitæ deditus fuit. Initio Monachus Cisterciensis, ac paulo post Abbas Morimundensis, deinde Episcopus Frisingensis, designatus. Historicum opus cum laude contexuit, quod hodie exstat. *Sylvius. Aventinus.*

Prodigia.

Henrici IV. calamitatem & mortem in imperio multa antecesserunt prodigia; quorum quædam adscribere placet.

I. A.C. 1059. in finibus Tornaci colubrorum agmina, prodigioso prælio inte se concurrerunt. Multis vero utrinque cadentibus, pars victa in cavam arborem se proripit: quam victrix sibilando circumstrepit, donec circumjecto ab hominibus igne concremarentur. Pecora & homines peste grassante obierunt. Et hyemis stupenda asperitas, diuturnitasque, parum commodi vitibus frumentoque attulit: Vnde fames pestisque secuta est. *Sigebert. Chron. Saxon. Contract.*

II. A.C. 1086. aquarum inundatio multis in locis Italiæ & Flandriæ tanta fuit, ut saxa, quibus ædificia innitebantur, eruerit, unde ædificia conciderunt. Gallinæ etiam, anseres, pavones, aliæque aves domesticæ, relictis hominum consortiis, in sylvas commigrarunt. *Sigebertus. Iohannes Majer.*

III. A.C. 1091. in Normannia fons sanguinis per triduum ebulliit. Cœlum ardere visum est. Impetus ventorum, potissimum Londini, multas ædes prostravit. Terræmotus in Græcia tantus fuit, ut templa & porticus conciderent, & multos mortales opprimerent. Incendia multa Constantinopoli exorta plurimum damni dederunt. Imber ibidem maximus ædificia dejecit, vallesque aquis (quasi mare quoddam) complens, multos homines atque pecora suffocavit. Ventus ibidem statuam grandem atque pulcherrimam, columnæ insistentem, dejecit, multos homines occidit, & ipsa confracta est. Locustæ tantis agminibus volitarunt, ut solem obscurarent: ex quarum putridis cadaveribus anno sequenti pestis secuta est admodum horribilis. Sed & multa & magna bella post hæc prodigia gesta sunt. *Polydorus, Zonaras, Crantzius.*

IV. Anno Christi 1093. pestis apud Gallos Germanosque sæviit: cui & fames conjuncta fuit, qua tenuioris fortunæ homines adacti, graviter ditiores furtis incendiisque vexarunt. In Namurensi comitatu, panis subcinericius, quasi sanguine infectus, apparuit. Stellæ cœlo delabi circa meridiem visæ: inter

inter quas cum Francus quidam unam obſervaſſet, notatoque, ubi cecidiſſet, loco, aquam infudiſſet, fumus cum fervoris ſono inde exiit. Terræmotu, cum valido ventorum turbine, nocte media, diverſa loca ſunt concuſſa. *Chron. Caſſin. Sigebert.*

v. A. C. 1099, multa & horrenda prodigia apparuerunt. Arſit *Cometa* aliquot menſes, fulſere igneæ acies, exauditi ſunt ſtrepitus confligentium exercituum, viſa arma in cœlo cruenta, & obſeſſæ civitates, faces ardentes, jacula ignita, monſtroſi partus editi, loquuti infantes in utero materno, panes fracti fluxere ſanguine: muſcarum ignotarum maximi exercitus multis in regionibus in aëre volitarunt, igneus draco ore quaſi flammas evomens per medium cœlum volari viſus: Sol & Luna obſcurata, ſtellæque de Cœlo delapſæ ſunt. *Avent. Chronic. Spangenb. Funccii, Philip.*

XIX IMPERATOR GERM.

HENRICVS V.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit HENRICVS IV.

II. MATER dicta fuit BERTA, quæ fuit prior Henrici quarti uxor, & Ottonis Marchionis Italiæ filia.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXorem habuit MATHILDIN, Henrici Regis Angliæ filiam, cum qua anno C. 1115 nuptias celebravit Moguntiæ, cujus dotem Henricus Rex corraſit ex tributo jugeribus ſubditorum impoſito. Ex hac autem Imperator nullam maſculam ſobolem ſuſcepit, ſed tantum unicam filiam, nomine *Chriſtinam*, quæ nupſit Vladiſlao II, Regi Poloniæ: quem incitavit, ut inteſtinum cum fratribus bellum gereret: à quibus cum ex inſidiis eſſet oppreſſus, inops in Germaniam profugit, à Conrado III Imp. auxilium petiturus. Vxor vero Chriſtina cum liberis parvis regni finibus ejecta eſt. Hæc author fuerat tragicæ calamitatis *Petri Dani*, Comitis Scrinnenſis, qui Regi admodum familiaris erat. Cum hoc venatum forte Vladiſlaus in remotas ſylvas ierat, ubi totum diem inveſtigandis & perſequendis feris defatigati, circa veſperam, ad focum constructa è ceſpite menſa, cum ſe pane & aqua fontana utcunque refeciſſent, jamque humi ſtratis penulis cubituri eſſent, Vladiſlaus domeſticarum lautitiarum & mollium ſtratorum recordatus, joco Petrum appellans: Mollius, inquit, nunc uxor tua cum Abbate Scrinnenſi cubat, quam nos: Petrus contra, ut jocum joco retunderet, Fortaſſe, inquit, & tua cum Dobeſſo: Erat autem Dobeſſus juvenis ex Equeſtri ordine non inelegans, quo familiarius Chriſtina uxor Vladiſlai utebatur. Tetigit id dictum Regis animum, & ſermonibus quidem jociſque tunc finem fecit: vultu vero ne poſtea quidem ſatis diſſimulavit ſive dolorem, ſive ſollicitudinem: incertum liberiori ne dicto Petri offenſus, an de crimine uxoris, ex verbis Petri & ſuperioris temporis conjecturis, quas non tam ſcrupuloſe ad eam notárat diem, ſuſpiciones colligens. Chriſtina ubi triſtiorem cogitabundumque præter morem maritum reverſum animadvertit, ſciſcitatur cauſam: diſſimulat aliquandiu Vladiſlaus; ad extremum victus blanditiis uxoris, detegit ei vulnus animi ſui. Mulier furibunda omnem occaſionem ulciſcendi quærebat: Subornat tandem Dobeſſum, partim probri infamia irritatum, partim pollicitatione bonorum Petri illectum, ut eum quovis modo vel caperet, vel è medio tolleret. Nec eſt auſus tamen Dobeſſus eum aperta vi aggredi; ſed tempus obſervabat, quo per fraudem eum incautum opprimeret. Forte Petrus nuptias filiæ, quam Jaxæ Serborum Duci in matrimonium collocaverat, Vratiſlaviæ inſigni pompa ac celebritate apparabat. Eo ſe Dobeſſus quoque magno comitatu confert, ſecurumque & nil ejuſmodi ſuſpicantem Petrum ſolum forte conſpicatus, dum miniſtri circa apparandas nuptias & hoſpites comiter accipiendos ſatagunt, correptum celeriter paratis & ad hoc diſpoſitis equis aſportat, & ad Regem adducit. Diu, quid cum eo faceret Vladiſlaus, animi dubius fuit, reverebatur hominis dignitatem gratiamque popularem: reminiſcebatur, quo is honore apud Patrem ſuum fuiſſet: Contra inſtabat Chriſtina & urgebat, ſuggerebatque, ſi incolumis Petrus dimitteretur, acerbiorem eum capitalioremque fore hoſtem Regi injuria illa exacerbatum. Vbi maritum cunctari videt, minatur ſe ab eo diſceſſuram, ubi impune probro proſtitutæ pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem, perfecitque ut indicta cauſa Petro lingua præcideretur, & oculi effoderentur. Qui poſt illam calamitatem quinquennium ſupervixit, tandem Vratiſlaviæ mortuus, ibique honorifice ſepultus eſt. *Martinus Cromerus lib.* 6. & ex eo *Neugebaverus lib.* 3. *hiſtor. Polon.*

AXIOMA.

Cum Principibus jocari, præsertim asperius, valde periculosum.

Exemplum memorabile hoc loco habemus in *Petro Dano*, qui joco suo Regem non solum, sed etiam reginam ita offendit, ut linguam ei oculosque exsecari jusserit, & exulare coëgerit.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Henricus per violentiam ad Imperium pervenit, ipseque alter Absalon fuit. Nam quemadmodum Absalon patrem suum Davidem persecutus est, illumque è regno expulit: Ita quoque Henricus V, parentem suum de solio imperii dejecit, atque vi imperium rapuit. Similiter de Alphonso Magno Rege Hispaniæ legimus, quod à filio Garsia (imperante Ludovico IV Imperatore) coactus sit regno se abdicare, cum ei præfuisset annis 48. Dictus hic fuit Magnus ob frequentes de Saracenis reportatas victorias; Major tamen, quod filiis (fuit namque ei quoque filius nomine Ordonius, qui Galliam occupavit) cedere maluit, quam bello intestino regnum turbare, & injuriis Saracenorum objicere.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* contra *Parentem.*

Primo *Henricus* bellum adversus patrem gessit: de quo in præcedenti historia prolixius diximus. Verum toto imperii tempore cum adversa fortuna conflictatus, pœnas dedit violati patris. Illos enim omnes, quos antea adversus patrem instigatores habuerat, sibique fideles fore putarat, infestissimos hostes invenit, ipseque non diu superstes fuit, pro veritate quarti Præcepti: ut, quod apud Euripidem in Electra Chorus ad Clytæmnestram, dum clamans interficeretur ab Oreste, accinit, idem quoque Henrico V, variis Pontificum Romanorum artibus eluso, atque in bellis gerendis infelicissimo, occini possit: Dira quidem passus es, enormia quoque designasti miser in patrem tuum.

II. *Bellum Polonicum.*

A.C. 1109, Henricus V Imp. SILESIAM, quæ tunc POLONIæ parebat, cum exercitu ingressus, Libusium oppidum limitaneum cepit, illudque donavit Archiepiscopo Magdeburgensi: deinde Glogoviam arcte obsedit & oppugnavit, sed expugnare non potuit. BOLESLAVS Rex Poloniæ legatos misit ad Imperatorem de pace, qui pacis conditiones proposuit duras, quas si Legati accipere nollent, ostendit eis vim auri & argenti ingentem: *Hic*, inquit, *Polonos perdomabit.* Vnus ex Legatis Polonicis nomine SCARBICVS, Baro, stultam Imperatoris jactantiam notans, annulum aureum digito detractum ad reliquum auri cumulum adjecit: addens hæc verba: *Iungatur aurum auro.* Quo scommate nihil offensus Cæsar, respondit Germanica lingua: Hab danck: quod est: *Ago gratias.* Inde mansit universæ familiæ nobile nomen, ut HABDANCKII appellarentur: Imperator vero sibi infamiam eo ipso attraxit. Paulo post acerrimum inter Imperatorem & Polonos factum est prælium, miliari uno ab Vratislavia, in quo victi sunt Germani, & insepulti relicti: Campus is à canibus, qui ibi relicti fuerant, aut alias ad cadaverum pastum accurrerant, dictus est *Campus caninus*, das Hundes-feld. *Crom. Curæus. Histor. Polon.*

III. *Bellum Saxonicum.*

A. C. 1115 contra Saxones tumultuantes cum copiis Henricus Imper. profectus est, qui mortuo Vlrico, ducatum ad Sigefridum Ducem, tanquam ad legitimum hæredem transferebant. Cæsar vero ad imperium pertinere hæreditatem ejus contendebat. Prælium magnum est commissum, in quo Dux Sigefridus occubuit, multi Saxones capti; & ita hunc tumultum Imperator sedavit. Sed non multo post iidem Saxones iterum rebellionem fecerunt: in quos cum populabundus exercitum duceret Imperator, occurrit ei LOTHARIVS Saxonum Dux (qui post Henricum imperavit) cum exercitu in Welphsholtz / & 11 Febr. commissum prælium illud memorabile, quo Saxones victores attriverunt copias Cæsaris, & desiderata sunt ex utraque acie 45 millia hominum. Helmoldus ait, copias cæsaris multo majores fuisse Saxonicis, atque vix tres Saxones quinque Cæsarianis fuisse in pugna oppositos. *Crantzius Saxon. lib.* 5. *cap.* 36. *Trithem. Spangenb. Fabric.* &c.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. *Schisma inter Imp. & Paschalem* II, *Pontif. Romanum.* Circa quod *tria* sunt notanda. 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

I. *ORTVS.*

1. *Paschalis* II *Pontific. insolentia.* Anno Christi

sti 107 Pontifex Paschalis II Trecæ in Gallia Concilium convocavit, in quo liberas electiones Pastorum esse oportere asseruit: Coërcendas similiter Laicorum in Ecclesiasticas dignitates præsumtiones statuit, &, juxta antecessorum suorum morem, eadem mandata promulgavit, & anathemate communivit.

2. HENRICI *ad Papam legatio.* Henricus Imp., superbis istis Pontificis molitionibus perceptis, cum Episcopis & Optimatibus consilio inito, Legatos ad Papam misit, qui tam ipsi, quam toti Synodo in memoriam revocarent, POTESTATEM constituendorum Episcoporum à Carolo Magno Imperatore concessam. Rogavit, ne in alieno regno, cujus nunc sceptra teneret Henricus, quicquam in suum præjudicium immutaret. Papa in Gallia peregrinus Imperatori inducias concessit, ut de hac re cogitaret annuo spacio, donec ipse Romam veniret.

3. *Papæ fraudulenta actio, ejusque in Episcopos sibi non obsequentes sævitia.* Quanquam Paschalis Papa Imper. Henrico postulanti, ad quæstionem de investitura Clericorum ventilandam, anni unius inducias concesserit: nihilominus tamen statuit Papa, ne hoc tempore induciarum quisquam investituram alicujus beneficii aut Ecclesiasticæ dignitatis à manu Laica acciperet, donec ea quæstio inter Cæsarem & Papam determinaretur. Et ut suam iram adversus Prælatos, sibi minus in hac parte obsequentes, demonstraret, Patriarcham Aquileiensem, Leodiensem, Cameracensem, Episcopos, anathematizavit. Mindensis & Halberstadiensis bonis privati sunt. Coloniensis cum suffraganeis suspensus: quia Concilio abfuerant. Moguntinus & Constantiensis etiam suspensi; quia contra Canones Pontificiales aliquos electos consecraverant. Papa etiam Imperatorem de creandis Pontificibus in disquisitionem vocavit: ipsum Pontificialibus Comitiis exclusit. Asseruit etiam, Sacerdotiorum administrationem ad Pontificem Maximum, armorum ad Cæsarem pertinere. A singulis Episcopis jusjurandum exegit, futuros in potestate Romani Pontificis.

4. HENRICI *Imper. indignatio.* Iratus Imperator Pontifici & Concilio Trecensi, longa & nervosa oratione acriter contradixit: in qua inter cætera hæc sunt verba; *Pontifices Romanos orbis imperium cogitare, regnum Christiani populi affectare: non quieturos, donec oppresso Cæsare, omnibus jugum servitutis, quod ipsi excussere, imponant,* &c. *Se pene impuberem, imperitum omnium rerum, ab illis egregiis Pastoribus, dolo circumventum, in patrem carissimum concitatum esse, armaque horum consilio sumsisse. Nunc genitore oppresso, adversus se conspirasse: neque modum ambitioni ponere, nisi alios omnes dignitate & honore exspolient,* &c. Hujusmodi Epistolis ultro citroque missis Pontifex Paschalis cum Imperatore quidem consensit, sed omnia apud eum simulata fuere.

II. PROGRESSUS.

HENRICI *in Italiam expeditio.* Henricus Imper., cum Pontifex omnia simulate ageret, magno exercitu collecto A. C. 1110, in Italiam profectus est, & omnes urbes, quas attigit, occupavit. His cognitis, Paschalis in Campaniam egressus, Ducem ac Principem, omnesque Apuliæ Comites evocavit, eosque, ut pro se contra Henricum arma caperent, incitavit, ac repetita urbe Romanos proceres simili sacramento obstrinxit. Sed nihil profecit. Henricus enim robore Germanico (ejus namque exercitus è 30000 armatis viris constabat) perrupit, Romamque pervenit. Atque cum à Pontifice multa iniqua postulata essent, & in dilatione periculum fore perspiceret Imperator, fraudum Romanorum non ignarus, innuit armatis suis, ut Pontificem ejusque complices cingerent, nec paterentur eos dilabi. Romani, his rebus cognitis, dolore correpti seditionem in urbe excitarunt, omnesque Germanos, qui vel Religionis, vel aliorum negotiorum causa Romam venerant, misere trucidarunt: & Imperator fere ipse oppressus fuisset, nisi fortissime se sua manu defendisset: Sed exercitu suo vincente, multa Romanorum millia aut ferro deleti, aut Tiberis undis submersi, aut vivi in potestatem adducti sunt.

Imperator ab illis latronibus discedens extra urbem in sua castra, Pontificem secum captivum retinuit aliquot septimanas. Tandem seditiosis Pontificiorum turbis & machinationibus oppressis, & facta transactione, Paschalis Papa, (reversus cum Cæsare in urbem) consentientibus ac præsentibus Cardinalibus, Episcopis ac Principibus, non solum insignia imperii A. C. MCXI, solenni ritu Henrico V contulit; sed etiam *jurejurando se obstrinxit, jus investituræ Sacerdotum cum annulo & baculo* HENRICO *& ejus successoribus integrum esse debere*; atque in testimonium veritatis fideique servandæ vinculum, hostiam consecratam in duas partes fregit, & unam ipse comedit, alteram *Henrico* dedit, his verbis: Sicuti pars hæc vivifici corporis divisa est: ita divisus sit a regno Christi Domini nostri, qui pactum hoc violare tentaverit. Hoc anathemate pronunciato, omnes subjunxere: Amen.

III. EGRESSVS.

PASCHALIS *Papæ revocatio.* Vbi Imper. Henricus in Germaniam rediisset, in Laterano Concilium convocavit è 120 Episcopis & Abbatibus, in quo privilegium de investitura Episcoporum, antea traditum Henrico, revocavit, damnavit & abrogavit, ut per vim sibi in castris extortum, illudque nominavit *Pravilegium*: præterea etiam anathemate Imperatorem percussit. Hac Pontificis perfidia Henricus irritatus in Italiam maximis sumtibus profectus, supplicium de perfidis sumturus, & Imperii Majestatem in pristinam dignitatem restituturus. Verum priusquam Imp. Romam venit, Paschalis perfidus, DEI & hominum irrisor, impiam efflavit animam. Imperator igitur in Germaniam reversus est. *Sigebert. Vrsperg. Vincent. Antoninus, Erfordiensis, Martinus, Helmoldus, Crantzius.*

II. HENRICVS Imp. in defuncti PASCHALIS II Pontificis locum sua auctoritate constituit *Mauritium Bracherensem* olim Episcopum: alio interim à Clero constituto Pontifice GELASIO II. Cum vero post mortem Gelasii CALIXTVS II Pontifex severius rem urgeret, ut collationi sacerdotum officii renunciaret, necessitate extrema coactus jus omne Imperii à se in Pontificem transferre constituit. Itaque A. C. 1122, 16 Kalend. Octobris Wormatiæ in Comitiis publicis Apostolicæ sedi reconciliatus est, resignans atque cedens ei omne jus investituræ Ecclesiasticæ: id est, potestatem Episcopos investiendi, consecrandi & confirmandi, Episcopatus & Abbatias ac Prælaturas conferendi, quæ antehac penes Imper. sive Laicos fuerat. Pontifex vero CALIXTVS II vicissim concessit Electionem Episcoporum & Abbatum in præsentia Imperatoris fieri, sine violentia, ita ut etiam electus regalia ab Imperat. reciperet. Hoc modo pax inter Papam & Imperatorem, sed magno imperii detrimento, constituta est: Sicque Henricus Pontificibus pœnas dedit impietatis adversus patrem. *Vrsperg. Cuspin. Sigebert. Frising. lib. 7. cap. 16.*

Alia ACTA ECCLESIASTICA, *facta sub Henrico* V.

I. Anno C. 1118. *Ordo Templariorum* sive militiæ templi institutus est. Nam cum latrones plurimi peregrinis insidiarentur, alios spoliarent, & alios trucidarent, quidam commiseratione & pietate moti obtulerunt suam operam Patriarchæ Hierosolymitano in coërcendis illis latronibus. Autor hujus rei primus fuit HVGO de Paganis, & Godefridus de S. Almaro. Prima eorum professio fuit, ut viverent caste & pie, more Canonicorum, & pro consequenda remissione peccatorum itinera tutarentur à latronibus, in securitatem peregrinantium. Exiguo ita ab initio orti, brevi tempore munificentia Christianorum ad immensas divitias pervenerunt, ut cuivis Regi in alendis exercitibus pares essent. Vide *Tyrium lib. 12. cap. 7. & Æmylium lib. 5.*

II. A.C. 1124. DEDO Marchio Landsbergi inchoavit D. Petri templum, in Lauterbergo prope Halam Saxoniæ, quod frater ejus Conradus postea perfecit & absolvit. Hodie dicitur Petersberg. *Fabric.*

III. Eodem anno OTTO Episcopus BAMBERGENSIS, Pomeranos, & quasdam terræ Lutetiæ urbes, ab errore & idololatria gentili revocatas ad Christi fidem (quam antea bis susceperant, bis abjecerant) perduxit, iisque baptizatis templa in urbibus construxit: de quo lege apud Vrspergensem scriptum ipsius Ottonis Episcopi, Pomeranorum Apostoli. Hujus rei meminit *Helmoldus* his verbis: *His diebus*, inquit, *claruit vir insignis sanctitate Otto Bavenbergensis Episcopus, qui invitante pariter, & adjuvante Boleslao Polonorum Rege*, DEO *placitam adiit peregrinationem ad gentem Sclavorum, qui dicuntur Pomerani, & habitant inter Oderam & Poloniam: prædicavitque illis verbum* DEI, DEO *cooperante, & sermonem confirmante subsequentibus signis: omnemque gentem illam cum Principe eorum Werzeslavo convertit ad Dominum.* Vide *Vandaliam Crantzii lib. 7. cap. 17. & lib. 3. cap. 28. Saxon. lib. 5. c. 44. Chron. Bamberg. Chron. Philippi.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CVm Henricus Imp. A. C. 1125 in Belgio imperii negotia expediret, morbo dracunculi, quo tentari solebat, vehementius affici cœpit. Itaque ad Pentecosten Vltrajecti peragendam transgressus, haud ita multo post die 23 Maji (alii 23 Julii) morbo ingravescente decessit sine liberis: imperii ann. 19, sepultus Spiræ.

NOTA.

Dracunculus ulcus est: sic dictus, quod in motu nervorum secedit ad ulcus, & occultatur in eo, & vermem veluti dracunculum producit: cujus viru invalescente homo tandem exstinguitur. *Otto Brunfeld. in Onomast. Medicin. in verbo Dracunc.*

Pro-

Prodigia & Miracula.

I. A.C. 1114. tantus universam Syriam terræmotus concussit, ut multas urbes dirueret funditus, maxime autem circa Ciliciam, Isauriam & Cœlesyriam. Nam in Cilicia Mamistram, cum multis oppidis, solotenus prostravit: Maresiamque dejecit, cum suburbanis suis, ita ut quarundam urbium vix etiam restarent vestigia. Quatiebantur turres & mœnia: majoribus ædificiis periculosius ruentibus, fiebat strages populorum infinita: & civitates amplissimæ, quasi agger lapidum constitutæ, tumulus erant oppressorum, & contritis habitatoribus vicem præstabant sepulcri. Fugiebat plebs, mente consternata, habitationem urbium. Nec erat hoc tam ingens in una tantum Regione periculum, sed usque ad extremos Orientis fines hæc calamitas late grassabatur. *Tyrius lib.* 11. *histor. Magdeb. cent.* 12. *cap.* 13.

Hoc anno in Belgio die 23 Aprilis tanta nix cecidit, ut & arbores quibusdam in locis frangerentur. *Chronic. Belg.*

II. A.C. 1115, in suburbio Antiochiæ, hiatus terræ nocturnis horis accidit, quo turres plurimæ, & vicinæ domus complures, sunt absorptæ. *Sigeberti Continuator*, *Antoninus.*

III. A.C. 1117, tertio Nonas Januarii, ingens terræmotus factus, qui duravit 40 dies: in Lombardia impetu ejus mœnia, templa, turresque urbium passim cum ingenti mortalium strage procubuerunt: fontes turbati, templorum lampades nullo impellente ventorum flatu per aërem latæ: præcipue Parmæ nova Basilica, Veronæ ædificiorum pars maxima corruit. Infans locutus tristia ac portentosa quædam enunciavit. Quinetiam 3 Kalend. Februar. tremenda tonitrua ac fulgura, quæ nulla hominum meminerat ætas, creberrima immissa grandine mortalium auribus, oculisque objecta, rem in eam religionem adduxerunt, ut diræ aliquid calamitatis impendere homines suspensis mentibus pertimescerent, quodque pavorem animis incutiebat, eadem prodigia, ac multo majora, ex Germania nunciabantur. *Sigon. lib.* 10. *de reg. Ital. Baron.*

IV. A.C. 1124. *pestis* maxima, & fames tanta Germaniam simul afflixere, ut tertia pars hominum interiisse credatur: & vix, qui cadavera sepelirent, superstites fuerint. *Cuspinian. Chronic. Carionis.*

XX IMPERATOR GERM.

LOTHARIUS II SAXO.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. *Generatio.*

I. LOTHARIUS natus *patre* GEBHARDO, Comite in Supplenburg & Arnsberg, ex antiqua stirpe Comitum Quernfurdi ad Hercyniam.

II. MATER dicta fuit HEDWIGIS, quæ fuit filia *Friderici* Bavari, Burggravii Noribergensis. Ex hisce parentibus Lotharius circa annum Christi 1070, in Luttersloh in regione Lunæburgensi non procul ab urbe Cellensi sita, natus est. *Quernf. Chronic. fol.* 145, 159.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. A Latinis vocatur LOTHARIUS, hujus nominis secundus: à Germanis vero LUDERUS, sive Ludher / hoc est, Dominus populi, & hominum.

II. *Cognomento* dicitur SAXO, quia in Saxonia natus, eamque, antequam ad Imperium pervenit, ab Henrico V Imper. ob fideles operas in bello ipsi præstitas, concessam rexerat.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. *ACTA OECONOMICA.*

UXOREM Lotharius habuit RIXAM natam Henrico, Comite Northemii. Ex hac nati ei filius LOTHARIUS, qui annos pubertatis non attigit: filiæ duæ: GERTRUDIS, quam pater dedit Henrico Duci Bavariæ, qui Superbus cognominatus est, eique dotis loco addidit Ducatum Saxoniæ, cum filios non haberet: & HEDWIGIS, quam Ludovico Barbato matrimonio collocavit, illumque Landgravium Thuringiæ fecit. *Chronic. Philip. Chronic. Spangenb. Trith.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Scitum quidem est illud Silii Italici de fide:

Ante Iovem generata decus divumque hominumque:
Qua sine non tellus pacem, non sydera norunt.
Iustitiæ consors, tantumque in pectore numen!

Sed LOTHARIUS SAXO suo exemplo testatus est,

est illud vice proverbii usurpatum dictum: Quo se fortuna, eo quoque se inclinat favor hominum. Item,

Non facile invenies multis è millibus unum,
Quin cum fortuna stetque cadatque fides.

Quamdiu ergo Henricus V patrem suum persecutus est, bonam ipsi Lotharius operam præstitit, qui exinde in præmium fortitudinis Ducatum Saxoniæ Electoratusque dignitatem adeptus. Postquam vero Henricus V jus imperii seu investituræ sacerdotum integrum tueri vellet, & ex eo multorum odia in se concitaret, Lotharius ab eo defecit, & Dux belli factus est adversus Henricum à Saxonibus suscepti & gesti, de quo in præcedenti historia diximus. Cum igitur inter quatuor summos imperii Germaniæ Principes, Lotharium, Conradum Ducem Sueviæ, ejusque fratrem Fridericum, natos ex sorore Henrici V, (qui imperium quodam juris titulo propter matrem sibi vendicabant,) & Leopoldum Marchionem Orientalem, de imperio contentio esset; favore Pontificis Romani *Honorii II* primus tulit Lotharius Saxo, successor Henrici V factus: Quare Lotharius non modo cessionem juris Investituræ ab Henrico V factam confirmavit, sed & hoc jus Pontificibus indulsit, ut, quos illi vellent, sua auctoritate aut rejicerent, aut amoverent. Ideoque in ejus rei memoriam pictura coronationis (quæ facta ab *Innocentio II* Papa A. C. 1133.) Lotharii Romæ in Laterano adhuc exstat, cum hac inscriptione:

Rex venit ante fores, jurans prius Vrbis honores:
Post homo fit Papæ, sumit quo dante coronam.

[Homo Papæ, hoc est, Vasallus ligius, ἀνδράποδον.]

O secula! ô mores! quanta hæc est rerum conversio!

Domini rerum serviunt, & Sacerdotes dominantur, contra quam id fieri debere, ipsa veritas Christus dixit. *Luc.* 22. *v.* 25.

CONRADVS quidem Dux Sueviæ jam in Italiam erat ingressus, Coronam Regni Italici Modoëtiæ acceperat, atque civitates (Italiæ) ad se plerasque omnes traduxerat. Sed nihil hæc fortunæ felicitas ipsi profuit, cum Pontifex Romanus Lotharium majori honore prosequeretur. Conradus itaque perculsus fulmine excommunicationis ab Honorio Pontifice A. C. 1128, cum ignominia ex Italia discedere, & regnum jam fere partum Lothario Saxoni dare, & reconciliante eos Divo Bernhardo, Clarevallensi, qui illa ætate floruit, conditiones pacis accipere coactus est.

Quoniam porro Lotharius omnia in gratiam Pontificis fecit, magnis propterea laudibus evehitur, quod cæcorum baculus, esurientium cibus, miserorum spes, lugentium consolatio fuerit, atque ita in singulis eminuerit virtutibus, ut omnes perfecte habuerit. Sed recte inquit *Claud. in Panegyr. ad Theodos.*

Nulla viris laus esse potest, quæ crimina purget.

Chronic. Spangenb. Sigon. lib. 11. *de regn. Ital. Aventinus, Chronic. Funccii. fol.* 147. *Chron. Saxon. Chron. Cassinens. Chron. Philip. H. Mutius, l.* 17.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

1. *Lotharius Imperator* ob tres potissimum virtutes commendari potest, quibus maxime excelluit, & laudis sempiternam memoriam consecutus est. Nam

1. *Fuit fautor studiosorum summus.* Primo: Cum circa annum Christi 1135, occasione susceptæ in Italiam contra Rogerium Siciliæ Regem expeditionis, leges Romanas Latino sermone scriptas inveniret in Apulia, eas Pisanis donavit, qui in palatio Mediceo reposuerunt Florentiæ, ubi nunc etiam asservantur. Et quoniam tunc obliteratæ erant, nec absque interprete intelligi poterant, per IRNERIVM JCTVM, Cancellarium suum, in Scholas & tribunalia eas revocavit, jubens in Scholis eas explicari, & coram tribunalibus jus ex illis dici, referente *Chytræo in Chronolog. p.* 309. *Coras. in l.* 2. *§. fin. d. O. I.* Barbari enim tam literarum quam legum etiam Romanarum lucem & usum omnem in Imperio aboleverant.

DVBIVM.

At dicunt quidam, quod Juris Civilis constitutio *Theodosio* Imperatori, alii, quod *Iustiniano Magno* Imp. tribuenda sit. Quomodo igitur *Lothario II.* Imp. tribui potest?

Resp. Hæ sententiæ non sunt sibi contrariæ, sed diverso respectu optime inter se congruunt. Nam accurate distinguendum est inter Juris civilis *Ortum, Progressum* & *Egressum*.

1. ORTVM sive primævam juris civilis institutionem (vel introductionem in Scholas & Academias) quod attinet, hæc facta à *Theodosio juniore* Imperatore qui Iurisconsultis suis, eruditione, fide ac prudentia præstantibus, negotium dedit, ut omnes Principum constitutiones à Constantino usque, inutilibus prætermissis, in unum corpus redigerent, atque sententiæ in controversiis ex iis dicerentur. Id opus publicatum est A. C. 435. die 25 F.br. & *Codex Theodosianus* appellatum.

II. Quoad PROGRESSVM: Sic *Iustinianus Magnus* Imp. Jus civile ordinavit, sive in ordinem redegit A. C. 529, illudque postea publicavit. Sicut celeberrimus Iurisconsultus Dn.D. *Iohan. Harprechtus*, ὁ νῦν ἐν ἁγίοις, in insigni Comment. suo de Iustitia & jure pag. 14, 15. præclare docet, & nos in Historia *Iustiniani Magni* luculenter demonstravimus.

III. Quoad EGRESSVM: *Lotharius* Imp. A.C. 1135 (alii 37) per Iurisconsultum IRNERIVM (sive VVernerum, vel Guarnerium) jus civile, quod per aliquot secula in Italia in tenebris quasi delituerat, & post Iustinianum diu cessarat, singulari DEI consilio à tineis & blattis liberatum; in lucem revocavit: qui Irnerius primus legibus glossas apposuit, & suo exemplo cæteris illuminandi juris exemplum dedit. Vnde LVCERNA IVRIS dictus fuit, & instaurator legum Romanarum cognominatus. Bononiæ jus civile profiteri cœpit. Postea ex hujus Schola prodierunt viri doctissimi, qui juris professionem in Italia conservarunt; & in Galliam transportarunt. Antea enim homines jure incerto utebantur, jure nempe Romanorum corrupto, jure item Longobardico, & lege Salica. Irnerius itaque auctor suasorque fuit *Lothario*, ut eadem vox legum congruens rationi & justitiæ conformis in omnibus judiciis sonaret & promulgaretur; & judices ex Romano jure de causis decernerent & pronunciarent.

Secundo: Lotharius Imp. ut professioni isti Legum debitus honor adderetur, *gradum Doctoratus & Magisterii* (formam promotionis eodem Irnerio præscribente) in Academias introduxit. Vnde factum, ut Bononiæ, ubi jus civile publice tradi & explicari Imperator constituerat, ejusdem mandato & authoritate primi Interpretes Latini juris, BVLGARVS scilicet HVGOLINVS, MARTINVS, PILEVS, & alii in Doctores juris solenniter tunc fuerint promoti. A Iureconsultis morem creandorum Doctorum postea etiam Theologi sunt mutuati; Vnde à Bononiensibus ad PARISIENSES ritus promotionis in Theologia Doctoralis translatus est, apud quos *Petrus Lombardus* primus Theologiæ Doctor creatus dicitur. Et hac honorum esca illecti bonæ mentis & famæ candidati, tanto diligentiæ impetu in studio Academico postea decurrerunt, ut in sola VViteberga intra 100 annos, tantum à Philosophico collegio, lauru Magisterii donati sint 4435 studiosi. *Præmia nimirum & pœnæ nervi sunt omnium vitæ humanæ statuum.*

II. *Lotharius sapientissimus fuit & justissimus.* uti ex symbolo ejus patet, quod fuit tale: AVDI ALTERAM PARTEM. *D. Reusnerus* ita reddit:

Dimidium facti loquitur, non omne vir unus
Factum: sed partem præstat utramque loqui.

Vetus enim verbum est: Vnus vir, nullus vir. Sic *unius oratio nulla, aut saltem dimidia est oratio: itaque audiatur pars altera.* Quod Lotharii emblema fuisse perhibetur; sumtum ex veteri lege Attica, quæ præcipit, ὁμοίως ἀμφοῖν ἀκροᾶσθαι, h. e. æqualiter utramque partem audire. Quod & Hesiodus monet hoc versu:

Μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς.
Iudicium non ante feras, quam audiveris ambos.

Nam, ut Plato scribit, Quo pacto quispiam aut jus recte dicere, aut homines decenter judicare posset, qui non utrumque litigatorem audierit? Sermones enim, ut purpura, & aurum, melius dijudicantur, si invicem conferas. Nam quam ob causam aliam vel dicendi tempus utrique conceditur adversario: aut cur judex utrumque se similiter auditurum jurat: nisi existimaret legislator, causas hoc modo justius, & melius à judice disceptari posse?

Ex quo *Alexander Magnus*, cum in causis, præsertim capitalibus, sederet judex, sinistra manu aurem dexteram occludebat: significans hoc gestu, se alteram quidem aurem præbere actori: alteram vero integram conservare reo. Siquidem, ut Publius Mimus dixit: Difficilem oportet aurem habere ad crimina. Pertinet huc sapientissimum illud præceptum *M. Tullii Ciceronis in Oratione pro Cluentio*: Est sapientis judicis, meminisse se hominem: cogitare sibi tantum permissum esse, quantum commissum sit, & creditum: & non solum sibi soli potestatem esse datam, verum etiam fidem habitam esse: meminisse posse, quem oderit, absolvere; quem non oderit, condemnare: & semper, non quæ velit ipse, sed quid lex & religio cogat, cogitare; de quo reo cognoscat; quæ res in quæstione versetur. Cum hæc omnia sunt videnda, tum illud est hominis, magni judicis, atque sapientis; habere in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem autem, invidiam, metum, cupiditates omnes amovere; maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quam à Diis immortalibus accepimus, quæ à nobis develli non potest.

VSVS.

Hoc exemplum Lotharii imitatus est *Ludovicus XI* Rex Galliæ, cognomento *Divus*, rigidissimus ille justitiæ administrator, qui ad sententiæ cujusdam latæ retractationem permotus est hac occasione. Cum Rex prædictus quodam tempore ex Psalmis Davidis preces ad DEVM funderet, & forte fortuna alius, qui pro reo quodam capitalis criminis gratiam peteret, intervenisset, & Rex quasi aliud

aliud agens annuisset, mox vero incidisset in versum tertium Psalmi 106, *Beati, qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam omni tempore*: protinus revocari jussit eum, cui gratiam concesserat, eamque irritam fecit, memorabili illa sententia: Principem, qui punire potest crimen, nec punit, coram DEO æque reum esse, quam si id ipse perpetrasset. Pietatis esse opus, non sævitiæ, justitiam facere.

Observatio.

In lingua sancta una eademque vox est, quæ notat tum aures, tum stateram sive bilancem. Nam אזן significat aurem. *Hinc duale* אזנים aures. Et מאזנים notat stateram vel bilancem. Quia omnia verba, quæ ab aliis proferuntur, auribus tanquam duabus stateris librari debent. Monentur quoque hac voce judices officii sui, & requirit ab illis Spiritus S. incorruptum aurium judicium. Inter aures enim est, veluti inter duas lances, media trutina rationis & judicii, quod in capite peculiari ratione residet propter internos sensus rationi & judicio ministrantes. Ergo duæ aures judici sunt datæ, quod ea, quæ audit, diligenti mentis trutina expendere debeat: Id quod tum facit, quando non unam partem litigantium, sed utramque audit. Id quod Alexander M. probe observavit: sicut antea diximus.

III. *Lotharius fuit Imperator valde pacificus*. Nam eo vivente felix & tranquilla Reip. gubernatio fuit. Memorabile ergo est Vrspergensis elogium de Lothario scriptum: Erat strenuus belli ductor, præcipuus in armis, providus in Consilio, quo vivente, totum Romanum imperium turbari non potuit. Sed tamen in confinio tantarum virtutum vitia non abfuere. Siquidem Lotharius omnia in gratiam Pontificum fecit, ac non modo cessionem juris investituræ ab *Henrico V* factam comprobavit, sed & hoc jus Pontificibus indulsit, ut, quos illi vellent, Imperatores admitterent; quos illi nollent, sua auctoritate aut rejicerent, aut amoverent. Hæc enim humana est infirmitas, & metam terminumque non habet. nec sui potens est, sed efferens sese modo in superstitionem & vanitatem, modo in neglectum rerum divinarum & contemtum, incaute pleraque agit. *Plutarchus in Camil.* Itaque in homine dicitur, quod est: at in re, quod optimum est, quæritur; ait *Cic. de opt. gen. Oratoris.*

II. ACTA SAGATA.

LOTHARIVS, quia pacis studiosissimus fuit, ideo in imperio non tam difficilia, ut ab antecessoribus gesta sunt bella, sed potius in id unice incubuit, ut imperium tranquillum redderet: ipseque de Germania & Italia præclarissime meritus est. Nam & pacem utrique, quantum in ipso fuit, reddidit, (etsi diuturnam esse non siverunt Pontifices) & eandem ceu munivit præsidio legum, revocatis in lucem, & ad usum veteribus legibus Romanis. Vnde *Conradus Vrspergensis* ei tale elogium tribuit: Lotharius (inquit) quamdiu vixit, totum Imperium Romanum, quod ejus custodiæ deputatum erat, titubare non potuit. Item *Helmoldus* ita de eo scribit. Hujus (Lotharii,) inquit, temporibus lux oriri nova cœpit: nec tam in finibus Saxoniæ, quam in universo imperio tranquillitas temporum: abundantia rerum, pax inter regnum & sacerdotium.

Contra æmulos imperii Fridericum Suevum & *Conradum* Francum Lotharius quidem bella gerere coactus fuit; sed eos sic repressit, ut non multum incommodi inde ad imperium redundaret. Adversus Bohemos expeditionem tentavit: at re inconsulto cæpta plurimos ex suis amisit, & pax utrinque desiderata, utrinque etiam accepta est. BIS in Italiam profectus est, primum ad compescendos motus contra *Innocentium II* propter novi Pontificis electionem Romæ coortos: deinde contra Rogerium, Campaniam & Apuliam injuste possidentem, quem Italia expulit. His rebus compositis, in Germaniam redire constituit, sed in itinere mortuus est: uti suo loco dicemus. *Vrspergensis. Otto Frising. Aventin.Chron. Spangenb. Chron. Saxon.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

I. Defuncto CALIXTO II *Papa* in ejus locum electus est HONORIVS II. qui *Iohannem Cremensem* Cardinalem in Angliam misit, ut Concilium celebraret: quod actum est mense Sept. A.C. 1125. In eo promulgavit, cœlibatum sacerdotibus observandum: ubi inter cætera dixit, turpissimum esse, à latere scorti surgere ad conficiendum corpus Domini; sed ea ipsa nocte quæ promulgationem secuta est, ipse apud scortum in lecto deprehensus est. *Rogerius, & alii.*

II. Post *Honorii II* mortem *Gregorius* quidam Diaconus, Cardinalis S. Angeli, patria Romanus, obscuro genere natus, ad Pontificatus culmen conscendit, & *Innocentius II* appellari voluit. Dum autem contra Rogerium Regem Siciliæ (Roma absens) bellum gereret, interim Romani *Petrum* quendam, *Petri Leonis* potentissimi apud Romanos filium, Papam elegerunt, eumque nominarunt *Anacletum II*: qui etiam largitionibus tantum apud Romanos effecit, ut *Innocentio II* Romam redi-

redire non liceret. Vagatus est igitur *Innocentius* per Galliam, & collectis aliquot Conciliis, ab universis Galliæ Germaniæque Episcopis in Pontificatu confirmatus est. Legatos etiam ad Lotharium Imp. misit, qui colloquium peterent, quod constitutum *Leodii*. Ibi convenerunt A. C. 1131, die 22 Martii, & Papa *Innocentius Lotharium* ad se, Ecclesiamque tuendam, honesto *Ottonis Magni* & posterorum exemplo, hortatus est. *Lotharius* se nullo ei tempore defuturum respondit, si ipse sibi antiquum jus investituræ Episcoporum & Abbatum redderet. Sed Pontifice, ne id tentaret, deprecante, cessit Imperator instinctu S. Bernhardi, Clarevallensis Abbatis, quem secum adduxerat. Plurimum autem Ecclesiæ & Reipubl. hæc concessio nocuit. Nam vere patefecit fenestram illis ad omne nequitiæ & crudelitatis genus impune exercendum.

Licet autem Pontifex postulatis Imper. annuere noluit, nihilominus tamen *Lotharius* ei auxilium promisit, illumque biennium fere post armata militum manu Romam reduxit, ac ab eodem coronatus est A. C. 1133, die 3 Junii: ut supra diximus.

Hic *Innocentius* Papa in Concilio quodam, anno C. 1131, in Gallis Rhemis celebrato, hisce verbis à D. *Bernhardo* Clarevallensi (præsente Pontifice) descriptus fuit: *Plusquam Moises hic:* Moisi commissa fuit una plebs Israëlitica, huic universa Ecclesia: plusquam Angelus hic: cui enim Angelorum dixit DEVS? Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata & in cœlis. Secundum officium dico, non secundum meritum: præter DEVM non est similis ei, nec in cœlo, nec in terra, &c. *Gemblac. Gaguinus. Nauclerus. Platina. Onuphr. Vrsperg. Frising. Cusp. Sigon. lib. 11. de reg. Italia.*

III. A. C. 1135 *Lobarius* Imp. Moniales ex cœnobio Luthern expulit, & Benedicti Ordinis monachos introduxit, illud instauravit, & appellavit Königs Luthern.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Lotharius Imper. cum jam alteram in Italiam suscepisset expeditionem, & Rogerium Siciliæ Regem Apulia & Campania expulisset, reverti volens in Germaniam, in valle Tridentina inter Oenum & Lycum morbo correptus, in pago ignobili diem suum obiit A.C. 1137, die 6 Decemb., cum sesquiannuo spacio in Italia fuisset, anno ætat. 67, anno Imp. 13. *Cadaver* ejus ab *Henrico* Superbo, genero ipsius, in Germaniam est delatum, ac prope Brunsuicum in monasterio, quod instauraverat, Königs Luthern / sepultum. Fabricius *Epitaphium* recitat à se repertum, quod hoc postremo disticho clauditur:

Exuitur membris, heu, trina luce Decembris:
Ecclesia gemitus illius est obitus.

Viri celebres.

I. Tempore *Lotharii* Imper. clarus habebatur RVPERTVS *Tuitiensis* Cœnobii prope Coloniam Abbas, qui Commentarios scripsit fere in omnes V. T. libros: quin etiam in aliqua Novi Testamenti scripta commentatus. Præterea & alia opuscula edidit. *Trith. Chron. Hirsaviens.*

II. HILDEBERTVS, (ab Honorio II Pontif. Archiepiscopus Turonensis fuit constitutus) vir admodum doctus, scripsit multa versibus & soluta oratione. De Vrbe Roma hos versus conscripsit:

Vrbs felix, si vel Dominis urbs illa careret,
Vel Dominis esset turpe, carere fide.

Quibus versibus reprehendit dominium & Tyrannidem Pontificum Romanorum: & eorundem perfidiam accusavit: ob hujusmodi dicendi libertatem gratia Pontificis excidisse creditur: spoliatus enim suis bonis ac vestibus, in carcerem fuit conjectus. *Trith. Bergomensis. Vincentius.*

III. Floruit & hoc tempore IRNERIVS, jurisprudentiæ instaurator: de quo supra jam dictum est.

Res memorabiles.

I. JOHANNES de TEMPORIBVS, qui *Caroli Magni* armiger fuerat, attigeratque annum ætatis trecentesimum sexagesimum primum, A. C. 1128 scribitur mortuus, à Nauclero, Martino Cromero, Vincentio, & aliis.

II. *Tres* Reges (in Anglia & Scandia) imperante *Lothario*, uno anno occisi sunt: unus (Ericus) in acie occubuit A. C. 1132: reliqui duo (Canutus & Nicolaus) per insidias sunt trucidati.

Prodigia.

I. A. C. 1128, circa Solem Padebornæ duo circuli conspecti sunt, quorum interior templi, exterior urbis complexus est latitudinem. His evanescentibus, urbs Padeborna pene tota cum templo conflagravit, versaque est lux meridiana in tenebras nocturnas. *Crantz. Chron. Saxonia.*

II. A. C. 1135. tantus fuit *astus*, ut frugibus universis exsiccatis, valida fames inde orta sit. Amnes siccati sunt, montes & sylvæ arserunt; quicquid igni concipiendo aptum, in terram delapsum, statim ignem in quibusdam locis concepisse scribitur.

bitur. Rhenus ita exsiccatus est, ut sine omni periculo ubivis locorum transiri potuerit. *Aventinus. Bergomensis.*

III. A.C. 1137, iterum immensa *siccitas* fuit, qualis hominum memoria non fuerat. In multis enim Regionibus flumina, quæ naves ferebant, ita sunt exsiccata, ut pedibus transiri possent. Fontes quoque & putei per Galliam plane sunt exsiccati, ut plurimi homines aquæ penuria laborantes, siti perirent. Multæ etiam urbes propter æstatem ferventissimam exustæ sunt, & inprimis Moguntia, Spira, Goslaria fere eodem die. *Trith. Chron. Saxon. Vincent. Martin. Polonus.*

Hoc anno quoque Oldislebiæ in Thuringia *lapis de cœlo* cecidit in forma & magnitudine capitis humani, qui longo tempore ibi conservatus, & hominibus pro miraculo ostensus fuit. *Chronic. Spangenb.*

DYNASTIA QVARTA.

SVEVORVM & BRVNSVICENSIVM.

XXI IMPERATOR GERM.

CONRADVS III.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit FRIDERICVS, Dux Sueviæ.

II. MATER dicta fuit AGNETA, quæ fuit filia *Henrici* IV, & soror *Henrici* V, Impp.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOREM habuit GERTRVDIM, Comitis Sultzbachii filiam; ex qua nati *filii duo*, *Henricus* & *Fridericus*; & *una filia* nomine *Iuditha*, quam in uxorem dedit *Ludovico* Landgravio Thuringiæ. *Henricum* filium ante expeditionem Hierosolymitanam pene puerum consortem imperii fecit. Hic ante reditum patris è vita commigravit; *Fridericum* moriturus *Friderico Barbarossæ* commendavit. Is, cum militaret in Italia, peste periit una cum multis aliis in obsidione urbis Romæ. *Chron. Philip. Chron. Saxon. Spangenb. Chronicon Isanacense & Thuringicum.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Lothario mortuo, imperium certo sibi desponderat *Henricus Superbus* Dux Bavariæ, ejus gener, confisus studiis & favore Saxonum, propter socerum Lotharium, & magnitudinem potentiæ. Saxoniam enim Bavariæ connubio copularat. Ea opinione insignia Imperii, quæ à socero acceperat, apud se vi retinuerat, & ostenderat se non passurum, ut his præter ipsum alius ornaretur. Quod ergo & fastum & insolentiam ejus odissent cæteri, & formidarent potentiam, ac judicarent, superbiam potentia instructam non esse publica authoritate armandam, Comitiis, quæ indicta fuerant Moguntiæ, Confluentiam translatis, ibi omnium Procerum Germaniæ consensu imperii dignitas ad CONRADVM Ducem Sueviæ delata, qui Imper. coronatus est anno C. 1138, circa mediam quadragesimam. *Chron. Philip. Chronic. Spangenb. cent.* 12. *cap.* 16. *Funccius lib.* 10. *Com. fol.* 214.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. *Conradus* Imper. summa cum laude imperium administravit, eximiæque *virtutes* in eo excelluerunt, ex quibus *prudentia* ejus maxime commendanda est. 1. Quod tempori cesserit, cum *Lothario* II rerum potiunte, repulsam passus esset. Nam recte inquit *Plut. in Q. Sertor.* Intolerabilis vis est perennitas, qua omnes insequens tempus evertit & conficit vires, placideque adsistit iis, qui consilio ejus opperiuntur opportunitatem: at intempestive urgentibus est inimicissimum. 2. Quod majorem tranquillitatis publicæ, quam suæ dignitatis rationem habuerit, id summam ejus laudem continet. In omni enim communi patriæ periculo non modo sunt inutiles, verum etiam noxiæ, & magnorum malorum causæ, civium vel sociorum inter se contentiones de primatu.

II. *Conradus* Imperator celebres quasdam urbes Germaniæ, Noribergam & Lubecam, Vlmam & Hartzburgum instauravit & exornavit, iisque gradum struxit ad eam Majestatem, quam hodie præ se ferunt.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* contra *Henricum Superbum Imperii æmulum.*

Quanquam *Henricus Superbus* Dux Bavariæ & Saxoniæ, confiſus ſua potentia, & pro jure affinitatis ſpem ſibi fecerat accipiendi imperii, & cum ſtatim voti compos non fieret, bello *Conradum* perſequi cæperat; tamen & ſpe imperii decidit, & utroque Ducatu per proſcriptionis atrocitatem privatus eſt, cum duce ira præceps, ideoque periculoſum affectati regni conſilium iniiſſet. Atque cum ad inſidias ſtruendas præceps proruiſſet, remedio præcipiti repreſſus eſt. Et *Conradus* victo *Henrico*, ejuſque exercitu fugato, Saxoniam *Alberto Vrſo*, Marchioni Brandenburgenſi: & Bavariam *Leopoldo* Auſtriaco fratri uterino conceſſit. Itaque *Henricus* paulo poſt, deſperatis rebus omnibus, mœrore animi confectus, A. C. 1139, diem ſuum obiit, relicto filio *Henrico Leone*. *Antonin. Chron. Spangenb. Chron. Philippi.*

II. *Bellum* contra *Guelfum*, Henrici Superbi fratrem.

I. *ORTVS.*

I. GVELFI *invidia & æmulatio.* Defuncto ſuo æmulo, *Conradus* Imp. res Germaniæ componere ſtatuit: ſed bellum incidit difficillimum pariter & graviſſimum. Nam *Henrici Superbi* frater *Guelfus*, videns, patrueli ſuo, vel nepoti ex fratre, *Henrico Leoni*, tunc puero, ereptum eſſe paternum regnum, & in aliam familiam tranſlatum, ingentes animo iras concepit.

II. *Guelfi cum Rogerio confœderatio.* Cum hanc rem bello dirimendam cenſeret *Guelfus*, in ſocietatem belli vocavit Rogerium, tunc potentiſſimum Siciliæ Regem & Ducem Capuanum, qui ſuppetias libenter in milite & pecunia miſit *Guelfo*, in ſua intentus commoda, ne ſcilicet *Conradus* domeſtica ſeditione aliquando perfunctus, Italiam ad coronam accipiendam adiret, ſeque, Germanicis atque Italicis copiis junctis, iterum veteri Italiæ poſſeſſione dejiceret.

II. *PROGRESSVS.*

I. *Guelfi adverſus Conradum expeditio.* Cum itaque *Guelfus* ſuis ac externis auxiliis munitus eſſet, quanta vi potuit, arma adverſus *Conradum* Imper. ſumſit.

II. *Conradi victoria, & Guelfi fuga.* Cum per annos aliquot vario fortunæ eventu in Suevia Bavariaque belligeratum eſſet, & ancipiti ſæpe Marte pugnatum, accidit, ut bellum conſiſteret ad oppidum *Winsberg*, cui amœna vineta nomen dederunt, in quem locum *Guelfus* vires ſuas contulerat, vallo ac mœnibus, ſi acie vinceretur, ſeſe tuturus. Fuſus itaque fugatuſque, & intra urbem compulſus eſt.

III. *EGRESSVS.*

I. GVELFI *deditio.* Cum in arce Winsberg *Guelfus* obſidionem aliquandiu pertuliſſet, tandem poſt multas difficileſque oppugnationes armis & fame expugnatus, coactus eſt & ſeſe, & ſuos, victori quibuſcunque conditionibus dedere. Ibi Imperator præcepit, ut *Guelfus*, cæterique Equeſtris ordinis viri victi in cuſtodiam traderentur, oppidumque à militibus diriperetur.

II. *Mulierum aſtutia*, & CONRADI *clementia.* Cum autem metueretur, ne Imperator in *Guelfum* ejuſque cives jure belli propter rebellionem graviter animadverſurus eſſet, fœminæ ejus oppidi, antequam portæ aperirentur, petiverunt, ut ſibi liceret cum ſuis rebus quas humeris geſtare poſſent, diſcedere. Quod cum à clementi victore & optimo Principe facile impetrarent, & hoſtes aurum, gemmas, mundumque muliebrem eas elaturas crederent, matronæ illæ, omni ſupellectile neglecta, militibuſque prædæ relicta, maritos ſuos humeris exceptos ex oppido, cunctis ſpectantibus, & induſtriam admirantibus, aſportarunt. Quo pietatis ſpectaculo commotus eſt, & ingenioſa mulierum φιλοστοργίᾳ delectatus *Conradus*, quibus iratus erat, clementer omnibus noxam remiſit, & convivio regali omnes excepit. Ducibus vero indignantibus & frementibus ob leges deditionis iſto dolo violatas reſpondit Imperator: *Non decere verbum regium immutari*, ſubindicans, malle ſe clementia, quam ſeveritate delinquere.

III. *Conradi humanitas erga Rogerium.* Victor jam *Conradus* infeſta iterum arma adverſus *Rogerium* Siciliæ Regem conferre potuiſſet; ſed placabilitate mira, & ipſi ignovit, atque ex inimico amicum ſibi fecit fideliſſimum. Nam is in Aſiam proficiſcentem *Conradum* fideliter omnibus rebus juvit & inſtruxit. *Chronic. Philipp. Trith. Hirſgav. Vrſp.* & alii.

III. *Bellum* in *Palæſtinam* ſuſceptum.

Nutare jam & labi cœperant res Chriſtianæ in Aſia, præſidiario milite deſtitutæ, quas reliquiæ adhuc utcunque ſuſtentabant Armeniorum auxiliis, qui religionis ſocietate noſtris conjuncti, Turcis agros Chriſtianorum infeſtantibus, à tergo aſſidue

assidue inhærebant. Nec solos Turcos jam, sed & Saracenos Ægyptios nostri habebant hostes. His, ut subveniretur, priusquam penitus conciderent, *Conradus* Imp. suasu S. *Bernhardi* contracto exercitu ducentorum millium, in quo ad septuaginta millia fuere equitum cataphractorum, una cum *Ludovico* Rege Galliæ A.C. 1147, postridie Ascensionis Domini, in Palæstinam profectus est: Sed infelici eventu; tum quod superstitione temporum magis quam Reipubl. utilitate expeditionem istam suscepit, tum quod de rebus omnibus satis recte sibi non providit. Venit Constantinopolin ad *Manuelem Comnenum* Imperatorem, cui suæ uxoris sororem matrimonio collocarat die 7 Septemb. Huic affini suo *Conradus* sane multum tribuit, sed ejus perfidia magnam cladem accepit. Sic enim *Nicetas* Græcus scriptor in vita ejus lib. 1. affirmat: Nullum malum (inquit) non machinatus est *Manuel*, vel machinandi autor fuit in eos, qui cum *Conrado* in Palæstinam profecti sunt: calcem farinæ admisceri voluit, & ex improbo argento monetam cudi, quæ vendituris aliquid Germanis daretur, & ubicunque potuit, eos pecunia spoliavit, multos etiam ex insidiis interfecit. Forum rerum venalium ita præbuit, ut cives urbes clauderent, & de mœnibus in corbibus pecuniam attraherent, darentque postea summa cum injuria, vel nihil, vel quantum liberet. Inde *Manuel* prodidit Turcis omnia *Conradi* consilia, addidit *Conrado* Duces, qui ipsum in avia loca, & insidiis opportuna deducerent, & mense Novembri prope Iconium nostri ingentem cladem acceperunt, ita ut vix decima pars inde Constantinopolin reverteretur: & Turci ingenti præda potiti sunt. Hanc autem perfidiam Manuelis ulturus Siciliæ Rex Rogerius, bellum ei intulit, multum damni dedit, & pene imperio eum omni exuit.

A.C. 1148 *Conradus* Imp. & *Ludovicus* Rex Galliæ, cum viderent se terra in Palæstinam venire non posse, classes compararunt, & *Ludovicus* ex sinu Attalico profectus cum suis, media quadragesima Antiochiam venit, Dominica Palmarum Hierosolymis fuit: eo venit etiam *Conradus*. Ibi cum Rege & Patriarcha de amplificando regno Hierosolymitano consilia agitarunt, & conclusum est, Damascum regno adjiciendum. Ad eam obsidendam profecti sunt mense Maio, quo tempore advenerunt etiam *Theodoricus* Comes Flandriæ, & alii. Dum obsident *Damascum*, priusquam caperetur, disputatur, cui accedere deberet Damascus, si caperetur. *Conradi, Ludovici*, & aliorum, qui recens advenerant, sententia erat, eam dandam *Theodorico* Comiti Flandriæ, cum Imper. & Rex in Europam sint reversuri. Sed veterani in Syria eam potius non capi volebant, quam capta carere. Qua discordia intellecta, obsessi veteranos pecunia corrumpunt; qui postea exercitum ab ea urbis parte, ubi capi poterat, abducunt ad aliam partem, ubi urbs firmissima erat, & obsidentes multum lædi poterant. Hoc videntes Imperator & Rex, & alii, obsidionem solvunt, & infectis rebus in Germaniam redeunt. *Ludovicus* Rex dum redit, in Græcorum naves incidit, à quibus capitur, & recta Constantinopolim ad *Manuelem* Imper. ducitur. Forte fortuna eo loci vagatur classis *Regerii* Regis Siciliæ, quæ suburbia Constantinopolis deprædata fuerat: cujus Dux *Gregorius* Græcos invadit, & devictis Græcis Regem invenit, liberat, & secum in Siciliam abducit, unde Romam, & inde in regnum rediit. *Nicetas. Tyrius lib.* 16. *cap.* 18. *lib.* 17. *cap.* 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. *Crantz. lib.* 6. *cap.* 14. *Chron. Belg.*

De hac expeditione *Conradi* in Palæstinam Micyllus tale epigramma composuit:

Pace domi facta, Solymas hic tendit in oras,
Vt sacra Barbarico solveret ora jugo.
Sed mox insidiæ Thracum, gypsataque farra,
Ingentes animos comminuere Viri.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Conradus Imp. cum domi novos exercitus collegisset, ad pacandam Italiam domesticis insidiis liberarum civitatum turbatam, quæ inter se armis de libertate decernebant, morte præreptus expeditionem non absolvit. Nam repentino morbo oppressus, non sine veneni suspicione, per medicos Italos præbiti, quos accersiverat authore Rogerio Siciliæ rege, qui sibi à *Conrado* metuebat, A. Christi 1152, decimo quinto Kalend. Martii, Bambergæ diem suum obiit, anno Imperii 14, cum paulo ante fratris filio *Friderico* insignia Imperii tradidisset, & filium parvulum ei commendasset. Intestina ejus in basilica Bambergensi condita sunt prope *Henricum* Sanctum. Cadaver Laureacum (quod Eboracum aliqui nominant) delatum est. *Chron. Spangenb. Chron. Philip. Sigon.*

Viri celebres.

I. HONORIUS Augustodiensis presbyter usque ad annum Christi 1138 perduxit Chronicon suum.

II. HUGO de S. Victore Canonicus Parisiensis, cujus scripta exstant, anno Christi 1140 mortuus est.

III. Eodem anno OTHO Episcopus Bambergensis, Comes de Andechs / Ecclesiarum Pomeranicarum οἰκιστὴς, atque parens, Bambergæ obiit septuagenarius, 3. Septembri. *Trith.* & *Append. Sig. Marian.* &c.

IV. OTHO Frisingensis Episcopus (cujus supra etiam mentionem fecimus) Chronicon suum terminat A. C. 1146. Scripsit quoque librum de rebus gestis *Friderici I*, Imp.

V. Anno Christi 1148 RICHARDVS de S. Victore, monachus Parisiensis, qui scriptis nomen suum nobilitavit, mortuus est. *Chronicon Norib. majus.*

VI. GRATIANVS Monachus, post Ivonem Carnutensem, DECRETORVM OPVS, ex veterum statutis, sanctionibus & scriptis composuit; quo Iuris Canonici studiosi hodie utuntur. Hoc opus EVGENIVS Pontifex approbavit, & in Academia publice proponi mandavit. *Martin. Polon. Trith.*

Res memorabiles.

I. Temporibus ferme *Conradi* Imp. nata sunt factiosa & feralia nomina GVELFORVM & GIBELLINORVM: de quibus consule integras aliorum historias, &c.

II. Sub FVLCONE Rege Hierosolymorum (qui A. C. 1142 mortuus est, eique successit filius *Balduinus*) initium sumsisse dicitur ORDO HOSPITALIS S. IOHANNIS Baptistæ in Ierusalem, sive Teutonicorum Militum *D. Iohannis*: ad cujus Ordinis societatem multi præstantes viri, tum etiam Magister Ordinis in Sonnenberg / & Commendator in Logau pertinent.

XXII IMPERATOR GERM.
FRIDERICVS I.
Cognom. BARBAROSSA.

CAPVT I.
DE ORTV.

I. *Generatio.*

FRIDERICVS fuit *Conradi III.* Imp. ex fratre nepos.

PATER fuit FRIDERICVS, cognomento *Cocles*, Dux Sueviæ.

MATER dicta fuit IVDITHA, filia *Henrici Nigri*, Ducis Bavariæ. Ex hisce parentibus natus est A. C. 1121. *D. Iohannes Adelphus. Crusius part. 2. fol. 328. Otto Frising.*

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit FRIDERICVS, ejus nominis *primus*.

II. COGNOMENTO BARBAROSSA sive OENOBARBVS, à ruffa barba per contumeliam ab Italis sic dictus.

VSVS.

In communi adagio dicitur: Rot bart / nie gut ward. Sed hoc in *Fridericum* Barbarossam non quadrat. Ipse namque bonæ indolis & optimus Princeps fuit, in quo magnitudo animi atque consilii, fides, constantia, moderatio, pietas adeo excelluerunt, ut nulla ei virtus magno viro & optimo Principe digna defuisse videatur. Id quod testatur Abbas Vrsbergensis; cum ita scribit: *Fridericus* (inquit) fuit Princeps armis strenuus, acer animo, exercitatus in bellis, in negotiis peragendis virilis, affabilis, mansuetus, superbis resistens, memoria excellentissimus, *&c.*

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. NATVRA, EDVCATIO, & ACTA JUVENTVTIS.

QVanquam interdum & heroum filii noxæ & catharmata esse solent, neque hæreditaria semper est virtus: tamen plerumque fit, ut fortes creentur fortibus & bonis, ac in natos transeat patrum cum semine virtus. Ita ergo & Friderico heroici impetus à majoribus ingenerati sunt, quibus ad res maximas gerendas divinitus exstimulabatur, quod in progressu ætatis apparuit. Multum enim valuerunt in ejus animo exempla domestica. Verissime enim dictum est à *Virgilio*:

Te pater Æneas & avunculus excitet Hector.

Cæterum quantumlibet sit excellens naturæ vis & bonitas, tamen nisi cultura & institutio atque educatio bona accesserit, non aliter quam arbores aut vites non putatæ, aut segetes incultæ, etiam naturæ semina silvescunt atque efferantur: ut, quemadmodum in agris per segnitiem colonorum pro frugibus lætis

Infelix lolium & steriles dominantur avenæ:
& *Neglectis urenda filix innascitur agris:*

sic etiam in ingeniis pro virtute vitium & improbitas enascatur, quæ semina bonæ indolis quasi in herbis enecent & extinguant. Contra bonæ ac laudabilis educationis & assuefactionis ea vis est: ut naturæ defectum sæpe suppleat, & vitia corrigat, ex bona

bona meliorem, ex mala bonam, aut certe minus malam faciat. Sic igitur & Fridericus, cum bene natus esset, bene quoque educatus fuit, & ut tam splendida familia dignum erat, regiis artibus ab ineunte statim pueritia institutus atque imbutus. Neque solum militari disciplina instructus est, sed & literarum colorem duxit, maximeque Latinæ linguæ sibi peritiam comparavit. Et cum historia vere regia possessio sit, in hujus studium cum primis incubuit in sua adolescentia Fridericus, ut hic velut in speculum intuens in aliorum consilia, facta, eventa, quod honestum & laudabile, ac sectatoribus felix & salutare fuisse comperisset, imitaretur, fugeret autem quod factu fœdum, turpe ac flagitiosum, suisque patratoribus exitio fuisse animadvertisset.

Perinde enim ut olim Romæ nobiles adolescentes jurisprudentiam potius ex consuetudine seniorum, in quorum se familiaritatem contulissent, quam ex libris scholisve discere solebant: Ita Fridericus bene imperandi facultatem ex vivo quodam & domestico exemplo, quod in patruo suo Conrado cernebat, sibi comparavit. Hic enim cum majore natu filio orbatus, alterum vero puerum haberet, Fridericum prope filii loco dilexit, secumque habuit, & omnium consiliorum, omnium suarum actionum, omnium sermonum & arcanorum, conscium atque participem eum fecit. In hujus contubernio, quid non facili negotio disceret Fridericus?

II. *ACTA OECONOMICA.*

Vxores habuit *duas*. PRIMA dicta fuit ADELHEIDA, sive Adelheidis, filia Diepoldi Marchionis Bavarici in Hochburg / seu Voburg / quam dimisit ob sanguinitatem nimis propinquam, de sententia Concilii Constantiensis.

ALTERA fuit BEATRIX, filia Reginaldi Comitis Vesontionis in Burgundia. Ex hac nati ei filii quinque. 1. HENRICVS in Imperio successor. 2. FRIDERICVS, Dux Sueviæ. 3. OTTO, Comes Burgundiæ, hæres maternæ dotis. 4. CONRADVS, Dux Franciæ, & post fratris Friderici mortem, etiam Dux Sueviæ. 5. PHILIPPVS, Dux Hetruriæ & Thusciæ, qui post Henricum VI fratrem imperavit. Ex eadem natæ ei quoque filiæ duæ: I. SOPHIA, (quam *Ludgardin* alii vocant, alii *Iuttam*) conjux Conradi Marchionis Misniæ. II. BEATRIX, quæ facta est Abbatissa Quediinburgi. *Chron. Hedionis. Chronic. Philippi. H. Mutius lib.* 10. *fol.* 168. *D. Iohan. Adelph.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

1. CONRADVS III. Imp. cum decumberet, cum Principibus præsentibus deliberavit de futuro successore, & præterito filio suo Friderico, suasit, ut fratris sui filium Fridericum Barbarossam eligerent. Proceres igitur Germaniæ Fridericum, (quia & bonis literis ac militiæ laboribus esset instructus, tum domi bonæ indolis, tum foris in expeditione sacra fortitudinis bellicæ præclarum specimen edidisset, omniumque favorem sibi conciliasset) concordibus animis, ut ætate, sic virtute ad famam hominum efflorescentem, Francofurti Imperatorem elegerunt Non. Martii, A.C. 1152. Et mox Aquas deductum Dominica Lætare per Arnoldum Archiepiscopum Coloniensem consecrarunt. Hujus autem tam unanimis in hanc personam suffragii ratio hæc fuit. Duæ in Romano orbe apud Galliæ vel Germaniæ fines, famosæ & in Imperio potentissimæ familiæ hactenus fuere, una Henricorum de Gueibelinga, alia Guelforum de Altdorfio: altera Imperatores, altera magnos Duces producere solita. Istæ, ut inter viros magnos gloriæque avidos assolet fieri, frequenter sese invicem æmulantes, Reipubl. quietem multoties perturbarant. Authores sunt qui affirmant, gentes illas Gibellinorum & Guelphorum semper odiis capitalibus inter se dissensisse, etiam ante Imperatorum & Pontificum dissensiones, illis Imperatori adhærentibus, his adversantibus, & utrasque tandem velut colonias Suevorum temporibus in Italiam traductas esse, ibidemque veterum discordiarum semina sparsisse & aluisse, iis, qui Gibellinorum nomen profiterentur, Imperatorias, Guelphis Pontificias partes bello paceque acriter tuentibus. Nutu vero DEI, ut creditur, paci populi sui in posterum providentis, sub Henrico V factum est, ut Fridericus Dux, pater hujus, qui de altera, hoc est, de Regum familia descenderat; de altera, Henrici scilicet Noricorum Ducis, filiam in uxorem acceperat, eaque Fridericum, qui inpræsentiarum regnat, generaret. Ex Gibellina itaque stirpe paternam, ex Guelphorum vero maternam originem Fridericus duxit. Principes ergo non solum industriam ac virtutem, jam sæpe dicti juvenis, sed etiam hoc, quod utriusque sanguinis consors, tanquam angularis lapis, dissidium eorum diuturnum (quod inter eos ad annos 400 fuit) componere posset, considerantes, caput Regni eum constituere adjudicaverunt: plurimum Reipublicæ profuturum præcogitantes, si tam gravis & diutina inter maximos

Impe-

imperii viros, ob privatum emolumentum simultas, hac demum occasione, DEO cooperante, sopiretur.

II. A.C. 1155. Fridericus in Italiam iter suscepit, ut Romæ de more coronaretur. Itaque in Vrbevetum, ubi tunc Pontifex *Hadrianus IV* propter civiles civium discordias sedem aulæ collocarat, profectus, Bambergensi Episcopo perorante, Pontificem salutavit, seque ipsi commendavit ut corona Imperatoria coronaretur. Observantiæ causa Fridericus Pontifici ex equo descendenti stapedem tenebat sinistrum, non dextrum. Id in suam contumeliam factum interpretans Pontifex, dixit: In minimo commissa negligentia facit argumentum de maximis. Rex stomachanti similis, risum solvit, dicens: Parum operæ dedi strepis apprehendendis; tu primus es, pater, cui tali officio deservimus. Atque si officii hoc genus ex beneplacito est, quis causabit negligentiam in spontaneo; si ex debito, parum interesse putamus, quo latere accessit, qui venerabundus accessit. Convenit tamen eatenus inter Cæsarem & Pontificem, ut una ambo cum aliqua exercitus parte urbem ingrederentur. Inde 6 Calend. Junii, more solenni, Fridericus coronam Imperii auream à Pontifice Hadriano accepit, non ut hæc dignitas, merces rei præclare gestæ, sed signum permansuræ ad multum tempus rei esset. *Otto Frising. lib. 2. cap. 4. de gest. Friderici. Chronicon Spangenb. D. Iohan. Adelphus. Crantz. lib. 6. cap. 16.*

II. *Imperii administratio.*

1. *ACTA TOGATA.*

Supra in Appellatione in genere virtutes Friderici deprædicavimus; hic vero in specie quasdam recensebimus, quæ sunt sequentes:

I. FRIDERICI *de Republ. cura.* Fridericus cum accepisset Imperium, ut fuit patriæ amantissimus, nihil prius habuit, quam ut domi pacem sine publico motu, & consilio potius quam armis constitueret. Pace enim & quiete opus esse intelligebat concussæ Germaniæ ad sananda & solidanda vulnera, quæ priora bella Henricorum inflixerant, recentia successorum refricarant. Nec odia cessatura esse prospiciebat, nisi controversiis moderata quadam damnorum exæquatione diremtis, & sancita ἀμνηστία perficeretur, ut Principum animi vera inter se mutuaque benevolentia coalescerent. Imo Fridericum magnam Reipubl. curam gessisse, apparet ex oratione quam de suo officio fecit, cum ita exorditur: *Cumque Imperialis Majestatis officium esse hoc non ignoramus, ut studio vigilantiæ, ac pœnarum metu improbi & inquieti coërceantur: boni subleventur, atque in pacis tranquillitate foveantur,* &c. *Radevic.*

II. PRVDENTIA. Fridericum singulari prudentia præditum fuisse apparet: 1. *Ex dictis*, 2. *Ex Factis.*

1. Ex dictis.

Ex multis unicum adferam; nempe Symbolum ejus, unde prudentia ejus effulget, quod tale est: QVI NESCIT DISSIMVLARE, NESCIT IMPERARE.

Quo significare voluit, non licere cuiquam omnia pro suo jure agere, sed multa in omni vita dissimulari oportere; maxime autem in imperio, in quo oportet aliquando secundum Thucydidem, καιρῷ δουλεύειν τοὺς δοκοῦντας ἄρχειν: ut verum sit, quod Fridericus Imperator dixit: Qui nescit dissimulare, nescit imperare. Fit enim, ut multa plerumque Princeps aut simulare invitus, aut dissimulare cum dolore cogatur, ne aut videat ea, quæ videt, aut ne audiat ea, quæ audit; sed in multis volens nolens conniveat, nisi frustra niti, & nullo suo cum fructu, aliorum odium quærere malit; quod extremæ dementiæ esse scribit Salustius. Sed hoc tamen minime ita intelligendum, quasi non liceat Principi tueri candorem, atque veritatem simplicem, & ab omni mendacio, injuria, fallacia abhorrentem, (nam quod verum, simplex, sincerumque est, id naturæ hominis & Imperio est aptissimum) sed potius, ne, si multa sibi quandoque adversari intelligat in Imperio, per vim is multa agat aut faciat: quorum ipsum fortassis postea vel pudeat, vel pœniteat. Nihil enim violentum diuturnum; teste Demosthene: & regere vi patriam, importunum est, secundum Salustium: neque ulla vis Imperii tanta est, quæ, premente metu, possit esse diuturna; auctore Tullio. Quo autem quis potentior, eo æquior debet esse erga alios. Nam & in regno administrando justitia, & potestas eget æquitate quadam, & patientia, quæ tanto premi debet interius (ut Gregorius vult) quanto eminet exterius. Et secundum Isiodorum, plerumque Princeps justus malorum errores dissimulare novit: non quod iniquitati eorum consentiat, sed quod aptum correctionis tempus exspectet, quando eorum vitia emendare, vel punire valeat. Quod enim differtur, non aufertur. Moderatione itaque animi vel maxime opus est Imperio, ut Princeps aut Rex prius, quam aliis imperet, sibi imperare discat, h. e. animum regere, & iracundiam cohibere, & cupiditatem moderari. Neque enim recte dominatur aliis, qui ipse servit affectibus: neque regere alios

alios potest, nisi quem ratio rexerit. Non omnis igitur simulatio, aut dissimulatio, mala & vitiosa: sed est quædam bona & honesta, eaque cum in reliqua vita omni, tum vero maxime in imperio utilis & necessaria. Cum hoc Friderici Imper. Symbolo convenit etiam dictum Sigismundi Imper. qui dixisse memoratur, Ignarum esse regnandi, qui nesciret dissimulare. Innuit autem præcipuam Principum virtutem esse clementiam, qua docet, ea interdum esse dissimulanda, quæ non magni sunt momenti, commodi majoris gratia. *Æn. Sylv. l. 1. Comment. in res gestas Alphonsi.*

II. Ex factis.

2. Apparet prudentia singularis Friderici ex FACTIS. Nam

1. Contendebant inter se de Bavariæ principatu vitricus Henricus Austriacus, & privignus Henricus Leo Saxo; hoc queritante, injuste sibi Bavariam ereptam esse. Hanc litem, ne in bellum exiret, ita diremit, ut Austriaco, apud quem plus valebat, persuaserit de suo ut jure concedere potius, ac regredi, quam progredi vellet, pacis publicæ causa. Et ut jacturam hanc facilius ferret, transtulit familiam Austriacam in Ordinem superiorem, decreto ei tributoque titulo Ducis, & amplificavit fines ditionis parte Bavariæ ad Austriam adjecta. Welphum, ut quiesceret inposterum, Thuscia & Spoletano agro Sardiniæque Principatu donavit. Conradum ex alia matre fratrem Palatinum Rheni constituit. In hac pacificatione nec prudentiam ei defuisse in conciliandis Principum animis, nec gravitatem, nec successum, qui confertur divinitus, declaravit eventus. Sustulit enim maximorum bellorum causas & occasiones, Germaniæque tranquillitatem peperit. *Chronic. Philip. Chronicon Spangenb. Ursp. Castr. lib. 1. fol. 90.*

II. Composuit & controversias Fridericus inter Suenonem, Canutum & Woldemarum Reges Danicos, Mersburgum evocatos A. C. 1152, qui de regno inter se dimicarant aliquot annos magno cum detrimento vicinarum terrarum, quæ erant Imperii. *Ibidem.*

Magnum profecto hoc decus est & prudentiæ proprium, conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos non solum adjungere posse, sed etiam decore suæ potentiæ & auctoritatis aliis gratificari. *Cicero l. 2. de Officiis.*

III. AUTHORITAS. Quoniam dignitatis non magna est æstimatio; nisi auctoritatem quis habeat, seu quandam eminentiam, qua cæteris prævaleat, & velut in admiratione sit, Fridericus jus Majestatis Imperatoriæ, qua licebat ratione, tueri conatus est. Nam 1. Non attento facto prædecessorum suorum Henrici V & Lotharii Saxonis, jus investituræ seu collationis beneficiorum Ecclesiasticorum sibi pro antiqua consuetudine usurpare cœpit, & Archiepiscopum Magdeburgensem VVichmannum investivit, ipsique regalia tradidit. Et scitum est dictum Friderici; qui conquerentibus Pontificiis, quod formulam à Lothario præscriptam sequi nollet, respondit, se veterem in eo consuetudinem retulisse, Episcopos autem regalia dimittere, & quæ Cæsaris sunt, Cæsari tribuere debere.

2. Cum occulta quædam semina offensionis jacta essent in eo, quod Fridericus de jure Imperii cedere nollet; quo se adversus violentiam Pontificum rectius muniret, non solum Ordinem Electorum (ab Ottone III, ut vulgo putatur, institutum) confirmavit, sed iisdem ampliores etiam dignitates assignavit.

3. Tradunt scriptores, magno consensu Ducem Bohemiæ Ladislaum ob egregiam in bello navatam operam apud hunc Fridericum regiam dignitatem promeruisse, cum quidem etiam antea Vratislaus Rex Bohemiæ appellatus fuisset ab Henrico IV, sed ejus successores regio titulo abstinuerant, Ducis appellatione contenti.

4. Franciæ Orientalis Ducatum, cum jure gladii tribuit Fridericus Episcopo Herbipolensi, omnibusque ejus successoribus, quæ jura hodieque ejus urbis Episcopus retinet. *Eber.* Et consentaneum est, voluisse Fridericum illorum Principum, quos recentibus beneficiis sibi suisque devinxerat, augere dignitatem ac potentiam, qua muniti essent contra tyrannicas & seditiosas Pontificum machinationes, ne possent illi, ut cœperant, quando vellent, aut rescindere decreta, aut institutas de electione deliberationes turbare.

IV. JUSTITIA. Fridericus Imper. justitiam severe administravit. Nam

1. Jus feudale prius dispersum ac vagum primus scripto complecti & ordinare instituit. De jure fisci, sive quæ sunt regalia: de pace tenenda & ejus violatoribus, sive de Treuga & pace, in qua etiam furum supplicium hodie usitatissimum confirmatur, ut laqueo suspendantur. Ejusdem est una & altera constitutio de jure προτιμήσεως. Ejusdem est & Friderici nobilissima illa constitutio de pace Constantiæ, quæ vinculum ac nervus, imo & murus aheneus Imperii non male appellari potest. Vocatur vulgo ab historicis Breviarium pacis, Fried-brief und Land-brief. Ejusdem Imper. est illa nobilis Authentica, Sacramenta puberum, c. Si adversus venditionem; qua jusjurandum à pubere ultro præstitum, de contractibus rerum suarum non

non retractandis inviolabiliter custodiri: metu vero & vi extortum ipso jure nullum esse jubetur.

2. Laudabile fuit & hoc Friderici institutum, quod pro more majorum Roncaliis aliquot diebus continuo juri dicendo operam dedit, divitum juxta pauperumque querelas audiens. Hæc enim virtus Principis recte numinis divini afflatus, pro jure & æquitate digladians, appellatur à *Plutarcho in vita Catonis Majoris*. Et idcirco Reges apud Homerum & apud Judæos aliosque populos sunt IVDICES nominati. Siquidem imperium nihil aliud est, quam cura alienæ salutis; uti *Amm. Marcell. lib*.9. pulchre ait. Et laudatur *Augustus*, quod tam assidue jus dixit, ut etiam æger in lectica Iudicem egerit. *Suetonius in ejus vita*.

3. Præterea Fridericus omnes controversias ex auctoritate seniorum quatuor Iurisperitorum, qui in Gymnasio Bononiensi jus profitebantur, Bulgari, Martini, Iacobi & Hugonis, judicare cœpit. Atque ut jus ex æquo & bono ubique in tota Italia administraretur, judices constituit, non ex ipsa Diœcesi, ne gratia aut odio corrumperetur judicium, sed aut ex conventu, aut qui ex aliis civitatibus essent nati, *textus in lib*. 3. *ff. de officiis adsess*. eisque summum de omnibus rebus statuendi arbitrium dedit.

4. His rebus rite compositis, Fridericus, ut certa auctoritate & cuncta constituisse, & Imperium accepisse videretur, de jure regni Italiæ cognoscendo, quatenus ad se spectaret, Iureconsultis negotium dedit, & prudenter sane rem controversam sacerdotibus Iuris, ut æquum ab iniquo discernerent, commisit. Peritis enim in sua arte credendum est, qui pro sua fide atque industria neque fallunt, neque falluntur. *lib*. 2. *C. de ponder. lib*. 10.

Ab his judicatum est, Italiam Imperatori, jure à Carolo Magno tradito, regalia item universa deberi. Fuerunt autem regalia, Ducatus Marchiæ, Comitatus, consulatus, monetæ, telonia, fodium, portus, pedatica, molendina, piscariæ, omnis utilitas ex decursu fluminum proficiscens. *&c. t. t. quæ sint regalia, in usibus feudorum*. Inter quæ etiam armaricæ referuntur, h. e. fabricæ & publica armamentaria, quæ sibi semper Principes vindicarunt. *Novell*. 85. Hæc omnia Principes ac civitates Italiæ dimiserunt Friderico, & jure beneficii rursus quædam ab eo acceperunt. Prudens certe institutum Friderici agnoscimus, quod integrum jus majestatis conservavit, omnesque reditus coacervare voluit: factumque est exinde, ut ad 20000 talenta in fiscum annuo vectigali fuerint redacta. *Sigon. lib*. 12. *de regn. Ital*.

5. Fridericus Imp. Princspibus serio mandavit, ut secundum pacta filiis Vladislai patrimonium redderent. Anno igitur Christi 1163 SILESIA accepit primos suos Principes, cum post bellum Barbarossæ divideretur inter tres filios Vladislai. BOLESLAVS procerus, primus PRINCEPS SILESIÆ, vir bellicosus & justus, adeptus est Silesiæ ditionem mediam, quæ est velut umbilicus SILESIÆ, nempe VRATISLAVIAM & LIGNICIVM: Mieslaus factus est dominus Silesiæ superioris: CONRADO adolescenti valetudinario data est Silesia inferior, h. e. GLOGOVIA, CROSNA, & SAGANVM: ita tunc quasi est constitutus DVCATVS GLOGOVIENSIS. Ab hac igitur Regia Polonorum stirpe descendunt illustriss. PRINCIPES SILESIÆ, hodie superstites: & Silesia prius afflicta, perpetuisque vastationibus bellicis exhausta, hoc tempore respirare & coli cœpit. *Chronic. Polon*.

6. Fridericus Imper., cum A. C. 1155 expeditionem in Italiam suscepisset, illo absente dissidiis privatis, inter Arnoldum Moguntinum (quem Imper. Vicarium Imperii constituerat) & Hermannum Palatinum coortis, Germania ad Rhenum turbata est. Quod ubi cognovit Imp., ex Italia reversus hanc rem mali exempli vindicandam censuit, & Moguntino quidem propter ætatem & ordinem, & quod author rixæ & tumultus non fuisset, pepercit. Sed Hermannum Palatinum coëgit vivum canem posterioribus pedibus ad humeros alligatum Spiræ Nemetum in spectaculis publicis circumferre. *Otto Frising. Peucer*. 4. *Chronic*. Tali enim censura notabantur, qui ex summis Ordinibus petulanter pacem publicam turbassent. Bono quippe justitiæ proxima esse debet severitas. *Pub. Mim*. & quicquid prodesse potest severitate, nunquam nocuit exitio. Quinimo magna exempla, quo sunt conspectiora, eo cæteros à maleficio deterrent & abstinent vehementius. *Quintil. declam*. 7.

Hac de re, quod nempe olim insignis infamiæ indicium fuerit, si canem, vel circa castra, vel ad locum certum rebellis, vel aliorum criminum reus, in humeris portare coactus esset, talis exstat descriptio apud *Guntherum lib*. 5.

Quippe vetus mos est, ut si quis Rege remoto,
Sanguine, vel flamma, vel seditionis aperta
Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat: ante gravem quam fuso sanguine pœnam
Excipiat, si liber erit, de more vetusto,
Impositum scapulis ad contigui comitatus
Cogatur per rura Canem *confinia ferre.*
Sin alius, Sellam. *Cujus dispendia pœna*
Ille Palatinæ custos celeberrimus aulæ

 Non

Non potuit vitare Comes, cunctisque videndus.
Portavit scapulis passus plus mille latrantem:
Hanc quoque tunc alii simili pro crimine pœnam
Sustinuere decem Comites, totidemque coacti
Fœda tulere canes generoso pondera collo. &c.

NOTA.

Quidam Critici statuunt *felem*, h. e. catum, pro *Sella* legendum esse. Nonnulli vero per *Sellam*, sellularios & sedentarios tanquam ignavos & viles homines notatos fuisse existimant. *Sellam* enim fuisse ignaviæ symbolum, ut canis contumaciæ & impudentiæ.

V. CLEMENTIA. Memorabilis est ad omnem posteritatem clementia Friderici, quam Mediolanensibus toties rebellibus & perjuris exhibuit. Cum enim supplices essent facti Mediolanenses, eum dixisse accepimus; Se lætari, quod tam claram civitatem DEUS admonuisset, ut aliquando clementiam, quam vim suam experiri mallet; & licet asperius in se consulendi causam Mediolanenses dedissent, se tamen eo animo esse, ut volentibus quam coactis mallet imperare. *Sigon. lib.* 12. *de regn. Ital.*

VI. BENEFICENTIA. Fridericus Imp. beneficus & liberalis erat, & beneficia non differebat, ne coacta viderentur. Beneficia namque coacta gratiam amittunt. *Dio lib.* 64. de Galba refert: Quem cum Prætoriani Neronis urgerent, ut se in eodem militiæ gradu retineret, Galba autem adsensum suspenderet, tumultuantibus Prætorianis ob id, exercitu contra eos misso, septem millibus cæsis in reliquos decimatione sæviit. quo loco Historicus: *Galba videlicet, licet ætate & morbo confectus esset, tamen mente vigebat & consilio, putabatque indignum esse, Imperatorem coactum aliquid facere: quod pluribus exemplis docuit.* Cum enim iidem postea pecuniam peterent Prætoriani, negavit pure, cum his verbis: *Legere soleo militem, non emere.* Cumque populus vehementer postularet, non concessit: quos fortasse, si ab eo postulatum non fuisset, interfici jussisset. Fridericus Barbarossa Imper. apud *Gunth. lib.* 6. plane cum Galba sensit, cum ita inquit:

Ergo pudet, populo quasi debita cogar avaro
Solvere, cui magni solvunt indebita reges.

II. *ACTA SAGATA.*

Matthias Castrutius lib. 2. *de Principibus German. fol.* 134. hunc Fridericum nominat Principem bellicosissimum omnium bellicosorum Principum. Quod etiam ex rebus ejus præclare gestis patet. Nam sex expeditiones in Italiam suscepit, (quarum præcipuas enarrabimus) & semper victor domum reversus est: Ita ut à quibusdam *malleus Italiæ* dictus, qui seditiosos percussit atque contrivit, eosque in officio manere coëgit: idcirco Itali eum vocarunt Imper. bellicosum, non pacis studiosum; Germanice Krieg-reich / nicht Frid-reich. Quod autem semper ab hostibus victoriam reportaverit Fridericus, pietati ejus adscribendum est. Nam primo omnium in DEO spem suam ponens, adscitis religiosis & sanctitate probatis viris, tanquam divinum oraculum eos consultabat, ut iturus ad bellum spiritualibus armis ante muniret animam, & corpus ante cœlestibus disciplinis præstrueret, quam ad pugnam iturum militem militaribus instrueret præceptis. *Radevic. lib.* 4. *cap.* 14.

I. *Bellum Italicum.*

Expeditio prima.

I. A. C. 1154 FRIDERICUS, compositis rebus domesticis & Germanicis, iter in Italiam suscepit, tum ut, sedatis motibus intestinis, quos civitates quædam cupiditate Imperii concitarant, imperii coronam pro more acciperet: tum ut Rogerio Apuliam & Calabriam extorqueret. Itaque Comitiis Constantiæ habitis, copias collegit maximas. Venerunt autem eo Laudenses ex Italia, ac fœdo & miserabili habitu assumto, cruces supplicantium more gestantes, ad tribunal Imperatoris adstiterunt, suæ patriæ calamitatem exponentes, quas illa sub impotenti & superbo Mediolanensium imperio per annos amplius 40 perferret. Fridericus, auditis eorum querelis, bonum eos jussit habere animum, seque propediem maturum auxilium ipsis allaturum promisit. Sed Mediolanenses, quamvis literas monitorias à Friderico accepissent, ut Laudenses pristinæ libertati restituerent: tamen pro concepta ex secundis rebus superbia, non solum mandata regia despexerunt; sed etiam legatis Imperatoriis manus intulerunt. Quo facto Mediolanenses ulciscendos ratus Fridericus, cum jam Italiam cum exercitu ingressus fuerat, equitatum ad urbem admovit: ad cujus conspectum juventus Mediolanensium urbe armata exiit, prœliumque commisit: verum in fugam acta, ac magna ex parte deleta, in urbem se recepit. Fridericus, ut in præsens, de Mediolanensium superbiam satis castigatam arbitratus, reliquas Lombardiæ partes perlustrare perrexit. Derthonenses exinde, quoniam à partibus Mediolanensium stabant, arctissima obsidione pressit: qui ingentibus malis pressi, atque ad summam inopiam cibariorum adducti, idib. Aprilis, A. C. 1155, se dediderunt. Imperator solis hominibus salute data & concessa, urbem di-

reptioni

reptioni militum exposuit, eamque solo æquavit. Hæc agentem *Papienses* adierunt, eumque ad urbem suam Derthonensi triumpho cohonestandam rogarunt: æquum enim esse, ut & Rex tam nobili parta victoria meritum triumphum ageret, & urbs, ipsius quondam regni sedes, hunc à Rege suo honorem acciperet. Fecit haud gravate Fridericus, ut, quorum causa bellum susceperat, apud eos gratulationem victoriæ celebraret. Inde faustis acclamationibus ab omnibus REX ac DOMINVS salutatus, atque in ædem S. Michaëlis, ad quam olim regia fuerat Longobardorum, deductus, coronam ferream capite, manu sceptrum, honoris causa gestavit, gratiasque DEO de tanta victoria egit.

Hisce peractis, Imperator Romam versus iter instituit, ut ibi à Pontifice coronam Imperii auream more solenni acciperet. Cum autem transscenso Apennino Romam appulisset, ei occurrit Senatus Romani LEGATVS: de Senatus erga Imperatorem voluntate & benevolentia summa referens: Si more solito ipse ingrederetur, nempe in curru aureo, purpuratus: hostibus, quoscunque haberet, domitis; currumque præcedentibus: & denique, si injustum à se clericorum dominatum depelleret, ac Senatui quinquies mille argenti libras daret: Quod nisi præstiterit, nullum ei in urbem patere ingressum. Sed cum pro tempore hæc postulatio plena intestinæ dissensionis esset, ei Fridericus locum non dedit, sed respondit: Grata quidem est vestra promissio, sed cara nimis licitatio. Romanis autem forte magis consultum foret, amicitiæ potius nostræ, quam armorum experimentum capere. Pontifice igitur ad se evocato, coronationem ab eo petiit. Papa expostulavit cum Imperatore, quod ipsum excipiendo in castris, forte sinistra strepam Pontificis tenuisset, cum debuisset dextram admovere. Postulavit & alia Pontifex ab Imperatore, quæ tum præstari non potuerunt. Convenit tamen eatenus inter eos, ut una ambo, cum aliqua parte exercitus, noctu, honesto dolo urbem ingressi sint. Pontifex Fridericum in æde S. Petri coronavit 6 Kalend. Iulii: circumquaque Cæsarianis militibus templum cingentibus.

Consecratione peracta, Imperator mox urbe excessit, prandium in pratis Neronianis sumsit. Romani ubi audiverunt, Fridericum sine authoritate ac præsentia sua à Pontifice coronatum, prope in furorem adducti, magno impetu Tyberim trajecerunt, atque ad ædem S. Petri progressi, paucos statores, qui ibi remanserant, interfecerunt, & Cardinales aliquot spoliarunt. Vrbano tumultu in castris audito, Fridericus Pontificem & Cardinales à Romanis oppressos suspicans, militem, qui corpora curare, atque ex æstu se recreare parabat, subito armari jussit, eoque adversus Romanos adducto, prælium duplex inivit, unum prope arcem cum Romanis, alterum juxta piscinam cum Transtiberinis. Vbi per aliquot horas incerto eventu pugnatum est. Romani cum vim Germanorum sustinere non possent, terga verterunt: prælium à decima diei hora cæptum nox ipsa diremit: cæsi, aut in Tiberim mersi, ex Romanis prope 1000, capti ferme 200, vulnerati innumeri, reliqui fusi & fugati in urbem se receperunt. Fridericus victor cum suis in castra rediit, ac quieti cum exercitu se tradidit. Deinde iter suum versus Germaniam instituit. In reditu multos infidos & rebelles Italos domuit. Spoletum totum evertit, tantum pueris & fœminis parcens. Moris erat veteris, ut Imperatori in Italiam trajicienti, aut ex Italia abeunti, Veronenses pontem in Athesi, quo commodius ac facilius traduceret exercitum, compararent. Tanto vero tum odio adversus Fridericum ardebant, quem de jure suo nihil concessurum esse cernebant, ut non solum fraudem in ponte construendo commiserint, quo ipsum una cum exercitu perderent; sed ubi dolus non successit, insidias eidem nonnulli in faucibus Alpium coacta militum manu pararint. Quibus ille evitatis, ac eorum exercitu cæso & fugato, Ducibusque captis, (quorum undecim suspendi jussit,) incolumis in Germaniam evasit. *Chron. Vrsp. Spangenb. Otto Frising. lib. 2. cap. 21, 22, 23. Helmoldus. Crantzius.*

Expeditio II, in Italiam suscepta ob Mediolanensium rebellionem.

A.C. 1158, Fridericus Imper. secundam expeditionem in Italiam suscepit ob Mediolanensium rebellionem, qui Papiam & Novariam diripuerant, Derthonam vero antea ab eo destructam repararant, & Italiam armis compleverant. Hos igitur ita adortus est, ut obsessos dedere se cogeret, & supplices factos in fidem reciperet. Sed hæc pax nec septem mensibus duravit, cum Mediolanenses, cupiditate imperii in tota Lombardia occupandi, multa insolenter facerent, proxima oppida alia injuste premerent, alia ad servitutem adigerent, nec mandatis Imperatoris obtemperarent. Fridericus igitur recte existimans dignitatem imperii impunitis rebellibus salvam esse non posse, internecino bello eos persequi constituit. Quanquam vero diutius Mediolanenses obsidionem, quam spes erat, ferebant; tamen cum necessitas famis ingravesceret, & contra naturam pugnare non possent, recte à Guidone Comite Blandrati admoniti sunt, ut tempo-

tempori cederent, ac potentiori & armis præpollenti obedirent, spe proposita, quod servitutis ignominiam imperantis dignitas consolatura esset, & facile eos clementiam impetraturos, si non ad extremum arma retinerent. Missis ergo legatis, & usi intercessione regis Bohemiæ, & Ducis Austriæ, certis conditionibus pacem impetrarunt: Consules strictos sub collo ferentes gladios, & cruces in pectore, supplices veniam petebant, & in has conditiones jurabant: Quod Comum & Laudem urbes pristinæ libertati restituere, novem millia marcarum auri pro resarciendis injuriis pendere: Consules deinde ab Imperatoris auctoritate creare, eique omnia regalia cedere vellent. Fridericus cum supplices essent facti Mediolanenses, dixisse fertur; se lætari, quod tam claram civitatem DEVS admonuisset, ut aliquando clementiam, quam vim suam experiri mallet; & licet asperius in se consulendi causam Mediolanenses dedissent, se tamen eo animo esse, ut volentibus, quam coactis, mallet imperare. *Sigonius lib. 12. de reg. Ital. Radevic.*

Expeditio III in Italiam.

Cum Mediolanenses jugum servitutis amissa dominatione ægre ferrent, novasque res adscito Pontifice Romano in suas partes moliri cœpissent, & eorum exemplum aliæ item civitates secutæ, majestatem Friderici revereri nollent: Imperator acriter sane Mediolanensium urbem oppugnandam decrevit, sed tamen omnia consilio prius experiri quam armis voluit: & proinde Mediolanenses judicio prudentum ad dicendam causam evocavit Bononiam. Sed cum contumaces essent, & tacite majestatem ejus contemnerent, de sententia Iurisconsultorum eos condemnavit, ac res direptioni, personas servituti addixit. Struxerant quidem Friderico Mediolanenses variis modis insidias, sed divino auxilio servatus est. Proinde Imp. A. C. 1161, 4 Kalend. Iunii, adductis sibi è Germania copiis urbem Mediolanum obsedit, ratus, dum ea urbs incolumis staret, se haudquaquam quietam Italiam habiturum. Clausam igitur undique, omnium rerum pretiis auctis, magna civitatem caritas primum, deinde impedita cibariorum invectione, inopia cœpit; nec abfuit civilis quædam inter cives dissensio. Itaque extrema necessitate compulsi Mediolanenses se potestati Friderici permiserunt, & urbis deditio A. C. 1162, pridie Misericordias Domini, 5 Non Martii, hac ratione facta est: Consules Mediolanenses ex auctoritate Concilii Laudem ad Fridericum profecti, strictos gladios tenentes, libere omnia, quæcunque ille imperasset, facturos, atque eodem quoque cives suos omnes sacramento obligaturos jurarunt, & post biduum trecentos equites totius civitatis nomine, 36 vexilla, & claves urbis, detulerunt, & præceptis ejus se parituros jurarunt. Fridericus ergo mox muros dejici, omnesque domos everti curavit, & per ruinas murorum urbem ingressus solis templis pepercit. Cæterum per medium urbis aratrum in crucis modum traxit, & salem adspersit. Sic enim civitates mori dicuntur, si nempe aratrum in eas inducatur. Sic legimus *Iudic. 9. vers. 45*, quod Abimelech civitates Sichem, & Thebetz, expugnatas dirui & sale conspergi jusserit. Nam olim Duces bellici, si quæ oppida expugnassent, quæ nunquam instaurari, sed in perpetua vastatione relicta volebant, illorum areas sale conspergebant.

In hac expeditione Fridericus Cremensibus quoque, quod Mediolanensibus auxilium tulissent, bellum intulit, & Crema urbs munitissima post 7 mensium obsidionem se dedidit Imper. hac conditione, ut vita civibus indulta cum conjugibus ac liberis quovis ire liceret, de rebus suis quantum quisque humeris ferre posset, secum exportantibus. Crema igitur, egressis inde circiter 20 millibus hominum, flammis tradita, & militum direptioni permissa est.

His rebus confectis, reliquæ civitates gravi & utili exemplo, alienis malis admonitæ & doctæ, officium fecere suum, ac missis legatis majestatem imperii *Friderici* agnoverunt. *Sigon. lib. 12. de regn. Ital. Radevicus. Annal. Suev. H. Mutius. lib. 18. fol. 167, 168.*

II. *Bellum Polonicum.*

A. C. 1187 *Fridericus* Imp. in Poloniam movit. *Ladislaus* olim Rex Poloniæ, gener *Henrici* V Imper. pulsus jamdudum erat à fratribus: hunc in Poloniam recipi volebat Imper. & annuum tributum solvi: cum neutrum fieret, eo proficiscitur comitante *Wenceslao* Bohemo. Quamvis autem Polonus suam ditionem ipse vastaverat, ne Imperator commeatum haberet, tamen perventum est in mediam Poloniam, & omnia crudelissime vastata sunt, donec supplicanti Polono & omnia promittenti, mulctamque solventi, pax daretur. *Spangenb. Radevic. D. Iohan. Adelph.*

III. *Bellum Saxonicum.*

Cum *Fridericus* Imp. A. C. 1174 iterum expeditionem in Italiam ob seditiones ab *Alexandro* Papa excitatas (de quo infra in Actis Ecclesi. dicemus) suscepisset, in ea expeditione turpiter proditus & desertus ab *Henrico Leone* Duce Saxoniæ & Bava-

Bavariæ, in tantum venit discrimen, ut ex equo sit deturbatus, & diu desideratus. Hanc perfidiam *Henrici* ut puniret, summa rerum in Italia ducibus *Ottoni VVitelbachio* & *Bernhardo Anhaltino* commendata, clam profectus in Germaniam, Bambergæ in frequenti Principum Senatu accusatum cum proditionis & criminis læsæ Majestatis proscripsit, & deinde ad exercitum rediit. Cum vero Imp. in Italiam esset reversus, *Henricus* multa crudeliter egit; ideo cum in Comitiis, A. C. 1179 VVormatiæ institutis, omnes vicini de violentia & injuria ejus conquererentur, ad proxima Comitia citatus est, sed non comparuit. Anno igitur sequenti *Henricus* cum aliquoties citatus non comparuisset, à Statibus, condemnatus criminis læsæ Majestatis, privatus omnibus bonis, & ex imperio proscriptus. Bavariæ Ducatus datus *Ottoni VVitelsbachio*. Hujus majores olim ab *Henrico* primo Imper. Bavaria ejecti fuerant. Saxoniæ vero Ducatus datus est *Bernhardo Anhaldino*, qui donatus urbibus VViteberga & aliis, insignia sertæ rutaceæ accepit, ut discrimine aliquo à fratribus distingueretur.

Henricus proscriptus, animose Principibus & Episcopis, qui regiones ipsius ab Imperatore concessas occupare volebant, restitit, Coloniensem (qui Ducatum VVestphaliæ & Angriæ acceperat) aperto prælio vicit: *Halberstadium* expugnavit, ignique tradidit, Episcopum captivum abduxit, Northusium itidem expugnavit, & Mulhusium. Item Landgravium & novum Ducem Bernhardum bello invasit, ambos vicit, & Landgravium cepit, & præda dives Brunsvicum rediit.

Fridericus Imp., cum *Henricus* undique victoriam exerceret, ne imperii decreta vana esset, A. C. 1182 cum exercitu contra eum profectus est, totaque Saxonia eum expulit, urbes ejus & arces occupavit, & tandem *Lubecam*, valido præsidio ab *Henrico* firmatam, obsedit: quæ cum obsidionem tulisset ad aliquod tempus, impetravit ab Imperatore, ut liceret sibi in suis angustiis Ducem *Henricum* consulere: qui suasit, ut se dederent: quæ fides adeo placuit Imperatori, ut Lubecam deditam privilegiis augeret, & pro insignibus urbis Aquilam geminam daret. Exque eo tempore Lubeca cœpit esse libera imperii civitas. Et jus municipale, quod ex confirmatione *Friderici* accepit, adhuc retinet; paucis tantum mutatis in libro edito anno Christi 1586. Retinet & jus Majestatis ac Imperii; quod reliquæ civitates ejus supremum tribunal appellando & supplicando agnoscere cogantur; quod tamen alii in vim consilii fieri existimant.

Henricus pulsus Danum pro auxiliis imploravit: sed & hoc frustra fuit. Ideo tandem comparuit coram Imperatore, & misericordiam ejus imploravit; qui suasit ei, ut Imperio per triennium cederet, & sibi Ducatum Brunsvicensem & Lunæburgensem retineret. Atque ita in Angliam abiit, ubi in Normannia sumtibus Regis Angliæ sustentatus fuit. Cum autem Imperator A. C. 1189 expeditionem in Palæstinam (in qua etiam periit) suscepisset, *Henricus* sua recuperare conatus est; Hamburgum & Holsatiam statim recepit. *Bardevicum* obsidione cinxit, & tandem vi expugnavit, & plane excidit, ut etiam adhuc destructa jacet: ex cujus ruderibus Lunæburgum crevit. Inde Lubecam venit, & eam etiam deditione cepit. *Chronicon Spangenb. Fabr. Annal. Suev. Chronic. Philip. Crantz. lib. 7. Saxon. cap.* 41.

IV. *Bellum sacrum.*

I. ΤᾺ ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. Cum SALADINVS Ægypti Sultanus A. C. 1187, contracta ingenti copia militum, in Palæstinam irruisset, ac recepta Hierosolyma, & tota fere Syria in deditionem accepta, jam Armeniam invasisset, multosque Christianorum exercitus incredibili successu diversis in locis concidisset, videreturque, nisi reprimeretur, tota Asia potiturus; *Fridericus* Imp. intellexit sui officii esse, tam crudele latrocinium hostium tam immanium, ubicumque posset, à Christianis depellere; & turpe esse existimavit deserere & prodere hostibus pugnantes pro salute publica Christianos, quæque majorum sanguine parta essent, per ignaviam sinere perire. Idcirco A. C. 1188 Moguntiæ Comitia egit, in quibus cum suo filio *Friderico* & multis aliis Principibus & Comitibus Dominica Lætare *Peregrinationem sacram* vovit, & statim præmisit Episcopum Moguntinum, qui commeatum expediret per Hungariam Constantinopolim usque. Misit etiam Imperator legatum ad *Saladinum Henricum* Comitem Dicensem, qui Saladino, nisi terram sanctam restitueret, bellum indicaret: cui Saladinus animose respondit in literis, quæ exstant apud Parisiensem, & Baronium, datæque sunt anno *Heg.* 548.

II. *Fridericus*, antequam in Asiam expeditionem susciperet, omnia, quæ ad Reipubl. salutem & administrationem rectam pertinerent, sanxit & constituit, & facto pariter & sermone eleganti virtutis vim expressit: Nam facta pace cum fœderatis Lombardicis civitatibus, iis clementer ignovit: *ut est text. in c. unic. de pace Constantiæ in usib. feud. lib.* 5.

III. *Fridericus* ingentem exercitum collegit, (qui è centum & quinquaginta millium armatis viris

ris contabat) & in societatem belli sacri *Richardum* Regem Angliæ, & *Philippum* Regem Galliæ adscivit, ut conjunctis eorum viribus Saladini potentiam sustinere rectius & infringere celerius posset: πλειόνων γὰρ τὸ ἔργον ἄμεινον, h. e. multorum opus est magis expeditum: ait Ajax apud *Homer. Iliad.* 1. si fœderis certa est fides.

Sed tamen auxiliis externis non ita credendum esse, quin Princeps plus sui roboris, suarumque prope virium habeat, *Liv. lib.* 28. hæc historia singulariter arguit. Nam in suis spes melior.

IV. Cum Imperator A. C. 1189. die 9 April. iter ingressus fuisset, & in Burgundiam venisset, inde præmisit legatos Constantinopolin: qui in carcerem conjecti sunt, & *Isaacius* Constantinopolitanus Imperator *Friderico* nunciari jussit, se transitum concessurum, si sibi homagium & subjectionem jurare vellet, obsides daret, & dimidiam partem Palæstinæ; alias iter impediturum. Sed *Fridericus* progressus die 25 Aug. *Philippopolin* cepit, unde cives omnes profugerant. Inde cum *Isaacius* omnes vias concædibus muniret, & exercitum opponeret, *Fridericus* 600 Græcorum occidit, & vias patefecit. Quapropter *Isaacius* legatos, quos in carcerem conjecerat, liberavit, & *Friderico* remisit: tandem Adrianopolim pervenit Imperator, die 22 Novembris: ubi commeatum in multos menses invenit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

FRIDERICUS cum in mediam Asiam cum suis copiis jam ingressus fuisset, Turcæ ei occurrerunt die 7 Maii A. C. 1190, & magno prælio certatum: victi Turcæ, & ceciderunt ad 6 millia: non amplius accedere ausi, è longinquo nostros observarunt. Cum ibi nostrorum quidam, ut equum relevaret tanto pondere, ex equo descenderet, & pedes equum duceret, solus accurrit quidam Turca: sed noster uno ictu equo Turcico anteriores pedes ambos abscidit, & iterato ictu, Turcam adhuc residentem in equo per caput medium dissecuit, ita ut & sella scinderetur, & equus etiam in tergo vulneraretur: ut *Nicetas* habet. Die 13 Maii, die Pentecostes iterum ingenti copia Turcæ *Friderico* occurrerunt: sed iterum fugati, & eorum ad 10 millia ceciderunt, nullus nostrorum vulneratus, nisi quod filius Imperatoris *Fridericus* in facie lapide percussus, & bini ipsi dentes excussi sint. Die 19 Maii iterum pugnarunt cum hostibus, & Iconium Lycaoniæ urbem ceperunt, ubi præter commeatum, quo hactenus destituti fuerant, etiam thesauros pecuniæ invenerunt. Hi successus tam subitam pepererunt inclinationem rerum in Asia, tantumque incusserunt *Saladino* terrorem, ut rebus desperatis munitarum urbium dejiceret propugnacula, & demoliretur arces, deque Asia relinquenda consilium caperet. *Fridericus* enim victricibus armis progressus Ciliciam ei eripuit, exercitibus Saracenis deletis. Alibi ad litus Rex Angliæ multas Saladino urbes ademit. Ita cum ipso victoriarum cursu Saladinus repressus esset, Asia servitutis metu liberata est.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Potuissent tunc penitus extingui, aut certe ex Syria & Ægypto expelli Saraceni & Turcæ. Sed casus inopinati miscuerunt hæc omnia misere. Nam *Guilhelmus* Siciliæ Rex, qui maria custodienda, commeatusque Christiano exercitui suppeditandos susceperat, alienissimo plane tempore diem suum obiit: & ipse *Fridericus*, Princeps ille maximus & splendidissimus, & tum corporis, tum animi summis dotibus clarus, quoque subita morte, proh dolor! extinctus est: de quo suo loco plenius dicemus. Exercitus vero fame, morbis & armis compressus, cladem ingentem accepit. Tum simultate etiam inter *Philippum* & *Richardum* orta, dissipatæ sunt copiæ; & Rege Galliæ domum redeunte frustra fortunam tentavit rex Angliæ. *Vrsper. Naucler. Chron. Spangenb. Chron. Philip. D. Iohan. Adelph. Baptista Egnatius. Pantaleon.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. Magnum in FRIDERICO Imp fuisse studium religionis, ostendunt plurima ejus monumenta. Multa enim Collegia Regularium (ut vocant) instituit, ut in illis colerentur studia doctrinæ Christianæ, quæ videbat negligi in collegiis & monasteriis opulentioribus propter opes & luxum. *Chron. Philippi.*

II. Facta est & NOVA CONSTITUTIO *Friderici* pro scholasticis, *Cod. 4. tit. 13. lib. 5.* cujus hoc est initium: Decernimus, ut nullus de cætero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre præsumat, *&c.*

III. A.C. 1152. Mens. Sept. Magdeburgi dissensio orta est in Electione Archiepiscopi: utraque pars provocavit ad Imperatorem. Imperator, qui præsens adfuit, cum difficilis esset inter hosce duos electio, propter æqualitatem votorum, suasit ut Episcopum Cizensem virum nobilem eligerent; & obtinuit: Ea de causa *Eugenius* Papa (cum quo paulo ante *Fridericus* fœdus inierat, quod vellet Romanos seditiosos compescere: contra Papa promiserat, se *Fridericum* coronaturum, & auxilia ad Græcos Italia pellendos missurum) vehementer iratus fuit Im-

Imperatori, sed anno sequenti extinctus est. Successit ei *Anastasius I V*, qui tantum annum unum, & 4 mens. sedit. *Baronius*.

I V. Cum *Anastasius I V* Papa diem suum obiisset A. C. 1154, in ejus locum electus est *Nicolaus* natione Anglus, qui aliquot annis in Suecia docuerat, & dictus fuit *Hadrianus I V.* Inter hunc Papam & Imperatorem perpetua fuit dissensio. Circa quam tria sunt notanda:

I. ORTVS.

Ortus hujus dissensionis fuit *Iuris Majestatis assertio.* Nam, I. FRIDERICVS Imp., non attento facto prædecessorum suorum *Henrici V* & *Lotharii* Saxonis, jus investituræ seu collationis beneficiorum Ecclesiasticorum sibi pro antiqua consuetudine usurpare cœpit.

2. Romani affirmare soliti, imperium urbis & regnum Longobardorum donatione Pontificum Imperatores habere, atque ideo *Lotharium* Imperatorem pinxerant Pontifices in palatio Lateranensi Romæ, subscriptis hisce versiculis:

Rex venit ante fores jurans prius urbis honores.

Post homo fit Papæ: *sumit quo dante coronam.*

Homo fit Papa, h. e. fit Vasallus Papæ, ut jam loquimur. Hanc picturam deleri voluit *Fridericus*.

II. *PROGRESSVS.*

I. PAPÆ ad *Imp. legatio*. Cum *Fridericus* Imp. de jure Imperii nihil cedere vellet, nec formulam à *Lothario* præscriptam sequi; *Hadrianus* Papa Legatos ad Imp. misit cum literis, & inter alia posuit hæc verba, quod Imperator cogitare deberet, Papam insigne Imperialis coronæ Imperatori contulisse, nec pœnitentia moveri, etiamsi majora beneficia ipsi concessisset.

I I. *Friderici indignatio*. *Fridericus* autem penitus rem considerando ægre tulit, suam dignitatem beneficii Pontificii jure censeri debere: Dixit ergo Legatis, se soli DEO & Principibus Germaniæ acceptum ferre imperium. Deinde missis per totam Germaniam literis Principes rogavit, ne tanti Imperii Majestatem, à majoribus suorum ingenti cum nominis sui gloria partam, imminui sua negligentia paterentur. Datis etiam ad Hadrianum Pontificem literis, ob hujus rei indignitatem expostulavit, Olim ingens imperium Ecclesiam extulit, scribens, nunc Ecclesia deprimit imperium. Cœptum est a *pictura*, inde ventum est ad *scripturam*; nunc *scripturæ auctoritas* completur. Non patiar, imo ante coronam deponam, quam de Imperii auctoritate detrahi quicquam ulla ratione permittam: *pictura* deleatur, *scriptura* revocetur, ne inter regnum & sacerdotium alterna simultatum monumenta supersint. Ideo etiam iter in Italiam acceleravit.

I I I. *Reconciliatio*. Cum *Fridericus* magno exercitu Italiam fuisset ingressus, Papa sibi metuens, legatos ipsi obviam misit, scripsitque, se, quæ *de beneficio* collato dixerit, *beneficii* nomen non de *feudo*, ut usitatum alias est, accipere, sed tantum de *benefacto*: nec se hæc velle, ut ignominiæ sint Imperio, & se petere reconciliationem: ideo pax facta.

I V. *Nova dissensio*. Cum autem *Fridericus* Imperator in Italia moraretur, de jure illius regni cognoscendo, quatenus ad se spectaret, Jureconsultis negotium dedit; (de quo supra etiam mentio facta est) & prudenter sane rem controversam sacerdotibus Juris, ut æquum ab iniquo discernerent, commisit. Ab his judicatum est, Italiam Imperatori, jure à *Carolo Magno* tradito, regalia item universa, deberi. Item: Prætores, Consules, cæterosque Magistratus in singulis urbibus assensu populi per Imperatorem creari oportere, qui sacramentum ei dicerent, ac jus civium regnumque tueri scirent. Sed hoc *Friderici* institutum Pontifici *Hadriano* non placuit, qui existimabat, integra Imperii Majestate vindicata, suam Majestatem & auctoritatem imminutum iri. Ideoque *Hadrianus* missis nunciis submonuit Imperatorem, ne posthac nuncios Romam ipso Pontifice inscio mitteret, neve à populis Pontificiæ ditioni subjectis, nisi suscipiendi coronæ tempore, fodium exigeret: nec Episcopos Italiæ homagio sibi obstringeret. Inde Imperator ipsi rescripsit more antiquo, & suum nomen præposuit, Papamque in singulari numero appellavit. *Papa* exprobravit hoc Imp. his verbis: *In literis*, inquit, *ad nos missis, nomen tuum nostro præponis. In quo insolentiæ, ne dicam arrogantiæ nomen incurris. Ab Episcopis homagium requiris, fidelitatem exigis, Cardinalibus nostris missis non solum Ecclesias, sed & civitates regni tui claudis. Resipisce.* Cui respondit Fridericus: *Quicquid*, inquit, *Papatus vester habet, id ex largitione Principum obtinet: undo cum Romano Pontifici scribimus, jure antiquo nomen nostrum præponimus: revolvite annales, & si legere neglexistis, quod asserimus, illic invenitur. Ab Episcopis autem, qui regalia nostra tenent, cur homagium & sacramenta non exigamus? Aut igitur regalia nostra nobis dimittant; aut si hæc utilia judicaverint, quæ DEI DEO, quæ Cæsaris Cæsari persolvant. Cardinalibus vestris clausæ sunt Ecclesiæ, nec patent civitates. Quia non videmus eos prædicatores,*

res, ſed prædatores; non pacis corroboratores, ſed pecuniæ raptores: non orbis reparatores, ſed auri inſaſatiabiles corraſores. Cum autem viderimus eos, quales requirit Eccleſia, portantes pacem, illuminantes patriam, aſſiſtentes æquitati, neceſſariis ſtipendiis & commeatibus eos ſuſtentare non differemus, &c.

III EGRESSUS.

Hiſce literis Imper. exacerbatus Papa *Hadrianus* ſcripſit ad quaſdam civitates Lombardiæ, ut Imperatori rebellarent; fulmenque anathematis meditatus eſt in *Fridericum*: ſed non multo poſt acceptas ab Imperatore literas, muſcæ involatu in os, ſub hauſtum aquæ ſuffocatus eſt A. C. 1159, die 31 Auguſti, cum ſediſſet an. 4. menſ. 9.

v. Exſtincto *Hadriano* Pontifice, ſchiſma Romæ ortum eſt, & duo Pontifices creati: unum legitime creatum *Victorem II* confirmavit *Fridericus*, alterum *Alexandrum III* rejecit, & anathemate percuſſit. Sed enim cum hanc potentiam *Friderici* & ſummam auctoritatem Itali Romanæ Eccleſiæ addicti multum regno Pontificio detrahere poſſe viderent, Pontificis *Alexandri III* in Gallia commorantis partes ſequi, civitates item fœdere inter ſe facto ſuas vires adverſus Imp. conjungere cœperunt. *Fridericus*, cum *Alexander* Papa percurſa Gallia, Hiſpania, Anglia in Italiam reverſus, Venetos denuo inflammaſſet, ingenti cum exercitu in Italiam profectus eſt A. C. 1174, ac Genua expugnata Romam contendit, quam *Alexander* munire inſtituerat. Romani cognito ejus adventu audacter, ſed infeliciter occurrerunt ad Tuſculum. Nam prælio commiſſo, Imperator, trucidatis Romanorum civium duodecim millibus, urbem primo impetu cepit, & Papam Paſchalem reſtituit. *Alexander* habitu nautico deceptis cuſtodibus Venetias evaſit. Poſt eam victoriam exercitum peſtis corripuit, quæ abſumſit multos præſtantes viros, atque inter alios *Fridericum Conradi III* Imperatoris filium, & Welphum juniorem. Fugientem Pontificem proſecutus eſt *Otto* Imper. filius ſeptuaginta quinque navibus: cum quo ad Saliorum promontorium in Peraſenſi tractu ad Oram Iſtriæ conflixit Venetæ claſſis ductor Cianus, & 48 navibus captis, *Ottonem* interceptum Venetias abduxit. Vrbem cum triumpho ingreſſo Pontifex annulum aureum porrexit; quo, ſe authore, in mare projecto, id ſibi deſponderet, ritu prorſus ethnico; & inſtituit, ut ſucceſſores quotannis idem ſtatuto die, nempe Adſcenſionis Domini, facerent: quod ſervatum deinceps in hunc uſque diem.

Quod ergo nec pertinacem ambitionem Pontificum flecti aut infringi, nec immanem ſævitiam reſtingui aut expleri ullis cladibus publicis, ullove tot miſerorum & innocentum hominum ſanguine poſſe animadverteret *Fridericus* Imper., ſatius eſſe exiſtimavit, de ſuo jure aliquid cedere, quam dum civilibus armis omnia perturbarentur, ipſam Rempubl. prodere. Et quidem Saladinus Sultanus mira felicitate uſus, Chriſtianos tota fere Aſia Syriaque (de quo ſupra) ejecerat. Itaque re ipſa monente, Reipubl. ſalutem omni privatæ ſimultati & offenſioni anteponendam eſſe, recte *Fridericus* Imperii tranquillitatem vindictæ ſui doloris præferebat, & quicquid publice ſalutare non eſſet, privatim alienum exiſtimabat. Quare qui ſummis erat præditus virtutibus, ſe ipſum vicit, & Venetiis in colloquium cum *Alexandro III* Pontifice venit A. C. 1177, (cum ſchiſma inter eos 18 annos duraſſet) & ſupplex ei factus in veſtibulo S. Marci pacem ſe ſanctione quadam civitatibus Italiæ conſtituturum promiſit. Modeſtia *Friderici* abuſus eſt Papa, qui pedem collo Imperatoris impoſuit, & juſſit à præcone acclamari: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis*. Sed & cum *Fridericus* indignitate rei commotus dixiſſet; *Non tibi, ſed Petro*: reſpondit Pontifex, impreſſa fortius planta: *Et mihi, & Petro.* O inauditam tyrannidem & ſuperbiam! Spectator fuit hujus tyrannidis pontificiæ quidam Miſniæ Marchio Theodorus; qui zelo exardeſcens, propere ad erigendum Imperatorem accurrit, & vultu ipſo juſtam indignationem in Papam oſtendit. Quare territus ille nonnihil amplexus eſt Imperatorem, ad altare duxit, & data acceptaque ſalute, fœdus pacis cum eo iniit a. 1177. De hoc facto Meibomius Profeſſor olim in Academia Helmſtad. venuſtiſſimos hoſce conſcripſit verſiculos, in quibus Imperatotem ita loquentem introducit:

Cur nomen de pace tuli, ſi prælia nuſquam,
Nuſquam implacati pectoris hoſtis abeſt?
Inferior nulli, tibi ceſſi, Roma: timoris
Cauſa tamen pietas, non Papa, non Veneti.

Huc quoque pertinet triſtis Imperatoris querela de Papis, quæ exſtat apud *Guntherum l. 6. Ligurin.*

Ecce paterna fides, & magni Præſulis alma
Integritas, humiliſque Petri veſtigia ſectans.
Iam non ferre crucem Domini, ſed tradere regna
Gaudet, & Auguſtus mavult quam Petrus haberi, &c.
Ergo quid ad ſummum, de regni jure, quid, oro,
Pontificem ſpectat? nullum caput iſta ſuper ſe
Adſpicit, excepto Cœlorum Rege, poteſtas.
Eccleſiam regat ille ſuam, divinaque jura
Temperet, imperium nobis faſceſque relinquat, &c.

Cogi-

Cogitet antiquos primævi temporis annos,
Præteritosque dies, & secula prisca revolvat,
Num Petrus, aut Clemens, aut cætera turba piorum
Sceptra Latina dabat? Romanus tempore prisco
Pauper erat Præsul, Regali munere crevit, &c.

Detestandam quoque *Alexandri* III Papæ erga Imperatorem perfidiam (quam commode supra inserere non potuimus) huc asscribere placuit. Cum FRIDERICVS Imp. adversus Agarenos, & Soldanum Ægypti Regem, bellum magna virtute & gloria gereret: Pontifex Alexander faciem ejus à pictore coloribus expressam ad Soldanum per secretum nuncium misit, literisque ipsum monuit, ut, si quietus vivere vellet, illum per insidias necaret. Soldanus, acceptis literis cum expressa boni Imperatoris imagine, studuit maligno huic monstro gratificari, & se ulcisci de adversario. Sed occasio in castris aut conflictu nunquam obtulit sese ad explendam proditionem Pontificiam. Cum vero potitus Hierosolyma exercitum reduceret Imperator, securus partiebatur copias in suos ordines, ut eo commodius emensum iter remetiri possent. In Armenia autem cum semel ex calore Solis atque itineris difficultate æstuaret, nihil esse periculi in ea nemorum solitudine ratus, cum paucis equitibus & suo sacellano ab exercitu discessit. Non admodum procul equo descendit, & ut ipse cum sacellano in amne lavaret, ad restinguendum corporis æstum, equites jussit ab amne recedere. Ibique statim benignus Imper., equitibus ignorantibus, cum suo sacellano, ab insidiatoribus capiebatur, ac per nemora abducebatur ad Sultanum. Ad quem perductus Imperator simulavit se Imperatoris esse ostiarium. Soldanus de facie, ex imagine à Pontifice accepta, cognoscens eundem illum esse, jussit simulacrum ejus proferri, ac literas à Pontifice missas coram eo legi. Imperator ad istam proditionem obstupefactus, vidensque negationi non esse locum, fatebatur verum, & supplex misericordiam petiit. Soldanus (quem insigni clementia erga Christianos usum fuisse tradunt) postquam de rebus multis cum Imp. collocutus esset, atque intelligeret ex ejus dictis & factis, virum esse optimum, in quo nullam virtutem desideraret bono Principe dignam, & cujus prudentiam, candorem, fidem & integritatem admiraretur: cogitavit se ejus dimissione plurimum sibi gloriæ & honoris comparaturum. Itaque conditiones ei pacis proposuit, atque ut numerata mulcta obsides daret, humaniter obtulit: Illumque tandem ea lege dimisit, ut secum fœdera perpetuæ pacis sanciret, ac numeraret millies centum ducatos, relinqueretque obsidis loco suum illic sacellanum, usque ad solutionem. Vide *Histor. Eccles. Caspar. Hedionis lib.* 10. *cap.* 8. Variant circa hanc Historiam authores. Vide *Funccii Chronologiam lib.* 4. *Chron. Philippi.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

QVemadmodum DEVS magnorum virorum mortem aliquo notabili signo mortalibus prænunciare solet: Ita neque *Friderici* mors tali signo caruit. Nam terræ motus, qui paulo ante intempestæ noctis silentio coortus fuerat, ab omnibus pro præsagio habitus est, fore, ut Imperatori humanitus aliquid contingeret: cui etiam eventus respondit, sicut ex sequentibus patebit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Supra diximus, quod *Fridericus* A. C. 1189 expeditionem sacram in Palæstinam susceperit, tantoque Saracenis & Turcis terrori fuerit, ut totis horum castris trepidaretur. Nec dubium, quin ejus auspiciis & ductu partis victoriis constabiliri per Asiam res Christianæ potuissent, nisi aliter divinæ providentiæ fuisset visum. Iam *Fridericus* minorem Asiam ceperat, & victor imminebat Syriæ, exercitu & impedimentis per Taurum in Ciliciam traductis: quo in loco, cum, more Germanis usitato, cum paucis in amne quodam Serra ab accolis dicto per æstum lavare, & natando se refrigerare vellet, vorticosus amnis eum abripuit atque absorpsit: quem quidem eodem die non sine periculo etiam eques trajecerat. Reliquiæ tamen exanimes recuperatæ sunt. *Nauclerus. Chron. Vrsperg.*

Alii scribunt, Imperatorem, cum in Armeniam infausto itinere transiisset, castris ad Serram amnem positis, refrigerandi sui causa per æstum in flumen descendisse, ac redeunti ex aqua hepar male affectum fuisse, intraque paucos dies hepatis morbo in Seleucia Syriæ exstinctum die 10 Iunii, A.C. 1190, cum imperasset annos 38.

Verba ejus προαγώνια hæc fuisse traduntur: O DEVS omnipotens, qui in primo mundi ingressu me miserum peccatorem per aquam regenerasti; quia nunc sub exitum vitæ meæ, per aquam me trahere, eaque quasi altera vice purgare tibi placuit, quæso in æternam me deducas vitam. *O Domine Iesu*, suscipe spiritum meum. Et his dictis placide in Domino obdormivit. *Chron. Spangenb. fol.* 277, 278. Sic in ipso cursu rerum gerendarum præstantissimus heros periit, exemplum humanæ fragilitatis relinquens.

III. ΤΑ᾽ ΠΑΡΕΠΟ΄ΜΕΝΑ.

SEPVLTVRA. Filius Imperatoris *Fridericus* (qui etiam paullo post ad Ptolemaidem peste exstinctus est) comes itineris, cadaver carissimi parentis loculo inditum secum Tyrum duxit, qua in urbe (quod non de antiqua intelligendum: illa enim nunquam reædificari debuit, *Ezech.* 26. 14. sed de nova. Illa enim eversa est à *Nabuchdonosore*: Hæc vero ab *Alexandro Magno*; pereuntibus in obsidione 7000 hominum, 2000 suspensis, & multis millibus venditis. Hinc versus: Delet *Alexander* flammis ultricibus urbem) eximio funere & publico omnium luctu sepulturæ traditum est. Tantus enim ob ejus mortem luctus & mœror apud omnes excitatus est, ut vix fidem capiat, ulli unquam Principum plus lacrymarum datum fuisse. *Vrsp. Siff. Crantz. Sax. lib. 7. cap. 1.*

NOTA.

Quemadmodum FRIDERICVS pientissimus & religiosissimus Princeps fuit: Ita quoque in variis casibus & periculis divinitus protectus est. Nam,

I. Cum A. C. 1156 ex Italia in Germaniam esset reversurus, Veronenses tanto odio adversus eum ardebant, ut non solum in ponte construendo fraudem commiserint, quo ipsum una cum exercitu in transgressu perderent; sed ubi dolus non successit, insidias eidem nonnulli in faucibus Alpium coacta militum manu pararint. Quibus ille evitatis, incolumis in Germaniam evasit. *D. Iohan. Adelph.*

II. Cum *Fridericus* A. C. 1158 in Italiam contra Mediolanenses expeditionem suscepisset, exercitum eorum, qui ipsi occurrit, memorabili prælio vicit. Itaque Mediolanenses ad desperationem conversi (ut Radevicus scriptor Germanus prodit) de nece *Friderici* cogitarunt, atque hominem, qui per fraudem illum interimeret, Laudem miserunt. Is profectus, cum stultitia simulata castra Imperatoris ad Adduam sita intrasset, quodam die summo mane solum egredientem *Fridericum* de tentorio conspicatus, accurrit: & quoniam immani corpore, & robustissimis viribus erat, medium corripuit, ut in Adduam de rupe dejiceret: Verum dum Imperator renititur, funibus tentorii præpeditus, procumbit: ac cubiculariis ad vocem clamantis *Friderici* advolantibus, comprehenditur, & ex eodem loco præcipitatur.

Hoc ubi non processit, Arabs quidam magicis artibus instructus, socios pene viginti secum abducens, conductus est, ut venenis *Fridericum* perimeret. Siquidem pretiosa munuscula afferebat, annulos, gemmas, frena, calcaria venenis circumlita adeo præsentibus, ut solo tactu inficere Imperatorem, atque infectum perdere minimo momento possent: sicam etiam latentem gestabat, ut, si quo impedimento venenum non profecisset, ferro negotium cogitatum conficeret. Hunc, cum in castra venisset, *Fridericus* de adventu hominis multo ante certior factus, è vestigio comprehendi, ac diligenter asservari jussit, & cujus hortatu ad tantum facinus esset impulsus, quæsivit: si vera dixisset, impunitatem promittens: si falsa, supplicia omnia intentans. Homini omnia constanter inficianti tormenta admota sunt. Quæ ille deridens, denunciavit, se, si necaretur, secum etiam Imperatorem esse tracturum. *Fridericus* autem vanis ejus terriculamentis contemtis, cum de sociis ejus nullum communicati sceleris indicium posset elicere, hominem extremo crucis supplicio interemit. *D. Iohan. Adelphus in hist. Frid. 1. cap. 4. & 5.*

III. Cum *Fridericus* Imper. A. C. 1184 Erfurdiæ in Thuringia Comitia haberet, infelici casu aula, ubi convenerant, corruit. Imperator vix ad cancellos fenestræ ferratos adhæsit, salvus tamen permansit: perierunt plurimi, & inter cæteros sex Comites, qui, corruente ædificio, in latrina fœde perierunt: inter quos etiam fuit Henricus Schuartzburgensis, qui exitus sui præsagium quoddam ferebat in proverbio: Si, inquit, hoc fecero, mergar in latrina. *Crantz. lib. 6. cap. 45. de reb. Saxon. Spangenberg. Chron. Thuring.*

Viri celebres.

I. EBERHARDVS Episcopus Saltzburgensis, vir doctus, religiosus, liberalis, benignus in pauperes, ex clarissimis Principibus de Hippolstein oriundus, Romanos sacerdotes, Cardinales, Archiepiscopos, Episcopos, Presbyteros & Diaconos literis monuit, ut *Hadrianum* IV Pontificem ad pacem hortarentur. Et Ecclesiasticorum simul superbiam atque fastum insectatus; denique etiam inexplebilem avaritiam, perfidiam, ejusque generis flagitia, quibus facultates pauperum expilarent, prorsusque exhaurirent ac imperium conturbarent, ipsis exprobravit. *Otto Frising. Aventin.*

II. BERNHARDVS Monachus Clarevallensis (cujus etiam in præcedentibus historiis mentionem fecimus) A. C. 1153, mense Aug. mortuus est. Fuit Monasteriorum amplius quam 160 pater. *Vide Pet. de Natal. lib. 7. cap. 84. Histor. Lombar. cap. 115.*

III. BENNO Episcopus Suerinensis A.C. 1160, à Vandalis & aliis Idololatris, multa & magna pericula subiit: dum & Vandalos ab Idololatria convertere, & Idola Rugianorum destruere conatus est. Nam & hoc tempore apud quosdam Rugianos & Vandalos, Ethnica religio nondum tota fuit extincta. *Helmold. Crantz.*

IV. RADEVICI Canonici Frisingensis appendix historiam *Friderici* hoc anno terminat.

V. A. C. 1168 HENRICVS Episcopus Lubecensis, qui Abbas Brunswicensis fuerat, cum HENRICO LEONE Duce Saxoniæ, in terram Sanctam, inde Constantinopolim profectus, in præsentia Græci Imperatoris, & sui Ducis *Henrici*, erudite & solide contra Theologos Constantinopolitanos, de processione Spiritus Sancti à Patre & Filio, disputavit, & palmam, etiam quorundam adversariorum testimonio, reportavit. Commendatur à vigiliis, abstinentia, eleemosynarum largitionibus. Templum S. Iohannis Lubecæ fundavit. *Crantzius. Continuator Helmoldi.*

VI. Tem-

VI. Tempore *Friderici* Imper. floruerunt: Petrus COMESTOR, (sic dictus, quod Biblica dicta ita memoriter proferret, quasi ea in ventrem memoriæ esu condidisset) *Petrus Blesensis: Petrus Abelardus*: Eustathius Thessalonicensis Episcopus, qui in libros Homeri scripsit Commentarios: Abbas item Ioachim, Calaber Propheta, cujus hodie exstat in Hieremiam interpretatio. Ab hoc ferme tempore Philosophia secularis, ut loquitur Trithemius, S. Theologiam sua curiositate inutili fœdare cœpit: quæ Theologia Scholastica postea diversas Scholasticorum Doctorum sectas genuit ac disseminavit.

Res memorabiles.

I. Circa annum Christi 1152 FRIDERICVS Imp. templum exstruxit in Carinthia. Das grosse Thum stift bey Igingen im Wusterthal genant: illud variis picturis & statuis exornavit. Inter illas reperta est imago saxea, quæ habuit formam Monachi vertice raso; corpus ejus fune circumdatum, & supra caput hæc majusculis literis scripta sunt, LVTHERVS. Refert *Theophr. Paracels. in descript. Carinthiæ*, Argentorati impressa.

II. Anno Christi 1159, post obitum Ottonis Frisingensis Chronographi, exactis mensibus 6, diebus 13, tristi incendio absumta est *urbs Frisingensis* cum universis Templis, tam majoribus quam minoribus, Sacerdotumque domiciliis. *Radevic.*

III. A. C. 1165, Dominica Sexagesimæ, mare, terminos egressum, per tres continuos dies excrescendo, in Sicilia duodecim fere hominum millia suffocavit, ut habet *Chron. Belg.*

IV. Anno C. 1169 *Cathana* urbs Siciliæ terræmotu die 4 Febr. tota eversa est, ita ut ne unica quidem domus salva permaneret. Perierunt ad 15000 hominum, cum Episcopo, Clericis & Monachis. *Baron.*

V. In expeditione sacra, quam FRIDERICVS in Asiam, de qua supra dictum, suscepit, duo maxime mirabilia visa sunt. *Vnum*, quod exercitui Turcico, qui 40 millia equitum habuit, ausus fuerit Frideric. opponere tantum sexcentos equites. Tot enim reliquos ei fecerat fames viarumque asperitas, quæ plurimos & viros, & equos absumserat: iique pene viribus exhausti erant, cum sæpe in defectu annonæ equinis carnibus vescerentur. Et tamen tam parva manus tantas hostium turmas in fugam convertit. *Alterum* non minus memorabile est, quod confessi sint postea ipsi hostes, se in acie Christianorum vidisse quosdam candidis equis vectos humana specie augustiores, amictos candidis vestibus, qui pro Christianis pugnassent, horum se vultum sustinere non potuisse. Itaque terrore perculsos fugam arripuisse: idem sibi quoque non semel visum juramento *Friderico* Imperatori confirmavit Comes Helfensteinius Ludovicus. *Crus. annal. part. 2. lib. 11. fol.* 475.

VII. Memorabilis quoque & horrenda historia est, quam Crusius ibidem recenset de tribus ingratis erga Præceptorem discipulis. Cum *Fridericus* I Imp. monasterium Adelbergense rursus instaurasset, scholamque ibi instituisset, tres pueros nobilibus parentibus ortos in eo educari curavit, iisque Præceptorem dedit Monachum quendam eruditione & virtute celebrem, ut in pietate illos informaret, ac literis bonisque moribus imbueret. Hic munus suum diligentissime administrabat, discipulosque fidei suæ commissos fideliter & accurate instituebat; sed parum grato illi hoc agnoscebant animo. Nam cum laxas Præceptor ipsis haud daret habenas, metuque animadversionis contineret, ei vitæ insidias struunt, deque occidendo illo cogitant. Cum igitur aliquando deambulatum ivisset, clam illum insequentes de improviso invadunt, verberibus bene excipiunt, capillosque ipsi evellunt, mox in terram projecto oculos pugione effodiunt, tandem vita privant, cædeque peracta, fuga salutem sibi quærunt. Sed *Fridericus* Imp. statim illos comprehendi, inque durum carcerem conjici mandavit; & cum diu fame sitique illos cruciasset, capitis supplicio afficere voluit: sed cum multi pro iis intercederent, è carcere dimissos ex aula sua ejecit, exilioque mulctavit.

XXIII IMPER. GERM.

HENRICVS VI.

Cognomento ASPER.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

PATER ejus fuit FRIDERICVS, BARBAROSSA. MATER BEATRIX, Reginaldi Comitis in Burgundia filia. Ex hisce parentibus natus est apud Noviomagum A. C. 1165.

II. *Appellatio.*

Nomen HENRICI impositum ei à parentibus. Cognomento dictus VI, quia quinque hujus nominis ante ipsum imperarunt. Postea ASPER cognominatus est, ob severitatem & crudelitatem, quam in Apulos Siculosque exercuit. Hos enim, cum defectionem molirentur, multis præliis compescuit,

pescuit, & in authores seditionis exquisitis suppliciis animadvertit, quibusdam excoriatis, aliis veru ad ignem assatis, nonnullis culeo insutis in mare præcipitatis, quibusdam excœcatis ac in palos actis, aliis qui regnum affectarant, corona ferrea candenti redimitis, & claviculis in capite affixis. *Vrsp. Chronic. Spangenb. Chronic. Hedionis. Chron. Philipp. Baptista Egnatius.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, & EDVCATIO.

HENRICVS moribus quidem amabilis fuit & eloquens, sed Friderico patri dissimilis ingenio, virtute & felicitate. Ab ineunte ætate venatui & libidini totus deditus fuit. Præceptorem habuit *Gothefridum Viterbiensem*, qui ei librum carminum inscripsit, Regulasque vitæ in eo præscripsit, & ab hisce versibus laudatoriis, ex quibus natura atque indoles ejus cognosci potest, incipit:

O juvenis juvenum, flos mundi, gloria Regum,
Vrbis & Orbis honor, cui plaudunt tempora rerum.
Suscipe consilium quod mea metra ferunt.
Sordibus implicitos, pravosque cavebis amicos:
Omnibus æquus eris, sed castigabis iniquos:
Prospice quicquid agas, te tibi nosce magis. &c.

II. ACTA OECONOMICA.

VXOR ejus dicta fuit CONSTANTIA, Rogerii Siciliæ Regis filia, cum qua nuptias splendidissimas celebravit Mediolani die 27 Ianuarii A. Christi 1186, cum annos haberet 21, & cum ea dotis loco accepit regnum Siciliæ. Constantia etsi putaretur nunquam paritura esse, quod 50 annum attigisset; tamen gravida facta, & A. C. 1193, septimo Kalend. Ianuarii Panormi enixa est filium Fridericum (qui postea Imperator factus) in sacello publico, quod, ut spectari posset, exstrui Henricus Imper. curarat, ne existimaretur esse supposititius. *Chronic. Philip. Sigon. lib. 15. de regn. Ital. Chronic. Spangenb.*

QVÆSTIO.

An mulier quinquagenaria parere possit?

Respond. Plinius quidem *lib. 7. nat. hist. cap. 14.* scribit, mulierem post quinquagesimum annum non parere. Et Iureconsultus mulierem 50 annis majorem sterilem appellat, *in l. 21. in princ. ff. de act. emt.* & *l. Iulia Papia* fœminis quinquagenariis nuptias interdici, *Vlpianus in fragment. tit. 16. tradit.* Verum nos respondemus, quod hoc exemplum arguat, hujusmodi casum evenire posse, ut quinquagenaria etiam mulier pariat: quemadmodum & Iustinianus Imperator rescripsit, in *l. si major. Codic. de legit. hæredit.* nihil eorum, quæ probabiliter noscuntur à natura producta, respuendum esse.

Vita Henrici privata.

Illud memorabile de *Henrico* VI accepimus, cum sero caperet cibum, & ab amicis moneretur cavendum esse, ne ea re valetudinem suam læderet, respondit: Homini privato quodvis tempus ad cibum capiendum idoneum est; Principi vero nonnisi cum vacat à publicis negotiis. Iuvat enim cibus post opus, inquit *Quintil. declam. 298.* O exemplum temperantiæ hoc corrupto seculo memorabile! Et sane diversitatem intelligendi affert victus ratio. Nam quanquam organa sint natura bene disposita, tamen exteriora quædam accidentia ea obtenebrant. Quippe spiritus non multum districtus vel occupatus, circa affluentiam ciborum in profundum & latum trahentium, in longum fertur, ac sursum repit, corpore ob levitatem leviter & expedite assurgente. *Plut. in vit. Lyc.*

III. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

I. FRIDERICVS I Imper. filium *Henricum* puerum quinque annorum Aquisgrani coronavit A. C. 1169, die 15 Augusti, & postea cum expeditionem in Asiam esset suscepturus, ne vel se absente Europa sine rectore esset, vel mortuo se disputatio de successore novas contentiones pareret, consensu procerum eum imperio præfecit A. C. 1186, data ei in uxorem Constantia, de quo jam dictum. Defuncto igitur patre, HENRICVS statim imperium adiit A. C. 1190. quod impedituri Coloniensis & Leodiensis Episcopi, & quidam alii Principes, seditionem moverunt adjuti Burgundicis auxiliis. Verum postquam Leodiensem Episcopum cæteris truculentius se gerentem de medio sublatum viderunt, statim inceptum omiserunt, & venia petita ad Henricum se contulerunt.

II. A. C. 1191 HENRICVS in Italiam profectus est, ut coronaretur à Papa; qui tum mortuus fuerat; & Cœlestinus electus ob id distulit consecrationem, ut ægre faceret *Henrico* præstolanti. Tandem cum Pontifex die Paschatis esset inauguratus, Imperator die 15 April. postridie Paschatos coronatus est: *Cui adoranti Papa, cum antea coronam*

nam capiti imposuisset, pede elevato coronam decussit: quo facto significavit, in sua potestate esse dare & auferre Imperatoribus Imperium, quando voluerit. Baronius, Pontificem recte & ordinate hoc fecisse, putat; ut Bestiæ patrocinetur. *Vrsp. Chron. Hedion. Chron. Philippi. Martin. Polonus. Volaterranus*, & alii.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. HENRICVS quidem pacem & tranquillitatem in Imperio conservare studuit, sed multum dissimilis fuit patri moribus & ingenio: magis fuit addictus voluptatibus, quam Reipublicæ; privatim in libidinem proclivior, & publice in vindicandis injuriis asperior. *Chron. Spangenb. Chronicon Philippi.*

II. Cum ultimus *VVelphorum* Dux diem suum obiisset Spoleti A.C. 1191, die 15 Decembri HENRICVS Imper. statim ejus ditionem occupavit. *Annal. Suev.*

III. Cum LEOPOLDVS Austriacus, qui cum *Friderico Barbarossa* expeditionem in Palæstinam susceperat, domum esset reversurus, præmisit Joppen, qui sibi hospitium præpararet, & signum suum hospitio affigeret; quod & factum est. Sed *Normannus* quidam nobilis, se potius ibi hospitium habere contendens, obtinuit à Richardo Rege Angliæ (quem *Fridericus I* Imp. ad societatem belli sacri evocarat) ut signum Austriaci avelleretur, quod ipse postea in cloacam projecit, atque ita Austriacus omnibus deridendus propinaretur. Austriacus ita offensus repetiit Germaniam. Richardus nihilominus fortiter se Ægypti Sultano Saladino opposuit: sed cum ab exercitu Galliæ relinqueretur, pecunia etiam inciperet deficere & commeatus, & insuper pestis exercitum invaderet, audiret præterea seditiones quasdam in regno suo excitatas, quorum nullum ignotum fuit Saladino, inducias cum eo facere coactus est, indeque in Angliam per Germaniam iter facere constituit. Quod ubi Leopoldus Austriacus cognovit, ignominiam sibi illatam ulturus, omnes ipsi vias obsepsit, & eum tandem cepit prope Viennam in casa rustica anno C. 1192, die 20 Decembris, eumque ita captum sequenti anno mense Martio misit ad Imper. *Henricum*, qui ipsum diligenter custodivit, nec ante dimittere à se voluit, quam magna vi auri sibi data, & velut pretio suæ redemtionis persoluto. *Rogerius. Sigon. l. 15. de regn. Ital. Paris.* & *alii.* Hæc res magnam *Henrico* attulit invidiam: & proinde publico omnium odio, gravissimum quod est malum, laborare cœpit.

IV. A.C. 1196 *Henricus* Imperator Comitia celebravit: in quibus legem sanxit de creando Imperatore, ne amplius dissensiones fierent, ut Imperator inposterum fieret ex sola sanguinis successione, ita ut fieret hæreditarium, cujus initium ipse tum fecit, dum filium suum creavit successorem, & regna sua, Siciliæ, Apuliæ, Calabriæ, principatum Capuæ & Spoleti, & alia univit Imperio, ut quicunque esset Imperator, hæc regna simul haberet. Consensit in hanc rem *Papa, & Principes Germaniæ quinquaginta duo*, qui Imperatorem eligere consueverant; quorum Sigilla literis de hac re confectis appensa sunt. Hæc *in Chron. Belg. ex Iohanne Monacho.* Sed hæc lex una cum *Henrico* exspiravit, ut historiæ ostendunt.

V. HENRICVS Imper. eodem anno *Philippo* fratri, qui ante annum *Isaaci* Angeli filiam duxerat Irenen, contulit Ducatum Sueviæ. Conradus enim, qui eum habuerat, absque liberis defunctus fuerat. *Append. Vrsp.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum* contra *Tancredum* Siciliæ Regem.

I. *ORTVS.*

I. *Henrici de regno Siciliæ exclusio.* Postquam *Fridericus Barbarossa* pacem cum *VVilhelmo* Rege Siciliæ fecerat, huic *Henrico* filio uxorem duxit *Constantiam VVilhelmi* sororem: ut supra diximus. Hæc enim, *VVilhelmo* moriente sine prole, regnum erat Siciliæ secum adductura: illam autem spem, quam *Henricus* de Sicilia occupanda conceperat, Wilhelmi nothus Tancredus elusit, Rex creatus. Wilhelmus quidem Rex, cum anno Christi 1189 esset moriturus, HENRICVM jussit proclamari successorem; sed proceres regni, rejecto Henrico cum CONSTANTIA, *Tancredum* elegerunt; quem etiam Papa confirmavit.

II. *Henrici ad bellum præparatio. Henricus* igitur quantas potuit copias maximas conscripsit, ut regnum armis vindicaret. Dum autem ad eam rem omnes cogitationes dirigit, resque necessarias parat, seditio quorundam Principum Germaniæ moram quandam injecit, qui postquam de Frederici Imp. morte certiores essent facti, ei regnum adimere voluerunt. Sed cum Leodiensem Episcopum truculentius præ cæteris se gerentem de medio sustulisset, alii inceptum omiserunt, & venia petita se ab Henricum contulerunt.

II. PROGRESSVS.

I. *Henrici in Italiam expeditio.* Proinde rebus in Germania compoſitis, Henricus Imperator inſtructis copiis in Italiam expeditionem ſuſcepit A. C. 1191, & magnum hoſtibus ſuo inopinato adventu terrorem incuſſit, coronam Imperii Romæ à Cœleſtino III Pontifice accepit, & progreſſus in Campaniam, omnes urbes, præterquam Neapolin, in ſuam poteſtatem redegit.

II. *Impedimenta.* Sed enim hæc expeditio miris artibus Pontificis Romani impediri cœpit. Nam cum Henricus Imper. ſuam conjugem Conſtantiam ex caſtris Salernum miſiſſet, à Salernianis prodita, in manus *Tancredi* pervenit, & in cuſtodia regia detenta nullis conditionibus liberari potuit. Præterea peſtis in caſtris Henrici graſſari cœpit. Itaque tot malis oneratus, relicto quodam Duce, nomine Diopoldo, in Campania, ipſe in Germaniam rediit.

III. *Belli reſtauratio.* Henricus cum in Germania majores copias conſcriberet, Papa Cœleſtiſtinus Conſtantiam Imperatricem ex Sicilia à *Tancredo* impetravit, eamque ad Henricum Imper. miſit: interea mortuus eſt *Rogerius Tancredi* filius, & paulo poſt ipſe *Tancredus*, relicto filio Wilhelmo cum matre. Quare cum Henricus A. C. 1193, comparatis rebus neceſſariis, rurſus in Italiam veniſſet, adjutus maxime copiis Piſanorum & Genuenſium, totam Campaniam, Siciliam, Apuliamque in ſuam redegit poteſtatem.

III. EGRESSVS.

I. *Henrici erga Genuenſes ingratitudo.* Henricus Imper. rerum potitus re ipſa oſtendit, quam non ſua ſponte, ſed temporis cauſa bonus exſtitiſſet. Nam Genuenſibus, per quos regnum Siciliæ magna ex parte erat adeptus, non modo promiſſa non præſtitit, ſed etiam eos beneficiis à patre tributis nudavit.

II. *Ejuſdem erga ſuſpectos deteſtanda crudelitas.* Henricus cum jam rerum eſſet potitus, tantum abfuit, ut clementiæ laudem tueretur, ut etiam conſpirationes adverſus ſe compertas eſſe ſuſpicatus, crudelitatis exercendæ materiam quæſierit. Nam Sibyllam viduam *Tancredi*, & Archiepiſcopum Siciliæ perpetuo carceri deſtinavit, qui tamen ei nocere non potuerunt: ſed ſui doloris vindicta id fecit. *VVilhelmo Trancredi* filio, (quem Henricus Comitem Tarenti fecerat) cum Imperatori rebellaſſet, & totam Apuliam concitaſſet, oculos effodi juſſit, eumque ita oculis privatum in Teutoniam miſit. Et poſtquam Siculi & Apuli rebellarant, novumque Regem elegerant, Imperator A. C. 1196 cum exercitu 60 millium Italiam ingreſſus eſt, & huic regi capto coronam ignitam imponi, & claviculis in capite affigi juſſit: reliquos etiam rebelles crudeliſſime tractavit. Quonam autem tormentorum genere eos interemerit, ſupra jam dictum eſt: propter hanc ſuppliciorum attrocitatem *Aſper* cognominatus eſt. *Sigon. li. 15. de reg. Ital. Vrſp. Nauclerus. Crantz. Aventinus. Fnnccius.*

II. *Tranſactio Henrici Imp.* cum *Alexio* Imper. in Oriente.

Cum ISAACI *Comneni* Imper. Conſtantinopolitani exercitus infeliciter contra Walachos pugnaſſet, ipſe A. C. 1195 ineunte vere contra eos profectus eſt: ubi quendam Eremitam acceſſit; qui futura prædicere ſolebat. Is nihil ipſi reſpondit, ſed imagini ejus, quæ forte aderat, oculos effodit: Id quod factum eſt paucis diebus poſt, die videlicet 10 Aprilis, cum ab *Alexio Commeno* fratre ſuo & Imperio exueretur, & oculis privaretur. Alexius frater cum coronaretur, equus eum ſeſſorem capere noluit. Cum tandem Imperator in eum inſiluiſſet, adeo ferocivit, ut coronam ejus dejiceret primum, & deinde ipſum Imperatorem. Corona ita fracta Imperatori repoſita, & alius equus adductus eſt. HENRICVS vero Imper. cum in Sicilia eſſet, & turbas has Conſtantinopolitanas audiſſet, legatos ad Alexium miſit, juſſitque, ut annuum tributum ſibi ſolveret, aut bellum exſpectaret, pro injuriis CONRADO & parenti *Friderico*, in Palæſtinam tranſeuntibus, illatis. Alexius imparatus ad bellum, cum nullam pecuniam nec à ſubditis, nec ex templis habere poſſet; ſepulcra Imperatorum Græcorum aperuit, ex quibus ad 70 talenta conflavit. Hic Alexius tandem juſtas perfidiæ, quam erga fratrem declaravit, pœnas dedit: nam à proprio filio *Iſaacio* rurſus Imperio exutus vitaque privatus eſt, juxta illud Suidæ:

Si quis, quæ fecit, patitur, juſtiſſima lex eſt.

III. *Bellum ſacrum* affectum, ſed non perfectum.

Cum *Henricus*, mortuo Saladino Ægypti Sultano, magnas de recuperatione Aſiæ ſpes concepiſſet, hortatu Pontificis inſtituit expeditionem in Aſiam, delectis ad eam rem ſociis, quos cum inſtructiſſimo exercitu præmiſit, Conrado Epiſcopo Moguntino, Conrado Wurceburgico, (quo Cancellario uſus eſt) Henrico Leone, Ludolpho Auſtriaco, Hermanno Landgravio Thuringiæ, & aliis qui-

quibusdam. Hi feliciter in Palæstinam appulerunt, ubi Saraceni Joppen expugnarant, & ad viginti millia Christianorum occiderant; sed Saracenos iterum prælio vicerunt, Berythum, Sidonem & alias urbes ceperunt, & cætera oppida Christianorum firmiore præsidio instruxerunt, fuissentque perrecturi, nisi præmatura mors Henrici inchoatum opus interrupisset. Nam cum audissent, Henricum Imper. esse defunctum, & exercitui necessaria non mitterentur, dilapsi in Europam redierunt. *Chron. Spangenb. Philippi. Blondus. Platina.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

HEnricus Imper. ex Germania in Siciliam reversus, dum classem cogit, & armat secuturos socios, Messanæ in febrim ardentem ex veneni potu (quod propter adulteria conjugem propinasse ferunt: seu, ut alii volunt, ex venationis labore, incidit, &, cum fratri Philippo filium suum commendasset, in festo S. Michaëlis diem suum obiit A. C. 1198, anno ætatis 32, Imperii 7. Sepultus est Panormi in templo maximo. *Chronic. Spangenb. Chron. Philippi. Chronic. Hedion. Chronic. Saxon. Vrsperg.*

Res memorabiles.

I. A.C. 1193 die 16 Febr. decessit domitor ille Orientis, ac nostrorum terror, SALADINVS Ægypti Sultanus, relictis novem filiis, quos omnes SAPHADINVS patruus, præter unum, amicorum virtute tectum, libidine regnandi necavit. *Meyer.* *Saladinus* moriens, humanæ conditionis ac miseriæ memor, condito Testamento omnem funeris pompam abdicavit, jussitque tantum in lancea præferri atri coloris obsoletam tunicam, præcinente ad populum sacrificulo hujus sententiæ carmen, quod à *Bocario* proditum est:

Vixi divitiis, regno, tumidusque trophæis,
Sed pannum heu nigrum nil nisi morte tuli.

Fuit hic *Saladinus* author sectæ Mamalucorum, qui regnum Ægypti annos circiter ducentos tenuerunt. Sunt autem *Mamaluci* Syriaca lingua iidem, qui ministri seu stipendiarii. Hi ex Christianis fiebant Mahometani, & quia ad belli administrationem præter cæteros instructi erant, etiam Sultani ex iis eligebantur. Sunt autem victi & deleti à Selimo Turcarum Imperatore A.C. 1517.

II. A.C. 1195 ALBERTVS Marchio Misnensis, fœdo morbo correptus, in casu rustica mortuus, & Cellæ sepultus est, cum eodem anno *Cœnobium Cellæ* spoliasset.

III. Hoc anno *Richardus* Rex Angliæ bis prælio cum Gallo congressus est, victoriamque reportavit. *In ultimo prælio cepit Episcopum Belluacensem: pro quo Cœlestinus Papa ad Regem scripsit, ut filius suus libere dimittatur. Rex exuit Episcopo loricam & alia arma, misitque ea ad Pontificem, quæsitum, An hæc filii sui tunica esset?* Paris.

IV. Eodem anno, nempe à Christo nato 1195 ABEN JOSEPHVS Rex de Maroch, assumtis Aphris, Numidis, Mauris, & aliis, cum 600000 hominum in Hispaniam transiit, eamque cædibus & rapinis crudelissime vastavit: vicit etiam Alphonsum Regem Castellæ, occisis quinquaginta millibus hominum, & Beticam omnem occupavit, quam Mauri usque ad CAROLI V avum Ferdinandum annis treceniis obtinuerunt. *Zacuth. & alii.*

XXIV IMPERATOR GERM.

PHILIPPVS
Dux Sueviæ & Hetruriæ.

I. ORTVS.

HIc PHILIPPVS fuit HENRICI VI Imper. germanus frater. Pater ejus fuit FRIDERICVS BARBAROSSA; Mater BEATRIX: sicut ex præcedentibus patet.

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxorem habuit IRENEN, filiam ALEXII Imp. Constantinopolitani, cum qua nuptias celebravit Augustæ Vindelicorum anno C. 1197, & ex ea natæ sunt ei filiæ quator: 1. CVNIGVNDA, quam *VVenceslao Ottocari* Bohemiæ Regis filio: 2. ETHISSA, quam *Henrico* Duci Brabantiæ, postea ad regiam in Hispania dignitatem evecto, in uxorem dedit. 3. MARIA, *Innocentii* Papæ ex fratre nepoti, *Richardo* Comiti Thusciæ: & 4. BEATRIX *Ottoni* Saxonum Principi, qui post *Philippum* imperavit, elocata. *Chron. Philip. Spangenb. Aventin. Castrutius l. 3. fol. 232.*

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

HENRICVS VI moriturus imperium & filium suum *Fridericum* adhuc minorennem, h. e. quinque annorum puerum, fidei *Philippi* fratris commendavit. Hi fratres mutuo se invicem amore ac fide prosequebantur: ergo recte *Henricus Philip-*

po fratri, quam potuit summam dignitatem contulit, (ipsum namque Ducem Hetruriæ & Thusciæ fecit, & defuncto fratre *Conrado*, ei quoque Ducatum Sueviæ concessit) & *Philippus* vicissim jus Majestatis ejus diligentissime tutatus est. Quæ enim amicitia potest esse tam felix, quæ imitetur fraternitatem, quæ nihil aliud est, quam divisus spiritus? teste *Quintil. declam.* 321. Post mortem autem *Henrici* Imper. de successione magna contentio orta est. Nam

I. PHILIPPUS statim atque justa fratri persolvisset, ejus cadavere Panormi in Sicilia sepulto: adducto secum testamento *Henrici*, & FRIDERICO nepote suo ex fratre, in Germaniam profectus est, atque Proceres Imperii suæ promissionis admonuit, sibique interim, dum puer adolevisset, ut erat testamento dispositum, administrationem Imperii concederent: & justa postulanti Principes Germaniæ assensum præbuerunt. Deliberata hæc & tractata sunt Haganoæ, consilia gubernante Episcopo Argentinensi.

II. Pontifex Romanus Innocentius III. postquam hanc rem subolevisset, inveterato quodam odio & invidiæ œstro percitus adversus *Friderici* familiam, (quod nempe velut metis ipsi circumdatis in Italia, restrinxerat immoderatam ejus potentiam, & usurpata gubernatoris authoritate molitiones injustas ac tyrannicas represserat) missis in Germaniam legatis, omnia turbare cœpit, vetuit Principibus, ne Philippum eligerent, illum apud eos falsis criminationibus inique & calumniose prægravavit, seque Pontificiam dignitatem potius, vel cum clade & ruina Italiæ in discrimen positurum, quam huic imperium concessurum, superbe interminatus est. Moti tyrannica Pontificis voce Principes aliqui, quod prospicerent, quo evasura res esset, si tyrannico illius postulato adversarentur, sententias à Philippo inflexerunt in BERTOLDUM Zaringiæ Ducem Principem prædivitem, sed sordide avarum & flagitiosum; eumque die 1 Martii A.C. 1198 Moguntiæ Imperatorem declararunt. Philippus contra eos qui sibi studebant, (videlicet Saxoniæ Ducem Bernhardum, Albertum Marchionem Misniæ, Bohemiæ Regem, & Ludovicum Bavarum) jussit convenire Mulhusii in Thuringia die 8 Martii, ubi etiam Imperator electus est, & *Zaringensis* cum se imparem fore Philippo, si ad arma deventum esset, intelligeret, sua sponte imperium oblatum repudiavit, ad Philippum venit, eique fidelitatem juravit, recte sentiens, cuncta mortalium incerta, quantoque plus honoris quis adeptus est, tanto magis in lubrico esse.

III. Postquam Pontifex *Innocentius* se delusum videret, impulit Coloniensem Archiepiscopum & Palatinum, ut transferrent imperium in *Ottonem* Henrici Leonis filium, cui coronam promiserat. Deinde Philippum, ut adhærentes ab ipso distraheret, anathemate percussit, ut, quod Pontifex instituerat, facilius perficere posset. Defecerunt igitur ex consilio Pontificis plerique Principes à Philippo, Bohemus, Thuringus, & Argentinensis Episcopus, qui primo Philippi partes foverant, & *Otto IV* Imperator electus, & Aquisgrani ab Archiepiscopo Coloniensi coronatus est. Philippus contra Moguntiam venit, & coronatus ab Episcopo Tarentino: Moguntinus enim aberat in Palæstina. Bellum exinde ortum est atrocissimum, quod eum habuit finem, ut deserto *Ottone* à suis, *Philippus* regnum obtinuerit. *Ursp. Crantz. l. 7. c. 24. Antoninus. Chron. Carion. Chronic. Spangenb. Dresserus.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

PHILIPPUS decem annis imperium summa cum laude administravit, & pacata Germania imperium domi exornaturus legibus, ac justitia; foris amplificaturus bellis externis fuisset, si vita suppeditasset. Fuit enim natura bonus, sapiens, moderatus, acer & magnanimus Princeps, non indignus tanto honore: quod ostendit in Italiæ gubernatione, quam in metu & officio continuit; & in civilibus bellis, quorum asperitatem bonitate & lenitate sua moderatus est ac mitigavit, & accessit ad naturæ dotes rerum multiplex usus atque exercitatio longa in militaribus negotiis & politicis. Nec sane Philippus dubitavit, vi amoris fraterni, gravissimum etiam Pontificis Romani odium pro conservando jure Majestatis sustinere; satius existimans, quævis rerum discrimina perpeti, quam incerta seu fluxa fide Imperii negotia agere. *Chron. Philip. Sigon. l. 15. de regn. Ital.*

II. *ACTA SAGATA.*

Bellum contra *Ottonem*, Henrici Leonis Ducis Saxoniæ filium, ejusque Confœderatos.

Cum OTTO filius *Henrici Leonis*, Imperator à quibusdam Principibus Germaniæ electus, & Philippus contra à Pontifice esset excommunicatus; Philippus, nihil territus adversatione Pontificis & defectione sociorum, ad arma se convertit, & comparato exercitu multas civitates in superiori Germania occupavit, utque sibi fidelitatem jurarent, adegit. Tandem Hermanno Thuringiæ Landgravio,

Otto-

Ottocaro Rege Bohemiæ, & Henrico Palatino ad Rhenum, qui à partibus Ottonis ſtantes Philippum Erfurdiæ obſederant, profligatis, & in gratiam receptis, Ottone vero ad Coloniam fuſo, controverſia omnis diremta eſt; ac inter Philippum quidem & Pontificem ſic convenit, ut Philippus nepoti Pontificis ex fratre *Richardo* filiam ſuam uxorem, dotiſque loco Spoletanum Comitatum, cum Thuſcia & Marchia Anconitana daret. Cum *Ottone* vero ita tranſactum, ut *Philippus* ei alteram filiam deſponderet, Imperii faſces ipſe retineret, quoad viveret; poſt mortem vero ſuam *Otto* imperaret.

Hoc bello, quod novennium fere duravit, *Andernacum* ad Moſellam direptum, *Brunſviga*, ubi ſeſe *Otto* & *Henricus* continebant, obſidione preſſa eſt: & fere capta fuiſſet, niſi oſtentis deterritus Imper. inducias feciſſet. Incendio etiam vaſtatæ ſunt *Helmſtadium* & *Warberga*, nec non *Goſlaria* & *Sommerſburga* direptæ. *Aventinus. Crantz. Vrſp. Chron. Philip. Chron. Spangenb.*

III. EGRESSVS.

Philippus Imp. motibus civilibus ſedatis, & pace in Germania conſtituta, externos hoſtes aggredi conſtituit, ut Canutum Regem Daniæ, qui Hamburgum & Lubecam ambas urbes imperiales in hiſce motibus interceperat. Sed A. C. 1208, die 22 Iulii, cum in arce Bambergenſi forte quieſceret in lectulo poſt venæ ſectionem, paucos tantum familiares admittens, OTTO Comes Palatinus de Witelsbach (cui olim Imperator filiam deſponderat, ſed, quod *Otto* familiarem quendam Ducis Bavariæ præter cauſam occidiſſet, atque ita homicidii reus & perfidia notatus eſſet, ipſum repudiarat) familiariter ingreſſus cubile, ferro in jugulum Imperatoris adacto, & cubiculario, fruſtra caput Domini protegente, ſauciato, vita eum privavit, atque ſic optimus Imperator, cum annos decem imperaſſet, perfide occiſus, diem clauſit extremum. Corpus primum Bambergæ ſepultum: poſtea Spiram tranſlatum eſt.

Et *Otto* parricida non multo poſt ab Henrico Palatino Philippi Mareſcalco interemtus facinoris ſui præmium tulit. *Vrſp. Mon. Colon. Sigon. lib.* 15. *Chron. Philippi. Cruſius* tale *Philippo* Epitaphium concinnat:

Inclytus hic primi FRIDERICI *natus humatur*
Illuſtri Rex Romanus virtute Philippus.
Cujus Bambergæ ſcelerata cæde peremti
Corpus Spira tegit, mens aurea poſſidet aſtra.

XXV IMPER. GERM.

OTTO IV, Dux Saxoniæ.

CAPUT I.

DE ORTU.

OTTO patre fuit natus HENRICO LEONE, Duce quondam Bavariæ & Saxoniæ; unde is gloriari ſolebat, totam regionem, quam late pateret inter Albim & Rhenum, ſuæ ditioni eſſe ſubjectam: poſtea vero Duce Brunſvicenſi & Lunæburgenſi. MATRE *Mechtilde*, *Henrici* Regis Angliæ filia, ſorore *Richardi*, qui cum *Friderico Barbaroſſa* Imper. expeditionem ſacram in Palæſtinam ſuſceperat.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

VXORES habuit duas: Primam MARIAM, Ducis Brabantiæ filiam, quam ob conſanguinitatem repudiare coactus, ex ea nullam prolem ſuſcepit. Alteram BEATRICEM filiam *Philippi* Imperatoris, cum qua A. C. 1212 nuptias celebravit *Northuſii*, & illa quarta à nuptiis die morbo correpta, paulo poſt vivere deſiit. Sepulta eſt *Brunſviga* in templo S. Blaſii & Iohan. Baptiſtæ, ac ſepulcro ejus aureis literis hæc verba inſculpta ſunt: FILIA FORMOSA, JAM CINIS, ANTE ROSA. *Chronic. Saxon. Chronic. Spangenb. Chronic. Philippi. Cruſius parte* 2. *fol.* 573. Nullam etiam ex hac VXORE prolem ſuſcepit, ſed ἄτεκνος fuit.

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Otto IV ex pacto, quod *Philippus* Imp. & Status imperii cum eo fecerant, in locum *Philippi* occiſi à Principibus Germaniæ electus A. C. 1208, & Romæ ab *Innocentio* III pontif. Auguſtus ſalutatus & inauguratus eſt, menſe Octobr. A. C. 1209. *Trith. Onuphr.*

II. *Imperii adminiſtratio*, in qua Acta ejus Togata & Sagata breviter explicantur.

1. *Otto* Imper. poſtquam ad dignitatem imperialem eſſet evectus, ut in imperio pacem & tranquillitatem ſervaret, ſtuduit, nec quicquam temere aut inconſulto fecit; ſed adhibitis prudentiſſimis

 viris

viris JConſultis, à quibus jura regni diligenter inquiri juſſit, *Sigon. lib.* 16. & quod de Republ. videbatur, conſilium ſecutus eſt.

II. Anno Chriſti 1208 indixit Comitia Francofurti: ubi lex de eligendo Imperatore, ab *Henrico* ſancita, antiquata, & nova ſancita eſt his fere verbis: *Imperatorem nullus hæreditariam dignitatem ſibi vindicato. Principes ſex, ſacri ordinis tres*, Moguntinus, Trevirenſis & Colonienſis: *Profani totidem*; Comes Palatinus Rheni, Dux Saxoniæ (qui tum fuit Brunſuicenſis) & Marchio Brandeburgenſis, *eum eligunto.* Hi ſi *diſcordes fuerint, Bohemiæ Regem cooptanto.* Factum hoc decretum cum conſenſu Principum in præſentia Legatorum Papæ, qui fuere Hugolinus Oſtienſis, & LEO Sabinenſis Cardinales. *Conſtitution. Imp.*

Hanc legem ſequentibus temporibus obſervatam fuiſſe, teſtatur ALBERTUS *Abbas Stadenſis* in ſuo Chronico, quod ſcripſit anno Chriſti 1256, quando ſic incipit: *Ex prætaxatione Principum & conſenſu Imperatorem eligunt Trevirenſis, Moguntinus, & Colonienſis. Trevirenſis enim, licet de Alemania non ſit, ratione antiquitatis, eligit. Palatinus eligit, quia Dapifer eſt; Dux Saxoniæ, quia Marſchallus: Marchio Brandeburgenſis, quia Camerarius: Rex vero Bohemiæ, quia Pincerna eſt, non eligit, quia non eſt Teutonicus.*

III. Anno Chriſti 1209 *Otto* expeditionem exornavit in Italiam ſplendidam: & cum Romam veniſſet, Pontificem *Innocentium* III initio quidem & facilem expertus eſt in impetranda coronatione, & officioſum; ſed mox eundem poſt coronationem habuit infenſiſſimum, cum *Otto* ademtas Imperio provincias aſſerere rurſus vellet. Pontifex enim tumultu ſubito in urbe excitato, Imperatorem in præſens vitæ periculum conjecit: quo multa civium cæde depulſo, Imperator diffiſus Pontificum molitionibus, ſe ex urbe in Italiam recepit, ibique ulturus ignominiam & cædem ſuorum, qui in ſeditione Romana interfecti, non ſolum quæ ad Imperium pertinebant, occupavit; ſed etiam omnia, quæ ad bellum Pontifici inferendum faciebant, collegit, arces Pontificis occupavit, & frumentum convexit. Papa per Legatos eum dehortatus, ſed nihil cum efficeret, eum excommunicavit. Quo nihil territus *Otto*, præter Romandiolam, Thuſciam ac Marchiam Anconitanam, occupavit etiam Apuliam & Calabriam; quod eæ regiones ad Imperium pertinuiſſent, & à Rogerio Rege Siciliæ olim per vim occupatæ fuiſſent. Miſit etiam in Germaniam, qui *Friderici* Suevi Regis Siciliæ Ducatum vaſtarent. Inde cogitavit proficiſci in Galliam, quod Rex Galliæ Normanniam occupaſſet, quæ tamen eſſet Regis Angliæ. Sed *Papa iterum excommunicavit Ottonem, & formulam excommunicationis miſit in Germaniam ad Sigefridum Epiſcopum Moguntinum*, qui eam publicavit, & Principes, ut Imperium excommunicato abrogarent, impulit. Cui cum adverſarentur *Henricus* Palatinus ad Rhenum, & Dux Brabantinus cum aliis quibuſdam, novum bellum conflatum eſt; in quo pulſus Moguntinus confugit ad Hermannum Thuringiæ Landgravium. His motibus *Otto* ex Italia retractus, conventum egit Noribergæ in Paſchate anno Chriſti 1212: ubi ſtatibus Imperii expoſuit cauſas diſſenſionis inter ſe & Papam, & ſe nihil commiſiſſe, niſi quod Imperio utile & Germanis honorificum eſſet: ſerioque Principes admonuit, ne paterentur Pontificem pro arbitrio ſuo Cæſares de culmine Imperii deturbare, eoſque ſuo exuere jure; innuens præcavendum inprimis eſſe, ne alienæ cupiditatis arbitrio ſacrum jus Imperii corrumperetur. Honeſta hæc fuit *Ottonis* oratio, cui cum non parerent Principes, ſe quaſi ſervitio Pontifici obſtrinxerunt. Nam præcipui & potentiſſimi Principes Germaniæ, Rex Bohemiæ, Bavarus, Saxoniæ Dux, & alii, FRIDERICUM II, *Henrici* VI Imperatoris filium, è Sicilia evocatum, Francofurti ad Mœnum coëuntes A. C. 1212, ex auctoritate Pontificis Regem deſignarunt. Munivit quidem ſe *Otto* fœdere cum *Iohanne* Angliæ Rege, *Rainaldo* Poloniæ, & *Ferdinando* Flandriæ Ducibus; ſed contra eum *Fridericus* cum Gallorum Rege *Philippo* ſe conjunxit: inde orto prælio acerrimo inter *Gallum* & *Ottonem* ad pagum *Bovinas* A. C. 1214, *Otto* ſuccubuit cum fœderato Rege Angliæ, & *Philippus* Rex Galliæ inſignem reportavit victoriam, multis occiſis, & captis, quos inter fuere quatuor Comites, videlicet Flandriæ, Poloniæ, Hollandiæ, & frater Regis Angliæ. OTTO igitur à ſuis derelictus, & belli ſumtibus exhauſtus, deſtitit ab Imperio ſponte, quarto poſtquam id ſuſcepiſſet anno. *Pariſ. Trithem. Chron. Saxon. Chron. Philipp. Chron. Spangenb. Vincent. lib.* 30. *cap.* 1. *Chron. Belgic.*

ACTA ECCLESIASTICA.

Natæ ſunt hoc ſeculo in Eccleſia plures ac diverſæ Monachorum familiæ, veræ pietatis, doctrinæ Chriſtianæ, & diſciplinarum ac liberalium artium peſtes publicæ, utpote *Franciſcani, Dominicani, Carmelitæ*, & *Auguſtiniani*. De quibus plura vide in *lib.* 4. *Chron. Carion.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

CVm OTTO Imperio se abdicasset, privatam aliquamdiu vitam summo cum animi dolore Brunsvigæ egit, & ibidem A. C. 1218, 5 Kalend. Maii, fluxu alvi dysenterico rebus humanis exemtus est. *Vrsperg. Meyer. Chron. Philipp. Vincent.* Moriturus sui facti pœnitentiam egit, ut eam describit *Crantz. lib. 6. Saxon. cap.* 36. quod humanis consiliis & viribus nimium tribuisset: proinde in solius gratiæ divinæ fiducia vitam cum morte commutavit; & recte. Nam qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, misericordiam consequetur. *Prov.* 15. *v.* 13.

Micyllus hosce de eo versus composuit:

Hic Papa instinctu cum regnum fraude pararet,
Sæpe dedit turpem, non sine clade, fugam.
Mox verus Cæsar, cum Sceptrum lege teneret,
Pro pretio diras retulit Ausonias.

XXVI IMPERATOR GERM.

FRIDERICVS II, Rex Siciliæ.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit HENRICVS VI Imp.

II. MATER dicta fuit CONSTANTIA, quæ fuit filia Regis Siciliæ. Ex hisce parentibus natus est *Fridericus* ejus nominis secundus, Panormi in Sicilia anno C. 1193, septimo Kalend. Ianuarii.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α.

FRIDERICVS II, egregiis corporis animique dotibus præditus fuit. Nam avo simillimus, animo fuit magno atque excelso, inque periculis intrepido, in utraque fortuna constans & moderatus, acer in præliis ac providus, manu pariter & consilio promtus, munificus, à crudelitate alienissimus. Cum enim non desinerent Pontificii & vi manifesta & fraude atque insidiis vitam ejus ac jugulum petere, repressit tamen indignationem, & vindictæ cupiditatem, quantum potuit, victor devictis mitigavit. Ingenio præterea tanto fuit, ut omnes sui seculi homines sapientia & prudentia superarít; & Græcam, Latinam, Italicam, Gallicam & Saracenicam linguas, præter Germanicam non solum intellexerit, sed etiam diserte locutus sit. Optimus ergo Princeps fuit, modo iniquitas temporum egregiis ejus conatibus non obstitisset. Quandoquidem igitur conatus optimi Imperatoris à fortuna vacui cassique fuere, ejus præclaræ virtuti ac gloriæ rerum gestarum nihil detrahendum censemus: & nobis curæ sit vera sapientia, quæ vitam considerans varietati fortunæ expositam, non sinit eos præsentibus bonis animos tollere, neque ullius suspicere felicitatem vicissitudini temporis opportunam.

II. *AGTA OECONOMICA.*

I. VXORES, & LIBERI ex iis suscepti.

FRIDERICVS uxores habuit *sex*.

Prima dicta fuit CONSTANTIA, Arragoniæ Regina: è qua natus HENRICVS SENIOR, quem pater decem annorum puerum Sueviæ Ducem & Regem Romanorum fecit: sed cum is pietatem patri debitam non agnosceret, ipsoque absente Imperium affectaret, nec quidem semel impetrata errati venia à proposito malo, Pontificis artibus incitatus, desisteret, de sententia procerum Germaniæ ad perpetuos carceres est damnatus, & Marturanum Calabriæ oppidum deductus, in carcere misere vitam finiit.

Altera fuit JOLE, sive JOLANTA, filia unica Regis Hierosolymitani *Iohannis de Bregna*, quæ dotis loco *Friderico* & ejus posteris, Regibus Siciliæ & Neapolitanæ, titulum Regis Hierusalem attulit. Ex hac natus CONRADVS A. C. 1228, & mater in partu mortua est.

Tertia, AGNES, Marchionis Meraniæ *Ottonis* filia, quam repudiatam ab Imperatore duxit *Vlricus* Carinthiæ Dux.

Quarta, RVTINA, filia *Ottonis* Comitis Bavarici in Wolfershausen.

Quinta ISABELLA, filia *Ludovici Bavarici*, cæsi in Kelheim. Ex hac nata ei filia AGNES, sive, ut alii volunt, MARGARETA, nupta *Alberto* Landgravio *Thuringiæ*: qui ex ea duos sustulit filios FRIDERICVM avo ὁμώνυμον, Marchionem Misniæ, & DIETMANNVM. Postea tamen nihilominus Landgravius cœpit amare aliam, & non solum factus est adulter, sed etiam insidiatus est vitæ Conjugis suæ, Imperatoris filiæ. Itaque paciscitur cum illo mulione, qui quotidie vehebat aquam in arcem Isenacensem, ut eam interficeret. Ille promi-

promisit quidem hac in re suam operam Landgravio, interim custodi ac consiliario Dominæ rem omnem detexit, simulque excusavit suam promissionem, dicens: si negassem, interfecisset me; nunc vos cogitate, quid vobis sit faciendum. Ibi Præfectus Prætorio consuluit, ut aufugeret Domina. Illa igitur clam se per funem demisit ex fenestra non admodum alta in subjectum scopulum, unde occulte aufugere posset. Delata in Francofurdium, ibi in Monasterio Virginum in luctu & precatione vitam agens, post paucos annos mortua est. Illa nocte autem, cum esset discessura, assedit ad lectulos filiorum *Friderici* & *Dietmanni*, calamitatem suam deplorans, tandemque iis valedictura, *Fridericum* natu majorem, lacrymis & ejulatu materni doloris magnitudinem ostendens, complexa est, sæpe figens oscula in genis & in pectore filii. Postremo mirabili animi motu dentibus momordit genam filii, ita ut puer alta voce clamaret. Ibi præfectus, Quid facis, inquit? putans matrem interfecturam esse infantem præ dolore. Ah, respondit mater, putas me adeo ferream, ut à pulcherrimis & carissimis filiis sine ingenti dolore in exilium abire possim? Nullum vitæ periculum est meo filio ex hoc vulnere, sed ipsi notam mei summi doloris impressi, ut in omni vita memor sit & mei erga ipsum amoris, & calamitatis meæ. Filii isti cum adolevissent, pater eos per seditionem ex Misnia ejicere voluit: sed patrem filii mutata fortuna expulerunt. Sic expulsus Erphordiam pervenit, ubi in summa miseria & paupertate mortuus est. *Philip. Melanch. Tom. 3. Declam.*

Sexta fuit MECHTILDIS, (quam nonnulli ISABELLAM nominant) filia IOHANNIS Regis Angliæ, cum qua A. C. 1235 Wormatiæ magna solennitate nuptias celebravit: exque ea suscepit filium *Henricum Iuniorem*, cui pater testamento Siciliam decreverat, si pervenisset ad justam ætatem: & gnatam *Constantiam*, conjugem *Ludovici* Landgravii Hassiæ.

II. Concubinæ.

FRIDERICUS quoque multas habuit concubinas, inter quas fuit BLANCA Marchionissa Montisferrati. Ex qua tres sustulit filios. I. MANFREDUM Tarenti principem, qui patrem plurimosque fratres veneno sustulit; uti infra dicemus. II. HEINSIUM Sardiniæ Regem, qui dum Mutinensibus auxilium ferret, à Bononiensibus cum multis aliis captus, quorum 300 suspendio necati fuerunt, ipse captivitate liberari non potuit, quicquid etiam vel ipse, vel parens offerret: regio tamen more habitus fuit: & cum detentus fuisset annis 22 mens. 9, diebus 16, mortuus est. III. FRIDERICUM Antiochiæ Principem. *Chron. Carion. Chron. Funccii. Chron. Spangenb. Cent.* 13. *fol.* 1325. *Cuspinian. Pantaleon. Sigon. lib.* 17.

III. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

I. Cum OTTO IV Imper. apud Pontificem Romanum in odium incurrisset, eo quod pontificias ditiones invasisset, & ad totius Italiæ Imperium aspirasset, Papa *Innocentius* III Principes Germaniæ incitavit per Moguntinum, qui præcipuus in Germania administer tyrannidis pontificiæ & decretorum injustorum exsequutor fuit, ut rejecto *Ottone* FRIDERICUM Regem Siciliæ ad imperium accerserent, cui puero ante *Philippum* & *Ottonem* ad preces patris *Henrici* VI Imp. imperium desponderant & confirmarant. *Fridericus* ergo evocatus ad Imperium ex Sicilia, quanquam repugnantibus uxore, & Siculi regni proceribus, tamen assensus est, & Legatos, qui missi erant, ut ipsum adducerent, secutus per Tridentinam vallem & Rheticas alpes, pervenit in Gemaniam A. C. 1212. Ibi à suis exceptus & justis copiis instructus, mox recepto Brisaco, & Haganoa expugnata, Moguntiæ comitia egit, ubi juramentum fidelitatis ipsi multi dederunt. Inde *Ottone* procul in Saxoniam pulso, omnem ad Rhenum Germaniam magna celeritate occupavit, cumque Aquisgrani coronatus esset, quo minus metueret, munivit sese fœdere & societate vicini Regis Franciæ *Philippi*. Etsi autem OTTO paulo post Belgicum aggressus est, & Aquisgranum obsidione cinxit, tamen cum Francicis armis esset depulsus, & à Principibus Germaniæ desertus, rerumque difficultate victus, imperio sese abdicavit, & reliquum vitæ tempus privatus transegit: sicuti in ejus historia dictum.

II. A. C. 1220 FRIDERICUS in Italiam proficisci constituit, ut insignia Imperii acciperet, præmisso legato Conrado Episcopo Spirensi Cancellario suo, qui fide jurisjurandi omnes civitates & populos Italiæ obstringeret, viamque sibi ad summum dignitatis fastigium præpararet. Et ut famam clementiæ & benignitatis assequi & conservare posset, & ipse multis privilegia dedit & confirmavit, & Legato suo idem faciendi potestatem liberam concessit. Mox ergo legatum suum subsecutus promtissimis omnium studiis ac officiis in Italia susceptus est. Sed Mediolanenses, acceptæ ab avo ejus *Friderico* Barbarossa injuriæ memores, postulationi *Friderici* de corona sibi conferenda locum dare noluerunt. *Fridericus* hanc sibi factam inju-

injuriam dissimulatione prudenti pertulit, & recta Romam profectus insignia Imperii 10 Calend. Decembris de manu Honorii Pontificis sumsit. Sed cum conditiones hasce, ut omnes nempe provincias Ecclesiæ Romanæ, quocunque etiam titulo eas accepisset, relinqueret, & deinde ut ad terminum sibi à Pontifice præfigendum expeditionem sacram susciperet, quasi contrarias Majestati Imperatoriæ accipere nollet, odium Pontificis sibi conciliavit maximum: Vnde à tribus Pontificibus ex omni parte adeo coangustatus est, ut, qui singulari ingenii excellentia & animi ac corporis robore, nec non literarum scientia præstabat, nihil tamen rerum, præterquam quod factis cum Sultano induciis tranquillitatem Asiaticis peperit, & tumultus Lombardiæ sustulit, gerere potuit. *Vrsp. Chronicon Carion. Trith. Sigon. lib.17. de reg. Ital. Crantz. 7. Vandal. cap. 20.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. FRIDERICUS fuit Imperator sapiens, fortis, felix, & ut pacem & concordiam in Imperio conservaret summopere studuit, multaque sapienter constituit, cum de usibus feudorum, tum alia, quæ undecim capitibus dissecta, ac Codici Justiniani sunt inserta. Et inter alia exstat egregia constitutio inserta usibus feudorum De Statutis & consuetud. contra libertatem Eccles. quæ conspicitur etiam in Codice Justiniani sub *tit. quæ res pignor. obligar. poss.* cujus hæc sunt verba: Agri cultores & circa rusticitatem occupati, dum villis insident, & agros colunt, securi sint, quacunque parte terrarum, ita ut nullus inveniatur tam audax, qui personas vel boves, agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit, quod ad operam rusticalem pertinet, invadere, capere aut violenter auferre præsumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu temerario violare præsumserit: in quadruplum ablata restituat, infamiam ipso jure incurrat, imperiali animadversione nihilominus puniendus, *&c. Pantaleon. Gaguinus. Aventin lib. 7.*

II. *Fridericus* Imperator fuit literarum linguarumque complurium gnarus. Idcirco etiam Viros doctos in honore & pretio habuit, cum iis libenter conversatus est, deque eorum consiliis atque sententiis instituit, administravit, & in controversiis pronunciavit in tempore pacis pleraque. *Chron. Carion.*

III. *Fridericus* multis regionibus & civitatibus magnifica privilegia concessit, eaque bulla aurea confirmavit, quarum duæ in archivo inclytæ Reipubl. Lubecensis adhuc asservantur: *una* ille avi sui *Friderici I.* cognomento Barbarossæ privilegia, urbi Lubecæ A. C. 1188 concessa, confirmat: *altera* eam Liberam Imperii Vrbem pronunciat, & novis insuper beneficiis cumulat. In harum antica parte visitur effigies Imperatoris in solio sedentis & tenentis dextra sceptrum, sinistra globum cruciferum, cum hac inscriptione: FRIDERICUS DEI GRATIA ROMANORUM IMP. SEMPER AUGUSTUS, REX JERUSALEM ET SICILIÆ. In parte postica castrum turritum, cum hac inscriptione: ROMA CAPUT MUNDI REGIT ORBIS FRENA ROTUNDI.

IV. A. C. 1237 *Fridericus* Spiræ Nemetum Comitia habuit, ubi conventus annuos, qui Moguntiæ antea habiti, Francofurti ad Mœnum instituit: qui conventus postea *Missa S. Bartholomæi* vocatus est, atque ita *nundinæ* propter conventum institutæ. *Constitut. Imp.*

V. A. C. 1245 *Fridericus* Ducibus Austriæ regiam dignitatem tribuit, atque ob id titulum *Archiducum* sibi sumserunt. *Cuspin.*

VI. Cum *Fridericus* Imper. A.C. 1247. urbem *Parmam*, quam Papa ipsi eripuerat, obsidione cinxisset, & in obsidione pecunia destitueretur, de *corio monetam* finxit, quam postea aureis singulis, sive ducatis, redemit.

VII. Cum *Fridericus* multiplici à Papa injuria afficeretur, convocatis Principibus Germaniæ injurias Pontificis exposuit, conatus ejus in evertendo Imperio Romano, & in se transferendo, demonstravit, & ex ipsorum consilio filium suum *Henricum* puerum 9 annorum Imperatorem Aquisgrani anno Christi 1222 die 8 Maii coronavit: qui cum patre novem annis in Germania imperavit, sed tandem eidem rebellavit. Cum enim *Fridericus* in Italia bellum gereret, *Henricus* Bavariam invasit, & Ducem cum tota Bavaria in deditionem accepit. Hac victoria elatus, patri rebellare incepit, socios sibi quoscunque adscivit; nec paucos invenit, qui fidem & auxilium ad hanc rem pollicebantur. Et cum sensisset Marchionem Badensem id patri in Italia renunciasse, bellum Marchioni intulit: nullo tamen cum suo emolumento. Inde metuens sibi à patre, fœdus inivit cum civitatibus in Alsatia, & obsides accepit: sed præsente patre oblitus belli, culpam deprecatus est. Cum vero nihilominus quasdam munitiones sibi contra patris voluntatem retinere vellet, ab eo in Siciliam missus, ibique quinquennium post mortuus est. *Annall. Suev. Trith.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bella interna.*

Gravissima omnium fuerunt bella, quibus impulsu Romanorum Pontificum *Fridericus* implicitus fuit. Longæ sunt ambages, injuriæ vero acerbissimæ: inquit Dresserus.

Acta Friderici Imper. cum Pontifice Romano Honorio.

I. A. C. 1220 *Fridericus*, rebus patriæ pacatis, in Italiam profectus est, ut à Pontifice Imperator declararetur; & ab Honorio Romæ Imperialem coronam accepit: ut igitur coronationis beneficium Imperator remuneraret, *Fuldensem Comitatum* Ecclesiæ Romanæ perpetuo jure possidendum contulit & donavit: hæc pax tamen inter Imperatorem & Pontificem diuturna non fuit. Nam proceres aliquot & Episcopos Papa instigavit, ut deserta ac prodita fide erga Imperatorem invaderent, quæ & Imperii erant, & hæreditaria *Friderici*, atque ex his quædam occuparent, alia deprædarentur & vastarent. Irritatus igitur injuria perfidiosa suorum Imperator, ad arma se contulit, prospereque debellatis hostibus, Episcopos sacro ordine motos dejecit episcopatibus, aliis in locum eorum suo consilio surrogatis. Cæteros, qui elapsi confugerant ad Pontificem seditionis authorem, exutos dignitate bonisque, condemnavit ad perpetua exilia, inter quos duo Comites Thusciæ fuere. Hos cum in integrum restitui Pontifex postulasset, Imperator vero generosa & gravi oratione recusasset, illum excommunicavit, quod esset hostis Ecclesiæ, & discipulus Mahometi: quo exciti in Sicilia Saraceni concurrerunt ad arma, Imperium excommunicati Regis abjecturi. Relicta ergo Italia, in Siciliam *Fridericus* trajecit, ac seditione repressa mox in Germaniam se recepit: ubi cum consensu Procerum filium *Henricum* Imperii consortem fecisset, rursus cum exercitu in Italiam contra Pontificem profectus est. Sed tum *Iohannes de Bregna* Rex Hierosolymitanus in Italiam venit, & expositis publicis Palestinæ malis, dissidia hæc inter Imperatorem & Pontificem paulisper sedavit: cujus filiam Iolen *Fridericus* in uxorem duxit, eique titulus Regis Hierusalem dotis loco attributus, (à quo tempore Reges Siciliæ & Apuliæ titulum ejus regni habuerunt) & conventum est, ut peractis nuptiis *Fridericus* expeditionem sacram susciperet: quod etiam factum est, uti infra dicemus. Sed enim hæc nova affinitas attulit quidem Imperatori titulum Regis Hierusalem, verum postea tandem exitio fuit. Nam eventus docuit, quam inimica fuerit magnis consiliis benevolentiæ Pontificis simulatio, qui postea *Iohannem de Bregna* adversus Imperatorem concitavit & dum aliis intentus esset artibus, quibus eum exagitare posset, animam exspiravit. *Vrsp. Trith. Annal. Suev. Chron. Carion.*

Acta Friderici cum Papa Gregorio IX.

II. *Honorio* Pontifice extincto, ei successit GREGORIVS IX, Hugolinus antea dictus. Hic nullo odio adversus Imperatorem, nullo machinationis genere inferior fuit antecessoribus suis. Nam præter adjumenta vesanæ ambitionis & nefandæ malitiæ, nomen etiam ad pontificatum attulit fatale ecclesiæ & Imperio Romano: à *Gregoriis* enim (quinto excepto) illata sunt præcipua & Ecclesiæ Christi & Imperio detrimenta, inde usque à *Gregorio Magno*. Quam primum enim *Gregorius IX* ad papalem dignitatem A. C. 1227 evectus est, *Fridericum* Imp. accusare cœpit, quod voto suo de expeditione in terram sanctam non satisfaceret: eamque ob causam eum nec auditum, nec convictum anathematis fulmine percussit. Quanquam ergo expeditionem sacram *Fridericus* suscepit, nihilo tamen magis gratiam Pontificis invenire potuit. Nam Pontifex jussit militibus, ut Imperatorem desererent, deditque ad Sultanum literas, ne *Friderico* terram sanctam redderet. His ergo rebus impeditus, *Fridericus* inducias cum *Sultano* fecit, & cum Pontifice in gratiam redire constituit. Cum igitur ex Palæstina rediisset, auxilio Ducis Spoletani & aliorum, socerum suum *Iohannem de Bregna* ab Honorio & *Gregorio IX* Pontificibus ad bellum suscipiendum incitatum, vicit, & spatio quindecim dierum omnia recuperavit. Inde quosdam Principes ex Germania evocavit, iisdem Papæ perfidiam demonstraturus, & eosdem de pace inter se & Pontificem consulturus. Sed qui se interposuerunt Germaniæ Episcopi & Principes, *Leopoldus* Austriæ, *Otto* Meraniæ, *Bernhardus* Carinthiæ Duces, integri anni sollicita tractatione ac pene supplici deprecatione in justissima causa pertinacem superbiam Pontificis vincere non potuerunt. Cessit tamen tandem ille, mulctæ loco indictis centum viginti millibus unciarum auri, quibus diras Imperator redemit, seque anathemate exsolvit, rem conficientibus *Hermanno* ordinis Teutonici Magistro, & Archiepiscopo Messanensi, anno Christi 1230 mense Augusto. Verum hæc pactio auro facta, non pax nec libertas, sed servi-

ſervitutis pactio fuit. Poſtquam enim jure Majeſtatis cedere nollet *Fridericus*, firmam Pontificis gratiam adipiſci vel retinere non potuit. Nam Papa civitates Lombardiæ jam antea rebelles compulit, ut arctiſſimo fœdere inter ſe facto armis *Fridericum* perſequerentur. Quippe turbato Reipublicæ ſtatu & ſuam auctoritatem tueri ſeſe, & in occupando regno Neapolitano voti compotem futurum ſperavit: nec eum opinio fefellit: tandem ergo res in nervum prorupit.

Fridericus enim, cum ſe plane contemni ludibrioque haberi, & aut pereundum ſibi, aut ſeditioſam conſpirationem Italiæ, cujus autor erat Pontifex, reprimendam eſſe videret, ex dolore juſto diuque diſſimulato ac preſſo, in iram ingentem tandem excanduit, ut ſunt in heroicis naturis iracundiæ tardæ initio ac lentæ, ſed acres & vehementes, ſi nimium provocatæ, ſerio ſeſe impetu commoverint. Quare commendatis copiis Italicis filio *Heinſio*, quem, præterito Manfredo filio notho ſuo, regem Sardiniæ fecerat, & aſſumtis Germanis, quorum proceribus filium *Conradum*, ut ſibi ſucceſſor eſſet, commendarat, quanta vi potuit Italiam ingreſſus, infeſta adverſaque omnia oppreſſit, evertit, disjecit, obtrivit pene citius quam advolare ſit animadverſus. Vrbes Longobardiæ, Æmyliæ, Hetruriæ, Vmbriæ, pleraſque, partim deditione ſpontanea cepit, enixe rem adjuvantibus proceribus nobilitatis Italicæ, peculiari erga Imperatorem affectione & ſtudio, odioque ſuperbæ tyrannidis Pontificum, partim vi expugnavit, ac direptionibus & incendiis deformavit.

Ob hoſce felices ſucceſſus & crebras victorias Papa rurſus Imperatorem excommunicavit: Imperator vero ſe ſcripto excuſavit: ſcripſit etiam ad cives Romanos & Cardinales. Epiſcopi Germaniæ huic excommunicationi contradixerunt, & HELIAS, quidam Monachus ordinis Minorum, Imperatorem editis libris defendit contra Papam. Imperator, menſibus aliquot peractis, recta Romam contra Pontificem cum exercitu profectus: unde ingens trepidatio Romæ orta. *Papa in anguſtias redactus, crucem contra Fridericum prædicari juſſit, & omnibus ſeſe Romano Imperatori opponentibus promiſit liberationem ex purgatorio & vitam æternam.* atque ita non exiguum collegit exercitum. Sed *Fridericus* hunc ſacratum exercitum vicit, & orco mactavit.

Anno ſequenti Imperator, cum Ravennam ſe recepiſſet, & Senenſes etiam ad deditionem coëgiſſet, iterum exercitum contra Romanos duxit. *Papa proceſſionibus inſtitutis, in quibus nudus pedibus capita Petri & Pauli circumgeſtavit*, copias ſuas *Friderico* immiſit, quæ tamen turpiter fuſæ ſunt. Inde Papa in anguſtias redactus, & à plerisque Cardinalibus deſertus, inducias fecit cum Imperatore uſque ad Concilium generale. Sed cum paulo poſt videret, magnam pecuniæ ſummam, quæ ex iis collecta erat, qui cruce ſignati contra Saracenos abire noluerant, à ſuis legatis afferri, ruptis induciis bellum continuavit, & Concilium convocavit; ſed eos Epiſcopos, qui publici hoſtes erant Imperatoris. Ideo Imperator omnibus interdixit, ne ad Concilium hoc venirent, cum Faventiam obſideret: quam (poſtquam obſidionem integrum annum continuaſſet) tandem deditione cepit A.C. 1241. Septem exercitibus ſe tum Imperator defendit: uno, cui ipſe præfuit; ſecundo navali ad Genuam; tertio terreſtri: quartum in Germania contra Tartaros, Duce filio, collegerat: quintum apud Terviſium in Italia habebat: ſextum in Marchia Anconæ & Spoleti: ſeptimum in Palæſtina.

Cum vero jam Epiſcopi Romam ad Concilium properarent, Imperator edixit, ſe ſalvum conductum iis daturum, ſi terra Romam proficiſci vellent; ſi vero mari pergerent, ſe eos pro hoſtibus habiturum. Sed Epiſcopi hi pararunt claſſem viginti ſex navium, cum Imperator tantum viginti & unam naves haberet. Imperatoris itaque filius iis occurrit, & Prælatos vicit, captis viginti navibus, & tribus ſubmerſis. Prælatos hoſce captos Imperator nequaquam Pontifici *Gregorio IX* reſtituere voluit, ſed potius ejus urbes invaſit cepitque: quæ res tantum dolorem Papæ attulit, ut ex animi ægritudine moreretur. *Chron. Philipp. Spangenb. Vrſp. Annal. Suev. Pariſ. Onuf. & alii.*

Acta Friderici cum Papa Innocentio IV.

III. Defuncto *Gregorio* Papa, ei ſucceſſit Gaufridus, qui Cœleſtinus IV appellari voluit. Hic neque boni, neque mali quid *Friderico* facere potuit, quia tantum dies XVIII ſedit: illo mortuo, vacavit ſedes Papalis menſes 21, quia ex Cardinalibus quidam captivi ab Imperatore detinebantur: quibus dimiſſis, Cardinales convenerunt, & *Innocentium IV* patria Genuenſem, prius Inibaldum appellatum, ſummum Pontificem crearunt. Hic ante pontificatum amiciſſimus *Friderico* fuit; ſed quam primum Papa electus, acerrimus ejus hoſtis factus eſt. Gratulantibus igitur amicis, quod Pontifice uſurus eſſet, cum quo diuturna conſuetudo ipſi fuiſſet, triſtius reſponſum dedit: *Dolendum potius ſibi quam lætandum, amico Cardinali cum inimico Pontifice commutato.* Et *Vbertus Folieta* Imperatorem de *Innocen-*

 tio

tio Papa hisce verbis conquerentem introducit: *Innocentium* ante Pontificatum adeptum, in familiari consuetudine, latrunculis mecum ludentem, ad eam necessitatem semper adigebam, ut aut illius regem captivum facerem, aut Reginam adimerem; nunc eodem Pontifice ad eandem ludi fortunam à me adacto, Genuenses ex transverso venientes, abaco everso, spes meas frustrati sunt.

Nam *Innocentius* Papa sententiam excommunicationis in Imperatorem à *Gregorio* latam confirmavit, & institutam ab eodem adversus *Fridericum* telam seditiosarum molitionum tam præclare pertexuit & absolvit, ut quæri opus non sit, quo illum impietatis, crudelitatis, fraudis, perfidiæ genere, sed quo semet ipsum superarit. Quare Imperator A. C. 1244 legatos misit ad Papam de reconciliatione: sed is clam fugit Genuam, quasi ab Imperatore pelleretur, ut ita odium conciliaret *Friderico*: & cum aliquot mensibus Genuæ desedisset, evocavit Cardinales, & cum iisdem abiit in Gallias: quo cum venisset, Lugduni generale Concilium congregavit, in quo *Imperatorem*, confictis criminibus, absentem accusavit, excommunicavit, Imperio indignum judicavit & abdicavit: Principes ab homagio absolvit, utque alium ejus loco eligerent, hortatus est. Deinde effecit, ut Principes *Henricum* Thuringiæ Landgravium Regem Romanorum designarent. Sed contra eum *Conradus* Cæsaris filius exercitum duxit, copiasque illius fudit. Ex quo contemni *Henricus* à plerisque cœpit, & Pontificis Rex appellatus est. Hoc extincto anno 1247 Pontificis jussu electus est contra *Fridericum* *VVilhelmus* Hollandiæ Comes, qui annis novem regnavit.

FRIDERICVS Imper. à Pontifice depositus statim Italiam invasit, & Mediolanenses graviter afflixit; Papam etiam in eas angustias redegit, ut pœniteret eum excommunicationis. Exortæ sunt hinc gravissimæ dissensiones in Italia. Siquidem factio fatali quadam calamitate recruduit GIBELLINORVM & GVELFORVM: Illi Imperatoris; hi Pontificis partes sequebantur, & per multos continuos annos Italiam universam misere afflixerunt, & internecino odio ac bello multæ amplissimæ civitates Italiæ funditus perierunt.

Constituerat deinde Imperator *Fridericus* cum exercitu Lugdunum abire, & jam ad Taurinates usque accesserat: sed cum de furiosi *Innocentii* atque implacabilibus molitionibus, denique clandestina ac perfidiosa Sanseverinorum Principum ac nonnullorum aliorum ex Pontificis instinctu in necem suam conspiratione, & de crudeli cæde ab exulibus Parmensibus VVelphis in Gibellinas ipsi addictos patrata, atque urbe recepta, cognovisset, mutato consilio, rediit in Italiam, atque accersitis ex Apulia & Calabria recentibus copiis sexaginta millium *Parmam* obsidione cinxit A. C. 1247 die 2 Augusti. Atque ut majori commoditate in cœpta obsidione persistere posset, brevi temporis spatio ex adverso aliam ligneam urbem condidit, quam *Victoriam* appellavit, templum quoque sub S. Victoris titulo in ea construxit: nummum etiam nota ejusdem Divi percussum *Victoriatum* nuncupavit. Sultanorum Orientis simul Africæque Regum socius amicusque, missis ad se Elephantis ac omni genere ferarum, quæ florente re Romana, & jura Orbi terrarum dante notæ fuerant, sed tunc inusitatæ erant oculis hominum, spectacula edidit, muneraque antiquitati comparanda. Ludos fecit, produxit homines inauditis linguis loquentes, gentibusque ignotis, ac novo habitu: Cæsarum autem veterum magnificentiam & splendorem, sed alieno tempore, æquare conatus, ad penuriam pecuniæ recidit. Victoriatos, qui antea aurei cudebantur, jam scorteos facere cœpit, cum perparva ejus argentea effigie: proposito edicto, ut hi nummo aureo censerentur: fiscum suum tantidem illos æstimaturum accepturumque. Sed & mox ferro victus est. Cum enim aliquando ex morbo, quo compluribus diebus laboraverat, paulisper convalescens, ut falconibus & aucupiis se recrearet, quinquaginta comitatus Equitibus, Victoria sua exivisset, quod factum die 18 Februarii A. C. 1248, & reliquus Exercitus, cum ob absentiam Imperatoris, tum nimia confidentia hostiumque contemtu, licentiosius ageret: Parmenses, occasione arrepta, cum quibus licuit viribus egressi Victoriam aggressi sunt, & frustra atque in vanum resistentibus Cæsareanis, cum nec reversus subito *Fridericus* opem ferre posset, dirutis atque destructis munitionibus ac vallis expugnarunt, adeoque Victoriam vicerunt, Imperatoris domum, omniaque pretiosa ornamenta obtinuerunt, urbem ad extremum incenderunt, repleverunt fossas, & in editum quendam atque conspicuum locum hos versus affixerunt:

Per te, Rex alme, cessit Victoria Parmæ.
Antiphrasi dicta cessit Victoria victa.

Cumque in eadem expugnatione Carrucæ Cremonensium potentes facti essent, in contemtum asinis per urbem trahendam curarunt, appositis his versibus:

Carrocii flet damna sui miseranda Cremona:
Imperii, Friderice, *tui fugis absque corona.*

Hæc clades etsi gravis fuit, tamen non ita languefecit Imperatorem, ut se Pontifici subjiceret: sed reparatis copiis, ipse ex una parte obsessos ad deditionem compulit, ex altera parte, duce *Heinsio* filio,

filio, oppugnavit Bononiam. Vmbria enim & tota fere Hetruria Imperatoris partes sequebantur. Sed tandem Imperator non solum ab ipsis amicis desertus, & insidiæ ipsi structæ sunt; sed ab ipsa etiam fortuna, quæ hactenus ei faverat, destitutus est. Multis sane & magnis in Rempubl. cujus bono natus fuit, meritis *Fridericus* devinctum sibi habuit ***Petrum de Vinea*** Apulum, virum singulari eruditione & prudentia, cujus opera in scribendis epistolis utebatur. Sed & eum, instigatione Pontificis, ambitio & superstitio, quæ magnus est animi morbus, corrupit. Imperator gravi morbo detentus, hortatu Petri salutare se poculum hausturum dixit. Verum de occultæ fraudis consilio ab amicis admonitus, Petro & Medico cum poculo advenientibus subjecit: Amici, confido in vobis, quare cavete, quæso, ne mihi venenum pro medicamento sufficiatis. Cui Petrus, ô Domine, inquit, sæpius hic medicus salutarem vobis præbuit potionem, cur hoc demum tempore formidatis? Ille vero medico poculum porrigenti, acribus in eum intentis oculis, dixit: Propina mihi. Tum medicus, qui Petri impulsu vere venenum diluerat, metu exanimatus, lapsum lubrica pedis offensione simulavit, ac poculum majori ex parte profudit. Quare statim à custodibus *Friderici* una cum Petro ipso correptus est. *Fridericus* deinde, reliquum quod erat in poculo, quibusdam morte damnatis præberi jussit: quo epoto, repente extincti sunt. Quare dolo detecto Medicum suspendi, & Petro oculos erui jussit.

Cum autem *Fridericus* omnia sua secreta nihilominus cum Petro, qui eorum explicatam notionem habebat, communicaret; & conquirendæ pecuniæ disquireret rationem: consilium ab hoste & vitæ suæ insidiatore postulavit sibi dari. Is ergo simulatione amoris insidiose animum ejus tractavit, consuluitque, vires Ecclesiæ suismet opibus conterendas, & conflanda esse ad usum belli omnia Ecclesiæ ornamenta, vasa aurea & argentea. Paruit consilio ejus *Fridericus*, cujus jam ante perfidiam expertus fuerat, infeliciter plane, & è spoliis templorum sibi comparavit copias. Tum Petrus voti compos factus, Imperator, inquit, injuriam mihi abs te injuste illatam satis ultus sum; tu tibi hominum odia comparasti, ego tibi DEUM ex sacrilegio addidi inimicum. Sic callido ille commento doloris sui vindictam sumsit, ut publico omnium odio Imperator laborare cœperit, quod ad perniciem præceps est, ad utilitatem suæ defensionis incautum.

Cognita porro fraude consilii *Fridericus*, & comperta suo magno malo proverbii veritate; *Ab inimico dicta, ne unquam amica duxeris.* Petrum Pisanis ejus inimicis necandum tradere voluit: sed Petrus certior de ea re factus caput ad columnam, ad quam alligatus erat, tanto annixu illisit, ut ipsum cerebrum excusserit. Qua re cognita, *Fridericus* uberrime flere cœpit ac dicere: Væ mihi, contra quem sævire coactus sum; Petrus, dimidium animæ meæ, capitales mihi insidias comparavit: in quo imposterum confidam? in quo quiescam?

Tentavit deinde multa quidem *Fridericus*, sed varias (ut diximus) vices fortunæ expertus est, & ab amicis desertus, relictis rebus Italiæ, se in Siciliam contulit, ibique diem suum clausit extremum, sicut in capite 3 dicemus. *Onuphr. Paris. Chron. Leodiens. Chron. Philipp. Chron. Spangenb. Trith. Annal. Suev. Crantz. Sigon. lib.* 18. *de regn. Ital.* & alii.

II. *Bella externa.*

Extra Imperium FRIDERICUS Imp. bella gessit cum Saracenis, ac quidem A. C. 1227 (quo anno ex universa Europa expeditio in Palæstinam suscepta est, & quidem ex sola Anglia ad 60 millia hominum præter mulieres itineri se commiserunt ducibus duobus Episcopis) copias suas Brundusii convenire jussit. Quo cum ipse venire propter valetudinis infirmitatem præfinito tempore non posset, in Apulia commoratus exercitus ejus, detrimenti multum à lue pestilentiæ accepit. Tandem vero iter ingressus, subito, omissa expeditione revertitur. At sequente anno gradu pleno in Palæstinam cum exercitu perrexit, & die 7 Septembris, A. C. 1228, Ptolemaidem venit, ubi cum exercitum ordinasset, Ioppen munivit. Interim Papa *Gregorius* exercitum misit in Apuliam, & terras Imperatoris sibi subjecit, misitque literas ad omnes in Palæstina, ut Imperatorem desererent, & ne quis cum illo communicaret. Portus etiam maris omnes ita munivit, ne nuncius ex Palæstina de rebus gestis *Friderici* in Europam venire posset, imo ut Imperatorem, si forte rediret, caperet & in vinculis haberet: Scripsit etiam ad *Sultanum*, ne *Friderico* quicquam crederet, aut aliquid ipsi concederet. Hasce literas *Sultanus* ipse ad *Fridericum* misit. Legatum præterea Papa in Germaniam ablegavit, qui nunciaret obitum Imp. & *Ottonem* Ducem Lunæburgensem ad Imperium invitaret; sed legatus hic Cardinalis nullibi in Germania benigne auditus fuit. Hisce multifariis Papæ insidiis eo tempore nihil Imperator impeditus fuit, sed felicem in Palæstina progressum habuit, & cum jam immineret Hierosolymis, ac *Sultanus* domestico bello esset occupatus, sponte obtulit *Friderico* regnum Hierosolymitanum totum, crucem, & quic-

quid

Eeeeee 2

quid *Saladinus* Christianis eripuerat; tantum Saracenis concessum, ut etiam templum Hierosolymis haberent, ubi inermes adorarent, & extra urbem hospitia sua haberent. Pax hæc fuit decennalis, & inita die 18 Februar. A. C. 1229, Hierosolymam cum copiis suis ingressus Imperator die 17 Martii, & sequenti die Dominica Lætare Hierosolymis regio diademate coronatus: omniaque solenniter facta, præterquam quod sacra non sunt celebrata propter excommunicatum Imperatorem. (Ipsum namque Papa, ut in præcedentibus dictum, antequam itineri se commisit, excommunicavit.) Inde cum Imperator vellet in Iordane lavare eo loco, ubi Christus baptizatus est, Templarii id significarunt Sultano, ut ibi Imperatorem interciperet. Sed Sultanus perfidis istis Templariis longe melior, literas eas ad *Fridericum* misit. Imperator igitur, cum REINHOLDUM Bavariæ Ducem, addito exercitu & classe, Præsidem Palæstinæ fecisset, & maximum bellum sine sanguine confecisset, in Apuliam in æstate reversus est. Etsi autem sub his induciis inter *Fridericum* & *Sultanum* factis Christiani paululum respirarunt, tamen furor Saracenicus partim fato, partim negligentia, socordia & discordia Christianorum indies auctus est, nec quievit, donec Christianos terra sancta expulisset, quod factum est A. C. 1289, quo reliquiæ Christianorum misere terra sancta ejectæ in Cretam fugerunt, sed in fuga naufragio perierunt. *Ursp. Trith. Monach. Colon. Paris. & alii.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. FRIDERICUS Imper. A. C. 1237, Academiam VIENNENSEM in Austria fundavit. *Annal. Suev.*

II. Anno C. 1239, Academiam Neapolitanam instituit, eamque privilegiis exornavit. Auxit etiam immunitates & dignitates ordinis Scholastici, latis de his & sancitis legibus publicis. *Paris. Sigon. Chron. Carion.*

III. FRIDERICUS præter alia multa ingenii & virtutis præclara monumenta, quæ posteris reliquit, magnam etiam Syntaxin Ptolemæi, & multa alia ex Aristotele, Galeno, Avicenna & aliis, ex Græco & Arabico sermone per interpretes doctiss. in Latinam linguam vertendã curavit, & Academiis legenda distribuit. Omnia quippe in tenebris jacerent, nisi ille lumen literarum accendisset. Et sane unius *Friderici secundi* beneficio physica, medica, & mathematica studia in Occidente revixerunt, quæ inde ab irruptionibus Gothicis & Vandalicis neglecta jacuerant. *Aventin. 7. Annal. Chron. Carion.*

IV. Quam perpetua dissidia inter Imperatorem & Pontifices Romanos fuerint, supra prolixius diximus. Quinquies enim Imperator à Pontificibus est excommunicatus, & ab iis per totam vitam ita exagitatus, ut scribat recte *Micyllus*:

Principe in hoc patuit Romani injuria Papæ,
Et quantum sceleris curia tota tegat.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

FRIDERICUS Imperator cum in morbum incidisset, animum a terrenis ad cœlestia convertit, seque ad beatæ mortis horam totum præparavit, veræ pietatis signa præ se ferens; ut *Menardus* Imoliensis Episcopus scripserit, credi posse, *Fridericum* II, hominem fuisse à DEO electum. Injurias omnibus remisit, sed subditorum rebellionem justiciæ severitati commisit. Multa millia unciarum auri reliquit, quam legavit *Templariis, Hospitalariis & Hierosolymitanis*: Item ingentem pecuniæ summam reliquit ad recuperandam Terram sanctam.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Prædictum fuerat FRIDERICO Imper., eum in castro quodam *Florentino* moriturum, *Florentiam* urbem semper vitavit, sed A. C. 1250 venit in arcem quandam in Apulia, quæ *Florentina* vocabatur: ubi morbo correptus est. Cum autem à morbo reconvalescere posse videretur, *Manfredus* filius ejus nothus, jam Tarentini Ducatus honore decoratus, vel odio patris, quod *Heinsium* filium sibi prætulisset, vel à Pontificiis spe regni proposita persuasus, injecto in os patris decumbentis pulvino ipsum suffocavit. Sic optimus ille Princeps, summis illis omnium temporum heroibus annumerandus, qui cum virtute & gloria bellica excellentem in omni doctrinarum genere eruditionem conjunxerunt, filii manu interfectus anno Imp. XXXVIII, ætat. 57, ea die, qua olim imperator erat designatus, fato concessit.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Cadaver Friderici Panormum transtulit Archiepiscopus Panormitanus, & sepulcro ibidem porphyretico condidit: etsi id aliqui Manfredum, à se suspicionis amovendæ causa, fecisse referunt. Versus Panormi sepulcro inscriptos recitat *Melanchthon*:

Si probitas, sensus, virtutis gloria, census,
Nobilitas orti, possent obsistere morti:

Non

Non foret exſtinctus FRIDERICUS, *qui jacet intus.*

*Blondus. Balaus. Pantaleon. Cuſpinianus. Sigon. lib.*18. *de regn. Ital. in fin. Pandulfus Collenitius* 4. *de regn. Neapol.*

Viri celebres.

Hoc ſeculo celebres fuerunt:

I. VINCENTIVS Cadluccus, qui Chronicon Polonorum ſcripſit. *Mechov.*

II. PETRVS de Vineis, *Friderici* Imp. Magiſter Epiſtolarum & Cancellarius, cujus Epiſtolæ hodie exſtant.

III. HVGO Barcinonenſis Cardinalis, qui commentarios ſcripſit in tota Biblia: dicitur etiam author eſſe Concordantiarum Biblicarum. Ex eorum numero fuit, qui Antichriſti impietatem aliquo modo animadverterunt & redarguerunt. *Trithemius, Mart. Polonus.*

IV. ALEXANDER Exceſtrienſis, Canonicus Anglus, Theologus, Philoſophus, Rhetor & Poëta inſignis, uſque adeo celebris fuit, ut ingenii miraculum diceretur, non ab Anglis modo, ſed etiam Gallis & Italis. Ordinis fuit S. Auguſtini: electus eſt in Abbatem Exceſtrienſem. Scripſit admodum multa in proſa & ligata oratione, in profanis & ſacris, multoſque Biblicos libros commentariis explicuit. *Balaus.*

V. EBERHARDVS Salisburgenſis Epiſcopus. Vnus eorum fuit hic Epiſcopus, qui *Fridericum* II, cum Papa *Gregorio* IX, in gratiam redegit. Albertum legatum Romani Pontificis, in Epiſtola quadam ad *Ottonem* Bavariæ Regulum, vocat nebulonem peſtilentiſſimum, bipedum nequiſſimum, Bavariæ perniciem, Chriſtianæ pietatis perturbatorem; utque eum finibus ſuis ejiciat, monet Bavariæ Regulum, quod DEO nil gratius, & Imperatori acceptius fieri poſſit, niſi data opera ſerpentem in ſinu, & in bulga murem, alere velit. Gravi etiam Oratione, in conventu quodam Ratiſponenſi, in Romanenſium ſcelera invectus eſt, atque omnes eos, quotquot ibi aderant, hortatur, ut ſe FRIDERICO II ſubmittant, legatumque Pontificium Albertum Bavaria profligent. *Aventinus.*

VI. GVILHELMVS Epiſcopus Pariſienſis, vir doctus & pius, ſcripſit libellum de collatione beneficiorum, in quo acerrime in avaritiam & alia vitia Cleri ſui temporis invehitur. Præterea in aliquot libros Veteris & N. T. commentatus eſt, & plures tractatus Theologicos edidit. *Trith. Iohan. Tilius. Chronic. Flandriæ.*

VII. GERHARDVS Sagatellus, natione Italus, Doctor Pariſienſis, ſcripſit librum contra Minoritas Monachos: hic dicitur Parmæ eſſe combuſtus. *Balaus.*

VIII. ACCVRSIVS Florentinus, primus univerſi juris gloſſator ſub *Friderico* II Imp. floruit, ut ipſe teſtatur *in l. penultima de accuſationibus. Foſter.*

IX. ALBERTVS Magnus natus ex nobili Bolſtatenſium familia Suevica, patre carpentario, ſive Lavingano, Monachus ordinis Prædicatorum, in Theologia & Philoſophia eruditiſſimus. Hic lectionum adeo appetens fuit, ut Ratisbonenſi Epiſcopatu in Bavaria (cui ætat. 66 præfectus fuerat) ſe abdicarit, & privatim Coloniæ vivens publicis prælectionibus tantum vacarit. Res certe rariſſimi exempli, præferri docendi labores Epiſcopatibus. Merito igitur *Albertus* cognomentum *Magni* tulit, etiam hoc nomine. Reliquit diſcipulos multos, quorum præcipuus & eminentiſſimus fuit THOMAS AQVINAS.

Res memorabiles, & prodigia.

I. A.C. 1214, *duo Cometæ*, adſpectu terribiles, menſe Martio viſi ſunt, quorum alter præcedebat, alter ſequebatur Solem. *Boëthius. Chronic. Hirſaviense.*

II. A.C. 1216, in cœlo multa ſunt oſtenta viſa, ut *cruces candidæ*, *cœrulei Cometæ*, Solis & Lunæ deliquium. *Nicetas in annalib. Balduini.*

III. A.C. 1220, *Peſtis* in Damiata urbe Ægypti ita graſſata eſt, ut deeſſent qui mortuos efferrent: viæ, vici, domus impletæ cadaveribus. Itaque Latini urbem, quæ tum à Saracenis tenebatur, alias inexpugnabilem, ſine negotio occuparunt. Ex 70 millibus virorum, qui in Syriam contra Saracenos profecti fuerant, tantum tria millia fuerunt reliqua. *Blondus, Æmylius, Bonſinius, Polydorus.*

IV. A.C. 1222, *Terræmotus* ingens fuit tam in Germania, quam alibi. Plurima ædificia Coloniæ corruerunt. In Cypro duæ urbes everſæ, multis hominibus exſtinctis. In Italia nemo in urbibus metu ruinarum nocte permanſit. Domus & templa collapſa plurimos oppreſſerunt. Nam in Italia per duas hebdomadas quotidie bis terra tremuit. *Brixia* quoque civitas fere tota cum populo ſubverſa eſt. Rupes de monte avulſa caſtella disjecit, & multa hominum millia interemit. Romæ terra, ſanguine mixta, pluit. *Trith. Chronic. Hirſav.*

V. A.C. 1223, *nube* rupta & decidente, Iſlebiæ plurimi homines aqua ſuffocati ſunt. Peſtis etiam integrum triennium in Hungaria, Germania & Galliis, inter pecudes ſæviens, vix tertiam partem ſuperſtitem reliquit. *Trith.*

VI. A.C. 1224 Multæ pluviæ & tonitrua fuerunt; grandines quadrangulares, ovorum magnitudine, arbores, vineas & segetes vastarunt: homines etiam contriverunt. Aves per aëra volitantes, carbones ignitos rostris deferre & domos incendere videbantur. In Anglia venti impetuosi ædificia diruebant: arbores eradicabant, & naves submergebant. *Matthias Paris. Balæus.*

VII. A.C. 1226 nix in Syria cecidit, & mox in sanguinem versa est. Romæ diebus tribus sanguine pluit. *Chronic. Fuldense. Chron. Germania. Balæus.*

VIII. A. Christi 1227 terræmotu in montibus Salviis ex ædificiorum ruinis circiter quinque millia hominum perierunt. *Sabellicus.*

IX. In expeditione illa, quam *Fridericus* II Imperator A.C. 1227 in Palæstinam suscepit, Comes quidam Gleichensis in Thuringia, extrema necessitate adactus, bigamus est factus. Cum enim prædictus Comes, à Saracenico quodam Comite captus, crudeliter tractaretur, Saracenici cujusdam Baronis filia eum adamare, illiusque matrimonium sub promissione libertatis affectare cœpit? Quid fit? Comes quidem legitimam conjugem se domi reliquisse haud ignorans, cupiditate tamen recuperandæ libertatis victus, se eam in uxorem ducturum promisit, præsertim vero cum alia expediendæ salutis ratio non superesset. Mox igitur puella elabendi occasionem ostendit, & cum novo sponso iter ingreditur. Ventum est Romam, & à Pontifice impetrata absolutio à bigamiæ peccato. Domum ubi rediit Comes, solus primum ad conjugem ingreditur, salutat, & amanter ab ea excipitur. Non multo post, quomodo se res habeat, exponit, alteramque se adducere conjugem narrat, cujus beneficio salutem & vitam retinuerit. Quodsi vivum se libenter ferat, ut Saracenicam uxorem, per quam servatus sit, una tolerare velit. Hæc libenter se facturam indicat. Statim igitur Saracenica mulier introducitur, sicque postmodum ambæ uxores marito uni, lecto uno, concordia suavi cohabitarunt. Forma antecellebat Saracenica, sed fœcunditas Thuringicæ pulchritudinem pensabat. Erat enim posterior conjux sterilis: Itaque sobolem ex consorte thori conceptam æque diligebat, ac fovebat, ac si propria esset. Hujus rei monumentum exstat Erfurdiæ in templo D. Petri, ubi Comes bigamus cum utrinque collocatis uxoribus in lapide incisus est. *Chron. Thuring. Dresserus in Isagoge Historica Mill. 6. pag. 545.*

DYNASTIA QVINTA,

E diversis Nationibus & Familiis.

XXVII IMPER. GERM.

CONRADVS IV.

I. *ORTVS.*

I. PATER fuit FRIDERICVS II Imp.

II. MATER dicta fuit JOLA, filia Regis Ierosolymitani Iohannis de Bregna, quam Fridericus ea lege matrimonio sibi junxit, ut jus regni Ierosolymitani & hæreditatem acquireret. Inde fieri, inquit Nauclerus, ut hodie etiam Siciliæ Reges titulum regni Ierosolymitani usurpent. Ex hisce parentibus natus est *Conradus* A.C. 1228.

II. *PROGRESSVS.*

I. *ACTA OECONOMICA.*

Vxorem habuit ELISABETHAM, filiam *Ottonis* Ducis Bavariæ, ex qua unicum suscepit filium nomine CONRADINVM: de cujus excidio infra dicturi sumus.

II *ACTA POLITICA,*

sive *Imperii occupatio*, ejusdemque *Administratio.*

FRIDERICVS II Imper. post mortem filii primogeniti *Henrici* (quem cunctis suffragiis Regem Romanorum elegerat) animos Principum conciliavit filio *Conrado*, eumque A. Christi 1235 Wormatiæ omnium Germaniæ Principum consensu imperii consortem sibique successorem fecit. Nihilominus tamen Papa *Innocentius* IV, ex invidia adversus Imp. *Fridericum*, in Concilio Lugdunensi A.C. 1245 habito, rem eo deduxit, ut patri & filio pariter de imperio dejectis oppositus fit *Henricus* Landgravius Thuringiæ: quod quidem impedire *Conradus* conatus fuit, & pro jure successionis à Principibus Germaniæ sibi dato, sceptra imperii suscipere voluit, sed frustra. Cum autem *Henricus* in obsidione Vlmæ vulnus accepisset, exque eo Isenaci A.C. 1248 mortuus fuisset: *Conradus* iter in Italiam suscepit. Sed enim potestas nisi à DEO detur, & secundum DEVM virtutis honore con-

conservetur, diuturna esse non solet. Itaque *Conradus* male sibi suæque familiæ consuluit, quod de consilio fratris Manfredi, vi potius, quam benevolentia, regnum stabiliendum censuit, & deinde quod initia Imperii suscepti scelere parricidii, sublatis e medio filiis fratris sui *Henrici Senioris*, polluit. In Italia opera Icelini multa crudelitatis exempla edidit, & ipse adjutus à Tancredo civitates, quæ ad Pontificem defecerant, recuperavit: Capuam & Neapolin funditus evertit. Sed tandem suo exemplo posteris testatus est, quod tyrannis fundus sit quidem præclarus, sed exitum non habeat alium, nisi pulcrum sepulturæ ornamentum. *Castrut. l.2. fol. 155, 157, 158. Chron. Spangenb. H. Mutius, l. 21. Chronic. Carion.*

III. EGRESSVS.

Cum *Conradus* in Italia urbes, quæ à morte patris ad Pontificem *Innocentium* desciverant, recepisset, in Germaniam rediit. Sed cum adversa sibi atque infesta offendisset omnia, commendato Principi Bavariæ, spe successionis, filio, repetiit Italiam, ut regna istic recuperata hæredi conservaret. Hæc agentem *Manfredus* frater veneno peremit, qui cum regnis Apuliæ & Siciliæ multo ante inhiasset, patre sublato, absentem impuberem *Conradinum* facile à successione excludi ac prohiberi posse confidebat.

Decessit *Conradus*, consumtus vi veneni, & fluxione dysenterica, quam erosis intestinis pharmacum irritarat A.C. 1254, vigilia *Adscensionis*, die 22 Maii, anno 19 ab electione, à morte patris quarto. *Paris. H. Mutius. Chronic. Philippi.*

MANFREDVS.

MANFREDVS *Friderici II.* Imp. filius nothus fuit, ex nobili pellice Blanca natus. Hic, defuncto fratre *Conrado*, ejus filii *Conradini* in Bavaria degentis tutelam suscepit, ut sub eo prætextu regnum Siciliæ ac Italiæ occupare posset: sed cum multiformis ejus perfidia manifestaretur, simul & spe regni decidit, & misere vitam amisit. Nam usurpato sibi regio nomine, & ducta Arragonum Regis filia, postquam Pontifici subjectionis fidem dedisset, & simulatione quadam fefellisset, misit in Germaniam percussores, qui Conradinum interficerent: & nondum perpetrata cæde eam cum magno suo exitio, ac si vere mortuus Conradinus esset, divulgavit, & quasi ad se jure successionis pertineret, regnum vi, & exteris Saracenorum auxiliis occupavit, sed pœnas mox dedit;

— *Nec enim lex justior ulla est,*
Quam necis artifices arte perire sua.
— *Ergo & perjuros merito perjuria fallunt.*

Ovid. 1. de arte amandi. & regna parricidiis astute acquisita amisit. Quare hisce consiliis pravis *Manfredi* commotus Pontifex *Vrbanus IV.* CAROLVM Comitem Andegavensem, fratrem *Ludovici* Regis Galliæ, adversus *Manfredum* anathemate percussum evocavit: & CAROLVS in Italiam veniens A.C. 1265, Romæ magno honore exceptus, Senator creatus, & Rex Ierosolymorum ac Siciliæ proclamatus est. Anno sequenti prope Beneventum *Manfredum* prælio vicit, & interfecit per proditionem, opera JOHANNIS ROTÆ, Comitis Casertæ, cujus conjugem *Manfredus* stuprarat; illumque insepultum abjecit: atque ita *Manfredus* esca canum & volatilium factus. Quippe DEI occulto & mirabili judicio sepulcri honore indignus fuit, qui nihil DEVM ipsamque adeo pietatem veritus, genitori suo vitam ademit. Namque ipsa natura & terra mater omnium abhorret ejusmodi homines nefarios. Cum Damascius Syrus, Simplicius, & alii docti viri, ex Sicilia in Persiam ad videndum Cosroën Regem Persarum irent, invenerunt in agro cadaver inhumatum: detestati Persarum inhumanitatem illum sepeliunt noctu. Vnus ex eo comitatu obversari sibi vidit speciem hominis senis & venerandi, dicentis: Noli inhumatum corpus humare; permitte canibus lacerandum: terra universorum mater matris corruptorem hominem non suscipit. Ille expergefactus, aliis somnium exposuit. Itaque viam mane regressi viderunt corpus nudum in campi superficie jacere. *Agath. 2. Epigram. Græc. Martinus. Paris. Annal. Suev. Trith. Chronic. Philippi.*

Manfredo ad flumen Viride tale *Epitaphium* fuit erectum:

Hic jaceo Caroli Manfredus morte subactus:
Cæsaris hæredi non fuit urbe locus.
Sum patris ex odiis ausus confligere Petro:
Mors dedit hic mortem, mors mihi cuncta tulit.

Crusius part. 3. Annal. fol. 108.

AXIOMA.

Spurii ex adulteriis, aut damnato coitu prognati, plerumque sunt mali, inquieti & turbulenti. Et horum exitus plerumque est tragicus; posteritas quoque talium non est diuturna, sed statim post ipsos deficit.

Exemplum hoc loco habemus in *Manfredo*, qui varios in Imperio tumultus excitavit, & patrem, injecto in os ejus pulvino, suffocavit. Deinde fratri

Conra-

Conrado author fuit, ut multa crudeliter ageret, quo ipſum apud ſubditos inviſum redderet; tandem & eum veneno ſuſtulit, ejuſque filio *Conradino* Regnum paternum eripuit, & vitæ ejus inſidias ſtruxit. Sed tandem juſtas ſuæ impietatis pœnas dedit *Manfredus*. Vxor quoque ejus ac liberi ex ea ſuſcepti poſtea in carcere miſere perierunt.

Hiſtoria excidii *Conradini*, & ſtirpis Suevicæ.

CONRADINVS filius fuit *Conradi IV* Imperatoris poſtremus ex *Friderici Barbaroſſæ* familia: hæres regnorum Siciliæ, Apuliæ, & Calabriæ: qui *Manfredo* è medio ſublato, magnis in Germania collectis copiis, & ſecum ducto *Friderico* Duce Auſtriæ venit in Italiam ad repetenda avita regna; ſed per *Clementem* Papam & *Carolum* cum contumelia repulſus eſt. Quare Conradinus bello rem cum regnorum invaſore *Carolo* Andegavenſium Duce decernere conſtituit, cumque eo anno Chriſti 1268 die 22 Auguſti (al. 28 Novembris) ad lacum Fuſcinum congreſſus, magnaq; clade victus & captus cum *Friderico* Auſtriaco. Evaſerat quidem, ſed ex annulo agnitus, ex fuga eſt retractus. His ad ſe adductis, *Carolus* victor non contentus gloria victoriæ, quod magni & generoſi fuiſſet animi, ſuperbe inſuper & contumelioſe illudit. Mox etiam immani & flagitioſæ ſævitiæ Pontificis *Clementis IV* (qui de tractatione captivorum interrogatus, reſpondit: *Vita Conradini mors Caroli: Mors Conradini vita Caroli*) morem gerens & miniſtrum ſe præbens, utrique, novo ac nomine regio indigno exemplo, caput ſecuri amputari juſſit. *Robertus* Flandriæ Comes quidem vehementiſſime obſtiterat, Carolumque admonuerat, victorem generoſum decere moderatum & clementem eſſe; ſed nihil effecit. Vicit enim cruenta vox Pontificis, vicit impotens animi cupiditas. Nam ita fert natura rerum, ut omnis victor inſatiabili rerum ſecundarum deſiderio efferatur, neque finem ullum cupiditati ſtatuat: & ad quem æmulatio acceſſit, ejus mentem ſic obruit, ut eam plane feram & inconſultam efficiat. Quare comes Flandriæ cum id impedire (ne videlicet *Conradinus* ac *Fridericus* occiderentur) non potuiſſet, protonotarium *Robertum Barium*, qui è cathedra capitalem ſententiam tenuiſſimæ conditionis homo pronunciaverat, tanquam vita indignum, enſe confodit: ne gloriari poſſet, ſe tantæ excellentiæ Principes morte damnaſſe. Carnificem quoque poſt peractam cædem ſtatim interfici juſſit: ne gloriari poſſet, à ſe tam nobilem ſanguinem effuſum.

Carolus cæde nefaria Principum virorum ſuam cupiditatem explere non potuit, quin & Epitaphio acerbo mortuis inſultaret: quod nec pium, nec Chriſtianæ caritati conſentaneum eſt. Tale autem interfectis Heroibus monumentum memoriæ poſuit:

Aſturis ungue Leo pullum rapiens Aquilinum,
Hic deplumavit acephalumque dedit.

Chronic. Carion. Pandulphus Paduanus.

Petrus Rex Arragoniæ literas miſit ad *Carolum*, inque iis ob horrendum illud facinus eum hiſce verbis increpavit: *Tu Nerone Neronior, & Saracenis crudelior es.* Nauclerus.

Tandem etiam *Conradus Carolum* filium nothum *Friderici II* Imper. Ducem Antiochenum perſecutus, captum oculis privavit, & ſuſpendi juſſit. Tota proinde *Friderici II* poſteritas deleta, & vetuſtiſſima nobiliſſimaque ſtirps Ducum Sueviæ Imperio & rebus, domi foriſque, pace ac bello ſapienter & fortiter geſtis clariſſima, artibus Pontificum exſtincta eſt, cum imperaſſet annos 115, regnaque Siculum ac Neapolitanum tenuiſſet annos 76. *Chron. Carion. Siffridus. Hirſav.*

Sed enim *Carolus*, quibus artibus ille hoſtes vicit, iiſdem & ipſe tandem periit. Cum enim omnem Siciliæ utriuſque ditionem cepiſſet, Magiſtratus ex popularibus ſuis Gallis ubique conſtituebat, qui jura dicerent ac provinciæ præeſſent: quod officium illi ita obibant, ut faſtu, luxuria, crudelitate implerent omnia, inſolita vectigalia imponerent, intolerabilia tributa exigerent, fœminas nobiles & opulentas ad matrimonia adigerent, nuptas adulterarent, ſub prætextu laniorum ſubſtragulorum, quæ Judæi ac cæteri pro viribus facultatum militibus & miniſtris regiis curiæ juſſu exhibere tenebantur, domos ingeſſi ſupellectilem omnem excuterent, mulieres impudice tangerent, in cives non aliam ob cauſam, niſi quia lautioris fortunæ eſſent, proſcriptionibus, relegationibus, bonorum publicationibus infremerent. Verum Siculi XVII annorum tyrannidem compoſito animo inter murmura tamen tacita perpeſſi, ſimul ac illos zelotypiæ ſenſus inceſſit, tum quoque indignari, excandeſcere, concurrere, conſilia, arma, bona & ſanguinem in Gallorum excidium conferre cœperunt. Inprimis ad *Nicolaum III* Pontificem mittunt legatos, qui eum (teſte *P. Æmylio lib. 7.*) tali exordio affati: *Qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri.* iterum: *Qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri.* tertium: *Qui tollis peccata mundi, miſerere noſtri, filia noſtra male à Dæmonio vexatur.* Ad Gallorum feritatem & tyrannidem compeſcendam longa ſerie recitatis criminibus excitant. Inde vero

Iohan-

Iohannem Prochytam (cujus uxorem ſupra dictus *Carolus* ſtupraverat) etiam Palæologum Imperatorem Conſtantinopolitanum, & *Petrum* Arragoniæ Regem , (cui promiſit legatus nomine Siculorum, ſi res proſpere ſuccederet , eum ad regni Siciliæ moderamen unanimi procerum conſenſu vocatum iri: cum præſertim ejus conjux *Conſtantia* , ſoror Regis *Manfredi* , hæres legitima & non proximior adeſſet) ſibi contra *Carolum* conciliant, & denique communibus ſuffragiis conjurant , de omnibus Gallis in tota Sicilia nullo ſexus , ætatis , conditionis diſcrimine habito , uno eodemque tempore , cum primum circa veſperam campanæ ſignum auditum fuerit , improviſo occidendis. Anno igitur Chriſti 1282 Cal. April. feria 3 Paſchatos dato ſigno campanæ, ut convenerat , ad veſpertinas preces , Siculi in Gallos nil tale unquam veritos ſumma violentia , & uno quaſi impetu derepente inſurgunt , omnibus , qui quidem arma ferre poterant , monachis quoque punctim cæſimque rem agentibus. Quare ultionis ardori ſic indulgebant, ut etiam prægnantes exenterarint , & parvulos , (ne quid Gallicæ ſtirpis ſupereſſet) ſaxis illiſerint ; bihorii tantum ſpatio octo Gallorum millibus interfectis. Hæc licentiæ diu exercitæ fuit remuneratio : hæc *Damonii* filiam exagitantis fuit profligatio. Hinc factum eſt vulgo proverbium : VESPER SICVLVS. Cæde confecta *Petrus* Arragonius , qui ad *Hipponem* Africæ eventum Siculæ conſpirationis præſtolabatur, accerſitus , Inſulam deditione procerum occupavit , ſeque regem Apuliæ & Siciliæ coronari juſſit. Etſi autem *Petrus* quarto anno ab occupatione deceſſit , defenſam tamen Arragonii retinuerunt, donec infelici & calamitoſa *Caroli* poſteritate exſtincta , iidem invitati à *Iohanna* vidua poſt longa & difficilia bella regnum Neapolitanum etiam obtinuerunt, Gallis à ſucceſſione excluſis. Poſſeſſionem illorum regnorum *Ferdinandus* Arragonius decedens ſine hærede maſculo reliquit *Carolo V* Imperatori, nepoti ex filia.

Cum autem *Carolus* Andegavenſium Comes nuncium de cæde ſuorum Romæ agens accepiſſet, fertur dixiſſe: *Quando fortunam mihi adverſam eſſe vis*, DEVS , facito , ut ſenſim amittam , quæ brevi temporis ſpatio parta ſunt. Fruſtra ergo, cum ſæpe multumque tentaſſet Siciliæ recuperationem, omnique ſpe decidiſſet , tandem mœrore animi exſtinctus eſt A. C. 1285 die 7 Ianuar., cum Siciliam & Apuliam obtinuiſſet annis fere 17; ejuſque filius, etiam *Carolus* dictus, à *Petro* Arragonio captus & in carcerem conjectus miſere vitam finiit. *Aventin. l. 7. Pandulphus Collen. l. 5. hiſt. Neapol. c. 4. num. 5. Balæus lib. 6. Paulus Æmylius lib. 7. Francor. Caſtrutius lib. 2. fol. 160, 161. lib. 5. fol. 37. Fulgoſus lib. 6. cap. 11.*

XXVIII IMPER. GERM.

WILHELMVS

Comes HOLLANDIÆ.

I. ORTVS.

I. PATER fuit FLORENTIVS, Comes Hollandiæ. Hic ex inſidiis eſt occiſus. Cum enim A.C. 1235 *Claremontenſis* Comes inſtituiſſet *Haſtiludium* , ad illud evocavit vicinos Comites & Principes. Eo igitur *Florentius* Comes Hollandiæ , & Comes Cliviæ advenere. Claremontenſis in haſtiludio occidit *Florentium* Comitem : & quia data opera id feciſſe viſum eſt , Comes Cliviæ eum viciſſim obtruncavit , & ita ex ludo factum lugubre prælium. Præfuerat comitatui *Florentius* annis 12. Succeſſit ei hic WILHELMVS filius. Et quia eo tempore adhuc puer fuit, tutor ei datus eſt Epiſcopus Trajectenſis.

II. MATER dicta fuit MECHTILDIS, filia *Henrici* Ducis Brabantiæ , & ſoror *Andreæ* Regis Vngariæ , qui pater fuit S. Eliſabethæ. *Chronic. Belgic.*

Soror hujus *VVilhelmi* , *Florentii* & *Mechtildis* filia , fuit Comitiſſa illa Hennebergenſis, *Margareta* dicta, quæ anno ſal. 1276, ætat. vero ſuæ 40, Hagæ Comitis in Hollandia , in die paraſceves uno partu infantes vivos trecentos ſexaginta quinque , maſculos & fœminas , magnitudine pullorum gallinarum peperit , quot ſcilicet ſunt dies in anno : qui , poſtquam per venerabilem Epiſcopum ſuffraganeum Trajectenſem Guidonem , præſentibus nonnullis proceribus & magnatibus, in pelvi quadam baptiſmi ſacramentum percepiſſent , & maſculis *Iohannis* , fœmellis vero nomen *Eliſabeth* impoſitum fuiſſet , una cum matre omnes eodem die deceſſerunt , & in Monialium ordinis S. Bernhardi monaſterio, Losduno, non procul ab Haga ſito, tumulati ſunt. Occaſio autem & cauſa rei geſtæ hæc fuit : *Mendica quædam, quæ gemellos pepererat, ab hac Comitiſſa ſtipem petiit.* Illa autem non ſolum eam inanem à ſe dimiſit, ſed tanquam adulteram inſimulavit : negabat enim, poſſe fieri , ut ex uno viro gemellos ſuſciperet; ideoque hoc ſuo partu detectum eſſe, quod ſeſe aliis viris impudice proſtituiſſet. Innocens mendica hac exprobratione & ignominioſa repulſa commota , precibus ſuis à DEO flagitavit, ut, ſi ſe caſtam & puram ſciret , daret Comitiſſæ ex marito ſuo tot fœtus uno conceptu , quot ſunt dies in anno. Quod etiam ita eve-

evenit; ficut *Ludovicus Guicciardinus*, *Erasmus Roterodamus*, *Ludov. Vives*, & *Camerarius in Hor. ſubciſ. cent. 2. cap. 66. teſtantur.*

II. PROGRESSVS.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxorem habuit ELISABETHAM, filiam *Ottonis* Ducis Brunſvicenſis: ex qua unicum ſuſcepit filium FLORENTIVM, qui patri in Comitatu Hollandiæ ſucceſſit, illumque adminiſtravit an. 30: & filiam BEATRICEM, quæ nupta fuit *Ferdinando III*, Regi Caſtellæ.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Cum *Henricus* Thuringiæ Landgravius ex vulnere ad Vlmam accepto obiiſſet, Principes Electores, nihil remittentibus Pontificum odiis adverſus *Fridericum II*, detulerunt ſummam rerum ad *VVilhelmum* Comitem Hollandiæ. Electio facta eſt anno C. 1247. (al. 1248) poſtridie Michaëlis. Coronari tum non potuit, quod Aquiſgranenſes ipſi clauderent portas: ideo eos obſedit, & inundationibus aquarum, ſimulque adjutus à ſocero *Ottone* Brunſvicenſi, præpotente, illo tempore, Principe, & opulento, eo redegit, ut ſe dederent; & ſolenni ritu inauguratus eſt die omnium Sanctorum. *Pariſ. Chron. Carion.*

II. Imperii adminiſtratio.

I. ACTA TOGATA.

De *VVilhelmo*, quod vel vitio æmulationis & non felicibus auſpiciis conſtitutus eſſet Imperator: vel quod nihil animi, induſtriæ & nervorum ad res gerendas haberet, nihil memorabile accepimus, quam quod ipſi locus inter Imperatores tribuitur. Cum ergo *VVilhelmus* nullam Reipublicæ tot inteſtinis diſſidiis, bellis & tumultibus conquaſſatæ, curam gereret: Principes quidam Germaniæ, cum omnia ſubverſa peſſum ire viderent, ſepoſitis publicæ tranquillitatis cauſa ſimultatibus privatis, fœdere certo ſui ſuorumque defenſionem ſuſceperunt, hoc unicum communis ſalutis conſervandæ præſidium eſſe rati, ſi concordes eſſent. Nam omnis novatio rerum non caret perturbatione: quinimo novitas adjicit calamitatibus pondus. Ideo ne ſibi improviſum quid eſſet, recte ac prudenter ſui ordinis honorem, & adeo totam Rempublicam conſilio & armis, prout temporis ratio poſtulare videbatur, conſervarunt, memores præcepti *Senecæ epiſt. 91*: Cogitanda ſunt omnia, & tota ante oculos conditio ſortis humanæ poni debet, ſi nolumus opprimi, nec ullis inuſitatis, velut novis obſtupefieri. Sed tamen hæc conjunctio Principum non fuit diuturna.

II. ACTA SAGATA.

I. Cum Aquiſgranenſes *VVilhelmum* in urbem, ut coronaretur, admittere nollent, & adhuc in fide & obedientia erga *Fridericum* perſiſterent, *VVilhelmus* urbem obſedit, eamque ad deditionem adegit.

II. Cum *VVilhelmus* coronatus eſſet Aquiſgrani, CONRADVS IV filius Imp. *Friderici II*. collecto exercitu *VVilhelmum* aggreſſus eſt, eumque vicit: ideo *VVilhelmus* viribus impar, in inferiori Germania delituit. *Pariſ.*

III. A.C. 1254 *VVilhelmus* adverſus Friſios, ſuæ ditionis ut tueretur fines, bellum ſuſcepit, & in eo periit; ſicut ſtatim dicemus.

III. EGRESSVS.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Cum *VVilhelmus* jam Imperator electus in Italia commoraretur, Friſii, occaſione capta, Hollandiam invaſerunt, eamque ſpoliarunt. *VVilhelmus* igitur ut ſuæ ditionis fines tueretur, collecto exercitu contra Friſios profectus eſt, & feliciter rem geſſit.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

VVILHELMVS cum debellata Friſia ac ſubacta, victor ea egrederetur, à quibusdam fugitivis, ſecus viam in arundineto latitantibus, cuſpidibus transfigitur. Equitabat enim *VVilhelmus* cum paucis, viciniam explorans, ut exercitum reduceret; delatus in glaciem cecidit: Friſones, qui latitabant, erumpunt, & priusquam ei ſubveniretur, cæſus partim, partim galea ſuffocatus, periit, A.C. 1256, cum Hollandiam rexiſſet annis 21, & Imperator fuiſſet an. 9.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. Friſii occiſum *VVilhelmum*, ne fierent Majeſtatis rei, clam in loco ignobili ſepeliverunt, & convocatis finitimis Hollandos expulerunt & trucidarunt.

II. FLORENTIVS ejus nominis V, filius *VVilhelmi*, poſtquam adolevit, (nam cum pater periret, tantum anniculus fuit) ut mortem parentis ulciſceretur, difficilia bella cum Friſiis geſſit, & cum eos A. C. 1283 magno prælio viciſſet, ut oſſa parentis

rentis legitimo sepulcro inferret, ea ex Frisia deduxit in Selandiam Mittelburgum, ac in monasterio monialium Præmonstratensis ordinis, à filia ejus fundato, & censibus aucto, sepelivit A.C. 1283, ubi & uxor *Wilhelmi Elisabetha* sepulta jacet. Inde cum A. C. 1287 FRISIA die 14 Decembr. tota inundaretur mari, *Florentius* Comes Hollandiæ, hac occasione usus, classem adaptavit, & ex tota Frisia obsides ubique accepit: atque ita hac re Frisiam absque armis in servitutem redegit. Statim enim refluentibus aquis effrenem istius populi rebellionem edomavit. *Cuspinian. Chronic. Traject. Cosmograph. Munster. Henric. Mutius. Chronic. Hedtonis.*

XXIX & XXX IMPERAT.

RICHARDVS,

Comes Cornubiæ, &

ALPHONSVS.

I. RICHARDVS.

I. ORTVS.

I. PATER fuit IOHANNES, Rex Angliæ.

II. MATER dicta fuit ELISABETHA. Mortuus est pater *Richardi* anno C. 1216, cum regnasset an. 18, menses 5, eique successit frater *Richardi Henricus* III, quia primogenitus fuit, & regnavit annis 57. *Paris. Polydor. Virg.*

II. PROGRESSVS.

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

Defuncto *Wilhelmo*, plerique Germanorum Principes *Richardum* Imperatorem elegerunt, missusque in Angliam ad *Richardum* evocandam Episcopus Coloniensis, qui eo venit A. C. 1257, die 13 Ianuarii. Paulo post Pascha *Richardus* in Germaniam transiturus, vento detentus aliisque incommodis. Coronatus Aquisgrani in festo Ascens. die 17 Maji. Sed alii Principes dissentientes ab electione, convenerunt Francofurti, & *Alphonsum* X Regem Castellæ Hispanum Imperatorem crearunt. *Richardus* vero cum multa non necessaria, nec Imperatore satis digna gessisset, persequendo eos, qui in ejus electionem non consenserant, armorum præsidio magis, quam procerum benevolentia se tutum fore existimans, omnium odio gravatus, ac facultatibus, quas, dum urbes imperii ab aliis oppignoratas redimeret, & in obsequium traheret, perdidit, exhaustus, desperatione quadam in patriam ad *Henricum* fratrem Regem Angliæ rediit. *Ursperg. Chron. Colon. Chron. Hedion. Chron. Philipp. Matth. Paris.*

III. EGRESSVS.

RICHARDVS cum A.C. 1259 in Angliam rediisset, cum fratre *Henrico* contra subditos bellum gerente socia arma induit, & in obsidione cujusdam urbis sagitta percussus mortuus est A. Christi 1271, die 2 Aprilis. Filius quoque ejus HENRICVS eodem anno mense Octobri, Viterbii in Italia, ab exule Anglo interfectus est. *Append. Paris. Peucer. lib. 5. Chron.*

II. ALPHONSVS *cogn.* SAPIENS,

Rex Castellæ in Hispania.

I. ORTVS.

I. PATER fuit FERDINANDVS III, potentissimus Rex Hispaniæ, qui totam fere Hispaniam sub suam potestatem redegit, excepta *Betica*, sive *Granatia*, quo Saracenos (contra quos feliciter bella gessit) ceu in angulum confugere adegit, sibique tributarios fecit. Mortuus est A. C. 1252, cum in Castella regnasset annis XXXV, & Legione XXIII. Successit ei statim filius *Alphonsus*.

II. MATER dicta fuit BEATRIX. *Cosmograph. Munsteri fol. 33. Mariana.*

Hic *Alphonsus* cognomento dictus fuit *Sapiens*. Quia rerum tum divinarum tum humanarum peritissimus fuit: Et revera *Sapiens* exstitit, quando non alienis, sed suis consiliis usus est.

II. PROGRESSVS.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOREM habuit VIOLANTAM filiam IACOBI Regis Arragoniæ, quæ tres ei peperit filios: FERDINANDVM, SANCTIVM & IOHANNEM: ac unicam filiam dictam BERENGVELLAM. *Cosmograph. Munsteri, fol. 83.*

II. *ACTA POLITICA.*

Imperii occupatio, ejusdemque administratio.

ALPHONSVS eodem anno, quo *Richardus*, Comes Cornubiæ, Imperator electus est, qui fuit annus Christi 1257. Nam cum *Richardus* ab Episcopo Moguntino, Coloniensi & Palatino ad Rhenum (quorum suffragia emerat) imperium accepisset, à reliquis Electoribus, Trevirensi, Bohemo,

Saxone & Brandeburgenſi electus eſt Alphonſus. Hic oblatum ab Electoribus imperium modeſte deprecatus eſt, ſapientiæ ſuæ vim eo ipſo teſtatus. Poſtquam vero perſuaſionibus Pontificis *Alexandri* aures dedit, qui ſui commodi & imperii locupletandi cauſa eum inſtigavit, ut oblatum imperii axioma à Germanis acciperet, & quem recuſarat titulum, uſurparet, ac Pontifici datis duabus civitatibus Imperii, Tamino & Altria, gratificatus eſſet; multas magnaſque moleſtias domi foriſque in pœnam imprudentiæ expertus eſt, & præter nudum titulum non quicquam obtinuit. Nam cum à ſuæ factionis hominibus vocatus mature in Germaniam non veniſſet, & imperium foris, & regnum domi amiſit: quippe Principes Germaniæ, qui eum elegerant, cum res diutius moram pati non poſſet, novis uſi ſunt conſiliis. Et cum dejectus eſſet ſpe conſequendi imperium in Germania, à filio Sanctio paterno regno item domi exutus eſt.

Quamvis vero hæc ipſi infelicitas alieno conſilio contigerat, nequicquam tamen propterea animum deſpondit, ſed cum meliora in votis eſſent, deteriora ipſi in exſpectatione fuere: & ſic omnia conſilio & æquanimitate moderatus, priſtinos honores regios tandem recuperavit. *Chron. Carion. Sigon. lib. 20. de reg. Ital. Chron. Hedion.* En quo miſeros homines ducit ambitio, inſtabilis quæ plane res eſt, quia incipit ſemper à fine. *Sen. epiſt.* 73. prava & inſcia veræ majeſtatis! Ambitioſi igitur nec ſalutis ſuæ, nec virtutis rationem habent, dummodo magnis titulis, & quæſitis nominibus ornari poſſint. Sed enim quod ſolido fundamento virtute & ſapientia caret, nequaquam vel ſtabile, vel perpetuum eſſe ſolet.

ACTA ECCLESIASTICA.

I. ALPHONSVS Rex pius & religioſiſſimus fuit. Nam Biblia cum Commentariis decies quater perlegiſſe fertur. Ex iis quoque multas hiſtorias & dicta memoriter recitare potuit. *Panormitanus lib.* 2.

II. Fuit fautor & promotor liberalium artium. Nam in diſciplinarum mathematicarum & doctrinæ medicæ inſtaurationem ingentem pecuniæ vim inſumſit. Has artes enim fere exſtinctas in occidente revocavit in lucem, conductis & inſtructis artificibus, cum videret rem tantam perfici non poſſe, niſi & multi conjungerent operas, & à Repub. ſumtibus juvarentur. Ab eo nomen acceperunt TABVLÆ ALPHONSINÆ, eo quod ejus authoritate & mandato ſint conditæ. Siquidem in hanc rem ad quater centena millia aureorum contuliſſe ſcribunt. Opus illud Aſtronomicum *Alphonſinum* fixum eſt A. C. 1252, die 1 Iunii. Tempus ita deſcribit, ut dicat effluxiſſe uſque ad meridiem hujus diei primi Iunii, feriæ ſeptimæ, anni 1252, annos *Nabonaſſareos* 1999, & dies 230: annos *Philippi & mortis Alexandri* 1575, & dies 230: annos *Alexandreos* 1562, & menſes octo: annos *Æra Hiſpan.* 1289, menſes 5: *Diocletianos* 967, menſes 9, dies 31: annos *Hegiræ* 649, dies 123. Præter Aſtronomiæ ſtudium *Alphonſus* etiam ſacra BIBLIA in Hiſpanicam linguam traduci curavit. Scribitur etiam, *Alphonſum* ſæpe ingreſſum ſcholas in docentes pariter ac diſcentes inquiſiviſſe, ut quemadmodum unuſquiſque in officio ſeſe gereret, cognoſcere poſſet. Quodſi quem deprehendit minus commode aut perſpicue rudiores erudientem, ſchola eum exire juſſit. *Mariana. Fulgoſ. lib. 8. c. 7. Cuſpinian. Munſterus in Coſmograph.* Beatus igitur prædicandus eſſet *Alphonſus*, ſi & regno ſplendido, & ampliſſima laude illa contentus, non affectaſſet imperium alienum, irrita & pernicioſa ſibi cupiditate.

III. *EGRESSVS.*

Alphonſus cum de ſpe conſequendi Imperium dejectus priſtinos honores regios recuperaſſet, tandem animo ſe ipſum excrucians, quod aliena potius conſilia, quam ſui animi intentionem ſecutus fuiſſet, *Hiſpali* diem obiit. *Cuſpin.* Nam cum *Gregorio* Pontifici Lugduno diſcedenti obviam ſe tuliſſet, graviſſime quidem conqueſtus eſt, quod cauſa ſua nondum diſcuſſa *Rudolphum* deſignari Cæſarem permiſiſſet: at Pontifex, infirmitate cauſæ ejus demonſtrata, ipſum ſe regni titulo abdicare, ac *Rudolpho* animo æquiſſimo cedere juſſit. *Sigon. lib. 20. de reg. Ital.* Alphonſus, pœnitentia facti conſiliique adductus, vitam cum morte commutavit.

De Interregno.

Licet *Richardus* & *Alphonſus* à Septemviris Imperii Imperatores ſint electi; tamen, quia res Imperii non adeo curarunt, tituloque tenus regnarunt; anarchia vel interregnum verius quam imperium totis annis 17 fuit. Interea ſtatus Reipubl. penitus erat perturbatus, divulſus ac diſtractus, facieſque miſerabilis, atque vix ullo tempore ſacri Romani Imperii Majeſtas magis periclitata fuerat. Bella ibi civilia, bella extera ſurſum deorſum vaſtare omnia: quæ univerſam Imperii compagem violento impetu dirutura atque everſura videbantur. Italia (quæ tum ad Imperium adhuc magnam partem petinebat) flagrabat inteſtinis diſſidiis ac ſeditionibus: Germania bellorum aſſiduis incendiis in tam diuturna anarchia, ubi nullum erat certum Imperii caput,

caput, tota ardebat, pene nullus uſpiam angulus ob funeſtas diſſidiorum furias erat tranquillus, omniaque ad interitum ſpectabant. Hos motus tandem ſedavit divina providentia, cum divino inſtinctu rerum ſumma ad *Rudolphum Habsburgenſem* Principem laudatiſſimum delata fuit, cujus virtute & ſapientia miſere afflicto Romano Imperio pax reddita eſt: quod ſane magnum felicitatis argumentum fuit, ex perturbato rerum ſtatu intra paucos annos recuperari felicitatem priſtinam.

DYNASTIA SEXTA,

Conſtans ex

FAMILIA AVSTRIACA, ALIISQVE.

XXXI IMPER. GERM.

RVDOLPHVS I, HABSBVRGENSIS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER fuit ALBERTVS, Comes Habsburgenſis & Landgravius Alſatiæ, vir ſapiens & fortiſſimus, qui cum *Friderico Barbaroſſa* Imp. expeditionem in terram ſanctam ſuſcepit, in qua poſt multas res fortiter geſtas ad urbem *Accaronem* in Palæſtina ſitam diem ſuum clauſit extremum, ibique ſepultus eſt.

II. MATER dicta fuit ITHA, Comitiſſa in *Bregentz*. Ex hiſce parentibus natus eſt *Rudolphus* A.C. 1218, die 27 Aprilis. *Sponſor baptiſmi* fuit *Fridericus* II, Imp. *Chron. Gaſſ. Caſtrutius lib.* 1. *fol.* 60. *Pantaleon. Cuſp.*

Quidam *ſtirpem Habsburgicam* altius ordiuntur à veterum Auſtriæ Regum ſanguine, nuſquam interrupta ſobolis ſerie: eo quod ea loca, è quibus Comites Habsburgenſes prodierunt, Francici ſanguinis Principes poſſederint, proſapia Burgundiæ Regum exſtincta. Verum nos hanc conjecturam ſuo loco relinquimus. Alii ſtemma à *Guntrano* Adelburgenſi Comite ordiuntur, circiter annum nongenteſimum, quinquageſimum, cujus nepos *Rapoto* arcem Habsburgenſem in agro Tigurino primus exſtruxit circa annum Chriſti 1070. Vnde nomine mutato pro Aldenburgenſibus Habsburgenſes dici poſtea cœperunt.

Sextus ab hoc Rapotone *Albertus* pater *Rudolphi* Imp. comitatui Habsburgenſi Comitatum provincialem Alſatiæ conjunxit, vel potius *Rudolphus* ipſe ante Imperium, qui poſtea multis acceſſionibus & ornamentis familiæ decus extulit, in quam primus ſummum orbis Chriſtiani axioma adduxit, ampliſſimo imperio ducatuum Auſtriæ, Sueviæ & Stiriæ, locupletatam, ut ſuſtinere onus ac molem tantæ dignitatis poſſet. *Chron. Carion. Coſmograph. Munſteri.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

I. Vxores.

DVas *Rudolphus* habuit *uxores*.

PRIOR fuit ANNA, filia *Bernhardi* Comitis Hohebergenſis, cum qua nuptias celebravit A. Chriſti 1240. Hæc A. C. 1281. Vicennæ in morbum incidit, ibique diem ſuum clauſit extremum. Imperator corpus Baſileam deferri curavit, ubi die 19 Martii, in templo maximo honorifice ſepulta eſt.

POSTERIOR dicta fuit AGNES Burgundiaca, Regis Galliæ neptis. Hanc Imperator, cum jam annorum eſſet 69, duxit uxorem A.C. 1287, die 2 Februar. Domin. Septuag. puellam 14 annorum; quam cum Epiſcopus Spirenſis procacius oſcularetur, exulare ab Imp. juſſus eſt. *Chorograph. Schopperi. fol.* 733. *Pantaleon. fol.* 361.

II. Liberi.

Rudolphus ex priore conjuge *Anna ſeptem* ſuſcepit *filios*, totidemque *filias*.

1. FILII *fuere ſequentes*:

1. Dictus fuit RVDOLPHVS, qui anno ætatis ſuæ duodecimo obiit. 2. HARTMANNVS. 3. FRIDERICVS, qui in florida ætate deceſſit. 4. *Rudolphus* junior, Dux Sueviæ; cui ex *Agnete*, *Ottocari* Bohemiæ Regis filia, natus *Iohannes* Sueviæ Dux, qui patruum *Albertum* Imperat. interfecit. 5. ALBERTVS; cui pater devicto Bohemiæ Rege *Ottocaro* Auſtriæ ducatum dedit. Et hoc modo ducatus Auſtriæ ad Comites Habsburgicos,

gicos translatus est; unde Archiduces Austriæ descendunt. 6. HERMANNVS Comes provincialis Alsatiæ, qui ante confectas cum filia Regis Angliæ nuptias per Rhenum navigaturus cum aliis eversa navi submersus est. 7. CAROLVS, qui in pueritia mortuus est.

II. FILIÆ.

1. IVTTA nupta *Wenceslao* Bohemo, *Ottocari* filio. Nuptiæ celebratæ sunt *Egræ* A. C. 1285, ubi *Wenceslaus* coronatus Rex Bohemiæ. Huic *Rudolphus* Imper. postea A. C. 1290, die 26 Septemb. asseruit, & confirmavit officium *Pincernatus* in Imperio, & dignitatem Electoralem. 2. CLEMENTIA Carolo Neapolitano & Pannoniæ Regi: 3. MECHTILDIS Ludovico Palatino Rheni: 4. AGNES Alberto Electori Saxoniæ. 5. HEDVIGIS Ottoni Marchioni Brandeburgico: 6. CATHARINA Ottoni Bavariæ Duci, qui etiam aliquandiu regnum Hungariæ tenuit, collocatæ fuerunt. 7. EVPHEMIA vitam cœlibem egit in monasterio Turnensi. *Chron. Carion. Chron. Spangenb. Cuspin. Castrut. lib. 4. fol.* 324.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Functo fatis *Richardo*, & *Gregorio* X, post triennes Cardinalium altercationes, in Papalem thronum evecto, respirare cœpit à calamitatibus suis Germania, quibus durante interregno misere conflictabatur. Nam querimoniis afflictorum motus *Gregorius*, consilio inito mandavit Principibus & Electoribus, ut de more Imperatorem crearent: ni maturarent, vacanti Imperio semet prospecturum. Convenerunt itaque Francofurti A. C. 1273, die 8 Octobr. Omnes interfuerunt, præter *Henricum* Ducem Bavariæ, qui solennes legatos miserat, & per ratihabitionem suam Electoribus præbuit consensum. Vbi primum *Ottocaro Regi Bohemiæ* imperium solenniter est delatum: sed is stulto consilio, dum putabat, se longe potentiorem esse imperatore Romano, imperium repudiavit. Itaque, cum *Wernerus* Moguntinus magnanimitatem prædicasset & prudentiam *Rudolphi*, qui tutum ei, Romam pergenti, iter ad Alpes usque præstiterat, atque in *æstimando principe, divitiis potentiæque egregias animi dotes differuisset longe præferendas*: inducti in eandem sententiam Trevir & Coloniensis: Mox & Bavarus, cum Saxone & Brandeburgico, filiarum sibi *Rudolphi* matrimonia stipulantes. Burggravius urbis Noricæ, *Rudolphi* consobrinus, *Basileam* oppugnanti ei contra Episcopos & Psittacos principes ad reducendos Stelliferos urbe pulsos, electionis nuncium attulit, suæque tenuitatis conscio, vix fecit jurejurando fidem. Pace statim Basiliensibus data, Aquisgrani ornatus diademate *Rudolphus*, cumque eo *Anna* conjunx.

Italiam autem ingressus non est, neque Imperialem coronam Romæ de more majorum accepit, solitus Æsopi fabulam recitare de vulpecula, quæ leonis ægrotantis legato respondit: Optare se, ut *Leo* convalescat, idque oraturam Superos: cæterum minime visuram leonem; terreri enim se vestigiis, omnibus leonis antro adversis, & nullis aversis. Idque indicium esse, multa quidem animalium introivisse, sed exivisse nullum. Ad eundem modum apud se reputabat *Rudolphus*, majores suos sæpe magnis copiis ingressos Italiam, sed male acceptos plerumque rediisse. *Albert. Argent. Chron. Philip. Chron. Spangenb. Chron. Hedion. Vrsp. Avent. lib.* 7. *Histor. Suevorum lib.* 1. *cap.* 13.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. SAPIENTIA, quæ effulget tum ex *dictis*, tum ex *factis*.

1. *Dicta Rudolphus* protulit *sapientia*. ut patet ex symbolo ejus, quod fuit tale: *Melius, bene imperare, quam imperium ampliare.* Siquidem Principis boni est, videre illud: Non quam late, sed quam bene imperet. Itaque non tam vi & potestate, quam prudentia & sapientia opus est in imperio. Et prudentia gubernantur regna: Quorum fines potentia nonnunquam proferuntur latius aut propagantur; quod optimum & sapientissimum Principem *Rudolphum* frequenter dixisse ferunt. Nam, auctore Tullio, ad Rempubl. plurima veniunt commoda, si moderatrix omnium rerum præsto sit sapientia: hinc ad ipsos, qui eam adepti sunt, laus, honor, & dignitas confluit.

Similiter *Rudolphus* Imper. interrogatus, Qui fieret, ut homines eas, quas non didicerunt artes, omnes recusarent, imperii autem gubernationem oblatam nemo? Non mirum, inquit: stultos enim putant, qui regnare nesciunt; stultum autem nemo se judicat. *Æneas Sylvius.*

2. Singulari prudentia *Rudolphum* præditum fuisse, patet quoque ex *factis*. Nam collocatus in Imperium inauguratione solenni, totus in hanc curam incubuit, ut latrociniis, seditionibus, tumultibus, bellis, quibus ardebat Germania, ubique locorum sublatis, patriæ pacem redderet ac tranquillitatem. Huic conatui cum aliæ obstabant difficultates, tum vero hæc inprimis, quod de hæreditati-

bus

bus earum regionum, quarum Domini interciderant, bello inter se contenderunt vicini, alio alias sibi vendicante & armis deferente arbitrio privato, sine authoritate & consensu Senatusconsulti publici. Hæc igitur dissidia cum ad Imperium pertinerent, cujus & potestatem & vires restitui, postquam essent labefactatæ, non attenuari magis atque diminui oportebat, si conservatum id, non prorsus enervatum vellent, recte censuit *Rudolphus*, oportere ante omnia possessores de occupatis privata potestate & cedere, & cognitionem atque sententiam permittere Imperatori ac Senatui Principum, ut quicquid hi constituissent, id ratum haberetur. Qua in re etsi sua etiam fortasse spectavit atque consideravit commoda; tamen è dignitate ac Majestate Imperii & ad restitutionem concordiæ publicæ pernecessarium id fuit. Anno itaque ab electione proximo Comitia indixit, convocatis Principibus Noribergam. Eo cum cæteri frequentes convenissent, non accesserunt *Ottocarus* Rex Bohemiæ, & *Henricus* Dux Bavariæ, uterque contemtu Imperatoris infimi ac pauperis, quo Bohemus non ita multo ante magistro Curiæ in aula sua mercede fuerat usus. Detrectarunt authoritatem novi Imperatoris Badensis etiam & VVirtenbergensis, cum pluribus aliis, simili de causa fœdere inito, ut contra Imperatorem occupata tuerentur. *Rudolphus* ne vim prius, quam omnia moderato & tuto consilio experiretur, quanquam contumeliis affectus, tamen per legatos insuper repetivit ab *Ottocaro* Austriam, ab aliis alia. Hæc justa postulata, cum illi superbe & contumaciter recusarent, arma arripuit, eosque ad obedientiam redegit: sicut infra dicemus. *Chron. Carion.*

II. AUTHORITAS. Tanta in *Rudolpho* fuit authoritas, ut cum adolescens adhuc ad Imperatorem *Fridericum* secundum accederet, ordines militares ad honorandum eum consurgerent. Inprimis vero ab Astrologo Imperatoris cultus est: à quo cum quæreret *Fridericus* Imp. cur tantopere Comitem pauperem veneraretur? respondit; Quia video illum fore Imperatorem, deficiente tua prole. Etsi autem, ut diximus, Bohemus, Bavarus, Badensis, VVirtenbergicus, & alii, *Rudolpho* Imp. electo authoritatem detrectarint, tamen Imperator mox armis omnes adeo attrivit, ut pacem peterent, ipsique supplices fierent.

III. JUSTITIA. Cum quidam ad *Rudolphum* Imp. venisset, qui *Ottocarum* Bohemiæ Regem, atrocem hostem, in venatione se occisurum promitteret, si facto præmium esset: *Rudolphus*, Etsi noster hostis est *Ottocarus*, inquit, non tamen id efficiet, ut justitiæ & moderationis fines transeamus. *Æneas Sylv.* Imo tam severe justitiam administravit *Rudolphus*, ut apud *Matthiam Castrutium lib. 1. fol. 86. rigidus justitiæ exsecutor* vocetur. Verum ut in communi proverbio dicitur: *Atrocium delictorum atroces sunt pœnæ.* Et recte inquit Seneca: *Pectora magis obsessa malis Non sunt ictu ferienda levi.*

IV. CLEMENTIA. *Rudolphus* Imp. cum post morum mutationem clementior suis fuisset, quam ab initio Imperii; objurgatus ob id, Severum, inquit, & immitem fuisse me aliquando pœnituit; lenem & placabilem, nunquam. *Æneas Sylvius.*

V. HUMANITAS. Siffridus scribit, *Rudolphum* Imp. suis satellitibus præcepisse, ne quenquam pauperum accessu & colloquio suo arcerent: *Date, obsecro*, inquit, *hominibus ad me accedendi locum & facultatem. Non enim ideo ad Imperium evectus sum, ut hominibus in arca præcludar.*

VI. ABSTINENTIA. *Rudolphus* Imperator cum in bello adversus *Ottocarum* gesto potu laboraret cum toto exercitu, ferunt rustico (qui messoribus potum ferret) ablatam hydriam sicera plenam, atque Imperatori oblatam. Quam cum ille vidisset, Reddite, inquit, homini vasculum suum: nam ego exercitui, non mihi, sitiebam. Sicque sua abstinentia partim exercitum eo potu refocillavit, partim ad sitis patientiam invitavit suo exemplo. *Æneas Sylvius.*

Idem *Rudolphus* milites suos rapis pro pane vesci docuit. Nam cum aliquando in obsidione urbis cujusdam milites penuria panis laborarent, Imperator contulit se in agros rapis consitos; earum quasdam evulsit, & comedit, dicens: *O mei* commilitones, donec hisce rapis participes fieri possumus, fame non peribimus, iisque, quoad panis afferatur, nos sustentare poterimus. *Castrut. lib. 3. fol. 221. Chron. Hedion fol. 565.*

VII. MODESTIA *in* VESTITU. Studio fuit *Rudolpho* vestium contemnere splendorem, & superbas pomparum præstigias. Eam consuetudinem adversus *Ottocarum* curiosius tenuit, insolentiam hominis suo exemplo castigaturus: uti in Actis Sagatis plenius dicemus. *Æneas Sylvius.*

VIII. GRATITUDO. *Rudolphus* Imperator ante imperium summam coluit amicitiam cum *Friderico* Eitel-Friderici I. filio Comite à Zollern, qui illo tempore, quo *Rudolphus* Francofurti Imperator Romanus designatus erat, Basileam cum eo obsedit. Cujus rei fama cum ad *Fridericum* emanasset omnium primo, non, ut ante, statim *Rudolphum* adiit, sed per internuncium se admitti postulavit.

lavit. Hoc *Rudolphus* demiratus, cum alienationis inde alicujus suspicionem colligeret, faustum ab eo Imperii delati nuncium accipit. Quapropter cum & ante fidem *Friderici* sæpe perspexisset ac probasset, & hac comitate mirifice delectaretur, ita eum remuneratur, ut, extincta Burggraviorum Noribergensium prosapia Marchionum Voburgicorum, cui eam dignitatem contulisset *Conradus III* Imp. ex *Henrici* familia, Burggravium ipsum crearit A. C. 1273; quem Burggraviatum postea, *Henrico* Burggravio mortuo, circiter A. C. 1289 possedit. Nec deinde *Fridericus* de suo in Cæsarem studio quicquam remisit, sed potius id vehementer auxit: quippe qui & contra *Ottocarum* Bohemiæ Regem egregie militavit.

Quemadmodum autem nulla humana sapientia est, quæ non erret aut impingat alicubi: sic quoque *Rudolphus* Imp. sua errata habuit. Nam præter neglectionem Italiæ in eo etiam culpatur πλεονεξία, cum propter Imperii jura vendita civitatibus Italicis, (inter quas fuit etiam Florentia, quæ persoluto Imperatori pretio sex millium ducatorum se in libertatem vindicavit,) tum quod exemplo *Leonis Æsopici* prædam, id est, provincias Germaniæ hæredibus orbatas, partiretur, sed opimiores & potiores sibi vendicaret. *Chronicon Carionis. Trithem. H. Mutius.*

Si ergo solam avaritiam in *Rudolpho* non accuses, cætera non reprehendas.

II. *ACTA SAGATA.*

RVDOLPHVS fuit Princeps magnanimus, bello & armis strenuus, ejusque sapientia, virtus & felicitas, prope restinctis bellis civilibus ac sublatis odiis, effecit, ut rediret Germania ad sese, in statum ex longa perturbatione tranquilliorem reposita; in quo postea constitit ac floruit paucis admodum suis partibus immutata. Gessit autem *Rudolphus* bella *ante Imperium, & in Imperio.*

I. *Ante Imperium.*

Antequam ad Imperium pervenit, ut subditos, eosque qui illum protectorem susceperant, ab incursionibus hostium defenderet, sex bella gessit, semperque victor evasit. Reportavit enim victoriam,

I. Ab Abbate S. Galli, & fratre ejus Episcopo Curiensi: quorum hunc occidit, illum in vincula conjectum, ut pacem peteret, sibique fidelitatem juraret, coëgit.

II. A Comite Toccenburgensi, quem seditiones quasdam molientem, ut quiesceret, armis adegit.

III. Ab *Vdalrico*, Domino Regenspergæ, quem in eas angustias redegit, ut privatus Tiguri vivere cogeretur.

IV. Ab *Ottone* patruo Comite de Laufenberg: quo prælio, Cuburgo, quo *Otto Rudolphum* excludere volebat, recepto, Dominus de Tauffenstein, qui *Ottoni* operam fortem navabat, cecidit.

V. Ab Episcopo Argentinensi, qui præ nimia trepidatione reliquias carissimas dispersit.

VI. Ab Episcopo Basiliensi, homine pertinacissimo, qui ditiones *Rudolphi* ferro & igne longe lateque vastavit. *Rudolphus* vix decennali bello ad pacem petendam adegit. Basileam ter obsedit, & postremo eam expugnasset, nisi eo tempore Imperator fuisset declaratus. Quare pacem cum Episcopo, qui ad compensanda detrimenta 900 marcas argenti persolvit, composuit. *Lazius. Munsterus in Cosmograph. Pantaleon.*

II. *Bella* in Imperio gesta.

In Imperio pari fortuna & prosperitate bella gessit *Rudolphus.*

I. Adversus Marchionem Badensem, & huic confœderatos in Suevia, Alsatia, & vicinis aliquot terris. Hos non magno negotio dissipatos & contusos coëgit supplices pacem petere, relictis quæ occuparant.

II. Comites XVI Sueviæ conjurarunt, se vel ex insidiis *Rudolphum* interfecturos, vel aperto bello illum aggressuros. Sed *Rudolphus* hoc comperto illos antevertit, ac multis direptis arcibus eos in ordinem redegit.

III. Cum oppida quædam Alsatiæ, Brisgoiæ, Ergoiæ, & Turgoiæ fœdus contra *Rudolphum* inivissent, Imperator & illa armis subegit. In hoc bello multæ arces & oppida ab eo sunt vastatata.

IV. Cum *Henricus* Dux Bavariæ (cui *Ottocarus* calcar addebat) fœdere cum aliis facto contra *Rudolphum* insurgeret, & ludibria spiraret, Imperator bello eum aggressus ad deditionem & pacem petendam adegit.

V. *Rudolphus* Imperator *Ottocarum* Bohemiæ Regem, duplici prælio fusum, repetita acie interfecit.

Quia autem hoc bellum præ cæteris notatu dignissimum, illud aliquanto prolixius explicabimus.

Bellum primum. Circa quod tria sunt notanda.

I. ORTVS.

OTTOCARI *insolentia. Ottocarus* Rex Bohemiæ

miæ *Rudolpho*, Magiſtro Curiæ in aula ſua mercede fuerat uſus. Qua de cauſa cum *Rudolphus* Imperator eſſet declaratus, illum contemnens *Ottocarus*, ei parere recuſavit, Auſtriamque cum finitimis regionibus occupatam ad ſe rapuit. Imperator miſſis Legatis ea, quæ Imperii erant propria, repoſcit. Sed *Ottocarus* eos contemtui habuit & violavit, nonnullis ad portas ſuſpenſis.

II. *PROGRESSVS.*

Armorum correptio. Cum igitur *Ottocarus* minime Imperatori cedere vellet, Imperator bello eum aggreſſus eſt, ac Auſtriam invaſit, & Viennam poſt unius menſis obſidionem in deditionem accepit. *Ottocarus* cum exercitu advenit; ſed cum impar eſſet viribus, & Viennenſes inſuper excurſionibus Bohemiam vaſtarent, ipſi fiducia non fuit impetum ſuſtinendi Teutonum.

III. *EGRESSVS.*

Pacificatio. *Ottocarus*, cum viribus *Rudolphi* ſe imparem eſſe videret, conſilio ſuorum petivit, ut in gratiam reciperetur. *Rudolphus* igitur Regem ad ſe vocavit, fidem ab eo accepturus. Ille venit cum magno & ſplendido comitatu: viri, & equi, auro, gemmis & ſerico nitebant. Dictum *Rudolpho*, adventare *Ottocarum*, pararet ſe mox cultu & veſte Imperatoria. Talem Regem admiſſurus *Rudolphus* renidens; Imo rex Bohemiæ, inquit, griſeam meam veſtem ſæpe deriſit, nunc ipſum veſtis mea griſea deridebit. At vos equos & arma expedite, & accincti inſtructique ut ad pugnam ſtate. Decus Teutonicorum armorum, non veſtium, advenis iſtis oſtendite. Hoc me vobisque dignum eſt. Dixit *Rudolphus*; neque aliter fecit. *Ottocarus* illi vili cultui ſe & aurum ſuum ſubmiſit, & ad genua quondam miniſtri ſui acceſſit, non ſine ludibrio etiam: cum Imperator juſſiſſet tentorium, in quo res gerebatur, ſubito pandi & revelari, ut ab omnibus geniculans *Ottocarus* conſpici poſſet. Atque ita *Ottocarus* in gratiam receptus impetravit feuda regni Bohemici & Moraviæ, ſi ab Auſtria, Stiria & Carinthia, abſtineret, & filio *VVenceslao* nuptias filiæ *Rudolphi* promitteret.

Bellum ſecundum cum *Ottocaro.*

Ottocarus Rex Bohemiæ haud diu in fide perſtitit, inſtigante præſertim Kunigunde Cumana ſeu Ruſſica conjuge, quam abdicata Margareta præter leges duxerat, & indignum dicente, magnificum Regem pauperculo Cæſari genua flectere. Filia igitur Bohemi Imp. filio *Alberto* deſponſata monaſterio ſacrata eſt, & Rex ipſe violato fœdere & ſacramento, quod Imperatori præſtiterat, cum magno exercitu A.C. 1277 (cum prius anno præcedenti pacem cum *Rudolpho* fecerat) in Auſtriam venit: cui copias Imperator oppoſuit: & Moravia ac Auſtria tota hyeme incendiis & rapinis eſt vaſtata. Cum vero *Rudolphus* ipſe ad exercitum veniſſet, amicitiam junxit cum *Ladislao* Hungaro, & eum contra Bohemum defendit. Inde A.C. 1278 die 26 Auguſti ad Viennam prælio congreſſus cum *Ottocaro*, & licet impari exercitu, jamque dejectus equo, vicit tamen perfidum Regem. *Ottocarus* ab ignobili quodam captus, dum ad Cæſarem ducitur, inſequentis cujuſdam militis manu, cujus quondam fratrem interfecerat, cadit. Imperator itaque Auſtriam recuperavit, filio tamen *Ottocari VVenceslao* regnum Bohemiæ reliquit, data ei in uxorem Jutta, quam antea ex pacto ei deſponderat. Cuſpinianus ſcribit, in hoc prælio in *Ottocari* exercitu deſiderata fuiſſe 14 millia hominum præter captivos: & hac occaſione Auſtriam ad Comites de Habsburg devolutam eſſe. *Hiſt. Auſtr. Æneas Sylv. Hiſt. Boh. c.27. Chron. Carion. Munſterus in Coſmograph. Albert. Argentinenſis.*

VI. *Rudolphus* Comitem Wirteburgenſem, qui ter ab Imp. deſciverat, armis adeo attrivit, ut ſupplex veniam petierit.

VII. Cum Imperator rebellantem ſibi Columbariam obſideret, quidam nomine TILO COLVP ſenex & veterator aſtutus finxit ſe *Fridericum II* Imp. (qui jam ante annos XXXIV diem ſuum obierat) eſſe, & in Palæſtina hactenus captivum detentum. Qui Rhenanas aliquot urbes pervagatus, eas ad defectionem à *Rudolpho* ſollicitavit: ſed à multis non eſt receptus. Noveſienſes vero & alii cum eum recepiſſent, tantæ fuit audaciæ, ut *Rudolpho* Imp. mandaret, ut Imperium deponeret, & privatus ad ſe veniret, & homagium præſtaret. Quare Imperator, admiſſis ad pacem Columbarienſibus, deſcendit ad inferiora Rheni, fingenſque obſequium erga Imperatorem novum, eum in *Cattis* ad *VVetzlariam* cepit. *Pſeudo-Fridericus* igitur faſſus eſt, ſe olim in aula *Friderici* fuiſſe, & hinc tanta ſibi indicia. Sed juſſu *Rudolphi* Imp. cum duobus ejus conſiliariis, qui hujus fraudis fuerant participes, igne crematus eſt. *Chron. Spang. fol.* 313. *Chron. Saxon. fol.* 348. *Chron. Hedion. fol.* 565.

VIII. *Rudolphus* Comitem Sabaudum & Helvetios ſibi parere coëgit. Similiter Comitem Burgundiæ, qui Gallorum auxiliis fretus multas ſeditiones moverat, domuit, & Imperio tributarium fecit.

IX. In Thuringia 60 munitas arces latrociniis infames ope & adminiculo Erfurdenſium evertit

ac delevit, supplicio sumto de novem & viginti latronibus, quos in Ilmena ceperat. Austriæ etiam Carinthiam, Carniam, Carniolam & Marcam, cum multis oppidis beneficiariis adjunxit. Omnino hic laudatissimus & bellicosissimus Princeps decies quater cum hostibus prælio conflixit, semperque priores retulit. Vnde magnam authoritatem consecutus, & cognomento VICTORIOSI insignitus est. *Cosm. Munsteri. Chron. Carion. Chron. Hedion. Cuspin. Vrsp. & alii.*

CAPVT III.
DE EGRESSV.

Rvdolphus Imp. postquam finem vitæ sensit adventare, Principes Electores convocavit Francofurtum, ut filium suum *Albertum* Regem Romanorum crearent, sed id non obtinuit: paulo post Erfordiam venit, ubi gravissime ægrotare incepit. Instituit igitur iter properabundus Spiram versus, dicens, sibi multos ibi conveniendos esse Reges: innuens, se ibi sepeliri velle. Iamque vicinus urbi, superatus magnitudine morbi, decessit in oppido Germersheim / sito ad ripam Rheni, die 15 Julii, die divisionis Apostolorum, ut Trith. habet, die 18 August. habent alii, alii denique die 30 Septembris A.C. 1291, cum vixisset ann. 73, menses 5, & imperasset annis 17, mens. 9, diebus 16. Sepultus Spiræ prope *Philippum* Suevum. *Siffrid. Cusp. Chronic. Carion. Chron. Spangenb.*

Viri celebres.

Hoc seculo floruerunt:

I. THOMAS AQVINAS, Scholasticus Theologus, à superstitiosis hominibus Doctor Angelicus appellatus. Singulari diligentia ab ineunte ætate literis incubuit. Dominicanorum, hoc est, Prædicatorum ordini se associavit. Præceptore usus *Alberto Magno*; in Scholastica Theologia tantum profecit, ut vix similem habere videretur. Libros quamplurimos conscripsit, partim Theologicos, partim Philosophicos. Mortuus est A. C. 1274, die 7 Mart. ætat. a. 50. Hic ad extremum Eucharistiam sumturus, Dominum Jesum flendo rogitavit, ut, si minus recta fuissent ea, quæ de ipsius mysteriis, deque universa Ecclesia Spiritu sancto instigante scripsisset, veniam tribueret: eaque omnia Ecclesiæ judicio sacrosancto permisit. *Trith. Volaterran. Blondus. Paralip. Vrsp.*

II. BONAVENTVRA Ordinis Minoritarum, unus ex præcipuis Scholasticis Theologis fuit, qui Theologiam per Philosophiam Aristotelicam corrupuerunt. Parisiis Magistrum Sententiarum, cum admiratione, publice professus est, cum nondum annum ætatis 30 egressus esset. Minoritarum Generalis Magister creatus: postea Albanensis Episcopus, & Cardinalis Romanæ Curiæ factus est. Libros multos in Theologia conscripsit. Mortuus est A.C. 1274, ætat. 53, in Concilio Lugdunensi. *Platina. Trith. Volaterranus. Bergomens.*

III. GVILHELMUS DVRANVS, vulgo appellatus Speculator, vir exercitationis forensis peritissimus, & ideo pater practicæ vocatus, condidit eximium opus, quod Speculum Juris inscribitur: Estque autor libri, qui inscribitur *Rationale divinorum*.

IV. PTOLEMÆVS LVCENSIS, qui Pontificum vitas descripsit.

V. IACOBVS de VORAGINE, Episcopus Ianuensis, historiæ Lombardicæ, de Sanctis, autor.

VI. MARTINVS POLONVS Episcopus Consentinus, cujus Chronicon desinit A. C. 1278. Appendix ab alio addita pertingit usque ad annum Christi 1320.

Eodem anno terminatur accuratissime scriptum Chronicon IACOBI MEYERI de rebus Flandriæ.

VII. PROBVS, Franciscanus, Episcopus Tullensis, Tubingæ natus in Suevia, Theologus doctus & eloquens, circa annum Christi 1286 floruit. Is in frequenti conventu Episcoporum Herbipoli Romanistarum avaritiam, luxum, superbiam accusavit: nebulones, Satanæ atque Antichristi Satrapas, faces bellorum in Germania, Galliis, Hispania, &c. appellavit. *Nauclerus. Aventinus.*

VIII. NICOLAVS de Bibera, Erfordiensis Abbas, Germanus, Theologus, Philosophus & Poëta: claruit Erfordiæ, scripsit opuscula oratione prosa & ligata. Vnus eorum fuit, qui Romanistarum nequitiam vidit & reprehendit. *Trith.*

Res memorabiles.

I. A.C. 1277 inchoata est exstructio turris ARGENTINENSIS, & perducta per quatuor cochleas, quæ, ut Germaniæ sectaculum & ornamentum eximium, septem Mundi Miraculis annumerari possit. Post annos 28, anno 1305, reliqua perfecta sunt usque ad coronam: sed finis operi impositus est anno Christi 1449. *Albert. Argent. VVimfelingus. Bruschius.*

II. A.C. 1278 *puella* quædam in Suevia, anno ætatis octavo, puerum peperit, ut habent *Annales Suevici.*

III. Eodem anno strangulati fuere in Anglia 248 *Iudæi*, quod aureos nummos furtim minuissent. *Ranulphus. Balæus.*

IV. A. C. 1282 *piscis*, qui leonis effigiem habuit, apud Centumcellas Febr. mense in mari captus est. Pellis erat pilosa, pedes breves, caput, cauda, aures, os, dentes, lingua, omnia leonina. Vbi ex aquis traheretur, ululatum & planctum hominis instar edidit. *Bergomensis. Chronic. Martin. Fascic. Temp.*

V. A. C. 1283, ex Martini Pontificis concubina natus est *puerulus villosus*, ungues instar ursi habens: eam ob causam Pontifex omnes ursorum imagines ex palatio & domibus suis abolevit. *Bergomensis.*

VI. A. C. 1284 *clades Hamelensium* ad Visurgin accidit die Petri Pauli, sive 29 Iun. Dum enim cives sacram concionem audiunt, Magus, qui conducta opera mures & rattos fistulæ cantu ejecerat, nec satis pecuniæ acceperat, iisdem nefandis artibus pueros centum triginta urbe educit in vallem Koppenbergiam; ubi monte obruuntur. *Histor. Hamel.*

VII. A. C. 1286 in æstate novum *genus vermium* Borussiam infestavit, qui caudis cancrorum præditi, intra tertium diem necavere, quoscunque suo aculeo pupugissent.

VIII. A. C. 1287, in festo S. Nicasii, *quindecim* Insulæ in Selandia ex maris inundatione submersæ sunt, atque cum his una, utriusque sexus, circiter quindecies mille homines perierunt. *Fasciculus temporum. Chronic. Hirsav.*

IX. In diœcesi Leodiensi, in villa Erkel/ puella quædam sine cibo & potu, annis plus quam triginta vixit. *Nauclerus. & alii.*

XXXII IMPERATOR GERM.

ADOLPHVS NASSOVIENSIS.

CAPVT I.

DE ORTV.

HIc *Adolphus* è veteri & clarissima familia Nassovicorum Comitum oriundus fuit. Quæ gens, in bellis Italicis rebus pro Imperio fortiter gestis, HENRICORVM seculo inclaruit, & ab exiguis initiis eo potentiæ progressa est, ut non tantum vicinos inter Comites ultra citraque Abnobios montes, qui Cattos ab Angrivariis & Westphalis dividunt, principem sit consecuta locum; sed etiam ad fastigium Ducum conscenderit, & ditioni Augustæ multas alias ampliores adjecerit. *Adolphi* majores in agro Norico possessiones, in urbe ipsa sedes suas habuisse, monumenta familiæ, quæ supersunt, & annotata historiarum testantur. PATER *Adolphus* apud *Rudolphum* Imper. egit Præfectum Prætorii, qui nunc est judex Cameræ, fuitque vir sapiens, magnæque authoritatis. *Pantal. Peucerus lib. 5. fol. 105.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

VXOR ejus dicta fuit IMAGINA, ex qua tres suscepit filios. I. Dictus fuit ADOLPHVS, cui desponsata fuit Bohemiæ Regis filia, sed sponsus & sponsa ante celebratas nuptias in vivis esse desierunt. II. HENRICVS, qui uxorem duxit Burggravii Noribergensis filiam. *Tertius* (qui est ἀνώνυμος) matrimonio sibi junxit filiam Palatini. Ex eadem ei quoque nata filia *Mechtildis Rudolpho* Comiti Palatino nupta, quæ ei peperit *Adolphum*, *Rudolphum* & *Robertum*, Comites Palatinos ad Rhenum. *Pantaleon. fol. 365.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Rudolpho rebus humanis exemto, ELECTORES Imperii convenerunt Francofurti, electuri Imperatorem: ubi Moguntinus, qui *Adolpho* Nassoviensi consanguineo suo multum officii debebat, fefellit Electores, ita ut unanimiter (excepto *Ludovico* Palatino, qui inclinabat ad *Albertum* Austriacum *Rudolphi* Imp. filium) Moguntino concederent potestatem eligendi, quem vellet: qui præter omnium spem & opinionem *Adolphum* renunciavit Imperatorem A. C. 1292, in die Epiphaniæ. Inde Aquisgranum deductus, ibique cum uxore Imagina ab Archiepiscopo Coloniensi unctus & coronatus est mense sexto à morte *Rudolphi* Imper. A Pontifice vero Romano non est coronatus, cujus inaugurationem respuit, à *Rudolpho* edoctus, nugas istas esse contemnendas, ut splendidam miseriam. Is enim (sicut antea diximus) ut Italiæ se committeret, quo à Papa coronaretur, persuaderi non potuit. Solitus ad mentionem itineris Italici recitare illos *Horatii* ex apologo *Æsopico* desumtos versus:

—— Sed me vestigia terrent
Omnia te antrorsum spectantia, nulla retrorsum.

Cuspinianus. Chronic. Spangenb. Pantaleon. Peucerus lib. 5. fol. 96.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA*, & *SAGATA*.

ADOLPHUS præclara fortitudinis bellicæ specimina *ante Imperium* edidit: Ducem Brabantiæ numero superiorem, quinque præliis ordine vicit, & occisis quinque belli Ducibus, spolia opima reportavit. Quamobrem sibi magnam virtutis opinionem, famamque conciliavit non modicam; nec solum prosperis, verum etiam adversis rebus invictus. Cum enim sexto prælio adversus Brabantos captus esset, & interrogatus, ecquis esset? masculè respondit: Sum Comes Nassoviæ, non quidem ditionibus potens, sed rebus magnis gerendis natus; miror que, quod gladii mei mucronem effugere potueris, ut noris hostem numero imparem non esse contemnendum. Hoc audaci responso delectatus Dux Brabantiæ, honeste habitum, & donis oneratum, facta pace dimisit. *Cuspin. Castrutius lib.* 5. *fol.* 361, 362. *Pantaleon. fol.* 363.

Imperator vero electus *Adolphus* nihil fere tanto nomine dignum gessit. *Eduardo* Regi Angliæ bellum cum *Philippo* Pulchro rege Galliæ, è spoliatis quibusdam Anglorum navibus, ac cæde nautarum, erat ortum. Vastabantur Normannia Aquitaniaque, provinciæ in Gallia Anglorum. Guido Flander, cum filia, quam Anglo desponderat, evocatus, vix è custodia erat dimissus Francorum. *Adolphus* ergo cum Guidone Flandro stipendiariam pollicitus militiam *Eduardo*, centum millia aureorum ab Anglo accepit. Imperator accepta pecunia Principes consuluit, sed cum nec Principes stipendiarii vellent fieri Regi Angliæ, & prohiberent, ne Imperator fieret, *Adolphus* auxilia mittere non potuit. *Albertus* Austriacus, *Rudolphi* Imper. filius, si Dominus, inquit, meus stipendiarium se Anglo facit, quid ni ego me Franco? Ita *Adolphus* cœpit in odio esse, & à multis contemni. Cum *Alberti* filiam suo ambiret filio, repulsam tulit, addito cavillo: Si Comes esset Austriacus, velle & suam filiam Principem facere. Inde simultas inter Nassoviam Austriacamque domum firmata, quæ deinceps magis magisque exasperata, tandem in apertum sese bellum effudit; in quo *Adolphus*, ut dicetur, concidit.

ALBERTUS Landgravius Thuringiæ, ut filiis *Friderico* & *Dithmanno* ex *Margarita Friderici* II Imper. filia susceptis, (quam historiam, quomodo *Albertus* vitæ conjugis insidias struxerit, ipsaque exulare coacta, & tandem *Albertus* ipse à filiis rursus in exilium ejectus sit, in historia *Friderici* II recitavimus) ægre faceret, *Adolpho* Imperatori argento Anglico instructo vendidit totam Thuringiam, (excepta arce Wartburgensi, quam sibi retinuit ad vitam) duodecim millibus marcarum auri, sive 94000 florenis. Cum vero Thuringi ipsi homagium facere nollent, nisi solverentur juramento à suis Principibus *Friderico* & *Dithmanno*, vi eos cogendos adegit. Quare Thuringiam & Misniam armis & ferro adortus expilavit, diripuit, vastavit, moniales & virgines stuprandas militibus concessit, immanitate & crudelitate Turcos ipsos superans. Nec Marchiones *Fridericus* & *Dithmannus* suis rebus defuere, collectoque ingenti exercitu varia fortuna cum *Adolpho* dimicarunt. Imperator primum in Osterlandia Friburgum & Numburgum, postea Creutzburgum, cum ei ignem injecisset, in deditionem accepit. Inde in Misnia FRIBERGAM urbem metallicam, quam 16 mensibus obsederat, per proditionem cepit; arcem vero cum multis nobilibus, paucis diebus post deditionem, hac conditione, ut liberi cum armis decederent: quam conditionem Punica fide *Adolphus* servavit. Sexaginta enim ex eis cives securi percussit, reliquis pro redemtione magnam pecuniæ summam imposuit. Hos ut liberaret *Fridericus* Marchio Misniæ, *Alberti* filius, tres urbes, Grimmam, Rochlitium & Leisnicum Imperatori tradere coactus fuit: dedidit se sponte Imperatori Misena urbs, quod Episcopus *Adolpho* faveret. *Fridericus* ita tota fere ditione pulsus, exules & amicos collegit, & noctu Rochlitium recepit, & paulo post ex insidiis *Philippum Nassoviensem* fratris *Adolphi* filium intercepit, qui ut liberalius in captivitate haberetur, *Friderico* Geitam, Dobelam & Bornam reddidit. Quod vero hoc bello privati tantum commodi causa distentus rem Imperii negligeret *Adolphus*, indignaque adeo & nefaria multa in se admitteret, Imperii principibus indignus sceptro judicatus est.

Idem Moguntinus, qui antea author principibus ad eum eligendum exstiterat, imputata ipsi ingratitudine, Ecclesiarum vastatione, diminutione imperii, stupratione virginum, mercenaria militia, ut ab iisdem dejiceretur imperio, effecit. Itaque congregatis Principibus Moguntiæ A. C. 1298, die 24 Iunii imperio exutus est, & in locum ejus *Albertus* Austriacus, *Rudolphi* Imp. filius surrogatus. *Polydor. Chron. Spangenb. Fabr. Trith. Peucerus. Sigfrid. Cuspin. Cosmograph. Munsteri.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

CUm *Adolphus Alberto*, à Principibus Germaniæ Imperatori electo, cedere imperio nollet,

let, armatis copiis contra eum profectus est *Albertus.* Cui ut occurreret *Adolphus*, rediit ad Rhenum, atque ex Alsatia descendenti, instructus *Rudolphi* Palatini generi & *Ottonis* Bavariæ Ducis auxiliis, obviam factus est ad Spiram; ubi acerrime pro corona certatum est. Ad extremum *Adolphus*, quod esset animi vehementior, equitatum suum rapit in Austriacos, haud exspectato, ut prudentissime monebatur, peditum exercitu. *Albertus*, qui id operam dederat, ut adversum haberent Solem hostes, armis eos æstuque devicit. *Adolphum* ipsum in prælio vulneravit secus oculum. Prostratus in terram, cum galeam armiger levasset, modico in collo vulnere inflicto obiit, cum imperasset ann. 6. & sex mensibus. *Otto Bavarus*, *Rudolphus* Palatinus, & alii, *Adolphi* partes sequuti, fuga periculum declinarunt. Plurimi tamen Comites cæsi sunt, & filius *Adolphi* Imper. cum multis aliis Comitibus captus est. Prælium factum in agro Spirensi A. Christi 1298, die 2 Junii, cum jam Anglus Francusque fœdere inter se & affinitate juncti, bellum deposuissent, & *Albertum* juvandum, adversus perfidum *Adolphum*, ducerent, quod à Rege ad Regem auro corruptus defecisset, fidemque minime præstitisset.

Corpus occisi *Adolphi* Imp. in monasterio Rosenthal fuit humatum usque ad tempora *Henrici* Regis de Lützburg/ cujus mandato Spiram cum honore delatum in sepulcris Regum locatum est. *Albert. Argent. Chronic. Martin. Poloni in append. P. Æmylius lib. 8. Chronic. Spangenb.*

Quanquam autem desiderari multa in *Adolpho* potuerunt: tamen quia unctus fuit Domini, omnes, qui in ejus necem cum interfectore conspirarant, Comites simul, Archiepiscopi & Episcopi, mala morte, divina ulciscente gratia injuriam ejus, perierunt. Nam ALBERTUS ipse regni usurpator à Johanne fratris filio fuit occisus. Comes *Albertus* de Haigerloch/ in itinere, à Duce *Ottone* de Bavaria genero Regis occisus est. Comes de Ochsenstein/ vulneratus, in conflictu obiit. *Gerhardus* Eppensteinius Archiepiscopus inventus est mortuus, sedens in sella seu cathedra. Comes de Zweybrück/ in ripa Gliese dicta, fuit submersus. Comes de Leiningen phreneticus & variis calamitatibus miser factus est. *Conradus* Episcopus Argentinensis, ante Friburgum à quodam rustico gladio interemtus. Cæterique pene omnes simili interitu perierunt. *Trithemius. Hirsav. Nauclerus part. 2. Generat. 44.*

XXXIII IMPER. GERM.

ALBERTUS I, AUSTRIACUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

I. Generatio.

I. PATER fuit RUDOLPHUS I Imp.

II. MATER dicta fuit ANNA, filia *Bernhardi*, Comitis Hoheburgensis: sicut supra diximus.

II. Appellatio.

I. NOMEN. Dictus fuit ALBERTUS, h. e. omni laude dignus. Vel Albrecht/ h. e. omnis æqui & justitiæ studiosus. Quod nomen ipsi fuit omen. Fuit namque Princeps pius, justus, in consiliis prudens, castus, verax, osor simulationum, erga obedientes clemens & beneficus, erga delinquentes vero severus, erga pauperes liberalis, in rebus adversis patiens & constans, alienus à sævitia, nec in vindictam præceps, iisque, à quibus erat læsus, si modo delictorum veniam peterent, clementer ignovit, juxta illud *Ovidii*:

Quo quisque est major, magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.

Merito igitur cum quibuscunque laude dignis Principibus esset comparandus, si modo regnis opibusque alienis, quo liberis suis magnos thesauros relinqueret, non inhiasset. Quod ipsi improbat *Henricus Mutius*, cum *lib. 22. fol. 227.* ita de eo scribit: *Fuit prorsus ad rem attentus, studium illi fuit insanum pene, ut quam plurimos thesauros & possessiones liberis relinqueret.*

II. COGNOMENTO dictus I. AUSTRIACUS. Cum enim Austria legitimo hærede destitueretur, & Imperio aperiretur, *Rudolphus* I Imp. eam huic *Alberto* filio sub titulo Archiducatus contulit, per quam tota illa amplissima Archiducum familia propagata, in qua per ducentos fere annos imperii sceptra & Aquilæ floruerunt sine continuationis interruptione. Nam *Alberto* Austriaco (non tamen huic Imper. *Alberto*) successit *Fridericus* III, Friderico *Maximilianus* I, Maximiliano *Carolus* V, Carolo *Ferdinandus* I, deinde *Maximilianus* II, illi *Rudolphus* II, Rudolpho *Matthias*, cui *Ferdinandus* II, & tandem *Ferdinandus* III, qui etiamnum ad Imperii gubernacula sedet.

II. MONOCULUS cognominatus est: quia artibus Episcopi Salisburgensis venenum ipsi fuit

fuit propinatum: quod quidem medicorum ope evomuit, sed tamen tanta ejus vis fuit, ut alterum oculum amiserit: unde Rex *Monoculus* fuit dictus. *Cusp. Pantaleon. Dresserus.*

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXOREM habuit ELISABETHAM, *Meinhardi* Ducis Carinthiæ, Comitis Tyrolis & Goriciæ filiam, sororem uterinam *Conradini*, mulierem piam, magnique & perspicacis ingenii, quæ fontes salis prope Gmundum in Austria superiore reperisse, & coquendi rationem ostendisse scribitur. Vnde omnibus cœnobiis in Austria sale prospexit, & insuper maximos inde proventus habuit. Hæc *Elisabetha Albertum* patrem fecit liberorum viginti & unius. Verum ex iis undecim tantum ad justam ætatem pervenerunt, qui omnes ad summam dignitatem sunt evecti, filii sex, & quinque filiæ.

I. FILII *fuere sequentes:*

I. RVDOLPHVS, cognomento *Mitis*, qui in uxorem duxit *Blancam*, sororem Regis Galliæ: & post illius mortem *Callisiam* Bohemicam: sed ex neutra conjuge liberos sustulit. Hunc pater *Albertus* A. C. 1307, ineunte vere duxit in Bohemiam, ut Wenceslao (qui, cum expeditionem instituisset in Poloniam, ut regnum illud paternum sibi acquireret, Olmutii meridiano tempore in cubiculo quiescens, occisus est, anno regni primo) succederet: quod & factum est, sed non integro anno regnavit; dysenteria enim mortuus est adventante hyeme.

II. FRIDERICVS cognomento *Pulcher*, Dux Austriæ, post Imperator.

III. LEOPOLDVS cognomento Gloria militum, Dux Austriæ, Stiriæ, & Carinthiæ. Hic mortuus est A. C. 1326, & in monasterio, in loco qui Königs-feld/ h. e. campus regius nominatur, à matre *Elisabetha* exstructo, sepultus est.

IV. HENRICVS Dux, qui matrimonio sibi junxit filiam Comitis de Virneberg/ & mortuus est A. C. 1344.

V. ALBERTVS, cognomento *Sapiens*, qui diu post patris obitum præfuit gubernationi, & ducta in uxorem filia *Vdalrici* ultimi Comitis Phyretarum, Comitatum Austriæ conjunxit.

VI. OTTO Dux Austriæ, qui connubio sibi junxit Ducis Bavariæ filiam, diemque suum obiit A. C. 1344.

II. FILIÆ.

I. AGNES nupta *Andreæ* Regi Hungariæ.

II. ELISABETHA *Friderico* Duci Lotharingiæ collocata.

III. ANNA Marchioni Brandeburgensi juncta.

IV. CATHARINA, quæ desponsata fuit *Henrico* VII, Lutzelburgensi Imper. qui cum jam nuptias esset cum ea celebraturus, veneno exstinctus est. Nupsit ergo *Catharina* Regi Apuliæ, & Duci Calabriæ.

V. GVTTHA maritata *Vlrico* Comiti Ottingensi.

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Cum *Adolphus* Imper. diu bellum contra *Alberti* Landgravii Thuringiæ filios *Fridericum* & *Dithmannum* privati tantum commodi causa gessisset, Imperii vero curam nullam haberet; Moguntinus & alii Principes Moguntiæ convenerunt, & *Adolphum* indignum Imperio pronunciarunt, & deponendum: & hunc ALBERTVM Imperatorem designarunt, qui post partam ab *Adolpho* victoriam, confirmandi sui causa, ne quis priorem electionem vitiosam esse diceret, Imperiumque invadere videretur, omnes Principes convenire, & solenniter creari *Cæsar* petiit, quod factum die 25 Julii A. C. 1298, Aquisgrani, ubi coronatus est, in tanto hominum concursu, ut ab infusa hominum multitudine Dux Saxoniæ & multi alii sint oppressi. Mense Novembri etiam uxor ipsius *Elisabetha* coronata est.

Inde *Albertus* à Papa *Bonifacio* VIII solennem renunciationem petivit: quam ille furens ambitione, insano stolidoque fastu, gladio femur accinctus, & corona redimitus caput, ac se *Imperatorem* simul ac *Pontificem* barbarica jactantia professus, initio denegavit. Cum autem aliquanto post gravissimum esset natum dissidium inter ipsum & *Philippum* Pulchrum, Galliæ regem, approbavit electionem *Alberti*, in ejusque familiæ laudem multa dixit. *Cuspinian. Peucerus lib. 5. fol. 106, 107. H. Mutius lib. 22.*

II. Imperii administratio.

I. ACTA TOGATA.

I. ALBERTVS licet egregiis virtutibus præditus fuerit, tamen has omnes nefanda avaritia, dum alienas opes ad ditandos suos quærebat, obscu-ravit,

ravit, & plane in gubernatione infelix fuit. Ideo non multa de eo notatu digna ab Historicis prodita sunt.

II. A.C. 1298 *Albertus* Imp. mens. Novembri Comitia more majorum Noribergæ habuit. Frequentes eo convenere Germaniæ Principes, Reges Cimbrorum, Bohemiæ, Apuliæ, Episcopi quinquaginta, præsides atque præfecti trecenti, Equitum quinque millia. Extra mœnia urbis, septa, circus temporarius ex tabulis, subsellia, ac sedilia, ubi cæteri sedendo, turres, orchestra, prætoria lignea, ubi summi Principes prandendo spectarent, exstructa. In cavea, atque arena, Tirocinia equestria, munera militaria exhibita sunt. Solus *VVichveldus* Agrippinensis Pontifex hæc spectacula contemsit. Moguntinus dextrum Imperatoris latus, quod sui officii esse dictitabat, texerat. Tumultum quoque Vangionum, atque Aichstatensis, Episcopi, concitarunt, atque de consessu atque ordine subselliorum litigarunt. In hoc conventu *Elisabetha* uxor *Alberti Augusta* appellata: *Conradus* Archiepiscopus Salisburgensis in amicorum numerum receptus. *Rudolphus* primogenitus Imperatoris filius Austriæ regulus declaratus. *Albertus* intercessione conjugis rediit in gratiam cum *Ottone* Bavarorum Duce, qui avunculum illius Comitem de Hairla interfecerat: sed nec stabilis nec diuturna fuit hæc reconciliatio. Imperator peracto conventu, cum archimystis tribus, *Gebhardo* Moguntino, *Bojomundo* Trevirorum, *VVichveldo* Agrippinensi, Tullum Leucorum urbem petiit, atque cum *Philippo Pulchro* Rege Galliæ de summis utriusque Imperii rebus collocutus est. Illius filiam Blancam in Austriam deduci imperavit. Vbi ipsa non multo post celebratas nuptias cum Imperatoris *Alberti* filio *Rudolpho* absque liberis decessit. *Aventinus lib. 7. Peucer. lib. 5. Histor. Austr.*

III. *Albertus* etsi Italiam ingressus non est, gubernandam tamen patris & *Adolphi* exemplo vicariis ducibus commendavit. *Peucerus lib. 5.*

II. *ACTA SAGATA.*

ALBERTVS multa bella gessit, domi potius, quam foris, ac duodecies acie conflixisse dicitur, non pari tamen fortuna. Nam magis privati quam publici commodi causa ea suscepit, nec causas bellorum semper justas habuit.

I. Bellum gessit contra *Adolphum* Imper. quem prælio victum manu sua trucidavit: de quo antea diximus.

II. Phyretarum Comitem Theobaldum rebellem armis compescuit, & ab *Vlrico* Comite Wirtenbergensi placatus eum in gratiam recepit.

III. Bellum gessit contra tres Archiepiscopos, Moguntinum, Coloniensem, Trevirensem, & *Rudolphum* Palatinum, qui societatem contra Imperatorem iniverant. Sed *Albertus* brevi eos in ordinem redegit, & imperata facere coëgit.

IV. Bellum gessit cum *Ottone* Duce Bavariæ, cui *Conradus* Salisburgensis Episcopus aditum parare voluit ad regnum Hungariæ. Quod licet interruptum sit nonnunquam induciis, sopitum tamen nunquam est, & utrique magna damna dedit. Pugnatum tradunt inter hos non armis tantum, sed & venenis, novo & inaudito, ac Germanico nomine indigno, ausu & exemplo. *Alberto* enim venenum propinatum esse constat, artibus, ut ferunt, Episcopi Salisburgensis, cujus etsi partem aliquam medicorum industria vomitu expulit, quanquam difficili conatu; reliquiæ tamen ita eum afflixerunt, ut & vires ejus languefecerint, & alterum oculum corruperint, & fœda macie palloreque corpus deformarint.

V. *Albertus* Imp. *Friderico* & *Dithmanno* Marchionibus Misniæ amicitiam, fidem & defensionem promiserat. Sed victus cupiditate opulentæ ac cultæ regionis Mysorum, & ad Bohemiæ regnum, cum acquirendum, tum retinendum oportunæ, bellum eis fecit, sed infelici successu, vincente justa causa Marchionum Misniæ. Cum enim *Albertus* Imp. cum filio *Rudolpho* iter in Bohemiam suscepisset, ut ipsi regnum Bohemiæ acquireret, quod etiam obtinuit, ex Bohemia misit Ducem cum milite Suevico, qui *Philippo Nassovio*, patruo *Adolphi* Imper. conjunctus, Marchiones Misnia pelleret; qui *Luccam* expugnandam sibi sumsit. Marchiones fratres auxilia impetrarunt à Brunsvicensi affine 300 equites, alium militem ex subditis conscripserunt: & habitis supplicationibus magna alacritate contra hostes profecti, eosque tanta clade vicerunt, ut proverbium inde ortum in illis regionibus, si cui res infeliciter procedit, ut dicatur, *Evenit tibi, ut Suevis ad Luccam.* Victis hostibus fratres Misniam totam præter Friburgum recuperarunt. *Dithmannus* Abbatem Pegaviensem qui hostes commeatu juverat, male mulctavit, & ditione pepulit. *Albertus* Imperator ad hanc cladem vindicandam, & repetendam ab *Henrico* Carinthiæ Duce Bohemiam, dum bellum in utroque loco reparat, interficitur: de quo suo loco plenius dicemus. *Fabricius. Peucer. lib. 5. Albert. Argent. Cosmographi Munsteri.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Cœlestino V* Pontifici Romano successit *Benedictus* Cardinalis, qui *Bonifatius VIII* appellari voluit.

voluit. Fuit homo avarissimus, fraudulentus, virulentus, superbus & violentus, & denique plane impius.

1. *Avarus* fuit. Quia ex avaritia, quod nulli unquam in mentem venerat, revocaturus morem Imperatorum, qui singulis centenis annis annum secularem instituerant, annum JUBILÆUM agendum instituit, in quo plenissimam omnium peccatorum indulgentiam Romam venientibus, quam etiam aliis temporibus, sed minutatim, largiebatur, tum apertis misericordiæ suæ horreis, nullius mensuræ parcitate cohibitam, omnibus publice, sed non omnino gratis, omnium peccatorum condonationem effunderet. Et eandem indulgentiam statuit in posterum omni anno centesimo repetendam: eo anno tanta undique hominum multitudo Romam confluxit, ut vix incedere per urbem amplam & vastam liceret. Cum autem sequentes Pontifices viderent, hujusmodi Jubilæo magnum afferri Pontificio fisco fructum, tum non solum ad 50 annos, sed tandem ad annos 25 Iubilæum reduxerunt.

2 *Fraudulentus* fuit. Quia *Cœlestinum* antecessorem suum fraude circumvenit, voce tanquam cœlitus missa longa arundine per parietem ei quiescenti acclamavit, *Cede Cœlestine, cede: Nisi papatum dimittes, animam amittes.* Quo scilicet miraculo simplex Papa perterritus, Bonifacio locum cessit.

3. *Virulentus* fuit. Quia *Albertum* Imp. coronare recusavit, pronuncians eum indignum esse, qui Imperio potiretur, quanquam bis à Germaniæ Principibus esset electus.

4. *Superbus* fuit. Quia omnia regna Mundi feuda Pontificis esse contendit, & Reges hoc negantes, excommunicandos & deponendos judicavit. Vnde anno Christi 1301 Bullam misit ad Regem Galliæ *Philippum*, in qua se prædicavit Dominum Mundi in spiritualibus & temporalibus: & ea causa jussit, ut Galliæ Rex se pro feudi Domino agnosceret. Hanc bullam *Philippus* publice combussit, & status regni convocavit, qui statuerunt, Pontifici nullum jus esse in regnum Galliæ.

5. *Violentus* fuit. Nam hac de causa iratus Papa fulmen excommunicationis misit in regnum Franciæ, præsertim quod Cardinales de Columna à Rege foverentur. Sed nemo excommunicationem hanc in Galliis præter Episcopum Burdegalensem ratam habuit.

6. Denique *plane impius* fuit, uti ex Iubilæo ab ipso instituto liquet. Etenim in illo plenam (ut diximus) delictorum omnium indulgentiam & remissionem præstabat visitantibus Romæ limina Apostolorum Petri & Pauli. *Platina. Crantzius. Martin. Pelon. Heinz. Mon. Saxon. lib. 8. cap. 36.* Hic Papa in primo Iubilæi die in habitu Pontificali processit, populoque benedictionem impertivit. Altero vero die processit indutus habitu Imperatorio, & sceptrum sibi præferri gladiumque curavit, cum hac inscriptione: *Ecce duo gladii hic sunt. Crantz. & Vrsp.* commemorant. Quibus insignibus cœleste atque terrestre Imperium superbissime sibi arrogavit.

Hoc igitur monstrum hominis, primum Iubilæum Papalem instituit, de quo in annalibus tale extat Epigramma:

Intravit ut Vulpes, regnavit ut Leo, mortuus est ut Canis.

NOTA.

Notatu dignum est tempus, quo Iubilæum Romanum est institutum, scilicet anno Christi millesimo trecentesimo, quo Imperium Osmanidarum, quos alii Ottomanos vocant, & *Cæsares Turcicos*, in Oriente cœpit. Initium quidem *Algieræ*, sive æræ Turcicæ incidit in annum Christi 622. Vnde Saraceni, vel potius Agareni, (neque enim à Sara, sed ab Agar ancilla ortum ducunt) annos *Algieræ*, h. e. peregrinationis vel expeditionis primæ *Mahumeti* computant, sed *Regnum Osmanidarum* anno demum 1300 cœpit. Ergo eodem anno Papa in Occidente, & Turca in Oriente, regnum quisque sibi aperte usurparunt. Vterque Antichristus & hostis Ecclesiæ infensissimus, ille Occidentalis, hic Orientalis: uterque alieni regni invasor impudentissimus, uterque malæ fidei possessor injustissimus.

11. A.C. 1303 Synodus Parisii fuit celebrata, in qua decretum, *Bonifacium* octavum esse Simoniacum, homicidam, hæreticum, Epicureum, qui Saracenos allexerit ad invadendam Siciliam. *Constitut. Imper.* Inde *Philippus* Rex, ad domandam bestiæ illius arrogantiam & malitiam, (quoniam *Albertum* Imper. cum Gallis committere studebat) extrema necessitate coactus, clam ducentos veteranos, Sarra Columna Romano, & *Wilhelmo Rogareto* Tholosate Ducibus, in Italia conduxit, qui Pontificem, cum recenseret suos thesauros, quos in anno Iubilæo corraserat, Anagniæ in regno Neapolitano in domo paterna die 7 Septembris ceperunt refractis valvis, & ita captivum Romam perduxerunt: ubi post dies 24. (al. 35.) mœrore animi *mortuus est, ut canis* ad rabiem redactus, Pontificatus sui anno 8. mense 9. d. 17. Hoc modo *Bonifacius* ille mortuus est, qui Imperatoribus, Regibus, Principibus, nationibus, populisque, terrorem potius, quam religionem injicere conabatur: quippe dare regna & auferre, pellere homines ac reducere pro arbitrio animi conabatur, aurum undique conquisitum, plus quam dici potest, sitiens. *Platina.* Ejus Epitaphium est:

Hic jacet ecce Nero, Laicis mors, vipera Clero.

III. *Bonifacio VIII* exstincto successit in Pontificatu quidam *Nicolaus*, qui se voluit appellari BENEDICTVM XI: qui sedit tantum menses 8, dies 6.

IV. Cum sedes Pontificum post *Benedictum XI* mensibus 11 vacaret, (propter dissensionem enim Cardinalium nullus Papa eligi potuit) absens electus est Bertrandus de Gotto Vasco Episc. Burdegalensis, qui vocatus est *Clemens V*. Hic est author Clementinarum. Die 15 Iulii A.C. 1305 coronatus est Lugduni. Ejus coronationi interfuit *Philippus* Rex Franciæ, *Carolus* frater ejus, *Iohannes* Dux Britanniæ, & quicquid nobilitatis Gallia tunc habebat. Dum vero pompa ejus celebritatis ex more per urbem duceretur, pinna muri pressura populi incubantis impulsa corruit, cujus casu Dux Britanniæ, multique ignotiores oppressi interiere. Ipse Pontifex ex albo caballo deturbatus, carbunculum ex tiara amisit precio 6000 aureorum: ipse *Philippus* etiam non modicum ex hac ruina oppressus fuit. Hic CLEMENS V, quod Vasco esset, Sedem Romanam transtulit AVENNIONEM in Gallias, quam tenuit ipse & ejus successores an. 71. usque ad tempora *Gregorii XI*, qui Sedem Pontificiam ex Galliis Romam reduxit. *Plat. Onufr.*

Viri celebres.

Floruere sub *Alberto* Imperatore *Theologi*: *Albertus* Paduanus, Vbertinus de Casalio, *Gerhardus* Teutonicus, *Iohannes* de S. Geminiano, & Alanus. *Iureconsulti*: *Richardus* de Senis, *Dinus*, & *Petrus* de Belapertica, *Iacobus* de Arena, *Nicolaus* Neapolitanus, *Iacobus* Ravennas Lotharingus, (qui omnium primus ea, quæ à majoribus perspicue & simpliciter tradita erant, ad Dialecticum arguendi disputandive modum deduxit, quem & reliqui omnes fere I C. secuti & imitati sunt) *Martinus Phanensis*, *Franciscus Accursius*. *Medici* & *Philosophi*: *Dionysius* de Garbo, qui scripsit super *Hippocratem*, *Galenum* & *Avicennam*; & *Petrus* de Dania *Astronomus* clarissimus.

Eodem tempore quidam *Richardus Alcoranum Mahometicum* refutavit: quod opus *D. Lutherus* tanti fecit, ut anno C. 1542 in Germanicam linguam verteret.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

SVpra diximus, quod *Albertus* Imperator filio suo primogenito *Rudolpho* regnum Bohemiæ acquisiverit, sed non integro anno ei præfuerit. Cum igitur sine prole *Rudolphus* periisset, *Henricus* Dux Carinthiæ, quem Barones ante *Rudolphum* inconsulto Imperatore Regem designaverant, regnum sibi iterum vindicabat. *Albertus* contra suis id asserere molitus, & ingressurus Bohemiam, exercitum trium millium equitum, & quinquaginta millium peditum adduxit. Sed cum Rhenum trajicere vellet, inter Risum Arulamque amnes, consilio & opera Baronum quorundam, interfectus est à fratris filio *Iohanne*, cui tanquam prodigo administrationem Sueviæ ademerat. Initium cædis fecit *Iohannes* Dux, qui freno arrepto equum stitit, & pugione in collum adacto, conjurationis socios cohortatus est, qui caput dissecuerunt medium, & confoderunt pectus. Sed & parricidæ profugi sua tulerunt præmia, divinitus retracti ad pœnas. Hunc exitum habuit *Albertus* Calend. Maii A. C. 1308, cum imperasset annis fere decem. Maritum conjunx extructo monasterio in loco parricidii, quod Königsfeld / h. e. campus regius nominatur, splendido cohonestavit monumento; sed inde anno sequente exuviæ Spiram traductæ, & prope patrem conditæ sunt, IV. Calend. Septembris, ut ostendit inscriptio tumuli. *Chronic. Philip. lib. 5. Cusp. Cosmogr. Munsteri. Albert. Argentinens. Æneas Sylv. Histor. Bohem. cap. 30.*

Monitum.

Referatur hoc exemplum ad regulam justitiæ divinæ de pœna talionis: Εἴ γε πάθοι ἅ ἔρεξε, δίκη ἰθεῖα γένοιτο. Qui gladium acceperit: gladio peribit. Item non esse movenda civilia bella rapiendæ dominationis causa, sine ordine legum: & DEVM velle, ut legitimos Magistratus veneremur, simus custodes pacis, non inflati appetamus gradus sublimiores sine vocatione, sed amemus humilia. Nec impellamur ad injustos conatus cupiditate dominationis, aut rei alienæ: Μέγα γὰρ ἐφόδιον εἰς πολιτείαν ἡ αὐτάρκεια. *Chron. Philip. lib. 5.*

XXXIV IMPER. GERM.

HENRICVS VII. LVTZELBVRGIVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

HIc *Henricus* è familia Comitum Lutzelburgensium oriundus fuit.

PATER ejus dictus est HENRICVS.

MATER BEATRIX, Comitissa de Hennegau.

Fratres ejus fuere *VValramus*, qui patre defuncto (quia fuit πρωτόγονος) Comitatum obtinuit: & *Balduinus*, qui Episcopus Trevirensis factus est. Est autem Lutzelburgensis Comitatus Trevirorum portio, & ducatus Mosellani in Arduennæ Sylvæ termino situs.

Genealogia Lucelburgiorum hæc est:

Lotharius Rex Austrasiæ & Lotharingiæ, *Lotharii I.* Imp. filius, ex concubina Balrada, sorore Guntheri Episcopi Coloniensis, suscepit

Lotharium. *Hugonem* Ducem Lotharingiæ.

Giselbertus, cujus pronepos est *Conradus* Luzelburgensis.

Henricus I. II. III.

VValramus.

Henricus IV. Comes Lutzelb.

VValramus. Balduinus. Henricus in ordine Comitum Lutzelburgensium quintus, Imperatorum vero VII.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

VXorem habuit MARGARETAM, Ducis Brabantiæ filiam, quæ, quod valde liberalis erga pauperes fuit, *Eleemosynaria* cognominata est. Ex hac *Henricus* unicum filium nomine JOHANNEM, & tres filias suscepit. Imperator, cum à Statibus Bohemiæ esset sollicitatus, ut regnum Bohemiæ in feudum concederet *Elisabetha* relictæ filiæ regis Bohemiæ; consilio habito, *Elisabetham* filio suo connubio junxit, eumq; Regem Bohemiæ creavit A. C. 1310; qui sequenti anno in Bohemiam venit, & Rex Bohemiæ coronatus est die 2 Februarii, cum antea Pragam obsessam per proditionem cepisset, & *Henricum* Ducem Carinthiæ, qui Bohemiæ Regnum per triennium occuparat, Bohemia expulisset. Regnavit autem annos 35. *Filiarum Henricus* Imp. natu maximam BEATRICEM *Carolo* Regi Hungariæ; alteram MARIAM *Carolo* Pulchro Franciæ Regi; quæ in primo partu decessit; tertiam AGNETEM *Rudolpho* Palatino ad Rhenum, ex qua nata est Agnes *Caroli IV* Imp. conjunx, elocavit. *Chron. Philip. lib. 5. Trith. H. Mutius.*

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Interfecto *Alberto* Imper. secutum est interregnum mensium fere 6, quia Proceres Germaniæ contrariis studiis scindebantur. *Philippus Pulcher*, ejusque frater *Carolus Valesius*, Augustam potestatem à Germanis ad Gallos transferre conabantur: Et jam *Carolus Valesius* de sententia fratris exercitum comparabat, ut vel invito Pontifici Imperium extorqueret. Pontifex, etsi à suo Rege non esset alienus; tamen, quia mutationem hanc prospiciebat fore exitiosam Italiæ, & hierarchiæ Romanæ, eam fieri nolebat: ut autem Gallorum conatus anteverteret, clam de his monuit Germaniæ Principes, cohortatus eosdem ad electionem solennem maturandam. Itaque Electores convenerunt Francofurti, & post longam deliberationem HENRICUM Comitem Lutzelburgensem Imperatorem elegerunt die Catharinæ 25 Novembris A. C. 1308: Anno sequenti die 6 Januarii Aquisgrani ab archiepiscopo Coloniensi coronatus est. In Italiam profectus Mediolani coronam ferream, una cum conjuge, accepit. Deinde cum A. C. 1312 Romam venisset, Dominica post festum Petri & Pauli jussu Clementis Pontificis absentis à tribus Cardinalibus diadema aureum suscepit. *Chronic. Philip. Trith. Albert. Argentinens. Antonin.*

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

Henricus bene & laudabiliter Imperium administravit, siquidem eximiis virtutibus præditus fuit. Fuit namque Princeps Catholicus, prudens, naturæ generosæ, animi excelsi, in omni vita moderatus, justus, amans pacis, humilis, erga pauperes liberalis, nunquam elatus prosperitate, nec dejectus adversitate. Omnino nulla in eo virtus desiderata fuit: qua de causa cunctorum suffragiis, ne uno quidem repugnante, Romani regni sceptra ei delata sunt; quæ ipse tanta laude tenuit, ut *pater patriæ*, & *Italiæ servator* dictus sit. *Peucerus lib. 5. fol. 112. Pantaleon fol. 375, 382. Cuspin.*

Exempla Virtutum ejus quædam specialia.

1. PIETATIS. De *Henrico* accepimus, quod in eo eximia pietas, & religio erga DEUM eminuerit: Nam omnia, quæ ad cultum divinum pertinent, diligenter pertractavit, & tanquam relegit: neque

neque ſolum ſacris & rebus divinis ſtudioſe vacavit, ſed & adeo devotus fuit, ut totas noctes oraret & fleret, atque Euchariſtiam (quam *Panem vitæ* & *Calicem* ſalutis eſſe dixit) quotidie ſumeret: qua occaſione etiam periit; ut in capite 3 plenius dicemus.

II. MANSVETVDINIS. Cum à Monacho quodam *Bernhardino* porrecto veneno in pane Euchariſtiæ nefarie necaretur, ipſe vim veneni ſentiens, & mortem adeſſe animadvertens, completa miſſa ad Monachum dixit: ô Domine, recedas: Nam ſi percipient noſtri devoti malum, quod nobis feciſti, morte miſerabili morieris: DEVS *tibi ignoſcat. Nauclerus.*

III. JVSTITIÆ. Nam Imperator electus ſummo ſtudio in id incubuit, ut interfectores *Alberti* anteceſſoris comprehenderet, & ſupplicio parricidis digno afficeret. Quare cum *Iohannem* Ducem Carinthiæ cædis authorem tandem in Italia comprehendiſſet, habitu Eremitarum, ceu quodam reatus ſigno, quod geſtabat, circumdatum, ad perpetuos carceres in Piſano Eremitarum cœnobio eum condemnavit. Reliquos patratæ cædis conſcientia aut in ſolitudines extruſit, in quibus vitam exegerunt pene ferarum ritu inter magnas calamitates; aut ad ſupplicia exquiſita adegit. *In Chron. Philipp. lib. 5. pag.* 563.

IV. AVTHORITATIS contra *Papam. Henricus* Imp. legem tulit, Imperatorem Romanum Pontifici Rom. juramentum præſtare non debere: cum ſit res inuſitaſſimi exempli & novi, Principem & Dominum orbis terrarum ſervo ſervorum fidelitatis juramento obſtringi. *Conſtitut. Imp.*

Vnum ejus atro carbone notandum eſt Vitium, nempe ἀλαζονία ſive *Arrogantia*, quod ſibi imaginatus fuit, quaſi ipſe omnium rerum atque bonorum, etiam privatorum Dominus eſſet. Cum enim ipſe non procul à Bononia, nobilis cujuſdam arcem illuſtrem præteriret, quæſtio incidit, *An ea arx etiam Imperatoris eſſet?* duo Iuriſconſulti inter ſe diſceptabant; quorum alter recte dici affirmabat, *omnia*, etiam proprias facultates privatorum, Imperatoris eſſe; alter negativam tuebatur ſententiam, videlicet quemque ſuarum facultatum eſſe dominum. In hoc certamine cum convenire inter ipſos non poſſet, arbitrum faciunt ipſum Imperatorem, hac dicta utrimque lege, ut equo donaretur victor, cujus precium ſolveret victus. Imperator ſententiam fert, recte dici, *omnia eſſe Imperatoris*, ut ſæpe judices ſibi ipſis blandiuntur. Datus eſt igitur victori equus. Sed quid fit? Faceti homines haud obſcure iniquitatem ſententiæ latæ agnoſcentes, vulgo hunc jocum ſparſerunt: *Alter reſpondit æquum, ſed alter tulit equum.* Et hic mos etiamnum in mundo viget, ut quidam injuſti judices contra jus & æquum ſententias pronuncient. In quam ſententiam quidam Pſeudo-politicus tale Epigramma concinnavit:

Non ideo calcabis equum, quia feceris Æquum:
Æquum qui faciunt, his male currit equus.
Æqui hoſtes vectantur equis, pedes ambulat Æquus:
Ergo ſperne Æquum, ne tibi deſit Equus.

Ε'ΠΙ'ΚΡΙΣΙΣ.

Verum ſi hæc controverſia decidenda eſt, ita reſpondendum: Omnia quidem eſſe Imperatoris, poteſtate nimirum & imperio; ſed hoc non obſtare, quo minus ſingulorum quædam ſint proprietate & dominio. Quare *Achabus* Rex Iſraël cum per vim *Nabothi* vineam occupaſſet, graviter à DEO punitus eſt. 1 *Reg.* 21.

II. *ACTA SAGATA.*

Henricus bella geſſit in Italia, cujus ſtatus tum erat miſerrimus. Nam inde à morte *Friderici* II Imp. per annos circiter 57 ab Imperatoribus ejus cura neglecta fuit. Quod ergo fidem & auxilium Imperatoris Italia (quæ ſuo aſſidue reſpergebatur ſanguine, cædibus ac direptionibus exhauſta, & ſub tyrannos redacta; jam ſervitutem pro libertate, quam intempeſtive affectarat, ſerviebat duram ac triſtem) imploraret: ille ſtatim initio Imperii ſui, ne qua ſemina bellorum aut diſſidiorum domi relinqueret, ſe ad res Germanicas componendas convertit, iiſque pacatis ingenti cum exercitu Italiam ingreſſus eſt anno imperii ſui ſecundo. In eo itinere primum delatus ad *Taurinates* & *Aſtenſes*, utriſque in deditionem acceptis veteri more præſides vicarios impoſuit. Poſtea Mediolanum ſe recepit, ubi una cum Auguſta redimitus eſt corona ferrea, ibique *Matthæum* ViceComitem conſtituit. Inde, cum Imperator Cremonæ civitatis muros & caſtella dejeciſſet, eoſque grandi pecuniæ ſumma mulctaſſet, Brixiam obſedit, ubi eruptione ab hoſtibus facta, frater Imperatoris Balduinus Epiſcopus cum multis aliis cecidit. Sed tandem Imperator obſidionibus fatigatos ac fractos ad deditionem Brixianos coëgit: & quanquam cæde fratris graviter irritatus eſſet, tamen victus interceſſione Legatorum Pontificis, cum veniam ſuppliciter rogarent, eos in gratiam recepit, ſed mulctatos magna pecunia 20 millium aureorum, & demolitione murorum ac portarum urbis. Vicinarum igitur urbium incolæ, Mantuani, Veronenſes, Vicentini, Patavini, Tarviſini, Veneti, Placentini, &c. horum cala-

calamitatibus moti ſe dediderunt, quibus Imperator mulctam impoſuit, ſexaginta obſides iis imperavit, & adventante hyeme Genuam ſe recepit, ibique hyemavit A. C. 1311.

Anno ſequenti ad diem quartum Kalend. Martii, *Henricus* Genua profectus claſſe triremium triginta, Piſas deductus eſt, ubi iterum coronatus; Inde poſt duos fere menſes abiit Romam. Vbi Senatus populuſque Romanus omne jus ſuum in Imperatorem contulit: ut eſt in Receſſibus. Non potuit autem Imperator per portam Petri ingredi, ubi ipſi Vrſini obſtabant, & *Iohannes* frater *Roberti* regis Apuliæ; ſed ingreſſus eſt per portam molarum, & coronatus à quibuſdam Cardinalibus: quoniam Pontifex Romanus, *Clemens* V, urbe relicta migraverat in Galliam, & Avennione habitabat. Quia autem Romæ variæ ſeditiones ab Vrſinis motæ, Imperator non diu ibi commoratus; & cum *Tyburi* cum *Friderico* Siculo fœdus feciſſet, per Sabinorum, Vmbrorum & Peruſinorum fines Aretium profectus eſt. Inde occupatis Arni caſtellis, Florentinos obſidere cœpit, quos ad deditionem venturos ſperabat. Nec fefelliſſet eum opinio, ſi vixiſſet. Nullam enim Florentini niſi in *Roberto* Apuliæ & Campaniæ rege ſpem defenſionis habebant, quem Imperator ad dicendam cauſam citavit, atque imperium recuſantem, regnis ſententia prolata privavit. Sed dum id exſequi properaret, quod in Robertum ſancitum, veneno exſtinctus eſt: de quo ſuo loco plenius dicemus. *Blondus. Platina. Chron. Philippi. Ptolomæus Lucenſis. Cuſpin. Polon.* Tam cita & indigna morte, tam præſtantem Imperatorem, & tanta ſucceſſuum ac victoriarum proſperitate ad ſumma contendentem, peremtum eſſe, dolendum. Prudentiæ enim, virtutis bellicæ & felicitatis etiam tantum attulit, quantum ad rem tantam perficiendam & explicandam ſeditionibus Italiam, atque in tranquillum ſtatum reſtituendam ſatis fuiſſet, ſi vita ſuppeditaſſet, & ſi ambitio factioſæ gentis, quæ non veram libertatem, ſed licentiam barbaricam captabat, juſta, moderata, tuta, & ſalutaria imperia non reſpuiſſet. Sed quietem Italiæ fata inviderunt, & DEO viſum fuit, hoc modo, & his cladibus aſſiduis punire ſcelera Pontificum, & multiplicia peccata nobilitatis, ac plebis, Epicuream profanitatem, libidines, parricidia mutua, ut fatali quadam cæcitate conſiliorum & pervicaci obſtinacia odiorum in ſuas ipſi furenter clades irruentes, nec cæde mutua ſatiarentur, nec vaſtitate moverentur, qua efficiebatur, velut à ſtirpe excisis præcipuæ nobilitatis familiis, ut hoc interitu poſteritatis ſuæ, his immanium cædium & devaſtationum ſpectaculis, non afficerentur. *In Chron. Philippi lib. 5.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Sub *Henrico* VII Imp. Concilium VIENNENSE celebratum eſt: in quo toto biennio nihil aliud actum, niſi quod ineptæ quædam Ceremoniæ Eccleſiæ obtruſæ ſunt cum *Clementinis*, præterquam quod de Græca & Ebræa lingua addiſcenda conſtitutio edita, & confirmati gradus Academici, *Clemente* V Pontifice ſanciente; qui etiam in hac Synodo ORDINEM TEMPLARIORVM, qui annis ferme 188 ſteterat, & ab *Henrico* Papa A. 1124 confirmatus fuerat, condemnavit. Vno itaque die per univerſum orbem hic ordo deletus & exſtirpatus eſt. Cauſa hujus condemnationis fuit opulentia Templariorum, & theſauri quos illi poſſidebant. Nam Trithemius refert, Templarios, petente *Philippo* Rege Franciæ, exſtinctos eſſe, illumque crimen hæreſeos ipſis impoſuiſſe, quo poſſeſſiones eorum in Galliis ſibi acquireret. In aliis locis eorum bona & reditus Hoſpitalariis *D. Iohannis*, qui tunc vocabantur equites *Rhodii*, eamque Inſulam paulo ante occupaverant, Papa attribuit. Scribuntur conſilia hæc cruenta toto anno agitata, & tam miro ſilentio compreſſa fuiſſe, ut ad nullius Templarii aures pervenirent. Ferunt, Burdegalæ in Vaſconibus, equitem quendam, cum ad ſupplicium raperetur, Chriſtum judicem appellaſſe, & tam Regem quam Pontificem ad tribunal ejus invitaſſe. Deriſus eſt affatim: ſed Pontifex eodem die exſpiravit, & Rex paulo poſt ex lapſu in venatione obiit. *Polon. Paralip. Vrſp. & alii.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

HEnricus Imp. ſuſcipiens iter verſus Apuliam, quo illud, quod in *Robertum* ſancitum erat, (de quo antea diximus) exſequeretur, venit in caſtrum, quod dicitur Bonconventum, A.C. 1312, in vigilia aſſumtionis MARIÆ, 15 Auguſti, ubi propter feſti ſolennitatem illa die quievit. Diſpoſuerat autem ſecum per aliquot dies, jejunio, ac bonis operibus intendens, ſacra Synaxi in feſto uti. Ea autem die forte Epiſcopus Tridentinus confeſſor ejus, & Vice-Cancellarius aberat, miſſus ad *Clementem* V, Pontificem. Vnde quidam Iacobinus, vel, ut alii volunt, Bernhardinus Monachus ordinis Prædicatorum, (ſubornatus, ut aiunt, præmiis & ſollicitationibus, nec ſine ſuſpicione, Florentinorum) qui tum coram Imperatore Miſſam celebrabat, venenum ei ſub ſpecie Sacramenti dedit, vertens calicem vitæ in calicem mortis. Senſit mox Imperator mortem adeſſe, fertur tamen dixiſſe,

com-

completa Missa: O Domine, recedas: nam si percipient nostri devoti malum, quod nobis fecisti, morte miserabili morieris. DEVS tibi ignoscat. Superante autem morbo eodem in loco è vita migravit die Bartholomæi 24 Augusti, anno ætat. 51, mens. 1, die 7, anno imperii 4, mense 8, ejusque corpus magno suorum luctu Pisas delatum; ibique in tumba argentea exsistit sepultum cum obsequiis regalibus, cujus ex hac inscriptione monumentum agnoscitur: *Hoc in sarcophago* Henrici, *olim Lucelburgensis Comitis, & post septimi hujus nominis Romanorum Imperatoris, ossa continentur, quæ secundo post ejus fatum anno*, videlicet MCCCXV, die vero Calendarum Sextilis, Pisas translata, summo cum honore ac funere hoc in fano ad hunc usque diem collocata permansere.

Quanquam autem Monachum abire Imperator præcepit, tamen postea captus vivus excoriatus est. *Nauclerus Geneal. 44. fol. 246. Onuphr. Append. Vrsp. Chron. Carion.*

Interregnum.

Defuncto *Henrico* VII Imper. secutum interregnum mensium quatuordecim.

Viri celebres.

I. JOHANNES Duns Franciscanus SCOTVS, Doctor subtilis dictus, mortuus est Coloniæ 8 Novembr. anno Christi 1308, à morte Thomæ Aquinatis 34. *Trith.* Hujus sectatores dicti sunt Scotistæ.

II. FRANCISCVS PETRARCHA Philosophus, Rhetor & Poëta celeberrimus, qui literas humanitatis, post longa silentia mortuas, ab inferis revocavit. *Volaterran. Palmer.* Hic *Franciscus*, tempore *Ludovici* Imper. A. C. 1338, Romæ in Capitolio corona poëtica ob eloquentiam donatus est. *Platin.*

III. BARTOLVS de Saxoferrato, Cyni discipulus, Iurisconsultus celeberrimus, natus est A. C. 1309. Hic tanta ingenii vi præditus fuit, ut anno ætat. 14 se ad Iuris civilis studium Perusii contulerit, Bononiæ solennia insignia Doctoratus anno ætat. 21 consecutus fuerit: & postea ætat. 25 Pisas ad Iuris professionem accersitus celebrem illam repetit. Leges, si quis pro emtore ff. de Vsucap. ediderit. Hæc *Mantua. Patavinus & Fichard.*

Res memorabiles.

Eodem anno, quo *Henricus* Lutzelburgensis ad imperialem dignitatem evectus est, Templini in Marchia Brandeburgica obiit Princeps bellicosus, dictus OTTO *cum telo*, quod sagitta ictus, telum ferreum integro anno capiti infixum retinuerit. *Manuscript. Chron.*

Mirabile quoque est, quod uno anno, videlicet M. CCC. XIV, IMPERIVM, SEDES ROMANA, & REGNVM GALLIÆ vacarint. Nam anno superiore *Henrico* VII mortuo, erat interregnum, ut diximus, annum 1, usque ad Octobr. hujus anni. Deinde hoc anno obiit *Clemens* V, die 20 Aprilis, & post ejus obitum vacavit sedes biennio, & quatuor mensibus. Postremo hoc anno 29 Novembr. obiit *Philippus* Rex Franciæ.

XXXV IMPER. GERM.

LVDOVICVS BAVARVS, & FRIDERICVS AVSTRIACVS cognom. PVLCHER, ALBERTI I Imperatoris filius, ANTICÆSAR.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER ejus *Ludovici* fuit LVDOVICVS, Comes Palatinus & Elector, atque Dux Bavariæ, qui plures habuit conjuges; sed ex tertia MECHTILDE, *Rudolphi* Habsp. Imperat. filia, hic *Ludovicus*, & *Rudolphus* Palatinus ad Rhenum nati sunt.

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus est LVDOVICVS ejus nominis V, quia inter Impp. qui *Ludovici* dicti, quintus in ordine fuit. Sed ab aliis vocatur *Ludovicus* IV. Quæ ita concilianda. *Ludovicus* V vocatur, quando LVDOVICVS Balbus, qui Gallus natione fuit, Imperatoribus annumeratur. Quando autem soli Imperatores Germani enumerantur, tum *Ludovicus* in ordine est IV. Sed prior sententia, quæ communior, posteriori est præferenda.

II. COGNOMENTO appellatus est BAVARVS, quia Dux Bavariæ, in eaque natus & educatus fuit. Bavarorum nomen sunt qui existimant esse ex *Boiis* & *Avaris*, quos *Carolus Magnus*, devictis ac depulsis Hunnis, regioni Bojorum adjecit. Tenuit autem Bavariam posteritas *Caroli M.* usque ad *Ottonem* I, qui eam fratri *Henrico* tradidit, cujus *Henrici* nepos fuit *Henricus* Sanctus, qui, cum sobole careret, conjugis Cunigundæ fratrem *Henricum Bavariæ* imposuit: quo extincto, rediit Bavaria ad *Henricum* III Imperat. à quo ejusque posteris

stirps Bavarica oppressa, atque in angustiam redacta, tandem Suevis imperantibus vires recepit. Nam *Fridericus Barbarossa* Bavariam cum Palatinatu ad Rhenum *Ottoni Witelsbachio* Comiti, (cujus frater, ut supra diximus, Imp. *Philippum* dolo interfecit) oriundo à Comitibus de Schiren / & Palatinis Rheni, contulit.

Electores Palatini.

1. *Otto* Elector.
2. *Ludovicus.*
3. *Ludovicus.*
4. *Otto.*
5. *Ludovicus* totum Palatin. cum tota Bavaria tenuit.

Ludovicus Imp. 6. *Rudolphus.*

7. *Adolphus* simplex. 8. *Rudolphus* II Elector. Hos exceperunt tres *Roberti*, quorum tertius Imperatoriam dignitatem adeptus est; ut postea dicemus.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ACTA OECONOMICA.

Ludovicus Imp. Uxores habuit tres.

PRIMA fuit *Comitissa* valde dives, sed paulo post celebratas nuptias ἄπαις vel improlis decessit; uti testatur *H. Mutius l. 24. fol. 249.*

SECUNDA dicta fuit BEATRIX, Regis Poloniæ filia, quæ ei duos peperit filios: 1. LUDOVICUM Marchionem Brandeburgensem: 2. STEPHANUM cognomento FIBULATUM, Ducem Bavariæ in Landeshut.

TERTIA fuit MARGARETA, *Wilhelmi* tertii, Comitis Hollandiæ, Selandiæ & Frisiæ filia: ex hac nati 4 filii, & unica filia.

I. FILII.

1. ALBERTUS Dux Bavariæ Strubingensis.
2. OTTO Dux Bavariæ, & Marchio Brandeburgensis.
3. WILHELMUS Dux Hollandiæ, Selandiæ & Frisiæ.
4. LUDOVICUS cognom. ROMANUS, quia Romæ in lucem editus fuit matre coronata A. C. 1328, Marchio Brandeburgensis.

II. FILIA.

Ex eadem ei quoque nata filia ELISABETHA, Ulrico Comiti Wirtemberg. nupta, quæ mater *Eberhardi* Comitis, qui cognomento *Pacificus* dictus est.

Patre autem Margaretæ Augustæ, ejusque fratre *Wilhelmo* (qui cum expeditionem A. C. 1345, in Frisiam suscepisset, infeliciter res gessit, & ab hostibus immissis aquis suffocatus est, die 26 Septembris) è vita sublatis, cum masculus hæres nullus esset superstes, Margareta, ut vicinior hæres, Comitatum Hollandiæ, Selandiæ, Hannoviæ & Frisiæ adtulit domui Bavaricæ: quos obtinuit hæc familia annis fere octuaginta, donec iidem Comitatus ad domum Burgundicam pervenirent. *Trith. Chronicon. Carion. Pantal. part. 2. fol. 402, 403.*

II. ACTA POLITICA.

I. Imperii occupatio.

Defuncto *Henrico* VII Imper. Electores imperii tandem, cum imperium in mensem decimumquartum vacasset, convenerunt Francofurti anno Christi 1314, ubi electio incidit difficilis & periculosa inter duos competitores & consobrinos, *Fridericum* Pulchrum (qui ab eleganti & procera statura sic cognominatus est) Austriæ Ducem *Alberti* Imp. filium, & *Ludovicum* Bavarum. Hunc elegerunt Moguntinus & *Trevirensis* Archiepiscopi, *Iohannes* Rex Bohemiæ, & *Woldemarus* Marchio Brandeburgensis. Cæteri, Coloniensis, *Rudolphus* Palatinus ad Rhenum, qui frater erat *Ludovici*, & *Rudolphus* Dux Saxoniæ, opposuerunt *Fridericum.* Ille ut suffragiis superior mox post electionem coronatus est usitato in loco Aquisgrani ab Episcopo Moguntino: hic vero comitatu minore Bonnæ coronam accepit à Coloniensi. Hinc Germania in factiones distracta, bellumque intestinum ortum, quod annis octo fortuna varia, eventuque ancipiti gestum est; ut postea dicemus. Bavarus tandem imperii æmulo sublato, cum exercitu Italiam ingressus: Imperatorem se spreto Pontificis consensu appellavit. Diadema primo ferreum Mediolani ab Archiepiscopo sumsit: deinde cum Romam venisset, coronatus est cum conjuge *Margareta* A. Christi 1328, die 6 Ianuarii per Cardinalem Stephanum Columnam, consentiente Senatu, clericis populoque Romano, Papa vero (qui tum in Galliis commorabatur) reclamante. *Peucerus lib. 5. H. Mutius lib. 24. Volaterran.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

LUDOVICUS ut optimus Princeps fuit: ita ei quoque omnia initio feliciter cesserunt, sed postremis annis multis modis & nominibus infelix fuit, nec vel in Italia vel in Germania quidquam memoria dignum gessit, utrobique impeditus adversis & insidiosis molitionibus Pontificum, quorum instinctu plurimi ab eo defecerunt. Hisce igitur miris Pontificum exagitationibus turbabatur, & distrahebatur animo. Animi ægritudo ad consilia eum ducebat aberrantia. Et errores in consiliis, ut fit, mutabant fortunam. Imperio tamen annos triginta tres inter maximas adversitates ita præfuit in gubernatione justus, ut suorum defensor nequaquam lentus fuerit, & quod mirum est in viro magnanimo, cum tantis contumeliis irritaretur, nemini tamen unquam bellum intulit, sed inferentes armis depulit.

II. *ACTA SAGATA.*

1. *Ludovicus* coactus fuit bella gerere adversus *Fridericum* Austriacum, qui contra ipsum electus erat. Abiit quidem biennium post electionem sine dimicatione, sed A. C. 1316. *Fridericus* magnum exercitum ad oppidum SuevIæ Eslingam adduxit; quæ, ut aliæ urbes infra Vlmam, *Ludovico* studebat: hic ut obsidionem solveret, accessit instructus copiis vicinorum Principum & auxiliis Bohemicis. Ibi cum utrique ad Neccarum accederent fluvium, prælium subita occasione commissum, quod extractum est in atram noctem, tanta utrinque clade accepta, ut neuter victoriam sibi arrogaret. Inde tumultuatum est in Germania, varioque marte dimicatum usque ad annum Christi 1323, quo *Fridericus* exercitum 10000 Hungarorum, & 20000 Austriacorum in Bavariam duxit, eamque graviter afflixit, diripuit, exussit, & in turbam inermem virorum & mulierum horrendum in modum sævIit. Bavarus igitur, quanta potuit celeritate, auxilia vicina contraxit, suosque armavit. Accesserunt ad eum *Iohannes* Rex Bohemiæ, *Henricus* Dux Bavariæ, *Bernhardus* Dux Silesiæ, & *Fridericus* Burggravius Noribergensis, cum magnis equitum copiis ex vicina Francia collectis. Convenerunt ambo Imperatores ad oppidum Muldorf/ prope pagum Ampfingen/ ubi *Fridericus* Austriacus castra in colle tutissime locaverat, & fratrem *Leopoldum* exspectabat, adducentem Rhetos & Suevos; Sed *Ludovicus* Hungaricis legionibus (quibus Austriacus confidebat) opposuit Bohemicas; & equitibus Hungaricis *Fridericum* Burggravium, & *Henricum* Bavariæ ducem, cum Francis & Rhenanis equitibus. Magna cædes utrinque facta est, donec Hungari pulsi & dissipati sunt. Postea equites Austriaci aliquantisper defenderunt *Fridericum*: qui & ipse fortissime pugnavit: milites quinquaginta, & amplius, sua manu confodisse fertur: sed tandem, cum & labore prælii defatigatus, & ex equo dejectus, fuga dispersis turmis suorum equitum, prælium frustra instauraret, captus est, cum fratre *Henrico*, virtute cujusdam nobilis è comitatu Burggravii. *Sigfridus* Schwepperman à partibus *Ludovici* Dux, Bohemos jam fere victos & infugam aversos reduxit, præliumque restituit: atque ita *Ludovicus* ipsius opera victoriam obtinuit, ideoque eo ipso die in cœna binis ovis ab Imperatore donatus, cum ob inopiam commeatus, & paucitatem ovorum reliqui cum Imperatore vix singulis vescerentur. Verba Imperatoris fuerunt: Dem Mann ein ey/ aber dem frommen Schwepperman zwey. Quæ verba sepulcro ipsius inscripta sunt.

Prælium factum est A. C. 1323 die Michaëlis, anno 50 post, quam avus amborum *Rudolphus* Habsb. electus est in Regem Romanorum eodem die. *Leopoldus* frater *Friderici* ex hoc casu semper tristis, Badensi Marchione & civitatibus aliquot subnixus, nihil non liberandi causa fratris tentavit. Egit & cum mago, ut *Fridericum* custodia educerrt, eique, postquam promisit, se fratrem *Fridericum* è custodia liberaturum, curaturumque, ut intra horæ spatium salvus in Austriam deduceretur, ingentia munera pollicitus est. Constituta itaque nocte, uterque circulum, incantationibus magicis designatum, ingressus est. Magus per suas adjurationes spiritum accersit, qui in peregrini hominis specie apparens, mandatum adducendi *Fridericum* accipit, aitque, se quidem facile & liberaturum & adducturum Ducem *Fridericum*, quatenus ille sequi non recusaturus sit. Protinus itaque noctu Spiritus captivum Principem convenit, Frater (inquiens) tuus *Leopoldus* me huc misit, ut te è custodia liberem. Quare propere surge, & equo huic inside, teque è vestigio ad fratrem tuum abducam. Ad quæ respondit Dux *Fridericus*: Quis es tu? Ne quæras quis sim, ait spiritus, sed citra aliquam dilationem equum conscende, quatenus ex hac custodia liberari desideras. Sed *precibus se* DEO *commendavit Princeps egregius, atque tam fœdi liberatoris gratiam est aspernatus.* Quare Spiritus evanuit, & ad Magum vacuus reversus est. Tandem *Fridericus*, cum triennio in custodia retentus esset, in arce vicina oppido celebri ad Nabum fluvium Naburg, dimissus

missus est, his conditionibus, ut nomen quidem & titulum, sed neque jus neque potestatem Imperatoris usurparet. Sic restituta fuisset pax Reipubl., nisi & *Leopoldus*, & Bohemiæ Rex *Iohannes*, partium studia armis fovere perseverassent.

Henricus frater *Friderici* captivitate sese exemit, restitutione aliquot opidorum & arcium in Moravia, quæ hoc bello Austriaci Bohemis ademerant.

Leopoldus varie debacchatus per Alsatiam Helvetiamque, insania denique correptus, sine pœnitentia obiit; *Fridericus* vero philtro potatus est: unde corpus extabuit, & dysenteriæ morbo resolutus, vitam cum morte commutavit die 13 Ianuarii A. C. 1330, cum A. C. 1325, die 23 Aprilis, è carcere fuisset liberatus. *Peucer. lib. 5. Aventin. Cuspin. Albert. Argent.* Maximum bonum & longe optimum hominibus est, finem, exitumque vitæ bonum sortiri. Quod dictum, Symboli instar, familiare fuit huic *Friderico* Austriaco, cogn. Pulcro: qui *summum hominis bonum* esse dixit, *bonum ex hac vita exitum*! significans nimirum illud, morte beata nihil esse beatius: quod & sacræ literæ testantur: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. *Apocal. 14. v. 13.* Nam dies iste, quem tanquam extremum reformidas, æterni natalis est. Sic nimirum bona mors est, ut *Bernhardus* scribit, quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Iusti & pii hominis mors est bona propter requiem: melior propter novitatem: optima propter securitatem, vel potius salutem æternam. Sicut dicitur *Psal. 116. v. 15.* Preciosa mors sanctorum in facie Domini.

II. *Ludovicus* Imp. nolens volens fratri *Rudolpho* Palatino bellum intulit, quod à partibus *Friderici* Austriaci contra fratrem stabat: illum ditione sua *Ludovicus* pepulit A. C. 1316: qui etiam in exilio mortuus est in Anglia. *H. Mutius. Chronic. Hedion.*

III. A. C. 1327 in Italiam *Ludovicus* cum exercitu profectus est, ubi *Galeacium* Vice-Comitem Mediolanensem ad majorem dignitatem evexit, & *Guelfos* Gibellinis subjecit. *Robertus* Rex Siciliæ adventu & felici successu ejus ita perterritus est, ut thesauros suos pretiosos in loca tutiora transmitteret, & è regno aufugere decerneret. Quare si *Ludovicus* statim in Apuliam movisset, eam *Roberto*, Pontificis tuenti partes, Guelfosque instruenti & adjuvanti, adimere potuisset. Sed moram trahendo in urbe Roma, & muniendi sui spatium hosti præbuit, & civibus oneri fuit. In Thusciam igitur discedere coactus, dum Florentinos obsidere parat, morte impeditur *Castrutii* Ducis Lucensis. Inde *Ludovicus* vacillantem veritus Italicorum fidem, cum diceret, *Cæsares multos veneno, paucos ense ab Italia abactos*, revertitur in Germaniam, re omni, quam susceperat, infecta, nisi quod Procuratores civitatum constituerit, Vicarios nomine, re vero terrarum Dominos. In regressu arcem, in qua *Conradinus* filius *Conradi IV* Imper. ultimus ex augusta familia Ducum Sueviæ, cum *Friderico* Duce Austriæ, & Marchione Badensi, ex sententia Pontificis *Clementis IV* (potius Inclementis) obtruncatus fuerat, funditus delevit, militibus omnibus præsidiariis interfectis, ne monumentum tam fœdi facinoris exstaret. *Cuspinianus, & alii.*

IV. *Bella* quoque gessit *Ludovicus* cum *Carolo* regis Bohemiæ filio, qui postea ad Imperium pervenit. Hunc filius Imp. *Ludovicus* Tyrolensi Comitatu expulit, & Tridentum usque fugavit. *H. Mutius. Peucerus.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. Cum defuncto Papa *Clemente V* sedes Apostolica vacasset annis 2, & mensibus aliquot, tandem anno C. 1316 electus est die 15 Augusti *Iacobus* de Ossa, vel, ut Imperator eum nominat, de Baburco, Episcopus Portuensis Gallus, vocatusque IOHANNES XXII. Hic Papa miris modis *Ludovicum* Imperatorem exagitavit. Cum enim *Ludovicus* & *Fridericus* Austriacus vario Marte dimicarent, & honesti omnes dolerent, Principes cognatos sitire sanguinem cognatum, & cæteros pollui innumerabilibus parricidiis; pacificationes tentatæ sunt his conditionibus, ut veteri more collegæ essent pari authoritate, & uterque nomen haberet Imperatoris, & omnia edicta, omnes literæ ederentur cum approbatione, & inscriptione utriusque; sicut *M. Antoninus* & *L. Verus* collegæ fuerunt, & deinde *Valentinianus* & *Valens*, & mox *Gratianus* & *Theodosius*, & multi *alii*. Sed furiæ Pontificiæ omnia pia consilia impedierunt. Pontifex contendit se judicem esse hujus controversiæ; ut Luna à Sole lumen accipit, ita ordinatam esse hominum gubernationem, ut à summo sacerdote Imperator authoritatem accipiat. Velle DEUM, caput esse summum in terris *Petri* successorem, cui dictum est: Tibi dabo claves regni cœlorum. Item: Pasce oves meas. Hæc cum Pontificii Oratores in Regum & Principum conciliis Periclea eloquentia impudenter detonarent, utrique tamen assentando, & honorem atque dignitatem à Pontifice parem utrique deferendo, alebant dissidia, & acuebant odia. Tandem cum *Ludovicus* *Fridericum Austriacum* vicisset, Papa *Iohannes*, qui antea utrumque Imperatorem simulato studio coluerat, decretum fecit, in quo *Ludovico* præcepit, ut deponeret dignitatem.

Id vero nisi faceret, & ipsum & omnes ei obtemperantes se ejecturum ex Ecclesia minatus est. Initio objecit Pontifex *Ludovico* hæc duo crimina. Primum, quia Galeacio Mediolanensi Vicecomiti opem tulerit contra Pontificios, misso in subsidium equitatu forti & splendido, cujus virtute ille Guelphos tota pene Longobardia ejecit. Secundum, quod nondum confirmatus à Pontifice, ausus fuerit facere officia Imperatoris. Respondit initio moderate *Ludovicus*, se in electione jurasse, defensorem se fore justitiæ. Ideo Galeacium in causa justa à se defensum esse. Deinde eodem juramento se obligari, ut electus faciat officia Imperatoris. Ideo enim fieri electionem, ut certus sit defensor justitiæ & custos pacis in omnibus regionibus, quarum defensio Imperatori commendata est, & cogi mandato divino quamlibet potestatem, suo loco facere ea, quæ sint sui officii. Nec potestatem gerendi gladii à Pontifice, sed à DEO dari, juxta dictum: Reges gentium dominentur; vos non sic. Ideo affirmat, se nec posse, nec velle Imperium à DEO datum deponere, donec eum in hac militia servire velit. Hac responsione edita crevit contentio, his tantis disputationibus motis: Vnde sint imperia, & quæ sit authoritas Episcoporum: quæ sit vis confirmationis Pontificiæ. Pontifex impudenter scribebat, Petro datam esse summam authoritatem, non solum in ministerio Euangelii, sed etiam in politica gubernatione. Quare nemo possit esse Imperator, nisi confirmatus à Romano Pontifice.

Refutavit *Ludovicus* sententiam Pontificis, & convulsit authoritatem gravissimis argumentis & rationibus.

Exstant scripta pro Imperatore *Wilhelmi Occam* Angli, è familia Franciscanorum, qui, quod quædam adversus Papam scripsisset, hæreseos damnatus à Papa, ad *Ludovicum* Imp. in Germaniam venit, illique dixit: *O Imperator, tu me gladio defende à Papæ injuriis: & ego te verbis ac scriptis defendam.* De quo tale exstat *Epigramma:*

Me defende tuis justissime Cæsar in armis,
Tunc volo te verbis rite juvare meis.
Si tu me gladio Cæsar defendis acuto,
Tunc ego defendam teque tuos calamo.

Item Marsilius Patavinus integrum librum scripsit anno C. 1324, pro defensione *Ludovici Bavari* Imper. contra Papam, cujus titulus: *Defensor pacis.* Inde cum Imperator anno C. 1328 Romam venisset, consensu quorundam Cardinalium & Episcoporum creavit Pontificem *Petrum* de Corbaria, ex familia Columnensium, natum in agro Rheatino. Hunc è cœnobio *Franciscanæ* familiæ eductum, Pontificiaque tiara exornatum, NICOLAUM V appellavit, contra desertorem sedis Romanæ, & turpiter profugum *Iohannem* XXII, qui conscius sibi injustæ ac sceleratæ tyrannidis, relicta urbe Avenionem secesserat, ubi *Ludovicum* Imper. A. C. 1329, die 28 Januarii publice proclamavit esse excommunicatum, hæreticum & schismaticum, jussitque hoc in omnibus Ecclesiis pronunciari singulis diebus festis, & diebus Dominicis. Sed Imperator excommunicationem risit, dicens: *Carissimum sibi hoc esse.* Nam hinc se intelligere posse, quod membrum Christi esset, quia ab Antichristo esset damnatus. Probe enim noverat *Ludovicus*, quod DEUS ad Abrahamum dixit *Genes. cap.* 12. Ego benedicentibus te benedicam, & maledicentibus maledicam. Item quod dicitur *Psalm.* 109. *v.* 28. Maledicant illi, & tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur, servus autem tuus lætabitur.

Postquam autem *Ludovicus* in Germaniam rediisset, Papa *Iohannes* rursus se in Italiam recepit, & *Nicolaum*, quem *Ludovicus* Romæ Pontificem creaverat, cepit; qui Avenionem in Gallias missus, misere in carcere vitam finiit. Et Papa *Iohannes* monstrum illud hominis haud diu post, anno nempe Christi 1334, die 4 Decembr. etiam mortuus est, cum vixisset annos 90, & sedisset annos 18, mens. 4. Reliquit inæstimabilem auri thesaurum, videlicet ducentas & quinquaginta auri tonnas. Aperte dixit, animam cum corpore mori usque ad tempus resurrectionis. *Peucerus lib.* 5. *Aventinus. Trithem. Chron. Bohem. Onuphr. Platina.*

11. *Iohanni* XXII Pontifici successit BENEDICTUS XIII, qui sententiam antecessoris de excommunicato *Ludovico* continuavit: & cum hoc modo Imperator per excommunicationem depositus, nec alius electus esset, se *Vicarium Imperii* esse contendit, & proinde Vicarios in urbes Imperii in Italia misit. Imperator cum per solennes legatos ad Pontificem Avenione missos excommunicatione solvi petivisset, (quia nihil peccasset, & esset religionis veræ cultor) sed nihil obtinuisset, provocavit ad generale Concilium: & in Comitiis Rensensibus omnes Electores imperii scripserunt ad Papam *Benedictum*, Sibi constare ex processibus *Iohannis* Papæ, quod sententias excommunicationis non de jure, sed de facto contra DEUM & justitiam & juris ordinem fulminarit. Inde convenerunt Francofurti ad Mœnum: ubi acta *Iohannis* XXII contra Cæsarem abrogarunt, & decreverunt, solennitates Pontificis in coronando Imperatore esse adventitias, nomina sine re, & ab alio quovis Episcopo administrari posse; & falsis-

simum esse, quod, vacante Imperio, potentia ad Papam revolvatur. Imo in Palatino & Saxone eam remanere. Decretum factum & publicatum est Francofurti, assentientibus Episcopis & Prælatis, anno C. 1339: additum aliis Comitiis, si quis deinceps *Ludovicum* (hæreseos enim Imp. à Papa damnatus erat) in impiorum numero haberet, aut ob sententias Papales à divinis cessaret officiis, proscriptorum pœnis fore obnoxium.

Inde cum *Ludovicus* cum rege Franciæ fœdus contra Angliæ regem inivisset, promissa est ei reconciliatio cum Pontifice, Franci ope conficienda. Verum sæpius missi Oratores re infecta redierunt, variis occasionibus dilato negotio, adeo *ut Francus crederetur, quod noluisset, simulasse se velle, Benedictus, quod voluisset, simulasse se nolle.* Hanc enim *Ludovici* Francique confœderationem novam Pontifex, suis utilitatibus intentus, ægre tulit, qui & inter illas moras vita migravit A.C. 1341, die 25 Aprilis, cum sedisset annos 7, menses 4. *Platina. Trithem. Marsilius Patavinus in defensore pacis. Annales Henrici Rebdorfii.*

III. Mortuo *Benedicto VIII* successit *Clemens VI* qui longe fuit omnium violentissimus, & cum *Ludovicus* Imper. subinde instaret, ut tandem solveretur excommunicatione, quod & pro eo faciebat *Philippus* Francorum rex, sex hasce conditiones Imperatori præscripsit: ut primum *VVilhelmum Occam* Pontifici dederet, acta contra Pontificem rescinderet, edicto sanciret, Imperium esse beneficium Papæ, omnes errores & hæreses objectas confiteretur, Imperium deponeret, nec nisi ex voluntate Papæ resumeret, & se ipsum, liberos, & omnes ditiones in manus Pontificis traderet. Adjecit nonnulla alia ad Imperii statum pertinentia. Imperator Francofurti conventum habuit anno 1343, in quo conditiones à Papa sibi præscriptas ad Principes atque Imperii Ordines retulit, eorumque consilia exquisivit. Hi igitur statuerunt, Pontificis postulata esse prava, inepta, antiquata, argutiora denique, quam ut simplicitati Christianæ convenirent. Itaque irrita & vana declarata sunt, cum Papa putet sibi licitum, quod libeat. Huic decreto & *Carolus* Bohemiæ rex subscripsit, & legati missi, qui hæc Pontifici exprobrarent. Inde Pontifex magis magisque exacerbatus, *Ludovicum* Imperatorem anno Christi 1346 in die Cœnæ Dominicæ atrocissime exsecratus est, eum hæreticum ac schismaticum pronunciavit, & ad Electores scripsit, ut alium Imperatorem intra certum tempus eligerent: alioqui sedem Apostolicam provisuram esse, ut Ecclesia idoneum advocatum sive Imperatorem haberet. His minis compulsus Archiepiscopus Moguntinus, Principes Imperii convocavit in oppidum Rens diœcesis Trevirensis, qui elegerunt *Carolum* Bohemiæ Regis filium. Contra vero *Ludovicus* evocavit status Imperii Spiram: ubi de electione *Caroli* sententiæ exquisitæ, & decretum, eam nullo jure factam, & proinde CAROLUM pro Imperatore non habendum. Iurarunt igitur de novo fidelitatem *Ludovico*; qui anno sequenti diem suum obiit, ut mox plenius dicemus. *Constant. Imper. Cuspin. Trithem.*

Sub hoc Imperatore DECRETALIUM *liber septimus* à *Clemente V* Papa collectus, unde CLEMENTINÆ vocantur leges, publicatus est à *Iohanne* Papa A. C. 1317, mense Novembri. A *Clemente* enim, cum morte præveniretur, publicari non potuerunt. *Polon. Chronic. Belg.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

LUdovicus Imp. fertur veneno intoxicatus à vidua *Alberti Austriaci*, qua cum familiarius conversari consueverat; quod cum ejicere vomitu non posset, ut corpus roboraret, venatum abiit: ubi, dum ursum ingentem impetit, maximo impetu de equo præcipitatur, & paulo post A. C. 1347 die 11 Octobris, postquam recollecto spiritu animam CHRISTO commendasset, moritur, anno Imperii 32, mense 11, die 24. Sepultus Monaci in Bavaria. *Aventin. Chron. Carion. Onuph.*

Res memorabiles.

I. Meminit *Hermannus*, se vidisse mulierem Weiblingæ, quæ anno Christi 1314 *Leonem* partu ediderit.

II. Cum A. C. 1315 post Calendas Majas usque ad finem anni continenter plueret, nec frumenta ad maturitatem pervenire possent, ingens facta est annonæ caritas, ut multi fame morerentur: ad hoc tempus definiendum, assumtum est vocabulum *Cucullum*, in quo annus æræ Christianæ notatur in hoc versu:

Vt lateat nullum tempus famis, ecce CUCULLUM.

Hæc *fames* anno sequenti in Thuringia adhuc adeo grassata est, ut intra mœnia Erfurdiana ad 80 millia hominum fame perierint, qui carpentis evecti sunt, ne pestis inde oriretur. In hujus famis memoriam adhuc etiam panes coquuntur, quorum unus sex nummis tum emtus est, quorum hodie vel decem uno nummo emuntur. *Fabr.* Polonici quoque scriptores commemorant, tam horrendum famem & pestem in POLONIA & SILESIA his

his temporibus grassatam esse, ut parentes à propriis filiis & cadaveribus, immundissimisque cibis, non abstinuerint.

III. A. C. 1340 turris VIENNENSIS ad S. Stephanum inchoata ab *Alberto* Austriæ Duce, & absoluta est anno 1400, à filio *Alberti*, 60 annorum spatio, ita ut altitudo tota sit pedum 480. Superatur tamen ab Argentinensi pedibus fere viginti. *Cuspin.*

IV. Circa annum Christi 1348 Pestis, quæ hactenus grassata fuerat in Asia, tandem venit in Europam; violentissima fuit, & totum mundum sex annorum spatio pervasit. Europam ita vastavit, ut nec tertia pars generis humani superesset. Florentiæ in Italia ad 60 millia hominum absumta sunt. Lubecæ in Saxonia nonaginta millia, ita ut 24 horarum spatio 1500 homines perirent. Iumenta in agris nemine custodiente vagabantur, cum nemo in aliquot pagis superesset. In universum hæc pestis 1244434 nudipedes Monachos absumsit. *Chronic. Belg. & alii.*

XXXVI IMPER. GERM.

CAROLUS IV.

I. *Generatio.*

I. PATER ejus dictus fuit JOHANNES Rex Bohemiæ, filius Imp. *Henrici* VII, Lutzelburgensis.

II. MATER fuit ELISABETHA Wenceslai Bohemiæ Regis filia, nata ex IUTTA *Rudolphi* Habspurg Imp. filia. Ex hisce parentibus *Carolus* in lucem editus est Pragæ A. C. 1316, die 14 Maii, hora prima diei.

Pater *Iohannes* Rex in prælio, quod inter *Eduardum* Regem Angliæ, & *Philippum* Franciæ Regem A. C. 1346, die 26 Augusti ad sylvam Cressiacam commissum est, sagitta vulneratus occubuit: qui, (ut refert *Crantzius*) etsi esset cæcus, tamen pugnavit inter hostes. Cumque audiret fortunam suæ partis inclinare, ductorem suum interpellavit, ut se eo loci duceret, ubi confertissimi hostes pugnarent: ibi fortiter prælians cecidit. In hoc conflictu periit flos nobilitatis Gallicæ. Iussu Regis Angliæ, (teste Frossardo) numerata sunt capita Gallorum, qui succubuerant in prælio. Inventi igitur undecim Principes: 80 Barones: 1200 equites, & plus minus triginta millia militum. *Bohemi*, quod uterque Rex, & Ottocarus (qui à *Rudolpho* I Imper. prælio victus & trucidatus; ut supra diximus) & *Iohannes*, die 26 Augusti, die B. Ruffi, ceciderint, eam diem atram habent. *Chron. Bohem.*

II. *Appellatio.*

In baptismo nomen *Wenceslai* ei fuit datum; sed quoniam in aula Regis Francorum *Caroli* fuit educatus, Rex ei in Confirmatione nomen suum imposuit, Carolumque appellavit. Et quia ante ipsum tres hujus nominis Imperatores fuerunt, ipse CAROLUS IV vocatus est.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. EDUCATIO.

ADolescens in Gallia educatus est apud *Carolum* Regem Francorum: ubi moribus Gallicis imbutus, deinceps multis in rebus leges institutaque & consuetudines regni Gallici, præsertim in extollendis & augendis civitatibus, quarum opes & robur didicerat esse opes & robur regni, inde in Germaniam transtulit. Prima etiam militiæ tirocinia in Gallia fecit: sed quamprimum ætas cœpisset esse militaris, missus est à patre *Iohanne* in Italiam, ad præsidia; quæ occupatis urbibus imposuerat, ubi fortiter plerasque tutatus est. *Chronic. Carion.*

II. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Quatuor habuit conjuges.

PRIMA dicta fuit BLANCA, Comitissa Valesiæ, filia *Caroli Valesii*, soror *Philippi Valesii*, qui post in Francia regnavit, quam *Carolus* Rex Francorum vix septennem ei in aula versanti despondit. Ex hac ipsi natæ sunt duæ filiæ: 1. *Margareta, Ludovico* Hungariæ & Poloniæ regi: 2. *Elisabetha Iohanni* Galeacio Vicecomiti Mediolanensi nupta.

SECUNDA fuit ANNA, (quam alii Agnetem vocant) filia *Rudolphi* Iunioris Palatini ad Rhenum, quæ improlis decessit.

TERTIA quoque dicta fuit ANNA, filia Bulconis Ducis Suidnicensis, quæ ad eum dotis loco Silesiæ partem conterminam montibus Bohemicis attulit.

QUARTA fuit ELISABETHA, filia Bugislai ducis Stetinensium, consobrina *Ludovici* Regis Hungariæ, neptis *Casimiri* Regis Poloniæ, quâ cum celebravit splendidissimas & magnificentissimas nuptias Cracoviæ, cohonestantibus publicos ac solennes ritus Regibus, Poloniæ Casimiro, Hungariæ Ludovico, Daniæ Woldemaro, Cypri Petro. Anno C. 1363.

Ex hisce duabus postremis plures sustulit liberos.

I. FILII.

I. WENCESLAUS, qui patri in Imperio successit.

II. SIGISMVNDVS. Cui quinquenni puero Marchiam Brandeburgensem Pater dedit. Et hic postea etiam Imperator factus est.

III. JOHANNES. Huic pater Gorlicium Lusatiæ, adjunctis aliquot vicinis urbibus, assignavit.

II. FILIÆ.

1. *Catharina*, *Rudolpho* quarto Austriæ Duci, 2. *Elisabetha* fratri *Rudolphi Alberto* Duci, 3. *Margareta* Marchioni Brandeburgensi, 4. *Anna Ottoni* Duci Bavariæ, 5. *Helena* regi Angliæ, collocatæ fuerunt. *Chron. Carion. Chronic. Casp. Hedion. fol. 588. Pantaleon. Chronic. Saxon.*

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

I. A. C. 1346 Electores Imperii, Trevirensis, Coloniensis, *Iohannes* Rex Bohemiæ, & Saxoniæ Dux, à Pontifice *Clemente* VI, infensissimo *Ludovici* Imper. hoste exciti, & (ut Nauclerus ait) mercede conducti, convenerunt in villa Rens prope Trevirum, ibique *Carolum* elegerunt, qui tum aberat in Gallia. Aquisgranenses ad solennem inaugurationem cum Electorum comitatu advenientem *Carolum* in urbem intromittere noluerunt: Quare Bonnæ tandem coronatus est mense Novembri. Nihil tamen pro imperio egit, quamdiu *Ludovicus* vixit. Ejus enim magna adhuc fuit authoritas, & civitatum benevolentia erga eum tanta, ut *Carolus* nihil nec auderet, nec posset.

II. Anno sequenti *Ludovico* defuncto Principes Imperii Francofurti Comitia egerunt: In quibus electionem priorem irritam declararunt, quod non debito loco, nempe Francofurti, electus esset; nec Aquisgrani coronatus; nec aperte, sed latenter; nec vacante Imperio; nec servato juris processu; nulla causa urgente; non ob Reipubl. commodum, sed ob privatam cupiditatem. Ideo elegerunt *Eduardum* Regem Angliæ, florentem gloria rerum gestarum. Verum is metuens Pontificum rapacitatem, quam explere non posset, & inextricabiles molestias in Italia refractaria subeundas, contentus honorifica de se Principum opinione, dignitatem non accepit. Renovata itaque deliberatione consenserunt iidem Principes in *Fridericum* Landgravium Thuringiæ & Marchionem Misniæ, qui visus electioni consentire. Sed *Carolus*, si renueret, obtulit ei honorarium decem millium marcarum argenti. *Fridericus* igitur, cum & alias metueret vastationem *Caroli*, ne suæ ditiones à Bohemis vastarentur, sese Electoribus excusavit. Sed tamen ne ita quidem *Carolus* admissus est. Electores enim GVNTHERVM Comitem Suartzburgensem virum industrium & bellicosum elegerunt Imperatorem, qui A. C. 1349, die 16 Februarii, Francofurtum venit, ubi publice Imperator proclamatus est. Sed *Carolus* non multo post subornavit medicum nomine *Freidancum*, pecunia corruptum, qui *Gunthero* leviter ægrotanti potiunculam attulit: quam Imperator suspicatus est veneno esse mixtam, atque ita jussit medicum dimidium ejus exhaurire; quod & fecit, & triduo post mortuus est. Imperator vero etsi magnam partem veneni vomitu ejecerat; reliquiis tamen ita enervatus fuit ac debilitatus, ut ad res gerendas evaserit prorsus inhabilis. Desperata itaque vita *Guntheri*, interposuerunt sese *Rudolphus* Palatinus & *Ludovicus* Marchio Brandeburgensis, quos arte à *Gunthero* *Carolus* avulserat: remque eo deduxerunt, ut *Carolus*, pro imperio *Guntheri*, hæredibus numeraret 22 millia marc. argenti, in compensationem impensarum, additis duobus in Thuringia oppidis; & Francofurdiensibus redderet emporii ac publici mercatus jus, quod transtulerat Moguntiam. Tribus mensibus à transactione (ab electione vero sex) peractis, *Guntherus* diem suum clausit extremum, ac regio apparatu regioque monumento Francofurti in æde D. Bartholomæi sepultus est. Atque ita *Carolus* imperio multis largitionibus & pecunia multa soluta tandem est potitus A. Christi 1350, & postea Italiam ingressus Mediolani A. C. 1354 corona ferrea insignitus, annoque sequenti die Paschatos 5 Aprilis à Legato Pontificis *Innocentii* VI (qui in Galliis erat) aureo diademate redimitus est. *Trith. Cuspinianus. Chronic. Carion. Blondus. Chronic. Funccii.*

II. *Imperii administratio.*

1. *ACTA TOGATA.* Quæ sunt duplicia: 1. *Bona.* 2. *Mala.*

1. Bona.

I. CAROLVS Imperator conventum egit Principum celeberrimum & frequentissimum in urbe Metensi, in quo, re sapienter & multum deliberata ac disputata, cum præcipuis Ordinibus imperii, de contractis in unum atque digestis in ordinem institutis ac moribus antiquis & recentibus ad Imperii decus ac majestatem, & singulorum pertinentibus, condidit legem Carolinam, *Aurea Bullæ* nomine notam ac celebrem, comprehendentem leges ritusque servandos in electione Imperatoris, ac consulentem atque caventem potestati, autho-

authoritati ac dignitati Ordinum omnium, ſuo ſingulis loco pro ratione circumſtantiarum. Quod operum ejus præcipuum eſt, ingenteſque meretur laudes: quia res ipſa teſtatur, quantam hæc ordinatio utilitatem attulerit. Nam ea nixa erexit ſeſe viciſſim utcunque, atque communivit Majeſtas Imperii: hæc amputavit contentionum ac diſſenſionum occaſiones in electione, quarum fructum cum ipſe expertus eſſet, conſentaneum eſt voluiſſe eum hac conſtitutione amoliri & avertere: hæc ſingulis ceu metas ſuas circumdedit, & inter ſeſe Imperatorem & Principes ad eum modum devinxit, ut in Reipublicæ, patriæ, Imperatoris, vicinorum detrimentum aut perniciem nemini movere molirive quicquam impune liceret. Et hac ratione proſpectum eſt Imperio, quo minus inſidioſæ & clancularæ conſpirationes Papæ cum Italis aut Gallis ſucceſſerint, qui à Germanis Imperii ἀξίωμα alio conati ſunt ſæpenumero transferre. Promulgatam hanc & ſancitam eſſe deinceps ferunt Noribergæ. De tempore conſentiunt omnes, qui fuit annus 1356, dies 10 Ianuarii, coronationis *Caroli* in urbe Roma annus primus: regnorum vero ejus 10. Librum illum *Aurea Bulla* his verbis deſcribit *Pileus* Cardinalis, ut refert *Marqu. Freher. in not. ad P. de Andlo, lib. 2. cap. 5. in verb. Bulla.* Prædictus liber erat ſcriptus in Pergameno, in XXIV foliis, cum coopertura groſſa, in quo erant ſcripta diverſa negotia ſacrum Imperium & ejuſdem Electores tangentia: qui quidem liber transfixus erat cum filis ſericis glauci & rubei coloris involutis, cum bulla ſeu ſigillo aureo rotundo Imperiali appenſo, in cujus uno latere apparebat figura Imperialis in majeſtate ſedens, cum corona Imperiali in capite, habens in manu dextra ſceptrum, & in ſiniſtra manu pomum cum cruce deſuper, modo Imperiali, & à latere dextero clypeum cum Aquila, & ſiniſtro clypeum cum forma Leonis. In circumferentia vero legebantur hæc verba: CAROLVS QVARTVS DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS, ET BOHEMIÆ REX. Ab alio vero latere, caſtrum magnum cum duabus turribus, habens portam inferius in medio, cum literis: AVREA ROMA. In circumferentia vero legebantur hæc verba: ROMA, CAPVT MVNDI, REGIT ORBIS FRENA ROTVNDI. Hæc ille.

II. *Carolus* IV Imper. quemadmodum excelluit ingenio & doctrina, multarumque linguarum peritia: Ita etiam doctos in precio habuit, eorumque conſuetudine plurimum delectatus fuit. In ſcholam Pragenſem aliquando ingreſſus, cum diſputantes liberalium artium Magiſtros per horas quatuor audiviſſet, idque purpurati moleſte ferrent, ac cœnæ tempus adeſſe dicerent; Mihi, inquit, tempus eſt minime: nam cœna mea hæc eſt. Prætulit autem Imperator Philoſophicas diſputationes conviviis etiam delicatiſſimis. *Æneas Sylvius. & Chronic. Philip. lib. 5.*

III. *Carolus* Iuſtitiam ſevere adminiſtravit. Illo enim pro tribunali ſedente, ſacerdos quiſpiam utroque oculo à viro quodam nobili patrono ſuo privatus, propterea quod illum erroris in religione arguiſſet, injuriam querebatur ſuam. Non ibat inficias Zachora: id Nobili huic cognomen erat: ſed per animi impetum, quem tunc in poteſtate non habuiſſet, facinus admiſſum excuſabat, offerebatque pecuniam pro ſatisfactione, arbitrio judicum æſtimandam. Interpellavit dicentem *Carolus*, atque hanc tulit ſententiam: Non poſſe in hoc caſu ſatisfactionem abſque talione ſibi conſtare, quando cæco in integrum reſtitui oculi nequeant, ſed oportere Zachoram pariter atque Sacerdotem perdere oculos ſuos: neque enim aliter jus eſſe æquabile. *Iohan. Dubravius.* Epiſc. Olmucenſis in *hiſtor. Bohem. lib. 22.*

IV. *Carolus* Imper. IOHANNI & ALBERTO Henetorum Principibus, nova dignitate ornatis, tribuit locum inter Duces Imperii. Hinc itaque Principes MEGALOBVRGENSES Duces appellati ſunt, cum antea Vandalorum Domini dicerentur. *Chronic. Saxon.*

V. A. C. 1355, Magdeburgenſibus privilegia ab anteceſſoribus ſuis data confirmavit.

II. Acta Caroli Imper. mala.

Carolus Imperator ſex enormia admiſit delicta.

I. Quod nimis Italiæ & Pontifici privilegiis indulſerit. Nam anno C. 1354 Italiam, invitatus crebris multorum literis, inter quas exſtant *Franciſci* Petrarchæ, ad vindicandam urbis Romæ libertatem, & ſopienda bella, quibus tota paſſim flagrabat, adiit: ubi ſimiliter pleraque indulgendo & largiendo Principibus, multa ab Imperio venditionibus alienavit. Inde Romam progreſſus, poſtquam ibi conſecutus eſſet, ut ſolenni coronatione declararetur Imperator, hac peracta, non diu moratus in urbe, in Germaniam rediit. Subitanei reditus cauſas fuiſſe aiunt, & promiſſum factum ante coronationem Cardinalibus, *Innocentii* VI Papæ mandato, quo recepit, ſe mox urbe ceſſurum, non turbata aut impedita poſſeſſione tyrannidis, quam illi timebant, & metum inquietæ plebis, longis ſeditionibus efferatæ. *Chron. Carion.*

II. Quod Abbatibus parem Principibus in Imperio attribuerit locum.

III. Quod Delphinatum, qui pars erat Imperii, Galliæ regi vendiderit; eo tamen pacto, ut maximus natu Galliæ regis filius eum teneret, & feudum à Cæsare atque Imperio acciperet. *Cosmograph. Munst.*

IV. Quod Silesia, Lusatia, & aliis regionibus, Bohemiæ adjunctis, Imperium labefactaverit. *Henricus Mutius. Dresserus.*

V. Quod filium suum *Wenceslaum*, minime ad imperium gerendum aptum, successorem Imperio obtruserit, promissis unicuique Electorum 100000 flor. pro consensu.

VI. Cum pecuniam pro electione *Wenceslai* F. promissam solvere non posset, quod Electoribus publica Imperii vectigalia oppignoraverit, sedecim Sueviæ urbes vicinis Principibus vendiderit, & ita plurimum de patrimonio Imperii detraxerit: unde Imperium fere in nihilum redactum est, nec caput iterum attollere potuit. *Cosmogr. fol.* 350, 356. *Æneas Sylv. & alii.*

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Carolus* Imp. bellum suscepit adversus *Guntherum* Comitem Suartzburgensem ab Electoribus Francofurti Imper. electum, non ausus tamen Francofurtum oppugnare. *Chron. Hedion. Chron. Spangenb.*

II. Castrum Elsterbergam, quod 13 milliaribus distat ab Erfordio, demolitus est.

III. Reussum Plavensem bello aggressus est, eique arces quasdam vi eripuit. *Chron. Spangenb.*

IV. Eslinganos per *Eberhardum* Wirtenbergicum domitos 7000 florenis mulctavit. *Chron. Hedion. Crusius part.* 3. *fol.* 286.

V. Anglos fugitivos, qui ingentem prædam ex Alsatia egerant, persecutus est.

VI. *Eberhardum* Comitem Wirtenbergicum, (cujus opera antea contra Eslinganos usus fuerat) seditiones quasdam molientem, bello persecutus est, eique multas civitates & arces, auxilio quorundam civitatum Sueviæ, & *Ruperti* Ducis Bavariæ, (qui postea ad imperialem dignitatem evectus est) eripuit, & tandem imperata facere coëgit. *Mutius lib.* 25. *fol.* 283, 284. *Crusius fol.* 267.

VII. In Italia à Florentinis 100000 coronatos accepit, & Gibellinos exulantes reduxit, A.C. 1354. *Volaterranus, & alii.*

VIII. A.C. 1368, rogatu Pontificis, alteram expeditionem in Italiam suscepisse, Lucanos & Miniatas vicisse, *Blondus, Platina*, & alii testantur.

IX. A.C. 1373, *Ottoni Bavaro* Marchiam ademit, eamque armata manu occupatam filio suo *Sigismundo*, qui postea Imp. factus est, dedit. *Chron. Spangenb.*

X. Tigurinos frustra obsedit. *Mutius fol.* 280. *Cosmograph. fol.* 448.

XI. *Carolus* Imper. difficile bellum gessit contra *Philippum* Ducem Austriæ. Et cum aliquando agmina ad prælium educerentur, vidit Imperator longe hostem superare multitudine suas copias. Quare rem astu aggressus est, memor præcepti illius: Assuendam esse pellem vulpinam, ubi leonina desit. Tres enim agminum ductores ex Ducis *Philippi* exercitu clam per amicos ad se evocatos magnis muneribus promissis impulit, ut Duci Austriaco, qua possent arte, timorem injicerent, eumque ad fugam capessendam hortarentur. Accipiunt illi conditionem, & in castra sua reversi apud Ducem suum simulant, se clam hostium castra obiisse, eorumque copias explorasse, quas triplo majores suis copiis esse offendissent: quod si prælio decernendum sit, sibi omnibus, inquiunt, internecinam cladem imminere. Dux, perfidiæ eorum ignarus, Si nullam, inquit, in nostris armis spem habetis, nec alia, nisi quam fuga monstrat, nobis salutis sese exhibet ratio; agite, fugæ occasionem, quæ se commodissima offert, arripiamus, aliamque belli feliciorem fortunam exspectemus. Nec enim dedecorosa judicari poterit fuga, qua longe potentiori cedimus. Ergo collectis armis noctu *Philippus* fugit, nemine persequente, & in sua se securus recipit. Brevi tamen post, hoc bellum intercessione duorum Episcoporum compositum est, & *Philippus* sub certis conditionibus cum Imperatore in gratiam rediit. Cum vero tres illi proditores promissa munera ab Imperatore peterent, providerat Imper. adulterinam aureorum monetam, quæ in valore vicesimam non haberet; eam jussit numerari. Quibus illi acceptis, nec fuco intellecto, læti discessere. Et jam expendere conati, deceptos se esse animadvertunt. Reversi itaque ad Imperatorem, quæstorem & monetarium, quorum fraude monetam accepissent adulterinam, incusant. Quos Imperator aversatus, vultu ad gravem indignationem composito: Apagite, inquit, hinc proditores sceleratissimi, merita proditionis, nisi statim ex oculis evanescatis, accepturi præmia. Nec enim alio auro quam adulterino vestra digna est perfidia. Quibus verbis confusi proditores, ex omnium oculis in latibula abierunt. *Albert. Crantz. lib.* 9. *cap.* 37. *H. Mutius fol.* 285. *Ziglerus.*

AXIOMA.

Principibus & Regibus proditio quidem grata, sed proditores exosi esse solent.

I. Elegans exemplum hoc loco habemus in *Carolo IV* Imp.

II. Cum in convivio Rhymitacles Thracum Rex, qui ab Antonio ad AUGUSTUM defecerat, insolentius jactaret sua erga Cæsarem merita, ac, sine fine exprobrans belli societatem, molestus esset: Cæsar, dissimulata illius petulantia, alteri cuidam Regum propinans dixit: *Proditionem amo, proditores non laudo. Vid. Historiam Augustanam.*

III. Hoc quoque, sed adjuncta crudelitate, imitatus est Imperator SEVERUS. Scribit enim de eo *Herodianus lib. 3*, quod multos Duces *Nigri*, æmuli Imperii, per filios ad prodendas ejus res impulerit: deinde postquam eorum opera abusus esset, suaque ex sententia composuisset; ipsos, liberosque necaverit.

IV. Sic *Maximinus* Imp. Macedonio, qui Tycum æmulum Imperii occiderat, primo gratias egit; postea ut proditorem odio habuit & occidit. *Herodian.* & *Iul. Capitolin.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. A. C. 1360 *Academia Pragensis* à *Carolo IV* Imp. constituta est, (quam *Innocentius VI* Papa confirmavit) & Episcopus Pragensis exaltatus in Archiepiscopum, ne subesset Moguntino. Castrum etiam Ingelheim mutavit in Cœnobium, ita ut Bohemi in id tantum reciperentur. Impetravit etiam à Pontifice, ut FESTUM lanceæ & clavorum Christi institueretur, quotannis celebrandum, feriâ sexta post Dominicam Quasimodogeniti. *Trithem.*

II. Anno Christi 1350 JUBILÆUS *secundus* à *Clemente VI* Pontifice celebratus. Hic namque cum locupletissimum hujus piscaturæ proventum sentiret, Iubilæi tempus à centesimo anno ad quinquagesimum traduxit, prætendens, quod ætas hominum tanta non esset, ut centesimum annum attingeret. In hoc autem Iubilæo singulis diebus ad 5000 peregrinorum Romam venisse, & Roma discessisse, tradunt historici, *Platina* & *Trith.* In *Bullis*, quibus Iubilæum indixit, revera Antichristum se ostentavit, qui idem habeat Consistorium cum DEO, & idem tribunal cum Christo, sicut Canonistæ de Pontifice Romano gloriantur. Nam magnifice promisit, quasi vitæ necisque Dominus esset, se nullo modo commissurum, ut quisquam peregrinans Romam pereat, & SS. Angelis in cœlo præcepit, ut ejus (peregrinantis) animam à Purgatorio penitus absolutam confestim in cœlum transferant. Dedit etiam potestatem illis, qui peregre Romam Iubilæi gratia venerant, ut singuli tres vel quatuor animas, quas vellent, seligerent: eas enim protinus propter suas indulgentias & eorum meritum in cœlum subvolaturas. Quæ crassissima Paradoxa tum temporis *Facultas Theologica Parisiensis* publico scripto erroris & impietatis damnavit, sicut *Veselus* & *Agrippa* tradunt. Multi homines, pro remissione peccatorum impetranda, hac vice se Romam contulerunt, qui mortem corporis reportarunt, cum vix decem ex millenis reverterentur. Adeo pestis grassabatur. *Platin. Trithem.*

Hoc autem Iubilæum postea motus gravissimi in Regno Antichristi sunt sequuti. Nam anno Christi 1369 *Iohannes VViclefus* Anglus multa contra receptas seculi sui opiniones scripsit, & Papatum falsitatis arguit: Ideo postea anno Christi 1375, tanquam hæresiarcha, condemnatus in Academia Oxoniensi. Ex hujus persecutione, qua discipuli ejus Anglia pellebantur, cum libri ejus in Bohemiam venirent, *Iohannes Huss* inde edocetur aliquo modo de veritate Christianæ religionis.

Anno Christi 1377 tota Italia à Papa deficit, sed ipse *Gregorius XI*, (qui *Vrbano V* anno Christi 1370 successerat) hortatu Catharinæ Senensis, (quæ postea adoranda fuit) & Baldi Perusini, Præceptoris sui, cum XXII triremibus Avenione solvens Romam redit, eamque 13 Ianuarii ingreditur, cum sedes Pontificia in Galliis (quo à *Clemente V* translata) annis fere 72 fuisset. Anno 1378 *Gregorius XI* moritur, & in locum ejus à Cardinalibus (præsertim Italis) eligitur *Vrbanus VI*, 9 April. & 18 ejusdem mensis coronatur. Galli vero, cum se à plebe coactos esse dicerent, ut Pontificem crearent, & infensi essent novo Pontifici, Fundos abeunt, ibique creant Papam *Robertum* Gebennensem, qui *Clemens VI* appellatus est. Et hic Avenione Galliarum, sedem suam Papalem more Antecessorum habuit. Vnde ingens schisma (idque XXVII) est ortum, & quidem omnium gravissimum, duravitque annis XL. Itali Germani, & Angli *Vrbanum* sequuti sunt: Galli & Scoti Clementem prætulerunt: Hispani neutrum probarunt. Et *Sedes Papalis* biceps Romæ, & Avenione, per XXX annos fuit.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

Carolus IV. Imp. A. C. 1378 Pragæ Bohemorum, cum plurimum id regnum amplificisset, mortuus est in Vigilia S. Andreæ, hora quasi secunda noctis, cum imperasset an. 32. Post solennes exsequias Pragæ habitas die 16 à morte ipsius, sepultus est in templo Pragensi. *Naucl. Cusp. Aventin. Mechov. Chron. manuscript.*

Symbolum Caroli IV. Imp.

OPTIMVM ALIENA INSANIA FRVI.

Qui sapit alterius damno, sapientior ille:
Nam stultus damno vix sapit inde suo.

Carolus IV Imper. admonitus à principibus Imperii, ut expeditionem susciperet in Turcas: respondit, Posse quidem se copias in eos ducere: verum quam non fieri hoc possit citra maximam Christiani sanguinis effusionem, satis ex avorum historiis se compertum habere. Proinde *optimum est*, (inquit) *aliena insania frui.*

Res memorabiles.

I. Imperante *Carolo* pestis cujus in histor. *Ludovici* Imper. mentionem fecimus, adhuc atrociter grassata est. Sunt qui tertiam partem hominum (al. dimidiam) extinctam esse affirmant. In Cœnobio quodam (*teste Spangenbergio*) inventus catalogus monachorum Carthusianorum hac peste extinctorum, qui 124434.

II. A. C. 1374 mense Julio, factio plebis congregata fuit virorum & mulierum, choreas agentium, quorum ventres interdum adeo intumuerunt, ut periculum esset, ne disrumperentur, quapropter & mappa fortissime ligabantur. Pervagata est fere totum Belgium per quadriennium. Contra in superiori Germania manica passio quædam homines invasit, ita ut saltarent, tam viri, quam fœminæ. Cadebant primum in terram, spumabantque; inde surgentes quasi mentis inopes saltabant, donec vires deficerent. Medicina unica fuit, ut à suis fortissime funibus constringerentur manus pedesque. Morbus fuit appellatus Der Veits-dantz.

III. A. C. 1377 die 20 Julii, hora tertia post ortum Solis, VLMÆ fundamenta templi jacta, quo nec longius, nec latius, nec etiam altius invenitur in tota Germania, sed absoluta tandem post annos centum & undecim. *Annal. Suev.*

XXXVII IMPER. GERM.

WENCESLAVS.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. *Generatio.*

I. PATER fuit CAROLVS IV. Imp.

II. MATER dicta fuit ANNA, filia *Bulconis* Ducis Suidnicensis. Natus est *VVenceslaus* A. C. 1361, die 28 Septembris, Noribergæ. Ea enim urbe delectatum ferunt *Carolum*: quod monumenta ostendunt, inter quæ præcipuum est urbs ipsa à *Carolo* restituta in tranquillum, ex seditionibus longis, quibus pene funditus fuit perdita. Mater ejus in puerperio mortua est. *Dubrav. Chron. Carion.*

II. *Appellatio.*

Dictus fuit *monstrum hominis*, *Sardanapalus*, *Margites*, *Thersites*, *asinus ad lyram*, *porcus spurcus*: quia cum baptizaretur, aquam baptismi, & cum bimus jam cingeretur diademate regio, aram cœno suo conspurcavit; & dum aqua adhibenda baptismo calesit, Pastoralem domum ad *D. Sebaldum* incendio periisse fama est. Quod sapientes ita sunt interpretati, futurum eum stolidum, ignavum, voluptuarium, sordidum, luxuriosum, Imperio dedecori & exitio. *Chron. Carion. Chron. Hedion. Dresserus.*

NOTA.

Duo Imperatores baptismum stercore fœdarunt: Vnus in Oriente, nempe *Constantinus Copronymus*; alter vero in occidente, nempe prædictus *Wenceslaus*.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. *ACTA OECONOMICA.*

Duas VVenceslaus habuit Vxores.

PRIOR fuit JOHANNA, filia *Alberti* Ducis Bavariæ, Comitis Hollandiæ, Hannoniæ & Selandiæ, quæ sexto anno post nuptias obiit, consumta dolore propter mariti flagitiosos ac perditos mores.

POSTERIOR dicta fuit SOPHIA, *Johannis* Ducis Bavariæ inferioris filia, quæ forma egregia & singulari prudentia prædita fuit, & A. C. 1428 in Hungaria improlis decessit, ibidemque in templo S. Martini sepulta est. *Chronic. Carion. Chron. Pomarii.*

II. *ACTA*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

A. C. 1376, biennio ante obitum patris, annos natus 15 designatus Romanorum Imperator, coëmtis multo pretio, (ut antea diximus) imo pene extortis, non liberis suffragiis. Sexto ab electione die Aquisgrani coronatus est. *Chron. Carion. Æneas Sylv. & alii.*

II. *Imperii administratio.*

VVenceslaus plane monstrum hominis fuit, qui plurimis, iisque gravissimis vitiis atque flagitiis laboravit.

Nam 1. fuit *Ignavus*. Nam administrationem & curam regni paterni & Imperii, tanquam ad se non pertineret, ita neglexit, ut latrociniis infesta redderentur itinera, & grassatoribus impleretur Bohemia; passim vero in civitatibus seditiones exorirentur, insurgente adversus Magistratum insana plebe. Vnde *Franciscus Petrarcha* ridicule in hunc modum de eo scribit: *VVenceslaus*, inquit, *Caroli* filius, vivente patre electus est Imp. & adhuc regnat. Hic juvenis robustus venator, quid acturus sit ignoro; tamen minatur se venturum ad Italiam. sed non venias, precamur te, si non vincis laude patrem tuum; quanquam aliud de te speramus. Nam præsentia primi Cæsaris Iulii vix sufficeret ad compescenda mala, quibus misera lacessitur Italia temporibus tuis. Sic Imperium orbis cœlum versat, ut illud, quondam potens ac venerandum gentibus & Regibus Romanum Imperium, præfiguratum in tibiis ferreis, cui nihil olim defuit, nisi modicum Orientis, nunc (proh dolor!) nil possidet, nisi modicum Occidentis.

II. *Voluptuosus & crudelis* fuit. *VVenceslaus* plane Imperii cura neglecta nihil aliud egit, quam ut volutaret se porcorum ritu in cœno vitæ flagitiosissimæ. Et turpitudini addidit crudelitatem, ut metum injiceret iis, quos ipse metuebat, & amoliretur insidias, quas strui sibi initio suspicatus, deinde re ipsa expertus est. Nec satis illi fuit supplicio affecisse, quos metuebat, sed sua manu vel ad mensam jugulavit multos, quasi per ludum & jocum, præsidium ratus Principi firmius barbarorum stipatorum, quam benevolentiam civium. *Chronic. Carion.*

III. *Temerarius* fuit. Nam 1. absque consensu principum Electorum Genuam Regi Franciæ vendidit.

2. *Iohannem Galeacium* Vice-Comitem Mediolanensem novo honoris titulo cohonestavit, & primum Mediolani Ducem, sceptro pileoque, ejus dignitatis insignibus, per legatos transmissis, appellavit, urbe ditioneque 100000 fl. vendita, in fraudem ac detrimentum Imperii, additaque potestate, ut in hæredes transferre posset; cum ante *Iohannem* vicarios præsides egissent majores ejus, beneficio Imperatorum; quibus eam dignitatem & administrationem tribuere, quibus vellent, liberum erat. *Arnis. de jur. Majest. lib. 1. c. 5.*

3. Noribergensibus immunitates quasdam quatuor plaustris vini Rhenani vendidit. Quare Historici fide digni annotant, *VVenceslaum* ejusque patrem *Carolum* totum Imperium vendituros fuisse, si emtores habuissent.

4. Præterea membranas perplures nudas rasasque, suæ tamen Majestatis sigillo munitas amicis pecunia vendidit: in quibus cum illis, tum aliis, in quorum manus istiusmodi membranæ venerunt, sub regio sigillo, quod scribere vellent, licuit. Qua ex re, ob sacri Romani Imperii jurium & emolumentorum damnosam diminutionem, & dissipationem, graves querelæ subortæ sunt.

IV. *VVenceslaus Magicis quoque artibus delectatus fuit.* De quo Dubravius Episcopus Olmucensis in *hist. Bohem. l.* 23. ita scribit: Cum *VVenceslaus* (inquit) filiam Ducis Bavariæ Sophiam uxorem duxisset: novus socer, ubi generum ludicris spectaculis & magicis præstigiis delectari cognovit, plenum præstigiatorum plaustrum secum Pragam advexit. Ibi dum præstantissimus artificum ludibria artis ad permulcendos oculos explicat: adest inter spectatores *Zyto*, *VVenceslai* magus, ore usque ad aures dehiscente, accedensque propius artificem illum Palatini, cum omni apparatu subito devorat, solos duntaxat calceos, quia luto obliti videbantur, exspuens, secessumque inde petens, ventrem insolita esca gravem, in dolium aqua plenum exonerat, præstigiatoremque adhuc madidum præstigiatoribus restituit, passim deridendum, adeo ut cæteri ejus quoque socii à ludo desisterent. Et paulo post, ubi alias multas ludificationes & præstigias ejus recensuit, ita concludit: Cæterum *Zyto* impostor, ad extremum à Cacodæmone, superstes, cum corpore & anima de medio hominum sublatus fuit, injecitque *VVenceslao* curam de religiosis deinceps ac magis seriis rebus cogitandi.

Cum igitur *VVenceslaus* non solum totus in obscœnis ac turpibus crapularum, helluationum & libidinum voluptatibus volutabatur, sed etiam tyrannice cum plurimis agebat, Pragenses & proceres regni eum aliquoties captivum habuerunt, & primum quidem eum carcere publico & tetro detinuerunt 4 mensibus: tandem vix multis Regum ac Prin-

cipum intercessionibus impetravit, ut semel ei ad squalorem & sordes corporis abluendas balneum ingredi concederetur: ex quo opera balneatricis nudæ ipse nudus evasit, & in arcem suam penetravit. Sed nihilo melior factus, postea iterum captus. Sed & hac vice elapsus. Tandem à *Sigismundo* fratre per *Albertum* Austriæ Ducem captus, clam Viennam Austriæ deductus est, omnibus fere ignorantibus ubi esset: ibi etiam evasit, adjutus opera & consilio piscatoris cujusdam, & Pragam habitu mendici reversus regnum recuperavit: quo recepto, nihilo melior, aut mitior, aut excitatior factus, quod usus ejus in gubernatione nullus esset: quare Electores Imperii A. C. 1400 Francofurti convenerunt, illumque ab Imperio unanimi consensu removerunt: quod quidem recuperare conatus est, sed frustra. *Chron. Carion. Dubrav. Trithem.*

ACTA ECCLESIASTICA.

I. Sub *VVenceslao* tertius jubilæus à *Bonifacio IX* Papa habitus est. Hic Iubilæus ab *Vrbano VI*, qui in sella Apostolica Romæ sedebat, indictus est postremo Pontificatus sui anno. Nam A. C. 1389, 11 Aprilis, promulgata Bulla indixit, ut annus quivis XXXIII (qui est annorum Christi numerus) jubilæus celebraretur, ut vult *Iod. Lorich.* in Lex. anno 1609 Friburgi Brisgojæ impresso p. 1220: contra vero alii volunt, quod jubilæum reduxerit ad annum 30, secundum ætatem Christi, qui triginta annorum baptizatus prædicare incepit; ut hac ratione annus sequens 1390 esset jubilæus. Verum morte præventus, illum non vidit: sicque *Bonifacio IX* successori demetendum feracem hunc agrum reliquit. Vide Theodorum à *Niem. lib. 1. cap. 68, & 69.*

Hic ergo *Bonifacius IX*, antea *Petrus Tomacellus* dictus, adeo felix (scilicet) fuit, ut argentariam messem in binis jubilæis bis faceret. Statim namque sententiam *Vrbani* de jubilæo quovis 30 anno celebrando mutavit, ut anno 1400 iterum celebraretur. Cum autem anno prædicto (1390) jubilæum celebrasset, sed messem argenteam, non ita divitem, ut speraret, fecisset: Ideo anno 1391 civitati *Coloniensi* concedit potestatem distribuendi *Indulgentias*, & sequenti anno eandem potestatem concedit etiam *Magdeburgensibus*; hac tamen conditione, ut thesaurarius Pontificis semper adesset: Vnde & literis Indulgentiarum semper addebatur, eas ratas fore porrigentibus Ecclesiæ Romanæ manus adjutrices. *Chron. Belgic.*

II. Idem *Bonifacius* anno 1400 secunda vice annum jubilæum per Bullas papales indixit & celebravit, (fuit jubilæus quartus) in quo ab innumerabili hominum multitudine Romam confluente incredibilem quæstum fecit. Hujus *Bonifacii* rapinam & rapacitatem non tantum *Platina*, sed & *Crantzius*, uterque Pontificius, & quidem hic in *Metropolit. lib. 11. cap. 10. & 12*, graphicis verbis depingit. Crebræ, inquit, sub Pontificatu illius fiebant indulgentiarum collationes, usque ad fastidium cordatorum virorum: gratias & indulgentias fecit inauditas, & quam facile dedit, tam facile revocavit, fabulas excitans in orbe Christiano, quod auro expleri non posset.

III. Imperatore *VVenceslao* LITHVANI Christianismum induerunt, gentilium idololatria deposita, & *Vladislaus* Rex in Vilna instituit Ecclesiam Cathedralem & Episcopatum. *Mechov.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

WEnceslaus ab Imperio depositus, reliquum ætatis exegit in regno suo (Bohemia) iis moribus, quibus consueverat. Interiit correptus apoplexia ex consternatione & excandescentia, cum prandenti nunciatum esset, Hussitas cum asseclis suis Pragæ seditionem movisse, & obtruncato Senatu ad arcem etiam accurrere, & prægustator se illius rei non ignarum esse ostendisset. Factum anno C. 1418, an. ætat. 57, cum post patrem regnasset annos 41 in Bohemia, 22 in Imperio. *Chron. Carion. Æneas Sylv. Crantz. Cosmograph.*

Res memorabiles.

Sub Imperio *VVenceslai*, circa annum fere Christi 1380, BOMBARDÆ ad hominum perniciem inventæ sunt & excogitatæ à *Bertholdo* Nigro, Chymista, & ut quidam volunt, Monacho natione Germano: de quo sic *Polydorus Virgilius de invent. l. 2. cap. 11.* Fertur *Bertholdus*, homo ad exitium humanum natus, servasse aliquando domi in mortario pulverem sulphureum, cujusdam medicinæ faciendæ causa, illudque texisse lapide, ac inde contigisse, ut dum ignem ex silice prope excuteret, scintilla intro ceciderit, subitoque flamma eruperit, atque lapidem in altum tulerit; & ille ejus rei casu doctus, postea facta ferrea fistula, & pulvere confecto, machinam reperisse, ac ejus usum Venetis in illo bello primum ostendisse, quod ad fossam Clodiam est cum Genuensibus gestum, qui fuit annus salutis humanæ 1380. In inventorem tale exstat Epigramma:

Dum parat humano generi chymista medelam,
Sulphura Mulciberis dum sale mista coquit:

Mult-

Mulciber ostendit mortalibus acre venenum,
Quo nullum letho corpora plura dedit.
Quæ latuere alios, Munsterus nomina ponit,
Bertholdumque vocat nomine, reque Nigrum.

II. Anno 1386 maxima vini copia annotatur, adeo ut vehes vini venderetur unico floreno. *Trith.*

III. A. C. 1390 NOVI ORBIS pars Borealis, quæ maxime versus Europam, Groenlandiam, Islandiam & Frislandiam Insulas extenditur, & ESTOTILANDIA nominatur, à quibusdam Frislandiæ piscatoribus, tempestate ad hujus littora appulsis, inventa est. Olim quidem etiam cognita fuit, sed oblivioni tradita, atque hoc anno iterum coli cœpit. *Abr. Ortel. in Theatr. Orbis.*

IV. A.C. 1393, die 28 Ianuarii, quinque nobiles Lutetiæ stupa pice illita vestiti, ut Sylvestres homines vel Satyri viderentur, media nocte *choreas agunt*, assumuntque in hanc societatem Regem, eodem modo vestitum; quibus *Aurelianus* Patruus regis joci causa facem admovet, sed hoc modo quatuor nobiles plane sunt cremati, Rex vix servari potuit. Nomina eorum in Annalibus exstant. Factum in ædibus reginæ, in suburbana *D. Marcelli. Annal. Fland.*

V. Cum *Bajazetes* Turcorum Imperator (contra quem *Sigismundus*, antequam ad imperium pervenit, etiam bella gessit; de quo in ejus historia dicendum) omnia crudelissime vastaret, urbem Constantinopolim obsidione cingeret, & præ oculis hominum nullum auxilium vel liberatio adesset, DEVS contra eum excitavit Tamerlanem regem Tartarorum, qui infinita armatorum multitudine in regionem ejus irruit A. C. 1398, & multa loca vastavit. Initio *Bajazetes* filium suum cum magno exercitu ei obviam misit in regionem Cappadociam: ibi pugnam instruxerunt, sed Turci victi sunt, & filius *Bajazetis* à Tartaris captus, statimque morti traditus est. Ceteri milites etiam plærique interfecti sunt. Quare *Bajazetes* obsidionem solvit, & ipse assumtis omnibus copiis, Tamerlani obviam in Asiam profectus est. Habuit in exercitu 300000 equitum, & 200000 peditum. Castra metatus est eo in loco, ubi olim Pompeius Magnus Mithridatem vicerat, nempe ad Stellam montem in Galatiæ Bithyniæque confinibus. Hoc loco atrox prælium commissum est, in quo ex utraque parte plus quam 300000 hominum ceciderunt; *Bajazetes* ipse captus, & ad Tamerlanem deductus, humaniter initio habitus est. Dum vero animum victoris acerbiorem reddit, responsione insolentiore, qua dixit, Se, si Tamerlanem ita cepisset, cavea ferrea inclusurum; ipse aureis compedibus vinctus caveæ includitur, quem ita Tamerlanes per Asiam in spectaculum secum circumduxit, eoque, quoties equum adscendit, pro scabello usus est. Qualis insolentia etiam legitur de *Sapore* Rege Persarum, qui simili modo *Valerianum* Imp. Roman. tractavit. Cum autem aliquando deprecatio fieret, ut Tamerlanes excellentiæ illius vellet parcere, respondit: Non punio eum ut Regem clarum, sed sicut tyrannicum latronem. *Bajazetes* ita in hac miseria mortuus est. Nam in cavea habitus, cum Tamerlani, quoties equum conscenderet, scabelli loco fuisset, & vinctis post tergum manibus, ossa & micas cum canibus sub mensa Tamerlanis vorantibus rosisset: uxori etiam contumeliæ innumeræ illatæ essent, quæ fere seminuda aliis ministrare coacta. Ille non amplius ferens ignominiam & miserias, ac omni spe libertatis à Tamerlane impetrandæ amissa, mœrore ad desperationem veluti adactus, mortem sibimet ipsi conscivit, & caput caveæ ferreæ, qua tenebatur inclusus, tamdiu allisit, donec perfracto cerebro fremens ac frendens exspiraret, anno captivitatis quarto. TAMERLANES iste humili genere ortus, adeo excelluit inter suos mentis vi & agilitate, ut mille ducentos equites in aula sua aleret, & brevi temporis spatio multarum gentium Dux fieret. Nam felicissimo rerum successu Mediam & Scythiam Persiamque, rege earum trucidato, armis subegit: Mesopotamiam invasit & Armeniam, transitoque Euphrate cum 400000 equitum, & 600000 peditum, minorem Asiam obtrivit. In obsidionibus urbium, prima die albo tentorio usus: secunda rubeo: tertia nigro. Qui se dedebant in albo sedenti, salutem consequebantur: Rubeus color moriendum patribus familias indicabat: Niger civitatis excidium & omnia in cinerem convertenda. Interrogatus aliquando ab homine Genuensi, qui ei familiaris erat, cur tanta crudelitate uteretur? commotus ac veluti furens, distorta facie ac spirantibus ignem oculis respondit: Tu me hominem esse arbitraris? falleris, ira DEI ego sum, & orbis vastitas: caveto, ne posthac mihi occurras, nisi velis interrogationis tuæ pœnas dare! Curriculum ejus non admodum fuit longum, sed hoc brevi spatio tamen vim terroremque terrarum orbi magnum injecit. Obiit A. C. 1404, relictis duobus filiis, tanti imperii successoribus, & tot regnorum & provinciarum hæredibus; qui, cum odiis & bello intestino digladiarentur, eadem facilitate tot regna amiserunt, qua pater ea sibi acquisiverat, adque priores suos dominos redierunt: Et ut Tamerlanes terrori mortalibus fuit vivus; ita terroribus umbrarum & fremitibus horrendis sepulcrum ejus circumsonuit. *Annal. Turcic. Laonicus. Æneas Sylvius.*

XXXVIII IMPER. GERM.

RVPERTVS Palatinus.

I. *ORTVS.*

RVPERTVS patre natus fuit RVPERTO, Duce Bavariæ & Palatino ad Rhenum, avo *Adolphi*, qui nepos erat *Rudolphi* fratris *Ludovici* Bavari: matre BEATRICE, filia *Friderici* Regis Siciliæ. *Chron. Carion.*

II. *PROGRESSVS.*

I. *ACTA OECONOMICA.*

Rupertus uxores habuit *duas*.

Ex *priore*, cujus nomen & familiam non annotant Historici, natam perhibent *Rupertum* cognomento *Pipam*, qui sub *Sigismundi* signis cum *Iohanne* Burgundiæ Duce à Turcis captus, post liberationem vitam exegit Ambergæ, ibique ἄτεκνος obiit.

Altera uxor dicta fuit ELISABETHA, filia *Friderici* Burggravii Noribergensis; ex qua *quinque* suscepit *filios*, & *tres filias*.

I. FILII *fuere sequentes.*

I. FRIDERICVS, qui in pueritia decessit.

II. LVDOVICVS, cognom. CANIS, qui propagavit prosapiam Palatinorum ad Rhenum Electorum, usque ad *Ottonem Henricum*.

III. IOHANNES. Ex illo natus Christophorus, accersitus ad regna Daniæ, Sueciæ & Norvegiæ; cum quo stirps desiit.

IV. STEPHANVS. Hic uxorem duxit *Annam*, filiam Comitis Veldentiæ. Ex qua duas distinctas stirpes produxit: ex filio *Friderico* Simmerensem seu Spanheimensem: ex *Ludovico* Nigro, Bipontinam. Illa peperit *Fridericum* Palatinum, qui ante paucos annos, posteritate *Ludovici Cæci* in *Ottone Henrico*, post annos 148 à *Ruperti* morte, exstincta, dignitatem & ornamenta Palatini ad Rhenum hæreditaria successione adeptus est.

V. OTTO Mosbacenses principes genuit; sed posteritas in ipsius filiis defecit.

II. FILIÆ.

I. MARGARETA, *Carolo* Duci Lotharingiæ nupta.

II. ELISABETHA, *Friderico* Austriæ Duci collocata.

III. AGNES, *Adolpho* Clivensi maritata. *Chron. Carion. Chron. Hedion. fol.* 604.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Cum Electores Imperii *Wenceslao* A. C. 1400 Francofurti Imperium abrogassent, in ejus locum elegerunt die 25 Maji *Fridericum* Ducem Brunsvicensem, natum Magno Iuniore & *Catharina* filia *Woldemari* Marchionis Brandeburgensis, postremi ex stirpe Ascania, Principem bellicosum & prudentem. Hunc oderat Episcopus Moguntinus, & ipsi in alta pace in reditu à Comitiis insidias posuit prope Fritzlariam per Comitem Waldeccensem, qui eum trucidavit. Ex quo motus & tumultus magni in Imperio orti sunt, & pervulgari etiam illud cœpit, quod Moguntiæ in limine basilicæ cathedralis inventum est lapidi cuidam incisum: *Moguntia ab antiquo nequam.* Electores vero eodem anno iterum convenerunt Bopardiæ, & unanimi consensu summam rerum detulerunt ad collegam ipsorum RVPERTVM Bavariæ Ducem, & Rheni *Palatinum*. Coronatus est anno sequenti Coloniæ die 6 Januar., cum Aquisgranenses eum recipere nollent. *Peucer. lib.* 5. *H. Mutius lib.* 26. *fol.* 299. *Cuspin. Trith.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Rupertus fuit Princeps ingenio acris, corpore parvus; sed magnus animo, majestatis Imperii ac rerum publicarum perquam amans ac studiosus, justorum patronus, malignorum severus ultor, & magnum Christiani Magistratus exemplum. Odia gliscentia & simultates inter civitatem Vangionum & Episcopum composuit, & Appelcellanos cum *Abbate* S. Galli reconciliavit. *Chronic. Carion. Chron. Bernhard. fol.* 242.

II. *ACTA SAGATA.*

Rupertus bella nonnisi coactus gessit. 1. Cum ab Aquisgranensibus ad coronationem non admissus esset, post coronationem Coloniæ factam illos publice proscripsit, eisque damnum intulit, donec res post sex annos tandem composita est. 2. Marchionem Badensem ad officium redegit. 3. Per Marchionem Misniæ *Wilhelmum*, & Landgravium Thuringiæ *Fridericum*, bellum intulit *Wenceslao*, (qui nolebat civitatibus Imperii juramentum sibi factum remittere, ideo eædem civitates *Ruperto* jurare non poterant) eumque obsessa Praga se plane Imperio abdicare, & ordines Imperii juramento fidelitatis solvere coëgit. 4. Florentinorum &

Pon-

Pontificis Romani literis assidue sollicitatus ad Galeacii Vicecomitis Mediolanensis (qui tumultuabatur, regnumque affectabat) deprimendam potentiam, in Italiam venit *Rupertus* anno C. 1403. Et quidem Galeacii conatus nefarios comprimere summa nitebatur ope; sed obsistebat ei præsul Moguntinus, ut nihil efficere posset. Itaque cum Galeacio congressus, ab eo in agro Brixiano ad lacum Benacum non levi clade affectus, inque fugam conjectus est. Quare cum desertus & pene proditus fuisset ab iis, quibus maxime fidebat, & nec Florentinorum, nec Pontificis auxilia acciperet, re infecta in Germaniam rediit, omnemque Italiæ curam deposuit, quæ post intestinis malis gravius etiam labefactata fuit. Domi vero Rempublicam bene feliciterque gessit. 5. Bellum suscepit adversus *Johannem* Episcopum Moguntinum, ut de eo pœnas latrocinii infidelitatisque sumeret; sed morte præventus illud perficere non potuit. *Chron. Hedion. Chron. Funccii. Trith. Cuspin. Platina. Palmerius. Peucerus. H. Mutius.*

III. EGRESSUS.

Rupertus Imp. Oppenhemii subito in morbum incidit, quo extinctus est A. C. 1410, 18 Maji, anno Imperii 9, mense 9. Sepultus Heidelbergæ (ubi ædem S. Spiritus fundavit, & ubere proventu dotavit) cum hoc vero elogio:

> RUPERTUS *Dux Bavariæ, Comes Rheni Palatinus, Romanorum Rex, justus, pacis & religionis amator, dignus* DEO *visus, qui pro justitia pateretur, hujus sacræ ædis & collegii institutor, hic cum castissima conjuge* Elisabetha, *Norici montis Burggravia, quiescit, vita functus anno Christi* M. CCCC. X.

Cuspin. Peucerus lib. 5. Pantaleon.

XXXIX IMPER. GERM.

IODOCUS,

Marchio Moraviæ.

I. ORTUS,

sive Imperii occupatio.

FAtis functo *Ruperto*, seu ut alii volunt, abdicato *Wenceslao*, IODOCUM Marchionem Moraviæ, natum patre *Iohanne Henrico*, *Caroli* IV fratre, electum ferunt, non cunctis suffragiis; Palatinus enim & Saxo accedere recusarunt: sed à solis Episcopis & *Sigismundo* patruele, qui per legatum Burggravium Noribergensem suffragium tulit. Coronatus non est. *Peucer.*

II. PROGRESSUS,

sive Imperii administratio.

IODOCUS, ut Æneas Sylvius habet, plane ad res gerendas ineptus fuit, neque edidit aliquid memorabile toto vitæ tempore. Exstat ejus constitutio, quæ est: *Quod status Imperii Imperatori ipsi resistere possint, si contra ordinationem Imperii fecerit, absque ullo crimine rebellionis & infidelitatis. Goldast.*

IODOCUS, cum mox ab electione *Wenceslaum* Bohemiæ Regem patruelem visitatum venisset, abduxit eum Rex in penitiorem ædium partem, atque in hunc modum allocutus est: Etsi scio, non esse è dignitate mea, quod Electores me regno abdicarunt: solatio tamen est, quod familia nostra hac dignitate non est privata. Ego te libens volensque successorem mihi datum accipio. Cumque *Iodocus* his verbis territus ad Regis genua procubuisset, ac sibi nihil imputandum diceret, quod earum rerum omnium ignarus esset; Pone metum, inquit. Nam neque Imperium invitus deposui; neque si retinere illud cupiam, jura sanguinis violare ausim. Bono itaque animo esto, Imperiumque tibi demandatum suscipe: mihi mea satis est Bohemia. Viribus, armis, opibus regni mei, tanquam tuis, ut libet, utere. Lætumque & magnis muneribus donatum nepotem à se dimisit. Quod sane in *Wenceslao* laudandum, cujus alias fere nullum factum laude dignum exstat, siquidem omnis generis vitiis (uti in historia *Wenceslai* diximus) contaminatus fuit.

III. EGRESSUS.

IODOCUS cum tantum sex mensibus Imperio præfuisset, diem suum obiit, & Brunnæ in Moravia sepultus est. *Peucer. Æneas Sylv.*

XL IMPERATOR GERM.

SIGISMUNDUS.

CAPUT I.

DE ORTU.

SIGISMUNDUS frater fuit *Wenceslai*, filius *Caroli* IV Imp. Mater ejus dicta fuit ELISABETHA, filia *Bugislai* Ducis Stetinensium. Ex hisce parentibus natus est *Sigismundus* A. C. 1368, die 28 Iunii, eique pater, cum esset quinquennis, tradidit Marchiam Brandeburgensem: deinde Rex Hungariæ adhuc puer à *Ludovico* adoptatus propter generosæ indolis conspicua signa, quæ spem de illo eximiam concitabant, post Rex Bohemiæ factus & Imperator.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α,

Educatio & Mores.

SIGISMUNDUS egregia corporis forma animique dotibus præditus fuit. Nam mira in facie pulchritudo apparuit, in sermone venustas conjuncta cum gravitate. Crispos capillos & promissam aluit barbam. Ab ineunte ætate in vera religione, artibusque liberalibus diligenter informatus est, in quibus etiam multum profecit. Ingenio fuit excellenti, & animo magno atque heroico; omnesque sui seculi Principes indolis præstantia, pietate, sapientia, industria, patientia laborum, munificentia, candore, aliisque egregiis virtutibus superavit.

II. *ACTA OECONOMICA.*

UXORES habuit *duas.*

PRIOR fuit MARIA, *Ludovici* Regis Hungariæ filia, quæ cum dote regnum Hungariæ ei acquisivit, & primo à nuptiis anno vitam cum morte commutavit.

Altera dicta fuit BARBARA, Hermanni Comitis Ciliæ filia, quæ ei unicam peperit filiam, nomine ELISABETHAM, hæredem regni, quam despondit *Alberto* Austriaco. Hæc autem Barbara profligatissimæ pudicitiæ & lasciviæ procacissimæ mulier erat: cum Epicuro summum bonum in voluptate ponebat: similiter atque Sadducæi, de immortalitate animæ nihil plane credebat, sed tam superos, quam inferos ridebat. Hanc igitur ob causam, & propter conspirationes cum proceribus Bohemicis de regno invadendo, deque secundis nuptiis, factas, eam *Sigismundus* ad perpetuos carceres condemnavit; sed à mariti morte dimissa, *Gretii* in Bohemia in vita turpi & fœdis libidinibus infami consenuit: cumque ei diceret aliquis, imitandum turturis exemplum, quæ, mortuo marito, perpetuam castitatem servaret: Si me, inquit, ratione carentes imitari volucres jubes; cur non columbas potius, passeresque proponis? Tandem lue pestilentiali extincta est. *Chron. Carion. Dubrav. lib.* 28. *Cosmograph. H. Mutius lib.* 27. *fol.* 318.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Post mortem *Iodoci* Marchionis Moraviæ, Imperii Electores convenerunt, & de novo Imperatore eligendo deliberarunt: ubi una mente, unaque voce *Sigismundum* Imperatorem elegerunt A. Christi 1411, die 20 Martii. Quia vero eo tempore Pontifices tres inter se digladiabantur mutuis condemnationibus & exsecrationibus & diversarum studiis, *Sigismundus* primum post annos 22 Romæ à Pontifice Eugenio A. C. 1432, in festo Pentecostes coronatus est. *Cuspin. Chron. Belgic. Anton. Sylv. Chron. Funccii.*

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Sigismundus Imper. æquaturus erat *Carolos & Ottones*, si ad pacis artes parem bellandi felicitatem addidisset, siquidem egregiis excelluit virtutibus: quales fuerunt:

I. SAPIENTIA. *Sigismundus* Imp. singulari sapientia præditus fuit; uti ostendunt ejus apophthegmata.

1. Assentatores se veluti pestes odisse, cum diceret, Brunenius Neronensis respondit, tamen nullum genus hominum magis amas, quam adulatores. Tum *Sigismundus*: Vincis sane, inquit. Ita enim natura comparatum est, ut cum vitandos esse adulatores dicimus, tum maxime illis adhæreamus. Nam nec tu mecum tamdiu fuisses, nisi meis moribus blandiri assuevisses. *Æneas Sylvius.*

Similiter cum à quodam supra modum laudaretur in faciem, & Diis prædicaretur similis, illi colaphum impegit; dicentique: Cur me cædis, Imperator? Cur me, inquit *Sigismundus*, mordes, adulator? *Idem.*

2. *Sigismundus* Imp. Reges ac Principes in terris beatos esse aiebat, si, exclusis superbis à gubernatione, mansuetudinis humanitatisque cultores in curiam adsciscerent. *Idem.*

3. De gubernatione solitus est dicere: Mirum esse, cum omnes recusent exercere artes, quas non didicerint, imperare nemo recuset, quæ sit ars omnium difficillima. *Chron. Carion.*

4. Cum accusarent apud eum purpurati maledicentiam Germanicæ multitudinis, quæ suo Principi passim obloqueretur, subridens respondit: An vobis grave videtur, illos male loqui, cum nos male agamus? Quo indicavit, in nobismet ipsis situm esse, quod bene vel male audiamus. *Ibidem.*

5. Cum ignavus ac ociosus homo fœneratores eo nomine plurimum laudasset; quod dormientes etiam pararent ex rebus lucrum: At tu, inquit Imperator, vigilando omnia consumis. *Æneas Sylvius.*

6. *Sigismundus* rogatus; Quem virum regno dignum aptumque existimaret? Eum, inquit, quem neque

neque ſecundæ res extollerent, neque adverſæ deprimerent. *Idem.*

7. Coram *Sigiſmundo* cum gloriabundus quidam eques *Vrbanos* Magiſtratus parvi faceret, tribunoſque militum laudibus in cœlum tolleret: Tace, inquit Imperator, nulla nobis, ô Thraſo, militia opus eſſet, ſi ſuas quique civitatis prætores, cæterique Magiſtratus moderate juſteque gubernarent. Senſit autem, ubique terrarum pacem tum fore, ſi Magiſtratus leges defenderent, & omni loco ac tempore diligenter ſuum expedirent officium. *Idem.*

8. Imperator interrogatus, cur apud liberas civitates peculatus crimen adeo frequens inveniretur? Idcirco, reſpondit, quod nudos honores civibus commendant, populus autem ad lucrum inhiat. Indicat autem, Magiſtratum ipſum in cauſa eſſe, quod peculatus crimine inſimuletur. Cum enim tam varia reipubl. ſint officia, ſingulis certa & ſufficientia ſtipendia deberent aſſignata eſſe, quo hi, qui ad hujuſmodi honores & officia vocantur, haberent unde viverent, ſine ulla vel furti vel peculatus ſuſpicione. Verum cum deſunt hæc ſtipendia, vel nimis ſunt tenuia, fit ut plerique ex publico theſauro ſibi per nefas proſpiciant, & pauperes primum ad ampliſſimas opes veniant. *Idem.*

9. *Sigiſmundus* Imp. objurgatus, cur fugatos hoſtes non inſequeretur, & comprehenſos occideret? Satis, inquit, vicit, qui hoſtes fugavit. Vtinam & hujus exemplo Monarchis noſtræ ætatis perſuaderi poſſit, magno cruore partam victoriam, non exiſtimari victoriam. *Idem.*

II. CLEMENTIA. *Sigiſmundus* Imperator prima quidem ætate vehementior fuit, & in vindicando aſperior, quod ipſi vitio vertitur: Sed hanc aſperitatem paulatim ætas leniit, & uſus rerum. Ideo *Laurentio* Hungariæ Palatino expoſtulanit cum eo, quod victis hoſtibus non ſolum vitam & opes relinqueret, ſed etiam eos inter amicos reciperet, extolleretque; Tibi, inquit *Sigiſmundus*, videtur utile inimicum occidere; neque enim mortuus bellum excitat: At ego inimicum occido, dum parco; & amicum facio, dum extollo. Oſtendit autem, pulchrius eſſe, benefaciendo, quam potentia, amicos vincere. *Chron. Carion.*

Dixiſſe item memoratur *Sigiſmundus*, ignarum eſſe regnandi, qui ſimulare neſciret. Innuit autem, præcipuam Regum ac Principum virtutem eſſe *clementiam*, quæ docet, ſimulanda interdum eſſe ea, quæ non magni ſunt momenti, commodi majoris gratia. *Æneas Sylvius.*

III. MVNIFICENTIA. Fuit in *Sigiſmundo* tanta liberalitas ac munificentia, quanta in nullo antea Principum. Exempla enim munificentiæ ejus commemorantur aliquot illuſtria feſtivis condita jocis, in quibus lucet ingenii ejus acumen pariter, & feſtivitas.

1. Veterano militi exigenti promiſſa, cum diceret; At immoderata fuit tua petitio: reſpondit miles: Poteras negare cum peterem; non autem ſine turpitudine, quod promiſſum eſt, reſcindere poteris. Tum *Sigiſmundus*, Si ex duobus alterum me ferre oportet, levius rerum, inquit, quam famæ jacturam ſubibo. *Æneas Sylvius.*

2. Cum quodam tempore *Sigiſmundo* flumen tranſeunte equus, quo vehebatur, urinam mitteret, prope equitans unus ex aulicis miniſtris, probatæ fidei homo, & qui diu ſervierat: Equus, inquit, domini ſimilis eſt. Imperator has voces audiens, cauſam quærit. Reſpondit miniſter: Equum projicere urinam in locum antea abundantem aquis: Sic Imperatorem effundere beneficentiam in eos, qui affluant opibus, negligere cæteros, qui egeant. Intelligens Imperator, ſe feſtive accuſari, quod miniſtri bene meriti rationem habuerit nullam, reſpondet: Voluntatem benefaciendi ipſi, nunquam ſibi defuiſſe; ſed ita fieri plerumque, ut fructus beneficentiæ publicæ Regum ac Principum redeat non tam ad eos, quibus ex merito, quam quibus ex deſtinato fato quodam debeatur; idque ſe illi declaraturum re ipſa. Non ita multo poſt otium nactus, duas pyxides magnitudine pares implet, unam auro, alteram plumbo, ut & pondere fierent æquales, has miniſtro proponit, & ut eligat, utram vellet, jubet. Miniſter plumbeam arripit. Viſo plumbo, inquit Imperator: Agnoſcis ergo, mihi non benefaciendi voluntatem, ſed tibi fortunam defuiſſe; ſapienter monens, bona non ſola vel dexteritate judicii, vel diligentia humana acquiri, ſed & diſtribui atque conferri divinitus, & ad ea conſequenda & percipienda homines flecti etiam, ducique divinitus, & à DEO tanquam authore præcipuo peti atque exſpectari debere, juxta verſum:

Omnia contingunt nobis bonitate ſuprema:
A Domino, quicquid poſſidet, omnis habet.

Chron. Carion. lib. 5. fol. 217. Leonhardus Aretinus. Manlius fol. 350.

IV. GRATITVDO. *Sigiſmundus* Imperator illos, qui in bello egregiam ipſi operam, aut alias fidelitatem præſtiterant, magnifice remuneratus eſt. Nam

1. Niconi Gario, viduæ iſtius filio, cujus opera è carcere, in quod ab Hungaris conjectus (de quo infra paucis dicturi ſumus) evaſerat, uxoris ſuæ ſororem in uxorem dedit, eumque Palatinum fecit. Fratrem quoque ejus *Iohannem* Archiepiſco-

pum Granenſem ſummumque regni ſui præſidem creavit. *Pantaleon lib. 2. fol.* 456.

2. Socerum ſuum *Hermannum* à Cilia è Barone Comitem fecit, multiſque privilegiis donavit.

3. In Synodo Conſtantienſi *Adolphum* ſecundum Cliviæ & Amadæum Sabaudinæ, Comites, inſignitos ornamentis novis ac donatos juribus amplioribus, traduxit in ordinem ſublimiorem Ducum Imperii. *Chron. Carion. Cuſpin.*

4. Marchiam Brandeburgenſem cum dignitate Septemvirali vendidit *Friderico* Burggravio Noribergenſi, ſpectatæ prudentiæ, magnanimitatis, fidei & authoritatis Principi, deque Imperatore & Republ. præclare merito, quater centenis millibus aureorum, hac conditione, ut ſi ſibi Imperatori filius naſceretur, utraque dignitas redimeretur; ſin minus, utramque retineret. In hac autem venditione non tam precium ſpectatum eſt, quam remuneratio virtutis ac meritorum *Friderici*, qui pro *Sigismundo* contra Hungaros & Bohemos ſapienter plurima conſuluerat, & magna pericula fortiter adierat. Ex hujus *Friderici* vita cum alia referuntur memoratu digna, tum hoc inprimis, quod cum teſtamentum conditurus, advocaſſet ad ſe filios quatuor, *Iohannem*, *Fridericum*, *Albertum* & *Fridericum* alterum, natu maximum *Iohannem* in hunc ferme modum allocutus ſit: Primus ego dignitatem Septemviralem acquiſivi, cum eſſem *Sigiſmundo* Imperatori admodum familiaris. Nunc cum ex hac vita evocer, curæ mihi eſt ne decus tantum in familia noſtra vileſcat. Tibi, ut video, quietis & tranquillitatis unicum ſtudium eſt; in munere Septemvirali præter ſollicitudines & labores aſſiduos nihil invenies. Eam ob cauſam, ſi tua voluntate poſſum, munus hoc teſtamento concedam *Friderico*, qui tibi ætate proximus eſt, & te excitatior: atque ad labores firmior eſſe videtur. Cui *Iohannes*; Exiſtimavi ante hoc tempus cariorem tibi multo *Fridericum* quam me eſſe, cum illi ſæpius blandirere, neque id non ægre ferre potui. Nunc ſententiam muto, & te pater amo coloque, qui mihi ocium, illi negocium ſuprema voluntate dimittis. Exemplum illuſtre in patre *Friderico*, non affectus paterni, ſed ſapientiæ, conſulentis rebus publicis ac privatis: in filio vero *Iohanne* modeſtiæ & obedientiæ, cedentis judicio patris de ſucceſſione citra moroſitatem aut recuſationem. *Chronic. Carion. Chron. Saxon. Hiſtor. Brandeb.*

5. Cum *Albertus* Saxoniæ Dux & Elector animi cauſa venatum abiiſſet, in ſaltus *Lochavios*, inque caſam ruſticam diverteret, orto incendio nocturno vix nudus evaſit, morboque ex terrore contracto, paucos poſt dies mortuus eſt A. C. 1422 poſtremus ex *Bernhardi* poſteritate, qui Ducis Saxoniæ munus ac dignitatem primus apud *Fridericum* Barbaroſſam virtute promeruit.

Hac occaſione uſus *Fridericus* Elector Brandeburgicus, nomine Imperatoris ditionem Ducum Saxoniæ Electorum, cujus caput eſt *VVitebergа*, occupavit, impoſitoque præſidio munivit, ut eſſet & maneret in fide & patrocinio Imperatoris, qui ſucceſſionem *Alberti* negabat patrueli Erico Lauenburgenſi, propter quædam in ipſum contumaciter admiſſa delicta.

Eam ditionem cum dignitate Electoratus *Sigiſmundus* Imp. A. C. 1423 die 6 Januarii contulit *Friderico*, cognomento Strenuo, Marchioni Miſniæ, excellenti inter cæteros prudentia, virtute, & potentia Principi, pro navata hactenus, & deinceps præſtanda opera in bellis Bohemicis: hac tamen conditione, ut Brandeburgico, pro ſumtibus ab eo in occupandam Imperatoris nomine regionem inſumtis, ſolveret 28000 marcarum argenti. Literæ datæ ſunt Budæ in Hungaria: ad Electores etiam ſcripſit Imperator, ut hunc *Fridericum* in Electorum collegium reciperent.

Hic eſt *Fridericus*, qui ex ruina ſcholæ Pragenſis condidit Academiam *Lipſienſem*. Invaleſcente enim Huſſitica doctrina Pragæ apud Bohemos, reliquæ nationes Pontifici Romano addictæ Praga diſceſſerunt magno numero A.C.1409. Ita factum, ut multi etiam confluerent Lipſiam, quos FRIDERICVS hoſpitio excepit, & ſtatim animum ad erigendam *Academiam* adjecit, cui privilegia impetravit à nuper creato Pontifice *Alexandro V*, atque ita præſente *Friderico* & fratre ejus *VVilhelmo* introducta eſt dicto anno die 12 Novembris. Mortuus eſt *Fridericus* A.C.1428, cum ſuæ ditioni poſt parentem annis 48 præfuiſſet, Electoratus vero dignitatem quinquennio obtinuiſſet. Sepultus Aldenburgi. Succeſſit ipſi filius *Fridericus*, cognomine Placidus, qui præfuit annis 36. *Chron. Carion. Fabr. Crantz. & alii.*

Genea-

Genealogia Electorum Saxoniæ.

FRIDERICUS
Marchio Misniæ & Landgravius Thuringiæ, primus Elector Saxoniæ, creatus à *Sigismundo* Imper. uti jam diximus.

FRIDERICUS II. ELECTOR.

- ERNESTUS, Elector
  - FRIDERICUS III. cogn. *Sapiens* Elector, fundator Academiæ Witebergensis.
  - IOHANNES, Elector.
    - IOHANNES FRIDERICUS.
      - *Iohannes Fridericus.*
      - IOHAN. WILHELMUS.
- ALBERTUS, Dux Saxoniæ.
  - GEORGIUS.
  - HENRICUS.
    - MAURITIUS Elector Saxoniæ, successit *Iohan. Friderico* anno 1547.
    - AUGUSTUS Elector successit fratri.
      - *Christianus I.* Elector.
        - Fratres: *Christianus II.* Elector. *Iohan. Georgius* Elector. *Augustus.*

V. AMOR LITERARUM. *Sigismundus* Imperator illo præcipue nomine quoque summis laudibus ornandus est, quod ut ipse linguarum ac literarum peritiam amavit, ita viros eruditione præstantes semper ornare ac provehere studuit, eosque tanti fecit, ut nobili loco natis etiam anteposuerit. Interrogatus enim aliquando à Principibus, qui literas oderant, cur homines obscuro genere natos ob literarum commendationem tanti faceret? respondit: Merito & optimo jure se illos venerari, qui cæteris singulari dono divino antecellerent. Se quidem dignitatem equestrem, nobilitatem, aliosque honorum titulos conferre posse, doctos vero à solo DEO creari. Cumque præstantissimum illum jureconsultum D. GEORGIUM FISCELLINUM Equestri Ordinis insignibus donasset, & ille Basileæ in celebri Ordinum conventu animi dubius hæreret, utrum Equitibus vel Iureconsultis sese conjungeret, tandemque ad Equites velut honorificentiores concederet: *Stulte agis*, inquit Imper., *quod literis militiam præfers. Nam ego mille Equites uno die crearim; Doctorem vero unum mille annis non fecerim.* Germani plurimum tribuunt generis nobilitati: at vir prudens intellexit, in eruditis esse quiddam stemmate præstantius. Illi habent ædium parietes clypeis & imaginibus depictos, hi animum optimis disciplinis exornatum. Porro, ut natura animus præstantior est corpore, ita ornamenta ingenii longe pulcriora sunt externæ nobilitatis insignibus. Qui nihil aliud habet, quam majorum imagines, opinione nobilis est verius, quam re. At qui virtute est præditus, unde manat etiam illa vulgaris nobilitas, germanam ac nativam habet nobilitatem. *Erasmus Apophth. Æn. Sylvius lib. 4. de rebus Alphonsi. Dubravius lib. 25. Histor. Bohem. pag. 209.*

VI. *Sigismundus Imper. fuit contemtor divitiarum.* Cum enim aliquando ex Hungaria 40000 aureorum ei allata essent, eaque læto animo accepisset, in cubiculum veniens, (ubi in thalamo regio thesaurus iste reconditus fuit) dum cogitat, in quemnam usum pecuniam eam convertat, somnus eum destituit. Tum ille excitatis cubiculariis: Ite (inquit) ocius, Consiliarios, Ducesque omnes militum huc accersite. Vocati Proceres media nocte trepidi, (timebant enim, ne quid adversi accidisset) Imperatorem celeriter adeunt, & quæ causa sit tam repentinæ vocationis, inquirunt. Videte (inquit) carnifices meos (loculos aurum continentes demonstrans) qui mihi somnum eripiunt: accipite eos, & inter vos dividite. Liberatus ab hac pecuniæ cura, Nunc recessit à me, inquit, tortor ille, qui me flagellavit: melius deinde quiescam. *Æn. Sylvius lib. 4. Comment. in res gestas Alphonsi.*

II. ACTA SAGATA.

Sigismundus pace bonus Princeps, sed in præliis fere infelix fuit. Antequam enim ad Imperialem dignitatem evectus est, infeliciter pugnavit contra Turcas & Hungaros: in Imperio longa & difficilia bella gessit contra Hussitas; sed quia fidem *Iohanni Husso* datam (ut infra suo loco dicemus) fregit, ne semel quidem victoriam reportavit. Quia autem bella ante Imperium gesta notatu digna, ea breviter subjiciemus.

I. Bellum Turcicum.

I. *Bajazetes* Rex Turcicus habebat *Emanuelem Palaologum*, Imperatorem Constantinopolitanum, pro suo quasi servo: nisi omnia daret & faceret, quæ vellet, statim hostis ipsius fiebat, & urbem obsidebat. *Sigismundus* ergo multis obtestationibus accitus à *Palaologo* adversus *Bajazetem*, validas copias ex suis regnis (Hungaria & Bohemia) finitimisque Germanis contraxit, quibus cum *Iohannes*, *Philippi Audacis* Burgundi filius, *Caroli VI* patruelis impulsu, junxisset lectissimas equitum cataphractorum turmas, quas multi præstantes viri ex proceribus Suevicis, Bavaricis & Austriacis auxerunt & ornarunt, in Thraciam profecti sunt, perveneruntque Nicopolin, Mysiæ urbem. *Bajazetes*, audito eorum adventu, obsidione Constantinopolis soluta, ipsis obviam proficiscitur, cum ingenti exercitu, (qui constabat è 60000 equitum, ducentis vero & 40 millibus peditum; cum *Ludovicus* tantum haberet circiter 20000 equitum, & 60 millia peditum.) Ibi *Iohannes* Burgundus sumit sibi regendam primam aciem, invito *Sigismundo*; qui eam dederat Walachiæ principi. Turcæ igitur in prima acie simulant fugam, quos Burgundus cupide insequitur. Sed Turcæ palos fixerant post rubetum quoddam, qui cerni non poterant à nostris. Cum ergo nostri eo pervenissent, nec pergere possent, & à sequentibus urgerentur, trucidantur à Turcis. *Iohannes* Burgundus inter primos cum multis nobilibus. Cui projecto ad pedes & salutem suppliciter deprecanti, respondit *Bajazetes*: Se vitam ei libenter concessurum, ob id, quod juvenis & regio sanguine editus esset: sed reliquos captivos ad unum omnes, præter quinque proceres, carceris comites, in conspectu ipsius trucidavit. *Sigismundus*, parva navicula Constantinopolin delatus, incidit in classem Venetam, qua reductus in Italiam se recepit. Accidit clades A. C. 1396, die 28 Septembris, vespera Michaëlis. Ex Christianis viginti millia, ex Turcis sexaginta millia occisa fuisse traduntur. *Annal. Turc. & alii.*

II. *Sigismundus* hac clade accepta, recollecto exercitu iterum Turcis arma intulit; sed iterati conatus non fuerunt prosperiores prioribus. Etsi enim devictus captusque à *Tamerlane* Rege Scytharum *Bajazetes*, (sicuti in *VVenceslai* historia diximus) summas attulit occasiones ad res gerendas bene feliciterque, adversus attritas ac laceratas Turcarum in Europa vires, & ad gentem barbaram nominique Christiano infestissimam radicitus exscindendam; & *Sigismundus*, ne occasionibus prope cœlo dimissis defuisse sua ignavia videretur, permonuit Vngaros & Bohemos, ne studio tuendæ religionis ac libertatis, pia ac necessaria arma induere recusarent: tamen *Celebino Bajazetis* filio, qui è prælio elapsus, transmisso ad Sestum & Abydum Hellesponto, opera nautarum pecunia corruptorum, in Europam cum aliquibus fractarum copiarum reliquiis evaserat, iisque utcunque refectis, jamdiu Triballos, Bulgaros & Macedonas afflixerat; huic ergo cum serius occurrisset, non clementiore fortuna cum eo, quam antea cum patre dimicavit. Magna enim clade anno Christi 1409 à Turcis affectus ad Columbacium, Servianorum oppidum, Triballis vicinum, juxta Senderoviam ad ripas Danubii, ipse ultra Danubium vix salvus evasit. *Chronicon Carion. Cuspin. Cosmograph. Ministeri fol. 1067. Paulus Iovius.*

II. Bellum Hungaricum.

Ludovicus Rex *Vngariæ Sigismundum* adhuc puerum admodum in filium adoptavit, promissis ei filiæ nuptiis & regno in dotem. Sed decessit *Ludovicus*, priusquam annos pubertatis *Sigismundus* attigisset. Quod autem vidua *Ludovici* à mariti morte diutius imperaret subditis: Proceres inita conspiratione, evocarunt ex Apulia ad regnum *Carolum Dyrrachianum*. Hunc magno applausu ac studio ab Hungaris exceptum, vidua *Ludovici* interimi veneno curavit, genero futuro regnum ut traderet sine certamine. Sed necem *Caroli* ultus *Iohannes Horvatius Banus*, reginam in aquam demersam suffocavit. Hujus facinoris fama cum percrebuisset, *Sigismundus*, qui annum jam agebat vicesimum, Hungariam, ne regnum amitteret, cum exercitu ingressus, anno Christi 1387, susceptisque insignibus & ornamentis regiis, ac nuptiis celebratis, *Horvatium*, qui reginam occiderat, bello persecutus est, & tandem in Bohemia deprehensum, per eruciatum, cum aliis triginta duobus Baronibus, qui cum illo de abrogando sponsæ suæ regno consenserant, occidit. Hac severitate irritati Hungari *Sigismundum* captum custodiendum tradiderunt fœminæ viduæ, anno Christi 1401, (cujus maritum

ritum è nobili familia Garenorum inter factioſos ſupplicio affecerat) ut ſervaretur, donec Ordines regni de ejus ſupplicio ſtatuerent. Sed *Sigiſmundus* ex ea cuſtodia liberatus divinitus, cum promiſſis ampliſſimis iratum viduæ animum placaſſet. Elapſus igitur in Germaniam properavit, ibique collectis copiis, inſequenti tempore, Hungariam recuperavit: qua recepta, præſidiiſque firmata, authorem captivitatis *Stephanum Vaivodam* ſecuri percuſſit. Exemplo territi reliqui quieverunt. *Chronic. Carionis. Dubrav. Mechov. Æneas Sylvius.*

III. *Bellum Huſſiticum.*

In Imperio bella geſſit *Sigiſmundus* cum Bohemis, ſed infelici ſucceſſu, violati jurisjurandi pœnas luens. Circa hoc bellum autem tria ſunt notanda: 1. *Ortus.* 2. *Progreſſus.* 3. *Egreſſus.*

I. ORTVS.

Origo hujus belli fuit *injuſta* JOHANNIS HVSSI & HIERONYMI PRAGENSIS *damnatio. Iohannes Huſſus* Bohemus, acerrime in Romani Pontificis & ſacrificulorum tyrannidem & fornicationem, tam ſpiritualem, quam carnalem, invehens, impudentiamque & vanitatem atque imposturam Pontificiorum demonſtrans, ſtuduit populum, liberatum à tyrannide ſuperſtitionum, revocare ad fontes ſacros, & normam fidei veriorem ac ſaniorem traditam in ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis. Ad Concilium itaque Conſtantienſe, dato ſalvo conductu, una cum *Hieronymo Pragenſi* citatur: ubi variis oneratus calumniis, violata fide publica, qua ab Imperatore præmunitus acceſſerat, ad rogum una cum *Hieronymo* condemnatur. Injuſto *Huſſi* ſupplicio, illi, qui ipſi addicti fuere, inflammati, omnes ſacrificulorum ac monachorum ordines, horumque patronos ac defenſores, A. C. 1417, ferro primum invaſerunt, comprehenſos raptarunt ad ſupplicia, fugientes in exilia pepulere, monaſteria igni tradiderunt, è templis & ſtatuas ejecerunt, & idololatrias exturbarunt, quas reprehenderat *Huſſus*. Cum vero à Magiſtratu prohiberentur, furentes petiere prætorium. Inde Senatores 11 elapſi ſunt fuga, ſeptem & cum his Judex urbis Pragæ, atque alii nonnulli cives, raptim intercepti, ex altiſſimis feneſtris præcipitati, lanceis irati populi ſunt excepti. Porro IOHANNES Troſnovienſis, qui & ZISCA, h. e. Cæcus appellatus, quod fortiter olim pugnans oculum amiſerat, vir ſtrenuus, & rei militaris peritus, nobili loco ortus, & in aula regia educatus, poſt mortem Regis *Wenceſlai*, fratris *Sigiſmundi* Dux ab *Huſſitis* electus anno C. 1419, collectis *Huſſitarum* copiis, in Eccleſias reliquas impetum fecit, ſimulacra ſanctorum & imagines confregit, monachos, utpote inutiles populo, ſicuti aſſerebat, & veluti ſues in hara ſaginatos, alio migrare juſſit. Etſi autem aliquoties inter ſe juſta acie utrique conflixerunt; *Huſſitæ* tamen, *Ziſca* Duce, ſemper victoriam reportarunt.

II. PROGRESSVS.

Infelices Sigiſmundi cum Huſſitis congreſſus. Ingraveſcentibus indies magis magiſque motibus Bohemicis, urgentibuſque Pontificiis, quorum partes laborabant, *Sigiſmundus* Imp., ut has turbas componeret, iter Bohemiam verſus ſuſcepit, primumque A. C. 1419, ad feſtum nativitatis Dominicæ, Brunnam Moraviæ oppidum periit. Ibi Pragenſibus veniam petentibus ea lege pepercit, ut catenas & repagula tota ex urbe deponerent, ſuoſque Magiſtratus acciperent. Paruit attonita civitas, cum primores regni, elevatis in cœlum manibus, adventum novi regis gratulabundi expoſcerent: ejuſque Rectores ſine controverſia reliquæ urbes admitterent. Nec dubium videbatur, quin ex tota Bohemia turba Huſſitarum exceſſiſſet, ſi ex Brunna *Sigiſmundus* recta via ſe Pragam contuliſſet. Sed divertit ille, ut fortaſſe fati ſui erat, Vratiſlaviamque Sileſiæ Metropolin acceſſit. Quo in loco populus urbanus non diu ante, Senatum, à *Wenceſlao* fratre ſuo conſtitutum, per ſeditionem è turri præcipitatum obtruncaverat, totumque dominatum rapuerat: cujus ſeditionis authores ſecuri percuſſit *Sigiſmundus*, civeſque diſtractos in priſtinam concordiam reduxit. Quod ubi Pragæ renunciatum eſt, diffiſi de venia cives, exemplum Vratiſlavienſium veriti, manifeſto deſciverunt, & allecto præmiis Cenchone, qui arci Pragenſi præerat, in totum regnum literas dedere, ne quiſpiam *Sigiſmundo* aditum præberet, qui Dalmaticæ linguæ hoſtis eſſet, nec cura alia teneretur, quam regni perdendi: qui antequam Prutenorum civitatem Ordini jure pignoris obligaſſet, Brandeburgenſes à corona Bohemica alienaſſet, *Iohannem* ac *Hieronymum* in Conſtantienſi Concilio cremari non ſolum permiſiſſet, verum etiam procuraſſet; dogmata quæ ipſi ſequerentur, totis conatibus impugnaret. Hinc *Huſſitæ* vires nacti; & ZISCA Ducem *Sigiſmundi Nicolaum*, qui mille equites habuit, vicit: in quo prælio ſingulari ſtrategemate uſus eſt, cum ab adverſariis pene oppreſſus eſſet. Dimicandum ei erat cum equitibus, ipſe vero pedeſtres copias habebat. Allicit igitur hoſtem in loca aſpera, rubis ſentibuſque plena, ubi non niſi pedeſtre prælium poterat

iniri. Ideo hoſtes etiam, cum propter loci iniquitatem in equis pugnare non poſſent, ex illis deſcenderunt. Sed *Ziſca* juſſit mulieres, quæ de more exercitum ſequebantur, pepla inter hoſtes projicere: quibus equites per calcaria ita implicabantur, ut prius extinguerentur, quam pedes expedire valerent. Inde *Sigiſmundus* oppidum THABOR à *Ziſca* paulo ante exſtructum obſedit; ſed & inde repulſus eſt. Quare cum Pragam occupare non poſſet, arcem ingreſſus eſt: regiam illic coronam accepit de *Conradi* Archiepiſcopi manu A.C. 1420, die 30 Iulii, & adverſitate fortunæ territus Bohemia exceſſit.

II. Anno C. 1421 FRIDERICVS & WILHELMVS Marchiones Miſniæ validum exercitum in Bohemiam duxerunt, & congreſſione facta ante Brixiam 2000 Huſſitarum interfecerunt, cum vix quinquaginta ex ſuis caderent: qua victoria ingentem gratiam apud *Sigiſmundum* inierunt. Nihilominus tamen ZISCA perrexit, & in obſidione oppidi RABI alterum quoque oculum, quo uno cœli lumen videbat, ſagitta ictus amiſit. Inde Pragam ad Medicos vectus, quamvis ex vulnere curatus vitam retinuit, lucem tamen haudquaquam recuperavit. Nec propterea caſtrenſem laborem, aut rei militaris curam dimiſit: ſed cæcus etiam multas victorias obtinuit.

Interea *Martinus* V Pontifex, per Cardinalem Vintonienſem Anglum, totam in Bohemos incenderat & concitarat Germaniam, confectumque fuit, ut tripartito exercitu Bohemia peteretur: quorum unum ex Saxonibus conflatum ducebat Dux Saxoniæ Elector; alterum ex Franconibus Marchio Brandeburgenſis; tertium ex Rhenanis, Bavaris & Suevis, Archiepiſcopus Trevirenſis *Otto*. Ingreſſi ſunt Bohemiam tribus itineribus: at ubi ſylvam penetraſſent, vires conjunxerunt omnes, numero 200000, & Saz oppidum obſederunt; ubi inopinato ſeu Panico terrore perculſi, nondum viſo hoſte diffugerunt. *Pipo Florentinus*, qui equites in eam expeditionem 15000 ex Hungaria duxerat, per glaciem iter habuit: quæ multitudinis pondere diſſoluta, multos mortales in profundum rapuit. Machinis bellicis impedimentiſque omnibus potiti Bohemi, divitem exercitum reduxere. Inde *Sigiſmundus* cum omnia ex ſententia ZISCÆ cedere conſpicaretur, gubernationem totius regni, & militiæ præfecturam, cum ingenti vi auri, ei obtulit, ſi in verba ſua jurare adigeret civitates. Sed *Ziſcam* conventa impleturum peſtis exſtinxit circa annum Chriſti 1424. Ferunt illum moriturum juſſiſſe cadaveri ſuo pellem detrahi, & ex ea tympanum fieri: fugituros enim hoſtes, quam primum tympanum illud ſonaret. Eo mortuo, diviſi *Huſſitæ*, quidam orphanos ſe ob amiſſum Ducem dixere: alii Procopium aſſumſere ductorem. Sileſiam, Moraviamque aſſidue populabantur. Retium Auſtriæ captum diripuere. Nemo impetum eorum ſuſtinebat.

III. A.C. 1428 Electores imperii cum magno exercitu, quem ſatis validum ad frangendum hoſtes putabant, iterum Bohemiam ingreſſi ſunt, & oppidum Mies obſederunt: ſed cum audirent HVSSITAS cum exercitu advenire, obſidionem ſolvendam cenſuerunt; quod dum fecere, & ab urbe receſſere, Germani reliqui putarunt eos fugere: ideo & ipſi fugam capeſſerunt, & ita apparatus iſte ingens in fumum abiit. Ceciderunt inſuper ad 10000 Germanorum, & caſtra omni opulentia referta hoſti prædanda reliquerunt.

IV. Nihil tamen remiſit Pontifex de cruentis conſiliis, etſi his reluctari fata experiretur; ſed miſit *Iulianum* Cardinalem in Germaniam, qui Principes inſtigaret ad bellum; quod & fecit ſtrenue. Conſtat congregata fuiſſe præter peditatum validiſſimum ſupra quadraginta millia equitum. Ingreſſi Bohemiam anno C. 1431, eam crudeliter vaſtarunt. Sed orto vano rumore de magno exercitu Bohemorum, mentes hominum quaſi Panicus terror invaſit, totiſque caſtris trepidatum eſt; & priuſquam hoſtis ullus in conſpectum daretur, fœdiſſima fuga cœpta eſt, relictis duodecim millibus fere curruum, commeatu & inſtrumentis bellicis refertorum: perierunt inſuper in iſto tumultu ad undecim millia armatorum. Ex hiſce igitur patet, dubiumque non eſt, pro pio grege amplexo ſinceram doctrinam Filii DEI, pugnaſſe ſanctos Angelos, qui hoſtes conterritos palanteſque ac trepidantes ſola conſternatione animorum tota exegerunt Bohemia.

III. EGRESSVS.

Pacificatio. Bohemi, bellorum pertæſi, tandem A. C. 1436 ad *Sigiſmundum* legationem miſerunt, eique regnum Bohemicum tradere promiſerunt, ſi ſibi Euchariſtia in utraque ſpecie concedatur, & excommunicatione ſolvantur. Vtrumque promiſit ipſis *Sigiſmundus*, & Pragæ ſummis honoribus exceptus, ibique coronatus eſt die 24 Auguſti. Et dum poſtea ſententiam mutare, & monachos reducere cœpit *Sigiſmundus*, *Rochezana* Archiepiſcopo Pragenſi, & ſociis denuo bilem accendit: ſed majores turbas morte interrupit. *Æneas Sylvius. Chronic. Spangenb. Crantz. Chronic. Sebaſt. Francken. Baptiſt. Fulgoſ. lib. 3. Fabr. Dubrab.*

III. ACTA ECCLESIASTICA.

1. *Sigiſmundus* Imperator, quamprimum imperium iniiſſet, curam omnem cogitationemque intendit in eos tumultus ſedandos, quibus orbem Chriſtianum perturbarat, & jam annos aliquot concuſſerat ſchiſma Eccleſiæ Romanæ. Tres enim Pontifices elegerant Cardinales in contraria ſtudia diviſi, *Iohannem* XXIII Romæ, *Gregorium* XII *Arimini* apud *Malateſtas*, & *Benedictum* XIII in Hiſpaniis.

Hi digladiabantur mutuis condemnationibus & exſecrationibus, & diverſarum gentium ſtudiis. Dimicabant autem non de gloria Filii DEI, aut emendatione corruptæ doctrinæ, ac depravatorum morum: ſed de principatu, magnoque novorum (ut inquit *Lucanus*) proventu ſcelerum quærebant, uter imperaret urbi. *Gregorius Arimini*, *Benedictus Avenione*, *Iohannes Bononiæ* agebat.

Hæc igitur mala, cum rectius Synodo quam armis tolli poſſe cerneret *Sigiſmundus*, percurſis Italia, Hiſpania, Gallia, & Anglia, inexſpectata celeritate & admirabili laborum difficillimorum tolerantia perfecit, ut Regum conſenſu Synodus cogeretur. Convenerunt igitur Prælati & Principes atque Magnates magno numero *Conſtantiæ*, urbe Germaniæ ad Acronium lacum ſita, anno Chriſti 1414. Præter Imperatorem adfuere multorum Regum Legati, tres Electores Imperii, Ludovicus Palatinus, Rudolphus Saxo, Fridericus Brandeburgicus: cæterorum vero Principum ingens numerus: Patriarchæ tres, Aquileienſis, Antiochenus, Conſtantinopolitanus: Cardinales 28, Epiſcopi 155, Theologi & Iuriſperiti complures. Imperator, ut omnia ordine gererentur, totum Concilium diſtribuit in quinque nationes, in Italos, Gallos, Anglos, Hiſpanos, & Germanos: quæ ſingulæ elegerunt ſuum Prælatum, qui negotia Concilii tractaret; id quod Papæ & Cardinalibus adeo diſplicuit, ut de deſerendo Concilio cogitarent. Et Papa *Iohannes*, cum pontificatum deponere, quemadmodum ab eo poſtulabatur, nollet, vim metuit: quare egit cum *Friderico* Auſtriaco, ut ſe ex Concilio ſubducere velit; id quod factum A. Chriſti 1415, die 20 Martii. Sed Imperator, confluentibus ſubito copiis, coëgit *Fridericum* ſemet & Papam ſiſtere. Retractus è fuga *Iohannes*, cum non haberet, quod teſtibus opponeret, in carcerem traditur, & convictus graviſſimorum ſcelerum, (quæ adſcribere, cum plura ſint quam LIV, operoſum foret) abrogato ei de Concilii ſententia Pontificatu, ad Ludovicum Bavariæ Ducem mittitur; apud quem fuit per quadriennium in cuſtodia, cuſtodientibus Germanis, ut commercium ſermonis abeſſet: tandem ſe redimere triginta millibus ducatorum coactus eſt.

GREGORIUS, ne idem ſibi accideret, *Carolum Malateſtam* miſit, cum liberis mandatis, ut ei facultas, juſque cedendi Pontificatu daretur. Is inſignia Pontificis indutus, in auguſtiſſima ſella conſedit, ac velut *Gregorii* perſonam gerens, depoſitis inſignibus, relictaque ſella, ſe abire Pontificatu effatus eſt. *Gregorio* jus pilei redditum, Legatione Piceni & principatu Cardinalium attributo. Sed non diu ſuperfuit, dolore (ut aiunt) animi, propter ſubitam abrogationem, (nam in mora ſpem poſuerat) abſumtus. Sublatis duobus Pontificibus, reſtabat tertius *Benedictus*, qui & Petrus de Luna dictus, animi pervicacior. Quare Sigiſmundus cum totius Concilii legatis ad Franciæ & Angliæ Reges ivit, hortatus, ut in abdicatione *Benedicti* ſuam ſequerentur ſententiam. Perpenniani cum *Benedicto* & Arragonum rege *Ferdinando* in colloquium venit. Nihil impetratum à *Benedicto*: quapropter fedus iniit Imperator cum *Ferdinando*, de uno Pontifice ſimul habendo; & *Benedictus* etiam à *Ferdinando* publice Pontificatu indignus pronunciatur. Inde, cum Imperator *Conſtantiam* rediiſſet, *Benedictus* publice citatus ad Concilium, cum non compareret, ut pertinax hæreſiarcha, perjurus, & inobediens Eccleſiæ DEI, publico decreto, & voce, Papali dignitate dejectus & excommunicatus eſt. Atque ita tres Papæ in hoc Concilio depoſiti ſunt, & caruit Eccleſia capite viſibili, Pontifice Romano, quadriennio; ut ſcribit *Platina*.

Pendente ſic lite Pontificia, cauſa fidei adducta eſt in quæſtionem. *Sigiſmundus* Imp. ad Concilium vocavit *Iohannem Huſſum*, & miſſis literis menſe Octobri, anno Salutis 1414, publica fide cavit. Itaque comitatus nonnullis ex nobilitate, qui deducerent, *Conſtantiam* venit *Huſſus* die Sabbathi poſt omnium Sanctorum 3 Novemb. Etſi autem nihil tam in optatis ei erat, quam ut à Concilio audiretur; tamen impetrare id minime potuit, ſed ad Cardinales tantum ductus eſt, & ab armatis undique ſeptus, tum contra datam fidem cuſtodiæ traditus. Scripſit in carcere aliquot opuſcula de decem præceptis, de caritate & cognitione DEI, de conjugio, de pœnitentia, de Oratione Dominica, & Sacramento cœnæ ſanctæ. Literas quoque ad amicos complures ſcripſit, quibus eos in doctrina confirmavit. *Sigiſmundus*, qui tum forte aberat, ubi comperit *M. Huſſum* ita tractari, captivumque detineri, graviter tulit, rurſumque Conſtantiam ſe recepit. Sed cum Pontificii dicerent, *non eſſe fidem ſervandam hæreticis*: non modo re-

miſit offenſionem, licet Bohemi frequenter intercederent, & fidem ſervari peterent; ſed etiam primus omnium acerbe in eum pronunciavit. Quam ob cauſam ſucceſſum & felicitatem ab eo poſtea abfuiſſe animadverſum eſt. Tandem *Huſſus* cum nollet à vera religione recedere, menſe Iulio ſequentis anni illum nondum auditum nec hæreſeos convictum, tanquàm hæreticum & ſeditioſum Synodus damnavit, libros etiam ab eo ſcriptos juſſit comburi. Ille vero damnatus, nullum conſternati aut abjecti animi documentum dedit, ſed ante omnia pro hoſtibus ſuis oravit. Sententiam damnatoriam Epiſcopus Concordienſis juſſu Concilii de ſuggeſtu legit: quam lectionem *Huſſus* interlocutionibus ſæpius interrumpebat, ſeque in multis contra falſas accuſationes & fictas rationes defendebat. Poſt hæc veſte ſacerdotali indutus, iterum ea ſpoliatus eſt; ut privatus omni poteſtate ſacra videretur. Eodem modo *Magiſterii* & *Baccalaureatus* in Theologia gradu exutus eſt, & corona papyracea ſatis longa capiti ejus impoſita, in qua tres Diaboli, horrenda figura picti, & literis magnis vox HÆRESIARCHA inſcripta erat. Poſtea carnifici traditus, qui eum vinctum, præeuntibus & ſequentibus duobus lictoribus, & plus quam 2000 armatis comitantibus, ad ſupplicii locum (qui erat amplus ſatis in prato inter urbem & arcem) deduxit. Quo cum *Huſſus* perveniſſet, voce contenta precatus eſt: *O Domine Ieſu Chriſte*, hoc ſupplicium libenter ſufferam propter ſanctum tuum Euangelium, & propter prædicationem verbi tui. Tu vero veniam da omnibus hoſtibus meis. Id ex animo te precor. Deinde circumductus à carnifice circumſtantes rogabat, ut ne erroris ullius cauſa ipſum eſſe captum crederent. Ad rogum deductus, ter cecidit in genua, alta voce clamans: *O Domine, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Tu redemiſti me.* Pſalm. 31. v. 6. Poſtea catena caput palo alligatum: rogo jam incenſo, magna voce exclamavit: *O Chriſte fili* DEI *viventis, qui paſſus es pro nobis, miſerere mei.* Tum Symbolum Nicenum cecinit, & flamma fumoque cito extinctus eſt. Cum autem cor adhuc integrum ſub inteſtinis latere animadverterent; carnifices illud ex flamma eripuerunt, fuſtibuſque miſerandum in modum percuſſum, perticæ impoſuerunt, & poſtea igne concremarunt. Paulo ante mortem Spiritu Prophetico dixit: Hodie *anſerem* uritis, (Huſs enim lingua Bohemica ſignificat anſerem) ſed poſt centum annos ex meis cineribus naſcetur *cygnus*, quem non poteritis aſſare. Ad quod vaticinium ipſe *Lutherus Tom.6. Witteb. p.169. tom.5. Ien.Germ.f.321.* reſpicit, ſcribens: Der ſälige Joannes Huß hat von mir geweiſſaget/ da er auß dem gefängnüß in Böhmerland ſchrieb: Sie werden jetzt eine Gans braten/ aber über hundert jahren werden ſie einen Schwan ſingen hören/ den ſollen ſie leiden: da ſols auch bey bleiben/ ob Gott will. Poſt *Iohannem Huſſum* ſimili ſupplicio vitam finiit ipſius auditor atque diſcipulus *Hieronymus Pragenſis*, Huſſiticæ doctrinæ propagator fidelis. Hic fide publica ad Concilium Conſtantienſe evocatus in fundo turris fœtidæ atque obſcuræ trecentis quadraginta diebus habitus eſt, ubi ne videndi quidem facultas erat. Eo temporis ſpatio tot Eccleſiaſticos Doctores in ſententiam ſuam pertraxit, quaſi ſummo in otio interim ſtudiis operam dediſſet. Crematus eſt die Sabbathi poſt feſtum Adſcenſionis Domini, id eſt, 30 Maii A. C. 1416. Cum lictor ignem poſt tergum injicere vellet; Huc, inquit, accede, & in conſpectu accende ignem; *Si enim illum timuiſſem, nunquam ad hunc locum, quem effugiendi facultas erat, acceſſiſſem.* Cecinit Symbolum, & Davidicum illud: *Circumdederunt me viri mendaces.* Alligatus palo, devotis ſuſpiriis ingemuit: *Salve feſta dies, toto venerabilis orbe.* Abſoluta ad populum admonitione pia, & recitata cauſa mortis, rogus incenſus eſt; quod obſervans, exclamavit: *In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum.* Tandem uſque ad extremum vitæ halitum gemitibus & ſuſpiriis DEUM adorans, Chriſto, quem confeſſus erat, animam reddidit. Cum jam rogo eſſet imponendus, hæ quoque voces ex eo ſunt auditæ: *Poſt centum annos reſpondebitis* DEO, *& mihi*; referente Poggio ſupplicii ſpectatore, in Epiſtola ad Leonem Aretinum: quæ verba Bohemi *poſtea* in moneta quadam ad effigiem *Iohannis Huſſi* procudi & imprimi curarunt. Vaticinii fidem comprobavit eventus. Interceſſerunt enim inter finem Synodi Conſtantienſis (finitæ anno 1418, circa menſem Maium) & initia diſputationum *Martini Lutheri* anni centum.

De utriuſque ſupplicio *Æneas Sylvius* in hunc modum ſcribit: *Iohannes*, inquit, combuſtus eſt prior: *Hieronymus* poſtea in vinculis habitus, cum reſipiſcere nollet, pari ſupplicio affectus. Pertulerunt animo conſtanti & excelſo necem, & quaſi ad convivium invitati ad incendium properarunt: nullam emittentes vocem, quæ miſeri animi poſſet facere indicium. Vbi ardere cœperunt, hymnum cecinere, cujus initium: Ave vivens hoſtia, veritas, & vita, &c. cujus ſonitum vix flamma & fragor ignis intercipere potuit. Nemo Philoſophorum tam forti animo mortem pertuliſſe traditur. Cineres exuſtorum, ne raperentur à Bohemis, in lacum projecti. Sed Bohemi terram, ſuper qua combuſti ſunt, effoderunt, eamque in patriam ſecum aſportarunt, tan-

quam

quam rem ſacram, utrumque in martyrum numerum retulerunt, memoriaque illorum tunc conſecrata quotannis celebratur. *Hæc ille.*

Cauſæ condemnationis *Iohannis Huſſi*, & *Hieronymi*, his fere capitibus duobus continentur, ut articuli oſtendunt; *Quod* Pontifici, Cardinalibus, Epiſcopis & toti colluviei ſacrificulorum ac monachorum detraxerint eccleſiæ titulum & authoritatem: quod derogarint iiſdem poteſtatem omnem, quam ſibi in Eccleſia Chriſti arrogant, prætextu authoritatis divinæ, in abolendis, mutandis, condendis articulis fidei, ritibus, ceremoniis, legibus eccleſiaſticis: quod ademerint iiſdem omnem politicam poteſtatem, opes, ſplendorem, potentiam Monarchis parem. *Deinde*, quod reddendum populo cenſuerint ſacramentum integrum ex inſtituto Chriſti: quod commentum transſubſtantiationis repudiarint: quod nonnulla alia requiſiverint congrua Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, & teſtimoniis catholicæ eccleſiæ Chriſti purioris, ac ſalutaria piis conſcientiis, ſed diſſona decretis & legibus Romanæ curiæ, & huic adverſa & pernicioſa. *Chron. Carion.*

D. Lutherus Iohannem Huſſum, ut virum DEI magnum, ingenti ſpiritu, excellentibus dotibus ornatum, prædicans: Si, inquit, hæreticus is cenſendus eſt, qui adverſus tot immaniſſimorum leonum & urſorum fremitum, & ſævitiam, Chriſtum Redemtorem ſuum confitetur, imo animo magno & triumphante, in ipſius mortis anguſtiis, Chriſtum DEI Filium, pro nobis paſſum, invocare poteſt, Si, inquam, is hæreticus eſt, nemo ſalvus fuerit. Chriſtus autem *Matth.* 10. *v.* 32. ait: Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & Ego illum coram Patre meo, qui eſt in cœlis. Papa multos in Sanctorum catalogum refert, qui forte in ima detruſi ſunt tartara; *Iohannem Huſſum* damnatum Satanæ tradidit, quem cœli beatum eſſe incolam nemo dubitaverit, niſi qui Chriſtum veracem eſſe negaverit. Abſit, ô Papa, me tibi Sanctum judicari; te Satanæ ſanctum eſſe facile patior.

Exſtant *Iohannis Huſſi* Epiſtolæ doctrina & conſolatione pleniſſimæ, quas è cuſtodia ſua ſcripſit: ex illis ultimam ad Bohemos ſcriptam, ex qua tanti Viri conſtantia conſpici poteſt, hic ſubnectere operæ precium viſum eſt.

Epiſtola quarta, à *Iohanne Huſſo* Conſtantiæ in carcere ad Bohemos ſcripta.

DEUS vobiſcum! Multæ cauſæ, cariſſimi, & in DEO dilecti amici, in eam me opinionem adduxerant, ut literas quas proxime ad vos dedi, poſtremas eſſe putarem, propter inſtantem meam mortem. Nunc autem cognita ejus dilatione, ducens loco oblectationis, quod liceat mihi vobiſcum per literas colloqui, iterum vobis ſcribo, ut ſic ſaltem meam erga vos oſtenderem gratitudinem. Quod autem ad mortem attinet, DEUS novit, cur differat & meam, & mei cariſſimi fratris, Magiſtri *Hieronymi*, quem ſpero ſancte & ſine culpa moriturum; ſcioque, nunc etiam magis ſtrenue eum agere & pati, quam me miſerum peccatorem. Conceſſit nobis DEUS longum tempus, ut melius peccata noſtra nobis in memoriam reduceremus, & ageremus fortiori animo pœnitentiam. Conceſſit nobis tempus, ut longa & magna tentatio deleret gravia peccata, & afferret conſolationem. Conceſſit nobis tempus, in quo recoleremus noſtri Regis Domini DEI *Ieſu Chriſti* miſericordis horrenda opprobria, & penſitaremus crudelem mortem, ſicque æquiore animo mala perferremus: præterea, ut in memoria teneremus, non dari immediate gaudia vitæ futuræ, poſt gaudia hujus mundi. Sed quod per multas tribulationes Sancti intraverunt in regnum cœleſte. Quidam enim eorum ſunt fruſtatim conciſi, quidam terebrati; alii cocti, nonnulli aſſati; alii vivi excoriati, vivi terra obruti, lapidati, cruci affixi, triti inter molares lapides, huc & illuc tracti uſque ad necem, in aquis ſubmerſi, combuſti, laqueo ſuffocati, particulatim diſcerpti, & ante mortem probris affecti, macerati in carceribus & vinculis. Et quis poteſt omnia omnium Sanctorum tormenta ac ſupplicia deſcribere, quæ ſub veteri & novo Teſtamento propter veritatem DEI pertulerunt, præcipue qui Sacerdotum malitiam exprobraverunt, & contra illam ſunt concionati? Mirumque erit, ſi quis etiam nunc impune feret, fortiter reſiſtendo perverſitati, præſertim Sacerdotum, quæ non patitur reprehenſionem. Et gaudeo, quod jam libros meos coacti ſint legere; in quibus malitia eorum utcunque depicta eſt. Scioque, quod eos perlegerint accuratius, quam ſacrum Euangelium, volentes invenire errores. Data die Jovis, ante vigiliam Divi Petri. *Amen.*

Vt jam ad Concilium Conſtantienſe redeamus, in eo quoque doctrina *VViclefi*, (qui A. C. 1387, propter profeſſionem doctrinæ in exilium miſſus, in Anglia diem ſuum obierat 31 Decembris) Præceptoris *Iohannis Huſſi*, fuit damnata, & factum decretum, ut illius corpus exhumatum publice in Anglia cremaretur; quod factum A. C. 1428 ab obitu ejus anno 41. Præterea auſa fuit hæc Synodus horribili furore, & temeritate irreligioſa, inſtitutionem Cœnæ Dominicæ ſacroſanctam evertere, Seſſione 13. ubi ſic definivit: *Licet Chriſtus venerabile Sacramentum ſub utraque ſpecie inſtituerit, & Eccleſiæ*

ita

ita longo tempore observarit: tamen HOC NON OBSTANTE, *alterius tantummodo speciei usus placet pro Laicis*. Hactenus verba Concilii. Vnde non injuria *Lutherus* Concilium Constantiense vocavit OBSTANTIENSE.

Sancitum porro, ne servetur fides hæreticis aut suspectis de hæresi, licet fide publica Imperatoris ad Synodum venerint, cognitionis causa. Postremo, cum jam cathedra Papalis Romæ quadriennium vacasset, actum de electione Pontificis, & ex quavis natione seni, atque ita triginta numero, cum Cardinalibus, undecimo Novembris A.C. 1417, elegerunt *Ottonem de Columna* Cardinalem, qui, quod electio in Martini celebritate facta fuisset, voluit se nominari MARTINVM V. Priusquam vero eligeretur, decretum est à Synodo, sessione 40, ut futurus Pontifex, cum sacro Concilio, vel deputandis, per singulas nationes reformaret Ecclesiam, tam in capite, quam in membris, & Curiam Romanam secundum æquitatem & bonum regimen ecclesiæ. Verum ubi Pontifex creatus esset, & solio impositus, non habita est ulla amplius ratio reformationis promissæ, At diligentissime interim instruxit *Martinus* inquisitores, quomodo Euangelicæ doctrinæ cupidos (quos hæreticos & Hussitas appellarunt vulgo) divexare ac persequi, adque Romanæ sedis obedientiam reducere posset. Inde Papa invito *Sigismundo* Constantia discessit, quapropter Concilium finitum A.C. 1418 die 22 Aprilis. *Platina. Æneas Sylv. Chron. Carion. Chron. Belgic. P. Æmyl.*

11. In Concilio Constantiensi, Sessione 39, constitutum, ut ab hujus exitu anno quinto aliud, & iterum aliud post exactos inde annos septem, & deinceps quolibet decennio generale concilium congregaretur. Ex hac igitur constitutione Papiensis Synodus convocata A.C. 1422: sed cum nemo fere ibi adesset, & pestis insuper ingrueret, Senas inde fuit translata. Hanc cum dissolvisset Papa *Martinus V* metu *Alphonsi* regis Arragonum, qui odio *Martini Petrum Lunensem* pontificatu Constantiæ abdicatum restituere conabatur, Basileam futuræ post septennium Synodo designavit, & *Iulianum* S. Angeli Diac. Cardinalem legatum misit in Germaniam, qui Concilium cogeret.

Secuta est igitur Basileënsis Synodus anno 1431. Inita die 7 Decembris, *Eugenii IV.* Pontificatus (qui *Martino V* successit) anno primo. Huic Concilio Imperator ipse interfuit, eoque Bohemos, oblato omnibus & à se & Concilio salvo conductu, invitavit. Bohemi igitur legatos suos *VVilhelmum Costam*, Procopium, & *Iohannem Rochezanam* inter trecentos equites Basileam miserunt, qui rationem fidei suæ redderent. Disputatum est in Synodo fere 50 diebus, nec aliud Hussitis quam communio sub utraque specie sub certis conditionibus permissa est. *Sigismundus* Imperator postea ipse, & *Philibertus* Constantiensis Episcopus legatus Concilii Basileënsis in Latina, Germanica, Bohemica & Hungarica lingua publice promulgarunt, Bohemos communicantes sub duplici specie, panis scilicet & vini, esse legitimos & Germanicos Catholicæ Ecclesiæ filios. Hæc promulgatio ad perpetuum hujus rei monumentum tabulæ marmoreæ aureis literis inscripta est, in æde corporis Christi; ut habet *Historia Bohemica*.

Certatum præterea acerrime in Concilio Basileënsi de authoritate ac potestate Pontificia; tandemque decretum, Synodi authoritatem majorem esse quam Pontificum: posse Synodorum judiciis Pontifices à gubernaculis removeri: tribuenda esse suffragia non solis Episcopis, sed etiam cæteris doctis & piis. De quo articulo cum esset magna contentione disputatum; vicit tamen hæc sententia propter locum in Actis Apostolorum, ubi memorantur adhibiti in dijudicanda controversia de circumcisione, non soli Apostoli, sed etiam cæteri Seniores. *Actor.* 15. Hos articulos, etsi leviores erant, tamen quod Papa *Eugenius IV* videret labefactaturos esse Pontificum potentiam, & existimaret, nulla in re, quamvis levi, exemplum violandæ authoritatis pontificiæ concedendum esse, synodos enim paulatim plus libertatis sibi sumturas esse; præcepit Synodum transferri Bononiam. Quod cum graviter ferrent *Sigismundus* Imper. & cæteri qui convenerant, citarentque *Eugenium* Basileam, & si non compareret, minitarentur ei diras atque exsecrationes, abdicationemque à pontificatu, territus *Eugenius* confirmavit acta synodi. Non multo post tamen tempore, pœnitentia ductus, Basileënse Concilium in frequenti Consistorio Ferrariam transfert. Prætexebat, Græcos, qui eum sibi locum delegissent, Alpes transire nolle, ergo Ferrariæ se velle cum Græcis agere, & ipsos in sinum matris ecclesiæ Romanæ recipere.

Inter hæc moritur *Sigismundus* Imperator, & in locum ejus eligitur *Albertus* Austriacus. A morte Imperatoris multum authoritatis Concilio Basileënsi decessit, paulatimque imminui cœpit. Nam, etsi, dum in vivis esset *Sigismundus*, acriter restiterunt patres Synodi Basileënsis conatibus *Eugenii*, & Græcos, si de consensu Ecclesiarum deliberari quid atque constitui vellent, Basileam ut accederent, hortati sunt; vicerunt tamen artificia *Eugenii*, *Sigismundo* mortuo; & Ferrariæ Anti-concilium celebratum A.C. 1438. Venit eo & Imperator Constantino-

tinopol. *Iohannes Palæologus*, cum Patriarcha Constantinopolitano, cum multis Episcopis, Abbatibus, & Prælatis, ac universa pene totius Græciæ nobilitate: ut discordia, quæ inter Græcam & Latinam Ecclesiam erat, sedaretur, & in corpus unum utraque redigeretur. Disputatum fuit de controversis articulis, & processione Spiritus S., & de aliis, sessionesque habitæ sedecim, donec pestis ingrueret, & absque periculo nemo esse posset. Ferraria igitur omnes iverunt Florentiam: ubi Papa *Eugenius* Græcis persuasit, ut sententiam Romanæ ecclesiæ de processione Spiritus sancti amplecterentur, ut recepturos se in suas ecclesias usum panis azymi promitterent, ut fabellis de purgatorio assentirentur. Præterea consensu Græcorum facta sunt hæc decreta: 1. Ecclesiam Romanam habere principatum, Pontificemque Romanum esse Petri principis Apostolorum successorem, & verum Christi vicarium, & totius Ecclesiæ caput, & Christianorum omnium patrem atque doctorem: ipsique traditam esse à Christo plenam potestatem pascendi & gubernandi universam Ecclesiam. 2. Corpus Christi veraciter confici in azymo & fermentato pane, prout ferat Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis consuetudo. 3. Animas in purgatorio levari Missarum sacrificiis, orationibus, eleemosynis, aliisque officiis pietatis, quæ à fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverint. Sed quæ Imperator Constantinopolitanus & Patriarcha coram approbaverant & amplexi erant, ea cæteræ Ecclesiæ Græciæ domi repudiarunt, ac refutarunt tanta vehementia, ut, quotquot consensissent, iis negarint officia Christianæ sepulturæ. Nec multo post, nempe 1453, Mahumetes Turcarum Imperator Constantinopolin cepit, & vetustissimum Græciæ Imperium una cum Imperatore Constantino septimo Palæologi fratre obtrivit atque exstinxit; à quo tempore REGES Turcici IMPERATORIS titulo uti cœperunt. *Eugenius* Papa Basileënse Concilium multis artibus & vi aperta evertere studuit: verum illud se disturbari, & loco moveri passum non est; sed authoritate sua usum, *Eugenium* Pontificatu privavit, damnavitque tanquam contumacem, & præceptis Ecclesiæ universalis inobedientem, in aperta rebellione persistentem, pacis & unitatis Ecclesiæ DEI perturbatorem notorium, universalem ecclesiæ scandalizatorem, insignem simoniacum, perjurum, incorrigibilem schismaticum, à fide devium, pertinacem hæreticum, dilapidatorem jurium & bonorum Ecclesiæ, inutilem & damnosum in administratione Romani Pontificatus. Prohibuit præterea Synodus omnibus sub pœnis schismatis & hæresis obedire aut favere Pontifici notorio schismatico, perjuro & hæretico. Totidem enim verba leguntur in Sess. 34. in literis datis 7 Calend. Iulii, A.C. 1434. Pronunciavit denique Synodus, Omnes ejus constitutiones, & alia ejus instituta, prorsus irrita esse habenda. Post hanc condemnationem Synodus alium creavit Pontificem AMADÆUM Sabaudiæ Ducem, qui Eremitarum vitam cum aliis nobilibus ad Ripaliam ducebat, & FELICEM V nuncuparunt. Hinc magnæ seditiones ortæ, cum Ecclesia trifariam divisa, aut *Felicem* aut *Eugenium* sequeretur, essentque qui *Neutrales* vocarentur, quod neutri obtemperarent. *Eugenius* adeo iratus fuit Arelatensi Episcopo, qui author præcipuus fuerat sententiæ in *Eugenium*, ut 600 millia coronatorum promitteret ei, qui Arelatensem captivum adduceret. Tandem hoc schisma morte *Eugenii* diremtum ac sopitum est, cedente sponte sua Pontificatu Felice V. *Chronicon Carion. Chron. Belgic. Æneas Sylvius. Annal. Suev. Laonicus. Plat. Chalcond. Vrspergensis.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

Sigismundus Imperator è Concilio Basileënsi in Hungariam se contulit, ubi aliquandiu commoratus. Postea Bohemiam repetivit, quæ aliquanto quietior erat, Bohemis sententia Synodi Basileënsis nonnihil placatis, ac Dominum suum desiderantibus. Ibi cum sanatis utcunque vulneribus publicis impetrasset à proceribus, ut *Alberto* Austriaco genero, egregio Principi, & plerosque sui temporis præclarissimis generosæ indolis dotibus antecellenti, successionem in regno se mortuo promitterent, Znoymam Moraviæ urbem ad filiam deferri voluit; seu ut in sinu & osculis atque complexibus filiæ, quam impense dilexit, moreretur, quæ ibi hærebat; seu quod diffideret genti Bohemicæ. In ea urbe tandem, extremo virium defectu ceu exsolutus, vitam finiit, A.C. 1437 die 8 (alii 9) Decembris, ætatis 70, anno regni Hungarici 51, Bohemici 17, Rom. 27, coronationis Romanæ 5. Decessit sine hærede masculo. Cadaver regio apparatu Varadinum transportatum, ibique honorifice sepultum est. *Chron. Carion. Bonfin. Cuspin. Chron. Spangenberg. fol.* 378.

DYNASTIA SEPTIMA,

Ex SOLIS AVSTRIACIS.

XLI IMPER. GERM.

ALBERTVS II.

I. ORTVS.

I. PATER ejus fuit ALBERTVS, ejus nominis quartus, Archidux Austriæ, vir pius & religiosissimus. Vnde à quibusdam propter religionis studium ex invidia Monachus dictus est.

II. MATER dicta fuit JOHANNA, filia *Alberti* senioris Ducis Bavariæ.

II. PROGRESSVS.

I. EDVCATIO & INDOLES.

Albertus puer educandus traditus est *Andreæ Blanco*, Garsiæ Pastori, & clarissimo equiti *Ramperto de VValsehe*: quorum alter in vera religione, alter in civilitate, egregiis virtutibus, studiisque equestribus bene & diligenter eum informavit. Indolis fuit eximiæ, multisque corporis & animi dotibus ornatus: vix ex ephebis excesserat, cum jam omnes æquales corporis proceritate superaret: cui etiam robur accessit. Et quemadmodum ipse probe omni literatura imbutus fuit: ita etiam doctos in pretio habuit, cumque iis libenter conversatus est.

I. ACTA OECONOMICA.

Vxorem habuit ELISABETHAM, *Sigismundi* Imp. filiam, cum qua nuptias celebravit anno ætatis 22, & ex ea duas suscepit filias, ANNAM, *VVilhelmo* Saxoniæ Duci, & ELISABETHAM, Casimiro Poloniæ Regi nuptam; & LADISLAVM posthumum. Hic *Ladislaus* post mortem patris natus est in arce Comara A. C. 1440, tempore ineuntis quadragesimæ 22 Februar., & die Pentecostes, cum nondum quartum implevisset mensem, coronatus in Regem Hungariæ: postea à matre in Austriam cum Corona Hungarica ad *Fridericum III* Imper., ut ad consanguineum, nutriendus & conservandus missus est. Interim VLADISLAVS Polonus Jagellonis filius etiam coronatus Rex Hungariæ, 17 Julii, in Alba Regali: & quod Æneas Sylvius annotat, Dionysius Episcopus Strigoniensis utrique Regi diadema imposuit: *Ladislao* volens, *Vladislao* coactus. Sed *Vladislaus* paullo post A. C. 1445 in bello contra Turcas gesto periit, & ita regni a ieni usurpati pœnas dedit; & dum *Ladislaum* regno paterno spoliare quæsivit, suum amisit. *Cæca est cupiditas hominum, qui non contenti civitatibus dominari, provincias quærunt post regnum, neque etiam sic expleti, regnis regna cumulare nituntur, nescientes, quod parva res vitam eripiat homini, & omnibus pompis ac dominiis nudum in monumento reddat. Corpuscula nostra, ubi spiritus evolavit, modico sarcophago contenta sunt.* Quodsi *Vladislaus* animadvertisset, quietus in regno suo (nam satis divitiarum possidebat) nunquam Hungariam attigisset.

Exstinctus *Vladislaus* (ætatis suæ, ut refert Leonclav. a. 25) locum in regno Hungariæ fecit *Ladislao Alberti* posthumo, quintum ætatis annum agenti, quem Hungari, utpote antea quoq; coronatum, post varias longasque deliberationes & concertationes, Regem sibi adsciverunt. Cum autem regno immaturus esset, de Gubernatore Hungariæ eligendo agitatum est. Ideoque Hungarorum consensu JOHANNES HVNNIADES, natione Semidacus seu *VValachus*, Comes Bistriciensis, ingenio dextro, animo magno & excelso præditus, ac virtutis amator, tradita Reipubl. summma, Hungariæ Gubernator aut Prorex pronunciatus est, quod anno 1445 festis diebus Pentecostes factum esse prodit Bonfinius. Hic *Iohannes* Ducum omnium, qui cum Turcis arma contulerunt, illo tempore clarissimus, solers ac sagax in prospiciendis, patiens in exspectandis, celer in arripiendis, acer in persequendis rerum occasionibus, atque in rebus ipsis urgendis pertinax, conficiendis felix ac fortunatus fuit. Adversus duos enim audacissimos ac felicissimos Turcicos Tyrannos *Amurathem* & *Muhamedem* divina ope Pannoniam defendit: estque propterea appellatus fulmineus terror Turcarum. Fuit enim non modo, ut de *Achille Homerus* inquit, Achivorum, sed totius reliquæ Europæ murus; cujus unius virtus & felicitas tyrannorum impetus repressit, velut objecta moles exundans flumen. Nec quisquam Regum aut Ducum res majores & Europæ utiliores adversus Turcas gessit. Interim *Ladislaus* adolevit & A.C. 1452, ætat. 13, à *Friderico* Imp., sub cujus tutela hactenus fuerat, dimissus est, annoque sequenti Pragæ iterum coronatus Rex Bohemiæ, die Simonis & Iudæ. Peracta coronatione, permissum est cuilibet, ut suo arbitrio, vel sub una vel sub utraque specie communicaret. Ipse tamen *Ladislaus* persuaderi nunquam potuit, ut templa Hussitarum intraret, vel sacris eorum interesset. Regni curam cum susce-

suscepisset *Ladislaus*, totum se dedit *Vlrico* Ciliæ Comiti suo propinquo, ita ut nisi de ipsius consilio & voluntate decerneret & faceret nihil. Quare cum *Muhamed* A. C. 1456 in Hungariam cum exercitu centum & quinquaginta millium transiisset, & *Belgradum*, quam Albam Græcam vocant, tam terra quam mari obsidione cinctam oppugnare cœpisset, *Ladislaus* Turcis, suasu Ciliæ Comitis *Vlrici*, se opponere non fuit ausus. Sed *Hunniades* prorex, & *Capistranus* Minorita legatus Pontificius, exercitu collecto urbem intrarunt: & Hunniades classem Muhamedis in fluvio naves ducentas cepit, reliquas, ne usui essent Hungaris, Muhamed ipse cremavit. Inde ad urbem pugnatum est toto die, & perierunt ad quadraginta millia Turcarum. Factum 6 Augusti: ipse Muhamed, cum oculus ejus hasta esset trajectus, sequenti nocte incensis castris cum exercitu fugit, præda ea tantum relicta, quæ igne absumi non potuit. *Hunniades*, felicissimus Hungariæ defensor, (cujus nomen, ut tradit Sylvius, tam terrificum fuit Turcis, ut parentes liberis plorantibus silentium non aliter imperarent, quam Hunniadis præsentiam minitando) mortuus est die 10 Septembr. non sine veneni suspicione, à Comite Ciliæ propinati. Anno sequenti *Ladislaus* rex Belgradum excurrit, visurus monumenta victoriæ Hunniadis. Ibi Ciliæ Comes *Vlricus* infensissimus hostis Hunniadis, calumniatus est filios Hunniadis de conspiratione in necem Regis facta. Major filius *Ladislaus* urget Comitem, ut vel probet, vel revocet mendacia. Comes prior gladium stringit. *Ladislaus* vero ferociter Comitem obtruncat, tertioque die post, jussu regis, cum Budam abductus fuisset, non satis cognita causa, capite truncatus est. In illo autem innocentiæ testimonium DEUS mirando exemplo tribuit. *Ladislaus* enim egregio corpore adolescens, flavis de more crinibus super humeros sparsis, revinctis post tergum manibus, talari atque aurea veste indutus, quam ipsi paulo ante Rex donaverat, in publicum productus, dum inter vota ad DEUM, procumbens in genua, forti animo cervice erecta ictum exspectat, ter à lictore percussus, atque ex ictu prolapsus in terram, suopte annixu, quanquam ligatus & vulneratus esset, sese rursus à terra extollit, & clara voce DEUM invocans, eum testem suæ innocentiæ fecit. Quarto demum ictu capite præsecto vitam profudit. MATTHIAS alter Hunniadis filius, in Bohemiam missus, ibique in vinculis retentus est: sed ante latam de capite ejus sententiam, *Ladislaus* Rex Hungariæ juvenis octodecim annorum, in ipso apparatu nuptiarum, quas celebraturus erat cum *Margareta Caroli* VII regis Galliæ filia, ad quam adducendam legati missi erant, mortuus est Pragæ, ubi sponsam exspectabat die 21 Novembr. anno 1457, non sine veneni suspicione. MATTHIAS filius Hunniadis, annos tredecim natus, ex custodia *Georgii Podiebracii* Gubernatoris Bohemiæ 50000 florenis liberatus, anno sequenti die 22 Ianuarii Rex Hungariæ declaratus est. Attende hic miram rerum conversionem. LADISLAUS rex *exspectabat sponsam, & defertur mortuus ad tumulum.* MATTHIAS *metuebat mortem trepidus, & ex carcere vocatur ad Regnum.* Regnavit *Matthias* annos 32, & menses tres. Anno 1490, die sexto Aprilis, Viennæ apoplexia mortuus est. Eodem die quoque Leones, quos ille in arce Budensi alere solebat, exstincti sunt. *Mechov. Chron. Hung. Æneas Sylvius. Bonfinius.*

III. *ACTA POLITICA.*

Imperii occupatio, ejusdemque *administratio.*

Defuncto *Sigismundo* Imp. ALBERTUS Dux Austriæ ab Electoribus imperii unanimi consensu Imperator electus A. C. 1438, in medio quadragesimæ die 20 Martii. Ter coronatus est hoc anno. 1. Cal. Ianuar. imposita est ei corona regni Hungariæ. 2. Pragæ 6 Maii renunciatus est Rex Bohemiæ. 3. Die 30 Maii coronatus est Imperator Romanorum. Fuit autem *Albertus* Princeps liberalitate ac eximia animi magnitudine clarus, quique cæteris rebus studium religionis longe anteposuit. Nemo unquam majore spe ad Imperium venit, & sane conceptam animis hominum opinionem haud frustratus esset: siquidem toto biennio quo præfuit, Moravos ac Sarmatas, qui hodie Poloni sunt, rebelles compescuit, quo motu 400 pagi exusti sunt. Austriam adversus Hussitarum impressiones utcunque defendit. Silesiam, & inprimis Vratislaviam, perdomuit. Turcas longe à finibus Hungariæ in Græciam repulsos removit. *Baptista Egnatius. Pantal. Fabr. Cuspin. Lazius.*

III. *EGRESSUS.*

Albertus Imp. cum Synderoviam Serviæ civitatem à Turcis obsidione cinctam vellet secundare, (quam prius amissam vidit, quam ad locum pervenisset) exercitus dysenteria affligitur, & ipse insolito calore vexatus, peponum nimio esu in ventris solutionem incidit, Viennamque repetiturus, decessit prope Strigonium urbem Hungariæ, (cui confluens Istri & Grani coactis in vocem unam dictionibus geminis nomen dedit) A. C. 1439, die 27 Octob., cum imperasset annum unum, mens. 8,

 & dies

& dies 27. Reliquit uxorem gravidam, quæ peperit sequenti anno die 22 Febr. (alias 21) filiolum *Ladislaum posthumum*: de quo supra diximus. *Albertus* in Alba Regali ad latus soceri sui *Sigismundi* sumtuosissime sepultus est. *Cuspin. Lazius. Volaterranus lib.* 23. *Chron. Crusii part.* 3. *lib.* 7. *f.* 370. *H. Mutius lib.* 28. *fol.* 320. tale encomium *Alberto* Imp. tribuit: *Illi omnia erant, quæ ad bonum Imperatorem pertinent. Animus erga Rempubl. bonus: Peritia multarum rerum: Facultas qua poterat, & Fortitudo animi & corporis, qua audebat, exsequi negotia Reipubl. necessaria.*

XLII IMPER. GERM.

FRIDERICVS III.

CAPVT I.

DE ORTV.

FRIDERICVS è clarissima Ducum Austriæ familia oriundus fuit, patre natus *Ernesto*, matre *Cunegunda* filia Ducis Nassoviæ, in Lithuania, anno C. 1415, die Matthæi, (21 Septembr.) Anno ætatis septimo *Fridericus* patrem amisit.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

VXorem habuit *Eleonoram*, Regis Portugalliæ *Alphonsi* sororem. Cum qua splendidissimas nuptias celebravit Neapoli anno C. 1452, circa festum Paschatos, cum antea die 19 Martii à Pontifice *Nicolao* V coronati essent. Ex ea autem suscepit tres filios: MAXIMILIANVM in Imperio successorem, CHRISTOPHORVM, & JOHANNEM. Item *duas* filias, HELENAM, quæ in pueritia mortua est, & CVNEGVNDAM, quam *Sigismundus* Dux Austriæ patruelis, Imperatore inscio atque invito, collocavit in uxorem *Alberto Bavaro. Pantaleon fol.* 521, 523. *Cosmograph. fol.* 361, 363. *H. Mutius. lib.* 29. *fol.* 330.

II. ACTA POLITICA.

I. *Imperii occupatio.*

Fatis functo *Alberto* II Imper., FRIDERICO filio ejus anno Christi 1440, mense Martio, Brancofurti ab Electoribus omnium consensu Imperium traditum est. Inde die 17 Iunii Aquisgrani de manu Ditherici Archiepiscopi Coloniensis coronam argenteam pro more accepit. Postea anno Christi 1452 Italiam ingressus, & Romæ à *Nicolao* Pontifice cum maxima solennitate inunctus, & Longobardorum Rex atque *Augustus* & Imperator salutatus est, die 17 Martii. *Cuspin. Pantal. f.* 521. *H. Mutius lib.* 29. *fol.* 330, 331.

II. *Imperii administratio.*

I. ACTA TOGATA.

FRIDERICVS Imp. Imperio annis 53 summa cum laude præfuit. Vnde *Sylvius* in Europa sua, cap. 22, eum his verbis prædicat: *Multa sunt in hoc Cæsare,* inquit, *quæ laudare possis. Corpus egregium, & species Imperatore digna, animus sedatus & tranquillus, ingenium perspicax, & memoria tenacior, religionis ardens zelus, ingens cupiditas pacis & otii. Singularem virtutem in quovis homine diligit, dignamque præmio ducit: in rebus gerendis tardior ac remissior est. Tenacem plerique accusaverunt, & ad rem nimis attentum.*

Porro *Fridericum* Imp. præclara quadam generosi ingenii indole, prudentiaque matura & circumspecta præditum fuisse, varia ejus apophthegmata, ex quibus virtutes eximiæ simul elucescunt, ostendunt. Nam,

I. Cum *Ladislaum* filium *Alberti* Imper. Hungariæ ac Bohemiæ regem educaret, non defuerunt, qui perdendum suaderent puerum; cujus vita ingentes molestias Cæsari, mors vero regna & opes maximas allatura esset. Ad quos ille: Ergo me, opulentum magis Regem, quam pium, quam *justum* cupitis? At ego *Iustitiam* bonumque nomen divitiis cunctisque rebus antepono. *Æneas Sylv.*

II. *Fridericus* Imp. tum demum salvam Rempubl. fore dicebat, si Senatores de rebus consultaturi, in vestibulo curiæ simulationem ac dissimulationem deponerent. Sic enim & ipsi recte consulere, & judici inter consilia dijudicare non difficile esset. *Idem.*

III. Idem Imp. interrogatus, quinam sibi carissimi essent? Qui, inquit, me non magis quam DEVM ipsum timent. Depromta sane ex Christiano pectore sententia. Inprimis enim timendus DEVS, Rex Regum, & Dominus dominantium. *Idem.*

IV. Imperator interrogatus, an moriones in convivium admitti vellet: Neque stultis, ait, delector; neque superbis amicus esse possum. *Idem.*

V. Cum in urbe quadam præfectum, senem admodum, & ætate jam imbecillem, *Fridericus* Imp. dedisset, non defuerunt adolescentes, qui sibi præfecturam loci committi peterent. Cum igitur senem amovendum dicerent, *Fridericus* dixisse fertur: Senem amicum oppido, non amico oppidum commen-

mendamus; ſentiens, dignum eſſe, ut ſenex jam à civibus ad mortem uſque foveretur. *Idem.*

VI. Cum audiret quendam dicentem, abiturum ſe aliquando in ea loca, in quibus nulli plane hypocritæ eſſent, reſpondit: Vltra Sauromatas ergo & glacialem Oceanum tibi eundum eſt. Sed cum eo veneris, non omnino carebit hypocriſi locus; ſi modo & tu homo, non DEVS es. Inter mortales enim nemo eſt, qui non ex aliqua parte fictus, fucatuſque ſit.

VII. Cum nonnulli dicta probroſa jactaſſent in Imperatorem, referentibus aulicis: An neſcitis, inquit *Fridericus*, Principes quaſi ſignum ad ſagittam expoſitos eſſe? Turres quidem fulmina præaltas feriunt, humilia tecta prætereunt: at nobiſcum bene agitur, ſi verbis tantum impetimur: Innuens, eum, qui convitia, velut dicta, quibus nihil levius, formidat, vix toleraturum popularium impetum. *Æneas Sylvius lib. 1. Comment. de reb. geſt. Alphonſi.*

VIII. FRIDERICVS, victus in Hungaria Guintzienſibus, ſuos Germanos milites ita allocutus eſt: Magnum actum eſt opus. Nunc autem majus reſtat, ut ſcilicet vincamus noſmet ipſos, atque avaritiæ & ulciſcendi cupiditati finem imponamus. *Æneas Sylvius lib. 2. Comment. de reb. geſt. Alphonſi.*

IX. *Fridericus* iis Principibus, qui immites & crudeles erga ſuos fuiſſent, mortem nimis extimeſcendam eſſe dicebat. Nam quales ſe, dum vixerunt, aliis præſtitere, tales, cum moriuntur, in ſe judices inventuros eſſe. Oſtendere autem voluit, iis mortem eſſe amaram, qui mala anteactæ vitæ conſcientia premuntur. *Ibid.*

X. In Auſtria cum obiiſſet unus ex primoribus, annos natus tres & nonaginta, qui vitam inter voluptates illecebraſque nulla unquam valetudine offenſam duxiſſet, ignotaque ipſi omnis calamitas, omnis mœſtitia fuiſſet, idque *Friderico* Imperat. narraretur: Et hinc, inquit ille, immortales animas cenſere licet. Namque, ſi DEVS eſt, qui hunc mundum gubernat, (ut Philoſophi & Theologi docent) eumque juſtum eſſe nemo negat: profecto alia loca ſunt, ad quæ poſt mortem animæ migrant, ibique pro factis aut mercedem aut pœnam accipiunt. Nam hic nec bonis ſua præmia, neque malis ſua ſupplicia reddi videmus. *Æneas Sylvius.*

XI. *Iacobus* de Sirk / Epiſcopus Trevirenſis, Princeps Elector, vir induſtrius, ac magni conſilii, ſed multum cupidus, & ad extollendam Eccleſiæ ſuæ potentiam nimis attentus, *Fridericum* Imper. apud novam civitatem cum adiiſſet, & alia atque alia petens impetraſſet, ſed plura tamen petendo inſtaret: Si non facis, inquit Imperator, petendi finem, ego certe indulgendi finem facile inveniam. Quo dicto perquam lepido improbum petitorem compeſcuit. *Idem.*

II. *ACTA SAGATA.*

Nulla à *Friderico* Imper. bella notatu digna geſta eſſe accepimus. Nam etſi præclara quadam generoſi ingenii indole, prudentiaque matura ac circumſpecta, ſeſe nunquam deſtitueret; abhorrebat tamen à bellis, cum natura, tum ob iniquitatem fortunæ, quam adverſam experiebatur: & eam ob cauſam animo erat fractiore, opportunaque & aſtuta calliditate fulciebat, ac quaſi ſupplebat, debilitatem potentiæ, atque alienis armis, ſumtibus & periculis potius, quam ſuis, vel res magnas gerebat, vel conſtitutus in diſcrimine, defendebatur aut eripiebatur: & quos compeſcere ſua authoritate nequibat ſibi adverſantes, eos, incitatis aliis, involvebat ac diſtrahebat bellis domeſticis. Vnde Fabio cunctatori recte confertur. Et Mycillus tali diſticho eum proſequitur:

Otia quam bellum per totum maluit ævum.
Conveniens factis hinc quoque nomen habet.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Fridericus* Imper. perfecit, ut FELIX, abdicato Pontificatu, cederet NICOLAO V, ſucceſſori *Eugenii* IV. Hic Pontifex *Nicolaus*, quod pontificatum non appetivit, ſed delatum invitus ſuſcepit, & à liberalitate & bonarum literarum inſtauratione perpetuam laudem meruit. Tot enim à doctiſſimis viris ei inſcripta eſſe volumina, quot neque ſuorum anteceſſorum, neque Imperatorum cujuſpiam nomini dicata comperimus. Bibliothecam Vaticanam Romæ auxit, veteribus ac novis codicibus ornatiſſimam, in qua circiter tria millia librorum volumina condidit. *Æn. Sylv. Platina,* & *Volaterranus.*

II. A. C. 1450 *Nicolaus* V Papa Iubilæum celebravit Romæ, ubi in ponte Tyberino, (vel S. Angeli) cum templum ingrederentur, & ex eo egrederentur, (Platina teſte) 200 homines vel calcatione & preſſura perierunt, vel in flumen detruſi & præcipitati ſunt, qui indulgentiarum cauſa è templo ad caſtrum S. Angeli accurrerant. Alii dicunt, 500 homines periiſſe, & ſimul obtritos equos tres & mulam.

III. Defuncto *Calixto* III Papa (qui *Nicolao* V ſucceſſerat) ÆNEAS SYLVIUS in locum ejus electus eſt A. C. 1458, & dictus PIVS II. Hic quibus gradibus ad honores adſcenderit, ipſe recenſet Epiſtola 201. Fuit initio Scriba in Con-

cilio Basileensi: postea Friderici III Imper. Secretarius: inde Episcopus: post Cardinalis, & tandem Pontifex. Hic Æn. Sylvius, cum quædam suppressisset ac damnasset Pontifex, quæ privatus scripserat, hoc scommate à quodam notatus est: *Quod Æneas probavit, Pius damnavit.* Author dicitur esse distichi, quod in multorum ore est:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audet
Effrenis monachus, plenaque fraudis anus.

Sedit annos 5, menses 11, dies 27. Successit ei PAVLVS II, Papa. *Platina.*

IV. A. C. 1471 *Paulus* II Papa obiit: cujus morte etiam historiæ PLATINÆ terminantur. Successit SIXTVS quartus, qui Jubilæum à 50 anno ad 25, & reduxit, ac celebravit A. C. 1475, ut antecessor *Paulus* II, hostis literarum & virtutis infensissimus, (qui humanitatis studia ita oderat, ut ejus studiosos uno nomine appellaret hæreticos) decreverat. Præterea *Sixtus* Papa festum visitationis Mariæ quotannis adversus Christiani nominis hostes ordinavit. *Platina.*

V. A. C. 1456, GRYPHISWALDIANA *Academia condita ab Vratislao Pomeraniæ Duce, introducta sequenti anno die* 18 *Octobr.* Chytræus.

VI. A. C. 1460, BASILEENSIS *Academia à Pio* II *Pontifice, &* FRIBVRGENSIS *etiam in Brisgoja ab Alberto Archiduce Austriæ instituta.*

VII. A. C. 1477, Academia TVBINGENSIS constituta ab EBERHARDO Duce Wirtebergensi: *cujus primus Rector fuit* IOHANNES NAVCLERVS. *Annal. Suev.*

CAPVT III.

DE EGRESSV.

FRidericus Imper. cum gravi morbo Linzii laborare cœpisset, quem nimio melonum esu auctum esse, nonnulli prodidere; alterum ei crus sphacelo affectum, per eosdem dies ex Medicorum consilio resectum erat. Id cum inspexisset, quæsivisse ferunt, quid inter Cæsarem & quemvis rusticum interesset? Mox vero subjecisse, Rusticum sanum ægroto Cæsare longe esse feliciorem. Non multo post, rebus ex ultima voluntate constitutis, obiit A. C. 1493, die Lunæ post festum assumtionis Mariæ, 19 Augusti, (quo etiam Cæsar Augustus ante annos 1478 obierat) anno ætatis octavo & septuagesimo, post susceptam Imperii curam tertio & quinquagesimo, mense 4, quo Cæsarum post Augustum nemo diutius imperavit. Fuit enim duobus annis major Augusto, & ab eodem tribus in imperio annis superatus. Sepultus est Viennæ in æde D. Stephani. *Cuspin. Laz. Cosmograph. Munsteri. Pantaleon.* &c.

Viri celebres.

I. FLAVIVS BLONDVS, patria Foroliviensis, historicus celebris, & multorum Pontificum Romanorum Secretarius, tempore *Friderici* Imperat. floruit. Scripsit historiam Romanam, in qua multa Ecclesiastica continentur ab anno Dom. 407 usque ad annum 1400. Mortuus est Romæ A. C. 1463, 4 Iun. anno 75.

II. LEONHARDVS ARETINVS, qui multa in Aristotele, Plutarcho, & in reliquis authoribus Græcis Latine vertit, mortuus est Florentiæ A. C. 1443, die 9 Martii, ætatis 74. *Trithemius.*

III. MATTHÆVS PALMERIVS, qui continuavit Eusebii Chronicon ab anno 449 usque ad annum 1449. Tradit Trithemius, illum, cum de Angelis perverse sentiret, apud Cornam civitatem esse exustum. Hujus *Matthæi* Chronicon ab anno 1450, usque ad 1481, continuavit *Matthias Palmerius*, qui eodem seculo vixit.

IV. IOHANNES *Capnio*, sive *Reuchlinus*, natus est A. C. 1455, die 28 Decembris. Hic primus fere literas Ebraicas & Græcas in Germaniam importavit.

V. BAPTISTA SPAGNOLVS Mantuanus, Ordinis Carmelitarum Prior generalis, Poëta fuit doctus, & multa carmina scripsit in laudes Sanctorum. Natus est A. C. 1444, 12 Aprilis, quod monstrat sequens distichon:

NaſCItVr In terras MonaChVs *BaptIſta, ſVoſqVe*
VatiCIna VersVs *è genItrICe bIbIt.*

Schader. in monum. Italiæ.

VI. IOHANNES GEILER Keysersperglus, Theologus & Doctor Ecclesiæ Argentinensis, cujus eruditionem ac pietatem testantur scripta illius, sub Friderico floruit.

VII. NICOLAVS de Cusa, natione Germanus, suo seculo ob literarum cognitionem propemodum pro miraculo mundi est habitus. Multa ejus scripta extant. Primum fuit Decanus sancti Florini, deinde Episcopus Brixiensis, denique Cardinalis à *Nicolao* V Papa creatus. Obiit A. C. 1464, ætatis 63.

VIII. A. C. 1453 HERMOLAVS BARBARVS Venetus natus est. Hic ab anno ætatis 18 scribere cœpit: cujus hodie extant varia nobilis ingenii doctrinæque ipsius monumenta. Themistium latino sermone donavit, ejusque opera & auxilio Latio pulsus est barbarismus. In Patriarcham Aquileiensem evectus est. Obiit anno ætatis 41.

De

De laudibus Hermolai vide *Erasmum Chil.* 1. *c.* 4. *adag.* 39.

IX. Anno Christi 1453 IACOBUS ALVAROTTUS Iurisconsultus, ex celebri ALVAROTTORUM apud Patavinos familia oriundus, cujus exstant utilissimi Commentarii ad jus feudale, obiit an. ætatis 68.

X. ANGELUS POLITIANUS Philosophus, Poëta, & Orator, qui Herodianum Latine interpretatus est, & cujus Epistolæ exstant, circa annum Christi 1480 floruit. Item *Conradus Celtes*, primus Germaniæ Poëta Laureatus. Et *Marsilius Ficinus*, qui *Platonem* vertit.

XI. A.C. 1465 DESIDERIUS *Erasmus* natus est Roterodami in Hollandia, in exigua domuncula ad Cœmeterium. Rudimenta Linguæ Latinæ & Græcæ didicit Daventriæ in Schola *Alexandri Hegii*: qui cum aliquando *Rudolpho Agricolæ* Scholasticorum scripta monstrasset, prætulit *Rudolphus Erasmicum* scriptum cæteris, propter inventionis acumen, orationis puritatem, & figuras apte ceu flosculos interspersos, eoque adeo delectatus est, ut accersito ad se *Erasmo* dixerit: *Tu eris olim magnus:* vel, ut alius quidam reddidit: *Tu, nisi me fallant omnia, magnus eris.*

XII. Eodem anno IOHANNES AVENTINUS cognom. Turmairius, historicus diligentissimus, & rerum antiquarum sagacissimus indagator, Abusinæ Bavariæ oppido natus est. Obiit Ratisbonæ anno ætatis 68.

XIII. A.C. 1471 DIONYSIUS RIKEL Carthusianus, natione Belga, cujus exstant scholia in textum Bibliorum, obiit. Tot ac tanta scripsit, ut numero opusculorum apud Latinos parem habuerit neminem. *Trithem.*

XIV. Circa hoc tempus POMPONIUS LÆTUS in Italia floruit, qui adeo studuit latinitati, ut Græca attingere non auderet. Tantus fuit admirator Romanæ vetustatis, ut Christiano Petri nomine rejecto, se dixerit Pomponium: diem natalem Romanæ urbis sacrum habuit, & Romulum coluit, seque Dictatorem nominavit. *Ludovicus Vives.*

XV. A. C. 1479 THEODORUS GAZA Thessalonicensis, græce latineque doctissimus, qui lib. Aristotelis de animalib. magna cum laude vertit, obiit Romæ. Detulit hic *Theodorus Sixto IV* Pontifici nobilissimas lucubrationes in membranis accurate perscriptas. Is vero pecuniam vix librarii præmio dignam reddidit. Indignatus itaque Gaza; Aufugere hinc lubet, inquit, postquam optimæ segetes in olfactu pinguibus asinis sordescunt.

Eodem anno IOHANNES WESSELIUS Groningensis, Concionator Wormatiensis, damnatus Hæreseos Moguntiæ, quod de indulgentiis, jejunio, aliisque articulis, quædam à communi Pontificiorum opinione aliena docuisset. *Urspergensis.*

XVI. Anno C. 1480 floruit RUDOLPHUS AGRICOLA Groningensis, natione Frisius, *Iohannis Dalburgii* Episcopi Wormatiensis Præceptor, quo anno absolvit Rhetoricam & Dialecticam libros lectu dignissimos. IOVIUS hunc *Rudolphum* ita celebrat: Hausisti *Rudolphe* Ebraicas Græcasque literas adeo stupenda celeritate, ut nequaquam Groningæ in Frisia, sed Ierosolymis ac Athenis natus & educatus credaris: Latina vero tanta felicitate didicisti ac docuisti, ut exacta puritas ac nobilis illa eloquentiæ Romanæ ubertas in Oceani litore quærenda videatur. Vivent profecto in admirantium manibus tua illa in Dialecticis & Rhetoricis præcepta, & divini ingenii carmina, *&c.*

Obiit A. C. 1485 sepultus Heidelbergæ apud Franciscanos, cui Hermolaus Barbarus hoc scripsit Epitaphium:

Invida clauserunt hoc marmore fata Rudolphum
Agricolam, *Frisii spemque decusque soli.*
Scilicet hoc uno meruit Germania, quicquid
Laudis habet Latium, Græcia quicquid habet.

XVII. A.C. 1481 FRANCISCUS PHILELPHUS eques auratus & Poëta Laureatus Italus, qui multa ex græco in latinam linguam vertit, mortuus est Bononiæ nonagenarius, sed adeo pauper, ut ad funus efferendum, & cubiculi, & culinæ instrumenta venierint. *Trithemius.*

Eodem anno *Bartholomæus* PLATINA, patria Cremonensis, peste Romæ exstinctus est. Scripsit librum de vitis Pontificum. Item librum de naturis, & libros decem de honesta voluptate, & valetudine, & epistolas ad diversos.

XVIII. A.C. 1484 IULIUS CÆSAR SCALIGER, *Benedicti Scaligeri* viri & bellatoris fortissimi, ex antiquissima & nobilissima Scaligerorum, Principum quondam Veronensium familia oriundi, filius, IOSEPHI pater, in castro Ripa, ad lacus caput Benaci, loco ditionis Scaligerorum, natus est. Fuit hic Criticus Grammaticus acerrimus, Poëta excellens, Philosophus eruditissimus, & alter in Medicina Æsculapius, cujus nomen scripta ab eodem edita ad omnem posteritatem immortale reddiderunt. Obiit anno ætatis 74.

XIX. Eodem anno IOACHIMUS *Vadianus*, Medicus Poëta, & Geographus celebris, qui scriptis

suis

ſuis doctiſſimis utilem Reipublicæ literariæ operam navavit, natus eſt. Vixit annis 66.

XX. A. C. 1486 IOHANNES TRAPEZONTIVS, vir doctiſſimus, cujus ſcripta exſtant, Romæ nonagenarius, qui in ſenecta literarum omnium oblitus dicitur, diem ſuum obiit.

XXI. Anno Chriſti 1489 SEBASTIANVS *Munſterus* in oppido Ingelheim natus eſt: cujus exſtat verſio Bibliorum, Grammatica Ebræa, Coſmographia, variaque monumenta. Obiit Baſileæ (ubi Profeſſor fuit Ebraicæ linguæ) anno ætatis 63.

Res memorabiles.

I. Sub *Friderico* Imper. ARS TYPOGRAPHICA, novum per typos ſcribendi genus, inventa & excogitata eſt à *Iohanne Guttenbergio* Argentinenſi, genere ingenioque nobili. De quo ſic Wimpfelingus cap. 65. Circa annum Chriſti 1440 magnum quoddam ac pene divinum beneficium collatum eſt univerſo terrarum orbi, à IOHANNE GVTTENBERG Argent. novo ſcribendi genere reperto. Is enim primus artem impreſſoriam vel excuſoriam in urbe Argent. invenit. Inde Moguntiam veniens eandem feliciter (ſed magnis ſumtibus) complevit. Poſtea auxit eam IOHANNES MENTS Argentinæ, item SIXTVS RVSINGER Argentinenſis, qui eandem traduxit Neapolim in Italiam. Eodem fere tempore *Vdalricus* Hahn Germanus eandem Romæ exercuit, quem multi putaverunt ex Gallia oriundum eſſe, cum ſe in cognomine ſcriberet Gallum.

De uſu artis typographicæ Poëta Italicus tale Epigramma concinnavit:

O felix noſtris memoranda impreſſio ſeclis,
Inventore nitet utraque lingua tuo.
Deſierat quaſi jam totum quod fundis in orbe,
Nunc parvo doctus quilibet eſſe poteſt.
Omnes te ſummis igitur nunc laudibus ornent,
Te duce quando ars hæc mira reperta fuit.

Item Poëta ejus ſeculi Teutonicus:

Nuper ab ingenio Rhenanæ gentis & arte
Librorum emerſit copia larga nimis.
Et qui è divitibus vix Regi obvenerat olim,
Nunc liber in tenui cernitur eſſe caſa.
Quæ doctos latuit Græcos, Italosque peritos,
Ars nova, Germano venit ab ingenio.

Et alius:

Cum calcographia bombardam, ætate ſenecta,
Orbis habet, quarum hæc quam mala, tam illa bona eſt.

Et Aprutinus Epiſcopus:

Imprimit ille die, quantum non ſcribitur anno.

II. A. C. 1444 accidit CLADES VARNENSIS, omnium celeberrima & Chriſtianis luctuoſiſſima, cujus cauſa abſque ulla dubitatione fuit icti fœderis violatio, quæ impulſu *Iuliani* Cardinalis facta eſt. IOHANNES enim HVNNIADES (cujus ſupra in hiſtoria *Alberti II.* Imperat. mentionem fecimus) ſecundis aliquot præliis Turcas ſuperaverat, & *Amurathem II.* Turcorum Regem VII ita terruerat, ut pacem ultro poſceret, & Chriſtianis decennii inducias offerret: quas cum Hungari non recuſarent, præſtitum eſt ab utraque parte juramentum; Chriſtianis quidem libro Euangeliorum, Turcis vero codici Alcorani digitos inter jurandum imponentibus. Factum A. C. 1443, die 13 Iunii. Sed pacis leges, cum vix Amurathes ex Europa in Aſiam trajeciſſet, violavit *Vladislaus* Rex Hungariæ, juvenis alacer & ferox, incertæque belli gloriæ, quam ſecuræ pacis, avidior. Rupit autem fœdera *Iuliani* Cardinalis inſanis & exitialibus conſiliis, cui proſequenda victoria videbatur: præſertim cum *Eugenius IV* Papa *Iuliano* ſcripſiſſet, nullum valere fædus, quod ſe inconſulto cum hoſtibus Eccleſiæ percuſſum eſſet. *Vladislaus* itaque per Iulianum à juramento abſolutus, coactis ex Hungaria copiis, atque auxiliis undique accerſitis, Turcarum agros invadere ſtatuit. Sic Duce *Iohanne Hunniade* (qui tum ſummo cum Imperio toti exercitui erat præfectus, quem nonnulli XL millibus conſtitiſſe ſcribunt) in Turcas itum eſt. *Iulianus* Cardinalis milites Cruce ſignatos non paucos ſecum duxit, qui vix ulli alii uſui erant, quam turbandis ordinibus, &, ſi res bene ſucceſſiſſet, dividundis ſpoliis. Iter per Walachiam ſuſceptum, deinde trajecto Danubio in Myſiam ventum. Amurathes præter opinionem laceſſitus, in Aſia minori exercitum ad centum armatorum millia propere coëgit: quanquam ſunt, qui LX millia tantum fuiſſe ſcribant. Vnum *Amurathi* erat impedimento, quod Boſphorus ſeu Helleſpontus erat trajiciendus: ad quem uſum Turcicæ nequaquam ſufficiebant naves. Sed aderant Genuenſium aliquam multæ triremes, qui accepto in ſingula capita aurei nummi naulo totum exercitum tranſportarunt, claſſe Italica, ſeu flagitioſa timiditate, ſeu ſcelerata perfidia, ocioſe ſpectante; ſcilicet ut quadam quaſi eventuum conſpiratione in hoc etiam tam acerbo ac funeſto caſu palam fieret, quæ ſit & fuerit ſatellitii pontificii in periculis Chriſtianæ Reipublicæ, & quidem Pontificum arte commotis atque accerſitis, conſtantia, magnanimitas & fortitudo, & quæ Ligurum fides.

Amurathes, cum Aſiaticas copias inter Europæas non procul ab Iſthmo Cherſoneſi Thracici diſtri-

distribuiſſet, promotis inde caſtris verſus Adrianopolin, incredibili celeritate contra *Vladislaum*, qui ad Varnam Bulgariæ opidum (quæ antiquitus Dionyſiopolis vocata eſt) ſubſiſtebat, morbo detentus, caſtra poſuit. Tam ſubitus tamque inopinatus Chriſtianis fuit hic Turcarum adventus, ut prius eos conſpexerint, quam trajeciſſe Boſphorum audiiſſent. Quamvis autem ad tantam multitudinem, quam fama quoque, ut fit, ſupra verum augebat, pene obſtupeſcerent; nequaquam tamen vel latum unguem cedendum, ſed cum hoſte omnibus viribus confligendum cenſuerunt: ipſe Rex inprimis, qui præ cæteris incredibilem alacritatem præ ſe ferebat. Deventum eſt ad pugnam, ad quam eductæ ſunt acies utrinque in profeſto Martini, die videlicet decimo Novembris. Chriſtianam ſtruxit Hunniades maturo deliberatoque conſilio, ut latus unum ad Paludem quandam, alterum ad currus valli inſtar aut muri concatenatos, tergum exercitus ad montes converteret. Certatum eſt totos dies noctesque tres, diu fortuna ancipiti, ſed tanto animorum ardore utrinque, tantoque impetu, ut cæſorum ſanguine campi ſtagnarint. Primum in Hungarorum exercitum impetum fecerunt XV Turcarum equitum millia: qui ita excepti fuerunt, ut iis partim cæſis, partim in fugam actis, *Amurathes* magno metu percelleretur, fugiſſetque protinus prodito exercitu, niſi circumſtantes Baſſæ, comprehenſo ejus equi freno, ignaviam illius increpaſſent, mortemque, ſi ſuos deſereret, comminati fuiſſent. Retractus ergo in ſtatione manſit, & cruce Chriſti in Chriſtianorum acie conſpecta, Vindica, inquit, Chriſte, ſi DEVS es, hanc tuorum Chriſtianorum perfidiam. Mox reſtituta, quantum fieri poterat, acie, multo majorem equitum numerum in Hungarorum exercitum immittit; quos illi non minus acriter exceperunt. Sed cum in ſingulas fere horas novus hoſtis ſuccederet, & ſauciorum Turcarum loca recentes & viribus integri milites occuparent, Hungari non tam virtute, quam numero ſuperati, paulum retroceſſerunt, ex quo tota acies inclinare cœpit. Jam Rex ipſe *Vladislaus* in confertiſſimo hoſtium agmine diu fortiter pugnans, ex equo lethaliter ſauciato prolapſus, multisque vulneribus confoſſus fuerat: cujus abſciſſum caput Turcæ deinde per totam Græciam & Aſiam minorem, tanquam trophæum, haſtæ infixum, circumtulerunt. Hunniades, cum ex pugna nullam ſalutem ſperaret, una cum aliquot millibus Hungarorum & Walachorum ex acie evaſit, è quibus multi, partim paludibus ac lacubus abſorpti, partim fame, frigore, vigiliis enecti, in ſylvis miſerabiliter interierunt. *Iulianus* Cardinalis, rumpendi fœderis author, ex hoſtium manibus jam elapſus, Hungarorum perfidiam effugere non potuit: nam potum equo dantem apud ſtagnum duo latrunculi quidam agnoverunt, & ſpe pecuniæ apud eum inveniendæ equo dejectum necaverunt; ablatisque veſtimentis nudum cadaver feris, volucribus ac canibus laniandum dimiſere.

Hoc in prælio multi Epiſcopi, aliique Eccleſiaſtici ordinis homines, quos in templis & in ſcholis, quam in acie, conſpici ſatius fuerat, occubuerunt. De cæſorum numero non idem ſcribunt Hiſtorici: in eo tamen plerique conveniunt, è Chriſtianorum exercitu vix ſalva parte tertia, circiter quinque millia cecidiſſe, præter eos qui paludibus ſubmerſi & in fuga perierunt. E Turcis ad XXX millia deſiderata ſcribuntur: eoque *Amurathem* poſt victoriam vix ullum lætitiæ ſignum præ ſe tuliſſe; cauſamque rogantibus, idem quod olim Pyrrhum aiunt, reſpondiſſe: Amici, victi ſumus, ſi iterum ſic vincamus; aut, ut alii ſcribunt: Sibi non placere victoriam tanto ſanguine partam. *Annal. Turc. Chronicon Philippi. Bucholtz.* Vide *Æneam Sylvium in Europæ deſcriptione cap.* 5. Et *ejuſdem Epiſtolas* 52, 81, 87.

Vladislao tale EPITAPHIVM poſitum:

Romulidæ Cannas, ego Varnam clade notavi:
Diſcite mortales, non temerare fidem.
Me niſi Pontifices juſſiſſent rumpere fœdus,
Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

Nam hoc modo *Vladislaus* rebus Chriſtianis detrimentum ſummum, hoſtibus ad acquirendum & ſtabiliendum Orientis Imperium opportunitatem ſummam attulit; ſiquidem tota Chriſtiana Reſpublica Turcis poſtmodum quaſi præda fuit. Adeo conſenſu experientiæ perpetuæ certum eſt, nulla fuiſſe unquam felicia & ſalutaria vel fœdera cum Pontificibus facta, vel bella de horum conſilio ſuſcepta & adminiſtrata: præſertim ubi cauſæ fuerunt aliqua religionis ſpecie veſtitæ, aut cum fuit ſpectata & quæſita dignitatis aut potentiæ Pontificiæ amplificatio.

III. Anno Chriſti 1453 Conſtantinopolis, Orientalis Imperii caput & ſedes, omniumque in genere humano regina, poſt paucorum dierum obſidionem expugnata & capta eſt à Mahumete, cognomento Magno, Turcarum Rege VIII, *Amurathis* (de quo in præcedenti hiſtoria dictum) filio: quo uno toti Chriſtianæ Reipublicæ nihil accidere poterat calamitoſius, nihil triſtius. Ex hoc enim fonte omnia profluxerunt mala, ſub quibus etiamnum gemit Chriſtianorum imperium. Licet enim domeſticis & externis bellis interdum quaſſata eſt Conſtantinopolis, & principes habuit diſſimi-

les: mansit tamen & arx Imperii Orientis, & præcipua doctrinarum sedes, & hospitium Ecclesiæ, sed alias magis, alias minus puræ. Nunc deletis Ecclesiis, bibliothecis & studiis doctrinarum, sublatis ordinum gradibus, Senatu & Magistratibus, & exstinctis vel oppressis nobilibus familiis, arx est blasphemiæ Mahometicæ, & stabulum Turcorum; quos non tyrannos, sed immanes bestias potius possis appellare, qui doctrinas, honestam disciplinam, leges, conjugiorum fœdus, castitatis decus furenter contemnunt, & nulla civilia ornamenta magnifaciunt. Tantum ardent infinita cupiditate dominandi, & infringendi Christianorum potestatem.

Mahumedem ad Constantinopolitanam urbem tradunt sese accinxisse anno regni sui tertio, die 5 Aprilis, & intra mœnia præter urbanam multitudinem vix 10 millia militum fuisse. Contra Turca adduxerat ingentem exercitum (ut in quo quater centies millia armatorum fuisse dicuntur) collectum ex Græcia, Illyrico, Walachia, Mysia, Cilicia, Servia, Galatia, Bithynia, Lydia; & insuper ducenta ac quinquaginta navigia. His copiis urbem terra marique cinxit, oppugnavit, & omni crudelitate vexavit. Duravit obsidio 54 diebus. Triduo antequam eam expugnaret, indixit Mahumedes triduanum jejunium, & promisit primo adscendenti murum, provinciam amplam, quam vellet in Europa; exercitui toti direptionem urbis per triduum. Servatum igitur tota die ad noctem usque jejunium: postea vero cœlo sereno convivia passim sunt habita, ad quæ alii alios invitarunt, & ad hilaritatem invitati sunt, tum amplexibus etiam & osculis, quasi nunquam se deinceps visuri, exceperunt. Postquam vero illuxit dies, dato signo, oppugnari urbs undique cœpta est. Mahumed spectator stetit in vicino colle, & hortatus est suos, ut fortiter muros conscenderent, & vociferatus horribili ululatu, sicubi repelli eos aut interfici vidit; minitatus etiam cedentibus, quos à cohortibus triariis jugulandos curavit. Contra rebus suis non defuit Christianus Imperator *Constantinus*, qui etiam tam cives quam milites acriter hortatus est ad pugnandum pro Christiana doctrina, & sua propria vita conservanda. Exercitus autem urbis erat constitutus inter ambos muros (nam duplici muro cincta fuit) ne ullus in urbem fugere posset. Sic igitur Turcæ post primam aggressionem mane factam fortiter repulsi sunt. Die autem sequenti, cum prælium redintegratum est & magis magisque crevit, tandem Christiani non amplius tam fortiter restiterunt, ita ut etiam Turcæ transierint fossam, & usque ad murum externum pervenerint. Fuit autem quidam Dux Christianorum, nomine *Iohannes Iustinianus* Genuensis, qui fortiter impetus irrumpentium hostium sustinuit atque elisit, ita, ut omnes milites illius exemplo ad animositatem instigati sint. In hoc prælii fervore, etsi spes victoriæ animum & robur defensoribus addidit, præsertim ubi cæsorum multitudine exercitus Turcicos animadverterent nonnihil turbari: tamen rursus conversa est prælii fortuna, *Iustiniano Genuensi* vulnerato: qui etsi obtestaretur eum Imperator Constantinus, ne ex sua turri (in qua tanquam specula urbis erat collocatus) fugeret, cum vulnus non esset lethale; tamen deseruit stationem, fractus animo potius, quam vulnere. Cum autem ille ex prælio se subduxisset, fervor pugnandi apud Christianos etiam imminutus est. Hinc Turcæ præstiterunt se fortiores: donec tandem Christiani repulsi sunt, & illi externum murum occuparunt, qui ante in eo loco ab illis dirutus fuerat. Cum autem porta interna aperta est; statim inter milites confusio facta: & exteriores putarunt, cæteros in urbem aufugere, quare & illi fugæ se dederunt, & in summa confusione ad portam accelerarunt. Quo animadverso, Turcæ Christianos acrius persecuti sunt. Tantus autem terror Christianos invasit, ut summa cum festinatione ad portam se receperint, intrare cupientes. Sed cum alter alteri prævenire vellet, in ipsis portæ angustiis octingenti, & inter hos etiam *Constantinus* Imperator, vel conculcati vel trucidati sunt. Caput ejus abscissum & ad Mahumedem allatum est: qui illud lancea suffixum per urbem circumferri voluit, in contumeliam Christianorum. Turcæ victores tantam in urbe crudelitatem exercuerunt, ut nulla id queat oratione explicari: non dignitas, non sexus quenquam protegebat: nihil illicitum toto triduo in urbe fuit. Senes, matronæ, virgines, puberes & impuberes, crudelissime trucidabantur. Rapiebantur matronæ nobiles & virgines ad stupra: quærebatur præda in omnium ædibus ac templis, quam Mahumedes, si urbs caperetur, concesserat. Finito triduo, Mahumedes ipse ingressus urbem, proceres, quotquot reliqui erant, adductos ad se dissecari jussit; Imaginem quoque Christi crucifixi erigi in urbe, & superinscribi: *Is Christianorum* DEVS *est*. Præcepit autem eam stercoribus projectis, ignominiæ causa, conspurcari. *Cæsaris* conjux & filiæ una cum aliis honestioribus matronis in convivium pertractæ sunt, atque ibi primum constupratæ, postea frustulatim concisæ. In hac expugnatione cæsa referuntur quadraginta millia hominum. Hic exitus est, hic finis luctuosissimus Constantinopolitani Christianorum Imperii! *Chronic. Philip. Dresserus millenar. VI. Mechov. Leonclavius. Sabellicus Ennead. 10. lib. 6.*

Non immerito autem hic admirandum eſt, quod nomina Imperatorum, quibus Chriſtianorum in Oriente Imperium cœpit & deſiit, Patriarcharum item & matrum, congruant. Nam CONSTANTINVS HELENÆ filius Conſtantinopolin condidit & ampliavit: CONSTANTINVS HELENÆ filius eam perdidit, eique vaſtationem & deſolationem intulit. Sic primus Patriarcha, ſub quo hæc urbs exſtructa eſt, authoritateque crevit, dictus fuit GREGORIVS: poſtremus, ſub quo rurſus deſtructa, & à ſummo gradu ad infimum decidit, nomine GREGORII quoque inſignitus fuit. Accidit itaque urbi idem, quod Macedonibus oraculi verſu ſignificatum fuit, nomen videlicet *Philippi* ipſis fore ἀγαθὸν καὶ πῆμα. Sic primi *Conſtantini* (Magni) nomen Græcis fuit honeſtum & utile, ſub quo nimirum Vrbs Conſtantinopolis honore, bonis & magnificentia crevit: poſtremi autem *Conſtantini* (Palæologi) nomen ipſis fuit inhoneſtum, moleſtum & perniciosum, utpote ſub quo devaſtata eadem Vrbs, inque Turcorum poteſtatem redacta; ſicque reſectum eſt Aquilæ Romanorum bicipiti alterum caput, quod Orientem conſpiciebat: atque ab hoc tempore REGES Turcici IMPERATORIS titulo uti cœperunt.

Fuit autem Conſtantinopoli ſedes Orientalis Imperii à *Conſtantino Magno* uſque ad *Conſtantinum Palæologum* ultimum Imperatorem an. 1122.

IV. Anno C. 1456 Turca ad Belgradum (quod Albam Græcam vocant) à paucis Chriſtianis Duce *Iohanne Hunniade* caſtris exutus eſt, inſigni victoria: Ita nimirum res mortalium temperatæ ſunt à DEO, ut poſt flagella conſolationem immittat. De hoc bello ſupra in hiſtoria *Alberti* II Imper. diximus.

XLIII IMPER. GERM.
MAXIMILIANVS I.

CAPVT I.
DE ORTV.

MAXIMILIANVS natus eſt Neapoli Auſtriæ, patre FRIDERICO III Imperat., matre LEONORA, A.C. 1459, die Cœnæ Domini 22 Martii, baptizatus die Paſchatis 25 Martii.

CAPVT II.
DE PROGRESSV.

I. ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙ'Α, *Natura & Educatio.*

MAximilianus inſignibus corporis & animi dotibus præditus fuit. Nam *Cuſpinianus* illum hiſce verbis deſcribit: *Hic* (inquit) *Imperator ſtatura fuit quadrata, in qua Cæſarea Majeſtas reſplenduit.* Nemo non hunc Imperatorem, etiam externus, inter triginta maximos Principes, antea non viſum, cognoviſſet, tanta erat oris probitas. Eadem obſervavit, & in ſuam hiſtoriam inſeruit *Gerardus de Roo.* Erat (inquit) in eo eximia quædam magnitudo, quam in rebus proſperis moderatio, in adverſis conſtantia & fortunæ contemtus ſequebatur. In congreſſu comis erat & affabilis: ſermonem, inter familiares, doctis ſalibus condiebat ipſe, neque aliorum in dicendo libertatem ægre ferebat. Honeſtatis, gravitatis, non ſimulatæ ſanctimoniæ, temperantiæ, ſobrietatis & caſtitatis ubique exempla præbebat: quas virtutes in eo commendatiores faciebat, inſigne oris decus, formæque ac ſtaturæ modus tantæ Majeſtati conveniens.

Parentes Maximiliani filium bonis literis inſtituendum curarunt, ut qui in ſpem multorum regnorum aleretur. Verum is ab infantia tanta difficultate verba pronunciabat, non ſine matris dolore, ut pleriſque mutus fere judicaretur. Sed quantopere difficultas illa loquendi in pueritia fuit pleriſque moleſta, ita in perfecta ejus ætate facundia omnibus etiam exteris fuit admirabilis, qui præter vernaculam linguam, Latine, Gallice & Italice eleganter loquebatur. *Præceptore* uſus eſt primum infelice, *Petro Engelberto*, homine indocto, ſpinoſique ingenii, ut magis adoleſcentes literas odiſſe, quam amare cœperint. Nihilominus tamen *Maximilianus* vivaci ingenio & tenaci memoria contendit, ut eruditione, ardenti pietatis ſtudio, ſolertia & alacritate cunctos ſuæ ætatis in orbe Chriſtiano Reges facile ſuperaret. Addit *Iulius Scaliger: Si eum dixero omnibus numeris præſtitiſſe reliquis Principibus, minus forſan dixero, quam verum eſt.* Tradunt hiſtorici, *Maximilianum* de ſuo indocto Præceptore conqueri ſolitum fuiſſe; Si hodie, inquiens, præceptor meus viveret, quanquam multa præceptoribus debeamus, efficerem, ut ipſum inſtitutionis ſuæ pœniteret.

II. *ACTA OECONOMICA.*

Vxores habuit *duas.*

PRIMA dicta fuit MARIA, *Caroli* Burgundiæ Ducis bellicoſi filia. Cum hac *Maximilianus* anno ætatis ſuæ 18, anno 1477, in fine menſis Iulii, nuptias celebravit. *Maria* A. C. 1482, venandi ſtudio egreſſa, ex equo ferociente dejecta: & cum fracto fœmore omnem tractationem loci affecti per verecundiam refugeret, poſt aliquot dies obiit, cum poſt triſtem patris *Caroli* interitum Belgio annis quinque præfuiſſet.

 Libe-

Liberos ex ea ſuſcepit *quatuor*. I. PHILIPPVM, qui, ducta in uxorem *Iohanna* Regis *Ferdinandi* filia, univerſam acquiſivit Hiſpaniam. Deceſſit anno C. 1506, ætatis 28, menſe 3, die 3, Granatæ prope Burgos, relictis ex conjuge filiis duobus *Carolo* & *Ferdinando* (qui poſtea ad Imperialem dignitatem evecti ſunt) & filiabus quatuor. II. FRANCISCVM. III. GEORGIVM, qui in pubertatis annis vitam cum morte commutarunt. IV. Filiam MARGARETAM connubiis infelicem. Ea enim *Carolo* VIII Galliarum Regi deſponſata, & in aula Francica educata fuit: ſed *Carolus* hanc ſponſam ſuam, ubi adoleviſſet, repudiavit, & propter jus ſucceſſionis *Annam Franciſci* citerioris Britanniæ Ducis unicam filiam hæredem, *Maximiliano* una cum ducatu deſponſatam, legatis *Maximiliani* eam deducentibus eripuit, ſibique matrimonio junxit. Poſt *Carolum Margareta* Arragoniæ Principi, & hoc ante nuptias mortuo, poſtea *Philiberto Sabaudiæ* Duci non meliore fortuna nupſit.

ALTERA conjunx dicta fuit BLANCA MARIA, Galeacii Vicecomitis Mediolanenſis filia, *Iohannis* Galeacii ſoror; ex qua ſoboles nulla ei eſt nata. *Chron. Carion. Cuſpin. H. Mutius. Chron. Hedion. Coſmograph. Munſt.*

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

I. ELECTIO. *Maximilianum* pater *Fridericus* cunctis Septemvirorum ſuffragiis conſortem imperii fecit A. C. 1486, die 16 Februarii. Adfuerunt præſentes Electores omnes; ſed duorum ſumma fuit authoritas, *Erneſti* Saxonis & *Alberti* Brandeburgici, qui in ipſis Comitiis Francofurti vitam finiit, anno ætatis 72, relicto ſucceſſore filio *Iohanne* Electore IV.

Obiter hic inſeremus, quod de hoc ALBERTO, dicto ACHILLE Germanico, *Æneas Sylvius* in Europa ſua commemorat cap. 39. *Albertus* à pueritia (inquit) educatus in armis, pluribus interfuit præliis, quam alii ſui temporis Duces. Militavit in *Polonia, Sileſia, Pruſſia, Bohemia*: nullus in Germania terræ angulus, quem non calcarit armatus: duxit exercitus innumerabiles, proſtravit ferociſſimos hoſtes, expugnavit munitiſſimas urbes. In congreſſibus pugnam prior iniit, victor à prælio exceſſit ultimus, in oppugnationibus urbium ſæpe murum primus adſcendit. Singulari certamine nunquam non ſtravit hoſtem. In militaribus ludis nunquam equo dejectus, cum ipſe omnes in ſe currentes equo deturbaverit. Quibus ex rebus non injuria Teutonicus ACHILLES appellatus eſt: in quo non ſolum militares artes & Imperatoriæ virtutes ſingulari quadam gratia reluxere. Sed nobilitas quoque generis, proceritas corporis & venuſtas, ac virium robur, ac facundia linguæ, admirabilem eum ac penitus divinum reddidere. *Hæc ille.*

II. CORONATIO. *Maximilianus* eodem anno, quo Francofurti in Imperatorem Romanorum electus, ſecundum morem Aquiſgrani coronatus eſt die 10 Aprilis. A Pontifice autem coronari noluit. Coram Ordinibus enim Imperii publice profeſſus eſt, imperialem coronam à Pontifice Romano accipere minime ſibi neceſſarium videri; cum Imperii majeſtatem in ipſis Ordinibus ineſſe intelligeret: uti teſtatur *Bodin. de Republ. l. 2. c. 6. n. 225.*

Viſum quidem fuit *Hadriano* Pontifici, coronationem Pontificiam Imper. eſſe neceſſariam, cum in epiſtola ad *Fridericum* I, cogn. Barbaroſſam, ita ſcribit: Romanum Imperium à Græcis tranſlatum eſt ad Alemannos, ut Rex Teutonicorum non antequam à Vicario Apoſtolico coronaretur, Imperator vocaretur. Ante conſecrationem enim vocatur Rex, poſt Imperator: unde igitur habet Imperium, niſi à nobis? ex electione Principum ſuorum habet nomen Regis: ex conſecratione noſtra habet nomen Imperatoris, & Auguſti, & Cæſaris. Ergo per nos imperat. Recolite antiqua. *Zacharias* promovit *Carolum*, fecit ei grande nomen, ut eſſet Imperator, & Advocatus ſedis Apoſtolicæ, ut Romano Epiſcopo Apulia, per eum pacata, eſſet ſubjecta, quæ noſtra cum urbe Romana eſt, non Imperatoris. Romæ noſtra ſedes eſt; Imperatoris eſt Aquis in Ardvenna, quæ eſt Sylva Galliæ. Imperator quod habet, totum habet à nobis. Sicut tranſtulit imperium à Græcis ad Teutonicos: ita nos poſſumus ab Alemannis transferre ad Græcos. Ecce in poteſtate noſtra eſt, ut demus illud, cui volumus. Propterea à DEO conſtituti ſuper gentes & regna, ut deſtruamus & evellamus, & ædificemus & plantemus. *Aventin. lib. 3. & 4. Annal.* Et quidem merito hanc poteſtatem ſibi tribuere videtur, cum à DEO ſuper regna & Reges ſit conſtitutus. *C. omnes Principes. de major. & obed. c. 1. extravag. commun. de conſuet.*

Qui Oraclo vocis mundi moderatur habenas:
Et merito in terris dicitur eſſe DEVS.

Eſtque hæc opinio communis, ait *Felin. in cap. 13. n. 13. de Iudic. Innocent. in c. venerabilem. de elect.* ABBAS *in c. 1. n. 3. de probat. gl. in l. bene à Zenone. verb. inſulas. C. de quadr. præſcript. Baron. tom. 10. annal. Eccleſ. de an. Chriſti 871. §. 4. & 888. §. 3. Bellarm. lib. 1. de tranſlat. Imper. lit. 4. c. 6. Onuph. de Comit. Imp. p. 365.* Alii, qui volunt,

Electos,

Electo, ante Pontificiam coronationem tantum Regis Romanorum, non Imperatoris titulum tribui; idque constitutum fuisse à *Gregor.* V, ait *Naucler.gener.*34.*p.*742. *Platina in Gregor.* V. *Crantz. lib.* 4. *Saxon. c.* 25. Verum utut sit, communis hæc opinio nullo modo est amplectenda. Sicuti enim verum est ac legitimum conjugium, etiamsi solennia nuptiarum nondum sint celebrata, *arg. l.*30. *de Reg. jur.* ita Imper. quoque absque coronatione esse potest. *Keck. disput. pract.* 29. *q.* 16. Etenim coronatio olim ad ostentationem, non vero necessitatem fiebat. *Zuinger. in Theatr. lib.* 2. *vol.* 28. Quis Roman. Pontifex coronavit Impp. Constantinopol.? Quis ante *Constantinum* consecravit Impp. Ethnicos? Quis ante *Carolum M.* Impp. Christianos? Vnde *Henricus* I, cognomento *Auceps*, invitatus à Pontifice ad coronam Imperii suscipiendam, respondit, *Sufficere sibi, quod* DEI *gratia sit Rex Romanus, & quod Germaniam ab infidelium incursione defendat.* ut testatur *Archidiac. Vndum. lib.* 3. *Belg. annal.*

2. *Rudolphus* I, Habspurgensis nunquam Italiam vidit, nedum Romæ coronatus; causamque cur ad Pontificis *Nicolai* instantiam Romam ingredi recusaret, respondit: *Me vestigia terrent, Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.*

3. *Maximilianus* (ut supra diximus) coronam à Pontifice accipere minime sibi necessarium videri, coram Ordinibus Imperii publice professus est.

4. Denique hoc ipso facto satis probarunt *Ferdinandus* I, *Maximil.* II, *Rudolphus* II, & *Matthias*, qui etsi Romæ nunquam fuerunt coronati, Imperatores tamen fuerunt: ut vanum hucusque eorum augurium non fuisse appareat, qui cum in coronatione Pontificia *Caroli* V, Imperatoris Bononiæ celebrata, pons ingens, super quem ingrediebantur, corrueret, rem in omen vertentes ex confracto ponte, nullum deinceps alium Imperatorem in Italia coronatum iri, vaticinari ausi fuerunt; ut refert *Arum. in discurs. juris publ.* 3. *ex Cornel. Agripp. de Coronat. Augustal. Caroli* V.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. Virtutes.

In *Maximiliano* Imper. eximiæ splenduerunt Virtutes; quarum exempla quædam specialia adducemus.

I. SAPIENTIA. Laudantur non immerito Reges & Principes, quibus administratio regnorum commissa est, quando non ab aliorum nutu & consiliis plane pendent, omniaque in suos familiares rejiciunt, ipsi plane desides, & ad imperium inutiles: sed ipsimet industrii sunt in rebus ad salutem & incolumitatem subditorum suorum spectantibus. Hoc sane observavit *Maximilianus* I, Imper. Ideoque eum dicere solitum fuisse, scribit *Iovius* in vita *Hadriani* VI, Pontif. Romani: Turpe quidem esse magno Principi, nescire literas; sed longe turpissimum, his eum moribus atque virtutibus omnino caruisse, quæ populis & gentibus imperantem, cum eximia pietatis atque excellentiæ laude, contra superbiam atque libidinem, & reliquas immoderati animi cupiditates, invictum penitus & incorruptum præstarent.

2. Idem Imperator crebro in ore solitus est habere: *Mensuram tene, & respice finem.* Quod poëta ita reddidit:

Mensuram sapiens tene, & una respice finem:
Finis ut in rebus, sic modus esse solet.

Etenim in omnibus actionibus humanis tria sese offerunt, quæ diligentissime ponderanda sunt: Finis, objectum, & media. Quorum finis, ut ultimus est in exsecutione: ita primus est in intentione. Quandoquidem ad hunc omnia nostra consilia, omniaque studia & conatus omnes dirigere nos oportet, ὅπως μὴ μωρὰ πέληται. h. e. ne actiones nostræ temere & sine certo fine susceptæ videantur: uti *Pythagoras in aureis carminibus* loquitur. Et quemadmodum labyrinthos non oportet ingredi sine filo: ita non est suscipiendum negocium, nisi prius perspecta ratione, qua te possis inde rursus explicare. *Erasm. in Simil.*

3. *Maximilianus* Imperator sæpe dicere solitus fuit, longe facilius esse vincere & domare gentem, quam in officio retinere. Vbi enim jam acquisitum auctumque est Imperium, superest, ut conservetur, subditorum animos continendo, ut libenter, aut etiam inviti maneant; quorum istud vi perficitur; illud, si optime eos tractaveris, aut melius quam alii, aut saltem si melius, quam alii, tractare videberis. Quibus si accedat gravitas quædam Magistratus, quæ in subditis timorem quendam cum admiratione & reverentia efficiat, nihil erit quod subditorum animos æque devinctos, ceu catena quadam, continere possit. Nam nihil est quod hominum animos ita terreat atque fascinet, ut admiratio: sicut recte scribit *Franciscus Patricius in dialogo* 6. *de historia.*

II. JVSTITIA. *Maximilianus* Imp. justitiæ conservandæ fuit studiosissimus. Memorabile enim est, quod de illo referunt historici, ipsum loca, destinata ad supplicia sontium, venerabundum

cum hac voce, SALVE SANCTA JUSTITIA! præterire solitum. Eodem modo *Balduinus* IC. furcas seu patibula sacrosancta esse debere statuit; quoniam per illa fiat justitia.

2. In vindicanda avaritia militum acerrimus fuit. In bello Veneto, cum capta Vincentia quidam injussu ejus in aliquot civium ædes prædandi causa impetum fecissent, statim illam totam cohortem oppressit, & plures ducentis securi percuti jussit: ut eo exemplo ostenderet, non omnia victoribus in victos licere. *Philip. in Loc. Manl. p.* 275.

III. HUMANITAS. Cum impudens quidam mendicus *Maximilianum* I Imper. fratris nomine de stipe compellaret, alludens ad locum illum Malachiæ cap. 2. vers. 10. *Numquid non Pater unus omnium nostrum?* *Maximilianus* hac ejus protervia non offensus, stipem ei dari jussit. Mendico vero ea non contentus, mendicando instante, dictitans, Tantillum dare, Imperatorium non esse: humaniter ei respondit Imperator: Si omnes fratres tui tantundem tibi darent, quantum ego tibi dedi, utique divitiis me superares.

NOTA.

Verum diligenter notandum est, hoc dicto (*Malach.* 2. *v.* 10.) nequaquam condemnari nobilitatem aut gradus dignitatum in muneribus publicis, *Syr.* 33. *v.* 21,22. ut impudens iste mendicus censebat, qui *Maximilianum* fratris nomine de stipe compellabat, quandoquidem uterque ab Adamo descenderet: sed illorum tantum superbiam notari, qui ob externum generis splendorem reliquos inferiores præ se contemnunt, (*Rom.* 14. *vers.* 10.) & insolenter aspernantur: quemadmodum ipsius Prophetæ contextus monstrat.

III. MODESTIA & HUMILITAS. *Maximilianus* Imp. Oenipontum ingressus, cum videret hæc in curia lapidi incisa carmina:

Da Adam hackt / vnd Eva spann /
Wo war alda ein Edelmann?

Tantum aberat, ut hoc se versu contemtum putaret, ut etiam agricolis se similem professus, omnem nobilitatem, qua nemini secundus erat, soli DEO acceptam ferret. Nam hunc in modum subjecit:

Ich bin ein Mann / wie ein ander Mann;
Allein daß mir Gott die ehre gann.

Quod latine sic reddi potest:

Par ego sum reliquis, nisi quod mihi nomina magni
Cæsaris, & sceptrum, contulit ipse DEUS.

V. MANSUETUDO. 1. *Maximilianus* Imp. quando oppugnaturus erat postridie civitatem in Belgio, invitavit pridie Capitaneos suos ad cœnam: inter quos erat Comes quidam, qui, cum reliqui convivæ se hilares præberent, ipse solus tristis in mensa sedit. Interrogatus ergo à *Maximiliano*: Domine Comes, quare tu tristaris, cum cras tibi pugnandum sit? Respondit, se, si verum fateatur, tristem esse. *Maximilianus* dicit ei: Indica mihi causam tuæ tristitiæ; si mea majestas poterit tibi opitulari, faciet. Potest, inquit Comes. Tandem Imperator ab eo requirit, quam ob causam adeo tristis sit? Comes respondit: Quoniam mihi cras præliandum est: & eventus belli sunt incerti: de animæ meæ salute quoque sollicitus sum. Præcipue autem doleo (inquit) quod debeam tria millia aureorum, quos exposui in multiplices usus rei militaris, de quibus Majestati tuæ rationem reddere non possum. Quare oro, ut Majestas tua hanc ingentem pecuniæ summam clementer mihi remittere velit. Imperator primum admiratus illam magnam pecuniæ summam, tandem dixit, Se libenter ei remittere debitum, modo crastino die se fortem & strenuum virum in prælio præberet. Comes, ut esset certus de remisso debito, dixit: Domine Imperator, Majestas tua mihi præbibat, ut sim certior de clementi illa remissione hujus debiti. At Imperator, Age, ne de mea erga te benevolentia dubites, & me ex animo tibi remittere scias, præbibo tibi bonum haustum: & sic eum absolvit. Deinde Comes fuit hilaris, & postero die se fortiter gessit. *Philip. in Postil. per Pezel. edit. part.* 3. *pag.* 473.

2. Usitatum est, ut Cæsari, in potentiores sacri Romani imperii civitates ingredienti, munera quædam à delectis ex Senatu earum urbium bene ominandi gratia, & honoris causa, offerantur. Hæc autem solent esse plerumque aurea pocula, vel vasa materia & arte exquisita, interdum repleta aureis, qui sub notis earundem civitatum, jus cudendi monetam habentium, conflati sunt. Accidit igitur, ut Noribergæ ejusmodi xeniola vel honoraria *Maximiliano* I Imp. in præsentia nonnullorum familiarium suorum intimorum offerrentur, quæ, sicut tradita essent, in cubiculo Cæsareo coram Imperatore in tabula relinquebantur. Exhibebantur enim tunc forte quædam spectacula publica in honorem Cæsaris, ita, ut aulici illis inspiciendis dediti essent, eamque ob causam singuli locum commodum in fenestris occupaverant. Cum autem unus ex familiaribus Cæsaris existimaret, & Cæsarem & omnes accurate observare, quid foris publice ageretur, quasi alii honoris causa è suo loco præoccupato cedens, mox sese subduxit, & velut remotis arbitris, ex poculo illo donato tot aureos surripuit, quot apprehendere in illa festinatione potuit, raptimque in loculos suos appensos conjecit, ratus neminem hoc suum furtum conspexisse. Verum Cæsar, etsi putabatur videndis

dendis ludicris rebus ſolummodo intentus, obſervabat nihilominus alia. Habebat enim annulum in digito cum gemma, cui nomen Phengites; quæ demonſtrabat id, quod à tergo accideret. Hancque diſſimulanter cum inſpiceret; eum non fugiebat, quid fieret. Peractis igitur actionibus illis theatricis, & aulicis juſſa Cæſarea præſtolantibus, nec non ex munificentia ejus de illis aureis oblatis ſingulis portiunculam exſpectantibus, tandem vocatus à Cæſare ille, qui prius magnam partem pecuniæ, nemine inſpiciente, ut ſibi perſuaſerat, ſurripuerat, juſſus eſt tantundem accipere, quantum apprehendere manu poſſet. Ille neſciens, quorſum iſta munificentia tenderet, ſed conſcientia ſtimulante trepidus, perpaucos aureos ex poculo apprehendit. Mox juſſit Cæſar illum eos numerare. Exſpectantibus autem reliquis, quare hoc fieret, & exiſtimantibus, inter ipſos donum hoc paulatim diviſum iri, tandem ſubridens Imperator; Deprome nunc, inquit, & reliquos aureos de loculis, quos antea ſurreptos ex hoc poculo furtim iis injeciſti, ut ſciam, utrum nunc, vel antea cordatior in accipiendo fueris. Hac inopinata re confuſus ille, & velut ſorex ſuo proprio indicio deprehenſus, neſcio quas excuſationes mixtis deprecationibus muſſitans, coactus fuit in conſpectu omnium ſubtractos aureos proferre, & eos numerare. Cum autem horum multo major ſumma eſſet, quam illorum, quos antea abripuerat, Tollas utramque ſummam, ait Cæſar, habeaſque loco viatici: verum cave, ne poſthac in conſpectum meum venias. Ita cum ignominia dimiſſus eſt. *Phil. Camer. Cent.* 1. *cap.* 65. *p.* 294.

VI. AMOR LITERATORUM. *Maximilianus I* Imperator fuit ingens fautor literatorum, & conſuetudo familiarior vitæ domeſticæ conſumta illi eſt cum viris doctis, quibuſcum de doctrina eccleſiæ, de omnibus Philoſophiæ partibus, ſed de arte medica præcipue, & matheſi, deque hiſtoriis omnium temporum, ſuaviſſime collocutus, illos evexit, præmiaque digna eis largitus eſt. Porro de eo accepimus, quod non modo Viennenſem Academiam, ſed & Heidelbergenſem, ſua præſentia & auſcultatione cohoneſtaverit. Cum itaque literas tantopere adamaret, factum eſt, ut tandem ejus conſilio hortatuque, ac ſpe præmiorum ampliſſimorum, linguæ Ebraica, Græca ac Latina, & elegantiores diſciplinæ, ac liberales artes, cum ſublimioribus facultatibus, in Germania primum exortæ fuerint, ac paulatim ſuccreverint; donec tandem ea vi, & impetu, ut hodie videmus, paſſim eruperint. Nec ſolum *Maximilianus* Imperator cum viris doctis contulit, eorumque ſententiam audiens, multarum rerum cognitionem paulatim acquiſivit, verum etiam animum ad ſcribendum appulit: atque poëticum opus de diverſis ſuis periculis edidit: In quo Invidiam & Curioſitatem comicas perſonas fingebat, quas Ratione & Prudentia vicerit atque proſtraverit. Deinde egregium opus finxit, quod Portam honoris appellavit, virtutibus & picturis venuſtatum. Primus etiam inter Germaniæ Principes Heroüm genealogias indagavit, miſſis per Italiam, Galliam & Hiſpaniam nunciis, qui omnia cœnobia, omnes Bibliothecas, omnia Principum archiva diſquirerent ac perſcrutarentur. Atque ob id annales provinciarum, qui ſitu deliteſcebant, atque ſqualore & tineis abſumebantur, ejus opera revixerunt, & in lucem redierunt, ita ut ante eum patriam vix quiſquam verioribus ornamentis privatim aut publice illuſtrarit ac condecorarit. Hinc etiam factum, ut omnes Germaniæ literati viri undique abditas hiſtorias eruerent, atque ſchedas ſemotas perluſtrarent, eaque re cognoſcerent, quæ diu ante avos noſtros latebant. Exemplo Imperatoris invitati & confirmati Principes reliqui, non minori deſiderio & cura cognitionem hiſtoriarum expetiverunt. Et Electores duo, *Fridericus* Saxo, cognomento Sapiens, & *Ioachimus* Brandeburgicus, cum recte judicarent, veriora, & majora communis vitæ ornamenta eſſe literarum & artium propagationem, leges, diſciplinam, in ſuis ipſi quoque ditionibus ſcholas inſtituerunt. *Fridericus* Witebergæ ad Albim A. C. 1502, *Ioachimus* Francofurti ad Viadrum A. C. 1506, Academiam inſtituit. *Peucer. lib.* 5. *fol.* 308, 309. *Cuſpinianus. Pantaleon. Chron. Hedion. fol.* 681.

VII. TEMPERANTIA. *Maximilianus* Imperator cum optime ſciret, temperantia valetudinem conſervari, inter prandia raro bibebat, in cœna ut plurimum ter: atque ideo valetudo illi uſque ad periodum vitæ proſperrima ſemper fuit. *Cuſpinianus.*

VIII. MAGNANIMITAS. *Maximilianus* cum à Brugenſibus captivus detineretur, & indignis modis tractaretur; in hac rerum adverſitate, inquit *Heuterus Delfius lib.* 3. *in vita Maximiliani & Philippi*, & ſolitudine, & ſummo vitæ periculo, nunquam ab animi magnitudine diſceſſit, nec quicquam ſe indignum fecit, nec locutus eſt. Horrebant ejus vultum hoſtes infeſtiſſimi, reverebatur præſentem populus ſeditioſus, eaque de cauſa hoſtes arctiſſime concluſum, ad populi conſpectum raro admittebant. Emergebat enim ex ejus vultu ac oculis Majeſtas magno Principe digna, rebellium conſcientiam non ficte commovens ac concutiens; inerat gravitas debitam authoritatem vel refractariis extorquens; univerſa adeo corporis lineamenta Imperа-

peratoriam, Regalemque dignitatem referebant, habitus, incessus decens, motus temperatus, verba pondus habentia, affectus hominum quolibet trahebant. Pertinet huc Symbolum ejus, quod constabat ex quinque vocalibus, A, E, I, O, V. *Aquila Electa Iuste Omnia Vincit*; quo denotabat magnam Imperialis Majestatis potentiam & justitiam. Legitimo enim Magistratu, id est, legitime electo, nihil est sanctius, magnificentius, nihil ad victoriam & felicitatem in bello & pace consequendum præstantius. Nam insigne Imperii Aquila, est regina, & ministra fulminis.

Acta alia.

I. *Maximilianus* Imp. A. C. 1495 prima Comitia celebravit Wormatiæ, ubi fidelitatem ipsi jurarunt Status Imperii. Deinde Imperator *Eberhardum* Comitem Wirtenbergensem insignibus & honoribus auctum, solenni & publica festivitate omnium approbatione provexit in ordinem Ducum. Decretum etiam fuit omnium suffragiis, ut Electores in sua quisque ditione, publicis scholis, vel *Academiis*, sedem figerent. *Aventinus. & alii.*

II. Eodem anno supremum CAMERÆ IMPERIALIS judicium SPIRENSE (vulgo das Camer-gericht zu Speyr) à *Maximiliano I.* Imper. institutum est Francofurti ad Mœnum, die 31 Octobris: in qua mox die 3 Novembris ejusdem anni prima audientia (quam vocant) habita: & die 26 Februarii anni sequentis 1496 prima sententia Banni Imperialis pronunciata est.

III. A.C. 1511 Comitia Imperii Treviris habita sunt, ubi inter cætera, quæ acta sunt, Imperium Romanum in decem provincias seu circulos distributum, in *Austriacum*, *Bavaricum*, *Suevicum*, *Francicum*, *Rhenanum*, *Electoralem Palatinatus*, *Burgundicum*, *VVestphalico-Belgicum* usque ad Mosam, *Saxonicum* inferiorem, *Saxonicum* superiorem. *D. Chytræus l. 5. Chron. Guicciard. l.* 11.

IV. A.C. 1518 *Maximilianus* Imperator postrema Comitia celebravit Augustæ, quibus universi Electores interfuerunt: & in his de bello Turcico, quod Selymus minabatur Europæ, & de *Lutheri* negotio ante omnia actum est. Commendavit & nepotem *Carolum* Principibus, ut se mortuo ejus in electione rationem haberent. *Sleidan. Chronicon Carion.*

II. Vitia.

I. PRODIGALITAS. Cum in juvene Principe nimia liberalitas magis quam avaritia sit vituperanda; plerique *Maximilianum* Imper. fere nullo alio, quam hoc nomine reprehendendum duxerunt

Cujus rei specimen vel in prima juventutē edidit. Miserat enim *Fridericus* Imperator ad filium *Maximilianum* initio novi anni legatos, per quos ipsi precatus erat felix & faustum auspicium novi anni: simulque misit patinam plenam pulcherrimorum pomorum, additis aureis Rhenensibus XX. *Maximilianus* modeste respondens legatis, summa cum reverentia donum illud accepit, gratias agens Domino patri, & vicissim felicem faustumque cursum anni ipsi optans. Deinde diligenter ministris ac sodalibus suis mandavit, dicens: Non attingatis vos mihi hæc poma, quia mea sunt, & mihi volo reservari: sed aureos projecit inter socios. Postea cum legati rediissent domum, interrogati à patre Imperatore; quomodo sese gessisset filius, (quia voluit ingenium filii conspicere) responderunt: Ipsum poma custodienda ministris tradidisse, pecuniam vero inter commilitones abjecisse, ut ipsi eam inter se partirentur. Tunc *Fridericus* Imper. dixit; satis scio, Er wirdt ein Streuw-gütlein werden. *Melander in Iocoser. l.* 1. *num.* 238. *Philippus in loc. Manl. pag.* 221. Quod non vanum augurium fuit. *Maximilianus* enim ob penuriam rei pecunariæ res magnas prospere inchoatas deserere coactus fuit. *Hedio in Chron. Germ.*

II. CURIOSITAS. Porro *Maximilianus I* ob id in reprehensionem incurrit, quod in Genealogia sua indaganda nimis curiosus fuerit; qua de re jucundam & elegantem historiam recenset *Calvinus in Isaiam pag.* 188. hiscè verbis: Accepi, inquit, ab hominibus fide dignis lepidam historiam de *Maximiliano I* Imperatore, cui, cum esset generis sui investigandi admodum curiosus, ineptus quidam nugator persuasit, se originem ejus ex ipsa Arca Noæ invenisse. Quæ res tam vehementer ipsum affecit, ut negotiis omnibus prætermissis, huic uni investigationi assidue intentus esset, nec ab ullo se interpellari sineret, ne à Legatis quidem, qui de rebus magnis cum ipso tractaturi venerant. Cum hanc vanitatem mirarentur omnes, & tacite reprehenderent, nemo autem mederi vel posset, vel auderet; tandem coquus illius, quem etiam pro morione habebat, & cujus dictis sæpe oblectabatur, petita loquendi venia, ut Imperatoriæ dignitatis studiosus, *hoc studium investigandæ originis, nec utile, nec honorificum ei fore dixit. Nunc enim tuam Majstatem colo*, inquit, *& te ut* DEUM *aliquem veneror. Quodsi ad arcam Noæ veniendum est, illic futuri sumus cognati: Nam illinc descendimus omnes.* Hoc *morionis* dicto sic commotus est *Maximiliaanus*, ut eum puduerit instituti; cum antea neque amici, neque consiliarii, neque negotia eum revocare potuissent. Sensit enim fore, ut nomen suum,

quod

quod Atavorum investigatione illustrius reddi volebat, omnino vilesceret, si ad primam usque stirpem veniretur, à qua Principes & plebeii, nobiles & ignobiles originem duxerunt.

II. *ACTA SAGATA.*

I. *Bellum Belgicum.*

Cum *Carolus* Burgundus in bello contra Renatum Lotharingum misere periisset, *Ludovicus* Rex Galliæ Burgundiam tanquam ad se revolutam invasit, nec utraque contentus, ulteriores ditiones *Caroli* sibi subjicere conatus est; ideo *Maria* filia *Caroli* (ut supra diximus) nupsit *Maximiliano*, qui altero à nuptiis anno, uxoris hortatu, prima belli auspicia orsus, *Ludovicum* Regem bello aggressus, atque fortunam prosperam ex sua parte sensit. Nam ad Terbonam uno die ad 20000 Francorum cum exiguo exercitu fudit, & cum castra prælio amisisset, forti manu ea recuperavit, hostemque castris exuit anno 1478. Paucos etiam ante menses totam Geldriam in ditionem suam redegerat. Ea victoria parta *Ludovici* Regis filio *Carolo Margaretam* filiam suam despondit, atque vicinum hostem sibi amicum reddidit. Vxore Maria mortua fortuna quoque *Maximiliani* mutata fuit, ita ut in plurimas adversitates inciderit, quas tamen forti animo constanter pertulit. Nam duo filii, *Franciscus* & *Georgius* immatura morte abrepti sunt. Tertium vero *Philippum* ejus primogenitum Flandrenses in Belgio, invito patre, in suam tutelam acceperunt. Cum autem ipse filii tutorem agere instituisset, omnes fere provinciæ, quas in dotem cum uxore acceperat, ab eo abalienatæ sunt, Regis Galliæ subsidio fretæ. Hanc injuriam cum *Maximilianus* ulcisci vellet, Brugis à subditis suis captus A. C. 1488, atque in domo cujusdam aromatarii per novem menses custoditus fuit. Nobiliores vero ejus aulici, in ejus conspectu à furente plebe capite truncati sunt. Interea vero dum *Maximilianus* captivus detentus fuit, milites ejus, qui evaserant, circa urbem ferro & igne omnia vastarunt, atque *Friderico* patri, ut res sese habebat, illlico significarunt. Imperator itaque, Principes Imperii statim ejus rei admonens, expeditionem contra Flandros suscepit, arque 32000 Germanorum armavit. Inter eos in re bellica exercitatissimus, & acerrimus Dux Saxoniæ *Albertus* naviter suam Imperatori operam præstitit. Itaque primum Gandavum sex hebdomadibus obsedit, atque Brugenses profligatos eo redegit, ut filium liberum patri post 9 mensium captivitatem restituerent. *Maximilianus* igitur, recuperatis provinciis, denuo à subditis homagium accepit, ac *Philippi* filii tutorem agens, postmodum omnes regiones fortiori freno feliciter gubernavit. *Maximilianus Alberto* Saxoni Frisiam, in præmium confecti belli & sumtuum compensationem, procerum Imperii consensu, attribuit propriam. *Peucerus lib. 5. fol. 309. Crantzius in Saxon. lib. 13. cap. 27. Trithemius. Cuspin.*

II. *Bellum Hungaricum.*

A morte *Matthiæ* Regis Hungariæ *Maximilianus* totum se contulit ad bellum *Hungaricum*, & traducto anno 1490 in Pannonias exercitu, quo multarum gentium difficillimis præliis victor, tot pene victoriis, quot passibus itinera illa, virorum fortium virtute & dextera undique obvallata, tantisque armorum studiis passim flagrantia, pervasit, atque citerioris Pannoniæ avitum patriumque principatum, patri ejus per suorum insidias à gentium illo terrore *Matthia* rege ademtum, majori gloria, quam alii possederant, recuperavit. Nec magno negotio *Maximilianus* tunc totum perdomuisset regnum, præcipuis urbibus jam ad spontaneam deditionem paratis, nisi ex pacto, *Vladislao Matthiæ* successori Procerum suffragiis expetito, id concedere visum fuisset satius, retento solo jure successionis, ut deficiente mascula sobole *Vladislai* in suos id posteros devolveretur. *Peucerus l. 5. fol. 310. Pantaleon. part. 3. fol. 5. Cuspin.*

III. *Bellum Helveticum.*

A. C. 1499 *Maximilianus* Imperator Helvetiis, quod cum Austriis & Suevis fœdus inire nollent, bellum intulit: quod tandem transactione compositum est Basileæ anno eodem, cum octies dimicatum esset, majori *Maximiliani* quam hostium clade. In hoc bello quanquam non copiis totis pugnatum est, cæsi tamen sunt diversis in locis 20000 homines, qui, cum in locis sylvestribus non sepelirentur, à lupis devorabantur: unde tanta voluptas humanæ carnis vorandæ in lupis orta est, ut tam diurno quam nocturno tempore pagos invaderent, & homines lacerarent. Ad eos exscindendos mandatum fuit, ut lupo apparente campanæ signum daretur, ut communibus armis interficerentur. *Annal. Chron. Hedion. fol. 652.*

IV. *Bellum Bavaricum.*

Composito bello Helvetico, ad Bavaricum bellum deventum est, quod uno anno cœptum & confectum, anno scilicet 1504. Ortum autem est è *Georgii* Divitis, Bavariæ Ducis, testamento. Is enim *Ruperto* genero suo *Philippi* Electoris Palati-

ni filio, omnem addixerat Bavariam, exhæredatis patruelibus, *Alberto*, cui *Maximiliani* Imp. soror nupserat, & *Wolfgango*. *Maximilianus* hoc testamentum, quod in Imperii leges & jura feudorum peccaret, non voluit ratum esse; sed ad componendam controversiam æquas conditiones proposuit, ut videlicet, quod ex hæreditate provenerat, *Rupertus* tertiam partem reliquis Bavaris redderet, duas ipse ad vitam retineret. Sed cum obstinate reluctaretur, fidens auxiliis Regis Galliæ & Bohemorum, ab Imperatore proscribitur. Insurgunt ergo cum Cæsare & Bavaris *Fridericus* Brandeburgicus, *Guilelmus Hassorum* Landgravius, *Vlricus* Wirtembergicus. Sæpius ambiguo marte concurrerunt, Bohemis Palatinum adjuvantibus. Sed vicerunt tandem partes *Alberti* Ducis Bavariæ. Imperator bis mille Bohemorum uno congressu occidit. Subacta sunt Palatinarum ditionum pleraque; è quibus Maulbronnam, Lavensteinum, Wirtembergicus; Altorfium Noribergenses, alii alia discerpsere. *Rupertus* morbo ex ea infelicitate contracto moritur, mox & conjux ejus *Elisabetha*. Imperator vero moderans sibi in victoria, & putans Palatinum satis punitum, omnibus aliis arma inhibet, & *Ruperti* liberis ex hæreditate materna quædam oppida concedit, ut Neuburgum, Laugingam, & alia, quæ Ducatus Neuburgensis titulo comprehenduntur. Interim *Philippus* Elector Palatinus, quomodo Imperatori reconciliari posset, cum subditis deliberat. Cum igitur anno sequenti *Maximilianus* Imp. Coloniæ comitia ageret, in iisdem *Fridericus* Elector Saxoniæ ausus est collegam suum olim *Philippum* ad Imperatorem adducere, ut supplex pacem ab eo peteret; quam etiam impetravit, una cum ditionibus quæ adhuc supersunt. *Chytræus lib. 4. Chronic. Hedion. fol. 655, 656. D. Pantaleon part. 3. fol. 7.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

1. Sub *Maximiliano* I Imp. *B. Lutherus* in reformanda religione initium fecit. Quare de admirabili via, qua DEVS clementiss. *eum* duxit, in opere reformationis inchoando, continuando, & feliciter consummando, breviter, & quasi summatim dicemus, siquidem in sequenti historia acta ejus prolixius explicanda veniunt. LVTHERVS initio non Theologiæ, sed Iurisprudentiæ operam dedit: sed quodam tempore fulmine territus & consternatus, voto suscipiendi monachatus se obstrinxit. Itaque agens annum 22 ætatis, invito & reclamante parente, ingressus est monasterium Augustinianorum Erfurdiæ 17 Julii anno 1505: sicut testatur *Bucholtz. in indice Chronol. pag. 465.* Postea vero anno 1517, cum LEO X, Papa missis per omnia regna literis, *Indulgentias*, sive omnium delictorum expiationem polliceretur, interventu pecuniæ, & præcones indulgentiarum impie agerent, adeo, ut unicuique absolutionem à scelere quovis, & redemtionem animæ, pro qua decem solidos solveret, promitterent, *Lutherus* in Vigilia omnium Sanctorum, 31 Octobris, Wittebergæ publice foribus templi propositiones 95 contra *indulgentias* affixit, cui *Ioh. Tezelius*, præco monachus Dom., sycophanta impudentissimus, alias Theses 106, à Conr. Wimpina Francofurtensi ad Oderam factas opposuit, & contra *Lutherum* Francofurti præsentibus Monachis trecentis disputavit. Atque hæc disputatio præter omnium hominum opinionem initium reformationi præbuit. Nam *Albertus Crantzius, SS. Theolog. & Decretor. D. Eccles. Hamburgens. Canonicus & lector, Historicus celeberrimus*, lectis hisce *Lutheri* de indulgentiis propositionibus, dixisse fertur: *Frater, vade in cellam, & dic: Miserere mei* DEVS! significans, conatum tantæ rei irritum futurum. Imo ipse *Lutherus* nihil minus cogitavit, quam integrum Papatum reformare. Initio enim Papam adhuc pro capite Ecclesiæ agnovit, ejusque censuræ scripta sua reverenter submisit, tantum emendationem disciplinæ Ecclesiasticæ, cujus deformes quidam abusus non parum male habebant bonos omnes, petebat. Verum quid fit? *Lutherus à Leone* X, *Pontifice Romano*, A.C. 1520, tanquam hæreticus excommunicatur: sicut non tantum *Sleidanus lib. 1. Com. p. 1, 2, 3. seqq.*, sed etiam ipse *Polydor. Verg. lib. 8. cap. 4.* & *Laurent. Surius Carthusianus* testantur. Ibi *Lutherus*, aura afflatus divina, ansaque non tam ultro arrepta, quam vel nihil aliud cogitanti ab ipso Pontificiorum grege propemodum obtrusa, opus reformationis pientissimo zelo animose aggreditur, & adspirante, prorsusque incredibiles largiente successus, divina providentia feliciter confecit, atque orthodoxam religionem, per totum terrarum orbem toto mundo frendente & fremente, sine ulla vi externa, solo calamo à Spiritu S. ducto, mirabiliter propagavit, secundum vulgatos versiculos:

> Lutherus *decimum confecit strage Leonem,*
> *De clava noli quærere:* PENNA *fuit.*

Item:

> *Vir sine vi ferri, vi verbi, & inermibus armis*
> *Totius immensas contudit orbis opes.*

Quo nomine ei tanquam Pontificatus Romani domitori, hoc trophæum præclarum à Poëta quodam est erectum:

> *Roma Orbem domuit, Romam sibi Papa subegit:*
> *Viribus illa suis: fraudibus iste suis.*

Quanto isto major Lutherus, *major & illa,*
Istum, illamque, uno qui domuit calamo!
I nunc, Alciden memorato, Gracia mendax;
Lutheri *ad calamum ferrea clava nihil.*

Item aliud:

Sceptrum, Bulla, Schola, Regis, Papa, Monachorum,
Vni Luthero *nil, sociata, nocent.*

Apud *Homer. in Odyss. Cyclops* ait: prædictam sibi fuisse oculi amissionem, sed exspectasse quendam *Vlyssem*, qui procero corpore esset, & ore admodum spectabilis: cum tamen hoc malum sibi à parvo & imbecillo allatum sit. Idem quoque de Papa dici posset. Sed non novum est, ut David tiro ingentem Promachum fundat & confundat. Mirabilis nempe est DEVS in sanctis suis. Nemo enim, ne vel hostium quidem, inficiari potest, quin digitus DEI in *Luthero* nostro operatus sit. Talia namque ille ausus fuit, quæ totus miratur orbis, & tot gentibus adversus ipsum conspirantibus unum se opposuit. Et quod memorabile est, hanc futuram religionis reformationem vel ipsi Abbates, licet inscii quoque, præfigurarunt, quando *Carolo* V Imperatori, anno 1500 Gandavi nato, ad Baptisterium dono obtulerunt Vetus & Novum Testamentum cum hac inscriptione: *Scrutamini scripturas.* En vias DEI mirabiles!

In hac mutatione præcipue consilium DEI omnipotentis consideremus, qui Ecclesiam non authoritate, potentia, aut sapientia humana, sed ex ore infantium ac lactentium ministerio verbi sui, quod est potentia DEI ad salutem omni credenti, colligit, condit ac regit. Nec armis aut præsidiis Regum, sed umbraculo alarum suarum protegit, servat ac tuetur, ut plantet cœlos.

Beneficium restitutæ lucis divinæ reverenter agnoscamus, & pro eo, DEO nostro devote gratias agamus, quod ejici monasticæ doctrinæ venena ex euangelicis fontibus voluerit. Nec cogitemus, minus miraculum fuisse, ecclesiæ à pontificia tyrannide assertionem protectionemque adversus immania odia, minas & vim regum totius Europæ, quam fuit populi Israëlitici liberatio ex servitute Ægyptiaca: aut restitutionem doctrinæ purioris ex tanta caligine humanarum opinionum, & superstitione tam inveterata, quam fuit traductio populi per mare rubrum, & per vastas solitudines deserti in terram patribus sanctis promissam, etsi illa magis incurrunt in oculos.

II. Anno C. 1502 Academia WITTEBERGENSIS (cujus primus Rector fuit MARTINVS Pollichius Mellerstadius, artium & Medicinæ Doctor) à FRIDERICO III, Electore Saxoniæ, constituta, & solenni ritu introducta die Lucæ 18 Octobr. è qua velut ex equo Trojano innumeri Ecclesiæ Christi Duces & Antesignani prodierunt, qui Bestiæ & Pseudoprophetæ, totiusque Papatus impetum non sustinuerunt solum, verum etiam represserunt & profligarunt. Id in inauguratione Academiæ prædixisse fertur D. Fleck / non temere ex etymo ominatus, Wittebergam fore montem, ex qua fontes sapientiæ scaturientes in totum terrarum orbem derivarentur. Ibidem *Lutherus*, postquam Erfurdiæ in Magistrum promotus, cœnobium ingressus esset anno 1505, ætatis 22; ann. 25 Wittebergam ad Aristotelicam professionem accersitus, Licentiam Doctoris Theologiæ adeptus est, sub Decano D. *Andrea* Bodensteinio Carolstadio Archidiacono Collegii. Ibidem paulo post anno 1612, die 19 Octobr., ætatis 29, Doctor Theologiæ publice renunciatus, eodem D. *Andrea* Carolstadio promotore.

III. A. Christi 1506 IOACHIMVS Elector Brandeburgensis cum fratre ALBERTO Academiam Francofurtensem ad Oderam instituit, quæ introducta est solenni ritu 26 Aprilis. Professores plerique ex Academia Lipsiensi accersiti sunt. Primus Rector fuit *Conradus Wimpina* Francus Theologiæ Professor. Ab hoc statuta & leges Academiæ præscriptæ sunt. *Chytraus.*

IV. A. C. 1510 ortum est bellum literarium inter REVCHLINVM & COLONIENSES quosdam Monachos, de libris Iudæorum; cujus rei multa fit mentio in Reuchlini Epistolis. Mandaverat *Maximilianus* Imperator Reuchlino, ut, quid de cremandis Iudæorum libris sentiret, in modum consilii referret, & scriptum Archiepiscopo Moguntino transmitteret Cæsari reddendum. Ille in partem benigniorem propensior, judicavit, scripta quædam Iudaica conservanda, quædam vero blasphema exurenda. Fuerat autem Coloniæ Iudæus quidam baptizatus, cognomento Pfefferkorn / qui & anno 1514, ob panis consecrati violationem, in Salinis Saxoniæ candentibus forcipibus discerptus & crematus est. Hic author ejus consilii fuerat, ut de Cæsaris mandato singuli Ebræorum libri, præter nudum Bibliorum textum, comburerentur, vel tantum, ut quidam suspicati sunt, igni adjudicarentur, ut ante exsecutionem Iudæi grandi ære libros suos ab incendio redimerent: quod si fieret, consilii illius author auri partem acciperet. Quem conatum suum cum Iudæus Reuchlini consilio eludi cerneret, sparsis libellis famosis, eum apud multos in odium & invidiam vocavit. Librum vero Reuchlini Colonienses flammis tradiderunt: quæ res miris factionibus inter doctos

agitata est, aliis *Capnionem*, aliis *Colonienses* tuentibus. Tandem orto *Lutherano* incendio (de quo supra jam dictum) fumilinum (ut quidam tum appellarunt) certamen in fumum abiit. Vide *Sleidanum lib.* 2. sub anno Christi 1520.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

I. PReparatio. *Maximilianus* Imp. integro ante mortem biennio, (al. quinquennio) quocunque proficisceretur, *Arcam ligneam*, ad mensuram corporis humani fabrefactam, circumvectavit. Quo ipso perpetuam mortis memoriam ante oculos sibi præferri voluit: quo vitam actionesque suas ita institueret, ut aliquando immortali DEO rationem reddendam sciret; insigne ac memorabile successoribus pietatis atque timoris DEI, quo erga Numinis Majestatem affici debemus, exemplum relinquens.

II. *Mortis præsagium.* Anno 1518, in Iunio, Eclipsis Solis horrenda accidit, quæ genesin *Maximiliani* valde obfuscavit, eique periculosa & lethalis fuit. Obitum ejus ex hac eclipsi prædixit Mathematicus insignis *Georgius Transtetter.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Mors ipsa. Cum *Maximilianus* Imper. conventum frequentia Principum celeberrimum egisset Augustæ, inde profectus Oenipontum febre correptus est: cumque se Welsam Austriæ superioris oppidum transferri curasset, accedente ex virium resolutione alvi profluvio, exspiravit A.C. 1519, die 12 Januarii, anno ætatis 59, mense 9, die 19, & cum imperasset cum patre annis 7, solus ann. 25, mensibus fere quinque.

Decumbens passionis Domini IESU historiam identidem relegi mandavit, & sub illa verba, quibus tradidisse spiritum narratur Servator, suum & ipse spiritum dimisit.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

I. *Sepultura.* Cadaver *Maximiliani* ex testamento Neapolin locum natalem translatum, ibique regio more & communi omnium luctu sub altari S. Georgii conditum fuit. *Cuspinianus, Pantaleon, Sleidanus, & alii.*

II. *Mala mortem secuta.* Post mortem *Maximiliani* Imper. tam crudelis, tam sæva, tam stupenda biennio post orta pestis, quæ oppida integra depasta est ac deserta fecit, adeo, ut frumenta in agris non secta manerent, à nemineque colligerentur; nullam arcem, nullum castrum, nullum oppidum, villam, vicum absque tabe relinqueret. Æstimatur tertia pars hominum in Austria hac peste esse sublata. *Iohan. Cuspin. in vita Maximil. p.* 613.

Viri celebres.

I. Anno C. 1491 MARTINUS BUCERUS Theologus, Sletstadii, Alsatiæ oppido, natus est. *Luthero* Wormatiæ in comitiis familiaris factus, in purioris doctrinæ studium tota mente incubuit. Anno 1548, cum novam religionis formulam, quam *Carolus Cæsar* obtrudebat, amplecti nollet, in Angliam profectus est, in Academia Cantabrigensi Professor una cum Fagio designatus, & uterque Theologiam tradidit, vitaque sancta, sobria & simplici professionem ornavit. Mortuus est ibi Bucerus A. C. 1551, ætatis 60.

II. A.C. 1494, GEORGIUS Agricola excellens Philosophus & Medicus, cujus eruditissima de rebus metallicis exstant scripta, in oppido Misniæ Glaucha natus est. Vixit annos 61.

III. A.C. 1496 natus est BERNHARDUS Ziglerus, Theologus nobilis, & Ebraicæ linguæ peritissimus. Obiit Lipsiæ anno ætatis 56.

IV. Anno C. 1497 PHILIPPUS MELANCHTHON natus est, die Iovis post Dominicam invocavit, 16 Febr., in oppido Palatinatus Bretta. Vir de suis scriptis notissimus, literarum artium restitutor, scholarum multarum parens, & Theologiæ purioris cum *Luthero* instaurator ac propugnator, humanitatis, concordiæ, & conjunctionis veræ conciliator. Confecto annorum 63 curriculo laborioso, & curarum molestiarumque pleno, tandem febri correptus Wittebergæ A. C. 1560, die 19 Aprilis diem suum clausit extremum, & authoritatis, prudentiæ & humanitatis suæ triste bonis omnibus reliquit desiderium. Fuit annus ab adventu ejus in Academiam Wittebergensem 42, à Confessione Augustana, quam ille scripsit, 30. Hoc anno etiam gener ejus *Georgius Sabinus* Poëta clarissimus Francofurti ad Viadrum diem suum obiit.

V. Anno C. 1498 HIERONYMUS SAVONAROLA, patria Ferrariensis, celebris concionator Florentiæ, quod è suggestu magna dicendi libertate in Pontificem *Alexandrum* VI invectus esset, die 9 Aprilis, jussu Pontificis exquisitis tormentorum cruciatibus excarnificatus, una cum duobus sociis, Sylvestro Florentino, & Dominico de Pisis, Ordinis Prædicatorum, Florentiæ laqueo suffocatus & crematus est anno ætatis 46. Scripsit in carcere meditationes in *Psal.* 31. & 51. & alia. *Marianus.*

Circa hoc tempus floruerunt:

1. *Antonius Bonfinius*, qui scripsit historiam Hungaricam.

2. *Petrus Crinitus*, qui de Poëtarum ætatibus scripsit, Politiani discipulus.

3. *Marcus Antonius Coccius Sabellicus*, vir valde eruditus, cujus multa scripta exstant.

4. *Iohannes Nauclerus*, Præpositus Tubingensis. Scripsit ingens Chronicum, continens res memorabiles ab initio mundi usque ad annum Christi millesimum quingentesimum.

5. *Albertus Crantzius* Bambergensis, vir admodum diligens in historiis conscribendis. Scripsit Metropolin, quæ continet historiam Ecclesiasticam. Item historiam Saxonicam & Vandalicam, & Chronicum aliarum Septentrionalium regionum.

6. *Baptista Mantuanus*, Monachus & Poëta insignis. Hic Romanæ Ecclesiæ corruptelas, & Pontificum impietatem & scelera graviter & libere taxavit atque insectatus est. Inter cætera de Pontificum Simonia atque avaritia hæc scripsit:

——— *Venalia nobis*
Templa, Sacerdotes, altaria, sacra, coronæ,
Ignis, thura, preces, cœlum est venale, Deusque.

7. *Iacobus Bergomensis*, qui supplementum Chronicorum scripsit, & usque ad annum 1486 deduxit.

8. Doctor *Andreas Proles*, Lipsiensis, Augustinianus Provincialis, quem *Lutherus* admodum juvenis Magdeburgi vidit & audivit, in docendo sæpius usurpavit hanc vocem: O fratres, res Christiana opus habet magna & forti reformatione, quam quidem jam prope instare video. Hic cum admoneretur, ut ipse curam emendandi Ecclesiam susciperet, respondit: Ego jam ætate affecta sum, nec tantum habeo roboris atque præsidii, quantum reformationis tantæ opus postulat. Alium vero excitabit DEUS Heroëm, quem ad omnia summum atque excellens ingenium armabit. Is reformationem aggredietur; errores exstirpabit: pericula animo infracto despiciet, perrumpet, & ad exitum illum, quem omnes pii exoptant, rem adducet. *Matthæus Dress. in mill.* VI. *pag.* 40.

9. *Iohannes Trithemius*, natione Germanus, Abbas Spanhemensis, Ordinis S. Benedicti, cujus opera plurima, ex quibus notiora sunt historica, quæ simul edita Francofurti anno 1600 exstant.

10. *Sebastianus Brand*, qui Germanica lingua vulgavit libellum, quem appellavit navem Narragoniæ, aut potius Navem stultorum, in quo causam & radicem omnis stultitiæ eleganter exprimit, mores hominum carpit, & salutaria remedia vitiorum tradit.

11. *Raphael Volaterranus*: *Gaguinus* historicus: *Ambrosius Calepinus*, Episcopus Bergomensis, *&c.*

VI. Anno 1499, natus est *Iohannes Brentius* Theologus & Ducum Wirtembergicorum Consiliarius, cujus plurima Theologica scripta exstant. Decessit anno ætatis 71, mense 2, ex fluxu (ut putatur) hepatico, ministerii anno 50, Stutgardiæ.

VII. Anno C. 1500, *Ioachimus Camerarius* Papebergensis, de bonis literis præclarissime meritus, cujus solidam & multiplicem eruditionem scripta ejus commendant, natus est Bambergæ. Obiit ætatis anno 74, sepultus Lipsiæ. Hujus filius fuit *Ioachimus Camerarius*, inclytæ Noribergensium Reipubl. Medicus, vir doctissimus, & scriptis editis clarissimus.

VIII. A. C. 1502, *Georgius Major* Theologiæ Doctor natus est Noribergæ. Vitam cum morte commutavit Wittebergæ ann. ætatis suæ 73, non satis in religione constans. Author enim novi dogmatis, quod motus magnos fecit, exstitit; nempe, Bona opera ad salutem esse necessaria: Neminem unquam sine bonis operibus salvatum: Impossibile esse sine bonis operibus salvari. Sunt tamen qui scribant, quod ipse hanc propositionem ita sit interpretatus, ut neque meritum, neque causam salutis ullam bonis operibus tribuat.

IX. Anno Christi 1506, *Iohannes Sleidanus*, scriptor historiarum nostri temporis, natus est. Historia ejus terminatur anno 1555, quo etiam in lucem prodiit.

X. A. C. 1511 natus est Salfeldiæ in Thuringia *Erasmus Reinholdus*, Mathematicus excellens, & tabularum Prutenicarum author. Obiit in patria anno ætatis 42.

XI. Anno 1512 natus est *Gerhardus Mercator* Rupelmondæ in finibus Comitatus Flandriæ, *Guilielmi* patris, & *Iohannis Guilielmi* filii, Iuliacensium & Cliviensium Ducum, Cosmographus exercitatissimus, & Mathematicus excellentissimus, qui globis artificiosis, radio dimensis, cœlum ac terram interius & exterius, qua licuit, demonstravit, & editione Chronologiæ utilissimam rei literariæ operam præstitit. Vixit annis fere 83. *Bucholtz.*

XII. Anno Christi 1514 *Wolfgangus Lazius* Viennæ Austriæ natus est, rerum Romanarum & Germanicarum scriptor celeberrimus, & totius antiquitatis indagator fidelissimus. Obiit anno ætatis 50. *Idem.*

XIII. Anno C. 1515, *Conradus Lycosthenes*, vir insignis eruditionis & industriæ, cujus opera exstant, Rubeaci in Alsatia natus est. Vixit annos fere 43. *Idem.*

Natus est & hoc anno *Petrus Ramus* in pago Veromanduorum. Fuit Professor Regius in Academia Parisiensi, Orator & Philosophus excellens. anno ætatis 57 interfectus est Lutetiæ in Collegio Prœleo à sicariis: cum quidem, accepta ab ipso prius pecunia, securitatem illi promisissent. Novissima Rami audita sunt verba: Tibi soli ô Deus peccavi: judicia tua veritas & justitia. Miserere mei, & interfectoribus ignosce, nescientibus quid faciant. *Theophilus Banosius.* Qui necem procuravit Ramo Carpentarii filius, anno 97 supplicio affectus est, quod reus esset proditionum Hispanicarum. *Idem.*

XIV. Anno 1516 *Conradus Gesnerus* Tiguri natus est, Medicus & Polyhistor doctissimus, & omnis animantium ac plantarum historiæ perscrutator diligentissimus. Exstinctus est peste in loco natali, anno ætatis 49, ut habet *Beza* in Iconibus.

Eodem anno natus est Chemnici *Georgius Fabricius* poëta excellens, & omnis antiquitatis studiosissimus: Rexit Scholam illustrem Misnensem annos 26 fideli & felici institutione. Obiit Misnæ, cum vixisset annos 55, & aliquot menses. Vivus de se ipso:

Fabricius studuit bene de pietate mereri:
Sed quicquid potuit, gloria, Christe, tua est.
Σοὶ χάριν οἶδα Θεῷ εὐσπλάγχνῳ ὅς μ' ἐδίδαξας
Ἐν βιοτῇ τε θανεῖν, ἐν θανάτῳ δὲ βιῶν.

Bucholtz.

XV. Anno 1518 *Iohannes Funccius* natus est Werdæ prope Noribergam, Theologus & Concionator in aula Ducis Prussiæ, autor laudatissimæ Chronologiæ. Hic cum alienis & politicis negotiis imprudenter & male sese admiscuisset, una cum aliis duobus Consiliariis Illustriss. *Alberti* Ducis Borussiæ, Marchionis Brandeburgici, Horstio & Schnellio, accusatus apud Regem Poloniæ, capitis damnatus & decollatus est Regiomonti, ann. 1566, die 28 Octobr. ætatis 40. Ante finem vitæ pronunciasse dicitur hoc distichon:

Disce meo exemplo mandato munere fungi,
Et fuge ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην.

Anno 1518 natus est etiam *Casparus Bruschius* Egræ, Poëta Laur., vir doctiss. & antiquitatis eruendæ studiosissimus, C. S. E. Interiit trajectus sclopeto, insidiis quorundam in Silva Sclingenbacensi inter Rotenburgum & Winshemium, anno ætatis 41. *Crusius.*

Res memorabiles.

I. Anno 1500 tempestas ingens Romæ exorta, qua pars conclavis Pontificii, procidentis tubi pondere, corruit, & tres ministros, qui coram Pontifice *Alexandro* VI stabant, obruit; & Pontifex ipse tandem inter rudera inventus est vix adhuc spirans; qui tamen tandem convaluit. Sed triennio post per ministri incuriam epoto veneno, quod furtim jusserat dari *Adriano* Cardinali familiari suo, cujus hortis cœnabat, obiit anno 1503, die 18 Augusti, cum per omnem ætatem flagitiosissime vixisset. Nam si *Alexander* VI filio suo *Cæsari Borgiæ* cædibus ac rapinis regnum parabat; ideoque convivium splendidum instruxerat, ut quosdam præcipuos viros invitatos venenato pulvisculo in vinum insperso tolleret, eorumque exuviis filium ditaret. Factum est autem divinitus, ut ministro lagenas errore quodam commutante, *Alexander* & filius venenum haurirent: alii purum vinum. Ita *Alexander* sibi, non aliis, exitium struxit. Filius Borgias inclusus mulæ recens exenteratæ utero, venenum aliquo modo dissipavit; sed cum convaluisset, parata ei fuit mors cruenta, quam & prædicere sibi visus est. Nam ejus Apophthegma hoc fuit: O CÆSAR, ô NVLLO. id est: *Aut Cæsar, aut nullus.* Tandem nihil factus est, cum propter nefarias technas trucidaretur. Papa hic habuit filiam, nomine *Lucretiam*, profligatæ libidinis fœminam. Cum ea concubuit ipsius frater, *Alexandri* spurius, *Cæsar* dictus, quin & ipse pater *Alexander* eam subagitavit: Vnde tale carmen, authore *Iacobo Actio, Sanazario*, scriptum exstat:

Hoc jacet in tumulo Lucretia *nomine, sed re*
Thais, Alexandri *filia, sponsa, nurus.*

Adeo autem *Alexander* horrendis libidinibus delectatus, ut *Petro Mendozæ* Cardinali concederet, ut cum notho suo Sodomiam exerceret. *Marianus. Platinæ* appendix. *Nauclerus. Balæus. & alii.*

II. Anno C. 1503 *Iohannes Fridericus* Elector Saxoniæ in lucem editus 30 Iunii. Nascenti ei crux aureo colore fulgens in dorso apparuit. Quam ubi conspexit, à matronis aulicis accersitus Sacerdos, vir pius & admodum senex, pro omine hoc arripiens: *Hic puer* (inquit) *crucem gestabit toti orbi conspicuam, cujus indicium tam manifestum in ipsius ortu sese exserit.* Hoc præsagium eventus manifesto declaravit & comprobavit. *Fabr.*

III. Anno 1506 *Ladislao* Hungariæ & Bohemiæ Regi natus est filiolus LVDOVICVS: qui immaturo partu editus est, ideo medici ipsi arte cutem fieri curarunt: immatura ætate barbatus fuit, anno videlicet 14: immature uxorem duxit, anno scilicet 15: immaturus regno fuit, cum Patri in regno succederet anno ætatis 10: immature obiit, anno ætatis 21, à Turcis cæsus: perierunt cum ipso ad 15 millia Christianorum. *Chytr.*

IV. Anno 1508 grando frumenta, vineta & pleras-

plerasque terræ fruges (præcipue in Ducatu Wirtembergico, & in ditione Hohenbergensi) graviter læsit. Et quidem in oppido Rotenburg ad Neccarum sito, tanta grandinis vehementia & magnitudo fuit, nt non modo fenestras comminueret, verum etiam tegulas in tectis domorum confringeret. *Basilius.*

Similiter hic annus habuit horrendos terræmotus, per Italiam & Germaniam. Sed & Stutgardiæ, exorta tempestate, tanta vis aquarum ex imbribus urbem implevit, ut peritura videretur. Aliquot homines & jumenta sunt submersa: urbis muri aliquot locis eversa: cellæ aquis repletæ. *Idem.*

V. Anno 1509 Constantinopoli DEUS impietatem Turcicam graviter ultus est terræmotu horribili. Tempestate enim exorta, cum grandine, fulguribus, tonitruis, fulminibus & ventorum turbine, tantus accessit terræmotus, ut circa oram maris, muri, turres & ædificia primaria, præsertim à Turcis constructa, & domus, funditus corruerent. Arx quoque Imperatoris Turcici ita quassata est hoc terræmotu, ut quinque turres sumtuosissime exstructæ, in quibus thesauri Turcæ asservabantur, corruerint. Templum Sophiæ, quod Turcæ in templum Mahometicum converterunt, habuit (sub Christianis Imperatoribus) picturam totius passionis Domini nostri *Iesu Christi.* Has picturas Turcæ injecto cæmento oblinierant: In hoc autem terræmotu cæmentum dejectum est, ita quidem ut totius passionis Dominicæ historia clarissime appareret: *Templa Christianorum manserunt integra:* perierunt hominum 13 millia: ipse *Bajazetes* Imperator Turcicus monachi monitu in hortos concessit. Duravit hic terræ motus dies 40. Vt collapsa restituerentur, *Bajazetes* ex Anatolia, Romania, aliisque locis opifices cæmentarios & lignarios collegit ad octuaginta millia. *Bizar. Basilius.*

VI. Cum *Maximilianus* Imperator anno 1511 Comitia Treviri (al. Augustæ) ageret, ad Imperatorem ductus est homo quidam barbarus, ex regionibus Septentrionalibus, moribus incompositis, staturæ proceræ, qui pro una refectione vitulum, muronem vel ovem devorabat: & nihilominus se adhuc esurire protestabatur; teste *Basilio.*

VII. Anno 1512 Ravennæ monstrum est natum, quod in capite habebat cornu: pro brachiis erant alæ: in mento oculus: pes alter erat armatus unguibus, quales gerunt aves prædæ inhiantes. In pectore videbatur Ypsilon, & figura crucis: pudenda erant utriusque sexus. Secuta sunt paulo post in Italia admodum cruenta bella, quorum causa præcipua fuit Romani Pontificis Julii II superbia, avaritia & crudelitas. *Platinæ appendix. Chronic. Hedionis.*

Hoc anno Selimus, patre *Bajazete* (qui Christianos omni ex parte afflixit, & plurima illis eripuit, Methonem, Naupactum, & alias urbes, regionesque multas) veneno necato per Judæum medicum, interfectisque duobus fratribus, & septem ex iis prognatis nepotibus, Imperator factus est. Interfectori parentis, præmii loco, caput præcidi jussit, ipseque anno 1520 ultricibus furiis eodem in loco, quo patrem sustulerat, carbunculo pestilenti exstinctus est. *Annal. Turc.*

VIII. Anno 1514 Tornaci pestis ita sævisse scribitur, ut triginta quatuor millia hominum absumserit. *Vrsperg. Hedion.*

IX. Anno 1515 tanta fuit in Germania fluviorum inundatio, ut plurimum passim damni darent, & Germania quasi Insulæ formam haberet. *Chron. German.*

X. Nec silentio prætereunda memorabilis historia de *Maximiliano I* Imperatore, quomodo in summo periculo mirabiliter à DEO sit conservatus. Cum *Maximilianus* per salebrosas montium cautes, per aspera saxa, per altas ac præcipites valles, atque per amœnissimas Oenoponticas vias, imperito prorsus ardore, juvenilique nimia audacia, capreas insectando eo loci evasisset, unde nec referre pedem, nec ulterius progredi posset, nisi in præcipitium: stabat attonitus in abrupto loco infelix ille Princeps, temeritatem suam culpans ipse, famis diræ longa rabie, vel morte violenta vitam ibidem finiturus. Stupebat animus: horror & tremor artus occupaverant; & obversabatur ubique tristissima mortis imago. Si altum respicit, nivosa cacumina & scopulorum ingentes minæ capiti imminent, &, ut Silii Poëtæ verbis dicam,

—— *Caligat in altis*
Obtutus saxis: abeuntque in nubila montes.
Sub pedibus occurrit tartareus veluti abyssus,
—— *& regni pallentis hiatus*
Ad manes imos, atque atra stagna paludis.

A tergo & lateribus Marpesiæ cautes, non ferro, non flammis, non aceto Punico domandæ, viarum accessus occludebant. Nec funes aliave instrumenta, quibus extraheretur è periculo, ad ipsum alicunde protendi poterant, nec semita quæpiam lapicidarum labore menstruo parari. Stabant gregatim hinc inde Comites ac ministri, consilii prorsus inopes; Dominumque suum miserum à longe non sine lacrymis prospectant, quem juvare non poterant. Ipse autem cum jam noctes atque dies integros duos in tam afflicto statu continue permaneret, nec ulla salutis spes residua esse videretur, mortalis hujus vi-

tæ

tæ cupidinem pius Princeps abjicere, & qua ratione tutius beatioris vitæ cœlestem in locum transire posset, cogitare cœpit. Appellat magna voce suos, jubetque, ut quam primum Sacerdotes, sacrosanctam Dominici corporis eucharistiam adferrent, & è viciniore, quo possent, loco sibi monstrarent; ut, quando corpus mortali cibo reficere non daretur, saltem oculos à longe mentemque immortali viatico, quantum concederetur, nonnihil muniret, Deumque Servatorem suum præsentem adoratione postrema reconciliare sibi posset. Satisfactum tam pio Principis desiderio quam diligentissime. Sed luctus interea magnus per universam provinciam spargitur, famâ tam acerbi casûs divulgata. Deplorabant parentes dilecti ac unici filii sortem infelicem, & infaustam orbitatem detestabantur. Curia, Senatus ac Ordines universi, crudeli fato spei optimæ Principem adolescentem sibi sublatum mœrebant. Populus omnis publice, vota pro Principis sui salute suscipiebat: in urbibus oppidisque singulis templa atque ædes sacras, magna utriusque sexus frequentia supplex circuibat, iram divini numinis deprecando. Flectere cœlestium iram mortalia vota, precesque pias, veluti miraculo quodam tum innotuit. Cum enim jam ope destitutus humana *Maximilianus* in scopulo, cura fragilis vitæ prorsus abjecta, nil ageret aliud, quam immortalitatis, Denique servatoris sui contemplatione semet occuparet, audit non procul à se strepitum, circumspiciensque videt arreptare per rupis costam juvenem quendam ignotum, habitu rusticum, dimovere ingentia saxa, & collem parare. Qui, cum ad ipsum accessisset, porrecta dextera, Macte, inquit, animo virtuteque tua Princeps: vivit & adest, qui te servare potest, depone metum inanem, & me sequere; actutum te in tutiora loca traducam. Vti Sol per densas nubes clarior emergit: ita mox anxii pectoris angore peterso, serenior rediit animus, confidenterque ducem sequitur. Et paulo post in patentiore via positus, semet ex Orci faucibus ereptum videt, liberatorisque sui industriam non satis admirari potest. Ad descendentem deinde fit magnus Comitum ministrorumque nobilium concursus: ubi inter congratulantium turbas ducem suum perdidit. Pallidus & inedia languidus excipitur equo, domumque cum summa lætitia à suis reducitur, luctu publico confestim in gaudium maximum converso. Postero die cum, læti patris edicto promulgato, dux ille ubique terrarum quæreretur, quo præmio merito posset honorari; nec diu quæsitus inveniretur, cognitum pariter & creditum est, Euangelum custodem bonumve Genium à DEO fuisse missum, ut adolescentem Principem ad maxima Reipublicæ Christianæ commoda, & ad Austriacæ domus incrementum grande, ab immatura morte servaret. Quam opinionem postea res ab ipso præclare gestæ plurimum confirmarunt. Ad rei memoriam pius Princeps semitam lapicidarum labore muniri, & in eodem periculi sui loco, crucifixi Servatoris nostri imaginem conspicuam è via poni curavit, uti peregrinantes, divini auxilii gratiam ubique piis esse paratam in summis periculis, inde cognoscerent. Hanc *Maximiliani Cæsaris* fortunam Germanus Poëta quidam non indocte sic attigit in Hodœporico sive Itinerario suo:

Postera rore levi virides Tithonia campos
Sparserat: ad scopulum cursu pervenimus altum:
Hic ubi, sectatus ter Maximus Æmylianus
Alta in rupe capras, finisset turpiter ævum:
Ni DEVS *ad majora virum servasset, opemque*
Auxilio agricolæ pene ipsa in morte tulisset.

Meminit hujus miraculi etiam *Georgius Sabinus*, gener *Philippi Melanchthonis*, itineris Italici in *Hodœporico* suo his versibus:

Iamque tenebamus, qua spumifer æstuat Oenus,
Ardua carpentes sub juga montis iter.
Cujus in abrupto per noctes vertice Cæsar,
Dive, tuus quondam, Carole, sedit avus:
Sylvestres quando capreas, damasque bicornes
Ausus in aërea figere rupe fuit:
Culmen & adscendit juvenis temerarius: unde,
Cum vellet, potuit non revocare gradum.

Hactenus Georgius Braunius in quinto Vrbium theatri Tomo, sub descriptione vallis Oenopontica, fol. 59. &c.

XLIV IMPER. GERM.

CAROLVS V.

CAPVT I.

DE ORTV.

1. Generatio.

CAROLVS V ex Imperatoria & regia stirpe oriundus fuit. Nam

1. *Avus paternus* fuit MAXIMILIANVS I Imper. filius *Friderici III.* Imper. de quo in præcedenti historia dictum.

Avia paterna dicta fuit MARIA, filia *Caroli*, Burgundi. Cum hac *Maximilianus Cæsar* nuptias celebravit anno 1477, cumque ea regnum

Burgundiæ (cujus illa hæres unica fuit) dotis loco accepit. Maria quinquennio à nuptiis elapso, ex equo ferociente dejecta, & cum dolorem dissimularet, & medicinam negligeret, ne *Maximilianus* mœrore afficeretur, vitam cum morte commutavit.

II. *Avus maternus* fuit FERDINANDUS Rex Hispaniæ, ultimus in familia ARAGONIORUM. Hic Ebræos universos, quorum ingens erat numerus, Hispaniæ finibus excedere jussit, & Saracenos expulit, superstitionem omnem abolevit, & Christianam religionem invexit. Inquisitionis quoque officium instituit, ut ad omne tempus hæretici exstirparentur. Inde *Catholici nomen obtinuit* anno 1496, à Pontifice *Alexandro VI*; qui ad exitium Italiæ (ut ait *Onuphrius*) natus; de quo versus:

Vendit ALEXANDER *divos, altaria, Christum:*
Emerat ille prius, vendere jure potest.
Sextus Tarquinius, sextus Nero, sextus & iste:
Semper sub sextis perdita Roma fuit.

Obiit autem Rex *Ferdinandus* A. C. 1516 die 16 Januarii, (alii 22) ætatis 66, cum regnasset annos 41, regnaque sua Arragonium & Castellæ auxisset regno Neapolitano, Navarreno, Oranto in Africa, Hispaniola & America in orbe novo, à *Christophoro Columbo* & *Americo Vespatio reperta*. Cum enim *Ferdinandus* Rex partem BETICÆ, quam GRANATAM vocant, à Mauris septingentos octoginta novem annos (alii 878) occupatam recepisset & recuperasset, pulsisque Saracenis & Mahometica superstitione abolita, templa Christianæ religioni condidisset, anno sequenti, scilicet 1492, CHRISTOPHORUM COLUMBUM Genuensem tribus navibus instruxit, qui Cal. Septembris ab ipsis litoribus solvit; qua navigatione Solem Occidentem per tres & triginta dies secutus, multas Regiones & Insulas orbis, hactenus incognitas, invenit: quos postea Rex Hispaniæ coli & frequentari jussit. Ea de re ita *Bembus histor. Veneta lib.* 6. Columbus homo Ligur, ingenio peracri, qui multas emensus regiones, multum maris & Oceàni perlustraverat, tribus cum navibus Insulas fortunatas, quas Canarias appellant, profectus, atque ab iis tres & triginta totos dies Occidentem secutus Solem, sex numero Insulas reperit, quarum sunt duæ ingentis magnitudinis, quibus in Insulis Lusciniæ Novembri mense canerent, homines nudi, ingenio miti, lintribus ex uno ligno factis uterentur. Animalium quadrupedum genera habent perpauca: avium vero longe plurima. Cum uno harum duarum Insularum Rege fœdere inito *Columbus* 38, ex suis apud illum relictis (qui mores & sermonem gentis addiscerent, seque brevi rediturum exspectarent) decem ex Insularibus secum ducens, in Hispaniam rediit. Hæc illorum itinerum origo, institutæque ad incognitas orbis terrarum oras navigationis hoc initium fuit. Anno autem insequente, ut pollicitus fuerat *Columbus*, cum navibus 17 & militibus, & fabris, & commeatu omnis generis jussu Regum eodem rediens, propter soli bonitatem, magnitudinemque Insulæ, oppidum opportuno loco condere, ac terram colere cœpit. Arbores frondibus nullo anni tempore spoliabantur, una aut altera exceptis, quarum Hispani, præter pinum palmamque, nobis cognitam viderunt nullam. Insulares à suis Diis, quos Zemes appellant, ejusmodi responsa accepisse constat: Venturam eo indutam vestibus gentem, quæ regionem subigeret, & ipsorum DEOS aboleret. *Hæc ille.*

Postea anno 1497 *Ferdinandus* Rex Hispaniæ AMERICUM VESPUTIUM nobilem Ducem cum quatuor navibus ad novas terras inquirendas misit, qui hoc anno invenit novum illum orbem; sed eam tantum partem, quæ versus Septentrionem est, quæ *America* (cujus latitudo 515, longitudo vero 750, milliaria Germanica complectitur) à Duce nominata fuit, & sequenti anno in Hispaniam rediit. Propter magnitudinem appellatur quarta pars orbis, quæ hodie tota circumnavigata est, præter eum tractum, qui Septentrionem adspicit, cujus litora nondum perlustrata sunt. Hujus pars quæ septentrionalior est, NOVAM HISPANIAM, MEXICANAM provinciam, TERRAM FLORIDAM & TERRAM NOVAM comprehendit. Meridionalior vero (quæ TERRA FIRMA Hispanis vocatur) PERUVIAM & BRASILIAM. Hæc, quia notatu digna sunt, obiter hic inserere placuit.

Avia materna Caroli, uxor *Ferdinandi* Regis, fuit ISABELLA (quæ etiam à quibusdam ELISABETHA vocatur) filia *Iohannis* Regis Castellæ, soror *Henrici* ejus nominis IV, qui patre anno 1454 defuncto, ei in regno successit. Mortua est *Isabella* anno 1504, die 26 Novembris.

III. PATER fuit PHILIPPUS, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, & Rex Castellæ totiusque Hispaniæ: qui *Philippus I* dictus est; anno 1478, die 23 Iunii, in hanc lucem editus, parente *Maximiliano I* & *Maria Caroli* Burgundi nata. Diem ille suum clausit extremum Granatæ prope Burgos anno 1506, die 25 Septembris, ætatis 28, mense 3, die 3.

IV. MATER dicta fuit IOHANNA, filia *Ferdinandi* Regis Hispaniæ inter tres media, fœmi-

na doctissima. Nam (teste *Ludovico Vive*) ex tempore Latinis orationibus, quæ de more apud novos Principes oppidatim sunt habitæ, Latine respondit. Idem præstitit soror ejus primogenita ELISABETHA (quam alii *Isabellam* nominant matri ὁμώνυμον) nupta *Emanuëli* Regi Portugalliæ, & CATHARINA, *Henrici VII* Angliæ Regis uxor.

Locus & tempus nativitatis *Caroli.*

Natus est CAROLVS Gandavi Flandriæ metropoli, anno post Christum natum 1500, die 24 Februarii, tertia post mediam noctem hora, anno à nato *Alexandro Magno* 1854. *Iul. Cæs.* 1598. *Augusto* 1561. *Constantino Magno* 1228. *Carolo Magno* 758, post *Carolum Magnum* Romæ coronatum 700.

Etsi autem Heroica virtus & felicitas non à siderum nascenti fulgentium positu, sed à DEO bonorum omnium fonte præcipue donatur: tamen ut alioqui magna in *Cæsare Augusto* & *Carolo*, ingenii, morum, consiliorum, rerum gestarum & varietatis eventuum similitudo fuit: sic uterque Capricornum ἀιγοκερῶτα habuit. Qua de causa monetam *Augustus Capricorni* nota (sicut in historia ejus dictum) percussit, & utrique Saturnus cum Marte in Tauro conjunctus fuit. *Caroli* etiam genesis insignem Solis, Jovis, Veneris & Mercurii in cuspide secunda conjunctionem, præstantis ingenii, fortunæ & gloriæ significatricem habuit. Sed relictis astris, DEVM nascenti *Carolo* propitium affulsisse, & Heroici ingenii, virtutis & fortunæ dona singularia plurimis gentibus Imperio ipsius subjectis profutura, tribuisse statuamus. Baptizatus est *Carolus* die 13 à nativitate, 7 Martii, & baptismi Testes ei fuere, duo Dynastæ *Carolus* à Croia & Bergensis, & duæ Reginæ viduæ, *Margarita* Britannica, *Eduardi IV* Angliæ Regis soror: & *Margarita* amita, *Iohannis*, filii Castellæ & Arragoniæ regis, vidua. ZENOCARVS scribit, *Carolo* infanti apud baptisterium septem munera donata fuisse. 1. PHILIPPVS pater ei donavit Ducatum Lutzenburgensem. 2. CAROLVS à CROIA Symaicus Satrapa, argenteam galeam aureo phœnice insignitam, & affabre elaboratam. 3. BERGENSIS Dynasta aureum gladium. 4. MARGARETA Britannica, *Caroli Valesii* Burgundiæ Ducis vidua, infantem ulnis suis bajulans, poculum aureum lapillis preciosis plenum. 5. MARGARETA *Maximiliani* Cæsaris filia, *Philippi* Hispaniæ Regis soror, infantis amita, pateram auream *margaritis* & unionibus refertissimam. 6. GANDAVUM urbs natalitia navim argenteam. 7. ABBATES, Vetus & Novum Testamentum, cum hac inscriptione: *Scrutamini scripturas*. ZENOCARVS in his more suo philosophatur, & significationes de futura infantis fortuna considerans; *Primum* munus interpretatur de dignitate Cæsarea puero attribuenda, eo quod ex domo Lutzenburgica celeberrimi Cæsares prodiissent, *Carolus IV Sigismundus*, &c. *Secundum* exponit, præstantiam ejus fore omnibus admirabilem, ut phœnicis, avis rarissimæ. *Tertium*, gladium Justitiæ vindicem Imperatori convenientem. *Quartum* & *Quintum*, amplissimas provincias auri & margaritarum feracissimas puero obventuras. *Sextum*, navigationes prosperas in novi Orbis Insulas argento & auro abundantes. *Septimum*, curam religionis ac fidei tuendæ *Carolo* demandatam esse. *Bucholtz.*

II. *Appellatio.*

I. NOMEN. Dictus fuit CAROLVS, quod nomen ei impositum à bono omine, ipsum fortem & bellicosum Principem futurum. CAROLVS enim sive CARL significat virum fortem & bellicosum, & sic derivatur à radice Germanica Kerl. Sunt etiam qui derivant à radice Latina, quod etiamnum frequentissimum est. J. C. Scalig. Ex. 266. *Carl* prisca vox est, qua robusti, fortesque viri designabantur. Id enim est Karlman / quod *Andreas*. Alii à radice Ebræa deducunt, nempe à קרא, id est, invocavit, & אל, h. e. DEVS, ut *Carolus* idem sit, atque invocator vel cultor DEI.

II. COGNOMENTO dictus *Carolus* QVINTVS: quia quatuor ejus nominis Imperatores (videlicet *Carolus M.*, *Carolus Calvus*, *Carolus Crassus* & *Carolus IV* Rex Bohemiæ, author aureæ Bullæ) ante ipsum Imperii Romani sceptra tenuerunt. Propter res autem præclare ab eo gestas alii alia cognomina ei imposuerunt. Vocarunt enim eum *Germani* Carolum Magnum, *Galli* Herculem, *Itali* Davidem, *Siculi* Scipionem Africanum, *Hispani* Alexandrum Magnum, *Turca* Julium Cæsarem, *Africani* Hannibalem. *Pantaleon*, *Baptista Mantuanus*. Vnde Sabinus illum hoc Epigrammate celebravit:

Dive quibus cœlo te Carole laudibus æquem?
Carole, non ipso, quem regis, orbe minor.
Cæsare, quo major validusque potentior armis,
Nullus ab Augusti tempore sceptra tulit.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. EDUCATIO, INGENIUM, & MORES.

CArolus puer admodum à Patre *Philippo* & avo *Ferdinando*, non magis regnorum, quam summarum difficultatum hæres, relictus est, neque spes erat, à puero tantam & tam confusam rerum molem posse sustineri. Ergo prospiciens animo pater, Curatoris sapientis & fidi egere filium, illius educationem ac curam *Ludovici* XII Galliarum Regis fidei commisit, cujus integritatem pridem expertus erat. Ille, etsi hæc procuratio proferendæ ditionis materiam non difficilem præbebat; cum tamen ei tanta utilitate fides antiquior esset, eam sincere administravit. *Caroli* enim pueritiæ rectorem apposuit Caprensem, Virum nobilem, egregium virtute ac fide, cujus consiliis præceptisque diligenter institutus. Præter hanc Caprensis institutionem accessit etiam educationis & disciplinæ sanctitas, & naturæ, ultro pietati deditæ, ad religionis & omnium virtutum officia assuefactio accurata, & literarum etiam cultura aliqua sub Præceptore *Adriano* Florentino Vltrajectino, viro gravi & eximio Theologo, & sub *Wilhelmo* à Croja, quem Ceurum, vulgo den von Schiffern / nominabant, primo Arescoti Marchione, aulæ & morum Magistro. Quod autem de heroica Herculis indole Ovidius dixit, id verius de *Carolo* dici potest:

Ingenium cœleste suis velocius annis
Surgit, & ingrata fert mala damna mora.

Statim enim in prima pueritia ingens donorum varietas in natura & ingenio *Caroli* emicuit: quod humanum, mite, prudens, grave, magnanimum, placabile, moderatum, verax, justum, semper sibi constans, & tranquillum ac serenum: triste tamen magis & taciturnum, quam hilare & lætum; cunctabundum magis quam præceps: (ubi tamen tuendæ dignitatis decus aut necessitas postulabat, expeditum, acre, & flagrans:) denique nativa bonitate, & indole vere heroica, adque omnia summo Rege digna, prævalente excellens: arma tamen magis quam libros amans, ut armis potius, quam literis natum fuit. De quo non intempestivum fortasse fuerit hoc loco recensere, quod post hæc in castris ad Wittebergam Lucas pictor, senex, *Carolo* sciscitanti narravit, cum ex urbe in tentorium evocato *Carolus* exposuisset, sibi à Duce Saxoniæ, *Iohanne Friderico*, nuper à se capto, tabulam egregiam, à Luca pictam, in conventu Spirensi dono datam fuisse, cujus adspectu aliquoties delectatus, picturas ipsius magni fecerit. Est autem, inquit, Mechliniæ in conclavi meo tabella, in qua effigiem meam, cum puer essem, depinxisti. Scire igitur ex te volo, quæ fuerit tunc ætas mea? Respondit Lucas, octo annorum ætas erat tua, cum Imperator *Maximilianus* te dextra circumducens, juberet Belgicam nobilitatem & civitates juramento promittere obedientiam. Cum autem picturam ordirer, Majestas tua sæpe ad diversa loca respiciebat; ut solent pueri. Ibi Præceptor, qui tuam naturam norat, dicebat, te mirifice delectari adspectione teli, jussitque ad parietem adversum collocari egregie fabrefactum telum; cumque tu ab eo non deflecteres oculos, ego feliciter absolvi picturam. Cæsar hac narratione valde delectatus, blande Lucam compellavit, ornatumque munere in urbem remisit.

II. *ACTA OECONOMICA.*

Vxorem habuit *Carolus* ISABELLAM (quæ à nonnullis ELISABETHA vocatur) *Emanuelis* Portugalliæ Regis filiam. Cum hac nuptias splendidissimas celebravit Siviliæ anno 1526, die 10 Ianuarii. Tredecim autem à nuptiis exactis annis Isabella in partu exstincta est anno 1539, die 1 Maii, ætatis 40. In cujus obitum hoc Epicedium concinnatum est:

Carole, *cur desles* Isabellam, *curve requiris?*
Vivit; non obiit: reddita sponsa DEI.

Ex *Isabella* suscepit quatuor liberos.

I. PHILIPPUM II, regnorum suorum hæredem. Natus est hic in Valle Doleti anno 1527, die 21 Maii, hora 4 post meridiem, obiitque anno 1598, die 13 Septembr. ætatis 71, in monasterio Escuriali, vulgo Divi Laurentii. Successit ei in regno Hispaniæ & Indiarum unicus filius PHILIPPUS III, cui pater vivus adhuc regium diadema imponi curaverat.

II. FERDINANDUM. In illius partu mater extincta est, cui & ille (*Ferdinandus*) non diu supervixit.

III. MARIAM *Maximiliani* II Imp. conjugem, *Rudolphi* II Imp. Romani matrem.

IV. JOHANNAM, *Iohanni*, Portugalliæ Regis *Iohannis* III (qui anno 1557 obiit, & *primus inquisitionem Hispanicam in regnum una cum Iesuitis recepit*) filio, ante patrem extincto, nuptam, ex qua natus *Sebastianus*, qui avo *Iohanne* tertio defuncto Rex Portugalliæ declaratus est, cum esset puer trium annorum. Hic anno ætatis 24, cum jam annos 21 regnasset, trajecit in Mauritaniam, Mahumedem Regem Persarum in regnum reducturus,

ɛturus, qui à patruo Abdelmelecho auxiliis Turcicis pulſus erat: prælium atrox eſt commiſſum, in quo *Sebaſtianus* cum tota nobilitate cæſus. Abdelmelech in ipſo prælio mortuus, etiamſi victoriam obtineret. Mahumed vero in paludibus merſus fuit: atque ita tres Reges in uno prælio perierunt. *Chytræus*.

Ante matrimonium *Carolus* Imp. ex contubernio ſuſcepit MARGARETAM, quæ *Alexandro* Medici primum, deinde *Octavio Farneſio* Parmæ & Placentiæ Duci nupſit, exque eo ſuſcepit filium *Alexandrum*: qui poſtquam Belgii molem annis 14 ſuſtinuiſſet, & res magnas in Gallia, Brabantia, Flandria, Friſia, Geldria, & in Archiepiſcopatu Colonienſi geſſiſſet, & jam in Galliam ad reprimendos Regis Navarræi conatus expeditionem ſuſcepturus eſſet, Atrebati in Cœnobio Vedaſtino diem ſuum clauſit extremum anno 1592, ætatis circa 46, cum ante ſexennium ejus pater & mater uno anno, videlicet 1586, mortui eſſent, Octavius menſe Septembri, & Margareta menſe Februario.

Cum etiam *Carolus* Imp. uxorem diu ante mortem amiſiſſet, poſtremo ex fœmina Ratiſponenſi ſuſcepit IOHANNEM Auſtriacum. Qua in re tanta verecundia uſus eſt, ut non niſi à familiaribus matris *Margaritæ* nomen cognitum fuerit, de *Iohanne* vero nunquam niſi paucis ante mortem diebus locutus ſit, cum eum per amicos *Philippo* filio Regi Hiſpaniæ & Indiarum commendavit: memorabili inprimis Principibus documento, quorum vita ſuis pro exemplo eſt, ut, ſi quid peccent, clam & in occulto peccent. *Iohannes* autem ille Auſtriacus Princeps bellicoſus fuit, & inſigni illa ac memorabili victoria, prælio navali in Ægeo mari ad Echinadas de Turcis parta, nobilitatus. Percuſſo enim, inter *Pium* V Pontificem Rom., PHILIPPVM II, Hiſpaniarum Regem, *Caroli* V Imp. filium, & SENATVM VENETVM, fœdere, claſſis inſtructiſſima ex Venetis, Hiſpanis & Italis conflata, (cujus Dux ſupremus IOHANNES Auſtriacus *Caroli* nothus deſignatus fuerat) contra Turcas emiſſa eſt anno 1571, quæ prælio ad ſinum Corinthiacum ad Echinadas Inſulas, die 7 Octobris commiſſo, claſſem Turcicam feliciter profligavit, & victoriam multis ſeculis inauditam obtinuit. Turcarum cæſi ad triginta millia, decem millia in poteſtatem redacti, triremes 180 captæ, XI demerſæ, & quindecim millia Chriſtianorum è ſervitute liberati. Inter præcipuos ALIS Baſſa cæſus occubuit. PERTAVVS vero Baſſa navigio fugiens ad terram evaſit: & præterea claſſis hoſtilis univerſa cum tormentis aliiſque ſpoliis ampliſſimis in Chriſtianorum poteſtatem pervenit: triginta tantum circiter triremibus & navigiis exceptis, quibus VLVZALIS mari aufugit: teſte *Leonclavio*.

Domeſtica & interior Caroli vita.

Interior & domeſtica *Caroli* vita honeſtiſſimarum virtutum exemplis plena fuit, quæ ſunt ſequentes.

I. PIETAS. De *Carolo* Imp. accepimus, quod nunquam jurare auditus ſit, niſi cum regnis inauguraretur, aut fœdera inita confirmaret. Mane priuſquam veſtiretur, longa talari, ſubuculæ injecta, genibus incumbens orabat: deinde cubiculariis admiſſis, preces Canonicas legebat, quas, ut à pueritia aſſueverat, nunquam intermittebat; ita, ut familiares precum illius aſſiduitatem & prolixitatem cernentes, *Carolum*, alioquin taciturnum, ſæpius cum DEO, quam cum hominibus, loqui dicerent. Finitis precibus, Reipubl. negotia tractabat. Hinc ad Dei verbum audiendum, quod nullo die negligere, etiam in itineribus, ſolebat, acceſſit.

II. TEMPERANTIA & FRVGALITAS. *Carolus* à ſacris recta ad menſam acceſſit; in qua fere ſemper ſolus & taciturnus ſedens, convivia ſua ſine conviva, moderata & frugalia, in publico fere, ut omnibus ea ſpectare liceret, peregit. Ab ebrietate, & omni conviviorum, & veſtitus luxu, & voluptatibus cæteris, non minus in adoleſcentia, quam virili & ſenili ætate, alieniſſimus ſemper fuit.

III. AFFABILITAS & HVMANITAS. Sublata menſa, cunctis omnium ordinum infimæ etiam fortunæ hominibus adire eum, & alloqui, & ſupplices libellos exhibere ei licebat. Familiam ſuam omnem præcipue caram habebat, & paterna fide & benignitate complectebatur: improbis ac morum turpitudine fœdis ex contubernio illius excluſis.

IV. CONTINENTIA. *Carolus* caſti pudoris decus, fidem conjugalem conſtante matrimonio, cum Iſabella Luſitanica religioſe ſervavit, ac adulteria & libidinum turpitudines totus exſecratus eſt. Cumque in bello Germanico Farneſium Pontificiarum copiarum Ducem ingenuas aliquot matresfamilias per vim ſtupraſſe intellexiſſet, ingenti zelo exardeſcens, prehenſo gladii capulo, Si, inquit, impurus ille adeſſet, manu mea eum confoderem. Nec vocem iracundiorem unquam ex *Carolo* auditam ferunt: qui ſtatim Farneſium ex caſtris, quæ tum bello nondum confecto ad Brentam fluvium hærebant, diſcedere & in Italiam redire juſſit. *Carolo* per Galliam iter facienti, & ubique Regis juſſu ſplendide excepto, in arce quadam, formoſiſſima puella nobilis adducta erat. Quam gementem & trementem veſperi in lecto inveniens

inter-

interrogat, quæ ſit, & qua occaſione illuc pervenerit. Cum vero ipſam invitam à parentibus invitis, & plorantibus, juſſu Regis Galliæ abſtractam eſſe cognoſceret, intactam parentibus remiſit, ac quadriennio poſt in bello arcem illam deſtruxit: ſicut teſtatur *Guilh. Zenocarus in vita Caroli* V.

V. LIBERALITAS. *Carolus* in elargiendis eleemoſynis, ad redimendos ab hoſtibus captivos, ad noſodochia, gerontotrophia, inopum puellarum matrimonia, ad exules bonis ſuis injuſte ſpoliatos, benigne ſublevandos, omnium Regum ac Principum liberaliſſimus ſine ulla oſtentatione fuit. Cum A. C. 1536 veniſſet Romam, pridie Paraſceves 13 April. poſtmeridiano tempore, duodecim egentium pedes abluit, atque linteo deterſit, cum iis cœnavit, & omnem argenti abacum menſæ illatum à cœna inter eos dilargitus eſt, referente *Guicciardino*.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Regni Hiſpanici occupatio.*

Hic brevem mentionem faciemus, qua occaſione *Carolus*, ejuſque pater *Philippus*, ad regnum Hiſpaniæ pervenerint. Anno 1496 PHILIPPVS Archidux Auſtriæ *Maximiliani* I Imp. filius uxorem duxit IOHANNAM *Ferdinandi M.* Caſtellæ & Arragoniæ Regis Catholici filiam, inter tres mediam. Primogenitam autem *Eliſabetham* (quam alii *Iſabellam* nominant) *Emanuel* Rex Portugalliæ ſibi matrimonio junxerat, cum ipſo nuptiarum tempore *Iohannes*, *Iohannæ* matris *Caroli* V frater, *Ferdinandi* Regis filius unicus (in cujus matrimonio *Margareta*, *Philippi* Archiducis ſoror vivebat) adoleſcens diem ſuum obiiſſet, relicta conjuge gravida: quæ cum paulo poſt abortiiſſet, *Emanuel* cum conjuge *Eliſabetha*, in Caſtellam vocati, velut legitimi regnorum hæredes, fidem à populis acceperunt.

Cæſarauguſtæ, Arragoniæ metropoli, dum commorantur Reges, & de conditionibus fidei à Cæſarauguſtanis dandæ aliquot menſes cum illis diſceptant: *Eliſabetha* junior filium *Michaëlem*, ſumma cum avi *Ferdinandi*, & parentum lætitia, & totius Hiſpaniæ applauſu peperit, quem infantem univerſa Hiſpania & Portugallia Regem, ſumma conſenſione, fide ipſi jurata ſtatim declararunt. Sed DEVS æternus & ſummus Rex, qui imperia & regna in terris ipſe conſtituit & transfert, &, cui ipſe vult, tribuit, non Portugalliæ, ſed Auſtriacæ; non *Emanueli* aut *Michaëli*, ſed *Philippo* & *Carolo* ampliſſima Hiſpaniarum regna deſtinarat. Matre enim *Michaelis* in partu extincta, & infante vix bimo ex his terris evocato, ſucceſſionis jus omne ad materteram ipſius *Iohannam*, *Philippi* Archiducis Auſtriæ & Ducis Burgundiæ conjugem, devolutum eſt. Statim igitur *Philippus* cum conjuge ex Belgio (cui ante annos aliquot puer admodum præfectus fuerat) in Hiſpaniam evocatus, ut hæreditariæ regnorum ſucceſſioni, ab Hiſpaniæ populis, præſtito illis fidei & obedientiæ debitæ juramento, inaugurarentur. Id iter, exeunte anno 1501, per medias Gallias ſuſceptum, ſplendidiſſimo panegyrico *Eraſmus* poſtea celebravit. *Philippus* accepta in Hiſpaniis populorum fide, ineunte anno 1503 rurſum per Galliam, cujus Rex *Ludovicus* cum ſocero *Ferdinando* apertum bellum in regno Neapolitano, & ad Pyrenæorum radices gerebat, multum diſſuadente ſocru, quæ Hiſpanicæ gentis animos & mores diuturniore conſuetudine cognoſcendos, nec hoſti familiæ Auſtriacæ & Hiſpanicæ, Gallo, fidendum eſſe monebat; redire in Flandriam inſtituit, relicta in Hiſpaniis conjuge gravida. Quæ cum *Ferdinandum* filium *Caroli* fratrem enixa eſſet, maritum in Belgium ſecuta eſt. Interea febri continua & lenta Regina *Iſabella* (quam alii *Eliſabetham* nominant) *Caroli* avia, exeunte anno 1504, die 26 Novembris extinguitur. Hæc teſtamentum fecerat, in quo filiam *Iohannam*, *Philippi* uxorem, cum nepote *Carolo* hæredem ex aſſe ſcripſerat, & maritum ſuum patrem *Iohannæ* adminiſtratorem regni conſtituerat, donec *Carolus* viceſimum ætatis annum attigiſſet, nec *Philippi* generi mentionem fecerat. Verum Caſtellani proceres quidam Arragoniis infenſi, & Belgæ prædæ inhiantes, apud *Philippum* inſtabant, ut gubernationem regnorum Caſtellæ quam primum ſuſciperet, & *Ferdinandus* ſocer Caſtellæ regnis omnino exiret. Cum igitur *Philippus* tandem anno 1506, menſe Iunio, in Hiſpaniam veniſſet, *Ferdinandus* ſocer ejus ab adminiſtratione regni remotus eſt; qui deteſtatus perfidiæ levitatem ſuorum in regnum Neapolitanum, quod *Conſalvus* Dux ejus magna felicitate Gallis eripuerat, & ad Arragonios transtulerat, diſceſſit. Sed *Philippus* ex indulgentiore victu ſub novi cœli inſueta temperie ſæva febre correptus, cum alias firmæ eſſet valetudinis, diem ſuum obiit anno ætatis 28. Extincto igitur *Philippo*, *Ferdinandus* à filia *Iohanna*, & Archiepiſcopo Toletano, *Franciſco Ximenio*, gubernatore, ad regni Caſtellani adminiſtrationem revocatus eſt, quam retinuit uſque ad annum 1516: cujus ineuntis die 16 Ianuarii, ex his terris deceſſit. CAROLVS nepos, Ante annos animumque gerens, curaſque viriles, & provincias Belgicas (quibus anno ætatis 15, præfectus) jam gubernans, cognita avi materni

morte, Regis Castellæ & Hispaniæ titulum statim assumsit, sed iter in Hispaniam amplius sesquianno distulit. Interea *Franciscus Ximenius* Cardinalis senex, summo ingenio, prudentia, integritate, industria, authoritate, potentia, & longo Reipubl. gerendæ usu excellens, rigidi servator honesti, nihil cujusquam gratiæ aut potentiæ tribuens, nec ullis terroribus cedens, ac omnino Catoni illi Censorio apud Livium celebrato similis, summæ rerum in Hispania, *Carolo* absente, præerat, qui ex Regis & Reipubl. majestate & commodis omnia administrabat, & institutis militum in singulis urbibus dilectibus, quos præsidia Reipubl. nominabat, mandata Regis, & Senatus ac judicum severe exsequebatur. *Carolus* in Hispaniam anno 1517, exeunte Septembri, appellens, salutata Turdesillis matre ægra, *Pinciam*, quæ nunc *Vallidoletum* nominatur, ad indicta Procerum & urbium Comitia venit: in quibus sequentis anni initio, Hispaniæ regnis, summo cum populorum applausu, inauguratus. Cum itaque *Carolus* id omne, quicquid olim habuerat Dux Burgundiæ, (amplissimas certe ditiones) quicquid possidebat Rex Hispaniæ, (non unum tantum regnum) ex hæreditate accepit, potentiorem Imperatorem aliquot seculis Germania non habuit. *Marian. Chytr.*

II. *Imperii Romani occupatio.*

I. ELECTIO. Defuncto *Maximiliano* I Imp. Electores Imperii convenerunt Francofurti ad Mœnum, anno 1519, mense Iunio, ad eligendum novum Imperatorem. Antequam autem ventum est ad solennem *Caroli* electionem, omnes Electores juraverunt, se non processuros ad solennem electionem, priusquam consensissent in unum, (& fuit hoc Ducis Saxoniæ *Friderici* consilium, quia illa magna difficultate agebantur) &, priusquam irent ad ultimam suffr[illegible]tionem [suffragationem], singuli darent literas suas suffraganei. Ita *Carolus* in Hispaniis absens, communi Electorum consensu Imperator Romanus renunciatus est die 28 Iunii. Ad *Fridericum* Saxoniæ ducem Electorem cognomento Sapientem pridie ejus diei fuerat delatum Imperium, sed is ingenti animo recusavit, suoque suffragio *Carolum* designavit. Qua de re ita *Erasmus* in Epistolis *l.* 13. *Epist.* 4. Dux Saxoniæ *Fridericus* delatum sibi ab omnibus Imperium ingenti animo recusavit; idque pridie, quam *Carolus* eligeretur. Mox rogatus, quem igitur censeret eligendum, negavit sibi quenquam alium videri tanto oneri sustinendo parem, quam *Carolum*. Ob hunc insignem animum à nostris (*Caroli* legatis, qui fuere *Matthæus* Cardinalis Salisburgensis, *Erardus* Episcopus Leodinus, *Bernhardus* Episcopus Tridentinus, *Fridericus* Palatinus, *Casimirus* Brandeburgicus, *Henricus* Comes Nassovius, *Maximilianus* Sibeburgius, & alii quidam Consiliarii) oblata 30 millia florenorum constantissime rejecit. Cumque urgeretur, ut tantum 10 millia pateretur dari famulis: Accipiant, *inquit*, si velint; attamen nemo in aula mea manebit, qui vel aureum unum acceperit: ac postridie conscensis equis subduxit sese, ne pergerent esse molesti. Hoc mihi ut compertissimum retulit Episcopus Leodiensis, qui Comitiis Imperialibus interfuit. *Hæc Erasmus.* Cum quo confer *Sleidanum*. Historiam electionis CAROLI V, & Electorum de ea disceptationem, pete ex libello *Georgii Sabini.*

II. CORONATIO. 1. *Carolus*, cum in Hispaniis absens Imperator Roman. esset designatus, anno sequenti in Germaniam venit, & Aquisgrani die 23 Octobr. anno 1520, ætatis 20, ab Electoribus principibus, solennibus ac consuetis ceremoniis coronatus & inauguratus est: eas ceremonias, si libet, in *Sleidani* historia accurate descriptas reperias.

2. Anno 1530, *Bononiæ*, Rex LONGOBARDORVM coronatus est die 22 Februarii. Deinde die suo natali, hoc est 24 Febr., maximo cum apparatu & splendore à Pontifice *Clemente* VII, cum verbis conceptis jurasset, pontificiæ dignitatis perpetuum se futurum esse defensorem, Imperiali corona coronatus est: in qua coronatione pons ingens, super quem ingrediebantur, Bononiæ corruit: quam rem in omen quidam vertentes ex confracto ponte nullum deinceps alium Imperatorem coronatum iri prædixerunt; ut refert *D. Arumæus* in Academia Ienensi Professor quondam celeberrimus *in discurs. Iuris publici* 3. *ex Cornel. Agripp. de coronat. Augustal. Caroli* V.

III. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

I. SAPIENTIA, quæ effulget 1. ex ejus *Dictis*. 2. *Factis*.

I. Dicta.

Multa exstant sapienter à *Carolo* dicta, de quibus sequentia notanda sunt.

1. *De eximia Gallorum laude.* Anno 1540 ineunte, per Gallias in Belgium contendens, Lutetiam Parisiorum ingressus, gravi & celebri oratione exceptus, exquisitas omnium virtutum summi Imperatoris laudes ei tribuente. Oratori paucis verbis respondens *Carolus* dixit; Gratam sibi esse Regis

affinis

affinis erga se benevolentiam, sed laudes illas sibi tributas arbitrari tot esse commonefactiones qualis esse deberet. *D. Chytræus oratione de Carolo V* Imp. Addit *Erasmus in Chiliad. Carolo* Luteriam ingresso sic acclamatum fuisse:

> *Alituum ut princeps* Aquila *est, sic altera* Gallo
> *Gloria: vos alia nil nisi vulgus aves.*

2. *De Francisci Regis Galliæ tergiversatione.* Rex Galliæ Franciscus, cum propinquis castris pugnam semper detrectaret, dixit *Carolus*; Optare se Gallo vel plus audaciæ & felicitatis, vel minus verborum & odiorum inesse.

3. *De exercitus instructione.* Cum de Principe quodam bellum moturo audiret; Ignorat adhuc, inquit *Carolus*, quid ad bellum requiratur. Igitur ipse censuit, tres potissimum belli nervos esse: *Commeatum: pecuniam: militem.* Ex his si aliquo carendum esset, *militem veteranum* se potissimum electurum, cujus promtitudine reliqua duo se ex hoste comparaturum confideret. *Zenocarus lib. 5. de vita Caroli.* Item in comparando exercitu aiebat; se *caput* sumere ab Italis, *brachia & manus* ab Hispanis, *pectus* à Germanis, (quorum fidem & robur maxime probabat,) *ventrem & pedes* ex reliqua gentium colluvie. *Chytr. in Orat. de Carolo V.*

4. *De bellorum fine. Carolus Antonio Levæ* aliisque ducibus, *Iulii Cæsaris & Alexandri* exempla laudantibus; neque uti scire *Carolum* suis victoriis ad potentiæ & magnitudinis incrementum adserentibus & querentibus; gravissime in hæc verba respondit: *Alexandro & Iulio solum honorem & gloriam fuisse propositam pro scopo: Sibi vero & omnibus Christianis Principibus ad honorem sic respiciendum & gloriam, ne dum illam aucupentur, animæ salutem deperdant.*

5. *De prohibenda Germanorum ebrietate.* Admonitus aliquando in castris, ut Germanis militibus de vitanda ebrietate leges ferret, respondit, perinde fore, ac si Hispanis interdiceret, ne furarentur. Huc obiter potest referri jucundum certamen inter Italum & Germanum aliquando initum, quo *Italus* Germanum ita adortus est:

> *Germani cunctos possunt perferre labores:*
> *O utinam possent tam bene ferre sitim!*

Rursum *Germanus* Italo in hunc modum respondit:

> *Vt nos dulce merum, sic vos Venus improba vexat.*
> *Lex posita est Veneri Iulia; nulla mero.*

6. *De Hispanorum crudelitate.* In castris ad Witebergam, cum de Hispanorum crudelitate & libidinibus enormia quædam ipsi significata essent: Profecto, inquit, si quod aliquando mihi accidet infortunium, propter istorum nebulonum scelera accidet.

7. *De Germanorum Principum belligerandi ratione.* Cum ad vicinos Ingolstadio montes, Germanorum Principum & civitatum fœderatarum castra, longissimo spatio extenta, *Carolus* videret: Suntne isti omnes Germani? quærit; &, Bene est, inquit; cito eis deerit consilium, & pecunia, & concordia.

8. *De Conciliorum Pontificiorum variatione.* Cum à Pontificibus Romanis concilia variis in locis, Mantuæ, Vincentiæ, Tridenti indici, nec tamen quicquam agi *Carolus* animadverteret: Concilium, ait, consilium est DEI.

9. *De Comitiorum Germanicorum infructuositate.* De Comitiis Germanicis, in quibus religionis & Turcici belli negotium sæpe frustra tractaverat: Diæta diætam parit, inquit, & partus suffocat matrem.

10. *De luminaribus in cœli firmamento.* Delectatus est *Carolus* toto vitæ tempore imaginibus virtutum regiarum à Sole & Luna, motibusque syderum sumtis. I. Vt Sol in summo fastigio tardissime movetur, nec alius inopi, quam locupleti splendet: sic Austriacos Principes, in summum Imperii fastigium evectos, non præcipitare consilia, sed circumspecte & cunctanter agere, & lucem justitiæ, ac clementiæ suæ, summis ac infimis pariter præbere decet.

II. Vt Solis deliquia futuras mutationes & calamitates publicas portendunt: sic Regum errores, etiam parvi, magnam in rebus humanis perturbationem pariunt.

III. Vt Luna, quia terris propior est, efficacius in hoc elementari Orbe vim suam exercet; ita Regum præsentia & vicinitas plurimum in motibus bellicis, ac togata Reipubl. administratione, momenti habet. Sapienter hoc dixit *Carolus*. Cum cujus effato congruit Axioma Politicorum: *Principis in bello præsentia milites animat, viresque duplicat. Bodin. lib. 5. de Republ. cap. 5. pag. 894.* juxta illud Virgilii:

> —— *Vrget præsentia Turni.*

Pulchrum ejus rei exemplum habemus in *Macedonibus*. Cum enim *Philippus Priscus* Macedonum Rex, qui ex magnis atavis *Alexandri* fuit, immamatura morte discederet, EVROPVM vix anniculum filium unicum, quem habebat, regni successorem reliquit. Illyrici vero populi, eo tempore ferocissimi, in re bellica strenui, contemta infantis Regis ætate, Macedonas bello aggressi sunt, quos pri-

mo prælio ſuperatos, compluribus cæſis in fugam converterunt. At quum anxio animo, quid agerent, Macedones eſſent; moniti ſunt à peritis rerum divinarum, eos idcirco ſuccumbere, quoniam Regis auſpiciis carerent. Tunc vero inſtaurato bello Regem ſuum puſillum (ut erat) ante aciem ſtatuerunt, & conſerto rurſus prælio, quaſi regio ductu, magna virtute & felicitate pugnam iniverunt, & Illyricos, plurima ſtrage edita, in turpem fugam converterunt: & qui modo victi de propriis mœnibus tuendis cogitabant, Victores magna cum gloria evaſerunt, planeque docuerunt, Regem, non virtutem, eis in ſuperiori prælio defuiſſe. *Franciſcus Patritius de Republ. l. 9. tit. 2. pag. 570.*

IV. Vt fulmen, cera & lana illæſa, æs & ferrum liquefacit: Sic Regum magnorum potentia, Supplicibus parcens, cædit ſternitque rebelles.

V. Vt Lunæ lumen ſingulis menſibus accreſcit & decreſcit: nec ſemper ver aut æſtas eſt: Sic perpetua viciſſitudine rerum humanarum conſilia & actiones variantur, Et certam præſens vix habet hora fidem. Has ſimilitudines, à rebus cœleſtibus petitas, cum alioqui præcipuam ex aſtrorum & motus ſiderum contemplatione voluptatem caperet, *Carolus* creberrime uſurpabat.

11. *De Conjugio. Carolus V* Imperator vitam conjugalem *protervia domitricem* vocitavit. Cum enim alicujus actibus offenderetur, qui præter cauſam petulantiores proterviores ve cenſerentur: Si juvenis & cælebs erat, dicere ſolebat; Vtinam ille uxorem haberet! innuens in matrimonio tantam eſſe rerum omnium & actionum ſervitutem, ut protervus ille facile ſe ipſum noſſe, & in gyrum rationis deduci poſſet. Vexatio enim dat intellectum.

12. *De Imperii depoſitione.* Cum de Imperio deponendo deliberantem *Carolum* conſiliarii hortarentur, ut per alios negotia regni adminiſtraret, ipſe nomen & authoritatem retineret: Ah, inquit, me præſente res ita adminiſtratis, ut omnes de vobis conquerantur: quid fieret, ſi conſiliis & rebus gerendis ipſe non intereſſem? Hæc aliaque *Caroli* apophthegmata recitat Zenocarus in ejus vita.

II. Facta.

Carolum inſigni ſapientia præditum fuiſſe, effulget quoque ex factis ejus.

1. *Ex mira in Conſiliis cunctatione.* Antequam enim quicquam aggrederetur, diu multumque prius deliberabat, in publicum non prodibat, neminem ad ſe intromittebat, quinetiam ſæpe morbum ſimulabat. Quo ipſe effecit, ut non prius ejus conſilia deprehenderentur, quam in opus deducta eſſent. *Zvving. in Theat. vita.* Nam caput conſilii non eſt in acumine aut ſermonum rationumque copia, ſed in directa quadam judicii norma: fitque utplurimum, ut, ſicut celeritas prudentiæ, ita mora occaſioni nocumento ſit. Quod præclare, ut omnia, intelligens *Carolus V,* Cunctationem animam conſilii dicebat, Celeritatem exſequutionis, utramque ſimul junctam quintam eſſentiam eſſe boni Principis. *Machiavell. 2. Hiſt. Flor. pag.* 84.

Huc quoque pertinet Symbolum AVGVSTI Cæſaris, quod fuit tale: Σπεῦδε βραδέως: *Feſtina lente.* Quibus duobus verbis contrariis ſignificare voluit, in rebus agendis neque nimium eſſe feſtinandum, neque nimium cunctandum, ſed medium tenendum. Plura de his vid. ſupra *in hiſt. Aug. Cæſ. cap.* 2.

2. *Ex Conſiliariorum diſcretione. Carolus* tria potiſſimum in Conſiliario requirebat: PROBITATEM, BENEVOLENTIAM, & PRVDENTIAM. *Probitatem* ideo, ut bonum ſequatur, malum fugiat: *Benevolentiam*, ut, quæ utilia ſunt Principi & Principatui, ea curet ſuadeatque. Principi dico, & Principatui: Vtrique enim conjunctim Conſiliarius bene velle debet: ut docet nos *Ariſtoteles* 3. *Polit. c. ult.* & *Alexander* de Hephæſtione & Parmenione dixit, alterum *Alexandri*, alterum Regis amicum eſſe. *Prudentiam* requirebat, ut, quæ bene Principi vellet ac Principatui, ſciret exſequi. Recte igitur de *Carolo* judicavit *Nicolaus*, Epiſcopus Capuanus, Cardinalis, natus ex familia nobili gentis *Myſorum* Schonbergiorum, Vir excellens. Hic fuit miſſus legatus à Paulo Pontifice ad Reges: ad Regem *Galliæ, Angliæ,* & *Hiſpaniæ*, ad *Carolum* adoleſcentem. Reverſum cum Paulus Pontifex audiſſet; poſtea cum Cardinalis Salviati interrogavit, ut paucis exponeret, quas vidiſſet res maxime dignas admiratione. Ille, ut erat vir ſapiens, paucis reſpondit: Vidiſſe ſe in regno Galliæ Regnum pulchrum, ut eſt, & fuit, florentiſſimum, optimeque conſtitutum legibus, judiciis, & diſciplina, aliiſque vinculis pertinentibus ad diſciplinam. In Anglia vidiſſe ſe pulchrum Regem: quia *Henricus* fuit pulcher corpore, ſed deformis moribus; quia fuit beſtia, adeoque monſtrum. In Hiſpania vidiſſe ſe ſapiens conſilium Regis. Nam, ut veriſſime ait *Siracides, cap.* 10. *v.* 4, 5. in manu DEI eſſe gubernationem terræ, qui utroſque, & Principes bonos ac ſalutares, & conſiliarios prudentes ac fideles, tribuat: ita *Caroli* adoleſcentis gubernationi præſtantiſſimi ſapientia & virtute, fideliſſimique βουληφόροι divinitus adjuncti ſunt, quorum conſilio, ductu & felicitate, ac ſucceſſibus, res tantas in diſſitis Orbis terra-

terrarum partibus administravit. Consiliarii primarii ejus fuere sequentes.

I. Cum *Carolo* anno ætat. XV Belgii, & decimo septimo regnorum Hispaniæ, administratio esset demandata, usus est *Iohanne Sylvagio* Cancellario, & *VVilhelmo* Ceurio aulæ Magistro, à quo sic assuefactus & institutus est *Carolus*, ut, etiamsi annos ætatis XV nondum excessisset, tamen, ex quibuscunque provinciis afferrentur literæ, vel nocte intempesta, omnes ipsi redderentur, ex quibus ad consilium ipse referret. Cumque Gallicus legatus, apud Ceurium cœnans, se mirari diceret, quod adolescentis Principis ingenio, tantum laboris, quo cum facile levare posset, imponeret: Ego, inquit Ceurius, curator & tutor sum datus *Carolo*, quem, me mortuo, sui juris esse velim. Quodsi negotiorum, & rerum suarum ignarus sit: novo curatore illi opus erit, & sic ex aliena tantum diligentia & fide pendebit. Idem Ceurius, dum vixit, pacis & amicitiæ cum Rege Gallico, & omnibus vicinis servandæ, *Carolo* autor exstitisset. Qua statim post illius obitum sublata, bellum inter *Carolum* & Gallos successit; quod brevibus subinde induciis interceptum, totos fere quadraginta annos duravit.

II. Post *Sylvagii* (cujus jussu querelam pacis *Erasmus* scripsit, & cui de institutione Principis libellum vere aureum) *Carolo* dicatum, inscripsit, obitum, Cancellarium sibi elegit *Carolus Mercurinum* Gattinariam, virum admodum celebrem laude sapientiæ; qui fuit *Carolo* autor moderationis, eumque flexit ad consilia moderata: in quibus perstitit usque ad extremum vitæ spiritum.

III. Post Mercurinum præfuit *Nicolaus Perenottus* Granvellanus Vesuntinus, quem *Carolus* Mercurini vestigiis insistentem maximi fecit, & repulit à se *Heldum*, qui erat æmulus Granvellani, & conabatur inducere *Carolum* in alia consilia violenta & improba. Obiit Granvellanus iste Augustæ Vind. anno 1550, quo tempore *Carolus* ibi comitia celebrabat. In cujus locum suffectus est *Antonius Perenottus Granvellanus* filius, Episcopus Atrebatensis. Cum igitur tam præstantissimos & fidelissimos Consiliarios *Carolus* habuit, tota ejus gubernatio Imperii & regnorum fuit laudatissima. Nam nulla sane major pestis, quam mali Consiliarii: & contra: Nullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni consiliarii. Magnum ornamentum Principi, corona senum & cordatorum consiliariorum cinctum esse: estque idem non solum ornamento, verum etiam felicem actionum successum præbet, & adversariis metum incutit, & subditi libentius parent.

3. *Ex subditorum suorum distinctione*. Nam optime & sapienter *Carolus* subditos suos discernere solitus fuit: *In Germania Regibus*, ait, *in ceteris vero meis regnis, servis me imperare novi*. Quo dicto Principum Germaniæ potentiam, & quo eos loco habuerit, significare voluit. Tenemur quidem omnes Imperii Romano, Germanici legibus parere sed ita, ut liberam suarum ditionum administrationem nostri superiores retineant, & suis legibus, sua libertate, utantur, fruantur. Nulli profecto mortalium armis aut fide ante Germanos sunt, (sicut *Corn. Tacit. lib. 13. annal.* affirmat) nostraque Germania tantum nervorum & potentiæ habet, ut externum hostem nullum metuat, imo sola, si junctis viribus res agatur, habet, quod immanissimo Turcarum tyranno opponat, quippe pecunia, populo, munitionibus aliisque adminiculis sat valida & instructa est per DEI gratiam.

II. MANSVETVDO. Nullus *Cæsar* vixit, adversus quem tam mirabiles conspirationes factæ sunt quam adversus *Carolum*: Eum tamen nunquam iracundia peccasse accepimus. Quare cum Legatum Venetum quidam detulisset, quod tarditatem & lenitatem ipsius culparet: *Carolus* nihil offensus; Nunquam mundum à bellis quieturum & respiraturum esse dixit, si ea celeritate, quam res & causa plerumque postulant, bella statim moveret. *Chytræus Orat. de Carolo V Imper.*

III. CLEMENTIA. Cum nihil tam ornet Principatum, quam clementia & mansuetudo; teste *Spinæo lib. 3. pag. 136. de tranquill. animi*: prudenter *Carolus V* Imperator non affectibus suis indulsit, sed omnia clementia & mansuetudine peregit. Quare Gandavorum defectiones & injurias suis majoribus illatas uno ultus est & eodem judicio: non tam crudeliter, quam prudenter. Cum enim sua edicta publice lacerare prætorem Vrbanum cives coëgissent, & legatos ad *Franciscum I* Regem Francorum misissent, ut patrocinium urbis reciperet, eoque recusante cæteros ad defectionem invitarent: Senatus Hispanorum urbem solo æquari oportere decreverat, civium bona in fiscum cogi. Imperator tamen patriæ, ac urbi, in qua natus ac educatus fuerat, pepercit. Triginta defectionis authores capite puniit; jura corporum & collegiorum omnium sustulit; civitatem agri publici parte ac beneficiis omnibus privavit; arcem denique munitissimam pecunia civium construi, ac præsidiis militum firmari jussit.

Non ita multo post *Franciscus* ipse, qui Gandavorum patrocinium repudiarat, Rupellanos ob salarium vectigal rebellantes, orationis majestate perterruit, ac pecunia mulctavit: Supplicio tamen affecit neminem, qui etiam integra liberta-

bertatis & collegiorum jura civitati reliquit: testatus illud, non minorem sui vindicandi occasionem habuisse, quam *Carolum V*; suas tamen laudes civium salute, quam exitio, & clementia, quam crudelitate, cumulare voluisse.

Similiter *Carolus V* Imper. summa clementia in omnes ordines Hispanorum usus est, cum non modo à se defecissent, verum etiam Calabriæ Ducem Regem creavissent, qui beneficium illud tam perniciosum repudiavit. *Carolus* neminem ex tanta multitudine puniendum putavit. Prudenter ille quidem; quippe universa Reipublicæ membra secare debuisset. *Iohan. Bodinus l. 3. de Republica c. 7.*

Nam ut *Plato* ait *lib. 1. de leg.* Ea omnium victoriarum est tum prima, tum optima, νικῆσαι τ' ἐξ ποιεῖν ἑαυτὸν. Hoc ipsum Juliani Flandri designare voluerunt, inscriptione sua in arcu triumphali, cum isthac transiret *Philippus* Rex Hispaniæ, sicut à Claveto in Itinerario ejus describitur. Ea fuit talis, sub imagine *Caroli V Cæsaris*:

Quis te victorem dicat, qui vinceris ipso
Invictus victo Cæsar ab hoste tuo?
Si veniam victus petit hostis, protinus illi
Parcis, & errati te meminisse piget.
Non te hostis Cæsar, sed te clementia vincit,
Et ratio; cum sis victor & ipse tui.
Vincere laus ingens hostes, & parcere victis
Gloria, sed sese vincere major erit.

IV. HVMILITAS & MODESTIA. *Carolus V* Imper. insigne humilitatis & modestiæ exemplum posteris reliquit, juxta dictum illud Siracidæ (quod *Carolus* sæpe in ore habuit) cap. 3. vers. 20. Quo quisque est major, eo gerat se submissius. Nam historici affirmant, quod nemo in aula *Caroli* simplicius vestiri solitus, quam ipse, statimque à prima adolescentia compertus sit natura inimicus esse gloriosis & insolentioribus. Hinc cum *Ferdinandus* Toletanus Dux Albanus ex mera arrogantia statuam æneam in Castello Antvverpiensi erigi jussisset, cum hac inscriptione:

FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO, ALBÆ DVCI, PHILIPPI II. HISPANIARVM REGIS APVD BELGAS PRÆFECTO: QVOD EXSTINCTA SEDITIONE, REBELLIBVS PVLSIS, RELIGIONE PROCVRATA, IVSTITIA CVLTA, PROVINCIA PACEM FIRMARIT: REGIS OPTIMI MINISTRO FIDELISS. POSITVM.

Incidit in odium *Caroli V* ejusque filii *Philippi II*, Regis Hispaniæ: ut testatur *Hieronymus Connestagius lib. 9. de Conjunct. Portugall. & Castella*; & addit insigne Epiphonema: *Ideo* (inquit) *neque Carolus V, neque Philippus II, valde amabant Albanum, quod nimis præclare sibi de ipsis meritus videbatur: Principes enim non amare solent eos, aut certe minus, qui bene de ipsis meriti sunt, quam eos, quos ipsi beneficiis sibi devinxerunt. Itaque statua illorum jussu paulo post dejecta fuit.*

Idem *Carolus V* Imperator, cum *Franciscum* Regem Galliæ ad Ticinum cepisset, annunciata ei victoria ab eis, qui à partibus Gallorum fuerant, ut gratularentur ipsi de victoria, dicitur ex arce, in qua fuerat, secessisse solus in monasterium quoddam, donec illi abirent. Prohibuit etiam, ne quis ad ipsum admitteretur, inquiens: Non decere instituti triumphum capto Rege, præsertim cum ipse nihil mali fecerit: memorem enim se esse dicebat humanæ fortunæ, quod ipse quoque in manus hostium venire possit. Et *Franciscus* postea, cùm adhuc à *Carolo* captivus teneretur, videretque in pariete Symbolum Imperatoris, PLVS VLTRA: veluti *Carolum* de inconstantia fortunæ admoniturus, adscripsit: HODIE MIHI, CRAS TIBI. Quibus verbis adeo nihil offensus est Imperator, ut iis conspectis subscripserit: FATEOR ME ESSE HOMINEM. *Manlius in Locis, pag. 172, 173, & 175.*

V. Αὐτάρκεια. *Carolus V* Imperator, quo tempore cum Galliarum Rege *Francisco* bellum gerebat, sæpius dixisse perhibetur: Si totum Galliæ regnum debellassem, redderem totum Regi; modo quæ mea esse contendo, mihi relinqueret. Vnde patet, *Cornelium Tacitum* graviter errasse, quando scribit: *Sua retinere ad privatos pertinet: de alienis certare, regia laus est.* Ethnicum enim id est: Christianus Princeps, quicquid ditionis habet, citra aliorum divexationem conservat & exornat.

VI. VRBANITAS. *Carolus V* Imper. valde urbanus fuit, uti patet ex ejus dictis.

1. *De importuna Hispanorum aulicorum postulatione.* Hispanis quibusdam aulicis aliquando *Carolum* rogantibus, ut Germanos satellites & alios ex aula dimitteret; idque sine modo urgentibus, ipse convocari Germanos jubet. His vultu ad severitatem composito indicat Hispanorum petitionem. Et venite, inquit; Ego etiam sum Germanus; abeamus ex aula, ne deinceps illis molesti simus: & abire se ostendit. Germani satellites læti & alacres sequuntur. Sed Hispanis ad pedes *Caroli* abjectis, ac ut maneret, & veniam stultitiæ suæ daret, suppliciter petentibus, restitit & ignovit. *Manl. in Loc. pag. 624, 625.*

2. *Ex responso, Gallico Legato dato.* *Carolus V* Imperator Gallico Legato, post mortem *Francisci Sfortiæ* Ducatum Mediolanensem Regis sui nomi-

ne petenti, admodum argute respondebat: *Quod frater meus Rex Galliæ vult, idem & Ego volo.* Quibus verbis Legatos (ut quæ optamus, libenter credimus) *Carolum* assentire putavit, idque ad Regem suum statim perscripsit. At *Carolus* Ducatum Mediolanensem sibi non minus, quam Gallo placere, ideoque à se non minori studio retinendum, quam à Gallo expeteretur, sentiebat.

AXIOMA.

Propter meum & tuum *omnis discordia est in mundo.*

Hinc pulchre inquit Seneca *lib.* 3. *de ira cap.* 34. Quod vinculum amoris esse debebat, seditionis atque odii causa est, IDEM VELLE. Et idem in Prov. ait: Propter MEVM & TVVM, primum est principium discordiæ. Nam,

Si duo de nostris tollas pronomina rebus:
Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Plato de *legib.* 5. *Polit.* 2. ait, felicem ac beatam fore civitatem, in qua non audirentur hæc verba, *meum*, & *non meum*.

Pertinet huc venustum *P. Fagii* adagium, crebris sermonibus olim ab eo usurpatum: *Quatuor sunt*, inquit, *conditiones seu proprietates hominum. Qui dicit:* quod meum est, tuum est; & quod tuum est, meum est; *hic idiota est. Qui vero dicit:* quod meum est, meum est, & quod tuum est, tuum est; *hæc est conditio mediocris. Qui dicit:* quod meum est, tuum est, & quod tuum est, tuum sit; *hic pius est. Qui vero dicit:* quod tuum est, meum est, & quod meum est, meum sit; *talis impius est.*

Elegans de proprietate Bonorum πεντάστιχον:

Quadruplici inter se graviter pugnare videmus
Proprietate homines, quotquot hic orbis habet.
Est, *bene qui faciat* REDDENTI, RVSTICVS: *Huic vox:*
Quæ mea *sunt*, tua *sunt*; *Quæ* tua *sunt*, mea *sunt*.
Est, *bene qui faciat* NVLLI, SODOMITICVS: *Huic vox:*
Quæ mea *sunt*, mea *sunt*; *Quæ* tua *sunt*, tua *sunt*.
Est, *bene qui faciat* CVNCTIS, *vir* OPTIMVS: *Huic vox:*
Quæ mea *sunt*, tua *sunt*: *Quæ* tua *sunt*, tua *sunt*.
Est, *male qui faciat* CVNCTIS, *Vir* PESSIMVS: *Huic vox:*
Quæ tua *sunt*, mea *sunt*: *Quæ* mea *sunt*, mea *sunt*.

3. *De arcibus in montibus positis. Carolus* trajiciens aliquando Rhenum, quærit ex Principe, qui aulam ipsius tum sequebatur, cur majores nostri arces & præsidia in excelsis montibus exstruxissent? cum responderet Princeps, munitiores illis arces in editis locis visas fuisse. Censuit Cæsar rectius eas in planitie collocari, propter aquationis & invehendi commeatus, & tormentorum & aggerum commoditatem. Sed nunc, inquit, sub terra quidam munitiones ædificant, ut inferno sint propiores. *D. Chytræus orat. de Carolo* V *Imper.*

4. *Ex dicterio de nefanda Angli cujusdam cæde.* In Anglia, cum nobilissimum juvenem, sententia Cardinalis Eboracensis, qui judicio præerat, damnatum interfici *Carolus* audiret: Indignum est, inquit, à cane lanii tam pulchram damam devorari. Nam Cardinalis ille lanii filius erat. *Idem.*

VII. IVSTITIA. *Carolus* V Imp. justitiam severe administravit, dicens: Quemadmodum Sol non alius est inopi, alius locupleti, sed omnibus æquus & communis: ita Reges personam spectare haud debent, sed rem: Iustitiaque & benevolentia eorum omnibus civibus patere debet. *Zenocarus in Caroli vita.* Leges etiam optimas tulit, inter quas & hæ sunt:

1. *De Bigamia*, quod non licitum sit cuiquam in Romano Imperio duas simul uxores habere. Defendit quidem bigamiam *Bernhardus Ochinus Photinianus* in Dialogis à Castalione latine conversis. Et *Valentinianus* Imp. legem tulit, qua cuivis duas simul uxores ducere licebat, apud *Nicephorum lib.* 11. *cap.* 33. Verum hoc ipsum non solum juri divino repugnat, sed etiam Imperatores sacratissimi bigamiam ex animo detestati sunt. Ita enim *Diocletianus* & *Maximinianus* Imperatores rescripserunt; Neminem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas uxores habere posse, vulgo patet *L.* 2. *C. de incestuosis nuptiis.* Et ex edicto prætoris duas uxores habens infamia notatur. *l. eum qui. C. ad l. Iul. De adult. & l.* 2. *D. De his qui notant. infam.* Similiter ex constitutione *Caroli* V, bigamus ultimo afficitur supplicio; uti videre est In der peinlichen Halsgerichts-Ordnung / *cap.* 121.

2. *De furibus suspendendis. Carolus* V Imper. omnesque Status Imperii, suadentibus Consiliariis, & juris sacerdotibus æquissimis, de furibus in furcam tollendis legem constituerunt; ut patet ex *Constitut. Carol.* In der peinlichen Halsgerichts-Ordnung/art. 160. Item l. Capitalium 28. §. Grassatores. ff. de pœnis. *Grassatores, qui prædæ causa id faciunt, proximi latronibus habentur, & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur, utique si sæpius atque in itineribus hoc admise-*

miſerunt, cæteri in metallum damnantur, vel in Inſulas relegantur.

VIII. *Amor literarum & literatorum. Carolus* V Imper. fuit magnus fautor literarum & literatorum: & quamvis tanta gubernatione Imperii & regnorum eſſet occupatus, tamen literarum ſtudioſiſſimus fuit: inprimiſque Mathematicis adeo delectatus fuit, ut nec in ipſis caſtris ſtudium hoc negligeret. Teſtatum amicis *Petrum Appianum* legimus, ſe, in bello Germanico, Ingolſtadio (ubi *Petrus* vivebat) ad *Carolum* in caſtra urbi vicina evocatum fuiſſe, ut in machina certis rotulis orbes circumducentibus repræſentante Planetarum motus proprios adſpicienti certius & accuratius ſingula monſtraret: cujus ejuſdem belli tempore, ut ardorem erga hæc ſtudia magis vulgaret, familiariſſime ſecum habuit Turrianum Cremonenſem magni nominis Mathematicum.

Porro *Carolus*, cum eſſet obnoxius multis calamitatibus ſeu morbis, plurimum legit Thucydidem, qui admodum difficilis eſt intellectu: bene etiam patris ſui *Philippi* hiſtoriam novit, fuitque conſuetudo cubiculariorum ejus, ut finita (juxta conſuetudinem) matutina precatione, ſinguli aliquid legerent, donec Imperator ſurgeret: alius Thucydidem, alius Herodotum, alius Livium, alius Gallicam hiſtoriam, alius aliud. Poſtquam Imperator ſurrexerat, recitatis precibus, interrogavit, quid ſinguli legiſſent, ut ſic Imperatorem ad hilaritatem excitarent. Imperator etiam ipſe legit Thucydidem, lectiſque aliquot pagellis, ſumſit ſibi tempus de iis rebus meditandi. *Granvellanus* Cancellarius Imperatoris afferens ei Thucydidem, primo Gallice verſum, dixit: Hunc librum Tuæ Majeſtati dono; ſed ea conditione, ut ea promittat mihi, quod velit illum perlegere. Evolutis vero in eo libro ab Imperatore aliquot pagellis, ita placuit, ut tertio perlegeret.

Vt igitur *Carolus* V Imperator excellenti bonarum artium cognitione excultus fuit, ita etiam viros doctos in magno precio habuit, & erga eos valde liberalis fuit. Quare cum Poëta quidam carmen lingua Italica de navigatione Africana compoſuiſſet, donavit illi mille coronatos. Alius quidam in Gallia Pſalterium carminibus Gallicis expreſſit, quod opus ob facundiam ipſius inſignem celebratur. Oblato hoc Pſalterio Imperatori, dixit Imperator: Exiguum tibi munus dabo: dedit tamen quadraginta coronatos. *Manlius in Loc. pag.* 550. & 551.

Contra autem *Carolus* literarum rudes haud magni fecit; ſicuti patet ex hiſtoria, quæ continetur in *Emblem. Altorff. pag.* 80. hiſce verbis: Quædam Germaniæ civitas ad *Carolum* V Imper. legatum miſerat, adjuncto comite adoleſcente pulcherrimo, primarii ejus civitatis viri filio. Cumque Legatus Imperatori ſuæ Reipublicæ negotium expoſuiſſet, interrogat eum Imperator de comite adoleſcente, cujas eſſet, & cujus filius? Reſpondit legatus, eſſe eum cujuſdam primarii in ſua Republ. viri filium, & una ſecum miſſum, ut quædam digna memoria & videret & audiret. Imperator igitur hoc audiens, adoleſcentem colloquio dignatur, eumque de quibuſdam rebus interrogat, quas ingenuum adoleſcentem ſcire oportet, ut domum is reverſus gloriari poſſet, ſe cum Imperatore eſſe collocutum. Sed cum adoleſcens piſce magis mutus eſſet, nec Imperatori ad interrogatoria quicquam reſpondere poſſet; Imperator Legato, Tuus, inquit, comes pulchra eſt ſtatua. Significans, pulchritudinem corporis & nobilitatem generis ſine doctrina & virtute parum prodeſſe hominibus, juxta illud Emblema: NOBILITATIS VIRTVS, NON STEMMA, CHARACTER. Id eſt, Magis virtus, quam genus nobilitatem efficit; vel potius, Sola virtus, non majorum ſanguis, veræ nobilitatis firmum eſt argumentum.

IX. GRATITVDO. *Carolus* V Imper. Officiales ſuos, eoſque qui ſibi egregiam & fidelem in bello aliaſque operam navaverant, magnifice remuneratus eſt. Inprimis gratiſſimus exſtitit erga Præceptorem ſuum Hadrianum Trajectenſem, pauperrimis parentibus ortum. Cum enim *Carolus* *Hadrianum* avo ſuo *Ferdinando* Catholico Hiſpaniæ Regi commendaſſet, Epiſcopus Dertuſenſis deſignatus fuit. Poſt *Ferdinandi* mortem, interceſſione *Caroli* ejuſque avi paterni *Maximiliani* I Imp., à *Leone* X Cardinalis titulo Pammachii SS. Iohannis & Pauli creatus eſt. Inde *Maximiliano* mortuo, cum *Carolo* in Germaniam ad capeſſendum imperium eundum eſſet, quem in abſentia Hiſpaniæ Gubernatorem conſtitueret, neminem ſuo Præceptori *Hadriano* præferendum cenſuit. *Leone* tandem X mortuo, non acquievit *Carolus*, priuſquam ad ſummum in terris faſtigium eundem proveheret, uſus ad eam rem fideli opera Pompeii Columnæ & Iulii Medices Cardinalium nobiliſſimorum & illuſtriſſimorum; qui, poſt multas contentiones, XXXVII Cardinalibus in ſuam ſententiam pertractis, Romæ ignotum, à tot Candidatis longiſſimo intervallo ſejunctum, externum atque Germanum, inter tot Senatores Italos tandem Papam renunciarunt anno Salutis 1521, die 9 Ianuarii. Quod grati animi ſtudium erga Præceptorem facile inter maximas *Caroli* V Imp. laudes ſuum quoque locum, & nequaquam poſtremum tueri poteſt:

cujus

cujus etiam exemplo Principes incensi de suis in juventute formatoribus morumque præfectis ac Præceptoribus præclare mereri discant. *Chronic. Hedion. fol.* 686. *Pantaleon. Dresserus.*

x. MAGNANIMITAS. *Carolus* V Imp. animi excelsi atque invicti, in periculis impavidus & mortis contemtor fuit, adeo, ut in castris sæpe, & in ipso juventutis flore, recitatis Pauli verbis, ostenderet, se alterius vitæ & consuetudinis cum Christo esse cupidum. Ita se ad omnia pericula impavidum offerebat, ut nusquam ad bombardarum ictus caput inclinaret, nusquam pedem moveret, nusquam expallesceret. Quando armabatur laminis thoracibusque ferreis, initio inter armandum horrebat corpus, ac toto vultu albescebat quasi pavescens: Sed cum armatus, loricatus, & galeatus erat, jam nullus leo illo fortior erat aut animosior, minusque aliquid expavescebat. Eandem quoque in rebus secundis & adversis vultus constantiam & tranquillitatem retinuit, ut in eodem cubiculo quotidie cum ipso versantes, nunquam, læta vel tristia ad *Carolum* allata, ex ejus vultu deprehendere possent. Nunquam enim regius ipsius animus, nutante, vel acriter etiam urgente fortuna, abjecte se demisit: vel prospero & secundissimo flatu aspirante, insolentius se efferre aut jactare solitus est. *Chytræus in Orat. de Carolo* V *Imper.*

xI. AMOR *Salutis publicæ.* Politici habent hoc Axioma: *Salus publica suprema lex esto.* Hoc semper sibi *Carolus* V Imper. ob oculos posuit, illudque re ipsa expressit. Cum enim non multo post, quam ad Imperialem dignitatem esset evectus, Wormatiæ, de regno Navarræ à Gallis occupato, de Belgii populationibus, & Hispaniæ tumultibus, nuncios accepisset: palam testatus est, se invitum & repugnantem ad arma trahi; ac dolere se, Turcis, qui in Hungaria Belgradum oppugnaturi essent, intestinis bellis, viam in Germaniam sterni: Orare autem DEUM, ut sibi Rempubl. orbis Christiani tranquillam & florentem perpetuo manere cupienti opem ferat, & in causa justa adjutor, custos & vindex adsit. Has preces pluribus verbis à se conceptas quotidie recitare solitus est. Vnde cum finitis Comitiis Augustanis Archiepiscopus Moguntinus & Palatinus Ludovicus Moguntiæ cum Carolo de Germaniæ pace colloquerentur: & *Heldus* Vicecancellarius, Cæsaris astantis nomine, durius respondisset: Cæsarem, qui alia etiam regna haberet, decretum contra Ecclesias nostras factum in Comitiis, etiamsi vastanda esset Germania, exsequi decrevisse; *Cæsar* hunc interpellans dixisse scribitur: HÆC NON JUSSI TE DICERE. Nolo enim vastari Germaniam, quia & patria est, & summum ab ea Imperii decus accepi; & Imperator saluti Orbis terrarum, quantum potest, DEO juvante, consulere debet. *Idem.*

xII. VERECUNDIA. *Carolus* V Imper. (ut supra diximus) adulteria libidinumque turpitudines totus aversatus est. Quare cum post electionem Antverpiam ingressus esset, Senatus urbis, ut lætari se adventu Cæsaris, ipsique gratificari videretur, ludos & spectacula in plateis, per quas transeundum erat Imperatori, exhibuit: inter quæ, pro more ludorum, pulcherrimæ ac venustissimæ erant virgines, toto propemodum corpore nudæ, nisi quod tenuissimo tantum & pellucido velamento circumdatæ essent: *Cæsar* urbem ingressus, & ad eum locum, in quo exhibebantur, delatus, (cum tamen ab aliis undique magnus fieret concursus) ne quidem respexit ad virgines. Hanc historiam Durerus pictor, civis Noribergensis, qui una cum Cæsare urbem est ingressus, *Philippo Melanchthoni* narravit, addiditque, se quam libentissime accessisse, cum ut agnosceret quid ageretur, tum ut perfectionem pulcherrimarum virginum rectius consideraret, dicens: Ego, qui eram pictor, aliquantulum inverecundius circumspexi. *Philipp. in Loc. Manl. pag.* 345.

Denique tanta in *Carolo* omnium optimi maximi Principis virtutum præstantia fuit, ut miraculum naturæ sui temporis, à sapientibus & bonis quibusdam viris, familiaritate ipsius interiore fruentibus, perhiberetur.

II. VITIA.

I. CURIOSITAS. De *Carolo* V Imp. affirmant, quod Spiræ ex curiositate quadam ingressus sit in cryptam, in qua asservantur cadavera Imperatorum: inter quæ etiam fuit cadaver *Rudolphi Cæsaris*, Comitis de Habspurg, à cujus posteritate, nusquam interrupta sobolis serie, etiamnum hodie Archiduces Austriæ descendunt. Inde reversus *Carolus* obstupuisse dicitur, & mandasse, ne cuiquam deinceps monumenta illa aperirentur: Et hoc malo proprio edoctus, cautior factus est. Nam cum anno C. 1547 victor Wittebergam urbem ingrederetur, & quæ inibi publica essent ædificia, lustraret avide, urgebant eum duæ Eumenides infernales, Ferdinandus Albanus, & Episcopus Atrebatensis, ut Lutheri sepulcrum dirui, demortuique cadaver publice cremari juberet, non solum illorum petitio ipsi displicuit, verum etiam severe atque vitæ etiam capitisque periculo sanxit, inviolatum *Lutheri* sepulcrum ut esset.

II. IMPRUDENTIA. I. *Axioma Politicorum* est; *In rebus arduis & gravioribus media consiliæ*

periculosa. Contra hoc monitum nostro & patrum nostrorum seculo multoties peccatum est, & optimi quique Politici in hunc solœcismum Politicum impingunt, quoque *Carolus* V Imper. famosissimus, qui, cum hostem suum Franciscum Galliæ Regem in sua potestate captivum haberet, *Herennii Ponti* consilio neglecto, medium consilium sequutus est. Nam regie illum tractari jussit, & tamen ultra anni spatium eum captivum detinuit, neque semel in carcere visitare voluit, donec rex mœrore animi confectus in gravem morbum incideret, adeo ut multi de vita ejus desperarent. Quare *Carolus* data ei in uxorem sorore sua, tandem sub duris conditionibus illum dimisit. Cum satius fuisset alterutrum extremum sequi, & vel ita atterere eum, ut nocere non ultra potuisset; vel beneficiis illum devincire, quibus permotus noluisset ei nocere. Tractatio illa regia & sororis matrimonium neque annuum carcerem, neque iniquiores conditiones libertati additas ex animo generosi Regis delere potuere. Vnde non exiguis molestiis *Carolum* postea nec semel affecit. *Iohan. Werner. Gebhard.* in Fürstlichen Tisch-reden/ *lib.* 1. *cap.* 7. *pag.* 18, 19.

2. Quis nescit *Carolum* V Imp. omnium fere, quæ usquam gererentur ab aliis Principibus, aut consortem, aut saltem conscium fuisse? At eam conjurationem, quam *Mauritius* & *Albertus* Brandeburgicus, familiares ac domestici Cæsaris, susceperant, quamque ad exitum perduxerunt an. 1552, ne suspicatus quidem est.

II. *ACTA SAGATA.*

Tota vita *Caroli* nihil aliud fuit quam belligeratio perpetua. Gessit namque multa bella, ex quibus præcipua, qua possumus brevitate, recensebimus.

1. *Bellum Gallicum.*

Omnium notatu dignissima sunt bella ejus adversus *Franciscum* I Regem Galliæ gesta, quæ durarunt annis propemodum 38, sub induciis dubiis, parumque constantibus. In tria membra illa dividemus.

Membrum I.

In membro primo notanda sunt tria: 1. *Ortus*. 2. *Progressus*. 3. *Egressus*.

I. *ORTVS.*

1. ORTVS. Præcipue inter *Carolum* V Imp. & Franciscum Regem Galliæ de regni Neapolitani Mediolanique possessione certatum est. Nam imperante Maximiliano I, Ludovico XII, Rex Galliæ, Mediolanensem Ducatum occuparat, & in sua verba jurare subditos coëgerat: cujus rei certior factus Cæsar Maximilianus non ita multo post Mediolanum ope Helvetiorum recepit, & ut Imperii beneficium, procul ab omni ambitione & avaritia existens, Maximiliano Sfortiæ Duci restituit. Verum postea anno tertio, Ludovico rege Galliæ extincto anno 1515, successit ei gener ipsius FRANCISCVS I Valesius, qui statim anno regni sui primo ingentem exercitum contraxit ad recuperandum Mediolanensem principatum, & Helvetios, Maximilianum Sfortiam acerrime propugnantes, ingenti, sed cruento & periculoso, bidui prælio debellavit ad Mediolanum, adjuvantibus Venetis, ita ut de viginti quinque millibus vix pars dimidia evaserit, Parmamque ac Placentiam Pontifici ablatas ad vetus Insubrum Imperium reduxit, captoque, à deditione arcis Mediolanensis, & transmisso in Galliam Maximiliano Sfortia, possessionem principatus stabilivit. Ex hoc successu Franciscum majora animo agitantem incessit libido invadendi regni Neapolitani. Qua de causa evocatum Roma Leonem X Pontificem Bononiæ convenisse existimatur. Sed id molientem retraxit ex Italia Cæsar Maximilianus, impulsis Helvetiis jam ante vindictæ cupidis, & Henrico Anglo sollicitato. Inde cum irrito conatu Mediolanum obsedisset, cum Gallo pacem fecit, Gallo valde æquam, cum *Carolus* nepos amicitia Gallorum in occupanda Hispania indigeret. Confecta est pax in has conditiones, ut Carolus Regnum Navarræ Iohanni filio, qui inde expulsus erat, restitueret, si id judicibus, qui constituendi essent, videretur ex æquo & jure. Item centum millia aureorum nummum quotannis Gallo ut penderet ex regno Neapolitano, ad confirmandum jus, quod in illo regno sibi arrogabat. Cumque ad Venetos etiam & res Mediolanenses Franciscus respiceret, Venetis etiam Veronam reddi, Brixiam enim paulo ante receperant, postulavit, ea lege, ut redemtionis nomine 200000 aureorum nummum Cæsari duabus pensionibus persolverentur. His conditionibus Maximilianus, jam senex & bellorum pertæsus, non refragatus est; sed non fore aut ratam aut diuturnam compositionem facile intellexit, quod *Carolo* impubere à nutricio facta esset. Nec ita multo post, *Carolo* V ad imperium suffragiis Electorum expetito, cum Franciscus per coëmtos suffragatores idem frustra ambiens de spe sua decidisset, renovatis ex repulsæ dolore veteribus erga æmulum competitorem odiis, novisque excitatis, bellum inter utrumque exarsit; & Franciscus non tantum Italicos Principes contra

Carolum instigavit, sed subditos etiam & socios in Belgio, Hispania, & alibi.

II. *PROGRESSUS.*

Cum (ut supra diximus) privatæ quædam offensiones inter Carolum Galliæque regem intercederent, Carolo ad Imperium evecto, ventum est ad arma, & primo quidem in Hispaniæ finibus, inque Belgio. Et quia Galli Parmam & Placentiam tenebant, id permoleste graviterque Leo Pontifex ferebat: cumque nuper etiam tentasset Regium Lepidi, prorsus animum ab illis avertit, & fœdus cum Cæsare fecit, cujus hæc erant capita præcipua: Ut Ecclesiæ Romanæ dignitas defendatur, ut quæ Galli nuper illi ademerant, recuperentur: ut Sfortia, tum exsul, in paternum solium restituatur, & principatum Mediolanensem. Conjunctis ergo viribus Parmam & Placentiam Gallis eripiunt, Mediolanum capiunt, hostem ex Insubria, quam totos jam sex annos ille tenebat, depellunt, & Sfortiam deinde restituunt, administrantibus bellum Prospero Columna, Ferdinando Davalo Piscario. Rex vero Galliæ ut amissa recuperaret, per Italiam omne robur eo convertit: & cum *Carolus* in Hispaniam ad motus à seditiosis quibusdam excitatos abiisset sedandos, totum Navarræ regnum recepit, & per Insubriam plerisque locis occupatis, ipsa etiam urbe Mediolano capta, anno 1524, sub hyemem obsidione cinxit Papiam, ad Ticinum fluvium, oppidum. At cum in obsidione securius, quam decebat, ageret, à Ducibus CAROLI V anno 1525, die 24 Febr. (die Matthiæ) in prælio ad Ticinum (amissis ultra 8000 militum, & 20 proceribus Galliæ cæsis) captus, & apud Mantuam Carpetanorum in Hispania (ubi tum Imperator commorabatur) in custodiam datus, eo ex Italia triremibus transvectus.

III. *EGRESSUS.*

Cum Rex Galliæ diuturnioris carceris impatiens in morbum incidisset, Imperator, convocato Senatu, quo pacto se erga captivum Regem gerere deberet, ad consilium retulit. Variorum sententiis auditis, quas *Guicciardinus lib.* 16. prolixe describit, Cæsar solebat in deliberationibus audire solummodo Consiliariorum dicta, nihil autem illis præsentibus, sed suo judicio solus postea, quid facturus esset, constituere: tunc quoque differentes attente audivit, nec tamen, quid secum decrevisset, declaravit. Postea vero mense Febr. anno 1526 FRANCISCUM, cum promitteret Burgundiæ restitutionem, & renunciaret juribus in regnum Neapolitanum, in Ducatum Mediolanum, Genuam, Astam, Tornacum, &c. & Eleonoram, Cæsaris sororem, Emanuelis Lusitani regis viduam, in uxorem duceret, & duos filios obsides daret, in libertatem restituit. *Chytraus. Iovius lib.* 20, 22. *Guicciard. Ital. histor. lib.* 14. & 16. *Zenocarus lib.* 1. *Sleidanus.*

Membrum II.

In hoc membro etiam tria sunt notanda: 1. Τὰ προηγούμενα. 2. Τὰ πραχθέντα. 3. Τὰ παρεπόμενα.

I. ΤΑ᾽ ΠΡΟΗΓΟΥ´ΜΕΝΑ.

Franciscus Rex Galliæ statim, postquam ex custodia esset dimissus, negavit promissionibus se teneri, quas Cæsar ultima carceris necessitate expressisset; atque ita cum Pontifice & Venetis fœdus, quod *Sanctam ligam* nominabant, pro Italica libertate contra Cæsarem iniit. *Carolus* vicissim nominis Pontificii auctoritatem per omnem Hispaniam abolevit; exemplo ab Hispanis ipsis posteritati relicto, posse Ecclesiasticam disciplinam citra nominis Pontificii auctoritatem ad tempus conservari. Insuper testatus est, se invitum & coactum ad arma retrahi, Deumque innocentiæ suæ & justæ causæ vindicem fore confidens, inter hos Christiani Orbis intestinos motus & bella civilia, magnæ sibi consolationi esse dixit, quod interea innumeræ novi orbis gentes Christianam religionem cupide amplecterentur.

II. ΤΑ᾽ ΠΡΑΧΘΕ´ΝΤΑ.

Cum igitur Rex Galliæ fœdus cum Pontifice pro libertate Italica inivisset, ad hæc consilia turbanda nihil prius habuit *Carolus* Imperator, quam exercitum in Italiam quamprimum mittere, qui cunctis minaretur. Quare jubetur *Georgius Fronspergius* Eques auratus Germanus, Dux militiæ celeberrimus, (qui Cæsaris semper partibus addictus; præcipue fractis fœderatorum contra *Carolum V* Imperatorem in Italia consiliis, Imperii decus sua virtute, DEO dante, tutatus est, quique multa potius egregiæ laudis, quam bellici quæstus decora domum retulit) copias conscribere; quas ille ocius contractas in Italiam duxit, & exercitum Italicum, cui *Iohannes Medices* præerat, in agro Mantuano die 24 Novembris anno 1526 feliciter fudit & profligavit, Mediolanumque recepit. Statim adfuere cum aliquot millibus Hispanorum *Carolus* Borbo-

niorum-

niorum princeps, qui superioribus annis à Galliæ rege defecerat, ac Princeps Arausiensis, Burgundiorum manu comitatus. Sed & Conradinus Lepontinus cum quatuor vexillis Germanorum militum, qui Cremonæ præsidium Cæsaream agitaverant, sese conjunxit. Paulo post Italorum phalanx accessit, qos ducebat Mutius à Columna.

Inde Carolus Borbonius, cui summa totius exercitus præfectura tradita erat, cum aliquot copiis ad defensionem Neapolis profecturus, urbem Romam, ex itinere, postridie quam eo venisset, oppugnatione cepit ac diripuit, die 6 Maii anno 1527. Vrbs vastata est cæde & rapinis, & nemo servatus, nisi qui vitam & libertatem universa re familiari redemisset. Templa fere omnia, multis necatis aut excruciatis sacerdotibus, direpta. Pontifex, qui in Adriani molem cum Cardinalibus & reliquis proceribus profugerat, fame subactus sese dedidit die 6 Junii, omnesque ejus arces & urbes in *Caroli* Imper. potentiam redactæ sunt. Qui optata hac occasione, veterem Romani Imper. sedem, potentiam & Majestatem à Pontifice hactenus usurpatam, in Italia recuperare & stabilire potuisset: Sed reverentia loci Apostolici, & quadam religionis opinione, quæ in animo bene instituto plurimum valet, & Hispanorum Antistitum ac principum superstitiosa in Pontificem observantia, non solum publicæ lætitiæ signa, quæ tum nato Imperatoris filio Philippo edebantur, inhiberi jussit: verum etiam post octo menses, Clementem VII, pecunia tantum, & jure patronatus, in regni Neapolitani episcopatibus mulctatum, in pristinam amplitudinem & potentiam integre restituit.

Interea Galliæ Rex, ubi de capta Roma cognovit, inito fœdere cum Angliæ rege, validum misit in Italiam exercitum, Duce Odetto Fuxio Lautrechio. Is cum in Insubriam venisset, adjutus à Venetis, Alexandriam, deinde Papiam, partim compositione, partim vi cepit, & furente milite propter captum ibi Regem, post ingentem opidanorum stragem, diripuit anno 1527 die 27 Iulii. Inde Bononiam profectus ibi in hybernis substitit, & sub primum ver progressus, Duces Cæsareanos in regno Neapolitano prælio vicit: ideo *Neapolin* mense Aprili gravissime obsedit, quæ obsessio duravit usque in Augustum mensem, quo Auster tam memorabilem in castris Gallorum concitavit pestem, ut intra dies octodecim, ex 80000 Gallis, vix 1700 superstites manserint. Ita DEVS mirabiliter Cæsarianis pepercit, Gallosque ultus est. Non multo post, cum Neapolin obsidione solverent, horrenda tempestate reliquiæ miserabiliter sunt afflictæ. Ita non solum venti, sed etiam æther pro Cæsare pugnavit.

III. ΤΑ ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Cum igitur Carolus ubique divinitus protegeretur, ipseque ab hostibus victorias insignes reportaret; Galliæ vero Rex, cum & liberorum suorum, quos in Hispaniam miserat obsides, curis afficeretur; & per Italiam infeliciter bellum gereret; amisso nuper exercitu atque Duce Lautrechio, quem pestis in obsidione Neapolis absumserat; amisso etiam Andrea Auria Genuate, rei maritimæ scientia clarissimo Duce, qui sub idem fere tempus, quo Lautrechius mortem obiit, ad Cæsarem defecerat; restituta patriæ libertate, ad pacem animum adjecit: quæ Cameraci, oppido Belgii, facta est anno 1529, die 5 Augusti: ubi FRANCISCVS cessit Flandria, Artesia & Tornaco, atque ita septendecim provinciæ unitæ sunt, utque filii obsides liberarentur, vicies centena millia aureorum *Carolo* persolvit. Iam antea die 26 Iunii pax inter Pontificem & Cæsarem Barcinonæ facta erat, pactos inter alia, ut *Margaretam* filiam notham Cæsaris Alexander Medices filius nothus *Laurentii* Medices (qui patrem habuit *Petrum*, quem Florentia ejectum, & in ostio Liris fluctibus obrutum interiisse tradunt) in uxorem duceret, atque in avitum Florentiæ dominatum restitueretur.

Exemplo Pontificis & Regis Galliæ mox Veneti & *Franciscus Sfortia* (qui Pontifici Galliæque regi confœderatus ante fuerat) supplices pacem à *Carolo* Imp. petiverunt & impetrarunt. *Guicciard. Chytr. P. Iovius. Sleid.*

Membrum III.

Possumus & in hoc tertio & ultimo membro progredi secundum *Ortum*, *Progressum* & *Egressum*.

I. ORTVS.

Cum *Franciscus* Sfortia Dux Mediolanensis anno 1535, mense Octobri, absque hæredibus defunctus esset, *Carolus* Imperator ut Dominus feudi eum Ducatum sibi per *Antonium Levam*, quem, navigaturus in Africam, legatum & custodem ibi reliquerat, adjudicavit. Rex Galliæ contra illum ad se suosque liberos pertinere contendit, propter Valentiam, *Philippi* Vice-comitis, postremi Mediolani principis ex ea familia sororem, proaviam suam. (quanquam superioribus annis de re tota transegerat.) Quare misso ad *Carolum* legato (cui quam argute *Carolus* responderit, supra diximus) Insubriam sibi restitui postulabat, addita comminatione, nisi impetraret: simulque eodem tempore, conductis undique copiis transcendit Alpes, & Sabaudiæ Ducem,

avun-

avunculum ſuum, Imperii Principem, aggreſſus eſt, eo videlicet conſilio, ut illa patefacta via & ſubjugata provincia, longius progrederetur. Itaque Cæſar, ut regionem illam defenderet, neceſſe habuit & ipſe conſcribere exercitum; quem, maxima celeritate per Germaniam aliisque in locis contractum, in Italiam evocavit: Et cum Neapoli Romam veniſſet anno 1536, menſe Aprili, aliquot poſt diebus Senatum ſibi dari petiit, & in frequenti cœtu Cardinalium, præſente Pontifice, & exterorum Regum legatis, orationem habuit gravem ac vehementem in Galliæ Regem, qui rupto fœdere & inveterato quodam odio pulcherrimos ipſius & ſanctiſſimos conatus impediret ac everteret, clareque teſtatus eſt, ſe invitum in id bellum, quod tum contra Regem Galliæ de Mediolanenſi Imperio parabat, trahi, in quo multæ gentes nihil mali meritæ & inſontes, ipſorum Principum iracundia atque obſtinatione, cladem eſſent ſubituræ. Propterea pietate Chriſtiana tacto ſatius ſibi videri, & Reipubl. quidem utilius, ut & ipſe & *Franciſcus* ad ſingulare certamen deſcenderent, enſeque & pugione dimicantes controverſiam finirent. *Iovius l.35. Hiſt.* Sed & per præconem Gallum provocavit, ſeptem conditionibus oblatis, ut in mari, vel terra, vel flumine, equo vel pedibus, colle vel planicie, de Galliæ Ciſalpinæ & Burgundiæ jure inter ſe certarent, DEUM judicem futurum, ſine publicæ ſalutis detrimento, 40 dierum ad deliberandum conceſſis induciis, ter conteſtatus, ſe *pacem, pacem, pacem* Chriſtianorum, non bellum flagitare & expoſcere. *Guilielmus Zenocarus in vita Caroli.* In ſuperioribus bellis, anno videlicet 1528, Rex Galliæ *Carolo*, & *Carolus* viciſſim Gallo monomachiam obtulit: de quo vide *lib.* VI. *Sleidani.*

Quanquam vero Cæſar non ſolum inde ab initio, ſed poſt etiam, cum jam ſui muniendi atque tuendi cauſa maximos feciſſet ſumtus, pacem vehementer expetivit, neque detrectavit, quo minus Inſubriam ille certis conditionibus acciperet: & cum Gallo ſingulari certamine dimicare voluit, quo videlicet alterutrius privato potius, quam publico totius Orbis incommodo, belli finis aliquando fieret: Gallus tamen, iis omnibus repudiatis, in ſententia permanſit.

II. *PROGRESSVS.*

Collectis jam viribus, & per mediam Italiam facto itinere, cum exercitu *Carolus* Imperator provinciam Galliam invaſit anno 1536. Rex ad Avenionem caſtra poſuit, inter Rhodanum & Druentiam flumina, & devaſtatis agris, (qua parte Cæſarem eſſe deſcenſurum videbat) cum pugnandi poteſtatem non faceret, in ſummas illum difficultates conjecit. Nam inopia rerum omnium Cæſar adductus, & multis hominum millibus ex inedia & contagione deſideratis, diſcedere coactus eſt. Inde iter in Hiſpaniam inſtituit, relicto exercitu, cui Duces præclaros præfecit, qui bellum contra Gallum continuarunt, donec anno 1538 Cæſar & Galliæ rex Niceam, rogatu potiſſimum Pontificis Pauli, convenirent, & induciæ in annos decem inter eos fierent.

Anno inde 1542 FRANCISCVS Rex Galliæ atrociſſimis verbis bellum Cæſari denunciat, & edito libello ſuis liberum facit, ut quacunque ratione poſſint, terra marique provincias illius devaſtent. Rex ipſe quinque ſimul locis *Caroli* terras invadit, ſed parum felici ſucceſſu. *Sparſis enim viribus, quas ſatius fuiſſet unitas habere, quæ occupaverat loca, facile amiſit.* Cæſar cum in Hiſpaniis filium ſuum *Philippum*, data ei in uxorem Maria, *Iohannis* Luſitaniæ regis filia, regem conſtituiſſet, & *VVilhelmus* Cliviæ Dux ferociter Ducatum Geldriæ retineret, exercitumque Mariæ profligaſſet anno 1543, menſe Aug. in Iuliacenſem Ducatum venit, oppidoque *Dura* expugnato & incenſo, Iuliaco & Ruræmunda ad deditionem compulſis, *VVilhelmum* adegit ſupplicem ſibi fieri, ereptaque ei Geldria, tres Ducatus, Iuliacenſem, Clivenſem & Bergenſem, fruendos reliquit. Viciſſim Galli Landreſium & Luceburgum occuparunt, & Cæſareanos, Duce Fr. *Borbonio* Angiano, ad Carignanum Pedemontii, magna ſtrage fuderunt. Quare Cæſar viribus Imperii Germanici ſuccinctus, bellum in Galliam transfert, menſ. Octobri, & oppidum *Landreſium*, interfectis militibus Italicis & Gallicis, occupat. Anno ſequenti *Lucenburgum* recuperat, multa expugnat Gallorum oppida, nulloque reſiſtente ferme, Lutetiam uſque progreditur.

III. *EGRESSVS.*

Cum igitur Cæſar tam felicem in Galliis progreſſum haberet, *Franciſcus* Rex impar viribus miſit Legatos, qui cum *Carolo* de pace agerent; & obtinuit, exercituſque dimiſſus eſt. Facta eſt pax ſub æquis conditionibus die 24 Septembris ad 1544, in qua comprehenſi, Pontifex, *Ferdinandus* Rex Hungariæ frater *Caroli*, *Luſitanus*, *Polonus*, *Danus*, *Veneti*, *Helvetii*, *Sabaudus*, *Lotharingus*, *Genua*, *Florentia*, *Ducatus Ferrarienſis*, *Mantuanus*, *Vrbinas*, *Luca*, *Sena*, principes Electores ac ordines omnes Imperii, Cæſari obſequentes. Inde *Carolus* dimiſſis copiis ex Galliis domum rediit. *Franciſcus* vero Rex triennium fere poſt in vivis eſſe deſiit, cum paulo ante in Chriſtianos *VValdenſes*, quod refor-

reformatam potius, quam Pontificiam religionem amplecterentur, crudeliter ſæviiſſet, magnamque eorundem multitudinem, nulla ſexus aut ætatis ratione habita, trucidari juſſiſſet. Succeſſit ei HENRICVS II. adverſus quem *Carolus* Imperator aliquot poſt annis bellum geſſit, quo Terovanam cepit, multaque caſtella condidit, impoſuitque præſidia, inprimis Cameraco & Gandavo. *Onuph. Sleid. Chytr. Martinus Bellajus, & alii.*

II. *Bella Germanica.*

I. Contra Proteſtantes.

I. *ORTVS.*

Poſtquam *Carolus V* Imperator cum ſuis hoſtibus pacem conſtituiſſet, ipſis adhuc durantibus *Comitiis Auguſtanis, de Religione Lutherana* removenda & exſtirpanda cogitavit, conſcripſitque milites & ad arma ſe præparavit. Cum vero Proteſtantes audiviſſent, Cæſarem occulte moliri bellum, interrogarunt, cur militem conſcriberet? Reſponſum acceperunt, Imperatorem non religionis nec civitatum cauſa bellum parare, ſed tantum punire velle aliquos Principes Majeſtatis reos. Sed Saxo & Landgravius, quia nemini obſcurum erat, illos peti, magno ſtudio copias & ipſi conſcripſerunt, ad ſocios datis literis, ut idem facerent, neque callidis quorundam conſiliis ſeſe divelli paterentur, monuerunt; ac dilutis, quæ objectabantur à Cæſare, criminibus, nihil in ſe culpæ eſſe, niſi prætextum hæreſeos, demonſtrarunt: eamque belli cauſam à Pontifice diſerte enunciari. Nihilominus ſociorum fœderis Smalcaldici non pauci Cæſaris ſequebantur caſtra, traductique in ejus partes erant, *Mauritius* Dux Saxoniæ Electoris patruelis, *Iohannes* Marchio Brandeburg., *Philippus* Dux Brunſvicenſis, *Ericus* & *Georgius* Brunſvicenſes, *Iohannes* item, *Albertus* & *Georgius* fratres Megalopolitani adoleſcentes. Contra fœderatis Proteſtantibus non tam copiæ defuere, quam conſilium concors & pecunia. Bellum inde Cæſari indixerunt Elector atque Landgravius, quos ille publicis literis antea proſcripſerat.

II. *PROGRESSVS.*

Saxo & Landgravius juncti Suevis & Alemannis, Erebergum, impoſitam Alpibus arcem, Dilingam & Donavverdam jam tenentibus, tardius Cæſarem, tum quidem imparatum, adorti ſunt. Mox ille Pontificiis, Hiſpanicis, Germanicisque inſtructus copiis, caſtra ſua locavit prope Ingolſtadium, ubi levioribus præliis cum Proteſtantibns conflixit, uſque in menſem Novembr. anni 1546, donec *Mauritius* Dux Saxoniæ, cum *Ferdinando* fratre *Caroli*, ditiones Electoris invaderet, *Cygneam* & *Torgam*, aliasque urbes occuparet. Decretum ergo, transferendas in Saxoniam copias Proteſtantium, relicto apud Suevos præſidio. Landgravius ſuos abduxit domum, religioni habens in generum pugnare. Sic facile Cæſari Suevos & Noricos vincere fuit. *Fridericus* Palatinus, qui aliquantum Proteſtantibus ſubſidii miniſtraſſet, deprecatione id luit. Vlmenſes etiam auro, & tormentis, ſimul præſidium alere coacti. *Vldaricus* Wirtembergicus humillimis conditionibus transegit. Memmingenſes, Bibracenſes, Ravensburgenſes, Compodunenſes, & Iſnenſes Legati, deluſi à Navio; qui ſatis cautum eis diplomate Cæſareano de religione diceret; itaque ſupplices facti. Francofurtenſes maturius deditionem fecerunt, territi adventu *Maximiliani* Burenſis, ductoris Belgarum, à quo etiam hanc ob cauſam irriſi ſunt, miſſisque ad Cæſarem legatis, in gratiam recepti ſunt, dependis aureorum millibus octoginta.

Elector vero Saxoniæ, ubi ad ſuos fines cum exercitu pervenit, menſe Decembri *Vinariam* recuperavit, *Heldrungam* deditione cepit, & *Halam*. Ineunte anno 1547, die 13 Ianuarii, *Lipſiam* obſidione cinxit, ſed oppidanis fortiſſime ſeſe defendentibus, re infecta diſceſſit ſub ejus menſis exitum, cum crebris tormentorum globis velut grandine quadam, Lipſiam obruiſſet, laceraſſet & deformaſſet. Inde Marchionem Brandeburgenſem *Albertum* cepit Rochlicii. *Miſnam* urbem ad deditionem coëgit, die 5 Aprilis. Inde, cum die 19 Aprilis de Cæſaris adventu cognoviſſet, exercitum ultra Albim tranſtulit, & Miſnæ pontem ſublicium incendit, ne Hiſpani tranſeuntes ipſum aſſequerentur. In itinere, cum Mulbergo relicto Witebergam contenderet, Cæſareanis vadum in Albi flumine monſtratur, per quod equitatus tranſit: pedeſtres vero copiæ ponte ex navigiis conſtructo transportantur. Cæſar in Saxonem incidit ad Sylvam Lochanam, tribus trans Albim milliaribus, ibique prælii fit initium: in quo ELECTOR pulſo equitatu & peditatu, dum acriter pro ſalute ſua pugnat, & per ſiniſtram maxillam adverſum vulnus accipit, capitur, die 24 Aprilis. Non vero ulli Hiſpanorum aut Huſſarorum ſe dedere voluit: ſed Germano homini Tiloni à Trot. Ad *Albanum* adductus antequam Cæſari ſiſteretur, inter eündum oculis in cœlum ſublatis, & ex imo corde ductis ſuſpiriis voce miſerabili ſic DEVM alloquitur: *Miſerere mei, Domine, nos ſumus jam hic.* Poſtea cum in Cæſaris adſpe-

adspectum venisset, *Clementissime Cæsar*, inquit, *me tibi captivum statuo, & supplex oro, ut Cæsar. V. Majestas me dignetur custodia digna Principe.* Respondit Cæsar: *Tractaberis pro merito; scio quid me deceat.* Deinde Albano redditus, frequenti custodia in castra ducitur. Captus cum eo fuit ERNESTVS Dux Brunsvicensis, Dynasta Grubenhagensis, *Philippi* filius. Sol sudo cœlo pallidus quatriduo lamentari visus calamitatem afflictæ veritatis. MISENÆ cum Canonici cantum Augustini TE DEVM LAVDAMVS de capto Electore cecinissent, fulmen hora 5 post meridiem ædem illam incendit, tres turres dejicit, tectum, organum, campanas, igne consumit, cum nullum aliud tonitru vel præcessisset, vel secutum esset.

III. EGRESSVS.

Imperator Electorem die 7 Maii ob inobedientiam, quam prætendebat, capitalis supplicii reum peregit, qui vitam abdicatione Septemviratus redemit, renunciavit fœderi Smalcaldico, Witterbergam & Gotham Cæsari tradidit, *Henricum* Brunswicensem, & *Albertum* Brandeburgensem absolvit custodia. Sed ut in decisiones & determinationes certaminum Religionis, quas Cæsar & Concilium sit daturus, consentiret, nullo vel mortis metu adigi potuit. Bona illius publicata, *Ferdinandoque* & *Mauritio* assignata sunt, relictis, unde aleretur, censibus.

Quanquam igitur ad Dracenburgum Mansfeldiis & Hamburgensibus egregia esset de Erico Brunsuicensi & Cæsarianis victoria parta, tamen *Iohannis Friderici* Electoris Saxoniæ calamitas fœderatos perculsos reddidit. *Philippus* Landgravius Hassiæ à *Mauritio* genero & Brandeburgico, aliisque, qui putabant se veniam ab Imperatore impetrasse, persuasus, cum Halæ Saxonum Cæsari supplex factus esset, præter opinionem captivus detinetur. Repertum vocabulum, quod levissima mutatione pro nulla captivitate perpetuam sonaret. Cæsar ad quingentas machinas tormentarias è Germania in suas provincias avexit, à Protestantibus decies sexies centena aureorum millia exegit. *Ferdinandus* similiter Bohemos, quod Electoris ditiones tueri, quam invadere maluissent, duriter excepit. *Mauritio* Duci Saxoniæ, quod fidelem Cæsari operam navasset, dignitas ELECTORIS SAXONICI publico & solenni ritu à *Carolo* collata est 24 Februarii, die Matthiæ, inspectante *Iohanne Friderico* captivo.

II. *Bellum Magdeburgicum.*

I. ORTVS.

Cum Magdeburgenses Interreligionem Cæsaris constanter improbarent; Cæsar publice eos proscripsit, & vicinos Principes ac Ordines graviter monuit, ut bellum eis facerent, & quacunque ratione possent, nocerent: plerique non recusarunt, modo reliqui etiam, non Saxoniæ tantum, sed Imperii ordines idem quoque facerent: qui cum auxilia Imperatori promisissent, eum orarunt, si forte huic bello præesse non posset, ut aliquem summæ rerum præficeret. Sic ergo *Mauritius* Elector publico nomine belli summæ præfectus est ab Imperatore, deditque ipsi in singulos menses 60 millia aureorum.

II. PROGRESSVS.

Mauritius rei summæ præfectus, magnis viribus rem egit, & constructis aliquot castellis, ut in iis milites hyemarent, sub exitum Novembris anni 1550, urbem aggressus est. Verum Magdeburgenses non solum fortiter ipsi restiterunt, sed etiam erumpentes hostes suos in pago Ottersleben obruerunt, plusquam ducentos nobiles ceperunt, & *Georgium* Megapolitanum, inquieti ingenii Principem. *Heideccius* Comes, & alii, adducturi Magdeburgensibus auxiliares copias, exercitum conscripserunt. *Mauritius* ergo mense Decembri cum parte exercitus illis occurrit, & Werdæ eos obsedit. Cum itaque erumpere non possent, nec etiam obsidionem tolerare, quod commeatu destituerentur, paciscuntur cum *Mauritio*, qui ita eos dimisit, ut statim quinque signa sibi conduceret, ut & ipsum Ducem Comitem *Heideccium*: ubi primum se ita aperuit MAVRITIVS, ut diceret, se non pugnare in perniciem Magdeburgensium, sed illorum urbem, libertates, munitionem & religionem cupere salvas.

III EGRESSVS.

Cum igitur *Mauritius* Magdeburgicis bene cuperet, & occulte bellum pro libertate Germanica coqueret contra Cæsarem, obsidionem lente continuavit usque in mensem Novembrem anni 1551, quo, cum Magdeburgenses amplius non posse tolerare obsidionem viderentur, pax facta, qua mulctam Cæsari grandem persolverunt, salva religionis & majorum libertate. Ad hunc modum liberati, præter multorum exspectationem, summam nominis gloriam adepti apud exteras nationes, quod

prope soli per omnem Germaniam suo exemplo docuissent, quid possit constantia.

III. *Bellum Mauritii* contra Imperatorem.

I. ΤΑ' ΠΡΟΗΓΟΥ'ΜΕΝΑ.

Mauritius, durante bello Magdeburgico, quod fuit annuum, cum copias haberet in sua manu, rationem inire cœpit liberandi *Philippi* Landgravii soceri sui, cum eousque Cæsarem hac de re frustra non semel interpellasset. Chattis igitur ditionis Hassicæ populis, ante annum tertium Landgravio captivo sententia Cæsaris ademtis, de voluntate filiorum Landgravii per jusjurandum in suam fidem adactis, & facta pace cum Magdeburgicis, & Oenipontem missa de Landgravii liberatione legatione, Galliæ regem *Henricum* II, *Francisci* I successorem, fœdere sibi conjungit, & datis obsidibus utrinque cavetur, &, editis scriptis belli causam explicandam esse, placet, ut sibi multorum animos adjungerent. *Albertus* etiam Brandeburgicus, clam in Galliam profectus ad Regem, huic negocio totum se dabat. Interea milites, tam ii, qui Magdeburgum propugnaverant, quam qui eam circumsederant Mulhusii, vicinisque in locis hyemaverant, multumque damni dederant Northusianis & Erfurdensibus. Ejus rei causam cum ex *Mauritio* Cæsar perquireret, responsum dedit, ob non soluta stipendia tumultum fieri, seque brevi eum convenire velle. Inde *Mauritius*, qui dissimulanter agebat omnia, anno 1552, Kalend. Martii, conventus agit ordinum suæ ditionis, & inter alia proponit, quia citetur à Landgravii filiis, ut se sistat, non sibi licere tergiversari diutius, aut illorum exspectationem fallere: discessurum igitur ad illos fidei servandæ causa.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Mauritius cum domi res constituisset, & *Albertus* Marchio Brandeburgicus cum suis tum equitum, tum peditum copiis, ex hybernis advenisset, movit contra *Carolum* Imp. anno 1552, & quacunque transiit, suam in potestatem redegit oppidanos, & iis, quos antea Cæsar delegerat, abrogatis, novum instituit Magistratum: simul pecuniam illis imperavit atque tormenta. Augustam triduo obsessam occupavit 4 Aprilis. Imperator priusquam de motibus Mauritii aliquid audiret, accipit per fecialem belli literas. Imparatus igitur, noctu maxima celeritate tumultuarie discedens Oeniponte, cum *Ferdinando* fratre, qui persuadendæ pacis causâ nuper eo venerat, & per Alpes, qua Tridentum itur, ad lævam deflectens, Villacum, quod est in Carnis oppidum, ad Dravum flumen, sese recipit die 20 Maii, cum pridie ejus diei Electorem Saxoniæ *Iohannem Fridericum* post quinquennii captivitatem dimisisset, ne videlicet hostis ad suam gloriam id referret; qui liber factus nihilominus Cæsarem, quocunque iret, comitatur. *Mauritius* cum clausam fortissimum in Alpibus propugnaculum cepisset, Oenipontem venit 22 Maii: ubi *Ferdinandus* frater *Caroli* pro pace intercedit, & amicam transactionem promittit: quare induciæ factæ.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Tandem, post variam disceptationem, *Transactio Passaviensis* perficitur die 2 Augusti. Dimittitur è Belgico carcere Landgravius, Protestantium religioni liberum datur & perpetuum in Germania exercitium, proscriptiones abolentur, &c. Rex Galliæ, qui in hisce motibus nequaquam quieverat, Metim urbem deditione ceperat, & præsidiis firmarat; sed cum moneretur, captivos principes, quorum causa bellum cœptum erat, captivitate solvi, in regnum redit. *Chytr. Saxon. lib.* 12. *& seqq. Sleid.*

De bello Germanico plura qui desiderat, consulat *Lambertum Hortensium lib.* 2. *Schardium Tom.* 2. *Thuanum lib.* 2, 3, 4, 5. *Histor. Sleidan. lib.* 21, 22. *& sequentes.*

Gessit & præter hæc *Carolus* Imper. multa alia bella. Primum gessit anno ætatis 18, adversus Maranos rebelles: quorum 40000 occisis vexilla erepta avo *Ferdinando* dono misit, eadem fortuna adversus Hispanos seditiosos usus. Turcam terrore adventus sui Viennæ obsidionem deserere coëgit, amissis 80000 ex innumerabili exercitu. Anno 1535 cum exercitu trajecit in Africam, & capta urbe Tuneto, atque arce Goleta Barbarossam Turcarum Ducem cum copiis suis profligavit, & regem ejus loci *Muleassanem* Mahumetanæ religionis, quem Turcæ regno expulerant, restituit, sibique vectigalem fecit. Sexennio inde elapso, iterum expeditionem in Africam suscepit, sed infelicissimo eventu, naufragio absorptis 130 navibus. Post Transactionem Passaviensem Metim obsidione cinxit, sed frustra. Inde bellum ei fuit cum *Henrico* rege Franciæ, quo *Carolus* Terovennam & Hesdinum Gallicana oppida diruit. *Henricus* contra Corsicam Genuensium Insulam, auxiliantibus Turcis, occupavit, ditionesque *Caroli* ferro ac rapinis exhausit. Postremo *Carolus* Imp. apud Antipodes in novo Orbe per *Ferdinandum Cortesium* & *Franciscum Pizarrum* 28 prœliis 28 Reges & regna devicit.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. Cum LUTHERUS A. C. 1520 Librum *de Libertate Christiana*, quo declarabat, sibi nihil aliud cordi esse, quam veritatem verbi divini indagare, ad Pontificem *Leonem* X misisset, brevi post Pontifex eum ut hæreticum damnavit & proscripsit, sacris ei interdixit, & mandavit omnibus, ut aditum ipsius atque sermonem fugerent, nec ullam rem cum eo communicarent. *Lutherus* contra publicat assertionem omnium articulorum doctrinæ suæ, à *Leone* damnatorum, & provocat à Papa ad Concilium. Sed Pontificii libros *Lutheri* publice cremant, & instant apud *Fridericum* Electorem, ut *Lutherum* vel capite plectat, vel captum Pontifici mittat. Ad quæ Elector ornatis verbis respondit, negans se hoc facere posse, cum *Luthero* ab omnibus detur honestum testimonium, & *Lutherus* ipse petat, ut sibi sui errores demonstrentur. *Lutherus* igitur cum hactenus Papæ authoritatem nequaquam violare voluisset, arbitratus, ipso inscio, quæstores indulgentiarios abuti sacra potestate, postquam se anathemate ab eo peti, librosque suos exuri intellexit, tanto zelo est inflammatus, ut *Leonem* prædicaret esse Antichristum, ac diploma ejus, jusque ipsum Pontificium Wittebergæ die 10 Decembr. projiceret in flammas, addens illud dictum Samsonis heroicum: *Quemadmodum fecerunt mihi: ita feci eis.* Facti sui rationes publice scripto edit. Scribit etiam librum *de captivitate Babylonica*, & paulo post duos superstitionis pontificiæ nervos incidit, *Vota Monastica*, *& Missas privatas:* & cursum illustrandæ veræ Euangelii doctrinæ, inter potentissimorum Europæ Monarcharum adversationes, constanti & ingenti animo & felicitate miranda perpetuo urget & tuetur. *Iohan. Mathesius de vita Lutheri Hom. 2. Luth. Tomo 2. Ienensi Lat. Chytr.*

II. Anno 1521 CAROLUS Imper. prima sua COMITIA celebravit Wormatiæ, in quibus comparuit *Lutherus*, cum sub salvo conductu evocatus esset, & maxima animi constantia, toto mundo frendente & fremente, publice coràm Imperatore, omnibusque totius Romani Imperii Proceribus, rationem fidei suæ reddidit, uti ex actis Comitiorum Wormatiensium constat, adeo ut hic Papatus domitor *ante Comitia* Heros fuerit, *in Comitiis* Heroëm se gesserit, *post Comitia* Heros permanserit.

I. *Ante Comitia* Heros fuit. Cum enim anno 1521, die 6 Martii, à *Carolo* V per Caduceatorem Witteberga Wormatiam evocaretur, *Lutherus* statim, literis acceptis, imperterritus Wormatiam petiit, *Iusto Iona* Præposito, *Hieronymo Scurfio*, & *Ambsdorffio* Theologo comitatus. Cumque jam propius accederet, & in vicino oppido Oppenheim consisteret, plerique à proposita profectione eum dehortabantur, eo quod ipsius nuper erant combusti libri: quo quidem præjudicio ipsum esse damnatum, & in summo futurum discrimine dicebant; illata mentione, quid accidisset ætate superiore *Iohanni Husso*: ipse magno quodam animi robore periculum omne contemsit, in hæc verba erumpens: Mihi vero, qui vocatus sum, decretum & certum est ingredi urbem, in nomine Domini Iesu Christi, etiamsi scirem tot Diabolos mihi oppositos, quot sunt tegulæ in omnibus totius urbis tectis, &c. *vide Luther. Tom. 2. Latin. Witteberg.*

II. Similiter IN COMITIIS Heroëm se gessit. Cum enim per *Eccium* Cæsareæ Majestatis oratorem & JCtum, officialemque Episcopi Trevirensis generalem, duæ ipsi quæstiones proponerentur: I. An libros in medio positos, à se conscriptos esse fateatur, & pro suis agnoscat? II. An retractare quicquam in iis, an vero quæ scripta sunt, tueri velit? Prius categorice affirmavit: ad posterius distincte respondit: videlicet libros à se scriptos non ejusdem generis & argumenti esse omnes. *Primo* enim quosdam esse didacticos & parænticos de fidei & pietatis doctrina scriptos. *Secundo*, quosdam esse polemicos generales, contra Papatum & doctrinam Papistarum exaratos. *Tertio*, quosdam esse polemicos speciales, privatim contra personas singulares, Romanam nequitiam defendere volentes, editos. Sed in nullis horum se quicquam mutare velle, admiranda animi constantia asseruit. Et licet sine intermissione, instinctu Papistarum, à multis sollicitatus fuerit, ut à proposito desisteret; tamen nil quicquam obtinuerunt, sed potius oleum & operam perdiderunt. In singulis enim conflictibus talem sese gessit, ut nil quicquam in constantia ipsius desiderari potuerit, adeo ut Archiepiscopo Trevirensi responderet: Se potius vitam & caput amissurum, quam tam clarum DEI verbum deserturum. Denique hisce ita gestis, cum *Lutherus* ne latum quidem unguem à vera religione discedere vellet, sed tanquam Marpesia rupes immobilis maneret, à *Carolo* V proscriptus fuit. Quo audito *Lutherus* modestissime respondit: Sicuti Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

III. Denique *Lutherus* noster, non minus POST COMITIA Heros permansit. Cum enim à *Carolo* V proscriptus esset, *Fridericus* Elector è nobilitate nonnullis, de quorum fide compertum habebat, negotium dedit, ut in locum quendam secretiorem

tiorem, & ab hominum frequentia remotum deducerent *Lutherum*, vitandi causa periculi, quod quidem summa diligentia & taciturnitate fuit administratum, abductusque *Lutherus* in arcem Wartburgum prope Isenacum quam Patmum seu eremum suam nominavit. In hac sua solitudine & solicitudine tantum abest ut animum abjecerit, ut etiam majori cum confidentia & constantia ad fortitudinem & constantiam quam plurimos hortatus fuerit: ut testatur *Sleidanus lib. 3. pag. 67.*

NOTA.

Patet ex historia *Sigismundi* Imp., quamvis *Ladislao* Bohemiæ Regi fidem dedisset, *Iohannem Hussum* & *Hieronymum Pragensem* salvos & incolumes domum reversuros; quod nihilo tamen minus Concilium Constantiense hæreseos ipsos damnaverit, ignique adjudicaverit. Imperator quidem *nec fidem Regi datam, nec publicam securitatem violari fas esse judicabat.* Sed hunc scrupulum exemerunt *Nicolaus Abbas* Panormitanus, & *Ludovicus* Romanus Canonistæ. Inde Iesuitæ *Trevirenses in lib. de Concret. Eccles. anno 1583, edit. pag. 45, Sigismundum* Roman. Imperatorem, qui fidem datam *Iohanni Husso* non servaverat, sic excusant: *Hussus securitatem ab Imp. Sigismundo petiit: Imperator obsignavit, sed Christianus orbis* (Concilii Constantiensis Patres) *major Cæsare resignavit.*

At non ita fecit *Carolus* V Imp. Cum enim à quibusdam Pontificiis flabellis ac furiis, in Comitiis Wormatiensibus, instigaretur, ut ne fidem *Luthero* datam servaret, propterea quod, secundum decretum Concilii Constantiensis, Hæretico non sit servanda fides; animose respondit: *Fidem rerum promissarum, etiamsi toto mundo exulet, apud Imperatorem tamen consistere oportere. referente Zenocaro in ipsius vita.* Recte tum dixit, tum fecit *Carolus* Imp. Nam *Verba Regum debent esse regia.* Prov. 8. vers. 6. *Principes ea, quæ digna sunt Principe, cogitabunt, iisque insistent.* Esa. 32. v. 8. h. e. Principum cogitationes, & verba, non debent esse AQUEA, (h. e. fluxa & mutabilia) sed AUREA & ARGENTEA, h. e. constantia & immutabilia.

III. Supra diximus, quod *Iohannes Fridericus* Elector Saxoniæ *Lutherum*, postquam à *Carolo* V, in Comitiis Wormatiensibus esset proscriptus, ex itinere abducendum curaverit in arcem Wartburg: Ibi *Lutherus* delituit menses decem circiter. Interim *Leo* Papa iterum eum excommunicavit die Cœnæ Domini, 28 Martii, anno 1521, & *Henricus* VIII, Rex Angliæ, librum scripsit & edidit adversus *Lutherum*; quo nomine à Pontifice & amplissimo Cardinalium Senatu Catholicæ fidei defensor appellatus est. Præcipue autem impugnavit *Lutheri* librum de Captivitate Babylonica.

Eodem anno LEO X Papa non sine veneni suspicione mortuus est Kalend. Decembr. ætat. 46. In cujus locum post longas & maximas Cardinalium dissensiones ADRIANUS natione Belga, Trajectensis, pauperrimis parentibus ortus, Præceptor *Caroli* V Imp., sequenti anno die 9 Ianuarii Pontifex electus est: qui nomen suum non mutavit, sed vocatus est *Adrianus* VI. *Onuphr.* Nomen suum primus mutasse scribitur *Sergius* II. cui, cum Os porci, Sau-rüssel/ diceretur, ob obscœnam nominis vocem tollendam, persuasum est, ut aliud sibi nomen adoptaret. Postea si quis maleficus antea fuisset, *Bonifacius* appellari volebat: si timidus, *Leo*; si rusticus, *Urbanus*; si ferox, *Clemens*; &c. *Polyd. Verg. de invent. lib. 4. cap. 10. in vit. Pont.*

IV. Anno 1522 *Lutherus*, propter tumultus Carolostadianos Wittebergæ excitatos, dum imagines templo ejicit, & studia bonarum artium improbat, inconsulto *Friderico* Electore, apud quem tamen se postea excusat, ex Patmo revertitur Wittebergam, Carolostadii conatus infringit, & *Henrico* Regi Angliæ respondet calamo asperiore: cujus scripti vehementiam non omnes amici *Lutheri* probarunt. Inde NOVUM TESTAMENTUM germanice redditum publicavit circa finem Septembris.

Hoc anno Ordines Imperii Comitia instituerunt Noribergæ, in quibus cum *Adrianus* Pontifex per legatum Germanis non solum de Ecclesiarum emendatione, sed etiam de Curiæ Romanæ reformatione, aliquanto liberius fuisset pollicitus, Proceres Imperii è conventu Norico Romam miserunt *centum gravamina*, (quæ vide in *Tom. Wolf.* à fol. 202. ad 228) quibus Germaniam nimium exhauriri, & intolerabili servitutis jugo premi significarunt. Et festivum est, quod, cum Pontificis legatus malorum omnium remedia non simul esse tentanda, sed pedetentim esse procedendum dixerat, *Lutherus* id sic accipiendum esse censeret, ut singuli pedes atque passus intervallum habeant aliquot seculorum.

Norici vero conventus exitus hic fuit, quod Principes anno 1523, die 6 Martii, decretum ediderunt in eam sententiam, in quam & *Adriano* scripserant: viam ineundæ concordiæ in religione esse omnium rectissimam, si primo quoque tempore Concilium universale atque liberum in Germania celebretur, & hujus decreto controversiæ dirimantur: & interim Lutherani à novorum librorum editione abstineant, & Concionatores per universam Germaniam ea reticentes, quæ turbis ciendis faciant, sanctum DEI Euangelium pure secundum doctrinam ab ecclesia approbatam pro concione doceant, &c. Hoc Imperii decretum cum alii aliter acciperent, plerique etiam contemnerent, *Lutherus* datis ad Principes literis illud pro se interpretatus est. *Sleidan. lib. 4.*

V. Anno 1523 Formula Missæ, & Communionis, ex *Lutheri* præscripto Wittebergæ est edita: & abolito

abolito Canone Missæ Cœna Domini celebrata. Rationem etiam textus Euangeliorum & Epistolarum legendi præscripsit *Lutherus*. Inde quinque libros Mosis in Germanicam linguam translatos primum edidit Witebergæ, scripsitque libros de dignitate & Officio Magistratus Politici.

Hoc anno *Adrianus* Papa non sine veneni suspicione extinctus est die 13 Septembris. Hic cum Lovanii collegium magnifico sumtu construxisset, vestibulo aureis literis hæc verba inscribi mandavit:

Trajectum plantavit. Ibi enim natus erat.
Lovanium rigavit. Ibi literas didicerat.
Cæsar incrementum dedit. Ab hoc enim (ut supra dictum) ex Præceptore Cardinalis creatus erat.

Hujus hominis vanitatem redarguit alius, subscribens: *Hic ergo* DEUS *nihil fecit*.

Successit *Adriano* JULIUS Florentinus, è familia Medices, qui nominari se voluit CLEMENTEM VII. *Onuf.*

VI. Cum anno 1524 Conventus Principum denuo haberetur, *Clemens VII* Papa eo legatum misit *Laur. Campegium S. Anastasiæ* Cardinalem, qui tanquam re integra procederet, nec quicquam, quod *Adrianus* egisset, attenderet. Hic est ille Campegius, qui multo esse gravius peccatum dixit, si sacerdotes fiant mariti, quam si plurimas domi alant meretrices; ut testatur *Sleidanus l. 4. Comm.* Tandem igitur conjugii & veritatis sanctæ osor edictum Wormatiense contra *Lutherum* urget, Cleri per Germaniam reformationem pollicetur; sed de curiæ Romanæ abusibus corrigendis, deque gravaminibus aboliendis, quæ hactenus ab ecclesiastico ordine Germania sustinuerat, altum premit silentium. Ideoque *novum decretum Conventus Noribergici* ad 18 diem Aprilis factum est, ut Pontifex primo quoque tempore de assensu Cæsaris liberum Concilium in Germania indicat, ut viri pii & docti, qui colligant, quæ disputanda sint in Collegio, congregentur, ut Magistratus curent euangelium juxta doctrinam Scriptorum probatorum prædicari, ut picturæ ignominiosæ & libelli in opprobrium Curiæ R. facti prohibeantur, ut denique ad XI Novembris Spiræ conveniant ordines, deliberaturi, quid sequi oporteat interim, dum Concilii fiat initium.

Discedentibus à Conventu Noribergico principibus, Campegio sollicitante, *Ferdinandus* frater *Caroli*, Salisburgensis, Bavari frater, Tridentinus, Ratisbonensis episcopus, item Bambergici, Spirensis, Argentinensis, Augustani, Constantiensis, Basiliensis, Frisingensis, Passaviensis, Brixiensis episcoporum legati Ratisbonæ conveniunt, & edictum Wormatiense executioni mandari, in Missæ celebratione nihil immutari, Monachos Ordinis desertores severe puniri, & Campegii constitutionem, de reformatione Cleri Germanici, deque leviculis quibusdam ceremoniis, 38 capitibus comprehensam, recipi jubent. Etsi autem Principes ægre ferebant, Legatum pontificium, paucorum interventu, id quod ad omnes pertinet, decrevisse, & neglectis iis, quæ maximi essent momenti, de levissimis quibusque emendandis cogitasse; tamen Cæsar accepto Noribergensium Ordinum decreto vehementer commotus, literis ex Hispania missis graviter Principes increpat, quod se inconsulto, tantam rem egissent: & Conventum Spirensem, quem decreverant, omnino inhibet, quin potius Edicto Wormatiensi omnes pareant, severe imperat. *Sleid. l. 3. Comm.*

Hoc anno Lutherus *Psalterium Davidis* Germanice edidit: Item librum contra seditiosos: Et epistolam ad Principes Saxoniæ Fridericum & Iohannem adversus Iconomachos & Enthusiastas, jactantes suas illuminationes & colloquia cum DEO.

VII. Anno 1525 *Lutherus*, cum hactenus ex *sacris literis* doctrinam de *statu Matrimoniali* satis explicasset, *Virginem nobilem Catharinam de Bore, monacham monasterii*, quod Nymptsch dicebatur, quæ ante duos annos è vita monastica per civem quendam Torgensem LEONHARTUM Köppen/ una cum octo suis sororibus, liberata erat, in uxorem duxit, (ætatis 42) quæ ipsi, præsentibus honoratis personis, in ædibus *Amsdorfianis*, ad dextram Portæ arcis proxime sitis, solenniter copulata est. Instauravit etiam & in Ecclesiam reduxit *formam Ordinationis ministrorum*, & omnium primus ad hanc formam ordinatus est *Georgius Rorarius*. Porro *libellum Cantionum Ecclesiasticarum*, in quo summam doctrinæ Christianæ, partes Catechismi, festorum historias, preces, gratiarum actiones, consolationes, & alia pietatis exercitia nervosis rhythmis complexus fuerat, & convenientissima harmonia exornaverat, edidit; ut & alia de abominatione Missæ. Scripsit etiam contra rusticos seditiosos. Hoc enim anno magnam Europæ partem horrenda seditio pervagata est, passim in pagis, oppidis & civitatibus, plebe & civibus adversus Magistratum civilem & Ecclesiasticum insurgentibus. In quibus tumultibus multæ arces munitissimæ, monasteria complura, pagi, oppida, castella diruta, & in favillas redacta sunt. Passim videre erat, sacri ordinis homines misere jugulari, viros nobiles ex ædibus præcipitari, alios laqueo stran-

ſtrangulari, aut alio quovis modo crudeliter interfici. Ita ut recte *Cruſius* de ipſorum furore ſcribit:

Non mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Agricolarum omnes poſſem numerare furores.

Hæc ſeditio immanis aliquandiu, ex permiſſu DEI, Magiſtratui in officio minus ſtrenuo interminantis, ſæviit, donec tandem, mutata fortuna, hinc inde trucidarentur ruſtici, comburerentur, vel ad prunas aſſarentur, aliiſque ſuppliciorum generibus è medio tollerentur. Cæſi ad Tabernas 20000, ad Lupſtenium 40000, in Thuringia ſine numero, nec dubium eſt, vel centum ruſticorum millia per Germaniam in iſto tumultu paſſim interiiſſe. *Thomas Muntzerus* concionator Alſtetenſis, qui ruſticos ſeditioſos ad arma adverſus Magiſtratum ſumenda concitavit, Franckenhuſii in lecto jacens, & morbum ſimulans, captus, capite pœnas dedit, victoribusque Electore Saxoniæ, (qui eodem anno deceſſit) Philippo Landgravio, & Henrico Brunsvicenſi, ſedito exſtincta eſt: nec poſtea tale quid in Germania auditum. *Sleidanus.*

VIII. Anno 1526 CONVENTVS ordinum Imperii habitus eſt SPIRÆ: in quo cum res ad tumultum & civilis belli metum ſpectaret, plerisque Principibus edictum Wormatienſe de perſequendis Lutheranis urgentibus, Ferdinandus frater & legatus Cæſaris decreti rigorem ſic attemperavit, ut interea, donec nationale vel Oecumenicum Concilium haberetur, omnes Principes & Magiſtratus ita ſeſe gererent in ſua quisque provincia & ditione, ut DEO & Cæſari facti ſui rationem reddere poſſent.

Tunc autem temporis Proteſtantes certiores facti, eo ipſo anno Imperatorem, conditionibus ſibi valde utilibus, paulo ante cum Rege Franciſco, ſuo tunc jure belli captivo, pacem iniiſſe, iſtosque potentiſſimos Monarchas una armis Religionem Proteſtantium debellare conſtituiſſe: ſtatim hoc conventu ſoluto, *initium fœderis fecerunt*, ut, ſi quem euangelii cauſa periclitari contingeret, mutua ſubminiſtrarentur conſilia.

IX. Anno 1527 LVTHERVS edidit librum, quo defendit ῥητὸν verborum Cœnæ Domini adverſus Zuinglium & Oecolampadium. Hoc anno Senatus Brunsvicenſis petentibus civibus conceſſit, ut reformatio religionis exemplo Magdeburgenſium inſtitueretur; & ſequenti anno *Bugenhagius* paſtor Witebergenſis evocatus, qui cum *Levino ab Emden* ordinem miniſterio præſcripſit, & ne diſſenſiones invicem orirentur, eos ſingulis quatuordecim diebus convenire juſſit, ad amicam collationem de ſingulis Articulis fidei, & ſingulis menſibus conviviolo excipiendos. *Chytræus.*

X. Anno 1529 propter diſſidium *Lutheri* & *Zuinglii* ſuper Cœna Domini, colloquium inſtitutum fuit Marpurgi Heſſorum, in quo, præſentibus multis gravibus & eruditis viris, *Lutherus* atque *Zuinglius* cauſam diſceptarunt: ſed tantum per triduum duravit, & diremtum eſt lue ingruente. Poſt hanc diſceptationem *Lutherus* fidei ſuæ plenam & claram confeſſionem edidit, in qua ad extremum uſque ſpiritum, divino adjutus auxilio, conſtanter permanſit.

Eodem anno alius Conventus SPIRENSIS celebratus. In eo conſtitutum, ut ex Edicto Imperatoris Wormatiæ, facto ante annos octo, nihil omnino immutaretur, eosque qui hactenus edictum illud Wormatienſe obſervaſſent, ad Concilium uſque obſervare pergerent: qui vero religionem mutaſſent, à qua jam abſque ſeditionis metu diſcedere non poſſent, in poſterum ſibi temperarent, nec aliquid præterea ad Concilium uſque innovarent. Miſſam omnibus locis reſtituendam, & dogmata de S. Cœna doctrinæ Eccleſiæ repugnantia non recipienda. Huic Decreto ſeſe oppoſuerunt Johannes Elector Saxoniæ, Georgius Brandeburgicus, Erneſtus & Franciſcus Luneburgici, Landgravius & Anhaldinus, quibus XIV civitates ſeſe conjunxerunt, palamque teſtati ſunt, ſe ei minime parituros, & à Spirenſi hoc decreto ad Cæſarem, ad futurum Concilium, ſive generale, ſive nationale, ad omnes denique non ſuſpectos judices provocarunt, & novum illud decretum, legatis etiam in Italiam miſſis, deprecati ſunt. Et ſic denique nomen PROTESTANTIVM enatum eſt. Vide *Sleidanum lib. 6. Comm. Chytræus in Saxon. Oſiandrum cent.* 16. *& alios.*

XI. *Carolus V* Imperator interea, dum Ordines Imperii conventum habuerunt Spiræ, ex Hiſpaniis in Italiam anno 1529 exeunte reverſus, Bononiæ totos IV menſes ſubſtitit, & coronam Imperii à Pontifice ſuſcepit, qui omnibus nervis hoc agere viſus eſt, ut Cæſarem à Concilio indicendo averteret: Eſſe enim longe optimum factuque facillimum, ſerio edicto, abſolutoque Imperio hos turbarum fluctus componere, & ad vim atque arma potius decurrere, quam licentiæ populari, magnatum ambitioni, atque hæreſiarcharum contumaciæ, fræenum laxare. Etſi autem multis gravium verborum ponderibus hanc crudelitatem ſenex juveni perſuadere voluit; ille tamen, ut obtineret Concilium, tam prudenter, tamque animoſe omnes ejus rationes oratione extemporanea confutavit, ut raram in homine prudentiam in nobili illo Cæſaris pectore nemo

mo non miraretur: ut videre est in *hist. Aug. Conf. Chytrai*. Qui vero ab initio in Concilii cogendi negotio à sua sententia dimoveri se non passus est, tandem tamen promisit, se primum levissimis mediis cum Lutheranis acturum, ut omnia in integrum restituerentur: quod si nollent, tum se armis rem peracturum. Publico igitur diplomate ad VIII Aprilis anni 1530. *augustissima Augusta Vindel. Comitia* indixit, cum dissidii in religionis negotio componendi gratia, tum propter Turcicam expeditionem procurandam. In his Comitiis *Carolo V* Imp. exhibita est AVGVSTANA CONFESSIO. Quæ considerari potest:

I. NOMINALITER. Hæc Confessio dicta est *Augustana*, à loco *exhibitionis* & *promulgationis*, qui fuit urbs præclara *Augusta Vindelicorum*: Sicut Concilium Nicenum dicitur à Nicea; Chalcedonense, à Chalcedone; Constantinopolitanum, à Constantinopoli; Ephesinum, ab Epheso, *&c.*

II. REALITER. Idque quintupliciter:

1. *Originaliter*. Sic causæ efficientes vel Authores Augustanæ Confessionis fuerunt: 1. *Primarii*, Ordines quidam Imperii; nempe, *Iohannes Dux Saxoniæ Elector*, *Georgius Marchio Brandeburgensis*, *Ernestus Dux Luneburgensis*, *Philippus Landgravius Hassorum*, *Iohannes Fridericus Dux Saxoniæ*, *Franciscus Dux Luneburgensis*, *VVolfgangus Princeps ab Anhald*, *& Magistratus duarum civitatum imperialium*, *Norimbergensis & Reutlingensis*; quos omnes *Protestantes* vocant, eo quod fuissent protestati contra decretum in conventu Spirensi anno 1529 factum: de quo supra dictum.

2. *Secundarii* Authores August. Conf. fuere Principum Protestantium Theologi, inprimis autem *D. Martinus Lutherus*, & *Philippus Melanchthon*.

II. *Materialiter*. Ratione Constitutionis constat August. Confessio ex Articulis. 1. *Doctrinalibus*. 2. *Ceremonialibus*.

Articuli *Doctrinales* continent priores viginti & unum. Primus est de DEO, ejusque tum essentia, tum personis. 2. De peccato Originis. 3. De Christi persona & officio. 4. De justificatione. 5. De ministerio Ecclesiæ. 6. De bonis operibus. 7. De Ecclesia. 8. De mixtura bonorum & malorum in Ecclesia. 9. De Baptismo. 10. De Cœna Dominica. 11. De Confessione. 12. De Pœnitentia. 13. De usu Sacramentorum. 14. De ordine Ecclesiastico. 15. De ritibus seu Ceremoniis Ecclesiasticis. 16. De ordine Politico. 17. De extremo judicio. 18. De hominis Arbitrio. 19. De causa peccati. 20. Collatio doctrinæ Euangelicæ & Pontificiæ de fide & bonis operibus. 21. De cultu sanctorum.

Articuli *Ceremoniales*, qui de *abusibus* in Ecclesiam invectis agunt, continent septem posteriores. 1. De utraque specie in sacra Cœna. 2. De conjugio sacerdotum. 3. De Missa. 4. De Confessione. 5. De discrimine ciborum. 6. De votis monasticis. 7. De potestate Ecclesiastica.

III. *Formaliter*. Forma August. Confessionis est duplex.

1. INTERNA consistit in Ordine Articulorum tum doctrinalium, tum ceremonialium; quorum illi in parte prima, hi vero in parte secunda Augustanæ Confessionis continentur, uti jam dictum est.

2. EXTERNA consistit: 1. In *delineatione*. Cum *Iohannes Elector Saxoniæ* datis Torgavia nomine reliquorum ad Theologos Wirtembergenses literis (die Lunæ proximo post *Domin. Reminiscere*, anno 1530.) serio mandaret, ut *certam*, & cum *Sacris literis*, *per omnia congruentem*, pro ut hactenus in Ducatibus, ditionibus & urbibus Protestantium fuerat tradita, *fidei confessionem conscriberent*, eamque propter instantia Comitia Augustana perficerent ante *Domin. Oculi*, ipsique eo tempore eam perferrent Torgaviam: jussu & authoritate *Collegii Theologici D. Lutherus σύνοψιν doctrinæ Christianæ septendecim articulis* (qui exstant Tomo 5. Germanico Jenensi, fol. 14, 15, 16.) *comprehensam delineavit*.

II. In *Conscriptione*. *Philippus Melanchthon* postea ex 17 illis articulis à *Luthero* delineatis Confessionem Augustanam concinnavit: ita quidem, ut in plerisque eundem observaverit ordinem, neque sensum solum *Lutheri* expresserit, verum ipsa etiam verba & phrases sæpissime retinuerit, quemadmodum collatio ostendit. Vt autem *Electori* reliquisque constaret de firmitudine & certitudine illius: Elector tum temporis in arce Coburgensi subsistens, eo quod locus iste erat Augustæ vicinior, per celeres eam *Luthero* perlegendam, revidendam & censendam tradidit, ut præmisso calculo, præcognita censura & approbatione tanti viri, tandem in *Imperatoris* & *Procerum* augustissimum veniret conspectum.

III. *In subscriptione*. Postquam *Lutherus* confessionem gravi judicio pensitasset, & approbasset, *Protestantium communi suffragio & judicio* recepta, subscriptionibusque illustribus firmata & confirmata est.

IV. *In exhibitione*. Postea Latine & Germanice conscripta, & Principum & Legatorum civitatum supra dictorum manu subsignata, per Doctorem Pontanum Seniorem, Cancellarium Electoralem oblata fuit Alexandro Schweiß / Secretario

Imperatoris, ut illam traderet Electori Moguntino Imperii Cancellario: Sed ipse Cæsar sua manu eam apprehendit, & Latinum exemplar ad se recepit.

v. *In prælectione.* Porro die 25 Junii, qui fuit dies Sabbati, proxime sequens diem Johannis Baptistæ, circiter horam tertiam pomeridanam, in palatio Cæsaris, in cœtu Principum & omnium Ordinum, auscultante *Cæsare*, lecta fuit Augustana Confessio sonora admodum & gravi voce à *D. Christiano Beyero*, Electoris Saxonici Cancellario, ita ut & in palatio, & in area aulæ Episcopi Augustani audiri posset.

vi. *In translatione.* Augustana Confessio statim in ipsis Comitiis translata fuit in varias linguas, *Hispanicam, Italicam, Gallicam, Belgicam, Anglicam*, & alias, & Papæ, aliisque Regibus & Principibus transmissa: qua ratione fama ejus in toto orbe percrebuit. Illud ipsum vero exemplar, quod à Protestantibus ordinibus subscriptum, & ipsi Imperatori fuit exhibitum, adhuc in Archivis Imperii exstat.

NOTA.

Hic duo inprimis sunt notanda: I. *Confessorum primariorum fortitudo & Constantia*, nempe Electoris Saxoniæ, & Marchionis Brandeburgici, & aliorum: quorum medius ad ipsum Imperatorem vultu imperterrito dixit; *Caput abscindendum Carnifici coram Majestate tua prius porrigam, quam* DEUM *& Euangelium ejus abnegem.* Vide Tom. 5. Ienensi, fol. 27. & orationem historicam Selnecceri de initiis, causis, & progressu Confessionis Augustanæ, fol. 40, edit. Ienensi, anno 1592.

II. *Admiranda* DEI *providentia.* Nam Comitia Augustana instituta erant, ut doctrina Euangelii opprimeretur; sed mirabili DEI providentia factum, ut per Confessionem coram Proceribus Imperii publice factam, ejusdemque in varias linguas translationem, longe lateque propagaretur. Eo respicit *Lutherus*, quando sic scribit: *Tanta est verbi* DEI *efficacia & virtus, ut quo plus persecutionis habet, eo plus floreat ac crescat. Considerate Comitia Augustana, quæ vere sunt ultima tuba ante extremum diem; quam æstuabat tum totus mundus contra verbum* DEI; *quam nobis orandum erat, ut Christus ipse in cœlis tutus esset à Pontificiis. Tandem nostra doctrina & fides ita prodiit in lucem per Confessionem nostram, ut brevissimo tempore, mandato etiam Cæsaris ad omnes Reges & Principes mitteretur.* Vbi multa clarissima ingenia in aulis fuerunt, quæ hanc doctrinam ceu fomes ignem apprehenderunt.

IV. *Finaliter.* Finis scriptæ & exhibitæ Confessionis duplex annotatur; unus *principalis*, & maxime proprius, alter *secundarius*.

Principalis est, ut Ecclesiæ Protestantes fidei suæ rationem redderent publice, & ostenderent doctrinam suam consentire cum scriptura Prophetica & Apostolica.

Secundarius est, ut sese purgarent Imperatori, & reliquis Imperii ordinibus, à suspicione hæresium, & rumoribus de falso sparsis; quasi faverent furoribus fanaticorum hominum; & inprimis Anabaptistarum; qui non solum perversissima dogmata passim spargebant; sed etiam ante paucos annos exstiterant auctores seditionis, concitata adversus magistratum plebe. *Sleidan. lib.* 5. Vnde bellum exortum fuerat funestum & exitiosum, in quo prope ad 100000 hominum perierunt. *Sleidan. lib.* 7. de quo supra sub anno 1525 diximus.

V. *Eventualiter.* Vbi præstantissimorum virorum de Conf. August. judicia sunt notanda. 1. *Alphonsus Cæsaris Cancellarius Hispanicus*, Augustæ in Comitiis ad Melanchthonem: *Longe aliter*, inquit, *Philippe, in Hispania de vobis fama tulit, quam ex Confessione vestra intelligimus: Multi nobis persuaserunt, vos negare Trinitatem, de Christo & Maria impie loqui, Sacramenta corrumpere, cœnam Dominicam convivii profani more administrare, Magistratum contemnere, libidines stabilire*, &c.

2. Memorabile est, quod scribit *D. Lutherus* in præfatione articulorum Smalcaldicorum, de Doctore quodam ex Galliis misso: *Palam*, inquit, *nobis indicabat ille, Regi suo certo certius persuasum esse, apud nos nullam esse Ecclesiam nullum Magistratum, nullum conjugium; sed promiscue omnes pecudum more vivere pro arbitrio.* Vnde patet, quantis fuerit Ecclesiarum protestantium doctrina onerata calumniis apud adversarios, quas repelli necesse fuit. Hactenus brevis explicatio descriptionis Augustanæ Confessionis. Vide *Sleidanum lib. Comm. Tomum* 5. *Lutheri Ienensem, fol.* 27. *& seqq.* & *historiam Augustanæ Confessionis D. Chytræi*, & *alteram contextam à Theologis eam ad rem deputatis; itemque orationem D. Selnecceri de August. Confessione.*

XII. Cum *Augustana Confessio* modo in Comitiis die 25 esset prælecta, Pontificii eam demoliri allaboraverunt, ubi præcipuos ejus articulos in adornata confutatione, quam Imperator die 3 Augusti recitari curavit, rejecerunt, damnaverunt, & præsentibus Ordinibus Imperii suspectam reddiderunt. Imperator etiam ipse istam *Confutationem* ut reciperent, illique per omnia assentirentur, à Protestantibus postulavit; quod, cum sine offensione conscientiæ facere non possent, recusarunt. Per Philippum igitur Melanchthonem *conscribunt pro Confessione* APOLOGIAM: eaque Cæsari finitis fere Comitiis offertur, sed non accipitur. Interea *delecti sunt utrinque septeni, deinde terni*, qui de controversiis conferentes Concordiæ rationes inirent: inter

quos

quos ex parte Pontificiorum præcipuus fuit *Eccius*, ex nostratium *Philippus*. Sed nihil effectum est, cum Pontificii omnia sibi concedi vellent. Quare Imperator, cum Protestantes, quos cum privatim, tum publice per internuncios ad abdicandas suas in religione opiniones sollicitarat, in sententia perseverare, nec ullis artibus ab incepto dimoveri cerneret, *decretum Augustanum* fieri curavit, quo omnes pontificii ritus & omnia dogmata stabiliebantur, imo imperabantur, ejecti Monachi recipi & in integrum restitui jubebantur, & Confessio Protestantium solide ex scripturæ testimoniis confutata esse dicebatur. Sollicitum hoc habuit Electorem Saxoniæ, præsertim cum minæ adderentur, & sollicitationes de Religionis pace frustraneæ essent: ideoque rem totam DEO commisit, & cum duobus Principibus Luneburgensibus & Theologis suis Augusta discessit, Legatos aliquot ibi relinquens, qui finem Comitiorum exspectarent. *Sleidan. lib. 7. Comm. Chytr.*

LUTHERUS hujus Conventus tempore fuit in arce Coburgensi, (qui locus etiam Lutheri Patmus & Eremus dicitur) ad Franconiæ fines, mandato Electoris, ut tanto vicinior esset Augustæ, si qua forte res ipsius consilium postularet. Ut autem absens etiam aliquid in commune conferret, librum ad Episcopos aliosque Proceres in eo conventu conscripsit, & cujusmodi fuerit sub Pontificatu Romano status Ecclesiæ, quam densæ tenebræ, quam impia dogmata, quam fœdi errores, demonstravit, & ipsos officii commonefecit gravissimis verbis, & crudelitatem animumque sanguinarium exprobravit; & ne jam sanandi mali prætermitterent occasionem, hortatus est: suamque doctrinam esse Prophetarum & Apostolorum scriptis consentaneam ostendit, & adversus DEUM frustra iniri omnia consilia, docuit. Et cum in his Comitiis ex multiplici Pontificiorum potentissimorumque Principum insultatione, gravibusque minis, nonnihil turbarentur expavescerentque Protestantium Theologi: *Lutherus* missis literis eos animavit, & magna virtute consolatus est, docens, cum solius DEI omnipotentis agatur causa, decere ipsos, ut animo sint magno, nec inanibus se curis macerent; sed DEO rem omnem commendent, qui exitum nequaquam tristissimum hisce turbis largiturus sit. *Psalm.* 55. Quid mundum, inquit, timetis, cum Christus eum vicerit? Sæviant quotquot sunt in mundo Tyranni & Principes: Qui habitat in Cœlis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos. *Psal.* 2. Quare cum omnia jam metu & terrore miscerentur, certamque Pontificii victoriam sibi pollicerentur, protestantes & victos jam & oppressos irriderent, Lutherus Psalmum 46, huc accommodans, composuit, Firma nobis est, inquiens, arx & propugnaculum DEUS, *&c.* Et quidem æternus misericors Pater sic omnia disposuit, ut sancta ejus Ecclesia commodiore fruatur pace, quam Satanas omnesque ejus complices sperassent.

XIII. Eodem anno, nempe 1530, mense Decembri *Protestantes*, quorum jam erant VII Principes, & XXIV Civitates, ad vim hostilem, si qua inferretur, propulsandam, *fœdus iniverunt* SMALCALDIÆ. *Sleidanus lib. 7. Comment.*

XIV. Anno 1532, Solymanno se præparante ad magnam Austriæ vim inferendam, coacto magno & copioso exercitu, animadvertit *Carolus* V Imperator, necessario conciliandam esse Germaniæ pacem, ut tam immani & feroci hosti posset obsistere. Quare coram intercessoribus, Archiepiscopo Moguntino ALBERTO, & Palatino LUDOVICO, *prima Pacis religiosa fundamenta* jacta sunt Suinfurti, ut inter Cæsarem, omnesque Imperii Ordines Ecclesiasticos & seculares, pax publica sanciretur, ne liceret cuiquam propter religionem litem movere, usque ad generale, liberum & Christianum Concilium, cujus convocationem primo quoque tempore se maturaturum promisit Cæsar. *Et hac pax deinde 23 Iulii Noribergæ promulgata*, omnesque actiones forenses religionis causa jam intentatæ suspensæ sunt. *Sleidan. lib. 8. Comm. p. 227. Chytræus.*

XV. Anno 1534 BIBLIA GERMANICA à *Luthero* translata & in unum Corpus redacta, excudi cœperunt typis Wittebergæ. Privilegium de hac re dedit Elector Saxoniæ Iohannes Fridericus die 6 Augusti *Torgæ*.

Hoc anno ANGLIÆ Rex *Henricus* VIII, quod Catharinam uxorem repudiasset, & aliam Annam Boleniam duxisset, à Pontifice Clemente excommunicatus & regno depositus est: Rex contra decretum fecit, quo se per Angliam Ecclesiæ Caput proximum à Christo pronunciavit, & capitis pœnam constituit, si quis Episcopo Romano supremam potestatem asscriberet: Omnes etiam Pontificis Rom. præfectos, qui *Denarium sancti Petri* colligere solebant, Anglia ejecit, Denarium illum sibi retinuit, & fœdus fecit cum aliis, qui à Pontifice discesserant. *Chytræus.* Non multo post Clemens Papa ex hac vita migravit, eique successit *Alexander Farnesius* Romanus, qui tum annum ætatis agebat 66, & voluit se appellari PAULUM III. De eo scribit Vergerius, *quod matrem & sororem interfici curarit, quo hæreditatem totam ad se derivaret, atque hac ratione ad Papatum assurgeret.*

XVI. Anno 1535. *Lutherus* incepit enarrare GENESIN, quam absolvit tandem post decennium.

Hoc anno IESVITARVM Societas initium sumsit, autore potissimum IGNATIO *Lojola*, nobili Hispano: approbata est à Paulo III P. P. anno 1540.

XVII. Anno 1536 Pontifex Paulus III, die 2 Iunii, *Concilium universale, Mantua* in Italia celebrandum, impulsu & consensu Imperatoris Romani *Caroli* indicebat, ut ad 23 Maii anni sequentis Mantuam veniant omnes, quo Concilii tunc fiat initium. At huic indictioni Protestantes Angliæque Rex contradixerunt, suasque recusationum causas, quibus asserebant hoc Concilium suspectum, & in loco suspecto indictum, quo nec tutus, nec liber accessus ipsis pateret, scripto publicari curaverunt. Interea authoritate *Principum Protestantium*, primarii totius Germaniæ Theologi, Augustanæ Confessionis socii constantes, SMALCALDIÆ convenerunt anno 1537, die 7 Febr. ut maturo consilio deliberarent, quid in Religionis negotio recipere vel concedere possent, & quid non. Mandato autem Principum & voluntate Theologorum, *Lutherus* ARTICVLOS SMALCALDICOS, in futuro Concilio proponendos & defendendos, conscripsit. Hos articulos non minoris ponderis, quam ipsam Confessionem Augustanam esse, Ecclesia judicavit, ideoque eos quoque Concordiæ libro inseruit.

Percommode autem Pontifici accidit, quod Mantuæ Dux Fridericus, & præsidium urbi suæ, durante Concilio, tuendæ, & sumtus in eam rem postularet, nec jurisdictionem Pontifici cedere vellet. Sic enim optata subministrabatur occasio odiosum Concilium prorogandi. Alium tamen locum Papa se Concilio inventurum simulans, tandem *Vincentiam* (quæ Venetorum ditionis est urbs ampla & copiosa) designavit. Sed mox solitudinem causatus, Concilii diem denuo prorogavit. *Sleidanus, Chytræus.*

XVIII. Anno 1538 SCHOLA ARGENTINENSIS instituta est, authore potissimum IACOBO *Sturmio* Senatore primario: & brevi tempore sic effloruit diligentia Doctorum, ut non solum extremi Germani, sed exteræ quoque nationes eo confluerent. Instituendæ autem juventutis rationem primus ibidem ostendit *Iohannes Sturmius*, & edito libro accurate explicavit. *Sleidan. lib.* 12. *Comm. pag.* 233.

XIX. Anno 1539 in MARCHIA BRANDEBVRGENSI instituta fuit religionis reformatio, & prima visitatio Ecclesiarum, mandato *Ioachimi* II Electoris, per Iacobum Stratnerum, quem Georgius Marchio *Onolzbacensis* Berlinum ad docendum Euangelium miserat, facta est. Inde subditi Archiepiscopatus Magdeburgensis, ut ipsis exercitium religionis concederetur, flagitarunt. ALBERTVS Moguntinus tum indiguit pecunia, ideo hac occasione usus, ingentem postulavit pecuniæ summam, quam obtinuit, cum religionem concessisset, atque ita IVSTVS IONAS ætatis circiter 50, Halam vocatus est. *Chytræus.* Eodem anno Cœnam Domini sub utraque specie Berlini in templo Cathedrali primus administravit Matthias Episcopus Brandeburgensis.

XX. Anno 1540, Wormatiæ, Francofurti & Haganoæ Conventus habiti sunt: de quibus consule *Sleidanum.* Anno 1541 ineunte, Wormatiæ ECCIVS & MELANCHTHON, aliique Theologi, de peccato Originis colloquuti sunt. Sed colloquium illud interruptum, & Ratisbonam translatum est: ibi quoque post varias deliberationes ex sententia legati Pontificii tractatio religionis in futurum Concilium dilata est. Cæsar, qui ipse huic conventui interfuit, à Protestantibus petiit, ut interim nihil tentarent, præter ea, quæ à Theologis essent conciliata: deinde monuit Episcopos & proceres Ecclesiasticos, ut rationem inirent, qua Ecclesiam quisque suam reformaret, quo videlicet aditus fieret ad publicam emendationem. *Sleidan. lib.* 13. *&* 14. *Comment.*

XXI. Anno 1543 tres LVDI illustres in Misnia aperti à Mauritio Duce Saxoniæ, *Misniæ, Portæ* ad Salam, & *Mersburgi*: Qui etiam singulis locis certum numerum attribuit adolescentum, quibus omnibus victum præbuit atque vestitum, Magistris etiam annua stipendia solvit. *Sleidanus lib.* 15.

XXII. Anno 1544 Comitia celebrata sunt Spiræ, quibus Imperator ipse, ejusque frater Ferdinandus, Electores omnes, & plerique omnes Principes interfuere. In iis *Carolo* contra Regem Galliæ, qui societatem cum Turca junxerat contra Imperium, auxilia & pecunia ab ordinibus Imperii decreta sunt. Actum præterea de pace in Germania, quæ rejecta est ad proximum conventum. Interea Cæsar negotium se daturum ait viris bonis atque doctis, qui piam aliquam emendationis formulam conscribant: ut idem quoque Principes faciant, hortatur, quo post in futuris comitiis, facta collatione, de communi consensu statuatur aliquid, quod ad publicum Orbis Concilium usque servetur, in Germania peragendum, aut ad conventum usque nationis Germanicæ: pacem interim colant omnes, neque turbæ quicquam ob diversam religionem

gionem excitetur, & Ecclesiæ, cujuscunque sint religionis, utrobique facultates suas obtineant, ex iisque bonis decidatur Ecclesiæ ministris, scholis & egestate pressis: edictum Augustanum, & lites omnes motæ Protestantibus doctrinæ professionis causa, suspensæ maneant ad proxime futuram usque transactionem: Magistratus tamen viros doctos atque pios adhibeat, qui commonstrato errore ad sanitatem ipsos revocent. *Sleidanus lib.* 15. *Comment.*

Cum autem hoc modo *Carolus* Imper. de dissidiis Religionis, Colloquia & Conventus institueret, Concilium promitteret, ac pacem Ecclesiæ laboraret reddere, graviter hoc nomine à *Paulo* III Pontifice fuit reprehensus. qui post Comitia Spirensia, quæ finita sunt die 10 Iunii anno 1544, literas ad ipsum dedit octavo Kalend. Septembris, in quibus inter cætera sic scribit: Cum de Concilio generali, tanquam de remedio omnium oportunissimo afflictis Ecclesiæ rebus, & ipsius Germaniæ, mentionem facis, vel de nationali, vel de futuro ad proximum autumnum Imperiali conventu, in quo de religione, cæterisque rebus, quæ ad illam pertinent, tractare promittis, ita agis, ita statuis, ut supprimas ejus nomen ubique, cui divina & humana jura, approbante tot seculorum consensu, supremam tum cogendi Concilia, tum statuendi de his & ordinandi, quæ ad Ecclesiæ unitatem utilitatemque spectant, authoritatem dederunt. *Postea comparat institutum Imperatoris* facto *Vsæ, arcæ ruinam minanti manum admoventis*; seditioni Core, Dathan & Abiram, *adversus Mosen & Aaronem*; temeritati Vsiæ, *incensum in altari adolentis, & addit:* Annon putas, incensum hoc esse coram DEO, leges de religione sancire? Est quidem incensum, idque omnium DEO gratissimum: sed non est tuum munus illud, Imperator; est Sacerdotum Domini, est nostrum imprimis, quibus DEVS potestatem ligandi & solvendi dedit. *Nec* te excusat, (*inquit*) quod sanctum sit factum, vel quod non perpetuum, sed ad tempus, hoc est, usque ad futurum Concilium duraturas leges laturum te esse dicas: ut enim id per se pium sit; tamen in eo, cui DEVS hoc ministerium non dedit, maxime est impium. Sumis enim tibi jam personam, quæ propria est DEI, cui solum de Sacerdotibus judicium relinquitur, quam ne ad tempus quidem cuiquam sumere licet. *Et postea*: Si pluribus dissuasimus, ne in disceptationes super his, quæ ad religionem pertinent, componendas jus tibi vel authoritatem sumeres, non ob id scripsimus, quod disceptationes componi non maxime optaremus, sed ut exemplis tum ex divina scriptura, tum ex Ecclesiasticis historiis citatis te admoneremus, ne quod ad tuum ministerium non pertinet, ipse tibi arrogares, & pro tua & Imperatoria dignitate juberes, &c. *Quod* præ te fers studium & desiderium, ut componantur controversiæ in religione, & ut aliqua disciplina morum in universa Ecclesia renovetur, te in hoc quidem magnopere laudamus, & abs te petimus, ut in hoc operam tuam præbeas ei, cui DEVS curam hujus ministerii commisit. Vt enim te tanquam caput in rebus hujusmodi tractandis minime ferendum censemus; Ita tanquam brachii accommodatissimi tuam inprimis opem desideramus. *Concludit tandem*: Obtemperabis DEI monitis, si ita animum inducas, nullum ut in iis, quæ ad religionem pertinent, tibi jus & authoritatem vindices, si divinam institutionem, & Ecclesiæ consuetudinem sequens, ab ipsis conventibus Imperialibus, à quibus absunt, qui authoritatem de ejusmodi rebus cognoscendi habent, omnes de Sacerdotibus ac de religione disputationes prorsus excludas, & ad eorum proprium tribunal rejicias, si de bonis Ecclestasticis nihil statuas. *Videatur integra Epistola,* apud *Wolfium, Tomo* 2. *lect. memorab. pag.* 539.

XXIII. Supra diximus, quod Papa *Paulus* III Concilium Mantuæ inde Vincentiæ indixerit, sed solitudinem hujus urbis causatus, Concilii diem produxerit ad Pascha anni 1539. Verum cum ne tunc quidem ulli venirent, ille, literis evulgatis, Concilium quidem non amplius produxit, sed ad suum atque Senatus Cardinalium arbitrium suspendit. Inde anno 1541 Vincentiam iterum Concilio adjudicavit: Veneti vero eam huic rei non concesserunt. Placuit igitur Papæ TRIDENTVM, & anno 1542 bullam promulgandam curavit, qua Concilium indicebat Tridenti ad Kalend. Novembr. Comparuerunt ad dictam diem duo Oratores Cæsaris, Mendoza & Granvellanus, & tres legati Pontificis cum pauculis Episcopis. Sed cum bellum Gallicum ingrueret, quod eo anno & sequentibus duobus gestum est. Concilium celebrari non potuit, sed in aliud tempus dilatum est. Cum autem Pontifex à Concilio Tridenti habendo non desisteret, post multas altercationes, & diei perendinationes, tandem inchoatum est à PAVLO III, mense Decembri, anno 1545, & prima sessio celebrata est secundum quosdam die 13 Decembr., secundum alios die 13 Ianuarii anni 1546. Sub *Iulio* III continuatum, & sub PIO IV consummatum est anno 1563, die 4 Decembr. uti inscriptio libri αὐτογράφου de Concilio Tridentino editi habet.

Hoc autem *Concilium Tridentinum* tot tantisque erroribus scatet, ut illud vere cum Davide cœtum

tum malignantium vocare possimus. Vt autem innumerabiles ejusdem errores demonstremus, illud secundum omnia Concilii legitimi Κριτήρια ac requisita examinabimus.

In omni Concilio consideranda veniunt *octo*. 1. *Convocans*, vel *Indicens*. 2. *Præsidens*, isque *summus*, vel *subordinatus*. 3. *Iudicantes*. 4. *Litigantes*. 5. *Locus*. 6. *Norma*. 7. *Forma*. 8. *Finis*. In omnia hæc requisita Concilium Tridentinum impegit: id quod ordine demonstrabimus.

PRIMO. Concilium *indici* sive *convocari* debet vel à *Magistratu Politico*; uti factum videmus in Veteri Testamento. 1 *Reg.* 18, 19, 20. maxime si sit fidelis. *Ios.* 23, & 24. 1 *Paralip.* 23, 28, & 29. 2 *Paralip.* 29. *v.* 43. vel *ab ipsis Episcopis* sive *Pastoribus*, si *Magistratus* sit infidelis aut Religionis Christianæ curam plane nullam habeat. *Actor.* 15. *vers.* 2. Quid? Quod etiam in *Novo Testamento* Imperatores & Principes potestatem habeant Episcopos convocandi, & Synodos generales congregandi, id quod inductione octo Oecumenicorum Conciliorum post Nativitatem Christi celebratorum demonstrari potest.

Primum Concilium convocatum fuit anno Christi 328, Niceam, à *Constantino Magno*, quod duravit triennium & aliquanto diutius. *Ruffin. lib.* 1. *cap.* 1. *Sozom. lib.* 1. *c.* 16. *Epiphan. Tom.* 2. *lib.* 2. *Socrates lib.* 1. *cap.* 6. *Euseb. lib.* 6. *de Vit. Constant. cap.* 6.

Secundum à Theodosio Magno convocatum fuit Constantinopolin contra Macedonium anno 385. *Nicephor. lib.* 12. *cap.* 10. *Socrat. lib.* 5. *cap.* 8. de quo Synodus ipsa ad *Theodosium* scribit: συνελθόντες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸ γράμμα τῆς σῆς εὐσεβείας.

Tertium convocatum fuit à *Theodosio Iuniore* Ephesum contra Nestorium anno C. 433. *Euagr. lib.* 1. *cap.* 2. *Socrat. lib.* 7. *cap.* 33. *Niceph. lib.* 14. *cap.* 34.

Quartum à Martiano convocatum fuit Chalcedonem adversus Eutychen anno C. 458. *Euagr. lib.* 1. *cap.* 3.

Quintum à Iustiniano, A. C. 552, Constantinopolin convocatum fuit.

Sextum à Constantino Pogonato Byzantii institutum fuit anno C. 681.

Septimum ab Irene Leonis IV Imperatoris uxore habitum fuit Niceæ, cum ipsa cum Constantino adolescente adhuc Imperio præesset, anno Christi 788.

Octavum Constantinopolin convocatum fuit ab Imperatore Basilio anno C. 860. Vnde jam ὀφθαλμοφανερῶς apparet, quod non Pontifices, sed Imperatores Concilia Oecumenica convocandi potestatem obtineant. Id quod etiam *Cusanus lib.* 3. *de Concil. c.* 16. confitetur, ubi inquit: Sciendum est, quod in universalibus octo Conciliis semper invenio Imperatores & Iudices suos cum Senatu primatum habuisse.

At *Concilium Tridentinum* non ab Imperatore aut Principe convocatum fuit, sed à *Paulo* III, Pontifice Romano, qui (ut diximus) anno 1542, mense Iunio, Bullam promulgandam curavit, qua Concilium hoc indicebat Tridenti, die dicta ad Kalend. Novembr. Sed hoc illegitimum factum. Quia Pontifex neque jure Divino, neque Humano talem potestatem habet Concilia convocandi. Quomodo enim ille Protestantes Germaniæ Principes jure citare potest, qui potestatem in eos habet nullam, & cui nulla jurisdictio aut superioritas in eos, vel in exsecutione præcipiendi vel prohibendi competit? Ergo hoc Concilium ratione Indicentis sive Convocantis illegitimum fuit.

SECVNDO. *Præses* Concilii est duplex, *Summus*, & *subordinatus*. *Præses summus* est Christus, vel Spiritus sanctus, in cujus nomine Concilium congregari debet, quique supremus controversiarum dirimendarum est judex; ut ex *Act.* 15. *cap.* patet. *Præses subordinatus* est duplex: *Politicus*, & *Ecclesiasticus*. *Politicus*, est Imperator, Rex, aut Princeps, qui Concilium convocavit, aut ejus nomine Legati ipsius. Sic præsedit in Concilio Niceno Constantinus Magnus. *Euseb. lib.* 5. *cap.* 12. *Theod. lib.* 5. *cap.* 9. *Hist. Trip. lib.* 2. *cap.* 5. Vnde *Eusebius de vita Const. lib.* 3. *cap.* 10. & *seqq.* testatur, quod *Constantinus* se Episcoporum conservum & comministrum appellarit. *Ecclesiasticus Præses est*, qui totam Concilii actionem moderatur, ordinat & dirigit. Vnde etiam *Director Concilii* appellatur.

At in Concilio Tridentino Præses fuit Papa Romanus, qui jus præsidendi per fas nefasque sibi rapuit: cum tamen ipsi plane non competat. Siquidem 1. nullum tale privilegium Pontifici Romano à Christo datum est. 2. Quia antea evidentissimis exemplis ostendimus, ipsum in octo Conciliis Oecumenicis jus præsidendi haud habuisse. At dicit Papa: Petrum in Concilio Hierosolymitano *Actor.* 15. præsidem Concilii fuisse. Ergo etiam sibi jus præsidendi competere.

Responsio. Præterquam quod hypothesis illa falsa est, (siquidem non Petrus, sed Iacobus in Concilio Hierosolymitano præses fuit) dicimus: A Petro ad Papam concludere, esse argumentari à baculo ad angulum. Et sane si Papa vult, ut universaliter attributa Petri de se enuncientur; nonne sequitur,

Papam esse *Satanam*, vel Diabolum? quia Petrus ita à Christo vocatus fuit. *Matth.* 16. sed hoc Epitheton Papæ non placet. ô argutum Papæ capitulum!

TERTIO. Ratione *Iudicantium* illegitimum fuit. Etenim 1. *Iudex* fuit capitalis rei hostis. Et jam sæpe illum ut hæreticum condemnaverat, proscripserat, ejus libros exusserat. Et hæc omnia indicta causa. At jus Canonicum diserte docet: Inimicos, & suspectos, Iudices esse non posse. 3. Q. 5. C. *quod suspecti sunt*. 2. Concilium hoc constabat tantum ex unius, videlicet Pontificiæ factionis, Episcopis & Theologis: iique maxima ex parte Itali & Hispani erant, omnesque sua beneficia à Papa obtinebant: Cum tamen Iudex è domo sua neque testem neque accusatorem emittere debeat. 4. Q. 4. C. *Contra*. Quid? Quod in omnibus Conciliis Papalibus Episcopi & Theologi tam arcto juramento Pontifici Romano obstringantur, ut etiam vera dicere sit contra ipsorum obligationem & juramentum, sicut *Æneas Sylvius* (*Pius II* postea dictus) fatetur in Epistola quadam ad Capitulum Moguntinum, teste Appendice Vrspergensis. 3. Omnes Legati in hoc Concilio, *Iohannes Marias Montanus*, *Marcellus Cervinus*, *Reginaldus Polus* Britannus, Cardinales, alteram partem suis scriptis oppugnaverunt: alteram vero iisdem defenderunt: ob eamque causam ab eadem maxima beneficia exspectabant. At pro viris bonis non habentur illi, qui utriusque partis causam defendendam suscipiunt; ut quotidiana praxis comprobat. 4. In hoc Concilio tantum fuerunt Episcopi, & quidam Theologi: reliqui Ecclesiæ ministri plane exclusi fuerunt. Id quod pugnat cum praxi Apostolorum; ut in Concilio Apostolico Hierosolymis habito videre est. *Act.* 15. Item cum praxi primitivæ Ecclesiæ; uti patet ex Concilio Niceno, ubi Paphnutius, qui erat Episcopus in Ægyptiaca Thebe, omnibus Episcopis se opposuit, qui conjugium Sacerdotibus interdicere volebant. 5. Denique etiam Laici ab hoc Concilio exclusi fuerunt: id quod similiter est contra praxin primitivæ Ecclesiæ. Laicos enim in Concilio Niceno admissos esse, testatur *Histor. Tripart. l.* 2. *c.* 3. Item *Tom.* 1. *Concil. Colon. excus. pag.* 334. In Concilio Basiliensi anno 1431. *Sess.* 4. Hussitis Bohemis datur libera potestas una in Concilio disponendi, concludendi, terminandi. Sic enim expressa verba sonant; (Vnde Panormitanus de electione Capit. *Significasti*. Sicut etiam Gerson disputat:) In Concilio potius esse credendum simplici Laico Scripturam proferenti, quam toti Concilio ea destituto.

QVARTO. Fuit illegitimum, ratione *Litigantium*. Partes Litigantes sunt duæ, Accusator & Reus. *Accusator* erat Papa. *Rei* erant Principes Protestantes. At hic reatus duplex commissus est à Papa. 1. *Papa* fuit *Accusator*. At idem fuit judex & testis: cum tamen Fabianus diserte dicat; Neminem simul accusatorem, judicem & testem esse posse. 4. Q. 4. C. *Nullus*. In omni judicio quatuor distinctæ personæ esse debent: Iudex, Accusator, Testis, Reus. 2. *Rei*, videlicet *Protestantes* Principes, ad audientiam in hoc Concilio admissi non sunt: neque potuerunt impetrare, ut sententiam suam in Concilio proponerent; multo minus, ut eam legitima disputatione assererent. *Sleid. l.* 23. Sed contra eos absentes sententia lata est; quod negamus jure factum, quia *in nullis, ac multo minus in Ecclesiasticis judiciis, in absentes sententia ferenda est*: id quod affirmat ELEVTHERIVS Papa in epistola ad Episcopos Galliæ: *Caveant* (inquit) *Iudices Ecclesiæ, ne absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit.* Citatur in Iure Canonico, causa tertia, quæstione nona, capitulo *Caveant*.

QVINTO. Fuit illegitimum ratione LOCI. Siquidem non fuit institutum in Germania: quod tamen Protestantes petiverunt, & Status Imperii decreverunt Noribergæ anno 1524. Augustæ & Spiræ anno 1526, 1529. Ratisponæ 1541, & 1542. Iterum Spiræ anno 1542. Denuo Noribergæ anno 1543. Et postremo Spiræ 1544. Id quod etiam juxta ipsius Iuris Canonici statuta æquum fuisset. Omnis enim Controversia in ea provincia ut finiatur & terminetur æquum est, ubi primum exorta est, (siquidem Actor dicitur rei forum sequi. 3. Q. 6. C. *Neminem*) ut tibi paretur remedium, ubi morbus habuit exordium: quod primitivæ Ecclesiæ exempla comprobant. Et reus extra provinciam producendus non est. 3. Q. 6. *C. Ibi*. Diserte enim *Fabianus* Papa dicit: Ibi causam agendam esse, ubi crimen commissum est. Deinde idem *Fabianus* statuit. Vt ultra provinciam accusandi licentia non progrediatur: sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, & à provincialibus terminetur. *c. Vltra. c. Peregrina. c. Leges. c. Vbi crimen. c. qui crimen eadem.* 3. Q. 9. *C. Nec extra.*

At crimen, cujus rei agebantur Protestantes, in Germania commissum est. Siquidem *Lutherus* primum in Germania docuit: & simul Protestantes, quos Papa accusabat, quod hæresi Lutheranæ subscripsissent, in Germania erant. Ergo in Germania Concilium convocari debuit. At Papa (cujus Emblema est: Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas) hisce omnibus posthabitis, in Italia illud instituit, & quidem Tridenti, ubi nativa, communis

uſitatiſſimaque eſt lingua Italica, repertis pauciſſimis, qui Germanicam linguam callent, eſtque oppidum inſtar carceris alicujus, quod Cardinali Pontifici Romano devinctiſſimo ſubjectum: ad quod tam periculoſæ ſunt viæ & anguſtiæ, ut tres aut quatuor latrunculi ex inſidiis poſſent quemvis Magnatem, licet multis comitibus ſtipatum, jugulare & miſerabiliter opprimere.

SEXTO. In omni Concilio legitimo unica & ſola *norma* ſit *Scriptura ſacra*. Siquidem vox DEI ſonat in Scriptura Prophetica & Apoſtolica, quæ tum in Conciliis omnibus, tum in ſingulis etiam & privatis eſt Magiſtra fidei ſecundum DEUM: Cui Scripturæ judicio publico ſi ſubſcribat Concilium, ipſum recte judicat. *Vide Hiſt. Trip. lib. 2. c. 5. & 7.* Id quod etiam ipſe *Conſtantinus Magnus* Imperator laudatiſſimus exemplo ſuo comprobavit, quando in Concilio Niceno Biblia in medium poſuit, hiſce verbis Patres in Concilio congregatos affatus: Euangelici & Apoſtolici Libri & antiquorum Prophetarum Oracula plane inſtituunt nos, quid de rebus divinis ſentiendum ſit. Proinde hoſtili ſepoſita diſcordia, ex dictis divinitus inſpiratis ſumamus quæſtionum explicationes. Idem comprobat teſtimonio ſuo *Euagrius lib. 2. cap.* 16. de Epheſina & Chalcedonenſi Synodo ſcribens, atque *Iohannis Antiocheni* ſententiam à *Cyrillo* approbatam recenſens. Ex Euangelicis, inquit, & Apoſtolicis de Domino vocibus ſcimus Viros divinos conſtituiſſe, &c. Et *Cuſanus* ſcribit: Formam veterum Vniverſalium Synodorum fuiſſe, ut ſacra Euangelia in medium ponerentur. *Confer Auguſtin. epiſt.* 163. *& contra Maximum l. 3. c. 14. & in Pſalm.* 95. Item *Chryſoſtom. in cap. 24. Matth. hom.* 40. At in Concilio Tridentino non fuit adhibita pro norma Scriptura ſacra, ſed Patrum ſcripta, Eccleſiæ traditiones, Conciliorum Canones & deciſiones: imo ſola vox Pontificis Romani: de quo ſcribit *Iohannes de Turre Cremata, in ſumma de Eccleſia l. 3. c.* 64. quod omnia jura divina & humana in ſcrinio ſui pectoris habeat, etiamſi idiota ſit, ac proinde ſola ipſius ſententia ſtandum eſſe.

SEPTIMO. Ratione *Formæ* illegitimum fuit multis modis. Quod ut melius intelligatur, notandum eſt: Conciliorum formam tribus actibus abſolvi. 1. *Congregatione*. 2. *Cauſarum propoſitarum cognitione*; & 3. *Deciſione*.

Primo. Concilium verum & legitimum *in nomine Chriſti*, *Matth. 18. verſ.* 20. hoc eſt, quando in vero timore & invocatione DEI, Chriſti doctrina & gloria unice quæritur, *congregari* debet. At Concilium Tridentinum non item. Siquidem 1. mox in *ipſo ingreſſu* Concilii in Litania ne uno quidem verbulo facta fuit mentio interceſſionis Chriſti, pro unico Mediatore noſtro. Papæ Legati, omnes Angelos & Sanctos, Mediatores, Patronos & Interceſſores ſubſtituerunt. 2. Statim ſubſecutus eſt *Ambroſius Catharinus*, qui, in oratione in exordio Concilii habita, Chriſti Matrem ſociam ejus appellat, quæ ſcilicet Throno ejus aſſideat, ut gratiam nobis impetret ac donet. 3. Alius quidam in oratione ſua voces Euangelicas, quæ ſoli Filio DEI competunt, ad Romanum Pontificem ſcelerate detorquens exclamavit: *Papa lux venit in mundum*. Quis ex hiſce concludi firmiſſime non videt, Concilium hoc Tridentinum non in nomine Chriſti, ſed Antichriſti fuiſſe congregatum?

Secundo. Neque *cognitio* cauſæ in hoc Concilio potuit eſſe vera. Siquidem PAVLVS III Papa prohibuit, ne Epiſcopi noſtratium Theologorum libros legerent. Similiter exſtat non modo *Leonis X* diploma aut Bulla edita 17 Calend. Iunii, ſed etiam IVLII III ſucceſſoris Pauli, qui nec Epiſcopos nec Cardinales excepit, imo nominatim comprehendit, quibus graviſſima pœna interdixit, ne noſtrorum libros legerent. *Iohanni Morono* Cardinali Tituli *S. Laurentii* in Lucina Mutinenſium Epiſcopo, Concilii Legato, criminis loco inter alia accuſationis capita objectum fuit, quod *libros Lutheranos legerit*. Merito igitur hoc Concilium dicitur Cæcum, quia omne judicium præſupponit cognitionem. Atqui anne Proteſtantes cauſam juſtam, an vero injuſtam haberent, Epiſcopi cognoviſſe haud potuerunt. Quia lectiones noſtrorum librorum illis interdictæ fuerunt. Ergo neque judicium ab illis fieri potuit accuratum.

Tertio. Neque *deciſio* in hoc Concilio *juſta*, ſed multis modis injuſta fuit. Et quidem 1. *Tyrannica*. Siquidem Epiſcopi coacti fuerunt de cauſa incognita judicare, & quidem juxta placitum Pontificis Romani: Hunc enim morem obſervat Pontifex Romanus, ut, cum in Concilio congregantur Epiſcopi, ab initio ſtatim per legatum Papalem jurare coguntur, nihil ſe decreturos, quod contra Eccleſiam Romanam & Pontificis Romani dignitatem faciat. Idem quoque in Concilio Tridentino obſervatum fuit. Nam *Marcellus Cervinus*, Cardinalis, cum à Pontifice ad Concilium mitteretur, mandatum ab ipſo accepit, *ne quid omnino pateretur in Concilio conſtitui*, quod *contra Majeſtatem Romanæ ſedis eſſet, verum exſtirparet potius ejusmodi perſonas, quæ tale quid ſuaderent*.

2. Concilium hoc fuit *Servile*. Siquidem nullum decretum, nullus canon fuit in ſeſſionibus Concilii Tridentini lectus, niſi qui prius Romæ à Papa in Collegio Cardinalium cuſus, & Roma Triden-

dentum missus fuerat, adeo ut in proverbium abierit: *Roma Spiritum sanctum per Bullam mittit Tridentum.* Cogebantur vero miserrimæ illæ creaturæ, mox ubi ista decreta (quæ Romæ à Papa cusa, & per Bullam Tridentum missa erant) audiissent recitari, annuere capite mitrato, & demisse pronunciare: PLACET, tametsi sentirent vulnerari suam conscientiam, vel quod aliquando non intelligerent, quid id esset quod approbarent; (nam plerique eorum erant valde rudes & indocti, ut vix possent tria verba Latina pronunciare;) vel quod ignorarent esse contra verbum DEI, saltem aliqui. *Imo* ne libera quidem vox in hoc Concilio ferri potuit. Etenim *Dominicus VVilhelmus Venetus* Ordinis S. Dominici, cum diceret, in Concilio Basiliensi decretum esse: *Concilium esse supra Papam*, *Cervinus* Cardinalis Pontificis Legatus, eum continuo ex Concilio excedere jussit. *Balæus fol* 423. Quin & *Petrus Paulus Vergerius* Episcopus Justinopolitanus ex eo Concilio pulsus, nullam aliam ob causam, quam quod quidam suspicabantur, eum non satis acrem fore in Lutheranos: sicut ipse testatur *in Epistola ad Regem Poloniæ pag.* 119. *hisce verbis*: Ego nullam aliam ob causam fui ex illa Synagoga rejectus; nisi quia, cum in Germania duorum Paparum internuncius aliquandiu fuissem, & causam hanc utcunque intelligerem, suspicio erat, me rem totam probe nosse, & ejus ingenii esse, ut facile sinerem mihi à nonnullis Episcopis persuaderi, ut contra Papam voce præirem, & veluti viam sternerem: ac duntaxat propter istam suspicionem ejiciebar, &c. Ejiciebatur post me alius quoque, nempe *Iacobus Nachiantes* Fossæ Clodiæ sive Clugiensis Episcopus. Cum enim legeretur decretum tertiæ sessionis, pie & summa modestia dixit, sibi dura videri verba, mutuata scilicet *ex cap. Ecclesiasticarum distinct.* 11. in quibus dicebatur: Eodem pietatis affectu ac reverentia suscipiendas ac venerandas esse eas, quas Papistæ vocant, *traditiones*, qua ipsum Euangelium: nihil enim esse quod cum Euangelio conferri ullo modo possit; ac duntaxat propter hoc jussus est à Legatis Tridento discedere & Romam petere, si forte Papa vellet illi ignoscere, quod tam fuisset temerarius, quod decreto ab ipsomet Papa Romæ condito ausus fuisset contradicere. *Ibidem pag.* 122. *Vide Balæum fol.* 423, 424. Quid? Quod *quidam Episcopus* diceret, sibi absurdum videri, DEVM vocari Sanctum, Papam vero vocari Sanctissimum: vocatus est à Papa Romam, & Episcopatu privatus, ideo quod Sanctissimæ illius Beatitudini conviciatus fuerat. *Balæus fol.* 423.

3. *Decreta* in hoc Concilio fecit Papa *impia*, & sub *Anathemate* promulgavit observanda. Nam ut ex multis unum recenseam; Decretum Concilii Constantiensis impium anno Christi 1414 fabricatum renovavit & confirmavit. In quo Anathematis gladius strictus fuit in omnes: *Qui dixerint, ex institutione omnes fideles utramque speciem sumere debere. Sess.* 5. *die* 16 *Iulii anno* 1562. *c.* 1. *Can.* 1.

4. *Decreta* fecerunt Concilii Tridentini Patres *ridicula*, quando vulgatam versionem barbaram veluti Canonicam Ecclesiæ obtrudere, fontibusque Græcis & Ebraicis præferre: anathematis quoque fulmen, brutum tamen, in Orthodoxos aliter sentientes vibrare non dubitarunt. At quis non ridebit, qui barbarismos illos Grammaticales vel legit, vel audit? quales sunt: Scopare. *Psal.* 77. *v.* 7. Minare. 2 *Sam.* 6. *v.* 3. Viare. 1 *Sam.* 24. *v.* 4. Adaquare. *Genes.* 24. *v.* 46. Odire. *Psal.* 69. *v.* 10. & 101. *v.* 3. Angustiari. 2 *Cor.* 4. *v.* 8. Aporiari. 2 *Cor.* 4. *v.* 8. Complacitior. *Psal.* 77. *v.* 8. Solicitior. 2 *Corinth.* 8. *v.* 17. & 22. Potentates. *Psal.* 90. *v.* 10. Interitiones. *Psal.* 107. *v.* 20. Domates. *Esdræ* 8. *v.* 16. Quis non videt decreta hæc esse ridicula, imo in ipsam Sacram Scripturam ignominiosa, quæ à Fratribus istis Ignorantiæ (ita enim quidam Ordo inter Papistas nominatur) à styli sui sublimitate ad Barbarismos detrahitur, & multis vitiis conspurcatur? Et memorabile est, quod *Sess.* 4, in qua decretum de Libris Canonicis promulgatum est, quasi res ludicra ageretur, pauci numero Episcopi interfuerunt. Sed annon detestandum est, in principio Religionis Christianæ tractando adeo esse somnolentum?

5. *Decreta* fecerunt *muta*. Quia decreta posuerunt nuda, rationibus nullis stipata, authoritateque prætoria toti orbi Christiano promulgata: & contradicentibus, imo saltem inquirentibus, ferrum & flammam *mox mox* posituri videntur. Sed nos merito cum *Tertulliano* dicimus: Lex quæ probari se non vult, merito suspecta est; & si non discussa & probata dominetur, improbata est, cum nulla Lex sibi soli Conscientiam suæ justitiæ debeat, sed eis, à quibus obsequium spectat.

6. *Decreta* fecerunt *injusta*. Siquidem in hoc Concilio sententia lata est Adversario non audito & non præsente. Cum enim quidam Principes, & Civitates Tridentum suos Theologos mittere, ac præter salvum conductum, formulam normæ judicii in Basiliensi Synodo comprobatam, sibi promitti, ac in disputando in Synodo servari vellent, impetrare id non potuerunt, (vide *Sleid. lib.* 23.) & tamen damnati sunt. At hoc & Iuri Divino & Humano adversatur. In utroque enim jure prohibetur, quenquam damnari, quin prius sui legitimam de-

defendendi potestatem habuerit. *Marcollus* & *Damasus* decernunt; neminem damnandum vel judicandum esse, antequam accusatores canonice examinatos præsentes habeat, locumque defendendi accipiat. 3. Q. 9. *C. Non oportet. C. Et habetur eadem.*

OCTAVO. Fuit quoque hoc Concilium illegitimum ratione *Finis*. Siquidem Finis Conciliorum esse debet veræ doctrinæ confirmatio, & falsæ exstirpatio. At in hoc Concilio rerum invertitur ordo. Siquidem eo fine Papa hoc Concilium coëgit, ut Protestantes Germaniæ Principes veram Euangeliii doctrinam vere & recte cognitam desererent, atque ad Papatum (quem vocant Ecclesiæ gremium) tanquam filii dilectissimi (scilicet!) redirent. Contra vero multa dogmata in Concilio Tridentino sunt promulgata, quæ olim ab orthodoxa Ecclesia sunt pro erroribus habita.

VLTIMO, ex abundanti quoque illegitimum hoc Concilium fuisse, probamus ex *Eventu*. Illud enim Reges Angliæ, Reges Galliæ, Parlamenta Galliæ, & alii quidam Reges, & Principes, & Provinciæ, & Theologi Religionis Papisticæ improbarunt.

Reges *Angliæ*, videlicet *Henricus VIII*, ejusque filius *Eduardus VI*. Cum enim Papa Tridenti Concilium indixisset, huic indictioni contradixit *Henricus*, & cum eo Protestantes; suasque recusationum causas, quibus asserebant hoc Concilium suspectum, & in loco suspecto indictum, quo nec tutus nec liber accessus ipsis pateret, scripto publicari curaverunt. Sed ad hæc addebat Rex Angliæ *Henricus*, nullam esse convocandi Concilii potestatem penes Pontificem: hoc Imperatoris esse & Regum munus: Se Bullas ejus, Decreta & Constitutiones nihil facere & aspernari: & pro irritis habere quotquot Concilia à Pontificibus citra Imperatorum & Regum Christianorum consensum convocata fuerint. Episcopos certe & Præsules regni sui ad Concilium, quod legitime indictum fuerit, alia quam Pontificis authoritate, missurum se pollicebatur. *Sleidanus.*

Reges Galliæ aliquot continue Concilium Tridentinum improbaverunt. 1. FRANCISCVS II. 2. CAROLVS IX. (qui in protestatione sua contra hoc Concilium sic loquitur: Quanquam Patres sanctissimi vestra omnium religio vita & eruditio magnæ semper fuit & erit apud nos authoritatis: cum tamen nihil à vobis, sed omnia magis Romæ quam Tridenti agantur, & quæ hic publicantur magis *Pii IV* placita, quam Concilii decreta jure æstimentur, denunciamus & protestamur: Quæcunque in hoc conventu, *hoc est*, solo Pii nutu & voluntate decernuntur, & publicantur, ea nec Regem Christianissimum probaturum, nec Ecclesiam Gallicanam pro decreto Oecumenici Concilii habituram.) 3. HENRICVS III. 4. HENRICVS IV. Hi Christianissimi & Primogeniti sive natu maximi Ecclesiæ Romanæ filii, de sententia Concilii Tridentini judicarunt: & jure merito semper recusarunt Concilii illius publicationem in Gallia. Vide *Sleidan. l. 22. pag. 711.*

Parlamenta Galliæ idem fecerunt. Et licet Pontifices Romani indesinenter efflagitarint, ut illud reciperent: nunquam tamen voti sui compotes facti sunt.

Hanc quoque praxin secuti sunt *Theologi Religionis Papisticæ*. Etenim *Benedictus Arias Montanus* in opere Biblico Regio, in Novi Testamenti titulo, etiam post Concilium Tridentinum ait: Accesserunt & huic Editioni Libri Græce scripti, (loquitur autem de libro Tobiæ, Iudith, &c.) quos Ecclesia orthodoxa, Ebræorum Canonem secuta, inter Apocryphos recenset. Similiter *Sixtus Senensis* additamenta libri Esther à Canone Biblico rejecit. *lib. 1. & 8. bibliothecæ Sanctæ.* sicut ipse *Bellarminus* fatetur *lib. 1. de Verbo* DEI *cap. 7.*

Quamobrem cum in hoc Concilio tot & tanta errata, peccata, imo scelera sint commissa, ante ingressum, in ingressu, in progressu, & in egressu: Ante *ingressum* illegitime illud indicendo: *In ingressu* Christum Mediatorem aspernando: Sanctos Angelos ut Mediatores invocando: Mariam Christo exæquando: & denique titulos Christi, vere & mere divinos, Antichristo Vejovi Romano applicando: *In progressu*, vera dogmata reprobando: & falsa dogmata toties ab Ecclesia reprobata approbando, confirmando atque canonizando: Denique *in egressu* Principes Protestantes, & omnes Christianos indicta causa damnando: Concludimus, uti Concilia nulla: ita multo minus hoc Tridentinum summum in Fide & Religione Controversiarum judicem esse posse.

XXIV. Anno 1546 LVTHERVS, cum evocatus esset Witeberga à Comitibus Mansfeldicis Islebiam, ad controversias quasdam componendas, quæ inter ipsos erant de finibus & hæreditate, in itinere ipso sub exitum Ianuarii valetudine tenuiori uti cœpit, absque tamen vitæ periculo; & cum magis magisque vires labefactarentur morbo, ad sacram Synaxin magna cum devotione accessit. Decimo septimo vero Februarii die cœpit ægrotare gravius ex pectore. Inter cœnandum eodem die de variis & gravibus quibusdam rebus in præsentia multorum, & ipsius *Iusti Ionæ* Hallensis Ecclesiæ ministri, disseruit. A cœna cum divertisset precandi

causa, sicut consuevit, cœpit augeri dolor pectoris. Ibi monitu quorundam usus est cornu Monocerotis ex vino; post in minore quodam lectulo hypocausti per unam & alteram horam suaviter dormivit. Deinde assurgens, cubiculum ingressus, genibus flexis oravit: In manus tuas Domine commendo spiritum meum: redemisti me, DEVS veritatis, &c. Cum horam mortis imminere animadverteret, se totum Christo Redemtori suo commisit, ejus auxilium imploravit, & confessionem suam sub forma precationis edidit, dicens: Pater mi cœlestis, DEVS & pater Domini nostri *Iesu Christi*, DEVS omnis consolationis, ago tibi gratias, quod filium tuum *Iesum Christum* mihi revelasti, cui credidi, quem sum professus, quem amavi, quem celebravi; quem Pontifex Romanus & reliqua impiorum turba persequitur & afficit contumelia: Rogo te, mi *Domine Iesu Christe*, suscipe animulam meam: mi pater cœlestis, etiamsi migrabo ex hac vita, certo tamen scio, me tecum permansurum esse in sempiternum, neque posse me tuis ex manibus à quoquam avelli. Non multo post eam precationem, ubi spiritum suum in manus DEI semel & iterum commendasset, tanquam dormiturus, sine magno cruciatu in complexu *Martini* & *Pauli* filiorum, propinquorum & piorum complurium, placide obdormivit 18 Febr. die *Concordiæ* atque *Constantiæ*, mane hora tertia, ætatis 63. Vltimam suam concionem habuit Islebiæ 14 Febr. quatriduo ante mortem. Mandato *Electoris* Wittebergam delatus, & præmissa concione funebri à *D. Bugenhagio*, & oratione *Philippi Melanchthonis* in *Templo arcis* die Petri, 23 Febr. honorificentissime humatus est. *Sleidan. l.* 16. *Comm. pag.* 487, & 488. *Hondorff. in Theatro Historico pag.* 284, & 285.

Mortem B. *Lutheri* belli motus sunt secuti. Cum enim eo tempore, quo Concilium Pontificium Tridenti celebrari cœpit, Papa hanc fœderis rationem cum Cæsare iniisse diceretur, ut qui Concilium repudiaturi essent, copiis ex Italia & Germania conscriptis ad Curiæ Romanæ obedientiam retraherentur, Protestantes, & inprimis *Elector Saxoniæ* atque *Landgravius exercitum* validum compararunt. Sed Cæsar sub specie vindicandæ rebellionis utrumque eorum proscripserat, & bellum religionis causa à se suscipi dissimulabat, atque ob id nonnullorum Protestantium armis juvabatur. Et Saxo atque Landgravius, authoritate pares, cum ob æmulationem sibi invicem non cederent, bellissimas rei gerendæ occasiones è manibus amiserunt, & Bohemis, Hungaris, ipsoque *Mauritio* Duce Saxoniæ, Saxoniam & Hassiam invadentibus, in ditiones suas recedere sunt coacti. Cæsar igitur, campo victoriæ sibi aperto, largam à civitatibus pecuniæ summam & tormenta bellica accepit, ipsumque *Iohannem Fridericum* Electorem prope Mulbergum bello; Landgravium vero *Philippum* deditione captum, custodiæ tradidit: qui tandem, cum *Mauritius*, armis in Cæsarem conversis, eum Oeniponte Villacum profugasset, dimissi sunt; & in transactione PASSAVIENSI amplectentibus Confessionem Augustanam pax data; de quo supra prolixius dictum.

XXV. Anno 1548 *Liber* INTERIM, sive Formula religionis usque ad Concilii finem servanda conscriptus, & die 15 Maii (anno à prima mutatione doctrinæ per *Lutherum* 31, à Confessione Augustana exhibita 18) promulgatus est. Circa hunc librum *Interimisticum* consideranda sunt quinque. 1. *Origo.* 2. *Occasio.* 3. *Constitutio.* 4. *Approbatio.* 5. *Reprobatio.*

I. *Origo.* Conscriptus fuit hic liber mandato *Caroli* V Imperatoris à IVLIO PFLVGIO, Episcopo Naumburgico: MICHAELE SIDONIO Papista acerrimo, qui postea Episcopatum Merseburgicum est consecutus: & IOHANNE AGRICOLA ISLEBIO, qui Electori Brandeburgico à concionibus erat, & ante annos duodeviginti Saxonicæ doctrinæ Confessionem defenderat; sed spe præmii, quod & splendidum & liberale, Cæsareum nimirum atque regium, postmodum adeptus est, à vera religione defecit: teste *Sleidano lib.* 20. & 21.

II. *Occasio.* Cum in bellis intestinis victor existeret Imperator, religionis quandam in Germania conciliationem meditabatur, ut hoc pacto Pontificis Romani postulatis creberrimis, & interpellationibus impudentissimis quodammodo satisfaceret, atque animos ob religionem dissidentium conglutinaret, lites componeret, nec non progressu temporis, uti sperabat, omnes dissensionum fibras penitus elideret, & radices funditus exstirparet.

III. *Constitutio.* Constabat ille Liber ex capitibus doctrinæ mixtis, partim Orthodoxis; partim Papisticis. Admittit enim Liber ille, nos salvari per solum Christum, & non per opera nostra. Nihilominus tamen opera nostra ad salutem necessaria esse contendit. Concedit nos per solum Christum justificari fide, sed formata. Plura capita ejusdem vide apud *Sleidanum*, *lib.* 20.

IV. *Approbatio.* A multis hic liber magno cum gaudio & tripudio acceptabatur. *Carolus* V, Cæsar, accepto & excepto hoc fœtu lepido, ut omnes Imperii Ordines in illam Religionis formulam consentirent, & secundum eam *interim* pacifice viverent, donec coacto Concilio cognosceretur, quid

de obortis controversiis statuendum sit, severe præcepit, &c. *Sleid.* l. 20. *pag. mihi* 629. Acceptavit quoque eundem *Albertus* Elector Brandeburgicus. *p.* 625. 630. *Moguntinus*, 629. *Palatinus*, *p.* 630. *Dux Wirtembergicus*, 631.

V. *Reprobatio.* Licet autem Cæsar severissime mandasset, ut ab omnibus Ordinibus Liber iste reciperetur: nec quisquam quicquam contra scriberet aut moliretur: tamen ab omnibus vere Christianis reprobatus fuit. *Iohannes Fridericus* Elector Saxoniæ captivus, etiam promissa liberatione in illum consentire noluit, ut etiam Filii ejus, tum temporis Adolescentes, à Cæsare sollicitati, pietate ingenua juxta & valde memorabili prorsus eum rejecerunt. *Sleidanus l.* 20. *pag.* 632. Neque eum probarunt *Iohannes Brandeburgicus* Electoris frater, *Sleid. p.* 630. *Wolffgangus Bipontinus. Ibidem.* Similiter & *Theologi* vere orthodoxi omnes eum damnarunt. *Brentius*, *Sleid. ibidem pag.* 631. *Bucerus*, 625. *Snepfius*, 632. *Aquila* Ecclesiæ Salveldensis Minister in Thuringia, calamum adversus eum strinxerunt. *Sleid. l.* 21. *p.* 640. Brevi temporis exacto spacio, tantum in contemtum adducebatur partus iste infelix & monstrosus, ut à vulgo etiam, & plebeiis, proverbii loco usurparentur hæc verba:

Das Buch INTERIM
Hat den Schalck hinter jhm.

Quin & apud Pontificios ipsos Libellus iste reprehensionem incurrebat; ita quidem, ut publicis etiam scriptis oppugnaretur. In *Gallia Robertus* Abrincensis Episcopus contra eum scripsit. Item *Romæus* Dominicani Ordinis Generalis publico scripto Romæ illum exagitavit. *Sleid. p.* 640. Sic igitur utrobique taxabatur partus infelicissimus, & ab omnibus etiamnum exploditur & exsibilatur.

XXVI. Anno 1548. *Eduardus* VI Rex Angliæ, filius *Henrici* VIII, (qui contra *Lutherum* scripsit) puer decem annorum, profligata doctrina Pontificia, & abrogata Missa, religionem mutavit, cujus occasione etiam in Scotia religio orthodoxa plantata est. *Chytr. Sleidanus lib.* 20.

Horribilis historia de *Francisci Spieræ* apostasia, ejusque desperatione.

Incidit in hunc annum *Francisci Spieræ* apostasia & desperatio. Est in agro Patavino, Venetorum ditionis oppidum, Citadella; hujus civis erat FRANCISCVS SPIERA, vir in jure valde exercitatus, annos natus quinquaginta, honesta conjuge felix, undecimque liberorum parens, aliisque fortunæ bonis, honoribus & dignitatibus insigniter clarus. Is incredibili quodam ardore cœpit complecti puriorem doctrinam, & ex Spiritus sancti gratia IESVM CHRISTVM, unicum humani generis Redemtorem agnovit, passimque apud omnes magna animi constantia prædicavit, docens, per hunc unicum Salvatorem justitiam & salutem partam esse, nec ullius hominis meritis, aut operibus innitendum. Quæ res ab hostibus veritatis, apud Legatum Pontificium, *Iohannem Casum*, Archiepiscopum Beneventanum, qui tum erat Venetiis, ipsi data est crimini: à quo citatus, minisque & increpationibus ita fuit exceptus, ut mortis formidine, bonorumque, quæ ipsi erant amplissima, jactura territus, agnitam veritatem abnegaret, & abjuraret; adeoque promitteret, se, simulac domum reversurus esset, publice hanc suam abnegationem confirmaturum, & ante dicta revocaturum. His ita peractis, à Legato Pontificio dimissus est. E vestigio autem gravis animi perturbatio eum obruit, & diu multumque secum ipse in itinere disputavit, utrum potius ad suos reverteretur, & veritatem quam antea palam docuerat, abnegaret, an vero relictis omnibus cum Christo se reconciliaret. Conscientia quidem adeoque Spiritus sanctus jubebat, ut spreta omni hujus mundi vanitate, caducis opibus contemtis, brevique interituris dignitatibus posthabitis, Christum sequeretur; nec peccatum, quo conscientiam jam aggravasset, longe graviore cumularet. Ipsemet quoque in gravissima afflictione post sæpe confessus est, sibi in itinere à Spiritu DEI hujuscemodi fere verba inculcata fuisse: *Absit procul à te, mi Francisce, ut literas, quibus scribendis manus tuas polluisti, corde etiam tuo obsignes: liber adhuc es, cave ne deficias: resipisce, in agnita veritate persevera: & licet imbecillitas carnis te vicerit, ei tamen cave porro indulgeas.* In gravi hac lucta, carotandem, externorumque bonorum & honorum splendor, captivum eum detinuit, & vicit. Pridie ejus diei, quo palinodia ipsi canenda erat, formulam retractationis, qua publice coram populo priorem doctrinam damnaret, Pontificius quidam Sacerdos ei sub vesperam præscripsit, totamque noctem misere hic perditus *Franciscus* duxit insomnem. Mane deinde, in die Dominica, celebratione Missæ peracta, præsentibus ejus amicis, civitatisque Proceribus, in frequentia totius populi (erant autem una circiter duo millia) doctrinam veritatis, quam antea palam docuerat, publice damnatam revocat; statimque mulcta ipsi irrogata, triginta aureos numerare jussus est. Nec mora: horrendum DEI judicium in corde suo persensit, omnibus Spiritus sancti donis privatus est, Christus ab ipso discessit: omnis consolatio, fides, caritas prorsus in eo evanuere. His furiis jam per sex menses agitatus,

Pata-

Patavium se una cum conjuge & liiberis contulit. Sed indies ejus miseria deterior & immanior facta est. Lecto affixus jacuit morbi omnis expers, suæque rationis & intellectus compos, toto corpore contabuit, omniaque ejus membra præter solam linguam elanguerunt. Cibo omni abstinuit, & si per vim liquida in os ipsi ingererentur, ea, quantum potuit, respuit. Quicunque ipsum inviserent, eos placide admisit, & prudenter admodum cum ipsis verba commutavit. Subinde testatus, se justo DEI judicio damnatum, in inferis jam morari, indesinentibusque confici doloribus: Se enim in Spiritum sanctum peccasse, quod peccatum in æternum sibi condonari nequeat: Christi meritum, Deique misericordiam in æternum sibi negatam; & horrendum adeo vitæ suæ exitum sibi ex justo DEI judicio ideo irrogatum, ut abnegationis suæ causa omnibus electis sit exemplo.

Hæc & similia desperationis extremæ verba fecit, donec plurimi iique doctissimi viri ad ipsum convenirent. Inter quos fuit Episcopus Vergerius, qui omnes vias & rationes, quibus eum consolaretur, iniit. *D. Matthæus Gribaldus* Iureconsultus Patavinus (qui & rem omnem, quam ipse coram vidit & audivit, scripto complexus, in lucem edidit) gravibus verbis eum consolatus est, serioque hortatus, ut ad misericordiam DEI confugeret: Si totius, aiebat, mundi peccata homini incumberent, nullo tamen modo ineffabili misericordiæ DEI comparanda essent: multaque ex Spiritus sancti oraculis dicta & exempla in medium protulit. Ad quæ ille constanti animo respondens ait: Hæc ut credam, nunquam adduci possum. Ibi præclaris admodum verbis denuo Vergerius eum consolari cœpit: & tandem; Non ergo desideras, inquit, ut DEVS tui misereatur? Ad quæ ille: Quicquid sane affertis, id credo, quod & Diaboli credunt, & contremiscunt: Sed inde nulla mihi spes salutis exsistit. Nequaquam enim peccatum meum veniale est. Quid magis mihi in votis esse queat, quam DEVM experiri benignum & misericordem? Sed talem se mihi exhibere renuit; tum omnis fidei vis mihi ademta est. Omnia quidem audire paratus sum, verbis etiam iisdem, quibus vos præitis, subsequi: Interim cor meum odio, exsecratione & blasphemia adversus DEVM abundat. Nam re ipsa sentio, in quantum aversetur me. His ab eo prolatis, urgebat Vergerius, ut una cum adstantibus Orationem Dominicam proferret. Quod eo faciebat ardore, gestibusque ad religionem sic compositis, ut omnibus esset admirationi: Precatione finita, Lingua quidem, ait, oravi; sed procul inde fuit animus remotus. Omnem suam gratiam DEVS mihi eripuit.

Postridie rursus eum accessere, & salutatione præmissa, ex ipso quæsivere, num aliquam ex tam multiplici consolatione, qua ipsius animum erigere conati fuerint, spem concepisset? Ad quæ ille: Nullam prorsus. Imo, ait, indies deterius mecum agi, meamque miseriam magis magisque augeri sentio. Ibi de variis rebus eum interrogarunt: inprimis autem, quomodo vermis iste conscientiam ejus infestare & rodere cœperit? Ad omnia ille præsenti animo respondens, indicat; Quomodo ab eo die, quo veritatis agnitæ doctrinam revocarit, cordi suo vermis ille rodens, & ignis inextinguibilis à DEO immissus sit, ut jam longe deterior sua sit conditio, quam vel Caini, vel Iudæ: & quidem malle se jam mortuum & damnatum esse, quam in hac vita talibus premi angustiis: ad hæc ipsis significavit, quam horrenda oculis suis crebro observarentur spectra.

Cum ergo rursus quisque pro sua virili eum consolati essent, hortati sunt ipsum ut Orationis Dominicæ verbis DEVM invocaret, quod ille, large profusis lacrymis, iis cum gemitibus, tanta cum devotione animi præstitit, ut nemo ex adstantibus sibi à lacrymis temperare posset. Visis lacrymis, Doctor *Gribaldus*, eas pœnitentiæ signum esse ratus, *Mi Francisce*, inquit gratulabundus, hæ lacrymæ indicant, te à DEO non omnino reprobatum & abjectum esse: quin & alii omnes optimam de eo spem animis concepere. Ad quæ *Franciscus*: Non equidem harum rerum sum nescius: Sed fides talis, & fiducia quam vos quæritis, donum DEI est. Eo autem ego destituor. O si hoc unico dono me dignaretur DEVS, ut vel modicum spei de misericordia ejus in corde meo perciperem! Sed id fieri tam non est possibile, quam impossibile, cochleari vastum mare exhaurire & ebibere. Hoc exploratum habeo, neminem unquam in terris fuisse mortalium, qui iram DEI manifestius, quam ego, senserit. Interim non intermittebant, qui aderant, firmissimis consolationibus ipsum erigere, sed omnis frustra insumebatur opera. Cum autem cibo prorsus abstineret, ne ex inedia vitam sibi abrumperet, vi magna manibus ipsi vinctis, oreque fracto, jusculum infundebant, quod licet lingua, quantum poterat, retunderet & revomeret, aliquid tamen in ventriculum usque deferebatur. Sed nihil unquam per inferiora egessit. *Vnicum ejus & assiduum votum erat, mori, & ad inferna deferri.*

Tertio abhinc die, & superiores illi viri docti, & complures studiosi, eum rursus visitarunt, cumque ipsis Sacerdos quidam Citadellensis, vir ætate venerandus. Qui propius accedens: Num agnoscis me, inquit, Francisce? *Antonius Fontanina* ego

ſum, qui cum Venetias verſus iter ſuſciperes, tecum fui. Quibus ille auditis, gemitus & querelas reiterans, O exſecrandum, inquit, diem! ô diem deteſtabilem! utinam Venetias nunquam vidiſſem, vel protinus, cum eo me conferre animum inducerem, morte exſtinctus eſſem! Rurſus ergo conſolationibus variis confirmabatur, ipſique merita & beneficia CHRISTI commendabantur. Tum ille nunquam Chriſti beneficia vere ſe agnoviſſe ait, iis ſe abuſum, carnalique ſuæ fidei nimium tribuiſſe: converſuſque ad ſtudioſos adoleſcentes, O mei filii, inquit, nihil Euangelio derogatum volo; agnoſco enim, quod ipſa ſit Veritas: verum cavete, ne nimium fidei tribuentes, fide digna & Chriſtiana opera negligatis: id fides à nobis exigit, ne tantum oretenus Chriſtiani ſimus. Fidem mihi habete, tanquam ei, qui rem ipſam vere expertus ſit. Hæc dicens, divi Petri Epiſtolam, qua fideles ad pietatem, caſtitatem, & ſanctitatem admonet, ſubinde laudabat. Quæ verba aſtantibus cauſam præbuere, multa pie admodum ex verbo DEI diſputandi. Quæ cum attente auſcultaret, interrogatur tandem: Num quid conſolationis ex pia hac collatione perciperet? Reſpondit ille: Ad mortem æternam ego damnatus ſum, nec ulla redemtionis ſpes mihi poteſt eſſe reliqua. O ſi vel minimam in miſericordia DEI fiduciam vel ſpem collocare poſſem! & haud grave mihi futurum ſit, per multas annorum myriadas (dummodo aliqua liberationis ſpes ſuperſit) in inferorum barathro torqueri! Ad quæ Doctor Gribaldus: Non omnem, inquit, ô Franciſce, de liberatione tua ſpem abjicio: forte DEO ita viſum eſt, in hac vita iræ ſuæ tibi ſenſum immittere, & tandem in ſecutura vita ſuam erga te exercere miſericordiam. Ad quæ ille, Me reprobum eſſe, certo ſcio. Rurſus ex eo Gribaldus quærit, Quidnam facturus eſſet, ſi ipſi cultri daretur copia, num etiam ſibi ipſi, cum mortem ardentibus adeo votis deſideret, manus allaturus eſſet? Reſpondit ille: Cedo cultrum, & quid facturus ſim, videbitis. Non ita, inquit Gribaldus; ſed animum tuum Franciſce penitus quæſo nobis declara. Ipſemet, reſpondet ille, ignoro, quæ mei ſit animi vel voluntatis ratio. Epiſcopus Vergerius multam, ſed inanem, in eo conſolando ſumebat operam, difficulterque eum adducere poterat, ut Orationis Dominicæ verbis cœleſtem Patrem invocaret. Et licet Epiſcopo tandem obſequeretur, nequaquam tamen eo fervore, quo antehac uſus fuerat, utebatur: ſed confeſſus animum ſuum à DEO ſic alienatum eſſe, ut eum Patrem appellare haud poſſit, omnes qui aderant, hortabatur, ne in ſe conſolando poſthac ſuam perderent operam: adeo enim omnem conſequendæ fidei miſericordiæque DEI ſpem præciſam eſſe, ut facilius ſit grano milii mundum impleri, quam fide & gratia DEI ſe donari. Per quæ verba, qui adſtabant, vehementer ſunt territi.

Cum ergo amici & cognati conſtituiſſent ipſum in patriam Citadellam reducere, monebantur ab his, qui conſolandi gratia Franciſcum accedebant, ut aſſidue viros ipſi pios & doctos adjungerent, Deique gratiam & miſericordiam ſedulo implorarent. Mane cum indutum eum lecticæ impoſituri eſſent, oculos ipſe furibundo intuitu circumvolvens, cultellum forte conſpicatus eſt: quo protinus arrepto ſibi ipſi vitam finiiſſet, niſi duo ejus filii, qui præſto erant, magna illum vi è manibus ipſi extorſiſſent. Citadellam hinc deportatus fuit, atque ibi paucis diebus poſt miſere in eo ſtatu atque deſperatione vitam finiit. Horrenda eſt hæc hiſtoria, quæ certe Pontificiorum animos ad veritatis agnitionem pellicere potuiſſet, niſi animi eorum, quemadmodum Pharaonis, indurati eſſent. Nec clam hæc acta, ſed vel ſexcentis literis Patavio in alias civitates & regiones tranſmiſſis, paſſim omnibus manifeſtata. Pleniorem hujus hiſtoriæ deſcriptionem pete ex *tertia parte Lud. Rabi de Martyribus*.

Hiſtoria de mirabili *Petri Pauli Vergerii* converſione.

Anno eodem, nempe 1548, PETRVS PAVLVS VERGERIVS Epiſcopus in Iuſtinopoli, quæ eſt in Iſtria Venetorum ditionis oppidum, à Pontificatu Romano mirabili quadam occaſione (forſan permotus exemplo Spieræ, cujus tentationum ipſe Patavii ſpectator fuerat; ſicut in præcedenti hiſtoria dictum) defecit; ſicut *Sleidan. l. 21. Com. p. mihi* 650. graphicis verbis deſcribit. Clemens VII & Paulus III Pontifices Romani per multos annos opera *Petri Pauli Vergerii* uſi ſunt adverſus Lutheranos, dum illum ad Ferdinandum Regem & alios Principes Euangelicos & Pontificios, in Germaniam ſæpe ablegarunt. Itaque cum à colloquio Wormatienſi, quod fuit anno 1541, Romam vocatus rediiſſet, Pontifex creaturus novos Cardinales, ipſum quoque deſignabat inter alios. Erant autem qui clanculum inſuſurrarent, illum jam multa conſuetudine Germanorum factum eſſe Lutheranum. Hoc ubi *Vergerius* ex Cardinali Ginucio, cui Pontifex id dixerat, audiviſſet, valde fuit attonitus, & ut ſeſe purgaret, in patriam ſeceſſit, atque librum orditur, cui titulum dedit: *Adverſus Apoſtatas Germaniæ*. Dum autem confutandi cauſa libros Adverſariorum diligenter excutit, & ante conſiderat argumenta, captum ſe victum-

ctumque sentit, & abjecta spe Cardinalatus, ad fratrem germanum *Iohan. Baptistam*, Polæ civitatis Episcopum, abit, & re tota commemorata consilium exquirit. Frater initio territus, conditionem hominis deplorat: sed cum illius precibus inductus ad scripturæ pervestigationem sese applicasset, inprimis autem illud doctrinæ caput, quod est de *justificatione*, diligenter expendisset, facta sententiarum collatione cedit, & falsam esse doctrinam Pontificiam judicat. Imo mutuo sibi gratulantes, quod proprium est Episcoporum munus, populum erudire cœperunt per Istriam, & Christi beneficium humano generi collatum diligenter inculcant, & cujusmodi opera DEUS à nobis requirat, ostendunt, ut ad purum DEI cultum homines revocarent. *Hæc Sleidanus*. Ita impletum videmus illud *Davidis* præsagium *Psalm. 9.* Illaqueatus est impius in opere manuum suarum: rem meditandam! *Lutherus reddidit*: Der Gottlose ist verstrickt im wercke seiner hände durchs wort: meditatione scilic. verbi, per quod nos illaqueare volebat: vel, uti *Debora* inquit, *Iudic. 5. v. 12.* captivatus est captivare volens nos, non secus ac Saulus spirans minas ac cædem adversus Christianos, mirabiliter conversus est. *Actor. 9, 13.* En mirabiles DEI vias!

Hic Vergerius, anno 1565, Euangelicæ veritatis amore in exilio mortuus est, die 4 Octobr. Tubingæ, quo à Wirtembergico Principe Christophoro accersitus fuerat, cum antea post conversionem apud Rhætos, atque etiam in valle Telina, quæ proxime spectat Italiam, aliquot annis Euangelium prædicasset. Antequam vero Tubingam se contulit, frater ejus Episcopus Polæ jam diem suum obierat, suspicioque fuit, veneno sublatum esse. *Sleidan. l. 21. pag. 652.*

XXVII. Anno 1549 PAULUS III Papa è vita discessit die 10 Decembris, cum vixisset annis 82, & sedisset annis 15. In ejus locum post longas Cardinalium (quorum tum erant quinquaginta quatuor) dissensiones electus est die 8 Februarii JULIUS III, antea Iohannes Maria de Monte dictus. Hic biduo post coronationem 24 Febr. malleo aureo portam auream aperiens Iubilæum celebravit, & ad *Caroli V* Imper. voluntatem Concilium Tridentinum continuavit. *Onuph.*

Balæus (*de actis Rom. Pont. lib. 7. in Iul. III*) scribit de Iulio III Papa. Hic cum in prandio Pavonem vidisset, quem non attigerat: Serva (inquit ad coquum) mihi hunc frigidum in cœna, & para mihi in horto: Nam habiturus sum convivas aliquot. Cum ergo in cœna alios pavones calentes vidisset appositos, frigidum pavonem, quem jusserat reservari, non vidisset, vehementer excandescens, atrocissimam in DEUM evomuit blasphemiam. Tunc ex Cardinalibus quispiam, qui una accumbebat: Ne tantopere commoveatur, inquit, Sanctitas vestra pro re tantilla: Tum *Iulius*: *Si voluit* DEUS *usque adeo propter unum pomum irasci, ut ejecerit primos Parentes ex Paradiso: Cur non liceat mihi, qui sum ejus Vicarius, irasci propter Pavonem? Cum multò major res sit Pavo, quam pomum.*

XXVIII. Anno 1551 MAURITIUS Elector Saxoniæ jussit conscribi CONFESSIONEM Saxonicarum Ecclesiarum à *Philippo Melanchthone*, ut offerretur Synodo Tridentinæ. Eo confecto libro, cum ad octavum Iulii diem Lipsiæ convenissent omnes Theologi & Ecclesiæ ministri, jussu Principis scriptum fuit recitatum, omniumque assensu comprobatum. *Christophorus* quoque Dux Wirtembergicus peculiarem confessionem scribi jussit, quam per Brentium (à quo etiam Confessio conscripta) Concilio Tridentino exhibuit. *Sleidanus.*

XXIX. Anno 1554 IOHANNES FRIDERICUS Elector Saxoniæ pie in Domino obdormivit 3 Martii, ætat. 51, cum non multo ante, die videlicet 21 Febr., uxor ejus *Sibylla* Clivensis diem suum quoque obiisset. Elector, cum captivus esset, eique (anno 1548, ut supra diximus) offerretur restitutio dignitatis amissæ, si assentiretur doctrinæ Interimisticæ, spreta conditione, suam religionem abjicere noluit. Ob hanc constantissimam recusationem inter suos CONSTANTIS nomen ac laudem meruit. Responsionem ejus Granvellano Atrebatensi Episcopo, qui à *Carolo V* Imper. ad eum in captivitate missi, ut doctrinæ Interimisticæ assentiretur, datam, vide apud *Sleidan. lib. 10.* Sepulcro *Iohan. Friderici* hic titulus adscriptus fuit: IOHANNES FRIDERICUS, *Dei gratia electus martyr* IESU CHRISTI, *Dux afflictorum, Princeps Confessorum fidei, Comes veritatis, signifer sanctæ crucis, exemplum patientiæ & constantiæ, hæres vitæ æternæ, moritur mense Martio.*

Hoc Epitaphium *Fridericus Taubmannus* sequenti Epigrammate expressit.

Gemmarum radiis stellata monilia Reges
Exornare solent. Tua Ian. Friderice *cicatrix,*
Quam geris adversa, Fidei pro dogmate, mala,
Te decorat plus quam baccata monilia Regum.
Si quid in hoc esset Lysippi aut Mentoris ungue,
Hæc tumulo ipsius legerent insculpta nepotes:
Heic Ian-Fridericus *situs ille est: Martyr* Iesu,
Dux afflictorum: Constantis gloria palmæ:
Spectamen fidei: Christianæ fortis imago.

XXX.

XXX. Anno 1555 *Iulius III* Papa, cum febri tentatus esset, obiit die 23 Martii. Successit ipsi MARCELLUS, ejus nominis secundus. Hic legatus fuit in Concilio Tridentino: ipseque, Onuphrio teste, asseruit, non posse salvari, qui locum Pontificis altissimum tenerent: Et fuit, si quisquam alius, pontificiæ reipubl. necessarius pontifex, qui scripto edito, cum adhuc Cardinalis esset, consuluit, expeditionem in Lutheranos potius, quam in Turcas adornari debere. Sed tantum sedit dies XXII. Tandem Cardinales post longam disceptationem Pontificem proclamarunt Iohannem Petrum Neapolitanum, annum septuagesimum nonum agentem, Cardinalem Theatinum, è familia Caraffica natum. Hic mutato nomine PAULUM IV sese appellavit.

Anno eodem *Conventus* AUGUSTÆ institutus est, qui initio anni inchoatus, duravit usque ad Septembrim: in quo tandem decretum factum est, ne ulli Principi, Comiti, aut civitati Imperiali bellum inferretur propter doctrinam religionis. Estque hic annus 35, ab anno 1521, quo primum edictum à *Carolo V* editum fuit contra doctrinam Lutheri, mense Maio. *Bucholtz.*

XXXI. Anno 1557 WORMATIÆ colloquium Theologicum institutum est Catholicorum & Protestantium. Estque initio erudite disputatum de norma Iudicii in Ecclesia. Constituebant Catholici normam perpetuum Ecclesiæ consensum: Euangelici, judicii normam affirmarunt esse Prophetica & Apostolica scripta & symbola, *&c.* Sed quomodo hoc colloquium diremtum sit astu per Catholicos, in aliis authoribus legi potest.

Anno 1558 ineunte, *Carolus V* Imper., cum comitia Francofurti ad Mœnum celebrarentur, missis ex Hispania Legatis, Imperium in manus Electorum resignavit. Quare ad caput tertium progrediendum erit.

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

CArolus V Imperator cum bellum Germanicum prospere minus successisset, & Metam quoque urbem à Gallo occupatam frustra tentasset, ipsum sæpenumero doluisse & pœnituisse ferunt, quod se instigari & exacerbari adversus laudatissimum Electorem passus fuerit. Quare curis & laboribus fractus, novo & inusitato exemplo in Romana historia post Diocletianum & Lotharium, Imperio & regno se abdicavit, anno 1555, sub finem mensis Octobris, & Imperii quidem gubernationem fratri FERDINANDO commendavit; filio vero PHILIPPO regna contulit. *Chytræus, Pantaleon. fol.* 446.

Anno 1556, CAROLUS cum sororibus LEONORA ac MARIA in Hispaniam navigavit, & in monasterium D. Iusti, in finibus Castiliæ situm, religioni vacaturus concessit: ubi reliquum vitæ tempus transegit, omnesque res suas gestas, quarum viginti aut plures fuisse referunt, in mappis depingi, easque in Monasterii parietibus affigi curavit. In istum circuitum Monasterii illius sæpe deportari se jussit, ibidemque coram mappis pictis sedit; secum ipse recolens, quid in expeditionibus, obsessionibus, aciebus & alibi acciderit, quos Duces belli, quos Centuriones & Equitum Magistros habuerit, qua usus sit fortuna, quibus successibus & infortuniis. *Vbi devenit ad eas mappas, in quibus Smalcaldense bellum, & captivitas Electoris Saxonici depicta erant, ingemiscens ac suspirans dixit:* HUNC SI RELIQUISSEM, QUALIS FUERAT; MANSISSEM ET EGO, QUALIS ERAM. *Thomas Stybarus in Histor. relat. de vita Iohan. Frider. & Henr. Merckel. in relat. de Obsid. Magdeb.*

Fertur de *Carolo V* Imp. in oratione funebri ejus Suevica, eum anno quinto ante mortis periodum inter maxima regni sui negotia sarcophagum sibi confici curasse, cum omni supellectile, quæ eo mortuo ad sepeliendum necessaria esset: idque clanculum, ne ad hominum ostentationem aut simulatam religionem factum videretur: quem apparatum habuit apud se quinque annis ubicunque locorum esset, secretissime, etiam dum Mediolanum contra Gallos proficisceretur; eumque diligentissime singulis noctibus semper conservavit ac reponi jussit. Arbitrabantur autem quidam homines etiam, quibus rerum magnarum demandata erat cura, thesaurum aliquem illic detineri ac conservari; alii nonnihil librorum, quibus historiæ veteres continerentur, alii aliud quidpiam magni. Cæsar vero sibi conscius, in quem usum secum deferret, subridendo, in rei cujusdam sibi omnium carissimæ usum, id secum deferri, dicebat. Sic assiduo mortem sibi ante oculos posuit, sibique semper sepulcrum adesse voluit, ut perpetua mortis recordatio eximeret ex corde vanum hujus mundi fastum, sanctas autem actiones agendas esse, dum viveret, admoneret. *Tholosan. de Republ. lib.* 6. *cap.* 3.

Similiter *Carolus* toto biennio, quod mortem præcessit, in Hieronymianorum fratrum sodalitio familiarem habuit Doctorem Constantinum, virum gravem, pium, & eruditum, qui à confessionibus ipsi fuerat. Is inter quotidiana & assidua precum & laudum divinarum à *Carolo* suscepta exercitia,

citia, ad scriptorum B. Bernhardi lectionem, citatis in consolatione sententiis quibusdam insignibus, eum invitarat. Cum enim subinde *Carolus* peccata sua lamentans, nullum toto vitæ suæ tempore diem se DEI servitio digne, & ut par erat, impendisse quereretur: Bernhardi verba ei recitavit: Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cœlorum. Cæterum in duplici jure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & merito passionis: altero ipse contentus: alterum mihi donat, ex cujus dono, jure mihi illud vendicans non confundor. *Item*: Ante omnia fides quærenda est, de qua legitur: Fide mundans corda eorum. Crede ergo te DEO: nam sibi quidem ipsi & suis meritis fidere, non fides, sed perfidia est. Et Concione tertia de Annunciatione Mariæ; Auditam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi. Neque enim oleum misericordiæ, nisi in vase fiduciæ ponis. Hæc vero hominis fiducia est, à se deficientis, & innitentis Domino suo. Inprimis vero auream illam in Annuciatione beatæ Mariæ concionem ipsi commendavit, in qua consilium de Redemtione, mirando justitiæ & misericordiæ divinæ temperamento, in arcano divinitatis consilio decretum, exponit: ac inter cætera his verbis doctrinam de justificatione diserte explicantibus utitur. Necesse est primo omnium credere, quod remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam DEI. Deinde, quod nihil prorsus habere queas boni operis, nisi & hoc dederit ipse. Postremo, quod æternam vitam nullis operibus possis promereri, sed quod gratis detur & illa. Quis enim potest mundum facere de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus? *&c.* Ideoque si credis peccata tua non posse deleri, nisi ab eo, cui soli peccasti, & in quem peccatum non cadit, bene facis: sed adde adhuc, ut & hoc credas, quia per ipsum tibi peccata condonantur.

Hoc est testimonium, quod perhibet in corde nostro Spiritus S. dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim inquit Apostolus: Gratis justificari hominem per fidem. His Bernhardi dictis se mirifice delectari & recreari *Carolus* ostendit, deficientibusque corporis viribus, cum anno 1558 Francofurti ad Mœnum Comitia celebrarentur, eo per Legatos insignia Imperii, sceptrum & coronam misit, & plane Imperio resignavit. *D. Chytræus in orat. de vita Caroli V Imper. Buch.*

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Carolus cum biennium fere in monasterio D. Iusti cum summa devotione (ut diximus) degisset, & Imperium plane resignasset, tandem ad lentam tabem acuta febris accessit. Quare in unico Redemtore & Salvatore nostro IESV CHRISTO ejusque merito se omnem salutis suæ spem collocare declaravit, & sumta denuo Eucharistia sub utraque specie, juxta institutionem *Christi*, *In me mane*, inquit, *dulcissime Domine Iesu, ut ego in te maneam.* Inter has voces, & veræ pietatis & fidei in Christo acquiescentis significationes illustres, ex hac vita discessit anno 1558, die 21 Septembr., cum vixisset annos fere 59, regna vero hæreditaria annos 40, Imperium Romanum annos 38, menses septem tenuisset.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Philippus II Rex Hispaniæ *Carolo* parenti, non solum de se, sed etiam de tota Republ. Christiana optime merito, magna pompa Bruxellis justa fecit anno 1559. A Poëta quodam Cæsari tale Epitaphium fuit concinnatum:

Carolus *ut victo discessit victor ab Orbe,*
VLTERIVS *tendens regna beata tenet.*

Quo allusisse videtur ad Symbolum *Caroli* Imperatoris; PLVS VLTRA. Quod quadrupliciter considerari potest.

I. *Academice.* De quo Plutarchus in libro de profectu morum eleganter admodum & sapienter monet: ἐν τῷ φιλοσοφεῖν οὐκ εἶναι δεῖν ληγούσης διαλείμματα προκοπῆς, οὐδὲ στηριγμόν. id est, in Philosophando nullam esse debere cessationem, aut perpetui quasi progressus intermissionem. Vnde recte dixit, quicunque dixit: Multi pervenissent ad aliquam eruditionem, nisi putassent, se dudum eo pervenisse.

II. *Ethice.* Sic in via virtutis progredi decet: non autem regredi. Nam qui nullam temporis particulam sinit effluere quod non pertineat ad progressum aliquem virtutis, aut rei melius gerendæ occasionem: is profecto indies se ipso evadit melior, & se ipsum tandem hoc pacto vincit. quæ omnium victoriarum pulcherrima atque honestissima merito habetur, authore Platone. Contra autem, qui in via virtutis regreditur potius, quam progreditur: is se ipso quotidie fit deterior, & se hoc modo à se ipso ignave admodum, & malitiose vinci patitur: quo nihil esse potest turpius, aut abjectius: teste eodem *Platone.*

III. *Polemice.* Sic nimirum *Carolus V* Imperator tot rebus maximis ac maxima laude dignis, feliciter tam bello, quam pace gestis, nullo unquam tempore regressus, sed progressus semper ulterius. Cujus exemplum simile multa secula non habuerunt: certe parem in belli progressu & fortu-

na neminem habuit. Ipsius fortuna fuit formidabilis, cum aliis Regibus, tum ipsi Solymanno Tyranno Turcico, qui fortunæ Caroli cessit, reducto exercitu in Pannoniam, cum ei processisset obviam. Et scribunt, Turcicum Bassam, virum sapientem, Legato Gallico interroganti, cur Solymannus cessisset, respondisse: Non fuisse consulendum Imperatori tanto, ut periclitaretur fortunam istius juvenis, ut res & Imperium totius Asiæ committeret prælio unus diei. Et revera felicem semper progressum *Carolus* habuit: propterea Italici pictores pinxerunt eum sedentem in sella & dormientem, dum ejus Duces acquirunt victorias: & Fortunam dormienti astantem & pellentem muscas, ne quietem turbarent; volentes significare: *quod valde fortunatus fuerit.*

PLVS VLTRA *Herculeas, Calpen Abilamque, columnas.*
CAROLE, *victoris nobile nomen habes.*

Cum, his ipsis columnis Herculeis superatis, (quibus Hercules ille NON PLVS VLTRA contendendum esse inscripserat; unde etiam limes orbis hic vulgo dictus fuit) novas Indias, & fortunatas Insulas Orbi *Carolus* aperuerit, monumentum certæ laudis & virtutis ejus perpetuum futuras. De quo Poëta quidam sic cecinit:

Struxit in extremo quas æquoris orbe columnas,
Qui satis Alcmena de genitrice fuit:
Has virtute tua superasti CAROLE *Cæsar:*
PLVS VLTRA *rebus sorte favente tuis.*

IV. *Mystice.* Sic Christiani in Christianismo suo non debent esse *statores*, sed *ambulatores.* Quia beati dicuntur illi, qui in VIA Domini non stant, sed *ambulant. Psalm.* 119. *v.* 1. *&* *v.* 32. ait David: Viam mandatorum tuorum cucurri. Etenim stare in via Domini est retrogradi: Non ergo te delectet in cursu pietatis stare: sed studeas semper ambulare. Vide *Psalm.* 1. *v.* 1, 2. Non enim ulla merces melior ea, quam quæ habet pietatis munera. Vt igitur Apelles pictor queri solitus, periisse sibi diem, in quo non duxisset lineam: ita Christianus dolebit, in quo die non evasit se ipso in pietate melior. *Erasm. in Apophth.*

Quamobrem cum in via Domini aut proficiamus aut deficiamus: singulis diebus vitam tuam examina, an in studio pietatis profeceris aut defeceris. *Mane* DEO primitias cordis ac vocis offer. *Psalm.* 5. *v.* 3. Vesperi totius acta diei mente revolve more Pythagoreorum. Huc pertinet elegans Epigramma Dn. *M. Guilelmi Alardi* amici mei, dum viveret, conjunctissimi:

Nosse viam nihil est; nisi quis, quam novit, eundo
Continuet, tandem perficiatque viam.
Sic nihil est novisse viam, quæ ducit ad astra:
Hanc nisi continues, perficiasque viam.

De Persecutionibus Ecclesiæ, *seu* Martyribus.

Sub *Carolo V* Imperatore atrocissima persecutio Christianorum ob Religionis veræ professionem passim in Gallia, Anglia, Germania, aliisque locis mota est. Et certum est, quod anno Christi 1518, & sequentibus 30, diversis in locis ex inquisitione Papistica 1500000 *Christiani* variis tormentorum generibus ac suppliciis trucidati sint: ut refert *Paulus Vergerius* Episcopus Iustinopolitanus; (de cujus conversione ad Euangelion supra dictum:) quem aliquoties Pontifex Romanus misit in Germaniam, ut *Lutheranam* doctrinam refutaret. *Eckhardus in Papa Pharis. p.* 394.

Inter strenuos Christi confessores celebrantur etiam sequentes.

I. Anno 1523 Bruxellis duo Monachi Augustiniani, HENRICVS & IOANNES, sub Inquisitore Iacobo Hogostrato Dominicano combusti sunt; gratias in ipsis flammis agentes DEO, & canticis Christum celebrantes, donec flamma vocem intercluderet: Hi primi inter Lutheranos, propter religionis doctrinam, vitam profuderunt, eosque Lutherus ob confessionis constantiam Cantico, quod in multorum est ore, celebravit, & ut sui temporis primos Martyres canonizavit. *Sleidanus l.* 4. *Bucholtz.*

II. HENRICVS *Sudphaniensis*, Prior Augustinianorum Antvverpiæ, & Lutheri auditor, cum Euangelium Bremæ docuisset biennium, ad Dithmarsos in oppidum Meldorf / ut plantaret ibi Euangelicam doctrinam, vocatur. Vbi cum suæ vocationi sedulo incumberet, Monachorum adversus se concitavit odia, qui gravibus admodum usi criminationibus, apud quadraginta octo regionis ejus Iudices eum accusarunt, eoque rem deduxerunt, ut decerneretur, noctu eum clam apprehendendum esse, & nulla interposita mora, antequam latius ad alios rumor permanaret, comburendum. Protinus ergo horrendi facinoris duces aliquot & antesignani constituuntur, qui circa vesperam convocatis rusticis, quos ad facinus quodvis ex insana audacia ultro paratos agnoscerent, in multam noctem ritu barbarico, poculis indulgentes, vino se onerant, deinde & furiarum stimulis acti, oppidum Meldorf petunt: hora noctis duodecima magno cum

cum impetu more insanientium in ædes parochiales irrumpunt, *Henricum* è lecto nudum raptant, vinculis constringunt, verberibus onerant, ictibus punctim lacessunt, nudum & discalceatum, vinctis post tergum manibus ad campestria usque abducunt, cellæ in domo sacrificuli includunt: ubi insani & temulenti rustici per noctem eum asservantes, inhonestis ludebant scommatibus. Mane circa horam octavam una in forum, de exitu Tragœdiæ consultaturi prodeunt; sed ibi præter inconcinnas vociferationes insanientium rusticorum, ut ad ignem properetur, efflagitantium, nihil audiebatur. Hæc sola ferendorum suffragiorum erat ratio, nec alius definitivæ sententiæ modus. Nec deerant funigeri Monachi, oleum camino addentes, frigidamque suffundentes, qui generosam hanc rusticorum magnitudinem divino zelo & impetu ferri clamabant. Protinus ergo collo, manibus pedibusque sancti Martyris vincula injiciuntur. Quibus visis, pia quædam & honesta matrona accedit, mille florenos ultro insanienti turbæ offert, ea conditione, ut rejecta præcipiti sententia, ad proximum usque lunæ diem in carcere vinctus servus ille DEI asservaretur, ut liberis totius populi suffragiis res tanta dijudicari posset. Verum & in hanc matronam rusticorum insania vertitur, quam terræ allisam pedibus inhumano more conculcant, & in Christi Martyrem magis magisque sæviunt, certatimque alius pugione, alius pugnis, alius alio telo indesinenter omnia corporis membra pungunt, diverberant lacerant: crebri interim plausus & gratulantium Carnificum vociferationes in turba audiuntur. Complures etiam incendendo rogo occupati sunt; qui quantumcunque laborarent, flammam tamen concipere ligna detrectabant. Interea beatus Martyr adstans, mentem oculosque cœlum versus ad DEUM convertit, & per integræ horæ spacium, dum frustra rogum incendit carnifex, insanientis turbæ ictus & verbera sustinet. Tandem arctissimis eum vinculis supra scalas colligant, sic, ut ex ore & naribus sanguis exprimeretur. Cumque preces ad DEUM suum funderet, quidam ex astantibus faciem ejus verberans, Ubi, inquit, combustus fueris, ora. Deinde hastis scalas subjicientes, eas in sublime tollunt: ibi unius hasta, radium scalarum stringens, per corpus beati Martyris transiit. Corpus itaque exanime prunis injiciunt: ubi per diei istius spacium corpus tostum quidem fuit, sed tamen integrum permansit. Postridie (tertia hæc erat Dominica Adventus) nondum satiati tot carnificinis, manus pedesque, à reliquo corpore resectos, flammis absumunt, corpus ipsum sepeliunt, & sepulcrum, quasi re feliciter gesta, partoque insigni triumpho, choreis lustrant. Actum 10 Decembris anno 1524. *Sleidan. Chytr.* Vide *Martyrologium Foxi part. 2. lib. 2.*

III. IOHANNES BECKUS, ex civitate Hollandiæ Wourden oriundus, in tenera sua ætate invitus Pontificiorum religionem, urgente patre, suscepit, eorumque sacris initiatus est. Quam vitæ rationem non sine suspiriis assidue deplorans, tandem ea relicta, ad sacrum matrimonii statum animum adjecit: cumque in Papæ indulgentias, quæ tum in oppido isto venales erant, acriter invectus, veritatem confiteretur, protinus in vincula conjicitur, graviter ab Inquisitoribus vexatur: crimini ipsi datur, quod *Lutheri* doctrinam amplecteretur, & matrimoniali nexu constrictus esset. Ob quæ flagitia ad ignem condemnatus est. Cum ejus collo vinculum injiceret carnifex, læta voce exclamavit, O inferne, ubi nunc gloriatio tua? O Mors, ubi nunc victoria tua? Mors absumta est in victoria Domini *Iesu Christi.* Et hæc dicens, ipsemet funem collo adaptavit, denuo exclamans, O *Iesu Christe*, Fili DEI, memento mei! Hæc effatus, laqueo collum obstringente, ad Christum animam suam transmisit, anno C. 1525. Prolixe admodum descripta est hæc historia, in tertia parte *Martyrologii Ludovici Rabi.*

IV. LEONHARDUS cogn. *Cæsar*, ex Bavaria oriundus, relicta Sacerdotali dignitate, qua apud Pontificios ornatus erat, studio sinceriorem Euangelii doctrinam discendi Wittebergam se confert: ubi aliquamdiu moratus, in patriam propter adversam parentum suorum valetudinem revertitur, puram Euangelii doctrinam confitetur, & contra diabolicas Papæ fraudes detegit. Qua de causa à Pontificiis apud Episcopum Passaviensem accusatus, comprehensusque in vincula conjicitur, & Episcopi voce pro hæretico damnatur. Et licet multi magni nominis viri, & inter eos Princeps Elector Iohannes Fridericus, pro ipso intercederent; attamen hostium furor nonnisi exstincto Martyre sedari potuit. Nam die 16 Augusti, anno 1527, ignis supplicio affectus est, jubente Principe Guilielmo in Bavaria, cujus jurisdictioni traditus fuit à condemnatione. Episcopus enim, ne sacra scilicet pollueret; vel profanus, &, ut aiunt, irregularis fieret, de vita illius atque sanguine non pronunciabat. *D. Martin. Luth. Tom. 6. Ienensi.*

V. GEORGIUS *Scharerus* Salveldensis, Radstadii apud Bojos Antichristi regnum aliquandiu impugnavit. Quam ob causam in vincula conjectus est, sententiaque lata, ut vivus crematetur. Aliorum tamen intercessione effectum, ut gladio percussus vitam finiret, in corpus exanime sævire-

tur,

tur, idque flammis consumeretur. Cum ad locum supplicii pervenisset, alacri spiritu preces suas ad DEUM fudit, suamque, omnibus audientibus, fidem testatus est: Quam certus sum, inquiens, me ut verum Christianum mori: sic etiam certo, post mortem, signo meam innocentiam fideique sinceritatem testabor. Cum decollatus esset, corpus humi in ventrem procubuit, & aliquandiu immotum jacuit. Deinde post duo ferme horæ minuta sua sponte, non citra omnium admirationem & stuporem, inversum est, supinumque jacens dextrum pedem sinistro injecit. Quo viso, corpus exanime à flammis vindicantes terræ mandarunt. Actum anno 1528. *L. Rab. in secunda parte Martyrol. lib.* 4.

VI. Anno 1545 PETRUS BRULIUS propter Euangelii doctrinam in Galliis Tornaci exustus est die 29 Februar. Supplicii genus hoc fuit. Igni non magno fuit crematus, ut tanto major esset cruciatus: doctrinam suam constanter ad extremum usque spiritum profitebatur, & discipulos, qui passim in catenas erant conjecti, per literas consolatus è vinculis, ad constantiam hortatus est. *Sleid.*

Sic hoc anno sævissima persecutio Waldenses Christianos excepit. Sunt in Provincia Gallia, qui dicuntur WALDENSES: Hi vetusta consuetudine neque Pontificem Romanum agnoscunt, & aliquanto puriorem habuere semper doctrinam; & postquam Lutherus innotuit, ampliorem cognitionem avide sibi compararunt. Quam ob causam *Franciscus* Rex Galliæ, Duce *Iohanne Minerio*, Senatus Aquensis præside, eos in aliquot Galliæ Narbonensis Provinciæque vicis & oppidis mense Aprili bello petiit, &, cum oppidorum & vicorum vastatione, magnam eorundem multitudinem, nulla sexus aut ætatis ratione habita, trucidari jussit: partim flammis, partim inedia exstincti sunt: qui gravidæ mulieres castæque virgines inhumaniter admodum tractatæ vitam finierunt. Nec Tragœdorum ulla grandiloquentia verbis consequi aut exprimere poterit, quot & quanta mala ab impio Antichristi satellite Minerio Waldenses hi perpessi sint. Consule *Sleidan. l.* 16.

VII. Anno 1546 accidit memoranda historia de JOHANNE DIAZIO, quem frater ejus per famulum crudeliter ob Euangelicæ doctrinæ professionem ex insidiis obtruncavit. *Iohannes Diazius* Hispanus, & pietate & eruditione eximia præditus, cum relicta Lutetia, ubi 13 annos dederat operam literis & Theologiæ Sorbonicæ, primo Genevam, hinc Argentinam, pertæsus Sorbonicæ Theologiæ, & sincerioris doctrinæ amore flagrans, se contulisset, Bucero, ob magnam eruditionem & indefessum studium, ad colloquium Ratisbonense itu-ro, comes sociusque laboris à Senatu Argentinensi additus est. Inde cum Neoburgum profectus esset, quod est oppidum ad Danubium, duodecim supra Ratisbonam milliaribus, ut cujusdam libri, quem typographo Neoburgensi miserat excudendum *Martinus Bucerus*, emendationi præesset: interim frater ejus *Alphonsus Diazius* Iurisconsultus, in judicio Rotæ assessor, de fatris sui religione certior factus, celeri cursu primum Augustam, deinde Ratisbonam venit: & ubi, quibus locis *Diazius* esset, cognovit, eo contendit, & admiranti, causam adventus tam subiti tamque insperati commemorat: variis deinde argumentis & precibus eum hortatus est, ut Lutheranorum relicta hæresi ad Romanam reverteretur Ecclesiam. Cum autem frustra eam sumeret operam, pollicetur annuos census, modo secum proficiscatur Romam: cum ne id quidem succederet, interpositis aliquot diebus victum se fatetur, & amare doctrinam Euangelii simulat, illumque hortatur, ut relicta Germania, quæ viris doctis abundet, & ipsius opera non indigeat, secum in Italiam proficiscatur: fore enim, ut in Italia multos Euangelica doctrinà Christo lucrifaciat, & hac ratione pura doctrina etiam in Hispaniam penetret. *Iohannes* magna perfusus lætitia, tum sibi, tum illi gratulatur, & missis Ratisbonam literis ad Bucerum, & alios, consilium illorum exquirit: ii rescribunt, &, ne comitetur fratrem Alphonsum, monent. Alphonsus ergo dejectus ea spe rogat, ut saltem Augustam Vindelicorum secum eat. Dum hoc agitur, venit Neoburgum Bucerus, & ne pedem illinc efferat, hortatur: neque prius ille discedit, quam Alphonsus abiisset; quod fuit die 25 Martii. Sed pridie quam abiret Alphonsus, fratrem humanissime compellat, hortatur ad constantiam, & se beatum esse prædicat, qui paucis diebus ex ipsius colloquio tantum profecerit in vera DEI cognitione; rogat, ut subinde sibi scribat: benevolentiam omnem promittit, & recusanti XIV aureos obtrudit: atque profusis lacrymis crocodili, à fratre discedit, & curru vectus Augustam venit, sex à Neoburgo milliaribus. Postridie deinde idem iter, unde venerat, ingreditur, & in itinere comparata securi, quam à fabro lignario forte emerat, die 27 Martii prima luce Neoburgum venit, & equis ante portam relictis apud nuncium Augustanum, quem secum adduxerat, in oppidum ingreditur, famulo sicario (quem publicum fuisse carnificem perhibent) comitatus, & ad diversorium fratris accedit: diversabatur autem apud concionatorem ejus oppidi. Famulus, ne statim agnosceretur, tabellarii vestem pileumque sumserat, & præcedens ostium pulsat; deque *Iohanne Diazio* rogat, ad

quem

quem literas habeat: intromissus adscendit. *Alphonsus* autem ad infimos gradus manet, observans, ne quis conatum impediret. *Diazius* expergefactus, cum à fratre nuncius adesse diceretur, prosilit è cubili, & pallio solo tectus atque pileo nocturno, in proximum cœnaculum egreditur: literas sicarius reddit, quum vix illuxerat. Literarum hæc erat summa: Valde se sollicitum esse de ipsius periculo: Caveat sibi diligenter à *Petro Malvenda*, & id genus aliis hostibus Euangelii. Dum ista legit *Diazius*, carnifex à tergo stans, occultatam sub veste securim totis viribus illi in capitis partem dextram infligit usque ad manubrium, sic, ut ille, subito perruptis omnibus organis cerebri, nullam ederet vocem. Percussor securim in vulnere defixam relinquit, & illico descendens cum hero parricida ex oppido properat. Ibi conscensis equis ante portam, incredibili celeritate Bothmæum veniunt, quod est inter Neoburgum & Augustam, medio fere itinere, oppidulum. Hujus tam horrendi sceleris & inauditi fama statim Neoburgi divulgata fuit, & ex aulicis ministris nonnulli, qui *Iohannem Diazium* amaverant, arreptis equis illos insequuntur: & cum Augustam venissent, neque eos reperirent, domum redire statuerunt, re desperata: sed ex ipsis quidam ætate viribusque præstantior, *Michaël Herfferus*, maxima celeritate pergit, & Oeniponti eos comprehensos, cædis atque parricidii accusat, & ad Principem suum *Ottonem Henricum*, datis literis, omnia perscribit. Princeps ea re cognita, duos è suis consiliarios Neoburgo jubet Oenipontem ire, qui eos ad supplicium postulent. Verum illi nihil potuerunt impetrare, & parricidæ in gratiam Pontificis liberi dimissi sunt. En hi sunt fructus sanctimoniæ Papalis! Divinum autem judicium nequaquam parricida iste *Alphonsus* effugit. Nam post sexennium in Concilio Tridentino desperabundus laqueo sibi ipsi mortem conscivit, inventus à collo mulæ suæ dependens, anno 1551, mense Octobri. *Sleidan. lib.* 17. *Comm. pag.* 490. *& seqq.* Confer *Lud. Rab. part.* 2. *de Martyribus.*

VIII. DRYANDER Hispanus, qui *Iohannem Diazium* in Christiana doctrina informarat, Romam profectus, aliquandiu in gratiam parentum & cognatorum suorum ibi moratus est, donec in Germaniam à fratre suo Francisco evocaretur. Cum ergo constituisset in Germania fidelium Ecclesiæ se adjungere, ab amicis domesticis proditus, & in vincula conjectus, sæpius à Cardinalibus, Episcopis & Prælatis fidei sui nomine examinatus est. Verum ille nihil nutans, Euangelii veritatem constanti animo confessus est, omnemque Romani Antichristi impietatem, blasphemiam, & fraudes libero ore damnavit. Quare morti adjudicatus, Romæ combustus est, brevi post mortem *Iohannis Diazii*: de quo modo diximus. *Lud. Rab.* 6. *part. Martyrum.*

VIII. A. C. 1551, & 1552, horrenda persecutio Flandriam infestavit, & præsertim sub Comite Lalanio. Inter alios Christi Martyres insignes fuerunt: Gilotus Viverius textor, & socer ejus *Iacobus Faber* sexagenarius, cum filio 19 annorum *Michaële Fabro*, qui in religionis confessione constantes combusti sunt. *Giloti* uxor, *Iacobi Fabri* filia, in puerperio tum detinebatur; eaque de causa impii hypocritæ ipsi parcebant. Exacto autem puerperii tempore, cum à veritate fidei nihil deflecteret, sed eandem cum marito suo, parente, & fratre Martyrii coronam ardentibus votis peteret, capta, & non sine omnium admiratione & stupore cremata, ærumnis hujus vitæ valedixit.

IX. Anno Christi 1553, & quod excurrit, acerbissima persecutio in Anglia, imperante Regina *Maria*, *Henrici* VIII filia, *Christianos* excepit: ubi non modo *Viros*, sed etiam *Mulieres*, *Adolescentes*, *Pueros* & *Decrepitos* variis cruciatibus Pontificii excarnificaverunt. Duobus plus minus annis ultra 800 ob confessionem veræ religionis Martyrii coronam consecuti sunt: magna eorum turba è manibus cruentis tyrannorum effugerunt, inque Daniam & Germaniam se contulerunt. Sunt, qui referunt, defuisse carceres tot hominum capaces, & templa captivis inclusis fuisse pro carceribus. Exusti sunt multi Theologi: inter quos præcipui fuerunt: *Nicolaus Ridlaus* Episcopus Londinensis: & HUGO Latimerus, octuagenarius, Episcopus Wolcestrensis: IOHANNES HOPPERUS, Episcopus Glocestrensis: & ROBERTUS FERRORUS S. Davidis apud Vallos Episcopus, &c. Alius circiter 2000 martyrum in Anglia numerat. *Dresserus. Consule lib.* 15. *&* 10. *Sleidan.*

Si quis pleniorem de Persecutionibus Ecclesiæ seu Martyribus cognitionem desideraverit, evolvat librum *Ludovici Rabi*, de sanctis Christi Confessoribus: Item magnum Martyrologium Gallicum à *D. Crocio* Germanice versum: vel compendium inde à Nathane Chytræo excerptum.

Pœna persecutorum.

Nec impune tamen tulere carnifices seu judices Tyrannici, aut proditores seu accusatores Martyrum. Inter alia exempla hæc notatu sunt digna:

I. Anno 1522 EMSERUS, quem Caprum nominant, eo ipso die, quo Alexium Crosnerum puram Euangelii doctrinam Dresdæ publice ac fideliter proponentem mandato Ducis Georgii ex urbe excedere, & importunis imprecationibus cum

 familia

familia in exilium ire compuliſſet, ſubitanea morte miſerandis & triſtibus geſtibus exſtinctus eſt. *Selnecc. in Orat. de init. & prog. Auguſtan. Confeſſ. pag.* 29.

II. Anno 1524 Noribergæ ſubita apoplexia exſtinctus eſt *Cancellarius Trevirenſis*, qui biduo ante mortem in convivio gloriatus fuerat, *ante feſtum Martini abolendum eſſe Euangelium ferro.* Refert *Lutherus tom. 2. Epiſtolarum Epiſt. ad Hauſſmannum pag.* 184.

III. Anno 1527, *Doctor Halenſis Craus* in deſperationem propter abnegatam Euangelii doctrinam incidit, hiſce horribilibus uſus verbis: *Ego negavi Chriſtum; ideo jam ſtat coram Patre, & accuſat me.* Illam cogitationem præſtigiis Diaboli captus tam fortiter conceperat, ut nulla adhortatione aut conſolatione, nullis divinis promiſſionibus pateretur eam ſibi excuti, atque ita deſperavit, & ſe ipſum miſere occidit. *Lutherus in comm. cap.* 3. *Galat. tom. 4. Ienenſ. Lat. pag.* 63.

IV. Anno eodem *Thomas Blaverus* Regis Scotorum Conſiliarius ſummus, author perſecutionis adverſus Doctores Euangelicos ſuſceptæ, cum horam mortis jam ingruere intelligeret, ſe damnatum & perditum eſſe aſſidue clamavit. Cumque Monachi lecto aſſiſterent, eumque conſolari vellent, Apagite, inquit, cum veſtris ineptiis! Nunquam enim adduci potui, ut crederem, DEUM eſſe, vel Satanam, infernum, vel cœlum, & in pari pretio tam veſtram, quam Euangelicorum doctrinam habui. Solam ſpectavi in meis conſiliis pecuniam. Et ejus rei gratia Epiſcoporum cauſam egi, Regique ſuaſor fui, ut veſtros adverſarios ejiceret: idcirco nihil proderunt mihi veſtræ vel Miſſæ vel vigiliæ: ſum enim damnatus, & Satanas jam conſtrictum me tenet, ut in abyſſum inferorum me abripiat. In hac deſperatione miſere eſt exſtinctus. Referunt *Alex. Aleſius Scotus. Hondorffius in Theatro Hiſtorico pag.* 127. *Wolfius Cent.* 16. *memorab. p.* 293.

V. Anno 1530, in Comitiis Auguſtanis, *ſex Comites ac Barones* datis mutuo dextris ſtipulati fuerant, ſeſe omnes vires ac facultates collaturos eſſe ad tollendos è medio Lutheranos, uti vocabant: ex quibus FELIX (ſed re ipſa infelix) Comes à Wartenburg, magnus Bellator, & olim *Maximiliani* I Imp. Dux belli affirmaverat, *ſi bellum adverſus Proteſtantes ſuſciperetur, ſe ſine ſtipendio propriis ſumtibus adverſus eos militaturum, & adhuc ante mortem uſque ad calcaria in eorum* (Lutheranorum) *ſanguine equitaturum.* Hic ad cœnam vocaverat Abbatem Monaſterii dicti ad vineam vel hortum vinarium, zum Weingarten/ ac ſuperiores minas repetiverat. Peracta cœna, cum jam Abbas in hoſpitium abiiſſet, diſceſſit & ipſe cubitum, eademque nocte divinitus percuſſus, proprio ſanguine ſuffocatus eſt: ſicque ante mortem uſque ad guttur & fauces in proprio ſanguine equitavit. Referunt *Georg. Spalatinus in Hiſtoriis Auguſtæ geſtis anno* 30. *quæ exſtant tom.* 5. *Ienenſ. Germanic. pag.* 37. *Ioh. Roſinus in vita Iohannis Electoris Saxonici lit. R.* 3.

VI. *Hofmannus*, Papiſticæ religionis acerrimus propugnator, Ratisbonam verſus tendens, ut colloquio ibi religionis nomine inſtituto intereſſet, ut hoſtis veritatis dira deſperatione agitatus, in itinere non procul ab Vlma inter horrendos mugitus impiam efflavit animam anno C. 1541. *Henr. Pantaleon lib. 8. rerum in Eccleſia geſtarum.* Vbi addit, *Monachum quendam Ordinis Dominicani*, cum acerrime in cœnobio ſuo in Euangelicæ veritatis doctrinam inveheretur, in ipſa concione fulmine percuſſum ſubito periiſſe: *& Comitem quendam magni nominis virum*, cum audiviſſet cantari cantilenam illam Eccleſiaſticam, Ein feſte Burg iſt vnſer Gott/ &c. ac dixiſſet, Ich wil helffen die Burg zerſchieſſen/ oder wil nicht leben; tertio poſt die ſine confeſſione & invocatione DEI eſſe exſtinctum.

VII. Anno 1545 horribili morte obiit *Iohannes Minerius*, ſummus Iudicii & Senatus Aquenſis in Gallia Præfectus, Waldenſium perſecutor crudeliſſimus: ſicut antea diximus. De hoc *Minerio* Pantaleon in Hiſtoria rerum in Eccleſia geſtarum ſcribit, quod ex internis viſcerum flammis miſere perierit, ut Medici eum non ſanare, imo nec aſpicere poſſent, quodque horrendas in Chriſtum blaſphemias evomens animam efflaverit.

VIII. Anno 1548, in Comitiis Auguſtanis, *Iohannes* VI, *Conſtantienſis Epiſcopus, Nobilis à Weza*, ſive Veſalius, juratus Euangelii hoſtis, qui in bello *Smalcaldico* adverſæ patris molitiones non parum promoverat, atque ob id Cardinalitium galerum exſpectabat, ſubitanea morte ex hac vita ad tremendum DEI judicium evocatus eſt: idque factum noctu, cum paucis horis prius inter cœnandum horribilia, urbi Conſtantienſi & Lutheranis in Diœceſi ſua habitantibus, interminatus eſſet, hac voce uſus, Ich wil ſie putzen; oder die hand Gottes ſol mich rühren! *Tractabo eos egregie; aut manus Domini me tangat!* Hæc vero cum ita tetigit, ut mortuus in lecto inveniretur poſtero die à cubiculariis, qui horribilia ſe quædam ea nocte audiviſſe faſſi ſunt. *Caſp. Bruſchius in annalib. Epiſcoporum Conſtantienſium. Sleidan. lib.* 21. *p.* 641. & *Wolf. Cent.* 16. *pag.* 574.

Anno eodem *Fran iſcus Spiera* Patavii in Italia

agni-

agnitam veritatem abnegans, in horrendam desperationem incidit, interque gravissimos terrores exstinctus est; sicut antea in *cap.* 2. diximus.

IX. Anno 1552, die 25 Martii, CRESCENTIVS Pontificis Legatus, in Concilio Tridentino scribendis literis ad Pontificem valde occupatus, laborem ad noctem usque continuavit. Ibi surgens ut sese reficeret, ecce visus est illi canis quidam ater, inusitata magnitudine, flammantibus oculis, auribus ad terram prope demissis ingredi, & ad ipsum recta contendere, deinde sub mensam dilabi. Perculsus & obstupefactus, ubi demum se collegit, famulos inclamat, qui erant in anteriori cubiculo: jubet afferri lumen, & investigari canem. Cùm autem nusquam appareret, ne in vicino quidem conclavi, gravem concepit cogitationem, & in morbum incidens, Veronæ decessit. Moribundus etiam subinde suis acclamasse fertur, ut canem, qui lectum conscenderet, arcerent. *Sleidanus lib.* 28. *Comment.*

X. Anno 1556 IACOBVS LATOMVS, hæreticæ pravitatis Inquisitor, Christique fidelium persecutor immanissimus, in horrendam desperationem incidit. Nam cum ex ambitione contra conscientiam veritatem Euangelii atrociter impugnasset: corpore vegeto & sano, subita trepidatione & terroribus ita perculsus est, ut, quos ex amicis noverat doctissimos, ad se accerseret, suamque impietatem in extrema constitutus desperatione ultro fateretur, Grave est, iuquiens, peccatum meum, qui prudens sciensque in verbo DEI persequendo & opprimendo aliis meam locavi operam. Quare adversus Spiritum sanctum peccavi, nec ulla vel in hac vita, vel in æterna, peccati mei condonatio mihi speranda est; sed Diaboli, & corpore & anima, æternum sum mancipium, adeoque jam in regnum ejus incorporatus. Quinimo haud porro Latomum ut hominem intuemini, sed ut ipsum Diabolum! & si aperirentur vobis oculi, manus pedesque meos tetris unguibus deformes, & formidabiles esse deprehenderetis. Per hæc ejus verba, qui aderant viri docti, supra modum territi sunt. Inter quos quidam Doctor Theologiæ, amicus ejus intimus, consolari eum cœpit, & docere, nullum peccatum adeo grave esse, quin per misericordiam DEI condonetur. Ad quæ respondit Latomus: Sibi non ignotas esse plurimas ex sacris literis depromtas sententias, quæ præclaræ admodum sint, & consolationis plenissimæ; sed deesse sibi fidem & fiduciam in DEVM. Et ne vobis dubium sit, certa esse quæ de mea damnatione locutus sum, videbitis quod lecto jam affixus moriar. Sim autem vobis exemplo, eaque de causa vos accersiri jussi, ut per me moniti resipiscatis. Hæc & plura cum dixisset, inter horrendos mugitus mortuus est, eaque oris ejus totiusque corporis apparuit fœditas, ut omnibus esset terrori. *Iob. Fincel. lib.* 3. *de Miraculis. VVolffius Cent.* 16. *memorab. pag.* 667.

XI. Anno 1557, pridie ejus diei, quo CHRISTVS in cruce passus est, Forchemii, quæ civitas est in Episcopatus Bambergensis diœcesi, Sacerdos quidam decrepitæ ætatis, qui baculis innitens difficulter se movebat, à duobus diaconis in suggestum deductus, verba divi Pauli ex prioris Epistolæ ad *Corinthios c.* 11. de cœna Domini enarrabat, anxieque errores Papisticos & Missæ Idololatriam defendens inter alia proclamabat: *Paule, Paule, si tua doctrina veritati consentanea est, usus que Sacramenti sub una specie impius; precor, ut arreptum me Diabolus hinc auferat.* Hinc ad populum conversus, vociferabatur: *Si Papa doctrina vera non est, Satana esse mancipium, meamque ipsi animam oppignorare haudquaquam verebor.* Has & plures ejus blasphemias non sine stupore & trepidatione Auditores percepere. Nec mora, tantus in templo strepitus & fragor auditus est, ut omnia inter se collidi, ruinamque minari viderentur: tum vir proceræ staturæ, atro colore formidabilis, in templo apparuit, ante quem venti vehementis flamina per totum templum resonantia ferebantur. Is impium Sacerdotem arreptum secum abstulit, nec ulli, quorsum ille abductus sit, in hodiernum usque diem constat. Refert *Iob. Fincelus lib.* 3. *de Miraculis.*

Res memorabiles.

I. Anno 1520 FERDINANDVS *Magellanus* Lusitanus auspiciis *Caroli V* Imper. ab Oriente versus Occidentem, via compendiosa ad Insulas Moluccas navigaturus, FRETVM, quod de suo nomine MAGELLANICVM nuncupavit, ausu plane Herculeo mense Septembri aperuit. Vna ex illius navibus, (quam postea Victoriam appellarunt) ex Hispania solvens, & per fretum Magellanicum insulas adiens, Bonæ Spei promontorio superato in Hispaniam rediens, prima omnium navium & ætatum à Noachi diluvio, totum terrarum orbem circumnavigavit, atque ita prima hac navigatione de universo Oceano sola inter tot secula victoriam obtinuit. Eadem secundo ex Hispania ad S. Domiuici civitatem domum rediit: ex qua tertio in eandem Insulam navigavit: at dum ex ea redire conatur, in itinere evanuit: neque de ea quid actum fuerit, unquam rescitum. De hac nave in Theatro Orbis terrarum ABRAHAMI *Ortelii*, Regis Hispaniarum Cosmographi, sequens exstat Epigramma:

Prima

Prima ego velivolis ambivi cursibus orbem,
MAGELLANE, *Novo, te duce ducta, freto.*
Ambivi, meritoque vocor VICTORIA: *sunt mi*
Vela, alæ, precium, gloria, pugna, mare.

Bucholtz. in Indice Chronologico.

II. Huc quoque jucunda relatio de Comœdia muta, *Carolo* V Imp. in Comitiis Augustanis anno 1530 exhibita, referri potest. Cum *Carolus* ejusque frater *Ferdinandus* Augustæ ad mensam pransum consedissent, obtulerunt se quidam fabulam acturi, eaque cibum ipsis condituri. Admissi sunt facile. Primum igitur se infert persona larva contecta habitu Doctorali, ferens à tergo nomen *Iohannis Capnionis*, sive *Reuchlini*, schedæ inscriptum: portabat hic struem partim rectorum, partim lignorum curvorum, projiciebatque in medium atrium, nullo ordine: quo facto recedebat. Digresso eo, succedebat alia persona itidem velata, habens *Erasmi Roterodami* nomen, habitu tanto viro convenienti: hic conabatur curva rectis exæquare lignis, quod cum frustra diu multo labore egisset, tandem quassans caput, animo inde recedebat commoto. Sequitur ecce *Monachus*, *Lutheri* nomen præferens, in arula ferens ignem & prunas, hic distorta illa ligna succendens, ut altum flamma volaret, in cineres redigere laborabat; vidensque flammam concepisse, subduxit sese. Inde prodit quidam habitu *Imperatorio*, qui, cum ignem depasci distorta illa ligna videret, stricto gladio vim à lignis avertere conabatur: quo magis autem gladio ligna fodicabat, aut feriebat, eo magis invalescebat flamma: itaque & ipse iratus ac furibundo similis recessit. Tandem Papa se intulit *Leonis* X titulo à tergo insignis, & complosis ex terrore manibus, circumspicit malo remedia, quibus videlicet ignem sopiat: quod dum facit curiosius, videt eminus stare duas amphoras, alteram oleo, alteram aqua plenas: quibus conspectis, irruit velut amens in amphoram oleo plenam, eamque igni affundit: unde flamma vires sumit, & latius se diffundit, sic, ut ejus violentia coactus, fugere propere cogeretur. *Qua actione innuebant Actores, Iohannem Reuchlinum* primum Artes & Linguas, veterumque dogmata in Germaniam intulisse, ex illis alia recta, hoc est, orthodoxa fuisse, alia curva & distorta, hoc est, minime fidei analoga, & mera hominum somnia, & Idololatrica commenta. Huic successisse *Erasmum Roterodamum*, hominem pacis publicæ & tranquillitatis studiosum, qui studiose id operam dederit, ut conciliarentur recta distortis, & sic utraque starent; verum frustra fuisse, & utrinque vapulasse. Successisse vero *Martinum Lutherum*, hominem spiritu Eliæ donatum, qui commenta ista & stipulas igne verbi DEI in cineres redegerit; frustra prohibente *Imperatore* vi armata & ferro; *Pontifice* vero suis bannis, exsecrationibus & excommunicationibus non plus efficiente, quam forte solent illi, qui oleum camino ardenti solent addere. Peracta fabula, & nemine ultra comparente: jussere Augusti inquiri de auctoribus, sed illi mature satis se in pedes conjecerant, parum vel de gratia vel de præmio solliciti, postquam Cæsari id quod res erat, ob oculos posuissent, & quid contra veritatem molimina possent hominum, edocuissent. *Iacobus Beinhart in præfat. libri, quem inscripsit*, Hertzenschatz / *fol.* 45.

III. Anno 1529 VRATISLAVIÆ fastigium turris *Elisabethanæ* altum cubitos 119 corruit, in Vigilia *Matthiæ* Apostoli, hora secunda noctis. Historia illius ruinæ, qua nemo præter felem læsus fuit, ad *D. Elisabethæ* depicta est, cum hac inscriptione:

Mirabilis in altis Dominus.

Collapsa est turris Siloë madefacta cruore,
Pyramide hac nostra nemo cadente perit.
Nam jussu Domini exceptam, cui gloria soli,
Angelicæ molem deposuere manus.

Bucholtz.

Eodem anno novum morbi genus, quod sudorem Anglicum vel Anglicam pestem sudatoriam dixere, multa loca Germaniæ invasit. Sudore pestifero correpti homines, intra vigesimam quartam horam, aut exhalabant animam; aut, si virus exsudassent, valetudinem paulatim recuperabant, & prius, quam de remedio constaret, multa perierunt millia. Malum hoc inde ab Oceano omnem prope Germaniam pervasit, brevissimoque temporis spatio, & incredibili celeritate, veluti incendium aliquod, longe lateque depascebat omnia. Antwerpiæ tridui spacio 400 aut 500 homines morbus ille exstinxit. *Sleidanus lib.* 6. *pag.* 175. *Erasm. Epist. lib.* 26. *Ep.* 56. *Chron. Funccii.*

IV. IOHANNES Stöflerus Iustingensis Suevus, Mathematicus excellens, & vir integerrimus, certo die sibi periculum ruina imminere præviderat: & quia ædes suas satis firmas noverat, convocat in musæum suum viros eruditos, quorum consuetudine & sermonibus recrearetur. Orta inter sobria pocula disputatio: ad controversiam explicandam è superiori loco librum depromit: sed laxato clavo asser, in quo stabant libri, in caput ejus decidit, & insigne vulnus infelici seni infligit, ex quo mortuus est Tubingæ die 16 Februarii, anno 1531, ætatis circiter octuagesimo.

V. Iber-

v. *Ibrahim* Baſſa intimus fuit & gener *Solymanni* Imperatoris Turcici: (cujus pater, cum an. 1520, relicta Conſtantinopoli, Adrianopolin proficiſceretur, in itinere peſte interfectus, *& mortuus* eſt, eodem in loco, *ubi ante novem annos cum patre prælio congreſſus fuerat*) huic promiſerat Solymannus, nunquam eum interfectum iri, ſed in gratia perpetua fore: at vero cum *Ibrahim* jam potentia invaleſceret, floreretque authoritate & opibus, evocatus ad *Solymannum*, ut ſecum cœnaret, ibi noctu, cum dormiret, interfectus eſt anno 1536, die 16 Martii, ejusque opes fiſco adjudicatæ ſunt. Habuit hic *Solymannus* quatuor filios, ex quibus unum nomine *Muſtapham* Imperio deſtinavit. At is anno 1548, immatura regnandi cupiditate incenſus, Ægyptios & Perſas contra parentem incitavit. Idcirco ſtrangulatus eſt à patre, poſtquam favore & clamore exercitus eum excipi animadvertit, jubens præconem ita prædicare: *Vnus eſt* DEVS *in cœlo: unus ergo ſit etiam Solymannus in terris Imperator neceſſe eſt.* Ingemuit tam horrendo fratris interitu minor natu filius. Mox ergo hunc etiam crudelis pater veneno necavit. Tertium, qui confugerat metu ad Perſarum regem, retraxit, & ſecuri percuſſit. Reliquus erat unus Selimus, cui etiam extrema minatus eſt, niſi ſolus ſupereſſet. *Annal. Turc.*

Hoc anno Francofurti ad Oderam puella quædam dæmoniaca & furore correpta, numiſmata, undiquaque ex veſtibus aut menſis arrepta, devoravit cum multo dentium ſtrepitu, & nummuli illi ex manibus ejus ſubito ſæpe extorti ſunt, qui adhuc ab aliquibus aſſervantur: qua de re *Andreas Eberus* Eccleſiaſtes Francofurdianus ad *Lutherum* ſcripſit, petens ejus conſilium: quod ille ei impertivit, adhortans eum ad precum pro puella aſſiduitatem. Refert *Bucholzerus in Indice Chronologico pag.* 547, & addit, hanc hiſtoriam eſſe veram & certam, literisque à Doctore *Iodoco VVilichio*, *D. Chriſtophoro Stymmelio*, *Georgio Sabino*, & aliis qui tum Francofurti vixerunt, mandatam: ſeque nominare poſſe, qui tam puellam, quam monetam viderunt.

vi. Anno 1539, die 2 Iulii, ingens Conſtantinopoli incendium exortum eſt. Statim in initio publicus carcer conflagravit cum 700 hominibus ei incluſis. Publicani rei, ne comburerentur, à populo & Baſſis dimiſſi ſunt. Duravit incendium duobus fere diebus: infinitæ merces conſumtæ perierunt. *Annal. Turc.*

vii. Anno 1542, die 14 Iunii, Budæ horrenda admodum tempeſtas ſæviens, ſuo impetu faſtigium turris ad *S. Stephanum* ſolutum, in campum *Herculis*, ubi commiſſo inter Regem *Ludovicum* & *Turcas* acri prælio plurimi interierant Chriſtiani, horrendo cum fragore dejecit. Quam cum præſtigioſus ſacrificulus compeſcere ſibi propoſuiſſet, caputque ovis ſuperſtitioſo ritu ante ſe portans, ad Miſſam in templo celebrandam feſtinaret, turbo vehemens eum una cum ovis capite in ſublime arreptum, è conſpectu omnium abſtulit, ut nunquam ſuorum oculis poſtea fuerit redditus. *Fincel. lib. 8. de Miraculis.*

viii. Anno 1544, die 24 Ianuarii, ſtupenda fuit Eclipſis Solis: præterea tres Eclipſes Lunæ plenæ, res nimirum prodigioſa, & quam à *Caroli Magni* tempore non accidiſſe Aſtronomi dicunt. *Sleidan. lib. 15. Comm.*

ix. Anno 1545, Rotvvilæ per urbem Satanas vagatus eſt, ſæpe leporis, ſæpe etiam anſeris, interdum quoque muſtelæ aſſumta forma, claraque & diſerta voce minatus eſt, ſe urbem incenſurum. Quæ res non parum terroris hominibus incuſſit. *Idem lib. 1.*

x. Anno 1547, die 22 Aprilis (alii 24.) quo Elector *Iohannes Fridericus* captus fuit, & aliquot poſt diebus Solis adſpectus valde fuit triſtis, obſcurus, pallidus & velut caligine quadam circumdatus, ita quidem, ut plerique à Saxonia longiſſime remoti, & ignari quid ageretur, judicarent magni aliquid portendi: nec enim in Germania ſolum, ſed per Galliam etiam & Britanniam id fuit obſervatum, *Sleid. lib. 19. comm. pag.* 577. Inde cum die 27 Aprilis ob cladem & captivitatem Electoris *Canonici Miſnenſes* in templo cathedrali ſupra modum jubilarent, & hoc nomine *Te* DEVM *laudamus* decantarent, tum DEVS (ſicut etiam ſuperius in Act. Sagat. diximus) in malignorum & perverſorum illorum hominum ἐπιχαιρεκακίαν exemplum ſtatuit, manifeſtoque ſigno ſe abominari pravorum gaudia declaravit. Actutum enim templum illud de cœlo fulmine tactum & incendio correptum, ac deſuper omnia ædificia in cinerem redacta ſunt, campanæ & organa Muſicalia liqueſcentia perierunt, & incendium illud à quarta pomeridiana ad ſextam matutinam alterius diei horam continuo duravit. *Thomas Stibarus in Hiſtor. narrat. de vita Iohan. Friderici. Roſinus in vita Iohan. Frider. lit. Ee. 3. D. Polandus Superint. Miſn. in præf. Conc. de Muſ. inſtrument.*

xi. Anno 1551 quidam quinque liberorum parens triſte hoc & horrendum in prole ſua vidit ſpectaculum: Tres ex liberis ejus, puella 15 annorum Barbara, puer 9 annorum, & rurſus puella 7 annorum, inuſitato prorſusque mirando more ita furere cœperunt, ut ſingulis diebus per ſeptem vel octo horas continuas jam recto, jam obliquo curſu,

mox per transversum directo, per omnes ædium angulos, per omnia conclavia mirandis gestibus subsaltarent, seque ipsos in gyrum agentes adeo delassatos, adeo viribus exhaustos redderent, ut jamjam animam efflaturi viderentur, & tandem humi prostrati se circumagerent, capitibusque in terram statutis, novam quasi saltationem inchoarent, deinde velut exanimes per horas aliquot dormirent. Expergefacti cibum nonnunquam petebant, quo sumto saltationes citra remissionem continuarunt: sæpe etiam noctu, si furor iste eos invaderet, eodem gestu & anhelitu subsilientes se delassarunt. Parum, vel nihil loquebantur; interim sæpe omnes simul effuse ridebant. Conatus quidem est verbi divini quidam minister eorum morbo medicari, novemque dies eos secum detinuit, sed labor ejus fuit irritus. *Iob. Fincel. lib.* I.

Eodem anno horrendum facinus quinque ebriosorum hominum in finibus Bohemicis accidit: hi postridie diei Dominicæ vespertinas horas cyclopica potatione, impiisque exsecrationibus profanarunt. Diabolus in pariete depictus erat, cui subinde ex impia vecordia pocula propinabant. Verum ad pocula eo modo Diabolus respondit, ut postridie mane quinque isti mortui reperti sint, cervicibus sic contritis & fractis, ac si rota carnificis fuissent contusæ. Concretus intra fauces hærebat cruor, ex ore, naribus, immo & auribus, sanguis emanarat. Qua de causa elapso prius triduo Magistratus cadavera auferri præcepit, ut omnibus interim spectaculo, terrori & exemplo essent. *Ibidem.*

XII. Est oppidum Alsatiæ, tribus ab Argentina milliaribus, Obernæa: oppidi ejus quidam vinitor, propter angustiam rei familiaris, cum abesset uxor anno 1556, die 10 Aprilis tres liberos suos interfecit: puellam annorum septem, puerum quadrimum, & infantem in cunis, non plene semestrem. *Sleid. l.* 26. *Comm.*

XLV IMPERATOR GERM.

FERDINANDVS I.

CAPVT I.

DE ORTV.

FERDINANDVS fuit frater *Caroli V* Imperatoris.

PATER ejus fuit PHILIPPVS I. Rex Hispaniæ, Archidux Austriæ, & Dux Burgundiæ. MATER dicta JOHANNA, filia *Ferdinandi*, Regis Hispaniæ & Castiliæ. Ex hisce parentibus natus est *Ferdinandus* Modinæ in regno Castiliæ anno 1503, die 10 Martii, hora nona post meridiem. De Majoribus ejus in præcedenti historia dictum: ad quam Lectorem remittimus.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

ANno 1515 *Maximilianus I* Imperator, *Vladislaus* Vngariæ Bohemiæque, & *Sigismundus* Poloniæ reges Viennæ convenerunt. Inter hos sublatis è medio simultatibus omnibus, vetera pacta renovata, & novis additionibus aucta, novaque comprobatione, & nuptiis inter liberos nepotesque contractis, sancita sunt, ut *Maria Maximiliani* neptis, soror *Caroli V*, LVDOVICO Regi Vngariæ *Vladislai* filio, *Anna* filia *Vladislai* alterutri ex nepotibus nuberet, certa cum spe successionis in regno Vngariæ, si absque hærede masculo *Ludovicus* discederet.

Cum igitur *Carolus V Isabellam*, Portugalliæ Regis filiam, uxorem duxisset, *Ferdinandus* ubi adolevit, juxta avi sui *Maximiliani* voluntatem & promissionem *Annam* Regis Vngariæ filiam sibi matrimonio junxit anno 1521, ejusque conjugium singulari benedictione DEVS ornavit. Nam ex conjuge suscepit *quatuor filios*: *Maximilianum* natum anno 1527, qui paternis vestigiis insistens raræ prudentiæ & æquitatis laude Imperium post patris obitum administravit: *Ferdinandum* anno 1529, *Iohannem* 1538, *Carolum* 1540: & *undecim filias*, *Elisabetham* 1526, *Annam* 1528, *Mariam* 1531, *Magdalenam* 1532, *Catharinam* 1533, *Leonoram* 1534, *Margaretam* 1536, *Barbaram* 1539, *Vrsulam* 1541, *Helenam* 1543, & *Iohannam* 1547. in cujus partu mater exstincta est die 27 Januarii, ætat. 44. Ex his *Elisabetha*, ac deinde *Catharina Sigismundo* Augusto Poloniæ Regi elocatæ sunt: cæteræ singulis fere Germaniæ & Italiæ Principibus nupserunt. *Richardus. Perusinus. Chronic. Hedion. Pantaleon. Matthesius in concione funebri Ferdinandi. & alii.*

II. VITA DOMESTICA.

Toto *Ferdinandi* vita interior honestissimis temperantiæ, frugalitatis, & continentiæ exemplis plena fuit. Nam casti pudoris decus, in conjugio, pietatis, concordiæ & suavissimi amoris mutui pleno ac fœcundo, sancte & religiose servavit. Aliquoties compellatus à suis, qui putabant minus recte fieri, quod reginam conjugem & gynæceum ad Imperii conventus secum duceret, propter sumtuum

tuum magnitudinem; Illis *Ferdinandus* pie & prudenter respondit: *Officium honesti Principis esse in conjugio caste vivere: à multis plura profundi in libidines vetitas, quam in sumtus honestæ vitæ conjugalis.* Distribuebat necessarias operas diei in certas horas, quas servabat accuratissime, & in tanta corporis imbecillitate sustinebat labores, qui etiam futuri intolerabiles videbantur: Sed alebat vires mentis & corporis *temperantia & sobrietate* plane inusitata in hac nostræ ætatis ingluvie: ita ut constanter referatur, *Ferdinandum* nunquam fuisse vino superatum. Vnde cum quorundam Germaniæ Principum Legati ad Comitia missi multa convivia instituerent, totosque dies & noctes perpotarent, eos ad se vocatos hisce verbis objurgatoriis allocutus est: Sciatis, vos non helluandi, sed publica imperii negotia tractandi causa huc missos esse; Quare vestrum est, ut ebrietatem maledictam, quæ simul corpori & animæ nocet, ceu pestem fugiatis, & ea quæ vobis commissa sunt, summa cum diligentia perficiatis.

Porro *Ferdinandus* sæpe solus prandebat, & quidem sine longa ferculorum pompa, ut cognitioni causarum & deliberationibus justum tempus tribuere posset.

III. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Ferdinandus sororio *Ludovico* exstincto anno 1527, renunciatus est Rex Bohemiæ, & coronatus Pragæ die Matthiæ 24 Februarii: mense Novembri ejusdem anni, cum *Iohannem Vayvodam* Transsylvanum ex Hungaria profligasset, coronam regni Hungarici una cum uxore *Anna* accepit Budæ, regnumque traduxit in suam potestatem. Inde Rex Romanorum renunciatus est Coloniæ anno 1531, die 5 Ianuarii, & coronatus die 11 ejusdem. Quanquam autem in hanc electionem, ut vitiosam & Aureæ bullæ contrariam Elector Saxoniæ, Dux Lunæburgensis, Landgravius, Princeps Anhaltinus, & Comites Mansfeldenses consentire noluerint; tamen *Carolus* V Imp. ad Imperii proceres obtinuit, ut communi suffragio eligeretur, dicens; se nullum alium novisse, qui magis sit idoneus ad eam provinciam fratre suo *Ferdinando*, Bohemiæ, Hungariæque Rege: hujus etiam fines atque regna jam esse veluti murum aliquem pro salute totius Germaniæ oppositum immanitati Turcicæ. *Vide Sleidanum lib. 8. Comm.* *Ferdinandus* itaque cum fratre gubernationem suscepit, ejusque vices per multos annos prudenter in Comitiis gessit, donec anno 1558 *Carolus*, cum Francofurti ad Mœnum Comitia celebrarentur, per Legatos plene imperio renunciaret. Ibi *Ferdinandus* unanimi Electorum suffragio Imperator electus & solenniter inauguratus est die 18 Martii. Vt autem *Ferdinandus* antiquam erga sedem Romanam officio consueto observantiam testaretur, *Martinum Guzmannum* supremum Majestatis Camerarium Romam ad *Paulum* IV Pontificem misit, de diademate imperiali petendo. Sed ecce Antichristianum Christi Vicarium! *Guzmannus* integris tribus mensibus non admittitur, curia Romana disputante, nemini nisi sedi pontificiæ, nec *Ferdinando* sine consensu Pontificis à *Carolo* imperialem dignitatem cedi potuisse, ipsumque *Ferdinandum* eminentiæ tantæ capacem non esse, ut qui *Maximilianum* filium male educaret, hæreses gladio non exstirparet, *Lutheranos* cum Pontificiis promiscue conversari permitteret, colloquium Wormatiense sine consensu Papæ aperuisset, in acta Comitiorum præteritorum jurasset, Imperatoris nomen propria authoritate suscepisset, decretum Pontificiale contra communicantes sub utraque specie suspendisset. Quid quæso est, inique innocentem gravare, si hoc non est? Tandem *Guzmannus* elusione quadam deliberata ac frustratoria dimittitur, nec de diademate fert Cæsari responsum. Ille igitur exemplo *Rudolphi* Habsburgensis legitima Germaniæ Principum electione contentus, quod *Paulus* denegaverat, animo excelso respuit. Nec ita multo post, anno videlicet 1559, *Paulo* IV exstincto, successor ejus *Pius* IV Imperatoriam dignitatem à *Carolo* in fratrem *Ferdinandum* translatam ratam habuit, & ejus tanquam legitimi Imperatoris Legatos honorifice excepit.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Acta *Ferdinandi* Togata continent speculum Virtutum ejus; ex quibus præcipuas, quæ in ipso enituerunt, breviter enarrabimus.

I. PIETAS. Fulsit in *Ferdinando* ardens zelus erga DEVM, quem vera fide, misericordiam ejus intuente, invocabat: publice etiam quotidie preces fundebat: quibus ecclesiæ & Imperiorum salutem commendabat DEO. Nomen ecclesiæ maxime veneratus est, & cum motæ essent controversiæ de multis doctrinæ articulis, ipse Ecclesias emendatas non oppressit, sed legitimam in pia Synodo multarum gentium fieri voluit cognitionem: eaque, quod non conveniret, aut insidiose turbaretur, acerbe indoluit. In variis morbis, præsertim in extremo, non desiit laborare, quomodo

modo Ecclesiis distractis pia posset afferri concordia.

II. IVSTITIA. Fuit præterea *Ferdinandus* legum & Ordinis politici custos diligentissimus: æquale jus dixit potenti & inopi. Vnde Symboli loco usus est hoc dicto: FIAT IVSTITIA, ET PEREAT MVNDVS. Sentiens nimirum, justitia sola vitám humanam conservari; quæ gloriæ, & famæ omnium Regum ac Principum, quibus Respublica commissa est, fundamentum sit firmissimum; cujus tanta vis est, ut sine illa nulla hominum societas subsistere, nulla respubl. incolumis permanere, nulla jura vigere possint. Ex quo *Plato* eam fulcrum civitatum; *Pythagoras* ornamentum virtutum: *Cicero* Rerumpubl. bene constitutarum animam, civitatum normam, legum condendarum regulam: *Cyprianus* pacem populorum, tutamen patriæ, immunitatem plebis, munimentum gentis, curam languorum, gaudium hominum, temperiem aëris, serenitatem maris, fœcunditatem terræ, solatium pauperum, hæreditatem DEI filiorum, recte appellat. Etenim quod Sol est in cœlo; cor in humano corpore; in grege pastor; in exercitu Imperator; in navi gubernator: illud sola in amœnissimo virtutum hortulo est justitia. Vt enim Sole obscurato, tenebræ in mundum inducuntur: corde mortuo, vita tollitur: pastore sublato, grex dispergitur: Imperatore remoto, exercitus conturbatur: Gubernatore excusso, navis in scopulos illiditur: Ita si tollitur justitia, tollitur Rerumpubl. anima; civitatum norma; legum condendarum regula: Imo uno eodemque impetu jura, leges, & societates tollentur omnes.

III. PRVDENTIA. *Ferdinandus* fluctus civilium bellorum singulari prudentia sedavit. Nam quanta fuerint, & adhuc sint in Imperio religionum dissidia, & deinde secutæ Principum distractiones, diffidentiæ, odia, quæ in aperta bella civilia aliquoties eruperunt, singuli meminimus. In his etsi ad sævitiam & asperiora consilia miris artibus sæpe incitabatur, tamen moderatione & prudentia singulari ita versatus est, ut sæpe civiles dissensiones sine civili sanguine composuerit. Tandem etiam sua authoritate *Carolum* fratrem flexit, & pacem salutarem Germaniæ reddidit: quæ tamen semel motis armis intestinis non videbatur, etiam ex sapientum judicio, nisi everso Imperio, conquietura. Id vere est, ut in Tragœdia de excellenti Imperatore dicitur: Consulere patriæ, parcere civibus, fera cæde abstinere, mores regere; reddere orbi quietem, seculo pacem suo. Hæc summa virtus; petitur hac cœlum via.

IV. CLEMENTIA. *Ferdinandus* Imp. supplicibus pepercit, & multis graves pœnas meritis clementer ignovit. Cum enim quidam gratia ipsius excidisset, mandavit ut oculi ipsi effoderentur: Sed statim animum mutavit, sententiamque revocavit, dicens: Qui nimis est præceps, non est bonus venator. Ego justum & æquum esse non duco, ut adimam cuidam aliquid, quod postea, si emendetur, ei reddere non possim. Quando aliquem de facultatibus & possessionibus suis dejicio, si resipiscat & ad frugem redeat, non solum eas restituere, verum etiam augere possum: Sed visu aliquem privare, eumque restituere; morti aliquem tradere, & rursus ad vitam revocare, non in mea, sed solius DEI potestate situm est.

V. HVMANITAS. *Ferdinandus* Imp. omnes cujuscunque ordinis & conditionis homines, etiam humillimos, alloqui eum volentes, quotidie fere certa hora patefacto omnibus aditu, ipse placidissime audivit, & sine ullo fastu, morositate aut fastidio, humanissime respondit. Vnde cubicularium ab ipso acriter fuisse objurgatum narratur, qui tenuioris fortunæ mulierem noluerat ad Ferdinandi colloquium admittere: & addidit Imperator; Si nos excludimus inopes à conspectu nostro, quid nobis ipsis ad tribunal DEI eveniet?

VI. CONSTANTIA *in promissis.* Veritatem & fidem in promissis & pactis constanter & religiose *Ferdinandus* coluit, eamque præcipuum munimentum, & præsidium totius politicæ administrationis & humanæ societatis esse judicavit. Quare & subditis privilegia & libertates, ad quas tuendas se initio gubernationis obligarat, nulla in parte postea labefecit, & hostibus quoque datam fidem & pacta cum iis inita fidelissime servavit: adeo, ut maximi momenti arces hostiles, induciarum tempore sibi à præfectis per traditionem oblatas, constanter repudiarit: Quæ virtus etiam infensissimi hostis Solymanni Turcarum Imper. oratione, paulo ante mortem, honorifice celebrata esse dicitur. Nec vero literis tantum & sigillis, sed etiam nudis verbis promissa inviolate præstitit: ita ut exigenti promissa militi veterano, etsi initio immoderatam fuisse petitionem militis dicebat, tamen cum opponeret miles, potuisse Imp. tunc negare cum peteret, at nunc sine turpitudine, quod pollicitus esset, rescindere non posse: statim responderit: Si ex duobus alterum me ferre oporteat, levius rerum, quam famæ jacturam subibo: ac statim illi, quod petebat, præberi jussit.

VII. LIBERALITAS & BENEFICENTIA. *Ferdinandus* Imper. bene meritis de se Ducibus, & aliis ministris, quorum ipsi fides, & erga se benevolentia, cum mediocribus etiam officiis con-

juncta prædicabantur, eximia & regia liberalitate gratiam retulit, & multos, quorum virtutem & industriam probabat, ex humili & abjecto loco, ad magnas dignitates, potentiam & opes evexit. Etsi autem multi ab eo evecti & ornati beneficiorum immemores, & ingrati & perfidi postea exstiterunt: tamen nihilo pigrius dandum aliis, & benefaciendum censebat, exemplo DEI, qui Solem benignitatis suæ gratis splendere sinit.

VIII. *Amor Literarum & Literatorum.* *Ferdinandus* Imper. excellenti bonarum artium cognitione excultus fuit, doctosque viros in magno precio habuit. In mensa familiariter audivit eruditorum virorum disputationes de natura rerum aut alia parte utilis doctrinæ. Ipse non modo multa prudenter sciscitabatur, sed etiam erudite suam sententiam proferebat: & singulari clementia & munificentia doctos ornabat, ac (ut Sylla,) etiam malis poëtis carmina sua ipsi exhibentibus, præmia dabat hac conditione, ne quid postea scriberent. Ita neminem, in quo simulacrum aliquod doctrinæ appareret, à facie sua tristem discedere Ferdinandus Imper. patiebatur.

II. *ACTA SAGATA.*

Ferdinandus ut Princeps pacificus fuit, sic etiam non multa bella gessit, nisi quæ summa necessitate adactus ad defendendum regnum Hungariæ contra immanitatem Turcicam suscepit. Cum enim, post soceri *Ludovici* Regis Hungariæ mortem, (qui anno 1526 postquam cum Turcis infeliter in campo oppidi Mohatz conflixisset, & ad 15 millia Christianorum ex exercitu amisisset, in fuga ab equo recidente in palude oppressus est) ad ditiones Austriacas Bohemia etiam, & Hungaria accessissent, & distracto in factiones Hungariæ regno, multi *Iohannis Vayvodæ* Transylvani partes, Turcici Tyranni patrocinio & auxiliis innixi, sequerentur: plurima & fere continua bella adversus Turcas gerere coactus est, donec tandem circa annum Christi 1560, induciæ in octo annos inter Solymannum Turcarum Imp. & Ferdinandum factæ. Fuit quidem Ferdinandus præliator non tam felix, atque Carolus frater: tamen in illis difficillimis fluctibus bellorum, & in tanta armorum imparitate, manifeste conspecta est dextra DEI, quæ Ferdinandum, Hungariam, Bohemiam, Austriam, Silesiam & alias provincias adversus potentiam Turcicam clementer defendit. Et quamvis Hungariæ præcipuos tractus videamus amissos, tamen Turcæ mirifica DEI ope repressi sunt, sæpiusque parva manu territi, ne progrederentur ulterius, & vicinas regiones absorberent. Quaternis expeditionibus terribilibus ipse Solymannus tanquam horribile fulmen Ferdinandum invasit, & quidem spe sua totam Germaniam devorarat. Sed divina ope, magna parte Turcici exercitus amissa, repulsus est, & hactenus ita repressus, ut in vicinam Germaniam penetrare non potuerit. Tota igitur Germania gratiam sempiternam Ferdinando debet, quem DEUS murum patriæ contra immanissimorum hostium irruptiones esse voluit. Cætera pacificam & tranquillam vitam Ferdinandus egit, & continuos illos sex annos, quibus à morte Caroli fratris Imperio solus præfuit, pax quoque continua in omnibus Imperio subjectis ditionibus viguit: nec minus Ferdinandus pace, quam Carolus bello floruit, maxime cum eundem statum, ab initio ad finem Imperii sui, & mortem usque, deduxerit.

AXIOMA.

Post bellatores DEUS *pacificos & togatos Principes excitare solet, qui ornamenta pacis recte ordinent, & nervos gubernationis confirment.*

Sic DEUS post Davidem bellatorem, qui debellatis & domitis vicinis gentibus comparavit successoribus insignem potentiam, dedit *Salomonem*, qui fuit gubernator pacificus, & ea curavit atque executus est, quæ fuere opera propria pacis; & quidem illa ipsa, de quibus expressa mandata à Patre acceperat.

Sic post *Iulium Cæsarem* DEUS *dedit Augustum*: Post *Carolum Magnum*, qui bella gessit difficillima, *Ludovicum Pium*: post *Trajanum*, *Adrianum*: post *Carolum* V, *Ferdinandum*, qui pacem in Germania constituit, & lata lege de sacra pace eandem confirmavit.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Quantus pietatis zelus in *Ferdinando* Imperat. fulserit, omnes ejus actiones ostendunt. Semper enim eum in id toto pectore, tum publice per comitia & conventus, tum privatim per suos incubuisse constat, ut latius quotidie serpentes Religionis controversiæ, quoad licuit, exstinguerentur. Quamobrem Ferdinandum sæpius in hæc verba erupisse, *Crato à Craftheim* (*in Epistola prælimin. Histor. Bohem. Dubravii*) refert: *Inter summa, quæ* DEUS *in gubernatione Imperii mihi concessit, primum atque maximum vero animi judicio hoc duco, quod ad sedandas discordias publicas animum adjeci, & pacificationis in religione formulam* DEUS *mihi in mentem dedit.* Ejus namque authoritate & conatu transactio Passaviensis obtenta est, in qua

Pax Augustanam Confessionem amplectentibus conceditur. Hæc transactio Concilium Tridentinum dissipavit, religionem sinceriorem ab oppressione Pontificia liberavit, eique pacem dedit perpetuam, captivis Principibus Electori & Landgravio libertatem reddidit, & libro INTERIM finem adtulit. Hanc anno 1555 secutum est decretum pernobile, ne ulli Principi, Comiti aut Civitati Imperiali bellum inferretur, aut quocunque modo vis adhiberetur sive noceretur propter Augustanæ Confessionis doctrinam, religionem atque fidem. Et postea anno 1559, in comitiis Augustæ celebratis, quibus ipse *Ferdinandus* Imp. multique Principes interfuere, pax religioni data in perpetuum confirmata est: teste *D. Chytræo* aliisque.

Hic libet subjicere *Ferdinandi* Imper. epistolas ad *D. Lutherum*, & *Georgium Cassandrum* scriptas, ex quibus, quantam religionis curam habuerit, totiusque Ecclesiæ pacem quæsiverit, luculenter patet.

Epistola D. FERDINANDI, REGIS *Romanorum, de veritate doctrinæ Euangelicæ per* D. Martinum *in lucem denuo producta, prout ea habetur apud* D. Polycarpum Leyserum, *concionatorem Electoralem Saxonicum aulicum, in libello contra* Gretzerum *Iesuitam: & apud Heimsfeldium*, Tomo I, Reichssatzung/ *folio* 174.

FERDINANDVS, DEI GRATIA Romanorum, itemque Vngariæ ac Bohemiæ Rex. Quanquam, vir honeste, docte atque devote, antehac; cum in Germaniam veniremus, & primum Principalem, mox etiam, Divina clementia sic disponente, Regiam capesseremus gubernationem, scripta, quæ isthoc & proxime insequenti tempore edebas; doctrinaque tua, minime nobis probarentur, sed potius concionatorum ac confessionariorum quorundam nostrorum assertione persuasi, istæc ceu hæretica perversaque, ac Romanæ Ecclesiæ decretis statutisque adversa minimeque congrua damnaremus; non supersedimus tamen per annos duos proximos abhinc libellis quibusdam tuis, præsertim vero expositionibus Psalmorum, eorum maxime qui de regio ac principali regimine tractant, legendis tantum, quantum cæteris nostris gravissimis negociis succidere licuit, temporis impendere. Cui insuper accessit, quod non ita pridem unus è confessionariis nostris, ordinis Parvisiorum, quem ex Hispaniis nobiscum adduximus, fatis pie defunctus, paulo ante obitum suum nobis ad se vocatis confessus est, quomodo nos hucusque seduxerit, neque veram ad æternam salutem viam ostenderit, orans & obsecrans, ut noxam hanc ipsi clementer condonaremus, atque deinceps una cum regnis nostris principatibus atque provinciis salvificam S.S. Euangelii doctrinam, quod per te fideliter doceatur, atque in lucem proferatur, absque mora recipiamus, nec non carissimo Domino nostro ac fratri Romanorum Cæsari, Ducem nos atque authorem, idem ut Majestas ipsius atque fraternitas faciat, præbeamus: hoc enim pacto tanto lætius sese atque lubentius seculo huic valedicturum.

Præterea cognovimus quoque è consiliariis nostris, Regnique nostri fidelibus, Generosis atque Nobilibus *Iohanne Offlingio*, Cancellario Bohemico, & *Andrea Vngnad*, utrisque Baronibus, qui præcedenti autumno Torgæ & concioni tuæ interfuere, & tecum coram collocuti, quod tum temporis dignum Christiano homine sermonem habueris, præsertim de bonis operibus, facto inter hæc discrimine satis bono, nec non quo cætera doctrinæ tuæ, & quibus ea nitatur argumentis, scitam iis rationem reddideris. Hisce igitur & aliis de causis professioni Christianæ convenientibus, maxime vero, quod Papam & Clerum ejus, quorum Ordinem, doctrinam, & vitam (quantum nonnihil è scriptis tuis cognovi) multis modis graviter taxas, adeo pusillanimes & (quod omnino fatendum) imparatos firmaque defensione destitutos deprehendimus; animus noster, quo antea in te fuimus satis infenso, clementior nunc erga te factus, atque (pro quo æternas DEO gratias agimus) eo nunc conversus, ut jam doctrinam tuam, dummodo scripturis Biblicis atque Divinis constanter inhæreas, neque seditiosi quid, aut quod contra CHRISTVM sit, eidem admisceas, bene ferre ac tolerare queamus. Siquidem nunc demum (proh dolor) satis deprehendimus, Papam ejusque asseclas hucusque suo tantum commodo studuisse, & siliquas nobis pro frugibus distribuisse ac venditasse. Quamobrem animum induximus, hujus, ut & aliorum quorundam permagni momenti negociorum causa, paucos intra dies ad præmemoratam Cæsaream Majestatem, Dominum fratremque nostrum longe dilectissimum, legationem insignem, quæ S. S. Euangelicæ doctrinæ bene faveat, in Hispaniam mittere, atque cum ista de rebus hisce, pro prædicti confessionarii nostri, piæ memoriæ, narratione precibusque, & propria nostra ex libris tuis hausta istarum notitia, diligenter agere, sedulaque cohortatione conniti, quo dilectionem ipsius, ita uti minime dubitamus, in eandem adducamus nobiscum sententiam. Sin vero à Majestate ejus id impetrare haud licuerit, decrevimus nihilominus tanquam Romanorum Rex (parum morantes illud,

lud, quod Papa meditatur, Concilium) comitia Imperii universalia opportuno quodam in loco conscribere, ac cum Ordinibus civitatibusque, te atque aliis sacrarum literarum peritis in consilium adhibitis, eniti, quo fidei ac religionis articuli ad normam divinæ veritatis in unanimem denuo redigantur consonantiam. Hæc sunt, quæ per clementi animo scire te voluimus, quo interim in veritate tanto strenue magis operari, cæptaque perficere pergas. Dabantur in Comitatu nostro Tiroli, in oppido nostro Oeniponte, primo Februarii, anno 1537. Regnorum nostrorum Romani 7, reliquorum 12.

FERDINANDVS.

Inscriptio epistolæ.

Honesto doctoque ac devoto nostro, ac sacri Imperii fideli dilecto Domino Martino Luthero, *sacrarum literarum Doctori VViteberga.*

Sequuntur literæ *Ferdinandi* Imper. ad *Georgium Cassandrum.*

EPISTOLA I.

FERDINANDVS, Divina favente clementia electus Romanorum Imperator: semper Augustus, *&c. Docte, fidelis, dilecte.* Cum nobis eximia tua eruditio, ac singularis pietas, ardentissimumque juvandæ Ecclesiæ Catholicæ studium magnis laudibus commendatum fuerit; in certam spem venimus, tuam præsentiam & operam nobis in quodam magni momenti negocio, ad gloriam DEI Opt. Maximi, ac salutem & beneficium Regnorum & Dominiorum nostrorum, atque universæ Germaniæ, pertinente, quod modo præ manibus habemus, haud vulgari usui futuram.

Ideoque abs te clementer postulamus, ut quamprimum tibi præsentes literæ reddentur, dispositis mox rebus tuis privatis, non graveris huc ad nos venire: quo ad duos, aut tres menses, prudentia, consilio & industria tua uti queamus. Viaticum accepturus es 300 florenorum, cura & opera Iohannis Lang / Commissarii nostri, Spiræ exsistentis. Et, si fieri poterit, aliquot libros etiam Theologicos, ad hoc seculum nostrum accommodatos, tecum adferas. Feceris enim in his rem virtute tua dignam, & nobis singulariter gratam, omni erga te benignitate Cæsarea recognoscendam. Datum in civitate nostra Vienna, die 22 Maii, anno Domini 1564. Regnorum nostrorum: Romanorum 34, Aliorum 37.

FERDINANDVS.

Inscriptio Literarum.

Docto, nostro & Sacri Imperii Fideli, dilecto, Georgio Cassandro, *Theologo.*

EPISTOLA II.

FERDINANDVS Divina favente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, *&c.* Honorabilis, fidelis, nobis dilecte; Accepimus tuas literas Dusburgi die 28 Iunii datas, quibus te excusas, quod propter adversam valetudinem, qua te majorem anni partem in lecto detineri ostendis, non possis, sicut nos summopere cupiebamus, hoc tempore ad nos venire. Id quod nobis valde molestum accidit, cum propter magnitudinem negocii, in quo tua decrevimus uti opera, tum etiam, quod pro ea benignitate, qua te complectimur, dolemus, te, uti virum, cujus pietas, doctrina, & ardentissimum juvandæ Reipub. studium nobis summopere commendatum est, morbo impediri, quo minus desiderio tuo juvandæ & pacificandæ Ecclesiæ valeas in hac parte satisfacere. Itaque haud gravatim acquiescimus in humili & nimis necessaria excusatione tua, qua utique vellemus tibi non fuisse opus. Cum vero nobis in hac re absens quoque possis & velis inservire vel scribendo, vel cum aliquo erudito & pio viro, qui ea ad nos referat, conferendo, nos id ipsum benigno abs te animo suscipiemus: siquidem illud etiam futurum nobis est gratum, si quod hic fieri volebamus, domi tuæ conficias, licet fortassis præsentia tua ad rem bene gerendam plurimum momenti allatura fuisset. Est autem illud, quod à te requirimus, ejusmodi:

Recordamur nimirum, super Articulis Augustanæ Confessionis, quæ à nonnullis Sacri Romani Imperii Electoribus, Principibus & Statibus, Divo fratri nostro, præclarissimæ memoriæ, Imperatori CAROLO V, anno 1530 exhibita fuit, una cum Apologia ejusdem Confessionis, concordiæ & unitatis sarciendæ gratia, antehac in Sacro Romano Imperio diversis locis & temporibus sæpius Conventus, Colloquia & Tractatus institutos fuisse: & utcunque tales Conventus & Tractatus non omnino sint sortiti plenum & optatum effectum, interdum tamen inter colloquentes, seu disputantes, de nonnullis Articulis non postremis quadantenus convenisse; reliquorum vero, qui adhuc sunt in controversia, non usque adeo magnum esse numerum: nobisque à multis piis, doctis, Catholicis & modestis viris, non exiguam spem factam fuisse recuperandæ unitatis & concrdiæ in Ecclesia, nec non conciliandorum animorum, qui nunc perniciosissima

ſima diffidentia & ſimultate ob Religionis differentiam diſtracti ſunt, *ſi manifeſti illi abuſus, qui hiſce noviſſimis & calamitoſis temporibus in Eccleſiam Catholicam irrepſerunt, expurgarentur, & è medio tollerentur, & quædam, quæ magis ſunt poſitivi Iuris, quam Divini, concederentur*: ac præterea quædam diſputationes nimis ſubtiles & abſtruſæ, quarum cognitio, cum excedat captum rudis populi, non videtur uſque adeo illi ad ſalutem eſſe neceſſaria, ad alia feliciora tempora rejicerentur; & illa, quæ ad fidem & mores ac intellectum & uſum Sacramentorum & ceremoniarum pertinent, probe inſtituerentur.

Cum igitur nobis ut Imperatori Catholico, pro ratione divinitus nobis commiſſi muneris incumbat, ſedulo curare, ut fideles ſubditi noſtri ex errorum & hæreſium laqueis, quibus miſerrimum in modum ſunt irretiti, divina benignitate eripiantur, noſque cenſeamus, omnem nobis movendum eſſe lapidem, ut tandem hujuſce pii voti noſtri compotes reddamur:

Cupimus proinde abs te, compilari primo quoque tempore SVMMARIVM quoddam doctrinæ Catholicæ, in quo, præter antiqua & indubitata dogmata fidei Catholicæ, in Confeſſione Auguſtana comprehenſa, quæ ſemper fuerunt extra controverſiam poſita, inprimis explicentur illi omnes Articuli dictæ Auguſtanæ Confeſſionis, qui vel hinc inde inter eruditos utriusque patris ad concordiam ſunt deducti, vel pro conſtituenda unitate & quiete adhuc poſſunt ſalva veritate Catholica concedi & indulgeri: adductis præterea rationibus brevibus & ſubſtantialibus, cur in reliquis, qui forte ſupererunt, Eccleſia Catholica cedere non poſſit.

Deinde colligantur illi quoque Articuli, qui nunc quidem ab iis, qui Auguſtanam Confeſſionem profitentur, contra Religionem Catholicam vocantur in controverſiam, quibus tamen ipſa Confeſſio Auguſtana ſaltem expreſſe non contradicit, vel quos etiam ex parte approbat.

Poſtremo recitentur etiam ſuccinctæ aliæ quædam opiniones, partim reprobatæ, partim etiam fanaticæ: quarum nonnullæ quidem ante editam Auguſtanam Confeſſionem, multo major vero pars ab eo tempore orbem Chriſtianum invaſere, quæ nec ipſi Confeſſioni Auguſtanæ, multo minus Catholicæ Religioni congruunt. Ita ut tale Summarium ſit quaſi Methodus quædam, ad quam Parochi & Concionatores in Regnis atque Provinciis noſtris exiſtentes, doctrinam ſuam, tanquam ad regulam dirigant atque accommodent, adeoque probatam & ſanam doctrinam ab adulterina & pernicioſa internoſcere atque diſtinguere, & quid ipſis tam in prædicatione ad populum DEI, quam in adminiſtratione Sacramentorum, ac reliquis ceremoniis Eccleſiaſticis, tenendum vel fugiendum ſit, clare diſcernere poſſint. Quæ Methodus quo plauſibilior erit, & quo longius fuerit à contentione remota, eo gratiorem & utiliorem quoque futuram, diffidendum non eſt.

Deſideramus autem, ut hoc opus abſque omni mora in DEI nomine aggrediaris, & perfectum illico ad nos tranſmittas. Ita namque extrema poſtulat Regnorum ac Dominiorum noſtrorum neceſſitas: neque dubites, hunc tam inſignem laborem DEO, cujus res agitur, acceptum fore, quem nos ſane erga te Cæſarea noſtra beneficentia recognoſcemus. Nunc vero juſſimus tibi à Commiſſario noſtro Spiræ exſiſtente, *Georgio* Lang / numerari centum florenos, quos ab eo accipies, gratiam noſtram de cætero quoque exſpectaturus. Datum in Civitate noſtra Vienna, die 15 Iulii, anno 1564, regnorum noſtrorum, Romani 34, aliorum vero 38.

FERDINANDVS.

Ad mandatum Sacr. Cæſar. Majeſt. proprium.

V. Johan. Bapt. Weber.
M. Singkmoſer.

Inſcriptio epiſtolæ.

Honorabili, Docto, noſtro & Sacri Imperii Fideli Dilecto, Georgio Caſſandro, *Theologo*.

CAPVT III.

DE EGRESSV.

F*Erdinandus* Imperator, mortalitatis ſuæ memor, quotidie ad mortem ſe præparabat, dicens: Ego mortem minime formido, quando in illius recordationem incido, ſeu alios de ea verba facere audio. Non ſum ignarus, & mihi à DEO mortem eſſe conſtitutam: tantum oro, ut DEVS beatiſſimum ex hac vita exitum mihi largiatur. Hæc & ſimilia pietatis ſuæ in DEVM, invocationis, ſpei & patientiæ teſtimonia ſæpiſſime edidit. Proinde corporis viribus propter ſenectam deficientibus, apud Electores Imperii inſtitit, facileque obtinuit, ut ſuus natu major filius Maximilianus Rex Romanorum renunciaretur Francofurti, exeunte anno 1562. Inde teſtamentum ſuum fecit, in quo ordinavit, quasnam quilibet filius provincias poſſidere, quodque modo dictus Maximilianus in Imperio ſibi ſuccedere deberet. Poſthæc Viennam ſe contulit, ubi in morbum catarrhalem, quem ex aſſiduitate laborum & curarum contraxerat, incidit, cui ſtatim

tim tabes acceſſit, qua plane conſumtus & enervatus eſt. Cum igitur ſentiret, extremum vitæ ſuæ diem inſtare, poſtquam peccata ſua eſſet confeſſus, ſacra Synaxi in utraque ſpecie ſecundum Chriſti inſtitutionem uſus eſt ſumma cum lætitia & devotione, fuſisque ſine intermiſſione ad DEVM precibus, ei ſe totum commendavit: nec ita multo poſt in vera invocatione Filii DEI placidiſſime deceſſit paulo ante ſeptimam veſpertinam, die Jacobi Majoris 25 Iulii, anno 1564, cum vixiſſet annos 61, menſ. 4, dies 14, hor. 20, & Imperio Romano poſt Carolum fratrem præfuiſſet annis ſex, menſ. 4, dieb. 7. *Mattheſius in concione funebri Ferdinandi. P. Iovius. VVolfgangus Lazius. Cruſius.*

B. *Mencius* tale de *Ferdinando* Epitaphium compoſuit:

Pax mihi præ bello placuit: placidiſſima ſemper
Principis ingenium pax ſapientis habet.
Pacificus vitam germana morte peregi.
Quæ poſt fata venit, gloria digna venit. &c.

De Perſecutionibus Eccleſiæ ſub Ferdinando Imper.

I. Anno 1559 in regnis Hiſpaniæ atrociſſima perſecutio Chriſtianorum ob Religionis veræ profeſſionem mota eſt, eaque per univerſam Belgii ſcenam immani & furibundo impetu pervagata eſt. Nam complures & ſummo & infimo loco nati paſſim ab Inquiſitoribus Lutheranæ hæreſeos inſimulati ſunt, qui capti in urbem Valledoletim abducti ſunt, menſe Maio, diesque ipſis poſtridie dictus, ubi peculiares, ut major reliquos terror invaderet, ceremoniæ inſtitutæ fuere. In medio foro locutus editior conſtructus fuit, ubi Iudex, Inquiſitores, & Prælati, magno cum faſtu & ſplendore conſidebant. Ex adverſo alia quoque tabulata, in quibus *Philippi* Regis Hiſpaniæ ſoror & filius, & regni proceres conſiderent, judicii ſpectatores futuri, conſtructa erant. Præterea ingens ubique multitudo confluxit, Tragœdiam hanc novam & atrocem ſpectatura. Captivorum erant triginta. His accedebat matronæ cujuſdam, quam fama Lutheranæ doctrinæ addictam fuiſſe ferebant, corpus exanime, quod è ſepulcro effoderant, ut cum reliquis cremaretur. Qui adducti, certoque ordine ſedere juſſi, iniquorum Iudicum ſententiam de capite ſuo ferendam exſpectabant. Primam ſatis prolixam concionem Dominicani Ordinis Monachus habuit. Deinde Epiſcopus Sevilienſis Regem aliosque Principes, & regni Proceres, in altero loco ex adverſo ſedentes, acceſſit, petens, ut Regia Majeſtas Eccleſiaſticum judicium, & jus inquiſitionis clementer confirmare & tueri dignetur, omnesque ſubditos cogat, ut Romanæ Eccleſiæ ejusque mandatis & decretis obtemperent. Hinc jurejurando utrinque zelum ſuum in tollendis hæreticis confirmant, impoſitis digitis imagini Chriſti crucifixi, & libro Miſſis celebrandis deſtinato. Lata deinde ſententia, quatuordecim ex captivis, aſinis impoſiti, & ex urbe ad locum ſupplicii educti; Vbi quatuordecim (inter quos fuere *D. Auguſtinus Cacalla*, qui olim *Carolo V* à concionibus fuerat in Germania: item *Franciſcus Biverus Cacalla* frater, antea ſacrificus: *Antonius Pereſius* itidem antea ſacrificus Valentiæ: *Chriſtophorus del Campe* Zamorenſis: *Chriſtophorus de Padilla*, civis Samorienſis: *Antonius Hesvellus*, Torenſis, &c.) columnis in terram ibi defoſſis alligati, & laqueo ipſis guttur obſtricto, combuſti ſunt. Reliqui ſedecim partim ad perpetuos damnati ſunt carceres; partim ea notati ſunt ignominia, ut per aliquot annos gilvo amictu induti, aliis eſſent deſpicatui. Hiſtoria hæc in tertio libro Fincelii prolixe deſcribitur. Conſule *Inquiſit. Hiſpan. ab Vrſino editam.*

II. Anno 1560, in Gallia, Chriſtianorum horrenda & atrox exorta perſecutio omnem verborum ſuperat vim & grandiloquentiam. Lutetiæ Pariſiorum, aliisque in locis, in Chriſtianos, gladio, laqueo, rota, flagris, igne, & aliis tormentis exquiſitiſſimis ſæviebatur, nullus in iis torquendis, jugulandis, perimendis, erat modus: adeoque nullus oriebatur dies, qui non atrociſſima Chriſtianorum tormenta intueretur & deploraret, nec ullius dignitati, vel ætati, vel ſexui parcebatur. Sed undique citra diſcrimen, partim per indicium, partim per ſuſpicionem, ad immaniſſima rapiebantur tormenta & ſupplicia: adeoque ſævitia & barbaries longe quam Turcorum atrocior in nobiles matronas & virgines exercebatur. Nam turbulenta plebs & ſcurræ capitis velamenta veſtesque ipſis deripientes, capillis eas fœde raptabant, conſpuebant, oculos dilacerabant, tum ſtercore lapidibusque eas petentes, nihil ſævitiæ, qua miſeras inſectarentur, relinquebant. Qua tragœdia ab inſaniente plebe peracta, ad ignem abductæ ſunt: ibi citra omnem commiſerationem veſtibus nudatæ, flagrisque cæſæ, deinde in flammas conjectæ, & in cinerem redactæ ſunt. Nec tamen generoſæ illæ Martyres per tot furores & tormenta abduci à veritatis confeſſione potuerunt; ſed Chriſtum læta mente confeſſæ ſunt, hymnisque ſpiritualibus celebrarunt. Quæ res ad eam inſaniam tyrannos adegit, ut multis ligno per tranſverſum ori ingeſto loquendi facultatem adimi,

multis etiam linguas præcidi mandarent, & deinde cum exprobratione iis insultarent, Eia, clamantes, quin Lutheri vestri fidem & Euangelium confitemini? Audiamus cantilenam vestram, cujus initium: NVNC IMPLORAMVS SPIRITVM SANCTVM. Eia, audiamus cantilenam vestram: FIRMVM NOBIS PRÆSIDIVM DEVS NOSTER. *Iobus Fincelius l. 3. de Miraculis.*

Hanc tyrannidem in plurimos homines innocentes DEVS in Rege *Henrico II*, ejusque Cancellario Oliverio, graviter etiam in hac vita ultus est. Rex enim comminatus fuerat, *se ex Lutheranorum cineribus montem maximæ altitudinis & latitudinis confecturum, cui vix similis in Galliis exstaret.* Cum autem Filio DEI *Iesu Christo* videretur hic Rex mensuram crudelitatis suæ implevisse, apprehendit sceptrum ferreum, & hunc persecutorem, tanquam vas figuli prostravit & comminuit. Cum enim Parisiis, anno 1559, nuptiæ *Philippi* Regis Hispani celebrarentur, & in ludis equestribus GABRIELEM Comitem Mongomerium porrecta hasta ad certamen equestre invitaret, & invitum cogeret, *Mongomerius* cum Rege concurrens hastam quidem eleganter super Regis thoracem ferreum fregit, sed galea Regis non satis clausa admisit tenuissima quædam fragmenta hastæ Mongomerianæ, quæ supra oculum Regis per cranium in cerebrum penetrarunt, ex quo vulnere cum gravissimos cruciatus novem dies tolerasset, die 10 Iulii intra duodecimam & primam diei horam exspiravit, qua ipsa hora 10 Iunii Senatores Parisienses Lutheranismi accusatos Mongomerio (qui postea anno 1574 Lutetiæ in publica platea securi percussus est, crimine perduellionis ei affícto) captivandos & custodiendos mandaverat, cui postea in ludo equestri propria manu hastam, qua occisus fuit, in manus tradiderat. *Bucholtzerus, Chytræus, Nigrinus, & alii.*

Memorabile quoque est, quod de miserabili *Henrici* Regis Cancellario OLIVERIO *Henricus Petri & Beutherus* referunt. Is cum tristem in pios viros, qui Cabreriis & Merindolii Provinciæ oppidis puram religionem exercerent, sententiam latam suffragio suo contra conscientiæ judicium approbasset: ac postea veritatis cognitione imbutus, sæpenumero fassus esset cum lacrymis, se merito ob id à DEO rejectum: tamen in tumultu Ambosiano præcipuus inter eos judices sedit, qui multos pios ac strenuos viros, tyrannico peregrinorum jugo & Regem ipsum & populum Galliæ liberare fortius quam felicius molitos, velut perduelles, reluctante conscientia, damnarunt. In iis cum Petrus Campagnacus, literatus adolescens, ad causam dicendam productus esset: Cancellarius, eo neque audito, neque interrogato, *suspendite*, inquit, *suspendite hunc hominem.* Quid? suspendite, ait Campagnacus: Facile quidem tibi id dictu est. At si tu, ex quo id factis promeritus, suspensus esses, jam ante 30 annos pavisses corvos, nec tot scelerum minister fuisses. Recordare mecum quid admiseris, cum Pictavii juri civili operam dares. Num te eo tempore unum è contubernalibus tuis scelerate interfecisse meministi: atque inde in tantum patris odium venisse, ut ex eo te in conspectum suum venire vetuerit? Ac re ipsa quidem Arquinvillerius quidam, *Oliverii* tum socius, perditus nebulo, propter hoc facinus Lutetiæ suspensus fuerat. Ad hæc verba adeo perculsum memoria facinoris *Oliverium* fuisse constat, ut, obruto mœrore & insania animo, & inde gravi morbo implicitus, horribiliter adversus DEVM fremeret. Tanta interea ægritudinis & horroris vehementia accessit, ut, quanquam defecto corpore & assiduis morbis debilitato, phrenetici tamen instar aut robusti alicujus adolescentis, totum cubile concuteret. Ita ægrotantem invisit Cardinalis Lotharingus: sed *Oliverius*, cum suos ejus adventu cruciatus augeri sentire, facessere propere cubiculo jubens, ne ipsius quidem conspectum pati potuit. Vt vero paulo longius semotum animadvertit, tum altius ingemiscens, in has voces erupit: *O Cardinalis Lotharingiæ, tu in causa es, ut omnes in æternum damnemur.* Tum accedere ad ægrum Cardinalis, & consolando ultro spiritus ejus mitigare: Eum videlicet tentari, inquiens, ab immundo spiritu, sed in fide perstandum esse. Egregie, inquit Cancellarius, egregie: quasi tu hæc credas! Inde adspectum ejus aversatus, & nihil elocutus ultra, paulo post in miserabili desperatione mortuus est anno 1560, cum Annæ Burgii I. C. Galli mortem præcipue defleret. Hic est Annas Burgius ille, qui Henricum II Regem supplicia adversus pios spirantem à persecutione animose dehortatus fuerat in Parlamento: qua libertate Rex offensus eum in vincula conjici mandavit, &, se oculis visurum, quomodo cremaretur, dixerat. Sed Rex, cum *Annas Burgius* adhuc captivus detineretur, in hastiludio (ut supra dictum) vulneratus miserabili morte exstinctus est. *Burgius* autem in carcere multos articulos conscripsit, in quibus plerosque Pontificiorum errores, & falsos cultus rejecit & damnavit, magna animi alacritate & παῤῥησίᾳ. At postea ab amicis & cognatis persuasus, ut vitæ ac fortunis suis consuleret, aliud scriptum adornavit, in quo ad Pontificiam religionem redire videbatur. Admonitus autem ab Euangelico Ecclesiæ Ministro, ne pro conservanda temporali vita

æternam rejiceret, in viam rediens, revocationem, quam conſcripſerat, abolevit, & priorem Papatus damnationem confirmavit. Quare nulla habita ratione vel eruditionis, vel dignitatis ejus, A.C. 1559, die 21 Decembr., ætat. 37, primum Lutetiæ ſtrangulatus & poſtea crematus eſt, cum paulo ante obitum prolixis verbis ad pœnitentiam & colendum Chriſtum populum exhortatus eſſet.

III. A. C. 1561 Pontifex Romanus *Pius* IV immaniſſimam adverſus Euangelicos perſecutionem exercuit. Curavit enim, ut in Montalo civitate Regni Neapolitani Euangelicæ veritatis Confeſſores in una domo includerentur, & hoc modo mactarentur. Ingreſſus eſt carnifex domum illam, & ordine ſingulos eductos lanienæ tradidit, oculos eorum circumligato linteo velamine texit: hinc in campi planitie, quæ domui, in qua martyres conſtricti tenebantur, vicina erat, in genua procumbere juſſit, cultroque fauces diſſecuit; manibus linteum velamen cruentatum, ore cultrum ſanguine ſtillantem mordicus tenens. Denuo ingreſſus alios produxit, quos ſimili modo ut pecudes aut porcos mactavit, donec cruentati iſtius cultri aciem 88 eſſent experti: qui poſtea in quatuor partes diſſecti, fruſtatim ſuſpenſi ſunt. Equidem grandioris inter eos ætatis junioribus cordatiores erant. Hiſce, quos diximus, è medio ſublatis, centum & quinquaginta deinde fœminæ productæ ſunt, ibidem pari modo excarnificandæ. Præterea ſacerdotes ſeptem, poſt peractam prædictarum lanienam, comburendi. Per totam quoque *Calabriam* perſecutio hæc graſſata eſt, in qua ultra 1600 præter ruſticorum turbam (quorum multi ex pœnæ formidine abjecta veritate Pontificiorum impietatem rurſus amplexi ſunt) propter Euangelii confeſſionem in vincula fuere conjecti, & miſerrime excarnificati. *Iobus Fincelius lib. 3. de Miraculis.*

XLVI IMPER. GERM.

MAXIMILIANVS II.

CAPVT I.

DE ORTV.

I. PATER ejus fuit FERDINANDVS I Imperator.

II. MATER dicta fuit ANNA, *Ladiſlai* Bohemiæ & Hungariæ Regis (qui A. C. 1516, vitam cum morte commutavit) filia, quæ pietatis & liberalitatis ſuæ erga pauperes monumentum illuſtre poſteritati reliquit, dum hoſpitale amplum Viennæ condidit, illudque munificentiſſime dotavit.

Ex hiſce parentibus *Maximilianus* prognatus eſt anno 1527, die 1 Auguſti, inter 11 & 12 horam noctis.

CAPVT II.

DE PROGRESSV.

I. ACTA OECONOMICA.

CONjugem habuit MARIAM, patrui ſui *Caroli* V filiam, h. e. patruelem. Fuit autem conjugium *Maximiliani* caſtum, dulce & fœcundum, ex quo 16 ſuſcepit liberos: quorum octo intra pueritiæ annos mortui ſunt, reliquos ſuperſtites reliquit, videlicet ſex filios, & duas filias.

I. FILII.

I. RVDOLPHVS, qui fuit primogenitus, & patri in imperio ſucceſſit.

II. ERNESTVS, Princeps benignus, clemens & pacificus fuit. Obiit Bruxellæ, celebri Brabantiæ urbe, A.C. 1595, cum præcedenti anno gubernator Provinciarum in Belgio à Rege Hiſpaniæ eſſet conſtitutus, & 42 annum ætatis attigiſſet.

III. MATTHIAS anno 1557 natus. Huic anno ætatis ſuæ vigeſimo adminiſtratio Belgii unanimi Ordinum conſenſu oblata eſt. Quam ipſe ſtatim in Belgium profectus ſuſcepit; ſed quadriennio poſt gubernatione ſe abdicavit, iterumque in Germaniam ſe recepit: poſtea, bello inter fratrem ejus *Rudolphum* & Turcarum Imp. exorto, ſumma animi alacritate ſe Turcis oppoſuit, & inſignes ab iiſdem victorias reportavit. Tandem A.C. 1612, fratri in imperio ſucceſſit, illudque per ſeptennium laudabiliter adminiſtravit.

IV. MAXIMILIANVS, A.C. 1558, Neoſtadii Auſtriæ in hanc lucem editus. Hic, Rege Poloniæ *Stephano Bathoreo* defuncto anno 1587, à nonnullis regni Proceribus Polonorum Rex dictus eſt: reliqui elegerunt *Sigiſmundum*, filium *Iohannis* III, Regis Suecorum. *Maximilianus* cum in Poloniam veniſſet, & non reciperetur, Cracoviam obſedit. Aſt à *Iohanne Zamoiſcio* Archicancellario, ſummoque Regni exercituum Duce, (qui à *Sigiſmundi*, qui paulo ante *Maximilianum* advenerat, partibus ſtabat) victus rejectuſque in fines Sileſiæ receſſit. *Zamoiſcius* autem *Maximilianum* cum exercitu ſuo celeri curſu inſecutus, prælio tentato victoriam obtinuit, & *Maximilianum* Archiducem, Proceresque Polonos ipſi faventes, deditionem facere coëgit. *Sigiſmundus* interea receptus & coronatus, accepto de *Maximiliani* captivitate nuncio, eundem, quem antea vultum gravem & tranquillum, nulla lætitiæ geſtientis ſignificatione

edita,

edita, retinens. reverenter & honorifice haberi, nec Gracoviæ, tot populorum & gentium hominibus, veluti in theatro, ostentari, sed recta in Russiæ arcem Crasnistavam, non procul à Lublino, cum præsidio ablegari mandavit. *Maximiliano* itaque hunc in modum in custodiam misso, multi fortunam ejus doluerunt, & *Rudolphus* Imp. nec non Pontifex Romanus, aliique Principes, suos in Poloniam legatos miserunt, ut pacem inter *Sigismundum* & *Maximilianum* conciliarent, eundemque captivitate sua liberarent: & inter eos tandem anno C. 1589 transactum est: Vt præteritarum offensionum ἀμνηστία, pax & amicitia sit: *Maximilianus* absque λύτρῳ liber ex Polonia discedat, titulo Regis Poloniæ & omni jure deinceps abstineat: Libloam Cepusii arcem cum oppidis & pagis adhærentibus restituat: Pacta & fœdera antiqua, inter Poloniæ, Hungariæ & Bohemiæ Regna, totamque domum Austriacam utrinque renovata instaurentur: *Maximilianus* liber, cum Cæsareas ditiones attigerit, transactionem pacis juramento & literis firmet: nec auxilia Moschis contra Polonos Austriaci ferant. Damna & injuriæ utrinque acceptæ mutuo compensentur. Iurarunt hoc *Rudolphus*, & alii; Sed *Maximilianus*, cum dimissus in finibus Silesiæ fortioribus copiis, quam Polonicæ essent, exciperetur, juramento, quæ acta fuerant, confirmare noluit. *Thuan. hist. lib.* 88. *& alii.*

V. ALBERTVS. Hic anno 1559, Neostadii in Austria natus, in Hispania educatus, in Pontificia Theologia institutus, Archiepiscopus Toletanus, ac postea Cardinalis factus: tandem, fratre *Ernesto* defuncto, Gubernator Belgii constitutus est à *Philippo* II, Hispaniarum Rege, cujus ipse filiam *Isabellam Claram Eugeniam*, anno 1598, indultu Pontificis sibi matrimonio junxit; pompa nuptiali Ferrariæ tridui spacio plurimorum spectaculorum varietate splendidissime & magnificentissime peracta & celebrata.

VI. WENCESLAVS, anno Christi 1561, die 9 Martii, Neostadii in Austria natus, denatus in Hispania anno 1578, ætatis 17, biennio post Divi parentis obitum.

II. FILIÆ.

I. ANNA MARIA, quam *Maximilianus* pater *Philippo* Hispaniarum Regi desponsavit, eamque A. C. 1570. post mutuos datos amplexus, & extremum vale dictum, *Iohanni* ab Hoya Monasteriensi Episcopo & ordinis Borussiæ Præfecto, in Belgium deducendam tradidit: qui ineunte sextili Rheno secundo cum Noviomagum appulissent, eam solenni ritu in Albani manus tradiderunt: Ille vero Reginam, duobus fratribus junioribus *Alberto* & *Wencestao* eam comitantibus, Antwerpiam deduxit. Inde Vlissingam profecta, mox ibi classem conscendit, & vento secundo usa, sub exitum Septembris fanum *Andreæ* incolumis appulit, & inde Burgis & Pinciæ, quo ei obviam prodiere *Rudolphus* & *Ernestus* fratres, Regali cultu excepta est: Postremo ad *Philippum* Regem venit, ubi summa lætitia ac magnificentissima pompa nuptiæ celebratæ sunt: mirantibus tamen, imo indignantibus plerisque, *Philippum* nulla necessitate urgente, nullo manifesto pacis bono, aut spe inde propagandi Imperii, inductum, sororis filiæ matrimonium expetivisse, ex quo nullum emolumentum, multum invidiæ in caput ejus redundaret. Suscepit autem ex prædicta *Maria* Cæsaris filia *Philippus* quatuor filios, videlicet, *Carolum*, *Laurentium*, *Iacobum*, & *Philippum*, qui solummodo ad justam ætatem pervenit, patrique in imperio successit.

II. ELISABETHA. Hujus sponsalia cum *Carolo* IX Gallorum Rege pater *Maximilianus* 10 Kalend. Novembr. mense secundo post elocatam *Mariam* celebravit, *Ferdinando* Cæsaris fratre ad id à Rege, cum mandato amplissimo, & *Carolo* altero itidem fratre auspice constituto, qui Regem repræsentaret: Peractæ à *Daniele Brendelo* Archiepiscopo & Septemviro Moguntino ceremoniæ, & pridie non. Novembr. in Galliam mox missa. Atque ita *Maximilianus* Imperator duas filias duobus potentissimis Christiani orbis Regibus uno eodemque anno elocavit: quod inter rara summæque felicitatis exempla non immerito commemorandum.

Carolo IX, Gallorum Rege, sanguinis profluvio inter longos & graves dolores anno 1574 exstincto, conjunx ejus *Elisabetha* Cæsaris filia Viennam profecta, ibi ædificato nosodochio, octodecim adhuc annos post mariti obitum vixit, & ut turtur à compare relicta, in solitudine & mœstitia recreationem & voluptatem præcipuam ex lectione & meditatione verbi divini quæsivit, veræque ac sanctæ viduæ, sperantis in DEO, & permanentis in precibus, & assidua lectione & auscultatione verbi divini & consolationum divinarum, se sustentantis, specimen ac exemplum fuit.

II. *ACTA POLITICA.*

I. *Imperii occupatio.*

Maximilianus brevi temporis spatio fastigium omnium dignitatum attigit. Bohemiæ enim Rex electus est Pragæ die 20 Septembr. A.C. 1562. Deinde Romanorum Rex renunciatus, & Francofurti coro-

coronatus est, die 30 Novembris ejusdem anni. Hungariæ inde Rex die 8 Septembr. anno 1563 electus est. Denique A. C. 1564, Divo parenti *Ferdinando* defuncto, ad imperium, publicis omnium hominum precibus & votis, promtissimisque cunctorum Principum suffragiis, evectus est, cum mirifica heroicæ bonitatis, sapientiæ, moderationis, affabilitatis, & cæterarum virtutum suavitas & pulchritudo in omnium animis oculisque fulgens, omnium corda sibi devinxisset, nec ulla crudelitatis aut injuriæ suspicio de illo in ullius animo hæreret.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Maximilianus fuit Princeps religiosissimus, multarum linguarum notitia, exquisito judicio, tenaci memoria ornatus, justitiæ custos, moderatus, paterno animo de publica salute & pace perpetuo sollicitus, avaritiæ censor acerrimus, diligens & assiduus, literarum studia Ecclesiæ necessaria fovens, denique singulari clementia, lenitate, beneficentia, mansuetudine & comitate paterna erga omnes præditus. Has autem optimi Principis virtutes in æternum prædicandas, si exemplis illustrare vellemus, nimis prolixi essemus: quod non est nostri instituti. Quare studiosi legant *D. Iohannis Cratonis* Archiatri Cæsarei orationem, laudes *Maximiliani* sapienter & docte recitantem: in qua oratione multum est canæ scientiæ, arcanæ sapientiæ, senilis prudentiæ, & eruditæ eloquentiæ: adeo ut oratio, recitans laudes Imperatoris, non taceat laudes Oratoris.

II. *ACTA SAGATA.*

I. Cum *Iohannes Sigismundus Transsylvaniæ* Princeps, *Solymanni* Turcici Imp. clientela fretus, expugnato Zarmaro Regem Hungariæ se fecisset; *Maximilianus* statim, postquam Imperator esset renunciatus, ei opposuit *Lazarum Swendium* Nobilem Suevum, (quem postea Imperator ob merita in Remp. Baronem Altæ Landisbergæ fecit) consilio, vigilantia, fortitudine, celebritate & disciplina militari inclytum, qui Transsylvanum in eas angustias redegit, ut *Solymannum* in auxilium evocaret, multasque arces & dominia amplissima, videlicet Tockaium, Zatmarum, Zerencium, Erdeudam, Kuvaram, Bathoram, Wibaniam, Sendéraviam, aliaque insignia loca prospero victoriæ cursu expugnavit, & *Maximiliani* II imperio subjecit. Quoniam autem *Solymannus* tunc temporis insulam Melitam ducentarum & quinquaginta navium classe oppugnabat, tardius Transsylvano auxilia suppetebant. Melita insigni Christianorum fortitudine defensa est, & Turca, cum quatuor menses hoc bello absumsisset, & hyems appropinquaret, re infecta, & magna clade accepta, amissis scilicet suorum 25 millibus, discessit. Ex Melitensibus 240 equites, militum tria millia cæsi sunt. *Leonclav. Levinus. Chron. Saxon.*

II. Cum *Solymannus* anno sequenti tum fere octogenarius à Transsylvaniæ Principe exoratus expeditionem in Hungariam suscepisset, eam totam rapinis vastaret, & ad Zigetum (quod eo tempore fortissimum Christianorum contra Turcas erat propugnaculum) excidendum & evertendum tantas adhiberet copias, ut aliquot milliaria in longitudinem complerent: *Maximilianus* Imperator cum numerosissimo expeditissimoque Christianorum exercitu ex omni pene Germania collecto in regnum Hungariæ, post prima imperii sui comitia, A. C. 1566 Augustæ habita, descendit, ut hostium vim reprimeret, eosque ab Imperii finibus arceret. Castra igitur sua mense Iunio ad Iaurinum posuit, ubi usque ad hyemem commoratus non solum Hungariæ, sed etiam totius Christianismi propugnacula contra hostiles incursiones juvenili ferocia tutatus est. Dux ejus Lazarus Suendius contra Tartaros, qui à *Solymanno* exciti, per superiores Hungariæ partes late discurrebant; prædas abigebant, omniaque flammis vastabant, multis hominibus omnis ætatis & sexus partim cæsis, partim in perpetuam servitutem abductis, fortiter pugnabat, eorum ad 10 millia superabat, cædebat, ac finibus ejiciebat, atque multas arces & munitiones expugnabat. Licet interim Zigetum à Comite Serinio acerrime contra Turcas, ducentis armatorum millibus illud obsidentes, defenderetur, tandem tamen decima quarta oppugnatione expugnatum est. In illius autem expugnatione singulare specimen fortitudinis suæ *Nicolaus Serinius* edidit. Cum enim per totum mensem obsidionem ingenti animo tolerasset, ad extremum fame, siti, omniumque rerum inopia & miserabili tot mulierum & infantium ejulatu pressus, ac omni alio auxilio destitutus, ultima experiri voluit: ante eruptionem igitur pretiosa vestimenta promi jussit, eaque pro lorica induit; galeæ item loco galerum sumsit ex villoso serico, pala, in qua magni pretii adamas inclusus erat, & ex qua pennarum ardeatinarum fasciculus cristæ instar assurgebat, insigni; gladios præterea quatuor ex armamentario produci imperavit, quorum unius acie tentata cum sibi delegit, reliquos inter amicos distribuit; hæc arma sufficere ei dictitans, qui expeditius pugnare, quam diutius cum morte certa luctari mallet: tum claves à cubiculario alla-

tas in tunicam interiorem insui mandavit, & una 100 aureos, ejus qui se interfecto potitus esset, præmium: & ita ducibus, & militibus omnibus in aciem instructis, & mascula oratione confirmatis, post nomen IESV ter inclamatum, portis arcis apertis, stricto gladio ante suos intrepide exivit, ac generosissime inter confertissimos hostes pugnando in ipsa porta vitam amisit cum insigni nobilium Hungarorum strenuorumque militum numero. Caput toties nominato Serinio à Turcis (quorum ad XXX millia desiderata fuere) amputatum, spectaculi causa circumgestatum, tandemque ad *Maximilianum* Imper. missum est, (ad cujus patrem *Ferdinandum* idem *Serinius* caput Catzianeri à se obtruncati serico involutum attulerat) & Christiani, quotquot Martis vis reliquos fecerat, crudeliter interemti sunt: exceptis paucis, qui Turcicis pileis tecti, cum mulieribus & infantibus in servitutem miseram abducti. Expugnati autem *Zigeti Solymannus* lætitiam non sensit. Siquidem triduo ante die 4 Septembr. in castris dysenteria mortuus: cui paucis post diebus substitutus est filius ejus *Selimus* II: qui cum ob imminentis hyemis asperitatem Constantinopolim rediret, etiam *Maximilianus* Imper. exeunte Octobri Viennam reversus est, relicto cum exercitu in Hungaria Lazaro Suendio. Licet enim Turcarum Tyrannus discesserat; tamen *Iohannes* Transsylvaniæ Princeps, ad cujus auxilium Pertavus Bassa cum magnis Turcarum, Walachorum, Tartarorumque copiis erat relictus, bellum continuabat, & *Tocaium* anno superiore sibi ereptum acri obsidione premebat, sed eam solvere coactus est ob periculum Transsylvaniæ, quam Tartari, Turcæ, Walachi auxiliarii populabantur, & inaudita crudelitate passim in fortunas & miseros homines grassabantur. Hos dum Transsylvanus ejicere conatur, Suendii virtute & industria Zatuarum A. C. 1567, medio mense Ianuario, & sequenti Februario Muncazium, arces in Transsylvaniæ finibus munitissimæ, expugnatæ sunt. Quo facto nec parum *Maximiliani* finibus dilatatis, tandem sub finem anni 1568, *pax Octennalis* inter *Maximilianum* & *Selimum* constituta est, qua etiam Transsylvanus comprehendebatur. Ejus leges multæ erant, quarum præcipua, ut quisque quod cepisset bello, retineret. *Leonclav. Chron. Saxon. fol.* 734, 735. *Thuan. hist. lib.* 39.

II. *Bellum Grumbachianum*, seu *Saxonicum*.

Cum *Maximilianus* A. C. 1566 prima imperii sui Comitia Augustæ Vindelicorum celebraret, in iis *Wilhelmus Grumbachius* cum sociis (qui Herbipolensem Episcopum interfecerant, urbem ipsam postea interceperant & hostiliter diripuerant, pacem publicam in Franconia turbantes) jam antea à Cæsare proscripti, nova proscriptione omnium Imperii ordinum consensu aggravati sunt: & Dux Saxoniæ *Iohannes Fridericus* junior, captivi Electoris piæ memoriæ filius, quod Grumbachium proscriptum aliosque pertinaciter foveret, proscriptionis telum ipse quoque persensit. Executio hujus proscriptionis demandata fuit ab Imperatore Electori Saxoniæ Augusto, qui subditos à fide & obedientia *Iohannis Friderici* avocavit. Illi vero hujus admonitioni nullo modo parebant, quin potius ad defensionem Ducis sui sese parabant. Augustus itaque cum exercitu urbem Gotham & adjacentem arcem Grimmenstein / in qua *Iohannes Fridericus* Saxo, Grumbachius & alii erant, obsidione cingit, & acriter oppugnat. Tandem urbs cum arce, post quatuor mensium obsidionem, Commissariis Imperii & Electori Augusto tradita est die 13 Aprilis anno 1567, die Dominico, qui dicitur Misericordias Domini, & Arx, invito & multum deprecante *Iohanne Wilhelmo*, fratre *Iohannis Friderici*, in perpetuam rei memoriam solo æquata. *Grumbachius*, & *D. Christianus Bruck* Cancellarius homo superbus, ambo vivi in quatuor partes dissecti sunt: alii quidam, inter quos *David Baumgartnerus* & *Hieronymus à Bredenstein* fuere, decollati. Dux *Iohannes Viennam*, inde Posonium, & tandem Neapolin Austriæ captivus abductus est, ibique ad mortem usque permansit per aliquot annos. Hic fuit tragicus eorum exitus, qui consilia de mutando Reipublicæ Imperii Romani statu tractasse dicebantur. Sumtus hujus belli ad 53630 florenorum Principes Imperii Augusto Electori restituerunt. *Chytr. Chron. lib.* 23. *Beutherus. Dresserus.*

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

Maximilianus II, pietatis suæ memoriam honestam & optimo Imperatore dignissimam reliquit. Ad Augustum enim Electorem Saxoniæ dixisse constat: *Frater, tuæ ego sum fidei & doctrinæ; sed age quæso, viam ostende extricandi me è labyrinthis, quibus involutus hæreo.* Et cum *D. Selneccerus* jussu Electoris offerret ei Psalterium suum, audiit eum clementissime, & præsente *Zasio* Vice-Cancellario inter cætera dixit: *Quod moneor de Constantini, Theodosii & Martiani exemplis imitandis, agnosco pietatem; sed quis ego sum, aut quid & quantum ego possum? Orate pro misero, qui in doctrina vestra per* DEI *gratiam vivam & moriar.*

Quam-

Quamobrem aliquandiu aluit Euangelicum Concionatorem, quem postea (bona tamen cum gratia) numerato annuatim honesto stipendio dimisit. Passaviensem quoque pacificationem non minori studio & cura, quam pater *Ferdinandus*, honorificentissimæ memoriæ, adjuvit, tutatus est & custodivit: tum subditis suis, qui vellent, permisit, ut propriis sumtibus alerent Euangelicos Ministros, exercitiumque Religionis secundum formam Augustanæ Confessionis instituerent. Certe in eo summopere laudandus, cum liber debeat esse fidei modus, & cujus quisque extremo die rationem DEO judici redditurus est, ejus in terris optio libera esse debeat. Sed hanc Euangelicorum libertatem ab Imperatore concessam quidam malevoli ex Pontificiis ægris oculis introspiciebant: hæc feros illos spiritus inexpiabili odio excruciabat. Quare Imperatorem adeunt, eumque ad profundendum Lutheranum sanguinem instigant; quibus hic Clementissimus & nunquam satis laudatus Princeps magno animo respondit: *Nullum peccatum gravius est, quam conscientiis dominari velle*: DEO *enim ipsi se opponunt, qui conscientiis in causa religionis dominari volunt. Crato in orat. funebr.* in literis ad *Lazarum Suendium* supra sæpius nominatum sic loquitur: Es ist in der wahrheit nichts anders / als ihr vernünfftiglich schreibet / daß Religions-sachen nicht wöllen mit dem Schwert gehandelt vnd gerichtet werden: kein ehrbarer Gotts-fürchtiger vnd friedliebender wird es auch anders sagen. Et *in Epist. de sedit. Belgic.* in hunc modum scribit: *Eorum actiones, qui suppliciorum crudelitate, sectionibus & ustionibus hanc rem confici posse defendunt, mihi minime placent; nec unquam adducar, ut eas laudem, nisi forte, quod tamen serio deprecabor ne fiat*, DEUS *permittat ut in furorem & insaniam prolabar.*

Hac in re Christianissimus Imperator præclare æmulatus est *Davidem, Salomonem, Nabuchdonosorem, Cyrum*, & *Darium*. Nam,

DAVID non Israëlitis modo in Religione ὁμοψήφοις, sed & *Philistæis*, *Moabitis*, *Ammonitis*, *Syris*, *Damascenis* diversissimarum religionum populis imperasse, & in regno quidem Iuda purioris religionis cultum adseruisse: reliquos vero populos ad eandem amplexandam bello armisque coëgisse, vel in ipsorum conscientias quicquam sibi dominii arrogasse, nuspiam legitur. *2 Sam. 8. v. 1. & seq.*

SALOMON Regum omnium sapientissimus & potentissimus regnasse legitur à flumine terræ *Philistæorum* usque ad terminum Ægypti: in horum autem fidem & religionem vi armisque sæviisse, vel hoc nomine fœdera & pacta cum illis inita rupisse, nuspiam legitur: quin Scriptura potius testis est, ipsum tributis contentum & pensionibus, quas in signum subjectionis numerare cogebantur, libertatem ipsis suæ religionis exercendæ concessisse. *1 Reg. 4. v. 21.*

Sic NABUCHDONOSOR Rex & Monarcha I. Babylonius, conversus ad DEUM Israëlis, non statim omnes subjectas provincias ad eam fidem externa vi adegit: sed hoc proclamari mandavit, ut ne cuiquam fas esset, DEUM Israëlis blasphemia afficere. Sic enim habet Edicti formula. *A me positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus & lingua, quæcunque locuta fuerit blasphemiam contra* DEUM *Sadrach, Mesach & Abednego, dispereat, & domus ejus vastetur. Dan. 3. vers. 29.*

CYRUS primus Persarum Monarcha Iudæis libertatem religionis suæ exercendæ permisit, licet ipse Iudæorum fidei non esset addictus. *Esdræ 1, 2. & seqq.* Quam permissionem ratam etiam habuit Rex Persarum DARIUS HYSTASPIS, *Esdræ 6. v. 6.* ita ut, licet *Artaxerxes* (h.e. *Cambyses*) quorundam aulicorum consiliis circumventus de supprimenda Iudæorum religione mandatum promulgasset, *Esdræ 4. v. 6. 21.* *Darius* tamen de prima illa sanctione Cyri edoctus, ratam omnino eam haberi voluerit, gravissima hac comminatione adjecta: *Quicunque legem hanc mutaverit, tollatur lignum de domo ejus, & erigatur & configatur in eo; domus autem illius publicetur. Esdræ 6. v. 6. & 11.*

Optime autem Reges & Monarchæ præmemorati noverunt, violentis mediis animos subditorum ab illa religione, ad quam coguntur, magis abalienari & irritari, seditionibus ac cædibus occasionem dari & Resp. turbari: quod exempla Gallorum & Belgarum, quæ sub *Maximiliano II* contigere, satis testantur: quibus edoctus *Navarræus*, in literis ad Nobiles Aquitaniæ apud *Dinothum l. 6. Histor. Gallic. fol. 488*, ita, & quidem recte, scribit: *Non gladio, sed persuasione, Religio in cordibus hominum plantatur, & honestæ vitæ exemplo confirmatur.* Hinc *Tertullianus ad Scapul. cap. 2. pag. 88: Religionis non est cogere ad religionem; quæ sponte suscipi debet, non vi. Qui fidem asperitatibus propagare volunt, suas, non* DEI *causas, probantur attendere*, inquit *D. Gregorius*. Et *Lactant. lib. 5. instit. divin. cap. 4*: Nihil tam voluntarium est quam Religio, in qua si animus aversus est, jam nulla est. Et quis unquam imponat mihi necessitatem credendi, quod nolim, vel, quod velim, non credendi? Vitam mihi quis, non rectam voluntatem, non veritatis amorem, possit eripere? Et *cap. 19*: Non est

opus

opus vi & injuria, quia religio cogi non potest, verbis potius quam verberibus res agenda est, ut sit voluntas, &c. Longe diversa sunt carnificina, & pietas. Non potest pietas cum vi, aut justitia cum crudelitate conjungi. Defendenda est religio non occidendo, sed moriendo, non sævitia, sed patientia; non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum. Et necesse bonum in religione versari; non malum. Nam si sanguine, si malo defendere velis religionem, jam non defendetur illa, sed polluetur atque violabitur.

Incrementa religionis sub Maximiliano II.

Illo imperante, purioris Christianismi doctrina longius se diffudit. Nam per Galliam, Angliam, Scotiam, Pannoniam, Poloniam, Belgium, roborata, diœceses quoque Episcopales Magdeburgicam, Halberstadensem, Verdensem in Saxonia, illustremque Brunsvicensium ducatum pervasit. *Ioachimus Fridericus* Marchio ditionem Magdeburgicam, Canonici Halberstadenses postulato præsule *Henrico Julio* Halberstadensem, *Eberhardus* ab Holle Verdensem diœcesin renovato Euangelio imbuerunt. Extincto *Henrico* patre, *Iulius* Brunsvicensium Dux avitis terris exoptatum melioris Christianismi exercitium indulsit, adjuncta Academia, felici pietatis & bonarum artium officina. *Chytr. Chronicon lib.* 21. & 22.

Persecutio Euangelii in Belgio & Gallia.

1. Anno Christi 1567 *Margareta* Austriaca, *Caroli V* filia, Ducissa Parmensis, & Gubernatrix Belgii mandatum fratris sui Hispaniarum Regis de Inquisitione & Concilii Tridentini executione publicavit. Quod cum libero populo acerbum & intolerabile videretur, eripi sibi libertatem colendi DEVM, prout cuique sua conscientia secundum verbi divini præscriptum suadebat: anno sequenti conjuncti Nobiles, amplius 400, gravi & justa querela aures Gubernatricis implebant, ne intolerabile jugum inquisitionis imponeret, sed libertatem in religione concederet. Eodem quoque tempore per libellum supplicem rogarunt *Maximilianum* Imperatorem, ut authoritate & intercessione sua Inquisitionem impediret, & in Comitiis negotium religionis tractaret, ne tantum innocentis sanguinis profunderetur. Intercesserunt quoque nonnulli Euangelici Germaniæ Principes, qui per Legatos suos Gubernatricem orabant, ut supplicantibus libertas conscientiarum, erratorumque venia concederetur. Illa vero, si quid peterent, regiam Majestatem compellandam esse docebat. Quare, cum omnia miseris, sub tam atroci tyrannide merito suspirantibus, tentare animus erat, Marchionem Bergensem & Ducem Montignium ad Regem Hispaniæ ablegarunt: qui illi supplicarunt, & demisse petierunt, ut leniret atrocia edicta de inquisitione lata. Sed nullis precibus obstinatum Regis animum flectere potuerunt: & postquam eos Rex diu, ut sæpe ante, ludificasset, tandem eos contra jus gentium, tanquam Majestatis reos, occidi jussit. Misit deinde *Ferdinandum* Albæ Ducem (quo nemo unquam infestior Belgarum hostis exstitit) cum ingenti exercitu in Belgium. Ille, quo insaturabilem Hispanorum avaritiam saginaret, eorumque cupiditates sanguine miserrimæ gentis expleret, violenter decimas vicesimasque petebat, & crudelissima Hispanica tyrannide, per horrendum Inquisitionis institutum à Granvellano Cardinali excogitatum, ac (teste Thuano lib. 23.) ipsis quoque Romanis exosum, infinita hominum millia flammis, aquis, omnibusque pœnarum exemplis perdebat, urbes in deditionem acceptas prædæ exponebat, easque cædibus exterminabat. Imo talem prorsus se gerebat, ut nullum societatis humanæ commercium cum hominibus huic importuno prodigio intercedere videretur. Nimirum nec Comitum ille aut Principum familiis parcebat, siquidem Comites Egmondæ & Hornæ, plurimosque nobiles, carnifici occidendos tradebat, sæviebatque tum, in amicos æque ac inimicos, dummodo, qui Babylonicam meretricem adorare nollent, è medio tollerentur: ad pœnas trahebat inauditas non solum eos, qui à Romana religione defecissent, sed etiam, qui negligentiores saltem in persequendis iisdem opprimendisque fuissent. Tyrannus ille stolide jactatus est, supra XVIII millia Belgarum se carnifici tantum paucis illis annis, quibus Belgio præfuit, tradidisse trucidandos, nec tamen isto rigore Patribus Inquisitionis satisfecisse. At quem fructum hæc crudelitas habuit? Hunc videlicet, ut pleræque Belgicæ Provinciæ ad extrema redactæ, Regem suum ceu Tyrannum immanem omni Imperio indignum judicantes, arma contra eum animosissime susciperent, *VVilhelmum* Principem Vraniæ Heroëm & bellatorem fortissimum rebus suis præficerent, seque suo Marte in libertatem vindicarent. DEVS autem arma illorum pro patria & libertate juste suscepta tam manifesto favore & admirandis successibus prosequutus est, ut non solum omnia feliciter recuperarent, quæ Dux de Alba ejusque successores armis velut inundante diluvio obruerant, sed tandem etiam potentissimum

ſimum hoſtem invitum adigerent, ut ab eodem omnino liberæ pronunciarentur. Et ita provinciæ ſeparatæ ſunt, ut quædam in poteſtate Regis Hiſpaniæ manſerint: reliquæ autem jurisdictione Hiſpanica deciderunt, quæ uſque ad hoc tempus armis ſe defenderunt, nec ulla Hiſpano eas recuperandi ſpes reliqua eſt, jamque cum ſuis olim ſubditis æquo paciſci jure non aſpernatur. *Chronic. Belgic.*

11. Anno 1572 *Iohanna Albretana Antonii Borbonii* Regis Navarræi (qui anno 1562 ad Pontificios à Reformatis defectionem fecit, & primus exercitum contra fratrem ſuum *Ludovicum Borbonium*, Principem Condæum, & alios reformatæ religionis ipſi adhærentes, eduxit: Verum cum Rotomagum urbem obſeſſam graviter oppugnaret, globo tormentario ictus occubuit die 17 Novemb.) relicta vidua, dum filio *Henrico Borbonio* tum temporis Navarræ, & poſt etiam (*Henrico III*, interfecto) Galliæ Regi, nuptias cum *Margareta Valeſia Caroli IX* Regis Gallorum ſorore Lutetiæ Pariſiorum celebrandas adornat, pleuritide extinguitur, ut affirmant, qui commiſſum facinus tegunt. Alii vero aſſerunt, hanc piiſſimam matronam & Euangelicæ veritatis ſtudioſiſſimam veneno eſſe interfectam, quo chirothecæ elegantiſſimæ tinctæ fuerant, quas ex aula Gallica dono acceperat.

Vt autem *Carolus* Rex Reformatæ religionis Principes in una velut muſcipula, ut ipſe loqui ſolebat, caperet, ad prædictas nuptias cunctos cum conjugibus, liberis, & reliquis civibus evocavit, quos una eademque die, qui erat illuceſcens Divi Bartholomæi, perfidia & immanitate plusquam Turcica trucidari juſſit. Initium cædis factum à vulnere *Caſparis Colinii*, Thalaſſiarchi, herois incomparabilis, qui, cum nihil hoſtile metueret, interdiu vulneratus à *Morevellio Guiſicæ* factionis ſicario, noctu à furente plebe multis vulneribus confectus per feneſtram in aream præcipitatus eſt. Cum ita exanimatus jaceret, contumelioſe calcibus eum impetunt, cadaver miris modis injurioſe fœdatum in ſtabulum proximum abjiciunt; quod Pontificiorum Dux Guiſius ipſe inſpicere voluit, non prius Colinium mortuum eſſe credens, quam vita privatum videret. Faciem igitur ejus ſanguine deturpatam linteo abſterſit, ut penitus cognoſceret, tum in mortui faciem pedem impegit. Poſtremo, capite amputato, quod Romam uſque perlatum eſt, pudendis item & manibus truncatis, per vicos ad Sequanæ ripam ſanguinaria factio traxit: cumque in eo eſſet, ut in profluentem à pueris mergeretur, inde retractum ad Monfalconias, quæ ſunt damnatorum furcæ, cruribus in altum ſublatis, & pendente corpore, ferreis catenis ſuſpendit; igne præterea ſubjecto, quo tantum uſtulavit, non etiam conſumſit, ut ita omnium elementorum carnificinam experiretur. In terra enim occiſus, aquis merſus, in aëre pendulus factus, & denique igne ambuſtus eſt. Fuit hic Colinius in religione ſua adeo conſtans, ut ſæpius dixerit, malle ſe mortem oppetere millies, quam religionis cauſam deſerere. Vnde compoſiti ſunt verſus, quibus pietas & animi ejus robur invictum exprimitur: Sic *Pietas* & *Colinius* Galliæ *Admiralius* colloquuntur:

P. *Ille* DEI *miles jacet Admiralius armis,*
Omnibus invictus victus ab inſidiis.
Sic ego te video, dolor, ô dolor! ergo jacentem?
A. *Sic jaceo; non me, vera, jacente, jacent.*
P. *At quis erit, ſanctum qui nunc propugnet ovile?*
A. *Ipſe ſuum tutum Paſtor ovile dabit.*

Porro in hac laniena nulli parcebatur: ſed quotquot reformatorum deprehenſi, nulla ſexus, ætatis & conditionis ratione habita, immiſericorditer trucidabantur, luctuoſiſſimo utique ſpectaculo, cum tenelli infantes in ſinu matrum ab ubere pendentes, patres filios complexi, fratres, amici, ſe ad conſtantiam invicem hortantes, pecudum in morem, inter ululatus, clamores horrendos & miſeros, qui tota urbe perſonabant, mactarentur, fœtusque, ex utero materno protracti, lapidibus & parietibus illiderentur, ac ægrotantes è lectis in plateas crudelem in modum abjicerentur. Plateæ occiſis tumebant, tantaque ſanguinis effuſi copia erat, ut per urbem inſtar rivorum difflueret: & conſtitit, XXX hominum millia inaudita barbarie miſere trium dierum ſpatio Lutetiæ exſtincta eſſe. Fuitque inter conjuratos illos Cruciarius quidam aurifaber, qui ſæpe poſtea cum horrore bonorum viſus & auditus eſt veſana confidentia jactare, cum nudum exſereret brachium, iſto ſe 400 amplius homines in illa laniena mactaviſſe. Non autem Pariſiis tantum in fidei Confeſſores ita ſævitum eſt, ſed ea rabies omnes regni provincias pervaſit, non in urbes ſolum, ſed etiam in agros virus effundens: & magnæ utrinque cædes factæ, cumprimis *Auguſtobonæ Tricaſſium, Andegavi, Aureliæ, Meldis, Avarici Biturigum, Valentiæ Cavarum, Romanii, Toloſæ, Charitæi, Rotomagi, Burdigalæ*, & multo crudeliſſima ſtrages edita eſt *Lugduni*. Huc cum *Petrus Antiſſiodorenſis* fiſci procurator, homo ingenita pravitate & libidinibus probroſis infamis, per equos celeres advolaſſet, & ſine ullis literis, quaſi in ipſius dignitate ſatis ponderis ac fidei eſſet, ac *Franciſco Mandeloto* urbis præfecto hanc eſſe Regis atque Reginæ

voluntatem confirmaſſet, ut Proteſtantes, qui comprehenſi eſſent & comprehendi poſſent, ad unum omnes quamprimum, nec exſpectato alio mandato, delerentur; continuo Mandelotus, à circumfuſa multitudine ſeditioſa, ſanguinis ſitientiſſima, inſtante victus, dat manus, & ad horrendæ ſententiæ nuncium converſus: *Idem tibi,* (inquit) *Petre, quod Petro olim Chriſtus edico; Quicquid ligaveris, ligatum; quicquid ſolveris, ſolutum eſto.* Hac publicata licentia, confeſtim nefarii quique, & ad omne flagitium promti, ad cædes & rapinas diſcurrebant. Verum cum illi carnificis urbici opera in illa re patranda uti vellent, ille omnino recuſabat, & legitimi Magiſtratus ſententiæ ſe quidem parere paratum oſtendebat, atqui promiſcuis cædibus fatigari aut immiſcere ſe nolle. Cumque id ipſum præſidiariis arcis poſtea mandaretur, illi pariter ultra modum commoti, non carnifices ſe eſſe (exemplo Obſtetricum Ægyptiacarum *Exod.* 1, 17. nec non ſervorum Saulis Sacerdotes innocentes interficere nolentium 1 *Sam.* 22. *verſ.* 17. itemque militum Juliani Apoſtatæ, in cujus hiſtoria benevolus Lector hæc plenius explicata inveniet) indignabunde reſpondebant; nullam à miſeris hominibus ſibi illatam injuriam, dictitantes. Itaque è macello & fæce plebis purgamenta, & poſtremi denique mortalium conducuntur. Et ſic quod carnifices, quod exteri homines conſtanter à ſe rejecerant, illud cives alacriter ſuſceperunt in cives ſuos, eorumque multa millia variis & portentoſis carnificinis ſuſtulerunt, liberis parentes, nepotibus avos ſuos, ſororibus fratres, maritis uxores, uxoribus maritos, fratribus fratres prodentibus. Quid multis? tantum immanitatis habuit hæc ipſa laniena, ut verbis exprimi non poſſit, tantumque ſanguinis miſeræ gentis effuſum eſt, ut publica & nobiliſſima flumina repleta cadaveribus & atrata ſanguine conſpecta ſint. Vnde opidani & accolæ etiam longe diſſiti graviſſimo conflictati ſunt incommodo, cum uſus aquæ ad potum, aliasque res neceſſarias, nec non & uſus piſcium humana carne ſaginatorum, magna cum execratione crudelitatis & inauditæ carnificinæ, aliquantiſper eis exoſus eſſet. Menſtruo autem ſpatio per totum Galliæ regnum plures quam 100000 homines religionis cauſa immenſo facinore è medio ſublati ſunt, ut ſcribit *Reuſnerus in Iſagog. Hiſtor.* Idem affirmat *VVolfgangus Prisbachus in Orat. habita apud Helvetios*, inquiens: Triginta hominum millia interfecta, centum millia honeſtiſſimarum familiarum, triduo in Gallia, latrociniis & rapinis oppreſſa fuerunt; viduis ac pueris orbis innumerabilibus ad ſummam vel mendicitatem vel inopiam redactis. Imo Rex *Carolus* ipſe gloriatus eſt in literis ad Pontificem *Gregorium XIII* de numero cæſorum hæreticorum, quod eorum LXX millia occidiſſet, teſte Onuphrio. *D. Saccus in Poſtilla Dom.* 8. *Trinit. fol.* 399, aliique fide digni Hiſtorici referunt, intra 30 annos, ab anno Chriſti 1550, uſque ad 1580, Pontificiorum tyrannide nongenties centena millia hominum miſere interfecta eſſe in Gallia, Italia, Hiſpania, Anglia, & Belgio. Inter eo numerantur 39 Principes, 148 Comites, 235 Barones, 147518 Nobiles, 700060 ex vulgo. Quis ad numeri illius pene innumeri immenſitatem, & ad feralem tot Chriſtianorum cruciatibus & homicidiis tam brevi temporis ſpatio ſublatorum memoriam non cohorreſceret? De Pariſienſi laniena vide *Thuanum lib.* 52. *Chytr. in Chron. Saxon. Camer. part.* 1. *hiſtor. ſucciſ. cap.* 83. *Sleidan. contin. lib.* 8. *Martyrologium Crocii lib.* 8.

Carolus Rex in memoriam victoriæ varios nummos argenteos & aureos cum talibus glorioſis inſcriptionibus conflari curavit: *Virtus in Rebelles: Pietas excitavit juſtitiam: Carolus IX Rebellium domitor.* Sed vana hæc fuit gloriatio. Nam licet debellati jam viderentur hæretici, tamen ex parvis initiis, præter omnium ſpem & opinionem, & absque ullius externi Principis auxilio, & poſt tantam direptionem pecunia ubique deficiente, *proteſtantium* res, bellum neceſſitate potius quam conſilio denuo ſuſcipientium, fuerunt reſtitutæ, & tum Rupella in Gallia idem fere præſtitit quod tempore *Caroli V* Magdeburgum in Germania. Siquidem Rupellani exercitum regium vi magna ſuſtinuerunt, donec pax ea conditione concederetur, ut Rupella, Montalbanum, & Nemauſum, religionis ſuæ liberum exercitium non pro ſe ſolum, ſed pro omnibus, qui aliunde ad eos venire vellent, haberent. Et tandem in Guiſios, Ducem Pontificiorum, & Cardinalem, fratres, (qui tragœdiæ iſtius primarii fuere authores, inque Proteſtantium excidium & exitium conjuravere) clades illa juſtiſſimo DEI judicio converſa eſt. Siquidem ambo juſſu Regis *Henrici III*, anno 1578, interfecti ſunt, propterea quod non ſolum regnum turbarent, illudque occupare conarentur, verum etiam in vitam Regis manifeſto conſpirarent. Henricus Guiſius pugionibus eſt confoſſus, & mirum quod adeo ultima nocte, quæ cædem ejus anteceſſit, fuerit ſecurus, (cum tamen ab amicis moneretur de ipſius capite in Comitiis Blæſenſibus potiſſimum agi) ut furtivæ Veneri cum quadam gynæcei matrona, quam perdite deperiebat, indulſerit. Poſt occiſum Henricum frater ejus Ludovicus Cardinalis quoque ſtrangulatus eſt: Cadavera eorum poſtea igne cremata,

cine-

cineres vero in aërem Ligerimque dispersi sunt. *Theod. hist. lib. 53. & 93.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

MAximilianus Imp., sive curis confectus, sive longa corporis ægritudine debilitatus, optime meritam de Republica Christiana animam, in Comitiis, & quasi inter Ordinum Imperii manus, DEO reddidit anno C. 1576, die 12 Octobris, ætatis anno 49, mens. 2, die 12, Imperii vero an. 12, mens. 3. In agone mortis constitutus, historiam de Scala cœli Iacobæa sibi prælegi mandavit. Et dictum Christi: Nemo adscendit in cœlum nisi qui de cœlo descendit: Filius hominis, qui in cœlo est. *Iohan.* 3. *v.* 13. Ipse vero addebat: Et omnes qui in eum credunt, h. e. vera fide ei adhæserunt, post eum adscendent. Et cum ad ipsum Episcopus Neapolitanus *D. Lambertus Gruterus* accederet, noluit eum ad se intromitti nisi prius polliceretur, *se de nulla alia re verba facturum, quam de Christi merito, & sanguineo ejus sudore.* Præstitit illud Episcopus, ac de Christi beneficiis plenam consolationis orationem habuit. Cumque Imperator interrogaretur: *An in hac fide ex hac vita discedere vellet?* respondit: *Non aliter faciam.* Crato in orat. ejus funebr. *Chytr. Chronic. Saxon.*

Epitaphium ab *Adamo Siberio* ei tale est erectum:

Maximus Æmylius, Romanus in Orbe Monarcha,
Hic moriens posuit corporis exuvias.
Nominis illius Cæsar fuit ille secundus:
Sed nulli meritis ille secundus erat.
Cæsare descendens proavo, patruoque Monarcha,
Cæsare progenitus, Cæsar & ipse fuit.
Insuper Imperii quoque nato sceptra reliquit,
Quo nullum majus gessit in orbe decus.

ALIUD, *Iohan. Copracii.*

ALta qVIes præLVstre CapVt, qVoD præfVIt Orbi,
SVbrVIt: eXCeLLens VIX tegIt Vrna DeCVs.

XLVII IMPER. GERM.

RUDOLPHUS II.

CAPUT I.

DE ORTU.

PATRE natus est MAXIMILIANO II, *Matre* vero MARIA *Caroli* V Imp. filia, Viennæ in Austria A. C. 1552, die 18 Iulii. Multos habuit fratres & sorores; quorum nomina in præcedenti historia cap. 2. recensuimus.

CAPUT II.

DE PROGRESSU.

I. *Imperii occupatio.*

ANno C. 1572 *Rudolphus* Rex Hungariæ declaratus, & solenni pompa Presburgi coronatus est. Anno 1575 Rex Bohemiæ coronatus, nec non unanimi omnium Romani Imperii Principum consensu in Comitiis Ratisbonensibus in Regem Romanum electus est, annoque sequenti divo parenti ex hoc terreno & mortali Imperio ad æternum & cœleste regnum evocato in tota Imperii gubernatione successit, cui annos 36 summa cum laude præfuit.

II. *Imperii administratio.*

I. *ACTA TOGATA.*

Rudolphus fuit Imperator omni laude dignissimus, in quem unum omnia, quæ in tota inclyta *Imperatorum Austriacæ familiæ decuria*, majestatis, virtutis, sobrietatis, sapientiæ, sagacitatis, justitiæ, clementiæ, doctrinæ, atque incredibilis erga literas & literatos munificentiæ exstitere exempla, ceu in nativam suam ac hæreditariam sedem, tacita quadam naturæ conspiratione, confluxerunt. Et quemadmodum Imperium pacatum & tranquillum ab Augustissimo patre *Maximiliano* II in filium est transmissum: ita ab Augustissimo filio pari fide, industria, sapientia, justitia, auctoritate est conservatum, ac per totos triginta sex annos administratum, cum æterna nominis sui gloria & honore, ac Reipubl. salute, subditisque omnibus tutissimum pacis præsidium præstitit. Ipse enim oculo circumspectæ & incredibilis prudentiæ singulis exacte perlustratis ad æquilibrium pacis omnia, quantum modo salva pietate & Reip. incolumitate fieri poterat, moderatione admirabili temperavit, & res Germaniæ Principum ac privatorum in eam amplitudinem, opes, concordiam, & potentiam perduxit, ut ultra trecentos fere annos tam exoptatus Imperii Romani status sub uno Imperatore non fuerit. Unde pater patriæ Germaniæ, pulcherrimum pacis ornamentum, subsidium belli firmissimum, speculum virtutis lucidissimum, idea spectatæ sapientiæ ad imitationem omnis posteritatis decantandæ, omnium gentium, omnis denique memoriæ exemplum incomparabile, jure appellari

 potest.

potest. Quod etiam hoc venusto & eleganti Epigrammate D. *Nicodemus Frischlinus* expressit:

Hic hic è magno grege murus & orbis asylum;
Heros præsignis, Davides alter, & alter
Ævo huic Adrizdes; verum Orbi & numen amicum,
Pax pugnæ, crux tarda reo. Vox cætera dura.

Imo quantam Imperii curam gesserit *Rudolphus*, vel inde videre est, quod multa Comitia celebraverit, inque iis cum Principibus, de rebus ad salutem Imperii & subditorum spectantibus, consultaverit. Nam,

I. Comitia instituit Augustæ Vindelicorum anno Christi 1582. Eo advenit die 27 Iunii, & honorificentissime ab Electoribus Romani Imperii exceptus est.

II. A.C. 1594, secunda Imperii Comitia Ratisbonæ celebravit, quibus & ipse interfuit, inque iis Ernesto Archiepiscopo & Electori Coloniensi & Friderico IV, Electori Palatino ad Rhenum, feuda more solenni & usitato contulit. Decreta quoque sunt Imperatori ab Ordinibus Imperii auxilia ad bellum contra Turcas continuandum, & insuper sumtus promiserunt maximos, videlicet 64000 aureorum in menses octoginta singulos.

III. Tertia Imperii Comitia iterum *Rudolphus* Ratisbonæ celebravit anno C. 1608, præside *Ferdinando* Archiduce Austriæ, cum pax religionis ante omnia peteretur: sed rebus infectis sunt dissoluta.

II. *ACTA SAGATA.*

I. ***Bellum** contra **Turcas gestum.***

Circa hoc bellum sunt notanda tria: 1. *Ortus.* 2. *Progressus.* 3. *Egressus.*

I. *ORTVS.*

I. *Induciarum inter Rudolphum & Amuratem III, Turcarum Imp. prolongatio, & Turcarum perfidia.* Anno C. 1584 inter Romanum & Turcicum Imperatorem induciæ prorogatæ sunt à Kal. Ianuar. usque ad annum Christi 1593, quæ scilicet octo annos durare deberent. Nihilominus tamen Turcæ Carniolæ fines ingressi gravissimam impressionem fecerunt, plurima oppida, vicos & pagos exusserunt, & cum præda opima multos utriusque sexus incolas captos secum in servitutem abduxerunt. Hos Christiani nulla interposita mora maximis itineribus insequuti sunt, eosque ad Slunum Croatiæ oppidum invaserunt, profligarunt, captivos liberarunt, prædamque receperunt. Perierunt Turcarum circiter 4000. Amurates de hac clade certior factus, cum intellexisset, à suis injuriæ factum initium, jure cæsos pronunciavit, affirmans, se nolle quidquam à suis contra leges induciarum ad turbandam pacem in Hungariæ limitibus attentari, jubensque *Rudolphi* II Oratori ad utrumque Bassam Hungariæ, Budensem ac Temesvacensem, literarum exemplar exhiberi, quibus severe mandabat, ut milites suos in officio continerent. Idem ut à nostris quoque præstaretur, imperari vicissim petiit.

II. *Turcarum in Hungariam irruptio.* A. C. 1588, Sinanis Bassæ Budensis mandato, aliquot Begi & Sangiaci Turcici, cum copiis, in quibus fuere circiter 11000 hominum, Hungariæ superioris fines ingressi irruptionem fecerunt. Cujus hæc occasio fuisse perhibetur, quod *Zikzo*, oppidum Hungariæ tributarium, Turcis jam multis annis tributum non pensitarat. Eo enim tributo aliquot pedites alere solitus erat Budensis Bassa. Ideo autem pensitatum non erat, quod annonæ caritas ingens, & egestas summa, compluribus annis obstitisset. Quare precibus primum & obsecratione humili cives ejus mitigationem aliquam à Bassa petierunt. Sed cum nihil impetrare possent, sæpiusque literas à Bassa ad solutionem debitorum solidam & integram sollicitarentur, preces tandem in iram verterunt, & imperium Turcarum plane abjecerunt, vallo, aggeribus & castello oppidum suum munientes. Bassa igitur (ut supra dictum) Ducem cum exercitu contra Zikzovienses misit, qui non illos tantum, sed omnem illam regionem quocunque venire posset, diriperet ac vastaret. Sed Turcæ à præsidiariis *Rudolphi*, quorum 1070 se illis opposuerunt prælio victi ac fugati, justas violati fœderis pœnas dederunt. In fuga propter insequentes Christianos alius alium conculcavit, multi etiam in flumen Sajum præcipites acti perierunt. Inventa sunt in loco prælii circiter 1300 cadavera Turcarum: totidem vivi sunt capti, nec pauci in nemoribus ac sylvis latentes à rusticis occisi sunt. Ex Christianis desiderati 370. Sub hasta venditi sunt captivi Turcæ 276, adque *Rudolphum* Imper. etiam missi aliquot captivi cum signis militaribus, ac aliis rebus preciosis ab hoste acceptis. Sinan vero Bassa Budensis ob acceptam cladem & amissa castra honoribus ac dignitate exutus, fortunisque spoliatus omnibus, vinctus Constantinopolim adductus, & alius Bassa in locum ejus suffectus, missus est Budam. Et quanquam Turcæ minas & cruces Christianis minitarentur, tamen cognita rei veritate furor Imperatoris illorum conquievit, nec ita multo post missi ab Imperatore *Rudolpho* legati annuum tributum Constantinopolim attulere.

Hanc Turcarum cladem denunciasse videtur prodigium illud, quod anno præcedenti in finibus Croatiæ accidit. Ad Wihitzium enim oppidum quasi nubes quædam anatum & anserum aliquot myriadum advolavit, seque in stagnum proximum demisit, ubi noctu strepitus ingens pugnantium inter se volucrum in tota vicinia, seque mutuis conficientium vulneribus, auditus fuit. Vnde postridie egressi milites, cives & agricolæ, ejus loci maximam anatum & anserum copiam repererunt. Tandem è prato quodam latissimo superstites alis avolarunt; teste *Leonclav. in Pan. Turc.*

III. *Turcarum in Croatiam irruptio.* Anno Christi 1591, Turcicus Imp. cum Polono, Tartaro & Persa fecit pacem, quæ bellum Hungaricum instauravit & accendit. Nam anno sequenti Turcicus Imp. extremum furorem in Hungaros effusurus, ingentem contra eos misit exercitum, qui extremum Croatiæ oppidum & arcem Wihitzium, quæ annos 150 jam propugnaculum Christianæ Reip. adversus Turcas exstitisset, cum aliis castellis & urbibus occupavit, multa hominum millia sine discrimine sexus, ordinis & conditionis trucidavit, reliquam multitudinem in servitutem abduxit.

IV. *Christianorum consternatio, ingensque trepidatio.* Hæc repentina & violenta Turcarum in Christianorum partes impressio contra omnium spem accidit; siquidem induciarum tempus nondum erat finitum. Et quia Turcæ Christianorum hostes sunt infensissimi & jurati, ac quacunque insistunt aut ingrediuntur, longe lateque omnia depopulantur, tanquam eluvies homines pecudesque abripiunt, domos incendunt, agros vastant, & nihil incorruptum aut inviolatum relinquunt, & in tristem morteque ipsa acerbiorem servitutem abducunt: Omnibus Christianis Croatiam inhabitantibus, itemque finitimis gentibus Austriacis, adeoque toti Germaniæ ingentem terrorem hac insperata impressione incusserunt. Panicus quidam terror Labacum, Carniolæ Metropolin, ita concussit, nunciato, quantumvis falso, de celeri ingentis Turcarum exercitus adventu, rumore, ut repente tota urbe trepidatum fuerit; & ad vasa conclamatum: festinantibus omnibus sua quisque arripere, quæ duceret preciosiora: equos, currus, vehicula, qui haberent, conscendebant: cæteri pedites sibi de fuga prospiciebant: matres à liberorum amplexu & osculis, quasi nunquam eos visuræ, avelli vix poterant: incondita turba tumultuabatur: clamor ad cœlum tollebatur: ululatus, planctus, vocesque miserabiles omnibus in viis audiebantur: denique lacrymabile spectaculum ubique cernebatur. Tandem cum Turcam ad portas jam appropinquasse sibi quisque persuaderet, in tuta avolare loca pro se quisque nitebatur: in cæco isto tumultuosoque impetu multi pedibus hominum atque equorum obterebantur pueri, nonnullæ etiam mulieres exanimabantur. Qua ex re tanta trepidatio animique consternatio omnes invaserat, ut vix triduo, quanquam veri indices, alii super alios adventantes, rem periculo carere, hostem viginti & eo amplius milliaribus ab urbe abesse nunciarent, domum quisquam redire auderet.

II. PROGRESSUS.

Armorum à Rudolpho Imper. contra Turcas correptio. Rudolphus Imper., Turcarum irruptione in Croatiam intellecta, statim omnes cogitationes viresque eo convertit, ut subditos suos contra furorem Turcicum defenderet, depelleretque ferrum & flammam ab aris & focis regni Hungariæ, imperiique Romani. Vt enim exardescente flamma, nisi in tempore resistatur, conflagrare oppidum aut vicus totus solet: sic etiam hic laudatissimus Imperator videbat, nisi insatiabili cupiditati ac furori hujus immanissimi & potentissimi tyranni mature occurratur; nullam partem regnorum suorum ac totius Imperii Romani è faucibus illius eripi ac servari posse. Quocirca, quanta potuit celeritate, ingentes ex Stiria, Carinthia, Austria, Hungaria & superiore Germania copias collegit, easque Turcis opposuit, & varia fortuna bellum per Ernestum & Matthiam fratres, aliosque præstantissimos Duces continuavit: & quamvis Turca Siseccum, Wesprinium, Palatam, Rabam, Papam, Canisium, partim vi, partim dolo expugnarit; tamen haud minori Cæsariani usi fortuna, Fillecum, Noviogradum, Strigonium, Hatuanum, Albam Regalem, Pestum, aliasque urbes & castella munitissima, receperunt: atque ita Hungaria intus forisque bello penitus arsit, misereque dilacerata est.

III. EGRESSUS.

Pacificatio. Cum variis successibus dubiaque fortuna hoc bellum per annos 14, absque induciarum interruptione, gestum esset, tandem A. C. 1606 die 14 Septembr. pax inter Imper. *Rudolphum* & *Mahumetem* in annos 30 sancita est. Maxime autem bellum istud Turcicum virtutem & Imperii felicitatem *Rudolphi* illustrat. Etenim Barbarica illa rabies, quamvis incredibili immanitate omni Europæ residuæ minitaretur excidium; voluntate tamen DEI, & divi *Rudolphi* auspicio, repressa est taliter, ut ne pedem quidem in Germaniam Monstrum illud inferre omni robore suo valuerit, & subditi sub umbra alarum invictissimi hujus Imperato-

peratoris in quieto otio citra devastationem patriæ, citra rapinam fortunarum, citra populationem agrorum, citra violentiam uxorum & liberorum perpetuo viverent. Ita votum & propositum Christianum Rudolphi impletum videmus, quod in Enchirido B. *Menzii fol.* 89. exstat:

Exæquabo patris (faveant modo Numina) laudes,
Inque meas dotes ingeniosus ero.
Quodque gero nomen, virtute fideque tuebor,
Atque meis populis otia tuta dabo.
Sic tranquillus ero, tam re, quam nomine, Cæsar,
Parva nec ista sacra laurea pacis erit.
Palatos hostes Germania læta videbit,
Et per victrices fœdera juncta manus.
Dî, faxint, pater ut post secula tradat habenas,
Vtque senex orbem cum seniore regam.

II. *Bellum* contra fratrem *Matthiam* affectum, sed non perfectum.

Anno C. 1608 *Matthias* Archidux Austriæ, frater *Rudolphi* II Imper., Vienna cum exercitu (qui constabat è viginti millibus equitum peditumque) in Moraviam discessit, tanquam contra Heiduccos profecturus: Sed subitam versus Bohemiam expeditionem suscepit. Ideo *Rudolphus* Imp. sibi prospicere coactus fuit, militesque collegit, atque ad alios de auxiliis perscripsit. Inde *Matthias* Pragam versus profectus est, & prope ad urbem castra posuit. Status vero Bohemici vitam & fortunas suas pro salute Imperatori obtulerunt, si modo liberum religionis exercitium sibi concedere vellet. Sed id dilatum usque ad Comitia: interim post diuturnas deliberationes tandem pax inter fratres conciliata est, & Imperator Hungaria & Austria *Matthiæ* cessit, regni Hungarici corona in aperto campo ei tradita: tributus eidem titulus DESIGNATI Regis Bohemiæ assensu Ordinum. Atque ita *Matthias* cum exercitu suo in Austriam rediit, indeque iter in Hungariam suscepit, ac sub finem anni currentis 1608 solenni ritu Rex Hungariæ coronatus est.

III. *ACTA ECCLESIASTICA.*

I. *Rudolphus* fuit pius & religiosus Imperator, quod, ut ex omnibus ejus actionibus, ita etiam ex ejus Symbolo patet: OMNIA ex VOLUNTATE DEI. Quo totum se bonitati & clementiæ divinæ hic sacratissimus Princeps tradidit, & ad voluntatem DEI omnia consilia, omnesque actiones & cogitationes suas conformavit, in eaque omnem spem fiduciæ & salutis suæ collocavit. Vnde, quia hoc symbolum multa in se continet, quæ omnibus Christianis inservire possunt ad informationem, quomodo videlicet ad DEI voluntatem suam per omnia conformare debeant, in *cap.* 3. prolixiorem illius explicationem dabimus.

II. *Rudolphus* valde benignum & favorabilem sese erga Principes Protestantes, omnesque Augustanæ Confessioni addictos gessit, neque ullo modo à Pontificiis eo flecti potuit, ut bellum adversus eos moveret, gladioque, quod dies noctesque apud eum urgebant, eos exstirparet. Constat enim, Iesuitam quendam, cum Imperator A. C. 1581, Comitia Augustæ Vindelicorum celebraret, hos sanguinolentos versus publice affixisse:

Qua ratione queat Germania salva manere:
Suscipe consilium, Lector amice, meum.
Vtere jure tuo, Cæsar, servosque Lutheri
Ense, rota, ponto, funibus, igne neca.

Sed tantum abest, ut Imperator ad maledici hujus Iesuitæ aliorumque suggestiones virulentas aures aperuerit, ut etiam Hungaris, anno C. 1606, liberum religionis exercitium concesserit. Quod Cleselius Episcopus, ne videlicet Hungari puram, Euangelicam, Propheticam & Apostolicam doctrinam in Templis Scholisque publice docerent, impedire summopere studuit. Sed *D. Polycarpus*, tunc temporis Ducis Saxoniæ Concionator aulicus, rogatu Hungarorum, Cleselium Episcopum Viennensem & Administratorem Electoratus Neoburgensis tam solide refutavit, ut parum profecerit; atque ita Hungari in suo proposito Christiano, Imperator vero in justa promissione confirmati sunt; quemadmodum è Duello Cleseliano A. C. 1608 Lipsiæ impresso videre est, & fundamenta à Cleselio & Polycarpo in medium allata breviter evidenterque demonstrant.

Anno quoque C. 1609 *Rudolphus* Bohemis, Silesiis & Moravis literas Majestaticas, quas sic vocant, impertivit, quibus illis libertatem concedebat, exercitium Religionis in Templis Scholisque publice docendi, imo nova templa ac scholas exstruendi, quo tam senes quam juvenes in vera religione erudiri possent. Et sub pœna omnibus Ducibus, Capitaneis, cæterisque Officiariis severissime mandavit, ne ullam Augustanæ Confessioni addictis vim inferrent, eorumque religionis exercitium impedirent.

III. Anno C. 1580 publicatus est *Liber Christianæ* CONCORDIÆ. Cujus notanda:

I. *Occasio.* Cum post obitum *B. Lutheri* Ecclesiæ Lutheranæ intestinis quibusdam dissidiis essent turbatæ, ob dissensiones, quæ de quibusdam articulis Christianæ doctrinæ in Augustana Confes-

sione

ſione comprehenſis inciderant, videlicet de Libero arbitrio, de Iuſtificatione, de Euangelii definitione, de præſentia Chriſti in S. Synaxi; putarentque nonnulli Theologi, ab Auguſtana Confeſſione in his capitibus nonnihil receſſum eſſe: judicarunt, illis ſubinde magis magisque creſcentibus diſſidiis rectius occurri non poſſe, quam ſi controverſi Articuli ex verbo DEI ſolide declararentur & explicarentur; falſæ autem opiniones refutarentur, & rejicerentur.

2. *Delineatio.* Principio igitur Witebergenſes Theologi de controverſis articulis diu multumque inter ſe contulerunt, & ex immotis verbi divini teſtimoniis rationem collegerunt, quomodo diſſidia illa cum offenſione Eccleſiarum conjuncta, absque ulla veritatis Euangelicæ jactura ſopiri, & e medio tolli poſſent. Poſtremo articulos controverſos accurate & religioſe perpenderunt, eorumque explicationem in volumen redegerunt, in quo affirmativa propoſitio vera ſacris literis, teſtimoniis ex Auguſtana Confeſſione, & Apologia ejusdem, item utroque Lutheri Catechiſmo, atque ex Smalcaldicis articulis, petitis, confirmabatur; falſa vero doctrina rejiciebatur, atque condemnabatur.

Quod (volumen) cum Principibus orthodoxis exhibuiſſent, non modo clementiſſime acceptum, ſed etiam unanimi conſenſu approbatum eſt, diligenterque deliberatum, ut divini Numinis auxilio pax Eccleſiis miſerrime afflictis reſtitueretur. Auguſtus itaque Elector, Dux Saxoniæ, unanimi conſilio & voluntate quorundam Electorum & Principum Auguſtanam Confeſſionem amplectentium, ad promovendum pium illud inter Doctores Eccleſiæ Concordiæ inſtitutum, nonnullos ſpectatæ fidei, pietatis, doctrinæ, integritatis & experientiæ Theologos, (videlicet Iacobum Andream, Andream Muſculum, Chriſtophorum Cornerum, Nicolaum Selneccerum, Davidem Chytræum, & Martinum Chemnitium) A. C. 1576 Torgam convocavit, eisque ſcriptum à ſupradictis Theologis adornatum inſpiciendum tradidit. Hi totam in eo doctrinam comprehenſam per omnia approbant: Sed quia nimis conciſum videbatur, quam magnitudo negocii poſtularet, novum, copioſum & admodum nervoſum ſcriptum adornant, in quo plures Articuli vel jam controverſi, vel quia brevi in controverſiam venire poterant, tractabantur, & omnia enucleatius exponebantur, falſaque dogmata copioſius refutabantur. Id poſtea Electoribus, Principibus, Ordinibusque Imperii, qui ſe invariatæ Auguſtanæ Confeſſionis religionem ſequi profiterentur, miſſum eſt, & à ſingulis petitum, ut adhibitis præſtantiſſimis & doctiſſimis Theologis illud diligenter perlegerent, accurate examinarent, & ſi quid porro emendandum, detrahendum, vel addendum eſſet, libere admonerent. Poſtquam autem ex diverſis locis judicia ad Electorem Saxonem miſſa eſſent, quibus oſtendebatur, qua ratione veritas adverſus omnis generis corruptelas inviolata conſervari poſſet: Auguſtus rurſus evocavit priores Theologos A. C. 1577, quibus plures collegas adjunxit, eisque judicia Eccleſiarum propoſuit, ſimul eos hortatus, ut quoad ejus ſalva veritate fieri poſſet, admonitionum illarum, quæ in judiciis transmiſſis continebantur, rationem haberent, & Librum *Concordiæ* ſic adornarent, ut maximo cum fructu in lucem prodiret. Factum eſt hoc à deputatis Theologis ſtuioſiſſime.

3. *Subſcriptio & approbatio.* Poſt Librum Concordiæ ſic adornatum, Electores Saxo & Brandeburgicus curarunt per quosdam Germaniæ Principes, ut liber ille à Theologis & Ludimoderatoribus ſubſcriberetur. Igitur non modo ultra octo millia Theologorum *Concordiæ* librum pro genuina & orthodoxa Auguſtanæ Confeſſionis interpretatione acceperunt, re probe deliberata, approbarunt, eidemque ſubſcripſerunt: verum etiam ipſi Electores, Principes, Comites, Barones, & Imperialium civitatum Conſules, Auguſtanæ Confeſſioni addicti.

4. *Impreſſio.* A. C. 1580, editus eſt in lucem ſingulari bonitate divina Liber Concordiæ, Dreſdæ & Tubingæ impreſſus.

5. *Oppugnatio & defenſio.* Anno ſequenti poſt typis evulgatum Librum Concordiæ prodierunt in lucem ſcripta, quibus pia doctrina libro Concordiæ comprehenſa acriter oppugnabatur. Electores igitur qui Auguſtanam amplectebantur Confeſſionem, & conſcriptionem adjuvarant miſſis Theologis, videlicet Kirchnero, Selneccero & Chemnitio, ad conventum quendam, conſcribi curarunt Apologiam, qua liber Concordiæ defendebatur, & à calumniis ſolide vindicabatur. Hæc poſt triennium, cum à reliquis examinata eſſet, publice edita eſt, hodieque in lingua Germanica exſtat.

IV. A. C. 1580 *Aquisgrani* Euangelium prædicari cœptum eſt, confluentibus eo multis è Belgio propter Hiſpanicæ tyrannidis aſperitatem. Sed cum cives quidam reformatæ Religioni addicti non ſolum publicum religionis ſuæ exercitium, frementibus Catholicis, indies adhuc retinerent, verum etiam in Senatum recipi & Conſules ſuæ religioni addictos creari poſtularent: Pontificius Senatus neque ullum eorum ad honores admittere voluit. Ipſi igitur Conſules Religionis, adverſante veteri Senatu, conſtituerunt. Inde tumultus & motus varii & diuturni exſtiterunt. Hos cum Imperator comprimere conſilio & prudentia conaretur, ſæpius literis

eo

eo missis Rempublicam Aquisgranensem in antiquum statum restituere studuit, idque, cum Pontificii accusationem novorum Consulum & reformatæ religionis civium coram ipso instituissent, severissime mandavit. Cum autem novi Consules & Senatores pacem religionis in Imperio prætexerent, cæterorumque Augustanæ Confessionis Principum & Ordinum intercessione uterentur: Cæsar in Comitiis Augustanis, de consilio Ordinum Imperii, Archiepiscopum Trevirensem & Electorem Saxoniæ Commissarios constituit. Quorum subdelegati Aquisgranum profecti utramque audierunt partem; & principali causa indecisa, relationem suam & acta omnia ad Imperatorem remiserunt. Is in judicio aulico controversia cognita, tandem anno Christi 1593, sententiam admodum severam adversus accusatos pronunciavit; Non licuisse scilicet iis, nec debuisse, in Cæsaris urbe & Regia sede Aquisgrano, vel in Religione aliquid novare, vel Magistratum & gubernationem urbis de facto invadere. Ideoque quæ ab ipsis hactenus in eo suscepta sint, cassari & aboleri, omniaque in veterem statum restitui, & actores in pristinum locum reponi debere. Insuper omnis litis expensas actoribus refundere, & pro damnis satisfacere accusati jubentur, reservata nihilominus Cæsareæ Majestati pœna, & salva Duci Iuliacensi & auctoribus potestate, reliqua etiam sua jura, querelas & postulationes adversus eos persequendi. Hujus gravissimæ sententiæ promulgationem paulo post secutum est mandatum, quo sub pœna proscriptionis intra sex hebdomadas parere, & omnes latæ sententiæ partes exsequi, & documentum paritionis sufficiens intra certum diem exhibere jubentur. Euangelici igitur Consules ac cives Aquisgranenses damnati, plurimusque injuriis jactati, opem Principum & civitatum præcipuarum Augustanæ Confessionis implorarunt, qui Cæsarem literis & legationibus sollicitarunt, ne vim eis afferri pateretur. Executio igitur suspensa, sed obtineri libertas prædicandi Euangelium nulla potuit. Itaque ne nunc quidem illic libera est in templis publicis illius professio. *Chytr. in Chronic. Saxon.*

v. Anno C. 1581 Inclytus *Senatus Noribergensis* ex *Schola Altorfina* (quæ anno 1575 erat aperta) Academiam constituit, eamque *Rudolphus* Imper. privilegiis ornavit, ac introductio solennis die Petri & Pauli, quæ Scholæ antea natalis fuit, facta est. In hac ego per quinquennium primarium Theologiæ Professorem egi, & Collegas habui *D. Georgium* Köning / *Dn. M. Georgium Ritterum, Dn. M. Iohannem Saubertum*, Theologos eruditione & pietate præstantissimos.

vi. Anno Salutis 1583 Theologi Brunsvicenses Tilemannus Heshusius, ejusque collegæ ab eo seducti, doctrinam de Majestate Christi, (Vbiquitatem ipsi vocant) libro Concordiæ è Lutheri scriptis insertam, impugnabant. Quo igitur novum schisma in Ecclesiis caveretur, de voluntate Electorum & Ducis Brunsvicensis Quedlinburgi in Saxonia convenerunt Theologi ad Colloquium, ut de Majestate Christi amice inter se conferrent. Sed cum Heshusius & Collegæ ejus pertinaciter sententiæ suæ insisterent, sine ullo fructu colloquium dissolutum est. Interfuit ei *Timotheus Kirchnerus*, cui ex Theologis Electorum præcipuæ partes demandatæ erant, ex Brunsvicensibus vero supradicto Heshusio.

vii. Anno eodem Coloniæ civium pars ferme tertia liberum religionis exercitium à Senatu petiit: qui eos ad *Gebhardum* Archiepiscopum & Electorem remisit, quasi huic soli incumberet, negotio Religionem concernenti prospicere. Cives igitur Electorem adeuntes, non tantum facile, ut in tribus templis puram doctrinam publice profiteri liceret, sed & insuper mandatum, ne Senatus eos impediret, obtinuerunt. At Senatus, qui nunquam illos quicquam obtenturos putarat, spe frustratus, rem ad Imperatorem & Capitulum prius referendam esse prætexuit, multosque cives audientes conciones Euangelii in carcerem conjecit, atque pecunia mulctavit. Quare cives sese eludi perspicientes, rursus Augustanæ Confessionis Principibus supplicarunt. Interim Gebhardus declarationem suæ voluntatis de doctrina Euangelii & administratione Sacramentorum, cum verbo DEI & confessione Principum ac statuum Augustæ Vindelicorum *Carolo V* exhibita congruente, subditis suis eam expetentibus permittenda, & libero exercitio utriusque Religionis, Pontificiæ & Confessionis Augustanæ, juxta pacem Religioni in Imperio datam, defendendo, publicavit. Illico igitur Pontifex, Imperator, & alii Principes Pontificii, Senatusque Coloniensis ipse, apud Capitulum de alio eligendo institerunt. Archiepiscopus in causa pia præsidium à Principibus Augustanæ Confessionis petiit. Hi igitur Coloniæ apud Capitulum & Ordines intercesserunt, per literas & Legatos suos eos hortantes, ne quid per vim molirentur, neve innocentem damnarent, aut in exilium ejicerent. Sed cum Legati Principum vix ægre admissi audirentur, re infecta domum redierunt. Cæsar vero per suos Legatos Archiepiscopum hortabatur, ut vel religionem pontificiam retineret, vel bonis Ecclesiasticis cederet. Tum etiam *Gregorius* Pontifex eum per literas ab instituto suo avocavit. Sed cognito,

Gebhar-

Gebhardum non ita pridem Bonnam occupatam præſidio firmaſſe, ſolennem nuptiarum diem ibi cum *Agnete Georgii* Comitis Mansfeldii filia, contra pontificiæ Eccleſiæ decreta celebraſſe, Germanorum Principum aliquot, ad priſtinam ſuam dignitatem ſtabiliendam, opem & auxilia imploraſſe: omiſſa jam ſalutatione & benedictione Apoſtolica, quibus *Gebhardum* ſuperioribus literis dignatus erat, ipſum tanquam hæreticum, perjurum, & omnibus ſceleribus inquinatum & contaminatum hominem, ab omni auctoritate & dignitate publicis ſuis literis removit. *Gebhardus* igitur Coloniæ una cum quatuor Canonicis (uti antea Romæ quoque factum erat) per duos Epiſcopos Italicos ut hæretici dignitate privati, eorumque imagines à pueris per civitatem tractæ, in Rhenum provolutæ ſunt. Paulo poſt *Erneſtus Bavarus*, *Alberti Bavaria* Ducis filius, Pontifice, Imperatore, aliiſque procurantibus, in Archiepiſcopum electus eſt: cui paucis poſt interjectis diebus totum Capitulum fidelitatem juravit. *Gebhardus* vero, armata manu ſe defendere volens, milites conſcripſit, eique ſubſidio venit *Iohannes Caſimirus*, Comes Palatinus: *Bavarus* vero Hiſpanicum præſidium evocavit. Ab utraque igitur parte aliqua capta millia, & amiſſa. Cum autem Caſimirus pecunia deſtitueretur, & Archiepiſcopus exercitum alere non poſſet, ob non numerata ſtipendia res eorum in anguſtias redactæ ſunt. In his difficultatibus intervenit nuncium ſatis tempeſtive, *Caſimiri* fratrem è vita diſceſſiſſe. *Caſimirus* igitur exercitum dimiſit, inque Electoratum Palatinum (cujus Adminiſtrator teſtamento fratris conſtitutus erat) contendit, & ſic novus Archiepiſcopus reliqua oppida facile expugnavit & in deditionem accepit. *Gebhardus* autem cum copiolæ ſuæ maxima ex parte eſſent diſſipatæ, deſperata ditionum, quas *Erneſtus* nondum occupaverat, defenſione, in Hollandiam ad Auraicum Principem confugit, qui Hagæ Comitis aliquantiſper domicilium exuli cum uxore attribuit. *Chytr. Chron. Saxon. Beutherus. Dreſſ. Mill. 6. p. 515. & ſeqq.*

VIII. Anno Chriſti 1586 Illuſtr. *Friderici* Principis Wirtembergici conſenſu inſtitutum eſt Colloquium Mompelgarti, pro quo Galli exules, quibus Mompelgarti hoſpitium erat conceſſum, apud prædictum Principem ſupplicarunt. Hi enim magnam ſpem conceperant, ſi colloquium inter Theologos Lutheranos & Reformatos inſtitueretur, fore, ut in Articulis controverſis pia iniretur concordia, atque hoc modo Gallicæ aliæque exteræ Eccleſiæ cum Lutheranis melius coaleſcerent. Huic colloquio ab initio uſque ad finem Princeps *Fridericus* ipſe interfuit, multaque quæ ab adverſa parte dicebantur, annotavit. Actum autem eſt de Cœna Domini, Perſona Chriſti, Baptiſmo, Prædeſtinatione, de quibus ſolis inter partes convenit, & de quatuor reliquis articulis conſenſus fieri non potuit, niſi in paucis capitibus, de quibus jam inde ab origine iſtarum controverſiarum nulla fuit inter utramque partem diſceptatio. Collocutores fuere *D. Iacobus Andreas* & *Theodorus Beza*, qui colloquium mature abrupit, cum dextram fraternitatis fruſtra *D. Iacobo* obtuliſſet, qui eam accipere noluit propterea, quod *Beza* in ſuis opinionibus permaneret, multoſque craſſos errores defenderet. Fructus tamen colloquii ſalutaris & uberrimus fuit. Siquidem Princeps *Fridericus* in vera ſententia, de qua publice teſtatus, abunde confirmatus eſt, & acta hujus Colloquii Tubingæ typis deſcribenda curavit, eiſque Præfationem ſub ſuæ Celſitudinis nomine præfixit, in qua rationes conſilii ſui & colloquii inſtituti expoſuit.

IX. Anno 1590 *Iacobus*, Marchio Badenſis, cum ad Pontificios defeciſſet, omnibus Euangelicis Miniſtris mandavit, ut intra paucos dies è ſua ditione diſcederent. Sed priusquam conſtitutus ille dies adveniret, ſubitanea morte dyſenteria correptus die 7 Auguſti extinctus eſt. Atque ita Euangelii doctrina in illa parte Marchionatus divinitus conſervata eſt: ſiquidem tutor pupilli *Erneſtus Fridericus*, Princeps pius & pacificus, *Caroli* Marchionis Badenſis A. C. 1577 defuncti filius, omnia in integrum reſtituit, Pontificiis dimiſſis. *Chytr. Chron. Saxon.*

X. Anno 1593 *Guilielmus Fridericus* Adminiſtrator Saxoniæ juramentum fidelitatis à ſubditis ſuis accepit, datiſque die 15 Martii ad Profeſſores Witebergenſes literis, decretum ſibi eſſe ſignificavit, Nullius Religionis, quam quæ Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis & Auguſtanæ Confeſſioni *Carolo V* in Comitiis Auguſtanis exhibitæ, per omnia conſentiat, inque libris *Lutheri* comprehenſa, & in Formula Concordiæ repetita ſit, exercitium in ditionibus & regionibus ad Electoratum pertinentibus inpoſterum ferre nolle; ſe autem neminem velle in conſcientia ſua turbare, ſed monere omnes aliam ab hac doctrina religionem amplectentes, ne ad fidelitatis juramentum præſtandum compareant, ſed officiis ſuis ſeſe his ipſis deſtitutos literis perſuaſum ſibi quam certiſſime habeant. Nec ita multo poſt viſitationem Academiarum Witebergenſis & Lipſienſis, Eccleſiarumque, in Saxonia & Miſnia inſtituit, exhibitis Theologis, (inter quos primarii fuere *Ægidius Hunnius* & *Georgius Mylius*, Doctores) certis articulis de Perſona Chriſti, de Baptiſmo, de Cœna Domini, & de Prædeſtinatione;

ne; ex quibus omnes tam in templis quam in Scholis etiam docentes, cujuscunque facultatis & Professionis sunt examinati. Visitatione peracta, qui articulis subscribere noluerunt, officiis suis sunt destituti, & ita prior status religionis in Electoratu mutatus est.

XI. Cum inter *Maximilianum* Palatinum Rheni, Ducem Bavariæ, & *Philippum Ludovicum* Comitem Palatinum convenisset, colloquium de Religione esse instituendum inter utriusque Principis Theologos: tandem A. C. 1601, prædicti Principes eorumque Theologi Ratisbonæ convenerunt, & unicum hoc thema tantum tractarunt, an sola scriptura sacra sit norma fidei in religione & controversiarum Iudex; an vero quid aliud? Super hac unica quæstione 14 Sessiones sunt habitæ, tandemque Bavarici Theologi (inter quos primarias partes sustinuere *D. Hungerus* & *D. Gretserus* Iesuitæ) colloquium abruperunt, cum Theologi Palatini, Saxonici, (inter quos non postremi fuere *D. Ægidius Hunnius*, & *D. David Rungius*) Brandeburgici item & Wurtembergici ad colloquium evocati, Romano Pontifici authoritatem & officium judicis derogarent, eum Antichristum esse, multisque erroribus in Religione accusatum & jamdudum convictum, affirmarent. Protocollum hujus colloquii ab utriusque partis Theologis & Politicis, tam Pontificiis, quam Augustanæ Confessioni addictis, subscriptum & publicatum, & postea Lavingæ impressum est. *Chytræus.*

Eodem anno Reformati Synodum Vappincii in Delphinatu Galliæ celebrarunt, qui Confessionem fidei Ecclesiæ Gallicanæ repetiverunt, eique hanc inseruerunt assertionem: *Romanum Pontificem esse ipsissimum Antichristum. Bucholtz.*

XII. A.C. 1605 *Mauritius* Landgravius, cum mortuo *Ludovico* patruo Marpurgensem Academiam sortiretur, Theologos, qui doctrinæ Reformatorum de Persona Christi, & mutationi præceptorum Decalogi, & fractioni panis in Eucharistia consentire nolebant, dimisit, novosque Theologos evocavit. Vnde magnus excitatus est tumultus, sed statim per *Mauritium* fuit sopitus. *Idem.*

XIII. Anno 1611 Iesuitæ in Parlamento Parisiensi pessime habiti ab Vniversitatis Advocato Martillerio, & Regio, Servino: qui demonstrarunt, illos esse homines sceleratissimos, cruentis manibus & immani avaritia præditos, nocentissimos ac superbissimos, quibus fides, decus, pietas, postremo honesta & inhonesta omnia quæstui sint: ad excogitandum acutissimos & audendum impudentissimos, ad efficiendum acerrimos, qui Regi juramentum fidelitatis præstare nolint, ac quorum doctrina & hortatu atque impulsu bella excitata, cæsos Reges, *&c.* illis igitur salvis, Parisiensem Rempublicam salvam nequaquam esse posse. Quare causa ceciderunt, & interdictum ipsis, ne amplius docerent. Cum autem se recipi in corpus Vniversitatis peterent: se idem docturos, quod Sorobona docet: Senatus causa ad Consilium rejecta, pronunciavit, intra præscriptum tempus scripto subsignato declararent, quod hodie ore profitentur, se doctrinam Sorbonæ amplecti: Papam non debere imperare regibus, nec habere potestatem privandi Reges regno, eique non licere eos excommunicare; nec sacramento subditos solvere: Concilium esse supra Papam: Clericos judicari debere à Politico Magistratu: Quæ in confessione auriculari cognoscuntur, si vitam Regis & Rempubl. concernant, omnino deferenda esse. *Idem.*

CAPUT III.

DE EGRESSU.

I. ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

I. PRodigium ominosum. Paulo ante mortem Imperatoris *leo*, nec non *aquilæ* duæ, quæ in Aula ejus Pragæ nutriebantur, subitanea morte extinctæ sunt, quæ mortem *Rudolphi* portendere nonnulli affirmarunt; cui etiam eventus mox respondit. Vnde hæc sequentia disticha I. M. à W. composuit:

Binæ Aquilæ, vastusque Leo, quos nutriit Aula,
Tempore non modico, dive Rudolphe, *tua,*
Excessum paulo ante tuum, mirabile dictu,
Clausere extremum, triga beata, diem.
Scilicet haud aliter, quam ponderis omine, tanti
Fas erat ostendi fata, Rudolphe, *tua.*
Cœlum Aquilæ: Leo tellurem designat: & iste
Magnanimum Alciden: haque Iovem referunt.
Alcidæ similem vitam tibi fata dedere
Cuncta tua implesti gloria, ut ille sua.
Restabat cælum, Iovis hoc tibi suggerit ales;
Sed qua te ferret, non fuit una satis.
Binæ igitur simul, ingenti comitante Leone,
Induperatorem in cœlica tecta vehunt.

Sic etiam de *Matthiæ* Hungariæ Regis leonibus, quos in arce Budensi alere solebat, eodem die, quo Rex Viennæ apoplexia mortuus est, anno 1490, sexto Aprilis, subito exstinctos esse legimus. Superiori tempore paulo ante obitum *Iohannis Casimiri* Comitis Palatini Rheni, (qui A. C. 1592, rebus humanis exemptus est) *Leo* itidem, quem diligenter

genter nutriri curabat, interiit: quod ipſemet ut inſtantis mortis præſagium interpretatus eſt.

Paulo ante cladem Varnenſem, in qua *Ludovicus* Hungariæ Rex anno Chriſti 1444 periit, equus ejus ſubitanea morte concidit. *Stephani Batorii* Poloniæ Regis fratre in Tranſſylvania ex hac vita erepto, ſimiliter equus ejus ſubito mortuus concidit.

II. Vox προθανάτιος. Cum *Rudolphus* Imperator ſub initium menſis Decembr. anni 1611, morbo eſſet correptus, ipſeque ſentiret, non longe ſupremam vitæ ſuæ metam abeſſe, inter alios piiſſimos & dulciſſimos ſermones ad Conſiliarios, cæteroſque, qui aderant, habitos, hæc quoque ſuſpiria emiſit: Mei cariſſimi, inquiebat, cum in juventute mea à divo parente meo ex Hiſpania in hanc patriam meam tranſitoriam per Legatum revocarer, tanto gaudio perfundebar, ut ſequentem noctem totam inſomnem traducerem. Quanto magis mihi nunc lætandum, quia pater meus cœleſtis in æternam patriam me brevi avocaturus eſt; ubi nulla eſt temporis viciſſitudo aut mutatio, & ubi calamitas & adverſitas nulla eſt. Vnde patet, quod Chriſtianiſſimus hic Imper. COELESTIS PATRIÆ recordatione ſeſe erexerit atque conſolatus ſit. Omnium hoc namque piorum Chriſtianorum officium eſt, ut terrenis hiſce relictis ad cœleſtia ſuſpirent, inque æternam & beatam DEI & Eccleſiæ cœleſtis conſuetudinem transferri cum *Rudolpho* optent. Vnde eleganter canit Mantuanus:

Terra domus animis non eſt accommoda noſtris,
Altius it noſtræ conditionis honos.
Qui nimium terras amat, & mortalia tecta,
Fallitur: eſt alio PATRIA *noſtra loco.*
Hic ſumus extorres, alienaque regna tenemus,
Sub gravis exilii, ſævitiaque jugo.

Quod Imperator *Carolus Magnus* conſiderans, tale Epitaphium *Rulando* nepoti ſuo erexit:

Tu patrium repetis, triſti nos orbe relinquis:
Te tenet aula nitens, nos lacrymoſa dies.
Du fährſt in's rechte Vatter-land;
Wir bleiben im elenden ſtand.

II. ΤΑ' ΠΡΑΧΘΕ'ΝΤΑ.

Mors ipſa. *Rudolphus* cum recreationem animæ ſuæ præcipuam ex verbo DEI petiviſſet, eamque Chriſto Redemtori ſuo commendaſſet, tandem inter vota & ardentes preces, quas toto morbi tempore ad DEVM fudit, placide in Domino obdormivit, A. C. 1612, die 10 Ianuarii S. V., anno ætatis 59, imperii vero 36. Quæ meta vitæ huic optimo Imperatori, amore & ſtudio veræ pietatis, juſtitia, veritate, clementia, ſapientia, fide, adeoque omnibus virtutibus Principi convenientibus, excellenti, à DEO conſtituta fuit. Nam quæcunque mortem nobis aut noſtris cauſæ & occaſiones afferant, ut in veteri verſu græco, *Alium alia via ducere ad lamentabile lethum*, dicitur: *tamen non caſu, nec cauſis ſecundis tantum, ſed* DEO *ſciente & volente, aut certo conſilio permittente, nos & alios ex hac vita demigrare non dubitemus.* In qua ſententia quoque *Rudolphum* fuiſſe Symbolo ſuo atteſtari voluit, cum omnia ex voluntate DEI fieri peteret.

III. ΤΑ' ΠΑΡΕΠΟ'ΜΕΝΑ.

Sepultura. *Matthias* Archidux Auſtriæ, qui tunc Viennæ, ubi nuptias menſe Decembr. anno Chriſti 1611 celebravit, commorabatur, cognita fratris morte ſtatim Pragam cum nova nupta aliiſque Nobilibus ſe recepit, ſummamque ex obitu fratris ſui cariſſimi dolorem ſuſcepit. Poſtea cum jam à Principibus ac Electoribus XXVII. Francofurti die 3 Iunii Imperator eſſet renunciatus, die 3 Octobris magno ſplendore & magnificentia juſta *Rudolpho* fecit, ejuſque cadaver in templo arcis, S. Vito dicato, tumulari curavit. De eo ſequens exſtat epitaphium Chronologicum:

DVX *a*C LVX *gent*I*s Fab*I*an*I *he*V LVC*e Ru*-
D*o*L*ph*V*s*
C*æſar*I*o gen*I*t*V*s ſang*VI*ne* C*æſar* O*b*I*t.*

Symbolum Rudolphi.

OMNIA EX VOLVNTATE DEI.

Quod Reuſnerus ita reddidit:

Quæ fiunt fieri OMNIA *ex benigna*
VOLVNTATE DEI, *pium atque fas eſt:*
Qui, quod vult, facit omne, proſperatque
Rex ceu Maximus, optimuſque Regum.

Ex eo autem videre eſt, ſacratiſſimum hunc Principem iſtas cogitationes, quas Chriſtianum hominem veræ pietatis fundamento inſiſtentem de DEI voluntate habere par eſt, ſæpe ſuſcepiſſe, eique hoc ratum firmum & fixum fuiſſe, nihil unquam eveniſſe, nihil unquam eventurum, quod non Dominus ille cœli & terræ voluerit. Cum omnia ex voluntate DEI fieri optaret, alium ſe longe ſuperiorem eſſe, qui res humanas gubernet, & in cujus manu omnia ſint, qui ſibi has in Chriſtiana Republ. partes dediſſet, affirmabat. Hujus igitur imperio & voluntati, non ſuæ, obſequendam, hunc auctorem hæreditarium omnis felicitatis, & ab eo rectum conſilium & auxilium flagitandum ſtatuebat. Eſt namque divina voluntas nihil aliud, niſi liberrimum, & ſapientiſſimum, & juſtiſſimum DEI decre-

cretum, secundum quod, quicquid est, ac quicquid futurum est, gubernatur. Preces nostræ nihil aliud sunt quam supplicationes, ut quicquid cogitamus vel consultamus, vel agimus, bene feliciterque, hoc est, ad divinam voluntatem, eveniat. Hinc ergo *Rudolphus* Imp. nunquam DEVM ad facti sui rationem quasi reddendam traxit; nunquam in illius voluntatem, etiamsi eventus minime esset optatus, inquisivit, justissimum atque rectissimum ducens, quod DEO visum fuerat.

Regula vitæ.

Ex hoc *Rudolphi* symbolo omnes homines, adeoque Reges & Principes discant, quomodo voluntatem suam semper divinæ voluntati subjicere debeant. 1. *In Fide.* 2. *In toto vitæ suæ curriculo.* 3. *In Oratione.* 4. *In Cruce, & denique* 5. *in ipsa morte.*

I. *In Fide.*

Vt fidem & religionem suam, juxta DEI voluntatem & verbum conforment. Iam vero DEVS de bonis æternis seu spiritualibus voluntatem expressit suam, quod velit remittere peccata, & certo donare justitiam & vitam æternam omnibus fide ea petentibus. Non vult DEVS, ut peccatis oppressi ruamus in æternum exitium, ideo sine ulla dubitatione statuamus, DEVM certo nobis remittere peccata, recipere nos per & propter filium suum Dominum nostrum JESVM CHRISTVM, & per eum ex abysso inferorum & æterno exitio nos liberare, & donare nobis justitiam & vitam æternam. Hæc *fide* nos oportet ita accipere, ac certo statuere, sicuti Salvator noster ait, *Ioh.* 6. *v.* 40. Hæc est voluntas ejus qui misit me, ut omnis qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Et, *v.* 29. Hoc est opus DEI (h. e. seria ejus voluntas, & cultus ipsi gratissimus) ut credatis in eum, quem misit ille. Quare nos viam ad vitam æternam non juxta nostram voluntatem & beneplacitum eligamus, sed oportet nos sequi ordinem, à DEO nobis præscriptum, ut nempe per fidem in Christum salvemur. Fides enim obedientiam exigit, non curiositatem, & quando DEVS præcipit, morem oportet nos gerere, inquit *Chrysostomus in Orat.* Detestandus est igitur error Mahumetis, qui in Alcorano suo (quem Arabes in lingua sua Alfurcan nominant) *Azoara* 2. ita scribit: *Sciendum est generaliter, quia omnis recte vivens, Iudæus, seu Christianus, seu lege sua relicta in aliam tendens, omnis scilicet* DEVM *adorans, indubitanter amorem* DEI *assequetur.*

II. *In toto vitæ curriculo.*

Vt pie, sancte, & inculpate ad præscriptum voluntatis divinæ, in verbo nobis revelatæ, vitam nostram instituamus, omnesque animi & corporis vires eo intendamus, ut mandata divina ipso actu impleantur. Sicuti enim macularum adspectus in speculo nihil juvat, si eas non abstergamus: ita quoque nihil proderit, ut voluntatem DEI sciamus, si non opere ipso eam declaremus, & juxta eam vitam nostram instituamus. Vnde Christus inquit, *Matth.* 7. *vers.* 21. Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit *voluntatem* patris mei qui in cœlis est. Et, 1 *Ioh.* 2. Qui facit voluntatem DEI, manet in æternum. Quare quemadmodum servi Dominis suis obedire debent (Proprium namque officium servorum in obedientia consistit; siquidem servi à serviendo nuncupantur:) ita nos Christiani sumus DEI servi: Ergo ipsi ut Domino nostro servire debemus in justitia & sanctitate cunctis diebus vitæ nostræ. Vti etiam pulchre monet Augustinus: *Adjungite fidei rectæ vitam rectam, & verbis vera dicendo, & factu bene vivendo.* Hoc enim si fecerimus, in nullo pene aberrabimus, sed voluntatem DEI recte spectabimus.

III. *In oratione.*

Vt DEVM videlicet invocemus secundum voluntatem ejus. 1 *Ioh.* 5. *v.* 2. & 14. Est autem hæc voluntas DEI, ut in nomine Christi petamus. *Ioh.* 16. In nomine Christi autem petimus, quando non in nostra justitia & operibus, sed in merito & justitia Christi confidimus, & ob hæc misericordiam DEI ex fide petimus. Omnia autem à DEO sunt petenda, quæ saluti sunt necessaria. Quicquid enim à DEO flagitamus adversus utilitatem salutis, non petimus in nomine Salvatoris, inquit *Augustinus tract.* 73. & iterum, *epist.* 121. Non petimus in nomine Magistri, quicquid petimus præter regulam ipsius Magistri, qui secundum voluntatem DEI nos orare docet. *Matth.* 6. *v.* 10. In omni ergo oratione nostra distinguere debemus inter bona spiritualia & corporalia. Illa simpliciter absque conditione ulla sunt petenda: hæc vero cum conditione hac: Si DEVS velit: Si ad gloriam DEI & nostram salutem vergant. Haud raro petimus divitias, sed spinæ sunt: honorem, sed lapsus occasio est: liberos, sed noxæ sunt. In divina ergo voluntate acquiescamus. Exaudiet nos certo vel juxta nostrum beneplacitum in sui honorem, vel juxta suum beneplacitum in nostram utilitatem. Non ei tempus vel modum præscribamus; *Ipse faciet.*

Imitemur exemplum 1. CHRISTI, qui calicem deprecabatur, non autem ſecundum ſuam, ſed Patris ſui cœleſtis voluntatem. *Matth.* 26. *v.* 39. 2. DAVIDIS, qui expulſus regno cum conditione petiit, ut reſtitueretur, ſi ita DEO bonum videretur. 1 *Samuel.* 15. *verſ.* 26. 3. IVDITHÆ, quæ indignum judicabat, DEO tempus præſcribere, quando juvare debeat. *Iudith.* 8. *verſ.* 13. 4. IVDÆ *Maccabæi.* Hic in acie milites ſuos confirmans, Præſtat, inquit, nos in pugna mori, quam noſtræ gentis ſacrorumque videre calamitatem. Cæterum is, qui in cœlo eſt, faciet, ut ei viſum fuerit. 1 *Macc.* 3. *v.* 59, 60. 5. LEPROSI, conditionate orantis: Domine, ſi vis, potes me mundare. *Matth.* 8. *v.* 2. 6. PAVLI Apoſtoli, 2 *Cor.* 12. *v.* 8, 9. Quando ita orationem noſtram ad DEVM fundimus, tunc ipſe dabit illud, quod in ſuam gloriam noſtramque utilitatem vergat.

IV. *In Cruce.*

Experientia Ethnicos DEI ignaros docuit, plus eſſe in vita humana amaritudinis quam dulcedinis, in qua, ſi unica guttula lætitiæ cuipiam contigerit, è diverſo tres acerbiſſimos dolores infundi. Ignorant autem, omnia divina providentia fieri, conſilio & voluntate DEI gubernari, nec fortuito fieri quicquam. Et hæc eſt noſtra illa ſapientia, qua illos anteimus, & firmiter confidimus, ne pilum quidem capitis noſtri eſſe, quin notus DEO ſit & numeretur, adeoque ei curæ eſſe, ne quid ei noxii accidat, niſi DEO volente. Quare cum ſciamus, DEVM nobis imponere crucem propter noſtram ſalutem, illius voluntati reverenter nos ſubjicere debemus, ſicut filios convenit parentibus ſuis obedire. Quodcunque enim DEVS decrevit & ordinavit, hominibuſque imponit, illud obedienter & patienter eſt ferendum. Quia DEO in omnibus eſt obtemperandum, tam in adverſis, quam in proſperis. 1 *Pet.* 5. *verſ.* 6. Iam vero DEVS omnibus hominibus crucem ab æterno decrevit, & ordinavit, eamque in tempore illis imponit. Nam in Paradiſo dixit ad hominem: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. *Geneſ.* 3. *verſ.* 19. Vbi per *Sudorem* omnis generis crux & calamitas intelligitur. Ergo omnes Chriſtiani, quando acerbiſſimorum morborum atque afflictionum mole premuntur, voluntatem DEI, quæ ſemper ſalutaris, juſta & bona eſt, ſapienter diſcernere, ac patienter ei ſeſe ſubmittere diſcant, dicentes: Si DEVS vult & decrevit, ut imagini Chriſti Filii ſui conformis fiam, *Rom.* 8. ecce fiat Domini voluntas; crucem à DEO impoſitam patienter feram. Vnde *Seneca*, licet paganus, eleganter inquit: Optimum eſt pati, quod emendare non potes, & DEVM, quo authore cuncta eveniunt, ſine murmure comitari.

Hoc perpendens *Anna Sophia* Alberti primi Ducis Boruſſiæ filia, *Iohannis Alberti* Ducis Megapolitani (qui A. C. 1576 à DEO in cœleſtem patriam evocatus eſt) vidua, inſigne omnibuſque Chriſtianis imitandum patientiæ exemplum edidit. Hæc piiſſima Matrona curſum viduitatis ſuæ multis ægritudinibus & morbis languefacta confecit: ſiquidem multis annis laboravit ex defluxionibus aſſiduis, anhelitus & reſpirationis difficultate, quæ tandem ingraveſcens, perpetuam ferme decumbendi, aut ſedendi, neceſſitatem ei attulit. Sed toto morbi tempore nullam indignationis aut impatientiæ frementis adverſus DEVM ſignificationem oſtendens, animo placido & tranquillo, qualis in reliqua vita eſſe ſolebat, DEI ſe voluntati commendavit. *Scio*, inquit, *quacunque hunc morbum cauſa vel occaſiones mihi attraxerint, tamen non caſu me, nec cauſis ſecundis tantummodo, ſed* DEO *ſciente & volente, aut certo conſilio permittente, ægrotare. Sicut Chriſtus ipſe, ne capillum quidem à capite noſtro ſine voluntate Patris noſtri in cœlis decidere affirmat. Cumque quotidie precata ſim, ut* DEI *voluntas fiat, reverenter me voluntati divinæ ſubjiciam, & ſub manu ipſius potenti me humiliabo. Scio enim* DEVM *mihi patrem propitium eſſe, ut in quotidiana invocatione eum compello, & me credere in* DEVM *patrem omnipotentem profiteor. Sicut enim pater filiorum, ita Dominus timentium eum miſeretur. Ac ut ego non poſſum oblviſci filiorum, quos ſub corde meo geſtavi: ita* DEVS *ſe piorum, ipſum invocantium, nunquam obliturum teſtatur. Quare me quoque indignam filiam ſuam ſanguine filii ſui redemtam paterna benevolentia & fide complectitur, & morbis hiſce caſtigat, non ut perdat, ſed ut agnitionem peccatorum meorum, pœnitentiam veram, ac fidem in miſericordia* DEI *acquieſcentem, & veram invocationem, ad* DEVM *veluti ad patrem* φιλόστοργον *confugientem, & ſpem vitæ ac ſalutis æternæ, cæteraſque virtutes in corde meo accendat, probet, augeat; & ardentiores ac firmiores reddat. Quæ in valetudine proſpera & rebus ſecundis ſæpe remittunt, ac frigidiores atque ſegniores fiunt, & paulatim prorſus exſtinguuntur. O beatam igitur me ancillam, cujus emendationi Dominus inſtat, cui dignatur iraſci, quam admonendi diſſimulatione non fruſtratur! O beatam diem illam, cum ex his aſſidue peccandi periculis in non peccandi ſecuritatem conſtituar! Vitæ cœleſtis ac æternæ deſiderium ardens & ſerium ut in nobis, nimio amore hujus mundi dementatis,* DEVS *accendat, & tædium aliquod ac odium præſentis*

vitæ, assidue peccantis & omnibus miseriis obnoxiæ, adferat: tot morbis aliisque ærumnis hanc mortalem vitam onerat & affligit. Vt autem Christus ipse per cruciatus & mortem in gloriam suam ingressus est: ita nos quoque cum omnibus sanctis, hac in parte, conformes fieri imaginis Filii DEI *oportet, & per multas miserias in* DEI *regnum ingredi*, &c. Tales illustrissimæ hujus Principis toto morbi tempore sermones & colloquia cum ministro Ecclesiæ & domesticis fuere, quibus preces ad DEVM ardentes addidit, inter quas tandem ex domicilio corporis debili ac ruinoso anima sancta Deoque cara placidissime in æternam patriam emigravit anno Christi 1591. *D. Chytr. in Orat. ejus funebri.*

V. *In morte.*

Paulus ad *Roman.* 14. *vers.* 7, & 8. inquit: Nemo nostrum sibi vivit, nemo sibi moritur, sed sive vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. &; DEVS est, *qui definivit dies cujusque hominis, qui statuit numerum mensium ejus. Iob.* 14. *v.* 5. *Psal.* 39. *v.* 5. Vnde *Chrysostomus* inquit: *Nec morimur ante diem, nec transire possumus diem.* Nequaquam igitur casu morimur, sed paterna DEI per mortem ad se nos evocantis tanquam summi Imperatoris *voluntate*; is certum cuique statuit vitæ terminum, quem ubi adventare intelligimus, DEO vocanti promte obediamus, quemadmodum sancti DEI viri, & pii Christiani suo exemplo nobis præluxerunt.

EXEMPLA I BIBLICA.

I. Cum *Patriarcha Abrahamus* filium suum unicum & dulcissimum *Isaacum*, de quo amplissimas promissiones divinas acceperat, ab ipso DEO sua manu mactare jussus esset, non restitit, non rationem consuluit, non rogavit pro filio, non planxit mortem ejus, non de mandati sensu disputavit; sed simpliciter & humiliter obedire, recte ac pie judicavit. Quare statim post acceptum mandatum ad filii immolationem, tanquam ad exquisitarum epularum convivium invitatus, properavit, & cum ad montem, in quo *Isaac* esset mactandus, venisset, aram exstruit, filium ligat, imponit eum lignis, evaginat gladium ad filium occidendum, cumque jam jugulum ejus peteret, voce cœlitus audita à cæde retractus est. *Gen.* 22. Scribit etiam *Iosephus lib.* 1. *antiq. cap.* 14, *Abrahamum* filio persuasisse, quod, sicut ex voluntate DEI ingressus fuerit mundum mirabiliter; ita etiam ex voluntate DEI necessario eum egredi oporteat mirabiliter, ut quem Dominus judicarit dignum, non ægritudine, non bello, non aliqua passione, humanam finire vitam, sed cum orationibus & sacrificiis animam ejus ad se vocare, & suscitare eum ob implendas promissiones. Quamobrem *Isaacus* cervicem obedienter patri porrexit, minimeque ob mortem turbatus fuit. O admirandum obedientiæ exemplum! Merito igitur *Chrysostomus* exclamat: Vtrum admirer & obstupescam justius, fortemne spiritum Patriarchæ, an pueri obedientiam, quod neque reluctatus sit, neque mortem ægre tulerit?

II. *Moses*, cum DEVS mortem ei annunciasset, *Num.* 27. *v.* 12. non expostulavit cum DEO, nec mortem deprecatus est, paratum se potius ostendit, arbitrio jussuque supremi Imperatoris statione sua & vita excedere, cum voluntario obsequio morti occurreret, montem Nebo, quem Dominus ei nominaverat, adscendens, ubi juxta sermonem Iehovæ placide exspiravit. *Deuter.* 34. *vers.* 1. 5.

III. *Iob*, cum omnes ejus liberi ruina domus una die essent oppressi, idcirco non indignatus est DEO, nec supra illos vanis lacrymis se torsit & maceravit; sed quod DEO placuit, ipsi quoque placuit, mortemque suorum æquo animo tulit, dicens: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. *Iob.* 1. *v.* 22.

IV. *Tres juvenes, Sadrach, Mesach & Abednego*, cum statuam auream à *Nabuchdonosore* erectam adorare nollent, Rex ira & furore percitus, in ignis ardentis fornacem eos conjicere minitatus est: Sed illi animose Regi responderunt: Ecce, DEVS noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, deque manibus tuis, ô Rex, liberare. Quod *si noluerit*, notum sit tibi, Rex, quia DEOS tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti, non adoramus. Intrepide igitur fornacem ingressi sunt, ex qua mirabiliter DEVS eos liberavit. *Daniel.* 3.

V. *Mater Maccabæorum* ob mortem septem filiorum lacrymis & luctui se non tradit, nullamque ingenerosam vocem emisit; sed DEO egit gratias, quod secundum voluntatem suam illos igne, ferro, aliisque suppliciis ab hac carne dissolvisset: tandem & ipsa læto animo mortem subivit. 2 *Maccab.* 7.

VI. CHRISTVS Redemtor & Salvator noster huic uni curæ incubuit, ut patri obedientiam præstaret, & opus compleret, ad quod efficiendum missus erat. Vnde *D. Bernhardus* inquit: Mementote, fratres, Christi, qui, ne perderet obedientiam, voluit perdere vitam; quod etiam passim Scriptura S. de eo testatur. Nam *Psal.* 40. inquit David in Persona Christi: Ecce venio, in capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam, DEVS

meus.

meus. *Ioh.* 4. ipſe Chriſtus inquit, Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus qui miſit me, ut perficiam opus ejus. Et *c. ſeq.* Non quæro voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me: *Ioh.* 6. Deſcendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me. Quod etiam initio paſſionis repetito vocabulo dixit, *Matth.* 26. Si calix non poteſt à me tranſire, niſi ut bibam illum, fiat voluntas tua. Cujus orationis ſenſus eſt: Pater, appetitus meus, & voluntas ipſa naturali motu mortem recuſat, & licet appetitus non moveatur in me ſine rationis conſenſu, ego volo, ut eam nunc recuſet, velitque mortem evadere, & dolorem ejus leniri. Nihilominus tamen oro, ut hæc voluntas mea non fiat, ſed tua æterna, qua me mori ſumma triſtitia, & dolore, decrevisti. Quare poſt preces factas, & perſpectam Patris æterni voluntatem, magno & confirmato animo occurrit, obviamque procedit feſtinanti Judæorum turmæ, ut ſe vinciendum conſtringendumque dedat.

VII. *Simeon* puerulum JESUM in ulnis tum corporis tum animæ tenens, præ gaudio hoc cygneum canticum cantabat: Nunc dimittis ſervum tuum Domine in pace; innuens, Se, quia Chriſtum in carne vidiſſet, jam paratum eſſe ſpiritum ſuum DEO reddere, ſi illum ad ſe recipere ei placeret.

VIII. *Stephanus Protomartyr* N. T. cum à Iudæis lapidaretur, tantum abeſt, ut ullum ſignum triſtitiæ ederet, & contra DEUM murmuraret, ut etiam in ipſa morte tripudiaret, quemadmodum de illo vetus verſus teſtatur:

Ibat ovans animis, & ſpe ſua damna levabat. Et huc pertinent omnia martyrum exempla, qui martyrium ob veram religionem conſtanti animo pertulerunt, ſuamque voluntatem per omnia divinæ voluntati reverenter ſubjecerunt.

IX. *Actorum* 12. legimus, Agabum Prophetam Paulo prædixiſſe, quod Ieroſolymis à Judæis eſſet occidendus. Quod cum audiſſent comites ejus, ac reliqui pii viri aſtantes, vehementer rogabant Paulum, ne Ieroſolymam adſcenderet. At Paulus reſpondens, dixit: Ego non ſolum vinciri, ſed & mori paratus ſum Hieroſolymis, pro nomine *Domini Ieſu*. Hinc igitur, Diſcipuli ejus, cum ipſum exorare non poſſent, ne iter Ieroſolymam verſus inſtitueret, dixerunt: *Domini voluntas fiat.*

II. ECCLESIASTICA.

I. *Martinus Epiſcopus*, (qui per triennium Iuliani Apoſtatæ immaniſſimi illius nominis Chriſtiani hoſtis caſtra in Gallia ſecutus eſt) cum febri periculoſa correptus graviter decumberet, dicebat: *Domine* ſi adhuc populo tuo inſervire poſſum, non recuſo laborem: *fiat voluntas tua.* Sed non multo poſt, nullo mortis adventantis metu, nullaque morbi aſperitate fractus, placide ad eum, quem unum ſpiraverat, ex hac miſeriarum valle evolavit, circa annum Chriſti 397, ætat. 81, cum Eccleſiam Turonenſem 26 annis concionibus ſacris, legitimaque Sacramentorum adminiſtratione paviſſet.

II. *Polycarpus* Iohannis Apoſtoli Diſcipulus & Epiſcopus Smyrnenſis, cum à perſecutoribus ſuis inquireretur, ut eum interficerent, dicebat: *Fiat voluntas Domini. Euſeb. lib.* 4.

III. *Auguſtinus* Epiſcopus Hipponenſis (qui ſub Theodoſio Iuniore Imper. floruit) inquiebat: Quamdiu mihi ſit utile vivere, neſcio; tibi Domine hoc committo.

IV. *Eudoxia Imperatrix*, cum filius ejus graviter decumberet, aiebat: Si DEUS voluerit, vivet; ſi eum auferre conſtituit, fiat voluntas ejus.

V. Cum *D. Lutherus* calculo, tuſſi, gravedine, aliiſque corporis doloribus diu eſſet conflictatus, ita orationem inſtituebat: O Domine, vitam mihi prorogare velis oro propter dilectos tuos: ſin autem hora mortis appropinquavit, *fiat tua Chriſte voluntas.*

Idem, cum A. C. 1527 lethaliter decumberet, uxori ejus hoc ſummum attulit dolorem: mox tamen relicta triſtitia ad ſe rediens hiſce verbis maritum ſuum longe dilectiſſimum affabatur: Mi Domine Doctor, ego optarem, ut DEUS vinculum noſtrum conjugale nondum ſcindat, teque ex hiſce tertis eripiat: attamen, *ſi hoc* DEO non conſultum videatur, & multo magis ei placuerit, te ex mortali hacce in immortalem ac æternam vitam transferre; ego malo, ut apud DEUM æterna fruaris lætitia, quam diutius in hac miſeriarum valle apud me vitam tranſigas. *Divina* igitur *ejus voluntati te commendo.*

VI. Cum *Principi Condenſi* à Galliarum Rege *Carolo IX* daretur optio, ut aut Miſſam audiret, aut mortem, aut perpetuum carcerem eligeret: imperterritus ille heros animoſe reſpondit: Se, DEO juvante, primum nunquam facturum: duo reliqua regis arbitrio relinquere: DEUM *tamen hæc omnia providentia ſua gubernaturum.*

VII. Cum *B. Lutherus* aliquando ſtudioſum quendam (qui Witebergæ literis operam dabat) in agone mortis conſtitutum viſeret, exque eo quæreret, An diſſolvi & cum Chriſto ſuo eſſe cuperet? ipſe reſpondit: Ego voluntati DEI me trado; quicquid ille dabit, libenter, imo & hilari fronte

fronte accipiam. Vivere me vult? Volo. Mori? Non recuſo.

Ex hac explicatione jam apparet, quantum ex hoc piiſſimo *Rudolphi* Imp. ſymbolo uſum habeamus. Chriſtus autem in ſecula vivens, imo qui ipſa eſt vita & Dux vitæ, det nobis ex gratia, ut in omnibus actionibus noſtris non noſtram, ſed benignam DEI voluntatem reſpiciamus, eandemque promti ſequamur, ad ejus gloriam & noſtram ſalutem, & quando ipſi placuerit ex hac vita nos evocare, ex morte tranſeamus in vitam, ex terra miſeriæ veniamus in cœleſtem patriam; ubi erit vita ſine morte, ſanitas ſine morbo, jubilus ſine luctu; ubi erit mera jucunditas, jucunda felicitas, ac felix æternitas.

APPENDIX.

Coronidis loco, *Pontifices Romanos*, qui ſub *Rudolpho* pontificatum geſſerunt, nec non Viros celebres, qui ſub eo claruerunt, & prodigia ac res aliquot memorabiles, quæ ſub eo contigerunt, ſubjungemus.

1. Pontifices.

Series Pontificum, qui ſub *Rudolpho* Imp. in ſede pontificia collocati fuere, hæc eſt:

1. GREGORIUS XIII, antea *Hugo Boncampagnus* dictus, juris utriuſque doctrina clariſſimus, & Profeſſor Bononienſis. Hic *Pio* V defuncto Pontificatum obtinuit anno C. 1572, qui eſt annus lanienæ Pariſienſis Chriſtianis luctuoſiſſimæ, de qua Papa *Gregorius* certior factus, quod feliciter eſſet peracta, ſtatim cum Cardinalibus ad Templum Marci conceſſit, D. O. M. pro tanto beneficio ſedi Romanæ collato gratias ritu ſolenni egit, Iubilæum toto Chriſtiano orbe publicavit, in Hadriani mole publicæ lætitiæ ſignum tormentorum diſploſione dedit, totam rei bene geſtæ hiſtoriam in parietibus artifici penicillo illivit; nihilque eorum, quæ in cunctis ac maximis quibuſque pro Eccleſiæ Romanæ victoriis fieri ſolent, prætermiſit: & Cardinalis Lotharingus tam optatum afferenti euangelium mille aureorum euangelia numeravit. *Thuan. hiſtor. lib.* 53.

A. C. 1582 idem *Papa Gregorius* Calendarium novum (quod ab ipſius nomine vulgo *Gregorianum* appellatur) emendatum (in quo, quoad omnia feſta immobilia, nos integro decendio antevertunt Pontificii) publico Diplomate recipiendum in toto orbe Chriſtiano mandavit, illudque Auguſtam Vindelicorum circa exitum Comitiorum ad *Rudolphum* Imper. miſit, ut in Germanico Imperio illud promulgaret; ſicut cæteri orbis Chriſtiani reges in Italia, Gallia, Belgio, & Polonia ſe facturos promiſerant. Verba Bullæ Pontificialis circa finem ita habent: *Pro data nobis à Domino auctoritate hortamur, & rogamus Cariſſimum in Chriſto filium noſtrum* Rudolphum II, *Romanorum Regem, illuſtrem Imperatorem electum, cæteroſque Reges, Principes & Reſpublicas, iiſdemque mandamus, ut noſtrum hoc Calendarium & ipſi ſuſcipiant, & à cunctis ſibi ſubjectis populis religioſe ſuſcipiendum, inviolateque obſervandum curent. Nulli omnino hominum liceat contraire. Si quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem omnipotentis* DEI, *ac B. B. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus, ſe noverit incurſurum.*

Verum intolerabilis hic eſt faſtus Pontificis, quod ipſe citra conſenſum Imperatoris, Electorum, Ordinumque totius Romani Imperii hanc authoritatem & poteſtatem ſibi arrogarit, ut auſus fuerit Calendarium à ſe correctum ſub anathematis fulmine Imperatori, Regibus, Principibus, omnibuſque Chriſtianis obſervandum mandare. Nam,

1. THEOLOGICE hæc Papæ poteſtas eſt illegitima. 1. *Ratione Tituli.* Quia non eſt à DEO, ſed à Diabolo, videlicet per operationem Satanæ. 2 *Theſſal.* 2. Draco enim illi dedit virtutem ſuam, & thronum, & poteſtatem magnam. *Apoc.* 13. *v.* 2. 2. *Ratione Exercitii.* Quia illegitima hac poteſtate ſua abutitur in re tali, quæ libertati Chriſtianæ ſubjecta, nullius hominis conſcientiam obligare poteſt aut debet: ideoque non eſt ferenda in Orbe Chriſtiano. *Galat.* 4. Quare Principes Auguſtanæ Confeſſionis recte fecerunt, quod prædictum Calendarium, licet Pontifex, ejuſque aſſeclæ, ſæpe eis illud obtrudere voluerint, ſemper repudiarint, & in hodiernum uſque diem recipere noluerint: idque juxta Regulam D. Pauli, *Coloſſ.* 2. Nemo vos judicet in cibo & potu, aut parte diei feſti. Et ut *Galat.* 2. idem Apoſtolus inquit: Ne ad horam quidem cedendum eſt hoſtibus, ne veritas Euangelii labefactetur.

2. POLITICE. Sic poteſtas feriarum conſtituendarum, & mutandi vel reſtituendi Calendarii, non ad Papam, ſed ad Imper. & poteſtatem ſecularem ſpectat: quia videlicet hoc eſt negotium Politicum. Nam *Iulius Cæſar* opera Soſigenis celeberrimi Mathematici eam ad rem uſus Calendarium confecit, quod poſtea Auguſtus correxit. *Conſtantinus Magnus* tempus Paſchatos in Concilio Niceno conſtituit. *Carolus Magnus* Calendarium ipſum & nomina menſium Germanica Teutonicis dedit. Merito igitur ipſorum in Imperio Romano ſucceſſoribus hoc fuiſſet relinquendum; ſiquidem Calen-

darium

darium illud novum non ſolum confuſionem temporis & feriarum, ſed etiam confuſionem divinæ ordinationis,& Magiſtratus violationem inducit:quod ipſum innuit reſponſio Electoris Saxoniæ Auguſti. Cum enim illius conſilium *Rudolphus* Imperator de eo exquiſiviſſet, is prolixa oratione oſtendit, non ſolum difficultates & confuſiones, in judiciis, in hiſtoriis, in literis contractuum, aliarumque obligationum, in nundinis, navigationibus, ſolutione cenſuum, agricultura, in omnibus negociis civilibus, celebratione feſtorum Eccleſiaſtica, ex diſſimilitudine Calendarii ſecuturas: ſed inprimis Cæſareæ Majeſtatis & ſacri Romani Imperii auctoritatem, reputationem & ſuperioritatem, à Pontifice non imminuendam, in hoc negotio conſiderari debere. Quare nec à Cæſare id receptum teſtatur Andreas Gail, I. C. excellens. Indeque in Cameræ judicio veterem & uſitatam Calendarii formam retineri eo tempore voluit. *Auctor. deciſ. ſeu præjud. Cameral. verb. Calendarium.*

3. ASTRONOMICE. Sic Gregorius Papa in publicationis edicto gloriari non erubuit, ſe Calendarium novum exactiſſimum pro veteri ſubſtituere. Sed quam vana hæc ſit gloriatio, omnique ex parte illud Calendarium perfectum non ſit, excellentiſſimi hactenus oſtenderunt Aſtronomi. Et quamvis Calendarium Iulianum non omni errore careat: id quod, tacente etiam Pontifice, noſtrates Theologi & Mathematici jamdudum obſervarunt; non tamen Solœciſmus ille Aſtronomicus tanti eſt momenti, ut ſine totius Romani Imperii conſilio & conſenſu res tanta à Pontifice ſuſcipiatur, ac novum aliquod Calendarium, abrogatis per omnia veteribus & vulgo receptis Ephemeridibus, cudatur, illudque obſervandum Eccleſiæ DEI ſub anathematis fulmine obtrudatur.

Mortuus eſt hic *Gregorius* A.C. 1585, & quidem ſubito, nullo morbo præcedente. Medici dixerunt eſſe anginam, qua intra duarum horarum ſpatium ſuffocatus eſt, cum ſediſſet annis 13, & 80 ætatis annum compleviſſet.

11. *Gregorio XIII* in dignitate Pontificia ſucceſſit *Sixtus V*, *Felix Perenottus* antea dictus, Cardinalis de monte alto, Ordinis *D. Franciſci*, in exiguo pago Marchionatus Anconatenſis pauperrimis parentibus ortus, quod & ipſe gloriabatur, cum ſe *illuſtri domo* natum diceret, quippe quæ fuiſſet lacera & diſcooperta, & à Solis radiis omni ex parte illuſtrata. In adminiſtranda politia & quiete publica procuranda rigorem adhibuit, inque innocentes etiam deſæviit, & ſupremam ſe in omnes Reges ac Principes univerſæ terræ, cunctosque populos, gentes & nationes, non humana, ſed divina inſtitutione ſibi traditam poteſtatem obtinere, publice aſſerere non erubuit. Vnde

1. In ipſis Cæſaris provinciis ſpretæ Majeſtatis exemplum ſtatuit; cum ipſius juſſu Antonius Maria Salviatus Cardinalis in *Iohannem Pepulum Comitem*, pietate & probitate juxta & nobilitate clarum, animadverteret. Habebat Pepulus aliquas ditiones Cæſarum gratia antiquitus conceſſas in Gallia Transpadana, extra Pontificiam ditionem; in quas quod nobiles aliquot exules receptum habere dicerentur, interpellatus à Cardinali legato, ut eos dederet. Cum ſe privilegii Cæſarei præſcriptione tueretur, & tantum jurisdictioni ſuæ præjudicium factum deprecaretur; Salviatus noctu Pepulum in ædibus ſuis, nihil tale veritum, comprehendi, & tanquam perduellem in Palatium ductum, ſtatim introducto ſacerdote, cui mori certus peccata ſua confiteretur, ſtrangulari juſſit. *Thuan. H. l.* 82.

2. *Henricum* Navarræ Regem & *Henricum* Principem Condæum tanquam hæreticos excommunicavit A.C. 1585, & inhabiles ad ſucceſſionem Coronæ Gallicæ declaravit, omniaque eorum regna, ditiones, aliaque bona prædæ expoſuit, ſubditos eorum ab obedientiæ vinculo liberavit, poteſtatem jaciendi & immittendi in eos injurias cuivis fecit, & Galliæ Regi *Henrico III*, cæterisque confœderatis executionem mandavit. Imperatori præterea ſcripſit, ut provideret, ne Germaniæ Principes hiſce excommunicatis opem ferant. Cauſa autem hæc fuit, quod ſupradicti Principes à Pontificia religione plane abhorrerent, & tutelam omnium fœderatorum reformatorum ſuſciperent: & quia *Henricus III*, ex omni Regia Valeſiorum ſtirpe ſolus, ſine ulla ſpe prolis, ſupererat, ipſeque hæredem regni nullum ſuſcipiebat, conjurati Pontificii metuebant, ne, eo mortuo, Navarræ Rex præcipuus regii ſanguinis Princeps, in locum ejus ſuccederet. Itaque fœdere cum *Henrico III* inito, bellum movent, & publico ſcripto conſilii & facti ſui cauſas commemorant. Inter quas præcipua erat: Non deberi in Gallia tolerari Regem, qui non ſit Catholicæ religioni addictus. Cum igitur Euangelici è regno Galliæ exire juberentur, Navarræus ſcripto publico ſignificavit, ſe neceſſitate ſumma cogi, ut defenſionem patriæ ſuſciperet. A Regina vero Angliæ confœderata pecuniam, à Germanis equites petivit. Idcirco Papa (ut dictum) anathematis fulmine eum percuſſit. Navarræus è contra ſcriptum Romæ affigi curavit, quo ſe injuſte à Papa damnari conqueſtus, Pontificem pro Antichriſto habiturum ſeſe teſtabatur, donec, quæ ſibi impingeret, probaſſet. *Chronicon. Chytr. Buch. Contin. Sleidani lib.* 26.

3. Anno Christi 1588 SIXTVS V, misso in Belgium *Guilielmo Alano* Cardinali, excommunicationis bullam contra Reginam Angliæ *Elisabetham* (quæ ante triennium Belgarum patrocinium contra Hispanum palam susceperat, iisdemque circiter x. millia Anglorum auxilio miserat) divulgavit, qua sententiam, à duobus prædecessoribus suis, *Clemente* scil. VIII & *Paulo III*, in eam latam, confirmavit, regia eam dignitate privavit, omnesq; ejus subditos à juramento & obedientia eidem debita absolvit, regnum Angliæ Hispano donavit, &, ut dignum de ea sumatur supplicium, omnes anniti jussit.

Recte igitur Pontifex Romanus Diaboli Simia dici potest. Sicut enim Diabolus ad Christum inquit, *Luc.* 4. *v.* 6. Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum (regnorum:) nam mihi tradita est, & cuicunque voluero do eam: Ita etiam Papa Romanus potestatem sibi in omnia Regna Mundi arrogat, & cuicunque vult, illa dare præsumit. Quæ detestanda est superbia & arrogantia.

Mortuus est *Sixtus V*, anno 1590, die 17 Augusti, cum paucis ante diebus conversionem Iacobi Marchionis Badensis ab Euangelica religione ad pontificiam gratiis actis & gratulationibus habitis Romæ celebrasset. Marchio Badensis quoque eodem mense, videlicet die 7 Augusti diem suum clausit extremum, quod absque dubio non sine singulari fato divino accidit: Apostasiam autem ejus supra in Act. Eccles. attigimus.

Vivo adhuc *Sixto V*, Romani statuam, ob quietem publicam, compressa sicariorum licentia, restitutam, annonæ inopiam sublevatam, urbemque ædificiis plurimis & aquæductu illustratam, in Capitolio erexerant. Cum vero, eo defuncto, homines quidam temerarii, in Capitolium irruentes, statuam ejus demoliri non dubitassent: Senatusconsultum Romæ, de non erigenda inposterum ulli Pontifici statua, factum, & marmori in atrio Capitoli insculptum est, pœna infamiæ ei, qui de collocanda vivo Pontifici statua mentionem facere auderet, denunciata. *Contin. Sleidan. lib.* 36. *part.* 2.

III. In *Sixti V* locum surrogatus est VRBANVS VII, antea *Iohannes Baptista* de Castanea dictus. Hic secundo statim post electionem die morbo correptus, quo decimo quarto Pontificatus sui die exstinctus est, anno ætatis 70.

De amborum istorum summorum Præsulum subitaneo & inopinato obitu, *Petrus Lindebergius* tale Epigramma, ad Cardinales posthumos, typis publicis expressum, divulgavit:

Pontificum properata volunt quid funera bina?
Vult certe his aliquid significare DEVS.
Vix magnæ matri SIXTVS *sua tradidit ossa,*
Mox est VRBANVS *contumulatus humo.*
Ille, ubi complesset, clarus diademate, lustrum:
Hic, ubi regnasset quinque novemque dies.
Vera loquar; veniam da, lector, vera fatenti.
Non odium, ut dicam, nec facit illud amor.
Si mihi tam subito mors vellet demere vitam,
Essem qui nunc sum, non cuperem esse Papa.
Vos, ô Cardinei Patres, hinc discite, quid sit
Pontificis summi & totius Orbis honor.
Orbis honor vanus plane est, atque omnia vana:
Omnibus at vanis vanior unus homo.

IV. De novo Pontifice eligendo Cardinales convenire inter se non potuerunt, inque varias opiniones sunt distracti: tandem, postquam sedes papalis menses duos vacasset, elegerunt *Nicolaum Sfondratam*, patria Mediolanensem, Cardinalem Cremonensem, qui se GREGORIVM XIV appellari voluit. Hic non totum annum sedit, eoque temporis spatio ingentem thesaurum, quem *Sixtus V* sua parsimonia & avaritia corraserat, cujusque summa fuit ad 5000000 coronatorum, consumsit. Ita avaro successit prodigus, juxta proverbium Germanorum: Nach dem sparer komt ein guter zehrer. Maximam autem partem in bellum Francicum impendit. Nam aliquot millia militum conscribi curavit, eosque contra Galliæ Regem *Henricum IV*, Navarræ quondam Regem, misit: Sed cum armis secularibus nihil contra eum efficere posset, spiritualibus eum oppugnavit, misso in Galliam Marsilio Landriano Bulligerulo, qui excommunicationis bullam contra eum divulgaret, qua Principes & alios Regni Galliæ proceres & nobiles, Regis causam probantes, nec non civitates, populos, cives & incolas omnes exhortatur, ne Regi hæretico inque hæresin relapso, & coronæ Regni gestandæ inhabili & incapaci, ulterius adhæreant, vel quoquo modo faveant. Archiepiscopis vero & cæteris Ecclesiasticis Prælatis ac Collegiis, sub pœna privationis & dignitatum & bonorum, majorisque excommunicationis, mandavit, ut intra quindecim dies, à Rege & illius fautoribus, Principibus & Proceribus, aliisque illi adhærentibus omnino recedant, eosque prorsus deserant ac derelinquant.

Hæc Pontificis audacia cum intoleranda ac necessario retundenda, Catholicis etiam regni Proceribus, dignitatem & salutem patriæ amantibus, videretur; Publica Parlamenti Thuronensis auctoritate diploma Pontificis irritum, seditiosum, impietatis

pietatis ac imposturarum plenum, Verbo DEI, Gallicarumque Ecclesiarum juri, immunitati ac libertatibus contrarium, ideoque per carnificem comburendum esse, declaratum est. Prælatis & Parochis omnibus, ne quis eam promulget, cæteris, ne quis iis pareat, aut penes se retineat, sub læsæ Majestatis criminis pœna, interdictum. Nuncius vero Apostolicus Martilius injecta manu comprehendi & puniri jussus. Hoc Senatusconsultum cum literis Regiis ad Archiepiscopos & provinciarum præfectos, ad publicandum & exequendum, postea missum est. Simile suprema Curia Cataulani residens paulo post promulgavit, & Bullas Pontificis publice per carnificem cremari jussit. Hinc Rex Archiepiscopos, Episcopos, & cæteros pontificiæ religionis Ordines convocat: petitque, ut tantæ Romani Pontificis audaciæ & petulantiæ, qua Regis ac regni Galliæ dignitatem ac tranquillitatem prorsus convellere ac labefactare; Regem ac regnum, pro sua libidine in ordinem redigere moliatur, magnis animis obsistant, & ex suo ordine Patriarcham eligant, qui supremam in Gallicanis Ecclesiis jurisdictionem administret, & annatas, census & pecunias pro impetrando pallio, vel quibusque aliis prætextibus exortas hactenus pecunias retineant, & communem Galliæ libertatem & salutem una secum fideliter tueri pergant. *Contin. Sleidan. lib.* 31. *part.* 2.

Gregorius Papa non multo tempore post, quam Bullas suas in Galliam misisset, in acutissimam febrim, cum tussi, continuo fluxu & phrenesi conjunctam, die 22 Septembris incidit, & decimo quinto die m. Octobris vita defunctus est, anno 1591 Pontificatus sui m. 10, die 10.

v. In hujus locum eodem mense *Iohannes Antonius Fachinettus*, patria Bononiensis, Cardinalis, & Neocastrensis in Calabria Episcopus, INNOCENTII IX nomine assumto, Cardinalium suffragiis suffectus est. Sed ille brevi temporis spatio hac dignitate gavisus est: siquidem vicesimo tertio die mensis Decembris in gravissimam febrim incidit, qua mox exhaustis viribus 29 ejusdem exstinctus est anno ætatis 71, cum sedisset menses duos.

VI. *Innocentio* defuncto successit CLEMENS VIII, *Patricius Florentinus*, antea *Hippolytus Aldobrandinus* dictus. Hic Regem Galliæ, & qui eum sequebantur A. C. 1593, denuo excommunicavit, potestatemque Regem alium Catholicum eligendi confœderatis Pontificiis fecit, missis ad *Philippum* Cardinalem Placentinum, suum in Galliis legatum, ea de re literis, quas ipse statim publicari jusserat. Sed Rex, periculorum ingentium mole ac diuturnitate, & Nobilitatis, quæ summa fide hactenus ei adhæserat, at, nisi ad Pontificiam religionem rediret, ab ipso defecturæ, precibus, querimoniis & pollicitationibus victus: quod aliter bellis civilibus finis imponi non posset, quum Galli omnes ipsimet imperare vellent, & Gallia ex Hispani faucibus eripi nulla ratione posse videretur: tandem, cum per an. 23 Catholicos acerrime persecutus fuisset, & plurima adversus eosdem bella gessisset, sibi persuaderi passus est, ut, deserta religione reformata, quam hactenus coluerat, pontificiæ se iterum adjungeret. Quapropter idibus Iulii, die sibi natali, nudis pedibus cum candela templum *D. Dionysii* ingressus, Missam Pontificiam audivit, & ab Archiepiscopo Burgensi absolutus est. Legatos etiam, Ducem nempe Niversium, aliosque summos viros, ad *Clementem* VIII Pontificem Romanum destinavit, qui conversionem suam & cum Ecclesia Romano-Catholica novam conjunctionem approbari & confirmari petant, obedientiamque, suo nomine, Pontifici promittant. Pontifex quidem legatum Niversium clementer & placide aliquoties audivit, sed tandem re infecta dimisit, Navarræo non simpliciter absolutionem negans, sed donec illustriora pœnitentiæ signa cerneret, duntaxat differens. Verum nihilominus *Henricus*, post Legati in Galliam reditum, à suis plenario ritu *Carnuti* Rex Galliæ & Navarræ coronatus est, & edicto Parlamenti ita renunciatus, eum videlicet pro Rege & supremo Domino à Principibus, Prælatis, Nobilibus, urbibus, Rebuspublicis & privatis hominibus, esse recipiendum & agnoscendum, etiamsi Pontifex ipsum in Ecclesiam recipere nollet. Sed ille tandem Regi credere & fidere cœpit, quod Romanam religionem amplecteretur. Idcirco absolutionem ab excommunicatione Pontificia, ante biennium per Niversium petitam, Pontifex Regi Galliæ A. C. 1595 concessit, eumque in gremium Romanæ Ecclesiæ recepit. Ad cujus rei memoriam postmodum A. 1596 die 3 Maii Romæ Columna marmorea ad ædem S. Antonii erecta est. *Chytr. Chronic. Saxon. Contin. Sleidani part.* 2. *lib.* 23, *&* 24.

Anno C. 1600 *Clemens* VIII, Iubilæum celebrans, portam gratiæ ter malleo aureo pulsatam aperuit prid. Kalend. Ianuarii, eamque toto anno apertam habuit, usque ad vigilias Nat. Christi. Confluxerunt autem Romam multa milla stultorum hominum, indulgentiarum redimendarum causa.

VII. Cum *Clemens* VIII, anno 1605, vita esset defunctus, in ejus locum Papa factus est LEO XI Florentinus, antea *Alexander Medices* dictus. Sed honos iste ei nequaquam diuturnus fuit: siqui-

ſiquidem, cum tantum 26 dies in pontificatu ſediſſet, hac mortali vita ereptus eſt.

VIII. Mortuo *Leoni* ſucceſſit in dignitate Pontificia PAVLVS V, qui antea dictus fuit *Camillus Borgeſius*, è familia Senenſium oriundus, seditque uſque ad annum Chriſti 1613. Hic Papa anno pontificatus ſui primo Venetos excommunicavit, propterea quod edixiſſent, ne bona immobilia in perſonas Eccleſiaſticas alienarentur; ne Venetiis nova monaſteria, xenodochia, templa, aliaque ædificia ſacra ſine Ducis & Senatus conſenſu erigerentur, & Eccleſiaſtici in aliquo malèficio deprehenſi, à judicio & animadverſione Ducis & Senatus haud eſſent immunes, ſed pro merito punirentur. Veneti vero excommunicationem Pontificis injuſtam & irritam pronunciarunt, multiſque ſcriptis per orbem diſſipatis excuſſerunt Papatus vires, & hanc imperandi vanitatem deriſerunt. Pontificis cauſam ſtrenue egerunt Bellarminus, Baronius, & Columna, Cardinales, quorum ſcripta adhuc exſtant. Quin ita tunc exenterarunt Paulum animoſa Venetorum conſilia, ut plumbeis ſuis minis, & apud cordatos Patres nil profecturis excommunicationum fulminibus diffiſus, patrocinium Hiſpaniarum Regis anxie ambiverit: atque negocio ibi in cunctatrice aula parum ex ſententia ſuccedente, mox iterum miſſo per curſorem Brevi, & exaggerata periculi magnitudine, animum Regis, ut dubiis rebus ſuppetias ferret, tentarit fortius; additis ſingularibus literis ad Lermæ Ducem, cui Pontifex cauſam ſuam commendabat quam diligentiſſime. Sed cum nihil proficere poſſet contra Venetos, tandem Regis Galliæ interventu eoſdem ab anathemate abſolvit. *Bucholtz. Barclaius in Sat. part.* 2.

II. Viri celebres.

Literis adeo effloruit *Rudolphi* II Imperium, ut haud ſciam, an multis ſeculis Germania fuerit doctior, & eruditorum in omnibus Ordinibus meſſis unquam copioſior exſtiterit. Ex iis autem celebrantur ſequentes.

I. *Theologi.*

I. *Henricus Victor*, ſacræ Theologiæ interpres fideliſſimus, & Profeſſor in illuſtri Academia Marpurgenſi. Obiit A. C. 1580.

II. *Emanuel Tremellius*, Ferrariæ patre Ebræo natus, linguæ Ebrææ peritiſſimus, qui, cum *Lucam* cum *Petro Martyre Vermilio* & aliis Proteſtantium doctrinæ addictis conceſſiſſet: poſtremo Italia omnino relicta, cum ipſo *Vermilio* ac ſociis in Germaniam venit, ac Argentinæ primum domicilium fixit: deinde in Angliam, potiente rerum *Eduardo* VI tranſmiſit, ibique linguæ ſanctæ Profeſſor factus eſt. Mortuo Rege *Eduardo*, Germaniam repetiit, & in ſchola Hornbacenſi, ſub *Wolfgango* Duce Bipontino, aliquandiu docuit: Vnde Heidelbergam ad linguæ Ebrææ profeſſionem evocatus eſt. Relicta poſtremo Heidelberga Diviodurum Mediomatricum (ubi olim ex Italia veniens uxorem duxerat) ſe recepit: unde Sedanum Bullionii Principum ſedem evocatus, ut in nova Academia linguam ſanctam profiteretur, ſeptuagenario proximus deceſſit A. C. 1580.

III. *Andreas Muſculus* D. præſtantiſſimus Theologus, & Superintendens Generalis Marchiæ, vitam cum morte commutavit Francofurti ad Viadrum anno C. 1581, ætatis ſuæ 67.

IV. *Iohannes Gigas* Northuſanus primum Eccleſiæ Wittebergenſis, poſtea Suidnicenſis in Sileſia, Antiſtes vigilantiſſimus. Morttus eſt A.C. 1581, multis Theologicis ſcriptis & poëmatibus jucundis clarus.

V. *Petrus Boquinus*, Theologus Reformatus, cum Lauſannæ mane & à prandio concionem Catecheticam habuiſſet, veſperi alterius concioni interfuiſſet, in cœna hilaris fuiſſet, eaque finita deambulando ſe recreaſſet, domum regreſſus, dum familiarem quendam ægrotantem conſolaretur, ἐσχάτως ἔχειν cœpit: & cum dixiſſet, *Domine, ſuſcipe Spiritum*; & ad ſervum accurrentem: *Ora*! placide exſpiravit anno 1582. *Bucholtz.*

VI. *Iohannes Marbachius* D. Lindavienſis, vir eruditione, confeſſione purioris doctrinæ, & zelo pio præclarus & excellens. Cum Eccleſiam Argentinenſem per annos 36 ſumma cum fide, diligentia & felicitate gubernaſſet, in cœleſtem Eccleſiam evocatus eſt anno C. 1582.

VII. *Zacharias Vrſinus*, Vratiſlavienſis, Profeſſor in Schola Neapol. Nemetum, cujus multa Theologica ſcripta exſtant, mortuus eſt anno C. 1583.

VIII. *Abraham Bucholtzerus*, Theologus, & Chronologus celeberrimus. Fuit Aulicus Concionator Croſnenſis, & deinde Paſtoratu functus eſt Freuſtadii in Sileſia, ubi etiam diem ſuum clauſit extremum anno 1584, cum ante annos 55, in ditione Electoris Saxonici, in pago Schönau prope Damam, (quæ 6 milliaribus Witteberga diſtat) in hanc lucem editus eſſet.

IX. *Franciſcus Turrianus* è Societate Ieſu, primum docuit Ingolſtadii, & poſtea Romæ; ubi paulo minor octogenario deceſſit A. C. 1584.

X. *Fridericus Widebramus*, Theologus & Poëta celebris. Defunctus eſt Heidelbergæ anno 1585.

XI. *Simon Sulcerus* D. Helvetius propugnator dogmatis Lutheri fideliſſimus. Paſtoratu functus primum

mum apud Bernatenses, postea apud Basileenses. Ex his terris pie & placide emigravit, Basileæ an. 1585, cum per annos 33 Euangelium ibi prædicasset.

XII. *Rudolphus Gualtherus* Pastor Ecclesiæ Tigurinæ, cujus Homiliæ in libros fere omnes Propheticos & Apostolicos, Euangelicosque exstant, ex hac vita discessit Tiguri anno 1586, ætatis 67.

XIII. *Martinus Chemnitius* D. Theologus Brunsvicensis, qui puriorem Euangelii doctrinam tam viva voce, quam scriptis eruditissimis in lucem emissis multum propagavit, deque Ecclesiis Christi in his terris optime meritus est. Anno 1586, ætatis suæ 64, ministerii vero 33, ad cœlestis Ecclesiæ societatem evocatus est.

XIV. *Theodoricus Snepfius* D., (*Erhardi Snepfii* Superintendentis Ienensis A. 1588 pie defuncti filius) Professor Theologiæ fuit in Academia Tubingensi, & ibidem Pastor; commentariis in nonnullos Prophetas, aliisque scriptis de rebus Theologicis editis, clarus. Fatis concessit mense octavo à morte Chemnitii supradicti, Theologorum in Germania tunc temporis Coryphæi.

XV. *Timotheus Kirchnerus* D. Pastor Ienensis, post aulicus concionator Brunsvicensis, inde Helmstadium vocatus, Academiæ fundamenta prima docendo jecit. Vinariæ è vivorum consortio sublatus est anno 1587, cum ibi per annos aliquot Superintendentis munere functus esset.

XVI. *Iohannes Wigandus* D. vir magnæ & excellentis eruditionis, ac acerrimus veritatis cœlestis propugnator; uti ex innumeris ab eo scriptis editis videre est. Vnus ille est ex scriptoribus Centuriarum Historiæ Ecclesiasticæ Magdeburgensium. Multis functus est muneribus. Primo in Schola Noribergensi functionem nactus, sed Wittebergam (ubi literis operam navaverat, ibique *Lutherum*, *Melanchthonem*, aliosque viros eruditissimos Præceptores habuerat) reversus est, interruptum studiorum cursum continuaturus; cumque Magisterii gradum esset assecutus, Mansfeldiam in patriam evocatus, Euangelium aliquandiu ibi docuit. Mansfeldia Magdeburgum accitus, Pastoris & Superintendentis munus suscepit. Hinc in Academiam Ienensem tunc primum fundatam vocatus, sed inde à *Stoßelio* apostata ejectus, Wismariensis Ecclesiæ Pastor factus, & Superintendentiæ vices ei commendatæ sunt. Denique cum iterum Ienam vocatus, iterumque inde pulsus fuisset, in Borussiam iter suscepit, ac Regiomonti primum docuit doctrinam divinitus patefactam, postea Episcopus Pomezaniensis constitutus est, & A. C. 1587 placide & pie ad Dominum emigravit, magno auditoribus eruditisque hominibus sui desiderio relicto.

XVII. *Christophorus Stymmelius*, Theologus & Poëta doctissimus, Pastoris primum Crossenæ, deinde Superintendentis Ecclesiæ Stetinensis munus fideliter atque utiliter obiit. Morte felici ac beata vitam suam in his terris clausit Stetini anno Christi 1588, ætatis suæ 63.

XVIII. *Henricus Mollerus*, Professor Wittebergensis, sed inde ob Calvinismum cum esset ejectus, Hamburgum in patriam se recepit, & ibi A. Christi 1589, ætatis 59, vivere desiit.

XIX. *Martinus Cromerus*, vir divino ingenio præclaraque eruditione & doctrina præditus, Warmiensis in Borussia Episcopus fuit, & Polonorum Regum historiam ad Sigismundum I usque continuatam conscripsit. Obiit A. C. 1589.

XX. *Hieronymus Zanchius*, natione Italus, Theologiæ in Academia Argentinensi, postea Heidelbergensi, & tandem in Schola Neapolitana Nemetum Professor. Multa scripta emisit, quæ hodie in doctorum hominum manibus sunt. Finem vitæ fecit Heidelbergæ A. C. 1590, ætatis 75.

XXI. *Hieronymus Menzelius*, Suidnicensis, Superintendens in Comitatu Mansfeldensi, ex mortali hacce in vitam immortalem decessit A. C. 1590, cum per triginta totos annos Ecclesias pie & feliciter gubernasset.

XXII. *Iacobus Andreas* D. Præpositus Ecclesiæ Tubingensis, & Academiæ ejusdem Cancellarius, Patre natus est fabro ferrario in oppido Weiblinga Ducatus Wurtemburgici, unde ab adversariis Schmidlinus seu Fabricius vocatus. Fuit Latine, Græce, & Ebraice doctissimus, in Philosophia, Theologia, cæterisque artibus ita exercitatus, ut disputando nulli cederet: multis colloquiis interfuit, & acerrima certamina cum Pontificiis aliisque sustinuit: multorum Principum & civitatum Ecclesias pie reformavit, ac Concordiæ negocium magno studio & felici successu inter Lutheranos promovit. Tandem multis exantlatis laboribus anno 1590, die 7 Febr., ætatis 61, ministerii 43, in cœlestem vitam ex hoc seculo emigravit, magnumque omnibus piis & doctis hominibus sui desiderium reliquit.

XXIII. *Iohannes Avenarius* D. aliquot scriptis, ac inprimis libello piarum precationum, & Lexico Ebræo, quod originem & cognitionem linguarum ex Ebræo fonte deductarum erudite monstrat, clarus. Ex hac vita in æternam beatitudinem senex evocatus est mensibus aliquot post Iacobi Andreæ summi illius Theologi obitum.

XXIV. *Antonius Sadeel* nobilis Theologus, ex illustri Baronum Chandæorum familia oriundus, febri hectica exstinctus est Genevæ, anno 1591,

cum in munere Ecclesiastico tam docendo quam scribendo annos 36 consumsisset.

XXV. *Simon Pauli* D. Theologus Rostochiensis, vir doctus & pio DEI zelo praeditus; uti ex scriptis ejus didacticis, ab eo de rebus Theologicis in lucem emissis, videre est. Placidissima morte ad DEVM migravit anno 1591.

XXVI. *Nicolaus Selneccerus* D. vir optimus & egregie doctus, Lipsiensis Ecclesiae minister fidelissimus, multis lucubrationibus, praesertim homiliis in omnes Psalmos editis, celeberrimus. Beatam animam DEO Servatori, ut sanctum depositum, tradidit A. C. 1592, aetatis 60.

XXVII. *Martinus Mirus* D. Electoris Saxoniae Concionator aulicus placide obdormivit A. Christi 1593, cum in his terris annos 61 vixisset.

XXVIII. *Christophorus Cornerus* D. vir fuit doctissimus, & doctrinae, *D. Lutheri* ministerio illustratae, custos fidelissimus, cujus non solum scripta Theologica, sed etiam Philosophica erudita, doctorum manibus teruntur. Fuit Professor in Academia Francofurtana, & Generalis Marchiae totius Superintendens. Ex vita hac mortali & misera in mortalem ac coelestem illam beatitudinem emigravit anno C. 1594. Docere coepit in supradicta Academia anno à nato Christo 1540, ibique quinquaginta quatuor annos integros profitendi munus, summa cum dexteritate & emolumento discentium, pie ac laudabiliter ad extremum usque spiritum continuavit. Successit ei in munere *Christophorus Pelargus* D. Suidnicensis Silesius, Commentario in Pentateuchum, Matthaeum, Schola fidei, aliisque scriptis Theologicis clarus.

XXIX. *Iacobus Rungius* D. Professor in Academia Grypswaldensi celeberrimus, & Pomeraniae citerioris Superintendens. Rebus humanis exemtus est anno 1595, aetatis 76, duobus post se relictis filiis; *Friderico*, qui patriis insistens vestigiis, ei quoque in officio Superintendentis successit; & *Davide* Professore primum Grypswaldensi, ac postea Wittebergensi, qui egregiis scriptis Ecclesiae se commendavit. Obiit anno 1604.

XXX. *Iosua Loenerus*, D. Superintendentis munere functus Meiningae & Arnstadii, postea Concionatorem aulicum egit Vinariae. Obiit an. 1595. Pater ejus fuit *Casparus Loenerus* M., unus ex illis, qui ministerium purioris doctrinae in Voitlandia inchoarunt. Postea Euangelium pure & incorrupte apud Noribergensis, & tandem apud Nordlingenses docuit.

XXXI. *Lambertus Danaeus* natione Gallus, multis scriptis clarus, vitam finivit *Orthesii* in Gallia A. C. 1596.

XXXII. *Iacobus Kimedoncius* è Belgio oriundus, ductor & Doctor in Academia & Ecclesia Heidelbergensi. Peste extinctus est Heidelbergae anno 1596.

XXXIII. *Sigfridum Saccum* D. primum Magdeburgi in collegiata Ecclesia Lutheranum Pastorem idem annus è vivorum consortio sustulit. Homiliis supra Euangelia & Epistolas Dominicales, aliisque scriptis Theologicis, posteritati nomen suum commendavit.

XXXIV. *Iodocus Nahumus*, Reformatus, Scholae Herbornensis Professor, & Ecclesiae ibidem Pastor, hujus lucis usuram amisit Hanoviae an. 1597.

XXXV. *Benedictus Arias* Montanus Hispalensis, vir doctissimus ac linguarum multarum cognitione instructissimus, Autor editionis Bibliorum Antwerpiensium, quae sumtibus & auspiciis *Philippi* II, Hispaniarum Regis, anno 1572, Ebraice, Chaldaice, Graece, Syriace, & Latine emisit. Obiit in patria sua A. C. 1598, aetatis 70.

XXXVI. Eodem anno die 12 Decembr. in Christo Servatore suo obdormivit *Leonhardus Crantzheimius*, Superintendens primum Ecclesiarum in Ducatu Lignicensi, & postea Ecclesiae Fraunstadianae in Polonia Pastor. Extat insigne ejus opus Chronologicum.

XXXVII. *Nicolaus Hemmingius*, Professor in Academia Hafniensi, non doctrina solum excellens, sed vera etiam pietate, morum modestia, ac humanitate mira, pariter exornatus, anno 1600, aetat. 87, ad aeternam DEI & coelestis Academiae consuetudinem emigravit, commentario in omnes Apostolorum Epistolas, tractatu de conjugio, aliisque scriptis eruditis clarus.

XXXVIII. *Iacobus Herbrandus* D., Professor sacrarum literarum in illustri Academia Tubingensi, compendio Theologico celebris. In aeternam ac beatam vitam decessit octogenarius anno 1600, cum per annos 41 Ecclesiam DEI informasset.

XXXIX. Idem annus fatalis fuit D. *Davidi Chytraeo* Theologo sincero, Poëtae insigni, & Historico, viro de Ecclesia Christiana praeclarissime merito, cujus nomen scripta praestantissima ab eodem edita, quae quasi penu sunt, & refertissimum omnis divinae & humanae sapientiae promtuarium, ad omnem posteritatem immortale reddiderunt. Inter caetera insigne ejus opus Chronologicum exstat, in quo historiam Saxoniae & Arctoarum gentium accurate & erudite recensuit.

XL. *Daniel Tossanus*, Theologus Heidelbergensis famosissimus, per triduum catarrho & febri laborans anno 1602 extinctus est, cum paucis ante mor-

te mortem diebus Theologicam professionem resignasset.

XLI. *Franciscus Iunius*, è Gallia oriundus, Professor in Academia Lugdunensi primarius. Fuit Ebrææ linguæ peritissimus, & Biblia cum *Emanuele Tremellio* è lingua sancta in latinum sermonem vertit, brevibusque scholiis illustravit. Vita defunctus est anno Christi 1602, die 13 Octobris, ætatis 57.

XLII. *Ægidius Hunnius* D. Winendanus Wirtembergicus, humilibus parentibus ortus, sed ob eruditionem toto orbe Christiano inprimis notus, cujus solidam & multiplicem eruditionem scripta ejus, quibus acriter veritatem adversus hæreticos defendit, commendant. Ex misera hacce lacrymarum valle ad beatorum consortium anno 1603, ætatis suæ 53 evocatus est, postquam in Academia & Ecclesia Witebergensi multos per annos magna cum utlitate docuisset.

XLIII. *Christophorus Pezelius* D. Theologus Bremensis, libro, quem vocat Mellificium historicum, clarus; quod opus inchoatum *Lampadius* ad *Matthiam* usque Imper. continuavit. Obiit Bremæ anno 1604, die 25 Febr. ætatis 65.

XLIV. *Cyriacus Spangenberg*, Theologus & Chronologus eruditus, Ecclesiæ Mansfeldensis Pastor; sed cum in Flacii castra transiisset, exulatum abiit, & Argentinæ diem suum clausit extremum anno 1604, ætat. 76. Inter alia scripta ab eo edita exstant Tabulæ in Pentateuchum, & reliquos V. T. libros usque ad Iobum.

XLV. *Lucas Osiander* D. Bavarus (*Andreæ Osiandri*, qui novam illam de Iustificatione doctrinam sparsit, filius) concionatorem aulicum egit in aula Witebergensi, postea Pastoratu apud Eslingenses functus. In beatum cœleste regnum concessit anno 1604, die 17 Septembr., ex Scholiis in universa Biblia notus.

XLVI. Eodem hocce anno exstinctus est *Conradus Beccerus D. Christi* ac veritatis minister fidelis. Euangelium primum Antvverpiæ, postea Lipsiæ docuit. Elegans ejus versio Psalmorum Davidis in vernaculos rhythmos exstat.

XLVII. *Theodorus Beza* è Gallia nobilibus parentibus ortus, Genevensis Ecclesiæ minister. Ad exitum vitæ vocatus est anno 1605, ætatis 87.

XLVIII. *Cæsar Baronius*, acerrimus Pontificis propugnator, & Annalium Ecclesiasticorum author. Romæ è vita migrat anno C. 1607, mense Iunio.

XLIX. *Georgius Mylius* D. Augustæ Vindelicorum patre fabro natus A. C. 1548, Augustanæ Confessionis propugnator ac vindex acerrimus. Superintendens Generalis fuit in patria: & cum Senatus Augustanus Euangelicis Calendarium Gregorianum obtrudere vellet, ipseque cum reliquis Ecclesiæ ministris acriter resisteret, ac illud acceptare nollet, à Pontificiis comprehensus est, curruique impositus extra urbem educendus erat. Ast à civibus Augustanam Confessionem amplectentibus (quorum tunc multo major pars quam Pontificiorum in urbe erat) armata manu liberatus est, posteaque Vlmam exulatum abiit. Inde Witebergam evocatus, ibique tam docendo quam scribendo reliquum vitæ tempus consumsit, donec A. C. 1607 anima sancta & DEO cara placidissime in æternam DEI ac Ecclesiæ cœlestis consuetudinem emigravit, ætatis 59.

L. *Philippus Nicolai* D. Waldeccæ in Hassia anno 1556 natus, anno Christi 1608 denatus. Fuit divinarum humanarumque cognitione vir incomparabilis, & eruditissimus exercitatissimusque Theologus, tum religionis etiam orthodoxæ & propagator & propugnator acerrimus. Pastoris in Ecclesia Hamburgensi munus ad finem usque vitæ fideliter gessit, scriptisque suis (quæ Dedekennus in certos Tomos redegit) de Ecclesia optime est promeritus.

LI. *Pantaleon Candidus* Austriacus, Theologus Bipontinus, qui subscriptionem formulæ Concordiæ revocavit, & *Iohanni Palatino* Duci ad deserendum *Lutheri* dogma author fuit. Anno 1608 spiritum edidit Biponti, ætatis 68, ministerii 33.

LII. *Iacobus Arminius* D. (à quo Arminiani in Hollandia denominantur) Professor in Academia Leidensi. Obiit anno 1609, ætatis 49. Mirabili occasione lux veritatis in Articulo de Prædestinatione illi paulo ante obitum affulgere cœpit, sicut *Petrus Bertius in Orat. de vita & obitu D. Arminii Disputationibus ejusdem præfixa* commemorat. *Res ita se habet:* Circumferebatur, inquit, quorundam piorum manibus libellus à quibusdam Fratribus in Ecclesia Delfensi scriptus adversus Bezam hoc titulo: *Responsio ad argumenta quædam Bezæ & Calvini ex tract. de prædest. in cap. 9. ad Roman.* Eum libellum *D. Martin. Lydius*, qui antea Pastorem egerat in Ecclesia Amsteldamensi, tunc vero Professorem agebat in nova Frisiorum Academia, transmiserat ad *D. Arminium*, rogaveratque ut adversus Delfenses patrocinium susciperet Bezæ. Non erat omnino ab hoc instituto Arminius alienus. Recens enim ex Schola Genevensi veniens auribus circumferebat sonum Lectionum & argumentationum Bezæ. Accingit se operi. Sed dum molitur refutationem, dum argumenta utrinque expendit;

pendit, dum confert Scripturas, dum se torquet ac fatigat, vero victus primo secutus est *sententiam illam quam oppugnabat*. Postea in eam divina virgula & Spiritus S. ductu delatus est, quam ad finem usque vitæ constanter asseruit: decretum sc. DEI æternum in prædestinatione non esse, eligere præcise & absolute ad salutem quosdam, quos nondum decrevisset creare, quod voluit Beza; neque vero posito decreto creationis, & præviso lapsu, quosdam citra antecedentem rationem *Iesu Christi*, quod volebant Delfenses, sed ex creatis & lapsis eos, qui vocanti DEO vera obedientia fidei responsuri essent, quod à *Melanchthone* & *Hemmingio*, & aliis permultis assertum est. *Hæc P. Bertius*.

LIII. *Iohannes Pappus* D. Lindavii natus, Theologus Argentinensis, qui strenuum se præstitit in bello spirituali pro Ecclesia militem & agonothetam invictum. Ex hac vita ad Christum commigravit anno 1610, ætat. 61, ex Epitome historiæ Ecclesiasticæ aliisque scriptis notus.

LIV. *Polycarpus Lyserus* D. vir pietate, doctrina, variisque scriptis in lucem editis clarissimus. Professoris munus in Academia Witebergensi summo cum fructu & utilitate discentium obiit. Postea generalis Superintendens in ducatu Saxoniæ electorali constitutus est. In beatam cum DEO cœlestisque ecclesiæ consuetudinem translatus A. C. 1610, die 22 Februar. ætat. 58. relictis duobus filiis: quorum unus patri ὁμώνυμος sacrarum literarum Professor fuit in Academia Lipsiensi: alter vero *VVilhelmus Lyserus Balthasaro Meisnero* D. (qui Philosophiam sobriam edidit) A. C. 1628 pie defuncto Witebergæ successit.

LV. *Iohannes VVinkelmannus* D. & *Balthasar Mentzerus* D. ob singularem eruditionem omnibus bonis commendatissimi, & Præceptores mei fidelissimi. Professores fuerunt sacrarum literarum in Academia Marpurgensi clarissimi, sed deformante eam *Mauritio* Hassiæ Landgravio A. C. 1605. Giessam profecti, & ab Illustrissimo Dn. LVDOVICO Landgravio Darmstatensi recepti sunt; qui postea A. C. 1607 Academiam Giessensem fundavit, privilegia à *Rudolpho* Imperatore impetravit, eaque die 8 Octobris promulgavit. In hac nova Academia prædicti Theologi admirabili & maxima cum utilitate docuerunt, & operam Ecclesiæ salutarem præstiterunt: quos ego per sexennium quibus Giessæ optimarum artium studiis operam dedi, docentes & disputantes, magno cum studiorum meorum fructu, audivi.

Vixerunt quoque in prædicta Academia tunc temporis Dn. D. *Casparus Finckius*, Dn. D. *Christophorus Helvicus* Chronologus & Ebræus insignis, Dn. D. *Conradus Dietericus*, Dn. D. *Iohannes Stumpfius*, &c. viri maximæ eruditionis, & Theologi præstantissimi, qui nunc omnes in cœlestem Academiam migrarunt.

II. *Iuris-consulti, Medici, Philosophi, & Philologi.*

I. *Iohannes Baptista Hadrianus*, A. C. 1511 Florentiæ in Italia natus, insignis Historicus, qui *Guicciardini* historiam accurata diligentia est persecutus, & ex quo multa sesumsisse, atque adeo plura quam ex quovis alio in opus suum Historicum transtulisse, profitetur Thuanus, miratus, eum minore inter Italos, quam par sit, in pretio haberi. Obiit anno Imperii *Rudolphi II* tertio.

II. *Hieronymus VVolfius Oetingensis*, exacta linguæ Græcæ cognitione clarus, qui perlustratis in flore adolescentiæ Galliæ & Italiæ Academiis, cum se Augustam Vindelicorum contulisset, tanquam in tutissimum studiorum nidum, ea quoque maxime scriptis & industria sua illustravit, Fuggerorum liberalitate sublevatus, quorum munificentia Zonaram, Nicetam, Gregoram, primarios historiæ Constantinopolitanæ Scriptores, ab illo summa fide latinitate donati sunt, nec non literas Græcas ibi in Annæa schola magno auditorum concursu professus est, tandemque anno Christi 1580, die 7 Octobris, ætatis 64, quos in cælibatu transegit, ex dolore calculi extinctus est: cui Haizelii fratres, *Iohannis Baptistæ* filii, Patricii Augustani, egregio monumento parentarunt.

III. *Hieronymus Surita*, vir omni doctrina instructissimus, elegantiaque clarus, qui patriam historiam prolixe admodum, summa puritate, prudentia & acumine descripsit. Mortuus est Cæsaraugustæ in Hispania, quæ ipsi patria erat, A. 1580, ætatis 67.

IV. *Iohannes Fichardus*, I. C. magni nominis, ac Reipubl. Francofurtensis ad Mœnum per quadraginta quatuor annos Syndicus prudentissimus, placida morte ad DEVM migravit anno 1581. ætatis 70.

V. *Georgius Buchananus Scotus*, vir ingenii felicitate & scribendi facultate incomparabilis, quod ejus scripta ad omnem posteritatem victura testantur. Inter cætera Psalmos Davidis vario carminis genere felicissime expressit: & historiam patriæ, eximium opus, bono, publico vulgavit. Diem suum obiit anno Christi 1582, ætatis 76. Quem mortuum veris laudibus extulit *Iosephus Scaliger* hoc epitaphio:

Post-

Postquam laude tua patriam, meritisque beasti,
Buchanane, tuis Solis utrumque latus:
Contemtis opibus, spretis popularibus auris,
Ventosæque fugax ambitionis; obis,
Præmia quinæ quater Piseæ functus olivæ,
Et linquens animi pignora rara tui:
In quibus haud tibi se anteferant, quos Itala vates
Terra dedit; nec quos Gallia mater alit,
Æquabunt genium felicis carminis; & quæ
Orbis habet famæ conscia signa tuæ.
Namque ad supremum perducta Poëtica culmen
In te stat, nec, quo progrediatur, habet.
Imperii fuerat Romani, Scotia limes,
Romani eloquii Scotia finis erit.

VI. *Iacobus Pelletarius* Cœnomannus, non solum Medicus experientissimus, sed & Poëtica & Mathematicarum artium (quas editis plerisque scriptis illustravit) exquisita scientia præcipue clarus, Lutetiæ, ubi, vita per longinquas peregrinationes extra patriam acta, senectuti, tot laboribus fractæ, sedem fixerat, anno 1582, mense Augusto, decessit.

VII. *Iohannes Bauhinus* D. cum omnium disciplinarum, tum præcipue Medicinæ laudibus ornatissimus, & Chirurgus clarissimus, qui postquam Medicinam & Chirurgiam primo in Gallia, deinde in Anglia & Belgio aliquot annis, tandem vero Basileæ totis 40 annis feliciter exercuisset, septuagenario major fatis concessit anno à reparata salute 1582.

VIII. Idem annus fatalis fuit *Lucæ Lossio*, qui, postquam annos amplius quinquaginta in Schola Lunæburgensi pubem literariam pie ac fideliter erudierat, scriptisque suis eruditissimis etiam alia Germaniæ Gymnasia utiliter instituerat, anno ætatis 71 in cœlestem Scholam evocatus est, sequenti epitaphio, uno ante mortem anno à se ipso scripto, post se relicto.

Hac placide Lucas requiescit Lossius urna,
Parte cinis terræ, quæ levis ille fuit,
Pars melior vivens cœli mens incolit arcem
Inter qui multos erudiere viros.
Qui pubi decies quinos, atque amplius annos
Tradidit hic artes, cum pietate, bonas.
Edidit & faciles qui simplicitate libellos
Non paucos Christi Pieridumque scholis.
Finibus Hassiacis nemorosis natus & agris,
Vaham qua præter, clare Visurge, fluis.
Hæc ubi cognoris, quo te via ducit euntem
Lector abi, & felix vive, valeque diu.

IX. *Hubertus Goltzius*, Venloæ in ducatu Iuliacensi natus, ob doctissima scripta de rebus Romanis in lucem emissa, in ordinem civium Romanorum lectus est, fuitque Antiquitatis indagator diligentissimus, & Historicus celeberrimus. Decessit Brugis Flandrorum A. C. 1583, ætatis 56.

X. *Carolus Sigonius* Mutinensis, magna cum eruditionis ac eloquentiæ, tum prudentiæ & ingenii laude clarissimus, nec non Historicus excellentissimus. Vitam cum morte commutavit in Italia anno 1584.

XI. *Iohannes Sambucus* D. *Maximiliani II*, & *Rudolphi II* Imperatoris Consiliarius & Historicus, professione autem Medicus, cujus in veteribus libris colligendis diligentia, ac in publicandis liberalitas summopere laudanda, siquidem *Nonnus* scriptor Dionysiacon, Aristænetus, Eunapius, Hesychius, aliique complures ejus beneficio editi sunt. Apoplexia exstinctus est Viennæ anno 1584, ætatis 53.

XII. *Iohannes Crato à Crafftheim* D. vir magnæ & excellentis eruditionis, Medicus præstantissimus, & trium Imperatorum, *Ferdinandi I*, *Maximiliani II*, & *Rudolphi II* Consiliarius & ἀρχίατρος. E vita excessit Vratislaviæ anno Christi 1585, ætatis 67.

XIII. *Iohannes Bodinus* Andegavensis, qui multis eruditissimis scriptis nomen suum nobilitavit, eumque Rex Galliæ *Henricus III* unice dilexit, ac ob raram eruditionem, multamque variarum rerum experientiam, dum cibum caperet, libenter audivit. Obiit Laoduni Veromanduorum anno 1585, die 10 Martii ætatis 68.

XIV. Mense tertio post obitum *Bodini Marcus Antonius Muretus* I. C. omni scientiarum genere & eloquentiæ laude clarus Romæ debitum naturæ persolvit anno ætatis 60, cum ibidem docuisset per annos 21.

XV. *Petrus Ronsardus* Vindomiensis, nobili familia oriundus, omnium post Augusti excessum poëtarum Gallorum præstantissimus. Extremum vitæ spiritum edidit Lutetiæ anno 1585, die 27 Decembris.

XVI. *Matthæus Wesembecius* Antvverpiensis, Iure-consultus nobilissimus, qui *Paratitlis* suis in quinquaginta Pandectarum libros universum jus civile artificiosa methodo in eruditissimam artis formam redegit, & multis præclarissimis aliis lucubrationibus illustravit. Ienæ etiam ac Witebergæ Ius summa cum laude ac sedulitate interpretatus est. Vita defunctus est Witebergæ A. C. 1586, die 5 Iunii, anno ætatis suæ 55.

XVII. *Rombertus Dodonæus* Machlin. D. *Ma-*

ximiliani II, & *Rudolphi* Imperatorum Medicus & Consiliarius, & postea apud Batavos in Academia Lugdunensi Medicinæ Professor publicus, cujus in re Astronom., Herb., Medic., eruditio scriptis inclaruit. Rebus humanis exemtus est anno 1586, ætatis suæ 68.

XVIII. *Andreas Gail* I. C. vir exquisitæ doctrinæ acrisque judicii, fuit Cameræ Imperialis Assessor, deinde Cæs. Majest. Consiliarius, ac tandem Electoris Archiepiscopi Coloniensis Cancellarius. Naturæ concessit Coloniæ Agrippinæ in patria sua anno 1587. ætatis 62. Ex scriptis in lucem emissis, quæ in summo pretio habentur, notissimus.

XIX. *Iacobus Schegkius* Medicinæ D. & Philosophus insignis, cum in Academia Tubingen. Medicinam & Philosophiam, totis annis 44, magna famæ celebritate docuisset, inque iis omnibus eam fidem, industriam & assiduitatem præstitisset, à qua vir bonus pietatis ac virtutis amans jure meritoque commendatur, anno 1587, die 9 Maii placidissima morte ad DEVM migravit, an. ætat. 75.

XX. *Michaël Beutherus* LL. Doctor, Historicus celeberrimus, & Professor historiarum in inclyta Academia Argentinensi, Compendium historiarum universalium ab origine Mundi usque ad annum 1585, aliaque eruditissima scripta, edidit. Exspiravit Argentinæ A. C. 1587, die 8 Novembris, ætatis 65.

XXI. *Theodorus Zvvingerus* Basiliensis, Medicus, Philosophus & Historicus præstantissimus, author *vitæ humanæ*, aliisque scriptis, in omni literarum genere editis, clarissimus. Basileæ obiit anno Christi 1588, die 10 Martii, anno ætatis 55.

XXII. *Andreas Dudithius* SSS. MMM. *Maximiliani, Ferdinandi, Rudolphi* Imperatorum Consiliarius ac Orator, vir nobilitate generis, eruditione, scientia variarum linguarum, Philosophiæ totius, Mathematum & Astrologiæ, Medicinæ, Iuris civilis, omnis generis historiarum cognitione, maximarumque rerum usu vere illustris & præclarus, summis honoribus tum sacris tum profanis, & legationibus amplissimis apud exteros Reges & Principes præclare perfunctus. *Dionysii Halicarnassei* judicium de historia Thucydidis (qui, teste Cicerone, rerum gestarum pronunciator sincerus & grandis est, & post Herodotum omnes dicendi artificio facile vincit: quem & propter rerum magnitudinem & gravitatem, maximi fecit *Carolus V* Imperator, ejusque historiam, in Gallicam linguam feliciter traductam, cupide legit, relegitque, quod hac iterata sapientissimi scriptoris cognitione, se multum in gubernatione Reipub. juvari, & quasi instrui & armari sentiret) utilem sane librum & thesaurum quendam ex abditis tenebris erutum, latine loquentem edidit, & Reipublicæ communicavit. Alios quoque ejusdem scriptoris libros de arte Rhetorica: tum & Longinum ac Demetrium Περὶ ἑρμηνείας, ac tres postremos Diodori Siculi & Appiani Alexandrini libros convertit. Reginaldi Poli Cardinalis vitam quoque descripsit, & Venetiis edidit. Mortem ipsum præsagiisse & prædixisse ferunt, præsentibus magnificis viris, hisce verbis: *Finis meus appropinquat.* Ac ante finem in convivium Philosophicum ab illis attractum, de rebus sacris & politicis pie & sapienter disseruisse. Tandem ubi terminum appropinquare sensit, hæc verba tribus vicibus effatum: *Ah Domine Iesu Christe, serva me:* & sic manibus bene compositis, placidissime absque ulla commotione exspirasse, anno 1589, die 23 Februarii, cum annum ætatis fere 57 complevisset. *Quirinus Reuterus Theol. Palatinus in vita ejus.*

XXIII. *Iohannes Sturmius* Orator clarissimus, & Argentinensis Academiæ Rector, de plurimorum studiis, & tota adeo Republica literaria optime meritus. Mortuus est anno 1589, die 3 Martii, cum in his terris annos 81 vixisset, & Argentinæ docuisset annos 51.

XXIV. *Iacobus Zabarella*, Comes Patavinus, Philosophus eximius, cujus varia nobilis ingenii doctrinæque monumenta exstant. Patavii mortem oppetiit anno 1589, die 25 Octobris.

XXV. *Franciscus Hotomannus* I C. ex antiqua & nobili *Hotomannorum* apud Silesios familia oriundus, magna excellentique Iurisperitia solidaque eruditione celeberrimus, ac multis egregiis operibus de vera Iurisprudentia præclare meritus. E corporis vinculis evolavit Basileæ anno 1590, die 12 Februar. ætatis 65.

XXVI. *Iacobus Cujacius* Tholosanus, ICtus præstantissimus, ac per omnem Europam celeberrimus, cujus egregia monumenta etiamnum, non solum in Gallia, verum etiam in Germania typis descripta, ab omnibus legum studiosis diurna nocturnaque manu versantur, atque adeo lectione teruntur. Diem suum obiit Biturigibus Avaricum anno 1590, die 3 Octobris.

XXVII. *Barnabas Brissonius*, haud obscuræ famæ ICtus, Consiliarius Regius, & Præses Senatus Parisiensis, homo cum eruditione, tum virtute, & prudentia, denique rerum usu clarissimus. Cum A. C. 1590 *Henricus IV* Navarræus Lutetiam durissima obsidione cinxisset, Brissonius nullum aliud ob delictum, quam quod à fide erga Regem desciscere, ac seditiosis adjungere se nollet, à Ligista-

giſtarum ſedecim-viris apprehenſus in carcere ſtrangulatus, ac publice poſtea ſuſpenſus eſt. Vrbe autem abhinc quadriennio *Henrico* Regi reddita, Senatui facinus hoc vehementer diſplicuit, adeo ut carnifex ipſe, apparitor & à Confeſſionibus Presbyter, quod Briſſonio è medio tollendo operam ſuam locaſſent, eodem patibulo, eadem hora, juſſu Senatus fuerint ſuſpenſi.

XXVIII. *Nicodemus Friſchlinus*, vir ingenioſiſſimus totoque orbe notiſſimus, Philoſophus & Medicus doctiſſimus, & poëta feſtiviſſimus, cujus nomen ſcripta ab eodem edita ad omnem poſteritatem immortale reddiderunt. Cum ob leviuſculam cauſam anno 1590, in arce Hohen-Auracenſi captivus detineretur, inde effugere conatus eſt; ruptoque funiculo in aliam atque aliam Petram ſubjectam præcipitatus, partibus corporis miſerabiliter confractis, interiit, die 24 Novembr. anno ætatis 44.

XXIX. *Hugo Donellus* Gallus, JC. Profeſſor primum fuit Avarici Biturigum in Gallia: ſed cum ibi A. C. 1572 acris perſecutio contra Euangelicos inſtitueretur, & inſtar pecudum homines mactarentur, ille cum *Franciſco Hotomanno* diſcipulorum ſuorum ac præcipue Germanorum ope præſenti periculo ereptus, in Germaniam ſe recepit, & Profeſſor in Academia Norica conſtitutus eſt. Obiit Altorfii anno 1591, ætatis 68.

XXX. *Iohannes Poſſelius* M. vir excellenter doctus, Philoſophus peritiſſimus, & Græcæ linguæ ſcientia plane ſingularis. In inclyta Academia Roſtochiana fuit Profeſſor, ejuſque ſcripta hodie leguntur. Cœleſtem in Academiam evocatus eſt anno C. 1591, die 15 Auguſti.

XXXI. *Iohannes Schröterus*, Medicus & Philoſophus inſignis, primarius in Academia Ienenſi Profeſſor, de ſtudio medico optime eſt promeritus. Octogenarius fatis conceſſit Ienæ anno 1592.

XXXII. *Iohannes Leonclavius* Amelburnus, nobilis Angrivarus Weſtphalus, qui Xenophontem, Zoſimum, alioſque Græcos authores in latinum ſermonem vertit, & cui, legationis à *Rudolpho* Imper. ad Oſmanicam Portam miſſæ occaſione, veram Turcicorum annalium, atque adeo recentis Orientalis [illegible]ſtoriæ, (quam luculentis ſcriptis illuſtravit, eamque uſque ad annum 1588 deduxit) cognitionem debemus. Deceſſit Viennæ ann. Chriſt. [illegible]593.

XXXIII. *Paulus Lutherus* Medicinæ Doctor, & Auguſti Electoris Saxoniæ ἀρχίατρος. Filius fuit *B. Lutheri*: qui quanta animoſitate, quantoque ſpiritu Pontificiæ abominationi contradixerit, eamque ſine ullo armorum ſtrepitu contra omnem humanam potentiam & celſitudinem fulmine veritatis Euangelicæ ſolo DEO excelſo fretus non tantum oppugnarit, ſed etiam in magna orbis Chriſtiani parte expugnarit, res ipſa loquitur. Cumque ipſe doctrinam medicam amaret, & remedia familiaria ac ſalutaria multa noſſet; filio Paulo autor fuit, ut poſt religioſæ pietatis ſtudium, ad hanc doctrinam, tanquam nobiliſſimam, animum applicaret: quod & præclare cecidit. Nam ita felices in cognitione & uſu artis medicæ progreſſus ille fecit, ut inter præcipuos Germaniæ medicos nomen ejus celebre ſit, & ſua medendi opera, principibus, aliiſque omnium ordinum hominibus, plurimum profuerit. In cœleſtem vitam ex hoc ſeculo emigravit A. C. 1593, à morte D. parentis 47.

XXXIV. *Iohannes Lauterbachius*, Poëta coronatus, cujus poëmata antiquam poëtarum gravitatem & ſublimitatem ſpirant. Anno 1593, die 11 menſis Octobris in cœleſtium vatum collegium receptus eſt, poſtquam Heilbronnæ optimarum artium ſtudia multos annos optime rexiſſet. Scripſit præterea alia opuſcula diverſimoda, Epigrammatum libros, à *Iohanne Poſthio* Germersheimio, Archiatro Wirtzeburgico, V. CL., ſequenti elogio condecoratos:

Heröum laudes, & Cæſaris inclyta facta,
Dum celebras numeris, culte Poëta, tuis:
Te ſimul attollens magnis Heroïbus æquas,
Et niveis tecum Muſa triumphat equis.
Donec & Heröum laudes, & Cæſaris acta
Vivent, vivet honos nominis ille tui.

Inſignia vero Lauterbachiana idem ille Poſthius tali metro illuſtravit:

Carmina dum Phœbo, dum carmina Cæſare magno
Digna canis variis, docte poëta, modis:
Laurea ſerta tibi Phœbus dat, maxima Cæſar
Ornamenta, tuum nobilitatque genus.
Ter felix, quemcunq; probat cum Cæſare Phœbus:
Illius æternum fama ſuperſtes erit.

XXXV. Idem quoque annus emortualis exſtitit Orlando de Laſſo, Bergæ Hannoniæ urbe nato, qui Muſicus fuit excellentiſſimus, & per totum terrarum orbem inprimis Chriſtianum celeberrimus, eumque Muſices ſtudio *Carolus* IX, Rex Galliæ, paulo ante mortem è Norico evocavit, cum poſt infeliciſſimam lanienam Pariſienſem ex horroribus nocturnis damna ſomni ſentiret terribilia, quem interruptum adhibiti ſymphoniaci pueri expergefacto reparabant, teſte *Thuano hiſt. l.* 57. Rege anno 1574 extincto, Orlandus rurſus in Germaniam ſe recepit, & tandem anno ætatis 73 Monaci in Bavaria vitam finivit.

XXXVI. *Andreas Mylius*, vir latinæ & græcæ linguæ cognitione, & pure ac eleganter latine ſcribendi ſolutam & ligatam orationem facultate ornatiſſimus ac præſtantiſſimus, Illuſtriſſimi Principis Megapolitani *Iohannis Alberti* ab initio ſtudiorum moderator, poſt illius ejusque filiorum conſiliarius fidiſſimus. Mortuus eſt A. C. 1594.

XXXVII. *Iohannes Borcholt* IC. magus & practicus inſignis, cujus ſcripta in ſummo pretio habentur. Profeſſorem egit in inclyta Academia Helmſtadienſi, diemque ſuum obiit anno 1594, ætatis 57. Succeſſit ei *Valentinus Forſterus*, qui merito inter laudatiſſimos, & ingenio, doctrina, prudentia, & dexteritate præſtantiſſimos Iuris conſultos numeratur.

XXXVIII. *Henricus Pantaleon* Medicus, Philoſophus & Hiſtoricus, Profeſſor in Academia Baſilienſi, in qua cum per annos 40 maximo cum auditorum fructu docuiſſet, è vita migravit A. C. 1595, ætatis 73.

XXXIX. *Reinerus Reineccius*, Hiſtoriarum Profeſſor in Academia Julia. Inter alia ejus erudita ſcripta extat liber, in quo methodum legendi cognoſcendique hiſtorias accuratiſſimam monſtrat. Extremum ſpiritum exhalavit Helmſtadii anno 1595, die 14 Aprilis.

XL. *Michael Neander*, vir in omni diſciplinarum genere doctiſſimus, qui optimarum artium ſtudia in inclyta ſchola Ilfeldenſi ad annos 45 magna cum laude rexit, deque Republica literaria optime eſt meritus. Extremum vitæ diem clauſit Ilfeldiæ anno Chriſti 1595, die 26 Aprilis, anno ætatis 70.

XLI. *Iohannes Poſthius* Germersheimenſis Palatinus, Medicus, Poëta & Polyhiſtor doctiſſimus, ac primum Epiſcopi Wirtzburgenſis, poſtea *Friderici IV* Electoris Palatini Archiater. Debitum naturæ perſolvit A. C. 1597, ætatis 60.

XLII. *Ioachimus à Beuſt* in Planitz I C., vir eruditione ſcriptisque editis celeberrimus, ac quatuor Electorum Saxoniæ Conſiliarius intimus. Morte felici ac beata vitam ſuam in his terris clauſit anno 1597, ætat. 75.

XLIII. *Aldus Manutius*, Italus, Pauli (qui antiquitatis inquiſitor & indagator diligentiſſimus fuit) filius, vir eruditiſſimus, quique nulli parcens ſumtui rem literariam ſua diligentia multum promovit; editis ſumma characterum elegantia innumeris veterum ac recentium monumentis. Deceſſit Romæ ſub finem menſis Octobris anno 1597, à morte patris 23.

XLIV. *Abrahamus Ortelius*, *Philippi II* Hiſpaniarum Regis Coſmographus excellentiſſimus, & immortalis illius operis Theatri orbis terrarum author. Mortuus eſt Antvverpiæ anno 1598, ætatis ſuæ 71.

XLV. *Nathan Chytræus*, *Davidis Chytræi* D. ſummi illius Theologi & Hiſtorici celeberrimi frater, Profeſſoratu primum functus in Academia Roſtochiana, poſtea magna cum eruditionis, fidei & dexteritatis laude in Schola Bremenſi pubem literariam docuit. Obiit Bremæ A. C. 1598, die 27 Febr., anno ætatis 55.

XLVI. *Ioachimus Camerarius* patri A. C. 1574 pie defuncto ὁμώνυμος, Philoſophus & Polyhiſtor doctiſſimus, & inclytæ Noribergenſium Reipubl. Medicus, & aliquot Principum Archiater. Defunctus eſt A. C. 1598, ætatis 64, Noribergæ, ubi etiam frater ejus *Philippus* I C. inſignis per complures annos Conſiliarium egit.

XLVII. *Samuel Grynæus Simonis* (cujus utiliſſimis ſcriptis etiamnum fruimur) filius, vir ingenio, eruditione & uſu excellens, & incorruptæ veritatis in Iure amantiſſimus, Collegii Iuris-conſultorum in Academia Baſilienſi Anteceſſor & Profeſſor, ac Reip. ibid. Syndicus fuit, quo Promotore Doctores & Licentiati Iurium creati fuerunt circiter 360. Anno 1599, ætatis 60, aſthmate & hydrope exſtinctus eſt Baſileæ, ubi & pater ejus A. C. 1541 peſte extinctus eſt.

XLVIII. *Tycho Brahe, Eques Danus*, Mathematicus & Aſtronomus longe celeberrimus, qui quantum in Mathematicis diſciplinis atque Aſtronomia excelluerit, & quid ad poſteritatem in iis effecerit, ſcripta ejus oſtendunt: quæ exteri quoque homines doctrina politiſſimi ob ſingularem eruditionem, & variarum utiliſſimarumque rerum explicationem diſertam ac perſpicuam magni faciunt, & admirantur. Mortuus eſt Pragæ in aula Cæſarea anno 1601, cum anno 1546 (quo *B. Lutherus*, per quem DEVS puram & ſinceram Euangelii doctrinam, tenebris plusquam Cimmeriis involutam ſub impii Papatus obſcura nocte, puritati & nitori ſuo reſtituit, in cœleſtem patriam migravit) Knudſtorpii prope Lundum in Scania in hanc lucem editus eſſet.

XLIX. *Caſparus Peucerus*, Medicus & Philoſophus, eloquentia, literis, & experientia vir maximus, & Conſiliarius Principum Anhaltinorum, *Iohannis Carionis* Mathematici excellentiſſimi Chronicon, ab eo, Germanico idomate contextum, ab Hermanno Bonno Paſtore Lubecenſi primum latinitate donatum, & à *Philippo Melanchthone* (cujus filiam ipſe in matrimonio habuit) emendatum, ad ſua uſque tempora feliciter continuavit. Vitam cum morte commutavit anno 1602, die 25 Septembris, anno ætatis ſuæ 78.

L. *Petrus VVesembecius* I C. & in inclyta Academia Altorfina Iuris Professor primarius, eruditionis, pietatis & humanitatis laude clarissimus. Obiit anno C. 1603, ætatis 57, anno à fratris sui *Matthæi* (ingenii acumine & monumentorum celeberrimorum fama ad veterum laudatissimorum Iuris-consultorum laudem quam proxime accedentis) morte decimo septimo.

LI. *Melchior Iunius* Witebrgensis, vir optimus & orator eloquens, qui scriptis suis discentium studia quam plurimum promovit. *Iohannis Sturmii* discipulus fuit, eique ab officio remoto in studii eloquentiæ professione & gubernatione Scholæ Argentinensis successit. In cœlestem Academiam evocatus A.C. 1604, die 26 Ianuarii, ætatis 59.

LII. *Iustus Lipsius* è Belgio oriundus, Philologus summus, orator magnus, si non maximus, & historicus denique præstantissimus. Obiit Lovanii, (ubi Professor fuit) A. C. 1606, ætatis 59. Monumenta reliquit in omni disciplinarum genere præclara, quibus nunc plurimæ gentes tanquam divini ingenii fructibus salutaribus perfruuntur.

LIII. *Nicolaus Taurellus*, Medicus & Philosophus celebris, qui, cum medicam artem fideliter docuisset & feliciter exercuisset in inclyta Altorfina Acad. Noricorum annos multos, diem suum clausit extremum A. C. 1606, ætatis 59.

LIV. *Hieronymus Treutlerus* I. V. D. Consiliarius Cæsareus, & Professor in Academia Marpurgensi celeberrimus, qui præclaram famam, & solidæ in legibus scientiæ, accuratissimæque legum interpretandarum facultatis existimationem apud exteros quoque obtinuit. Exstant disputationes ejus ad jus civile *Iustinaneum Pandectis* comprehensum eruditissima methodo conscriptæ. Mortuus est Budissenæ Lusatiorum, anno 1607, ætatis 42.

LV. *Martinus Crusius*, Græcæ linguæ & Oratoriæ in Academia Tubingensi Professor celebris, & Annalium Suevicorum author. Tubingæ octogenario major fatis concessit anno 1607.

LVI. Idem hic annus fatalis fuit *Matthæo Dressero*, Historiarum & Oratoriæ facultatis in Academia Lipsiensi Professori. Homo fuit literatus, & valde pius, & plenus consilii, usu denique rerum singulari, experientiaque multiplici præditus. Exstat Isagoge ejus Historica, in qua per sex mundi millenarios acta in Ecclesiis & Politia exacte recensuit.

LVII. *Nicolaus Crellius* I. V. D. intimus quondam Christiani Electoris Saxoniæ Consiliarius, sed anno Christi 1607 Dresdæ, postquam totis quatuordecim annis captivus fuisset, decollatus de causis (ut plerique affirmant) politicis, tanquam perturbator pacis publicæ, & Patriæ hostis, & criminis reus læsæ Majestatis, sententiam pronunciantibus Consiliariis Cæsareæ Majestatis eam ad rem delectis.

LVIII. *Bartholomæus Kerckermannus*, Gymnasii Dantiscani Rector, excellentis ingenii solidæque eruditionis laude clarissimus, & ex scriptis variis notissimus. Finem vitæ habuit Dantisci in patria anno 1609, ætatis 37.

LIX. *Iosephus Iustus Scaliger*, *Iulii Cæsaris* A.C. 1558 defuncti filius, vir ingeniosissimus, variarum linguarum cognitione instructissimus, omnique doctrinarum genere excultissimus, magni illius de emendatione temporum operis author. De eo ita *P. Scriverius*:

——— eruditione
Idumæus, Arabs, Syrusque & Indus,
Chaldæus simul, Æthiopsque civis,
Quemque Achæmenii suum vocarent,
Pelasgus simul, & simul Latinus,
Et Graius vetus, & quotidianus;
Et Thuscus simul, & simul Britannus;
Et quod altera secula obstupescant,
Hispanus simul, & simul Batavus.

Obiit Lugduni Batavorum anno 1609, mense Februario, anno ætatis 68. Cum uberioribus lacrymis deplorasset nimiam vivacitatem suam, quod ad ea usque tempora durasset, quibus in dubium vocaretur meritum & satisfactio Servatoris nostri *Iesu Christi*, quem se propediem visurum esse confidebat, sedentem ad dextram Patris omnipotentis. *Baudius in oratione ejus funebri.*

LX. *Gregorius Bersmannus*, Annæbergæ in Misnia natus, Philosophus & Poëta clarissimus, & illustris Gymnasii Servestiani Rector. DEO & naturæ concessit Servestæ anno 1611, ætatis 74.

LXI. *Casparus Bauhinus*, *Iohannis* filius, Medic. D. Anatom. & Herbariæ in Academia Basiliensi Professor celeberrimus, & diligentissimus, ac Illustrissimi Ducis Wirtembergici Archiater. In Botanicis & Anatomicis eruditissima ejus scripta exstant.

LXII. *Andreas Bacherus* Poperinganus Flandrus, Medicinæ D. clarissimus, & Ducum Brunsvicensium & Lunæburgensium per 43 annos Archiater.

LXIII. *Elias Reusnerus*, Silesius Medicus, & Historicus insignis, & Poëta optimus, Professor in Academia Ienensi, cujus insigne opus Genealogicum inter alia ejus scripta exstat. Frater ejus *Nicolaus Reusnerus* IC. Orator, Philosophus & Poëta fuit præstantissimus, Consiliarius Ducum Saxoniæ,

niæ, nec non Professor in Academia Ienensi, multis ingenii monumentis celeberrimus.

LXIV. *Dionysius Gothofredus*, Parisiensis, IC. acris judicii, & in praxi dexteritatis singularis: Professor fuit in inclyta Academia Argentinensi, & legum interpres acutissimus.

LXV. *Hermannus Kirchnerus* I.V.D. Orator & Poëta Cæsareus C. ac Professor in inclyta Academia Marpurgensi, multis lucubrationibus celeberrimus.

LXVI. *Iacobus Christmannus*, multarum linguarum gnarus, & Philosophiæ Professor in Academia Heidelbergensi, cujus scripta extant.

LXVII. *Isaacus Casaubonus*, undiquaque eruditissimus Philologus, ac Græcæ & Latinæ linguæ felix propagator. Baronii XII annalium Tomos, Centuriis Magdeburgensibus oppositos, (quos *Abraham Bzovius* continuavit; *Henricus* autem *Spondanus* & *Bisciola* in epitomen redegerunt) in XVII exercitationibus egregie refutavit. Idem fecit *Goldastus* in Rationali.

LXVIII. *Fridericus Taubmannus* Francus, Professor in inclyta Academia Wittebergensi, vir doctissimus, & poëta præstantissimus & festivissimus, cujus jucunda & erudita extant poëmata.

LXIX. *Rudolphus Goclenius*, Hassus, Philosophus insignis, & in Academia Marpurgensi Professor, cujus singularis & excellens eruditio doctis omnibus nota est ob multas lucubrationes, quibus veræ Philosophiæ studia illustravit.

LXX. *Iacobus Augustus Thuanus* Gallus, genere, ingenio & literis vir vere magnus & nobilis, qui libris CXXX suæ ætatis Historiam summo judicio & fide prudentissime conscripsit; opus & styli elegantia, & gravissimarum rerum copia ac majestate cum quibusvis sive veterum sive recentium in eo genere scriptis conferendum.

III. *Prodigia.*

I. Anno 1577 Cometa stupendæ & insolitæ magnitudinis visus est mense Novembri. *Beutherus* scribit, se talem per omnem suam vitam nunquam vidisse, cum quoad longitudinem & latitudinem caudæ, tum quoad atrocitatem incendii, habuisseque formam gladii Turcici. Tales autem Cometæ aut novæ stellæ apparentes non sine causa novi aliquid nunciare, si non apportare, putantur. Vnde Camerarius de Cometis scribit: Οὐδεὶς Κομήτης ὅςις ὐ κακὸν φέρει. & Peucerus inquit: Cometæ quoties exardescunt, mutationes, clades & calamitates portendunt. Et hoc omnium temporum historiæ testantur.

II. A.C. 1579 horrendæ tempestates in Hassia, quibusdam etiam locis in Thuringia, plurimum damni dederunt. Nam & grando magnitudine ovorum segetem & vineta prostravit, & aquarum eluviones fundis, hominibus & jumentis multum nocuerunt.

III. A.C. 1580, Cometa fulsit in Borussia, Noribergæ, Gorlicii, &c. duravitque per tres menses, scil. ab Octobri usque in mensem Ianuarium anni sequentis.

Ex hujus Cometæ inflammatione, nec non ex aëris corruptione, exortum esse putant Astrologi & Medici morbum epidemicum, qui hoc anno totum fere terrarum orbem peragravit, & ex Oriente ac Meridie ad Occasum & Septentrionem contendit. Nam mense Iunio Siciliam: Iulio Romam, & vicina Italiæ loca: Augusto Venetias & Constantinopolim: Septembri Hungariam, superiorem Germaniam, Bohemiam (ubi *Cæsar Rudolphus* II ipse hanc luem cum domesticis aulicis expertus est) & Saxoniam: Octobri littoris Balthici urbes: Novembri & Decembri Daniam, Sueciam & Poloniam (ubi *Stephanus* Rex, qui tunc bellum contra Moscovitas gerebat, multique alii, tam equites quam pedites, hac tabe infecti fuere) magna celeritate infestavit, ita ut omnes fere homines febri diaria aut tussi ex catarrhis ad pectus delabentibus passim sint correpti, multi etiam qui affectos ante pulmones habebant, extincti. Romæ in fine Iulii uno tempore 40000 homines jussu Pontificis *Gregorii* XIII numerati sunt, qui hoc morbo infecti fuere. Lubecæ mense Octobri, sub ipsa incensione Cometæ, 8000, nec minori numero Hamburgi hoc malo infecti fuere: sic Bremæ, & Brunsvigæ atque Luneburgi infinitus numerus, inque omnibus regionibus & civitatibus in singulis domibus uno tempore, nemine fere excepto, omnes decubuere. Alius autem alio gravius laboravit, pro naturarum diversitate, & commoda aut mala diæta adhibita. Hi autem, qui nulla medicina usi sunt, citius ac felicius cæteris convaluerunt: unde multi in eam opinionem sunt perducti, ut statuerent, medicinam sine favore cœlesti non solum irritam, sed sæpe etiam noxiam esse: in qua opinione *Hippocratem* & *Galenum* etiam fuisse constat.

IV. A.C. 1582 sævæ & horrendæ ventorum procellæ exortæ sunt, quæ magnum navigantibus damnum dederunt, inprimis in Hollandia & Selandia. *Chytræus*, *Beutherus*.

V. A.C. 1587 Belgæ ingenti peste & fame conflictati sunt. In Flandria passim municipia & pagi, habitatoribus vel bello necatis, vel peste absumtis, vel fame mortuis, vacui, meram solitudinem præferebant, adeo ut in domibus feræ bestiæ & lupi

stabu-

ſtabularentur: qui ad eum aucti fuerunt numerum, ut non tantum pecora, verum etiam pueros, imo viros & mulieres invaſerint, ex matrum ſinu & complexu infantes abripientes & dilaniantes. In agro Gandavenſi urbi vicino, ultra centum homines à lupis devoratos, memoriæ proditum eſt, prævalente adverſus incolarum paucitatem ferarum multitudine: Canes fame & rabie efferati per agros paſſim oberrabant, & obvias quasque beſtias, quinetiam ſe ipſos mutua laniena conficiebant, tantaque erat agrorum vaſtitas, ut neque campi à ſylvis, neque foſſæ & aggeres à viis altioribus diſcerni, neque areæ, dirutis ædibus, à poſſeſſoribus dignoſci poſſent, adeo vaſtata, & arbuſtis, dumetis ſpinetisque obſita erant omnia. Famis quidem tanta vis fuit, ut Antwerpiæ, Bruxellis, Brugis, Gandavi, & alibi, honeſti & ſplendide amicti homines veſpere incogniti panem oſtiatim quæſierint; vulgus vero è quisquiliis & ſordium colluvionibus, oſſa, putamina & alia conquiſiverint. In Hollandia, Selandia, & aliis confœderatis provinciis, tolerabilius aliquanto erat annonæ precium, utpote quæ navigatione libera & aperta uterentur, ac è piſcatu & negotiatione maritima magnum quæſtum facerent. Quo factum eſt, ut ingens eo hominum multitudo aliis è locis commigrarit, ſic ut multis in oppidis, ædibus hominum multitudini non ſufficientibus, ampliora pomœria deſcribere neceſſe fuerit. *Contin. Sleidan. part. 2. lib. 27.*

VI. A. C. 1588 varia portenta ſunt conſpecta. Nam in Ditmarſia (cui nos ortum debemus) quinque ſoles eodem menſe viſi. In quodam vico Apenradio, una leuca à Meldorpio diſtante, mulier quinque dierum intervallo gemellos enixa eſt. Gryphiswaldiæ, celebri Promeraniæ urbe, xiphias ſeu piſcis gladius variis literis & characteribus, utpote crucibus, gladiis, vexillis, ligone, pugionibus, equorum capitibus & navibus inſignitus, die 22 Maii captus eſt. Ad 26 vero diem Iunii Sol, aëre ſereno exiſtente, repente obſcuratus, toto die illo cum gladii ſtricti figura in ore quaſi viſus eſt. Rupes Culmerbergenſis prope Salfeldiam, prodigioſe ſeſe aperiens, diſrupta eſt. Panes ab Euclione quodam tenaciſſimo prope Rhodopolim in furnum miſſi, palaque rurſum extracti, ſanguinem miraculoſe ſudantes, paulatim in cineres reſoluti ſunt. Et alia id genus multa acciderunt. *Idem l. 28.*

VII. A. C. 1590 ingens ſiccitas fuit per totum fere annum. Itaque ſeges rara, frumentum tenue, fœnum paucum; olerum vero & leguminum copia exigua, vinumque modicum ubique provenit. Incendia quoque excitata ſunt multa. In Thuringia pagi & oppida exuſta ſunt. Arſere compluribus locis ſylvæ, in montibus præſertim Bohemicis. Fœnum in curru vectum infra Viennam Solis ardore conflagravit die 30 Iulii. Horribilis quoque terræmotus eadem die, qua Pontifex ſummus *Vrbanus VII* ad dignitatem iſtam eligebatur, ſcil. 15 Septembr., Viennam Auſtriæ & multa Bohemiæ & Moraviæ loca concuſſit. Viennæ ædes quamplurimæ labefactatæ: turris D. Stephani ita conquaſſata, ut ruina illius metueretur, & de faſtigio deſtruendo conſilium capi neceſſe fuerit. Templum cœnobii Scotorum, & hoſpitium ad ſolem aureum, patrona & familia illius diverſorii una cum hoſpitibus aliquot oppreſſis, concidit. Caſtellum Caniſianum in finibus Hungaricis media ex parte, magna militum ſtrage facta, corruit. Praga quoque haud parum contremuiſſe fertur. Haud procul à Vienna Auſtriæ agri mephitim exhalarunt, & ſolum, pluribus locis, atris locuſtis conſtratum fuit, quæ pedibus conculcatæ, teterrimum fœtorem efflarunt. *Dreſſerus millenar. VI. pag. 522.*

VIII. Anno 1591 peſtis ingens in Livonia graſſata eſt, quæ in una urbe Revalia ad 5000 hominum abſumſit.

Eodem anno univerſam Italiam dira fames preſſit, tantaque fuit annonæ caritas, & frumenti inopia, ut modius tritici triginta quatuor coronatis venderetur. Initio igitur Cardinales, Epiſcopi, aliique prælati, populum ſuum expenſis alere cœperant: & ipſe quidem Pontifex *Gregor. XIV* ingentem pauperum numerum ſuſtentavit. Poſtea vero cum fames & penuria indies major fieret, decretum eſt, ut Iudæis, meretricibus, exteris multis, aliisque inutilibus hominibus urbe ejectis, in ſingula capita octo tantum panis unciæ quotidie diſtribuerentur; armis, priusquam hæc à Pontifice promulgarentur, populo, ne ſeditio & tumultus in urbe exoriretur, ablatis. Holſatia, Dania, & Hanſeaticæ Vandalorum civitates, atque Belgium, Italis in communi totius provinciæ neceſſitate ſuppetias promte tulerunt: & quod inauditum hactenus fuerat, multas naves annona oneratas, circumnavigata Gallia & Hiſpania, per anguſtias freti Herculei in mare Mediterraneum & Liguſticum, & in ipſos Italiæ portus cum gratulatione pauperum deduxerunt; atque ita Danorum, Hollandorum & Germanorum Hanſeaticorum beneficio factum fuit, ut frumentum, quod triginta quatuor antea vendebatur, & vix haberi amplius poterat, mox viginti, & paulo poſt quatuordecim coronatis, annona indies magis magisque levata, emeretur. Pontifex curſorem, qui nuncium adventantium navium primus attulerat, mille ducatorum honorario donavit. *Ianſon. in Merc. Gallo-Belg. tom. 1. lib. 4.*

IX. A.C. 1592, die 20 Decembris, visæ sunt paraselinæ circa Lunam naturalem, varii coloris radios in orbem de se spargentes, una cum alba cruce per paraselinas extensa.

X. Anno 1595, in Hollandia, Geldria, tractu Rhenano, Austria, Bohemia, Saxonia, Misnia, Lusatia, Silesia, aliisque Germaniæ locis, stupenda & insolita extitit aquarum inundatio: quæ non solum pagos plurimos destruxit; verum etiam miserabilem stragem tam hominum quam pecorum edidit. *Bucholtz*.

XI. A.C. 1598, Romæ tanta tamque insolita exstitit fluvii Tyberis eluvies & inundatio, ut plerasque ædes in ipsius urbis meditullio sitas ad medietatem usque eluerit, & fundamenta illarum ita convulserit, ut nulla fere urbis, alias amplissimæ, pars reperta fuerit, quam tignis ac tibicinibus suffulciri & sustentari non oportuerit; multis ædibus jam collapsis, reliquis casum & ruinam in horas minitantibus. In hac eluvione, præter magnam pecorum in campis hinc inde suffocatorum multitudinem, 1500 circiter homines perierunt. Damnum vero urbi illatum, multis aureorum myriadibus æstimatum fuit. *Idem*.

XII. A.C. 1599 in Lisbona & Hispania ultra 70000 hominum peste extincta sunt. *Chytræus*. Peste autem DEVS & impios ferit, ut juste affligat: & pios exercet, ut aut corrigat, aut punita mundi ingratitudine ad meliorem vitam traducat.

XIII. A.C. 1600 Terræmotus horribilis Norsiæ, & in urbe Florentia, aliquot ædificia evertit. *Theodorus Meurer*.

IV. *Res aliquot memorabiles*.

I. Anno 1576, die 4 Novembris, Hispani, qui in castello Antvverpiensi in præsidio collocati erant, cum animadverterent, sese civibus admodum esse exosos, adjunctis sibi Germanis militibus, tormentis bellicis & globis igneis, atque armata manu, maximo numero urbem invadunt; quibus initio cives fortiter restiterunt. At Hispani, cum potentia eis prævalerent, urbem in suam potestatem redegerunt, & obvios quosque trucidarunt, nihilque contumeliæ & petulantiæ omiserunt. Multi è civibus, dum aquis insilientes salutem naviculis quærunt, suffocati sunt: inter milites fugientes Oversteinius Comes in aquam delapsus, & armorum pondere depressus, periit. Trucidati & submersi ex oppidanis & civibus ad septem milla. Hispani vero desiderarunt è suorum numero circiter 200, & urbe potita ingens incendium excitarunt, quo miserabilem in modum opulentissima totius urbis pars, in qua amplissimæ erant tabernæ omnis generis preciosissimis refertæ mercibus, desolata fuit. Sequentibus diebus nullum crudelitatis genus milites ad extorquendam civibus pecuniam prætermisere: neq; enim ulli vel ordini vel ætati pepercerunt: inprimis vero Valones, quoscunque deprehenderant, sicis & pugionibus interfecere. Patresfamilias sese, liberos, familiam ac supellectilem omnem, quanta volebant victores, pecunia redimere cogebantur. Qui vero aut non poterant, aut tantum dare recusabant, fidiculis, flagellis, aliisque cruciatuum generibus, sine ulla misericordia, ad necem usque torquebantur. Pecunia ab Hispanis collecta & extorta ad vicies centena millia coronatorum æstimata fuit; in ea summa minime comprehensis gemmis & preciosis cimeliis, aureis vasis & argenteis; nec etiam incendii damno, quod non fuit minoris. Milites autem pecuniam partam nequiter dilapidarunt. Mox enim in ipsa Bursa mensæ in aleæ lusum publice collocatæ sunt, in quibus plerique ex gregariis etiam militibus uno die adversa alea ad *decem Coronatorum* millia perdiderunt. Prudentiores vero, cum periculosum ducerent, tantam prædam extra urbem deferre; gladiorum pugionumque capulos, loricas item, scuta & alia arma ex auro solido sibi confici, atroque colore tingi curarunt, ne colore dignoscerentur: qua in re tamen aurificum astu decepti sunt, qui, cupri & æris media parte auro admista, direptionis partem ab ignaris prædonibus callide recuperarunt. Nec tamen sic abiit pecuniaria negotiatio ex ista urbe; sed & in ipsis mediis Martis furoribus ad miraculum floruit postea. *Chytræus in Chronic. Saxon. Beutherus. Eman. Meteranus in histor. Belg. lib.6. Thuan. hist. lib. 61*.

At eodem hocce anno Hispani non ita fortes sese gesserunt in Africa. Siquidem ea tota expulsi sunt ignavia *Petri Carreræ*, qui Guletæ arci longe munitissimæ præerat, & prius quam Turcica classis, Duce *Sinane Bassa*, viro astuto reique militaris peritissimo, appulisset, quingentos milites veteranos Italos admittere noluit, quod minime concessurum diceret, ut in ejus gloriæ partem venirent Itali, quam Hispani Guleta defendenda consecuturi essent. Sed vana prorsus hæc gloria fuit. *Sinan* enim *Bassa* brevi tempore *Carreræ* fastuosum pectus exarmavit, Guletam ipsam expugnavit, ibique præter aliam prædam potitus est *quingentis machinis bellicis*, cum ingenti tormentarii pulveris aliarumque bello necessariarum rerum & annonæ copia, adeoque mira virtutis & fortunæ sibi famulantium gratia eum tenuit victoriæ cursum, *ut Hispani prorsus ejecti fuerint ex Africa inter trigesimum & sextum diem*,

diem, amiſſis per ſummam ignaviam iis locis, quæ *Carolus V* Imper. in poteſtatem optimo conſilio redegerat, ut ſecuritati Siciliæ, Regni Neapolitani, totiusque tum Italiæ tum Hiſpaniæ conſuleret. Equidem apud ipſos Turcas ex fide dignis hominibus accepit teſtis locupletiſſimus *Iohannes Leonclavius*, Carreram virum fuiſſe prorſus ignavum & formidoloſum, qui pulveris tormentarii nidorem ferre non poſſet, nec fulmina diſploſarum machinarum; quæ ſane quoties in hoſtem exonerabantur, ipſe ſubterraneis ſe teſtudinibus concameratisque locis abdebat, bombaceque ſuas obturabat aures. Vbi vero de hoc proſpero Africanæ Turcorum expeditionis ſucceſſu Romam allatum eſt, ſtatim dicterium paſquilli nomine ſparſum; quo Guletæ & regni Tunetani amiſſi culpa in podagram Ducis Sueſſani: in Cardinalis Granvellani Neapolitani Vicarii ſubligar, hoc eſt, libidines, in *Iohannis Auſtrii Sphæriſterium*, hoc eſt, negligentiam, rejiciebatur. *Leonclav. in Suppl. Ann. Turc. Thuan. hiſtor. lib.* 58.

II. A.C. 1577 *Martinus Forbiſſerus* Anglus navigationem inſtituit in ſeptentrionales regiones: ubi ſuperatis multis difficultatibus reperit auri in quadam Inſula tantam copiam, ut eo ducenta dolia ſeu tonnas repleverit, quibus navem & duo aphracta oneravit, & in Angliam reverſus eſt die 17 Septembris. Inſula illa tota nivibus obruta fere eſt, ejusque incolæ ab omni civili cultu alieni ſunt: veſtiuntur pellibus ferarum venatione captarum: herbas etiam crudas beſtiarum in morem devorant. Tentoria eorum pellibus balænarum teguntur: perpetuæ propemodum ibi nives & frigus aſperrimum. Canibus, qui lupos noſtros ſpecie referunt, ſub jugum miſſis, utuntur ad res neceſſarias ſuper glaciem advehendas. Nulla ibi ligna: cervi multi. Et ſicut regio ſterilis eſt: ita homines ſtupidi, bardi, & ſine omni ingenio. Terram non colunt, contenti rebus quas ſponte producit: potus illis ſanguis ferarum, aut aqua glaciei. *Hiſtor. ext. Bucholtz. Beutherus.*

III. A.C. 1578 Centurio quidam Hiſpanus juxta Inſulas, (quæ potens & populoſa Belgii civitas) in cauſidici cujuſdam domo exceptus, hoſpitis filiæ inſigniter formoſæ vim in arcano parabat: ſed ea inter luctandum pugione correpto, ipſum in lumbos aggreſſoris tam violento ictu adegit, ut hoſte ſtrato, pudicitiam fortiter defenderit. Saucius Hiſpanus, & morti ex vulnere proximus, cum crimen ſacerdoti confeſſus eſſet, factique ultra modum pœnitentia duceretur; juvenculam ubique inveſtigatam, coram ſiſti juſſit, hiſce verbis eam affatus: *Morituro mihi expetendum fuerat, ut injuria tibi à me illata remitteretur: ſed ad expiandam culpam haud ſatis confeſſio ac veniæ petitio viſa eſt, niſi ſcelus intentatum decora ſatisfactione eluerem. Me igitur tibi virum addico, & quia crimine meo & virtute tua effectum eſt; ut me frui non poſſis; habe nomen uxoris, titulos, inſignia, & bonorum meorum hæres eſto: ut, qui te conatu violatam meminerint, ſciant te conjugium tentatæ virginitatis, quam tam ſtrenue defendiſti, honeſtiſſimum præmium retuliſſe.* Quibus dictis, & ſacerdote verba præeunte, cum, patre conſentiente, matrimonium contractum eſſet, Hiſpanus ſtatim exſpiravit; ambiguo relicto, uter generoſius, hic culpam emendaſſet, an illa pudori conſuluiſſet. *Thuan. hiſtor. lib. 66. Meteran. hiſtor. Belg. lib.* 8.

Memorabile quoque facinus, hoc anno, à ruſtici cujuſdam filia in Belgio commiſſum eſt. Tribunus quidam Gallus, Pontius nomine, qui *Franciſci Alenconii* (qui Belgis operam & opes deferens, teſtatus ſe Belgarum rogatu bellum adverſus Hiſpaniæ tyrannidem ſuſcipere. Verum poſtea præcipua Belgii loca intercipere conatus, ſed ſine ſucceſſu) militiam in Belgio ſequebatur, ad Beccirtium pagum hoſpitium ſibi ſumſerat in domo *Iohan. Milleti* probi & ditis agricolæ, cui tres filiæ eximia forma erant. Harum major natu, Maria dicta, ſedecim vel amplius annorum, & cæteris formoſior, ut placato hoſpite uteretur, ſedulo omnia domus miniſteria obibat. In eam, quia præſtantioris, quam quæ in ruſtica quærebatur, formæ erat, tribunus oculos conjecerat, occaſionemque libidinis explendæ quærens, patrem cum filia menſæ accumbere jubet, & libidine inter pocula incaleſcente, per ludibrium rogat, an ſibi filiam uxorem dare vellet. Agricola, qui imparem ſuam prætexebat conditionem, ſe modeſte excuſante, tribunus ſtatim irarum fulminibus debacchabatur, & protinus cœnaculo patrem faceſſere pulſatum jubet: quem filia pone ſequens à militibus vi retenta, moxque à furente tribuno inter lamenta & ejulatus compreſſa, ac poſtea temulentis ſociis pariter ad ſtuprum expoſita eſt. Inde poſtquam ad menſam reditum fuit, ipſa juvencula, magnos ſupraque ſortem & ætatem generoſos ſpiritus gerens, ſedere juxta tribunum juſſa, paruit, &, compoſito ad dolorem diſſimulandum vultu, poſt crebras injectas per laſciviam contumelias, tempus nacta, Pontium, dum cum altero quopiam commilitone ſuo colloqueretur, cultro in cor ejus violenter adacto, conficit, disjectisque ſubito menſis, dum reliqui milites ad tribunum accurrunt, illa per poſticum elabitur, & ad patrem in proximo diverſantem properat, reque expoſita, ut fugam mature capeſſat, monet. Ipſa poſt ereptam virginitatem vivere non ſuſtinens, cum vitare

periculum potuisset, grassatores intrepide exspectat: à quibus illico comprehensa & arbori alligata, ut sclopetorum ictibus conficeretur, post commendatam DEO animam, *Feri*, inquit, *miles, & certis ictibus mortem ei optatam accelera, quam vi illata indignam effecisti, qua viveret: haud utique injuriam, quam jam in duce vestro inultam non sivit* DEVS, *diu impune laturus.* Nec verbis augurium defuit. Nam pater, ubi filiam à militibus crudelissime collimatis ictibus interfectam esse rescivit, geminata injuria efferatus, rusticos, tumultuario opere ex vicinia ista convocatos, ad vindictam tam atrocis Gallorum facinoris exhortatur; qui similiter detestanda ista injuria exacerbati, milites facti complices, cumque iis quatuor alias cohortes circumventas, ad unum omnes trucidarunt. *Idem ibidem.*

IV. A. C. 1578. *Sebastianus* Lusitaniæ Rex ætate & prudentia fere puer temerariam in Africam suscepit expeditionem, qua Mahumetem Mauritaniæ Regem reducere conabatur. Hic enim à patruo suo *Abdelmelecho* auxiliis Turcicis regnis suis pulsus, superiori anno ad *Sebastianum*. Lusitaniæ Regem juvenem 24 annorum confugit, ejusque opem & auxilium adversus patruum suum imploravit. Re in consilio agitata, licet non deessent, qui à periculoso bello eum absterrerent, instigantibus tamen aliquibus aulica assentatione propendentem in contrarias partes Regis animum, auxilium ei bello ferendum decretum est, ea tamen conditione, ut *Philippus* Rex Hispaniæ in belli societatem admitteretur. Missi igitur ad *Philippum* legati. Qui quidem expeditionem istam minime dissuasit, verum ne ipse *Sebastianus* ad eam proficisceretur, sed rem per legatos gereret, admodum rogavit. Cum vero à proposito isto præcipitem juvenem dimovere non posset, tandem de bello in Africa gerendo ita inter eos convenit, ut 15000 peditum ex Italis, Germanis & Hispanis conscriberentur, quorum 10000 *Sebastiani*, quinque vero millia *Philippi* stipendio militarent. His ita peractis, de belli sumtibus deliberatum est: & quidem deficiente in Lusitania pecunia, nova vectigalia, satis quidem gravia, excogitata, & non solum plebi, sed & reliquis ordinibus imposita fuere, ita ut soli Ecclesiastici, quamvis ab initio frementes, 150000 aureorum sibi imperari paterentur. Plebs autem isti militiæ destinata crebro quidem Vlyssipona, quasi ad pugnam instruenda, fuit educta, sed ridicula prorsus ratione; quippe nullo campi doctore aut tribuno belli experto, sed *Iohanne* quodam *Gama* iis præeunte, qui eremitæ habitu tirones, ipsemet belli rudis, arma tractare, agmina ordinare, & concurrere edocebat; *Sebastiano* Rege non solum inter scloppetorum displosiones plerumque haud citra discrimen versante, aut discurrente; verum etiam mari sæpe se committente, maxime cœlo procelloso, (nam sereno ignavi esse ducebat) ita, ut pericula, quæ sapientes vitanda censent, quæreret, & in exitium sponte ruere cunctis videretur. Tandem *Sebastianus*, salutaribus *Philippi* Hispaniæ Regis avunculi sui consiliis (quibus eum à temerario proposito avocare conabatur) spretis, profectionem decrevit. Tum vero Lusitani de armis securi, tantumque de magnifico cultu solliciti, vestes sumtuosissimas sibi comparabant, quasi non ad bellum, sed ad nuptias & pompas proficiscerentur; etiam patrio vestitu abjecto Castellensem assumebant, & quasi jam victoria parta de triumpho adornando cogitabant. Itaque videre erat vestes, equos, tentoria, lectos, ac cætera impedimenta holoserico & auro argentoque, interdum & gemmis ad exquisitum luxum exornata, ut potius hastiludii, quam serii certaminis apparatus rerum peritioribus viderentur, qui cum occulto doloris morsu infausta ex eo omnia præsagiebant. Cum dies profectioni dictus advenisset, Rex ipse prætoriam navim conscendit, tam certa regnorum istorum potiundorum fiducia, ut in eam rem Regia etiam insignia secum asportaret. Sic igitur ventum opportunum nactus postridie *Iohannis Baptistæ* tota cum classe solvit, navigatione versus Africam directa, regno autem pecunia exhausto, Nobilitate vacuo, sine hærede, nec satis æquis ejus administratoribus relicto. Mœsta classis in discessu ubique facies fuit, & nemo ridere visus, cunctis tristi silentio defixis, cum vulgo contra evenire soleat, ut, qui ad ejusmodi expeditiones ducuntur, per lasciviam lætos clamores ingeminent. Cum Melicus Mauritaniæ Rex de adventu Lusitanorum cognovit, ingentibus copiis iis obviam ivit: & licet ægrotus in lectica veheretur, mortique jam propinquus esset, suos nihilominus intrepido animo compellavit, & pro Religione patria, uxoribus, liberis, pro aris & focis certamen propositum ostendit, & de eventu ejus, cum numero vincant, causaque potiores sint, minime dubitare eos debere, admonuit. Non longe post pugna tentatur, & Lusitani à Mauris undique circumventi, quasi pecudes miserando omnino spectaculo inter carros, equos, suorum occursus, æstu, labore & ictibus pereuntes, promiscue cæduntur: & non solum in isto conflictu ad 15 millia hominum occubuerunt, verum etiam tres Reges perierunt. Nam *Sebastianus* à Mauris captus, ense erepto galeaque ablata primo exarmatus, postea à centurione repetitis vulneribus confossus est. Cujus cadaver cum quidam Mau-

Maurus vili equo impositum ad Hametem Mau-
ritaniæ Regis fratrem adferret , ipse insigne re-
rum humanarum inconstantiæ exemplum intui-
tus , à lacrymis sibi temperare non potuit. *Meli-
cus* , qui gravi febri jactatus cum suos retrocedere
indignaretur, lectica egressus ut præsentia sua , in-
jecto pudore, fugam suorum sisteret, vix precibus à
familiaribus revocatus , & præ ira compresso spiri-
tu pene ex equo titubans cecidit , indeque in lecti-
cam denuo illatus, & adductis repagulis , ac prius
monitis qui circa eum erant, ut mortem suam ce-
larent , admoto ori digito animam efflavit. Finita
pugna Hametes , fratris mortis ignarus , protinus
ad lecticam accurrit , ei de victoria gratulaturus :
cognita autem ejus morte , in cadaver involat , la-
crymisque super defuncti corpus ubertim profu-
sis , de Imperii insignibus sumendis mox cogita-
re cœpit , & à præfectis & militibus in castris Rex
declaratus & electus est. *Mahomet* in fuga cœnosis
Larissæ aquis nimia festinatione submersus periit,
cui ex aquis extracto Hametes pellem detrahi ,
eamque deinde salitam paleisque impletam per u-
tramque Mauritaniam in ludibrium circumduci
mandavit. Regnum Lusitanicum ad *Henricum*
Cardinalem *Sebastiani* trucidati patruum transla-
tum est : qui cum tantum annum unum & menses
quinque regnasset , anno Christi 1580 , prid. Ka-
lend. Febr. hora & momento à se prædictis in deli-
quium animi incidit : cum eodem tempore Lu-
na deliquium pati inciperet, quo deliquio Lunæ de-
finente , & ipse in vivis esse desiit : unde dissensiones
magnæ ortæ in regno Portugalliæ, & cædes ac bel-
la secuta . Quidam enim elegerunt *Antonium* ,
quem *Ludovicus* , frater *Henrici* , cælebs procrea-
verat : reliqui elegerunt Hispaniarum regem *Phi-
lippum*, *Henrici* sorore genitum: qui exercitum mi-
sit in Portugalliam Duce Albano : qui statim *Anto-
nium* fugavit , plane exercitu destitutum ; & in ho-
stium potestatem venisset , nisi aureos & aliam pe-
cuniam in via sparsisset , quam dum Albani collige-
bant, aufugit, & Hispanus Portugalliam occupavit.
*Thuan. lib. 65. & 78. H. Conestag. de Portugall. &
Castil. conjunctione passim. Chytr. Chron. Saxon.
lib. 24. & 25. Onuphr. Cont. Sleid. part. 2. lib. 18.*

v. Anno C. 1582 contigit res miranda & stu-
penda. Nam *Mahumetes* III (qui, cum patri de-
functo Selimo anno 1574 in regno successisset ,
quinque fratres occidit) filium suum Mahumetem
adolescentem fere 16 annorum circumcidit. Fe-
stum inaudita magnificentiæ pompa , ceremonia-
rum solennitate & spectaculorum varietate 40, die-
rum intervallo peractum est , & ad illud spectacu-
lum invitati fuere Reges & Principes prope totius
Orbis , qui Legatos suos Constantinopolin mise-
runt. *Leonclav. in Annal. Turc.*

vi. A. C. 1582 *Wilhelmus* Princeps Auraicus,
vir tum suæ , tum alienæ , ac Batavorum inprimis,
quibus præfectus fuit , libertatis amans , consiliis
præpollens, animo fortis, rerumque gestarum glo-
ria maximus, à *Iohanne Iauregio Cantabro* ictu sclo-
peti per utramque maxillam trajectus est. Auraicus
ictu attonitus (quemadmodum ipse postea testatus
est) primo corruere aliquam contignationem æ-
dium existimavit , mox in deliquium incidens , à
circumstantibus ne caderet sublevatus est : cumque
paulatim ad se rediisset, strepitum & confusas voces
audiens , rogare cœpit , ne percussorem interfice-
rent ; qui tamen à nobilibus, primum iræ impetum
non cohibentibus , transfixus , & à stipatoribus &
satellitibus plane jam interfectus fuerat : cujus cor-
pus *Mauritius* Auraici filius (ex *Mauritii Electo-
ris* Saxoniæ filia paulo ante mortem natus , adhuc
quidem puer , sed prudentia supra annos innata
præditus) diligenter investigavit , sclopetumque
primo , mox schedulas quasdam & fasciculum li-
terarum reperit , quæ , cum Hispanica lingua scri-
ptæ essent , Gallos à suspicione de ipsis concepta ab-
solverunt : siquidem factum illud totum eis im-
putabatur , cum cives putarent , lanienam Galli-
cam apparari : nec quievissent , nisi Vranius ipse
eos placavisset , & autores facinoris deprehensi rem
ordine narravissent , astuque mercatoris cujusdam
hæc facta demonstrassent. Vulnus autem per ali-
quot dies continuato remedio sanatum , præter
omnium spem & exspectationem , & *Wilhelmus*
pristinæ suæ sanitati restitutus est. Toto illo tem-
pore , ex quo vulneratus fuerat , summa in urbe
(Antwerpia) mœstitia & oppidanorum consterna-
tio (*Catharina* potissimum ejus sorore , & Swar-
tzemburgici Comitis conjuge , nullum officii ge-
nus circa ægrotum fratrem prætermittente) visa
est. *Carola* autem Mompenseria , *Ludovici* Ducis
Mompenserii in Gallia filia , uxor ejus , cum inopi-
nato mariti casu jam ab initio perculsa esset , acce-
dente ad pavorem vigiliarum quotidianarum in-
commodo , in gravissimum morbum incidit , ex
eoque tandem 13 Kalend. Maji, ingenti non solum ,
marito , sed omnibus aliis desiderio sui relicto , de-
cessit. At violentam mortem *Wilhelmus* heros &
bellator ille fortissimus evadere non potuit. Nam
A. C. 1584 , perfide tribus globis à sicario quodam
Delphis in hospitio suo , monasterio *D. Agathæ* sa-
cro , trajectus die x Iulii , vita privatus est , cum
vixisset annos 51. m. 2. d. 25. Sicarius Nobilis
Burgundus fuit , *Balthasarus Seracus* dictus , qui
ante aliquot menses in Principis famulitium , sin-

g larem industriam, & ingenii dexteritatem præ se ferens, sese insinuaverat, & à Principe legatis ad *Franciscum Alenconium* Galliæ Regis *Henrici* III fratrem, quem Belgæ Gubernatorem & hæredem Belgii denuo expetebant, comes adjunctus erat. *Alenconius* autem cum præsentibus Auraici legatis in Castello *S. Theodori* in Gallia, anno ætatis 30, non sine veneni suspicione mortuus esset, Seracum hunc, ut Principi notum, & nunc per aliquot menses in aula ejus commoratum, legati ad Auraicum cum literis remittunt; quibus obitum Alenconii Auraico significant, & an Rex Galliæ, vel alius ad protectionem Belgii requirendus sit, sciscitantur. Hic proditor, cum humaniter à Principe exceptus & perbenigne auditus fuisset: tandem surgentem Principem insecutus, & denuo se cum illo loqui, & secreta referre velle simulans, tribus plumbeis globulis venenatis, e parva bombarda emissis, medium trajecit, ita ut statim moriens conciderit. Quemadmodum etiam constat, ante aliquot annos fratres ejus *Henricum*, *Adolphum* & *Ludovicum* Nassovium in præliis Belgicis interfectos esse, quos multi etiam opinantur bombarda trajectos esse. *Michael Eitzingerus* refert, *Philippum Melanchthonem*, cum *Guilhelmus* Nassovius Auraici pater filiorum genituras ei protulisset, & de singulis judicium illius exquirens, eam, quæ est Auraici, pervestigasset, dixisse: multa eum moliturum ac magna, sed mortem fore violentam. Quod etiam eventus comprobavit. Percussor tanti Principis vivus comprehensus, &, non à Gallo vel Hispanis sese conductum, sed proprio consilio egregium ac præclarum κατόρθωμα, & cultum DEO gratum se præstitisse, professus, summo cruciatu ac supplicio, proditori debito, necatus est. Ferunt tamen, in quæstionibus parricidam confessum esse, se consilium suum *Alexandro Farnesio* Parmæ & Placentiæ Duci (qui à Rege Hispaniæ, *Iohanne Austriaco* anno Christi 1578 peste exstincto, belli Belgici præfectus constitutus est) scripto indicasse, ac jussu illius Assonlevillam Consiliarium ejus cum eo egisse, eumque in proposito confirmasse, & de mercede non tantum in tabulis proscriptionis expressa, verum etiam multo ampliore ei cavisse. Ordines autem Belgici morte Auraici, alieno adeo tempore sibi erepti, summopere indoluerunt, ejus prudentiam, constantiam, magnanimitatem, æquitatem, patientiam & moderationem necessariis temporibus experti, eique ut dolorem meritis honoribus delatis testarentur, ingenti & regia prope pompa parentarunt. Celebratæ autem fuere exequiæ die 11 August. Delphis, & in majore urbis templo conditus est, ubi ejus *Mausoleum* structura superbum ac splendidum cum hac inscriptione videtur:

D. O. M.

Et æternæ Memoriæ.

GVILIELMI NASSOVI, SVPREMI ARAVSIONENSIVM PRINC. PATRIS PATRIÆ, QVI BELGII FORTVNAS SVIS POSTHABVIT, ET SVORVM: VALIDISSIMOS EXERCITVS ÆRE PLVRIMVM PRIVATO BIS CONSCRIPSIT, BIS INDVXIT ORDINVM AVSPICIIS: HISPANIÆ TYRANNIDEM PROPVLIT: VERÆ RELIGIONIS CVLTVM, AVITAS PATRIÆ LEGES REVOCAVIT, RESTITVIT: IPSAM DENIQVE LIBERTATEM TANTVM NON ASSERTAM, MAVRITIO PRINCIPI PATERNÆ VIRTVTIS HÆREDI FILIO STABILIENDAM RELIQVIT; HEROIS VERE PII, PRVDENTIS, INVICTI: QVEM PHILIPPVS II, HISPAN. REX ILLE EVROPÆ TIMOR TIMVIT, NON DOMVIT, NON TERRVIT, SED EMTO PERCVSSORE FRAVDE NEFANDA SVSTVLIT. FOEDERAT. BELG. PROVINC. PERENNI MERITOR. MONVM. P.C.C.

Funere & exequiis Auraici apud Delphos peractis, *Mauritius*, illustrissimi Principis *Wilhelmi* filius, annorum tum temporis 19 adolescens, ab Ordinibus Belgii confœderatis, Hollandiæ, Selandiæ, Frisiæ & Vltrajecti Gubernator, ac summus maris præfectus constitutus fuit: qui totus genitorem suum spirans, maximarumque ejus virtutum vestigia gnaviter premens, auspiciis D. D. Ordinum, ductu suo, reliqui operis gloriam consummavit.

VII. A. C. 1587 *Maria* Scotiæ Regina, *Iacobi* V mater, post XX annorum carcerem, à Proceribus Angliæ ad mortem fuit condemnata. Quam sententiam etsi justitiæ consentaneam esse diceret *Elisabetha* Angliæ Regina, diu tamen adduci non potuit, ut subscriptione sua eam confirmaret: tandem tamen importunis Parlamenti, novas quotidie machinationes & pericula nunciantis, precibus fatigata, acta & libellum, quibus capitalis contra Reginam Scotiæ sententia & supplicii ratio continebatur, subsignavit, & à Cancellario magno regni Anglici sigillo muniri jussit. Die igitur octavo mensis Februarii in arce Northamptoniæ Foteringhamo *Maria* securi percussa est. Quæ, cum magno animo sententiam mortis in se latam audivisset, Anglorum

glorum

glorum immanitatem hiſce verbis perſtrinxit: *Angli in ſuos Reges ſubinde cædibus ſævierunt, ut neutiquam novum nunc ſit, ſi etiam in me ex eorum ſanguine natam ſævierint.* Angli enim ex Regibus 40 civili conſpiratione 12, atque annis 36, quibus bella civilia *Philippi* Cominæi ætate geſta ſunt, regiæ ſtirpis homines amplius 80 interfecerunt; teſte *Bodino in Meth. Hiſt. cap. 5. & 6. de Rep. lib. 2. cap. 5. lib. 4. cap. 7.*

VIII. Fœderati Pontificii in Gallia in Regem ſuum *Henricum* III & Evangelicos conſpirantes, non quieſcendum ſibi arbitrati ſunt, priuſquam eum è medio ſuſtuliſſent. Quare *Iacobum Clementem*, Monachum ordinis Prædicatorum, conduxerunt, ut Regem interficeret: priùs autem illum ampliſſimis præmiorum, divitiarum, Infulæ Epiſcopalis, galeri Cardinalitii, & prærogativæ in Paradiſo ſuper aliorum beatorum conditionem eminentis, promiſſionibus ad facinus parricidiale audaciſmè perpetrandum animaverunt. Ille igitur cultrum ſibi ancipitem acutiſſimum fieri curat, & pridie Calend. Aug. A. C. 1589, manè Lutetiâ egreditur, rectaque ad *S. Clodovæi* fanum, ubi Rex caſtra locaverat, Pariſios obſidere in animo habens, pergit. In caſtra (quæ erant duobus Gallicis milliaribus à Lutetia) cùm veniſſet, ad generalem Procuratorem ductus eſt: cui affirmavit, ſeſe varias habere literas, inter alias etiam Harlæi Parlamenti Præſidis, ad Regem deferendas, aliaque arcana quædam, quæ literis credi non potuerint, ei dicenda, quæ ſcire maximè Regis intereſſet. Procurator hæc ad Regem defert: qui procuratori mandat, ut eâ nocte monachum in ſuo hoſpitio excipiat, & uſque in poſterum diem humaniter habeat. Vix autem ulli hominum generi facilior ad Regem acceſſus fuerat. Quare poſtridie ad Regem, qui modò è lectulo ſuo ſurrexerat, nondum toto corpore veſtitum in conclave admiſſus eſt. Intromiſſus igitur monachus amoveri petit nobiles, ut ſolus cum ſolo colloquatur: quibus remotis, mox literas à præmemorato Harlæo Regi legendas exhibet, eaſque dum legit, cultrum veneno infectum in ventrem Regis manubrio tenus adigit, adactumque in vulnere relinquit. Rex vulneratum ſeſe ſentiens ſuos inclamat, & cultro è vulnere extracto, ſicarium bino ictu viciſſim ſauciat. Interim regii miniſtri, clamore audito, accurrunt, in monachum involant, eumque confoſſum trucidant, cujus cadaver poſteà equis in quatuor partes diſtractum, & à carnifice combuſtum eſt. Inde Rex, etſi vulnus non lethale primò à medicis judicatum fuit, tamen poſtridie mortem ſibi inſtare intelligens, præcipuos regni Principes, in caſtra convocatos, ad concordiam & conſtantiam adhortatus eſt, & *Henricum* Navarræ Regem ſororium ſuum hæredem ac ſucceſſorem Coronæ legitimum deſignavit, cui ſtatim Proceres & Principes totumque exercitum jurare juſſit, Hoc facto, horâ, ab illato ictu, vigeſimâ ſecundâ, anno ætaris 37, regni 15, diem ſuum obit. Perculſus erat Rex ante aliquot annos, cùm jam Liga (quam Rex ſuo aſſenſu formaverat, omnibusque viribus in ſuam propriam & communem Reipubl. perniciem imprudentiſſime armaverat) paſſim in regno gliſceret, memorabili ſomnio. Nam viſus ſibi fuit per ſomnum à leonibus laniari; quod ille de leonibus, quos more inter reges uſurpato in areâ, Luparæ ſubjectâ, alebat, interpretatus, ſtatim eos à ſtationariis, ſuppreſſo nihilominus ſomnio, ſclopetorum ictibus interfici juſſit. Id mirati initio plerique, cauſam ignorantes, ubi ex amicis in arcano reſciverunt, ſomnium longè aliter ac verius interpretati ſunt, cùm, Regem, à miſeris leonibus, quos caveis concluſos tenebat, ſecurum, in factionis jam adultæ duces, qui jam tum Regis lanienæ multorum judicio fatis deſtinabantur, inſpicere potius debuiſſe, palàm dicerent.

Claudius Sanctius abominabile hoc regicidium nefario ſcripto probavit. *Autor de jure belli Belgici* teſtarur, quod Jeſuitæ Clementem illum (minimè omnium clementem) Regicidam, alterum Ehud regis Moabitici Interfectorem nominarint, & horribile illud ſcelus ictum ſpecioſum de cœlo datum appellarint. Rebelles Regis hoſtes parricidæ confoſſi ædes imagine decorarunt, eundem in Martyrum & Sanctorum numerum recenſitum ſuperſtitioſè coluerunt: omnes quoque affines ejus & qui ſanguine ipſi juncti erant, publicâ pecuniâ & ſtipe liberaliter ditati, & è pulvere & ſordibus educti ad honores Cardinalitios provecti ſunt. *Mariana in libro de Rege & Regis inſtitutione edito Anno* 1605. *pag.* 60. poſt recitatum factum *Iacobi Clementis*, qui *Henricum* III è medio ſuſtulit, ſubjungit: Præclare cum rebus humanis ageretur, ſi multi homines tam forti pectore invenirentur pro libertate patriæ, vitæ contemtores & ſalutis. *Et pag.* 74. Si hujuſmodi (ſicarii) poſt deſignatum facinus evaſerint, inſtar heroum in omni vita ſuſpiciuntur. Si ſecus accidat, grata ſuperis, grata hominibus hoſtia cadunt, nobili conatu ad omnem poſteritatis memoriam illuſtrati. Imo Pontifex ipſe *Sixtus* V. cùm de Regis Dominicani Monachi venenatâ ſicâ ex inſidiis obtruncati nuncium Romam eſſet allatum, in purpuratorum Senatu in oratione, die 2 Septembr. habitâ, facinus illud horrendum laudibus in cœlum, aut etiam ſupra cœlum extulit, omnibus heroum ab omni ævo rebus præclare geſtis

prætulit, tandemque cum adorando incarnationis myſterio contulit. *Bucholtzer. in Indice Chron. Chytr. in Chron. Saxon. lib. 28. Contin. Sleidan. part. 2. lib. 28, & 29. Thuanus lib. 78, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96.*

Paucos ante *Henrici* III mortem menſes, die ſcil. 5 Ianuarii, mater ejus *Catharina*, *Laurentii* Medicis Vrbini Ducis filia, mœrore animi (vel, ut nonnulli volunt, veneno) exſtincta eſt, poſtquam *Carolo* filio autrix fuiſſet, ut ſanguinem innocentem tam copioſum profunderet. Mulier namque vafra & ad fundendum ſanguinem quaſi nata fuit, Galliamque bellis, iiſque funeſtiſſimis, toto imperii ſui tempore commovit, variiſque cladibus affecit, & nunc à Guiſiis & Pontificiis, nunc vero à Navarræo & Reformatis clam ſtetit. Vetitas artes cognoſcendi curioſa admodum fuit, & hujuſmodi præſtigiatoribus non raro perfamiliariter uſa, tantum exſecrandis hariolorum prædictionibus tribuit, ut etiam de filiorum fortuna & eorum ſucceſſoribus, ab illis edoceri voluerit: magiſtro quodam profanæ artis ei ſpeculum, quod aulam ſive auguſtum conclave referebat, exhibente, in quo Reginæ filiorum quilibet toties circumambulabat, quot annos regno eſſet præfuturus: cumque *Henricus* III ſuas periodos abſolviſſet, Dux Guiſius, quaſi fulgur ſpeculum percurrit; & poſtea etiam Navarræ Princeps bis ſupra vicies (ille namque 22 annos Galliæ regno præfuit) ſeſe oſtendens, confeſtim diſparuit. Vnde *Catharina* quarta nonnullis Francorum Furia dicta: quod poëta quidam ſuo ſuppreſſo nomine verſibus expreſſit:

Tres Erebi Furias ne poſthac credite vates:
Addita nam quarta eſt nunc Catharina *tribus.*
Quodſi tres Furias à ſe dimitteret Orcus:
Hæc Catharina *foret pro tribus una ſatis.*

Etſi autem ſæpius nominata *Catharina* per totam fere vitam, vel potius illo tempore, quo univerſum Galliæ regnum ſuis conſiliis rexit, nihil laudatu dignum geſſit, vox tamen ejus παραγώνιος laudanda eſt. Cum enim in extremis eſſet, Regem filium ad ſe vocaſſe, expoſitoque regni ſtatu dixiſſe fertur: *Dubium non eſſe, quin ira* DEI *in regnum Galliæ vehementer eſſet commota. Hanc autem iram & Populum & Principes ſibi ipſis concitaſſe, & adhuc concitare, eo quod bellum quam pacem mallent, nec ſanis quietiſque Navarræi & aliorum Regii ſanguinis principum conſiliis acquieverint, ſed Guiſios ſub prætextu Religionis Romano-Catholicæ promovendæ, Reformatæque exſtirpandæ, Regi inſidias ſtruentes, regnumque affectantes, ſequerentur, & promotos cuperent. Sperare tamen ſe, eoſdem principes, omneſque ſubditos, ad ſaniorem mentem redituros, præſertim, cum non propria perfidia, ſed interfectorum Guiſiorum perſuaſionibus, à Rege defeciſſent. Interim ſe jam ingraveſcente morbo pene oppreſſam, mortique vicinam, hæc ultima Regi monita relinquere. Primo, Regem Navarræum, omneſque Regii ſanguinis Principes, vere Gallos & indigenas, cujuſcunque religionis ii ſint, accerſat, & ad ſe attrahat, ut perpetuo cum Rege ſint, eumque conſiliis & auxiliis ſuis adjuvent: eos enim nunquam non fore fideles, qui tot bellis à Rege, propter religionem, laceſſiti, nunquam tamen à fide, qua Regi obſtricti erant, defecerint. Deinde, cum jampridem in Germania aliiſque locis compertum eſſet, inteſtina bella, propter religionem mota, componi non poſſe, niſi cuique ſua religio libera permittatur; monere ſe Regem, ut idem faciat, quo pacem hoc modo & tranquillitatem Regno reſtituat. Hoc ſi à primo pacis edicto obſervatum fuiſſet, feliciorem nunc fore ſtatum Reipublicæ. Quodſi tandem aliquando* (mi fili, inquit) *hoſtibus tuis victoriam extorqueas, pacem cole, Principes tibi ſanguine propinquos alioſque ſubditos, qui tam dura hactenus paſſi ſunt, tuere, & omnem in regno abuſum tolle.* His dictis Regi Reformatos, quos bello ſemper acerrime perſecuta fuerat, commendaſſe, & pacem, quam ipſa nunquam vivens coluerat, moriens perſuaſiſſe dicitur. *Contin. Sleid. part. 2. lib. 29. Thuan. hiſt. l. 53, & 57. P. Matth. in hiſt. mort. H. 4.*

IX. A. C. 1588 Hiſpanica claſſis invincibilis & ſtupenda à Britannis victa eſt. Conſtabat ea in univerſum 120 navibus admirandæ magnitudinis & roboris, quarum ſimiles Septentrio nunquam antea viderat. His vehebantur nautarum x millia, claſſiariorum vero ſupra xx millia, præter nobiles & voluntarios, qui ſumtibus ſuis operam & fidem inſigni aliquo facinore Regi probare volebant. Tormentorum ex ære fuſili erant 1600, è ferro 1000, plus minus, globorum 120000, reliquorum apparatuum bellicorum vis immenſa. In navibus quoque erant altaria, celebrabantur Miſſæ, aderat magna monachorum multitudo, quæ convertere debebat Anglos ad fidem Pontificiam. In maxima navi picta erat imago D. Virginis Mariæ, additis hiſce verbis: *Vindica cauſam filii tui.* Cæterum omnium animi ſuſpenſi hærebant, quo ſe tantus apparatus converſurus eſſet: alii enim contra Belgas, alii contra Anglos, nonnulli ad educendas ex India venturas naves, claſſem iſtam paratam dicebant. Verum Regina Angliæ *Eliſabetha* à Galliarum Rege præmonita, ſibi ſuiſque diligentiſſime proſpiciebat, militem conſcribendo, exercitum luſtrando, caſtra obequitando, naves inſtruendo, utramque Tamiſis ripam propugnaculis muniendo,

omnia

omnia denique ſtrenuæ bellatricis munia obeundo. Interim in Belgio quoque ad rumorem tanti monſtri marini adventantis undique trepidabatur, eoque magis, quod *Alexander Farneſius*, Parmenſis, (qui *Iohanne Auſtriaco* defuncto belli Belgici molem adminiſtravit) terra marique ſolito majores copias conſcriberet.

Tandem claſſis illa (quam Rex Hiſpaniæ diverſis in locis totum ferme triennium apparaverat, tanta hominum rerumque omnium abundantia, ut alter quidam orbis navigare videretur) die 30 Maji ex portu Vlyſſiponenſi ſolvit, *Hieronymo* Vida *ἐπινίκιον* ante victoriam accinente:

Tu, quæ Romanas voluiſti ſpernere leges,
Hiſpano diſcas ſubdere colla jugo.

Sed quid fit? Moles iſta, cum vix è conſpectu Hiſpaniæ in mare perveniſſet, tempeſtate exagitata, quatuor actuarias triremes, & quaſdam è minoribus naves fluctibus abſorptas deſideravit. Accidit quoque, ut Anglus quidam remex, *David* Guinus nomine, effracta catena, & ſociis aliquot mancipiis, Gallis & Turcis, liberatis, præfectos militeſque omnes in ſua triremi occideret, eaque potitus, duas alias decumanis fluctibus graviter afflictas debellaret, & Bajonam in Galliæ portum pertraheret; audacia ne an meliori fortuna, incertum.

Rex Hiſpaniæ intelligens claſſem nondum inſigni clade eſſe affectam, denuo eam exire, & conjunctam Belgicæ claſſi Parmenſis, milite in continentem expoſito, univerſum Angliæ regnum occupare jubet. Belgica claſſis, quæ cum Hiſpanica conjungenda erat, conſtabat trecentis navibus. At Belgæ Parmenſem in Flandriæ littoribus ita obſidebant, ut ne is unam quidem navem in mare ſubducere auſus fuerit. Britanni, quanquam omnia alia re inferiores; quia tamen animis, virtute & promtitudine præſtabant, intrepide hoſtilem claſſem (quæ ſibi de Angliæ regno omnibuſque vicinis Inſulis victoriam certam ſpoponderat) aggrediebantur, navibuſque ſuis, equorum inſtar, ſumma agilitate circumrotatis, venti prærogativam præripiebant ſemper: atque momento fere nunc dextrum nunc ſiniſtrum latus elibrandis commodiſſime tormentis in hoſtem dirigentes, tantum damni Hiſpanis inferebant, ut ſe non defendere amplius, nedum offendere alios potuerint. Hoc modo per multos dies & diverſis in locis ad Caletum uſque claſſis Hiſpanica velitationibus, præliiſque excepta fuit, multis navibus cum magno dediticiorum numero, cum magna pecuniarum, vaſorum argenteorum, cimeliorum, & variæ nauticæ ſupellectilis multitudine captis, multis ſubmerſis, multis ad colles arenarios ejectis. Cum autem Angli Hiſpanos de ſtatione Caletenſi vi pellere non poſſent, ſtrategemate illud tentarunt. Nam *Franciſcus Dracus* Eques Anglus, & Anglicæ claſſis inferior Amiralius, octo naves viliores pulvere, pice, ſulphure, aliiſque rebus ad concipiendum & alendum ignem idoneas complens, eas incenſas die 7 Auguſti hora ſecunda poſt noctis medium, vento & æſtu ſecundis, contra hoſtilem claſſem emiſit: ad quarum conſpectum tanta inter Hiſpanos orta eſt trepidatio, ut anchoris ſublatis, vel reſciſſis, veliſque expanſis, pro ſe quiſque effugere, & in apertum Oceanum ſeſe recipere laborarint. Sic igitur claſſis ſeptentrionem verſus navigans, & totam Britanniam Hiberniamque circumvecta, atque novo naufragio miſere mactata eſt: tandemque *Ludovicus Pereſius Guſmannus*, Medinæ Sidoniæ Dux, ſupremus Hiſpanicæ claſſis præfectus, navibus, quæ reſtabant, maxima parte laceris, in Hiſpaniam reverſus eſt. Magnum autem clades iſta luctum pleriſque omnibus in Hiſpania familiarum nobiliſſimis attulit: è quibus paucæ erant, quæ non aliquem gentilem, affinem aut cognatum, vel naufragio amiſſum, aut in pugna cæſum, vel denique ab hoſte captum luxerint. In Anglia vice verſa Regina, curru triumphali è palatio per urbem Londinenſem ad primarium templum, D. *Paulo* Apoſtolo in ſuburbio Weſtmonaſterienſi ſacrum, vecta, equo devictorum Hiſpanorum inſignia & vexilla propendentia ferente, magnificentiſſime triumphavit, feſtoque ad diem 29 Novembr. indicto, (quod etiam in Belgio confœderatorum Ordinum juſſu factum eſt,) DEO pro reportata ab hoſte victoria ſolenniter gratias egit: & ſuæ Claſſis navi primæ inſcribi juſſit hoc Epigramma, Hiſpanorum ſupra citato contrarium:

Tu, qui divinas voluiſti ſpernere leges,
Fœmineo diſces ſubdere colla jugo.

Selandi autem tantæ victoriæ memoriam apud poſteritatem per monumentum quoddam depoſituri, nummum argenteum & æneum percuſſerunt, qui in una facie referret Selandiæ arma, cum hac inſcriptione: SOLI DEO GLORIA; & in altera magnas aliquot naves, cum his verbis: CLASSIS HISPANICA; ſuperadditis in circumferentia iſtis: VENIT, IVIT, FVIT. *Thuanus lib. 89. Chytr. Chron. Saxon. lib. 28. Contin. Sleid. part. 2. lib. 28. Camd. in Annal. Angl. Meter. Belgic. Hiſtor. lib. 89.*

Theodorus Beza, alias Theologus magis quam poëta, in victoriam hanc navalem, quam Angliæ Regina ex Hiſpanis reportavit, tale epigramma concinnavit:

Straverat innumeris Hiſpanus navibus æquor,
Regnis juncturus ſceptra Britanna ſuis.

Tanti

Tanti hujus rogitas quæ motus causa? Superbos
Impulit Ambitio, vexit Avaritia.
Quam bene te Ambitio mersit vanissima, ventos
Et tumidos tumidæ vos superastis aquæ!
Quam bene totius raptores orbis avaros
Hausit inexhausti justa vorago maris!
At tu, cui venti, cui totum militat æquor,
Regina, ô mundi totius una decus,
Sic regnare DEO *perge, ambitione remota,*
Prodiga sic opibus perge juvare pios:
Ut te Angli longum, longum Anglis ipsa fruaris,
Quam dilecta bonis, tam metuenda malis.

x. Cum Parisienses *Henrici* Navarræi Regis sui imperium agnoscere nollent, interque eos communi consensu decretum factum fuisset, omnes mori malle, quam Regi non Catholico parere: Rex sæpius per literas & legatos ad obedientiam eos hortatus est, sed nihil proficere potuit. Ille igitur post insignem de *Carolo* Duce Mænio & confœderatis in prælio ad Druidum urbem reportatam victoriam, anno 1590, mense Aprili, durissima obsidione Lutetiam cinxit. At non solum cives & præsidiarii milites alacri animo defensionem susceperunt, sed etiam Ecclesiastici omnes, qui in urbe erant, distributis inter eos armis, sua in defendenda urbe munia obire jussi sunt. Illorum præfecti constituti sunt Episcopus Sylvanectensis, & Prior Carthusianorum. Loco vexillorum præferebatur illis imago Christi in cruce pendentis, & alia Mariæ Virginis statua. Professionis suæ vestes non abjiciebant; sed galeas, loricas, thoraces ferreos superinduebant. Rex autem commeatus importatione interclusa ad famem extremam Parisienses adegit. Nam in familia legatorum tam Pontificis quam Hispaniarum Regis, quin & in aliorum utriusque sexus Principum familiis, sex tantum unciarum panis personis nobilibus quotidie distribuebatur: communis vero plebs summa premebatur inedia. Bis mille equi mactati & absumti, similiter & octingenti muli & asini: canum vero, felium, gliriumque non erat numerus. His enim pauperes, crudisque herbis, iisque sine panis usu, victitare coacti sunt. Præpositus monasterii Franciscanorum testatus, integro octiduo panem in suo monasterio visum non fuisse; fratres vero herbis tantum & avenaria pulte se sustentasse. Quibus non fuit facultas tam vilem cibum sibi comparandi, in plateis inedia mortui sunt, adeo ut una nocte sæpe 200 vitam finirent, quorum cadavera mane in plateis tanta copia inventa, ut eorum qui fame trimestri spatio interierant, ad XIII millia computatus postmodo numerus fuerit. Posthæc equorum, mulorum, asinorum tergora cocta vendi cœperunt, quæ tanto cum appetitu tantaque cum voluptate comedebantur, quanta olim optima edulia, dapesque lautissimæ consueverant: libra butyri duobus vel tribus coronatis vendebatur, ovum 12 denariis Gallicis constabat: Pauperes in plateis canes mortuos jacentes crudos & incoctos comedebant: sed & intestina quorumvis animalium à delicatioribus abjecta, mures item gliresque inedia mortuos, ossa canum aliorumque animalium contusa, in cibum assumebantur. Erant qui XXII infantes occisos, coctos, & inaudito à captis Hierosolymis exemplo, absumtos esse dicerent. Similis & lignorum erat inopia, malumque tantum morbi adhuc innumeri augebant, tanto ægrotantium numero, ut universa urbs Parisiensium quasi nosocomium aliquod videretur.

Sæpius autem populus in urbe tumultuari cœpit, & pacem vel duntaxat panem miserabili non minus quam horribili postulavit voce, sed hac una spe à Cajetano legato pontificio & Mendoza Hispano sustentatus, fore scil. ut brevi adveniente præsidio Hispanico liberetur. Quod etiam accidit. Nam *Alexander Farnesius* Dux Parmensis cum selectis Hispanorum, Italorum & Belgarum militibus veteranis, circiter XV millibus ab Hispaniarum Rege missus, sub initium mensis Septembris contra *Henrici* Regis ac plerorumque opinionem in Galliam venit. Rex igitur obsidionem, quam totos quinque menses continuaverat, solvere fuit coactus, & Parmensi, pugnandi cupiditate incensus, ad aliquot milliaria, exercitu non magno quidem, sed valido & acri, occurrit. Hujus aciem ubi Parmensis vidit, tametsi militum numero multo erat superior: tamen confligere cum eo recusavit. Itaque paludibus sese, tum vallo etiam & fossa, munivit. Rex vero in acie compluribus diebus commoratus, missoque ad Parmensem & Mænium feciali, prælii copiam eis aliquoties fecit, collatisque signis de summa rerum eos secum pugnare expetiit. Ubi nihil impetravit ex locis, quæ prælii obtinendi spe ultro hosti concesserat, iterum ejecit. Parmensis, Ligniaco oppidulo & Corbelio ad Sequanam sito non sine suorum clade expugnato, ingentem omnis generis commeatus in urbem Lutetiam transferri curavit: quam ipse postea die 15 Septembris cum lectissima Principium nobiliumque manu ingressus, incredibili cum lætitia, honore & triumpho, tanquam liberator & conservator urbis à civibus exceptus est. Quibus peractis, in Belgium rediit, majori parte exercitus amissa; reliquis vero inedia, mor-

morbis & laboribus ita confectis, ut pauci evaserint. Post discessum ejus Rex Navarræus paucis diebus sine sanguine omnia recuperavit quæ ille multo labore & tempore ceperat. *Chytr. Chron. Saxon. lib.* 29. *Thuanus lib.* 99, 100. *Contin. Sleid. part.* 2. *lib.* 30.

XI. A.C. 1591 Iesuitæ nonnulli, ex seminario Hispanico emissi, vario & dissimulato habitu Angliam ingressi sunt; quorum duo comprehensi, jussuque Reginæ extremo supplicio affecti sunt: edicto simul adversus Iesuitas publicato, quo, non dubitare se quidem, ait, quin DEUS omnes hostium suorum machinationes irritas facturus sit; sui tamen quoque officii esse media omnia adversus eos adhibere, quæ sibi à DEO concessa sint. Mandare se igitur severissime omnibus & singulis, cujuscunque generis, status, sexus, conditionis & dignitatis sint, ne Iesuitas, qui jam venerint, aut porro à Pontifice missi in Regnum venturi sint, hospitio foveant, suscipiantque, sed quocunque modo latentes detegant. Semper etenim *Elisabetha* Regina timuit & exhorruit ingenia Iesuitarum; quos non solum suis ditionibus ejecit, pœna læsæ Majest. in eos, qui manserint, aut deinceps redierint, sancita; sed ut & alibi pellerentur, operam dedit. Et cum inaudisset Regis Galliarum commendatione factum esse, ut illis Turcarum Imperator Peræ, qui locus est Constantinopoli vicinus, habitandi facultatem concesserit, omnem movit lapidem, ut benevolentiam Turcici Imperatoris erga illos potentibus persuasionibus rursus corrumperet. *Camden. Annal. Angl. A. C.* 1585, *P. Matt. Histor. l.* 6. *narr.* 2. *Contin. Sleidan. part.* 2. *lib.* 21. & 31.

XII. A.C. 1592 mors *Iohannis Manderschidii* Argentinensis Episcopi non exiguos in Germania motus excitavit. Eo enim die 22 Aprilis, anno Episcopatus 23, defuncto, *Iohannes Georgius* Marchio Brandeburgicus à Canonicis Reformatam religionem amplectentibus, consentiente Senatu, in locum ejus electus est. Verum Canonici religionis Pontificiæ *Carolum* Lotharingum Cardinalem & Episcopum Metensem, Argentinensem designabant Episcopum. Cum autem alter alteri cedere nollet, bellum inde ortum est; quod vario Marte inter *Iohannem Georgium* & *Carolum* in nonum usque mensem gestum, sub initium anni 1593 à Commissariis Imperatoris *Rudolphi* sedatum, & arma deposita, milesque dimissus est. *Chytr. Chronic. Saxon. lib. ult.*

XIII. A.C. 1594 *Henricum* IV Galliæ & Navarræ Regem (qui hoc anno, postquam ad Pontificios defecisset, mense Febr. coronatus est, sicuti supra in historia Papæ *Clementis* VIII diximus) Iesuita quidam interficere voluit Lutetiæ die 27 Decembris. Rex de intentato sibi parricidio ad Senatum & cives Lugdunenses literas scripsit: Altera hora (inquit) nec amplius effluxerat post reditum meum ab expeditione è Picardia, & circumstabant mihi sobrini mei, Princeps Condæus, ut Comites Suessionis & *S. Pauli*, cum triginta aut quadraginta præcipuorum magnatum, & hujus aulæ nobilium, qui me adhuc non salutaverant, exciperem; cum adolescens quidam *Iohannes Castellius* vocatus, corpore brevis, ætate annorum 18 aut 19, qui cum turba in aulam irrepserat, à nullo fere observatus, subito irrumpit, ut me cultro, quem manu gestabat, transfigeret, sed ictus (quia corpus demittebam, ut prædictos nobiles salutandi causa inclinatos, sublevarem) in faciem tantum ad labii superioris latus dextrum illatus fuit, & una cum vulnere dentem unum confregit. Perditus ille subito comprehensus fuit, & cum aliquantulum prima fronte factum abnuisset, tandem nulla vi cogente, scelus fassus est. Nihil tamen extorquere potuimus, præterquam ipsum in Collegio Iesuitarum triennio educatum fuisse, in quo creditur præclaram illam doctrinam hausisse. Quod prius occurrit, agendum fuit, ut pro tanto & tam peculiari in me collato beneficio DEO gratias redderemus, qui me ab hoc homicidio tutatus esset. Quapropter subito TE DEUM LAUDAMUS, &c. in omnibus urbis templis cantatum fuit: cives quoque ignes, signa lætitiæ in omnibus compitis excitarunt. Vulnus, DEI beneficio, tam leve est, ut propterea in lectum maturius ituri non simus, & speramus nos opportunitatem non prætermissuros, cujus causa reditum nostrum acceleravimus, ut scilicet festum & ceremonias ordinis S. Spiritus celebraremus. Diutius autem exspectare nolui, quin vos de hisce certiores facerem, ne nos, reliquique mei fideles, nuncio forsan aliunde citius percepto, in solicitudinem incideretis: inprimis vero, ut publice DEO gratias agere jubeatis, & precibus vestris petatis, ut me ab ejusmodi parricidis, sub sancta sua clientela, semper tueri velit, ad quæ cum hostes nostri tam sæpe confugiant, manifesto perfidam & sceleratam suam mentem declarant, & sese à divino favore desertos animadvertentes, perquam execranda consilia amplectuntur, quæ à DEO, ut speramus, in ipsorum ruinam convertentur.

Iohannes ille *Castellius* fuit lanifici cujusdam Parisiensis filius, Collegii Claræmontani Iesuitarum ibidem alumnus, qui, cum super hoc facto examinatus esset, talem sententiam à Parlamento tulit: Teneri eum & convictum esse læsæ Majestatis tam divinæ quam humanæ, ob sceleratum illud & de-

testabile parricidium in Regem intentatum: pro cujus criminis expiatione & supplicio Curia cum ad pœnam sequentem damnavit. Initio stet ante valvas primarii templi Parisiensis nudus, sola interula indutus, & ardentem cereum duarum librarum manu teneat, procidensque in genua confiteatur & dicat, se turpiter & proditorie inhumanum & abominabile hoc parricidium committere voluisse, Regemque cultro in vultu vulnerasse: dicat idem se falsis & damnandis instructionibus persuasionibusque ad hoc inductum esse, ut crederet sibi permissum Reges interficere, & *Henricum IV* modo regnantem non esse membrum Ecclesiæ, priusquam à Pontifice maximo approbatus fuerit. Factum hoc in se detestetur, DEUM, Regem & justitiam oret, ut sibi ignoscant. His peractis, in curru obscœno vehatur ad locum suppliciis destinatum: ibi forcipibus ignitis sive candentibus brachia & pedes ejus lacerentur; dextra vero, qua cultrum, quo facinus perpetravit, tenuerat, amputetur: tandem quatuor equis alligatum corpus in totidem partes discerpatur: partes in ignem conjiciantur, & in cineres redigantur, qui in ventum projecti dispergantur, bonis ejus omnibus fisco Regio adjudicatis. Antequam autem hæc executio fiat, prædictus Castellius ordinariis & extraordinariis quæstionibus subjiciatur, ut sciatur, quinam ejus fuerint complices, & ut interrogetur de aliis quibusdam inde dependentibus. Constituit insuper Senatus Curiæ supremæ Parisiensis, ut IESVITÆ Claræmontani, & cæteri, quod ex eorum schola percussor prodiisset, tanquam corruptores juventutis, perturbatores publicæ tranquillitatis, inimici Regis ac Regni, intra triduum ex Collegiis suis exeant, & post quindecim dies toto Regno Galliæ excedant. Quod nisi fecerint, & post præscriptum tempus usquam inventi fuerint, tanquam læsæ Majestatis rei puniantur: illorum autem mobilia & immobilia bona in alia pia opera vertantur: & eorum distributio fiat secundum arbitrium & decretum curiæ. Divulgata igitur hac sententia, *Castellius* in publicum productus, & juxta præscriptum modum supplicio digno affectus est: Quo mortuo, patris ejus ædes solo æquatæ sunt, in earundem vero area pyramis, cum monumento istius facinoris erecta est. Iesuitæ quoque quamprimum Regno sibi interdicto excesserunt. *Contin. Sleidani. part. 2. lib. extremo. Thuanus l. 112.*

XIV. A. C. 1595 *Amurathes III*, Turcarum Rex 14, & *sextus* Imp. Orientis, ex his terris ereptus est, anno æt. 47, regni vero 21. Successit ei *Mahumetes III*, filiorum natu maximus, (qui, ut supra dictum, anno 1582 circumcisus est) & regnum, pro more Turcicorum Imperatorum, 18 fratrum cæde ex diversis concubinis progenitorum auspicatus est, eosdemque cum patre in idem monumentum condi curavit; sorores vero 27 in Seraglio vivere permisit. Hujus conjux, fœmina ambitiosa, cum ex Imperatore & Astrologo sciscitaretur: Annon filius in regno successurus esset? Mahumetes existimans, eam velle se maritum veneno necare, ex sola suspicione & zelo neci damnavit, ipsamque in aquis suffocari, & filium strangulari, quosdam etiam ex famulitio utriusque sexus ad 30 mortis socios fieri jussit. *Calvis. in Chronol.*

XV. A. C. 1596 Angliæ Regina, intelligens, quod Hispaniæ Rex Angliam invadere in animo haberet, antevertendum illud malum rata, instructissimam & bene armatam classem, *Roberto Essexiæ* Comite & *Carolo Hovvardo* supremo Amiralio Ducibus, contra Hispanos emisit: quæ ad Gades in Hispanicam classem incidit, eique magnum damnum attulit. Et cum Angli hostilem classem, quam jam in sua habebant potestate, redimi pro pecunia permittere vellent, Hispanicæ Classis Gubernator jacturam potius navium facere, quam eas ab Anglis pecunia redimere voluit: cujus classis precium multis tonnis auri æstimata fuit. Hispani vero, ulturi hoc ab Anglis acceptum damnum, liberaliter suo Regi magnos sumtus sponte contribuerunt, ad novam classem parandam. Ea ubi bene parata & instructa fuit, & mari commissa, in Galliciæ littoribus noctu in fundum & scopulos impegit, ibique circiter 30 naves perierunt.

Hoc anno quoque Fœderati Belgæ, ut se contra *Albertum* Archiducem Austriæ, fratrem *Rudolphi II.* Imp., (qui Vice-Rex Portugalliæ, & gubernator Belgii Hispanici à Rege *Philippo* constitutus, feliciter hactenus res gesserat) tutari possent, fœdus cum Rege Galliæ *Henrico* (qui anno præcedenti Hispaniarum Regi bellum indixerat) & *Elisabetha* Angliæ Regina contra Hispanum inierunt. *Chytr.*

XVI. A. C. 1597 *Mauritius* Princeps Auraicus, nemini veterum ducum animi magnitudine, consilii solertia, bellicis virtutibus, ac rerum gestarum gloria secundus, felicissimo victoriarum cursu contra Hispanos usus est; siquidem *Alberti* Austriaci copias die 24 Ianuarii prope Tornhoutum in Campania ad Sylvam Thyllensem aggressus, oppressit, fugavit, atque dissipavit, & cæsis, cum Comite Varaxio, copiarum duce supremo, circiter 2000 militibus, ducentis vero captis, XXXVIII peditum vexilla, duo equitum, cum præda ingenti abstulit, victoriamque consecutus est. Postea magno impetu & celeritate varias urbes & castella Hispanis eripuit, & in potestatem Ordinum fœderati Belgii rede-

redegit; videlicet Bergam ad Rhenum vel Rhenobergam, oppidum *Moers* & arcem, *Craulium* præcipuum munimentum Comitatus Zutphaniæ, Alpenam, Bredefortum, Eschedam, Oldensilam, Gotam, & tandem etiam Lingam, quod prædonum erat domicilium, fortissimeque ab Hispanis defendebatur. *Chytr. in Chron. Saxon. Bucholtz. Thuanus hist. lib.* 118, *&* 119.

XVII. Flagrante sic inter Hispanos ac Belgas, eisque fœderatos Anglos Francosque, bello, præcipui Europæ Principes ad conciliandam pacem suas partes interposuerunt. Cum igitur anno C. 1598 atrox aliquamdiu inter Hispanorum Regem *Philippum* & *Henricum* Gallorum Regem bellum gestum esset, utrumque Principem, & varia fortuna exercitos, & Pontificis Principumque intercessione impulsos, tam gravis belli satietas cepit. Itaque serio actum est de pace aut induciis ineundis. Conventus utriusque Regis legatorum Vervinii, quæ Burgundiæ civitas, est institutus: ibi, post longas multorum mensium disputationes, tandem publica pax die 2 Maii sancita, & postea mense Iunio in Gallia, Hispania & Belgio, magna cum solennitate, & incredibili pene omnium lætitia, promulgata est. Philippus Ardeam, Caletum, Dorlanium, Capellam, Castellum, Blavetum Gallis: *Henricus Carolotensem* principatum Hispanis restituit. In illam vero pacem Regina Angliæ & Fœderati Belgii Provinciæ non consenserunt, bellumque contra Hispanum fortissime & felicissime continuarunt. *Thuan. hist. lib.* 120. *Chytr. Bucholtz.*

At *Philippus* Hispaniæ Rex non diu ista pace gavisus est. Nam eodem anno mense Septembri infelicem animam, quæ multis exitio fuerat, 72 vitæ anno exhalavit. In agone mortis constitutus filium *Philippum* III, (qui ei in regno successit) ac filiam *Isabellam Claram Eugeniam*, (quæ anno sequenti cum *Alberto* Archiduce Austriæ ab ipso Pontifice Romano summa ceremoniarum festivitate conjuncta & copulata est) præclare admonuit, ut reputarent animo rerum humanarum instabilitatem, ac miserrimam vitæ conditionem. Cum ejus enim accitu adstarent ægro, *En*, inquit, *adspicite in afflictissimo hoc corpusculo, quam tenui filo pendeat pompa & splendor magnitudinis terrenæ! De vita mortali actum quidem est ilicet: sola sepulcri cura restat, & supremus honor exequiarum:* de quo multa sigillatim & curiose præcepit, ita ut de suo ex hoc mundo egressu, non aliter quam de magnificentissimo & triumphali in primariam Hispanici imperii urbem ingressu, atque de sepultura veluti de regia inauguratione, dissereret. Et ut assidua mortis commentatione firmaret sese adversus imminentem metum, jussit feretrum, quo componi corpus defuncti oportebat, in conspectu suo collocari, coronamque, regium capitis decus, una cum mortui calvaria superimponi; non absimili ritu, quam quo veteres Romani triumphantibus adjungere solebant carnificem ministrum publicum, qui eodem curru triumphali vectus identidem inculcaret: HOMO ES, HOMINEM TE ESSE MEMINERIS.

Sic apud Ægyptios notum est hunc fuisse morem, ut in ipsorum conviviis σκέλετον, h. e. *mortis simulacrum* circumferretur, & convivæ admonerentur, ut inter edendum & bibendum illud quoque intuerentur. Hoc quoque *Philippus* Rex Macedoniæ probe consideravit; qui puerum constituit, cui hoc officium demandavit, ut singulis diebus hæc verba mane & vesperi ei acclamaret: *Philippe, memento te esse hominem.*

Constantinopolitani Imperatores peculiaria signa mortis futuræ commonefactoria contra superbiam & fastum habuerunt. Scribit enim *Isidorus*, quod Constantinopoli moris fuerit, ut, quo die Imperator coronam Cæsaream susciperet, eum sedentem in sublimi throno accederet cæmentarius, proponens illi lapidum aliquot genera, ut ex hisce omnibus unum eligeret, ex quo sibi tumulum fabricari vellet. Verbis autem (sicut è Græco translata sunt) talibus usus fuit:

Elige ab his saxis: ex quo, Augustissime Cæsar,
Ipse tibi tumulum me fabricare velis.

In Romanorum Pontificum inauguratione, dum interea, de more, sacellum *D. Gregorii* declaratus prætergreditur, ipsum præit Cæremoniarum Magister, gestans arundines sive cannas duas, quarum alteri sursum candela ardens apposita est, quam alteri cannæ, cui stuppæ superpositæ sunt, adhibet inceditque, dicens: PATER SANCTE, SIC TRANSIT GLORIA MUNDI. Quid autem aliud id fuit, quam fragilitatis humanæ & certissimæ mortis admonitio?

Ita Saladinus Ægypti Syriæque Tyrannus, humanæ conditionis ac mortis memor, aliquot annos sepulchrum argenteum secum circumduxit, condito testamento omnem funeris pompam abdicavit, jussitque tantum in lancea sibi præferri atri coloris obsoletam tunicam, præcinente ad populum sacrificulo hujus sententiæ carmen, quod à *Bocatio* memoriæ proditum est:

Vixi, divitiis, Regno, tumidusque trophæis;
Sed pannum, heu! nigrum nil nisi morte tuli.

Idem quoque *Maximilianus* I hujus nominis, Cæsar optimus, observavit: Nam integro ante mortem biennio, quocunque proficisceretur, *arcam*

ligneam, ad menſuram corporis humani fabrefa-ctam, circumvectari (ſicut in ejus hiſtoria cap. 3. diximus) mandavit. Quo ipſo perpetuam mortis memoriam ante oculos ſibi præferri voluit.

Ob hanc rem non minus piè quàm prudenter faciunt, qui potentiam & opes terrenas tam inſtabiles, quam ipſas etiam undas à vento agitatas, eſſe conſiderant, mortiſque memoriam nunquam deponunt; ſiquidem (ut pulchrè *Auguſtinus* ſcribit) vita hæc eſt vita dubia, vita cæca, vita ærumnoſa, quam humores onerant, dolores extenuant, ardores exſiccant, eſcæ inflant, jejunia macerant, joci diſſolvunt, triſtitiæ conſumunt, ſolicitudo coarctat, ſecuritas hebetat, divitiæ jactant, paupertas dejicit, juventus extollit, ſenectus incurvat, infirmitas frangit, mœror deprimit, & poſt hæc omnia MORS INTERIMIT, VNIVERSISQVE GAVDIIS FINEM IMPONIT: ITA CVM ESSE DESIERIT, NE FVISSE QVIDEM PVTETVR.

Ut jam ad *Philippum* Hiſpaniæ Regem redeamus: ille ſæviſſimos morbos tulit, horribilique mortis genere periit, φθειριάσει videlicet, erumpentibus toto corpore vermibus, de quo ita *D. Baudius*:

——— Rex ille Philippus,
Tot populis terriſque potens latéque tyrannus,
Occidit à fœdo roſus grege vermiculorum,
Carnificeſque ſuos miſerando corpore pavit
Vivens atque videns, & propria funera planxit.

D. Baud. in Hero. Ep. 5. & *in Funerib. Cervera de Turre de exceſſu Philippi II. Hiſp. Reg. Thuan. hiſtor. lib.* 120.

Quanquam autem abominandum illud mortis genus ad cauſas naturales à Medicis referri ſolet: tamen conſtat, illud pœnæ genus divinitus ſceleratis Principibus imponi ſolere, ut in ſummo dolore vitam ſuam finirent; & de nullo ferè excelſæ dignitatis Principe legimus, quod tali mortis genere interierit, niſi qui vel ſæviendo, vel divinos honores affectando, humanitatem exuiſſet. Sic Antiochus Epiphanes, 2. *Maccab. c.* 9. Herodes Aſcalonita, apud *Ioſephum lib.* 17. *anteq. c.* 8. Herodes Antipas, *Actor. c.* 12. Caſſander Antipatri filius, teſte *Pauſan in Bœot.* Sic Lucius Sylla, ut ſcribit *Plin.* 11. *natural. hiſtor. c.* 33. Item Galerius Maximinus infenſiſſimus Chriſtianorum hoſtis, & Arnulphus Imperator, (uti ſuprà in illorum vita *cap.* 3. diximus) miſere φθειριάσει exſtincti ſcribuntur.

XVIII. A. C. 1600 menſe Aprili perfida fœmina Lutetiæ combuſta eſt, quæ Regem veneno tollere moliebatur; & Monachus quidam circa idem tempus vitæ Regis inſidias ſtruxit, ſed deprehenſo ſcelerato ejus conatu, impii ſui propoſiti pœnas dedit. *Theodor. Meurer. Bucholtz.*

Eodem anno *Iacobus* Scotiæ Rex (qui non tantum poſtquam natus eſt; ſed etiam antequam naſceretur, atque in ipſo matris utero vix ullo tempore ab inſidiis & ſicariis fuit tutus) inſidiis *Alexandri Ruveni* ejusque fratris *Iohannis*, Comitum Goureæ, penè fuit oppreſſus. Cum enim Rex Perthum ire ab *Alexandro* conſutis dolis perſuaſus eſſet, facta ſpe theſauri, quem nuper inveniſſet, illi exhibendi: prandio ſumpto, inermis per aliquot conclavia circumductus, tandem in Muſæum perducitur, locum lanienæ deſtinatum: in quo homo pugione armatus parricidii adjutor erat ſolus. Ibi *Alexander*, occluſâ priùs januâ, pileoque in caput ſuperbè injecto, ſtatim armato pugionem eripit, & Regis pectori admovet, ultimaq; minis & factis intentat. Rex autem, qui eloquentiæ ſuæ viribus & majeſtatis veneratione armatum illum continebat, *Alexandrum* tandiu inermis ſuſtinuit, donec acciti clamore quatuor ex aulæ familiaribus intervenirent, qui numero & armis impares licèt, conjurantes tamen vel interfecerunt, vel malè mulctatos in fugam egerunt: Rex verò in medio ſuorum in genua ſtatim ſuppliciter procubuit, Deoque pro liberatione tam miraculoſâ, & victoriâ tam inſperatâ, gratias prolixè egit; & poſtea *Iohannem Ramſey*, cujus potiſſimum dextera vindex fuit Regis in nefandâ illa conjuratione, titulo & honore *Vicecomitis Hadingtoniæ* ob fidem donatum, inter regni Scotiæ proceres cooptavit. *A. Spondanus in Auctario Annal. Baronii. Iacob. Rex in Oratione quadam. Ens. Epidorp. Annal. tom.* 5. *lib.* 3. *P. Matth. in hiſtor. Henr.* IV. *lib.* 3.

XIX. A. C. 1602 Proceres quidam Galliæ in Regem & *Mariam Medicæam* Reginam, quam Rex ſibi matrimonio junxit A. C. 1600, m. Decembri, repudiatâ ſorore *Caroli* IX, *Margareta Valeſiâ*, (cum quâ Anno 1572 celebrarat nuptias, in quibus, ut ſupra diximus, plus ſanguinis quàm vini effuſum) conſpirârunt, ſed ab uno conjuratorum detecta eſt Regi tota conjuratio: unde *Carolus Bironius* Mareſchallus, & Comes de Arvernia, capti, & res ad judicandum Parlamento delata eſt; quod ſtatuit, ſcelus hoc pœnâ capitali vindicandum: atque ita Bironius pœnas capite exſolvit, Comes verò de Arvernia dimiſſus eſt non propter innocentiam, ſed Regis clementiam. Omnes autem, qui rerum Gallicarum noſtri temporis hiſtoriam ſcripſerunt, uno quaſi ore teſtantur, *Bironium* inexpletæ ambitionis hominem, ac Aſtrologis harioliſque vel Magis potius, valde fuiſſe deditum. Ex his fa-

ta ſua

ta sua sciscitanti quidam ambiguis verbis responderunt, eum summæ Europæ Ducibus palmas è manibus excussurum, quin etiam ad regni fastigium evectum iri, nisi unius gladii ictu impediatur. Idem *Bironius* jam captivus aiebat, à nescio quo ceream imaginem sibi ostensam, Latina hæc verba, *Rex impie peribis*, apertè pronunciantem. O astutum delusorem! Putabat miser, in Regem ac Dominum suum hæc dicta esse, quæ tamen in ipsum, utpote imaginarium Regem, jam dicta erant. Sæpius ille nominatus *Bironius* quoque *Brossium* quendam famosum Astrologum adiit, personam suam nuncii habitu dissimulans; eique thema Nativitatis suæ ab alio Genethliaco confectum ostendit, heri sui esse dictitans, vitæ suæ fata scire cupientis. Ibi ille, Video sanè, inquit. Nobilis iste est homo, & omnino ejusdem, cujus tu, ætatis. *Bironius*, *Amplius*, inquit, *tibi nihil dixero: tu illud tantùm explicato, quânam fortunâ & quibus successibus homo ille in omni sua vita usurus sit.* Tum Astrologus paulisper in museum suum secedens, reversus, Benè habet, inquit, mi fili. Is qui sic natus est, ut thema hoc demonstrat, industria sua & militari virtute maximos consequetur honores: quin etiam prope abest, ut Rex futurus sit. Sed obstat caput *Algol*. *Quid sibi vult hoc verbum?* inquit, *Bironius*. *Aliud dicere*, ait Brossius, *nec volo, nec possum.* Post multas ultro citroque contestationes, *Brossius* rogantis victus pertinaciâ, nullo verborum usus circuitu, Homo iste, ait, eò usque progredietur, ut capitis subiturus sit supplicium. Quam injuriam, uti existimabat, minimè ferens, Astrologum miserum ita depexuit, ut semimortuum reliquerit: idque facinus deinde apud multos ipse jactavit. Poterant hæc ab iis, quos postea suscepit conatibus retrahere *Bironium*, nisi Diabolus mentem ejus ita excæcasset, ut, quæ ipsi magnitudinem, vera, quæ exitium portenderent, falsa credidisset.

Idem alium quendam Lutetiæ, Cæsarem nomine, qui vulgò pro mago & necromantico habebatur, consuluerat: qui similiter respondit, Regno potiturum, caveret sibi tantum ab ictu cujusdam Burgundi. Captivus postea, prædictionis hujus memor, an Carnifex Parisiensis natione Burgundus esset, inquiri jussit. Affirmantibus, Ergò, inquit; de vitâ mea actum est. Nec multò post à Burgundo illo capite fuit multatus, cumque vita ejus incredibiles spes & conatus in fumum abierunt.

XX. A. C. 1603 *Elisabetha*, Angliæ Regina, mortua est. Filia fuit *Henrici* VIII. qui conjuges sex habuit: *primam*, Catharinam Arragoniam, (*Ferdinandi* Catholici Hispaniarum Regis filiam) & *quartam*, Annam Juliacensem, repudiavit: *secundam*, Annam videlicet Boleniam, (ex qua *Elisabetha* nata) & *quintam*, Catharinam Havardam, adulterii prætextu securi percussisset: *tertiam*, Iohannam Semeriam in partu perdidit: *sextam*, Catharinam Pariam, Anno 1547 decedens, superstitem reliquit. Successit ei in regno filius ex *Iohannâ Semeriâ*, *Eduardus* VI, natus annos 9. qui, cum 6 annos regnasset, lento veneno à *Iohanne Dudleo* Northumbriæ Duce sublatus est. Post eum Regina salutata *Maria*, ejusdem *Henrici* VIII ex *Catharinâ* Aragoniâ filiâ, quæ atrocem adversus Euangelicos persecutionem movit, nupsitque *Philippo* Hispaniarum Regi. Anno autem Christi 1558 mortuâ *Mariâ*, *Elisabetha* soror ejus, ex *Anna Bolenia*, virgo 25 annorum ad regnum evecta, pontificiam religionem iterum abolevit, & reformatam in totum regnum introduxit. Hæc præter, multas corporis dotes, supra sexum prudens, multisque literis expolita, Græce & Hispanice mediocriter, Latine vero, Gallice & Italice ad miraculum docta fuit; quæ uno & eodem die tribus maximorum Regum Legatis, Latinè uni, alteri Gallice, tertio Italice, audita est: & totos XLV annos ita sceptrum tractavit, ut illam subditi amaverint, ut matrem benignissimam: vicini Principes coluerint, ut Reginam sapientissimam: hostes metuerint, ut ultricem justissimam: & totius Christianus Orbis cum admiratione suspexerit, ut pacis & tranquillitatis publicæ conservatricem. Morti vicina *Iacobum* VI Scotiæ Regem à primo Fergusio centesimum octavum, *Mariæ* & *Henrici Stuarti* filium, successorem suum declaravit. Hæc Reginæ declaratio effecit, ut post ejus obitum regnum pacatum & tranquillum maneret. Eo enim ipso die (scil. 24. anni 1603) quo Regina exspiravit, omnes Angliæ Proceres unanimi consensu *Iacobum* Regem suum proclamarunt, qui Scoticum regnum cum Anglico conjunxit, & *magnæ Britanniæ Regis* nomen assumsit, hac maximè de causa, ut animos Scotorum & Anglorum invicem abalienatos communi nomine sociaret, & simul Scotos demulceret; aliter torvum visuros, si ille in titulis Angliam Scotiæ anteponeret.

XXI. A. C. 1604 *Ostenda* urbs maritima Flandriæ post triennalem, & quod excurrit, obsidionem, ab *Ambrosio Spinola* Genuensi die 21 Septembr. deditione capta est his conditionibus, ut milites cum suis armis discederent. Galliæ Admiralius M. de Chastillon dicere solitus: *Diuturnæ magnarum urbium obsidiones sunt magnorum castrorum cœmeteria & sepulturæ.* Hoc quam verum sit, ex *Obsidione Ostendana* videre est; in qua intra annos tres, menses duos & quindecim dies, supra *centum*

tum quinquaginta mortalium *millia*, utrinque, varia ignis, ferri, morborumque peste, ceciderunt. Numerus à parte Hispani 78124, obsessorum autem 72900 refertur. Integris quorundam libris obsidio Ostendana (cui nulla nostro aut patrum ævo par exstat) narrata est, ejusque meminit *Emanuel Meteran. lib.* 22, 23, 24. *Thuan. lib.* 130. *Henricus Spondanus in Auctario. Mercur. Gallo-Belgicus. Gothard. Miræus in vita Alberti Austriaci.*

Eodem hoc anno, altero post occupatam *Ostendam* mense, die scil. 20 Augusti, *Mauritius* Princeps Auraicus *Slusam* munitissimam urbem, mense tertio, postquam eam obsidione cinxerat, inedia ad deditionem compulit. Præfectus illius *Matthæus Serranus* dictus, natione Hispanus, Marchioni Spinolæ, an ab annona & omni necessario instrumento satis Slusæ sit prospectum, interroganti, Hispanica confidentia respondebat: Domine Marchio, ad tuam *obsidionem Ostendanam* abi: quid mei officii sit, & quid pro Slusæ conservatione facere debeam, sine monitore novi optime: Si hostis secum 50000 diabolorum huc oppugnatum ducat, non ejiciet me tamen. Sed fastus ille & stolida Serrani confidentia Slusam perdidit. *P. Matth. in Histor. H. IV. l.* 7. *n.* 2.

XXII. Anno C. 1606 atrocissima conspiratio, (qua nulla unquam crudelior suscepta legitur) mirabiliter in Anglia detecta est. *Robertus* enim *Catesbius*, *Thomas Percius*, *Winterus*, aliique nobiles, subtilissimam rationem novi *Sisyphi* vel *Autolyci* excogitarunt, quo Regem suum optimum & clementissimum, *Iacobum* VI, Reginam, Principem *Henricum*, cum fratre *Eboracensi* Duce, item cunctos regni proceres, cunctos Episcopos, cum ipso flore cæteri Ordinis Ecclesiastici, Magistratus præterea majores omnes, minores plerosque omnes, nec non aliam populi multitudinem infinitam, uno impetu è medio tollere in animo habebant. Consceleratorum unus monuerat literis occultis Montaquilium, ne interesset comitiis, quæ improvisum ictum sensura, nec visura percussorem essent. Id suspicionem Regi movit, ut subesse crederet periculum. Scrutati cellam Curiæ (in quam Rex ad Parlamentum habendum cum supradictis conventurus esset) subterraneam, inveniunt 36 dolia pulveris pyrii plena. Injectæ manus Guidoni Fauxio, qui ocreatus forte ad januam assistebat: Is excussus, cum funes cannabinos celare non posset, statim crimen prodidit. A consiliariis postea cum examinaretur, fiduciam & constantiam plane antiquam præ se tulit. Nam neque sceleris aut immanitate, aut conscientia, nec gravissimi consilii audientia, nec quæstionum numero vel assiduitate confusus, vultum dejecit; sed potius renidens ultro ludificari, ad omnia expedite respondere, & si quid alienum aut ineptum quæreretur, subsannare; Regem nec Dominum suum, nec DEI unctum, ut qui esset hæreticus, agnoscere; factum non negare, verum frustra susceptum dolere: *Postremo* DEUM *non detexisse, sed Diabolum, truculenta voce testatus est.* Et è conjuratis alius, *Iohannes Grant*, jamjam ad supplicium ducendus, in suscepto negotio adeo nihil fuisse delicti contendit; ut è contrario confideret, *generosi incepti id esse meritum, quod pro satisfactione omnium suorum in vita omni peccatorum abunde sufficeret.* Reliqui conjurati partim in fuga cæsi, partim supplicio affecti sunt: & Rex Iesuitas, (quos ille non aliter quam hostes suos, & communes omnium Principum proditores ac parricidas habuit) Monachos item, & Pontificiæ religionis ministros, omnes sub capitalis supplicii pœna toto regno excedere jussit. *Thuan. lib.* 135. *Spondanus in Auctario. Meteranus lib.* 25. *Casaubon. in Epist. ad Fron. Ducæum.*

XXIII. Anno Christi 1607 Iesuita quidam in Anglia, qui clam populum docere, & extra jus Regis in Ecclesias multa imprudenter dicere, subditosque à Regis fidelitate abalienare deprehensus, in quatuor partes dissectus est: & Rex periculis adductus frequentibus, novo subditos sacramento obstrinxit; quo quisque profitebatur, *nullam esse Romano Pontifici Regis exautorandi potestatem*, seque nullo talis censuræ prætextu à fide & obedientia recessurum. Dictum etiam à Pontificiis jusjurandum illud, Papa nequicquam reclamante. *Thuanus lib.* 138.

XXIV. Anno C. 1608 *Bartholomæus Burgesius*, quod se *Pauli* V Pontificis Romani filium ex concubina quadam natum constanter professus esset, jussu Papæ à Parlamento ad supplicium damnatus, in crucem actus, & postea flammis consumtus est. *Bucholtz.*

XXV. Cum Hispani in Belgio Batavis inducias non solum sæpius obtulissent, sed Rex eosdem ceu omnino liberos pronunciasset; Ordines Confœderati inducias abnuere non potuerunt. Tandem igitur anno 1609, in duodecennales inducias conventum est: quæ die 14 Aprilis publica præconis voce & tubarum clangore promulgatæ sunt. *Meteranus lib.* 28.

XXVI. *Henricus* IV Galliæ Rex quomodo à sinceriore religione propter regnum ad Papatum redierit an. 1594 supra (in historia *Clementis* VIII Papæ) diximus: quia tamen Euangelicos patrocinio dignari videbatur, sæpius insidiis fuit petitus; quæ semper singulari DEI beneficio detectæ in con-

conjuratorum capita reciderunt. Tandem A. C. 1610. *Franciscus Ravaillacus*, extremæ dementiæ & impietatis homo, cum Regem hæreticorum fautorem morteque dignum audisset prædicari, ejus interficiendi consilium cœpit. Illum igitur in rheda nactus, Parisios obambulantem contemplandi causa apparatus, quo reginam pridie coronatam exciperet, nefaria & clandestina molitione interfecit, ictu gemino sub quintam costam illato. Factum die Veneris, qui fuit 14 mensis Maii st. vet., cum Rex (qui inter LXIII Galliarum Regum maximus, ob rerum gestarum magnitudinem *Henrici Magni* nomen meruit) vixisset annos 57, & regnasset annos 22. Die Sabbathi corpus Regis præsentibus 14 Medicis & 11 Chirurgis apertum fuit, in eoque omnes partes tam sanæ inventæ, ut sine parricidiali hoc ictu Rex diu procul dubio adhuc fuisset superstes futurus. Illud quoque facile patuit, si totum corpus fuisset quasi diaphanum & omnino perspicuum, ictum hunc lethalem certius dirigi non potuisse. Vidit tum Gallia uno octiduo duos Reges, per summum scelus cultro interfectos, sepulcris inferri, *Henricum* scil. III, cujus cadaver hactenus Compendii insepultum fuit, & *Henrici IV*, ex cujus morte acerbissimum Galli conceperunt luctum: quidam, ceu tonitru cujusdam fragore subito & vehemente edito, repente conciderunt; nonnulli statim exspirarunt, vel in morbos inciderunt, quibus mox sunt exstincti. Porro omnis ætas, sexus, conditio, dignitas, simul ac de Regis morte palam factum est, parenti communi, & pio quodam in stygium parricidam furore, parentavit. Quilibet ingenium exercuit, in excogitandis novis carnificinæ & torturæ instrumentis; nemo non *Ravaillaci* corpus & animam Diabolo adjudicavit; *multis indignantibus, perditissimo illi homini* (qui vix ullum idoneæ pœnitentiæ signum edebat) *remissionem peccatorum à sacrifico annunciari.* Imo Pontifex ipse *Paulus V* magnum præ se tulit dolorem, adeoque juvenes aliquot, qui velut patria à magno hoste liberata, exultaverant, & hujus parricidæ, suum liberatorem eum appellantes, in convivio sanitati vina libarant, ad remos damnavit.

Fuerunt, qui pro certo affirmarunt, *Henrico IV* ab initio regni, biduo post *Henrici III* obitum, (cujus corpus Compendii adhuc feretro impositum stabat) prædictum fuisse, & LVII ætatis anno, & quidem inter publica lætitiæ signa & cæremonias, interfectum iri. Idem ille Astrologus, qui Guisio conventus Blæsensis eventum prædixit, prædixisse dicitur, *Henricum* tunc Navarræ Regem A.C. 1610 morte violenta periturum.

Fervente ad Reginæ coronationem apparatu, Mathematicus quidam Reginæ dixit, festos hos dies non sic abituros, sed in mœstissimum casum desituros. Eum cum Regina è fano S. Dionysii post coronationem vidisset, vocatum ad se, Iam, inquit, causam nullam habes, ut male augureris, aut sinistri quid timeas, cum feliciter omnia sint peracta. At ille; Nondum dies abiit. Quodsi falsum dixisse deprehendar, è vestigio libros meos omnes concremabo. Diu ante ab alio fuerat præmonita de ingenti malo, quod mensis Maius anni 1610 ipsi esset apportaturus: sed quia nonnemo Astrologus falso prædixerat, in puerperio secundæ filiæ morituram, facile hoc & alia contemsit.

Paucis ante obitum Regis ei exhibitum fuit vaticinium ex Hispania allatum, quo prædicebatur, mense Maio magnum Regem, qui in juventute captivus fuisset, moriturum. Risit Rex, & hæc artibus Hispanorum fieri dixit; sed nihil melius esse, quam ut par pari referatur, eisque similes nugæ mittantur. Ipsequoque Rex suum sibi prædixisse malum videtur. Nam

1. Familiari quodam sermone Sullio Duci ultro fassus est, habere se circa cor aliquid, quod omne gaudium à se abigat. Animum nescio quid mali sibi præsagire. Quin etiam nonnullis dicere auditus est, *Non diu fore se superstitem.*

2. Cum Rex admoneretur, continuo pluviis Lutetiæ plateas totas quasi cœno obductas, ac si non purgentur, Reginæ introitum minus fore splendidum, adeoque illis præsertim, qui ad stipandum reginæ currum designati sint, valde incommodum: *Nihil ad me*, ait, *hoc attinet. Ego enim ista forte non videro.*

3. Arbor, quæ pro more Calendis Maii ante regiam in Lupara defigi solet, sine ulla externa vi sponte sua ceciderat. Hoc videns Bassumpetra, qui non procul inde cum Guisio colloquebatur, ait, In Italia & Germania si casus hic accidisset, sinistri ominis loco acceptum iri. Rex prope adstans, cum eos de aliis rebus loqui arbitraretur, propius accedens, auditis his, Iam, inquit, totos viginti annos præsagia ejusmodi & admonitiones aures meas circumsonuerunt. Sed scio nihil futurum, nisi quod Deo placuerit.

4. Die Sabbathi, qui erat 8 Maii, Rex de improviso Reginæ ad mensam supervenit, rogat, num coronatio sequenti die Martis futura sit. Tacente illa, quod ad respondendum nihil certi haberet, Rex, Quid tu? ne verbum quidem? Ibi illa: Vellem, ut cras fieret: sed Sancerranus dicit, ante diem Iovis fieri non posse. Rex, vocato Sancerrano, non sine stomacho de dilationibus istis conqueritur, non tanti faciens bis centies millium scutatorum, quos mora

mora abſumtura eſſet, quam temporis & occaſionum jacturam. Mox ad Reginam: Hoc ſcias velim, ait, niſi die proximo *Iovis fiat, te poſtero die me non amplius viſuram.* Subridens Regina, Atqui illud tamen à te impetrari ſines, ut introitus mei pompam videas. *Non*, ait Rex; *Die Veneris ultimum vale tibi dicam.*

5. Eodem die, quo interfectus eſt, finito prandio, Rex cubiculum Reginæ ingreſſus, quamvis animo non læto; nam in vultu ejus triſtitiæ quædam indicia apparebant, nec reſpondebat animus verbis. Vno loco tenere ſe nequibat, multo minus animum fluctuantem regere; in cujus diverſa agitatione Reginæ dixit, Vix reperire ſe quid facere debeat. Armamentarium ſibi viſere quodammodo neceſſe eſſe, ſed ſcire moleſtum fore: ut qui, rebus non ita, ut vellet, paratis, non ſine indignatione inde eſſet diſceſſurus. E Reginæ cubiculo egreſſus, in ſuo aliquantiſper hæſit, ſcriptis aliquot lineis, & dato ad edictum quoddam reſponſio. Inde ad feneſtram accedens, manu fronti admota: *Mi Deus*, inquit, *hic quidem intus latet aliquid, quod me vehementer turbat.* Inde cubiculo ſuo egreſſus, in cubiculum Reginæ rediit, ubi de rebus magnis cum Cancellario collocuturus, tandem eum ad Curiam abeuntem amplexus, *Abi*, inquit, *ego itidem abeo conjugi valedicturus.* Cum vero neſcio quid ridiculum, quod poſtridie in fano S. Dionyſii accidiſſet, narraretur, pleriſque omnibus in riſum effuſis, *Ne*, inquit, *die Veneris* (ſeu feria ſexta) *nimis rideamus, ne ſequenti Dominica plangamus.* Poſtea filios ſuos Duces Aurelianenſem & Andegavenſem paterne amplexus, inter blanditias celare non potuit, animum ſibi non recte conſtare, adeo ut ad ipſam Reginam diceret: *Neſcio quid mihi ſit. Diſcedere equidem hinc non poſſum.*

6. E rheda aliquando deſcendens, Condæo Principi, & Baroni Chaumontio dixit, prædictum ſibi fore, ut morte violenta, & quidem in rheda moriatur. Cum deinde Monceaugio revertens, per fanum S. Mauri, ut Delphinum filium, qui ibi educabatur, videret, iter faceret, ac poſt cœnam Lutetiam pergere vellet, monitus à quibusdam, periculoſum eſſe noctu in rheda iter facere: melius facturum, ſi equo veheretur: *Si quiſquam*, ait, *ego certe à rhedis cavere mihi debeam, ut cui prædictum ſit in rheda moriturum.*

7. Cum Rex jam Lupara exire in urbem ſtatuiſſet, & è feneſtra Reginæ cubiculi è domeſticis quæreret, an rheda præſto eſſet, execrabilis ille parricida, auditis his verbis (uti poſtea faſſus eſt) intra dentes murmurans dixit, *Teneo te; Periiſti.* Antequam autem Rex digrederetur, conjugi tertio amplexu & oſculo valedixit. Et notatum eſt à nonnullis, moram illam quæ ad egreſſum varias ob cauſas interponebatur (quamvis contra animi ſententiam Regina etiam ipſum retinere valde cupiente) moleſte admodum tuliſſe: corporis cuſtodes ſequi noluiſſe: cuſtodiarum Præfectum in Curiam ablegaſſe: hujus Legatum ægrum tum decubuiſſe: vexilliferum ad ſupremum Curiæ Præſidem negocii cauſa iviſſe: rhedæ velamenta undique reducta & aperta: pallium à Rege depoſitum: pediſſequos aliam inſtitiſſe viam, nec rhedam comitatos: plateam, ubi trucidatus fuit, duobus curribus, quorum unus vino, alter fœno onuſtus erat, quaſi obſtructam, eoque obſtaculo regium vehiculum paſſim quaſi ſufflaminatum, & tandem omnino retentum fuiſſe. Quæ omnia ſceleſto parricidæ & animum & modum facilius occidendi Regis dederunt.

Nec illud ſilentio prætereundum eſt, Reginam non diu ante Regis mortem duo habuiſſe ſomnia, quæ poſtea vera præſagia deprehenſa ſunt. Dum enim gemmarii regiam apparant coronam, ſomniavit illa majuſculos adamantes, & lectiſſimas gemmarum, quas ille è ſuo mundo contribuerat, in margaritas ſeu uniones (quos ſomniorum interpretes pro lacrymis accipiunt) converſos eſſe. Altero ſomnio ita fuit perterrita, ut Rex excitatus, quid rei eſſet, percontaretur. Illa, ſomniaſſe ſe neſcio quid, dicit: ſed ſomniis ſcire nullam habendam eſſe fidem. Tecum ſentio, inquit Rex. Sed quid ſomniaſti? Cum tergiverſari amplius non poſſet, ait, Somniaſſe ſe, ipſi (Regi) cultro grande vulnus inflictum. Laus Deo, ait Rex, quod ſomnium tantum ſit: ſtatimque rurſus obdormivit. *Hæc Caſparus Ens lib. IV, quem inſcribit Pauſilypum, ex Gallicarum rerum ſcriptoribus refert.*

EPILOGVS.

Atque hic Monarchiarum noſtrarum finis eſto. Reliquum eſt, ut Deo T. O. M. omnium bonorum authori, conſervatori & gubernatori, gratias ex intimis cordis penetralibus agamus.

Tibi ergo, ô Pater benigniſſime, & fons omnis miſericordiæ, qui es ante omnia, poſt omnia, totus unus ipſe: Tibi, inquam, gratias agimus, quod vitam prorogaſti, & ope tua cœleſti huc uſque provexiſti. Tu benignus nobis eſto, ô pater benigniſſime! Da, referamus ad te, quod conſecuti ſumus à te. Tibi laus & honor in infinita ſecula.

AMEN.

INDEX
Nominum & Rerum locupletissimus.

A.

Quam-

B.

D.

E.

F.

H.

I.

Iohan.

K.

L.

Laby-

N.

O.

Templum

P.

Pipi-

Q.

R.

S.

V.

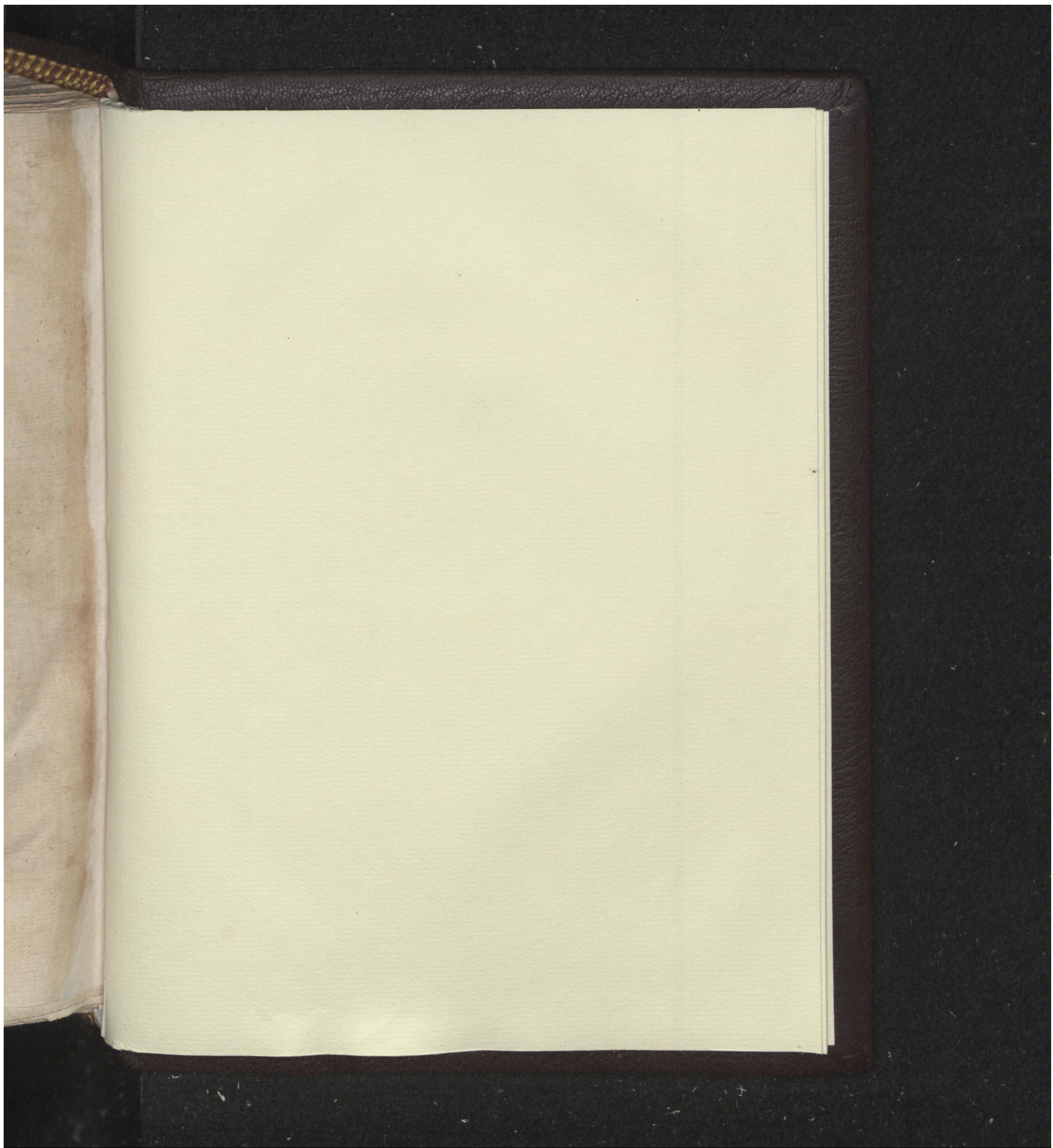
W.

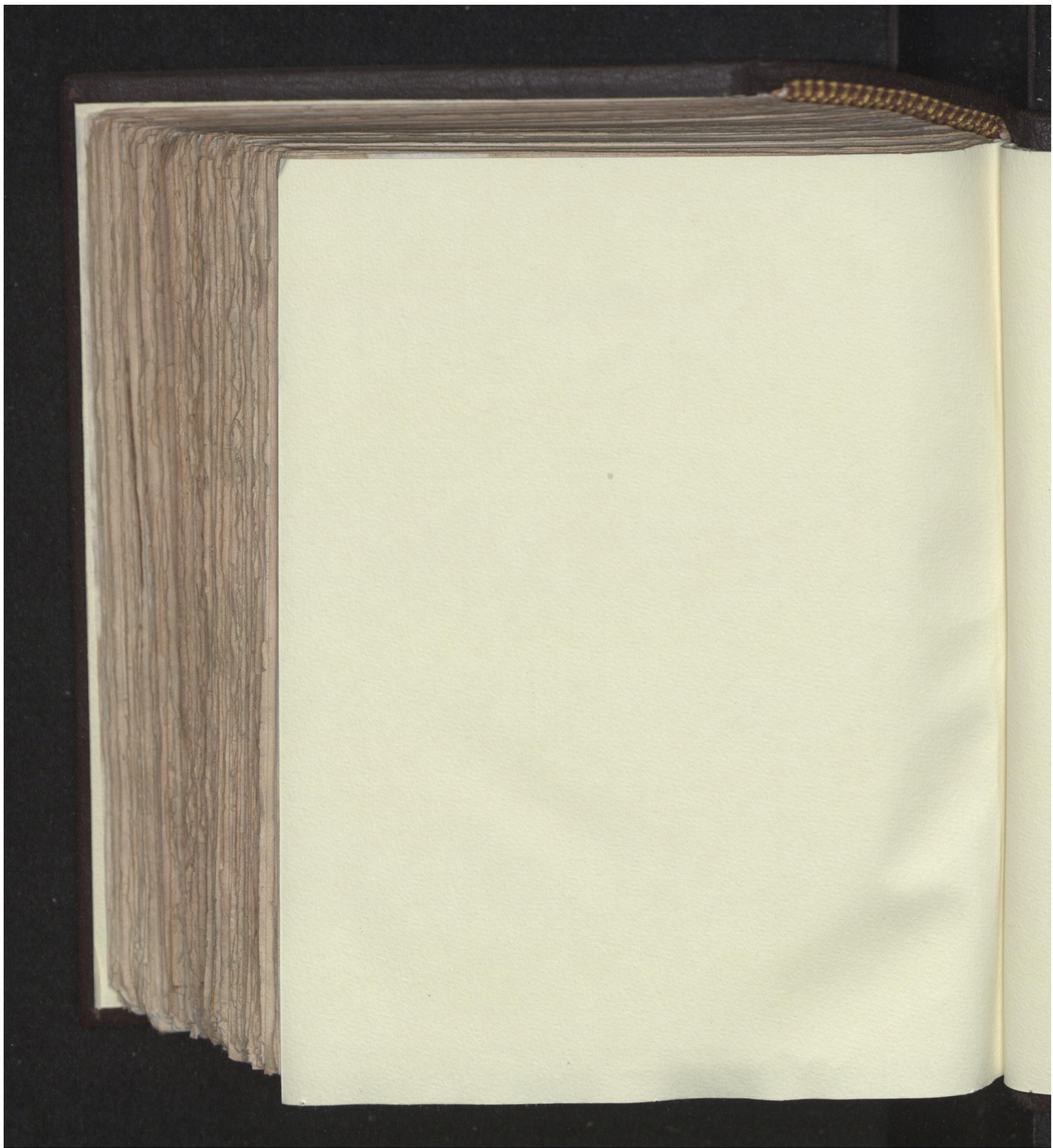
X.

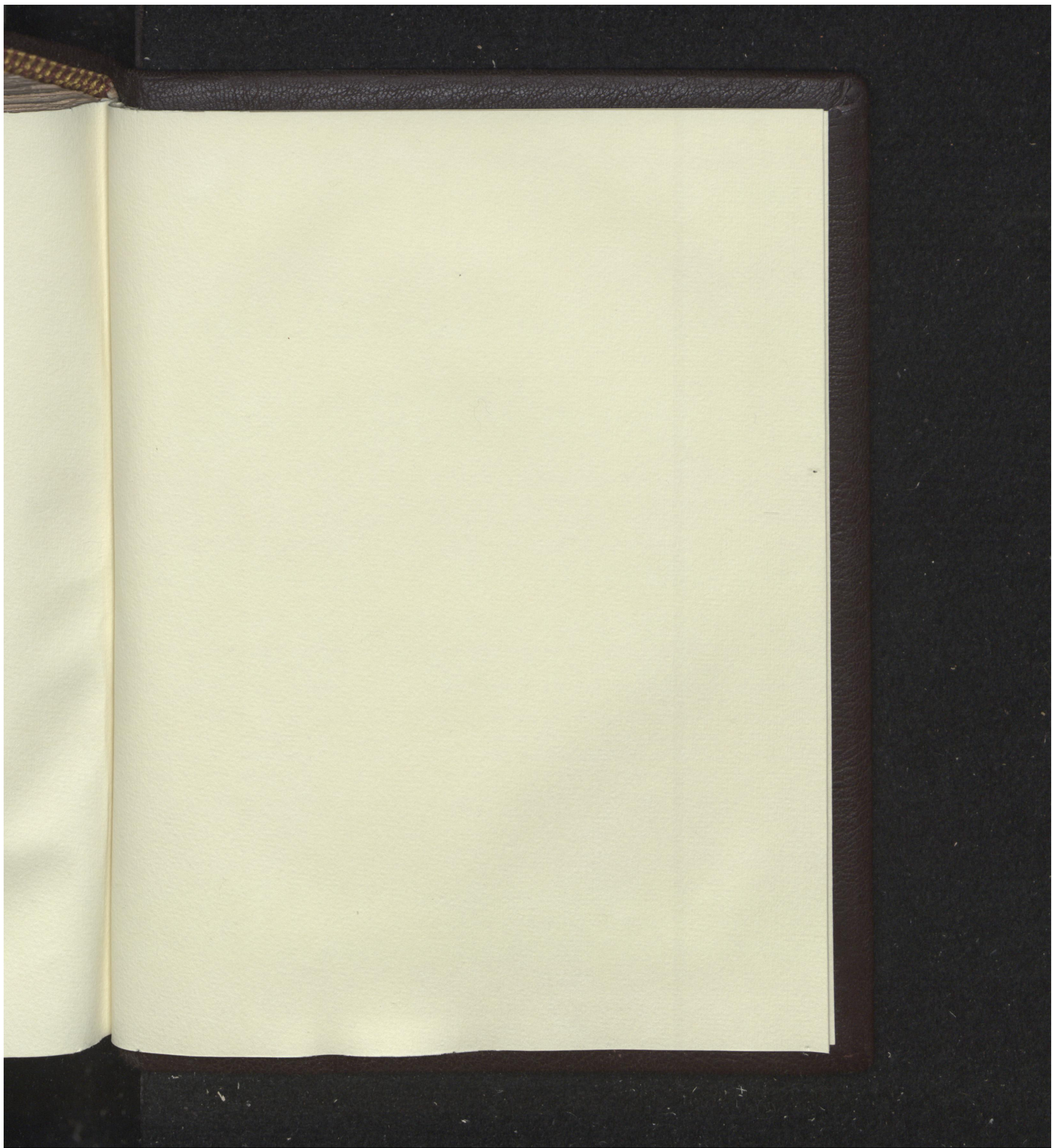
Z.

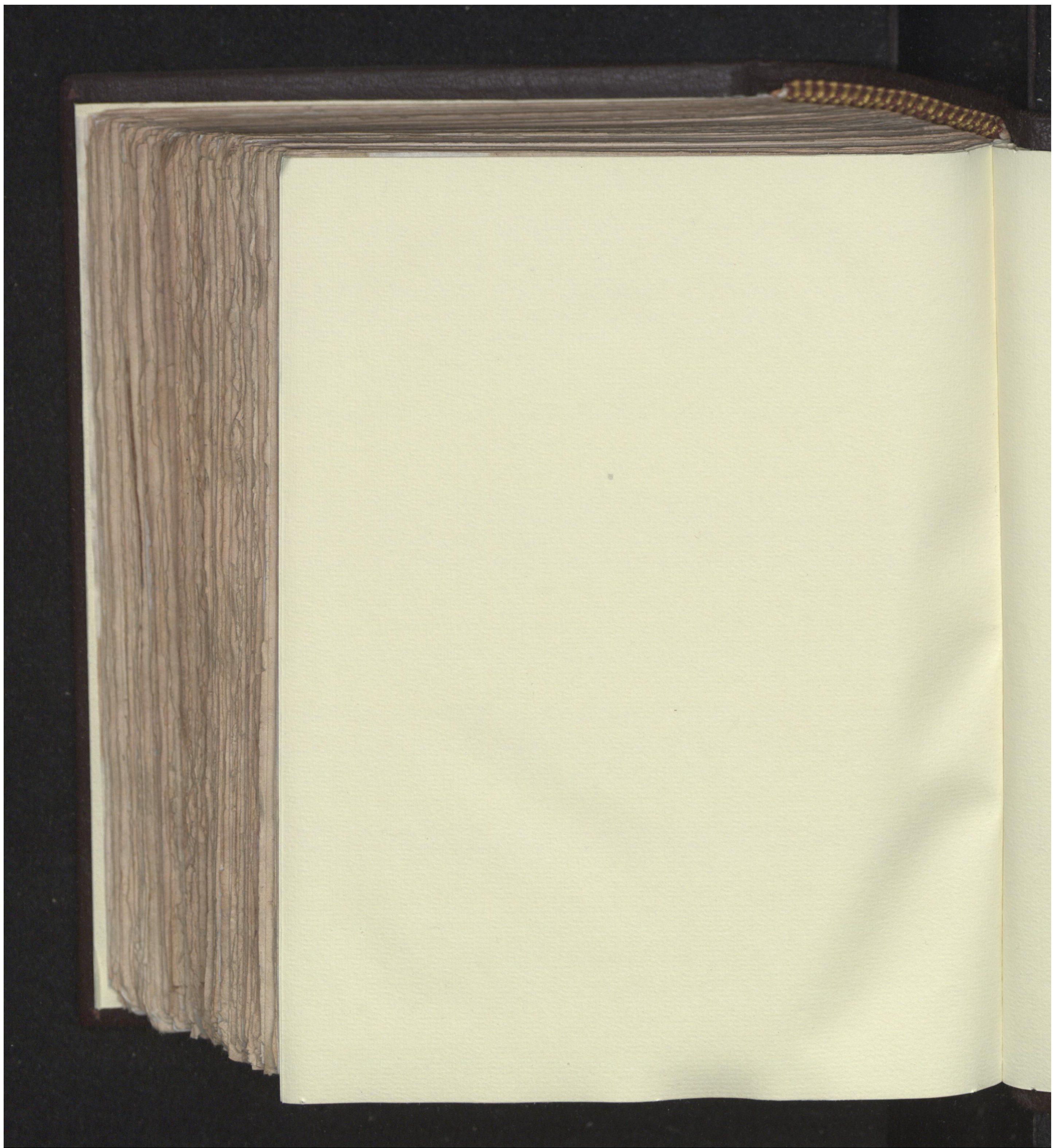
FINIS.

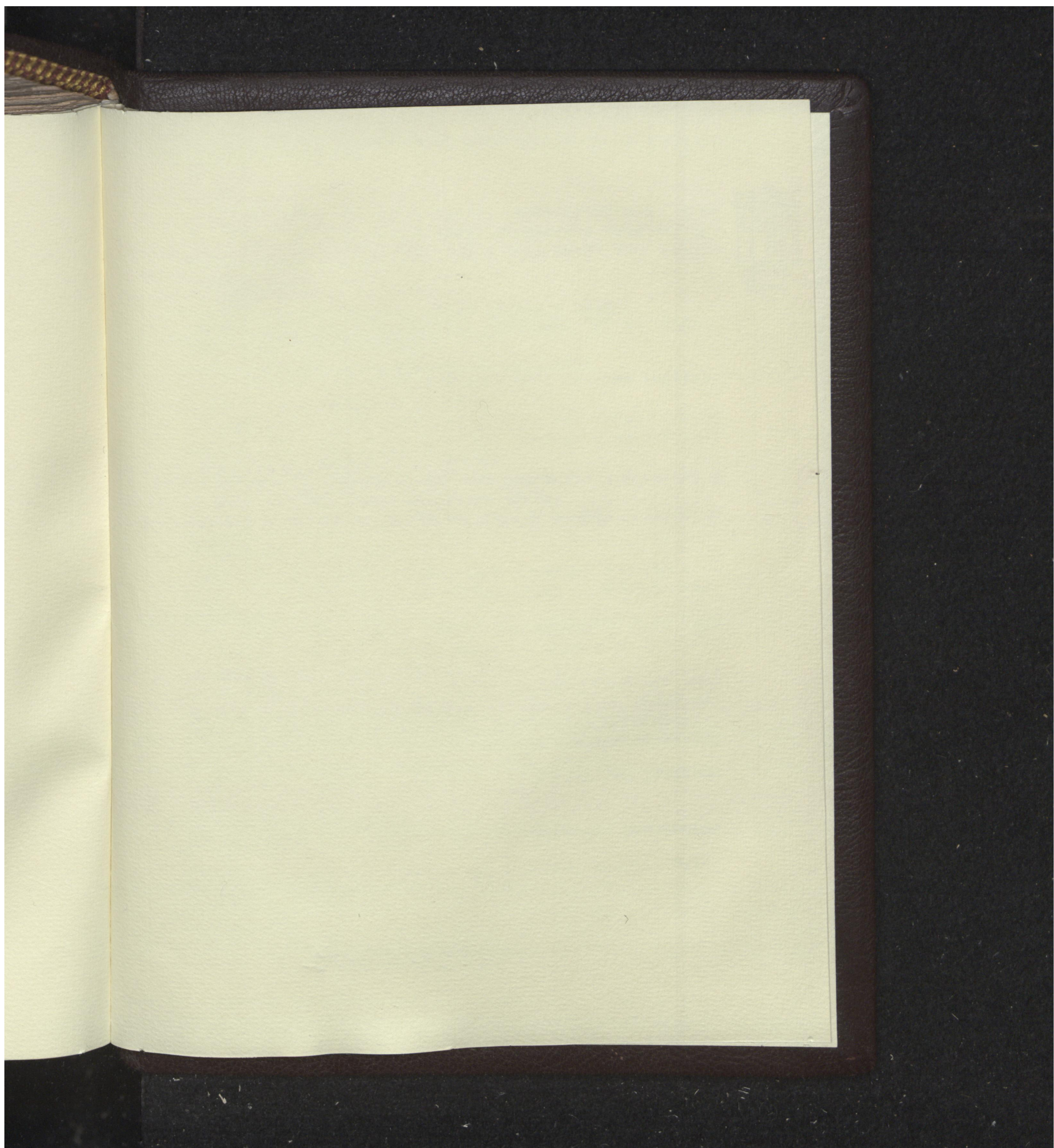
1201

1.7.375

- controllo collazione;
- restauro carta (rammendo piega, imbrachettatura, sutura di strappi e lacune): carta giapponese Vang 517, veline giapponesi Vang 502, 508 e 561; adese con Tylose MH300p al 6%;
- ricomposizione fascicoli;
- pressatura tra cartoni, sotto pressa a colpo;
- preparazione fogli di guardia struttura "F" in Ingres Vang 20231 e pelle uovo;
- loose guard in carta giapponese Vang 517;
- cucitura piena su 4 nervi doppi: fili di lino inglese, corde di pura canapa a 8 capi;
- preparazione piatti: cartone fibrato nel verso, cartoncino LC Fabriano; scarnitura dei cartoni a smussare gli spigoli e ad agevolare lo snodo;
- incartonatura: foratura a Y con punteruolo; scodelle eseguite con sgorbia; infilatura nervi;
- passaggio in colla del dorso: Tylose MH300p rimossa a spugna;
- stondatura del dorso;
- capitelli base naturali passanti a centro fascicoli e sotto catenella: anima in canapa, fili di lino inglese ritorto;
- capitelli ornati doppi: cuciti sui capitelli base con l' aggiunta di una seconda anima di canapa di diametro inferiore, in cotone ritorto fiorentino;
- indorsatura: caselle in carta giapponese Vang 517, adese al dorso con Tylose MH300p 6%; caselle in cuoio naturale adeguatamente scarnito, adese su giapponese;
- preparazione della pelle: scarnitura a coltello di bordi e cuffie; pelle di capra a concia mista;
- copertura: adesione della pelle preparata con TyloseMH 300p;
- staffilatura dei nervi;
- compensazione dei contropiatti al rimbocco: cartoncino LC Fabriano;
- incassatura delle controguardie a piatti aperti: Tylose MH300p al 6%

luglio 1998